

श्रीमद्देवीभागवतपुराणम्

THE DEVĪBHĀGAVATĀPURĀṆAM

श्री देवीभागवतपुराणम्
THE DEVĪBHĀGAVATAPURĀNAM

महापुराणम्

१. ब्रह्ममहापुराणम्	११. लिंगमहापुराणम्
२. पद्ममहापुराणम्	१२. वाराहमहापुराणम्
३. विष्णुमहापुराणम्	१३. स्कन्दमहापुराणम्
४. शिवमहापुराणम्	१४. वामनमहापुराणम्
५. भागवतमहापुराणम्	१५. कूर्ममहापुराणम्
६. नारदीयमहापुराणम्	१६. मत्स्यमहापुराणम्
७. मार्कण्डेयमहापुराणम्	१७. गरुडमहापुराणम्
८. अग्निमहापुराणम्	१८. ब्रह्माण्डमहापुराणम्
९. भविष्यमहापुराणम्	१९. वायुमहापुराणम्
१०. ब्रह्मवैवर्तमहापुराणम्	२०. विष्णुधर्मोत्तर पुराणम्
वासुकी पुराण ::	वेवोभागवत
हरिवंश पुराण ::	भृंगोशसंहिता
कल्किपुराण ::	एकाम्रपुराण
सौर पुराण ::	नृसिंहपुराण

श्रीमन्नारायणशिरानेन सम्पादितस्य मुम्बई श्री बेंकटेश्वरस्टीम मुद्रणालयेन प्रकाशितस्य पुनर्मुद्रण

श्रीदेवीभागवतपुराणम्

THE DEVĪBHĀGAVATAPURĀNAM

दिल्ली विश्वविद्यालये संस्कृतविभागे प्राध्यापकेन डा० पुष्पेन्द्र कुमार
भूमिकया सनाथितम्
नागशरण सिंह सम्पादित श्लोकानुक्रमण्या सहितं

N A G P U B L I S H E R S

11 A/U.A (POST OFFICE BUILDING) JAWAHARNAGAR, DELHI-1.

(This publication has been brought out with the financial assistance from the Government of India, Ministry of Education and Culture)

(If any defect is found in this volume please return the copy by V. P. P. for postage to the Publisher for free exchange)

© NAG PUBLISHERS

1. 11A/U.A. (Post Office Bldg.) JAWAHARNAGAR, DELHI-7
2. 8A/U.A. 3, JAWAHARNAGAR, DELHI-110007
3. JALALPURMAFI (Chunar, Mirzapur), U.P.

INTRODUCTION, TEXT, & VERSE INDEX

1986

PRICE Rs. 80/-

(PRINTED IN INDIA)

Published by Nag Sharan Singh for Nag Publishers, 11 A/U. A. Jawahar Nagar, Delhi-7
and Introduction and Verse Index printed at Anur Printing Press 8/25 VijayNagar, Delhi-9
and Text printed at new Gian Offset Printers, 495 D.D.A. Complex, Shahzada Bagh Extn.
Daya basti, Delhi

INTRODUCTION

The Purāṇas are a very important branch of the sacred literature of India. They enable us to know the true import of the ethos, philosophy and religion of the Vedas. They clothe with flesh and blood the frame work of the Dharma Śāstras, without which the life-force of the Vedas cannot function with effect. The Purāṇas relate to the whole of India so far as the historical portion therein is concerned and to the whole world so far as their ethical, philosophical and religious portions are concerned. The real function of the Purāṇas is to explain, illustrate and amplify the Vedic Mantras and to reveal the secret knowledge propogated in them.

The term "Purāṇa" means that which lives from old, or that which is always new though it is old. The Purāṇas were told or written by sage Vyāsa, according to Indian tradition, with the object of popularising the truths, taught in the Vedas, by presenting them in relation to specific personages and to the events of their lives. Popularly Purāṇas are known as having five characteristics; viz. Sarga, Pratisarga, Vaṁśa, Manvantaras and Vaṁśā-nucarita. It seems that these are the specific topics contained in all the Purāṇas.

The Purāṇas proceed to describe the historic evolution of the mankind in course of time. They describe the eternal cycle of the creation, destruction and recreation of the world, which

constitute a fundamental concept in all the Purāṇas. Besides these the Purāṇas reflect in meticulous details the contemporary life and thought and thus largely have moulded public life, belief, conduct and ideal for centuries and have contributed a great deal in bringing about religious harmony and understanding amongst the various sections of the Hindu society. The Purāṇas afford us far greater insight into all aspects and phases of Hinduism—its mythology, idol-worship, its superstitions, its festivals and ceremonies as well as ethics. Some scholars say that the Purāṇas are sectarian and of contradictory character. The fact is that each Purāṇa has preferences, but no exclusions in regards to the gods. Whether we call Purāṇa, a Śaiva Purāṇa or Vaiṣṇava Purāṇa or Śākta Purāṇa, we find references to the Līlās (exploits) of various gods in each of them. For the purpose of intensifying devotion to one God, the deity is described as the supreme reality, but this is not the denial of godhood to others. In reality the trinity of gods, viz. Brahmā, Viṣṇu and Maheśa is one divinity associated with the three cosmic functions; viz. of creation, preservation and destruction.

The Mahā-Purāṇas are said to be eighteen in number, though there are 20 books which claim to be the Mahāpurāṇas. Some times Vāyu Purāṇa is substituted for Śiva Purāṇa and Devī Bhāgavata is substituted for Bhāgavata Purāṇa. By putting aside

the claims and counter-claims by the different scholars in favour of one Purāṇa to proclaim Mahā Purāṇa, we feel it safer to accept that there are 20 Mahā Purāṇas at present and the Devi Bhāgavata Purāṇa is one of these.

The Devi Bhāgavata calls itself a "Purāṇa" in the body of the text, a Mahā Purāṇa in the chapter colophons and claims to have five characteristics of a Purāṇa. It calls itself as Bhāgavata '**Bhagavatyā idam bhagavatam,**' and confirms to the definitions of the Bhāgavata Purāṇa.

The Devi Bhāgavata, though praises Devi as the highest deity, the study of this Purāṇa reveals that at the time of its composition the most prominent deities were, Viṣṇu, Śiva, Gaṇeśa and Devi. The devotees were also called as Vaiṣṇavas, Śaivas, Gāṇapatyas and Śāktas respectively. Though almost all these sectaries imbibed Śākta ideas, more or less, some of them followed the Vedic path but the majority was guided by the Tantras and Āgamas. Thus the author of the Devi Bhāgavata advocates the unity of all the gods, saying that all these gods are one and the same in reality.

This Purāṇa, as its name indicates, deals with the praise of Devi as the highest deity and the energy of all gods and others. It consists like Bhāgavata Purāṇa 12 Skandhas again divided into

Adhyāyas. It opens with a Devi Gāyatri.

In the first Skandha, the first three chapters deal with the praise of Sūta by Śaunaka for having studied the eighteen Purāṇas from Vyāsa. It refers to the classification of all the Purāṇas and other Śāstras into three classes, viz., sāttvika, rājasa and tāmasa. On the request of Śaunaka, Sūta narrated the fifth Purāṇa called 'Bhāgavata'. According to him Devi-bhāgavata contains 18000 verses divided in 318 chapters and 12 Skandhas. He then explained the five topics of this Purāṇa. In sarga, Bhagavati who, in her supreme (turtiya) state, is 'nirguṇā', 'nitya', and 'Yoga-gamya', takes to the guṇas and manifests herself, for the sake of creation as Sāttviki, Rājasi and Tāmasi Śaktis in the forms of Mahālakṣmī, and Mahākālī respectively. By pratisarga is meant the origin of Brahmā, Viṣṇu and Rudra for creation, preservation and destruction respectively. Vamśa means the genealogies of the kings of the solar and lunar dynasties as well as those of Hiranyakaśipu and others. Manvantara involves the description of the periods of reign of different Manus; and vamsānucarita consists of the accounts of the descendants of these Manus. Sūta said that the twenty-eighth Vyāsa, wrote the Srīmad-bhāgavata Purāṇa and taught it to his son Śuka, who was born from an araṇi and was indifferent to the world from his very birth. From 4-19 chapters Sūta narrates the

story of Śuka. Last chapter deals with Śāntanu's marriage with Satyawati, birth of Vyāsa, the birth of Citrāṅgada and Vicitravīrya, Citrāṅgada's death, and so on.

The second Skandha contains 12 chapters. It consists of birth account of Matsyagandhā, story of Parāśara, his union with her, birth of Vyāsa; story of king Mahābhīṣma and Gaṅgā's union with Śāntanu and birth of eight Vasus as her sons, birth of Gāṅgeya, birth of Dhṛtarāṣṭra, Pāṇdu and Vidura, names of the wives and descendants of Pāṇdavas, extinction of Yādavas, story of the meeting of Kaśyapa and Takṣaka on their way to Parikṣita's residence; Janamejaya's accession to the throne, his marriage etc. Vyāsa's narration of the Devībhāgavata Purāṇa, worship of Devī and her praise respectively.

The third Skandha contains 30 chapters dealing with Janamejaya's wish to know about Devī and her worship; Nārada's description of what he heard from Brahmā on the same topic; description of Devī Śrī Bhuvaneśvari who is called Kumāri, Mahāvidyā, Mahāmāyā, Pūrṇā Prakṛti; Devī's transforming of Brahmā, Viṣṇu and Śiva into girls; Śivā's description of her ownself; description of Nirguṇā Śakti and Nirguṇa Śiva who are but one; nature of these guṇas and mode of their operation, praise of Mahāsarasvatī; Mahā-

lakṣmī and Mahākālī, story of Utathya and summary of the Rāmāyaṇa.

The fourth Skandha contains 25 chapters. It narrates the story of Janamejaya, Vyāsa, Kaśyapa's birth as Vasudeva and Aditi's birth as Devakī; Cyavana, Prahlāda, Kāvya, exploits of Kṛṣṇa and Balarāma, story of Pradyumna etc. The fifth Skandha consists of 31 chapters and deals with the description of Kṛṣṇa, Devī-māhātmya, story of the demons Śumbha and Niśumbha, story of Suratha and a Vaiśya who heard Devī's māhātmya and the method of Devī worship.

The sixth Skandha contains 31 chapters consisting of Tvaṣṭri's creation, Indra's killing of Viśvarūpa, Vṛtra's war against Indra, gods' eulogy of Devī, story of Nahūṣa, names of holy rivers, mountains, lakes and places which are sacred to Devī, nature and power of māyā and so on.

The seventh Skandha contains 40 chapters. It gives an account of origin of Brahmā, his worship of Mahādevī, Kaśyapa's descendants, Cyavana, Śaryāti, Vikukṣi, Māndhātā, Triśaṅku, Hariścandra, Devī Bhuvaneśvari, Dakṣa, Sati etc., method of Tantric worship, origin of Lakṣmī and so on.

The eighth Skandha consists of 24 chapters. It treats of creation,

Viṣṇu's incarnation of boar, Manu's sons and daughters, geography of earths, worship of Devī, movements of moon and other planets, description of hells, and method of Devī worship.

The ninth Skandha consists of 50 chapters. It deals with description of Prakṛti, origin of universe from Kṛṣṇa, origin of Mahāvirāt from the egg, eulogy of Sarasvatī, story of quarrel among Lakṣmī and Sarasvatī, stories of Gangā, Tulasī, Sāvitrī, and of Durvāsās etc.

The tenth Skandha contains 13 chapters. It describes the origin of Svāyambhuva Manu from Brhamā, other Manus, story of Sāvarṇi, Manus, worship of Devī, names of the six sons of Vaivasvata Manu.

The eleventh Skandha consists of 24 chapters dealing with sadācāra, method of bhūta Śuddhi, Tripuṇḍra Pañcāyatana Pūjā, five great sacrifices, and penances etc.

The twelfth Skandha contains 14 chapters. It gives an account of Gāyatrī, glorification of Devī, identification of Devī with Gāyatrī, story of Gautama, Manidvīpa, and praises of Devībhāgavata Purāṇa.

Thus a brief description of its contents shows that Devī Bhāgavata Purāṇa may definitely be called as Śākta Purāṇa. It conceives of a central Goddess called Devī Śrī Bhuvaneśvarī. She has been described a beautiful, fourhanded, resident of Manidvīpa

and is a Saumya Goddess. Like Vedānta this Purāṇa describes her as Nirguṇā and identifies her with Parabrahma. She is mūla prakṛti and divides herself into Puruṣa and Prakṛti. She is Mahāmāyā and creates Viṣṇu, Śiva and Brahmā out of herself and enables them to perform their respective duties. She is the mother of whole universe and the Śakti of all. This Purāṇa lays special stress on Bhakti, as a means of realising Devī and considers Jñāna to be the same as Bhakti, in its highest state.

Although a Śākta work, the Devī Bhāgavata holds the Vedas in high esteem and tries its best to establish their authority among the people. It regards 'Śruti, Smṛti and Purāṇas' as sources of Dharma and looks upon the first as the highest authority. Similarly the Tantras have also been praised. Tantric Bijas and Mantras of different deities have been prescribed. It is said that every Dvija doing Gāyatrī japa is called Śākta.

About its date we can say that it is fairly late purāṇa. Devī Bhāgavata purāṇa gives out its knowledge of Bhāgavata purāṇa while the later has no reference of Devī Bhāgavata. This purāṇa mentions, the name of Mauryas, Huṇas, Mlechas and Yavanas which prove that this purāṇa came into existence near about 1000 A.D. It has been commented upon by Śaiva Nīla Kantha who flourished in the 18th

century A.D. According to Farquhar this purāṇa belongs to the period ranging from 900 to 1350 A.D. But according to some scholars it is said of earlier origin but no one goes prior to 6th century A.D. This means that it can be placed from 600 A. D. to 1000 A. D. There are several indications which prove that this work was written in Bengal, though it praises Benares very much. There are number of words and phrases which clearly exhibit the Bengal's influence. The story of holy river Padmāvatī (modern Padmā) is given here in detail. Goddess Mangalā Candi has been praised as one of the form of goddess. This is the most famous goddess of medieval Bengal. It also speaks of the creation of Siddha pithas by the fall of Śakti's limbs. It gives the number of pithas as 108 and not 51 only. As it enumerates the holy places of Northern India, praises for Brahmins and Vārāṇasī, praises for Dakṣiṇācāra Śāktism, some scholars say that it was written outside Bengal.

The author of this Purāṇa seems to be well read scholar. He mentions Sāmaveda, Yajurveda, Atharvaveda, Mahābhārata, Kāma Śāstra, Śaiva Śāstras, Śakti Tantras and Dharma Śāstras. He uses

the contents of Kenopaniṣad, Durgā-saptasatī, Gītā and the various Purāṇas. He must have studied the Mimāṃsā, the Vedānta, and Pāṇini's grammar. He enumerates rasas as nine including Śānta.

In Devī Bhāgavata purāṇa we find the benign aspect of the goddess is praised always helping the devotees and the poor, helpless fellows and punishing the wicked ones. Her form is described as world renowned benign form granting grace and benefit to all and even giving Mukti to all the people.

Thus this Purāṇa is rightly called the epitome of Śāktism and respected very much by the Śāktas. This Purāṇa gives respect to each and every deity the supreme position but he makes Devī the life and energy of all. It is very important for synthesizing the various sects and philosophies of India. May the goddess Sri-bhuvaneśvarī bless us for the upliftment of mankind.

Deepavali
12.11.85

(Dr. Pushpendra Kumar)
Reader in Sanskrit
University of Delhi

श्रीदेवीभागवतपुराणम् : विषयसूची

अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्
	माहात्म्य			८ आराध्यनिर्णय	१६	२	पराशरसे वासकन्यामें व्यासका जन्म	३
१	देवीभागवत	३	९	देवीकी कृपासे भगवान्का मधुकुटम्भको मारना	२१	३	शतनुका गंगा और सत्यवती से व्याह	६
२	वसुदेवजी का कथाश्रवण	५	१०	शिवका वरदान	२५	४	वसुध्री की उत्पत्ति	८
३	स्कन्धप्रगस्त्य संवाद	६	११	बुध की उत्पत्तिवर्णन	२६	५	शतनुका सत्यवतीको वरण करना	११
४	ऋतवाङ्मुनिके पुत्रकी कथा	१२	१२	पुरूरवाकी उत्पत्तिवर्णन	३०	६	व्यासजीमे तीन पुत्रोंका जन्म पाण्डवों	
५	पुराणश्रवणविधि	१६	१३	पुरूरवा और उर्वशोका चरित्रवर्णन	३२		की उत्पत्ति	१५
	प्रथमस्कन्ध १		१४	शुकदेवजीकी उत्पत्तिवर्णन	३४	७	पाण्डवोंकी कथामतकदर्शन	१८
१	ऋषियोंका पुराणविषयक प्रदन करना	१	१५	शुकदेवजीका वराग्यवर्णन	३७	८	यदुकुलक्षय, परोक्षितका वृत्तान्त	२१
२	ग्रन्थकी संख्या और विषय	२	१६	शुकदेवजीके प्रति इस पुराण का उपदेश	३९	९	रुक्मी कथा राजाका गुप्तगृहमें निवास	२३
३	पुराणोंकी संख्या और व्यासोंका वर्णन	४	१७	जनककी परीक्षाके निमित्त शुकदेवजीका		१०	तक्षकब्राह्मणका सम्वाद, तथा तक्षकका	
४	देवीकी सर्वोत्तम, कथनमें शुकजन्मकथन	६		मिथिलापुरीमें जाना	४२		राजाको देखना	२५
५	देवीकी उत्कृष्टतावर्णन	६	१८	जनकका शुकदेवजीको उपदेश देना	४५	११	सर्पसत्रमें उद्यत हुए राजाको आस्तोकका	
६	मधुकुटम्भका युद्धोद्योगवर्णन	६	१९	शुकदेवजीका विवाहादि	४८		निवारण करना	२८
७	मधुकुटम्भसे प्रसित हो ब्रह्माजीका	१४	२०	शुकदेवजीके जानेपर व्यासकृत्यवर्णन	५१	१२	आस्तोककी उत्पत्ति देवीभागवतमाहात्म्य	
	देवीकी स्तुति करना	१६		द्वितीयस्कन्ध २.			वर्णन	३१
			१	व्यासजन्मकथा	१			

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: विषयसूची

२

अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	प	त्रम्
	तृतीयस्कन्ध ३.		१६ युवाजितका सुदर्शनके मारनेको इच्छासे			२६ रामका शोक करना			७६
१ भुवनेश्वरो निर्णय		१	भारद्वाजके आश्रममें जाना		४१	३० नारदका व्रत कथन करना			७६
२ विमानद्वारा ब्रह्मादिकी गती		३	१७ विश्वामित्र की कथा के उपरान्त राजपुत्र				चतुर्थस्कन्ध ४.		
३ विमान में स्थित हरिहरादिका देवीदर्शन		५	को कामबीजप्राप्तिः		४४	१ कृष्णावतारविषयकप्रश्न			१
४ विष्णुकृतदेवीस्तुतिः		८	१८ काशीराजका पुत्रीके निमित्त विवाहोद्योग		४७	२ कर्मसे जन्मादिकारणकथन			३
५ शिवस्तुतिः ब्रह्मस्तुतिः		११	१९ सुदर्शनके सहित राजोंका स्वयम्बरमें आना		४९	३ अवितिका शापकथन			६
६ श्रीदेवीका ब्रह्माजीको उपवेश देना		१४	२० राजसम्बावनिवृत्तिपूर्वक कन्याको समझाना		५२	४ अघर्ममें जगतकी स्थिति			६
७ तत्त्वनिरूपण		१८	२१ राजोंके कोलाहल होनेमें कन्याके सम्मत			५ नारायणकी कथा			११
८ गुराँके रूपस्थानादि		२०	होनेपर राजाका बैठना		५५	६ नारायणका उर्वशीको निर्माण करना			१३
९ गुराँके अधिकारमें नारदका प्रश्न		२२	२२ सुदर्शनका विवाह, सुबाहुकी कन्याका भी			७ अहंकारका आवर्तन			१७
१० सत्यव्रतकी कथा		२४	विवाह		५८	८ प्रह्लादनारायणका समागम			२०
११ बाग्वीजके उच्चारणसे सत्यव्रतको			२३ महायुद्धमें देवीका शत्रुओं की मारना		६१	९ प्रह्लादनारायणका युद्ध			२२
सिद्धिप्ताभहोना		२७	२४ देवीकी महिमा, देवीकाकाशीवास		६३	१० नारायणको मृगुका शाप होना			२५
१२ देवीयज्ञविधि		३०	२५ अम्बिका देवीका सन्तोष और उस पुरमें			११ शुक्राचार्यका मंत्रलाभको जाना			
१३ विष्णुका देवीयज्ञ करना		३४	देवीका स्थापन		६६	पोछे में उनकी माता का वध			२७
१४ राजप्रदोत्तरवैभव वर्णन		३६	२६ व्यासका राजासे नवरात्रविधि कहना		६८	१२ जयन्तीका शुक्रकी सेवाको भोजना			३०
१५ युवाजितवोरसेनका दौहित्रके निमित्त युद्ध		२७	कुमारिकाकथन		७०	१३ शुक्ररूपसे बृहस्पतिका देवियोंको वंचितकरना			३५
करना		३८	२८ रामायणकथाप्रश्न		७३	१४ देवियोंको शुक्रकी प्राप्ति			३७

१५ देवतादानवोंकेयुद्ध की शान्ति	४०
१६ हरिके अनेक अवतार वर्णन	४४
१७ अस्तराओंका नारायणके आश्रम में घाना	४५
१८ कुष्ठराओंके भारसे आक्रान्त हो मृगिका ब्रह्माके लक्ष्मण जाना	४८
१९ देवताओंका शक्तिकी स्तुति करना	५१
२० वासुदेवके अंशावतारकी कथा	५४
२१ देवकीके सातपुत्रोंका वध	५८
२२ देवताओंका अंशावतार	६१
२३ कृष्णजन्मकथन	६४
२४ कृष्णकथा	६६
२५ पराशक्तिका सर्वज्ञत्वकथन	७०

पंचमस्कन्ध ५.

१ विष्णुकी अपेक्षा रुद्रका श्रेष्ठत्व	१
२ देवीमाहात्म्यवर्णन, महिषोत्पत्ति	४
३ देवेन्द्रके साथ युद्धका उद्योग	७
४ देवसभामें सम्मति	८
५ देवसेना का पराजय	१२

६ देवदानवका युद्धवर्णन	१५
७ पराजितहो देवताओंका कंलासगमन	१७
८ जगदम्बा पलाशसमिधा ज्वालनके निमित्त उत्पत्तिकथन	२०
९ महायुद्धमें देवताओंका देवीकी पूजना	२४
१० रक्तव्रतसंवावकीर्तन	२७
११ महिषासुरकी सभामें विमृश्यदूतकी भेजना	३१
१२ ताम्रके आगमन उपरान्त बाष्कल और दुर्मुख को भेजना	३४
१३ बाष्कलदुर्मुखका वध	३८
१४ देवीका ताम्र और चिक्षुरकी मारना	४०
१५ महायुद्धमें असिलोमादिका वध	४३
१६ महिषासुर और देवीका संवाव	४६
१७ मन्दोदरीका कथानक	४९
१८ महिषासुरका वधवर्णन	५३
१९ देवताओंका देवीकी स्तुति करना	५६
२० अन्तर्ध्यानके उपरान्त वृत्तान्त	६०
२१ शंभासुरकी कथा	६२
२२ परादेवीकादेवकार्यके निमित्त प्रगट होना	६५

२३ कैशिकीदेवीका पर्वतमें प्रगट होना	६९
२४ व्रतसंवावकीर्तन	७२
२५ बृहन्निलोत्तमका वध	७६
२६ अण्डमुण्डका देवीसे युद्ध	७९
२७ रक्तबीजयुद्ध	८२
२८ रक्तबीजके युद्ध विस्तार	८५
२९ रक्तबीजका वध शंभुका युद्धका जाना	८८
३० मिश्रभुका वधन	९१
३१ शंभासुरके वधकी कथा	९४
३२ राजा और वैश्यका चरित्र तीन सेवककीवार्ता	९८
३३ राजासे भुवनसुन्दरीका कथन	१०१
३४ राजाके निमित्त तपस्वीका उपवेश	१०५
३५ राजा और वैश्यकी देवी का दर्शन देना	१०७

षष्ठस्कन्ध ६.

१ वृत्त्यवैद्यवधकथारंभ	१
२ त्रिशिरावधवर्णन	४
३ पिताकी आज्ञासे वृत्तके लक्षके निमित्त वनगमन	७

अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्
४	वृत्रका वरपाकर गवित होना, तथा पराजित हो देवताओंका कंलास गमन	१०	२०	हृषीसे प्रगट हरिका कथानक	६२	४	सुकन्याका अश्विनीकुमारसे संवाद	६
५	देवताओंका देवीकी स्तुति कर वर पाना	१३	२१	एकबीरका अभिक्षेक पीछे वृत्तागत	६५	५	अश्विनीकुमारकी कृपासे ज्यवनका युवाहोना	१३
६	वृत्रके वधकी कथा	१७	२२	एकावलीकी कथा	६८	६	शर्यातिका यज्ञ करना	१६
७	इन्द्र का गुप्त होना नहुषका इन्द्रपद पाना	२०	२३	हैहयकाकालकेतुसे महायुद्ध	७२	७	उसमें अश्विनीकुमार का सोमपान	१६
८	नहुषकी प्रार्थनासे शचीका चिन्तित होना, और देवीके प्रसादसे इन्द्रका दर्शन पाना	२४	२४	विश्वेपशवितवरान	७५	८	उसके वंशकी कथा	२२
९	नहुषका अघःपतन	२७	२५	व्यासकानिजमोहकथन	७८	९	ककुत्स्याविकी उत्पत्ति	२५
१०	कर्मका त्रिविधरूपकथन	३१	२६	नारदका निजवृत्तागतकथन	८१	१०	सत्यव्रतकी कथा	२८
११	युगधर्मकथन सत् असत्धर्म का निर्णय	३३	२७	नारदका विवाह	८४	११	त्रिशंकुकी कथा	३१
१२	तीर्थयात्राप्रसंगसे आडीबकयुद्ध कथन	३६	२८	फिरभी उसका विस्तार	८७	१२	त्रिशंकुका स्वर्गगमन	३४
१३	शुनः शेषकीकथाके उपरान्तयुद्धका स्मरण	४०	२९	स्त्रीभावको प्राप्त हुए नारदजीका फिर पुरुष होना	९०	१३	हरिश्चन्द्रके राजा होने में त्रिशंकुका विश्वामित्रके संग समागम	३७
१४	वसिष्ठका मित्रावरुणकी सन्तान होना	४३	३०	हरिका महामायाका प्रभाव कहना	९३	१४	हरिश्चन्द्रकी कथा	४०
१५	निमिकी बेहान्तरगति, हैहयों की कथा	४६	३१	भगवतीका ध्यानाविकथन	९६	१५	राजाका पुत्रोत्सव करना	४३
१६	हैहयद्वारा भार्गवोंका वध	५०		सप्तमस्कन्ध ७.		१६	शुनःशेषकी कथा	४६
१७	देवीकी कृपासे भृगुवंशकी स्थिति	५३	१	सूर्यसोमवंशियोंकी कथा	१	१७	विश्वामित्रका शुनःशेषको छुड़ाना	४६
१८	हैहयकी कथा	५६	२	उनके वंशका विस्तार	३	१८	हरिश्चन्द्रका विश्वामित्र से बँर	५२
१९	हरिका अश्विनीमें जन्म	५९	३	ज्यवनको सुकन्याकी प्राप्ति	६	१९	हरिश्चन्द्रका राज्यध्वंस	५५
						२०	राजाका वधिला देनेका यत्न करना	५९

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: विषयसूची

५

२१ राजाका शोकवर्णन	६१ ४० ब्रह्मपूजाका विधान	११६ १७ ध्रुवमंडलकी स्थिति	२६
२२ हरिश्चन्द्रका अपनेको बेचना	६३	१८ राहुमंडल, चन्द्रसूर्यग्रहण वर्णन	२७
२३ चांडाल का हरिश्चन्द्रको मोललेना	६६ अष्टमस्कन्ध ८.	१९ तलादिका वर्णन	२९
२४ हरिश्चन्द्रका चांडालके घर रहना	६८ १ मनुको बेवोका वर देना	१ २० तलातनकी स्थिति	३०
२५ राजाके पुत्र और भार्याकी कथा	७० २ वाराह का भूमिउद्धार	३ २१ नरकस्वरूपवर्णन	३२
२६ पत्नीको पहचानकर राजाका शोक	७५ ३ मनुवंश वर्णन	५ २२ पातकोंका वर्णन	३३
२७ हरिश्चन्द्रका स्वर्गवास	७८ ४ प्रियव्रतका कथानक	६ २३ शेषनरकोंका वर्णन	३५
२८ शताक्षीकी महिमा	८१ ५ भूमंडलका विस्तार	७ २४ देवीका आराधनवर्णन	३७
२९ राजवार्ताका प्रशन	८५ ६ देवीका वर्णन, देवीउपासना	८	
३० गौरीका जन्म नानापीडाकी उत्पत्ति	८७ ७ मूलसे ऊर्ध्ववर्णन	१० नवमस्कन्ध ९.	
३१ पावंतीका हिमालयसे जन्म	९३ ८ इलायत्तवर्णन	११ १ संक्षेपसे शक्तिकावर्णन	१
३२ आत्मतत्त्वका निरूपण	९६ ९ वर्षों के अन्तरमें सेठयसेवकत्ववर्णन	१३ २ पांचप्रकृतिका संभव	१०
३३ विद्वद्रूपदर्शन	९९ १० सेठयसेवकस्वरूपकथन	१५ ३ बंबता आदि की सृष्टि	१४
३४ ज्ञानका मोक्षार्थत्व	१०१ ११ अन्यवर्षों में क्रम से प्राप्त हुई सेठय सेवकता	१६ ४ सरस्वतीस्तोत्रपूजादि	१७
३५ मंत्रतिथिका साधन	१०४ १२ द्वीपान्तरों के समाचार	१८ ५ धर्मपुत्रका नारदके निमित्त सरस्वती	
३६ ब्रह्मतत्त्ववर्णन	१०७ १३ शेषद्वीपसमाचार	२० महास्तोत्र कहना	२२
३७ भक्तिमहिमा	१०९ १४ लोकालोकपर्वतोंकी व्यवस्था	२१ ६ पृथ्वीमें लक्ष्मी गंगा और सरस्वतीका	
३८ देवीके महोत्सव व्रत और स्थान	१११ १५ सूर्यकी गतिमान्यताप्रकार	२२ जन्मवर्णन	२४
३९ भगवती पूजन	११३ १६ चन्द्रादिकीगतिके अनुसारफल	२४ ७ इनका शापसे उद्धार होना	२७

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: विषयसूची

६

८ शंभाशक्ति उत्पत्ति कलिवर्तन
९ शक्तिकी उत्पत्ति प्रसंगसे भूभिशक्ति की उत्पत्ति
१० घरावेवीका अपराधी होनेसे नरक प्राप्ति
११ शंभाकी उत्पत्ति
१२ राधाकृष्ण के अंगसे संभवगंगाकी गोलोक में उत्पत्ति
१३ शंभाका मराठणका प्रिय होना
१४ शंभा और विष्णुका परस्पर संबंध
१५ तुलसी उपाख्यानका प्रश्न
१६ महालक्ष्मी का राजगृहमें जन्म
१७ धर्मध्वजकी सुता तुलसीकी कथा
१८ शंखचूड़से तुलसीकी संगति और संवाद
१९ उन दोनोंके विवाह उपरान्त देवताओं का संकुल समन
२० शंखचूड़का देवताओंसे युद्ध
२१ शंखचूड़ और शिवका युद्ध
२२ बुद्धारण्य
२३ जनार्दनद्वारा शंखचूड़का कवचहरण

३० २४ तुलसीसंग वर्णन और उसका माहात्म्य
२५ महामंत्रसहित तुलसीपूजन
३६ २६ सावित्रीका आख्यान
४० २७ उसका राजाके उदरमें जन्म
४१ २८ अष्टात्मविषयक प्रश्न
२९ दानधर्म कल
४२ ३० अनेक शानोंका कल
४६ ३१ सावित्रीके निमित्तमूलशक्तिका महामंत्रदेना
५६ ३२ पातकोंके फल
५७ ३३ नरककुण्डमें गिरनेवालोंके लक्षण
६० ३४ शेषकुण्डोंका वर्णन
६३ ३५ फिरभी शेष नरककुण्डों का वर्णन
६६ ३६ बेबीकी भक्तिसे यमपुरीका भयनिवारण
३७ नरककुण्डों के लक्षण
७० ३७ बेबीकी महत्त्वता
७४ ३८ महालक्ष्मी का आख्यान
७८ ४० नारदसे लक्ष्मीका जन्मकथन
८१ ४१ इन्द्रका ब्रह्मसूक्त गमन
८५ ४२ महालक्ष्मीका पूजन कर्मादि

८६ ४३ स्वाहा शक्तिका उपाख्यान
९० ४४ स्वधाशक्तिकी कथा
९२ ४५ बलिगावेवीका उपाख्यान
९६ ४६ कण्ठीदेवीका उपाख्यान
९७ ४७ मङ्गलचंडीकी कथा
९९ ४८ मनसादेवीकी कथास्तोत्रादि
१०२ ४९ सुरभीका उपाख्यान
१०८ ५० राधा और दुर्गाका चरित्र

दशमस्कन्ध १०.

१ स्वायम्भूमनुका उपाख्यान	१
२ भगवतीका विन्ध्यपर्वतपर जाना	२
३ विन्ध्याद्वारा सूर्यकामार्ग रुकना	३
४ बृहभस्वजकी स्तुति और उसके निमित्त ब्रह्मान्त कथन	४
५ महाविष्णुका स्तोत्र	५
६ अगस्त्यका देवताओंकी प्रार्थनासे विन्ध्या- चलको वृद्धीरुक्ता	६
७ मुनिद्वारा विन्ध्याचल की वृद्धि रुकनी	७

८ स्वारीचिवमनुकी कथा
९ बाणवमनुकी कथा
१० सार्वभौममनुकी कथा
११ महाकालीका चरित्र
१२ महालक्ष्मी और महासरस्वतीका चरित्र
१३ मनुओंके तपसे देवीकावरवेना

एकादशस्कन्ध ११.

१ प्रातः कृत्यवर्णन
२ शीघ्रादिविधिः
३ स्नानाविधिः रुद्राक्षधारण महिमा
४ रुद्राक्षोंकी अनेकविधवर्णन
५ जपमालाविधान
६ रुद्राक्षमहिमा
७ एकमुखीरुद्राक्षवर्णन
८ मृतशुद्धि
९ क्षीरोत्तका विधान

९ १० गौरभस्मादिवर्णन
१० ११ उनका तीन प्रकारका माहात्म्य
११ १२ भस्मधारणका विस्तार
१२ १३ भस्मकी महिमा
१४ १४ विभूतिधारण माहात्म्य
१८ १५ त्रिपुंड ऊर्ध्वपुंडकी महिमा
१६ संध्योपासन वर्णन
१७ संध्याविकृत्य
१ १८ कर्णोपचारादि कथन
३ १९ मध्याह्न संध्या
५ २० बह्मयज्ञादि वर्णन
११ २१ गायत्रीपुरश्चरण
६ २२ वैश्वदेवादि वर्णन
१० २३ भोजनाग्तमें करण, तथा तप्तकृच्छ्रादिका
१३ २४ लक्षण
१५ २५ काम्यकर्मका ग्रहण तथा प्रायश्चित्तविधान
१६ २६ काम्यकर्मका ग्रहण तथा प्रायश्चित्तविधान

१८ द्वादशस्कन्ध १२.	
१९ १ गायत्री के ऋषि आदिकथन	१
२० २ वर्णोंकी शक्तिआदि कथन	२
२२ ३ जगत्की माताका कवच	३
२४ ४ गायत्रीहृदय	४
२६ ५ गायत्री स्तोत्र	५
३२ ६ गायत्रीसहस्रनाम	७
३६ ७ बोधाविधि	१४
४२ ८ केनोपनिषद् की कथा	२१
४३ ९ गौतम के शाप से ब्राह्मणों की अन्य देवता	
४५ की उपासनामें श्रद्धा	२५
४८ १० द्रोपवर्णन	२६
११ पचरागादिनिमित्तप्रकार वर्णन	३४
१२ चिन्तामणि गृहवर्णन	३८
५० १३ जनमेजयका वैवायववर्णन	४१
५२ १४ पुराणभवणफल	४३

अथ श्रीमद्देवीभागवतमाहात्म्यं प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवतमाहात्म्यं प्रारभ्यते

श्रीगणेशो विजयते ॥ सृष्टौ या सर्गरूपा जगदवनविधौ पालनी या च रौद्री संहारे चापि यस्या जगदिदमखिलं क्रीडनं या पराख्या ॥ पश्यन्ती मध्यमाऽथो तदनु भगवती वैखरी वर्णरूपा साऽस्मद्वाचं प्रसन्ना विधिहरिगिरिशाराधिताऽलंकरोतु ॥ १ ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ २ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत जीव समा बह्वीर्यस्त्वं श्रावयसीहः नः ॥ कथामनोहराः पुण्या व्यासशिष्य महामते ॥ ३ ॥ सर्वपापहरं पुण्यं विष्णोश्चरितमद्भुतम् ॥ अवतारकथोपेतमस्माभिर्भक्तितः श्रुतम् ॥ ४ ॥ शिवस्य चरितं दिव्यं भस्मरूद्राक्षयोस्तथा ॥ सेतिहासं च माहात्म्यं श्रुतं तव मुखाम्बुजात् ॥ ५ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामः पावनात्पावनम्परम् ॥ भुक्तिभुक्तिप्रदं नृणामनायासेन सर्वशः ॥ ६ ॥ तत्त्वं ब्रूहि महाभाग येन सिद्ध्यन्ति मानवाः ॥ कलावपि परं त्वत्तो न विद्मः संशयच्छिदम् ॥ ७ ॥ सूत उवाच ॥ साधु पृष्टं महाभागा लोकानां हितकाम्यया ॥ सर्वशास्त्रस्य यत्सारं तद्वो वक्ष्याम्यशेषतः ॥ ८ ॥ तावद्गर्जन्ति तीर्थानि पुराणानि व्रतानि च ॥ यावन्न श्रूयते सम्यग्देवीभागवतं नरैः ॥ ९ ॥

दे. मा.
॥ ४ ॥

तावत्पापाटवी नृणां क्लेशदाऽदभ्रकण्टका ॥ यावन्न परशुः प्राप्तो देवीभागवताभिधः ॥ १० ॥ तावत्क्लेशावहं नृणामुपसर्गमहातमः ॥ याव
त्रैवोदयं प्राप्तो देवीभागवतोष्णगुः ॥ ११ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत सूत महाभाग वद नो वदतां वर ॥ कीदृशं तत्पुराणं हि विधिस्तच्छ्रवणे च
कः ॥ १२ ॥ कतिभिर्वासरे रेतच्छ्रोतव्यं किं च पूजनम् ॥ कैर्मानवैः श्रुतं पूर्वं कौत्सान्कामानवाप्नुयुः ॥ १३ ॥ सूत उवाच ॥ विष्णोरंशो
मुनिर्जातस्सत्यवत्यां पराशरात् ॥ विभज्य वेदांश्चतुरशिशष्यानध्यापयत्पुरा ॥ १४ ॥ ब्रात्यानां द्विजबन्धूनां वेदेष्वनधिकारिणाम् ॥
स्त्रीणां दुर्मेधसां नृणां धर्मज्ञानं कथं भवेत् ॥ १५ ॥ विचार्येतत्तु मनसा भगवान्बादरायणः ॥ पुराणसंहितां दध्यौ तेषां धर्मविधित्सया ॥
॥ १६ ॥ अष्टादश पुराणानि स कृत्वा भगवान्मुनिः ॥ मामेवाध्यापयामास भारताख्यानमेव च ॥ १७ ॥ देवीभागवतं तत्र पुराणं
भोगमोक्षदम् ॥ स्वयं तु श्रावयामास जनमेजयभूपतिम् ॥ १८ ॥ पूर्वमस्य पिता राजा परीक्षितक्षकाहिना ॥ संदष्टस्तस्य संशुद्धचै राज्ञा
भागवतं श्रुतम् ॥ १९ ॥ नवभिर्दिवसैः श्रीमद्वेदव्यासमुखाम्बुजात् ॥ त्रैलोक्यमातरं देवीं पूजयित्वा विधानतः ॥ २० ॥

नवाह यज्ञे सम्पूर्णं परीक्षितपि भूपतिः ॥ दिव्यरूपधरो देव्यास्सालोक्यं तत्क्षणादगात् ॥ २१ ॥ पितुर्दिव्यां गतिं राजा त्रिलोक्य जनमेजयः ॥
व्यासं मुनिं समभ्यर्च्य परां मुदमवाप ह ॥ २२ ॥ अष्टादशपुराणानां मध्ये सर्वोत्तमं परम् ॥ देवीभागवतं नाम धर्मकामार्थमोक्षदम्
॥ २३ ॥ ये शृण्वन्ति सदा भक्त्या देव्या भागवती कथाम् ॥ तेषां सिद्धिर्न दूरस्था तस्मात्सेष्या सदा नृभिः ॥ २४ ॥ दिनमर्द्धं तदर्द्धं
वा मुहूर्तं क्षणमेव वा ॥ ये शृण्वन्ति नरा भक्त्या न तेषां दुर्गतिः क्वचित् ॥ २५ ॥ सर्वयज्ञेषु तीर्थेषु सर्वदानेषु यत्फलम् ॥ सकृत्पुरा
णश्रवणात्तत्फलं लभते नरः ॥ २६ ॥ कृतादौ बहवो धर्माः कलो धर्मस्तु केवलम् ॥ पुराणश्रवणादन्यो विद्यते नापरो नृणाम् ॥ २७ ॥
धर्माचारविहीनानां कलावल्पायुषां नृणाम् ॥ व्यासो हिताय विदधे पुराणाख्यं सुधारसम् ॥ २८ ॥ सुधां पिबन्नेक एव नरः स्यादजरामरः ॥
देव्याः कथामृतं कुर्यात्कुलमेवाजरामरम् ॥ २९ ॥ मासनां नियमो नात्र दिनानां नियमोऽपि न ॥ सदा सेव्यं सदा सेव्यं देवीभागवतं
नरैः ॥ ३० ॥ आश्विने मधुमासे वा तपोमासे शुचौ तथा ॥ चतुर्षु नवरात्रेषु विशेषात्फलदायकम् ॥ ३१ ॥

मा.
अ० १

दे. मा.
॥ ५ ॥

अतो नवाहयज्ञोऽयं सर्वस्मात्पुण्यकर्मणः ॥ फलाधिकप्रदानेन प्राक्तः पुण्यप्रदो नृणाम् ॥ ३२ ॥ ये दुर्हृदः पापरता विमूढा मित्रद्रुहो
वेदविनिन्दकाश्च ॥ हिंसारता नास्तिकमार्गसक्ता नवाहयज्ञेन पुनन्ति ते कलौ ॥ ३३ ॥ परस्वदाराहरणेऽतिलुब्धा ये वै नराः कल्मषभा-
रभाजः ॥ गोदेवताब्राह्मणभक्तहीना नवाहयज्ञेन भवन्ति शुद्धाः ॥ ३४ ॥ तपोभिरुग्रैर्व्रततीर्थसेवनेर्दानैरनेकैर्नियमैर्मखैश्च ॥ हुतैर्जपैर्यज्ञ फलं
न लभ्यते नवाहयज्ञेन तदाप्यते नृणाम् ॥ ३५ ॥ तथा न गंगा न गया न काशी न नैमिषं नो मथुरा न पुष्करम् ॥ पुनाति संद्यो
बदरीवनं नो यथा हि देवीमखण्डं विप्राः ॥ ३६ ॥ अतो भागवतं देव्याः पुराणं परतः परम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामुत्तमं साधनं
मतम् ॥ ३७ ॥ आश्विनस्य सिते पक्षे कन्या राशिगते रवौ ॥ महाष्टम्यां समभ्यर्च्य हैमसिंहासनस्थितम् ॥ ३८ ॥ देवीप्रीतिप्रदं भक्त्या
श्रीभागवतपुस्तकम् ॥ दद्याद्विप्राय योग्याय स देव्याः पदवीं लभेत् ॥ ३९ ॥ देवीभागवतस्यापि श्लोकं श्लोकाद्धमेव वा ॥ भक्त्या यश्च
पठेन्नित्यं स देव्याः प्रीतिभागभवेत् ॥ ४० ॥ उपसर्गभयं घोरं महामारीसमुद्भवम् ॥ उत्पातानखिलांश्चापि हन्ति श्रवण मात्रतः ॥ ४१ ॥

बालग्रहकृतं यच्च भूतप्रेतकृतं भयम् ॥ देवीभागवतस्यास्य श्रवणाद्याति दूरतः ॥ ४२ ॥ यस्तु भागवतं देव्याः पठेदभक्त्या शृणोति
वा ॥ धर्ममर्थं च कामं च मोक्षं च लभ्यते नरः ॥ ४३ ॥ श्रवणाद्वसुदेवोऽस्य प्रसेनान्वेषणे गतम् ॥ चिरायितं प्रियं पुत्रं कृष्णं लब्ध्वा
मुमोद ह ॥ ४४ ॥ य एतां शृणुयाद्भक्त्या श्रीमद्भागवतीं कथाम् ॥ भुक्तिं मुक्तिं स लभते भक्त्या यश्च पठेदिमाम् ॥ ४५ ॥ अपुत्रो लभते
पुत्रं दरिद्रो धनवान्भवेत् ॥ रोगी रोगात्प्रमुच्येत श्रुत्वा भागवतामृतम् ॥ ४६ ॥ वंध्या वा काकबंध्या वा मृतवत्सा च यांगना ॥
देवीभागवतं श्रुत्वा लभेत्पुत्रं चिरायुषम् ॥ ४७ ॥ पूजितं यद्गृहे नित्यं श्रीभागवतपुस्तकम् ॥ तद् गृहं तीर्थभूतं च वसतां पापनाशकम् ॥ ४८ ॥
अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां नवम्यां भक्तिसंयुतः ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वाऽपि स सिद्धिं लभते पराम् ॥ ४९ ॥ पठन्निद्रजो वेदविदग्रणी भवेद्वाहुप्रजातो
धरणीपतिः स्यात् ॥ वैश्यः पठन्निवत्समृद्धिमेति शूद्रोऽपि शृण्वन्स्वकुलोत्तमस्स्यात् ॥ ५० ॥ इति श्रीस्कन्द पुराणे मानसखण्डे
देवीभागवतमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ वसुदेवो महाभागः कथं पुत्रमवाप्तवान् ॥ प्रसेनः कुत्र कृष्णेन भ्रमताऽन्वेषितः कथम् ॥ १ ॥

मा.
अ० २

द. भा.
॥ ६ ॥

भा.
अ० २

विधिनाकेन कस्माच्च देवीभागवतं श्रुतम् ॥ वसुदेवेन सुमते वद सूत कथामिमाम् ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ सत्राजिज्ञोजवंशीयो द्वारवत्यासुखं
वसन् ॥ सूर्यस्याराधने यत्तो भक्तश्च परमस्सखा ॥ ३ ॥ अथ कालेन कियता प्रसन्नस्सविताऽभवत् ॥ स्वलोकं दर्शयामास तद्भक्त्या
प्रणयेन च ॥ ४ ॥ तस्मै प्रीतश्च भगवान्स्यमंतकमणिं ददौ ॥ स तं विभ्रन्मणिं कण्ठे द्वारकामाजगामह ॥ ५ ॥ दृष्ट्वा तं तेजसा भ्राता
मत्वाऽऽदित्यं पुरौकसः ॥ कृष्णमूचुस्समभ्येत्य सुधर्मायामवस्थितम् ॥ ६ ॥ एष आयाति सविता दिदृक्षुस्त्वां जगत्पते ॥ श्रुत्वा
कृष्णस्तु तद्वाचं प्रहस्योवाच संसदि ॥ ७ ॥ सविता नैष भो बालाः सत्राजिन्मणिना ज्वलन् ॥ स्यमन्तकेन चायाति भास्वहत्तेन
भास्वता ॥ ८ ॥ अथ विप्रान्समाहूय स्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ प्रावेशयत्समभ्यर्च्य सत्राजित्स्वगृहे मणिम् ॥ ९ ॥ न तत्र मारी दुर्भिक्षं
नोपसर्गभयं क्वचित् ॥ यत्रास्ते स मणिर्नित्यमष्टभारसुवर्णदः ॥ १० ॥ अथ सत्राजितो भ्राता प्रसेनो नाम कर्हिचित् ॥ कण्ठे बद्धा मणिं
सद्यो हयमारुह्य सैधवम् ॥ ११ ॥ मृगयार्थं वनं यातस्तमद्राक्षीन्मृगाधिपः ॥ प्रसेनं सहयं हत्वा सिंहो जग्राह तं मणिम् ॥ १२ ॥
जाम्बवानृक्षराजोऽथ दृष्ट्वा मणिधरं हरिम् ॥ हत्वा च तं बिलद्वारि मणिं जग्राह वीर्यवान् ॥ १३ ॥ स तं मणिं स्वपुत्राय क्रीडनार्थं
मदात्प्रभुः ॥ अथ चिक्रीड बालोऽपि मणिं संप्राप्य भास्वरम् ॥ १४ ॥ प्रसेनेऽनागते चाथ सत्राजित्पर्यतप्यत ॥ न जाने केन
निहतः प्रसेनो मणिमिच्छता ॥ १५ ॥ अथ लोकमुखोद्गीर्णां किंवदन्ती पुरेऽभवत् ॥ कृष्णेन निहतो नूनं प्रसेनो मणिलिप्सुना ॥ १६ ॥
स तं शुश्राव कृष्णोऽपि दुर्यशो लिप्तमात्मनि ॥ मार्ष्टुं तत्तस्य पदवीं पुरौकोभिस्सहागमत् ॥ १७ ॥ गत्वा स विपिनेऽपश्यत्प्रसेनं हरिणा
हतम् ॥ ययौ मृगेन्द्रमन्विष्यन्नसृग्बिंद्वंकिताध्वना ॥ १८ ॥ अथ कृष्णो हतं सिंहं बिलद्वारि विलोक्य च ॥ उवाच भगवान्वाचं कृपया
पुरवासिनः ॥ १९ ॥ तिष्ठध्वं यूयमत्रैव यावदागमनं मम ॥ प्रविशामि बिलं त्वेत्नमणिहारकलब्धये ॥ २० ॥ तथेत्युक्त्वा तु ते तस्थुस्त
त्रैव द्वारकौकसः ॥ जगामांतर्बिलं कृष्णो यत्र जाम्बवतो गृहम् ॥ २१ ॥ ऋक्षराजसुतं दृष्ट्वा कृष्णो मणिधरं तदा ॥ हर्तुमेच्छन्मणिं तावद्वाजी
चुकोश भीतवत् ॥ २२ ॥ श्रुत्वा धात्रीरवं सद्यः समागत्यर्क्षराट् तदा ॥ युयुधे स्वामिना साकमविश्रममहर्निशम् ॥ २३ ॥

एवं त्रिनवरात्रं तु महद्युद्धमभूत्तयोः ॥ कृष्णागमं प्रतीक्षन्तस्तथुर्द्वारि पुरीकसः ॥ २४ ॥ द्वादशाहं ततो भीत्या प्रतिजग्मुर्निजालयम् ॥
तत्र ते कथयामासुर्वृत्तांतं सर्वमादितः ॥ २५ ॥ सत्राजितं शपंतस्ते सर्वे शोकाकुला भृशम् ॥ वसुदेवो महाभागः श्रुत्वा पुत्रस्य तां
कथाम् ॥ २६ ॥ मुमोह सपरीवारस्तदा परमया शुचा ॥ चिन्तयामास बहुधा कथं श्रेयो भवेन्मम ॥ २७ ॥ अथाजगाम भगवान्दे
वर्षिर्ब्रह्मलोकतः ॥ उत्थाय तं प्रणम्यासौ वसुदेवोऽभ्यपूजयत् ॥ २८ ॥ नारदोऽनामयं पृष्ट्वा वसुदेवं महामतिम् ॥ प्रपच्छ च यदुश्रेष्ठं किं
चित्तयसि तद्वद ॥ २९ ॥ वसुदेव उवाच ॥ पुत्रो मेऽतिप्रियः कृष्णः प्रसेनान्वेषणाय तु ॥ पौरिस्साकं वनं गत्वा निहतं तं तदैक्षत ॥ ३० ॥
प्रसेनघातकं दृष्ट्वा बिलद्वारे मृतं हरिम् ॥ द्वारि पौरानधिष्ठाप्य बिलांतर्गतवान्स्वयम् ॥ ३१ ॥ बहवो दिवसा याता नायात्यद्यापि मे सुतः ॥
अतश्शोचामि तद्ब्रूहि येन लप्स्ये सुतं मुने ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ पुत्रप्राप्त्यै यदुश्रेष्ठं देवीमाराधयांबिकाम् ॥ तस्या आराधनेनैव सद्यः
श्रेयो ह्यवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥ वसुदेव उवाच ॥ भगवान्का हि सा देवी किंप्रभावा महेश्वरी ॥ कथमाराधनं तस्या देवर्षे कृपया वद ॥ ३४ ॥
नारद उवाच ॥ वसुदेव महाभाग शृणु संक्षेपतो मम ॥ देव्या माहात्म्यमतुलं को वक्तुं विस्तरात्क्षमः ॥ ३५ ॥ या सा भगवती नित्या
सच्चिदानन्दरूपिणी ॥ परात्परतरा देवी यया व्याप्तमिदं जगत् ॥ ३६ ॥ यदाराधनतो ब्रह्मा सृजतीदं चराचरम् ॥ यां च स्तुत्वा विनिर्मुक्तो
मधुकैटभजाद्रयात् ॥ ३७ ॥ विष्णुर्यत्कृपया विश्वं बिभर्ति भगवानिदम् ॥ रुद्रस्संहरते यस्याः कृपापांगनिरीक्षणात् ॥ ३८ ॥ संसारबंधहे
तुर्यां सैव मुक्तिप्रदायिनी ॥ सा विद्या परमा देवी सैव सर्वेश्वरेश्वरी ॥ ३९ ॥ नवरात्रविधानेन सम्पूज्य जगदंबिकाम् ॥ नवाहोभिः पुराणं च
देव्या भागवतं शृणु ॥ ४० ॥ यस्य श्रवणमात्रेण सद्यः पुत्रमवाप्स्यसि ॥ भुक्तिर्मुक्तिर्न दूरस्था पठतां शृण्वतां नृणाम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्तो
नारदेनासौ वसुदेवः प्रणम्य तम् ॥ उवाच परया प्रीत्या नारदं मुनिसत्तमम् ॥ ४२ ॥ वसुदेव उवाच ॥ भगवंस्तव वाक्येन संस्मृतं
वृत्तमात्मनः ॥ श्रूयतां तच्च वक्ष्यामि देवीमाहात्म्यसंभवम् ॥ ४३ ॥ पुरा नभोगिरा कंसो देवक्यष्टमगर्भतः ॥ ज्ञात्वाऽऽत्ममृत्युं पापो मां सभायां
न्यरूणद्भिया ॥ ४४ ॥ कारागारेऽहमवसं देवक्या सह भार्यया ॥ जातं जातं समवधीत्पुत्रं कंसोऽपि पापकृत् ॥ ४५ ॥ षट् पुत्रा निहतास्तेन
तदा शोकाकुला भृशम् ॥ अतप्यद्देवकी देवी नक्तं दिवमनिन्दिता ॥ ४६ ॥

तदाऽहं गर्गमाहूय मुनिं नत्वाऽभिपूज्य च ॥ निवेद्य देवकीदुःखमवोचं पुत्रकाम्यया ॥४७॥ भगवन्करुणासिन्धो यादवानां गुरुर्भवान् ॥
 आयुष्मत्पुत्रसंप्राप्तिसाधनं वद मे मुने ॥४८॥ ततो गर्गः प्रसन्नात्मा मामुवाच दयानिधिः ॥ गर्ग उवाच ॥ वसुदेव महाभाग शृणु तत्सा
 धनम्परम् ॥४९॥ या सा भगवती दुर्गा भक्तदुर्गतिहारिणी ॥ तामाराधय कल्याणीं सद्यः श्रेयो ह्यवाप्स्यसि ॥ ५० ॥ यदा राधनतस्सर्वे
 सर्वान्कामानवाप्नुयुः ॥ न किञ्चिद्दुर्लभं लोके दुर्गार्चनवतां नृणाम् ॥ ५१ ॥ इत्युक्तोऽहं मुदा युक्तः सभायौ मुनिपुंगवम् ॥ प्रणम्य परया
 भक्त्या प्रावोचं विहितांजलिः ॥ ५२ ॥ वसुदेव उवाच ॥ यद्यस्ति भगवन्प्रीतिर्मयि ते करुणानिधे ॥ तदा गुरो मदर्थे त्वं समाराधय
 चण्डिकाम् ॥ ५३ ॥ निरुद्धः कंसगेहेऽहं न किञ्चित्कर्तुमुत्सहे ॥ अतस्त्वमेव दुःखाब्धेर्मासुद्धर महामते ॥ ५४ ॥ इत्युक्तस्तु मया प्रीतः
 प्रोवाच मुनिपुंगवः ॥ वसुदेव तव प्रीत्या करिष्यामि हितं तव ॥ ५५ ॥ अथ गर्गमुनिः प्रीत्या मया संप्रार्थितोऽगमत् ॥ आरिराधयिषुर्दुर्गां
 विंध्याद्रिं ब्राह्मणेस्सह ॥ ५६ ॥ तत्र गत्वा जगद्धात्रीं भक्ताभीष्टप्रदाययिनीम् ॥ आराधयामास मुनिर्जपपाठपरायणः ॥५७॥
 ततस्समाप्ते नियमे वागुवाचाशरीरिणी ॥ प्रसन्नाऽहं मुने कार्यसिद्धिस्तवभविष्यति ॥५८॥ भूभारहरणार्थाय मया संप्ररितो हरिः ॥ वसुदेवस्य
 देवक्यां स्वांशेनावतरिष्यति ॥ ५९ ॥ कंसमीत्या तमादाय बालमानकदुन्दुभिः ॥ प्रापयिष्यति सद्यस्तु गोकुले नन्दवेश्मनि ॥ ६० ॥
 यशोदातनयां नीत्वा स्वगृहे कंसभ्रुजे ॥ दास्यत्यथ च तां हंतुं कंस आक्षेप्यति सितौ ॥६१॥ सा तद्वस्ताद्विनिर्गत्य सद्यो दिव्यवपुर्द्धरा
 मदंशभृता विंध्याद्रौ करिष्यति जगद्धितम् ॥६२॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रणम्य जगदंबिकाम् ॥ गगौ मुनिः प्रसन्नात्मा मधुरामागमत्पुरीम्
 ॥ ६३ ॥ वरदानं महादेव्या गर्गाचार्यमुखादहम् ॥ श्रुत्वा सभार्यस्संप्रीतः परां मुदमथागमम् ॥ ६४ ॥ तदारभ्य परं जाने देवीमाहात्म्य
 मुत्तमम् ॥ अधुनाऽपि हि देवर्षे श्रुतं तव मुखांबुजात् ॥६५॥ अतो भागवतं देव्यास्त्वमेव श्रावयं प्रभो ॥ मद्भाग्यादेव देवर्षे संप्राप्तोऽसि
 दयानिधे ॥ ६६ ॥ वसुदेववचः श्रुत्वा नारदः प्रीतमानसः ॥ मुदिने शुभनक्षत्रे कथारंभमथा करोत् ॥ ६७ ॥ कथाविप्रविचातार्थं द्विजा
 जेपुर्नवाक्षरम् ॥ मार्कण्डेयपुराणोक्तं पेटुर्देव्याः स्तवं तथा ॥ ६८ ॥ प्रथमस्कंधमारभ्य श्रीनारद मुखोद्गतम् ॥ शुश्राव वसुदेवश्च
 भक्त्या भागवतामृतम् ॥ ६९ ॥

दे. मा.
॥९॥

नवमेऽङ्गि कथापूर्तीं पुस्तकं वाचकं तथा ॥ प्रसन्नः पूजयामास वसुदेवो महामनाः ॥ ७० ॥ अथ तत्र बिलस्यातः कृष्णजांबवतोर्बुधे ॥ कृष्णमुष्टिनिष्पातस्थयांगो जांबवानभूत् ॥ ७१ ॥ अथागतस्मृतिस्सोऽपि भागवतं प्रणम्य च ॥ उवाच परया भक्त्या स्वापराधं क्षमा पयन् ॥ ७२ ॥ ज्ञातोऽसि रघुवर्यस्त्वं यद्रोषात्सरितां पतिः ॥ क्षोभं जगाम लंका च रावणः सानुगो हतः ॥ ७३ ॥ स एवासि भवान्कृष्ण महौरात्म्यं क्षमस्व भोः ॥ ब्रूहि यत्कण्णीयं मे श्रुत्योऽहं तव सर्वथा ॥ ७४ ॥ श्रुत्वा जांबवतो वाचमब्रवीजगदीश्वरः ॥ मणिहेतोरिह प्राप्ता वयमृक्षपते बिलम् ॥ ७५ ॥ ऋक्षराजस्ततः प्रीत्या कन्यां जाम्बवतीं निजाम् ॥ ददौ कृष्णाय संपूज्य स्यमतकर्मणि तथा ॥ ७६ ॥ स तां पत्नीं समादाय मणि कंठे तथा दधत् ॥ अभिमंज्यक्षं राजं च प्रतस्थे द्वारकां प्रति ॥ ७७ ॥ कथासमप्तिदिवसे वसुदेव उदारधीः ब्राह्मणान्भोजयामास दक्षिणाभिरतोषयत् ॥ ७८ ॥ आशीर्वाचं प्रयुजानां द्विजा यत्समये हरिः ॥ आजगाम क्षणे तस्मिन्पत्न्या सह मणिं दधत् ॥ ७९ ॥ भार्यया सहितं कृष्णं वसुदेवपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वा हर्षाश्रुपूर्णाक्षस्समवापुः परां मुदम् ॥ ८० ॥ देवर्षिर्नारदश्चाथ कृष्णागमं नहर्षितः ॥ आमंज्य वसुदेवं च कृष्णं ब्रह्मसर्मा ययौ ॥ ८१ ॥

हरिचरितमिदं यत्कीर्तितं दुर्यशोघ्नं पठति विमलभक्त्या शुद्धचित्तः शृणोति ॥ स भवति सुखपूर्णः सर्वदा सिद्धकामो जगति च वपुषोऽन्ते मुक्तिमार्गं लभेच्च ॥ ८२ ॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे मानसखण्डे श्रीदेवीभागवतमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ अथेतिहासमन्यच्च शृणुष्वं मुनिसत्तमाः ॥ देवीभागवतस्यास्य माहात्म्यं यत्र गीयते ॥ १ ॥ एकदा कुंभयोनिस्तु लोपामुद्रापतिर्मुनिः ॥ गत्वां कुमारमभ्यर्च्य पप्रच्छ विविधाः कथाः ॥ २ ॥ स तस्मै भगवान्स्कन्दः कथयामास भूरिशः ॥ दान तीर्थव्रतादीनां माहात्म्योपचिताः कथाः ॥ ३ ॥ वाराणस्याश्च माहात्म्यं मणिकर्णीभवं तथा ॥ गंगायाश्चापि तीर्थानां वर्णितं बहु विस्तरम् ॥ ४ ॥ श्रुत्वाऽथ स मुनिः प्रीतः कुमारं भूरिवर्चसम् ॥ पुनः पप्रच्छ लोकानां हितार्थं कुंभसंभवः ॥ ५ ॥ अगस्त्य उवाच ॥ भगवंस्तारकाराते देवीभागवतस्य तु ॥ माहात्म्यं श्रवणे तस्य विधिं चापि वद प्रभो ॥ ६ ॥ देवी भागवतं नाम पुराणं परमोत्तमम् ॥ त्रैलोक्यजननी साक्षाद्गीयते यत्र शाश्वती ॥ ७ ॥ स्कन्द उवाच ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यं को वक्तुं विस्तरात्क्षमः ॥ शृणु संक्षेपतो ब्रह्मन्कथयिष्यामि सांक्ष्णिकम् ॥ ८ ॥

मा.
अ. ३

दे. मा.
॥१०॥

या नित्या सच्चिदानन्दरूपिणी जगदम्बिका ॥ साक्षात्समाश्रिता यत्र भुक्तिभुक्तिप्रदायिनी ॥ ९ ॥ अतस्तद्वाङ्मयी मूर्तिदेवीभागवतं
मुने ॥ पठनाच्छ्रवणाद्यस्य न किञ्चिदिह दुर्लभम् ॥ १० ॥ आसीद्विष्वतः पुत्रः श्राद्धदेव इति श्रुतः ॥ सोऽनपत्योऽकरोदिष्टि वसिष्ठानुमतो
नृपः ॥ ११ ॥ होतारं प्रार्थयामास श्रद्धाऽथ दयिता मनोः ॥ कन्या भवतु मे ब्रह्मस्तथोपायो विधीयताम् ॥ १२ ॥ मनसा चिंतयन्होता
कन्यामेवानुहोद्विः ॥ ततस्तद्व्यभिचारेणकन्येला नाम चाभवत् ॥ १३ ॥ अथ राजा सुतां दृष्ट्वा प्रोवाच विमना गुरुम् ॥ कथं
संकल्पवैषम्यमिह जातं प्रभो तव ॥ १४ ॥ तच्छ्रुत्वा स मुनिर्दध्यौ ज्ञात्वा होतुर्व्यतिक्रमम् ॥ ईश्वरं शरणं यात ईलायाः पुंस्त्वकाम्यया ॥
॥ १५ ॥ मुनेस्तपःप्रभावाच्च परेशानुग्रहात्तथा ॥ पश्यतां सर्वलोकानामिला पुरुषतामगात् ॥ १६ ॥ गुरुणा कृतसंस्कारः सुयुम्नोऽथ मनोः
सुतः ॥ निधिर्वभूव विद्यानां सरितामिव सागरः ॥ १७ ॥ अथ कालेन सुयुम्नस्तारुण्यं समवाप्य च ॥ मृगयार्थं वनं यातो हयमारुह्य
मेन्धवम् ॥ १८ ॥ वनाद्गतांतरं गच्छन्बहु बभ्राम सानुगः ॥ देवादधस्ताद्विमाद्रेस्स कुमारो वनं ययौ ॥ १९ ॥

कस्मिंश्चित्समये यत्र भार्ययाऽपर्णया सह ॥ अरमदेवदेवस्तु शंकरो भगवान्सुदा ॥ २० ॥ तदा तु मुनयस्तत्र शिवदर्शनलालसाः ॥
आजग्मुरथ तान्दृष्ट्वा गिरिजा व्रीडिताऽभवत् ॥ २१ ॥ रममाणौ तु तौ दृष्ट्वा गिरिशो संशितव्रताः ॥ निवृत्ता मुनयो जग्मुर्वैकुण्ठनिलयं
तदा ॥ २२ ॥ प्रियायाः प्रियमन्विच्छच्छिवोऽरण्यं शशाप ॥ अचारभ्य विशोऽत्र पुमान्योषिद्वेदिति ॥ २३ ॥ तत आरभ्य तं देशं
पुरुषा वर्जयन्ति हि ॥ तत्र प्रविष्टः सुयुम्नो बभूव प्रमदोत्तमां ॥ २४ ॥ स्त्रीभूताननुगानथं वडवां वीक्ष्य विस्मितः ॥ अथ सा सुन्दरी योषा
विषचार वने वने ॥ २५ ॥ एकदा सा जगामाथ बुधस्याश्रमसन्निधौ ॥ दृष्ट्वा तां चारुसर्वांगी पीनोन्नतपयोधराम् ॥ २६ ॥ विबोधी कुन्ददर्शनां
सुमुखीमुत्पलेश्याम् ॥ अनंगशरविद्वांगश्वकमे भगवान्बुधः ॥ २७ ॥ सापि तं श्वकमे सुभ्रुः कुमारं सोमनन्दनम् ॥ ततस्तस्याश्रमेऽवा
सीद्व्रममाणा बुधेन सा ॥ २८ ॥ अथ कालेन कियता पुरुरवस मात्मजम् ॥ स तस्यां जनयामास मित्रावरुण संभव ॥ २९ ॥ अथ वर्षेण
यातेषु कदाचित्सा बुधाश्रमे ॥ स्मृत्वा स्वं पूर्ववृत्तांतं दुःखिता निर्जगाम ॥ ३० ॥

मा.
म. ३

शुरोरथाश्रमं गत्वा वसिष्ठस्य प्रणम्य तम् ॥ निवेद्य वृत्तं शरणं ययौ पुंस्त्वमभीप्सती ॥ ३१ ॥ वसिष्ठो ज्ञातवृत्तांतो गत्वा कैलासपर्वतम् ॥
संपूज्य शंभुं तुष्टाव भक्त्या परमया युतः ॥ ३२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ नमो नमः शिवायास्तु शंकराय कपर्दिने ॥ गिरिजार्द्रागदेहाय नमस्ते
चंद्रमौलये ॥ ३३ ॥ मृडाय सुखदात्रे ते नमः कैलासवासिने ॥ नीलकण्ठाय भक्तानां भुक्तिमुक्तिप्रदायिने ॥ ३४ ॥ शिवाय शिवरूपाय
प्रपन्नभयहारिणे ॥ नमो वृषभ बाहाय शरण्याय परात्मने ॥ ३५ ॥ ब्रह्मविष्ण्वीशरूपाय सर्गस्थितिलयेषु च ॥ नमो देवाधिदेवाय वरदाय
पुरारये ॥ ३६ ॥ यज्ञरूपाय यजतां फलदात्रे नमो नमः ॥ गंगाधराय सूर्येन्दुशिखिनेत्राय ते नमः ॥ ३७ ॥ एवं स्तुतस्स भगवान्प्रादु-
रासीजगत्पतिः ॥ वृषारूढोऽम्बिकोपेतः कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ ३८ ॥ रजताचलसंकाशस्त्रिनेत्रश्चंद्रशेखरः ॥ प्रणतं परितुष्टात्मा प्रोवाच
मुनिसत्तमम् ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वरं वरय विप्रर्षे यत्ते मनसि वर्तते ॥ इत्युक्तस्तं प्रणम्येलापुंस्त्वमभ्यार्थयन्मुनिः ॥ ४० ॥
अथ प्रसन्नो भगवानुवाच मुनिसत्तमम् ॥ मासं पुमान्स भविता मासं नारी भविष्यति ॥ ४१ ॥
इति प्राप्य वरं शंभोर्महर्षिर्जगदम्बिकाम् ॥ वरदानोन्मुखीं देवीं प्रणनाम महेश्वरीम् ॥ ४२ ॥ कोटिचंद्रकलाकान्ति सुस्मितां परिपूज्य च ॥
तुष्टाव भक्त्या सततमिलायाः पुंस्त्वकाम्यया ॥ ४३ ॥ जय देवि महादेवी भक्तानुग्रहकारिणि ॥ जय सर्वसुराराध्ये जयानन्तगुणालये ॥ ४४ ॥
नमो नमस्ते देवेशि शरणागतवत्सले ॥ जय दुर्गे दुःखहंत्रि दुष्टदैत्यनिषूदिनि ॥ ४५ ॥ भक्ति गम्ये महामाये नमस्ते जगदम्बिके ॥
संसारसागरोत्तारपोतीभूतपदाम्बुजे ॥ ४६ ॥ ब्रह्मादयोऽपि विबुधास्त्वत्पादांबुजसेवया ॥ विश्वसर्गस्थितिलयप्रभुत्वं समवाप्नुयुः ॥ ४७ ॥
प्रसन्ना भव देवेशि चतुर्वर्गप्रदायिनि ॥ कस्त्वां स्तोस्तु क्षमो देवि केवलं प्रणतोऽस्म्यहम् ॥ ४८ ॥ एवं स्तुता भगवती दुर्गा नारायणी
परा ॥ भक्त्या वसिष्ठमुनिना प्रसन्ना तत्क्षणादभूत् ॥ ४९ ॥ तदोवाच महादेवी प्रणतार्तिहरी मुनिम् ॥ सुद्युम्नभवनं गत्वा कुरु भक्त्या
मदर्चनम् ॥ ५० ॥ सुद्युम्नं श्रावय प्रीत्या पुराणं मत्प्रियकरम् ॥ देवीभागवतं नाम नवाहोभिर्द्विजोत्तम ॥ ५१ ॥ श्रवणादेव सततं
पुंस्त्वमस्य भविष्यति ॥ इत्युक्त्वा च तिरोधानं गच्छतः स्म शिवेश्वरौ ॥ ५२ ॥ वसिष्ठस्तां दिशं नत्वा समागत्याश्रमं निजम् ॥
समाहूय च सुद्युम्नं देव्याराधनमादिशत् ॥ ५३ ॥

दे. मा.
॥१२॥

आश्विनस्य सिते पक्षे संपूज्य जगदंबिकाम् ॥ नवरात्र विधानेन श्रावयामास भूपतिम् ॥ ५४ ॥ श्रुत्वा भक्त्याऽपि सुपुत्रः श्रीमद्भागवतामृतम् ॥ प्रणम्याभ्यर्च्य च गुह्यलेभे पुंस्त्वं निरंतरम् ॥ ५५ ॥ राज्यासनेऽभिषिक्तस्तु वसिष्ठेन महर्षिणा ॥ भवं शशास धर्मेण प्रजाश्वानुरंजयन् ॥ ५६ ॥ ईजे च विविधै यज्ञैः संपूर्णवरदक्षिणैः ॥ पुत्रेषु राज्यं संदिश्य प्राप देव्या सलोकताम् ॥ ५७ ॥ इति कथितमशेषं सेति हासं च विप्रा यदि पठति सुभक्त्या मानवो वा शृणोति ॥ स इह सकलकामान्प्राप्य देव्याः प्रसादात्परममृतमथान्ते याति देव्यास्स लोकम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीस्कंदपुराण मानसखण्डे देवीभागवतमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा कथां दिव्यां विचित्रां कुंभसंभवः ॥ शुश्रूषुः पुनराहेदं विशाखं विनयान्वितः ॥ १ ॥ अगस्त्य उवाच ॥ देव सेनापते देव विचित्रेयं श्रुता कथा ॥ पुनरन्यच्च माहात्म्यं वद भागवतस्य मे ॥ २ ॥ स्कंद उवाच ॥ मित्रावरुणसंभूत मुने शृणु कथामिमाम् ॥ यत्रैकदेशमहिमा प्रोक्तो भागवतस्य तु ॥ ३ ॥ वर्णयते धर्मविस्तारो गायत्रीमधिकृत्य च ॥ गायत्र्या महिमा यत्र तद्भागवतमिष्यते ॥ ४ ॥ भगवत्याइदं यस्मात्तस्माद्भागवतं विदुः ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्या परा भगवती हि सा ॥ ५ ॥ ऋतवागितिविरूपातो मुनिरासीन्महामतिः ॥ तस्य पुत्रोऽभवत्काले गण्डान्ते पौष्णभान्तिमे ॥ ६ ॥ स तस्य जात कर्मादिक्रियाश्चक्रे यथाविधि ॥ चूडोपनयनादींश्च संस्करानपि सोऽकरोत् ॥ ७ ॥ यत आरभ्य जातोऽसौ पुत्रस्तस्य महात्मनः ॥ तत एवाथ स मुनिश्शो करोगाकुलोऽभवत् ॥ ८ ॥ रोषलोभपरीतात्मा तथा माताऽपि तस्य च ॥ बहु रोगादिता नित्यं शुचा दुःस्वीकृता भृशम् ॥ ९ ॥ ऋतवाक्स मुनिश्चिन्तामवाप भृशदुःखितः ॥ किमेतत्कारणं जातं पुत्रो मेऽत्यंतदुर्मतिः ॥ १० ॥ कस्यचिन्मुनिपुत्रस्य बलात्पत्नीं जहार च ॥ मेने शिक्षां पितुर्नासौ न च मातुर्विमूढधीः ॥ ११ ॥ ततो विषण्णचित्तस्तु ऋतवागब्रवीदिदम् ॥ अपुत्रता वरं नृणां न कदाचित्कुपुत्रता ॥ १२ ॥ पितृन्कुपुत्रः स्वर्यातान्निरये पातयत्यपि ॥ यावज्जीवनन्तसदा पित्रोः केवलं दुःखदायकः ॥ १३ ॥ पित्रोर्दुःखाय धिग्जन्म कुपुत्रस्य च पापिनः ॥ सुहृदां नोपकाराय नापकाराय वैरिणाम् ॥ १४ ॥ धन्यास्ते मानवा लोके सुपुत्रो यदगृहे स्थितः ॥ परोपकारशीलश्च पितुर्मातुः सुखावहः ॥ १५ ॥ कुपुत्रेण कुलं नष्टं कुपुत्रेण हतं यशः ॥ कुपुत्रेणेह चासुत्र दुःखं निरयया तनाः ॥ १६ ॥ कुपुत्रेणान्वयो नष्टो जन्म नष्टं कुभार्यया ॥ कुभोजनेन दिवसः कुमित्रेण सुखं कुतः ॥ १७ ॥

मा.
अ० ४

दे. मा.
॥१३॥

स्कन्द उवाच ॥ एवं दुष्टस्य पुत्रस्य दुष्टैराचरणैर्मुनिः ॥ तप्यमानोऽनिशं काले गत्वा गर्गमपृच्छत् ॥ १८ ॥ ऋतवागुवाच ॥ भगवंस्त्वा
महं प्रष्टुमिच्छामि वद तत्प्रभो ॥ ज्योतिश्शास्त्रस्य चाचार्य पुत्रदौःशील्यकारणम् ॥ १९ ॥ गुरुशु श्रूयया वेदा अधीता विधिवन्मया ॥
ब्रह्मचारिव्रतं तीर्त्वा विवाहो विधिवत्कृतः ॥ २० ॥ भार्यया सह गार्हस्थ्यधर्मश्चानुष्ठितोऽनिशम् ॥ पंचयज्ञविधानं च मयाऽकारि यथा
विधि ॥ २१ ॥ नरकाद्विभ्यता विप्र न तु कामसुखेच्छया ॥ गर्भाधानं च विधिवत्पुत्र प्राप्त्यै मया कृतम् ॥ २२ ॥ पुत्रोऽयं मम दोषेण
मातुर्दोषेण वा मुने ॥ जातो दुःखावहः पित्रोर्दुःशीलो बंधुशोकदः ॥ २३ ॥ एतन्निशम्य वचनं गर्गाचार्यो मुनेस्तदा ॥ विचार्य सर्व
तद्धेतु ज्योतिर्विद्वाचमब्रवीत् ॥ २४ ॥ गर्ग उवाच ॥ मुने नैवापराधस्ते न मातुर्न कुलस्य च ॥ रेवत्यंतं तु गण्डान्तं पुत्रदौःशील्यकारणम् ॥
॥ २५ ॥ दुष्टे काले यतो जन्म पुत्रस्य तव भो मुने ॥ तेनैव तव दुःखाय नान्यो हेतुर्मानागपि ॥ २६ ॥ तद्दुःखशतये ब्रह्मजगतां मातरं
शिवाम् ॥ समाराधय यत्नेन दुर्गा दुर्गतिनाशिनीम् ॥ २७ ॥

गर्गस्य वचनं श्रुत्वा ऋतवाक् क्रोधमूर्च्छितः ॥ रेवतीं तु शशापासौ व्योम्रः पततु रेवती ॥ २८ ॥ दत्ते शापे तु तेनाथ पूष्णोमं च पपात
खात् ॥ कुमुदाग्रौ भासमानं सर्वलोकस्य पश्यत ॥ २९ ॥ रुयातो रेवतकश्चाभूत्तत्पातात्कुमुदाचलः ॥ अतीव रमणीयश्च ततः प्रभृति सोऽ
प्यभूत् ॥ ३० ॥ दत्त्वा शापं च रेवत्यै गर्गोक्तविधिना मुनिः ॥ समाराध्यांषिकां देवीं सुखसौभाग्यभागभृत् ॥ ३१ ॥ स्कंद उवाच ॥
रेवत्यक्षस्य यत्तेजस्तस्माज्जाता तु कन्यका ॥ रूपेणा प्रतिमा लोके द्वितीया श्रीरिवाभवत् ॥ ३२ ॥ अथ तां प्रमुचः कन्यां रेवतीकांति
संभवाम् ॥ दृष्ट्वा नाम चकारास्यारेवतीति मुदा मुनिः ॥ ३३ ॥ निन्येऽथ स्वाश्रमे चैनां पोषयामास धर्मतः ॥ ब्रह्मर्षिः प्रमुचो नाम कुमुदाग्रौ
सुतामिव ॥ ३४ ॥ अथ कालेन च प्रौढां दृष्ट्वा तां रूपशालिनीम् ॥ स मुनिश्चिन्तयामास कोऽस्या योग्यो वरो भवेत् ॥ ३५ ॥ बहुधाऽन्वे
षयंस्तस्या नाससादोचितं पतिम् ॥ ततोऽग्निशालां संविश्यमुनिस्तुष्टाव पावकम् ॥ ३६ ॥ कन्यावरं तदाऽशंसत्प्रीतस्तमपि हृष्यवाद् ॥ धर्मिष्ठो
बलवान्वीरः प्रियवागपराजितः ॥ ३७ ॥ दुर्दमो भविताभर्ता मुनेऽस्याः पृथिवीपतिः ॥ इति श्रुत्वा वचो वद्वेः प्रसन्नोऽभून्मुनिस्तदा ॥ ३८ ॥

मा.
अ० ४

दे. मा.
॥१४॥

देवादाखेटकन्याजातत्क्षणादागतो नृपः ॥ दुर्दमो नाम मेधावी तस्याश्रमपदं मुनेः ॥३९॥ पुत्रो विक्रमशीलस्य बलवान्वीर्यवत्तरः ॥ कालि
दीजठरे जातः प्रियव्रतकुलोद्भवः ॥४०॥ मुनेराश्रममाविश्य तमदृष्ट्वा महामुनिम् ॥ आर्मेज्य तां प्रिये चेति रेवतीं पृष्टवान् नृपः ॥४१॥ राजो
वाच ॥ महर्षिर्भगवानस्मादाश्रमात्क गतः प्रिये ॥ तत्पादौ द्रष्टुमिच्छामि वद कल्याणि तत्त्वतः ॥४२॥ कन्योवाच ॥ अग्निशालामुपगतो
महाराज महामुनिः ॥ निश्चकामाश्रमात्पूर्णं राजाऽप्याकर्ण्य तद्वचः ॥४३॥ अथाग्निशालाद्वारस्थं राजानं दुर्दमं मुनिः ॥ राजलक्षणसंयुक्तम
पश्यत्प्रश्रयान्तम् ॥४४॥ प्रणनाम च तं राजा मुनिः शिष्यमुवाच ह ॥ गौतमानीयतामर्घ्यमर्घ्ययोग्योऽस्ति भूपतिः ॥४५॥ आगतश्चिर
कालेन जामातेति विशेषतः ॥ इत्युक्त्वाऽर्घ्यं ददौ तस्मै सोऽपि जग्राह चिन्तयन् ॥४६॥ मुनिरासनमासीनं गृहीतार्घ्यं च भूपतिम् ॥ आशी
र्भिरभिनंद्याथ कुशलं चाप्यपृच्छत ॥४७॥ अपि तेऽनामयं राजन्बले कोशे सुदृत्सु च ॥ भृत्येऽमात्ये पुरे देशे तथाऽऽत्मनि जनाधिप
॥४८॥ भार्याऽस्ति तेकुशलिनी यतः साऽत्रैव तिष्ठति ॥ अतो न पृच्छाम्यस्यास्ते चान्यासां कुशलं वद ॥४९॥ राजोवाच ॥ भगवंस्त्व
त्प्रसादेन सर्वत्रानामयं मम ॥ एतत्कुतूहलं ब्रह्मन्मद्भार्या काऽत्र विद्यते ॥५०॥
ऋषिरुवाच ॥ रेवती नाम ते भार्या रूपेणाप्रतिमा भुवि ॥ विद्यतेऽत्र कथं पत्नीं तां न वेत्सि महीपते ॥५१॥ राजोवाच ॥ सुभद्राद्या
स्तुया भार्या मम सन्ति गृहे विभो ॥ जानामि तास्तु भगवन्नैव जानामि रेवतीम् ॥५२॥ ऋषिरुवाच ॥ प्रियेति सांप्रतं राजंस्त्वयोक्ता या
महामते ॥ सा विस्मृता क्षणादेव या ते श्लाघ्यतमा प्रिया ॥५३॥ राजोवाच ॥ त्वयोक्तं यन्मृषा तन्नो तथैवामंत्रिता मया ॥ मुने दुष्टो न मे
भावः कोपं मा कर्तुमर्हसि ॥५४॥ ऋषिरुवाच ॥ राजन्नुक्तं त्वया सत्यं न भावो दूषितस्तव ॥ वह्निना प्रेरितेनेत्यं भवता ग्याहृतं वचः
॥५५॥ अद्य पृष्टो मया वह्निः कोऽस्या भर्ता भविष्यति ॥ तेनोक्तं दुर्दमो राजा भविताऽस्याः पतिर्ध्रुवम् ॥५६॥ तदादत्स्व मया
दत्तामिमां कन्यां महीपते ॥ प्रिये त्यामंत्रिता पूर्वं मा विचारं कुरुष्व भोः ॥५७॥ श्रुत्वेतत्सोऽभवत्तूष्णीं चितयन्मुनिभाषितम् ॥ देवा
हिकं विधिं तस्य मुनिः कर्तुं समुद्यतः ॥५८॥ अथोद्यतं विवाहाय दृष्ट्वा कन्याऽब्रवीन्मुनिम् ॥ रेवत्यक्षे विवाहो मे तात कर्तुं त्वमर्हसि
॥५९॥ ऋषिरुवाच ॥ वत्से विवाह योग्यानि संत्यन्यक्षाणि भूरिशः ॥ रेवत्यां कथमुद्गाहः पौष्णभं न दिवि स्थितम् ॥६०॥ कन्यो
वाच ॥ रेवत्यक्षं विना कालो ममोद्गाहोचितो न हि ॥ अतः संप्रार्थयाम्येतद्विवाहं पौष्णभे कुरु ॥६१॥

मा.
अ० ४

ऋषिरुवाच ॥ ऋतवाङ्मुनिना पूर्वं रेवतीभं निपातितम् ॥ भान्तरे चेन्न ते प्रीतिर्विवाहः स्यात्कथं तव ॥ ६२ ॥ कन्योवाच ॥ तपः किं तप्त
वानेक ऋतवागेव केवलम् ॥ भवता किं तपो नेह क्तं वाक्कायमानसैः ॥ ६३ ॥ जगत्स्रष्टुं समर्थस्त्वं वेदम्यहं ते तपोबलम् ॥ रेवत्यृक्षं दिवि
स्थाप्य ममोद्गाहं पितः कुरु ॥ ६४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एवं भवतु भद्रं ते तथैव त्वं ब्रवीषि माम् ॥ त्वत्कृते सोममार्गेऽहं स्थापयाम्यद्य पौष्ण
भम् ॥ ६५ ॥ स्कंद उवाच ॥ एवमुक्त्वा मुनिस्तूर्ण पौष्णभं स्वतपोबलात् ॥ ॥ यथापूर्वं तथा चक्रे सोममार्गे घटोद्भव ॥ ६६ ॥ रेवतीनाम्नि
नक्षत्रे विवाहविधिना मुनिः ॥ रेवतीं प्रददौ राज्ञे दुर्दमाय महात्मने ॥ ६७ ॥ कृत्वा विवाहं कन्याया मुनी राजानमब्रवीत् ॥ किं तेऽभिल
षितं वीर वद तत्पूरयाम्यहम् ॥ ६८ ॥ राजोवाच ॥ मनोः स्वायं भुवस्याहं वंशजातोऽस्मि हे मुने ॥ मन्वंतराधिपं पुत्रं त्वत्प्रसादाच्च कामये
॥ ६९ ॥ मुनिरुवाच ॥ यद्येषा कामना तेऽस्ति देव्या आराधनं कुरु ॥ भविष्यत्येव ते पुत्रो मनुर्मन्वंतराधिपः ॥ ७० ॥ देवीभागवतं नाम
पुराणं यत्तु पंचमम् ॥ पंचकृत्वस्तु तच्छ्रुत्वा लप्स्यसेऽभिमतं सुतम् ॥ ७१ ॥ रेवत्यां रेवतो नाम पंचमो भविता मनुः ॥ वेदविच्छास्त्रतत्त्वज्ञो
धर्मवानपराजितः ॥ ७२ ॥ इत्युक्तो मुनिना राजा प्रणम्य मुदितो मुनिम् ॥ भार्यया सह मेधावी जगाम नगरं निजम् ॥ ७३ ॥
पितृपेतामहं राज्यं चकार स महापतिः ॥ पालयामास धर्मात्मा प्रजाः पुत्रानिवीरसान् ॥ ७४ ॥ एकदा लोमशो नाम महात्मा मुनिरागतः
प्रणिपत्य तमभ्यर्च्य प्राञ्जलिश्चाब्रवीन्नृपः ॥ ७५ ॥ राजोवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन श्रोतुमिच्छामि भो मुने ॥ देवीभागवतं नाम पुराणं
पुत्रलिप्सया ॥ ७६ ॥ श्रुत्वा वाचं प्रजाभर्तुः प्रीतः प्रोवाच लोमशः ॥ धन्योऽसि राजंस्ते भक्तिर्जाता त्रैलोक्यमातरि ॥ ७७ ॥ सुरासुरनरा
राध्या या परा जगदम्बिका ॥ तस्यां चेद्भक्तिरुत्पन्ना कार्यसिद्धिर्भविष्यति ॥ ७८ ॥ अतस्त्वां श्रावयिष्यामि श्रीमद्भागवतं नृप ॥ यस्य श्रवणमात्रेण
न किंचदपि दुर्लभम् ॥ ७९ ॥ इत्युक्त्वा मुदिने ब्रह्मन्कथारंभमथाकरोत् ॥ पंचकृत्वस्स शुश्राव विधिवद्भार्यया सह ॥ ८० ॥ समाप्ति
दिवसे राजा पुराणं च मुनिं तथा ॥ पूजयामास धर्मात्मा मुदा परमया युतः ॥ ८१ ॥ हुत्वा नवार्णमंत्रेण भोजयित्वा कुमारिकाः ॥
वाडवांश्च सपत्नीकान्दक्षिणाभिरतोषयत् ॥ ८२ ॥ अथ कालेन कियता भगवत्याः प्रसादतः ॥ गर्भन्दधार सा राज्ञी लोककल्याणकार
कम् ॥ ८३ ॥ पुण्येऽथ समये प्राप्ते ग्रहेः सुस्थानसंगते ॥ सर्वमंगलसंपन्ने रेवती सुषुवे सुतम् ॥ ८४ ॥ श्रुत्वा पुत्रस्य जननं स्नात्वा राजा
मुदाऽन्वितः ॥ ससुवर्णाभसा चक्रे जातकर्मादिकाः क्रियाः ॥ ८५ ॥

दे. मा.
॥१६॥

यथाविधि च दानानि दत्त्वा विप्रानतोषयत् ॥ कृतोपनयनं राजा सांगान्वेदानपाठयत् ॥ ८६ ॥ सर्वविद्यानिधिर्जातो धर्मिष्ठोऽस्त्रविदां वरः ॥
धर्मस्य वक्ता कर्ता च रैवतो नाम वीर्यवान् ॥ ८७ ॥ नियुक्तवानथ ब्रह्मा रैवतं मानवे पदे ॥ मन्वंतराधिपः श्रीमान्गां शशास स धर्मतः
॥ ८८ ॥ इत्थं देव्या प्रभावोऽयं संक्षेपेणोपवर्णितः ॥ पुराणस्य च माहात्म्यं को वक्तुं विस्तरात्क्षमः ॥ ८९ ॥ सूत उवाच ॥ कुंभयोनिस्तु
माहात्म्यं विधिं भागवतस्य च ॥ श्रुत्वा कुमारं चाभ्यर्च्य स्वाश्रमं पुनराययौ ॥ ९० ॥ इदं मया भागवतस्य विप्रा माहात्म्यमुक्तं भवतां
समक्षम् ॥ शृणोति भक्त्या पठतीह भोगान्भुक्त्वाऽखिलान्मुक्तिमुपैति चति ॥ ९१ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे मानसखण्डे श्रीदेवीभागवतमा
हात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत सूत महाभाग श्रुतं माहात्म्यमुत्तमम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामः पुराणश्रवणे विधिम् ॥ १ ॥
सूत उवाच ॥ श्रूयतां मुनयस्सर्वे पुराणश्रवणे विधिः ॥ नराणां शृण्वतां येन सिद्धिः स्यात्सार्वकामिकी ॥ २ ॥ आदौ देवज्ञमाहूय मुहूर्तं
कल्पयेत्सुधीः ॥ आरभ्य शुचिमासं तु मासषट्कं शुभावहम् ॥ ३ ॥ हस्ताभिमूलपुण्यक्षे ब्रह्ममेतरेन्दुवैष्णवे ॥ सत्तिथौ शुभवारे च पुराण
श्रवणं शुभम् ॥ ४ ॥

गुरुभाद्रेद ४ वेदा ४ वज्र १ शरां ५ गा ६ विं ४ गुणः ३ क्रमात् ॥ धर्माप्तिरिदिराप्तिः कथासिद्धिः परं सुखम् ॥ ५ ॥ पीडाऽथ भूष
तिभयं ज्ञानप्राप्तिः क्रमात्फलम् ॥ पुराणश्रवणे चक्रं शोधयेच्छिवभाषितम् ॥ ६ ॥ अथवा प्रीतये देव्या नवरात्रचतुष्टये ॥ शृणुयादन्य
मासेऽपि तिथिवारक्षशोधिते ॥ ७ ॥ संभारं यादृशं कार्यं विवाहादौ च तादृशम् ॥ नवाहयज्ञे चाप्यस्मिन्विधेयं यत्नतो बुधेः ॥ ८ ॥
सहाया बहवः कार्या दंभलोभविवर्जिता ॥ चतुराश्च वदान्याश्च देवीभक्तिपरा नराः ॥ ९ ॥ प्रेक्ष्या यत्नेन वार्तेयं देशेदेशे जनेजने ॥ आग
न्तव्यमिहावश्यं कथा देव्या भविष्यति ॥ १० ॥ सौराश्च गाणपत्याश्च शैवाः शाक्ताश्च वैष्णवाः ॥ सर्वेषामपि सेव्येयं यतो देवास्सशक्तयः
॥ ११ ॥ श्रीमद्देवीभागवतपीयूषरसलोलुपैः ॥ आगंतव्यं विशेषेण कथार्थं प्रेमतत्परैः ॥ १२ ॥ ब्राह्मणाद्याश्च ये वर्णाः स्त्रियश्चाश्रमिणस्तथा ॥
सकामाश्चापि निष्कामाः पातव्यं तैः कथामृतम् ॥ १३ ॥ नावकाशः कदाचित्स्यान्नवाहश्रवणेऽपि तैः ॥ आगंतव्यं यथा कालं यज्ञे पुण्या
क्षणस्थितिः ॥ १४ ॥ विनयेनैव कर्तव्यमेवमाकारणं नृणाम् ॥ आगतानां च कर्तव्यं वासस्थानं यथोचितम् ॥ १५ ॥ कथस्थानं प्रकर्तव्यं
भूमौ माजनपूर्वकम् ॥ लेपनं गोमयेनाथ विशालायां मनोरमम् ॥ १६ ॥

मा.
अ. ५

कार्यस्तु मण्डपो रम्यो रंभास्तम्भोपशोभितः ॥ वितानमुपरिष्ठापु पताकाध्वजराजितः ॥१७॥ वक्तुश्चैवासनं दिव्यं सुखास्तरणसंयुतम् ॥
रचितव्यं प्रयत्नेन प्राङ्मुखं वाप्युदङ्मुखम् ॥ १८ ॥ यथोचितानि कुर्वीत श्रोतृणामासनानि च ॥ नृणां चैवाथ नारीणां कथाश्रवणहेतवे
॥ १९ ॥ वाग्मी दांतश्च शास्त्रज्ञो देव्याराधनतत्परः ॥ दयालुर्निस्पृहो दक्षो धीरो वक्तोत्तमो मतः ॥ २० ॥ ब्रह्मण्यो देवताभक्तः कथारस
परायणः ॥ उदारोऽलोलुपो नम्रः श्रोता हिंसादिवर्जितः ॥ २१ ॥ पाखण्डनिरतो लुब्धः स्त्रियो धर्मध्वजस्तथा ॥ निष्ठुरः क्रोधनो वक्ता
देवीयज्ञे न शस्यते ॥ २२ ॥ संशयच्छेदनायैकः पण्डितश्च तथागुणः ॥ श्रोतृबोधकृदव्यग्रः काव्यो वक्तुस्सहायकृत् ॥ २३ ॥ सुहृत्तदिवसा
दर्वाग्वक्तृश्रोत्रादिभिर्जनैः ॥ कर्तव्यं क्षौरकर्मादि ततो नियमकरूपनम् ॥ २४ ॥ अरुणोदयवेलायां स्नायाच्छौचं विधाय च ॥ संध्यातर्प
णकार्यं च नित्यं संक्षेपतश्चरेत् ॥ २५ ॥ कथाश्रवणयोग्यत्वसिद्धये गाश्च दापयेत् ॥ सम्स्तविघ्नहर्तारमादौ गणपतिं यजेत् ॥ २६ ॥
कलशांश्चापि संस्थाप्य पूजयेत्तत्र दिग्धवान् ॥ बटुकं क्षेत्रपालं च योगिनीर्मातृकास्तथा ॥ २७ ॥ तुलसीं चापि संपूज्य ग्रहान्विष्णुं च
शंकरम् ॥ नवाक्षरेण मनुना पूजयेज्जगदम्बिकाम् ॥ २८ ॥
सर्वोपचारैस्संपूज्य श्रीभागवतपुस्तकम् ॥ श्रीदेव्या वाङ्मयीं मूर्तिं यथावच्छोभनाक्षरम् ॥ २९ ॥ कथाविघ्नोपशान्त्यर्थं वृणुयात्पंचवा
डवान् ॥ जाप्यो नवार्णं मंत्रस्तैः पाठ्यस्सप्तसतीस्तवः ॥ ३० ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्कृत्वांते स्तुतिमाचरेत् ॥ कात्यायनि महामाये भवानि
भुवनेश्वरि ॥ ३१ ॥ संसारसागरे मग्नं मासुद्धर कृपायुगे ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाराध्ये प्रसादं जगदंबिके ॥ ३२ ॥ मनोभिलषितं देवि वरं देहि
नमोऽस्तु ते ॥ इति संप्रार्थ्य शृणुयात्कथां नियतमानसः ॥ ३३ ॥ वक्तारं चापि संपूज्य यासबुद्ध्या यतात्मवान् ॥ माल्यालंकारवस्त्राद्यैस्सं
भूष्य प्रार्थयेच्च तम् ॥ ३४ ॥ सर्वशास्त्रेतिहासज्ञं व्यासरूपं नमोऽस्तु ते ॥ कथाचंद्रोदयेनांतस्तमस्तोमं निराकुरु ॥ ३५ ॥ तदग्रे तु नवाहान्तं
कर्तव्या नियमास्तदा ॥ विप्रादीनुपवेश्यादौ संपूज्योपविशेत्स्वयम् ॥ ३६ ॥ श्रोतव्यं सावधानेन चतुर्वर्गफलाप्तये ॥ गृहपुत्रकलत्राप्तधन
चिंतामपास्य च ॥ ३७ ॥ सूर्योदयं समारभ्य किंचित्सूर्योऽवशेषिते ॥ सुहृत्मात्रे विश्रम्य मध्याह्ने वाचयेत्सुधीः ॥ ३८ ॥ मलमूत्रजयायैषां
लघु भोजनमिष्यते ॥ हविष्यान्नं वरं भोज्यं सकृदेव कथार्थिना ॥ ३९ ॥ अथवा स्यात्फलाहारी पयोभुग्वा घृताशनः ॥ यथा स्यान्न कथावि
प्रस्तथा कार्यं विचक्षणैः ॥ ४० ॥

कथाश्रवणनिष्ठानां वक्ष्यामि नियमं द्विजाः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां मध्ये ये भेददर्शिनः ॥ ४१ ॥ देवीभक्तिविहीना ये पाखण्डा हिंसकाः
खलाः ॥ विप्रद्रुहो नास्तिका ये न ते योग्याः कथाश्रवे ॥ ४२ ॥ ब्रह्मस्वहरणेलुब्धाः परदारधनेषु च ॥ देवस्वहरणे तेषां नाधिकारः
कथाश्रवे ॥ ४३ ॥ ब्रह्मचारी च भूशायी सत्यवक्ता जितेंद्रियः ॥ कथासमाप्तौ भुंजीत पत्रावल्यां यतात्मवान् ॥ ४४ ॥ वृताकं च कलिन्दं
च तैलं च द्विदलं मधु ॥ दग्धमन्नं पर्युषितं भावदुष्टं त्यजेद्ब्रती ॥ ४५ ॥ आमिषं च मसूरात्रमुदक्यादृष्टमेव च ॥ रसोर्न मूलकं
हिगु पलांडुं गृजं तथा ॥ ४६ ॥ कूष्माण्डं नलिकाशाकं न भुंजीत कथाव्रती ॥ कामं क्रोधं मदलोभं दंभं मानं च वर्जयेत् ॥ ४७ ॥
विप्रभुकपतितव्रात्यश्वपाकयवनांत्यजैः ॥ उदक्यया वेदबाह्यैर्न वेदेभ्यः कथाव्रती ॥ ४८ ॥ वेदगोगुरुविप्राणां स्त्रीराज्ञां महतां तथा ॥ देवानां
देवभक्तानां न निर्दां शूण्यादपि ॥ ४९ ॥ विनयं चार्जवं शौचं दयां च मितभाषणम् ॥ उदारं मानसं चैव कुर्याद्यस्तु कथाव्रती ॥ ५० ॥
श्वित्री कुष्ठी क्षयी रुग्णो भाग्यहीनश्च पापकृत् ॥ दरिद्रश्चानपत्यश्च भक्त्येमां शूण्यात्कथाम् ॥ ५१ ॥ वंध्या वा काकवन्ध्यावादुर्भगा वा
मृतार्भका ॥ पतद्भर्गना या च ताभिः श्राव्या तथा कथा ॥ ५२ ॥
धर्मार्थकाममोक्षांश्च यो वाञ्छति विनाश्रमम् ॥ भगवत्या भागवतं श्रोतव्यं तेन यत्नतः ॥ ५३ ॥ कथादिनानि चैतानि नवयज्ञैः समानि हि ॥
तेषु दत्तं द्रुतं जप्तमनन्तफलदं भवेत् ॥ ५४ ॥ एवं नवाहं तु कृत्वोद्यापनमाचरेत् ॥ महाष्टमीव्रतं यद्वत्तथा कार्यं फलेप्सुभिः ॥ ५५ ॥
निष्कामाः श्रवणे नैव पूता मुक्तिं व्रजन्ति हि ॥ भोगमोक्षप्रदा नृणां यतो भगवती परा ॥ ५६ ॥ पुस्तकस्य च वक्तुश्च पूजा कार्या तु
नित्यशः ॥ वक्ता दत्तं प्रसादं तु शृङ्गीयाद्भक्तिपूर्वकम् ॥ ५७ ॥ कुमारीपूजयेन्नित्यं भोजयेत्प्रार्थयेच्च यः ॥ सुवासिनीश्च विप्रांश्च तस्य
सिद्धिर्न संशयः ॥ ५८ ॥ गायत्र्या नामसाहस्रं समाप्तावधवा पठेत् ॥ विष्णोर्नामसहस्रं च सर्वदोषोपशान्तये ॥ ५९ ॥ यस्य स्मृत्या च
नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनं संपूर्णतां याति तस्माद्विष्णुं च कीर्तयेत् ॥ ६० ॥ देव्याः सप्तशतीमंत्रैः समाप्तौ होममाचरेत् ॥
देवीमाहात्म्यमूलेन नवाणैर्मनुनाऽप्यवा ॥ ६१ ॥ गायत्र्या त्वयवा होमः पायसेन ससर्पिषा ॥ यतो भागवतं त्वेतद्वायत्रीमयमीरितम्
॥ ६२ ॥ वाचकं तोषयेत्सम्यग्ब्रह्मपाधनादिभिः ॥ प्रसन्ने वाचके सर्वाः प्रसन्नास्तस्यदेवताः ॥ ६३ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या दक्षिणाभिश्च
तोषयेत् ॥ पृथिव्यां देवरूपास्ते तुष्टेष्वेष्वीप्सितं फलम् ॥ ६४ ॥

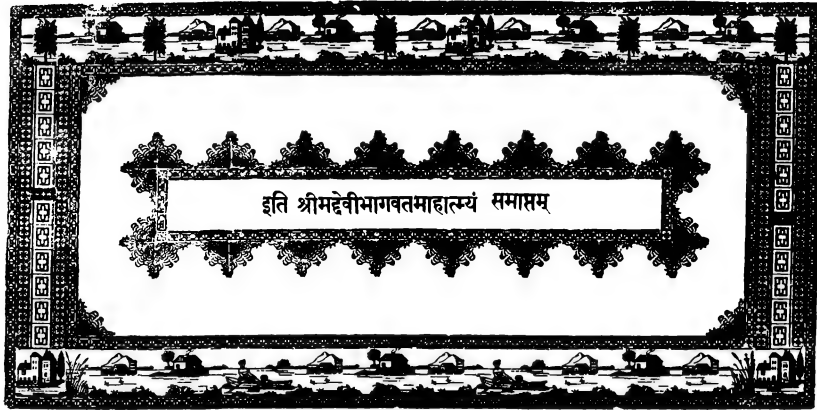
सुवासिनीः कुमारोश्च देवीभक्त्या च भोजयेत् ॥ ताभ्योऽपि दक्षिणां दत्त्वा प्रार्थयेत्सिद्धिमात्मनः ॥ ६५ ॥ दद्याद्दानानि चान्यानि सुवर्ण-
गाः पयस्विनीः ॥ हयानि भान्मेदिनीं च तस्य स्यादक्षयं फलम् ॥ ६६ ॥ देवीभागवतं चैतल्लिखितं शोभनाक्षरम् ॥ हेमसिंहासने स्थाप्य
पट्वस्त्रेण वेष्टितम् ॥ ६७ ॥ अष्टम्यां वा नवम्यां च वाचकायाचिताय च ॥ दद्यात्स भोगान्भुक्त्वेह दुर्लभं मोक्षमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥
दरिद्रो दुर्बलो बालस्तरुणो जरठोऽपि वा ॥ पुराणवेत्ता वंध्यः स्यात्पूज्यो मान्यश्च सर्वदा ॥ ६९ ॥ सन्ति लोकस्य बहवो गुरवो गुण-
जन्मतः ॥ सर्वेषामपि तेषां च पुराणज्ञः परो गुरुः ॥ ७० ॥ पौराणिको ब्राह्मणस्तु व्यासासनसमाश्रितः ॥ असमाप्ते प्रसंगे तु नमस्कुयात्र
कस्यचित् ॥ ७१ ॥ पौराणिकीं कथां दिव्यां येऽपि शृण्वन्त्यभक्तितः ॥ तेषां पुण्यफलं नास्ति दुःखदारिद्र्यभागिनाम् ॥ ७२ ॥ असंपूज्य
पुराणं तु ताम्बूलकुसुमादिभिः ॥ ये शृण्वन्ति कथां देव्यास्ते दरिद्रा भवन्ति हि ॥ ७३ ॥ कीर्त्यमानां कथां त्यक्त्वा ये व्रजन्त्यन्यतो नराः ॥
भोगान्तरे प्रणश्यन्ति तेषां दाराश्च सम्पदः ॥ ७४ ॥ ये च तुंगासनारूढाः कथां शृण्वन्ति दांभिकाः ॥ ते वायसा भवत्यत्र भुक्त्वा
निरययातनाः ॥ ७५ ॥

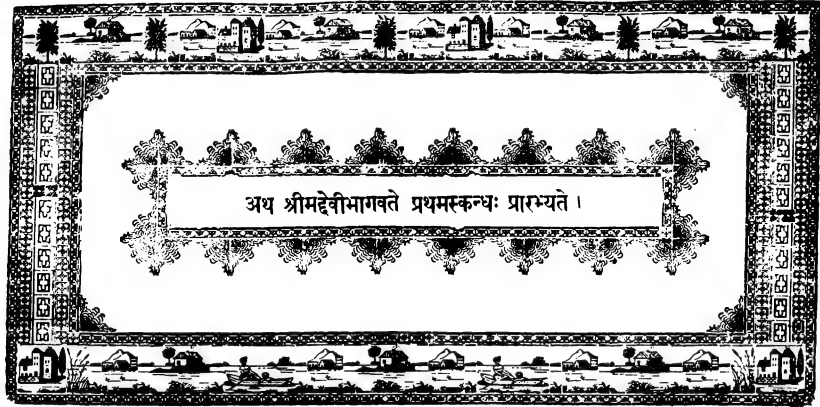
ये चादद्यासनसंस्थाश्च ये वीरासनसंस्थिताः ॥ शृण्वन्ति च कथां दिव्यां ते स्युरर्जुनशाखिनः ॥ ७६ ॥ कथायां कीर्त्यमानायां ये वदन्ति
दुरुत्तरम् ॥ रासभास्तेभवन्तीह कृकलासास्ततः परम् ॥ ७७ ॥ निदन्ति ये पुराणज्ञान् कथां वा पापहारिणीम् ॥ ते तु जन्मशतं दुष्टाः
शुनकाः स्युर्न संशयः ॥ ७८ ॥ ये शृण्वन्ति कथां वक्तुः समानासनसंस्थिताः ॥ गुरुतल्पसमं पापं लभन्ते नरकालयाः ॥ ७९ ॥ ये
चाप्रणम्य शृण्वन्ति ते भवन्ति विषद्रुमाः ॥ शयाना येऽपि शृण्वन्ति भवन्त्यजगरादयः ॥ ८० ॥ ये कदाचन पौराणीं न शृण्वन्ति कथां
नराः ॥ ते घोरं नरकं भुक्त्वा भवन्ति वनसूकराः ॥ ८१ ॥ ये कथां नानुमोदन्ते विघ्नं कुर्वन्ति ये शठाः ॥ कोट्यब्दं निरयं भुक्त्वा
भवन्ति ग्रामसूकराः ॥ ८२ ॥ आसनं भाजनं द्रव्यं फलं वस्त्राणि कम्बलम् ॥ पुसणज्ञाय यच्छन्ति ते व्रजन्ति हरेः पदम् ॥ ८३ ॥
पुराणपुस्तकस्यापि ये पटं वसनं नवम् ॥ प्रयच्छन्ति शुभं सूत्रं ते नरास्तुख भागिनः ॥ ८४ ॥ पुराणानां तु सर्वेषां श्रवणाद्यत्फलं
लभेत् ॥ तस्माच्छतगुणं पुण्यं देवीभागवताल्लभेत् ॥ ८५ ॥ यथा सरित्सु प्रवरा गंगा देवेषु शंकरः ॥ काव्ये रामायणं यद्गज्ज्योतिष्मत्सु
यथा रविः ॥ ८६ ॥

दे. मा.
॥ २० ॥

आकाशकानां चन्द्रश्च धनानां च यथा यशः ॥ क्षमावतां यथा भूमिर्गाभीर्ये सागरो यथा ॥ ८७ ॥ मंत्राणां चैव सावित्री पापनाशे हरिस्मृतिः ॥
अष्टादशपुराणानां देवीभागवतं तथा ॥ ८८ ॥ येन केनाप्युपायेन न वक्तुं शक्यं तत्फलं वक्तुं जीवन्मुक्तस्य एव हि ॥ ८९ ॥
राजशत्रुभयं प्राप्ते महामारीभये तथा ॥ दुर्भिक्षे राष्ट्रभंगे च तच्छात्यं शृणुयादिदम् ॥ ९० ॥ भूतप्रेतविनाशाय राज्यलाभाय शत्रुतः ॥
पुत्रलाभाय शृणुयाद्देवीभागवतं द्विजाः ॥ ९१ ॥ श्रीमद्भागवतं यस्तु पठेद्वा शृणुयादपि ॥ श्लोकार्द्धं श्लोकपादं वा स याति परमां
गतिम् ॥ ९२ ॥ भगवत्या स्वयं देव्या श्लोकार्द्धेन प्रकाशितम् ॥ शिष्यं प्रशिष्यद्वारेण तदेव विपुलीकृतम् ॥ ९३ ॥ न गायत्र्याः परो
धर्मो न गायत्र्याः परन्तपः ॥ न गायत्र्याः समो देवो न गायत्र्याः परो मनुः ॥ ९४ ॥ गातारं त्रायते यस्माद्गायत्री तेन सोच्यते ॥
साऽत्र भागवते देवी सरहस्या प्रतिष्ठिता ॥ ९५ ॥ अतो भागवतस्यास्य देव्याः प्रीतिकरस्य च ॥ महान्त्यपि पुराणानि कलां नार्हन्ति
षोडशीम् ॥ ९६ ॥ श्रीमद्भागवतं पुराणममलं यद्वाङ्मणानां धनं धर्मो धर्मसुतेन यत्र गदितो नारायणेनामलः ॥ गायत्र्याश्च रहस्यमत्र च
मणिद्वीपश्च संवर्णितः श्रीदेव्या हिमभूभृते भगवती गीता च गीतास्वयम् ॥ ९७ ॥
तस्मान्नास्य पुराणस्य लोकेऽन्यत्सदृशम्परम् ॥ अतस्स देव संसेव्यं देवीभागवतं द्विजाः ॥ ९८ ॥ यस्याः प्रभावमखिलं न हि वेद
धाता नो वा हरिर्न गिरिशो न हि चाप्यनन्तः ॥ अंशका अपि च ते किमुतान्यदेवास्तस्यै नमोऽस्तु सततं जगदम्बिकायै ॥ ९९ ॥
यत्पादपंकजरजः समवाप्य शिखं ब्रह्मा सृजत्यनुदिनं च विभर्ति विष्णुः ॥ रुद्रश्च संहरति नेतरथा समर्थास्तस्यै नमोऽस्तु सततं
जगदम्बिकायै ॥ १०० ॥ सुधाकूपारांतस्त्रिदशतरुवादीविलसिते मणिद्वीपे चिन्तामणिमयगृहे चित्ररुचिरे ॥ विराजन्ती यम्बां
परशिवद्वदि स्मेरवदनां नरो ध्यात्वा भोगं भजति खलु मोक्षं च लभते ॥ १०१ ॥ ब्रह्मशाच्युतशक्राद्यैर्महर्षिभिरुपासिता ॥ जगतां
श्रेयसे साऽस्तु मणिद्वीपाधिदेवता ॥ १०२ ॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे मानसखण्डे देवीभागवतमाहात्म्ये श्रवणविधिवर्णनं नाम पञ्चमो
ऽध्यायः ॥ ५ ॥ समाप्तमिदं स्कान्दीयं माहात्म्यम् ॥ वेदांगाम्रिकुशेलशैलशिखिनां मूले तु संवत्सरे राधे मासि च मेचके हरितिथौ
सप्ताचिपो वासरे ॥ माहात्म्यं जगदम्बिकां प्रियुगलं नत्वाऽम्बिकाप्रीतये पूर्तिं रामपदेन नीतममलं स्कान्दीयमेतच्छुभम् ॥ १ ॥
श्रीभगवती मणिद्वीपाधिदेवता जगदम्बिका विजयते ॥ शुभमस्तु ॥

मा.
अ० ५

अथ श्रीमद्देवीभागवते प्रथमस्कन्धः प्रारम्भ्यते ।

ॐ सर्वचैतन्यरूपां तामाद्यां विद्यां च धीमहि ॥ बुद्धिं या नः प्रचोदयात् ॥ १ ॥ शौनक उवाच ॥ सूत सूत महाभाग धन्योऽसि
पुरुषर्षभ ॥ यदधीतास्त्वया सम्यक्पुराणमंहिताः शुभाः ॥ २ ॥ अष्टादश पुराणानि कृष्णेन मुनिनाऽनघ ॥ कथितानि सुदिव्यानि
पठितानि त्वयाऽनघ ॥ ३ ॥ पंच लक्षणयुक्तानि सरहस्यानि मानद ॥ त्वया ज्ञातानि सर्वाणि व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥ ४ ॥ अस्माकं
पुण्ययोगेन प्राप्तस्त्वं क्षेत्रमुत्तमम् ॥ दिव्यं विश्वसनं पुण्यं कलिदोषविवर्जितम् ॥ ५ ॥

समाजोऽयं मुनीनां हि श्रोतुका मोऽस्ति पुण्यदाम् ॥ पुराणसंहितां सूत ब्रूहि त्वं नः समाहितः ॥ ६ ॥ दीर्घायुर्भव सर्वज्ञ तापत्रयवि
वर्जितः ॥ कथयाद्य महाभाग पुराणं ब्रह्मसंमितम् ॥ ७ ॥ श्रोत्रेन्द्रिययुताः सूत नराः स्वादविचक्षणाः ॥ न शृण्वन्ति पुराणानि वंचिता
विधिना हि ते ॥ ८ ॥ यथाजिह्वेन्द्रियाद्वादः षड्रसैः प्रतिपद्यते ॥ तथा श्रोत्रेन्द्रियाद्वादो वचोभिः सुधियां स्मृतः ॥ ९ ॥ अश्रोत्राः फणिनः
कामं मुह्यन्ति हि नभोगुणैः ॥ सकर्णा ये न शृण्वन्ति तेऽप्यकर्णाः कथं न च ॥ १० ॥ अतः सर्वे द्विजाः सौम्य श्रोतुकामाः समाहिताः ॥
वर्तन्ते नैमिषारण्ये क्षेत्रे कलिभयादिताः ॥ ११ ॥ येनकेनाप्युपायेन कालातिवाहनं स्मृतम् ॥ व्यसनैरिह मूर्खाणां बुधानां शास्त्रचित्तनैः ॥ १२ ॥
शास्त्राण्यपि विचित्राणि जल्पवादयुतानि च ॥ त्रिविधानि पुराणानि शास्त्राणिविविधानि च ॥ वितंडाच्छल्युक्तानि गर्वामर्पकराणि च ॥ १३ ॥
नानार्थवादयुक्तानि हेतुमन्ति बृहन्ति च ॥ १४ ॥ सात्त्विकं तत्र वेदांतं मीमांसा राजसं मतम् ॥ तामसं च न्यायशास्त्रं हेतुवादाभियंत्रितम्
॥ १५ ॥ तथैव च पुराणानि त्रिगुणानिकथानकैः ॥ कथितानि त्वया सौम्य पंचलक्षणवन्ति च ॥ १६ ॥ तत्र भागवतं पुण्यं पंचमं वेदसं
मितम् ॥ कथितं यत्त्वया पूर्वं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ १७ ॥

उद्देशमात्रेण तदा कीर्तितं परमाहुतम् ॥ मुक्तिप्रदं मुमुक्षुणां कामदं धर्मदं तथा ॥ १७ ॥ विस्तरेणतदाख्या हि पुराणोत्तममादरात् ॥
श्रोतुकामा द्विजाः सर्वे दिव्यं भागवतं शुभम् ॥ १८ ॥ त्वं तु जानासि धर्मज्ञ पौराणीं संहितां किल ॥ कृष्णोक्तां गुरुभक्तत्वात्सम्यक्स-
त्त्वगुणाश्रयः ॥ १९ ॥ श्रुत्वान्यन्यानि सर्वज्ञ त्वन्मुखान्निःसृतानि च ॥ नैव तृप्तिं ब्रजामोऽद्य सुधापानेऽमरा यथा ॥ २० ॥ धिक् सुधां
पिबतां सूत मुक्तिर्नैव कदाचन ॥ पिबन्भागवतं सद्यो नरो मुच्येत संकटात् ॥ २१ ॥ सुधापाननिमित्तं यत्कृता यज्ञाः सहस्रशः ॥
नशातिमधिगच्छामः सूत सर्वात्मना वयम् ॥ २२ ॥ मखानां हि फलं स्वर्गःस्वर्गात्प्रच्यवनं पुनः ॥ एवं संसारचक्रेऽस्मिन्भ्रमणं
च निरंतरम् ॥ २३ ॥ विना ज्ञानेन सर्वज्ञ नैव मुक्तिः कदाचन ॥ भ्रमतां कालचक्रेऽत्र नराणां त्रिगुणात्मके ॥ २४ ॥ अतः सर्वरसोपेतं
पुण्यं भागवतं वद ॥ पावनं मुक्तिदं गुह्यं मुमुक्षुणां सदा प्रियम् ॥ २५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्टादशसाहस्र्यां
संहितायां प्रथमस्कन्धे शौनकप्रश्नो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ श्रीसूत उवाच ॥ धन्योऽहमतिभाग्योऽहं पावितोऽहं महात्मभिः ॥ यत्पृष्टं
सुमहत्पुण्यं पुराणं वेदविश्रुतम् ॥ १ ॥

तदहं संप्रवक्ष्यामि सर्वश्रुत्यर्थसंमतम् ॥ रहस्यं सर्वशास्त्राणामागमानामनुत्तमम् ॥ २ ॥ नत्वा तत्पदपंकजं सुललितं मुक्तिप्रदं योगिनां
ब्रह्माद्यैरपिसेवितं स्तुतिपरैर्ध्वेयं मुनीन्द्रैः सदा ॥ वक्ष्याम्यद्य सविस्तरं बहुरसं श्रीमत्पुराणोत्तमं भक्त्या सर्वरसालयं भगवतीनाम्ना प्रसिद्धं
द्विजाः ॥ ३ ॥ या विद्येत्यभिधीयते श्रुतिपथे शक्तिः सदाऽऽद्या परा सर्वज्ञा भवबंधछित्तिनिपुणा सर्वाशये संस्थिता ॥ दुर्ज्ञेया सुदुरा-
त्मभिश्च मुनिभिर्ध्यानास्पद प्रापिता प्रत्यक्षा भगवतीह सा भगवती सिद्धिप्रदा स्यात्सदा ॥ ४ ॥ सृष्ट्वाऽखिलं जगदिदं सदसत्स्वरूपं
शक्त्या स्वया त्रिगुणया परिपाति विश्वम् ॥ संहृत्य कल्पसमये रमते तथैका तां सर्वविश्व जननी मनसा स्मरामि ॥ ५ ॥ ब्रह्मा सृजन्यखि-
लमेतदिति प्रसिद्धं पौराणिकैश्च कथितं खलु वेदविद्भिः ॥ विष्णोस्तु नाभि कमले किल तस्य जन्म तैरुक्तमेव सृजते नहि स स्वतंत्रः ॥ ६ ॥
विष्णुस्तु शेषशयने स्वपितीतिकाले तन्नाभिपद्ममुकुले खलु तस्य जन्म ॥ आधारतां किल गतोऽत्र सहस्रमौलिः सबोध्यतां स भगवान् हि
कथं मुरारिः ॥ ७ ॥

एकार्णवस्य सलिलं रसरूपमेव पात्रं विना न हि रसस्थिति रस्ति कश्चित् ॥ या सर्वभूतविषये ये किल शक्तिरूपा तां सर्वभूतजननीं शरणं गतोऽस्मि ॥८॥ योगनिद्रामीलितक्षं विष्णुं दृष्ट्वा बुजे स्थितः ॥ अजस्तुष्टाव यदिवीं तामहं शरणं ब्रजे ॥९॥ तां ध्यात्वा सगुणां मायां मुक्तिदां निर्गुणां तथा ॥ वक्ष्ये पुराणमखिलं शृण्वंतु मुनयस्त्विवह ॥ १० ॥ पुराणमुत्तमं पुण्यं श्रीमद्भागवताभिधम् ॥ अष्टादश सहस्राणि श्लोकास्तत्र तु संस्कृताः ॥ ११ ॥ स्कंधा द्वादश चैवात्र कृष्णेन विहिताः शुभाः ॥ त्रिशतं पूर्णमध्याया अष्टादशयुताः स्मृताः ॥ १२ ॥ विंशतिः प्रथमे तत्र द्वितीये द्वादशेव तु ॥ त्रिंशच्चैव तृतीये तु चतुर्थे पंचविंशतिः ॥ १३ ॥ पंचत्रिंशत्तथाऽध्यायाः पंचमे परिकीर्तिताः ॥ एकत्रिंशत्तथा षष्ठे चत्वारिंशच्च सप्तमे ॥ १४ ॥ अष्टमे तत्त्वसंख्याश्च पंचाशन्नवमे तथा त्रयोदश ॥ तु संप्रोक्ता दशमे मुनिना किल ॥ १५ ॥ तथा चैकादशस्कंधे चतुर्विंशति रीरिताः ॥ चतुर्दशैव चाध्याया द्वादशे मुनिसत्तमाः ॥ १६ ॥ एव संख्या समाख्याता पुराणेऽस्मिन्महात्मना ॥ अष्टादश सहस्रीया संख्या च परिकीर्तिता ॥ १७ ॥ सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च ॥ वंशानुचरितं चैव पुराणं पंचलक्षणम् ॥ १८ ॥ निर्गुणा या सदा नित्या व्यापिकाऽविकृता शिवा ॥ योगगम्याऽखिलाधारा तुरीया या च संस्थिता ॥ १९ ॥ तस्यास्तु सात्त्विकी शक्ती राजसी तामसी तथा ॥ महालक्ष्मीः सरस्वती महाकालीति ताः स्त्रियः ॥ २० ॥ तासां तिसृणां शक्तीनां देहांगीकारलक्षणः ॥ सृष्ट्यर्थं च समाख्यातः सर्गः शास्त्रविशारदैः ॥ २१ ॥ हरिद्रुहिणरूपाणां समुत्पत्तिस्ततः स्मृता ॥ पालनोत्पत्तिनाशार्थं प्रतिसर्गः स्मृतो हि सः ॥ २२ ॥ सोमसूर्योद्भवानां च राज्ञां वंशप्रकीर्तनम् ॥ हिरण्यकशिप्वादीनां वंशास्ते परिकीर्तिताः ॥ २३ ॥ स्वायंभुव मुखानां च मनूनां परिवर्णनम् ॥ काल संख्या तथा तेषां तत्तन्मन्वंतराणि च ॥ २४ ॥ तेषां वंशानुक्रमं वंशानुचरितं स्मृतम् ॥ पंचलक्षणयुक्तानि भवंति मुनिसत्तमाः ॥ २५ ॥ सपादलक्षं च तथा भारतं मुनिना कृतम् ॥ इतिहास इति प्रोक्तं पंचमं वेदसंमितम् ॥ २६ ॥ शौनक उवाच ॥ कानि तानि पुराणानि ब्रूहि सूत सविस्तरम् ॥ कतिसंख्यानि सर्वज्ञश्रोतुकामा वयं त्विवह ॥ २७ ॥ कलिकालविभीताः स्मो नैमिषारण्यवासिनः ॥ ब्रह्मणाऽत्र समादिष्टाश्चक्र दत्त्वा मनोमयम् ॥ २८ ॥ कथितं तेन नः सर्वान्गछंत्वेतस्य पृष्ठतः ॥ नेमिः संशीर्यते यत्र स देशः पावनः स्मृतः ॥ २९ ॥ कलेस्तत्र प्रवेशो न कदाचित्संभविष्यति ॥ तावत्तिष्ठंतु तत्रैव यावत्सत्ययुगं पुनः ॥ ३० ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य गृहीत्वा तत्कथानकम् ॥ चालयन्निर्गतस्तूर्णं सर्वदेशदिहक्षया ॥ ३१ ॥

प्रेत्यात्र चालयंश्चक्रं नेमिः शीर्णोऽत्र पश्यतः ॥ तेनेदं नेमिः प्रोक्तं क्षेत्रं परमपावनम् ॥ ३२ ॥ कलिप्रवेशो नैवात्र तस्मात्स्थानं कृतं मया ॥
 मुनिभिः सिद्धसंघैश्च कलिभीतिर्महात्मभिः ॥ ३३ ॥ पशुहीनाः कृता यज्ञाः पुरोडाशादिभिः किल ॥ कालातिवादनं कार्यं यावत्सत्ययुगागमः
 ॥ ३४ ॥ भाग्ययोगेन संप्राप्तः सूत त्वं चात्र सर्वथा ॥ कथयाद्य पुराणं हि पावनं ब्रह्मसंमितम् ॥ ३५ ॥ सूत शुश्रूषवः सर्वे वक्ता त्वंमतिमानथ ॥
 निर्व्यापारा वयं नूनमेकचित्तास्तथैव च ॥ ३६ ॥ त्वं सूत भव दीर्घायुस्तापत्रयविवर्जितः ॥ कथयाद्य पुराणं हि पुण्यं भागवतं शिवम्
 ॥ ३७ ॥ यत्र धर्मार्थकामानां वर्णनं विधिपूर्वकम् ॥ विद्यां प्राप्य तथा मोक्षः कथितो मुनिना किल ॥ ३८ ॥ द्वैपायनेन मुनिना कथितं यच्च
 पावनम् ॥ न तुप्यामो वयं सूत कथां श्रुत्वा मनोरमा ॥ ३९ ॥ सकलगुणगणानामेकपात्रं पवित्रमखिलभुवनमातुर्नाट्यवद्यद्विचित्रम् ॥
 निखिलमलगणानां नाशकृत्कामकंदं प्रकटय भगवत्या नाम युक्तं पुराणम् ॥ ४० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे द्विती
 योऽध्यायः ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ शृण्वंतु संप्रवक्ष्यामि पुराणानि मुनीश्वराः ॥ यथा श्रुतानि तत्त्वेन व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥ १ ॥
 मद्रयं भद्रयं चैव ब्रत्रयं वचतुष्टयम् ॥ अनापलिं गकूस्कानि पुराणानि पृथक्पृथक् ॥ २ ॥ चतुर्दशसहस्रं च मात्स्यमाद्यं प्रकीर्तितम् ॥
 तथा ग्रहसहस्रं तु मार्कंडेयं महाद्भुतम् ॥ ३ ॥ चतुर्दशसहस्राणि तथा पंचशतानि च ॥ भविष्यं परिसंख्यातं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ४ ॥
 अष्टादशसहस्रं वै पुण्यभागवतं किलात्था चायुतसंख्याकं पुराणं ब्राह्मसंज्ञकम् ॥ ५ ॥ द्वादशैव सहस्राणि ब्रह्मांडं च शताधिकम् ॥
 तथाऽष्टादशसाहस्रं ब्रह्मवैवर्तमेव च ॥ ६ ॥ अयुतं वामनाख्यं च वायव्यं षट्शतानि च ॥ चतुर्विंशतिसंख्यातः सहस्राणि तु शौनक ॥ ७ ॥
 त्रयो विंशति साहस्रं वैष्णवं परमाद्भुतम् ॥ चतुर्विंशतिसाहस्रं वाराहं परमाद्भुतम् ॥ ८ ॥ षोडशैव सहस्राणि पुराणं चान्निसंज्ञितम् ॥
 पंचविंशतिसाहस्रं नारदं परमं मतम् ॥ ९ ॥ पञ्चपञ्चाशत्सहस्रं पाद्मार्ख्यं विपुलं मतम् ॥ एकादश सहस्राणि लिङ्गाख्यं चातिवि
 स्तृतम् ॥ १० ॥ एकोनविंशत्साहस्रं गारुडं हरिभाषितम् ॥ ११ ॥ अक्षयं च पुराणं कूर्म भाषितम् ॥ १२ ॥ एकाशीतिसहस्राणि स्कंदार्ख्यं
 परमाद्भुतम् ॥ पुराणारूपा च संख्या च विस्तारेण मयाऽनघाः ॥ १३ ॥ तथैवोपपुराणि शृण्वंतु ऋषिसत्तमाः ॥ सनत्कुमारं
 प्रथमं नारसिंहं ततः परम् ॥ १४ ॥ नारदीयं शिवं चैव दौर्वासमनुत्तमम् ॥ कापिलं मानवं चैव तथा चौशनसं स्मृतम् ॥ १५ ॥

वारुणं कालिकारुख्यं च सांव नंदिकृतं शुभम् ॥ सौरं पाराशरं प्रोक्तमादित्यं चातिविस्तरम् ॥ १५ ॥ माहेश्वरं भागवतं वासिष्ठं च सवि
स्तरम् ॥ एतान्युपपुराणानि कथितानि महात्मभिः ॥ १६ ॥ अष्टादश पुराणानि कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥ भारताख्यानमतुलं चक्रे तदुप
हितम् ॥ १७ ॥ मन्वंतरेषु सर्वेषु द्वापरे द्वापरयुगे ॥ प्रादुष्करोति धर्मार्थी पुराणानि यथाविधि ॥ १८ ॥ द्वापरे द्वापरे विष्णुव्यासरूपेण सर्वदा ॥
वेदमेकं स बहुधा कुरुते हितकाम्यया ॥ १९ ॥ अल्पायुषोऽल्पबुद्धींश्च विप्राञ्ज्ञात्वाकलावथ ॥ पुराणसंहितां पुण्यां कुरुतेऽसौ युगेयुगे ॥ २० ॥
स्त्रीशूद्रद्विजवंधूनां न वेदश्रवणं मतम् ॥ तेषामेव हितार्थाय पुराणानि कृतानि च ॥ २१ ॥ मन्वंतर सप्तमेऽत्र शुभे वैवस्वताभिधे ॥
अष्टाविंशतिमे प्राप्ते द्वापरे मुनिसत्तमाः ॥ २२ ॥ व्यासः सत्यवतीसुनुगुरुर्मे धर्मवित्तमः ॥ एकोनत्रिंशत्संप्राप्ते द्रौणिव्यासो भविष्यति
॥ २३ ॥ अतीतास्तु तथा व्यासाः सप्तविंशतिरेव च ॥ पुराणसंहितास्तैस्तु कथितास्तु युगेयुगे ॥ २४ ॥ ऋषय उचुः ॥ ब्रूहि सूत महा
भाग व्यासाः पूर्वयुगोद्भवाः ॥ वक्तारस्तु पुराणानां द्वापरे द्वापरे युगे ॥ २५ ॥ मृत उवाच ॥ द्वापरे प्रथमे व्यस्ताः स्वयं वेदाः स्वयं भुवा ॥
प्रजापतिर्द्वितीये तु द्वापरे व्यासकार्यकृत् ॥ २६ ॥ तृतीये चोशना व्यासश्चतुर्थे तु बृहस्पतिः ॥ पंचमे सविता व्यासः षष्ठे मृत्युस्तदाऽपरे ॥ २७ ॥
मघवा सप्तमे प्राप्ते वसिष्ठस्त्वष्टमे स्मृतः ॥ सारस्वतस्तु नवमे त्रिधामा दशमे तथा ॥ २८ ॥ एकादशेऽथ त्रिवृषो भरद्वाजस्ततः परम् ॥
त्रयोदशे चांतरिक्षो धर्मश्चापि चतुर्दशे ॥ २९ ॥ त्रय्यारुणिः पंचदशे षोडशे तु धनंजयः ॥ मेधातिथिः सप्तदशे व्रती द्वाष्टादशे तथा ॥ ३० ॥
अत्रिरकोनविंशेऽथ गौतमस्तु ततः परम् ॥ उत्तमश्चैकविंशेऽथ हर्यात्मापरिकीर्तितः ॥ ३१ ॥ वैनो वाजश्रवाश्चैव सोमोऽमुष्यायणस्तथा ॥
तृणबिंदुस्तथाव्यासो भार्गवस्तु ततः परम् ॥ ३२ ॥ ततः शक्तिर्जातुकर्ण्यः कृष्णद्वैपायनस्ततः ॥ अष्टाविंशतिसंख्येयं कथिता या मया
श्रुता ॥ ३३ ॥ कृष्णद्वैपायनात्प्रोक्तं पुराणं च मया श्रुतम् ॥ श्रीमद्भागवतं पुण्यं सर्वदुःखाघनाशनम् ॥ ३४ ॥ कामदं मोक्षदं चैव वेदार्थं
परिबृंहितम् ॥ सर्वागमरसारमं मुमुक्षुणां सदा प्रियम् ॥ ३५ ॥ व्यासेन कृत्वाऽतिशुभं पुराणं शुकाय पुत्राय महात्मने यत् ॥ वैराग्य
युक्ताय च पाठितं वै विज्ञाय चैवारणिसंभवाय ॥ ३६ ॥ श्रुतं मया तत्र तथा गृहीतं यथार्थवद्व्यासमुखान्मुनीन्द्राः ॥ पुराणगुह्यं सकलं
समेतं गुरोः प्रसादात्करुणानिधेश्च ॥ ३७ ॥ सुतेन पृष्टः सकलं जगाद द्वैपायनस्तत्र पुराणगुह्यम् ॥ अयोनिजेनाद्भुतबुद्धिना वै श्रुतं मया
तत्र महाप्रभावम् ॥ ३८ ॥

दे. भा.
॥ ६ ॥

श्रीमद्भागवतामरांघ्रिपफलास्वादादरः सत्तमाः संसारार्णवदुर्विगाहसलिलं संतर्तुकामः शुकः ॥ नानाग्न्यान्तरमालयं श्रुतिपुटेः प्रेम्णा ऽशृणोद-
द्धृतं तच्छ्रुत्वा न विमुच्यते कलिभयादेवंविधः कः क्षितौ ॥ ३१ ॥ पापीयानपि वेदधर्मरहितः स्वाचाग्हीनाशयो व्याजेनापि शृणोति यः
परमिदं श्रीमत्पुगणोत्तमम् ॥ भुक्ता भोगकलापमत्र विष्णुलं देहावसानेऽचलं योगिप्राप्यमवाप्नुयाद्भगवतीनामांकितं सुंदरम् ॥ ४० ॥
या निर्गुणा इग्निगदिभिरप्यलभ्या विद्या सतां प्रियतमाऽथ समाधिगम्या ॥ मा तस्य चित्तकुहरे प्रकरोति भावं यः संशृणोति सततं तु
सतीपुराणम् ॥ ४१ ॥ संप्राप्य मानुषभवं सकलाद्भ्युक्तं पोतं भावर्णवज्रलोत्तरणाय कामम् ॥ संप्राप्य वाचकमहो न शृणोति मूढोऽसौ
वंचितोऽत्र विधिना सुखदं पुराणम् ॥ ४२ ॥ यः पाप्य कर्णयुगलं पटु मानुषत्वे गग्री शृणोति सततं च परापवादान् ॥ सर्वार्थदं गमनिधिं
विमलं पुराणं नष्टः कुतो न शृणुते भुवि मंदबुद्धः ॥ ४३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कन्धे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ऋषय
उचुः ॥ सौम्य व्यासस्य भार्यायां कस्यां जातः सुतः शुकः ॥ कथं वा कीदृशो येन पठितेयं सुसंहिता ॥ १ ॥ अयोनिजस्त्वया
प्रोक्तस्तथा चारणिजः शुकः ॥ संदेहोऽस्ति महांस्तत्र कथयाद्य महामते ॥ २ ॥

गर्भयोगी श्रुतः पूर्वं शुको नाम महातपाः ॥ कथं च पठितं तेन पुराणं बहुविस्तरम् ॥ ३ ॥ मृत उवाच ॥ पुरा सरस्वतीतीरे व्यासः सत्य
वतीसुतः ॥ आश्रमे कलविकौ तु दृष्ट्वा विस्मयमागतः ॥ ४ ॥ जातमात्रं शिशुं नीडे मुक्तमंडान्मनोहरम् ॥ ताम्रास्यं शुभसर्वांगं पिच्छाङ्कुर
विवर्जितम् ॥ ५ ॥ तौ तु भक्ष्यार्थमत्यंतं रतौ श्रमपरायणौ ॥ शिशोश्च त्रुपुटे भक्ष्यं क्षिपंतौ च पुनः पुनः ॥ ६ ॥ अंगेनाङ्गानि बालस्य
घर्षयंतौ मुदाऽन्वितौ ॥ चुंबंतौ च मुखं प्रेम्णा कलविकौ शिशोः शुभम् ॥ ७ ॥ वीक्ष्य प्रेमाद्भुतं तत्र बाले चटकयोस्तदा ॥ व्यास
श्चितातुरः कामं मनसा समचित्तयत् ॥ ८ ॥ तिरश्चामपि यत्प्रेम पुत्र समभिलक्ष्यते ॥ किं चित्रं यन्मनुष्याणां सेवाफलमभीप्सताम्
॥ ९ ॥ किमेतौ चटकौ चास्य विवाहं सुखसाधनम् ॥ विरच्य सुखिनौ स्यातां दृष्ट्वा बद्ध्वा सुखं शुभम् ॥ १० ॥ अथवा वार्धके प्राप्ते परिचर्या
करिष्यति ॥ पुत्रः परमधर्मिष्ठः पुण्यार्थं कलविकयोः ॥ ११ ॥ अर्जयित्वाऽथवा द्रव्यं पितरौ तर्पयिष्यति ॥ अथवा प्रेतकार्याणि करिष्यति
यथाविधि ॥ १२ ॥ अथवा किं गयाश्राद्धं गत्वा संवितरिष्यति ॥ नीलोत्सर्गं च विधिवत्प्रकरिष्यति बालकः ॥ १३ ॥ संसारेऽत्र समाख्या
तं सुखानामुत्तमं सुखम् ॥ पुत्रगात्रपरिष्वंगो लालनं च विशेषतः ॥ १४ ॥

अ. ४

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ॥ पुत्रादन्यतरन्नास्ति परलोकस्य साधनम् ॥ १५ ॥ मन्वादिभिश्च मुनिभिर्धर्मशास्त्रेषु भाषितम् ॥
 पुत्रवान्स्वर्गमाप्नोति नापुत्रस्तु कथंचन ॥ १६ ॥ दृश्यतेऽत्र समक्षं तन्नानुमानेन साध्यते ॥ पुत्रवान्मुच्यते पापादाप्तवाक्यं च शाश्वतम् ॥
 ॥ १७ ॥ आतुरो मृत्युकालेऽपि भूमिसम्यागतो नरः ॥ करोति मनसा चिन्तां दुःखितः पुत्रवार्जितः ॥ १८ ॥ धनं मे विपुलं गेहे पात्राणि
 विविधानि च ॥ मंदिरं सुंदरं चैतत्कोऽस्य स्वामी भविष्यति ॥ १९ ॥ मृत्युकाले मनस्तस्य दुःखेन भ्रमते यतः ॥ अतोऽस्य दुर्गतिर्नूनं
 भ्रातचित्तस्य सर्वथा ॥ २० ॥ एवं बहुविधां चिन्तां कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥ निश्चस्य बहुधा चोष्णं विमनः संवभूव ह ॥ २१ ॥ विचार्य मनसा
 ऽत्यर्थं कृत्वा मनसि निश्चयम् ॥ जगाम च तपस्तप्तुं मेरुपर्वतसंनिधौ ॥ २२ ॥ मनसा चिंतयामास कं देवं समुपास्महे ॥ वरप्रदान
 निपुणं वाञ्छितार्थप्रदे तथा ॥ २३ ॥ विष्णुं रुद्रं सुरेन्द्रं वा ब्रह्माणं वा दिवाकरम् ॥ गणेशं कार्तिकेयं च पावकं वरुणं तथा ॥ २४ ॥ एवं चित
 यतस्तस्य नारदो मुनिसत्तमः ॥ यदृच्छया समायातो वीणापाणिः समाहितः ॥ २५ ॥ तं दृष्ट्वा परमप्रीतो व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ कृत्वाऽर्घ्य
 मासनं दत्त्वा प्रपच्छ कुशलं मुनिम् ॥ २६ ॥ श्रुत्वाऽथ कुशलप्रश्नं प्रपच्छ मुनिसत्तमः ॥ चिन्तातुरोऽसि कस्मात्त्वं द्वेपायन वदस्व मे ॥ २७ ॥
 व्यास उवाच ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति न सुखं मानसे ततः ॥ तदर्थं दुःखितश्चाहं चिंतयामि पुनःपुनः ॥ २८ ॥ तपसा तोषयाम्यद्य कं देवं
 वाञ्छितार्थदम् ॥ इति चिन्तातुरोऽस्म्यद्य त्वामहं शरणं गतः ॥ २९ ॥ सर्वज्ञोऽसि महर्षे त्वं कथयाऽऽशु कृपानिधे ॥ कं देवं शरणं यामि
 यो मे पुत्रं प्रदास्यति ॥ ३० ॥ मृत उवाच ॥ इति व्यासेन पृष्टस्तु नारदो वेदविन्मुनिः ॥ उवाच परया प्रीत्या कृष्णं प्रति महामनाः ॥ ३१ ॥
 नारद उवाच ॥ पाराशर्य महाभाग यत्त्वं पृच्छमि मामिह ॥ तमेवार्थं पुरा पृष्टः पित्रा मे मधुसूदनः ॥ ३२ ॥ ध्यानस्थं च हरिं दृष्ट्वा
 पिता मे विस्मयं गतः ॥ पर्यपृच्छत देवेशं श्रीनाथं जगतः पतिम् ॥ ३३ ॥ कौस्तुभोद्भासितं दिव्यं शंखचक्रगदाधरम् ॥ पीतांबरं चतुर्बाहुं
 श्रीवत्सांकितवक्त्रसम् ॥ ३४ ॥ शरणं सर्वलोकानां देवदेवं जगद्गुरुम् ॥ वासुदेवं जगन्नाथं तप्यमानं महत्तपः ॥ ३५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेव
 जगन्नाथ भूतभव्यभवत्प्रभो ॥ तपश्चरसि कस्मात्त्वं किं ध्यायसि जनार्दन ॥ ३६ ॥ विस्मयोऽयं ममात्यर्थं त्वं सर्वजगतां प्रभुः ॥ ध्यान
 युक्तोऽसि देवेश किं च चित्रमतः परम् ॥ ३७ ॥ त्वन्नाभिकमलाब्जातः कर्ताऽहमखिलस्य ह ॥ त्वत्तः कोऽप्यधिकोऽन्त्यत्र तं देव ब्रूहि
 मापते ॥ ३८ ॥ जानाम्यहं जगन्नाथ त्वमादिः सर्वकारणम् ॥ कर्ता पालयता हर्ता समर्थः सर्वकार्यकृत् ॥ ३९ ॥

इच्छया ते महाराज सृजाम्यहमिदं जगत् ॥ इरः संहर्ते काले सोऽपि ते वचने सदा ॥४०॥ सूर्योऽभ्रमित चाकारो वायुर्वाति शुभाशुभः ॥
अग्निस्तपति पर्जन्यो वर्षतीश त्वदाह्वया ॥ ४१ ॥ त्वं तु ध्यायसि कं देवं संशयोऽयं महान्मम ॥ त्वत्तः परं न पश्यामि देवं वै भुवन
त्रये ॥ ४२ ॥ कृपां कृत्वा वदस्वाद्य भक्तोऽस्मि तव सुव्रत ॥ महतां नैव गोप्यं हि प्रायः किञ्चित् स्मृतिः ॥ ४३ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं
तस्य हरिराहप्रजापतिम् ॥ शृणुष्वेकमना ब्रह्मस्त्वां ब्रवीमि मनोगतम् ॥४४॥ यद्यपि त्वां शिवं मां च स्थितिसृष्ट्यन्तकारणम् ॥ ते जानन्ति
जनाः सर्वे सदेवासुरमानुषा ॥ ४५ ॥ स्रष्टां त्वं पालकश्चाहं हरः संहार कारकः ॥ कृताः शक्त्येति संतर्कः क्रियते वेदपारगैः ॥ ४६ ॥
जगत्संजनने शक्तिस्त्वयि तिष्ठति राजसी ॥ सात्त्विकी मयि रुद्धे च तापसी परिकीर्तिता ॥ ४७ ॥ तथा विरहितस्त्वं न तत्कर्मकरणे
प्रभुः ॥ नाहं पालयितुं शक्तः संहर्तुं नापि शंकरः ॥ ४८ ॥ तदधीना वयं सर्वे वर्तामः सततं विभो ॥ प्रयत्ने च परोक्षे च दृष्टांत शृणु
सुव्रत ॥ ४९ ॥ शेषे स्वपिमि पर्यंके परतंत्रो न संशयः ॥ तदधीनः सदोत्तिष्ठे काले कालवशं गतः ॥ ५० ॥
तपश्चरामि सततं तदधीनोऽस्म्यहं सदा ॥ कदाचित्सह लक्ष्म्या च विहरामि यथासुखम् ॥५१॥ कदाचिद्दानवैः सार्द्धं संग्रामं प्रकरोम्यहम् ॥
दारुणं देहदमनं सर्वलोक भयंकरम् ॥५२॥ प्रत्यक्षं तव धर्मज्ञ तस्मिन्नेकाग्रं वै पुरा ॥ पंचवर्षसहस्राणि बाहुयुद्धं मया कृतम् ॥ ५३ ॥ तौ
कर्ण मलजौ दुष्टौ दानवौ मदगर्वितौ ॥ देवदेव्याः प्रसादेन निहतौ मधुकैटभौ ॥ ५४ ॥ तदा त्वया न किं ज्ञातं कारणं तु परात्परम् ॥
शक्तिरूपं महाभाग किं पृच्छसि पुनः पुनः ॥ ५५ ॥ यदिच्छापुरुषौ भूत्वा विचरामि महार्णवे ॥ कच्छपः कोलसिद्धौ च वामनश्च युगे
युगे ॥ ५६ ॥ न कस्यापि प्रियो लोके तिर्यग्योनिषु संभवः ॥ नाऽभवं स्वेच्छया वामवराहादिषु योनिषु ॥ ५७ ॥ विहाय लक्ष्म्या सह
संविहारं को याति मत्स्यादिषु हीनयोनिषु ॥ शय्यां च मुक्त्वा गरुडासनस्थः करोति युद्धं विपुलं स्वतंत्रः ५८ ॥ पुरा पुरस्तेऽज शिरो
मदीयं गतं धनुज्यांस्खलनात्कचापि ॥ त्वया तदा वाजिशिरो गृहीत्वा संयोजितं शिल्पिवरेण भूयः ॥ ५९ ॥ हयाननोऽहं परिकीर्तितश्च
प्रत्यमेषतत्तव लोककर्तः ॥ विडम्बनेयं किल लोकमध्ये कथं भवेदात्मपरो यदि स्याम् ॥ ६० ॥

दे. मा.
॥ ९ ॥

तस्मान्नाहं स्वतंत्रोऽस्मि शक्त्यधीनोऽस्मि सर्वथा ॥ तामेव शक्तिं सततं ध्यायामि च निरंतरम् ॥ ६१ ॥ नातः परतरं किंचिज्ज्ञानामि
कमलोद्भव ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्तं विष्णुना तेन पद्मयोनेस्तु सन्निधौ ॥ ६२ ॥ तेन चाप्यहमुक्तोऽस्मि तथैव मुनिपुंगव ॥ तस्मात्त्वमपि
कल्याण पुरुषार्थाभिहेतवे ॥ ६३ ॥ असंशय हृदंभोजे भज देवीपदाम्बुजम् ॥ सर्वं दास्यति सा देवी यद्यदिष्टं भवेत्तव ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥
नारदे नैवमुक्तस्तु व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ देवीपादाब्जनिष्णातस्तपसे प्रययौ गिरौ ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवीभा० म० प्रथमस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः
॥ ४ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूतास्माकं मनः कामं मग्नं संशयसागरे ॥ यथोक्तं महदाश्चर्यं जगद्विस्मयकारकम् ॥ १ ॥ यन्मूर्द्धा माधवस्यापि गतो
देहात्पुनः परम् ॥ हयग्रीवस्ततो जातः सर्वकर्ता जनार्दनः ॥ २ ॥ देवोऽपि स्तौति यं देवं देवाः सर्वे यदाश्रयाः ॥ आदिदेवो जगन्नाथः
सर्वकारणकारणः ॥ ३ ॥ तस्यापि वदने छिन्नं दैवयोगात्कथं तदा ॥ तत्सर्वं कथयाऽऽशु त्वं विस्तरेण महामते ॥ ४ ॥ मृत उवाच
शृण्वंतु मनुयः सर्वे सावधानाः समंततः ॥ चरितं देवदेवस्य विष्णोः परमतेजसः ॥ ५ ॥ कदाचिद्धारुणं युद्धं कृत्वा देवः सनातनः ॥
दशवर्षसहस्राणि परिश्रातो जनार्दनः ॥ ६ ॥

समे देशे शुभे स्थाने कृत्वा पद्मासनं विभुः ॥ अवलंब्य धनुः सज्यं कंठदेशे धगस्थितम् ॥ ७ ॥ दत्त्वा भारं धनुष्कोट्यां निद्रामाप
रमापतिः ॥ श्रांतत्वाहैव योगाच्च जातस्तत्रातिनिद्रितः ॥ ८ ॥ तदा कालेन कियता देवाः सर्वे सवासवाः ॥ ब्रह्मेशसहिताः सर्वे यज्ञं
कर्तुं समुद्यताः ॥ ९ ॥ गताः सर्वेऽथ वैकुण्ठं द्रष्टुं देवं जनार्दनम् ॥ देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थं मत्त्वानामधिपं प्रभुम् ॥ १० ॥ अदृष्ट्वा तं तदा
तत्र ज्ञानदृष्ट्या विलोक्य ते ॥ यत्रास्ते भगवान्विष्णुर्जगत्सुतत्र तदा सुराः ॥ ११ ॥ ददृशुस्ते तदेशानं योग निद्रावशंगतम् ॥ विचेतनं विभुं
विष्णुं तत्राऽऽसांचक्रिरे सुराः ॥ १२ ॥ स्थितेषु सर्वदेवेषु निद्रासुप्ते जगत्पतौ ॥ चिंतामापुः सुराः सर्वे ब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ १३ ॥ तानु
वाच ततः शक्रः किं कर्तव्यं सुरोत्तमाः ॥ निद्राभंगः कथं कार्यं भित्तयंतु सुरोत्तमाः ॥ १४ ॥ तमुवाच तदा शंभुर्निद्राभंगेऽस्ति दूषणम् ॥
कार्यं चैव प्रकर्तव्यं यज्ञस्य सुरसत्तमाः ॥ १५ ॥ उत्पादिता तदा वज्री ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ तया भक्षयितुं तत्र धनुषोऽयं धरास्थितम्
॥ १६ ॥ भक्षितेऽग्रे तदाऽनिम्नं गमिष्यति शरासनम् ॥ तदा निद्राविमुक्तोऽसौ देवदेवो भविष्यति ॥ १७ ॥ देवकार्यं तदा सर्वं
भविष्यति न संशयः ॥ स वज्रीं संदिदेशाऽथ देवदेवः सनातनः ॥ १८ ॥

प्र.
अ. ५

तमुवाच तदा वज्री देवदेवस्य मापतेः ॥ निद्राभंगः कथं कार्यो देवस्य जगतां भुरोः ॥ १९ ॥ निद्राभंगः कथाच्छेदो वंपत्योः
प्रीतिभेदनम् शिशुमातृविभेदश्च ब्रह्महत्यासमं स्मृतम् ॥ २० ॥ तत्कथं देवदेवस्य करोमि सुखनाशनम् ॥ किं फलं भक्षणाद्देव येन पापं
करोम्यहम् ॥ २१ ॥ सर्वः स्वार्थवसो लोकः कुरुते पातकं किल ॥ तस्मादहं करिष्यामि स्वार्थमेव प्रभक्षणम् ॥ २२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ तव
भागं करिष्यामि मखमध्ये यथा शृणु ॥ तेन त्वं कुरु कार्यं नो विष्णुर्बोधय मा चिरम् ॥ २३ ॥ होमकर्मणि पार्श्वे च हविर्दानात्पतिष्यति ॥
तं ते भागं विजानीह कुरु कार्यं त्वरान्विता ॥ २४ ॥ मृत उवाच इत्युक्ता ब्रह्मणा वज्री धनुषोऽग्रं त्वरान्विता ॥ चत्वाद संस्थितं भूमौ
विमुक्ता ज्या तदाऽभवत् ॥ २५ ॥ प्रत्यंचायां विमुक्तायां मुक्ता कोटिस्तथोत्तरा ॥ शब्दः समभवद्दोरस्तेन व्रस्ताः सुरास्तदा ॥ २६ ॥ ब्रह्मांडं
क्षुभितं सर्वं वसुधा कंपिता तदा ॥ समुद्राश्च समुद्रिमास्त्रेसुश्च जलजंतवः ॥ २७ ॥ ववुर्वातास्तथाचोभ्राः पर्वताश्च चकंपिरे ॥ उत्कापाता महो
त्पाता बभ्रुर्दुःखशंसिनः ॥ २८ ॥ दिशो घोरतराश्चासन्सूर्योऽप्यस्तं गतोऽभवत् ॥ चिंतामापुः सुराः सर्वे किं भविष्यति दुर्दिने ॥ २९ ॥
एवं चिंतयतां तेषां मूर्धा विष्णोः सकुण्डलः ॥ गतः समुकुटः कापि देवदेवस्य तापसाः ॥ ३० ॥ अंधकारे तदा घोरे शान्तिं ब्रह्महरौ तदा ॥ शिरोहीनं
शरीरं तु ददृशाते विलक्षणम् ॥ ३१ ॥ दृष्ट्वा कबंधं विष्णोस्ते विस्मिताः सुरसत्तमाः ॥ चिंतासागरमग्राश्च रुरुदुः शोककर्शिताः ॥ ३२ ॥ हा
नाथ किं प्रभो जातमत्यद्गतममानुषम् ॥ वैशंसं सर्वदेवानां देवदेव सनातन ॥ ३३ ॥ मायेयं कस्य देवस्ययया तेऽद्य शिरो हतम् ॥ अच्छे
द्यस्त्वमभेद्योऽसि अप्रदाह्योऽसि सर्वदा ॥ ३४ ॥ एवं गते त्वयि विभो मरिष्यन्ति च देवताः ॥ कीदृशस्त्वयि नः स्नेहः स्वार्थेनैव रुदामहे
॥ ३५ ॥ नायं विघ्नः कृतो दैत्येन यक्षेन च राक्षसे ॥ देवैरेव कृतः कस्य दूषणं च रमापते ॥ ३६ ॥ पराधीनः सुराः सर्वे किं कुर्मः क व्रजाम
च ॥ शरणं नैव देवेश सुराणां मूढचेतसाम् ॥ ३७ ॥ न चैषा सात्त्विकी माया राजसी न च तामसी ॥ यया छिन्नं शिरस्तेऽद्य मायेशस्य
जगद्भुरोः ॥ ३८ ॥ क्रंदमानास्तदा दृष्ट्वा देवाञ्छिवपुरोगमान् ॥ बृहस्पति स्तदोवाच शमयन्वेदवित्तमः ॥ ३९ ॥ रुदितेन महाभागाः क्रंदितेन
तथाऽपि किम् ॥ उपायश्चात्र कर्तव्यः सर्वथा बुद्धिगोचरः ॥ ४० ॥ देवं पुरुषकारश्च देवेश सदृशाबुभौ ॥ उपायश्च विधातव्यो देवात्फलति
सर्वथा ॥ ४१ ॥ इन्द्र उवाच ॥ देवमेव परं मन्ये धिक्पौरुषमनर्थकम् ॥ विष्णोरपि शिरश्छिन्नं सुराणां चैव पश्यताम् ॥ ४२ ॥

ब्रह्मोवाच ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कालेनापादितं च यत् ॥ शुभं वाऽप्यशुभं वाऽपि देवं कोऽतिक्रमेत्पुनः ॥ ४३ ॥ देहवान्मुखदुःखानां
भोक्ता नैवात्र संशयः ॥ यथा कालवशाकृत्तं शिरो मे शंभुना पुरा ॥ ४४ ॥ तथैव लिंगपातश्च महादेवस्य शापतः ॥ तथेवाद्य हरेर्मूर्धा
पतितो लवणांभसि ॥ ४५ ॥ सहस्रभगसंप्राप्तिदुःखं चैव शचीपते ॥ स्वर्गाद्वंशस्तथा वासः कमले मानसे सरे ॥ ४६ ॥ एते दुःखस्य
भोक्तारः केन दुःखं न भुज्यते ॥ संसारेऽस्मिन्महाभागस्तमाच्छोकं त्यजंतु वै ॥ ४७ ॥ चिंतयंतु महामायां विद्यां देवीं सनातनीम् ॥ सा
विधास्यतिः न कार्यं निर्गुणा प्रकृतिः परा ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविद्यां जगद्धात्रीं सर्वेषां जननीं तथा ॥ यया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सच
राचरम् ॥ ४९ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा वै सुरान्वेधा निगमानादिदेश ह ॥ देहयुक्तान्स्थितानग्रे सुरकार्यार्थं सिद्धये ॥ ५० ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ स्तुवंतु परमां देवीं ब्रह्मविद्यां सनातनीम् ॥ गूढांगीं च महामायां सर्वकार्यार्थसाधनीम् ॥ ५१ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य वेदाः
सर्वांग सुंदराः ॥ तुष्टुबुद्धानगम्यां तां महामायां जगस्थिताम् ॥ ५२ ॥ वेदा ऊचुः ॥ नमो देवि महामाये विश्वोत्पत्तिकरे शिवे ॥ निर्गुणे
सर्वभूतेशि मातः शंकरकामदे ॥ ५३ ॥

त्वं भूमिः सर्वभूतानां प्रणः प्राणवतां तथा ॥ धीः श्रीः कांतिः क्षमा ज्ञाति श्रद्धा मेधा धृतिः स्मृतिः ॥ ५४ ॥ त्वमुद्रीधेऽर्धमात्राऽसि
गायत्री व्याहृतिस्तथा ॥ जया च विजया धात्री लज्जा कीर्तिः स्पृहा दया ॥ ५५ ॥ त्वां संस्तुमोऽम्ब भुवनत्रयसंविधानदक्षां दयारस
युतां जननीं जनानाम् ॥ विद्यां शिवां सकल लोकहितां वरेण्यां वाग्बीजवासनिपुणां भवनाशकर्त्रीम् ॥ ५६ ॥ ब्रह्मा हरः शौरिसहस्रनेत्र
वाग्वह्निसूर्या भुवानाधिनाथाः ॥ ते त्वत्कृताः संति ततो न मुख्या माता यतस्त्वं स्थिरजं गमानाम् ॥ ५७ ॥ सकलभुवनमेतत्कर्तुकामा
यदा त्वं सृजसि जननि देवान्विष्णुरुद्राजमुख्यान् ॥ स्थितिलयजननं तैः कारयस्येकरूपा न खलु तव कथंचिद्देवि संसारलेशः ॥ ५८ ॥ न
ते रूपं वेतुं सकलभुवने कोऽपि निपुणो न नात्रां संख्या, ते कथितुमिह योग्योऽस्ति पुरुषः ॥ यदरूपं कीलालं कलयितुमशक्तः स तु
नरः कथं पारावाराकलनचतुरः स्यादतमतिः ॥ ५९ ॥

दे. मा.
॥१२॥

अ. ५

न देवानां मध्ये भगवति तवानंतविभवं विजानात्येकोऽपि त्वमिह भुवनैकाऽसि जननी ॥ कथं मिथ्या विश्वं सकलमपि चैका रचयसि
प्रमाणं त्वेतस्मिन्निगमवचनं देवि विहितम् ॥ ६० ॥ निरीदैवासि त्वं निखिलजगतां कारणमहो चरित्रं ते चित्रं भगवति मनो नो व्यथ
यति ॥ कथंकारं वाच्यः सकलनिगमागोचरगुणप्रभावः स्वं यस्मात्स्वयमपि न जानासि परमम् ॥ ६१ ॥ न किं जानासि त्वं जननि
मधुजिन्मौलिपतनं शिवे किं वा ज्ञात्वा विविदिषसि शक्तिं मधुजितः ॥ इरे किं वा मातर्दुरितततिरेषा बलवती भवत्याः पादाब्जे भजन
निपुणे कांस्ति दुरितम् ॥ ६२ ॥ उपेक्षा किं चेयं तव सुरसमूहेऽतिविषमा हरेर्मूर्ध्नो नाशो मतमिह महाश्चर्यजन कम् ॥ महद्दुःखं मात
स्त्वमसि जननच्छेदकुशला न जानीमो मौलेर्विघनविलंबः कथमभूत् ॥ ६३ ॥ ज्ञात्वादोषं सकलसुरतापादितं देवि चित्ते किं वा विष्णा
वमरजनितं द्रष्टुं पातितं ते ॥ विष्णोर्वा किं समरजनितः कोऽपि गर्वोऽतिवेगाच्छेतुं मातस्तव विलसितं नैव विद्मोऽत्र भावम् ॥ ६४ ॥
किं वा दैत्यैः समरविजितैस्तीर्थदेशे सुरम्ये घोरं तत्त्वा भगवति वरं लब्धवद्भिर्भवत्याः ॥ अन्तर्धानं गमित मधुना विष्णुशीर्षं भवानि
द्रष्टुं किं वा विगतशिरसं वासुदेवं विनोदः ॥ ६५ ॥ सिंधोः पुत्र्यां रोषिता किं त्वमाद्ये कस्मादेनां प्रेक्षसे नाथहीनाम् ॥ क्षंतव्यस्ते
स्वांशजातापराधो व्युत्थाप्येनं मोदितां मां कुरुष्व ॥ ६६ ॥ एते सुरास्त्वां सततं नमन्ति कार्येषु मुख्याः प्रथितप्रभावाः ॥ शोकार्णवात्तारय
देवि देवानुत्थाप्य देवं सकलाधिनाथम् ॥ ६७ ॥ मूर्धा गतः कांबहरेर्न विद्मो नान्यौऽस्त्युपायः खलु जीवनेऽद्य ॥ यथा सुधा जीवन
कर्मदक्षा तथा जगज्जीवितदाऽसि देवि ॥ ६८ ॥ मृत उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी गुणातीता महेश्वरी ॥ प्रसन्ना परमा माया वेदैः सांगेश्व
सामगैः ॥ ६९ ॥ तानुवाच तदा वाणीचाकाशस्थाऽशरीरिणी ॥ देवान्प्रति मुखैः शब्दैर्जनानंदकरी शुभा ॥ ७० ॥ मा कुरुष्व सुरार्थितां
स्वस्थास्तिष्ठन्त चामरा ॥ स्तुताऽहं निगमैः कामं संतुष्टाऽस्मि न संशयः ॥ ७१ ॥

दे. मा.
॥१३॥

यः पुमान्मानुषे लोके स्तौत्येतां मामकीं स्तुतिम् ॥ पठिष्यति सदा भक्त्या सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ७२ ॥ शृणोति वास्तोत्रमिदं
मदीयं भक्त्या त्रिकालं सततं नरो यः ॥ विमुक्तदुःखः स भवेत्सुखी च वेदोक्तमेतन्ननु वेदतुल्यम् ॥ ७३ ॥ शृण्वंतु कारणं चाद्य यद्वतं वदनं
हरेः ॥ अकारणं कथं कार्यं संसारेऽत्र भविष्यति ७४ ॥ उदधेस्तनयां विष्णुः संस्थितामंतिके प्रियाम् ॥ जहास वदनं वीक्ष्य तस्यास्तत्र
मनोरमम् ॥ ७५ ॥ तया ज्ञातं हरिर्नूनं कथं मां हसति प्रभु ॥ विरूपं हरिणा दृष्टं मुखं मे केन हेतुना ॥ ७६ ॥ विनाऽपि कारणेनाद्य कथं
हास्यस्य संभवः ॥ सपत्नीव कृता तेन मन्येऽन्या वरवर्णिनी ॥ ७७ ॥ ततः कोपयुता जाता महालक्ष्मी तमोगुणा ॥ तामसी तु तदा शक्ति-
स्तस्या देहे समाविशत् ॥ ७८ ॥ केनचित्कालयोगेन देवकार्यार्थसिद्धये ॥ प्रविष्टा तामसी शक्तिस्तस्या देहेऽतिदारुणा ॥ ७९ ॥ तामस्या-
ऽऽविष्टदेहा सा चुकोपातिशयं तदा ॥ सनकैः समुवाचेदमिदं पततु ते शिरः ॥ ८० ॥ स्त्रीस्वभावाच्च भावित्वात्कालयोगाद्विनिर्गतः ॥ अविचार्य
तदा दत्तः शापः स्वमुखनाशनः ॥ ८१ ॥ सपत्नीसंभवं दुःखं वैधव्यादधिकं त्विति ॥ विचिंत्य मनसेत्युक्तं तामसीशक्तियोगतः ॥ ८२ ॥
अनृतं साहसं माया मूर्खत्वसतिलोभता ॥ अशौचं निर्दयत्वं च स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥ ८३ ॥ सशीर्षं वासुदेवं तं करोम्यद्य यथा
पुरा ॥ शिरोऽस्य शापयोगेन निमग्नं लवणांबुधौ ॥ ८४ ॥ अन्यच्च कारणं किंचिद्वर्तते सुरसत्तमाः ॥ भवतां च महत्कार्यं भविष्यति
न संशयः ॥ ८५ ॥ पुरा दैत्यो महाबाहुर्हयग्रीवोऽति विश्रुतः ॥ तपश्चक्रे सरस्वत्यास्तीरे परमदारुणम् ॥ ८६ ॥ जपत्रेकाक्षरं मंत्रं माया
बीजात्मकं मम ॥ निराहारो जितात्मा च सर्वभोगविवर्जितः ॥ ८७ ॥ ध्यायन्मां तामसीं शक्तिं सर्वभूषणभूषिताम् ॥ एवं वर्षसहस्रं च तप
श्चक्रेऽतिदारुणम् ॥ ८८ ॥ तदाऽहं तामसं रूपं कृत्वा तत्र समागता ॥ दर्शने पुरतस्तस्य ध्यातं तत्तेन यादृशम् ॥ ८९ ॥ सिंहोपरिस्थिता
तत्र तमवोचंदयान्विता ॥ वरं ब्रूहि महाभाग ददामि तव सुव्रत ॥ ९० ॥ इति श्रुत्वा वचो देव्या दानवः प्रेमपूरितः ॥ प्रदक्षिणां प्रणामं
च चकार त्वरितस्तदा ॥ ९१ ॥ दृष्ट्वा रूपं मदीयं स प्रेमोत्फुल्लविलोचनः ॥ हर्षाश्रुपूर्णनयनस्तुष्टाव स च मां तदा ॥ ९२ ॥ हयग्रीव उवाच ॥
नमो देव्यै महामाये सृष्टिस्थित्यन्तकारिणि ॥ भक्तानुग्रहचतुरे कामदे मोक्षदे शिवे ॥ ९३ ॥ धरां बुतेजः पवनखपञ्चानां च कारणम् ॥ त्वं गंध
रसरूपाणां कारणं स्पृशशब्दयोः ॥ ९४ ॥ प्राणं च रसना चक्षुस्त्वक्छोत्रमिन्द्रियाणि ॥ कर्मेन्द्रियाणि च चान्यानि त्वत्तः सर्वं महेश्वरि ॥ ९५ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥ किंतेऽभीष्टं वरं ब्रूहि वाञ्छितं यहदामि तत् ॥ परितुष्टाऽस्मि भक्त्या ते तपसा चाद्भुतेन च ॥ ९६ ॥ हयग्रीव उवाच ॥ यथा मे मरणं मातर्न भवेत्तत्तथाकुरु ॥ भवेयममरो योगी तथाऽजेयः सुरासुरैः ॥ ९७ ॥ देव्युवाच ॥ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युध्रुवं जन्ममृतस्य च ॥ मर्यादा चेदृशी लोके भवेश्च कथमन्यथा ॥ ९८ ॥ एवं त्वं निश्चयं कृत्वा मरणे राक्षसोत्तम ॥ वरं वरय चेष्टं ते विचार्य मनसा किल ॥ ९९ ॥ हयग्रीव उवाच ॥ हयग्रीवाच मे मृत्युर्नान्यस्माज्जगदंबिके ॥ इति मे वाञ्छितं कामं पूरयस्व मनोगतम् ॥ १०० ॥ देव्युवाच ॥ गृहं गच्छ महाभाग कुरु राज्यं यथा सुखम् ॥ हयग्रीवाहते मृत्युर्न ते नूनं भविष्यति ॥ १ ॥ इति दत्त्वा वरं तस्मै अंतर्धानं गता तथा ॥ मुदं परमिकां प्राप्य सोऽपि स्वभवनं गतः ॥ २ ॥ स पीडयति दुष्टात्मा मुनीन्वेदांश्च सर्वशः ॥ न कोऽपि विद्यते तस्य हंताऽद्य भुवनत्रये ॥ ३ ॥ तस्माच्छीर्षं हयस्यास्य समुद्धृत्य मनोहरम् ॥ देहेऽत्र विशिरोविष्णोस्त्वष्टा संयोजयिष्यति ॥ ४ ॥ हयग्रीवोऽथ भगवान्हनिष्यति तमा सुरम् ॥ पापिष्ठं दानवं क्रूरं देवानां हितकाम्यया ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ एवं सुरास्तदाऽऽभाष्य शर्वाणी विरराम ह ॥ देवास्तदाऽतिसंतुष्टास्तमुचुर्देवशिल्पिनम् ॥ ६ ॥

देवा ऊचुः ॥ कुरु कार्यं सुराणां वै विष्णोः शीर्षाभियोजनम् ॥ दानवप्रवरं दैत्यं हयग्रीवो हनिष्यति ॥ ७ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तेषां त्वष्टा चातित्वरान्वितः ॥ वाजिशीर्षं चकर्ताशु खड्गेन सुरसन्निधौ ॥ ८ ॥ विष्णोः शरीरे तेनाशु योजितं वाजिमस्तकम् ॥ हयग्रीवो हरिर्जातो महामायाप्रसादतः ॥ ९ ॥ कियता तेन कालेन दानवो मददर्पितः ॥ निहतस्तरसा संख्ये देवानां, रिपुरोजसा ॥ १० ॥ य इदं शुभमाख्यानं शृण्वन्ति भुवि मानवा ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्तास्ते भवन्ति न संशय ॥ ११ ॥ महामायाचरित्रं च पवित्रं पापनाशनम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वं संपत्तिकारकम् ॥ १२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कन्धे हयग्रीवावतारकथनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सौम्य यच्च त्वया प्रोक्तं शौर्येयुर्द्वं महार्णवे ॥ मधुकैटभयोः सार्द्धं पंचवर्षसहस्रकम् ॥ १ ॥ कस्मात्तौ दानवौ जातौ तस्मिन्ने कार्णवे जले ॥ महावीर्यौ दुराधर्षौ देवरपि सुदुर्जयौ ॥ २ ॥ कथं तावसुरौ जातौ कथं च हरिणा हतौ ॥ तदाचक्ष्व महाप्राज्ञ चरितं परमाद्भुतम् ॥ ३ ॥ श्रोतुकामा वयं सर्वे त्वं वक्ता च बहुश्रुतः ॥ देवाच्चेवात्र संजातः संयोगश्च तथाऽऽवयोः ॥ ४ ॥ मूर्खेण सह संयोगो विषादपि सुदुर्जरः ॥ विज्ञेन सह संयोगः सुधारससमः स्मृतः ॥ ५ ॥ जीवंति पशवः सर्वे खादन्ति मेहयन्ति च ॥ जानन्ति विषयाकारं व्यवायसुखमद्भुतम् ॥ ६ ॥

दे. मा.
॥१५॥

न तेषां सदसज्ज्ञानं विवेको न च मोक्षदः ॥ पशुभिस्ते समा ज्ञेया येषां न श्रवणादरः ॥७॥ मृगाद्याः पशव केचिज्ज्ञानंति श्रावणं सुखम् ॥
अश्रोत्रः फणिनश्चैव मुमुहूर्नादपानतः ॥ ८ ॥ पंचानामिन्द्रियाणां वै शुभे श्रवणदर्शने ॥ श्रवणाद्रस्तुविज्ञानं दर्शनाच्चित्तरंजनम् ॥९॥ श्रवणं
त्रिविधं प्रोक्तं सात्त्विकं राजसं तथा ॥ तामसं च महाभाग सुज्ञोक्तं निश्चयान्वितम् ॥१०॥ सात्त्विकं वेदशास्त्रादि साहित्यं चैव राजसम् ॥
तामसं युद्धवार्ता च पर दोषप्रकाशनम् ॥११॥ सात्त्विकं त्रिविधं प्रोक्तं प्रज्ञावद्भिश्च पंडितैः ॥ उत्तमं मध्यमं चैव तथैवाधममित्युत ॥१२॥
उत्तमं मोक्षफलदं स्वर्गदं मध्यमं तथा ॥ अधमं भोगदं प्रोक्तं निर्णय विदिते बुधैः ॥१३॥ साहित्यं चैव त्रिविधं स्वीयायां चोत्तमं स्मृतम् ॥
मध्यमं वारयोषायां परोढायां तथाऽधमम् ॥१४॥ तामसं त्रिविधं ज्ञेयं विद्वद्भिः शास्त्रदर्शिभिः ॥ आततायिनि युद्धं यत्तदुत्तममुदाहृतम्
॥१५॥ मध्यमं चापि विद्वेषात्पाण्डवानां यथाऽरिभिः ॥ अधमं निर्निमित्तं तु विवादे कलहे तथा ॥१६॥ तदत्र श्रवणं मुख्यं पुराणस्य महा
मते ॥ बुद्धिप्रवर्धनं पुण्यं ततः पापप्रणाशनम् ॥१७॥ तदाख्याहि महाबुद्धे कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ श्रुतां द्वैपायनात्पूर्वं सर्वार्थस्य प्रसा
धिनीम् ॥ १८ ॥ सूत उवाच ॥ यूयं धन्या महाभागा धन्योऽहं पृथिवीतले ॥ येषां श्रवणबुद्धिश्च ममापि कथने किल ॥ १९ ॥
पुरा चैकार्णवे जाते विलीने भुवनत्रये ॥ शेषपर्यंकसुप्ते च देवदेवे जनार्दने ॥ २० ॥ विष्णुकर्णमलोद्भूतौ दानवौ मधुकैटभौ ॥ महाबलौ च
तौ दैत्यौ विबुद्धौ सागरे जले ॥ २१ ॥ क्रीडमानो स्थितौ तत्र विचरंतावितस्ततः ॥ तावेकदा महाकायौ क्रीडासक्तौ महार्णवे ॥ २२ ॥
चिंतामवापतुश्चित्ते भ्रातराविव संस्थितौ ॥ नाकारणं भवेत्कार्यं सर्वत्रैषा परंपरा ॥ २३ ॥ आधेयं तु विनाऽऽधारं न तिष्ठति कथंचन ॥
आधारधेयभावस्तु भाति नो चित्त गोचरः ॥२४॥ क्व तिष्ठति जलं चेदं सुखरूपं सुविस्तरम् ॥ केन सृष्टं कथं जातं मग्नावावाञ्जले स्थितौ
॥ २५ ॥ आवां वा कथमुत्पन्नौ केन वोत्पादिताभुभौ ॥ पितरौ क्वेति विज्ञानं नास्ति कामं तथाऽऽवयोः ॥ २६ ॥ सूत उवाच ॥ एवं
कामयमानौ तो जग्मतुर्न विनिश्चयम् ॥ उवाच कैटभस्तत्र मधुं पार्श्वे स्थितं जले ॥ २७ ॥ कैटभ उवाच ॥ मधो नावत्र सलिले स्थातुं
शक्तिर्महाबला ॥ वर्तते भ्रातरचला कारणं सा हि मे मता ॥२८॥ तथा ततमिदं तोयं गदाधारं च तिष्ठति ॥ सा एव परमा देवी कारणं
च तथाऽऽवयोः ॥ २९ ॥ एवं विबुध्यमानौ तौ चिन्ताविष्टौ यदाऽसुरौ ॥ तदाऽऽकाशे श्रुतं ताभ्यां वाग्बीजं सुमनोहरम् ॥ ३० ॥

ब. ६
म. ६

गृहीतं च ततस्ताभ्यां तस्याभ्यासो दृढः कृतः॥तदा सौदामनी दृष्ट्वा ताभ्यां स्वे चोत्थिता शुभा ॥ ३१ ॥ ताभ्यां विचारितं तत्र मंत्रोऽयं
नात्र संशयः ॥ तथा ध्यानमिदं दृष्टं गगने समुणं किल ॥ ३२ ॥ निराहारो जितात्मानो तन्मनस्को समाहितो ॥ बभूवतुर्वैचित्त्यैव जप-
ध्यानपरायणो ॥ ३३ ॥ एवं वर्षसहस्रं तु ताभ्यां तप्तं महत्तपः ॥ प्रसन्ना परमा शक्तिर्जाता सा परमा तयोः ॥ ३४ ॥ खिन्नौ तौ दानवौ
दृष्ट्वा तपसे कृतनिश्चयौ ॥ तयोरनुग्रहायाय वायुवाचशरीरिणी ॥ ३५ ॥ वरं वा वाञ्छितं दैत्यौ कृतं परमसंमतम् ॥ ददामि परितुष्टाऽस्मि
युवयोस्तपसा किल ॥ ३६ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा तु तां वाणीं दानवाबूचतुस्तदा ॥ स्वेच्छया मरणं देवि वरं नो देहि सुव्रते ॥ ३७ ॥
वायुवाच ॥ वाञ्छित मरणं दैत्यौ भवेद्वा मत्प्रसादतः ॥ अजेयो देवदैत्यैश्च भ्रातरौ नात्र संशयः ॥ ३८ ॥ सूत उवाच ॥ इति दत्तवरौ देव्या
दानवौ मददर्पितौ ॥ चक्रतुः सागरे क्रीडां यादोगणसमन्वितौ ॥ ३९ ॥ कालेन कियता विप्रा दानवाभ्यां यदृच्छया ॥ दृष्टः प्रजापतिर्ब्रह्मा
पद्मासनगतः प्रभुः ४० ॥ दृष्ट्वा तु मुदितावास्तां युद्धकामौ महाबलौ ॥ तमूचतुस्तदा तत्र युद्धं नो देहि सुव्रत ॥ ४१ ॥ नोचेत्पद्मं परित्यज्य
यथेष्टं गच्छ मा चिरम् ॥ यदि त्वं निर्बलश्चासि क योऽन्यं शुभमासनम् ॥ ४२ ॥

वीरभोग्यमिदं स्थानं कातरोऽसि त्यजाऽऽशु वै ॥ तयोरिति वचः श्रुत्वा चिन्तामाप प्रजापतिः ॥ ४३ ॥ दृष्ट्वा च बलिनौ वीरौ किं करो
मीति तापसः ॥ चिन्ताविष्टस्तदा तस्थौ चितयन्मनसा तदा ॥ ४४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कन्धे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥
सूत उवाच ॥ तौ वीक्ष्य बलिनो ब्रह्मा तदोपायानचितयत् ॥ सामदानभिदादींश्च युद्धांतान्सर्वतंत्रवित् ॥ १ ॥ न जानेऽहं बलं नूनमेयोर्वा
यथातथम् ॥ अज्ञाते तु बले कामं नैव युद्धं प्रशस्यते ॥ २ ॥ स्तुतिं करोमि चेदद्य दुष्टयोर्मदमत्तयोः ॥ प्रकाशितं भवेन्नूनं निर्बलत्वं
मया स्वयम् ॥ ३ ॥ वधिष्यति तदैकोऽपि निर्बलत्वे प्रकाशिते ॥ दानं नैवाद्य योऽन्यं वा भेदः कार्यो मया कथम् ॥ ४ ॥ विष्णुं प्रबोध
याम्यद्य शेषे सुप्तं जनार्दनम् ॥ चतुर्भुजं महावीर्यं दुःखहा स भविष्यति ॥ ५ ॥ इति संचित्य मनसा पद्मनालगतोऽब्जजः ॥ जगाम शरण
विष्णुं मनसा दुःखनाशनम् ॥ ६ ॥ तुष्टाव बोधनार्थं तं शुभैः संबोधनैर्हरिम् ॥ नारायणं जगन्नाथं निस्पंदं योगनिद्रया ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
दीननाथ हरे विष्णो वामनोत्तिष्ठ माधव ॥ भक्तार्तिदृढदृषीकेश सर्वावास जगत्पते ॥ ८ ॥ अंतर्यामिन्नमेयात्मन्वासुदेव जगत्पते ॥ दुष्टारिना
शनेकाम्रचित्तं चक्रगदाधर ॥ ९ ॥ सर्वज्ञ सर्व लोकेश सर्वशक्तिसमन्वित ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ देवेश दुःखनाशन पाहि माम् ॥ १० ॥

विश्वंभर विशालाक्ष पुण्यश्रवणकीर्तन ॥ जगद्योने निराकार सर्गस्थित्यंतकारक ॥ ११ ॥ इमौ देत्यौ महाराज हंतुकामौ महो
द्धतौ ॥ न जानास्यखिलाधार कथं मां संकटे गतम् ॥ १२ ॥ उपेक्षसेऽतिदुःखार्तं यदि मां शरणं गतम् ॥ पालकत्वं महाविष्णो
निराधारं भवेत्ततः ॥ १३ ॥ एवं स्तुतोऽपि भगवान्न बुबोध यदा हरिः ॥ योगनिद्रासमाक्रांतस्तदा ब्रह्मा ह्यर्चितयत् ॥ १४ ॥ नूनं
शक्तिसमाक्रांतो विष्णुर्निद्रावशं गतः ॥ जजागार न धर्मात्मा किं करोम्यद्य दुःखितः ॥ १५ ॥ हंतुकामाबुभौ प्राप्तौ दानवौ मदगर्वितौ ॥
किं करोमि क्व गच्छामि नास्ति मे शरणं क्वचित् ॥ १६ ॥ इति संचित्य मनसा निश्चयं प्रतिपद्य च ॥ तुष्टाव योगनिद्रां तामेकाग्रहृदयस्थितः
॥ १७ ॥ विचार्य मनसाऽप्येवं शक्तिर्मे रक्षणे क्षमा ॥ यया ह्यचेतनो विष्णुः कृतोऽस्तिस्पंद वर्जित ॥ १८ ॥ व्यसुर्यथा न जानाति गुणाञ्छब्दा
दिकानिह ॥ तथा हरिर्न जानाति निद्रामीलितलोचनः ॥ १९ ॥ न जहाति यतो निद्रां बहुधा संस्तुतोऽप्यसौ ॥ मन्ये नास्यवशे निद्रा
निद्रयाऽयं वशीकृतः ॥ २० ॥ यो यस्य वशमापन्नः स तस्य किंकरः किल ॥ तस्माच्च योगनिद्रेयं स्वामिनी मापतेर्हरेः ॥ २१ ॥
सिंभुजाया अपि वशे ययास्वामी वशीकृतः ॥ नूनं जगदिदं सर्वं भगवत्या वशीकृतम् ॥ २२ ॥ अहं विष्णुस्तथा शम्भुः सावित्री
च रमाऽप्युमा ॥ सर्वे वयं वशेऽप्यस्या नात्र किंचिद्विचारणा ॥ २३ ॥ हरिरप्यवशः शेते यथाऽन्यः प्राकृतो जनः ॥ ययाऽभिभूतः का
वार्ता किलान्येषां महात्मनाम् ॥ २४ ॥ स्तोम्यद्य योगनिद्रां वै यया मुक्तो जनार्दनः ॥ घटयिष्यति युद्धे च वासुदेवः सनातनः ॥ २५ ॥
इति कृत्वा मतिं ब्रह्मा पद्मनालस्थितस्तदा ॥ तुष्टाव योगनिद्रां तां विष्णोरंगेषु संस्थिताम् ॥ २६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवि त्वमस्य जगतः
किल कारणं हि ज्ञातं मया सकलवेद वचोभिरंब ॥ यद्विष्णुरप्यखिललोकविवेककर्ता निद्रावशं च गमितः पुरुषोत्तमोऽद्य ॥ २७ ॥ को वेद ते
जननि मोहविलासलीलां मूढोऽस्म्यहं हरिरयं विवशश्च शेते ॥ ईदृक्तया सकलभूतमनोनिवासे विद्वत्तमो विबुध कोटिषु निर्मुणायाः ॥ २८ ॥
सांख्या वदन्ति पुरुषं प्रकृतिं च यां तां चैतन्यभावरहितां जगत्तश्च कर्त्रीम् ॥ किं तादृशाऽसि कथमत्र जगन्निवासश्चैतन्यताविरहितो
विहितस्त्वयाऽद्य ॥ २९ ॥ नाटयं तनोषिस्त्रिगुणा विविधप्रकारं नो वेत्ति कोऽपि तव कृत्यविधानयोगम् ॥ ध्यायंति यां मुनिगणा नियतं
त्रिकालं संध्येति नामपरिकल्प्य गुणान्भवानि ॥ ३० ॥

बुद्धिर्हि बोधकरणा जगतां सदा त्वं श्रीश्वासि देवि सततं सुखदा सुराणाम् ॥ कीर्तिस्तथा मतिधृती किल कीर्तिरेव श्रद्धा रतिश्च
सकलेषु जनेषु मातः ॥३१॥ नातः परं किल वितर्कशतैः प्रमाणं प्राप्तं मया यदिह सुःखगतिं गतेन ॥ त्वं चात्र सर्वजगतां जननीति सत्यं
निद्रालुतां वितरता हरिणाऽत्र दृष्टम् ॥३२॥ त्वं देवि वेदविदुषामपि दुर्विभाष्या वेदोऽपि नूनमखिलार्थतया न वेद ॥ यस्मात्त्वदुद्भवमसौ
श्रुतिराप्नुवाना प्रत्यक्षमेव सकलं तव कार्यमेतत् ॥ ३३ ॥ कस्ते चरित्रमखिलं भुवि वेद धीमान्नाहं हरिर्न च भुवो न सुरास्तथाऽन्ये ॥ ज्ञातुं
क्षमाश्च मुनयो न ममात्मजाश्च दुर्वाच्य एव महिमा तव सर्वलोके ॥ ३४ ॥ यज्ञेषु देवि यदि नाम न ते वदन्ति स्वाहेति वेदविदुषो हवने
कृतेऽपि ॥ न प्राप्नुवन्ति सततं मखभागधेयं देवास्त्वमेव विबुधेष्वपि वृत्तिदाऽसि ॥ ३५ ॥ ज्ञाता वयं भगवति प्रथमं त्वया वै देवारि
संभवभयादधुना तथैव ॥ भीनोऽस्मि देवि वरदे शरणं गतोऽस्मि घोरं निरीक्ष्य मधुना सह कैटभं च ॥३६॥ नो वेत्ति विष्णुरधुना मम
दुःखमेतज्जाने त्वयाऽऽत्मविवशीकृतदेहयष्टिः ॥ मुंचादिदेवमथवा जहि दानवेंद्रौ यद्रोचते तव कुरुष्व महानुभावे ॥ ३७ ॥

जानन्ति ये न तव देवि परं प्रभावं ध्यायन्ति ते हरिहरावपि मंदचित्ता ॥ ज्ञातं मयाऽद्य जननि प्रकटं प्रमाणं यद्विष्णु रप्यतितरां
विवशोऽथ शेते ॥ ३८ ॥ सिंधूद्भवाऽपि न हरिं प्रतिबोधितुं वै शक्ता पतिं तव वशानुगमाऽऽद्यशक्त्या ॥ मन्ये त्वया भगवति प्रसभं
रमाऽपि प्रस्वापिता न बुबुधे विवशीकृतेव ॥ ३९ ॥ धन्यास्त एव भुवि भक्तिपरास्तवांग्रौ त्यत्वाऽन्यदेवभजनं क्त्वयि लीनभावाः ॥
कुर्वन्ति देवि भजनं सकलं निकामं ज्ञात्वा समस्तजननी किल कामधेनुम् ॥ ४० ॥ धीर्कांतिकीर्तिशुभवृत्ति गुणादयस्ते विष्णोर्गुणास्तु
परिहृत्य गताः क चाद्य ॥ बंदीकृतो हरिरसौ ननु निद्रयाऽत्र शक्त्या तवैव भगवत्यतिमानवत्याः ॥ ४१ ॥ त्वं शक्तिरेव जगतामखिल
प्रभावा त्वन्निर्मितं च सकलं खलु भावमात्रम् ॥ त्वं क्रीडसे निजविनिर्मितमोहजाले नाट्ये यथा विहरते स्वकृते नटो वै ॥ ४२ ॥
विष्णुस्त्वया प्रकटितः प्रथमं युगादौ दत्ता च शक्तिरमला खलु पालनाय ॥ ज्ञातं च सर्वमखिलं विवशीकृतोऽद्य यद्रोचते तव तथाऽम्ब
करोषि नूनम् ॥ ४३ ॥ सृष्ट्वाऽत्र मां भगवति प्रविनाशितुं चेन्नेच्छाऽस्ति ते कुरु दयां परिहृत्य मौनम् ॥ कस्मादिमौ प्रकटितौ किल काल
रूपौ यद्वा भवानि हसितुं नु किमिच्छसे माम् ॥ ४४ ॥

ज्ञातं मया तव विचेष्टितमद्भुतं वै कृत्वाऽखिलं जगदिदं रमसे स्वतंत्रा ॥ लीनं करोषि सकलं किल मां तथैव हंतुं त्वमिच्छसि भवानि
किमत्र चित्रम् ॥ ॥ ४५ ॥ कामं कुरुष्व वधमद्य ममेव मातर्दुःखं न मे मरणजं जगदंबिकेऽत्र ॥ कर्ता त्ययैव विहितः प्रथमं स चायं
देत्याहृतोऽथ मृत इत्ययशो गरिष्ठम् ॥ ४६ ॥ उत्तिष्ठ देवि कुरु रूपमिहाद्भुतं त्वं मां वा त्विमौ जहि यथेच्छसि बालललीले ॥ नो चेत्प्रबो
धय हरिं निहनेदिमौ यस्त्वत्साध्यमेतदखिलं किल कार्यजातम् ॥ ४७ ॥ सूत उवाच ॥ एवं स्तुता तदादेवी तामसी तत्र वेधसा ॥ निःसृत्य
हरिदिहातु संस्थिता पार्श्वतस्तदा ॥ ४८ ॥ त्यक्त्वाऽङ्गानि च सर्वाणि विष्णोरतुल्यतेजसः ॥ निर्गता योगनिद्रा सा नाशाय च तयोस्तदा
॥ ४९ ॥ विस्पंदितशरीरोऽसौ यदा जातो जनार्दनः ॥ घाता परमिका प्राप्तो मुदं दृष्ट्वा हरिं ततः ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
प्रथमस्कंधे विष्णुप्रबोधो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ऋषय उचुः ॥ संदेहोऽत्र महाभाग कथायां तु महान्तुतः ॥ वेदशास्त्रपुराणेश्च निश्चितं
तु सदा बुधेः ॥ १ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च त्रयो देवाः सनातनाः ॥ नातः परतरं किंचिद्ब्रह्मांडेऽस्मिन्महामते ॥ २ ॥ ब्रह्मा सृजति लोकान्वे
विष्णुः पात्यखिलं जगत् ॥ रुद्रः संहरते काले त्रय एतेऽत्र कारणम् ॥ ३ ॥

चोत्तमः ॥ आदिदेवो जगन्नाथः समर्थः सर्व कर्मसु ॥ ५ ॥ नान्यः कोऽपि समर्थोऽस्ति विष्णोरतुल्यतेजसः ॥ स कथं स्वापितः स्वामी
विवशो योगमायया ॥ ६ ॥ क गते तस्य विज्ञानं जीवतश्चेष्टितं कुतः ॥ संदेहोऽयं महाभाग कथयस्व यथा शुभम् ॥ ७ ॥ का सा शक्तिः
पुरा प्रोक्ता यया विष्णुर्जितः प्रभुः ॥ कुतो जाता कथं शक्ता का शक्तिर्वद सुव्रत ॥ ८ ॥ यस्तु सर्वेश्वरो विष्णुर्वासुदेवो जगद्गुरुः ॥ पर
मात्मा परानंदः सच्चिदानंदविग्रहः ॥ ९ ॥ सर्वकृतसर्वभृत्स्रष्टा विरजः सर्वगः शुचिः ॥ स कथं निद्रया नीतः परंतपः परात्परः ॥ १० ॥ एतदा
श्चर्यभूतो हि संदेहो नः परंतप ॥ छिधि ज्ञानासिना सूत ग्यासशिष्य महामते ॥ ११ ॥ सूत उवाच ॥ कः संदेहं छिनत्त्येनं त्रैलोक्ये चरा
चरे ॥ मुञ्चति मुनयः कामं ब्रह्मपुत्राः सनातनाः ॥ १२ ॥ नारदः कपिलश्चैव प्रश्नेऽस्मिन्मुनिसत्तमाः ॥ किं ब्रवीमि महाभागा दुर्घटेऽ
स्मिन्निवमर्शने ॥ १३ ॥ वेदेषु विष्णुः कथितः सर्वगस्सर्वपालकः ॥ यतो विराडिदं सर्वमुत्पन्नं सचराचरम् ॥ १४ ॥ ते सर्वे समुपासन्ते
नत्वा देवं परात्परम् ॥ नारायणं हृषीकेशं वासुदेवं जनार्दनम् ॥ १५ ॥

तथा केचिन्महादेवं शंकरं शशिशेखरम् ॥ त्रिनेत्रं पंचवक्त्रं च शूलपाणिं वृषध्वजम् ॥१६॥ तथा वेदेषु सर्वेषु गीतं नाम्ना त्रियंबकम् ॥ कपर्दिनं पंचवक्त्रं गौरीदेहाधधारिणम् ॥१७॥ कैलासवासनिरतं सर्वशक्तिसमन्वितम् ॥ भूतवृन्दयुतं देवं दक्षयज्ञविघातकम् ॥१८॥ तथा सूर्यं वेदविदः सायंप्रातर्दिने दिने ॥ मध्याह्ने तु महाभागः स्तुवंति विविधैः स्तवैः ॥१९॥ तथा वेदेषु सर्वेषु सूर्योपासनमुत्तमम् ॥ परमात्मेति विख्यातं नाम तस्य महात्मनः ॥२०॥ अग्निः सर्वत्र वेदेषु संस्तुतो वेदवित्तमैः ॥ इन्द्रश्चापित्रिलोकेशो वरुणश्च तथाऽपरः ॥२१॥ यथा गंगा प्रवाहैश्च बहुभिः परिवर्तते ॥ तथैव सर्वदेवेषु विष्णुः प्रोक्तो महर्षिभिः ॥२२॥ त्रीण्येव हि प्रमाणानि पठितानि सुपंडितैः ॥ प्रत्यक्षं चानुमानं च शाब्दं चैव तृतीयकम् ॥२३॥ चत्वार्येवैतरे प्रादुरूपमानयुतानि च ॥ अर्थापत्तियुतान्यन्ये पंच प्रादुर्महाधियः ॥२४॥ सप्त पौराणिकाश्चैव प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ एतैः प्रमाणैर्दुर्ज्ञेयं यद्ब्रह्म परमं च तत् ॥२५॥ वितर्कश्चात्र कर्तव्यो बुद्ध्या चैवागमेन च ॥ निश्चयात्मिकया युक्त्या विचार्य च पुनः पुनः ॥२६॥ प्रत्यक्षतस्तु विज्ञानं चित्तं मतिमता सदा ॥ दृष्टान्तेनापि सततं शिष्टमार्गानुसारिणा ॥२७॥ विद्वांसोऽपि वदन्त्येवं पुराणैः परिगीयते ॥ द्रुहिणे सृष्टिशक्तिश्च हरौ पालनशक्तिता ॥२८॥ हरे संहारशक्तिश्च सूर्ये शक्तिः प्रकाशिका ॥ धराधरणशक्तिश्च शेषे कूर्मे तथैव च ॥२९॥ साऽऽद्या शक्तिः परिणता सर्वस्मिन्या प्रतिष्ठिता ॥ दाहशक्तिस्तथा वह्नौ समीरे प्रेरणात्मिका ॥ ३०॥ शिवोऽपि शवतां याति कुण्डलिन्या विवर्जितः ॥ शक्तिहीनस्तु यः कश्चिदसमर्थः स्मृतो बुधैः ॥ ३१॥ एवं सर्वत्र भूतेषु स्थावरेषु चरेषु च ॥ ब्रह्मादि स्तंबपर्यंतं ब्रह्मांडेऽस्मिन्महातपाः ॥ ३२॥ शक्तिहीनं तु निधं स्याद्वस्तुमात्रं चराचरम् ॥ अशक्तः शत्रुविजये गमने भोजने तथा ॥ ३३॥ एवं सर्वगता शक्तिः सा ब्रह्मेति विविच्यते ॥ योपास्या विविधैः सम्यग्विचार्या सुधिया सदा ॥ ३४॥ विष्णौ च सात्त्विकी शक्तिस्तया हीनोऽप्यकर्मकृत् ॥ द्रुहिणे राजसी शक्तिर्यया हीनो ह्यसृष्टिकृत् ॥ ३५॥ शिवे च तामसी शक्तिस्तया संहारकारकः ॥ इत्युक्तं मनसा सर्वं विचार्य च पुनः पुनः ॥ ३६॥ शक्तिः करोति ब्रह्मांडं सा वै पालयतेऽखिलम् ॥ इच्छयासंहरत्येषा जगदेतच्चराचरम् ॥ ३७॥ न विष्णुर्न हरः शक्तो न ब्रह्मा न च पावकः ॥ न सूर्यो वरुणः शक्तः स्वे स्वे कार्ये कथंचन ॥ ३८॥ तथा युक्ता हि कुर्वन्ति स्वानि कार्याणि ते सुराः ॥ सैव कारणकार्येषु प्रत्यक्षेणावगम्यते ॥ ३९॥ सगुणा निर्गुणासा तु द्विधा प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ सगुणा रागिभिः सेव्या निर्गुणा तु विरागिभिः ॥ ४०॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां स्वामिनी सा निराकुला ॥ ददाति वाञ्छितान्कामान्प्रजिता विधिपूर्वकम् ॥ ४१॥

दे. मा.
॥२१॥

न जानन्ति जना मृदास्तां सदा मायया वृताः ॥ जानंतोऽपि नेराः केचिन्मोहयन्ति परानपि ॥४२॥ पंडिताः स्वोदरार्थं वै पाखंडानि पृथक्पृ
थक् ॥ प्रवर्तयन्ति कलिना प्रेरिता मंदचेतसः ॥४३॥ कलावस्मिन्महाभागा नानाभेदसमुत्थिताः ॥ नान्येयुगे तथा धर्मा वेद बाह्याः कथंचन
॥४४॥ विष्णुश्चरत्यसावुग्रं तपो वर्षाण्यनेकशः ॥ ब्रह्मा हरश्चयो देवा ध्यायंतः कमपि ध्रुवम् ॥४५॥ कामयानाः सदा कामं ते त्रयः सर्व
देव हि ॥ यजन्ति यज्ञान्विविधान्ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥४६॥ ते वै शक्तिं परां देवीं ब्रह्माख्यां परमात्मिकाम् ॥ ध्यायन्ति मनसा नित्यं
नित्यां मत्वा सनातनीम् ॥४७॥ तस्माच्छक्तिः सदा सेव्या विद्वद्भिः कृतनिश्चयैः ॥ निश्चयः सर्वशास्त्राणां ज्ञातव्यो मुनिसत्तमाः ॥४८॥
कृष्णाच्छतं मया चैतत्तन ज्ञातं तु नारदात् ॥ पितुः सकाशात्तनापि ब्रह्मणा विष्णुवाक्यतः ॥४९॥ न श्रोतव्यं न मंतव्यमन्येषां वचनं
बुधैः ॥ शक्तिरेव सदा सेव्या विद्वद्भिः कृतनिश्चयैः ॥५०॥ प्रत्यक्षमपि द्रष्टव्यमशक्तस्य विचेष्टितम् ॥ अतः सर्वेषु भूतेषु ज्ञातव्या शक्तिरेव
हि ॥५१॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुगणे प्रथमस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥८॥ सूत उवाच ॥ यदा विनिर्गता निद्रा देहात्तस्य जगद्गुरोः ॥
नेत्रास्त्यनासिकाबाहुद्वयेभ्यस्तथोरसः ॥१॥ निमृत्य गगने तस्थौ तामसी शक्तिरुत्तमा ॥ उदनिष्ठजगन्नाथो जृम्भमाणः पुनः पुनः ॥ २ ॥
तदाऽपश्यत्स्थितं तत्र भयत्रस्तं प्रजापतिम् ॥ उवाच च महातेजा मेघगम्भीरया गिरा ॥ ३ ॥ विष्णुरुवाच ॥ किमागतोऽसि भगवंस्तप
स्त्यक्त्वाऽत्र पद्मज ॥ कस्माच्चितातुरोऽसि त्वं भयाकुलितमानसः ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्वत्कर्णमलजौ देव दैत्यौ च मधुकैटभौ ॥ इतुं
मां समुपायातो घोररूपौ महाबलौ ॥ ५ ॥ भयात्तयोः समायातस्त्वत्समीपं जगत्पते ॥ त्राहि मां वासुदेवाद्य भयत्रस्तं विचेतनम् ॥ ६ ॥
विष्णुरुवाच ॥ तिष्ठाय निर्भयो जातस्तौ हनिस्याम्यहं किल ॥ युद्धायाजग्मतुर्मूढौ मत्समीपं गतायुधौ ॥ ७ ॥ सूत उवाच ॥ एवं वदति
देवेशे दानवौ तौ महाबलौ ॥ विचिन्वानावजं चोभौ संप्राप्तौ मगदेर्वितौ ॥ ८ ॥ निराधारौ जले तत्र संस्थितौ विगतज्वरौ ॥ तावुचतुर्म
दोन्मत्तौ ब्रह्माणं मुनिसत्तमाः ॥ ९ ॥ पलायित्वा समायातः सन्निधावस्य किं ततः ॥ युद्धं कुरु हनिष्यावः पश्यतोऽस्यैव सन्निधौ ॥१०॥
पश्चादेनं हनिष्यावः सर्पयोगोपरिस्थितम् ॥ त्वमद्य कुरु संप्रामं दासोऽस्मीति च वा वद ॥ ११ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णु
स्तावुवाच जनार्दनः ॥ कुरुतं समरं कामं मया दानवपुंगवौ ॥ १२ ॥ हरिष्यामि मदं चाहं युवयोर्मत्तयोः किल ॥ आगच्छतं महाभागौ
श्रद्धा चेद्वा महाबलौ ॥ १३ ॥

प.
अ. ९

सूत उवाच ॥ श्रुत्वा तद्वचनं चोभौ क्रोधय्याकुललोचनौ ॥ निराधारौ जलस्थौ च युद्धोद्युक्तौ बभूवतुः ॥ १४ ॥ मधुश्च कुपितस्तत्र हरिणा सह संयुगम् ॥ कर्तुं प्रचलितस्तूर्णं कैटभस्तु तथा स्थितः ॥ १५ ॥ बाहुयुद्धं तयोरासीन्मल्लयोरिव मत्तयोः ॥ श्रान्ते मधौ कैटभस्तु संग्राममकरोत्तदा ॥ १६ ॥ पुनर्मधुः कैटभश्च युयुधाते पुनः पुनः ॥ बाहुयुद्धेन रागांधौ विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ १७ ॥ प्रेक्षकस्तु तदा ब्रह्मा देवी चैवांतरिक्षगा ॥ न मल्लतुस्तदा तौ तु विष्णुस्तु म्लानिमात्रवान् ॥ १८ ॥ पंचवर्षसहस्राणि यदा जातानि युद्धयता ॥ हरिणा चितितं यत्र कारणं मरणे तयोः ॥ १९ ॥ पंचवर्षसहस्राणि मया युद्धं कृतं किल ॥ न श्रान्तौ दानवौ घोरो श्रान्तोऽहं चेतदद्भुतम् ॥ २० ॥ कं गतं मे बलं शौर्यं कस्माच्चेमावनामयौ ॥ किमत्र कारणं चित्यं विचार्य मनसा त्विह ॥ २१ ॥ इति चिंतापरं दृष्ट्वा हरिं हर्षपराबुधौ ॥ उच्यतुस्तौ मदोन्मत्तौ मेघगंभीरनिःस्वनौ ॥ २२ ॥ तव नोचेद्वलं विष्णो यदि श्रान्तोऽसि युद्धतः ॥ ब्रूहि दासोऽस्मि वां नूनं कृत्वा शिरसि चांजलिम् ॥ २३ ॥ न चेयुद्धं कुरुष्वाय समर्थोऽसि महामते ॥ इत्वा त्वां निहनिष्यावः पुरुषं च चतुर्मुखम् ॥ २४ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा तद्भाषितं विष्णुस्तयोस्तस्मिन्महोदधौ ॥ उवाच वचनं शृण्वं सामपूर्वं महामनाः ॥ २५ ॥

हरिरुवाच ॥ श्रान्ते भीते त्यक्तशस्त्रे पतिते बालके तथा ॥ प्रहरन्ति न वीरास्ते धर्म एष सनातनः ॥ २६ ॥ पंचवर्षसहस्राणि कृतं युद्धं मया त्विह ॥ एकोऽहं भ्रातरौ वां च बलिनौ सदृशौ तथा ॥ २७ ॥ कृतं विश्रमणं मध्ये युवाभ्यां च पुनः पुनः ॥ तथा विश्रमणं कृत्वा युध्येऽहं नात्र संशयः ॥ २८ ॥ तिष्ठतं हि युवां तावद्वलवन्तौ मदोत्कटौ ॥ विश्रम्याहं करिष्यामि युद्धं वा न्याय मार्गतः ॥ २९ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य विश्रब्धौ दानवोत्तमौ ॥ संस्थितौ दूरतस्तत्र संग्रामे कृतनिश्चयौ ॥ ३० ॥ अतिदूरे च तौ दृष्ट्वा वासुदेवश्चतुर्भुजः ॥ दध्यौ च मनसा तत्र कारणं मरणे तयोः ॥ ३१ ॥ चित्तनाज्ज्ञानमुत्पन्नं देवीदत्तवराबुधौ ॥ कामं वाञ्छितमरणौ न मल्लतुरतस्त्विभौ ॥ ३२ ॥ वृथा मया कृतं युद्धं श्रमोऽयं मे वृथा गतः ॥ करोमि च कथं युद्धमेवं ज्ञात्वा विनिश्चयम् ॥ ३३ ॥ अकृते च तथा युद्धे कथमेतौ गमिष्यतः ॥ विनाशं दुःखदौ नित्यं दानवौ वरदर्पितौ ॥ ३४ ॥ भगवत्या वरोदत्तस्तया सोऽपि च दुर्घटः ॥ मरणं चेच्छया कामं दुःखितोऽपि न वाञ्छति ॥ ३५ ॥ रोगग्रस्तोऽपि दीनोऽपि न मुमूर्षति कश्चन ॥ कथं चेमौ मदोन्मत्तौ मर्तुकामौ भविष्यतः ॥ ३६ ॥ नन्वद्य शरणं यामि विद्यां शक्तिं सुकामदाम् ॥ विना तया न सिध्यन्ति कामाः सम्यक्प्रसन्नया ॥ ३७ ॥

एवं संचित्यमानस्तु गगने संस्थितां शिवाम् ॥ अपश्यद्भगवान्विष्णुयोगनिद्रां मनोहराम् ॥ ३८ ॥ कृतांजलिरमेयात्मा तां च तुष्टाव
योगवित् ॥ विनाशार्थं तयोस्तत्र वरदां भुवनेश्वरीम् ॥ ३९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ नमो देवी महामाये सृष्टिसंहारकारिणि ॥ अनादिनिधने चंडि
भुक्तिमुक्तिप्रदे शिवे ॥ ४० ॥ न ते रूपं विजानामि सगुणं निर्गुणं तथा ॥ चरित्राणि कुतो देवि संख्यातीतानि यानि ते ॥ ४१ ॥ अनुभूतो
मया तेऽद्य प्रभावश्चातिदुर्घटः ॥ यदहं निद्रया लीनः संजातोऽस्मि विचेतनः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मणा चातियत्नेन बोधितोऽपि पुनः पुनः ॥ न
प्रबुद्धः सर्वथाऽहं संकोचितषडिन्द्रियः ॥ ४३ ॥ अचेतनत्वं संप्राप्तः प्रभावात्तव चांबिके ॥ त्वया मुक्तः प्रबुद्धोऽहं युद्धं च बहुधा कृतम्
॥ ४४ ॥ श्रांतोऽहं न च तौ श्रांतौ त्वया दत्तवरौ वरौ ॥ ब्रह्मणं हंतुमायातौ दानवौ मदगर्वितौ ॥ ४५ ॥ आहूतौ च मया कामं द्वंद्वयुद्धाय
मानदे ॥ कृतं युद्धं महाघोरं मया ताभ्यां महार्णवे ॥ ४६ ॥ मरणे वरदानं ते ततो ज्ञातं महाद्भुतम् ॥ ज्ञात्वाऽहं शरणं प्राप्तस्त्वाद्यम शरणप्रदाम्
॥ ४७ ॥ सहाय्यं कुरु मे मातः खिन्नोऽहं युद्धकर्मणा ॥ हस्तौ तौ वरदानेन तव देवार्तिनाशने ॥ ४८ ॥ हंतुं मामुद्यतौ पापौ किं
करोमि क्व यामि च ॥ इत्युक्ता सा तदा देवी स्मितपूर्वमुवाच ह ॥ ४९ ॥

प्रणमंतं जगन्नाथं वासुदेवं सनातनम् ॥ देवदेव हरे विष्णो कुरु युद्धं पुनः स्वयम् ॥ ५० ॥ वंचयित्वा त्विमौ शूरो हंतव्यौ च विमोहितौ ॥
मोहयिष्याम्यहं नूनं दानवो वक्रया दृशा ॥ ५१ ॥ जहि नारायणाशु त्वं मम मायाविमोहितौ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णु
स्तस्याः प्रीतिरसान्वितम् ॥ ५२ ॥ संग्रामस्थलमासाद्य तस्थौ तत्र महार्णवे ॥ तदाऽऽयातौ चतौ धीरौ युद्धकामौ महाबलौ ॥ ५३ ॥ वीक्ष्य
विष्णुं स्थितं तत्र हर्षयुक्तौ बभूवतुः ॥ तिष्ठ तिष्ठ महाकाम कुरुयुद्धं चतुर्भुज ॥ ५४ ॥ देवाधीनौ विदित्वाऽद्य नूनं जयपराजयौ ॥ सवल्लो
जयमाप्नोति देवाभ्ययति दुर्बलः ॥ ५५ ॥ सर्वथैव न कर्तव्यौ हर्षशोकौ महात्मना ॥ पुरावे बहवो दैत्या जिता दानववेरिणा ॥ ५६ ॥ अधुना
चानयोः सार्धं युध्यमानः पराजितः ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्ता तौ महाबाहू युद्धाय समुपस्थितौ ॥ ५७ ॥ वीक्ष्य विष्णुर्जघानाशु मुष्टिनाऽद्भु
तकर्मणा ॥ तावप्यतिबलोन्मत्तौ जघ्नतुर्मुष्टिनाहरिम् ॥ ५८ ॥ एवं परस्परं जातं युद्धं परमदारुणम् ॥ युद्धमानौ महावीर्यौ दृष्ट्वा नारा
यणस्तदा ॥ ५९ ॥ अपश्यत्संमुखं देव्याः कृत्वा दीनां दृशं हरिः ॥ सूत उवाच ॥ तं वीक्ष्य तादृशं विष्णुं करुणारससंयुतम् ॥ ६० ॥
जहासातीव ताम्राक्षी वीक्षमाणा तदाऽसुरौ ॥ तौ जघान कटाक्षेभ्यः कामबाणैरिवापरेः ॥ ६१ ॥

दे. मा.
॥२४॥

मंदस्मितयुतेः कामप्रेमभावयुतेरतु ॥ दृष्ट्वा मुमुदतुः पापौ देव्या वक्रविलोकनम् ॥ ६२ ॥ विशेषमिति मन्वानौ कामवाणातिपीडितौ ॥
वीक्षमाणौ स्थितौ तत्र तां देवीं विशदप्रभाम् ॥ ६३ ॥ हरिणाऽपि च तद् दृष्टं देव्यास्तत्र चिकीर्षितम् ॥ मोहितौ तौ परिज्ञाय भगवान्का-
र्यवित्तमः ॥ ६४ ॥ उवाच तौ हसञ्छृण्वं मेघगंभीरया गिरा ॥ वरं वरयतं वीरौ युवयोर्योऽभिवाञ्छितः ॥ ६५ ॥ ददामि परमप्रीतोयुद्धेन
युवयोः किल ॥ दानवा बहवो दृष्ट्वा युध्यमाना मया पुरा ॥ ६६ ॥ युवयोः सदृशः कोऽपि न दृष्टो न च वै श्रुतः ॥ तस्मात्तुष्टोऽस्मि कामं
वै निस्तुलेन बलेन च ॥ ६७ ॥ भ्रात्रोश्च वाञ्छितं कामं प्रयच्छामि महाबलौ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णोः साभिमानौ स्मरा-
तुरौ ॥ ६८ ॥ वीक्षमाणौ महामायां जगदानंदकारिणीम् ॥ तमूचतुश्च कामार्तौ विष्णुं कमललोचनौ ॥ ६९ ॥ हरे न याचकावावां त्वं किं
दातुमिहेच्छसि ॥ ददाव तुभ्यं देवेश दातारौ नौ न याचकौ ॥ ७० ॥ प्रार्थय त्वं हृषीकेश मनोभिलषितं वरम् ॥ तुष्टौ स्वस्तव युद्धेन
वासुदेवाद्भुतेन च ॥ ७१ ॥ तयोस्तद्वचनं श्रुत्वा प्रत्युवाच जनार्दनः ॥ भवेतामद्य मे तुष्टौ मम वध्याबुभावपि ॥ ७२ ॥ सूत उवाच ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णोर्दानवौ चातिविस्मितौ ॥ वंचिताविति मन्वानौ तस्थतुः शोकसंयुतौ ॥ ७३ ॥

विचार्य मनसा तौ तु दानवौ विष्णुमूचतुः ॥ प्रेक्ष्य सर्वे जलमयं भूमिं स्थलविवर्जिताम् ॥ ७४ ॥ हरे योऽयं वरो दत्तस्त्वया पूर्वं जना-
र्दन ॥ सत्यवागसि देवेश देहि तं वाञ्छितं वरम् ॥ ७५ ॥ निर्जले विपुले देशे हनस्व मधुसूदन ॥ वध्यावावां तु भवतः सत्यवाग्भव-
माधव ॥ ७६ ॥ स्मृत्वा चक्रं तदा विष्णुस्ताबुवाच हसन्हरिः ॥ हन्म्यद्य वां महाभागौ निर्जले विपुले स्थले ॥ ७७ ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेश
ऊरु कृत्वाऽतिविस्तरौ ॥ दर्शयामास तौ तत्र निर्जलं च जलोपरि ॥ ७८ ॥ नास्त्यत्र दानवौ वारि शिरसी मुंचतामिह ॥ सत्यवागहमद्यैव
भविष्यामि च वां तथा ॥ ७९ ॥ तदाकर्ण्य वचस्तथ्यं विचिंत्य मनसा च तौ ॥ वर्धयामासतुर्देहं योजनानां सहस्रकम् ॥ ८० ॥
भगवान्द्विगुणं चक्रे जघनं विस्मितौ तदा ॥ शीर्षे संदधतां तत्र जघने परमाद्भुते ॥ ८१ ॥ रथांगेन तदा भिन्ने विष्णुना प्रभविष्णुना ॥
जघनोपरि वेगेन प्रकृष्टे शिरसि तयोः ॥ ८२ ॥ गतप्राणौ तदा जातौ दानवौ मधुकैटभौ ॥ सागरः सकलो व्याप्तस्तदा वै मेदसा तयोः
॥ ८३ ॥ मेदिनीति ततो जातं नाम पृथ्व्याः समंततः ॥ अभक्षा मृत्तिका तेन कारणेन मुनीश्वराः ॥ ८४ ॥ इति वः कथितं सवं यत्पृ-
ष्टोऽस्मि सुनिश्चितम् ॥ महाविद्या महामाया सेवनीया सदा बुधैः ॥ ८५ ॥

अ.
१.

आराध्या परमा शक्तिः सर्वैरपि सुरासुरैः ॥ नातः परतरं किञ्चिदधिकं भुवनत्रये ॥ ८६ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं वेदशास्त्रार्थनिर्णयः ॥
पूजनीया परा शक्तिर्निर्गुणा सगुणाऽथवा ॥ ८७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कन्धे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत
पूर्वं त्वया प्रोक्तं व्यासेनामिततेजसा ॥ कृत्वा पुराणमखिलं शुकायाध्यापितं शुभम् ॥ १ ॥ व्यासेन तु तपस्तप्त्वा कथमुत्पादितः शुकः
विस्तरं ब्रूहि सकलं यच्छ्रुतं कृष्णतस्त्वया ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ प्रवक्ष्यामि शुकोत्पत्तिं व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥ यथोत्पन्नः शुकः
साक्षाद्योगिनां प्रवरो मुनिः ॥ ३ ॥ मेरुशृंगे महारम्ये व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ तपश्चचार सोऽत्युग्रं पुत्रार्थं कृतनिश्चयः ॥ ४ ॥ जपत्रेकाक्षरं
मंत्रं वाग्बीजं नारदाच्छ्रुतम् ॥ ध्यायन्परां महामायां पुत्रकामस्तपोनिधिः ॥ ५ ॥ अग्नेर्भूमेस्तथा वायोरंतरिक्षस्य चाप्ययम् ॥ वीर्येण
संमितः पुत्रो मम भूयादिति स्मह ॥ ६ ॥ अतिष्ठत्स गताहारः शतसंवत्सरं प्रभुः ॥ आराधयन्महादेवं तथैव च सदा शिवाम् ॥ ७ ॥
शक्तिः सर्वत्र पूज्येति विचार्य च पुनः पुनः ॥ अशक्तो निद्यते लोके शक्तस्तु परिपूज्यते ॥ ८ ॥ यत्र पर्वत शृङ्गे वै कर्णिकारवनाद्भुते ॥
क्रीडन्ति देवताः सर्वे मुनयश्च तपोधिकाः ॥ ९ ॥

आदित्या वसवो रुद्रा मरुतश्चाश्विनौ तथा ॥ वसन्ति मुनयो यत्र ये चान्ये ब्रह्मवित्तमाः ॥ १० ॥ तत्र हेमगिरेः शृंगे संगीतध्वनिनादिते ॥
तपश्चचार धर्मात्मा व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ ११ ॥ ततोऽस्य तेजसा व्याप्तं विश्वं सर्वं चराचरम् ॥ अग्निवर्णा जटा जाताः पाराशर्यस्य
धीमतः ॥ १२ ॥ ततोऽस्य तेज आलक्ष्य भयमाप शचीपतिः ॥ तुरासाहं तदा दृष्ट्वा भयत्रस्तं श्रमातुरम् ॥ १३ ॥ उवाच भगवान्बुद्धो
मघवंतं तथा स्थितम् ॥ शंकर उवाच ॥ कथमिन्द्राद्य भीतोऽसि किं दुःखं ते सुरेश्वर ॥ १४ ॥ अमर्षो नैव कर्तव्यस्तापसेषु कदाचन ॥
तपश्चरन्ति मुनयो ज्ञात्वा मां शक्तिसंयुतम् ॥ १५ ॥ न त्वेतेऽद्विष्टमिच्छन्ति तापसाः सर्वयैव हि ॥ इत्युक्तवचनः शकस्तमुवाच वृषध्वजम्
॥ १६ ॥ कस्मात्तपस्यति व्यासः कोऽर्थस्तस्य मनोगतः ॥ शिव उवाच ॥ पाराशर्यस्तु पुत्रार्थी तपश्चरति दुश्चरम् ॥ १७ ॥ पूर्णं वर्षशतं
जातं ददाम्यद्य सुतं शुभम् ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा वासवं रुद्रो दयया मुदिताननः ॥ १८ ॥ गत्वा ऋषिसमीपं तु तमुवाच जगद्गुरुः ॥
उत्तिष्ठ वासवीपुत्र पुत्रस्ते भविता शुभः ॥ १९ ॥ सक्तिजोमयो ज्ञानी कीर्तिकर्ता तवानघ ॥ अखिलस्य जनस्यात्र वल्लभस्ते सुतः सदा ॥ २० ॥
भविष्यति गुणैः पूर्णः सात्त्विकैः सत्यविक्रमः ॥ सूत उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचः श्रुष्ट्वा कृष्णद्वैपायनस्तदा ॥ २१ ॥

शूलपाणि नमस्कृत्य जगामाश्रममात्मनः ॥ स गत्वाऽऽश्रममेवाशु बहुवर्षश्रमातुरः ॥ २२ ॥ अरणीसहितं गुह्यं ममंथाग्निं चिकीर्षया ॥ मंथनं कुर्वतस्तस्य चित्ते चिताभरस्तदा ॥ २३ ॥ प्रादुर्बभूव सहसा सुतोत्पत्तौ महात्मनः ॥ मंथानारणिसंयोगान्मंथनाच्च समुद्भवः ॥ २४ ॥ पावकस्य यथा तद्वत्कथं मे स्यात्सुतोद्भवः ॥ पुत्रारणिस्तु या ख्याता सा ममद्य न विद्यते ॥ २५ ॥ तरुणी रूपसंपन्ना कुलोत्पन्ना पतिव्रता ॥ कथं करोमि कांतां च पादयोः शृङ्खलासमाम् ॥ २६ ॥ पुत्रोत्पादनदक्षां च पतिव्रत्ये सदास्थिताम् ॥ पतिव्रताऽपि दक्षाऽपि रूपवत्यपि कामिनी ॥ २७ ॥ सदा बंधनरूपा च स्वेच्छासुखविधायिनी ॥ शिवोऽपि वर्तते नित्यं कामिनीपाशसंयुतः ॥ २८ ॥ कथं करोम्यहं चात्र दुर्घटं च गृहाश्रमम् ॥ एवं चितयतस्तस्य घृताची दिव्यरूपिणी ॥ २९ ॥ प्राप्ता दृष्टिपथं तत्र समीपे गगने स्थिता ॥ तां दृष्ट्वा चपला पांगी समीपस्थां वराप्सराम् ॥ ३० ॥ पंचबाणपरीतांगस्तूर्णमासीद्धृतव्रतः ॥ चितयामास च तदा किं करोम्यद्य संकटे ॥ ३१ ॥ धर्मस्य पुरतः प्राप्ते कामभावे दुरासदे ॥ अंगीकरोमि यद्येनां वंचनार्थमिहागताम् ॥ ३२ ॥ हसिष्यन्ति महात्मानस्तापसा मां तु विह्वलम् ॥ तपस्तत्त्वा महाघोरं पूर्ण वर्षशतं त्विह ॥ ३३ ॥

दृष्ट्वाऽप्सरां च विवशः कथं जातो महातपाः ॥ कामनिंदाऽपि भवतु यदि स्यादतुलं सुखम् ॥ ३४ ॥ गृहस्थाश्रमसंभूतं सुखदं पुत्रकामदम् ॥ स्वर्गदं च तथा प्रोक्तं ज्ञानिनां मोक्षदं तथा ॥ ३५ ॥ न भविष्यति तन्नूनमनया देवकन्यया ॥ नारदाच्च मया पूर्वं श्रुतमस्ति कथा नकम् ॥ यथोर्वशीवशो राजा पराभूतः पुरुरवाः ॥ ३६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ऋषय उचुः ॥ कोऽसौ पुरुरवा राजा कोर्वशी देवकन्यका ॥ कथं कष्टं च संप्राप्तं तेन राज्ञा महात्मना ॥ १ ॥ सर्वं कथानकं ब्रूहि लोमहर्षणजाऽधुना ॥ श्रोतुकामा वयं सर्वे त्वन्मुखाञ्जच्युतं रसम् ॥ २ ॥ अमृतादपिमिष्टाते वाणी सूत रसात्मिका ॥ न तृप्यामो वयं सर्वे सुधया च यथाऽमराः ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वं मुनयः सर्वे कथां दिव्यां मनोरमाम् ॥ वक्ष्याम्यहं यथाबुद्ध्या श्रुतां व्यासवरोत्तमात् ॥ ४ ॥ गुरोस्तु दयिता भार्या तारा नामेति विश्रुता ॥ रूपयौवनयुक्ता सा चार्वंगी मदविह्वला ॥ ५ ॥

गतेकदा विधोर्धाम यजमानस्य भामिनी ॥ दृष्ट्वा च शशिनाऽत्यर्थं रूपयौवनशालिनी ॥ ६ ॥ कामातुरस्तदा जातः शशी शशिसुखी
प्रति ॥ साऽपि वीक्ष्य विधुं कामं जाता मदनपीडिता ॥ ७ ॥ तावन्त्योन्यं प्रेमयुक्तौ स्मरार्तौ च बभूवतुः ॥ तारा शशी मदोन्मत्तौ
कामबाणप्रपीडितौ ॥ ८ ॥ रेमाते मदमत्तौ तौ परस्परस्पृहान्वितौ ॥ दिनानि कति चित्तत्र जातानि रममाणयोः ॥ ९ ॥ बृहस्पतिस्तु
दुःखार्तस्तारामानयितुं गृहम् ॥ प्रेषयामास शिष्यं तु नायाता सा वशीकृता ॥ १० ॥ पुनः पुनर्यदा शिष्यं परावतत चंद्रमाः ॥ बृहस्प
तिस्तदा क्रुद्धो जगाम स्वयमेव हि ॥ ११ ॥ गत्वा सोमगृहं तत्र वाचस्पतिरुदारधीः ॥ उवाच शशिनं क्रुद्धः स्मयमानं मदान्वितम्
॥ १२ ॥ किं कृतं किल शीतांशो कर्म धर्मविगर्हितम् ॥ रक्षिता मम भार्येयं सुन्दरी केन हेतुना ॥ १३ ॥ तव देवगुरुश्चाहं यजमानोऽसि
सर्वथा ॥ गुरुभार्या कथं मूढ भुक्ता किं रक्षिताऽथवा ॥ १४ ॥ ब्रह्महा हेमहारी च सुरापो गुरुतल्पगः ॥ महापातकिनि ह्येते तत्संसर्गां च
पंचमः ॥ १५ ॥ महापातकयुक्तस्त्वं दुरचारोऽतिगर्हितः ॥ न देवसदनाहोऽसि यदि भुक्तेयमंगना ॥ १६ ॥ मुंचेमामसितापांगीं नयामि सदनं
मम ॥ नो चेद् दृश्यामि दुष्टात्मन्यगुरुदारापहारिणम् ॥ १७ ॥

इत्येवं भाषमाणं तमुवाच रोहिणी पतिः ॥ गुरुं क्रोधसमायुक्तं कांताविरहदुःखितम् ॥ १८ ॥ इंदुरुवाच ॥ क्रोधात्ते तु दुराराध्या ब्राह्मणाः
क्रोधवजिताः ॥ पूजार्हा धर्मशास्त्रज्ञा वर्जनीयास्ततोऽन्यथा ॥ १९ ॥ आगमिष्यति सा कामं गृहं तेवरवणिनी ॥ अत्रैव संस्थिता बाला
का ते हानिरिहाघन ॥ २० ॥ इच्छया संस्थिता चात्र सुखकामार्थिनी हि सा ॥ दिनानि कतिचित्स्थित्वा स्वेच्छया चागमिष्यति ॥ २१ ॥
त्वयैवोदाहृतं पूर्वं धर्मशास्त्रमतं तथा ॥ न स्त्री दुष्यति चारेण न विप्रो वेदकर्मणा ॥ २२ ॥ इत्युक्तः शशिना तत्र गुरुरत्यतदुःखितः ॥ जगाम
स्वगृहं तूर्णं चिंताविष्टः स्मरातुरः ॥ २३ ॥ दिनानि कति कतिचित्तत्र स्थित्वा चिंतातुरो गुरुः ॥ ययावथ गृहं तस्य त्वरितशौचधीपतेः ॥ २४ ॥
स्थितः सत्त्वा निषिद्धोऽसौ द्वारदेशे रुषाऽन्वितः ॥ नाजगाम शशी तत्र चुकोपाति बृहस्पतिः ॥ २५ ॥ अयं मे शिष्यतां यातो गुरुपत्नी
तु मातरम् ॥ जग्राह बलतोऽधर्मी शिक्षणीयो मयाऽधुना ॥ २६ ॥ उवाच वाचं कोपातु द्वारदेशे स्थितो बहिः ॥ किं शेषे भवने मंद
पापाचार सुराधम ॥ २७ ॥ देहि मे कामिनीं शीघ्रं नो चेच्छापं ददाम्यहम् ॥ करोमि भस्मसान्मनू न ददासि प्रियां मम ॥ २८ ॥ सूत
उवाच ॥ कूराणि चैवमादीनि भाषणानि बृहस्पतेः ॥ श्रुत्वा द्विजपतिः शीघ्रं निर्गतः सदनाद्वहिः ॥ २९ ॥

तमुवाच हसन्सोमः किमिदं बहु भाषसे ॥ न ते योग्याऽसितापाङ्गी सर्वं लक्षणसंयुता ॥ ३० ॥ कुरूपां च स्वसदृशीं गृहाणान्यां स्त्रियं
द्विज ॥ भिक्षुकस्य गृहे योग्या नेदृशी वरवर्णिनी ॥ ३१ ॥ रतिः स्वदृशे कांति नार्याः किल निगद्यते ॥ त्वं न जानासि मंदात्मन्कामशा
स्त्रविनिर्णयम् ॥ ३२ ॥ यथेष्टं गच्छ दुर्बुद्धे नाहं दास्यामि कामनीम् ॥ यच्छक्यं कुरु तत्कामं न देया वरवर्णिनी ॥ ३३ ॥ कामार्तस्य च
ते शापो न मां बाधितुमर्हति ॥ नाहं ददे गुरो कांतां यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ३४ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्तः शशिना चेज्यश्चित्तमाप रुषा
ऽन्वितः ॥ जगाम तरसा सद्यः क्रोधयुक्तः शचीपते ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वा शतक्रतुस्तत्र गुरुं दुःखातुरं स्थितम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैः पूज
यित्वा सुसंस्थितः ॥ ३६ ॥ प्रपच्छ परमोद्धारस्तं तथाऽवस्थितं गुरुम् ॥ का चिंता ते महाभाग शोकार्तोऽसि महामुने ॥ ३७ ॥ केनापमा
नितोऽसि त्वं मम राज्ये गुरुश्च ये ॥ त्वदधीनमिदं सर्वं सैन्यं लोकाधिपैः सह ॥ ३८ ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा शंभुर्ये चान्ये देवसत्तमाः ॥
करिष्यन्ति च साहाय्यं का चिंता वद सांप्रतम् ॥ ३९ ॥ गुरुवाच ॥ शशिनाऽपहृता भार्या तारा मम सुलोचना ॥ न ददाति स दुष्टात्मा
प्रार्थितोऽपि पुनः पुनः ॥ ४० ॥ किं करोमि सुरेशान त्वमेव शरणं मम ॥ साहाय्यं कुरु देवेश दुःखितोऽस्मि शतक्रतो ॥ ४१ ॥
इन्द्र उवाच ॥ मा शोकं कुरु धर्मज्ञ दासोऽस्मि तव सुव्रत ॥ आनयिष्याम्यहं नूनं भार्या तव महामते ॥ ४२ ॥ प्रेषिते चेन्मया दूते न
दास्यति मदाकुलः ॥ ततो युद्धं करिष्यामि देवसैन्यैः समावृतः ॥ ४३ ॥ इत्याश्वास्य गुरुं शक्रो दूतं वक्तुं विचक्षणम् ॥ प्रेषयामास
सोमाय वार्ताशंसिनमद्भुतम् ॥ ४४ ॥ स गत्वा शशिलोकं तु त्वरितः सुविचक्षणः ॥ उवाच वचनेनैव वचनं रोहिणीपतिम् ॥ ४५ ॥
प्रेषितोऽहं महाभाग शक्रेण त्वां विवक्षया ॥ कथितं प्रभुणा यच्च तद्वीमि महामते ॥ ४६ ॥ धर्मज्ञोऽसि महाभाग नीतिं जानासि सुव्रत ॥
अत्रिः पिता ते धर्मात्मा न निर्द्युतं कर्तुमर्हसि ॥ ४७ ॥ भार्या रक्षया सर्वभूतैर्यथाशक्ति ह्यतन्द्रितैः ॥ तदर्थे कलहः कामं भविता नात्र
संशयः ॥ ४८ ॥ यथा तव तथा तस्य यत्नः स्याद्धाररक्षणे ॥ आत्मवत्सर्वभूतानि चिंतय त्वं सुधानिधे ॥ ४९ ॥ अष्टाविंशतिसंख्यास्ते
कामिन्यो दक्षजाः शुभाः ॥ गुरुरपत्नीं कथं भोक्तुं त्वमिच्छसि सुधानिधे ॥ ५० ॥ स्वर्गे सदा वसंत्येता मेनकाद्या मनोरमाः ॥ भुंक्ष्व
ताः स्वेच्छया कामं भुञ्च पत्नीं गुरोरपि ॥ ५१ ॥ ईश्वरा यदि कुर्वन्ति जुष्टुप्सितमहंतया ॥ अज्ञास्तदनुवर्तते तदा धर्मक्षयो भवेत् ॥ ५२ ॥
तस्मान्भुञ्च महाभाग गुरोः पत्नीं मनोरमाम् ॥ कलहस्त्वन्निमित्तोऽद्य सुराणां न भवेद्यथा ॥ ५३ ॥

सूतउवाच ॥ सोमः शक्रवचः श्रुत्वा किंचित्क्रोधसमाकुलः ॥ भंग्या प्रतिवचः प्राह शक्रदूतं तदा शशी ॥५४॥ इंदुरुवाच ॥ धर्मज्ञोऽसि
महाबाहो देवानामधिपः स्वयम् ॥ पुरोधोऽपि च ते तादृग्युवयोः सदृशी मतिः ॥५५॥ परोपदेशे कुशला भवन्ति बहवो जनाः ॥ दुर्ल-
भस्तु स्वयं कर्ता प्राप्ते कर्मणि सर्वदा ॥५६॥ बार्हस्पत्यप्रणीतं च शास्त्रं गृह्णन्ति मानवाः ॥ को विरोधोऽत्र देवेश कामयानां भजन्स्त्रि-
यम् ॥५७॥ स्वकीयं बलिनां सर्वं दुर्बलानां न किंचन ॥ स्वीया च परकीया च भ्रमोऽयं मंदचेतसाम् ॥५८॥ तारा मय्यनुरक्ता च
यथा न तु तथा गुरौ ॥ अनुरक्ता कथं त्याज्या धर्मतो न्यायतस्तथा ॥५९॥ गृहारंभस्तु रक्तायां विरक्तायां कथं भवेत् ॥ विरक्तेयं
तदा जाता चकमेऽनुजकामिनीम् ॥६०॥ न दास्येऽहं वरारोहां गच्छ दूत वद स्वयम् ॥ ईश्वरोऽसि सहस्राक्ष यदिच्छसि कुरुष्व तत्
॥६१॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्तः शशिना दूतः प्रययौ शक्रसन्निधौ ॥ इन्द्रायाऽऽचष्ट तत्सर्वं यदुक्तं शीतरश्मिना ॥६२॥ तुराषाडपि
तच्छ्रुत्वा क्रोधयुक्तो बभूव ह ॥ सेनोद्योगं तथा चक्रे साहाय्यार्थं गुरोर्विभुः ॥६३॥ शुक्रस्तु विग्रहं श्रुत्वा गुरुदेषात्ततो ययौ ॥ मा दद-
स्वेति तं वाक्यमुवाच शशिनं प्रति ॥६४॥ साहाय्यंते करिष्यामि मंत्रशक्त्या महामते ॥ भविता यदि संग्रामस्तव चेद्रेण मारिष ॥६५॥
शंकरस्तु तदाकर्ण्य गुरुदाराभिर्मर्शनम् ॥ गुरुशत्रुं भृगुं मत्वा साहाय्यमकरोत्तदा ॥६६॥ संग्रामस्तु तदा वृत्तो देवदानवयोर्द्वुतम् ॥ बहूनि
तत्र वर्षाणि तारकासुरवत्किल ॥६७॥ देवासुरकृतं युद्धं दृष्ट्वा तत्र पितामहः ॥ हंसा रूढो जगामाशु तं देशं कुशशान्तये ॥६८॥ राकापति
तदा प्राह मुंच भार्या गुरोरिति ॥ नोचेद्विष्णुं समाहूय करिष्यामि तु संक्षयम् ॥६९॥ भृगुं निवारयामास ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ किमन्या
यमतिर्जाता संगदोषान्महामते ॥७०॥ निषेधया मास ततो भृगुस्तं चौषधीपतिम् ॥ मुंच भार्या गुरोरथ पित्राऽहं प्रेषितस्तव ॥७१॥ सूत
उवाच ॥ द्विजराजस्तु तच्छ्रुत्वा भृगोर्वचनमद्भुतम् ॥ ददौ च तत्प्रियां भार्यां गुरोर्गर्भवतीं शुभाम् ॥७२॥ प्राप्य कांतां गुरुदृष्टः स्वगृहं
मुदितो ययौ ॥ ततो देवास्ततो देत्या ययुः स्वान्स्वान्गृहान्प्रति ॥७३॥ ब्रह्मा स्वसदनं प्राप्तः कैलासं चापि शंकरः ॥ गृहस्पतिस्तु संतुष्टः
प्राप्य भार्यां मनोरमाम् ॥७४॥ ततः कालेन कियता ताराऽसूतं सुतं शुभम् ॥ सुदिने शुभनक्षत्रे तारापतिसमं गुणैः ॥७५॥ दृष्ट्वा पुत्रं
गुरुर्जातं चकार विधिपूर्वकम् ॥ जातकर्मादिकं सर्वं प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥७६॥ श्रुतं चंद्रमसा जन्म पुत्रस्य मुनिसत्तमाः ॥ दूतं च प्रेक्षया
मासं गुरुं प्रति महामतिः ॥७७॥ न चायं तव पुत्रोऽस्ति मम वीर्यसमुद्भवः ॥ कथं त्वं कृतवान्कामं जातकर्मादिकं विधिम् ॥७८॥

तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य दूतस्य च बृहस्पतिः ॥ उवाच मम पुत्रो मे सदृशो नात्र संशयः ॥७९॥ पुनर्विवादः संजातो मिलिता देवदानवाः ॥
युद्धार्थमागतास्तेषां समाजः समजायत ॥८०॥ तत्राऽऽगतः स्वयं ब्रह्मा शान्तिकामः प्रजापतिः ॥ निवारयामास मुखे संस्थितान्युद्धदुर्मदान्
॥८१॥ तारां पप्रच्छ धर्मात्मा कस्यायं तनयः शुभे ॥ सत्यं वद वरारोहे यथा क्लेशः प्रशाम्यति ॥८२॥ तमुवाचाऽसितापांगी
लज्जामानाऽप्यधोमुखी ॥ चंद्रस्येति शनैरंतरजगाम वरवर्णिनी ॥८३॥ जग्राह तं सुतं सोमः प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ नाम चक्रे बुध इति
जगाम स्वगृहं पुनः ॥८४॥ ययौ ब्रह्मा स्वकं धाम सर्वे देवाः सवासवाः ॥ यथागतं गतं सर्वैः सर्वशः प्रेक्षकैर्जनैः ॥८५॥ कथितेयं
बुधोत्पत्तिर्गुरुक्षेत्रे च सोमतः ॥ यथा श्रुता मयापूर्वं व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥८६॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे बुधो
त्पत्तिनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ सूत उवाच ॥ ततः पुरुरवाजज्ञे इलायां कथयामिवः ॥ बुधपुत्रोऽतिधर्मात्मायज्ञकृद्दानतत्परः ॥ १ ॥
सुयुम्नो नाम भूपालः सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ सैधवं हयमारुह्य चचार मृगयां वने ॥२॥ युनः कतिपयामात्यैर्दशितश्चारुकुण्डलः ॥ धनु
राजगवं बद्ध्वा बाणसंघं तथाऽद्भुतम् ॥३॥ स भ्रमंस्तद्वनोद्देशे हन्यमानो रुरुन्मृगान् ॥ शशांश्च मृकगंश्चैव खड्गांश्च गवयांश्च तथा ॥४॥
शरभान्महिषांश्चैव सामरान्वनकुक्कुटान् ॥ निघ्नन्मेघ्यान्पशून्नाजा कुमारवनमाविशत् ॥५॥ मेरोरधस्तले दिव्यं मंदारद्रुमराजितम् ॥
अशोकलतिकाकीर्णं बकुलैरधिवासितम् ॥६॥ सालैस्तालैस्तमालैश्च चंपकैः पनसैस्तथा ॥ आप्रैनीपैर्मधुकैश्च माधवीमंडपावृतम् ॥७॥
दाडिमैर्नारिकेलैश्च कदलीखंडमंडितम् ॥ यूथिकामालतीकुंदपुष्पवल्लीसमावृतम् ॥८॥ हंसकारंडवाकीर्णं कीचकध्वनिनादितम् ॥ भ्रमरालि
रुतारामं वनं सर्वसुखावहम् ॥९॥ दृष्ट्वा प्रमुदितो राजा सुयुम्नः सेवकैर्वृतः ॥ वृक्षान्सुपुष्पितान्वीक्ष्य कोकिलारावमंडितान् ॥१०॥ प्रविष्टस्तत्र
राजर्षिः स्त्रीत्वमाप क्षणात्ततः ॥ अश्वोऽपि वडवा जातश्चित्ताविष्टः स भूपतिः ॥११॥ किमेतदिति चितार्तश्चित्यमानः पुनः पुनः ॥
दुःखं बहुतरं प्राप्तः सुयुम्नो लज्जयाऽन्वितः ॥१२॥ किं करोमि कथं यामि गृहं स्त्रीभावसंयुतः ॥ कथं राज्यं करिष्यामि केन वा वंचितो
ह्यहम् ॥१३॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूताश्चर्यमिदं प्रोक्त त्वया यल्लोमहर्षण ॥ सुयुम्नः स्त्रीत्वमापन्नो भूपतिर्देवसन्निभः ॥१४॥ किं तत्कार
णमाचक्ष्व वने तत्र मनोहरे ॥ किं कृतं तेन राज्ञा च विस्तरं वद सुव्रत ॥१५॥ सूत उवाच ॥ एकदा गिरिशं द्रष्टुमृषयः सनकादयः ॥ दिशो
वितिमिराभासाः कुर्वतः समुपागमन् ॥१६॥ तस्मिंश्च समये तत्र शंकरः प्रमदायुतः ॥ क्रीडासक्तो महादेवो विवस्त्रा कामिनी शिवा ॥१७॥

दे. मा.
॥३१॥

उत्संगे संस्थिता भर्तु रममाणा मनोरमा ॥ तान्विलोक्यांबिका देवी विवस्त्रा व्रीडिता भृशम् ॥ १८ ॥ भर्तुरंकात्समुत्थाय वस्त्रमादाय
पर्यधात् ॥ लज्जाविष्टा स्थिता तत्र वेपमानाऽतिमानिनी ॥ १९ ॥ ऋषयोऽपि तयोर्वीक्ष्य प्रसंगं रममाणयोः ॥ परिवृत्य ययुस्तूर्णं नरना
रायणाश्रमम् ॥ २० ॥ ह्रीयुक्तां कामिनीं वीक्ष्य प्रोवाच भगवान्हरः ॥ कथं लज्जातुराऽसि त्वं सुखं ते प्रकरोम्यहम् ॥ २१ ॥ अद्यप्रभृति
यो मोहात्पुमान्कोऽपि वरानने ॥ वनं च प्रविशेदेतत्स वै योषिद्विष्यति ॥ २२ ॥ इति शप्तं वनं तेन ये जानन्ति जनाः क्वचित् ॥ वर्जयं
तीह ते कामं वनं दोषसमृद्धिमत् ॥ २३ ॥ सुयुग्नस्तुतदज्ञानात्प्रविष्टः सचिवैः सह ॥ तथैव स्त्रीत्वमापन्नस्तैः सहेति न संशयः ॥ २४ ॥ चिता
विष्टः स राजर्षिर्न जगाम गृहं द्विया ॥ विचचार बहिस्तस्माद्गन्देशादितस्ततः ॥ २५ ॥ इलेति नाम संप्राप्तं स्त्रीत्वे तेन महात्मना ॥
विचरंस्तत्र संप्राप्तो बुधः सोमसुतो युवा ॥ २६ ॥ स्त्रीभिः परिवृतां तां तु दृष्ट्वा कांतां मनोरमाम् ॥ हावभावकला युक्तां चकमे भगवान्बुधः
॥ २७ ॥ साऽपि तं चकमे कांतं बुधं सोमसुतं पतिम् ॥ संयोगस्तत्र संजातस्तयोः प्रेम्णा परस्परम् ॥ २८ ॥ स तस्यां जनयामास पुरुरवस
मात्मजम् ॥ २९ ॥ सा प्रासूत सुतं बाला चिताविष्टा वने स्थिता ॥ सस्मार स्वकुलाचार्यं वसिष्ठं मुनिसत्तमम् ॥ ३० ॥

स तदाऽस्य दशां दृष्ट्वा सुयुग्नस्य कृपान्वितः ॥ अतोषयन्महादेवं शंकरं लोकशंकरम् ॥ ३१ ॥ तस्मै स भगवांस्तुष्टः प्रददौ वाञ्छितं
वरम् ॥ वसिष्ठः प्रार्थयामासपुंस्त्वं राज्ञः प्रियस्य च ॥ ३२ ॥ शंकरस्तु निर्जा वाचमृतां कुर्वन्नुवाच ह ॥ मासं पुमांस्तु भविता मासं
स्त्री भूपतिः किलः ॥ ३३ ॥ इत्थं प्राप्य वरं राजा जगाम स्वगृहं पुनः ॥ चक्रे राज्यं स धर्मात्मा वसिष्ठस्याप्यनुग्रहात् ॥ ३४ ॥ स्त्रीत्वे
तिष्ठति इम्येषु पुंस्त्वे राज्यं प्रशास्ति च ॥ प्रजास्तस्मिन्समुद्दिग्ना नाभ्यनन्दन्महीपतिम् ॥ ३५ ॥ काले तु यौवनं प्राप्तः पुत्रः पुरुरवास्तदा ॥
प्रतिष्ठा नृपतिस्तस्मैदत्त्वारज्यं वनं ययौ ॥ ३६ ॥ गत्वा तस्मिन्वने रम्ये नानाद्रुमसमाकुले ॥ नारदान्मंत्रमासाद्य नवाक्षरमनुत्तमम्
॥ ३७ ॥ जजापमंत्रं मृत्युर्थं प्रेमपूरितमानसः ॥ परितुष्टा तदा देवी सगुणा तारिणी शिवा ॥ ३८ ॥ सिंहारूढा स्थिता चाग्रे दिव्यरूपा
मनोरमा ॥ वारुणीपानसंमत्ता मदाघूर्णितलोचना ॥ ३९ ॥ दृष्ट्वा तां दिव्यरूपां च प्रेमाकुलितलोचनः ॥ प्रणम्य शिरसा प्रीत्या तुष्टाव
जगदंबिकाम् ॥ ४० ॥ इलोवाच ॥ दिव्यं च ते भगवति प्रथितं स्वरूपं दृष्टं मया सकललोकहितानुरूपम् ॥ वंदे त्वदंघ्रिकमलं सुरसंघसेव्यं
कामप्रदं जननि चापिविमुक्तिदं च ॥ ४१ ॥

अ. १२

को वेत्ति तैऽव भुवि मर्त्यतनुर्निकामं मुञ्चति यत्र मुनयश्च सुराश्च सर्वे॥ऐश्वर्यमेतदखिलं कृपणे दयां च दृष्ट्वैव देवि सकलं किल विस्मयो मे ॥ ४२ ॥ शंभुहरिः कमलजो मधवा रविश्च वित्तेशवद्विवरुणाः पवनश्च सोमः ॥ जानंति नैव वसवोऽपि हि ते प्रभावं बुध्येत्कथं तव गुणानगुणो मनुष्यः ॥ ४३ ॥ जानाति विष्णुरमितद्युतिरंब साक्षात्त्वां सात्त्विकीमुदधिजां सकलार्थदां च ॥ को राजसीं हर उमां किल तामसीं त्वां वेदांबिके न तु पुनः खलु निर्गुणां त्वाम् ॥ ४४ ॥ काहं सुमंदमतिरप्रतिमप्रभावः कायं तवातिनिपुणो मयि सुप्रसादः ॥ जाने भवानि चरितं करुणासमेतं यत्सेवकांश्च दयसे वयि भावयुक्तान्॥४५॥ वृत्तस्त्वया हरिरसौ वनजेशयाऽपि नैवाचरत्यपि मुदं मधुसूदनश्च ॥ पादौ तवादिपुरुषः किल पावकेन कृत्वा करोति च करेण शुभौ पवित्रौ॥४६॥ वाञ्छत्यहो हरिरशोक इवातिकामं पादाहतिं प्रमुदितः पुरुषः पुराणः॥तां त्वंकरोषि रुषिता प्रण तं च पादे दृष्ट्वा पतिसकलदेवनृतं स्मरार्तम् ॥४७॥वक्षःस्थले वसासि देविसदैव तस्य पर्यकवत्सु चरिते विपुलेऽतिशान्ति ॥ सौदामनीव सुघने सुविभूषिते च किं ते नवाहनमसौ जगदीश्वरोऽपि ॥ ४८ ॥

त्वं चेज्जहासि मधुसूदनमंब कोपात्रैवार्चितोऽपि स भवेत्किल शक्तिहीनः॥प्रत्यक्षमेव पुरुषं स्वजनास्त्यजंति शान्तं श्रियोज्झितमतीवगुणैर्वि युक्तम् ॥ ४९ ॥ ब्रह्मादयः सुरगणा न तु किं युवत्यो ये त्वत्पदांबुजमहर्निशमाश्रयंति ॥ मन्ये त्वयैव विहता खलु ते पुमांसः किं वर्णयामि तव शक्तिमनंतवीर्ये ॥ ५० ॥ त्वं नपुमान्न चापुमानिति मे विकल्पो या काऽसि देविसगुणा ननु निर्गुणा वा ॥ तां त्वां नमामि सततं किल भावयुक्तो वाञ्छामि भक्तिमचलां त्वयि मातरंते ॥५१॥ सूत उवाच ॥ इति स्तुत्वामहीपालो जगाम शरणं तदा ॥ परितुष्टा ददौ देवी तत्र सायुज्य मात्मनि ॥ ५२ ॥ सुद्युम्नस्तु ततः प्राप पदं परमकंस्थिरम् ॥ तस्या देव्याप्रसादेन मुनीनामपि दुर्लभम् ॥ ५३ ॥ इति श्री देवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंदे सुद्युम्नस्तुतिर्नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ सूत उवाच ॥ सुद्युम्न तु दिवं याते राज्यं चक्रे पुरुरवाः ॥ सगुणश्च सुरूपश्च प्रजारंजनतत्परः ॥ १ ॥ प्रतिष्ठाने पुरे रम्ये राज्यं सर्वनमस्कृतम् ॥ चकार सर्वधर्मज्ञः प्रजारक्षणतत्परः ॥ २ ॥ मंत्रः सुगुप्तस्तस्यासीत्परत्राभिज्ञता तथा ॥ सदैवोत्साहशक्तिश्च प्रभुशक्तिस्तथोत्तमा ॥ ३ ॥

दे. मा.
॥३३॥

अ. १३

सामदानादयः सर्वे वशगास्तस्य भूपतेः ॥ वर्णाश्रमान्स्वधर्मस्थान्कुर्वन्नाज्यं शशास ह ॥ ४ ॥ यज्ञांश्च विविधांश्चक्रे स राजा बहुदशि
णान् ॥ दानानिच विचित्राणि ददावथ नराधिपः ॥ ५ ॥ तस्य रूपगुणौदार्यशीलद्रविणविक्रमान् ॥ श्रुत्वोर्वशी वशीभूता चक्रे तं नराधि
पम् ॥ ६ ॥ ब्रह्मशापाभितप्ता सा मानुषं लोकमास्थिता ॥ गुणिनं तं नृपं मत्वा वरयामास मानिनी ॥ ७ ॥ समयं चेदृशं कृत्वा स्थिता तत्र
वरांगना ॥ एतावुरणकौ राजन्न्यस्तौ रक्षस्व मानद ॥ ८ ॥ घृतं मे भक्षणं नित्यं नान्यत्किञ्चिन्नृपाशनम् ॥ नेक्षे त्वां च महाराज नम्रमन्यत्र
मैथुनात् ॥ ९ ॥ भाषाबंधस्त्वयं राजन्न्यदि भग्नो भविष्यति ॥ तदा त्यक्त्वा गमिष्यामिसत्यमेतद्वीक्ष्यहम् ॥ १० ॥ अंगीकृतं च तद्राज्ञा
कामिन्या भाषितं तु यत् ॥ स्थिता भाषेण बंधेन शापानुग्रहकाम्यया ॥ ११ ॥ रेमे तदा स भूपालो लीनो वर्षगणान्बहून् ॥ धर्मकर्मादिकं
त्यक्त्वा चोर्वश्या मदमोहितः ॥ १२ ॥ एकचित्तस्तु संजातस्तन्मनस्को महीपतिः ॥ न शशाक तया हीनः क्षणमप्यतिमोहितः ॥ १३ ॥ एवं व
र्षगणांते तु स्वर्गस्थः पाकशासनः ॥ उर्वशीं नागतां दृष्ट्वा गंधर्वानाह देवराट् ॥ १४ ॥ उर्वशी मानयध्वं भो गंधर्वाः सर्व एव हि ॥ हृत्वोरणौ
गृहात्तस्य भूपतेः समये किल ॥ १५ ॥ उर्वशीरहितंस्थानं मदीयं नातिशोभते ॥ येन केनाप्युपायेन तामानयत कामिनीम् ॥ १६ ॥
इत्युक्तास्तेऽथ गंधर्वा विश्वावसुपुरोगमाः ॥ ततो गत्वा महागाढतमसि प्रत्युपस्थिते ॥ १७ ॥ जहृस्तावुरणौ देवा रममाणं विलोक्य तम् ॥
चक्रंदतुस्तदा तौ तु ह्रियमाणौ विहायसा ॥ १८ ॥ उर्वशी तदुपाकर्ण्य क्रंदितं सुतयोरिव ॥ कुपितोवाच राजानं समयोऽयं कृतो मया
॥ १९ ॥ नष्टाऽहं तव विश्वासाद्धृतौ चोरैर्ममोरणौ ॥ राजन्पुत्रसमावेतो त्वं किं शेषे स्त्रियाः समः ॥ २० ॥ हताऽस्म्यहं कुनाथेन नपुंसा
वीरमानिना ॥ उरणौ मे गतो चाद्य सदा प्राणप्रियौ मम ॥ २१ ॥ एवं विलप्यमानां तां दृष्ट्वा राजा विमोहितः ॥ नम्र एव गयौ तूर्णं पृष्ठतः
पृथिवीपतिः ॥ २२ ॥ विद्युत्प्रकाशिता तत्र गंधर्वैर्नृपवेश्मनि ॥ नम्रभूतस्तया दृष्टो भूपतिर्गतुकामया ॥ २३ ॥ त्यक्त्वोरणौ गताः सर्वे
गंधर्वाः पथि पार्थिवः ॥ नम्रो जग्राह नौ श्रांतौ जगाम स्वगृहं प्रति ॥ २४ ॥ तदोर्वशीं गतां दृष्ट्वा विललापातिदुःखितः ॥ नम्रं वीक्ष्य पतिं
नारी गता सा वरवर्णिनी ॥ २५ ॥ क्रदन्स देशदेशेषु बभ्राम नृपतिः स्वयम् ॥ तच्चितो विह्वलः शोचन्निवशः काममोहितः ॥ २६ ॥ भ्रमन्वे
सकलां पृथ्वीं कुरुक्षेत्रे ददर्श ताम् ॥ दृष्ट्वा संदृष्टवदनः प्राह सूक्तं नृपोत्तमः ॥ २७ ॥ अये जाये तिष्ठ तिष्ठ घोरे न त्यक्तुमर्हसि ॥ मां त्वं
त्वन्मनसं कांतं वशगं चाप्यनागसम् ॥ २८ ॥ स देहोऽयं पतत्यत्र देवि दूरं हतस्त्वया ॥ खादंत्येनं वृकाः काकास्त्वया त्यक्तं वरोरु यत् ॥ २९ ॥

एवं विलपमानं तं राजानं प्राह चोर्वशी ॥ दुःखितं कृपणं श्रांतं कामार्तं विवशं भृशम् ॥ ३० ॥ उर्वशुवाच ॥ मूर्खोऽसि नृपशार्दूल
ज्ञानं कुत्र गतं तव ॥ क्वापि सख्यं न च स्त्रीणां वृकाणामिव पार्थिव ॥ ३१ ॥ न विश्वासो हि कर्तव्यः स्त्रीषु चोरेषु पार्थिवे ॥
गृहं गच्छ सुखं भुक्ष्व माविषादे मनः कृथाः ॥ ३२ ॥ इत्येवं बोधितो राजा न विवेदातिमोहितः ॥ दुःखं च परमं प्राप्तः स्वेरिणी स्नेह
यंत्रितः ॥ ३३ ॥ सूत उवाच ॥ इति सर्वं समारूपात्सुर्वशीचरितं महत् ॥ वेदे विस्तरितं चैतत्संक्षेपात्कथितं मया ॥ ३४ ॥ इति श्री
देवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ सूत उवाच ॥ दृष्ट्वा तामसितापांगी व्यासश्चितापरोऽभवत् ॥ किं करोमि
न मे योग्या देवकन्येयमप्सराः ॥ १ ॥ एवं चिंतयमानं तु दृष्ट्वा व्यासं तदाऽप्सराः ॥ भयभीता हि संजाता शापं मां विसृजेदयम् ॥ २ ॥
सा कृत्वाऽथ शुकीरूपं निर्गता भयविह्वला ॥ कृष्णस्तुविस्मयं प्राप्तो विहंगी ता विलोकयन् ॥ ३ ॥ कामस्तु देहे व्यासस्य दर्शनादेव
संगतः ॥ मनोऽतिविस्मितं जातं सर्वगात्रेषु विस्मितः ॥ ४ ॥ स तु धैर्येण महता निगृह्यन्मनसं मुनिः ॥ न शशाक नियंतुं च स व्यासः
प्रसृतं मनः ॥ ५ ॥

बहुशो गृह्यमाणं च घृताच्या मोहितं मनः ॥ भावित्वान्नैव विधृतं व्यासस्यामिततेजसः ॥ ६ ॥ मंथनं कुर्वतस्तस्य मुनेरग्निचिकीर्षया ॥
अरण्यामेव सहसा तस्य शुक्रमथापतत् ॥ ७ ॥ सोऽविचित्य तथा पात ममंथारणिमेव च ॥ तस्मा च्छुकः समुद्भूतो व्यासाकृतिमनोहरः
॥ ८ ॥ विस्मयं जनयन्बालः संजातस्तदरण्यजः ॥ यथाऽध्वरे समिद्धोऽग्निर्भाति हव्येन दीप्तिमान् ॥ ९ ॥ व्यासस्तु सुतमालोक्य
विस्मयं परमं गतः ॥ किमेतदिति संचिंत्य वरदानाच्छिवस्य वै ॥ १० ॥ तेजोरूपी शुको जातोऽप्यरणीगर्भसंभवः ॥ द्वितीयोऽग्निरिवात्यर्थं
दीप्यमानः स्वतेजसा ॥ ११ ॥ विलोकयामास तदा व्यासस्तु मुदितं सुतम् ॥ दिव्येन तेजसा युक्तं गार्हपत्यमिवापरम् ॥ १२ ॥ गंगातः स्नाप
यामास समागत्य गिरेस्तदा ॥ पुष्पवृष्टिस्तु खान्जाता शिशोरुपरि तापसाः ॥ १३ ॥ जातकर्मादिकं चक्रे व्यासस्तस्य महात्मनः ॥ देवदुन्दु
भयो नेदुर्नृत्तुश्चाप्सरोगणाः ॥ १४ ॥ जगुर्गर्ध्वपतयो मुदितास्ते दिदृक्षुः ॥ विश्वावसुर्नारदश्च तुबुरुं शुक्रसंभवे ॥ १५ ॥ तुष्टुबुमुदिताः
सर्वे देवा विद्याधरास्तथा ॥ दृष्ट्वा व्यासमुतं दिव्यमरणीगर्भसंभवम् ॥ १६ ॥ अंतरिक्षात्पपातोर्व्या दंडः कृष्णाजिनं शुभम् ॥ कमंडलु
स्तथा दिव्यः शुक्रस्यार्थं द्विजोत्तमाः ॥ १७ ॥

सद्यः स ववृषे बालो जातमात्रोऽतिदीप्तिमान् ॥ तस्योपनयनं चक्रे व्यासो विद्या विधानवित् ॥ १८ ॥ उत्पन्नमात्रं तं वेदाः सरहस्याः
ससंग्रहाः ॥ उपतस्तुर्महात्मानं यथाऽस्य पितरं तथा ॥ १९ ॥ यतो दृष्टं शुकीरूपं पृताच्याः संभवे तदा ॥ शुकेति नाम पुत्रस्य चकार
मुनिसत्तमाः ॥ २० ॥ बृहस्पतिमुपाध्यायं कृत्वा व्यासस्तदा ॥ व्रतानि ब्रह्मचर्यस्य चकार विधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ सोऽधीत्य निखि
लान्वेदान्सग्रहस्यान्सन्मसंग्रहान् ॥ धर्मशास्त्राणि सर्वाणिकृत्वा गुरुकुले शुकः ॥ २२ ॥ गुरुवे दक्षिणां दत्त्वा समःवृत्तो मुनिस्तदा ॥
आजगाम पितुः पार्श्वं कृष्णद्वैपायनस्य च ॥ २३ ॥ दृष्ट्वा व्यासः शुकं प्राप्तं प्रेम्णोत्थाय ससंभ्रमः ॥ आलिलिङ्गं मुहुर्घ्राणं मूर्ध्नि तस्य
चकार ह ॥ २४ ॥ पप्रच्छ कुशलं व्यासस्तथा चाध्ययनं शुचिः ॥ आश्वास्य स्थापयामास शुकं तत्राऽऽश्रमे शुभे ॥ २५ ॥ दारकर्म
ततो व्यासः शुकस्य पर्यचितयत् ॥ कन्यां मुनिसुतां कांतामपृच्छदतिवेगवान् ॥ २६ ॥ शुकं प्राह सुतं व्यासो वेदोऽधीतस्त्वयाऽनघ ॥
धर्मशास्त्राणि सर्वाणि कुरु भार्या महामते ॥ २७ ॥ गार्हस्थ्यं च समासाद्य यजदेवान्पितृनथ ॥ ऋणान्मोचय मां पुत्र प्राप्य दारा
न्मनोरमान् ॥ २८ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ॥ तस्मात्पुत्र महाभाग कुरुष्वद्य गृहाश्रमम् ॥ २९ ॥

कृत्वा गृहाश्रमं पुत्र सुखिनं कुरु मां शुक ॥ आशा मे महती पुत्र पूरयस्व महामते ॥ ३० ॥ तपस्तप्त्वा महाघोरं प्राप्तोऽसि त्वमयोनिजः ॥
देवरूपी महाप्राज्ञ पाहि मां पितरं शुक ॥ ३१ ॥ सूत उवाच ॥ इति वादिनमभ्याशो प्राप्तः प्राहः शुकस्तदा ॥ विरक्तः सोऽतिरक्तं तं साक्षा
त्पितरमात्मनः ॥ ३२ ॥ शुक उवाच ॥ किं त्वं वदसि धर्मज्ञ वेदव्यास महामते ॥ तत्त्वेनाशाधि शिष्यं मां त्वदाज्ञां कृत्वाण्यलम् ॥ ३३ ॥
व्यास उवाच ॥ त्वदर्थं यत्तपस्तप्तं मया पुत्र शतं समाः ॥ प्राप्तस्त्वं चातिदुखेन शिवस्याराधनेन च ॥ ३४ ॥ ददामि तव वित्तं तु प्रार्थ
यित्वाऽथ भूपतिम् ॥ सुखं भुंक्ष्व महाप्राज्ञ प्राप्य यौवनमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ शुक उवाच ॥ किं सुखं मानुषे लोके ब्रूहि तात निरामयम् ॥
दुःखविद्धं सुखं प्राज्ञा न वदंति सुखं किल ॥ ३६ ॥ स्त्रियं कृत्वा महाभाग भवामि तद्वशानुगः ॥ सुखं किं परतंत्रस्य स्त्रीजितस्य विशेषतः ॥ ३७ ॥
कदाचिदपि मुच्येत लोहकाष्ठादियंत्रितः पुत्रदारैर्निबद्धस्तु न विमुच्येत कर्हिचित् ॥ ३८ ॥ विष्णुव्रतसंभवो देहो नारीणां तन्मयस्तथा ॥
कः प्रीतिं तत्र विप्रैर्द्र विबुधः कर्तुमिच्छति ॥ ३९ ॥ अयोनिजोऽहं विप्रपै योनौ मे कीदृशी मतिः ॥ न बांछाम्यहमप्रेऽपि योनावेव
समुद्भवम् ॥ ४० ॥ वित्सुखं किमु बांछामि त्यक्तात्मसुखमद्भुतम् ॥ आत्मारामश्च भूयोऽपि न भवत्यतिलोलुपः ॥ ४१ ॥

प्रथमं पठिता वेदा मया विस्तारिताश्च ते ॥ हिंसामयास्ते पठिताः कर्ममार्गप्रवर्तकाः ॥४२॥ बृहस्पतिगुरुः प्राप्तः सोऽपि मग्नोगृहार्णवे ॥
अविद्याप्रस्तद्वदयः कथं कारयितुं क्षमः ॥४३॥ रोगप्रस्तो यथा वैद्यः पररोगचिकित्सकः ॥ तथा गुरुर्मुमुक्षोर्मे गृहस्थोऽयं विडम्बना ॥४४॥
कृत्वा प्रणामं गुरवे त्वत्समीपमुपागतः ॥ त्राहि मां तत्त्वबोधेन भीतं संसारसर्पतः ॥४५॥ संसारेऽस्मिन्महाघोरे भ्रमणं न भवन्नवत् ॥ न च
विश्रमणं क्वापि सूर्यस्येव दिवानिशि ॥४६॥ किं सुखं तात संसारे निजतत्त्वविचारणात् ॥ मूढानां सुखबुद्धिस्तु विदुसु कीटसुखं यथा
॥४७॥ अधीत्य वेदशास्त्राणि संसारे रागिणश्च ये ॥ तेभ्यः परो न मूर्खोऽस्ति सधर्माः श्वाश्वसूकरैः ॥४८॥ मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य
वेदशास्त्राण्यधीत्य च ॥ बध्यते यदि संसारे को विमुच्येत मानवः ॥४९॥ नातः परतरं लोके क्वचिदाश्चर्यमद्भुतम् ॥ पुत्रदारगृहासक्तः
पंडितः परिगीयते ॥५०॥ न बाध्यते यः संसारे नारीमायागुणैस्त्रिभिः ॥ स विद्वान्स च मेधावी शास्त्रपारंगतो हि सः ॥५१॥ किं वृथाऽ
ध्ययनेनात्र दृढबंधकरेण च ॥ पठितव्यं तदेवाशु मोचयेद्भवबंधनात् ॥५२॥ गृह्णाति पुरुषं यस्माद् गृहं तेन प्रकीर्तितम् ॥ क्व सुखं बन्ध
नागारे तेन भीतोऽस्म्यहं पितः ॥५३॥ ये बुधा मंदमतयो विधिना मुषिताश्च ये ॥ ते प्राप्य मानुषं जन्म पुनर्बंधं विशंत्युत ॥५४॥
व्यास उवाच ॥ न गृहं बंधनागारं बंधने न च कारणम् ॥ मनसा यो विनिर्मुक्तो गृहस्थोऽपि विमुच्यते ॥५५॥ न्यायागतधनः कुर्वन्वेदोक्तं विधि
वत्क्रमात् ॥ गृहस्थोऽपि विमुच्येत श्राद्धकृत्सत्यवाक्छुचिः ॥५६॥ ब्रह्मचारी यतिश्चैव वानप्रस्थो व्रतस्थितः ॥ गृहस्थं समुपासते मध्याह्नाति
क्रमे सदा ॥५७॥ श्रद्धया चान्नदानेन वाचा सूनृतया तथा ॥ उपकुर्वति धर्मस्था गृहाश्रमनिवासिनः ॥५८॥ गृहाश्रमात्परो धर्मो न
च वे श्रुतः ॥ वसिष्ठादिभिराचार्यैर्ज्ञानिभिः समुपाश्रितः ॥५९॥ किमसाध्यं महाभाग वेदोक्तानि च कुर्वतः ॥ स्वर्गं मोक्षं च सज्जन्म यद्यद्वा
छति तद्भवेत् ॥६०॥ आश्रमादाश्रमं गच्छेदिति धर्मविदो विदुः ॥ तस्मादग्निं समाधाय कुरु कर्माण्यतंद्रितः ॥६१॥ देवान्पितॄन्मनुष्यां
श्च संतर्प्य विधिवत्सुत ॥ पुत्रमुत्पाद्य धर्मज्ञ संयोज्य च गृहाश्रमे ॥६२॥ त्यक्त्वा गृहं वनं गत्वा कर्तासि व्रतमुत्तमम् ॥ वानप्रस्थाश्रमं
कृत्वा संन्यासं च ततः परम् ॥६३॥ इन्द्रियाणि महाभाग मादकानि सुनिश्चितम् ॥ अदारस्य दुरंतानि पंचैव मनसा सह ॥६४॥ तस्मा
हारान्प्रकुर्वीत तज्जयाय महामते ॥ वार्षिके तप आतिष्ठेदिति शास्त्रोदितं वचः ॥६५॥ विश्वामित्रो महाभाग तपः कृत्वाऽतिदुश्चरम् ॥
त्राणि वर्षसहस्राणि निराहारो जितेंद्रियः ॥६६॥ मोहितश्च महातेजः वनेमेनकया स्थितः ॥ शकुंतला समुत्पन्ना पुत्री तद्दीयंजा शुभा ॥६७॥

दृष्ट्वा दाशसुतां कालीं पिता मम पराशरः ॥ कामबाणादितः कन्यां तां जम्बाहोडुपे स्थितः ॥६८॥ ब्रह्माऽपि स्वसुतां दृष्ट्वा पंचबाणप्रपी-
डितः ॥ धावमानश्च रुद्रेण मूर्छितश्च निवारितः ॥६९॥ तस्मात्स्वमपि कस्याण कुरु मे वचनं हितम् ॥ कुलजां कन्यकां वृत्वा वेदमार्गं
समाश्रय ॥ ७० ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० प्रथमस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ नाहं गृहं करिष्यामि दुःखदं सर्वदा
पितः ॥ वागुरासदृशं नित्यं बंधनं सर्वं देहिनाम् ॥१॥ धनचिंतातुराणां हि क्व सुखं तात दृश्यते ॥ स्वजनैः खलु पीडयन्ते निर्धना लोलुपा
जनाः ॥ २ ॥ इंद्रोऽपि न सुखी तादृग्यादृशो भिक्षुनिःस्पृहः ॥ कोऽन्यः स्यादिह संसारे त्रिलोकीविभवे सति ॥ ३ ॥ तपतं तापसं दृष्ट्वा
मघवा दुःखितोऽभवत् ॥ विघ्नान्वहुविधानस्य करोति च दिवस्पतिः ॥४॥ ब्रह्माऽपि न सुखी विष्णुर्लक्ष्मीं प्राप्य मनोरमाम् ॥ खेदं प्राप्नोति
सततं संग्रामैरसुरैः सह ॥ ५ ॥ करोति विपुलान्यत्नास्तपश्चरति दुश्चरम् ॥ रमापतिरपि श्रीमान् कस्यास्ति विपुलं सुखम् ॥६॥ शंकरो
ऽपि सदा दुःखी भवत्येव च वेद्म्यहम् ॥ तपश्चर्या प्रकुर्वाणो दैत्ययुद्धकरः सदा ॥ ७ ॥ कदाचिन्न सुखी शेते धनवानपिलोलुपः ॥
निर्धनस्तु कथं तात सुखं प्राप्नोति मानवः ॥८॥ जानन्नपि महाभाग पुत्र वा वीर्यसंभवम् ॥ नियोक्ष्यसि मद्राघोरे संसारे दुःखदे सदा ॥९॥
जन्मदुःखं जरादुःखं दुःखं च मरणे तथा ॥ गर्भवासं पुनर्दुःखं विष्णुमूत्रमये पितः ॥ १० ॥ तस्मादतिशयं दुःखं तृष्णालोभसमुद्भवम् ॥
याश्चायां परमं दुःखं मरणादपि मानद ॥११॥ प्रतिग्रहधना विघ्ना न बुद्धिबलजीवनाः ॥ पराशा परमं दुःखं मरणं च दिने दिने ॥ १२ ॥
पठित्वा सकलान्वेदाञ्छास्त्राणि च समंततः ॥ गत्वा च धनिनां कार्या स्तुतिः सर्वात्मना बुधैः ॥ १३ ॥ एकोदरस्य का चिंता पत्रमूल
फलादिभिः ॥ येन केनाप्युपायेन संतुष्ट्या च प्रपूर्यते ॥१४॥ भार्या पुत्रास्तथा पौत्राः कुटुंबे विपुले सति ॥ पूरणार्थं महदुःखं क्व सुखं
पितरद्भुतम् ॥ १५ ॥ योगशास्त्रं वद मम ज्ञानशास्त्रं सुखाकरम् ॥ कर्मकाण्डेऽखिले तात न रमेऽहं कदाचन ॥ १६ ॥ वद कर्मक्षयोपायं
प्रारब्धं संचितं तथा ॥ वर्तमानं यथा नश्येन्नविधं कर्ममूलजम् ॥ १७ ॥ जलूकेव सदा नारी रुधिरं पिबतीति वै ॥ मूर्खस्तु न विजानाति
मोहितो भावचेष्टितैः ॥ १८ ॥ भागेवीर्यं धनं पूर्णं मनः कुटिल भाषणैः ॥ कांता हरति सर्वस्वं कः स्तेनस्ता दृशोऽपरः ॥ १९ ॥
निद्रासुखविनाशार्थं मूर्खस्तु दारसंग्रहम् ॥ करोति वंचितो धात्रा दुःखाय न सुखाय च ॥ २० ॥

सूत उवाच ॥ एवंविधानि वाक्यानि श्रुत्वा व्यासः शुकस्य च ॥ संप्राप महतीं चिंतां किं करोमीत्यसंशयम् ॥ २१ ॥ तस्य सुखदुरश्रूणि लोचनाङ्गः
खजानि च ॥ वेपथुश्च शरीरेऽभूद् ग्लानिं प्राप मनस्तथा ॥ २२ ॥ शोचंतं पितरं दृष्ट्वा दीनं शोकपरिप्लुतम् ॥ उवाच पितरं व्यास विस्मयोत्फुल्ललो-
चनः ॥ २३ ॥ अहो मायाबलं चोग्रं यन्मोहयति पंडितम् ॥ वेदांतस्य च कर्तारं सर्वज्ञं वेद संमितम् ॥ २४ ॥ न जाने का च सा माया किंस्वि-
त्साऽतीव दुष्करा ॥ या मोहयति विद्वांसं व्यासं सत्यवतीसुतम् ॥ २५ ॥ पुराणानां च वक्ता च निर्माता भारतस्य च ॥ विभागकर्ता वेदानां सो-
ऽपि मोहमुपागतः ॥ २६ ॥ तां यामि शरणं देवीं या मोहयति वै जगत् ॥ ब्रह्मविष्णुहरादींश्च कथाऽन्येषां च कीदृशी ॥ २७ ॥ कोऽप्यस्ति त्रिषु
लोकेषु यो न मुह्यति मायया ॥ यन्मोहं गमिताः पूर्वं ब्रह्म विष्णुहरादयः ॥ २८ ॥ अहो बलमहो वीर्यं देव्या खलु विनिर्मितम् ॥ माययेव वशं
नीतः सर्वज्ञ ईश्वरः प्रभुः ॥ २९ ॥ विष्ण्वंशसंभवो व्यास इति पौराणिका जगुः ॥ सोऽपि मोहार्णवे मग्नो भग्नपोतो वणिग्गया ॥ ३० ॥ अश्रुपातं
करोत्यद्य विवशः प्राकृतो यथा ॥ अहो मायाबलं चैतद् दुस्त्यजं पंडितैरपि ॥ ३१ ॥ कोऽयं कोऽहं कथं चेह कीदृशोऽयं भ्रमः किल ॥ पंच
भूतात्मके देहे पिता पुत्रेति वासना ॥ ३२ ॥ बलिष्ठा खलु मायेयं मायिनामपि मोहिनी ॥ ययाऽभिभूतः कृष्णोऽपि करोति रोदनं द्विजः ॥ ३३ ॥
सूत उवाच ॥ तां नत्वां मनसा देवीं सर्वकारणकारणम् ॥ जतनीं सर्वदेवानां ब्रह्मादीनां तथेश्वरीम् ॥ ३४ ॥ पितरं प्राह दीनं तं शोकवार्णव
परिप्लुतम् ॥ अरणीसंभवो व्यास हेतुमद्वचनं शुभम् ॥ ३५ ॥ पाराशर्यं महाभाग सर्वेषां बोधदः स्वयम् ॥ किं शोकं कुरुषे स्वामिन्य
थाऽज्ञः प्राकृतो नरः ॥ ३६ ॥ अद्याहं तव पुत्रोऽस्मि न जाने पूर्वजन्मनि ॥ कोऽहं कस्त्वं महाभाग विभ्रमोऽयं महात्मनि ॥ ३७ ॥ कुरु
धैर्यं प्रबुध्यस्व मा विषादे मनः कृथाः ॥ मोहजालमिमं मत्वा मुंच शोकं महामते ॥ ३८ ॥ क्षुधानिवृत्तिर्भक्ष्येण न पुत्रदर्शनेन च ॥
पिपासा जलपानेन याति नैवात्मजे क्षणात् ॥ ३९ ॥ प्राणं सुखं सुगंधेन कर्णजं श्रवणेन च ॥ स्त्रीसुखं तु स्त्रिया नूनं पुत्रोऽहं किं करोमि
ते ॥ ४० ॥ अजीर्तनेन पुत्रोऽपि हरिश्चंद्राय भूभुजे ॥ पशुकामाय यज्ञार्थे दत्तो मौल्येन सर्वथा ॥ ४१ ॥ सुखानां साधनं द्रव्यं धनात्सुखस
मुच्चयः ॥ धनमर्जय लोभश्चेत्पुत्रोऽहं किं करोम्यहम् ॥ ४२ ॥ मां प्रबोधय बुद्ध्या त्वं दैवज्ञोऽसि महामते ॥ यथा मुच्ये यमत्यंतं गर्भवास
भयान्मुने ॥ ४३ ॥ दुर्लभं मानुषं जन्म कर्मभूमाविहानघ ॥ तत्रापि ब्राह्मणत्वं वै दुर्लभं चोत्तमे कुले ॥ ४४ ॥ बद्धोऽहमिति मे बुद्धिर्ना
पसर्पति चित्ततः ॥ संसारवासनाजाले निविष्टा बृद्धगामिनी ॥ ४५ ॥

दे. मा.
॥३९॥

प्र.
अ. १५

सूत उवाच ॥ इत्युक्तस्तु तदा व्यास पुत्रेणामित बुद्धिना ॥ प्रत्युवाच शुक्रं शांतिं चतुर्थाश्रममानसम् ॥४६॥ व्यास उवाच ॥ पठ पुत्र महाभाग
मयाभागवतं कृतम् ॥ शुभं न चातिविस्तीर्णं पुराणं ब्रह्मसंमितम् ॥४७॥ स्कंध द्वादश तत्रैव पंचलक्षणसंयुतम् ॥ सर्वेषां च पुराणानां भूषणं
मम संमतम् ॥४८॥ सदसज्ज्ञानविज्ञानं श्रुतमात्रेण जायते ॥ येन भागवतेनेह तत्पठ त्वं महामते ॥४९॥ वटपत्रे शयानाय विष्णवे बालरूपिणे ॥
केनास्मि बालभावेन निर्मितोऽहं चिदात्मना ॥५०॥ किमर्थं केन द्रव्येण कथं जानामि चाखिलम् ॥ इत्येवं चिंतयमानाय मुकुंदाय महात्मने
॥५१॥ श्लोकार्धेन तया प्रोक्तं भगवत्याऽखिलार्थदम् ॥ सर्वं खल्विदमेवाहं नान्यदस्ति सनातनम् ॥५२॥ तद्वचो विष्णुना पूर्वं संविज्ञातं
मनस्यपि ॥ केनोक्ता वागियं सत्या चिंतयामासचेतसा ॥५३॥ कथं वेद्मि प्रवक्तारं स्त्रीपुंसौ वा नपुंसकम् ॥ इति चिंतां प्रपन्नेन धृतं भाग
वतं हृदि ॥५४॥ पुनः पुनः कृतोच्चारस्तस्मिन्नेवास्त चेत्तसा ॥ वटपत्रे शयानः सन्नभूच्चितासमन्वितः ॥५५॥ तदा शांता भगवती प्रादुरास चतु
र्भुजा ॥ शंखचक्रगदापद्मवरायुधधरा शिवा ॥५६॥ दिव्यांबरधरा देवी दिव्यभूषणभूषिता ॥ संयुता सदृशीभिश्च सखीभिः स्वविभूतिभिः ॥५७॥
प्रादुर्बभूव तस्याग्रे विष्णोरमिततेजसः ॥ मंदहास्यं प्रयुजाना महालक्ष्मीः शुभानना ॥५८॥ सूत उवाच ॥ तां तथा संस्थितां दृष्ट्वा हृदये
कमले क्षणः ॥ विस्मितः सलिले तस्मिन्निराधारां मनोरमाम् ॥५९॥ रतिर्भूतिस्तथा बुद्धिर्मतिः कीर्तिः स्मृतिर्धृतिः ॥ श्रद्धा मेधा
स्वधा स्वाहा क्षुधा निद्रा दया गतिः ॥ ६० ॥ तुष्टिः पुष्टिः क्षमाः लज्जा जंभा तंद्रा च शक्तयः ॥ संस्थिताः सर्वतः पार्श्वे महादेव्या
पृथक्पृथक् ॥ ६१ ॥ वरायुधधराः सर्वा नानाभूषणभूषिताः ॥ मंदारमालाकुलिता मुक्ताहारविराजिताः ॥ ६२ ॥ तां दृष्ट्वा ताश्च संवीक्ष्य
तस्मिन्नेकाग्रं जले ॥ विस्मयाविष्टहृदयः संबभूवजनार्दनः ॥ ६३ ॥ चिंतयामास सर्वात्मा दृष्टमायोऽतिविस्मितः ॥ कुतो भूताः स्त्रियः
सर्वाः कुतोऽहं वटतल्पगः ॥ ६४ ॥ अस्मिन्नेकाग्रं घोरे न्यग्रोधः कथमुत्थितः ॥ केनाहं स्थापितोऽस्म्यत्र शिशुं कृत्वा शुभाकृतिः
॥ ६५ ॥ ममेयं जननी नो वा माया वा काऽपि दुर्घटा ॥ दर्शनं केनचित्त्वद्य दत्तं वा केन हेतुना ॥ ६६ ॥ किं मया चात्र वक्तव्यं गंतव्यं
वा न वा क्वचित् ॥ मौनमास्थाय निष्ठेयं बाल भावादतंद्रितः ॥६७॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥१५॥
व्यास उवाच ॥ दृष्ट्वा तं विस्मितं देवं शयानं वटपत्रके ॥ उवाच सस्मितं वाक्यं विष्णो किं विस्मितो ह्यसि ॥ १ ॥

महाशक्त्याः प्रभावेण त्वं मां विस्मृतवान्पुरा ॥ प्रभावे प्रलये जाते भूत्वाभूत्वा पुनः पुनः ॥ २ ॥ निर्गुणा सा परा शक्तिः सगुणस्त्वं तथाऽप्यहम् ॥ सात्त्विकी किल या शक्तिस्तां शक्तिं विद्धि मामिकाम् ॥३॥ त्वन्नाभिकमलाद्ब्रह्मा भविष्यति प्रजापतिः ॥ स कर्ता सर्वलो कस्य रजोगुणसमन्वितः ॥ ४ ॥ स तदा तप आस्थाय प्राप्य शक्तिमनुत्तमाम् ॥ रजसा रक्तवर्णं च करिष्यति जगन्नयम् ॥ ५ ॥ सगुणान्पंच भूतांश्च समुत्पाद्य महामतिः ॥ इंद्रियाणींद्रियेशांश्च मनःपूर्वान्समंततः ॥ ६ ॥ करिष्यति ततः सर्गं तेन कर्ता स उच्यते ॥ विश्वस्यास्य महाभाग त्वं वै पालयिता तथा ॥७॥ तद्भुवोर्मध्यदेशाच्च क्रोधाद्रोद्भु भविष्यति ॥ तपः कृत्वा महाघोरं प्राप्य शक्तिं तु ताम- सीम् ॥८॥ कल्पांते सोऽपि संहर्ता भविष्यति महामते ॥ तेनाहं त्वामुपायाता सात्त्विकीं त्वमवेहि माम् ॥ ९ ॥ स्थास्येऽहं त्वत्समीपस्था सदाऽहं मधुसूदन ॥ हृदये ते कृतावासा भवामि सततं किल ॥१०॥ विष्णुरुवाच ॥ श्लोकस्यार्थं मया पूर्वं श्रुतं देवि स्फुटाक्षरम् ॥ तत्के- नोक्तं वरारोहे रहस्यं परमं शिवम् ॥११॥ तन्मे ब्रूहि वरारोहे संशयोऽयं वरानने ॥ निर्धनो हि यथा द्रव्यं तत्स्मरामि पुनः पुनः ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ विष्णोस्तद्वचनं श्रुत्वा महालक्ष्मीः स्मितानना ॥ उवाच परया प्रीत्या वचनं चारुहासिनी ॥ १३ ॥

महालक्ष्मीरुवाच ॥ शृणु शौरे वचो मह्यं सगुणाऽहं चतुर्भुजा ॥ मां जानासि न जानासि निर्गुणां सगुणालयाम् ॥ १४ ॥ त्वं जानीहि महाभाग तथा तत्प्रकटीकृतम् ॥ पुण्यं भागवतं विद्धि वेदसारं शुभावहम् ॥ १५ ॥ कृपां च महतीं मन्ये देव्याः शत्रुनिषूदन ॥ यया प्रोक्तं परं गुह्यं हिताय तव सुव्रत ॥१६॥ रक्षणीयं सदा चित्ते न विस्मर्य कदाचन ॥ सारं हि सर्वशास्त्राणां महाविद्याप्रकाशित् ॥ १७ ॥ नातः परं वेदितव्यं वर्तते भुवनत्रये ॥ प्रियोऽसि खलु देव्यास्त्वं तेन ते व्याहृतं वचः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचो देव्या महालक्ष्म्याश्चतुर्भुजः ॥ दधार हृदये नित्यं मत्वा मंत्रं मनुत्तमम् ॥ १९ ॥ कालेन कियता तत्र तन्नाभिकमलोद्भवः ॥ ब्रह्मा दैत्य भया च्छतो जगाम शरणं हरेः ॥२०॥ ततः कृत्वा महायुद्धं हत्वा तौ मधुकैटभौ ॥ जजाप भगवान्विष्णुः श्लोकार्थं विशदाक्षरम् ॥ २१ ॥ जपतं वासुदेवं च हृद्वा देवः प्रजापतिः ॥ पप्रच्छ परमप्रीतः कंजजः कमलापतिम् ॥ २२ ॥ किं त्वं जपसि देवेश त्वत्तः कोऽप्यधिकोऽस्ति वै ॥ यत्स्मृत्वा पुंडरीकाक्ष प्रीतोऽसि जगदीश्वर ॥ २३ ॥ हरिरुवाच ॥ मयित्वयि च या शक्तिः क्रियाकारणलक्षणा ॥ विचारय महाभाग या सा भगवती शिवा ॥ २४ ॥ यस्याधारे जगत्सर्गं तिष्ठत्यत्र महार्णवे ॥ साकारा या महाशक्तिरमेया च सनातनी ॥ २५ ॥

यया विसृज्यते विश्वं जगदेतच्चराचरम् ॥ सेवा प्रसन्ना वरदा नृणां भवति मुक्तये ॥ २६ ॥ सा विद्या परमा मुक्तेर्हेतुभूता सनातनी ॥ संसारबंधहेतुश्च सैव सर्वेश्वरेश्वरी ॥ २७ ॥ अहंत्वमखिलं विश्वं तस्याधिष्ठितसंभवम् ॥ विद्धि ब्रह्मन्न संदेहः कर्तव्यः सर्वदाऽनघ ॥ २८ ॥ श्लोकार्धेन तया प्रोक्तं तद्वै भागवतं किल ॥ विस्तरो भविता तस्य द्वापरादौ युगे तथा ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्मणा संगृहीतं च विष्णोस्तु नाभिपंकजे ॥ नारदाय च तेनोक्तं पुत्रायामितबुद्धये ॥ ३० ॥ नारदेन तथा भद्रं दत्तं हि मुनिना पुरा ॥ मयाकृतं मिदं पूर्णं द्वादशस्कंधविस्तरम् ॥ ३१ ॥ तत्पठस्व महाभाग पुराणं ब्रह्मसंमितम् ॥ पंचलक्षणं युक्तं च देव्याश्रितमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ तत्त्वज्ञानरसोपेतं सर्वेषामुत्तमोत्तमम् ॥ धर्मशास्त्रसमं पुण्यं वेदार्थेनोपबृंहितम् ॥ ३३ ॥ वृत्रासुरवधोपेतं नानारूपज्ञानकथायुतम् ॥ ब्रह्मविद्यानिधानं तु संसारार्णवतारकम् ॥ ३४ ॥ गृहाण त्वं महाभाग योग्योऽसि मतिमत्तरः ॥ पुण्यं भागवतं नाम पुराणं पुरुषर्षभ ॥ ३५ ॥ अष्टादशसहस्राणां श्लोकानां कुरु संग्रहम् ॥ अज्ञाननाशनं दिव्यं ज्ञानभास्करबोधकम् ॥ ३६ ॥ सुखदं शांतिदं धन्यं दीर्घायुष्यकरं शिवम् शृण्वतां पठतां चेदं पुत्रपौत्रविवर्धनम् ॥ ३७ ॥

शिष्योऽयं मम धर्मात्मा लोमहर्षणसंभवः ॥ पठिष्यति त्वया सार्धं पुराणं संहितां शुभाम् ॥ ३८ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्तं तेन पुत्राय भद्रं च कथितं किल ॥ मया गृहीतं तत्सर्वं पुराणं चातिविस्तरम् ॥ ३९ ॥ शुकोऽधीत्य पुराणं तु स्थितो व्यासाश्रमे शुभे ॥ न लेभे शर्म कर्मात्मा ब्रह्मात्मजः इवापरः ॥ ४० ॥ एकांतसेवी विकलः स शून्य इव लक्ष्यते ॥ नात्यंतभोजनासक्तो नोपवासरतस्तथा ॥ ४१ ॥ चिंताविष्टं शुक्लं दृष्ट्वा व्यासः प्राहसुतं प्रति ॥ किं पुत्र चिंत्यते नित्यं कस्माद् व्यग्रोऽसि मानद ॥ ४२ ॥ आस्ते ध्यानपरो नित्यमृणमस्त इवाधनः ॥ का चिंता वर्तते पुत्र मयि ताते तु तिष्ठति ॥ ४३ ॥ सुखं भुंक्स्व यथाकामं मुच शोकं मनोगतम् ॥ ज्ञानं चिंतय शास्त्रोक्तं विज्ञाने च मतिं कुरु ॥ ४४ ॥ न चेन्मनसि ते शांतिर्वचसा मम सुव्रत ॥ गच्छ त्वं मिथिलां पुत्र पालितां जनकेन ह ॥ ४५ ॥ स ते मोहं महाभाग नाशयिष्यति भूपतिः ॥ जनको नाम धर्मात्मा विदेह सत्यसागरः ॥ ४६ ॥ तं गत्वा नृपतिं पुत्र संदेहं स्वं निवर्तय ॥ वर्णाश्रमाणां धर्मास्त्वं पृच्छ पुत्र यथातथम् ॥ ४७ ॥

जीवन्मुक्तः स राजर्षिर्ब्रह्मज्ञानमतिः शुचिः ॥ तथ्यवक्ताऽतिशांतश्च योगी योगप्रियः सदा ॥ ४८ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य
व्यासस्यामित तेजसः ॥ प्रत्युवाच महातेजाः शुक्स्त्वारणिसंभवः ॥ ४९ ॥ दंभोऽयं किल धर्मात्मन्भाति चित्ते ममाधुना ॥ जीवन्मुक्तो
विदेहश्च राज्यं शास्तिमुदाऽन्वितः ॥ ५० ॥ वंध्यापुत्र इवाभाति राजासौ जनकः पितः ॥ कुर्वन्राज्यं विदेहः किं संदेहोऽयं ममाद्भुतः ॥ ५१ ॥
द्रष्टुमिच्छाम्यहं भूप विदेहं नृपसत्तमम् ॥ कथं तिष्ठति संसारे पद्मपत्रमिवांभसि ॥ ५२ ॥ संदेहोऽयं महास्तात विदेहे परिवर्तते । मोक्षः
किं वदतां श्रेष्ठः सौगतानामिवापरः ॥ ५३ ॥ कथं भुक्तममुक्तं स्यादकृतं च कृतं कथम् ॥ व्यवहारः कथं त्याज्य इन्द्रियाणां महामते
॥ ५४ ॥ माता पुत्रस्तथा भार्या भगिनी कुटला तथा ॥ भेदाभेदः कथं न स्याद्यद्येतन्मुक्तता कथम् ॥ ५५ ॥ कटु क्षारं तथा तीक्ष्णं कषायं
मिष्टमेव च ॥ रसना यदि जानाति भुंक्ते भोगाननुत्तमान् ॥ ५६ ॥ शीतोष्णसुखदःखादिपरिज्ञानं यदा भवेत् ॥ मुक्तता कीदृशी तात
सन्देहोऽयं ममाद्भुतः ॥ ५७ ॥

शत्रुमित्रपरिज्ञानं वैरप्रीतिकरं सदा ॥ व्यवहारे परे तिष्ठन्कथं न कुरुते नृपः ॥ ५८ ॥ चौरं वा तापसं वाऽपि समानं मन्यते कथम् ॥
असमा यदि बुद्धिः स्यान्मुक्तता तर्हि कीदृशी ॥ ५९ ॥ दृष्टपूर्वो न मे कश्चिज्जीवन्मुक्तश्च भूपतिः ॥ शंकेयं महती तात गृहे मुक्तः कथं
नृपः ॥ ६० ॥ दिदृक्षा महती जाता श्रुत्वा तं भूपतिं तथा ॥ संदेहविनिवृत्त्यर्थं गच्छामि मिथिलां प्रति ॥ ६१ ॥ इति श्रीदेवीभागते
महापुराणे प्रथमस्कंधे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा पितरं पुत्रः पादयोः पतितः शुक्ः ॥ बद्धांजलिरुवाचेदं
गंतुकामो महामनाः ॥ १ ॥ आपृच्छे त्वां महाभाग ब्राह्मं ते वचनं मया ॥ विदेहान्द्रष्टुमिच्छामि पालिताञ्जनकेन तु ॥ २ ॥ विना
दंडं कथं राज्यं करोति जनकः किल ॥ धर्मं न वर्तते लोको दंडश्चेन्न भवद्येदि ॥ ३ ॥ धर्मस्य कारणं दंडो मन्वादिप्रहितः सदा ॥
स कथं वर्तते तात संशयोऽयं महान्मम ॥ ४ ॥ मम माता त्वियं वंध्या तद्वद्भाति विचेष्टितम् ॥ पृच्छामि त्वां महाभाग गच्छामि च
परंतप ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ तं दृष्ट्वा गंतुकामं च शुक्ं सत्यवतीसुतः ॥ आलिङ्ग्योवाच पुत्रं तं ज्ञानिनं निस्पृहं दृढम् ॥ ६ ॥ व्यास
उवाच ॥ स्वस्त्यस्तु शुक् दीर्घायुर्मेव पुत्र महामते ॥ सत्यां वाचं प्रदत्त्वा मे गच्छ तात यथासुखम् ॥ ७ ॥

आगंतव्यं पुनर्गत्वा ममाश्रममनुत्तमम् ॥ न कुत्रापि च गंतव्यं त्वया पुत्र कथंचन ॥८॥ सुखं जीवामि पुत्राहं दृष्ट्वा ते सुखपंकजम् ॥
अपश्यन्दुःखमाप्नोमि प्राणस्त्वमसि मे सुत ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा त्वं जनकं पुत्र संदेहं विनिवर्त्य च ॥ अत्रागत्य सुखं तिष्ठ वेदाध्ययनतत्परः
॥ १० ॥ सुत उवाच ॥ इत्युक्तः सोऽभिवाद्याय कृत्वा चैव प्रदक्षिणाम् ॥ चलितस्तरसाऽतीव धनुर्मुक्तः शरो यथा ॥११॥ संपश्यन्विधि
धान्देशोल्लोकांश्च वित्तधर्मिणः ॥ वनानि पादपांश्चैव क्षेत्राणि फलितानि च ॥ १२ ॥ तापसांस्तप्यमानांश्च याजकान्दीक्षयाऽन्वितान् ॥
योगाभ्यासरतान्योगिवानप्रस्थान्वनौकसः ॥१३॥ शैवान्पाशुपतांश्चैव सौराञ्छाक्तांश्च वैष्णवान् ॥ वीक्ष्य नानाविधान्धर्माञ्जगामाति
स्मयन्मुनिः ॥ १४ ॥ वर्षद्वयेन मेरुं च समुल्लङ्घ्य महामतिः ॥ हिमाचलं च वर्षेण जगाम मिथिलां प्रति ॥ १५ ॥ प्रविष्टो मिथिलां
मध्ये पश्यन्सर्वद्विमुत्तमाम् ॥ प्रजाश्च सुस्तिनः सर्वाः सदाचाराः सुसंस्थिताः ॥ १६ ॥ क्षत्रा निवारितस्तत्र कस्त्वमत्र समागतः ॥
किं ते कार्यं वदस्वेति पृष्टतेन न चाब्रवीत् ॥१७॥ निःसृत्य नगरद्वारात्स्थितः स्थाणुरिवाचलः ॥ विस्मितोऽतिदुःसंस्तस्थौ वचो नोवाच
किंचन ॥१८॥ प्रतीहार उवाच ॥ ब्रूहि मूकोऽसि किं ब्रह्मन्किमर्थं त्वमिहागतः ॥ चलनं न विना कार्यं न भवेदिति मे मतिः ॥ १९ ॥
राजाज्ञया प्रवेष्टव्यं नगरेऽस्मिन्सदा द्विज ॥ अज्ञातकुलशीलस्य प्रवेशो नात्र सर्वथा ॥२०॥ तेजस्वी भासि नूनं त्वं ब्रह्मणो वेदवित्तमः ॥
कुलं कार्यं च मे ब्रूहि यथेष्टं गच्छ मानद ॥ २१ ॥ शुक उवाच ॥ यदर्थमागतोऽस्म्यत्र तत्प्राप्तं वचनात्तव ॥ विदेहनगरं द्रष्टुं प्रवेशो
यत्र दुर्लभः ॥ २२ ॥ मोहोऽयं मम दुर्बुद्धेः समुल्लङ्घ्य गिरिद्वयम् ॥ राजानं द्रष्टुकामोऽहं पर्यटनमुपागतः ॥ २३ ॥ वंचितोऽहं स्वयं
पित्रा दूषणं कस्य दीयते ॥ भ्रामितोऽहं महाभाग कर्मणा वा महीतले ॥ २४ ॥ धनाशा पुरुषस्येह परिभ्रमणकारणम् ॥ सा मे नास्ति
तथाऽप्यत्र संप्राप्तोऽस्मि भ्रमात्किल ॥२५॥ निराशस्य सुखं नित्यं यदि मोहे न सज्जति ॥ निराशोऽहं महाभाग मग्नोऽस्मिन्मोहसागरे
॥ २६ ॥ क्व मेरुर्मिथिला क्वेयं पद्भ्यां च समुपागतः ॥ परिभ्रमफलं किं मे वंचितो विधिना किल ॥२७॥ प्रारब्धं किल भोक्तव्यं शुभं
वाऽप्यथवाऽशुभम् ॥ उद्यमस्तद्वशे नित्यं कारयत्येव सर्वथा ॥ २८ ॥ न तीर्थं न च वेदोऽत्र यदर्थमिह मे श्रमः ॥ अप्रवेशः पुरे जातो
विदेहो नाम भूपतिः ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वा विररामाशु मौनीभूत इव स्थितः ॥ ज्ञातो हि प्रतिहारेण ज्ञानी कश्चिद् द्विजोत्तमः ॥ ३० ॥

सामपूर्वमुवाचासी तं क्षता स्थितं मुनिम् ॥ गच्छ भो ते यत्र कार्यं यथेष्टं द्विजसत्तम ॥ ३१ ॥ अपराधो मम ब्रह्मन्यन्निवारितवानहम् ॥ तत्क्षतं महाभाग विमुक्तानां क्षमा बलम् ॥ ३२ ॥ शुक उवाच ॥ किं तेऽत्र दूषणं क्षतः परतन्त्रोऽसि सर्वदा ॥ प्रभुकार्यं प्रकर्तव्यं सेव केन यथोचितम् ॥ ३३ ॥ न भूपदूषणं चात्रं यदहं रक्षितस्त्वया ॥ चोरशत्रुपरिज्ञानं कर्तव्यं सर्वथा बुधैः ॥ ३४ ॥ ममैव सर्वथा दोषो यदहं समुपागतः ॥ गमनं परगेहे यल्लघुतायाश्च कारणम् ॥ ३५ ॥ प्रतीहार उवाच ॥ किं सुखं द्विज किं दुःखं किं कार्यं शुभमिच्छता ॥ कः शत्रुहितकर्ता को ब्रूहि सर्वं ममाद्य वै ॥ ३६ ॥ शुक उवाच ॥ द्वैविध्यं सर्वलोकेषु सर्वत्र द्विविधो जनः ॥ रागी चैव विरागी च तयोश्चित्तं द्विधा पुनः ॥ ३७ ॥ विरागी त्रिविधः कामं ज्ञातोऽज्ञातश्च मध्यमः ॥ रागी च द्विविधः प्रोक्तो मूर्खश्च चतुरस्तथा ॥ ३८ ॥ चातुर्यं द्विविधं प्रोक्तं शास्त्रजमतिजं तथा ॥ मतिस्तु द्विविधा लोकेयुक्ताऽयुक्तेति सर्वथा ॥ ३९ ॥ प्रतीहार उवाच ॥ यदुक्तं भवता विद्वन्नार्थं ज्ञोऽहं द्विजोत्तम ॥ तत्सर्वं विस्तरेणाद्य यथार्थं वद सत्तम ॥ ४० ॥ शुक उवाच ॥ रागो यस्यास्ति संसारे स रागीत्युच्यते ध्रुवम् ॥ दुःखं बहुविधं तस्य सुखं च विविधं पुनः ॥ ४१ ॥

धनं प्राप्य सुतान्दारान्मानं च विजयं तथा ॥ तदाप्राप्य महदुःखं भवत्येव क्षणेक्षणे ॥ ४२ ॥ कार्यं तस्य सुखोपायः कर्तव्यं सुख साधनम् ॥ तस्यारातिः स विज्ञेयः सुखविघ्नं करोति यः ॥ ४३ ॥ सुखोत्पादयिता मित्रं रागयुक्तस्य सर्वदा ॥ चतुरो नैव मुञ्चेत मूर्खः सर्वत्र मुह्यति ॥ ४४ ॥ विरक्तस्यात्मरक्तस्य सुखमेकांतसेवनम् ॥ आत्मानुचितनं चैव वेदांतस्य च चित्तनम् ॥ ४५ ॥ दुःखं तदेतत्सर्वं हि संसार- कथनादिकम् ॥ शत्रवो बहवस्तस्य विज्ञेयस्तु शुभमिच्छतः ॥ ४६ ॥ कामः क्रोधः प्रमादश्च शत्रवो विविधाः स्मृताः ॥ बन्धुः संतोष एवास्य नान्योऽस्ति भुवनत्रये ॥ ४७ ॥ शुक उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य मत्वा तं ज्ञानिनं द्विजम् ॥ क्षता प्रवेशयामास कक्षां चातिमनोरमाम् ॥ ४८ ॥ नगरं वीक्षमाणः संक्षेपे विध्यजनसंकुलम् ॥ नानाविपणिद्रव्याढ्यं कथयिकथकारकम् ॥ ४९ ॥ रागद्वेषयुतं कामलोभमोहाकुलं तथा ॥ विवदत्तु जनाकीर्णं वसुपूर्णं महत्तरम् ॥ ५० ॥ पश्यन्स त्रिविधोऽल्लोकान्प्रासरद्राजमंदिरम् ॥ प्राप्तः परमतेजस्वी द्वितीय इव भास्करः ॥ ५१ ॥ निवारितश्च तत्रैव प्रतीहारेण काष्ठवत् ॥ तत्रैव च स्थितो द्वारि मोक्षमेवानुचितयन् ॥ ५२ ॥

छायायामातपे चैव समदर्शी महातपाः ॥ ध्यानं कृत्वा तथैकांति स्थितां स्थाणुरिवाचलः ॥५३॥ तं मुहूर्तादुपागत्य राज्ञोऽमात्यः कृतां जलिः ॥ प्रावेशयत्ततः कक्षां द्वितीयां राजवेश्मनः ॥ ५४ ॥ तत्र दिव्यं मनोरम्यं पुष्पितं दिव्यपादपम् ॥ तद्वनं दर्शयित्वा तु कृत्वा चातिथिसत्क्रियाम् ॥ ५५ ॥ वारमुल्याः स्त्रियस्तत्र राजसेवापरायणाः ॥ गीतवादित्रकुशलाः कामशास्त्रविशारदाः ॥ ५६ ॥ ता आदिश्य च सेवार्थं शुकस्य मंत्रिसत्तमः ॥ निर्गतः सदनात्तस्माद्व्यासपुत्रः स्थितस्तदा ॥ ५७ ॥ पूजितः परया भक्त्या ताभिः स्त्रीभिर्यथाविधि ॥ देशकालोपपन्नेन नानात्रेनातिनोषितः ॥ ५८ ॥ ततोऽतः पुरवासिन्यस्तस्यातः पुरकाननम् ॥ रम्यं संदर्शयामासुरंगनाः काममोहिताः ॥ ५९ ॥ स युवा रूपवान्कांतो मृदुभाषी मनोरमः ॥ दृष्ट्वा ता मुमुहुः सर्वास्तं च काममिवापरम् ॥ ६० ॥ जितेन्द्रियं मुनिं मत्वा सर्वाः पर्यचरंस्तदा ॥ आरण्यस्तु शुद्धात्मा मातृभावमकल्पयत् ॥ ६१ ॥ आत्मारामो जितक्रोधो न हृष्यति न तप्यति ॥ पश्यंस्तासां विकारांश्च स्वस्थ एव स तस्थिवान् ॥ ६२ ॥ तस्मै शय्यां सुरम्यां च ददुर्नार्यः सुसंस्कृताम् ॥ परार्ध्यास्तरणोपेतां नानोपस्करसंवृताम् ॥ ६३ ॥ स कृत्वा पादशौचं च कुश पाणिरतंद्रितः ॥ उपास्य पश्चिमां सध्यां ध्यानमेवान्वपद्यत ॥ ६४ ॥ याममेकं स्थितो ध्याने मुष्वाष तदनंतरम् ॥ सुप्त्वा याम द्वयं तत्र चोदतिष्ठततः शुकः ॥ ६५ ॥ पाश्चात्त्यं यामिनीयामं ध्यानमेवान्वपद्यत ॥ स्नात्वा प्रातःक्रियाः कृत्वा पुनरास्ते समाहितः ॥ ६६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा तमागतं राजा मंत्रिभिः सहितः शुचिः ॥ पुरः पुरोहितं कृत्वा गुरुपुत्रं समभ्ययात् ॥ १ ॥ कृत्वाऽर्हणां नृपः सम्यग्दत्तासनमनुत्तमम् ॥ प्रपच्छ कुशलं गां च विनिवेद्य पयस्विनीम् ॥ २ ॥ स च तां नृपपूजां वै प्रत्यगृह्णाद्यथाविधि ॥ प्रपच्छ कुशलं राज्ञे स्वं निवेद्य निरामयम् ॥ ३ ॥ स कृत्वाकुशलप्रश्नमुपविष्टः सुखासने ॥ शुकं व्याससुतं शातं पर्यपृच्छत पार्थिवः ॥ ४ ॥ किंनिमित्तं महाभाग निःस्पृहस्य च मां प्रति ॥ जातं ह्यागमनं ब्रूहि कार्यं तन्मुनिसत्तम ॥ ५ ॥ शुक उवाच ॥ व्यासेनोक्तो महाराज कुरु दारपरिग्रहम् ॥ सर्वेषामाश्रमाणां च गृहस्थाश्रम उत्तमः ॥ ६ ॥ मया नांगीकृतं वाक्यं मत्वा बंधं गुरोरपि ॥ न बंधोऽस्तीति तेनोक्तो नाहं तत्कृतवान्पुनः ॥ ७ ॥ इति संदिग्धमनसं मत्वा मां मुनिसत्तमः ॥ उवाच वचनं तथ्यं मिथिलां गच्छ मा शुचः ॥ ८ ॥ याज्योऽस्ति जनकस्तत्र जीवन्मुक्तो नराधिपः ॥ विदेहो लोकविदितः पाति राज्यमकंटकम् ॥ ९ ॥

कुर्वन्नाज्यं तथा राजा माया पारोर्न बध्यते ॥ त्वं विभेषि कथं पुत्र वनवृत्तिः परंतप ॥ १० ॥ पश्य तं नृपशार्दूलं त्यज मोहं मनोगतम् ॥
कुरु दारान्महाभाग पृच्छ वा वा भूषति च तम् ॥ ११ ॥ सदेहं ते मनो जातं कथयिष्यति पार्थिवः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य मामेहि
तरसा सुता ॥ १२ ॥ संप्राप्तोऽहं महाराज त्वत्पुरे च तदाज्ञया ॥ मोक्षकामोऽस्मि राजेंद्र ब्रूहि कृत्यं ममानघ ॥ १३ ॥ तपस्तीर्थं
व्रतेज्याश्च स्वाध्यायस्तीर्थसेवनम् ॥ ज्ञानं वा वद राजेंद्र मोक्षं प्रति च कारणम् ॥ १४ ॥ जनक उवाच ॥ शृणु विप्रेण कर्तव्यं मोक्षमार्गं
श्रितेन यत् ॥ उपनीतो वसेदादौ वेदाभ्यासाय वै गुरौ ॥ १५ ॥ आधीत्य वेदवेदांतान्दत्त्वा च गुरुदक्षिणाम् ॥ समावृत्तास्तु गार्हस्थ्ये
सदारो निवसन्मुनिः ॥ १६ ॥ नान्यवृत्तिस्तु संतोषी निराशी गतकल्मषः ॥ अग्निहोत्रादिकर्माणि कुर्वाणः सत्यवाक्छुचिः ॥ १७ ॥
पुत्र पौत्रं समासाद्य वानप्रस्थाश्रमे वसेत् ॥ तापसा षड्विंशजित्वा भार्या पुत्रे निवेश्य च ॥ १८ ॥ सर्वाग्नीन्यथान्यायमात्मन्या रोप्य
धर्मवित् ॥ वसितुर्याश्रमे शांतः शुद्धे वैराग्यसंभवे ॥ १९ ॥ विरक्तस्याधिकारोऽस्ति संन्यासे नान्यथा क्वचित् ॥ वेदवाक्यमिदं तथ्यं
नान्यथेति मतिर्मम ॥ २० ॥

शुकाष्टचत्वारिंशद्वै संस्कारावेदबोधिताः ॥ चत्वारिंशद् गृहस्थस्य प्रोक्तास्तत्र महात्मभिः ॥ २१ ॥ अष्टौ च मुक्तिकामस्य प्रोक्ताः शम
दमादयः ॥ आश्रमा दाश्रमं गच्छेदिति शिष्टानुशासनम् ॥ २२ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ उत्पन्ने हृदि वैराग्ये ज्ञानविज्ञानसंभवे ॥ अवश्यमेव
वस्तुष्यमाश्रमेषु वनेषु वा ॥ २३ ॥ जनक उवाच ॥ इन्द्रियाणि बलिष्ठानि न नियुक्तानि मानद ॥ अपक्वस्य प्रकुर्वति विकारास्तानने
कशः ॥ २४ ॥ भोजनेच्छां सुखेच्छां च शय्येच्छामात्मजस्य च ॥ यती भूत्वा कथं कुर्याद्विकारे समुपस्थिते ॥ २५ ॥ दुर्जरं वासना
जालं न शांतिमुपयाति वै ॥ अतस्तच्छमनार्थाय क्रमेण च परित्यजेत् ॥ २६ ॥ ऊर्ध्वं सुप्तः पतत्येव न शयानः पतत्यधः ॥ परिब्रज्य
परिभ्रष्टो न मार्गं लभते पुनः ॥ २७ ॥ यथा पिपीलिका मूलाच्छाखायामधिरोहति ॥ ज्ञानैः शनैः फलं याति सुखेन पदगामिनी ॥ २८ ॥
विहंगस्तरसा याति विघ्नशंका मुदस्य वै ॥ श्रान्तो भवति विश्रम्य सुखं याति पिपीलिका ॥ २९ ॥ मनस्तु प्रबलं काममजेयमकृतात्मभिः ॥
अतः क्रमेण जेतव्यमाश्रमानक्रमेण च ॥ ३० ॥ गृहस्थाश्रमसंस्थोऽपि शांतः सुमतिरात्मवान् ॥ न च हृष्येन्न च तपेष्ठाभालाभे
समो भवेत् ॥ ३१ ॥

विहितं कर्म कुर्वाणस्त्यजंश्चितान्वितं च यत् ॥ आत्मलाभेन संतुष्टो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३२ ॥ पश्याहं राज्यसंस्थोऽपि जीवन्मुक्तो
यथाऽनघ ॥ विचरामि यथाकामं न मे किञ्चित्प्रजायते ॥ ३३ ॥ भुञ्जानो विविधान्भोगान्कुर्वन्कार्याण्यनेकशः ॥ भविष्यामि यथाऽहं त्वं
तथा मुक्तो भवानघ ॥ ३४ ॥ कथ्यते खलु यद् दृश्यमदृश्यं बध्यते कुतः ॥ दृश्यानि पञ्चभूतानि गुणास्तेषां तथाः पुनः ॥ ३५ ॥
आत्मागम्योऽनुमानेन प्रत्यक्षो न कदाचन ॥ स कथं बध्यते ब्रह्मन्निर्विकारो निरंजनः ॥ ३६ ॥ मनस्तु सुखः दुःखानां महतां कारणं द्विज ॥
जाते तु निर्मले ह्यस्मिन्सर्वं भवति निर्मलम् ॥ ३७ ॥ भ्रमन्सर्वेषु तीर्थेषु स्नात्वा स्नात्वा पुनः पुनः ॥ निर्मलं न मनो यावत्तावत्सर्वं निरर्थकम्
॥ ३८ ॥ न देहो न च जीवात्मा नैन्द्रियाणि परंतप ॥ मन एव मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः ॥ ३९ ॥ शुद्धो मुक्तः सदैवात्मा न वै बध्येत
कहिंचित् ॥ बंधमोक्षो मनःसंस्थौ तस्मिच्छांते प्रशाम्यति ॥ ४० ॥ शत्रुमित्रमुदासीनो भेदाः सर्वे मनोगताः ॥ एकात्मत्वे कथं भेदः संभ
वेद्वैतदर्शनात् ॥ ४१ ॥

जीवो ब्रह्म सदैवाहं नात्र कार्या विचारणा ॥ भेदबुद्धिस्तु संसारे वर्तमाना प्रवर्तते ॥ ४२ ॥ अविद्येयं महाभाग विद्या च तन्निवर्तनम् ॥
विद्याविद्ये विज्ञेये सर्वदेव विचक्षणैः ॥ ४३ ॥ विनाऽऽतपं हि च्छायाया ज्ञायते च कथं सुखम् ॥ अविद्यया विना तद्वत्कथं विद्यां च
वेत्ति वै ॥ ४४ ॥ गुणा गुणेषु वर्तते भूतानि च तथैव च ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियाथेषु को दोषस्तत्र चात्मनः ॥ ४५ ॥ मर्यादा सर्वरक्षार्थं कृता
वेदेषु सर्वशः ॥ अन्यथा धर्मनाशः स्यात्सौगतानामिवानघ ॥ ४६ ॥ धर्मनाशे विनष्टः स्याद्दर्णाचारोऽतिवर्तितः ॥ अतो वेदप्रदिष्टेन
मार्गेण गच्छतां शुभम् ॥ ४७ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ संदेहो वर्तते राजन्न निवर्तति मे क्वचित् ॥ भवता कथितं यत्तच्छृण्वतो मे नराधिप
॥ ४८ ॥ वेदधर्मेण हिंसा स्यादधर्मबहुला हि सा ॥ कथं मुक्तिप्रदो धर्मो वेदोक्तो बत भूपते ॥ ४९ ॥ प्रत्यक्षेण त्वनाचारः सोमपानं
नराधिप ॥ पशूनां हिंसनं तद्ब्रह्मक्षणे चामिषस्य च ॥ ५० ॥ सौत्रामणौ तथा प्रोक्तः प्रत्यक्षेण सुराग्रहः ॥ द्यूतक्रीडा तथा प्रोक्ता व्रतानि
विविधानि च ॥ ५१ ॥ श्रूयते स्म पुरा ह्यासीच्छशर्बिर्दुर्नपोत्तमः ॥ यज्वा धर्मपरो नित्यं वदान्यः सत्यसागरः ॥ ५२ ॥

गोप्ता च धर्मसेतूनां शास्ता चोत्पथगमिनाम् ॥ यज्ञाश्च विहितास्तेन बहवो भूरिदक्षिणाः ॥ ५३ ॥ चर्मणां पर्वतो जातो विध्याचलसमः
पुनः ॥ मेघांबुप्लावनाज्जाता नदी चर्मण्वती शुभा ॥ ५४ ॥ सोऽपि राजा दिवं यातः कीर्तिरस्याचला भुवि ॥ एवंधर्मेषु वेदेषु न मे
बुद्धिः प्रवर्तते ॥ ५५ ॥ स्त्रीसंगेन सदा भोगे सुखमाप्नोति मानवः ॥ अलाभे दुःखमत्यंतं जीवन्मुक्ताः कथं भवेत् ॥ ५६ ॥ जनक उवाच ॥
हिंसायज्ञेषु प्रत्यक्षा साऽहिंसां परिकीर्तिता ॥ उपधियोगतो हिंसा नान्यथेति विनिर्णयः ॥ ५७ ॥ यथाचैधनसंयोगादग्नी धूमः प्रवर्तते ॥
तद्वियोगात्तथा तस्मिन्निर्धूमत्वं विभाति वै ॥ ५८ ॥ अहिंसां च तथा विद्धि वेदोक्तां मुनिसत्तम ॥ रागिणां साऽपि हिंसेव निःस्पृहाणां
न सा मता ॥ ५९ ॥ अरागेण च यत्कर्म तथाऽहंकारवर्जितम् ॥ अकृतं वेदविद्वांसः प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ६० ॥ गृहस्थानां तु हिंसेव या
यज्ञे द्विजसत्तम ॥ अरागेण च यत्कर्म तथाऽहंकारवर्जितम् ॥ ६१ ॥ साऽहिंसेव महाभाग मुमुक्षुणां जितात्मनाम् ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे प्रथमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

श्रीशुक उवाच ॥ संदेहोऽयं महाराज वर्तते हृदये मम ॥ मायामध्ये वर्तमानः स कथं निःस्पृहो भवेत् ॥ १ ॥ शास्त्रज्ञानं च संप्राप्य
नित्यानित्यविचारणम् ॥ त्यज्यते न मनो मोहं स कथं मुच्यते नरः ॥ २ ॥ अंतर्गतं तमश्चेत्तु शास्त्राद्रोधी हि न क्षमः ॥ यथा न नश्यति
तमः कृतया दीपवार्तया ॥ ३ ॥ अद्रोहः सर्वभूतेषु कर्तव्यः सर्वदा बुधैः ॥ स कथं राजशार्दूल गृहस्थस्य भवेत्तथा ॥ ४ ॥ वित्तैषणा न
ते शांता तथा राज्यसुखैषणा ॥ जयैषणा च संप्राप्ते जीवन्मुक्तः कथं भवेत् ॥ ५ ॥ चौरैषु चौरबुद्धिस्ते साधुबुद्धिस्तु तापसे ॥ स्वपरत्वं
तवाप्यस्ति विदेहस्त्व कथं नृप ॥ ६ ॥ कटुदीक्ष्णकषायाम्लरसान्वेत्सि शुभाशुभान् ॥ शुभेषु रमते चित्तं नाशुभेषु तथा नृप ॥ ७ ॥
जाम्रत्स्वप्नसुषुप्तिश्च तव राजन्भवन्ति हि ॥ अवस्थास्तु यथाकालं तुरीया तु कथं नृप ॥ ८ ॥ पदात्यश्वरथेभाश्च सर्वे वै वशगा मम ॥
स्वाम्यहं चैव सर्वेषां मन्यसे त्वं न मन्यसे ॥ ९ ॥ मिष्टमत्सि सदा राजन्मुदितो विमनास्तथा ॥ मालायां च तथा सर्पे समदृक् क
नृपोत्तम ॥ १० ॥ विमुक्तस्तु भवेद्वाजन्समलोद्वाशमकांचनः ॥ एकात्मबुद्धिः सर्वत्र हितकृत्सर्वजंतुषु ॥ ११ ॥

न मेऽथ रमते चित्तं गृहद्वारादिषु क्वचित् ॥ एकाकी निःस्पृहोऽत्यर्थं चरेयमिति मे मतिः ॥ १२ ॥ निःसंगो निर्ममः शांतः पत्रमूल
फलाशनः ॥ मृगवद्विचरिष्यामिनिर्द्वन्द्वो निष्परिग्रहः ॥ १३ ॥ किं मे गृहेण वित्तेन भार्यया च सुरूपया ॥ विरागमनसः कामं गुणा
तीतस्य पार्थिव ॥ १४ ॥ चित्तसे विविधाकारं नाना रागसमाकुलम् ॥ दम्भोऽयं किल ते भाति विमुक्तोऽस्मीति भाषसे ॥ १५ ॥ कदा
चिच्छत्रुजा चिता धनजा च कदाचन ॥ कदाचित्सेन्यजा चिता निश्चितोऽसि कदा नृप ॥ १६ ॥ वैखानसा ये मुनयो मिताहाराचित
व्रताः ॥ तेऽपि मुह्यन्ति संसारे जानं तोऽपि ह्यसत्यताम् ॥ १७ ॥ तव वंशसमुत्थानां विदेहा इति भूपते ॥ कुटिलं नाम जानीहि नान्य
येति कदाचन ॥ १८ ॥ विद्याधरो यथा मूर्खो जन्माधस्तु दिवाकरः ॥ लक्ष्मीधरो दरिद्रश्च नाम तेषां निरर्थकम् ॥ १९ ॥ तव वंशोद्भवा
ये ये श्रुताः पूर्वं मया नृपाः ॥ विदेहा इति विख्याता नामतः कर्मतो न ते ॥ २० ॥ निमिनामाऽभवद्राजा पूर्वतव कुलेनृप ॥ यज्ञार्थ
स तु राजर्षिर्वसिष्ठं स्वगुरुं मुनिम् ॥ २१ ॥ निमंत्रयामास तदा तमुवाच नृपं मुनिः ॥ निमंत्रितोऽस्मि यज्ञार्थं देवेंद्रेणाधुना किल ॥ २२ ॥
कृत्वा तस्या मखं पूर्णं करिष्यामि तवापि वै ॥ तावत्कुरुष्व राजेंद्र संभारं तु शनैः शनैः ॥ २३ ॥

इत्युक्त्वा निर्ययौ सोऽथ महेंद्रयजने मुनिः ॥ निमिरन्यं गुरुं कृत्वा चकार मखमुत्तमम् ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वा कुपितोऽत्यर्थं वसिष्ठो नृपतिं
पुनः ॥ शशाप च पतत्त्वद्य देहस्ते गुरुलोपक ॥ २५ ॥ राजाऽपि तं शशापाथ तवापि च पतत्पवयम् ॥ अन्योन्यशापान्पतितौ तावेव च
मया श्रुतम् ॥ २६ ॥ विदेहेन च राजेन्द्र कथं शप्तो गुरुः स्वयम् ॥ विनोद इव मे चित्ते विभाति नृपसत्तम ॥ २७ ॥ जनक उवाच ॥
सत्यमुक्तं त्वया नात्र मिथ्याकिंचिदिदं मतम् ॥ तथाऽपि शृणु विप्रेन्द्र गुरुर्मम सुपूजितः ॥ २८ ॥ पितुःसंग परित्यज्य त्वं वनं गन्तु
मिच्छसि ॥ मृगेः सह सुसंबन्धो भविता ते न संशयः ॥ २९ ॥ महाभूतानि सर्वत्र निःसंग क्व भविष्यसि ॥ आहारार्थं सदा चिता
निश्चितः स्याः कथं मुने ॥ ३० ॥ दंडाजिनकृता चिता यथा तव वनेऽपि च ॥ तथैव राज्यचिता मे चिन्तयानस्य वा नवा ॥ ३१ ॥
विकल्पोपहतस्त्वं वै दूरदेशमुपागतः ॥ न मे विकल्प संदेहो निर्विकल्पोऽस्मि सर्वथा ॥ ३२ ॥ सुखं स्वपिमि विप्राहं सुखं भुंजामि
सर्वदा ॥ न बद्धोऽस्मीतिबुद्ध्याऽहं सर्वदेव सुखी मुने ॥ ३३ ॥ त्वं तु दुःखी सदैवासि बद्धोऽहमिति शंकया ॥ इति शंकां परित्यज्य
सुखी भव समाहित ॥ ३४ ॥

देहोऽयं मम बन्धोऽयं न ममेति च मुक्तता ॥ तथा धनं गृहं राज्यं न ममेति च निश्चयः ॥ ३५ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य
शुकः प्रीतमनाभवत् ॥ आपृच्छ च तं जगामाशु व्यासस्याश्रममुत्तमम् ॥ ३६ ॥ आगच्छतं सुतं दृष्ट्वा व्यासोऽपि सुखमाप्तवान् ॥
आलिङ्ग्याभ्राय मूर्धानं पप्रच्छ कुशलं पुनः ॥ ३७ ॥ स्थितस्तत्राश्रमे रम्ये पितुः पार्श्वे समाहितः ॥ वेदाध्ययनसंपन्नः
सर्वशास्त्रविशारदः ॥ ३८ ॥ जनकस्य दशां दृष्ट्वा राज्यस्थस्य महात्मनः ॥ स निर्वृतिं परां प्राप्य पितुराश्रमसंस्थितः ॥ ३९ ॥ पितृणां
सुभगा कन्या पीवरी नाम सुंदरी ॥ शुकश्चकार पत्नीं तां योगमार्गस्थितोऽपि हि ॥ ४० ॥ स तस्यां जनयामास पुत्रांश्चतुर एव हि ॥ कृष्णं
गौरप्रभं चैव भूरिं देवश्रुतं तथा ॥ ४१ ॥ कन्यां कीर्तिं समुत्पाद्य व्यासपुत्रः प्रतापवान् ॥ ददौ विभ्राजपुत्राय त्वणुहाय महात्मने ॥ ४२ ॥
अणुहस्य सुतः श्रीमान्ब्रह्म दत्तः प्रतापवान् ॥ ब्रह्मज्ञः पृथिवीपालः शुककन्यासमुद्भवः ॥ ४३ ॥ कालेन कियता तत्र नारदस्योपदेशतः
ज्ञानं परमकं प्राप्य योगमार्गमनुत्तमम् ॥ ४४ ॥ पुत्रे राज्यं निधायाथ गतो बदरिकाश्रमम् ॥ मायाबीजोपदेशेन तस्य ज्ञानं निरर्गलम् ॥ ४५ ॥
नारदस्य प्रसादेन जातं सद्यो विमुक्तिदम् ॥ कैलासशिखरे रम्ये त्यक्त्वा संगं पितुः शुकेः ॥ ४६ ॥ ध्यानमास्थाय विपुलं स्थितः
संगपराङ्मुखः ॥ उत्पपात गिरेः शृंगात्सिद्धिं च परमां गतः ॥ ४७ ॥ आकाशगो महातेजा विरराज यथा रविः ॥ गिरेः शृङ्गं द्विधा
जातं शुकस्योत्पत्तने तदा ॥ ४८ ॥ उत्पाता बहवो जाताः शुकश्चाकाशगोऽभवत् ॥ अंतरिक्षे यथा वायुः स्तूयमान सुरर्षिभिः ॥ ४९ ॥
तेजसाऽतिविराजन्वे द्वितीय इव भास्करः ॥ व्यासस्तु विरहाक्रान्तः क्रन्दन्पुत्रेति चासकृत् ॥ ५० ॥ गिरेः शृङ्गे गतस्तत्र शुको यत्र स्थितो
ऽभवत् ॥ क्रन्दमानं तदा दीनं व्यासं मत्वा श्रमाकुलम् ॥ ५१ ॥ सर्वभूतगतः साक्षी प्रतिशब्दमदात्तदा ॥ तत्राद्यापि गिरेः शृङ्गे प्रतिशब्दः
स्फुटोऽभवत् ॥ ५२ ॥ रुदंतं तं समालक्ष्य व्यासं शोकसमन्वितम् ॥ पुत्र पुत्रेति भाषंतं विरहेण परिप्लुतम् ॥ ५३ ॥ शिवस्तत्र समागत्य
पाराशर्यमबोधयत् ॥ व्यास शोकं मा कुरु त्वं पुत्रस्ते योगवित्तमः ॥ ५४ ॥ परमां गतिमापन्नो दुर्लभां चाकृतात्मभिः ॥ तस्य शोको न
कर्तव्यस्त्वयाऽशोकं विजानता ॥ ५५ ॥

कीर्तिस्ते विपुला जाता तेन पुत्रेण चानघ ॥ व्यास उवाच ॥ न शोको याति देवेश किं करोमि जगत्पते ॥ ५६ ॥ अतृप्ते लोचने मेऽद्यपु
त्रदर्शनला लसे ॥ महादेव उवाच ॥ छायां द्रक्ष्यसि पुत्रस्य पार्श्वस्थां सुमनोहराम् ॥ ५७ ॥ तां वीक्ष्य मुनिशार्दूल शोकं जहि परंतप ॥
सूत उवाच ॥ तदा ददर्श व्यासस्तु च्छायां पुत्रस्य सुप्रभाम् ॥ ५८ ॥ दत्त्वा वरं हरस्तस्मै तत्रैवांतरधीयत ॥ अंतर्हिते महादेवे व्यासः
स्वाश्रममभ्यगात् ५९ ॥ शुकस्य विरहेणापि तप्तः परमदुःखितः ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः
॥ १९ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ शुकस्तु परमां सिद्धिमाप्तवान्देवसत्तमः ॥ किं चकार ततो व्यासस्तत्रो ब्रूहि सविस्तरम् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥
शिष्या व्यासस्य ऽप्यासन्वेदाभ्यासपरायणाः ॥ आज्ञामादाय ते सर्वे गताः पूर्वं महीतले ॥ २ ॥ असितो देवलश्चैव वैशंपायन एव
च ॥ जैमिनीश्च सुमंतुश्च गताः सर्वे तपोधनाः ॥ ३ ॥ तानेतान्यवीक्ष्य पुत्रं च लोकांतरितमप्युत ॥ व्यासः शोकसमाक्रांतो गमनायाक
रोन्मतिम् ॥ ४ ॥ सस्मार मनसा व्यासस्तां निषादसुतां शुभाम् ॥ मातरं जाह्नवीतीरे मुक्तां शोकसमन्विताम् ॥ ५ ॥
स्मृत्वा सत्यवतीं व्यासस्त्यक्त्वा तं पर्वतोत्तमम् ॥ आजगाम महातेजा जन्मस्थानं स्वकं मुनिः ॥ ६ ॥ द्वीपं प्राप्याथ पप्रच्छ कं गता
स वरानना ॥ निषादास्ते समाचख्युर्दत्ता राज्ञे तु कन्यका ॥ ७ ॥ दाशराजोऽपि संपूज्य व्यासं प्रीतिं पुरःसरम् ॥ स्वागतेनाभिसत्कृ
त्य प्रोवाच विहितांजलिः ॥ ८ ॥ दाशराज उवाच ॥ अद्य मे सफलं जन्म पावितं नः कुलं मुने ॥ देवानामपि दुर्दर्शं यज्जातं तव
दर्शनम् ॥ ९ ॥ यदर्थमागतोऽसि त्वं तद् ब्रूहि द्विजसत्तम ॥ अपि दारा धनं पुत्रास्त्वदायत्तमिदं विभो ॥ १० ॥ सरस्वत्यास्तटे रम्ये
चकाराश्रममंडलम् ॥ व्यासस्तपः समायुक्तस्तत्रैवास समाहितः ॥ ११ ॥ सत्यवत्याः सुतौ जातौ शंतनोरमितद्युतेः ॥ मत्वा तौ भ्रातरौ
व्यासः सुखमाप वने स्थितः ॥ १२ ॥ चित्रांगदः प्रथमजो रूपवान्छत्रुतापनः ॥ बभूव नृपतेः पुत्रः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ १३ ॥ विचित्र
वीर्यनामाऽसौ द्वितीयः समजायत ॥ सोऽपि सर्वगुणोपेतः शंतनोः सुखवर्धनः ॥ १४ ॥ गांगेयः प्रथमस्तस्य महावीरो बलाधिकः ॥ तत्रैव
तौ सुतौ जातौ सत्यवत्यां महाबलौ ॥ १५ ॥ शंतनुस्तानुसुतान्वीक्ष्य सर्वलक्षणसंयुतान् ॥ अमंस्ताजय्यमात्मानं देवादीनां महामनाः ॥ १६ ॥
अथ कालेन कियता शंतनुः कालपर्ययात् ॥ तत्याज देहं धर्मात्मा देही जीर्णमिवांबरम् ॥ १७ ॥

दे. मा.
॥५२॥

कालधर्म गते राज्ञि भीष्म श्वके विधानतः ॥ प्रेतकार्याणि सर्वाणि दानानि विविधानि च ॥ १८ ॥ चित्रांगदं ततो राज्ये स्थापयामास
वीर्यवान् ॥ स्वयं न कृतवान्राज्यं तस्मादेवव्रतोऽभवत् ॥ १९ ॥ चित्रांगदस्तु वीर्येण प्रमत्तः परदुःखदः ॥ बभूव बलवान्वीरः सत्यव
त्यात्मजः शुचिः ॥ २० ॥ अथैकदा महाबाहुः सैन्येन महता वृतः ॥ प्रचचार वनोद्देशान्पश्यन्वध्यान्मृगाङ्कुरान् ॥ २१ ॥ चित्रां गदस्तु
गंधर्वो दृष्ट्वा तं मार्गगं नृपम् ॥ उत्तारांतिकं भूमेर्विमानवरमास्थितः ॥ २२ ॥ तत्राभूच्च महद्युद्धं तयोः सदृशवीर्ययोः ॥ कुरुक्षेत्रे महा
स्थानेत्रीणि वर्षाणि तापसाः ॥ २३ ॥ इंद्रलोकमवापाशु गंधर्वेण हतो रणे ॥ भीष्मः श्रुत्वा चकाराशु तस्योर्ध्वदैहिकं तदा ॥ २४ ॥
गांगेयः कृतशोकस्तु मंत्रिभिः परिवारितः ॥ विचित्रवीर्यनामानं राज्येशं च चकार ह ॥ २५ ॥ मंत्रिभिर्बोधिता पश्चाद्गुरुभिश्च महात्म
भिः ॥ स्वपुत्रं राज्यगं दृष्ट्वा पुत्रशोकहताऽपि च ॥ २६ ॥ सत्यवत्यतिसंतुष्टा बभूव वरवर्णिनी ॥ व्यासोऽपि भ्रातरं श्रुत्वा राजानं
मुदितोऽभवत् ॥ २७ ॥ यौवनं परमं प्राप्तः सत्यवत्याः सुतः शुभः ॥ चकार चिंतां भीष्मोऽपि विवाहार्थं कनीयसः ॥ २८ ॥
काशिराजसुतास्तिस्रः सर्वलक्षणसंयुताः ॥ तेन राज्ञा विवाहार्थं स्थापिताश्च स्वयंवरे ॥ २९ ॥ राजानो राजपुत्राश्च समाहृताः सदृशः ॥
इच्छा स्वयंवरार्थं वै पूज्यमानाः समागताः ॥ ३० ॥ तत्र भीष्मो महातेजास्ता जहार बलेन वै ॥ निर्मथ्य राजकं सर्वं रथनेकेन वीर्यवान्
॥ ३१ ॥ स जित्वा पार्थिवान्सर्वास्ताश्चादाय महारथः ॥ बाहु वीर्येण तेजस्वी ह्याससाद गजाह्वयम् ॥ ३२ ॥ मातृवद्गग्निनीवच्च पुत्रीव
क्षितयन्किल ॥ तिस्रः समानयामास कन्यका वामलोचनाः ॥ ३३ ॥ सत्यवत्ये निवेद्याशु द्विजानाह्वयः सत्वरः ॥ दैवज्ञान्वेदविदुषः
पर्यपृच्छच्छुभं दिनम् ॥ ३४ ॥ कृत्वा विवाहसंभारं यदा वै भ्रातरं निजम् ॥ विचित्रवीर्यं धर्मिष्ठं विवाहयति ता यदा ॥ ३५ ॥ तदा
ज्येष्ठाऽप्युवाचेदं कन्यका जाह्नवीसुतम् ॥ लब्धमानाऽसितापांगी तिसृणां चारुलोचना ॥ ३६ ॥ गंगापुत्र कुरुश्रेष्ठ धर्मज्ञ कुलदीपक ॥
मयास्वयंवरे शाल्वो वृतोऽस्ति मनसा नृपः ॥ ३७ ॥ वृताऽहं तेन राज्ञा वै चित्ते प्रेमसमाकुले ॥ यथायोग्यं कुरुष्वद्य कुलस्यास्य परंतप
॥ ३८ ॥ तेनाहं वृतपूर्वाऽस्मि त्वं च धर्मभृतां वरः ॥ बलवानसि गांगेय यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ३९ ॥ सूत उवाच ॥ एव मुक्तस्तथा तत्र
कन्यया कुरुनंदनः ॥ अपृच्छद्वाङ्मणान्वृद्धान्मातरं सचिर्वास्तथा ॥ ४० ॥

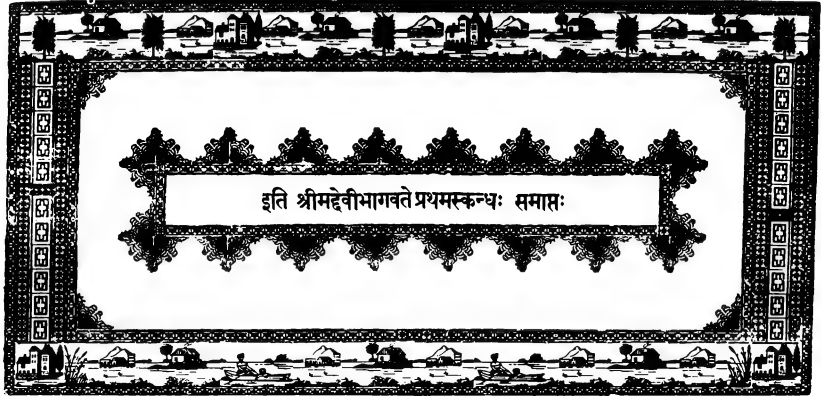
अ. ५०

सर्वेषां मतमाज्ञाय गांगेयो धर्मवित्तमः ॥ गच्छेति कन्यकां प्राह यथारुचि वरानने ॥ ४१ ॥ विसर्जिताऽथ सा तेनगता शास्वनिकेत-
नम् ॥ उवाच तं वरारोहा राजानं मनसेप्सितम् ॥ ४२ ॥ विनिर्मुक्ताऽस्मि भीष्मेण त्वन्मनस्केति धर्मतः ॥ आगताऽस्मि महाराज गृहा-
णाद्य करं मम ॥ ४३ ॥ धर्मपत्नी तवात्यंतं भवामि नृपसत्तम ॥ चितितोऽसिमया पूर्वं त्वयाऽहं नात्र संशयः ॥ ४४ ॥ शाल्व उवाच ॥
गृहीता त्वं वरारोहे भीष्मेण पश्यतो मम ॥ रथे संस्थापिता तेन न ग्रहीष्ये करं तव ॥ ४५ ॥ परोच्छिष्टां च कः कन्यां गृह्णाति मति-
मान्नरः ॥ अतोऽहं न ग्रहीष्यामि त्यक्तां भीष्मेण मातृवत् ॥ ४६ ॥ रुदती विलपंती सा त्यक्ता तेन महात्मना ॥ पुनर्भीष्मं समागत्य
रुदती चेदमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ शाल्वो मुक्तां त्वया वीर न गृह्णाति गृहाण माम् ॥ धर्मज्ञोऽसि महाभाग मरिष्याम्यन्यथा ह्यहम् ॥ ४८ ॥
भीष्म उवाच ॥ अन्यचित्तां कथं त्वां वै गृह्णामि वरवर्णिनि ॥ पितरं स्वं वरारोहे व्रज शीघ्रं निराकुला ॥ ४९ ॥ तथोक्ता सा तु
भीष्मेण जगाम वनमेव हि ॥ तपश्चकार विजने तीर्थे परमपावने ॥ ५० ॥ द्वे भार्ये चातिरूपादये तस्य राज्ञो बभूवतुः ॥ अंबालिका
चांबिका च काशिराजसुते शुभे ॥ ५१ ॥ राजा विचित्रवीर्योऽसौ ताभ्यां सह महाबलः ॥ रमे नानाविहारैश्च गृहे चोपवने तथा ॥ ५२ ॥
वर्षाणि नव राजेंद्रः कुर्वन्क्रीडां मनोरमाम् ॥ प्रापासौ मरणं भूयो गृहतो राजयक्ष्मणा ॥ ५३ ॥ मृते पुत्रेऽतिदुःखार्ता जाता सत्यवती तदा
॥ कारयामास पुत्रस्य प्रेतकार्याणि मंत्रिभिः ॥ ५४ ॥ भीष्ममाह तदैकांते वचनं चातिदुःखिता ॥ राज्यं कुरु महाभाग पितुस्ते शतनोः सुतः
॥ ५५ ॥ भ्रातुभार्या गृहाण त्वं वंशं च परिरक्ष्य ॥ यथा न नाशमायाति ध्यातेवैश इत्युत ॥ ५६ ॥ भीष्म उवाच ॥ प्रतिज्ञा मे श्रुता मातः
पित्रर्थे या मया कृता ॥ नाहं राज्यं करिष्यामि न चाहं दारसंग्रहम् ॥ ५७ ॥ सुत उवाच ॥ तदा चिंतातुरा जाता कथं वंशो भवेदिति ॥
नालसाद्रि सुखं मद्यं समुत्पन्ने ह्यराजके ॥ ५८ ॥ गांगेयस्तामुवाचेदं मां चिंतां कुरु भामिनि ॥ पुत्रं विचित्रवीर्यस्य क्षेत्रजं चोपपादय ॥ ५९ ॥
कुलीनं द्विजमाहूय वध्वा सह नियोजय ॥ नात्र दोषोऽस्ति वदेऽपि कुलरक्षाविधौ किल ॥ ६० ॥ पौत्रं चैवं समुत्पाद्य राज्यं देहि शुचि-
स्मिते ॥ अहं च पालयिष्यामि तस्य शासनमेव हि ॥ ६१ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य कानीनं स्वसुतं मुनिम् ॥ जगाम मनसा व्यासं द्वैपाय-
नमकल्मषम् ॥ ६२ ॥ स्मृतमात्रस्ततो व्यास आजगाम स तापसः ॥ कृत्वा प्रणामं मात्रेऽथ संस्थितो दीप्तिमान्मुनिः ॥ ६३ ॥ भीष्मेण
पूजितः कामं सत्यवत्या च मानितः ॥ तस्थौ तत्र महातेजा विधूमोऽग्निरिवापरः ॥ ६४ ॥

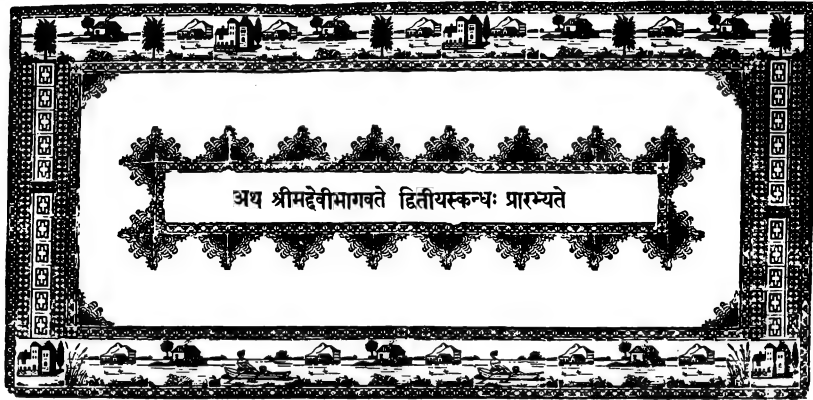
दे. मा.
॥५४॥

तमुवाच मुनिं माता पुत्रमुत्पादयाधुना ॥ क्षेत्रे विचित्रवीर्यस्य सुंदरं तव वीर्यजम् ॥६५॥ व्यासः श्रुत्वा वचोमातुराप्तवाक्यममन्यत ॥ ओमित्यु
क्त्वा स्थितस्तत्र ऋतुकालमचितयत् ॥६६॥ अंबिका च यदा स्नाता नारी ऋतुमतीतदा ॥ संगं प्राप्य मुनेः पुत्रममूतांधं महाबलम् ॥६७॥ जन्मांधं
च सुतं वोक्ष्य दुःखिता सत्यवत्यपि ॥ द्वितीयां च वधूमाह पुत्रमुत्पादयाशु वे ॥६८॥ ऋतुकालेऽथ संप्राप्ते व्यासेन सह संगता ॥ तथा चांबा
लिका रात्रौ गर्भं नारी दधार सा ॥६९॥ सोऽपि पांडुः सुतो जातो राज्ययोग्यो न समंतः ॥ पुत्रार्थे प्रेरयामास वर्षाति च पुनर्वधूम् ॥७०॥ आहूय
च ततो व्यासं संप्रार्थ्य मुनिसत्तमम् ॥ प्रेषयामास रात्रौ सा शयनागारमुत्तमम् ॥७१॥ न गता च वधूस्तत्र प्रेष्या संप्रेषिता तया ॥ तस्यां च विदुरो
जातो दास्यां धर्माशतः शुभः ॥७२॥ एवं व्यासेन ते पुत्राधृतराष्ट्रादयस्त्रयः ॥ उत्पादिता महावीरा वंश रक्षणहेतवे ॥७३॥ एतद्वः सर्वमा
ख्यातं तस्य वंशसमुद्भवम् ॥ व्यासेन रक्षितो वंशो भ्रातृधर्मविदाऽनघाः ॥७४॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां
विंशोऽध्यायः ॥२०॥ ॥ ❀ ॥ ॥ वेदाष्टदुक्षितिमितैः सार्धैः (॥ ११८४ ॥) श्लोकैः सविस्तरम् ॥ देवीभागवतस्यास्य प्रथमस्कंध ईरितः ॥१॥

इति श्रीमद्देवीभागवते प्रथमस्कन्धः समाप्तः

इति श्रीमद्देवीभागवते प्रथमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते द्वितीयस्कन्धः प्रारभ्यते

ऋषय उजुः ॥ ॥ आश्चर्यकरमेतत्ते वचनं गर्भहेतुकम् ॥ संदेहोऽत्र समुत्पन्नः सर्वेषां नस्तपस्विनाम् ॥ १ ॥ माता व्यासस्य मेधा
विभ्राम्ना सत्यवतीति च ॥ विवाहिता पुरा ज्ञाता राज्ञा शंतनुना यथा ॥ २ ॥ तस्याः पुत्रः कथं व्यासः सती स्वभवनेस्थिता ॥ ईदृशी
सा कथं राज्ञा पुनः शंतनुना वृता ॥ ३ ॥ तस्यां पुत्राबुभौ जातौ तत्त्वं कथय सुव्रत ॥ विस्तरेण महाभाग कथां परमपावनीम् ॥ ४ ॥
उत्पत्तिं वेदव्यासस्य सत्यवत्यास्तथा पुनः ॥ श्रोतुकामाः पुनः सर्वे ऋषयः संशितव्रताः ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ प्रणम्य परमां शक्तिं
चतुर्वर्गप्रदायिनीम् ॥ आदिशक्तिं वदिष्यामि कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ ६ ॥ यस्योच्चारणमात्रेण सिद्धिर्भवति शाश्वती ॥ व्याजेनापि
हि बीजस्य वाग्भवस्य विशेषतः ७ ॥ सम्यक्सर्वात्मना सर्वैः सर्वकामार्थं सिद्धये ॥ स्मर्तव्या सर्वथा देवी वाञ्छितार्थप्रदायिनी ॥ ८ ॥
राजोपरिचरो नाम धार्मिकः सत्यसंगरः ॥ चेदिदेशपतिः श्रीमान्वभूव द्विजपूजकः ॥ ९ ॥ तपसा तस्य तुष्टेन विमानं स्फाटिकं शुभम् ॥
दत्तमिद्रेण तत्तस्मै सुन्दरं प्रियकाम्यया ॥ १० ॥ तेन रूढस्तु सर्वत्र याति दिव्येन भूपतिः ॥ न भूमाबुपरिस्थोऽसौ तेनोपरिचरो वसुः ॥ ११ ॥

विख्यातः सर्वलोकेषु धर्मनित्यः स भूपति ॥ तस्य भार्या वरारोहा गिरिका नाम सुन्दरी ॥ १२ ॥ पुत्राभ्यास्य महावीर्याः पञ्चासन्नमितौजसः ॥ पृथग्देशेषु राजानः स्थापितास्तेन भूभुजा ॥ १३ ॥ वसोस्तु पत्नी गिरिका कामान्काले न्यवेदयत् ॥ ऋतुकालमनु प्राप्ता स्नाता पुंसवने शुचिः ॥ १४ ॥ तदहः पितरश्चैनमृचुर्जहि मृगानिति ॥ तच्छ्रुत्वा चितयामास भार्याश्रुतमतीं तथा ॥ १५ ॥ पितृवाक्यं गुरुं मत्वा कर्तव्यमिति निश्चितम् ॥ चचार मृगयां राजा गिरिकां मनसा स्मरन् ॥ १६ ॥ वने स्थितः स राजर्षिश्चित्तैस्सस्मार भामिनीम् ॥ अतीव रूपसंपन्नां साक्षाच्छ्रियमिवापराम् ॥ १७ ॥ तस्य रेतः प्रचस्कंद स्मरतस्तां च कामिनीम् ॥ वटपत्रे तु तद्राजा स्कन्नमात्रं समाक्षिपत् ॥ १८ ॥ इदं वृथा परिस्कन्नं रेतो वै न भवेत्कथम् ॥ ऋतुकालं च विज्ञाय मतिं चक नृपस्तदा ॥ १९ ॥ अमोघं सर्वथा वीर्यं मम चैतन्न संशयः ॥ प्रियायै प्रेषयाम्येतदिति बुद्धिमकल्पयत् ॥ २० ॥ शुकप्रस्थापने कालं महिष्याः प्रसमीक्ष्य सः ॥ अभिमंज्याथ तद्दीर्यं वटपर्णपुटे कृतम् ॥ २१ ॥ पार्श्वस्थं श्येनमाभाष्य राजोवाच द्विजं प्रति ॥ गृहाणेदं महाभाग गच्छ शीघ्रं गृहं मम ॥ २२ ॥

मत्प्रियार्थमिदं सौम्य गृहीत्वा त्वं गृहं नय ॥ गिरिकायै प्रयच्छाशु तस्यास्त्वार्तवमद्य वै ॥ २३ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ पर्णं श्येनाय नृपसत्तमः ॥ स गृहीत्वोत्पपाताशु गगनं गतिवित्तमः ॥ २४ ॥ गच्छंतं गगनं श्येनं धृत्वा चंचुपुटे पुटम् ॥ तमपश्यदथायातं खगं श्येनस्तथाऽपरः ॥ २५ ॥ आमिषं स तु विज्ञाय शीघ्रमभ्यद्रवत्खगम् ॥ तुंडयुद्धमथाकाशे तावुभौ संप्रचक्रतुः ॥ २६ ॥ युद्धयतोऽपतद्रे तस्तच्चापि यमुनांभसि ॥ खगौ तौ निर्गतौ कामं पुटके पतिते तदा ॥ २७ ॥ एतस्मिन्समये काचिदद्रिका नाम चाप्सराः ॥ ब्राह्मणं समनुप्राप्तं संध्यावदनतत्परम् ॥ २८ ॥ कुर्वती जलकेलिं सा जले मग्ना चचार सा ॥ जग्राह चरणं नारी द्विजस्य वरवर्णिनी ॥ २९ ॥ प्राणायामपरः सोऽथ दृष्ट्वा तां कामचारिणीम् ॥ शशाप भव मत्सी त्वं ध्यानविघ्नकरी यतः ॥ ३० ॥ सा शप्ता विप्रमुख्येन वभूव यमुनाचरी ॥ शफरी रूपसंपन्ना द्रिका च वराप्सराः ॥ ३१ ॥ श्येनपादपरिभ्रष्टं तच्छुक्रमथ वासवी ॥ जग्राह तरसाऽभ्येत्य साऽद्रिका मत्स्यरूपिणी ॥ ३२ ॥ अथ कालेन कियता मत्सीं ता मत्स्यजीवनः ॥ संप्राप्ते दशमे मासि बबन्ध तां मनोरमाम् ॥ ३३ ॥

दे. मा.
॥ ३ ॥

उदरं विद दाराशु स तस्या मत्स्यजीवनः ॥ युग्मं विनिःसृतं तस्माद्दुरान्मानुषाकृति ॥ ३४ ॥ बालः कुमारः सुभगस्तथा कन्या
शुभानना ॥ दृष्ट्वाऽऽश्चर्यमिदं सोऽथ विस्मयं परमं गतः ॥ ३५ ॥ राज्ञे निवेदयामास पुत्रौ द्वौ तु झषोद्भवौ ॥ राजाऽपि विस्मयाविष्टः
सुतं जग्राह तं शुभम् ॥ ३६ ॥ स मत्स्यो नाम राजाऽसौ धार्मिकः सत्यसंगर ॥ वसुपुत्रो महातेजाः पित्रा तुल्यपराक्रमः ॥ ३७ ॥
कालिका वसुना दत्ता तरसा जलजीविने ॥ नाम्ना कालीति विख्याता तथा मत्स्योदरीति च ॥ ३८ ॥ मत्स्यगंधेति नाम्ना वै गुणेन
समजायत ॥ विवर्धमाना दाशस्य गृहे सा वासवी शुभा ॥ ३९ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ अद्रिका मुनिना शप्ता मत्सी जाता वराप्सराः ॥ विदारिता
च दाशेन मृता च भक्षिता पुनः ॥ ४० ॥ किं बभूव पुनस्तस्या अप्सराया वदस्व तत् ॥ शापस्यांतं कथं मृतं कथं स्वर्गमवाप
सा ॥ ४१ ॥ मृत उवाच ॥ शप्ता यदा सा मुनिना विस्मिता संबभूव ह ॥ स्तुतिं चकार विप्रस्य दीनेव रुदती तदा ॥ ४२ ॥ दयावान्ब्राह्मण
प्राह तां तदा रुदतीं स्त्रियम् ॥ मां शोकं कुरु कल्याणि शापांतं ते वदाम्यहम् ॥ ४३ ॥ मत्क्रोधशापभोगेन मत्स्ययोनिं गता शुभे ॥
मानुषौ जनयित्वा त्वं शापमोक्षमवाप्स्यसि ॥ ४४ ॥

इत्युक्ता तेन सा प्राप मत्स्य देहं नदीजले ॥ बालकौ जनयित्वा सा मृता मुक्ता च शापतः ॥ ४५ ॥ संत्यज्य रूपं मत्स्यस्य दिव्यं
रूपमवाप्य च ॥ जगामामरमार्गं च शापांते वरवर्णिनी ॥ ४६ ॥ एवं जाता वरा पुत्री मत्स्यगंधा वरानना ॥ पुत्रीव पाल्यमाना सा
दाशगेहे व्यवर्धत ॥ ४७ ॥ मत्स्यगंधा तदा जाता किशोरी चातिसुप्रभा ॥ तस्य कार्याणि कुर्वाणा वासवी चातिसुप्रभा ॥ ४८ ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कंधे मत्स्यगंधोत्पत्तिर्नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ मृत उवाच ॥ एकदा तीर्थयात्रायां ब्रजन्पाराशरो
मुनिः ॥ आजगाम महातेजाः कालिंघास्तटमुत्तमम् ॥ १ ॥ निषादमाह धर्मात्मा कुर्वतं भोजनं तदा ॥ प्रापयस्व परं पारं कालिंघा
उडुपेन माम् ॥ २ ॥ दाशः श्रुत्वा मुनेर्वाक्यं कुर्वाणो भोजनं तटे ॥ उवाच तां सुतां बालांमत्स्यगंधां मनोरमाम् ॥ ३ ॥ उडुपेन मुनि बाले
परं पारं नयस्व ह ॥ गंतुकामोऽस्ति धर्मात्मा तापसोऽयं शुचिस्मिन्ते ॥ ४ ॥ इत्युक्ता सा तदा पित्रा मत्स्यगंधाऽथ वासवी ॥ उडुपे मुनि
मासीनं संवाहयति भामिनी ॥ ५ ॥ ब्रजन्सूर्यसुतातोये भावित्वादेवयोगतः ॥ कामार्तस्तु मुनिर्जातो दृष्ट्वा तां चारुलोचनाम् ॥ ६ ॥
प्रहीतुकामः स मुनिर्दृष्ट्वा व्यंजितयौवनाम् ॥ दक्षिणेन करेणैनामस्पृशदक्षिणे करे ॥ ७ ॥

वि.
अ. २

दे. मा.
॥ ४ ॥

हि.
अ. २

तमुवाचासि तापांगी स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ कुलस्य सदृशं वः किं श्रुतस्य तपसश्च किम् ॥८॥ त्वं वै वसिष्ठदायादः कुलशीलसमन्वितः ॥
किं चिकीर्षसि धर्मज्ञ मन्मथेन प्रपीडितः ॥९॥ दुर्लभं मानुषं जन्म भुवि ब्राह्मण सत्तम ॥ तत्रापि दुर्लभं मन्ये ब्राह्मणत्वं विशेषतः ॥१०॥
कुलेन शीलेन तथा श्रुतेन द्विजोत्तमस्त्वं किल धर्मविद्ध ॥ अनार्यभाव कथमागतोऽसि विप्रेद्र मां वीक्ष्य च मीनगन्धाम् ॥११॥ मदीये
शरीरे द्विजामोचबुद्धे शुभं किं समालोक्य पाणिं ग्रहीतुम् ॥ समीपं समायासि कामातुरस्त्वं कथं नाभिजानासि धर्म स्वकीयम् ॥१२॥
अहो मंदबुद्धिर्द्विजोऽयं ग्रहीष्यञ्जले मग्न इवाद्य मां वै गृहीत्वा ॥ मनो व्याकुलं पंचबाणातिविद्धं न कोऽपीह शक्तः प्रतीपं हि कर्तुम् ॥१३॥
इति संचिन्त्य सा बाला तमुवाच महासुनिम् ॥ धैर्यं कुरु महाभाग परं पारं नयामि वै ॥१४॥ सूत उवाच ॥ पराशरस्तु तच्छ्रुत्वा वचनं
हितपूर्वकम् ॥ करं त्यक्त्वा स्थितस्तत्र सिधोः पारं गतः पुनः ॥१५॥ मत्स्यगंधां प्रजग्राह मुनिः कामातुरस्तदा ॥ वेपमाना तु सा कन्या
तमुवाच पुरःस्थितम् ॥१६॥

दुग्ंधाऽहं मुनिश्रेष्ठ कथं त्वं नोपशंसे ॥ समानरूपयोः कामसंयोगस्तु सुखावहः ॥१७॥ इत्युक्तेन तु सा कन्या क्षणमात्रेण भामिनी ॥
कृता योजनगंधां तु मुरूपा च वरानना ॥१८॥ मृगनाभिसुगंधां तां कृत्वा कान्तां मनोहराम् ॥ जग्राह दक्षिणे पाणौ मुनिर्मन्मथपीडितः
॥१९॥ ग्रहीतुकामं तं प्राह नाम्ना सत्यवती शुभा ॥ मुने पश्यति लोकोऽयं पिता चैव तटस्थितः ॥२०॥ पशुधर्मो न मे प्रीतिं जनय
त्यतिदारुणः ॥ प्रतीक्षस्व मुनिश्रेष्ठ यावद्भवति यामिनी ॥२१॥ रात्रौ भ्यवाय उद्दिष्टोदिवा न मनुजस्य हि ॥ दिवा संगे महान्दोषः
पश्यंति किल मानवाः ॥२२॥ कामं यच्छ महाबुद्धे लोकनिंदा दुरा सदा ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या युक्तमुक्तमुदारधीः ॥२३॥
नीहारं कल्पयामास शीघ्रं पुण्यबलेन वै ॥ नीहारे च ससुत्पन्ने तटेऽतितमसा युते ॥२४॥ कामिनी तं मुनिं प्राह मृदुपूर्वमिदं वचः ॥
कन्याऽहं द्विजशार्दूल भुक्त्वा गतासि कामतः ॥२५॥ अमोघवीर्यस्त्वं ब्रह्मन्का गतिर्मे भवेदिति ॥ पितरं किं ब्रवीम्यद्य सगर्भा
चेद्भवाम्यहम् ॥२६॥

दे. मा.
॥ ५ ॥

त्वं गमिष्यसि भुक्त्वा मां किं करोमि वदस्व तत् ॥ पराशर उवाच ॥ कान्तेऽद्य मत्प्रियं कृत्वा कन्यैव त्वं भविष्यसि ॥ २७ ॥
वृष्णीष्व च वरं भीरु यं त्वमिच्छसि भामिनि ॥ सत्यवत्युवाच ॥ यथा मे पितरौ लोके न जानीतो हि मानद ॥ २८ ॥ कन्याव्रतं न मे
हन्यात्तथा कुरु द्विजोत्तम ॥ पुत्रश्च त्वत्समः कामं भवेदद्भुतवीर्यवान् ॥ २९ ॥ गंधोऽयं सर्वदा मे स्याद्यौवनं च नवं नवम् ॥ पराशर
उवाच ॥ शृणु सुंदरी पुत्रस्ते विष्णवंशसंभवः शुचिः ॥ ३० ॥ भविष्यति च विख्यातस्त्रैलोक्ये वरवर्णिनि ॥ केनचित्कारणेनाहं जातः
कामातुरस्त्वयि ॥ ३१ ॥ कदाऽपि च न संमोहो भूत पूर्वो वरानने ॥ दृष्ट्वा चाप्सरसां रूपं सदाऽहं धैर्यमावहम् ॥ ३२ ॥ देव योगेन
वीक्ष्य त्वां कामस्य वशगोऽभवम् ॥ तत्किञ्चित्कारणं विद्धि देवं हि दुरतिक्रमम् ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वाऽहं चातिदुर्गधां त्वां कथं मोहमाप्नुयाम् ॥
पुराण कर्ता पुत्रस्ते भविष्यति वरानने ॥ ३४ ॥ वेदविद्भागकर्ता च ख्यातश्च भुवनत्रये ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा तां वशं यातां भुक्त्वा
स मुनिसत्तमः ॥ ३५ ॥ जगाम तरसा स्नात्वा कालिंदीसलिले मुनिः ॥ साऽपि सत्यवती जाता सद्यो गर्भवती सती ॥ ३६ ॥

सुषुवे यमुनाद्वीपे पुत्रं काममिवापरम् ॥ जातमात्रस्तु तेजस्वी तामुवाच स्वमातरम् ॥ ३७ ॥ तपस्यैव मनः कृत्वा विविशे चातिवीर्यवान् ॥
गच्छ मातर्यथाकामं गच्छाम्यहमतः परम् ॥ ३८ ॥ तपः कर्तुं महाभागे दर्शयिष्यामि वै स्मृतः ॥ मातर्यदा भवेत्कार्यं तव किञ्चिदनुत्तमम्
॥ ३९ ॥ स्मर्तव्योऽहं तदा शीघ्रमागमिष्यामि भामिनि ॥ स्वस्ति तेस्तु गमिष्यामि त्यक्त्वा चितां सुखं वस ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वा निर्ययौ
व्यासः साऽपि पित्र्तिकं गता ॥ द्वीपे न्यस्त स्तया बालस्तस्माद् द्वैपायनोऽभवत् ॥ ४१ ॥ जातमात्रो जगामाशु वृद्धिं विष्णवंशयोगतः ॥
तीर्थे तीर्थे कृतस्नानश्च तप उत्तमम् ॥ ४२ ॥ एवं द्वैपायनो यज्ञे सत्यवत्यां पराशरात् ॥ चकार वेदशास्त्राश्च प्राप्तं ज्ञात्वा कलेयुगम्
॥ ४३ ॥ वेदविस्तारकरणाभ्यासनामाऽभवन्मुनिः ॥ पुराण संहिताश्चक्रे महाभारतमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ शिष्यानध्यापयामास वेदान्कृत्वा
विभागशः ॥ सुमंतुं जैमिनि पेलं वेशंपायनमेव च ॥ ४५ ॥ असितं देवलं चैव शुक्रं चैव स्वमात्मजम् ॥ सूत उवाच ॥ एतच्च कथितं
सर्वं कारणं मुनिसत्तमाः ॥ ४६ ॥ सत्यवत्याः सुतस्यापि समुत्पत्तिस्तथा शुभा ॥ संशयोऽत्र न कर्तव्यः संभवे मुनि सत्तमाः ॥ ४७ ॥

अ. २

दे. मा.
॥ ६ ॥

दि.
अ. ३

महतां चरिते वैव दुना मासां पुनरिति ॥ ४८ ॥ सत्यवत्याः कृतवान्स कथं मुनिः ॥ सकारण्यमुत्पत्तिः कथिताऽऽश्चर्यका
रिणी ॥ ५० ॥ श्रुत्वा पापाश्च निरुक्तो नरो भवति सर्वथा ॥ य एतच्छुभमाख्यायानं शृणोति श्रुतिमात्रः ॥ ५१ ॥ न दुर्गतिमवाप्नोति सुखी
भवति सर्वदा ॥ ५२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसहस्र्यां संहितायां द्वितीयस्कंधे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ऋषय ऊचुः ॥
उत्पत्तिस्तु त्वया प्रोक्ता व्यासस्यामिततेजसः ॥ सत्यवत्या स्तथा सूत विस्तरेण त्वयाऽनघ ॥ १ ॥ तथाऽप्येकस्तु संदेहश्चित्तेऽस्माकं
सुसंस्थितः ॥ न निवर्तति धर्मज्ञ कथितेन त्वयाऽनघ ॥ २ ॥ माता व्यासस्य या प्रोक्ता नाम्ना सत्यवती शुभा ॥ सा कथं नृपतिं
प्राप्ता शंतुतुं धर्मवित्तमम् ॥ ३ ॥ निषादपुत्री स कथं वृतवानृपतिः स्वयम् ॥ धर्मिष्ठः पौरवो राजा कुलहीनामसंवृत्ताम् ॥ ४ ॥ शंतनोः
प्रथमा पत्नी का ह्यभूत्कथयाधुना ॥ भीष्मः पुत्रोऽथ मेधावी वसोरंशः कथं पुनः ॥ ५ ॥ त्वया प्रोक्तं पुरा सूत राजा चित्रांगदः कृतः ॥
सत्यवत्याः सुतो वीरो भीष्मेणामित तेजसा ॥ ६ ॥
चित्रांगदे हते वीरे कृतस्तदनुजस्तथा ॥ विचित्रवीर्यनामाऽसौ सत्यवत्याः सुतो नृपः ॥ ७ ॥ ज्येष्ठे भीष्मे स्थिते पूर्वं धर्मिष्ठं रूपवत्यपि ॥
कृतवान्स कथं राज्यं स्थापितस्तेन जानता ॥ ८ ॥ मृते विचित्रवीर्ये तु सत्यवत्यतिदुःखिता ॥ वधूभ्यां गोलकौ पुत्रौ जनयामास सा
कथम् ॥ ९ ॥ कथं राज्यं न भीष्माय ददौ सा वरवर्णिनी ॥ न कृतस्तु कथं तेन वीरेण दारसंग्रहः ॥ १० ॥ अधर्मस्तु कृतः कस्माद्व्या
सेनामिततेजसा ॥ ज्येष्ठेन भ्रातृभार्यायां पुत्रावुत्पादिताविति ॥ ११ ॥ पुराणकर्ता धर्मात्मा स कथं कृतवान्मुनिः ॥ सेवनं परदारार्णां
भ्रातृभ्यैव विशेषतः ॥ १२ ॥ जुगुप्सितमिदं कर्म स कथं कृतवान्मुनिः ॥ शिष्टाचारः कथं सूत वेदानुमितिकारकः ॥ १३ ॥ व्यास
शिष्योऽसि मेधाविन्संदेहं छेतुमर्हसि ॥ श्रोतुकामा वयं सर्वे धर्मक्षेत्रे कृतक्षणाः ॥ १४ ॥ सूत उवाच ॥ इक्ष्वाकुवंशप्रभवो महामिष इति
स्मृतः ॥ सत्यवान्धर्मशीलश्च चक्रवर्ती नृपोत्तमः ॥ १५ ॥ अश्वमेधसहस्रेण वाजपेयशतेन च ॥ तोषयामास देवैर्द्रुं स्वर्गं प्राप महामतिः
॥ १६ ॥ एकदा ब्रह्मसदनं गतो राजा महामिषः ॥ सुराः सर्वे समाजग्मुः सेवनार्थं प्रजापतिम् ॥ १७ ॥ गंगा महानदी तत्र संस्थिता
सेवितुं विभुम् ॥ तस्या वासः समुद्रधूतं मारुतेन तरस्विना ॥ १८ ॥

दे. मा.
॥ ७ ॥

अधोमुखाः सुराः सर्वे न विलोक्येव तां स्थिताः ॥ राजा महाभिषस्तां तु निःशंकः समपश्यत ॥ १९ ॥ साऽपि तं प्रेमसयुक्तं नृपं
ज्ञातवती नदी ॥ दृष्ट्वा तौ प्रेमसंयुक्तौ निलम्बौ काममोहितौ ॥ २० ॥ ब्रह्मा जुकोप तौ तूर्णं शशाप च रुषाऽन्वितः ॥ मर्त्यलोकेषु भूपाल
जन्म प्राप्य पुनर्दिवम् ॥ २१ ॥ पुण्येन महताऽऽविष्टस्त्वमवाप्स्यसि सवथा ॥ गंगां तथोक्तवान्ब्रह्मा वीक्ष्य प्रेमवतीं नृपे ॥ २२ ॥
विमनस्कौ तु तौ तूर्णं निःसृतौ ब्रह्मणोऽतिकात् ॥ स नृपश्चितयित्वाऽथ भूलोके धर्मतत्परान् ॥ २३ ॥ प्रतीपं चिंतयामास पितरं
पुरुवंशजम् ॥ एतस्मिन्समये चाष्टौ वसवः स्त्रीसमन्विताः ॥ २४ ॥ वसिष्ठस्याऽऽश्रमं प्राप्ता रममाणा यदृच्छया ॥ पृथ्वादीनां वसूनां
च मध्ये कोऽपि वसूत्तमः ॥ २५ ॥ द्यौर्नामा तस्य भार्याऽथ नंदिनीं गां ददर्श ह ॥ दृष्ट्वा पतिं सा पप्रच्छ कस्येयं धेनुरुत्तमा ॥ २६ ॥
द्यौस्तामाह वसिष्ठस्य गौर्गियं शृणु सुंदरि ॥ दुग्धमस्याः पिबेद्यस्तु नारी वा पुरषोऽथ वा ॥ २७ ॥ अयुतायुर्भवेन्नूनं सदैवाऽगतयौवनः ॥
तच्छ्रुत्वा सुंदरी प्राह मृत्युलोकेऽस्ति मे सखी ॥ २८ ॥ उशीनरस्य राजर्षेः पुत्री परमशोभना ॥ तस्या हेतोर्महाभाग सवत्सां गां
पयस्विनीम् ॥ २९ ॥

आनयस्वाऽऽश्रमश्रेष्ठं नंदिनीं कामदां शुभाम् ॥ यावदस्याः पयः पीत्वा सखी मम सदैव हि ॥ ३० ॥ मानुषेषु भवेदेका जरारोगविव
र्जिता ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या द्यौर्जहार च नंदिनीम् ॥ ३१ ॥ अवमन्य मुनिं दातुं पृथ्वाद्यैः सहितोऽनघः ॥ हतायामथ नंदिन्यां
वसिष्ठस्तु महातपाः ॥ ३२ ॥ आजगामाऽऽश्रमपदं फलान्यादाय सत्वरः ॥ नापश्यत यदा धेनुं सवत्सां स्वाश्रमे मुनिः ॥ ३३ ॥
मृगयामास तेजस्वी गह्वरेषु वनेष्वपि ॥ नासादिता यदा धेनुश्जुकोपातिशयं मुनिः ॥ ३४ ॥ वारुणिश्चापि विज्ञाय ध्यानेन वसुभिर्ह
ताम् ॥ वसुभिर्मे हता धेनुर्यस्मान्मामवमन्य वै ॥ ३५ ॥ तस्मात्सर्वे जनिष्यन्ति मानुषेषु न संशयः ॥ एवं शशाप धर्मात्मा वसुंस्ता
न्वारुणिः स्वयम् ॥ ३६ ॥ श्रुत्वा विमनसः सर्वे प्रययुर्दुःखिताश्च ते ॥ शप्ताः स्म इति जानंत ऋषिं तमुपचक्रमुः ॥ ३७ ॥ प्रसादयं
तस्तमृषिं वसव शरणं गताः ॥ मुनिस्तानाह धर्मात्मा वसून्दीनाम्पुरः स्थितान् ॥ ३८ ॥ अनुसंवत्सरं सर्वे शापमोक्षमवाप्स्यथ ॥ येनेयं
विहता धेनुर्नंदिनी मम वत्सला ॥ ३९ ॥ तस्मादद्यौर्मानुषे देहे दीर्घकालं वसिष्यति ॥ ते शप्ताः पथि गच्छन्तीं गंगां दृष्ट्वा सरिद्राम् ॥ ४० ॥

दि.
अ. ३

दे. मा.
॥ ८ ॥

वि.
अ. ४

उत्पुस्ता प्रणताः सर्वे शप्तां चितातुरां नदीम् ॥ भविष्यामो वयं देवि कथं देवाः सुधाशनाः ॥ ४१ ॥ मानुषाणां च जठरे चितेयं महती
हि नः ॥ तस्मात्त्वं मानुषीभूत्वा जनयास्मान्सरिद्धरे ॥ ४२ ॥ शंतनुनांम राजर्षिस्तस्य भार्या भवानचे ॥ जाताजाताञ्जले चास्मान्निसि
पस्व सुरापणे ॥ ४३ ॥ एवं शापविनिर्माक्षो भविता नात्र संशयः ॥ तथेत्युक्ताश्च ते सर्वे जग्मुर्लोकं स्वकं पुनः ॥ ४४ ॥ गंगाऽपि
निर्गता देवी चित्यमाना पुनः प्रनः ॥ महोभिषो नृपो जातः प्रतीपस्य सुतस्तदा ॥ ४५ ॥ शंतनुनांम राजर्षिर्धर्मात्मा सत्यसंगरः ॥
प्रतीपस्तु स्तुतिं चक्रे सूर्यस्यामिततेजसः ॥ ४६ ॥ तदा च सलिलात्तस्मान्निसृता वरवर्णिनी ॥ दक्षिणं शालसंकाशमूरुं भेजे शुभा
नना ॥ ४७ ॥ अंके स्थितां स्त्रियं चाह मापृष्ट्वा किं वरानने ॥ ममोरावास्थिताऽसि त्वं किमर्थं दक्षिणे शुभे ॥ ४८ ॥ सा तमाह वरारोहा
यदर्थं राजसत्तम ॥ स्थिताऽस्म्यंके कुरुश्रेष्ठ कामयानां भजस्व माम् ॥ ४९ ॥ तामवोचदथो राजा रूपयौवनशालिनीम् ॥ नाहं परस्त्रियं
कामाद्गच्छेयं वरवर्णिनीम् ॥ ५० ॥ स्थिता दक्षिणमूरुं मे त्वमाश्लिष्य च भामिनि ॥ अपत्यानां स्तुपाणां च स्थानं विद्धि शुचिस्मिते
॥ ५१ ॥ स्तुपा मे भव कल्याणि जाते पुत्रेऽतिवाञ्छिते ॥ भविष्यति च मे पुत्रस्तव पुण्यान्न संशयः ॥ ५२ ॥
तथेत्युक्ता गता सा वै कामिनी दिव्य दर्शना ॥ राजा चापि गृहं प्राप्तश्चितयंस्तां स्त्रियं पुनः ॥ ५३ ॥ ततः कालेन कियता जाते पुत्रे
वयस्विनि ॥ वनं जिगमिषू राजा पुत्रं वृत्तांतमूचिवान् ॥ ५४ ॥ वृत्तांतं कथयित्वा तु पुनरुचे निजं सुतम् ॥ यदि प्रयाति सा बाला त्वां
वने चारुहासिनी ॥ ५५ ॥ कामयाना वरा रोहा ता भजेथा मनोरमाम् ॥ न प्रष्टव्या त्वया काऽसि मन्त्रियोगान्नराधिप ॥ ५६ ॥ धर्मपत्नीं
च तां कृत्वा भवितां त्वं सुखी किल ॥ सूत उवाच ॥ एवं संदिश्य तं पुत्रं भूपतिः प्रीतमानसः ॥ ५७ ॥ दत्त्वा राज्यश्रियं सर्वा वनं
राजा विवेक्ष ह ॥ तत्रापि च तपस्तप्त्वा समाराध्य परांबिकाम् ॥ ५८ ॥ जगाम स्वर्गं राजाऽसौ देहं त्यक्त्वा स्वतेजसा ॥ राज्यं प्राप
महातेजाः शंतनुः सार्वभौमिकम् ॥ ५९ ॥ प्रजां वै पालयामासधर्मदंडो महीपतिः ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कंधे
तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ प्रतीपेऽथ दिवं याते शंतनुः सत्यविक्रमः ॥ बभूव मृगयाशीलो निघ्नन्व्याघ्रान्मृगान्मृगान्मृगः ॥ १ ॥ स
कदाचिद्धने घोरे गंगातीरे चरन्मृगः ॥ ददर्श मृगशा वाक्षीं सुंदरीं चारुभूषणाम् ॥ २ ॥ दृष्ट्वा तां नृपतिर्मग्नः पित्रोक्तेयं वरानना ॥
रूपयौवनसंपन्ना साक्षाच्छ्रीमीरिवापरा ॥ ३ ॥

दे. भा.
॥ ९ ॥

दि.
अ. ४

पिबन्मुखांबुजं तस्या न तृप्तिमगमन्नृपः ॥ हृष्टरोमाऽभवत्तत्र व्यासचित्त इवानघ ॥ ४ ॥ महाभिषं साऽपि मत्वा प्रेमयुक्ता बभूव ह ॥
किञ्चिन्मदस्मितं कृत्वा तस्थावग्रे नृपस्य च ॥ ५ ॥ वीक्ष्य तामसितापाङ्गीं राजाप्रीतमना भृशम् ॥ उवाच मधुरं वाक्यं सांत्वयञ्ज्वल
क्षण्या गिरा ॥ ६ ॥ देवी वा त्वं च वामेरु मानुषी वा वरानने ॥ गंधर्वी वाऽथ यक्षी वा नागकन्याऽप्सराऽपि वा ॥ ७ ॥ याऽसि काऽसि
वरारोहे भार्या ये भव सुंदरि ॥ प्रेमयुक्तस्मितैव त्वं धर्मपत्नी भवाद्य मे ॥ ८ ॥ सूत उवाच ॥ राजा तां नाभिजानाति गंगेयमिति
निश्चितम् ॥ महाभिषं समुत्पन्नं नृपं जानाति जाह्नवी ॥ ९ ॥ पूर्वप्रेमसमायोगाच्छ्रुत्वा वाचं नृपस्य ताम् ॥ उवाच नारी राजानं स्मित
पूर्वमिदं वचः ॥ १० ॥ रुयुवाच ॥ जानामि त्वां नृपश्रेष्ठ प्रतीपतनयं शुभम् ॥ का न वाञ्छति चार्वङ्गी भावित्वात्मदृशं पतिम् ॥ ११ ॥
वाग्बंधेन नृपश्रेष्ठ चरिष्यामि पतिं किल ॥ शृणु मे समयं राजन्वृणोमि त्वां नृपोत्तम ॥ १२ ॥ यच्च कुर्यामहं कार्यं शुभं वा यदि वाऽशु
भम् ॥ न निषेध्या त्वया राजन्न वक्तव्यं तथाऽप्रियम् ॥ १३ ॥ यदा च त्वं नृपश्रेष्ठ न करिष्यसि मे वचः ॥ तदा मुक्त्वा गमिष्यामि यथेष्टं
देश मारिष ॥ १४ ॥ स्मृत्वा जन्म वसूनां सा प्रार्थनापूर्वकं हृदि ॥ महाभिषस्य प्रेमार्थं विचिंत्यैव च जाह्नवी ॥ १५ ॥
तथेत्युक्ताऽथ सा देवी चकार नृपतिं पतिम् ॥ एवं वृता नृपेणाथ गंगा मानुषरूपिणी ॥ १६ ॥ नृपस्य मंदिरं प्राप्ता सुभगा वरवर्णिनी ॥
नृपतिस्तां समासाद्य चिक्रीडोपवने शुभे ॥ १७ ॥ साऽपि तं रमयामास भावज्ञा वै वराङ्गना ॥ न बुबोध नृपः क्रीडन्गतान्वर्षगणानथ
॥ १८ ॥ स तया मृग शावाक्ष्या शच्या शतक्रतुर्यथा ॥ सा सर्वगुणसंपन्न सोऽपि कामविचक्षणः ॥ १९ ॥ रेमाते मंदिरे दिध्ये रमाना
रायणाविव ॥ एवं गच्छति काले सा दधार नृपतेस्तदा ॥ २० ॥ गर्भे गंगा वसुं पुत्रं सुषुवे चारुलोचना ॥ जातमात्रं सुतं वारि चिक्षेपैव
द्वितीये ॥ २१ ॥ तृतीयेऽथ चतुर्थेऽथ पंचमे षष्ठ एव च ॥ सप्तमे वा हते पुत्रे राजा चिंतापरोऽभवत् ॥ २२ ॥ किं करोम्यद्य वशो मे
कथं स्यात्सुस्थिरो भुवि ॥ सप्त पुत्रा इता नूनमनया पापरूपया ॥ २३ ॥ निवारयामि यदि मां त्यक्त्वा यास्यति सर्वथा ॥ अष्टमोऽयं
सुसंप्राप्तो गर्भो मे मनसीप्सितः ॥ २४ ॥ न वारयामि चेदद्य सर्वथेयं जले क्षिपेत् ॥ भविता वा न वा चाग्ने संशयोऽयं ममाद्भुतः ॥ २५ ॥
संभवेऽपि च दुष्टेयं रक्षयेद्वा न रक्षयेत् ॥ एवं संशयिते कार्ये किं कर्तव्यं मयाऽधुना ॥ २६ ॥

वंशस्य रक्षणार्थं हि यत्नः कार्यः परो मया ॥ ततःकाले यदा जातः पुत्रोऽयमष्टमो वसुः ॥ २७ ॥ मुनेर्येन हता धेनुदिनं नी स्त्रीजितेन हि ॥ तं दृष्ट्वा नृपतिः पुत्रं तामुवाच पतन्पदे ॥ २८ ॥ दासोऽस्मि तव तन्वंगि प्रार्थयामि शुचिस्मिते ॥ पुत्रमेकं पुषाम्यद्य देहि जीवंतमद्य मे ॥ २९ ॥ हिसिताः सप्त पुत्रा मे करभोरु त्वया शुभाः ॥ अष्टमं रक्ष सुश्रोणि पतामि तव पादयोः अन्यद्वै प्रार्थितं तेऽद्य ददाम्यथ च दुर्लभम् ॥ वंशो मे रक्षणीयोऽद्य त्वया परमशोभने ॥ ३१ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गे वेदविदो विदुः ॥ तस्मादद्य वरारोहे प्रार्थयाम्यष्टमं सुतम् ॥ ३२ ॥ इत्युक्ताऽपि गृहीत्वा तं यदा गंतुं समुत्सुका ॥ तदाऽपि कुपितो राजा तामुवाचातिदुःखितः ॥ ३३ ॥ पापिष्ठे किं करोम्यद्य निरयान्न विभेषि किम् ॥ काऽसि पापकराणां त्वं पुत्री पापरता सदा ॥ ३४ ॥ यथेच्छं गच्छ वा तिष्ठ पुत्रो मे स्थीयतामिह ॥ किं करोमि त्वया पापे वंशांतकरयाऽनया ॥ ३५ ॥ एवं वदति भूपाले सा गृहीत्वा सुतं शिशुम् ॥ गच्छंती वचनं कोपसंयुक्ता तमुवाच ह ॥ ३६ ॥ पुत्रकामा सुतं त्वेनं पालयामि वने गता ॥ समयो मे गमिष्यामि वचनं ह्यन्यथा कृतम् ॥ ३७ ॥

गंगां मां वै विजानीहि देवकार्यार्थमागताम् ॥ वसवस्तु पुरा ज्ञप्ता वसिष्ठेन महात्मना ॥ ३८ ॥ व्रजंतु मानुषीं योनिं स्थितां चिता तुरास्तु माम् ॥ दृष्ट्वा प्रार्थयामासुर्जननी नो भवानघे ॥ ३९ ॥ तेभ्यो दत्त्वा वरं जाता पत्नी ते नृपसत्तम ॥ देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थं जानीहि संभवो मम ॥ ४० ॥ सप्त ते वसवः पुत्रा मुक्ताः शापादपेस्तु ते ॥ कियंत कालमेकोऽयं तव पुत्रो भविष्यति ॥ ४१ ॥ गंगादत्तमिमं पुत्रं गृहाण शंतनो स्वयम् ॥ वसु देवं विदित्वेनं सुखं भुंक्त्व सुतोद्भवम् ॥ ४२ ॥ गांगेयोऽयं महाभाग भविष्यति बलाधिकः ॥ अद्य तत्र नयाम्येनं यत्र त्वं वै मया वृतः ॥ ४३ ॥ दास्यामि यौवनप्राप्तं पालयित्वा महीपते ॥ न मातृरहितः पुत्रो जीवेन्न च सुखी भवेत् ॥ ४४ ॥ इत्युक्ताऽन्तर्दधे गंगा तं गृहीत्वा च बालकम् ॥ राजा चातीव दुःखार्तः संस्थितो निजमंदिरे ॥ ४५ ॥ भार्याविरहजं दुःखं तथा पुत्रस्य चाद्भुतम् ॥ सर्वदा चिंतयन्नास्ते राज्यं कुर्वन्महीपतिः ॥ ४६ ॥ एवं गच्छति कालेऽथ नृपतिर्मृगयां गतः ॥ निघ्नन्मृगगणान्बाणैर्महिषान्मूकरानपि ॥ ४७ ॥ गंगातीरमनुप्राप्तः स राजा शंतनुस्तदा ॥ नदीं स्तोकजलां दृष्ट्वा विस्मितः स महीपतिः ॥ ४८ ॥ तत्रापश्यत्कुमारं तं मुचंतं विशिखान्वहन् ॥ आकृष्य च महाचापं क्रीडंतं सरितस्तटे ॥ ४९ ॥

तं वीक्ष्य विस्मितो राजा न स्म जानाति किञ्चन ॥ नोपलेभे स्मृतिं भूपः पुत्रोऽयं मम वा न वा ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाऽप्यमानुषं कर्म बाणेषु
लघुहस्तताम् ॥ विद्यां वाऽप्रतिमां रूपं तस्यैवे स्मरसन्निभम् ॥ ५१ ॥ पप्रच्छ विस्मितो राजा कस्य पुत्रोऽसि चानघ ॥ नोवाच किञ्चि
द्वीरोऽसौ मुचञ्छिलीमुखानथ ॥ ५२ ॥ अंतर्धानं गतः सोऽथ राजा चिंतातुरोऽभवत् ॥ कोऽयं मम सुतो बालः किं करोमि ब्रजामि कम्
॥ ५३ ॥ गंगां तुष्ट्वा भूपालः स्थितस्तत्र समाहितः ॥ दर्शनं सा ददौ चाथ चारुरूपा यथा पुरा ॥ ५४ ॥ दृष्ट्वा तां चारुसर्वांगी बभाषे
नृपतिः स्वयम् ॥ कोऽयं गंगे गतो बालो मम त्वं दर्शयाधुना ॥ ५५ ॥ गंगोवाच ॥ पुत्रोऽयं तव राजेंद्र रक्षितश्चाष्टमो वसुः ॥ ददामि तव
हस्ते तु गांगेयोऽयं महातपाः ॥ ५६ ॥ कीर्तिकर्ता कुलस्यास्य भविता तव सुव्रतः ॥ पाठितस्त्वखिलान्वेदान्धनुर्वेदं च शाश्वतम्
॥ ५७ ॥ वसिष्ठस्याश्रमे दिव्ये संस्थितोऽयं सुतस्तव ॥ सर्वविद्याविधानज्ञः सर्वार्थकुशलः शुचिः ॥ ५८ ॥ यद्वेद जामदग्न्योऽसौ तद्वेदायं
सुतस्तव ॥ गृहाण गच्छ राजेंद्र सुखी भव नराधिप ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे गंगा दत्त्वा पुत्रं नृपाय वै ॥ नृपतिस्तु मुदा युक्तो
बभूवातिसुखान्वितः ॥ ६० ॥

समालिङ्ग्य सुतं राजा समाधाय च मस्तकम् ॥ समारोप्य रथे पुत्रं स्वपुरं स प्रचक्रमे ॥ ६१ ॥ गत्वा गजाह्वयं राजा चकारोत्सवमुत्तमम् ॥
देवज्ञं च समाहूय पप्रच्छ च शुभं दिनम् ॥ ६२ ॥ समाहृत्य प्रजाः सर्वाः सचिवान्सर्वशः शुभान् ॥ यौवराज्येऽथ गांगेयं स्थापयामास
पार्थिवः ॥ ६३ ॥ कृत्वा तं युवराजानं पुत्रं सर्वगुणान्वितम् ॥ सुखमास स धर्मात्मा न सस्मार च जाह्नवीम् ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥
एतद्रः कथितं सर्वं कारणं वसुशापजम् ॥ गांगेयस्य तथोत्पत्तिं जाह्नव्याः संभवं तथा ॥ ६५ ॥ गंगावतरणं पुण्यं वसूनां संभवं तथा ॥
यः शृणोति नरः पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६६ ॥ पुण्यं पवित्रमाख्यानं कथितं मुनिसत्तमः ॥ यथाश्रुतं व्यासात्पुराणं वेदसंमितम्
॥ ६७ ॥ श्रीमद्भागवतं पुण्यं नानाख्यानकथान्वितम् ॥ द्वैपायनमुखोद्भूतं पञ्च लक्षणसयुतम् ॥ ६८ ॥ शृण्वतां सर्वपापघ्नं शुभदं सुखदं
तथा ॥ इतिहासमिमं पुण्यं कीर्तितं मुनिसत्तमः ॥ ६९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कन्धे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ऋषय
उचुः ॥ वसूनां संभवः सूत कथितः शापकारणात् ॥ गांगेयस्य तथोत्पत्तिः कथिता लोमहर्षणे ॥ १ ॥ माता व्यासस्य धर्मज्ञ नाम्ना सत्य
वती सती ॥ कथं शंतनुना प्राप्ता भार्या गंधवती शुभा ॥ २ ॥

हे. मा.
॥१२॥

दि.
अ. ५

सदा ॥ वने जगाम निष्पन्वे मृगांश्च महिषाह्वयम् ॥२॥ यत्वायैव तु वर्षाणि पुत्रेण सह भूपतिः ॥ रममाणः सुखं प्राप कुमारेण यथा
हर ॥५॥ एकदा विशिषन्वाणान्विनिम्नस्वप्नसूकरान् ॥ सकदाचिद्वनं प्राप्तः कालिदां सरितां वराम् ॥ ६ ॥ महीपतिरनिर्देश्यमाजिग्रह
मुत्तमम् ॥ तस्य प्रसभमन्विच्छन्संचचार वनं तदा ॥ ७ ॥ न मंदारस्य गंधोऽयं मृगनाभिमदस्य न ॥ चंपकस्य न मालत्या न केतक्या
मनोहरः ॥८॥ कुतोऽयमेति वायुर्वै मम प्राणविमोहनः ॥९॥ इति संचित्यमानोऽसौ वभ्राम वनमंडलम् ॥ मोहितो गंधलोभेन शंतनुः पवना
नुगः ॥ १० ॥ स ददर्श नदीतीरे संस्थितां चारुदर्शनाम् ॥ शृंगारसहितां कांतां सुस्थितां मलिनांबराम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वा तामसितापांगीं
विस्मितः स महीपतिः ॥ अस्या देहस्या गंधोऽयमिति संजातनिश्चयः ॥ १२ ॥ तदद्भुतं रूपमतीव सुन्दरं तथैव गंधोऽखिललोकसंमतः
वयश्च तादृक्नवयौवनं शुभं दृष्ट्वैव राजा किल विस्मितोऽभवत् ॥ १३ ॥ केयं कुतो वा समुपागताऽधुना देवांगना वा किमु मानुषी
वा ॥ गंधर्वपुत्री किल नागकन्या जाने कथं गंधवतीं नु कामिनीम् ॥ १४ ॥
संचित्य चैवं मनसा नृपोऽसौ न निश्चयं प्राप यदा ततः स्वयम् ॥ गंगां स्मरन्कामवशं गतोऽथ पप्रच्छ कांतां तटसंस्थितां च ॥ १५ ॥
काऽसि प्रिये कस्य सुताऽसि कस्मादिह स्थिता त्वं विजने वरोह ॥ एकाकिनी किं वद चारुनेत्रे विवाहिता वा न विवाहिताऽसि ॥१६॥
संजातकामोऽहमरालनेत्रे त्वां वीक्ष्य कांतां च मनोरमां च ॥ ब्रूहि प्रिये याऽसि चिकीर्षसि त्वं किं चेति सर्वं मम विस्तरेण ॥ १७ ॥
इत्येवमुक्त्वा सुदती नृपेण प्रोवाच तं सस्मितमंबुजेक्षणा ॥ दाशस्य पुत्रीं त्वमवेहि राजन्कन्यां पितुः शासनसंस्थितां च ॥ १८ ॥
तरीमिमां धर्मनिमित्तमेव संवाहयामीह जले नृपेद्र ॥ पिता गृहे मेऽद्य गतोऽस्ति कामं सत्यं ब्रवीम्यर्थपते तवाग्रे ॥१९॥ इत्येव मुक्त्वा
विरराम बाला कामातुरस्तां नृपतिर्बभाषे ॥ कुरुप्रवीरं कुरु मां पतिं त्वं वृथा न गच्छेन्ननु यौवनं ते ॥ २० ॥ न चास्ति पत्नी मम वै
द्वितीया त्वं धर्मपत्नी भव मे मृगाक्षि ॥ दासोऽस्मि तेऽहं वशगः सदैव मनोभवस्तापयति प्रिये माम् ॥ २१ ॥ गता प्रिया मां परिहृत्य
कांता नान्यां वृताऽहं विधुरोऽस्मि कांते ॥ त्वां वीक्ष्य सर्वावयवातिरम्यां मनो हि जातं विविशं मदीयम् ॥ २२ ॥

दे. मा.
॥१३॥

दि.
अ. ५

श्रुत्वाऽमृतास्वादरसं नृपस्य वचोऽतिरम्यं खलु दाशकन्या ॥ उवाच तं सात्त्विकभावयुक्ता कृत्वाऽतिथेर्यं नृपतिं सुगंधा ॥२३॥ यदात्थ
राजन्मयि तत्तथैव मन्येऽहमेतत्तु यथा वचस्ते ॥ नास्मि स्वतंत्रा त्वमेव हि कामं दाता पिता मेऽर्थय तं त्वमाशु ॥ २४ ॥ न स्वैरिणीहा
स्यपि दाशपुत्री पितुर्वशेऽहं सततं चरामि ॥ स चेद्दाति प्रथितः पिता मे गृहाण पाणिं वशगाऽस्मि तेऽहम् ॥२५॥ मनोभवस्त्वां नृप
किं दुनोति यथापुनर्मा नवयौवनां च ॥ दुनोति तत्रापि हि रक्षणीया धृतिः कुलाचारपरंपरासु ॥ २६ ॥ सूत उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वच
स्तस्या नृपतिः काममोहितः ॥ गतो दाशपतेर्गैहं तस्या याचनहेतवे ॥ २७ ॥ दृष्ट्वा नृपतिमायांतं दाशोऽतिविस्मयं गतः ॥ प्रणामं
नृपतेः कृत्वा कृतांजलिं रभाषत ॥ २८ ॥ दाश उवाच ॥ दासोऽस्मि तव भूपाल कृतार्थोऽहं तवाऽऽगमे ॥ आज्ञां देहि महाराज यद
र्थमिह चागमः ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ धर्मपत्नीं करिष्यामि सुतामेतां तवानघ ॥ त्वया चेद्दीयते मह्यं सत्यमेतद्भवीमि ते ॥ ३० ॥
दाश उवाच ॥ कन्या रत्नं मदीयं चेद्यत्त्वं पार्थयसे नृप ॥ दातव्यं तु प्रदास्यामि न त्वदेयं कदाचन ॥ ३१ ॥
तस्या पुत्रो महाराज त्वदंते पृथिवीपतिः ॥ सर्वथा चाभिषेक्तव्यो नान्यः पुत्रस्तवेति वै ॥ ३२ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा वाक्यं तु दाशस्य
राजा चिंतातुरोऽभवत् ॥ गांगेयं मनसा कृत्वा नोवाच नृपतिस्तदा ॥ ३३ ॥ कामातुरो गृहं प्राप्ताश्विताविष्टो महीपतिः ॥ न सन्नो
बुभुजे नाथ न सुष्वाप गृहं गतः ॥ ३४ ॥ चिंतातुरं तु तं दृष्ट्वा पुत्रो देवव्रतस्तदा ॥ गत्वाऽपृच्छन्महीपालं तदसंतोषकारणम् ॥ ३५ ॥
दुर्जयः कोऽस्ति शत्रुस्तेकरोमि वशगं तव ॥ का चिंता नृपशार्दूल सत्यं वद नृपोत्तम ॥ ३६ ॥ किं तेन जातेन सुतेन राजन्दुःखं न जा
नाति न नाशयेद्यः ॥ ऋणं ग्रहीतुं समुपागतोऽसौ प्राग्जन्मजं नात्र विचारणाऽस्ति ॥ ३७ ॥ विमुच्य राज्यं रघुनन्दनोऽपि ताताज्ञया
दाशरथिस्तु रामः ॥ वनं गतो लक्ष्मणजानकीभ्यां सहैव शैलं किल चित्रकूटम् ॥ ३८ ॥ सुतो हरिश्चंद्रनृपस्य राजन्यो रोहितश्चेति
प्रसिद्धनामा ॥ क्रीतोऽथ पित्रा विपणोद्यतश्च दासापितो विप्रगृहे तु नृनम् ॥ ३९ ॥ तथाऽजिगतस्य सुतो वरिष्ठो नाम्ना शुनःशेष इति
प्रसिद्धः ॥ क्रीतस्तु पित्राऽप्यथ यूपबद्धः संमोचितो गाधिसुतेन पश्चात् ॥ ४० ॥ पित्राज्ञया जामदग्न्येन पूर्वं छिन्नं शिरो मातुरिति प्रसिद्धम् ॥
अकार्यमप्याचरितं च तेन गुरोरनुज्ञा च गरीयसी कृता ॥ ४१ ॥

इदं शरीरं तव भूपते न क्षमोऽस्मि नूनं वद किं करोम्यहम् ॥ न शोचनीयं मयि वर्तमानेऽप्यसाध्यमर्थं प्रतिपादयाम्यदः ॥ ४२ ॥ प्रबृहि
राजस्तव काऽस्ति चिंता निवारयाम्यद्य धनुर्गृहीत्वा ॥ देहेन मे चेद्धरितार्थता वा भवत्वमोघा भवतश्चिकीर्षा ॥ ४३ ॥ धिक्त्वं सुतं यः
पितुरीप्सितार्थं क्षमोऽपि सत्र प्रतिपादयेद्यः ॥ जातेन किं तेन सुतेन कामं पितुर्न चिंतां हि समुद्धरेद्यः ॥ ४४ ॥ सूत उवाच ॥ निशम्येति
वचस्तस्य पुत्रस्य शंतनुर्नृपः ॥ लज्जमानस्तु मनसा तमाह त्वरितं सुतम् ॥ ४५ ॥ राजोवाच ॥ चिंता मे महती पुत्र यस्त्वमेकोऽसि मे
सुतः ॥ शूरोऽतिबलवान्मार्ता संग्रामेष्वपराङ्मुखः ॥ ४६ ॥ एकापत्यस्य मे तात वृथेदं जीवितं किल ॥ मृते त्वयि मृधे कापि किं
करोमि निराश्रयः ॥ ४७ ॥ एषा मे महती चिंता तेनाद्य दुःखितोऽस्म्यहम् ॥ नान्या चिंताऽस्ति मे पुत्र यां तवाग्रे वदाम्यहम् ॥ ४८ ॥
सूत उवाच ॥ तदाकर्ण्यार्थं गांगेयो मंत्रिवृद्धानपृच्छत ॥ न मां वदति भूपालो लज्जयाऽद्य परिप्लुतः ॥ ४९ ॥ वित्तवार्ता नृपस्याद्य
पृष्ट्वा यूयं विनिश्चयात् ॥ सत्यं बुवंतु मां सर्वं तत्करोमि निराकुलः ॥ ५० ॥

तच्छ्रुत्वा ते तृपं गत्वासंविज्ञाय च कारणम् ॥ शशंसुर्विदितार्थस्तु गांगेयस्तदचितयत् ॥ ५१ ॥ सहितस्तेर्जंगामाशु दाशस्य सदनं तदा ॥
प्रेमपूर्वमुवाचेदं विनम्रो जाह्नवीसुतः ॥ ५२ ॥ गांगेय उवाच ॥ पित्रे देहिसुतां तेऽद्य प्रार्थयामि सुमध्यमाम् ॥ माता मेऽस्तु सुतेयं ते
दासोऽस्म्यस्याः परंतप ॥ ५३ ॥ दाश उवाच ॥ त्वं गृहाण महाभाग पत्नीं कुरु नृपात्मज ॥ पुत्रोऽस्या न भवेद्वाजा वर्तमाने त्वयीति
वै ॥ ५४ ॥ गांगेय उवाच ॥ मातेयं मम दाशेयी राज्यं नैव करोम्यहम् ॥ पुत्रोऽस्याः सर्वथा राज्यं करिष्यति न संशयः ॥ ५५ ॥
दाश उवाच ॥ सत्यं वाक्यं मया ज्ञातं पुत्रस्ते बलवान्भवेत् ॥ सोऽपि राज्यं बलान्नूनं गृह्णीयादिति निश्चयः ॥ ५६ ॥ गांगेय उवाच ॥
न दारसंग्रहं नूनं करिष्यामि हि सर्वथा ॥ सत्यं मे वचनं तात मया भीष्मं व्रतं कृतम् ॥ ५७ ॥ सूत उवाच ॥ एवं कृतां प्रतिज्ञां तु निशम्य
झषजीवकः ॥ ददौ सत्यवतीं तस्मै राज्ञे सर्वांगशोभनाम् ॥ ५८ ॥ अनेन विधिना तेन वृता सत्यवती प्रिया ॥ न जानाति परं जन्म
ग्यासस्य नृपसत्तमः ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कंधे पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

सूत उवाच ॥ एवं सत्यवती तेन वृता शंतनुना किल ॥ द्वौ पुत्रौ च तथा जातौ मृतौ कालवशादपि ॥ १ ॥ व्यासवीर्यात्तु संजातो धृत
राष्ट्रेऽन्ध एव च ॥ मुनिं दृष्ट्वाऽथ कामिन्या नेत्रसंमीलने कृते ॥ २ ॥ श्वेतरूपा यतो जाता दृष्ट्वा व्यासं नृपात्मजा ॥ व्यासकोपात्स
मुत्पन्नः पांडुस्तेन न संशयः ॥ ३ ॥ संतोषितस्तयाग्यासो दास्या कामकलाविदा ॥ विदुरस्तु समुत्पन्नो धर्माशः सत्यवाक्कुचिः ॥ ४ ॥
गज्ये संस्थापितः पांडुः कनीयानपि मंत्रिभिः ॥ अंधत्वादधृतराष्ट्रोऽसौ नाधिकारे नियोजितः ॥ ५ ॥ भीष्मस्यानुमते राज्यं प्राप्तः
पांडुर्महाबलः ॥ विदुरोऽप्यथ मेधावी मंत्रकार्ये नियोजितः ॥ ६ ॥ धृतराष्ट्रस्य द्वे भार्ये गांधारी सौवली स्मृता ॥ द्वितीया च तथा
वैश्या गार्हस्थ्येषु प्रतिष्ठिता ॥ ७ ॥ पांडोरपि तथा पत्न्योद्वे प्रोक्ते वेदवादिभिः ॥ शौरसेनी तथा कुंती माद्री च मद्रदेशजा ॥ ८ ॥
गांधारी सुषुवे पुत्रशतं परमशोभनम् ॥ वैश्याऽप्येकं सुतं कांतं युयुत्सुं सुषुवे प्रियम् ॥ ९ ॥ कुंती तु प्रथमं कन्या सूर्यात्कर्णं मनोहरम्
॥ सुषुवे पितृगेहस्था पश्चात्पांडुपरिग्रहः ॥ १० ॥ ऋषय ऊचुः ॥ किमेतत्सूत चित्रं त्वं भाषसे मुनिसत्तम ॥ जनितश्च सुतः पूर्वं पांडुना
सा विवाहिता ॥ ११ ॥

सूर्यात्कर्णः कथं जातः कन्यायां वद विस्तरात् ॥ कन्या कथं पुनर्जाता पांडुना सा विवाहिता ॥ १२ ॥ सूत उवाच ॥ शूरसेनसुता
कुंती बालभावे यदा द्विजाः ॥ कुंतीभोजेन राजा तु प्रार्थिता कन्यका शुभा ॥ १३ ॥ कुंतीभोजेन सा बाला पुत्री तु परिकल्पिता ॥
सेवनार्थं तु दीप्तस्य विहिता चारुहासिनी ॥ १४ ॥ दुर्वासास्तु मुनिः प्राप्तश्चतुर्मास्ये स्थितो द्विजः ॥ परिचर्या कृता कुंत्या मुनिस्तोषं
जगाम ह ॥ १५ ॥ ददौ मंत्रं शुभं तस्यै येनाहूतः सुरः स्वयम् ॥ समायाति तथा कामं पूरयिष्यति वाञ्छितम् ॥ १६ ॥ गते मुनौ ततः
कुंती निश्चयार्थं गृहे स्थिता ॥ चितयामास मनसा कं सुरं समचितये ॥ १७ ॥ उदितश्च तदा भानुस्तया दृष्टो दिवाकरः ॥ मंत्रोच्चारं
तथा कृत्वा चाहूतस्तिग्मगुस्तदा ॥ १८ ॥ मंडलान्मानुषं रूपं कृत्वा सर्वातिपेशलम् ॥ अवातरत्तदाऽऽकाशात्समीपे तत्र मंदिरे ॥ १९ ॥
दृष्ट्वा देवं समायातं कुंती भानुं सुविस्मिता ॥ वेपमाना रजोदोषं प्राप्ता सद्यस्तु भामिनी ॥ २० ॥ कृतांजलिः स्थिता सूर्य बभाषे
चारूलोचना ॥ सुप्रीता दर्शनेनाद्य गच्छ त्वं निजमंडलम् ॥ २१ ॥ सूर्य उवाच ॥ आहूतोऽस्मि कथं कुंति त्वया मंत्रबलेन वै ॥ न मां
भजसि कस्मात्त्वं समाहूय पुरो गतम् ॥ २२ ॥

चर्मह सर्वसाक्षिप्रमाम्यहम् ॥ तवाप्यहं न पुत्राभ्यां कुलकन्याऽस्मि सुमत ॥ २४ ॥ सूर्य उवाच ॥ लब्धा मे महती चाद्य यदि गच्छाम्यहं
 वृथा ॥ वाच्यतां सर्वदेवानां यास्याम्यत्र न संशय ॥ २५ ॥ शप्स्यामि तं द्विजं चाद्येन मंत्रः समर्पितः ॥ त्वां चापि सुभृशं कुन्ति
 नोचेन्मां त्वं भजिष्यसि ॥ २६ ॥ कन्याधर्मः स्थिरस्ते स्यान्न ह्यास्यति जनाः किल ॥ मत्समस्तु तथा पुत्रो भविता ते वरानने ॥ २७ ॥
 इत्युक्त्वा तरणिः कुंतीं तन्मनस्कां सुलजिताम् ॥ भुक्त्वा जगाम देवेशो वरं दत्त्वाऽतिवाञ्छितम् ॥ २८ ॥ गर्भं दधार सुश्रोणी सुगुप्ते मंदिरे
 स्थिता ॥ धात्री वेद प्रियाचैका न माता न जनस्तथा ॥ २९ ॥ गुप्तः सद्यनि पुत्रस्तु जातश्चातिमनोहरः ॥ कवचेनातिरम्येण कुंडलाभ्यां
 समन्वितः ॥ ३० ॥ द्वितीय इव सूर्यस्तु कुमार इव चापरः ॥ करे कृत्वाऽथ धात्रेयी तामुवाच सुलजिताम् ॥ ३१ ॥ कां चितां करभोरु
 त्वमाधत्सेऽद्य स्थिताऽस्म्यहम् ॥ मंजूषायां सुतं कुन्ती मुंचंती वाक्यमब्रवीत् ॥ ३२ ॥

किं करोमि सुतार्ताऽहं त्यजे त्वां प्राणवल्लभम् ॥ मन्दभाग्या त्यजामि त्वां सर्व लक्षणसंयुतम् ॥ ३३ ॥ पातु त्वां सगुणाऽगुणा भगवतीं
 सर्वेश्वरी चांबिका स्तन्यं सेव ददातु विश्वजननी कात्यायनी कामदा ॥ द्रक्ष्येऽहं सुखपंकजं सुललितं प्राणप्रियाहं कदा त्यक्त्वा त्वां
 विजने वने रविसुतं दुष्टा यथा स्वैरिणी ॥ ३४ ॥ पूर्वस्मिन्नपि जन्मनि त्रिजगतां माता न चाराधिता न ध्यातं पदपंकजं सुखकरं देव्याः
 शिवायाश्चिरम् ॥ तेनाहं सुत दुर्भगास्मिसततं त्यक्त्वा पुनस्त्वा वने तप्स्यामि प्रिय पातकं स्मृतवती बुद्ध्या कृतं यत्स्वयम् ॥ ३५ ॥
 सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा तं सुतं कुन्ती मंजूषायां धृतं किल ॥ धात्री हस्ते ददौ भीता जनदर्शनतस्तथा ॥ ३६ ॥ स्नात्वा व्रस्ता तदा
 कुन्तीपितृवेश्मन्युवास सा ॥ मंजूषा वहमाना च प्राप्ता ह्यधिरथेन वै ॥ ३७ ॥ राधा सूतस्य भार्या वै तयाऽसौ प्रार्थिता सुतः ॥ कर्णोऽभू
 द्रलवान्वीरः पालितः सूतसद्यनि ॥ ३८ ॥ कुंती विवाहिता कन्या पांडुना सा स्वयंवरे ॥ माद्री चैवापरा भार्या मद्राजसुता शुभा
 ॥ ३९ ॥ मृगयारममाणस्तु वने पांडुर्महाबलः ॥ जघान मृगबुद्ध्या तु रममाणं मुनिं वने ॥ ४० ॥ शप्तस्तेन तदा पांडुर्मुनिना
 कुपितेन च ॥ स्त्रीसंगं यदि कर्तासि तदा ते मरणं ध्रुवम् ॥ ४१ ॥

इति शप्तस्तु मुनिना पांडुः शोकसमन्वितः ॥ त्यक्त्वा राज्यं वने वासं चकार भृशदुःखितः ॥ ४२ ॥ कुंती माद्री च भार्ये द्वे जग्मतुः
सह संगते ॥ सेवनार्थं सती धर्मं संश्रिते मुनिसत्तमाः ॥ ४३ ॥ गंगातीरे स्थितः पांडुर्मुनीनामाश्रमेषु च ॥ शृणवानो धर्मशास्त्राणि
चकार दुश्चरं तपः ॥ ४४ ॥ कथायां वर्तमानायां कदाचिद्धर्मसंश्रितम् ॥ अशृणोद्वचनं राजा सुपृष्टमुनिभाषितम् ॥ ४५ ॥ अपुत्रस्य
गतिर्नास्ति स्वर्गे गंतुं परंतप ॥ येनकेनाप्युपायेन पुत्रस्य जननं चरेत् ॥ ४६ ॥ अंशजः पुत्रिकापुत्रः क्षेत्रजो गोलकस्तथा ॥ कुंडः
सहोढः कानीनः क्रीतः प्राप्तस्तथा वने ॥ ४७ ॥ दत्तः केनापि चाशक्तौ धनप्राप्तिमुताः स्मृताः ॥ उत्तरोत्तरतः पुत्रा निकृष्टा इति निश्चयः
॥ ४८ ॥ इत्याकर्ण्य तदा प्राह कुंती कमललोचनाम् ॥ सुतमुत्पादयाशु त्वं मुनिं गत्वा तपोन्वितम् ॥ ४८ ॥ ममाऽऽज्ञया न दोषस्ते पुरा
राज्ञा महात्मना ॥ वसिष्ठाञ्जनितः पुत्रः मे सौदासेनेति मे श्रुतम् ॥ ५० ॥ तं कुन्ती वचनं प्राह मम मंत्रोऽस्ति कामदः ॥ दत्तो दुर्वाससा
पूर्वं सिद्धिदः सर्वथा प्रभो ॥ ५१ ॥

निमंत्रयेऽहं यं देवं मंत्रेणानेन पार्थिव ॥ आगच्छेत्सर्वथा सो वै मम पार्श्वे नियंत्रितः ॥ ५२ ॥ भर्तुर्वाक्येनः सा तत्र स्मृत्वा धर्मं सुरोत्त
मम् ॥ संगम्य सुषुवे पुत्रं प्रथमं च युधिष्ठिरम् ॥ ५३ ॥ वायोर्वृकोदरं पुत्रं जिष्णुं चैव शतक्रतोः ॥ वर्षे वर्षे त्रयाः पुत्राः कुंत्या जाता
महाबलाः ॥ ५४ ॥ माद्री प्राह पति पांडु पुत्रं मे कुरुसत्तम ॥ किं करोमि महाराज दुःखं नाशय मे प्रभो ॥ ५५ ॥ प्रार्थिता पतिना
कुन्ती ददौ मन्त्रं दयान्विता ॥ एकपुत्र प्रबंधेन माद्री पतिमते स्थिता ॥ ५६ ॥ स्मृत्वा तदाऽश्विनौ देवौ मद्राजसुता सुतौ ॥ नकुलः
सहदेवश्च सुषुवे वरवर्णिनी ॥ ५७ ॥ एवं ते पांडवाः पंच क्षेत्रोत्पन्नाः सुरात्मजा ॥ वर्षवर्षातरे जाता वने तस्मिन्दिजोत्तमाः ॥ ५८ ॥
एकस्मिन्समये पांडुर्माद्रीं दृष्ट्वाऽथ निर्जने ॥ आश्रमेचातिकामार्तो जग्राहागतवैशसः ॥ ५९ ॥ मा मा मा मेति बहुधा निषिद्धोऽपि
तथा भृशम् ॥ आलिलिग प्रियां देवात्पपात धरणीतले ॥ ६० ॥ यथा वृक्षगता वल्ली छिन्ने पतति वै द्रुमे ॥ तथा सा पतिता बाला कुर्वती
रोदनं बहु ॥ ६१ ॥ प्रत्यागता तदा कुंती रुदती बालकास्तथा ॥ मुनयश्च महाभागाः श्रुत्वाकोलाहलं तदा ॥ ६२ ॥

भुतः पांडुस्तदा सर्वे भुनय संशितमताः ॥ सदाभिभिर्विधिं कृत्वा गंगातीरे तदाऽवदन् ॥ ६३ ॥ चके सदेव गमनं माद्री दत्त्वा सुतो
शिशुः ॥ कुंत्ये धर्मं पुरस्कृत्य सतीनां सत्यकामतः ॥ ६४ ॥ जलदानादिकं कृत्वा भुनय स्तत्रवासिनः ॥ पंचपुत्रयुतां कुंतीमनयन्हस्ति
नापुरम् ॥ ६५ ॥ तां प्राप्तां च समाज्ञाय गंगेयो विदुरस्तथा ॥ नागरा धृतराष्ट्रस्य सर्वे तत्र सामाययुः ॥ ६६ ॥ पप्रच्छुश्च जनाः सर्वे
कस्य पुत्रा वरानने ॥ पांडोः शापं समाज्ञाय कुंती दुःस्त्वान्विता तदा ॥ ६७ ॥ तानुवाच मुराणां वै पुत्राः कुरुकुलोद्भवाः ॥ विश्वासायै
समाहृताः कुंत्या सर्वे मुरास्तदा ॥ ६८ ॥ आगत्य स्वे तदा तेस्तु कथितं नः सुताः किलः ॥ भीष्मेण सत्कृते वाक्यं देवानां सत्कृताः
सुताः ॥ ६९ ॥ गता नागपुरं सर्वे तानादाय सुतान्वधूम् ॥ भीष्मादयः प्रीतचित्ताः पालयामासुर्यतः ॥ ७० ॥ एवं पार्थाः ससुत्पन्ना
गंगेयेनाथ पालिताः ॥ ७१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ सूत उवाच ॥ पंचानां द्रौपदी भार्या
सामान्या सा पतिव्रता ॥ पंच पुत्रास्तु तस्या स्युर्भर्तृभ्योऽतीव सुंदराः ॥ १ ॥ अर्जुनस्य तथा भार्या कृष्णस्य भगिनी शुभाः ॥
सुभद्रा या हताः पूर्वं जिष्णुना हरिसंमते ॥ २ ॥

तस्या जातो महावीरो निहतोऽसौ रणाजिरे ॥ अभिमन्युर्हतास्तत्र द्रौपद्याश्च सुताः किल ॥ ३ ॥ अभिमन्योर्वरा भार्या वैराटी चाति
सुंदरी ॥ कुलांते सुषुवे पुत्रं मृतो बाणाग्निना शिशुः ॥ ४ ॥ जीवितः स तु कृष्णेन भागिनेयसुतः स्वयम् ॥ द्रौणिबाणाग्निनिर्दग्धः
प्रतापेनाद्भुतेन च ॥ ५ ॥ परिक्षीणेषु वंशेषु ज्ञातो यस्माद्भरः सुतः ॥ तस्मात्परीक्षितो नाम विख्यातः पृथिवीतले ॥ ६ ॥ निहतेषु च
पुत्रेषु धृतराष्ट्रोऽतिदुःखितः ॥ तस्थौ पांडवराज्ये च भीमवाग्बाणपीडितः ॥ ७ ॥ गांधारी च तथाऽतिष्ठत्पुत्रशोकातुरा भृशम् ॥ सेवां
तयोर्दिवारात्रं चकारातों युधिष्ठिरः ॥ ८ ॥ विदुरोऽप्यतिधर्मात्मा प्रज्ञानेत्रमबोधयत् ॥ युधिष्ठिरस्यानुमते भ्रातृपार्थे व्यतिष्ठत ॥ ९ ॥
धर्मपुत्रोऽपि धर्मात्मा चकार सेवनं पितुः ॥ पुत्रशोकोद्भवं दुःखं तस्य विस्मारयन्निव ॥ १० ॥ यथा शृणोति वृद्धोऽसौ तथा भीमोऽतिरो
षितः ॥ वाग्बाणेनाहनत्तं तु श्रावयन्संस्थिताञ्जनान् ॥ ११ ॥ मया पुत्रा इताः सर्वे दुष्टस्याधस्य ते रणे ॥ दुःशासनस्य रुधिरं पीतं हृद्यं
तथा भृशम् ॥ १२ ॥ भुनक्ति पिंडमधोऽयं मया दत्तं गतत्रयः ॥ ध्वांसवद्वा श्ववच्चापि वृथा जीवत्यसौ जनः ॥ १३ ॥ एवंविधानि रूक्षाणि
श्रावयत्यनुवासरम् ॥ अश्वासयति धर्मात्मा मूलोऽयमिति च ब्रुवन् ॥ १४ ॥

अष्टादशेव वर्षाणि स्थित्वा तत्रैव दुःखितः ॥ धृतराष्ट्रो वने याने यानं प्रार्थयामास धर्मजम् ॥ १५ ॥ अयाचत धर्मं पुत्रं धृतराष्ट्रो महीपतिः ॥ पुत्रेभ्योऽहं ददाम्यद्य निर्वापं विधिपूर्वकम् ॥ १६ ॥ वृकोदरेण सर्वेषां कृतमत्रौर्ध्वदैहिकम् ॥ कृतं मम पुत्राणां पूर्ववैरमनु स्मरन् ॥ १७ ॥ ददासि चेद्वनं मद्यं कृत्वा चैवौर्ध्वदैहिकम् ॥ गमिष्येऽहं वनं तप्तुं तपः स्वर्गफलप्रदम् ॥ १८ ॥ एकस्मिन् विदुरेणोक्तो राजा धर्मसुतः शुचिः ॥ धनं दातुं मनश्चक्रे धृतराष्ट्राय चार्थिने ॥ १९ ॥ समाहूय निजान्सर्वानुवाच पृथिवीपतिः ॥ धनं दास्ये महाभागः पित्रे निर्वापकामिने ॥ २० ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं भ्रातुर्ज्येष्ठस्यामिततेजसः ॥ संग्रहेऽस्य महाबाहुर्मारुतिः कुपितोऽब्रवीत् ॥ २१ ॥ धनं देयं महाभाग दुर्योधनहिताय किम् ॥ अंधोऽपि सुखमाप्नोति मूर्खत्वं किमतः परम् ॥ २२ ॥ तव दुर्मित्रितेनाथ दुःखं प्राप्ता वने वयम् ॥ द्रौपदी च महाभागा समानीता दुरात्मना ॥ २३ ॥ विराटभवने वासः प्रसादात्तव सुव्रत ॥ दासत्वं च कृतं सर्वैर्मर्त्यस्यामितविक्रमैः ॥ २४ ॥ देविता त्वं न चेज्ज्येष्ठः प्रभवेत्संक्षयः कथम् ॥ सूपकारो विराटस्य इत्वाऽभूवं तु मागधम् ॥ २५ ॥ बृहन्नला कथं जिष्णुर्भवेद्दालस्य नर्तकः ॥ कृत्वा वेषं महाबाहुर्योषाया वासवात्मजः ॥ २६ ॥

गांडीवशोभितो हस्तौ कृतौ कंकण शोभितौ मानुषं च वपुः प्राप्य किं दुःखं स्यादतः परम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वा वेणीं कृतां मूर्ध्नि कण्ठं लोचने तथा ॥ अस्मि गृहीत्वा तरसा च्छेद्यहं नान्यथा सुखम् ॥ २८ ॥ अपृष्ट्वा च महीपालं निक्षिप्तोऽग्निर्मयागृहे ॥ दग्धुकामश्च पापात्मा निर्दग्धोऽसौ पुरोजनः ॥ २९ ॥ कीचका निहताः सर्वे त्वामपृष्ट्वा जनाधिप ॥ न तथा निहताः सर्वे सभार्या धृतराष्ट्रजाः ॥ ३० ॥ मूर्खत्वं तव राजेंद्र गंधर्वेभ्यश्च मोचिताः ॥ दुर्योधनादयः कामं शत्रवो निगडीकृताः ॥ ३१ ॥ दुर्योधनहितायाद्य धनं दातुं त्वमिच्छसि ॥ नाहं ददे महीपाल सर्वथा प्रेरितस्त्वया ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वा निर्गते भीमे त्रिभिः परिवृतो नृपः ॥ ददौ वित्तं सुबहुलं धृतराष्ट्राय धर्मजः ॥ ३३ ॥ कारयामास विधिवत्पुत्राणां चौर्ध्वदैहिकम् ॥ ददौ दानानि विप्रेभ्यो धृतराष्ट्रोऽबिकासुतः ॥ ३४ ॥ कृत्वौर्ध्वदैहिकं सर्वं गांधारी सहितो नृपः ॥ प्रविवेश वनं तूर्णं कुंत्या च विदुरेण च ॥ ३५ ॥ संजयेन परिज्ञातो निर्गतोऽसौ महामतिः ॥ पुत्रैर्निवार्यमाणाऽपि शूरसेन सुता गता ॥ ३६ ॥ विलपन्भीमसेनोऽपि तथाऽन्ये चापि कौरवाः ॥ गंगातीरात्परावृत्य ययुः सर्वे गजाह्वयम् ॥ ३७ ॥

ते गत्वा जाह्नवी तीरे शतयूपाश्रमं शुभम् ॥ कृत्वा तृजेः कुटीं तत्र तपस्तेषुः समाहिताः ॥ ३८ ॥ गतान्यद्दानि बद्ध तेषां यदा याता हि ताप-
साः ॥ युधिष्ठिरस्तु विरहादनुजानिदमब्रवीत् ॥ ३९ ॥ स्वप्ने दृष्ट्वा मया कुंती दुर्बला वनसंस्थिता ॥ मनो मे जायते द्रष्टुं मातरं पितरौ तथा
॥ ४० ॥ विदुरं च महात्मानं संजयं च महामतिम् ॥ रोचते यदि वः सर्वान्व्रजाम इति मे मतिः ॥ ४१ ॥ ततस्ते भ्रातरः सर्वे सुभद्रा द्रौपदी
तथा ॥ वैराटी च महाभाग तथा नागरिको जनः ॥ ४२ ॥ प्राप्ताः सर्वजनेः सार्धं पांडवा दर्शनोत्सुकाः ॥ शतयूपाश्रमं प्राप्य ददृशुः सर्व-
एव ते ॥ ४३ ॥ विदुरो न यदा दृष्टो धर्मस्तं पृष्ट्वास्तदा ॥ कास्ते स विदुरो धीमास्तमुवाचा बिकामुतः ॥ ४४ ॥ विरक्तश्चरते क्षत्ता निरीहो
निष्परिश्रमः ॥ कुत्राप्येकांतसंवासी ध्यायतेऽतः सनातनम् ॥ ४५ ॥ गंगां गच्छन् द्वितीयेऽह्नि वने राजा युधिष्ठिरः ॥ ददर्श विदुरं क्षाम तपसा
संशितव्रतम् ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वा वाच महीपालो वंदेऽहं त्वां युधिष्ठिरः ॥ तस्थौ श्रुत्वा च विदुरः स्थाणुभूत इवानवः ॥ ४७ ॥ क्षणेन विदुर-
स्यस्याग्निः सृतं तेज अद्भुतम् ॥ लीनं युधिष्ठिरस्यास्ये धर्माशत्वात्परस्परम् ॥ ४८ ॥ क्षत्ता जहौ तदा प्राणाञ्छुशोचाति युधिष्ठिरः ॥ दाहार्थं
तस्य देहस्य कृतवानुद्यमं नृपः ॥ ४९ ॥

शृण्वतस्तु तदा राज्ञो वागुवाचाशरीरिणी ॥ विरक्तोऽयं न दाहाहो यथेष्टं गच्छ भूपते ॥ ५० ॥ श्रुत्वा ते भ्रातरः सर्वे सस्तुर्गंगाजलेऽमले ॥
गत्वा निवेदयामासु धृतराष्ट्राय विस्तरात् ॥ ५१ ॥ स्थितास्तत्राश्रमे सर्वे पांडवा नागरेः सह ॥ तत्र सत्यवती सूनुरारदश्च समागतः ॥ ५२ ॥
मुनयोऽन्ये महात्मानश्चागता धर्मनंदनम् ॥ कुंती प्राह तदा व्यासं संस्थितं शुभदर्शनम् ॥ ५३ ॥ कृष्ण कर्णस्तु पुत्रौ मे जातमात्रस्तु
वीक्षितः ॥ मनो मे तप्यते सर्वं दर्शयस्व तपोधन ॥ ५४ ॥ समर्थोऽसि महाभाग कुरु मे वाञ्छितं प्रभो ॥ गांधार्युवाच ॥ दुर्योधन रणे
ऽगच्छद्दीक्षितो न मया मुने ॥ ५५ ॥ तं दर्शय मुनि श्रेष्ठ पुत्रं मे त्वं सहानुजम् ॥ सुभद्रोवाच ॥ अभिमन्युं महावीरं प्राणादप्यधिकं प्रियम्
॥ ५६ ॥ द्रष्टुकाऽस्मि सर्वज्ञं दर्शयाम्य तपोधन ॥ सूत उवाच ॥ एवंविधानि वाक्यानि श्रुत्वा सत्यवतीसूतः ॥ ५७ ॥ प्राणायामं ततः
कृत्वा दध्यौ देवीं सनातनीम् ॥ संध्याकालेऽथ संप्राप्ते गंगायां मुनिसत्तमः ॥ ५८ ॥ सर्वास्तांश्च समाहूय युधिष्ठिरपुरोगमान् ॥ तुष्टाव
विश्वजननीं स्नात्वा पुण्यसरिजले ॥ ५९ ॥ प्रकृतिं पुरुषारामां सगुणानिर्गुणां तथा ॥ देवदेवीं ब्रह्मरूपां मणिद्वीपाधिवासिनीम् ॥ ६० ॥ यदा
न वेधा न च विष्णुरीश्वरो न वासवो नैव जलाधिपस्तथा ॥ न वित्तपो नैव यमश्च पावकस्तदाऽसि देवि त्वमहं नमामि ताम् ॥ ६१ ॥

जलं न वायुर्न धरा न चांबरं गुणा न तेषां च न चेंद्रियाण्यहम् ॥ मनो न बुद्धिर्न च तिग्मगुः शशी तदाऽसि देवि त्वमहं नमामि ताम् ॥ ६२ ॥ इमं जीवलोकं सामाधाय चित्ते गुणैर्लिङ्गकोशं च नीत्वा समाधौ ॥ स्थिता कल्पकालं नयस्यात्मतत्रा न कोऽप्यस्ति वेत्ता विवेकं गतोऽपि ॥ ६३ ॥ प्रार्थयत्येष मां लोको मृतानां दर्शनं पुनः ॥ नाहं क्षमोऽस्मि मातस्त्वं दर्शयाशु जनान्मृतान् ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी माया श्रीभुवनेश्वरी ॥ स्वर्गादाहूय सर्वान्वै दर्शयामास पार्थिवान् ॥ ६५ ॥ दृष्ट्वा कुंती च गांधारी सुभद्रा च विराटजा ॥ पांडवा मुमुहुः सर्वे वीक्ष्य प्रत्यागतान्स्वकान् ॥ ६६ ॥ पुनर्विसर्जितास्तेन व्यासेनामिततेजसा ॥ स्मृत्वा देवीं महा मायामिद्रजालमिवोद्यतम् ॥ ६७ ॥ तदापृष्ट्वा ययुः सर्वे पांडवा मुनयस्तथा ॥ राजा नागपुरं प्राप्तः कुर्वन्व्यासकथां पथि ॥ ६८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कंधे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ सूत उवाच ॥ ततो दिने तृतीये च धृतराष्ट्रः स भूपतिः ॥ दावाग्निना वने दग्धः सभार्यः कुंतिसंयुतः ॥ १ ॥ संजयस्तीर्थयात्रायां गतस्त्यक्त्वा महीपतीम् ॥ श्रुत्वा युधिष्ठिरो राजा नारदाहुःखमाप्तवान् ॥ २ ॥ षट्त्रिंशेऽथ गते वर्षे कौरवाणां क्षयात्पुनः ॥ प्रभासे यादवाः सर्वे विप्रशाषात्क्षयं गताः ॥ ३ ॥ ते पीत्वा मदिरां मत्ताः कृत्वा युद्धं परस्परम् ॥ क्षयं प्राप्ता महात्मानः पश्यतो रामकृष्णयोः ॥ ४ ॥ देहं तत्याज गमस्तु कृष्णः कमललोचनः ॥ व्याधबाणहतः शापं पालयन्भगवान्हरिः ॥ ५ ॥ वसुदेवस्तु तच्छ्रुत्वा देहत्यागं हरेरथ ॥ जहौ प्राणाञ्छुचीन्कृत्वा चित्ते श्रीभुवनेश्वरीम् ॥ ६ ॥ अर्जुनस्तु ततो गत्वा प्रभासे चातिदुःखितः ॥ संस्कारं तत्र सर्वेषां यथायोग्यं चकार ह ॥ ७ ॥ समीक्ष्याथ हरेर्देहं कृत्वा काष्ठस्य संचयम् ॥ अष्टाभिः सह पत्नीभिर्दाहयामास पार्थिवः ॥ ८ ॥ देहं रामस्य रेवत्या सह दग्ध्वा विभावसौ ॥ अर्जुनो द्वारकामेत्य पुरानिष्कामयजनम् ॥ ९ ॥ पुरी सा वासुदेवस्य प्लावितोदधिना ततः ॥ अर्जुनः सर्वलोकान्वै गृहीत्वा निर्गतस्तदा ॥ १० ॥ अनिरुद्धस्तु नाम्ना पार्थेनामिततेजसा ॥ व्यासाय कथितं दुःखं तेनोक्तोऽसौ महारथः ॥ ११ ॥ पुनर्यदा हरिस्त्वं च भवितासि महामते ॥ कृष्णपत्न्यस्तदा मार्गे चौराभीरैश्च लुठिताः ॥ १२ ॥ धनं सर्वं गृहीतं च निस्तेजाश्चार्जुनोऽभवत् ॥ इन्द्रप्रस्थे समागम्य वज्रो राजा कृतस्ततः ॥ १३ ॥ तदा तेजस्तवात्युग्रं भविष्यति पुनर्युगे ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं पार्थो गत्वा नागपुरेऽर्जुनः ॥ १४ ॥

दुःखितो धर्मराजानां वृत्तान्तं सर्वमब्रवीत् ॥ देहत्यागं हरेः श्रुत्वा यादवानां क्षयं तथा ॥ १५ ॥ गमनाय मतिं चक्रे राजा हेमाचलं प्रति ॥
षट्त्रिंशद्वार्षिकं राज्ये स्थापयित्वा तत्रासुतम् ॥ १६ ॥ निर्जंगाम वने राजा द्रौपद्या भ्रातृभिः सह ॥ षट्त्रिंशच्चैव वर्षाणि कृत्वा राज्यं
गजाद्वये ॥ १७ ॥ गत्वा हिमाचले षट् ते जडुः प्राणान्पृथासुताः ॥ परीक्षिदपि राजर्षिः प्रजाः सर्वा सुधार्मिकः ॥ १८ ॥ अपालयच्च
राजेंद्रः षष्टिवर्षाण्य तंद्रितः ॥ बभूव मृगयाशीलो जंगाम च वने महत् ॥ १९ ॥ विद्धं मृगं विचिन्वानो मध्याह्ने भूपतिः स्वयम् ॥
तृषितश्च परिभ्रातः श्रुधितश्चोत्तरासुतः ॥ २० ॥ राजाधुमेण संतप्तो ददर्श मुनिमतिके ॥ ध्याने स्थितं मुनिं राजा जलं पप्रच्छ चातुरः ॥ २१ ॥
नोवाच किञ्चिन्मौनस्थश्चुकोप नृपतिस्तदा ॥ मृतं सर्पं तदाऽऽदाय धनुष्कोट्या तृषातुरः ॥ २२ ॥ कलिनाऽऽविष्टचित्तस्तु कंठे तस्य
न्यवेशयत् ॥ आरोपिते तथा सर्पं नोवाच मुनि सत्तमः ॥ २३ ॥ न चचाल समाधिस्थो राजाऽपि स्वगृहं गतः ॥ तस्य पुत्रोऽतितेजस्वी
गविजातो महातपाः ॥ २४ ॥ महाशक्तोऽथ शुश्राव क्रीडमानो वनांतिके ॥ मित्राण्याहुश्च तत्पुत्रं पितुः कंठे तवाधुना ॥ २५ ॥ लंभि
तोऽस्ति मृतः सर्पः केनापीति मुनीश्वर ॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा चुकोपातिशयं तदा ॥ २६ ॥ शशाप नृपतिं कुद्धो गृहीत्वाऽऽशु करे जलम् ॥
पितुः कंठेऽद्य मे येन विनिक्षिप्तो मृतोरगः ॥ २७ ॥
तक्षकः सप्तरात्रेण तं दशोत्पापपूरुषम् ॥ मुनेः शिष्योऽथ राजानं समुपेत्य गृहे स्थितम् ॥ २८ ॥ शापं निवेदयामास मुनिपुत्रेण चार्षि
तम् ॥ अभिमन्युसुतः श्रुत्वा शापं दत्तं द्विजेन वै ॥ २९ ॥ अनिवार्यं च विज्ञाय मंत्रिबृद्धानुवाच ह ॥ शप्तोऽहं द्विजरूपेण मम द्वेषादसं
शयम् ॥ ३० ॥ किं विधेयं मयाऽमात्या उपायश्चित्यतामिह ॥ मृत्युः किलानिवार्योऽसौ वदति वेदवादिनः ॥ ३१ ॥ यत्नस्तथाऽपि
शास्त्रोक्तः कर्तव्यः सर्वथा बुधेः ॥ उपायवादिनः केचित्प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ३२ ॥ विज्ञोपायेन सिध्यन्ति कार्याणि नेतरस्य च ॥ मणिमं
त्रौषधीनां वै प्रभावाः खलु दुर्विदः ॥ ३३ ॥ न भवेदिति किं तैस्तु मणिमद्भिः सुसाधितैः ॥ सर्पदष्टा पुरा भार्या मुनेः संजीविता मृता
॥ ३४ ॥ दत्त्वाऽर्धमायुषस्तेन मुनिना सा वराप्सराः ॥ भवितव्ये न विश्वासः कर्तव्यः सर्वथा बुधेः ॥ ३५ ॥ प्रत्यक्षं तत्र दृष्टान्तं पश्यंतु
सचिवाः किल । दिवि कोऽपि पृथिव्यां वा दृश्यते पुरुषः कश्चित् ॥ ३६ ॥ देवे मतिं समाधाय यस्तिष्ठेत्तु निरुद्यमः ॥ विरक्तस्तु यति
र्भूत्वा भिक्षार्थं याति सर्वथा ॥ ३७ ॥ गृहस्थानां गृहे काममाहूतोऽप्यथवाऽन्यथा ॥ यदृच्छदोपपन्नं च क्षिप्तं केनापि वा मुखे ॥ ३८ ॥
उद्यमेन विना चास्यादुदरे संविशेत्कथम् ॥ प्रयत्नश्चोद्यमे कार्यो यदा सिद्धिं न याति तत् ॥ ३९ ॥

तदा देवं स्थितं चेति चित्तमालंबयेद् बुधः ॥ मंत्रिण ऊचुः ॥ को मुनिर्येन दत्त्वाऽर्धमायुषो जीविता प्रिया ॥ ४० ॥ कथं मृता महाराज
तन्नो ब्रूहि सविस्तरम् ॥ राजोवाच ॥ भृगोभार्या वरारोहा पुलोमा नाम सुंदरी ॥ ४१ ॥ तस्यां तु च्यवनो नाम मुनिर्जातोऽतिविश्रुतः ॥
च्यवनस्य च शर्यातिः सुकन्या नाम सुंदरी ॥ ४२ ॥ तस्यां जज्ञे सुतः श्रीमान्प्रमतिर्नाम विश्रुतः ॥ प्रमतेस्तु प्रिया भार्या प्रतापी नाम
विश्रुता ॥ ४३ ॥ रुरुर्नाम सुतो जातस्तथा परमतापसः ॥ तस्मिंश्च समये कश्चित्स्थूलकेशश्च विश्रुतः ॥ ४४ ॥ बभूव तपसा युक्तो
धर्मात्मा सत्यसंमतः ॥ एतस्मिन्नंतरे मान्या मेनका च वराप्सराः ॥ ४५ ॥ क्रीडां चक्रे नदीतीरे त्रिषु लोकेषु सुंदरी ॥ गर्भं विश्वावसोः
प्राप्य निर्गता वरवर्णिनी ॥ ४६ ॥ स्थूलकेशाश्रमे गत्वा विससर्ज वराप्सराः ॥ कन्यकां च नदीतीरे त्रिषु लोकेषु सुंदरीम् ॥ ४७ ॥
दृष्ट्वाऽनाथां तदा कन्यां जग्राह मुनिसत्तमः ॥ पुपोऽस्थूलकेशस्तु नाम्ना चक्रे प्रमद्वराम् ॥ ४८ ॥ सा काले यौवने प्राप्ता सर्वलक्षणसंयुता ॥
रुरुर्दृष्ट्वाऽथ तां बालां कामबाणादितो ह्यभूत् ॥ ४९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीय स्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ परीक्षिदुवाच ॥
कामातः स मुनिर्गत्वा रुरुस्तुप्तो निजाश्रमे ॥ पिता पप्रच्छ दीनं तं किं रुरो विमना असि ॥ १ ॥

स तमाहातिकामार्तः स्थूलकेशस्य चाऽऽश्रमे ॥ कन्या प्रमद्वरा नाम सा मे भार्या भवेदिति ॥ २ ॥ स गत्वा प्रमतिस्तूर्णं स्थूलकेशं महा
मुनिम् ॥ प्रमुह्य सुमुखं कृत्वा ययाचे तां वराननाम् ॥ ३ ॥ ददौ वाचं स्थूलकेशः प्रदास्यामि शुभेऽहनि ॥ विवाहार्थं च संभारं रचया
मासतुर्वने ॥ ४ ॥ प्रमतिः स्थूलकेशश्च विवाहार्थं समुद्यतौ ॥ बभूवतुर्महात्ममानौ समीपस्थौ तपोवने ॥ ५ ॥ तस्मिन्नवसरे कन्या रममाणा
गृहांगणे ॥ प्रसुप्तं पन्नगं पादेनास्पृशच्चारुलोचना ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा तु पन्नगे नाथं साममारं वरांगना ॥ कोलाहलस्तदा जातो मृतां दृष्ट्वा प्रम
द्वराम् ॥ ७ ॥ मिलिता मुनयः सर्वे चुकुशुः शोकसंयुताः ॥ भूमौ तां पतितां दृष्ट्वा पिता तस्याऽतिदुःखितः ॥ ८ ॥ रुरोद विगतप्राणां
दीप्यमानां सुतेजसा ॥ रुरुः श्रुत्वा तदाऽऽकंदन्दर्शनार्थं समागतः ॥ ९ ॥ ददर्श पतितां तत्र सजीवामिव कामिनीम् ॥ रुदंतं स्थूलकेशं
च दृष्ट्वाऽन्यान्वृषिसत्तमान् ॥ १० ॥ रुरुः स्थानाद्दहिर्गत्वा रुरोद विरहाकुलः ॥ अहो देवेन सर्पोऽयं प्रेषितः परमाद्भुतः ॥ ११ ॥ मम शर्मविधा
ताय दुःखहेतुरयं किल ॥ किरोमि क्व गच्छामि मृता मे प्राणवल्लभा ॥ १२ ॥ न वे जीवितुमिच्छामि वियुक्तः प्रिययाऽनया ॥ नालिंगिता
वरारोहा न मया चुंबिता मुखे ॥ १३ ॥ न पाणिग्रहणं प्राप्तं मंदभाग्येन सर्वथा ॥ लाजहोमस्तथा चाग्नौ न कृतस्त्वनया सह ॥ १४ ॥

मानुष्यं विगिदं कामं गच्छेत्स्वयं ममासवः ॥ दुःखितस्य न वा मृत्युर्वाञ्छितः सद्युपैति हि ॥ १६ ॥ सुखं तर्हि कथं विन्यमाप्यते मुनि
वाञ्छितम् ॥ प्रपतामि ह्रदे घोरे पावके प्रपताम्यहम् ॥ १७ ॥ विषमधि गले पाशं कृत्वा प्राणांस्तथैजाम्यहम् ॥ विलप्येव रुरुस्तत्र विचार्य
मनसा पुनः ॥ १७ ॥ उपायं चिंतयामास स्थिततस्मिन्नदीतटे ॥ मरणात्किं फलं मे स्यादात्महत्या दुरत्यया ॥ १८ ॥ दुःखितश्च पिता मे
स्यान्ननी चाति दुःखिता ॥ देवस्तुष्टो भवेत्कामं दृष्ट्वा मां त्यक्तजीवितम् ॥ १९ ॥ सर्वः प्रसुदितश्च स्यान्मत्क्षये नात्र संशयः ॥
उपकारः प्रियायाः कः परलोके भवेदपि ॥ २० ॥ मृते मय्यात्मघातेन विरहात्पीडितेऽपि च ॥ परलोके प्रिया साऽपि न मे स्यादात्मघातिनः
॥ २१ ॥ एतदर्थं मृते दोषा मयि नैवामृते पुनः ॥ विमृश्येवं रुरुस्तत्र स्नात्वाऽऽचम्य शुचिः स्थितः ॥ २२ ॥ अन्नवीद्वचनं कृत्वा जलं पाणावसौ
मुनिः ॥ यन्मया सुकृतं किञ्चित्कृतं देवार्चनादिकम् ॥ २३ ॥ गुरवः पूजिता भक्त्या हुतं जप्तं तपः कृतम् ॥ अधीतास्त्वखिला वेदा
गायत्री संस्कृता यदि ॥ २४ ॥ रविराराधितस्तेन संजीवतु मम प्रिया ॥ यदि जीवेन्न मे कांता त्यजे प्राणानहं ततः ॥ २५ ॥
इत्युक्त्वा तज्जलं भूमौ चिक्षेपाराध्य देवताः ॥ राजोवाच ॥ एवं विलपतस्तस्य भार्यया दुःखितस्य च ॥ २६ ॥ देवदूतस्तदाऽभ्येत्य
वाक्यमाह रुरुस्तत्र ॥ देवदूत उवाच ॥ मा कार्षीः साहसं ब्रह्मन्कथं जीवेन्मृता प्रिया ॥ २७ ॥ गतायुरेषा सुश्रोणी गंधर्वाप्सरसोः सुताः ॥
अन्यां कामय चार्वाङ्गी मृतेयं चाविवाहिता ॥ २८ ॥ किं रोदिषि सुदुर्बुद्धे का प्रीतिस्तेऽनया सह ॥ रुरुवाच ॥ देवदूत न चान्यां वै
वरिष्याम्यहमगनाम् ॥ २९ ॥ यदि जीवेन्न जीवेद्वा मर्त्यं चाधुना मया ॥ राजोवाच ॥ विदित्वेति हठं तस्य देवदूतो मुदाऽन्वितः ॥ ३० ॥
उवाच वचनं तथ्यं सत्यं चातिमनोहरम् ॥ उपायं शृणु विप्रेन्द्र विहितं यत्सुरैः पुरा ॥ ३१ ॥ आयुषोऽर्धप्रदानेन जीवयाशु प्रमद्वराम् ॥
रुरुवाच ॥ आयुषोऽर्धं प्रयच्छामि कन्याये नात्र संशयः ॥ ३२ ॥ अद्य प्रत्यावृत प्राणा प्रोत्तिष्ठतु मम प्रिया ॥ विश्वावसुस्तदा तत्र
विमानेन समागतः ॥ ३३ ॥ ज्ञात्वा पुत्रीं मृतां चाशु स्वर्गलोकात्प्रमद्वराम् ॥ ततो गंधर्वराजश्च देवदूतश्च सत्तमः ॥ ३४ ॥ धर्मराजमुपेत्येदं
वचनं प्रत्यभाषताम् ॥ धर्मराज रुरोः पत्नी सुता विश्वावसोस्तथा ॥ ३५ ॥ मृता प्रमद्वरा कन्या दृष्ट्वा सप्रेण चाधुना ॥ सा रुरोरा
युषोऽर्धेन मर्तुकामस्य सूर्यज ॥ ३६ ॥

दे. भा.
॥२५॥

हि.
अ. १०

समुत्तिष्ठतु तन्वंगी व्रतचर्याप्रभावतः ॥ धर्म उवाच ॥ विश्वावसुसुतां कन्यां देवदूत यदीच्छसि ॥ ३७ ॥ उत्तिष्ठत्वायुषोऽर्धेन रुहं
गत्वा त्वमर्पय ॥ राजोवाच ॥ एवमुक्तस्ततो गत्वा जीवयित्वा प्रमद्वराम् ॥ ३८ ॥ रुरोः समर्पयामास देवदूतस्त्वरान्वितः ॥ ततः
शुभेऽह्नि विधिना रुरुणाऽपि विवाहिता ॥ ३९ ॥ इत्थं चोपाययोगेन मृताऽप्युज्जीविता तदा ॥ उपायस्तु प्रकर्तव्यः ॥ विधा शास्त्रसंमतः
॥ ४० ॥ मणिमंत्रोषधीभिश्च विधिवत्प्राणरक्षणे ॥ इत्युक्त्वा सचिवान्राजा कल्पयित्वा सुरक्षकान् ॥ ४१ ॥ कारयित्वाऽथ प्रासादं सप्तभूमि
कमुकमुत्तमम् ॥ आरुरोहोत्तरासूनुः सचिवैः सह तत्क्षणम् ॥ ४२ ॥ मणिमंत्रधराः शूराः स्थापितास्तत्ररक्षणे ॥ प्रेषयामांस भूपालो
मुनिं गौरमुखं ततः ॥ ४३ ॥ प्रसादार्थं सेवकस्य क्षमस्वेति पुनः पुनः ॥ ब्राह्मणान्सिद्धमंत्रज्ञान्रक्षणार्थमितस्ततः ॥ ४४ ॥ मंत्रिपुत्र स्थितस्तत्र
स्थापयामास दंतिनः ॥ न कश्चिदारुहेतत्र प्रासादे चाति रक्षिते ॥ ४५ ॥ वातोऽपि न चरेत्तत्र प्रवेशे विनिवार्यते ॥ भक्ष्यभोज्यादिकं
राजा तत्रस्थश्च चकार सः ॥ ४६ ॥ स्नानसंध्यादिकं कर्म तत्रैव विनिवर्त्य च ॥ राजकर्मणि सर्वाणि तत्रस्थश्चाकरोन्नृपः ॥ ४७ ॥
मंत्रिभिः सह संमन्त्र्य गणयन्दिवसानपि ॥ कश्चिच्चकक्ष्यपो नाम ब्राह्मणो मंत्रिसत्तमः ॥ ४८ ॥ शुश्राव च तथा शापं प्राप्तं राज्ञा महा
त्मना ॥ स धनार्थी द्विजश्रेष्ठः कक्ष्यपः समचितयत् ॥ ४९ ॥ व्रजामि तत्र यत्रास्ते शप्तो राजा द्विजेन ह ॥ इति कृत्वा मतिविप्रः स्वगृ
हान्निःसृतः पथि ॥ ५० ॥ कक्ष्यपो मंत्रविद्विद्वान्धनार्थी मुनिसत्तमः ॥ ५१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कन्धे नवमोऽध्यायः
॥ ९ ॥ सूत उवाच ॥ तस्मिन्नेव दिने नाम्ना तक्षकस्तं नृपोत्तमम् ॥ शप्तं ज्ञात्वा गृहात्तूर्णं निःसृतः पुरुषोत्तमः ॥ १ ॥ वृद्धब्राह्मणवेषेण
तक्षकः पथि निर्गतः ॥ अपश्यत्कक्ष्यपं मार्गे व्रजंतं नृपतिं प्रति ॥ २ ॥ तमपृच्छत्पन्नगोऽसौ ब्राह्मणं मंत्रवादिनम् ॥ क भवांस्त्वरितो
याति किं च कार्यं चिकीर्षति ॥ ३ ॥ कक्ष्यप उवाच ॥ परीक्षितं नृपश्रेष्ठं तक्षकश्च प्रवक्ष्यति ॥ तत्राहंत्वरितो यामि नृपं कर्तुमपज्वरम्
॥ ४ ॥ मंत्रोऽस्ति मम विप्रेन्द्र विषनाशकरः किल ॥ जीवयिष्याम्यहं तं वै जीवितव्येऽधुना किल ॥ ५ ॥ तक्षक उवाच ॥ अहं स पन्नगो
ब्रह्मस्तं धक्ष्यामि महीपतिम् ॥ निर्वतस्व न शक्तस्त्वं मया दष्टं चिकित्सितुम् ॥ ६ ॥ कक्ष्यप उवाच ॥ अहं दष्टं त्वया सर्पं नृपं शप्तं द्विजेन
वै ॥ जीवयिष्याम्यसंदेहं कामं मंत्रबलेन वै ॥ ७ ॥

ह. भा.
॥२६॥

विष्णुर्वाक्यं कथं कथयन् उवाच ॥ जीवायैव स्वयं देहं कथं वा प्रज्ञातम् ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ अदृशत्प्रज्ञो बृहत् भस्मसाच
चकार तम् ॥ उवाच कश्यपं भूयो जीवयेन द्विजोत्तम ॥ १० ॥ दृष्ट्वा भस्मीकृतं बृहत् पन्नगेन विषाग्निना ॥ सर्वं भस्म समाहृत्यकश्यपो
वाक्यमब्रवीत् ॥ ११ ॥ पश्यमंत्रबलं मेऽद्य न्यग्रोधं पन्नगोत्तम ॥ जीवयाम्याद्य बृहत् वै पश्यतस्ते महाविष ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वा जलमादाय
कश्यपो मंत्रवित्तमः ॥ सिषेच भस्मराशिं तं मंत्रितेनैव वारिणा ॥ १३ ॥ तद्धारिसेचनाज्जातो न्यग्रोधः पूर्ववच्छुभः ॥ विस्मयं तक्षकः
प्राप्तो दृष्ट्वा तं जीवितं नगम् ॥ १४ ॥ तमाह कश्यपं नागः किमर्थं ते परिश्रमः ॥ संपादयामि तं कामं हृदि वाडव वाञ्छितम् ॥ १५ ॥
कश्यप उवाच ॥ वित्तार्थी नृपतिं मत्वा शप्तं पन्नग निःसृतः ॥ गृहादहं चोपकर्तुं विषया नृपसत्तमम् ॥ १६ ॥ तक्षक उवाच ॥ वितं गृहाण
विप्रेन्द्र यावदिच्छसि पार्थिवात् ॥ ददामि स्वगृहं याहि सकामोऽहं भवाभ्यतः ॥ १७ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य कश्यपः परमा
र्थवित् ॥ चितयामास मनसा किं करोमि पुनः पुनः ॥ १८ ॥

धनं गृहीत्वा स्वगृहं प्रयामि यद्यहं पुनः ॥ भविष्यति न मे कीर्तिलोके लोभ समाश्रयात् ॥ १९ ॥ जीवितेऽथ नृपश्रेष्ठ कीर्तिः स्यादचला
मम ॥ धनप्राप्तिश्च बहुधा भवेत्पुण्यं च जीवनात् ॥ २० ॥ रक्षणीयं यशः कामं धिग्धनं यशसाविना ॥ सर्वस्वं रघुणा पूर्वं दत्तं विप्राय
कीर्तये ॥ २१ ॥ हरिश्चंद्रेण कर्णेन कीर्त्यर्थं बहुविस्तरम् ॥ उपेक्षेयं कथं भूषं दह्यमानं विषाग्निना ॥ २२ ॥ जीवितेऽद्य मया राज्ञि सुखं
सर्वजनस्य च ॥ अराजके प्रजानाशो भविता नात्र संशयः ॥ २३ ॥ प्रजानाशस्य पापं मे भविष्यति मृते नृपे ॥ अपकीर्तिश्च लोकेषु
धनलोभाद्भविष्यति ॥ २४ ॥ इति संचित्य मनसा ध्यानं कृत्वा स कश्यपः ॥ गतायुषं च नृपतिं ज्ञातवान्बुद्धिमत्तरः ॥ २५ ॥
आपन्नमृत्युं राजानं ज्ञात्वा ध्यानेन कश्यपः ॥ गृहं ययौ स धर्मात्मा धनमादाय तक्षकात् ॥ २६ ॥ निवर्त्य कश्यपं सर्पः सप्तमे दिवसे
नृपम् ॥ हेतुकामो जगामाशु नगरं नागसाह्वयम् ॥ २७ ॥ शुश्राव नगरस्यांति प्रासादस्थं परीक्षितम् ॥ मणिमंत्रौषधैः कामं रक्ष्यमाणमतं
द्वितम् ॥ २८ ॥ चिताविष्टस्तदा नागो विप्रशापभयाकुलः ॥ चितयामास योगेन प्रविशेयं गृहं कथम् ॥ २९ ॥ वंचयामि कथं चैनं
राजानं पापकारिणम् ॥ विप्रशापाद्धतं मूढं विप्रपीडाकरं शठम् ॥ ३० ॥

हि.
प्र. १०

पांडवानां कुले जातः कोऽपि नेतादृशो भवेत् ॥ तापसस्य गले येन मृतः सर्पो निवेशितः ॥ ३१ ॥ कृत्वा विगर्हितं कर्म जानन्कालगतिं
नृपः ॥ रक्षकान्भवेन कृत्वा प्रासादमभिगम्य च ॥ ३२ ॥ मृत्युं वंचयते राजा वर्ततेऽथ निराकुलः ॥ तं कथं धक्षयिष्यामि विप्रवाक्येन
चोदितः ॥ ३३ ॥ न जानाति च मंदात्मा मरणे ह्यनिवर्तनम् ॥ तेनासौ रक्षकान्स्थाप्य सौधारूढोऽथ मोदिते ॥ ३४ ॥ यदि वै विहितो
मृत्युर्देवेनामिततेजसा ॥ स कथं परिवर्तेत कृतैर्यत्नैस्तु कोटिभिः ॥ ३५ ॥ पांडवस्य च दायादो जानन्मृत्युं गतं नृपः ॥ जीवने मतिमा
स्थाय स्थितः स्थाने निराकुलः ॥ ३६ ॥ दानपुण्यादिकं राजा कर्तुमर्हति सर्वथा ॥ धर्मेण हन्यते व्याधिर्येनाऽऽयुः शाश्वतं भवेत्
॥ ३७ ॥ नोचेन्मृत्युविधिं कृत्वा स्नानदानादिका क्रियाः ॥ मरणं स्वर्गलोकाय नरकायान्यथा भवेत् ॥ ३८ ॥ द्विजपीडाकृतं पापं
पृथग्वाऽस्य च भूषते ॥ विप्रशापस्तथा घोर आसन्ने मरणे किल ॥ ३९ ॥ न कोऽपि ब्राह्मणः पार्श्वे य एवं प्रतिबोधयेत् ॥ वेधसा
विहितो मृत्युरनिवार्यस्तु सर्वथा ॥ ४० ॥ इति संचित्य सर्पोऽसौ स्वान्नागाग्रिकटे स्थितान् ॥ कृत्वा तापस वेषांस्तान्प्राहिणो
त्सुभुजंगमान् ॥ ४१ ॥ फलमूलादिकं गृह्य राज्ञे नागोऽथ तक्षकः ॥ स्वयं च कीटरूपेण फलमध्ये ससार ह ॥ ४२ ॥
निर्गतास्ते तदा नागाः फलान्यादाय सत्वराः ॥ ते राजभवनं प्राप्य स्थिताः प्रासादसन्निधौ ॥ ४३ ॥ रक्षकास्तापसान्दृष्ट्वा पप्रच्छुस्त
ञ्चिकीर्षितम् ॥ उचुस्ते भूपतिं द्रुष्टुं प्राप्ताः स्मोऽथ तपोवनात् ॥ ४४ ॥ अभिमन्युसुतं वीरं कुलार्कं चारुदर्शनम् ॥ परिवर्धयितुं प्राप्ता
मंत्रैराथर्वणेस्तथा ॥ ४५ ॥ निवेदयध्वं राजानं दर्शनार्थागतान्मुनीन् ॥ कृत्वाऽभिषेकान्यास्यामो दत्त्वा मिष्टफलानि च ॥ ४६ ॥
भारतानां कुले काऽपि न दृष्टा द्वाररक्षकाः ॥ न श्रुतं तापसानां तु राज्ञोऽसंदर्शनं किल ॥ ४७ ॥ आरोहामो वयं तत्र यत्र राजा परीक्षितः ॥
आशीर्भिवर्धयित्वेनं दत्ताज्ञाः प्रब्रजामहे ॥ ४८ ॥ सूत उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तेषां तापसानां तु रक्षकाः ॥ प्रत्यूचुस्तान्द्विजान्मत्वा
निदेशं भूपतेर्यथा ॥ ४९ ॥ नाद्य वो दर्शनं विप्र राज्ञः स्यादिति नो मतिः ॥ श्वः सर्वतापसेरत्र त्वागंतव्यं नृपालये ॥ ५० ॥ अनारोहस्तु
प्रासादो विप्राणां मुनिसत्तमाः ॥ विप्रशापभयाद्राज्ञां विहितोऽस्ति न संशयः ॥ ५१ ॥ तदोचुस्तानथो विप्राः फलमूलजलानि च ॥
विप्राशिषश्च राज्ञेऽथ ग्राहयंतु सुरक्षकाः ॥ ५२ ॥ ते गत्वा नृपतिं प्रोचुस्तापसानागताञ्जनाः ॥ राजोवाचऽनयध्वं वै फलमूलादिकं च
यत् ॥ ५३ ॥ पृच्छध्वं तापसान्कार्यं प्रातरागमनं पुनः ॥ प्रणामं कथयध्वं मे नाद्य संदर्शनं मम ॥ ५४ ॥

ते गत्वाऽथ समादाय फलमूलादिकं च यत् ॥ राज्ञे समर्पयामासुर्बहुमानपुरः सरम् ॥ ५५ ॥ गतेषु तेषु नागेषु विप्रवेणावृतेषु च ॥ फलान्यादाय राजाऽसौ सचिवानिदमब्रवीत् ॥ ५६ ॥ सुहृदो भक्षयन्त्वथ फलान्येतानि सर्वशः ॥ अद्यहं चेकमेतद्वै फलं विप्रापितं महत् ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वा तत्फलं दत्त्वा सुहृद्भ्यश्चोत्तरासुतः ॥ करे कृत्वा फलं पक्वं ददार नृपतिः स्वयम् ॥ ५८ ॥ विदारितं फलं राज्ञा तत्र किमिरभूदपुः ॥ स कृष्णनयनस्ताम्रो दृष्टो भूपतिना स्वयम् ॥ ५९ ॥ तं दृष्ट्वा नृपतिः प्राह सचिवान्विस्मितामथ ॥ अस्तमभ्येति सविता विषादय न मे भयम् ॥ ६० ॥ अंगीकरोमि तं शापं कृमिको मां दशत्वयम् ॥ एवमुक्त्वा स राजेंद्रो ग्रीवायां संन्यवेशयत् ॥ ६१ ॥ अस्तं याते दिवानाथे धृतः कंठेऽथ कीटकः ॥ तक्षकस्तु तदा जातः कालरूपो भयानकः ॥ ६२ ॥ राजा संवेष्टितस्तेन दृष्ट्वापि महीपतिः ॥ मंत्रिणो विस्मयं प्राप्ता रुरुर्बुध्शुःखिता ॥ ६३ ॥ घोररूपमहिं वीक्ष्य बुद्बुदुस्ते भयार्दिताः ॥ चुकुशूः रक्षकाः सर्वे हाहाकारो महानभूत् ॥ ६४ ॥ वेष्टितो भोगिभोगेन विनष्टबहुपौरवः ॥ नोवाच नृपतिः किंचिन्न चचालोत्तरासुतः ॥ ६५ ॥

उत्थिताऽग्निशिखा घोरा विषजा तक्षका ननात् ॥ प्रजज्वाल नृपं त्वाशु गतप्राणं चकार ह ॥ ६६ ॥ हत्वाऽऽशु जीवितं राज्ञस्तक्षको गगने गतः ॥ जगद्गन्धं तु कुर्वाणं ददृशुस्तं जना इह ॥ ६७ ॥ स पपात गतप्राण राजा दग्ध इव द्रुमः ॥ चुकुशूश्च जनाः सर्वे मृतं दृष्ट्वा नराधिपम् ॥ ६८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीयस्कन्धे परीक्षिन्मरणं नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ गतप्राणं तु राजानं बालं पुत्रं समीक्ष्य च ॥ चंकुश्च मंत्रिणः सर्वे परलोकस्य सत्क्रियाः ॥ १ ॥ गंगातीरे दग्धदेहं भस्मप्रायं महीपतिम् ॥ अश्रुमि श्रामिषुक्तायां चितायामध्यरोपयन् ॥ २ ॥ दुर्मरेण मृतस्यास्य चकुश्चैवोर्ध्वदैहिकीम् ॥ किर्यां पुरोहितास्तस्य वेदमंत्रैर्विधानतः ॥ ३ ॥ ददुदानानि विप्रेभ्यो गाः सुवर्णं यथोचितम् ॥ अन्नं बहुविधं तत्र वस्त्राणि विविधानि च ॥ ४ ॥ सुमुहूर्ते सुतं बालं प्रजानां प्रीति वर्धनम् ॥ सिंहासने शुभे तत्र मंत्रिणः संन्यवेशयन् ॥ ५ ॥ पौरजानपदा लोकाश्चकुस्तं नृपतिं शिशुम् ॥ जनमेजयनामानं राजलक्षणम् संयुत ॥ ६ ॥ धात्रेयी शिक्षयामास राजपिहानि सर्वशः ॥ दिने दिने वर्धमानः स बभूव महामतिः ॥ ७ ॥ प्राप्ते चैकादशे वर्षे तस्मै कुलपुरोहितः ॥ यथोचितां ददौ किर्यां जग्राह स यथोचिताम् ॥ ८ ॥

दे. भा.
॥२९॥

वि.
अ. ११

धनुर्वेदं कृपःपूर्णं ददावस्मै सुसंस्कृतम् ॥ अर्जुनाय यथा द्रोणः कर्णाय भागवो यथा ॥ ९ ॥ संप्राप्तविद्यो बलवान्बभूव दुरतिक्रमः ॥ धनु
र्वेदे तथावेदे पारगः परमार्थवित् ॥ १० ॥ धर्मशास्त्रार्थकुशलः सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ चकार राज्यं धर्मात्मा पुरा धर्मसुतो यथा
॥ ११ ॥ ततः सुवर्णवर्माक्षो राजाकाशिपतिः किल ॥ वपुष्टर्मां शुभां कन्यां ददौ परीक्षिताय च ॥ १२ ॥ स तां प्राप्यसितापांगी मुमुदे
जनमेजयः ॥ काशिराजसुतां कांतां प्राप्य राजा यथा पुरा ॥ १३ ॥ विचित्रवीर्यो मुमुदे सुभद्रां च यथाऽर्जुनः ॥ विजहार महीपालो
वनेषूपवनेषु च ॥ १४ ॥ तया कमलपत्राक्ष्या शच्यां शतक्रतुर्यथा ॥ प्रजास्तस्य सुसंतुष्टा बभूवुः सुखलालिता ॥ १५ ॥ मंत्रिणः कर्म
कुशलाश्चक्रुः कर्षाणि सर्वशः ॥ एतस्मिन्नेवकाले तु मुनिरुत्तंकनामकः ॥ १६ ॥ तक्षकेण परिच्छिद्यो हस्तिनापुरमभ्यगात् ॥ वैरस्याप
चित्ति कोऽस्य प्रकुर्यादिति चिंतयन् ॥ १७ ॥ परीक्षितसुतं मत्वा तं नृपं समुपागतः ॥ कार्याकार्यं न जानासि समये नृपसत्तम ॥ १८ ॥
अकर्तव्यं करोष्यद्य अकर्तव्यं न करोषि च ॥ कित्वां संप्रार्थयाम्यद्य गतामर्षं निरुद्यमम् ॥ १९ ॥ अवैरज्ञमतंत्रज्ञं बालचेष्टासमन्वितम् ॥
जनमेजय उवाच ॥ किं वैरं न मया ज्ञातं न किं प्रतिकृतं मया ॥ २० ॥ तद्वद त्वं महाभाग करोमि यदनंतरम् ॥ उत्तंक उवाच ॥
पिताते निहतो भूप तक्षकेण दुरात्मना ॥ २१ ॥ मंत्रिणस्त्वं समाहूय पृच्छस्व पितृनाशनम् ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा
पप्रच्छ मंत्रिसत्तमान् ॥ २२ ॥ उचुस्ते द्विजशापेन दष्टः सपैणवे मृतः ॥ जनमेजय उवाच ॥ शस्त्राऽत्र कारणं राज्ञः शप्तस्य मुनिना
किल ॥ २३ ॥ तक्षकस्य तु को दोषो ब्रूहि मे मुनिसत्तम ॥ उत्तंक उवाच ॥ तक्षकेण धनं दत्त्वा कश्यपः किन्निवारितः ॥ २४ ॥ न स
किं तक्षको वैरी पितृहा तव भूपते ॥ आर्या रूरोः पुरा भूप दष्टा सपैण सा मृता ॥ २५ ॥ अविवाहिता तु मुनिना जीविता च पुनः
प्रिया ॥ रुरुणापि कृता तत्र प्रतिज्ञा चातिदारुणा ॥ २६ ॥ यं यं सर्पं प्रपश्यामि तं तं हन्म्यायुधेन वै ॥ एवं कृत्वा प्रतिज्ञां स
शस्त्रपाणी रुरुस्तदा ॥ २७ ॥ व्यचरत्पृथिवीं राजन्निघ्नन्सर्पान्यतस्ततः ॥ एकदा स वने घोरं जुहुभं जरसाऽन्वितम् ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥ ३० ॥

अपश्यदंडमुषम्य इतुं तं समुपाययौ ॥ अभ्यहृष्टांशतोविप्रस्तमुवाचाथ बुंभुः ॥ २९ ॥ नापराधोमि ते विप्र कस्मान्मामभिहंसि वे ॥
रुरुवाच ॥ प्राणप्रिया मे दयिता दष्टा सर्पेण सा मृता ॥ ३० ॥ प्रतिज्ञेयं तदा सर्प दुःखितेन मया कृता ॥ बुंभु उवाच ॥ नाहं
दशामि तेऽन्ये वे ये दशंति भुजंगमाः ॥ ३१ ॥ शरीरसमयोगेन न मां हिंसितुमर्हसि ॥ उत्तंक उवाच ॥ श्रुत्वा तां मानुषीं वाणीं
सर्पेणोक्तां मनोहराम् ॥ ३२ ॥ रुरुः पप्रच्छ कोऽसि त्वं कस्माद्बुंभुभतां गतः ॥ सर्प उवाच ॥ ब्राह्मणोऽहं पुरा विप्र सखा मे स्वगमा
भिधः ॥ ३३ ॥ विप्रो धर्मभृतां श्रेष्ठः सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ स मया वंचितो मौर्ख्यात्सर्प कृत्वा च तार्णकम् ॥ ३४ ॥ भयं च प्रापितोऽत्य
र्थमग्निहोत्रगृहे स्थितः ॥ तेन भीतेन शतोऽहं विह्वलेनातिवेपिना ॥ ३५ ॥ भव सर्पो मंदबुद्धे येनाहं धर्षितस्त्वया ॥ मया प्रसादितोऽत्यर्थ
सर्पेणासौ द्विजोत्तमः ॥ ३६ ॥ मामुवाचाथ तत्क्रोधात्किंचिच्छांतिमवाप्य च ॥ रुरुस्ते मोचिता शापस्यास्य सर्प भविष्यति ॥ ३७ ॥
प्रमतेस्तु सुतो नूनमिति मां सोऽब्रवीद्वचः ॥ सोऽहं सर्पो रुरुस्त्वं च शृणु मे परमं वचः ॥ ३८ ॥ अहिंसां परमो धर्मो विप्राणां नात्र
संशयः ॥ दया सर्वत्र कर्तव्या ब्राह्मणेन विजानता ॥ ३९ ॥

यज्ञादन्यत्र विप्रेन्द्र न हिंसा याज्ञिकी मता ॥ उत्तंक उवाच ॥ सर्पयोनेर्विनिर्मुक्तो ब्राह्मणोऽसौ रुरुस्ततः ॥ ४० ॥ कृत्वा तस्य च
शापांतं परित्यक्तं च हिंसनम् ॥ विविहिता तेन बाला मृता संजीविता पुनः ॥ ४१ ॥ कदनं सर्वसर्पाणां कृतं वैरमनुस्मरन् ॥ त्वं तु वैरं
समुत्सृज्य वर्तसे पन्नगेष्वथ ॥ ४२ ॥ विमन्युर्भरतश्रेष्ठ पितृघातनरेषु वै ॥ अंतरिक्षे मृतस्तातः स्नानदानविवर्जितः ॥ ४३ ॥ तस्योद्धारं च
राजेन्द्र कुरु इत्वाऽथ पन्नगान् ॥ पितुर्वैरं न जानाति जीवन्नेव मृतो हि सः ॥ ४४ ॥ दुर्गतिस्ते पितुस्तावद्यावत्तात्र हनिष्यसि ॥
अंबामस्वमिषं कृत्वा कुरु यत्नं नृपोत्तम ॥ ४५ ॥ सर्पसत्रं महाराज पितुर्वैरमनुस्मरम् ॥ मृत उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा राजा
जन्मेजयस्तदा ॥ ४६ ॥ नेत्राभ्यश्रुपातं च चकारातीव दुःखितः ॥ धिक् मामस्तु सुदुर्बुद्धेवृथा मानकरस्य वै ॥ ४७ ॥ पिता यस्य गतिं
घोरां प्राप्तः पन्नगपीडितः ॥ अद्याहं मखामारभ्य करोम्यपचितिं पितुः ॥ ४८ ॥ इत्वा सर्पानसंदिग्धो दीप्यमाने विभावसौ ॥ आहूय
मंत्रिणः सर्वां राजा वचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ कुर्वतु यज्ञसंभारं यथाऽहं मंत्रिसत्तमाः ॥ गंगातीरे शुभां भूमिं मापयित्वा द्विजोत्तमैः ॥ ५० ॥
कुर्वतु मंडपं स्वस्थाः शतस्तंभं मनोहरम् ॥ वेदी यज्ञस्य कर्तव्या ममाद्य सचिवाः खलु ॥ ५१ ॥

दि.
अ. ११

तदंगत्वे विधेयो वै सर्पसत्रः सुविस्तरः ॥ तक्षकस्तु पशुस्तत्र होतोत्तंको महासुनिः ॥ ५२ ॥ शीघ्रमाहूयतां विप्राः सर्वज्ञा वेदपारगाः ॥
सूत उवाच ॥ मंत्रिणस्तु तदा चक्रुर्भूषवाक्यैर्विचक्षणाः ॥ ५३ ॥ यज्ञस्य सर्वसंभारं वेदिं यज्ञस्य विस्तृताम् ॥ हवने वर्तमाने तु सर्पाणां
तक्षको गतः ॥ ५४ ॥ इंद्रं प्रति भयार्तोऽहं त्राहि मामिति चाब्रवीत् ॥ भयभीतं समाश्वास्य स्वासने संनिवेश्य च ॥ ५५ ॥ ददावभय
मत्यर्थं निर्भयो भव पन्नग ॥ तमिद्रशरणं ज्ञात्वामुनिर्दत्ताभयं तथा ॥ ५६ ॥ उत्तंकोऽह्यदुद्विग्नः सेन्द्रं कृत्वा निमंत्रणम् ॥ स्मृतस्तदा
तक्षकेण यायावरकुलोद्भवः ॥ ५७ ॥ आस्तीको नामधर्मात्मा जरत्कारुसुतो मुनिः ॥ तत्रागत्य मुनेर्बालस्तुष्टाव जनमेजयम् ॥ ५८ ॥
राजा तमर्चयामास दृष्ट्वा बालं सुपंडितम् ॥ अर्चयित्वानृपस्तं तु छंदयामास वांछितैः ॥ ५९ ॥ स तु वव्रे महाभाग यज्ञोऽयं विरम
त्विति ॥ सत्यबद्धो नृपस्तेन प्रार्थितश्च पुनस्तथा ॥ ६० ॥ होमं निवर्तयामास सर्पाणां मुनिवाक्यतः ॥ भारतं श्रावयामास वैशंपायन
विस्तरात् ॥ ६१ ॥ श्रुत्वाऽपि नृपतिः कामं न शांतिमभिजग्मिवान् ॥ व्यासं पप्रच्छभूपालो मम शांतिः कथं भवेत् ॥ ६२ ॥
मनोऽतिदह्यते कामं किं करोमि वदस्व मे ॥ पिता मे दुर्भगस्येव मृतः पार्थसुतात्मजः ॥ ६३ ॥ क्षत्रियाणां महाभाग संग्रामे मरणं
वरम् ॥ रणे वा मरणं व्यास गृहे वा विधिपूर्वकम् ॥ ६४ ॥ मरणं न पितुर्मेऽभू दंतरीक्षे भृतोऽवशः ॥ शांत्युपायं वदस्वात्र त्वं च सत्य
वतीसुत ॥ ६५ ॥ यथा स्वर्गं ब्रजेदाशु पिता मे दुर्गतिगतः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वितीस्कंधे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥
सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ उवाच वचनं तत्र सभायां नृपति च तम् ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु
राजन्प्रवक्ष्यामि पुराणं शुद्धमद्भुतम् ॥ पुण्यं भागवतं नामनानाख्यानयुतं शिवम् ॥ २ ॥ अध्यापितं मया पूर्वं शुकायात्मसुताय वै ॥
श्रावयामि नृप त्वां हि रहस्यं परमं मम ॥ ३ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां कारणं श्रवणात्किल ॥ शुभदं सुखदं नित्यं सर्वांगमसमुद्भूतम्
॥ ४ ॥ जनमेजय उवाच ॥ आस्तीकोऽयं सुतः कस्य विघ्नार्थं कथमागतः ॥ प्रयोजनं किमत्रास्य सर्पाणां रक्षणे प्रभो ॥ ५ ॥ कथये
तन्महाभाग विस्तरेण कथानकम् ॥ पुराणं च तथा सर्वं विस्तराद्ब्रूय सुव्रत ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ जरत्कारुर्मुनिः शांतो न चकार
गृहाश्रमम् ॥ तेन दृष्टावने गते लंबमानाः स्वपूर्वजाः ॥ ७ ॥

ततस्तमाहुः कुरु पुत्र दारान्यथा च नः नस्यात्परमा हि तृप्तिः ॥ स्वर्गे ब्रजामःखलुः दुःखमुक्ता वयं सदाचारयुते सुते वै ॥ ८ ॥ स
तानुवाचाथ लभे समानामयाचितां चातिवशानुगं च ॥ तदा गृहारंभमहं करोमि ब्रवीमि तथ्यं मम पूर्वजा वै ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा ताञ्जर
त्कारुर्गतस्तीर्थान्प्रति द्विजः ॥ तदेव पन्नगाः शप्ता मात्राऽग्नौ निपतन्त्विति ॥ १० ॥ कश्यपश्च मुनेः पत्न्यौ कद्रुश्च विनता तथा ॥
दृष्ट्वाऽऽदित्यरथे चाश्वमूचतुश्च परस्परम् ॥ ११ ॥ तं दृष्ट्वा च तदा कद्रुर्विनतामिदमब्रवीत् ॥ किं वणोऽयं हयो भद्रसत्पुत्रं प्रब्रूहि मा
चिरम् ॥ १२ ॥ विनतोवाच ॥ श्वेत एवाश्वराजोऽयं किं वा त्वं मन्यसे शुभे ॥ ब्रूहि वर्णं त्वमप्यस्य ततस्तु विपणावहे ॥ १३ ॥
कद्रुरुवाच ॥ कृष्णवर्णमहं मन्ये हयमेनं शुचिस्मिते ॥ एहि सार्धं मया दिव्यं दासीभावाय भामिनि ॥ १४ ॥ सूत उवाच ॥ कद्रुश्च
स्वसुतानाह सर्वान्सर्पान्वशे स्थितान् ॥ बालाञ्छयामान्प्रकुर्वतु यावन्तोऽश्वशरीरके ॥ १५ ॥ नेति केचन तत्राहुस्तानथाऽसौ शशाप ह ॥
जनमेजयस्य यज्ञे वै गमिष्यथ हुताशनम् ॥ १६ ॥ अन्ये चकुर्हयं सर्पाः कर्षुरवर्णभोगकैः ॥ वेष्टयित्वाऽस्य पुच्छन्तु मातुः प्रिय
चिकीर्षया ॥ १७ ॥ भगिन्यौ च सुसंयुक्ते गत्वा ददृशतुर्हयम् ॥ कर्षुरं तं हयं दृष्ट्वा विनता चातिदुःखिता ॥ १८ ॥
तदाऽऽजगाम गरुडः सुतस्तस्या महाबलः ॥ स दृष्ट्वा मातरं दीनामपृच्छत्पन्नगाशनः ॥ १९ ॥ मातःकथं सुदीनाऽसिरुदितेदेव विभासि
मे ॥ जीव माने मयि सुते तथाऽन्ये रविसारथौ ॥ २० ॥ दुःखिताऽसि ततो वा धिग्जीवितं चारुलोचने ॥ किं जातेन सुतेनाथ यदि
माता सदुःखिता ॥ २१ ॥ शंस मे कारणं मातःकरोमि विगतज्वराम् ॥ विनतोवाच ॥ सपत्न्या दास्यहं पुत्रं किं ब्रवीमि वृथा क्षता
॥ २२ ॥ बह मां सा ब्रवीत्यद्य तेनाऽस्मि दुःखिता सुता ॥ गरुड उवाच ॥ वहिष्येऽहं तत्र किल यत्र सा गंतुमुत्सुका ॥ २३ ॥ मा शोकं
कुरु कल्याणि निश्चितां त्वां करोम्यहम् ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्ता सा गतापार्थं कद्रोश्च विनता तदा ॥ २४ ॥ दासीभावमपाकर्तुं
गरुडोऽपि महाबलः ॥ उवाह तां सपुत्रां वै सिन्धोः पारं जगाम ह ॥ २५ ॥ गत्वा तां गरुडः प्राहः ब्रूहि मातर्नमोऽस्तुते ॥ कथं
मुच्येत मे माता दासीभावादसंशयम् ॥ २६ ॥ कद्रुरुवाच ॥ अमृतं देवलोकात्त्वं बलदानीय मे सुतान् ॥ समर्पय सुताद्याशु मातरं
मोचयाबलाम् ॥ २७ ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्तः प्रययौ शीघ्रमिद्रलोकं महाबलः ॥ कृत्वा युद्धं जहाराऽऽशु सुधाकुंभं खगोत्तमः ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥३३॥

हि.
अ. १२

समानीयामृतं मात्रे वैनतेयः समर्पयत् ॥ मोचिता विनता तेन दासी भावादसंशयम् ॥ २९ ॥ अमृतसंजहारैर्द्रः स्नातुं सर्गां यदा गताः
दासीभावाद्भिनिर्मुक्ता विनता विपतेर्बलात् ॥ ३० ॥ तत्राऽऽस्तीर्णः कुशास्तैस्तु लीढाः पन्नगनायकैः ॥ द्विजिह्वास्ते सुसंपन्नाः कुशाग्रस्प
र्शमात्रतः ॥ ३१ ॥ मात्रा शप्ताश्च ये नागा वासुकिप्रमुखाः शुचाः ॥ ब्रह्माणं शरणं गत्वा ते होत्रुः शापजंमयम् ॥ ३२ ॥ तानाह भग
वान्ब्रह्मा जरत्कारुर्महासुनिः ॥ वासुकेर्मगिनीं तस्मै अर्पयध्वं सनामिकाम् ॥ ३३ ॥ तस्यां यो जायतेपुत्रः स वस्त्राता भविष्यति ॥
आस्तीक इति नामाऽसौ भविता नात्र संशयः ॥ ३४ ॥ वासुकिस्तु तदाकर्ण्य वचनं ब्रह्मणः शिवम् ॥ वनं गत्वा सुतां तस्मै ददौ विनय
पूर्वकम् ॥ ३५ ॥ समानां तां मुनिर्ज्ञात्वा जरत्कारुरुवाच तम् ॥ अप्रियं मे यदा कुर्यात्तदा तां संत्यजाम्यहम् ॥ ३६ ॥ वाग्बंधं तादृशं
कृत्वा मुनिर्जग्राह तां स्वयम् ॥ दत्त्वा चवासुकिः कामं भवनं स्वं जगामह ॥ ३७ ॥ कृत्वा पर्णकुटीं शुभ्रां जरत्कारुर्महावने ॥ तया
सह सुखं प्राप रममाणः परंतप ॥ ३८ ॥ एकदा भोजनं कृत्वा सुतोऽसौ मुनिसत्तमः ॥ भगिनी वासुकेस्तत्र संस्थिता वरवर्णिनी ॥ ३९ ॥
न संबोधयितव्योऽहं त्वया कान्ते कथंचन ॥ इत्युक्त्वा तु गतो निद्रां मुनिस्तां सुदतीं तदा ॥ ४० ॥ रविरस्तगिरिं प्राप्तः संध्याकाल उप
स्थिते ॥ किं करोमि न मे शांतिस्त्यजेन्मां बोधितः पुनः ॥ ४१ ॥ धर्मलोपभयाद्भीता जरत्कारुरर्चितयत् ॥ नोचेत्प्रबोधयाम्येनं संध्या
कालो बृथाव्रजेत् ॥ ४२ ॥ धर्मनाशाद्वरं त्यागस्तथाऽपि मरणध्रुवम् ॥ धर्महानिर्नराणां हि नरकाय भवेत्पुनः ॥ ४३ ॥ इति संचित्य सा
बाला तं मुनिप्रत्यबोधयत् ॥ संध्याकालोऽपि संजात उत्तिष्ठोत्तिष्ठ सुव्रत ॥ ४४ ॥ उत्थितोऽसौ मुनिः कोपात्तामुवाच ब्रजाम्यहम् ॥ त्वं
तु भ्रातृगृहं याहि निद्राविच्छेदकारिणि ॥ ४५ ॥ वेपमानाऽब्रवीद्वाक्यमित्युक्ता मुनिना तदा ॥ भ्रात्रा दत्ता यदर्थं तत्कथं स्यादमितप्रभ
॥ ४६ ॥ मुनिः प्राह जरत्कारुं तदस्तीति निराकुलः ॥ गता सा मुनिना त्यक्ता वासुकेः सदनं तदा ॥ ४७ ॥ पृष्ट्वा भ्रात्राऽब्रवीद्वाक्यं यथोक्तं
पतिना तदा ॥ अस्तीत्युक्त्वा च हित्वा मां गतोऽसौ मुनिसत्तमः ॥ ४८ ॥ वासुकिस्तु तदाकर्ण्य सत्यवाग्मुनिरित्युत ॥ विश्वासं च परं
कृत्वा भगिनीं तां समाश्रयत् ॥ ४९ ॥ ततः कालेन कियता जातोऽसौ मुनिबालकः ॥ आस्तीक इतिनामाऽसौ विख्यातः कुरुसत्तम ॥ ५० ॥

दे. मा.
॥३४॥

वि.
अ. १२

भुवि ॥ यायावरकुलोत्पन्नो वासुकेभोगिमासुतः ॥ ५२ ॥ स्वास्त तस्मिन् महाबाहो भारत सकलं भुवि ॥ देवतां च पितॄन्मनुजान्
मुनयस्तथा ॥ ५३ ॥ कृतेन मुकृतेनापि न पिता स्वर्गतिं गतः ॥ पावितं न कुलं कृत्स्नं त्वया भूपतिसत्तम ॥ ५४ ॥ देव्याभ्याऽऽयतनं
भूषविस्तीर्णं कुरु भक्तिः ॥ येन वै सकला सिद्धिस्तव स्यान्ननमेजय ॥ ५५ ॥ पूजिता परया भक्त्या शिवा सकलदा सदा ॥ कुलवृद्धिं
करोत्येव राज्यं च सुस्थिरं सदा ॥ ५६ ॥ देवीमखं विधानेन कृत्वा पार्थिवसत्तम ॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं परमं शृणु ॥ ५७ ॥
त्वामहं श्रावयिष्यामि कथाः परमपावनीम् ॥ संसारतारिणीं दिव्यां नानारस समाहताम् ॥ ५८ ॥ न श्रोतव्यं परं चास्मात्पुराणाद्विद्यते
भुवि ॥ नाराध्यं विद्यते राजन्देवीपादांबुजादृते ॥ ५९ ॥ ते सभाग्याः कृतप्रज्ञा धन्यास्ते नृपसत्तम ॥ येषां चित्ते सदा देवी वसति प्रेम
संकुले ॥ ६० ॥ सुदुःखितास्ते दृश्यन्ते भुवि भारत भारते ॥ नाराधिता महामाया यैर्जनैश्च सदाबिका ॥ ६१ ॥ ब्रह्मादयः सुराः सर्वे
यदाराधनतत्पराः ॥ वर्तन्ते सर्वदा राजंस्तां न सेवेत को जनः ॥ ६२ ॥

य इदं शृणुयान्नित्यं सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ भगवत्या समाख्यातं विष्णवे यदनुत्तमम् ॥ ६३ ॥ तेन श्रुतेन ते राजंश्चित्तशांतिर्भ
विष्यति ॥ पितॄणां चाक्षयः स्वर्गः पुराणश्रवणाद्भवेत् ॥ ६४ ॥ इति श्रीदेवीभागवतेमहापुराणे द्वितीयस्कंधे श्रोतृप्रवक्तृप्रसंगो नाम द्वाद
शोऽध्यायः ॥ १२ ॥ स्कंधश्चायं समाप्तः ॥ २ ॥ द्वाविंशत्यधिकसंख्यैः पद्यैः शतशतैः शुभैः ॥ श्रीमद्भासमुखोद्गीतेद्वितीयस्कंध ईरितः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते द्वितीयस्कन्धः समाप्तः

इति श्रीमद्देवीभागवते द्वितीयस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते तृतीयस्कन्धः प्रारम्भ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते तृतीयस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशायनमः ॥ जनमेजय उवाच ॥ भगवन्भवता प्रोक्तं यज्ञमंबाभिधं महत् ॥ सा का कथं समुत्पन्ना कुरु कस्माच्च किंयुणा ॥ १ ॥
कीदृशश्च मखतस्याः स्वरूपं कीदृशं तथा ॥ विधानं विधिवद् ब्रूहि सर्वज्ञोऽसि दयानिधे ॥ २ ॥ ब्रह्माण्डस्य तथोत्पत्तिं वद विस्तरतस्तथा
॥ यथोक्तं यादृशं ब्रह्मन्नखिलं वेत्ति भूसुर ॥ ३ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च त्रयो देवा मया श्रुताः ॥ सृष्टिं पालनसंहारकारकाः समुणास्त्वमी
॥ ४ ॥ स्वतंत्रास्ते महात्मानः पाराशर्यं वदस्व मे ॥ अहोस्वित्परतंत्रास्ते श्रोतुमिच्छामि सांप्रतम् ॥ ५ ॥ मृत्युधर्माश्च ते नो वा सच्चि
दानंदरूपिणः ॥ अधिभूतादिभिर्युक्ता न वा दुःखैस्त्रिधात्मकैः ॥ ६ ॥ कालस्य वशगा नो वा ते सुरेंद्रा महाबलाः ॥ कथं ते वै समुत्पन्नाः
कस्मादिति च संशयः ॥ ७ ॥ हर्षशोकयुतास्ते वै निद्रालस्यसमन्विताः ॥ सप्त धातुमयास्तेषां देहाः किं वाऽन्यथा मुने ॥ ८ ॥ कैर्द्रव्यै
निर्मितास्ते वै कैर्युगैरिंद्रियैस्तथा ॥ भोगश्च कीदृशस्तेषां प्रमाणमायुषस्तथा ॥ ९ ॥ निवासस्थानमप्येषां विभूतिं च वदस्व मे ॥ श्रोतुमि
च्छाम्यहं ब्रह्मन्विस्तरेण कथामिमाम् ॥ १० ॥

पृष्टोऽसौ नारदो मुनिः ॥ विस्मितः प्रत्युवाच मुनिवितः शृणु धृषते ॥ १२ ॥ कस्मिन्समये चाहं गंगातीरे स्थितः मुनिम् ॥ अपश्यं
नारदं शांतं सर्वज्ञं वेदवित्तमम् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वाऽहं मुदितो गत्वा पादयोरपतं मुनेः ॥ तेनाज्ञप्तः समीपेऽस्य संविष्टश्च वरासने ॥ १४ ॥
श्रुत्वा कुशलवार्ता वै तमपृच्छं विधेः सुतम् ॥ निविष्टं जाह्नवीतीरे निर्जने सूक्ष्मवालुके ॥ १५ ॥ मुनेऽतिविततस्यास्य ब्रह्मांडस्य महा
मते ॥ कः कर्ता परमः प्रोक्तस्तन्मे ब्रूहि विधानतः ॥ १६ ॥ कस्मादेतत्समुत्पन्ने ब्रह्मांडे मुनिसत्तम ॥ अनित्यं वा तथा नित्यं तदाचक्ष्व
द्विजोत्तम ॥ १७ ॥ एककर्तृकमेतद्वा बहुकर्तृकमन्यथा ॥ अकर्तृकं न कार्यस्याद्विरोधोऽयं विभाति मे ॥ १८ ॥ इति संदेहसंदोहे मम मां
तारयाधुना ॥ विकल्पकोटीः कुर्वाणं संसारेऽस्मिन्प्रविस्तरे ॥ १९ ॥ ब्रुवंति शंकरं केचिन्मत्वा कारणकारणम् ॥ सदाशिवं महादेवं प्रल
योत्पत्तिवर्जितम् ॥ २० ॥ आत्मारामं सुरेशं च त्रिगुणं निर्मलं हरम् ॥ संसारतारकं नित्यं सृष्टिस्थित्यंतकारणम् ॥ २१ ॥
अन्ये विष्णुं स्तुवंत्येनं सर्वेषां प्रभुमीश्वरम् ॥ परमात्मानमव्यक्तं सर्वशक्तिसमन्वितम् ॥ २२ ॥ भुक्तिदं मुक्तिदं शांतं सर्वादिं सर्वतो
मुखम् ॥ व्यापकं विश्वशरणमनादिनिधनं हरिम् ॥ २३ ॥ धातारं च तथा चान्ये ब्रुवंति सृष्टिकारणम् ॥ तमेव सर्ववैत्तारं सर्वभूतप्र
वर्तकम् ॥ २४ ॥ चतुर्मुखं सुरेशानं नाभिपद्मभवं विभुम् ॥ स्रष्टारं सर्वलोकानां सत्यलोकनिवासिनम् ॥ २५ ॥ दिनेशं प्रवदंत्यन्ये सर्वेशं
वेदवादिनः ॥ स्तुवंति चैव गायंति सायंप्रातरतंद्रिताः ॥ २६ ॥ यजंति च तथा यज्ञे वासवं च शतक्रतुम् ॥ सहस्राक्षं देवदेवं सर्वेषां
प्रभुमुल्बणम् ॥ २७ ॥ यज्ञाधीशं सुराधीशं त्रिलोकेशं शर्चापतिम् ॥ यज्ञानां चैव भोक्तारं सोमपं सोमप्रियम् ॥ २८ ॥ वरुणं च तथा
सोमं पावकं पवनं तथा ॥ यमं कुबेरं धनदं गणाधीशं तथापरे ॥ २९ ॥ हेरं च गजवक्रं च सर्वकार्यप्रसाधकम् ॥ स्मरणात्सिद्धिदं कार्यं
कामदं कामगं परम् ॥ ३० ॥ भवानीं केचनाचार्याः प्रवदंत्यखिलार्थदाम् ॥ आदिमायां महाशक्तिं प्रकृतिं पुरुषानुगाम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मे
कृतासमापन्नां सृष्टिस्थित्यंतकारिणीम् ॥ मातरं सर्वभूतानां देवतानां तथैव च ॥ ३२ ॥ अनादिनिधनां पूर्णां व्यापिकां सर्वजंतुषु ॥
ईश्वरीं सर्वलोकानां निर्गुणां सगुणां शिवाम् ॥ ३३ ॥

दे. मा.
॥ ३ ॥

वैष्णवीं शांकरां ब्राह्मीं वासवीं वारुणीं तथा ॥ वाराहीं नारसिंहीं च महालक्ष्मीं तथाऽऽद्भुतम् ॥ ३४ ॥ वेदमातरमेकां च विद्यां भवतरोः
स्थिराम् ॥ सर्वदुःखनिहन्त्रीं च स्मरणात्सर्वकामदाम् ॥ ३५ ॥ मोक्षदां च मुमुक्षुणां कामदां च फलार्थिनाम् ॥ त्रिगुणातीतरूपां च गुण
विस्तारकारकाम् ॥ ३६ ॥ निर्गुणां सगुणां तस्मात्तां ध्यायति फलार्थिनः ॥ निरंजनं निराकारं निर्लेपं निर्गुणं किल ॥ ३७ ॥ अरूपं
व्यापकं ब्रह्म प्रवदन्ति मुनीश्वराः ॥ वेदोपनिषदि प्रोक्तस्तेजोमय इति क्वचित् ॥ ३८ ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्रनयनस्तथा ॥ सहस्रकर
कर्णश्च सहस्रास्यः सहस्रपात् ॥ ३९ ॥ विष्णोः पादमथाकाशं परमं समुदाहृतम् ॥ विराजं विरजं शांतं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ४० ॥
पुरुषोत्तमं यथा चान्ये प्रवदन्ति पुराविदः ॥ नैकोऽपीति वदन्त्यन्ये प्रभुरीशः कदाचनः ॥ ४१ ॥ अनीश्वरमिदं सर्वं ब्रह्मांडमिति केचन ॥
न कदाऽपीशजन्यं यज्जगदेतचितितम् ॥ ४२ ॥ सदैवेदमनीशं च स्वभावोत्थं सदेहशम् ॥ अकर्ताऽसौ पुमान्प्रोक्तः प्रकृतिस्तु तथा च
सा ॥ ४३ ॥ एवं वदन्ति सांख्याश्च मुनयः कपिलादयः ॥ एते संदेहसंदोहा प्रभवन्ति तथाऽपरे ॥ ४४ ॥ विकल्पोपहतं चेतः किं करोमि
मुनीश्वर ॥ धर्माधर्मविवक्षायां न मनो मे स्थिरं भवेत् ॥ ४५ ॥
को धर्मः कीदृशोऽधर्मश्चिह्नं नैवोपलभ्यते ॥ देवाः सत्त्वगुणोत्पन्नाः सत्यधर्मव्यवस्थिता ॥ ४६ ॥ पीडयन्ते दानवैः पापैः कुत्र धर्मव्यव
स्थितिः ॥ धर्मस्थिताः सदाचाराः पांडवा मम वंशजा ॥ ४७ ॥ दुःखं बहुविधं प्राप्तास्तत्र धर्मस्य का स्थितिः ॥ अतो मे हृदयं तात
वेपतेऽतीव संशये ॥ ४८ ॥ कुरु मेऽसंशयं चेतः समर्थोऽसि महामुने ॥ ब्राहि संसारवार्धेस्त्वं ज्ञानपोतेन मां मुने ॥ ४९ ॥ मज्जन्तं
चोत्पतन्तं च मग्नं मोहजलाविले ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां तृतीयस्कंधे जनमेजयप्रश्ने
प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ यत्त्वया च महाबाहो पृष्टोऽहं कुरुसत्तम ॥ तान्प्रश्नान्नारदः प्राह मया पृष्टो मुनीश्वरः ॥ १ ॥
नारद उवाच ॥ व्यास किं ते ब्रवीम्यद्य पुराऽयंसंशयो मम ॥ उत्पन्नो हृदयेऽत्यर्थं संदेहासारपीडितः ॥ २ ॥ गत्वाऽहं पितरं स्थाने ब्रह्माण
ममितौजसम् ॥ अपृच्छं यत्त्वया पृष्टं व्यासाद्य प्रश्नुत्तमम् ॥ ३ ॥ पितः कुतः समुत्पन्नं ब्रह्मांडमखिलं विभो ॥ भवत्कृतेन वा सम्यकिं
वा विष्णु कृतं त्विदम् ॥ ४ ॥ रुद्रकृतं वा विश्वात्मन्ब्रूहि सत्यं जगत्पते ॥ आराधनीयः कः कामं सर्वोत्कृष्टं कः प्रभुः ॥ ५ ॥
तत्सर्वं वद मे ब्रह्मन्संदेहोऽच्छिद्यश्चिदानच ॥ निमग्नो ह्यस्मि संसारे दुःखरूपेऽनृतोपमे ॥ ६ ॥

त.
प्र. २

दे. भा.
॥ ५ ॥

पंचवर्षसहस्राणि कृतवान्युद्धमुत्तमम् ॥ तदा विलोकितौ देव्यौ हरिणा विनिपातितौ ॥ २९ ॥ उत्संगं विपुलं कृत्वा तत्रैव निहतौ च तौ ॥
रुद्रस्तत्रैव संप्राप्तो यत्राऽऽर्वा संस्थिताबुधौ ॥ ३० ॥ त्रिमिः संवीक्षिताऽस्माभिः ॥ स्वस्था देवी मनोहरा ॥ संतुस्ता परमा शक्तिरूवा
चास्मानवस्थितान् ॥ ३१ ॥ कृपावलोकनेः कृत्वा पावनैर्मुदितानथ ॥ देव्युवाच ॥ काजेशाः स्वानि कार्याणि कुरुध्वं समतंद्रिताः ॥ ३२ ॥
सृष्टिस्थितिविशिष्टानिहतावैतो महासुरौ ॥ कृत्वा स्वानि निकेतानि वसध्वं विगतज्वराः ॥ ३३ ॥ प्रजाश्चतुर्विधाः सर्वाः सृजध्वं स्वा
विभूतिभिः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः पेशलं सुखदं मृदु ॥ ३४ ॥ अब्रूम तामशक्ताः स्मः कथं कुर्मस्त्विमाः प्रजाः ॥ न मही
वितता मातः सर्वत्र विततं जलम् ॥ ३५ ॥ न भूतानि गुणाश्चापि तन्मन्त्राणीन्द्रियाणि च ॥ तदाकर्ण्य वचोस्माकं शिवा जाता
स्मितानना ॥ ३६ ॥ झटित्येवागतं तत्र विमानं गगनाच्छुभम् ॥ सोवाचास्मिन्तुराः कामं विशध्वं गतसाध्वसाः ॥ ३७ ॥ विमाने ब्रह्म
विष्ण्वीशा दर्शयाम्यद्य चाद्भुतम् ॥ तन्निसम्य वचस्तस्या ओमित्युक्त्वा पुनर्वयम् ॥ ३८ ॥ समारूढोपविष्टाः स्मो विमाने रत्नमंडिते ॥
मुक्तादामसुसंवीते किंकिणीजालशन्दिने ॥ ३९ ॥

सुरसद्मनिभे रम्ये त्रयस्तत्राविशंकिताः ॥ सोपविष्टास्ततो दृष्ट्वा देव्यस्मान्विजितेन्द्रियान् ॥ ४० ॥ स्वशक्त्या तद्विमानं वै नोदयामास
चांबरे ॥ ४१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां तृतीयस्कंधे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ विमानं
तन्मनोवेगं यत्र स्थानांतरे गतम् ॥ न जलं तत्र पश्यामो विस्मितः स्मो वयं तदा ॥ १ ॥ वृक्षः सर्वफला रम्याः कोकिलारावमंडिताः ॥
मही महीधराः कामं वनान्युपवनानि च ॥ २ ॥ नार्यश्च पुरुषाश्चैव पशवश्च सरिद्धराः ॥ वाप्यः कृपास्तडागाश्च पल्वलानि च निर्झराः
॥ ३ ॥ पुरतो नगरं रम्यं दिव्यप्राकारमंडितम् ॥ यज्ञशालासमायुक्तं नानाहर्म्यविराजितम् ॥ ४ ॥ प्रत्यभिज्ञा तदा जाताऽप्यस्माकंप्रेक्ष्य
तत्पुरम् ॥ स्वर्गोऽयमिति केनासौ निर्मितोऽस्ति तदाऽद्भुतम् ॥ ५ ॥ राजानं देवसंकाशं व्रजंतं मृगयां वने ॥ अस्माभिः संस्था दृष्ट्वा
विमानोपरि चाबिका ॥ ६ ॥ क्षणाच्चाल गगने विमानं पवनेरितम् ॥ मुहूर्ताद्गततः प्राप्तं देशे चान्ये मनोहरे ॥ ७ ॥ नंदनं च वनं तत्र
दृष्ट्वास्माभिरुत्तमम् ॥ पारिजाततरुच्छायासंश्रिता सुरभिःस्थिता ॥ ८ ॥ चतुर्दतो गजस्तस्याः समीपे समवस्थितः ॥ तत्राप्सरसां
वृन्दानि मेनकाप्रभृतीनि च ॥ ९ ॥ क्रीडन्ति विविधैर्भावैर्गाननृत्य समन्वितैः ॥ गंधर्वाः शतशस्तत्र यक्षा विद्याधरास्तथा ॥ १० ॥

दे. भा.
॥ ७ ॥

मुक्तादामपरिक्रिष्टो नानादामविराजितः ॥ अशोकवकुलारूप्यैश्च वृक्षैः कुरुवकादिभिः ॥ ३३ ॥ संवृतः सर्वतः सौम्यैः केतकी चंपकैर्वृतः ॥
कोकिलारावसंघुष्टो दिव्य गंधसमन्वितः ॥ ३४ ॥ द्विरेफातिरणत्कारै रंजितः परमाद्भुतः ॥ तस्मिन्दीपे शिवाकारः पर्यंकः सुमनोहरः
॥ ३५ ॥ रत्नालि खचितोऽत्यर्थं नानारत्नविराजितः ॥ दृष्टोऽस्माभिर्विमानस्थैर्दूरतः परिमंडितः ॥ ३६ ॥ नानास्तरणसंछन्न इन्द्रचापस
मन्वितः ॥ पर्यंकप्रवरे तस्मिन्नुपविष्टा वरांगना ॥ ३७ ॥ रक्तमाल्यांबरधरा रक्तगंधानुलेपना ॥ सुरक्तनयनाकांता विद्युत्कोटिसमप्रभा
॥ ३८ ॥ सुचारुवदना रक्तदंतच्छदविराजिता ॥ रमाकोट्यधिका कांत्या सूर्यबिंबनिभाखिला ॥ ३९ ॥ वरपाशाकुशाभीष्टधरा श्रीभुवने
श्वरी ॥ अदृष्टपूर्वा सा दृष्टा सुंदरी स्मितभूषणा ॥ ४० ॥ ह्रींकारजपनिष्ठस्तु पक्षिवृंदैर्निषेविता ॥ अरुणा करुणामूर्तिः कुमारी नवयौवना
॥ ४१ ॥ सर्वशृङ्गारवेषाढ्या मंदस्मितमुखांबुजा ॥ उद्यत्पीनकुचद्वंद्वनिर्जितांभोजकुड्मला ॥ ४२ ॥ नानामणिगणाकीर्णभूषणरूपशोभिता ॥
कनकांगदकेयूरकिरीटपरिशोभिता ॥ ४३ ॥ कनच्छ्रीचक्रताटकवितंकमदनांबुजा ॥ हृल्लेखा भुवनेशीति नामजापपरायणेः ॥ ४४ ॥

सखीवृंदैः स्तुता नित्यं भुवनेशी महेश्वरी ॥ हृल्लेखाद्याभिरमरकन्याभिः परिवेष्टिता ॥ ४५ ॥ अनंगकुसुमाद्याभिर्देवीभिः परिवेष्टिता ॥
देवी षट्कोणमध्यस्थयंत्रराजोपरिस्थिता ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वा तां विस्मिताः सर्वे वयं तत्र स्थिताभवन् ॥ केयं कांता च किं नाम न जानीमोऽत्र
संस्थिता ॥ ४७ ॥ सहस्रनयनारामा सहस्रकरसंयुता ॥ सहस्रवदना रम्या भाति दूरादसंशयम् ॥ ४८ ॥ नाप्सरा नापि गंधर्वा नेयं
देवांगना किल ॥ इति संशयमापन्नास्तत्र नारद संस्थिताः ॥ ४९ ॥ तदाऽसौ भगवान्विष्णुर्देष्टुं तां चारुहासिनीम् ॥ उवाचांवां स्वविज्ञा
नात्कृत्वा मनसि निश्चयम् ॥ ५० ॥ एषा भगवती देवी सर्वेषां कारणं हि नः ॥ महाविद्या महामाया पूर्णा प्रकृतिरव्यया ॥ ५१ ॥ दुर्ज्ञे
याऽल्पधियां देवी योगगम्या दुराशया ॥ इच्छा परात्मनः कामं नित्यानित्यस्वरूपिणी ॥ ५२ ॥ दुराराध्याऽल्पभाग्यैश्च देवी विश्वेश्वरी
शिवा ॥ वेदगर्भा विशालाक्षी सर्वेषामादिरीश्वरी ॥ ५३ ॥ एषा संहत्य सकलं विश्वं क्रीडति संक्षये ॥ लिंगानि सर्वजीवानां स्वशरीरे
निवेश्य च ॥ ५४ ॥ सर्वबीजमयी ह्येषा राजते सांप्रत सुरौ ॥ विभूतयः स्थिताः पार्श्वे पश्यतां कोटिशः क्रमात् ॥ ५५ ॥

तु.
अ. ३

तम् ॥ यदत्र दर्शनं प्राप्ता भगवत्याः स्वयं त्विदम् ॥ ५७ ॥ तपस्तप्तं पुरा यत्प्राप्तस्त्वेदं फलश्रुतमम् ॥ अन्यथा दर्शनं कुत्र भवेदस्माकमा
वरात् ॥ ५८ ॥ पश्यन्ति प्रण्यपुंजा ये ये वदान्या स्तपस्विनः ॥ रागिणो नैव पश्यन्ति देवीं भगवतीं शिवाम् ॥ ५९ ॥ मूलप्रकृतिरेवैषा
सदा पुरुष संगता ॥ ब्रह्मांडं दर्शयत्येषा कृत्वा वै परमात्मने ॥ ६० ॥ ब्रह्माऽसौ दृश्यमखिलं ब्रह्मांडं देवतास्तुरी ॥ तस्यैषा कारणं सर्वा
माया सर्वेश्वरी शिवा ॥ ६१ ॥ क्वाहं वा क्व सुराः सर्वे रमाद्याः सुरयोषितः ॥ लक्षांशेन तुलामस्या न भवामः कथंचन ॥ ६२ ॥ सैषा
वरांगना नाम या दृष्टा वै महार्णवे ॥ बालभावे महादेवी दोलयन्तीव मां मुदा ॥ ६३ ॥ शयानं वटपत्रे च पर्यके सुस्थिरे दृढे ॥ पादांशुष्ठं
करे कृत्वानिवेश्य मुखपंकजे ॥ ६४ ॥ लेलिहंतं च क्रीडंतमनेकैर्बालचेष्टितैः ॥ रममाणं कोमलांगं वटपत्रपुटे स्थितम् ॥ ६५ ॥ गायन्ती
दोलयन्ती च बालभावान्मयि स्थिते ॥ सेयं सुनिश्चितं ज्ञानं जातं मे दर्शनादिव ॥ ६६ ॥

कामं नो जननी सैषाऽशृणु तं प्रवदाम्यहम् ॥ अनुभूते मया पूर्वं प्रत्यभिज्ञा समुत्थिता ॥ ६७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्टाद
शादस्यां संहितायां तृतीस्कन्धे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुः पुनराह जनादेनः ॥ वयं गच्छेमपांश्वेऽस्याः
प्रणमंतः पुनः पुनः ॥ १ ॥ सेयंवरा महामाया दास्यत्येषा वरान्दि नः ॥ स्तुवामः संनिधिं प्राप्य निर्भयाश्चरणांतिके ॥ २ ॥ यदि नो
वारयिष्यन्ति द्वारस्थाः परिचारकाः ॥ पठिष्यामश्च तत्रस्थाः स्तुतिं देव्याः समाहिताः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्ते हरिणा वाक्ये सुप्रहृष्टौ
सुसंस्थितौ ॥ जातौ प्रमुदितौ कामं निकटे गमनाय च ॥ ४ ॥ ओमित्युक्त्वा हरिं सर्वे विमानात्स्वरितास्त्रयः ॥ उत्तीर्य निर्गताद्वारि शंक
माना मनस्यलम् ॥ ५ ॥ द्वारस्थान्वीक्ष्य तान्सर्वान्देवी भगवती तदा ॥ स्मितं कृत्वा चकाराशु तांस्त्रीन्स्त्रीरूपधारिणः ॥ ६ ॥ वयं
युवतयो जाताः सुरूपाश्चारुभूषणाः ॥ विस्मयं परमं प्राप्ता गतास्तत्संनिधिं पुनः ॥ ७ ॥ सा दृष्ट्वा नः स्थितास्तत्र स्त्रीरूपाश्चरणांतिके ॥
प्यलोकयत चार्वर्गी प्रेमसंपूर्णया दृशा ॥ ८ ॥ प्रणम्य तां महादेवी पुरतः संस्थिता वयम् ॥ परस्परं लोकयंतः स्त्रीरूपाश्चारुभूषणाः
॥ ९ ॥ पादपीठं प्रेक्षमाणा नानामणि विभूषितम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाश स्थितास्तत्र वयं त्रयः ॥ १० ॥

दे. मा.
॥ ९ ॥

काश्चिद्रक्तांबरास्तत्र सहचर्यः सहस्रशः ॥ काश्चित्रीलांबरा नार्यस्तथा पीतांबराः शुभाः ॥ ११ ॥ देव्यः सर्वाः शुभाकारा विंचेत्रांबर
भूषणाः ॥ विरेजुः पार्श्वतस्तस्याः परिचर्यापराः किल ॥ १२ ॥ जगुश्च ननृतुश्चान्याः पर्युपासत ताः स्त्रियः ॥ वीणामारुतवाद्यानिवाद
यंत्यो मुदाऽन्विताः ॥ १३ ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि यद्रष्टुं तत्र चाद्रुतम् ॥ नखदपणमध्ये वै देव्याश्चरणपंकजे ॥ १४ ॥ ब्रह्मांडमखिलं
सर्वं तत्र स्थावरजंगमम् ॥ अहं विष्णुश्च रुद्रश्च वायुरग्निर्यमो रविः ॥ १५ ॥ वरुणः शातगुस्त्वष्टा कुबेरः पाकशासनः ॥ पर्वताः सागराः
नद्यो गंधर्वाप्सरसस्तथा ॥ १६ ॥ विश्वावसुश्चित्रकेतुः श्वेतश्चित्रांगदस्तथा ॥ नारदतुंबुरश्चैव हाहा द्रुहूस्तथैव च ॥ १७ ॥ अश्विनौ वसवः
साध्याः सिद्धाश्च पितरस्तथा ॥ नागाः शेषादयः सर्वे किन्नरोगराक्षसाः ॥ १८ ॥ वैकुण्ठो ब्रह्मलोकश्च कैलासः पर्वतोत्तमः ॥ सर्वं तदखिलं
दृष्टं नखमध्यस्थितं च न ॥ १९ ॥ मज्जन्मपंकजं तत्र स्थितोऽहं चतुराननः ॥ शेषज्ञायी जगन्नाथस्तथा च मधुकैटभौ ॥ २० ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ एवं दृष्टं मया तत्र पादपद्मनखे स्थितम् ॥ विस्मितोऽहं ततो वीक्ष्य किमेतदिति शंकितः ॥ २१ ॥ विष्णुश्च विस्मयाविष्टः
शंकरश्च तथा स्थितः ॥ तां तदा मेनिरे देवीं वयं विश्वस्य मातरम् ॥ २२ ॥ ततो वर्षशतं पूर्णं व्यतिक्रांतंप्रपश्यतः ॥ सुधामये शिवे
द्वीपे विहारं विविधं तदा ॥ २३ ॥

सख्य इव तदा तत्र मेनिरेऽस्मानवस्थितान् ॥ देव्यः प्रमुदिताकारा नानाभरणमंडिताः ॥ २४ ॥ वयमप्यतिरम्यत्वाद्भूविम विमोहिताः ॥
प्रहृष्टमनसः सर्वेऽपश्यन्भावान्मनोरमान् ॥ २५ ॥ एकदा तां महादेवीं देवीं श्रीभुवनेश्वरीम् ॥ तुष्टाव भगवान्विष्णुर्बुवतीभावसंस्थितः
॥ २६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नमो देवे प्रकृत्यै च विधात्र्यै सततं नमः ॥ कल्याणे कामदायै च वृद्ध्यै सिद्ध्यै नमो नमः ॥ २७ ॥
सच्चिदानंदरूपिण्यै संसारारण्ये नमः ॥ रच कृत्यविधात्र्यै ते भुवनेश्वर्यै नमो नमः ॥ २८ ॥ सर्वाधिष्ठानरूपायै कूटस्थायै नमो नमः ॥
अर्धमात्रार्थभूतायै हृल्लेखायै नमो नमः ॥ २९ ॥ ज्ञातं मयाऽखिलमिदं त्वयि सन्निविष्टं त्वत्तोऽस्य सम्भवलयावपि मातरम् ॥ शक्तिश्च
तेऽस्य करणे विततप्रभावा ज्ञाताऽधुना नकललोकमयीति नूनम् ॥ ३० ॥ विस्तार्य सर्वमखिलं सदसद्विकारं संदर्शयस्यविकलं पुरुषाय
काले ॥ तत्त्वैश्च षोडशभिरेव च सप्तभिः च भासींद्रजालमिव नः किल रंजनाय ॥ ३१ ॥

न त्वामृते किमपि वस्तु गत विभाति व्याप्यैव सर्वमखिलं त्वमवस्थिताऽसि ॥ शक्तिं विना व्यवहृतौ पुरुषोऽप्यशक्तौ बंभण्यते जननि बुद्धिमता जनेन ॥ ३२ ॥ प्रीणासि विश्वमखिलंसततं प्रभावैः स्वैस्तेजसा च सकलं प्रकटीकरोषि ॥ अत्स्येव देवि तरसा किल कल्पकाले को वेद देवि चरितं तव वैभवस्य ॥ ३३ ॥ ज्ञाता वयं जननि ते मधुकैटभाभ्यां लोकाश्च ते सुवितताः खलुदर्शिता वै ॥ नीताः सुखस्य भवने परमां च कोटिं यद्दर्शनं तव भवानि महाप्रभावम् ॥ ३४ ॥ नाहं भवो न च विरिचि विवेद मातः कोऽन्यो हि वेत्ति चरितं तव दुर्विभाव्यम् ॥ कानीह संति भुवनानि महाप्रभावे ह्यस्मिन्भवानि चरिते रचनाकलापे ॥ ३५ ॥ अस्माभिरत्र भुवने हरिरन्य एव हृष्टः शिवः कमलजः प्रथितप्रभावः ॥ अन्येषु देवि भुवनेषु न संति किं ते किं विद्म देवि विततं तव सुप्रभावम् ॥ ३६ ॥ याचेऽवतेंऽग्रिमलं प्रणिपत्य कामं चित्ते सदा वसतु रूपमिदं तवैतत् ॥ नामापि वक्रकुहरे सततं तवैव संदर्शनं तव पदांबुजयोः सदैव ॥ ३७ ॥ भृत्योऽयमस्ति सततं मयि भावनीयं त्वां स्वामिनीति मनसा ननु चिंतयामि ॥ एषाऽवयोरविरता किल देवि भूयाद्व्याप्तिः सदैव जननीसुतयोरिवायै ॥ ३८ ॥

त्वं वेत्सि सर्वमखिलं भुवनप्रपञ्चं सर्वज्ञतापरिसमाप्तिं नितांतभूमिः ॥ किं पामरेण जगदंब निवेदनीयं यद्युक्तमाचर भवानि तवेंगितं स्यात् ॥ ३९ ॥ ब्रह्मा सृजत्यवति विष्णुरुमापतिश्च संहार कारक इयं तु जने प्रसिद्धिः ॥ किं सत्यमेतदपि देवि तवेच्छया वै कर्तुं क्षमा वयमजे तव शक्तियुक्ताः ॥ ४० ॥ धात्री धराधरसुते न जगद्विभक्तिं आधार शक्तिरखिलं तव वै विभक्तिं ॥ सूर्योऽपि भाति वरदे प्रभया युतस्ते त्वं सर्वमेतदखिलं विरजा विभासि ॥ ४१ ॥ ब्रह्माऽहमीश्वरवरः किल ते प्रभावात्सर्वे वयं जनि युता न यदा तु नित्याः ॥ केऽन्ये सुराः शतमखप्रमुखाश्च नित्या नित्या त्वमेव जननी प्रकृतिः पुराणा ॥ ४२ ॥ त्वं चेद्भवानिदयसे पुरुषं पुराणं जानेऽहमद्य तव संनिधिगः सदैव ॥ नोचेदहं विभुरनादिरनीह ईशो विश्वात्मधीरिति तमः प्रकृतिः सदैव ॥ ४३ ॥ विद्या त्वमेव ननु बुद्धिमतां नराणां शक्तिस्त्वमेव किल शक्तिमतां सदैव ॥ त्वं कीर्तिकांति कमलामल तुष्टिरूपा मुक्तिप्रदा विरतिरेव मनुष्यलोके ॥ ४४ ॥ गायत्र्यसि प्रथमवेदकला त्वमेव स्वाहा स्वधा भगवती सगुणाऽधमात्रा ॥ आम्नाय एव विहृतो निगमो भवत्या संजीवनाय सततं सुरपूर्वजानाम् ॥ ४५ ॥

मोक्षार्थमेव रचयस्यखिलं प्रपंचं तेषां गताः खलु यतो ननु जीवभावम् ॥ अंशा अनादीनिधनस्य किलानघस्य पूर्णार्णवस्य वितता हि यथा तरंगाः ॥ ४६ ॥ जीवो यदा तु परिवर्तितं तदैव कृत्यं त्वं संहरस्यखिलमेतदिति प्रसिद्धम् ॥ नाट्यं नटेन रचितं वितथेऽतरंगे कार्यं कृते विरमसे प्रथितप्रभावा ॥ ४७ ॥ ज्ञाता त्वमेव मम मोहमयाद्भवान्धेस्त्वामंबिके सततमेमि महातिदे च ॥ रागादिभिर्विरचिते वितथे किलांते मामेव पाहि बहुदुःखकरे च काले ॥ ४८ ॥ नमो देवि महाविद्ये नमामि चरणौ तव ॥ सदा ज्ञानप्रकाशं मे देहि सर्वार्थदे शिवे ॥ ४९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां तृतीयस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्त्वा विरते विष्णौ देवदेवे जनार्दने ॥ उवाच शंकरः शर्वः प्रणतः पुरतः स्थितः ॥ १ ॥ शिव उवाच ॥ यदि हरिस्तव देवि विभावजस्तदनु पद्मज एव तवोद्भवः । किमहमत्र तवापि न सदगुणः सकललोकविधौ चतुरा शिवे ॥ २ ॥ त्वमसि भूः सलिलं पवनस्तथा खमपि वह्निगुणश्च तथा पुनः ॥ जननि तानि पुनः करणानि च त्वमसि बुद्धिमनोऽप्यथहंकृतिः ॥ ३ ॥

न च विदंति वदंति च येऽन्यथा हरिहराजकृतं निखिलं जगत् ॥ तव कृतास्त्रय एव सदैव ते विरचयंति जगत्सचराचरम् ॥ ४ ॥ अव निवायुखवह्निजलादिभिः सविषयैः सगुणैश्च जगद्भवेत् ॥ यदि तदा कथमद्य च तत्स्फुटंप्रभवतीति तवांब कलामृते ॥ ५ ॥ भवसि सर्वमिदं सचराचरं त्वमजविष्णुशिवाकृतिकल्पितम् ॥ विविधवेषविलासकुतूहलैर्विरमसे रमसेऽब यथारुचि ॥ ६ ॥ सकललोकसिसृक्षुरहं हरिः कमलभूश्च भवाम यदांबिके ॥ तव पदांबुजपांसु परिग्रहं समधिगम्य तदा ननु चक्रिम ॥ ७ ॥ यदि दयार्द्रमना न सदांबिके कथमहं विहितश्च तमोगुणः ॥ कमलजश्च रजोगुणसंभवः सुविहितः किमु सत्त्वगुणो हरिः ॥ ८ ॥ यदि न ते विषमा मतिरंबिके कथमिदं बहुधा विहितं जगत् ॥ सचिवभूषतिभृत्यजनावृतं बहुधनैरधनैश्च समाकुलम् ॥ ९ ॥ तव गुणास्त्रय एव सदा क्षमाः प्रकटनावनसंहरणेषु वै ॥ हरिहरदुहिणाश्च क्रमात्त्वया विरचितास्त्रिजगतां किल कारणम् ॥ १० ॥ परिचितानि मया हरिणा तथा कमलजेन विमानगतेन वै ॥ पथि गतेभुवनानि कृतानि वा कथय केन भवानि नवानि च ॥ ११ ॥

जननि देहि पदाब्जसेवनं युवतिभावगतानपि नः सदा ॥ पुरुषतामविगम्य पदाब्जजादिरहिताः क लभेम सुखं स्फुटम् ॥ १३ ॥ न रुधिर
स्तिममांश्च पदाब्जं तव विहाय शिवे भुवनेष्वलम् ॥ निवसितुं नरदेहमवाप्य च त्रिभुवनस्य पतित्वमवाप्य वै ॥ १४ ॥ मुदति नास्ति म
नागपि मे रतिर्युवति भावमवाप्य तवांतिके ॥ पुरुषता क सुखाय भवत्यलं तव पदं न यदीक्षणगोचरः ॥ १५ ॥ त्रिभुवनेषु भवत्वियमं
विके मम सदैव हि कीर्तिरनाविला ॥ युवतिभावमवाप्य पदाब्जं परिणितं तव संसृतिनाशनम् ॥ १६ ॥ भुवि विहाय तवांतिकं सेवनं क
इह वाञ्छति राज्यमकंटकम् ॥ त्रुटिरसौ किल याति युगात्मतां न निकटं यदि तैऽग्निसरोरुहम् ॥ १७ ॥ तपसि ये निरता मुनयोऽमलास्तव
विहाय पदाब्जपूजनम् ॥ जननिते विधिना किल वंषिताः परिभवो विभवे परिकल्पितः ॥ १८ ॥

न तपसा न दमेन समाधिना न च तथा विहितैः कतुभिर्यथा ॥ तव पदाब्जपरागनिषेवणाद्भवति मुक्तिरजे भवसागरात् ॥ १९ ॥ कुरु दयां
दयसे यदि देवि मां कथय मंत्रमनाविलमद्भुतम् ॥ समभवं प्रजपन्मुखितो ह्यहं सुविशदं च नवाणमनुत्तमम् ॥ २० ॥ प्रथमजन्मनि चाधि
गतो मया तदधुना न विभाति नवाक्षरः ॥ कथय मां मनुमद्य भवाणवाष्मनि तारय तारय तारके ॥ २१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्ता सा तदा
देवी शिवेनाद्भुततेजसा ॥ उच्चारां विका मंत्रं प्रस्फुटं च नवाक्षरम् ॥ २२ ॥ त गृहीत्वा महादेवः परां मुदमवाप ह ॥ प्रणम्य चरणौ
देव्यास्तत्रैवावस्थितः शिवः ॥ २३ ॥ जपन्नवाक्षरं मंत्रं कामदं मोक्षदं तथा ॥ बीजयुक्तं शुभोच्चारं शंकरस्तस्थिवांस्तदा ॥ २४ ॥ तं
तथाऽवस्थितं दृष्ट्वा शंकरं लोकशंकरम् ॥ अवोचं तां महामायां संस्थितोऽहं पदांतिके ॥ २५ ॥ न वेदास्त्वामेवं कलयितुमिहासन्न पटवो
यतस्ते नोबुस्त्वां सकलजनधात्रीमविकलाम् ॥ स्वाहाभूता देवी सकलमखदोमेषु विहिता तदा त्वं सर्वज्ञां जननि खलु जाता त्रिभुवने
॥ २६ ॥ कर्ताऽहं प्रकरोमि समखिलं ब्रह्माडमत्यद्भुतं कोऽन्योऽस्तीह चराचरे त्रिभुवने मत्तः समर्थः पुमान् ॥ धन्योऽस्म्यत्र न संशयः
किल यदा ब्रह्माऽस्मि लोकातिगो मग्नोऽहं भवसागरे प्रवितते गर्वाभिवेशादिति ॥ २७ ॥

अद्याहं तव पादपंकजपरागादानगर्वेण वै धन्योऽस्मीति यथार्थवादनिपुणो जातः प्रसादाच्च ते ॥ याचे त्वां भवभीतिनाशचतुरां मुक्तिप्रदां
चेश्वरीं हित्वा मोहकृतं महातिनिगडं त्वद्रक्तियुक्तं कुरु ॥ २८ ॥ अतोऽहं च जातो विमुक्तः कथं स्यां सरोजादमेया त्वदाविष्कृताद्वै ॥
तवाज्ञाकरः किकरोऽस्मीति नूनं शिवेपाहि मां मोहमग्नं भवाब्धौ ॥ २९ ॥ न जानंति ये मानवास्ते वदन्ति प्रभुं मां तवाद्यं चरित्रं पवि
त्रम् ॥ यजंतीह ये याजकाः स्वर्गकामा न ते ते प्रभावं विदंत्येव कामम् ॥ ३० ॥ त्वया निर्मितोऽहं विधित्वे विहारं विकर्तुं चतुर्धा
विधायादिसर्गम् ॥ अहं वेदिकोऽन्यो विवेदादिमाये क्षमस्वापराधं त्वहंकारजं मे ॥ ३१ ॥ श्रमं येऽष्टधा योगमार्गे प्रवृत्ताः प्रकुर्वन्ति मूढाः
समाधौ स्थिता वै ॥ न जानंति ते नाम मोक्षप्रदं वा समुच्चारितं जातु मातर्मिषेण ॥ ३२ ॥ विचारे परे तत्त्वसंख्याविधाने पदे मोहितानाम
ते संविहाय ॥ न किं ते विमूढा भवाब्धौ भवानि त्वमेवासि संसार मुक्तिप्रदा वै ॥ ३३ ॥ परं तत्त्वविज्ञानमाद्यैर्जनैर्यैरजे चानुभूतं त्यजं
त्येव ते किम् ॥ निमेषार्धमात्रं पवित्रं चरित्रं शिवा चांबिकाशक्तिरीशेति नाम ॥ ३४ ॥

न किं त्वं समर्थाऽसि विश्वं विधातुं दृशेवाशु सर्वं चतुर्धाविभक्तम् ॥ विनोदार्थमेवं विधिं मां विधायादिसर्गे किलेदं करोषीति कामम्
॥ ३५ ॥ हरिः पालकः किं त्वयाऽसौ मधोर्वा तथा कैटभाद्रक्षितः सिंधुमध्ये ॥ हरः संहतः किं त्वयाऽसौ न काले कथं मे भ्रुवोर्मध्य
देशात्स जातः ॥ ३६ ॥ न ते जन्म कुत्रापि दृष्टं श्रुतं वा कुतः संभवस्ते न कोऽपीह वेद ॥ किलाद्याऽसि शक्तिस्त्वमेका भवानि स्वतंत्रैः
समस्तैरत्रो बोधिताऽसि ॥ ३७ ॥ त्वया संयुतोऽहं विकर्तुं यमर्थो हरिस्त्रातुमंब त्वया संयुतश्च ॥ हरः संप्रहर्तुं त्वयैवेह युक्तः क्षमा नाद्य
सर्वं त्वया विप्रयुक्ताः ॥ ३८ ॥ यथाऽहं हरिः शंकरः किं तथाऽन्ये न जाता न संतीह नो वाऽभविष्यन् ॥ न मुह्यन्ति केऽस्मिन्स्त्वा
त्यंतचित्रे विनोदे विवादास्पदेऽल्पाशयानाम् ॥ ३९ ॥ अकर्ता गुणस्पष्ट एवाद्यदेवो निरीहोऽनुपाधिः सदैवाकलश्च ॥ तथाऽपीश्वरस्ते
वितीर्ण विनोदं सुसंपश्यतीत्याहुस्त्वंविधिज्ञाः ॥ ४० ॥ दृष्टादृष्टविभेदेऽस्मिन्प्राक्त्वत्तो वै पुमान्परः ॥ नान्यः कोऽपि तृतीयोऽस्ति प्रमेये
सुविचारिते ॥ ४१ ॥ न मिथ्या वेदवाक्यं वै कल्पनीयं कदाचन ॥ विरोधोऽयं मयाऽत्यंत हृदये तु विशंक्तिः ॥ ४२ ॥

द्वितीयस्वर्गविचारोऽस्मिन्निमग्नं शुद्धं मनः ॥ ४४ ॥ स्वशुद्धेनापि सदैव उज्ज्वलसि मामकम् ॥ पुण्ययोगाच्च मे प्राप्ता संगतिस्तव पादयोः ॥ ४५ ॥ पुमानसि त्वं स्त्री वाऽसि वद विस्तरतो मम ॥ ज्ञात्वाऽहं परमां शक्तिं मुक्तः स्यां भवसागरात् ॥ ४६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां तृतीयस्कन्धे पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इति पृष्ट्वा महादेवी विनयावनतेन च ॥ उवाच वचनं शृण्वमाद्या भगवती हि सा ॥ १ ॥ देव्युवाच ॥ सदैकत्वं न भेदोऽस्ति सर्वदेव ममास्य च ॥ योऽसौ साऽहमहं योऽसौ भेदोऽस्ति मतिविभ्रमात् ॥ २ ॥ आवयोरंतरं सूक्ष्मं यो वेद मतिमान्नि सः ॥ विमुक्तः स तु संसारान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३ ॥ एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म नित्यं सनातनम् ॥ द्वैतभावं पुनर्याति काल उत्पत्तिसंज्ञके ॥ ४ ॥ यथा दीपस्तथोपाधेयोंगासंजायते द्विधा ॥ छायेवादशमध्ये प्रतिबिंबं वा तथाऽऽवयोः ॥ ५ ॥

भेदउत्पत्तिकाले वै सर्गार्थं प्रभवत्यज ॥ दृश्यादृश्यविभेदोऽयं द्वैविध्ये सति सर्वथा ॥ ६ ॥ नाहं स्त्री न पुमांश्चाहं न स्त्रीत्वं सर्गं संक्षये ॥ सगै सति विभेदः स्यात्कल्पितोऽयं धिया पुनः ॥ ७ ॥ अहं बुद्धिरहं श्रीश्च धृतिः कीर्तिः स्मृतिस्तथा ॥ श्रद्धा मेधा दया लज्जा क्षुधा तृष्णा तथा क्षमा ॥ ८ ॥ कांतिः शान्तिः पिपासा च निद्रा तंद्रा जराऽजरा ॥ विद्याऽविद्या स्पृहा वांछा शक्तिश्चाशक्तिरेव च ॥ ९ ॥ वसा मग्ना च त्वक्चाहं वृष्टिर्वाग्ननृता नृता ॥ परा मध्या च पश्यंती नाहं चोऽहं विविधाश्च याः ॥ १० ॥ किं नाहं पश्य संसारे मद्वियुक्तं किमस्ति हि ॥ सर्वमेवाहमित्येवं निश्चयं विद्धि पद्यज ॥ ११ ॥ एतैर्मे निश्चिते रूपैर्विहीनं किं वदस्व मे ॥ तस्मादहं विधे चास्मिन्सर्गे वै वितताऽभवम् ॥ १२ ॥ नूनं सर्वेषु देवेषु नानानामधरा ह्यहम् ॥ भवामि शक्तिरूपेण करोमि च पराक्रमम् ॥ १३ ॥ गौरी ब्राह्मी तथा रौद्री वाराही वैष्णवी शिवा ॥ वारुणी चाथ कौबेरी नारसिंही च वासवी ॥ १४ ॥ उत्पन्नेषु समस्तेषु कार्येषु प्रविशामि तान् ॥ करोमि सर्वकार्याणि निमित्तं तं विधाय वै ॥ १५ ॥ जले शीतं तथा वह्नीवौष्ण्यं ज्योतिर्दिवाकरे ॥ निशानाये हिमा कामं प्रभवामि यथातथा ॥ १६ ॥ मया त्यक्तं विधे नूनं स्पंदिस्तु न क्षमं भवेत् ॥ जीविजातं च संसारे निश्चयोऽयं ब्रुवे त्वयि ॥ १७ ॥

दे. भा.
॥१५॥

अशक्तः शंकरो हंतुं दैत्यान्किल मयोज्झितः ॥ शक्तिहीनं नरं ब्रूते लोकश्रेवाति दुर्बलम् ॥ १८ ॥ रुद्रहीनं विष्णुहीनं न वदन्ति जनाः
किल ॥ शक्तिहीनं यथा सर्वं प्रवदन्ति नराधमम् ॥ १९ ॥ पतितः स्वलितो भीतः शांतः शत्रुवशं गतः ॥ अशक्तः प्रोच्यते लोके नारुद्रः
कोऽपि कथ्यते ॥ २० ॥ तद्विद्धि कारणं शक्तिर्यया त्वं च सिसृक्षसि ॥ भविता च यदा युक्तः शक्त्या कर्ता तदाऽखिलम् ॥ २१ ॥
तथा हरिस्तथा शंभुस्तथेन्द्रोऽथ विभावसुः ॥ शशी सूर्यो यमस्त्वष्टा वरुणः पवनस्तथा ॥ २२ ॥ धरा स्थिरा तदा धर्तुं शक्तियुक्ता यदा
भवेत् ॥ अन्यथा च दशकृता स्यात्परमाणोश्च धारणे ॥ २३ ॥ तथा शेषस्तथा कुर्मो येऽन्ये सर्वे च दिग्गजाः ॥ मद्युक्ता वै समर्थाश्च
स्वानि कार्याणि साधितुम् ॥ २४ ॥ जलं पिबामि सकलं संहरामि विभावसुम् ॥ पवनं स्तंभयाम्यद्य यदिच्छामि तथाऽचरम् ॥ २५ ॥
तत्त्वानां चैव सर्वेषां कदाऽपि कमलोद्भव ॥ असतां भावसंदेहाः कर्तव्यो न कदाचन ॥ २६ ॥ कदाचित्प्रागभावः स्यात्प्रध्वंसाभाव एव
वा ॥ मूर्तिपटेषु कपालेषु घटाभावो यथातथा ॥ २७ ॥ अद्यात्र पृथिवी नास्ति क्व गतेति विचारणे ॥ संजाता इति विज्ञेया अस्यास्तु
परमाणवः ॥ २८ ॥ शाश्वतं क्षणिकं शून्यं नित्यानित्यं सकर्तृकम् ॥ अहंकाराग्रिमं चैव सप्तभेदैर्विवक्षितम् ॥ २९ ॥
गृहाणाज महत्तत्त्वमहंकारस्तदुद्भवः ॥ ततः सर्वाणि भूतानि रचयस्व यथापुरा ॥ ३० ॥ व्रंजतु स्वानि धिष्ण्यानि विरच्यानि वसंतु वः ॥
स्वानि स्वानि च कार्याणि कुर्वतु देवभाविताः ॥ ३१ ॥ गृहाणेमां विधे शक्तिं सुरूपां चारुहासिनीम् ॥ महासरस्वतीं नाम्ना रजोगुणयु
तांबराम् ॥ ३२ ॥ श्वेतांबरधरां दिव्यां दिव्यभूषणभूषिताम् ॥ वरासनसमारूढां क्रीडार्थं सहचारिणीम् ॥ ३३ ॥ एषा सहचरी नित्यं
भविष्यति वरांगना ॥ माऽवमंस्था विभूतिं मे मत्वा पूज्यतमां प्रियाम् ॥ ३४ ॥ गच्छ त्वमनया सार्धं सत्यलोकं वताशु वै ॥ बीजाच्च
तुर्विधं सर्वं समुत्पादाय सांप्रतम् ॥ ३५ ॥ लिंगकोशाश्च जीवेस्तेः संहिताः कर्मभिस्तथा ॥ वर्तते संस्थिताः काले तान्कुरु त्वं यथापुरा
॥ ३६ ॥ कालकर्मस्वभावालयेः कारणैः सकलं जगत् ॥ स्वभावस्वगुणैर्युक्तं पूर्ववत्सचराचरम् ॥ ३७ ॥ माननीयस्त्वया विष्णुः पूज
नीयश्च सर्वदा ॥ सत्त्वगुणप्रधानत्वादधिकः सर्वतः सदा ॥ ३८ ॥ यदा यदा हि कार्यं वो भविष्यति दुरत्यम् ॥ करिष्यति पृथिव्यां वै
अवतारं तदा हरिः ॥ ३९ ॥ तिर्यग्योनावथान्यत्र मातृषीं तनुमाश्रितः ॥ दानवानां विनाशं वै करिष्यति जनार्दनः ॥ ४० ॥ भवोऽयं ते
सहायश्च भविष्यति महाबलः ॥ समुत्पाद्य सुरान्सवान्विहरस्व यथासुखम् ॥ ४१ ॥

तृ.
अ. ६

च ॥ सदा तृप्ताश्च संतुष्टा भविष्यन्त्य सुराः किल ॥ ४३ ॥ शिवश्च माननीयो वै सर्वथा यत्तमोगुणः ॥ यज्ञकार्येषु सर्वेषु पूजनीयः
प्रयत्नतः ॥ ४४ ॥ यदा पुनः सुराणां वै भयं दैत्याद्भविष्यति ॥ शक्त्यो मे तदोत्पन्ना हरिष्यति सुविग्रहाः ॥ ४५ ॥ वाराही वेष्णवी
गौरी नारसिंही सदाशिवा ॥ एताश्चान्याश्च कार्याणि कुरु त्वं कमलोद्भव ॥ ४६ ॥ नवाक्षरमिमं मंत्रं बीजध्यानयुतं सदा ॥ जपन्सर्वाणि
कार्याणि कुरु त्वं कमलोद्भव ॥ ४७ ॥ मंत्राणामुत्तमोऽयं वै त्वं जानीहि महामते ॥ हृदये ते सदा धार्यः सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ४८ ॥
इत्युक्त्वा मां जगन्माता हरीं प्राह शुचिस्मिता ॥ विष्णो ब्रज गृहाणेमां महालक्ष्मीं मनोहराम् ॥ ४९ ॥ सदा वक्षःस्थले स्थाने भवि
ता नात्र संशयः ॥ कीडार्यं ते मया दत्ता शक्तिः सर्वार्थदा शिवा ॥ ५० ॥ त्वयेयं नावमंतव्या माननीया च सर्वदा ॥ लक्ष्मीनारायणा
ख्योऽयं योगो वै विहितो मया ॥ ५१ ॥ जीवन्मृत्युं कृता यज्ञा देवानां सर्वथा मया ॥ अविरोधेन संगेन वर्तितव्यं त्रिभिः सदा ॥ ५२ ॥
त्वं च वेधाः शिवस्त्वेते देवा मद्गुणसंभवाः ॥ मान्याः पूज्याश्च सर्वेषां भविष्यन्ति न संशयः ॥ ५३ ॥

ये विभेदं करिष्यन्ति मानवाः मूढचेतसः ॥ निरयं ते गमिष्यन्ति विभेदान्नात्र संशयः ॥ ५४ ॥ यो हरिः स शिवः साक्षाद्यः शिवः स
स्वयं हरिः ॥ एतयोर्भेदमातिष्ठन्नरकाय भवेन्नरः ॥ ५५ ॥ तथैव द्रुहिणो ज्ञेयो नात्र कार्या विचारणा ॥ अपरो गुणभेदोऽस्ति शृणु
विष्णो ब्रवीमि ते ॥ ५६ ॥ मुख्यः सत्त्वगुणस्तेऽस्तु परमात्मविचिंतने ॥ गौणत्वेऽपि परौ ख्यातौ रजोगुणतमोगुणौ ॥ ५७ ॥ लक्ष्म्या
सह विकारेषु नानाभेदेषु सर्वदा ॥ रजोगुणयुतो भूत्वा विहरस्वानया सह ॥ ५८ ॥ वाग्बीजं कामराजं च मायाबीजं तृतीयकम् ॥
मंत्रोऽयं त्वं रमाकांत महत्तः परमार्थदः ॥ ५९ ॥ गृहीत्वा जपतं नित्यं विहरस्व यथासुखम् ॥ न ते मृत्युभयं विष्णो न कालप्रभवं
भयम् ॥ ६० ॥ यावदेष विहारो मे भविष्यति सुनिश्चयः ॥ संहरिष्याम्यहं सर्वं यदा विश्वंचराचरम् ॥ ६१ ॥ भवंतोऽपि तदा नूनं मयि
लीना भविष्यथ ॥ स्मर्तव्योऽयं सदा मंत्रः कामदो मोक्षदस्तथा ॥ ६२ ॥ उद्गीथेन च संयुक्तः कर्तव्यः शुभमिच्छता ॥ कारयित्वाऽथ
वेकुंठं वस्तव्यं पुरुषोत्तम ॥ ६३ ॥ विहरस्व यथाकामं चित्तयन्मां सनातनीम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्त्वा वासुदेवं सा त्रिगुणा प्रकृतिः
परा ॥ ६४ ॥ निगुणा शंकरं देवमवोचदमृतं वचः ॥ देव्युवाच ॥ गृहाण हर गौरीं त्वं महाकालीं मनोहराम् ॥ ६५ ॥

केलासं कारयित्वा च विहरस्व यथासुखम् ॥ मुख्यस्तमोगुणस्तेऽस्तु गौणौ सत्त्वरजोगुणौ ॥ ६६ ॥ विहरासुरनाशार्थं रजोगुणतमोगुणौ ॥
तपस्तप्तुं तथाकर्तुं स्मरणं परमात्मनः ॥ ६७ ॥ शर्वं सत्त्वगुणः शान्तो ग्रहीतव्यः सदाऽनघ ॥ सर्वथा त्रिगुणा यूयं सृष्टिस्थित्यंतका
रकाः ॥ ६८ ॥ एभिर्विहीनं संसारे वस्तु नैवात्र कुत्रचित् ॥ वस्तु मात्रं तु यदृश्यं संसारे त्रिगुणं हि तत् ॥ ६९ ॥ दृश्यं च निगुणं लोके
न भूतं नो भविष्यति ॥ निर्गुणः परमात्माऽसौ न तु दृश्यः कदाचन ॥ ७० ॥ सगुणा निर्गुणा चाहं समये शंकरोत्तमा ॥ सदाऽहंकारणं
शंभो न च कार्यं कदाचन ॥ ७१ ॥ सगुणा कारणत्वाद्दे निर्गुणा पुरुषांतिके ॥ महत्तत्त्वमहंकारो गुणाः शब्दादयस्तथा ॥ ७२ ॥ कार्यका
रणरूपेण संसरंते त्वहर्निशम् ॥ सदुद्भूतस्त्वहंकारस्तेनाहं कारणं शिवा ॥ ७३ ॥ अहंकारश्च मे कार्यं त्रिगुणोऽसौ प्रतिष्ठितः ॥ अहंकारान्म
हत्तत्त्वं बुद्धिः सा परिकीर्तिता ॥ ७४ ॥ महत्तत्त्वं हि कार्यं स्यादहंकारो हि कारणम् ॥ तन्मात्राणि त्वहंकारादुत्पद्यंते सदैव हि ॥ ७५ ॥

कारणं पंच भूतानां तानिसर्वसमुद्भवे ॥ कर्मेन्द्रियाणि पंचैव पंच ज्ञानेन्द्रियाणि च ॥ ७६ ॥ महाभूतानि पंचैव मनः षोडशमेव च ॥ कार्यं च
कारणं चैव गणोऽयं षोडशतत्त्वकः ॥ ७७ ॥ परमात्मा पुमानाद्यो न कार्यं न च कारणम् ॥ एवं समुद्भवः शंभोसर्वेषामादिसंभवे ॥ ७८ ॥
सक्षेपेण मया प्रोक्तस्तव तत्र समुद्भवः ॥ ब्रजं त्वद्य विमानेन कार्यार्थं मम सत्तमाः ॥ ७९ ॥ स्मरणादर्शनं तुभ्यं दास्येऽहं विषमे स्थिते ॥
स्मर्तव्याऽहं सदा देवाः परमात्मा सनातनः ॥ ८० ॥ उभयोः स्मरणादेव कार्यसिद्धिरसंशयम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्त्वा विसर्ज्यास्मान्द
त्त्वा शक्तीः सुसंस्कृतान् ॥ ८१ ॥ विष्णवेऽथ महालक्ष्मीं महाकालीं शिवाय च ॥ महासरस्वतीं मह्यं स्थानात्तस्माद्विसर्जिताः ॥ ८२ ॥
स्थलांतरं समासाद्य ते जाताः पुरुषा वयम् ॥ चित्तयंतः स्वरूपं तत्प्रभावं परमाद्भुतम् ॥ ८३ ॥ विमानं तत्समासाद्य संरूढास्तत्र वै
त्रयः ॥ न द्वीपोऽसौ न सा देवी सुधासिंधुस्तथैव च ॥ पुनर्दृष्टं विमानं वै तत्रास्माभिर्न चान्यथा ॥ ८४ ॥ आसाद्य तस्मिन्वितते विमाने
प्राप्ता वयं पंकजसन्निधौ च ॥ महार्णवेषु हतौ दुरत्ययो मुरारिणा तौ मधुकैटभाख्यौ ॥ ८५ ॥

महिमानं तांस्तान् दृष्ट्वा पुनरप्युवाच ॥ पुमानाद्योऽविनाशो यो निर्गुणोऽप्सुतिरप्ययः ॥ दृष्ट्वैवावुभूतश्च तद्वदस्व पितामह ॥ ३ ॥ त्रिगुणा वीक्षिता
 शक्तिर्निर्गुणा कीदृशी पिता ॥ तस्याः स्वरूपं मे ब्रूहि पुरुषस्य च पद्मज ॥ ४ ॥ यदयं च मया तप्तं श्वेतद्वीपे महातपः ॥ दृष्ट्वा सिद्धा
 महात्मानस्तापसा गतमन्यवः ॥ ५ ॥ परमात्मा न संप्राप्तो मयाऽसौ दृष्टिगोचरः ॥ पुनः पुनस्तपस्तीव्रं कृतं तत्र प्रजापते ॥ ६ ॥ भवता
 सगुणा शक्तिर्दृष्टा तात मनोरमा ॥ निर्गुणा निर्गुणश्चैव कीदृशी तौ वदस्व मे ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ इति पृष्टः पिता तेन नारदेन
 प्रजापतिः ॥ उवाच वचनं तन्मयं स्मितपूर्वं पितामहः ॥ ८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ निर्गुणस्य मुने रूपं न भवेदृष्टिगोचरम् ॥ दृश्यं च नश्वरं
 यस्मादरूपं यस्य ते कथम् ॥ ९ ॥ निर्गुणा दुर्गमा शक्तिर्निर्गुणश्च तथा पुमान् ॥ ज्ञानगम्यौ मुनीनां तु भावनीयौ तथा पुनः ॥ १० ॥
 अनादि निधनौ विद्धि सदा प्रकृतिं पुरुषौ ॥ विश्वासेनाभिगम्यौ तौ नाविश्वासेन कर्हिचित् ॥ ११ ॥ चैतन्यं सर्वभूतेषु यत्तद्विद्धि परा
 त्मकम् ॥ तेजः सर्वत्रगं नित्यं नानाभावेषु नारद ॥ १२ ॥ तं च तां च महाभाग व्यापकौ विद्धि सर्वगौ ॥ ताभ्यां विहीनसंसारे न
 किञ्चिद्दस्तु विद्यते ॥ १३ ॥ तौ विचित्यौ सदा देहे मिश्रीभूतौ सदाऽभ्ययौ ॥ एकरूपौ चिदात्मनौ निर्गुणौ निर्मलापुमौ ॥ १४ ॥ या
 शक्तिः परमात्माऽसौ योऽसौ सा परमा मता ॥ अंतरं नैतयोः कोऽपि सूक्ष्मं वेद च नारद ॥ १५ ॥ अधीत्य सर्वशास्त्राणि वेदान्सां
 गांश्च नारद ॥ न जानति तयोः सूक्ष्ममंतरं विरतिं विना ॥ १६ ॥ अहंकारकृतं सर्वं विश्वं स्थावरजंगमम् ॥ कथं तद्वहितं पुत्र भवे
 त्कल्पशतैरपि ॥ १७ ॥ निर्गुणं सगुणः पुत्र कथं पश्यति चक्षुषा ॥ सगुणं च महाबुद्धे चेतसा संविचारय ॥ १८ ॥ पित्तेनाच्छादिताजिह्वा
 चक्षुश्च मुनिसत्तम ॥ कटु पित्तं विजानाति रसं रूपं न तत्तथा ॥ १९ ॥ गुणैः समावृतं चेतः कथं जानाति निर्गुणम् ॥ अहंकारोद्भवं
 तच्च तद्विहीनं कथं भवेत् ॥ २० ॥ यावन्न गुणविच्छेदस्तावत्तद्दर्शनं कुतः ॥ तं पश्यति तदा चित्ते यदाऽहंकारवर्जितः ॥ २१ ॥

नारद उवाच ॥ स्वरूपं देवदेवेश त्रयाणामेव विस्तरात् ॥ गुणानः यत्स्वरूपोऽस्ति साहंकारस्त्रिरूपकः ॥ २२ ॥ सात्त्विको राजसश्चैव
तामसश्च तथाऽपरः ॥ विभेदेन स्वरूपाणि वदस्व पुरुषोत्तम ॥ २३ ॥ यज्ज्ञात्वा विप्रमुच्येऽहं ज्ञानं तद्वद मे प्रभो ॥ गुणानां लक्षणा
न्येव विततानि विभागशः ॥ २४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्रयाणां शक्तयस्तिस्त्रस्तद्वीमि तवानघ ॥ ज्ञानशक्तिः क्रियाशक्तिरर्थशक्तिस्तथाऽपरा
॥ २५ ॥ सात्त्विकस्य ज्ञानशक्ती राजसस्य क्रियात्मिका ॥ द्रव्यशक्तिस्तामसस्य तिस्रश्च कथितास्तव ॥ २६ ॥ तेषां कार्याणि
वक्ष्यामि शृणु नारद तत्त्वतः ॥ तामस्या द्रव्यशक्तेश्च शब्दस्पर्शसमुद्भवः ॥ २७ ॥ रूपं रसश्च गंधश्च तन्मात्राणि प्रचक्षते ॥ शब्देकगु
णमाकाशं वायुः स्पर्शगुणस्तथा ॥ २८ ॥ सुरूपकगुणोऽग्निश्च जलं रसगुणात्मकम् ॥ पृथ्वी गंधगुणा ज्ञेया सूक्ष्माण्येतानि नारद ॥ २९ ॥
दशैतानि मिलित्वा तु द्रव्यशक्तियुतानि वै ॥ तामसाहंकारजः स्यात्सर्गस्तदनुवृत्तिकः ॥ ३० ॥ राजस्याश्च क्रियाशक्तेरुत्पन्नानि शृणुष्व
मे ॥ श्रोत्रं त्वग्रसना चक्षुर्घ्राणं चैव च पंचमम् ॥ ३१ ॥ ज्ञानेन्द्रियाणि चैतानि तथा कर्मेन्द्रियाणि च ॥ वाक्पाणिपादपायुश्च गुह्यातानि
च पंच वै ॥ ३२ ॥ प्राणोऽपानश्च व्यानश्च समानोदानवायवः ॥ पंचदशः मिलित्वैव राजसः सर्ग उच्यते ॥ ३३ ॥
साधनानि किलैतानि क्रिया शक्तिमयानि च ॥ उपादानं किलैतेषां चिदनुवृत्तिरुच्यते ॥ ३४ ॥ ज्ञानशक्तिसमायुक्ताः सात्त्विकाश्च समु
द्भावाः ॥ दिशो वायुश्च सूर्यश्च वरुणश्चाग्निनावपि ॥ ३५ ॥ ज्ञानेन्द्रियाणां पंचानां पंचाधिष्ठातृदेवताः ॥ चंद्रो ब्रह्मा तथा रुद्रः क्षेत्रज्ञश्च
चतुर्थकः ॥ ३६ ॥ इत्यंतः करणारूपस्य बुद्ध्यादेर्भाधिदेवतम् ॥ चत्वार्येव तथा प्रोक्ताः कीलाधिष्ठातृदेवताः ॥ ३७ ॥ मनसा सह चैतानि
नूनं पंचदशैव तु ॥ सात्त्विकस्य तु सर्गोऽयं सात्त्विकारूपः प्रकीर्तितः ॥ ३८ ॥ स्थूलसूक्ष्मादिभेदेन द्वे रूपे परमात्मनः ॥ ज्ञानरूपं निरा
कारं निदानं तत्प्रचक्षते ॥ ३९ ॥ साधकस्य तु ध्यानादौ स्थूलरूपं प्रचक्षते ॥ शरीरं सूक्ष्ममेवेदं पुरुषस्यप्रकीर्तितम् ॥ ४० ॥ मम चैव
शरीरं वै सूत्रमित्याभिधीयते ॥ स्थूलं शरीरं वक्ष्यामि ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ ४१ ॥ शृणु नारद यत्नेन यच्छ्रुत्वा विप्रमुच्यते ॥ तन्मा
त्राणि पुरोक्तानि भूतसूक्ष्माणि यानि वै ॥ ४२ ॥ पंचीकृत्य तु तान्येव पंच भूतसमुद्भवः ॥ पंचीकरणभेदोऽयं शृणु संवदतः किल ॥ ४३ ॥
प्रथमं रसतन्मात्रामुपादाय मनस्यपि ॥ कल्पयेच्च तथा तद्वै यथा भवति चोदकम् ॥ ४४ ॥

इ. मा.
॥२०॥

शिते ॥ चैतन्यतस्य प्रवेशाच्च तदाऽऽसीत् सशब्दः ॥ ४६ ॥ प्रतीयमानं तनयं विशिष्यामि मानतः ॥ आदिनारायणो देवो भगवानिति
चोच्यते ॥ ४७ ॥ घनीभूतेऽथ भूतानां विभागे स्पष्टतां गते ॥ वृद्धिं प्राप्य गुणेश्चेत्थमेकैकगुणवृद्धितः ॥ ४८ ॥ आकाशस्य गुणश्चैकः
शब्द एव न चापरः ॥ शब्दस्पर्शौ च वायोश्च द्वौ गुणौ परिकीर्तितौ ॥ ४९ ॥ अग्नेः शब्दश्च स्पर्शश्च रूपमेते त्रयो गुणाः ॥ शब्दस्पर्श
रूपरसाश्चत्वारो वै जलस्य च ॥ ५० ॥ स्पर्शं शब्दं रसा रूपं गंधश्च पृथिवी गुणाः ॥ एवं मिलितयोगैश्च ब्रह्मांडोत्पत्तिरुच्यते
॥ ५१ ॥ सर्वे जीवा मिलित्वैव ब्रह्मांडांशसमुद्भवाः ॥ चतुरशीतिलक्षाश्च प्रोक्ता वै जीवजातयः ॥ ५२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा
पुराणे तृतीयस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

ब्रह्मोवाच ॥ सर्गोऽयं कथितस्तात यत्पृष्टोऽहं त्वयाऽधुना ॥ गुणानां रूपसंस्था वै शृणुष्वेकाग्रमानसः ॥ १ ॥ सत्त्वं प्रीत्यात्मकं
ज्ञेयं सुखात्प्रीतिसमुद्भवः ॥ आर्जवं च स्वंतथा सत्यं शौचं श्रद्धा क्षमा धृतिः ॥ २ ॥ अनुकम्पा तथा लज्जा शान्तिः संतोष एव च ॥
एतैः सत्त्वप्रतीतिश्च जायते निश्चला सदा ॥ ३ ॥ श्वेतवर्णं तथासत्त्वं धर्मं प्रीतिकरं सदा ॥ सच्छुद्धोत्पादकं नित्यमसच्छुद्धानिवारकम्
॥ ४ ॥ सात्त्विकी राजसी चैव तामसी च तथाऽपरा ॥ श्रद्धा तु त्रिविधा प्रोक्ता मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ५ ॥ रक्तवर्णं रजः प्रोक्तमप्री
तिकरमद्भुतम् ॥ अप्रीतिर्दुःखयोगत्वाद्भवत्येव मुनिश्चिता ॥ ६ ॥ प्रद्वेषोऽथ तथा द्वोहो मत्सरः स्तंभ एव च ॥ उत्कंठा च तथा निद्रा
श्रद्धा तत्र च रजसी ॥ ७ ॥ मानो मदस्तथागर्वो रजसाकिल जायते ॥ प्रत्येतव्यं रजस्त्वेतैर्लक्षणैश्च विचक्षणैः ॥ ८ ॥ कृष्णवर्णं तमः प्रोक्तं
मोहनं च विषादकृत् ॥ आरुस्थं च तथाऽज्ञानं निद्रा दैन्यं भयं तथा ॥ ९ ॥ विवादश्चैव कार्पण्यं कौटिल्यं रोष एव च ॥ वैषम्यं वाऽतिना
स्तिक्यं परदोषानुदर्शनम् ॥ १० ॥ प्रत्येतव्यं तमस्त्वेतैर्लक्षणैः सर्वथा बुधैः ॥ तामस्या श्रद्धया युक्तं परतापोपपादकम् ॥ ११ ॥ सत्त्वं
प्रकाशयितव्यं नियतव्यं रजः सदा ॥ संहर्तव्यं तमः कामं जनेन शुभमिच्छता ॥ १२ ॥

इ.
अ. ८

अन्योन्याभिभवाच्चेते विरुध्यन्ति परस्परम् ॥ तथाऽन्योन्याश्रयाः सर्वे न तिष्ठन्ति निराश्रयाः ॥ १३ ॥ सत्त्वं न केवलं कापि न रजो न तमस्तथा ॥ मिलिताश्च सदा सर्वे तेनान्योन्याश्रयाः स्मृताः ॥ १४ ॥ अन्योन्यमिधुनाश्चैव विस्तारं कथयाम्यहम् ॥ शृणु नारद यज्ज्ञात्वा मुच्यते भवबंधनात् ॥ १५ ॥ संदेहोऽत्र न कर्तव्यो ज्ञात्वेत्युक्तं मया वचः ॥ ज्ञातं तनुभूतं यत्परिज्ञातं फले सति ॥ १६ ॥ श्रवणादर्शनाच्चैव सपद्येव महामते ॥ संस्कारानुभवाच्चैव परिज्ञातं न जायते ॥ १७ ॥ श्रुतं तीर्थं पवित्रं च श्रद्धोत्पन्ना च राजसी ॥ निर्गतं तत्र तीर्थं वै दृष्टं चैव यथाश्रुतम् ॥ १८ ॥ स्नातस्तत्र कृतं कृत्यं दत्तं दानं च राजसम् ॥ स्थितस्तत्र कियत्कालं रजोगुण समावृतः ॥ १९ ॥ रागद्वेषात्र निर्मुक्तः कामक्रोधसमावृतः ॥ पुनरेव गृहं प्राप्तो यथापूर्वं तथा स्थितः ॥ २० ॥ श्रुतं च नानुभूतं वै तेन तीर्थं मुनी श्रर ॥ न प्राप्तं च फलं यस्मादश्रुतं विद्धि नारद ॥ २१ ॥ निष्पापत्वं फलं विद्धि तीर्थस्य मुनिसत्तम ॥ कृषेः फलं यथा लोके निष्पन्नं न्नस्य भक्षणम् ॥ २२ ॥ पापदेहविकारा ये कामक्रोधादयः परे ॥ लोभो मोहस्तथा तृष्णा द्वेषो रागस्तथा मदः ॥ २३ ॥ असूयेर्ष्याऽक्षमाऽशांतिः पापान्येतानि नारद ॥ न निर्गतानि देहात् तावत्पापयुतो नरः ॥ २४ ॥ कृते तीर्थे यदैतानि देहात्र निर्गतानि चेत् ॥ निष्फलः श्रम एवैकः कर्षकस्य यथा तथा ॥ २५ ॥ श्रमेणापीडितं क्षेत्रं कृष्टा भूमिः सुदुर्घटा ॥ उप्तं बीजं महार्घं च हिता वृत्तिरुदाहृता ॥ २६ ॥ अहोरात्रं परिक्लिष्टो रक्षणार्थं फलोत्सुकः ॥ काले सुप्तस्तु हेमन्ते वने व्याघ्रादिभिर्भृशम् ॥ २७ ॥ भक्षितं शलभैः सर्वं निराशश्च कृतः पुनः ॥ तद्वत्तीर्थश्रमः पुत्र कष्टदो न फलप्रदः ॥ २८ ॥ सत्त्वं समुत्कटं जातं प्रवृद्धं शास्त्रदर्शनात् ॥ वैराग्यं तत्फलं जातं तामसार्थेषु नारद ॥ २९ ॥ प्रसङ्गाभिभवत्येव तद्रजस्तमसी उभे ॥ रजः समुत्कटं जातं प्रवृत्तं लोभयोगतः ॥ ३० ॥ तत्तथाऽभि भवत्येव तमःसत्त्वे तथा उभे ॥ तमस्तथोत्कटं भूत्वा प्रवृद्धं मोहयोगतः ॥ ३१ ॥ तत्सत्त्वरजसी चोभे संगम्याभिभवत्यपि ॥ विस्तरं कथयाम्यद्य यथाऽभिभवतीति वै ॥ ३२ ॥ यदा सत्त्वं प्रवृद्धं वै मतिर्धर्मे स्थिता तदा ॥ न चितवति बाह्यार्थं रजस्तमःसमुद्भवम् ॥ ३३ ॥ अर्थं सत्त्वसमुद्भूतं गृह्णाति च न चान्यथा ॥ अनायासकृतं चार्थं धर्मं यज्ञं च वाञ्छति ॥ ३४ ॥

दे. मा.
॥२२॥

॥ सत्त्वं च केवलं पुत्रं तदा भवति निमलं च ॥ ३६ ॥ यदा रजः प्रवृद्धं च त्वका धर्मास्सनातनाः ॥ अन्यथा कुलं धर्माच्छ्रद्धा प्राप्य
तु राजसीम् ॥ ३७ ॥ राजसादर्थसंवृद्धिस्तथा भोगस्तु राजसः ॥ सत्त्वं विनिर्गतं तेन तमसश्चापि निग्रहः ॥ ३८ ॥ यदा तमो विवृद्धं
स्यादुत्कटं संवभूव ह ॥ तदा वेदे न विश्वासो धर्मशास्त्रे तथैव च ॥ ३९ ॥ श्रद्धां च तामसीं प्राप्य करोति च धनात्ययम् ॥ द्रोहं
सर्वत्र कुस्ते न शांतिमधिगच्छति ॥ ४० ॥ जित्त्वा सत्त्वं रजश्चैव क्रोधनो दुर्मतिः शठः ॥ वर्तते कामचारेण भावेषु विततेषु च ॥ ४१ ॥
एकं सत्त्वं न भवति रजश्चैकं तमस्तथा ॥ सद्देवाश्रित्य वर्तते गुणा मिथुनधर्मिणः ॥ ४२ ॥ रजोविना न सत्त्वं स्याद्भजः सत्त्वं विना
कचित् ॥ तमो विना न चैवैते वर्तते पुरुषर्षभ ॥ ४३ ॥ तमस्ताभ्यां विहीनं तु केवलं न कदाचन ॥ सर्वे मिथुनधर्माणो गुणाः कार्यान्ति
रेषु वै ॥ ४४ ॥ अन्योन्यसंश्रिताः सर्वे तिष्ठन्ति न वियोजिताः ॥ अन्योन्यजनकाश्चैव यतः प्रसवधर्मिणः ॥ ४५ ॥ सत्त्वं कदाचिच्च
रजस्तमसी जनयत्युत ॥ कदाचित्तु रजः सत्त्वतमसी जनयत्यपि ॥ ४६ ॥

कदाचित्तु तमः सत्त्वरजसी जनयत्युभे ॥ जनयत्येवमन्योन्यं मृत्पिण्डश्चटं यथा ॥ ४७ ॥ बुद्धिस्थास्ते गुणाः कामान्बोधयन्ति परस्परम् ॥
देवदत्तविष्णुमित्रयज्ञदत्तादयो यथा ॥ ४८ ॥ यथा स्त्री पुरुषैव मिथुनौ च परस्परम् ॥ तथा गुणाः समायान्ति युग्मभावं परस्परम्
॥ ४९ ॥ रजसो मिथुने सत्त्वं सत्त्वस्य मिथुने रजः ॥ उभे ते सत्त्वरजसी तमसो मिथुने विदुः ॥ ५० ॥ नारद उवाच ॥ इत्येतत्कथितं
पित्रा गुणरूपमनुत्तमम् ॥ श्रुत्वाऽप्येतत्स एवाहं ततोऽपृच्छं पितामहम् ॥ ५१ ॥ इति श्रीदेवीभा० म० तृ० अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
नारद उवाच ॥ गुणानां लक्षणं तात भवता कथितं किल ॥ न ततोऽस्मि पिबन्मिष्टं त्वन्मुखात्प्रच्युतं रसम् ॥ १ ॥ गुणानां तु परिज्ञानं
यथावदनुवर्णय ॥ येनाहं परमां शांतिमधिगच्छामिचेतसि ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ इति पृष्टस्तु पुत्रेण नारदेन महात्मना ॥ उवाच च
जगत्कतां रजोगुणसमुद्भवः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि गुणानां परिवर्णनम् ॥ सम्यङ् नाहं विज्ञानामि यथामति वदामि
ते ॥ ४ ॥ सत्त्वं तु केवलं नैव कुत्रापि परिलक्ष्यते ॥ मिश्रीभावस्तुतेषां वै मिश्रत्वं प्रतिभाति वै ॥ ५ ॥ यथा काचिद्गरा नारी सर्वं
भूषणभूषिता ॥ हावभावयुता काम भर्तुः प्रीतिकरी भवेत् ॥ ६ ॥

त.
अ. १

मातापित्रोस्तथा सेव बंधुवर्गस्य प्रीतिदा ॥ दुःखं मोहं सपत्नीषु जनयत्यपि सेव हि ॥ ७ ॥ एवं सत्त्वेन तेनैव स्त्रीत्वमापादितेन च ॥ रजसस्तमसश्चैव जनिता वृत्तिरन्यथा ॥ ८ ॥ रजसा स्त्रीकृतेनैव तमसा च तथा पुनः ॥ अन्योन्यस्य समायोगादन्यथ प्रतिभाति वै ॥ ९ ॥ अवस्थानात्स्वभावेषु नवै जात्यंतराणि च ॥ लक्ष्यंते विपरीतानियोगाद्भारद कुत्रचित् ॥ १० ॥ यथा रूपवती नारी यौवनेन विभूषिता ॥ लज्जामाधुर्ययुक्ता च तथा विनयसंयुता ॥ ११ ॥ कामशास्त्रविधिज्ञा च धर्मशास्त्रेऽपि संमता ॥ भर्तुः प्रीतिकरी भूत्वा सपत्नीनां च दुःखदा ॥ १२ ॥ मोहदुःखस्वभावस्था सत्त्वस्थेत्युच्यते जनैः ॥ तथा सत्त्वं विकुर्वाणमन्यभावं विभाति वै ॥ १३ ॥ चौरैरुपद्रुतानां हि साधूनां सुखदा भवेत् ॥ दुःखा मूढा च दस्यूनां सेव सेना तथागुणा ॥ १४ ॥ विपरीतप्रतीतिं वै जनयति स्वभावतः ॥ यथा च दुर्दिने जातं महामेघघनावृतम् ॥ १५ ॥ विद्युस्तनितसंयुक्तं तिमिरेणावगुंठितम् ॥ सिंचदभूमिं प्रवर्षद्वै तमोरूपमुदाहृतम् ॥ १६ ॥ यदेतत्कर्षकाणां वै तदेवातीव दुर्दिनम् ॥ बीजोपस्करयुक्तानां सुखदं प्रभवत्युत ॥ १७ ॥ अप्रच्छन्नगृहाणां च दुर्भगानां विशेषतः ॥ तृणकाष्ठगृहीतानां दुःखदं गृहमेधिनाम् ॥ १८ ॥

प्रोषितभर्तृकाणां वै मोहदं प्रवदंत्यपि ॥ स्वभावस्था गुणाः सर्वे विपरीता विभाति वै ॥ १९ ॥ लक्षणानि पुनस्तेषां शृणु पुत्र ब्रवीम्यहम् ॥ लघुप्रकाशकं सत्त्वं निर्मलं विशदं सदा ॥ २० ॥ यदाऽङ्गानि लघून्येव नेत्रादीनीन्द्रियाणि च ॥ निर्मलं च तथा चेतो गृह्णाति विषयान्नतान् ॥ २१ ॥ तदा सत्त्वं शरीरे वै मतग्यं च समुत्कटम् ॥ जूभास्तंभं चतुर्द्रां च चलं चैव रजः पुनः ॥ २२ ॥ यदा तदुत्कटं जातं देहे यस्य च कस्यचित् ॥ कलिं मृगयते कर्तुं गंतुं ग्रामांतरं तथा ॥ २३ ॥ चलचित्तश्च सोऽत्यर्थं विवादे चोद्यतस्तथा ॥ गुरुमावरणं कामं तमो भवति तद्यदा ॥ २४ ॥ तदाऽङ्गानि गुरुण्याशु प्रभवन्त्यावृतानि च ॥ इन्द्रियाणि मनः शून्यं निद्रां नैवाभिवाञ्छति ॥ २५ ॥ गुणानां लक्षणान्येव विज्ञेयानीह नारद ॥ नारद उवाच ॥ विभिन्नलक्षणाः प्रोक्ता पितामह गुणास्त्रयः ॥ २६ ॥ कथमेकत्र संस्थाने कार्यं कुर्वति शाश्वतम् ॥ परस्परं मिलित्वा हि विभिन्नाः शत्रवः किल ॥ २७ ॥ एकत्रस्थाः कथं कार्यं कुर्वतीति वदस्व मे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु पुत्र प्रवक्ष्यामि गुणास्ते दीपवृत्तयः ॥ २८ ॥ प्रदीपश्च यथा कार्यं प्रकरोत्यर्थदर्शनम् ॥ वर्तिस्तेलं यथाचिश्च विरुद्धाश्च परस्परम् ॥ २९ ॥

विद्वद् हि तथा तैलमग्निना सह संगतम् ॥ तैलं वर्तिविरोध्येव पावकोऽपि परस्परम् ॥ ३० ॥ एकप्रस्थाः पवार्यानां प्रकुर्वन्ति प्रवर्षं
नम् ॥ नारद उवाच ॥ एवं प्रकृतिजाः प्रोक्ता गुणाः सत्यवतीश्रुत ॥ ३१ ॥ विश्वस्य कारणं ते वै मया पूर्वं यथाश्रुतम् ॥ व्यास
उवाच ॥ इत्युक्तं नारदेनाय मम सर्वं सविस्तरम् ॥ ३२ ॥ गुणानां लक्षणं सर्वं कार्यं चैव विभागशः ॥ आराध्या परमा शक्तिर्यया
सर्वमिव ततम् ॥ ३३ ॥ सगुणा निर्गुणा चैव कार्यभेदे सदैव हि ॥ अकर्ता पुरुषः पूर्णो निरीदः परमोऽव्ययः ॥ ३४ ॥ करोत्येषा
महामाया विश्वं सदसदात्मकम् ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रः सूर्यश्चन्द्रः शचीपतिः ॥ ३५ ॥ अश्विनौ वसवस्त्वष्टा कुबेरो यादसांपतिः ॥
वह्निर्वायुस्तथा पूषा सेनानीश्च विनायकः ॥ ३६ ॥ सर्वे शक्ति युताः शक्ताः कर्तुं कार्याणि स्वानि च ॥ अन्यथा तेऽप्यशक्ता वै
प्रस्पदितुमुनीश्वराः ॥ ३७ ॥ सा चैव कारणं राजक्षगतः परमेश्वरी ॥ समाराधय तां भूष कुरु यज्ञं जनाधिप ॥ ३८ ॥ पूजनं परया
भक्त्या तस्या एव विधानतः ॥ महालक्ष्मीर्महाकाली तथा महासरस्वती ॥ ३९ ॥ ईश्वरी सर्वभूतानां सर्वकारणकारणम् ॥ सर्वकामार्थदा
शांता सुखसेव्या दयान्विता ॥ ४० ॥
नामोच्चारणमात्रेण वाञ्छितार्थफलप्रदा ॥ देवैराराधिता पूर्वं ब्रह्माविष्णुमहेश्वरैः ॥ ४१ ॥ मोक्षकामैश्च विविधैस्तापसेर्विजितात्मभिः ॥
अस्पृष्टमपि यन्नाम प्रसंगेनापि भाषितम् ॥ ४२ ॥ ददाति वाञ्छितानर्थान्दुर्लभानपि सर्वथा ॥ ऐऐ इति भयात्तेन दृष्ट्वा व्याघ्रादिकं वने
॥ ४३ ॥ विदुहीनमपित्युक्तं वाञ्छितं प्रददाति वै ॥ तत्र सत्यव्रतस्येव दृष्टांतो नृपसत्तम ॥ ४४ ॥ प्रत्यक्ष एव चास्माकं मुनीनां भाविता
त्मनाम् ॥ ब्राह्मणानां समाजेषु तस्योदाहरणं बुधैः ॥ ४५ ॥ कथ्यमानं मया राजञ्छ्रुतं सर्वं सविस्तरम् ॥ अनक्षरो महामूर्खो नाम्ना
सत्यव्रतो द्विजः ॥ ४६ ॥ श्रुत्वाऽक्षरं कौलमुखात्समुच्चार्य स्वयं ततः ॥ विदुहीनं प्रसंगेन जातोऽसौ विबुधोत्तमः ॥ ४७ ॥ ऐकारोच्चा
रणाद्देवी तुष्टा भगवती-तदा ॥ चकार कविराजं तं दयार्द्रापरमेश्वरी ॥ ४८ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे नवमोऽध्यायः
॥ ९ ॥ जनमेजय उवाच ॥ कोऽसौ सत्यव्रतो नाम ब्राह्मणो द्विजसत्तमः ॥ कस्मिन्देसे समुत्पन्नः कीदृशश्च वदस्वमे ॥ १ ॥ कथं तेन
श्रुतः शब्दः कथमुच्चारितः पुनः ॥ सिद्धिश्च कीदृशी जाता तस्य विप्रस्य तत्क्षणात् ॥ २ ॥

कथं तुष्टा भवानी सा सर्वज्ञा सर्वसंस्थिता ॥ विस्तरेण वदस्वाद्य कथामेतां मनोरमाम् ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा राज्ञा व्यासः
सत्यवतीसुतः ॥ उवाच परमोदारं वचनं रसवच्छुचि ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ श्रुता
मुनिसमाजेषु मया पूर्व कुरुद्रह ॥ ५ ॥ एकादाऽहं कुरुश्रेष्ठ कुर्वस्तीर्याटनं शुचि ॥ संप्राप्तो नैमिषारण्यं पावनं मुनिसेवितम् ॥ ६ ॥ प्रण
म्याहं मुनीन्सर्वान्स्थितस्तत्र वराश्रमे ॥ विधिपुत्रास्तु यत्रासञ्जीवन्मुक्ता महाव्रताः ॥ ७ ॥ कथा प्रसंग एवासीत्तत्र विप्रसमागमे ॥ जम-
दग्निस्तु पप्रच्छ मुनीनेवं समास्थितः ॥ ८ ॥ जमदग्निरुवाच ॥ संदेहोऽस्ति महाभागा मम चेतसि तापसाः ॥ समाजेषु मुनीनां वै
निःसंदेहो भवाम्यहम् ॥ ९ ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रो मधवा वरुणोऽनलः ॥ कुबेरः पवनस्त्वष्टा सेनानीश्च गणाधिपः ॥ १० ॥ सूर्योऽ-
श्विनौ भगः पूषा निशानाथो ग्रहास्तथा ॥ आराधनीयतमः कोऽत्र वाञ्छितार्थफलप्रदः ॥ ११ ॥ सुखसेन्यश्च सततं चाशुतोषश्च मानदाः
॥ ब्रुवन्तु मुनयः शीघ्रं सर्वज्ञाः संशितव्रताः ॥ १२ ॥ एवं प्रश्ने कृते तत्र लोमशो वाक्यमब्रवीत् ॥ जमदग्ने शृणुष्वेतद्यत्पृष्टं वै त्वयाऽधुना
॥ १३ ॥ सेवनीयतमा शक्तिः सर्वेषां शुभमिच्छताम् ॥ परा प्रकृतिराद्या च सर्वगा सर्वदा शिवा ॥ १४ ॥

देवानां जननी सैव ब्रह्मादीनां महात्मनाम् ॥ आदिप्रकृतिर्मूलं सा संसारपादपस्य वै ॥ १५ ॥ स्मृता चोच्चारिता देवी ददाति किल
वाञ्छितम् ॥ सर्वदेवाऽऽर्द्रचिता सा वरदानाय सेविता ॥ १६ ॥ इतिहासं प्रवक्ष्यामिशृण्वन्तु मुनयः शुभम् ॥ अक्षरोच्चारणादेव यथा प्राप्तं
द्विजेन वै ॥ १७ ॥ कोसलेषु द्विजः कश्चिद्देवदत्तेति विश्रुतः ॥ अनपत्यश्चकारेष्टि पुत्राय विधिपूर्वकम् ॥ १८ ॥ तमसातीरमास्थाय
कृत्वा मण्डपमुत्तमम् ॥ द्विजानाहूय वेदज्ञान्सत्रकर्मविशारदान् ॥ १९ ॥ कृत्वा वेदिं विधानेन स्थापयित्वा विभावसून् ॥ पुत्रेष्टि विधि
वत्तत्र चकार द्विजसत्तम ॥ २० ॥ ब्रह्माणं कल्पयामास सुहोत्रं मुनिसत्तमम् ॥ अध्वर्युं याज्ञवल्क्यं च होतारं च बृहस्पतिम् ॥ २१ ॥
प्रस्तोतारं तथा पैलमुद्रातारं च गोभिलम् ॥ सभ्यानन्यान्मुनीन्कृत्वा विधिवत्प्रददौवसु ॥ २२ ॥ उद्राता सामगः श्रेष्ठः सप्तस्वरस
मन्वितम् ॥ रथन्तरमगायत्तुस्वरितेन समन्वितम् ॥ २३ ॥ तदाऽस्य स्वरभंगोऽभूत्कृतेश्वासेमुहुर्मुहुः ॥ देवदत्तश्चुकोपाऽशु गोभिलं
प्रत्युवाच ह ॥ २४ ॥ मूर्खोऽसि मुनिमुख्याद्य स्वरभंगस्त्वया कृतः ॥ काम्यकर्मणि संजाते पुत्रार्थं यजतश्च मे ॥ २५ ॥ गोभिलस्तु
तदोवाच देवदत्तं सुकोपितः ॥ मूर्खस्ते भविता पुत्रः शठः शब्दविवर्जितः ॥ २६ ॥

भवति सुखदाः सदा ॥ २९ ॥ स्वल्पेऽपराधे विमिश्र कथं शतस्त्वया ह्यहम् ॥ अपुत्रोऽहं सुतस्तः प्रोक्तापुत्रस्तः पुनः कृतः ॥ ३० ॥
 मूर्खपुत्रादपुत्रत्वं वरं वेदविदो विदुः ॥ तथाऽपि ब्राह्मणो मूर्खः सर्वेषां निष्ठ एव हि ॥ ३१ ॥ पशुवन्मूत्रवच्चैव न योग्यः सर्वकर्मसु ॥
 किं करोमीह मूर्खेण पुत्रेण द्विजसत्तम ॥ ३२ ॥ यथा शूद्रस्तथा मूर्खो ब्राह्मणो नात्र संशयः ॥ पूजाहो न दानाहो निष्ठश्च सर्वकर्मसु
 ॥ ३३ ॥ देशे वै वसमानश्च ब्राह्मणो वेद वर्जितः ॥ करदः शूद्रवच्चैव मंतप्यः स च भूमिजा ॥ ३४ ॥ नासनेपितृकार्येषु देवकार्येषु स
 द्विजः ॥ मूर्खः समुपवेष्ट्यश्च कार्यस्य फलमिच्छता ॥ ३५ ॥ राज्ञा शूद्रसमो ज्ञेयो न योज्यः सर्वकर्मसु ॥ कर्षकस्तु द्विजः कार्यो
 ब्राह्मणो वेदवर्जितः ॥ ३६ ॥ विना विप्रेण कर्तव्यं श्राद्धं कुशचटेन वै ॥ न तु विप्रेण मूर्खेण श्राद्धं कार्यं कदाचन ॥ ३७ ॥ आहाराद
 धिकं चान्नं न दातव्यमपंडिते ॥ दाता नरकमाप्नोतिग्रहीत्वा तु विशेषतः ॥ ३८ ॥

धिग्राज्यं तस्य राज्ञो वै यस्य देशेऽबुधा जनाः ॥ पूज्यंते ब्राह्मणा मूर्खा दानमानादिकैरपि ॥ ३९ ॥ आसने पूजने दाने यत्र भेदो न
 चाण्वपि ॥ मूर्खपंडितयोर्भेदो ज्ञातव्यो विबुधेन वै ॥ ४० ॥ मूर्खा यत्र सुगर्विष्ठा दानमानपरिग्रहेः ॥ तस्मिन्देशे न वस्तव्यं पंडितेन
 कथंचन ॥ ४१ ॥ असतामुपकाराय दुर्जनानां विभूतयः ॥ पित्रुमंदः फलाढ्योऽपि काकैरेवोपभुज्यते ॥ ४२ ॥ भुक्त्वाऽन्नं वेदविद्विप्रो
 वेदाभ्यां करोति वै ॥ क्रीडंति पूर्वजास्तस्य स्वर्गे प्रमुदिताः किल ॥ ४३ ॥ गोभिलातः किमुक्तं वै त्वया वेदविदुत्तम ॥ संसारे मूर्खपुत्रत्वं
 मरणादतिगर्हितम् ॥ ४४ ॥ कृपां कुरु महाभाग शापस्यानुग्रहं प्रति ॥ दीनोद्धारणशक्तोऽसि पतामितव पादयोः ॥ ४५ ॥ लोमश
 उवाच ॥ इत्युक्त्वा देवदत्तस्तु पतितस्तस्य पादयोः ॥ स्तुवन्दीनहृदत्यर्थं कृपणः साश्रुलोचनः ॥ ४६ ॥ गोभिलस्तु तदा तत्र दृष्ट्वा तं
 दीनचेतसम् ॥ क्षणकोपा महातो वै पापिष्ठाः कल्पकोपनाः ॥ ४७ ॥ जलं स्वभावतः शीतं पावकातपयोगतः ॥ उष्णं भवति तच्छीघ्रं
 तद्विना शिशिरं भवेत् ॥ ४८ ॥ दयावान्गोभिलस्त्वाह देवदत्तं मुदःस्मितम् ॥ मूर्खो भूत्वा सुतस्ते वै विद्वानपि भविष्यति ॥ ४९ ॥

इति दत्तवरः सोऽथ मुदितोऽभूद्विजर्भः ॥ इष्टिं समाप्य विप्रान्वे विससर्ज यथाविधि ॥ ५० ॥ कालेन कियता तस्य भार्या रूपवती सती ॥ गर्भे दधार काले सा रोहिणी रोहिणीसमा ॥ ५१ ॥ गर्भाधानादिकं कर्म चकार विधिवद्विजः ॥ पुंसवनविधानं च शृंगारकरणं तथा ॥ ५२ ॥ सीमतोत्रयनं चैव कृतं वेदविधानतः ॥ ददौ दानादि मुदितो मत्वेष्टिं सफलं तथा ॥ ५३ ॥ शुभेऽह्नि सुषेवे पुत्रं रोहिणी रोहिणी युते ॥ दिने लग्नेऽशुभेऽत्यर्थं जातकर्म चकार स ॥ ५४ ॥ पुत्रदर्शनकं कृत्वा नामकर्म चकार च ॥ उत्थ्य इति पुत्रस्य कृतं नाम पुराविदा ॥ ५५ ॥ स चाष्टमे तथा वर्षे शुभे वै शुभवासरे ॥ तस्योपनयनं कर्म चकार विधिवत्पिता ॥ ५६ ॥ वेदमध्यापयामास गुरुस्तं वै व्रते स्थितम् ॥ नोच्चचार तथोत्थ्यः संस्थितो मुग्धवत्तदा ॥ ५७ ॥ बहुधा पाठितः पित्रा न दधार मतिं शठः ॥ मूढवत्तिष्ठतेऽत्यर्थं तं शुशोच पितातदा ॥ ५८ ॥ एवं कुर्वन्सदाऽभ्यासं जातो द्वादशवार्षिकः ॥ न वेद विधिवत्कर्तुं संध्यावंदनकं विधिम् ॥ ५९ ॥ मूर्खोऽभूदिति लोकेषुगता वार्ताऽतिविस्तरम् ॥ ब्राह्मणेषु च सर्वेषु तापसेष्वितरेषु च ॥ ६० ॥ जहास लोकस्तं विप्रं यत्र तत्र गतं वने ॥ पिता माता निर्निदाथ मूर्खं तमतिभर्त्सयन् ॥ ६१ ॥ निदितोऽथ जनैः कामं पितृभ्यामथ बांधवैः ॥ वैराग्यः मगमद्विप्रो जगाम वनमप्यसौ ॥ ६२ ॥ अधो वरस्तथापंगुर्न मूर्खस्तु वरः सुतः ॥ इत्युक्तोऽसौ पितृभ्यां वै विवेश काननं प्रति ॥ ६३ ॥ गंगातीरं शुभे स्थाने कृत्वोटजमनुत्तमम् ॥ वन्यां वृत्तिं च संकल्प्य स्थितस्तत्र समाहितः ॥ ६४ ॥ नियमं च परं कृत्वा नासत्यं प्रब्रवीम्यहम् ॥ स्थितस्तत्राश्रमे रम्ये ब्रह्मचर्यव्रतो हि सः ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कन्धे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ लोमशः उवाच ॥ न वेदाध्ययनं किञ्चिज्जानाति न जपं तथा ॥ ध्यानं न देवतानां च न चैवाराधनं तथा ॥ १ ॥ नासनं वेद विप्रोऽसौ प्राणायामं तथा पुनः ॥ प्रत्याहारं तु नो वेद भूतशुद्धिं च कारणम् ॥ २ ॥ न मंत्रं कीलकं जाप्यं गायत्रीं च न वेद सः ॥ शौचं स्नानविधिं चैव तथाऽऽचमनकं पुनः ॥ ३ ॥ प्राणाग्निहोत्रं नो वेद बलिदानं न चातिथिम् ॥ न संध्यां समिधो होमं विवेद च तथा मुनिः ॥ ४ ॥ सोऽकरोत्प्रातरुत्थाय यत्किञ्चिदंतधावनम् ॥ स्नानं च शूद्रवत्तत्र गंगायां मंत्रवर्जितम् ॥ ५ ॥ फलान्यादाय वन्यानि मध्याह्नेऽपि यदृच्छया ॥ भक्ष्याभक्ष्यपरिज्ञानं न जानाति शठस्तथा ॥ ६ ॥ सन्यं व्रते स्थितस्तत्र नानृतं वदते पुनः ॥ जनैः सत्यतपा नाम कृतमस्य द्विजस्य वै ॥ ७ ॥

नाहितं कस्यचित्कुप्यान्न तथाऽविहितं कश्चित् ॥ मुखं स्वयिति तत्रैव निर्भयश्चित्तयन्निति ॥ ८ ॥ कदा मे मरणं भावि दुःखं जीवामि
कानने ॥ जीवितं धिक्च मूर्खस्य तरसा मरणं ध्रुवम् ॥ ९ ॥ देवेनाहं कृतो मूर्खो नान्योऽत्र कारणं मम ॥ प्राप्य चैषोत्तमं जन्म वृथा जातं
ममाधुना ॥ १० ॥ यथा वध्या मूर्खा च यथा वा निष्फलो दुमः ॥ अबुग्धदोहा धेनुश्च तथाऽहं निष्फलः कृत ॥ ११ ॥ किनुनि
दाम्यहं देवं नूनं कर्म ममेदृशम् ॥ न दत्तं पुस्तकं कृत्वा ब्राह्मणाय महात्मने ॥ १२ ॥ न वे विद्या मया दत्ता पूर्वजन्मनि निर्मला ॥
तेनाहं कर्मयोगेन शठोऽस्मि च द्विजाधमः ॥ १३ ॥ न च तीर्थे तपस्तप्तं सेविता न च साधवः ॥ न द्विजाः पूजिता द्रव्यैस्तेन जातोऽस्मि
दुष्टधी ॥ १४ ॥ वर्तते मुनिपुत्राश्च वेदशास्त्रार्थपारगाः ॥ अहं सुमूढः संजातो देवयोगेन केनचित् ॥ १५ ॥ न जानामि तपस्तप्तुं किं
करोमि सुसाधनम् ॥ मिथ्याऽयं मेऽत्र संकल्पो न मे भाग्यं शुभं किल ॥ १६ ॥ देवमेव परं मन्ये धिक्पौरुषमनर्थकम् ॥ वृथा श्रमकृतं
कार्यं देवाद्भवति सर्वथा ॥ १७ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च शक्राद्याः किल देवताः ॥ कालस्य वशगाः सर्वे कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १८ ॥
एवंविधान्वितर्कास्तु कुर्वाणोऽहर्निशं द्विजः ॥ स्थितस्तत्राश्रमे तीरे जाह्नव्याः पावने स्थले ॥ १९ ॥
विरक्तः स तु संजातः स्थितस्तत्राश्रमे द्विजः ॥ कालातिवाहनं शांतश्चकार विजने वने ॥ २० ॥ एवं स्थितस्य तु वने विमलोदके वै
वर्षाणि तत्र नव पंच गतानि कामम् ॥ नाराधनं न च जपं न विवेद मंत्रं कालातिवाहन मसौ कृतवान्वने वै ॥ २१ ॥ जानाति तस्य
विततं व्रतमेव लोकः सत्यं वदत्यपि मुनिः किल नाम जातम् ॥ जातं यशश्च सकलेषु जनेषुकामं सत्यव्रतोऽयमनिशं न मृषाभिभाषी
॥ २२ ॥ तत्रैकदा तु मृगयां रममाण एव प्राप्तो निषादनिशठो धृतचापत्राणः ॥ क्रीडन्वनेऽति विपुले यमतुल्य देहः कूराकृतिर्हननकर्मणि
चातिदक्षः ॥ २३ ॥ तेनातिकृष्टेन शरेण विद्धः कोलः किरातेन धनुर्धरेण ॥ पलायमानो भयविह्वलश्च मुने समीपं विद्रुतो जगाम
॥ २४ ॥ विकंपमानो रुधिराद्रदेहो यदा जगामाश्रममंडलं वै ॥ कोलस्तदाऽतीव दयार्द्रभावं प्राप्तो मुनीस्तत्र समीक्ष्य दीनम् ॥ २५ ॥
अग्रे व्रजंतं रुधिराद्रदेहं दृष्ट्वा मुनिः सूकरमाशु विद्धम् ॥ दयाभिवेशादतिकंपमानः सारस्वतं बीजमथोच्चचार ॥ २६ ॥ अज्ञातपूर्वं च
तथाऽश्रुतं च देवान्मुखे वै समुपागतं च ॥ न ज्ञातवान्बीजमसौ विमूढो ममञ्च शोके स मुनिर्महात्मा ॥ २७ ॥ कोलः प्रविश्याऽऽश्रम
मंडलं तद्रतो निकुंजे प्रविलीय गूढम् ॥ अप्राप्तमार्गो दृढनिर्विण्णचेताः प्रवेपमानः शरपीडितत्वात् ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥२९॥

ततः क्षणादाकरणांतकृष्टं चापं दधानोऽतिकराल देहः ॥ प्राप्तस्तदंते स च मृग्यमाणो निषादराजः किल काल एव ॥ २९ ॥ दृष्ट्वा मुनिं
तत्र कुशासने स्थितं नाम्ना तु सत्यव्रतमद्वितीयम् ॥ व्याधः प्रणम्य प्रमुखे स्थितोऽसौ पप्रच्छ कोलः क्व गतो द्विजेश ॥ ३० ॥ जानामि
तेऽहं सुव्रतं प्रसिद्धं तेनाद्य पृच्छे मम बाणविद्धः ॥ क्षुधादितं मे सकलं कुटुंबं विभर्तुकामः किल आगतोऽस्मि ॥ ३१ ॥ वृत्तिर्ममेषा
विहिता विधात्रा नान्याऽस्ति विप्रेन्द्र ऋतं ब्रवीमि ॥ भर्तव्य मेवेह कुटुंबमंजसा केनाप्युपायेन शुभाशुभेन ॥ ३२ ॥ सत्यं ब्रवीत्वद्य
सत्यव्रतोऽसि क्षुधातुरो वर्तते पोष्यवर्गः ॥ क्वासौ गतः सूकरो बाणविद्धः पृच्छाम्यहं वाडव ब्रूहि तूर्णम् ॥ ३३ ॥ तेनेति पृष्टः स
मुनिर्महात्मा कित्कमग्नः प्रबभूव कामम् ॥ सत्यव्रतं मेऽद्य भवेन्न भग्नं न दृष्ट इत्युच्चरितेन किं वै ॥ ३४ ॥ गतोऽत्र कोलः शरविद्धदेहः
कथं ब्रवीम्यद्य मृषाऽमृषा वा ॥ क्षुधादितोऽयं परिपृच्छतीव दृष्ट्वा हनिष्यत्यपि सूकरं वै ॥ ३५ ॥ सत्यं न सत्यं खलु यत्र हिंसा
दयान्वितं चानृतमेव सत्यम् ॥ हितं नराणां भवतीह येन तदेव सत्यं न तथाऽन्यथैव ॥ ३६ ॥ हितं कथं स्यादुभयोर्विरुद्धयोस्तदुत्तरं
किं न यथा मृषा वचः ॥ विचारयन्वाडव धर्मसंकटे न प्राप वक्तुं वचनं यथोचितम् ॥ ३७ ॥

बाणाहतं वीक्ष्य दयान्वितं च कोलं तदंते समुदाहृतं वचः ॥ तेन प्रसन्ना निजबीजतः शिवा विद्यां दुरापां प्रददौ च तस्मै ॥ ३८ ॥ बीजो
आरणतो देव्या विद्या प्रस्फुरिताऽखिला ॥ वाल्मीकिश्च यथा पूर्वं तथा स ह्यभवत्कविः ॥ ३९ ॥ तमुवाच द्विजो व्याधं सन्मुखस्थं
धनुर्धरम् ॥ सत्यकामस्तु धर्मात्मा श्लोकमेकं दयापरः ॥ ४० ॥ यापश्यति न साङ्गते या हृते सा न पश्यति ॥ अहो व्याध स्वकार्या
र्थिन्किं पृच्छसि पुनः पुनः ॥ ४१ ॥ इत्युक्तस्तु तदा तेन गतोऽसौ पशुहा पुनः ॥ निराशः सूकरे तस्मिन्परावृत्तो निजालये ॥ ४२ ॥
ब्राह्मणस्तु कविर्जातः प्राचेतस इवापरः ॥ प्रसिद्ध सर्वलोकेषु नाम्ना सत्यव्रतो द्विजः ॥ ४३ ॥ सारस्वतं ततो बीजं जजाप विधिपूर्वकम् ॥
पंडितश्चातिविरूपातो द्विजोऽसौ धरणीतले ॥ ४४ ॥ प्रतिपर्वसु गायति ब्रह्मणा यद्यशः सदा ॥ आरूपाय च्चातिविस्तीर्णं स्तुवंति मुनयः
किल ॥ ४५ ॥ तच्छ्रुत्वा सदनं तस्य समागम्य तदाश्रमे ॥ येन त्यक्तः पुरा तेन हृदं नीतोऽतिमानितः ॥ ४६ ॥ तस्माद्राजन्सदा सेव्या
पूजनीया च भक्तिः ॥ आदिशक्तिः परा देवी जगतां कारणं हि सा ॥ ४७ ॥ तस्यायज्ञं महाराज कुरु वेद विधानतः ॥ सर्वकामप्रदं
नित्यं निश्चयं कथितं पुरा ॥ ४८ ॥

व.
अ. ११

लोम्बिह्वलानय ॥ ५१ ॥ अतुष्टा भोजनं यत्तु तदाऽप्राप्तिरिति चेन्न ॥ ५२ ॥ तया
विभवसंपन्नान्पुत्रपौत्रविवर्धनान् ॥ पुष्टदेहांश्च संभोगैः संयुतान्वेदवादिनः ॥ ५३ ॥ राजलक्ष्म्या युताञ्छुरान्वशीकृतजनानथ ॥ स्वजनैर
वियुक्तांश्च सर्वलक्षणलक्षितान् ॥ ५४ ॥ व्यतिरेकान्वयाभ्यां च विचेतस्यं विचक्षणैः ॥ एभिर्न पूजिता देवी सर्वायफलदा शिवा ॥ ५५ ॥
समाराधिता च तथा नृभिरेभिः सदाऽबिका ॥ यतोऽमी सुखिनः सर्वे संसारेऽस्मिन्न संशयः ॥ ५६ ॥ व्यास उवाच ॥ इति राजञ्छुतं
तत्र मया मुनिसमागमे ॥ लोमशस्य मुखात्कामं देवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ इति संचित्य राजेन्द्र कर्तव्यं च सदाऽर्चनम् ॥ भक्त्या
परमया देव्याः प्रीत्या च पुरुषर्षभ ॥ ५८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ राजोवाच ॥ वद
यज्ञविधिं सम्यग्देव्यास्तस्याः समंततः ॥ श्रुत्वा करोम्यहं स्वामिन्यथाशक्ति ह्यतंद्रितः ॥ १ ॥

पूजाविधिं च मंत्रांश्च होमद्रव्यमसंशयम् ॥ ब्राह्मणाः कतिसंख्याश्च दक्षिणाश्च तथा पुनः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि
देव्या यज्ञं विधानतः ॥ त्रिविधं तु सदा ज्ञेयं विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ३ ॥ सात्त्विकं राजसं चैव तामसं च तथाऽपरम् ॥ मुनीनां सात्त्विकं
प्रोक्तं नृपाणां राजसं स्मृतम् ॥ ४ ॥ तापसं राक्षसानां वै ज्ञानिनां तु गुणोज्झितम् ॥ विमुक्तानां ज्ञानमये विस्तरात्प्रब्रवीमि ते ॥ ५ ॥
देशः कालस्तथा द्रव्यं मंत्राश्च ब्राह्मणस्तथा ॥ श्रद्धा च सात्त्विकी यत्र तं यज्ञं सात्त्विकं विदुः ॥ ६ ॥ द्रव्य शुद्धिः क्रियाशुद्धिर्मन्त्रशु
द्धिश्च भूमिष ॥ भवेद्यपि तदा पूर्णं फलं भवति नान्यथः ॥ ७ ॥ अन्यायोपाजितेनैव कर्तव्यं सुकृतं कृतम् ॥ न कीर्तिरिह लोके च
परलोके न तत्फलम् ॥ ८ ॥ तस्मान्यायाजितेनैव कर्तव्यं सुकृतं सदा ॥ यशसेपरलोकाय भवित्येव सुखाय च ॥ ९ ॥ प्रत्यक्षं तव
राजेन्द्र पांडवेस्तुमखः कृतः ॥ राजसूयः क्रतुवरः समाप्तवरदक्षिणः ॥ १० ॥ यत्र सखाद्धरिः कृष्णो यादवेद्रो महामनाः ॥ ब्राह्मणाः
पूर्णविद्याश्च भारद्वाजादयस्तथा ॥ ११ ॥ कृत्वा यज्ञं सुसंपूर्णं मासमात्रेण पांडवेः ॥ प्राप्तं महत्तरं कष्टं वनवासश्च दारुणः ॥ १२ ॥
पीडनं चैव पांचाल्यास्तथा ह्यूते पराजयः ॥ वनवासो महत्कष्टं क गतं मखजं फलम् ॥ १३ ॥

दासत्वं च विराटस्य कृतं सर्वैर्महात्मभिः ॥ कीचकेन परिक्रिष्टा द्रौपदी च प्रमद्वरा ॥ १४ ॥ आशीर्वादाद्विजातीनां क गताः शुद्धचेत
साम् ॥ भक्तिर्वा वासुदेवस्य क गतातत्र संकटे ॥ १५ ॥ न रक्षिता तदा बाला केनापि द्रुपदात्मजा ॥ प्राप्तकेशग्रहा काले साध्वी च
वरवाणिनी ॥ १६ ॥ किमत्र चित्नीयं वै धर्मवैगुण्यकारणम् ॥ केशवे सति देवेशे धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे ॥ १७ ॥ भवितव्यमिति प्रोक्ते
निष्फलः स्यादत्ताऽऽगमः ॥ वेदमंत्रास्तथाऽन्ये वै वितथाः स्युरसंशयम् ॥ १८ ॥ साधनं निष्फलं सर्वमुपायश्च निरर्थकः ॥ भवितव्यं
भवत्येव वचने प्रतिपादके ॥ १९ ॥ आगमोऽप्यर्थवादः स्यात्क्रियाः सर्वा निरर्थकाः ॥ स्वर्गार्थं च तपो व्यर्थं वर्णधर्मश्च वै तथा
॥ २० ॥ सर्वं प्रमाणं व्यर्थं स्याद्भवितव्ये कृते हृदि ॥ उभयं चापि मतव्यं दैवं चोपाय एव च ॥ २१ ॥ कृते कर्मणि चेत्सिद्धिर्विपरीता
यदा भवेत् ॥ वैगुण्यं कल्पनीयं स्यात्प्राज्ञैः पंडितमौलिभिः ॥ २२ ॥ तत्कर्म बहुधा प्रोक्तं विद्वद्भिः कर्म कारिभिः ॥ कर्तृभेदान्मन्त्रभे
दाद्वयभेदात्तथा पुनः ॥ २३ ॥ यथा मधवता पूर्वं विश्वरूपो वृतो गुरुः ॥ विपरीतं कृतं तेन कर्म मातृहिताय वै ॥ २४ ॥
देवेभ्यो दानवेभ्यस्तु स्वस्तीत्युक्त्वा पुनः पुनः ॥ असुरा मातृपक्षीयाः कृतं तेषां च रक्षणम् ॥ २५ ॥ दैत्यान्हृद्वाऽतिसंपुष्टांश्चुकोप
मधवा तदा ॥ शिरांसि तस्य वज्रेण चिच्छेद तरसा हरिः ॥ २६ ॥ क्रियावैगुण्यमत्रैव कर्तृभेदादसंशयम् ॥ नोचेत्पंचालराजेन रोषेणापि
कृता क्रिया ॥ २७ ॥ भारद्वाजविनाशाय पुत्रस्योत्पादनाय च ॥ धृष्टद्युम्नः समुत्पन्नो वेदमध्याच्च द्रौपदी ॥ २८ ॥ पुरा दशरथेनापि
पुत्रेष्टस्तु कृता यदा ॥ अपुत्रस्य सुतास्तस्य चत्वारः संप्रजज्ञिरे ॥ २९ ॥ अतः क्रिया कृता युक्त्या सिद्धिदा सर्वथा भवेत् ॥ अयुक्त्या
विपरीता स्यात्सर्वथा नृपसत्तम ॥ ३० ॥ पांडवानां यथा यज्ञे किञ्चिद्वैगुण्ययोगतः ॥ विपरीतं फलं प्राप्तं निजितास्ते दुरोदरे ॥ ३१ ॥
सत्यवादी तथा राजन्धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ द्रौपदी च तथा साध्वी यथाऽन्येऽप्यनुजाः शुभाः ॥ ३२ ॥ कुद्रव्ययोगाद्वैगुण्यं समुत्पन्नं
मखेऽथवा ॥ साभिमानैः कृताद्वाऽपि दूषणं समुपस्थितम् ॥ ३३ ॥ सात्त्विकस्तु महाराज दुर्लभो वै मखः स्मृतः ॥ वैखानसमुनीनां हि
विहितोऽसौ महामखः ॥ ३४ ॥ सात्त्विकं भोजनं वै नित्यं कुर्वति तापसाः ॥ न्यायार्जितं च वन्यं च तथा ऋण्यं सुसंस्कृतम्
॥ ३५ ॥ पुरोडाशपरानित्यं विद्युपा मंत्रपूर्वकाः ॥ श्रद्धाधिका मखा राजन्सात्त्विकाः परमाः स्मृताः ॥ ३६ ॥

६. मा.
॥३२॥

मद्वेषकोः ॥ ३१ ॥ अन्वेषे सर्वयज्ञेषु किञ्चिद्भूतं भवेदपि ॥ द्रव्येण श्रद्धया वाऽपि क्रियया ब्राह्मणेस्तथा ॥ ३० ॥
देशकाल पृथग्द्रव्यसाधनेः सकलेस्तथा ॥ नान्यो भवति पूर्णो वे तथा भवति मानसः ॥ ३१ ॥ प्रथमं तु मनःशोध्यं कर्तव्यं गुणव
जितम् ॥ शुद्धे मनसि देहो वे शुद्ध एव न संशयः ॥ ३२ ॥ इन्द्रियार्थपरित्यक्तं यदा जातं मन शुचि ॥ तदा तस्य मत्स्यासौ प्रभवेदधि
कारवान् ॥ ३३ ॥ तदाऽसौ मंडपं कृत्वा बहुयोजनविस्तृतम् ॥ स्तंभैश्च विपुलैः शृङ्गेर्यांश्चिद्रुमसंभवेः ॥ ३४ ॥ वेदिं च विशदां तत्र
मनसा परिकल्पयेत् ॥ अग्नयोऽपि तथा स्थाप्या विधिवन्मनसा किल ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणानां च वरणं तथैव प्रतिपाद्य च ॥ ब्रह्माऽध्व
र्युस्तथा होता प्रस्तोता विधिपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ उदाता प्रतिहर्ता च सभ्याश्चान्ये यथाविधि ॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन मनसेव द्विजोत्तमाः
॥ ३७ ॥ प्राणोऽपानस्तथा व्यानः समानोदान एव च ॥ पावकाः पंच एवैते स्थाप्या वेद्यां विधानतः ॥ ३८ ॥
गार्हपत्यस्तदा प्राणोऽपानश्चाहवनीयकः ॥ दक्षिणाग्निस्तथा व्यानः समानश्चावसथ्यकः ॥ ३९ ॥ सभ्योदानः स्मृता ह्येते पावकाः पर
मोत्कटाः ॥ द्रव्यं च मनसा भाव्यं निर्गुणं परमं शुचि ॥ ४० ॥ मन एव तदा होता यजमानस्तथैव तत् ॥ यज्ञाधिदेवता ब्रह्म निर्गुणं
च सनातनम् ॥ ४१ ॥ फलदा निर्गुणा शक्तिः सदा निर्वेददा शिवा ॥ ब्रह्मविद्याऽखिलाधारा व्याप्य सर्वत्र संस्थिता ॥ ४२ ॥ तदुद्देशेन
तद्रव्यं हुनेत्प्राणाग्निषु द्विजः ॥ पश्चाच्चित्तं निरालंबं कृत्वा प्राणानपि प्रभो ॥ ४३ ॥ कुंडलीमुखमार्गेण हुनेद्ब्रह्मणि शाश्वते ॥ स्वानु
भूत्या स्वयं साक्षात्स्वात्मभूतां महेश्वरीम् ॥ ४४ ॥ समाधिर्नैव योगेन ध्यायेच्चेतस्यनाकुलः ॥ सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि
॥ ४५ ॥ यदा पश्यति भूतात्मा तदा पश्यति तां शिवाम् ॥ दृष्ट्वा तां ब्रह्मविद्व्यात्सच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ ४६ ॥ तदा मायादिकं सर्वं दग्धं
भवति भूमिप ॥ प्रारब्धकर्ममात्रं तु यावद्देहं च तिष्ठति ॥ ४७ ॥ जीवन्मुक्तस्तदा जातो मृतो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ कृतकृत्यो भवेत्तत
यो भजेज्जगदंबिकाम् ॥ ४८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन ध्येया श्रीभुवनेश्वरी ॥ श्रोतव्या चैव मंतव्या गुरुवाक्यानुसारतः ॥ ४९ ॥ राजन्नेवं
कृतो यज्ञो मोक्षदो नात्र संशयः ॥ अन्ये यज्ञाः सकामास्तु प्रभवन्ति क्षयोन्मुखाः ॥ ५० ॥

तु.
अ. १२

अग्निष्टोमेन विधिवत्स्वर्गकामो यजेदिति ॥ वेदानुशासनं चैतत्प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ६१ ॥ क्षीणे पुण्ये मृत्युलोकं विशन्ति च यथामति ॥ तस्मात्तु मानसः श्रेष्ठो यज्ञोऽप्यक्षय एव सः ॥ ६२ ॥ न राज्ञा साधितुं योग्यो मखोऽसौ जयमिच्छता ॥ तामसस्तु कृतः पूर्वं सर्पय ज्ञस्त्वयाऽधुना ॥ ६३ ॥ वैरं निर्वाहितं राजंस्तक्षकस्य दुरात्मनः ॥ यत्कृतेनिहताः सर्पास्त्वयाऽग्नौ कोटिशः परे ॥ ६४ ॥ देवीयज्ञं कुरुष्वाय विततं विधिपूर्वकम् ॥ विष्णुना यः कृतः पूर्वं सृष्ट्यादौ नृपसत्तम ॥ ६५ ॥ तथा त्वं कुरु राजेंद्र विधिं ते प्रब्रवीम्यहम् ॥ ब्राह्मणाः संति राजेंद्र विधिज्ञा वेदवित्तमाः ॥ ६६ ॥ देवीबीज विधानज्ञा मंत्रमार्गविचक्षणः ॥ याजकास्ते भविष्यन्ति यजमानस्त्वमेव हि ॥ ६७ ॥ कृत्वा यज्ञं विधानेन दत्त्वा पुण्यं मखार्जितम् ॥ समुद्धर महाराज पितरं दुर्गतिं गतम् ॥ ६८ ॥ विप्रावमानजं पापं दुर्घटं नरकप्रदम् ॥ तथैव शापजो दोषः प्राप्तः पित्रा तवाऽनघ ॥ ६९ ॥ तथा दुर्मरणं प्राप्तं सर्पदंशेन भूभुजा ॥ अंतराले तथा मृत्युर्न भूमौ कुशसंस्तरे ॥ ७० ॥ न संग्रामे न गंगायां स्नानदानादिवर्जितम् ॥ मरणं ते पितुस्तत्र सौधे जातं कुरुद्ग्रह ॥ ७१ ॥ कपूणानि च सर्वाणि नरकस्य नृपोत्तम ॥ तत्रैकं कारणं तस्या न जातं चातिदुर्लभम् ॥ ७२ ॥

यत्र यत्र स्थितः प्राणी ज्ञात्वा कालं समागतम् ॥ साधनानामभावेऽपि ह्यवशश्चातिसंकटे ॥ ७३ ॥ यदा निर्वेदमायाति मनसा निर्मलेन वै ॥ पंचभूतात्मको देहो मम किं चात्र दुःखदम् ॥ ७४ ॥ पतत्वद्य यथाकामं मुक्तोऽहं निर्गुणोऽव्यया ॥ नाशात्मकानि तत्त्वानि तत्र का परिदेवना ॥ ७५ ॥ ब्रह्मैवाहं न संसारी सदा मुक्तः सनातनः ॥ देहे न मम संबंधः कर्मणा प्रतिपादितः ॥ ७६ ॥ तानि सर्वाणि मुक्तानि शुभानि चेताराणि च ॥ मनुष्यदेहयोगेन सुखदुःखानुसाधनात् ॥ ७७ ॥ विमुक्तोऽतिभयाद्दोरादस्मान्संसारसंकटात् ॥ इत्येवं चिन्त्यमा नस्तु स्नानदानविवर्जितः ॥ ७८ ॥ मरणं चेदवाप्नोति स मुच्येज्जन्मदुःखतः ॥ एषा काष्ठा पराप्रोक्ता योगिनामपि दुर्लभा ॥ ७९ ॥ पिता ते नृपशार्दूल श्रुत्वा शापं द्विजोदितम् ॥ देहे ममत्वं कृतवान्न निर्वेदमवाप्तवान् ॥ ८० ॥ नीरोगो मा देहोऽयं राज्यं निहतकंटकम् ॥ कथं जीवाम्यहं कामं मंत्रज्ञानानयंतु वै ॥ ८१ ॥ औषधं मणिमंत्रं च यंत्रं परमकं तथा ॥ आरोग्यं तथा सौधे कृतवान्नृपतिस्तदा ॥ ८२ ॥ न स्नानं न कृतं दानं न देव्याः स्मरणं कृतम् ॥ न भूमौ शयनं चैव दैवं मत्वा परं तथा ॥ ८३ ॥ मग्नो मोहान्वितो घोरं मृतः सौधेऽहिना हतः ॥ कृत्वा पापं कलेर्योगात्तापसस्यावमानजम् ॥ ८४ ॥

द. मा.
॥ १४ ॥

तजसः ॥ सोऽनुकूटोऽतुः स्वातः ॥ ८९ ॥ इति श्रीविष्णुभावाते महापुराणे तृतीयस्कन्धे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ राजोवाच ॥ हरिणा तु कथं यज्ञः कृतः
पूर्वं पितामह ॥ जगत्कारणरूपेण विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ १ ॥ के सहायास्तु तत्राऽऽसन्ब्राह्मणाः के महामते ॥ ऋत्विजीवेदतत्त्वज्ञास्तन्मे
हृदि परंतप ॥ २ ॥ पश्चात्करोम्यहं यज्ञं विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ श्रुत्वा विष्णुकृतं यागमंबिकायाः समाहितः ॥ ३ ॥ व्यासउवाच ॥
राजञ्छृणु महाभाग विस्तरं परमाद्भुतम् ॥ यथा भगवतीयज्ञः कृतश्च विधिपूर्वकः ॥ ४ ॥ विसर्जिता यदा देव्या दत्त्वाशक्तीश्चतास्त्रयः ॥
काजेशाः पुरुषा जाता विमानवरमास्थिताः ॥ ५ ॥ प्राप्ता महार्णवं घोरं त्रयस्ते विबुधोत्तमाः ॥ चक्रुः स्थानानि वासार्थं समुत्पाद्यधरां
स्थिताः ॥ ६ ॥ आधारशक्तिरचला मुक्ता देव्या स्वयं ततः ॥ तदाधारा स्थिता जाता धरा मेदः समन्विता ॥ ७ ॥ मधुकैटभयोर्मेदः
संयोगान्मेदिनी स्मृता ॥ धारणाच्च धरा प्रोक्ता पृथ्वी विस्तारयोगतः ॥ ८ ॥
मही चापि महीयस्त्वाधृता सा शेषमस्तके ॥ गिरयश्च कृताः सर्वे धारणार्थं प्रविस्तराः ॥ ९ ॥ लोहकीलं यथा काष्ठे तथा ते गिरयः
कृताः ॥ महीधरा महाराजा प्रोच्यते विबुधैर्जनेः ॥ १० ॥ जात रूपमयो मेरुर्वहुयोजनविस्तरः ॥ कृतो मणिमयैः शृंगे शोभिता
परमाद्भुतः ॥ ११ ॥ मरीचिर्नारदोऽत्रिश्च पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ दक्षोवसिष्ठ इत्येते ब्रह्मणः प्रथिताः सुतः ॥ १२ ॥ मरीचेः कश्यपो
जातो दक्षकन्यास्त्रयोदश ॥ ताभ्यो देवाश्च दैत्याश्च समुत्पन्ना ह्यनेकशः ॥ १३ ॥ ततस्तु काश्यपी सृष्टिः प्रवृत्ता चातिविस्तरा ॥
मनुष्यपशुसर्पादिजातिभेदैरनेकधा ॥ १४ ॥ ब्रह्मणश्चाधेदेहात्तु मनुः स्वायंभुवोऽभवत् ॥ शतरूपा तथा नारी संजाता वामभागतः
॥ १५ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौ सुतौ तस्या बभूवतुः ॥ तिस्रः कन्या वरारोहा ह्यभवन्नतिसुन्दराः ॥ १६ ॥ एवं सृष्टिं समुत्पाद्य भगवान्क
मलोद्भवः ॥ चकार ब्रह्मलोकं च मेरुशृंगे मनोहरम् ॥ १७ ॥ वैकुण्ठं भगवान्विष्णु रमारमणमुत्तमम् ॥ क्रीडास्थानं सुरम्यं च सर्वलो
कोपरि स्थितम् ॥ १८ ॥ शिवोऽपि परमं स्थानं कैलासारूप्यं चकार ह ॥ समासाद्य भूतगणं वि ॥ २० ॥ यथारुचि ॥ १९ ॥ स्वर्गसि
विष्टपो मेरुशिखरोपरि कल्पितः ॥ तत्र स्थानं सुरेन्द्रस्य नानारत्नविराजितम् ॥ २० ॥ समं मथनात्प्राप्तः पारिजातस्तत्कृतमः ॥
चतुर्दंतस्तथा नागः कामधेनुश्च कामदा ॥ २१ ॥

त.
अ. १३

उच्चैः श्रवास्तथाऽश्वो वै रभाद्यप्सरसस्तथा ॥ इंद्रेणापात्तमखिलं जातं ये स्वर्गभूषणम् ॥ २२ ॥ धन्वंतरिश्चंद्रमाश्च सागराश्च समुद्रभौ ॥ स्वर्गे स्थितौ विराजेते देवौ बहुगणैर्वृतौ ॥ २३ ॥ एवं सृष्टिः समुत्पन्ना त्रिविधा नृपसत्तम ॥ देवतिर्यङ्मनुष्यादिभेदैर्विविधकल्पिता ॥ २४ ॥ अंडजाः स्वेदजाश्चैव चोद्भिद्भिर्जा जरायुजा ॥ चतुर्भेदैः समुत्पन्ना जीवाः कर्मयुताः किल ॥ २५ ॥ एवं सृष्टिं समासाद्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ विहारं स्वेषु स्थानेषु चक्रुः सर्वे यथेप्सितम् ॥ २६ ॥ एवं प्रवर्तिते सर्गे भगवान्प्रभुरच्युतः ॥ महालक्ष्म्या समं तत्र चिक्रीड भुवने स्वके ॥ २७ ॥ एकस्मिन्समये विष्णुर्वैकुण्ठे संस्थितः पुरा ॥ सुधासिन्धुस्थितं द्वीपं सस्मार मणिमंडितम् ॥ २८ ॥ यत्र दृष्ट्वा यहामायां मंत्रश्चासादितः शुभः ॥ स्मृत्वा तां परमां शक्तिं स्त्रीभावं गमितो यया ॥ २९ ॥ यज्ञं कर्तुं मनश्चक्रे अम्बिकाया रमापतिः ॥ उत्तीर्य भुवनात्तस्मात्समाहूय महेश्वरम् ॥ ३० ॥ ब्रह्माणं वरूणं शक्रं कुबेरं पावकं यमम् ॥ वसिष्ठं कश्यपं दक्षं नामदेवं बृहस्पतिम् ॥ ३१ ॥ संभारं कल्पयामास यज्ञार्थं चाविविस्तरम् ॥ महाविभवसंयुक्तं सात्त्विकं सुमनोहरम् ॥ ३२ ॥ मंडपं विततं तत्र कारयामास शिल्पिभिः ॥ ऋत्विजो वरयामास सप्तविंशतिमुब्रतान् ॥ ३३ ॥

चित्तिं च कारयामास वेदीश्चैव सुविस्तराः ॥ प्रजेपुर्ब्राह्मणा मंत्रान्देव्या बीजसमन्वितान् ॥ ३४ ॥ जुहुवुस्ते इविः कामं विधिवत् परिकल्पते ॥ कृते तु वितते होमे वागुवाचाशरीरिणी ॥ ३५ ॥ विष्णुं तदा समाभाष्य सुस्वरामधुराक्षरा ॥ विष्णो त्वं भव देवानां हरे श्रेष्ठतमः सदा ॥ ३६ ॥ मान्यश्च पूजनीयश्च समर्थश्च सुरेष्वपि ॥ सर्वे त्वामर्चयिष्यन्ति ब्रह्माद्याश्च सवासवाः ॥ ३७ ॥ प्रभविष्यन्ति भो भक्त्या मानवा भुवि सर्वतः ॥ वरदस्त्वं च सर्वेषां भविता मानवेषु वै ॥ ३८ ॥ कामदः सर्वदेवानां परमः परमेश्वरः ॥ सर्वयज्ञेषु मुख्यस्त्वं पूज्यः सर्वेश्च याज्ञिकैः ॥ ३९ ॥ त्वां जनाः पूजयिष्यन्ति वरदस्त्वं भविष्यसि ॥ श्रयिष्यन्ति च देवास्त्वां दानवैरतिपीडिताः ॥ ४० ॥ शरण्यास्त्वं च सर्वेषां भविता पुरुषोत्तम ॥ पुराणेषु च सर्वेषु वेदेषु विततेषु च ॥ ४१ ॥ त्वं वै पूज्यतमः कामं कीर्तिस्तव भविष्यति ॥ यदायदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भूतले ॥ ४२ ॥ तदाऽऽशेनावतीर्याशु कर्तव्यं धर्मरक्षणम् ॥ अवतारासु विख्याता पृथिव्यां तव भागशः ॥ ४३ ॥ भविष्यन्ति धरायां वै माननीया महात्मनाम् ॥ अवतारेषु सर्वेषु नानायोगिषु माधव ॥ ४४ ॥ विख्यातः सर्वं लोकेषु भविता मधुसूदन ॥ अवतारेषु सर्वेषु शक्तिस्ते सहचारिणी ॥ ४५ ॥

भविष्यति ममांशेन सर्वकार्यप्रसाधिनी ॥ वाराही नागसिंही च नानाभेदैरनेकधा ॥ ४६ ॥ नानायुधाः शुभाकाराः सर्वाभरणमंडिताः ॥ ताभिर्युक्तः सदा विष्णो सुस्कार्याणि माधव ॥ ४७ ॥ माधयिष्यसि तत्सर्वं महत्तत्वरदानतः ॥ तास्त्वया नावमेतव्याः सर्वदागर्वलेशतः ॥ ४८ ॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन माननीयाश्च सर्वथा ॥ नूनं ता भारते खंडे शक्तयः सर्वकामदाः ॥ ४९ ॥ भविष्यति मनुष्याणां पूजिताः प्रतिमासु च ॥ तासां तव च देवेश कीर्तिस्यादखिलेष्वपि ॥ ५० ॥ द्वीपेषु सप्तस्वपि च विख्याता भुविमंडले ॥ ताश्च त्वां वै महाभाग मानवा भुवि मंडले ॥ ५१ ॥ अर्चयिष्यति वाञ्छार्थं सकामाः सततं हरे ॥ अर्चासु चोपहारेश्च नानाभावसमन्विताः ॥ ५२ ॥ पूजयिष्यति वेदोक्तमंत्रैर्नामजपैस्तथा ॥ महिमा तव भूलोके स्वर्गे च मधुसूदन ॥ ५३ ॥ पूजनाद्देवदेवेशवृद्धिमेष्यति मानवैः ॥ व्यास उवाच ॥ इति दत्त्वा वरान्वाणी विरराम खसंभवा ॥ ५४ ॥ भगवानपि प्रीतात्मा ह्यभवच्छ्रवणादिव ॥ समाप्य विधिवद्यज्ञं भगवान्हरिरीश्वरः ॥ ५५ ॥ विसर्जयित्वा तान्देवान्ब्रह्मपुत्रान्मुनीनथ ॥ जगामानुचरैः सार्धं वैकुण्ठं गरुडध्वजः ॥ ५६ ॥ स्वानि स्वानि च विष्ण्यानि पुनः सर्वे सुरास्ततः ॥ मुनयो विस्मिता वार्तां कुर्वतस्ते परस्परम् ॥ ५७ ॥ ययुः प्रमुदिताः कामं स्वाश्रमान्पावनानथ ॥ ५८ ॥ श्रुत्वा वाणीं परमविशदां व्योमजां श्रोतरम्यां सर्वेषां वै प्रकृतिविषये भक्तिभावश्चजातः ॥ चक्रुःसर्वेद्विजमुनिगणाः पूजनं भक्तियुक्तास्तस्याः कामं निखिलफलदं चागमोक्तं मुनीन्द्राः ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ जनमेजय उवाच ॥ श्रुतो वै हरिणा कृमो यज्ञो विस्तरतो द्विजः ॥ महिमानं तथाऽवाया वद विस्तरतो मम ॥ १ ॥ श्रुत्वा देव्याश्चरित्रं वै कुर्वे मखमनुत्तमम् ॥ प्रसादात्तव विप्रेन्द्र भविष्यामि च पावनः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि देव्याश्चरितमुत्तम ॥ इति हासपुराणं च कथयामि सुविस्तरम् ॥ ३ ॥ कौशलेषुनृपश्रेष्ठः सूर्यवंशसमुद्भवः ॥ पुष्पपुत्रो महातेजा ध्रुवसंधिरित स्मृतिः ॥ ४ ॥ धर्मात्मा सत्यसंधश्च वर्णाश्रमहितेरतः ॥ अयोध्यायां समृद्धायां राज्यं चक्रे शुचिव्रतः ॥ ५ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चान्ये तथा द्विजाः ॥ स्वां स्वां वृत्तिं समास्थाय तद्राज्ये धर्मेतोऽभवन् ॥ ६ ॥ न चौराःपिशुना धूर्तास्तस्य राज्ये च कुत्रचित् ॥ दंभाः कृतघ्ना मूर्खाश्च वसन्ति किल मानवाः ॥ ७ ॥ एवं वै वर्तमानस्य नृपस्य कुरुसत्तम ॥ द्वे पत्न्यौ रूपसंपन्ने द्वास्तुः कामभोगदे ॥ ८ ॥ मनोरमा धर्मपत्नी सुरूपाऽतिविचक्षणा ॥ लीलावती द्वितीया च साऽपि रूप गुणान्विता ॥ ९ ॥ विजहार स पत्नीभ्यां गृहेषूपवनेषु च ॥ क्रीडागिरौ दीर्घकासु सौधेषु विविधेषु च ॥ १० ॥

दे. मा.
॥ ३७ ॥

मनोरमा शुभे काले सुषुवे पुत्रसुत्तमम् ॥ सुदर्शनाभिधं पुत्रं राजलक्षणसंयुतम् ॥ ११ ॥ लीलावत्यपि तत्पत्नी मासेनैकेन भामिनी ॥
सुषुवे सुन्दरं पुत्रं शुभे पक्षे दिने तथा ॥ १२ ॥ चकार नृपतिस्तत्र जातकर्मादिकं द्वयोः ॥ ददौ दानानि विप्रेभ्यः पुत्रजन्म प्रमोदितः
॥ १३ ॥ प्रीतिं तयोः समां राजा चकार सुतयोर्नृप ॥ नृपश्चकार सौहार्देष्वन्तरं न कदाचन ॥ १४ ॥ ब्रूडाकर्म तयोश्चक्रे विधिना
नृपसत्तमः ॥ यथाविभवमेवासौ प्रीतियुक्तः परंतपः ॥ १५ ॥ कृतचूडौ सुतौ कामं जह्नुतुर्नृपतेर्मनः ॥ क्रीडमानाबुभो कांतौ लोकानाम
नुरंजकौ ॥ १६ ॥ तयोः सुदर्शनो ज्येष्ठो लीलावत्याः सुतः शुभः ॥ शत्रुजित्संज्ञकः कामं चादुवाक्यो बभूव ह ॥ १७ ॥ नृपतेः प्रीतिज
नको मंजुवाक्चारुदर्शनः ॥ प्रजानां वल्लभः सोऽभूत्तथा मंत्रिजनस्य वै ॥ १८ ॥ यथा तस्मिन्नृपः प्रीतिं चकार गुणयोगतः ॥
मंदभाग्यान्मंदभावो न तथा वै सुदर्शने ॥ १९ ॥ एवं गच्छति काले तु ध्रुवसंघर्षिणोत्तमः ॥ जगाम वनमध्येऽसौ मृगयाभिरतः सदा
॥ २० ॥ निघ्नमृगाबुक्कं वृन्सूकरान्गवयाञ्छशान् ॥ महिषाञ्छरभान्खड्गांश्चिकीड नृपतिर्वने ॥ २१ ॥

क्रीडमाने नृपे तत्र वने घोरेऽतिदारुणे ॥ उदतिष्ठन्निकुंजात्तु सिंहः परमको पनः ॥ २२ ॥ राज्ञा शिलीमुखेनादौ विद्धः क्रोधवशं गतः ॥
दृष्ट्वाऽप्ये नृपतिं सिंहो ननाद मेघनिःस्वनः ॥ २३ ॥ कृत्वा चोर्ध्वं स लांगूलं प्रसारितबृहत्सटः ॥ हंतुं नृपतिं माकाशादुत्पपातातिकोपनः
॥ २४ ॥ नृपतिस्तरसा वीक्ष्य दधारासिं करे तदा ॥ वामे चर्मसमादाय स्थितः सिंहः इवापरः ॥ २५ ॥ सेवकास्तस्य ये सर्वे तेऽपि
बाणान्पृथक्पृथक् ॥ पुंचन्कुपिताः कामं सिंहोपरि रूपाऽन्विताः ॥ २६ ॥ हाहाकारो महानासीत्संप्रहारश्च दारुणः ॥ उत्पपात ततः
सिंहो नृपस्योपरि दारुणः ॥ २७ ॥ तं पततं समालोक्य खड्गेनाभ्यहनन्नृपः ॥ सोऽपि कुरैर्नखाग्रैश्च तत्राऽगत्य विदारितः ॥ २८ ॥ स
नखैराहतो राजा पपात च ममार वै ॥ चुकुक्षुः सैनिकास्ते तु निर्जघ्नुर्विशिखैस्तदा ॥ २९ ॥ मृतः सिंहोऽपि तत्रैव भूपतिश्च तथा मृतः ॥
सैनिकैर्मित्रमुख्याश्च तत्रागत्य निवेदितः ॥ ३० ॥ परलोकगतं भूषं श्रुत्वा ते मंत्रिसत्तमाः ॥ संस्कारं कारयामासुर्गत्वा तत्र वनांतिके
॥ ३१ ॥ परलोकक्रियां सर्वा वसिष्ठो विधिपूर्वकम् ॥ कारयामास तत्रैव परलोकसुखावहम् ॥ ३२ ॥ प्रजाः प्रकृतयश्चैव वसिष्ठश्च
महामुनिः ॥ सुदर्शनं नृपं कर्तुं मंत्रं चक्रुः परस्परम् ॥ ३३ ॥

त.
१४
अ.

धर्मपत्नी सुतः शांतः पुरुषश्च सुलक्षणः ॥ अयं नृपासनार्हश्च ब्रह्मवन्मंत्रि सत्तमाः ॥ ३४ ॥ वसिष्ठोऽपि तथेवाऽऽह योग्योऽयं नृपतेः
सुतः ॥ बालोऽपि धर्मवात्राजा नृपासनमिहाहति ॥ ३५ ॥ कृते मंत्रे मंत्रिवृद्धेयुधाजिन्नाम पार्थिवः ॥ तत्राऽऽजगाम तरसा श्रुत्वा
तूष्णीनीपतिः ॥ ३६ ॥ मृतं जामातरं श्रुत्वा लीलावत्याः पिता तदा ॥ तत्राऽऽजगाम त्वरितो दौहित्रप्रियकाम्यया ॥ ३७ ॥ वीरसे
नस्तथाऽऽयातः सुदर्शनद्वितेच्छया ॥ कलिगाधिपतिश्चैव मनोरमापिता नृपः ॥ ३८ ॥ उभौ तौ सैन्यसंयुक्तौ नृपौ साध्वससंस्थितौ ॥
चक्रतुर्मंत्रिसुर्ये स्तेमंत्रं राज्यस्यकारणात् ॥ ३९ ॥ युधाजितु तदाऽपृच्छज्येष्ठः कः सुतयोर्द्वयोः ॥ राज्यं प्राप्नोति ज्येष्ठो वै न
कनीयान्कदाचन ॥ ४० ॥ वीरसेनोऽपि तत्राऽऽह धर्मपत्नीसुतः किल ॥ राज्याहं स यथा राजच्छास्त्रज्ञेभ्यो मया श्रुतम् ॥ ४१ ॥
युधाजित्पुनराहेदं ज्येष्ठोऽयं च यथा गुणैः ॥ राजलक्षणसंयुक्तो न तथाऽयं सुदर्शनः ॥ ४२ ॥ विवादोऽत्र सुसम्पन्नो नृपयोस्तत्र
लुब्धयोः ॥ कः संदेहमपाकर्तुं क्षमः स्यादतिसंकटे ॥ ४३ ॥ युधाजिन्मंत्रिणः प्राह यूयं स्वार्थपराः किल ॥ सुदर्शनं नृपं कृत्वा धनं
भोक्तुं किलेच्छथ ॥ ४४ ॥ युष्माकं तु विचारोऽयं मया ज्ञात स्तथैगितैः ॥ शत्रुजित्सबलस्तस्मात्संमतो वो नृपासने ॥ ४५ ॥
मयि जीवति कः कुर्यात्कनीयांसं नृपं किल ॥ त्यक्त्वा ज्येष्ठं गुणार्हं च सेनया च समन्वितम् ॥ ४६ ॥ नूनं युद्धं करिष्यामि तस्मिन्स्वङ्गस्य
मेदिनी ॥ धारया च द्विधा भूयाद्युष्माकं तत्रका कथा ॥ ४७ ॥ वीरसेनस्तुतच्छ्रुत्वा युधाजितमभाषत ॥ बालौ द्वौ सदृशप्रज्ञौ को
भेदोऽत्र विचक्षण ॥ ४८ ॥ एवं विवदमानौ तौ संस्थितौ नृपतौ सदा ॥ प्रजाश्च ऋषयश्चैव बभूवुर्व्यग्रमानसा ॥ ४९ ॥ समाजग्मुश्च
सामंताः ससैन्याः क्लेशतत्पराः ॥ विग्रहं चाभिकांक्षन्तः परस्परमतंद्रिताः ॥ ५० ॥ निषादा ह्याययुस्तत्र शृंगवेरपुराश्रयाः ॥ राजद्रव्यमुपा
हर्तुं मृतं श्रुत्वा महीपतिम् ॥ ५१ ॥ पुत्रौ च बालकौ श्रुत्वा विग्रहं च परस्परम् ॥ चोरास्तत्र समाजग्मुर्देशदेशांतरादपि ॥ ५२ ॥
समर्दस्तत्र संजातः कलहे समुपस्थिते ॥ युधाजिद्वीरसेनश्च युद्धकामौः बभूवतुः ॥ ५३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे
चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ संयुगे च सति तत्र भूपयोराह्वाय समुपात्तशस्त्रयोः ॥ क्रोधलोभवशयोः समंततः
संबभूव तुमुलस्तु विमर्दः ॥ १ ॥ संस्थितः स समरे धृत चापः पार्थिवः पृथुलबाहुयुधाजित् ॥ संयुतः स्वबलवाहनादिकैराह्वाय
कृतनिश्चयो नृपः ॥ २ ॥

वीरनसेन इह सैन्यसंयुतः क्षात्रधर्ममनुसृत्य संगरे ॥ पुत्रिकात्मजहिताय पार्थिवः संस्थितः सुरपतेः समतेजाः ॥ ३ ॥ स बाण वृष्टिं
विससर्ज पार्थिवो युधाजितं वीक्ष्य रणे स्थितं च ॥ गिरिं तडित्वानिव तोयवृष्टिभिः क्रोधान्वितः सत्यपराक्रमोऽसौ ॥ ४ ॥ तं वीरसेनो
विशिखैः शिलाशितैः समावृणोदाशुगमेरजिह्वगैः ॥ चिच्छेद बाणैश्च शिलीमुखानसौ तेनैव मुक्तानतिवेगपातिनः ॥ ५ ॥ गजरथतुरगाणां
संबभूवातियुद्धं सुरनरमुनि संश्लिष्टं चातिघोरम् ॥ विततविहगवृंदैरावृतं न्योमसद्यः पिशितमशितु कामैः काकगृध्रादिभिश्च ॥ ६ ॥
तत्राद्भुता क्षतजसिंधुरुवाह घोरा वृंदेभ्य एव गजवीरतुरंगमाणाम् ॥ त्रासावहा नयनमार्गगतानराणां पापात्मनां रविजमार्गभवेव कामम्
॥ ७ ॥ कीर्णानि भिन्नपुलिने नरमस्तकानि केशावृतानि च विभाति यथैव सिंधौ ॥ तुंबीफलानि विहतानि विहर्तुकामैर्बालैर्यथा रविसुता
प्रभवैश्चनूनम् ॥ ८ ॥ वीरं मृतं भुवि गतं पतितं रथाद्रे गृध्रः पलार्थमुपरि भ्रमतीति मन्ये ॥ जीवोऽप्यसौ निजशरीरमवेक्ष्य कांतं कांक्ष
त्यहोऽतिविवशोऽपि पुनः प्रवेष्टुम् ॥ ९ ॥ आजौ हतोऽपि नृवरः सुविमानरूढः स्वांके स्थितां सुरवधूं प्रवदत्यभीष्टम् ॥ पश्याधुना मम
शरीरमिदं पृथिव्यां बाणाहतं निपतितं करभोरु कांतम् ॥ १० ॥

एको हतस्तु रिपुणैव गतोऽतरिक्षं देवांगनां समधिगम्य युतो विमाने ॥ तावत्प्रियाद्भुतवहे सुसमर्प्य देहं जग्राह कांतमबला सबला
स्वकीया ॥ ११ ॥ युद्धे मृतौ च सुभटौ दिवि संगतौ तावन्योन्यशस्त्रनिहतौ सह संप्रयातौ ॥ तत्रैव जग्नतुरलं परमाहितास्त्रावेकाप्सरोरथं वि
हतौ कलहाकुलौ च ॥ १२ ॥ कश्चिद्युवा समधिगम्य सुरांगनां वै रूपाधिकां गुणवतीं किल भक्तियुक्तः ॥ स्वीयान्बुजान्प्रविततान्प्र
वदस्तदाऽसौ तां प्रेमदामनुचकार च योगयुक्तः ॥ १३ ॥ भौमं रजोऽतिविततं दिवि संस्थितं च रात्रि चकार तरणि च समावृणोद्यत् ॥
मम तदेव रुधिरांबुनिधावकस्मात्प्रादुर्बभूव रवि रप्यतिकांतियुक्तः ॥ १४ ॥ कश्चिद्भूतस्तु गगनं किल देवकन्यां संप्राप्य चारुवदनां किल
भक्तियुक्ताम् ॥ नांगीचकार चतुरो व्रतनाशर्भीतो यास्यत्ययं मम वृथा ह्यनुकूलशब्दः ॥ १५ ॥ संग्रामे संवृते तत्र युधाजितपृथिवी
पतिः ॥ जघान वीरसेनं तं बाणेस्तीव्रैः सुदारुणैः ॥ १६ ॥ निहतः स पपातोऽर्ग्याच्छिन्नमूर्धा महीपतिः ॥ प्रभग्नं तद्दलं सर्वं निर्गतं च
चतुर्दिशम् ॥ १७ ॥ मनोरमा इतं श्रुत्वा पितरं रण मूर्धनि ॥ भयत्रस्ताऽथ संजाता पितुर्वैरमनुस्मरन् ॥ १८ ॥

हनिष्यतियुधाजिद्वे पुत्रं मम दुराशयः ॥ राज्यलोभेन पापात्मा सेति पितापराऽभवत् ॥ १९ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि पिता मे निहतो रणे ॥ भर्ता चापि मृतोऽद्यैव पुत्रोऽयं मम बालकः ॥ २० ॥ लोभोऽतीव च पापिष्ठस्तेन को न वशीकृतः ॥ किं न कुर्यात्तदा विष्टः पापं पार्थिवसत्तमः ॥ २१ ॥ पितरं मातरं भ्रातृन्पुत्रान्स्वजनबांधवान् ॥ इति लोभसमाविष्टो जनो नात्र विचाणा ॥ २२ ॥ अभक्ष्यभक्षणं लोभादगम्यागमनं तथा ॥ करोति किल तृष्णातो धर्मत्यागं तथा पुनः ॥ २३ ॥ न सहायोऽस्ति मे कश्चिन्नगरेऽत्र महाबलः ॥ यदाधारे स्थिता चाहं पालयामि सुतं शुभम् ॥ २४ ॥ हते पुत्रे नृपेणाद्य किं करिष्याम्यहं पुनः ॥ न मे ज्ञाताऽस्ति भुवने येन वै सुस्थिता ह्यहम् ॥ २५ ॥ साऽपि वैरयुता कामं सपत्नी सर्वदा भवेत् ॥ लीलावती नमे पुत्रे भविष्यति दयावती ॥ २६ ॥ युधाजिति समायाते नमे निःसरणं भवेत् ॥ ज्ञात्वा बालं सुतं सोऽद्य कारागारं नयिष्यति ॥ २७ ॥ श्रूयते हि पुरेद्रेण मातुर्गर्भगतः शिशुः ॥ कृतितः सप्तधा पश्चात्कृतास्ते सप्त सप्तधा ॥ २८ ॥ प्रविश्य चोदरं मातुः करे कृत्वाऽरूपकं पविम् ॥ एकोनपंचाशदपि तेऽभवन्मरुतो दिवि ॥ २९ ॥

सपत्न्यै गरलं दत्तं सपत्न्या नृपभार्यया ॥ गर्भनाशार्थमुद्दिश्य पुरेतद्वै मया श्रुतम् ॥ ३० ॥ जातस्तु बालकः पश्चादेहे विषयुतः किल ॥ तेनासौ सगरो नाम विख्यातो भुवि मंडले ॥ ३१ ॥ जीवमानोऽथ भर्ता वै कैकेय्या नृपभार्यया ॥ रामः प्रवाजितोज्येष्ठो मृतो दशरथो नृपः ॥ ३२ ॥ मंत्रिणस्त्ववशाः कामं ये मे पुत्रं सुदर्शनम् ॥ राजानं कर्तुकामा वै युधाजिद्वशगाश्च ते ॥ ३३ ॥ न मे भ्राता तथा शूरो यो मे बंधात्प्रमोचयेत् ॥ महत्कष्टं च संप्राप्तं मया वै दैवयोगतः ॥ ३४ ॥ उद्यमः सर्वथा कार्यः सिद्धिर्देवाद्धि जायते ॥ उपायं पुत्ररक्षार्थं करोम्यद्यत्वरान्विता ॥ ३५ ॥ इति संचिंत्य सा बाला विदहं चातिमानिनम् ॥ निपुणं सर्वकार्येषु चित्त्यं मंत्रिवरोत्तमम् ॥ ३६ ॥ समाहूय तमेकानि प्रोवाच बहुदुःखिता ॥ गृहीत्वा बालकं हस्ते रुदती दीनमानसा ॥ ३७ ॥ पिता मे निहतः संख्ये पुत्रोऽयं बालकस्तथा ॥ युधाजिद्वलवान्राजा किं विधेयं वदस्व मे ॥ ३८ ॥ तामुवाच विदहोऽसौ नात्र स्थातव्यमेव च ॥ गमिष्यामो वने कामं वाराणस्याः पुनः किलः ॥ ३९ ॥ तत्र मे मातुलः श्रीमान्वर्तते बलवत्तरः ॥ सुबाहुरिति विख्यातो रक्षिता स भविष्यति ॥ ४० ॥ युधाजिदर्शनोत्कंठमनसा नगराद्बहिः ॥ निर्गत्य रथमारुह्य गंतव्यं नात्र संशयः ॥ ४१ ॥

इत्युक्ता तेन सा राज्ञी गत्वा लीलावतीं प्रती ॥ उवाच पितरं ब्रह्मं गच्छाम्यद्य मुलोचने ॥ ४२ ॥ इत्युक्ता रथमारुह्य सैरंश्री संयुता
तदा ॥ विदधेन च संयुक्ता निःसृता नगराद्बहिः ॥ ४३ ॥ तत्र ह्याताऽतिकृपणापितुः शोकसमाकुला ॥ दृष्ट्वा युधाजितं भूपं पितरं गतजी
वितम् ॥ ४४ ॥ संस्कार्य च त्वरायुक्ता वेषमाना भयाकुला ॥ दिनद्वयेन संप्राप्ता राज्ञी भागीरथीतटम् ॥ ४५ ॥ निषादेर्लुठिता तत्र
गृहीतं सकलं वसु ॥ रथं चापि गृहीत्वा ते निर्गता दस्यवः शठाः ॥ ४६ ॥ रुदती सुतमादाय चारुवस्त्रा मनोरमाम् ॥ निययौ जाह्न
वीतीरे सैरंश्रीकरलंबिता ॥ ४७ ॥ आरुह्य च भयाच्छीघ्रमुदुपं सा भयाकुला ॥ तीर्त्वा भागीरथीं पुण्यां ययौ त्रिकूटपर्वतम् ॥ ४८ ॥
भारद्वाजाश्रमं प्राप्ता त्वरया च भयाकुला ॥ संवीक्ष्य तापसांस्तत्र संजाता निर्भयातदा ॥ ४९ ॥ मुनिना सा ततः पृष्टा काऽसि कस्य
परिमदः ॥ कष्टेनात्र कथं प्राप्ता सत्यं ब्रूहि शुचिस्मिते ॥ ५० ॥ देवी वा मानुषी वाऽसि बालपुत्रा वने कथम् ॥ राज्यभ्रष्टेव वामोरु
भासि त्वं कमलेक्षणे ॥ ५१ ॥ एवं सा मुनिना पृष्टा नोवाच वरवर्णिनी ॥ रुदती दुःखसंतप्ता विदधं च समादिशत् ॥ ५२ ॥ विदधस्त
मुवाचेदं ध्रुवसंधिर्नृपोत्तमः ॥ तस्य भार्या धर्मपत्नी नाम्ना चेयं मनोरमा ॥ ५३ ॥
सिंहेन निहतो राजा सूर्यवंशी महाबलः ॥ पुत्रोऽयं नृपतेस्तस्य नाम्ना चैव सुदर्शनः ॥ ५४ ॥ अस्याः पिताऽतिधर्मात्मा दौहित्रार्थं मृतो
रणे ॥ युधाजिद्वयसंव्रस्ता संप्राप्ता विजनेवने ॥ ५५ ॥ त्वामेव शरणं प्राप्ता बालपुत्रा नृपात्मजा ॥ त्राता भव महाभाग त्वमस्या मुनि
सत्तम ॥ ५६ ॥ आर्तस्य रक्षणे पुण्यं यज्ञाधिकमुदाहृतम् ॥ भयत्रस्तस्य दीनस्य विशेषफलदं स्मृतम् ॥ ५७ ॥ ऋषिवाच ॥ निर्भया
वत्स कस्याणि पुत्रं पालय मुव्रते ॥ न ते भयं विशालाक्षि कर्तव्यं शत्रुसम्भवम् ॥ ५८ ॥ पालयस्व सुतं कातं राजा तेऽयं भविष्यति ॥
नात्र दुःखं तथा शोकः कदाचित्संभविष्यति ॥ ५९ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ता मुनिना राज्ञी स्वस्था सा संबभूव ह ॥ उटजे मुनिना
दत्ते वीतशोका तदाऽवसत् ॥ ६० ॥ सैरंश्रीसहिता तत्र विदधेन च संयुता ॥ सुदर्शनं पालयानान्यवसत्सा मनोरमा ॥ ६१ ॥ इति
श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ युधाजित्स्त्वथ संप्रामाद्वत्वाऽयोध्यां महाबलः ॥
मनोरमां च प्रपच्छ सुदर्शनं जिघांसया ॥ १ ॥ सेवकान्प्रेषयामास क गतेति मुहूर्तवन् ॥ शुभे दिनेऽथ दौहित्रं स्थापयामास चासने ॥ २ ॥

॥ ९ ॥ दृष्टपुष्टजनाकीर्णो स्तुतिवादित्रनिःस्वना ॥ नवे तस्मिन्महोपाले पूर्वयो नूतनैव सा ॥ ९ ॥ कोचित्साधुजनं च वे चतुः शोकं
 गृहे स्थिताः ॥ सुदर्शनं विचित्र्याद्य क्व गतोऽसौ नृपात्मजः ॥ ७ ॥ मनोरमाऽतिसाध्वी सा क्व गता सुतसंयुता ॥ पिताऽस्थ्या निहतः संख्ये
 राज्यलोभेन वैरिणा ॥ ८ ॥ इत्येवं चित्यमानास्ते साधवः समबुद्धयः ॥ अतिष्ठन्दुःखितास्तत्र शत्रुजिह्वाशक्तिनः ॥ ९ ॥ युधाजिदपि
 दौहित्रं स्थापयित्वा विधानतः ॥ राज्यं च मंत्रिसात्कृत्वा चलितः स्वां पुरीं प्रति ॥ १० ॥ श्रुत्वा सुदर्शनं तत्र मुनीनामाश्रमे स्थितम् ॥
 हंतुकामो जगामाऽऽशु चित्रकूटं स पर्वतम् ॥ ११ ॥ निषादाधिपतिं शूरं पुरस्कृत्य बलाभिधम् ॥ दुर्दर्शाख्यमगादाशुभृङ्गवेरपुराधिपम्
 ॥ १२ ॥ श्रुत्वा मनोरमा तत्र बभूवाति सुदुःखिता ॥ आगच्छंतं बालपुत्रा भयार्ता सैन्य संयुतम् ॥ १३ ॥ तमुवाचातिशोकार्ता मुनि
 साश्रुविलोचना ॥ किं करोमि क्व गच्छामि युधाजित्समुपस्थितः ॥ १४ ॥

पिता मे निहतोऽनेन दौहित्रो भूषतिः कृतः ॥ सुतं मे हंतुकामोऽत्र समायाति बलान्वितः ॥ १५ ॥ पुरा श्रुतं मया स्वामिन्पांडवा वै
 वने स्थिताः ॥ मुनीनामाश्रमे पुण्येषांचाल्या सहितास्तदा ॥ १६ ॥ गतास्ते मृगयां पार्था भ्रातरः पंच एव ते ॥ द्रौपदी संस्थिता तत्र
 मुनीनाश्रमे शुभे ॥ १७ ॥ धौम्योऽत्रिगर्वालवः पैलो जाबालिर्गौतमो भृगुः ॥ च्यवनश्चात्रिगोत्रश्च कण्वश्चैव जतुः क्रतुः ॥ १८ ॥ वीति
 होत्रः सुमंतुश्च यज्ञदत्तोऽथ वत्सलः ॥ राशासनः कहोडश्च यवकीर्यज्ञकृत्क्रतुः ॥ १९ ॥ एते चान्ये च मुनयो भारद्वाजादयः शुभाः ॥
 वेदपाठयुताः सर्वे संस्थिताश्चाश्रमे स्थिताः ॥ २० ॥ दासीभिः सहिता तत्र याज्ञसेनी स्थिता मुने ॥ आश्रमे चारुसर्वांगी निर्भया
 मुनिसंवृते ॥ २१ ॥ पार्था मृगानुगास्तावत्प्रयाताश्च वनाद्गनम् ॥ धनुर्बाणधरा वीराः पंचैव शत्रुतापनाः ॥ २२ ॥ तावत्सिन्धुपतिः
 श्रीमान्मार्गस्थो बलसंयुतः ॥ आगतश्चाश्रमाभ्याशे श्रुत्वा तु निगमध्वनिम् ॥ २३ ॥ श्रुत्वा वेदध्वनिं राजा मुनीनां भावितात्मनाम् ॥
 उत्तार रथात्पूर्णं दर्शनाकांक्षया नृपः ॥ २४ ॥ यदा निरगमत्तत्र भृत्यद्वयसमन्वितः ॥ वेदपाठयुतान्वीक्ष्य मुनीनुद्यमसंस्थितः ॥ २५ ॥
 कृतांजलिपुटः स्वामिन्संस्थितोऽथ जयद्रथः ॥ आश्रमे मुनिभिर्जुष्टे भूषतिः संविवेश ह ॥ २६ ॥

तत्रोपविष्टं राजानं द्रष्टुकामाः स्त्रियस्तदा ॥ आययुर्मुनिभार्याश्च कोऽयमित्यब्रुवन्टपद् ॥२७॥ तासां मध्ये वरारोहा याज्ञसेनी समागता ॥ जयद्रथेन दृष्टा सा रूपेण श्रीरिवापरा ॥ २८ ॥ ताविलोक्यासितापांगीं देवकन्या मिवापराम् ॥ पप्रच्छ नृपतिर्धौम्यं केयं श्यामा वरानना ॥ २९ ॥ भार्या कस्य सुता कस्य नाम्ना का वरवर्णिनी ॥ रूपलावण्यसंयुक्ता शचीव वसुधां गता ॥ ३० ॥ बभूलवनमध्यस्था लवंगलतिका यथा ॥ राक्षसीवृंदगा नूनरंभेवाऽऽभाति भामिनी ॥ ३१ ॥ सत्यं वद महाभाग कस्येयं वल्लभाऽबला ॥ राजपत्नीव चाभाति नैषा मुनिवधूद्विज ॥ ३२ ॥ धौम्य उवाच ॥ पांडवानां प्रिया भार्या द्रौपदी सुभलक्षणा ॥ पांचाली सिंधुराजेंद्र वसत्यत्र वराश्रमे ॥ ३३ ॥ जयद्रथ उवाच ॥ क्व गताः पांडवा पंच शूराः संप्रति विश्रुताः ॥ वसत्यत्र वने वीरा वीतशोका महाबलाः ॥ ३४ ॥ धौम्य उवाच ॥ मृगयार्थं गताः पंच पांडवा रथसंस्थिताः ॥ आगमिष्यति मध्याह्ने मृगानादाय पार्थिवाः ॥ ३५ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य उदतिष्ठदसौ नृपः ॥ द्रौपदीसन्निधौ गत्वा प्रणम्येदमुवाच ह ॥ ३६ ॥ कुशलं ते वरारोहे क्व गताः पतयश्च ते ॥ एकादश गतान्यद्य वर्षाणि च वने किल ॥ ३७ ॥

द्रौपदी तु तदोवाच स्वस्ति तेऽस्तु नृणात्मज ॥ विश्रमस्वाश्रमाभ्याशे क्षणादायांति पांडवाः ॥ ३८ ॥ एवं ब्रुवत्यां तस्यां तु लोभाविष्टः स भूपतिः ॥ जहार द्रौपदीं वीरोऽनादृत्य मुनिसत्तमान् ॥ ३९ ॥ कस्यचिन्नैव विश्वासः कर्तव्य सर्वथा बुधैः ॥ कुर्वन्दुःखमवाप्नोति दृष्टान्तं स्त्वत्र वै बलिः ॥ ४० ॥ वैरोचनमुतः श्रीमान्धर्मिष्ठः सत्यसंगरः ॥ यज्ञ कर्ता च दाता च शरण्यः साधुसंमतः ॥ ४१ ॥ नाधर्मे निरतः क्वापि प्रह्लादस्य च पौत्रकः ॥ एकोनशतयज्ञान्वै स चकार सदक्षिणान् ॥ ४२ ॥ सत्त्वमूर्तिः सदा विष्णुः सेव्यः स योगिनामपि ॥ निर्विकारोऽपि भगवान्देवकार्यार्थसिद्धये ॥ ४३ ॥ कश्यपाच्च समुद्रतो विष्णुः कपटवामनः ॥ राज्यं छलेन हृतवान्महीं चैव ससागराम् ॥ ४४ ॥ सोऽभवत्सत्यवाग्राजा बलिर्वैरोचनस्तदा ॥ कपटं कृतवान्विष्णुरिंद्रार्थं तु मया श्रुतम् ॥ ४५ ॥ अन्यः किं न करोत्येवं कृतं वै सत्त्वमूर्तिना ॥ वामनं रूपमास्थाय यज्ञपातं चिकीर्षता ॥ ४६ ॥ न च विश्वसितव्यं वै कदाचित्केनचित्तथा ॥ लोभश्चेतसि चेत्स्वामिन्कीदृक्पापकृतं भयम् ॥ ४७ ॥ लोभाहताः प्रकुर्वन्ति पापानि प्राणिनः किल ॥ परलोकाद्भयं नास्ति कस्यचित्कर्हिचिन्मुने ॥ ४८ ॥ मनसा कर्मणा वाचा परस्वादानहेतुतः ॥ प्रपतन्ति नराः सम्यग्लोभोपहतचेतसः ॥ ४९ ॥

विश्वामित्र उवाच ॥ मुने धेनुसहस्रं ते वटोष्णीनां ददाम्यहम् ॥ नन्दिनी देही मे धेनुं प्रार्थयामि परंतप ॥ १२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ होमधेनुरियं
राजन्न ददामि कथंचन ॥ सहस्रं चापि धेनूनां तवेदं तव तिष्ठतु ॥ १३ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ अयुतं वाऽथ लक्षं वा ददामि मनसेप्सितम् ॥
देहि मे नन्दिनी साधो ग्रहीष्यामि बलादथ ॥ १४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ कामं गृहाण नृपते बलादथ यथारुचि ॥ नाहं ददामि ते राजन्स्वै
च्छया नन्दिनीं गृहात् ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वा नृपतिर्भृत्यानादिदेश महाबलान् ॥ नयध्वं नन्दिनीं धेनुं बलदर्पमुसंस्थिताः ॥ १६ ॥ ते
भृत्याजगृहु धेनुं हठादाकम्य यंत्रिताम् ॥ वेपमाना मुनिं प्राह सुरभिः साश्रुलोचना ॥ १७ ॥ मुने त्यजसि मां कस्मात्कर्षयति सुयत्रि
ताम् ॥ मुनिस्तां प्रत्युवाचेदं त्यजे नाहं सुदुग्धदे ॥ १८ ॥ बलान्नयति राजाऽसौ पूजितोऽथ मया शुभे ॥ किं करोमि न चेच्छामि त्यक्तुं
त्वां मनसा किल ॥ १९ ॥ इयुक्ता मुनिना धेनुः क्रोधयुक्ता बभूव ह ॥ हंभारवं चकाराशु क्रूरशब्दं सुदारुणम् ॥ २० ॥ उद्रतास्तत्र देहात्
देत्या घोरतरास्तदा ॥ सायुधास्तिष्ठ तिष्ठेति ब्रुवंतः कवचावृताः ॥ २१ ॥ सैन्यं सर्वं हतं तैस्तु नन्दिनी प्रतिमोचिता ॥ एकाकी निर्गतो
राजा विश्वामित्रोऽतिदुःखितः ॥ २२ ॥
इत पापोऽतिदीनात्मा निदन्सात्त्रबलं महत् ॥ ब्राह्मं बलं दुराराध्यं मत्वा तपसि संस्थितः ॥ २३ ॥ तस्वा बहूनि वर्षाणि तपो घोरं महावने ॥
ऋषित्वं प्रापगाधेयस्त्यक्त्वा क्षात्रं विधिं पुनः ॥ २४ ॥ तस्मात्स्वमपि राजेंद्र मा कृथा वैरमद्भुतम् ॥ कुलनाशकरं नूनं तापसेः सह संयु
गम् ॥ २५ ॥ मुनिवर्यं व्रजाद्य त्वं समाश्वास्य तपोनिधिम् ॥ सुदर्शनोऽपि राजेंद्र तिष्ठत्वत्र यथासुखम् ॥ २६ ॥ बालोऽयं निर्धनः किं
ते करिष्यति नृपाहितम् ॥ वृथा ते वैरभावोऽयमनाये दुर्बले शिशौ ॥ २७ ॥ दया सर्वत्र कर्तव्या देवाधीनमिदं जगत् ॥ ईर्ष्यायां किं
नृपश्रेष्ठ यद्वाग्यं तद्भविष्यति ॥ २८ ॥ वज्रं तृणायते राजन्देवयोगात्त संशयः ॥ तृणं वज्रायते क्वापि समये देवयोगतः ॥ २९ ॥
शशको हंति शार्दूलं मशको वै यथा गजम् ॥ साहसं मुंच मेधाविन्कुरु मे वचनंहितम् ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य
युधाजिन्नृपसत्तमः ॥ प्रणम्य तं मुनिं मूर्ध्ना जगाम स्वपुरं नृपः ॥ ३१ ॥ मनोरमाऽपि स्वस्थाऽभूदाश्रमे तत्र संस्थिता ॥ पालया
मास पुत्रं तं सुदर्शनमृतव्रतम् ॥ ३२ ॥ दिने दिने कुमारोऽसौ जगामोपचयं ततः ॥ मुनिबालगतः क्रीडन्निर्भयः सर्वतः शुभः ॥ ३३ ॥

अनुस्वारयुतं तच्च प्रोवाचाति पुनः पुनः ॥ ३६ ॥ बीजं वै कामराजाख्यमहति मनसा तदा ॥ जजाप बालकाऽप्येव हृत्वा चेतसि
सादरम् ॥ ३६ ॥ भावियोगान्महाराजकामराजाख्यमद्भुतम् ॥ स्वभावेनैव तेनेत्थं गृहीतं बालकेन वै ॥ ३७ ॥ तदाऽसौ पंचमे वर्षे प्राप्य
मंत्रमनुत्तमम् ॥ ऋषिच्छंदोविहीनं च ध्यानन्यासविवर्जितम् ॥ ३८ ॥ प्रजपन्मनसा नित्यं कीडत्यपि स्वपित्यपि ॥ विसस्मार न तं मंत्रं ज्ञात्वा
सारमिति स्वयम् ॥ ३९ ॥ वर्षे चैकादशे प्राप्ते कुमारोऽसौ नृपात्मजः ॥ मुनिना चोपनीतोऽथ वेदमध्यापितस्तथा ॥ ४० ॥ धनुर्वेदं
तथा सांगं नीतिशास्त्रं विधानतः ॥ अभ्यस्ताः सकला विद्यास्तेन मंत्रबलादिव ॥ ४१ ॥ कदाचित्सोऽपि प्रत्यक्षं देवीरूपं ददर्श ह ॥
रक्तांबरं रक्तवर्णं रक्त सर्वांगभूषणम् ॥ ४२ ॥ गरुडे वाहने संस्थां वैष्णवीं शक्तिमद्भुताम् ॥ दृष्ट्वा प्रसन्नवदनः स बभूव नृपात्मजः ॥ ४३ ॥
वने तस्मिन्स्थितः सोऽथ सर्वविद्यार्थतत्त्ववित् ॥ मातरं सेवमानस्तु विजहार नदीतटे ॥ ४४ ॥ शरासनं च संप्राप्तं विशिखाश्च शिला
शिताः ॥ तूणीरं कवचं तस्मै दत्तं चांबिकया वने ॥ ४५ ॥

एतस्मिन्समये पुत्री कारीराजस्य सुप्रिया ॥ नाम्ना शशिकला दिव्या सर्वलक्षणसंयुता ॥ ४६ ॥ शुश्राव नृपपुत्रं तं वनस्थं च सुदर्श
नम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं शूरं काममिवापरम् ॥ ४७ ॥ बंदीजनमुत्वाच्छ्रुत्वा राजपुत्रं सुसंमतम् ॥ चकमे मनसा तं वै वरं वरयितुं धिया
॥ ४८ ॥ स्वप्ने तस्याः समागम्य जगदंबा निशांतरे ॥ उवाच वचनं चेदं सप्ताश्वस्य सुसंस्थिता ॥ ४९ ॥ वरं वरय सुश्रोणि मम भक्तः
सुदर्शनः ॥ सर्वकाम प्रदस्तेऽस्तु वचनान्मम भामिनी ॥ ५० ॥ एवं शशिकला दृष्ट्वा स्वप्ने रूपं मनोहरम् ॥ अंबाया वचनं स्मृत्वा जहर्ष
भृशमानिनी ॥ ५१ ॥ उत्थिता सा मुदा युक्ता पृष्ट्वा मात्रा पुनः पुनः ॥ प्रमोदे कारणं बाला नोवाचातित्रपान्विता ॥ ५२ ॥ जहास
मुदमापन्ना स्मृत्वा स्वप्नं मुहुर्मुहुः ॥ सखीं प्राह तदाऽन्यां वै स्वप्नवृत्तं सविस्तरम् ॥ ५३ ॥ कदाचित्सा विहारार्थमवापोषवने शुभम् ॥
सखीयुक्ता विशालाक्षी चंपकैरुपशोभितम् ॥ ५४ ॥ पुष्पाणि चिन्वती बाला चंपकाधःस्थिताऽबला ॥ अपश्यद्वाह्मणं मार्गे आगच्छंतं
त्वरान्वितम् ॥ ५५ ॥ तं प्रणम्य द्विजं श्यामा बभाषे मधुरं वचः ॥ कुतो देशान्महाभाग कुतमागमनं त्वया ॥ ५६ ॥ द्विज उवाच ॥
भारद्वाजाश्रमाद्वाले नूनमागमनं मम ॥ जातं वै कार्ययोगेन किंपृच्छसि वदस्व माम् ॥ ५७ ॥

दे. मा.
॥४७॥

शशिकलोवाच ॥ तत्राश्रमे महाभाग वर्णनीयं किमस्ति वै ॥ लोकातिगं विशेषेण प्रेक्षणीयतमं किल ॥ ५८ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ध्रुवसं
धिसुतः श्रीमानास्ते सुदर्शनो नृपः ॥ यथार्थनामा सुश्रोणि वर्तते पुरुषोत्तमः ॥ ५९ ॥ तस्य लोचनमत्यंतं निष्फलं प्रति भाति मे ॥
येन दृष्टो न कामोरु कुमारस्तु सुदर्शनः ॥ ६० ॥ एकत्र निहिता धात्रा गुणाः सर्वे सिसृक्षुणा ॥ गुणानामाकरं द्रष्टुं मन्ये तेनैव कौतु
कात् ॥ ६१ ॥ इव योग्यः कुमारोऽसौ भर्ता भवितुमर्हसि ॥ योगोऽयं विहितोऽप्यासीन्मणिकान्चनयोरिव ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे तृतीयस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा तद्वचनं श्यामा प्रेमयुक्ता बभूव ह ॥ प्रतस्थे ब्राह्मणस्त
स्मात्स्थानादुक्त्वा समाहितः ॥ १ ॥ सा तु पूर्वानुरागाद्वै मग्ना प्रेम्णाऽतिचंचला ॥ कामबाणहते वासगते तस्मिन्निद्रजोत्तमे ॥ २ ॥ अथ
कामार्दिता प्राह सखीं छन्दोनुवर्तिनीम् ॥ विकारश्च समुत्पन्नो देहे यच्छ्रवणादनु ॥ ३ ॥ अज्ञातरसविज्ञानं कुतारं कुलसंभवम् ॥ दुनोति
मदनः पापः किं करोमि क्व यामि च ॥ ४ ॥

स्वप्नेषु वा मया दृष्टः पंचबाण इवापरः ॥ तपते मे मनोऽत्यर्थं विरहाकुलितं मृदु ॥ ५ ॥ चंदनं देहलग्नं मे विषवद्भाति भामिनि ॥
स्रगियं संपवच्चैव चंद्रपादाश्च वद्विवत् ॥ ६ ॥ न च हर्म्ये वने शं मे दीर्घिकायां न पर्वते ॥ न दिवा न निशायां वा न सुखं सुखसाधनैः
॥ ७ ॥ न शय्या न च तांबूलं न गीतं न च वादनम् ॥ प्रीणयति मनो मेऽद्य न तृप्ते मम लोचने ॥ ८ ॥ प्रयाम्यद्य वने तत्र यत्रासौ
वर्तते शठः ॥ भीताऽस्मि कुललज्जायाः परतंत्रा पितुस्तथा ॥ ९ ॥ स्वयंवरं पिता मेऽद्य न करोति करोमि किम् ॥ दास्यामि राजपुत्राय
कामं सुदर्शनाय वै ॥ १० ॥ संत्यन्ये पृथिवीपाला शतशः संभृतर्द्धयः ॥ रमणीया न मे तेऽद्य राज्यहीनोऽप्यसौ मतः ॥ ११ ॥ व्यास
उवाच ॥ एकाकी निर्धनश्चैव बलहीनः सुदर्शनः ॥ वनवासी फलाहारस्तस्याश्चित्ते सुसंस्थितः ॥ १२ ॥ वाग्बीजस्य जपात्सिद्धिस्तस्या
एषाऽप्युपस्थिता ॥ सोऽपि ध्यानपरोऽत्यंतं जजाप मंत्रमुत्तमम् ॥ १३ ॥ स्वप्ने पश्यत्यसौ देवीं विष्णुमायामखंडिताम् ॥ विश्वमातरम
व्यक्तां सर्वसंपत्कराविकाम् ॥ १४ ॥ शृङ्गवेरपुराध्यक्षो निषादः समुपेत्य तम् ॥ ददौ रथवरं तस्मै सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ १५ ॥ चतुर्भि
स्तुरगैर्युक्तं पताकावरमंडितम् ॥ जैत्रं राजसुते ज्ञात्वा ददौ चोपायनं तदा ॥ १६ ॥

त.
अ. १८

सोऽपि जग्राह तत्प्रीत्या मित्रत्वेन सुसंस्थितम् ॥ मन्वेर्मूलफलः सन्ध्यायामास शरिरम् ॥ १७ ॥ कृतातिप्ये गते तस्मिन्निषादाधिपती
तदा ॥ मुनयः प्रीतयुक्तास्ते तमृचुस्तपसा मिथः ॥ १८ ॥ राजपुत्र ध्रुवं राज्यं प्राप्स्यसि त्वं च सर्वथा ॥ स्वल्पे रहोभिरप्यग्नः प्रतापान्नात्र
संशयः ॥ १९ ॥ प्रसन्ना तैऽबिका देवी वरदा विश्वमोहिनी ॥ सहायस्तु सुसंपन्नो न चिंतां कुरु सुव्रत ॥ २० ॥ मनोरमां तथोचुस्ते मुनयः
संशितव्रताः ॥ पुत्रस्तेऽद्य धराधीशो भविष्यति शुचिस्मिते ॥ २१ ॥ सा तानुवाच तन्वंगी वचनं वोऽस्तु सत्फलम् ॥ दासोऽयं विप्राः
किं चित्रं सदुपासनात् ॥ २२ ॥ न सैन्यं सचिवाः कोशो न सहायश्च कश्चन ॥ केन योगेन पुत्रो मे राज्यं प्राप्नुमिहार्हति ॥ २३ ॥
आशीर्वादश्च वो नूनं पुत्रोऽयं मे मही पतिः ॥ भविष्यति न संदेहो भवन्तो मंत्रवित्तमाः ॥ २४ ॥ ग्यास उवाच ॥ रथारूढः स मेधावी
यत्र याति सुदर्शनः ॥ अक्षौहिणीसमा वृत्त इवाऽऽभाति स तेजसा ॥ २५ ॥ प्रतापो मंत्रबीजस्य नान्यः कश्चन भूपते ॥ एवं वै जपतस्तस्य
प्रीतियुक्तस्य सर्वथा ॥ २६ ॥ संप्राप्य सद्गुरोर्बीजं कामराजाख्यमद्भुतम् ॥ जपेद्यस्तु शुचिः शांतः सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २७ ॥
न तदस्ति पृथिव्यां वा दिवि वाऽपि सुदुर्लभम् ॥ प्रसन्नायां शिवायाश्च यदप्राप्यं नृपोत्तम ॥ २८ ॥ ते मंदास्तेऽतिदुर्भाग्या रोगेस्ते
समभिद्रुताः ॥ येषां चित्ते न विश्वासो भवेदंबाचेनादिषु ॥ २९ ॥ या माता सर्वदेवानां युगादौ परिकीर्तिता ॥ आदिमातेति विख्याता
नाम्ना तेन कुरुद्रह ॥ ३० ॥ बुद्धिः कीर्तिर्धृतिर्लक्ष्मीः शक्तिः श्रद्धा मतिः स्मृतिः ॥ सर्वेषां प्राणिनां सा वै प्रत्यक्षं वै विभासते ॥ ३१ ॥
न जानन्ति नरा ये वै मोहिता मायया किल ॥ न भजन्ति कुतर्कज्ञा देवीं विश्वेश्वरीं शिवाम् ॥ ३२ ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा शंभुर्वासवो
वरुणो यमः ॥ वायुरग्निः कुबेरश्च त्वष्टा पूषाऽश्विनो भगः ॥ ३३ ॥ आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ सर्वे ध्यायन्ति तां देवीं
सृष्टिस्थित्यंतकारिणीम् ॥ ३४ ॥ को न सेवेत विद्वान्वै तां शक्तिं परमात्मिकाम् ॥ सुदर्शनेन सा ज्ञाता देवी सर्वार्थदा शिवा ॥ ३५ ॥
ब्रह्मेवसाऽतिदुष्प्रापा विद्याऽविद्यास्वरूपिणी ॥ योगगम्या परा शक्तिर्मुमुक्षूणां च वल्लभा ॥ ३६ ॥ परमात्मस्वरूपं को वेत्तुमहति तां विना ॥
या सृष्टिं त्रिविधां कृत्वा दर्शयत्यखिलात्मने ॥ ३७ ॥ सुदर्शनस्तु तां देवीं मनसा परिचितयन् ॥ राज्यलाभात्परं प्राप्य सुखं वै कानने
स्थितः ॥ ३८ ॥ साऽपि चंद्रकलाऽत्यर्थं कामबाणप्रपीडिता ॥ नानोपचारैरनिशं दधार दुःखितं वपुः ॥ ३९ ॥

तावत्तस्याः पिता ज्ञात्वा कन्यां पुत्रवरार्थिनीम् ॥ सुबाहुः कारयामास स्वयं वरमतं द्रितः ॥ ४० ॥ स्वयंवरस्तु त्रिविधो विद्वद्भिः परिकीर्तितः ॥ राज्ञां विवाहयोग्यो वै यान्येषां कथितः किल ॥ ४१ ॥ इच्छास्वयं वरश्चैको द्वितीयश्च पणाभिधः ॥ यथा रामेण भग्नं वै त्र्यम्बकस्य शरासनम् ॥ ४२ ॥ तृतीयः शौर्यशुल्कश्च शूराणां परिकीर्तितः ॥ इच्छास्वयंवरं तत्र चकार नृपसत्तमः ॥ ४३ ॥ शिल्पिभिः कारिता मंचाः शुभैरास्तरणैर्युताः ॥ ततश्च विविधाकाराः सुकृप्ताः सभ्यमंडपाः ॥ ४४ ॥ कृतेऽतिसंभारे विवाहार्थं सुविस्तरे ॥ सखीं शशिकलां प्राह दुःखितं चारुलोचना ॥ ४५ ॥ इदं मे मातरं ब्रूहि त्वमेकंति वचो मे ॥ मया वृतः पतिश्चित्ते ध्रुवसंधिसुतः शुभः ॥ ४६ ॥ नान्यं वरं वरिष्यामि तमृते वै सुदर्शनम् ॥ स मे भर्ता नृपसुतो भगवत्या प्रतिष्ठितः ॥ ४७ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ता सा सखी गत्वा मातरं प्राह सत्वरं ॥ वैदर्भीं विजने वाक्यं मधुरं मंजुभाषिणी ॥ ४८ ॥ पुत्री ते दुःखिता प्राह साध्वि त्वां मन्मुखेन यत् ॥ शृणु त्वं कुरु कल्याणि तद्धितं त्वरिताऽधुना ॥ ४९ ॥ भारद्वाजाश्रमे पुण्ये ध्रुवसंधिसुतोऽस्ति यः ॥ स मे भर्ता वृतश्चित्ते नान्यं भूषं वृणोम्यहम् ॥ ५० ॥

व्यास उवाच ॥ राज्ञी तद्वचनं श्रुत्वा स्वपतीं गृहमागते ॥ निवेदयामास तदा पुत्रीवाक्यं यथातथम् ॥ ५१ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा विस्मितः प्रहसन्सुहृदुः ॥ भार्यामुवाच वैदर्भी सुबाहुस्तु ऋतं वचः ॥ ५२ ॥ सुभुजानासि बालोऽसौ राज्यान्निष्कासितो वने ॥ एकाकी सह मात्रा वै वसते निर्जने वने ॥ ५३ ॥ तत्कृते निहतो राजा वीरसेनो युधाजिता ॥ स कथं निर्धनो भर्ता योग्यः स्याच्चारुलोचने ॥ ५४ ॥ ब्रूहि पुत्रीं ततो वाक्यं कदाचिदपि विप्रियम् ॥ आगमिष्यन्ति राजानः स्थितिमंतः स्वयं वरे ॥ ५५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ भर्ता साऽभिहिता बालां पुत्रीं कृत्वाऽकसंस्थिताम् ॥ उवाच वचनं श्रुत्वा समाश्वास्य शुचिस्मितम् ॥ १ ॥ किंवृथा मुदतित्वं हि विप्रियं मम भाषसे ॥ पिता ते दुःखमाप्नोति वाक्येनाने सुव्रते ॥ २ ॥ सुदर्शनोऽस्ति दुर्भाग्यो वरोऽयं वै वनराश्रयः ॥ बलकोशविहीनश्च परित्यक्तस्तु बांधवै ॥ ३ ॥ मात्रा सह वनं प्राप्ताः फलमूलाशनः कृशः ॥ न ते योग्यो वरोऽयं वै वनवासी च दुर्भगः ॥ ४ ॥ राजपुत्राः कृतप्रज्ञा रूपवन्तः सुसंमताः ॥ तवाहार्हाः पुत्रि संत्यन्ये राजचिह्नैरलंकृताः ॥ ५ ॥ भ्राताऽस्य वर्तते कर्तुः स राज्यं कोसलेषु वै ॥ करोति रूपसंपन्नः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ ६ ॥

दे. मा.
॥१०॥

गरम् ॥ वीरसेनं नृपं इत्था संमध्य सचिवैः सह ॥८॥ भारद्वाजाश्रमे प्राप्ते इत्युक्तम् ॥ सुनिना वारितः पश्चात्पुनः निजमंदिरम् ॥ ९ ॥ शशिकलोवाच ॥ मातर्ममेषितः कामे वनस्थोऽपि नृपात्मजः ॥ शर्यातिवचनेनैव मुकन्या च पतिव्रता ॥ १० ॥ क्यवनं च यथा प्राप्य पतिशुश्रूषणे रता ॥ भर्तुशुश्रूषणंस्त्रीणां स्वर्गदं मोक्षदं तथा ॥ ११ ॥ अकैतवकृतं नूनं सुखदं भवति स्त्रियाः ॥ भगवत्सा समादिष्टं स्वप्ने वरमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ तनृतेऽहं कथं चान्यं संश्रयामि नृपात्मजम् ॥ मञ्चित्तमितौ लिखितो भगवत्या सुदर्शनः ॥ १३ ॥ तं विहाय प्रियं कांतं करिष्येऽहं न चापरम् ॥ ग्यास उवाच ॥ प्रत्यादिष्टाऽथवेदर्भी तथा बहुनिदर्शनेः ॥ १४ ॥ भर्तारं सर्वमाचष्टं पुत्र्योक्तं वचनं भृशम् ॥ विवाहस्य दिनादर्वागाप्तं श्रुतसमन्वितम् ॥ १५ ॥ द्विजं शशिकला तत्र प्रेषयामास सत्वरम् ॥ यथा न वेद मे तातस्तथा गच्छ सुदर्शनम् ॥ १६ ॥

भारद्वाजाश्रमे ब्रूहि मद्राक्यात्तरसा विभो ॥ पित्रा मे संभृतः कामं मदर्थेन स्वयंवरः ॥ १७ ॥ आगमिष्यति राजानो बलयुक्ता ह्यने कशः ॥ मया त्वं वै वृतश्चित्ते सर्वथा प्रीतिपूर्वकम् ॥ १८ ॥ भगवत्या समादिष्टः स्वप्ने मम सुरोपम ॥ विषमद्यि हुताशे वा प्रपतामि प्रदीपते ॥ १९ ॥ वरये त्वहते नान्यं पितृभ्यां प्रेरिताऽपि वा ॥ मनसा कर्मणा वाचा संवृतस्त्वं मया वरः ॥ २० ॥ भगवत्याः प्रसादेन शर्मावाभ्यः भविष्यति ॥ आगंतव्यं त्वयाऽत्रैव देवं कृत्वा परं बलम् ॥ २१ ॥ यदधीनं जगत्सर्वं वर्तते सचराचरम् ॥ भगवत्या यदादिष्टं न तन्मिथ्या भविष्यति ॥ २२ ॥ यद्वशे देवताः सर्वा वर्तते शंकरादयः ॥ वक्तव्योऽसौ त्वया ब्रह्मन्नेकांते वै नृपात्मजः ॥ २३ ॥ यथा भवति मे कार्यं तत्कर्तव्यं त्वयानघ ॥ इत्युक्त्वा दक्षिणां दत्त्वा मुनिभ्यां पारितस्तथा ॥ २४ ॥ गत्वा सर्वं निवेद्याशु तत्र प्रत्यागतो द्विजः ॥ सुदर्शनस्तु तज्ज्ञात्वा निश्चयं गमने तदा ॥ २५ ॥ चकार मुनिना तेन प्रेरितः परमादरात् ॥ ग्यास उवाच ॥ गमनायोद्यतं पुत्रं तमुवाच मनोरमा ॥ २६ ॥ वेपमानाऽतिदुःस्वार्ता जातत्रासाऽश्रुलोचना ॥ कुत्र गच्छसि तत्राय समाजे भूभृतां किल ॥ २७ ॥

८.
अ. १९

एकाकी कृतवेरश्च किं विचिंत्य स्वयंवरे ॥ युधाजिद्वेतुकामस्त्वां समेष्यति महीपतिः ॥ २८ ॥ न तेऽन्योऽस्ति सहायश्च तस्मान्मा
ब्रज पुत्रक ॥ एकपुत्राऽतिदीनाऽस्मि तवाऽऽधारा निराश्रया ॥ २९ ॥ नाहंसि त्वं महाभाग निराशां कर्तुमद्य माम् ॥ पितामे निहतो
येन सोऽपि तत्रागतो नृपः ॥ ३० ॥ एकाकिनं गतं तत्र युधाजित्त्वां हनिष्यति ॥ सुदर्शन उवाच ॥ भवितव्यं भवत्येव नात्र कार्या
विचारणा ॥ ३१ ॥ आदेशाच्च जगन्मातुर्गच्छाम्यद्य स्वयंवरे ॥ मा शोकं कुरु कल्याणि क्षत्रियाऽसि वरानने ॥ ३२ ॥ न बिभेमि
प्रसादेन भगवत्या निरंतरम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा रथमारूढ्य गंतुकामं सुदर्शनम् ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वा मनोरमा पुत्रमासीर्भिश्चान्वमो
दयत् ॥ अग्रतस्तेऽम्बिका पातु पार्वती पातु पृष्ठतः ॥ ३४ ॥ (पार्वती पार्श्वयोः पातु शिवः सर्वत्र सांप्रतम्) ॥ वाराही विषमे मार्गे
दुर्गा दुर्गेषु कर्हिचित् ॥ कालिका कलहे घोरे पातु त्वां परमेश्वरी ॥ ३५ ॥ मंडपे तत्र मातंगी तथा सौम्या स्वयंवरे ॥ भवानी भूपमध्ये
तु पातु त्वां भवमोचनी ॥ ३६ ॥ गिरिजा गिरिदुर्गेषु चामुण्डा चत्वरेषु च ॥ कामगा काननेष्वेवं रक्षतु त्वां सनातनी ॥ ३७ ॥ विवादे
वैष्णवी शक्तिरक्तात्त्वां रघूद्रह ॥ भैरवी च रणे सौम्य शत्रूणां वै समागमे ॥ ३८ ॥
सर्वदा सर्वदेशेषु पातु त्वां भुवनेश्वरी ॥ महामाया जगद्धात्री सच्चिदानंदरूपिणी ॥ ३९ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा तं तदा माता
वेपमाना भयाकुला ॥ उवाचाहं त्वया सार्धमागमिष्यामि सर्वथा ॥ ४० ॥ निमिषार्धविना त्वां वै नाहं स्थातुमिहोत्सहे ॥ सहैवं नय
मां वत्स यत्र ते गमने मतिः ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वा निःसृता माता धात्रेयी संयुता तदा ॥ विप्रैर्दत्ताशिषः सर्वे निर्ययुर्हर्षसंयुताः
॥ ४२ ॥ वाराणस्यां ततः प्राप्तो रथेनैकेन राघवः ॥ ज्ञातः सुबाहुना तत्र पूजितश्चाह्निषादिभिः ॥ ४३ ॥ निवेशार्थं गृहं दत्तमन्नपानादिकं
तथा ॥ सेवकं समनुज्ञाप्य परिचर्यार्थमेव च ॥ ४४ ॥ मिलितास्तथ राजानो नानादेशाधिपाः किल ॥ युधाजिदपि संप्राप्तो दौहित्रेण
समन्वितः ॥ ४५ ॥ करूपाधिपतिश्चैव तथा मद्रेश्वरो नृपः ॥ सिंधुराजस्तथा वीरो योद्धा माहिष्मतीपतिः ॥ ४६ ॥ पांचालः पर्वतीयश्च
कामरूपोऽतिवीर्यवान् ॥ कर्णाटश्चोलदेशीयो वैदर्भश्च महाबलः ॥ ४७ ॥ अक्षौहिणीत्रिषष्टिश्च मिलिता संख्यया तदा ॥ वेष्टिता नगरी
सा तु सैन्यैः सर्वत्र संस्थितैः ॥ ४८ ॥ एते चान्ये च बहवः स्वयंवरदिदृक्षया ॥ मिलितास्तत्र राजानो वरवारणसंयुताः ॥ ४९ ॥
अन्योन्यं नृपपुत्रास्त इत्युत्तुर्मिलितास्तदा ॥ सुदर्शनो नृपसुतो ह्यागतोऽस्ति निराकुलः ॥ ५० ॥

एकाका रयमाकुल मया सह महाभाग कन्यास्वयंवरः ॥ ५२ ॥ युधाजिदपि राजरास्तानुवाच महीपतीम् ॥ अहं मेनं हनिष्यामि कन्याऽयं
नात्र संशयः ॥ ५३ ॥ केरलाधिपतिः प्राह तं तदा नीतिसत्तमः ॥ नात्र युद्धं प्रकर्तव्यं राजमित्रिच्छास्वयंवरः ॥ ५४ ॥ बलेन हरणं नास्ति
नात्र शुल्कस्वयंवरः ॥ कन्येच्छयाऽत्र वरणं विवादः कीदृशस्त्वह ॥ ५५ ॥ अन्यायेन त्वया पूर्वमसौ राज्यात्प्रवासितः ॥ दौहित्राया
पितं राज्यं बलवन्नुपसत्तम ॥ ५६ ॥ काकुत्स्थोऽयं महाभाग कोसलाधिपतेः सुतः ॥ कथमेनं राजपुत्रं हनिष्यसि निरागसम् ॥ ५७ ॥
नप्स्यसे तत्फलं नूनमनयस्य नृपोत्तम ॥ शास्ताऽस्ति कश्चिदायुष्माञ्जगतोऽस्य जगत्पतिः ॥ ५८ ॥ धर्मो जयति नाधर्मः सत्यं जयति
नानृतम् ॥ माऽनयं कुरु राजेद्र त्यज्य पापमतिं किल ॥ ५९ ॥ दौहित्रस्तव संप्राप्तः सोऽपि रूपसमन्वितः ॥ राज्ययुक्तः स्तथा
श्रीमान्कथं तं न वरिष्यति ॥ ६० ॥ अन्ये राजसुताः कामं वर्तते बलवत्तराः ॥ कन्यास्वयंवरं कन्या स्वीकरिष्यति सांप्रतम् ॥ ६१ ॥
वृते तथा विवादः कः प्रवदंतु महीभुजः ॥ परस्परं विरोधोऽत्र न कर्तव्योविजानता ॥ ६२ ॥

इति श्रीदे० म० तृ० एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ व्यास उवाच ॥ इतिवादिनि भूपाले केरलाधिपतौ तदा ॥ प्रत्युवाच महाभाग
युधाजिदपि पार्थिवः ॥ १ ॥ नीतिरियं महीपाल यद्वीति भवानिह ॥ समाजः पार्थिवानां वै सत्यवाग्विजितेन्द्रियः ॥ २ ॥ योग्येषु
वर्तमानेषु कन्यारत्नं कुलोद्भव ॥ अयोग्योऽर्हति भूपाल न्यायोऽयं तव रोचते ॥ ३ ॥ भागं सिंहस्य गोमायुर्भोक्तुमर्हति वा कथम् ॥
तथा सुदर्शनोऽयं वै कन्यारत्नं किमर्हति ॥ ४ ॥ बलं वेदो हि विप्राणां भूभुजां चापजं बलम् ॥ किमन्याय्यं महाराज ब्रवीम्यह
मिहाधुना ॥ ५ ॥ बलं शुल्कं यथाराज्ञां विवाहे परिकीर्तितम् ॥ बलवानेव शृङ्गातु नाबलस्तु कदाचन ॥ ६ ॥ तस्मात्कन्यां पणं कृत्वा
नीतिरत्र विधीयताम् ॥ अन्यथा कलहः कामं भविष्यति महीभुजाम् ॥ ७ ॥ एवं विवादे संवृत्ते राज्ञां तत्र परस्परम् ॥ आहूतस्तु सभा
मध्येसुबा दुर्नृपसत्तमः ॥ ८ ॥ समाहूय नृपाः सर्वे तमुच्चस्तत्त्वदर्शिनः ॥ राजनीतिस्त्वया कार्या विवाहेऽत्र समाहिता ॥ ९ ॥ किं ते
चिकीर्षितं राजस्तद्वदस्वसमाहितः ॥ पुत्र्याः प्रदानं कस्मै ते रोचते नृप चेतसि ॥ १० ॥ सुबाहु उवाच ॥ पुत्र्या मे मनसा कामं वृतः किल
सुदर्शनः ॥ मया निवरिताऽत्यर्थं न सा प्रत्येति मेवचः ॥ ११ ॥

दे. मा.
॥५३॥

किं करोमि सुताया मे न वशे वर्तते मनः ॥ सुदर्शनस्तथैकाकीसंप्राप्तोऽस्ति निराकुलः ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ संपन्नभूभुजः सर्वे
समाहूय सुदर्शनम् ॥ ऊचुः समागतं शांतमेकाकिनमतंद्रिताः ॥ १३ ॥ राजपुत्र महाभाग केनाहूतोऽसि सुव्रत ॥ एकाकी यः समायातः
समाजे भूभृतामिह ॥ १४ ॥ न वै सैन्यं न सचिवा न कोशो न बृहद्बलम् ॥ किमर्थं च समायातस्तत्त्वं ब्रूहि महामते ॥ १५ ॥ युद्ध
कामा नृपतयो वर्ततेऽत्र समागमे ॥ कन्यार्थं सैन्यं सम्पन्ना कित्त्वं कर्तुमिहेच्छसि ॥ १६ ॥ भ्राता ते सुवलःशूरः संप्राप्तोऽस्ति जिघृ
क्षया ॥ युधाजिच्च महाबाहुः साहाय्यं कर्तुमागतः ॥ १७ ॥ गच्छ वा तिष्ठ राजेंद्र याथातथ्यमुदाहृतम् ॥ त्वयि सैन्यविहीने च यथेष्टं
कुरु सुव्रत ॥ १८ ॥ सुदर्शन उवाच ॥ न बलं न सहायो मे न कोशो दुर्गसंश्रयः ॥ न मित्राणि न सौहार्दी न नृपारक्षका मम ॥ १९ ॥
अत्र स्वयंवरं श्रुत्वा द्रष्टुकाम इहागतः ॥ स्वप्ने देव्या प्रेरितोऽस्मि भगवत्या न संशयः ॥ २० ॥ नान्यच्चिकीर्षितं मेऽद्य मामाह
जगदीश्वरी ॥ तथा यद्विहितं तच्च भविताऽद्यन संशयः ॥ २१ ॥ न झञ्जुरस्ति संसारे कोऽप्यत्र जगदीश्वराः ॥ सर्वत्र पश्यतो मेऽद्य
भवानीं जगदंबिकाम् ॥ २२ ॥
यः करिष्यति शत्रुत्वं मया सह नृपात्मजाः ॥ शास्ता तस्य महाविद्या नाहं जानामि शत्रुताम् ॥ २३ ॥ यद्भावि तद्वै भविता नान्यथा
नृपसत्तमाः ॥ का चिंता ह्यत्र कर्तव्या देवाधीनोऽस्मि सर्वदा ॥ २४ ॥ देवभूतमनुष्येषु सर्वभूतेषु सर्वदा ॥ सर्वेषां तत्कृता शक्तिर्नान्यथा
नृपसत्तमाः ॥ २५ ॥ सा यं चिकीर्षते भूषं तं करोति नृपाधिपाः ॥ निर्धनं वा नरं कामं का चिंता वै तदा मम ॥ २६ ॥ तामृते परमां
शक्तिं ब्रह्म विष्णुहरादयः ॥ न शक्ताः स्पंदितुं देवाः का चिंता मे तदा नृपाः ॥ २७ ॥ अशक्तो वा सशक्तो वा यादृशस्तादृ
शस्त्वहम् ॥ तदाज्ञया नृपाऽद्यैव संप्राप्तोऽस्मिस्वयंवरं ॥ २८ ॥ सा यदिच्छति तत्कुर्यान्मम किं चित्नेन वै ॥ नात्र शंका प्रकर्तव्या
सत्यमेतद्ब्रवीम्यहम् ॥ २९ ॥ जये पराजये लज्जा न मेऽत्राण्वपि पार्थिवाः ॥ भगवत्यास्तु लज्जाऽस्ति तदधीनोऽस्मि सर्वदा ॥ ३० ॥
व्यास उवाच ॥ इति तस्य तदाकर्ण्य वचनं राजसत्तमाः ॥ ऊचुः परस्परं प्रेक्ष्य निश्चयज्ञा नराधिपाः ॥ ३१ ॥ सत्यमुक्तं त्वया साधो
न मिथ्या कर्हिचिद्भवेत् ॥ तथाऽप्युजयिनीनाथस्त्वां हंतुं परिकांक्षति ॥ ३२ ॥ त्वत्कृतेन दया दिष्टा त्वां ब्रवीमो महामते ॥ यद्युक्तं
तत्त्वया कार्यं विचार्य मनसाऽऽनघ ॥ ३३ ॥

अ. २०

त्रिविधं प्रोक्तं विद्वद्भिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥३६॥ संचितं वर्तमानं च प्रारब्धं च तृतीयकम् ॥ कालकर्मस्त्वभाविष्य तत् सर्वमिदं जगत् ॥ ३७ ॥
न देवो मानुषं हंतुं शक्तः कालागमं विना ॥ हंतं निमित्तमात्रेण हंति कलः सनातनः ॥३८॥ यथा पिता मे निहतः सिंहेनामित्रकर्षणः ॥
तथा मातामहोऽप्येवंयुद्धे युधाजिता इतः ॥ ३९ ॥ यत्नकोटिं प्रकुर्वाणो हन्यते दैवयोगतः ॥ जीवेद्वर्षसहस्राणि रक्षणेन विना नरः
॥ ४० ॥ नाहं विभेमिधमिच्छाः कदाचिच्च युधाजितः ॥ दैव मेव परं मत्वा सुस्थितोऽस्मि सदा नृपाः ॥ ४१ ॥ स्मरणं सततं नित्यं
भगवत्याः करोम्यहम् ॥ विश्वस्य जननी देवी कल्याणं सा करिष्यति ॥ ४२ ॥ पूर्वार्जितं हि भोक्तव्यं शुभं वाऽप्य शुभं तथा ॥ स्पृष्टुं
तस्य च भोगेन कीदृक्छोको विजानताम् ॥ ४३ ॥ स्वकर्मफलयोगेन प्राप्य दुःखमचेतनः ॥ निमित्तकारणे वैरं करोत्यल्पमतिः किल
॥ ४४ ॥ न तथाऽहं विजानामि वैरं शोकं भयं तथा ॥ निःशंकमिह संप्राप्तः समाजे भूभृतामिह ॥ ४५ ॥
एकाकी द्रष्टुं कामोऽहं स्वयंवरमनुत्तमम् ॥ भविष्यति च यद्भाग्यं प्राप्तोऽस्मि चंडिकाज्ञया ॥ ४६ ॥ भगवत्या प्रमाणं मे नान्यं जानामि
संयतः ॥ तत्कृतं च सुखं दुःखं भविष्यति च नान्यथा ॥ ४७ ॥ युधाजित्सुखमाप्नोतु न मे वैरं नृपोत्तमाः ॥ यः करिष्यति मे वैरं स
प्राप्स्यति फलं तथा ॥ ४८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तास्ते तथा तेन संतुष्टा भूभुजः स्थिताः ॥ सोऽपि स्वमाश्रमं प्राप्य सुस्थितः
संबभूव ह ॥ ४९ ॥ अपरेऽह्नि शुभे काले नृपाः संमंत्रिताः किल ॥ सुबाहुना नृपेणाथ रुचिरे वै स्वमंडपे ॥ ५० ॥ दिव्यास्तरण युक्तेषु
मंचेषु रचितेषु च ॥ उपविष्टाश्च राजानः शुभालंकरणैर्युताः ॥ ५१ ॥ दिव्यवेषधराः कामं विमानेष्वमरा इव ॥ दीप्यमानाः स्थितास्तत्र
स्वयंबर दिदृक्षया ॥ ५२ ॥ इति चिंतापराः सर्वे गदा साऽप्यागमिष्यति ॥ भाग्यवंतं नृपश्रेष्ठं श्रुतपुण्यं वरिष्यति ॥ ५३ ॥ यदा सुदर्शनं
देवात्सृजा संभूषयेदिह ॥ विवादो वै नृपाणां च भविता नात्र संशयः ॥ ५४ ॥ इत्येवं चिंत्यमानास्ते भूपा मंचेषु संस्थिताः ॥ वादित्रघोषः
सुमहानुत्थितो नृपमंडपे ॥ ५५ ॥ अथ काशीपतिः प्राह सुतां स्रतां स्वलंकृताम् ॥ मधूकमालासंयुक्तां क्षौमवासोविभूषिताम् ॥ ५६ ॥

विवाहोपस्करैर्युक्तां दिव्या सिंधुसुतोपमाम् ॥ चितापरां सुवसनां स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ ५७ ॥ उत्तिष्ठ पुत्रि सुनसे करे धृत्वा शुभांखजम् ॥
 ब्रजमंडपमध्येऽद्य समाजं पश्य भूभुजाम् ॥ ५८ ॥ गुणवान् रूपसंपन्नः कुलीनश्च नृपोत्तमः ॥ तव चित्ते वसेद्यस्तु तं वृणुष्व सुमध्यमे
 ॥ ५९ ॥ देशदेशाधिपाः सर्वे मंचेषु रचितेषु च ॥ संविष्टाः पश्य तन्वंगि वरयस्व यथारुचि ॥ ६० ॥ व्यास उवाच ॥ तं तथा भाषमाणं
 वै पितरं मितभाषणी ॥ उवाच वचने बाला ललितं धर्मसंयुतम् ॥ ६१ ॥ शशिकलोवाच ॥ नाहं दृष्टिपथे राज्ञां गमिष्यामि पितः
 किल ॥ कामुकानां नरेशानां गच्छंत्यन्याश्च योषितः ॥ ६२ ॥ धर्मशास्त्रे श्रुतं तात मयेदं वचनं किल ॥ एक एव वरो नार्या निरीक्ष्यः
 स्यान्न चापरः ॥ ६३ ॥ मतीत्वं निर्गत्वं तस्या या प्रयाति बहूनथ ॥ संकल्पयंति ते सर्वे दृष्ट्वा मे भवतात्त्विति ॥ ६४ ॥ स्वयंवरे स्रजं
 धृत्वा यदा गच्छति मंडपे ॥ सामान्या सा तदा जाता कुलटेवापरा वधूः ॥ ६५ ॥ वारस्त्री विषणे गत्वा यथा वीक्ष्य नरान्स्थि
 तान् ॥ गुणगुणपग्नानं करोति निज मानसे ॥ ६६ ॥ नैकभावा यथा वेश्य वृथा पश्यति कामुकम् ॥ तथाऽहं मंडपे गत्वा कुर्वे
 वारस्त्रिया कृतम् ॥ ६७ ॥
 बृद्धैरेतैः कृतं धर्मं न करिष्यामि सांप्रतम् ॥ पत्नीव्रतं तथा कामं चरिष्येऽहं धृतव्रता ॥ ६८ ॥ सामान्या प्रथमं गत्वा कृत्वा संकल्पितं
 बहु ॥ वृणोति चैकं तद्गद्रे वृणोमि कथमद्य वै ॥ ६९ ॥ सुदर्शनो मया पूर्व वृतः सर्वात्मना पितः ॥ तमृते नान्यथा कर्तुमिच्छामि
 नृपसत्तम ॥ ७० ॥ विवाहविधिना देहि कन्यादानं शुभे दिने ॥ सुदर्शनाय नृपते यदीच्छसि शुभं मम ॥ ७१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
 महापुराणे तृतीय स्कन्धे विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ सुबाहुरपि तच्छ्रुत्वा युक्तमुक्त तया तदा ॥ चिताविष्टो बभूवाशु किं
 कर्तव्यमितः परम् ॥ १ ॥ संगताः पृथिवीपालाः ससैन्याः सपरिग्रहाः ॥ उपविष्टाश्च मंचेषु योद्धुकामा महाबलाः ॥ २ ॥ यदि
 ब्रवीमि तान्सर्वान्सुता नायाति सांप्रतम् ॥ तथाऽपि कोपसंयुक्ता हन्युर्मा दुष्टबुद्धयः ॥ ३ ॥ न मे सैन्यबलं तादृङ् न दुर्गबलमद्भुतम् ॥
 येनाहं नृपतिसर्वान्प्रत्यादेष्टुमिहोत्सहे ॥ ४ ॥ सुदर्शनस्तथैकाकी ह्यसहायोऽधनः शिशुः ॥ किं कर्तव्यं निमग्नोऽहं सर्वथा दुःखसागरे
 ॥ ५ ॥ इति चितापरो राजा जगाम नृपसन्निधौ ॥ प्रणम्य तानुवा चाथ प्रश्रयावनतो नृपः ॥ ६ ॥ किं कर्तव्यं नृपाः कामं नैति मे
 कर्तव्यम् ॥ ७ ॥

सुग्रीं पतामि पावेतु रक्षां दासोऽस्मि सांप्रतम् ॥ दृष्ट्वा किं दृष्टीत्वाऽप्य ब्रजंतु सवनामि वः ॥ ८ ॥ वदामि बहुरत्नाणि वक्ष्यामि च गजा
मया ॥ दृष्टीत्वाऽप्य कृपां कृत्वा ब्रजंतु भवनाम्बुत ॥ ९ ॥ न वरो मे सुता बाला प्रियेत यदि खेदिता ॥ तदा मे स्यान्महदुःखं तेन
चितातुरोऽस्म्यहम् ॥ १० ॥ भवंतः करुणावंतो महाभाग्या महोजसः ॥ किमेतया दुहित्रा मे मंदया दुर्विनीतया ॥ ११ ॥ अनुग्रा
ह्योऽस्मि वः कामं दासोऽहमिति सर्वथा ॥ सुता सुतेव मंतव्या भवद्भिः सर्वथा मम ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा सुबाहुवचनं नोबुः
केचन भूमिपाः ॥ युधाजित्कोपताम्राक्षस्तमुवाच रुषाऽन्वितः ॥ १३ ॥ राजन्मुखोऽसि किं ब्रूषे कृत्वा कार्यं मुनिदितम् ॥ स्वयंवरः
कथं मोहाद्रचितः संशये सति ॥ १४ ॥ मिलिता भूभुजः सर्वे त्वयाऽदृताः स्वयंवरे ॥ कथमद्य नृपा गंतुं योग्यास्ते स्वगृहान्प्रति ॥ १५ ॥
अवमान्य नृपान्सर्वास्त्वं किं सुदर्शनाय वै ॥ दातुमिच्छसि पुत्रीं च किमनार्यमतः परम् ॥ १६ ॥ विचार्य पुरुषेणादो कार्यं वै शुभ
मिच्छता ॥ आरब्धव्यं त्वया तत्तु कृतं राजन्नजानता ॥ १७ ॥ एतान्विहाय नृपतीन्बलवाहनसंयुतान् ॥ वरं सुदर्शनं कर्तुं
कथमिच्छसि सांप्रतम् ॥ १८ ॥

अहं त्वां हन्मि पापिष्ठं तथा पश्चात्सुदर्शनम् ॥ दौहित्रायाद्य मे कन्यां दास्यामीति विनिश्चयः ॥ १९ ॥ मयि तिष्ठति कोऽन्योऽस्ति
यः कन्यां हर्तुमिच्छति ॥ सुदर्शनः कियानद्यनिर्धनो निर्बलः शिशुः ॥ २० ॥ भारद्वाजाश्रमे पूर्वं मुक्तो मुनिकृते मया ॥ नाद्याहं मोच
यिष्यामि सर्वथा जीवितं शिशोः ॥ २१ ॥ तस्माद्विचार्य सम्यक्त्वं पुत्र्या च भार्यया सह ॥ दौहित्राय प्रियां कन्यां देहि मे सुभ्रुवं
किल ॥ २२ ॥ संबंधीभव दत्त्वा त्वं पुत्रीमेतां मनोरमाम् ॥ उच्चाश्रयः प्रकर्तव्यः सर्वदा शुभमिच्छता ॥ २३ ॥ सुदर्शनाय दत्त्वा त्वं
पुत्रीं प्राणप्रियां शुभाम् ॥ एकाकिनेऽप्यराज्याय किं सुखं प्राप्तुमिच्छसि ॥ २४ ॥ “कुलं वित्तं बलं रूपं राज्यं दुर्गं सुहृज्जनम् ॥ दृष्ट्वा
कन्यां प्रदातव्या नान्यथा सुखमृच्छति ॥ १ ॥” परिचितय धर्मं त्वं राज्यनीतिं च शाश्वतीम् ॥ कुरु कार्यं यथायोग्यं मा कृथा
मतिमन्यथा ॥ २५ ॥ सुहृदसि ममात्यर्थं हितं ते प्रब्रवीम्यहम् ॥ समानय सुतां राजन्मंडपे तां सखीवृताम् ॥ २६ ॥ सुदर्शनमृते
चेयं वरिष्यति यदाऽप्यसौ ॥ विग्रहो मे तदा न स्याद्विवाहोऽस्तु तवेप्सितः ॥ २७ ॥ अन्ये नृपतयः सर्वे कुलीनाः सबलाः समाः ॥
विरोधः कीदृशस्त्वेन वृणोद्यदि नृपोत्तम ॥ २८ ॥

अन्यथाऽहं हरिष्येऽद्य बलात्कन्यामिमां शुभाम् ॥ मा विरोधं सुदुःसाध्यं गच्छ पार्थिवसत्तम ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ युधाजिता
समादिष्टः सुबाहुः शोकसंयुतः ॥ निःश्वसन्भवनं गत्वा भार्यां प्राह शुचावृतः ॥ ३० ॥ पुत्रीं ब्रूहि सुधर्मज्ञे कलहे समुपस्थिते ॥ किं
कर्तव्यं मया शक्यं त्वद्विशोऽस्मि सुलोचने ॥ ३१ ॥ व्यास उवाच ॥ सा श्रुत्वा पतिवाक्यं तु गत्वा प्राह सुतांतिकम् ॥ वत्से राजाऽतिदुः
खार्तः पिता तेऽद्यापि वर्तते ॥ ३२ ॥ त्वदर्थे विग्रहः कामं समुत्पन्नोऽद्य भूभृताम् ॥ अन्यं वरय सुश्रोणि सुदर्शनमृते नृपम् ॥ ३३ ॥
यदि सुदर्शनं वत्से दृष्टत्वं वै वरिष्यसि ॥ युधाजित्त्वां च मां चैव हनिष्यति बलान्वितः ॥ ३४ ॥ सुदर्शनं च राजाऽसौ बलमत्तः
प्रतापवान् ॥ द्वितीयस्ते पतिः पश्चाद्भविता कलहे सति ॥ ३५ ॥ तस्मात्सुदर्शनं त्यक्त्वा वरयान्यं नृपोत्तमम् ॥ सुखमिच्छसि चेन्मह्यं
तुभ्यं वा मृगलोचने ॥ इति मात्रा बोधितां तां पश्चाद्राजाऽप्यबोधयत् ॥ ३६ ॥ उभयोर्वचनं श्रुत्वा निर्भयोवाच कन्यका ॥
कन्योवाच ॥ सत्यमुक्तं नृपश्रेष्ठ जानासि च व्रतं मम ॥ ३७ ॥ नान्यं वृणोमि भूपालं सुदर्शनमृते क्वचित् ॥ विभेषि यदि राजेन्द्र
नृपेभ्यः किल कातरः ॥ ३८ ॥

सुदर्शनाय दत्त्वा मां विसर्जय पुराद्ब्रूहिः ॥ स मां रथे समारोप्य निर्गमिष्यति ते पुरात् ॥ ३९ ॥ भवितव्यं तु पश्चाद्भविष्यति न
चान्यथा ॥ नात्र चिंतात्वया कार्या भवितव्ये नृपोत्तम ॥ ४० ॥ यद्भावि तद्भवत्येव सर्वथाऽत्र न संशयः ॥ राजोवाच ॥ न पुत्रि साहसं
कार्यं मतिमद्भिः कदाचन ॥ ४१ ॥ बहुभिर्न विरोद्धमिति वेदविदोविदुः ॥ विस्मयामि कथं कन्यां दत्त्वा राजसुताय च ॥ ४२ ॥
राजानो वैरसंयुक्ताः किं न कुर्युरसांप्रतम् ॥ यदि ते रोचते वत्से पणं संविदधाम्यहम् ॥ ४३ ॥ जनकेन यथा पूर्वं कृतः सीतास्वयंवरे ॥
शैवं धनुर्यथा तेन धृतं कृत्वा पणं तथा ॥ ४४ ॥ तथाऽहमपि तन्वंगिकरोम्यद्य दुरासदम् ॥ विवादो येन राज्ञा वै कृते सति शमं ब्रजेत्
॥ ४५ ॥ पालयिष्यति यः कामं स ते भर्ता भविष्यति ॥ सुदर्शनस्तथाऽन्यो वा यः कश्चिद्बलवत्तरः ॥ ४६ ॥ पालयित्वा पणं त्वां
वै वरयिष्यति सर्वथा ॥ एवं कृते नृपाणां तु विवादः शमितो भवेत् ॥ ४७ ॥ सुखेनाहं विवाहं ते करिष्यामि ततः परम् ॥ कन्योवाच ॥
संदेहे नैवमज्यामि मूर्खकन्यमिदं यतः ॥ ४८ ॥ मया सुदर्शनः पूर्वं धृतश्चेतसि नान्यथा ॥ कारणं पुण्यपापानां मन एव महीपते ॥ ४९ ॥
संवेदना विभक्तं त्यक्त्वा कथमन्यं वृणे पितः ॥ कृते पणे महाराज सर्वथा वशगा ब्रूहम् ॥ ५० ॥

एकः पालयिता द्वी वा बहवो वा भवन्ति चेत् ॥ किं कर्तव्यं तदा तात विवादे समुपस्थिते ॥ ५१ ॥ संशयाधिष्ठिते कार्ये मतिं नाहं
करोम्यतः ॥ मा चिन्तां कुरु राजेन्द्र देहि सुदर्शनाय माम् ॥ ५२ ॥ विवाहं विधिना कृत्वा संविधास्यति चंडिका ॥ यन्नामकीर्तनादेव
दुःखीघो विलयं व्रजेत् ॥ ५३ ॥ तां स्मृत्वा परमांशक्तिं कुरु कार्यमतंद्रितः ॥ गत्वा वद नृपेभ्यस्त्वं कृतांजलिपुटोऽद्य वै ॥ ५४ ॥
आगन्तव्यं च श्वः सर्वैरिह भूष स्वयंवरः ॥ इत्युक्त्वा त्वं विसृज्याशु सर्वं नृपतिमंडलम् ॥ ५५ ॥ विवाहं कुरु रात्रौ मे वेदोक्तविधिना
नृप ॥ पारिवर्हं यथायोग्यं दत्त्वा तस्मै विसर्जय ॥ ५६ ॥ गमिष्याति गृहीत्वा मां ध्रुवसंधिसुतः किल ॥ कदाचित्ते नृपः कुद्धाः संग्रामं
कर्तुमुद्यताः ॥ ५७ ॥ भविष्यन्ति तदा देवी साहाय्यं नः करिष्यति ॥ सोऽपि राजसुतेस्तेस्तु संग्रामं संविधास्यति ॥ ५८ ॥ देवान्मृधे
मृते तस्मिन्मरिष्याम्यहमप्युत ॥ स्वस्ति तेऽस्तु गृहे तिष्ठदत्त्वा मां सहसैन्यकः ॥ ५९ ॥ एकैवाहं गमिष्यामि तेन सार्धं रिरंसया ॥
ग्यास उवाच ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा राजाऽसौ कृतनिश्चयः ॥ ६० ॥ मतिं चक्रे तथा कर्तुं विश्वासं प्रतिपद्य च ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे तृतीयस्कंधे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥

ग्यास उवाच ॥ श्रुत्वा सुतावाक्यमनिदितात्मा नृपांश्च गत्वा नृपतिर्जगाद ॥ व्रजंतु कामं शिबिराणि भूपाः श्वो वा विवाहं किल संविधास्ये
॥ १ ॥ भक्ष्याणि पेयानि मयार्पितानि गृह्णन्तु सर्वे मयि सुप्रसन्नाः ॥ श्वो भावि कार्यं किल मंडपेऽत्र समेत्य सर्वैरिह संविधेयम् ॥ २ ॥
नायाति पुत्री किल मण्डपेऽद्य करोमि किं भूपतयोऽत्र कामम् ॥ प्रातः समाश्वास्य सुतां नयिष्ये गच्छंतु तस्माच्छिविराणि भूपाः ॥ ३ ॥
न विग्रहो बुद्धिमतां निजाश्रिते कृपा विधेया सततं ह्यपत्ये ॥ विधाय तां प्रातरिहानयिष्ये सुतां तु गच्छंतु नृपा यथेष्टम् ॥ ४ ॥ इच्छा
पणं वा परिचित्य चित्ते प्रातः करिष्याम्यथ संविवाहम् ॥ सर्वैः समेत्यात्र नृपैः समेतैः स्वयंवरः सर्वमतेन कार्यः ॥ ५ ॥ श्रुत्वा नृपा
स्तेऽवितथं विदित्वा वचो ययुः स्वानि निकेतनानि ॥ विधाय पाश्वे नगरस्य रक्षां चक्रुः क्रिया मध्यदिनोदिताश्च ॥ ६ ॥ सुबाहुरप्या
र्यजनेः समेतश्चकार कार्याणि विवाहकाले ॥ पुत्रीं समाहूय गृहेषु गुप्ते पुरोहितैर्वेदविदां वरिष्ठैः ॥ ७ ॥ स्नानादिकं कर्म वरस्य कृत्वा
विवाहभूषाकरणं तथैव ॥ आनाय्य वेदीरचिते गृहे वै तस्यार्हणां भूमिदतिश्चकार ॥ ८ ॥ सविष्टरं चाचमनीयमर्घ्यं वस्त्रद्वयं गामथ कुंडले
द्वे ॥ समप्ये तस्मै विधिवन्नरेन्द्र ऐच्छत्सुतादानमहीनसत्त्वः ॥ ९ ॥

सोऽप्यग्रहीत्सर्वमदीन चेताः शशाम चिताऽथ मनोरमायाः ॥ कन्यां सुकेशीं निधिकन्यकासमां मेने तदाऽऽत्मानमनुत्तमं च ॥ १० ॥
सुपूजितं भूषणवस्त्रदानैर्वेत्तमं तं सचिवास्तदानीम् ॥ निन्युश्च ते कौतुकमण्डपांतर्मुदाऽन्विता वीतभयाश्च सर्वे ॥ ११ ॥ क्त्वास भूषां
विधिवद्विधिज्ञाः स्त्रियश्च तां राजसुतां सुयाने ॥ आरोप्य निन्युर्वरसंनिधानं चतुष्कयुक्ते किल मण्डपे वै ॥ १२ ॥ अग्नि समाचाय
पुरोहितः स हुत्वा यथावच्च तदन्तराले ॥ आह्वाययत्तौ कृतकौतुको तु वधूवरौ प्रेमयुतौ निकामम् ॥ १३ ॥ लाजाविसर्ग विधिवद्विधाय
कृत्वा हुताशस्य प्रदक्षिणां च ॥ तौ चक्रतुस्तत्र यथोचितं तत्सर्वं विधानं कुलगोत्रजातम् ॥ १४ ॥ शतद्रयं चाश्वयुजां रथानां सुभूषितं
चापि शरौघसयुतम् ॥ ददौ नृपेन्द्रस्तु सुदर्शनाय सुपूजितं पारिवर्हं विनाहे ॥ १५ ॥ मदोत्कटान्हेमविभूषितांश्च गजान्गिरेः शृङ्गसमान
देहान् ॥ शतं सपादं नृपसूनवेऽसौ ददावथ प्रेमयुतो नृपेन्द्रः ॥ १६ ॥ दासीशतं कांचनभूषितं च करणुकानां च शतं सुचारु ॥ समर्प
यामास वराय राजा विवाहकाले मुदितोऽनुवेलम् ॥ १७ ॥ अदात्पुनर्दाससहस्रमेकं सवार्युधैः संभृतभूषितं च ॥ रत्नानि वासांसि
यथोचितानि दिव्यानि चित्राणि तथाऽऽविकानि ॥ १८ ॥ ददौ पुनर्वासगृहाणि तस्मै रम्याणि दीर्घाणि विचित्रितानि ॥ सिंघूद्रवानां
तुरगोत्तमानामदात्सहस्रद्वितयं सुरम्यम् ॥ १९ ॥

कमेलकानां च शतत्रयं वै प्रत्यादिशद्भारभृतां सुचारु ॥ शतद्रयं वै शकटोत्तमानां तस्मै ददौ धान्यरसेः प्रपूरितम् ॥ २० ॥ मनोरमां
राजसुतां प्रणम्य जगाद वाक्यं विहितांजलिः पुरः ॥ दासोऽस्मि ते राजसुते वरिष्ठे तद्ब्रूहि यस्यात्तु मनोगतं ते ॥ २१ ॥ तं चारुवाक्यं
निजगाद साऽपि स्वस्त्यस्तु ते भूषकुलस्य वृद्धिः ॥ संमानिताऽहं मम सूनवे त्वया दत्ता यतो रत्नवरा स्वकन्या ॥ २२ ॥ न बन्दिपुत्री
नृप मागधी वा स्तौमीह किं त्वां स्वजनं महत्तरम् ॥ सुमेरुतुल्यस्तु कृतः सुतोऽद्य मे सम्बंधिना भूपतिनोत्तमेन ॥ २३ ॥ अहोऽतिचित्रं
नृपतेश्वरित्रं परं पवित्रं तव किं वदामि ॥ यद्भ्रष्टराज्याय सुताय मेऽद्य दत्ता त्वया पूज्यसुता वरिष्ठा ॥ २४ ॥ वनाधिवासाय किलाधनाय
पित्रा विहीनाय विसैन्यकाय ॥ सर्वानिमान्भूमिपतीन्विहाय फलाशनायार्थविवर्जिताय ॥ २५ ॥ समानवित्तेऽथ कुले बले च ददाति पुत्रीं
नृपतिश्च भूयः ॥ न कोऽपि मे भूष सुतेऽर्धहीने गुणान्वितां रूपवतीं च दद्यात् ॥ २६ ॥ वैरं तु सर्वे सह संविधाच्च नृपेर्वर्गिष्ठैर्बलसंयुतैश्च ॥

दे. भा.
॥६०॥

नोचेत्तदर्थं प्रतिगृह्य चात्र सुतान्वितो राज्यफलानि भुञ्क्ष्व ॥ विहाय वाराणसिकानिवासं वने पुरे वा समतो न मेऽस्ति ॥ २९ ॥ नृपास्तु संत्येव रुषाऽन्विता वै गत्वा करिष्ये प्रथमं तु सान्त्वनम् ॥ ततः परं द्वावपरावुपायो नोचे ततो युद्धमहं करिष्ये ॥ ३० ॥ जयाजयो देववशौ तथाऽपि धर्मे ययो नैव कृतेऽप्यधर्मे ॥ तेषां किलाधर्मवतां नृपाणां कथं भविष्यत्यनुचिन्तितं वै ॥ ३१ ॥ आकर्ण्य तद्भाषितमर्थवच्च जगाद वाक्यं हितकारकं तम् ॥ मनोरमा मानमवाप्य तस्मात्सर्वात्मना मोदयुता प्रसन्ना ॥ ३२ ॥ राजञ्छिवं तेऽस्तु कुरुष्व राज्यं त्यक्त्वा भयं त्वं स्वसुतेः समेतः ॥ सुतोऽपि मे नूनमवाप्य राज्यं साकेतपुर्यां प्रचरिष्यतीह ॥ ३३ ॥ विसर्जं यास्मन्निजसद्य गन्तुं शिवं भवानि तव संविधास्यति ॥ न काऽपि चिन्ता मम भूप वर्तते सञ्चिन्तयन्त्याः परमाम्बिकां वै ॥ ३४ ॥ दोषगता विविधवाक्यपदै रसालैरन्योन्यभाषणपदैरमृतोपमैश्च ॥ प्रातर्नृपाः समधिगम्य कृतं विवाहं रोषान्विता नगरवाह्यगतास्तथोबुः ॥ ३५ ॥ अद्यैव तं नृपकलंकधरं च हत्वा बालं तथैव किल तं न विवाहयोग्यम् ॥ गृह्णीम तां शशिकलां नृपतेश्च लक्ष्मीं लज्जामवाप्य निजसद्य कथं ब्रजेम ॥ ३६ ॥

शृण्वंतु तूर्यनिनदानिकल वाद्यमानाञ्छंखस्वानभिभवन्ति मृदङ्गशब्दाः ॥ गीतध्वनिं च विविधं निगमस्वनं च मन्यामहे नृपतिनाऽत्र कृतो विवाहः ॥ ३७ ॥ अस्मानन्प्रतार्य वचनैर्विधिवच्चकार वैवाहिकेन विधिना करपीडनं वै ॥ कर्तव्यमद्य किमहो प्रविचिन्तयन्तु भूपाः परस्परमतिं च समर्थयन्तु ॥ ३८ ॥ एवं वदत्सु नृपतिष्वथ कन्यकायाः कृत्वा विवाहविधिमप्रतिमप्रभावः ॥ भूपात्रिमन्त्रयितुमाशु जगामराजा काशीपतिः स्वसुहृदैः प्रथितप्रभावेः ॥ ३९ ॥ आगच्छन्तं च तं दृष्ट्वा नृपाः काशीपतिं तदा ॥ नोबुः किं चिदपि क्रोधा मौनमाधाय संस्थिताः ॥ ४० ॥ सगत्वा प्रणिपत्याह कृताञ्जलिर्भाषत ॥ आगतं नृपैः सर्वैर्भोजनार्थं गृहे मम ॥ ४१ ॥ कन्ययाऽसौ वृतो भूपः किं करोमि हिताहितम् ॥ भवद्भिस्तु शमः कार्यो महान्तो हि दयालवः ॥ ४२ ॥ तन्निशम्य वचस्तस्य नृपाः क्रोधपरिप्लुताः ॥ प्रत्यूचुर्भुक्तमस्माभिः स्वगृहं नृपते ब्रज ॥ ४३ ॥ कुरु कार्याण्यशेषाणि यथेष्टं सुकृतं कृतम् ॥ नृपाः सर्वे प्रयान्त्वद्य स्वानि स्वानि गृहाणि वै ॥ ४४ ॥ सुबाहुरपि तच्छ्रुत्वा जगाम शंकितो गृहम् ॥ किं करिष्यन्ति संविन्नाः क्रोधयुक्ता नृपोत्तमाः ॥ ४५ ॥ गते तस्मिन्महीपालाश्चक्रुश्च समयं

त.
अ. २२

पुनः ॥ रुद्धा मार्गे ग्रहीष्यामः कन्यां हत्वा सुदर्शनम् ॥ ४६ ॥
 केचनोचुः किमस्माकं हत तेन नृपेण वै ॥ दृष्ट्वा तु कौतुकं सर्वं गमिष्यामो यथागतम् ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा ते नृपाः सर्वे मार्गमाक्रम्य
 संस्थिताः ॥ चकारोत्तरकार्याणि सुबाहुः स्वगृहं गतः ॥ ४८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० तृ० द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥
 तस्मै गौरवभोज्यानि विधाय विधिव तदा ॥ वासराणि च षड्राजा भोजयामास भक्तिः ॥ १ ॥ एवं विवाहकार्याणि कृत्या सर्वाणि
 पार्थिवः ॥ पारिवर्हं प्रदत्त्वाऽथ मन्त्रयन्सचिवैः सह ॥ २ ॥ दूतैस्तु कथितं श्रुत्वा मार्गसंरोधनं कृतम् ॥ बभूव विमना राजा सुबाहुरमि
 तद्युति ॥ ३ ॥ सुदर्शनस्तदोवाच श्वसुरं संशितव्रतः ॥ अस्मान्विसर्जयाशु त्वं गमिष्यामो ह्यशंकितः ॥ ४ ॥ भारद्वाजाश्रमं पुण्यं गत्वा
 तत्र समाहिताः ॥ निवासाय विचारो वै कर्तव्यः सर्वथा नृप ॥ ५ ॥ नृपेभ्यश्च न कर्तव्यं भयं किंचित्स्वयाऽनघ ॥ जगन्माता भवानी मे
 साहाय्यं वै कर्षिष्यति ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ तस्येति मतमाज्ञाय जामातुर्नृपसप्तमः ॥ विसर्ज धनं दत्त्वा प्रतस्थे सोऽपि सत्वरः ॥ ७ ॥
 बलेन महताऽऽविष्टो ययावतु नृपोत्तमः ॥ सुदर्शनो वृतस्तत्र चचाल पथि निर्भयः ॥ ८ ॥ रथेः परिवृतः शूरः सदारो रथसंस्थितः ॥
 गच्छन्ददर्शं सैन्यानि नृपाणां रघुनन्दनः ॥ ९ ॥ सुबाहुरपि तान्वीक्ष्य चिताविष्टो बभूव ह ॥ विधिवत्स शिवां चित्त जगाम शरणं मुदा ॥ १० ॥
 जजापैकाक्षरं मंत्रं कामराजमनुत्तमम् ॥ निर्भयो वीतशोकश्च पत्न्या सह नवोदया ॥ ११ ॥ ततः सर्वे महीपालाः कृत्वा कोलाहलं तदा ॥
 उत्थिताः सैन्यसंयुक्ता हन्तुकामास्तु कन्यकाम् ॥ १२ ॥ काशीराजस्तु तान्दृष्ट्वा हन्तुकामो बभूव ह ॥ निवारितस्तदाऽत्यर्थं राघवेण
 जिघांसया ॥ १३ ॥ तत्रापि नेदुः शंखाश्च भेर्यश्चानकदुन्दुभिः ॥ सुबाहोश्च नृपाणां च परस्परजिघांसताम् ॥ १४ ॥ शत्रुजित्तु सुसंवृत्तः
 स्थितस्तत्र जिघांसया ॥ युधाजित्तत्सहायार्थं सन्नद्धः प्रबभूव ह ॥ १५ ॥ केचिच्च प्रेक्षकास्तस्या सहानीकैः स्थितास्तदा ॥ युधाजिदग्रतो
 गत्वा सुदर्शनमुपस्थितः ॥ १६ ॥ शत्रुजितेन सहितो हन्तुं भ्रातरमानुजः ॥ परस्परं ते बाणौघैस्ततः क्रोधमूर्छिताः ॥ १७ ॥ संमर्दः सुम
 हांस्तत्र संप्रवृत्तः सुमार्गणैः ॥ काशीपतिस्तदा तूर्णं सैन्येन बहुना वृतः ॥ १८ ॥ साहाय्यार्थं जगामाशु जामातरम निदितम् ॥ एवं प्रवृत्ते
 संग्रामे दारुणे लोमहर्षणे ॥ १९ ॥ प्रादुर्बभूव सहसा देवी सिंहोपरिस्थिता ॥ नानाबुधधरा रम्या वराभूषणभूषिता ॥ २० ॥ दिव्यांबरपरीधाना
 मंवारलक्षसंयुता ॥ तां दृष्ट्वा तेऽथ भूपाला विस्मयं परमं गताः ॥ २१ ॥ केयं सिंहसमाकृता कुतो वेति समुत्थिता ॥ सुदर्शनस्तु तां

पश्य राजन्महादेवीमागतां दिव्यं दर्शनम् ॥ अनुग्रहाय मे नूनं प्राप्नुयता क्यान्विता ॥ २३ ॥ निर्भयोऽहं महाराज जातोऽस्मि निर्भया
दपि ॥ सुदर्शनः सुबाहुश्च तामालोक्य वराननाम् ॥ २४ ॥ प्रणामं चकस्तुस्तस्या मुदितौ दर्शनेन च ॥ ननाद च तथा सिंहो गजास्त्रस्ताश्च
कंपिरे ॥ २५ ॥ वसुधां महाघोरां दिशश्चासन्सुदारुणाः ॥ सुदर्शनस्तदा प्राह निजं सेनापतिं प्रति ॥ २६ ॥ मार्गे ब्रज त्वं तरसा भूपाला
यत्र संस्थिताः ॥ किं करिष्यन्ति राजानः कुपिता दुष्टचेतसः ॥ २७ ॥ शरणार्थं च संप्राप्ता देवी भगवती हि नः ॥ निरातंकैश्च गंतव्यं
मार्गेऽस्मिन्भूषसंकुले ॥ २८ ॥ स्मृता मया महादेवी रक्षणार्थमुपागता ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं सेना पतिस्तेन पथाऽब्रजत् ॥ २९ ॥ युधाजित्
सुसंकुद्धस्तानुवाच महीपतीन् ॥ किं स्थिता भयसंत्रस्ता निघ्नंतु कन्यकान्वितम् ॥ ३० ॥ अवमन्य च नः सर्वान्बलहीनो बलाधिकान् ॥
कन्यां गृहीत्वा संयाति निर्भयस्तरसा शिशुः ॥ ३१ ॥ किं भीताः कामिनी वीक्ष्य सिंहोपरि सुसंस्थिताम् ॥ नोपेक्ष्यो हि महाभाग
हंतव्योऽत्र समाहितैः ॥ ३२ ॥ इत्वेनं संग्रहीष्यामः कन्यां चारुविभूषणाम् ॥ नायं केसरिणाऽऽदत्तां छेतुमर्हति जंबुकः ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा
सेन्यसंयुक्तः शत्रुजित्सहितस्तदा ॥ योद्धुकामः सुसंप्राप्तो युधाजित्कोपसंवृतः ॥ ३४ ॥
मुमोच विशिखांस्तूर्णं समपुंस्वाञ्छिलाशितान् धनुराकृष्य कर्णातं कर्मारपरिमार्जितान् ॥ ३५ ॥ हंतुकामः सुधुर्मेधाः सुदर्शनमथोपरि ॥
सुदर्शनस्तु तान्वाणैश्चिच्छेदापततः क्षणात् ॥ ३६ ॥ एवं युद्धे प्रवृत्तेऽथ चुकोप चंडिका भृशम् ॥ दुर्गादेवी मुमोचाथ वाणान्युधाजितं
प्रति ॥ ३७ ॥ नानारूपा तदा जाता नानाशस्त्रधरा शिवा ॥ संप्राप्ता तुमुलं तत्र चकार जगदंबिका ॥ ३८ ॥ शत्रुजिनिहतस्तत्र युधाजि
दपि पार्थिवः ॥ पतितौ तौ रथाभ्यां तु जयशब्दस्तदाऽभवत् ॥ ३९ ॥ विस्मयं परमं प्राप्ता भूपाः सर्वे विलोक्य तान् ॥ निधनं मातु
लस्यापि भागिनेयस्य संयुगे ॥ ४० ॥ सुबाहुरपि तं दृष्ट्वा निधनं संयुगे तयोः ॥ तुष्टाव परमप्रीतो दुर्गा दुर्गतिनाशिनीम् ॥ ४१ ॥
सुबाहुरूवाच ॥ नमो देव्यै जगद्धात्र्यै शिवायै सततं नमः ॥ दुर्गायै भगवत्यै ते कामदायै नमो नमः ॥ ४२ ॥ नमः शिवायै शान्त्यै ते
विद्यायै मोक्षदे नमः ॥ विश्वव्याप्त्यै जगन्मातर्जगद्धात्र्यै नमः शिवे ॥ ४३ ॥ नाहं गतिं तव धिया परिचितयन्वे जानामि देवि सगुणः
किल निर्गुणायाः ॥ किं स्तौमि विश्वजननि प्रकटप्रभावां भक्तार्तिनाश नपरां परमां च शक्तिम् ॥ ४४ ॥ वाग्देवता त्वमसि सर्वगतैव
बुद्धिर्विद्या मतिश्च गतिरप्यसि सर्वजन्तोः ॥ त्वां स्तौमि किं त्वमसि सर्वमनो नियन्त्री किं स्तूयते हि सततं खलु चात्मरूपम् ॥ ४५ ॥

ब्रह्मा हरश्च हरिरप्यनिशं स्तुवन्तो नांतं गताः सुरवरः किलते गुणानाम् ॥ काहं विभेदमतिरं ब गुणैर्वृतो वै वक्तुं क्षमस्तव चरित्रमहो
प्रसिद्धः ॥ ४६ ॥ सत्संगतिः कथमहो न करोति कामं प्रासंगिकाऽपि वहिता खलु चित्तशुद्धि ॥ जामातुरस्य विहितेन समागमेन प्राप्तं
मयाऽद्भुतमिदं तव दर्शनं वै ॥ ४७ ॥ ब्रह्माऽपि वाञ्छति सदैव हरो हरिश्च सेंद्राः सुराश्च मुनयो विदितार्थतत्त्वाः ॥ यद्दर्शनं जननि तेऽद्य
मया दुरापं प्राप्तं विना दमशमादिसमाधिभिश्च ॥ ४८ ॥ क्वाहं सुमंदमतिराशु तवावलोकं क्वेदं भवानि भवभेषजमद्वितीयम् ॥ ज्ञाताऽसि
देवि सततं किल भावयुक्ता भक्तानुकम्पनपराऽमरवर्गपूज्या ॥ ४९ ॥ किं वर्णयामि तवदेवि चरित्रमेतद्यद्रक्षितौऽस्ति विषमेऽत्र सुदर्शनोऽयम् ॥
शत्रू हतौ सुबलिनौ तरसात्वया यद्रक्तानुकंपि चरितं परमं पवित्रम् ॥ ५० ॥ नाश्चर्यमेतदिति देवि विचारितेऽर्थे त्वं पासि सर्वमखिलं
स्थिरजंगमं वै ॥ त्रातस्त्वया च विनिहत्य रिपुर्दयातः संरक्षितोऽयमधुना ध्रुवसंधिसूनुः ॥ ५१ ॥ भक्तस्य सेवनपरस्य यशोऽतिदीप्तं कर्तुं
भवानि रचितं चरितं त्वयेतत् ॥ नो चेत्कथं उपरिगृह्य मुतां मदीयां युद्धे भवेत्कुशलवाननवद्यशीलः ॥ ५२ ॥

शक्ताऽसि जन्ममरणादिभयान्विहंतुं किं चित्रमत्र किल भक्तजनस्य कामम् ॥ त्वं गीयसे जननि भक्तजनैरपारा त्वं पापपुण्यरहिता
समुणाऽमुणा च ॥ ५३ ॥ त्वद्दर्शनादहमहो सुकृती कृतार्थो जातोऽस्मि देवि भुवनेश्वरि धन्य जन्मा ॥ बीजं न ते न भजनं किल वेद्य
मातर्ज्ञातस्त्ववाद्य महिमा प्रगटप्रभावः ॥ ५४ ॥ न्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी प्रसन्नवदना शिवा ॥ उवाच च नृपं देवी वरं वरय
मुव्रत ॥ ५५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ न्यास उवाच ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा भवान्याः
स नृपोत्तमः ॥ प्रोवाच वचनं तत्र सुबाहुर्भक्तिसंयुतः ॥ १ ॥ सुबाहुरुवाच ॥ एकतो देवलोकस्य राज्यं भूमण्डलस्य च ॥ एकतो दर्शनं
ते वै न च तुल्यं कदाचन ॥ २ ॥ दर्शनात्सदृशं किंचिन्निषु लोकेषु नास्ति मे ॥ कं वरं देवि याचेऽहं कृतार्थोऽस्मि धरातले ॥ ३ ॥
एतदिच्छाम्यहं मातर्याचितुं वाञ्छितं वरम् ॥ तव भक्तिः सदा मेऽस्तु निश्चला ज्ञानपायिनी ॥ ४ ॥ नगरेऽत्र त्वया मातः स्थातव्यं
मम सर्वदा ॥ दुर्गादेवीति नाम्ना वै त्वं शक्तिरिह संस्थिता ॥ ५ ॥ रक्षा त्वया च कर्तव्या सर्वदा नगरस्य ह ॥ यथा सुदर्शनं स्नातो
रिपुसंघादनामयः ॥ ६ ॥

कुरु लोकस्य सर्वदा ॥९॥ व्यास उवाच ॥ इति संप्राप्यता देवी दुर्गा दुर्गातिनाशिनी ॥ तमुवाच नृप तत्र स्तुत्वा वै संस्थित परः ॥१०॥
 दुर्गोवाच ॥ राजन्सदा निवासो मे मुक्तिपुर्या भविष्यति ॥ रक्षार्थं सर्वलोकानां यावत्तिष्ठति मेदिनी ॥११॥ अथो मुदर्शनस्तत्र समागम्य
 मुदाऽन्वितः ॥ प्रणम्य परया भक्त्या तुष्टाव जगदंबिकाम् ॥ १२ ॥ अहो कृपाते कथयाम्यहं किं त्रातस्त्वया यत्किल भक्तिहीनः ॥
 भक्तानुकंपी सकलो जनोऽस्ति विमुक्तभक्तेरवनं व्रतं ते ॥ १३ ॥ त्वं देवि सर्वं सृजसि प्रपंचं श्रुतं मया पालयसि त्वसृष्टम् ॥ त्वमस्ति
 संहारपरे च काले न तेऽत्र चित्रं मम रक्षणं वै ॥ १४ ॥ करोमि किं ते वद देवि कार्यं क वा व्रजामीत्यनुमोदयाशु ॥ कार्यं विमूढोऽस्मि
 तवाज्ञयाऽहं गच्छामि तिष्ठे विहरामि मातः ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ तं तथा भाषमाणं तु देवी प्राह दयान्विता ॥ गच्छायोध्यां
 महाभाग कुरु राज्यं कुलोचितम् ॥ १६ ॥

स्मरणीया सदाऽहं ते पूजनीया प्रयत्नतः ॥ शं विधास्याम्यहं नित्यं राज्ये ते नृपसत्तम ॥ १७ ॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां नवम्यां च
 विशेषतः ॥ मम पूजा प्रकर्तव्या बलिदानविधानतः ॥ १८ ॥ अर्चा मदीया नगरे स्थापनीया त्वयाऽनघ ॥ पूजनीया प्रयत्नेन त्रिकालं
 भक्तिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ शरत्काले महापूजा कर्तव्या मम सर्वदा ॥ नवरात्रविधानेन भक्तिभावयुतेन च ॥ २० ॥ चैत्रेऽश्विने तथाऽऽषाढे
 माघे कार्यामहोत्सवः ॥ नवरात्रे महाराज पूजा कार्या विशेषतः ॥ २१ ॥ कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां मम भक्तिसमन्वितैः ॥ कर्तव्या नृपशार्दूल
 तथाऽष्टम्यां सदाबुधैः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्हिता देवी दुर्गा दुर्गातिनाशिनी ॥ न ता मुदर्शनेनाथ स्तुता च बहुवि
 स्तरम् ॥ २३ ॥ अंतर्हितां तु तां दृष्ट्वा राजानः सर्व एव ते ॥ प्रणमुस्तं समागम्य यथा शक्नुं सुरास्तथा ॥ २४ ॥ सुबाहुरपि तं नेत्वा
 स्थितश्चाग्रे मुदाऽन्वितः ॥ ऊचुः सर्वे महीपाला अयोध्याधिपति तदा ॥ २५ ॥ त्वमस्माकं प्रभुः शास्ता सेवकास्ते वयं सदा ॥ कुरु
 राज्यमयोध्यायां पालयास्मान् नृपोत्तम ॥ २६ ॥ त्वत्प्रसादान्महाराज दृष्ट्वा विधेश्वरी शिवा ॥ आदिशक्तिर्भवानी सा चतुर्वर्गफलप्रदा
 ॥ २७ ॥ धन्यस्त्वं कृतकृत्योऽसि बहुपुण्यो धरातले ॥ यस्माच्च त्वत्कृते देवी प्रादुर्भूता सनातनी ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥६५॥

न जानीमो वयं सर्वे प्रभावं नृपसत्तम ॥ चंडिकायास्तमो युक्ता मार्यया मोहिताः सदा ॥२९॥ धनदारसुतानां च चितनेऽभिरताः सदा ॥
मग्नाः महार्णवे घोरे कामकोधझषाकुले ॥ ३० ॥ पृच्छामस्त्वां महाभाग सर्वज्ञोऽसि महामते ॥ केयं शक्तिः कुतोजाता किंप्रभावा वदस्व
तत् ॥ ३१ ॥ भव त्वं नौश्च संसारे साधवोऽतिदयापराः ॥ तस्मान्नो वद काकुत्स्थ देवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ यत्प्रभावा च सा
देवी यत्स्वरूपां यदुद्भवा ॥ तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामस्त्वं ब्रूहि नृवरोत्तम ॥ ३३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति पृष्ठस्तथा तैस्तु ध्रुवसंधिसुतो नृपः ॥
विचिंत्य मनसा देवीं तानुवाच मुदाऽन्वितः ॥ ३४ ॥ सुदर्शन उवाच ॥ किं ब्रवीमि महीपालास्तस्याश्चरितमुत्तमम् ॥ ब्रह्मादयो न जानन्ति
सेशाः सुरगणास्तथा ॥ ३५ ॥ सर्वस्याऽऽद्या महालक्ष्मीर्वरेण्या शक्तिरुत्तमा ॥ सात्त्विकीयं महीपाला जगत्पालनतत्परा ॥ ३६ ॥ सृजते
या रजोरूपा सत्त्व रूपा च पालने ॥ संहारे च तमोरूपा त्रिगुणा सा सदा मता ॥ ३७ ॥ निर्गुणा परमा शक्तिः सर्वकामफलप्रदा ॥
सर्वेषां कारणं सा हि ब्रह्मादीनां नृपोत्तमाः ॥ ३८ ॥ निर्गुणा सर्वथा ज्ञातुमशक्या योगिभिर्नृपाः ॥ सगुणा सुखसेव्या या चितनीया
सदा बुधैः ॥ ३९ ॥

राजान ऊचुः ॥ बाल एव वनं प्राप्तस्त्वं तु नूनं भयातुरः ॥ कथं ज्ञाता त्वया देवी परमा शक्तिरुत्तमा ॥ ४० ॥ उपासिता कथं चैव
पूजिता च कथं नृप ॥ या प्रसन्ना तु साहाय्यं चकार त्वरयाऽन्विता ॥ ४१ ॥ सुदर्शन उवाच ॥ बालभाषान्मया प्राप्तं बीजं तस्याः
सुसंमतम् ॥ स्मरामि प्रजपन्नित्यं कामबीजाभिधं नृपाः ॥ ४२ ॥ ऋषिभिः कथ्यमाना सा मया ज्ञाताऽबिका शिवा ॥ स्मरामि तां
दिवारात्रं भक्त्या परमया पराम् ॥ ४३ ॥ व्यास उवाच ॥ तन्निशम्य वचस्तस्य राजानो भक्तितत्पराः ॥ तां मत्वा परमां शक्तिं निर्ययुः
स्वगृहान्प्रति ॥ ४४ ॥ सुबाहुरगमत्काश्यां तमापृच्छथ सुदर्शनम् ॥ सुदर्शनोऽपि धर्मात्मा निर्जगाम सुकोशलान् ॥ ४५ ॥ मंत्रिणस्तु
नृपं श्रुत्वा इतं शत्रुजितं मृधे ॥ जितं सुदर्शनं चैव बभूवुः प्रेमसंयुताः ॥ ४६ ॥ आगच्छंतं नृपं श्रुत्वा तं साकेतनिवासिनः ॥ उपायना
न्युपादाय प्रययुः संमुखे जनाः ॥ ४७ ॥ तथा प्रकृतयः सर्वे नानोपायनपाणयः ॥ ध्रुवसंधिसुतं मत्वा मुदिताः प्रययुः प्रजाः ॥ ४८ ॥
स्त्रियोपसंयुतः सोऽथ प्राप्यायोध्यां सुदर्शनं ॥ संमान्य सर्वलोकांश्च ययौ राजा निवेशनम् ॥ ४९ ॥ वंदिभिः स्तुयमानस्तु वंद्यमानश्च
संविभिः ॥ कन्याभिः कीर्तयामास लज्जितः सुमनसेस्तथा ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महाप्रारणे तृतीयस्कंधे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥२९॥

तृ.
अ. २४

५० ॥
॥ ५३ ॥

संभ्रामे निहतः किल ॥ न पिता ते युवाजिह्व शपत्त परजां तथा ॥ ५२ ॥ दुर्गेया तौ इतौ संख्ये नापराधो ममात्र वै ॥ अवश्यं भाविभावेऽपि प्रतीकारो
न विद्यते ॥ ५३ ॥ न शोकोऽत्र त्वया कार्यो मृतपुत्रस्य मामिनि ॥ स्वकर्मवशागो जीवो मुक्ते भोगान्मुखासुखान् ॥ ५४ ॥ दासोऽस्मि तव
भो मातर्यथा मम मनोरमा ॥ तथा त्वमपि धर्मज्ञे न भेदोऽस्ति मनागपि ॥ ५५ ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ तस्मात्र
शोचितव्यं ते सुखदुःखे कदाचन ॥ ५६ ॥ दुःखे दुःखाधिकान्पश्येत्सुखे पश्येत्सुखाधिकम् ॥ आत्मानं शोकहर्षाभ्यां शत्रुभ्यामिव नार्थयेत्
॥ ५७ ॥ देवाधीनमिदं सर्वं नात्माधीनं कदाचन ॥ न शोके न तदाऽऽत्मानं शोषयेन्मतिमात्रः ॥ ५८ ॥ यथा दारुमयी योषा नटादीनां
प्रचेष्टते ॥ तथा स्वकर्मवशागो देही सर्वत्र वर्तते ॥ ५९ ॥ अहंवनगतो मातर्नामवं दुःखमानसः ॥ क्षितयन्स्वकृतं कर्म भोक्तव्यमिति वेष्टि
च ॥ ६० ॥ मृतो मातामहोऽत्रैव विधुरा जननी मम ॥ भयातुरा गृहीत्वा मां निर्ययौ गहनं वनम् ॥ ६१ ॥ लुंठिता तत्स्फेर्मागं वस्त्रहीना
तथा कृता ॥ पाथेयं च हृतं सर्वं बालपुत्रा निराश्रया ॥ ६२ ॥
माता गृहीत्वा मां प्राप्ता भारद्वाजाश्रमं प्रति ॥ विदहोऽयं समायातस्तथा धात्रेयिकाऽबला ॥ ६३ ॥ मुनिभिर्मुनिपत्नीभिर्दयायुक्तेः समंततः ॥
पोषिताः फल नीवारैर्वयं तत्र स्थितास्त्रयः ॥ ६४ ॥ दुःखं न मे तदा ह्यासीत्सुखं नाद्य धनागमे ॥ न वैरं न च मात्सर्यं मम चित्ते तु
कहिंचित् ॥ ६५ ॥ नीवारभक्षणं श्रेष्ठं राजभोगात्परंतपे ॥ तदाशी नरकं याति न नीवाराशनः क्वचित् ॥ ६६ ॥ धर्मस्याचरणं कार्यं
पुरुषेण विजानता ॥ संजित्येन्द्रियवर्गं वै यथा न नरकं ब्रजेत् ॥ ६७ ॥ मानुष्यं दुर्लभं मातः खंडेऽस्मिन्भारते शुभे ॥ आहारादिसुखं
नूनं भवेत्सर्वासु योनिषु ॥ ६८ ॥ प्राप्य तं मानुषं देहं कर्तव्यं धर्मं साधनम् ॥ स्वर्गमोक्षप्रदं नृणां दुर्लभं चान्ययोनिषु ॥ ६९ ॥ व्यास
उवाच ॥ इत्युक्ता सा तदा तेन लीलावत्यतिलजिता ॥ पुत्रशोकं परित्यज्य तमाहाश्रुविलोचना ॥ ७० ॥ सापराधाऽस्मि पुत्राहं कृता
पित्रा युधाजिता ॥ इत्वा मातामहं तेऽत्र हृतं राज्यं तु येन वै ॥ ७१ ॥ न तं वारयितुं शक्ता तदाऽहं न सुतं मम ॥ यत्कृतं कर्म तेनैव
नापराधोऽस्ति मे सुते ॥ ७२ ॥ तौ मृतौ स्वकृतेनैव कारणं त्व तयो न च ॥ नाहं शोचामि तं पुत्रं सदा शोचामि तत्कृतम् ॥ ७३ ॥

तु.
अ. २५

पुत्रस्त्वमांसं कल्याण भगिनी मे मनोरमा ॥ न क्रोधो न च शोको मे त्वयि पुत्र मनागपि ॥ २४ ॥ कुरु राज्यं महाभाग प्रजाः पालय
सुव्रत ॥ भगवत्याः प्रसादेन प्राप्तमेतदकंटकम् ॥ २५ ॥ तदाकर्ण्य वचो मातुर्नत्वा तां नृपनंदनः ॥ जगाम भुवनं रम्यं यत्र पूर्वं मनोरमा
॥ २६ ॥ न्यवसत्तत्र गत्वा तु सर्वानाहूय मंत्रिणः ॥ देवज्ञानं प्रपच्छ मुहूर्तं दिवसं शुभम् ॥ २७ ॥ सिंहासनं तथा हैमं कारयित्वा
मनोहरम् ॥ सिंहासने स्थितां देवीं पूजयिष्ये सदाऽप्यहम् ॥ २८ ॥ स्थापयित्वाऽऽसने देवीं धर्मार्थकाममोक्षदाम् ॥ राज्यं पश्चात्करिष्यामि
यथा रामादिभिः कृतम् ॥ २९ ॥ पूजनीया सदा देवी सर्वैर्नागरिकैर्जनैः ॥ माननीया शिवा शक्तिः सर्वकामार्थसिद्धिदा ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वा
मंत्रिणस्ते तु चक्रुर्वै राजशासनम् ॥ प्रासादं कारया मासुःशिल्पिभिः सुमनोरमम् ॥ ३१ ॥ प्रतिमां कारयित्वाऽथ मुहूर्तं शुभे दिने ॥
द्विजानाहूय वेदज्ञान्स्थापयामास भूपतिः ॥ ३२ ॥ हवनं विधिवत्कृत्वा पूजायित्वाऽथ देवताम् ॥ प्रासादे मतिमान्देव्याः स्थापयामास
भूमिपः ॥ ३३ ॥ उत्सवस्तत्र संवृत्तो वादित्राणां च निःस्वनैः ॥ ब्राह्मणानां वेदघोषैर्गानैस्तु विविधैर्नृप ॥ ३४ ॥
व्यास उवाच ॥ प्रतिष्ठाप्य शिवां देवीं विधिवद्वेदवादिभिः ॥ पूजां नानाविधां राजा चकारातिविधानतः ॥ ३५ ॥ कृत्वा पूजाविधिं राजा
राज्यं प्राप्य स्वपेतृकम् ॥ विख्यातश्चांबिका देवी कोसलेषु बभूव ह ॥ ३६ ॥ राज्यं प्राप्य नृपः सर्वसामंतकनृपानथ ॥ वशे चक्रेऽतिथिं
मिष्ठान्सद्धर्मविजयी नृपः ॥ ३७ ॥ यथा रामः स्वराज्येऽभूद्विलीपस्य रघुर्यथा ॥ प्रजानां वै सुखं तद्वन्मर्यादाऽपि तथाऽभवत् ॥ ३८ ॥
धर्मा वर्णाश्रमाणां च चतुष्पादभवत्तथा ॥ नाथं रमते चित्तं केषामपि महीतले ॥ ३९ ॥ ग्रामेग्रामे च प्रासादांश्चक्रुः सर्वे जनाधिपाः ॥
देव्याः पूजा तदा प्रीत्या कोसलेषु प्रवर्तिता ॥ ४० ॥ सुबाहुरपि काश्यां तु दुर्गायाः प्रतिमां शुभाम् ॥ कारयित्वा च प्रासादं स्थापयामास
भक्तिः ॥ ४१ ॥ तत्र तस्या जनाः सर्वे प्रेमभक्तिपरायणाः ॥ पूजां चक्रुर्विधानेन यथा विश्वेश्वरस्य ह ॥ ४२ ॥ विख्याता सा
बभूवाथ दुर्गादेवी धरातले ॥ देशेदेशे महाराज तस्या भक्तिर्व्यवर्धत ॥ ४३ ॥ सर्वत्र भारते लोके सर्ववर्णेषु सर्वथा ॥ भजनीया भवानी तु
सर्वेषामभवत्तदा ॥ ४४ ॥ शक्तिभक्तिरताः सर्वे मानिनश्चाभवन्नृप ॥ आगमोक्तैरथ स्तोत्रैर्जपध्यानपरायणाः ॥ ४५ ॥ नवरात्रेषु सर्वेषु
चक्रुः सर्वे विधानतः ॥ अर्चनं हवनं यागं देव्या भक्तिपराजनाः ॥ ४६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीय स्कंधे पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

विधिः कार्यं महामित ॥ एतादृशस्तथा ॥ १२ ॥ अथासं उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि नवरात्रव्रते शुभम् ॥
शरत्काले विशेषेण कर्तव्यं विधिपूर्वकम् ॥ १३ ॥ वसन्ते च प्रकर्तव्यं तथैव प्रेमपूर्वकम् ॥ द्वावृत् यमदंष्ट्राख्यौ नूनं सर्वजनेषु वै ॥ १४ ॥ शरद्वसंत
नामानौ दुर्गमौ प्राणिनामिह ॥ तस्माद्यत्नादिदं कार्यं सर्वत्र शुभमिच्छता ॥ १५ ॥ द्वावेव सुमहाघोरा वृत् रोगकरौ नृणाम् ॥ वसंतशरदावेव
जननाशकराबुधौ ॥ १६ ॥ तस्मात्तत्र प्रकर्तव्यं चंडिकापूजनं बुधैः ॥ चैत्रेऽश्विने शुभे मासे भक्तिपूर्वं नराधिप ॥ १७ ॥ अमावस्यां च संप्राप्य
संभारं कल्पयेच्छुभम् ॥ हविष्यं चाशनं कार्यमेकमुक्तं तु तद्दिने ॥ १८ ॥ मंडपस्तु प्रकर्तव्यः समे देशे शुभे स्थले ॥ हस्तषोडशमानेन
स्तंभध्वज समन्वितः ॥ १९ ॥ गौरमृद्धोमयाभ्यां च लेपनं कारयेत्ततः ॥ तन्मध्ये ह्रदिका शुभ्रा कर्तव्या च समा स्थिरा ॥ २० ॥ चतुर्हस्ता
च हस्तोच्छ्रा पीठार्थं स्थानमुत्तमम् ॥ तोरणानि विचित्राणि वितानं च प्रकल्पयेत् ॥ २१ ॥ रात्रौ द्विजानथामंथ्यदेवोत्तत्त्वविशारदान् ॥
आचारनिरतान्वातान्वेदवेदांगपारगान् ॥ २२ ॥

प्रतिपदिवसे कार्यं प्रातःस्नानं विधानतः ॥ नद्यां नदे तडागे वा वाप्यां कूपे गृहेऽथवा ॥ २३ ॥ प्रातर्नित्यं पुरः कृत्वा द्विजानां वरणं
ततः ॥ अर्घ्यपाद्यादिकं सर्वं कर्तव्यं मधुपूर्वकम् ॥ २४ ॥ वस्त्रालंकरणादीनि देयानि च स्वशक्तितः ॥ वित्तशाठ्यं न कर्तव्यं विभवे
सति कर्हिचित् ॥ २५ ॥ विघ्नेः संतोषितैः कार्यं संपूर्णं सर्वथा भवेत् ॥ नवपंच त्रयश्चैको देव्याः पाठे द्विजाः स्मृताः ॥ २६ ॥ वरयेद्वाङ्मणं
शांतं पारायणकृते तदा ॥ स्वस्तिवाचनकं कार्यं वेदमंत्रविधानतः ॥ २७ ॥ वेद्यां सिंहासनं स्थाप्य क्षौमवस्त्रसमन्वितम् ॥ तत्र
स्थाप्याऽविका देवी चतुर्हस्ताऽऽयुधान्विता ॥ २८ ॥ रत्नभूषणसंयुक्ता मुक्ताहारविराजिता ॥ दिव्यांबरधरा सौम्या सर्वलक्षणसंयुता
॥ २९ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरा सिंहस्थिता शिवा ॥ अष्टादशभुजा वाऽपि प्रतिष्ठाप्या सनातनी ॥ ३० ॥ अर्चाभावे तथा यंत्रं
नवार्णमंत्रसंयुतम् ॥ स्थापयेत्पीठपूजार्थं कलशं तत्र पार्श्वतः ॥ ३१ ॥ पंचपल्लवसंयुक्तं वेदमंत्रैः सुसंस्कृतम् ॥ सुतीर्थजलसंपूर्णं हेमरत्नैः
समन्वितम् ॥ ३२ ॥ पार्श्वे पूजार्थं संभारान्प्रस्कल्प्य समंततः ॥ गीतावादित्रनिर्घोषान्कारयेन्मंगलाय वै ॥ ३३ ॥

दे. मा.
॥६९॥

तिथौ हस्तान्वितायां च नंदायां पूजनं वरम् ॥ प्रथमे दिवसे राजन्विधिवत्कामदं नृणाम् ॥ २४ ॥ नियमं प्रथमं कृत्वा पश्चात्पूजां
समाचरेत् ॥ उपवामेन नक्तेन चैकभक्तेन वा पुनः ॥ २५ ॥ करिष्यामि व्रतं मातर्नवरात्रमनुत्तमम् ॥ साहाय्यं कुरु मे देवि जगदंब
ममाखिलम् ॥ २६ ॥ यथाशक्ति प्रकर्तव्यो नियमो व्रत हेतवे ॥ पश्चात्पूजा प्रकर्तव्या विधिवन्मंत्रपूर्वकम् ॥ २७ ॥ चंदनागुरुकपूरैः
कुसुमैश्च सुगंधिभिः ॥ मंदारकरजाशोकचंपकैः करवीरकैः ॥ २८ ॥ मालती ब्रह्मकापुष्पैस्तथा बिस्वदलेः शुभेः ॥ पूजयेज्जगतां धात्रीं
धूपेर्दीपैर्विधानतः ॥ २९ ॥ फलेर्नानाविधैरर्घ्यं प्रदातव्यं च तत्र वै ॥ नारिकेलैर्मातुलिगैर्दाडिमीकदलीफलैः ॥ ३० ॥ नारंगैः पनसैः
श्वेततथा पूर्णफलैः शुभेः ॥ अन्नदानं प्रकर्तव्यं भक्तिपूर्वं नराधिप ॥ ३१ ॥ मांसाशनं ये कुर्वति तैः कार्यं पशुभिस्सनम् ॥ महिषाजवरा
हाणां बलिदानं विशिष्यते ॥ ३२ ॥

देव्यग्रे निहता याति पशवः स्वर्गमप्ययम् ॥ न हिंसा पशुजा तत्र निग्नतां तत्कृतेऽनघ ॥ ३३ ॥ अहिंसा याज्ञकी प्रोक्ता सर्वशास्त्रविनिर्णये ॥
देवतार्थे विसृष्टानां पशूनां स्वर्गतिध्रुवा ॥ ३४ ॥ होमार्थं चैव कर्तव्यं कुंडं चैव त्रिकोणकम् ॥ स्थंडिलं वा प्रकर्तव्यं त्रिकोणं मानतः शुभम्
॥ ३५ ॥ त्रिकालं पूजनं नित्यं नानाद्रव्यैर्मनोहरैः ॥ गीतवादित्रनृत्यैश्च कर्तव्यं महोत्सवः ॥ ३६ ॥ नित्यं भूमौ च शयनं कुमारीणां च
पूजनम् ॥ वस्त्रालंकरणैर्दिव्यैर्भोजनैश्च सुधामयैः ॥ ३७ ॥ एकैकां पूजयेन्नित्यमेकवृद्ध्या तथा पुनः ॥ द्विगुणं त्रिगुणं वाऽपि प्रत्येकं नवकं
च वा ॥ ३८ ॥ विभवस्यानुसारेण कर्तव्यं पूजनं किल ॥ वित्तशाठ्यं न कर्तव्यं राजञ्छक्तिमत्त्वे सदा ॥ ३९ ॥ एकवर्षा न कर्तव्या कन्या
पूजाविधौ नृप ॥ परमज्ञा तु भोगानां गंधादीनां च बालिका ॥ ४० ॥ कुमारिका तु सा प्रोक्ता द्विवर्षा या भवदेहि ॥ त्रिमूर्तिश्च त्रिवर्षा
च कल्याणी चतुरब्दिका ॥ ४१ ॥ रोहिणी पंचवर्षा च षड्वर्षा कालिका स्मृता ॥ चंडिका सप्तवर्षा स्यादष्टवर्षा च शांभवी ॥ ४२ ॥

तु.
अ. २६

वे ॥ ४५ ॥ त्रिमूर्तिपूजनादायुस्त्रिवर्गस्य फलं भवेत् ॥ चनधान्यागमश्चैव पुत्रपौत्रादिवृद्धयः ॥ ४६ ॥ विद्यार्थी विजयार्थी च राज्ञ्यार्थी
यश्च पार्थिवः ॥ सुखार्थी पूजयेन्नित्यं कल्याणीं सर्वकामदाम् ॥ ४७ ॥ कालिका शत्रुनाशार्थं पूजयेद्भक्तिपूर्वकम् ॥ ऐश्वर्यधनकामश्च
चंडिका परिपूजयेत् ॥ ४८ ॥ पूजयेच्छांभवीं नित्यं नृप संमोहनाय च ॥ दुःखदारिद्र्यनाशाय संग्रामे विजयाय च ॥ ४९ ॥ क्रूरशत्रुवि
नाशार्थं तथोन्नतकर्मसाधने ॥ दुर्गा च पूजयेद्भक्त्या परलोकसुखाय च ॥ ५० ॥ वांछितार्थस्य सिद्धयर्थं सुभद्रां पूजयेत्सदा ॥ रोहिणीं
रोगनाशाय पूजयेद्विधिवन्नरः ॥ ५१ ॥ श्रीरस्तिवति च मंत्रेण पूजयेद्भक्तितत्परः । श्रीयुक्तमंत्रैरथवा बीज मंत्रैरथापि वा ॥ ५२ ॥ कुमारस्य
च तत्त्वानि या सृजत्यपि लीलया ॥ कादीनपि च देवास्तां कुमारीं पूजयाम्यहम् ॥ ५३ ॥
सत्त्वादिभिस्त्रिमूर्तिर्या तैर्हि नानास्वरूपिणी ॥ त्रिकालव्यापिनी शक्तिस्त्रिमूर्तिं पूजयाम्यहम् ॥ ५४ ॥ कल्याणकारिणी नित्यं भक्तानां
पूजिताऽनिशम् ॥ पूजयामि च तां भक्त्या कल्याणीं सर्वकामदाम् ॥ ५५ ॥ रोहयंती च बीजानि प्राग्जन्मसंचितानि वै ॥ या देवी
सर्वभूतानां रोहणीं पूजयाम्यहम् ॥ ५६ ॥ काली कालयते सर्वं ब्रह्मांडं सचराचरम् ॥ कल्पांतसमये या तां कालिकां पूजयाम्यहम्
॥ ५७ ॥ चंडिका चंडरूपां च चंडमुंड विनाशिनीम् ॥ तां चंडपापहृणिं चंडिकापूजयाम्यहम् ॥ ५८ ॥ अकारणात्समुत्पत्तिर्यन्मयैः
परिकीर्तिता ॥ यस्यास्तां सुखदां देवीं शांभवीं पूजयाम्यहम् ॥ ५९ ॥ दुर्गात्रायति भक्तं या सदा दुर्गातिनाशिनी ॥ दुर्ज्ञेया सर्वं देवानां
तां दुर्गां पूजयाम्यहम् ॥ ६० ॥ सुभद्राणि च भक्तानां कुरुते पूजिता सदा ॥ अभद्रनाशिनीं देवीं सुभद्रां पूजयाम्यहम् ॥ ६१ ॥ एभिर्मंत्रैः
पूजनीयाः कन्यकाः सर्वदा बुधैः ॥ वस्त्रालंकरणैर्माल्यैर्गन्धैरुच्चावचैरपि ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवी ० म ० तृतीयस्कंधे पद्मविंशोऽध्यायः
॥ २६ ॥ व्यास उवाच ॥ इनांगीं वर्जयेत्कन्यां कुष्ठयुक्तां व्रणाकिताम् ॥ गंधस्फुरितहीनांगीं विशालकुलसंभवाम् ॥ १ ॥

जात्यंधां केकरां काणीं कुरूपां बहुरोमशाम् ॥ संत्यजेंद्रोगिणीं कन्यां रक्तपुष्पादिनांऽकिताम् ॥ २ ॥ क्षामां गर्भसमुद्भूतां गोलकां
कन्यकोद्भवाम् ॥ वर्जनीयाः सदा चैताः सर्वपूजादिकर्मसु ॥ ३ ॥ अरोगिणीं सुरूपां सुंदरीं व्रणवर्जिताम् ॥ एकवंशसमुद्भूतां कन्यां
सम्यक्प्रपूजयेत् ॥ ४ ॥ ब्राह्मणीं सर्वकार्येषु जयार्थं नृपवंशजा ॥ लाभार्थं वैश्यवंशोत्था मता वा शूद्रवंशजा ॥ ५ ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मजाः
पूज्या राजन्यैर्ब्रह्मवंशजा ॥ वैश्यैस्त्रिवर्गगाः पूज्याश्चतस्रः पादसंभवैः ॥ ६ ॥ कारुभिश्चैव वंशोत्था यथायोग्यं प्रपूजयेत् ॥ नवरात्रवि
धानेन भक्तिपूर्वं सदैव हि ॥ ७ ॥ अशक्तो नियतं पूजां कर्तुं चेन्नवरात्रके ॥ अष्टम्यां च विशेषेण कर्तव्यं पूजनं सदा ॥ ८ ॥ पुराऽष्टम्यां
भद्रकाली दक्षयज्ञविनाशिनी ॥ प्रादुर्भूता महाघोरा योगिनीकोटिभिः सह ॥ ९ ॥ अतोऽष्टम्यां विशेषेण कर्तव्यं पूजनं सदा ॥ नानाविधोपहारै
श्च गंधमाल्यानुलेपनैः ॥ १० ॥ पायसैरामिषैर्होमैर्ब्राह्मणानां च भोजनैः ॥ फलपुष्पोपहारैश्च तोषयेज्जगदंबिकाम् ॥ ११ ॥ उपवासे ह्यशक्तानां
नवरात्रव्रते पुनः ॥ उपोषणत्रयं प्रोक्तं यथोक्तं फलदं नृप ॥ १२ ॥

सप्तम्यां च तथाऽष्टम्यां नवम्यां भक्तिभावतः ॥ त्रिरात्रकरणात्सर्वं फलं भवति पूजनात् ॥ १३ ॥ पूजाभिश्चैव होमैश्च कुमारीपूजनेस्तथा ॥
सम्पूर्णं तद्व्रतं प्रोक्तं विप्राणां चैव भोजनैः ॥ १४ ॥ व्रतानि यानि चान्यानि दानानि विविधानि च ॥ नवरात्रव्रतस्यास्य नैव तुल्यानि
भूतले ॥ १५ ॥ धनधान्यप्रदं नित्यं सुखसन्तानवृद्धिदम् ॥ आयुरारोग्यदं चैव स्वर्गदं मोक्षदं तथा ॥ १६ ॥ विद्यार्थी वा धनार्थी वा पुत्रार्थी
वा भवेन्नरः ॥ तेनेदं विधिवत्कार्यं व्रतं सौभाग्यदं शिवम् ॥ १७ ॥ विद्यार्थी सर्वविद्यां वै प्राप्नोति व्रत साधनात् ॥ गज्यभ्रष्टो नृपो
राज्यं समवाप्नोति सर्वथा ॥ १८ ॥ पूर्वजन्मनि यैर्नृपं न कृतं व्रतमुत्तमम् ॥ ते व्याधिनो दरिद्राश्च भवन्ति पुत्रवांजिताः ॥ १९ ॥ बंध्या
च या भवेन्नारी विधवा धनवर्जिता ॥ अनुमा तत्र कर्तव्या नेयं कृतवती व्रतम् ॥ २० ॥ नवरात्रव्रतं प्रोक्तं न कृतं येन भूतले ॥ स कथं
विभवं प्राप्य मोदते च तथा दिवि ॥ २१ ॥ रक्तचंदन संमिश्रैः कोमलैर्बिल्वपत्रकैः ॥ भवानी पूजिता येन स भवेन्नृपतिः क्षितौ ॥ २२ ॥
नाराधिता येन शिवा सनातनी दुःखार्तिहा सिद्धि करी जगद्धरा ॥ दुःखावृत्तः शत्रुयुतश्च भूतले नृपं दरिद्रो भवतीह मानवः ॥ २३ ॥

६. मा.
॥७२॥

॥ ३४ ॥ स्वाहा स्वयानाम मनुप्रभावस्तुष्यति दवाः पितरस्तथैव ॥ यज्ञेषु सर्वेषु शुदा हरति यन्नामयुग्मश्रुतिभिर्बुनीन्द्राः ॥ २५ ॥
यस्येच्छया सृजति विश्वमिदं प्रजेशो नानावतारकलनं कुरुते हरिश्च ॥ नूनं करोति जगतः किल भस्म शंभुस्तां शर्मदां न भजते नु कथं
मनुष्यः ॥ २६ ॥ नैकोऽस्ति सर्वं भवनेषु तथा विहीनो देवो नरोऽथ विहगः किल पन्नगो वा । गंधर्वराक्षसपिशाचनगेषु नूनं न स्पृशति
भवति शक्तियुतो यथेच्छम् ॥ २७ ॥ तां न सेवेत कश्चण्डीं सर्वकामार्थदां शिवाम् ॥ व्रतं तस्या न कः कुर्याद्वाछत्रथंचतुष्टयम् ॥ २८ ॥
महापातकसंयुक्तो नवरात्रव्रतंचरेत् ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो नात्र कार्या विचारणा ॥ २९ ॥ पुरा कश्चिद्गणिकर्षाणो धनहीनः सुदुःखितः ॥
कुटुंबी चाभवत्कश्चित्कौसले नृपसत्तम ॥ ३० ॥ अपत्यानि बहून्यस्याभवन्क्षुत्पाडितानि च ॥ भक्ष्यं किंचित् सायाह्ने प्रापुस्तस्य च
बालकाः ॥ ३१ ॥ भुङ्क्ते स्म कार्यकर्ताऽसौ परस्याथ बुभुक्षितः ॥ कुटुंबभरणं तत्र चकागतिनिगकुलः ॥ ३२ ॥ सदा धर्मरतः शांतः
सदाचारश्च सत्यवाक् ॥ अक्रोधनश्च धृतिमात्रिमदश्चानसूयकः ॥ ३३ ॥

संपूज्य दवता नित्यं पितृनप्यतिथीस्तथा ॥ भुञ्जानं पोष्यवर्गैऽथ कृतवान्भोजनं वणिक् ॥ ३४ ॥ एवं गच्छति काले वै सुशीलो नामतो
गुणैः ॥ दारिद्र्यातां द्विजं शान्तं पप्रच्छातिबुभुक्षितः ॥ ३५ ॥ सुशील उवाच ॥ भो भूदेव कृपां कृत्वा वदस्वाद्य महामते ॥ कथं
दारिद्र्यनाशः स्यादिति मे निश्चयेन वै ॥ ३६ ॥ धनेपणा मे नैवास्ति धनी स्यामिति मानद ॥ कुटुंबभरणार्थं वै पृच्छामि त्वां द्विजोत्तम
॥ ३७ ॥ पुत्रीसुतस्तु मे बालो भक्षार्थी रोदते भृशम् ॥ तावन्मात्रं गृहे नात्रं मुष्टिमेकां ददाम्यहम् ॥ ३८ ॥ विसर्जितो यतो गेहाद्रतो
बालो रुदन्मया ॥ अतो मे दह्यतेऽत्यर्थं किं करोमि धनं विना ॥ ३९ ॥ विवाहोऽस्ति सुताया मे नास्ति वित्तं करोमि किम् ॥ दशवर्षा
धिकायास्तु दानकालोऽपि यात्यलम् ॥ ४० ॥ तेन शोचामि विप्रन्द्र सर्वज्ञोऽस्ति दयानिधे ॥ तपो दानं व्रतं किंचिद् ब्रूहि मंत्रं जपं तथा
॥ ४१ ॥ येनाहं पोष्यवर्गस्य करोमी द्विज पोषणम् ॥ तावन्मे स्याद्धनप्राप्तिर्ना धिकं प्रार्थये किल ॥ ४२ ॥ त्वत्प्रसादात्कुटुंबं मे सुखितं
प्रभवेदिह ॥ तत्कुरूप्व महाभाग ज्ञानेन परिचिन्त्य च ॥ ४३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति पृष्टस्तथा तेन ब्राह्मणः संशितव्रतः ॥ उवाच
परमप्रीतस्तं वेश्यं नृपसत्तम ॥ ४४ ॥

तृ.
अ. २७

दे. मा.
॥७३॥

वैश्वर्यं कुरुष्वाय नवरात्रव्रतं शुभम् ॥ पूजनं भगवत्याश्च हवनं भोजनं तथा ॥४५॥ वेदपारायणं शक्तिजपहोमादिकं तथा ॥ कुरुष्वाय
यथाशक्ति तव कार्यं भविष्यति ॥ ४६ ॥ एतस्मादपरं किंचिद्व्रतं नास्ति धरातले ॥ नवरात्राभिधं वैश्वपावनं सुखदं तथा ॥ ४७ ॥
ज्ञानदं मोक्षदं चैव सुखसन्तानवर्धनम् ॥ शत्रुनाशकरं कामं नवरात्रव्रतं सदा ॥ ४८ ॥ राज्यभ्रष्टेन रामेण सीता विरहितेन च ॥ किष्कि
न्धायां व्रतं चैतत्कृतदुःखातुरेण वै ॥ ४९ ॥ प्रतप्तेनापि रामेण सीताविरहवह्निना ॥ विधिवत्पूजिता देवी नवरात्रव्रतेन वै ॥ ५० ॥ तेन
प्राप्ताऽथ वेदेही कृत्वा सेतुं महार्णवे ॥ इत्वा मन्दोदरीनाथं कुंभकर्णं महाबलम् ॥ ५१ ॥ मेघनादं सुतं हत्वा कृत्वा भूपं विभीषणम् ॥
पश्चादयोध्यामागत्य प्राप्तं राज्यमकण्टकम् ॥ ५२ ॥ नवरात्रव्रतस्यास्य प्रभाषेण विशांवर ॥ सुखं भूमितले प्राप्तं रामेणामिततेजसा
॥ ५३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति विप्रवचः श्रुत्वा स वैश्यस्तं द्विजं गुरुम् ॥ कृत्वा जग्राह सन्मन्त्रं मायाबीजाभिधं नृप ॥ ५४ ॥ जजाप
परया भक्त्या नवरात्रमतंद्रितः ॥ नानाविधोपहारैश्च पूजयामास सादरम् ॥ ५५ ॥ नवसंवत्सरं चैव मायाबीजपरायणः ॥ नवमे वत्सरंते
तु महाष्टम्यां महेश्वरी ॥ ५६ ॥ अर्धरात्रे तु सजाते प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ ॥ नानावरप्रदानैश्च कृतकृत्यं चकार तम् ॥ ५७ ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कन्धे सप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥ जनमेजय उवाच ॥ कथं रामेण तच्छीर्णं व्रतं देव्याः सुखप्रदम् ॥
राज्यभ्रष्टः कथं सोऽथ कथं सीता हता पुनः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ राजा दशरथः श्रीमानयोध्याधिपतिः पुरा ॥ सूर्यवंशवरश्चासीद्देव
ब्राह्मण पूजकः ॥ २ ॥ चत्वारो जज्ञिरे तस्य पुत्रा लोकेषु विश्रुताः ॥ समलक्ष्मणशत्रुघ्ना भरतश्चेति नामतः ॥ ३ ॥ राज्ञः प्रियंकराः
सर्वे सदृशा गुणरूपतः ॥ कौसल्यायाः सुतोरामः कैकेय्या भरतः स्मृतः ॥ ४ ॥ सुमित्रातनयौ जातौ यमलौ द्वौ मनोहरौ ॥ ते जाता वै
किशोराश्च धनुर्बाणधराः किल ॥ ५ ॥ सूनवः कृतसंस्कारा भूपतेः सुखवर्धकाः ॥ कौशिकेन तदाऽऽगत्यप्रार्थितौ रघुनंदनः ॥ ६ ॥
राघवं मत्स्वरक्षार्थं मृतु षोडशवार्षिकम् ॥ तस्मै सोऽयं ददौ रामं कौशिकाय सलक्ष्मणम् ॥ ७ ॥ तौ समेत्य मुनिं मार्गे जग्मतुश्चा
रुदर्शनौ ॥ ताटका निहता मार्गे राक्षसी घोरदर्शना ॥ ८ ॥ रामणैकेन बाणेन मुनीनां दुःखदा सदा ॥ यज्ञरक्षा कृता तत्र सुबाहुनिहतः
शठः ॥ ९ ॥ मारीचोऽथ मृतप्रायो निक्षिप्तो बाणवेगतः ॥ एवं कृत्वा महत्कर्म यज्ञस्य परिरक्षणम् ॥ १० ॥ गतास्ते मिथिलां सर्वे राम
लक्ष्मणकौशिकाः ॥ अहल्या मोचिता शापात्रिष्णापा सा कृताऽबला ॥ ११ ॥

आज्ञा मे राघवस्यात्र तिष्ठेति जनकात्मजे ॥ तदतिक्रमभीतोऽहं न त्यजामि तवातिकम् ॥ ३७ ॥ हतं वै राघवं दृष्ट्वा वने मायाविना
 किल ॥ त्यक्त्वा त्वां नाधिगच्छामि पदमेकं शुचिस्मिते ॥ ३८ ॥ कुरु धैर्यं न मन्येऽद्य रामं हंतुं क्षमं क्षितौ ॥ नाहं त्यक्त्वा गमिष्यामि
 विलङ्घ्य रामभाषितम् ॥ ३९ ॥ व्यास उवाच ॥ रुदती सुदती प्राह तं तदा विधिनोदिता ॥ अक्रूरा वचनं क्रूरं लक्ष्मणं शुभलक्षणम्
 ॥ ४० ॥ अहं जानामि सौमित्रे सानुरागं च मां प्रति ॥ प्रेरितं भरतेनैव मदर्थमिह संगतम् ॥ ४१ ॥ नाहं तथा विधा नारी स्वैरिणी
 कुहकाधमा ॥ मृते रामे पतिं त्वां न कर्तुमिच्छामि कामतः ॥ ४२ ॥ नागमिष्यति चेद्रामो जीवितं संत्यजाम्यहम् ॥ विना तेन न
 जीवामि विधुरा दुःखिता भृशम् ॥ ४३ ॥ गच्छ वा तिष्ठ सौमित्रे न जानेऽहं तवेप्सितम् ॥ क गतं तेऽत्र सौहार्दं ज्येष्ठ धर्मरते किल
 ॥ ४४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या लक्ष्मणो दीनमानसः ॥ प्रोवाच रुद्धकंठस्तु तां तदा जनकात्मजाम् ॥ ४५ ॥ किमात्थ क्षितिजे वाक्यं
 मयि क्रूरतरं किल ॥ किं वदस्यत्यनिष्टं ते भावि जाने धिया ह्रदम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वा निर्ययौ वीरस्तां त्यक्त्वा प्ररुदन्भृशम् ॥ अत्र
 जस्य ययौ पश्यञ्छोकार्तः पृथिवीपते ॥ ४७ ॥
 गतेऽथ लक्ष्मणे तत्र रावणः कपटा कृतिः ॥ भिक्षुवेषं ततः कृत्वा प्रविवेश तदाश्रमे ॥ ४८ ॥ जानकी तं यतिं मत्वा दत्त्वाऽर्धं वन्यमादरात् ॥
 भैक्ष्यं समर्पयामास रावणाय दुर्गत्मने ॥ ४९ ॥ तां पप्रच्छ सदुष्टात्मा नम्रपूर्वं मृदुस्वरम् ॥ काऽसि पद्मपलाशाक्षि वने चेकाकिनी
 प्रिये ॥ ५० ॥ पिता कस्तेऽथ वामोह भ्राता कः कः पतिस्तव ॥ मृदुवैकाकिनी चात्र स्थिताऽसि वरवर्णिनि ॥ ५१ ॥ निर्जने विपिने
 किं त्वं सौहार्दा त्वमसि प्रिये ॥ उदजे मुनिपत्नीवद्देवकन्यासमग्रभा ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रत्युवाच विदेहजा ॥
 दिव्यं दिष्ट्या यतिं ज्ञात्वा मंदोदर्याः पतितदा ॥ ५३ ॥ राजा दशरथः श्रीमांश्चत्वारस्तस्य वै सुतः ॥ तेषां ज्येष्ठः पतिर्मेऽस्ति रामनामेति
 विश्रुतः ॥ ५४ ॥ विवासितोऽथ कैकेय्या कृते भूपतिना वरे ॥ चतुर्दश समा रामो वस तेऽत्र सलक्ष्मणः ॥ ५५ ॥ जनकस्य सुता चाहं
 सीतानाग्रीति विश्रुता ॥ भक्ता शैवं धनुः कामं रामेणाहं विवाहिता ॥ ५६ ॥ रामबाहु बलेनात्र वसामोनिर्भया वने ॥ कांचनं मृगमा
 लोक्य हंतुं मे निर्गतः पतिः ॥ ५७ ॥ लक्ष्मणोऽपि पुनः श्रुत्वा रवं भ्रातुर्गतोऽधुना ॥ तयोर्बाहुबलादत्र निर्भयाऽहं वसामि वै ॥ ५८ ॥

विपिने त्वं समागतः ॥ ६१ ॥ रावण उवाच ॥ लंकेशोऽहं मरालाक्षि श्रीमान्मंदोदरीपतिः ॥ त्वत्कृते तु कृतं रूपं मयेत्थं शोभनाकृते ॥ ६२ ॥ आगतोऽहं वरारोहे भगिन्या प्रेरितोऽत्र वै ॥ जनस्थाने इतो श्रुत्वा भ्रातरो खरदूषणौ ॥ ६३ ॥ अंगीकुरु नृप मां त्वं त्यक्त्वा तं मानुषं पतिम् ॥ हृतराज्यं गतश्रीकं निर्वलं वनवासिनम् ॥ ६४ ॥ पट्टराज्ञी भव त्वं मे मंदोदर्युपरि स्फुटम् ॥ दासोऽस्मि तव तन्वंगि स्वामिनी भव भामिनि ॥ ६५ ॥ जेताऽहं लोकपालानां पतामि तव पादयोः ॥ करं गृहाण मेऽथ त्वं सनाथं कुरु जानकि ॥ ६६ ॥ पिता ते याचितः पूर्वं मया वै त्वत्कृतेऽबले ॥ जनको मामुवाचेत्थं पणबंधो मया कृतः ॥ ६७ ॥ रुद्रचापभयान्नाहं संप्राप्तस्तु स्वयंवरे ॥ मनो मे संस्थितं तावन्निमग्नं विरहातुरम् ॥ ६८ ॥ वनेऽत्र संस्थितां श्रुत्वा पूर्वानुराग मोहितः ॥ आगतोऽस्म्यसितापांगि सफलं कुरु मे श्रमम् ॥ ६९ ॥

श्रीदेवीभागवते महापुराणे तृतीयस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ व्यास उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचो दुष्टं जानकी भयविह्वला ॥ वेपमाना स्थिरं कृत्वा मनो वाचमुवाच ह ॥ १ ॥ पौलस्त्य किमसद्वाक्यं त्वमात्थ स्मर मोहितः ॥ नाहं वै स्वैरिणी किंतु जनकस्य कुलोद्भवा ॥ २ ॥ गच्छ लंकां दशास्य त्वं रामस्त्वां वै हनिष्यति ॥ मत्कृते मरणं तत्र भविष्यति न संशयः ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वा पर्णशालायां गता सा वह्निसन्निधौ ॥ गच्छ गच्छेति वदती रावणं लोकरावणम् ॥ ४ ॥ सोऽथ कृत्वा निजं रूपं जगामोदजमंतिकम् ॥ बलाञ्जलाह तां बालां रुदतीं भयविह्वलाम् ॥ ५ ॥ राम रामेति क्रंदतीं लक्ष्मणेति मुहुर्मुहः ॥ गृहीत्वा निर्गतः पापो रथमारोप्य सत्वरः ॥ ६ ॥ गच्छन्न रूपपुत्रेण मार्गे रुद्धो जटायुषा ॥ संग्रामोऽभून्महारौद्रस्तयोस्तत्र वनांतरे ॥ ७ ॥ इत्वा तं तां गृहीत्वा च गतोऽसौ राक्षसाधिपः ॥ लंकायां क्रंदती तात कुररीव दुरात्मना ॥ ८ ॥ अशोकवनिकायां सा स्थापिता राक्षसी युता ॥ स्ववृत्तानैव चलिता सामदानादिभिः किलः ॥ ९ ॥ रामोऽपि तं मृगं हत्वा जगामाऽऽदाय निवृतः ॥ आयातं लक्ष्मणं वीक्ष्य किं कृतं तेऽनुजासमम् ॥ १० ॥

एकाकिनीं प्रियां हित्वा किमर्थं त्वमिहागतः ॥ श्रुत्वा स्वनं तु पापस्य राघवस्त्वब्रवीदिदम् ॥ ११ ॥ सौमित्रिस्त्वब्रवीद्वाक्यं सीताया
ग्वानताडितः ॥ प्रभोऽत्राहं समायातः कालयोगान्न संशयः ॥ १२ ॥ तदा तौ पर्णशालायां गत्वा वीक्ष्यातिदुःखितौ ॥ जानक्यन्वेषणे
यन्नमुभौ कर्तुं समुद्यतौ ॥ १३ ॥ मार्गमाणौ तु संप्राप्तौ यत्रास्ते पतितः खगः ॥ जटायुः प्राणशेषस्तु पतितः पृथिवीतले ॥ १४ ॥ तेनोक्तं
रावणेनाद्य हताऽसौ जनकात्मजा ॥ मया निरूद्धः पापात्मा पातितोऽहं मृधे पुनः ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वाऽसौ गतप्राणः संस्कृतो राघवेण वै ॥
कृत्वोर्ध्वदैहिकं रामलक्ष्मणौ निर्गतौ ततः ॥ १६ ॥ कबंधं घातयित्वाऽसौ शापाच्चाभोचयत्प्रभुः ॥ वचनात्तस्य हरिणा सख्यं चक्रेऽथ राघवः
॥ १७ ॥ इत्वा च वालिनं वीरं किष्किधाराज्यमुत्तमम् ॥ सुग्रीवाय ददौ रामः कृतसख्याय कार्यतः ॥ १८ ॥ तत्रैव वार्षिकान्मासां
स्तस्थौ लक्ष्मणसंयुतः ॥ चितयञ्जानकीं चित्ते दशाननहतां प्रियाम् ॥ १९ ॥ लक्ष्मणं प्राह रामस्तु सीताविरहपीडितः ॥ सौमित्रे कैकय
मुता जाता पूर्णमनोरथा ॥ २० ॥ न प्राप्ता जानकी नूनं नाहं जीवामि तां विना ॥ नागमिष्याम्ययो ध्यायामृते जनकनंदिनीम् ॥ २१ ॥
गतं राज्यं वनेवासो मृतस्तातो हता प्रिया ॥ पीडयन्मां स दुष्टात्मा देवोऽप्रे किं करिष्यति ॥ २२ ॥ दुर्ज्ञेयं भवितव्यं हि प्राणिनां
भगवानुज ॥ आवयोः का गतिस्तात भविष्यति सुदुःखदा ॥ २३ ॥ प्राप्य जन्म मनोर्वशे राजपुत्राबुभौ किल ॥ वनेऽतिदुःखभोक्तारौ
जाता पूर्वंकृतेन च ॥ २४ ॥ त्यक्त्वा त्वमपि भोगास्तु मया सह विनिर्गतः ॥ देवयोगाच्च सौमित्रे भुङ्क्ष्व दुःखं दुरत्ययम् ॥ २५ ॥
न कोप्यस्मत्कुले पूर्वं मत्समो दुःखभाङ्ग नरः ॥ अकिञ्चनोऽक्षमः क्लिष्टो न भूतो न भविष्यति ॥ २६ ॥ किं करोम्यद्य सौमित्रे मग्गोऽस्मि
दुःखसागरे ॥ न चास्ति तरणोपायो ह्यसहायस्य मे किल ॥ २७ ॥ न वित्तं न बलं वीर त्वमेकः सहचारकः ॥ कोपं कस्मिन्करोम्यद्य
भोगेऽस्मिन्स्व कृतेऽनुज ॥ २८ ॥ गतं इस्तगतं राज्यं क्षणादिद्रसभोपमम् ॥ वने वासस्तु संप्राप्तः को वेद विधिनिर्मितम् ॥ २९ ॥
बालभावाच्च वेदेही चलिता चावयोः सह ॥ नीता देवेन दुष्टेन श्यामा दुःखतगं दशाम् ॥ ३० ॥ लंकेशस्य गृहे श्यामा कथं दुःखं
भविष्यति ॥ पतिव्रता सुशीला च मयि प्रीतियुता भृशम् ॥ ३१ ॥ न च लक्ष्मण वेदेही सा तस्य वशगा भवेत् ॥ स्वैरिणीव वरारोहा
कथं स्याज्जनकात्मजा ॥ ३२ ॥

स्वजेत्यानामिदं नृत्वे मेथिली मरताजुज ॥ ७ रावणस्य वराणां भवेदिति सुभिषितम् ॥ ३३ ॥ मृता चेज्जानकी वीर प्राणास्त्यस्याम्यसं
 क्षयम् ॥ मृता वेदसितापांगी किं मे वेदेन लक्ष्मण ॥ ३४ ॥ एवं विलपमानं तं रामं कमललोचनम् ॥ लक्ष्मणः प्राह धर्मात्मा सात्विक
 नृनया गिरा ॥ ३५ ॥ धैर्यं कुरु महाबाहो त्यक्त्वा कातरतामिह ॥ आनयिष्यामि वेदेही इत्वा तं राक्षसाधमम् ॥ ३६ ॥ आपदि संपदि
 तुल्या धैर्याद्भवति ते धीराः ॥ अल्पधियस्तु निमग्नाः कष्टं भवंति विभवेऽपि ॥ ३७ ॥ संयोगो विप्रयोगश्च देवाधीनाबुभावपि ॥
 शोकस्तु कीदृशस्तत्र देहेऽनात्मनि च क्वचित् ॥ ३८ ॥ गज्याद्यथा वने वासो वेदेद्या हरणं यथा ॥ तथा काले समीचीने संयोगोऽपि
 भविष्यति ॥ ३९ ॥ प्राप्तव्यं सुखदुःखानां भोगान्निर्वर्तनं क्वचित् ॥ नान्यथा जानकी जाने तस्माच्छोकं त्यजाधुना ॥ ४० ॥ वानराः
 संति भूयांसो गमिष्यन्ति चतुर्दिशम् ॥ शुद्धिं जनकनंदिन्या आनयिष्यन्ति ते किल ॥ ४१ ॥ ज्ञात्वा मार्गस्थितिं तत्र मत्वा कृत्वा पग
 क्रमम् ॥ इत्वा तं पापकर्माणमानयिष्यामि मेथलीम् ॥ ४२ ॥ ससैन्यं भरतं वाऽपि समाहूय सहाजुजम् ॥ हनिष्यामो वयं शत्रुं किं
 शोचमि वृथाऽग्रज ॥ ४३ ॥
 रघुणैकरथेनैव जिताः सर्वा दिशः पुरा ॥ तदंशजः कथं शोकं कर्तुमर्हसि राघव ॥ ४४ ॥ एकोऽहं सकलाञ्जेतुं समर्थोऽस्मि सुरासु
 रान् ॥ किं पुनःसहायो वै रावणं कुलपांसनम् ॥ ४५ ॥ जनकं वा समानीय साहाय्ये रघुनन्दन ॥ हनिष्यामि दुराचारं रावणं सुरकं
 २४५ ॥ ४६ ॥ सुखस्यानंतरं दुःखं दुःखस्यानंतरं सुखम् ॥ चक्रनेमिरिवैकं तत्र भवेद्रघुनन्दन ॥ ४७ ॥ मनोऽतिकृतरं यस्य सुखदुःख
 भुमुद्रवे ॥ स शोकसागरं मग्नो न सुखी स्यात्कदाचन ॥ ४८ ॥ इंद्रेण व्यसने प्राप्तं पुरा वै रघुनन्दन ॥ नहुषः स्थापितो देवैः सर्वमघ
 वतः पदे ॥ ४९ ॥ स्थितः पंकजमध्ये च बहुवर्षगणानपि ॥ अज्ञानवासं मघवा भीतस्त्यक्त्वा निजं पदम् ॥ ५० ॥ पुनः प्राप्तं निजं
 रथानं काले विपश्चित्ते ॥ नहुषः पतितो भूमौ शापादजगराकृतिः ॥ ५१ ॥ इन्द्राणीं कामयानस्तु ब्राह्मणानवमन्य च ॥ अगस्तिको
 पात्संजातः सपेदेहा महीपतिः ॥ ५२ ॥ तस्माच्छोको न कर्तव्यो व्यसने सति राघव ॥ उद्यमे चित्तमास्थाय स्थातव्यं वै विपश्चिता ॥
 सर्वज्ञोऽसि महाभाग समर्थोऽसि जगत्पते ॥ किं प्राकृत इवात्यर्थं कुरुषे शोकमात्मनि ॥ ५३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति लक्ष्मणवाक्येन
 बोधितो रघुनन्दनः ॥ त्यक्त्वा शोकं तथाऽत्यर्थं बभूव विगतज्वरः ॥ ५५ ॥

इति श्रीदे० म० तृ० एकोनविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं तौ संविदं कृत्वा यावत्तूष्णीं बभूवतुः ॥ आजगाम तदाऽऽका
शात्रारदो भगवानृषिः ॥ १ ॥ रणयन्महतीं वीणां स्वरग्रामविभूषिताम् ॥ गायन्बृहद्रथं साम तदा तमुपतस्थिवान् ॥ २ ॥ दृष्ट्वा तं राम
उत्थाय ददावथ वृषशुभम् ॥ आसनं चार्घपाद्यं च कृतवानमितद्युतिः ॥ ३ ॥ पूजां परमिकां कृत्वा कृताञ्जलिरुपस्थिताः ॥ उपविष्टः
समीपे तु कृताञ्जो मुनिना हरिः ॥ ४ ॥ उपविष्टं तदा रामं सानुजं दुःखमानसम् ॥ पप्रच्छ नारदः प्रीत्या कुशलं मुनिसत्तमः ॥ ५ ॥
कथं राघव शोकातो यथा वैप्राकृतो नरः ॥ हतां सीतां च जानामि रावणेन दुरात्मना ॥ ६ ॥ सुरसद्मगतश्चाहं श्रुतवाञ्छनकात्मजाम् ॥
पौलस्त्येन हतां मोहान्मरणं स्वमजानता ॥ ७ ॥ तव जन्म च काकुत्स्थ पौलस्त्यनिधनाय वै ॥ मैथिलीहरणं जातमेतदर्थं नराधिप
॥ ८ ॥ पूर्वजन्मनि वैदेही मुनिपुत्री तपस्विनी ॥ रावणेन वने दृष्टा तपस्यंती शुचिस्मिता ॥ ९ ॥ प्रार्थिता रावणे नासौ भव भार्येति
राघव ॥ तिरस्कृतस्तयाऽसौ वै जग्राह कबरं बलात् ॥ १० ॥ शशाप तत्क्षणं राम रावणं तापसी भृशम् ॥ कुपिता त्वयतुमिच्छती
देहं संस्पर्शदूषिताम् ॥ ११ ॥

दुरात्मस्तव नाशार्थं भविष्यामि धरातले ॥ अयोनिजा वरा नारीत्युक्त्वा देहं जहावपि ॥ १२ ॥ सेयं रमांशसंभृता गृहीता तेन रक्षसा ॥
विनाशार्थं कुलस्यैव व्याली स्रगिव संभ्रमात् ॥ १३ ॥ तव जन्म च काकुत्स्थ तस्य नाशाय चामरैः ॥ प्रार्थितस्य हरेशादजवंशेऽप्य
जन्मनः ॥ १४ ॥ कुरु धैर्यं महाबाहो तत्र सा वर्ततेऽवशा ॥ सती धर्मरता सीता त्वां ध्यायंती दिवानिशम् ॥ १५ ॥ कामधेनुपयः
पात्रं कृत्वा मघवता स्वयम् ॥ पानार्थं प्रेषितं तस्याः पीतं चैवामृतं तथा ॥ १६ ॥ सुरभीदुग्धपानात्सा क्षुत्तृडदुःख विवर्जिता ॥ जाता
कमलपत्राक्षी वर्तते वीक्षिता मया ॥ १७ ॥ उपायं कथयाम्यद्य तस्य नाशाय राघव ॥ व्रतं कुरुष्व श्रद्धावानाश्विने मासि सांप्रतम्
॥ १८ ॥ नवरात्रोपवासं च भगवत्याः प्रपूजनम् ॥ सर्वसिद्धिकरं राम जपहोमविधानतः ॥ १९ ॥ मेघ्यैश्च पशुभिर्देव्या बलिं दत्त्वा
विंशंसितैः ॥ दशांशं हवनं कृत्वा सुशक्तस्त्वं भविष्यसि ॥ २० ॥ विष्णुना चरितं पूर्वं महादेवेन ब्रह्मणा ॥ तथा मघवता चीर्णं
स्वर्गमध्यस्थितेन वै ॥ २१ ॥ सुखिना राम कर्तव्यं नवरात्रव्रतं शुभम् ॥ विशेषेण च कर्तव्यं पुंसां कष्टगतेन वै ॥ २२ ॥ विश्वमित्रेण

॥ ८० ॥

॥ २६ ॥ श्रीराम उवाच ॥ का देवी किंप्रभावा सा कुतो जाता किमाह्वया ॥ व्रत किं विधिवद् ब्रूहि सर्वज्ञोऽसि दयानिधे ॥ २७ ॥
नारद उवाच ॥ शृणु राम सदा नित्या शक्तिराद्या सनातनी ॥ सर्वकामप्रदा देवी पूजिता दुःखनाशिनी ॥ २८ ॥ कारणं सर्वजंतूनां
ब्रह्मादीनां रघुद्रह ॥ तस्याः शक्तिं विना कोऽपि स्पंदितुं न क्षमो भवेत् ॥ २९ ॥ विष्णोः पालनशक्तिः सा कर्तृशक्तिः पितुर्मम ॥
रुद्रस्य नाशशक्तिः सा त्वन्यशक्तिः परा शिवा ॥ ३० ॥ यच्च किंचित्कचिद्वस्तु सदसदुवनत्रये ॥ तस्य सर्वस्य या शक्ति स्तदुत्पत्तिः
कुतो भवेत् ॥ ३१ ॥ न ब्रह्मा न यदा विष्णुर्न रुद्रो न दिवाकरः ॥ न चेद्राधाः सुराः सर्वे न धरा न धराधराः ॥ ३२ ॥

तदा सा प्रकृतिः पूर्णा पुरुषेण परेण वै ॥ संयुता विहरत्येव युगादौ निर्गुण शिवा ॥ ३३ ॥ सा भूत्वा सगुणा पश्चात्करोति भुवन
त्रयम् ॥ पूर्वं संसृज्य ब्रह्मादीन्दत्त्वा शक्तिश्च सर्वशः ॥ ३४ ॥ तां ज्ञात्वा मुच्यते जंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ सा विद्या परमा ज्ञेया
वेदाद्या वेदकारिणी ॥ ३५ ॥ असंख्यातानि नामानि तस्या ब्रह्मादिभिः किल ॥ गुणकर्मविधानैस्तु कल्पितानि च किं ब्रूवे ॥ ३६ ॥
अकारादिक्षकारतिः स्वरेवर्णस्तु योजितैः ॥ असंख्येयानि नामानि भवन्ति रघुनन्दन ॥ ३७ ॥ राम उवाच ॥ विधि मे ब्रूहि विप्रर्षे
व्रतस्यास्य समासतः ॥ करोम्यद्यैवश्रद्धावाञ्छीदिव्याः पूजनं तथा ॥ ३८ ॥ नारद उवाच ॥ पीठं कृत्वा समे स्थाने संस्थाप्य जगदं
विकाम् ॥ उपवासान्नवेव त्वं कुरु राम विधानतः ॥ ३९ ॥ आचार्योऽहं भविष्यामि कर्मण्यस्मिन्महीपते ॥ देवकार्यविधानार्थमुत्साहं
प्रकरोम्यहम् ॥ ४० ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं सत्यं मत्वा रामः प्रतापवान् ॥ कारयित्वा शुभं पीठं स्थापयित्वाऽविकां
शिवम् ॥ ४१ ॥ विधिवत्पूजनं तस्याश्चकार व्रतवान्हरिः ॥ संप्राप्ते चाश्विने मासितस्मिन्नगिरिवरे तदा ॥ ४२ ॥ उपवासपरो रामः
कृतवान्व्रतमुत्तमम् ॥ होमं च विधिवत्तत्र बलिदानं च पूजनम् ॥ ४३ ॥

तु
अ. ३०

भ्रातरौ चक्रतुः प्रेम्णा व्रते नारदसंमतम् ॥ अष्टम्यां मध्यरात्रे तु देवी भगवती हि सा ॥ ४४ ॥ सिंहारूढा ददौ तत्र दर्शनं प्रतिपूजिता ॥
गिरिशृंगे स्थितोवाच गधवं सानुजं गिरा ॥ ४५ ॥ मेघगंभीरया चेदं भक्तिभावेन तोषिता ॥ देव्युवाच ॥ राम राम महाबाहो तुष्टाऽस्म्यद्य
व्रतेन ते ॥ ४६ ॥ प्रार्थयस्व वरं कामं यत्ते मनसि वर्तते ॥ नारायणांशसंभूतस्त्वं वंशे मानऽनघे ॥ ४७ ॥ रावणस्य वधायैव प्रार्थि
तस्त्वमरेरसि ॥ पुरा मत्स्यतनुं कृत्वा हत्वा घोरं च राक्षसम् ॥ ४८ ॥ त्वया वै रक्षिता वेदाः सुराणां हितमिच्छता ॥ भूत्वा कच्छप
रूपस्तु धृतवान्मन्दरं गिरिम् ॥ ४९ ॥ अकूपारं प्रमथानं कृत्वा देवानपोषयः ॥ कोलरूपं पुरा कृत्वा दशनाग्रेण मेदिनीम् ॥ ५० ॥
धृतवानसि गद्रामहिरण्याक्षं जघान च ॥ नारसिंहीं तनुं कृत्वा हिरण्यकशिपुं पुरा ॥ ५१ ॥ प्रह्लादं राम रक्षित्वा इतवानसि राघव ॥
वामनं वपुरास्थायपुरा छलितवान्बलिम् ॥ ५२ ॥ भूतत्वंद्रस्यानुजः कामं देवकार्यप्रसाधकः ॥ जमदग्निमुतस्त्वं मे विष्णोरंशेन संगतः
॥ ५३ ॥ कृत्वाऽन्तर्क्षत्रियाणां तु दानं भूमेरदादिजे ॥ तथेदानीं तु काकुत्स्थ जातो दशरथात्मजः ॥ ५४ ॥ प्रार्थितस्तु सुरैः सर्वे रावणे
नातिपीडितैः ॥ कपयस्ते सहाया वै देवांशा बलवत्तर ॥ ५५ ॥
भविष्यन्ति नरन्याग्र मच्छक्तिसंयुता ह्यमी ॥ शेषांशोऽप्यनुजस्तेऽयं रावणात्मजनाशकः ॥ ५६ ॥ भविष्यति न संदेहः कर्तव्योऽत्र
त्वयाऽनघ ॥ वसन्ते सेवनं कार्यं त्वया तत्रातिश्रद्धया ॥ ५७ ॥ हन्वऽथ रावणं पापं कुरु राज्यं यथासुखम् ॥ एकादश सहस्राणि
वर्षाणि पृथिवीतले ॥ ५८ ॥ कृत्वा राज्यं रघुश्रेष्ठ गतासि त्रिदिवं पुनः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे देवी रामस्तु प्रीतमानसः
॥ ५९ ॥ समाप्य तद्व्रतं चक्रे प्रयाणं दशमीदिने ॥ विजयापूजनं कृत्वा दत्त्वा दानान्यनेकशः ॥ ६० ॥ कपिपतिबलयुक्तः सानुजः
श्रीपतिश्च प्रकट परम शक्त्याप्रेरितः पूर्णकामः ॥ उदधितटगतोऽसौ सन्तुबन्धं विधायात्यहनदमरशङ्खं रावणं गीतकीर्तिः ॥ ६१ ॥ यः
शृणोति नरो भक्त्या देव्याश्च गति मुत्तमम् ॥ स भुक्त्वा विपुलान्भोगान्प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ६२ ॥ संत्यन्यानि पुराणानि विस्तराणि
बहूनि च ॥ श्रीमद्भागवतस्यास्य न तुल्यानीति मे मतिः ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां तृतीय
स्कन्धे त्रिशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ इति तृतीयस्कन्धः सम्पूर्णः ॥

देव्या भागवतस्यास्य तृतीयस्कन्धविस्तरम् ॥ सार्धैः षड्विंशतिलेखैः (१७४६) पद्यैर्व्यासो व्यरीरचत ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते तृतीयस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते चतुर्थस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते चतुर्थस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ जनमेजय उवाच ॥ वासवेय मुनिश्रेष्ठ सर्वज्ञाननिधेऽनघ ॥ प्रष्टुमिच्छाम्यहं स्वामिन्नस्माकं कुलवर्धन ॥ १ ॥
सूरसेनसुतः श्रीमान्वसुदेवः प्रतापवान् ॥ श्रुतं मया हरिर्यस्य पुत्रभावमवाप्तवान् ॥ २ ॥ देवानामपि पूज्योऽभून्नाम्ना चाऽऽनक दुन्दुभिः ॥
कारागारे कथं बद्धः कंसस्य धर्मतत्परः ॥ ३ ॥ देवक्या भार्यया सार्धं किमागः कृतवानसौ ॥ देवक्या बालषट्कस्य विनाशश्च कृतः
पुनः ॥ ४ ॥ तेन कंसेन कस्माद्वै ययातिकुलजेन च ॥ कारागारे कथं जन्म वासुदेवस्य वै हरेः ॥ ५ ॥ गोकुले च कथं नीतो भगवा
न्सात्वतां पतिः ॥ गतो जन्मांतरं कस्मात्पितरौ निगडे स्थितौ ॥ ६ ॥ देवकीवसुदेवौ च कृष्णस्यामिततेजसः ॥ कथं न मोचितौ वृद्धो
पितरौ हरिणाऽमुना ॥ ७ ॥ जगत्कर्तुं रामर्धेन स्थितेन जनकोदरे ॥ प्राक्तनं किं तयोः कर्म दुर्विज्ञेयं महात्मभिः ॥ ८ ॥

दे. मा.
॥ २ ॥

च
अ. १

जन्म वे वासुदेवस्य यत्राऽऽसीत्परमात्मनः ॥ के ते पुत्राश्च का बाला या कंसेन विपोथिता ॥ ९ ॥ शिलायां निर्गता ज्योमिनि जाता
त्वष्टमुजापुनः ॥ गार्हस्थ्यं च हरे ब्रूहि बाहुभार्यस्य चानघ ॥ १० ॥ कार्याणि तत्र तान्येव देहत्यागं च तस्य वै ॥ किंवदंत्या श्रुतं
यत्तन्मनो मोहयतीव मे ॥ ११ ॥ चरितं वासुदेवस्य त्वमाख्याहि यथातथम् ॥ नरनारायणौ देवौ पुराणावृषिसत्तमौ ॥ १२ ॥ धर्मपुत्रौ
महात्मानौ तपश्चैरतुरुत्तमम् ॥ यौ मुनी बहु वर्षाणि पुण्ये बदरिकाश्रमे ॥ १३ ॥ निराहारौ जितात्मानौ निःस्पृहौ जितषड्गुणौ ॥
विष्णोरंशौ जगत्स्थेष्णे तपश्चैरतुरुत्तमम् ॥ १४ ॥ तयोरंशावतारौ हि जिष्णुकृष्णौ महाबलौ ॥ प्रसिद्धौ मुनिभिः प्रोक्तौ सर्वज्ञेनारदा
दिभिः ॥ १५ ॥ विद्यमान शरीरौ तौ कथं देहांतरंगतौ ॥ नरनारायणौ देवौ पुनः कृष्णार्जुनौ कथम् ॥ १६ ॥

यौ चक्रतुस्तपश्चोऽग्रमुक्त्यर्थं मुनिसत्तमौ ॥ तौ कथं प्रापतुदेहौ प्राप्त योगौ महातपौ ॥ १७ ॥ शूद्रः स्वधर्मनिष्ठस्तु देहान्ते क्षत्रियस्तु
सः ॥ शुभाचारौ मृतोयौ वै स शूद्रो ब्राह्मणो भवेत् ॥ १८ ॥ ब्राह्मणो निःस्पृहः शांतो भवरोगाद्विमुच्यते ॥ विपरीतमिदं भाति नरना
रायणौ च तौ ॥ १९ ॥ तपसा शोषितात्मानौ क्षत्रियौ तौ बभूवतुः ॥ केन तौ कर्मणा शांतौ जातौ शापेन वा पुनः ॥ २० ॥ ब्राह्मणौ
क्षत्रियौ जातौ कारणं तन्मुने वद ॥ यादवानां विनाशश्च ब्रह्मशापादिति श्रुतः ॥ २१ ॥ कृष्णस्याऽपि हि गांधार्याः शापेनैव कुलक्षयः ॥
प्रद्युम्नहरणं चैव शंबरेण कथं कृतम् ॥ २२ ॥ वर्तमाने वासुदेवे देवदेवे जनार्दने ॥ पुत्रस्य सूतिकागेहाद्धरणं चातिदुर्घटम् ॥ २३ ॥
द्वारकादुर्गमध्याद्वै हरिवेश्माद् दुरत्ययात् ॥ न ज्ञातं वासुदेवेन तत्कथं दिव्यचक्षुषा ॥ २४ ॥ संदेहोऽयं महाब्रह्मन्निःसंदेहं कुरु प्रभो ॥
स्वर्गते देवदेवे तु तत्कथं मुनिसत्तम ॥ संशयो जायते ब्रह्मश्चित्तादोलनकारकः ॥ २५ ॥ विष्णोरंशः समद्भुतः शौरिर्भूभारहारकृत् ॥ स
कथं मथुराराज्यं भयात्पक्षा जनार्दनः ॥ २६ ॥ द्वारवत्यां गतः साधो ससैन्यः समुद्रद्वजः ॥ अवतारो हरेः प्रोक्तो भूभारहरणाय वै
॥ २७ ॥ पापात्मनां विनाशाय धर्मसंस्थापनाय च ॥ तत्कथं वासुदेवेन चौरास्तेन निपातिता ॥ २८ ॥ यैर्हता वासुदेवस्य पत्न्यः
संलुठिताश्च ताः ॥ स्तेनास्ते किं न विज्ञाताः सर्वज्ञेन सता पुनः ॥ २९ ॥ भीष्मद्रोणवधः कामं भूभारहरणे मतः ॥ अविताश्च महात्मानः

॥ ३ ॥

विषयी इत्यादि ब्रह्मण्योऽतिमापित ॥ पापुपुस्तु वधारा वासुदेवाश्रितो मुनि ॥ ३३ ॥ चरि दुःख कथं प्राप्ताः क्व गते सुहृते च
तत् ॥ किं तत्पापं महारौद्रं येन ते पीडिताः सदा ॥ ३४ ॥
द्रौपदी च महाभागा वेदी मध्यात्समुत्थिता ॥ रमांशजा च साध्वी च कृष्णभक्तियुता तथा ॥ ३५ ॥ सा कथं दुःखमतुलं प्रापघोरं पुनः
पुनः ॥ दुःशासनेन सा केशो गृहीता पीडिता भृशम् ॥ ३६ ॥ रजस्वला सभायां तु नीता भीतिकवाससा ॥ विराटनगरे दासी जाता
मत्स्यस्य सा पुनः ॥ ३७ ॥ धर्षिता कीचकेनाथ रुदती कुररी यथा ॥ हता जयद्रथेनाथ क्रंदमानाऽतिदुःखिता ॥ ३८ ॥ मोचिता
पांडवेः पश्चाद्दलवद्भिर्महात्मभिः ॥ पूर्वजन्मकृतं पापं किं तद्येन च पीडिताः ॥ ३९ ॥ दुःखान्यानेकान्याप्तास्ते कथयाद्य महामते ॥
राजसूयं क्रतुवरं कृत्वा ते मम पूर्वजाः ॥ ४० ॥ दुःखं महत्तरं प्राप्ताः पूर्वजन्मकृतेन वै ॥ देवांशानां कथं तेषां संशयोऽयं महान्दि मे
॥ ४१ ॥ सदाचारेस्तु कौंतेयैर्भीष्म द्रोणादयो हताः ॥ छलेन धनलोभार्थं जानानैर्नश्वरं जगत् ॥ ४२ ॥ प्रेरिता वासुदेवेन पापे घोरे
महात्मना ॥ कुलं क्षयितवंतस्ते हरिणा परमात्मना ॥ ४३ ॥
वरं भिक्षाटनं साधोर्नीवारैर्जीवनं वरम् ॥ योधात्र हत्वा लोभेन शिल्पेन जीवनं वरम् ॥ ४४ ॥ विच्छिन्नस्तु त्वया वंशो रक्षितो मुनि
सत्तमः ॥ समुत्पाद्य सुतानांशु गोलकाञ्छुनाशनान् ॥ ४५ ॥ सोऽल्पेनैव तु कालेन विराटनयासुतः ॥ तापसस्य गले सर्पं न्यस्तवा
न्कथमद्भुतम् ॥ ४६ ॥ नकोऽपि ब्राह्मणं द्वेष्टि क्षत्रियस्य कुलोद्भवः ॥ तापसं मौनसंयुक्तं पित्रा किं तत्कृतं मुने ॥ ४७ ॥ एतैरन्यैश्च
संदेहैर्विकलं मे मनोऽधुना ॥ स्थिरं कुरु पितः साधो सर्वज्ञोऽसि दयानिधे ॥ ४८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे जनमे
जयप्रश्नो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ एवं पृष्टः पुराणज्ञो व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ परीक्षितसुतं शांतं ततो वै जनमेजयम्
॥ १ ॥ उवाच संशयच्छेत् वाक्यं वाक्यविशारदः ॥ व्यास उवाच ॥ राजन्किमेतद्वक्तव्यं कर्मणां गहनो गतिः ॥ २ ॥ दुर्ज्ञेया किल
देवानां मानवानां च का कथा ॥ यदा समुत्थितं चैतद्ब्रह्माण्डं त्रिगुणात्मकम् ॥ ३ ॥

अ. २

दे. मा.
॥ ४ ॥

कर्मणैव समुत्पत्तिः सर्वेषां नात्र संशयः ॥ अनादिनिधना जीवाः कर्मबीजसमुद्भवाः ॥ ४ ॥ नानायोनिषु जायन्ते त्रियन्ते च पुनः पुनः ॥
कर्मणा रहितो देहसंयोगो न कदाचन ॥ ५ ॥ शुभाशुभेस्तथा मिश्रेः कर्मभिर्वैष्टितं त्विदम् ॥ विविधानि हितान्याहुर्बुधास्तत्त्वविदश्च
ये ॥ ६ ॥ संचितानि भविष्याणि प्रारब्धानि तथा पुनः ॥ वर्तमानानि देहेऽस्मिन्नेव विध्यं कर्मणां किल ॥ ७ ॥ ब्रह्मादीनां च सर्वेषां
तद्वंशत्व नराधिप ॥ सुखदुःख जरामृत्युहर्षशोकादयस्तथा ॥ ८ ॥ कामक्रोधौ च लोभश्च सर्वे देहगता गुणाः ॥ देवाधीनाश्च सर्वेषां
प्रभवन्ति नराधिप ॥ ९ ॥ रागद्वेषादयो भावाः स्वर्गेऽपि प्रभवति हि ॥ देवानां मानवानां च तिरश्चां च तथा पुनः ॥ १० ॥ विकाराः
सर्व एवैते देहेन सह संगता ॥ पूर्ववैरानुयोगेन स्नेहयोगेन वै पुनः ॥ ११ ॥ उत्पत्तिः सर्वजंतूनां विना कर्म न विद्यते ॥ कर्मणा भ्रमते
सूर्य शशांकः क्षयरोगवान् ॥ १२ ॥ कपाली च तथा रुद्रः कर्मणैव न संशयः ॥ अनादिनिधनं चैतत्कारणं कर्मसंभवे ॥ १३ ॥

तेनेह शाश्वतं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ नित्यानित्यविचारेऽत्र निमग्ना मुनयः सदा ॥ १४ ॥ न जानन्ति किमेतद्वै नित्यं वाऽनित्यमेव
च ॥ मायायां विद्यमानायां जगन्नित्यं प्रतीयते ॥ १५ ॥ कार्याभावः कथं वाच्यः कारणे सति सर्वथा ॥ माया नित्या कारणं च सर्वेषां
सर्वदा किल ॥ १६ ॥ कर्मबीजं ततोऽनित्यं चित्नीयं सदा बुधैः ॥ भ्रमत्येव जगत्सर्वं राजन्कर्मनियंत्रितम् ॥ १७ ॥ नानायोनिषु
राजेंद्र नानाधर्ममयेषु च ॥ इच्छया च भवेज्जन्म विष्णोरमिततेजसः ॥ १८ ॥ युगेयुगेष्वनेकासु नीचयोनिषु तत्कथम् ॥ त्यक्त्वा वेकुंठ
संवासं सुखभोगाननेकशः ॥ १९ ॥ विष्णुमूत्रमंदिरे वासं संव्रस्तः कोऽभिवांछति ॥ पुष्पावचयलीला च जलकलिः सुखासनम् ॥ २० ॥
त्यक्त्वा गर्भगृहे वासं कोऽभिवांछति बुद्धिमान् ॥ तूलिकां मृदुसंयुक्तादिभ्यां शय्यां विनिर्मिताम् ॥ २१ ॥ त्यक्त्वाऽधोमुखवासं च
कोऽभिवांछति पंडितः ॥ गीतं नृत्यं च वाद्यं च नानाभावसमन्वितम् ॥ २२ ॥ मुक्त्वा को नरके वासं मनसाऽपि विचिंतयेत् ॥
सिंधुजाद्रुतभावानां रसं त्यक्त्वा सुदुस्त्यजम् ॥ २३ ॥

च
अ. २

विष्णुमूत्ररसपानं च क इच्छेन्मतिमान्नरः ॥ गर्भवासात्परो नास्ति नरको भुवनत्रये ॥ २४ ॥ तद्गीताश्च प्रकुर्वति मुनयो दुस्तरं तपः ॥
दित्वा भोगं च राज्यं च वने यातिमनस्विनः ॥ २५ ॥ यद्गीता स्तु विमूढात्मा कस्तं सेवितुमिच्छति ॥ गर्भं तुदन्ति कृमयो जठरा

६. मा.
॥ ५ ॥

गमवासः कश्चिच्छुभः ॥ गमवासमहर्षिः वसमान्वासवाम् ॥ ३८ ॥ तथा भिसुरजं दुःखं वागमयप्रज्ञातवाङ्मनः ॥ बालभावे तदा दुःखं
मूकाङ्गभावसंयुतम् ॥ २९ ॥ क्षुत्तृडावेदनाशक्तः परतन्त्रोऽतिक्रान्तः ॥ क्षुधिते रुधिते बाले माता चित्तातुरा तदा ॥ ३० ॥ भेषजं पातु
मिच्छति ज्ञात्वा व्याधिष्वयथा दृढाम् ॥ नानाविधानि दुःखानि बालभावे भवन्ति वै ॥ ३१ ॥ किं सुखं विबुधा दृष्ट्वा जन्म वाञ्छन्ति चेच्छया ॥
संग्रामममरैः सार्धं सुखं त्यक्त्वा निरन्तरम् ॥ ३२ ॥ कतुमिच्छेच्च को मूढः श्रमदं सुखनाशनम् ॥ सर्वथैव नृपश्रेष्ठसर्वे ब्रह्मादयः सुराः ॥ ३३ ॥
कृतकर्मविपाकेन प्राप्नुवन्ति सुखासुखे ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ देहवद्भिर्नृभिर्देवैस्तिर्यग्भिश्च नृपोत्तम ॥ ३४ ॥
तपसा दानयज्ञैश्च मानवश्चेन्द्रतां व्रजेत् ॥ क्षीणे पुण्येऽथ शक्रोऽपि पतत्येव न संशयः ॥ ३५ ॥ रामावतारयोगेन देवा वानरतां गताः ॥
तथा कृष्णसहायार्थं देवा यादवतां गताः ॥ ३६ ॥ एवं युगे युगे विष्णुरवताराननेकशः ॥ करोति धर्मरक्षार्थं ब्रह्मणा प्रेरितो भृशम् ॥
॥ ३७ ॥ पुनः पुनर्हरिरेवं नानायोनिषु पार्थिव ॥ अवतारा भवन्त्यन्ये रथ चक्रवदद्भुताः ॥ ३८ ॥ दैत्यानां हननं कर्म कर्तव्यं हरिणा स्वयम् ॥
अंशांशेन पृथिव्यां वै कृत्वा जन्म महात्मना ॥ ३९ ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि कृष्णजन्मकथां शुभाम् ॥ स एव भगवान्विष्णुरवतीर्णो यदोः
कुले ॥ ४० ॥ कश्यपस्य मुनेरंशो वसुदेवः प्रतापवान् ॥ गोवृत्तिरभवद्राजन्तुर्वर्षापा नुभावतः ॥ ४१ ॥ कश्यपस्य च द्वे पत्न्यौ शापादत्र
महीतले ॥ अदितिः सुरसा चैव मासतुः पृथिवीपते ॥ ४२ ॥ देवकी रोहिणी चोभे भगिन्यौ भरतर्षभ ॥ वरुणेन महाच्छापो दत्तः
कोपादिति श्रुतम् ॥ ४३ ॥

राजोवाच ॥ किं कृतं कश्यपे नाऽऽगो येन शतो महानृपिः ॥ समार्यः स कथं जातस्तद्वदस्व महामते ॥ ४४ ॥ कथं च भगवान्विष्णु
स्तत्र जातोऽस्ति गोकुले ॥ वासी वैकुण्ठनिलये रमापतिरखंडितः ॥ ४५ ॥ निवेशात्कस्य भगवान्वर्तते प्रभुरप्ययः ॥ नारायणः सुरश्रेष्ठो
युगादिः सर्वधारकः ॥ ४६ ॥ स कथं सदनं त्यक्त्वा कर्मवानिव मानुषे ॥ करोति जननं कस्मादत्र मे संशयो महान् ॥ ४७ ॥ प्राप्य
मानुषदेहं तु करोति च विडम्बनम् ॥ भावाग्नानाविधास्तत्र मानुषे दृष्टजन्मनि ॥ ४८ ॥ कामः क्रोधोऽमर्षश्चोदयं प्रीतिश्च कर्हिचित् ॥

मुखं दुःखं भयं नृणां देन्यमार्जवमेव च ॥ ४९ ॥ दुष्कृतं सुकृतं चैव वचनं हननं तथा ॥ पोषणं चलनं तापो विमर्शश्च विकल्पनम् ॥ ५० ॥ लोभो दंभस्तथा मोहः कपटं शोचनं तथा ॥ एते चान्ये तथा भावा मानुष्ये संभवन्ति हि ॥ ५१ ॥ स कथं भगवान्विष्णुस्त्यक्त्वा सुखमनन्तरम् ॥ करोति मानुषं जन्म भावैरैतैरभिद्रुतम् ॥ ५२ ॥ किं मुखं मानुषं प्राप्य भुवि जन्म मुनीश्वर ॥ किं निमित्तं हरिः साक्षाद्भवासं करोति वै ॥ ५३ ॥ गर्भदुःखं जन्मदुःखं बालभावे तथा पुनः ॥ यौवने कामजं दुःखं गार्हस्थ्येऽतिमहत्तरम् ॥ ५४ ॥ दुःखान्येतान्यवाप्नोति मानुषे द्विजसत्तम ॥ कथं स भगवान्विष्णुरवतारान्पुनः पुनः ॥ ५५ ॥ प्राप्य रामावतारं हि हरिणा ब्राह्मयोनिना ॥ दुःखं महत्तरं प्राप्तं वनवासेऽतिदारुणे ॥ ५६ ॥ सीताविरहजं दुःखं संग्रामश्च पुनः पुनः ॥ कांतात्यागोऽप्यनेनैवमनुभूतो महात्मना ॥ ५७ ॥ तथा कृष्णाऽवतारेऽपि जन्म रक्षागृहे पुनः ॥ गोकुलं गमनं चैव गवां चारणमित्युत ॥ ५८ ॥ कंसस्य हननं कण्ठाधारकागमनं पुनः ॥ नानासंसारदुःखानि भुक्तवान्भगवान्कथम् ॥ ५९ ॥ स्वेच्छया कः प्रतीक्षेत मुक्तो दुःखानि ज्ञानवान् ॥ संशयं छिधि सर्वज्ञ मम चित्तप्रशांतये ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ कारणानि बहून्यत्राप्यवतारे हरेः किल ॥ सर्वेषां चैव देवानामंशावतरणेष्वपि ॥ १ ॥ वसुदेवावतारस्य कारणं शृणु तत्त्वतः ॥ देवक्याश्चैव रोहिण्या अवतारस्य कारणम् ॥ २ ॥ एकदा कश्यपः श्रीमान्यज्ञार्थं धेनुमाहरन् ॥ याचितोऽयं बहुविधं न ददौ धेनुमुत्तमाम् ॥ ३ ॥ वरुणस्तु ततो गत्वा ब्रह्माणं जगतः प्रभुम् ॥ प्रणम्योवाच दीनात्मा स्वदुःखं विनयान्वितः ॥ ४ ॥ किं करोमि महाभाग मत्तोऽसौ न ददाति गाम् ॥ शापो मया विसृष्टोऽस्मै गोपालो भव मानुषे ॥ ५ ॥ भार्ये द्वे अपि तत्रैव भवेतां चातिदुःखिते ॥ यतो वत्सारुदंत्यत्रमातृहीनाः सुदुःखिताः ॥ ६ ॥ मृतवत्सा दितिस्तस्माद्भविष्यति धरातले ॥ कारागारनिवासा च तेनापि बहुदुःखिता ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य यादोनाथस्य पद्मभूः ॥ समाहूय मुनिं तत्र तमुवाच प्रजापतिः ॥ ८ ॥ कस्मात्त्वया महाभाग लोकपालस्यधेनवः ॥ हताः पुनर्न दत्ताश्च किमन्यायं करोषि वै ॥ ९ ॥ जानन्न्यायं महाभाग परवित्तापहारणम् ॥ कृतवान्कथमन्यायं सर्वज्ञोऽसि महामते ॥ १० ॥ अहो लोभस्य महिमा महतोऽपि न मुंचति ॥ लोभं नरकदं नूनं पापाकरम संमतम्

विता वलाम्बुधरोऽभ्यवर्तः शम्भुः प्रसन्नः परादुःखम् ॥ १३ ॥

संसारे बलवाञ्छत्रुलोभोऽभ्यवर्तः सदा ॥ कश्यपोऽपि पुराचारः कृतस्नेहो पुरात्मना ॥ १४ ॥ ब्रह्माऽपि तं शशापाऽथ कश्यपं मुनिस-
त्तमम् ॥ मर्यादारक्षणार्थं हि पौत्रं परमवच्छ्रमम् ॥ १५ ॥ अंशेन त्वं पृथिव्या वै प्राप्य जन्म यदोःकुले ॥ भार्याभ्यां संयुतस्तत्र गोपा-
लत्वं करिष्यसि ॥ १६ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं शप्तः कश्यपोऽसौ बरुणेन च ब्रह्मणा ॥ अंशावतरणार्थाय भूभारहरणाय च ॥ १७ ॥
तथा दित्याऽदितिः शप्ता शोकसंतप्तया भृशम् ॥ जाताजाता विनश्येरंस्तव पुत्रास्तु सप्त वै ॥ १८ ॥ जनमेजय उवाच ॥ कस्मादित्या
च भगिनी शप्तद्रजननी मुने ॥ कारणं वद शापे च शोकस्तु मुनिसत्तम ॥ १९ ॥ सूत उवाच ॥ पारीक्षितेन पृष्टस्तु व्यासः सत्यवती
सुतः ॥ राजानं प्रत्युवाचेदं कारणं सुसमाहितः ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ राजन्दक्षसुते द्वे तु दितिश्चादितिरुत्तमे ॥ कश्यपस्य प्रिये
भार्ये बभूवतुरुत्तमे ॥ २१ ॥ अदित्यां मघवा पुत्रो यदाऽऽभूदतिवीर्यवान् ॥ तदा तु तादृशं पुत्रं चकमे दितिरोजसा ॥ २२ ॥
पतिमाहासितापाङ्गी पुत्रं मे देहि मानद ॥ इन्द्रतुल्यबलं वीरं धर्मिष्ठं वीर्यवत्तमम् ॥ २३ ॥ तामुवाच मुनिः कान्त स्वस्था भव मया
दिते ॥ व्रतांते भविता तुभ्यं शतकृतसमः सुतः ॥ २४ ॥ सा तथेति प्रतिश्रुत्य चकार व्रतमुत्तमम् ॥ निष्कितं मुनिना गर्भं विभ्राणा सुमनो
हरम् ॥ २५ ॥ भूमौ चकार शयनं पयोव्रतपरायणा ॥ पवित्रा धारणा युक्ता बभूव वरवर्णिनी ॥ २६ ॥ एवं जातः सुसंपूर्णो यदा गर्भोऽति
वीर्यवान् ॥ शुभ्रांशुमतिदीप्ताङ्गी दिति दृष्ट्वा तु दुःखिताः ॥ २७ ॥ मघवत्सदृशः पुत्रो भविष्यति महाबलः ॥ दित्यास्तदा मम सुतस्ते
जोहीनो भवेत्किल ॥ २८ ॥ इति चितापरा पुत्रमिदं चोवाच मानिनी ॥ शत्रुस्तेऽथ ससुप्तपुत्रो दितिगर्भेऽतिवीर्यवान् ॥ २९ ॥ उपायं
कुरु नाशाय शत्रोरथ विचिन्त्य च ॥ उत्पत्तिरेव हंतव्या दित्या गर्भस्य शोभन ॥ ३० ॥ वीक्ष्य तामसितापाङ्गी सपत्नीभावमास्थि-
ताम् ॥ दुनोति हृदये चिता सुखमर्मविनाशिनी ॥ ३१ ॥

दे. मा.
॥ ८ ॥

अ. ३

राजयक्षमेव सवृद्धो नष्टो नैवभवेद्विपुः ॥ तस्मादंकुरितं हन्याद् बुद्धिमानहितं किल ॥ ३२ ॥ लोहशंकुरिव क्षितो गर्भो वै हृदये मम ॥
येनकेनाऽप्युपायेन पातयाद्यशतकतो ॥ ३३ ॥ सामदानबलेनापि हिंसनीयस्त्वया सुतः ॥ दित्या गर्भो महाभाग मम चेदिच्छसि प्रियम्
॥ ३४ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा मातृवचः शक्रो विचिन्त्य मनसा ततः ॥ जगामापरमातुः स समीपममराधिपः ॥ ३५ ॥ ववन्दे विन
यात्पादौ दित्याः पापमतिर्नृप ॥ प्रोवाच विनयेनासौ मधुरं विषगर्भितम् ॥ ३६ ॥ इंद्र उवाच ॥ मातस्त्वं व्रतयुक्ताऽसि क्षीणदेहाऽति
दुर्बला ॥ सेवार्थमिह संप्राप्तः किं कर्तव्यं वदस्व मे ॥ ३७ ॥ पादसंवाहनं तेऽहं करिष्यामिति पतिव्रते ॥ गुरुशुश्रूषणात्पुण्यं लभते गति
मक्षयाम् ॥ ३८ ॥ न मे किमपि भेदोऽस्ति तथाऽदित्या शपे किल ॥ इत्युक्त्वा चरणौस्पृष्ट्वा संवाहनपरोऽभवत् ॥ ३९ ॥ संवाहनसुखं
प्राप्य निद्रामाप सुलोचना ॥ श्रान्ता व्रतकृशा सुप्ता विश्वस्ता परमा सती ॥ ४० ॥ तां निद्रावशमापन्नां विलोक्य प्राविशत्तनुम् ॥ रूपं
कृत्वाऽतिमूर्ध्मं च शस्त्रपाणिः समाहितः ॥ ४१ ॥ उदरं प्रविवेशाशु तस्या योगबलेन वै ॥ गर्भं चकर्त वज्रेण सप्तधा पविनायकः ॥ ४२ ॥
रुरोद च तदा बालो वज्रेणाभिहतस्तथा ॥ मारुदेति शनैर्वाक्यमुवाच मघवानमुम् ॥ ४३ ॥ शकलानि पुनः सप्त सप्तधा कर्तितानि च ॥
तदा चैकोनपंचाशन्मरुतश्चाभवन्नृप ॥ ४४ ॥ तदा प्रबुद्धा सुदती ज्ञात्वा गर्भं तथा कृतम् ॥ इंद्रेण च्छलरूपेण चुकोप भृशदुःखिता
॥ ४५ ॥ भगिनीकृतं तु सा बुद्धा शशाप कुपिता तदा ॥ अदितिं मघवंतं च सत्यव्रतपरायणा ॥ ४६ ॥ यथा मे कर्तितो गर्भस्तव
पुत्रेण छद्यना ॥ तथा तन्नाशमायातु राज्यं त्रिभुवनस्य तु ॥ ४७ ॥ यथा गुप्तेन पापेन मम गर्भो निपातितः ॥ अदित्या पापचारिण्या
यथा मे घातितः सुतः ॥ ४८ ॥ तस्याः पुत्रास्तु नश्यंतु जाता जाता पुनःपुनः ॥ कारागारे वसत्वेषा पुत्रशोकातुरा भृशम् ॥ ४९ ॥
अन्य जन्मनि चाप्येव मृतापत्या भविष्यति ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युत्सृष्टं तदा श्रुत्वा शापं मरीचिनंदनः ॥ ५० ॥ उवाच प्रणयोपेतो वचनं
शमयन्निव ॥ मा कोपं कुरु कल्याणि पुत्रास्ते बलवत्तराः ॥ ५१ ॥ भविष्यति सुराः सर्वे मरुतो मघवत्सखाः ॥ शापोऽयं तव वामोरु
त्वष्टाविशेऽथ द्वापरे ॥ ५२ ॥ अंशेन मानुषं जन्म प्राप्य भोक्ष्यति भामिनी ॥ वरुणेनापि दत्तोऽस्ति शापः संतापितेन ज ॥ ५३ ॥

किं कस्यैतं वा वरदानम् ॥ इति स कथित राज्ञः शपथस्य कारणम् ॥ ६५ ॥ अदितिदेवकी जाता स्वशिरो नृप सप्तम ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे चतुर्थस्कन्धे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ राजोवाच ॥ विस्मितोऽस्मि महाभाग श्रुत्वाऽऽख्यानं महामते ॥ संसारोऽयं
पापरूपः कथं मुच्येत बंधनात् ॥ १ ॥ कश्यपस्यापि दायादन्निलोकीविभवे सति ॥ कृतवानीदृशं कर्म को न कुर्याज्जुगुप्सितम्
॥ २ ॥ गर्भेप्रविष्य बालस्य हननं दारुणं किल ॥ सेवामिषेणमातुश्च कृत्वा शपथमद्भुतम् ॥ ३ ॥ शास्ता धर्मस्य गोप्ता च त्रिलोक्याः
पतिरप्युत ॥ कृतवानीदृशं कर्म को न कुर्यादसांप्रतम् ॥ ४ ॥ पितामहा मे संग्रामेकुरुक्षेत्रेऽतिदारुणम् ॥ कृतवन्तस्तथाऽऽश्चर्यां दुष्टं
कर्म जगद्गुरो ॥ ५ ॥

भीष्मो द्रोणः कृपः कर्णो धर्माशोऽपि युधिष्ठिरः ॥ सर्वे विरुद्धधर्मेण वासुदेवेन नोदिताः ॥ ६ ॥ असारतां विजानंतः संसारस्य सुमेधसः ॥
देवांशाश्च कथं चक्रुर्निदितं धर्मतत्पराः ॥ ७ ॥ काऽऽस्था धर्मस्य विप्रद प्रमाणं किं विनिश्चितम् ॥ चलचित्तोऽस्मि संजातः श्रुत्वा
चेतत्कथानकम् ॥ ८ ॥ आप्तवाक्यं प्रमाणं चेदाप्तः कः परदेहवान् ॥ पुरुषो विषयाशक्तो रागी भवति सर्वथा ॥ ९ ॥ रागो द्वेषो भवेन्नून
मर्यनाशादसंशयम् ॥ द्वेषादसत्यवचनं वक्तव्यं स्वार्थसिद्धये ॥ १० ॥ जरासंधविघातार्थं हरिणा सत्त्व मूर्तिना छलेन रचितं रूपं ब्राह्मणस्य
विजानता ॥ ११ ॥ तदाप्तः कः प्रमाणं किं सत्त्वमूर्तिरपीदृशः ॥ अर्जुनोऽपि तथैवात्र कार्यं यज्ञविनिमिते ॥ १२ ॥ कीदृशोऽयं कृतो
यज्ञः किमर्थं शमवर्जितः ॥ परलोकपदार्थं वा यशसे वाऽन्यथा किल ॥ १३ ॥ धर्मस्य प्रथमः पादः सत्यामेतच्छ्रुतेर्वचः ॥ द्वितीयस्तु
तथा शौचं दया पादस्तृतीयकः ॥ १४ ॥

दानं पादश्चतुर्थश्च पुराणज्ञा वदन्ति वे ॥ तैर्विहीनः कथं धर्मस्तिष्ठेदिह सुसंमतः ॥ १५ ॥ धर्महीनं कृतं कर्म कथं तत्फलदं भवेत् ॥ धर्मे
स्थिरा मतिः कापि न कस्यापि प्रतीयते ॥ १६ ॥ छलार्थं च यदा विष्णुर्वात्मनोऽभूज्जगत्प्रभुः ॥ येन वामनरूपेण बन्धितोऽसौ बलिनृपः
॥ १७ ॥ विहर्ता शतयज्ञस्य वेदाज्ञापरिपालकः ॥ धर्मिष्ठो दानशीलश्च सत्यवादी जितेंद्रियः ॥ १८ ॥ स्थानात्प्रभंशितोऽकस्माद्विष्णुना

प्रभविष्णुना॥जितं केन तयोः कृष्ण बलिना वामनेन वा ॥ १९ ॥ छलकमविदा चायं संदेहोऽत्र महान्मम ॥ वंचयित्वा वंचितं सत्यं
वद द्विजोत्तम ॥ २० ॥ पुराणकर्तात्वमसि धर्मज्ञश्च महामतिः ॥ व्यास उवाच ॥ जितं वै बलिना राजन्दत्ता येन च मेदिनी ॥ २१ ॥
त्रिविक्रमोऽपि नाम्ना यः प्रथितोवामनोऽभवत् ॥ छलनार्थमिदं राजन्वामनत्वं नराधिप ॥ २२ ॥

संप्राप्तं हरिणा भूयो द्वारपालत्वमेव च ॥ सत्यादन्यतरत्रास्ति मूलधर्मस्य पार्थिव ॥ २३ ॥ दुःसाध्यं देहिनां राजन्सत्यं सर्वात्मना
किल ॥ माया बलवती भूष त्रिगुणा बहुरूपिणी ॥ २४ ॥ यथेदं निर्मितं विश्वं गुणैः शबलितं त्रिभिः ॥ तस्माच्छलवता सत्यं कुतोऽविद्धं
भवेन्नृप ॥ २५ ॥ मिश्रेण जनितश्चैव स्थितिरेषा सनातनी ॥ वैखानसाश्च मुनयो निःसंगा निष्प्रतिग्रहाः ॥ २६ ॥ सत्ययुक्ता भवन्त्यत्र
वीतरागा गततृषः ॥ दृष्टान्तदर्शनार्थाय निर्मितास्ते च तादृशाः ॥ २७ ॥ अन्यत्सर्वं शबलितं गुणैरेभिस्त्रिभिर्नृप ॥ नैकं वाक्यं पुराणेषु
वेदेषु नृपसत्तम ॥ २८ ॥ धर्मशास्त्रेषु चांगेषु सगुणै रचितेष्विह ॥ सगुणः सगुणं कुर्यानिर्गुणो न करोति वै ॥ २९ ॥ गुणास्ते मिश्रिताः
सर्वे न पृथग्भावसंगताः ॥ निर्व्यलीके स्थिरे धर्मे मतिः कस्यापि न स्थिरा ॥ ३० ॥ भवोद्भवे महाराज मायया मोहितस्य वै ॥
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि तदाशक्तं मनस्तथा ॥ ३१ ॥

करोति विविधान्भावान्गुणैस्तेः प्रेरितो भृशम् ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंताः प्राणिनः स्थिरजंगमाः ॥ ३२ ॥ सर्वे मायावशा राजन्साऽक्रोडति
तैरिह ॥ सर्वान्वे मोहयत्येषाविकुर्वत्यनिशं जगत् ॥ ३३ ॥ असत्यो जायते राजन्कार्यवान्प्रथमं नरः ॥ इन्द्रियार्थाभितयानो न प्राप्नोति
यदा नरः ॥ ३४ ॥ तदर्थं छलमादत्ते छलात्पावे प्रवर्तते ॥ कामः क्रोधश्च लोभश्च वैरिणो बलवत्तराः ॥ ३५ ॥ कृताकृतं न जानन्ति
प्राणिनस्तद्वशं गताः ॥ विभवे सत्यहंकारः प्रबलः प्रभवत्यपि ॥ ३६ ॥ अहंकाराद्भवेन्मोहो मोहान्मरणमेव च ॥ संकल्पा बहवतत्र
विकल्पाः प्रभवन्ति च ॥ ३७ ॥ ईर्ष्याऽसूया तथा द्वेषः प्रादुर्भवति चेतसि ॥ आशा तृष्णा तथा दैन्यं दंभोऽधर्म मतिस्तथा ॥ ३८ ॥
प्राणिनां प्रभवन्त्येते भावा मोहसमुद्भवाः ॥ यज्ञदानानि तीर्थानि व्रतानि नियमास्तथा ॥ ३९ ॥ अहंकाराभिभूतस्तु करोति पुरषोऽन्वहम् ॥
अहंभावकृतं सर्वं प्रभवेद्देः न शौचवत् ॥ ४० ॥ रागलोभाकृतं कर्म सर्वांगं शुद्धिर्वर्जितम् ॥ प्रथमं द्रव्यशुद्धिश्च द्रष्टव्या विबुधैः किल ॥ ४१ ॥

स्विजायते ॥ ४४ ॥ सुस्त विदुर्दमनस्तथा पूजयेत्तच्छुभं ॥ पराकोटिं किञ्चिद्भूयस्त्वा दुष्टतां नाह ॥ ४५ ॥ यथाभावं सदा
पूर्ण कर्मणां फलमश्नुते ॥ शत्रूणां नाशमुद्दिश्य स्ववृद्धिं परमां तथा ॥ ४६ ॥ करोति सुकृते तद्ब्रह्मपरीते भवेत्किल ॥ स्वार्थसक्तः पुमा
म्रित्यं न जानाति शुभाशुभम् ॥ ४७ ॥ देवाधीनः सदा कुर्म्यात्पापमेव न सत्कृतम् ॥ प्राजा पत्याः सुराः सर्वे ह्यसुराश्च तद्बुद्धवाः ॥ ४८ ॥
सर्वे ते स्वार्थनिरताः परस्परविरोधिनः ॥ सत्त्वोद्भवाः सुराः सर्वेऽप्युक्ता वेदेषु मानुषाः ॥ ४९ ॥ रजोद्भवास्तामसास्तु त्रियं चः परिकी
र्तिताः ॥ सत्त्वोद्भवानां तैर्वैरं परस्परमनारतम् ॥ ५० ॥ तिरश्चां च किं चित्रं जातिवैरसमुद्भवे ॥ सदा द्रोहपरा देवास्तपोविभ्रकरास्तथा ॥ ५१ ॥
असंतुष्टा द्वेषपराः परस्परविरोधिनः ॥ अहंकारसमुद्भूतः संसारोऽयं यतो नृप ॥ ५२ ॥

रागद्वेषविहीनस्तु स कथं जायते नृप ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ अथ किं
बहुनोक्तं संसारेऽस्मिन्बृषोत्तम ॥ धर्मात्माऽद्रोहबुद्धिस्तु कश्चिद्भवति कश्चित् ॥ १ ॥ रागद्वेषावृतं विश्वं सर्वं स्थावरजंगमम् ॥
आद्ये युगेऽपि राजेन्द्र किमद्य कलिदूषिते ॥ २ ॥ देवाः सेष्याश्च सद्रोहाश्छलकर्मरताः सदा ॥ मानुषाणां तिरश्चां च का वार्ता नृप
गण्यते ॥ ३ ॥ द्रोहपरे द्रोहपरो भवेदिति समानता ॥ अद्रोहिणी तथा शान्ते विद्वेषः खलता स्मृता ॥ ४ ॥ यः कश्चित्पापसः शान्तो
जपध्यान परायणः ॥ भवेत्तस्य जपे विभ्रकर्ता वै मधवा परम् ॥ ५ ॥ सतां सत्ययुगं साक्षात्सर्वदेवासतां कलिः ॥ मध्यमो मध्यमानां तु
क्रियायोगौ युगे स्मृतौ ॥ ६ ॥ कश्चित्कदाचिद्भवति सत्यधर्मानुवर्तकः ॥ अन्यथाऽन्ययुगानां वै सर्वे धर्म परायणाः ॥ ७ ॥ वासना
कारणं राजन्सर्वत्र धर्मसंस्थितौ ॥ तस्यां वै मलिनायां तु धर्मोऽपि मलिनो भवेत् ॥ ८ ॥

मलिना वासना सत्यं विनाशयति सर्वथा ॥ ब्रह्मणो हृदयाच्चातः पुत्रो धर्म इति स्मृतः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणः सत्यसंपन्नो वेदधर्मगतः सदा ॥
दक्षस्य दुहितारो हि वृता दश महात्मना ॥ १० ॥ विवाहविधिना सम्यक् मुनिना गृहधर्मिणा ॥ तास्वर्जीजनयत्पुत्रान्धर्मः सत्यवतां

वरः ॥ ११ ॥ हरिं कृष्णं नरं चैव तथा नारायणं नृप ॥ योगाभ्यासरतो नित्यं हरिः कृष्णो बभूव ह ॥ १२ ॥ नरनारायणौ चैव
चेरतुस्तप उत्तमम् ॥ प्रालेयाद्रि समागत्य तीर्थे बदरिकाश्रमे ॥ १३ ॥ तपस्विषु धुरीणौ तौ पुराणौ मुनिसत्तमौ ॥ गृणंतौऽतत्परं
ब्रह्म गंगाया विपुले तटे ॥ १४ ॥ हरेरंशौ स्थितौ तत्र नरनारायणावृषी ॥ पूर्ण वर्षसहस्रं तु चक्राते तप उत्तमम् ॥ १५ ॥ तापित च
जगत्सर्वं तपसा सचराचरम् ॥ नरनारायणाभ्यां च शक्रः क्षोभं तदा ययौ ॥ १६ ॥ चिताविष्टः सहस्राक्षो मनसा समकल्पयत् ॥ किं
कर्तव्यं धर्मपुत्रौ तापसौ ध्यानसंयुतौ ॥ १७ ॥

सिद्धार्थौ सुभृशं श्रेष्ठमासनं न ग्रहीष्यतः ॥ विप्रः कथं प्रकर्तव्यस्तपो येन भवेन्न हि ॥ १८ ॥ उत्पाद्य कामं क्रोधं च लोभं वाऽप्यतिदा
रुणम् ॥ इत्युद्दिश्य सहस्राक्षः समारूढ्य गजोत्तमम् ॥ १९ ॥ विप्रकामस्तु तरसा जगाम गंधमादनम् ॥ गत्वा तत्राऽऽश्रमे पुण्ये तावप
श्यच्छतक्रतुः ॥ २० ॥ तपसा दीप्तदेहौ तु भास्कराविव चोदितौ ॥ ब्रह्मविष्णू किमेतौ वै प्रकटौ वा विभावसू ॥ २१ ॥ धर्मं पुत्रावृषी
एतौ तपसा किं करिष्यतः ॥ इति संचिंत्य तौ दृष्ट्वा तदोवाच शचीपतिः ॥ २२ ॥ किं वां कार्यं महाभागौ ब्रूतं धर्मसुतौ किल ॥
ददामि वां वरं श्रेष्ठं दातुं यातोऽस्म्यहमृषी ॥ २३ ॥ अदेयमपि दास्यामि तुष्टोऽस्मि तपसा किल ॥ व्यास उवाच ॥ एवं पुनः पुनः
शक्रस्तावुवाच पुरः स्थितः ॥ २४ ॥ नोचतुस्तावृषी ध्यानसंस्थितौ दृढचेतसौ ॥ ततो वै मोहिनीं मायां चकार भयदां वृषः ॥ २५ ॥
वृकान्सिंहांश्च व्याघ्रांश्च समुत्पाद्याविभीषयत् ॥ वर्षं वातं तथा वह्निं समुत्पाद्य पुनः पुनः ॥ २६ ॥ भीषयामास तौ शक्रो मायां कृत्वा
विमोहिनीम् ॥ भयतोऽपि वशं नीतौ न तौ धर्मसुतौ मुनी ॥ २७ ॥

नरनारायणौ दृष्ट्वा शक्रः स्वभवनं गतः ॥ वरदाने प्रलुब्धौ न न भीतौ वह्निवायुतः ॥ २८ ॥ व्याघ्रसिंहादिभिः कांतौ चलितौ नाश्रमा
त्स्वकात् ॥ न तयोर्ध्यानभंगं वै कर्तुं कोऽपि क्षमोऽभवत् ॥ २९ ॥ इंद्रोऽपि सदनं गत्वा चिंतयामास दुःखितः ॥ चलितौ भयलोभाभ्यां
नेमौ मुनिवरोत्तमौ ॥ ३० ॥ चिंतयंतौ महाविद्यामादिशक्तिं सनातनीम् ॥ ईश्वरीं सर्वलोकानां परां प्रकृतिमद्भुताम् ॥ ३१ ॥ ध्यायतां कः
क्षमो लोके बहुमाया विदप्युत ॥ यन्मूलाः सकला माया देवासुरकृताः किल ॥ ३२ ॥ ते कथं समचितुं शक्ता ध्यायन्ति गतकल्मषा ॥

प्रोक्तवान् ॥ इहा कस्तु कामवदन्तां तु समाह्वयन्तान् ॥ यमयव वसन्तस्त्वा दुक्तां व्रजाधुना ॥ ३६ ॥ अक्सराभिः समाकुस्त
 स्तरसा गंधमादनम् ॥ नरनारायणी तत्र पुराणावृषिसत्तमौ ॥ ३६ ॥
 कुरुतस्तप एकांति स्थितौ बदरिकाश्रमे ॥ गत्वा तत्र समीपे तु तयोर्मन्मथमार्गणेः ॥ ३७ ॥ चित्तं कामातुरं कार्यं कुरु कार्यं ममाधुना ॥
 मोहयित्वोच्चाटयित्वा विशिखेस्ताडयाऽऽशु च ॥ ३८ ॥ वशीकुरु महाभाग मुनी धर्मसुतावपि ॥ को ह्यस्मिन्सर्वसंसारे देवो दैत्योऽथ
 मानवः ॥ ३९ ॥ यस्ते बाणवशं प्राप्तो न याति भृश ताडितः ॥ ब्रह्माऽहं गिरिजानाथश्चन्द्रो वह्निर्विमोहितः ॥ ४० ॥ गणना काऽनयोः
 काम त्वद्वाणानां पराक्रमे ॥ वारांगनागणोऽयं ते सहायार्थं मयेरितः ॥ ४१ ॥ आगमिष्यति तत्रैव रंभादीनां मनोरंभा ॥ एका तिलोत्तमा
 रंभा कार्यं साधयितुं क्षमा ॥ ४२ ॥ त्वमेवैकः क्षमः कामं मिलितैः कस्तु संशयः ॥ कुरु कार्यं महाभाग ददामि तेव वाञ्छितम् ॥ ४३ ॥
 प्रलोभितौ मयाऽत्यर्थं वरदानैस्तपस्विनौ ॥ स्थानान्न चलितौ शांतौ वृथाऽयं मे गतः श्रमः ॥ ४४ ॥ तथा वै मायया कृत्वा भीषितौ
 तापसो भृशम् ॥ तथाऽपि नोत्थितौ स्थानाद्देहरक्षापरौ न तौ ॥ ४५ ॥
 व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा शक्रं प्राह मनोभवः ॥ वासवाद्य करिष्यामि कार्यते मनसेप्सितम् ॥ ४६ ॥ यदि विष्णुं महेशं
 वा ब्रह्माणं वा दिवाकरम् ॥ ध्यायती तौ तदाऽस्माकं भवितारौ वशौ मुनी ॥ ४७ ॥ देवीभक्तं वशीकर्तुं नाहं शक्तः कथंचन ॥ कामराजं
 महाबीजं चितयंतं मनस्यलम् ॥ ४८ ॥ तां देवीं चेन्महाशक्तिं संश्रितौ भक्तिभावतः ॥ न तदा मम बाणानां रोचनौ तापसौ किल ॥ ४९ ॥
 इंद्र उवाच ॥ गच्छ त्वं च महाभाग सर्वैस्तत्र समुद्यतैः ॥ कार्यं ममातिदुःसाध्यं कर्ता हितमनुत्तमम् ॥ ५० ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेन
 समादिष्टा ययुः सर्वे समुद्यताः ॥ तत्र तो धर्मपुत्रौ द्वौ ते पाते दुष्करं तपः ॥ ५१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे पंचमो
 ध्यायः ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ प्रथमं तत्र संप्राप्तो वसंतः पर्वतोत्तमे ॥ पुष्पिताः पादपाः सर्वे द्विरेफालि विराजिताः ॥ १ ॥ आम्नाश्च
 बहुला रम्यास्तिलकाः किंशुकाः शुभाः ॥ सालास्तालास्तमालाश्च मधूका पुष्पिता बभूवुः ॥ २ ॥ बभूवुः कोकिलाऽऽलापा वृक्षाग्रेषु
 मनोहराः ॥ वल्क्योऽपि पुष्पिताः सर्वा आलल्लिखुनगोत्तमान् ॥ ३ ॥

प्राणिनः स्वासु भार्यासु प्रेम युक्ताः स्मराऽऽतुराः॥बभूवुश्चातिमत्ताश्च क्रीडासक्ताः परस्परम् ॥ ४ ॥ ववुर्मदाः सुगंधाश्च सुस्पर्शा दक्षि
णाऽनिलाः ॥ इन्द्रियाणि प्रमाथीनि मुर्नानामपि चाभवन् ॥ ५ ॥ रतिभुक्तस्ततः कामः पूरयन्पंचमार्गणान् ॥ चकार त्वरितस्तत्र वासं
बदरिकाऽऽश्रमे ॥ ६ ॥ रंभातिलोत्तमाद्याश्च गत्वा तत्र वराऽऽश्रमे ॥ गानं चक्रुः सुगीतज्ञाः स्वरतानसमन्वितम् ॥ ७ ॥ तच्छ्रुत्वा
मधुरोद्गीतं कोकिलानां च कूजितम् ॥ भ्रमरालिविरावं च प्रबुद्धौ तौ मुनीश्वरौ ॥ ८ ॥ ऋतुराजमकाले तु दृष्ट्वा तौ पुष्पितं वनम् ॥
जातौ चितापरौ तत्र नरनारायणावुषी ॥ ९ ॥ किमद्य शिशिरापायः संवृत्तः समयं विना ॥ प्राणिनो विह्वलाः सर्वे लक्ष्यं तेऽतिस्म
रातुराः ॥ १० ॥ कालधर्मविपर्यासः कथमद्य दुरासदः ॥ नरनारायणः प्राह विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ११ ॥ नारायण उवाच ॥ पश्य
भ्रातरिमे वृक्षाः पुष्पिता प्रतिभाति वै ॥ कोकिलाऽऽलापसंघुष्टा भ्रमरालिविराजिताः ॥ १२ ॥ शिशिरं भीतमातंगं दारयन्स्वस्वरेर्नखैः ॥
वसंतकेशरी प्रातः पलाशकुसुमैर्मुने ॥ १३ ॥

रक्तशोककरा तन्वी देवर्षे किंशुकांप्रिका ॥ नीलाऽशोककचा श्यामा विकासिकमलाऽऽनना ॥ १४ ॥ नीलेंदीवरनेत्रा सा बिल्ववृक्ष
फलस्तनी ॥ प्रोफुल्लकुंदरदना मंजरीकर्णशोभिता ॥ १५ ॥ बंधुजीवधरा शुभा सिंधुवारनस्वाद्भुता ॥ पुंस्कोकिलस्वरा पुण्या कदंबवसना
शुभा ॥ १६ ॥ बर्हिर्वृदकलापा चसारसस्वनूपुरा ॥ वासंतीबद्धरशना मत्तहंसगतिस्तथा ॥ १७ ॥ पुत्रजीवांशुकन्यस्तरोमराजिविराजिता
वसंतलक्ष्मीः संप्राप्ता ब्रह्मन्बदरिकाश्रमे ॥ १८ ॥ अकाले किमियं प्राप्ता विस्मयोयं ममाऽधुना ॥ तपोविप्रकरानूनं देवर्षे परिचितय ॥ १९ ॥
श्रूयते सुरनारीणां गानं ध्यानविनाशनम् ॥ आवयोस्तपभंगाय कृतं मधवता किल ॥ २० ॥ ऋतुराडन्यथाऽकाले प्रीतिं संजनये
त्कथम् ॥ विप्रोऽयं विहितो भाति भीतेनाऽसुरशत्रुणा ॥ २१ ॥ वाताः सुगंधाः शीताश्च समायानि मनोहराः ॥ नान्यत्कारणमस्तीह
ज्ञतक्रतुकृतिं विना ॥ २२ ॥ इति ब्रुवति विप्राऽप्ये देवे नारायणे विभौ ॥ सर्वे दृष्टिपयं प्राप्ता मन्मथप्रमुखास्तदा ॥ २३ ॥

मुक्ती च महात्मना मनोरमा ॥२६॥ प्रमदरा पुतापी च गीतहा चारुहासिनीम् ॥ चन्द्रमा च सोमा च कोकिलालापमहिताम् ॥२६॥
 विद्युन्मालाबुजाक्षी च तथा काचनमालिनीम् ॥ एताभ्यान्वा वरारोहा दृष्टास्ताभ्यां तदाऽतिके ॥२७॥ तासां व्यष्टसहस्राणि पञ्चाशदधिकानि
 च ॥ वीक्ष्य तौ विस्मितौ जातौ कामसैन्यं सुविस्तरम् ॥२८॥ प्रणम्याग्ने स्थिताः सर्वा देववारांगनास्तदा ॥ दिव्याऽऽभरणभूषाढ्यादिव्यमा
 ल्योपशोभिताः ॥ २९ ॥ जगुश्छलेन ताः सर्वाः पृथिव्यामतिदुर्लभम् ॥ तत्तथाऽवस्थितं दिव्यं मन्मथादिविवर्धनम् ॥ ३० ॥ शुश्राव
 भगवान्विष्णुर्नरो नारायणस्तदा ॥ श्रुत्वा प्रोवाच तास्तत्र प्रीत्या नारायणो मुनिः ॥ ३१ ॥ आस्यतां सुखमत्रैव करोम्यातिथ्यमद्भु
 तम् ॥ भवंत्योऽतिथिधर्मेण प्राप्ताः वर्गात्सुमध्यमाः ॥३२॥ ध्यास उवाच ॥ साभिमानस्तु संजतास्तदा नारायणो मुनिः ॥ इंद्रेण प्रेषिता
 नूनं तथा विप्रचिकीर्षया ॥३३॥ वराक्यः का इमाः सर्वाः सृजाम्यद्य नवाः किल ॥ एताभ्यो दिव्यरूपाश्च दर्शयामि तपोबलम् ॥३४॥
 इति संक्षिप्तं मनसा करेणोरुं प्रताड्य वै ॥ तरसोत्पादयामास नारीं सर्वांगसुंदरीम् ॥ ३५ ॥ नारायणोरुसंभृता ह्युर्वशीति ततः शुभ ॥
 ददृशुस्ताः स्थितास्तत्र विस्मयं परमं ययुः ॥३६॥ तासां च परिचर्यार्थं तावतीश्चातिसुंदरीः ॥ प्रादुश्चकार तरसा तदा मुनिरसंभ्रमः ॥३७॥
 गायन्त्यश्च हसन्त्यश्च नानोपायनपाणयः ॥ प्रणमुस्ता मुनी सर्वाः स्थिताः कृत्वाऽजलिं पुरः ॥ ३८ ॥ तां वीक्ष्य विभ्रमकरीं तपसो विभूतिं
 देवांगना दि मुमुदुः प्रविमोहयन्त्यः ॥ ऊचुश्च तौ प्रमुदिताननपद्मशोभा रोमोद्गमोल्लसित चारुनिजां गवत्स्त्यः ॥३९॥ कुरुः कथं स्तुतिमहो
 तपसो महत्त्वं धैर्यं तथैव भवतामभिवीक्ष्य बालाः ॥ अस्मत्कटाक्ष विषदिग्धशरेण दग्धः को वा न तत्र भवतां मनसो व्यथा न
 ॥ ४० ॥ ज्ञातौ युवां नरहरे परमांशभूतौ देवौ मुनी शमदमादिनिधि सदैव ॥ सेवानिमित्तमिह नो गमनं न कामं कार्यं हरेः शतमखस्य
 विधातुमेव ॥ ४१ ॥

दे. मा.
॥१६॥

च.
अ. ६

भाग्येन केन युवयोः किल दर्शनं नः संपादितं न विदितं खलु संचितं तत् ॥ चितं क्षमं निजजने विहितं युवाभ्यामस्मद्विधे किल
कृतागसि तापमुक्तम् ॥ ४२ ॥ कुर्वति नैव विबुधास्तपसो व्ययं वै शापेन तुच्छफलदेन महानुभावाः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्थं निशम्य
वचनं सुरकामिनीनां तावूचतुर्मृनिवरौ विनयानतानाम् ॥ ४३ ॥ प्रीतौ प्रसन्नवदनौ जितकामलोभौ धर्मात्मजौ निजतपोरुचिशोभितांगौ ॥
नरनारायणावूचतुः ॥ भुवंतु वांछितान्कामान्ददावस्तुष्टमानसौ ॥ ४४ ॥ यांतु स्वर्गं गृहीत्वैमासुर्वशीं चारुलोचनाम् ॥ उपायनमियं बाला
गच्छत्वद्य मनोहरा ॥ ४५ ॥ दत्ताऽऽवाभ्यां मघवतः प्रीणनायोरुसंभवा ॥ स्वस्त्यस्तु सर्वदेवेभ्यो यथेष्टं प्रब्रजंतु च ॥ ४६ ॥ “न कस्यापि
तपोविघ्नं प्रकर्तव्यमतः परम्” ॥ देव्य ऊचुः ॥ क्व गच्छामो महाभाग प्राप्तास्ते पादपंकजम् ॥ नारायण सुरश्रेष्ठ भक्त्या परमया मुदा
॥ ४७ ॥ वांछितं चेद्वरं नाथ ददासि मधुसूदना ॥ तुष्टः कमलपत्राक्ष ब्रवीमो मनसेप्सितम् ॥ ४८ ॥
पतिस्त्वं भव देवेश करमेनं परंतप ॥ भवामः प्रीतियुक्तास्त्वां सेवितुं जगदीश्वर ॥ ४९ ॥ त्वया चोत्पादिता नार्यः संत्यन्याश्चारुलोचनाः ॥
उर्वश्याद्यास्तथा यांतु स्वर्गं वै भवदाज्ञया ॥ ५० ॥ स्त्रीणां षोडशसाहस्रं तिष्ठत्वत्र शतार्धकम् ॥ सेवान्तेऽत्र करिष्यामो युवयोस्ताप
सोत्तमौ ॥ ५१ ॥ वांछितं देहि देवेश सत्यवाग्भव माधव ॥ आशाभंगो हि नारीणां हिंसनं परिकीर्तितम् ॥ ५२ ॥ कामतानां च मुनि
भिर्धर्मज्ञैस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ भाग्ययोगादिह प्राप्ताः स्वर्गात्प्रेमपरिप्लुताः ॥ ५३ ॥ त्यक्तुं नार्हसि देवेश समर्थोऽसि जगत्पते ॥ नारायण
उवाच ॥ पूर्ण वर्षसहस्रं तु तपस्तप्तं महाऽत्र वै ॥ ५४ ॥ जितेन्द्रियेण चार्वाग्यः कथं भगं करोम्यतः ॥ नेच्छा कामे सुखे काचित्सुख
धर्मविनाशके ॥ ५५ ॥ पशूनामपि साधर्म्यं स्मेत प्रतिमान्कथम् ॥ अप्सरस ऊचुः ॥ शब्दादीनां च पंचानां मध्ये स्पर्शसुखं वरम्
॥ ५६ ॥ आनंदरसमूलं वै नान्यदस्ति सुखं किल ॥ अतोऽस्माकं महाराज वचनं कुरु सर्वथा ॥ ५७ ॥

निर्भरं सुखमासाद्य चरस्व गंधमादने ॥ यदि वाञ्छसि नाकस्व नाऽधिको गंधमादनात् ॥ ५८ ॥ रमस्वाऽत्र शुभे स्थाने प्राप्य सर्वाः
सुरांगनाः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तासां धर्मं पुत्रः प्रतापवान् ॥
विमर्शमकरोञ्चित्ते किं कर्तव्यं मयाऽधुना ॥ १ ॥ “हास्योऽहं मुनिवृन्देषु भविष्याम्यद्य संगमात् ॥” अहंकारादिदं प्राप्तं दुःखं नाऽत्र
विचारणा ॥ मूलं धर्मविनाशस्य प्रथमं यदहं कृतिः ॥ २ ॥ मूलं संसारवृक्षस्य यतः प्रोक्तो महात्मभिः ॥ दृष्ट्वा मौनं समाधाय न स्थितोऽहं
समागतम् ॥ ३ ॥ वारांगना गणं जुष्टं तेनाऽऽसं दुःखभाजनम् ॥ उत्पादितास्तथा नायौ मया धर्मव्ययेन वै ॥ ४ ॥ तास्तु मां बाधितुं
वृत्ताः कामार्ताः प्रमदोत्तमाः ॥ ऊर्णनाभिरिवाद्याऽहं जालेन स्वकृतेन वै ॥ ५ ॥ बद्धोऽस्मि सुहृदेनाऽत्र किं कर्तव्यमितः परम् ॥ यदि
चित्तां समुत्सृज्य संत्यजाम्यबला इमाः ॥ ६ ॥

शप्त्वा भ्रष्टा व्रजिष्यन्ति सर्वा भग्नमनोरथाः ॥ मुक्तोऽहं संचरिष्यामि विजने परमं तपः ॥ ७ ॥ तस्मात्क्रोधं समुत्पाद्य त्यक्षामि सुंदरी
गणम् ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचित्य मनसा मुनिनारायणस्तदा ॥ ८ ॥ विमर्शमकरोञ्चित्ते सुखोत्पादनसाधने ॥ द्वितीयोऽयं महाशत्रुः
क्रोधः संतापकारकः ॥ ९ ॥ कामादप्यधिको लोके लोभादपि च दारुणः ॥ क्रोधाभिभूतः कुरुते हिंसां प्राणविघातिनीम् ॥ १० ॥
दुःखदां सर्वभूतानां नरकारामदीर्घिकाम् ॥ यथाग्निर्घर्षणाज्जातः पादपं प्रदहेत्तथा ॥ ११ ॥ देहोत्पन्नस्तथा क्रोधो देहं दहति दारुणः ॥
व्यास उवाच ॥ इति संचित्य मानं तं भ्रातरं दीनमानसम् ॥ १२ ॥ उवाच वचनं तथ्यं नरो धर्मसुतोऽनुजः ॥ नर उवाच ॥ नारायण
महाभाग कोपं यच्छ महामते ॥ १३ ॥ शांतम्भावं समाश्रित्य नाशयाऽहंकृतिं पराम् ॥ पुराऽहंकारदोषेण तपो नष्टं त्रिलाऽऽवयोः
॥ १४ ॥ संग्रामश्चाभवत्ताभ्यां भावाभ्यामसुरेण ह ॥ दिव्यवर्षं सहस्रं तु प्रकृतेन महाद्रुतम् ॥ १५ ॥ दुःखं बहुतरं प्राप्तं तत्राऽऽवाभ्यां
मुगेत्तम ॥ तस्मात्क्रोधं परित्यज्य शांतो भव मुनीश्वर ॥ १६ ॥

दे. मा.
॥ १८ ॥

अ.

“ शांतत्वं तपसो मूलं मुनिभिः परीकीर्तितम् ” ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा शांतो ऽभृद्धमर्नदनः ॥ जनमेजय उवाच ॥ संशयोऽयं मुनिश्रेष्ठ प्रह्लादेन महात्मना ॥ १७ ॥ विष्णुभक्तेन शांतेन कथं युद्धं कृतं पुरा ॥ कृतवन्तौ कथं युद्धं नरनारायणावृषी ॥ १८ ॥ तापसो धर्मपुत्रौ द्वौ सुशांतमानसावुभौ ॥ समागमः कथं जातस्तयोर्देत्यमुतस्य च ॥ १९ ॥ संग्रामस्तु कथं ताभ्यां कृतस्तेन महात्मना ॥ प्रह्लादोऽप्यतिधर्मात्मा ज्ञानवान्विष्णुतत्परः ॥ २० ॥ नरनारायणौ तद्वत्तापसौ सत्त्वसं स्थितौ ॥ तेन ताभ्यां समुद्धूतं वैरं यदि परस्परम् ॥ २१ ॥ तदा तपसि धर्मे च श्रम एव हि केवलम् ॥ क्व जपः क्व तपश्चर्या पुरा सत्ययुगेऽपि च ॥ २२ ॥ तादृशैर्न जितं चित्तं क्रोधाऽहंकारसंवृतम् ॥ न क्रोधो न च मात्सर्यमहंकाराङ्कुरं विना ॥ २३ ॥ अहंकारात्समुत्पन्नाः कामक्रोधादयः किल ॥ वर्षं कोटिं सहस्रं तु तपः कृत्वाऽतिदारुणम् ॥ २४ ॥ अहंकाराङ्कुरे जाते व्यर्थं भवति सर्वथा ॥ यथा मूर्योदये जाते तमोरूपं न तिष्ठति ॥ २५ ॥ अहंकाराङ्कुरस्याऽग्रे तथा पुण्यं न तिष्ठति ॥ प्रह्लादोऽपि महाभाग हरिणा समयुध्यत ॥ २६ ॥

तदा व्यर्थं कृतं सर्वं सुकृतं किल भ्रूयते ॥ नरनारायणौ शांतौ विहाय परमं ततः ॥ २७ ॥ कृतवन्तौ यदा युद्धं क शमः सुकृतं पुनः ॥ ईदृग्भ्यां सत्त्वयुक्ताभ्या मजया यद्यहंकृतिः ॥ २८ ॥ मादृशानां च का वार्ता मुनेऽहंकारसंक्षये ॥ अहंकारपरित्यक्तः कोऽप्यस्ति भुवनत्रये ॥ २९ ॥ न भूता भविता नैव यस्त्यक्तस्तेन सर्वथा ॥ मुच्यते लोहनिगडैर्बद्धः काष्ठमयेस्तथा ॥ ३० ॥ अहंकारनिबद्धस्तु न कदाचिद्वि मुच्यते ॥ अहंकाराऽऽवृतं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३१ ॥ भ्रमत्येव हि संसारे विष्टामूत्रप्रदूषिते ॥ ब्रह्मज्ञान कुतस्तावत्संसारे मोहसंवृते ॥ ३२ ॥ मतं मीमांस कानां वै संमतं भाति सुव्रत ॥ महातोऽपि सदा युक्ताः कामक्रोधाभिर्मुने ॥ ३३ ॥ मादृशानां कलावस्मिन्का कथा मुनिसत्तम ॥ व्यास उवाच ॥ कार्यं वै कारणाद्भिन्नं कथं भवति भारत ॥ ३४ ॥ कटकं कुंडलं चैव सुवर्णसदृशं भवेत् ॥ अहंकारोद्धवं सर्वं ब्रह्मांडं सचराचरम् ॥ ३५ ॥ पटस्तंतुवशः प्रोक्तस्तद्वियुक्तः कथं भवेत् ॥ मायागुणैस्त्रिभिः सर्वं रचितं स्थिरजंगमम् ॥ ३६ ॥

॥४९॥ एभिर्मायाबुधैः शान्ति आत्मसुखे स्थितः ॥ कामकोपी तथा लोभो मोहोऽहंकारसंभवः ॥४९॥ न मुञ्चन्ति नरं सर्वं देहवतं नृपो
 तम ॥ अधीत्य वेदशास्त्राणि पुराणानि विचिन्त्य च ॥ ४१ ॥ कृत्वा तीर्थाऽटनं दानं ध्यानं चैव सुराऽर्चनम् ॥ करोति विषयासक्तः
 सर्वं कर्म च चौरवत् ॥ ४२ ॥ विचारयति नो पूर्वं काममोहमदान्वितः ॥ कृते युगेऽपि त्रेतायां द्वापरे कुरु नन्दन ॥ ४३ ॥ विद्वोऽत्रास्ति
 च धर्मोऽपि का कथाऽद्य कलौ पुनः ॥ स्पर्धा सदैव सद्रोहा लोभामर्षौ च सर्वदा ॥ ४४ ॥ एवंविधोऽस्ति संसारो नाऽत्र कार्या विचा
 रणा ॥ साधवो विरला लोके भवन्ति गतमत्सराः ॥४५॥ जितकोधा जितामर्षा दृष्टान्तार्थं व्यवस्थिताः ॥ राजोवाच ॥ ते धन्याः कृतपु
 ण्यास्ते मदमोहविवर्जिताः ॥ ४६ ॥

जितेंद्रियाः सदाचारा जितं तैर्भुवनत्रयम् ॥ दुनोमि पातकं स्मृत्वा पितुर्मम महात्मनः ॥४७॥ कृतस्तपस्विनः कंठे मृतसर्पो ह्यघं विना ॥
 अतस्तस्य मुनिश्रेष्ठ भविता किं ममाग्रतः ॥ ४८ ॥ न जाने बुद्धिसंमोहात्किं वा कार्यं भविष्यति ॥ मधु पश्यति मृदात्मा प्रपातं नैव
 पश्यति ॥ ४९ ॥ करोति निन्दितं कर्म नरकान्न विभेति च ॥ कथं युद्धं पुरा वृत्तं विस्तरात्तद्वदस्व मे ॥ ५० ॥ प्रह्लादेन यथा चोग्रं
 नरनारायणस्य वै ॥ प्रह्लादस्तु कथं यातः पातालात्तद्वदस्व मे ॥५१॥ सारस्वते महातीर्थे पुण्ये बदरिकाश्रमे ॥ नरनारायणौ शांतौ तापसौ
 मुनिसत्तमौ ॥ ५२ ॥ कृतवंतौ तथा युद्धं हेतुना केन मानद ॥ केन भवति वित्तार्थं दारार्थं वा परस्परम् ॥ ५३ ॥ एषणारहितौ कस्मा
 ष्चकतुः प्रधनं महत् ॥ प्रह्लादोऽपि च धर्मात्मा ज्ञात्वा देवौ सनातनौ ॥ ५४ ॥ कृतवान्स कथं युद्धं नरनारायणौ मुनी ॥ एतद्विस्तरतो
 ब्रह्मञ्छेतुमिच्छामि कारणम् ॥ ५५ ॥

दे. मा.
॥२०॥

अ. ८

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे सप्तमोऽध्यायः ॥ सुत उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा विप्रो राज्ञा पारीक्षितेन वै ॥ उवाच विस्तरात्सर्वं व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ १ ॥ जनमेजयोऽपि धर्मात्मा निर्वेदं परमं गतः ॥ चित्तं दुश्चरितं मत्वा वैराटीतनयस्य वै ॥ २ ॥ तस्यैवोद्धरणार्थाय चकार सततं मनः ॥ विप्रावमानपापेन यमलोकं गतस्य वै ॥ ३ ॥ पुत्रामनरकाद्यस्माच्चायते पितरं स्वकम् ॥ पुत्रेति नामसार्थं स्यात्तेन तस्य मुनीश्वराः ॥ ४ ॥ सर्पदंष्ट्रं नृपं श्रुत्वा हर्म्योपरि मृतं तथा ॥ विप्रशापादौत्तरेयं स्नानदानविवर्जितम् ॥ ५ ॥ पितुर्गतिं निशम्याऽसौ निर्वेदं गतवान् नृपः ॥ पारीक्षितो महाभाग संतप्तो भयविह्वलः ॥ ६ ॥ पप्रच्छाऽथ मुनिं व्यासं गृहागतमनिदितः ॥ नगनागयणस्येमां कथां परमविस्तृताम् ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ स यद्रा निहतो रौद्रो हिरण्यकशिपुर्नृप ॥ अभिपिक्तस्तदा राज्ये प्रह्लादो नाम तत्सुतः ॥ ८ ॥ तस्मिञ्छासति दैत्येन्द्रे देवब्राह्मणपूजके ॥ मखेभूम्यां नृपतयो यजंतः श्रद्धयाऽन्विताः ॥ ९ ॥

ब्राह्मणाश्च तपोधर्मतीर्थयात्राश्च कुर्वते वेश्याश्च स्वस्ववृत्तिस्थाः शूद्राः शुश्रुषणे रताः ॥ १० ॥ नृसिंहेन च पाताले स्थापितः सोऽथ दैत्यराट् ॥ राज्यं चकार तत्रैव प्रजापालनतत्परः ॥ ११ ॥ कदाचिद्भृगुपुत्रोऽथ च्यवनाख्यो महातपाः ॥ जगाम नर्मदां स्नातुं तीर्थं वै व्याहृतीश्वरम् ॥ १२ ॥ रेवां महानदीं दृष्ट्वा ततस्तस्यामवातरत् ॥ उत्तरंतं प्रजग्राह नागो विषभयंकरः ॥ १३ ॥ गृहीतो भयभीतस्तु पाताले मुनि सत्तमः ॥ सस्मार मनसा विष्णुं देवदेवं जनार्दनम् ॥ १४ ॥ संस्मृते पुंडरीकाक्षे निर्विषोऽभून्महोरगः ॥ न प्राप च्यवनो दुःखं नीयमानो रसातलम् ॥ १५ ॥ द्विजिह्वेन मुनित्यक्तो निर्विण्णेनाऽतिशंकिना ॥ मां शपेत मुनि कुद्वस्तापसोऽयं महानिति ॥ १६ ॥ चचार नागकन्याभिः पूजितो मुनि सत्तमः ॥ विवेशाप्यथ नागानां दानवानां महत्पुरम् ॥ १७ ॥ कदाचिद्भृगु पुत्रं तं विचरंतं पुरोत्तमे ॥ ददर्श दैत्यराजोऽसौ प्रह्लादो धर्म वत्सलः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वा तं पूजयामास मुनिं दैत्यपतिस्तदा ॥ पप्रच्छ कारणं किं ते पातालागमने वद ॥ १९ ॥

प्रेषितः पुनः ॥ इतः कार्यं प्रकुर्वीणः प्राप्तवाग्नगरे तव ॥ २१ ॥ विद्धि मां शृगुपुत्रं तं स्वनेत्रं धर्मतत्परम् । मा शंकां कुरु दैत्येन्द्र वासवप्र-
पितस्य वै ॥ २२ ॥ स्नानार्थं नर्मदां प्राप्तः पुण्यतीर्थं नृपोत्तम ॥ नद्यामेवावतीर्णोऽहं गृहीतश्च महाऽहिना ॥ २३ ॥ जातोऽसौ निर्विषः
सर्पो विष्णोः संस्मरणा दिव ॥ मुक्तोऽहं तेन नागेन प्रभावात्स्मरणस्य वै ॥ २४ ॥ अत्राऽऽगतेन राजेन्द्र मयाऽऽप्तं तव दर्शनम् ॥ विष्णु
भक्तोऽसि दैत्येन्द्र तद्रक्तं मां विचिंतय ॥ २५ ॥ व्यास उवाच ॥ तन्निशम्य वधः श्लक्ष्णं हिरण्यकशिपोः सुतः ॥ पप्रच्छ परया प्रीत्या
तीर्थानि विविधानि च ॥ २६ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ पृथिव्यां कानि तीर्थानि पुण्यानि मुनि सत्तम ॥ पाताले च तथाऽऽकाशे तानि नो
वद विस्तरात् ॥ २७ ॥ च्यवन उवाच ॥ मनोवाक्काययुद्धानां राजंस्तीर्थं पदेपदे ॥ तथा मलिनचित्तानां गंगाऽपि कीकटाऽधिका ॥ २८ ॥
प्रथमं चेन्मनः शुद्धं जातं पापविर्वर्जितम् ॥ तदा तीर्थानि सर्वाणि पावनानि भवन्ति वै ॥ २९ ॥
गंगातीरे हि सर्वत्र वसन्ति नगराणि च ॥ ब्रजाश्चेवाकरा ग्रामाः सर्वे खेटातथाऽपरे ॥ ३० ॥ निषादानां निवासाश्च कैवर्तानां तथाऽपरे ॥
हूणवंगखसानां च म्लेच्छानां दैत्यसत्तम ॥ ३१ ॥ पिबन्ति सर्वदा गांगं जलं ब्रह्मोपमं सदा ॥ स्नानं कुर्वन्ति दैत्येन्द्र त्रिकालं स्वेच्छया
जनाः ॥ ३२ ॥ तत्रैकोऽपि विशुद्धात्मा न भवत्येव मारिष ॥ किं फलं तर्हि तीर्थस्य विषयोपहृतात्मसु ॥ ३३ ॥ कारणं मन एवाऽऽत्र
नान्यद्राजन्विचिन्तय ॥ मनः शुद्धिः प्रकर्तव्या सततं शुद्धिमिच्छता ॥ ३४ ॥ तीर्थवासी महापापी भवेत्तत्रान्यवचनात् ॥ तत्रैवाऽऽचरितं
पापमानंत्याय प्रकल्पते ॥ ३५ ॥ यथेन्द्रवारुणं पक्वं मिष्टं नैवोपजायते ॥ भावदुष्टस्तथा तीर्थं कोटिस्नातो न शुध्यति ॥ ३६ ॥ प्रथमं
मनसः शुद्धिः कर्तव्या शुभमिच्छता ॥ शुद्धे मनसि द्रव्यस्य शुद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ३७ ॥ तथैवाऽऽचारशुद्धिः स्यात्ततस्तीर्थं प्रसि-
ध्यति ॥ अन्यथा तु कृतं सर्वं व्यर्थं भवति तत्क्षणात् ॥ ३८ ॥ “हीनवर्णस्य संसर्गं तीर्थं गत्वा सदा त्यजेत्” ॥ भूतानुकंपनं चैव
कर्तव्यं कर्मणा धिया ॥ यदि पृच्छसि राजेन्द्र तीर्थं वक्ष्याम्यनुत्तमम् ॥ ३९ ॥

दे. मा.
॥२२॥

प्रथमं नैमिषं पुण्यं चक्रतीर्थं च पुष्करम् ॥ अन्येषां चैव तीर्थानां संख्या नास्ति महीतले ॥ ४० ॥ पावनानि च स्थानानि बहूनि
नृपसत्तम ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा नैमिषं गंतुमुद्यतः ॥ ४१ ॥ नोदयामास दैत्यान्वे हर्षनिर्भरमानसः ॥ प्रह्लाद उवाच ॥
उत्तिष्ठंतु महाभागा गमिष्यामोऽद्य नैमिषम् ॥ ४२ ॥ द्रक्ष्यामः पुंडरीकाक्षं पीतवाससमच्युतम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ता विष्णुभक्तेन
सर्वे ते दानवास्तदा ॥ ४३ ॥ तेनैव सह पातालान्निर्ययुः परया मुदा ॥ ते समेत्य च दैतेया दानवाश्च महाबलाः ॥ ४४ ॥ नैमिषारण्य
मासाद्य स्नानं चक्रुर्मुदाऽन्विताः ॥ प्रह्लादस्तत्र तीर्थेषु चरन्दैत्यैः समन्वितः ॥ ४५ ॥ सरस्वतीं महापुण्यां ददर्श विमलोदकाम् ॥ तीर्थे
तत्र नृपश्रेष्ठ प्रह्लादस्य महात्मनः ॥ ४६ ॥ मनः प्रसन्नं संजातं स्नात्वा सारस्वते जले ॥ विधिवत्तत्र दैत्येन्द्रः स्नानदानादिकं शुभे ॥ ४७ ॥
चकारातिप्रसन्नात्मा तीर्थे परमपावने ॥ इति श्रीदेवीमा० म० चतुर्थस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ कुर्वस्तीर्थविधिं तत्र
हिरण्यकशिपोःसुतः ॥ न्यग्रोधं सुमहच्छायमपश्यत्पुरतस्तदा ॥ १ ॥

ददर्श बाणानपरात्राणां जातीयकास्तदा ॥ गृध्रपक्षयुतांस्तीव्राञ्छिलाधौतान्महोज्ज्वलान् ॥ २ ॥ चितयामास मनसा यस्येमे विशिखा
स्त्विह ॥ ऋषीणां माश्रमे पुण्ये तीर्थे परमपावने ॥ ३ ॥ एवं चितयताऽनेन कृष्णाजिनधरो मुनी ॥ समुन्नतजटाभारो दृष्टौ धर्मसुतो तदा
॥ ४ ॥ तयोरग्रे धृते शुभ्रे धनुषी लक्षणान्विते ॥ शङ्खमाजगवं चैव तथाऽक्षय्यौ महेषुधी ॥ ५ ॥ ध्यानस्थौ तौ महाभागौ नरनाराय
णावुषी ॥ दृष्ट्वा धर्मसुतो तत्र दैत्यानामधिपस्तदा ॥ ६ ॥ क्रोधरक्तेक्षणस्तौ तु प्रोवाचऽसुरपालकः ॥ किं भवद्भ्यां समारब्धो दंभो धर्म
विनाशनः ॥ ७ ॥ न श्रुतं नैव दृष्टं हि संसारेऽस्मिन्कदाऽपि हि ॥ क तपश्चरणं तीव्रं तथा चापस्य धारणम् ॥ ८ ॥ विरोधोऽयं युगे
चाऽऽद्ये कथं युक्तं कलिप्रियम् ॥ ब्राह्मणस्य तपो युक्तं तत्र किं चापधारणम् ॥ ९ ॥ क जटाधारणं देहे क्वेषुधी च विडम्बनो ॥ धर्म
स्याऽऽचरणं युक्तं युवयोर्दिग्यभावयोः ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा नरः प्रोवाच भारत ॥ का ते चिताऽत्र दैत्येन्द्र
वृथा तपसि चाऽऽवयो ॥ ११ ॥ सामर्थ्येणैव यः कुर्यात्तत्संपद्येत तस्य हि ॥ आवां कार्यद्वये मयं समर्थौ लोकविश्रुतौ ॥ १२ ॥

अ.
०

॥ २३ ॥

विमोहितः ॥ विप्रचक्षो न कर्तव्या प्राणिनाः सुखमाप्नुमिः ॥ १४ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ तापसा मेवमुदीर्यो वृषा वा गर्वमोहितो ॥
मयि तिष्ठति दैत्येद्र धर्मसेतुप्रवर्तके ॥ १५ ॥ न युक्तमेतत्तीर्थेऽस्मिन्न धर्माऽऽचरणं पुनः ॥ का शक्तिस्तव युद्धेऽस्ति दर्शयाऽद्य तपोधन
॥ १६ ॥ ग्यास उवाच ॥ उवाच ॥ तदाऽऽकर्ण्य वचस्तस्य नरस्तं प्रत्युवाच ह ॥ युध्यस्वाऽद्य मया सार्धं यदि ते मतिरीदृशी ॥ १७ ॥
अद्य ते स्फोटयिष्यामि मूर्धानमसुराधम ॥ “युद्धे श्रद्धा न ते पश्चाद्भविष्यति कदाचन” ग्यास उवाच ॥ तन्निशम्य वचस्तस्य दैत्येद्रः
कुपितस्तदा ॥ १८ ॥ प्रह्लादो बलवानत्र प्रतिज्ञामारुरोह सः ॥ येन केनाप्युपायेन जेष्यामि तावुभावपि ॥ १९ ॥ नर नारायणौ दांता
वृषी तपिसमन्वितौ ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा वचनं दैत्यः प्रतिगृह्य शरासनम् ॥ २० ॥ आकृष्य तरसा चापं ज्याशब्दं च चकार
ह ॥ नरोऽपि धनुरादाय शरास्तीव्राञ्छिलाशितान् ॥ २१ ॥ मुमोच बहुशः क्रोधात्प्रह्लादोपरि पार्थिव ॥ २२ ॥

तान्दैत्यराजस्तपनीयपुंस्त्रैश्चिच्छेद बाणेस्तरसा समेत्य ॥ समीक्ष्य छिन्नांश्च नरः स्वसृष्टानन्यान्युमोचाऽऽशुरुषाऽन्वितो वै ॥ २३ ॥
दैत्याऽधिपस्तानपि तीव्रवेगे शिष्टत्वा जघानोरसि तं मुनीन्द्रम् ॥ नरोऽपि तं पञ्चभिराशुगेश्च कुद्धोऽहनदैत्यपतिं बाहु देशे ॥ २४ ॥ सैद्राः
सुरास्तत्र तयोर्हि युद्धं द्रष्टुं विमानैर्गगनस्थिताश्च ॥ नरस्यवीर्यं युधि संस्थितस्य तं तुष्टुदैत्यपतेश्च भूयः ॥ २५ ॥ ववर्ष दैत्याधिप
आत्तचापः शिलीमुखानंबुधरो यथापः ॥ आदाय शार्ङ्गं धनुरप्रमेयं मुमोच बाणाञ्छितहेमपुंस्तान् ॥ २६ ॥ बभूव युद्धं तुमुलं तयोस्तु
जयेषिणौः पार्थिवदेवदैत्ययोः ॥ ववर्षुराकाशपथे स्थितास्ते पुष्पाणि दिव्यानि प्रहृष्टचित्ताः ॥ २७ ॥ चुकोप दैत्याधिपतिर्हरौ स मुमोच
बाणानतितीव्रवेगान् ॥ चिच्छेद तान्धर्मसुतः सुतीक्ष्णैर्धनुर्विमुक्तैर्विशिखैस्तदाऽऽशु ॥ २८ ॥ ततो नारायणं बाणेः प्रह्लादश्चातितर्षितैः
ववर्ष सुस्थितं वीरं धर्मपुत्रं सनातनम् ॥ नारायणोऽपि तं पेरान्मुक्तैर्बाणेः शिलाशितैः ॥ २९ ॥

च.
अ. ९

ततोदाऽतीव पुरतो दैत्यानामधिपं स्थितम् ॥ सन्निपातोऽम्बरे तत्र दिदृक्षुणां बभूव ह ॥३०॥ देवानां दानवानां च कुर्वतां जयघोषणम् ॥
उभयोः शरवर्षणं च्छादिते गगने तदा ॥ ३१ ॥ दिवाऽपि रात्रिसदृशं बभूव तिमिरं महत् ॥ उच्चुः परस्परं देवा दैत्याश्चातीव विस्मिताः
॥ ३२ ॥ अदृष्टपूर्वं युद्धं वै वर्ततेऽद्य सुदारुणम् ॥ देवर्षयोऽथगंधर्वा यक्षकिन्नरपन्नगाः ॥ ३३ ॥ विष्वाधराश्चारणाश्च विस्मयं परमं ययुः ॥
नारदः पर्वतश्चैव प्रेक्षणार्थं स्थितौ मुनी ॥ ३४ ॥ नारदः पर्वतं प्राह नेदृशं चाभवत्पुरा ॥ तारकासुरयुद्धं च तथा वृत्रासुरस्य च ॥ ३५ ॥
मधुकैटभयोर्युद्धं हरिणा चेदृशं कृतम् ॥ प्रह्लादः प्रबलः शूरो यस्मान्नारायणेन च ॥ ३६ ॥ करोति सदृशं युद्धं सिद्धेनाद्भुतकर्मणा ॥
व्यास उवाच ॥ दिने दिने तथा रात्रौ कृत्वा कृत्वा पुनः पुनः ॥ ३७ ॥ चक्रतुः परमं युद्धं तौ तदा दैत्यतापसौ ॥ नारायणस्तु चिच्छेद
प्रह्लादस्य शरासनम् ॥ ३८ ॥ तरसेकेन बाणेन स चाऽन्यद्भनुराददे ॥ नारायणस्तु तरसा मुक्त्वाऽन्यं च शिलीमुखम् ॥ ३९ ॥ तदेव
मध्यतश्चापं चिच्छेद लघुहस्तकः ॥ छिन्नं छिन्नं पुनर्दैत्यो धनुरन्यत्समाददे ॥ ४० ॥
नारायणस्तु चिच्छेदविशिखैराशु कोपितः ॥ छिन्ने धनुषि दैत्येन्द्रः परिघं तु समाददे ॥ ४१ ॥ जघान धर्मजं तूर्णं बाहोर्मध्येऽतिकोपनः ॥
तमायांतं स बलवान्मार्गणेर्नवभिर्मुनिः ॥ ४२ ॥ चिच्छेदपरिघं घोरं दशभिस्तमताडयत् ॥ गदामादाय दैत्येन्द्रः सर्वायसमयीं दृढाम्
॥ ४३ ॥ जानुदेशे जघानाऽऽश्रुदेवं नारायणं रुषा ॥ गदया चापि गिरिवत्संस्थितः स्थिरमानसः ॥ ४४ ॥ धर्मपुत्रोऽतिबलवान्मुमोचाऽऽश्रु
शिलीमुखान् ॥ गदां चिच्छेद भगवांस्तदा दैत्यपतेर्दृढाम् ॥ ४५ ॥ विस्मयं परमं जग्मुः प्रेक्षका गगने स्थिताः ॥ स तु शक्तिं समादाय
प्रह्लादः परवीरहा ॥ ४६ ॥ विलेप तरसा क्रुद्धो बलान्नारायणोरसि ॥ तामापतन्तीं संवीक्ष्य बाणेनैकेन लीलया ॥ ४७ ॥ सप्तधा कृतवानाशु
सप्तभिस्तं जघान ह ॥ दिव्यवर्षसदृशं तु तद्युद्धं परमं तयोः ॥ ४८ ॥ जातं विस्मयदं राजन्सर्वेषां तत्र चाश्रमे ॥ तदाऽऽजगाम तरसा
पीतवासाश्चतुर्भुजः ॥ ४९ ॥ प्रह्लादस्याऽऽश्रमं तत्र जगाम च गदाधरः ॥ चतुर्भुजो रमाकातो रथांगदरपद्मभृत् ॥ ५० ॥

माचव ॥ ५१ ॥ कथं न जितवानिजायदमता तपोस्विनी ॥ संमानस्तु मया दत्तं कृतं पूजं शतं समा ॥ ५२ ॥ सुरार्णा न जितौ
कस्मादिति मे विस्मयो महान् ॥ विष्णुरुवाच ॥ सिद्धाविमो मंदरौ च विस्मयः कोऽत्र मारिष ॥ ५३ ॥ तापसौ न जितात्मानौ नरना
रायणोजितौ ॥ गच्छ त्वं वितलं राजन्कुरु भक्तिं ममाऽचलाम् ॥ ५४ ॥ नाऽऽभ्यां कुरु विरोधं त्वं तापसाभ्यां महामते ॥ व्यास उवाच ॥
इत्याज्ञातो देत्यराजो निर्ययावसुरैः सह ॥ ५५ ॥ नरनारायणौ भूयस्तपोयुक्तौ बभूवतुः ॥ ५६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
चतुर्थस्कंधे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ जनमेजय उवाच ॥ संदेहोऽयं महानत्र पाराशर्यं कथानके ॥ नरनारायणौ शांतौ वैष्णवांश्चै तपोधनौ
॥ १ ॥ तीर्थाश्रयौ सत्त्वयुक्तौ वन्याशनपरौ सदा ॥ धर्मपुत्रौ महात्मानौ तापसौ सत्यसंस्थितौ ॥ २ ॥ कथं रागसमायुक्तौ जातौ युद्धे
परस्परम् ॥ संग्रामं चकतः कस्मात्त्यक्त्वा तपिमनुत्तमाम् ॥ ३ ॥

प्रभादेन समं पूर्णं दिव्यवर्षशतं किल ॥ हित्वा शांतिमुखं युद्धं कृतवंतौ कथं मुनी ॥ ४ ॥ कथं तौ चकतुर्युद्धं प्रभादेन समं मुनी ॥
कथयस्व महाभाग कारणं विग्रहस्य वै ॥ ५ ॥ “कामिनी कनकं कार्यं कारणं विग्रहस्य वै ॥” युद्धबुद्धिः कथं जाता तयोश्च
तद्विरक्तयोः ॥ तथाविधं तपस्तप्तं ताभ्यां च केन हेतुना ॥ ६ ॥ मोहार्थं सुखभोगार्थं स्वर्गार्थं वा परंतप ॥ कृतमत्युत्कटं ताभ्यां तपः
सर्वफलप्रदम् ॥ ७ ॥ मुनिभ्यां शान्तचित्ताभ्यां प्राप्तं किं फलमद्भुतम् ॥ तपसा पीडितो देहः संग्रामेण पुनः पुनः ॥ ८ ॥ दिव्यवर्षशतं
पूर्णं श्रमेण परिपीडितौ ॥ न राज्यार्थे धने वाऽपि न दारेषु गृहेषु च ॥ ९ ॥ किमर्थं तु कृतं युद्धं ताभ्यां तेन महात्मना ॥ निरीहः पुरुषः
कस्मात्प्रकुर्याद्युद्धमीदृशम् ॥ १० ॥ दुःखदं सर्वथा देहे जानन्धर्मं सनातनम् ॥ सुबुद्धिः सुखदानीह कर्माणि कुरुते सदा ॥ ११ ॥ न
दुःखदानि धर्मज्ञ स्थितिरेषा सनातनी ॥ धर्मपुत्रौ हरेरशौ सर्वज्ञौ सर्वभूषितौ ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥२६॥

कृतवंतौ कथं युद्धे दुःखं धर्मविनाशकम् ॥ त्यक्त्वा ततः समाधीतं सुखारामं महत्फलम् ॥ १३ ॥ संयुगं दारुणं कृष्ण नेव मुखोऽपि
वाञ्छति ॥ श्रुतो मया ययातिस्तु च्युतः स्वर्गान्महीपतिः ॥ १४ ॥ अहंकारभवात्पापात्पातितः पृथिवीतले ॥ यज्ञकृद्दानकर्ता च धार्मिकः
पृथिवीपतिः ॥ १५ ॥ शब्दोच्चारणमात्रेण पातितो वज्रपाणिना ॥ अहंकारमृते युद्धं न भवत्येव निश्चयः ॥ १६ ॥ किं फलं तस्य युद्धस्य
मुनेः पुण्यविनाशनम् ॥ व्यास उवाच ॥ राजन्संसारमूलं हि त्रिविधः परिकीर्तितः ॥ १७ ॥ अहंकारस्तु सर्वज्ञैर्मुनिभिर्धर्मेनिश्चये ॥
स कथं मुनिना त्यक्तुं योग्यो देहभृता किल ॥ १८ ॥ कारणेन विना कार्यं न भवत्येव निश्चयः ॥ तपो दानं तथा यज्ञाः सात्त्विका
त्प्रभवन्ति ते ॥ १९ ॥ राजसाद्वा महाभाग तामसात्कलहस्तथा ॥ क्रिया स्वल्पाऽपि राजेंद्र नाहंकारं विना क्वचित् ॥ २० ॥ शुभा वाऽप्य
शुभा वापि प्रभवत्यपि निश्चयः ॥ अहंकाराद्बन्धकारी नान्योऽस्ति जगतीतले ॥ २१ ॥

तेनेदं रचितं विश्वं कथं तद्रहितं भवेत् ॥ ब्रह्मा रुद्रस्तथा विष्णुरहंका रयुतास्त्वमी ॥ २२ ॥ अन्येषां चैव का वार्ता मुनीनां वसुधाधिप ॥
अहंकाराऽऽवृतं विश्वं भ्रमतीदं चराचरम् ॥ २३ ॥ पुनर्जन्म पुनर्मृत्युः सर्वं कर्मवशाऽनुगम् ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याणां संसारेऽस्मिन्महीपते
॥ २४ ॥ रथांगवदसर्वार्थं भ्रमणं सर्वदा स्मृतम् ॥ विष्णोरप्यवताराणां संख्यां जानाति कः पुमान् ॥ २५ ॥ विततेऽस्मिन्स्तु संसार
उत्तमाधमयोनिषु ॥ नारायणो हरिः साक्षान्मात्स्यं वपुरुषाश्रितः ॥ २६ ॥ कामठं सौकरं चैव नारसिंहं च वामनम् ॥ युगेयुगे जगन्नाथो
वासुदेवो जनार्दनः ॥ २७ ॥ अवतारानसंख्याता न्करोति विधियंत्रितः ॥ वैवस्वते महाराज सप्तमे भगवान्हरिः ॥ २८ ॥ मन्वंतरेऽवता
रान्वे चक्रे ताञ्छृणु तत्त्वतः ॥ भृगुशापान्महाराज विष्णुर्वत्तवरः प्रभुः ॥ २९ ॥ अवताराननेकास्तु कृतवानखिलेश्वरः ॥ राजोवाच ॥
सदेहोऽयं महाभाग हृदये मम जायते ॥ ३० ॥ भृगुणा भगवान्विष्णुः कथं शप्तः पितामह ॥ हरिणा च मुनेस्तस्य विप्रियं किं कृतं मुने
॥ ३१ ॥ यद्रोषाद् भृगुणा शप्तो विष्णुर्देवनमस्कृतः ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि भृगोः शापस्य कारणम् ॥ ३२ ॥

च
अ. १०

इते तस्मिन्नुपे राजा प्रहावः समजायत ॥ ३४ ॥ देवान्स पीडयामास प्रहावः शत्रुकर्षणः ॥ संग्रामो ह्यभवद्दोरः शक्रप्रहावयोस्तदा
॥ ३५ ॥ पूर्ण वर्षशतं राज्ञोल्लोकविस्मयकारकम् ॥ देवैर्युद्धं कृतं चोभं प्रहादस्तु पराजितः ॥ ३६ ॥ निर्वैदं परमं प्राप्तो ज्ञात्वा धर्मं सनात
नम् ॥ विरोचनमुतं राज्ये प्रतिष्ठाप्य बलिं नृप ॥ ३७ ॥ जगाम स तपस्तप्तुं पर्वते गंधमादने ॥ प्राप्य राज्यं बलिः श्रीमान्सुरैर्वैरं चकार
ह ॥ ३८ ॥ ततः परस्परं युद्धं जातं परमदारुणम् ॥ ततः सुरैर्जिता दैत्या इद्रेणाऽमिततेजसा ॥ ३९ ॥ विष्णुना च सहायेन राज्यभ्रष्टाः
कृता नृप ॥ ततः पराजिता दैत्याः काव्यस्य शरणं गताः ॥ ४० ॥ किं त्वं न कुरुषे ब्रह्मन्साहाय्यं नः प्रतापवान् ॥ स्थातुं न शक्नुमो
ह्यत्र प्रविशामो रसातलम् ॥ ४१ ॥ यदि त्वं न सहायोऽसि त्रातुं मंत्रविदुस्तम ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तः सोऽब्रवीद्दैत्यान्काव्यः कारु
णिको मुनिः ॥ ४२ ॥ मा भैष्ट धारयिष्यामि तेजसा स्वेन भो सुराः ॥ मन्त्रैस्तथौषधीभिश्च साहाय्यं वः सदैव हि ॥ ४३ ॥

करिष्यामि कृतोत्साहा भवतु विगतज्वराः ॥ व्यास उवाच ॥ ततस्ते निर्भया जाता दैत्याः काव्यस्य संश्रयात् ॥ ४४ ॥ देवैः श्रुतस्तु
वृत्तांतः सर्वैश्चारमुखात्किल ॥ तत्र संमंज्य ते देवाः शक्रेण च परस्परम् ॥ ४५ ॥ मन्त्रं चक्रुः सुसंवित्राः काव्यमन्त्रप्रभावतः ॥ योद्धुं
गच्छामहे तूर्णं यावन्न च्यावयन्ति वै ॥ ४६ ॥ प्रसह्य इत्वा शिष्टास्तु पातालं प्रापयामहे ॥ दैत्याभ्यमुस्ततो देवाः संरुष्टाः शस्त्रपाणयः
॥ ४७ ॥ जग्मुस्तान्विष्णुसहिता दानवान्हरिणोदिताः ॥ बध्यमानास्तु ते दैत्याः संव्रस्ता भयपीडिताः ॥ ४८ ॥ काव्यस्य शरणं जग्मू
रक्ष रक्षेति चाऽब्रुवन् ॥ ताञ्छुक्रः पीडितान्दृष्ट्वा देवैर्दैत्यान्महाबलान् ॥ ४९ ॥ मा भैष्टेति वचः प्राह मन्त्रौषधबलाद्भिः ॥ दृष्ट्वा काव्यं
सुराः सर्वे त्यक्त्वा तान्प्रययुः किल ॥ ५० ॥ इति श्रीदे० म० चतुर्थ स्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ तथा गतेषु देवेषु
काव्यस्तान्प्रत्युवाच ह ॥ ब्रह्मणा पूर्वं मुक्तं यच्छृणुष्व दानवोत्तमाः ॥ १ ॥

विष्णुर्देत्यवधे युक्तो हनिष्यति जनार्दनः ॥ वाराहरूपं संस्थाय हिरण्यको यथा इतः ॥ २ ॥ यथा नृसिंहरूपेण हिरण्यकशिपुर्हतः ॥
तथा सर्वान्कृतोत्साहो हनिष्यति न चाऽन्यथा ॥ ३ ॥ न मे मन्त्रबलं सम्यक्प्रतिभात यथा हरिम् ॥ जेतुं यूयं समर्थाः स्म मया ज्ञाताः
सुरानथ ॥ ४ ॥ तस्मात्कालं प्रतीक्षध्वं कियंतं दानवोत्तमाः ॥ अहमद्य महादेवं मंत्रार्थं प्रव्रजामि वै ॥ ५ ॥ प्राप्य मंत्रान्महादेवादाग
मिष्यामि सांप्रतम् ॥ युष्मभ्यं तान्प्रदास्यामि यथार्थं दानवोत्तमाः ॥ ६ ॥ दैत्या ऊचुः ॥ पराजिताः कथं स्थातुं पृथिव्यां मुनिसत्तम ॥
शक्ता भवामोऽप्यबलास्तावत्कालं प्रतीक्षितुम् ॥ ७ ॥ निहता बलिनः सर्वे केचिच्छिष्टाश्च दानवाः ॥ नाद्य युक्ताश्च संग्रामे स्थातुमेवं
सुखावहाः ॥ ८ ॥ शुक्र उवाच ॥ यावदहं मंत्रविद्या मानयिष्यामि शंकरात् ॥ तावद्भवद्भिः स्थातव्यं तपोयुक्तेः श्रमन्वितैः ॥ ९ ॥
सामदानादयः प्रोक्ता विद्वद्भिः समयोचिताः ॥ देशं कालं बलं वीरिज्ञात्वा शक्तिबलं बुधैः ॥ १० ॥

सेवाऽथ समये कार्या शत्रूणां शुभकाम्यया ॥ स्वशक्त्युपचये काले हंत व्यास्ते मनीषिभिः ॥ ११ ॥ तदद्य विनयं कृत्वा सामपूर्वं छलेन
वै ॥ तिष्ठध्वं स्वनिकेतोषु मदागमनकाक्षया ॥ १२ ॥ प्राप्य मन्त्रान्महादेवादागमिष्यामि दानवाः ॥ युध्यामहे पुनर्देवान्मंत्रमास्थाय वै
बलम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाऽथ भृगुस्तेभ्यो जगाम कृतनिश्चयः ॥ महादेवं महाराज मंत्रार्थं मुनिसत्तमः ॥ १४ ॥ दानवाः प्रेषयामासुः
प्रह्लादं सुरसन्निधौ ॥ सत्यवादिनमप्यग्रं सुराणां प्रत्ययप्रदम् ॥ १५ ॥ प्रह्लादस्तु सुरान्प्राह प्रश्रयावनतो नृपः ॥ असुरैः सहितस्तत्र वचनं
नम्रतायुतम् ॥ १६ ॥ न्यस्तशस्त्रा वयं सर्वे निःसज्जाहास्तथैव च ॥ देवास्ततश्चरिष्यामः संवृता वाल्कलैर्युता ॥ १७ ॥ प्रह्लादस्य वचः
श्रुत्वा सत्याऽभिप्राहृतं तु तत् ॥ ततो देवा न्यवर्तत विज्वरा मुदिताश्च ते ॥ १८ ॥ न्यस्तशस्त्रेषु दैत्येषु विनिवृत्तास्तदा सुराः ॥
विश्रग्धाः स्वगृहान्गत्वा क्रीडासक्ता सुसंस्थिताः ॥ १९ ॥ दैत्यादभं समालम्ब्य तापसास्तपिसंयुताः ॥ कश्यपस्याऽऽश्रमे वासं चक्रुः
काम्याऽऽगमेच्छया ॥ २० ॥

मनसा किं कर्तव्यमतः परम् ॥२३॥ सुरेषु द्रोहबुद्ध्याऽसौ मंत्रार्थमिह सांप्रतम् ॥ प्राप्तः काव्यो बुद्धस्तेषां दैत्यानां विजयाय च ॥२४॥
रक्षणीया मया देवा इति संचित्य शंकरः ॥ बुष्करं व्रतमत्युग्रं तमुवाच महेश्वरः ॥ २५ ॥ पूर्णं वर्षसहस्रं तु कणधूममवाक्छिराः ॥ यदि
पास्यसि भद्रं ते ततो मन्त्रानवाप्स्यसि ॥ २६ ॥ इत्युक्तोऽसौ प्रणम्येशं वाढमित्यब्रवीद्वचः ॥ व्रतं श्राम्यहं देव त्वयाऽऽज्ञप्तः सुरेश्वर
॥ २७ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ता शंकरं काव्यश्चकार व्रतमुत्तमम् ॥ धूमपानरतः शांतो मन्त्रार्थं कृतनिश्चयः ॥ २८ ॥ ततो देवाः
परिज्ञाय काव्यं व्रतरतं तदा ॥ दैत्यान्दंभरतांश्चैव बभूवुर्मव्रतत्पराः ॥ २९ ॥

विचार्य मनसा सर्वे संग्रामायोद्यता नृप ॥ ययुर्धृतायुधास्तत्र यत्र ते दानवोत्तमाः ॥३०॥ तानागतान्समीक्ष्याऽथ सायुधान्दंशितास्तथा ॥
आसंस्ते भय संविग्ना दैत्या देवान्समंततः ॥ ३१ ॥ उत्पेतुः सहसा ते वै सन्नद्धान्भयं कर्शिताः ॥ अश्रुवन्वचनं तथ्यं ते देवान्बलदर्पि
तान् ॥ ३२ ॥ न्यस्तशस्त्रे भयवति आचार्ये व्रतमास्थिते ॥ दत्त्वाऽभयं पुरा देवाः संग्रामात्ता नो जिघांसया ॥ ३३ ॥ सत्यं वः क्व गतं
देवा धर्मश्च श्रुतिनोदितः ॥ न्यस्त शस्त्रा न हंतव्या भीताश्च शरणं गताः ॥३४॥ देवा उचुः ॥ भवद्भिः प्रेषितः काव्यो मंत्रार्थं कुड्केन
च ॥ तपो ज्ञातं हि युष्माकं तेन युध्याम एव हि ॥ ३५ ॥ सप्ता भवंतु युद्धाय संरग्धाः शस्त्रपाणयः ॥ शत्रुश्छिद्रेण हंतव्य एष धर्मः
सनातनः ॥ ३६ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्या विचार्य च परस्परम् ॥ पलायनपराः सर्वे निर्गता भयविह्वलाः ॥ ३७ ॥
शरणं दानवा जग्मुर्भीतास्ते काव्यमातरम् ॥ दृष्ट्वा तानतिसंतप्तान्भयं च ददावथ ॥ ३८ ॥

दे. मा.
॥३०॥

काव्यमातोवाच ॥ न भेतव्यं न भेतव्यं भयं त्यजत दानवाः ॥ मत्सन्निधौ वर्तमानान्न भीर्भवितुमर्हति ॥ ३९ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्याः
स्थितास्तत्र गतव्यथाः ॥ निरायुधाः सभ्रातास्तत्राऽऽश्रमवरेऽसुराः ॥ ४० ॥ देवास्तान्विद्रुतान्वीक्ष्य दानवास्ते पदा नुगाः ॥ अभिजग्मुः
प्रसह्येतानविचार्य बलाबलम् ॥ ४१ ॥ तत्राऽऽगताः सुराः सर्वे हंतुं दैत्यान्समुद्यताः ॥ वारिताः काव्यमात्राऽपि जघ्नुस्तानाश्रमस्थितान्
॥ ४२ ॥ अन्यमानान्सुरेर्दृष्ट्वा काव्यमाताऽतिवेपिता ॥ उवाच सर्वान्सनिद्रास्तपसा वै करोम्यहम् ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा प्रेरिता निद्रा ताना
गत्य पपात च ॥ सेंद्रा निद्रावशं याता देवा मूकवदास्थिताः ॥ ४४ ॥ इंद्रं निद्राजितं दृष्ट्वा दीनं विष्णुभाषत ॥ मां त्वं प्रविश भद्रं ते
त्वां च सुरोत्तम ॥ ४५ ॥ एवमुक्तस्ततो विष्णुं प्रविवेश पुरन्दरः ॥ निर्भयो गतनिद्रश्च बभूव हरिरक्षितः ॥ ४६ ॥ रक्षितं हरिणा दृष्ट्वा
शक्रं तत्र गतव्यथम् ॥ काव्यमाता ततः क्रुद्धा वचनं चेदमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ मघवंस्त्वां भक्षयामि सविष्णुं वै तपो बलात् ॥ पश्यतां सर्व
देवानामीदृशं मे तपोबलम् ॥ ४८ ॥

व्यास उवाच ॥ इत्युक्तौ तु दया देवौ विष्ण्वद्रौ योगविद्यया ॥ अभिभूतौ महात्मानौ स्तब्धौ तौ संबभूवतुः ॥ ४९ ॥ विस्मितास्तु
तदा देवा दृष्ट्वा तावतिबाधितौ ॥ चक्रुः किलकिलाशब्दं ततस्ते दीनमानसाः ॥ ५० ॥ क्रोशमानान्सुरान्दृष्ट्वा विष्णुं प्राह शचीपतिः ॥
विशेषणाभिभूतोऽस्मि त्वत्तोऽहं मधुसूदन ॥ ५१ ॥ जघ्नेनां तरसा विष्णो यावन्नौ न दहेत्प्रभो ॥ तपसा दर्पितां दुष्टां मा विचारय माधव
॥ ५२ ॥ इत्युक्तो भगवान्विष्णुः शक्रेण प्रथितेन च ॥ चक्रं सस्मार तरसाऽपृणां त्यक्त्वाऽप्य माधवः ॥ ५३ ॥ स्मृतमात्रं तु संप्राप्तं चक्रं
विष्णुवशानुगम् ॥ दधार च करे क्रुद्धो वधार्थं शक्रनोदितः ॥ ५४ ॥ गृहीत्वा तत्करे चक्रं शिरश्चिच्छेद रंहसा ॥ हतां दृष्ट्वा तु तांशक्रो
मुदितश्चाभवत्तदा ॥ ५५ ॥ देवाश्चातीव संतुष्टा हरिं जयजयेति च ॥ तुष्टुवु मुदिताः सर्वे संजाता विगतज्वराः ॥ ५६ ॥ इंद्राविष्णु तु
संजातौ तत्क्षणाद्दयव्यथौ ॥ स्त्रीवधाच्छंकमानौ तु भृगोः शापं दुरत्ययम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे एकाद
शोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ७३ ॥ व्यास उवाच ॥ तं दृष्ट्वा तु वधं घोरं चुक्रोध भगवान्भृशुः ॥ वेपमानोऽतिदुःस्वार्तः प्रोवाच मधुसूदनम् ॥ ११ ॥

च
अ. १२

स्मृता मया च शपेत् न तयाऽपि साधुना शत्रुपरात् कथं स्मृतम् ॥ ६ ॥ तामसस्त्वं कथं जातः कृतं कर्मातिभक्तम् ॥ अवश्यं
स्त्री त्वया विष्णो हता कस्मान्निरागसा ॥८॥ शपामि त्वां दुराचारं किमन्यत्प्रकरोमि ते ॥ विष्णुरोऽहं कृतः पाप त्वयाऽहं शक्रकारणात्
॥ ५ ॥ न शपेऽहं तथा शक्रं शपे त्वां मधुसूदन ॥ तदा छलपरोऽसि त्वं कीटयोनिर्दुराशयः ॥ ६ ॥ ये च त्वां सात्त्विकं प्राहुस्ते मूर्खा
मुनयः किल ॥ तामसस्त्वं दुराचारः प्रत्यक्षं मे जनार्दन ॥ ७ ॥ अवतारा मृत्युलोके संतु मच्छापसंभवाः ॥ प्रायो गर्भभवं दुःखं मुंक्ष्व
पापाञ्जनार्दन ॥८॥ व्यास उवाच ॥ ततस्तेनाथशापेन नष्टधर्मै पुनः पुनः ॥ लोकस्य च हितार्थाय जायते मानुषेष्विव ॥९॥ राजोवाच ॥
भृगुभार्या हता तत्र चक्रेणामिततेजसा ॥ गार्हस्थ्यं च पुनस्तस्य कथं जातं महात्मनः ॥ १० ॥

व्यास उवाच ॥ इति शत्वा हरिं रोषात्तदादाय शिरस्त्वरन् ॥ काये संयोज्य तरसा भृगुः प्रोवाच कार्यवित् ॥११॥ अद्य त्वां विष्णुना
देवि हतां संजीवयाम्यहम् ॥ यदि कृत्स्नो मया धर्मो ज्ञायते चरितोऽपि वा ॥१२॥ तेन सत्येन जीवेत यदि सत्यं ब्रवीम्यहम् ॥ पश्यंतु
देवताः सर्वा मम तेजोबलं महत् ॥ १३ ॥ अद्भिस्तां प्रोक्ष्य शीताभिर्जीवयामि तपोबलात् ॥ सत्यं शौचं तथा वेदा यदि मे तपसो
बलम् ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ अद्भिः संप्रोक्षिता देवी सद्यः संजीविता तदा ॥ उत्थिता परमप्रीताभृगोभार्या शुचिस्मिता ॥ १५ ॥
ततस्तां सर्वभूतानि दृष्ट्वा सुप्तोत्थितामिव ॥ साधु साध्विति तं तां तु तुष्टुवुः सर्वतोदिशम् ॥ १६ ॥ एवं संजीविता तेन भृगुणा वरव
णिनी ॥ विस्मयं परमं जग्मुर्देवाः सेंद्रा विलोक्य तत् ॥ १७ ॥ इन्द्रः सुरानथोवाच मुनिना जीविता सती ॥ काव्यस्तप्त्वा तपो घोरं किं
करिष्यति मंत्रवित् ॥१८॥ व्यास उवाच ॥ गता निद्रा सुरेन्द्रस्य देहेऽक्षेममभून्नृप ॥ स्मृत्वा काव्यस्य वृत्तांतं मंत्रार्थमतिदारुणम् ॥१९॥
विमृश्य मनसा शक्रो जयंतीं स्वसुतां तदा ॥ उवाच कन्यां चर्वणीं स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ २० ॥

गच्छ पुत्रि मया दत्ता काव्याय त्वं तपस्विने ॥ समाराध्य तन्वंगि मत्कृते तं वशं कुरु ॥ २१ ॥ उपचारैर्मुनिं तैस्तैः समाराध्य मनः
प्रियैः ॥ भयं मे तरसा गत्वा हर तत्र वराश्रमे ॥ २२ ॥ सा पितुर्वचनं श्रुत्वा तत्रागच्छन्मनोरमा ॥ तमपश्यद्विशालाक्षी पिबंतं धूममाश्रमे
॥ २३ ॥ तस्य देहं समालोक्य स्मृत्वा वाक्यं पितुस्तदा ॥ कदलीदलमादाय वीजयामास तं मुनिम् ॥ २४ ॥ निर्मलं शीतलं वारि
समानीय सुवासितम् ॥ पानाय कल्पयामास भक्त्या परमया लघु ॥ २५ ॥ छायां वस्त्रातपत्रेण भास्करे मध्यगे सति ॥ रचयामास
तन्वंगी स्वयं धर्मे स्थिता सती ॥ २६ ॥ फलान्यानीय दिव्यानि पक्वानि मधुराणि च ॥ मुचोचाग्रे मुनेस्तस्य भक्ष्यार्थं विहितानि च
॥ २७ ॥ कुशाः प्रादेशमात्रा हि हरिताः शुक्लशस्त्रिभाः ॥ दधाराग्रेऽथ पुष्पाणि नित्यकर्मसमृद्धये ॥ २८ ॥ निद्रार्थं कल्पयामास संस्तरं
पल्लवान्वितम् ॥ तस्मिन्मुनौ चाऽऽदरस्था चकार व्यजनं शनैः ॥ २९ ॥ हावभावादिकं किञ्चिद्विकारजननं च तत् ॥ न चकार जयंती
सा शापभीता मुनेस्तदा ॥ ३० ॥

स्तुतिं चकार तन्वंगी गीर्भिस्तस्य महात्मनः ॥ सुभाषिण्यनुकूलाभिः प्रीतिकर्त्रीभिरप्युत ॥ ३१ ॥ प्रबुद्धे जलमादाय दधाराचमनाय च ॥
मनोऽनुकूलं सततं कुर्वती व्यचरत्तदा ॥ ३२ ॥ इन्द्रोऽपि सेवकांस्तत्र प्रेषयामास चातुरः ॥ प्रवृत्तिं ज्ञातुकामो वै मुनेस्तस्य जितात्मनः
॥ ३३ ॥ एवं बहूनि वर्षाणि परिचर्यापराऽभवत् ॥ निर्विकारा जितक्रोधा ब्रह्मचर्यपरा सती ॥ ३४ ॥ पूर्णं वर्षसहस्रे तु परितुष्टो महेश्वरः ॥
वरेण च्छन्दयामास काव्यं प्रीतमना हरः ॥ ३५ ॥ ईश्वर उवाच ॥ यच्च किञ्चिदपि ब्रह्मन्विष्यते भृगुनन्दन ॥ प्रतिपश्यसि यत्सर्वं यच्च
वाच्यं न कस्यचित् ॥ ३६ ॥ सर्वाभिभावकत्वेन भविष्यसि न संशयः ॥ अक्थ्य सर्वभूतानां प्रजेशश्च द्विजोत्तमः ॥ ३७ ॥ व्यास
उवाच ॥ एवं दत्त्वा वराञ्छंभुस्तत्रैवांतरधीयत ॥ काव्यस्तामथ संवीक्ष्य जयंती वाक्यमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ काऽसि कस्यासि सुश्रोणि
बृहि किं ते चिकिर्षितम् ॥ किमर्थमिह संप्राप्ता कार्यं वद वरोरु मे ॥ ३९ ॥ किं वाञ्छसि करोम्यद्य दुष्करं चेत्सुलोचने ॥ प्रीतोऽस्मि
त्वत्कृतेनाद्य वरं वरय सुव्रते ॥ ४० ॥

बृहि यन्मनसेप्सितम् ॥ करोमि सर्वथा भद्रं प्रीतोऽस्मि परिचर्यया ॥३२॥ जयन्त्युवाच ॥ शक्रस्त्याऽहं मुता ब्रह्मन्पित्रा सुभ्यं समर्पिता ॥
जयन्ती नामतश्चाहं जयन्तावरजा मुने ॥ ३३ ॥ सकामाऽस्मि त्वयि विभो वाञ्छितं कुरु मेऽधुना ॥ रंस्ये त्वया महाभाग धर्मतः प्रीति
पूर्वकम् ॥ ३४ ॥ शुक्र उवाच ॥ मया सह त्वं सुश्रोणि दश वर्षाणि भामिनि ॥ सर्वभूतेरदृश्या च रमस्वेह यदृच्छया ॥ ३५ ॥ व्यास
उवाच ॥ एवमुक्त्वा गृहं गत्वा जयन्त्याः पाणिमुद्गहन् ॥ तया सहावसहेभ्यः दश वर्षाणि भार्गवः ॥ ३६ ॥ अदृश्यः सर्वभूतानां मायया
संवृतः प्रभुः ॥ दैत्यास्तमागतं श्रुत्वा कृतार्थं मंत्रसंयुतम् ॥ ३७ ॥ अभिजग्मुर्गृहे तस्य मुदितास्ते दिदृक्षवः ॥ नापश्यन्नममाणं ते
जयन्त्या सह संयुतम् ॥ ३८ ॥ तदा विमनसः सर्वे जाता भग्नोद्यमाश्च ते ॥ चितापरातिदीनाश्च वीक्षमाणाः पुनः पुनः ॥ ३९ ॥ अदृष्ट्वा
तं तु संवृत्तं प्रतिजग्मुर्यथागतम् ॥ स्वगृहान्दैत्यवर्यास्ते चिताविष्टा भयातुराः ॥ ४० ॥

रममाणं तथा ज्ञात्वा शक्रः प्रोवाच तं गुरुम् ॥ बृहस्पतिं महाभागं किं कर्तव्यमितः परम् ॥ ४१ ॥ गच्छाद्य दानवान्ब्रह्मन्मायया त्वं
प्रलोभय ॥ अस्माकं कुरु कार्यं त्वं बुद्ध्या संचित्य मानद ॥ ४२ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं काव्यं रममाणं सुसंवृतम् ॥ ज्ञात्वा तद्रूपमास्थाय
दैत्यान्प्रति ययौ गुरुः ॥ ४३ ॥ गत्वा तत्राऽतिभक्त्याऽसौ दानवान्समुपाह्वयत् ॥ अगातास्तेऽसुराः सर्वे ददृशुः काव्यमग्रतः ॥ ४४ ॥
प्रणम्य संस्थिताः सर्वे काव्यं मत्वाऽतिमोहिताः ॥ न विदुस्ते गुरोर्मायां काव्यरूपविभाविनीम् ॥ ४५ ॥ तानुवाच गुरुः काव्यरूपः
प्रच्छन्नमायया ॥ स्वागतं मम याज्यानां प्राप्तोऽहं वो हिताय वै ॥ ४६ ॥ अहं वो बोधयिष्यामि विद्यां प्राप्ताममायया ॥ तपसा तोषितः
शंभुर्युष्मत्कल्याणहेतवे ॥ ४७ ॥ तच्छ्रुत्वा प्रीतमनसो जातास्ते दानवोत्तमाः ॥ कृतकार्यं गुरुं मत्वा जहृषुस्ते विमोहिताः ॥ ४८ ॥ प्रणमुस्ते
मुदा युक्ता निरातंका गतग्यथाः ॥ देवेभ्यश्च भयं त्यक्त्वा तस्थुः सर्वे निरामयाः ॥ ४९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे
द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥३४॥

अ. १३

राजोवाच ॥ किं कृतं गुरुणा पश्चाद्भृगुरूपेण वर्तता ॥ छलेनैव हि दैत्यानां पौरोहित्येन धीमता ॥ १ ॥ गुरुः पुराणामनिशं सर्वविद्यानिधि
स्तथा ॥ सुतोऽगिरस एवाऽसौ स कथं छलकृन्मुनिः ॥ २ ॥ धर्मशास्त्रेषु सर्वेषु सत्यं धर्मस्य कारणम् ॥ कथितं मुनिभिर्नैन परमात्माऽपि
लभ्यते ॥ ३ ॥ वाचस्पतिस्तथा मिथ्या वक्ता चेद्दानवान्प्रति ॥ कः सत्यवक्ता संसारे भविष्यति गृहाश्रमी ॥ ४ ॥ आहारादधिकं भोज्यं
ब्रह्मांडविभवेऽपि न ॥ तदर्थं मुनयो मिथ्या प्रवर्तते कथं मुने ॥ ५ ॥ शब्दप्रमाणमुच्छेदं शिष्टाभावे गतं न किम् ॥ छलकर्मप्रवृत्ते वाऽपि
गीतत्वं गुरौ कथम् ॥ ६ ॥ देवाः सत्त्वसमुद्भूता राजसा मानवाः स्मृताः ॥ तिर्यचस्तामसाः प्रोक्ता उत्पत्तौ मुनिभिः किल ॥ ७ ॥
अमराणां गुरुः साक्षान्मिथ्यावादी स्वयं यदि ॥ तदा कः सत्यवक्ता स्याद्राजसस्तामसः पुनः ॥ ८ ॥

क्व स्थितिस्तस्य धर्मस्य संदेहोऽयं ममाऽऽत्मनः ॥ का गतिः सर्वजंतूनां मिथ्याभूते जगन्नये ॥ ९ ॥ हरिर्ब्रह्मा शचीकांतस्तथाऽन्ये
सुरसत्तमाः ॥ सर्वे छलविधौ दक्षा मनुष्याणां च का कथा ॥ १० ॥ कामक्रोधाभिसंतप्ता लोभोपहतचेतसः ॥ छले दक्षा सुराः सर्वे
मुनयश्च तपोधनाः ॥ ११ ॥ वसिष्ठो वामदेवश्च विश्वामित्रो गुरुस्तथा ॥ एते पापरताः काऽत्र गतिर्धर्मस्य मानद ॥ १२ ॥ इंद्रोऽग्निश्च
द्रमा वेधाः परदारभिलंपटाः ॥ आर्यत्वं भुवनेष्वेषु स्थितं कुत्र मुने वद ॥ १३ ॥ वचनं कस्य मंतव्यमुपदेशधिया नच ॥ सर्वे लोभाऽभि
भूतास्ते देवाश्च मुनयस्तदा ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ किं विष्णु किंशिवो ब्रह्मा मधवा किं बृहस्पतिः ॥ देहवान्प्रभवत्येव विकारैः संयुतस्तदा
॥ १५ ॥ रागी विष्णुः शिवो रागी ब्रह्माऽपि रागसंयुतः ॥ “रागवान्किमकृत्यं वै न करोति नराधिप ॥” रागवानपि चातुर्याद्विदेह इव
लक्ष्यते ॥ १६ ॥ संप्राप्ते संकटे सोऽपि गुणेः संवाध्यते किल ॥ कारणाद्रहितं कार्यं कथं भवितुमर्हति ॥ १७ ॥

दे. मा.
॥२५॥

अ. १३

नृप ॥ परापेक्षितं विवक्षितं परादानं सर्वं भवति च ॥ २१ ॥ विवक्षितं विवक्षितं स्वकायं सर्वथास्त्वित ॥ कामः कविस्तपो लोभोद्वेगोऽपि
रम्यत्सराः ॥ २० ॥ देहवान्कः परित्यक्तुमीरो भवति तान्धुनः ॥ संसारोऽयं महाराजसदेवविधः स्मृतः ॥ २१ ॥ नाऽन्यथा प्रभवत्येव
शुभाशुभमयः किल ॥ कदाचिद्भगवान्विष्णुस्तपश्चरति दारुणम् ॥ २२ ॥ कदाचिद्विविधान्यहान्वितनोति सुराधिपः ॥ कदाचित्तु रमारं
गरजितः परमेश्वरः ॥ २३ ॥ रमते किल वैकुण्ठे तद्भरास्तरुणो विभुः ॥ कदा चिद्भानवैः सार्वं युद्धं परमादारुणम् ॥ २४ ॥ करोति करुणा
मिधुस्तद्वाणाऽऽपीडितोभृशम् ॥ कदाचिच्चयमाप्नोति देवात्सोऽपि पराजयम् ॥ २५ ॥ सुखदुःखाभिभूतोऽसौ भवत्येव न संशयः ॥ शेषे
शेते कदाचिद्वै योगनिद्रासमावृतः ॥ २६ ॥ काले जागर्ति विश्वात्मा स्वभाव प्रतिबोधितः ॥ शर्वो ब्रह्मा हरिश्चैत इन्द्राद्या ये सुरास्तथा ॥ २७ ॥
मुनयश्च विनिर्माणैः स्वायुषो विचरन्ति हि ॥ निशाऽवसानं संजाते जगत्स्थावरजंगमम् ॥ २८ ॥ म्रियते नात्र संदेहो नृप किञ्चित्कदाऽपि
च ॥ स्वायुषोऽंते पद्मजाद्याः क्षयमृच्छन्ति पार्थिव ॥ २९ ॥ प्रभवन्ति पुनर्विष्णुहरशक्रादयः सुराः ॥ तस्मात्कामादिकान्भावान्देहवा
न्प्रतिपद्यते ॥ ३० ॥ नात्र ते विस्मयः कार्यः कदाचिदपि पार्थिव ॥ संसारोऽयं तु संदिग्धः कामक्रोधादिभिर्नृप ॥ ३१ ॥ दुर्लभस्तद्वि
निर्मुक्तः पुरुषः परमार्थवित् ॥ यो विभर्तीह संसारे सदारात्र करोत्यपि ॥ ३२ ॥ विमुक्तः सर्वं संगेभ्यो विचरत्यविशंकितः ॥ तस्माद्
बृहस्पतेर्भार्या शशिना लंभिता पुनः ॥ ३३ ॥ गुरुणा लंभिता भार्या तथा भ्रातुर्यवीयसः ॥ एवं संसारचक्रेऽस्मिन्नागलोभादिभिर्वृतः
॥ ३४ ॥ गाहस्थ्यं च समास्थाय कथं मुक्तो भवन्नरः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन हित्वा संसारसारताम् ॥ ३५ ॥ आराधयेन्महेशानीं सच्चिदा
नंदरूपिणीम् ॥ तन्मायागुणतश्छन्नं जगदेतच्चराचरम् ॥ ३६ ॥ भ्रमत्युन्मत्तवत्सर्वं मदिरामत्तवन्नृप ॥ तस्या आराधनेनैव गुणान्सर्वा
न्विमृष्ट च ॥ ३७ ॥ मुक्तिं भजेत मतिमान्नान्यः पन्थास्त्वितः परः ॥ आराधिता महेशानीं न यावत्कुरुते कृपाम् ॥ ३८ ॥

दे. मा.
॥३६॥

तावद्भवेत्सुखं कस्मात्कोऽन्योऽस्ति दयया युतः ॥ करुणासागरामेतां भजेत्तस्मादमायया ॥ ३९ ॥ यस्यास्तु भजनेनैव जीवन्मुक्तत्व
मश्नुते ॥ मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य सेविता न महेश्वरी ॥ ४० ॥ निश्रेणिकाप्राप्तपतिता अध इत्येव विद्महे ॥ अहंकाराऽऽवृतं विश्वं गुणत्र
यसमन्वितम् ॥ ४१ ॥ असत्येनापि संबद्धं मुच्यते कथमन्यथा ॥ हित्वा सर्वं ततः सर्वैः संसेव्या भुवनेश्वरी ॥ ४२ ॥ राजोवाच ॥ किं कृतं
गुरुणा तत्र काव्यरूपधरेण च ॥ कदा शुक्रः समायातस्तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ ४३ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि यत्कृतं गुरुणा
तदा ॥ कृत्वा काव्यस्वरूपं च प्रच्छन्नेन महात्मना ॥ ४४ ॥ गुरुणा बोधिता दैत्या मत्वा काव्यं स्वकं गुरुम् ॥ विश्वासं परमं कृत्वा
बभूवुस्तन्मयास्तदा ॥ ४५ ॥ विद्यार्थं शरणं प्राप्ता भृगुं मत्वाऽतिमो हिताः ॥ गुरुणा विप्रं लब्धास्ते लोभात्को वा न मुह्यति ॥ ४६ ॥ दश
वर्षात्मके काले संपूर्णसमये तदा ॥ जयंत्या सह क्रीडित्वा काव्यो याज्यान्चितयत् ॥ ४७ ॥ आज्ञया मम मार्गं ते पश्यंतः संस्थिताः
किल ॥ गत्वा तान्वै प्रपश्येऽहं याज्यान्तिभयातुरान् ॥ ४८ ॥

मादेवेभ्यो भयं तेषां मद्भक्तानां भवेदिति ॥ संचित्य बुद्धिमास्थाय जयंतीं प्रत्युवाच ह ॥ ४९ ॥ देवानेवोपसंयांति पुत्रा मे चारुलोचने ॥
समयस्तेऽद्य संपूर्णो जातोऽयं दशवार्षिकः ॥ ५० ॥ तस्माद्गच्छाम्यहं देवि द्रष्टुं याज्यान्सुमध्यमे ॥ पुनरेवाऽऽगमिष्यामि तवांतिकमनु
द्रुतः ॥ ५१ ॥ तथेति तमुवाचाऽथ जयंती धर्मवित्तमा ॥ यथेष्टं गच्छ धर्मज्ञ न ते धर्मं विलोपये ॥ ५२ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं काव्यो जगाम
त्वरितस्ततः ॥ अपश्यद्दानवानां स पार्श्वे वाचस्पतिं तदा ॥ ५३ ॥ छद्मरूपधरं सौम्यं बोधयंतं छलेन तान् ॥ जैनं धर्मं कृतं स्वेन यज्ञानि
दापरं तथा ॥ ५४ ॥ भो देवरिपवः सत्यं ब्रवीमिभवतां हितम् ॥ अहिंसा परमो धर्मोऽहंतव्या ह्याततायिनः ॥ ५५ ॥ द्विजैर्भोगरतैर्वेदि
दाशितं हिंसनं पशोः ॥ जिह्वास्वादपरैः काममहिंसेव परा मता ॥ ५६ ॥ एवं विधानि वाक्यानि वेदशास्त्रपराणि च ॥ भुवाणं गुरुमाकर्ण्य
विस्मितोऽसौ भृगोः सुतः ॥ ५७ ॥ चिंतयामास मनसा मम द्वेष्यो गुरुः किल ॥ वंचिताः किल धूर्तेन याज्या मे नात्र संशयः ॥ ५८ ॥

अ. १३

दे. मा.

॥ ३ ७ ॥

अ. १४

॥ ६१ ॥ शैलूषवेष्टितं सर्वं परिगृह्य द्विजोत्तमः ॥ वंचयत्यति संमुढान्दैत्यान्याज्यान्भ्रमाप्यसौ ॥ ६२ ॥ इति श्रीदि० म० चतुर्थस्कंधे
त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचित्य मनसा तानुवाच हसन्निव ॥ वंचिता मत्स्वरूपेण दैत्याः किं गुरुणा किल ॥ १॥
अहं काव्यो गुरुश्चाऽयं देवकार्यप्रसादकः ॥ अनेन वंचिता यूयं मद्याज्या नात्र संशयः ॥ २ ॥ मा श्रद्धध्वं वचोऽस्याऽऽयां दाभिकोऽयं
मदा कृतिः ॥ अनुगच्छत मां याज्यास्त्यजतेन बृहस्पतिम् ॥ ३ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य दृष्ट्वा तौ संदशौ पुनः ॥ विस्मयं परमं जग्मुः
काव्योऽयमिति निश्चिताः ॥ ४ ॥ स तान्वीक्ष्य सुसंभ्रान्तान्गुरुर्वाक्यमुवाच ह ॥ गुरुर्वो वंचयत्येव मद्रूपोऽयं बृहस्पतिः ॥ ५ ॥
प्राप्तो वंचयितुं युष्मान्देवकार्यार्थसिद्धये ॥ मा विश्वासं वचस्यस्य कुरुध्वं दैत्यसत्तमाः ॥ ६ ॥ प्राप्ता विद्या मया शंभोर्युष्मान्, ध्याप
यामि ताम् ॥ देवभ्यो विजयं नूनं करिष्यामि न संशयः ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं काव्यंरूपधरस्य ते ॥ निश्वासं परमं जग्मुः
काव्योऽयमिति निश्चयात् ॥ ८ ॥ काव्येन बहुधा तत्र बोधिताः किल दानवाः ॥ बुबुधुर्न गुरोर्मायामोहिताः काल पर्ययात् ॥ ९ ॥ एवं
ते निश्चयं कृत्वा ततो भार्गवमब्रुवन् ॥ अयं गुरुर्नो धर्मात्मा बुद्धिदश्च हिते रतः ॥ १० ॥ दशवर्षाणि सततमयं नःशास्ति भार्गवः ॥
गच्छ त्वं कुहको भासि नाऽस्माकं गुरुरप्युत ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वा भार्गवं मूढा निर्भर्त्स्य च पुनः पुनः ॥ जगृहुस्तं गुरुं प्रीत्या प्रणिपत्या
ऽभिवाद्य च ॥ १२ ॥ काव्यस्तु तन्मयान्दृष्ट्वा चुकोपाऽथ शशाप च ॥ दैत्यान्विबोधि तान्मत्वा गुरुणा चातिवंचितान् ॥ १३ ॥
यस्मान्मया बोधिता वै श्लीयुर्न च मे वचः ॥ तस्मात्प्रनष्टसंज्ञा वै पराभवमवाप्स्यथ ॥ १४ ॥ मदवज्ञाफलं कामं स्वल्पे काले ह्यवा
प्स्यथ ॥ तदाऽस्य कपटं सर्वं परिज्ञातं भविष्यति ॥ १५ ॥

दे. मा.
॥३८॥

व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽसौ जगामाऽऽशु भार्गवः क्रोधसंयुतः ॥ बृहस्पतिर्मुदं प्राप्य तस्थौ तत्र समाहितः ॥ १६ ॥ ततः शप्तान्गुरु
ज्ञात्वा दैत्यांस्तान्भार्गवेण हि ॥ जगाम तरसा त्यक्त्वा स्वरूपं स्वं विधाय च ॥ १७ ॥ गत्वोवाच तदा शक्रं कृतं कार्यं मया ध्रुवम् ॥
शप्ताः शुक्रेण ते दैत्या मया त्यक्ताः पुनः पुनः ॥ १८ ॥ निराधाराः कृता नूनं यतध्वं सुरसत्तमाः ॥ संग्रामार्थं महाभाग शापदग्धा मया
कृताः ॥ १९ ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं मघवा मुदमाप्तवान् ॥ जहृषुश्च सुराः सर्वे प्रतिपूज्य बृहस्पतिम् ॥ २० ॥ संग्रामाय मतिं चक्रुः
संविचार्य मिथः पुनः ॥ निर्ययुर्मिलिता सर्वे दानवाऽभिमुखाः सुराः ॥ २१ ॥ सुरान्समुद्यताञ्ज्ञात्वा कृतोद्योगान्महाबलान् ॥ अंतर्हितं
गुरुं चैव बभूवुश्चितयाऽन्विताः ॥ २२ ॥ परस्परमथोचुस्ते मोहितास्तस्य मायया ॥ संप्रसाद्यो महात्मा च यातोऽसौ रूष्टमानसः ॥ २३ ॥
वंचयित्वा गतः पापो गुरुः कपटपंडितः ॥ भ्रातृस्त्रीलंभनः प्रायो मलिनोऽतुर्बहिः शुचिः ॥ २४ ॥
किं कुर्मः क्व च गच्छामः कथं काव्यं प्रकोपितम् ॥ कूर्वीमहि सहायार्थं प्रसन्नं दृष्टमानसम् ॥ २५ ॥ इति संचित्य ते सर्वे मिलिता
भयकंपिताः ॥ प्रह्लादं पुरतः कृत्वा जग्मुस्ते भार्गवं पुनः ॥ २६ ॥ प्रणेषुश्चरणौ तस्य मुनेर्मौनभृतस्तदा ॥ भार्गवस्तानुवाचाथ रोषसर
क्कलोचनः ॥ २७ ॥ मया प्रवोधिता यूयं मोहिता गुरुमायया ॥ न गृहीतं वचो योग्यं तदा याज्या हितं शुचि ॥ २८ ॥ तदाऽवगणितश्चाहं
भवद्भिस्तद्दशं गतेः ॥ प्राप्तं नूनं मदोन्मत्तैर्ममाऽवमानजं फलम् ॥ २९ ॥ तत्र गच्छत सद्गृष्टा यत्रासौ कपटाकृतिः ॥ वंचकः सुरकार्यार्थी
नाहं तद्दद्धि वंचकः ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ एवं ब्रुवतं शुक्रं तु वाक्यं संदिग्धया गिरा ॥ प्रह्लादस्तं तदोवाच गृहीत्वा चरणौ ततः
॥ ३१ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ भार्गवाऽद्य समायातान्याज्यानस्मास्तथाऽऽतुरान् ॥ त्यक्तुं नाहंसि सर्वज्ञ त्वद्धितास्तनयान्दि नः ॥ ३२ ॥
गते त्वयि तु मंत्रार्थं शैलूपेण दुरात्मना ॥ त्वद्वेषमधुराऽऽलापैर्वयं तेनप्रवंचिताः ॥ ३३ ॥ अज्ञानकृतदोषेण नैव कुप्यति शान्तिमान् ॥
सर्वज्ञस्त्वं विजानासि चित्तं नः प्रवणं त्वयि ॥ ३४ ॥

कुरु सुव्रत ॥ ३७ ॥ यदि न त्यजसि क्रोधं त्यजस्यस्मान्मुहुःखितान् ॥ त्वया त्यक्ता महाभाग गमिष्यामो रसातलम् ॥ ३८ ॥
 न्यास उवाच ॥ प्रह्लादस्य वचः श्रुत्वा भार्गवो ज्ञानचक्षुषा ॥ विलोक्य सुमना भूत्वा तातुवाच इसन्निव ॥ ३९ ॥ न भेतव्यं न गंतव्यं
 दानवा वा रसातलम् ॥ रक्षयिष्यामि वो याज्यान्मन्त्रैरवितथैः किल ॥ ४० ॥ हितं सत्यं ब्रवीम्यद्य शृणुध्वं तत्तुनिश्चयम् ॥ वचनं मम
 धर्मज्ञाः श्रुतं यद्ब्रह्मणः पुरा ॥ ४१ ॥ अवश्यंभाविनो भावाः प्रभवन्ति शुभाऽशुभाः ॥ देवं न चाऽन्यथा कर्तुं क्षमः कोऽपि धरातले
 ॥ ४२ ॥ अद्य मंदबला यूयं कालयोगादसंशयम् ॥ देवैर्जिताः सकृच्चाऽपि पातालं प्रतिपत्स्यथ ॥ ४३ ॥ प्राप्तः पर्यायकालो वै इति
 ब्रह्माऽभ्यभाषत ॥ भुक्तं राज्यं भवद्भिश्च पूर्णं सर्वं समृद्धिमत् ॥ ४४ ॥

युगानि दश पूर्णानि देवानाकम्य मूर्धनि ॥ देवयोगाच्च युस्माभिर्भुक्तं त्रैलोक्यमूर्जितम् ॥ ४५ ॥ सार्वणिके मनौ राज्यं पुनस्तत्तु
 भविष्यति ॥ पौत्रस्त्रैलोक्यं विजयी राज्यंप्राप्स्यति ते बलिः ॥ ४६ ॥ यदा वामनरूपेण हृतं देवेन विष्णुना ॥ तदेव च भवत्पौत्रः प्रोक्तो
 देवेन जिष्णुना ॥ ४७ ॥ हृतं येन बले राज्यं देववांछार्थं सिद्धये ॥ त्वमिन्द्रो भविता चाग्रे स्थिते सार्वणिके मनौ ॥ ४८ ॥ भार्गव उवाच ॥
 इत्युक्तो हरिणा पौत्रस्तव प्रह्लाद सांप्रतम् ॥ अदृश्यः सर्वभूतानां गुप्तश्चरति भीतवत् ॥ ४९ ॥ एकदा वासवेनासौ बलिर्गर्दभरूपभाक् ॥
 शून्ये गृहे स्थितः कामं भयभीतः शतक्रतो ॥ ५० ॥ पृष्टश्च बहुधा तेन वासवेन बलिस्तदा ॥ किमर्थं गर्दभं रूपं कृतवान्देत्यपुंगव
 ॥ ५१ ॥ भोक्ता त्वं सर्वलोकस्य दैत्यानां च प्रशासिता ॥ “ न लज्जा स्वरूपेण तव राक्षससत्तम ॥ ” तस्य तद्वचनं श्रुत्वा दैत्यगजो
 बलिस्तदा ॥ ५२ ॥ प्रोवाच वचनं शक्रं कोऽत्र शोकः शतक्रतो ॥ यथा विष्णुर्महातेजा मत्स्यकच्छपतां गतः ॥ ५३ ॥ तथाऽहं स्वरूपेण
 संस्थितः कालयोगतः ॥ यथा त्वं कमले लीनः संस्थितो ब्रह्महत्याया ॥ ५४ ॥

पीडितश्च तथा ह्यथ स्थितोऽहं खरूपधृक् ॥ देवाधीनस्य किं दुःखं किं सुखं पाकज्ञासन ॥ ५५ ॥ कालः करोति वै नूनं यदिच्छति
यथा तथा ॥ भार्गव उवाच ॥ इति तौ बलिदेवेशौ कृत्वा संविदमुत्तमाम् ॥ ५६ ॥ प्रबोधं प्रापतुः कामं यथास्थानं च जग्मतुः ॥
इत्येतसे समारूयाता मया देवबलिष्ठता ॥ ५७ ॥ देवाधीनं जगत्सर्वं सदेवासुरमानुषम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे
चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा भार्गवस्य महात्मनः ॥ प्रह्लादस्तु सुसंहृष्टो बभूव नृपनंदनः ॥ १ ॥
ज्ञात्वा देवं बलिष्ठं च प्रह्लादस्तानुवाच ह ॥ कृतेऽपि युद्धे न जयो भविष्यति कदाचन ॥ २ ॥ तदा ते जयिनः प्रोचुर्दानवा मदगर्विताः
संग्रामस्तु प्रकर्तव्यो देवं किं न विदामहे ॥ ३ ॥ निरुद्यमानां देवं हि प्रधानमसुराधिप ॥ केन दृष्टं क वा दृष्टं कीदृशं केन निर्मितम् ॥ ४ ॥
तस्माद्युद्धं करिष्यामो बलमास्थाय सांप्रतम् ॥ भवाग्रे दैत्यवर्यं त्वं सर्वज्ञोऽसि महामते ॥ ५ ॥
इत्युक्तस्तैस्तदा राजन्प्रह्लादः प्रबलारिहा सेनानीश्च तदाभूत्वा देवान्युद्धे समाह्वयत् ॥ ६ ॥ तेऽपि तत्रासुरान्दृष्ट्वा संग्रामे समुपस्थितान् ॥
सर्वे संभृतसंभारा देवा स्तान्समयोधयन् ॥ ७ ॥ संग्रामस्तु तदा घोरः शकप्रह्लादयोर्भवत् ॥ पूर्णं वर्षशते तत्र मुनीनां विस्मयावहः
॥ ८ ॥ वर्तमाने महायुद्धे शुक्रेण प्रतिपालिताः ॥ जयमाप्नुस्तदा दैत्याः प्रह्लादप्रमुखा नृप ॥ ९ ॥ तदेवैन्द्रो गुरोर्वाक्यात्सर्वेषुः स्वपिनाशिनीम् ॥
सस्मार मनसा देवीं मुक्तिदां परमां शिवाम् ॥ १० ॥ इन्द्र उवाच ॥ जयदेवि महामाये शूल धारिणि चांबिके ॥ शंखचक्रगदापद्म खड्ग
स्तेऽभयप्रदे ॥ ११ ॥ नमस्ते भुवनेशानि शक्तिदर्शननायिके ॥ दशतत्त्वात्मिके मातमहाविंदुस्वरूपिणि ॥ १२ ॥ महाकुण्डलिनीरूपे
सच्चिदानंदरूपिणि ॥ प्राणाऽग्निहोत्रविद्ये ते नमो दीपशिखात्मिके ॥ १३ ॥ पंचकोशांतरगते पुच्छत्रयस्वरूपिणि ॥ आनंदकलिके मातः
सर्वोपनिषदार्चिते ॥ १४ ॥

संसारवारिधिजलं प्रतरंति संतः ॥१६॥ त्वं देवि विश्वं जननि प्रथितप्रभाषा संरक्ष णार्यमुदिताऽऽतिहरप्रतापा ॥ संहर्तुमेवखिलं किलका
लरूपा को वेसि तैऽव चरितं ननु मंदबुद्धिः ॥ १७ ॥ ब्रह्मा हरश्च हरिदशरथो हरिश्च इन्द्रो यमोऽप्य वरुणोऽग्निसमीरणौ च ॥ ज्ञातुं क्षमा
न मुनयोऽपि महानुभावा यस्याः प्रभावमतुलं निगमाऽऽगमाश्च ॥ १८ ॥ धन्यास्त एव तव भक्तिपरा महातः संसारदुःखरहिताः सुखसि
धुमन्नाः ॥ ये भक्तिभावरहिता न कदाऽपि दुःखाभोगिं जनिक्षयतरंगसुमे तरंति ॥ १९ ॥ ये वीज्यमानाः सितचामरैश्च क्रीडन्ति धन्याः
शिविकाधिरूढाः ॥ तेः पूजिता त्वं किल पूर्वदेहे नानोपहारैरिति चिंतयामि ॥ २० ॥

ये पूज्यमाना वरवारणस्था विलासिनीवृंदविलासयुक्ताः ॥ सामंतकेशोपनतैर्व्रजंति मन्ये हितैस्त्वं किल पूजिताऽसि ॥२१॥ व्यास उवाच ॥
एवं स्तुता मधवता देवी विश्वेश्वरी तदा ॥ प्रादुर्बभूव तरसा सिंहारूढा चतुर्भुजा ॥ २२ ॥ शंखचक्रगदापद्मान्विभ्रती चारूलोचना ॥
रक्तांबरधरा देवी दिव्यमाल्यविभूषिणा ॥२३॥ तानुवाच सुरान्देवी प्रसन्नवदना गिरा ॥ भयं त्यजंतु भो देवाः शं विधास्ये किलाऽधुना
॥ २४ ॥ इत्युक्त्वा सा तदा देवी सिंहाऽऽरूढाऽतिमुन्दरी ॥ जगाम तरसा तत्र यत्र दैत्या मदान्विताः ॥ २५ ॥ प्रह्लादप्रमुखाः सर्वे दृष्ट्वा
देवीं पुरः स्थिताम् ॥ ऊचुः परस्परं भीताः किं कर्तव्यमितस्तदा ॥ २६ ॥ देवं नारायणं चाऽत्र संप्राप्ता चंडिका किल ॥ महिषांतर्कग
नूनं चण्डमुण्डविनाशिनी ॥ २७ ॥ निहनिष्यति नः सर्वानंबिका नाऽत्र संशयः ॥ वक्रहृष्ट्या यया पूर्वं निहतौ मधुकैटभौ ॥ २८ ॥ एवं
चिताऽतुरान्वाक्ष्य प्रह्लादस्तानुवाच ह ॥ योध्व्यं नाऽथ गंतव्यं पलाय्य दानवोत्तमाः ॥ २९ ॥

नमुचिस्तानुवाचाऽथ पलायनपरानिह ॥ हनिष्यति जगन्माता रुषिता किल हे तिभिः ॥३०॥ तथा कुरु महाभाग यथादुःखं न जायते ॥
 ब्रजामोऽथैव पातालं तांस्तुत्वा तदनुज्ञया ॥ ३१ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ स्तौमि देवीं महामायां सृष्टिस्थित्यंतकारिणीम् ॥ सर्वेषां जननीं
 शक्तिभक्तानामभयंकरीम् ॥ ३२ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा विष्णुभक्तस्तु प्रह्लादः परमार्थवित् ॥ तुष्टाव जगतां धात्रीं कृतांजलि
 पुटस्तदा ॥ ३३ ॥ मालासर्पवदाभाति यस्यां सर्वं चराचरम् ॥ सर्वाधिष्ठानरूपायै तस्यै ह्रीमूर्तये नमः ॥ ३४ ॥ त्वत्तः सर्वमिदं विश्वं
 स्थावरं जङ्गमं तथा ॥ अन्ये निमित्तमात्रास्ते कर्तारस्तव निर्मिताः ॥ ३५ ॥ नमो देवि महामाये सर्वेषां जननी स्मृता ॥ को भेदस्तव
 देवेषु दैत्येषु स्वकृतेषु च ॥ ३६ ॥ मातुः पुत्रेषु को भेदोऽप्यशुभेषु शुभेषु च ॥ तथैव देवेष्वस्मासु न कर्तव्यस्त्वयाऽधुना ॥ ३७ ॥
 यादृशास्तादृशा माताः सुतास्ते दानवाः किल ॥ यतस्त्वं विश्वजननी पुराणेषु प्रकीर्तिता ॥ ३८ ॥

तेऽपि स्वार्थपरा नूनं तथैव वयमप्युत ॥ नांतरं दैत्य सुरयोर्भेदोऽयं मोहसंभवः ॥ ३९ ॥ धनदारादिभोगेषु वयं सक्ता दिवानिशम् ॥
 तथैव देवा देवेशि को भेदोऽसुरदेवयोः ॥ ४० ॥ तेऽपि कश्यपदायादा वयं तत्संभवाः किल ॥ कुतो विरोधसंभूतिर्जाता मातस्तवाऽधुना
 ॥ ४१ ॥ न तथा विहितं मातस्त्वयि सर्वं समुद्भवे ॥ साम्यतैव त्वया स्थाप्या देवेष्वस्मासु चैव हि ॥ ४२ ॥ गुणव्यतिकरात्सर्वे समुत्पन्नाः
 सुरासुराः ॥ गुणान्विता भवेयुस्ते कामं देह भृतोऽमराः ॥ ४३ ॥ कामः क्रोधश्च लोभश्च सर्वदेहेषु संस्थिताः ॥ वर्तते सर्वदा तस्मात्कोऽपि
 रोधी भवेन्ननः ॥ ४४ ॥ त्वया मिथो विरोधोऽयं कल्पितः किल कौतुकात् ॥ मन्यामहे विभेदेन नूनं युद्धदिदृक्षया ॥ ४५ ॥ अन्यथा खलु
 भ्रातॄणां विरोधः कीदृशोऽनघे ॥ त्वं चेन्नेच्छसि चामुडे वीक्षितुं कलहं किल ॥ ४६ ॥ जानामि धर्मं धर्मज्ञे वेद्मि चाऽहं शतक्रतुम् ॥
 तथाऽपि कलहोऽस्माकं भोगार्थं देवि सर्वदा ॥ ४७ ॥ एकः कोऽपि न शास्ताऽस्ति संसारे त्वां विनाऽबिके ॥ स्पृहावतस्तु कः कर्तुं
 क्षमते वचनं बुधः ॥ ४८ ॥

देवाऽसुरैर्यः सिधुमायताः समयः कथितः ॥ विष्णुना विरताः ॥ ५० ॥ ऐरावतस्तथेद्रेण पारिजातोऽथ कामधुकः ॥ उच्चैःश्रवाः सुरैः सर्वे गृहीतं
जगद्गुरुः ॥ तेन लक्ष्मीः स्वयं लोभाद् गृहीताऽमरसुंदरी ॥ ५० ॥ ऐरावतस्तथेद्रेण पारिजातोऽथ कामधुकः ॥ उच्चैःश्रवाः सुरैः सर्वे गृहीतं
वैष्णवच्छया ॥ ५१ ॥ अनयं तादृशं कृत्वा जाता देवास्तु साधवः ॥ “अन्यायिनः सुरा नूनं पश्य त्वं धर्मलक्षणम्” ॥ संस्थापिताः
सुरा नूनं विष्णुना बहुमानिना ॥ ५२ ॥ नूनं देव्याः पराभूवन्पश्य त्वं धर्मलक्षणम् ॥ कः धर्मः कीदृशो धर्मः कः कार्यं कः च साधुता
॥ ५३ ॥ कथयामि च कस्याऽप्येसिद्धे मर्मासिकं मतम् ॥ तार्किका युक्तिवादज्ञा विधिज्ञा वेदवादकाः ॥ ५४ ॥ उक्ताः सकर्तृकं विश्वं
विवदन्ते जडात्मकाः ॥ कर्ता भवति चेदस्मिन्संसारे वितते किल ॥ ५५ ॥ विरोधः कीदृशस्तत्र चैककर्मणि वै मिथः ॥ वेदे नैकमतिः
कस्माच्छास्त्रेष्वपि तथा पुनः ॥ ५६ ॥

नैकवाक्यं वचस्तेषामपि वेदविदां पुनः ॥ यतः स्वार्थपरं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ५७ ॥ निःस्पृहः कोऽपि संसारे न भवेन्न भवि
ष्यति ॥ शशिनाऽथ गुरोर्भार्या हता ज्ञात्वा बलादपि ॥ ५८ ॥ गौतमस्य तथेद्रेण जानता धर्मनिश्चयम् ॥ गुरुणाऽनुजभार्या च भुक्ता
गर्भवती बलात् ॥ ५९ ॥ शप्तो गर्भगतो बालः कृतश्चांधस्तथा पुनः ॥ विष्णुना च शिरश्छिन्नं राहोश्चक्रेण वै बलात् ॥ ६० ॥ अपराधं
विना कामं तदा सत्त्ववतांऽविके ॥ पौत्रो धर्मवतां शूरः सत्यव्रतपरायणः ॥ ६१ ॥ यज्वा दानपतिः शांतः सर्वज्ञः सर्वपूजकः ॥ कृत्वाऽथ
वामनं रूपं हरिणा छलवेदिना ॥ ६२ ॥ वंचितोऽसौ बलिः सर्वं हतं राज्यं पुरा किल ॥ तथाऽपि देवान्धर्मस्थान्प्रवदन्ति मनीषिणः
॥ ६३ ॥ वदन्ति चाटुवादांश्च धर्मवादाञ्जनं गताः ॥ एवं ज्ञात्वा जगन्मातर्यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ६४ ॥ शरणा दानवाः सर्वे जहि वा रक्ष
वा पुनः ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ सर्वे गच्छन् पातालं तत्र वासं यथेप्सितम् ॥ ६५ ॥ कुरुध्वं दानवाः सर्वे निर्भया गतमन्यवः ॥ कालः
प्रतीक्ष्यो युष्माभिः कारणं स शुभेशुभे ॥ ६६ ॥

सुनिर्वेदपराणां हि सुखं सर्वत्र सर्वदा ॥ त्रैलोक्यस्य च राज्येऽपि न सुखं लोभचे तसाम् ॥ ६७ ॥ कृतेऽपि न सुखं पूर्णं सस्पृहाणां
फलरपि ॥ तस्मात्त्यक्त्वा महीमेतां प्रयांत्वद्य महीतलम् ॥ ६८ ॥ ममाऽऽज्ञां पुरतः कृत्वा सर्वे विगतकल्मषाः ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छुत्वा
वचनं देव्यास्तथेत्युक्त्वा रसातलम् ॥ ६९ ॥ प्रणम्य दानवाः सर्वे गताः शक्त्याऽभिरक्षिताः ॥ अंतर्दधे ततो देवीः देवाः स्वभुवनं गता
॥ ७० ॥ त्यक्त्वा वैरं स्थिताः सर्वे ते तदा देवदानवाः ॥ एतदाख्यानमखिलं यः शृणोति वदत्यथ ॥ ७१ ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्तः प्रयानि
पदमुत्तमम् ॥ ७२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कन्धे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ जनमेजय उवाच ॥ भृगुशापान्मुनिश्चष्ट हंग्रुत
कमेणः ॥ अवताराः कथं जाताः कस्मिन्मन्वन्तरे विभो ॥ १ ॥ विस्तराद्ब्रू धर्मज्ञ अवतारकथां हरेः ॥ पाप नाशकरीं ब्रह्मन्दुनां
सर्वसुखावहाम् ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि अवतारान्हर्ग्यथा ॥ यस्मिन्मन्वन्तरे जाता युगे यस्मिन्नगधिप ॥ ३ ॥
येन रूपेण यत्कार्यं कृतं नागयणेन वै ॥ तत्सर्वं नृपवक्ष्यामि संक्षेपेण तवाऽधुना ॥ ४ ॥

धर्मस्यैवाऽवतारेऽभूच्चाक्षुपेमनुसंभवे ॥ नरनारायणौ धर्मपुत्रौ ख्यातौ महीतले ॥ ५ ॥ अथ वैवस्वताख्येऽस्मिन्द्वातीये तु युगे पुनः ॥
दत्तात्रयोऽवतारेऽत्रेः पुत्रत्वमगमद्वयः ॥ ६ ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रस्त्रयोऽमी देवसत्तमाः ॥ पुत्रत्वमगमन्देवास्तस्याऽत्रभार्यया वृताः
॥ ७ ॥ अनमृयाऽत्रिपत्नी च सतीनामुत्तमा सती ॥ यया संप्रार्थिता देवा पुत्रत्वमगमन्त्रयः ॥ ८ ॥ ब्रह्माऽभूत्सोमरूपस्तु दत्तात्रयो
हविः स्वयम् ॥ दुर्वासा रुद्ररूपोऽसी पुत्रत्वं ते प्रपदिरे ॥ ९ ॥ नृसिंहस्यावतारस्तु देवकार्यार्थमिदं ॥ चतुर्थे तु युगे जाता द्विधारूपा
मनोहरा ॥ १० ॥ हिरण्यकशिपोः सम्यग्वाधाय भगवान्हविः ॥ चक्रं रूपं नागसिंहं देवानां विस्मयप्रदम् ॥ ११ ॥ बलेनियमनार्थाय
श्रेष्ठे त्रतायुगे तथा ॥ चकार रूपं भगवान्वामनं कश्यपान्मुनेः ॥ १२ ॥ छलयित्वा मखे भूपं राज्यं तस्य जहाग ह ॥ पाताले स्थापया
मास बलिं वामनरूपधृक् ॥ १३ ॥ युगे चैकान्विशेऽथ त्रेताख्ये भगवान्हविः ॥ जमदग्निमुत जातो रामो नाम महाबलः ॥ १४ ॥
क्षत्रियांतकः श्रीमान्सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ दत्तवान्मेदिनीं कृत्स्नां कश्यपाय महात्मने ॥ १५ ॥

दे. मा.
॥४५॥

अ. १७

नरनारायणोऽसौ हि जातो मुनि महाबलः ॥ १७ ॥ अज्ञातः पुनः शस्त्रा-
भुवि ॥ १८ ॥ कृतवन्तौ महायुद्धं कुरुक्षेत्रेऽतिदारुणम् ॥ एवं युगे युगे राजन्नवतारा हरेः किल ॥ १९ ॥ भवति बहवः कामं प्रकृतेरनु-
रूपतः ॥ प्रकृतेरखिलं सर्वं वशमेतज्जगन्नयम् ॥ २० ॥ यथेच्छति तथैवेयं भ्रामयत्यनिशं जगत् ॥ पुरुषस्य प्रियार्थं सा रचयत्यखिलं
जगत् ॥ २१ ॥ सृष्ट्वा पुरा हि भगवन्नगदेतच्चराचरम् ॥ सर्वादिः सर्वगश्चासौ दुर्ज्ञेयः परमोऽध्ययः ॥ २२ ॥ निरालंबो निगकारो निःस्पृहश्च
परात्परः ॥ उपाधितस्त्रिधा भाति यस्याः सा प्रकृतिः परा ॥ २३ ॥ उत्पत्तिं कालयोगात्सा भिन्ना भाति शिवा तदा ॥ सा विश्वं कुरुते
कामं सा पालयति कामदा ॥ २४ ॥ कल्पान्ते संहरत्येव त्रिरूपा विश्वमोहिनी ॥ तथा युक्तोऽसृजद्रूपा विष्णुः पाति तयाऽन्वितः ॥ २५ ॥
रुद्रः संहरते कामं तथा संगिलितः शिवः ॥ सा चैवोत्पाद्य काकुत्स्थं पुरा वै नृपसत्तमम् ॥ २६ ॥
कुत्रचित्स्थापयामास दानवानां जयाय च ॥ एवमस्मिंश्च संसारे सुखदुःखान्विताः किल ॥ २७ ॥ भवंति प्राणिनः सर्वे विधितंत्रनियंत्रिताः
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ जनमेजय उवाच ॥ वारांगनास्त्वयाऽऽख्याता नरनारायणाऽऽश्रमे ॥
एकं नारायणं शांतं कामयानाः स्मरातुराः ॥ १ ॥ शृणु कामस्तदा जातो मुनिर्नारायणश्च ताः ॥ निवारितो नरेणाऽथ भ्रात्रा धर्मविदा
नृप ॥ २ ॥ किं कृतं मुनिना तेन व्यसने समुपस्थिते ॥ ताभिः संकल्पितेनाऽर्थकामार्थाभिभृशं मुने ॥ ३ ॥ शृणोत्पादिताभिश्च बहु
प्रार्थनया पुनः ॥ याचितेन विवाहार्थं किं कृतं तेन जिष्णुना ॥ ४ ॥ इत्येतच्छ्रोतुमिच्छामि चरितं तस्य मोक्षदम् ॥ नागयणस्य मे ब्रूहि
विस्तरेण पितामह ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि यथा तस्य महात्मनः ॥ धर्मपुत्रस्य धर्मज्ञ विस्तरं वदामि ते ॥ ६ ॥
शप्तुकामस्तु संहृतो नरेणाऽथ यदा हरिः ॥ वरितोऽसौ समाश्वास्य मुनिर्नारायणस्तदा ॥ ७ ॥ शांतकोपस्तदोवाच तास्तपस्वी महामुनिः ॥
स्मितपूर्वमिदं वाक्यं मधुरं धर्मनंदनः ॥ ८ ॥

दे. भा.
॥४६॥

अस्मिञ्जन्मनि चार्वग्यः कृतसंकल्पवाहनम् ॥ आवाभ्यां च न कर्तव्यः सर्वथा दारसंग्रहः ॥ ९ ॥ तस्माद्दृच्छंतु त्रिदिवं कृपां कृत्वा
ममोपरि ॥ धर्मज्ञा न प्रकुर्वति व्रतभंगं परस्य वै ॥ १० ॥ शृङ्गारेऽस्मिन्नसे नूनं स्थायीभावोरतिः स्मृतः ॥ कथं करोमि सम्बन्धं तदभावे
सुलोचनाः ॥ ११ ॥ कारणेन विना कार्यं न भवेदिति निश्चयः ॥ कविभिः कथितं शास्त्रे स्थायीभावो रसः किल ॥ १२ ॥ धन्यः
सुचारुसर्वांगः मभाग्योऽहं धरातले ॥ प्रीतिपात्रं यतो जातो भवतीनामकृत्रिमम् ॥ १३ ॥ भवतीभिः कृपां कृत्वा रक्षणीयं व्रतं मम ॥
भविष्यामि महाभागाः पतिरप्यन्यजन्मनि ॥ १४ ॥ अष्टाविंशे विशालाक्ष्यो द्वापरेऽस्मिन्धरातले ॥ देवानां कार्यसिद्धयर्थं प्रभविष्यामि
सर्वथा ॥ १५ ॥ तदा भवत्यो मदाराः प्राप्य जन्म पृथक्पृथक् ॥ भूपतीनां सुता भूत्वा पत्नीभावं गमिष्यथ ॥ १६ ॥ इत्याश्वास्यह
रिस्तास्तु प्रतिश्रुत्य परिग्रहम् ॥ व्यसर्जयत्स भगवाञ्जग्मुश्च विगतज्वराः ॥ १७ ॥ एवं विसर्जितास्तेन गताः स्वर्गं तदाऽगनाः ॥ शकाय
कथयामासुः कारणं सकलं पुनः ॥ १८ ॥ आश्रुत्य मघवांस्ताभ्यो वृत्तांतं तस्य विस्तरात् ॥ तुष्टाव तं महात्मानं नारीदृष्ट्वा तथोर्वशीः ॥ १९ ॥

इन्द्र उवाच ॥ अहो धैर्यं मुने कामं तथैव च तपोबलम् ॥ येनोर्दश्यः स्वतपसा तदभूपाः प्रकल्पिताः ॥ २० ॥ इति स्तुत्वा प्रसन्नात्मा
बभूव सुरराट् ततः ॥ नारायणोऽपि धर्मात्मा तपस्यभिरतोऽभवत् ॥ २१ ॥ इत्येतत्सर्वं मारुयातं मुनेर्वृत्तांतमद्भुतम् ॥ नारायणस्य सकलं
नरस्य च महामुने ॥ २२ ॥ तौ हि कृष्णार्जुनौ वीरौ भूभारहरणाय च ॥ जातौ तौ भरतश्रेष्ठ भृगोः शापवशादिह ॥ २३ ॥ राजोवाच ॥
कृष्णावतारचरितं विस्तरेण वदस्व मे ॥ संदेहो मम चित्तेऽस्ति तं निवारय मानद ॥ २४ ॥ ययोः पुत्रत्वमापन्नौ हर्यनन्तौ महाबलौ ॥
देवकीवसुदेवौ तौ दुःखभाजौ कथं मुने ॥ २५ ॥ कंसेन निगडे बद्धौ पीडितौ बहुवासरान् ॥ ययोः पुत्रो हरिः साक्षात्तपसा तोषितोऽभवत्
॥ २६ ॥ जातोऽसौ मथुरायां तु गोकुले स च कथं गतः ॥ कंसं हत्वा द्वारवत्यां निवासं कृतवान् कथम् ॥ २७ ॥ पित्रादिसेवितं देशंसमृद्धं
पावनं किल ॥ त्यक्त्वा देशांतरेऽनार्यं गतवान्स कथं हरिः ॥ २८ ॥ कुलं च द्विजशापेन कथमुत्सादितं हरेः ॥ भारवतारणं कृत्वा
वासुदेवः सनातनः ॥ २९ ॥

अ. १०

कुडिता येहरेः पत्न्यस्ते कथं न निपातिताः ॥ ३१ ॥ भीष्मो द्रोणस्तथा कर्णो बाभीकोऽप्यथ पार्थिवः ॥ केराटोऽथ विकर्णश्च भृष्टपुत्रश्च
पार्थिवः ॥ ३२ ॥ सोमदत्तादयः सर्वे निहताः समरे नृप ॥ तेषामुत्तारितो भारश्चौराणां न हतः कथम् ॥ ३३ ॥ कृष्णपत्न्यः कथं दुःखं
प्राप्तः प्राप्ते पतिव्रताः ॥ सदेहोऽयं मुनिश्रेष्ठ चित्ते मे परिवर्तते ॥ ३४ ॥ वासुदेवस्तु धार्मात्मा पुत्रदुःखेन तापितः ॥ त्यक्तवान्स कथं
प्राणानपमृत्युं जगाम ह ॥ ३५ ॥ पांडवा धर्मसंयुक्ताः कृष्णे च निरताः सदा ॥ ते कथं दुःखभोक्तारो ह्यभवन्मुनिसत्तम ॥ ३६ ॥ द्रौपदी
च महाभागा कथं दुःखस्य भागिनी ॥ वेदीमध्याच्च संजाता लक्ष्म्यंशसंभवा किल ॥ ३७ ॥ सभायां च समानीता रजोदोष समन्विता ॥
बालः दुःशासनेनाथ केशग्रहणकंशिता ॥ ३८ ॥ पीडिता सिंधुराज्ञाऽथ वनमध्यगता सती ॥ तथैव कीचकेनापि पीडिता रुदती भृशम्
॥ ३९ ॥ पुत्राः पंचैव तस्यास्तु निहता द्रौणिना गृहे सुभद्रायाः सुतो युद्धे बाल एव निपातितः ॥ ४० ॥
तथाच देवकोपुत्राः षट् कंसेन निषूदिताः ॥ समर्थेनापि हरिणा देवं न कृतमन्यथा ॥ ४१ ॥ यादवानां तथा शापः प्रभासे निधनं पुनः ॥
कुलक्षयस्तथा तीव्रस्तत्पत्नीनां च लुंठनम् ॥ ४२ ॥ विष्णुना चेश्वरेणापि साक्षान्नारायणेन च ॥ उग्रसेनस्य सेवा वै दासवत्स ततं कृता
॥ ४३ ॥ सदेहोऽयं महाभाग तत्र नारायणे मुनौ ॥ सर्वजंतुसमानत्वं व्यवहारे निरंतरम् ॥ ४४ ॥ हर्षशोकादयो भावाः सर्वेषां सदृशाः
कथम् ॥ ईश्वरस्य हरेर्जाता कथमप्यन्यथा गतिः ॥ ४५ ॥ तस्माद्रिस्तरतो ब्रूहि कृष्णस्य चरितं महत् ॥ अलौकिकेन हरिणा कृतं कर्म
महीतले ॥ ४६ ॥ इता आयुःक्षये दैत्याः क्लेशेन महता पुनः ॥ क्वैश्वर्यशक्तिः प्रथिता हरिणा मुनिसत्तम ॥ ४७ ॥ रुक्मिणीहरणे नूनं
गृहीत्वाऽथ पलायनम् ॥ कृतं हि वासुदेवेन चौरवच्चरितं तदा ॥ ४८ ॥ मथुरामंडलं त्यक्त्वा समृद्धं कुलसंमतम् ॥ जरासंधभयात्तेन द्वार
कागमनं कृतम् ॥ ४९ ॥ तदा केनाऽपि न ज्ञातो भगवान्हरिरीश्वरः ॥ किञ्चित्प्रब्रूहि मे ब्रह्मन्कारणं ब्रज गोपनम् ॥ ५० ॥

एते चान्ये च बहवः संदेहा वासवीसुत ॥ नाशयाऽद्य महाभाग सर्वज्ञोऽसि द्विजोत्तम ॥ ५१ ॥ गोप्यस्तथेकः संदेहो हृदयान्न निवर्तते ॥ पांचाल्याः पंचभर्तृत्वं लोके किं न जुगुप्सितम् ॥ ५२ ॥ सदाचारं प्रमाणं हि प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ पशुधर्मः कथं तेस्तु समर्थैरपि संश्रितः ॥ ५३ ॥ भीष्मेणापि कृतं किं वा देवरूपेण भूतले ॥ गोलकौ तौ समुत्पाद्य यतुवंशस्य रक्षणम् ॥ ५४ ॥ घिग्घर्मनिर्णयः कामं मुनिभिः परिदर्शितः ॥ येनकेनाप्युपायेन पुत्रोत्पादनलक्षणः ॥ ५५ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे चतुर्थस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि कृष्णस्य चरितं महत् ॥ अवतारकारणं ज्ञेयं देव्या श्रितमद्भुतम् ॥ १ ॥ धरेकदा भाराक्रांता रुदती चातिकर्शिता ॥ गोरूपधारिणी दीना भीताऽगच्छन्निविष्टपम् ॥ २ ॥ पृष्ट्वा अक्रेण कितेऽद्य वर्तते भयमित्यथ ॥ केन वै पीडिताऽसि त्वं किं ते दुःखं वसुंधरे ॥ ३ ॥

तच्छ्रुत्वेला तदोवाच शृणु देवेश मेऽखिलम् ॥ दुःखं पृच्छसि यत्त्वं मे भाराक्रांताऽस्मि मानद ॥ ४ ॥ जरासंधे महापापी मागधेषु पतिमम ॥ शिशुपालस्तथा चैद्यः काशिराजः प्रतापवान् ॥ ५ ॥ रुक्मी च बलवान्कंसो नरकश्च महाबलः ॥ शाल्वः सौभपतिः क्रूरः केशी धेनुक वत्सको ॥ ६ ॥ सर्वधर्मविहीनाश्च परस्परविरोधिनः ॥ पापाचारा मदोन्मत्ताः कालरूपाश्च पार्थिवाः ॥ ७ ॥ तैरहं पीडिता शक्र भाराक्रांताऽक्षमा विभो ॥ किं करोमि क्व गच्छामि चिंता मे महती स्थिता ॥ ८ ॥ पीडिताहं वराहेण विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ शक्र जानीहि हरिणा दुःखादुःखतरं गता ॥ ९ ॥ यतोऽहं दुष्टदैत्येन कश्यपस्यात्मजेन वै ॥ हताऽहं हिरण्याक्षेण मग्ना तस्मिन्महार्णवे ॥ १० ॥ तदा सूकररूपेण विष्णुना निहतोऽप्यसौ ॥ उद्धृताऽहं वराहेण स्थापिता हि स्थिरा कृता ॥ ११ ॥ नोचेद्रसातले स्वस्था स्थिता स्यांसुखशायिनी ॥ न शक्ताऽस्म्यद्य देवेश भारं वोढुं दुरात्मनाम् ॥ १२ ॥ अग्रे दुष्टः समायाति दृष्टाविशस्तथा कलिः ॥ तदाऽहं पीडिता शक्र गताऽस्म्याशु रसातलम् ॥ १३ ॥

शरणं ब्रज ॥ अहं तत्राऽऽगम्य च तं पुनः चारुवाच ॥ १६ ॥ सुभ्रीमागतां तत्र दृष्ट्वा च प्रजापतिः ॥ १७ ॥ कस्माद्बुद्धसि
प्रातः सर्वदेवपुरःसरः ॥ १८ ॥ पीडिताऽसि च केन त्वं पापाचारेण भूवद ॥ १९ ॥ घरोवाच ॥ कलिं रायातिं दुष्टोऽयं विभेमि तद्भयादहम्
पापाचाराः प्रजास्तत्र भविष्यन्ति जगत्पते ॥ २० ॥ राजानश्च दुराचाराः परस्परं विरोधिनः ॥ चौरकर्मरताः सर्वे राक्षसाः पूर्णवैरिणः
॥ २१ ॥ तान्दृष्ट्वा नृपतीन्भारं हर मेऽद्य पितामह ॥ पीडिताऽस्मि महाराज सैन्यभारेण भूभृताम् ॥ २२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नाहं शक्तस्तथा
देवि भारवतरणे तव ॥ गच्छावः सदनं विष्णोर्देवदेवस्य चक्रिणः ॥ २३ ॥ स ते भारापनोदं वै करिष्यति जनार्दनः ॥ पूर्वं मयाऽपि ते
कार्यं चिन्तितं सुविचार्य च ॥ २४ ॥

तत्र गच्छ सुरश्रेष्ठ यत्र देवो जनार्दनः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा वेदं कर्ताऽसौ पुरस्कृत्य सुरांश्च गाम् ॥ २५ ॥ जगाम विष्णुसदनं
हंसारूढश्चतुर्मुखः ॥ तुष्टाव वेदवाक्यैश्च भक्तिप्रवणमानसः ॥ २६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सहस्रशीर्षा त्वमसि सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ त्वं वेदपुरुषः
पूर्वं देवदेवः सनातनः ॥ २७ ॥ भूतपूर्वं भविष्यच्च वर्तमानं च यद्विभो ॥ अमरत्वं त्वया दत्तमस्माकं च रमापते ॥ २८ ॥ एतावान्महिमा
तेऽस्ति को न वेत्ति जगत्रये ॥ त्वं कर्ताऽप्यविता हंता त्वं सर्वगतिरीश्वरः ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ इतीडितः प्रभुर्विष्णुः प्रसन्नो गरुड
ध्वजः ॥ दर्शनं च ददौ तेभ्यो ब्रह्मादिभ्योऽमलाशयः ॥ ३० ॥ पप्रच्छ स्वागतं देवान्प्रसन्नवदनो हरिः ॥ ततस्त्वागमने तेषां कारणं च
सविस्तरम् ॥ ३१ ॥ तमुवाचाब्जजो नत्वा धगदुःखं च संस्मरन् ॥ भारवतरणं विष्णो कर्तव्यं ते जनार्दन ॥ ३२ ॥ भुवि धृत्वाऽवतारं
त्वं द्वापरान्ते समागते ॥ हत्वा दुष्टान्पानुव्या हर भारं दयानिधे ॥ ३३ ॥ विष्णुरुवाच ॥ नाऽहं स्वतंत्र एवाऽत्र न ब्रह्मा न शिवस्तथा ॥
नंद्रोऽग्निर्न यमस्त्वष्टा न सूर्यो वरुणस्तथा ॥ ३४ ॥

योगमायावशे सर्वमिदं स्थावरजंगमम् ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतं त्रयितं गुणसूत्रतः ॥ ३४ ॥ यथा सा स्वेच्छया पूर्वं कर्तुमिच्छति सुव्रत ॥
तथा करोति सुहिता वयं सर्वेऽपि तद्वशाः ॥ ३५ ॥ यद्यहं स्यां स्वतंत्रो वै चित्तयंतु धिया किल ॥ कुतोऽभवन्मत्स्यवपुः कच्छपो
वा महार्णवे ॥ ३६ ॥ तिर्यग्योनिषु को भोगः का कीर्तिः किं सुखं पुनः ॥ किं पुण्यं किं फलं तत्र क्षुद्रयोनिगतस्य मे ॥ ३७ ॥ कोलो वाऽथ
नृसिंहो वा वामनो वाऽभवं कुतः ॥ जमदग्निमुतः कस्मात्संभवेयं पितामह ॥ ३८ ॥ नृशंसं वा कथं कर्म कृतवानस्मि भूतले ॥ क्षतजैस्तु
हृदान्सर्वान्पूरयेयं कथं पुनः ॥ ३९ ॥ तत्कथं जमदग्नेश्च पुत्रो भूत्वा द्विजोत्तमः क्षत्रियान्हतवानादौ निर्दयो गर्भगानपि ॥ ४० ॥ रामो
भूत्वाऽथ देवेंद्र प्राविशदंडकं वनम् ॥ पदातिश्चीरवासाश्च जटावल्कलवान्पुनः ॥ ४१ ॥ असहायो ह्यापथेयो भीषणे निर्जने वने ॥ कुर्वन्ना
खेटकं तत्र व्यचरं विगतत्रयः ॥ ४२ ॥ न ज्ञातवान्मृगं हैमं मायया पिहितस्तद उदजे जानकीं त्यक्त्वा निर्गतस्तत्पदानुगः ॥ ४३ ॥
लक्ष्मणोऽपि च तां त्यक्त्वा निर्गतो मत्पदानुगः ॥ वारितोऽपि मयाऽत्यर्थं मोहितः प्राकृतैर्गुणैः ॥ ४४ ॥ भिक्षुरूपं ततः कृत्वा रावणः
कपटाकृतिः ॥ जहार तरसा रक्षो जानकीं शोककर्शिताम् ॥ ४५ ॥ दुःखार्तेन मया तत्र रुदितं च वनेवने ॥ सुग्रीवेण मित्रत्वं कृतं कार्यं
वशान्मया ॥ ४६ ॥ अन्यायेन हतो वाली शापाच्चैव निवारितः ॥ सहायान्वानरान्कृत्वा लंकायां चलितः पुनः ॥ ४७ ॥ बद्धोऽहं नाग
पाशैश्च लक्ष्मणश्चममानुजः ॥ विसंज्ञौ पतितौ दृष्ट्वा वानरा विस्मयं गताः ॥ ४८ ॥ गरुडेना तदाऽऽगत्य मोचितौ भ्रातरौ किल ॥ चिता
मे महती जाता देवं किं वा करिष्यति ॥ ४९ ॥ हतं राज्यं वने वासो मृतस्तातः प्रिया हता ॥ युद्धं कष्टं ददात्येवमग्रे किं वा करिष्यति
॥ ५० ॥ प्रथमं तु महादुःखमराज्यस्य वनाश्रयम् ॥ राजपुत्र्याऽन्वितस्यैव धनहीनस्य मे सुराः ॥ ५१ ॥ वराटिकाऽपि पित्रा ये न
दत्ता वननिर्गमे ॥ पदातिरसहायोऽहं धनहीनश्च निर्गतः ॥ ५२ ॥ चतुर्दशैव वर्षाणि नीतानि च तदा मया ॥ क्षात्रं धर्मं परित्यज्य
व्याधवृत्त्या महावने ॥ ५३ ॥

मया ॥ ५६ ॥ कृताविरहजं दुःखं पुनः प्राप्तं पुरासदम् ॥ पातालं सा गता पश्चात्तस्मिन् भित्त्वा परात्मजा ॥ ५७ ॥ एवं रामावतारेऽपि दुःखं प्राप्तं निरंतरम् ॥ परतंत्रेण मे नूनं स्वतंत्रः को भवेत्तदा ॥ ५८ ॥ पश्चात्कालवशात्प्राप्तः स्वर्गो मे भ्रातृभिः सह ॥ परतंत्रस्य का वार्ता वक्तव्या विबुधेन वै ॥ ५९ ॥ परतंत्रोऽस्म्यहं नूनं पद्मयोने निशामय ॥ तथा त्वमपि रुद्रश्च सर्वे चान्ये सुरोत्तमाः ॥ ६० ॥ इति श्रीदे० महापुराणे चतुर्थस्कन्धेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुः पुनराह प्रजापतिम् ॥ यन्मायामोहितः सर्वं स्तत्त्वं जनाति नो जनः ॥ १ ॥ वयं मायावृताः कामं न स्मरामो जगद्गुरुम् ॥ परमं पुरुषं शान्तिं सच्चिदानंदमव्ययम् ॥ २ ॥ अहं विष्णुरहं ब्रह्मा शिवोऽहमिति मोहिताः ॥ न जानीमो वयं धातः परं वस्तु सनातनम् ॥ ३ ॥ यन्मायामोहितश्चाहं सदा वर्ते परात्मनः ॥ परवान्दारूपांचाली मायिकस्य यथा वशे ॥ ४ ॥ भवताऽपि तथा दृष्ट्वा विभूतिस्तस्य चाद्भुता ॥ कल्पादौ भवयुक्तेन मयाऽपि च सुधार्षवे ॥ ५ ॥ मणिद्वीपेऽथ मंदारविटपे रासमंडले ॥ समाजे तत्र सा दृष्ट्वा श्रुत्वा न वचसाऽपि च ॥ ६ ॥ तस्मात्तां परमां शक्तिं स्मरन्त्वद्य सुराः शिवाम् ॥ सर्वकामप्रदां मायामाद्यां शक्तिं परात्मनः ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ता हरिणा देवा ब्रह्माद्या भुवनेश्वरीम् ॥ सस्मरुर्मनसा देवीं योगमायां सनातनीम् ॥ ८ ॥ स्मृतमात्रा तदा देवी प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ ॥ पाशांकुशवराभीतिधरा देवी जपारूणा ॥ दृष्ट्वा प्रमुदिता देवास्तुष्टुबुक्तां सुदर्शनाम् ॥ ९ ॥ देवा ऊचुः ॥ ऊर्णनाभाद्यथा तंतुर्विस्फुलिगा विभावसोः ॥ तथा जगद्यदेतस्या निर्गतं तां नता वयम् ॥ १० ॥

दे. भा.
॥५२॥

च
अ. १९

यन्मायाशक्तिसंक्लृप्तं जगत्सर्वं चराचरम् ॥ तां चिते भुवनाधीशां स्मरामः करुणार्णवाम् ॥ ११ ॥ यदज्ञानाद्भवोत्पत्तिर्यज्ज्ञानाद्भवनाश
नम् ॥ संविद्रूपां च तां देवीं स्मरामः सा प्रचोदयात् ॥ १२ ॥ महालक्ष्म्यै च विद्महे सर्वशक्त्यै च धीमहि ॥ तन्नो देवी प्रचोदयात्
॥ १३ ॥ मातर्नताः स्म भुवनार्तिहरे प्रसीद शं नो विधेहि कुरु कार्यमिदं दयादे ॥ भारं हरस्व विनिहत्य सुरारिवर्गं मद्या महेश्वरि सतां
कुरु शं भवानि ॥ १४ ॥ यद्यंबुजाक्षि दयसे न सुरान्कदाचित्किं ते क्षमा रणमुखेऽसिशरैः प्रहर्तुम् ॥ एतत्त्वयैव गदितं ननु यक्षरूपं धृत्वा
तृणं दह हुताशपदाभिलाषैः ॥ १५ ॥ कंसः कुजोऽथ यवनेद्रसुतश्च केशी बार्हद्रथो बकबकी खरशाल्वमुख्याः ॥ येऽन्ये तथा नृपतयो
भुवि संति तांस्त्वं हत्वा हरस्व जगतो भरमाशु मातः ॥ १६ ॥ ये विष्णुना न निहताः किल शंकरेण ये वा विष्णुश्च जलजाक्षि पुरंदरेण ॥
ते ते सुखंसुखकरं सुसमीक्षमाणास्संख्ये शरैर्विनिहता निजलीलया ते ॥ १७ ॥

शक्तिं विना हरिहरप्रमुखाः सुराश्च नैवेश्वरा विचलितुं तव देवदेवि ॥ किं धारणाविरहितः प्रभुरप्यनन्तो धर्तुं धगं च रजनीं शकलावतंसे
॥ १८ ॥ इन्द्र उवाच ॥ वाचा विना विधिरलं भवतीह विश्वं कर्तुं हरिः किमु रमारहितोऽथ पातुम् ॥ संहर्तुमीश उमयोज्झित ईश्वरः किं ते
ताभिरेव सहिताः प्रभवः प्रजेशाः ॥ १९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ कर्तुं प्रभुर्न द्रुहिणो न कदाचनाहं नापीश्वरस्तव कलारहितस्त्रिलोक्याः ॥ कर्तुं
प्रभुत्वमनघेऽत्र तथा विहर्तुं त्वं वै समस्तविभवेश्वरि भासि नूनम् ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी तानाह विबुधेश्वरान् ॥
किं तत्कार्यं वदंस्त्वद्यं करोमि विगतज्वराः ॥ २१ ॥ असाध्यमपि लोकेऽस्मिन्स्तत्करोमि सुरेप्सितम् ॥ शंसंतु भवतां दुःखं धरायाश्च
सुरोत्तमाः ॥ २२ ॥ देवा ऊचुः ॥ वसुधेयं भराकांता संप्राप्ता विबुधान्प्रति ॥ रुदती वेपमाना च पीडिता दुष्टभुभुजैः ॥ २३ ॥ आगपहर्णं
चास्याः कर्तव्यं भुवनेश्वरि ॥ देवानामीप्सितं कार्यमेतदेवाधुना शिवे ॥ २४ ॥

चातितस्तु पुरा मातस्तथा मातस्तथा मातस्तथा ॥ २६ ॥ वसुधा दुःसहस्येव करालात्तथापि वा ॥ अथ च वसुधा ॥ इत्युक्त्वा
निपातिताः ॥ २७ ॥ तथैव च सुगरीश्च जहि सर्वान्महीश्वरान् ॥ भारं ह्य धगयाश्च दुर्धरं दुष्टभुभुजाम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा
सा तदा देवी देवानां विका शिवा ॥ २८ ॥ मप्रहस्यामितापांगी मेघगभीरया गिरा ॥ श्रीदुःशुवाच ॥ मयेतं चिन्तितं पूर्वमेशावतरणं सुगः
॥ २९ ॥ भागवतरणं चैव यथा म्यादुष्टभुभुजाम् ॥ मया सर्वं निहतं व्या देत्येशा ये महीभुजः ॥ ३० ॥ मागधाद्या महाभागाः स्वशक्त्या
मंदतेजसः ॥ भवद्विगपि स्वैर्गंशैरवतीर्य धगतले ॥ ३१ ॥ मच्छक्तियुक्तः कर्तव्यं भागवतरणं सुराः ॥ कश्यपो भार्यया सार्धं दिविजानां
प्रजापतिः ॥ ३२ ॥ यादवानां कुले पूर्वं भविताऽऽनकदुंदुभिः ॥ तथैव भृगुशापाद्वै भगवान्विष्णुरप्स्यः ॥ ३३ ॥ अंशेन भविता तत्र
वसुदेवसुतो हगिः ॥ तदाऽहं प्रभविष्यामि यशोदायां च गोकुले ॥ ३४ ॥ कार्यं सर्वं करिष्यामि सुराणां सुरसत्तमाः ॥ कारागारे गतं
विष्णुं प्रापयिष्यामि गोकुले ॥ ३५ ॥

शेषं च देवकीगर्भात्प्रापयिष्यामि रोहिणीम् ॥ मच्छक्त्योपचितौ तौ च कर्तारौ दुष्टसंशयम् ॥ ३६ ॥ दुष्टानां भुभुजां कामं द्रापगंति
सुनिश्चितम् ॥ इंद्रांशोऽप्यर्जुनः माक्षात्कगिष्यति बलक्षयम् ॥ ३७ ॥ धर्मांशोऽपि महाराजो भविष्यति युधिष्ठिरः ॥ वाय्वंशो भीमसे
नश्चाऽश्विन्यंशौ च यमावपि ॥ ३८ ॥ वसोर्गंशोऽथ गांगेयः करिष्यति बलक्षयम् ॥ ब्रजंतु च भवंतोऽद्य धरा भवतु सुस्थिरा ॥ ३९ ॥
भागवतरणं नूनं करिष्यामि सुरोत्तमाः ॥ कृत्वा निमित्तमात्रांस्तान्स्वशक्त्याऽहं न संशयः ॥ ४० ॥ कुरुक्षेत्रे करिष्यामि शत्रियाणां च
संक्षयम् ॥ असूयेर्ष्या मतिस्तृष्णा ममताऽभिमता स्पृहा ॥ ४१ ॥ जिगीषा मदनो मोहो दोषैर्नक्ष्यंति यादवाः ॥ ब्राह्मणस्य च शापेन
वंशनाशो भविष्यति ॥ ४२ ॥ भगवानपि शापेन त्यक्ष्यत्यंतत्कलेवरम् ॥ भवंतोऽपि निजांगैश्च सहायाः शार्ङ्गधन्वनः ॥ ४३ ॥ प्रभवंतु
सनार्गिका मधुरायां च गोकुले ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे देवी योगमाया परात्मनः ॥ ४४ ॥ सधरा वै सुराः सर्वे जग्मुः स्वान्या
लयानि च ॥ धराऽपि सुस्थिरा जाता तस्यावाक्येन तां पिता ॥ ४५ ॥

दे. भा.
॥५४॥

च
अ. २०

ओषधीर्वीरुधोपेता बभूव जनमेजय ॥ प्रजाश्च सुखिनो जाता द्विजाश्चापुर्मुहोदयम् ॥ ४६ ॥ सन्तुष्टा मुनयः सर्वे बभूवुर्धर्मतत्पराः ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुगणे चतुर्थस्कन्धे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु भारत वक्ष्यामि भारावतरणं तथा ॥
कुरुक्षेत्रे प्रभासे च क्षपितं योगमायया ॥ १ ॥ यदुवंशे समुत्पत्तिर्विष्णोरमिततेजसः ॥ भृगुशापप्रतापेन महामायाबलेन च ॥ २ ॥
अतिभारसमुत्तारनिमित्तमिति मे मतिः ॥ मायया विहितो योगो विष्णोर्जन्म धरातले ॥ ३ ॥ किं चित्रं नृप देवी सा ब्रह्मविष्णुसुगानपि ॥
नर्तयत्यनिशं माया त्रिगुणानपगान्किमु ॥ ४ ॥ गर्भवासोद्भवं दुःखं विष्णून्मृत्प्रायुसंयुतम् ॥ विष्णोरापादितं सम्यग्यया विगतलीलया
॥ ५ ॥ पुरा गमावतारेऽपि निर्जरा वानराः कृताः ॥ विदितं ते तथा विष्णुर्दुःखपाशेन मोहितः ॥ ६ ॥ अहं ममेति पाशेन सुदृढेन
नराधिप ॥ योगिनो मुक्तसंगाश्च भुक्ति कामामुमुक्षवः ॥ ७ ॥

तामेव समुपासन्ते देवीं विश्वेश्वरीं शिवाम् ॥ यद्भक्तिलेशलेशांशलेशलेशलवांशकम् ॥ ८ ॥ लब्ध्वा मुक्तो भवेजंतुस्तां न सेवेत को जनः ॥
भुवनेशीत्येव वक्त्रे ददाति भुवनत्रयम् ॥ ९ ॥ मां पाहीत्यस्य वचसो देयाभावाद्दणान्विता ॥ विद्याऽविद्येति तस्या द्वे रूपे जानीहि पार्थिव
॥ १० ॥ विद्यया मुच्यते जंतुर्बध्यतेऽविद्यया पुनः ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च सर्वे तस्या वशानुगाः ॥ ११ ॥ अवताराः सर्व एव यंत्रिता
इव दामभिः ॥ कदाचिच्च सुखं भुंक्ते वैकुण्ठे क्षीरसागरे ॥ १२ ॥ कदाचित्कुरुते युद्धं दानवैर्बलवत्तरैः ॥ हरिः कदाचिद्यज्ञान्वे वितता
न्प्रकरोति च ॥ १३ ॥ कदाचिच्च तपस्तीव्रं तीर्थे चरति सुव्रत ॥ कदाचिच्छयने शेते योगनिद्रासुपाश्रितः ॥ १४ ॥ न स्वतंत्रः कदाचिच्च
भगवान्मधुसूदनः ॥ तथा ब्रह्मा तथा रुद्रस्तथैवो वरुणो यमः ॥ १५ ॥ कुबेरोऽग्नी रवींद्र च तथाऽन्ये सुरसत्तमाः ॥ मुनयः सनकाद्याश्च
वसिष्ठाद्यास्तथाऽपरे ॥ १६ ॥ सर्वेऽबावशगा नित्यं पांचालीव नरस्य च ॥ नसि प्रोता यथा गावो विचरन्ति वशानुगाः ॥ १७ ॥

दे. मा.
॥५५॥

च.
अ. २०

तथैव देवताः सर्वाः कालपाशनिर्वृतिताः ॥ इषरोकावयो भावा निजालंजालसावयः ॥ १८ ॥ सर्वेषां सर्वदा राजन्वेहिना देहसंश्रिताः ॥
अमरा निर्जराः प्रोक्ता देवाश्च ग्रंथकारकैः ॥ १९ ॥ अभिधानतश्चार्थतो न नूनं तादृशाः क्वचित् ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशाख्या भावा येषां
निरंतरम् ॥ २० ॥ अमरास्ते कथं वाच्या निर्जराश्च कथं पुनः ॥ कथं दुःखाभिभूता वा जायन्ते विबुधोत्तमाः ॥ २१ ॥ कथं देवाश्च
वक्तव्या व्यसने क्रीडनं कथम् ॥ क्षणादुत्पत्तिर्नाशश्च दृश्यतेऽस्मिन्न संशया ॥ २२ ॥ जलजानां च कीटानां मशकानां तथा पुनः ॥ उपमा
न कथं चैषामायुषोऽन्ते मराः स्मृताः ॥ २३ ॥ ततो वर्षायुषश्चापि शतवर्षायुस्तथा ॥ मनुष्या ह्यमरा देवास्तस्माद्ब्रह्मा परः स्मृतः ॥ २४ ॥
रुद्रस्तथा तथा विष्णुः क्रमशः च भवन्ति हि ॥ नश्यन्ति क्रमशश्चैव वर्धन्ति चोत्तरोत्तरम् ॥ २५ ॥ नूनं देहवतो नाशो मृतस्योत्पत्तिरेव च ॥
चक्रवर्द्धमणं राजन्सर्वेषां नाऽत्र संशयः ॥ २६ ॥ मोहजालाऽऽवृतो जंतुर्मुच्यते न कदाचन ॥ मायायां विद्यमानायां मोहजालं न नश्यति ॥ २७ ॥
उत्पत्तिसुकाल उत्पत्तिः सर्वेषां नृप जायते ॥ तथैव नाशः कल्पान्ते ब्रह्मादीनां यथाक्रमम् ॥ २८ ॥ निमित्तं यस्तु यन्नाशे स घातयति
तं नृप ॥ नान्यथा तद्भवेन्नूनं विधिना निर्मितं तु यत् ॥ २९ ॥ जन्ममृत्युजराग्याधिदुःखं वा सुखमेव वा ॥ तत्तथैव भवेत्कामं नान्यथेह
विनिर्णयः ॥ ३० ॥ सर्वेषां सुखदौ देवौ प्रत्यक्षौ शशिभास्करो ॥ न नश्यति तयो पीडा क्वचित्तद्वैरिसंभवा ॥ ३१ ॥ भास्करस्य सुतो मंदः
क्षयी चंद्रः कलंकवान् ॥ पश्य राजन्विधेः सूत्रं दुर्वारं महतामपि ॥ ३२ ॥ वेदकर्ता जगद्धर्ता बुद्धिदस्तु चतुर्मुखः ॥ सोऽपि विष्णुवतां
प्राप्तो दृष्ट्वा पुत्रीं सरस्वतीम् ॥ ३३ ॥ शिवस्याऽपि मृता भार्या सती दग्ध्वा कलेवरम् ॥ सोऽभवदुःखसंतप्तः कामार्तश्च जनातिहा ॥ ३४ ॥
कामाग्निदग्धदेहस्तु कालिद्यां पतितः शिवः ॥ साऽपि श्यामजला जाता तन्निदाघवशान्नृप ३५ ॥ कामार्तो रममाणस्तु नम्रः सोऽपि
भृगोर्वनम् ॥ गतः प्राप्तोऽथ भृगुणा शप्तः कामातुरो भृशम् ॥ ३६ ॥

पतत्वद्येव ते लिंगं निर्लेजेति भृशं किल ॥ पपौ चामृतवापीं च दानवैर्निर्मितां मुदे ॥ ३७ ॥ इन्द्रोऽपि च वृषो भूत्वा वाहनत्वं गतः क्षितौ ॥
आद्यस्य सर्वलोकस्य विष्णोरेव विवेकिनः ॥ ३८ ॥ सर्वज्ञत्वं गतं कुत्र प्रभु शक्तिः कुतो गता ॥ यद्धेममृगविज्ञानं न ज्ञातं हरिणा किल
॥ ३९ ॥ राजन्मायाबलं पश्य रामो हि काममोहितः ॥ रामो विरहसंतप्तो हरोद भृशमातुरः ॥ ४० ॥ योऽपृच्छत्पादपान्मूढः क्व गता
जनकात्मजा ॥ भक्षिता वाहता केन रुदन्नुच्चतरं ततः ॥ ४१ ॥ लक्ष्मणाऽहं मरिष्यामि कांताविरहदुःखितः ॥ त्वं चापि मम दुःखेन
मरिष्यसि वनेऽनुज ॥ ४२ ॥ आवयोर्मरणं ज्ञात्वा माता मम मरिष्यति ॥ शत्रुघ्नोऽप्यतिदुःस्वार्तः कथं जीवितुमर्हति ॥ ४३ ॥ सुमित्रा
जीवितं जह्यात्पुत्रं म्यसनकर्शिता ॥ पूर्णकामाऽथ कैकेयी भवेत्पुत्रसमन्विता ॥ ४४ ॥ हा सीते क्व गताऽसि त्वं मां विहाय स्मरातुरा ॥
एहोहि मृगशावाक्षि मां जीवय कृशोदरि ॥ ४५ ॥

किं करोमि क्व गच्छामि त्वदधीनं च जीवितम् ॥ समाश्वासय दीनं मां प्रियं जनकनंदिनि ॥ ४६ ॥ एवं विलपता तं रामोऽमित
तेजसा ॥ वनेवने च भ्रमता नेक्षिता जनकात्मजा ॥ ४७ ॥ शरण्यः सर्वलोकानां गमः कमल लोचनः ॥ शरणं वानराणां स गतो माता
विमोहितः ॥ ४८ ॥ सहायान्वानरान्कृत्वा बबन्ध वरुणालयम् ॥ जघान रावणं वीरं कम्भकर्ण महोदरम् ॥ ४९ ॥ आनीय च ततः
सीतां रामो दिव्यमकारयत् ॥ सर्वज्ञोऽपि हतां मत्वा रावणेन दुरात्मना ॥ ५० ॥ किं ब्रवीमि महाराज योगमायाबलं महत् ॥ यया विश्व
मिदं सर्वं भ्रामितं भ्रमते किल ॥ ५१ ॥ एवं नानाऽवतारेऽत्र विष्णुः शापवशं गतः ॥ करोति विविधाश्चेष्टा देवाधीनः सदैव हि
॥ ५२ ॥ तवाहं कथयिष्यामि कृष्ण स्याऽपि विचेष्टितम् ॥ प्रभवं मानुषं लोके देवकार्यार्थसिद्धये ॥ ५३ ॥ कालिदीपुलिने रम्ये ह्यासी
न्मधुवनं पुरा ॥ लवणो मधुपुत्रस्तु तत्राऽऽसीद्दानवो बली ॥ ५४ ॥ द्विजानां दुःखदः पापो वरदानेन गर्वितः ॥ निहतोऽसौ महाभाग
लक्ष्मणस्यानुजेन वै ॥ ५५ ॥ शत्रुघ्नेनाथ संग्रामे तं निहत्य मदोत्कटम् ॥ वासिता मथुरा नाम पुरी परमशोभना ॥ ५६ ॥

दे. मा.

॥५७॥

मधुरां मुक्तिदां गजान्ययानितनयाः पुरा ॥५८॥ शूरसेनाभिधः शूरस्तत्राभून्मेदिनीपतिः ॥ माधुराञ्छूरसेनांश्च बुभुजे विषयान्नृप ॥५९॥
तत्रोत्पन्नः कश्यपांशः शापाच्च वरुणस्य वै ॥ वसुदेवाऽतिविरूपातः शूरसेनसुतस्तदा ॥६०॥ वैश्यवृत्तिगतः सोऽभून्मृतं पितरि माधवः ॥
उग्रसेनो बभूवाथ कंसस्तस्याऽऽत्मजो महान् ॥ ६१ ॥ अदितिर्देवकी जाना देवकस्य सुता तदा ॥ शापाद्वै वरुणस्यात्र कश्यपानुगता
किल ॥ ६२ ॥ दत्ता मा वसुदेवाय देवकेन महात्मना ॥ विवाहे रचिते तत्र वागभूद्गने तदा ॥ ६३ ॥ कंस कंस महाभाग देवकीगर्भमं
भवः ॥ अष्टमस्तु सुतः श्रीमांस्तव हंता भविष्यति ॥ ६४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं कंसो विस्मितोऽभून्महाबलः ॥ देववाचं तु तां मत्वा मर्त्या
चितामवाप सः ॥ ६५ ॥ किं करोमीति मंचित्य विमर्शं मकरोत्तदा ॥ निहत्यैनां नमे मृत्युभवेदद्यैव मत्वरम् ॥ ६६ ॥ उपायो नान्यथा
चास्मिन्कार्ये मृत्युभयावहे ॥ इयं पितृष्वमा पूज्या कथं हन्मीत्यचितयत् ॥ ६७ ॥

पुनर्विचारयामास मरणं मेऽस्त्यहो स्वसा ॥ पापेनाऽपि प्रकर्तव्या देहश्चा विपश्चिता ॥६८॥ प्रायश्चित्ते न पापस्य शुद्धिर्भवति सर्वदा ॥
प्राणरक्षा प्रकर्तव्या बुधैरप्येनसा तथा ॥ ६९ ॥ विंचित्य मनसा कंसः खड्गमादाय सत्वरः ॥ जग्राह तां वगगेहां केशेष्वकृष्य पापकृत्
॥७०॥ कोशात्खड्गमुपाकृष्य हंतुकामो दुःशयः ॥ पश्यता सर्वलोकानां नवोढां तां चकर्ष ह ॥७१॥ हन्यमानां च तां दृष्ट्वा हाहाकारो
महानभूत् ॥ वासुदेवानुगा वीरा युद्धायो द्यतकार्मुकाः ॥ ७२ ॥ मुंच मुंचेति प्रोचुस्तं ते तदाऽद्भुतसाहसाः ॥ कृपया मोचायामासुंदेवकीं
देवमातरम् ॥ ७३ ॥ तद्युद्धमभवद्धोरं धीराणां च परस्परम् ॥ वसुदेवसहायानां कमेन च महात्मना ॥ ७४ ॥ वर्तमाने तथा युद्धे दारुणे
लोमहर्षणे ॥ कंसं निवारयामासुर्वृद्धा ये यदुसत्तमाः ॥ ७५ ॥ पितृष्वमेयं ते वीर पूजनीया च बालिश ॥ न हंतव्या त्वया वीर विवाहो
त्सव संगमे ॥ ७६ ॥ स्त्रीहत्या दुःसहा वीर कीर्तिघ्नी पापकृत्तमा ॥ भूतभाषितमात्रेण न कर्तव्या विजानता ॥ ७७ ॥

अ २०

अंतर्हितेन केनाऽपि शत्रुणा तव चास्य वा ॥ उदितेति कुतो न स्याद्गगनर्यकरी विभो ॥७८॥ य शसस्ते विघाताय वसुदेवगृहस्य च ॥
अरिणा रचिता वाणी गुणमायाविदा नृप ॥ ७९ ॥ विभेषि वीरस्त्वं भूत्वा भूतभाषित भाषया ॥ यशोमूलविघातार्थमुपायास्त्वरिण
कुतः ॥ ८० ॥ पितृष्वसा न हंतव्या विवाहसमये पुनः ॥ भवितव्यं महाराज भवेच्च कथमन्यथा ॥ ८१ ॥ एवं तैर्बोध्यमानोऽसौ निवृत्त
नाऽभवद्यदा ॥ तदा तं वसुदेवोऽपि नीतिज्ञः प्रत्यभाषत ॥ ८२ ॥ कंस सत्यं ब्रवीम्यद्य सत्याधारं जगन्नयम् ॥ दास्यामि देवकीपुत्रानु
त्पन्नास्तव सर्वशः ॥ ८३ ॥ जातं जातं सुतं तुभ्यं न दास्यामि यदि प्रभो ॥ कुंभिपाके तदा घोरे पतंतु मम पूर्वजाः ॥ ८४ ॥ श्रुत्वाऽथ
वचनं सत्यं पौरवा ये पुरः स्थिताः ॥ ऊचुस्ते त्वरिताः कंसं साधु साधु पुन पुनः ॥ ८५ ॥ न मिथ्या भाषते क्वापि वसुदेवो महामनाः ॥
कंसं मुंच महाभाग स्त्रीहत्यापातकं तथा ॥ ८६ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं प्रबोधितः कंस यदुबृद्धैर्महात्मभिः ॥ कोपं त्यक्त्वा स्थितस्तत्र
सत्यवाक्यानुमोदितः ॥ ततो दुंदुभयो नेदुर्वादित्राणि च सस्वनुः ॥ ८७ ॥

“अयं शब्दस्तु सर्वेषामुत्पन्नस्तत्र संसदि ॥” प्रसाद्य कंसं प्रतिमोक्ष्य देवकीं महायशाः शूरसुत स्तदानीम् ॥ जगाम गेहं स्वजनानुवृत्तो
नवोढया वीतभयस्तरस्वी ॥ ८८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे चतुर्थोऽध्यायः ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ अथ काले तु
संप्राप्ते देवकी देवरूपिणी ॥ गर्भदधार विधिवद्भुदेवेन संगता ॥ १ ॥ पूर्णेऽथ दशमे मासे सुपुत्रे सुतसुतमम् ॥ रूपावयवसंपन्नं देवकी
प्रथमं यदा ॥ २ ॥ तदाऽऽहवसुदेवस्तां सत्यवाक्यानुमोदितः ॥ भावित्वाच्च महाभागो देवकीं देवमातरम् ॥ ३ ॥ वरोह समयं मे त्वं
जानासि स्वसुतार्पणे ॥ मोचिता त्वं महाभागे शपथेन मया तदा ॥ ४ ॥ इमं पुत्रं मुक्तेशाते दास्यामि भ्रातृसूनुवे ॥ “स्वले कंसे विना
शार्थं देवे किं वा करिष्यसि ॥” विचित्रकर्मणां पाको दुर्ज्ञेयोऽहंकृतात्मभिः ॥ ५ ॥ सर्वेषां किल जीवानां कालपाशानुवर्तिनाम् ॥ भोक्तव्यं
स्वकृतं कर्म शुभं वा यदि वाऽशुभम् ॥ ६ ॥

प्रारब्धं सर्वयेवाऽत्र जीवस्य विधिभिर्मितम् ॥ देवपुत्राश्च ॥ स्वामिन्मुखं कृते कर्म भोक्तव्यं सर्वथा दृष्टम् ॥ ७ ॥ तथैस्तथाभिधानां
किं न याति क्षयं हि तत् ॥ लिखितो धर्मशास्त्रेषु प्रायश्चित्तविधिर्नृप ॥ ८ ॥ पूर्वार्जितानां पापानां विनाशाय महात्मभिः ॥ ब्रह्मा
हेमहारी च सुरापो गुरुतत्पगः ॥ ९ ॥ द्वादशान्द्वये चीर्णे शुद्धिं याति यतस्ततः ॥ मन्वादिभिर्यथोद्दिष्टं प्रायश्चित्तं विधानतः ॥ १० ॥
तथा कृत्वा नरः पापान्मुच्यते वा न वाऽनघ ॥ विगीतवचनास्तं किं मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ११ ॥ याज्ञवल्क्यादयः सर्वे धर्मशास्त्रप्रवर्तकाः ॥
भवितव्यं भवत्येव यद्येवं निश्चयः प्रभो ॥ १२ ॥ आयुर्वेदः स मध्येव मंत्रवाहास्तथाऽखिलाः ॥ उद्यमस्तु वृथा सर्वमेवं चेद्देवनिर्मितम्
॥ १३ ॥ भवितव्यं भवत्येव प्रवृत्तिस्तु निरर्थिका ॥ अग्निष्टोमादिकं व्यर्थं नियतं स्वर्गसाधनम् ॥ १४ ॥ यदा तदा प्रमाणं हि पृथैव
परिभाषितम् ॥ वितथे तत्प्रमाणे तु धर्मोच्छेदः कुतो न हि ॥ १५ ॥

उद्यमे च कृते सिद्धिः प्रत्यक्षेणैव साध्यते ॥ तस्मादत्र प्रकर्तव्यः प्रपञ्चश्चित्तकल्पितः ॥ १६ ॥ यथाऽयं बालकः क्षेमं प्राप्नोति मम
पुत्रकः ॥ मिथ्या यदि प्रकर्तव्यं वचनं शुभमिच्छता ॥ १७ ॥ न तत्र दूषणं किञ्चित्प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ वसुदेव उवाच ॥ निशामय
महाभागे सत्यमेतद्ब्रवीमि ॥ १८ ॥ उद्यमः खलु कर्तव्यं फलं देवशानुगम् ॥ त्रिविधा नीह कर्माणि संसारेऽत्र पुराविदः ॥ १९ ॥
प्रवदन्तीह जीवानां पुराणेष्वगमेषु च ॥ संचितानि च जीर्णानि प्रारब्धानि सुमध्यमे ॥ २० ॥ वर्तमानानि वामोरु त्रिविधानीह
देहिनाम् ॥ शुभाशुभानि कर्माणि बीजभूतानि यानि च ॥ २१ ॥ बहुजन्मसमुत्थानि काले तिष्ठन्ति सर्वथा ॥ पूर्वदेहं परित्यज्य जीवः
कर्मवशानुगः ॥ २२ ॥ स्वर्गं वा नरकं वाऽपि प्राप्नोति स्वकृतेन वै ॥ दिव्य देहं च संप्राप्य यातना देहमर्थजम् ॥ २३ ॥ भुनक्ति
विविधान्भोगान्स्वर्गे वा नरकेऽथ वा ॥ भोगाते च यदोत्पत्तेः समयस्तस्य जायते ॥ २४ ॥ लिङ्गदेहेन सहितं जायते जीवसंज्ञितम् ॥
तदेव संचितेभ्यश्च कर्मभ्यः कर्मभिः पुनः ॥ २५ ॥

योजयत्येव तं कालं कर्माणि प्राकृतानि च ॥ देहेनाने भाष्यानि शुभानि चाशुभानि च ॥ २६ ॥ प्रारब्धानि च जीवेन भोक्तव्यानि सुलोचने ॥ प्रायश्चित्तेन नश्यन्ति वर्तमानानि भामिनि ॥ २७ ॥ संचितानि तथैवाऽऽशु यथार्थं विहितेन च ॥ प्रारब्धकर्मणां भोगात्संक्षयो नान्यथा भवेत् ॥ २८ ॥ तेनायं ते कुमारो वै देयः कंसाय सर्वथा ॥ नमिथ्या वचनं मेऽस्ति लोकनिदाऽभिदूषितम् ॥ २९ ॥ अनित्येऽस्मिस्तु संसारे धर्मसारे महात्मनाम् ॥ देवाधीनं हि सर्वेषां मरणं जननं तथा ॥ ३० ॥ तस्माच्छोको न कर्तव्यो देहिना हि निरर्थकः ॥ सत्यं यस्य मतं कान्ते वृथा तस्यैव जीवितम् ॥ ३१ ॥ इहलोको गतो यस्मात्परलोकः कुतस्ततः ॥ अतो देहि सुतं सुभु कंसाय प्रददाम्यहम् ॥ ३२ ॥ सत्यसंस्तरणादेवि शुभमग्रे भविष्यति ॥ कर्तव्यं सुकृतं पुंभिः सुखे दुःखे सति प्रिये ॥ ३३ ॥ “सत्यसंरक्षणादेवि शुभमेव भविष्यति ॥” व्यास उवाच ॥ इत्युक्तवति कान्ते सा देवकी शोक संयुता ॥ ददौ पुत्रं प्रसूतं च वेपमाना मनस्विनी ॥ ३४ ॥ वसुदेवोऽपि धर्मात्मा आदाय स्वसुतं शिशुम् ॥ जगाम कंससदनं मार्गे लोकैरभिष्टुतः ॥ ३५ ॥ लोका ऊचुः ॥ पश्यंतु वसुदेवं भो लोका एवं मनस्विनम् ॥ स्ववाक्यमनुरुध्येव बालमादाय यात्यसौ ॥ ३६ ॥ मृत्यवे दातुकामोऽद्य सत्यवागनसूयकः ॥ सफलं जीवितं चाऽस्य धर्मं पश्यंतु चाऽद्भुतम् ॥ ३७ ॥ यः पुत्रं याति कंसाय दातुं कालात्मनेऽपि हि ॥ व्यास उवाच ॥ इति संस्तूयमानस्तु प्राप्तः कंसालयं नृप ॥ ३८ ॥ ददावस्मैः कुमारं तं ज्ञानमात्रममानुषम् ॥ कंसोऽपि विस्मयं प्राप्तो दृष्ट्वा धैर्यं महात्मनः ॥ ३९ ॥ गृहीत्वा बालकं प्राह स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ धन्यस्त्वं शूरपुत्राय ह्यातः पुत्रसमर्पणात् ॥ ४० ॥ मम मृत्युर्न चायं वै गिरा प्रोक्तस्तु चाष्टमः ॥ न हंतव्यो मया कामं बालोऽयं यातु ते गृहम् ॥ ४१ ॥ अष्टमस्तु प्रदातव्यस्त्वया पुत्रो महामते ॥ इत्युक्त्वा वसुदेवाय ददावाशु खलः शिशुम् ॥ ४२ ॥ गच्छत्वयं गृहे बालः क्षेमं व्याहृतवान् नृपः ॥ तमादाय तदा शौरिर्जगाम स्वगृहं मुदा ॥ ४३ ॥

नारदो मुनिसत्तमः ॥ ४६ ॥ अभ्युत्थानार्थ्यपद्यादि चकारोऽब्रुतस्तदा ॥ पप्रच्छ कुशलं राजा तत्राऽऽगमनकारणम् ॥ ४७ ॥ नारदस्तं
तदोवाच स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ कंस कंस महाभाग गतोऽहं हेमपर्वतम् ॥ ४८ ॥ तत्र ब्रह्मादयो देवा मंत्रं चक्रुः समाहिताः ॥ देवक्या
वसुदेवस्य भार्यायां सुरसत्तमः ॥ ४९ ॥ वधार्थं तव विष्णुश्च जन्म चाऽत्र करिष्यति ॥ तत्कथं न हतः पुत्रस्त्वया नीतिं विजानता
॥ ५० ॥ कंस उवाच ॥ अष्टमं च हनिष्येऽहं मृत्युं मे देवभाषितम् ॥ नारद उवाच ॥ न जानासि नृपश्रेष्ठ राजनीतिं शुभाशुभम्
॥ ५१ ॥ मायाबलं च देवानां न त्वं वेत्सि वदामि किम् ॥ रिपुरल्पोऽपि शूरेण नोपेक्ष्यः शुभमिच्छता ॥ ५२ ॥ संमेलनक्रियायां तु सर्वे ते
ह्यष्टमः स्मृताः ॥ मूर्खस्त्वमरिसंत्यागः कृतोऽयं जानता त्वया ॥ ५३ ॥

इत्युक्त्वाऽऽशु गतः श्रीमान्नारदो देव दर्शनः ॥ गतेऽथ नारदे कंसः समाहूयाथ बालकम् ॥ ५४ ॥ पाषाणे पोथयामास मुखं प्राप च
मंदधीः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे च० स्क० एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ जनमेजय उवाच ॥ किं कृतं पातकं तेन बालकेन
पितामह ॥ यो जातमात्रो निहतस्तथा तेन दुरात्मना ॥ १ ॥ नारदोऽपि मुनिश्रेष्ठो ज्ञानवान्धर्मतत्परः ॥ कथमेवंविधं पापं कृतवा
न्ब्रह्मवित्तमः ॥ २ ॥ कर्ता कारयिता पापे तुल्यपापौ स्मृतौ बुधैः ॥ स कथं प्रेरयामास मुनिः कंसं खलं तदा ॥ ३ ॥ संशयोऽयं
महान्मेऽत्र ब्रूहि सर्वं सविस्तरम् ॥ येन कर्मविपाकेन बालको निधनंगतः ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ नारदः कौतुकप्रेक्षी सर्वदा कलह
प्रियाः ॥ देवकार्यार्थमागत्य सर्वमेतच्चकार ह ॥ ५ ॥ न मिथ्या भाषणे बुद्धिमुनेस्तस्य कदाचन ॥ सत्यवक्ता सुराणां स कर्तव्ये निरतः
शुचिः ॥ ६ ॥ एवं षड् बालकास्तेन जाता जाता निपातिताः ॥ षड्गर्भाः शापयोगेन संभूय मरणं गताः ॥ ७ ॥

दे. मा.
॥ ६२ ॥

शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि तेषां शापस्य कारणम् ॥ स्वायंभुवेऽन्तरे पुत्रा मरीचे षण्महाबलाः ॥ ८ ॥ ऊर्णायां चैव भार्यायामासन्धर्म
विचक्षणाः ॥ ब्रह्माणं जहसुर्वीक्ष्य सुतां यभितुमुद्यतम् ॥ ९ ॥ शशाप तास्तदा ब्रह्मा दैत्ययोनिं विशन्त्वधः ॥ कालनेमिसुता जातास्ते
षड्गर्भाविशापते ॥ १० ॥ अवतारे परे ते तु हिरण्यकशिपोः सुताः ॥ जातास्ते ज्ञानसंयुक्ताः पूर्वं शापभयान्नृप ॥ ११ ॥ तस्मिञ्जन्मनि
शांताश्च तपश्चक्रुः समाहिताः ॥ तेषां प्रीतोऽभवद्ब्रह्मा षड्गर्भाणां वरान्ददौ ॥ १२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शप्ता यूयं मया पूर्वं क्रोधयुक्तेन
पुत्रकाः ॥ तुष्टोऽस्मि वो महाभागा ब्रुवतु वाञ्छितं वरम् ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ तेतुश्रुत्वा वचस्तस्य ब्रह्मणः प्रीतमानसाः ॥ ब्रह्माण
मब्रुवन्कामं सर्वे कार्यार्थतत्पराः ॥ १४ ॥ गर्भा ऊचुः ॥ पितामहाय तुष्टोऽसि देहि नो वाञ्छितं वरम् ॥ अवध्या दैवतैः सर्वैर्मानवैश्च
महोरगेः ॥ १५ ॥ गंधर्वसिद्धपतिभिर्वधो मा भूत्पितामह ॥ व्यास उवाच ॥ तानुवाच ततो ब्रह्मा सर्वमेतद्भविष्यति ॥ १६ ॥ गच्छंतु
वो महाभागाः सत्यमेव न संशयः ॥ दत्त्वा वरं ततो ब्रह्मा मुदितास्ते तदाऽभवन् ॥ १७ ॥

हिरण्य कशिपुः क्रुद्धस्तानुवाच कुरुद्रह ॥ यस्माद्विहाय मां पुत्रास्तोषितो वै पितामहः ॥ १८ ॥ वरेण प्रार्थितोऽत्यर्थं बलवन्तो यतो
ऽभवन् ॥ युष्माभिर्हापितः स्नेहततो युष्मास्त्यजाम्यहम् ॥ १९ ॥ यूयं व्रजंतु पाताले षड् गर्भा विश्रुता भुवि ॥ पाताले निद्रयाऽऽवि
ष्टास्तिष्ठंतु बहुवत्सरान् ॥ २० ॥ ततस्तु देवकीगर्भे वर्षे वर्षे पुनः पुनः ॥ पिता वः कालनेमिस्तु तत्र कंस भविष्यति ॥ २१ ॥
स एव जातमा त्रान्वो वधिष्यति सुदारुणः ॥ व्यास उवाच ॥ एव शप्तास्तेदा तेन गर्भे जातान्पुनः पुनः ॥ २२ ॥ जघान देवकीपुत्रान्षड्ग
र्भान्छापनोदितः ॥ शेषांशः सप्तमस्तत्र देवकीगर्भसंस्थितः ॥ २३ ॥ विस्त्रसितश्च गर्भोऽसौ योगेन योगमायया ॥ नीतश्च रोहिणीगर्भे
कृत्वा संकर्षणं बलात् ॥ २४ ॥ पतितः पंचमे मासि लोकल्यातिं गतस्तदा ॥ कंसोऽपि ज्ञातवांस्तत्र देवकीगर्भपातनम् ॥ २५ ॥ मुदं
प्राप स दुष्टात्माश्रुत्वा वार्ता सुखावहाम् ॥ अष्टमे देवकीगर्भे भगवान्सात्वतां पतिः ॥ २६ ॥ उवास देवकार्यार्थं भारावतरणाय च ॥
राजोवाच ॥ वसुदेवः कश्यपांशः शेषांशश्च तदाऽभवत् ॥ २७ ॥

च
अ. २२

व्यास उवाच ॥ सुराणामसुरा च वै यस्यां शुचि विवृताः ॥ ३९ ॥ तानहं संप्रवक्ष्यामि संक्षेपेण क्षुण्ण ताव ॥ वसुदेवः कश्यपाशो
देवकी च तथाऽदितिः ॥ ३० ॥ बलदेवस्त्वनंताशो वर्तमानेषु तेषु च ॥ योऽसौ धर्मसुतः श्रीमान्मारायण इति श्रुतः ॥ ३३ ॥ तस्यांशो
वासुदेवस्तु विद्यमाने मुनी तदा ॥ नरस्तस्यानुजो यस्तु तस्यांशोऽजुन एव च ॥ ३२ ॥ युधिष्ठिरस्तु धर्माशो वाय्वंशो भीम इत्युत ॥
अभिन्यंशौ ततः प्रोक्तौ माद्रीपुत्री महाबलौ ॥ ३३ ॥ सूर्याश कर्ण आरूपातो धर्माशो विदुरः स्मृतः ॥ द्रौणो बृहस्पतेरंशस्तत्सुतस्तु
शिवांशजः ॥ ३४ ॥ समुद्रः शंतनुः प्रोक्तो गंगा भार्या मता बुधेः ॥ देवकस्तु समारूपातो गंधर्वपतिरागमे ॥ ३५ ॥ वसुभीष्मो विराटस्तु
मरुद्गण इति स्मृतः ॥ अरिष्टस्य सुतो हंसो धृतराष्ट्रः प्रकीर्तितः ॥ ३६ ॥ मरुद्गणः कृपः प्रोक्तः कृतवर्मा तथाऽपरः ॥ दुर्योधनः कलेरंशः
शकुनि विद्धि द्वापरम् ॥ ३७ ॥

सोमपुत्रः सुवर्चाख्यः सोमप्ररुरुदाहृत ॥ पाकांशो धृष्टद्युम्नश्च शिखंडी राक्षसस्तथा ॥ ३८ ॥ सनत्कुमारस्यांशस्तु प्रद्युम्नः परिकीर्तितः ॥
द्रुपदो वरूणस्यांशो द्रौपदी च रमांशजा ॥ ३९ ॥ द्रौपदी तनयाः पंच विश्वेदेवांशजाः स्मृताः ॥ कुंतिः सिद्धिर्धृतिर्माद्री मतिर्गाधारराजजा
॥ ४० ॥ कृष्णपत्न्यस्तथा सर्वदेववारांगनाः स्मृताः ॥ राजानश्च तथा सर्वे असुराः शक्रनोदितः ॥ ४१ ॥ हिरण्यकशिपोरंशः शिशुपाल
उदाहृतः ॥ विप्रचित्तिर्जरासंधः शल्यः प्रह्लाद इत्यपि ॥ ४२ ॥ तालनेमिस्तथा कंसः केशी ह्यशिरास्तथा ॥ अरिष्टो बलिपुत्रस्तु
ककुद्गीगोकुले इतः ॥ ४३ ॥ अनुहदो धृष्टः केतुर्भगदत्तोऽथ बाष्कलः ॥ लंबः प्रलंबसंजातः खरोऽसौ धेनुकोऽभवत् ॥ ४४ ॥ वाराहश्च
किशोरश्च दैत्यो परमदारुणौ ॥ मल्लौ तावेव संजातौ ख्यातौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ ४५ ॥ दितिपुत्र स्तथाऽरिष्टो गजः कुबलयाभिधः ॥
बलिपुत्री बर्की ख्याता बकस्तदनुजः स्मृतः ॥ ४६ ॥ यमो रुद्रस्तथा कामः क्रोधश्चैव चतुर्थकः ॥ तेषामंशैस्तु संजातो द्रोणपुत्रो महाबलः
॥ ४७ ॥ अंशावतरणे पूर्व दैतेया राक्षसा स्तथा ॥ जाताः सर्वे सुरांशास्ते क्षितिभारावतारणे ॥ ४८ ॥

दे. मा.
॥६४॥

अ. २३

एतेषां कथितं राजवंशावतरणं नृप ॥ सुराणां चासुराणां च पुराणेषु प्रकीर्तितम् ॥ ४९ ॥ यदा ब्रह्मादयो देवाः प्रार्थनार्थं हरिं गताः ॥
हरिणा च तदा दत्तौ केशौ खलु सितासितौ ॥ ५० ॥ श्याम वर्णस्ततः कृष्णः श्वेतः संकर्षणस्तथा ॥ भारवतारणार्थं तौ जातौ
देवांशसंभवौ ॥ ५१ ॥ अंशावतरणं चैतच्छृणोति भक्तिभावतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो मोदते स्वजनैर्वृतः ॥ ५२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे चतुर्थस्कन्धे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ हतेषु षट्सु पुत्रेषु देवक्या औग्रसेनिना ॥ सप्तमे पतिते गर्भे वचना
भारदस्य च ॥ १ ॥ अष्टमस्य च गर्भस्य रक्षणार्थमतंद्रितः ॥ प्रयत्नमकरोद्वाजा मरणं स्वं विचिन्तयन् ॥ २ ॥ समये देवकीगर्भे
प्रवेशमकरोद्दरिः ॥ अंशेन वसुदेवे तु समागत्य यथाक्रमम् ॥ ३ ॥ तदेयं योगमाया च यशोदायां यथेच्छया ॥ प्रवेशमकरोद्देवी
देवकार्यार्थसिद्धये ॥ ४ ॥ रोहिण्यास्तनयो रामो गोकुले समजायत ॥ यतः कंसभयोद्दिग्ना संस्थिता सा च कामिनी ॥ ५ ॥
कारागारे ततः कंसो देवकीं देवसंस्तुताम् ॥ स्थापयामास रक्षार्थं सेवकान्समकल्पयत् ॥ ६ ॥ वासुदेवस्तु कामिन्याः प्रेमतंतुनियंत्रितः ॥
पुत्रोत्पत्तिं च संचित्य प्रविष्टः सह भार्यया ॥ ७ ॥ देवकीगर्भगो विष्णुर्देवकार्यार्थसिद्धये ॥ संस्तुतोऽमरसंघेऽप्यवर्धत यथाक्रमम् ॥ ८ ॥
संजाते दशमे तत्र मासेऽथ श्रवणे शुभम् ॥ प्राजापत्यक्षसंयुक्ते कृष्णपक्षेऽष्टमीदिने ॥ ९ ॥ कंसस्तु दानवान्सर्वानुवाच भयविह्वलः ॥
रक्षणीया भवद्भिश्च देवकी गर्भमंदिरे ॥ १० ॥ अष्टमो देवकीगर्भः शत्रुर्मे प्रभविष्यति रक्षणीयः प्रयत्नेन मृत्युरूपः स बालकः ॥ ११ ॥
इत्वेन बालकं देत्याः सुखं स्वप्स्यामि मंदिरे ॥ निवृत्तिवर्जिते दुःखे नाशिते चाऽष्टमे सुते ॥ १२ ॥ खड्गप्रासधराः सर्वे तिष्ठंतु धृतका
र्तुकाः ॥ निद्रातंद्राविहीनाश्च सर्वत्र निहितेक्षणाः ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्यादिश्यासुरगणान्कृशोऽतिभयविह्वलः ॥ मंदिरं स्वं जगा
माऽऽश्रु न लेभे दानवः सुखम् ॥ १४ ॥ निशीथे देवकी तत्र वसुदेवमुवाच ह ॥ किं करोमि महाराज प्रसवावसरो मम ॥ १५ ॥

माभिनि ॥ पालयिष्याम्यहं तत्र तवातिमनसाकिल ॥ १७ ॥ अपत्यं ते प्रवास्यामि कसस्य प्रत्ययाय वै ॥ किं कर्तव्यं प्रभो चाऽप्य
विषमे समुपस्थिते ॥ १८ ॥ व्यत्ययः संततेः शौरे कथं कर्तुं क्षमो भवेः ॥ दूरे तिष्ठस्वकांताय लज्जा मेऽति दुरत्यया १९ ॥ परावृत्य
मुखं स्वामिन्नन्यथा किं करोम्यहम् ॥ इत्युक्त्वा तं महाभागं देवकी देवसंमतम् ॥ २० ॥ बालकं सुषुवे तत्र निशीथे परमाद्भुतम् ॥ दृष्ट्वा
विस्मयं प्राप देवकी बालकं शुभम् ॥ २१ ॥ पतिं प्राह महाभागा हर्षोत्फुल्लकलेवरा ॥ पश्य पुत्रमुखं कांत दुर्लभं हि तव प्रभो ॥ २२ ॥
अद्यैनं कालरूपोऽसौ घातयिष्यति भ्रातृजः ॥ वसुदेवस्तथेत्युक्त्वा तमादाय करे सुतम् ॥ २३ ॥ अपश्यच्चाननं तस्य सुतस्याद्भुतकर्मणः ॥
वीक्ष्य पुत्रमुखं शौरिश्चिताविष्टो बभूव ह ॥ २४ ॥ किं करोमि कथं न स्याद्दुःखमस्य कृते मम ॥ एवं चिंतातुरे तस्मिन्वाशुवाचाशरीरिणी
॥ २५ ॥ वसुदेवं समाभाष्य गगने विशदाक्षरा ॥ वसुदेव गृहीत्वैनं गोकुलं नय सत्वरः ॥ २६ ॥

रक्षपालास्तथा सर्वे मया निद्राविमोहिताः ॥ विवृतानि कृतान्यष्ट कपाटानि च शृङ्खलाः ॥ २७ ॥ मुत्तवेनं नंदगेहे त्वं योगमायां
समानय ॥ श्रुत्वैवं वसुदेवस्तु तस्मिन्कारागृहे गतः ॥ २८ ॥ विवृतं द्वारमालोक्य बभूव तरसा नृप ॥ तमादाय ययावाशु द्वारपालैर
लक्षितः ॥ २९ ॥ कालिदीतटमासाद्य पुरं दृष्ट्वा सुनिश्चितम् ॥ तदेव कटिदग्ध्री सा बभूवाशु सरिद्धरा ॥ ३० ॥ योगमायाप्रभावेण
ततारानकदुंदुभिः ॥ गत्वा तु गोकुलं शौरिर्निशीथे निर्जने पथि ॥ ३१ ॥ नन्दद्वारे स्थितः पश्यन्विभूतिं पशुसंज्ञिताम् ॥ तदेव तत्र
संजाता यशोदा गर्भसंभवा ॥ ३२ ॥ योगमायांशजा देवी त्रिशुणा दिव्यरूपिणी ॥ जातांतां बालिकां दिव्यां गृहीत्वा करपंकजे ॥ ३३ ॥
तत्रागत्य ददौ देवी सैरन्ध्रीरूपधारिणी ॥ वसुदेवः सुतं दत्त्वा सैरन्ध्रीकर पंकजे ॥ ३४ ॥ तामादाय ययौ शीघ्रं बालिकां मुदिताशयः ॥
कारागारे ततो गत्वा देवक्याः शयने सुताम् ॥ ३५ ॥ निक्षिप्य स स्थितः पार्श्वे चिंताविष्टो भयाऽऽतुरः ॥ ह्रोद सुस्वरं कन्या तदेवा
गतसंज्ञकाः ॥ ३६ ॥ उत्तस्थुः सेवका राज्ञः श्रुत्वा तद्भुदितं निशि ॥ तथुर्धूपतिं गत्वा त्वरितास्तेऽतिविह्वलाः ॥ ३७ ॥

देवक्याश्च सुतो जातः शीघ्रमेहि महामते ॥ तदाकर्ण्य वचस्तेषां शीघ्रं भोजपतिर्ययौ ॥ ३८ ॥ प्रावृतं द्वारमालोक्य वसुदेवमथाह्वयत् ॥
कंस उवाच ॥ सुतमानय देवक्या वसुदेव महामते ॥ ३९ ॥ मृत्युर्मे चाऽष्टमो गर्भस्तन्निहन्मि रिपुं हरिम् ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा
कंसवचः शौरिर्भयत्रस्तविलोचनः ॥ ४० ॥ तामादाय सुतां पाणौ ददौ चाऽऽशु रूदन्निव ॥ दृष्ट्वाऽथ दारिकां राजा विस्मयं परमं गतः
॥ ४१ ॥ देववाणी वृथा जाता नारदस्य च भाषितम् ॥ वासुदेवः कथं कुर्यादनृतं संकटे स्थितः ॥ ४२ ॥ रक्षापालाश्च मे सर्वे सावधाना
न संशयः ॥ कुतोऽत्र कन्यका कामं क गतः स सुतः किल ॥ ४३ ॥ सन्देहोऽत्र न कर्तव्यः कालस्य विषमा गतिः ॥ इति संचित्य तां
बालां गृहीत्वा पादयोः खलः ॥ ४४ ॥ पोथयामास पाषाणे निर्घृणः कुलपांसनः ॥ सा करान्निःसृताः बाला ययावाकाशमंडलम् ॥ ४५ ॥
दिव्यरूपा तदा भूत्वा तमुवाच मृदुस्वना ॥ किं मया हतया पाप जातस्ते बलवान्निपुः ॥ ४६ ॥ हनिष्यति दुराराध्यः सर्वथा त्वं
नराधमम् ॥ इत्युक्त्वा सा गता कन्या गगनं कामगा शिवा ॥ ४७ ॥

कंसस्तु विस्मयाविष्टो गतो निज गृहं तदा ॥ आनाय्य दानवान्सर्वानिदं वचनमब्रवीत् ॥ ४८ ॥ बकधेनुकवत्सादीन्क्रोधाविष्टो भयाऽऽतुरः ॥
गच्छंतु दानवाः सर्वे मम कार्यार्थसिद्धये ॥ ४९ ॥ जातमात्राश्च हंतव्या बालका यत्र कुत्रचित् ॥ पूतनैषा ब्रजत्वद्य बालग्री नंदगोकुलम्
॥ ५० ॥ जातमात्रान्वि निग्नंती शिशूस्तत्र ममाऽऽज्ञया ॥ धेनुको वत्सकः केशी प्रलंबो बक एव च ॥ ५१ ॥ सर्वे तिष्ठंतु तत्रैव मम
कार्यचिकीर्षया ॥ इत्याज्ञाप्यासुरान्कंसो ययौ निजगृहं खलः ॥ ५२ ॥ चिताविष्टोऽतिदीनात्मा चितयित्वैव तं पुनः ॥ इति श्रीदे०
म० पु० चतुर्थस्कंधे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ व्यास उवाच ॥ प्रातर्नंदगृहे जातः पुत्रजन्ममहोत्सवः ॥ किंवदंत्यथ कंसेन श्रुता
चारमुखादपि ॥ १ ॥ जानाति वसुदेवस्य दारास्तत्र वसन्ति हि ॥ पशवो दासवर्गश्च सर्वे ते नंदगोकुले ॥ २ ॥ तेन शंकासमाविष्टो
गोकुलं प्रति भारत ॥ नारदेनाऽपि तत्सर्वं कथितं कारणं पुरा ॥ ३ ॥ गोकुले ये च नंदाद्यास्तत्पत्न्यश्च सुरांशजाः ॥ देवकीवसुदेवाद्याः
सर्वे ते रात्रवः किल ॥ ४ ॥

विनिहतः केशी ज्ञात्वा कंसोऽतिधुर्मनाः ॥ धनुर्योगं मिषेणाशु ताषानेतुं प्रचक्रमे ॥ ८ ॥ अहूर्ं प्रेषयामास क्रूरः पापमतिस्तदा ॥ आनेतुं
रामकृष्णौ च वधायामितधिक्रमौ ॥ ९ ॥ रथमारोप्य गोपालौ गोकुल्याद्वादिनीसुतः ॥ आगतौ मथुरायां तु कंसादेशे स्थितः किल ॥ १० ॥
ताषागत्य तदा तत्र धनुर्भगं च चक्रतुः ॥ इत्वाऽथ रजकं कामं गजं चाणूरमुष्टिकम् ॥ ११ ॥ शलं च तोशलं चैव निजघान 'हरिस्तदा ॥
जघान कंसं देवेशः केशेष्वकृष्य लीलया ॥ १२ ॥ पितरौ मोचयित्वाऽथ गतदुःखौ चकार ह ॥ उग्रसेनाय राज्यं तद्दावरिनिषूदनः
॥ १३ ॥ वसुदेवस्तयोस्तत्र मौजीबंधनपूर्वकम् ॥ कारयामास विधिवद्भूतबंधं महामनाः ॥ १४ ॥

उपनीतौ तदा तौ तु गतौ सांदीपनालयम् ॥ विद्याः सर्वाः समभ्यस्य मथुरामागतौ पुनः ॥ १५ ॥ जातौ द्वादशवर्षीयौ कृतविद्यौ महा
बलौ ॥ मथुरायां स्थितौ वीरौ सुतावानकदुन्दुभेः ॥ १६ ॥ मागधस्तु जरासंधौ जामातृवधदुःखितः ॥ कृत्वा सैन्यं समाजं स मथुरामागतः
हुरीम् ॥ १७ ॥ स सप्तदशवारं तु कृष्णेन कृतबुद्धिना ॥ जितः संग्राममासाद्य मधुपुर्यां निवासिना ॥ १८ ॥ पश्चाच्च प्रेरितस्तेन स काल
यवनाभिधः ॥ सर्वम्लेच्छाधिपः शूरो यादवानां भयंकरः ॥ १९ ॥ श्रुत्वा यवनमार्यातं कृष्णः सर्वान्यदूतमाम् ॥ आनाय्य च तथा राम
शुवाच मधुसूदनः ॥ २० ॥ भयं नोऽत्र समुत्पन्नं जरासंधान्महाबलात् ॥ किं कर्तव्यं महाभागा यवनः समुपैति वै ॥ २१ ॥ प्राणत्राणं
प्रकर्तव्यं त्यक्त्वा गेहं बलं धनम् ॥ सुखेन स्थीयते यत्र सन्देशं त्वलु पेतृकः ॥ २२ ॥ सदोद्वेगकरः कामं किं कर्तव्यः कुलोचितः ॥ शैल
सागरसाग्निये स्थातव्यं सुखमिच्छता ॥ २३ ॥

यत्र वैरिभयं न स्यात्स्थातव्यं तत्र पंडितैः ॥ शेषशय्यां समाश्रित्य हरिः स्वपिति सागरे ॥२४॥ तथैव च भयाद्रीत कैलासे त्रिपुरार्दनः ॥ तस्मान्नात्रैव स्थातव्यमस्माभिः शत्रुतापितैः ॥ २५ ॥ द्वारवत्यां गमिष्यामः सहिताः सर्व एव वै ॥ कथिता गरुडेनाद्य रम्या द्वारवती पुरी ॥ २६ ॥ रेवताचलसान्निध्ये सिंधुकूले मनोहरा ॥ ग्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तथ्यं सर्वे यादवपुंगवाः ॥ २७ ॥ गमनाय मतिं चक्रुः सकुटुंबाः सवाहनाः ॥ शकटानि तथोष्णाश्च वाम्यश्च महिषास्तथा ॥ २८ ॥ धनपूर्णानि कृत्वा ते निर्ययुर्नगरा द्रहिः ॥ रामकृष्णौ पुरस्कृत्य सर्वे ते सपरिच्छदाः ॥२९॥ अग्रे कृत्वा प्रजाः सर्वाश्चेलुः सर्वे यदूत्तमाः ॥ कतिचिद्विसेः प्रापुः पुरीं द्वारवतीं किल ॥३०॥ शिल्पिभिः कारयामास जीर्णोद्धारं हि माधव ॥ संस्थाप्य यादवांतस्त्र तावेतौ बलकेशवौ ॥ ३१ ॥ तरसा मथुरामेत्य संस्थितौ निर्जनां पुरीम् ॥ तदा तत्रैव संप्राप्तौ बलवान्यवनाधिपः ॥ ३२ ॥

ज्ञात्वेनमागतं कृष्णो निर्ययौ नगराद्रहिः ॥ पदातिरग्रे तस्याभूद्यवनस्य जनार्दनः ॥ ३३ ॥ पीतांबरधरः श्रीमान्प्राहसन्मधुसूदनः ॥ तं दृष्ट्वा पुरतो यातं कृष्णं कमललोचनम् ॥ ३४ ॥ यवनोऽपि पदा शंसन्पृष्ठतोऽनुगतः खलः ॥ प्रसुप्तो यत्र राजर्षिर्मुचुकुंदो महाबलः ॥ ३५ ॥ प्रययौ भगवांस्तत्र सकालयवनो हरिः ॥ तत्रैवांतर्दधे विष्णुर्मुचुकुंदं समीक्ष्य च ॥३६॥ तत्रैव यवनः प्राप्तः सुप्तभूतमपश्यत ॥ मत्वा तं वासुदेवं स पादे नाताडयन्नुपम् ॥ ३७ ॥ प्रबुद्धः क्रोधरक्ताक्षस्तं ददाह महाबलः ॥ तंदग्ध्वा मुचुकुंदोऽथ ददर्श कमलेक्षणम् ॥ ३८ ॥ वासुदेवं सुदेवेशं प्रणम्य प्रस्थितो वनम् ॥ जगाम द्वारकां कृष्णो बलदेवसमन्वितः ॥ ३९ ॥ उग्रसेनं नृपं कृत्वा विजहार यथारुचि ॥ अहरद्रुक्मिणीं कामं शिशुपालस्वयंवरात् ॥४०॥ राक्षसेन विवाहेन चक्रे दारविधिं हरिः ॥ ततो जांबवतीं सत्यां मित्रविदां च भामिनीम् ॥ ४१ ॥ कालिदीं लक्ष्मणांभद्रां तथा नाम्रजितीं शुभाम् ॥ पृथक्पृथक्समानीयाप्युपयेमे जनार्दनः ॥ ४२ ॥

दे. ग्रा.
॥६९॥

च.
अ. २४

हताऽसौ सृष्टिकागेहाच्छब्देन बलीयसा ॥ ४४ ॥ नीतश्च स्वपुरी बालो मायावत्ये समर्पितः ॥ वासुदेवो हतं दृष्ट्वा पुत्रशोकसमन्वितः
॥ ४५ ॥ जगाम शरणं देवी भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ वृत्रासुरादयो देत्या लीलयेव यया हताः ॥ ४६ ॥ ततोऽसौ योगमायायाश्चकार
परमां स्तुतिम् ॥ वचोभिः परमोदारैरक्षरैः स्तवैः शुभिः ॥ ४७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मातर्मयाऽतितपसा परितोषिता त्वं प्राग्जन्मनि
प्रसुमनादिभिरर्चिताऽसि ॥ धर्मात्मजेन बदरीवनखंडमध्ये किं विस्मृतो जननि ते त्वयि भक्तिभावः ॥ ४८ ॥ सूतीगृहादपहतः
किमुबालको मे केनापि दुष्टमनसाऽप्यथ कौतुकाद्वा ॥ मानापहारकरणाय ममाद्य नूनं लज्जा तवांब खलु भक्तजनस्य युक्ता ॥ ४९ ॥
दुर्गो महानतितरां नगरीं सुगुप्ता तत्रापि जेऽतिसदनं किल मध्यभागे ॥ अंतः पुरे च पिहितं ननु सूतिगेहं बालो हतः खलु तथाऽपि
ममैव दोषात् ॥ ५० ॥

नाहं गतः परपुरं न च यादवाश्च रक्षा वतिव नगरी किल वीरवर्यैः ॥ माया तवैव जननि प्रकटप्रभावा मे बालकः परिहतः कुहकेन
केन ॥ ५१ ॥ नो वेद्यग्रहं जननि ते चरितं सुगुप्तं को वेद् मंदमतिरल्पविदेव देही ॥ क्वाऽसौ गतौ मम भटेन च वीक्षितो वा हताऽबिके
जवनिका तव कल्पितेयम् ॥ ५२ ॥ चित्रं न तेऽत्र पुरतो मम मातृगर्भात्रीतस्त्वयाऽर्घसमये किलमाययाऽसौ ॥ यं रोहिणी हलधरं
सुषुप्ते प्रसिद्धं दूरे स्थितापतिपरा मिथुनं विनाऽपि ॥ ५३ ॥ सृष्टिं करोषि जगतामनुपालनं च नाशं तथैव पुनरप्यनिशं शुणैस्त्वम् ॥
को वेद तेऽव चरितं दुरितांतकारिप्रायेण सर्वमखिलं विहितं त्वयेतत् ॥ ५४ ॥ उत्पाद्य पुत्रजननप्रभवं प्रमोदं दत्त्वा पुनर्विरहजं किल
दुःस्वभारम् ॥ त्वं क्रीडसे सुललितैः खलु तैर्विहारेणो चेत्कथं मम सुताप्तिरतिवृथा स्यात् ॥ ५५ ॥ माताऽस्य रोदिति भृशं कुररीव बाला
दुःखं तनोति मम सन्निधिगा सदैव ॥ कष्टं न वेत्ति ललितेऽप्रमितप्रभावे मातस्त्वमेव शरणं भवपीडितानाम् ॥ ५६ ॥

सीमा सुखस्य सुतजन्म तदीयनाशो दुःखस्य देवि भवने विबुधा वदन्ति ॥ तर्त्तिक करोमि जननि प्रथमे प्रनष्टे पुत्रे ममाद्य हृदयं
स्फुटतीव मातः ॥५७॥ यज्ञं करोमि तव तुष्टिकरं व्रतं वा देवं च पूजनमथाखिलदुःखहात्वम् ॥ मातः सुतोऽत्र यदि जीवति दर्शयाशु
त्वं वै क्षमा सकलशोकविनाशनाय ॥ ५८ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी कृष्णेनाऽऽकृष्टकर्मणा प्रत्यक्षदर्शना भूत्वा तमुवाच
जगद्गुरुम् ॥ ५९ ॥ श्री देव्युवाच ॥ शोकं मा कुरु देवेश शापोऽयं ते पुरातनः ॥ तस्य योगेन पुत्रस्ते शंबरेण हृतो बलात् ॥ ६० ॥
अतस्ते षोडशे वर्षे हत्वा तं शंबरं बलात् ॥ आगमिष्यति पुत्रस्ते मत्प्रसादान्न संशयः ॥ ६१ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे
देवी चंडिका चंडविक्रमा ॥ भगवानपि पुत्रस्य शोकं त्यक्त्वाऽभवत्सुखी ॥ ६२ ॥ इति श्री देवीभागवते महापुराणे चतुर्विंशोऽध्यायः
॥ २४ ॥ राजोवाच ॥ संदेहो मे मुनिश्रेष्ठ जायते वचनात्तव ॥ वैष्णवांशे भगवति दुःखोत्पत्तिं विलोक्य च ॥ १ ॥
नारायणांशसंभूतो वासुदेवः प्रतापवान् ॥ कथं स मूर्तिकागाराद्गतौ बालो हरेरपि ॥ २ ॥ सुगुप्तनगरे रम्ये गुप्तेऽथ मूर्तिकागृहे ॥
प्रविश्य तेन दैत्येन गृहीतोऽसौ कथं शिशुः ॥ ३ ॥ न ज्ञातो वासुदेवेन चित्रमेतन्ममाद्भुतम् ॥ जायते महदाश्चर्यं चित्ते सत्यवतीसुत
॥ ४ ॥ ब्रूहि तत्कारणं ब्रह्मन्न ज्ञातं केशवेन यत् ॥ हरणं तत्र संस्थेन शिशोर्वा मूर्तिकागृहात् ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ माया बलवती राज
न्नराणां बुद्धिमोहिनी ॥ शांभवी विश्रुता लोके को वा मोहं न गच्छति ॥ ६ ॥ मानुषं जन्म संप्राप्य गुणाः सर्वेऽपि मानुषाः ॥ भवंति
देहजाः कामं न देवा नासुरास्तदा ॥ ७ ॥ क्षुत्तृष्णिद्राभयं तंद्रा व्यामोहः शोकसंशयः ॥ हर्षश्चैवाऽभिमानश्च जरा मरणमेव च ॥ ८ ॥
अज्ञानं ग्लानिरप्रीतिरिष्याऽसूया मदः श्रमः ॥ एते देहभवा भावाः प्रभवन्ति नराधिप ॥ ९ ॥ यथा हेममृगं रामो न बुबोध पुरो गतम् ॥
जानक्या हरणं चैव जटायुमरणं तथा ॥ १० ॥ अभिषेकदिने रामो वनवासं न वेद च ॥ तथा न ज्ञातवान्नामः स्वशोकान्मरणं पितुः ॥ ११ ॥

सागरे सेतुर्बन्धं च कृत्वासीत्ये सारित्पतिम् ॥ १३ ॥ प्रन्यामास सखायु विष्णु तान्कापिकुजरात् ॥ संयात्र कृतवान्धारं दुःखं प्राप रणाजित् ॥ १४ ॥ बन्धनं नागपाशेन प्राप रामो महाबलः ॥ गरुडान्मोक्षणं पश्चादन्वभृद्रघुनन्दनः ॥ १५ ॥ अहनद्रावणं संख्ये कुम्भकर्णं महाबलम् ॥ मेघनादं निकुम्भं च कुपितो रघुनन्दनः ॥ १६ ॥ अदृष्यत्वं च जानक्या न विवेद जनार्दनः ॥ दिव्यं च कारयामास ज्वलिताग्नौ प्रवेशनम् ॥ १७ ॥ लोकापवादाच्च परं ततस्तत्याज तां प्रियाम् ॥ अदृष्यां दूषितां मत्वा सीतां दशरथात्मजः ॥ १८ ॥ न ज्ञातौ स्वसुतौ तेन रामेण च कुशीलवौ ॥ मुनिना कथितौ तौ तु तस्य पुत्रौ महाबलौ ॥ १९ ॥ पातालगमनं चैव जानक्या ज्ञातवान्न च ॥ राघवः कोपसंयुक्तो भ्रातरं हंतुमुद्यतः ॥ २० ॥ कालस्यागमनं चैव न विवेद स्वरातकः ॥ मानुषं वेदमाश्रित्य चक्रे मानुषचेष्टितम् ॥ २१ ॥ तथैव मानुषान्भावान्नात्र कार्या विचारणा ॥ पूर्वं कंसभयात्प्राप्तो गोकुले यदुनन्दनः ॥ २२ ॥ जरासंधभयात्पश्चाद्धारवत्यां गतो हरिः ॥ अधर्मं कृतवान्कृष्णो रुक्मिण्या हरणं च यत् ॥ २३ ॥ शिशुपालहतायाश्च जानन्धर्मं सनातनम् ॥ शुशोच बालकं कृष्णः शंखरेण हतं बलात् ॥ २४ ॥ मुमोद जानन्पुत्रं तं हर्षशोकयुतस्ततः ॥ सत्यभामाज्ञया यत्तु युयुधे स्वर्गतः किल ॥ २५ ॥ इन्द्रेण पादपार्थं तु स्त्रीजितत्वं प्रकाशयन् जहार कल्पवृक्षं यः पराभूय शतक्रतुम् ॥ २६ ॥ मानिनीमानरक्षार्थं हरिश्चित्रधरः प्रभुः ॥ बद्ध्वा वृक्षे हरिं सत्या नारदाय ददौ पतिम् ॥ २७ ॥ दत्त्वाऽथ कानकं कृष्ण मोचयामास भामिनी ॥ दृष्ट्वा पुत्रान्पुरुषुणान्प्रयुग्नप्रमुखानथ ॥ २८ ॥ कृष्णं जाववती दीना ययाचे संततिं शुभाम् ॥ स ययौ पर्वतं कृष्णस्तपस्याकृतनिश्चयः ॥ २९ ॥ उपमन्युर्मुनिर्यत्र शिवभक्तः परंतपः ॥ उपमन्युं गुरुं कृत्वा दीक्षां पाशुपतीं हरिः ॥ ३० ॥ जग्राह पुत्रकामस्तु मुंडी दंडी बभूव ह ॥ उग्रं तत्र तपस्तेपे मासमेकं फलाशनः ॥ ३१ ॥

जजाप शिवमंत्रं तु शिवध्यानपरो हरिः ॥ द्वितीये तु जलाहारस्तिष्ठन्नेकपदाहरिः ॥ ३२ ॥ तृतीये वायुभक्षस्तु पादांगुष्ठाग्रसंस्थितः ॥ षष्ठे तु भगवान् रुद्रः प्रसन्नो भक्तिभावतः ॥ ३३ ॥ दर्शनं च ददौ तत्र सोमः सोमकला धरः ॥ आजगाम वृषारूढः सुरैरिन्द्रादिभिर्वृतः ॥ ३४ ॥ ब्रह्मविष्णुयुतः साक्षाद्यक्षगंधर्वसेवितः ॥ संबोधयन्वासुदेवं शंकरस्तमुवाच ह ॥ ३५ ॥ तुष्टोऽस्मि कृष्ण तपसा तवोग्रेण महामते ॥ ददामि वाञ्छितान्कामान् ब्रूहि यादवनन्दनः ॥ ३६ ॥ मयि दृष्टे कामपूरे कामशेषो न संभवेत् ॥ व्यास उवाच ॥ तं दृष्ट्वा शंकरं तुष्टं भगवान्देवकीसुतः ॥ ३७ ॥ पपात पादयोस्तस्य दंडवत्प्रेमसंयुतः ॥ स्तुतिं चकार देवेशो मेघगंभीरया गिरा ॥ ३८ ॥ स्थितस्तु पुरतः शंभोर्वासुदेवः सनातनः ॥ कृष्ण उवाच ॥ देव देव जगन्नाथ सर्वभूतातिनाशन ॥ ३९ ॥ विश्वयोने सुरारिम् नमस्त्रिलोक्यकारक ॥ नीलकंठ नमस्तुभ्यं शूलिने ते नमो नमः ॥ ४० ॥ शैलजावल्गुभायाथ यज्ञघ्नाय नमोऽस्तु ते ॥ धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं दर्शनात्तव सुव्रत ॥ ४१ ॥

जन्म मे सफलं ज्ञातं नत्वा ते पादपंकजम् ॥ बद्धोऽहं श्रीमयैः पाशैः संसारेऽस्मिन्नगदगुरो ॥ ४२ ॥ शरणं तेऽयं संप्राप्तो रक्षार्थं त्रिलोचन ॥ संप्राप्यं मनुषं जन्म त्विन्नोऽहं दुःख नाशन ॥ ४३ ॥ ब्रूहि मां शरणं प्राप्तं भवभीतं भवाधुना ॥ गर्भवासे महदुःखं प्राप्तं मदनदाहक ॥ ४४ ॥ जन्मतः कंसभयजमनुभूतं च गोकुले ॥ जातोऽहं नन्दगोपालो बल्लवाज्ञाकरस्तथा ॥ ४५ ॥ गोरजःकीर्णकेशस्तु भ्रमवृन्दावने घने ॥ म्लेच्छराजभयव्रस्तो गतो द्वारवतीं पुनः ॥ ४६ ॥ त्यक्त्वा पित्र्यं शुभं देशं माधुरं दुर्लभं विभो ॥ ययातिशापबद्धे नतस्मै दत्तं भयाद्विभो ॥ ४७ ॥ राज्यं सुपुष्टमपि च धर्मरक्षापरेण च ॥ उग्रसेनस्य दासत्वं कृतं वै सर्वदा मया ॥ ४८ ॥ राजाऽसौ यादवानां वै कृतो नः पूर्वजैः किल ॥ गार्हस्थ्यं दुःखदं शंभो स्त्रीवश्यं धर्मखंडनम् ॥ ४९ ॥ पारतंत्र्यं सदा बंधो मोक्षवार्ताऽत्र दुर्लभा ॥ रुक्मिण्यास्तनयान्दृष्ट्वा भार्या जांबवती मम ॥ ५० ॥ प्रेरयामास पुत्रार्थं तपसे मदनांतक ॥ सकामेन मया तप्तं तपः पुत्रार्थमयं वै ॥ ५१ ॥

यत् ॥ सोऽयं मायाविमूढात्मा याच्य पुत्रसुखं विभो ॥ ५३ ॥ कामिन्या प्रेरितः शंभो मुक्तिर्वं त्वां जगत्पते ॥ जानामि दुःखं शंभो
संसारं दुःखसाधनम् ॥ ५४ ॥ अनित्यं नाश धर्माणं तथाऽपि विरतिर्न मे ॥ शापान्नाशायणांशोऽहं जातोऽस्मिन्क्षितमंडले ॥ ५५ ॥
भोक्तुं बहुतरं दुःखं मायापाशेन यंत्रितः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तवन्तं गोविंदं प्रत्युवाच महेश्वरः ॥ ५६ ॥ बहवस्ते भविष्यन्ति पुत्राः
शत्रुनिघ्नान् ॥ स्त्रीणां षोडशसाहस्रं भविष्यति शतार्धकम् ॥ ५७ ॥ तान् पुत्रा दशदश भविष्यन्ति महाबलाः ॥ इत्युक्तो पररामाशु
शंकरः प्रियदर्शनः ॥ ५८ ॥ उवाच गिरिजा देवी प्रणतं मधुसूदनम् ॥ कृष्ण कृष्ण महाबाहो संसारेऽस्मिन्नराधिप ॥ ५९ ॥ गृहस्थप्रवरो
लोके भविष्यति भवानिह ॥ ततो वर्षशताति तु द्विजशापान्नार्दन ॥ ६० ॥ गांधार्याश्च तथा शापाद्भविता ते कुलक्षयः ॥ परस्परं
निहत्याजौ पुत्रास्ते शापमोहिताः ॥ ६१ ॥

गमिष्यन्ति क्षयं सर्वे यादवाश्च तथाऽपरे ॥ सानुजस्त्वं तथा देहं त्यक्त्वा यास्यसि वै दिवम् ॥ ६२ ॥ शोकस्तत्र न कर्तव्यो भवितव्यप्रति
प्रभो ॥ अवश्यं भाविभावानां प्रतीकारो न विद्यते ॥ ६३ ॥ तत्र शोको न कर्तव्यो नूनं मम मतं सदा ॥ अष्टावक्रस्य शापेन भार्यास्ते
मधुसूदन ॥ ६४ ॥ चौरैर्भ्यो ग्रहणं कृष्ण गमिष्यन्ति मृते त्वयि ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे शंभुः सोमः समुरमंडलः ॥ ६५ ॥
उपमन्युं प्रणम्याथ कृष्णोऽपि द्वारकां ययौ ॥ तस्माद्ब्रह्मादयो राजन्सन्ति यद्यप्यधीश्वराः ॥ ६६ ॥ तथाऽपि मायाकलोलयोगसंक्षुभि
तांतराः ॥ तदधीनाः स्थिताः सर्वे काष्ठपुत्तलिकोपमाः ॥ ६७ ॥ यथायथा पूर्वभवं कर्म तेषां तथातथा ॥ प्रेरयत्यनिशं माया परब्रह्म
स्वरूपिणी ॥ ६८ ॥ न वैषम्यं न नैर्घृण्यं भगवत्यां कदाचन ॥ केवलं जीवमोक्षार्थं यतते भुवनेश्वरी ॥ ६९ ॥ यदि सा नैव सृज्येत
जगदेतच्चराचरम् ॥ तदा मायाविना भूतं जडं स्यादेव नित्यशः ॥ ७० ॥ तस्मात्कारुण्यमाश्रित्य जगज्जीवादिकं च यत् ॥ करोति
सततं देवी प्रेरयत्यनिशं च तत् ॥ ७१ ॥

द. भा.
॥७४॥

च.
अ. २५

तस्माद्ब्रह्मादिमोहेऽस्मिन्कर्तव्यः संशयो न हि ॥ मायांतः पातिनः सर्वे मायाधीनाः सुराऽसुराः ॥ ७२ ॥ स्वतंत्रा सेव देवेशी स्वेच्छाचार
विहारिणी ॥ तस्मात्सर्वात्मना राजन्सेवनीया महेश्वरी ॥ ७३ ॥ नातः परतरं किंचिदधिकं भुवनत्रये ॥ एतद्धि जन्मसाफल्यं पराशक्तेः
पदस्मृतिः ॥ ७४ ॥ मा भूत्तत्र कुले जन्म यत्र देवी न दैवतम् ॥ अहं देवी न चान्योऽस्मि ब्रह्मेवाहं न शोकभाक् ॥ ७५ ॥ इत्यभेदेन तां
नित्यां चितयेज्जगदंबिकाम् ॥ ज्ञात्वा गुरुमुखादेनां वेदांतश्रवणादिभिः ॥ ७६ ॥ नित्यमेकाग्रमनसा भावयेदात्मरूपिणीम् ॥ मुक्तो
भवति तेनाशु नान्यथा कर्मकोटिभिः ॥ ७७ ॥ श्वेताश्वतरादयः सर्व ऋषयो निर्मलाशयाः ॥ आत्मरूपां हृदा ज्ञात्वा विमुक्ता भवबंधनात्
॥ ७८ ॥ ब्रह्मविष्णवादयस्तद्ब्रह्मैरिलक्ष्म्यादयस्तथा ॥ तामेव समुपासते सच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ ७९ ॥ इति ते कथितं राजन्यद्यत्पृष्टं
त्वयाऽनघ ॥ प्रपंचतापत्रस्तेन किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ८० ॥

एतत्ते कथितं राजन्मयाऽऽख्यानमनुत्तमम् ॥ सर्वपापहरं पुण्यं पुराणं परमाद्भुतम् ॥ ८१ ॥ य इदं शृणु यात्रित्यं पुराणं वेदसंमितम् ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तो देवीलोके महीयते ॥ ८२ ॥ सूत उवाच ॥ एतन्मया श्रुतं व्यासात्कथ्यमानं सविस्तरम् ॥ पुराणं पंचमं नूनं श्रीमद्भागवता
भिधम् ॥ ८३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्यः संहितायां चतुर्थस्कन्धे पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ स्कन्धश्चायं समाप्तः ॥
अर्धाधिकैवंसुविधुयुगविश्वंभरा ॥ (१४१८ ॥) भिधैः ॥ पद्यैश्चतुर्थस्कन्धोऽयं कथितो व्यासनिर्मितैः ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते चतुर्थस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते पञ्चमस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते पञ्चमस्कन्धः प्रारभ्यते

ऋषय ऊचुः ॥ भवता कथितं सूत महदाख्यानमुत्तमम् ॥ कृष्णस्य चरितं दिव्यं सर्वपातकनाशनम् ॥ १ ॥ संदेहोऽत्र महाभाग वासुदेव
कथानके ॥ जायते नः प्रोच्यमानेऽविस्तरेण महामते ॥ २ ॥ वने गत्वा तपस्तप्तं वासुदेवेन दुष्करम् ॥ विष्णोरंशावतारेण शिवस्याऽऽराधनं
कृतम् ॥ ३ ॥ वरप्रदानं देव्या च पार्वत्या यत्कृतं पुनः ॥ जगन्मातुश्च पूर्णायाः श्रीदेव्या अंशभूतया ॥ ४ ॥ ईश्वरेणापि कृष्णेन कुतस्तौ
संप्रपूजितौ ॥ न्यूनता वा किमस्त्यस्य तदेवं संशयो मम ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वं कारणं तत्र मया व्यास श्रुतं च मम् ॥
प्रब्रवीमि महाभागाः कथां कृष्णगुणान्विताम् ॥ ६ ॥ वृतांतं व्यासतः श्रुत्वा वैराटी सुतजस्तदा ॥ पुनः पप्रच्छ मेधावी संदेहं
परमं गतः ॥ ७ ॥

दे. भा.
॥ २ ॥

पं.
अ० १

जनमेजय उवाच ॥ सम्यक्सत्यवतीसूनो श्रुतं परमकारणम् ॥ तथाऽपि मनसो वृत्तिः संशयं न विमुंचति ॥ ८ ॥ कृष्णेनाराधितः
शंभुस्तपस्तप्ताऽतिदारुणम् ॥ विस्मयोऽयं महाभाग देवदेवेन विष्णुना ॥ ९ ॥ यः सर्वात्माऽपि सर्वेशः सर्वसिद्धिप्रदः प्रभुः ॥ स कथं
कृतवान्धोरं तपः प्राकृतवद्भरिः ॥ १० ॥ जगत्कर्तुं क्षमः कृष्णस्तथा पालयितुं क्षमः ॥ संहर्तुमपि कस्मात्स दारुणं तप आचरत्
॥ ११ ॥ व्यास उवाच ॥ सत्यमुक्तं त्वया राजन्वासुदेवो जनार्दनः ॥ क्षमः सर्वेषु कार्येषु देवानां दैत्यसूदनः ॥ १२ ॥ तथाऽपि मानुषं
देहमाश्रितः परमेश्वरः ॥ कृतवान्मानुषान्भावान्वर्णाश्रमसमश्रितान् ॥ १३ ॥ वृद्धानां पूजनं चैव गुरुपादाभिवंदनम् ॥ ब्राह्मणानां तथा
सेवा देवताराधनं तथा ॥ १४ ॥ शोके शोकाभियोगश्च हर्षेहर्षसमुन्नतिः ॥ दैन्यं नानापवादाश्च स्त्रीषु कामोपसेवनम् ॥ १५ ॥ कामः क्रोध
स्तथा लोभः कालेकाले भवंति हि ॥ तथा गुणमये देहे निर्गुणत्वं कथं भवेत् ॥ १६ ॥

सौबलीशापजाटोपात्तथा ब्राह्मणशापजात् ॥ निधनं यादवानां तु कृष्णदेहस्य मोचनम् ॥ १७ ॥ हरणं लुंठनं तद्वत्तत्पत्नीनां नराधिप ॥
अर्जुनस्यास्त्रमोक्षे च क्लीबत्वं तत्करेषु च ॥ १८ ॥ अज्ञत्वं हरणं गेहात्तत्प्रद्युम्नानिरुद्धयोः ॥ एवं मानुषदेहेऽस्मिन्मानुषं खलु चेष्टितम्
॥ १९ ॥ विष्णोरंशावतारेऽस्मिन्नारायणमुनेस्तथा ॥ अंसजे वासुदेवेऽत्र किं चित्रं शिवसेवने ॥ २० ॥ स हि सर्वेश्वरो देवो विष्णोरपि
च कारणम् ॥ सुषुप्तस्थाननाथः स विष्णुना च प्रपूजितः ॥ २१ ॥ तदंशभूताः कृष्णाद्यास्तैः कथं न स पूज्यते ॥ अकारो भगवान्ब्रह्मा
ऽप्युकारः स्याद्भरिः स्वयम् ॥ २२ ॥ मकारो भगवान्बुद्धोऽप्यर्धमात्रा महेश्वरी ॥ उत्तरोत्तरभावेनाप्युत्तमत्वं स्मृतं बुधैः ॥ २३ ॥ अतः
सर्वेषु शास्त्रेषु देवी सर्वोत्तमा स्मृता ॥ अर्धमात्रा स्थिता नित्या याऽनुच्चार्या विशेषतः ॥ २४ ॥ विष्णोरप्यधिको रुद्रो विष्णुस्तु ब्रह्मणो
ऽधिकः ॥ तस्मान्न संशयः कार्यः कृष्णेन शिवपूजने ॥ २५ ॥

॥ २८ ॥ या नेत्रपद्मपरिसंचलनेन सम्यग्विषयं सृजत्यवति इन्ति निगूढभावा ॥ सेवा करोति सततं द्रुहिणाच्युतेशाम्नावतार कलने परिभ्रूयमानान् ॥ २९ ॥ सृतीगृहाद्वजनमप्यनया नियुक्तं संगोपितश्च भवने पशुपालराज्ञः ॥ संप्रापितश्च मधुरा विनियो जितश्च श्रीद्वारका प्रणयने ननु भीतचित्तः ॥ ३० ॥ निर्माय षोडशसहस्रशतार्धकास्ता नायोंऽष्ट संमततराः स्वकलासमुत्थाः ॥ तासां विलासवशं तु विधाय कामं दासीकृतो हि भगवाननयाऽप्यनंतः ॥ ३१ ॥ एकाऽपि बंधनविधौ युवती समर्था पुंसो यथा मुहदलोहमयं तु दाम ॥ किं नाम षोडशसहस्रशताऽर्धकाश्च तं स्वीकृतं शुक्रमिवाऽति निबंधयति ॥ ३२ ॥ सात्राजितीवशगतेन मुदाऽन्वितेन प्राप्तं सुरेद्रभवनं हरिणा तदानीम् ॥ कृत्वा मृधं मधवता विहृतस्तरूणामीशः प्रियासदनभूषणतां य आप ॥ ३३ ॥

यो भीमजा हि हतवाञ्छिशुपालकादीञ्जित्वा विधिं निखिलधर्मकृतो विधित्सुः ॥ जग्राह तां निजबलेन च धर्मपत्नीं कोऽसौ विधिः परकलत्रहृतौ विजातः ॥ ३४ ॥ अहंकारवशः प्राणी करोति च शुभाऽशुभम् ॥ विमूढो मोह जालेन तत्कृतेनाऽतिपातिना ॥ ३५ ॥ अहंकाराद्धि संजातमिवं स्थावरजंगमम् ॥ मूलाद्धरिहरादीनामुप्रात्प्रकृतिसंभवात् ॥ ३६ ॥ अहंकारपरित्यक्तो तदा भवति पद्मजः ॥ तदा विमुक्तो भवति नो चेत्संसारकर्मकृत् ॥ ३७ ॥ तन्मुक्तस्तुविमुक्तो हि बद्धस्तद्वशतां गतः ॥ न नारी न धनं गेहं न पुत्रा न सहोदराः ॥ ३८ ॥ बंधनं प्राणिनां राजब्रह्मकारस्तु बंधकः ॥ अहं कर्ता मयाचेवं कृतं कार्यं बलीयसा ॥ ३९ ॥ करिष्यामि करोम्येवं स्वयं बघ्नाति प्राणभृत् ॥ कारणेन विना कार्यं न संभवति कर्हिचित् ॥ ४० ॥ यथा न दृश्यते जातो मूर्तिपदेन विना घटः ॥ विष्णुः पालयिता विश्व स्याहंकारसमन्वितः ॥ ४१ ॥ अन्यथा सर्वदा चिंता बुधो मग्नः कथं भवेत् ॥ अहंकार विमुक्तस्तु यदा भवति मानवः ॥ ४२ ॥

दे. मा.
॥ ४ ॥

५.
अ. २

अवतारप्रवाहेषु कथं मञ्जुभाषयः ॥ मोहमूलमहंकारः संसारस्तत्समुद्रवः ॥ ४३ ॥ अहं कारविहीनानां न मोहो न च संसृतिः ॥
त्रिविधः पुरुषः प्रोक्तः सात्त्विको राजसस्तथा ॥ ४४ ॥ तामसस्तु महाराज ब्रह्माविष्णुशिवा दिषु ॥ त्रिविधस्त्रिषु राजेन्द्र काजेशादिषु
सर्वदा ॥ ४५ ॥ अहंकारः सदा प्रोक्तो मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ अहंकारेण तेनैव बद्धा एते न संशयः ॥ ४६ ॥ मायाविमोहिता मंदाः
प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ करोति स्वेच्छया विष्णुरवताराननेकज्ञः ॥ ४७ ॥ मंदोऽपि दुःखगहने गर्भवासेऽतिसंकटे ॥ न करोति मतिं विद्वान्कथं
कुर्यात्स चक्रभृत् ॥ ४८ ॥ कौसल्यादेवकीगर्भे विष्टामलसमाकुले ॥ स्वेच्छया प्रवदन्त्यद्धा गतो हि मधुसूदनः ॥ ४९ ॥ वैकुण्ठसदनन्त्यक्का
गर्भवासे सुखं तु किम् ॥ चिंताकोटिसमुत्थाने दुःखदे विषसंमिते ॥ ५० ॥ तपस्तत्त्वा क्रतून्कृत्वा दत्त्वा दानान्यनेकशः ॥ न वाञ्छन्ति
यतो लोका गर्भवासं सुदुःखदम् ॥ ५१ ॥ स कथं भगवान्विष्णुः स्ववशश्चेन्नार्दनः ॥ गर्भवासरुचिर्भूयाद्भवेत्स्ववशता यदि ॥ ५२ ॥
जानीहि त्वं महाराज योगमायावशे जगत् ॥ ब्रह्मादिस्तवपर्यंतं देवमानुषतिर्यगम् ॥ ५३ ॥ माया तंत्री निबद्धा ये ब्रह्माविष्णुहरादयः ॥
भ्रमन्ति बन्धमायांति लीलया चोर्णनाभवत् ॥ ५४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ राजोवाच ॥
योगेश्वर्याः प्रभावोऽयं कथितश्चातिविस्तरात् ॥ ब्रूहि तच्चरितं स्वामिञ्छ्रेतुं कौतूहलं मम ॥ १ ॥ महादेवोप्रभावं वै श्रोतुं को नाभि
वाञ्छति ॥ यो जानाति जगत्सर्वं तदुत्पन्नं चराचरम् ॥ २ ॥ म्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि विस्तरेण महामते ॥ श्रद्धधानाय
शांताय न ब्रूयात्स तु मंदधीः ॥ ३ ॥ पुरा युद्धमभूद्दोरं देवदानवसेनयोः ॥ पृथिव्यां पृथिवीपाल महिषास्ये महीपतौ ॥ ४ ॥ महिषो
नाम राजेन्द्र चकार तप उत्तमम् ॥ गत्वा हेमगिरौ चोन्नं देवविस्मयकारकम् ॥ ५ ॥ वर्षाणामयुतं पूर्णं चितयन् हृदि देवताम् ॥ तस्य
तुष्टो महाराज ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ ६ ॥ तत्रागत्याब्रवीद्वाक्यं हंसः कूटस्थतुमुखः ॥ वरं वरय धर्मात्मन्ददामि तव वाञ्छितम् ॥ ७ ॥

॥ १० ॥ एकं स्थानं परित्यज्य मरणस्य महीपते ॥ प्रहृष्टं तं वरं साधो यस्ते मनसि वर्तते ॥ ११ ॥ महिष उवाच ॥ न देवान्मानुषादेत्यान्मरणं मे पितामह ॥ पुरुषान्न च मे मृत्युर्योषामां का हनिष्यति ॥ १२ ॥ तस्मान्मे मरणं नूनं कामिन्याः कुरु पद्मज ॥ अबला हंत मां हंतुं कथं शक्ता भविष्यति ॥ १३ ॥ ब्रह्मो वाच ॥ यदा कदाऽपि दैत्येन्द्र नार्यास्ते मरणं ध्रुवम् ॥ न नरेभ्यो महाभाग मृतिस्ते महिषासुर ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं दत्त्वा वरं तस्मे ययौ ब्रह्मा निजालयम् ॥ सोऽपि दैत्यवरः प्राप निजं स्थानं मुदाऽन्वितः ॥ १५ ॥ राजोवाच ॥ महिषः कस्य पुत्रोऽसौ कथं जातो महाबली ॥ कथं च माहिषं रूपं प्राप्तं तेन महात्मना ॥ १६ ॥ व्यास उवाच ॥ दनोः पुत्रो महाराज विख्यातौ क्षितिमंडले ॥ रंभश्चैव करंभश्च द्वावास्तां दानवोत्तमौ ॥ १७ ॥ तावपुत्रौ महाराज पुत्रार्थं तेषुस्तपः ॥ बहून्वर्षगणान्कामं पुण्ये पंचनदे जले ॥ १८ ॥ करंभस्तु जले मग्नश्चकार परमं तपः ॥ वृक्षं रसालवटं प्राप्य स रंभोऽग्निम सेवत ॥ १९ ॥ पंचाग्निसाधनासक्तः स रंभस्तु यदाऽभवत् ॥ ज्ञात्वा शशीपतिर्दुःखमुद्ययौ दानवौ प्रति ॥ २० ॥ गत्वा पंचनदे तत्र ग्राहकं चकार ह ॥ वासवस्तु करंभं तं तदा जग्राह पादयोः ॥ २१ ॥ निजघान च तं दुष्टं करंभं वृत्रसूदनः ॥ भ्रातरं निहतं श्रुत्वा रंभः क्रोधं परं गतः ॥ २२ ॥ स्वशीर्षं पावके होतुमेच्छच्छित्त्वा करेण ह केशपाशे गृहीत्वाऽऽशु वमेन क्रोधसंयुतः ॥ २३ ॥ दक्षिणेन करेणोग्रं गृहीत्वा खड्गमुत्तमम् ॥ छिनत्ति शीर्षं तत्तावद्ब्रह्मिना प्रतिबोधितः ॥ २४ ॥ उक्तश्च दैत्य मूर्खोऽसिस्वशीर्षं छेतुमिच्छसि ॥ आत्महत्याऽतिदुःसाध्या कथं त्वं कर्तुमुद्यतः ॥ २५ ॥ वरं वरय भद्रं तेय स्तेमनसि वर्तते ॥ मा भ्रियस्व मृतेनाद्य किं ते कार्यं भविष्यति ॥ २६ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं रंभः पावकस्य सुभाषितम् ॥ ततोऽब्रवीद्ब्रह्मो रंभस्त्यक्त्वा केशकलापकम् ॥ २७ ॥

दे. भा.
॥ ६ ॥

पं.
अ. २

यदि तुष्टोऽसि देवेश देहि मे वाञ्छितं वरम् ॥ त्रैलोक्यविजयी पुत्रः स्यान्नः परबलार्दनः ॥ २८ ॥ अजेयः सर्वथा स स्याद्देवदानवमानवेः ॥
कामरूपी महावीर्यः सर्वलोकाभिवन्दितः ॥ २९ ॥ पावकस्तं तथेत्याह भविष्यति तवेप्सितम् ॥ पुत्रस्तव महाभाग मरणाद्विरमाधुना ॥ ३० ॥
यस्यां चित्तं तु रंभ त्वं प्रमदायां करिष्यसि ॥ तस्यां पुत्रो महाभाग भविष्यति बलाधिकः ॥ ३१ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तो वह्निना
रंभो वचनं चित्तरंजनम् ॥ श्रुत्वा प्रणम्य प्रययौ वह्निं तं दानवोत्तमः ॥ ३२ ॥ यक्षैः परिवृतं स्थानं रमणीयं श्रियाऽन्वितम् ॥ दृष्ट्वा चक्रे
तदा भावं महिष्यां दानवोत्तमः ॥ ३३ ॥ मत्तायां रूपपूर्णायां विहायान्यां च योषितम् ॥ सा समागाच्च तरसा कामयन्ती मुदाऽन्विता
॥ ३४ ॥ रंभोऽपि गमनं चक्रे भवितव्यप्रणोदितः ॥ सा तु गर्भवतो जाता महिषी तस्य वीर्यतः ॥ ३५ ॥ तां गृहीत्वाऽऽ पातालं प्रविवेश
मनोहरम् ॥ महिषेभ्यश्च तां रक्षन्प्रियामनुमतां किल ॥ ३६ ॥ कदाचिन्महिषश्चान्यः कामार्तस्तामुपाद्रवत् ॥ स्वयमागत्य तं हंतुं दानवः
समुपाद्रवत् ॥ ३७ ॥ स्वरक्षार्थं समागम्य महिषं समताडयत् ॥ सोऽपि तं निजघानाशु शृंगाभ्यां काममोहितः ॥ ३८ ॥
ताडितस्तेन तीक्ष्णाभ्यां शृंगाभ्यां हृदये भृशम् ॥ भूमौ पपात तरसा ममार च विमूर्छितः ॥ ३९ ॥ मृते भर्तरि सा दीना भयातां विद्रुता
भृशम् ॥ सा वेगात्तं वटं प्राप्य यक्षाणां शरणं गता ॥ ४० ॥ पृष्ठतस्तु गतस्तत्र महिषः कामपीडितः ॥ कामयानस्तु तां कामी बलवी
र्यमदोद्धतः ॥ ४१ ॥ रुदती सा भृशं दीना दृष्ट्वा यक्षैर्भयातुरा ॥ धावमानं च तं वीक्ष्य यक्षास्त्रातुं समाययुः ॥ ४२ ॥ युद्धं समभवद्दोरं
यक्षाणां च हयारिणा ॥ शरेण ताडितस्तूर्णं पपात धरणीतले ॥ ४३ ॥ मृतं रंभं समानीय यक्षास्ते परमं प्रियम् ॥ चितायां रोपयामा
मुस्तस्य देहस्य शुद्धये ॥ ४४ ॥ महिषी सा पतिं दृष्ट्वा चितायां रोपितं तदा ॥ प्रवेष्टुं सा मतिं चक्रे पतिना सह पावकम् ॥ ४५ ॥
वार्यमाणाऽपि यक्षैः सा प्रविवेशः दुताशनम् ॥ ज्वालामालाकुलं साध्वी पतिमादाय बल्लभम् ॥ ४६ ॥ महिषस्तु चितामध्यात्समुत्तस्थौ
महाबलः ॥ रंभोऽप्यन्यद्वपुः कृत्वा निःसृतः पुत्रवत्सलः ॥ ४७ ॥ रक्तबीजोऽप्यसौ जातो महिषोऽपि महाबलः ॥ अभिषिक्तस्तु
राज्येऽसौ हयारिरसुरोत्तमैः ॥ ४८ ॥

वरदाने च तथा प्रोक्तं सर्वं सविस्तरम् ॥ ५० ॥ इति श्रीवीरभक्तविरचिते महाभारते कथिते महाभारतस्य अष्टादशोऽध्यायः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स महिषो नाम दानवो वरदर्पितः ॥ प्राप्य राज्यं जगत्सर्वं वशे चक्रे महाबलः ॥ १ ॥ पृथिवीं पालयामास सागरांतां भुजार्जिताम् ॥ एकच्छत्रां निरातंकां वैरिवर्गविवर्जिताम् ॥ २ ॥ सेनानींश्चिह्नुरस्तस्य महावीर्योऽमदोत्कटः ॥ धनाध्यक्षस्तथा ताम्रः सेनायुतसमावृतः ॥ ३ ॥ असिलोमा तथोदको विडालास्यश्च बाष्कलः ॥ त्रिनेत्रोऽथ तथा कालबन्धको बलदर्पितः ॥ ४ ॥ एते सैन्ययुता सर्वे दानवा मेदिनीं तदा ॥ आवृत्य संस्थिता काममृद्धाः सागरमेखलाम् ॥ ५ ॥ करदाश्च कृताः सर्वे भूमिपालाः पुरातनाः ॥ निहता ये बलोदमाः क्षात्रधर्मव्यवस्थिताः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणा वशगाजाता यज्ञभागसमर्पकः ॥ महिषस्य महाराज निखिले क्षितिमंडले ॥ ७ ॥ एकातपत्रं तद्राज्यं कृत्वा स महिषासुरः ॥ स्वर्गं जेतुं मनश्चक्रे वरदानेन गर्वितः ॥ ८ ॥

प्रणिधिं प्रेषयामास हयारिस्तु शचीपतिम् ॥ स संदेशहरं शीघ्रमाहूयोवाच दैत्यराट् ॥ ९ ॥ गच्छ वीर महाबाहो दूतत्वं कुरु मेऽनघ ॥ ब्रूहि शक्रं दिवं गत्वा निःशंकः सुरसन्निधौ ॥ १० ॥ मुञ्च स्वर्गं सहस्राक्षं यथेष्टं गच्छ मा चिरम् ॥ सेवां वा कुरु देवेश महिषस्य महात्मनः ॥ ११ ॥ स त्वां संरक्षयेन्नूनं राजा शरणमाग तम् ॥ तस्मात्त्वं शरणं याहि महिषस्य शचीपते ॥ १२ ॥ नोचेद्भ्रजं गृहाणाशु युद्धाय बलमूदन ॥ पूर्वैर्जितोऽसि चास्माकं जानामि तव पौरुषम् ॥ १३ ॥ अहल्याजारं विज्ञातं बलं ते सुरसंधप ॥ युध्यस्व ब्रज वा कामं यत्र ते रमते मनः ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य शक्रः क्रोधसमन्वितः ॥ उवाच तं नृपश्रेष्ठ स्मितपूर्वं वचस्तदा ॥ १५ ॥ न जानेऽहं सुमंदात्मन्यतस्त्वं मददर्पितः ॥ चिकित्सां संकरिष्यामि रोगस्याऽस्य प्रभोस्तव ॥ १६ ॥ अतः परं करिष्यामि मूर्लस्याऽस्य निर्मूलनम् ॥ गच्छ दूत तथा ब्रूहि तस्याग्रे मम भाषितम् ॥ १७ ॥ शिष्टैर्दृता न हंतव्यस्तस्मात्त्वां विसृजाम्यहम् ॥ युद्धेच्छां चेत्समागच्छ त्वरितो महिषीसुत ॥ १८ ॥

दे. मा.
॥ ८ ॥

हयारे त्वद्वलं ज्ञातं तृणादस्त्वं जडाकृतिः ॥ शृंगयोस्ते करिष्यामि सुदृढं च शरासनम् ॥ १९ ॥ दर्पः शृंगबलात्तेऽस्ति विदितं कारणं मया ॥
विषाणे ते परिच्छिद्य संहरिष्यामि तद्वलम् ॥ २० ॥ यद्वलेनातिपूर्णस्त्वं जातोऽसि बलदर्पितः ॥ कुशलस्त्वं तदाघाते न युद्धे महिषाधम
॥ २१ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तोऽसौ सुरेन्द्रेण स दूतस्त्वरितो गतः ॥ जगाम महिषं मत्तं प्रणम्य प्रत्युवाच ह ॥ २२ ॥ दूत उवाच ॥
राजन्देवाधिपः कामं न त्वां विगणयत्यसौ ॥ मन्यते स्वबलं पूर्णं देवसैन्यसमावृतः ॥ २३ ॥ यदुक्तं तेन मूर्खेण कथमन्यद्वीम्यहम् ॥
प्रियं सत्यं च वक्तव्यं भृत्येन पुरतः प्रभोः ॥ २४ ॥ प्रियं सत्यं च वक्तव्यं प्रभोरग्रे शुभेच्छुना ॥ इति नीतिर्महाराज जागर्ति शुभकारिणी
॥ २५ ॥ केवलं चेत्प्रियं ब्रूयान्न ते कार्यं भविष्यति ॥ परुषं च न वक्तव्यं कदाचिच्छुभमिच्छता ॥ २६ ॥ यथा रिपुमुखाद्वाचः प्रसरन्ति
विषोपमाः ॥ तथा भृत्यमुखान्नाथ निःसरन्ति कथं गिराः ॥ २७ ॥ यादृशानी इवाक्यानि तेनोक्तानि महीपते ॥ तादृशानि न मेजिह्वा
वक्तुमर्हति कर्हिचित् ॥ २८ ॥

व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य हेतुगर्भं तृणाशनः ॥ भृशं कोपपरीतात्मा बभूव महिषासुरः ॥ २९ ॥ समाहूयाब्रवीदैत्यान्क्रोधसंर
क्तलोचनः ॥ लांगूलं पृष्ठदेशे च कृत्वा मूत्रं परित्यजन् ॥ ३० ॥ भो भो दैत्याः सुरेन्द्रोऽसौ युद्धकामोऽस्ति सर्वथा ॥ बलोद्योगं कुरुष्व
वै जेतव्योऽसौ मुराधमः ॥ ३१ ॥ मदग्रे को भवेच्छूरः कोटिशश्चेत्तथाविधाः ॥ न विभेम्येकतः कामं हनिष्याम्यद्य सर्वथा ॥ ३२ ॥
शूरः शान्तेष्वसौ नूनं तपस्विषु बलाधिकः ॥ बलकर्ता हि कुहको लंपटः परदारहृत् ॥ ३३ ॥ अप्सरोबलसंमत्तस्तपोविघ्नकरः खलः ॥
छिद्रप्रहरणः पापो नित्यं विश्वासघातकः ॥ ३४ ॥ नमुचिर्निहतो येन कृत्वा संधिं दुरात्मना ॥ शपथान्विविधानादौ कृत्वा भीतेन च्छन्नना
॥ ३५ ॥ विष्णुस्तु कपटाचार्यः कुहकः शपथाकरः ॥ नानारूपधरः कामं बलकृद्भ्रमंभण्डितः ॥ ३६ ॥ कृत्वा कोलाकृतिं येन हिरण्याक्षो
निपातितः ॥ हिरण्यकशिपुर्येन नृसिंहेन च घातितः ॥ ३७ ॥

पं.
अ. ३

रुद्रो वाऽपि न मे शक्तः प्रतिकर्तुं रणांगणे ॥ ३९ ॥ त्रिविष्टपं ब्रह्मिण्यामि जित्वेन्द्रं वरुणं यमम् ॥ धनं पावकं चैव चंद्रसूर्यौ विजित्य च ॥ ४० ॥ यज्ञभागभुजः सर्वं भविष्यामोऽद्य सोमपाः ॥ जित्वा देवसमूहं च विहरिष्यामि दानवैः ॥ ४१ ॥ न मे भयं सुरेभ्यश्च वरदानेन दानवाः ॥ मरणं न नरेभ्यश्च नारी किं मे करिष्यति ॥ ४२ ॥ पातालपर्वतेभ्यश्च समाहूय वरान्वरान् ॥ दानवान्मम सैन्येशान्कुर्वतु त्वरिताश्चराः ॥ ४३ ॥ एकोऽहं सर्वदेवेशान्विजेतुं दानवाः क्षमः ॥ शोभार्थं वः समाहूय नयामि सुरसंगमे ॥ ४४ ॥ शृंगाभ्यां च सुराभ्यां च हनिष्येऽहं सुरान्किल ॥ न मे भयं सुरेभ्यश्च वरदानप्रभावतः ॥ ४५ ॥ अवध्योऽहं सुरगणैरसुरैर्मानवेस्तथा ॥ तस्मात्सज्जा भवत्वद्य देवलोकजयाय वै ॥ ४६ ॥ जित्वा सुरालयं दैत्या विहरिष्यामि नंदने ॥ मंदारकुसुमापीडा देवयोषित्समन्विताः ॥ ४७ ॥ कामधेनुपयो त्सिक्ताः सुधापानप्रमोदिताः ॥ देवगंधर्वगीतादिनृत्यलास्यसमन्विताः ॥ ४८ ॥

उर्वशी मेनका रंभा घृताची च तिलोत्तमा ॥ प्रमद्वरा महासेना मिश्रकेशी मदोत्कटा ॥ ४९ ॥ विप्रचित्तिप्रभृतयो नृत्यगीतविशारदाः ॥ रंजयिष्यंति वः सर्वान्नासवनिषेवणेः ॥ ५० ॥ सर्वे सज्जा भवत्वद्य रोचतां गमनं दिवि ॥ संग्रामार्थं सुरैः सार्धं कृत्वा मंगलमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ रक्षणार्थं च सर्वेषां भार्गवं मुनि सत्तमम् ॥ समाहूय च संपूज्य स्थाप्य यज्ञे गुरुं परम् ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति संदिश्य दैत्येन्द्रान्महिषः पापधीस्तदा ॥ जगामत्वरितो राजन्भवन्स्वं मुदाऽन्वितः ॥ ५३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते० पंचमस्कंधे भगवती माहात्म्ये दैत्यसैन्योद्योगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥ गते दूते सुरेन्द्रोऽपि समाहूय सुरानथ ॥ यमवायुधनाध्यक्षवरुणानिदमू चिवान् ॥ १ ॥ महिषो नाम दैत्येन्द्रो रंभ पुत्रो महाबलः ॥ वरदर्पमदोन्मत्तो मायाशतविचक्षणः ॥ २ ॥ तस्य दूतोऽद्य संग्रामः प्रेषि तस्तेन भोः सुराः ॥ स्वर्गकामेन लुब्धेन मामुवाचेदृशं वचः ॥ ३ ॥ त्यज देवालयां शकं यथेच्छं ब्रज वासव ॥ सेवां वा कुरु दैत्यस्य महिषस्य महात्मनः ॥ ४ ॥ दयावान्दानवेन्द्रोऽसौ स ते वृत्तिं विधास्यति ॥ न तेषु भृत्यभूतेषु न कुप्यति कदाचन ॥ ५ ॥

दे. भा.
॥ १० ॥

पं.
अ. ४

नो चेद्युद्धाय देवेश सनोद्योगं कुरुस्वयम् ॥ गते मयि स दैत्यैर्द्रस्त्वरितः समुपेक्ष्यति ॥ ६ ॥ इत्युक्त्वा स गतो दूतो दानवस्य दुरात्मनः ॥
किं कर्तव्यमतः कार्यं चिंतयध्वं सुरोत्तमाः ॥ ७ ॥ दुर्बलोऽपि न चोपेक्ष्यः शत्रुर्बलवता सुराः ॥ विशेषेण सदीद्योगी बलवान्बलदर्पितः
॥ ८ ॥ उद्यमः किल कर्तव्यो यथाबुद्धिः यथाबलम् ॥ दैवाधीनो भवेन्नूनं जयो वाऽथ पराजयः ॥ ९ ॥ सन्धियोगो न चात्रास्ति खले
संधिर्नैरर्थकः ॥ सर्वथा साधुभिः कार्यं विचार्य च पुनः पुनः ॥ १० ॥ यानमप्यधुना नैव कर्तव्यं सहसा पुनः ॥ प्रेक्षकाः प्रेषणीयाश्च
शीघ्रगाः सुप्रवेशकाः ॥ ११ ॥ इंगितज्ञाश्च निःसंगा निस्पृहाः सत्यवादिनः ॥ सेनाभियोगं प्रस्थानं बलसंख्यां यथार्थतः ॥ १२ ॥
वीराणां च परिज्ञानं कृत्वाऽऽयांतु त्वरान्विताः ॥ ज्ञात्वा दैत्य पतेस्तस्य सैन्यस्य च बलाबलम् ॥ १३ ॥ करिष्यामि ततस्तूर्णं यानं
वादुर्गसंग्रहम् ॥ “विचार्य खलु कर्तव्यं कार्यं बुद्धिमता सदा ॥” सहसा विहितं कार्यं दुःखदं सर्वथा भवेत् ॥ १४ ॥

तस्माद्विमृश्य कर्तव्यं सुखदं सर्वथा बुधैः ॥ नाऽत्र भेदविधिन्याय्यो दानवषु च सर्वथा ॥ १५ ॥ एकचित्तेषु कार्येऽस्मिस्तस्माच्चारा
व्रजंतु वै ज्ञात्वा बलाबलं तेषां पश्चात्प्रीतिर्विचार्य च ॥ १६ ॥ विधेया विधिवत्तज्ज्ञैस्तेषु कार्यपरेषु च ॥ अन्यथा विहितं कार्यं
विपरीतफलप्रदम् ॥ १७ ॥ सर्वथा तद्भवेन्नूनमज्ञातमौषधं यथा ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचित्य तैः सर्वैः प्रणिधिं कार्यवेदिनम् ॥ १८ ॥
प्रेषयामासदेवैर्द्रः परिज्ञानाय पार्थिव ॥ दूतस्तु त्वरितो गत्वा समागम्य सुराधिपम् ॥ १९ ॥ निवेदयामास तदा सर्वसैन्यबलाबलम् ॥
ज्ञात्वा तद्बलमुद्योगं तुरापाडतिविस्मितः ॥ २० ॥ देवानचोदयत्तूर्णं समाहूय पुरोहितम् ॥ मंत्रं मंत्रविदां श्रेष्ठं चकार त्रिदशेश्वरः ॥ २१ ॥
उवाचांगिरसश्रेष्ठ समासीनं वरासने ॥ इन्द्र उवाच ॥ भो भो देवगुरो विद्वन्किं कर्तव्यं वदस्व नः ॥ २२ ॥ सर्वज्ञोऽसि समुत्पन्ने कार्ये
त्वं गतिरद्य नः ॥ दानवो महिषो नाम महावीर्यो मदान्वितः ॥ २३ ॥ योद्धुकामः समायातिबहुभिर्दानवैर्वृतः ॥ तत्र प्रतिक्रिया कार्या
त्वया मंत्रविदाऽधुना ॥ २४ ॥

कार्यसाधनतत्परः ॥ गुरुहवाच ॥ स्वस्थो भव सुरद्रे त्वं धैर्यमालम्ब्य मारिष ॥ २६ ॥ व्यसने च समुत्पन्ने न स्यात्तु धैर्यमाशु वै ॥
जयाजयौ सुराध्यक्ष देवाधीनौ सदैव हि ॥ २७ ॥ स्थातव्यं धैर्यमालम्ब्य तस्माद् बुद्धिमता सदा ॥ भवितव्यं भवत्येव जानन्नेव शतक्रतो
॥ २८ ॥ उद्यमः सर्वथा कार्यो यथा पौरुषमात्मनः ॥ मुनयोऽपि हि मुत्तयर्थमुद्यमेकरताः सदा ॥ २९ ॥ देवाधीनं च जानंतो योगध्या
नपरायणाः ॥ तस्मात्सदैव कर्तव्यो व्यवहारोदितोद्यमः ॥ ३० ॥ सुखं भवतु वा मा वा देवे का परिदेवना ॥ विना पुरुष कारेण कदाचि
त्सिद्धिमाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ अंधवत्पंगुवत्कामं न तथा मुदमावहेत् ॥ कृते पुरुषकारेऽपि यदि सिद्धिर्न जायते ॥ ३२ ॥ न तत्र दूषणं
तस्य देवाधीने शरीरिणि ॥ कार्यसिद्धिर्न सैन्येऽस्ति न मंत्रे न च मंत्रणे ॥ ३३ ॥ न रथेनाऽऽयुधे नूनं देवाधीना सुराधिप ॥ बलवान्क्लेश
माप्नोति निर्बलः सुखमश्नुते ॥ ३४ ॥

बुद्धिमान्क्षुधितः शेते निर्वुद्धिर्भोगवान्भवेत् ॥ कातरो जयमाप्नोति शूरो याति पराजयम् ॥ ३५ ॥ देवाधीने तु संसारे कामं का परि
देवना ॥ उद्यमे योजयेन्नूनं भवितव्यं सुराधिप ॥ ३६ ॥ दुःखदेसुखदेवाऽपि तत्र तौ न विचितयेत् ॥ दुःख दुःखाधिकान्पश्येत्सुखेपश्येत्सु
खाधिकान् ॥ ३७ ॥ आत्मानं हर्षशोकाभ्यां शत्रुभ्यामिव नार्पयत् ॥ धैर्यमवावगंतव्यं हर्षशोकोद्भवेबुधेः ॥ ३८ ॥ अधैर्याद्यादृशं दुःखं
न तु धैर्येऽस्ति तादृशम् दुर्लभं ॥ सहनत्वं वै समये सुखदुःखयोः ॥ ३९ ॥ हर्षशोकोद्भवो यत्र न भवेद्बुद्धिनिश्चयात् ॥ किं दुःखं
कस्य वा दुःखं निर्गुणोऽहं सदाऽव्ययः ॥ ४० ॥ चतुर्विंशतिरिक्तोऽस्मि किं मे दुःखं सुखं च किम् ॥ प्राणस्य क्षुत्पिपासे द्वे मनसः
शोकमृच्छन् ॥ ४१ ॥ जरामृत्यू शरीरस्य षड्मिरहितः शिवः ॥ शोकमोहौ शरीरस्य गुणौ किं मेऽत्र चिन्तने ॥ ४२ ॥ शरीरं नाहमथवा
तत्संबन्धी न चाप्यहम् ॥ सत्तेकषोडशादिभ्योविभिन्नोऽहं सदा सुखी ॥ ४३ ॥

दे. भा.
॥१२॥

पं.
अ. ५

प्रकृतिर्विकृतिर्नाऽहं किं मे दुःखं सदा पुनः ॥ इत मत्वा सुरेश त्वं मनसा भव निर्ममः ॥ ४४ ॥ उपायः प्रथमोऽयं ते दुःखनाशे
शतक्रतो ॥ ममता परमं दुःखं निर्ममत्वं परं सुखम् ॥ ४५ ॥ संतोषादपरं नास्ति सुखस्थानं शचीपते ॥ अथवा यदि न ज्ञानं ममता
नाशने किल ॥ ४६ ॥ ततो विवेकः कर्तव्यो भवितव्ये सुराधिप ॥ प्रारब्धकर्मणां नाशो नाभोगाल्लक्ष्यते किल ॥ ४७ ॥ यद्वावि तद्भव
त्येव का चिंता सुखदुःखयोः ॥ सुरैः सर्वैः सहायैर्वा बुद्ध्या वा तव सत्तम ॥ ४८ ॥ सुखं क्षयाय पुण्यस्य दुःखं पापस्य मारिष ॥
तस्मात्सुखक्षये हर्षः कर्तव्यः सर्वथा बुधैः ॥ ४९ ॥ अथवा मंत्रयित्वाऽद्य कुरु यत्नं यथाविधि ॥ कृते यत्ने महाराज भवितव्यं भविष्यति
॥ ५० ॥ इति श्रीदे० भा० म० पंचमस्कन्धे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वा सहस्राक्षः पुनराह बृहस्पतिम् ॥ युद्धो
द्योगं करिष्यामि ह्यारेर्नाशनाय वै ॥ १ ॥ नोद्यमेन विना राज्यं न सुखं न च वै यशः ॥ निरुद्यमं न शंसन्ति कातरा न च सोद्यमाः ॥ २ ॥
यतीनां भूषणं ज्ञानं संतोषो हि द्विजन्मनाम् ॥ उद्यमः शत्रुहननं भूषणं भूतिमिच्छताम् ॥ ३ ॥ उद्यमेन हतस्त्वाष्ट्रो न मुचिर्विल एव च ॥
तथैनं निहनिष्यामि महिषं मुनिसत्तम ॥ ४ ॥ बलं देवगुरुस्त्वं मे वज्रमायुधमुत्तमम् ॥ सहायस्तु हरिर्नूनंतथोपापतिरव्ययः ॥ ५ ॥
रक्षोघ्नान्पठ मे साधो करोम्यद्य समुद्यमम् ॥ स्वसेन्याभिनिवेशं च महिषं प्रति मानद ॥ ६ ॥ व्यास उवाच इत्युक्तो देवराजेन वाचस्प
तिरुवाच ह ॥ सुरेद्रं युद्धसंरक्तं स्मितपूर्वं वचस्तदा ॥ ७ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ प्रेरयामि न चाहं त्वां न च निवारयाम्यहम् ॥ संदिग्धेऽत्र
जये कामं युध्यतश्च पराजये ॥ ८ ॥ न तेऽत्र दूषणं किञ्चिद्भवितव्ये शचीपते ॥ सुखं वा यदि वा दुःखं विहितं च भविष्यति ॥ ९ ॥ न
मया तत्परिज्ञातं भावि दुःखं सुखं तथा ॥ यद्भार्याहरणेप्राप्तं पुरा वासव वेत्सि हि ॥ १० ॥ शशिना मे हृता भार्या मित्रेणामित्रकर्शन ॥
स्वाश्रमस्थेन संप्राप्तं दुःखं सर्वसुखापहम् ॥ ११ ॥

शरणं गत्वा नत्वा वचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ पितामह सुराध्यक्ष देव्यो महिषसंज्ञकः ॥ गृहीतुकामः स्वर्गं मे बलोद्योगं करोत्यलम् ॥ १५ ॥ अन्ये च दानवाः सर्वे तत्सेन्य समुपस्थिताः ॥ योद्धुकामा महावीर्याः सर्वे युद्धविशारदाः ॥ १६ ॥ तेनाहं भीतभीतोऽस्मि त्वत्सका शमिहागतः ॥ सर्वज्ञोऽसि महाप्राज्ञ साहाय्यं कर्तुमर्हसि ॥ १७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गच्छामः सर्व एवाद्य कैलासं त्वरिता वयम् ॥ शंकरं पुरतः कृत्वा विष्णुं च बलिनां वरम् ॥ १८ ॥ ततो युद्धं प्रकर्तव्यं सर्वे सुरगणैः सह ॥ मिलित्वा मंत्रमाधाय देशं कालं विचिंत्य च ॥ १९ ॥ बलाबलमविज्ञाय विवेकमपहाय च ॥ साहसं तु प्रकुर्वाणो नरः पतनमृच्छति ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ तन्निशम्य सहस्राक्षः कैलासं निर्जगाम ह ॥ ब्रह्माणं पुरतः कृत्वा लोकपालसमन्वितः ॥ २१ ॥

तुष्टाव शंकरं गत्वा वेदमंत्रमहेश्वरम् ॥ प्रसन्नं पुरतः कृत्वा ययौ विष्णुपुरं प्रति ॥ २२ ॥ स्तुत्वा तं देवदेवेशं कायं प्रोवाच चात्मनः ॥ महिषात्तद्भयं चोग्रं वरदानमदोद्धतात् ॥ २३ ॥ तदाकर्ण्य भयं तस्य विष्णुर्देवानुवाच ह ॥ करिष्यामो वयं युद्धं हनिष्यामस्तु दुर्जयम् ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति ते निश्चयं कृत्वा ब्रह्मविष्णुहरीश्वराः ॥ स्वानि स्वानि समारूढा वाहनानि ययुः सुराः ॥ २५ ॥ ब्रह्मा हंस समारूढो विष्णुर्गुरुडवाहनः ॥ शंकरो वृषभारूढो वृत्रहा गजसंस्थितः ॥ २६ ॥ मयूरवाहनः स्कंदो यमो महिषवाहनः ॥ कृत्वा सैन्यस मायोगं यावत्तेनिर्ययुः सुराः ॥ २७ ॥ तावद्वैत्यबलं प्राप्तं ह्यसं महिषपालितम् ॥ तत्राभूत्तुमुलं युद्धं देवदानवसैन्ययोः ॥ २८ ॥ बाणैः खड्गैस्तथाप्रासैर्मुसलैश्च परश्वधैः ॥ गदाभिः पट्टिशैः शूलैश्चक्रैश्च शक्तितोमरैः ॥ २९ ॥ मुद्गरैर्भिदिपालैश्च हलैश्चैवातिदारुणैः ॥ अन्यैश्च विविधैरस्त्रैर्निजघ्नुस्ते परस्परम् ॥ ३० ॥ सेनानीश्चिधुरस्तस्य गजारूढो महाबलः ॥ मघवंतं पंचभिस्तेः सायकैः समताडयत् ॥ ३१ ॥ तुराषाडपितांश्छित्त्वा बाणैर्बाणांस्त्वरान्वितः ॥ हृदये चार्धचंद्रेण ताडयामास तं कृती ॥ ३२ ॥ बाणाहतस्तु सेनानीः प्राप मूर्च्छां गजोपरि ॥ करिणं वज्रघातेन स जघान करे ततः ॥ ३३ ॥

तद्ब्राभिहतो नागो भग्नसैन्यं जगाम ह ॥ दृष्ट्वा तं दैत्यराट् कुब्जो बिडालारूपमथाब्रवीत् ॥ ३४ ॥ गच्छ वीर महाबाहो जहीद्रं मदग-
र्वितम् ॥ वरुणादीन्परान्देवान्हत्वाऽऽगच्छ ममांतिकम् ॥ ३५ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य बिडालाऽऽरूपो महाबलः ॥
आरुह्य वारणं मत्तं जगाम त्रिदशाधिपम् ॥ ३६ ॥ वासवस्तं समार्यातं दृष्ट्वा कोपसमान्वतः ॥ जघान विशिखेस्तीक्ष्णैराशीविषसमप्रभैः
॥ ३७ ॥ स तु च्छित्त्वा शरांस्तूर्णं स्वशरैश्चापनिःसृतैः ॥ पंचाशद्भिर्जघानाशु वासवं च शिलीमुखैः ॥ ३८ ॥ तथेद्रोऽपि च तान्बाणां
शिछत्वा कोपसमन्वितः ॥ जघान विशिखेस्तीक्ष्णैराशीविषसमप्रभैः ॥ ३९ ॥ स तु च्छित्त्वा शरांस्तूर्णं स्वशरैश्चापनिःसृतैः ॥ गदया
ताडयामास गजं तस्य करोपरि ॥ ४० ॥ स्वकरे निहतो नागश्चकारार्तस्वरं मुहुः ॥ परिवृत्य जघानाशु दैत्यसैन्यं भयातुरम् ॥ ४१ ॥
दानवस्तु गजं वीक्ष्य परावृत्य गतं रणात् ॥ समाविश्य रथे रम्ये जगामाशु सुराव्रणे ॥ ४२ ॥ तुराषाडपि तं वीक्ष्य रथस्थं पुनरा-
गतम् ॥ अहनद्विशिखेस्तीक्ष्णैराशीविषसमप्रभैः ॥ ४३ ॥

सोऽपि कुब्जश्चकारोग्रां बाणवृष्टिं महाबलः ॥ बभूव तुमुलं युद्धं तयोस्तत्र जयैषिणोः ॥ ४४ ॥ इंद्रस्तु बलिनं दृष्ट्वा कोपेनाकुलितेन्द्रियः ॥
जयंतमग्रतः कृत्वा युयुधे तेन संयुतः ॥ ४५ ॥ जयंतस्तु शितैर्बाणैस्तं जघान स्तनांतरे ॥ पंचभिः प्रबलाकृष्टैरसुरं मदगर्वितम् ॥ ४६ ॥
स बाणाभिहतस्तावन्निपपात रथोपरि ॥ अतिवाह्य रथं सृतो निर्जगाम रणाजिरात् ॥ ४७ ॥ तस्मिन्निनिर्गते दैत्ये बिडालारूपेऽथ
मूर्च्छिते ॥ जयशब्दो महानासीदुन्दुर्भानां च निःस्वनः ॥ ४८ ॥ सुराः प्रमुदिताः सर्वे तुष्टुबुस्तं शचीपतिम् ॥ जगुर्गर्ध्वपतयोननृतुश्चा-
प्सरोगणाः ॥ ४९ ॥ चुकोप महिषः श्रुत्वा जयशब्दं सुरैः कृतम् ॥ प्रेषयामास तत्रैव ताम्रं परमदापहम् ॥ ५० ॥ ताम्रस्तु बहुभिः
सार्धं समागम्य रणाजिरे ॥ शरवृष्टिं चकाराशुतडित्वानिव सागरे ॥ ५१ ॥ वरुणः पाशमुद्यम्य जगाम त्वरितस्तदा ॥ यमश्च महिषारूढो
दंडमादाय निर्ययौ ॥ ५२ ॥ तत्र युद्धमभूद्गौरं देवदानवयोर्मिथः ॥ बाणैः खड्गैश्च मुसलैः शक्तिभिश्च परश्वधैः ॥ ५३ ॥ दंडेन निहतस्ताम्रो
यमइस्तोद्यतेन च ॥ न चचाल महाबाहुः संग्रामांगणस्तदा ॥ ५४ ॥

मयाऽसुर ॥ ६७ ॥ इति श्रावकाभाषितं महापुराणे पंचमस्कन्धे दैत्यसैन्यपराजयो नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ ताम्रेथ
मूर्छिते दैत्ये महिषः क्रोधसंयुतः ॥ समुद्यम्य गदां शुर्वीं देवानुपजगाम ह ॥ १ ॥ तिष्ठत्वद्य सुराः सर्वे हन्म्यहं गदया किल ॥ सर्वे
बलिभुजः कामं बलहीनाः सदैव हि ॥ २ ॥ इत्युक्त्वाऽसौ गजारूढं संप्राप्य मदगर्वितः ॥ जघान गदया तूर्णं बाहुमूले महाभुजः ॥ ३ ॥
सोऽपि वज्रेण घोरेण चिच्छेदाशु गदां च ताम् ॥ प्रहर्तुकामस्त्वरितो जगाम महिषं प्रति ॥ ४ ॥ हयारिर्गपि कोपेन खड्गमादाय सुप्रभम् ॥
यथाविद्रं महावीर्यं प्रहरिष्यन्निर्वाकितम् ॥ ५ ॥ बभूव च तयोर्युद्धं सर्वलोकभयावहम् ॥ आयुधैर्विविधैस्तत्र मुनिविस्मयकारकम् ॥ ६ ॥
चकाराशु तदा दैत्यो मायां मोहकरीं किल ॥ शांवरौ सर्वलोकप्रीं मुनीनामपि मोहिनीम् ॥ ७ ॥

कोटिशो महिषास्तत्र तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥ ददशुः सायुधः सर्वे निभ्रंतो देववाहिनीम् ॥ ८ ॥ मघवाविस्मितस्तत्र दृष्ट्वा तां दैत्यनिर्मि
ताम् ॥ बभूवातिभयोद्विग्नो मायां मोहकरीं किल ॥ ९ ॥ वरूणोऽपि सुसंत्रस्तस्तथैव धननायकः ॥ यमो हुताशनः सूर्यः शीत रश्मिर्भया
तुरः ॥ १० ॥ पलायनपराः सर्वे बभूवुर्मोहिताः सुराः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां स्मरणं चक्रु रूढताः ॥ ११ ॥ तत्राजग्मुश्च काजेशाः स्मृत
मात्राः सुरोत्तमाः ॥ हंसतार्ष्यवृषारूढास्त्रातुकामावरायुधाः ॥ १२ ॥ शौरिस्तां मोहिनीं दृष्ट्वा सुदर्शनमथोज्ज्वलम् ॥ सुमोच तत्तेजसैव
माया सा विलयं गता ॥ १३ ॥ वीक्ष्य तान्महिषस्तत्र सृष्टिस्थित्यंतकारिणः ॥ योद्धुकामः समादाय परिघं समुपाद्रवत् ॥ १४ ॥
महिषारूयो महावीरः सेनानीश्चिभुरस्तथा ॥ उग्रास्यश्चोग्रवीर्यश्च दुद्रुवुर्युद्धकामुकाः ॥ १५ ॥ असिलोमा त्रिनेत्रश्च बाष्कलोऽधक एव
च ॥ एते चान्ये च बहवो युद्धकामा विनिर्ययुः ॥ १६ ॥ सन्नद्धा धृतचार्पास्ते रथारूढा मदोद्धताः ॥ परिव्रजुः सुरान्सर्वान्वृका इव सुव
त्सकान् ॥ १७ ॥ बाणवृष्टिं ततश्चकुर्दानवा मदगर्विताः ॥ सुराश्चापि तथा चक्रुः परस्परजिघांसवः ॥ १८ ॥

दे. मा.
॥१६॥

अंधको रिपुमासाद्य पंचबाणाञ्छिलाशितान् ॥ मुमोच विषसंदिग्धान्कर्णाऽऽकृष्टान्महाबलान् ॥ १९ ॥ वासुदेवोऽप्यसंप्राप्तान्विशिखाना
भुगेस्तदा ॥ चिच्छेद तान्पुनः पञ्च मुमोच रिपुनाशकः ॥ २० ॥ तयो परस्परं युद्धं बभूव हरिदैत्ययो ॥ बाणासिचक्रमुसलेर्गदाशक्तिपर
श्वधेः ॥ २१ ॥ महेशांधकयोर्युद्धं तुमुलं लोमहर्षणम् ॥ पंचाशद्दिनपर्यन्तं बभूव च परस्परम् ॥ २२ ॥ इन्द्रबाष्कलयोस्तद्वन्महिषासुर
रुद्रयोः ॥ यमत्रिनेत्र योस्तद्वन्महाहनुधनेशयोः ॥ २३ ॥ असिलोमवरुणयोर्युद्धं परमदारुणम् ॥ गरुडं गदया दैत्यो जघान हरिवाहनम्
॥ २४ ॥ स गदा पातखिन्नांगो निःश्वसन्नवतिष्ठते ॥ शौरिस्तं दक्षिणेनाशु हस्तेन परिसात्वयन् ॥ २५ ॥ स्थिरं चकार देवेशो वेनतेयं
महाबलम् ॥ समा कृष्ण धनुः शार्ङ्ग मुमोच विशिखान्वहन् ॥ २६ ॥ अंधकोपरि कोपेन हंतुकामो जनार्दनः ॥ दानवोऽपि च तान्बाणां
भिच्छेद स्वशरैः शितैः ॥ २७ ॥ पंचाशद्भिर्हरिं कोपाजघान च शिलाशितैः ॥ वासुदेवोऽपि तांस्तूर्णं वंचयित्वा शरोत्तमान् ॥ २८ ॥
चक्रं मुमोच वेगेन सहस्रारं सुदर्शनम् ॥ त्यक्तं सुदर्शनं दूरात्स्वचक्रेण न्यवारयत् ॥ २९ ॥

ननाद च महाराज देवान्समोदयन्निव ॥ दृष्ट्वा तु विफलं जातं चक्रं देहस्य शार्ङ्गिणः ॥ ३० ॥ जग्मुः शोकं सुराः सर्वे जहर्षुर्दानवास्तथा ॥
वासुदेवोऽपि तरसा दृष्ट्वा देवाञ्छुचाऽऽवृतान् ॥ ३१ ॥ गदां कौमोदकीं धृत्वा दानवं समुपाद्रवत् ॥ तं जघानातिवेगेन मूर्ध्नि मायाविनं
हरिः ॥ ३२ ॥ स गदाभिहतो भूमौ निपपातातिमूर्छितः ॥ तं तथा पतितं वीक्ष्य हयारिरिति कोपनः ॥ ३३ ॥ आजगाम रमानाथं त्रासय
न्नतिगर्जितैः ॥ वासुदेवोऽपि तं दृष्ट्वा समायातं कुधाऽन्वितम् ॥ ३४ ॥ चापज्यानिनदं चोभ्रं चकार नंदयन्सुरान् ॥ शरवृष्टिं चकाराशु
भगवान्महिषोपरि ॥ ३५ ॥ सोऽपि चिच्छेद बाणौघैस्ताञ्छरान्गगनेरितान् ॥ तयोर्युद्धमभूद्राजन्परस्परभयावहम् ॥ ३६ ॥ गदयाताड
यामास केशवो मस्तकोपरि ॥ स गदाभिहतो मूर्ध्नि पपातोऽप्या सुमूर्छितः ॥ ३७ ॥ हाहाकारो महानासीत्सैन्ये तस्य मुदारुणः ॥ स
विहाय न्यथा दैत्यो मुहूर्तावुत्थितः पुनः ॥ ३८ ॥ गृहीत्वा परिचं शीघ्रं जघान मधुसूदनम् ॥ परिधेणाहतस्तेन मूर्छामाप जनार्दनः ॥ ३९ ॥
परावृत्तं जगन्नाथं देवा इन्द्रपुरोगमाः ॥ ४० ॥

पं.
अ. ६

प्राप्योत्सि ताडितः ॥ ४३ ॥ स जघान त्रिभुलेन कोपादरुणलोचनः ॥ संलग्नं शंकरं दृष्ट्वा महिषेण वुरात्मना ॥ ४४ ॥ आजनाम हरिस्ता
वप्यक्त्वा मूर्छां प्रहारजाम् ॥ महिषस्तु तदा वीक्ष्य संप्राप्तौ हरिशंकरी ॥ ४५ ॥ बुद्धकामो महावीर्यो चक्र झूलधरो वरौ ॥ पयुकोक्तो
बभूवासौ दृष्ट्वा तौ समुपागतौ ॥ ४६ ॥ जगाम संमुखस्तावत्संग्रामार्थं महाभुजः ॥ महिषं वपुरास्थाय धुन्वन्पुच्छं समुत्कटम् ॥ ४७ ॥
चकार भैरवं नादं त्रासयन्नमरानपि ॥ धुन्वञ्छृंगे महाकायो दारुणो जलदो यथा ॥ ४८ ॥ शृङ्गाभ्यां पार्श्वताञ्छृंगांश्चिसेप भृशमुत्कटान् ॥
दृष्ट्वा तौ तु महावीर्यौ दानवं देवसत्तमौ ॥ ४९ ॥ चक्रतुर्बाणवृष्टिं च दानतोपरि दारुणाम् ॥ कुर्वाणौ बाणवृष्टिं तौ दृष्ट्वा हरिहरो हरिः
॥ ५० ॥ चिक्षेप गिरिशृंगं तु पुच्छेनावृत्य दारुणम् ॥ आपततं गिरिं वीक्ष्य भगवान्सात्वतापतिः ॥ ५१ ॥

विशिखैः तथ शचाक्रे चक्रेणाशु जघान तम् ॥ हरिचक्राहतः संख्ये मूर्छामाप स दैत्यराट् ॥ ५२ ॥ उत्तस्थौ च क्षणान्ननं मानुषं वपुरा
स्थितः ॥ गदापाणिर्महाघोरोद्दानवः पर्वतोपमः ॥ ५३ ॥ मेघ नादं ननादोच्चैर्भीषयन्नमरानपि ॥ तच्छ्रुत्वा भगवान्विष्णुः पांचजन्यं समु
ज्ज्वलम् ॥ ५४ ॥ पूरयामास तरसा शब्दं कर्तुं खरस्वरम् ॥ तेन शब्देन शंखस्य भयत्रस्ताश्च दानवः ॥ ५५ ॥ बभ्रुवुर्मुदिता देवा ऋष
यश्च तपोधनाः ॥ इति श्रीदेवीभ गवते महा० पं० षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ असुरान्महिषो दृष्ट्वा विषण्णमनसस्तदा ॥
त्यक्त्वा तन्माहिषं रूपं बभूव मृगराडसौ ॥ १ ॥ कृत्वा नादं महाघोरं विस्तार्य च महासटाम् ॥ पपात सुरसेनायां त्रासयन्नखदं शनैः
॥ २ ॥ गरुडं च नखाऽऽघातैः कृत्वा रुधिरविप्लुतम् ॥ जघान च भुजे विष्णुं नखाघातेन केसरी ॥ ३ ॥ वासुदेवोऽपि तं दृष्ट्वा चक्रमुद्य
म्य वेगवान् ॥ हंतुकामो हरिः काममवापाऽऽशु कुधाऽन्वितः ॥ ४ ॥ यावद्धयरिपुं वेगाच्चक्रेणाभिजघान तम् ॥ तावत्सोऽतिबलः शृंगी
शृंगभ्यां न्यहनद्धरिम् ॥ ५ ॥

दे. भा.
॥ १८ ॥

वासुदेवो विषाणाभ्यां ताडितोरसि विह्वला ॥ पलायनपरो वेगाज्जगाम भुवनंनिजम् ॥ ६ ॥ गतं दृष्ट्वा हरिं कामं शंकरोऽपि भयान्वितः
॥ अवध्यं तं परं मत्वा ययौ कैलासपर्वतम् ॥ ७ ॥ ब्रह्मापि च निजं धाम त्वरितः प्रययौ भयात् ॥ मघवा वज्रमालंब्य तस्थावाजौ
महाबलः ॥ ८ ॥ वरूणः शक्तिमालंब्य धैर्यमालंब्य संस्थितः ॥ यमोऽपि दंडमादाय यत्तः समरतत्परः ॥ ९ ॥ ततो यक्षाधिपः कामं
बभूव रणतत्परः ॥ पावकः शक्तिमादाय तत्राऽभूद्युद्धमानसः ॥ १० ॥ नक्षत्राधिपतिः सूर्यः समवेतौ स्थिताबुभौ ॥ वीक्ष्य तं दानवश्रेष्ठं
युद्धाश्च कृतनिश्चयौ ॥ ११ ॥ एतस्मिन्नंतरे कुट्टं दैत्यसैन्यं समभ्यगात् ॥ विसृजन्बाणजालानि क्रूरादिसदृशानि च ॥ १२ ॥ कृत्वा हि
माहिषं रूपं भूपतिः संस्थितस्तदा ॥ देवदानवयोधानां निनादस्तुमुलोऽभवत् ॥ १३ ॥ ज्याघातश्च तलाघातो मेघनादसमोऽभवत् ॥
संग्रामे सुमहाघोरे देवदानवसेनयोः ॥ १४ ॥ शृंगाभ्यां पार्वताञ्छृणांश्चिक्षेप च महाबलः ॥ जघान सुरसंघांश्च दानवो मदगर्वितः
॥ १५ ॥ सुरघातेस्तथा देवान्पुच्छस्य भ्रमणेन च ॥ स जघान रूपाऽविष्टो महिषः परमाद्भुतः ॥ १६ ॥

ततो देवाः संगंधर्वाभय माजग्मुरुद्यताः ॥ मघवा महिषं दृष्ट्वा पलायनपरोऽभवत् ॥ १७ ॥ संगरं संपरित्यज्य गते शक्ने शचीपतौ ॥
यमो धनाधिपः पाशी जग्मुः सर्वे भयाऽतुराः ॥ १८ ॥ महिषोऽतिजयं मत्वा जगाम स्वगृहं ततः ॥ ऐरावतं गजं प्राप्य त्यक्तमिद्रेण
गच्छता ॥ १९ ॥ तथोच्चैःश्रवसं भानोः कामधेनुं पयस्विनीम् ॥ स्वसैन्यसंबृतस्तूर्णं स्वर्गं गंतुं मनो दधे ॥ २० ॥ तरसा देवसदनं
गत्वा स महिषासुरः ॥ जग्राह सुरराज्यं वै त्यक्तं देवैर्भयाऽऽतुरे ॥ २१ ॥ इंद्राऽऽसने तथा रम्ये दानवः समुपाविशत् ॥ दानवान्स्थापया
मास देवानां स्थानकेषु सः ॥ २२ ॥ एवं वर्षशतं पूर्णं कृत्वा युद्धं सुदारुणम् ॥ अवापैद्रपदं कामं दानवो मदगर्वितः ॥ २३ ॥
निर्जरा निर्गता नाकात्तेन सर्वेऽतिपीडिताः ॥ एवं बहूनि वर्षाणि बभ्रमुर्गिरिगह्वरे ॥ २४ ॥ श्रान्ताः सर्वे तदा राजन्ब्रह्माणं शरणं ययुः ॥ प्रजा
पतिं जगन्नाथं रजोरूपं चतुर्मुखम् ॥ २५ ॥ पद्मासने वेदगर्भं सेवितं मुनिभिः स्वजेः ॥ मरीचिप्रमुखैः शतिर्वेद वेदाङ्गपारगैः ॥ २६ ॥
विहारेः सिद्धगन्धर्वैश्चारणोरगपद्भिः ॥ २७ ॥ अथ भयभीतास्ते देवदेवं जगद्गुरुम् ॥ २७ ॥

अ. ७.

स्तुताग्निरिदं हस्तं सन्निपासात् ॥ २८ ॥ पुत्रान्पिता किमपराचरतिः समेतान्सत्यज्य लोभरहितः कुरुतेऽतिदुःस्थान् ॥ यस्त्वं सुरां
स्तव पदांशुजभक्तियुक्तान्देत्यादितांश्च कृपणा न्यदुपेक्षसेऽद्य ॥ २९ ॥ अमरभुवनराज्यं तेन भुक्तं नितांतं मखहविरपि योग्यं ब्राह्मणेरा
ददाति ॥ सुरतरुवरपुष्पं सेवतेऽसौ दुरात्मा जल निधिनिधिभृतां गामसौ सेवते ताम् ॥ ३० ॥ किं वा गृणीमः सुरकार्यमद्भुतं जानासि
देवेश सुरारिचेष्टितम् ॥ ज्ञानेन सर्वं त्वमशेषकार्यं वित्तस्मात्प्रभो ते प्रणताः स्म पादयोः ॥ ३१ ॥ यत्रापि कुत्रापि गतान्सुरानसौ नाना
चरित्रैः खलु पापमानसः ॥ पीडां करोत्येव स दुष्ट चेष्टितस्त्राताऽसि देवेश विधेहि शं विभो ॥ ३२ ॥ नोचेद्वयं दावमहाऽग्निपीडिताः कं
शांतिकर्तारमनंततेजसम् ॥ यामः प्रजेशं शरणं सुरेष्टं धातारमाद्यं परिमुच्य कं शिवम् ॥ ३३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति स्तुत्वा सुराः
सर्वे प्रणमुस्तं प्रजापतिम् ॥ बद्धांजलिपुटाः सर्वे विषण्णवदना भृशम् ॥ ३४ ॥

तांस्तथा पीडितान्दृष्ट्वा तदा लोकेपितामहः ॥ उवाच शृङ्गया वाचासुखं संजनयन्निव ॥ ३५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किं करोमि सुराः कामं
दानवो वरदपितः ॥ स्त्रीबन्धोऽसौ न पुबन्धो विधेयं तत्र किं पुनः ॥ ३६ ॥ ब्रजामोऽद्य सुराः सर्वे कैलासं पर्वतोत्तमम् ॥ शंकरं पुरतः
कृत्वा सर्वकार्यविशारदम् ॥ ३७ ॥ ततो ब्रजाम वेकुण्ठं यत्र देवे जनार्दनः ॥ मिलित्वा देवकार्यं च विमृशामो विशेषतः ॥ ३८ ॥
इत्युक्त्वा हंसमारुह्य ब्रह्मा कार्यसमुच्चये ॥ देवांश्च पृष्ठतः कृत्वा कैलासाभिमुखो ययौ ॥ ३९ ॥ तावच्छिवोऽपि तरसा ज्ञात्वा ध्यानेन
पद्मजम् ॥ आगच्छंतं सुरैः सार्धैः निर्गतः स्वगृहाद्बहिः ॥ ४० ॥ दृष्ट्वा परस्परं तौ तु कृताऽभिवादनौ भृशम् ॥ प्रणतो च सुरैः सर्वैः
सन्तुष्टौ संबभूवतुः ॥ ४१ ॥ आसनानि पृथग्दत्त्वा देवेभ्यो गिरिजापतिः ॥ उपविष्टेषु तेष्वेव निषसादासने स्वके ॥ ४२ ॥ कृत्वा तु
कुशलप्रश्नं ब्रह्माणं वृषभध्वजः ॥ पप्रच्छ कारणं देवान्कैलासाऽऽगमने विभुः ॥ ४३ ॥ शिव उवाच ॥ किमत्राऽऽगमनं ब्रह्मन्कृतं देवैः
सवासवैः ॥ भवता च महाभाग ब्रूहि तत्कारणं किल ॥ ४४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ महिषेण सुरेशान पीडिताः स्वर्निवासिनः ॥ भ्रमंति गिरि
दुर्गेषु भयत्रस्ताः सवासवाः ॥ ४५ ॥

दे. भा.
॥ २० ॥

यज्ञभुग्महिषो जातस्तथाऽन्ये सुरशत्रवः ॥ पीडिता लोकपालाश्च त्वामद्य शरणं गताः ॥ ४६ ॥ मया ते भवनं शंभो प्रापिताः कार्यगौ
रवात् ॥ यद्युक्तं तद्विद्यत्स्वाद्य सुरकार्यं सुरेश्वर ॥ ४७ ॥ त्वयि भास्त्रोऽस्ति सर्वेषां देवानां भूतभावन ॥ व्यास उवाच ॥ इति तद्वचनं
श्रुत्वा शंकरः प्रहसन्निव ॥ ४८ ॥ वचनं शृङ्क्षण्या वाचा प्रोवाच पद्मजं प्रति ॥ शिव उवाच ॥ भवतैव कृतं कार्यं वरदानात्पुरा विभो
॥ ४९ ॥ अनर्थदं च देवानां किं कर्तव्यमतः परम् ॥ ईदृशो बलवाञ्छूरः सर्वदेवभयप्रदः ॥ ५० ॥ का समर्था वरा नारी तं हंतुं मदद
पितम् ॥ न मे भार्या न ते भार्या संग्रामं गंतुमर्हति ॥ ५१ ॥ गत्वेव ते महाभागे युयुधाते कथं पुनः ॥ इन्द्राणी च महाभाग न बुद्धु
शलाऽस्ति हि ॥ ५२ ॥ काऽन्या हंतुं समर्थाऽस्ति तं पापं मददपितम् ॥ ममेदं मतमद्यैव गत्वा देवं जनार्दनम् ॥ ५३ ॥ स्तुत्वा तं देव
कार्याय प्रेरयामः सुसत्वरम् ॥ सोऽतिबुद्धिमतां श्रेष्ठो विष्णुः सर्वार्थसाधने ॥ ५४ ॥

मिलित्वा वासुदेवं वै कर्तव्यं कार्यचिन्तनम् ॥ प्रपञ्चेन च बुद्ध्या स संविधास्यति साधनम् ॥ ५५ ॥ व्यास उवाच ॥ इति रुद्रवचः
श्रुत्वा ब्रह्माद्याः सुरसत्तमाः ॥ उत्थितास्ते तथेत्युक्त्वा शिवेन सह सत्वरः ॥ ५६ ॥ स्वकीयेर्वाहनेः सर्वे ययुर्विष्णुपुरं प्रति ॥ मुद्रिताः
शकुनान्दृष्ट्वा कार्यसिद्धिकाराञ्छुभान् ॥ ५७ ॥ ववुर्वाताः शुभाः शान्ताः सुगन्धाः शुभशंसिनः ॥ पक्षिणश्च शिवा वाचस्तत्रोचुः पथि
सर्वशः ॥ ५८ ॥ निर्मलं चाऽभवद्वचोमदिशश्च विमलास्तथा ॥ गमने तत्र देवानां सर्वं शुभमिवाभवत् ॥ ५९ ॥ इति श्रीविष्णुभागवते
महापुराणे पंचमस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ तरसा तेऽथ संप्राप्य वैकुण्ठं विष्णुवल्लभम् ॥ ददृशुः सर्वशोभात्तथं दिव्य
गृहविराजितम् ॥ १ ॥ सरोवापीसरिद्रिश्च संयुतं सुखदं शुभम् ॥ हंससारसचक्राह्वैः कूजद्रिश्च विराजितम् ॥ २ ॥ चंपकाऽसौकक्या
रमंदारवकुलवृत्तैः ॥ मल्लिकातिलकाम्रातयुतैः कुरबकादिभिः ॥ ३ ॥ कोकिला रावसन्नादैः शिखंडैर्नृत्यरंजितैः ॥ भ्रमरारावरभ्यश्च
दिव्यैरुपवनेर्जुतम् ॥ ४ ॥

प.
अ. ८

राजसिः संयुतं शुभसमके ॥ ६ ॥ गायत्रिर्वैवर्ग्यवर्ण्यत्रिरप्सरोगणे ॥ रंजितं किन्नरैः शश्वप्रक्तकैठमनोहरेः ॥ ७ ॥ शुभिनिश्च तया
शान्तेर्वेदपाठकृताऽऽदरे ॥ स्तुवद्भिः श्रुतिमुक्तैश्च मंडितं सदनं हरेः ॥ ८ ॥ ते च विष्णुगृहे प्राप्यद्वारं पाली शुभाऽऽकृती ॥ वीक्ष्योर्जं
यविजयो हेमयष्टिधरो स्थितो ॥ ९ ॥ गत्वेकोऽप्युभयोर्मध्ये निवेदयतु संगतान् ॥ द्वारस्थान्मङ्गलरूपादीन्विष्णुदर्शनलालसान् ॥ १० ॥
व्यास उवाच ॥ विजयस्तद्वचः श्रुत्वा गत्वाऽथ विष्णुसन्निधौ ॥ सर्वान्समागतान्देवान्प्रणम्योवाच सत्वरः ॥ ११ ॥ विजय उवाच ॥
देवदेव महाराज रमाकांत सुरारिहन् ॥ समागताः सुरा सर्वे द्वारि तिष्ठति वै विभो ॥ १२ ॥ ब्रह्मा रुद्रस्तथेद्रश्च वरुणः पावको यमः ॥
स्तुवंति वेदवाक्यैस्त्वाममरा दर्शनार्थिनः ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णुर्विजयस्य रमापतिः ॥ निर्जगाम गृहात्तूर्णं
सुरान्समाधिकोत्सवः ॥ १४ ॥

गत्वा वीक्ष्य हरिदेवान्द्वारस्थाञ्छ्रमकशितान् ॥ प्रीतिप्रवणया दृष्ट्या प्रीणयामास दुःखितान् ॥ १५ ॥ प्रणमुस्ते सुराः सर्वे देवदेवं
जनार्दनम् तुष्टुश्च सुरारिघ्नं वाग्भिर्वेदविनिश्चितम् ॥ १६ ॥ देवा ऊचुः ॥ देवदेव जगन्नाथ सृष्टिस्थित्यंतकारक ॥ दयासिंधो महाराज
त्राहि नः शरणागतान् ॥ १७ ॥ विष्णुरुवाच ॥ विशंतु निर्जराः सर्वे कुशलं कथयंतु वः ॥ आसनेषु किमर्थं वै मिलिताः समुपागताः
॥ १८ ॥ चिंतातुराः कथं जाता विषण्णा दीनमानसाः ॥ ब्रह्मरुद्रेण सहिताः कार्यं प्रभूत सत्वरम् ॥ १९ ॥ देवा ऊचुः महिषेण महाराज
पीडिताः पापकमणा ॥ असाध्येनाऽतिदुष्टेन वरदत्तेन पापिना ॥ २० ॥ यज्ञभागानसौ भुंक्ते ब्राह्मणैः प्रतिपादितान् ॥ अमरागिरि दुर्गेषु
भ्रमंति च भयातुराः ॥ २१ ॥ वरदानेन धातुः स दुर्जयो मधुसूदन ॥ तस्मात्त्वां शरणं प्राप्ता ज्ञात्वा तत्कार्यगौरवम् ॥ २२ ॥ समर्थोऽसि
समुद्धर्तुं दैत्यमायाविशारद ॥ कुरु कृष्ण वधोपायं तस्य दानवमर्दन ॥ २३ ॥

धात्रा तस्मै वरो दत्तो ह्यवध्योऽसि नरैः किल ॥ का स्त्री त्वेवंविधा बाला या हन्यात्तं शठं रणे ॥ २४ ॥ उमा मा वा शची विद्या का
समर्थाऽस्य घातने ॥ महि षस्याति दुष्टस्य वरदानबलादपि ॥ २५ ॥ विचिंत्य बुद्ध्या यत्सर्वं मरणस्याऽस्य कारणम् ॥ कुरु कार्यं च
देवानां भक्तवत्सल भूधर ॥ २६ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा तद्वचनं विष्णुस्तानुवाच हसन्निव ॥ युद्धं कृतं पुराऽस्माभिस्तथाऽपि न मृतो
ह्यसौ ॥ २७ ॥ अद्य सर्वसुराणां वै तेजोभी रूपसंपदा ॥ उत्पन्ना चेद्वरारोहा सा हन्यात्तं रणे बलात् ॥ २८ ॥ ह्यारिं वरहं च माया
शतविशारदम् ॥ हंतुं योग्या भवेन्नारी शक्तयशैर्निर्मिता हि नः ॥ २९ ॥ प्रार्थयतु च तेजोऽशान्तिनियोऽस्माकं तथा पुनः ॥ उत्पन्नेस्तेऽपि
तेजोऽशेस्तेजोराशिर्भवेद्यथा ॥ ३० ॥ आयुधानि वयं ददमः सर्वे रुद्रपुरोगमाः तस्यै सर्वाणि दिव्यानि त्रिशूलादीनि यानि च ॥ ३१ ॥
सर्वाऽऽयुधधरा नारी सर्वतेजः समन्विता ॥ हनिष्यति दुरात्मानं तं पापं मदगर्वितम् ॥ ३२ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तवति देवेशे
ब्रह्मणो वदनात्ततः स्वयमेवोद्भवो तेजोराशिश्चातीव दुःसहः ॥ ३३ ॥

रक्तवर्णं शुभाकारं पद्म रागमणिप्रभम् ॥ किंचिच्छीतं तथा चोष्णं मरीचिजालमंडितम् ॥ ३४ ॥ निःसृतं हरिणा दृष्टं हरेण च महा
त्मना ॥ विस्मिता तौ महाराज बभूवतुरुहकम्भौ ॥ ३५ ॥ शंकरस्य शरीरात्तु निःसृतं महदद्भुतम् ॥ रौप्यवर्णमभृत्तीव्रं दुर्दर्शं दारुणं
महत् ॥ ३६ ॥ भयंकरं च दैत्यानां देवानां विस्मयप्रदम् ॥ घोररूपं गिरिप्रख्यं तमोगुणमिवापरम् ॥ ३७ ॥ ततो विष्णुशरिरात्तु तेजोरा
शिर्भवापरम् ॥ नीलं सत्त्वगुणोपेतं प्रादुरास महाद्युति ॥ ३८ ॥ ततश्चैद्रशरीरात्तु चित्र रूपं दुरासदम् ॥ आविरा सीत्सुसंवृत्तं तेजः
सर्वगुणात्मकम् ॥ ३९ ॥ कुबेरयमवह्नीनां शरीरेभ्यः समंततः ॥ निश्चक्राम महत्तेजो वरुणस्य तथैव च ॥ ४० ॥ अन्येषां चैव
देवानां शरीरेभ्योऽतिभास्वरम् ॥ निगतं तन्महातेजोराशिरासीन्महोज्ज्वलः ॥ ४१ ॥ तं दृष्ट्वा विस्मिताः सर्वे देवा विष्णुपुरोगमाः ॥
तेजोराशिं महादिव्यं हिमाचलमिवापरम् ॥ ४२ ॥ पश्यतां तत्र देवानां तेजः पुञ्जसमुद्भवा ॥ बभूवातिवरा नारी सुंदरी विस्मय प्रदा ॥
॥ ४३ ॥ त्रिगुणा सा महालक्ष्मीः सर्वदेवशरीरजा ॥ अष्टादशभुजा रम्या त्रिवर्णा विश्वमोहिनी ॥ ४४ ॥

ताऽसुरनाशाय तेजोराशिसमुद्भवा ॥ ४९ ॥ जनमेजय उवाच ॥ कृष्ण देव महाभाग सर्वज्ञ मुनिसत्तम ॥ विस्तारं ब्रूहि तस्यास्त्वं शरीरस्य
समुद्भवम् ॥ ४७ ॥ एकीभूतं च सर्वेषां तेजः किं वा पृथक्स्थितम् ॥ अंगानि चैव तस्यातु सर्वतेजोमयानि वा ॥ ४८ ॥ भिन्नभागविभा
गेन जातान्यंगानि यानि तु ॥ मुखनासाऽक्षिभेदेन सर्वत्रैकभवानि च ॥ ४९ ॥ ब्रूहि तद्विस्तरं व्यास शरीरांगसमुद्भवम् ॥ बभूव यस्य
देवस्य तेजसोऽंगं यदद्भुतम् ॥ ५० ॥ आयुधाऽऽभरणादीनि दत्तानि येर्यथा यथा ॥ तत्सर्वं श्रोतुकामोऽस्मि त्वन्मुखांबुजनिर्गतम्
॥ ५१ ॥ नहि तृप्याम्यहं ब्रह्मन्मुधामयरसं पिबन् ॥ चरितं च महालक्ष्म्यास्त्वन्मुखांभोजनिःसृतम् ॥ ५२ ॥ सूत उवाच ॥ इति तस्य
वचः श्रुत्वा राज्ञः सत्यवतीसुतः ॥ उवाच ॥ मधुरं वाक्यं प्रीणयन्निव भूपतिम् ॥ ५३ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्महाभाग विस्तरेण
ब्रवीमि ते ॥ यथामतिं कुरुश्रेष्ठ तस्या देहं समुद्भवम् ॥ ५४ ॥

न ब्रह्मा न हरिः साक्षान्न रूद्रो न च वासवः ॥ याथातथ्येन तद्रूपं वक्तुमीशः कदाचन । ५५ ॥ कथं जानाम्यहं देव्या यद्रूपं यादृशं यतः ॥
वाचारंभणमात्रं तदुत्पन्नेति ब्रवीमि यत् ॥ ५६ ॥ सा नित्या सर्वदेवास्ते देवकार्यार्थसिद्ध्ये नानारूपा त्वेकरूपा जायते कार्यगौरवात्
॥ ५७ ॥ यथा नटोरंगगतो नानारूपो भवत्यसौ ॥ एकरूपस्त्वभावोऽपि लोकरंजनहेतवे ॥ ५८ ॥ तथेषा देवकार्यार्थमरूपाऽपि स्वली
लया ॥ करोति बहुरूपाणि निर्गुणा सगुणानि च ॥ ५९ ॥ कार्यकर्माऽनुसारेण नामानि प्रभवन्ति हि ॥ धात्वर्थगुणयुक्तानि गौणानि
सुबहून्यपि ॥ ६० ॥ तद्वै बुद्ध्यनुसारेण प्रब्रवीमि नराधिप ॥ यथा तेजःसमुद्भूतं रूपं तस्या मनोहरम् ॥ ६१ ॥ शंकरस्य च यत्तेजस्तेन
तन्मुखपकजम् ॥ श्वेतवर्णं शुभाकारमजायत महत्तरम् ॥ ६२ ॥ केशास्तस्यास्तथास्निग्धा याम्येन तेजसाऽभवन् ॥ वक्राग्राश्चातिदीर्घा वै
मेघवर्णा मनोहराः ॥ ६३ ॥ नयनत्रितयं तस्या जज्ञे पावकतेजसा ॥ कृष्णं रक्तं तथा श्वेतं वर्णत्रयविभूषितम् ॥ ६४ ॥ वक्त्रे स्निग्धे कृष्ण
वर्णे संध्ययोस्तेजसा भुषौ ॥ जाते देव्याः सुतेजस्के कामस्य धनुषीव ते ॥ ६५ ॥

वायोश्च तेजसा शस्तौ श्रवणौ संबभूवतुः नाऽतिद्वस्वौ दोलाविव मनोभुवः ॥ ६६ ॥ तिलपुष्पसमाकारा नासिका मुमनोहरा ॥ संजाता स्निग्धवर्णा वै धनदस्य च तेजसा ॥ ६७ ॥ दंताः शिखरिणःश्लक्ष्णाः कुंदाग्रसदृशाः समाः ॥ संजाताः सुप्रभा राजन्प्राजापत्येन तेजसा ॥ ६८ ॥ अधरश्चातिरक्तोऽस्याः संजातोऽरुणतेजसा ॥ उत्तरोष्ठस्तथा रम्यः कार्तिकेयस्य तेजसा ॥ ६९ ॥ अष्टादशभुजाकारा बाहवो विष्णुतेजसा ॥ वसुनां तेजसांऽगुल्यो रक्तवर्णास्तथाऽभवन् ॥ ७० ॥ सौम्येन तेजसा जातं स्तनयोर्धुग्ममुत्तमम् ॥ ऐन्द्रेणास्यास्तथा मध्यं जातं त्रिवलिसंयुतम् ॥ ७१ ॥ जंघोरु वरुणस्याऽथ तेजसा संबभूवतुः ॥ स तु संगतो विपुलस्तेजसा भुवः ॥ ७२ ॥ एवं नारी शुभा कारा मुरूपा सुस्वरा भृशम् ॥ समुत्पन्ना तथा राजस्तेजोराशिसमुद्भवा ॥ ७३ ॥ तां दृष्ट्वा मुण्डुसर्वाङ्गी सुदती चारुलोचनाम् ॥ मुदं प्रापुः सुराः सर्वे महिषेण प्रपीडिताः ॥ ७४ ॥ विष्णुस्त्वाह मुरान्सर्वान्भूषणान्यायुधानि च ॥ प्रयच्छंतु शुभान्यस्ये देवाः सर्वाणि सांप्रतम् ॥ ७५ ॥ स्वायुधेभ्यः समुत्पाद्य तेजोयुक्तानि सत्वराः ॥ समर्पयंतु सर्वेऽद्य देव्ये नानाऽऽयुधानि वै ॥ ७६ ॥

इति श्रीदे० म० पंचमस्कन्धे देवीमाहात्म्ये स्वरूपोद्भवो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ प्यास उवाच ॥ देवा विष्णुवचः श्रुत्वा सर्वे प्रसुदि तास्तदा ॥ ददुश्च भूषणान्याशु वस्त्राणि स्वायुधानि च ॥ १ ॥ ह्रीरोदश्चांबरे दिव्ये रक्ते सूक्ष्मे तथाऽजरे ॥ निर्मलं च तथा हारं प्रीत स्तस्ये मुमंडितम् ॥ २ ॥ ददौ चूडामणिं दिव्यं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ कुण्डले च तथा शुभ्रे कटकानि भुजेषु वै ॥ ३ ॥ केयूरान्कंकणान्दि ध्यान्नानारत्नविराजितान् ॥ ददौ तस्ये विश्वकर्मा प्रसन्नैर्द्रियमानसः ॥ ४ ॥ नूपुरौ सुस्वरो कांतौ निर्मलौ रत्नभूषितौ ॥ ददौ सूर्यप्रतीकाशो त्वष्टा तस्ये सुपादयोः ॥ ५ ॥ तथा त्रैवेयकं रम्यं ददौ तस्ये महार्णवः ॥ अंगुलीयकरत्नानि तेजोवन्ति च सर्वशः ॥ ६ ॥ अम्लानपंकजां मालां गंधाढ्यां भ्रमराऽनुगाम् ॥ तथैव वैजयन्तीं च वरुणः संप्रयच्छत ॥ ७ ॥ हिमवानथ संतुष्टो रत्नानि विविधानि च ॥ ददौ च वाहनं सिंहं कनकाभं मनोहरम् ॥ ८ ॥ भूषणैर्भूषिता दिव्यः सा रराज वरा शुभा ॥ सिंहारूढा वरारोहा सर्वलक्षणसंयुता ॥ ९ ॥ विष्णुश्चात्सव्यमुत्पाद्य ददावस्ये रथाङ्गम् ॥ सहस्रारं सुदीप्तं च देवारिशिरसां हरम् ॥ १० ॥

लम् ॥ चोषवर्ते स्वरांलापु सञ्जुत्पाद्य सुमंगलम् ॥ १२ ॥ हुताशानस्तथा शक्ति शतग्री सुमनोजवाम् ॥ प्रायच्छतु प्रसन्नात्मा तस्यै देव्यपि
नाशिनीम् ॥ १३ ॥ इषुधि बाणपूर्णं च चापं चाद्रुतदर्शनम् ॥ मारुतो दत्तवांस्तस्यै दुराकर्षं स्वरस्वरम् ॥ १४ ॥ स्ववज्राद्रश्रुत्पाद्य ददा
विघ्नोऽतिदारुणम् ॥ घंटामेरावतात्तूर्णं सुशब्दां चातिसुंदराम् ॥ १५ ॥ ददौ दंडं यमः कामं कालदंडसमुद्भवम् ॥ येनांतं सर्वभूतानामकरो
त्काल आगते ॥ १६ ॥ ब्रह्मा कर्मडलुं दिव्यं गंगावारिप्रपूरितम् ॥ ददावस्यै मुदा युक्तो वरुणः पाशमेव च ॥ १७ ॥ कालः खड्गं तथा चर्म
प्रायच्छतु नराधिप ॥ परशुं विश्वकर्मा च तीक्ष्णमस्यै ददावथ ॥ १८ ॥ धनदस्तु सुरापूर्णं पानपात्रं सुवर्णजम् ॥ पंकजं वरुणश्चादाहेभ्यै
दिव्यं मनोहरम् ॥ १९ ॥ गदां कौमोदकीं त्वष्टा घंटाशतनिनादिनीम् ॥ अदात्तस्यै प्रसन्नात्मा सुरशत्रुविनाशिनीम् ॥ २० ॥ अस्त्राण्यने
करूपाणि तथाऽभेद्यं च दंशनम् ॥ ददौ त्वष्टा जगन्मात्रे निजरश्मीन्दिवाकरः ॥ २१ ॥

सायुधां भूषणैर्युक्तां दृष्ट्वा ते विस्मयं गताः ॥ तुष्टबुक्तां सुरा देवीं त्रैलोक्यमोहिनीं शिवाम् ॥ २२ ॥ देवा ऊचुः ॥ नमः शिवाये
कल्याण्यै शान्तये पुष्ट्यै नमो नमः ॥ भगवत्यै नमो देव्यै रुद्राण्यै सततं नमः ॥ २३ ॥ कालरात्र्यै तथाऽबाया इन्द्राण्यै ते नमो नमः ॥
सिद्ध्यै बुद्ध्यै तथा वृद्ध्यै वैष्णव्यै ते नमो नमः ॥ २४ ॥ पृथिव्यां या स्थिता पृथ्व्या न ज्ञाता पृथिवी च या ॥ अंतः स्थिता यमयति
वंदे तामीश्वरीं पराम् ॥ २५ ॥ मायायां या स्थिता ज्ञाता मायया न च तामजाम् ॥ अंतः स्थिता प्रेरयति प्रेरयित्रीं नमः शिवाम्
॥ २६ ॥ कल्याणं कुरु भो मातस्त्राहि नः शत्रुतापितान् ॥ जहि पापं ह्यारिं त्वं तेजसा स्वेन मोहितम् ॥ २७ ॥ खलं मयाविनं चोरं
स्त्रीवध्यं वरदर्पितम् ॥ दुःखदं सर्वदेवानां नानारूपधरं शठम् ॥ २८ ॥ त्वमेका सर्वदेवानां शरणं भक्तवत्सले ॥ पीडितान्दातानवेनाद्य
त्राहि देवि नमोऽस्तुते ॥ २९ ॥

दे. मा.
॥२६॥

ग्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी सुरैः सर्वसुखप्रदा ॥ तानुवाच महादेवी स्मितपूर्वं शुभं वचः ॥ ३० ॥ देव्युवाच ॥ भयं त्यजंतु
गीर्वाणा महिषान्मंदचेतसः ॥ हनिष्यामि रणेऽद्यैव वरदत्तं विमोहितम् ॥ ३१ ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा सा सुरान्देवी जहासातीव
सुस्वरम् ॥ चित्रमेतच्च संसारे भ्रममोहयुतं जगत् ॥ ३२ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याः सैद्वाश्वान्ये सुरास्तथा ॥ कंपयुक्ता भयत्रस्ता वर्तते महि
षात्किल ॥ ३३ ॥ अहो दैवबलं घोरं दुर्जयं सुरसत्तमाः ॥ कालः कर्ताऽस्ति दुःखानां सुखान प्रभुरीश्वरः ॥ ३४ ॥ सृष्टिपालनसंहारे
समर्था अपि ते यदा ॥ मुह्यन्ति क्लेशसंतप्ता महिषेण प्रपीडिताः ॥ ३५ ॥ इति कृत्वा स्मितं देवी साऽनुहासं चकार ह ॥ उच्चैः शब्दं महा
घोरं दानवानां भयप्रदम् ॥ ३६ ॥ चकंपे वसुधा तत्र श्रुत्वा तच्छब्दमद्भुतम् ॥ चेलुश्च पर्वताः सर्वे जुक्षोभान्विश्च वीर्यवान् ॥ ३७ ॥
मेरुश्चाल शब्देन दिङ्मः सर्वाः प्रपूरिताः ॥ भयं जग्मुस्तदा श्रुत्वा दानवास्तं स्वनं महत् ॥ ३८ ॥ जय पाहीति देवास्तामूचुः परमह
र्षिताः ॥ महिषोऽपि स्वनं श्रुत्वा जुकोप मदगर्वितः ॥ ३९ ॥

किमेतदिति तान्देत्यान्पप्रच्छ स्वनं शंकितः ॥ गच्छंतु त्वरिता दूता ज्ञातुं शब्दसमुद्भवम् ॥ ४० ॥ कृतः केनायमत्युग्रः शब्दः कणव्य
थाकरः ॥ देवो वा दानवो वाऽपि यो भवेत्स्वनकारकः ॥ ४१ ॥ गृहीत्वा तं दुरात्मानं मत्समीपं नयंत्विह ॥ हनिष्यामि दुराचारं गर्जतं
स्मय दुर्मदम् ॥ ४२ ॥ क्षीणायुष्यं मंदमतिं नयामि यमसादनम् ॥ पराजिताः सुराः कामं गर्जति भयातुराः ॥ ४३ ॥ नासुरा मम
वश्यास्ते कस्येदं मूढचक्षितम् ॥ त्वरिता मामुपायांतु ज्ञात्वा शब्दस्य कारणम् ॥ ४४ ॥ अहं गत्वा हनिष्यामि तं पापं वितथश्रमम् ॥
ग्यास उवाच ॥ इत्युक्तास्तेन ते दूता देवि सर्वांगसुन्दरीम् ॥ ४५ ॥ अष्टादशभुजां दिव्यां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नां वरा
युधधरां शुभाम् ॥ ४६ ॥ दधतीं चषकं हस्ते पिबंती च मुहुर्मधु ॥ संविक्ष्य भयभीतास्ते जग्मुस्तथाः सुशंकितः ॥ ४७ ॥ सकाशे
महिषस्याशु तमूचुः स्वनकारणम् ॥ दूता ऊचुः ॥ देवी दैत्येश्वर प्रौढा दृश्यते काचिदंगना ॥ ४८ ॥ सर्वांगभूषणा नारी सर्वरत्नोपशो
भिता ॥ न मातुषी नासुरी सा दिव्यरूपा मनोहरा ॥ ४९ ॥

पं.
अ. ९

अंतरिक्षस्थिता देवास्तां स्तुयति मुदान्विताः ॥ ५१ ॥ जवेति पाहि नन्वेति जहि शत्रुमिति प्रभो ॥ न जाने का वरारोहा कस्य वा सा परिग्रहः ॥ ५२ ॥ किमर्थमागता चात्र किं चिकीर्षति सुंदरी ॥ द्रष्टुं नैव समर्थाः स्मस्तत्तेजः परिधर्षिताः ॥ ५३ ॥ शृङ्गारवीरहासादया रौद्राद्भुतरसान्विता ॥ दृष्ट्वैवैवविधां नारीमसंभाष्य समागताः ॥ ५४ ॥ वयं त्वदाज्ञयाराजन्कि कर्तव्यमतः परम् ॥ महिष उवाच ॥ गच्छ वीर मयाऽऽदिष्टो मंत्रिश्रेष्ठ बलान्वितः ॥ ५५ ॥ सामादिभिरुपायेस्त्वं समानय शुभाननाम् नायाति यदि सा नारी त्रिभिः सामादिभिस्तिवह ॥ ५६ ॥ अहत्वा तां वरारोहां त्वमानय ममांतिकम् ॥ करोमि पट्टमहिषीं तां मरालध्रुवं मुदा ॥ ५७ ॥ प्रीतियुक्ता समायाति यदि सा मृगलोचना ॥ रसभंगो यथा न स्यात्तथाकुरु ममेप्सितम् ॥ ५८ ॥ श्रवणान्मोहितोऽस्म्यद्य तस्या रूपस्य संपदा ॥ व्यास उवाच ॥ महिषस्य वचः श्रुत्वा पेशलं मंत्रिसत्तमः ॥ ५९ ॥

जगाम तरसा कामं गजाश्वरथसंयुतः ॥ गत्वा दूरतरं स्थित्वा तामुवाच मनस्विनीम् ॥ ६० ॥ विनयावनतः श्लक्ष्णं मंत्री मधुरया गिरा ॥ प्रधान उवाच ॥ काऽसि त्वं मधुरालापे किमत्रागमनं कृतम् ॥ ६१ ॥ पृच्छति त्वां महाभागे मन्मुखेन मम प्रभुः ॥ स जेता सर्वदेवानां मवध्यस्तु नरैः किल ॥ ६२ ॥ ब्रह्मणो वरदानेन गर्वितश्चारुलोचने ॥ दैत्येश्वरोऽसौ बलवान्कामरूपधरः सदा ॥ ६३ ॥ श्रुत्वा त्वां समुपायातां चारुवेषां मनोहराम् ॥ द्रष्टुमिच्छति राजा मे महिषो नाम पार्थिवः ॥ ६४ ॥ मानुषं रूपमादाय त्वत्समीपं समेष्यति ॥ यथा रूच्येत चर्ग्वेगि तथा मन्यामहे वयम् ॥ ६५ ॥ तर्ह्येहि मृगशावाक्षि समीपं तस्य धीमतः ॥ नो चेदिहानयाम्येनं राजानं भक्तितत्परम् ॥ ६६ ॥ तथा करोमि देवेशि यथा ते मनसेप्सितम् ॥ वशगोऽसौ तवात्यर्थं रूपसंश्रवणात्तव ॥ ६७ ॥ करभोरु वदाऽऽशु त्वं संविधेयं मया तथा ॥ ६८ ॥ इति श्रीदे० भा० म० देवीमाहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा प्रहस्य प्रमदोत्तमा ॥ तमुवाच महाराज मेघगंभीरया गिरा ॥ १ ॥

देव्युवाच ॥ मन्त्रिवर्य सुराणां वै जननीं विद्धि मां किल ॥ महालक्ष्मीमितिख्यातां सर्वदेत्यनिपूदिनीम् ॥ २ ॥ प्रार्थिताऽहं सुरैः सर्वैर्महि
षस्य वधाय च ॥ पीडितैर्दानवेन्द्रेण यज्ञभागबहिष्कृतेः ॥ ३ ॥ तस्मादिहागताऽस्म्यद्य तद्वधार्थं कृतोद्यमा ॥ एकाकिनी न सैन्येन संयुता
मंत्रिसत्तम ॥ ४ ॥ यत्त्वयाऽहं सामपूर्वं कृत्वास्वागतमादरात् ॥ उक्ता मधुरया वाचा तेन तुष्टाऽस्मि तेऽनघ ॥ ५ ॥ नो चेद्दन्मि दृशा
त्वां वै कालाग्निसमया किल ॥ कस्य प्रीतिकरं न स्यान्माधुर्यवचनं खलु ॥ ६ ॥ गच्छ तं महिषं पाप वद मद्रचनादिदम् ॥ गच्छ पाता
लमधुना जीवितेच्छा यदस्ति ते ॥ ७ ॥ नोचेत्कृतागसं दुष्ट हनिष्यामि रणांगणे ॥ मद्राणक्षुण्णदेहस्त्वं गन्तासि यमसादानम् ॥ ८ ॥
दयालुत्वं ममेदं त्वं विदित्वा गच्छ सत्वरम् ॥ हते त्वयि सुरा मूढ स्वर्गं प्राप्स्यन्ति सत्वरम् ॥ ९ ॥ तस्माद्गच्छस्व त्यक्त्वैकोमेदिनीं
च ससागराम् ॥ पातालं तरसा मंद यावद्वाणा न मेऽपतन् ॥ १० ॥ युद्धेच्छा चेन्मनसि ते तर्हि त्वरितोऽसुर ॥ वीरैर्महाबलैः सर्वैर्न
यामि यमसादनम् ॥ ११ ॥

युगेयुगे महामूढ इतास्त्वत्सदृशाः किल ॥ असंख्यातास्तथा त्वां वै हनिष्यामि रणांगणे ॥ १२ ॥ साफल्यं कुरु शस्त्राणां धारणे तु
श्रमोऽन्यथा ॥ तद्युद्धचस्व मया साध समरे स्मरपीडितः ॥ १३ ॥ मा गर्व कुरु दुष्टात्मन्यन्मेऽस्ति ब्रह्मणो वरः ॥ स्त्रीवध्यत्वे त्वया
मूढ पीडिताः सुरसत्तमाः ॥ १४ ॥ कर्तव्यं वचनं धातुस्तेनाहं त्वासुपागता ॥ स्त्रीरूपमतुलं कृत्वा सत्यं हंतुं कृतागसम् ॥ १५ ॥ यथेच्छं
गच्छ वा मूढ पातालं पन्नगावृतम् ॥ दित्वा भूसुरसन्नाद्य जीवितेच्छा यदस्ति ते ॥ १६ ॥ न्यास उवाच ॥ इत्युक्तः स ततो देव्या मंत्रि
श्रेष्ठो बलान्वितः ॥ प्रत्युवाच निशम्यासौ वचनं हेतुगर्भितम् ॥ १७ ॥ देवि स्त्रीसदृशं वाक्यं शृणु त्वं मदगर्विता ॥ कासो क त्वं कथं
युद्धमसंभाष्यमिदं किल ॥ १८ ॥ एकाकिनी पुनर्बाला प्रारब्धयौवना मूढुः ॥ महिषोऽसौ महाकायो दुर्विभाष्यं हि संगतम् ॥ १९ ॥
सैन्यं बहुविधं तस्य हस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ पदातिगणसंविद्धं नानाऽऽयुधविराजितम् ॥ २० ॥ कः श्रमः करिराजस्य मालती पुष्पमर्दने ॥
मारणे तव वामोरु महिषस्य तधारणे ॥ २१ ॥

माय ॥ साममेव मया वाच्यं दानं तत्तथा वचः ॥ २३ ॥ नो वेदमन्यहमप्येव बाणेन त्वां वपा वदाम् ॥ मिथ्याभिमानचतुरा रूपवीचन
गर्विताम् ॥ २४ ॥ स्वामी मे मोहितः श्रुत्वा रूपं ते भुवनातिगम् ॥ तत्प्रियार्थं प्रियं कामं वक्तव्यं त्वयि यन्मया ॥ २५ ॥ राज्यं तव धनं
सर्वं दासस्ते महिषः किल ॥ कुरु भावं विशालाक्षि त्यक्त्वा रोषं मृतिप्रदम् ॥ २६ ॥ पतामि पदायोस्तेऽहं भक्तिभावेन भामिनि ॥ पट्टाराक्षी
महाराज्ञो भव शीघ्रं शुचिस्मिते ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यविभवं सर्वं प्राप्स्यसि त्वमनाविलम् ॥ सुखं संसारजं सर्वं महिषस्य प्ररिग्रहात् ॥ २८ ॥
देयुवाच ॥ शृणु साचिव वक्ष्यामि वाक्यानां सारमुत्तमम् ॥ शास्त्रदृष्टेन मार्गेण चातुर्यमनुचित्य च ॥ २९ ॥ महिषस्य प्रधानस्त्वं मया
ज्ञातं धिया किल ॥ पशुबुद्धिस्वभावोऽसि वचनात्तव सांप्रतम् ॥ ३० ॥ मंत्रिणस्त्वादृशा यस्य कथं स बुद्धिमान्भवेत् ॥ उभयोः सदृशो
योगः कृतोऽयं विधिना किल ॥ ३१ ॥

यदुक्तं स्त्रीस्वभावाऽसि तद्विचारय मूढ किम् ॥ पुमान्नाऽहं तत्स्वभावाऽभव स्त्रीवेषधारिणी ॥ ३२ ॥ याचितं मरणं पूर्वं स्त्रियात्वत्प्रभुणा
यथा ॥ तस्मान्मन्येऽतिमूर्खोऽसौ न वीररसवित्तमः ३३ ॥ कामिन्या मरणं क्लीबगतिदं शूरदुःखदम् ॥ प्रार्थितं प्रभुणा तेन महिषेणात्म
बुद्धिना ॥ ३४ ॥ तस्मात्स्त्रीरूपमाधाय कार्यं कर्तुमुपागता ॥ कथं बिभेमि त्वद्वाक्यैर्धर्मशास्त्रविरोधकैः ॥ ३५ ॥ विपरीतं यदा देवं तृणं
वज्रसमं भवेत् ॥ विधिभेत्सुमुखः कामं कुलिशं तूलवत्तदा ॥ ३६ ॥ किं सेन्यैरायुधैः किं वा प्रपंचदुर्गसेवनैः ॥ मरणं सांप्रतं यस्य तस्य
सेन्येस्तु किं फलम् ॥ ३७ ॥ यदाऽयं देहसंबंधो जीवस्य कालयोगतः ॥ तदैव लिखितं सर्वं सुखं दुःखं तथा मृतिः ॥ ३८ ॥ यस्य येन
प्रकारेण मरणं देवनिर्मितम् ॥ तस्य तेनैव जायेत नान्यथेति विनिश्चयः ॥ ३९ ॥ ब्रह्मादीनां यथा काले नाशोत्पत्ती विनिर्मिते ॥ तथैव
भवतः कामं किमन्येषां विचार्यते ॥ ४० ॥

ये मृत्युधर्मिणस्तेषां वरदानेन दर्पिताः ॥ मरिष्यामो न मन्यंते ते मूढा मंदचेतसः ॥ ४१ ॥ तस्माद्ब्रूहि वचनं मम सत्वरम् ॥
यदाज्ञापयते भूपस्तत्कर्तव्यं त्वया किल ॥ ४२ ॥ मधवा स्वर्गमाप्नोति देवाः संतु हविर्भुजः ॥ यूयं प्रयात पातालं यदि जीवितुमिच्छथ
॥ ४३ ॥ अन्यथा चेन्मतिर्मद महिषस्य दुरात्मनः ॥ तद्युध्यस्व मया सार्धं मरणाय कृतादरः ॥ ४४ ॥ मन्यसे संगरे भग्ना देवा विष्णु
पुरोगमाः ॥ देवं हि कारणं तत्र वरदानं प्रजापतेः ॥ ४५ ॥ व्यास उवाच ॥ इति देव्या वचः श्रुत्वा चितयामास दानवः ॥ किं कर्तव्यं
मया युद्धं गंतव्यं वा नृपं प्रति ॥ ४६ ॥ विवाहार्थमिहाज्ञप्तो राज्ञा कामातुरेण वै ॥ तत्कथं विरसं कृत्वा गच्छेयं नृपसन्निधौ ॥ ४७ ॥ इयं
बुद्धिः समीचीना यद्वज्रामि कलिं विना ॥ यथाऽऽगतं तथा शीघ्रं राज्ञे संवेदयाम्यहम् ॥ ४८ ॥ स प्रमाणं पुनः कार्यं राजा मतिमतांवरः ॥
करिष्यति विचार्यैव सचिविन्नेपुणैः सह ॥ ४९ ॥ सहसा न मया युद्धं कर्तव्यमनया सह ॥ जये पराजये वाऽपि भूपतेरप्रियं भवेत् ॥ ५० ॥
यदि मां सुंदरी हन्यादहं वा हन्मितां पुनः ॥ केनाऽप्युपायेन स कुप्येत्पार्थिवः किल ॥ ५१ ॥ तस्मात्तत्रैव गत्वाऽहं बोधयिष्यामि तं
नृपम् ॥ यथाऽद्याभिहितं देव्या यथारुचि करोतु सः ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचित्य मेधावी जगाम नृपसन्निधौ ॥ प्रणम्य तमुवा
चेदं कृतांजलिं रमात्यजः ॥ ५३ ॥ मंत्र्युवाच ॥ राजन्देवी वरारोहा सिंहस्योपरि संस्थिता ॥ अष्टादशभुजा रम्या वराऽऽयुधधरा परा
॥ ५४ ॥ सा मयोक्ता महाराज महिषं भज भामिनि ॥ महिषी भव राज्ञस्त्वं त्रैलोक्याधिपतेः प्रिया ॥ ५५ ॥ पट्टराज्ञी त्वमेवास्य भविता
नात्र संशयः ॥ स ते वाऽऽज्ञाकरो जातो वशवर्ती भविष्यति ॥ ५६ ॥ त्रैलोक्यविभवं भुक्त्वा चिरकालं वरानने ॥ महिषं पतिमासाद्य
योषितां सुभगा भव ॥ ५७ ॥ इति मद्बचनं श्रुत्वा सा स्मयावेशमोहिता ॥ मामुवाच विशालाक्षी स्मितपूर्वमिदं वचः ॥ ५८ ॥ महिषीगर्भं
संभूतं पशूनामधमं किल ॥ बलिं दास्याम्यहं देव्यै सुराणां हितकाम्यया ॥ ५९ ॥ का मूढा कामिनी लोके महिषं वै पतिं भजेत् ॥ मादृशी
मंदबुद्धे किं पशुभावं भजेदिह ॥ ६० ॥

गच्छ वा दुष्ट पातालं जीवितेच्छा यदस्ति ते ॥ ६२ ॥ परं तु तथा वाक्यमित्युक्तं नृप मत्तया ॥ तच्छ्रुत्वाऽहं समायातः प्रतिशित्य
पुनः पुनः ॥ ६३ ॥ रसभगं विचिंत्यैव न युद्धे तु मया कृतम् ॥ आह्नां विना तवात्यंतं कथं कुर्यां वृथोद्यमम् ॥ ६४ ॥ साऽतीव च बलो
न्मत्ता वर्तते भूष भामिनि ॥ भवितव्यं न जानामि किं वा भावि भविष्यति ॥ ६५ ॥ कार्येऽस्मिंस्त्वं प्रमाणं नो मंत्रोऽतीव दुरासदः ॥
युद्धं पलायन श्रेयो न जानेऽहं विनिश्चयम् ॥ ६६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥
इति तस्य वचः श्रुत्वा महिषो मदविह्वलः ॥ मंत्रिवृद्धान्समाहूय राजा वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ राजोवाच ॥ मंत्रिणः किं च कर्तव्यं विश्रब्धं
ब्रूत मा चिरम् ॥ आगता देवविहिता मायेयं शाबरीव किम् ॥ २ ॥

कार्येऽस्मिन्निपुणा यूयमुपायेषुविचक्षणाः ॥ सामादिषु च कर्तव्यः कोऽत्र मह्यं ब्रुवंतु च ॥ ३ ॥ मन्त्रिणः ऊचुः ॥ सत्यं सदैव वक्तव्यं
प्रियं च नृपसत्तम ॥ कार्यं हितकरं नूनं विचार्य विबुधैः किल ॥ ४ ॥ सत्यं च हितकृद्राजन्प्रियं चाहितकृद्भवेत् ॥ यथौषध नृणां लोके
ह्यप्रियं रोगनाशनम् ॥ ५ ॥ सत्यस्य श्रोता मंता च दुर्लभः पृथिवीपते ॥ वक्ताऽपि दुर्लभः कामं बह्वैश्चादुभाषकाः ॥ ६ ॥ कथं ब्रूमोऽत्र
नृपते विचारे गहने त्विह ॥ शुभं वाऽप्यशुभं वाऽपि को वेत्ति भुवनत्रये ॥ ७ ॥ राजोवाच ॥ स्वस्वमत्यनुसारेण ब्रुवंत्वद्य पृथक्पृथक् ॥
येषां हि यादृशो भावस्तच्छ्रुत्वा चिंतयाम्यहम् ॥ ८ ॥ बहूनां मतमाज्ञाय विचार्य च पुनःपुनः ॥ यच्छ्रेयस्तद्धि कर्तव्यं कार्यं कार्यविच
क्षणेः ॥ ९ ॥ व्यास उवाच ॥ तस्यैवं वचनं श्रुत्वा विरूपाक्षो महाबलः ॥ उवाच तरसा वाक्यं रंजयन्पृथिवीपतिम् ॥ १० ॥ विरूपाक्ष
उवाच ॥ राजन्नारी वराकीयं सा ब्रूते मदगर्विता ॥ विभीषिकामात्रमिदं ज्ञातव्यं वचनं त्वया ॥ ११ ॥

दे. मा.
॥ ३२ ॥

को विभेति स्त्रियो वाक्येदुरुक्तैः रणदुर्मदैः ॥ अनृतं साहसं चेति जानन्नारीविवेक्षितम् ॥ १२ ॥ जित्वा त्रिभुवनं राजन्नय कांताभयं न वै ॥
दीनत्वेऽप्ययशो नूनं वीरस्य भुवने भवेत् ॥ १३ ॥ तस्माद्याम्यहमेकाकी युद्धाय चंडिकां प्रति ॥ हनिष्ये तां महाराज निर्भयो भवसांप्रतम्
॥ १४ ॥ सेनावृतोऽहं गत्वा तां शस्त्रास्त्रे विविधैः किल ॥ निषूदयामि दुर्मर्षां चंडिकां चंडविक्रमाम् ॥ १५ ॥ बद्धा सर्पमयेः पाशैरानयिष्ये
तवांतिकम् ॥ वशगा तु सदा ते स्यात्पश्य राजन्बलं मम ॥ १६ ॥ व्यास उवाच ॥ विरूपाक्षवचः श्रुत्वा दुर्धरो वाक्यमब्रवीत् ॥
सत्यमुक्तं वचो राजन्विरूपाक्षेण धीमता ॥ १७ ॥ ममापि वचनं शृक्ष्णं श्रोतव्यं धीमता त्वया ॥ कामातुरेषा सुदतीलक्ष्यतेऽप्यनुमानतः
॥ १८ ॥ भवत्येवंविधा कामं नायिका रूपगर्विता ॥ भीषयित्वा वरारोहा त्वां वशे कर्तुमिच्छति ॥ १९ ॥ हावोऽयं मानिनीनां वै तं वेत्ति
रसवित्तमः ॥ वक्रोक्तिरेषा कामिन्याः प्रियं प्रति परायणम् ॥ २० ॥ वेत्ति कोऽपि नरः कामं कामशास्त्रविचक्षणः ॥ यदुक्तं नाम
वाक्यैस्त्वां वधिष्ये रणमूर्धनि ॥ २१ ॥

हेतुगर्भाभिदं वाक्यं ज्ञातव्यं हेतुवित्तमैः ॥ बाणास्तु मानिनीनां वै कटाक्षा एव विश्रुताः ॥ २२ ॥ पुष्पांजलिमयाश्चान्ये व्यंग्यानि वच
नानि च ॥ का शक्तिरन्यबाणानां प्रेरणे त्वयि पार्थिव ॥ २३ ॥ तादृशीनां न सा शक्तिब्रह्मविष्णुहरादिषु ॥ ययोक्तं नेत्रबाणेस्त्वां हनिष्ये
मन्द पार्थिवम् ॥ २४ ॥ विपरीतं परिज्ञातं तेनाऽरसविदा किल ॥ पातयिष्यामि शय्यायां रणमय्यां पति तव ॥ २५ ॥ विपरीतरतिक्रीडा
भाषणं ज्ञेयमेव तत् ॥ करिष्ये विगतप्राणं यदुक्तं वचनं तया ॥ २६ ॥ वीर्यं प्राणा इति प्रोक्तं तद्विहीनं न चान्यथा ॥ व्यंग्या धिनक्ये
वाक्येन वरयत्युत्तमा नृप ॥ २७ ॥ तद्वै विचारतो ज्ञेयं रसग्रन्थविचक्षणेः ॥ इति ज्ञात्वा महाराज कर्तव्यं रससंयुतम् ॥ २८ ॥ सामदानद्वयं
तस्या नान्योपायोऽस्ति भूषते ॥ रुष्टा वा गर्विता वाऽपि वशगा मानिनी भवेत् ॥ २९ ॥ तादृशैर्मधुरैर्वाक्यैरानयिष्ये तवांतिकम् ॥ किं
बहूक्तेन मे राजन्कर्तव्या वशवर्तिनी ॥ ३० ॥

पं.
अ. ११

शामय मयोदितम् ॥ हेतुमद्धमसहितं रसयुक्तं नयान्वितम् ॥ ३२ ॥ नैषा कामातुरा बाला नातुरक्ता विचक्षणा व्यंग्यानि नैव पाक्यानि
तयोक्तानि तु मानद ॥ ३३ ॥ चित्रमत्र महाबाहो यदेका वर्वाणिनी ॥ निरालम्बा समायाति चित्ररूपा मनोहरा ॥ ३४ ॥ अष्टादशभुजा
नारी न श्रुता न च वीक्षिता ॥ केनापि त्रिषु लोकेषु पराक्रमवती शुभा ॥ ३५ ॥ आयुधान्यपि तावन्ति धृतानि बलवन्ति च ॥ विपरीतमिदं
मन्ये सर्वं कालकृतं नृप ॥ ३६ ॥ स्वप्नानि दुर्निमित्तानिमया दृष्टानि वै निशि ॥ तेन जानाम्यहं नूनं वैशसं समुपागतम् ॥ ३७ ॥ कृष्णां
वरधरान्परी रुदती च गृहांगणे ॥ दृष्ट्वा स्वप्नेऽप्युषःकाले चितितव्यस्तदत्ययः ॥ ३८ ॥ विकृताः पक्षिणो रात्रौ गेरूवंति गृहे गृहे ॥ उत्पाता
विविधा राजन्प्रभवं गृहे गृहे ॥ ३९ ॥ तेन जानाम्यहं नूनं कारणं किञ्चिदेव हि ॥ यत्त्वा प्रार्थयते बाला युद्धाय कृतनिश्चया ॥ ४० ॥
नैषाऽस्ति मानुषी नो वा गांधर्वी न तथाऽऽसुरी ॥ देवैः कृतेयं ज्ञातव्या माया मोहकरी विभो ॥ ४१ ॥ कातरत्वं न कर्तव्यं ममैतन्मत
मित्यलम् ॥ कर्तव्यं सर्वथा युद्धं यद्वायं तद्गविष्यति ॥ ४२ ॥ को वेद देवकर्तव्यं शुभं वाऽप्यशुभं तथा ॥ अवलंब्य धिया धैर्यं स्थातव्यं
वै विचक्षणेः ॥ ४३ ॥ जीवितं मरणं पुंसां देवाधीनं नराधिप ॥ कोऽपि नैवान्यथा कर्तुं समर्थो भुवनत्रये ॥ ४४ ॥ महिष उवाच ॥ गच्छ
ताम्र महाभाग युद्धाय कृतनिश्चयः ॥ तामानय वरारोहां जित्वा धर्मेण मानिनीम् ॥ ४५ ॥ न भवेद्वशगा नारी संग्रामे यदि सा तव ॥
हंतव्या नान्यथा काम माननीया प्रयत्नतः ॥ ४६ ॥ वीरस्त्वमसि सर्वज्ञ कामशास्त्रविशारदः ॥ येन केनाप्युपायेन जेतव्या वरवाणिनी
॥ ४७ ॥ त्वरन्वीर महाबाहो सैन्येन महतावृतः ॥ तत्र गत्वा त्वया ज्ञेया विचार्य च पुनः पुनः ॥ ४८ ॥ किमर्थमागता चेयं ज्ञातव्यं तद्वि
कारणम् ॥ कामाद्वा वैरभावाच्च माया कस्येयमित्युत ॥ ४९ ॥

आदौ तन्निश्चयं कृत्वा ज्ञातव्यं तच्चिकीर्षितम् ॥ पश्चाद्युद्धं प्रकर्तव्यं यथा योग्यं यथा बलम् ॥ ५० ॥ कानरत्नं न कर्तव्यं निर्देयत्वं तथा
न च ॥ यादृशं हि मनस्तस्याः कर्तव्यं तादृशं त्वया ॥ ५१ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तद्भाषितं श्रुत्वा ताम्रः कालवशं गतः ॥ निर्गतः
सैन्यसंयुक्तः प्रणम्य महिषं नृपम् ॥ ५२ ॥ गच्छन्मार्गे दुरात्माऽसौ शकुनान्वीक्ष्य दारूणान् ॥ विस्मयं च भयं प्राप यममार्गप्रदर्शकान्
॥ ५३ ॥ स गत्वा तां समालोक्य देवीं सिद्धोपरि स्थिताम् ॥ स्तूयमानां सुरैः सर्वैः सर्वायुधविभूषिताम् ॥ ५४ ॥ तामुवाच विनीतः सन्वाक्यं
मधुरया गिरा ॥ समाश्रित्य विनायावनतः स्थितः ॥ ५५ ॥ देवि दैत्येश्वरः शृंगी त्वद्रूपगुणमोदितः ॥ स्पृहां करोति महिषस्त्वत्पाणि
ग्रहणाय च ॥ ५६ ॥ भावं कुरु विशालाक्षि तस्मिन्नमरदुर्जये ॥ पतिं तं प्राप्य मृद्वंगि नन्दने विहराद्भुते ॥ ५७ ॥ सर्वांगसुन्दरं देहं प्राप्य
सर्वसुखास्पदम् ॥ सुखं सर्वात्मना ग्राह्यं दुःखं हेयमिति स्थितः ॥ ५८ ॥ करभोरु किमर्थं ते गृहीतान्यायुधान्यलम् ॥ पुष्पकंदुकयोग्यास्ते
कराः कमलकोमलाः ॥ ५९ ॥

भूचापे विद्यमानेऽपि धनुषा किं प्रयोजनम् ॥ कटाक्षविशिखाः संति किं बाणैर्निष्प्रयोजनैः ॥ ६० ॥ संसारे दुःखदं युद्धं न कर्तव्यं
विजानता ॥ लोभासक्ताः प्रकुर्वन्ति संग्रामं च परस्परम् ॥ ६१ ॥ पुष्पैरपि न योद्धव्यं किं पुनर्निशितैः शरैः ॥ भेदनं निजगात्राणांकस्य
तज्जायते मुदे ॥ ६२ ॥ तस्मात्त्वमपि तन्वंगि प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ भर्तारं भज मे नाथं देवदानवपूजितम् ॥ ६३ ॥ सतेऽत्र बाधितं सर्वं
करिष्यति मनोरथम् ॥ त्वं पट्टम हिषी राज्ञः सर्वथा नात्र संशयः ॥ ६४ ॥ वचनं कुरु मे देवि प्राप्यस्यसे सुखमुत्तमम् ॥ संग्रामे जय
संदेहः कष्टं प्राप्य न संशयः ॥ ६५ ॥ जानासि राजनीतिं त्वं यथावद्भरवार्णिनि ॥ भुंक्ष्व राज्यसुखं पूर्णं वर्षाणामयुतायुतम् ॥ ६६ ॥
पुत्रस्ते भविता कांतः सोऽपि राजा भविष्यति ॥ यौवने क्रीडयित्वांते वार्धक्ये सुखमाप्स्यसि ॥ ६७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
पंचमस्कंधे देवीमाहात्म्ये एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ व्यास उवाच ॥ तन्निश्चयं वचस्तस्य ताम्रस्य जगदंबिका ॥ मेघगंभीरया वाचा
हसन्ती तमुवाच ह ॥ १ ॥

समक्षिणी ॥ नाहं तथा शृंगवती लम्बपुच्छा महोदरी ॥ ३ ॥ न कामयेऽहं देवेशं नैव विष्णुं न शंकरम् ॥ धनं वरुणं नैव ब्रह्माणं न च
पावकम् ॥ ४ ॥ एतान्देवगणान्हित्वा पशुं केन गुणेन वै ॥ वृणोम्यहं वृथा लोके गर्हणा मे भवेदिति ॥ ५ ॥ नाहं पतिवरा नारीं वर्तते मे
पतिः प्रभुः ॥ सर्वकर्ता सर्वसाक्षी ह्यकर्ता निःस्पृहः स्थिरः ॥ ६ ॥ निर्गुणो निर्मेमोऽनंतो निरालंबो निराश्रयः ॥ सर्वज्ञः सर्वगः साक्षी पूर्णः
पूर्णाशयः शिवः ॥ ७ ॥ सर्वावासक्षमः शांतः सर्वदृक् सर्वभावनः ॥ तं त्यक्त्वा महिषं मंदं कथं सेवितुमुत्सहे ॥ ८ ॥ प्रबुध्य युध्यतां कामं
करोमि यमवाहनम् ॥ अथवा मनुजानां वै करिष्ये जलवाहकम् ॥ ९ ॥ जीवितेच्छाऽस्ति चेत्पापं गच्छ पातालमाशु वै ॥ समस्तेदानं
वैर्युक्तस्त्वन्यथा हन्मि संगरे ॥ १० ॥ कामं सदृशयोर्योगः संसारे सुखदो भवेत् ॥ अन्यथा दुःखदो भूयादज्ञानाद्यदि कल्पितः ॥ ११ ॥
मूर्खस्त्वमसि यदब्रूषे पतिं मे भज भामिनि ॥ क्वाहं क्व महिषः शृंगी संबंधः कीदृशो द्वयोः ॥ १२ ॥ गच्छ युध्यस्व वा कामं हनिष्येहं
सर्वाधवम् ॥ यज्ञभागं देवलोकं नो चेत्यक्त्वा सुखी भव ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा सा तदा देवी जगज्भृशमद्भुतम् ॥ कल्पांतं
सदृशं नादं चक्रे दैत्यभयावहम् ॥ १४ ॥ चक्रे वसुधां चेलुस्तेन शब्देन भूधराः गर्भश्च दैत्यपत्नीनां ससंसुर्गाजितस्वनात् ॥ १५ ॥
ताम्रः श्रुवा च तं शब्दं भयत्रस्तमनास्तदा ॥ पलायनं ततः कृत्वा जगाम महिषांतिकम् ॥ १६ ॥ नगरे तस्य ये दैत्यास्तेऽपि चिंताम
वाप्नुवन् ॥ बधिरीकृतकर्णाश्च पलायनपरा नृप ॥ १७ ॥ तदा क्रोधेन सिंहोऽपि ननाद भृशमुत्कटः ॥ तेन नादेन दैतेया भयं जग्मुरपि
स्फुटम् ॥ १८ ॥ ताम्रं समागतं दृष्ट्वा हयारिरपि मोहितः ॥ चितयामास सचिवैः किं कर्तव्यमतः परम् ॥ १९ ॥ दुर्गग्रहो वा कर्तव्यो युद्धं
निर्गत्य वा पुनः ॥ पलायने कृते श्रेयो भवेद्वा दानवोत्तमाः ॥ २० ॥ बुद्धिमंतो दुराधर्माः सर्वे शास्त्रविशारदाः ॥ मंत्रः खलु प्रकर्तव्यः
सुगुप्तः कार्यसिद्धये ॥ २१ ॥

मंत्रमूलं स्मृतं राज्यं यदि स स्यात्सुरक्षितः ॥ मंत्रिभिश्च सदाचारैर्विधेयः सर्वथा बुधैः ॥ २२ ॥ मंत्रभेदे विनाशः स्याद्वाज्यस्य
भूषतस्तथा ॥ तस्माद्भेदभयाद्गुप्तः कर्तव्यो भूतिमिच्छता ॥ २३ ॥ तदत्र मंत्रिभिर्वाच्यं वचनं हेतुमद्वितम् ॥ कालदेशानुसारेण विचिंत्य
नीतिनिर्णयम् ॥ २४ ॥ या योषाऽत्र समायाता प्रबला देवनिर्मिता ॥ एकाकिनी निरालंबा कारणं तद्विचिंत्यताम् ॥ २५ ॥ युद्धं प्रार्थयते
बाला किमाश्चर्यमतः परम् ॥ श्रेयोऽत्र विपरीतं वा को वेत्ति भुवनत्रये ॥ २६ ॥ न बाहूनां जयोऽप्यस्ति नैकस्य च पराजयः ॥ देवाधीनौ
सदा ज्ञेयौ युद्धे जयपराजयौ ॥ २७ ॥ उपायवादिनः प्राहुर्देवं किं केन वीक्षितम् ॥ अदृष्टमिति यन्नाम प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ २८ ॥ तत्स
त्वेऽपि प्रमाणं किं कातराशावलंबनम् ॥ न समर्थजनानां हि देवं कुत्रापि लक्ष्यते ॥ २९ ॥ उद्यमो देवमेतौ हि शूरकानरयोर्मतम् ॥
विचिंत्याद्य धिया सर्वं कर्तव्यं कार्यमादरात् ॥ ३० ॥

प्यास उवाच ॥ इति राज्ञोवचः श्रुत्वा हेतुगर्भं महायशाः ॥ विडालाख्यौ महाराजमित्युवाच कृतांजलिः ॥ ३१ ॥ राजन्नेषां विशालाक्षी
ज्ञातव्या यत्नतः पुनः ॥ किमर्थमिह संप्राप्ता कुतः कस्य परिग्रहः ॥ ३२ ॥ मरणं ते परिज्ञाय स्त्रियाः सर्वात्मना सुरैः ॥ प्रेषिता पद्मपत्राक्षी
समुत्पाद्य स्वतेजसः ॥ ३३ ॥ तेऽपिच्छन्नाः स्थिताः खेऽत्र सर्वे युद्धदिदृक्षवः ॥ समयेऽस्याः सहायास्ते भविष्यन्ति युयुत्सवः ॥ ३४ ॥ पुरतः
कामिनीं कृत्वा ते वै विष्णुपुरोगमाः ॥ वधिष्यन्ति च नः सर्वान्सा त्वां युद्धे हनिष्यति ॥ ३५ ॥ एतच्चिकीर्षितं तेषां मया ज्ञातं नराधिप ॥
भवितव्यस्य न ज्ञानं वर्तते मम सर्वथा ॥ ३६ ॥ योद्धव्यं न त्वयाऽप्येति नाहं वक्तुं क्षमः प्रभो ॥ प्रमाणं त्वं महाराज कार्येऽत्र देवनिर्मिते
॥ ३७ ॥ त्वदर्थेऽस्माभिरनिशं मर्त्यं कार्यगोरवात् ॥ विहर्तव्यं त्वया सार्धमेष धर्मोऽनुजीविनाम् ॥ ३८ ॥ विचारोऽत्र महानस्ति
यदेका कामिनीं नृप ॥ युद्धं प्रार्थयतेऽस्माभिः ससैन्यैर्बलदर्पितैः ॥ ३९ ॥

पुष्टि उवाच ॥ राजन्मुद्ये जयो नोऽद्य भविता ॥ यद्यपि न कर्तव्यं चरतामिह ॥ ४० ॥ इन्द्राणां सनुजय
न कृते यज्जुष्टिसितम् ॥ एकाकिनी स्त्रियं प्राप्य को हि कुर्यात्पलायनम् ॥ ४१ ॥ तस्माद्युद्धं प्रकृत्यं मरणं वा रणे जयः ॥ यद्वापि
तद्भवत्येव काऽत्र चिंता विपश्यतः ॥ ४२ ॥ मरणेऽत्र यशःप्राप्तिर्जीवने च तथा सुखम् ॥ उभयं मनसा कृत्वा कर्तव्यं युद्धमद्य वै ॥ ४३ ॥
पलायने यशोहानिर्मरणं चायुषः क्षये ॥ तस्माच्छोको न कर्तव्यो जीविते मरणे वृथा ॥ ४४ ॥ व्यास उवाच ॥ दुमुखस्य वचः श्रुत्वा
बाष्कलो वाक्यमब्रवीत् ॥ प्रणत प्रांजलिर्भूत्वा राजानं वाक्यकोविद ॥ ४५ ॥ बाष्कल उवाच ॥ राजंश्चिता न कर्तव्या कार्येऽस्मिन्का
तराऽप्रिये ॥ अहमेकोहनिष्यामि चंडीं चंचललोचनाम् ॥ ४६ ॥ उत्साहस्तु प्रकृत्यः स्थायीभावो रसस्य च ॥ भयानको भवेद्देरी
वीरस्य नृपसत्तम ॥ ४७ ॥ तस्मात्त्यक्त्वा भयं भूष करिष्ये युद्धमद्भुतम् ॥ नयिष्यामि नरेंद्राहं चंडिकां यमसादनम् ॥ ४८ ॥ न विभेमि
यमादिद्रात्कुबेराद्वरुणादपि ॥ वायोर्वह्नेस्तथा विष्णोः शंकराच्छशिनो रवेः ॥ ४९ ॥

एकाकिनी तथा नारी किं पुनर्मदगर्विता ॥ अहं तां निहनिष्यामि विशिखैश्च शिलाशितैः ॥ ५० ॥ पश्य बाहुबलं मेऽद्य विहरस्व यथासुखम् ॥
भवताऽत्र न गंतव्यं संग्रामेऽप्यनया समम् ॥ ५१ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं ब्रुवति राजेंद्रं बाष्कले मदगर्विते ॥ प्रणम्य नृपतिं तत्रदुर्धरो
वाक्यमब्रवीत् ॥ ५२ ॥ दुर्धर उवाच ॥ महिषाऽहं विजेष्यामि देवीदेवविनिर्मिताम् ॥ अष्टादशभुजांरम्यांकारणाच्च समागता ॥ ५३ ॥
राजन्भीषयितुं त्वां वै मायैषा निर्मिता सुरैः ॥ विभीषिकेयं विज्ञाय त्यज मोहं मनोगतम् ॥ ५४ ॥ राजनीतिरियं राजन्मंत्रि कृत्यं तथा
शृणु ॥ सात्त्विका राजसाः केचित्तामसाश्च तथा परे ॥ ५५ ॥ मंत्रिणस्त्रिविधा लोके भवंति दानवाधिप ॥ सात्त्विकाः प्रभुकार्याणि
साधयन्ति स्वशक्तिभिः ॥ ५६ ॥ आत्मकृत्यं प्रकुर्वन्ति स्वामिकार्याविरोधतः ॥ एकचित्ता धर्मपरा मंत्र शास्त्रविशारदाः ॥ ५७ ॥ राजसा
भिन्नचित्ताश्च स्वकार्यनिरताः सदा ॥ कदाचित्स्वामिकार्यं ते प्रकुर्वन्ति यदृच्छया ॥ ५८ ॥ तामसा लोभनिरताः स्वकार्यनिरताः सदा ॥
प्रभुकार्यं विनाश्यैव स्वकार्यं साधयन्ति ते ॥ ५९ ॥

समये ते विभिद्यंते परेस्तु परिवंचिताः ॥ स्वच्छिद्रं शत्रुपक्षीयानिर्दिशन्ति गृह स्थिताः ॥ ६० ॥ कार्यभदकरा नित्यं कोशगुप्ताऽसि
वत्सदा ॥ संग्रामेऽथ समुत्पन्ने भीषयन्ति प्रभुं सदा ॥ ६१ ॥ विश्वासेस्तु न कर्तव्य स्तेषां राजन्कदाचन ॥ विश्वासे कार्यहानिः स्यान्मंत्रहानिः
सदैव हि ॥ ६२ ॥ खला किं किं न कुर्वति विश्वस्ता लोभतत्पराः ॥ तामसाः पापनिरता बुद्धिहीनाः शठास्तथा ॥ ६३ ॥ तस्मात्कार्यं
करिष्यामि गत्वाऽहं रणमस्तके ॥ चिता त्वय्य न कर्तव्या सर्वथा नृपसत्तम ॥ ६४ ॥ गृहीत्वा तां दुराचारामागमिष्यामि सत्वरः ॥
पश्य मेऽद्य बलं धैर्यं प्रभुकार्यं स्वशक्तितः ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कं द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥
इत्युक्त्वा तौ महाबाहू दैत्यौ बाष्कलदुर्मुखौ ॥ जग्मुर्मुददिग्धांगौ सर्वशस्त्रास्त्रकोविदौ ॥ १ ॥ तौ गत्वा समरे देवीमूचतुर्वचनं तदा ॥
दानवौ च मदोन्मत्तौ मेघगंभीरया गिरा ॥ २ ॥ देवि देवा जिता येन महिषेण महात्मना ॥ वरय त्वं वरारोहे सर्वदैत्याधिपं नृपम् ॥ ३ ॥
स कृत्वा मानुषं रूपं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ भूषितं भूषणैर्दिव्यैस्त्वामेष्यति रहः किल ॥ ४ ॥

त्रेलोक्यविभवं कामं त्वमेष्यसि शुचिस्मिते ॥ महिषे परमं भावं कुरु कान्ते मनोगतम् ॥ ५ ॥ कृत्वा पतिं महावीरं संसारसुखमद्भुतम् ॥
त्वं प्राप्स्यसि पिकालापे योषितां खलु वाञ्छितम् ॥ ६ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ जाल्म त्वं किं विजानासि नारीयं काममोहिता ॥ मदबुद्धि
बलाऽत्यर्थं भजेयं महिषं शठम् ॥ ७ ॥ कुलशीलगुणेस्तुल्यं तं भजन्ति कुलस्त्रियः ॥ अधिकं रूपचातुर्यबुद्धिशीलक्षमादिभिः ॥ ८ ॥ का
नु कामातुरा नारी भजेच्च पशुरूपिणम् ॥ पशूनामधमं नूनं महिषं देवरूपिणी ॥ ९ ॥ गच्छन्तं महिषं तूर्णं भूषं बाष्कलदुर्मदौ ॥ वदन्तं
मद्भुचो दैत्यं गजतुल्यं विपाणिनम् ॥ १० ॥ पातालं गच्छ वाभ्येत्य संग्रामं कुरु वा मया ॥ रणे जाते सहस्राक्षो निर्भयः स्यादिति ध्रुवम्
॥ ११ ॥ इत्वाऽहं त्वां गमिष्यामि नान्यथा गमने मम ॥ इत्थं ज्ञात्वा सुदुबुद्ध यथेच्छसि तथा कुरु ॥ १२ ॥ मामनिर्जित्य भूभागे न
स्थानं ते कदाचन ॥ भविष्यति चतुष्पादं दिवि वा गिरिकन्दरे ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तौ तौ तया दैत्यौ कोपाकुलितलोचनौ ॥
धनुर्बाणधरौ वीरौ युद्धकामौ बभूवतुः ॥ १४ ॥

स्थितः ॥ १७ ॥ तयोर्विष्णुमधुहोरे देवीबाष्कलयोस्तथा ॥ बाणासिपरिचाचातेभ्यवे मंदचेतसाम् ॥ १८ ॥ ततः क्रुद्धा जगन्माता दृष्ट्वा तं
युद्धमुर्मदम् ॥ जघान पंचभिर्बाणेः कर्णाकृष्टैः शिलाशितैः ॥ १९ ॥ दानवोऽपि झरान्देव्याश्चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ सप्ताभिस्ताडयामास
देवी परिसिंहो स्थिताम् ॥ २० ॥ साऽपि तं दशभिस्तीक्ष्णैः सुपीतैः सायकैः खलम् ॥ जघान तच्छरांश्छित्त्वा जहास च मुहुर्मुहुः ॥ २१ ॥
अर्धचन्द्रेण बाणेन चिच्छेद च शरासनम् ॥ बाष्कलोऽपि गदां गृह्य देवीं हंतुमुपाययौ ॥ २२ ॥ आगच्छंतं गदापाणि वंदना मदगर्वितम् ॥
चंडिका स्वगदापातेः पातयामास भूतले ॥ २३ ॥ बाष्कलः पतितो भूमौ मुहूर्तादुत्थितः पुनः ॥ चिक्षेप च गदां सोऽपि चंडिकां चंडविक्रमः
॥ २४ ॥ तामागच्छंतमालोक्य देवी शूलेन वक्षसि ॥ जघान बाष्कलं क्रुद्धा पपात च ममार सः ॥ २५ ॥
पतिते बाष्कले सैन्यं भग्नं तस्य दुरात्मनः ॥ जयेति च मुदा देवाश्चुकुशुर्गगने स्थिताः ॥ २६ ॥ तस्मिंश्च निहते दैत्ये दुर्मुखोऽतिबला
न्वितः ॥ आजगाम रणे देवीं क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २७ ॥ तिष्ठ तिष्ठाबले सोऽपि भाषमाणः पुनः पुनः ॥ धनुर्बाणधरः श्रीमात्रथस्थः क्व
चावृतः ॥ २८ ॥ तमागच्छंतमालोक्य देवी शंखमवादयत् ॥ कोपयंती दानवं तं ज्याघोषं च चकार है ॥ २९ ॥ सोऽपि बाणान्मुमो
चाऽऽशु तीक्ष्णानाशीविषोपमान् ॥ स्वबाणैस्तान्महामाया चिच्छेद च ननाद च ॥ ३० ॥ तयोः परस्परं युद्धं बभूव तुमुलं नृप ॥ बाण
शक्तिगदा घातमुसलेस्तोमरेस्तथा ॥ ३१ ॥ रणभूमौ तदा जातरुधिरौघवहा नदी ॥ पतितानि तदा तीरे शिरांसि प्रबभूवस्तदा ॥ ३२ ॥
यथा संतरणार्थाय यमकिंकरनायकैः ॥ तुंबीफलानि नीतानि नवशिक्षापरैर्मुदा ॥ ३३ ॥ रणभूमिस्तदा घोरा बभूवातीव दुर्गमा ॥ शरीरैः
पतितैर्भूमौ खाद्यमानैर्वृकादिभिः ॥ ३४ ॥ गोमायुसारमे याश्च काकाः कंका अयोमुखाः ॥ गृध्राः श्येनाश्च खादन्ति शरीराणि दुरात्मनाम्
॥ ३५ ॥ ववौ वायुश्च दुर्गधो मृतानां देहसंगतः ॥ अभूत्किलकिलाशब्दः खगानां पलभक्षिणाम् ॥ ३६ ॥

तदा बुकोप बुघात्मा दुर्मुखः काल मोहितः ॥ देवीमुवाच गर्वेण कृत्वा चोर्ध्वं करं शुभम् ॥ ३७ ॥ गच्छ चंडि हनिष्यामि त्वामद्यैवसुबा
लिषो ॥ दैत्यं वा भज वामोरु महिषं मदगर्वितम् ॥ ३८ ॥ देव्युवाच ॥ असन्नमरणःकामं प्रलपस्यद्यमोहितः ॥ अद्यैव त्वां हनिष्यामि
यथाऽयं बाष्कलो हतः ॥ ३९ ॥ गच्छ वा तिष्ठ वा मंद मरणं यदि रोचते ॥ हत्वां वैवधिष्यामि बालिशं महि षीतसुतम् ॥ ४० ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या दुर्मुखो मर्तुमुद्यतः ॥ मुमोच बाणवृष्टिं तु चंडिकां प्रति दारुणम् ॥ ४१ ॥ साऽपि तां तरसा च्छित्त्वा बाणवृष्टिं
शितैः शरैः ॥ जघान दानवं क्रुद्धा वृत्रं वज्रधरो यथा ॥ ४२ ॥ तयोः परस्परं युद्धं संजातं चातिकर्कशम् ॥ भयदं कातराणां च शूराणां
बलवर्धनम् ॥ ४३ ॥ देवी चिच्छेद तरसा धनुस्तस्य करे स्थितम् ॥ तथैव पञ्चभिर्बाणैर्बभञ्ज रथमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ रथे भग्ने महाबाहुः
पदातिर्दुर्मुखस्तदा ॥ गदां गृहीत्वा दुर्धर्षा जगाम चंडिकां प्रति ॥ ४५ ॥ चकार सा गदाघातं सिंहमौलौ महाबलात् ॥ न चचाल हरिः
स्थानात्ताडितोऽपि महाबलः ॥ ४६ ॥

अम्बिका तं समालोक्य गदापाणिं पुरःस्थितम् ॥ खड्गेन शितधारेण शिरश्चिच्छेद मौलिमत् ॥ ४७ ॥ छिन्ने च मस्तके भूमौ पपात
दुर्मुखो मृतः ॥ जयशब्दं तदा चकुमुदिता निर्जरा भृशम् ॥ ४८ ॥ तुष्टुबुक्तां तदा देवीं दुर्मुखे निहतेऽमराः ॥ पुष्पवृष्टिं तथाचकुर्जं
यशब्दं नभःस्थिताः ॥ ४९ ॥ ऋषयः सिद्धगन्धर्वाः सविद्याधरकिन्नराः ॥ जह्नुषुस्तं हतं दृष्ट्वा दानवं रणमस्तके ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभा
गवते महापुराणेपंचमस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ दुर्मुखं निहतं श्रुत्वा महिषः क्रोधमूर्च्छितः ॥ उवाच दानवा
न्सर्वान्किं जातमिति चासकृत् ॥ १ ॥ निहतौ दानवौ शूरो रणे दुर्मुखबाष्कलौ ॥ तन्व्या तत्परमाश्चर्यं पश्यंतु देवचेष्टितम् ॥ २ ॥
कालो दिबलवान्कर्ता सततं सुखदुःखयोः ॥ नराणां परतंत्राणां पुण्यपापानुयोगतः ॥ ३ ॥ निहतौ दानवश्रेष्ठौ किं कर्तव्यमतः परम् ॥
नृपतिरिति ताः सर्वे चक्रुर्कं कार्यसंकटे ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं ब्रुवंति राजेन्द्र महिषेऽतिबलान्विते ॥ विश्वराख्यस्तु सेनानीस्त
॥ ५ ॥

चकार शंखज्यायोष चटानादं मदाहुतम् ॥ ८ ॥ तत्रोत्तमं शब्देन ते च सर्वं सुरारण्यः ॥ किमेतादिति नापत्ता पुष्टुमयमपत्ता ॥
 चिक्षुराख्यस्तु तान्दृष्ट्वा पलायनपरायणान् ॥ उवाचातीव संकुद्रः किं भयं वः समागतम् ॥ १० ॥ अद्येवाहं हनिष्यामि बाणिर्बाला
 मदीन्नताम् ॥ तिष्ठन्तत्र भयं त्यक्त्वा दैत्याः समरमूर्धनि ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वा दानव श्रेष्ठश्चापपाणिर्वलान्वितः ॥ आगत्य संगरे देवी
 मित्युवाच गतव्यथः ॥ १२ ॥ किं गर्जसि विशालाक्षि भीषयन्तीतरान्नरान् ॥ नाहं त्रिभेमि तन्वंगि श्रुत्वा तेऽद्य विचेष्टितम् ॥ १३ ॥
 स्त्रीवधे दूषणं ज्ञात्वा तथैवाकीर्तिसंभवम् ॥ उपेक्षां कुरुते चित्तं मदीयं वामलोचने ॥ १४ ॥ स्त्रीणां युद्धं कटाक्षेऽथ तथा हावैश्च सुदरि ॥
 न शस्त्रैर्विहितं कापि त्वादृशीनां कदाचन ॥ १५ ॥ पुष्पैरपि न योद्धव्यं किं पुनर्निशितैः शरैः ॥ भवादृशीनां देहेषुदुनोति
 मालतीदलम् ॥ १६ ॥

धिग्जन्म मानुषे लोके क्षात्रधर्मानुजीविनाम् ॥ लालितोऽयं प्रियो देहः कृतनीयः शितैः शरैः ॥ १७ ॥ तैलाभ्यंगैः पुष्पवातेस्तथा
 मिष्टान्नभोजनैः ॥ पोषितोऽयं प्रियो देहो घातनीयः परेषुभिः ॥ १८ ॥ देहं छित्त्वाऽसिधाराभिर्धनं भृञ्जायते नरः ॥ धिग्धनं दुःखदं पूर्वं
 पश्चात्किं सुखदं भवेत् ॥ १९ ॥ त्वमप्यज्ञेव वामोरु युद्धमाकांक्षसे यतः ॥ सुखं संभोगजं त्यक्त्वा कं गुणं वेत्ति संगरे ॥ २० ॥
 खड्गपातं गदाघातं भेदनं च शिलीमुखैः ॥ मरणां ते तु संस्कारो गोमायुमुख कर्षणम् ॥ २१ ॥ तस्यैव कविभिर्धूतैः कृतं चार्ताव शंसनम् ॥
 रणे मृतानां स्वः प्राप्तिरर्थवादोऽस्ति केवलः ॥ २२ ॥ तस्माद्द्रच्छ वरारोहे यत्र ते रमते मनः ॥ भज त्वा भूपतिं नाथं हयाग्निं सुरमर्दनम् ॥ २३ ॥
 व्यास उवाच ॥ एवं ब्रुवाणं तं दैत्यं प्रोवाच जगदंबिका ॥ किं मृषा भापसे मूढ बुद्धिमानिव पंडितः ॥ २४ ॥ नीतिशास्त्रं न जानासि
 विद्यां चान्वीक्षिकीं तथा ॥ न सेवितास्त्वया वृन्दा न धर्मे मतिरस्ति ते ॥ २५ ॥

मूर्खसेवापरो यस्मात्तस्मात्त्वं मूर्ख एव हि ॥ राजधर्मं न जानासि किं ब्रवीषि ममाग्रतः ॥ २६ ॥ संग्रामे महिषं हत्वा कृत्वा रुधिरक
दमम् ॥ यशःस्तंभं स्थिरं कृत्वा गमिष्यामि यथासुखम् ॥ २७ ॥ देवानांदुःख दातारं दानवं मदगर्वितम् हनिष्येऽहं दुराचारं युद्धं कुरु
स्थिरो भव ॥ २८ ॥ जीवितेच्छाऽऽस्ति चेन्मूढ महिषस्य तथा तव ॥ तदा गच्छंतु पातालं दानवाः सर्व एव ते ॥ २९ ॥ मुमूर्षा यदि
वशिते युद्धं कुर्वतु सत्वराः ॥ सर्वानेव वधिष्यामि निश्चयोऽयं ममाधुना ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य दानवा बलद
पिताः ॥ मुमोच बाणवृष्टिं तां घनवृष्टिमिवापराम् ॥ ३१ ॥ चिच्छेद तस्य सा बाणान्स्वबाणौर्निशितैस्तदा ॥ जघान तं तथा घोरेरा
शीविषसमैः शरैः ॥ ३२ ॥ युद्धं परस्परं तत्र बभूव विस्मयप्रदम् ॥ गदया घातयामास तं रथाजगदंबिका ॥ ३३ ॥ मूर्च्छां प्राप स
दुष्टात्मा गदयाऽभिहतो भृशम् ॥ मुहूर्तद्वयमात्रं तु रथोपस्थ इवाचलः ॥ ३४ ॥ तं तथा मूर्च्छितं दृष्ट्वा ताम्रः परबलार्दनः ॥ आजगाम रणे
योद्धुं चंडिकां प्रति चापलात् ॥ ३५ ॥ आगच्छंतं तु तं वीक्ष्य हसंती प्राह चण्डिका ॥ एहो हि दानव श्रेष्ठ यमलोकं नयाम्यहम् ॥ ३६ ॥
किं भवद्भिः समायातैरबलैश्च गतायुषः ॥ महिषः किं गृहे मूढः करोति जीवनोद्यमम् ॥ ३७ ॥ किं भवद्भिर्हतैर्मदैर्ममापि विफलः श्रमः ॥
अहते महिषे पापे सुर शत्रौ दुरात्मनि ॥ ३८ ॥ तस्माद्युयं गृहं गत्वा महिषे प्रेषयंस्त्वह ॥ पश्येन्मां सोऽपि मंदात्मा यादृशीं तादृशीं
स्थिताम् ॥ ३९ ॥ ताम्रस्तद्वचनं श्रुत्वा बाणवृष्टिं चकार ह ॥ चण्डिकां प्रति कोपेन कर्णाऽऽकृष्टशरासनः ॥ ४० ॥ भगवत्यपि ताम्राक्षी
समाकृष्य शराशनम् ॥ बाणान्मुमोच तरसा इंतुकाम सुराहितम् ॥ ४१ ॥ चिक्षुराख्योऽपि बलवान्मूर्च्छां त्यक्कोत्थितः पुनः ॥ गृहीत्वा
सशरं चापं तस्थौ तत्संमुखः क्षणात् ॥ ४२ ॥ चिक्षुराख्यश्च ताम्रश्च द्वावप्यतिबलोत्कटौ ॥ युयुधाते महावीरौ सह देव्या रणांगणे
॥ ४३ ॥ कुपिता च महामाया ववर्ष शरसंततिम् ॥ चकार दानवान्सर्वान्बाणक्षततनुच्छदान् ॥ ४४ ॥ असुराः क्रोधममूढा वभूवुः
शरताडिताः ॥ चिक्षिपुः शरजालानि देवीं प्रतिकृषाऽन्विताः ॥ ४५ ॥ बभुस्ते राक्षसास्तत्र किंशुका इव पुष्पिणः ॥ शिलीमुखक्षताः
सर्वे वसन्ते च वने रणे ॥ ४६ ॥

वधुषु सुखलं युद्धं तावन्मन्त्रं ब्रूयात् ॥ ४८ ॥ नर्वमानं तदा ते तु दृष्ट्वा देवी कथाऽन्विता ॥ खड्गेन शिरःपाणिं शिरःपादौ
 दृष्ट्वा ॥ अथान्मस्तके सिद्धं जहास च मनर्वं च ॥ ४९ ॥ छिन्ने शिरसि तावन्मस्तु विशीर्षो मुसली बली ॥ बभ्राम क्षणमात्रं तु पपात रणमस्तके ॥ ५० ॥ पतितं तावन्मालोक्य
 चिक्षुराख्यो महाबलः ॥ खड्गमादाय तरसा दुद्राव चंडिकां प्रति ॥ ५१ ॥ भगवत्यपि ते दृष्ट्वा खड्गपाणि मुपागतम् ॥ दानवं पंचभि
 र्वाणैर्जघान तरसा रणे ॥ ५२ ॥ एकेन पतितं खड्गं द्वितीयेन तु तत्करः ॥ कंठाच्च मस्तकं तस्य कृतितं चापरैः शरैः ॥ ५३ ॥ एवं तौ
 निहतौ क्रूरो राक्षसौ रणदुर्मदौ ॥ भग्नं सैन्यं तयोस्तूर्णं दिक्षु संव्रस्तमानसम् ॥ ५४ ॥ देवाश्च मुदिताः सर्वे दृष्ट्वा तौ निहतौ रणे ॥
 पुष्पवृष्टिं मुदा चक्रुर्जयशब्दं नभःस्थिताः ॥ ५५ ॥ ऋषयो देवगंधर्वा वेतालाः सिद्धचारणाः ॥ उचुस्ते जय देवाति चां विकेति पुनः
 पुनः ॥ ५६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

ग्यास उवाच ॥ तौ तया निहतौ श्रुत्वा महिषो विस्मयान्वितः ॥ प्रेषयामास दैतेयांस्तद्वार्थं महाबलान् ॥ १ ॥ असिलोमविडाला
 ख्यप्रमुखान्युद्धदुर्मदान् ॥ सैन्येन महता युक्तान्सायुधान्सपरिच्छदान् ॥ २ ॥ ते तत्र ददृशुर्देवीं सिंहस्योपरि संस्थिताम् ॥ अष्टादशभुजां
 दिभ्यां खड्गखेटकधारिणीम् ॥ ३ ॥ असिलोमाऽग्रतो गत्वा तामुवाच हसन्निव ॥ विनयावनतः शान्तो देवीं दैत्यवधोद्यताम् ॥ ४ ॥
 असिलोमोवाच ॥ देवि ब्रूहि वचः सत्यं किमर्थमिह सुन्दरि ॥ आगताऽसि किमर्थं वा हंसि दैत्यानिरागसः ॥ ५ ॥ कारणं कथयाद्य त्वं
 त्वया संधिं करोम्यहम् ॥ कांचनं मणिरत्नानि भाजनानि वराणि च ॥ ६ ॥ यानीच्छसि वरारोहे गृहीत्वा गच्छ मा चिरम् ॥ किमर्थं युद्धका
 माऽसि दुःखसंतापवर्धनम् ॥ ७ ॥ कथयंति महात्मानो युद्धं सर्वं सुखापहम् ॥ कोमले ते देहे पुष्पघातासहे भृशम् ॥ ८ ॥ किमर्थं शस्त्रसंपाता
 न्सहसीति विसिष्मिये ॥ चातुर्यस्यफलं शान्तिः सततं सुखसेवनम् ॥ ९ ॥

तत्किमर्थं दुःखहेतुं संग्रामं कर्तुमिच्छसि ॥ संसारेऽत्र सुखं ब्राह्मं दुःखं हेयमिति स्थितिः ॥ १० ॥ तत्सुखं द्विविधं प्रोक्तं नित्यानित्यप्रभेदतः ॥
आत्मज्ञानं सुखं नित्यमानित्यं भोगजं स्मृतम् ॥ ११ ॥ नाशात्मकं तु तत्त्याज्यं वेदशास्त्रार्थधितकैः ॥ सौगतानां मतं चेत्त्वं स्वीकरोषि
वरानने ॥ १२ ॥ तथाऽपि यौवनं प्राप्य भुङ्क्व भोगाननुत्तमान् ॥ परलोकस्य सन्देहो यदि तेऽस्ति कृशोदरि ॥ १३ ॥ स्वर्गभोगपरा
नित्यं भव भामिनि भूतले ॥ अनित्यं यौवनं देहे ज्ञात्वेति सुकृतं चरेत् ॥ १४ ॥ परोपतापनं कार्यं वर्जनीयं सदा बुधैः ॥ अविरोधेन
कर्तव्यं धर्मार्थकामसेवनम् ॥ १५ ॥ तस्मात्त्वमपि कल्याणि मतिं धर्मे सदा कुरु ॥ अपराधं विना दैत्यान्कस्मान्मास्यसेऽबिके ॥ १६ ॥
दयाधर्मोऽस्य देहोऽस्ति सत्ये प्राणाः प्रकीर्तिताः ॥ तस्माद्दया तथा सत्यं रक्षणीयं सदा बुधैः ॥ १७ ॥ कारणं वद सुश्रोणि दानवानां
वधे तव ॥ देव्युवाच ॥ त्वया पुष्टं महाबाहो किमर्थमिह चागता ॥ १८ ॥

तदहं संप्रवक्ष्यामि हनने च प्रयोजनम् ॥ विचरामि सदा दैत्य सर्वलोकेषु सर्वदा ॥ १९ ॥ न्यायान्यायौ च भूतानां पश्यन्ति साक्षि-
पिणी ॥ न मे कदापि भोगेच्छा न लोभो न च वैरिता ॥ २० ॥ धर्मार्थं विचराम्यत्र संसारे साधुरक्षणम् ॥ व्रतमेतत्तु नियतं पालयामि
निजं सदा ॥ २१ ॥ साधूनां रक्षणं कार्यं हन्त्या येऽप्यसाधवः ॥ वेदसंरक्षणं कार्यमवतारैरनेकशः ॥ २२ ॥ युगेयुगे तानेवाऽहमवतारा
न्विभार्मि च ॥ महिषस्तु दुराचारो देवान्वा हन्तुमुद्यतः ॥ २३ ॥ ज्ञात्वाऽहं तद्वधार्थं भोः प्राप्ताऽस्मि राक्षसाधुना ॥ तं हनिष्ये दुराचारं
सुरशत्रुं महाबलम् ॥ २४ ॥ गच्छ वा तिष्ठ कामे त्वं सत्यामेतदुदाहृतम् ॥ ब्रूहि वा तं दुरात्मानं राजानं महिषीसुतम् ॥ २५ ॥ किम-
न्यान्प्रेषयस्यत्र स्वयं युद्धं कुरुष्व ह ॥ संधिं चेत्कर्तुमिच्छाऽस्ति राज्ञस्तव मया सह ॥ २६ ॥ सर्वे गच्छन्तु पातालं वैरं त्यक्त्वा यथा
सुखम् ॥ देवद्रव्यं तु यत्किंचिद्धृतं जित्वा रणे सुरान् ॥ २७ ॥ तद्वत्त्वा यांतु पातालं प्रह्लादोयत्र तिष्ठति ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा
वचनं देव्या असिलोमा पुरःस्थितः ॥ २८ ॥

कर्तव्यो विमहः संधिरेव वा ॥ बिडालारूपं उवाच ॥ न संचिकामोऽस्ति युषोऽभिमानो बुद्धे च मृत्युं भियते हि जानन् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा
हतान्प्रेरयते तथाऽस्मान्देवं हि कोऽतिक्रामितुं समर्थः ॥ “ दुःसाध्य एवास्त्वहं सेवकानां धर्मः सदा मानविवर्जितानाम् ॥ आज्ञापराणां
वशवर्तिकानां पांचालिकाज्ञामिवसूत्रभेदात् ॥ ” गत्वाकथं तस्य पुरस्त्वया च मयाऽपि वक्तव्यमिदं कटोरम् ॥ ३१ ॥ गच्छंतु पाताल
मितश्च सर्वे दत्त्वाऽथ रत्नानि धनं सुराणाम् ॥ “ प्रियं हि वक्तव्यमसत्यमेव न च प्रियं स्याद्धितकृतुभाषितम् ॥ सत्यं प्रियं नो
भवतीय कामं मौनं ततो बुद्धिमतां प्रतिष्ठितम् ॥ ” न फल्गुवाक्यैः प्रतिबोधनीयो राजा तु वीरैरिति नीतिशास्त्रम् ॥ ३२ ॥ न नूनं तत्र
गतव्यं हितं वा वक्तुमादरात् ॥ प्रष्टुं वाऽपि गते राजा कोपयुक्तो भविष्यति ॥ ३३ ॥ इति संचित्य कर्तव्यं युद्धप्राणस्य संशये ॥
स्वामिकार्यं परं मत्वा मरणं तृणवत्तथा ॥ ३४ ॥

भ्यास उवाच ॥ इति संचित्य तौ वीरौ संस्थितौ युद्धतत्परौ ॥ धनुर्बाणधरौ तत्र सन्नद्धौ रथसंगतौ ॥ ३५ ॥ प्रथमं तु बिडालारूपः
सप्त बाणान्मुमोच ह ॥ असिलोमा स्थितो दूरे प्रेक्षकः परमास्त्रवित् ॥ ३६ ॥ चिच्छेद तांस्तथा प्राप्तानंबिका स्वशरैः शरान् ॥ बिडा
लारूपं त्रिभिर्बाणैर्जघान च शिलाशितैः ॥ ३७ ॥ प्राप्य बाणव्यथां दैत्यः पपात समरांगणे ॥ मूर्च्छितोऽथ ममाराऽऽशु दानवो देवयो
गतः ॥ ३८ ॥ बिडालारूपं हतं दृष्ट्वा रणे शक्तिशरोत्करैः ॥ असिलोमा धनुष्पाणिः संस्थितो युद्धतत्परः ॥ ३९ ॥ ऊर्ध्वं सव्यं करं
कृत्वा तामुवाच मितं वचः ॥ देवि जानामि मरणं दानवानां दुरात्मनाम् ॥ ४० ॥ तथाऽपि युद्धं कर्तव्यं परार्थिनेन वै मया ॥ महिषो
मंदबुद्धिश्च न जानाति प्रिया प्रिये ॥ ४१ ॥ तदग्रे नैव वक्तव्यं हितं चेवाप्रियं मया ॥ मर्तव्यं वीरधर्मेण शुभं वाप्यशुभं भवेत् ॥ ४२ ॥
देवमेव परं मन्येधिकपौरुषमनर्थकम् ॥ पतंति दानवास्तूर्णं तव बाणहत भुवि ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा शरवृष्टिं स चकार दानवोत्तमः ॥ देवीं
चिच्छेदतान्बाणैरप्राप्तास्तु निजांतिके ॥ ४४ ॥

दे. मा.
॥४६॥

अन्यैर्विन्ध्यथ तं तूर्णमसिलोमानमाशुगैः ॥ वीक्षिताऽमरसंघैश्च कोपपूर्णानना तदा ॥ ४५ ॥ शुशुभे दानवः कामं वाणैर्विद्धतनुः किल ॥
स्वद्रुधिरधारः स प्रफुल्लः किशुको यथा ॥ ४६ ॥ असिलोमा गदां गुर्वी लौहीमुख्यं वेगतः ॥ दुद्राव चण्डिका कोपात्सिंहं मूध्नि जघान
ह ॥ ४७ ॥ सिंहोऽपि नखराघतैस्तं ददार भुजां तरे ॥ अगणय्य गदाघातं कृतं तेन बलीयसा ॥ ४८ ॥ उत्पत्य तरसा दैत्यो गदापाणिः
सुदारुणः ॥ सिंहमूध्नि समारुह्य जघान गदयांबिकाम् ॥ ४९ ॥ कृतं तेन प्रहारं तु वंचयित्वा विशांपते ॥ खड्गेन शितधारेण शिर
श्चिच्छेद कंठतः ॥ ५० ॥ छिन्ने शिरसि दैत्येन्द्रः पपात तरसा क्षितौ ॥ हाहाकारो महानासीत्सैन्ये तस्य दुरात्मनः ॥ ५१ ॥ जय
देवीति देवास्तां तुष्टुबुजगदंबिकाम् ॥ देवदुंदुभयो नेदुजं शुश्रूष नृप किन्नराः ॥ ५२ ॥ निहतौ दानवौ वीक्ष्य पतितौ चरणांगणे ॥ निहताः
सैनिकाः सर्वे तत्र केसरिणा बलात् ॥ ५३ ॥ भक्षिताश्च तथा केचिन्निःशेषं तद्वर्णं कृतम् ॥ भग्नाः केचिद्रता मंदा महिषं प्रति दुःखिताः
॥ ५४ ॥ चुकुशू रुरुदुश्चैव त्राहि त्राहीति भाषणैः ॥ असिलोमविडालारूपौ निहतौ नृपसत्तम ॥ ५५ ॥

अन्ये ये सैनिका राजन्सिंहेन भक्षिताश्च ते ॥ एवं ब्रुवन्तो राजानं तदा चक्रुश्च वेशसम् ॥ ५६ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां महिषो दुर्मना
स्तदा ॥ बभूव चिंताकुलितो विमना दुःखसंयुतः ॥ ५७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते , महापुराणे पंचमस्कंधे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥
ग्यास उवाच तेषां तद्वचनं श्रुत्वा क्रोधयुक्तो नराधिपः ॥ दारुकं प्राह तरसा रथमानय मेऽद्भुतम् ॥ १ ॥ सहस्रखरसंयुक्तं पताकाञ्ज
भूषितम् ॥ आयुधैः संयुतं शुभ्रं सुचक्रं चारुकूबरम् ॥ २ ॥ सूतोऽपि रथमानीय तमुवाच त्वरान्वितः ॥ राजत्रयोऽयमानीतो द्वारि तिष्ठति
भूषितः ॥ ३ ॥ सर्वायुधसमायुक्तो वरास्तरणसंयुतः ॥ आनीतं तं रथं ज्ञात्वा दानवेन्द्रो महाबलः ॥ ४ ॥ मानुषं देहमास्थाय संग्रामे
गन्तुमुद्यतः ॥ विचार्य मनसा चेति देवी मां प्रेक्ष्य दुर्मुखम् ॥ ५ ॥ शृगिणं महीषं नूनं विमना सा भविष्यति ॥ नारीणां च प्रियं रूपं
तथा चातुर्यमित्यपि ॥ ६ ॥ तस्माद्रूपं च चातुर्यं कृत्वा यास्यामि तां प्रति ॥ यथा मां वीक्ष्य सा बाला प्रेमयुक्ता भविष्यति ॥ ७ ॥
ममापि च तदेव स्यात्सुखं नान्यस्वरूपतः ॥ इति संचिंत्य मनसा दानवेन्द्रो महाबलः ॥ ८ ॥

रथोपविष्टः केयूरसङ्गी बाणपशुर्वरः ॥ १० ॥ सेनापरिवृतो देवी जगाम मदनोदितः ॥ मनोहं रूपमास्थाय मानिनीनां मनोहरम् ॥ ११ ॥
तमागतं समालोक्य दैत्यानामधिपं तदा ॥ बहुभिः संवृतं वीरेर्देवी शंखमवादयत् ॥ १२ ॥ स शंखनिनदं श्रुत्वा जनविस्मयकारकम् ॥
समीपमेत्य देव्यास्तु तामुवाच हसन्निव ॥ १३ ॥ देवि संसारचक्रेऽस्मिन्वर्तमानो जनः किल ॥ नरो वाऽथ तथा नारी सुखं वाञ्छति
सर्वथा ॥ १४ ॥ सुखं संयोगजं तूष्णं नासंयोगे भवेदिह ॥ संयोगो बहुधा भिन्नस्तान्ब्रवीमि शृणुष्व ह ॥ १५ ॥ भेदान्सुप्रीतिहेतुत्था
न्स्वभावोत्थाननेकशः ॥ तत्र प्रीतिभवानादौ कथयामियथामति ॥ १६ ॥ माता पित्रोस्तु पुत्रेण संयोगस्तूत्तमः स्मृतः ॥ भ्रातुर्भ्रात्रा तथा
योगः कारणान्मध्यमो मतः ॥ १७ ॥ उत्तमस्य सुखस्यैव दातृत्वादुत्तमः स्मृतः ॥ तस्मादल्पसुखस्यैव प्रदातृत्वाच्च मध्यमः ॥ १८ ॥
नाविकानां तु संयोगः स्मृतः स्वाभाविको बुधैः ॥ विविधावृतचित्तानां प्रसंगपरिवर्तिनाम् ॥ १९ ॥ अत्यल्पसुखदातृत्वात्कनिष्ठोऽयं
स्मृतो बुधैः ॥ अत्युत्तमस्तु संयोगः संसारे सुखदः सदा ॥ २० ॥ नारीपुरुषयोः कान्ते समान वयसोः सदा ॥ संयोगो यः समाख्यात स
एवात्युत्तमः स्मृतः ॥ २१ ॥ अत्युत्तमसुखस्यैव दातृत्वात्स तथाविधः ॥ चातुर्यरूप वेषाद्यैः कुलशीलगुणैस्तथा ॥ २२ ॥ परस्परस
मुत्कषः कथ्यते हि परस्परम् तं चेत्कारोषि संयोगं वीरेण च मया सह ॥ २३ ॥ अत्युत्तमसुखस्यैव प्राप्तिः स्यात्ते न संशयः ॥
नानाविधानि रूपाणि करोमि स्वेच्छया प्रिये ॥ २४ ॥ इन्द्रादयः सुराः सर्वे संग्रामे विजिता मया ॥ रत्नानि यानि दिव्यानि भवनेऽस्मि
न्ममाधुना ॥ २५ ॥ भुङ्क्व त्वं तानि सर्वाणि यथेष्टं देहि वा यथा ॥ पट्टराज्ञी भवाद्य त्वं दासोऽस्मि तव सुंदरि ॥ २६ ॥ वैरं त्यजेऽहं
देवैस्तु तव वाक्यान्न संशयः ॥ यथा त्वं सुखमाप्नोषि तथाऽहं करवाणि वै ॥ २७ ॥ आह्लापय विशालाक्षि तथाऽहं प्रकरोम्यथ ॥
चित्तं मे तव रूपेण मोहितं चारूभाषिणि ॥ २८ ॥

आतुरोऽस्मि वरारोहे प्राप्तस्ते शरणं किल ॥ प्रपन्नं पाहि रंभोरु कामबाणैः प्रपीडितम् ॥ २९ ॥ धर्माणां मुत्तमो धर्मः शरणागतरक्षणम् ॥
त्वदीयोऽस्म्यसितापांगि सेवकोऽहं कृशोदरि ॥ ३० ॥ मरणांतं वचः सत्यं नान्यथा प्रकरोम्यहम् ॥ पादौ नतोऽस्मि तन्वंगि त्यक्त्वा
नानायुधानि ते ॥ ३१ ॥ दयां कुरु विशालाक्षि तप्तोऽस्मि काममार्गणैः ॥ जन्मप्रभृति चार्वांगि दैत्यं नाचरितं मया ॥ ३२ ॥ ब्रह्मादी
नीश्वरान्प्राप्य त्वयि तद्विदधाम्यहम् ॥ चरितं मम जानंति रणे ब्रह्मादयः सुराः ॥ ३३ ॥ सोऽप्यहं तव दासोऽस्मि मन्मुखं पश्य भामिनि ॥
प्यास उवाच ॥ इति ब्रुवाणं तं दैत्यं देवी भगवती हि सा ॥ ३४ ॥ प्रहस्य सस्मितं वाक्यमुवाच वरवर्णिनी ॥ देभ्युवाच ॥ नाहं पुरुष
मिच्छामि परमं पुरुषं विना ॥ ३५ ॥ तस्य चेच्छाऽस्म्यहं दैत्यं सृजामि सकलं जगत् ॥ स मां पश्यति विश्वात्मा तस्याहं प्रकृतिः
शिवा ॥ ३६ ॥ तत्सान्निध्यवशादेव चैतन्यं मयि शाश्वतम् ॥ जडाऽहं तस्य संयोगात्प्रभवामि सचेतना ॥ ३७ ॥ अयस्कांतस्य सान्नि
ध्यादयसश्चेतना यथा ॥ न ग्राम्यमुखवांछा मे कदाचिदपि जायते ॥ ३८ ॥

सुखंस्त्वमसि मन्दात्मन्यत्स्नीसंगंचिकीर्षसि ॥ नरस्य बंधनार्थाय शृङ्खलास्त्री प्रकीर्तिता ॥ ३९ ॥ लोहबद्धोऽपि मुच्येत ॥ स्त्रीबद्धो नैव
मुच्यते ॥ किमिच्छसि च मन्दात्मन्मूत्रागारस्य सेवनम् ॥ ४० ॥ श्रमं कुरु सुखाय त्वं शर्मात्सुखं मवाप्स्यसि ॥ नारीसंगे महदुःखं
जानन्किं त्वं विमुह्यसि ॥ ४१ ॥ त्यज्य वैरं सुरैः सार्धं यथेष्टं विचरावना पातालं गच्छ वा कामं जीवितेच्छा यदस्ति ते ॥ ४२ ॥
अथवा कुरु संग्रामं बलवत्यस्मि सांप्रतम् ॥ प्रेषिताऽहं सुरैः सर्वैस्तव नाशाय दानव ॥ ४३ ॥ सत्यं ब्रवीमि येनाद्य त्वया वचनसौहृत्यम्
दर्शितं तेन तुष्टोऽस्मि जीवन्गच्छ यथासुखम् ॥ ४४ ॥ सतां सप्तपदी मैत्री तेन मुञ्चामि जीवितम् मरणेच्छाऽस्ति चेद्युद्धं कुरु वीर यथा
सुखम् ॥ ४५ ॥ हनिष्वामि महाबाहो त्वामहं नात्र संशयः ॥ प्यास उवाच ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा दानवः काममोहितः ॥ ४६ ॥
उवाच शुभ्रजया वाचा मधुरं वचनं ततः ॥ विभेम्यहं वरारोहे त्वां प्रहर्तुं वरानने ॥ ४७ ॥ कोमलां चारु सर्वांगीं नारीं नरविमोहिनीम् ॥
क्षित्वा हरिहरादीन् लोकपालान् सर्वशः ॥ ४८ ॥

किं त्वया सह कुर्वे मे कुर्वे कमललोचने ॥ रोषतं यदि पादमि विनाहं कुर्वे मां भज ॥ ४८ ॥ मां वदन्तं वदन्तं स वदन्तं वदन्तं
गता ॥ नाहं त्वां प्रहरिष्यामि यतो मेऽपि कृता त्वया ॥ ४९ ॥ हितकुर्वे शुभं पादं तस्मात्प्रच्छं यथासुखम् ॥ का शोभा मे भवेदेते
इत्वा त्वां चारुलोचनाम् ॥ ५० ॥ स्त्रीइत्या बालइत्या च ब्रह्मइत्या पुरत्यया ॥ गृहीत्वा त्वां गृहं नूनं गच्छाम्यद्य वरानने ॥ ५१ ॥
तथाऽपि मे फलं न स्याद्रुलाद्भोगसुखं कुतः ॥ प्रब्रवीमि सुकेशि त्वां विनयावनतो यतः ॥ ५२ ॥ पुरुषस्य सुखं न स्यादते कांतामुखां
बुजात् ॥ तत्तथैव हि नारीणां न स्याच्च पुरुषं विना ॥ ५३ ॥ संयोगे सुखसंभृतिर्वियोगे दुःखसम्भवः ॥ कांताऽसि रूपसंपन्ना सर्वाऽऽभर
णभूषिता ॥ ५४ ॥ चातुर्यं त्वयि किं नास्ति यतो मां न भजस्यहो ॥ तवोपदिष्टं केनेदं भोनांगा परिवर्जनम् ॥ ५५ ॥ वंचिताऽसि
प्रियालापे वैरिणा केनचिस्त्विह ॥ मुंचाग्रहमिमं कति कुरु कार्यं सुशोभनम् ॥ ५६ ॥

सुखं तव ममापि स्याद्विवाहे विहिते किल ॥ विष्णुर्लक्ष्म्या सहाभाति सावित्र्या च सहात्मभूः ॥ ५७ ॥ रुद्रो भाति च पार्वत्या
शच्या शतमखस्तथा ॥ का नारी पतिहीना च सुखं प्राप्नोति शाश्वतम् ॥ ५८ ॥ येन त्वमसितापांगि न करोषि पतिं शुभम् ॥ कामः
कायं गतः कान्ते यस्त्वां बाणैः सुकोमलैः ॥ ५९ ॥ मादनैः पंचभिः कामं न ताडयति मदंधीः ॥ मन्येऽहमिव कामोऽपि दयावांस्त्वयि
सुंदरि ॥ ६० ॥ अबलेति च मन्वानो न प्रेरयति मार्गणान् ॥ मनोभवस्य वैरं वा किमप्यस्ति मया सहा ॥ ६१ ॥ तेन च त्वय्यरालाक्षि
न मुंचति शिलीमुखान् ॥ अथवा मेऽहितैर्देवैर्वारितोऽसौ झषध्वजः ॥ ६२ ॥ सुखविध्वंसि भिस्तेन त्वयि न प्रहरत्यपि ॥ त्यक्त्वा मां
मृगशावाक्षि पश्चात्तापं करिष्यसि ॥ ६३ ॥ मंदोदरीव तन्वंगि परित्यज्य शुभं नृपम् ॥ अनुकूलं पतिं पश्चात्सा चकार शठं पतिम् ॥
कामार्ता च यदा जाता मोहेन व्याकुलांतरा ॥ ६४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पं० देवीचरित्रे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ व्यास
उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य देवी पप्रच्छ दानवम् ॥ का सा मंदोदरी नारी कोऽसौ त्यक्तो नृपस्तथा ॥ १ ॥

दे. मा.
॥५०॥

प.
अ० १७

शठः को वा नृपः पश्चात्तन्मे ब्रूहि कथानकम् ॥ विस्तरेण यथा प्राप्तं दुःखं वनितया पुनः ॥ २ ॥ महिष उवाच ॥ सिंहलो नाम देशो
ऽस्ति विख्यातः पृथिवीतले ॥ घनपादपसंयुक्तो घनधान्यसमृद्धिमान् ॥ ३ ॥ चंद्रसेनाऽभिधस्तत्र राजा धर्मपरायणः ॥ न्यायदंडधरः
शांतः प्रजापालनतत्परः ॥ ४ ॥ सत्यवादी मृदुः शूरस्ति तिक्षुर्नीतिसागरः ॥ शास्त्रवित्सर्वधर्मज्ञो धनुर्वेदेऽतिनिष्ठितः ॥ ५ ॥ तस्य भार्या
वरारोहा सुन्दरी सुभगा शुभा ॥ सदाचाराऽतिसुखी पतिभक्तिपरायणा ॥ ६ ॥ नाम्ना गुणवती कांता सर्वलक्षणसंयुता ॥ सुषुवे प्रथमे
गर्भे पुत्री सा चातिसुन्दरीम् ॥ ७ ॥ पिता चातीव संतुष्टः पुत्रीं प्राप्य मनोरमाम् ॥ मन्दोदरीति नामास्याः पिता चक्रे मुदान्वितः
॥ ८ ॥ इंदोः कलेव चात्यर्थं ववृधे सा दिनेदिने ॥ दशवर्षा यदा जाता कन्या चातिमनोहरा ॥ ९ ॥ वरार्थं नृपतिश्चिन्तामवाप च
दिनेदिने ॥ मद्रदेशाधिपः शूरः सुधन्वा नाम पार्थिवः ॥ १० ॥ तस्य पुत्रोऽतिमेधावी कंबुग्रीवोऽतिविश्रुतः ॥ ब्राह्मणैः कथितो राज्ञे स
युक्तोऽस्या वरः शुभः ॥ ११ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वविद्यार्थपारगः ॥ राज्ञा पृष्टा तदा राज्ञी नाम्ना गुणवती प्रिया ॥ १२ ॥
कंबुग्रीवाय कन्यां स्वां दास्यामि वरवर्णिनीम् सा तु पत्युर्वचः श्रुत्वा पुत्रीं पप्रच्छ सादरम् ॥ १३ ॥ विवाहं ते पिता कर्तुं कंबुग्रीवेण
वांछति ॥ तच्छ्रुत्वा मातरं प्राह वाक्यं मन्दोदरी तदा ॥ १४ ॥ नाहं पतिं करिष्यामि नेच्छामेऽस्ति परिग्रहे ॥ कौमारं व्रतमास्थाय
कालं नेष्यामि सर्वथा ॥ १५ ॥ स्वातंत्र्येण चरिष्यामि तपस्तीव्रं सदैव हि ॥ पारतंत्र्यं परंदुःखं मातः संसारसागरे ॥ १६ ॥ स्वातंत्र्या
न्मोक्षमित्याहुः पण्डिताः शास्त्रकोविदा ॥ तस्मान्मुक्ता भविष्यामि पत्यामे न प्रयोजनम् ॥ १७ ॥ विवाहे वर्तमाने तु पावकस्य च
सन्निधौ ॥ वक्तव्यं वचनं सम्यक्त्वदर्धीनाऽस्मि सर्वदा ॥ १८ ॥ श्वश्रूदेव रवर्गाणां दासीत्वं श्वशुरालये ॥ पतिचिन्तानुवर्तित्वं दुःखादुः
खतरं स्मृतम् ॥ १९ ॥ कदाचित्पतिरन्यां वा कामिनीं च भजेद्यदि ॥ तदा महत्तरं दुःखं सपत्नीसंभवं भवेत् ॥ २० ॥ तदेष्ट्या जायते
पत्यौ क्लेशश्चापि भवेदथ ॥ संसारे क्व सुखं मातर्नारीणां च विशेषतः ॥ २१ ॥

पत्नी धर्मपरा साध्वी पतिभक्तिपरायणाम् ॥ २३ ॥ अपराधे विना कर्ता त्यक्तवान्विधिने प्रियाम् ॥ एवंविधानि दुःखानि विद्यमाने तु
भर्तारि ॥ २४ ॥ कालयोगान्मृते तस्मिन्नारी स्याद् दुःखभाजनम् ॥ वैधर्म्यं परमं दुःखं शोक संतापकारकम् ॥ २५ ॥ परोक्षितपतित्वेऽपि
दुःखं स्यादधिकं गृहे ॥ मदनाग्निविदग्धायाः किं सुखं पति संगजम् ॥ २६ ॥ तस्मात्पतिर्न कर्तव्यः सर्वथेति मतिर्मम ॥ एवं प्रोक्ता तदा
माता पतिं प्राह नृपात्मजा ॥ २७ ॥ न च वाञ्छति भर्तारं कौमारव्रतधारिणी ॥ व्रतजाप्यपरा नित्यं संसाराद्विमुखी सदा ॥ २८ ॥
न कांक्षति पतिं कर्तुं बहुदोषविचक्षणा ॥ भार्याया भाषितं श्रुत्वा तथैव संस्थितो नृपः ॥ २९ ॥ विवाहो न कृतः पुत्र्या ज्ञात्वा भाववि
वर्जिताम् ॥ वर्तमाना गृहेष्वेवं पित्रा मात्रा च रक्षिता ॥ ३० ॥

यौवनस्यांकुरा जाता नारीणां काम दीपकाः ॥ तथाऽपि सा वयस्याभिः प्रेरिताऽपि पुनः पुनः ॥ ३१ ॥ चक्रमे न पतिं कर्तुं ज्ञानार्थपद
भाषिणी ॥ एकदोषानदेशे सा विहर्तुं बहुपादपे ॥ ३२ ॥ जगाम सुमुखी प्रेम्णा सेरंभीगणसेविता ॥ रेमे कृशोदरी तत्रापश्यत्कुसुमिता
लताः ॥ ३३ ॥ पुष्पाणि चिन्वती रम्यावयस्याभिः समावृता ॥ कोसलाधिपतिस्तत्र मार्गे देव वशात्तदा ॥ ३४ ॥ आजगाम महावीरौ
वीरसेनोऽतिविश्रुतः ॥ एकाकी रथमारूढः कतिचित्सेवकैर्वृतः ॥ ३५ ॥ सैन्यं च पृष्ठतस्तस्य समायाति शनैः शनैः ॥ दृष्टस्तस्या
वयस्या तु दूरतः पार्थिवस्तदा ॥ ३६ ॥ मदोदर्ये तथा प्रोक्तं समायाति नरः पथि ॥ रथारूढो महाबाहू रूपवान्मदनोऽपरः ॥ ३७ ॥
मन्येऽहं नृपतिः कश्चित्प्राप्तो भाग्यवशादिह ॥ एवं भ्रुवत्यां तत्रासौ कौशलेन्द्रः समागतः ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वा तामसितापाङ्गीं विस्मयं प्राप
भूपतिः ॥ उत्तीर्य स रथात्तूर्णं पप्रच्छ परिचारिकाम् ॥ ३९ ॥ केयं बालाविशालाक्षी कस्य पुत्री वदानु मे ॥ एवं पृष्ट्वा तु सेरंभी
तमुवाच शुचिस्मिता ॥ ४० ॥

प्रथमं ब्रूहि मे वीर पृच्छामि त्वां सुलोचनम् ॥ कोऽसि त्वं किमिहायातः किं कार्यं वद सांप्रतम् ॥ ४१ ॥ इति पृष्टस्तु सैरंध्या तामु
वाच महीपतिः ॥ कोसलो नाम देशोऽस्ति पृथिव्यां परमाद्भुतः ॥ ४२ ॥ तस्य पालयिता चाहं वीरसेनाभिधः प्रिये ॥ वाहिनी पृष्टतः
कामं समायाति चतुर्विधा ॥ ४३ ॥ मार्गश्च मादिह प्राप्तं विद्धि मां कोसलाधिपम् ॥ सैरंध्रुवाच ॥ चन्द्रसेनसुता राजन्नाम्ना मन्दोदरी
किल ॥ ४४ ॥ उद्याने रंतुकामेयं प्राप्ता कमल लोचना ॥ श्रुत्वा तद्भाषितं राजा प्रत्युवाच प्रसाधिकाम् ॥ ४५ ॥ सैरंध्रि चतुराऽसि त्वं
राजपुत्रीं प्रबोधय ॥ ककुत्स्थवंशजश्चाहं राजाऽस्मि चारुलोचने ॥ ४६ ॥ गांधर्वेण विवाहेन पतिं मां कुरु कामिनि ॥ न मे भार्याऽस्ति
सुश्रोणि वयसोऽद्भुतयौवनाम् ॥ ४७ ॥ वांछामि रूपसंपन्नां सुकुलां कामिनीं किल ॥ अथवा ते पिता मम विधिना दातुमर्हति ॥ ४८ ॥
अनुकूल पतिश्चाहं भविष्यामि न संशयः ॥ महिष उवाच ॥ इत्याऽऽकर्ण्य वचस्तस्य सैरंध्री प्राह तां तदा ॥ ४९ ॥ ग्रहस्य मधुरं
वाक्यं कामशास्त्रविशारदा ॥ मन्दोदरि नृपः प्राप्तः सूर्यवंशसमुद्भवः ॥ ५० ॥

रूपवान्बलवान्कांतो वयसा त्वत्समः पुनः ॥ प्रीतिमान्नृपतिर्जातस्त्वयि सुन्दरि सर्वथा ॥ ५१ ॥ पिताऽपि ते विशालालि परितप्यति
सर्वथा ॥ विवाहकालं ते ज्ञात्वा त्वां च वैराग्यसंयुताम् ॥ ५२ ॥ इत्याहाऽस्मान्स नृपतिर्विनिःश्वस्य पुनः पुनः ॥ पुत्रीं प्रबोधयत्वेतां
सैरंध्र्यः सेवने रताः ॥ ५३ ॥ वक्तुं शक्ता वयं न त्वां हठधर्मरतां पुनः ॥ भर्तुः शुश्रूषणं स्त्रीणां परोध मोंऽब्रवीन्मनुः ॥ ५४ ॥ भर्तारं
सेवमाना वै नारी स्वर्गमवाप्नुयात् ॥ तस्मात्कुरु विशालालि विवाहं विधिपूर्वकम् ॥ ५५ ॥ मन्दोदर्युवाच ॥ नाऽहं पतिं करिष्यामि
चरिष्ये तपमद्भुतम् ॥ निवारय नृपं बाले किं मां पश्यति निस्त्रयः ॥ ५६ ॥ सैरंध्रुवाच ॥ दुर्जयो देवि कामोऽसौकालोऽसौ दुरति
क्रमः ॥ तस्मान्मे वचनं पथ्यं कर्तुमर्हसि सुन्दरि ॥ ५७ ॥ अन्यथा व्यसनं नूनमा पतेदिति निश्चयः ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा कन्यो
वाचाथ तां सखीम् ॥ ५८ ॥ यद्यद्भवेत्तद्भवतु देवयोगादसंशयम् ॥ न विवाहं करिष्येऽहं सर्वथा परिचारिके ॥ ५९ ॥ महिष उवाच ॥
इति तस्यास्तु निर्वचं ज्ञात्वाप्राह नृपः पुनः ॥ गच्छ राजन्यथा कामं नेयमिच्छति सत्पतिम् ॥ ६० ॥

नृपस्तु तद्वचः श्रुत्वा भिर्गतः सह सेनया ॥ कोरालाभिसना भूत्वा कामिनीं प्रति निःस्पृहः ॥ ५१ ॥ इति श्रीविषी भागवते महापुराणे
पंचमस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ महिष उवाच ॥ तस्यास्तु भगिनी कन्या नाम्ना चंद्रमती शुभा ॥ विवाह योग्या संजाता सुहृ
पाऽवरजा यदा ॥ १ ॥ तस्या विवाहः संवृत्तः संजाताश्च स्वयंवरः ॥ राजानो बहुदेशीयाः संगतास्तत्र मंडपे ॥ २ ॥ तया वृतो नृपः
कश्चिद्रत्नलवणैः संयुतः ॥ कुलशीलसमायुक्तः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ ३ ॥ तदा कामातुरा जाता विटं वीक्ष्य नृपं तु सा ॥ चकमे देवयोगात्तु
शठं चातुर्यभूषितम् ॥ ४ ॥ पितरं प्राह तन्वंगी विवाहं कुरु मे पितः ॥ इच्छा मेऽद्य समुद्रता दृष्ट्वा भद्राधिपं त्विह ॥ ५ ॥ चंद्रसेनोऽपि
तच्छ्रुत्वा पुत्र्या यद्वाषितं रहः ॥ प्रहसन्नेव मनसा तत्कार्यं तत्परोऽभवत् ॥ ६ ॥ तमाहूय नृप गेहे विवाहविधिना ददौ ॥ कन्यां मंदोदरीं
तस्मै पारिवर्हं तथा बहु ॥ ७ ॥ चारुदेष्णोऽपि तां प्राप्य सुन्दरीं मुदितोऽभवत् ॥ जगाम स्वगृहं तुष्टो राजाऽपि सहितः स्त्रिया ॥ ८ ॥
रेमे नृपतिशार्दूलः कामिन्या बहुवासरान् ॥ कदाचिद्दासपत्न्या स रममाणो रहः किल ॥ ९ ॥

सैरंध्र्या कथितं तस्यै तया दृष्टः पतिस्तथा ॥ उपलभं ददौ तस्मै स्मितपूर्वं रुषाऽन्विता ॥ १० ॥ कदाचिदपि सामान्या रहो रूपवतीं
नृपः ॥ क्रीडयंछालयन्ट्टः खेदं प्राप तदैव सा ॥ ११ ॥ न ज्ञातोऽयं शठः पूर्वं यदा दृष्टः स्वयंवरे ॥ किं कृतं तु मया मोहाद्वचिताऽहं
नृपेण ह ॥ १२ ॥ किं करोम्यद्य संताप निर्लब्धे निर्धृणे शठे ॥ का प्रीतिरीदृशे पत्यौ विगद्य मम जीवितम् ॥ १३ ॥ अद्यप्रभृतिसंसारे
सुखं त्यक्तं मया खलु ॥ पतिसंभोगजं सर्व संतोषोऽद्य मया कृतः ॥ १४ ॥ अकर्तव्यं कृतं कार्यं तज्जातं दुःखदं मम ॥ देहत्यागः
क्रियते चेद्वत्याऽतीव दुरत्यया ॥ १५ ॥ पितृगेहं व्रजम्याशु तत्राऽपि न सुखं भवेत् ॥ हास्ययोग्या सखीनां तु भवेयं नात्र संशयः
॥ १६ ॥ तस्मादत्रैव संवासो वैराग्ययुतया मया ॥ कर्तव्यः कालयोगेन त्यक्त्वा कामसुखं पुनः ॥ १७ ॥ महिष उवाच ॥ इति संचित्य
सा नारी दुःखशोक परायणा ॥ स्थिता पतिगृहं त्यक्त्वा सुखं संसारजं ततः ॥ १८ ॥

तस्मात्त्वमपि कल्याणि माम् नाहत्य भूपतिम् ॥ अन्यं कापुरुषं मंदं कामार्तां संश्रयिष्यसि ॥ १९ ॥ वचनं कुरु मे तथ्यं नारीणां परमं हितम् ॥ अकृत्वा परमं शोकं लप्स्यसे नात्र संशयः ॥ २० ॥ देव्युवाच ॥ मंदात्मन्गच्छ पातालं युद्धं वा कुरु सांप्रतम् ॥ हत्वा त्वामसुरान्सर्वान्गमिष्यामि यथासुखम् ॥ २१ ॥ यदा यदा हि साधूनां दुःखं भवति दानव ॥ तदा तेषां च रक्षार्थं देहं संधारयाम्यहम् ॥ २२ ॥ अरूपायाश्च मे रूपमजन्मायाश्च जन्म च ॥ सुराणां रक्षणाधाय विद्धि देत्य विनिश्चितम् ॥ २३ ॥ सत्यं ब्रवीमि जानीहि प्रार्थिताहं सुरैः किल ॥ त्वद्वधार्थं ह्यारे त्वां हत्वास्थास्यामि निश्चला ॥ २४ ॥ तस्माद्युध्यस्व वा गच्छ पातालमसुरालयम् ॥ सर्वथा त्वां हनिष्यामि सत्यमेतद्व्रवीम्यहम् ॥ २५ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तः स तया देव्या धनुरादाय दानवः ॥ युद्धकामः स्थितस्तत्र संग्रामांगणभूमिषु ॥ २६ ॥ मुमोच तरसा बाणान्कर्णाऽऽकृष्टाञ्छिला शितान् ॥ देवी चिच्छेद तान्बाणैः क्रोधान्मुक्तै रयोमुखैः ॥ २७ ॥ तयोः परस्परं युद्धं संभवूव भयप्रदम् ॥ देवानां दानवानां च परस्परजयैषिणाम् ॥ २८ ॥

मध्ये दुर्धर आगत्य मुमोच शिलीमुखान् ॥ देवीं प्रति विपासक्तान्कोपयन्नतिदारुणान् ॥ २९ ॥ ततो भगवती क्रुद्धा तं जघान शितैः शरैः ॥ दुर्धरस्तु पपातोर्ध्या गतासुगिरिशृंगवत् ॥ ३० ॥ तं तथा निहतं दृष्ट्वा त्रिनेत्रः परमास्त्रवित् ॥ आगत्य सप्तभिर्बाणैर्जघान परमेश्वरिम् ॥ ३१ ॥ अनागतास्तु चिच्छेद देवी तान्विशिखैः शरान् ॥ त्रिशूलेन त्रिनेत्रं तु जघान जगदंबिका ॥ ३२ ॥ अन्धकस्त्वजगामाशु इतं दृष्ट्वा त्रिलोचनम् ॥ गदया लोहमय्याऽऽशु सिंहं विव्याध मस्तके ॥ ३३ ॥ सिंहस्तु नखघातेन तं हत्वा बलवत्तरम् ॥ चखाद तरसा मांसमंधकस्य रूपाऽन्वितः ॥ ३४ ॥ तान्रणे निहतान्विक्ष्य दानवो विस्मयं गतः ॥ चिक्षेप तरसा बाणानतितीक्ष्णाञ्छिलाशितान् ॥ ३५ ॥ द्विधा चक्रे शरान्देवी तानप्राप्ताञ्छिलीमुखैः ॥ गदया ताडयामास दैत्यवक्षसि चांबिका ॥ ३६ ॥ स गदाभिहतो मूर्छामिवापामरबाधकः ॥ विषण्ण पीडां पापात्मा पुनरागत्य सत्वरः ॥ ३७ ॥ जघान गदया सिंहं मूर्ध्नि क्रोधसमन्वितः ॥ सिंहोऽपि नखघातेन तं ददार महासुरम् ॥ ३८ ॥

शरीरवाक्किरतीक्ष्णः शरीरासीविषेरिव ॥ ४० ॥ त्यक्त्वा स हरिरूपं मुगजो भूत्वा मवलस्यः ॥ शूलं मुगं करे कृत्वा चिक्षेप चंडिका प्रति ॥ ४१ ॥ आगच्छंतं गिरेः शृंगं देवी बाणेः शिलाशितैः ॥ चकार तिलशः खण्डाञ्जहास जगदंबिका ॥ ४२ ॥ उत्पत्य च तदा सिंहस्तस्य मूर्ध्नि व्यवस्थितः ॥ नखैर्विदारयामास महिषं गजरूपिणम् ॥ ४३ ॥ विहाय गजरूपं च बभूवाष्टापदी तथा ॥ हंतुकामो हरिकोपादारुणो बलवत्तरः ॥ ४४ ॥ तं वीक्ष्य शरभ देवी खड्गेन सा रूपाऽन्विता ॥ उत्तमांगे जघानाशु सोऽपि तां प्राहरत्तदा ॥ ४५ ॥ तयोः परस्परं युद्धं बभूवाति भयप्रदम् ॥ माहिषं रूपमास्थाय शृंगाभ्यां प्राहरत्तदा ॥ ४६ ॥ पुच्छप्रभ्रमणेनाशु शृंगघातेर्महासुरः ॥ ताडयामास तन्वंगीं घोररूपो भयानकः ॥ ४७ ॥ पुच्छेन पर्वताज्जृम्भे गृहीत्वा भ्रामयन्बलात् ॥ प्रेषयामास पापात्मा प्रहसन्परया मुदा ॥ ४८ ॥ तामुवाच बलोन्मत्तस्तिष्ठ देवि रणांगणे ॥ अद्याहं त्वां निहनिष्यामिरूप यौवनभूषिताम् ॥ ४९ ॥

मूर्खाऽसि मदमत्ताऽद्य यन्मया सह संगरम् ॥ करोषि मोहिताऽतीव मृषा बलवती खरा ॥ ५० ॥ हत्वा त्वां निहनिष्यामि देवान्कपटपंडितान् ॥ येनारीं पुरतः कृत्वा जेतुमिच्छन्ति मां शठाः ॥ ५१ ॥ देव्युवाच ॥ मा गर्व कुरु मंदात्मस्तिष्ठ तिष्ठ रणांगणे ॥ करिष्यामि निरातंकान्दत्त्वा त्वां सुरसत्तमान् ॥ ५२ ॥ पीत्वाऽद्य माधवीमिष्टां शातयामि रणेऽधम ॥ देवानां दुःखदं पापं मुनीनां भय कारकम् ॥ ५३ ॥ व्यास उवाच इत्युक्त्वा चषकं हैमं गृहीत्वा सुरया युतम् ॥ पपौ पुनः पुनः क्रोधाद्धतुकामा महासुरम् ॥ ५४ ॥ पीत्वा ब्राह्मासवं मिष्टं शूलमादाय सत्त्वरा ॥ दुद्राव दानवं देवी हर्षयन्देवतागणान् ॥ ५५ ॥ देवास्तां तुष्टुवुः प्रेम्णा चक्रुः कुसुम वर्षणम् ॥ जयजीवेति ते प्रोक्षुर्बुधभीनां च निःस्वनैः ॥ ५६ ॥ ऋषयः सिद्धगंधर्वाः पिशाचोरगचारणाः किन्नराः प्रेक्ष्य संभ्राम मुदिता गगने स्थिताः ॥ ५७ ॥ सोऽपि नानाविधान्देहान्कृत्वा कृत्वा पुनः पुनः ॥ मायामयाञ्जघानाजौ देवीं कपटपंडितः ॥ ५८ ॥ चंडिकाऽपि च तं पापं त्रिशूलेन बलादधृदि ॥ ताडयामास तीक्ष्णेन क्रोधादरुणलोचना ॥ ५९ ॥

ताडितोऽसौ पपातोऽर्था मूर्छामाप मुहूर्तकम् ॥ पुन रुत्थाय चासुंढां पद्भ्यां वेगादताडयत् ॥६०॥ विनिहत्य पदाघातेर्जहास च मुहुर्मुहुः ॥
रूराव दारुणं शब्दं देवानां भयकारकम् ॥ ६१ ॥ ततो देवी सहस्रारं सुनाभं चक्रमुत्तमम् ॥ करे कृत्वा जगादोच्चैः संस्थितं महिषासुरम्
॥ ६२ ॥ पश्यचक्रं मदांघाद्य तव कंठनि कृतनम् ॥ क्षणमात्रं स्थिरो भूत्वा यमलोकं व्रजाधुना ॥ ६३ ॥ इत्युक्त्वा दारुणं चक्रं मुमोच
जगदंबिका ॥ शिरश्छिन्नं रथांगेन दानवस्य तदा रणे ॥ ६४ ॥ सुखाव रुधिरं चोष्णं कंठनालाद्विरेर्यथा ॥ गैरिकाश्रुणं प्रौढं प्रवाह
मिव नैर्झरम् ॥ ६५ ॥ कबंधस्तस्य दैत्यस्य भ्रमन्वै पतितः क्षितौ ॥ जयशब्दश्च देवानां बभूव सुखवर्धनः ॥ ६६ ॥ सिंहस्त्वतिबलास्तत्र
पलायनपरानथ ॥ दानवान्भक्षयामास क्षुधार्त इव संगरे ॥ ६७ ॥ मृते च महिषे क्रूरं दानवा भयपीडिताः ॥ मृतशेषाश्च ये केचित्पातालं
ते ययुर्नृप ॥ ६८ ॥ आनन्दं परमं जग्मुर्देवास्तस्मिन्निपातिते ॥ मुनयो मानवाश्चैव ये चान्ये साधवः क्षितौ ॥ ६९ ॥ चंडिकाऽपि रणं
त्यक्त्वा शुभे देशेऽथ संस्थिता ॥ देवास्तत्राऽऽययुः शीघ्रं स्तोत्रकामाः सुखप्रदाम् ॥ ७० ॥

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कंधे महिषाऽसुरवधो नामाऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ध्यास उवाच ॥ अथ प्रमुदिताः सर्वे देवा
इन्द्रपुरो गमाः ॥ महिषं निहतं दृष्ट्वा तुष्टुबुर्जगदंबिकाम् ॥ १ ॥ देवा ऊचुः ॥ ब्रह्मा सृजत्यवति विष्णुरिदं महेशः शक्त्या तवैव हरते ननु
चात काले ॥ ईशा न तेऽपि च भवंति तथा विहीनास्तस्मात्त्वमेव जगतः स्थितिनाशकर्त्री ॥ २ ॥ कीर्तिर्मतिः स्मृतगती करुणा दया
त्वं श्रद्धा धृतिश्च वसुधा कमला जपा च ॥ पुष्टिः कलाऽथ विजया गिरिजा जया त्वं तुष्टिः प्रमा त्वमसि बुद्धिरुमा रमा च ॥ ३ ॥
विद्या क्षमाजगति कांतिरपीह मेधा सर्वं त्वमेव विदिता भुवनत्रयेऽस्मिन् ॥ आभिर्विना तव तु शक्तिमिराशु कर्तुं को वा क्षमः सकल
लोकनिवासभूमे ॥ ४ ॥ त्वं धारणा ननु न चेदसि कूर्मनागौ धर्तुं क्षमौ कथमिलामपि तौ भवेताम् ॥ पृथ्वी न चेत्त्वमसि वा गगने कथं
स्थास्यत्येतदंब निखिलं बहुभारयुक्तम् ॥ ५ ॥ ये वा स्तुवंति मनुजा अमरान्विमूढा मायागुणेस्तव चतुर्मुखविष्णुरुद्रान् ॥ शुभ्रांशुवह्नि
यमवायुगणेशसुखान्किन्त्वामृते जननि ते प्रभवन्ति कार्ये ॥ ६ ॥

ये जहति प्रायततऽस्वर्गविषयं वशान् सुरास्माभिरुच्यते ॥ स्वर्गाय न च स्वर्गासि ते कर्माणि सुखा त्वामेव किं न हि यजति
ततो हि मृदाः ॥ ७ ॥ भोगप्रदाऽसि भवतोह चराचराणां स्वर्गोददासि खलु जीवनमेव नित्यम् ॥ स्वीयान् सुराजननि पोषयसीह यद्वत्
द्वत्परानपि च पालयसीति हेतोः ॥ ८ ॥ मातः स्वयं विरचितान्विषिने विनोदाद्व्यान्पलाशरहितांश्च कद्रुंश्च वृक्षान् ॥ नोच्छेदयन्ति
पुरुषा निपुणाः कथंचित्तस्मात्त्वमप्यतितरां परिपासि देत्यान् ॥ ९ ॥ यत्त्वं तु हंसि रणमूर्ध्नि शरैररातीन्दवांगनासुरतिकेलिमतीन्वि
दित्वा ॥ देहांतरेऽपि करुणारस माददाना तत्ते चरित्रमिदमीप्सितपूरणाय ॥ १० ॥ चित्रं त्वमी यदमुभी रहिता न संति त्वच्चित्ति तेन
दनुजाः प्रथितप्रभावाः ॥ येषां कृते जननि देहनिबंधनं ते कीडारसस्तव न चान्यतरोऽत्र हेतुः ॥ ११ ॥

प्राप्ते कलावहह दुष्टतरे च काले न त्वां भजंति मनुजा ननु वंचितास्ते ॥ धूर्तैः पुराणचतुरैर्हरिशंकराणां सेवापराश्च विहितास्तव निर्मि
तानाम् ॥ १२ ॥ ज्ञात्वा सुरास्तव वशान् सुरार्दितांश्च ये वै भजंति भुवि भावयुता विभग्नान् ॥ धृत्वा करे सुविमलं खलु दीपकं ते कूपे
पतंति मनुजा विजलेऽतिघोरे ॥ १३ ॥ विद्यात्वमेव सुखदाऽसुखदाप्यविद्या मातस्त्वमेव जननार्तिहरा नराणाम् ॥ मोक्षार्थिभिस्तु
कलिता किल मंदधीभिर्नाराधिता जननि भोगपरैस्तथाऽह्नैः ॥ १४ ॥ ब्रह्माहरश्च हरिरप्यनिशं शरण्यं पादांबुजं तव भजंति सुरास्तथाऽन्ये ॥
तद्वै न येल्लपमतयो मनसा भजंति भ्राताः पतंति सततं भवसागरेते ॥ १५ ॥ चंडि त्वदंग्रिजलजोत्थरजःप्रसादेर्ब्रह्मा करोति सकलं भुवनं
भवादौ ॥ शौरिश्चपाति खलु संहरते हरस्तु त्वां सेवते न मनुजस्त्विह दुर्भगोऽसौ ॥ १६ ॥ वाग्देवता त्वमसि देवि सुरासुराणां वक्तुं न
तेऽमरवराः प्रभवन्ति शक्ताः ॥ त्वं चेन्मुखे वससि नैव यदेव तेषां यस्माद्भवन्ति मनुजा न हि तद्विहीनाः ॥ १७ ॥

दे. मा.
॥५८॥

शतो हरिस्तु भृगुणा कुपितेन कामं मीनो बभूव कमठः खलु सूकरस्तु ॥ पश्चान्नृसिंह इति यश्छल कृद्धरायां तान्से वतां जननि मृत्यु
भयं न किं स्यात् ॥ १८ ॥ शंभोः पपात भुवि लिंगमिदं प्रसिद्धं शापेन तेन च भृगोर्विपिने गतस्य ॥ तं ये नरा भुवि भजन्ति कपालिनं
तु तेषां सुखं कथमिहापि परत्र मातः ॥ १९ ॥ योऽभूद्भजाननगणाधिपतिर्महेशात्तं ये भजन्ति मनुजावितथप्रपन्नाः ॥ जानन्ति ते न सकलार्थफल
प्रदात्रीं त्वां देवि विश्वजननीं सुखसेवनीयाम् ॥ २० ॥ चित्रं त्वयाऽरिजनताऽपि दयाद्रभावाद्भत्वा रणे शितजरेर्गमिता द्युलोकम् ॥ नो चेत्स्व
कर्मनिचिते निरये नितांतं दुःखातिदुःखगतिमापदमापतेत्सा ॥ २१ ॥ ब्रह्मा हरश्च हरिरप्युत गर्वभावाज्जानन्ति तेऽपि विबुधा न तव प्रभा
वम् ॥ केऽन्ये भवंति मनुजा विदितुं समर्थाः संमोहितास्तव गुणैरमितप्रभावैः ॥ २२ ॥

क्लिश्यन्ति तेऽपि मुनयस्तव दुर्विभाव्यं पादांबुजं न हि भजन्ति विमूढचित्ताः ॥ सूर्याग्निसेवनपराः परमार्थतत्त्वं ज्ञातं न तैः श्रुतिशतैरपि वेद
सारम् ॥ २३ ॥ मन्ये गुणास्तव भुवि प्रथितप्रभावाः कुर्वन्ति ये हि विमुखात्रनु भक्तिभावत् ॥ लोकान्स्वबुद्धिरचितैर्विविधाऽऽगमैश्च विष्ण्वी
शभास्करगणेशपरान्विधाय ॥ २४ ॥ कुर्वन्ति ये तव पदाद्विमुखात्राग्न्यान्स्वोक्तागमैर्हरिहरार्चनभक्तियोगैः ॥ तेषां न कुप्यसि दयां कु
रुष्वेऽबिके त्वं तान्मोहमंत्र निपुणान्प्रथयस्यलं च ॥ २५ ॥ तुर्ये युगे भवति चाऽतिबलं गुणस्यतुर्यस्य तेन मथितान्यसदागमानि ॥ त्वां
गोपयन्ति निपुणाः कवयः कलौ वै त्वत्कल्पितान्सुरगणानपि संस्तुवन्ति ॥ २६ ॥ ध्यायन्ति मुक्तिफलदां भुवि योगसिद्धां विद्यां परां च मुन
योऽतिविशुद्धसत्त्वाः ॥ ते नाप्नुवन्ति जननीजठरे तु दुःखं धन्यास्त एव मनुजास्त्वयि ये विलीनाः ॥ २७ ॥ चिच्छक्तिरस्ति परमात्मनि
तेन सोऽपि व्यक्तो जगत्सुविदितो भवकृत्यकर्ता ॥ कोऽन्यस्त्वया विरहितः प्रभवत्यमुष्मिन्कर्तुं विहर्तुमपि संचलितं स्वज्ञत्तया ॥ २८ ॥

अ. १९

तस्मात्तु विद्विर्हिताभिर्जगद्विधादि किंवा कर्माणि जनयन् कर्ता जगदाभि ॥ किंवा प्रजापतिं कृण्वन्मनुजानि सति देवि त्वया विरहिताभि
फलं प्रवालुम् ॥ २९ ॥ देवा मलेष्वपि द्रुतं धुनिभिः स्वभागं गृह्णीयुरं विधिवत्प्रतिपादितं किम् ॥ स्वाहा न चेस्त्वमसि तत्र निमित्तभूता
तस्मात्त्वमेव ननु पालयसीव विश्वम् ॥ ३० ॥ सर्वं त्वयेदमखिलं विहितं भवादी त्वं पासि वै हरिहरप्रमुखान्दिगीशान् ॥ कालेऽसि
विश्वमपि ते चरितं भवाद्यं जानन्ति नैवमनुजाः क नु मंद भाग्याः ॥ ३१ ॥ हत्वाऽसुरं महिषरूपधरं महोमं मातस्त्वया सुरगणः किल
रक्षितोऽयम् ॥ कां ते स्तुतिं जननि मंदधियो विदामो वेदा गतिं तव यथार्थतया न जग्मुः ॥ ३२ ॥ कार्यं कृतं जगति नो यदसौ दुरात्मा
वैरीहतौ भुवनकंटकदुर्विभाण्यः ॥ कीर्तिः कृता ननु जगत्सु कृपा विधेयाऽप्यस्मांश्च पाहि जननि प्रथितप्रभावे ॥ ३३ ॥

व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता सुरैर्देवी तानुवाच मृदुस्वरा ॥ अन्यत्कार्यं च दुःसाध्यं ब्रुवंतु सुरसत्तमाः ॥ ३४ ॥ यदा यदा हि देवानां
कार्यं स्यादतिदुर्घटम् ॥ स्मर्तव्याऽहं तदा शीघ्रं नाशयिष्यामि चाऽऽपदम् ॥ ३५ ॥ देवा ऊचुः ॥ सर्वं कृतं त्वया देवि कार्यं नः खलुः
सांप्रतम् ॥ यदयं निहतः शत्रुस्माकं महिषासुराः ॥ ३६ ॥ स्मरिष्यामो यथातेऽब सदैव पदपङ्कजम् ॥ तथा कुरु जगन्मातर्भक्तिं
त्वय्यप्यचञ्चलाम् ॥ ३७ ॥ अपराधसहस्राणि मातेव सहेते सदा ॥ इति ज्ञात्वा जगद्योनिं न भजन्ते कुतो जनाः ॥ ३८ ॥ द्वौ सुपणौ
तु देहेऽस्मिस्तयोः सख्यं निरंतरम् ॥ नान्यः सखा तृतीयोऽस्ति योऽपराधं सहेत हि ॥ ३९ ॥ तस्माज्जीवः सखायं त्वां हित्वा किं नु
करिष्यति ॥ पापात्मा मंदभाग्योऽसौ सुरमानुषयोनिषु ॥ ४० ॥ प्राप्य देहं सुदुष्प्रापं न स्मरेत्त्वां नराधमः ॥ मनसा कर्मणा वाचा ब्रूमः
सत्यं पुनः पुनः ॥ ४१ ॥ सुखे वाऽप्यथवा दुःखे त्वं नः शरणमद्रुम् ॥ पाहि नः सततं देवि सर्वैस्तव वरायुधैः ॥ ४२ ॥

दे. मा.
॥६०॥

अन्यथा झरणं नास्ति त्वत्पदांबुजरेणुतः ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता सुरैर्देवी तत्रैवांतरधीयत ॥ ४३ ॥ विस्मयं परमं जग्मुर्देवास्तां
वीक्ष्य निर्गताम् ॥ ४४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ जनमेजय उवाच ॥ अथाऽद्भुतं वीक्ष्य
मुने प्रभावं देव्या जगच्छांतिकरं वरं च ॥ न तृप्तिरस्ति द्विजवर्य शृण्वतः कथाऽमृतं ते मुखपद्मजातम् ॥ १ ॥ अंतर्हितायां च तदा
भवान्यां चक्रुश्च किं देवपुरोगमास्ते ॥ देव्याश्चरितं परमं पवित्रं दुरापमेवात्पपुण्यैर्नराणाम् ॥ २ ॥ कस्तृप्तिमाप्नोति कथाऽमृतेन भिन्नोऽ
ल्पभाग्यात्पटुकर्णरंघ्रः ॥ पीतेन येनामरतां प्रयाति धिक्तान्नरान्ये न पिबन्ति सादरम् ॥ ३ ॥ लीला चरित्रं जगदम्बिकाया रक्षान्वितं
देवमहामुनीनाम् ॥ संसारवार्धेस्तरणं नराणां कथं कृतज्ञा हि परित्यजेयुः ॥ ४ ॥ मुक्ताश्च ये चैव मुमुक्षवश्च संसारिणे रोगयुताश्च केचित् ॥
तेषां सदा श्रोत्र पुटेश्च पेयं सर्वार्थदं वेदविदो वदन्ति ॥ ५ ॥

तथा विशेषेण मुने नृपाणां धर्मार्थकामेषु सदा रतानाम् ॥ मुक्ताश्च यस्मात्स्वलु तत्पिबन्ति कथं न पेयं रहितैश्च तेभ्यः ॥ ६ ॥ यैः पूजिता
पूर्वभवे भवानी सत्कुंदपुष्पैरथ चपकैश्च ॥ बैल्वैर्दलेस्ते भुवि भोगयुक्ता नृपा भवन्तीत्यनुमेयमेवम् ॥ ७ ॥ ये भक्ति हीनाः समवाप्य देहं
तं मानुषं भारतभूमिभागे ॥ येर्नाचिता ते धनधान्यहीना रोगान्विताः संततिवर्जिताश्च ॥ ८ ॥ भ्रमन्ति नित्यं किल दासभृता आह्लाकराः
केवलभारवाहाः ॥ दिवानिशं स्वार्थपराः कदाऽपि नैवाप्नुवंत्यौदरपूतिमात्रम् ॥ ९ ॥ अंधाश्च मूका बधिराश्च खंजाः कुष्ठान्विता ये भुवि
दुःखभाजः ॥ तत्रानुमानं कविभिर्विधेयं नाराधिता तैः सततं भवानी ॥ १० ॥ ये राजभोगान्वितऋद्धिपूर्णाः संसेव्यमाना बहुभिर्मनुष्यैः ॥
दृश्यन्ति ये वा विभवैः समेतास्तैः पूजिताऽबेत्यनुमेयमेव ॥ ११ ॥ तस्मात्सत्यवतीसूनो देव्याश्चरितमुत्तमम् ॥ कथयस्व कृपां कृत्वा दया
वानसि सांप्रतम् ॥ १२ ॥ इत्वा तं महिषं पापं स्तुता संपूजिता सुरैः ॥ क गता सा महालक्ष्मीः सर्वतेजः समुद्रवा ॥ १३ ॥

प.
अ० २०

कथितं ते महाभाग गतास्तर्धानमाप्नु सा ॥ स्वर्गे वा नृत्तुलोके वा संस्थिता सुपुनेश्वरी ॥१७॥ लब्धं गता वा तत्रैव वेङ्कटं वा समाश्रिता ॥
अथवा हेमशैले सा तत्त्वतो मे वदाधुना ॥ १८ ॥ न्यास उवाच ॥ पूर्वं मया ते कथितं मणिद्वीपं मनोहरम् ॥ कीडास्थानं सदा देव्या
वृद्धमे परमं स्मृतम् ॥ १९ ॥ यत्र ब्रह्मा हरिः स्थाणुः स्त्रीभावं ते प्रपेदिरे ॥ पुरुषत्वं पुनः प्राप्य स्वानि कार्याणि चक्रे ॥ १७ ॥ यः
सुधासिन्धुमध्येऽस्ति द्वीपः परमशोभनः ॥ नानारूपैः सदा तत्र विहारं कुरुतेऽविका ॥१८॥ स्तुता संपूजिता देवैः सा तत्रैव गता शिवा ॥
यत्र संकीडते नित्यं मायाशक्तिः सनातनी ॥१९॥ देवास्तां निर्गतां वीक्ष्य देवीं सर्वेश्वरीं तथा ॥ रविवंशोद्भवं चक्रुर्भूमिपालं महाबलम्
॥ २० ॥ अयोध्याधिपतिं वीरं शत्रुघ्नं नाम पार्थिवम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं महिषस्यासने शुभे ॥२१॥ दत्त्वा राज्यं तदा तस्मै देवा इन्द्रपुरो
गमाः ॥ स्वकीयेर्वाहनेः सर्वे जग्मुः स्वान्यालयानि ते ॥ २२ ॥ गतेषु तेषु देवेषु पृथिव्यां पृथिवीपते ॥ धर्मराज्यं बभूवाथ प्रजाश्च
सुखितास्तथा ॥ २३ ॥

पर्जन्यः कालवर्षी च धरा धान्यगुणावृता ॥ पादपाः फलपुष्पाढ्या बभूवुः सुखदाः सदा ॥ २४ ॥ गावश्च क्षीरसंपन्नाघटोऽध्वन्यः कामदा
नृणाम् ॥ नद्यः सुमार्गगाः स्वच्छाः शीतोदाः खगसंयुताः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणा वेदतत्त्वाश्च यज्ञकर्भरतास्तथा ॥ क्षत्रिया धर्मसंयुक्ता दाना
ध्ययनतत्पराः ॥ २६ ॥ शस्त्रविद्यारता नित्यं प्रजारक्षणतत्पराः ॥ न्यायदण्डधरा सर्वे राजानः शमसंयुताः ॥२७॥ अविरोधस्तु भूतानां
सर्वेषां संवभूव ह ॥ आकरा धनदा नृणां व्रजा गोयूथसंयुताः ॥ २८ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्च नृपसत्तम ॥ देवीभक्तिपराः
सर्वे संवभूवुर्धरातले ॥२९॥ सर्वत्र यज्ञयूपाश्च मंडलाश्च मनोहराः ॥ मत्स्यैः पूर्णा धराश्चासन् ब्राह्मणैः क्षत्रियैः कृतैः ॥३०॥ पतिव्रतधरा
नार्यः सुशीलाः सत्यसंयुताः ॥ पितृभक्तिपराः पुत्रा आसन्धर्मपरायणाः ॥ ३१ ॥ न पाखंडं न वाऽधर्मः कुत्रापि पृथिवीतले ॥ वेदवादाः
शास्त्रवादा नान्ये वादास्तथाऽभवन् ॥३२॥ कलहां नैव केषांचिन्न दैन्यं नाश्रुभा मतिः ॥ सर्वत्र सुखिनो लोकाः काले च मरणं तथा ॥३३॥

दे. मा.
॥६२॥

सुहृदां वियोगश्च नापदश्च कदाचन ॥ नाऽनावृष्टिर्नदुर्मिक्षं न मारी दुःखदा नृणाम् ॥३४॥ न रोगो च मात्सर्यं न विरोधः परस्परम् सर्वत्र
सुखसंपन्ना नरा नार्यः सुखान्विताः ॥३५॥ क्रीडन्ति मानवाः संव स्वर्गे देवगणा इव ॥ न चोरा नैव पाखंडा वंचका दंभकास्तथा ॥३६॥
पिशुना लंपटाः स्तब्धा न बभ्रुवस्तदा नृप ॥ न वेदद्वेषिणः पापा मानवाः पृथिवीपते ॥३७॥ सर्वधर्मरता नित्यं द्विजसेवापरायणाः ॥
त्रिधात्वात्सृष्टिधर्मस्य त्रिविधा ब्राह्मणास्ततः ॥३८॥ सात्त्विका राजसाश्चैव तामसाश्च तथाऽपरे ॥ सर्वे वेदविदो दक्षाः सात्त्विकाः
मन्ववृत्तयः ॥३९॥ प्रतिग्रहविहीनाश्च दयादमपरायणाः ॥ यज्ञांस्ते सात्त्विकैरत्रैः कुर्वाणा धर्मतत्पराः ॥४०॥ पुरोडाशविधानेश्च
पशुभिर्न कदाचन ॥ दानमध्ययनं चैव यजनं तु तृतीयकम् ॥४१॥ त्रिकर्मरसिकास्ते वै सात्त्विका ब्राह्मणा नृप ॥ राजसा वेदविद्वांसः
क्षत्रियाणां पुरोहिताः ॥४२॥ षट्कर्मनिग्ताः सर्वे विधिवन्मांसभक्षकाः ॥ यजनं याजनं दानं तथैव च प्रतिग्रहः ॥४३॥ अध्ययनं
तु वेदानां तथैवाध्यापनं तु षट् ॥ तामसाः क्रोधसंयुक्ता रागद्वेषपराः पुनः ॥४४॥

राज्ञा कर्मकरा नित्यं किञ्चिदध्ययने रताः ॥ महिषे निहते सर्वे सुखिनो वेदतत्पराः ॥४५॥ बभ्रुव्रतनिष्णाता दानधर्मपरास्तथा ॥
क्षत्रियाः पालने युक्ता वैश्या वणिजवृत्तयः ॥४६॥ कृषिवाणिज्यगोरक्षाकुसीदवृत्तयः परे ॥ एवं प्रमुदिता लोको महिषे विनिपातिते
॥४७॥ अनुद्वेगः प्रजानां वै संबभूव धनाऽऽगमः ॥ बहुक्षीराः शुभा गावो नद्यश्चैव बहुदकाः ॥४८॥ वृक्षा बहुफलाश्चाऽऽसन्मानवा
रोगवर्जिताः ॥ नाऽऽधयो नेतयः काऽपि प्रजानां दुःखदायकाः ॥४९॥ न निधनमुपयाति प्राणिनस्तेऽप्यकाले सकलविभवयुक्ता रोग
हीनाः सदैव ॥ निगमविहितधर्मे तत्पराश्चंडिकायाश्चरणसरसिजानां सेवने दत्तचित्ताः ॥५०॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चम
स्कन्धे विंशोऽध्यायः ॥२०॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि देव्याश्चरितमुत्तमम् ॥ सुखदं सर्वजंतूनां सर्वपापप्रणाशनम् ॥१॥
यथाशुभो निशुभश्च भ्रातरौ बलवत्तरौ ॥ बभ्रुवर्तुर्माहावीराववध्यौ पुरुषैः किल ॥२॥ बहुसेनावृतौ शूरो देवानां दुःखदौ सदा ॥ दुरा
चारौ मदोत्सिक्तौ बहुदानवसंयुतौ ॥३॥

प.
अ० २१

धूम्रलोचननामा च निहतास्ते रणांगणे ॥ ५ ॥ तान्निहत्य सुराणां सा जहार भयभुक्तमम् ॥ स्तुता सप्रजिता देवेगिरी हेमाचले शुभे
॥ ६ ॥ राजोवाच ॥ कावेतावसुरावादौ कथं तौ बलिनां वरौ ॥ केन संस्थापितौ चेह स्त्रीवध्यत्वं कुतो गतौ ॥ ७ ॥ तपसा वरदानेन
कस्य जातौ महाबलो ॥ कथं च निहतौ सर्व कथयस्व सविस्तरम् ॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्कथां दिव्यां सर्वपापप्रणाशि
नीम् ॥ देव्याश्चरितसंयुक्तां सर्वार्थफलदां शुभाम् ॥ ९ ॥ पुरा शुभनिशुभौ द्वावसुरौ भूमिमंडले ॥ पातालतश्च संप्राप्तौभ्रातरौ शुभदर्शनौ
॥ १० ॥ तौ प्राप्तयौवनौचैव चेतुस्तप उत्तमम् ॥ अत्रोदकं पण्डित्यज्य पुष्करे लोक पावने ॥ ११ ॥ वर्षाणामयुतं यावद्योगविद्यापरायणौ ॥
एकत्रैवाऽऽसनं कृत्वा तेपाते परमं तपः ॥ १२ ॥ तयोस्तुष्टोऽभवद्ब्रह्मा सर्वलोक पितामहः ॥ तत्राऽगतश्च भगवानारूढ्य वरदापतिम् ॥ १३ ॥
ताडुभौ च जगत्स्रष्टा दृष्ट्वा ध्यानपरौ स्थितौ ॥ उत्तिष्ठतं महाभागौ तुष्टोऽहं तपसा किल ॥ १४ ॥ वाञ्छितं वां वरं कामं ददामि
ब्रुवतामिह ॥ कामदोऽहं समायातो दृष्ट्वा वां तपसो बलम् ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य प्रबुद्धौ तौ समाहितौ ॥
प्रदक्षिणक्रियां कृत्वा प्रणामं चक्रतुस्तदा ॥ १६ ॥ दंडवत्प्रणिपातं च कृत्वा तौ दुर्बलाकृती ॥ ऊचतुर्मधुरां वाचं दीनौ गद्गदया गिरा
॥ १७ ॥ देवदेव दयासिंधो भक्तानामभयप्रद ॥ अमरत्वं च नौ ब्रह्मन्देहि तुष्टोऽसि चेद्विभो ॥ १८ ॥ मरणादपरं किञ्चिद्भयं नास्ति
धरातले ॥ तस्माद्भयाच्च संत्रस्तौ युष्माकं शरणं गतौ ॥ १९ ॥ त्राहि त्वं देवदेवेश जगत्कर्तः क्षमानिधे ॥ परिस्फोटय विश्वात्मन्सद्यो
मरणजं भयम् ॥ २० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किमिदं प्रार्थनीयं वो विपरीतं तु सर्वथा ॥ अदेयं सर्वथा सर्वैः सर्वेभ्यो भुवनत्रये ॥ २१ ॥ जातस्य
हि ध्रुवो मृत्युध्रुवं जन्म मृतस्य च ॥ मर्यादा विहिता लोके पूर्वं विश्वकृता किल ॥ २२ ॥ मर्तव्यं सर्वथा सर्वैः प्राणिभिर्नात्र संशयः ॥
अन्यं प्रार्थयतं कामं ददामि यच्च वाञ्छितम् ॥ २३ ॥

दे. भा.
॥६४॥

व्यास उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचस्तस्य सुविमृश्य च दानवौ ॥ ऊचतुः पणिपत्याय ब्रह्माणं पुरतः स्थितम् ॥ २४ ॥ पुरुषैरमराद्यैश्च
मानवैर्मृगपक्षिभिः ॥ अवध्यत्वं कृपासिन्धो देहि नौ वाञ्छितं वरम् ॥ २५ ॥ नारी बलवती काऽस्ति या नो नाशं करिष्यति ॥ न विभीवः
स्त्रियः कामं त्रैलोक्ये सचराचरे ॥ २६ ॥ अवध्यौ भ्रातरौ स्यातां नरेभ्यः पंकजोद्भव ॥ भयं न स्त्रीजनेभ्यश्च स्वभावादबला हि सा
॥ २७ ॥ व्यास उवाच ॥ इतिश्रुत्वा तयोर्वाक्यं प्रददौ वाञ्छितं वरम् ॥ ब्रह्मा प्रसन्नमनसा जगामाथ स्वमालयम् ॥ २८ ॥ गतेऽथ भवने
तस्मिन्दानवौ स्वगृहं गतौ ॥ भृगुं पुरोहितं कृत्वा चक्रतुः पूजनं तदा ॥ २९ ॥ शुभे दिने सुनक्षत्रे जातरूपमयं शुभम् ॥ कृत्वा सिंहासनं
दिव्यं राज्यार्थं प्रददौ मुनिः ॥ ३० ॥ शुभाय ज्येष्ठभूताय ददौ राज्यासनं शुभम् ॥ सेवनार्थं तद्देवाशु संप्राप्ता दानवोत्तमः ॥ ३१ ॥
चंडसुण्डो महावीरो भ्रातरौ बलदर्पितौ ॥ संप्राप्तौ सैन्यसंयुक्तौ रथवाजिगजान्वितौ ॥ ३२ ॥ धूम्रलोचननामा च तद्रूपश्चंडविक्रमः ॥
शुभं च भूपतिं श्रुत्वा तदाऽगाद्रलसंयुतः ॥ ३३ ॥

रक्तबीजस्तथा शूरो वरदान बलाधिकः ॥ अक्षोहिणीभ्यां संयुक्तस्तत्रैवागत्य संगतः ॥ ३४ ॥ तस्यैकं कारणं राजन्संग्रामे युध्यतः सदा ॥
देहाद्बुधिरसम्पातस्तस्य शास्त्रहतस्य च ॥ ३५ ॥ जायते च यदा भूमाबुत्पद्यते ह्यनेकशः ॥ तादृशाः पुरुषाः क्रूराबहवः शस्त्रपाणयः
॥ ३६ ॥ संभवन्ति तदाकारास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥ युद्धं पुनस्ते कुर्वन्ति पुरुषा रक्तसंभवाः ॥ ३७ ॥ अतः सोऽपि महावीर्यः संग्रामेऽतीव
दुर्जयः ॥ अवध्यः सर्वभूतानां रक्तबीजो महासुरः ॥ ३८ ॥ अन्ये च बहवः शूराश्चतुरंगसमन्विताः ॥ शुभं च नृपतिं मत्वा बभूवुस्तस्य
सेवकाः ॥ ३९ ॥ असंख्याता तदा जाता सेना शुंभनिशुंभयोः ॥ पृथिव्याः सकलं राज्यं गृहीतं बलवत्तया ॥ ४० ॥ सेनायोगं तदा
कृत्वा निशुंभः परवीरहा ॥ जगाम तरसा स्वर्गे शचीपतिजयाय च ॥ ४१ ॥ चकाराऽसौ महायुद्धं लोकपालैः समं ततः ॥ वृत्रहा
वज्रपातेन ताडयामास वक्षसि ॥ ४२ ॥ स वज्राभिहतो भूमौ पपात दानवानुजः ॥ भग्नं बलं तदा तस्य निशुंभस्य महात्मनः ॥ ४३ ॥
भ्रातरं मूर्छितं श्रुत्वा शुंभः परबलादेनः ॥ तत्रागत्य सुरान्सर्वास्ताडयामास सायकैः ॥ ४४ ॥

प.
अ० २१

कृतं शुद्धं महतेन शुभेनाहिकर्मणा ॥ निर्जितास्तु सुराः सर्वे सैव पाशाश्च सर्वराः ॥ ४५ ॥ यत्र पदं तथा तेन गृहीतं बलवत्तया ॥
कल्पपादपसंयुक्तं कामधेनुसमन्वितम् ॥ ४६ ॥ त्रैलोक्यं यज्ञभागाश्च हतास्तेन महात्मना ॥ नंदनं च वने प्राप्य सुदितोऽभून्महासुरः
॥ ४७ ॥ सुधायाश्चैव पानेन सुखमाप महासुरः ॥ कुबेरं स च निर्जित्य तस्य राज्यं चकार ह ॥ ४८ ॥ अधिकारं तथा भानोः शशि
नश्च चकार ह ॥ यमं चैव विनिर्जित्य जम्बाह तत्पदं तथा ॥ ४९ ॥ वरुणस्य तथा राज्यं चकार वह्निकर्म च ॥ वायोः कार्यं निशुंभश्च
चकार स्वबलान्वितः ॥ ५० ॥ ततो देवा विनिर्धूता हतराज्या हतश्रियः ॥ संत्यज्य नंदनं सर्वे निर्ययुर्गिरिगह्वरे ॥ ५१ ॥ हताधिका
रास्ते सर्वे बभ्रमुर्विजने वने ॥ निरालंबा निराधारा निस्तेजस्का निरायुधाः ॥ ५२ ॥ विचेरुरमराः सर्वे पर्वतानां गुहासु च ॥ उद्यानेषु
च शून्येषु नदीनां गह्वरेषु च ॥ ५३ ॥ न प्रापुस्ते सुखं काऽपि स्थानभ्रष्टा विचेतसः ॥ लोकपाला महाराज देवाधीनं सुखं किल ॥ ५४ ॥
बलवंतो महाभागा बहुज्ञा धनसंयुताः ॥ काले दुःखं तथा दैन्यमाप्नुवन्ति नराऽधिप ॥ ५५ ॥

चित्रमेतन्महाराज कालस्यैव विचेष्टितम् ॥ यः करोति नरं तावद्वाजानं भिक्षुकं ततः ॥ ५६ ॥ दातारं याचकं चैव बलवंतं तथा बलम् ॥
पंडितं विकलं कामं शूरं चाऽतीव कातरम् ॥ ५७ ॥ मखानां च शतं कृत्वा प्राप्येद्रासनमुत्तमम् ॥ पुनर्दुःखं परं प्राप्तं कालस्य गतिरीदृशी
॥ ५८ ॥ कालः करोति धर्मिष्ठं पुरुषं ज्ञान संयुतम् ॥ तमेवाऽतीव पापिष्ठं ज्ञानलेशविवर्जितम् ॥ ५९ ॥ न विस्मयोऽत्र कर्तव्यः सर्वथा
कालचेष्टिते ॥ ब्रह्मविष्णुहरादीनामपीदृक्कृष्टचेष्टितम् ॥ ६० ॥ विष्णुर्जननमाप्नोति सूकरादिषु योनिषु ॥ हरः कपाली संजातः कालेनैव
बलीयसा ॥ ६१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे भगवतीमाहात्म्ये एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ व्यास उवाच ॥ पराजिताः
सुराः सर्वे राज्यं शुंभः शशास ह ॥ एवं ऋषेसहस्रं तु जगाम नृपसत्तम ॥ १ ॥ भ्रष्टराज्यास्ततो देवाश्चितामापुः सुदुस्तराम् ॥ गुरुं
दुःखातुरास्ते तु पप्रच्छुरिदमावृताः ॥ २ ॥ किं कर्तव्यं गुरो ब्रूहि सर्वज्ञस्त्वं महामुनिः ॥ उपायोऽस्ति महाभाग दुःखस्य विनिवृत्तये ॥ ३ ॥

दे. भा.
॥६६॥

उपचारपरा नूनं वेदमंत्राः सहस्रशः ॥ वाञ्छितार्थकरा नूनं सूत्रैः संलक्षिताः किल ॥ ४ ॥ इष्टयो विविधा प्रोक्ताः सर्वकामफलप्रदाः ॥ ताः कुरुष्व मुने नूनं त्वं जानासि च तत्क्रियाः ॥ ५ ॥ विधिः शङ्खविनाशाय यथोद्दिष्टः सदागमे ॥ तं कुरुष्वद्य विधिवद्यथा नो दुःखं संशयः ॥ ६ ॥ भवेदांगिरसाद्यैव तथा त्वं कर्तुमर्हसि ॥ दानवानां विनाशाय अभिचारं यथामति ॥ ७ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ सर्वे मंत्राश्च वेदोक्ता देवाधीनफलाश्च ते ॥ न स्वतंत्राः सुराधीश तथैकांतफलप्रदाः ॥ ८ ॥ मंत्राणां देवता यूयं ने तु दुःखैकभाजनम् ॥ जानाः स्म कालयोगेन किं करोमि प्रसाधनम् ॥ ९ ॥ इंद्राग्निवरुणादीनां यजन यज्ञकर्मसु ॥ ते यूयं विपद प्राप्ताः करिष्यन्ति किमिष्टयः ॥ १० ॥ अवश्यं भाविभावानां प्रतीकारो न विद्यते ॥ उपायस्त्वथ कर्तव्य इति शिष्टानुशासनम् ॥ ११ ॥ दैवं हि बलवत्केचित्प्रवदन्तिमनीषिणः ॥ उपाययादिनो दैवं प्रवदन्ति निरर्थकम् ॥ १२ ॥

दैवं चवाप्युपायश्च द्वावेवाभिमर्तौ नृणाम् ॥ केवलं दैवमाश्रित्य न स्थातव्यं कदाचन ॥ १३ ॥ उपायः सर्वथा कार्यो विचार्य स्वधिया पुनः ॥ तस्माद्भवीमि वः सर्वान्संविचार्य पुनःपुनः ॥ १४ ॥ पुरा भगवती तुष्टा जघान महिषासुरम् ॥ युष्माभिस्तु स्तुता देवी वरदानं ददावथ ॥ १५ ॥ आपदं नाशयिष्यामि संस्मृता वा सदैव हि ॥ यदा यदा वो देवेशा आपदो देवसंभवा ॥ १६ ॥ प्रभवन्ति तदा कामं स्मर्तव्याऽहंसुरैः सदा ॥ स्मृताऽहं नाशयिष्यामि युष्माकं परमापदः ॥ १७ ॥ तस्माद्धिमाचले गत्वा पर्वते सुमनोहरे ॥ आराधनं चंडि कायाः कुरुष्व प्रेमपूर्वकम् ॥ १८ ॥ मायाबीजविधानज्ञास्तत्पुरश्चरणे रताः ॥ जानाम्यहं योगबलात्प्रसन्ना सा भविष्यति ॥ १९ ॥ दुःखस्यांतोऽद्य युष्माकं दृश्यते नात्र संशयः ॥ तस्मिञ्छेले सदा देवी तिष्ठतीति मया श्रुतम् ॥ २० ॥ स्तुता संपूजिता सद्यो वाञ्छिता शोन्प्रदाम्यति ॥ निश्चयं परमं कृत्वा गच्छध्वं वै हिमालयम् ॥ २१ ॥ सुराः सर्वाणि कार्याणि सा वः कर्मविधास्यति ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा देवास्ते प्रययुर्गिरिम् ॥ २२ ॥

पं.
अ० २२

दे. मा.
॥६७॥

प.
अ. २२

हिमालये महाराज देवी ध्यानपरायणाः ॥ मायाबीजे दया नित्यं जयतः सर्वे देव हि ॥ २६ ॥ नमस्कृत्य महामायां भक्तानामभयं
प्रदाम् ॥ सुष्टुःस्तोत्रं मंत्रैश्च भक्त्या परमयायुताः ॥ २७ ॥ नमो देवि विश्वेश्वरि प्राणनाथे मदानंदरूपे सुरानंददे ने ॥ नमो दानवा
तप्रद मानवानामनेकार्थदे भक्तिगम्यस्वरूपे ॥ २८ ॥ न ते नामसंख्यां न ते रूपमीदृक्कथा कोऽपि वदादिदेवस्वरूपे ॥ त्वमेवासि सर्वे
षुशक्तिस्वरूपा प्रजा सृष्टिसंहारकाले सदैव ॥ २९ ॥ स्मृतिस्त्वं धृतिस्त्वं त्वमेवाऽसि बुद्धिर्जरा पुष्टितुष्टी धृतिः कान्तिशांती ॥ सुविद्या
सुलक्ष्मीर्गतिः कीर्तिमेधे त्वयेवासि विश्वस्य बीजं पुराणम् ॥ ३० ॥ यदा यैः स्वरूपैः करोषीह कार्यं सुराणां च तेभ्यो नमामोऽद्य शांत्यै ॥
क्षमा योगनिद्रा दया त्वं विवक्षा स्थिता सर्व भूतेषु शस्तैः स्वरूपैः ॥ ३१ ॥ कृतं कार्यमादौ त्वया यत्सुराणां हतोऽसौ महारिमदांधो
हयारिः ॥ दया ते सदा सर्वदेवेषु देवि प्रसिद्धा पुराणेषु वेदेशु गीता ॥ ३२ ॥

किमत्रास्ति चित्रं यदंबासुते स्वं मुदा पालयेत्पोषयेत्सम्यगेव ॥ यतस्त्वं जनित्री सुराणां सहाया कुरुष्वैकचित्तेन कार्यं समग्रम् ॥ ३३ ॥
न वा ते गुणानामियत्तां स्वरूपं वयं देवि जानीमहे विश्वबंधे ॥ कृपापात्रमित्येव मत्वा तथाऽस्मान्भयेभ्यः सदा पाहि पातुं समर्थे
॥ ३४ ॥ विना बाणपातैर्विनामुष्टिघातैर्विनाशूलखड्गैर्विना शक्तिदंडैः रिपून्हंतुमेवासि शक्ता विनोदात्तथाऽपीह लोकोपकाराय लीला
॥ ३५ ॥ इदं शाश्वतं नैव जानंति मुदा न कार्यं विना कारणं संभवेद्वा ॥ वयं तर्कयामोऽनुमानं प्रमाणं त्वमेवासि कर्ताऽस्य विश्वस्य
चेति ॥ ३६ ॥ अजः सृष्टिकर्ता मुकुंदोऽविताऽयं हरो नाशकृद्देव पुराणे प्रसिद्धः ॥ न किं त्वत्प्रसूतास्त्रयस्ते युगादौ त्वमेवासि सर्वस्य
तैर्नैव माता ॥ ३७ ॥ त्रिभिस्त्वं पुराऽऽराधिता देवि दत्ता त्वया शक्तिरुग्रा च तेभ्यः समग्रा ॥ त्वया संयुतास्ते प्रकुर्वन्ति कामं जगत्पाल
नोत्पत्तिसंहारमेव ॥ ३८ ॥

दे. मा.
॥६८॥

प.
अ० २२

ते किं न मंदमतयो. यतयो विमूढास्त्वां ये न विश्वजननीं समुपाश्रयन्ति ॥ विद्यां परां सकलकामफलप्रदां तां मुक्तिप्रदां विबुधवृन्दसुव
दितांघ्रिम् ॥ ३६ ॥ ये वैष्णवाः पाशुपताश्च सौरा दंभास्त एव प्रतिभांति नूनम् ॥ ध्यायन्ति न त्वां कमलां च लज्जां कांतिं स्थितिं
कीर्तिमथाऽपि पुष्टिम् ॥ ३७ ॥ हरिहरादिभिरप्यथ सेविता त्वमिह देववरैरसुरैस्तथा ॥ भुवि भजन्ति न येऽल्पधियो नरा जननि ते
विधिना खलु वंचिताः ॥ ३८ ॥ जलधिजापदपंकजरंजनं जतुरसेन करोति हरिः स्वयम् ॥ त्रिनयनोऽपि धराधरजांघ्रिपंकजपरागनिषेव
णतत्परः ॥ ३९ ॥ किम परस्य नरस्य कथानकैस्तव पदाब्जयुगं न भजन्ति के ॥ विगतरागगृहाश्च दयां क्षमां कृतधियो मुनियोऽपि
भजन्ति ते ॥ ४० ॥ देवि त्वदंघ्रिभजने न जना रता ये संसारकूपपतिताः पतिताः किलामी ॥ ते कुष्ठगुल्मशिरआधियुता भवन्ति दा
रिद्र्यदैर्न्यसहिता रहिताः सुखौघैः ॥ ४१ ॥

ये काष्ठभारवहने यवसावहारे कार्ये भवन्ति निपुणा धनदारहीनाः ॥ जानामीहेऽल्पमतिभिर्भवदंघ्रिसेवा पूर्वे भवे जननि तैर्न कृता कदापि
॥ ४२ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता सुरैः सर्वैरविका करुणान्विता ॥ प्रादुर्बभूव तरसा रूपयौवनसंयुता ॥ ४३ ॥ दिव्यांबरधरा देवी
द्विव्यभूषणभूषिता ॥ दिव्यमाल्यसमायुक्ता दिव्यचंदनचर्चिता ॥ ४४ ॥ जगन्मोहनलावण्या सर्वलक्षणलक्षिता ॥ अद्वितीयस्वरूपा सा
देवानां दर्शनं गता ॥ ४५ ॥ जाह्नव्या स्नातुकामा सा निर्गता गिरिगह्वरात् ॥ दिव्यरूपधरा देवी विश्वमोहनमोहिनी ॥ ४६ ॥ देवा
न्स्तुतिपरानाह मेघगंभीरया गिरा ॥ प्रेमपूर्वं स्थितं कृत्वा कोकिला मंजुवादिनी ॥ ४७ ॥ देव्युवाच ॥ भो भोः सुरतराः काऽत्र भवद्भिः
स्तूयते भृशम् ॥ किमर्थं ब्रूत वः कार्यं चिंताविष्टाः कुतः पुनः ॥ ४८ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा भाषितं तस्या मोहिता रूपसंपदा ॥
प्रेमपूर्वं हृदुस्साहास्तामूचुः सुरसत्तमाः ॥ ४९ ॥ देवा ऊचुः ॥ देवि स्तुमस्त्वां विश्वेशि प्रणताः स्म कृपाणवे ॥ पाहि नः सर्वदुःखेभ्यः
संविमान्दैत्यतापितान् ॥ ५० ॥

पुरा त्वया महाविधि विद्वत्पादुकेन्द्र ॥ नोक्तं वा वरा वरा स्वतन्त्राः ॥ ५१ ॥ अथ श्रुमन्निशुंभी द्वावसुरी चोरवर्षनी ॥ उत्पन्नी विष्मकर्तारवह्न्यो
संशयम् ॥ तेन त्वं संस्मृता देवि नूनमस्माभिरित्यपि ॥ ५२ ॥ अथ श्रुमन्निशुंभी द्वावसुरी चोरवर्षनी ॥ उत्पन्नी विष्मकर्तारवह्न्यो
पुरुषैः किल ॥ ५३ ॥ रक्तबीजश्च बलवांश्चंडमुंडौ तथा सुरी ॥ एतेरन्येभ्य देवानां हृतं राज्यं महाबले ॥ ५४ ॥ गतिरन्या न चास्माकं
त्वमेवासि महाबले ॥ कुरु कार्यं सुराणां वे दुःखितानां सुमध्यमे ॥ ५५ ॥ देवास्त्वदंभिभजने निरताः सदैव ते दानवेरतिबलेर्विपदंसुगीताः ॥
तान्देविदुःखरहितान्कुरु भक्तियुक्तान्मातस्त्वमेव शरणं भव दुःखितानाम् ॥ ५६ ॥ सकलभुवनरक्षा देवि कार्या त्वयाऽद्यस्वकृतमिति विदित्वा
विश्वमेतद्युगादौ ॥ जननि जगति पीडां दानवा दर्पयुक्ताः स्वबल मदसमेतास्ते प्रकुर्वति मातः ॥ ५७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
पञ्चमस्कंधे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी दैवतैः शत्रुतापितैः ॥ स्वशरीरात्परं रूपं प्रादुर्भूतं चकार ह ॥ १ ॥
पार्वत्यास्तु शरीराद्वै निःसृताचांबिकायदा ॥ कौशिकीति समस्तेषु ततो लोकेषु पठ्यते ॥ २ ॥ निःसृतायां तु तस्यां सा पार्वती तनुव्य
त्ययात् ॥ कृष्णरूपाऽथ संजाता कालिका सा प्रकीर्तिता ॥ ३ ॥ मयीवर्णा महाघोरा दैत्यानां भयवर्धिनी ॥ कालरात्रीति सा प्रोक्ता सर्वका
मफलप्रदा ॥ ४ ॥ अंबिकायाः परं रूपं विरराज मनोहरम् ॥ सर्वभूषणसंयुक्तं लावण्यमुणसंयुतम् ॥ ५ ॥ ततोऽंबिका तदा देवानित्युवाच ह
सस्मिता ॥ तिष्ठंतु निर्भया यूयं हरिष्यामि रिपूनिह ॥ ६ ॥ कार्यं वः सर्वथा कार्यं विहरिष्याम्यहं रणे ॥ निशुंभादीन्वधिष्यामि युष्माकंसुखहेतवे
॥ ७ ॥ इत्युक्त्वा सा तदा देवी सिंहाकूटा मदोत्कटा ॥ कालिका पार्श्वतः कृत्वा जगाम नगरेरिपोः ॥ ८ ॥ सागत्वोपवने तस्थावंबिका
कालिकान्विता ॥ जगावथ कलं तत्र जगन्मोहनमोहनम् ॥ ९ ॥ श्रुत्वा तन्मधुरं गानं मोहमीयुः खगा मृगाः ॥ मुदं च परमां प्रापुरमरा
गगने स्थिताः ॥ १० ॥ तस्मिन्नवसरे तत्र दानवौ शुंभसेवकौ ॥ चंडमुंडाभिधौ घोरौ रममाणौ यहच्छया ॥ ११ ॥ आगतौ ददृशाते तु
तां तदा दिव्यरूपिणीम् ॥ अंबिकां गानसंयुक्तां कालिकां पुरतः स्थिताम् ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥ ७० ॥

दृष्ट्वा तां दिव्यरूपां च दानवौ विस्मयान्वितौ ॥ जग्मतुस्तरसा पार्श्वं शुभस्य नृपसत्तम ॥ १३ ॥ तौ गत्वा तौ समासीनं देत्यानाम
धिपं गृहे ॥ उचतुर्मधुरा वाणीं प्रणम्य शिरसा नृपम् ॥ १४ ॥ राजन्दिमालयात्कामं कामिनी काममोहिनी ॥ संप्राप्ता सिंहमारूढा
सर्वलक्षणसंयुता ॥ १५ ॥ नेहशी देवल्लोकेऽस्ति न गंधर्वपुरे तथा ॥ न दृष्ट्वा न श्रुता क्वाऽपि पृथिव्यां प्रमदोत्तमा ॥ १६ ॥ गानं च तादृशं
राजन्करोति जनरंजनम् ॥ मृगास्तिष्ठति तत्पार्श्वे मधुरस्वर मोहिताः ॥ १७ ॥ ज्ञायतां कस्य पुत्रीयं किमर्थमिह चागता ॥ गृह्यतां राज
शार्दूल तव योग्याऽस्ति कामिनी ॥ १८ ॥ ज्ञात्वाऽऽनय गृहे भार्या कुरुकल्याणलोचनाम् ॥ निश्चितं नास्ति संसारे नारीत्वेर्वविधा किल
॥ १९ ॥ देवानां सर्वरत्नानि गृहीतानि त्वया नृप ॥ कस्मात्रेमां वरारोहां प्रगृह्णसि नृपोत्तम ॥ २० ॥ इन्द्रस्यैरावतः श्रीमान्पारिजातत
रुस्तथा ॥ गृहीतोऽश्वः सप्तमुखस्त्वया नृप बलात्किल ॥ २१ ॥ विमानं वैधसं दिव्यं मरालध्वजसंयुतम् ॥ त्वयाऽऽत्तं रत्नभूतं तद्वलेन
नृप चाद्भुतम् ॥ २२ ॥

कुबेरस्य निधिः पद्मस्त्वया राजन्समाहृतः ॥ छत्रं जलपतेः शुभ्रं गृहीतं तत्त्वया बलात् ॥ २३ ॥ पाशश्चापि निशुभेन भ्रात्रा तव
नृपोत्तम ॥ गृहीतोऽस्ति हठात्कामं वरुणस्य जितस्य च ॥ २४ ॥ अम्लानपंकजां तुभ्यं मालां जलनिधिर्ददौ ॥ भयात्तव महाराज
रत्नानि विविधानि च ॥ २५ ॥ मृत्योः शक्तिर्यमस्यापि वण्डः परमदारुणः ॥ त्वया जित्वा हतः कामं किमन्यत्र द्रव्यते नृप ॥ २६ ॥
कामधेनुर्गृहीताऽद्य वर्तते सागरोद्भवा ॥ मेनकाद्या वशे राजंस्त्व तिष्ठति चाप्सराः ॥ २७ ॥ एवं सर्वाणि रत्नानि त्वयाऽऽत्तानि बलादपि ॥
कस्तां न गृह्यते कांतारत्नमेषा वरांगना ॥ २८ ॥ सर्वाणि ते गृहस्थानि रत्नानि विशदा न्यथ ॥ अनया सम्भविष्यति रत्नभूतानि भूपते
॥ २९ ॥ त्रिषु लोकेषु दैत्येन्द्र नेहशी वर्तते प्रिया ॥ तस्मात्तामा नयाशु त्वं कुरु भार्या मनोहराम् ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वा
तयोर्वाक्यं मधुरं मधुराक्षरम् ॥ प्रसन्नवदनः प्राह सुग्रीवं सन्निधौ स्थितम् ॥ ३१ ॥ गच्छ सुग्रीव दूतत्वं कुरु कार्यं विचक्षण ॥ वक्तव्यं
च तथा तत्र यथाऽभ्येति कृशोदरी ॥ ३२ ॥

पं.
अ० २३

निमहे रसमंगाः स्यात्तस्मात्ती दृषितो बुधेः ॥ ३४ ॥ सामवानुसिवाक्यैः सन्ध्यामर्चयितुस्तथा ॥ का न यातिवसे दूत कामिनी काम
पीडिता ॥ ३५ ॥ व्यास उवाच ॥ सुग्रीवस्तु वचः श्रुत्वा शुभोक्तं सुप्रियं पदं ॥ जगाम तरसा तत्र यत्रास्ते जगदम्बिका ॥ ३६ ॥
सोऽपश्यत्सुमुखीं कान्तां सिंहस्योपरि संस्थिताम् ॥ प्रणम्य मधुरं वाक्यमुवाच जगदम्बिकाम् ॥ ३७ ॥ दूत उवाच ॥ वरोह त्रिदशारातिः
शुभः सर्वांगसुन्दरः ॥ त्रैलोक्याधिपतिः शूरः सर्वजिद्राजते नृपः ॥ ३८ ॥ तेनाहं प्रेषितः कामं त्वत्सकाशं महात्मना ॥ त्वद्रूपश्रवणा
सक्तचित्तेनातिविदूयता ॥ ३९ ॥ वचनं तस्य तन्वंगि शृणु प्रेमपुरःसरम् ॥ प्रणिपत्य यथा प्राह देत्यानामधिपस्त्वयि ॥ ४० ॥ देवा
मया जिताः सर्वे त्रैलोक्याधिपतिस्त्वहम् ॥ यज्ञभागानहं कान्ते गृह्णामीह स्थितः सदा ॥ ४१ ॥ हतसारा कृता नूनं द्यौर्मया रत्नवर्जिता ॥
यानि रत्नानि देवानां तानि चाऽऽहतवानहम् ॥ ४२ ॥

भोक्ताहं सर्वरत्नानां त्रिषु लोकेषु भामिनि ॥ वशानुगाः सुराः सर्वे मम देत्याश्च मानवाः ॥ ४३ ॥ त्वद्गुणैः कर्णमागत्य प्रविश्य हृदयां
तरम् ॥ त्वदधीनः कृतः कामं किकरोऽस्मि करोमि किम् ॥ ४४ ॥ त्वमाज्ञापय रंभोरु तत्करोमि वशानुगः ॥ दासोऽहं तव चार्वांगि रक्ष
मां कामबाणतः ॥ ४५ ॥ भज मां त्वं मरालाक्षि तवाधीनं स्मराकुलम् ॥ त्रैलोक्यस्वामिनी भूत्वा भुंक्ष्व भोगाननुत्तमान् ॥ ४६ ॥ तव
चाज्ञाकरः कान्ते भवामि मरणावधि ॥ अवध्योऽस्मि वरारोहे सदेवासुरमानुषैः ॥ ४७ ॥ सदा सौभाग्यसंयुक्ता भविष्यसि वरानने ॥
यत्र ते रमते चित्तं तत्र क्रीडस्व सुन्दरि ॥ ४८ ॥ इति तस्य वचश्चित्ते विमृश्य मदमंथरे ॥ वक्तव्यं यद्भवेत्प्रेम्णा तद् ब्रूहि मधुरं वचः
॥ ४९ ॥ शुभाय चंचलापांगि तद्ब्रवीम्यहमाशु वै ॥ व्यास उवाच ॥ तद्दूतवचनं श्रुत्वा स्मितं कृत्वा सुपेशलम् ॥ ५० ॥ ते प्राह मधुरां
वाच देवी देवार्थसाधिका ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ जानाम्यहं निशुभं च शुभं चातिबलं नृपम् ॥ ५१ ॥

दे. मा.
॥७२॥

जेतारं सर्वदेवानां हंतारं चैव विद्विषाम् ॥ राशिं सर्वगुणानां च भोक्तारं सर्वसंपदाम् ॥५२॥ दातारं चातिशूरं च सुंदरं मन्मथाकृतिम् ॥
द्वात्रिंशलक्षणेः युक्तमवध्यं सुरमानुषैः ॥ ५३ ॥ ज्ञात्वा समागताऽस्म्यत्र द्रष्टुकामा महासुरम् ॥ रत्नं कनकमायाति स्वशोभाधिकबुद्धये
॥ ५४ ॥ तत्राहं स्वपतिं द्रष्टुं दूरादेवागताऽस्मि वै ॥ दृष्ट्वा मया सुराः सर्वे मानवा भुवि मानदाः ॥ ५५ ॥ गंधर्वा राक्षसाश्चान्ये ये
चातिप्रियदर्शनाः ॥ सर्वे शुंभभयाद्भीता वेपमाना विचेतसः ॥ ५६ ॥ श्रुत्वा शुंभगुणानत्र प्राप्ताऽस्म्यद्य दिदृक्षया ॥ गच्छ दूत महाभाग
ब्रूहि शुंभं महाबलम् ॥ ५७ ॥ निर्जने श्लक्ष्णया वाचा वचनं वचनान्मम ॥ त्वां ज्ञात्वा बलिनां श्रेष्ठं सुन्दराणां च सुंदरम् ॥ ५८ ॥
दातारं गुणिनं शूरं सर्वविद्याविशारदम् ॥ जेतारं सर्वदेवानां दक्षं चोग्रं कुलोत्तमम् ॥ ५९ ॥ भोक्तारं सर्वरत्नानां स्वाधीनं स्वबलोज्ज्वलम् ॥
पतिकामाऽस्म्यहं सत्यं तव योग्या नराधिप ॥ ६० ॥ स्वेच्छया नगरे तेऽत्र समायातामहामते ॥ ममास्ति कारणं किञ्चिद्दरादे राक्षसोत्तम ॥ ६१ ॥
बालभावाद्व्रतं किञ्चित्कृतं राजन्मया पुरा ॥ क्रीडन्त्या च वयस्याभि सहेकान्ते यदृच्छया ॥ ६२ ॥ स्वदेहबलदर्पेण सुखीनां पुरतो रहः ॥
मत्समानबलः शूरो रणे मां जेष्यति स्फुटम् ॥ ६३ ॥ तं वरिष्याम्यहं कामं ज्ञात्वा तस्य बलाबलम् ॥ जहसुर्वचनं श्रुत्वा सख्यो
विस्मितमानसाः ॥ ६४ ॥ किमेतया कृतं क्रूरं व्रतमाद्भुतमाशु वै ॥ तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र ज्ञात्वामे हीदृशं बलम् ॥ ६५ ॥ जित्वा मां
स्वबलेनात्र वाञ्छितं कुरु चात्मनः ॥ त्वं वा तवाऽनुजो भ्राता समेत्य समरांगणे ॥ ६६ ॥ जित्वा मां समरेपात्र विवाहं कुरु सुंदर ॥ ६७ ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कन्धे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ व्यास उवाच ॥ देव्यास्तद्वचनं श्रुत्वा सः दूतः प्राह विस्मितः ॥
किं ब्रूते रुचिरापांगिस्त्रीस्वभावाद्धि साहसात् ॥ १ ॥ इंद्राद्या निर्जिता येन देवा दैत्यास्तथाऽपरे ॥ तं कथं समरे देवि जेतुमिच्छसि
भामिनी ॥ २ ॥ त्रैलोक्ये तादृशो नास्ति यः शुंभं समरे जयेत् ॥ का त्वं कमलपत्राक्षि तस्याग्रे युधि सांप्रतम् ॥ ३ ॥ अविचार्य न
वक्तव्यं वचनं कापि सुंदरि ॥ बलं स्वपरयोर्ज्ञात्वा वक्तव्यं समयोचितम् ॥ ४ ॥

पं.
अ० २४

मम ॥ भज शुभं निशुभं वा वित्तमद्वयमिह ॥ ७७ ॥ शुभात् सर्वतो सर्व प्राप्तिमिह कर्त्तव्यं शुभा ॥ सर्वतो शुभमिह नानाश्रितमो यतः
॥ ७८ ॥ नागमिष्यसि चेद्दाले स कुक्षः पृथिवीपतिः ॥ अन्यानाङ्गाकरान्प्रेष्य बलाप्रेष्यति सांप्रतम् ॥ ७९ ॥ केशोष्वाकृष्य ते नूनं दानवा
बलदर्पिताः ॥ त्वां नयिष्यति वामोरुतरसा शुभसन्निधौ ॥ ८० ॥ स्वलज्जां रक्ष तन्वेगि साहसं सर्वथा त्यज ॥ मानिता गच्छ तत्पार्श्वं
मानपात्रं यतोऽसि वै ॥ ८१ ॥ क युद्धं निशितेर्वाणेः क सुखं रतिसंगजम् ॥ सारासारं परिच्छिद्य कुरु मे वचनं पटु ॥ ८२ ॥ भज शुभं
निशुभं वा लब्धासि परमं शुभम् ॥ देष्युवाच ॥ सत्यं दूत महाभाग प्रवक्तुं निपुणो ह्यसि ॥ ८३ ॥ निशुभशुभौ जानामि बलवंताविति
ध्रुवम् ॥ प्रतिज्ञा मे कृता वात्यादन्यथा सा कथं भवेत् ॥ ८४ ॥

तस्माद् ब्रूहि निशुभं च शुभं वा बलवत्तरम् ॥ विना युद्धं न मे भर्ता भविता कोऽपि सौष्ठवात् ॥ ८५ ॥ जित्वा मां तरसा कामं
करं गृह्णातु सांप्रतम् ॥ युद्धेच्छया समायातां विद्धि मामबलां नृप ॥ ८६ ॥ युद्धं देहि समर्थोऽसि वीरधर्मं समाचर ॥ विभेषि मम
शूलाच्चेत्पातालं गच्छ मा चिरम् ॥ ८७ ॥ त्रिदिवं च धरां त्यक्त्वा जीवितेच्छा यदस्ति ते ॥ इति दूत वदाशु त्वं गत्वा स्वपतिमादरात्
॥ ८८ ॥ स विचार्य यथा युक्तं करिष्यति महाबलः ॥ संसारे दूतधर्मोऽयं यत्सत्यं भाषणं किल ॥ ८९ ॥ शल्पत्रौ यौ च धर्मज्ञ तथा त्वं
कुरु मा चिरम् ॥ व्यास उवाच ॥ अथ तद्वचनं श्रुत्वा नीतिमद्बलसंयुतम् ॥ ९० ॥ हेतुयुक्तं प्रगल्भं च विस्मितः प्रययौ तदा ॥ गत्वा
दैत्यपतिं दूतो विचार्य च पुनःपुनः ॥ ९१ ॥ प्रणम्य पादयोः प्रह्वः प्रत्युवाच नृपं च तम् ॥ राजनीतिकरं वाक्यं मृदुपूर्वं प्रियं वचः
॥ ९२ ॥ दूत उवाच ॥ सत्यं प्रियं च वक्तव्यं तेन चिंतापरो ह्यहम् ॥ सत्यं प्रियं च राजेन्द्र वचनं दुर्लभं किल ॥ ९३ ॥ अप्रियं वदतां
कामं राजा कुप्यति सर्वथा ॥ साक्षात् कुतः समायाता कस्य वा किबलाऽबला ॥ ९४ ॥

दे. मा.
॥७४॥

न ज्ञानगोचरं किञ्चित्किञ्चिद्वीमि विवेष्टितम् ॥ युद्धकामा मया दृष्टा गर्विता कटुभाषिणी ॥ २४ ॥ तथा यत्कथितं सम्यक्तच्छृणुष्व
महामते ॥ मया बाल्यात्प्रतिज्ञेयं कृता पूर्वं विनोदतः ॥ २५ ॥ सखीनां पुरतः कामं विवाहं प्रति सर्वथा ॥ यो मां युद्धे जयेदद्वा दर्पं च
विधुनोति वै ॥ २६ ॥ तं वरिष्याम्यहं कामं पतिं समबलं किल ॥ न मे प्रतिज्ञा मिथ्या सा कर्तव्या नृपसत्तम ॥ २७ ॥ तस्माद्युद्धयस्व
धर्मज्ञ जित्वा मां स्ववशं कुरु ॥ तयेति व्याहृतं वाक्यं श्रुत्वाऽहं समुपागतः ॥ २८ ॥ यथेच्छसि महाराज तथा कुरु तव प्रियम् ॥
सा युद्धार्थं कृतमतिः सायुधा सिंहगामिनी ॥ २९ ॥ निश्चला वर्तते भूप यद्योग्यं तद्विधीयताम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य
सुग्रीवस्य नराधिपः ॥ ३० ॥ पप्रच्छ भ्रातरं शूरं समीपस्थं महाबलम् ॥ शुभ उवाच ॥ भ्रातः किमत्र कर्तव्यं ब्रूहि सत्यं महामते ॥ ३१ ॥
नार्येका योद्धुकामाऽस्ति समाह्वयति सांप्रतम् ॥ अहं गच्छामि संग्रामे त्वं वा गच्छ बलान्वितः ॥ ३२ ॥

यद्रोचते निशुंभाय तत्कर्तव्यं मया किल ॥ निशुंभ उवाच ॥ न मया न त्वया वीर गंतव्यं रणमूर्धनि ॥ ३३ ॥ प्रेषयस्व महाराज
त्वरितं धूम्रलोचनम् ॥ सगत्वा तारणे जित्वागृहीत्वा चारूलोचनाम् ॥ ३४ ॥ आगमिष्यति शुंभात्र विवाहः संविधीयताम् ॥ व्यास
उवाच ॥ तन्निशम्य वचस्तस्य शुंभो भ्रातुः कनीयसः ॥ ३५ ॥ कोपात्संप्रेषयामास पार्श्वस्थधूम्रलोचनम् ॥ शुंभ उवाच ॥ धूम्रलोचन
गच्छाऽऽशु सैन्येन महताऽऽवृतः ॥ ३६ ॥ गृहीत्वाऽऽनयतां मुग्धां स्ववीर्यमदमोहिताम् ॥ देवो वा दानवो वाऽपि मनुष्यो वा महाबलः
॥ ३७ ॥ तत्पार्ष्णिप्राहतां प्राप्तो हंतव्यस्तरसा त्वया ॥ तत्पार्श्ववर्तिनीं कालीं हत्वा संगृह्य तां पुनः ॥ ३८ ॥ शीघ्रमत्र समागच्छ कृत्वा
कार्यमनुत्तमम् ॥ रक्षणीया त्वया साध्वी मुचंती मृदुमार्गणान् ॥ ३९ ॥ यत्नेन महता वीर मृदुदेहा कुशोदरी ॥ तत्सहायाश्च हंतव्या ये
रणे शस्त्रपाणयः ॥ ४० ॥ सर्वथा सा न हंतव्या रक्षणीया प्रयत्नतः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्यादिष्टस्तदा राज्ञा तरसाधूम्र लोचनः ॥ ४१ ॥
प्रणम्य शुंभं सैन्येन वृतः शीघ्रं ययौ रणे ॥ असाधूनां सहस्राणां षष्ट्या तेषां वृतस्तथा ॥ ४२ ॥

शृणु देवि महाभागे शुभस्त्वद्विरहाऽऽतुरः ॥ ४४ ॥ दूतं प्रेषितवान्पाशं तव नीतिविज्ञारवः ॥ रसभंगभयोद्विग्नः सामपूर्वं त्वयि स्वयम् ॥ ४५ ॥ तेनागत्य वचः प्रोक्तं विपरीतं वरानने ॥ वचसा तेन मे भर्ता चिताविष्टमना नृपः ॥ ४६ ॥ बभूव रसमार्गज्ञे शुभः कामविमो हितः ॥ दूतेन तेन न ज्ञातं हेतुगर्भं वचस्तव ॥ ४७ ॥ यो मां जयति संग्रामे यदुक्तं कठिनं वचः ॥ न ज्ञातस्तेन संग्रामो द्विविधः खलुमा निनि ॥ ४८ ॥ रतिजोऽथोत्साहजश्च पात्रभेदे विवक्षितः ॥ रतिजस्त्वयि वामोरु शत्रोरुत्साहजः स्मृतः ॥ ४९ ॥ सुखदः प्रथमः कान्ते दुःखदश्चारिजः स्मृतः ॥ जानाम्यहं वरारोहे भवत्या मानसं किल ॥ ५० ॥ रतिसंग्रामभावस्ते हृदये परिवर्तते ॥ इति तज्ज्ञं विदित्वा मां त्वत्सकाशं नराधिपः ॥ ५१ ॥ प्रेषयामास शुम्भोऽद्य बलेन महताऽऽवृतम् ॥ चतुराऽसि महाभागे शृणु मे वचने मृदु ॥ ५२ ॥

भज शुम्भं त्रिलोकेशं देवदर्पनिर्वहणम् ॥ पट्टराज्ञी प्रिया भूत्वाभुङ्क्व भोगाननुत्तमान् ॥ ५३ ॥ जेष्यति त्वां महाबाहुः शुम्भः कामबलार्थं वित् ॥ विचित्रान्कुरु हावांस्त्वं सोऽपि भावान्करिष्यति ॥ ५४ ॥ भविष्यति कालिकेयं तत्र वै नमसाक्षिणी ॥ एवं संगरयोगेन पुतिर्मे परमार्थवित् ॥ ५५ ॥ जित्वा त्वां सुख शय्यायां परिश्रान्ता करिष्यति ॥ रक्तदेहां नखाघातेर्देतैश्च खंडिताधराम् ॥ ५६ ॥ स्वेदक्लिन्नां प्रभग्नां त्वां संविधास्यति भूपतिः ॥ भविता मानसः कामो रतिसंग्रामजस्तव ॥ ५७ ॥ दर्शनाद्दश एवास्ते शुम्भः सर्वात्मना प्रिये ॥ वचनं कुरु मे पथ्यं हितकृच्चापि पेशलम् ॥ ५८ ॥ भज शुम्भं गणाध्यक्षं माननीयाऽतिमानिनी ॥ मंदभाग्याश्च ते नूनं ह्यस्त्रयुद्धप्रियाश्च ये ॥ ५९ ॥ न तदर्हाऽसि कान्ते त्वं सदा सुरतवल्लभे ॥ अशोकं कुरु राजानं पादघातविकासितम् ॥ ६० ॥ बकुलं सीधुसकेन तथा कुरवकं कुरु ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे देवीमहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा विररामासौ वचनं धूम्रलोचनः ॥ प्रत्युवाच तदा काली प्रहस्य ललितं वचः ॥ १ ॥ विदूषकोऽसि जात्म त्वं
शैलूष इव भाषसे ॥ वृथा मनोरथांश्चित्ते करोसि मधुरं वदन् ॥ २ ॥ बलवान्बलसंयुक्तः प्रेषितोऽसि दुरात्मना ॥ कुरु युद्धं वृथा वादं मुंच
मूढमतेऽधुना ॥ ३ ॥ इत्वा शुभं निशुभं च त्वदन्यान्वा बलाधिकान् ॥ देवी क्रुद्धा शराघातैर्ब्रजिष्यति निजालयम् ॥ ४ ॥ कासौ
मंदमतिः शुभः क्व वा विश्वविमोहिनी ॥ अयुक्तः खलु संसारे विवाहविधिरेतयोः ॥ ५ ॥ सिंही किं त्वतिकामार्ता जंबुकं कुरुते पतिम् ॥
करिणी गर्दभं वाऽपि गवयं सुरभिः किमु ॥ ६ ॥ गच्छ शुभं निशुभं च वद सत्यं वचो मम ॥ कुरु युद्धं न चेद्याहि पातालं तरसाऽधुना
॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ कालिकाया वचः श्रुत्वा स दैत्यो धूम्रलोचनः ॥ तामुवाच महाभाग क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ८ ॥ दुदर्शं त्वां
निहत्याजौ सिंहं च मदगर्वितम् ॥ गृहीत्वैनानां गमिष्यामि राजानं प्रत्यहं किल ॥ ९ ॥ रसभंगभयात्कालि बिभेमि त्विह सांप्रतम् ॥
नो चेत्त्वां निशितैर्बाणैर्हन्म्यद्य कलहप्रिये ॥ १० ॥

कालिकोवाच ॥ किं विकत्थसि मंदात्मन्नायं धर्मो धनुष्मताम् ॥ स्वशक्त्या मुंच विशिखान्गंतासि यमसंसदि ॥ ११ ॥ व्यास उवाच ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्यः संगृह्य कार्मुकं दृढम् ॥ कालिकां तां शरासारैर्ववर्षातिशिलाशितैः ॥ १२ ॥ देवास्तु प्रेक्षकास्तत्र विमानवरसंस्थिताः ॥
तां स्तुवंतो जयेत्युचुर्देवीं शक्रपुरोगमाः ॥ १३ ॥ तयोः परस्परं युद्धं प्रवृत्तं चादितारुणम् ॥ बाणखड्ग गदाशक्तिमुसलादिभिरुत्कटम्
॥ १४ ॥ कालिका बाणपातैस्तु इत्वा पूर्वं खरानपि ॥ बभञ्ज तद्वधं व्यूढं जहास च मुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ स चान्यं रथमारूढः कोपेन
प्रज्वलन्निव ॥ बाणवृष्टिं चकारोग्रां कालिकोपरि भारत ॥ १६ ॥ साऽपि चिच्छेद तरसा तस्य बाणानसंगतान् ॥ मुमोचान्यानुग्रवेणा
न्दानवोपरि कालिका ॥ १७ ॥ तैर्बाणैर्निहतास्तस्य पाष्णिग्राहाः सहस्रशः ॥ बभञ्ज च रथं वेगात्सूतंहत्वा खरानपि ॥ १८ ॥ चिच्छेद
तद्धनुः सद्यो बाणैरुग्रसन्निभैः ॥ मुदं चक्रे सुराणां सा शंखनादं तथाऽकरोत् ॥ १९ ॥ विरधः परिधं गृह्य सर्वलोहमयं दृढम् ॥ आज
गाम रथोपस्थं कुपितो धूम्रलोचनः ॥ २० ॥

पाया निर्मस्यन्काली करालः कालसमिधः ॥ अद्यैव त्वा दग्निष्यामि कुक्ष्ये पिनेलोचने ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा सहसाऽऽगत्य परिवर्त्तिते
यदा ॥ हुंकारेणैव ते भस्म चकार तरसाऽविका ॥ २२ ॥ दृष्ट्वा भस्मीकृतं दैत्यं सेनिका भयविह्वलाः ॥ चक्रुः पलायनं सद्यो हा तातेत्य
ह्वन्पथि ॥ २३ ॥ देवास्तं निहतं दृष्ट्वा दानवं धूम्रलोचनम् ॥ मुमुक्षुः पुष्पवृष्टिं ते मुदिता गगने स्थिताः ॥ २४ ॥ रणभूमिस्तदा राज
न्दारुणा समपद्यत ॥ निहतेर्दानवेरश्वैः खरैश्च वारणेस्तथा ॥ २५ ॥ गृध्राः काका वटाः श्येना वरफा जंबुकास्तथा ॥ ननृतुश्चुकुशुः
प्रेतान्पतिताव्रणभूमिषु ॥ २६ ॥ अंबिकातद्रणस्थाने त्यक्त्वा कूरं स्थलांतरे ॥ गत्वा चकार चाप्युग्रं शंखनादं भयप्रदम् ॥ २७ ॥
तं श्रुत्वा दरशब्दं तु शुभः सद्यनि संस्थितः ॥ दृष्ट्वाऽथ दानवान्भग्नानागतान्रुधिरोक्षितान् ॥ २८ ॥ छिन्नपादकराक्षांश्च मंचकारोपिता
नपि ॥ भग्नपृष्ठकटिग्रीवान्क्रंदमानाननेकशः ॥ २९ ॥

वीक्ष्य शुभो निशुंभश्च क्व गतो धूम्रलोचनः ॥ कथं भग्नाः समायाता नानीता किं वरानना ॥ ३० ॥ सैन्यं कुत्र गतं मंदाः कथयंतु यथो
चितम् ॥ कस्यायं शंखनादोऽद्य भूयते भयवर्धनः ॥ ३१ ॥ गणा ऊचुः ॥ बलं च पतितं सर्वं निहतो धूम्रलोचनः ॥ कृतं कालिकया
कर्म रणभूमावमानुषम् ॥ ३२ ॥ शंखनादोऽविकायास्तु गगनं व्याप्य राजते ॥ हर्षदः सुरसंचानां दानवानां च शोककृत ॥ ३३ ॥ यदा
निपातिताः सर्वे तेन केसरिणा विभो ॥ रथा भग्ना हयाश्चैव बाणपातैर्विनाशिताः ॥ ३४ ॥ गगनस्था सुराश्चक्रुः पुष्पवृष्टिं मुदाऽन्विताः ॥
दृष्ट्वा भग्नं बलं सर्वं पातितं धूम्रलोचनम् ॥ ३५ ॥ निश्चयस्तु कृतोऽस्माभिर्जयो नैव भवेदिति ॥ विचारं कुरु राजेंद्र मंत्रिभिर्मंत्रवित्तमैः
॥ ३६ ॥ विस्मयोऽयं महाराज यदेका जगदंबिका ॥ भवद्भिः सह युद्धाय संस्थिता सैन्यवर्जिता ॥ ३७ ॥ निर्भयेकाकिनी बाला सिंहा
रूढ मदोत्कटा ॥ चित्रमेतन्महाराज भासतेऽद्भुतमंजसा ॥ ३८ ॥

दे. मा.
॥७८॥

संधिर्वा विग्रहो वाऽद्य स्थानं निर्याणमेव च ॥ मंत्रयित्वा महाराज कुरु कार्यं यथारुचि ॥ ३९ ॥ तत्सन्निधौ बलं नाऽस्ति तथाऽपि
शत्रुतापन ॥ पार्ष्णिग्राहाः सुराः सर्वे भविष्यन्ति किलापदि ॥ ४० ॥ समये तत्समीपस्थौ ज्ञातौ च हरिशंकरौ ॥ लोकपालाः समीपेऽद्य
वर्तन्ते गगने स्थिताः ॥ ४१ ॥ रक्षोगणाश्च गंधर्वाः किन्नरा मानुषास्तथा ॥ तत्सहायाश्च मंतव्याः समये सुरतापन ॥ ४२ ॥ अस्माकं
मतिमानेन ज्ञायते सर्वथेदृशम् ॥ अंबिकायाः सहायाऽऽशा तत्कार्याशा न काचन ॥ ४३ ॥ एका नाशयितुं शक्ता जगत्सर्वं चराचरम् ॥
का कथा दानवानां तु सर्वेषामिति निश्चयः ॥ ४४ ॥ इति ज्ञात्वा महाभाग यथारुचि तथा कुरु ॥ हितं सत्यं मितं वाक्यं वक्तव्यमनुया
यिभिः ॥ ४५ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां शुभं परबलादनः ॥ कनीयांसं समानीय पप्रच्छ रहसि स्थितः ॥ ४६ ॥ भ्रातः
कालिकयाऽद्यैव निहतो धूम्रलोचनः ॥ बलं च शातितं सर्वं गणा भग्नाः समागताः ॥ ४७ ॥ अंबिका शंखनादं वै करोति मदगर्विताः ॥
ज्ञानिनां चैव दुर्ज्ञेया गतिः कालस्य सर्वथा ॥ ४८ ॥

तृणं वज्रायते नूनं वज्रं चैव तृणायते ॥ बलवान्बलहीनः स्याद्देवस्य गतिरीदृशी ॥ ४९ ॥ पृच्छामि त्वां महाभाग किं कर्तव्यमितः परम् ॥
अभोग्या चांबिका नूनं कारणादत्र वा गता ॥ ५० ॥ युक्तं पलायनं वीर युद्धं वा वद सत्वरम् ॥ लघु ज्येष्ठं विजानामि त्वामहं कार्यं
संकटे ॥ ५१ ॥ निशुभ उवाच ॥ न वा पलायनं युक्तं न दुर्गग्रहणं तथा ॥ युद्धमेव परं श्रेयः सर्वथै वानयाऽनघ ॥ ५२ ॥ ससेन्योऽहं
गमिष्यामि रणे तु प्रवराश्रितः ॥ इत्वा तामागमिष्यामि तरसा त्वबलामिमाम् ॥ ५३ ॥ अथवा बलवद्देवादन्यथा चेद्भविष्यति ॥ मृते
मयि त्वया कार्यं विमृश्य च पुनः पुनः ॥ ५४ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा शुभं प्रोवाच चानुजम् ॥ तिष्ठत्वं चंडमुण्डौ द्वौ गच्छतां
बलसंयुतौ ॥ ५५ ॥ शशकग्रहणायात्र न युक्तं गजमोचनम् ॥ चंडमुंडौ महावीरौ तां हंतुं सर्वथा क्षमौ ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्वा भ्रातरं शुभं
संभाष्य च महाबलौ ॥ उवाच वचनं राजा चंडमुंडौ पुरः स्थितौ ॥ ५७ ॥ गच्छतं चंडमुंडौ द्वौ स्वसेन्यपरिवारितौ ॥ हंतुं तामबलां
शीघ्रं निर्लज्जां मदगर्विताम् ॥ ५८ ॥ गृहीत्वाऽथ निहत्याजौ कालिकां पिंगलोचनाम् ॥ आगम्यतां महाभागौ कृत्वा कार्यं महत्तरम् ॥ ५९ ॥

स्कन्धे पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याज्ञातो तदा वीरी चंडकुंडो महाबली ॥ जग्मतुस्तरसेवाजी सेन्येन महताऽन्वितो
॥ १ ॥ दृष्ट्वा तत्र स्थितां देवीं देवानां हितकारिणीम् ॥ ऊचतुस्तौ महावीर्यौ तदा सामान्वितं वचः ॥ २ ॥ बाले त्वं किं न जानासि शुभं
सुर बलार्दनम् ॥ निशुभं च महावीर्यं तुराषाविद्वजयोद्धतम् ॥ ३ ॥ त्वमेकासि वरारोहे कालिका सिंहसंयुता ॥ जेतुमिच्छसि दुबुद्धे शुभं
सर्वबलान्वितम् ॥ ४ ॥ मतिदः कोऽपि ते नास्ति नारी वाऽपि नरोऽपि वा ॥ देवास्त्वां प्रेरयंत्येव विनाशाय तवेव ते ॥ ५ ॥ विमृश्य
कुरु तन्वंगि कार्यं स्वपरयोर्बलम् ॥ अष्टादश भुजत्वात्त्वं गर्वं च कुरुषे मृषा ॥ ६ ॥ किं भुजेर्वहुभिर्व्यर्थैरायुधैः किं श्रमप्रदेः ॥ शुभं
स्याग्रे सुराणां वै जेतुः समरशालिनः ॥ ७ ॥ ऐरावतकरच्छेत्तुर्दत्तिदारणकारिणः ॥ जयिनः सुरसंघानां कार्यं कुरु मनोगतम् ॥ ८ ॥

वृथा गर्वायसे कान्ते कुरु मे वचनं प्रियम् ॥ हितं तव विशालाक्षि सुखदं दुःखनाशनम् ॥ ९ ॥ दुःखदानि च कार्याणि त्याज्यानि दूरतो
बुधः ॥ सुखदानि च सेव्यानि शास्त्रतत्त्वविशारदैः ॥ १० ॥ चतुराऽसि पिकालापे पश्य शुभबलं महत् ॥ प्रत्यक्षं सुरसंघानां मदनेन
महोदयम् ॥ ११ ॥ प्रत्यक्षं च परित्यज्य वृथेवानुमितिः किल ॥ संदेहसहिते कार्ये न विपश्चित्प्रवर्तते ॥ १२ ॥ शत्रुः सुराणां परमः शुभः
समर दुर्जयः ॥ तस्मात्त्वां प्रेरयत्यत्र देवा दैत्येक्षपीडिताः ॥ १३ ॥ तस्मात्तद्वचनैः स्निग्धैर्वचिताऽसि शुचिस्मिते ॥ दुस्त्राय तव देवानां
शिक्षा स्वार्थस्य साधिका ॥ १४ ॥ कार्यमित्रं परिक्षिप्य धर्ममित्रं समाश्रयेत् ॥ देवाः स्वार्थपराः कामं त्वामहं सत्यमब्रुवम् ॥ १५ ॥ भज
शुभं सुरेशानं जेतारं भुवनेश्वरम् ॥ चतुरं सुंदरं शूरं कामशास्त्रविशारदम् ॥ १६ ॥ ऐश्वर्यं सर्वलोकानां प्राप्स्यसे शुभशासनात् ॥ निश्चयं
परमं कृत्वा भर्तारं भज शोभनम् ॥ १७ ॥

व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा चांधस्य जगदंबिका ॥ मेघगंभीरनिनदं जगर्ज पुनरब्रवीत् ॥ १८ ॥ गच्छ जाल्म मृषा किं त्वं
भाषसे वचकं वचः ॥ त्यक्त्वा हरिहरादींश्च शुभं कस्माद्भजे पतिम् ॥ १९ ॥ न मे कश्चित्पतिः कार्यो न कार्यं पतिनासह ॥ स्वामिनी
सर्वभूतानामहमेव निशामय ॥ २० ॥ शुभा मे बहवो दृष्टा निशुभाश्च सहस्रशः ॥ घातिताश्च मया पूर्वं शतशो दैत्यदानवाः ॥ २१ ॥
ममाग्रे देववृंदानि विनष्टानि युगेयुगे ॥ नाशं यास्यंति दैत्यानां यूथानि पुनरद्य वै ॥ २२ ॥ काल एवागतोऽस्त्यत्र दैत्य संहारकारकः
॥ वृथा त्वं कुरुषे यत्नं रक्षणायात्मसंसतेः ॥ २३ ॥ कुरु युद्धं वीरधर्मरक्षायै त्वं महामते ॥ मरणं भावि दुस्त्याज्यं यक्षो रक्ष्यं महा
त्मभिः ॥ २४ ॥ किं ते कार्यं निशुभेन शुभेन च दुरात्मना ॥ वीरधर्मं परं प्राप्य गच्छ स्वर्गं सुरालयम् ॥ २५ ॥ शुभो निशुभश्चैवान्ये
ये चात्र तव बांधवाः ॥ सर्वे तवानुगाः पश्चादागमिष्यंति सांप्रतम् ॥ २६ ॥ क्रमशः सर्वदैत्यानां करिष्याम्यद्य संक्षयम् ॥ विषादं त्यज
मंदात्मन्कुरु युद्धं विशांपते ॥ २७ ॥

त्वामहं निहनिष्यामि भ्रातर तव सांप्रतम् ॥ ततः शुभं निशुभं च रक्तबीजं मदोत्कटम् ॥ २८ ॥ अन्यांश्च दानवान्सर्वान्हत्वाऽहं समरां
गणे ॥ गमिष्यामि यथास्थानं तिष्ठ वा गच्छ वा द्रुतम् ॥ २९ ॥ गृहाणास्त्रं वृथा पुष्टं कुरु युद्धं मयाऽधुना ॥ किं जल्पसि मृषा वाक्यं
सर्वथा कातरप्रियम् ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ तयेत्थं प्रेरितौ दैत्यौ चण्डमुण्डौ कुधाऽन्वितौ ॥ ज्याशब्दं तरसा घोरं चक्रतुर्बलदपितौ
॥ ३१ ॥ साऽपि शंखस्वनं चक्रे पूरयन्ती दिशोदश ॥ सिद्धोऽपि कुपितस्तावन्नादं समकरोद्वली ॥ ३२ ॥ तेन नादेन शक्राद्या जहर्षुरम
रास्तदा ॥ मुनयो यक्षगन्धर्वाः सिद्धाः साध्याश्च किन्नराः ॥ ३३ ॥ युद्धं परस्परं तत्र जातंकात रभीतिदम् ॥ चंडिका चण्डयोस्तीव्रं
बाणखड्गदादिभिः ॥ ३४ ॥ चंडमुक्ताच्छरान्देवी चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ मुमोच पुनरुग्रा सा चंडिका पन्नगानिव ॥ ३५ ॥ गगनं
छादितं तत्र संग्रामे विशिखैस्तदा ॥ शलभैरिव मेघान्ते कर्षकाणां भयप्रदैः ॥ ३६ ॥ मुण्डोऽपि सैनिकैः सार्धं पपात तरसा रणे ॥
मुमोच बाणवृष्टिं वै क्रुद्धः परमदारुणः ॥ ३७ ॥

निष्क्रीता च तदा काली ललाटेकलकाद्भुतम् ॥ ४९ ॥ व्याघ्रचर्मोपरा कुरा गजचर्मोत्तरीयका ॥ मुंडमालाधरा बीरा मुष्कवापी
समोदरा ॥ ४० ॥ खड्गपाशधराऽतीव भीषणा भयदायिनी ॥ खड्गागधारिणी रौद्रा कालरात्रिरिवापरा ॥ ४१ ॥ विस्तीर्णवदना जिह्वा
चालयंती मुहुर्मुहुः ॥ विस्तारजघना वेगाज्जघानासुरसैनिकान् ॥ ४२ ॥ करे कृत्वा महावीरास्तरसा रुषान्विता ॥ मुखे चिक्षेप देतेयान्पि
पेष दशनैः शनैः ॥ ४३ ॥ गजान्घटान्वितान्हस्ते गृहीत्वा निदधौ मुखे ॥ सारोहान्भक्षयित्वाऽऽजौ साऽट्टहासं चकार ह ॥ ४४ ॥ तथैव
तुरगानुष्टांस्तथा सारथिभिः सह ॥ निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश्चर्वयत्यतिभैरवम् ॥ ४५ ॥ हन्यमानं बलं प्रेक्ष्य चंडमुंडौ महासुरौ ॥ छादया
मासतुर्देवीं बाणाऽऽसारैरनंतरेः ॥ ४६ ॥ चंडश्चंडकरच्छायं चक्रं चक्रधरायुधम् ॥ चिक्षेप तरसा देवीं ननाद च मुहुर्मुहुः ॥ ४७ ॥

नदंतं वीक्ष्य तं काली रथांगं च रविप्रभम् ॥ बाणेनैकेन चिच्छेद सुप्रभं तत्सुदर्शनम् ॥ ४८ ॥ तं जघान शरैस्तीक्ष्णैश्चंडं चंडी शिला
शितैः ॥ मूर्च्छितोऽसौ पपातोऽर्घ्या देवीबाणादितो भृशम् ॥ ४९ ॥ पतितं भ्रातरं वीक्ष्य मुंडो दुःखार्दितस्तदा ॥ चकार शरवृष्टिं च
कालिकोपरि कोपतः ॥ ५० ॥ चंडिका मुंडनिर्मुक्तां शरवृष्टिं सुदारुणाम् ॥ ईषिकास्त्रैर्बलान्मुक्तैश्चकार तिलशः क्षणात् ॥ ५१ ॥
अर्धचंद्रेण बाणेन ताडयामास तं पुनः ॥ पतितोऽसौ महावीर्यो मेदिन्यां मदवर्जितः ॥ ५२ ॥ हाहाकारो महानासीद्दानवानां बले तदा ॥
जहर्षुरमराः सर्वे गगनस्था गतव्यथाः ॥ ५३ ॥ विहाय मूर्च्छां चंडस्तु संगृह्य महतीं गदाम् ॥ तरसा ताडयामास कालिकां दक्षिणे
भुजे ॥ ५४ ॥ वंचयित्वा गदाघातं तं बबंध महासुरम् ॥ तरसा बाणपाशेन मंत्रमुक्तेन कालिका ॥ ५५ ॥ उत्थितस्तु तदा मुंडो बद्धं
दृष्ट्वाऽनुजं बलात् ॥ आजगाम सुसन्नद्धः शक्तिं कृत्वा करे दृढाम् ॥ ५६ ॥ आगच्छंतं तदा काली दानवं वीक्ष्य सत्वरम् ॥ बबंध तरसा
तं तु द्वितीयं भ्रातरं भृशम् ॥ ५७ ॥ गृहीत्वा तौ महावीर्यौ चंडमुंडौ शशाविव ॥ कुर्वती विपुलं हासमाजगामांबिकां प्रति ॥ ५८ ॥

दे. मा.
॥८२॥

आगत्य तामथोवाच गृहामेमौ पशू प्रिये ॥ रणयज्ञार्थमानीतौ दानवौ रणदुर्जयौ ॥ ५९ ॥ तावानीतौ तदा वीक्ष्य चंडिकां तौ वृकाविव ॥
अंबिका कालिकां प्राह माधुरीसंयुतं वचः ॥ ६० ॥ वधं मा कुरु मा मुंच चतुराऽसि रणप्रिये ॥ देवानां कार्यसंसिद्धिः कर्तव्या तरसा त्वया
॥ ६१ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा कालिका प्राह तां पुनः ॥ युद्धयज्ञेऽतिविख्याते खड्गयूपे प्रतिष्ठिते ॥ ६२ ॥ आलंभं च
करिष्यामि यथा हिंसा न जायते ॥ इत्युक्त्वा सा तदा देवी खड्गेन शिरसी तयोः ॥ ६३ ॥ चकर्त तरसा काली पपौ च रुधिरं मुदा ॥
एवं दैत्यो हतौ दृष्ट्वा मुदितोवाच चांबिका ॥ ६४ ॥ कृतं कार्यं सुराणां ते ददाम्यद्य वरं शुभम् ॥ चण्डमुण्डौ हतौ यस्मात्तस्मात्ते नाम
कालिके ॥ ६५ ॥ चामुण्डेति सुविख्यातं भविष्यति धरातले ॥ इति श्रीदे० म० पञ्चमस्कंधे चण्डमुण्डवधे षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥
व्यास उवाच ॥ हतौ तौ दानवौ दृष्ट्वा हतरोषाश्च सैनिकाः ॥ पलायनं ततः कृत्वा जग्मुः सर्वे नृपं प्रति ॥ १ ॥

भिन्नांगा विशिखैः केचित्केचिच्छिन्नकरास्तथा ॥ रुधिरस्त्रावदेहाश्च रुदंतोऽभिययुः परे ॥ २ ॥ गत्वा दैत्यपतिं सर्वे चक्रुर्बुवारवं मुहुः ॥
रक्षु रक्ष महाराज भक्षयत्यद्य कालिका ॥ ३ ॥ तथा हतौ महावीरौ चण्डमुण्डौ सुरार्दनौ ॥ भक्षिताः सैनिकाः सर्वे वयं भग्ना भयातुराः
॥ ४ ॥ भीतिदं च रणस्थानं कृतं कालिकया प्रभो ॥ पातितैर्गजवीराश्वैर्दासिरकपदातिभिः ॥ ५ ॥ शौणितौघ वहा कुल्या कृता मांसाति
कर्दमा ॥ केशशैवालिनी भग्गरथचक्रविराजिता ॥ ६ ॥ भिन्नबाह्वादिमत्स्यादद्या शीर्षतुर्बीफलान्विता ॥ भयदा कातराणां वै शूराणां मोद
वधिनी ॥ ७ ॥ कुलं रक्ष महाराज पातालं गच्छ सत्वरम् ॥ क्रुद्धा देवी क्षयं सद्यः करिष्यति न संशयः ॥ ८ ॥ सिंहोऽपि भक्षयत्याजौ
दानवान्दनुजेश्वर ॥ तथैव कालिका देवी हंति बाणैरनेकधा ॥ ९ ॥ तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र मरणाय मृषा मतिम् ॥ करोषि सहितो भ्रात्रा
शुभेन कुपिताशयः ॥ १० ॥ किं करिष्यति नार्येषा करा कुलविनाशिनी ॥ यस्याहेतोर्महाराज हंतुमिच्छसि बांधवान् ॥ ११ ॥

अ० २७

निर्गुणा सगुणा सिद्धा सर्वसिद्धिप्रदाऽव्ययाः ॥ १६ ॥ अज्ञास्व लोकपालानां सन्त्युक्तो हि समस्तम् ॥ एका प्रार्थयते बाला बुद्धयेति
 ब्रह्मसंभ्रमः ॥ १७ ॥ पुरात्वया तपस्तप्तं पुष्करे देवतायने ॥ वरदानाय संप्राप्तो ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ १८ ॥ धात्रीकृत्स्वं महाराज वरं
 वरेय सुमत ॥ तदा त्वया ऽमरत्वं च प्रार्थितं ब्रह्मणः किल ॥ १९ ॥ देवदेत्यमनुष्येभ्यो न भवेन्मरणं मम ॥ सर्पकिन्नरयक्षेभ्यः पुच्छिग
 वाचकादपि ॥ २० ॥ तस्मात्त्वां हंतुकामेषा प्राप्ता योषिद्वरा प्रभो ॥ युद्धं माकुरु राजेद्र विचार्यैवं धियाऽधुना ॥ २१ ॥ देवीक्षेपा महामाया
 प्रकृतिः परमा मता ॥ कल्पान्तकाले राजेद्र सर्वसंहारकारिणी ॥ २२ ॥ उत्पादयित्री लोकानां देवानामीश्वरी शुभा ॥ त्रिगुणा तामसी
 देवीसर्वशक्तिसमन्विता ॥ २३ ॥ अजय्या चाक्षया नित्या सर्वज्ञा च सदोदिता ॥ वेदमाता च गायत्री संध्या सर्वसुरालया ॥ २४ ॥
 निर्गुणा सगुणा सिद्धा सर्वसिद्धिप्रदाऽव्ययाः ॥ आनंदाऽऽनंददा गौरी देवानामभयप्रदा ॥ २५ ॥ एवं ज्ञात्वा महाराज वैरभावंत्यजानया ॥
 शरणं ब्रज राजेद्र देवी त्वां पालयिष्यति ॥ २६ ॥ आज्ञाकरो भवेतस्याः संजीवय निजं कुलम् ॥ इतशेषाश्च ये दैत्यास्ते भवंतु चिरायुषः
 ॥ २७ ॥ ग्यास उवाच ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा शुंभः सुरबलार्दनः ॥ उवाच वचनं तथ्यं वीरवर्यगुणान्वितम् ॥ २८ ॥ शुंभ उवाच ॥
 मानं कुर्वतु भो मंदा यूयं भग्ना रणाजिरात् ॥ शीघ्रं गच्छत पातालं जीविताशा बलीयसी ॥ २९ ॥ देवाधीनं जगत्सर्वं का चिंताऽत्र जये
 मम ॥ देवास्तथैव ब्रह्माद्या देवाधीनं वयं यथा ॥ ३० ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रोऽयं यमोऽग्निर्वरुणस्तथा ॥ सूर्यश्चंद्रस्तथा शक्रः सर्वे देववशाः
 किल ॥ ३१ ॥ का चिंता तर्हि मे मंदा यद्भावितद्रविष्यति ॥ उद्यमस्तादृशो भूयाद्यादृशी भवितव्यता ॥ ३२ ॥ सर्वथैवं विचार्यैव न
 शोचंति बुधाः क्वचित् ॥ स्वधर्मं न त्यजंतीह ज्ञानिनो मरणाद्भयात् ॥ ३३ ॥ सुखं दुःखं तथैवायुर्जीवितं मरणं नृणाम् ॥ काले भवति
 संप्राप्ते सर्वथा दैवनिर्मितम् ॥ ३४ ॥ ब्रह्मा पतति काले स्वे विष्णुश्च पार्वतीपतिः ॥ नाशं गच्छन्त्यायुषोऽंते सर्वे देवाः सवासवाः ॥ ३५ ॥

दे. भा.
॥८४॥

तथाऽहमपि कालस्य वशगः सर्वथाऽधुना ॥ नाशं जयं वा गंतास्मि स्वधर्मपरिपालनात् ॥ ३३ ॥ आहूतोऽप्यनया कामं युद्धायाबलया
किल ॥ कथं पलायनपरो जीवेयं शरदां शतम् ॥ ३४ ॥ करिष्याम्यद्य संग्रामं यद्भावि तद्भवत्विवह ॥ जयो वा मरणं वाऽपि स्वीकरोमि
यथा तथा ॥ ३५ ॥ दैवं मिथ्येति विद्वांसो वदंत्युद्यमवादिनः ॥ युक्तियुक्तं वचस्तेषां ये जानन्त्यभिभाषितम् ॥ ३६ ॥ उद्यमेन विना कामं
न सिध्यन्ति मनोरथाः ॥ कातरा एव जल्पन्ति यद्भव्यं तद्भविष्यति ॥ ३७ ॥ अदृष्टं बलवन्मूढाः प्रवदन्ति न पण्डिताः ॥ प्रमाणं तस्य
सत्त्वे किमदृश्यं दृश्यते कथम् ॥ ३८ ॥ अदृष्टं क्वापि दृष्टं स्यादेषा मूर्खविभीषिका ॥ अवलंबं विनैवैषा दुःखे चित्तस्य धारणा ॥ ३९ ॥
चक्रीसमीपे संविष्टा संस्थिता पिष्टकारिणी ॥ उद्यमेन विना पिष्टं न भवत्येव सर्वथा ॥ ४० ॥ उद्यमे च कृते कार्यं सिद्धिं यात्येव
सर्वथा ॥ कदाचित्तस्य न्यूनत्वे कार्यं नैव भवेदपि ॥ ४१ ॥ देशं कालं च विज्ञाय स्वबलं शत्रुजं बलम् ॥ कृतं कार्यं भवत्येव बृहस्पतिवचो
यथा ॥ ४२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति निश्चित्य दैत्येद्रो रक्तबीजं महासुरम् ॥ प्रेषयामास संग्रामे सैन्येन महता वृतम् ॥ ४३ ॥

शुभ उवाच ॥ रक्तबीज महाबाहो गच्छत्वं समरांगणे ॥ कुरु युद्धं महाभाग यथा ते बलमाहितम् ॥ ४४ ॥ रक्तबीज उवाच ॥ महाराज न
ते कार्या चिंता स्वल्पतराऽपि वा ॥ अहमेनां हनिष्यामि करिष्यामि वशे तव ॥ ४५ ॥ पश्य मे युद्धचातुर्यं क्वेयं बाला सुरप्रिया ॥ दासी
तेऽहं करिष्यामि जित्वेमां समरे बलात् ॥ ४६ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याभाष्य कुरुश्रेष्ठ रक्तबीजो महासुरः ॥ जगाम रथमारुह्य स्वसैन्य
परिवारितः ॥ ४७ ॥ हस्त्यश्वरथपादातवृन्दैश्चपरिवेष्टितः ॥ निर्जगाम रथारूढो देवीं शैलोपरि स्थिताम् ॥ ४८ ॥ तमागतं समालोक्य
देवी शंखमवादयत् ॥ भयदं सर्वदैत्यानां देवानां मोदवर्धनम् ॥ ४९ ॥ श्रुत्वा शंखस्वनं चोग्रं रक्तबीजोऽतिवेगवान् ॥ गत्वा समीपे चासुंडां
बभाषे वचनं मृदु ॥ ५० ॥ रक्तबीज उवाच ॥ बाले किं मां भीषयसि मत्वा त्वं कातरं किल ॥ शंखनादेन तन्वंगि वेत्सि किं धूम्रलोच
नम् ॥ ५१ ॥ रक्तबीजोऽस्मि वाम्नाऽहं त्वत्सकाशमिहागतः ॥ युद्धेच्छा चेत्पिकालापे सज्जा भव भयं न मे ॥ ५२ ॥ पश्याद्य मे बलं कति
दृष्ट्वा ये कातरास्त्वया ॥ नाहं पङ्क्तिगतस्तेषां कुरु युद्धं यथेच्छसि ॥ ५३ ॥

तयोः शृङ्गार एवादी मृगभावे प्रतिष्ठितः ॥ विष्णुर्लक्ष्म्या सदास्ते वै सावित्र्या च सुरामनः ॥ ५७ ॥ शङ्खेन्द्रः शैलसुतया शंकरः सह
शेरते ॥ वल्क्या वृक्षो मृगो मृग्या कपोत्या च कपोतकः ॥ ५८ ॥ एवं सर्वे प्राणभृतः संयोगरसिका भृशम् ॥ अप्राप्तभोग विभवा ये
चान्ये कातरा नराः ॥ ५९ ॥ भवति यतयस्ते वै मृदा देवेन व्रंचिताः ॥ असंसाररसज्ञास्तेवञ्चिता वञ्चनापरेः ॥ ६० ॥ मधुरालापनिपुणे रताः
शांतिरसे हिते ॥ क्व ज्ञानं क्व च वैराग्यं वर्तमाने मनोभवे ॥ ६१ ॥ लोभे क्रोधे च दुर्धर्षे मोहे मतिविनाशके ॥ तस्मात्त्वमपि कल्याणि
कुरु कान्तिं मनोहरम् ॥ ६२ ॥ शुभं सुराणां जेतारं निशुभं वा महाबलम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा रक्तबीजोऽसौ विरराम पुरः स्थितः
॥ ६३ ॥ श्रुत्वा जहास चामुण्डा कालिका चांबिका तथा ॥ इति श्रीदेवीभागवते पञ्चमस्कन्धे सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥

व्यास उवाच ॥ कृत्वा हास्यं ततो देवी तमुवाच विशांपते ॥ मेघगम्भीरया वाचा युक्तियुक्तमिदं वचः ॥ १ ॥ पूर्वमेव मया प्रोक्तं मंदा
त्मन्किं विकत्थसे ॥ दूतस्याग्रे यथा योग्यं वचनं हितसंयुतम् ॥ २ ॥ सदृशो मम रूपेण बलेन विभवेन च ॥ त्रिलोक्यां यदि कोऽपि
स्यात्तं पतिं प्रवृणोम्यहम् ॥ ३ ॥ ब्रूहि शुभं निशुभं च प्रतिज्ञा मे पुरा कृता ॥ तस्माद्युद्धयस्व जित्वा मां विवाहं विधिवत्कुरु ॥ ४ ॥
त्वं वै तदाज्ञया प्राप्ततस्य कार्यार्थसिद्धये ॥ संग्रामं कुरु पातालं गच्छ वा पतिना सह ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं देव्याः स
दैत्योऽमर्षपूरितः ॥ मुमोच तरसा बाणान्सहस्योपरि दारुणान् ॥ ६ ॥ अंबिका ताञ्छरान्वीक्ष्य गगने पन्नगोपमान् ॥ चिच्छेद सायकै
स्तीक्ष्णैर्लघुहस्ततया क्षणात् ॥ ७ ॥ अन्यैर्जघान विशिखै रक्तबीजं महा सुरम् ॥ अंबिका चापनिर्मुक्तैः कर्णाकृष्टैः शिलाशितैः ॥ ८ ॥
देवीबाणहतः पापो मूर्च्छामाप रथोपरि ॥ पतिते रक्तबीजे तु हाहाकारो महानभूत् ॥ ९ ॥ सैनिकाश्चुकुशुः सर्वे हताः स्म इति चाब्रुवन् ॥
ततो बुभारवं श्रुत्वा शुभः परमदारुणम् ॥ १० ॥

दे. मा.
॥८६॥

उद्योगं सर्वसेन्यानां दैत्यानामादिदेश ह ॥ शुंभ उवाच ॥ निर्यातु दानवाः सर्वे कांबोजाः स्वबलैर्वृताः ॥ ११ ॥ अन्येऽप्यतिबलाः शूराः
कालकेया विशेषतः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याज्ञप्तं बलं सर्वं शुंभेन च चतुर्विधम् ॥ १२ ॥ निजगाम मदाविष्टं देवी समरमंडले ॥
तमागतं समालोक्य चंडिका दानवं बलम् ॥ १३ ॥ घंटानादं चकाराशु भीषणं भयदं मुहुः ॥ ज्यास्वनं शंखनादं च चकार जगदंबिका
॥ १४ ॥ तेन नादेन सा जाता काली विस्तारितानना ॥ श्रुत्वा तन्निरदं घोरं सिंहो देव्याश्च वाहनम् ॥ १५ ॥ जगर्ज सोऽपि बलवा
अनयन्भयमद्भुतम् ॥ तन्निनादमुपश्रुत्य दानवाः क्रोधमूर्छिताः ॥ १६ ॥ सर्वे चिसिपुरस्त्राणि देवीं पति महाबलाः ॥ तस्मिन्नेवायते
युद्धे दारुणे लोमहर्षणे ॥ १७ ॥ ब्रह्मादीनां च देवानां शक्तयश्चंडिकां ययुः ॥ यस्य देवस्य यद्रूपं यथा भूषणवाहनम् ॥ १८ ॥ तादृशूपा
स्तदा देव्यः प्रययुः समरांगणे ॥ ब्रह्माणी षट्कारूढा साक्षसूत्रकमंडलुः ॥ १९ ॥ आगता ब्रह्मणः शक्तिर्ब्रह्माणीति प्रति श्रुता ॥ वैष्णवी
गरूढारूढा शंखचक्रगदाधरा ॥ २० ॥ पद्महस्ता समायाता पीतांबरविभूषिता ॥ शांकरी तु वृषारूढा त्रिशूलवर धारिणी ॥ २१ ॥
अर्धचन्द्रधरा देवी तयाऽहिवलया शिवा ॥ कौमारी शिखिसंरूढा शक्तिहस्ता वरानना ॥ २२ ॥ युद्धकामा समायाता कार्तिकेयस्वरू
पिणी ॥ इन्द्राणी सुष्ठुवदना सुश्वेतगजवाहना ॥ २३ ॥ वज्रहस्ताऽतिरोषाढया संग्रामाभिमुखी ययौ ॥ वाराही सुकराकारा प्रौढप्रेतासना
मता ॥ २४ ॥ नारसिंही नृसिंहस्य विभ्रती सहशं वपुः ॥ याम्या च महिषारूढा दंड हस्ता भयप्रदा ॥ २५ ॥ समायाताऽथ संग्रामे
यमरूपा शुचिस्मिता ॥ तथैव वारुणी शक्तिः कौबेरी च मदोत्कटा ॥ २६ ॥ एवंविधास्तथाऽऽकारा ययुः स्वस्वबलैर्वृताः ॥ आगतास्ताः
समालोक्य देवीमुदमवाप च ॥ २७ ॥ स्वस्था मुमुदिरे देवा दैत्याश्च भयमाययुः ॥ ताभिः परिवृतस्तत्र शंकरो लोकशंकरः ॥ २८ ॥ समा
गम्य च संग्रामे चण्डिका मित्युवाच ह ॥ इत्यंतामसुराः शीघ्रं देवानां कार्यसिद्धये ॥ २९ ॥ निशुंभं चैव शुंभं च ये चान्ये दानवाः
स्थिताः ॥ इत्वा दैत्य बलं सर्वं कृत्वा च निर्भयं जगत् ॥ ३० ॥ स्वानि स्वानि च धिष्ण्यानि समागच्छंतु शक्तयः ॥ देवा यज्ञभुजः
संघं ब्राह्मणा यजने रताः ॥ ३१ ॥

तथा ॥ व्यास उवाच ॥ एवं ब्रुवति देवेशे शंकरे लोकशंकरे ॥ ३३ ॥ चंडिकायाः शरीरात् निर्गता शक्तिरद्भुता ॥ भीषणाऽतिप्रचंडा च
 शिवाशतनिनादिनी ॥ ३४ ॥ योररूपाऽथ पंचास्वमित्युवाच स्मिता नना ॥ देव देव व्रजाशु त्वं दैत्यानामधिपं प्रति ॥ ३५ ॥ इतत्त्वं
 कुरु कामारे ब्रूहि शुभं स्मराकुलम् ॥ निशुभं च मदोत्सिक्तं वचनान्मम शंकर ॥ ३६ ॥ मुक्त्वा त्रिविष्टपं यात यूयं पातालमाशु वै ॥
 देवाः स्वर्गे सुखं यांतु तुराषाद् स्वासनं शुभम् ॥ ३७ ॥ प्राप्नोतु त्रिदिवं स्थानं यज्ञ भागांश्च देवताः ॥ जीवितेच्छा च युष्माकं यदि
 स्यान्तु महत्तरा ॥ ३८ ॥ तर्हि गच्छत पातालं तरसा यत्र दानवाः ॥ अथवा बल मास्थाय युद्धेच्छा मरणाय चेत् ॥ ३९ ॥ तदाऽऽगच्छंतु
 तृप्यंतु मच्छिवाः पिशितेन वः ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः शूलपाणिस्त्वरान्वितः ॥ ४० ॥ गत्वाऽऽह दैत्यराजानं शुभं
 सदसि संस्थितम् ॥ शिव उवाच ॥ राजन्दूतोऽहमंबाया स्त्रिपुरांतकरो हरः ॥ ४१ ॥

त्वत्सकाशमिहायातो हितं कर्तुं तवाखिलम् ॥ त्यक्त्वा स्वर्गं तथा भूमिं यूयं गच्छत सत्वरम् ॥ ४२ ॥ पातालं यत्र प्रह्लादो बालश्च
 बलिनां वरः ॥ अथवा मरणेच्छा चेत्तद्वागच्छत सत्वरम् ॥ ४३ ॥ संग्रामे वो हनिष्यामि सर्वानेवाहमाशु वै ॥ इत्युवाच महाराज्ञी
 युष्मत्कल्याणहेतवे ॥ ४४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति दैत्यवरान्देवी वाक्यं पीयूषसन्निभम् ॥ हितकृच्छ्रावयित्वा स प्रत्यायातश्च शूलभृत्
 ॥ ४५ ॥ ययाऽसौ प्रेरितां शंभुर्दूतत्वे दानवान्प्रति ॥ शिवदूतीति विख्याता जाता त्रिभुवनेऽखिले ॥ ४६ ॥ तेऽपि श्रुत्वा वचो देव्याः
 शंकोक्तं तु दुष्करम् ॥ युद्धाय निर्ययु शीघ्रं दंशिता शस्त्रपाणयः ॥ ४७ ॥ तरसा रणमागत्य चंडिकां प्रति दानवाः ॥ निर्जघ्नुश्च शरैः
 स्तीक्ष्णैः कणाकृष्टैः शिलाशितैः ॥ ४८ ॥ कालिका शूलपातेस्तान् गदाशक्तिविदारितान् ॥ कुर्वती व्यचरत्तत्र भक्षयंती च दानवान्
 ॥ ४९ ॥ कमंडलुजलाक्षेपगतप्राणान्महाबलान् ॥ ब्रह्माणी चाकरोतत्र दानवान्समरांगणे ॥ ५० ॥ माहेश्वरी वृषारूढा त्रिशूलेनातिरंहसा ॥
 जघान दानवान्संख्ये पातयामास भूतले ॥ ५१ ॥ वैष्णवीचक्रपातेन गदापातेन दानवान् ॥ गतप्राणांश्चकाराशु चोत्तमांगविवर्जितान् ॥ ५२ ॥

ऐं ह्रीं वज्रप्रहारेण पातयामास भूतले ॥ ऐरावतकराचातपीडितान्देत्यपुंगवान् ॥ ५३ ॥ वाराही तुण्डघातेन वंद्वाप्रपातनेन च ॥ जघान
क्रोधसंयुक्ता शतशो देत्यदानवान् ॥ ५४ ॥ नारसिंही नखेस्तीव्रदरितान्देत्यपुंगवान् ॥ भक्षयंती चचाराजौ ननाद च मुहुर्मुहुः ॥ ५५ ॥
शिवदूती साऽह्मसाः पातयामास भूतले ॥ तांश्चखादाथ चामुंडा कालिका च त्वरान्विता ॥ ५६ ॥ शिखिसंस्था च कौमारी कर्णाकृष्टेः
शिलाशितेः ॥ निजघान रणे शत्रून्देवानां च हिताय वै ॥ ५७ ॥ वारुणी पाश संबद्धान्देत्यान्समरमस्तके ॥ पातयामास तत्पृष्ठे मूर्च्छि
तान्गतचेतनान् ॥ ५८ ॥ एवं मातृगणेनाजावतिवीर्यपराक्रमम् ॥ मर्दितं दानवं सेन्यं पलायनपरं हभूत् ॥ ५९ ॥ बुंवारवस्तु सुमहान्
भूतत्र बलार्णवे ॥ पुष्पवृष्टिं तदा देवाश्चकुर्देव्या गणोपरि ॥ ६० ॥ तच्छ्रुत्वा निनदं घोरं जयशब्दं च दानवाः ॥ रक्तबीजश्चुकोपाशु
हृद्वा देत्यान्पलायितान् ॥ ६१ ॥ गर्जमानास्तथा देवान्वीक्ष्य दैत्यो महाबलः ॥ रक्तबीजस्तु तेजस्वी रणमभ्याययौ तदा ॥ ६२ ॥
सायुधो रथसंविष्टः कुर्वञ्ज्याशब्दमद्भुतम् ॥ आजगाम तदा देवी क्रोधरक्तेक्षणोद्यतः ॥ ६३ ॥

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ग्यास उवाच ॥ वरदानमिदं तस्य दानवस्य शिवार्पितम् ॥ अत्य
द्भुततरं राजञ्मृषु तत्प्रब्रवीम्यहम् ॥ १ ॥ तस्या देहाद्रक्तविदुर्यदा पतित भूतले ॥ समुत्पतंति दैतेयास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥ २ ॥ असं
ख्याता महावीर्या दानवा रक्तसंभवाः ॥ प्रभवंत्विति रुष्टेण दत्तोऽस्त्यत्यद्भुतो वरः ॥ ३ ॥ स तेन वरदानेन दर्पितः क्रोध संयुतः ॥ अभ्य
गात्तरसा संख्ये हंतुं देवीं सकालिकाम् ॥ ४ ॥ स हृद्वा वैष्णवीं शक्तिं गरुडोपरि संस्थाम् ॥ शक्त्या जघान दैत्यैर्द्रुस्तां वै कमललो
चनाम् ॥ ५ ॥ गदया वरयामास शक्तिः साशक्ति संयुता ॥ अताडयच्च चक्रेण रक्तबीजं महासुरम् ॥ ६ ॥ रथांगहतदेहापु बहु सुसाव
शोणितम् ॥ वज्राहतगिरेः शृंगान्निर्झरा इव गेरिकाः ॥ ७ ॥ यत्र यत्र यदा भूमौ पतंति रक्तविदवः ॥ समुत्स्युस्तदाकाराः पुरु बाश्च
सहस्रशः ॥ ८ ॥ ऐं ह्रीं तमसुरं घोरं वज्रेणाभिजघान च ॥ रक्तबीजं कुधाऽऽविष्टा निःससार च शोणितम् ॥ ९ ॥ ततस्तत्क्षतजाष्वाता
रक्तबीजा वनेकराः ॥ तद्गीर्णान् तदाकाराः सायुधा मुह्यमुर्धवाः ॥ १० ॥

अहमरुडयातेन कुब्जा तं राक्षसायमम् ॥ १२ ॥ कीमारी च तथा राक्षसा वक्षस्ये नमताडयत् ॥ सोऽपि कुब्जः शरासारिर्विमेव निशितः
ताः ॥ १३ ॥ गदाशक्तिप्रहारेस्तु मातृः सर्वाः पृथक्पृथक् ॥ शक्तयस्तं शराघातेर्विविधस्तत्प्रकोपिताः ॥ १४ ॥ तस्य शस्त्राणि
चिच्छेद चंडिकास्वक्षरेः शितेः ॥ जघानान्येष्व विशिखेस्तं देवी कुपिता भृशम् ॥ १५ ॥ तस्य देहाच्च सुखाय रुधिरं बहुधा तु यत् ॥
तस्मात्तत्सदृशः शूराः प्रादुरासन्सहस्रशः ॥ १६ ॥ रक्तबीजेजगद्ग्याप्तं रुधिरौघसमुद्भवेः ॥ सन्नद्धैः सायुधैः कामं कुर्वन्निर्गुदमद्भुतम्
॥ १७ ॥ प्रहरंतश्च तान्दृष्ट्वा रक्तबीजाननेकशः ॥ भयभीताः सुरास्त्रेसुर्विषण्णाः शोककर्शिताः ॥ १८ ॥ कथमद्य क्षयं देत्या गमिष्यति
सहस्रशः ॥ महाकाया महावीर्या दानवा रक्तसंभवाः ॥ १९ ॥ एकेव चंडिकाऽत्रास्ति तथा काली च मातरः ॥ एताभिर्दानवाः सर्वे
जेतव्याः कष्टमेव तत् ॥ २० ॥

निशुंभो वाऽथ शुंभो वा सहसा बलसंवृतः ॥ आगमिष्यति संग्रामे ततोऽनर्थो महान्भवेत् ॥ २१ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं देवा भयोद्विग्ना
भित्तामापुर्महतराम् ॥ यदा तदाविकाप्राह काली कमललोचनाम् ॥ २२ ॥ चासुण्डे कुरु विस्तीर्णं वदनं त्वरिता भृशम् ॥ मच्छस्त्रपा
तसंभृतं रुधिरं पिव सत्त्वरा ॥ २३ ॥ भक्षयंती चर रणे दानवा नद्य कामतः ॥ हनिष्यामि शरेस्तीक्ष्णैर्गदासिसुसलेस्तथा ॥ २४ ॥
तथा कुरु विशालाक्षि पानं तद्रुधिरस्य च ॥ बिंदुमात्रं यथा भूम्यां न पतेदपि सांप्रतम् ॥ २५ ॥ भक्ष्यमाणास्तदा देत्या न चोत्पत्स्यंति
चापरे ॥ एवमेषां क्षयो नूनं भविष्यति न चान्यथा ॥ २६ ॥ घातयिष्याम्यहं देत्यं त्वं भक्षय च सत्त्वरा ॥ पिबती क्षतजं सर्वं यतमाना
ऽरिसंक्षये ॥ २७ ॥ इत्थं देत्यक्षयं कृत्वा दत्त्वा राज्यं सुरालयम् ॥ इंद्राय सुस्थिरं सर्वं गमिष्यामो यथासुखम् ॥ २८ ॥ व्यास उवाच ॥
इत्युक्ताऽविकाया देवी चासुंडा चंडविक्रमा ॥ पणौ च क्षतजं सर्वं रक्तबीजशरीरजम् ॥ २९ ॥ अंबिका तं जघानाशु स्वप्नेन सुसलेन च ॥
पश्चाद् देशकलांश्चासुंडा तान्कृशोदरी ॥ ३० ॥

सोऽपि क्रुद्धो गदाघातेश्चासुंडां समाघतयत् ॥ तथाऽपि सा पपावाञ्च क्षतजं तमभ क्षयत् ॥ ३१ ॥ येऽन्ये रुधिरजाः क्रूरा रक्तबीजा महा
बलाः ॥ तेऽपि निष्पातिताः सर्वे भक्षिता गणशोणिताः ॥ ३२ ॥ कृत्रिमा भक्षिताः सर्वे यस्तु स्वाभाविकोऽसुरः ॥ सोऽपि प्रपातितो
हत्वा खड्गेनातिविखंडितः ॥ ३३ ॥ रक्तबीजे हते रौद्रे ये चान्ये दानवा रणे ॥ पला यनं ततः कृत्वा गतास्ते भयकंपिताः ॥ ३४ ॥
हाहेति विश्रुवतास्ते शुंभं प्रोबुः सुविह्वलाः ॥ रुधिरारक्तदेहाश्च विगतास्त्रा विचेतसः ॥ ३५ ॥ राजन्नंबिकया रक्तबीजोऽसौ विनिपातितः ॥
चासुंडा तस्य देहात्तु पपौ सर्वं च शोणितम् ॥ ३६ ॥ ये चान्ये दानवाः शूरा वाहनेनातिरंहसा ॥ सिंहेन निहताः सर्वे काल्या च भक्षिताः
परे ॥ ३७ ॥ वयं त्वां कथितुं राजन्नागता युद्धचेष्टितम् ॥ चरितं च तथा देव्याः संग्रामे परमाद्भुतम् ॥ ३८ ॥ अजेयेयं महाराज सर्वथा
दैत्यदानवैः ॥ गन्धर्वासुरयक्षैश्च पन्नगोरगराक्षसैः ॥ ३९ ॥ अन्यास्तत्रा गता देव्य इन्द्राणीप्रमुखा भृशम् ॥ युध्यमाना महाराज
वाहनेराबुधैर्युताः ॥ ४० ॥

ताभिः सर्वं हतं सेन्यं दानवानां वरायुधैः ॥ रक्तबीजोऽपि राजेंद्र तरसा विनिपातितः ॥ ४१ ॥ एकाऽपि दुःसहा देवि किं पुनस्ताभि
रन्विता ॥ सिंहोऽपि हन्ति संग्रामे राक्षसानमितप्रभः ॥ ४२ ॥ अतो विचार्य सचिवैर्यद्युक्तं तद्विधीयताम् ॥ न वैरमनया युक्तं संधिरेव
सुखप्रदः ॥ ४३ ॥ आश्चर्यमेतदखिलं यन्नारी इति राक्षसान् ॥ रक्तबीजोऽपि निहतःपीतं तस्यापि शोणितम् ॥ ४४ ॥ अन्ये निपातिता
दैत्याः संग्रामेऽंबिकया नृप ॥ चासुंडया च मांसं वै भक्षितं सकलं रणे ॥ ४५ ॥ वरं पातालगमनं तस्याः सेवाऽथवा वरा ॥ न तु युद्धं
महाराज कार्यमंबिकया सह ॥ ४६ ॥ न नारी प्राकृता ह्येषा देवकार्यार्थसाधिनी ॥ मायेयं प्रबला देवी क्षपयंतीयमुत्थिता ॥ ४७ ॥ व्या
स उवाच ॥ इति तेषां वचस्तथ्यं श्रुत्वा कालविमोहितः ॥ मुमुर्षुः प्रत्युवाचेदं शुंभः प्रस्फुरिताधरः ॥ ४८ ॥ शुंभ उवाच ॥ यूयं गच्छत
पातालं शरणं वा भयातुराः ॥ हनिष्याम्यहमद्येव तां च ताश्च समुद्यतः ॥ ४९ ॥

दे. मा.
॥९१॥

विष्णु उवाच ॥ सुत ॥ त्वं मया कथितं श्रुत्वा त्वं विष्णुः ॥ कथं मया कथितं श्रुत्वा त्वं विष्णुः ॥ ५० ॥ भित्तं पापेभ्यः शान्तिं कुरु ॥
सुखाग्रणे ॥ प्राणप्राणाय गच्छामि हित्वा किं विपुलं यशः ॥ ५१ ॥ मरणं त्वनिवार्यं वै प्राणिनां कालकल्पितम् ॥ तद्वयं जन्म नोपासं
त्यजेत्को दुर्लभं यशः ॥ ५२ ॥ निशुभाहं गमिष्यामि रथाकूटो रणाजिरे ॥ हत्वा तामागमिष्यामि नागमिष्यामि चान्यथा ॥ ५३ ॥
त्वं तु सेनायुतो वीर पार्ष्णिप्राहो भवस्व मे ॥ तरसा तां शरैस्तीक्ष्णैर्नारीं नय यमालये ॥ ५४ ॥ निशुभ उवाच ॥ अहमद्यहनिष्यामि
गत्वा दुष्टां च कालिकाम् ॥ आगमिष्याम्यहं शीघ्रं गृहीत्वा तामथाविकाम् ॥ ५५ ॥ मा चितां कुरु राजेंद्र वराकायास्तु कारणे ॥
क्वेषा बाला क्व मे बाहुवीर्यं विश्ववशंकरम् ॥ ५६ ॥ त्यक्त्वाऽऽर्तिं विपुलां भ्रातृभ्यश्च भोगाननुत्तमान् ॥ आनयिष्याम्यहं कामं मानिनीं
मानसंयुताम् ॥ ५७ ॥ मयि तिष्ठति ते राजन्न युक्तं गमनं रणे ॥ गत्वाऽहमानयिष्यामि तवार्थं वै जयश्रियम् ॥ ५८ ॥ व्यास उवाच ॥
इत्युक्त्वा भ्रातरं ज्येष्ठं कनीयान्बलगर्वितः ॥ रथमास्थाय विपुलं सन्नद्धः स्वबलावृतः ॥ ५९ ॥

जगाम तरसा तूर्णं संगरे कृतमंगलः ॥ संस्तुतो बन्दिमूतैश्च सायुधः सपरिष्करः ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे
एकोनविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ निशुम्भो निश्चयं कृत्वा मरणाय जयाय वा ॥ सोद्यमः सबलः शूरो रणे देवीमुपाययौ
॥ १ ॥ तमाजगाम शुम्भोऽपि स्वबलेन समावृतः ॥ प्रेक्षकोऽभूद्रणेराजा संग्रामरसपण्डितः ॥ २ ॥ गगने संस्थिता देवास्तदाऽभ्रपटला
वृताः ॥ दिदृक्षवस्तु संग्रामे सेंद्रा यक्षगणा तथा ॥ ३ ॥ निशुम्भोऽथ रणे गत्वा धनुरादाय शार्ङ्गकम् ॥ चकार शरवृष्टिं स भीषयन्नगदं
विकाम् ॥ ४ ॥ मुञ्चतं शरजालानि निशुंभं चंडिका रणे ॥ वीक्ष्यादाय धनुः श्रेष्ठं जहास सुस्वरं मुहुः ॥ ५ ॥ उवाच कालिकां देवीं
पश्य मूर्खत्वमेतयोः ॥ मरणायागतौ कालि मत्समीपमिहाधुना ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा दैत्यवधं घोरं रक्त बीजात्ययं तथा ॥ जयाशा कुरुतस्त्वेतौ
मोहितौ मम मायया ॥ ७ ॥ आशा बलवती ह्येषा न जहाति नरं क्वचित् ॥ भग्नं हतबलं नष्टं गतपक्षं विचेतनम् ॥ ८ ॥

पं.
अ० ३०

आशापाश निबद्धौ द्वौ युद्धायसमुपागतौ ॥ निहन्तव्यो मया कालि रणे शुम्भनिशुम्भकौ ॥ ९ ॥ आसन्नमरणावेतौ संप्राप्तौ देवमोहितौ ॥ पश्यतां सर्वदेवानां हनिष्याम्यहमद्य तौ ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा कालिकां चण्डी कर्णाकृष्ट शरोत्करैः ॥ छादयामास तरसा निशुम्भं पुरतः स्थितम् ॥ ११ ॥ दानवोऽपि शरास्तस्याश्चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ तयो परस्परं युद्धं बभूवातिभयानकम् ॥ १२ ॥ केसरीकशजालानि धुन्वानः सैन्यसागरम् ॥ गाहयामास बलवान्सरसी वारणो यथा ॥ १३ ॥ नखैर्दतप्रहारैस्तु दानवान्पुरतः स्थितान् ॥ चखाद च विशीर्णागान्गजानिव मदोत्कटान् ॥ १४ ॥ एवं विमथ्यमाने तु सैन्ये कैसरिणा तदा ॥ अभ्यधावन्निशुम्भोऽथ विकृष्टवरका मुंकः ॥ १५ ॥ अन्येऽपि क्रुद्धा दैत्येन्द्रा देवी हंतुमुपाययुः ॥ संदष्टदंतरसना रक्तनेत्रा ह्यनेकशः ॥ १६ ॥ तत्राजगाम तरसा शुम्भः सैन्य समावृतः ॥ निहत्य कालिकां कोपाद् ग्रहितुं जगदंबिकाम् ॥ १७ ॥ तत्रागत्य ददर्शाजांबिकां च पुरः स्थिताम् ॥ रौद्ररसयुतांकांतां शृङ्गाररसयुताम् ॥ १८ ॥

तां वीक्ष्य विपुलापांगीं त्रैलोक्यवरसुंदरीम् ॥ सुरक्तनयनां रम्यां क्रोधरक्तेक्षणां तथा ॥ १९ ॥ विवाहेच्छां परित्यज्य जयाशां दूरतस्तथा ॥ मरणे निश्चयं कृत्वा तस्थावाहितकामुकः ॥ २० ॥ तं तथा दानवं देवोस्मितपूर्वमिदं वचः ॥ बभाषे शृण्वतां तेषां दैत्यानां रणमस्तके ॥ २१ ॥ गच्छध्वं पामरा यूयं पातालं वा जलार्णवम् ॥ जीविताशां स्थिरां कृत्वा त्यक्त्वाऽत्रैवायुधानि च ॥ २२ ॥ अथवा मच्छराद्या तद्वतप्राणा रणाजिरा ॥ प्राप्य स्वर्गमुखं सर्वे क्रीडंतु विगतज्वराः ॥ २३ ॥ कातरत्वं च शूरत्वं न भवत्येव सर्वथा ॥ ददान्यभयदानं वै यांतु सर्वे यथासुखम् ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्या निशुम्भो मदगर्वितः ॥ निशितं खड्गं मादाय चर्मं वैवाह्यचंद्रकम् ॥ २५ ॥ धावमानस्तु तरसाऽसिना सिंहं मदोत्कटम् ॥ जघानातिबलान्मूष्णि भ्रामयन्नगदंबिकाम् ॥ २६ ॥ ततो देवी स्वगदया वंश यित्वाऽसिपातनम् ॥ ताडयामास तं बाहोर्मूले परशुना तदा ॥ २७ ॥ खड्गेन निहतः सोऽपि बाहुमूले महामदः ॥ संस्तभ्य वेदनां भूयो जघान चंडिकां तदा ॥ २८ ॥ साऽपि घटास्त्वनं चोरं चकार भयदं नृणाम् ॥ पपौ पुनः पुनः पान निशुम्भं हंतुमिच्छति ॥ २९ ॥

द्वे परस्परं जुष्टं बभूवुः ॥ ३१ ॥ रणभूमाति भूमिपतिताऽस्तुवर्च्यकैः ॥ कथिरणापसेयुतेगजायवसङ्गला ॥ ३२ ॥ नति
तान्दानवान्दृष्ट्वा निशुभोऽतिरूपान्वितः ॥ प्रययो चंडिकां तूर्णं गदामादाय दारुणम् ॥ ३३ ॥ सिंहं जघान गदया मस्तके मदगवितः ॥
प्रहृत्य च स्मितं कृत्वा पुनर्देवीमताडयत् ॥ ३४ ॥ साऽपि ते कुपिताऽतीव निशुभे पुरतः स्थितम् ॥ प्रहरतं समीक्ष्याऽथ देवी वचनम्
ब्रवीत् ॥ ३५ ॥ देव्युवाच ॥ तिष्ठ मंदमते तावद्यावत्स्वप्नमिदं तव ॥ ग्रीवायां प्रेरयाम्यस्माद्रतासि यमसादनम् ॥ ३६ ॥ व्यास उवाच ॥
इत्युक्त्वा तरसा देवीं कृपाणेन समाहिता ॥ चिच्छेद मस्तकं तस्य निशुभस्याऽथ चंडिका ॥ ३७ ॥ स च्छिन्नमस्तको देव्या कबंधो
ऽतीव दारुणः ॥ बभ्राम च गदापाणिस्त्रासयन्देवतागणान् ॥ ३८ ॥ देवी तस्य शितैर्बाणेभिश्छेद चरणो करौ ॥ पपातोर्ध्वा ततः पापी
गतासुः पर्वतोपमः ॥ ३९ ॥ तस्मिन्निपतिते दैत्ये निशुभे भीमविक्रमे ॥ हाहाकारो महानासीत्तत्सेन्ये भयकंपिते ॥ ४० ॥

त्यक्त्वाऽऽयुधानि सर्वाणि सैनिकाः क्षतजाऽऽप्नुताः ॥ जग्मुर्बुवारवं सर्वे कुर्वाणा राजमंदिरम् ॥ ४१ ॥ तानागतान्मुसंप्रेक्ष्य शुम्भः
शत्रुनिषूदनः ॥ पप्रच्छ क्व निशुभोऽसौ कथं भग्नाः पलायिताः ॥ ४२ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञस्ते प्रोबुः प्रणता भृशम् ॥ राजस्ते निहतो
भ्राता शेते समरमूर्धनि ॥ ४३ ॥ तथा निपातिताः शूरा ये च तेऽप्यनुजानुगाः ॥ वयं त्वां कथितुं सर्वं वृत्तांतं समुपागताः ॥ ४४ ॥
निशुम्भो निहतस्तत्र तथा चण्डिकयाधुना ॥ नहि युद्धस्य कालोऽद्य तव राजव्रणांगणे ॥ ४५ ॥ देवकार्यं समुद्दिश्य काऽपीयं परमांगना ॥
हंतुं दैत्यकुलं नूनं प्राप्तेति परिचितय ॥ ४६ ॥ नैषा प्राकृतयोर्वै देवी शक्तिरनुत्तमा ॥ अचिंत्यचरिता क्वाऽपि दुर्ज्ञेया देवतैरपि ॥ ४७ ॥
नानारूपधरातीव मायामूलविशारदा ॥ विचित्रभूषणा देवी सर्वायुधधरा शुभा ॥ ४८ ॥ गहना गूढचरिता कालरात्रिरिवापरा ॥ आपार
पारगा पूर्णासर्वलक्षणसंयुता ॥ ४९ ॥ अन्तरिक्षस्थिता देवास्तास्तास्तुवंत्यकुतोभयाः ॥ देवकार्यं च कुर्वाणा श्रीदेवीं परमाद्भुताम् ॥ ५० ॥

दे. मा.
॥१४॥

पलायनं परो धर्मं सर्वथा देहरक्षणम् ॥ रक्षिते किल देहेऽस्मिन्कालेऽस्मत्सुखतां गते ॥५१॥ संग्रामे विजयो राजन्भविता ते न संशयः ॥
कालः करोति बलिनं समये निर्बलं क्वचित् ॥ ५२ ॥ तं पुनः सबलं कृत्वा जयायोपदधाति हि ॥ दातारं याचकं कालः करोति समये
क्वचित् ॥ ५३ ॥ भिक्षुकं धनदातारं करोति समयांतरे ॥ विष्णुः कालवशे नूनं ब्रह्मा वा पार्वतीपतिः ॥ ५४ ॥ इंद्राद्या निर्जराः सर्वे
काल एव प्रभुः स्वयम् ॥ तस्मात्कालं प्रतीक्षस्व विपरीतं तवाधुना ॥ ५५ ॥ संमुखो देवतानां च दैत्यानां नाशहेतुकः ॥ एकैव च
गतिर्नास्ति कालस्य किल भूपते ॥ ५६ ॥ नानारूपधराऽप्यस्ति ज्ञातव्यं तस्य चेष्टितम् ॥ कदाचित्संभवो नृणां कदाचित्प्रलयस्तथा
॥ ५७ ॥ उत्पत्तिहेतुः कालोऽन्यः क्षयहेतुस्तथाऽपरः ॥ प्रत्यक्षं ते महाराज देव्याः सर्वे सवासवाः ॥ ५८ ॥ करदास्ते कृताः पूर्वं कालेन
संमुखेन च ॥ तेनैव विमुखेनाद्य बलिनोबलयाऽसुराः ॥ ५९ ॥ निहता नितरां कालः करोति च शुभाशुभम् ॥ नैवात्र कारणं काली
नैव देवाः सनातनाः ॥ ६० ॥

यथा ते रोषते राजस्तथा कुरु विमृश्य च ॥ कालोऽयं नात्र हेतुस्ते दानवानां तथा पुनः ॥ ६१ ॥ त्वदग्रतो गतः शक्रो भग्नः संख्ये
निरायुधः ॥ तथाविष्णुस्तथा रुद्रो वरुणो धनदो यमः ॥ ६२ ॥ तथा त्वमपि राजेन्द्र वीक्ष्य कालवशं जगत् ॥ पातालं गच्छ तरसा
जीवन्मद्मवाप्स्यसि ॥ ६३ ॥ मृते त्वयि महाराज शत्रवस्ते मुदान्विताः ॥ मंगलानि प्रगायन्ते विचरिष्यन्ति सर्वतः ॥ ६४ ॥ इति
श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कंधे त्रिशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ म्यास उवाच ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा शुंभो दैत्यपतिस्तथा ॥ उवाच
सेनिकानां कोपाकुलितलोचनः ॥ १ ॥ शुंभ उवाच ॥ जास्माः किं ब्रूत दुर्वार्यं कृत्वा जीवितुमुत्सहे ॥ निहत्य सचिवान्भ्रातृन्निर्लज्जो
विषरामि किम् ॥ २ ॥ कालः कर्ता शुभानां वाऽशुभानां बलवत्तरः ॥ का चिता मम दुर्वारे तस्मिन्नीशोऽप्यरूपके ॥ ३ ॥ यद्भवति
तद्भवतु यत्करोति करोतु तत् ॥ न मे चिताऽस्ति कुत्रापि मरणाज्जीवनात्तथा ॥ ४ ॥ स कालोऽप्यन्यथा कर्तुं भावितो नेशते क्वचित् ॥
न चरति न पर्यन्यः भावने मासि सर्वथा ॥ ५ ॥

नया इतः ॥ ८ ॥ रक्तबीजो महाशूरः सोऽपि नाशं गतो यदा ॥ तदाऽहं कीर्तिशुत्सुज्य जीवितारां करोमि किम् ॥ ९ ॥ प्राप्ते काले स्वयं
ब्रह्मा परार्धद्वयसंमिते ॥ निधनं याति तरसा जगत्कर्ता स्वयंप्रभुः ॥ १० ॥ चतुष्टयसहस्रं तु ब्रह्मणो दिवसे किल ॥ पतति भवनात्पंच
नव चंद्रास्तथा पुनः ॥ ११ ॥ तथेव द्विगुणे विष्णुर्मरणायोप्रकल्पते ॥ तथेव द्विगुणे काले शंकरः शांतिमेति च ॥ १२ ॥ का चिता
मरणे मूढा निश्चले देवनिर्मिते ॥ महीमहीधराणां च नाशः सूर्यशशांकयोः ॥ १३ ॥ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ॥
अध्रुवेऽस्मिच्छरीरे तु रक्षणीयं यशः स्थिरम् ॥ १४ ॥

रथो मे कल्प्यतां शीघ्रं गमिष्यामि रणाजिरे ॥ जयो वा मरणं वाऽपि भवत्वद्येव देवतः ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वा सैनिकाञ्छुभोरथमास्थाय
सत्वरः ॥ प्रयागवंबिका यत्र संस्थिता तु हिमाचले ॥ १६ ॥ सैन्यं प्रचलितं तस्य संगे तत्र चतुर्विधम् ॥ हस्त्यश्वरथपादातिसंयुतं सायुधं बहु
॥ १७ ॥ तत्र गत्वाऽचले शुभः संस्थितां जगदंबिकाम् ॥ त्रैलोक्यमोहिनीं कातामपश्यत्सिंहवाहिनीम् ॥ १८ ॥ सर्वाभरणभूषाढ्यां सर्व
लक्षणसंवृताम् ॥ स्तूयमानां सुरैः स्वर्गैर्गंधर्वयक्षकिन्नरैः ॥ १९ ॥ पुष्पैश्च पूज्यमानां च मंदारपादपोद्भवैः ॥ कुर्वाणां शंखनिनद घंटानादं
मनोहरम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वा तां मोहमगमच्छुभः कामविमोहितः ॥ पंचबाणाहतः कामं मनसा समर्चितयत् ॥ २१ ॥ अहो रूपमिदं
सम्यगहो चातुर्यमद्भुतम् ॥ सौकुमार्यं च धैर्यं च परस्परविरोधि यत् ॥ २२ ॥ सुकुमाराऽतितन्वंगी सद्यः प्रकटयौवना चित्रमेतदसौ बाला
कामभावविवर्जिता ॥ २३ ॥ कामकांतासमा रूपे सर्वलक्षण लक्षिता ॥ अंबिकेयं किमेतत्तु इति सर्वान्महाबलान् ॥ २४ ॥

उपायः कोऽत्र कर्तव्यो येन मे वशगा भवेत् ॥ न मंत्रा वा मरालासी साधने सन्निधौ मम ॥२५॥ सर्वमंत्रमयी ह्येषा मोहिनी मदगर्विता ॥ सुंदरीयं कथं मे स्याद्दशगावरवर्णिनी ॥२६॥ पातालगमनं मेऽद्य न युक्तं समरांगणात् ॥ सामदानविभेदश्चनेयं साध्या महाबला ॥२७॥ किं कर्तव्यं क्व गंतव्यं विपमे समुपस्थिते ॥ मरणं नोत्तमं चाऽत्र स्त्रीकृतं तु यशोऽपहृत् ॥२८॥ मरणमृषिभिः प्रोक्तं संगरे मंगलास्पदम् ॥ यत्तत्समानबलयोर्योधयोर्युध्यतां किल ॥२९॥ प्राप्तेयं दैवरचिता नारी नरशतोत्तमा ॥ नाशयास्मत्कुलस्येह सर्वथाऽतिबलाऽबला ॥३०॥ वृथा किं सामवाक्यानि मया योज्यानि सांप्रतम् ॥ इननायागता ह्येषा किंतु साम्ना प्रसीदति ॥ ३१ ॥ न दानैश्चालितुं योग्या नानाशस्त्र विभूषिता ॥ भेदस्तु विकलः कामं सर्वदेववशानुगा ॥ ३२ ॥ तस्मात्तु मरणं श्रेयो न संग्रामे पलायनम् ॥ जयो वा मरणं वाऽद्य भवत्येव यथाविधि ॥ ३३ ॥

प्यास उवाच ॥ इति संक्षिप्त्य मनसा शुभः सत्त्वाश्रितोऽभवत् ॥ बुद्धाय सुस्थिरो भूत्वा तामुवाच पुरः स्थिताम् ॥३४॥ देवि युध्यस्य कान्तेऽद्य वृथाऽयं ते परिश्रमः ॥ मूर्खाऽसि किल नारीणां नाऽयं धर्मः कदाचन ॥ ३५ ॥ नारीणां लोचने बाणा भुवावेव शरासनम् ॥ हावभावस्तु शस्त्राणि पुमांस्तस्य विषक्षणः ॥३६॥ सन्नाहश्चांगरागोऽत्र रथश्चापि मनोरथः ॥ मंदप्रजल्पितं मेरीशब्दो नान्यः कदाचनः ॥ ३७ ॥ अन्यास्तु धारणं स्त्रीणां विदुश्चनमसंशयम् ॥ लज्जेव भूषणं कान्ते न च धाह्यं कदाचन ॥३८॥ युध्यमाना वरा नारी कर्कशे वाभिदृश्यते ॥ त्तनौ संगोपनीयौ वा धनुषः कर्षणे कथम् ॥ ३९ ॥ क्व मंदगमनं कुत्र गदामादाय धावनम् ॥ बुद्धिदा कालिकातेऽत्र चासुहा परनायिका ॥ ४० ॥ चंडिका मंत्रमध्यस्था लालनेऽसुस्वरा शिवा ॥ वाहनं मृगराडास्ते सर्वसत्त्वभयंकरः ॥ ४१ ॥ वीणानादं परित्यज्य चंडानादं करोषि वत् ॥ रूपयौवनयोः सर्वं विरोषि वरवर्णिनि ॥ ४२ ॥

वाक् तं हनन् चकार प्रसन्नः ॥ ४५ ॥ इति कथा ॥ ४६ ॥ इति कथा ॥ ४७ ॥ इति कथा ॥ ४८ ॥ इति कथा ॥ ४९ ॥ इति कथा ॥ ५० ॥ इति कथा ॥ ५१ ॥ इति कथा ॥ ५२ ॥ इति कथा ॥ ५३ ॥ इति कथा ॥ ५४ ॥ इति कथा ॥ ५५ ॥ इति कथा ॥ ५६ ॥ इति कथा ॥ ५७ ॥ इति कथा ॥ ५८ ॥ इति कथा ॥ ५९ ॥ इति कथा ॥ ६० ॥ इति कथा ॥ ६१ ॥ इति कथा ॥ ६२ ॥ इति कथा ॥ ६३ ॥ इति कथा ॥ ६४ ॥ इति कथा ॥ ६५ ॥ इति कथा ॥ ६६ ॥ इति कथा ॥ ६७ ॥ इति कथा ॥ ६८ ॥ इति कथा ॥ ६९ ॥ इति कथा ॥ ७० ॥ इति कथा ॥ ७१ ॥ इति कथा ॥ ७२ ॥ इति कथा ॥ ७३ ॥ इति कथा ॥ ७४ ॥ इति कथा ॥ ७५ ॥ इति कथा ॥ ७६ ॥ इति कथा ॥ ७७ ॥ इति कथा ॥ ७८ ॥ इति कथा ॥ ७९ ॥ इति कथा ॥ ८० ॥ इति कथा ॥ ८१ ॥ इति कथा ॥ ८२ ॥ इति कथा ॥ ८३ ॥ इति कथा ॥ ८४ ॥ इति कथा ॥ ८५ ॥ इति कथा ॥ ८६ ॥ इति कथा ॥ ८७ ॥ इति कथा ॥ ८८ ॥ इति कथा ॥ ८९ ॥ इति कथा ॥ ९० ॥ इति कथा ॥ ९१ ॥ इति कथा ॥ ९२ ॥ इति कथा ॥ ९३ ॥ इति कथा ॥ ९४ ॥ इति कथा ॥ ९५ ॥ इति कथा ॥ ९६ ॥ इति कथा ॥ ९७ ॥ इति कथा ॥ ९८ ॥ इति कथा ॥ ९९ ॥ इति कथा ॥ १०० ॥ इति कथा ॥

पश्यतां सर्व देवानां मुनीनां च महात्मनाम् ॥ गदामुद्यम्य शुभोऽथ जघान कालिकां रणे ॥ ५२ ॥ कालिका दैत्यराजानं गदया न्यहन
द्भृशम् ॥ बभञ्जास्य रथं चण्डी गदया कनकोज्ज्वलम् ॥ ५३ ॥ खरान्हत्वा जघानाशु दारुकं दारुणस्वना ॥ स पदातिगदां गुर्वि समादाय
कुधाऽन्वितः ॥ ५४ ॥ कालिकामुभयोर्मध्ये प्रहसन्नहनत्तदा ॥ वंचयित्वा गदापातं खड्गमादाय सत्वरा ॥ ५५ ॥ चिच्छेदास्य भुजं सग्नं
सायुधं चंदनाचितम् ॥ स चिच्छन्नबाहुर्विरथो गदापाणिः परिप्लुतः ॥ ५६ ॥ रुधिरेण समागम्य कालिकामहनत्तदा ॥ काली च कर
वालेन भुजं तस्याथ दक्षिणम् ॥ ५७ ॥ चिच्छेद प्रहसन्ति सा सगदं किल सांगदम् ॥ कर्तुं पादप्रहारं स कुपितः प्रययौ जवात् ॥ ५८ ॥
काली चिच्छेद चरणौ खड्गेनास्य त्वरान्विता ॥ स चिच्छन्नकरपादोऽपि तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रुवन् ॥ ५९ ॥ धावमानो ययावाशु कालिकां
भीषयन्निव ॥ तमागच्छन्तमालोक्य कालिका कमलोपमम् ॥ ६० ॥ चकर्त मस्तकं कंठाद्गुधिरौघवहं भृशम् ॥ छिन्नेऽसौ मस्तके भूमौ
पपात गिरिसन्निभः ॥ ६१ ॥

दे. मा.
॥९८॥

प्राणा विनिर्ययुस्तस्य देहादुत्क्रम्य सत्वरम् ॥ गतासुं पतितं दैत्यं दृष्ट्वा देवाः सवासवाः ॥६२॥ तुष्टुबुक्तां तदा देवीं चांमुंडां कालिकां
तथा ॥ ववुर्वाताः शिवास्तत्र दिशश्च विमला भृशम् ॥ ६३ ॥ बभूवुश्चाग्रयो होमे प्रदक्षिणशिखाः शुभाः ॥ हतशेषाश्च ये दैत्याः प्रणम्य
जगदंबिकाम् ॥ ६४ ॥ त्यक्त्वाऽऽयुधानि ते सर्वे पातालं प्रययुर्नृप ॥ एतत्ते सर्वमारूयातं देव्याश्चरितमुत्तमम् ॥ ६५ ॥ शुंभादीनां वधं
चैव सुराणां रक्षणं तथा ॥ एतदारूयानकं सर्वं पठति भुवि मानवाः ॥ ६६ ॥ शृण्वन्ति च सदा भक्त्या ते कृतार्था भवन्ति हि ॥ अपुत्रो
लभते पुत्रान्निधनश्च धनं बहु ॥ ६७ ॥ रोगी च मुच्यते रोगात्सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ शत्रुतो न भयं तस्य य इदं चरितं शुभम् ॥
शृणोति पठते नित्यं मुक्तिमाप्नायते नरः ॥ ६८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे शुंभ वधो नाम एकत्रिंशोऽध्यायः ॥३१॥
जनमेजय उवाच ॥ महिमा वर्णितः सम्यक्चंडिकायास्त्वया मुने ॥ केन चाराधिता पूर्वं चरित्रत्रययोगतः ॥ १ ॥

प्रसन्ना कस्यवरदा केन प्राप्तं फलं महत् ॥ आराध्य कामदां देवीं कथयस्व कृपानिधे ॥ २ ॥ उपासनाविधिं ब्रह्मस्तथा पूजाविधिं वद ॥
विस्तरेण महाभाग होमस्य च विधिं पुनः ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ इति भूषवचः श्रुत्वा प्रीतः सत्यवतीसुतः ॥ प्रत्युवाच नृपं कृष्णो
महामायाप्रपूजनम् ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ स्वारोचिषेऽतरे पूर्वं सुरथो नाम पार्थिवः ॥ बभूव परमोदारः प्रजापालनतत्परः ॥ ५ ॥
सत्यवादी कर्मपरो ब्राह्मणानां च पूजकः ॥ गुरुभक्तिरतो नित्यं स्वदारगमने रतः ॥ ६ ॥ दानशीलोऽविरोधी च धनुर्वेदैकपा रगः ॥ एवं
पालयतो राज्यं म्लेच्छाः पर्वतवासिनः ॥ ७ ॥ बलाच्छत्रुत्वमापन्नाः सैन्ये कृत्वा चतुर्विधम् ॥ हस्त्यश्वरथपादातिसहितास्ते मदोत्कटाः
॥८॥ कोलाविध्वंसिनः प्राप्ताः पृथ्वीग्रहणतत्पराः ॥ सुरथः सैन्यमादाय संमुखः समपद्यत ॥९॥ युद्धं समभवद्धोरं तस्य तैरतिदारुणैः ॥
म्लेच्छानां तु बलं स्वरूपं राजस्तद्बलमद्भुतम् ॥ १० ॥

पं.
अ. ३२

दे. मा.
॥९९॥

तथाऽपि तेजितो युद्धे देवाद्राजा पराजितः ॥ भग्नश्च स्वपुरं प्राप्ताः सुरसं दुर्गमंडितम् ॥ ११ ॥ चितयामास मेधावी राजा नीतिविचक्षणः ॥ प्रधानान्विमना दृष्ट्वा शत्रुपक्षसमाश्रितान् ॥ १२ ॥ स्थानं गृहीत्वा विपुलं परिखा दुर्गमंडितम् ॥ कालप्रतीक्षा कर्तव्या किं वा युद्धं वरं मतम् ॥ १३ ॥ मंत्रिण शत्रुवशगा मंत्रयोग्या न ते किल ॥ किं करोमीति मनसा भूपतिः समचितयत् ॥ १४ ॥ कदाचित्ते गृहीत्वा मां पापाचाराः पराश्रिताः ॥ शत्रुभ्योऽथ प्रदास्यंति तदा किं वा भविष्यति ॥ १५ ॥ पापबुद्धिषु विश्वासो न कर्तव्यः कदाचन ॥ किं न ते वे प्रकुर्वति ये लोभवशगा नराः ॥ १६ ॥ भ्रातरं पितरं मित्रं सुहृदं बांधवं तथा ॥ गुरुं पूज्यं द्विजं द्वेष्टि लोभाविष्टः सदा नरः ॥ १७ ॥ तस्मान्मया न कर्तव्यो विश्वासः सर्वथाधुना ॥ मन्त्रिवर्गेऽतिपापिष्टे शत्रुपक्षसमाश्रिते ॥ १८ ॥ इति संचित्य मनसा राजा परमदुर्मनाः ॥ एकाकी हयमारुह्य निर्जगाम पुरात्ततः ॥ १९ ॥ असहायोऽथ निर्गत्य गहनं वनमाश्रितः ॥ चितयामास मेधावी क्व गंतव्यं मया पुनः ॥ २० ॥

योजनत्रयमात्रे तु मुनेराश्रमुत्तमम् ॥ ज्ञात्वा जगाम भूपालस्तापसस्य सुमेधसः ॥ २१ ॥ बहुवृक्षसमायुक्तं नदीपुलिनसंश्रितम् ॥ निर्वैरश्वापदाकीर्णं कोकिलारावमण्डितम् ॥ २२ ॥ शिष्याध्ययनशब्दाढ्यं मृगयूथशतावृतम् ॥ नीवारान्नसुपक्वाढ्यं सुपुष्पफलपादपम् ॥ २३ ॥ होमधूमसुगन्धेन प्रीतिदं प्राणिनां सदा ॥ वेदध्वनिसमाक्रांतं स्वर्गादपि मनोहरम् ॥ २४ ॥ दृष्ट्वा तमाश्रमं राजा बभूवासौ मुदान्वितः ॥ भयं त्यक्त्वा मतिं चक्रे विश्रामाय द्विजाश्रमे ॥ २५ ॥ आसज्य पादपेऽश्वं तु जगाम विनयान्वितः ॥ दृष्ट्वा तं मुनिमा सीनं सालच्छायासु संश्रितम् ॥ २६ ॥ मृगाजिनासनं शांतं तपसाऽतिकृशमृजुम् ॥ अध्यापयंतं शिष्यांश्च वेदशास्त्रार्थदर्शिनम् ॥ २७ ॥ रहितं क्रोधलोभाद्यैर्द्रुतातीतं विमत्सरम् ॥ आत्मज्ञानरतं सत्यवादिनं शम संयुतम् ॥ २८ ॥ तं वीक्ष्य भूपतिर्भूमौ पपात दण्डवत्तदा ॥ तदग्रेऽश्रुजलापूर्णनयनः प्रेमसंयुतः ॥ २९ ॥

पं.
अ. ३२

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते तमुवाच तदा मुनिः ॥ शिष्यो ददौ वृसीं तस्मै गुरुणा नोदितस्तदा ॥ ३० ॥ उत्थाय नृपतिस्तस्यां समासीनस्त
दाक्षया ॥ अर्घ्यपाद्याहणं चके सुमेधा विधिपूर्वकम् ॥ ३१ ॥ पप्रच्छात्र कुतः प्राप्तः कस्त्वं चितापरः कथम् ॥ कथयस्व यथाकामं संवृतं
कारणं त्विह ॥ ३२ ॥ किमागमनंकृत्यं ते ब्रूहि कार्यं मनोगतम् ॥ करिष्ये वाञ्छितं काममसाध्यमपि यत्तव ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥
सुरथो नाम राजाऽहं शत्रुभिश्च पराजितः ॥ त्यक्त्वा राज्यं गृहं भार्यामहं ते शरणं गतः ॥ ३४ ॥ यदाज्ञापयसे ब्रह्मंस्तदहं भक्तितत्परः ॥
करिष्यामि न मे त्राता त्वदन्यः पृथ्वीतले ॥ ३५ ॥ शत्रुभ्यो मे भयं घोरं प्राप्तोऽस्म्यद्य तवातिक्रमम् ॥ त्रायस्व मुनिशार्दूल शरणागत
वत्सल ॥ ३६ ॥ ऋषिरूवाच ॥ निर्भयं वस राजेंद्र नात्र ते शत्रवः किल ॥ आगमिष्यन्ति बलिनो निश्चयं तपसो बलात् ॥ ३७ ॥
नात्र हिंसा प्रकर्तव्या वनवृत्त्या नृपोत्तम ॥ कर्तव्यं जीवनं शस्तेर्नीवारफलमूलकैः ॥ ३८ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा
निर्भयः स नृपस्तदा ॥ उवासाश्रम एवाऽसौ फलमूलाशनः शुचिः ॥ ३९ ॥

कदाचित्स नृपस्तत्र वृक्षच्छायां समाश्रितः ॥ चितयामास चितार्तो गृह एव गताशयः ॥ ४० ॥ राज्यं शत्रुभिः प्राप्तं म्लेच्छैः पापरतैः
सदा ॥ संपीडिताः स्युर्लोकास्तेर्दुराचारेर्गतत्रपैः ॥ ४१ ॥ गजाश्च तुरगाः सर्वे दुर्बला भक्ष्यवर्जिताः ॥ जाताः स्युर्नात्र सदेहः शत्रुणा
परिपीडिताः ॥ ४२ ॥ सेवका मम सर्वे ते शत्रूणां वशवर्तिनः ॥ दुःखिता एव जाताः स्युः पालिता ये मया पुरा ॥ ४३ ॥ धनं मे सुदुरा
चाचारेरसद्व्यपरेः परैः ॥ द्यूतासवभुजिष्यादिस्थाने स्यात्प्रापितं किल ॥ ४४ ॥ कोशक्षयं करिष्यन्ति प्यसनेः पापबुद्ध्यः ॥ न पात्रदा
ननिपुणा म्लेच्छास्ते मंत्रिणोऽपि मे ॥ ४५ ॥ इति चितापरो राजा वृक्षमूलस्थितो यदा ॥ तदाऽऽजगाम वैश्यस्तु कश्चिदातिपरस्तथा
॥ ४६ ॥ नृपेण पुरतो दृष्टः पार्श्वे तत्रोपवेशितः ॥ पप्रच्छ तं नृपः कोऽसि कुत एवागतो वनम् ॥ ४७ ॥ कोऽसि कस्माच्च दीनोऽसि
हरिणः शोक पीडितः ॥ ब्रूहि सत्यं महाभाग मेत्री साप्तपदी मता ॥ ४८ ॥

वैश्यजातीयः समाधिर्नाम विश्रुतः ॥ धनवान्धर्मनिपुणः सत्यवागनमयकः ॥ ५० ॥ पुत्रदारैर्निरस्तोऽहं धनकुण्ठैरसाधुभिः ॥ “कृप
णेति मित्रं कृत्वा त्यक्त्वा मार्यां सुदुस्त्यजाम् ॥” स्वजनेन च संत्यक्तः प्राप्तोऽस्मि वनमाशु वै ॥ ५१ ॥ कोऽसि त्वं भाग्यवान्भासि
कथयस्व प्रियाधुना ॥ राजोवाच ॥ सुरथो नाम राजाऽहं दस्युभिः पीडितोभवम् ॥ ५२ ॥ प्राप्तोऽस्मि गतरायोऽत्र मंत्रिभिः परिवंचितः ॥
दिष्ट्या त्वमत्र मित्रं मे मिलितोऽसि विशोत्तम ॥ ५३ ॥ सुखेन विहरिष्यावो वनेऽत्र शुभपादपे ॥ शोकं त्यज महाबुद्धे स्वस्थो भव
विशोत्तम ॥ ५४ ॥ “अत्रैव च यथाकामं सुखं तिष्ठ मया सह ॥ वैश्य उवाच ॥ कुटुंबं मे निरालंबं मया हीनं सुदुःखितम् ॥ भविष्यति
च चितार्तं व्याधिशोकोपतापितम् ॥ ५५ ॥ भार्यादेहे सुखं नो वासुखम् ॥ इति चित्ततुरं चेतो न मे शाम्यति भूमिप ॥ ५६ ॥
कदा द्रक्ष्ये सुतं भार्या गृहं स्वजनमेव च ॥ स्वस्थं न मन्मनो राजन्गृहचिन्ताकुलं भृशम् ॥ ५७ ॥ राजोवाच ॥ येनिरस्तोऽसि पुत्राद्यैरस
द्वृत्तैः सुबालिशैः ॥ तान्दृष्ट्वा किं सुखं तेऽद्य भविष्यति महामते ॥ ५८ ॥ हितकारी वरः शत्रुदुःखदाः सुहृदः कुतः ॥ तस्मात्स्थिरं मनः
कृत्वा विहरस्व मया सह ॥ ५९ ॥ वैश्य उवाच ॥ मनो मे न स्थिरं राजन्भवत्यद्य सुदुःखितम् ॥ चित्तयाऽत्र कुटुंबस्य दुस्त्यजस्य दुरा
त्मभिः ॥ ६० ॥ राजोवाच ॥ ममापि राज्यजं दुःखं दुनोति किल मानसम् ॥ पृच्छावोऽद्य मुनिं शांतं शोकनाशनमौषधम् ॥ ६१ ॥
व्यासउवाच ॥ इति कृत्वा मर्तिं तौ तु राजा वैश्यश्च जग्मतुः ॥ मुनिं तौ विनयोपेतौ प्रष्टुं शोकस्य कारणम् ॥ ६२ ॥ गत्वा तं प्रणि
पत्याह राजा ऋषिमनुत्तमम् ॥ आसीनं सम्यगासीनः शांतं ज्ञातिमुपागतः ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पंचमस्कंधे द्वात्रिं
शोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ राजोवाच ॥ मुने वैश्योऽयमधुना वने मे मित्रतां गतः ॥ पुत्रदारैर्निरस्तोऽयं प्राप्तोऽत्र मम संगमम् ॥ १ ॥

दे. मा.
॥१०२॥

“कुटुंब विरहेणासौ दुःखितोऽतीव दुर्मनाः ॥ न शांतिमुपयात्येष तथाऽपि मम सांप्रतम् ॥ गतराज्यस्य दुःखेन शोकार्तोऽस्मि महामते ॥”
निष्कारणं च मे चिंता हृदयान्न निवर्तते ॥ इया मे दुर्बलाः स्युः किं गजाः शत्रुवशंगताः ॥ २ ॥ भृत्य वर्गस्तथा दुःखी जातः स्यात्तु
मया विना ॥ ॥ कोशक्षयं करिष्यति रिपवोऽतिबलात्क्षणात् ॥ ३ ॥ इत्येवं चिंतयानस्य न मे निद्रा तनौ सुखम् ॥ जानामीदं जगन्मि
थ्या स्वप्नवत्सर्वमेव हि ॥ ४ ॥ जानतोऽपि मनो भ्रांतं न स्थिरं भवति प्रभो ॥ कोऽहं केऽश्वा गजाः केऽमी न ते मे च सहोदराः ॥ ५ ॥
न पुत्रा न च मित्राणि येषां दुःखं दुनोति माम् ॥ भ्रमोऽयमिति जानामि तथाऽपि मम मानसः ॥ ६ ॥ मोहो नैवापसरति किं तत्कार
णमद्भुतम् ॥ स्वामिस्त्वमसि सर्वज्ञः सर्वसंशयनाशकृत् ॥ ७ ॥ कारणं ह्रिदि मोहस्य ममास्य च दयानिधे ॥ व्यास उवाच ॥ इति पृष्ट
स्तदा राजा सुमेधा मुनिसत्तमः ॥ ८ ॥

तमुवाच परं ज्ञानं शोकमोहविनाशनम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि कारणं बंधमोक्षयोः ॥ ९ ॥ महामायेति विख्याता सर्वेषां
प्राणिनामिह ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथेशानस्तुराषाड् वरुणोऽनिलः ॥ १० ॥ सर्वे देवा मनुष्याश्च गंधर्वौरगराक्षसाः ॥ वृक्षाश्च विविधा बल्लयः
पशवोमृगपक्षिणः ॥ ११ ॥ मायाधीनाश्च ते सर्वे भाजनं बंधमोक्षयोः ॥ तथा सृष्टमिदं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ १२ ॥ तद्वशे वर्तते
नूनं मोहजालेन यंत्रितम् ॥ त्वं कियान्मानुषेष्वेकः क्षत्रियो रजसाऽऽविलः ॥ १३ ॥ ज्ञानिनामपि चेतांसि मोहयत्यनिशं हि सा ॥ ब्रह्मे
शवासुदेवाद्या ज्ञाने सत्यपि शेषतः ॥ १४ ॥ तेऽपि रागवशाद्धोके भ्रमंति परिमोहिताः ॥ पुरासत्ययुगे राजन्विष्णुर्नारायणः स्वयम्
॥ १५ ॥ श्वेतद्वीपं समासाद्य चकार विपुलं तपः ॥ वर्षाणामयुतं यावद्ब्रह्मविद्याप्रसक्तये ॥ १६ ॥ अनश्वरमुखायासौ चिंतयानस्ततः
परम् ॥ एकस्मिन्निर्जने देशे ब्रह्माऽपि परमाप्नुते ॥ १७ ॥

स्थितस्तपसि राजेन्द्र मोहस्य विनिवृत्तये ॥ कदापि प्रादुर्भावोऽसी स्थलांतरमतिदरिः ॥ १८ ॥ तस्माद्देशात्समुत्थाय जगामान्यदिहसया ॥
चतुर्मुखोऽपि राजेन्द्र तथैव निःसृतः स्थलात् ॥ १९ ॥ मिलितो मार्गमध्ये तु चतुर्मुखश्चतुर्भुजो ॥ अन्योन्यं पृष्टवन्तौ तौ कस्त्वं कस्त्व
मिति स्मद ॥ २० ॥ ब्रह्मा प्रोवाच तं देवं कर्ताऽहं जगतः किल ॥ विष्णुस्तमाह भो मूर्खं जगत्कर्ताऽहमच्युतः ॥ २१ ॥ त्वं कियान्बल
हीनोऽसि रजोगुणसमाश्रितः ॥ सत्त्वाश्रितं हि मां विद्धि वासुदेवं सना तनम् ॥ २२ ॥ मया त्वं रक्षितोऽद्यैव कृत्वा युद्धं सुदारुणम् ॥
शरणं मे समायातो दानवाभ्यां प्रपीडितः ॥ २३ ॥ मया तौ निहतौ कामं दानवौ मधुकैटभौ ॥ कथं गर्वायसे मन्द मोहोऽयं त्यज
सांप्रतम् ॥ २४ ॥ न मत्तोऽप्यधिकः कश्चित्संसारेऽस्मिन्प्रसारिते ॥ ऋषिरुवाच ॥ एवं प्रवदमानौ तौ ब्रह्मविष्णू परस्परम् ॥ २५ ॥
स्फुरदोष्ठौ वेपमानौ लोहिताक्षौ बभूवतुः ॥ प्रादुर्बभूव सहसा तयोर्विवदमानयोः ॥ २६ ॥ मन्ये लिंगं सुधाश्वेतं विपुलं दीर्घमद्भुतम् ॥
आकाशे तरसा तत्र वागुवाचाऽशरीरिणी ॥ २७ ॥

तौ संबोध्य महाभागौ विवदंतौ परस्परम् ॥ ब्रह्मन्विष्णो विवादं मा कुरुतां वांपरस्परम् ॥ २८ ॥ लिंगस्यास्य परं पारमधस्तादुपरि
ध्रुवम् ॥ यो याति युवयोर्मध्ये सश्रेष्ठो वां सदैव हि ॥ २९ ॥ एकः प्रयातु पातालमकाशमपरोऽधुना ॥ प्रमाणं मे वचः कार्यं त्यक्त्वा
वादं निरर्थकम् ॥ ३० ॥ मध्यस्थः सर्वदा कार्यो विवादेऽस्मिन्द्वयोरिह ॥ ऋषिरुवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं दिव्यं सजीभूतौ कृतोद्यमौ
॥ ३१ ॥ जग्मतुर्मातुमग्रस्थं लिंगमद्भुतदर्शनम् ॥ पातालमगमद्विष्णुर्ब्रह्माऽप्याकाशमेव च ॥ ३२ ॥ परिमातुं महर्ल्लिंगं स्वमहत्त्वविवृद्धये ॥
विष्णुर्गत्वा कियद्देशं श्रांतः सर्वात्मना यतः ॥ ३३ ॥ न प्रापांतं स लिंगस्य परिवृत्य ययौ स्थलम् ॥ ब्रह्माऽगच्छत्ततश्चोर्ध्वं पतितं केत
कीदलम् ॥ ३४ ॥ शिवस्य मस्तकात्प्राप्य परावृत्तो मुदाऽऽवृत्तः ॥ आगत्य तरसा ब्रह्मा विष्णवे केतकीदलम् ॥ ३५ ॥ दर्शयित्वा च
वितथमुवाच मदमोहितः ॥ लिंगस्य मस्तकादेतद् गृहीतं केतकीदलम् ॥ ३६ ॥ अभिज्ञानाय चानीतं तव चित्तप्रशांतये ॥ श्रुत्वा तद्ब्रह्मणो
वाक्यं दृष्ट्वा च केतकीदलम् ॥ ३७ ॥

हरिस्तं प्रत्युवाचेदं साक्षी कः कथयाधुना ॥ यथार्थवादी मेधावी सदा चारः शुचिः समः ॥३८॥ साक्षी भवति सर्वत्र विवादे समुपस्थिते ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दूरदेशात्समायाति साक्षी कः समयेधुना ॥ ३९ ॥ यत्सत्यं तद्वचः सेयं केतकी कथयिष्यति ॥ इत्युक्त्वा प्रेरिता तत्र ब्रह्मणा केतकी स्फुटम् ॥ ४० ॥ वचनं प्राह तरसा शार्ङ्गिणंप्रत्यबोधयत् ॥ शिवमूर्ध्नि स्थितां ब्रह्मा गृहीत्वा मां समागतः ॥ ४१ ॥ संदेहोऽत्र न कर्तव्यस्त्वया विष्णो कदाचन ॥ मम वाक्यं प्रमाणं हि ब्रह्मा पारं गतोऽस्य ह ॥ ४२ ॥ गृहीत्वा मां समायातः शिवभक्तैः समर्पिताम् ॥ केतक्या वचनं श्रुत्वा हरिराह स्मयन्निव ॥ ४३ ॥ महादेवः प्रमाणं मे यद्यसौ वचनं वदेत् ॥ ऋषिरूवाच ॥ तदाकर्ण्य हरेर्वाक्यं महादेवः सनातनः ॥ ४४ ॥ कुपितः केतकीं प्राह मिथ्यावादिनि मा वद ॥ गच्छतो मध्यतः प्राप्ता पतिता मस्तकान्मम ॥ ४५ ॥ मिथ्याभिभाषिणी त्यक्त्वा मया त्वं सर्वदेव हि ॥ ब्रह्मा लज्जापरो भूत्वा ननाम मधुसूदनम् ॥ ४६ ॥

शिवेन केतकी त्यक्ता तद्दिनात्कुसुमेषु वै ॥ एवं माया बलं विद्धि ज्ञानिनामपि मोहदम् ॥ ४७ ॥ अन्येषां प्राणिनां राजन्का वार्ता विभ्रमं प्रति ॥ देवानां कार्यसिद्धयर्थं सर्वदेव रमापतिः ॥ ४८ ॥ दैत्यान्वंचयते चाशु त्यक्त्वापापभयं हरिः ॥ अवतारकरो देवो नाना योनिषु माधवः ॥ ४९ ॥ त्यक्त्वाऽऽनन्दमुखं दैत्यैर्युद्धं चेवाकरोद्भिभुः ॥ नूनं मायाबलं चेतन्माधवेऽपि जगद्गुरो ॥ ५० ॥ सर्वज्ञेदेवकार्यांशे का वार्ताऽन्यस्य भूपते ॥ ज्ञानिनामपि चेतांसि परमा प्रकृतिः किल ॥ ५१ ॥ बलादाकृष्य मोहाय प्रयच्छति महीपते ॥ यया व्याप्तमिदं सर्वं भगवत्या चराचरम् ॥ ५२ ॥ मोहदा ज्ञानदा सैव बंधमोक्षप्रदा सदा ॥ राजोवाच ॥ भगन्ब्रूहि मे तस्याः स्वरूपं बलमुत्तमम् ॥ ५३ ॥ उत्पत्तिकारणं चाऽपि स्थानं परमकं च यत् ॥ ऋषिरूवाच ॥ न चोत्पत्तिरनादित्वान्मृष तस्याः कदाचन ॥ ५४ ॥ नित्येव सा परा देवी कारणानां च कारणम् ॥ वर्तते सर्वभूतेषु शक्तिः सर्वात्मना नृष ॥ ५५ ॥

दे. मा.
॥ १०६ ॥

नवाक्षरस्य मंत्रस्य बीजानि विलिखेत्ततः ॥ कृत्वायंत्रप्रतिष्ठां च वेदोक्तां संविधाय च ॥ ८ ॥ अर्चा वा धातवीं कुर्यात्पूजामंत्रैः शिवो
दितैः ॥ पूजनं पृथिवीपाल भगवत्या प्रयत्नतः ॥ ९ ॥ कृत्वा वा विधिवत्पूजामागमोक्तां समाहितः ॥ जपेन्नवाक्षरं मंत्रं सततं ध्यान
पूर्वकम् ॥ १० ॥ होमं दशांशतः कुर्याद्दशांशेन च तर्पणम् ॥ भोजनं ब्राह्मणानां च तद्दशांशेन कारयेत् ॥ ११ ॥ चग्वित्रयपाठं च नित्यं
कुर्याद्विसर्जयेत् ॥ नवरात्रव्रतं चैव विधेयं विधिपूर्वकम् ॥ १२ ॥ आश्विने च तथा चैत्रे शुक्ले पक्षे नराधिप ॥ नवरात्रोपवासो वै कर्त्तव्यः
शुभमिच्छता ॥ १३ ॥ होमः सुविपुलः कार्यो जप्यमंत्रैः सुपायसेः ॥ शर्कराघृतमिश्रैश्च मधुयुक्तः सुसंस्कृतैः ॥ १४ ॥ छागमांसेन वा
कार्यो बिल्वपत्रैस्तथा शुभैः ॥ ह्यारिकुसुमैः रक्तैस्तिलैर्वा शर्करायुतैः ॥ १५ ॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां नवम्यां च विशेषतः ॥ कर्त्तव्यं
पूजनं देव्या ब्राह्मणानां च भोजनम् ॥ १६ ॥

निर्धनो धनमाप्नोति रोगी रोगात्प्रमुच्यते ॥ अपुत्रो लभते पुत्राञ्छुभांश्च वशवर्तिनः ॥ १७ ॥ राज्यभ्रष्टो नृपो राज्यं प्राप्नोति सार्वभौ
मिकम् ॥ शत्रुभिः पीडितो हंति रिपुं मायाप्रसादतः ॥ १८ ॥ विद्यार्थी पूजनं यस्तु करोति नियतेंद्रियः ॥ अनवद्यां शुभां विद्यां विदते
नाऽत्र संशयः ॥ १९ ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो वा भक्तिसंयुतः ॥ पूजयेज्जगतां धात्रीं सर्वसुखभागभवेत् ॥ २० ॥ नवरात्रव्रतं कुर्या
न्नरनारीगणश्च ॥ यः वाञ्छितं फलमाप्नोति सर्वदा भक्तितत्परः ॥ २१ ॥ आश्विने शुक्लपक्षे तु नवरात्रं व्रतं शुभम् ॥ करोति भागसंयुक्तः स
र्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ विधिवन्मंडलं कृत्वा पूजास्थानं प्रकल्पयेत् ॥ कलशं स्थापयेत्तत्र वेदमंत्रविधानतः ॥ २३ ॥ यंत्रं सुर
चिरं कृत्वा स्थापयेत्कलशोपरि ॥ वापयित्वा यवांश्चारून्पार्श्वतः परिवर्तितान् ॥ २४ ॥ कृत्वोपरि वितानं च पूष्पमालासमावृतम् ॥ धूप
दीपसुसंयुक्तं कर्त्तव्यं चंडिकागृहम् ॥ २५ ॥ त्रिकालं तत्र कर्त्तव्या पूजा शक्त्यनुसारतः ॥ वित्तशाठ्यं न कर्त्तव्यं चंडिकायाश्च पूजने ॥ २६ ॥

प.
अ० ३४

एवं स्वर्गजन्म कृत्वा इमं भोजयिष्यामि ॥ अहम्या वा भवत्या वा कारवायवत्पुनरिह नरः ॥ नारी वा सधवा भक्त्या विधवा वा पतिव्रता ॥ ३२ ॥ इह लोके सुखं भोगान्प्राप्नोति मनसेप्सितान् ॥ देहाति परमं स्थानं प्राप्नोति व्रततत्परः ॥ ३३ ॥ जन्मरिंऽविकाभक्तिर्भवत्यव्यभिचारिणी ॥ जन्मोत्तमकुले प्राप्य सदाचारो भवेद्भिः सः ॥ ३४ ॥ नवरात्रव्रतं प्रोक्तं व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ आराधनं शिवायास्तु सर्वसौख्यकरं परम् ॥ ३५ ॥ अनेन विधिना राजन्समाराधय चंडिकाम् ॥ जित्वा रिपून्स्वलितं राज्यं प्राप्स्यस्य उत्तमम् ॥ ३६ ॥ सुखं च परमं भूप देहेऽस्मिन्स्वगृहे पुनः पुत्रदारान्समासाद्य लप्स्यसे नात्र संशयः ॥ ३७ ॥

वैश्योत्तम त्वामेवाद्य समाराधय कामदाम् ॥ देवीं विश्वेश्वरीं मायां सृष्टिसंहार कारणीम् ॥ ३८ ॥ स्वजनानां च मान्यस्त्वं भविष्यसि गृहे गतः ॥ सुखं सांसारिकं प्राप्य यथाभिलषितं पुनः ॥ ३९ ॥ देवीलोके शुभे वासो भविता ते न संशयः ॥ नाराधिता भगवती यैस्ते नरकभागिनः ॥ ४० ॥ इहलोकेऽतिदुःखार्ता नानारोगैः प्रपीडिताः ॥ भवन्ति मानवा राजञ्छत्रुभिश्च पराजिताः ॥ ४१ ॥ निष्कलत्रा ह्यपुत्राश्च तृष्णार्ताः स्तब्धबुद्धयः ॥ बिल्वीदलैः करवीरैः शतपत्रैश्च चम्पकैः ॥ ४२ ॥ अर्चिता जगतां धात्री यस्तऽतीव विलासिनः ॥ भवन्ति कृतपुण्यास्ते शक्तिभक्तिपरायणाः ॥ ४३ ॥ धनविभवसुखाढ्या मानवा मानवन्तः सकलगुणगणानां भाजनं भारतीशाः ॥ निगमपठितमन्त्रैः पूजिता ये भवानी नृप तिलकमुख्यास्ते भवन्तीह लोके ॥ ४४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे पञ्चमस्कंधे चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा दुःखितौ वैश्यपार्थिवौ ॥ प्रणिपत्य मुनिं प्रीत्या प्रश्रयावनतौ भृशम् ॥ १ ॥

हे. मा.
॥ १०८ ॥

हर्षणात्फुल्लनयनावूचतुर्वाक्यकोविदौ ॥ कृतांजलि पुटौ शांतौ भक्तिप्रवणचेतसौ ॥ २ ॥ भगवन्पावितावद्य शांतौ दीनौ शुचान्वितौ ॥
तव सूक्तसरस्वत्या गंगयेव भगीरथः ॥ ३ ॥ साधवः सम्भवन्तीह परोपकृतितत्पराः ॥ अकृत्रिमगुणारामाः सुखदाः सर्वदेहिनाम् ॥ ४ ॥
पूर्वपुण्यप्रसंगेन प्राप्तोऽयमाश्रमः शुभः ॥ तवावाभ्यां महाभाग महादुःखविनाशकः ॥ ५ ॥ भवन्ति मानवा भूमौ बहवः स्वार्थं तत्पराः ॥
परार्थसाधने दक्षाः केचित्क्वापि भवादृशाः ॥ ६ ॥ दुःखितोऽहं मूनिश्रेष्ठ वैश्योऽयं चातिदुःखितः ॥ उभौ संसारसंतप्तौ तवाश्रमपदे मृदा
॥ ७ ॥ दर्शनादेव हे विद्वन्गतं दुःखमिहावयोः ॥ देहजं मानसं वाक्यश्रवणादेव सांप्रतम् ॥ ८ ॥ धन्या वावां कृतकृत्यौ जातौ सूक्तिसु
धारसात् ॥ पावितौ भवता ब्रह्मन्कृपया करुणार्णव ॥ ९ ॥ गृहाणास्मत्करो साधो नय पारं भवार्णवे ॥ मग्नौ श्रान्ताविति ज्ञात्वा मन्त्रदा
नेन सांप्रतम् ॥ १० ॥ तपः कृत्वाऽतिविपुलं समाराध्य सुखप्रदम् ॥ संप्राप्य दर्शनं भूयो यास्यावो निजमन्दिरम् ॥ ११ ॥

वदनात्तव संप्राप्य देवीमन्त्रं नवाक्षरम् ॥ स्मरणं च करिष्यावो निराहारौ धृतव्रतौ ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचोदितस्ताभ्यां
सुमेधा मुनिस त्तमः ॥ ददौ मन्त्रं शुभं ताभ्यां ध्यानबीजपुरः सरम् ॥ १३ ॥ तौ च प्राप्य मुने मंत्रं समंश्च गुरुदेवतौ ॥ जग्मतुर्वैश्यरा
जानौ नदीतीरम् नुत्तमम् ॥ १४ ॥ एकांते विजने स्थाने कृत्वाऽऽसनपरिग्रहम् ॥ उपविष्टौ स्थिरप्रज्ञौ तावतीव कृशोदरौ ॥ १५ ॥ मंत्र
जाप्यरतौ शांतौ चरित्रत्रयपाठकौ ॥ निन्यतुर्मासमेकं तु तत्र ध्यानपरायणौ ॥ १६ ॥ तयोर्मासव्रतेनैव जाता प्रीतिरनुत्तमा ॥ पादांबुजे
भवान्यास्तु स्थिरा बुद्धिस्तथाऽप्यलम् ॥ १७ ॥ कदाचित्पादयोर्गत्वा मुनेस्तस्य महात्मनः ॥ कृतप्रणामावागत्य तस्थतुश्च कुशासने
॥ १८ ॥ नान्यकार्यं परो कापि बभूवतुः कदाचन ॥ देवीध्यानपरो नित्यं जप मंत्ररतौ सदा ॥ १९ ॥ एवं जाते तदा पूर्णे तत्र संवत्सरे नृप ॥
बभूवतुः फला द्वारं त्यक्त्वा पणाशनौ नृप ॥ २० ॥ वर्षमेकं तप स्तत्र चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ ॥ शुष्कपर्णाशनौ दांतौ जपध्यानपरायणौ ॥ २१ ॥

अ. १५

कृत्वा चिन्तयति स्वर्गोऽप्यवश्यमप्यवशिकाम् ॥ २३ ॥ श्रीस्य स्वर्गं च तौ देवी प्रीतिपुत्रौ वदन्त ॥ जलाहारस्ततोऽपि तु स्थितौ सन्ततं
तु तौ ॥ २४ ॥ एवं वर्षत्रयं कृत्वा ततस्तौ वैश्यपाथिवी ॥ चक्रतुस्तौ तदा पितरौ पिते दर्शनलालसौ ॥ २५ ॥ प्रत्यक्षदर्शनं देव्या न
प्राप्तं शांतिदं नृणाम् ॥ देहत्यागं करिष्यावो दुःखितौ भृशमातुरौ ॥ २६ ॥ इति संक्षिप्तं मनसा राजा कुंडं चकार ह ॥ त्रिकोणं सुस्थिरं
सौम्यं हस्तमात्रप्रमाणतः ॥ २७ ॥ संस्थाप्य पावकं राजा तथा वैश्योऽति भक्तिमान् ॥ जुहावासौ निजं मांसं छित्त्वा छित्त्वा पुनः पुनः
॥ २८ ॥ तथा वैश्योऽपि दीप्तेऽग्नौ स्वमांसं प्राक्षिपत्तदा ॥ रुधिराण्यं बलिं चास्ये ददतुस्तौ कृतोद्यमौ ॥ २९ ॥ तदा भगवती दत्त्वा
प्रत्यक्षं दर्शनं तयोः ॥ प्राह प्रीतिभरोद्भातौ दृष्ट्वा तौ दुःखितौ भृशम् ॥ ३० ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ वरं वरय भो राजन्यत्ते मनसि वाञ्छि
तम् ॥ तुष्टाऽहं तपसा तेष्वभक्तोऽसि त्वं मतो मम ॥ ३१ ॥

वैश्यं प्राह तदा देवी प्रसन्नाऽहं महामते ॥ किं तेऽभीष्टं ददाम्यद्य प्रार्थयान्शु मनोगतम् ॥ ३२ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा
तामुवाच मुदाऽन्वितः ॥ देहि मेऽद्य निजं राज्यं इतश्चात्रुबलं बलात् ॥ ३३ ॥ तमुवाच तदा देवी गच्छ राजन्निजं गृहम् ॥ शत्रवः क्षीणस
त्त्वास्ते गमिष्यन्ति पराजिताः ॥ ३४ ॥ मंत्रिणस्ते समागम्य ते पतिष्यन्ति पादयोः ॥ कुरु राज्यं महाभाग नगरे स्वं यथामुखम् ॥ ३५ ॥
कृत्वा राज्यं सुविपुलं वर्षाणामयुतं नृप ॥ देहांते जन्म संप्राप्य सूर्याच्च भविता मनुः ॥ ३६ ॥ व्यास उवाच ॥ वैश्यस्तामप्युवाचेदं कृतां
जलिपुटः शुचिः ॥ न मे गृहेण कार्यं वै न पुत्रेण धनेन वा ॥ ३७ ॥ सर्वं बंधकरं मातः स्वप्रवन्नश्वरं स्फुटम् ॥ ज्ञानमे देहि विशदं
मोक्षदं बंधनाशनम् ॥ ३८ ॥ असारेऽस्मिन् संसारे मूढा मज्जन्ति पामराः ॥ पण्डिताः संतरतीह तस्मान्नेच्छन्ति संसृतिम् ॥ ३९ ॥ व्यास उवाच ॥
तदाकर्ण्य महामाया वैश्यं प्राह पुरः स्थितम् ॥ वैश्यवर्यं तव ज्ञानं भविष्यति न संशयः ॥ ४० ॥ इति दत्त्वा वरं ताभ्यां तत्रैवांतरधीयत ॥
अदर्शनं गतायां तु राजा तं मुनिसत्तमम् ॥ ४१ ॥

दे. मा.
॥११०॥

प्रणम्य हयमारुह्य गमनाय मनो दधे ॥ तदैव तस्य सचिवास्तत्राऽऽगत्य नृपप्रजाः ॥४२॥ प्रणमुर्विनयो पेतास्तमूचुः प्राञ्जलिस्थिताः ॥ राजंस्ते शत्रवः सर्वे पापाच्च निहता रणे ॥ ४३ ॥ राज्यं निष्कंटकं भूप कुरुष्व पुरमास्थितः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा नत्वा तं मुनिसत्तमम् ॥ ४४ ॥ आपृच्छच्च निर्ययौ तत्र मंत्रिभिः परिवारितः ॥ संप्राप्य च निजं राज्यं दारान्स्वजनबांधवान् ॥ ४५ ॥ बुभुजे पृथवीं सर्वा ततः सागरमेखलाम् ॥ वैश्योऽपि ज्ञानमासाद्य मुक्तसंगः समन्ततः ॥ ४६ ॥ कालातिवाहनं तत्र मुक्तबन्धश्चकार ह ॥ तीर्थेषु विचरन्गायन्भगवत्या गुणानथ ॥ ४७ ॥ एतत्ते कथितं देव्याश्चरितं परमाद्भुतम् ॥ आराधनफलप्राप्तिर्यथावद्रूपवैश्ययोः ॥ ४८ ॥ दैत्यानां हननं प्रोक्तं प्रादुर्भावस्तथा शुभः ॥ एवंप्रभावा सा देवी भक्तानामभयप्रदा ॥ ४९ ॥ यः शृणोति नरो नित्यमेतदाख्यानमुत्तमम् ॥ स प्राप्नोति नरः सत्यं संसारसुखमद्भुतम् ॥ ५० ॥

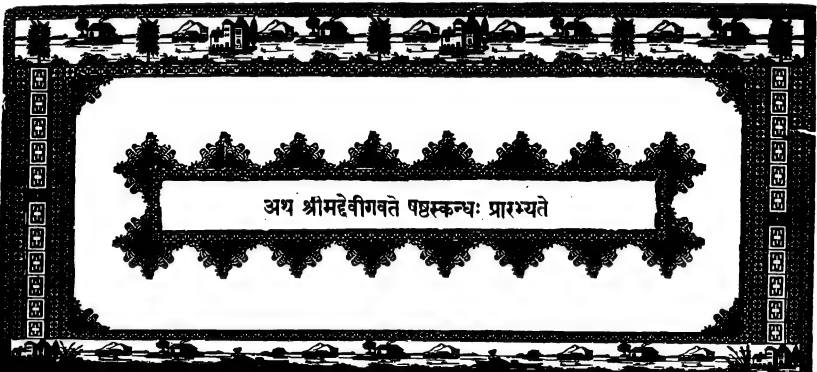
ज्ञानदं मोक्षदं चैव कीर्तिदं सुखदं तथा ॥ पावनं श्रवणान्नूनमेतदाख्यानमद्भुतम् ॥ ५१ ॥ अखिलार्थप्रदं नृणां सर्वधर्मसमावृतम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां कारणं परमं मतम् ॥ ५२ ॥ सूत उवाच ॥ जनमेजयेन राज्ञाऽसौ पृष्टः सत्यवतीसुतः ॥ उवाच संहितां दिव्यां व्यासः सर्वार्थतत्त्ववित् ॥ ५३ ॥ चरितं चंडिकायास्तु शुंभदैत्यवधाश्रितम् ॥ कथयामास भगवान्कृष्णः कारुणिको मुनिः ॥ ५४ ॥ इति वः कथितः सारः पुराणानां मुनीश्वराः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां पंचमस्कंधे पंचविंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

व्योमाकाभद्रिसंख्यातैः २०९० श्लोकैर्व्यासेन धीमता ॥ देवीभागवतस्यास्य पंचम स्कंध ईरितः ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते पंचमस्कन्धः समाप्तः

पं.
अ. १५

इति श्रीमद्देवीभागवते पंचमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीगवते षष्ठस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीगवते षष्ठस्कन्धः प्रारभ्यते

ऋषय ऊचुः ॥ सूत सूत महाभाग मिष्टं ते वचनमृतम् ॥ न तृप्ताः स्मो वयं पीत्वा द्वेपायनकृतं शुभम् ॥ १ ॥ पुनस्त्वां प्रष्टुमिच्छामः
कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ वेदेऽपि कथितां रम्यां प्रसिद्धां पापनाशिनीम् ॥ २ ॥ वृत्रासुर इति ख्यातो वीर्यवांस्त्वष्टुरात्मजः ॥ स कथं
निहतः संख्ये वासकेन महात्मना ॥ ३ ॥ त्वष्टा वै सुरपक्षीयस्तत्पुत्रो बलवत्तरः ॥ शक्रेण घातितः कस्माद्ब्रह्मयोनिर्महाबलः ॥ ४ ॥ देवाः
सत्त्वबुधोत्पन्ना मानुषा राजसाः स्मृताः ॥ तिर्यञ्चस्तमसाः प्रोक्तापुराणागमवादिभिः ॥ ५ ॥ विरोधोऽत्र महान्भाति नूनं शतमस्त्रेन ह ॥
छलेन बलवान्वृत्रः शक्रेण विनिपातितः ॥ ६ ॥ विष्णुः प्रेरयिता तत्र स तु सत्त्वधरः परः ॥ प्रविष्टः पविमध्ये स च्छन्ना भगवान् प्रभुः ॥ ७ ॥
संधिं विधाय स ह्येवं मंत्रितोऽसौ महाबलः ॥ हरिभ्यां सत्यमुत्सृत्य जलफेनेन शातितः ॥ ८ ॥ कृतमिद्रेण हरिणा किमेतत्सूत साहसम् ॥
महांतोऽपि च मोहेन वंचिताः पापबुद्धयः ॥ ९ ॥

दे. मा.
॥ २ ॥

अन्यायवर्तिनोऽत्यर्थं भवन्ति सूरसत्तमाः ॥ सदाचारेण युक्तेन देवा शिष्टत्वमागताः ॥ १० ॥ एवं विशिष्टा धर्मेण शिष्टत्वं कीदृशं पुनः ॥
इत्वा वृत्रं तु विश्वस्तं शक्रेण च्छदना पुनः ॥ ११ ॥ प्राप्तं पापफलं नो वा ब्रह्महत्यासमुद्भवम् ॥ किं च त्वया पुरा प्रोक्तं वृत्रासुरवधः
कृतः ॥ १२ ॥ श्रीदेव्या इति तच्चापि चित्तं मोहयतीह नः ॥ सूत उवाच ॥ शृण्वंतु मुनयो वृत्तं वृत्रासुरवधाश्रयम् ॥ १३ ॥ यथेन्द्रेण च
संप्राप्तं दुःखं हत्यासमुद्भवम् ॥ एव मेव पुरापृष्टो व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ १४ ॥ पारीक्षितेन राज्ञाऽपि स यदाह च तद् ब्रुवे ॥ जनमेजय
उवाच ॥ कथं वृत्रासुरः पूर्वं हतोमघवता मुने ॥ १५ ॥ सहायं विष्णुमासाद्य च्छदना सात्त्विकेन ह ॥ कथं च देव्या निहतो दैत्योऽसौ
केन हेतुना ॥ १६ ॥ कथमेकवधो द्वाभ्यां कृतः स्यान्मुनिपुंगव ॥ तदेतच्छ्रोतुमिच्छामि परं कौतूहलं ही मे ॥ १७ ॥ महतां चरितं
शृण्वन्को विरज्येत मानवः ॥ कथयांभावेभवं त्वं वृत्रासुरवधाश्रितम् ॥ १८ ॥

व्यास उवाच ॥ धन्योऽसि राजस्तव बुद्धिरीदृशी जाता पुराणश्रवणेऽति सादरा ॥ पीत्वाऽमृतं देववरास्तु सर्वथा पाने वितृष्णाः प्रभवन्ति
वे पुनः ॥ १९ ॥ दिनेदिने तेऽधिकभक्तिभावः कथासु राजन्महनीयकीर्तिः ॥ श्रोतायदेकप्रवणः शृणोति वक्ता तदा प्रीतिमना ब्रवीति ॥
॥ २० ॥ युद्धं पुरा वासववृत्रयोर्व्येदे प्रसिद्धं च तथा पुराणे ॥ दुःखं सुरेन्द्रेण तथैव लब्धं इत्वा रिपुं त्वाष्ट्रमपापमेव ॥ २१ ॥ चित्रं
किमत्र नृपते हरिवज्रभृद्भ्यां यच्छदना विनिहतस्त्रिशिरोऽथ वृत्रः ॥ मायाबलेन मुनयोऽपि विमोहितास्ते चक्रुश्च निद्यमनिशं किल पाप
भीताः ॥ २२ ॥ विष्णुः सदैव कपटेन जघान दैत्यान्सत्त्वात्ममूर्तिरपि मोहमवाप्य कामम् ॥ कोऽन्योऽस्ति तां भगवतीं मनसाऽपि जेतुं
शक्तः समस्तजनमोहकरीं भवानीम् ॥ २३ ॥ मत्स्यादियोनिषु सहस्रयुगेषु सद्यः साक्षाद्भवत्यपि ययाविनियोजितोऽत्र ॥ नारायणो नर
सखो भगवाननंतः कार्यं करोति विहिताविहितं कदाचित् ॥ २४ ॥ देहं धनं गृहमिदं स्वजना मदीयं पुत्राः कलत्रमिति मोहमुपेत्य
सर्वः ॥ पुण्यं करोत्यथ च पापचयं करोति मायागुणैरतिबलैर्विकलीकृतो यत् ॥ २५ ॥

७
अ० १

अथ तौ मायया विष्णुवासवी मोहिती शृणु ॥ जगत्सृष्ट्यानां दृष्टे स्वार्थसाधनतत्त्वतः ॥ २७ ॥ तद्वै संप्रवक्ष्यामि वृत्तांतमवनीयते ॥
कारणं पूर्ववैरस्य वृत्रवासवयोर्मिथः ॥ २८ ॥ त्वष्टा प्रजापतिर्ह्यासीदेवश्रेष्ठो महातपाः ॥ देवानां कार्यकर्ता च निपुणो ब्राह्मणप्रियः ॥ २९ ॥
सपुत्रं वै त्रिशिरसमिद्रद्रेषात्किलाऽसृजत् ॥ विश्वरूपेति विख्यातं नाम्ना रूपेण मोहनम् ॥ ३० ॥ त्रिभिः सवदनेः श्रेष्ठैर्व्यरोचत मनोदरेः ॥
त्रिभिर्भग्नानि कार्याणि मुखैः समकरोन्मुनिः ॥ ३१ ॥ वेदानेकेन सोऽधीते सुरां चैकेन सोऽपि बत् ॥ तृतीयेन दिशः सर्वा युगपच्च
निरीक्षते ॥ ३२ ॥ त्रिशिरा भोगमुत्सृज्य तपश्चक्रे सुदुष्करम् ॥ तपस्वी स मृदुर्दातो धर्ममेव समाश्रितः ॥ ३३ ॥ पंचाग्निसाधनं काले
पादपात्रे निवेशनम् ॥ जलमध्ये निवासं च हेमन्ते शिशिरे तथा ॥ ३४ ॥ निराहारो जितात्माऽसौ त्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ तपश्चचार मेधावी
दुष्करं मंदबुद्धिभिः ॥ ३५ ॥ तं च दृष्ट्वा तपस्यन्तं खेदमाप शचीपतिः ॥ विषादमगमत्तत्र शक्रोऽयं मास्मभूदिति ॥ ३६ ॥

दृष्ट्वा तस्य तपो वीर्यं सत्यं चामिततेजसः ॥ चिंतां च महतीं प्राप ह्यनिशं पाकशासनः ॥ ३७ ॥ विवर्धमानस्त्रिशिरा मामयं शात
यिष्यति ॥ नोपेक्ष्यः सर्वथा शत्रुवर्धमानबलो बुधेः ॥ ३८ ॥ तस्मादुपायः कर्तव्यस्तपोनाशाय सांप्रतम् ॥ कामस्तु तपसां शत्रुः
कामान्नश्यति वै तपः ॥ ३९ ॥ तथैवाऽद्य प्रकर्तव्यं भोगासक्तो भवेद्यथा ॥ इति संचिंत्य मनसा बुद्धिमान्बलमर्दनः ॥ ४० ॥ आज्ञापय
त्सोऽप्सरस्त्वाष्ट्रपुत्रप्रलोभने ॥ उर्वशीं मेनकां रंभां घृताचीं च तिलोत्तमाम् ॥ ४१ ॥ समाहूयाऽब्रवीच्छकस्तास्तदा रूपगर्विताः ॥ प्रियं
कुरुध्वं मे सर्वाः कार्येऽद्य समुपस्थिते ॥ ४२ ॥ यत्तो मेऽद्य महाञ्छत्रुस्तपस्तपति दुर्जयः ॥ कार्यं कुरुत गच्छध्वं प्रलोभयत मा चिरम्
॥ ४३ ॥ शृङ्गारवेषैर्विविधैर्हवैर्देहसमुद्भवैः ॥ प्रलोभयत भद्रं वः शमयध्वं ज्वरं मम ॥ ४४ ॥ अस्वस्थोऽहं महाभागास्तस्य ज्ञात्वा तपोब
लम् ॥ बलवानासनं मेऽद्य ग्रीह्यत्यविलंबितः ॥ ४५ ॥ भयं मे समुपायातं क्षिप्रं नाशयताऽबलाः ॥ उपकुर्वतु सहिताः कार्येऽद्य
समुपस्थिते ॥ ४६ ॥

दे. मा.
॥ ४ ॥

तच्छ्रुत्वा वचनं नार्य उचुस्तं प्रणताः पुरः ॥ मा भयं कुह देवेश यतिष्यामः प्रलोभने ॥ ४७ ॥ यथा न स्यान्नयंतस्मात्तथा कार्यं महा
युते ॥ नृत्य गीतविहारैश्च मुनेस्तस्य प्रलोभने ॥ ४८ ॥ कटाक्षैरंगभेदैश्च मोहयित्वा मुनिं विभो ॥ लोलुपं वशमस्माकं करिष्यामो नियं
त्रितम् ॥ ४९ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याभाष्य हरिं नार्यो ययुस्त्रिशिरसोऽतिकम् ॥ कुर्वंत्यो विविधान्भावान्कामशास्त्रो चितानपि ॥ ५० ॥
गायन्त्यस्तालभेदेस्ता नृत्यन्त्यः पुरुतो मुनेः ॥ तं प्रलोभयितुं चकुर्नानाभावान्वरांगनाः ॥ ५१ ॥ नाऽपश्यत्सतपोराशिरंगनानां विडम्ब
नम् ॥ इन्द्रियाणि वशे कृत्वा मूर्काधबधिरः स्थितः ॥ ५२ ॥ दिनानि कतिचित्तस्थुर्नार्यस्तस्याश्रमे वरे ॥ कुर्वन्तो गाननृत्यादिप्रपञ्चानति
मोहदान् ॥ ५३ ॥ न चचाल यदा कामं ध्यानाश्च त्रिशिरा मुनिः ॥ परावृत्य तदा देव्यः पुनः शक्रमुपस्थिताः ॥ ५४ ॥ कृताञ्जलिपुटाः
सर्वा देवराजमथाऽब्रुवन् ॥ श्रांता दीना भयत्रस्ता विवर्णवदना भृशम् ॥ ५५ ॥ देवदेवमहाराज यत्नश्च परमः कृतः ॥ न स शक्यो दुरा
धर्षो धैर्याञ्जलयितुं विभो ॥ ५६ ॥

उपायोऽन्यः प्रकर्तव्यः सर्वथा पाकशासन ॥ नाऽस्माकं बलमेतस्मिन्स्तापसे विजितेन्द्रिये ॥ ५७ ॥ दिष्ट्या वयं न शक्ताः स्म यदनेन
महात्मना ॥ मुनिना वह्नितुल्येन तपसा द्योतितेन हि ॥ ५८ ॥ विसृज्याऽप्सरसः शक्रश्चितयामास मंदर्धीः ॥ तस्यैव च वधोपायं पाप
बुद्धिरसांप्रतम् ॥ ५९ ॥ विसृज्य लोकलब्धां स तथा पापभयं भृशम् ॥ चकार पापबुद्धिं तु तद्वधाय महीपते ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभा
गवते महापुराणे षष्ठस्कंधे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ अथ स लोभमुपेत्य सुराधिपः समधिगम्य गजासन संस्थितः ॥
त्रिशिरसं प्रति दुष्टमतिस्तदा मुनिमपश्यदमेयपराक्रमम् ॥ १ ॥ तमभिवीक्ष्य दृढासनसंस्थितं जितगिरं सुसमाधिवशं गतम् ॥ रविविभा
वसुसन्निभमोजसा सुरपतिः परमापदमभ्यगात् ॥ २ ॥ कथमसौ विनिहतुमहो मया मुनिरपापमतिः किल संमतः ॥ रिपुरयं सुसमिद्धत
पोबलः कथमुपेक्ष्य दृढाऽऽसनकामुकः ॥ ३ ॥ इति विचिन्त्य पर्वि परमायुधं प्रतिमुमोच मुनिं तपसि स्थितम् ॥ शशिदिवाकरसन्निभमा
ञ्जुगं त्रिशिरसं सुरसंघपतिः स्वयम् ॥ ४ ॥

निधित्वं सुवभाषं सुरराजं महात्मा जीवमान इव तेजसां निधिः ॥ ८ ॥ तं दृष्ट्वा पतितं भूमौ जीवन्तमिव वृत्रहा ॥ चितामापाऽतिस्त्रिगांगः किंवा जीवेदयं पुनः ॥ ९ ॥ विमृश्य मनसाऽतीव तत्क्षणं पुरतः स्थितम् ॥ मघवा वीक्ष्य तं प्राह स्वकार्यस दृशं वचः ॥ १० ॥ तक्षश्छिधि शिरांस्यस्य कुरुष्व वचनं मम ॥ मा जीवतु महातेजा भाति जीवन्निव स्वयम् ॥ ११ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य तक्षोवाच विगर्हयन् ॥ तक्षोवाच ॥ महास्कन्धो भृशं भाति परशुर्नतरिष्यति ॥ १२ ॥ ततो नाहं करिष्यामि कार्यमेतद्विगर्हितम् ॥ त्वया वै निर्दितं कर्म कृतं सद्भिर्विगर्हितम् ॥ १३ ॥

अहं विभेमि पापाद्वै मृतस्यैव च मारणे ॥ मृतोऽयं मुनिरस्त्येव शिरसः कृन्तनेन किम् ॥ १४ ॥ भयं किं तेऽत्र संजातं पाकाशासन कथ्यताम् ॥ इन्द्र उवाच ॥ सजीव इव देहोऽयमाभाति विशदाकृतिः ॥ १५ ॥ तस्माद्विभेमि मा जीवेन्मुनिः शत्रुरयं मम ॥ तक्षो वाच ॥ नाऽत्र किं त्रपसे विद्वन्कूरेणानेन कर्मणा ॥ १६ ॥ ऋषिपुत्रमिमं हत्वा ब्रह्महत्याभयं न किम् ॥ इन्द्र उवाच ॥ प्रायश्चित्तं करिष्यामि बन्धात्पापक्षयाय वै ॥ १७ ॥ शत्रुस्तु सर्वथा वध्यश्छलेनापि महामते ॥ तक्षोवाच ॥ त्वं लोभाभिहतः पापं करोषि मघवन्निह ॥ १८ ॥ तं विनाऽहं कथं पापं करोमि वद मे विभो ॥ इन्द्र उवाच ॥ मस्तेषु खलु भागं ते करिष्यामि सदैव हि ॥ १९ ॥ शिरः पशोस्तु ते भागं यज्ञे दास्यन्ति मानवाः ॥ मुहुर्नानेन छिधि त्वं शिरांस्यस्य कुरु प्रियम् ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा महेंद्रस्य वचस्तक्षा मुवाऽन्वितः ॥ कुठारेण शिरांस्यस्य चकर्त मुहुरेन हि ॥ २१ ॥ छिन्नानि त्रीणि शीर्षाणि पतितानि यदा भुवि ॥ तेभ्यस्तु पक्षिणः क्षिप्रं विनिष्पेदुः सहस्रशः ॥ २२ ॥

कलविकास्तिस्त्रिय स्तथैव च कर्पिजलाः ॥ पृथक्पृथग्विनिष्पेतुर्बुल्लस्तस्तरसा तदा ॥ २३ ॥ येन वेदानधीते स्म सोमं च पिबते तथा ॥ तस्माद्रकात्किलोत्पेतुः सद्य एव कर्पिजलाः ॥ २४ ॥ येन सर्वा दिशः कामं पिबन्निव निरीक्षते ॥ तस्मात्तु तित्तिरास्तत्र निःसृतास्ति गमतेजसः ॥ २५ ॥ यत्सुरापं तु तद्वक्त्रं तस्मात्तु चटकाः किल ॥ विनिष्पेतुस्त्रिशिरस एवं ते विहगा नृप ॥ २६ ॥ एवं विनिःसृतान्द्वा तेभ्यः शकस्ततांऽडजान् ॥ मुमोद मनसा राज्ञगाम त्रिदिवं पुनः ॥ २७ ॥ गते शके तु तक्षाऽपि स्वगृहं तरसा ययौ ॥ यज्ञभागं परं लब्ध्वा मुदमाप महीपते ॥ २८ ॥ इन्द्रोऽथ स्वगृहं गत्वा इत्वा शत्रुं महाबलम् ॥ मेने कृतार्थं मात्मानं ब्रह्महत्याप्रचितयन् ॥ २९ ॥ तं श्रुत्वा निहतं त्वष्टा पुत्रं परमधार्मिकम् ॥ पुकोपातीव मनसा वचने चेदमब्रवीत् ॥ ३० ॥ अनागसं मुनिं यस्मात्पुत्रं निहतवान्मम ॥ तस्मादुत्पादयिष्यामि तद्वधार्थं सुतं पुनः ॥ ३१ ॥ सुराः पश्यंतु मे वीर्यं तपसश्च बलं तथा ॥ जानातु सर्वं पापात्मा स्वकृतस्य फलं महत् ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वाऽग्निं जुहावाऽथ मंत्रैराथर्वणोदितैः ॥ पुत्रस्योत्पादनार्थाय त्वष्टा क्रोधं समाकुलः ॥ ३३ ॥

कृते होमेऽष्टरात्रं तु संदीप्ताच्च विभावसोः ॥ प्रादुर्बभूव तरसा पुरुषः पावकोपमः ॥ ३४ ॥ तं दृष्ट्वाऽग्रे सुतं त्वष्टा तेजो बलसमन्वितम् ॥ वेगात्प्रकटितं वहेदीप्यमानमिवानलम् ॥ ३५ ॥ उवाच वचने त्वष्टा सुतं वीक्ष्य पुरः स्थितम् ॥ इन्द्रशत्रो विवधेस्व प्रतापात्तपसो मम ॥ ३६ ॥ इत्युक्ते वचने त्वष्टा क्रोधप्रज्वलितेन च ॥ सोऽवर्धत दिवं स्तब्ध्वा वैश्वानरसमद्युतिः ॥ ३७ ॥ जातः स पर्वताकारः कालमृत्यु समः स्वराट् ॥ किं करोमीति तं प्राह पितरं परमातुरम् ॥ ३८ ॥ कुरु मे नामकं नाथ कार्यं कथय सुव्रत ॥ चितातुरोऽसि कस्मात्स्वं ब्रूहि मे शोककारणम् ॥ ३९ ॥ नाशयाम्यद्य ते शोकमिति मे व्रतमाहितम् ॥ तेन जातेन किं भूयः पिता भवति दुःखितः ॥ ४० ॥ पिबामि सागरं सद्यश्चूर्णयामि धराधरान् ॥ उद्यंतं वारयाम्यद्य तरणिं तिग्मतेजसम् ॥ ४१ ॥ इन्मींद्रं समुरं सद्यो यमं वा देवतांतरम् ॥ क्षिपामि सागरे सर्वान्समुत्पाटय च मेदिनीम् ॥ ४२ ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य त्वष्टा पुत्रस्य पेशलम् ॥ प्रत्युवाचातिमुदितस्तं सुतं पर्व लोपलम् ॥ ४३ ॥ इतिनाभायमपुना यस्मात्प्रकटोऽसि पुत्रक ॥ तस्माद् ब्रूय इति ख्यातं तव नाम भविष्यति ॥ ४४ ॥

१६ ॥ दत्त्वाऽसौ प्रेरयामास त्वष्टा क्रोधसमन्वितः ॥ ५३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ कृतस्वस्त्ययनो वृत्रो ब्राह्मणेर्वेदपारगैः ॥ निर्जगाम रथाकूटो हंतुं शकं महाबलः ॥ १ ॥ तदेव राक्षसाः क्रूराः पुरा देवपरा जिताः ॥ समाजगुश्च सेवार्थं वृत्रं ज्ञात्वा महाबलम् ॥ २ ॥

इन्द्रदूतास्तु तं दृष्ट्वा युद्धाय तु समागतम् ॥ वेगादागत्य वृत्रांतं शशंसुस्तस्य चेष्टितम् ॥ ३ ॥ दूतां ऊचुः ॥ स्वामिञ्छीप्रमिहायाति वृत्रो नाम रिपुस्तव ॥ बलवान्स्वयंदने रूढस्त्वष्टा चोत्पादितः किल ॥ ४ ॥ अभिचारेण नाशार्थं तव क्रोधान्वितेन वै ॥ पुत्रघाताभि तप्तेन दुःसहो राक्षसेयुतः ॥ ५ ॥ यत्नं कुरु महाभाग शीघ्रमायाति सांप्रतम् ॥ मेरुमंदरसंकाशो घोरशब्दोऽतिदारुणः ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र भीता देवगणा भृशम् ॥ आगत्योचुः सुरपतिं शृण्वंतं दूतभाषितम् ॥ ७ ॥ गणा ऊचुः ॥ मघवन्दुर्निमित्तानि भवंति त्रिदशालये ॥ बहूनि भयशंसीनि दक्षिणां विरुतानि च ॥ ८ ॥ काका वृश्चास्तथा श्येनाः कंकाया दारुणाः खगाः ॥ रुदंति विकृतेः शब्देरुक्ता रैर्भवनोपरि ॥ ९ ॥ चीचीकूचीति निनदान्कुर्वति विहगा भृशम् ॥ वाहनानां च नेत्रेभ्यो जलधाराः पतंत्यधः ॥ १० ॥ श्रूयतेऽतिमहाञ्छब्दो रुदतीनां निशासु च ॥ राक्षसीनां महाभाग भवनोपरि दारुणः ॥ ११ ॥ प्रपतंति ध्वजास्तूर्णं विना वातेन मानद ॥ प्रभवंति महोत्पाता दिवि भूम्यंतरिक्षजाः ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥ ८ ॥

कृष्णांबरधरा नायौ भ्रमंति च गृहेगृहे ॥ यांतु यांतु गृहातूर्णं कुर्वत्यो विकृताननाः ॥ १३ ॥ रात्रौ स्वप्नेषु कांतानां सुप्तानां निजमंदिरे ॥
केशोल्लुनंति राक्षस्यो भीषयत्यो भृशातुराः ॥ १४ ॥ एवं विधानि देवेश भूकंपोल्कादयस्तथा ॥ गोमायवो रुदंति स्म निशायां भवनां
गणे ॥ १५ ॥ सरटानां च जालानि प्रभवन्ति गृहेगृहे ॥ अंगप्रस्फुरणादीनि दुर्निमित्तानि सर्वशः ॥ १६ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेषां वचः
श्रुत्वा चिंतामाप सुरेश्वरः ॥ बृहस्पतिं समाहूय पप्रच्छ च मनोगतम् ॥ १७ ॥ इंद्र उवाच ॥ ब्रह्मन्किमुत घोराणि निमित्तानि भवंति
वे ॥ वाताश्च दारुणा वांति प्रपतंत्यलकाः स्वतः ॥ १८ ॥ सर्वज्ञोसि महाभाग समर्थो विघ्ननाशने ॥ बुद्धिमाञ्छास्रतत्त्वज्ञो देवतानां
बुरुस्तथा ॥ १९ ॥ कुरु ज्ञातिं विधानज्ञ शत्रु क्षय विधायिनीम् ॥ यथा मे भवेदुःखं तथा कार्यं विधीयताम् ॥ २० ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥
किं करोमि सहस्राक्ष त्वयाऽद्य दुष्कृतं कृतम् ॥ अनागसं मुनिं हत्वा किं फलं समुपार्जितम् ॥ २१ ॥ अत्युग्रपुण्यपापानां फलं भवति
सत्वरम् ॥ विचार्य स्वलु कर्तव्यं कार्यं तद्भूतिमिच्छता ॥ २२ ॥

परोपतापनं कर्म न कर्तव्यं कदाचन ॥ न सुखं विंदते प्राणी परपीडापरायणः ॥ २३ ॥ मोहाल्लोभाद्ब्रह्महत्या कृता शक्र त्वयाऽधुना ॥
तस्य पापस्य सहसा फलमेतदुपागतम् ॥ २४ ॥ अवध्यः सर्वदेवानां जातोऽसौ वृत्रसंज्ञकः ॥ हंतुं त्वां स समायाति दानवैर्बहुभिर्बुतः
॥ २५ ॥ आयुधानि च सर्वाणि वज्रतुल्यानि वासव ॥ त्वाष्ट्रादत्तानि दिव्यानि गृहीत्वा समुपस्थितः ॥ २६ ॥ समागच्छति दुर्धर्षो
रथारूढः प्रतापवान् ॥ देवैश्च प्रलयं कुर्वन्नास्य मृत्युर्भविष्यति ॥ २७ ॥ कोलाहलस्तदा जातस्तथा भुवति वाक्पतौ ॥ गन्धर्वाः किन्नरा
यक्षा मुनयश्च तपोधनाः ॥ २८ ॥ सदनानि विहायेवामराः सर्वे पलायिताः ॥ तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यं शक्रश्चितापरायणः ॥ २९ ॥ आज्ञाप
यामास तदा सेनोद्योगाय सेवकान् ॥ आनयध्वं वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ ३० ॥ पूषणं च भगं वायुं कुबेरं वरुणं यमम् ॥ विमा
नेषु समाहूय सायुधाः सुरसत्तमाः ॥ ३१ ॥ समागच्छन्तुं तरसा शत्रुरायाति सांप्रतम् ॥ इत्याज्ञाप्य सुरपतिः समारुह्य गजोत्तमम् ॥ ३२ ॥

म. ३

मानसोत्तरे ॥ ३५ ॥ पक्ते देवतायुक्तो वाचस्पतिपुरः सरः ॥ तत्राश्वारुणं बुद्धं वृत्रवासवयोस्तदा ॥ ३६ ॥ गवांसिपरिचैः चारोवर्जिः
शक्तिपरश्वधैः ॥ मानुषेण प्रमाणेन संप्रामः शरदां शतम् ॥ ३७ ॥ बभूव भयदो नृणामृषीणां भावितात्मनाम् ॥ वरुणः प्रथमं भग्नस्ततो
वायु गणः किल ॥ ३८ ॥ यमो विभावसुः शक्तः सर्वे ते निर्गता रणात् ॥ पलायनपरान्दृष्ट्वा देवानिद्रपुरोगमान् ॥ ३९ ॥ वृत्रोऽपि पितरं
प्रागादाश्रमस्थं मुदाऽन्वितम् ॥ प्रणम्य प्राह त्वष्टारं पितुः कार्यं मया कृतम् ॥ ४० ॥ देवा विनिर्जिताः सर्वे सैद्वाः समरसंस्थिताः ॥
विद्रुतास्ते गताः स्थानं यथा सिंहान्मृगा गजाः ॥ ४१ ॥ इन्द्रः पदातिरगमन्मयाऽऽनीतो गजोत्तमः ॥ ऐरावतोऽयं भगवन्मृगाण
द्विरदोत्तमम् ॥ ४२ ॥

न हतास्ते मया तस्मादयुक्तं भीतमारणम् ॥ आज्ञापय पुनस्तात किं करोमि तवेप्सितम् ॥ ४३ ॥ निर्जरा निर्गताः सर्वे भयभीताः
श्रमातुराः ॥ इन्द्रोऽप्येरावतं त्यक्त्वा भयभीतः पलायितः ॥ ४४ ॥ ग्यास उवाच ॥ इति पुत्रवचः श्रुत्वा त्वष्टा प्राह मुदाऽन्वितः ॥
पुत्रवानद्य जातोऽस्मि सफलं मम जीवितम् ॥ ४५ ॥ त्वयाऽहं पावितः पुत्र गतो मे मानसो ज्वरः ॥ निश्चलं मे मनो जातं दृष्ट्वा वीर्यं
तवाद्भुतम् ॥ ४६ ॥ शृणु वक्ष्याम्यहं पुत्र हितं तेऽद्य निशामय ॥ तपः कुरु महाभाग सावधानः स्थिरासनः ॥ ४७ ॥ विश्वासो नैव
कर्तव्यः केषांचित्पाकशासनः ॥ शत्रुते छल कर्ताऽस्ति नानाभेदविशारदः ॥ ४८ ॥ तपसा प्राप्यते लक्ष्मीस्तपसा राज्यमुत्तमम् ॥ तपसा
बलबुद्धिः स्यात्संप्रामे विजयस्तथा ॥ ४९ ॥ आराध्य द्रुहिणं देवं लब्ध्वा वरमनुत्तमम् ॥ जहि शक्रं दुराचारं ब्रह्महत्यासमायुतम् ॥ ५० ॥
सावधानः स्थिरो भूत्वा दातारं भजशंकरम् ॥ वाञ्छितं स वरं दद्यात्संतुष्टश्चतुराननः ॥ ५१ ॥ तोषयित्वा विश्वयोनिं ब्रह्माणममितौ
जसम् ॥ अविनाशित्वमासाद्य जहि शक्रं कृतागसम् ॥ ५२ ॥

वैरं मनसि मे पुत्र वर्तते सुतघातजम् ॥ न शांतिमनुगच्छामि न स्वपामि सुखेन ह ॥ ५३ ॥ तापसो मे हतः पुत्रो निरागाः पाप्मना
यतः ॥ न विदामि सुखं वृत्र त्वं मामुद्धर दुःखितम् ॥ ५४ ॥ व्यास उवाच ॥ तदाकर्ण्य पितुर्वाक्यं वृत्रः क्रोधयुतस्तदा ॥ आज्ञामादाय
च पितुर्जगाम तपसे मुदा ॥ ५५ ॥ गंधमादनमासाद्य पुण्यां देवधुनीं शुभाम् ॥ स्नात्वा कुशासनं कृत्वा संस्थितश्च स्थिरासनः ॥ ५६ ॥
त्यक्त्वान्नं वारिपानं च योगाभ्यासपरायणः ॥ ध्यायन्विश्वसृजं चित्ते सोपविष्टः स्थिरासने ॥ ५७ ॥ मघवा तं तपस्यंतं ज्ञात्वा चिंतातुरो
बभूव ॥ गंधर्वान्प्रेषयामास विघ्नार्थं पाकशासनः ॥ ५८ ॥ यक्षाश्च पन्नगान्सर्पान्किन्नरानमितौजसः ॥ विद्याधरानप्सरसो देवदूतननेकशः
॥ ५९ ॥ उपायास्तेः कृताः सम्यक्तपोविघ्नाय मायिभिः ॥ न चचाल ततो ध्यानात्त्वाष्ट्रः परमतापसः ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे पष्ठस्कंधे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥ निर्गतास्ते परावृत्तास्तपोविघ्नकराः सुराः ॥ निराशाः कार्यसंसिद्धयै तं दृष्ट्वा
दृढचेतसम् ॥ १ ॥

जाते वर्षशते पूर्णे ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ तत्राऽऽजगाम तरसा हंसारूढश्चतुर्मुखः ॥ २ ॥ आगत्य तमुवाचेदं त्वष्टृपुत्र सुखी भव ॥
त्यक्त्वा ध्यानं वरं ब्रूहि ददामि तव वाञ्छितम् ॥ ३ ॥ तपसा तेऽद्य तुष्टोऽस्मि त्वां दृष्ट्वा चाऽतिकर्षितम् ॥ वरं वरय भद्रं ते मनोऽभि
लषितं तव ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ वृत्रस्तदाऽतिविशदां पुरतो निशम्य वाचं मुधासमरसां जगदेककर्तुः ॥ संत्यज्य योगकलनां सह
सोदतिष्ठत्संजातहर्षेण यना श्रुकलाकलापः ॥ ५ ॥ पादौ प्रणम्य शिरसा प्रणयाद्विधातुर्बद्धांजलिः पुरत एव समाससाद ॥ प्रोवाच तं
सुवरदं तपसा प्रपन्नं प्रेम्णाऽतिगद्गदगिरा विनियेन नम्रः ॥ ६ ॥ प्राप्तं मया सकलदेवपदं प्रभोऽद्य यद्दर्शनं तव सुदुर्लभमाशु जातम् ॥
वाञ्छाऽस्ति नाथ मनसि प्रवणे दुरापा तां प्रब्रवीमि कमलासन वेत्सि भावम् ॥ ७ ॥ मृत्युश्च मा भवतु मे किल लोहकाष्ठशुष्काद्रवनि
चयेरपरैश्च शस्त्रैः ॥ बुद्धिं प्रयातु मम वीर्यमतीव युद्धे यस्मान्द्रवामि सबलैरमरैरजेयः ॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्थं संप्राप्यतो ब्रह्मा
तमाह मयसन्निय ॥ उस्तिह गच्छ भद्रं ते वाञ्छितं सकलं सदा ॥ ९ ॥

यः पुत्रस्तु न वरं लब्ध्वा मुदिताः स्वयम् ययौ ॥ ११ ॥ शशंस पितुरमे तद्वरदानं महामतिः ॥ त्वष्टा तु मुदितः प्राप्तं पुत्रं प्राप्तवरं तदा ॥ १२ ॥ स्वस्ति तेऽस्तु महाभाग जहि शक्रं रिपुं मम ॥ इत्वा गच्छ त्रिशिरसो हतारं पाप संयुतम् ॥ १३ ॥ भव त्वं त्रिदशाधीशः संप्राप्य विजयं रणे ॥ ममाधि छिधि विपुलं पुत्रनाशसमुद्भवम् ॥ १४ ॥ जीवतो वाक्यकरणात्क्षयाहे भूरि भोजनात् ॥ गयायां पिण्डदा नाञ्च त्रिभिः पुत्रस्य पुत्रता ॥ १५ ॥ तस्मात्पुत्र ममाऽस्त्यर्थं दुखं नाशितुमर्हसि ॥ त्रिशिरा मम चित्तात्तु नाऽपसर्पति कर्हिचित् ॥ १६ ॥ सुशीलः सत्यवादी च तापसो वेदवित्तमः ॥ अपराधं विना तेन निहतः पापबुद्धिना ॥ १७ ॥ न्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा पुत्रः परमदुर्जयः ॥ रथमारुह्य तरसा निर्जगाम पितुर्गृहात् ॥ १८ ॥ रणदुर्बुभिनिघोषं शंखनादं महाबलम् ॥ कारयित्वा प्रायाणं स चकार मदगर्वितः ॥ १९ ॥

निर्ययौ नयसंयुक्तः सेवकानिति संवदन् ॥ इत्वा शक्रं ग्रहीष्यामि सुरराज्यमकंटकम् ॥ २० ॥ इत्युक्त्वा निर्जगामाऽऽश्रु स्वसेन्य परिवारितः ॥ महता सेन्यनादेन भीषयन्नमरावतीम् ॥ २१ ॥ तमागच्छन्तमाज्ञाय तुराषाडपि सत्वरः ॥ सेनोद्योगं भयत्रस्तः कारयामास भाग्न ॥ २२ ॥ सर्वानाहूय तरसा लोकपालानरिंदमः ॥ युद्धार्थं प्रेरयन्सर्वान्व्यरोचत महाद्युतिः ॥ २३ ॥ शृङ्गभूहं ततः कृत्वा संस्थितः पाकशासनः ॥ तत्राऽजगाम वेगात्तु वृत्रः परबलादनः ॥ २४ ॥ देवदानवयोस्तावत्संग्रामस्तुमुलोऽभवत् ॥ वृत्रवासवयोः संख्ये मनसा विजयेषिणोः ॥ २५ ॥ एवं परस्परं युद्धे संदीप्ते भयदे भृशम् ॥ आकूतं देवताः प्रापुदैत्याश्च परमा मुदम् ॥ २६ ॥ तोमरैर्भिदि पालैश्च खड्गैः परशुपट्टिशैः ॥ जघ्नु परस्परं देवदैत्याः स्वस्वमरायुधैः ॥ २७ ॥ एवं युद्धे वर्तमाने दारुणे लोमहर्षणे ॥ शक्रं जग्राह सहसा वृत्रः क्रोधसमन्वितः ॥ २८ ॥ अपावृत्य मुखे क्षिप्त्वा स्थितौ पुत्रः शतकतुम् ॥ मुदितोऽभून्महाराज पूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ २९ ॥ शक्रं मस्तेऽथ वृत्रेण संभ्राता निर्जरास्तदा ॥ उकुशुः परमार्तास्ते हा शक्रेति मुहुर्मुहुः ॥ ३० ॥

अपावृतं मुखे शक्रं ज्ञात्वा सर्वे दिवौकसः ॥ बृहस्पतिं प्रणम्योर्ध्वाना व्यथितचेतसः ॥ ३१ ॥ किं कर्तव्यं द्विजश्रेष्ठ त्वमस्माकं गुरुः परः ॥ शक्रो प्रस्तस्तु वृत्रेण रक्षितो देवतांतरेः ॥ ३२ ॥ विना शक्रेण किं कुर्मः सर्वे हीनपराक्रमाः ॥ अभिचारं कुरु विभो सत्वरः शुक्रमुक्तये ॥ ३३ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ किं कर्तव्यं सुरा क्षितो सुखमभ्येऽस्ति वासवः ॥ वृत्रेणोत्सादितो जीवन्नस्ति कोष्ठांतरे रिपोः ॥ ३४ ॥ व्यास उवाच ॥ देवाश्चितापुराः सर्वेः तुरासाहं तथा कृतम् ॥ दृष्ट्वा विमृश्य तरसा चकुर्यन्तं विमुक्तये ॥ ३५ ॥ असृजंत महासत्त्वां जंभिकां रिपुनाशिनीम् ॥ ततो विजृम्भमाणः स व्यावृतास्यो बभूव ह ॥ ३६ ॥ विजृम्भमाणस्य ततो वृत्रस्यास्यादवाप तत् ॥ स्वान्यंगा न्यपि संक्षिप्य निष्कातो बलसूदनः ॥ ३७ ॥ ततः प्रभृति लोकेषु जंभिका प्राणिसंस्थिता ॥ जहृषुश्च सुराः सर्वे शक्रं दृष्ट्वा विनिर्गतम् ॥ ३८ ॥ ततः प्रववृते युद्धं तयोर्लोकभयप्रदम् ॥ वर्षाणामयुतं यावादारुणं लोमहर्षणम् ॥ ३९ ॥ एकतश्च सुराः सर्वे युद्धाय समुपस्थिताः ॥ एकतो बलवांस्त्वाष्ट्रः संग्रामे समवर्तत ॥ ४० ॥

यदा व्यवर्धत रणे वृत्रो वरमदावृतः ॥ पराजितस्तदा शक्रस्तेजसा तस्य धारितः ॥ ४१ ॥ विम्यथे मघवा युद्धे ततः प्राप्य पराजयम् ॥ विषादमगमन्देवा दृष्ट्वा शक्रं पराजितम् ॥ ४२ ॥ जम्बुस्त्यक्त्वा रणं सर्वे देवा इन्द्रपुरोगमाः ॥ गृहीतं देवसदनं वृत्रेणागत्य रंहसा ॥ ४३ ॥ देवोद्यानानि सर्वाणि भुङ्क्तेऽसौ दानवो बलात् ॥ ऐरावतोऽपि दैत्येन गृहीतोऽसौ गजोत्तमः ॥ ४४ ॥ विमानानि च सर्वाणि गृहीतानि विशापते ॥ उच्चैः श्रवा इयवरो जातस्तस्य वशे तदा ॥ ४५ ॥ कामधेनुः पारिजातो गणध्याप्सरसां तथा ॥ गृहीतं रत्नमात्रं तु तेन त्वष्टसुतेन ह ॥ ४६ ॥ स्थानभ्रष्टाः सुराः सर्वे गिरिदुर्गेषु संस्थिताः ॥ दुःस्वमायुः परिभ्रष्टा यज्ञभागात्सुरालयात् ॥ ४७ ॥ वृत्रः सुरपदं प्राप्य बभूव मदगर्वितः ॥ त्वष्टाऽतीव सुखं प्राप्य सुमोद सुतसंयुतः ॥ ४८ ॥ अमंत्रयन् हि तं देवा मुनिभिः सह भारत ॥ किं कर्तव्यमिति प्राप्ते चिंत्य भयमोहिताः ॥ ४९ ॥ जम्बुः कैलासमचलं सुराः शक्रसमन्विताः ॥ महादेवं प्रणम्योच्चुः प्रह्लाः प्रांजलयो भृशम् ॥ ५० ॥ देवदेव महादेव कृपासिधो महेश्वर ॥ रक्षाऽस्मान्भयभीतांस्तु वृत्रेणाऽतिपराजितान् ॥ ५१ ॥

महेश्वर ॥ दुःखस्य नाऽपि गच्छामो विनाशोपायमीश्वर ॥ ५३ ॥ साहाय्यं कुरु भूतेश व्यथिताः स्म कृपामिधे ॥ वृत्रं जहि मदोत्सिक्तं
वरदानबलादिभ्यो ॥ ५४ ॥ शिव उवाच ॥ ब्रह्माणं पुरतः कृत्वा वयं सर्वे हरेः क्षयम् ॥ गत्वा समेत्य तं विष्णुं चिन्तयामो वधोद्यमम्
॥ ५५ ॥ सशक्तश्च च्छलश्च बलवान्बुद्धिमत्तरः ॥ शरण्यश्च दयाधिव्यासुदेवो जनार्दनः ॥ ५६ ॥ विना तं देवदेवेशं नार्थसिद्धिर्भ
विष्यति ॥ तस्मात्तत्र च गंतव्यं सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ ५७ ॥ व्यास उवाच ॥ इति संचिन्त्य ते सर्वे ब्रह्मा शक्रः सशंकरः ॥ जग्मुर्विष्णोः
क्षयं देवाः शरण्यं भक्तवत्सलम् ॥ ५८ ॥ गत्वा विष्णुपदं देवास्तुष्टुषुः परमेश्वरम् ॥ हरिं पुरुषसूक्तेन वेदोक्तेन जगद्गुरुम् ॥ ५९ ॥
प्रत्यक्षोऽभूच्चगन्नाथस्तेषां स कमलापतिः ॥ संमान्य च सुरान्सर्वानित्युवाच पुरः स्थितः ॥ ६० ॥ किमागताः स्म लोकेशा हरब्रह्मस
मन्विताः ॥ कारणं कथयध्वं वः सर्वेषां सुरसत्तमाः ॥ ६१ ॥

व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वाहरेर्वाक्यं नोबुद्धेर्वा रमापतिम् ॥ चिन्ताविष्टाः स्थिताः प्रायो सर्वे प्रांजलयस्तथा ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे षष्ठस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ तथा चिन्तातुरा न्वीक्ष्यसर्वान् सर्वार्थतत्त्ववित् ॥ प्राह प्रेमभरोद्भ्राता
न्माधवो मेदिनीपते ॥ १ ॥ विष्णुरुवाच ॥ किं मौनमाश्रिता यूयं ब्रुवंतु कारणं सुराः ॥ सदसद्वाऽपि यच्छ्रुत्वा यतिष्ये तन्निवारणे ॥ २ ॥
देवा ऊचुः ॥ किदिह्यातं तव विभो त्रिषु लोकेषु वर्तते ॥ सर्वं वेद भवान्कार्यं किं पृच्छसि पुनः पुनः ॥ ३ ॥ त्वया पूर्वं बलिर्वद्धः शक्रो
देवाधिपः कृतः ॥ वामनं वपुरास्थाय क्रांतं त्रिभुवनं पदेः ॥ ४ ॥ अमृतं त्वहृतं विष्णो देत्याश्च विनिपातिताः ॥ त्वं प्रभुः सर्ववदोनां
सर्वापदिनिवारणे ॥ ५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ न भेतव्यं सुरवरा वेदस्युपायं सुसंमतम् ॥ तद्वधाय प्रवक्ष्यामि येन सौरुयं भविष्यति ॥ ६ ॥
अवश्यं करणीयं मे भवतां हितमात्मना ॥ बुद्ध्या बलेन चार्थेन येन केन च्छलेन वा ॥ ७ ॥

दे. मा.
॥१४॥

उपायाः खलुः चत्वारः कथितास्तत्त्वदर्शिभिः ॥ सामादयः सुहृत्स्वेव दुर्हृदेषु विशेषतः ॥ ८ ॥ ब्रह्मणाऽस्य वरो दत्तस्तपसाऽऽराधितेन
च ॥ कुर्जयत्वं च संप्राप्तं वरदानप्रभावतः ॥ ९ ॥ अजेयः सर्वभूतानां त्वस्मात् समुपपादितः ॥ ततो बलेन वृद्धिं स प्राप्तः परपुरंजयः
॥ १० ॥ दुःसाध्योऽसौ सुराः शत्रुर्विना साम प्रतारणम् ॥ प्रलोभ्य वशमानेयो हंतव्यस्तु ततः परम् ॥ ११ ॥ गच्छध्वं सर्वगन्धर्वा
यत्राऽसौ बलवत्तरः ॥ साम तस्य प्रशुंजध्वं तत एनं विजेष्यथ ॥ १२ ॥ संगम्य शपथान्कृत्वा विश्वास्त्य समयेन हि ॥ मित्रत्वं च
समाधाय हंतव्यः प्रबलो रिपुः ॥ १३ ॥ अदृश्यं संप्रवेक्ष्यामि वज्रस्य वरायुधम् ॥ साहाय्यं च करिष्यामि शक्रस्याहं सुरोत्तमाः ॥ १४ ॥
समयं च प्रतीक्षध्वं सर्वथेवायुषः क्षये ॥ मरणं विबुधास्तस्य नान्यथा सम्भविष्यति च ॥ १५ ॥ गच्छध्वमृषिभिः सार्धं गन्धर्वाः
कपटावृताः ॥ इंद्रेण सह मित्रत्वं कुरुध्वं वाक्यदानतः ॥ १६ ॥ यथा स याति विश्वासं यथा कार्यं प्रतारणम् ॥ गुप्तोऽहं संप्रवेक्ष्यामि
पर्वि संछादितं दृढम् ॥ १७ ॥

विश्वस्तं मघवाशत्रुं हनिष्यति न चान्यथा ॥ विश्वसस्त्य कृते पापं कृत्वा शकस्तु पृष्टतः ॥ १८ ॥ मत्सहायोऽथ वज्रेण शातयिष्यति
पापिनम् ॥ न दोषोऽत्र शठे शत्रौ शाठ्यमेव प्रकुर्वतः ॥ १९ ॥ नान्यथा बलवान्वध्यः शूरधर्मेण जायते ॥ वामनं रूपमाधाय मयाऽयं
वंचितो बलिः ॥ २० ॥ कृत्वा च मोहिनी वेषं देत्याः सर्वेऽपि वंचिताः ॥ भवंतः सहिताः सर्वे देवीं भगवतीं शिवाम् ॥ २१ ॥ गच्छध्वं
शरणं भावेः स्त्रोत्रमंत्रैः सुरोत्तमाः ॥ साहाय्यं सा योगमाया भवतां संविधास्यति ॥ २२ ॥ बंदामहे सदा देवीं सान्त्विकीं प्रकृतिं पराम् ॥
सिद्धिदां कामदां कामां दुरापामकृतात्मभिः ॥ २३ ॥ इन्द्रोऽपि तां समाराध्य हनिष्यति रिपुं रणे ॥ मोहिनी सा महामाया मोहयिष्यति
दानवम् ॥ २४ ॥ मोहितो मायया वृत्रः सुखसाध्यो भविष्यति ॥ प्रसन्नायां पराबायां सर्वं साध्यं भविष्यति ॥ २५ ॥ नो चेन्मनोरथा
वाप्तिर्न कस्याऽपि भविष्यति ॥ अंतर्यामिस्वरूपा सा सर्वकारणकारणा ॥ २६ ॥

अ. ५.

तस्यास्ता विश्वजननी प्रकृति परमाहता ॥ भजन्त्येतास्त्वय्येव सदा नमस्तुते ॥ २७ ॥ पुरा भवति त्वया देवि प्रसादात्
रुणम् ॥ पंचवर्षसहस्राणि निहतौ मनुकेटभी ॥ २८ ॥ स्तुता मया तवाऽऽस्त्वर्थं प्रसन्ना प्रकृतिः परा ॥ मोहिती तौ तवा देव्यौ छलेन
च मया हतौ ॥ २९ ॥ विप्रलब्धौ महाबाहू दानवौ मदगर्वितौ ॥ तथा कुरुध्वं प्रकृतेर्भजनं भावसंयुताः ॥ ३० ॥ सर्वथा कार्यसिद्धिं सा
करिष्यति सुरोत्तमाः ॥ एवं ते दत्तमतयो विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ ३१ ॥ जग्मुस्ते मेरुशिखरं मंदारद्रुममंडितम् ॥ एकस्मिन् संस्थिता देवाः
कृत्वा ध्यानं जपं तपः ॥ ३२ ॥ तुष्टुबुर्जगता धात्रीं सृष्टिसंहारकारणीम् ॥ भक्तकामदुघामंवां संसारकुशनाशिनीम् ॥ ३३ ॥ देवा ऊचुः ॥
देवि प्रसीद परि पाहि सुरान्प्रतप्तान्बृत्रासुरेण समरे परिपीडितांश्च ॥ दीनातिनाशनपरे परमार्थतत्त्वे प्राप्तास्त्वदंघ्रिकमलं शरणं सदैव
॥ ३४ ॥ त्वं सर्वविश्वजननी परिपालयास्मान्पुत्रानिवातिपतिताग्निपुंसंकटेऽस्मिन् ॥ मातर्न तेऽस्त्यविदितं भुवनत्रयेऽपि कस्मादुपेक्षसि
सुरानरसुप्रतप्तान् ॥ ३५ ॥

त्रैलोक्यमेतदखिलं विहितं त्वयैव ब्रह्मा हरिः पशुपतिस्तव वासनोत्थाः ॥ कुर्वति कार्यमखिलं स्ववशा न ते ते भूभंगचालनवशाद्विहरंति
कामम् ॥ ३६ ॥ माता सुतान्परिभवात्परि पाति दीनाग्नीतिस्त्वयैव रचिता प्रकटापराधान् ॥ कस्मान्न पालयसि देवि विनापराधानस्मां
स्त्वदंघ्रिशरणान्करुणारसाब्धे ॥ ३७ ॥ नूनं मदंघ्रिभजनाप्तपदाः किल्लेते भक्तिं विहाय विभवे सुखभोगलुब्धाः ॥ नेमे कटाक्षविषया इति
चेन्न चेष्टा रीतिः सुते जननकर्तारि चापि दृष्टा ॥ ३८ ॥ दोषो न नोऽत्र जननि प्रतिभाति चित्ते यत्ते विहाय भजनं विभवे निमग्नाः ॥
मोहस्त्वया विरचितः प्रभवत्य सौनस्तत्मात्स्वभावकरुणे दयसे कथं न ॥ ३९ ॥ पूर्वं त्वया जननि दैत्यपतिर्बलिष्ठो व्यापादितो
महिषरूपधरः किलाऽऽजौ ॥ अस्मत्कृते सकल लोकभयावहोऽसौ वृत्रं कथं न भयदं विष्णुनोपि मातः ॥ ४० ॥

दे. मा.
॥१५॥

शुभस्तथाऽपि बलवाननुजो निशुभस्तौ भ्रातरौ तदनुगानिहता इतौ च ॥ वृत्रं तथा जहि खलं प्रबलं दयाद्रे मत्तं विमोहय तथा न भवेद्य
थाऽसौ ॥ ४१ ॥ त्वं पालयाद्य विबुधानसुरेण मातः संतापितानतितरां भय विह्वलाश्च ॥ नाऽन्योऽस्ति कोऽपि भुवनेषु सुरार्तिहंता यः
क्लेशजालमखिलं निदहेत्स्वशक्त्या ॥ ४२ ॥ वृत्रे दया तव यदि प्रथिता तथाऽपि जघेनमाशु जनदुःखकरं खलं च ॥ पापात्समुद्धर
भवानि शरैः पुनाना नो चेत्प्रयास्यति तमो ननु दुष्टबुद्धिः ॥ ४३ ॥ ते प्रापिता सुरवनं विबुधारयो ये हत्वा रणेऽपि विशिखैः किल पावि
तास्ते ॥ त्राता न किं निरयपातभयाहयाद्रे यच्छत्रवापि न हि किं विनिहंसिष्वप्रम् ॥ ४४ ॥ जानीमहे रिपुरसौ तव सेवको न प्रायेण
पीडयति नः किल पापबुद्धिः ॥ यस्ता वकस्त्वह भवेद्रमरानसौ किं त्वत्पादपंक जरतान्ननु पीडयेद्वा ॥ ४५ ॥ कुर्मः कथं जननि पूजन
मद्य तैऽव पुष्पादिकं तव विनिर्मितमेव यस्मात् ॥ मंत्रा वयं च सकलं परशक्तिरूपं तस्माद्भवानि चरणे प्रणताः स्म नूनम् ॥ ४६ ॥
धन्यास्त एव मनुजा हि भजन्ति भक्त्या पादांबुजं तव भवाग्निजलेषु पोतम् ॥ यं योगिनोऽपि मनसा सततं स्मरन्ति मोक्षार्थेनो विगत
रागविकारमोहाः ॥ ४७ ॥ ये याज्ञिकाः सकलवेदविदोऽपि नूनं त्वां संस्मरन्ति सततं किल होमकाले ॥ स्वाहां तु तृप्तिजननीममरेश्वराणां
भूयः स्वधां पितृगणस्य च तृप्तिहेतुम् ॥ ४८ ॥ मेधाऽसि कातिरसि शांतिरपि प्रसिद्धा बुद्धिस्त्वमेव विशदार्थकरी नराणाम् ॥ सर्व
त्वमेव विभवं भुवनत्रयेऽस्मिन्कृत्वा ददासि भजतां कृपया सदैव ॥ ४९ ॥ न्यास उवाच ॥ एवं स्तुता सुरैर्देवी प्रत्यक्षा साऽभवत्तदा ॥
चाक्षुरपथर तन्वी सर्वाभरणभूषिता ॥ ५० ॥ पाराकुशवरा भीतिलसद्वाङ्मुचतुष्टया ॥ रणत्किणिकाजालरसनाबद्ध सत्कटिः ॥ ५१ ॥
कलकंठीरवा कांता कणत्कं कणनूपुरा ॥ चंद्रखंडसमावद्धरत्नमौलिविराजिता ॥ ५२ ॥ मन्दस्मितारविदास्या नेत्रत्रयविभूषिता ॥ पारि
जातप्रसूनाच्छनालवर्णसमप्रभा ॥ ५३ ॥

५.
अ. ५

कर्म च सर्वाधिष्ठानकृषिणी ॥ ५५ ॥ सर्वदेवातसंसिद्धा सधिवानवकृषिणी ॥ प्रणमुस्तां समालोक्य सुरा देवी पुरःस्थिताम् ॥ ५६ ॥
तानाह प्रणतानंवाः किं वः कार्यं भुवंतु माम् ॥ देवा ऊचुः ॥ मोहयेन रिपुं वृत्रं देवानामतिदुःखदम् ॥ ५७ ॥ यया विश्वसते देवास्तथा
कुरु विमोहितम् ॥ आयुधे च बलं देहि हतः स्याद्येन वा रिपुः ॥ ५८ ॥ व्यास उवाच ॥ तथे त्यक्त्वा भगवती तत्रैवांतरधीयत ॥
स्वानि स्वानि निकेतानि जग्मुर्देवा मुदाऽन्विताः ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधेदेवीमाहात्म्ये पंचमोऽध्यायः ॥ ५॥
व्यास उवाच ॥ एवं प्राप्तवरा देवा ऋषयश्च तपोधनाः ॥ “जग्मुः सर्वे च संमंज्य वृत्रस्याश्रममुत्तमम् ॥” ददृशुस्तत्र तं वृत्रं ज्वलंतमिव
तेजसा ॥ १ ॥ धक्ष्यंतमिव लोकां स्त्रीन्प्रसंतमिवचामरान् ऋषयोऽथ ततोऽभ्येत्य वृत्रमुचुः प्रियं वचः ॥ २ ॥

देवकार्यार्थसिद्धयर्थं सामयुक्तं रसात्मकम् ॥ ऋषय ऊचुः ॥ वृत्र वृत्र महाभाग सर्वं लोकभयंकर ॥ ३ ॥ व्याप्तं त्वयैतत्सकलं ब्रह्मांड
मखिलं किल ॥ शक्रेण तव वैरं यत्तत्तु सौख्यविधातकम् ॥ ४ ॥ युवयोर्दुःखदं कामं चितवृद्धिकरं परम् ॥ न त्वं स्वपिषि संतुष्टो न चापि
मघवा तथा ॥ ५ ॥ सुखं स्वपिति चिंतातोद्विष्योर्द्विरिजभयम् ॥ युवयोर्युध्यतोः कालोऽप्यतीतस्तुमहा निह ॥ ६ ॥ पीडयंते च प्रजाः
सर्वाः सदेवासु रमानवाः ॥ संसारेऽत्र सुखं ग्राह्यं दुःखं हेयमिति स्थितिः ॥ ७ ॥ न सुखं कृतवैरस्य भवतीति विनिर्णयः ॥ संग्रामरसिकाः
शूराः प्रशंसन्ति न पंडिताः ॥ ८ ॥ युद्धं शृङ्गारचतुरा हं द्वियार्थविधातकम् ॥ पुष्पैरपि न योद्धव्यं किं पुनर्निशितैः शरैः ॥ ९ ॥ युद्धे विज
यसंदेहो निश्चयं बाणताडनम् ॥ देवाधीनमिदं विश्वं तथा जयपराजयौ ॥ १० ॥ देवाधीनाविति ज्ञात्वा न योद्धव्यं कदाचन ॥ कालेऽथ
भोजनं स्नानं शय्यायां शयनं तथा ॥ ११ ॥

दे. भा.
॥१८॥

382

परिचर्यापरा भार्या संसारे सुखसाधनम् ॥ किं सुखं युध्यतः संसृजे बाण वृष्टिभयंकरे ॥१२॥ खड्गपातातिरौद्रे च तथाऽऽतिमुखप्रदे ॥
संग्रामे मरणात्स्वर्गसुखप्राप्तिरिति स्फुटम् ॥ १३ ॥ प्रलोभनपरं वाक्यं नोद नार्थ निरर्थकम् ॥ छित्त्वा देहं व्यथां प्राप्य शृगालकरटा
दिभिः ॥ १४ ॥ पश्चात्स्वर्गसुखावाप्तिं को वा वाञ्छित मंदधीः ॥ सख्यं भवतु ते वृत्र शक्रेण सह नित्यदा ॥ १५ ॥ अवाप्त्यसि सुखं
त्वं च शक्रश्चापि निरंतरम् ॥ वयं च तापसाः सर्वे गंधर्वाश्च निजाश्रमे ॥ १६ ॥ सुखवासं गमिष्यामः शांतिं वैरेऽधुनेव वाम् ॥ संग्रामे
युवयोर्धीरं वर्तमाने दिवानिशम् ॥ १७ ॥ पीडयन्ते मुनयः सर्वे गंधर्वाः किन्नरा नराः ॥ सर्वेषां शांतिकामानां सख्यमिच्छामहे वयम्
॥ १८ ॥ मुनयस्त्वं च शक्रश्च प्राप्नुवंतुसुखं किल ॥ मध्यस्थाश्च वयं वृत्र युवयोः सख्यकारणे ॥१९॥ शपथं कारयित्वाऽत्र योजयामो
मिथः प्रियम् ॥ शक्रस्तु शपथान्कृत्वा यथोक्तांश्च तवाग्रतः ॥ २० ॥ चित्तं ते प्रीतिसंयुक्तं करिष्यति तु सांप्रतम् ॥ सत्याधारा
धरा नूनं सत्येन च दिवाकरः ॥ २१ ॥

तपत्ययं यथाकालं वायुः सत्येन वात्यथ ॥ उदन्वानपि मर्यादां सत्येनैव न मुंचति ॥ २२ ॥ तस्मात्सत्येन सख्यं वां भवत्वद्य यथासु
खम् ॥ एकत्र शयनं क्रीडा जलकेलिः सुखासनम् ॥ २३ ॥ युवाभ्यां सर्वथा कार्यं कर्तव्यं सख्यमेत्य च ॥ व्यास उवाच ॥ महर्षिवचनं
श्रुत्वा तानुवाच महामतिः ॥ २४ ॥ अवश्यं भगवंतो मे माननीयास्तपस्विनः ॥ भवंतो मुनयः कापि न मिथ्यावादिनो भृशम् ॥२५॥
सदाचाराः सुशांताश्च न विदुश्छलकारणम् ॥ कृतवैरे शठे स्तब्धे कामुके च गतत्विषि ॥ २६ ॥ निर्हज्जे नैव कर्तव्यं सख्यं मतिमता
सदा ॥ निर्हज्जोऽयं दुराचारी ब्रह्महा लंपटः शठः ॥ २७ ॥ न विश्वासस्तु कर्तव्यः सर्वथैवेदृशे जने ॥ भवंतो निपुणाः सर्वे न द्रोहमतयः
सदा ॥ २८ ॥ अनभिज्ञास्तु शांतत्वाच्चित्तानामतिवादिनाम् ॥ मुनय ऊचुः ॥ जंतुः कृतस्य भोक्ता वै शुभस्य त्वशुभस्य च ॥ २९ ॥
द्रोहं कृत्वा कुतः शांतिमाप्नुयान्नष्टचेतनः ॥ विश्वासघातकर्तारो नरकं याति निश्चयम् ॥३०॥ दुःखं च समवाप्नोति नूनं विश्वासघातकः ॥
निष्कृतिमहावतुणां घराणानां च निष्कृतिः ॥ ३१ ॥

वृत्र उवाच ॥ न कुक्क्रेण न चाद्रिजनाश्मना न च दारुणा ॥ ३३ ॥ न वज्रेण महाभाग न विषा मिश्रि मय च ॥ कृत्वा मयैव विभ्रजाः
शक्रस्य सह देवतेः ॥ ३४ ॥ एवं मे रोचते संधिः शक्रेण सह नान्यथा ॥ व्यास उवाच ॥ ऋषयस्तं तदा प्राहुर्बाढमित्येव चाहताः
॥ ३५ ॥ समयं श्रावयामासुस्तत्रानीयुः सुरेश्वरम् ॥ इंद्रोऽपि शपथांस्तत्र चकार विगतज्वरः ॥ ३६ ॥ साक्षिणं पावकं कृत्वा मुनीनां
सन्निधौ किल ॥ वृत्रस्तु वचनेस्तस्य विश्वासमगमत्तदा ॥ ३७ ॥ बभूव मित्रवच्छक्रे सहचर्यापरायणः ॥ कदाचिन्नंदने चोभौ कदाचिद्रं
धमादने ॥ ३८ ॥ कदाचिदुदधेस्तीरे मोदमानौ विचेरतुः ॥ एवं कृते च संधाने वृत्रः प्रमुदितोऽभवत् ॥ ३९ ॥ शक्रोऽपि वधकामस्तु
तदुपायानचितयत् ॥ रन्ध्रान्वेषी समुद्रिग्नस्तदाऽऽसीन्मघवा भृशम् ॥ ४० ॥ एवं चितयतस्तस्य कालः समभिवर्तत ॥ विश्वासं परमं
प्राप वृत्रः शक्रोऽतिदारुणे ॥ ४१ ॥ एवं कतिचिदब्दानि गतानि समये कृते ॥ वृत्रस्य मरणोपायान्मनसींद्रोऽप्यचितयत् ॥ ४२ ॥

त्वष्टेकदा सुतं प्राह विश्वस्तं पाकशासने ॥ पुत्र वृत्र महाभाग शृणु मे वचनं हितम् ॥ ४३ ॥ न विश्वास्तु कर्तव्यः कृतवैरे कथंचन ॥
मघवा कृतवैरस्ते सदाऽसूयापरः परैः ॥ ४४ ॥ लोभान्मत्तो द्वेषरतः परदुःखोत्सवान्वितः ॥ परदारलंपटः स पापबुद्धि प्रतारकः ॥ ४५ ॥
रन्ध्रान्वेषी द्रोहपरो मायावी मदगर्वितः ॥ यः प्रविश्योदरे मातुर्गर्भच्छेदं चकार ह ॥ ४६ ॥ सप्तकृत्वः सप्तकृत्वः क्रंदमानमनातुरः ॥
तस्मात्पुत्र न कर्तव्यो विश्वासस्तु कथंचनः ॥ ४७ ॥ कृतपापस्य का लक्षा पुनः पुत्र प्रकुर्वतः ॥ व्यास उवाच ॥ एवं प्रबोधितः पित्रा
वचनेर्हेतुसंयुतैः ॥ ४८ ॥ न बुबोध तदा वृत्र आसन्नमरणः किल ॥ स कदाचित्समुद्रान्ते तमपश्यन्महासुरम् ॥ ४९ ॥ संध्याकाल
उपावृते मुहूर्तेऽतीव दारुणे ॥ ततः संचित्य मघवा वरदानं महात्मनाम् ॥ ५० ॥ संध्येयं वर्तते रौद्रा न रात्रिर्दिवसो न च ॥ हंतव्योऽयं
मया चाद्य बलेनैव न संशयः ॥ ५१ ॥ एकाकी विजने चात्र संप्राप्तः समयोचितः ॥ एवं विचार्य मनसा सस्मार हरिमव्ययम् ॥ ५२ ॥

दे. मा.
॥२०॥

तत्राऽजगामभगवानदृश्यः पुरुषोत्तमः ॥ वज्रमध्ये प्रविश्यासौ संस्थितो भगवान्हरिः ॥ ५३ ॥ इन्द्रो बुद्धिं चकाराऽऽशु तदा वृत्रवधं
प्रति ॥ इति संचिन्त्य मनसा कथं हन्यां रिपुं रणे ॥ ५४ ॥ अजेयं सर्वथा सर्वदेवैश्च दानवेस्तथा ॥ यदि वृत्रं न हन्म्यद्य वंचयित्वा
महाबलम् ॥ ५५ ॥ न श्रेयो मम नूनं स्यात्सर्वथा रिपुरक्षणात् ॥ अपां फेनं तदाऽपश्यत्समुद्रे सर्वतोपमम् ॥ ५६ ॥ नायं शुष्को न
चादौऽयं न च शस्त्रमिदं तथा ॥ अपा फेनं तदा शक्नो जग्राह किल लीलया ॥ ५७ ॥ परां शक्तिं च सस्मार भक्त्या परमया युतः ॥
स्मृतमात्रा तदा देवी स्वांशं फेनं न्यधापयत् ॥ ५८ ॥ वज्रं तदावृतं तत्र चकार हरिसंयुतम् ॥ फेनावृतं पविं तत्र शक्रश्चिक्षेप तं प्रति
॥ ५९ ॥ सहसा निपपाताशु वज्राहत इवाचलः ॥ वासवस्तु प्रहृष्टात्मा बभूव निहते तदा ॥ ६० ॥ ऋषयश्च महेन्द्रं तमस्तुवन्विधिः
स्तवैः ॥ इतशत्रुः प्रहृष्टात्मा वासवः सह देवतैः ॥ ६१ ॥ देवीं संपूजयामास यत्प्रसादाद्धतो रिपुः ॥ प्रसादयामास तदा स्तोत्रैर्नाना
विधैरपि ॥ ६२ ॥ देवोद्याने पराशक्तेः प्रासादमकरोद्धरिः ॥ पद्मरागमयीं मूर्तिं स्थापयामास वासवः ॥ ६३ ॥

त्रिकालं महतीं पूजां चक्रुः सर्वेऽपि निर्जराः ॥ तदाप्रभृति देवानां श्रीदेवी कुलदेवतम् ॥ ६४ ॥ विष्णुं त्रिभुवनश्रेष्ठं पूजयामास वासवः ॥
ततो हते महावीर्ये वृत्रे देवभयंकरे ॥ ६५ ॥ प्रववौ च शिवो वायुर्जह्नुर्देवतास्तथा ॥ हते तस्मिन्सगंधर्वा यक्षराक्षसकिन्नराः ॥ ६६ ॥
इत्थं वृत्रः पराशक्तिं प्रवेशयुतफेनतः ॥ तया कृतविमोहाच्च शक्रेण सहसा हतः ॥ ६७ ॥ ततो वृत्रनिहं त्रीति देवी लोकेषु गीयते ॥ शक्रेण
निहतत्वाच्च शक्रेण हत उच्यते ॥ ६८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ अथ तं पतितं
दृष्ट्वा विष्णुर्विष्णुपुरीं ययौ ॥ मनसा शंकमा नस्तु तस्य इत्याकृतं भयम् ॥ १ ॥ इन्द्रोऽपि भयसंजस्तो ययाविद्रपुरीं ततः ॥ मुनयो
भयसंविग्ना बभूवन्निहते रिपौ ॥ २ ॥ किमस्माभिः कृतं पापं यदसौ वंचितः किलः ॥ मुनिशब्दो वृथा जातः सुरेशस्य च संगतम् ॥ ३ ॥
अस्माकं वचनाद् वृत्रो विश्वासमगमत्किल ॥ विश्वासघातिनः संग्राह्यं विश्वासघातकाः ॥ ४ ॥ विनियं ममता पापमूलमेवमनर्थकम् ॥
अतस्तानिश्चलं कृत्वा शपथैरपि नोऽहुरः ॥ ५ ॥

वाग् ॥ वज्रं प्रविष्टं वेनासी पतितः सत्त्ववृत्तिना ॥ ७ ॥ दूषे स्वायं परा प्राप्नो न पापापासमश्नुते ॥ हरिणा हरिसंगेन सर्वेषां पुण्यं
कृतम् ॥ ८ ॥ द्वावेव स्त पदार्थानां द्वावेव निधनं गतो ॥ प्रथमश्च तुरीयश्च यो त्रिलोक्यां तु दुर्लभो ॥ ९ ॥ अर्थकामी प्रशस्ती ह्यी
सर्वेषां संमतो प्रियो ॥ धर्मधर्मैति वाग्वादी देभोऽयं महतामपि ॥ १० ॥ मुनयोऽपि मनस्तापमेव कृत्वा पुनः पुनः ॥ जग्मु स्वानाश्रमानेव
विमनस्का हतोद्यमाः ॥ ११ ॥ त्वष्टा तु निहतं श्रुत्वा पुत्रमिद्रेण भारत ॥ रुरोद दुःखसंतप्तो निर्वेदमगमत्पुनः ॥ १२ ॥ यत्रासी पतित
स्तत्र गत्वा वीक्ष्य तथागतम् ॥ संस्कारं कारयामास विधिवत्पारलौकिकम् ॥ १३ ॥ स्नात्वाऽस्य सलिलं दत्त्वा कृत्वा चैवोर्ध्वदेहिकम् ॥
शशपेद्रं स शोकार्तः पापिष्ठं मित्रघातकम् ॥ १४ ॥

यथा मे निहतः पुत्रः प्रलोभ्य शपथेर्भृशम् ॥ तथेद्रोऽपि महद्दुःखं प्राप्नोतु विधिनिर्मितम् ॥ १५ ॥ इति शत्वा सुरेशानं त्वष्टा तापस
मन्वितः ॥ मेरोः शिखरमास्थाय तपस्तेपे मुहुष्करम् ॥ १६ ॥ जनमेजय उवाच ॥ इत्वा त्वाष्टं सुरेशोऽथ कामवस्थामवाप्तवान् ॥ सुखं
वा दुःखमेवाग्रे तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ १७ ॥ व्यास उवाच ॥ किं पृच्छसि महाभाग संदेहः कीदृशस्तव ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं
कर्म शुभाशुभम् ॥ १८ ॥ बलिष्ठेर्दुर्बलेर्वाऽपि स्वरूपं वा बहु वा कृतम् ॥ सर्वथैव हि भोक्तव्यं संदेवासुरमानुषैः ॥ १९ ॥ शकायेत्यं
मतिर्दत्ता हरिणा वृत्रघातिने ॥ प्रविष्टोऽथ पर्वि विष्णुः सहायः प्रत्यपद्यत ॥ २० ॥ न चापदि सहायोऽभूद्वासुदेवः कथंचन ॥ समये
स्वजनः सर्वः संसारेऽस्मिन्नराधिप ॥ २१ ॥ देवे विमुखतां प्राप्ते न कोऽप्यस्ति सहायवान् ॥ पिता माता तथा भार्या भ्राता वाऽथ
सहोदरः ॥ २२ ॥ सेवको वाऽपि मित्रं वा पुत्रमेव तथौरसः ॥ प्रतिकूले गते देवे न कोऽप्येति सहायताम् ॥ २३ ॥ भोक्ता पापस्य
पुण्यस्य कर्ता भवति सर्वथा ॥ वृत्रं इत्वा गताः सर्वे निस्तेजस्कः शचीपतिः ॥ २४ ॥

दे. भा.
॥२२॥

386

अ. ५

शेषुस्तं त्रिदशाः सर्वे ब्रह्महेत्यब्रुवञ्छनेः ॥ को नाम शपथान् कृत्वा सत्यं दत्त्वा वचः पुनः ॥ २५ ॥ जिघांसति सविश्वस्तं मुनिं
मित्रत्वमागतम् ॥ देवगोष्ठ्यां सुरोद्याने गंधर्वाणां समागमे ॥ २६ ॥ सर्वत्रैव कथा तस्य विस्तारमगमत्किल ॥ किं कृतं दुष्कृतं कर्म
शक्रेणाद्य जिघांसता ॥ २७ ॥ वृत्रं छलेन विश्वस्तं मुनिमिष्य प्रतारितम् ॥ वेदप्रमाणमुत्सृज्य स्वीकृतं सौगतं गतम् ॥ २८ ॥ यदयं
निहतः क्षत्रुर्वचयित्वाऽतिसाहसात् ॥ को नाम वचनं दत्त्वा विपरीतमथाचरेत् ॥ २९ ॥ विना शक्रं हरिं वाऽपि यथाऽयं विनिपातितः ॥
एवंविधाः कथाश्चान्याः समाजेष्वभवन्भृशम् ॥ ३० ॥ शुश्रावेद्रोऽपि विविधाः स्वकीर्तिर्हानिकारकाः ॥ यस्य कीर्तिर्हता लोके धिक्कृतस्यैव
कुर्जावितम् ॥ ३१ ॥ यं दृष्ट्वा पथि गच्छन्तं शत्रु स्मेरमुखो भवेत् ॥ इन्द्रद्युम्नोऽपि राजर्षिः पतितः कीर्तिसंक्षयात् ॥ ३२ ॥ स्वर्गाद
कृतपपोऽसौ पापकृत्किं न पान्यते ॥ स्वल्पेऽपराधेऽपि नृपो ययातिः पतितः किल ॥ ३३ ॥ नृपः कर्कटतां प्राप्तो युगानष्टादशेव तु ॥
भृशपत्नीशिरश्छेदाद्गगवान् हरिरच्युतः ॥ ३४ ॥

ब्रह्मशापात्पशोर्योनौ संजातो मकरादिषु ॥ विष्णुश्च वामनो भूत्वा याचनार्थं बलेर्गृहे ॥ ३५ ॥ गतः किमपरं दुःखं प्राप्नोति दुष्कृ
तीनरः ॥ रामोऽपि वनवासेषु सीताविरहजं बहु ॥ ३६ ॥ दुःखं च प्राप्तवान्धोरं भृगुशापेन भारत ॥ तथेन्द्रोऽपि ब्रह्महत्याकृतं प्राप्य
महद्भयम् ॥ ३७ ॥ न स्वास्थ्यं प्राप गेहेऽसौ सर्व सिद्धिसमन्विते ॥ पौलोमी तं सभाहीनं दृष्ट्वा प्रोवाच वासवम् ॥ ३८ ॥ निश्चसंतं
भयत्रस्तं नष्टसंज्ञं विचेतनम् ॥ किं प्रभोऽद्य भयातोंऽसि मृतस्ते दारुणो रिपुः ॥ ३९ ॥ का चिंता वर्तते कांत तव शत्रुनिषूदन ॥
कस्माच्छोषसि लोकेश निः श्वसन्प्राकृतो यथा ॥ ४० ॥ नान्योऽस्ति बलवान्छत्रुयै चितापरो भवान् ॥ इन्द्र उवाच ॥ नारातिर्बल
वान्येऽस्ति न शातिर्न सुखं तथा ॥ ४१ ॥ ब्रह्महत्याभयाद्वाह्नि बिभेमि सततं गृहे ॥ नन्दनं न सुखाकारं नामृतं न गृहं वनम् ॥ ४२ ॥
गंधर्वाणां तथा गेयं नृत्यमप्सरसां पुनः ॥ न त्वं सुखकरा नारी नाना च सुरयोषितः ॥ ४३ ॥ न तथा कामधेनुश्च देववृक्षः सुखप्रदः ॥
किं करोमि कं गच्छामि कं शर्म मम जायते ॥ ४४ ॥

वेष्टामान इवोरगः ॥ ४७ ॥ असहायस्तु राषाडेधिस्तातो विकलेन्द्रियः ॥ ततः प्रनष्टे देवदे मल्लहस्याभयादिते ॥ ४८ ॥ सुराश्वितानुरा
 श्वासन्नुत्पाताश्वा भवन्नथ ॥ ऋषयः सिद्धं धर्मा मयातश्चामवन्भूशम् ॥ ४९ ॥ आराजकं जगत्सर्वमधिभूतमुपद्रवे ॥ अवर्षणं तदा
 जातं पृथिवी क्षीणवेभवा ॥ ५० ॥ विच्छिन्नस्रोतसो नद्यः सरांस्यनुदकानि वै ॥ एवं त्वराजके जाते देवता मुनयस्तथा ॥ ५१ ॥ विचार्य
 नहुषं चक्रुः शक्रं सर्वे दिवौकसः ॥ संप्राप्य नहुषो राजा धर्मिष्ठोऽपि रजोबलात् ॥ ५२ ॥ बभूव विषयासक्तः पंचबाण शराहतः ॥
 अप्सरोभिर्वृतः क्रीडन्देवोद्यानेषु भारत ॥ ५३ ॥

शक्र पत्नीगुणाञ्जुत्वा चकमे तां स पार्थिवः ॥ ऋषीनाह किमिद्राणी नोपगच्छति मां किल ॥ ५४ ॥ भवद्भिश्चामरैः सर्वैः कृतोऽहं
 वासवस्त्वह ॥ प्रेषयध्वं सुराः कामं सेवार्थं मम वै शचीम् ॥ ५५ ॥ प्रियं चेन्मम कर्तव्यं सर्वथा मुनयोऽमराः ॥ अहमिद्रोऽद्य देवानां
 लोकानां च तयेश्वरः ॥ ५६ ॥ आगच्छतु शची मद्यं सिप्रमद्य निवेशनम् ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा देवादेवर्षयस्तथा ॥ ५७ ॥ गत्वा चिता
 तुराः प्रोचुः पौलोमीं प्रणतास्ततः ॥ इन्द्रपत्नि दुराचारो नहुषस्त्वामिहेच्छति ॥ ५८ ॥ कुपितोऽस्मानुवाचेदं प्रेषयध्वं शचीमिह ॥ किंकु
 र्मस्तदधीनाः स्म येनेद्रोऽयं कृतः किल ॥ ५९ ॥ तच्छ्रुत्वा दुर्मना देवी बृहस्पतिमुवाच ह ॥ रक्ष मां नहुषाद्भ्रष्टस्तवास्मि शरणं गता
 ॥ ६० ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ न भेतव्यं त्वया देवि नहुषात्पापमोहिताम् ॥ न त्वां दास्याम्यहं वत्से त्यक्त्वा धर्मं सनातनम् ॥ ६१ ॥
 शरणागतमार्तं च यो ददाति नराधमः ॥ स एव नरकं याति यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६२ ॥

स्वस्था भव पृथुश्रोणि न त्यक्ष्ये त्वां कदाचन ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ नहुष
स्त्वथ तां श्रुत्वा गुरोस्तु शरणं गताम् ॥ जुक्रोध स्मरबाणार्तस्तर्मागिर समाशु वै ॥ १ ॥ देवानाहांगिरामूनुर्दित्योऽयं मया किल ॥
इतीन्द्राणीं गृहे मूढो रक्षतीति मया श्रुतम् ॥ २ ॥ इति तं कुपितं दृष्ट्वा देवाः सर्षिपुरोगमाः ॥ अह्वन्नहुषं घोरं सामपूर्वं वचस्तदा ॥ ३ ॥
क्रोधं संहर राजेन्द्र त्यज पापमति प्रभो ॥ निंदन्ति धर्मशास्त्रेषु परदाराभिमर्शनम् ॥ ४ ॥ शुक्रपत्नी सदा सार्ध्वा जीवमाने पतौ पुनः ॥
कथमन्यं पतिं कुर्यात्सुभगाऽतिपतिव्रता ॥ ५ ॥ त्रिलोकीशस्त्वमधुना शास्ता धर्मस्य वै विभो ॥ त्वादृशोऽधर्ममातिष्ठेत्तदा नश्येत्प्रजा
ध्रुवम् ॥ ६ ॥ सर्वथा प्रभुणा कार्यं शिष्टाचारस्य रक्षणम् ॥ वारमुख्याश्च शतशो वन्ततेऽत्र शचीसमाः ॥ ७ ॥ रतिस्तु कारणं
प्रोक्तंभृंगारस्य महात्मभिः ॥ रसहानिर्बलात्कारे कृते सति तु जायते ॥ ८ ॥ उभयोः सदृशं प्रेम यदि पार्विथवसत्तम ॥ तदा वै
सुखसंपत्तिरुभयोरुपजायते ॥ ९ ॥

तस्माद्भावमिमं मुंच परदाराभिमर्शने ॥ सद्भावं कुरु देवेन्द्रपदं प्राप्तोऽस्यनुत्तमम् ॥ १० ॥ ऋद्धिक्षयस्तु पापेन पुण्येनातिविवर्धनम् ॥
तस्मात्पापं परित्यज्य सन्मतिं कुरु पार्थिव ॥ ११ ॥ नहुष उवाच ॥ गौतमस्य यदा भुक्ता दाराः शक्रेण देवताः ॥ वाचस्पतेस्तु सोमेन
क्व यूयं संस्थितास्तदा ॥ १२ ॥ परोपदेशे कुशलाः प्रभवन्ति नराः किल ॥ कर्ता चैवोपदेष्टा च दुर्लभः पुरुषो भवेत् ॥ १३ ॥ मामा
गच्छतु सा देवी हितं स्यादद्भुतं हि वः ॥ एतस्याः परमं देवाः सुखमेवं भविष्यति ॥ १४ ॥ अन्यथा न हि तुष्येऽहं सत्यमेतद्वीमि
वः ॥ विनयाद्वा बलाद्वाऽपि तामाशु प्रापयंतिवह ॥ १५ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा देवाश्च मुनयस्तथा ॥ तमृचुश्चातिसंव्रस्ता नहुषं
मदनातुरम् ॥ १६ ॥ इन्द्राणीमानयिष्यामः सामपूर्वं तवांतिकम् ॥ इत्युक्त्वा ते तदा जग्मुर्बृहस्पतिनिकेतनम् ॥ १७ ॥ व्यास उवाच ॥ ते
गत्वाऽगिरसः पुत्रं प्रोक्तुः प्राञ्जलयः सुराः ॥ जानीमः शरणं प्राप्तामिन्द्राणीं तव वेश्मनि ॥ १८ ॥ सा देया नहुषायाद्य वामवोऽसौ
हस्तोत्पत्तः ॥ इणोत्पत्तिं वरारोहा पतित्वे वरवर्णिनी ॥ १९ ॥

वेन लोऽथ प्रसीदति ॥ अन्वया कोपसंयुक्तो पुराराध्यो भविष्यति ॥२३॥ ब्रह्मवाच ॥ तत्र गत्वा राक्षी भूपं प्रलोभ्य वचसा भूराय ॥
करोतु समयं बाला पतिं ज्ञात्वा मृतं भजे ॥ २२ ॥ इन्द्रे जीवति मे कान्ते कथमन्य करोम्यहम् ॥ अन्वेषणार्थं गंतव्यं मया तस्य
महात्मनः ॥ २३ ॥ इति सा समयं कृत्वा वंचयित्वा च भूपतिम् ॥ भर्तुरानयने यत्नं करोतु मम वाक्यतः ॥ २४ ॥ इति संचिन्त्य
ते सर्वे ब्रह्मपतिपुरोगमाः ॥ नहुषं सहिता जग्मुरिन्द्रपत्न्या दिवौकसः ॥ २५ ॥ तानागतान्समीक्ष्याह तदा कृत्रिमवासवः ॥ जहर्ष च मुदा
युक्तस्तां वीक्ष्य मुदितोऽब्रवीत् ॥ २६ ॥ अद्यास्मि वासवः कान्ते भज मां चारुलोचने ॥ पतित्वे सर्वलोकस्य पूज्योऽहं विदितः सुरैः
॥ २७ ॥ इत्युक्ता सा नृपं प्राह वेपमाना त्रपायुता ॥ वरमिच्छाम्यहं राजंस्त्वत्तः प्राप्तं सुरेश्वर ॥ २८ ॥

किंचित्कालं प्रतीक्षस्व यावत्कुर्वे विनिर्णयम् ॥ इन्द्रोऽस्तीति न वाऽस्तीति संदेहो मे हृदि स्थितः ॥ २९ ॥ ततस्त्वां समुपस्थास्ये
कृत्वा निश्चयमात्मनि ॥ तावत्क्षमस्व राजेंद्र सत्यमेतद्वीमते ॥ ३० ॥ न हि विज्ञायते शक्रो नष्टः किं वा क वा गतः ॥ एवमुक्तः स
चेन्द्राण्या नहुषः प्रीतिमानभूत् ॥ ३१ ॥ व्यसर्जयत्स तां देवीं तथेत्युक्ता मुदाऽन्वितः ॥ सा विसृष्टा नृपेणाशु गत्वा प्राह सुरान्सती
॥ ३२ ॥ इन्द्रस्याऽऽगमने यत्नं कुरु ताद्य कृतोद्यमाः ॥ श्रुत्वा तद्वचनं देवा इन्द्राण्या रसवच्छुचि ॥ ३३ ॥ मंत्रयामासुरेकाग्राः शकार्थं
नृपसत्तम ॥ ते गत्वा वैष्णवं धाम तुष्टुषुः परमेश्वरम् ॥ ३४ ॥ आदिदेवं जगन्नाथं शरणागतवत्सलम् ॥ उचुश्चैनं समुद्रिमा वाक्यं
वाक्यविशारदाः ॥ ३५ ॥ देवदेवः सुरपतिर्ब्रह्महत्याप्रपीडितः ॥ अदृश्यः सर्वभूतानां क्वापि तिष्ठति वासवः ॥ ३६ ॥ त्वद्विया निहते
विप्रे ब्रह्महत्या कुतः प्रभो ॥ त्वं गतिस्तस्य भगवन्नस्माकं च तथैव हि ॥ ३७ ॥ त्राहि नः परमापन्नान्मोक्षं तस्य विनिर्दिश ॥ देवानां
वचनं श्रुत्वा कातरं विष्णुरब्रवीत् ॥ ३८ ॥

यजतामश्वमेधेन शक्रपापनिवृत्तये ॥ पुण्येन हयमेधेन पावितः पाकशासनः ॥ ३९ ॥ पुनरेष्यति देवानामिद्रत्वमकुतोभयः ॥ हयमेधेन संतुष्टा देवी श्रीजगदंबिका ॥ ४० ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि नाशयिष्यत्यसंशयम् ॥ यस्याः स्मरणमात्रेण पापजालं विनश्यति ॥ ४१ ॥ किंपुनर्वाजिमेधेन तत्प्रीत्यर्थं कृतेन च ॥ इन्द्राणीं कुरुतान्नित्यं भगवत्याः प्रपूजनम् ॥ ४२ ॥ आराधनं शिवायास्तु सुखकारि भविष्यति ॥ नहुषोऽपि जगन्मातुर्मायया मोहितः किल ॥ ४३ ॥ विनाशं स्वकृतेनाशु गमिष्यत्यनेन सा सुराः ॥ पावितश्चाश्वमेधेन तुराषाडपि वैभवम् ॥ ४४ ॥ प्राप्स्यत्यचिरकालेन स्वमासनमनुत्तमम् ॥ ते तु श्रुत्वा शुभां वाणीं विष्णोरमिततेजसः ॥ ४५ ॥ जग्मुस्तं देशमनिशं यत्रास्ते पाक शासनः ॥ तमाश्वस्य सुराः शक्रं बृहस्पतिप्ररोगमाः ॥ ४६ ॥ कारयामासुरखिलं हयमेधं महाकृतम् ॥ विभज्य ब्रह्महत्यां तु वृक्षेषु च नदीषु च ॥ ४७ ॥ पर्वतेषु पृथिव्यां च स्त्रीषु चैवाक्षिपद्विभुः ॥ तां विमृज्य च भूतेषु विपापः पाकशासनः ॥ ४८ ॥ विज्वरः समभूद्भूयः कालाकांक्षी स्थितोजले ॥ अदृश्यः सर्वभूतानां पद्मनाले व्यतिष्ठत ॥ ४९ ॥

देवास्तु निर्गताः स्थाने कृत्वा कार्यं तदद्भुतम् ॥ पौलोमी तु गुरुं प्राह दुःखिता विरहाकुला ॥ ५० ॥ कृतयज्ञोऽपि मे भर्ता किमदृश्यः पुरंदरः ॥ कथं द्रष्टुं प्रियं स्वामिस्तमुपायं वदस्व मे ॥ ५१ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ त्वमाराधाय पौलोमि देवीं भगवतीं शिवाम् ॥ दर्शयिष्यति ते नाथं देवी विगतकल्मषम् ॥ ५२ ॥ आराधिता जगद्धात्री नहुषं वारयिष्यति ॥ मोहयित्वा नृपं स्थानात्पातयिष्यति चांबिका ॥ ५३ ॥ इत्युक्ता सा तदा तेन पुलोमतनया नृप ॥ जग्राह मंत्रं विधिवद्गुरोर्देव्याः समाधनम् ॥ ५४ ॥ विद्यां प्राप्य गुरोर्देवीं देवीं श्रीभुवनेश्वरीम् ॥ सम्यगाराधयामास बलिपुष्पार्चनैः शुभैः ॥ ५५ ॥ त्यक्तान्यभोगसंभारा तापसी वेषधारिणी ॥ चकार पूजनं देव्याः प्रियदर्शनलालसा ॥ ५६ ॥ कालेन कियता तुष्टा प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ ॥ सौम्यरूपधरा देवी वरदा हंसवाहिनी ॥ ५७ ॥ कोटि सूर्यप्रतीकाशा चंद्रकोटिसुशीतला ॥ विद्युत्कोटिसमानाभा चतुर्वेदसमन्विता ॥ ५८ ॥

आमङ्गकीटजननी करुणादृतसागरा ॥ ६० ॥ अनेतकोटिप्रज्ञाडनायिका परमेश्वरी ॥ सौम्यामतरसेतुस्तनद्वयविराजिता ॥ ६१ ॥
सर्वेश्वरी च सर्वज्ञा कूटस्थाऽक्षररूपिणी ॥ तामुवाच प्रसन्ना सा शकपत्नी कृतोद्यमाम् ॥ ६२ ॥ मेघगंभीरशब्देन मुदमादवती भृशम् ॥
देव्युवाच ॥ वरं वरय सुश्रोणि वाञ्छितं शक वल्लभे ॥ ६३ ॥ ददाम्यद्य प्रसन्नाऽस्मि पूजिता सुभृशं त्वया ॥ वरदाहं समायाता दर्शनं
सहजं न मे ॥ ६४ ॥ अनेककोटिजन्मोत्थ पुण्यपुंजं हि लभ्यते ॥ इत्युक्ता सा तदा देवी तामाह प्रणता पुरः ॥ ६५ ॥ शकपत्नी
भगवती प्रसन्ना परमेश्वरीम् ॥ वाञ्छामि दर्शनं मातः पत्युः परमदुर्लभम् ॥ ६६ ॥ नहुषाद्भयनाशं च स्वपदप्रापणं तथा ॥ देव्युवाच ॥
गच्छ त्वमनया दूत्या सार्द्धं श्रीमानसं सरः ॥ ६७ ॥ यत्र मे मूर्तिरचला विश्वकामाभिधा मता ॥ तत्र पश्यसि शकं त्वं दुःखितं
भयविह्वलम् ॥ ६८ ॥

मोहयिष्यामि राजानं कालेन कियता पुनः ॥ स्वस्था भव विशालाक्षि करोमि तव चेप्सितम् ॥ ६९ ॥ अंशयिष्यामि भूपालं मोहितं
त्रिदशासनात् ॥ व्यास उवाच ॥ देवीदूती तां गृहीत्वा शकपत्नीं त्वरान्विता ॥ ७० ॥ प्रापयामास सान्निध्यं स्वपत्युः परमेश्वरीम् ॥
सा दृष्ट्वा तं पतिं बाला सुरेशं गुप्तसंस्थितम् ॥ ७१ ॥ मुदिताऽभूद्भरं वीक्ष्य बहुकालाभिवाञ्छितम् ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
षष्ठस्कन्धे शकदर्शनं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व्यास उवाच तां वीक्ष्य विपुलापाङ्गी रहः शोकसमन्विताम् ॥ आखण्डलः प्रियां भार्या
विस्मितश्चाग्रवीत्तदा ॥ १ ॥ कथमत्रागता कान्ते कथं ज्ञातस्त्वया ह्यहम् ॥ दुर्ज्ञेयः सर्वभूतानां संस्थितोऽस्मि शुभानने ॥ २ ॥ शच्युवाच ॥
देवदेव्याः प्रसादेन ज्ञातोऽस्यद्य भवानिह ॥ पुनस्तस्याः प्रसादेन प्राप्तास्मि त्वां दिवस्पते ॥ ३ ॥ नहुषो नाम राजर्षिः स्थापितो भवदासने ॥
त्रिदशर्मुनिभिश्चैव स मां बाधति नित्यशः ॥ ४ ॥ पतिं मां कुरु चार्वाङ्गि तुरासाहं सुराधिपम् ॥ एवं वदति मां पाप्मा किं करोमि
बलादन ॥ ५ ॥

इंद्र उवाच ॥ कालाकांक्षी वरारोहे संस्थितोऽस्मि यदृच्छया ॥ तथा त्वमपि कस्याणि सुस्थिरं स्वमनः कुरु ॥ ६ ॥ प्यासे उवाच ॥
इत्युक्त्वा तेन सा देवी पतिनाऽतिप्रशंसिना ॥ निःश्वसंत्याह तं शक्रं वेपमानाऽतिदुःखिता ॥ ७ ॥ कथं तिष्ठे महाभाग पापात्मा मां
वशानुगाम् ॥ करिष्यति मदोन्मत्तो वरदानेन गर्वितः ॥ ८ ॥ देवाश्च मुनयः सर्वे मामृजुस्तद्गयाकुलाः ॥ तं भजस्व वरारोहे देवराजं
स्मरातुरम् ॥ ९ ॥ बृहस्पतिस्तु शत्रुघ्न बाहवो बलवर्जितः ॥ कथं मां रक्षितुं शक्तो भवेद्देवानुगः सदा ॥ १० ॥ तस्माञ्छिताऽस्ति महती
नार्यहं वशवर्तिनी ॥ अनाथा किं करिष्यामि विपरीते विधौ विभो ॥ ११ ॥ नार्यस्म्यहं न कुलटा त्वञ्चितोऽतिपतिव्रता ॥ नास्ति मे
शरणं तत्र यो मां रक्षति दुःखिताम् ॥ १२ ॥ इंद्र उवाच ॥ उपायं प्रब्रवीम्यद्य तं कुरुस्व वरानने ॥ शीलं ते दुःखिते काले परित्रातं
भविष्यति ॥ १३ ॥ परेण रक्षिता नारी न भवेच्च पतिव्रता ॥ उपायेः कोटिभिः कामभिन्नचित्ताऽतिचञ्चला ॥ १४ ॥
शीलमेव हि नारीणां सदा रक्षति पापतः ॥ तस्मात्त्वं शीलमास्थाय स्थिरा भव शुचिस्मिन्ने ॥ १५ ॥ यदा त्वां नहुषो राजा बलादा
कर्षयेत्खलः ॥ तदा त्वं समग्रं कृत्वा गुप्तं वंचय भूपतिम् ॥ १६ ॥ एकान्ते तत्समीपे त्वं गत्वा वद मदालसे ॥ ऋषियानेन दिव्येन
मामुपेहि जगत्पते ॥ १७ ॥ एवं तव वशे प्रीता भविष्यामीति मे व्रतम् ॥ इति तं वद मुश्रोणि तदा तु परिमोहितः ॥ १८ ॥ कामांध
स मुनीन्याने योजयिष्यति पार्थिवः ॥ अवश्यं तापसो भूषं शापदग्धं करिष्यति ॥ १९ ॥ साहाय्यं जगदंबा ते करिष्यति न संशयः ॥
जगदंबापदस्मर्तुः संकटं न कदाचन ॥ २० ॥ यदि जायेत तच्चापि ज्ञेयं तत्स्वस्त्ये किल ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन मणिद्वीपाधिवासिनीम्
॥ २१ ॥ भज त्वं भुवनेशानीं गुरुवाक्यानुसारतः ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याख्याता शची तेन जगाम नहुषं प्रति ॥ २२ ॥ तथेत्युक्त्वाऽति
विश्वस्ता भाविकायै कृतोद्यमा ॥ नहुषस्तां समालोक्य मुदितो वाक्यमब्रवीत् ॥ २३ ॥ स्वागतं सत्यवचनेस्त्वदधीनोऽस्मि कामिनि ॥
दासोऽहं तव सत्येन पालितं वचनं त्वया ॥ २४ ॥

प्यामि तव प्रियम् ॥ शच्युवाच ॥ सर्वं कृते त्वया कार्यं मम कृमिमवासे ॥ २६ ॥ मनोरथोऽस्ति मे देव नृप चित्तोऽङ्गना प्रियो ॥
वाञ्छितं कुरु कल्याण स्वद्वराऽहमतः परम् ॥ २७ ॥ ब्रवीमि मानसोत्साहं त्वं तं कर्तुमिहाऽर्हसि ॥ कार्यं त्वं वृद्धि चन्द्रास्ये करोमि तव
वाञ्छितम् ॥ २८ ॥ अलभ्यमपि दास्यामि तुभ्यं सुधु वदस्व माम् ॥ शच्युवाच ॥ कथं ब्रवीमि राजेन्द्र प्रत्ययो नास्ति मे तव
॥ २९ ॥ शपथं कुरु राजेन्द्र यत्करोमि प्रियं तव ॥ राजानः सत्यवचसो दुर्लभा एव भूतले ॥ ३० ॥ पश्चाद्ब्रवीम्यहं राजञ्ज्ञात्वा सत्येन
यंत्रितम् ॥ कृते चेद्वाञ्छिते भूयं सदा ते वशवर्तिनी ॥ ३१ ॥ भविष्यामि तुराषाहं वै सत्यमेतद्वचो मम ॥ नहुष उवाच ॥ अवश्यमेव
कर्तव्यं वचनं तव सुंदरि ॥ ३२ ॥ शपामि सुकृतेनाऽहं यज्ञदानकृतेन वै ॥ शच्युवाच ॥ इन्द्रस्य हरयो वाहा गजश्चैव रथस्तथा ॥ ३३ ॥
मरुडो वासुदेवस्य यमस्य महिषस्तथा ॥ ऋषभः शंकरस्याऽपि ब्रह्मणो वरटापतिः ॥ ३४ ॥ मयूरः कार्तिकेयस्य गजास्यस्य तु मूषकः ॥
इच्छाम्यहमपूर्वं वै वाहनं ते सुराधिप ॥ ३५ ॥ यन्न विष्णोर्न रुद्रस्य नाऽसुराणां न रक्षसाम् ॥ ब्रह्म तु त्वां महाराज मुनयः संशितव्रताः
॥ ३६ ॥ सर्वे शिषिकया राजन्नेतद्धि मम वाञ्छितम् ॥ सर्वदेवाधिकं त्वां वै जानामि वसुधाधिप ॥ ३७ ॥ तेन ते तेजसो वृद्धिं वाञ्छाम्यहं
मतंद्रिता ॥ म्यास उवाच ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा प्रहस्यज्ञानदुर्बलः ॥ ३८ ॥ मोहितस्तु महादेव्या कृतमोहेन तत्क्षणम् ॥ उवाच वचनं
भूयः संस्तुवन्वासवप्रियाम् ॥ ३९ ॥ नहुष उवाच ॥ सत्यमुक्तं त्वया तन्वि वाहनं रुचिरं मम ॥ करिष्यामि सुकेशाते वचनं तव सर्वथा
॥ ४० ॥ नक्षत्रवीर्यो भवति यो वाहान्कुरुते मुनीन् ॥ अहमारुह्य यानेनत्वामेष्यामि शुचिस्मिते ॥ ४१ ॥ सप्तर्षयो मां वक्ष्यन्ति सर्वे
देवर्षयस्तथा ॥ समर्थं त्रिषु लोकेषु ज्ञात्वा मां तपसाऽधिकम् ॥ ४२ ॥ म्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा तां सुसंतुष्टो विससर्ज हरिप्रियाम् ॥
शुभीनाह्वय सर्वास्तानित्युवाच स्मरान्वितः ॥ ४३ ॥

दे. मा.
॥३०॥

नहुष उवाच ॥ अहमिन्द्रोऽद्य भो विप्राः सर्वशक्तिसमन्वितः ॥ कार्यमत्र प्रकुर्वतु भवतो विगतस्मयाः ॥ ४४ ॥ इंद्रासनं मया प्राप्तं नैद्राणी
मामुपेति च ॥ आकारिता च मां ब्रूते प्रेमपूर्वमिदं वचः ॥ ४५ ॥ मुनियानेन देवैर्द्र मामुपेहि सुराधिप ॥ देवदेव महाराज मत्प्रियं कुरु
मानद ॥ ४६ ॥ एतत्कार्यं मुनिश्रेष्ठा ममाऽत्यंतं दुरासदम् ॥ भवद्भिस्तु प्रकर्तव्यं सर्वथैव दयालुभिः ॥ ४७ ॥ मनो दहति मे कामः
शकपत्न्यां प्रवर्तितम् ॥ भवतः शरणं मेऽद्य कुरुष्वं कार्यमद्भुतम् ॥ ४८ ॥ अगस्तिप्रमुखास्तस्य श्रुत्वा वाक्यमसत्करम् ॥ अंगीचक्रुश्च
भावित्वात्कृपया परमर्षयः ॥ ४९ ॥ अंगीकृतेऽथ तद्वाक्ये मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ मुदं प्राप नृपः कामपौलो मीकृतमानसः ॥ ५० ॥
आरुह्य शिविकां रम्यां संस्थितस्त्वरयाऽन्वितः ॥ वाहान्कृत्वा मुनीन्दिभ्यान्सर्पसर्पेति चाब्रवीत् ॥ ५१ ॥ कामार्तः सोऽस्पृशन्मूढः
पादेन मुनिमस्तकम् ॥ अगस्तिं तापसश्रेष्ठं लोपामुद्रापतिं तदा ॥ ५२ ॥ वातापिभक्षकर्तारं समुद्रस्यामपि शोषकम् ॥ कशया ताडयामास
पंचबाणसराहतः ॥ ५३ ॥ इंद्राणीदृतचित्तोऽसौ सर्पेति प्रभुषुन्मुनिम् ॥ तं शशाप मुनिः क्रुद्धः कशाघातमनुस्मरन् ॥ ५४ ॥

सर्पो भव दुराचार वने घोरवपुर्महान् ॥ बहुवर्षसहस्राणि यत्र कुशो महान्भवेत् ॥ ५५ ॥ विचरिष्यसि वीर्येण पुनः स्वर्गमवाप्स्यसि ॥
दृष्ट्वा युधिष्ठिरं नाम तव मोक्षो भविष्यसि ॥ ५६ ॥ प्रश्नानामुत्तरं श्रुत्वा धर्मपुत्रमुखात्ततः ॥ व्यास उवाच ॥ एवं शप्तः स राजर्षिः स्तुत्वा
तं मुनिसत्तमम् ॥ ५७ ॥ स्वर्गात्पपात सहसा सर्परूपधरोऽभवत् ॥ बृहस्पतिस्ततो गत्वा तरसा मानसं प्रति ॥ ५८ ॥ इंद्राय सर्ववृतांतं
कथयामास विस्तरम् ॥ तच्छ्रुत्वा मधवा राज्ञः स्वर्गात्प्रच्यवनादिकम् ॥ ५९ ॥ मुदितोऽभून्महाराजः स्थितस्तत्रैव बासवः ॥ देवाश्च
मुनयो दृष्ट्वा नहुषं पतितं भुवि ॥ ६० ॥ जग्मुः सर्वेऽपि तत्रैव यत्रैद्रः सरसि स्थितः ॥ तमाश्रास्य सुराः सर्वे मुनिभिः सहितास्तथा ॥ ६१ ॥
स्वर्गे समानयामासुर्मानपूर्वशचीपतिम् ॥ समागतं ततः शकं सर्वे ते मुनयः सुराः ॥ ६२ ॥ स्थापयित्वाऽऽसने पश्चादभिषेकं दधुः
शिवम् ॥ इंद्रोऽपि स्वासनं प्राप्य शक्या सह सुरालये ॥ ६३ ॥ चिक्रीड नंदने रम्ये कानने प्रेमयुक्तया ॥ व्यास उवाच ॥ एवमिन्द्रेण संप्राप्तं
बुद्धं परमवारुणम् ॥ ६४ ॥ इत्वाऽसुरं कामरूपं विश्वरूपं बुद्धा मुनिम् ॥ पुनर्वैभ्याः प्रसादेन स्वस्थानं प्राप्तवान्द्रुप ॥ ६५ ॥

अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाहुतम् ॥ ६७ ॥ इति श्रीविष्णुभागते महापुराणे चण्डिकायां दशमोऽध्यायः ॥ १ ॥ जन्मे
जय उवाच ॥ कथितं चरितं ब्रह्मच्छकस्याऽद्भुतकर्मणः ॥ स्थानभ्रंशस्तथा दुःखप्रातिरुक्ता विशेषतः ॥ ११ ॥ यत्र देवाधिदेव्याश्च महिमा
ऽतीव वर्णितः ॥ संदेहोऽत्र ममाप्यस्ति यच्छक्रोऽपि महातपाः ॥ २ ॥ देवाधिपत्यमासाद्य दुःखं दुःखमन्वभूत् ॥ मत्स्नानां तु शतं
कृत्वा प्राप्तुं स्थानमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ देवेशत्वं च संप्राप्य भ्रष्टः स्थानादसौ कथम् ॥ एतत्सर्वं समाचक्ष्व कारणं करुणानिधे ॥ ४ ॥
सर्वज्ञोऽसि मुनिश्रेष्ठ पुराणानां प्रवर्तकः ॥ नावाच्यं महतां किञ्चिच्छिष्ये च श्रद्धयाऽन्विते ॥ ५ ॥ तस्मात्कुरु महाभाग भत्संदेहापनो
दनम् ॥ सूत उवाच ॥ इति पृष्टः स राज्ञा वै तदा सत्यवतीसुतः ॥ ६ ॥ तमाहातिप्रसन्नात्मा यथानुक्रममुत्तरम् ॥ ग्यास उवाच ॥
निबोध नृपतिश्रेष्ठ कारणं परमाद्भुतम् ॥ ७ ॥

कर्मणस्तु त्रिधा प्रोक्ता गतिस्तत्त्वविदां वरैः ॥ संचितं वर्तमानं च प्रारब्धमिति भेदतः ॥ ८ ॥ अनेकजन्मसंजातं प्राक्तनं संचितं स्मृतम् ॥
सार्वत्रिकं राजसं कर्म तामसं त्रिविधं पुनः ॥ ९ ॥ शुभं वाऽप्यशुभं भूष संचितं बहुकालिकम् ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं सुकृतं पुष्कृतं तथा
॥ १० ॥ जन्मजन्मनि देवानां संचितानां च कर्मणाम् ॥ निःशेषस्तु क्षयो नाभूत्करूपकोटिशतैरपि ॥ ११ ॥ क्रियमाणं च यत्कर्म
वर्तमानं तदुच्यते ॥ देहं प्राप्य शुभं वाऽपि अशुभं वा समाचरेत् ॥ १२ ॥ संचितानां पुनर्मध्यात्समाहृत्य कियान्किल ॥ देहारंभे
च समये कालः प्रेरयतीव तत् ॥ १३ ॥ प्रारब्धं कर्म विज्ञेयं भोगात्तस्य क्षयः स्मृतः ॥ प्राणिभिः खलु भोक्तव्यं प्रारब्धं नात्र संशयः
॥ १४ ॥ पुरा कृतानि राजेन्द्र अशुभानि शुभानि च ॥ अवश्यमेव कर्माणि भोक्तव्यानीति निश्चयः ॥ १५ ॥ देवैर्मनुष्यैरसुरैर्यक्षगंधर्व
किन्नरैः ॥ कर्मेव हि महाराज देहारंभस्य कारणम् ॥ १६ ॥ कर्मक्षये जन्मनाशः प्राणिनां नात्र संशयः ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्र
इन्द्राद्याश्च सुरास्तथा ॥ १७ ॥

दे. मा.
॥३२॥

दागवा यत्सगंधर्वाः सर्वे कर्मवशाः किल ॥ अन्यथा देहसंबंधः कथं भवति भूपते ॥१८॥ कारणं यस्तु भोगस्य देहिनः सुख दुःखयोः ॥ तस्मादनेकजन्मोत्थसंचितानां च कर्मणाम् ॥ १९ ॥ मध्ये वेगः समायाति कस्य चित्कालपाकतः ॥ तत्प्रारब्धवशात्पुण्यं करोति च यथा तथा ॥ २० ॥ पापं करोति मनुजस्तथा देवादयोऽपि च ॥ तथा नारायणो राजन्नरश्च धर्मजाबुभौ ॥ २१ ॥ जातौ कृष्णार्जुनौ काममंशौ नारायणस्य तौ ॥ पुराणपीठिकेयं वै मुनिभिः परिकीर्तिता ॥ २२ ॥ देवांशः स तु विज्ञेयो यो भवेद्विभवाधिकः ॥ नानृषिः कुरुते काण्यं नारुद्रो रुद्रमर्चते ॥ २३ ॥ नादेवांशो ददात्यन्नं नाविष्णुः पृथिवीपतिः ॥ इंद्रादग्रेयमाद्विष्णोर्धनदादिति भूपते ॥ २४ ॥ प्रभुत्वं च प्रभावं च कोपं चैव पराक्रमम् ॥ आदाय क्रियते नूनं शरीरमिति निश्चयः ॥ २५ ॥ यः कश्चिद्वलवौल्लोके भाग्य वानथ भोगवान् ॥ विद्यावान्दानवान्वाऽपि स देवांशः प्रपठ्यते ॥ २६ ॥

तथेक्षेते समाख्याताः पांडवाः पृथिवीपते ॥ देवांशो वासुदेवोऽपि नारायणसमद्युतिः ॥२७॥ शरीरं प्राणिनां नूनं भाजनं सुख दुःखयोः ॥ शरीरी प्राप्नुयात्कामं सुखदुःखमनंतरम् ॥ २८ ॥ देहिनास्ति वशः कोऽपि देवाधीनः सदैव हि ॥ जननं मरणं दुःखं सुखं प्राप्नोति चावशः ॥ २९ ॥ पांडवास्ते वने जाताः प्राप्तस्तु स्वर्गं पुनः ॥ स्वबाहुबलतः पश्चाद्वाजसूयकृतं तमम् ॥ ३० ॥ वनवासं पुनः प्राप्ता बहुदुःखकरं परम् ॥ अर्जुनेन तपस्तप्तं दुष्करं ह्यजितेन्द्रियैः ॥ ३१ ॥ संतुष्टस्तु सुरैर्दत्तं वरदानं पुनः शुभम् ॥ नरदेहं कृतं पुण्यं कं गतं वनवासजम् ॥ ३२ ॥ नरदेहे तपस्तप्तं चोग्रे बदरिकाश्रमे ॥ नार्जुनस्य शरीरं तत्फलदं संबभूव ह ॥ ३३ ॥ प्राणिनां देहासंबंधे गहना कर्मणो गतिः ॥ दुर्ज्ञेया सर्वथा देवैर्मानवानां तु का कथा ॥ ३४ ॥ वासुदेवोऽपि संजातः कारागारेऽतिसंकटे ॥ नीतोऽसौ वासुदेवेन नंदगोपस्य गोकुलम् ॥ ३५ ॥ एकादशेव वर्षाणि संस्थितस्तत्र भारत ॥ पुनः स मधुरां गत्वा जघानोग्रसुतं बलात् ॥ ३६ ॥

सह भगवन्देशात्कृष्णः कृतवान्महद्वै नमो ॥ ३८ ॥ कृत्वा कथाम्भक्तानाम् द्वापयन्त्या जनादेन ॥ इहै त्वत्का प्रभासे तु सङ्गुड्या विभे
गतः ॥ ३९ ॥ पुत्राः पीत्राश्च सुहृदो भ्रातरो जामयस्तथा ॥ प्रभासे याववाः सर्वे विप्रशापात्क्षयं गताः ॥ ४० ॥ एवं ते कथिता राज
न्कर्मणो गहना गतिः ॥ वासुदेवोऽपि व्याधस्य बाणेन निधनं गतः ॥ ४१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे दशमोऽध्यायः
॥ १० ॥ जनमेजय उवाच ॥ भारावतरणार्थाय कथितं जन्म कृष्णयोः ॥ संशयोऽयं द्विजश्रेष्ठ हृदये मम तिष्ठति ॥ १ ॥ पृथिवी गोस्व
रूपेण ब्रह्माणं शरणं गता ॥ द्वापरां तेऽतिदीनाऽऽर्ता गुरुभारप्रपीडिता ॥ २ ॥ वेधसा प्रार्थितो विष्णुः कमलापतिरीश्वरः ॥ भूभारोत्तर
णार्थाय साधूनां रक्षणाय च ॥ ३ ॥ भगवन्भारते खंडे देवैः सह जनार्दन ॥ अवतारं गृहाणाशु वसुदेवगृहे विभो ॥ ४ ॥ एवं संप्रार्थितो
धात्रा भगवान्देवकीसुतः ॥ बभूव सह रामेण भूभारोत्तराणाय वै ॥ ५ ॥

कियानुत्तारितो भारो हत्वा दुष्टाननेकशः ॥ ज्ञात्वा सर्वान्दुराचारान्पापबुद्धिन्पानिह ॥ ६ ॥ हतो भीष्मो हतो द्रोणो विराटो द्रुपदस्तथा ॥
बाष्कीकः सोमदत्तश्च कर्णो वैकर्तनस्तथा ॥ ७ ॥ यैर्लुठितं धनं सर्वं हताश्च हरियोषितः ॥ कथं न नाशिता दुष्टा ये स्थिताः पृथिवीतले
॥ ८ ॥ आभीराश्च शका म्लेच्छा निषादाः कोटिशस्तथा ॥ भारावतरणं किं तत्कृतं कृष्णेन धीमता ॥ ९ ॥ संदेहोऽयं महाभाग न निव
र्तति चित्ततः ॥ कलावस्मिन्प्रजाः सर्वाः पश्यतः पापनिश्चयाः ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ राजन्यस्मिन् युगे यादृक्प्रजा भवति कालतः ॥
नान्यथा तद्भवेन्नूनं युगधर्मोऽत्र कारणम् ॥ ११ ॥ ये धर्मरसिका जीवास्ते वै सत्ययुगेऽभवन् ॥ धर्मार्थरसिका ये तु ते नैत्रेतायुगेऽभवन्
॥ १२ ॥ धर्मार्थकामरसिका द्वापरे चाभवन् युगे ॥ अर्थकामपराः सर्वे कलावस्मिन्भवन्ति हि ॥ १३ ॥ युगधर्मस्तु राजेन्द्र न याति व्यत्ययं
पुनः ॥ कालः कर्ताऽस्ति धर्मस्य ह्यधर्मस्य च वै पुनः ॥ १४ ॥

ये तु सत्ययुगे जीवा भवन्ति धर्मतत्पराः ॥ कुत्र तेऽथ महाभाग तिष्ठन्ति पुण्यभागिनः ॥ १५ ॥ त्रेतायुगे द्वापरे वा ये दानव्रतकारकाः ॥ वर्तन्ते मुनयः श्रेष्ठ कुत्र ब्रूहि पितामह ॥ १६ ॥ कलावद्य दुराचारा येऽत्र संति गतत्रयाः ॥ आद्ये युगे क यास्यन्ति पापिष्ठा देवनिदकाः ॥ १७ ॥ एतत्सर्वं समाचक्ष्व विस्तरेण महामते ॥ सर्वथा श्रोतुकामोऽस्मि यदेतद्धर्मनिर्णयम् ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ ये वै कृतयुगे राजन्संभवन्तीह मानवाः ॥ कृता ते पुण्यकर्माणि देवलोकान् व्रजन्ति वै ॥ १९ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्च नृपसत्तम ॥ स्वधर्मनिरता याति लोकान् कर्मजितान् किल ॥ २० ॥ सत्यं दया तथा दानं स्वदारगमनं तथा ॥ अद्रोहः सर्वभूतेषु समता सर्वजंतुषु ॥ २१ ॥ एतत्साधारणं धर्मं कृत्वा सत्ययुगे पुनः ॥ स्वर्गं यातीतरे वर्णा धर्मतो रजकादयः ॥ २२ ॥ तथा त्रेतायुगे राजन्द्वापरेऽथ युगे तथा ॥ कला वस्मिन्युगे पापा नरकं याति मानवाः ॥ २३ ॥ तावत्तिष्ठन्ति ते तत्र यावत्स्याद्युगपर्ययः ॥ पुनश्च मानुषे लोके भवन्ति भुवि मानवाः ॥ २४ ॥ यदा सत्ययुगस्यादिः कलरंतश्च पार्थिव ॥ तदा स्वर्गात्पुण्यकृतो जायते किल मानवाः ॥ २५ ॥

यदा कलियुगस्यादिर्द्वापरस्य क्षयस्तथा ॥ नरकात्पापिनः सर्वे भवन्ति भुवि मानवाः ॥ २६ ॥ एवं कालसमाचारो नान्यथाऽभूत्कदाचन ॥ तस्मात्कलिरसत्कर्ता तस्मिंस्तु तादृशी प्रजा ॥ २७ ॥ कदाचिद्देवयोगात् प्राणिनां ग्यत्ययो भवेत् ॥ कलौ ये साधवः केचिद्वापरे संभवन्ति ते ॥ २८ ॥ अथ त्रेतायुगे केचित्केचित्सत्ययुगे तथा ॥ दुष्टाः सत्ययुगे ये तु ते भवन्ति कलावपि ॥ २९ ॥ कृतकर्मप्रभावेण प्राप्नुवंत्यसुखानि च ॥ पुनश्च तादृशं कर्म कुर्वन्ति युगभावतः ॥ ३० ॥ जनमेजय उवाच ॥ युगधर्मान्महाभाग ब्रूहि सर्वानशेषतः ॥ यस्मिन् नैवाद्दृशो धर्मो ज्ञातुमिच्छामि तं तथा ॥ ३१ ॥ व्यास उवाच ॥ निबोध नृपशार्दूल दृष्टान्ति ते ब्रवीम्यहम् ॥ साधूनामपि चेतांसि युगभावाद्भ्रमन्ति हि ॥ ३२ ॥ पितुर्यथा ते राजेन्द्र बुद्धिर्विप्रावहेलने ॥ कृता वै कलिना राजन्धनस्य महात्मनः ॥ ३३ ॥ अन्यथा क्षत्रियो राजा यया तिकुलसंभवः ॥ तापसस्य गले सर्पं मृतं कस्मादयोजयत् ॥ ३४ ॥

रास्त्वर्चनरता वेशीवरानलालसाः ॥ ३६ ॥ गायत्रीप्रणवासक्ता गायत्रीध्यानकारिणः ॥ गायत्रीजपसंसक्ता मायापीजिकजापिनः ॥ ३७ ॥
 ग्रामेग्रामे पराबायाः प्रासादकरणोत्सुकाः ॥ स्वकर्मनिरताः सर्वे सत्यशीघ्रदयान्विताः ॥ ३८ ॥ प्रयुक्तकर्मनिरतास्तत्त्वज्ञान विशारदाः ॥
 अभवन्क्षत्रियास्तत्र प्रजाभरणतत्पराः ॥ ३९ ॥ वेश्यास्तु कृषिवाणिज्यगोसेवानिरतास्तथा ॥ शूद्राः सेवापरास्तत्र पुण्ये सत्ययुगे नृप ॥ ४० ॥
 परांवा पूजनासक्ताः सर्वे वर्णाः परे युगे ॥ तथा त्रेतायुगे किञ्चिन्न्यूना धर्मस्य संस्थितिः ॥ ४१ ॥ द्वापरे च विशेषेण न्यूना सत्युगस्थितिः ॥
 पूर्वं ये राक्षसा राजंस्ते कलौ ब्राह्मणाः स्मृताः ॥ ४२ ॥ पाण्डनिरताः प्रायो भवन्ति जनवंचकाः ॥ असत्यवादिनः सर्वे वेदधर्मविवर्जिताः
 ॥ ४३ ॥ दामिकालोकचतुरा मानिनो वेदवर्जिताः ॥ शूद्रसेवापराः केषिन्नानाधर्म प्रवर्तकाः ॥ ४४ ॥
 वेदनिंदाकराः कूरा धर्मभ्रष्टातिवादुकाः ॥ यथायथा कलिर्वृद्धिं याति राजंस्तथातथा ॥ ४५ ॥ धर्मस्य सत्यमूलस्य क्षयः सर्वात्मना
 भवेत् ॥ तथैव क्षत्रिया वेश्याः शूद्राश्च धर्मवर्जिताः ॥ ४६ ॥ असत्यवादिनः पापास्तथा वर्णतराः कलौ ॥ शूद्रधर्मरता विप्राः प्रतिग्रह
 परायणाः ॥ ४७ ॥ भविष्यति कलौ राजन्युगे वृद्धि गताः किल ॥ कामचाराः स्त्रियः कामलोभमोहसमन्विताः ॥ ४८ ॥ पापा मिथ्या
 भिवादिन्यः सदा कुशरता नृप ॥ स्वभर्तृवंचका नित्यं धर्मभाषणपंडिताः ॥ ४९ ॥ भवन्त्येवंविधा नार्यः पापिष्ठाश्च कलौ युगे ॥ आहा
 रशुद्धया नृपते चित्तशुद्धिस्तु जायते ॥ ५० ॥ शुद्धे चित्ते प्रकाशः स्याद्धर्मस्य नृपसत्तम ॥ वृत्तसंकरदोषेण जायते धर्मसंकरः ॥ ५१ ॥
 धर्मस्य संकरे जाते नूनं स्याद्दर्शनसंकरः ॥ एवं कलियुगे भूष सर्वधर्मविवर्जिते ॥ ५२ ॥ स्ववर्णधर्मवार्तैषा न कुत्राप्युपलभ्यते ॥ महातोऽपि
 च धर्मज्ञा अधर्मं कुर्वते नृप ॥ ५३ ॥ कलिस्वभाव एवैष परिहायो न केनचित् ॥ तस्मादत्र मनुष्याणां स्वभावापापकारिणाम् ॥ ५४ ॥
 निष्कृतिर्न हि राजेन्द्र सामान्योपायः भवेत् ॥ जनमेजय उवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥ ५५ ॥

दे. भा.
॥३६॥

कलावधर्मबहुले नराणां का गतिर्भवेत् ॥ यद्यस्ति तदुपायश्चेह्यया तं वदस्व मे ॥ ५६ ॥ व्यास उवाच ॥ एक एव महा राज
तत्रोपायोस्ति नाऽपरः ॥ सर्वदोषनिरासार्थं ध्यायेद्देवीपदांबुजम् ॥ ५७ ॥ न संत्यघानि तावन्ति यावती शक्तिरस्ति हि ॥ नाग्नि देव्याः
पापदाहे तस्माद्भीतिः कुतो नृप ॥ ५८ ॥ अवशेनाऽपि यन्नाम लील्योच्चारितं यदि ॥ किं किं ददाति तज्ज्ञातुं समर्था न हरादयः
॥ ५९ ॥ प्रायश्चित्तं तु पापानां श्रीदेवीनामसंस्मृतिः ॥ तस्मात्कलिभयाद्वाजन्पुण्यक्षेत्रे वसेन्नरः ॥ ६० ॥ निरंतरं परांवाया नामस्मरणं
चरेत् ॥ छित्त्वा भित्त्वा च भूतानि हत्वा सर्वमिदं जगत् ॥ ६१ ॥ देवीं नमति भक्त्या यो न स पापैर्विलिप्यते ॥ रहस्यं सर्वशस्त्राणां
मया राजन्नुदीरितम् ॥ ६२ ॥ विमृश्येतदशेषेण भयं देवीपदांबुजम् ॥ अजपां नाम गायत्रीं जपन्ति निखिला जनाः ॥ ६३ ॥ महिमानं
न जानन्ति मायाया वैभवं महत् ॥ गायत्रीं ब्राह्मणाः सर्वे जपन्ति हृदयांतरे ॥ ६४ ॥ महिमानं न जानन्ति मायाया वैभवं महत् ॥ एतत्सर्वं समाख्यातं यत्पृष्टं तत्त्वया नृप ॥ ६५ ॥ युगधर्मव्यवस्थायां किं भूयः श्रोतुमि
च्छसि ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंध एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ राजोवाच ॥ तीर्थानि भुवि पुण्यानि ब्रूहि मे मुनिसत्तम ॥
गम्यानि मानवेर्देवेः क्षेत्राणि सरितस्तथा ॥ १ ॥ फलं च यादृशं यत्र तीर्थेषु स्नानदानतः विधिं तु तीर्थयात्रायां नियमांश्च विशेषतः ॥ २ ॥
व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि तीर्थानि विविधानि च ॥ येषु तीर्थेषु देवीनां प्रशस्तान्यायनानि च ॥ ३ ॥ नदीनां जाह्नवी श्रेष्ठा
यमुना च सरस्वती ॥ नर्मदा गंडकी सिंधुर्गोमती तमसा तथा ॥ ४ ॥ कावेरी चंद्रभागा च पुण्या वेङ्गवती शुभा ॥ चर्मण्वती च सरयु
स्तापी साभ्रमती तथा ॥ ५ ॥ एताश्च कथिता राजन्नन्याश्च शतशः पुनः ॥ तासां समुद्रगाः पुण्या स्वरूपपुण्याः क्षान्धिगाः ॥ ६ ॥
समुद्रगानां ताः पुण्याः सर्वदौघव हास्तु याः ॥ मासद्वयं श्रावणादौ ताश्च सर्वा रजस्वलाः ॥ ७ ॥ भवन्ति वृष्टियोगेन ग्राम्यवारिवहा
स्तथा ॥ पुष्करं च कुरुक्षेत्रं धर्मारण्यं सुपावनम् ॥ ८ ॥

प्रसादं च प्रदानं च मेभिचारव्ययम् च ॥ विभुतं चाद्भ्युपारण्यं शैलाक्षं पावनस्तथा ॥ १९ ॥ श्रीरोलक्षं सुमेरुश्च पर्वतो गन्धमावनः ॥
सरोसि चैव पुण्यानि मानसं सर्वविभुतम् ॥ १० ॥ तथा विभुसरः श्रेष्ठमच्छोदं नाम पावनम् ॥ आश्रमास्तु तथा पुण्या मुनीनां भावि
तात्मनाम् ॥ ११ ॥ विभुतस्तु सदा पुण्यः रूपातो बदरिकाश्रमः ॥ नारायणो यत्र तेषां तौ मुनी तपः ॥ १२ ॥ वामनाश्रम आरूपातः
राजपुषाश्रमस्तथा ॥ येन यत्र तपस्तप्तं तस्य नाम्नाऽतिविभुतः ॥ १३ ॥ एवं पुण्यानि स्थानानि ह्यसंख्यातानि भूतले ॥ मुनिभिः परि
गीतानि पावनानि महीपते ॥ १४ ॥ एषु स्थानेषु सर्वत्र देवीस्थानानि भूषते ॥ दर्शनात्पापहारीणि वसन्ति नियमेन च ॥ १५ ॥ कथयि
ष्यामि तान्यग्रे प्रसंगेन च कानिचित् ॥ तीर्थानि नृप दानानि व्रतानि च मत्वास्तथा ॥ १६ ॥ तेषां पुण्यकर्माणि सापेक्षाणि महीमते
द्रव्यशुद्धिं क्रिया शुद्धिं मनः शुद्धिमपेक्ष्य च ॥ १७ ॥ पावनानि हि तीर्थानि तेषां च व्रतानि च कदाचिद्द्रव्यशुद्धिः स्यात्क्रियाशुद्धिः
कदाचन ॥ १८ ॥ दुर्लभा मनसः शुद्धिः सर्वेषां सर्वदा नृप ॥ मनस्तु चञ्चलं राजन्ननेकविषयाश्रितम् ॥ १९ ॥

कथं शुद्धं भवेद्वाजन्ना भावसमाश्रितम् ॥ कामक्रोधौ तथा लोभो ह्यहंकारो मदस्तथा ॥ २० ॥ सर्वं विप्रकराद्येते तपस्तीर्थव्रतेषु च
अहिंसा सत्यमस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ॥ २१ ॥ स्वधर्मपालनं राजन्सर्वतीर्थफलप्रदम् ॥ नित्यकर्मपरिग्रहान्मार्गं संसर्गदोषतः ॥ २२ ॥
प्यर्थं तीर्थाधिगमनं पापमेवावशिष्यते ॥ क्षालयन्ति हि तीर्थानि सर्वथा देहजं मलम् ॥ २३ ॥ मानसं क्षालितुं तानि न समर्थानि वै नृप ॥
शक्तानि यदि चेत्तानि गंगातीरनिवासिनः ॥ २४ ॥ मुनयो द्रोहसंयुक्ताः कथं स्युर्भावितेश्वराः ॥ वसिष्ठसदृशाः प्रह्ला विश्वामित्रादयः
किल ॥ २५ ॥ रागद्वेषरताः सर्वे कामक्रोधाकुलाः सदा ॥ चित्तशुद्धिमयं तीर्थं गंगादिभ्योऽतिपावनम् ॥ २६ ॥ यदि स्यादेवयोगेन
क्षालयत्यांतरं मलम् ॥ विशेषेण तु सत्संगो ज्ञाननिष्ठस्य भूषते ॥ २७ ॥ न वेदा न च शास्त्राणि न व्रतानि तेषां न ॥ न मत्वा न च
दानानि चित्तशुद्धेस्तु कारणम् ॥ २८ ॥ वसिष्ठो ब्रह्मणः पुत्रो वेदविद्याविशारदः ॥ राग द्वेषान्वितः कामं गंगा तीरसमाश्रितः ॥ २९ ॥
आडीषकं महाशुद्धं विश्वामित्रवसिष्ठयोः ॥ जातं निरर्थकं द्वेषादेवानां विस्मयप्रदम् ॥ ३० ॥

दे. भा.
॥३८॥

विश्वामित्रो बकस्तत्र जातः परमतापसः ॥ शप्तः स तु वसिष्ठेन हरिश्चन्द्रस्य कारणात् ॥ ३१ ॥ कौशिकेन वसिष्ठोऽपि शत्वाऽऽर्द्धदेह
भाक्कृतः ॥ शापादाडीबकौ जातौ तौ मुनी विशदप्रभौ ॥ ३२ ॥ निवासं प्रापतुर्स्तरे सरसो मानसस्य च ॥ चक्रतुर्दारुणं युद्धं नखचंचु
प्रताडनैः ॥ ३३ ॥ वर्षाणामयुतं यावत्तावृषी रोषसंयुतौ ॥ युयुधाते मदोन्मत्तौ सिंहाविव परस्परम् ॥ ३४ ॥ राजो वाच ॥ कथं तौ
मुनिशर्दूलौ तापसौ धर्मतत्परौ ॥ परस्परं वैरपरो संजातौ केन हेतुना ॥ ३५ ॥ शापं परस्परं केन कारणेन महामती ॥ दत्तवतौ मिथः
क्लेशकारकौ दुःखदौ नृणाम् ॥ ३६ ॥ व्यास उवाच ॥ हरिश्चन्द्रो नृपश्रेष्ठस्त्रिशंकुतनयः पुरा ॥ बभूव रविवंशीयो रामचन्द्रस्य पूर्वजः
॥ ३७ ॥ अनपत्यः स राजर्षिर्वरुणाय महाक्रतुम् ॥ प्रतिजज्ञे पुत्रकामो नरमेधं दुरासदम् ॥ ३८ ॥ वरुणस्तस्य संतुष्टो यज्ञस्य नियमे
कृते ॥ दधार गर्भं राज्ञस्तु भार्या परमसुंदरी ॥ ३९ ॥ राजा बभूव संतुष्टो दृष्ट्वा भार्या सदोददाम् ॥ चकार विधिवत्कर्म गर्भसंस्कारका
रकम् ॥ ४० ॥ सुषुवे तनयं नारी सर्वलक्षणं संयुतम् ॥ सुदं प्राप नृपस्तत्र पुत्रे जाते विशांपते ॥ ४१ ॥

कृतवाञ्छातकर्मादि संस्कारविधिमुत्तमम् ॥ ददौ हिरण्यं गा दोग्ध्रीब्राह्मणेभ्यो विशेषतः ॥ ४२ ॥ जन्मोत्सवेऽतिसंवृत्ते गेहे वै यादसांपतिः
आजगाम महाराज विप्रवेशधरस्तथा ॥ ४३ ॥ पूजितः पार्थिवेनाथ दत्त्वा विधिवदासनम् ॥ कार्ये पृष्टेऽब्रवीद्वाक्यं वरुणोऽस्मीति भूष
तिम् ॥ ४४ ॥ कुरु यज्ञं सुतं कृत्वा पशुं परमपावनम् ॥ सत्यवाग्भव राजेन्द्र संकल्पस्तु त्वया कृतः ॥ ४५ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा
विह्वलोऽतिग्न्यथाकुलः ॥ संस्तभ्या धि नृपः प्राह वरुणं सत्कृतांजलिः ॥ ४६ ॥ स्वामिन्करोमि तं यज्ञं सर्वथा विधिपूर्वकम् ॥ मया ते
यत्प्रतिज्ञातं भवामि सत्यवाग्दम् ॥ ४७ ॥ पूर्णे मासे विशुद्धयेत धर्मपत्नी सुरोत्तम ॥ विशुद्धायां तु भार्यायां कर्तव्यः सपशुर्मखः
॥ ४८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्ते वचने राजा वरुणः स्वगृहं गतः राजा बभूव संतुष्टः किंचिच्छिंत्तुरस्तथा ॥ ४९ ॥ पूर्णे मासि पुनः
पाशी परीक्षार्थं नृपालये ॥ आजगाम द्विजो भूत्वा सुवेषः सुष्ठुभाषकः ॥ ५० ॥

कृत्वा पलायनं वीरो गतोऽसौ गिरिगह्वरे ॥ अगम्ये नृपतिस्थाने स्थितस्तत्र भयातुरः ॥ ६१ ॥ प्राप्ते कालेऽथ वरुणो यक्षार्थी नृपतेर्यु-
हम् ॥ गत्वा तमाह भूपालं कुरु यक्षं विशापते ॥ ६२ ॥ प्रम्लानवदनो राजा तमाह व्यथितेन्द्रियः ॥ किं करोमि गतः काऽपि सुतो मे
सुरसत्तम ॥ ६३ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं राज्ञः क्रुपितो यादसां पतिः ॥ शशाप तं नृपं कोपादसत्यवादिनं भृशम् ॥ ६४ ॥ जलोदरमिधो
व्याधिदेहे भवतु ते नृप ॥ यतः प्रतारितश्चाहं कृत्वा कपटपंडित ॥ ६५ ॥ इति शप्त्वा ययौ धाम स्वकं पाशधरस्तदा ॥ राजा क्षिता
तुरतस्थौ भवने व्याधि पीडितः ॥ ६६ ॥ यदाऽतिव्याधितो राजा रोगेण ह्यापजेन ह ॥ यदा शुश्राव पुत्रोऽपि पितरं व्याधिपीडितम्
॥ ६७ ॥ पाथिकः प्राह पुत्रं हि पिता ते भृशदुःखितः ॥ जलोदरविकारेण शापजेन नृपात्मज ॥ ६८ ॥ विनष्टं जीवितं तेऽद्य वृथा
जातस्य दुर्मते ॥ यस्यका पितरं दुःस्थं प्राप्नोऽसि गिरिगह्वरम् ॥ ६९ ॥ किमनेन शरीरेण प्राप्तं ते जन्मनः फलम् ॥ देहदं दुःखितं कृत्वा
स्थितोऽस्यत्र सुताधम ॥ ७० ॥

प्राणास्त्याज्याः पितुः कार्ये सत्पुत्रेणेति निश्चयः ॥ त्वदर्थे दुःखितो राजा क्रंदति व्याधिपीडितः ॥ ७१ ॥ व्यास उवाच ॥ तदाकर्ण्य
वचस्तथ्यं पांथिकाद्धर्मसंयुतम् ॥ यदा चक्रे मनो गंतुं द्रष्टुं तातं व्यथातुरम् ॥ ७२ ॥ तदा विप्रवपुर्भूत्वा वासवस्तमुपागमत् ॥ रहः
प्राह हितं वाक्यं दयावानिव भारत ॥ ७३ ॥ मूर्खोऽसि राजपुत्र त्वं गमनाय मतिं वृथा ॥ करोषि पितरं त्वद्य न जानासि व्याथायुतम्
॥ ७४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कन्धे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ इंद्र उवाच ॥ साहसं कृतवान्राजा पूर्वं यत्कथितो मत्सुः ॥
वरुणाय प्रतिज्ञातः पुत्रं कृत्वा पशुं प्रियम् ॥ १ ॥ गते त्वयि पिता पुत्रं बद्धा यूपेऽष्टुणः पुनः ॥ पशुं कृत्वा महाबुद्धे वधिष्यति
वृथातुरः ॥ २ ॥ इत्थं निषिद्धस्तत्पुत्रः शक्रेणामिततेजसा ॥ स्थितस्तत्रैव मायेशीमायया मोहितो भृशम् ॥ ३ ॥ यदा पुनः पुनः
श्रुत्वा पितरं रोगपीडितम् ॥ गमनाय मतिं चक्रे तर्देद्रः प्रत्यषेधयत् ॥ ४ ॥

हरिश्चन्द्रोऽतिदुःखार्तः पप्रच्छ गुरुमंत्रिके ॥ स्थितं वसिष्ठमे कान्ते सर्वज्ञं हिततत्परम् ॥ ५ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्किं कसेम्यद्य कातरोऽस्मि
व्यथाकुलः ॥ त्राहि मां दुःखमनसं महाव्याधिभयातुरम् ॥ ६ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ शृणु राजन्नुपायोऽस्ति रोगनाशं प्रति स्तुतः ॥ त्रयो
दशविधाः पुत्राः कथिता धर्मसंग्रहे ॥ ७ ॥ तस्मात्क्रीतं सुतं कृत्वा यजस्व मत्सुतमम् ॥ द्रव्यं दत्त्वा यथोद्दिष्टमानयस्व द्विजोत्तमम्
॥ ८ ॥ एवं कृते मत्सु भूप रोगनाशो भविष्यति ॥ वरुणोऽपि प्रसन्नात्मा भविष्यति यथासुखम् ॥ ९ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः
श्रुत्वा राजा प्रोवाच मंत्रिणम् ॥ अन्वेषय महाबुद्धे विषयेष्वतियत्नतः ॥ १० ॥ कदाचित्कोऽपि लोभार्थी ददाति स्वसुतं पिता ॥ समा
नय धनं दत्त्वा यावत्प्रार्थयतेऽप्यसौ ॥ ११ ॥ सर्वथैव समानेयो यज्ञार्थे द्विज बालकः ॥ न कार्या कृपणा बुद्धिस्त्वया मत्कार्यहेतवे ॥ १२ ॥
प्रार्थनीयस्त्वया पुत्रः कस्यचिद्विजवादिनः ॥ द्रव्येण देहि यज्ञार्थं कर्तव्योऽसौ पशुः किल ॥ १३ ॥

निर्वनश्चिदुतथासीदजीगतेति नामतः ॥ १५ ॥ तस्य पुत्रं शुनःशेषं मध्यमे भविसत्तमः ॥ जानयामास दत्त्वाऽपि प्रायिते वचनं तवा
 ॥ १६ ॥ समानीय शुनःशेषं सचिवः कार्यतत्परः ॥ राज्ञे निवेदयामास पशुयोग्यं द्विजात्मजम् ॥ १७ ॥ राजाऽतिशुदितस्तेन विप्रा
 नानीय सर्वतः ॥ कारयामास संभारान्यज्ञार्थं वेदवित्तमान् ॥ १८ ॥ प्रारब्धे तु मखे तत्र विश्वामित्रो महामुनिः ॥ बद्धं दृष्ट्वा शुनःशेषं
 निषिषेध नृपं तदा ॥ १९ ॥ राजन्मा साहसं कार्षीर्मुचैनं द्विज बालकम् ॥ प्रार्थयाम्यहमायुष्मन्सुखं तेऽद्य भविष्यति ॥ २० ॥ क्रंदत्ययं
 शुनःशेषः करुणा मां दुनोत्यपि ॥ दयावान्भव राजेद्र कुरुमे वचनं नृप ॥ २१ ॥ परदेहस्य रक्षायै स्वदेहं ये दयापराः ॥ ददति क्षत्रियाः
 पूर्वं स्वर्गकामाः शुचिवताः ॥ २२ ॥ तं स्वदेहस्य रक्षार्थं हंसि द्विजसुतं बलात् ॥ पापं मा कुरु राजेद्र दयावान्भव बालके ॥ २३ ॥
 सर्वेषां सदृशी प्रीतिर्देहे वेत्ति स्वयं नृप ॥ मुचैनं बालकं तस्मात्प्रमाणं यदि मे वचः ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ अनादृत्य च तद्वाक्यं
 राजा दुःखातुरो भृशम् ॥ न मुमोच मुनिस्तस्मै चुकोपातीव तापसः ॥ २५ ॥ उपदेशं ददौ तस्मै शुनःशेषाय कौशिकः ॥ मंत्रं पाश
 धरस्याथ दयावान्वेदवित्तमः ॥ २६ ॥ शुनःशेषोऽपि तं मंत्रमसकृद्बध्धकश्चितः ॥ प्लुतस्वरेण चुकोश संस्मरन्वरुणं भृशम् ॥ २७ ॥
 स्तुवंतं मुनिपुत्रं तं ज्ञात्वा वै यादसां पतिः ॥ तत्रागत्य शुनःशेषं मुमोच करुणार्णवः ॥ २८ ॥ रोगहीनं नृपं कृत्वा वरुणः स्वगृहं ययौ ॥
 विश्वामित्रस्तु तं पुत्रं कृतवान्मोचितं मृतेः ॥ २९ ॥ न कृतं वचनं राज्ञा कौशिकस्य महात्मनः ॥ रोषं दधार मनसा राजोपरि स
 गाधिजः ॥ ३० ॥ एकस्मिन्समये राजा हयारूढो वनं गतः ॥ सूकरं हंतुकामस्तु मध्याह्ने कौशिकीतटे ॥ ३१ ॥ वृद्धब्राह्मणवेषेण विश्वा
 मित्रेण वंचितः ॥ सर्वस्वं प्रार्थितं तस्य गृहीतं राज्यमद्भुतम् ॥ ३२ ॥ पीडितोऽसौ हरिश्चन्द्रो यजमानो यतो भृशम् ॥ वशिष्ठः कौशिकं
 प्राह वने प्राप्तं यदृच्छया ॥ ३३ ॥

क्षत्रियाधम दुर्बुद्धे वृथा ब्राह्मणवेषभृत ॥ बकधर्म वृथा किं त्वं गर्व वहसि दांभिक ॥ ३४ ॥ कस्मात्त्वया नृपश्रेष्ठो यजमानो ममाप्यसौ ॥ अपराधं विना जाल्म गमितो दुःखमदभुतम् ॥ ३५ ॥ बकध्यानपरो यस्मात्तस्मात्त्वं वै बको भव ॥ इति शप्तो वसिष्ठेन कौशिकः प्राह तं पुनः ॥ ३६ ॥ त्वमप्याडिर्भवायुष्मन्बकोऽहं यावदेव हि ॥ व्यास उवाच ॥ एवं परस्परं दत्त्वा शापं तौ क्रोधपीडितौ ॥ ३७ ॥ अण्डजौ तरसा जातौ सरस्याडीबकौ मुनी ॥ एकस्मिन्पादपे नीडं कृत्वाऽसौ बकरूपभाक् ॥ ३८ ॥ विश्वामित्रः स्थितस्तत्र दिव्ये सरसि मानसे ॥ अन्यस्मिन्पादपे कृत्वा वसिष्ठो नीडमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ आडीरूपधरस्तस्थावन्योन्यं द्वेषतत्परौ ॥ दिनेदिने तौ संग्रामं चक्रतुः क्रोधसंयुतौ ॥ ४० ॥ दुःखदं सर्वलोकानां क्रंदमानाबुभौ भृशम् ॥ चंचुपक्षप्रहारेस्तु नखाघातैः परस्परम् ॥ ४१ ॥ जघ्नतू रुधिर क्लिन्नौ पुष्पिताविव किंशुकौ ॥ एवं बहूनि वर्षाणि पक्षिरूपधरो मुनी ॥ ४२ ॥ स्थितौ तत्र महाराज शापपाशेन यंत्रितौ ॥ राजोवाच ॥ कथं मुक्तौ मुनिश्रेष्ठो शापाद्वसिष्ठकौशिकौ ॥ ४३ ॥

तन्ममाचक्ष्व विप्रपै परं कौतूहलं हि मे ॥ व्यास उवाच ॥ युध्यमानाबुभौ दृष्ट्वा ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ ४४ ॥ तत्राजगामानिमिषैर्वृतः सर्वैर्दयापरैः ॥ तावाश्वास्य जगत्कर्ता युद्धतो विनिवार्य च ॥ ४५ ॥ शापं संमोचयामास तयोः क्षिप्तं परस्परम् ॥ ततो जग्मुः सुराः सर्वे स्वानि धिष्ण्यानि पद्मभूः ॥ ४६ ॥ सत्यलोकं जगामाशु हंसारूढः प्रतापवान् ॥ विश्वामित्रोऽप्यगातूर्णं वसिष्ठः स्वाश्रमं गतः ॥ ४७ ॥ मिथः स्नेहं ततः कृत्वा प्रजापत्युपदेशतः ॥ मैत्रावरुणिनाऽप्येवं कृतं युद्धमकारणम् ॥ ४८ ॥ कौशिकेन संमं भूय दुःखदं च परस्परम् ॥ को नाम मानवो लोके देवो वा दानवोऽपि वा ॥ ४९ ॥ अहंकारजयं कृत्वा सर्वदा सुखभागभवेत् ॥ तस्माद्वा जंघित्तुष्टिर्महतामपि दुर्लभा ॥ ५० ॥ यत्नेन साधनीया सा तद्विहीनं निरर्थकम् ॥ तीर्थदानतपः सत्यं यत्किंचिद्धर्मसाधनम् ॥ ५१ ॥ “श्रद्धाऽत्र त्रिविधा प्रोक्ता सात्त्विकी राजसी तथा ॥ तामसी सर्वदेहेषु देहिनां धर्मकर्मसु ॥ १ ॥ सात्त्विकी दुर्लभा लोके यथोक्तफलदा सदा ॥ तदर्थफलदा प्रोक्ता राजसी विधिसंयुता ॥ २ ॥ तामसी त्वफला राजस्य तु कीर्तिकृती पुनः ॥ कामकोषामिभूतानां जनानां नृपसत्तम ॥ ३ ॥ ”

पातकी जनः ॥ ५४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ जनमेजय उवाच ॥ मैत्रावरुणिरित्युक्तं नाम तस्य मुनेः कथम् ॥ वसिष्ठस्य महाभाग ब्रह्माणस्तनुजस्य ह ॥ १ ॥ किमसौ कर्मतो नाम प्राप्तवान्गुणतस्तथा ॥ इति मे वदतां श्रेष्ठ कारणं तस्य नामजम् ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ निबोध नृपतिश्रेष्ठ वसिष्ठो ब्रह्मणः सुतः ॥ निमिशापात्तुं त्यक्त्वा पुनर्जातो महाद्युतिः ॥ ३ ॥ मित्रावरुणयोर्यस्मात्तस्मान्नाम विश्रुतम् ॥ मैत्रावरुणिरित्यस्मिँल्लोके सर्वत्र पार्थिव ॥ ४ ॥ राजोवाच ॥ कस्माच्छप्तः स धर्मात्मा राज्ञा ब्रह्मात्मजो मुनिः चित्रमेतन्मुनिं लभो राज्ञा शापोऽतिदारुणः ॥ ५ ॥ अनागसं मुनिं राजा किमसौ शप्तवान्मुने ॥ कारणं वद धर्मज्ञ तस्य शापस्य मूलतः ॥ ६ ॥

व्यास उवाच कारणं तु मया प्रोक्तं तव पूर्वं विनिश्चितम् ॥ संसारोऽयं त्रिभिर्ग्याप्तो राजन्मायागुणेः किल ॥ ७ ॥ धर्मं करोतु भूपालश्चरंतु तापसास्तपः ॥ सर्वेषां तु गुणैर्विद्धं नोज्ज्वलं तद्भवेदिह ॥ ८ ॥ कामक्रोधाभिभूताश्च राजानो मुनयस्तथा ॥ लोभाहंकारसंयुक्ताश्चरन्ति दुश्चरं तपः ॥ ९ ॥ यजन्ति क्षत्रिया राजव्रजोगुणसमावृताः ॥ ब्राह्मणास्तु तथा राजव्रजोऽपि सत्त्वसंयुतः ॥ १० ॥ ऋषिणाऽसौ निमिः शप्तस्तेन शप्तो मुनिः पुनः ॥ दुःखाद् दुःखतरं प्राप्ताबुभावपि विधेर्बलात् ॥ ११ ॥ द्रव्यशुद्धिः क्रियाशुद्धिर्मनसः शुद्धिरुज्ज्वला दुर्लभा प्राणिनां भूष संसारे त्रिगुणात्मके ॥ १२ ॥ पराशक्तिप्रभा वोऽयं नोद्धृद्यः केनचित्कचित् ॥ यस्यानुग्रहमिच्छेत्सा मोचयत्येव तं क्षणात् ॥ १३ ॥ महातोऽपि न मुच्यन्ते हरिब्रह्महरादयः ॥ पामरा अपि मुच्यन्ते यथा सत्यव्रतादयः ॥ १४ ॥ तस्यास्तु हृदयं कोऽपि न वेत्ति भुवनत्रये ॥ तथापि भक्तवश्येयं भवत्येव मुनिश्चितम् ॥ १५ ॥

तस्मात्तद्भक्तिरास्थेया दोषनिर्मूलनाय च ॥ रागद्वंभादियुक्ता चेत्सा भक्तिर्नाशिनी भवेत् ॥ १६ ॥ इक्ष्वाकुकुलसंभृतो निमिर्नाम नरा
धिपः ॥ रूपवान्गुणसंपन्नो धर्मज्ञो लोकत्रंजकः ॥ १७ ॥ सत्यवादी दानपरो याजको ज्ञानवाञ्छुचिः ॥ द्वादशस्तनयो धीमान्प्रजापा
लनतत्परः ॥ १८ ॥ पुरं निवेशयामास गौतमाश्रमसन्निधौ ॥ जयं तु पुरसंज्ञं तु ब्राह्मणानां हिताय सः ॥ १९ ॥ बुद्धिस्तस्यसमुत्पन्ना
यजेयमिति राजसी ॥ यज्ञेन बहुकालेन दक्षिणासंयुतेन च ॥ २० ॥ इक्ष्वाकुं पितरं दृष्ट्वा यज्ञकार्याय पार्थिव ॥ कारयामास संभारं
यथोद्दिष्टं महात्मभिः ॥ २१ ॥ भृगुमंगिरसं चैव वामदेवं च गौतमम् ॥ वसिष्ठं च पुलस्त्यं च ऋचीकं पुलहं क्रतुम् ॥ २२ ॥ मुनीनां
मंत्रयामास सर्वज्ञान्वेदपारगान् ॥ यज्ञविद्याप्रवीणांश्च तापसान्वेदवित्तमान् ॥ २३ ॥ राजा संभृत संभारः संपूज्य गुरुमात्मनः ॥ वसिष्ठं
प्राह धर्मज्ञो विनयेन समन्वितः ॥ २४ ॥ यजेयं मुनिशार्दूल याजयस्व कृपानिधे ॥ गुरुस्त्वं सर्ववेत्ताऽसि कार्ये मे कुरु सांप्रतम् ॥ २५ ॥
यज्ञोपकरणं सर्वं समानीतं सुसंस्कृतम् ॥ पंचवर्षसहस्रं तु दीक्षां कर्तुं मतिश्च मे ॥ २६ ॥

यस्मिन्यज्ञे समाराध्या देवी श्रीजगदंबिका ॥ तत्प्रीत्यर्थमहं यज्ञं करोमि विधि पूर्वकम् ॥ २७ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसौ निमेवाक्यं वसिष्ठः प्राह
भूपतिम् ॥ इन्द्रेणाहं वृतः पूर्वं यज्ञार्थं नृपसत्तम् ॥ २८ ॥ पराशक्तिमखं कर्तुमुद्युक्तः पाकशासनः ॥ स दीक्षां गमि तो देवः पंच वर्ष
शतात्मिकाम् ॥ २९ ॥ तस्मात्त्वमंतरं तावत्प्रतिपालय पार्थिव ॥ इंद्रयज्ञे समासेऽत्र कृत्वा कार्यं दिवस्पतेः ॥ ३० ॥ आगमिष्याम्यहं
राजंस्तावत्त्वं प्रतिपालय ॥ राजो उवाच ॥ मया निमंत्रिताश्चान्ये मुनयो यज्ञकारणात् ॥ ३१ ॥ संभाराः संभृताः सर्वेपालयामि
कथंगुरो ॥ इक्ष्वाकूणां कुले ब्रह्मन्यगुरुस्त्वं वेदवित्तमः ॥ ३२ ॥ कथं त्यक्त्वाऽद्य मे कार्यमुद्यतो गंतुमाशु वै ॥ न ते युक्तं द्विजश्रेष्ठ
यदुत्सृज्य मखं मम ॥ ३३ ॥ गतासि धन लोभेन लोभाकुलितचेतनः ॥ निवारितोऽपि राज्ञा स जगामेद्रमखं गुरुः ॥ ३४ ॥ राजाऽपि
विमना भूत्वा गौतमं प्रत्यपूजयत् ॥ इयाज हिमवत्पार्श्वे सागरस्य समीपतः ॥ ३५ ॥ दक्षिणा बहुला दत्ता विप्रेभ्यो मखकर्मणि ॥
निमिना पंचसाहस्री दीक्षा तत्र कृता नृप ॥ ३६ ॥

आगत्य संस्थितस्तत्र दशनाय नृपस्य च ॥ ३८ ॥ तथा राजा मनुजस्तु विद्रुपाऽपहृतो भृशम् ॥ गाली प्रबोधिता बुध्दिनागतस्तु
मुनि नृपः ॥ ३९ ॥ वसिष्ठस्य ततो मनुजः प्राबुधतोऽवमानतः ॥ अदर्शनाग्निमेतत्प्र बुकोप मुनिसत्तमः ॥ ४० ॥ शापं च दत्तवा
स्तस्मै राज्ञे मनुजवशं गतः ॥ यस्मात्त्वं मां गुरुं त्यक्त्वा कृत्वाऽन्यं गुरुमात्मनः ॥ ४१ ॥ दीक्षितोऽपि बलान्मदं मामवज्ञाय पार्थिव ॥
गरितोऽपि मया तस्माद्विदेहस्त्वं भविष्यसि ॥ ४२ ॥ पतत्त्विदं शरीरं ते विदेहो भव भूपते ॥ व्यास उवाच ॥ इति उद्ब्रूयाद्दत्तं श्रुत्वा
राज्ञस्तु परिचारकाः ॥ ४३ ॥ सद्यः प्रबोधयामासुर्मुनिमाहुः प्रकोपितम् ॥ कुपितं तं समागत्य राजा विगतकल्मषः ॥ ४४ ॥ उवाच
वचनं शृण्वं हेतुर्गर्भं च युक्तिमत् ॥ मम दोषो न धर्मज्ञ गतस्त्वं तृष्णयाऽऽकुलः ॥ ४५ ॥ हित्वा मां यजमानं वै प्रार्थितोऽपि मया
भृशम् ॥ न लज्जसे द्विजश्रेष्ठ कृत्वा कर्म जुगुप्सितम् ॥ ४६ ॥

संतोषे ब्राह्मणश्रेष्ठ जानन्धर्मस्य निश्चयम् ॥ पुत्रोऽसि ब्रह्मणः साक्षाद्देवदेवांगवित्तमः ॥ ४७ ॥ न वेत्सि विप्रधर्मस्य गतिं सूक्ष्मादुरत्य
याम् ॥ आत्मदोषं मयि ज्ञात्वा मृषा मां शप्तुमिच्छसि ॥ ४८ ॥ त्याज्यस्तु सुजनैः क्रोधश्चंडालादधिको यतः ॥ वृथा क्रोधपरीतेन
मयि शापः प्रपातितः ॥ ४९ ॥ तवापि च पतत्त्वद्य देहोऽयं क्रोधसंयुतः ॥ एवं शप्तो मुनी राज्ञा राजा च मुनिना तथा ॥ ५० ॥ परस्परं
प्राप्यः शापं दुःखितौ तौ बभूवतुः ॥ वसिष्ठस्त्विति चिंतातौ ब्रह्माणं शरणं गतः ॥ ५१ ॥ निवेदयामास तथा शापं भूपकृतं महत् ॥
वसिष्ठ उवाच ॥ राज्ञा ज्ञप्तोऽस्मि देहोऽयं पतत्त्वद्य तवेति वै ॥ ५२ ॥ किं करोमि पितः प्राप्तं कष्टं कायप्रपातजम् ॥ अन्यदेहसमुत्पत्तौ
जनकं वद सांप्रतम् ॥ ५३ ॥ तथा मे देहसंयोगः पूर्ववत्समपद्यताम् ॥ यादृशं ज्ञानमेतस्मिन्देहे तत्रास्तु तत्पितः ॥ ५४ ॥ समर्थोऽसि
महाराज प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ वसिष्ठस्य वचः श्रुत्वा ब्रह्मा प्रोवाच तं सुतम् ॥ ५५ ॥ मित्रावरुणयोस्तेजस्त्वं प्रविश्य स्थिरो भव ॥
तस्मादयोनिजः काले भविता त्वं न संशयः ॥ ५६ ॥

पुनर्देहं समासाद्य धर्मयुक्तो भविष्यसि ॥ भूतात्मा वेदवित्कामं सर्वज्ञः सर्वप्रजितः ॥ ५७ ॥ एकमुक्तस्तदा पित्रा प्रययौ वरुणालयम् ॥
कृत्वा प्रदक्षिणं प्रीत्या प्रणम्य च पितामहम् ॥ ५८ ॥ विवेश स तयोर्देहे मित्रावरुणयोः किल ॥ जीवांशेन वसिष्ठोऽथ त्यक्त्वा
देहमनुत्तमम् ॥ ५९ ॥ कदाचित्पूर्वशी राजन्नागता वरुणालयम् ॥ यदृच्छया वरारोहा सखीगणसमावृता ॥ ६० ॥ दृष्ट्वा तामप्सरां
दिव्यां रूपयौवनसंयुताम् ॥ जातौ कामातुरौ देवौतदा तामूचतुर्नृप ॥ ६१ ॥ विवशौ चारुसर्वाङ्गीं देवकन्यां मनोरमाम् ॥ आवां
त्वमनवद्यां वि वरयस्व समाकुलौ ॥ ६२ ॥ विहरस्व यथाकामं स्थानेऽस्मिन्वर वर्णिनि ॥ तथोक्ता सा ततो देवी ताभ्यां तत्र स्थिता
वशा ॥ ६३ ॥ कृत्वा भावं स्थिरं देवी मित्रावरुणयोर्गृहे ॥ सा गृहीत्वा तयोर्भावं संस्थिता चारुदर्शना ॥ ६४ ॥ तयोस्तु पतितं वीर्यं
कुम्भे देवादनावृते ॥ तस्माज्जातौ मुनी राजन्द्वावेवातिमनोहरौ ॥ ६५ ॥ अगस्तिः प्रथमस्तत्र वसिष्ठाश्चापरस्तथा ॥ मित्रावरुणयोर्वीर्यां
त्तापसावृषिसत्तमौ ॥ ६६ ॥ प्रथमस्तु वनं प्राप्तो बाल एव महातपाः ॥ इक्ष्वाकुस्तु वसिष्ठं तं बालं वने पुरोहितम् ॥ ६७ ॥
वंशस्यास्य सुखार्थं ते पालयामास पार्थिव ॥ विशेषेण मुनिं ज्ञात्वा प्रीत्या युक्तो बभूव ह ॥ ६८ ॥ एतत्ते सर्वमारुयातं वसिष्ठस्य च
कारणम् ॥ शापाद्देहांतरप्राप्तिर्मित्रावरुणयोः कुले ॥ ६९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कन्धे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ जनमे
जय उवाच ॥ देहप्राप्तिर्वसिष्ठस्य कथिता भवता किल ॥ निमिः कथं पुनर्देहं प्राप्तवानिति मे वद ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ वसिष्ठेन च
संप्राप्तः पुनर्देहो नराधिप ॥ निमिना न तथा प्राप्तो देहः शापादनंतरम् ॥ २ ॥ यदा शप्तो वसिष्ठेन तदा ते ब्राह्मणाः क्रतौ ॥ ऋत्विजो
ये वृता राज्ञा ते सर्वे समर्चितयन् ॥ ३ ॥ किं कर्तव्यमहोऽस्माभिः शापदग्धो महीपतिः ॥ अस्मिन्यज्ञे त्वसंपूर्णे दीक्षायुक्तश्च धार्मिकः
॥ ४ ॥ किं कर्तव्यं कार्यमेतद्विपरीतमभूत्किल ॥ अवश्यं भावि भावत्वादशक्ताः स्म निवारणे ॥ ५ ॥ मंत्रैर्बहुविधैर्देहं तदा तस्य महा
त्मनः ॥ रक्षितं धारयामासुः किञ्चिच्छवसनसंयुतम् ॥ ६ ॥ गन्धैर्माल्यैश्च विविधैः पूज्य मानं मुहुर्मुहुः ॥ मंत्रशक्त्या प्रतिष्ठ्य निर्विकारं
संप्रजितम् ॥ ७ ॥ समाप्ते च कनौ तत्र देवाः सर्वे समागताः ॥ ऋत्विग्भिस्तु स्तुताः सर्वे सुप्रीताश्चाभवन्नृप ॥ ८ ॥

॥ देवदेव देवदेव वा वसु मेनासि वाञ्छितम् ॥ १० ॥ इतः कामे पुरीषास्ते वस्तुलोके यथासुखम् ॥ एवमुक्तो निमेरात्मा सन्तुष्टस्ताड
वाच ह ॥ ११ ॥ न देहे मम वाञ्छाऽस्ति सर्वदेव विनश्यरे ॥ वासो मे सर्वसत्त्वानां दृष्टा वस्तु सुरोत्तमाः ॥ १२ ॥ नेत्रेषु सर्वभूतानां
वायुभूतश्चराम्यहम् ॥ एवमुक्ताः सुरास्तत्र निमेरात्मानमब्रुवन् ॥ १३ ॥ प्रार्थय त्वं महाराज देवीं सर्वेश्वरीं शिवाम् ॥ मखेनानेन सन्तुष्टा
साऽतेभीष्टं विधास्यति ॥ १४ ॥ स देवैरेवमुक्तस्तु प्रार्थयामास देवताम् ॥ स्तौत्रैर्नानाविधैर्दिव्यैर्भक्त्या गह्वदया गिरा ॥ १५ ॥ प्रसन्ना
सा तदा देवी प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशं रूपं लावण्यदीपितम् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा प्रमुदिताः सर्वे कृतकृत्याश्च चेतसि ॥
प्रसन्नायां देवताया राजा वब्रे वरं नृप ॥ १७ ॥

ज्ञानं तद्विमलं देहि येन मोक्षो भवेदपि ॥ नेत्रेषु सर्वभूतानां निवासो मे भवेदिति ॥ १८ ॥ ततः प्रसन्ना देवेशी प्रोवाच जगदंबिका ॥
ज्ञानं ते विमलं भूयात्प्रारब्धस्यावशेषतः ॥ १९ ॥ नेत्रेषु सर्वभूतानां निवासोऽपि भविष्यति ॥ निमिषं याति चक्षुषि त्वत्कृतेनैव देहि
नाम् ॥ २० ॥ तव वासात्सनिमिषा मानवाः पशवस्तथा ॥ पतंगाश्च भविष्यन्ति पुनश्चानिमिषाः सुराः ॥ २१ ॥ इति दत्त्वा वरं तस्मै
तदा श्रीवरदेवता ॥ आमंत्र्य च मुनीन्सर्वास्तत्रैवांतर्हिताऽभवत् ॥ २२ ॥ अंतर्हितायां देव्यां तु मुनयस्तत्र संस्थिताः ॥ विचिंत्य विधि
वत्सर्वे निमेर्देहं समाहरन् ॥ २३ ॥ अरणिं तत्र संस्थाप्य ममंथुमंत्रवत्तदा ॥ मंत्रहोमैर्महात्मानः पुत्रहेतोर्निमेरथ ॥ २४ ॥ अरण्यां
मथ्यमानायां पुत्रः प्रादुरभूत्तदा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः साक्षान्निरिवापरः ॥ २५ ॥ अरण्या मथनाज्जा तस्तस्मान्निमिरिति स्मृतः ॥
येनायं जनकाज्जातस्तेनासौ जनकोऽभवत् ॥ २६ ॥ विदेहस्तु निमिर्जातो यस्मात्तस्मात्तदन्वये ॥ समुद्र तास्तु राजानो विदेहा इति
कीर्तिताः ॥ २७ ॥ एवं निमिसुतो राजा प्रथितो जनकोऽभवत् ॥ नगरी निर्मिता तेन गंगातीरे मनोहरा ॥ २८ ॥

मिथिलेति सुविख्याता गोपुराट्टालसंयुता ॥ धनधान्यसमायुक्ता हृद्दशालाविराजिता ॥ २९ ॥ वंशेऽस्मिन्येऽपि राजानस्ते सर्वे
जनकास्तथा ॥ विख्याता ज्ञानिनः सर्वे विदेहाः परिकीर्तिताः ॥ ३० ॥ एतत्ते कश्चित् राजन्निमेराख्यानमुत्तमम् ॥ शापाद्यस्य विदे
हत्वं विस्तरादुदितं मया ॥ ३१ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्भवता प्रोक्तं निमिशापस्य क्लृप्पणम् ॥ श्रुत्वा संदेहमापन्नं मनो मेऽतीव चंचलम्
॥ ३२ ॥ वसिष्ठो ब्राह्मणः श्रेष्ठो राज्ञश्चैव पुरोहितः ॥ पुत्रं पंकजयोनेस्तु राज्ञा शप्तः कथं मुनिः ॥ ३३ ॥ गुरुं च ब्राह्मणं ज्ञात्वा निमिना
न कृता क्षमा ॥ यज्ञकर्म शुभं कृत्वा कथं क्रोधमुपागतः ॥ ३४ ॥ ज्ञात्वा धर्मस्य विज्ञानं कथमिक्ष्वाकुसंभवः ॥ क्रोधस्य वशमापन्नः
शप्तवान्ब्राह्मणं गुरुम् ॥ ३५ ॥ व्यास उवाच ॥ क्षमाऽतिदुर्लभा राजन्प्राणिभिरजितात्मभिः ॥ क्षमावान्दुर्लभो लोके सुसमर्थो विशेषतः ॥ ३६ ॥
सर्वसंगपरित्यागी मुनिर्भवतु तापसः ॥ निद्राक्षुधोर्विजेता च योगाभ्यासे सुनिष्ठितः ॥ ३७ ॥ कामः क्रोधस्तथा लोभो ह्यहंकारश्चतुर्थकः ॥
दुर्ज्ञेया देहमध्यस्था रिपवस्तेन सर्वथा ॥ ३८ ॥

न भूतपूर्वः संसारे न चैव वर्ततेऽधुना ॥ भविता न पुमान्कश्चिद्योजयेत् रिपूनिमान् ॥ ३९ ॥ न स्वर्गे न च भूलोके ब्रह्मलोके हरेः
पदे ॥ कैलासे नेदृशः कश्चिद्योजयेत् रिपूनिमान् ॥ ४० ॥ मुनयो ब्रह्मपुत्राश्च तथाऽन्ये तापसोत्तमाः ॥ तेऽपि गुणत्रयाविद्धाः किं पुन
मानवा भुवि ॥ ४१ ॥ कपिलः सांख्यवेत्ता च योगाभ्यासरतः शुचिः ॥ तेनापि दैवयोगाद्धि प्रदग्धाः सगरात्मजाः ॥ ४२ ॥
तस्माद्वाज्रहंकारात्संजातं भुवनत्रयम् ॥ कार्यकारणभावात्तु तद्वियुक्तं कथं भवेत् ॥ ४३ ॥ ब्रह्मा गुणत्रया विष्टो विष्णुश्चैवाथ शंकरः ॥
प्रभवन्ति शरीरेषु तेषां भावाः पृथक्पृथक् ॥ ४४ ॥ मानवानां च का वार्तासत्त्वैकान्तव्यवस्थितौ ॥ गुणानां संपरो राजन्सर्वत्र समव
स्थितः ॥ ४५ ॥ कदाचित्सत्त्ववृद्धिः स्यात्कदाचित्द्रजसः किल ॥ कदाचित्तमसो वृद्धिः समभावः कदाचन ॥ ४६ ॥ निर्गुणः परमा
त्माऽसौ निलैपः परमोऽव्ययः ॥ अलक्ष्यः सर्वतत्त्वानामप्रमेयः सनातनः ॥ ४७ ॥ तथैव परमा शक्तिर्निर्गुणा ब्रह्मसंस्थिता ॥ दुर्ज्ञेया
चारुपमतिभिः सर्वभूतव्यवस्थितिः ॥ ४८ ॥

यो वेद स विमुक्तोऽस्मिन्संसारे त्रिगुणात्मके ॥ ५० ॥ ज्ञानं बुद्धिर्विषयं श्रोतं शास्त्रिकं प्रथमं स्मृतम् ॥ वेदशास्त्रार्थविज्ञानात्तत्र वेद
बुद्धियोगतः ॥ ५१ ॥ विकल्पास्तत्र बहवो भवन्ति मति कल्पिताः ॥ "कुतर्ककल्पिताः केचित्सुतर्ककल्पिताः परे ॥ वितर्कैर्विमो
त्पत्तिविभ्रमाद् बुद्धिभ्रंशता ॥ बुद्धिभ्रंशाज्ज्ञाननाशः प्राणिनां परिकीर्तितः ॥" अनुभवास्यं द्वितीयं तु ज्ञानं तद् दुर्लभं नृप ॥ ५२ ॥
तत्तदा प्राप्यते तस्य वेत्तुः संगो यदा भवेत् ॥ शब्दज्ञानाच्च कार्यस्य सिद्धिर्भवति भारत ॥ ५३ ॥ तस्मान्नानुभवज्ञानं संभवत्यतिमा
नुषम् ॥ अंतर्गतं तमश्छेत्तुं शाब्दबोधो हि न क्षमः ॥ ५४ ॥ तथा न नश्यति तमः कृतया दीपवार्तया ॥ तत्कर्म यत्र बंधाय स
विद्या या विमुक्तये ॥ ५५ ॥

आयासायापरं कर्म विद्याऽन्या शीलपनेपुणम् ॥ शीलं परहितत्वं च कोपाभावः क्षमाधृतिः ॥ ५६ ॥ संतोषश्चेति विद्या याः परिपाको
ज्ज्वलं फलम् ॥ विद्यया तपसा वाऽपि योगाभ्यासे न भूपते ॥ ५७ ॥ विना कामादिशत्रूणां नैव नाशः कदाचन ॥ "मनस्तु चंचलं
राजन्स्वभावदतिदुर्ग्रहम् ॥ तद्वृद्धः सर्वथा प्राणी त्रिविधो भुवनत्रये ॥" कामक्रोधादयो भावाश्चित्तजा परिकीर्तिताः ॥ ५८ ॥ ते तदा न
भवन्त्येव यदा वै निर्जितं मनः ॥ तस्मात्तु निमिना राजन्न क्षमा विहिता मुनौ ॥ ५९ ॥ यथा ययातिना पूर्वं कृता शुक्रोक्ता गतिः ॥
भृगुपुत्रेण शन्तोऽपि ययातिर्नृपसत्तमः ॥ ६० ॥ न शशाप मुनिं क्रोधाज्जरां राजा गृहोतवान् ॥ कश्चित्सौम्यो भवेत्कश्चित्कूरो भवति
पार्थिवः ॥ ६१ ॥ स्वभावभेदान्नृपते कस्य दोषोऽत्र कल्प्यते ॥ हेहया भार्गवान्पूर्वं धनलोभात्पुरोहितान् ॥ ६२ ॥ ब्राह्मणान्मूलतः
सर्वाश्चिच्छिदुः क्रोधमूर्छितः ॥ पातकं पृष्ठतः कृत्वा ब्रह्महत्यासमुद्भवम् ॥ ६३ ॥

दे. मा.
॥५०॥

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ जनमेजय उवाच ॥ कुले कस्य समुत्पन्नाः क्षत्रिया हेहयाश्च ये ॥ ब्रह्महत्यामनाहत्य निज धनुर्भागवांश्च ये ॥ १ ॥ वैरस्य कारणं तेषां किं मे ब्रूहि पितामह ॥ निमित्तेन विना क्रोधं कथं कुर्वति सत्तमाः ॥ २ ॥ वैरं पुरोहितैः सार्धं कस्मात्तेषामजायत ॥ नात्महेतोर्हि तद्वैरं क्षत्रियाणां भविष्यति ॥ ३ ॥ अन्यथा ब्राह्मणान्पूज्यान्कथं जघ्नु रनागसः ॥ बाहुजा बलवंतोऽपि पापभीताः कथं न ते ॥ ४ ॥ स्वल्पेऽपराधे को हन्याद्बाहुवान्क्षत्रियर्षभः ॥ संदेहो मे मुनिश्रेष्ठ कारणं वक्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ सुत उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा तेन राज्ञा सत्यवतीसुतः ॥ उवाच परमप्रीतः कथां संस्मृत्य चेतसा ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु पारिक्षिते वार्ता क्षत्रियाणां पुरातनीम् ॥ आश्चर्यकारिणीं सम्यग्विदितां च पुरा मया ॥ ७ ॥ कार्तवीर्येति नाम्नाऽभूद्देहयः पृथिवीपतिः ॥ सहस्रबाहुर्बलवानर्जुनो धर्मतत्परः ॥ ८ ॥ दत्तात्रेयस्य शिष्योऽभूदवतारो हरेरिव ॥ सिद्धः सर्वार्थदः शाक्तो भृगूणां याज्य एव सः ॥ ९ ॥

यज्वा परमधर्मिष्ठः सदा दानपरायणः ॥ ददौ वित्तं भृगुभ्योऽसौ कृत्वा यज्ञाननेकशः ॥ १० ॥ धनिनस्ते द्विजा जाता भृगवो नृपदानतः ॥ हयरत्नसमृद्ध्याऽऽढ्या संजाताः प्रथिता भुवि ॥ ११ ॥ स्वयांते नृपशार्दूले कार्तवीर्यार्जुने पुनः ॥ हेहया निर्धना जाताः कालेन महता नृप ॥ १२ ॥ धनकार्यं समुत्पन्नं हेहयानां कदाचन ॥ याचिष्णवोऽभिजग्मुस्तान्भृगुगूंस्ते हेहया नृप ॥ १३ ॥ विनयं क्षत्रियाः कृत्वाऽप्ययाचंत धनं बहु ॥ न ददुस्तेऽतिलोभार्ता नास्ति नास्तीति वादिनः ॥ १४ ॥ भूमौ च निदधुः केचिद् भृगवो धनमुत्तमम् ॥ ददुः केचिद् द्विजातिभ्यो ज्ञात्वा क्षत्रियतो भयम् ॥ १५ ॥ कृत्वा स्थानांतरे द्रव्यं ब्राह्मणा भयविह्वलाः ॥ त्यक्त्वाऽऽश्रमान्ययुः सर्वे भृगवस्तु ण्याऽन्विताः ॥ १६ ॥ याज्यांश्च दुःखितान्दृष्ट्वा न ददुर्लोभमोहिताः ॥ पलायित्वा गताः सर्वे गिरिदुर्गानुपाश्रिताः ॥ १७ ॥ ततस्ते हेहयास्तात दुःखिताः कार्यगौरवात् ॥ भृगूणामाश्रमाजग्मुर्द्रव्यार्थं क्षत्रियर्षभाः ॥ १८ ॥ भृगूंस्तु निर्गतान्वीक्ष्य शून्यास्त्यक्त्वागृहानथ ॥ चत्वार्षत्तलं तत्र द्रव्यार्थं हेहया भृशम् ॥ १९ ॥

लात् ॥ तदा ते पार्श्वयोगस्थब्राह्मणानां गृहाण्यपि ॥ २१ ॥ निमिष्य हेहया द्रव्यं बहुशुच्यं लिप्सया ब्राह्मणास्तुक्कुः सर्वे नीताश्च
शरणं गताः ॥ २२ ॥ अतिचिन्वत्सु विप्राणां भवनान्निःसृतं बहु ॥ निजघ्नुस्ताञ्छरेः कोपाद्रडावञ्छरणागतान् ॥ २३ ॥ ययुस्ते
गिरिदुर्गाश्च यत्र वै भृगवः स्थिताः ॥ आगर्भादनुकृतं तश्चेरुश्चैव मही मिमाम् ॥ २४ ॥ प्राप्तान्प्राप्तान्भृगुन्सर्वात्रिजघ्नुनिशितः शरैः ॥
आबालवृद्धानपरानवमन्य च पातकम् ॥ २५ ॥ एवमुत्पाट्यमानेषु भार्गवेषु यतस्ततः ॥ हन्युर्गर्भाश्च नारीणां गृहीत्वा हेहया
भृशम् ॥ २६ ॥ रुरुदुस्ताः स्त्रियः कामं कुर्यद्वैव दुःखिताः ॥ गर्भाश्च कृतिता यासां क्षत्रियैः पापनिश्चयैः ॥ २७ ॥ अन्येऽप्याहुश्च तान्दत्ता
न्मुनयस्तीर्थवासिनः ॥ मुंचन्तु क्षत्रियाः क्रोधं ब्राह्मणेषु भयावहम् ॥ २८ ॥ अयुक्तमेतदारब्धं भवद्भिः कर्म गहितम् ॥ यद्गर्भान्भृगुप
त्नीनां निहन्युः क्षत्रियर्षभाः ॥ २९ ॥

अत्युग्रप्रण्यपापानामिहैव फलमाप्नुयात् ॥ तस्माज्जुगुप्सितं कर्म त्यक्तव्यं भूतिमिच्छता ॥ ३० ॥ तानाहुर्हेहयाः क्रुद्धा मुनीनथ दया
परान् ॥ भवंतः साधवः सर्वे नार्थज्ञाः पापकर्मणाम् ॥ ३१ ॥ एभिर्हतं धनं सर्वं पूर्वजानां महात्मनाम् ॥ वंचयित्वा छलाभिज्ञैर्मार्गे
पाटञ्चरेरिव ॥ ३२ ॥ एते प्रतारका दंभास्तादृशा वक्वृत्तयः ॥ उत्पन्ने च महाकार्ये प्रार्थिता विनयेन ते ॥ ३३ ॥ न ददुः प्रार्थितं
विप्राः पादवृद्ध्याऽपि या चिता ॥ नास्तीति वादिनः स्तब्धाः दुःखितान्वीक्ष्य याज्यकान् ॥ ३४ ॥ धनं प्राप्तं कार्तवीर्याद्रक्षितं केन
हेतुना ॥ न कृताः क्रतवः किं तैर्दानं चार्थिषु भूरिशः ॥ ३५ ॥ न संचितव्यं विप्रेस्तु धनं कापि कदाचन ॥ यष्टव्यं विधिवद्देयं भोक्तव्यं
च यथासुखम् ॥ ३६ ॥ द्रव्ये चौरभयं प्रोक्तं तथा राजभयं द्विजाः ॥ वद्वेर्भयं महाघोरं तथा धूर्तभयं महत् ॥ ३७ ॥ येन केनाप्युपायेन
धनं त्यजति रक्षकम् ॥ अथवाऽसौ मृतो याति द्रव्यं त्यक्त्वा ह्यसद्गतिम् ॥ ३८ ॥

दे. भा.
॥५२॥

पादवृद्ध्या तथाऽस्माभिः प्रार्थितं विनयान्वितैः ॥ तथाऽपि लोभसंदिग्धैर्न दत्तं नः पुरोहितैः ॥ ३९ ॥ दानं भोगस्तथा नाशो धनस्य
गतिरीदृशी ॥ दानभोगौ कृतीनां च नाशः पापात्मनां किल ॥ ४० ॥ न दाता न च यो भोक्ता कृपणो बुधितत्परः ॥ राज्ञाऽसौ सर्वथा
दंड्यो वंचको दुःखभाङ्ग नरः ॥ ४१ ॥ तस्माद्वयं गुरुनेतान्वंचकान्ब्राह्मणाध मान् ॥ हंतुं समुद्यताः सर्वे न क्रोधय्यं महात्मभिः
॥ ४२ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा हेतुमद्वाक्यं तानाश्वारस्य मुनीनथ ॥ विचेरुश्च विचिन्वाना भृगुदाराननेकशः ॥ ४३ ॥ भयार्ता
भृगुपत्न्यस्तु हिमवंतं धराधरम् ॥ प्रपेदिरे रुदत्यश्च वेपमानाः कृशा भशम् ॥ ४४ ॥ एवं ते हेह्यैर्विप्राः पीडिता धन कामुकेः ॥ निह
ताश्च यथाकामं संरब्धैः पापकर्मभिः ॥ ४५ ॥ लोभ एव मनुष्याणां देहसंस्थो महारिपुः ॥ सर्वदुःखकरः प्रोक्तो दुःखदः प्राणनाशकः
॥ ४६ ॥ सर्वपापस्य मूलं हि सर्वदातृष्णयाऽन्वितः ॥ विरोधकृत्रिवर्णानां सवार्तेः कारणं तथा ॥ ४७ ॥

राजन् ! लोभी जीवगण प्राणपर्यन्त त्याग करते हैं. इस लोभकी अनिष्टकारित्व विषयमें कहनेका फिर क्या शेष रहा ? ॥ ५१ ॥ "हे महाराज ! आपके
लोभात्थजंति धर्म वे कुलधर्म तथैव हि ॥ मातरं भ्रातरं हंति पितरं बांधवं तथा ॥ ४८ ॥ गुरु मित्रतथाभामं पुत्रं भगिनीं तथा ॥ लोभा
विष्टो न किं कुर्यादकृत्यं पापमोहितः ॥ ४९ ॥ क्रोधात्कामादहंकाराद्धोभ एव महारिपुः ॥ प्राणास्त्यजति लोभेन किं पुनः स्याद नावृ
तम् ॥ ५० ॥ पूर्वजास्ते महाराज धर्मज्ञाः सत्पथे स्थिताः ॥ पांडवाः कौरवाश्चैव लोभेन निधनं गताः ॥ ५१ ॥ यत्र भीष्मश्च द्रोणश्च
कृपः कर्णश्च वाहिकः ॥ भीमसेनो धर्मपुत्रस्तथैवार्जुनकेशवौ ॥ ५२ ॥ तथापि युद्धमत्युग्रं कृतं तैश्च परस्परम् ॥ कुटुंबकदनं भूरि कृतं
लोभातुरैरिदं ॥ ५३ ॥ इतो द्रोणो इतो भीष्मस्तथैव पांडवात्मजाः ॥ भ्रातरः पितरः पुत्राः सर्वे वै निहता रणे ॥ ५४ ॥ तस्माद्धोभा
भिभूतस्तु किं न कुर्यान्नरः किल ॥ हेह्यैर्निहताः सर्वे भृगवः पापबुद्धिभिः ॥ ५५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे
चौदशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

कृते कार्यं इत्या तान्ब्राह्मणानपि ॥ क्षत्रियलोमसंयुक्तः पापाचारैर्विदस्व सत् ॥ २ ॥ न तृप्तिरस्ति मे ब्रह्मन्पिबतस्ते तथाभूतम् ॥ पापम्
सुखं दुर्णां परलोकफलप्रदम् ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि कथां पापप्रणाशिनीम् ॥ यथा स्त्रियस्तु ता मुक्ता दुःखा
तस्मादुरत्ययात् ॥ ४ ॥ भृगुपत्न्यो यदा जरान्दिमवन्तं गिरिं गताः ॥ भयत्रस्ता निभग्नाशा हेहयेः पीडिता भृशम् ॥ ५ ॥ गौरी तत्र
तु संस्थाप्य मृन्मयीं सरितस्तटे ॥ उपोषणपराश्वकुर्निश्चयं मरणं प्रति ॥ ६ ॥ स्वप्ने गत्वा तदा देवी प्राह ता प्रमदोत्तमाः ॥ युष्मासु
मध्ये कस्याश्चिद्भविता चोरुजः पुमान् ॥ ७ ॥ मदशशक्तिसंभिन्नः स वः कार्यं विधास्यति ॥ इत्यादिश्य परां सा पश्चादतर्हिताऽभवत्
॥ ८ ॥ जायतास्तु ततः सर्वा मुदमापुवरांगनाः ॥ काचित्तासां भयोद्विग्ना कामिनी चतुरा भृशम् ॥ ९ ॥ दधार चोरुणेकेन गर्भं सा
कुलवृद्धये ॥ पलायनपरा दृष्टा क्षत्रियेब्राह्मणी यदा ॥ १० ॥

विह्वला तेजसा युक्ता तदा ते दुद्रुबुर्भृशम् ॥ गृह्णीतां वध्यतां नारी सगर्भा याति सत्करा ॥ ११ ॥ इति ब्रुवतः संप्राप्ताः कामिनीं खड्गपा
णयः ॥ सा भयार्ता तु तान्दृष्ट्वा रुरोद समुपागतान् ॥ १२ ॥ गर्भस्य रक्षणार्थं सा चुकोशार्तिभयातुरा ॥ रुदतीं मातरं श्रुत्वा दीनां
त्राणविवर्जिताम् ॥ १३ ॥ निराधारां क्रंदमानां क्षत्रियेर्भृशतापिताम् ॥ गृहीतामिव सिंहेन सगर्भा हरिणीं तथा ॥ १४ ॥ साश्रुनेत्रां
वेपमानां संकुध्य बालकस्तदा ॥ भित्त्वोरुं निर्जगामाशु गर्भः सूर्य इवापरः ॥ १५ ॥ मुष्णन्दृष्टीः क्षत्रियाणां तेजसा बालकः शुभः ॥
दर्शनाद्बालकस्याश्रु सर्वे जाता विलोचनाः ॥ १६ ॥ बभ्रुगिरिदुर्गेषु जन्मांघा इव क्षत्रियाः ॥ चितितं मनसा सर्वैः किमेतदिति
संप्रतम् ॥ १७ ॥ सर्वे चक्षुर्विहीना यज्जाताः स्म बालदर्शनात् ॥ ब्राह्मण्यास्तु प्रभावोऽयं सतीव्रतबलं महत् ॥ १८ ॥ क्षणाद्वाऽमोघ
संक्रुपाः किं करिष्यन्ति दुःखिता ॥ इति संचित्य मनसा नेत्रहीना निराश्रयाः ॥ १९ ॥ ब्रह्मणीं शरणं जग्मुर्हेहया गतचेतसः ॥ प्रणे
मुस्तां भयत्रस्तां कृतांजलिपुटाश्च ते ॥ २० ॥

दे. मा.
॥५४॥

ऊर्ध्वेना भयोद्विगां दृष्ट्यर्थं क्षत्रियवर्माः ॥ प्रसीद सुभगे मातः सेवकास्ते वयं किल ॥२१॥ कृतापराधा रंभोरु क्षत्रियाः पापबुद्धयः ॥
दर्शनात्तव तन्वंगि जाता सर्वे विलोचना ॥ २२ ॥ मुखं ते नैव पश्यामो जन्मांघा इव भामिनि ॥ अद्भुतं ते तपो वीर्यं किं कुर्मः
पापकारिणः ॥ २३ ॥ शरणं ते प्रपन्नाः स्मो देहि चक्षूषि मानदे ॥ अंधत्वं मरणादुग्रं कृपां कर्तुं त्वमर्हसि ॥ २४ ॥ पुनर्दृष्टिं प्रदानेन
सेवकान्क्षत्रियान्कुरु ॥ उपरम्य च गच्छेम सहिताः पापकर्मणः ॥ २५ ॥ अतः परं न कर्तव्यमीदृशं कर्म कर्हिचित् ॥ भार्गवाणां तु
सर्वेषां सेवकः स्मो वयं किल ॥२६॥ अज्ञानाद्यत्कृतं पापं क्षंतव्यं तत्त्वयाऽधुना ॥ वैरं नातः परं कापि भृगुभिः क्षत्रियैः सच ॥२७॥
कर्तव्यं शपथेः सम्यग्वर्तितव्यं तुह्येहये ॥ सुपुत्रा भव सुश्रोणि प्रणताः स्मो वयं च ते ॥ २८ ॥ प्रसादं कुरु कल्याणि न द्विष्यामः
कदाचन ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा ब्राह्मणी विस्मयान्विता ॥ २९ ॥

तानाह प्रणतान्दुःस्थानाश्वास्य गतलोचनान् ॥ गृहीता न मया दृष्टिर्युष्माकं क्षत्रियाः किल ॥ ३० ॥ नाहं रूपाऽन्विता सत्यं कारणं शृणु
ताद्य यत् ॥ अयं च भार्गवो नूनमूरुजः कुपितोऽद्य वः ॥ ३१ ॥ चक्षूषि तेन युष्माकं स्तंभितानि रूपावता ॥ स्वबन्धून्निहताञ्ज्ञात्वा ग
र्भस्थानपि क्षत्रियैः ॥ ३२ ॥ अनागसो धर्मपरास्तापसान्धन काम्यया ॥ गर्भानपि यदा यूयं भृगुनम्रस्तु पुत्रकाः ॥ ३३ ॥ तदाऽयमूरुणा
गर्भो मथा वर्षशतं धृतः ॥ षडंगश्चाखिलो वेदो गृहीतोऽनेन चांजसा ॥ ३४ ॥ गर्भस्थेनापि बालेन भृगुर्वशविवृद्धये ॥ सोऽपि पितृवधा
न्तूनं क्रोधेद्धो हंतुमिच्छति ॥ ३५ ॥ भगवत्याः प्रसादेन जातोऽयं मम बालकः ॥ तेजसः यस्य दिव्येन चक्षूषि मुषितानि च ॥ ३६ ॥
तस्मादौर्व सुतं मेऽद्य याचध्वं विनयान्विताः ॥ प्राणिपातेन तुष्टोऽसौ दृष्टिं वः प्रतिमोक्षयति ॥ ३७ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं
तस्या देहयास्तुष्टुषुश्च तम् ॥ प्रणमुर्विनयोपेता ऊरजं मुनिसत्तमम् ॥ ३८ ॥

ग्यास उवाच ॥ हैहयानां समुत्पत्तिं शृणु भूप सविस्तराम् ॥ पुरातनां सुपुण्यां च कथां पापप्रणाशिनीम् ॥ ४९ ॥ कस्मिंश्चित्समये भूप
सूर्यपुत्रः सुशोभनः ॥ रेवंतेति च विख्यातो रूपवानमितप्रभः ॥ ५० ॥ उच्चैः श्रवसमारुह्य हयरत्नं मनोहरम् ॥ जगाम विष्णुसदनं
वैकुण्ठं भास्करात्मजः ॥ ५१ ॥ भगवद्दर्शनाकांक्षी हयारूढो यदागतः ॥ हयस्थस्तु तदा दृष्टो लक्ष्म्याऽसौ रविनेदनः ॥ ५२ ॥ रमा
वीक्ष्य हयं दिव्यं भ्रातरं सागरोद्भवम् ॥ रूपेण विस्मिता तस्यतस्थौ स्तम्भितलोचना ॥ ५३ ॥ भगवानपि तं दृष्ट्वा हया रूढं मनोहरम् ॥
आगच्छन्तं रमां विष्णुः प्रपच्छ प्रणयात्प्रभुः ॥ ५४ ॥ कोऽयमायाति चार्वाङ्गि हयारूढ इवापरः ॥ स्मरतेजस्तनुःकान्ते मोहयन्भुवनत्रयम्
॥ ५५ ॥ प्रेक्षमाणा तदा लक्ष्मीस्तच्चित्ता दैवयोगतः ॥ नोवाच वचनं किञ्चित्पृष्ट्वाऽपि च पुनः पुनः ॥ ५६ ॥ ग्यास उवाच ॥ अश्वास
कमति वीक्ष्य कामिनीमतिमोहिताम् ॥ पश्यन्तीं परमप्रेम्णा चंचलाक्षीं ज चंचलाम् ॥ ५७ ॥ तामाह भगवान्कुदः किंपश्यसि सुलोचने ॥
मोहिता च हरीं दृष्ट्वा पृष्ट्वा नैवाभिभाषसे ॥ ५८ ॥

दे. मा.
॥५६॥

सर्वत्र रमसे यस्माद्रमा तस्माद्रविष्यसि ॥ चंचलत्वाच्चलेत्येवं सर्वथैव न संशयः ॥ ५९ ॥ प्राकृतो च यथा नारी नूनं भवति चंचला ॥
तथा त्वमपि कल्याणि स्थिरा नैव कदाचन ॥ ६० ॥ त्वं ह्यं मत्समीपस्था समीक्ष्य यदि मोहिता ॥ वडवा भव वामोरु मर्त्यलोके
ऽतिदारुणे ॥ ६१ ॥ इति शप्ता रमा देवि हरिणा दैवयोगतः ॥ रुरोद वेपमाना सा भयभीताऽतिदुःखिता ॥ ६२ ॥ तमुवाच रमानाथं
शंकिता चारुहासिनी ॥ प्रणम्य शिरसा देवं स्वपतिं विनयान्विता ॥ ६३ ॥ देवदेव जगन्नाथ करुणाकर केशव ॥ स्वल्पेऽपराधे गोविन्द
कस्माच्छापं ददासि मे ॥ ६४ ॥ न कदाचिन्मयाः दृष्टः क्रोधस्ते हीदृशः प्रभो ॥ क्व गतस्ते मयि स्नेहः सहजो न तु नश्वरः ॥ ६५ ॥
वज्रपातस्तु शत्रौ वै कर्तव्यो न सुहृज्जने ॥ सदाऽहं वरयोग्या ते शापयोग्या कथं कृता ॥ ६६ ॥ प्राणास्त्यक्ष्यामि गोविंद पश्यतोऽद्य तवा
ग्रतः ॥ कथं जीवे त्वया हीना विरहानलतापिता ॥ ६७ ॥ प्रसादं कुरु देवेश शापादस्मात्सुदारुणात् ॥ कदा मुक्ता समीपं ते प्राप्नोमि
सुखदं विभो ॥ ६८ ॥ हरिरुवाच ॥ यदा ते भविता पुत्र पृथिव्यां मत्समः प्रिये ॥ तदा मां प्राप्य तन्वंगि सुखिता त्वं भविष्यसि ॥ ६९ ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ जनमेजय उवाच ॥ इति शप्ता भगवता सिंधुजा कोपयोगतः ॥ कथं
सा वडवा जाता रेवंतेन च किं कृतम् ॥ १ ॥ कस्मिन्देशेऽब्धिजा देवी वडवारूपधारिणी ॥ संस्थितैकाकिनी बाला परोषित्पतिका यथा
॥ २ ॥ कालं कियंतमायुष्मन्वियुक्ता पतिना रमा ॥ संस्थिता विजनेऽरण्ये किं कृतं च तथा पुनः ॥ ३ ॥ समागमं कदा प्राप्ता वासुदेवस्य ॥
सिंधुजा पुत्रः कथं तया प्राप्तो नारायणवियुक्तया ॥ ४ ॥ एतद् वृत्तांतमार्येश कथयस्व सविस्तरम् ॥ श्रोतुकामोऽस्मि विप्रेन्द्र कथा
रुयानमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा व्यासः परीक्षितनयेन वै ॥ कथयामास भो विप्राः कथामेतां सुविस्तराम् ॥ ६ ॥
व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि कथां पौराणिकीं शुभाम् ॥ पावनीं सुखदां कर्णे विशदाक्षरसंयुताम् ॥ ७ ॥ रेवतस्तु रमां दृष्ट्वा
शप्तां देवेन कामिनीम् ॥ भयातः प्रययौ दूरात्प्रणम्य जगतां पतिम् ॥ ८ ॥ पितुः सकाशं त्वरितो वीक्ष्य कोपं जगत्पतेः ॥ निवेदयामास
कथां आस्कराच स शापजाम् ॥ ९ ॥

कणम् ॥ तत्रैव सा चपावाञ्छु पद्मरूपधारिणी ॥ ११ ॥ काकिलसमस्तान् पुष्पाङ्गुलान् ॥ तत्रैव कामप्रदं दद्यान्महेश्वरः ॥
मंडिते ॥ १२ ॥ तत्र स्थित महादेवं शंकरं वाञ्छितप्रदम् ॥ दध्यो वैकेन मनसाश्रुलिनं चंद्रोत्तरम् ॥ १३ ॥ पंचाननं वराभुजं गौरीवि
हार्यधारिणम् ॥ कर्पूरगौरदेहाभं नीलकण्ठं त्रिलोचनम् ॥ १४ ॥ व्याघ्राजिनधरं देवं गजचर्मोत्तरीयकम् ॥ कपाल मालाकलितं नागय
ज्ञोपवीतिनम् ॥ १५ ॥ सागरस्य सुता कृत्वा हयिरूपं मनोहरम् ॥ तस्मिंस्तीर्थे रमा देवी चकार दुश्चरं तपः ॥ १६ ॥ ध्यायमाना परं
देवं वैराग्यं समुपाश्रिता ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं तु गतं तत्र महीपते ॥ १७ ॥ ततस्तुष्टो महादेवो वृषारूढस्त्रिलोचनः ॥ प्रत्यक्षोऽभून्महेशानः
पार्वतीसहितः प्रभुः ॥ १८ ॥ तत्रैत्य सगणः शंभुस्तमाह हरिवल्लभाम् ॥ तपस्यतीं महाभागामश्विनीरूपधारिणीम् ॥ १९ ॥

किं तपस्यसि कल्याणि जगन्मातर्वदस्व मे ॥ सर्वार्थदः पतिस्तेस्ति सर्वलोकविधायकः ॥ २० ॥ हरिं त्यक्त्वाऽद्य मां कस्मात्स्तौषि
देवि जगत्पतिम् ॥ वासुदेवं जगन्नाथं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ २१ ॥ वेदोक्तं वचनं कार्यं नारीणां देवता पतिः ॥ नान्यस्मिन्त्सर्वथाभावः
कर्तव्यः कर्हिचित्कचित् ॥ २२ ॥ पतिशुश्रूणं स्त्रीणां धर्म एव सनातनः ॥ यादृशस्तादृशः सेव्यः सर्वथा शुभकाम्यया ॥ २३ ॥
नारायणस्तु सर्वेषां सेव्यो योग्यः सदैव हि ॥ तं त्यक्त्वा देवदेवेशं किं मां ध्यायसि सिंधुजे ॥ २४ ॥ लक्ष्मीरूपाच ॥ आशु तोष
महेशानं शप्ताऽहं पतिना शिव ॥ मां समुद्धर देवेश शापादस्मादयानिधे ॥ २५ ॥ तदोक्तं हरिणा शंभो शापानुग्रहकारणम् ॥ विज्ञप्तेन
मया कामं दयायुक्तेन विष्णुना ॥ २६ ॥ यदा ते भविता पुत्रस्तदा शापस्य मोक्षणम् भविष्यति च वैकुण्ठासस्ते कमलालये ॥ २७ ॥
इत्युक्ताऽहं तपस्तप्तुमागतास्मि तपोवने ॥ आराधितो मया देव त्वं सर्वार्थप्रदायकः ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥५८॥

पतिसंगं विना पुत्रं देवदेव लभे कथम् ॥ स तु तिष्ठति वैकुण्ठे त्यक्त्वा वामामनागसम् ॥२९॥ वरं मे देहि देवेश यदि तुष्टोऽसि शंकर ॥
तव तस्य द्विधा भावो नास्ति नूनं कदाचन ॥३०॥ मयेतद्विरिजाकांतं ज्ञातं पत्युः पुरो हर ॥ यस्त्वं सोऽसौ पुनर्योऽसौ स त्वं नास्त्यत्र
संशयः ॥ ३१ ॥ एकत्वं च मया ज्ञात्वा मया ते स्मरणं कृतम् ॥ अन्यथा मम दोषं स्त्वामाश्रयंत्या भवेच्छिव ॥३२॥ शिव उवाच ॥
कथं ज्ञातस्त्वया देवि मम तस्य च सुंदरि ॥ ऐक्यभावो हरे नूनं सत्यं मे वद सिंधुजे ॥३३॥ एकत्वं च न जानंति देवाश्च मुनयस्तथा ॥
ज्ञानिनो वेदतत्त्वज्ञाः कुतर्कोपहताः किल ॥ ३४ ॥ मद्भक्ता वासुदेवस्य निदका बहवस्तथा ॥ विष्णुभक्तास्तु बहवो मम निदापरायणाः
॥ ३५ ॥ भवंति कालभेदेन कलौ देवि विशेषतः ॥ कथं ज्ञातस्त्वया भद्रे दुर्ज्ञेयो ह्यकृतात्मभिः ॥३६॥ सर्वथा त्वैक्यभावस्तु हरेर्मम च
दुर्लभाः ॥ ग्यास उवाच ॥ इति सा शंभुना पृष्टा तुष्टेन हरिवल्लभा ॥ ३७ ॥ वृत्तांतं तस्य विज्ञातं प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ शिवं प्रतिरमा
तत्र प्रसन्नवदना भृशम् ॥ ३८ ॥

लक्ष्मीरुवाच ॥ एकदा देवदेवेश विष्णुध्यानपरो रहः ॥ दृष्टो मया तपः कुर्वन्पद्मासनगतो यदा ॥ ३९ ॥ तदाऽहं विस्मिता देव तम
पृच्छं पतिं किल ॥ प्रबुद्धं सुप्रसन्नं च ज्ञात्वा विनयपूर्वकम् ॥ ४० ॥ देवदेव जगन्नाथ यदाऽहं निर्गताऽर्णवात् ॥ मध्यमानात्सुरेर्देत्येः
सर्वैर्ब्रह्मादिभिः प्रभो ॥ ४१ ॥ वीक्षिताश्च मया सर्वे पतिकामनया तदा ॥ वृत्तस्त्वं सर्वं देवेभ्यः श्रेष्ठोऽसीति विनिश्चयात् ॥ ४२ ॥
त्वं कं ध्यायसि सर्वेश संशयोऽयं महान्मम ॥ प्रियोसि कैकटभारे मे कथयस्व मनोगतम् ॥४३॥ विष्णुरुवाच ॥ शृणु कान्ते प्रवक्ष्यामि
यं ध्यायामि सुरोत्तमम् ॥ आशुतोषं महेशानं गिरिजावल्लभं हृदि ॥ ४४ ॥ कदाचिद्देवदेवो मां ध्यायत्यमितविक्रमः ॥ ध्यायाम्यहं
च देवेशं शंकरं त्रिपुरांतकम् ॥ ४५ ॥ शिवस्याहं प्रियः प्राणः शंकरस्तु तथा मम ॥ उभयोरंतरं नास्ति मिथः संसक्तचेतसोः ॥ ४६ ॥
नरकं याति ते नूनं ये द्विषन्ति महेश्वरम् ॥ भक्ता मम विशालाक्षि सत्यमेतद्भवीम्यहम् ॥ ४७ ॥

अतस्तद्दोषशान्त्यर्थं हृदिस्थां परदेवताम् ॥ शरणं याहि सर्वात्मभावेन जलधेः सुते ॥ ५८ ॥ अन्यथा तव चित्तं तु कथं गच्छेद्द्वयो
त्तमे ॥ व्यास उवाच ॥ इति दत्त्वा वरं देव्यै भगवान्छेलजापतिः ॥ ५९ ॥ अंतर्धानं गतः साक्षाद्भुमया सहितः शिवः ॥ साऽपि
तत्रैव चार्वांगी संस्थिता कमलासना ॥ ६० ॥ ध्यायन्ती चरणां भोजं देव्याः परमशोभनम् ॥ देवासुर शिरोरत्न निघट्टनस्वमंडलम्
॥ ६१ ॥ प्रेमगद्गदया वाचा तुष्टाव च दुर्मुखदुः ॥ प्रतीक्षमाणा भर्तारं हरिरूपधरं हरिम् ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
षष्ठस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ तस्यै दत्त्वा वरं शंभुः कैलासं त्वरितो ययौ ॥ रम्यं देवगणैर्जुष्टमप्सरोभिश्च
मंडितम् ॥ १ ॥ तत्र गत्वा चित्ररूपगणं कार्यविशारदम् ॥ प्रेषयामास वैकुण्ठे लक्ष्मीकार्यार्थसिद्धये ॥ २ ॥ शिव उवाच ॥ चित्ररूप
हरिरित्वा ब्रूहि त्वं वचनान्मम ॥ यथासौ दुःखितां पत्नीं विशोकां च करिष्यति ॥ ३ ॥ इत्युक्तश्चित्ररूपोऽथ निर्जं गाम त्वरान्वितः ॥
वैकुण्ठं परमं स्थानं वेणुवैश्च गणैर्वृतम् ॥ ४ ॥ नानाद्रुमगणाकीर्णं वापीशतविराजितम् ॥ संजुष्टं हंसकारंडमयूरशुक कोकिलैः ॥ ५ ॥

दे. मा.
॥६०॥

उच्चप्रासादसंयुक्तपताकाभिरलंकृतम् ॥ नृत्यगीतकलापूर्णं मंदारद्रुमसंयुतम् ॥ ६ ॥ बकुलोशोकतिलकचंपकालिविमंडितम् ॥ कूजितैर्विह
गानां तु कर्णाढादकरैर्युतम् ॥ ७ ॥ संवीक्ष्य भवनं विष्णोर्द्वास्थौ प्राह प्रणम्य च ॥ जयविजयनामानौ वेत्रपाणी स्थिताबुभौ ॥ ८ ॥
चित्ररूप उवाच ॥ भो निवेदयत शीघ्रं हरये परमात्मे ॥ दूतं प्राप्तं हरस्यात्र प्रेरितं शूलपाणिना ॥ ९ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य जयः
परमबुद्धिमान् ॥ गत्वा हरिं प्रणम्याह कृतांजलिपुटः पुरः ॥ १० ॥ देवदेव रमाकांत करुणाकर केशव ॥ द्वारि तिष्ठति दूतोऽत्र शंकरस्य
समागतः ॥ ११ ॥ आज्ञपाय प्रवेष्टव्यो न वेति गरुडध्वज ॥ चित्ररूपधरोऽप्यस्ति न जाने कार्यगौरवम् ॥ १२ ॥ इत्याकर्ण्य हरिः प्राह
जयं प्रज्ञातकारणः ॥ प्रवेशयात्र रुद्रस्य भृत्यं समयसंस्थितम् ॥ १३ ॥ इत्याकर्ण्य जयस्तूर्णं गत्वा तं परमाद्भुतम् ॥ एहीत्याकारया
मास जयः शंकरसेवकम् ॥ १४ ॥ प्रवेशितो जयेनाथ चित्ररूपस्तथा कृतिः ॥ प्रणम्य दंडवद्विष्णुकृतांजलिपुटः स्थितः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वा
तं विस्मयंप्राप भगवान्गरुडध्वजः ॥ चित्ररूपधरं शंभोः सेवकं विनयान्वितम् ॥ १६ ॥

पप्रच्छ तं स्मितं कृत्वा चित्ररूपं रमापतिः ॥ कुशलं देवदेवस्य सकुटुंबस्य चानघ ॥ १७ ॥ कस्मात्त्वं प्रेषितोऽस्यत्र ब्रूहिकार्यं हरस्य
किम् ॥ अथवा देवतानां च किञ्चित्कार्यं समुत्थितम् ॥ १८ ॥ दूत उवाच ॥ किम् ज्ञातं तवास्तीह संसारे गरुडध्वज ॥ वर्तमानं त्रिका
लज्ञं यदहं प्रब्रवीमि वै ॥ १९ ॥ प्रेषितोऽस्मि भवेनात्र विज्ञप्तुं त्वां जनार्दन ॥ हरस्य वचनाद्वाक्यं प्रब्रवीमि त्वयि प्रभो ॥ २० ॥
तेनोक्तमेतद्देवेश भार्या ते कमलालया ॥ तपस्तपति कालिंदीतमसा संगमे विभो ॥ २१ ॥ ह्यीरूपधरा देवी सर्वार्थसिद्धिदायिनी ॥
ध्यातुं योग्याऽमरगणैर्मानवेर्यक्षकिन्नरैः ॥ २२ ॥ विना तया नरः कोऽपि सुखभागी भवेद्भुवि ॥ तां त्यक्त्वा पुंडरीकाक्ष पाप्मोषि
किं सुखं हरे ॥ २३ ॥ दुर्बलोऽपि स्त्रियं पाति निर्धनोऽपि जगत्पते ॥ विनाऽपराधं च विभो किं त्यक्त्वा जगदीश्वरी ॥ २४ ॥ दुःखं
प्राप्नोति संसारे यस्य भार्या जगद्गरो ॥ धिक्त्स्य जीवितं लोके निंदितं त्वरिमंडले ॥ २५ ॥

अ. १९

सकामा रिपवस्तेऽथ वृद्धा तां दुःस्थितां पुरा ॥ त्वां विदुर्न च रमया वसिष्ठ्येति विद्यामिश्रम् ॥ २६ ॥ रमा रमय वेवेरा स्वस्त्यंगतां
 कुरु ॥ सर्वलक्षणसंपन्नां सुशीलां च सुकृपिणीम् ॥ २७ ॥ सुखितो भव तां प्राप्य वृद्धां चारुदासिनीम् ॥ कांताविरहजं दुःखंस्मराम्य
 हमनातुरः ॥ २८ ॥ मम भार्या मृता विष्णो दक्षयज्ञे सती यदा ॥ तदाऽहं दुःसहं दुःखं भुक्तवानंशुजेक्षण ॥ २९ ॥ संसारेऽस्मिन्नरः
 कोऽपि मा भून्मत्सदृशोऽपरः ॥ मनसाऽकरवं शोकं तस्या विरहपीडितः ॥ ३० ॥ कालेव महता प्राप्ता मया गिरिसुता पुनः ॥ तपस्तप्त्वाऽति
 दुःसाध्यं या दुग्धा तु रुषाऽध्वरे ॥ ३१ ॥ हरे किं सुखमापन्नं त्वया संत्यज्यकामिनीम् ॥ एकाकी तिष्ठता कालं सहस्रवत्सरात्मकम्
 ॥ ३२ ॥ गत्वाऽऽश्वास्य महाभागां समानय निजालयम् ॥ मा भूत्कोऽपीह संसारे विद्युक्तो रमया तया ॥ ३३ ॥

कृत्वा तुरगरूपं त्वं भजतात्कमलालयाम् ॥ उत्पाद्य पुत्रमायुष्मंस्तामानय शुचिस्मिताम् ॥ ३४ ॥ व्यास उवाच ॥ हरिराकर्ण्य तद्वाक्यं
 विश्वरूपस्य भारत ॥ तथेत्युक्त्वा तु दूतं तं प्रेषयामास शंकरम् ॥ ३५ ॥ गते दूतेऽथ भगवान्वैकुण्ठात्काम संयुतः ॥ जगाम धृत्वा
 तत्राऽऽशु वाजिरूपं मनोहरम् ॥ ३६ ॥ यत्र सा वृद्धारूपं कृत्वा तपति सिंधुजा ॥ विष्णुस्तं देशमासाद्य ताम पश्यद्दयीं स्थिताम्
 ॥ ३७ ॥ साऽपि तं वीक्ष्यं गोविंदं हयरूपधरं पतिम् ॥ ज्ञात्वा वीक्ष्य स्थिता साध्वी विस्मिता साश्रुलोचना ॥ ३८ ॥ तयोस्तु संग
 मस्तत्र प्रवृत्तो मन्मथार्तयोः ॥ कालिंदीतमसासंगे पावने लोकविश्रुते ॥ ३९ ॥ सगर्भा सा तदा जाता वृद्धा हरि वृद्धा ॥ सुषुवे
 सुंदरं बालं तत्रैव मुमुणोत्तरम् ॥ ४० ॥ तमाह भगवान्वाक्यं प्रहस्य समयान्निभम् ॥ त्यजाद्य वाढवं देहं पूर्वविद्यं भवाधुना ॥ ४१ ॥
 गमिष्यावः स्ववैकुण्ठमार्गां कृत्वा निजं वपुः ॥ तिष्ठत्वत्र कुमारोऽयं त्वया जातः सुलोचने ॥ ४२ ॥ लक्ष्मीरुवाच स्वदेहसंभवं पुंन कथं
 हित्वा ब्रजाम्यहम् ॥ ज्ञेहः सुदुस्त्यजः कामं स्वात्मजस्य सुरर्षभ ॥ ४३ ॥

दे. मा.
॥६२॥

का गति स्यादमेयात्मन्बालस्यास्य नदीतटे ॥ अनाथस्यासमर्थस्य विजनेऽल्पतनोरिह ॥ ४४ ॥ अनाश्रयं सुतं त्यक्त्वा कथं गंतुं मनो मम ॥ समर्थं सदयं स्वामिन्भवेदंबुजलोचन ॥ ४५ ॥ दिव्यदेहौ ततो जातौ लक्ष्मीनाराणाबुभौ ॥ विमानवरसंविष्टौ स्तूयमानौ सुरैर्दिवि ॥ ४६ ॥ गंतुकामं पतिं प्राह कमला कमलापतिम् ॥ गृहाणेमं सुतं नाथ नाहं शक्ताऽस्मि हापितुम् ॥ ४७ ॥ प्राणप्रियोऽस्ति मे पुत्रः कांत्या त्वत्सदृशः प्रभो ॥ गृहीत्वैनं गमिष्यावो वैकुण्ठं मधुसूदन ॥ ४८ ॥ हरिरुवाच ॥ मा विषादं प्रिये कर्तुं त्वमर्हसि वरानने ॥ तिष्ठत्वयं सुखेनात्र रक्षा मे विहिता त्विह ॥ ४९ ॥ कार्यं किमपि वामोरु वर्तते महदद्भुतम् ॥ निबोध कथयाम्यद्य सुतस्यात्र विमोचने ॥ ५० ॥ तुर्वसुर्नाम विख्यातो ययातितनुजो भुवि ॥ हरि व्रमेति पित्राऽस्य कृतं नाम सुविश्रुतम् ॥ ५१ ॥ स राजा पुत्रकामोऽद्य तपस्तपति पावने ॥ तीर्थे वर्षशतं जातं तस्य वै कुर्वतस्तपः ॥ ५२ ॥

तस्यार्थे निर्मितः पुत्रो मयाऽयं कमलालये ॥ तत्र गत्वा नृपं सुभ्रु प्रेरयिष्यामि सांप्रतम् ॥ ५३ ॥ तस्मै दास्याम्यहं पुत्रं पुत्र कामाय कामिनि ॥ गृहीत्वा स्वगृहं राजा प्रापयिष्यति बालकम् ॥ ५४ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याश्वास्य प्रियां पद्मां कृत्वा रक्षां च बालके ॥ विमानवरमारुह्य प्रयसो प्रयया सह ॥ ५५ ॥ इति श्रीदिवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ जनमेजय उवाच ॥ संशयोऽयं महानत्र जातमात्रः शिशुस्तथा ॥ मुक्तः केन गृहीतोऽसावेकाकी विजने कने ॥ १ ॥ कागतिस्तस्य बालस्य जाता सत्यवती सुत ॥ व्याघ्रसिंहादिभिर्हिंस्रगृहीतो नातिबालकः ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ लक्ष्मीनारायणौ तस्मात्स्थानाच्च चलिता यदा ॥ तदैव तत्र चंपास्यः प्राप्तो विद्याधरः किल ॥ ३ ॥ विमानवरमारूढः कामिन्या सहितो नृप ॥ मदनालसया कामं क्रीडमानो यदृच्छया ॥ ४ ॥ विलोक्य तं शिशुम्भ्रमावेकाकिनमनुत्तमम् ॥ देवपुत्रप्रतीकाशं रममाणं यथामुखम् ॥ ५ ॥ विमानात्तरसोत्तीर्थं चंपकस्तं शिशुं जवात् ॥ जग्राह च मुदं प्राप निर्धिं प्राप्य यथाऽधनः ॥ ६ ॥

स्मया ॥ सुखं पुत्रं बालस्य कृत्वा तु हव्ये भृशम् ॥ ८ ॥ आलिङ्गितस्तु वित्तं तयाऽसौ प्रोक्तुं प्रवृत्तः ॥ ९ ॥ कस्यायं बालकः
भावेन भारत ॥ ९ ॥ कृत्वाऽके ती समाकूटो विमानं दंपती मुदा ॥ पतिं पप्रच्छ चार्चनी प्रहस्य मधनालसा ॥ १० ॥ कस्यायं बालकः
कांतं त्यक्तः केन च कानने ॥ पुत्रोऽयं मम देवेन दत्तरुयंवकपाणिना ॥ ११ ॥ चंपक उवाच ॥ प्रिये गत्वाऽद्य पृच्छेयं शकं सर्वज्ञमाशु
वे ॥ देवो वा दानवो वाऽपि गंधर्वो वा शिशुः किल ॥ १२ ॥ तेनाज्ञप्तः करिष्यामि पुत्रं प्राप्तं वनादमुम् ॥ अपृष्ट्वा नैव कर्तव्यं कार्यं
किञ्चिन्मया ध्रुवम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वा तां गृहीत्वा तं विमानेनाथ चंपकः ॥ ययौ शकपुरं तूर्णं हर्षेणोत्फुल्ललोचनः ॥ १४ ॥ प्रणम्य
पादयोः प्रीत्या चंपकस्तु शचीपतिम् ॥ निवेद्य बालकं प्राह कृताञ्जलिपुटः स्थितः ॥ १५ ॥ देवदेव मया लब्धस्तीर्थं परमपावने ॥
कार्त्तिकदीपमसासंगे बालकोऽयं स्मरप्रभः ॥ १६ ॥

कस्यायं बालकः कांतं कथं त्यक्तः शचीपते ॥ आज्ञा चेत्तव देवश कुर्वेऽहं बालकं सुतम् ॥ १७ ॥ अतीव सुन्दरो बालः प्रियया वल्लभः
सुतः ॥ कृत्रिमस्तु सुतः प्रोक्तो धर्मशास्त्रेषु सर्वथा ॥ १८ ॥ इन्द्र उवाच ॥ पुत्रोऽयं वासुदेवस्य वाजिरूपधरस्य ह ॥ हैहयोऽयं महाभाग
लक्ष्म्यां जातः परं तपः ॥ १९ ॥ उत्पादितो भगवता कार्यार्थं किल बालकः ॥ दातुं नृपतये नूनं ययातितनयाय च ॥ २० ॥ हरिणा
प्रेरितः सोऽद्य राजा परमधार्मिकः ॥ आगमिष्यति पुत्रार्थं तीर्थे तस्मिन्मनोरमे ॥ २१ ॥ तावत्त्वं गच्छ तत्रैव गृहीत्वा बालकं शुभम् ॥
यावन्न याति नृपतिर्गृहीतुं हरिणे रितः ॥ २२ ॥ गत्वा तत्र विमुंचैनं विलंबं मा कृथा वर ॥ अहं बालकं राजा दुःखितश्च भविष्यति
॥ २३ ॥ तस्माच्चंपक मुंचैनं राजा प्राप्नोतु पुत्रकम् ॥ एकवीरिति नाम्नाऽयं ख्यातः स्यात्पृथिवीतले ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य
वचः श्रुत्वा चंपकस्त्वरयाऽन्वितः ॥ जगाम पुत्रमादाय स्थले तस्मिन्महीपते ॥ २५ ॥ मुमोच बालकं तत्र यत्र पूर्वं स्थितो ह्यभूत् ॥
आरुह्य स्वविमानं तु ययौ स्वाश्रममण्डलम् ॥ २६ ॥

दे. मा.
॥६४॥

तदेव कमलाकांतो लक्ष्म्या सह जगद्गुरुः ॥ विमानवरमा रुढो जगाम नृपतिं प्रति ॥ २७ ॥ दृष्टस्तदा तेन नृपेण विष्णुः समुत्तरंस्तत्र
विमानं मुरुयात् ॥ जहर्ष राजा हरिदर्शनेन पपात भ्रमौ खलु दंडवच्च ॥ २८ ॥ उत्तिष्ठ वत्सेति हरिः पतंतमाश्वासयद्भूमिगतं स्वभक्तम् ॥
सोऽप्युत्सुको वासुदेवं पुरःस्थं तुष्टाव भक्त्या मुखरीकृतोऽथ ॥ २९ ॥ देवाधिदेवाखिललोकनाथ कृपानिधे लोकगुरो रमेश ॥ मंदस्य मे
ते किल दर्शनं यत्सुदुर्लभं योगिजनैरलभ्यम् ॥ ३० ॥ ये निःस्पृहास्ते विषयैरपेतास्तेषां त्वदीयं खलु दर्शनं स्यात् ॥ आशापरोऽहं
भगवन्नंतं योग्यो न ते दर्शनं देवदेव ॥ ३१ ॥ इति स्तुतस्तेन नृपेण विष्णुस्तमाह वाक्येन सुधामयेन ॥ वृणीष्व राजन्मनसेप्सितं ते
ददामि तुष्टस्तपसा तवेति ॥ ३२ ॥ ततो नृपस्तं प्रणिपत्य पादयोः प्रोवाच विष्णुं पुरतः स्थितं च ॥ तपस्तु तप्तं हि मया सुतार्थं
पुत्रं ददस्वात्मसमं मुरारे ॥ ३३ ॥

श्रुत्वा नृपप्रार्थितमादिदेवस्तामाह राजानममोघवाक्यम् ॥ ययातिसूनो ब्रज तत्र तीर्थे कलिदकन्यातमसाप्रसंगे ॥ ३४ ॥ मयाऽद्य पुत्रस्तु
यथेप्सितस्ते तत्रैव मुक्तोऽस्त्यमि तत्रभावः ॥ लक्ष्म्याः प्रसूतो मम वीर्यजम्भ कृतस्तवार्थं ॥ ३५ ॥ श्रुत्वा हरेर्वाक्यं
मतीव मृष्टं संतुष्टचित्तः प्रबभूव राजा ॥ हरिस्तु दत्त्वेति वरं जगाम वैकुण्ठलोकं रमया युतश्च ॥ ३६ ॥ गते हरौ सोऽथ ययातिसूनुर्यं
यावदुद्धातरथेन राजा ॥ प्रेमान्वितस्तत्र मुक्तोऽस्ति यत्र वचो निशम्येति जनार्दनस्य ॥ ३७ ॥ स तत्र गत्वाऽति मनोहरं तं ददशं बालं
भुवि खेलमानम् ॥ मुखे निवेश्यैककरेण कृत्वा लक्ष्णं पदांगुष्ठमनन्यसत्त्वः ॥ ३८ ॥ तं वीक्ष्य पुत्रं मदनस्वरूपं नारायणांशं कमला
प्रसूतम् ॥ हरिप्रभावं हरिवर्मनामा हर्षप्रफुल्लाननपंकजोऽभूत् ॥ ३९ ॥ गृह्णन्सुवेगात्करपंकजाभ्यां बभूव प्रेमार्णवमग्नदेहः ॥ मूर्धन्युपाग्राय
मुदाऽन्वितोऽसौ ननंद राजा सुतमालिलग ॥ ४० ॥ मुखं समीक्ष्यातिमनोहरं तमुवाच नेत्रांबुनिरुद्धकंठः ॥ दत्तोऽसि देवेन जनार्दनेन
मात्रा हि पुत्रावमदुःखभीतेः ॥ ४१ ॥

तनुजं मय्येव स्युक्ता गता सा हरिणा समेता ॥ धन्या तु सा या महसंतमके कृत्वा सुतं त्वां सुदितानना स्यात् ॥ ४३ ॥ त्वमेव संसा
रसमुद्रनौकारूपः कृतः पुत्रः लक्ष्मीधरेण ॥ इत्येवमुक्त्वा नृपतिः सुतं तं मुदा समादाय ययौ गृहाय ॥ ४४ ॥ पुरीसमीपे नृप मागतं
तमाकर्ण्य सर्वं सचिवास्तु राज्ञः ॥ ययुः समीपं नृपतेश्च लोकाः सोपायनास्ते सपुरोहिताश्च ॥ ४५ ॥ बंदीजना गायनकाश्च सूताः समा
ययुः संमुखमाशु राज्ञः ॥ नृपः पुरं प्राप्य पुरः समागतं जनं समाश्वास्य वाक्यैश्च दृष्ट्या ॥ ४६ ॥ संपूजितः पौरजनेन राजा विवेश
पुत्रेण युतो नगर्याम् ॥ मार्गेषु लाजैः कुसुमैः समंताद्विकीर्यमाणो नृपतिर्जगाम ॥ ४७ ॥ गृहं समृद्धं सचिवैः समेतः सुतं समादाय मुदा
कराभ्याम् ॥ राज्ये ददौ चाथ सुतं मनोज्ञं सद्यःप्रसूतं च मनोभवाभम् ॥ ४८ ॥ राज्ञी गृहीत्वाऽभिनवं तनूजं पप्रच्छ राजानमनिदिता
सा ॥ राजन्कुतश्चैव सुतः सुजन्मा प्राप्तस्त्वया मन्मथतुल्यरूपः ॥ ४९ ॥

केनेव दत्तः कथयाशु कांतं चेतो मदीयं प्रहृतं सुतेन ॥ नृपस्तदोवाच मुदाऽन्वितोऽसौ प्रिये रमेशेन सुतोऽति मह्यम् ॥ ५० ॥ लोलाक्षि
दत्तः कमलासमुत्थो जनार्दनांशोऽयमहीनसत्त्वः ॥ सा तं गृहीत्वा मुदमाप राज्ञी राजा चकारोत्सवमद्भुतं च ॥ ५१ ॥ ददौ च दानं किल
याचकेभ्यो गीतानि वाद्यानि बहूनि नेदुः ॥ कृत्वोत्सवं भूपतिरात्मजस्य नामैकवीरेति चकार विश्रुतम् ॥ ५२ ॥ सुखं च संप्राप्य मुदाऽ
न्वितोऽसौ ननंद देवाधिपतुल्यवीर्यः ॥ पुत्रं हरे रूपगुणानुरूपं संप्राप्य वंशस्य ऋणप्रभं मुक्तः ॥ ५३ ॥ इति सकलसुराणामीश्वरेणापितं तं
सकलगुणगणाढ्यं पुत्रमासाद्य राजा ॥ विविधसुखविनोदैर्भार्यया सेव्यमानो व्यहरत निजगेहे शक्रतुल्यप्रतापः ॥ ५४ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ जातकर्मादिसंस्कारांश्चकार नृपतिस्तदा ॥ दिनेदिने जगामाशु
वृद्धिं बालः सुलालितः ॥ १ ॥ नृपः संसारजं प्राप्य सुखं पुत्रसमुद्रवम् ॥ ऋणत्रयविमोक्षं च मेने तेन महात्मना ॥ २ ॥

षष्ठेऽन्नप्राशनं तस्य कृत्वा मासि यथाविधि ॥ तृतीयेऽथ तथा वर्षे चूडाकरणमुत्तमम् ॥३॥ चकार ब्राह्मणान्द्रव्यैः संपूज्य विविधैर्धनेः ॥ गोभिश्च विविधैर्दानैर्याचकानितरानपि ॥ ४ ॥ वर्षे चैकादशे तस्य मौजीबंधनकर्म वै ॥ कारयित्वा धनुर्वेदमध्यापयत पार्थिवः ॥ ५ ॥ अधीतवेदं पुत्रं राजधर्मविशारदम् ॥ दृष्ट्वा तस्याभिषेकाय मतिं चक्रे जनाधिपः ॥ ६ ॥ पुण्यार्कयोगसंयुक्तदिवसे नृपसत्तमः ॥ कारयामास संभारानभिषेकार्थमादरात् ॥ ७ ॥ द्विजानाहूय वेदज्ञान्सर्वशास्त्रविचक्षणान् ॥ अभिषेकं चकारासौ विधिवत्स्वात्मजस्य ह ॥ ८ ॥ जलमानीय तीर्थेभ्यः सागरेभ्यश्च पार्थिवः ॥ स्वयं चकार विधिवदभिषेकं शुभे दिने ॥ ९ ॥ धनं दत्त्वाऽथ विप्रेभ्यो राज्यं पुत्रे निवेश्य सः ॥ जगाम वनमेवाशु स्वर्गकामः स भूपतिः ॥ १० ॥ एकवीरं नृपं कृत्वा संमान्य सचिवानथ ॥ भार्यया सह भूपालः प्रविवेश वनं वशी ॥ ११ ॥ मैनाकशिखरे राजा कृत्वा तृतीयमाश्रमम् ॥ नित्यं पत्रफलाहारश्चितयामास पार्वतीम् ॥ १२ ॥ एवं स नृपतिः कृत्वा दिष्टान्ते सह भार्यया ॥ मृतोऽसौ वासः लोकां गतः पुण्येन कर्मणा ॥ १३ ॥

इंद्रलोकं पिता प्राप्त इति श्रुत्वाऽथ हैहयः ॥ चकार वेदनिर्दिष्टं कर्म चैवौर्ध्वदिहिकम् ॥ १४ ॥ कृत्वोत्तराः क्रियाः सर्वाः पितुः पार्थिव नंदनः ॥ राज्यं चकार मेधावी पित्रा दत्तं सुसंमतम् ॥ १५ ॥ एकवीरोऽथ धर्मज्ञः प्राप्य राज्यमनुत्तमम् ॥ बुभुजे विविधान्भोगान्स चिवैश्च सुमानितः ॥ १६ ॥ एकस्मिन्दिवसे राजा मंत्रिपुत्रैः समन्वितः ॥ जगाम जाह्नवीतीरे ह्यारूढः प्रतापवान् ॥ १७ ॥ संपश्य न्पादपात्रम्यान्कोकिलालापसंयुतान् ॥ पुष्पितान्फलसंयुक्तान् च पदालिविराजितान् ॥ १८ ॥ मुनीनामाश्रमान्दिव्यान्वेदध्वनिनिना दितान् ॥ होमधूमावृताकाशान्मृगशावसमावृतान् ॥ १९ ॥ केदाराच्छालिसंपक्वान्गोपिकाभिः सुरक्षितान् ॥ प्रफुल्लपंकजारामात्रिकुंजांश्च मनोरमान् ॥ २० ॥ प्रेक्षप्राणः प्रियालांस्तु चंपकान्पनसद्रुमान् ॥ वकुलांस्तिलकान्नीपान्मंदारान्श्च प्रफुल्लितान् ॥ २१ ॥ शालांस्ता लांस्तमालांश्च जंबूतकदेवकान् ॥ स गन्धर्वान्नाम ततोये प्रफुल्लं शतपत्रकम् ॥ २२ ॥ पंकजंचातिगंधादचमपश्य दवनीपतिः ॥ दक्षिणे जलजस्याथ पार्श्वे कमललोचनाम् ॥ २३ ॥ कनकाभां सुकेशां च कंबुग्रीवां कशोदरीम् ॥ विबोधीं सुदरीं किंचित्समुद्य सुपयोधराम् ॥ २४ ॥

रोमिच ॥ सवीर्य राजा पश्यन् कन्यकां शोककारणम् ॥ २६ ॥ सुमते ह्यहं कान्तिं त्वं कस्य पुत्रां सुमानसं न भवति यद्वदस्य कस्य
रोदिषि सुंदरि ॥ २७ ॥ कथमेकानिनी बाले त्यक्ता केन पिकस्वरे ॥ पतिस्ते क्व गतः कति पिता वा ब्रूहि साग्रतम् ॥ २८ ॥ किं ते
दुःखमरालधु कथयाद्य ममांतिके ॥ करोमि दुःखनाशं ते सर्वथैव कृशोदरि ॥ २९ ॥ न राज्ये मम तन्वगि पीडा कोऽपिकरोत्यलम् ॥
न भयं चौरजम् कति न राक्षसभयं तथा ॥ ३० ॥ मयि शासति भूपाले नोत्पाता दारूणाभुवि ॥ भयं व्याघ्रसिंहे भ्यो न भयं कस्य
चिद्भवेत् ॥ ३१ ॥ यद वामोरु यस्मात्त्वं विलापं जाह्नवीतटे ॥ करोषि त्राणहीनाऽत्र किं ते दुःखं वदस्व मे ॥ ३२ ॥ हन्म्यहं दुःखमत्युग्रं
प्राणिनां पृथिवीतले ॥ दैवं च मानुषं कति व्रतमेतन्ममाद्भुतम् ॥ ३३ ॥ विशाललोचने ब्रूहि करोमि तवं चिंतितम् ॥ इत्युक्ते वचने
राज्ञा श्रुत्वोवाच मृदुस्वना ॥ ३४ ॥

शृणु राजेंद्र वक्ष्यामि मम शोकस्य कारणम् ॥ विपत्तिरहितः प्राणी कथं रुदति भूपते ॥ ३५ ॥ प्रब्रवीमि महाबाहो यदर्थं रुदती त्वहम् ॥
तव राज्यादन्यदेशे राजा परमधार्मिकः ॥ ३६ ॥ रैभ्यो नाम महाराजः संतानरहितो भृशम् ॥ तस्य भार्या सुविख्याता रुक्मरेखेति
नामतः ॥ ३७ ॥ सुरूपा चतुरा साध्वी सर्वलक्षण संयुता ॥ अपुत्रा दुःखिता कान्तिमित्युवाच पुनः पुनः ॥ ३८ ॥ किं जीवितेन मे नाथ
धिग्वृथा जीवितं मम ॥ वंध्यायाः सुखहीनाया ह्यपुत्राया धरातले ॥ ३९ ॥ इत्येवं भार्यया भूषः प्रेरितो मखमुत्तमम् ॥ चकार ब्राह्मणां
स्तज्ज्ञानाहूय विधिवत्तदा ॥ ४० ॥ पुत्रं कामो धनं भूरि ददावथ यथोदितम् ॥ हूयमाने घृतेऽत्यर्थं पावकादतिमुग्रभात् ॥ ४१ ॥
आविर्बभूव चार्वागी कन्यका शुभलक्षणा ॥ बिबोही सुदती सुभूः पूर्णं चंद्रनिभानना ॥ ४२ ॥ कनकाभा सुकेशांता रक्तपाणितला मृदुः ॥
सुरक्तनयना तन्वी रक्तपादतला भृशम् ॥ ४३ ॥ हुताशनात्समुद्भूता होत्रा सा स्वीकृता तदा ॥ होता प्रोवाच राजानं गृहीत्वा तां
सुमध्यमाम् ॥ ४४ ॥

राजन्पुत्रीं गृहाणेमां सर्वलक्षणसंयुताम् ॥ एकावलीव संभूता ह्यमानाद्भुताशनात् ॥ ४५ ॥ नाम्ना चैकावली लोके ख्याता पुत्री भवि
ष्यति ॥ सुखितो भव भूपाल पुत्र्या पुत्रसमानया ॥ ४६ ॥ संतोषं कुरु राजेंद्र दत्ता देवेन विष्णुना ॥ होतुर्वाक्यं नृपः श्रुत्वा दृष्ट्वा तां
कन्यकां शुभाम् ॥ ४७ ॥ जग्राह परमप्रीतो होत्रा दत्तां सुसंमताम् ॥ गृहीत्वा नृपतिस्तां तु ददौ पत्न्यै वराननाम् ॥ ४८ ॥ आभाष्य
रुक्मरेखायै गृहाण सुभगे सुतम् ॥ सा तां कमल पत्राक्षीं प्राप्य कन्यां मनोरमाम् ॥ ४९ ॥ जहृष मुदिता राज्ञी पुत्रं प्राप्य यथासुखम् ॥
षकार मङ्गलं कर्म जातकर्मादिकं शुभम् ॥ ५० ॥ पुत्रजन्म समुत्थं यत्तत्सर्वं विधिवत्ततः ॥ समाप्य च मखं राजा द्विजेभ्यो दक्षिणां
शुभाम् ॥ ५१ ॥ दत्त्वा विसृज्य विप्रेन्द्रान्मुदं प्राप महीपतिः ॥ दिनेदिनेऽसि तापांगी पुत्रवृद्ध्या भृशं बभौ ॥ ५२ ॥ मुदं च परमां
प्राप नृपभार्या सुतान्विता ॥ उत्सवस्तद्दिने तस्य प्रवृत्तः सुतजन्मजः ॥ ५३ ॥ पुत्री पुत्रसमाऽत्यर्थं बभूव वल्लभा किल ॥ राज्ञो
मंत्रिसुता चाहं सुबुद्धे मन्मथाकृते ॥ ५४ ॥

यशोवती च ये नाम समानं वय आवयोः ॥ वयस्याऽहं कृता राज्ञ क्रीडनाय तया सह ॥ ५५ ॥ सदा सहचरी जाता प्रेमयुक्ता दिवा
निशम् ॥ एकावली गंधवंति यत्र पद्मानि पश्यति ॥ ५६ ॥ तत्र सा रमते बाला नान्यत्र सुखमाप्नुयात् ॥ सुदूरे जाह्नवीतीरे भवन्ति कम
लान्यपि ॥ ५७ ॥ रममाणा तत्र याता मत्समेता सुखी युता ॥ मया निवेदितं राजन्पुत्री ते कमलाकरान् ॥ ५८ ॥ प्रेक्षमाणाऽतिदूरे
सा प्रयाति निर्जने वने ॥ निषेधिताऽथ पित्राऽसौ गृहे कृत्वा जला शयान् ॥ ५९ ॥ कमलान्वापयित्वाऽथ पुष्पितान्भ्रमरावृतान् ॥
तथाऽपि निर्ययौ बाला कमलासक्तचेतना ॥ ६० ॥ तदा राज्ञा रक्ष पालाः प्रेरिताः शस्त्रपाणयः ॥ एवं रक्षायुता तन्वी मत्समेता सखी
युता ॥ ६१ ॥ क्रीडार्थं जाह्नवीतीरे नित्यमायाति याति च ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥
यशोवत्युवाच ॥ प्रातरुत्थाय तन्वंगी चलिता च सखीयुता ॥ चामरे वीज्यमाना सा रक्षिता बहुरक्षिभिः ॥ १ ॥ सायुधेभ्यस्त्रिभ्यः
सहिता वरवर्णिनी ॥ क्रीडार्थमत्र राजेंद्र संप्राप्ता नलिनी शुभाम् ॥ २ ॥

सहस्रेषु तदाऽयातो दानवो बलसंयुतः ॥ ४ ॥ कालकेतुरिति ख्यातो राक्षसेषु मिश्रतः ॥ परिधासि गवांश्च विधासितमर्यामां ॥
दृष्ट्वा वैकावली तेन रूपयोवनशालिनी ॥ द्वितीया कामपत्नीव क्रीडमाना सुपंकजः ॥ ५ ॥ मयोक्तैकावली राजन्कोऽयं दैत्यः समागतः ॥
गच्छावो रक्षपालानां मध्ये पंकजलोचने ॥ ७ ॥ विमृश्यैव सखी चाहं त्वरयेव गते भयात् ॥ मध्ये वै सैनिकानां तु सायुधानां नृपात्मज ॥
८ ॥ काल केतुस्तु तां दृष्ट्वा मोहिनीं मदनातुरः ॥ गदां गुर्वीं गृहीत्वा तु धावमानः समागतः ॥ ९ ॥ रक्षकान् दूरतः कृत्वा जग्राहान् बुज
लोचनाम् ॥ त्रस्तां वेपथुसंयुक्तां क्रंदमानां कुशोदरीम् ॥ १० ॥ त्यजेनां मां गृहाणेति मया चोक्तोऽपि दानवः ॥ न मां जग्राह कामा
र्तस्तां गृहीत्वा विनिःसृतः ॥ ११ ॥ तिष्ठ तिष्ठेति भाषतो रक्षकास्तं महाबलम् ॥ प्रतिषिध्य तु संग्रामं चकुर्विस्मयकारकम् ॥ १२ ॥
तस्यापि राक्षसाः क्रूराः सर्वत शस्त्र पाणयः ॥ युयुधू रक्षकैः सार्धं स्वामिकार्ये कृतोद्यमाः ॥ १३ ॥ संग्रामस्तु तदा जातः कालकेतो
स्तथा रणे ॥ निहत्य रक्षकान्सर्वान् गृहीत्वैनां महाबलः ॥ १४ ॥ युक्तो राक्षससैन्येन निर्जगाम पुरं प्रति ॥ वीक्ष्य तां रुदतीं बालां
गृहीतां दानवेन तु ॥ १५ ॥ पृष्ठतोऽहं गता तत्र यत्र नीता सखी मम ॥ विक्रोशंती यथा सा मां पश्येदिति पदानुगा ॥ १६ ॥ साऽपि
मामागतां वीक्ष्य किंचित्स्वस्थाऽभवत्तदा ॥ गताऽहं तत्समीपे तु तामाभाष्य पुनः पुनः ॥ १७ ॥ सा मां प्राप्यातिदुःखार्ता स्तंभस्वेद
समाकुला ॥ कंठे गृहीत्वा मां भूप रुरोद भृशदुःखिता ॥ १८ ॥ स मामाह कालकेतुः प्रीतिपूर्वमिदं वचः ॥ समाश्वासय भीतां त्वं
सखी चंचललोचनाम् ॥ १९ ॥ प्राप्तं मामाद्य नगरं देवलोकसमं प्रिये ॥ दासोऽस्मि तव रत्या हि कस्मात्क्रंदसि कातरा ॥ २० ॥
कथयेतां सखी तेऽद्य स्वस्था भव सुलोचने ॥ इत्यु क्त्वा मां सखीपार्श्वे समारोप्य रथोत्तमे ॥ २१ ॥ जगाम तरसा दृष्टः पुरे स्वस्य
मनोहरे ॥ सैन्येन महता युक्तः प्रफुल्लवदनां बुजः ॥ २२ ॥

एकावलीं तथा मां च संस्थाप्य धवले गृहे ॥ राक्षसान्गृहरक्षार्थं कल्पयामास कोटिशः ॥ २३ ॥ द्वितीये दिवसे सोऽथ मामुवाच रहो
नृपः ॥ प्रबोधय सखी बालां शोचन्तीं विरहातुराम् ॥ २४ ॥ पत्नी मे भव सुश्रोणि सुखं भुङ्क्व यथेप्सितम् ॥ राज्यं त्वदीयं चन्द्रास्ये
सेवकोऽहं सदा तव ॥ २५ ॥ पुनरुक्तं मया वाक्यं श्रुत्वा तद्भाषितं स्वरम् ॥ नाऽहं क्षमाऽप्रियं वक्तुं त्वमेनां कथय प्रभो ॥ २६ ॥
इत्युक्ते वचने दुष्टो मदनक्षतमानसः ॥ उवाच विनयादेनां सखी क्षामोदरीं प्रियाम् ॥ २७ ॥ कृशोदरि त्वया मंत्रो निक्षिप्तोऽस्ति ममो
परि ॥ तेन मे हृदयं कांते हृतं ते वशतां गतम् ॥ २८ ॥ तेनाहं तव दासोऽद्य कृतोऽस्मीति विनिश्चयः ॥ भज मां कामबाणेन पीडितं
विवशं भृशम् ॥ २९ ॥ यौवनं याति रंभोरु चंचलं दुर्लभं तथा ॥ सफलं कुरु कल्याणि पति मां परिरभ्य च ॥ ३० ॥ एकावत्युवाच ॥
पित्राऽहं कल्पिता पूर्वं दातुं राजसुताय वै ॥ हैहयस्तु महाभाग स मया मनसा वृतः ॥ ३१ ॥ कथमन्यं भजे कांतं त्यक्त्वा धर्मं सना
तनम् ॥ कन्याधर्मं विहायाद्य वेत्ति शास्त्रविनिश्चयम् ॥ ३२ ॥

यस्मै दद्यात्पिता कामं कन्या तं पतिमाप्नुयात् ॥ परतंत्रा सदा कन्या न स्वातंत्र्यं कदाचन ॥ ३३ ॥ इत्युक्तोऽपि तया पापी विरराम
न मोहितः ॥ न मुमोच विशालाक्षी मां च पार्श्वस्थितां तथा ॥ ३४ ॥ पातालविवरे तस्य पुरं परमसंकटे ॥ राक्षसै रक्षितं दुर्गं मंडितं
परिखावृतम् ॥ ३५ ॥ तत्र तिष्ठति दुःखार्ता सखी मे प्राणवल्लभा ॥ तेनाहं विरहेणात्र रारटीमि सुदुःखिता ॥ ३६ ॥ एकवीर उवाच ॥
कथं त्वमत्र संप्राप्ता पुरात्तस्य दुरात्मनः ॥ विस्मयो मे महानत्र तत्त्वं ब्रूहि वरानने ॥ ३७ ॥ त्वया च कथितं वाक्यं संदिग्धं भाति
भामिनि ॥ हैहयार्थं कल्पिता सा पित्रेति मम सांप्रतम् ॥ ३८ ॥ हैहयो नाम राजाऽहं नान्योऽस्ति पृथिवीपतिः ॥ मदर्थं कथिता सा
किं सखी तव सुलोचना ॥ ३९ ॥ एतन्मे संशयं सुधु च्छेत्तुमर्हसि भामिनि ॥ अहं तामानयिष्यामि तं हत्वा राक्षसाधमम् ॥ ४० ॥
स्थानं दर्शय मे तस्य यदि जानासि सुव्रते ॥ राक्षे निवेदितं किं वा तत्पित्रे आतिदुःखिता ॥ ४१ ॥

सुखं ॥ अतस्त्वं कृपां किं वा कारणं ब्रूहि सत्वरम् ॥ ४३ ॥ त्वया मेऽपहतं चेत्तो मुणानुष्ठाप्यमात्रेण ॥ सत्त्वाः पञ्चपञ्चाक्षि
कृतः कामवशो भृशम् ॥ ४४ ॥ कदा पश्यामि तां कांतां मोचयित्वाऽतिसंकटात् ॥ इति मे हृदयं चाद्य करोत्यतिमनोरथम् ॥ ४५ ॥
ब्रूहि मे गमनोपायं पुरे तस्यातिदुर्गमे ॥ कथं त्वमागता तस्मात्संकटादत्र तद्ब्रू ॥ ४६ ॥ यशोवत्युवाच ॥ बालभावान्मया मन्त्रो
भगवत्या विशांपते ॥ प्राप्तोऽस्ति ब्राह्मणात्सिद्धात्सर्वीजध्यानपूर्वकः ॥ ४७ ॥ तत्रावस्थितया राजन्मया चित्ते विचारितम् ॥ आरा
धयामि सततं चंडिकां चंडविक्रमाम् ॥ ४८ ॥ सा देवी सेविता कामं बंधमोक्षं करिष्यति ॥ भक्तनुकंपिनी शक्तिः समर्था सर्व साधने
॥ ४९ ॥ या विश्वं सृजते शक्त्या पालयत्येव सा पुनः ॥ कल्पांते संहरत्येव निराकारा निराश्रया ॥ ५० ॥

इति संचित्य मनसा देवीं विश्वेश्वरीं शिवाम् ॥ ध्यात्वा रक्तांबरां सौम्यां सुरक्तनयनां हृदि ॥ ५१ ॥ संस्मृत्य मनसा रूपं मंत्रजाप्य
पराऽभवम् ॥ उपासिता मया देवी मासमेकं समाधिना ॥ ५२ ॥ स्वप्ने मम समायाता भक्तिभावेन तोषिता ॥ मामाहामृतया वाचा किं
सुमाऽसीति चंडिका ॥ ५३ ॥ ततिष्ठ याहि उरसा गंगातीरं मनो हरम् ॥ आगमिष्यति तत्रासौ हैहयो नृपपुंगवः ॥ ५४ ॥ एकवीरो
महाबाहुः सर्वशत्रुविमर्दनः ॥ दत्तात्रेयेण मन्मन्त्रो महाविद्याभिधः परः ॥ ५५ ॥ दत्तोऽस्मै सोऽपि सततं मामुपास्तेऽतिभक्तितः ॥ मय्या
सक्तमतिनित्यं मम पूजापरायणः ॥ ५६ ॥ मामेव सर्व भूतेषु ध्यायन्नास्ते च मत्परः ॥ स ते दुःखविनाशं वै करिष्यति महामतिः ॥ ५७ ॥
मामुतो विरहंस्तत्र तव व्रता भविष्यति ॥ हत्वा तं राक्षसं घोरं मोचयिष्यति मानिनीम् ॥ ५८ ॥ एकावलीमेकवीरः सर्वशास्त्रविशारदः ॥
पश्चात्सेव पतिः कार्यस्त्वया राजसुतः शुभः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे देवी प्रबुद्धाऽहं तदैव हि ॥ कथितं स्वप्नवृत्तांतं देव्याश्चाराधनं
तथा ॥ ६० ॥ प्रसन्नवदना जाता श्रुत्वा सा कमलेक्षणा ॥ विशेषेण च संतुष्टा मामुवाच शुचिस्मिता ॥ ६१ ॥

दे. मा.
॥७२॥

गच्छ तत्र त्वरायुक्ता कुरु कार्यं मम प्रिये ॥ सत्यवाक्या भगवती साऽऽवां मोक्षं विधास्यति ॥ ६२ ॥ इत्याज्ञप्ता तया चाहं सख्या वै प्रेमयुक्तया ॥ मत्वोपसरणं युक्तं तस्मात्स्थानात्तदा नृप ॥ ६३ ॥ चालिताऽहं ततः शीघ्रं महादेवीप्रसादतः ॥ मार्गं ज्ञानं शीघ्रगतिर्मया प्राप्ता नृपात्मज ॥ ६४ ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं कारणं मम दुःखजम् ॥ कस्त्वं कस्य सुतश्चेति वद वीर यथा तथा ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ तस्यास्तुवचनं श्रुत्वा रमापुत्रः प्रतापवान् ॥ प्रफुल्लवदनांभोजस्तामुवाच विशांपते ॥ १ ॥ राजो उवाच ॥ रंभोरु यस्त्वया पृष्ठो वृत्तांतो विशदाक्षरः ॥ हैहयोऽहं चैकवीरनाम्ना सिंधुसुतासुतः ॥ २ ॥ मनो मे यत्त्वया नूनं परतंत्रं कृतं किल ॥ किं करोमि क्व गच्छामि विरहेणातिपीडितः ॥ ३ ॥ प्रथमं रूपमाख्यातं सर्वलोकातिगं त्वया ॥ तेन मे विह्वलं जातं कामबाणहतं मनः ॥ ४ ॥ ततस्तस्या गुणाः प्रोक्तास्तैस्तु चित्तं हृतं पुनः ॥ यत्त्वयोक्तं पुनर्वाक्यं तेन मे विस्मयोऽभवत् ॥ ५ ॥ एकावल्या वचः प्रोक्तं दानवाग्रे मया वृतः ॥ हैहयस्तं विनानान्यं वृणो मीतिं विनिश्चयः ॥ ६ ॥

तेन वाक्येन तन्वंगि भृत्योऽहमधुनाकृतः ॥ त्वया तस्याः सुकेशांते ब्रूहि किं करवाणिवाम् ॥ ७ ॥ स्थानं तस्य न जानामि राक्षसस्य दुरात्मनः ॥ गतिर्मे नास्ति गमने पुरं तस्मिन्सुलोचने ॥ ८ ॥ वद मां त्वं विशालाक्षि तत्र प्रापयितुं क्षमा ॥ प्रापयाशु सखी ते सा यत्र तिष्ठति सुन्दरी ॥ ९ ॥ हत्वा तं राक्षसं कूरं मोचयिष्यामि सांप्रतम् ॥ विवशां शोकसंतप्तां राजपुत्रीं तव प्रियाम् ॥ १० ॥ विमुक्तदुःखां कृत्वाऽऽशु प्रापयिष्यामि ते पुरम् ॥ पित्रेचास्याः प्रदास्यमि कन्यामेकावलीमहम् ॥ ११ ॥ पश्चाद्विवाहं कर्ताऽसौ राजा पुत्र्याः परंतप ॥ एवं ते मनसः कामो मम चापि प्रियंवदे ॥ १२ ॥ भविष्यति स संपूर्णः साधनेन तवाधुना ॥ दर्श याऽशु पुरं यस्य पश्य मे त्वं पराक्रमम् ॥ १३ ॥ यथा हन्मि दुराचारं परदारापदाकरम् ॥ तथाकरु प्रियंकर्तुं शक्ताऽसि वरवर्णिनि ॥ १४ ॥ मार्गं दर्शय तस्याद्यं ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ तन्निशम्य प्रियं वाक्यं मुदिता च यशोवती ॥ १६ ॥

॥ १८ ॥ तस्मान्मंत्रं गृहीत्वा त्वं ब्रज तत्र मया सह ॥ दर्शयिष्यामि ते मार्गं पुरस्यास्य दुरात्मनः ॥ १९ ॥ हत्वा ते पाप कर्मणं
मोचयाऽऽशु सखीं मम ॥ श्रुत्वा तद्वचनं वीरो मंत्रं जग्राह सत्वरः ॥ २० ॥ दत्तात्रेयाद्देवयोगात्प्राप्ताज्ज्ञानं वराच्छुभात् ॥ योगेश्वरी
महामंत्रं त्रिलोकीतिलकाभिधम् ॥ २१ ॥ तेन सर्वज्ञता जाता सर्वातश्चारिता तथा ॥ तथा सह जगामाऽऽशु पुरं तस्य सुदुर्गमम् ॥ २२ ॥
रक्षितं राक्षसैर्घोरैः पातालमिव पन्नगैः ॥ यशोवत्या च सैन्येन महता संयुतो नृपः ॥ २३ ॥ तमायातं समालोक्य दूतास्तस्य भग्यातुराः ॥
कोशंतोऽभिययुः पार्श्वं कालकेतोस्तरस्विनः ॥ २४ ॥ तमूचुः सहसा मत्वा राक्षसं काममोहितम् ॥ एकावलीसमीपस्थं कुर्वतं विनया
न्वहून् ॥ २५ ॥ दूता ऊचुः ॥ राजन्यशोवती नारी कामिन्याः सहचारिणी ॥ आयाति सह सैन्येन गजपुत्रेण संयुता ॥ २६ ॥
जयंतो वा महाराज कार्तिकेयोऽथ वा नु किम् ॥ आगच्छति बलोन्मत्तो वाहिनीसहितः किल ॥ २७ ॥ संयतो भव राजेंद्र संग्रामः समुप
स्थितः ॥ देवपुत्रेण युध्यस्व त्यज्य वा कमलेक्षणां ॥ २८ ॥ इतो दूरेऽस्ति सैन्यं तद्योजनत्रयमात्रतः ॥ सज्जो भव महीपाल दुंदुभि घोष
याऽऽशु वै ॥ २९ ॥ व्यास उवाच ॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा राक्षसः क्रोधमूर्च्छितः ॥ राक्षसान्प्रेरयामास सायुधान्सबलान्वहून् ॥ ३० ॥
गच्छध्वं राक्षसाः सर्वे सम्मुखाः शस्त्रपाणयः ॥ तानाज्ञाप्य कालकेतुः पप्रच्छ प्रणयान्वितः ॥ ३१ ॥ एककावलीं समीपस्थां विवशः
भृशदुःखिताम् ॥ कोऽयमायाति तन्वंगि पिता ते वा परः पुमान् ॥ ३२ ॥ त्वदर्थं सैन्यसंयुक्तो ब्रूहि सत्यं कृशोदरि ॥ पिता ते यदि
संप्राप्तो नेतुं त्वां विरहातुरः ॥ ३३ ॥ ज्ञात्वा ते पितरं सम्यक्संग्रामं न करोम्यहम् ॥ आनयित्वा गृहे पूजां रत्नैर्वस्त्रैर्हयैः शुभैः ॥ ३४ ॥
करोमि तस्य चाऽऽतिथ्यं गृहे प्राप्तस्य सर्वदा ॥ अन्यश्चेद्यदि संप्राप्तस्तं हन्मि निशितैः शरैः ॥ ३५ ॥

आनीतः किल कालेन मरणाय महात्मना ॥ तस्माद्बद्ध विशालाक्षि कोऽयमायाति मंदधीः ॥ ३६ ॥ अज्ञात्वा मां दुराधर्ष कालरूपं
महाबलम् ॥ एकावत्युवाच ॥ जानेऽहं महाभाग कोऽयमायाति सत्वरः ॥ ३७ ॥ न मेऽस्ति विदितः कोऽपि स्थितायास्तव बंधने ॥
नाऽयं पिता मे न भ्राता कोऽप्यन्योऽस्ति महाबलः ॥ ३८ ॥ किमर्थमिह चायाति नाऽहं वेद विनिश्चयम् ॥ दैत्य उवाच ॥ एवं वदंत्यमी
दूता वयस्याते यशोवती ॥ ३९ ॥ समानीय च तं वीरमागतेति कृतोद्यमा ॥ क्व गता स सखी कति विदग्धा कार्यनिश्चये ॥ ४० ॥
नान्यः कोऽपि ममारातियों मे प्रतिबलो भवेत् ॥ व्यास उवाच ॥ एतस्मिन्नंतरे दूतास्तत्राऽन्ये वै समागतः ॥ ४१ ॥ ते होतुस्त्वरिता
भीताः कालकेतुं गृहे स्थितम् ॥ किं स्वस्थोऽसि महाराज समीपे सेन्य मागतम् ॥ ४२ ॥ निर्गच्छ नगरातूणं सेन्येन महतावृतः ॥
इति तेषां वचः श्रुत्वा कालकेतुर्महाबलः ॥ ४३ ॥ रथमारुह्य त्वरितो निर्ययौ स्वपुराद्बहिः ॥ एक वीरोऽपि सहसा इयारूढः प्रतापवान्
॥ ४४ ॥ आगतस्तत्र कामिन्या विरहेण समाकुलः ॥ युद्धं तयोरभूत्तत्र वृत्रवासवयोरिव ॥ ४५ ॥

शस्त्रास्त्रैर्बहुधा मुक्ते रादीपितदिगंतरम् ॥ वर्तमाने तदा युद्धे कातराणां भयावहे ॥ ४६ ॥ गदया ताडयामास दैत्यं सिंधुसुतासुतः ॥
स गतासुः पपातोऽर्घ्या वज्राहत इवाऽवलः ॥ ४७ ॥ पलायित्वा गतः सर्वे राक्षसा भयपीडिताः ॥ यशोवती ततो गत्वा वेगादेकावलीं
तदा ॥ ४८ ॥ उवाच मधुरां वाणीं विस्मितां मुद्रिता भृशम् ॥ एष्यालि नृपपुत्रेण दानवोऽसौ निपातितः ॥ ४९ ॥ एकवीरेण धीरेण
युद्धं कृत्वा सुदारुणम् ॥ स्कंधावारेऽप्यसौ राजा तिष्ठत्यथ श्रमातुरः ॥ ५० ॥ दर्शनं कांक्षमाणस्ते श्रुतरूपगुणस्तव ॥ पश्य तं
कुटिलापांगि मनोभव समं नृपम् ॥ ५१ ॥ कथिता त्वं मया पूर्वं तस्याऽग्रे जाह्नवीतटे ॥ पूर्णानुरागः संजातस्तेनाऽसौ विरहातुरः ॥ ५२ ॥
वाञ्छति त्वां चारुरूपां द्रष्टुं नृपतिनंदनः ॥ सा तस्या वचनं श्रुत्वा गमनाय मनो दधे ॥ ५३ ॥ लज्जमाना भृशं भीत्या कौमारप्राप्तया
तया ॥ कथं तस्य सुखं द्रक्ष्ये कुमारी स्रवशा भृशम् ॥ ५४ ॥

भारिणी ॥ तमागता विशालाक्षी दृष्ट्वा राजसुतोऽमयीत् ॥ ५६ ॥ दर्शनं देहि तन्वंगि तृप्तिं नयने मम ॥ कामाक्षरं च ते वीक्ष्य तां च
लज्जाभरावृताम् ॥ ५७ ॥ नीतिज्ञा शिष्टमार्गज्ञा तमुवाच यशोवती ॥ राजपुत्रपिताऽप्यस्यास्त्वामेनां दातुमिच्छति ॥ ५८ ॥ एषाऽपि
त्वद्वशा नूनं भविता संगमस्तव ॥ कालं प्रतीक्ष्य राजेन्द्र नयेनां पितुर्गतिकम् ॥ ५९ ॥ स विवाहविधिं कृत्वा दास्यतीति विनिश्चयः ॥
स तस्या वचनं तथ्यं मत्वा सैन्यसमन्वितः ॥ ६० ॥ समेतः कामिनीभ्यां तु ययौ तत्पितुराश्रमम् ॥ राजपुत्रीं तथायातां श्रुत्वा प्रेमस
मन्वितः ॥ ६१ ॥ प्रययौ सम्मुखतूर्णं सचिवैः परिवेष्टितः ॥ बहुभिर्दिवसैर्दृष्ट्वा पुत्रीं स मलिनांबरा ॥ ६२ ॥ यशोवत्यास्तु वृत्तांतः
कथितो विस्तरात्पुनः ॥ एकवीरं मिलित्वाऽसौ गृहमानीय चादगात् ॥ ६३ ॥

पुण्येऽह्नि कारयामास विवाहं विधिपूर्वकम् ॥ पारिवर्हं ततो दत्वा संपूज्य विधिवत्तदा ॥ ६४ ॥ पुत्रीं विसर्जयामास यशोवत्या सम
न्विताम् ॥ एवं विवाहे संवृत्ते रमापुत्रो मुदान्वितः ॥ ६५ ॥ गृहं प्राप्य बहून्भोगान्बुभुजे प्रियया समम् ॥ बभूव तस्या पुत्रस्तु कृतवी
र्याभिधः किल ॥ ६६ ॥ तत्सुतः कार्तवीर्यास्तु वंशोऽयं कथितो मया ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥
राजोवाच ॥ भगंस्त्वमुखांभोजाच्च्युतं दिव्यकथारसम् ॥ न तृप्तिमधिगच्छामि पितुस्तु सुधया समम् ॥ १ ॥ विचित्रमिदमारुख्यं
कथितं भवता मम ॥ दैह्यानां समुत्पत्तिर्विस्तराद्विस्मयप्रदा ॥ २ ॥ परं कौतूहलं मेऽत्रयद्विष्णुः कमलापतिः ॥ देवदेवो जगन्नाथः
सृष्टिस्थित्यंतकारकः ॥ ३ ॥ सोऽप्यश्वभावमापन्नो भगवान्हरिरच्युतः ॥ परंतत्रः कथं जातः स्वतंत्रः पुरुषोत्तमः ॥ ४ ॥ एतन्मे संशयं
ब्रह्मच्छेत्तुमर्हसि सांप्रतम् ॥ सर्वज्ञस्त्वं मुनिश्रेष्ठ ब्रूहि वृत्तांतमद्भुतम् ॥ ५ ॥

भ्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि संदेहऽस्यास्य निर्णयम् ॥ यथा श्रुतं मयापूर्वं नारदान्मुनिसत्तमात् ॥ ६ ॥ ब्रह्मणो मानसः पुत्रो
नारदो नाम तापसः ॥ सर्वज्ञः सर्वगः शांतः सर्वलोकप्रियः कविः ॥ ७ ॥ स चैकदा मुनिश्रेष्ठो विचरन्पृथिवीमिमाम् ॥ वादयन्महतीं
वीणां स्वरतानसमन्विताम् ॥ ८ ॥ बृहद्रथंतारादीनां साम्रा भेदाननेकशाः ॥ गायन्गायत्रममृतं संप्राप्तोऽथ ममाऽऽश्रमम् ॥ ९ ॥ शम्भ्या
प्राप्तं महातीर्थं सरस्वत्याः सुपावनम् ॥ निवासं मुनि मुख्यानां शर्मदं ज्ञानदं तथा ॥ १० ॥ तमागतमहं प्रेक्ष्य ब्रह्मपुत्रं महाद्युतिम् ॥
अभ्युत्थानादिकं सर्वं कृतवानर्चनादिकम् ॥ ११ ॥ अर्घ्यपाद्यविधिं कृत्वा तस्याऽऽसनस्थितस्य च ॥ उपविष्टः समीपेऽहं मुनेरमित
तेजसः ॥ १२ ॥ दृष्ट्वा विश्रमिणं शांतं नारदं ज्ञानपारदम् ॥ तमपृच्छमहं राजन्यत्पृष्टोऽहं त्वयाऽधुना ॥ १३ ॥ असारेऽस्मिस्तु संसारे
प्राणिन किं सुखं मुने ॥ पश्यामि विनिश्चित्य कदाचित्कुत्रचित् क्वचित् ॥ १४ ॥ द्वीपे जातो जनन्याहं संत्यक्तस्तत्क्षणादपि ॥ अना
श्रयो वने वृद्धिं प्राप्तः कर्मानुसारतः ॥ १५ ॥

तपस्तप्तं मया चोग्रं पर्वतं बहुवार्षिकम् ॥ पुत्रकामेन देवर्षे शंकरः समुपासितः ॥ १६ ॥ ततो मया शुकः प्राप्तः पुत्रो ज्ञानवतां वरः ॥
पाठितस्तु मया सम्यग्वेदानां सार आदितः ॥ १७ ॥ स त्यक्त्वा गतः काऽपि रुदंतं विहारतुरम् ॥ लोकाल्लोकांतरं साधो वचनात्तव
बोधितः ॥ १८ ॥ ततोऽहं पुत्रसंतप्तस्त्यक्त्वा मेरुं महागिरिम् ॥ मातरं मनसा कृत्वा संप्राप्तः कुरु जांगलम् ॥ १९ ॥ पुत्रस्नेहादतितरां
कुशांगः शोकसंयुतः ॥ जानन्मिथ्येति संसारं मायापाशं नियंत्रितः ॥ २० ॥ ततो राज्ञावृतां ज्ञात्वा मातरं वासवीं शुभाम् ॥ स्थितोऽ
त्रैवाऽऽश्रमं कृत्वा सरस्वत्यास्तटेऽशुभे ॥ २१ ॥ शंतनुः स्वर्गतिं प्राप्तो विधुरा जननी स्थिता ॥ पुत्रद्वययुता साध्वी भीष्मेण प्रतिपालिता
॥ २२ ॥ चित्रांगदः कृतो राजा गंगापुत्रेण धीमता ॥ काले सोऽपि मे भ्राता मृतः कामसंयुतः ॥ २३ ॥ ततः सत्यवतीमाता निमग्ना
शोकसागरे ॥ चित्रांगदं मृतं पुत्रं रुरोद भृशमातुरा ॥ २४ ॥ संप्राप्तोऽहं महाभाग ज्ञात्वा तां दुःखितां सतीम् ॥ आश्वासिता मयात्यर्थं
भीष्मेण च महात्मना ॥ २५ ॥

मतीन् ॥ भीष्मेणाऽऽनीय स्वबलात्कन्यके द्वे समर्पिते ॥ २७ ॥ सत्यवत्ये शुभे काले विवाहः परिकल्पितः ॥ भ्रातुर्विचित्रवीर्यस्य तदाऽहं
 सुखितोऽभवम् ॥ २८ ॥ पुनः सोऽपि मृतो भ्राता यक्ष्मणा पीडितो भृशम् ॥ अनपत्यो युवा धन्वी माता मे दुःखिताऽभवत् ॥ २९ ॥
 काशिराज सुते द्वे मृतं दृष्ट्वा पतिं तदा ॥ पतिव्रताधर्मपरे भगिन्यौ संवभूवतुः ॥ ३० ॥ ते ऊचतुः सतीं स्वश्वरुदतीं भृशदुःखिताम् ॥
 पतिना सह गामिन्यौ भविष्यावो हुताशने ॥ ३१ ॥ पुत्रेण सह ते श्वश्रु स्वर्गे गत्वाऽथ नंदने ॥ सुखेन विहरिष्यावः पतिना सह संयुते
 ॥ ३२ ॥ निवारिते तदा मात्रा वध्वौ तस्मान्महोद्यमात् ॥ स्नेहभावं समाश्रित्य भीष्मस्य वचनात्तदा ॥ ३३ ॥ गांगेयेन च मात्रा मे
 संमंज्य च परस्परम् ॥ कृत्वौर्ध्वदेहिकं सर्वं संस्मृतोहं गजाह्वये ॥ ३४ ॥ स्मृतमात्रस्तु मात्रा वै ज्ञात्वा भावं मनोगतम् ॥ तरसेवाऽऽ
 गतश्चाहं नगरं नागसाह्वयम् ॥ ३५ ॥ प्रणम्य मातरं मूर्ध्ना संस्थितोऽथ कृताञ्जलिः ॥ तामब्रुवं सुतप्ताङ्गीं पुत्रशोकेन कर्शिताम् ॥ ३६ ॥
 मातस्त्वया किमाहूतो मनसाहं तपस्विनी ॥ आज्ञापय महत्कार्यं दासोऽस्मि करवाणि किम् ॥ ३७ ॥ त्वं मे तीर्थं परं मातर्देवश्च
 प्रथितः पर ॥ आगतश्चितितश्चाऽत्र ब्रूहि कृत्यं तव प्रियम् ॥ ३८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽहं स्थितस्तत्र मातुरग्रे यदा मुने ॥ तदा
 सा मामुवाचेदं पश्यंती भीष्ममंतिके ॥ ३९ ॥ पुत्र तेऽद्य मृतो भ्राता पीडितो राजयक्ष्मणा ॥ तेनाऽहं दुःखितः जाता वंशच्छेदभयादिह
 ॥ ४० ॥ तस्मात्त्वमद्य मेधाविन्मयाऽहूतः समाधिना ॥ गांगेयस्य मतेनात्र पाराशर्यार्थसिद्धये ॥ ४१ ॥ कुलं स्थापय नष्टं त्वं शंतनो
 नामकारणात् ॥ रक्ष मां दुःखत कृष्णवंशच्छेदोद्भवाद्भुतम् ॥ ४२ ॥ काशिराजसुते भार्ये भ्रातुस्तव यवीयसः ॥ साधोर्विचित्रवीर्यस्य
 रूपयौवनभूषितम् ॥ ४३ ॥ ताभ्या संगम्य मेधाविन्पुत्रोत्पादनकं कुरु ॥ रक्षस्व भारतं वंशं नात्र दोषोऽस्ति कर्हिचित् ॥ ४४ ॥ व्यास
 उवाच ॥ इति मातुर्वचः श्रुत्वा जातश्चितातुरो ब्रह्मम् ॥ लज्जयाऽकुलचित्तस्तामब्रुवं विनयानतः ॥ ४५ ॥ मातः पापाधिकं कर्म परदार
 भिमर्शनम् ॥ ज्ञात्वा धर्मपथं सम्यक्करोमि कथमादरात् ॥ ४६ ॥

तथा यवीयसोभ्रातुर्वधूः कन्या प्रकीर्तिता ॥ व्यभिचारं कथं कुर्यामधीत्य निगमानहम् ॥ ४७ ॥ अन्यायेन न कर्तव्यं सर्वथा कुलरक्षणम् ॥ न तरंति हि संसारात्पितरः पापकारिणः ॥ ४८ ॥ लोकानामुपदेष्टा यः पुराणानां प्रवर्तकः ॥ स कथं कुत्सितं कर्म ज्ञात्वा कुर्यान्महाद्भुतम् ॥ ४९ ॥ पुनरुक्तो ह्यहं मात्रा रुदत्या भृशमंतिके ॥ पुत्रशोका तितप्ता या वंशरक्षणकाम्यया ॥ ५० ॥ पाराशर्यं न ते दोषो वचनान्मम पुत्रक ॥ गुरुणां वचनं तथ्यं सदोषमपि मानवैः ॥ ५१ ॥ कर्तव्यम विचार्यैव शिष्टाचारप्रमाणतः ॥ वचनं कुरु मे पुत्र न ते दोषोऽस्ति मानद ॥ ५२ ॥ पुत्रस्य जननं कृत्वा सुखिनीं कुरु मातरम् ॥ विशेषेण तु संतप्ता मग्नां शोकाण्वि सुत ॥ ५३ ॥ इति तां भवतीं श्रुत्वा तदा सुरनदीसुतः ॥ मामुवाच विशेषज्ञः सूक्ष्मधर्मस्य निर्णये ॥ ५४ ॥ द्वैपायन विचारोऽत्र न कर्तव्यस्त्वयाऽनघ ॥ मातुर्वचनमादाय विहरस्व यथामुत्तमम् ॥ ५५ ॥

व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा मातुश्च प्रार्थनं तथा ॥ निःशंकोऽहं तदा जातः कार्यतस्मिञ्जुगुप्सिते ॥ ५६ ॥ अंविकायां प्रवृत्तोऽहमृतुमर्त्यां मुदानिशि ॥ मयि विमनसायां तु तापसे कुत्सिते भृशम् ॥ ५७ ॥ शप्ता मया सुश्रोणी प्रसंगे प्रथमे तदा ॥ अधस्ते भविता पुत्रो यतो नेत्रे निमीलते ॥ ५८ ॥ द्वितीयेऽह्नि मुनिश्रेष्ठ पृष्टो मात्रा रहः पुनः ॥ भविष्यति सुतः पुत्र काशिराजसुतोदरे ॥ ५९ ॥ मयोक्ता जननी तत्र व्रीडानम्रमुखेन ह ॥ विनेत्रो भविता पुत्रो मातः शापान्ममेव हि ॥ ६० ॥ तथा निर्भर्त्सितस्तत्र कठोरवचसा मुने ॥ कथं पुत्र त्वया शप्तः पुत्रस्तेऽधो भविष्यति ॥ ६१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ वासवी चकिता जाता श्रुत्वा मे वाक्यमीदृशम् ॥ दाशेयी मामुवाचेदं पुत्रार्थे भृशमातुरा ॥ १ ॥ अंबालिका वधूर्धन्या काशिराजसुतासुत ॥ भार्या विचित्रवीर्यस्य विधवा शोकसंयुता ॥ २ ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना रूपयौवनशालिनी ॥ तस्यां जनय संगं त्वं कृत्वा पुत्रं सुसंमतम् ॥ ३ ॥

मजाह्वे ॥ यावदहमती जाता काशिराजसुता मुने ॥ ६ ॥ एकस्मिन् शयनागारे प्रातस मम सन्निधी ॥ लम्बमाना मुकेशीता स्वप्नभ्रम-
नासदा ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा मां जटिलं दातं तापसं रसवजितम् ॥ सा स्वेदवदना जाता पाण्डुरा विमना भृशम् ॥ ७ ॥ कुपितोऽहं तदा दृष्ट्वा
कामिनीं निशि संगताम् ॥ वेपमानां स्थितः पार्श्वे ह्यमुवं तामहं रूपा ॥ ८ ॥ दृष्ट्वा मां यदि गर्वेण पाण्डुवर्णा समावृता ॥ अतस्ते
तनयः पाण्डुर्भविष्यति सुमध्यमे ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा निशि तत्रैव स्थितोऽबालिकया युतः ॥ भुक्त्वा तां निशि निर्यातः स्थानमापृच्छ च
मातरम् ॥ १० ॥ ततस्ताभ्यां सुतो काले प्रसूताबंधपाण्डुरौ ॥ धृतराष्ट्रश्च पाण्डुश्च प्रथितौ संबभूवतुः ॥ ११ ॥ माता मे विमना जाता
तादृशौ वीक्ष्य तौ सुतौ ॥ ततः संवत्सरस्यान्ते मामाहूय तदाब्रवीत् ॥ १२ ॥ द्वेपायनसुतौ जातौ राज्ययोग्यौ न तादृशौ ॥ अन्यं
मनोहरं पुत्रं समुत्पादय मे प्रियम् ॥ १३ ॥

तथेति सा मया प्रोक्ता मुदिता जननी तदा ॥ अंबिकां प्रार्थयामास सुतार्थे काल आगते ॥ १४ ॥ पुत्रि व्यासं समालिङ्ग्य पुत्रमुत्पादया
ऽद्भुतम् ॥ कुरु वंशस्यकर्तारं राज्ययोग्यं वरानने ॥ १५ ॥ वधूलंभान्विता किञ्चिन्नोवाच वचनं तदा ॥ गतोऽहं शयनागारे मातुस्त
द्वचनाग्निशि ॥ १६ ॥ दासी विचित्रवीर्यस्य रूपयौवनसंयुता ॥ प्रेषिताऽविकया त्वत्र विचित्राभरणांबरा ॥ १७ ॥ चंदनारक्तदेहा सा
पुष्पमालाविभूषिता ॥ आयता हावसंयुक्ता मुकेशी हंसगामिनी ॥ १८ ॥ पर्यंके मां समा वेश्य संस्थिता प्रेमसंयुता ॥ प्रसन्नोऽहं तदा
तस्याविलासेनाभवं मुने ॥ १९ ॥ रात्रौ सक्रीडितं प्रेम्णा तया सह मयाभृशम् ॥ वरो दत्तः पुनस्तस्य प्रसन्नेन तु नारद ॥ २० ॥ सुभगे
भविता पुत्रः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ सूरूपः सर्वधर्मज्ञः सत्यवादी शमे रतः ॥ २१ ॥ स तदा विदुरो जातस्त्रयः पुत्रा मयाऽभवन् ॥ माया
वृद्धिं गतासाधो परक्षेत्रोद्भवे मम ॥ २२ ॥ विस्मृतः शुक्रसंबन्धी विरहः शोककारणम् ॥ दृष्ट्वा त्रीन्स्वसुतान्कामं वीर्यवान् वीर्यसमतान्
॥ २३ ॥ मायाबलवती ब्रह्मन्दुस्त्यजा ह्यकृतात्मभिः ॥ अरूपा च निरालम्बा ज्ञानिनामपि मोहिनी ॥ २४ ॥

मातरि स्नेहसंबद्धं तथा पुत्रेषु संवृतम् ॥ न मे चित्तवने शांतिमगान्धुनिवरोत्तम ॥२५॥ दोलारूढं मनो जातं कदाचिद्वस्तिनापुरे ॥ पुनः सरस्वतीतीरे न चैकत्र व्यवस्थितिः ॥ २६ ॥ कदाचिञ्चितयञ्ज्ञानं मानसे प्रतिभाति वै ॥ केऽमी पुत्राः क्व मोहोऽयं न श्राद्धार्हा मृतस्य मे ॥ २७ ॥ व्यभिचारोद्भवाः किं मे सुखदाः स्युः सुताः किल ॥ माया बलवती मोहं वितनोति हि मानसे ॥ २८ ॥ जानन्मोहां धकूपेऽस्मिन्पतितोऽहं मृषां मुने ॥ इत्यकुर्वं रहस्तापं कदाचित्सुसमाहितः ॥ २९ ॥ राज्यं प्राप ततः पांडुर्बलवान्भीष्मसंमतः ॥ तदा मम मनो जातं प्रसन्नं सुतकारणात् ॥ ३० ॥ कुंती माद्री सुरूपे द्वे भार्ये तस्य बभूवतुः ॥ शूरसेनसुता कुंती मद्राजसुताऽपरा ॥ ३१ ॥ स ज्ञापं द्विजतः प्राप्य कामिनीद्वयसंयुतः ॥ पांडुर्निर्वेदमापन्नत्यक्त्वा राज्यं वनं गतः ॥ ३२ ॥ तदा मामाविशच्छोकः श्रुत्वा पुत्रं वने स्थितम् ॥ गतोऽहं तत्र यत्रायौ भार्याभ्यां सह संस्थितः ॥ ३३ ॥ तमाश्वास्यवने पांडुमुपुनः प्राप्तो गजाह्वये ॥ धृतराष्ट्रं समाभाष्य हागमं ब्रह्मजातटे ॥ ३४ ॥

क्षेत्रजान्पंच पुत्रान्स समुत्पाद्य वनाश्रमे ॥ धर्मतो वायुतः शकादश्विभ्यां पंच पांडवान् ॥ ३५ ॥ युधिष्ठिरो भीमसेनस्तथैवार्जुन इत्यपि ॥ कुंतीपुत्राः समारूपाता धर्मानिलसुरेशजाः ॥ ३६ ॥ नकुलः सहदेवश्च मद्राजसुतासुतौ ॥ कदाचित् रहो माद्रीं समालिङ्ग्य महीपतिः ॥ ३७ ॥ मृतः शापात्तु मुनिभिः संस्कृतो हुतधुङ्मुखे ॥ माद्री तत्र सती भूत्वा प्रविष्टा पतिना सह ॥ ३८ ॥ स्थिता पुत्र युता कुंती ज्वलिते जातवेदसि ॥ मुनयः सुतसंयुक्तां शूरसेनसुतां तदा ॥ ३९ ॥ दुःखितां पतिहीनां तामानिन्युर्गजसाह्वये ॥ समर्पिताऽथ मीष्माय विदुराय महात्मने ॥ ४० ॥ श्रुत्वाऽहं सुखदुःखाभ्यां पीडितस्तु परात्मभिः ॥ भीष्मेण पालिताः पुत्राः पांडोरिति विचिंत्यते ॥ ४१ ॥ विदुरेण तथा प्रीत्या धृतराष्ट्रेण धीमता ॥ दुर्योधनादयस्तस्य पुत्रा ये क्रूरमानसाः ॥ ४२ ॥ एकत्र स्थितिमापन्ना विरोधं चक्रुस्ततश्च द्रोणाचार्यस्तु संप्राप्तस्तत्र भीष्मेण मानितः ॥ ४३ ॥ अध्यापनाय पुत्राणां पुरे तस्मिन्निवासितः ॥ कर्णः कुंत्या परित्यक्तो जातमात्रः शिष्यत्वा ॥ ४४ ॥ सुतेन पालितो नर्था प्राप्तश्चाधिरथेन ह ॥ दुर्योधनप्रियश्चाभूत्कर्णः शूरतमस्तथा ॥ ४५ ॥

जातमात्रः शिशुयदा ॥ ४४ ॥ सुतेन पालितो नयां प्राप्तश्चाधिरथेन ह ॥ दुर्योधनप्रियश्चाभूत्कर्णः शरतमस्तथा ॥ ४५ ॥

॥ ८१ ॥

॥ ४८ ॥ श्रुत्वा जतुगृहे वृग्धान्पाण्डवान्पृथया युताम् ॥ वीत्रिभावाञ्छुभिश्चैव मग्नोऽहं व्यसनाजिव ॥ ४९ ॥ शोकात्तुरां भृशं क्षुब्धं च न
पश्यन्नहनिशम् ॥ दृष्ट्वा मयेक चक्रायां पाण्डवा दुःखकारिताः ॥ ५० ॥ ततस्तुष्टमनाश्चाहं जातः पार्थान्विलोक्य च ॥ प्रेरितास्ते मयातूर्ण
द्रुपदस्य पुरं प्रति ॥ ५१ ॥ ते गतास्तत्र दुःखार्ता विप्रवेषधराः कृशाः ॥ मृगचर्मपरीधानाः सभायां संस्थितास्तदा ॥ ५२ ॥ कृत्वा
पराक्रमं जिष्णुः स जित्वा द्रुपदात्मजाम् ॥ चक्रुर्विवाहं मानिन्या पंचैव मातृवाक्यतः ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वा विवाहं तेषां तु मुदितोऽहं भृशं
तदा ॥ ततो नागाह्वये प्राप्ताः पांचालीसहिता मुने ॥ ५४ ॥ निवासं खांडवप्रस्थं धृतराष्ट्रं कल्पितम् ॥ पाण्डवानां द्विजश्रेष्ठ वसुदे
वसुतेन वै ॥ ५५ ॥ तर्पितः पावकस्तत्र जिष्णुना सह जिष्णुना ॥ राजसूयः कृतो यज्ञस्तदाऽहं मुदितोऽभवम् ॥ ५६ ॥

दृष्ट्वाऽथ विभवं तेषां तथा मयकृतां सभाम् ॥ दुर्योधनोऽतिसंतप्तो दुरोदरमथाकरोत् ॥ ५७ ॥ दुर्दृतवेदी शकुनिरनक्षज्ञश्च धर्मजः ॥
हृतं राज्यं धनं सर्वं यज्ञसेनी च क्लेशिता ॥ ५८ ॥ वने द्वादश वर्षाणि पाण्डवास्ते विवासिताः ॥ पांचालीसहितास्तेन दुःखं मे जनितं
भृशम् ॥ ५९ ॥ एवं नारद संसारे सुखदुःखात्मके भृशम् ॥ निमग्नोऽहं भ्रमेणैव जानन्धर्मं सनातनम् ॥ ६० ॥ कोऽहं कस्य सुतास्तेऽमी
का माता किं सुखं पुनः ॥ येन मे हृदयं मोहाद्धमतीति दिवानिशम् ॥ ६१ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि संतोषो नाधिगच्छति ॥
दोलारूढं मनो मेऽत्र चंचलं न स्थिरं भवेत् ॥ ६२ ॥ सर्वज्ञोऽसि मुनिश्रेष्ठ सदेहं मे निवर्तय ॥ तथा कुरु यथाऽहंस्यां सुखितो
विगतज्वरः ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महाप्रारणे षष्ठस्कंधे पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ व्यास उवाच ॥ इति मे वचनं श्रुत्वा नारदः
परमार्थवित् ॥ मामाह च स्मितं कृत्वा पृच्छंतं मोहकारणम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ पाराशर्यं पुराणज्ञ किं पृच्छसि सुनिश्चयम् ॥
संसारेऽस्मिन्विना मोहं कोऽपि नास्ति शरीरवान् ॥ २ ॥

दे. मा.
॥८२॥

ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रः सनकः कपिलस्तथा ॥ मायया वेष्टिताः सर्वे भ्रमन्ति भववर्त्मने ॥ ३ ॥ ज्ञानिनं मां जनो वेत्ति भ्रातोऽहं सर्वलो-
कवत् ॥ शृणु मे पूर्ववृत्तान्तं प्रब्रवीमि मुनिश्रितम् ॥ ४ ॥ दुःखं मया यथा पूर्वमनुभूतं महत्तरम् ॥ स्वकृतेन च मोहेन भार्यायै वास-
वीसुत ॥ ५ ॥ एकदा पर्वतश्चाऽहं देवलोकान्महीतलम् ॥ प्राप्तो विलोकनार्थाय भारतं खंडमुत्तमम् ॥ ६ ॥ भ्रमंतौ सहितावुर्व्या पश्यंतौ
तीर्थमंडलम् ॥ पावनानि च स्थानानि मुनीनामाश्रमाञ्छुभान् ॥ ७ ॥ शपथं देवलोकानु कृत्वा पूर्वं परस्परम् ॥ चलितौ समये चेमं
संमंत्र्य निश्चयेन वै ॥ ८ ॥ चित्तवृत्तिस्तु वक्तव्या यादृशी यस्य जायते ॥ शुभा वाऽप्यशुभा वाऽपि न गोप्तव्यं कदाचन ॥ ९ ॥
भोजनेच्छा धनेच्छाऽपि रतीच्छा वा भवेदपि ॥ यादृशी यस्य चित्ते तु कथनीया परस्परम् ॥ १० ॥ इत्यावां समयं कृत्वा स्वर्गामूलो-
कमागतौ ॥ एकचित्तौ मुनी भूतौ विचरंतौ यथेच्छया ॥ ११ ॥ एवं भ्रमंतौ लोकेऽस्मिन्प्रीष्मन्ते समुपागते ॥ संजयस्थ पुरं रम्यं
संप्राप्तौ नृपतेः पुनः ॥ १२ ॥

तेन संपूजितौ भक्त्या राज्ञा संमानितौ भृशम् ॥ स्थितौ तत्र गृहे तस्य चातुर्मास्यं महात्मनः ॥ १३ ॥ वार्षिकाश्चतुरो मासा दुर्गमाः
पथि सर्वदा ॥ तस्मादेकत्र विबुधैः स्थातव्यमिति निश्चयः ॥ १४ ॥ अष्टौ मासास्तु प्रवसेत्सदा कार्यवशाद् द्विजः ॥ वर्षाकाले न
गंतव्यं प्रवासे सुखमिच्छता ॥ १५ ॥ इति संचित्य मनसा संजयस्य गृहे तदा ॥ संस्थितौ मानितौ राज्ञ कृतातिथ्यौ महात्मना ॥ १६ ॥
दमयंतीति विख्याता तस्य पुत्री महीपतेः ॥ आज्ञप्ता परिचर्यायै सुदती सुन्दरी भृशम् ॥ १७ ॥ विवेकज्ञा विशालक्षी राजपुत्रीकृतोद्यमा ॥
सेवनं सर्वकाले च व्यदधादुभयोरपि ॥ १८ ॥ स्नानार्थमुदकं काले भोजनं सुहृदमायतम् ॥ सुखवासं तथा चान्यं यदिष्टं तद्ददाति सा ॥ १९ ॥
मनोऽभिलषितान्कामानुभयोपि कन्यका ॥ व्यजनासनशय्यादीन्वाञ्छितानप्यकरूपयत् ॥ २० ॥ एवं संसेव्यमानौ तु स्थितौ राज्ञो गृहे
किल ॥ वेदाध्ययनसंशीलावावां वेदव्रते रतौ ॥ २१ ॥ अहं वीणां करे कृत्वा साधयित्वा स्वरोत्तमम् ॥ गायत्रं साम सुस्वादमगा-
कर्णसायनम् ॥ २२ ॥ राजपुत्री तु तच्छ्रुत्वा साम गानं मनोहरम् ॥ बभूव मयि रागादद्या प्रीतिश्रुत्वा विशारदा ॥ २३ ॥

कोहचिद् ॥ अकरोदतरं किञ्चित्सेवामेव रसां प्विता ॥ २५ ॥ जानायाच्छजले मध्ये पर्वताय च शीतलम् ॥ वधि मध्ये तथा तर्कं पर्वता
याप्यकल्पयत् ॥ २६ ॥ शयनास्तरणं शुभ्रं पर्वत्ये पर्यकल्पयत् ॥ प्रीत्या परमया यद्वत्पर्वताय न तादृशम् ॥ २७ ॥ विलोकयति मां
प्रेम्णा सुन्दरी न च पर्वतम् ॥ ततोऽस्यास्तादृशं दृष्ट्वा पर्वतः प्रेमकारणम् ॥ २८ ॥ मनसा चितयामास किमेतदिति विस्मितः ॥ पप्रच्छ
मां रहः सम्यग्ब्रूहि नारद सर्वथा ॥ २९ ॥ राजपुत्री त्वयि प्रेम करोति शुदिता भृशम् ॥ ददाति भक्ष्यभोज्यानि स्नेहयुक्ता समंततः
॥ ३० ॥ न तथा मयि भेदोऽत्र संवेहं जनयत्यसौ ॥ मन्यते त्वां पतिं कर्तुसर्वथा संजयात्मजा ॥ ३१ ॥ तवाऽपि तादृशं भावं जानामि
लक्षणेरहम् ॥ नेत्रवक्रविकारेभ्यः ज्ञायते प्रीतिकारणम् ॥ ३२ ॥ सत्यं वद न ते मिथ्या वक्तव्यं वचनं मुने ॥ स्वर्गतः समयं कृत्वा
चलितौ संस्मरधुना ॥ ३३ ॥

नारद उवाच ॥ पृष्ठोऽहं पर्वतेनेदं कारणं तु दृष्ट्वाद्यदा ॥ तदाऽहं द्वीसमाक्रांतः संजातश्चाब्रुवं पुनः ॥ ३४ ॥ पर्वतेषां विशालाक्षी पतिं मां
कर्तुमुद्यता ॥ ममापि मानसो भावो वर्ततेऽस्यां विशेषतः ॥ ३५ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं सत्यं पर्वतः कोपसंयुतः ॥ मामुवाच मुनिर्वाक्यं
धिग्धिगिति पुनः पुनः ॥ ३६ ॥ प्रथमं शपथान्कृत्वा वंचितोऽहं त्वया यतः ॥ भव वानरवक्रस्त्वं शापाच्च मम मित्रध्रुक ॥ ३७ ॥
इति शप्तस्तु तेनाहं कुपितेन महात्मना ॥ सहसा ह्यभवं क्रूरः शाखामृगमुखस्तदा ॥ ३८ ॥ मयाऽपि न कृता तस्मिन्क्षमा तु भगिनी
सुते ॥ सोऽपि शप्तोऽति कोपाद्वै मास्वर्गे ते गतिः किल ॥ ३९ ॥ स्वल्पेऽपराधे यस्मान्मां शप्तवानसि पर्वत ॥ तस्मात्तवापि मेदात्म
न्मृत्युलोके स्थितिः किल ॥ ४० ॥ पर्व तस्तु गतस्तस्मान्नगराद्विमना भृशम् ॥ अहं वानरवक्रस्तु संजातस्तत्क्षणादपि ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा
मा वानरं क्रूरं राजपुत्री विलक्षणा ॥ विमनाऽतीव संजाता वीणाश्रवणलालसा ॥ ४२ ॥ व्यास उवाच ॥ ततः किमभवद्ब्रह्मन्कथं शापा
न्निवर्तितः ॥ मानुषास्यः पुनर्जातो भवान्ब्रूहि यथाविधि ॥ ४३ ॥

दे. भा.
॥८४॥

पर्वतः क्व गतो भूयः संगमो युवयोरभूत् ॥ कदा कुत्र कथं सर्वं विस्तरेण वदस्वह ॥ ४४ ॥ नारद उवाच ॥ किं ब्रवीमि महाभाग
मायायाश्चरितं महत् ॥ दुःखितोऽहं भृशं तत्र पर्वत रुषिते गते ॥ ४५ ॥ पुनः सेवापराऽत्यर्थं राज पुत्री ममाभवत् ॥ गतेऽथ पर्वते
कामं स्थितस्तत्रैव सद्यनि ॥ ४६ ॥ अहं दुःखान्वितो दीनस्तथा वानरवन्मुखः ॥ विशेषेण तु चिन्तार्तः किं मे स्यादिति चिंतयन्
॥ ४७ ॥ संजयोऽथ सुतां दृष्ट्वा किञ्चित्प्रकटयौवनाम् ॥ विवाहार्थं राजसुतामपृच्छत्सचिवं तदा ॥ ४८ ॥ विवाहकालः संप्राप्तः सुताया
मम सांप्रतम् ॥ योग्यं वरं मम ब्रूहि राजपुत्रं सुसंमतम् ॥ ४९ ॥ रूपौदार्यगुणैयुक्तं शूरं सुकुल संभवम् ॥ विवाहं विधिवत्पुत्र्याः
करोमि किल सांप्रतम् ॥ ५० ॥ प्रधानस्त्वब्रवीद्राजन् राजपुत्रा ह्यनेकशः ॥ वर्तते भुवि पुत्र्यास्ते योग्याः सर्वगुणान्विता ॥ ५१ ॥
यस्मिन्रुचिस्ते राजेंद्र तमाहूय नृपात्मजम् ॥ देहि कन्यां धनं भूरि हस्त्यश्वरथसंयुतम् ॥ ५२ ॥ नारद उवाच ॥ पितुश्चिकीर्षितं ज्ञात्वा
दमयंती तदा नृपम् ॥ धात्र्या मुखेन वाक्यज्ञा तमुवाच रहः स्थितम् ॥ ५३ ॥

धात्र्युवाच ॥ दमयंती महाराज पुत्री ते ममथाब्रवीत् ॥ पितरं ब्रूहि धात्रेयि वचनान्मे सुखान्वितम् ॥ ५४ ॥ मया वृतोऽयं मेधावी
नारदो महतीयुतः ॥ नादमोहितया कामं नाऽन्यः कोऽपि प्रियो मम ॥ ५५ ॥ कुरु मे वाञ्छितं तात विवाहं मुनिना सह ॥ नान्यं
वरिष्ये धर्मज्ञा नारदं तुषति विना ॥ ५६ ॥ मग्नाऽहं नादसिंधौ वेनकहीने रसात्मके ॥ अक्षारे सुखसंपूर्णे तिमिगिलविर्वाजिते ॥ ५७ ॥
इतिदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ नारद उवाच ॥ तत्पुत्र्या वचनं श्रुत्वा राजा धात्रीमुखात्ततः ॥ भार्या
प्रोवाच कैकेयीं समीपस्थां सुलोचनाम् ॥ १ ॥ राजोवाच ॥ यदुक्तं वचनं कति धात्र्या तत्तु त्वयाश्रुतम् ॥ वृतोऽयं नारदः कामं मुनिर्वा
नरवक्रभाक् ॥ २ ॥ किमिदं चितितं पुत्र्या बुद्धिहीनं विचेष्टितम् ॥ कथमस्मै मया देया कन्या हरिमुखाय सा ॥ ३ ॥ क्वासौ भिक्षुः
कुरुपः क्व दमयंती ममात्मजा ॥ विपरीतमिदं कार्यं न विधेयं कदाचन ॥ ४ ॥

समीपे ॥ इव तं रूपं पुनः क्वासी वानरास्त्वोऽयनः पुनः ॥ ९ ॥ कथं मोक्षमवाप्ताऽसि भिक्षुकं चतुरा पुनः ॥ लताकामलवदो त्वं
भस्मरूक्षतनुस्त्वयम् ॥ ७ ॥ वार्ता वानरवक्त्रेण कथं युक्ता तवानवे ॥ का प्रीतिः कुत्सिते पुंसि भविष्यति शुचिस्मिते ॥ ८ ॥ वरस्ते
राजपुत्रोऽस्तु मा कुरु त्वं वृथा शठम् ॥ पिता ते दुःखमाप्नोति श्रुत्वा धात्रीमुखा द्वयः ॥ ९ ॥ लग्नां बुबुलवृक्षेण कोमलां मालतीं
लताम् ॥ दृष्ट्वा कस्य मनः खेदं चतुरस्य न गच्छति ॥ १० ॥ दासेरकाय तांबूलीदं लानि कोमलानि कः ॥ ददाति भक्षणाथाय
मूर्खोऽपि धरणीतले ॥ ११ ॥ वीक्ष्य त्वां करसंलग्नां नारदस्य समीपतः ॥ विवाहे वर्तमाने तु कस्य चेतो न दहति ॥ १२ ॥ कुमुखेन
समं वार्ता न रुचिं जनयत्यतः ॥ आमृतेस्तु कथं कालः क्षपितव्यः स्त्वयाऽमुना ॥ १३ ॥

नारद उवाच ॥ इतिमातुर्वचः श्रुत्वा दमयंती भृशानुगा ॥ मातरं प्राह तन्वंगी मयि सा कृतनिश्चया ॥ १४ ॥ किं मुखेन च रूपेण
मूर्खस्य च धनेन किम् ॥ किं राज्येनाविदग्धस्य रसमार्गाविदोऽस्य च ॥ १५ ॥ हरिण्योऽपि वने धन्या या नादेनविमोहिताः ॥
मातः प्राणान्प्रयच्छति धिक् मूर्खान्मानुषान्भुवि ॥ १६ ॥ नारदो वेत्ति यां विद्यां मातः सप्तस्वरात्मिकाम् ॥ तृतीयः कोऽपि नो
वेद शिवादन्यः पुमान्किल ॥ १७ ॥ मूर्खेण सह संवासो मरणं तत्क्षणे क्षणे ॥ रूपवान्धनवांस्त्याज्यो गुणहीनो नरः सदा ॥ १८ ॥
धिक् मैत्रीं मूर्खभूपाले वृथा गर्वं समन्विते ॥ गुणज्ञे भिक्षुके श्रेष्ठा वचनात्सुखदायिनी ॥ १९ ॥ स्वरज्ञो ग्रामवित्कामं मूर्खनाज्ञानभे
दभाक् ॥ दुर्लभः पुरुषश्चाष्टरसज्ञो दुर्बलोऽपि वै ॥ २० ॥ यथा नयति कैलासं गंगा चैव सरस्वती ॥ तथा नयति कैलासं स्वरज्ञान
विशारदः ॥ २१ ॥ स्वरमानं तु यो वेद स देवो मानुषोऽपि सन् ॥ तप्तभेदं न यो वेद स पशुः सुरराडपि ॥ २२ ॥

मूर्च्छनातानमार्गं तु श्रुत्वा मोदं न याति यः ॥ स पशुः सर्वथा ज्ञेयो हरिणाः पशवो न हि ॥ २३ ॥ वरं विषधरः सर्पः श्रुत्वा नादं मनोहरम् ॥ अश्रोत्रोऽपि मुदं याति धिक्सकर्णाश्च मानवान् ॥ २४ ॥ बालोऽपि सुस्वरं गेयं श्रुत्वा मुदितमानसः ॥ जायते कितु ये वृद्धा न जानंति धिगस्तु तान् ॥ २५ ॥ पिता मे किं न जानाति नारदस्य गुणान्वहन् ॥ द्वितीयः सामगो नास्ति त्रिषु लोकेषु तत्समः ॥ २६ ॥ तस्मादसौ मया नूनं वृतः पूर्वं समागमात् ॥ पश्चाच्छा पवशाज्जातो वानरास्यो गुणाकरः ॥ २७ ॥ किन्नरा न प्रियाः कस्य भवंति तुरगाननाः ॥ गानविद्यासमायुक्ताः किं मुखेन वरेण ह ॥ २८ ॥ पितरं ब्रूहि मे मातृवृतोऽयं मुनिसत्तमः ॥ तस्मात्त्वमाग्रहं त्यक्त्वा देहि तस्मै च मां मुदा ॥ २९ ॥ नारद उवाच ॥ इति पुत्र्या वचः श्रुत्वा राज्ञी राज्ञे न्यवेदयत् ॥ आग्रहं सुंदरी ज्ञात्वा सुताया नारदे मुने ॥ ३० ॥ विवाहं कुरू राजेंद्र दमयंत्याः शुभे दिने ॥ मुनिना स च सर्वज्ञो वृतोऽसौ मनसाऽनया ॥ ३१ ॥

नारद उवाच ॥ इति संचोदितो राज्ञ्या संजयः पृथिवीपतिः ॥ चकार विधिवत्सर्वं विधिं वैवाहिकं ततः ॥ ३२ ॥ एवं दारग्रहं कृत्वा वानरस्य परंतप ॥ स्थितस्तत्रैव मनसा दक्षमानेन चान्वहम् ॥ ३३ ॥ यदाऽऽगच्छद्राजसुता सेवार्थं मम सन्निधौ ॥ अभवं दुःखसंतप्तस्तदाऽहं वानराननः ॥ ३४ ॥ दमयंती तु मां वीक्ष्य प्रफुल्लवदनांजुजा ॥ शोकं वानरवक्त्रत्वान्न चकार कदाचन ॥ ३५ ॥ एवं गच्छति काले तु सहसा पर्वतो मुनिः ॥ कुर्वस्तीर्थान्यनेकानि द्रष्टुं मां समुपागतः ॥ ३६ ॥ मयाऽतिमानितः प्रेम्णा पूजितश्च यथाविधि ॥ आसीन आसने दिव्ये वीक्ष्य मां दुःखितो ह्यभूत् ॥ ३७ ॥ कृतदारं वानरास्यं दीनं चिंतातुरं भृशम् ॥ ३८ ॥ दयावान्मासुवाचेदं पर्वतो मातुलं कृशम् ॥ मया नारद कोपात्त्वं शप्तोऽसि मुनिसत्तम ॥ निष्कृतिं तस्य शापस्य करोम्यद्य निशामय ॥ ३९ ॥ भव त्वं चारुवदनो मम पुण्येन नारद ॥ दृष्ट्वा राजसुतां चित्ते कृपा जाता ममाऽधुना ॥ ४० ॥ नारद उवाच ॥ मयाऽपि प्रवणं चित्तं कृत्वा श्रुत्वाऽस्य भाषितम् ॥ अनुग्रहः कृतः सद्यस्तस्य शापस्य तत्क्षणात् ॥ ४१ ॥

मागिनेय तवाप्यस्तु गमने सुरसंघातः ॥ ४३ ॥ मातस्ते सुमुखी जातो जामाता च महाधुतिः ॥ वचनात्पुत्रे
तस्याप्य मुक्तशापो मुनेरभूत् ॥ ४४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञ्या कथितं तत्र राजनि ॥ ययौ द्रष्टुं मुनिं तत्र संजयः प्रीतिमास्तदा ॥ ४५ ॥
धनं समर्पितं राज्ञ्या संतुष्टेन तदा महत् ॥ मह्यं च भागिनेयाय पारि बर्हं महात्मना ॥ ४६ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं वर्तनं यत्पुरातनम् ॥
मायाया बलमाहात्म्यं ह्यनुभूतं यथा मया ॥ ४७ ॥ संसारेऽस्मिन्महाभाग कायागुणकृतेऽनृते ॥ तनुभृत्सुखी नास्ति न भूतो न भवि
ष्यति ॥ ४८ ॥ कामक्रोधौ तथा लोभो मत्सरो ममता तथा ॥ अहंकारो मदः केन जिताः सर्वे महाबलाः ॥ ४९ ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चैव
गुणास्त्रय इमे किल ॥ कारणं प्राणिनां देहसंभवे सर्वथा मुने ॥ ५० ॥

कस्मिंश्चित्समये व्यास वनेऽहं विष्णुना सह ॥ गच्छन्ह ॥ स्यविनोदेन स्त्रीभावं गमितः क्षणात् ॥ ५१ ॥ राजपत्नीत्वं मापन्नो माया
बलविमोहितः ॥ पुत्राः प्रसूता बहवो गेहे तस्य नृपस्य ह ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ संशयोऽयं महान्साधो श्रुत्वा ते वचनं किल ॥
कथं नारीत्वमापन्नस्त्वं मुने ज्ञानवानभूशम् ॥ ५३ ॥ कथं च पुरुषो जातो ब्रूहि सर्वमशेषतः ॥ कथं पुत्रास्त्वया जाताः कस्यराज्ञो
गृहेऽञ्जसा ॥ ५४ ॥ एतदाख्याहि चरितं मायाया महद्द्रुतम् ॥ मोहितं च यया सर्वमिदं स्थावरजंगमम् ॥ ५५ ॥ न तृप्तिमधि
गच्छामि शृण्वंस्तव कथामृतम् ॥ सर्वग्रन्थार्थतत्त्वं च सर्वसंशयनाशनम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीदेवीभागते महापुराणे षष्ठस्कंधे सप्तविंशो
ऽध्यायः ॥ २७ ॥ नारद उवाच ॥ निशामय मुनिश्रेष्ठ गदतो मम सत्कथाम् ॥ मायाबलं सुदुर्ज्ञेयं मुनिभिर्योगवित्तमैः ॥ १ ॥ मायाया मोहितं
सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतमजया दुर्विभाज्यया ॥ २ ॥ कदाचित्सत्यलोकाद्वै श्वेतद्वीपे मनोहरे ॥ गतोऽहं दर्शना
कांक्षी हरेरद्भुतकर्मणः ॥ ३ ॥ वादयन्महतीं वीणां स्वरतानविभूषिताम् ॥ गायत्रं गायमानस्तु साम सप्तस्वरान्वितम् ॥ ४ ॥

दे. मा.
॥८८॥

दृष्टो मया देवदेवश्चक्रपाणिर्गदाधरः ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्को मेघश्यामश्चतुर्भुजः ॥ ५ ॥ पीतांबरपरीधानो मुकुटांगदराजितः ॥ लक्ष्म्या सह विलासिन्या क्रीडमानो मुदा युतः ॥ ६ ॥ वीक्ष्य मां कमला देवी गतांस्तर्धानमंतिकात् ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना सर्वभूषणभूषिता ॥ ७ ॥ नारीणां प्रवरा कांता रूपयौवन गर्विता ॥ सुप्रिया वासुदेवस्य वरचामीकरप्रभा ॥ ८ ॥ अंतर्गृहं गतां दृष्ट्वा सिंधुजां व्यंज नान्विताम् ॥ मया पृष्टो देवदेवो वनमाली जगत्प्रभुः ॥ ९ ॥ भगवन्देवदेवेश पद्मनाभ सुरारिहन् ॥ कथं च मा गता दृष्ट्वा मामा गच्छंतमंतिकात् ॥ १० ॥ नाहं विटो न वा धूर्तस्तापसोऽहं जगद्गुरो ॥ जितेन्द्रियो जितक्रोधो जितमायो जनार्दन ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ निशम्य वचनं किंचिद्वर्णयुक्तं जनार्दनः ॥ उवाच मां स्मितं कृत्वा वीणावन्मधुरां गिरम् ॥ १२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ नारदै वंविधा नीतिर्न स्थातव्यं कदाचन ॥ पतिं विनाऽन्यसान्निध्ये कस्य चिद्योषया कचित् ॥ १३ ॥

माया मुदुर्जया विद्वन्योगिभिर्जितमारुतेः ॥ सांख्यविद्वि निराहारैस्तापसैश्च जितेन्द्रियैः ॥ १४ ॥ देवैश्च मुनिशार्दूल यत्त्वयोक्तं वचोऽधुना ॥ जितमायोऽस्मि गीतज्ञ नेवं वाच्यं कदाचन ॥ १५ ॥ नाहं शिवो न वा ब्रह्मा जेतुं तां प्रभवोऽप्य जाम् ॥ मुनयः सनकाद्याश्च कस्त्वं केऽन्ये क्षमा जये ॥ १६ ॥ देवदेहं नृदेहं वा तिर्यग्देहमथापि वा ॥ विभूयाद्यः शरीरं च स कथं तां जयेदजाम् ॥ १७ ॥ त्रियुतस्तां कथं मायां जेतुं शक्तः पुमान्भवेत् ॥ वेदविद्योऽविद्याऽपि सर्वज्ञो विजितेन्द्रियः ॥ १८ ॥ कालोऽपि तस्या रूपं हि रूपहीनः स्वरूपकृत् ॥ तद्वशे वर्तते देही विद्वान्मूर्खोऽथ मध्यमः ॥ १९ ॥ कालः करोति धर्मज्ञ कदाचिद्विकलं पुनः ॥ स्वभावात्कर्मतो वाऽपि दुर्ज्ञेयं तस्य चेष्टितम् ॥ २० ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा विरतो विष्णुरहं विस्मयमानसः ॥ तमब्रुवं जगन्नाथं वासुदेवं सनातनम् ॥ २१ ॥ रमापते कथंरूपा माया सा कीदृशी पुनः ॥ कियद्वला कसंस्थाना कस्याधारा वदस्व मे ॥ २२ ॥

कादरा सवसा सवसमता ॥ अजवाऽनेकपा च सव व्याप्य स्थिता जगत् ॥ २६ ॥ विहता वापि ते विस्तरावरोधे ॥ गह
 डे मत्समेतोऽय गच्छावोऽन्यत्र सप्रितम् ॥ २५ ॥ दर्शयिष्यामि ते मायां बुर्जयामजितात्मभिः ॥ दृष्ट्वा तां ब्रह्मपुत्र स्वं विधावे मा मनः
 कृथाः ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वा देवदेवो मां सस्मार विनतासुतम् ॥ स्मृतमात्रस्तु गरुडस्तदागाद्धरिसंनिधौ ॥ २७ ॥ आगतं गरुडं वीक्ष्य आ
 रूरोह जनार्दनः ॥ समारोप्य च मां प्रष्टे गमनाय कृतादरः ॥ २८ ॥ चलितो विनतापुत्रो वैकुण्ठाद्वायुवेगवान् ॥ प्रेरितो यत्र कृष्णेन गं
 तुकामेन काननम् ॥ २९ ॥ महावनानि दिव्यानि सरांसि सरितस्तथा ॥ पुरग्रामाकरादींश्च खेटखर्वगोव्रजान् ॥ ३० ॥ मुनीनामाश्रमात्र
 म्यान्वापीश्च सुमनोहराः ॥ पल्वलानि विशालानि हृदान्पंकजभूषितान् ॥ ३१ ॥ मृगाणां च वराहाणां वृन्दान्यप्यवलोक्य च ॥ गतावावां
 कान्यकुब्जसमीपं गरुडासनौ ॥ ३२ ॥ यत्र रम्यं सरो दिव्यं दृष्टं पंकजमंडितम् ॥ हंसकारंडवाकीर्णं चक्रवाकोपशोभितम् ॥ ३३ ॥

नानावर्णैः प्रफुल्लैश्च पंकजैरुपरंजितम् ॥ शुचिमिष्टजलं भृंगयूथनादविराजितम् ॥ ३४ ॥ मामाह भगवान्वीक्ष्य तडागं परमाद्भुतम् ॥ स्पर्धकं
 चोदधेः क्षीरं मिष्टं वारि विशेषतः ॥ ३५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पश्य नारद गंभीरं सरः सारसनादितम् ॥ सर्वत्र पंकजैश्छत्रं स्वच्छ
 नीरं प्रपूरितम् ॥ ३६ ॥ अत्र स्नात्वा गमिष्यावः कान्यकुब्जं पुरोत्तमम् ॥ इत्युक्त्वा गरुडादाशु मामुत्तार्य व्यतारयत् ॥ ३७ ॥ विह
 स्य भगवांस्तत्र जग्राह मम तर्जनीम् ॥ स्तुवन्सरोवरं भूयस्तीरे मामनयत्प्रभुः ॥ ३८ ॥ विश्रम्य तटभागे तु स्निग्धच्छाये मनोहरे ॥ मा
 मुवाच मुने स्नानं कुरु त्वं विमले जले ॥ ३९ ॥ पश्चादहं करिष्यामि तडागेऽस्मिन्सुपावने ॥ साधूनामिव चेतांसि जलानि निर्मला
 नि च ॥ ४० ॥ सुरभीणि परागेस्तु पंकजानां विशेषतः ॥ इत्युक्तोऽहं भगवता मुक्त्वा वीणां मृगाजिनम् ॥ ४१ ॥ स्नानाय कृतधीस्तीरे
 गतः प्रेमसमन्वितः ॥ पादौ प्रक्षाल्यहस्तौ च शिखां बद्धा कुशग्रहम् ॥ ४२ ॥ कृत्वाऽऽचम्य शुचिस्तोये स्नातवानस्मि तज्जले ॥ यदा
 तस्मिञ्जलेरम्ये स्नातोऽहं पश्यतो हरेः ॥ ४३ ॥

दे. मा.
॥९०॥

विहाय पौरुषं रूपं प्राप्तः स्त्रीत्वमनुत्तमम् ॥ हरिर्गृहीत्वा वीणां मे तथा कृष्णाजिनं शुभम् ॥ ४४ ॥ आरुह्य गगनं तूर्णं जगाम स्वगृहं
क्षणात् ॥ ततोऽहं स्त्रीत्वमापन्नश्चरुभूषणभूषितः ॥ ४५ ॥ तत्क्षणांमनसो जता पूर्वदेहस्य विस्मृतिः ॥ विस्मृतोऽसौ जगन्नाथो महती
विस्मृता पुनः ॥ ४६ ॥ संप्राप्य मोहिनीरूपं तडागान्निर्गतो बहिः ॥ अपश्यं नलिनीजुष्टं सरस्तद्विमलोदकम् ॥ ४७ ॥ किमेतदिति
मनसाऽकरवं विस्मयं मुहुः ॥ एवं चिंतयमानस्य नारीरूपधरस्य मे ॥ ४८ ॥ सहसा दृक्पथं प्राप्तस्तत्र तालध्वजो नृपः ॥ गजाश्वरथवृन्दैश्च
संवृतो रथसंस्थितः ॥ ४९ ॥ युवा भूषणसंवीतो देहवानिव मन्मथः ॥ वीक्ष्य मां भूपतिस्तत्र दिव्यभूषणभूषिताम् ॥ ५० ॥ राका
चंद्रमुखीं योषां विस्मयं परमंगतः ॥ पप्रच्छ काऽसि कल्याणि कस्य पुत्रीसुरस्य वा ॥ ५१ ॥ मानुषस्य च वा कांते गंधर्वस्योरगस्य
च ॥ एकाकिनि कथं बाला रूपयौवनभूषिता ॥ ५२ ॥ विवाहिताऽथ कन्या वा सत्यं वद सुलोचने ॥ किंपश्यसि मुकेशांते तडागेऽस्मिन्सु
मध्यमे ॥ ५३ ॥

चिकीर्षितं पिकालापे ब्रूहि मन्मथमोहिनि ॥ भुंक्ष्व भोगान्मरालाक्षि मया सह कृशोदरि ॥ वाञ्छितान्मनसा नूनं कृत्वा मां पतिमुत्तमम्
॥ ५४ ॥ इति श्री देवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्तोऽहं तदा तेन राज्ञा तालध्वजेन
च ॥ विमृश्य मनसाऽत्यर्थं तमुवाच विशांपते ॥ १ ॥ राजन्नाहं विजानामि पुत्रीं कस्येति निश्चयम् ॥ पितरौ क्व च मे केन स्थापिता
च सरोवरे ॥ २ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि कथं मे सुकृतं भवेत् ॥ निराधाराऽस्मि राजेंद्र चितयामि चिकीर्षितम् ॥ ३ ॥ देवमेव परं
राजन्नास्त्यत्र पौरुषं मम ॥ धर्मज्ञोऽसि महीपाल यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ४ ॥ तवाधीनाऽस्म्यहं भूष न मे कोऽप्यस्ति पालकः ॥
न पिता न च माता च न स्थानं न च बांधवा ॥ ५ ॥ इत्युक्तोऽसौ मया राजा बभूव मदनातुरः ॥ मां निरीक्ष्य विशालाक्षीं सेवकानि
त्युवाच ह ॥ ६ ॥ नरयानमानयध्वं चतुर्वाह्यं मनोहरम् ॥ आरोहणार्थमस्यास्तु कौशेयांबरवेष्टितम् ॥ ७ ॥ मृदास्तरणसंयुक्तं मुक्ताजा
लविभूषितम् ॥ चतुरस्रं विशालं च सुवर्णरचितं शुभम् ॥ ८ ॥

तस्य मित्राणि दीपय ॥ बुद्धितोऽसौ हरे नीत्वा मां तदा शोधयिष्यति ॥ ११ ॥ विवादादिभिर्ना राजा कुर्मल्ले कुर्मोदम ॥ उदयम् च मां
तत्र दुतयुक्तमिधी ततः ॥ ११ ॥ तस्याहं वल्लभा जाता प्राणेष्वोऽपि गरीयसी ॥ सीभाग्यमुन्वरीत्येवं नाम तत्र कृतं मम ॥ १२ ॥ रम
माणो मया सार्धं सुखमाप महीपतिः ॥ नानाभोगविलारैश्च कामशास्त्रोदितैस्तथा ॥ १३ ॥ राजकार्याणि संत्यज्य क्रीडासक्तो दिवा
निशम् ॥ नासौ विवेद गच्छंतं कालं कामकलारतः ॥ १४ ॥ उद्यानेषु च रम्येषु वाणीषु च गृहेषु च ॥ हर्म्येषु वरशेलेषु दीर्घिकासु
वरासु च ॥ १५ ॥ वारुणीमदमत्तोऽसौ विहरन्कानने शुभे ॥ विसृज्य सर्वकार्याणि मदधीनो बभूव ह ॥ १६ ॥ व्यासाहं तेन संसक्ता
क्रीडारसवशीकृता ॥ स्मृतवान्पूर्वदेहं न पुंभावं मुनिजन्म च ॥ १७ ॥ ममैवायं पतियोषाऽहं पत्नीषु प्रिया सती ॥ पट्टराज्ञी विलासज्ञा
सफलं जीवितं मम ॥ १८ ॥

इति चिंतयती तस्मिन्प्रेमबद्धा दिवानिशम् ॥ क्रीडासक्ता सुखे लुब्धा तं स्थिता वशवर्तिनी ॥ १९ ॥ विस्मृतं ब्रह्मविज्ञानं ब्रह्म ज्ञानं च
शाश्वतम् ॥ धर्मशास्त्रपरिज्ञानं तदासक्तमनाः स्थिता ॥ २० ॥ एवं विहरतस्तत्र वर्षाणि द्वादशैव तु ॥ गतानि क्षणवत्कामक्रीडासक्तस्य
मे मुने ॥ २१ ॥ जाता गर्भवती चाहं मुदं प्राप नृपस्तदा ॥ कारयामास विधिवद्गर्भसंस्कारकर्म च ॥ २२ ॥ अपृच्छदोहदं राजा प्रीण
यन्मां पुनः पुनः ॥ नाबुवं लज्जमानाहं नृपं प्रीतमना भृशम् ॥ २३ ॥ सम्पूर्णे दशमे मासि पुत्रो जातस्ततो मम ॥ शुभेऽह्नि ग्रहनक्षत्र
लग्नताराबलान्विते ॥ २४ ॥ बभूव नृपतेर्गहे पुत्रजन्म महोत्सवः ॥ राजा परम सन्तुष्टो बभूव सुतजन्मतः ॥ २५ ॥ सुतकान्ते सुत
वीक्ष्य राजा मुदमवाप ह ॥ अहं भूमिपतेश्चासं प्रिया भार्या परंतप ॥ २६ ॥ ततो वर्षद्वयांते वै पुनर्गर्भो मया धृतः ॥ द्वितीयस्तु सुतो
जातः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ २७ ॥ सुधन्वेति सुतास्याथ नाम चक्रे नृपस्तदा ॥ वीरवर्मेति ज्येष्ठस्य ब्राह्मणेः प्रेरितस्त्वयम् ॥ २८ ॥ एवं
द्वादश पुत्राश्च प्रसूता भूप संमताः ॥ मोहितोऽहं तदा तेषां प्रीत्या पालनलालने ॥ २९ ॥

पुनरष्ट सुता काले काले जाताः स्वरूपं पिणः ॥ गार्हस्थ्यं मे ततः पूर्णं संपन्नं सुखसाधनम् ॥ ३० ॥ तेषां दारक्रियाः काले कृता राज्ञा यथोचिताः ॥ स्नुषाभिश्च तथा पुत्रैः परिवारो महानभूत् ॥ ३१ ॥ ततः पौत्रादिसंभूतास्तेऽपि क्रीडारसान्विताः ॥ आसन्नानारसोपेता मोहवृद्धिकरा भृशम् ॥ ३२ ॥ कदाचित्सुखमैश्वर्यं कदाचिदुःखमद्भुतम् ॥ पुत्रेषु रोगजनितं देहसंतापकारकम् ॥ ३३ ॥ परस्परं कदा चित्तु विरोधोऽभूत्सुदारुणः ॥ पुत्राणां वा वधूनां च तेन संतापसंभवः ॥ ३४ ॥ सुखदुःखात्मके घोरे मिथ्याचारकरे भृशम् ॥ संकल्प जनिते क्षुब्धे मग्नोऽहं मुनिसत्तमम् ॥ ३५ ॥ विस्मृतं पूर्वविज्ञानं शास्त्रज्ञानं तथा गतम् ॥ योषाभावे विलीनोऽहं गृहकार्येषु सर्वथा ॥ ३६ ॥ अहंकारस्तु संजातो भृशं मोहं विवर्धकः ॥ एते मे बलिनः पुत्राः स्नुषाः स्वकुलसंभवाः ॥ ३७ ॥ एते पुत्राः सुसन्नद्धा क्रीडन्ति मम वेश्मसु ॥ धन्याऽहं खलु नारीणां संसारेऽस्मिन्नहो भृशम् ॥ ३८ ॥ नारदोऽहं भगवता वंचितो मायया किल ॥ न कदाचिन्मयाऽप्येवं चितितं मनसा किल ॥ ३९ ॥ राजपत्नी शुभाचारा बहुपुत्रा पतिव्रता ॥ धन्याऽहं किल संसारे कृष्णेन मोहितस्त्वहम् ॥ ४० ॥

अथ कश्चिन्नृपः कामं दूरदेशाधिपो महान् ॥ अरातिभावमापन्नः पतिना सह मानदः ॥ ४१ ॥ कृत्वा सैन्यसमायोगं रथैश्च वारणैर्युतम् ॥ आजगाम कान्यकुब्जे पुरे युद्धमचितयत् ॥ ४२ ॥ वेष्टितं नगरं तेन राज्ञा सैन्ययुतेन च ॥ मम पुत्राश्च पौत्राश्च निर्गता नगरात्तदा ॥ ४३ ॥ संग्रामस्तुमुलस्तत्र कृतस्तैस्तेन पुत्रकैः ॥ इतारणे सुताः सर्वे वैरिणा कालयोगतः ॥ ४४ ॥ राजा भग्नस्तु संग्रामादागतः स्वगृहं पुनः ॥ श्रुतं मया मृताः पुत्राः संग्रामे भृशं दारुणे ॥ ४५ ॥ स हत्वा मे सुतान्पौत्रान्गतो राजा बलान्वितः ॥ क्रंदमाना ह्यहं तत्र गता समरमंडले ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वा तान्पतितान्पौत्रांश्च दुःखपीडिता ॥ विललापाहमायुष्मच्छोकसागरसंप्लवे ॥ ४७ ॥ हा पुत्राः क्व गता मेऽद्य हा इतास्मि दुरात्मना ॥ दैवेनातिबलिष्ठे न दुर्वारेणातिपापिना ॥ ४८ ॥ एतस्मिन्नतरे तत्र भगवानन्मधुसूदनः ॥ कृत्वा रूपं द्विजस्यागादबुद्धः परदशोभनः ॥ ४९ ॥ सुवासा वेदवित्कामं मत्समीपं समागताः ॥ मासुवानातिदीनां स क्रंदमानां रणाजिरे ॥ ५० ॥ आक्षेप्य उवाच ॥ किं विधीयसि तन्वन्नि भ्रमोऽयं प्रकटीकृतः ॥ मोहेन कोकिलालापे पनिपुत्रग्रहात्मके ॥ ५१ ॥

पुत्राणां कुरु कामिनी ॥ परलोकगतानां च मर्यादारक्षणाय वै ॥ ५३ ॥ कर्तव्यं सर्वथा तीर्थं स्नानं च न गृहे कश्चित् ॥ मृतानां किल
बंधूनां धर्मशास्त्रस्य निर्णयः ॥ ५४ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा तेन विप्रेण वृद्धेन प्रतिकोचिता ॥ उत्थिताऽहं नृपेणाथ युक्ता बंधुभिरावृता
॥ ५५ ॥ अग्रतो द्विजरूपेण भगवान्भूतभावनः ॥ चलिताऽहं ततस्तूर्णं तीर्थं परमपावनम् ॥ ५६ ॥ हरिर्मां कृपया तत्र पुंतीर्थे सरसि
प्रभुः ॥ नीत्वाऽहं भगवान्विष्णुद्विजरूपी जनार्दनः ॥ ५७ ॥ स्नानं कुरु तडागेऽस्मिन्पावने गजगामिनि ॥ त्यज शोकं क्रियाकालः
पुत्राणां च निरर्थकम् ॥ ५८ ॥ कोटिशस्ते मृताः पुत्रा जन्मजन्मसमुद्भवाः ॥ पितरः पतयन्नेव भ्रातरो जामयस्तथा ॥ ५९ ॥ केषां
दुःखं त्वया कार्यं भ्रमेऽस्मिन्मानसोद्भवे ॥ वितथे स्वप्नसदृशे तापदे देहिनामिह ॥ ६० ॥

नारद उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा तीर्थे पुरुषसंज्ञके ॥ प्रविष्टा स्नातुकामाऽहं प्रेरिता तत्र विष्णुना ॥ ६१ ॥ मञ्जनादेव तीर्थेषु
पुमाञ्जातः क्षणादपि ॥ हरिर्वीणां करे कृत्वा स्थितस्तीरे स्वदेहवान् ॥ ६२ ॥ उन्मज्ज्य च मया तीरे दृष्टः कमल लोचनः ॥ प्रत्यभिज्ञा
तदा जाता मम चित्ते द्विजोत्तम ॥ ६३ ॥ संचितितं मया तत्र नारदोऽहमिहागतः ॥ हरिणा सह स्त्रीभावं प्राप्तो माया विमोहितः
॥ ६४ ॥ इति चिंतापरश्चाहं यदा जातस्तदा हरिः ॥ ममाह नारदागच्छ किं करोषि जले स्थितः ॥ ६५ ॥ विस्मितोऽहं तदा स्मृत्वा
स्त्रीभावं दारुणं भृशम् ॥ पुनः पुरुषभावश्च संपन्नः केन हेतुना ॥ ६६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कन्धे एकोनत्रिंशोऽध्यायः
॥ २९ ॥ नारद उवाच ॥ मां दृष्ट्वा नारदं विप्रं विस्मितोऽसौ महीपतिः ॥ क्व गता मम भार्या सा कुतोऽयं मुनि सत्तमः ॥ १ ॥ विल
लाप नृपस्तत्र हा प्रियेति मुहुर्मुहुः ॥ क्व गता मां परित्यज्य विलपंतं वियोगिनम् ॥ २ ॥ विना त्वां विपुलश्रोणि वृथा मे जीवितं गृहम् ॥
राज्यं कमलपत्राक्षि किं करोमि शुचिस्मिते ॥ ३ ॥

दे. मा.
॥९४॥

न प्राणा ते बहिर्याति विरहेण तवाधुना ॥ गतो वै प्रीतिधर्मस्तु त्वामृते प्राणधारणात् ॥ ४ ॥ विलपामि विशालाक्षि देहि प्रत्युत्तरं
प्रियम् ॥ क्व गता सा मयि प्रीतिर्याऽभूत्प्रथमसंगमे ॥ ५ ॥ विमग्ना किं जले सुभूर्भक्षिता मत्स्यकच्छपेः ॥ गृहीता वरुणेनाशु मम
दौर्भाग्ययोगतः ॥ ६ ॥ धन्या सुचारुसर्वांगि या त्वं पुत्रैः समागता ॥ अकृत्रिमस्तु पुत्रेषु स्नेहस्तेऽमृतभाषिणि ॥ ७ ॥ न युक्तमधुना
यन्मां विहाय त्रिदिवं गता ॥ विलपंतं पतिं दीनं पुत्रेस्नेहेन यंत्रिता ॥ ८ ॥ उभयं मे गतं कति पुत्रास्त्वं प्राणवह्नुभा ॥ तथाऽपि मरणं
नास्ति दुःखितस्य भृशं प्रिये ॥ ९ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि रामो नास्ति महीतले ॥ रामाविरहजं दुःखं जानाति रघुनंदनः ॥ १० ॥
विधिना निष्ठुरेणात्र विपरीतं कृतं भुवि ॥ दंपत्योर्मरणं भिन्नं सर्वथा समचित्तयोः ॥ ११ ॥ उपकारस्तु नारीणां मुनिभिर्विहितः किल ॥
यदुक्तं धर्मशास्त्रेषु ज्वलनं पतिना सह ॥ १२ ॥

एवं विलपमानं तं राजानं भगवान्हरिः ॥ निवारयामास तदा वचनैर्युक्तियोजितैः ॥ १३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ किं विषीदसि राजेंद्र क
गता ते प्रियांगना ॥ न श्रुतं किं त्वया शास्त्रं न कृतोऽसौ बुधाश्रयः ॥ १४ ॥ का सा कस्त्वं क्व संयोगो वियोगः कीदृशस्तव ॥ प्रवा
हरूपसंसारेनृणानौतरतामिव ॥ १५ ॥ गृहे गच्छ नृपश्रेष्ठ वृथा ते रुदितेन किम् ॥ संयोगश्च वियोगश्च देवाधीनः सदा नृणाम् ॥ १६ ॥
अनया सह ते राजन्संयोगस्त्वह संवृतः ॥ भुक्ता त्वया विशालाक्षी सुन्दरी तनु मध्यमा ॥ १७ ॥ न दृष्टौ पितरावस्यास्त्वया प्राप्ता
सरोवरे ॥ काकतालीप्रसंगेन यद्भूतं तत्तथा गतम् ॥ १८ ॥ मा शोकं कुरु राजेंद्र कालो हि दुरतिक्रमः ॥ कालयोगं समासाद्य भुंक्ष्व
भोगान्गृहे यथा ॥ १९ ॥

१.
अ. २०

कामिनी ॥ इया शोचति इच्छीश योगयुक्ता भवाधुना ॥ २१ ॥ भोगः कालवशादेति तथैव प्रतीयति च ॥ नात्र शोकस्तु कर्तव्यो
निष्फले भववर्त्मनि ॥ २२ ॥ नेकत्र सुखसंयोगो दुःखयोगस्तु नेकतः ॥ घटिकायंत्रव त्कामं भ्रमणं सुखदुःखयोः ॥ २३ ॥ मनः
कृत्वा स्थिरं भूप कुरु राज्यं यथासुखम् ॥ अथवा न्यम्य दायादे वनं सेवय साम्प्रतम् ॥ २४ ॥ दुर्लभो मानुषो देहः प्राणिनां क्षण
भंगुरः ॥ तस्मिन् प्राप्ते तु कर्तव्यं सर्वथैवात्मसाधनम् ॥ २५ ॥ जिह्वोपस्थरसो गजन्पशुयोनिषु वर्तते ॥ ज्ञानमानुषदेहे वै नान्यासु च
कुयोनिषु ॥ २६ ॥ तस्माद्गच्छ गृहं त्यक्त्वा शोकं कान्तासमुद्भवम् ॥ पायेयं भगवत्यास्तु यया संमोदितं जगत् ॥ २७ ॥ नारद
उवाच ॥ इत्युक्तो हरिणा राजा प्रणम्य कमलापतिम् ॥ कृत्वा स्नानविधिं सम्यग्जगाम निजमंदिरम् ॥ २८ ॥

दत्त्वा राज्यं स्वपौत्राय प्राप्य निर्वेदमद्भुतम् ॥ वनं जगाम भूपालस्तत्त्वज्ञानमवाप च ॥ २९ ॥ गते राजन्यहं वीक्ष्य भगवंतमधो
क्षजम् ॥ तमश्रुत्वं जगन्नाथं हसंतं मां पुनः पुनः ॥ ३० ॥ वंचितोऽहं त्वया देवज्ञातं मायाबलं महत् ॥ स्मरामि चरितं सर्वं स्त्रीदेहे यत्कृतं
मया ॥ ३१ ॥ ब्रूहि मे देवदेवेश प्रविष्टोऽहं सरोवरे ॥ विगतं पूर्वविज्ञानं स्नानादेव कथं हरे ॥ ३२ ॥ योषिदेहे समासाद्य मोहितोऽहं
जगद्गुरो ॥ पतिं प्राप्य नृपश्रेष्ठ पुलोमी वामवं यथा ॥ ३३ ॥ मनस्तदेव तच्चित्तं देहः स च पुरातनः ॥ लिंगं तदेव देवेश स्मृतेर्नाशः
कथं हरे ॥ ३४ ॥ विस्मयोऽयं महान्मेऽत्र ज्ञाननाशं प्रति प्रभो ॥ कथयाद्य ग्माकान्त कारणं परमं च यत् ॥ ३५ ॥ नारी देहं मया
प्राप्य भुक्ता भोगा ह्यनेकशः ॥ सुगपानं कृतं नित्यं विधिहीनं च भोजनम् ॥ ३६ ॥ मया तदेव न ज्ञातं नारदोऽहमिति स्फुटम् ॥
जानाम्यद्य यथा सर्वं विवर्त्तितं न तथा तदा ॥ ३७ ॥ विष्णुरुवाच ॥ पश्य नारद मायावी विलासोऽयं महामते ॥ देहेषु सर्वजन्तूनां
दशा भेद ह्यनेकशः ॥ ३८ ॥

दे. मा.
॥९६॥

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिश्च तुरीया देहिनां दशा ॥ तथा देहांतरे प्राप्ते संदेहः कीदृशः पुनः ॥ ३९ ॥ सुप्तो नरो न जानाति न शृणोति वहत्यपि ॥ पुनः प्रबुद्धो जानाति सर्वं ज्ञानमशेषतः ॥ ४० ॥ निद्रया चाल्यते चित्तं भवंति स्वप्नसम्भवाः ॥ नानाविधा मनोमेदा मनोभावा ह्यनेकशः ॥ ४१ ॥ गजो मां हंतुमायाति न शक्नोऽस्मि पलायने ॥ किं करोमि न मे स्थानं यत्र गच्छामि सत्वरः ॥ ४२ ॥ मृतं पिता महं स्वप्ने पश्यति स्वगृहागतम् ॥ संयोगस्तेन वार्ता च भोजनं सहमन्यथे ॥ ४३ ॥ प्रबुद्धः खलु जानाति स्वप्ने दृष्टं सुखासुखम् ॥ स्मृत्वा सर्वं जनेभ्यस्तु विस्तरात्प्रवदत्यपि ॥ ४४ ॥ स्वप्ने कोऽपि न जानाति भ्रमोऽयमिति निश्चयः ॥ तथा तथैव विभवो मयाया दुर्गमः किल ॥ ४५ ॥ नाहं नारद जानामि पारं परमदुर्घटम् ॥ गुणानां किल मायाया नैव शम्भुने पद्मजः ॥ ४६ ॥ कोऽन्यो ज्ञातुं समर्थोऽभून्मानतो मंदधीः पुनः ॥ माया गुणपरिज्ञानं न कस्यापि भवेदिह ॥ ४७ ॥

गुणत्रयकृतं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ विना गुणैर्न संसारो वर्तते किञ्चिदप्यदः ॥ ४८ ॥ अहं सत्त्वप्रधानोऽस्मि रजस्तमसमन्वितः ॥ न कदाचिन्निभिर्हीनो भवामि भुवनेश्वरः ॥ ४९ ॥ तथा ब्रह्मा पिता तेऽत्र रजोमुख्यः प्रकीर्तितः ॥ तमःसत्त्वसमा युक्तो न ताभ्यामुज्झितः किल ॥ ५० ॥ शिवस्तथा तमोमुख्यो रजःसत्त्वसमावृतः ॥ गुणत्रयविहीनस्तु नैव कोऽपि मया श्रुतः ॥ ५१ ॥ तस्यान्मोहो न कर्तव्यः संसारेऽस्मिन्मुनीश्वर ॥ माया विनिर्मितेऽसारेऽपारे परमदुर्घटे ॥ ५२ ॥ दृष्टामया त्वयाऽद्यैवभुक्ता भोगा ह्यनेकशः ॥ किं पृच्छसि महाभाग तस्या श्रितमद्भुतम् ॥ ५३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ व्यास उवाच ॥ निशामय महा राज ब्रवीमि विशदाक्षरम् ॥ माहात्म्यं खलु मायाया नारदाय मया श्रुतम् ॥ १ ॥ मया पुनर्मुनिः पृष्टो नारदः सर्ववित्तमः ॥ श्रुत्वा कथां ह्यनेस्तस्य नारीवेदसमुद्भवाम् ॥ २ ॥ ब्रूहि नारदपश्चात्किं कथितं हरिणा तदा ॥ क गतश्च जगन्नाथो भवता सह माधवः ॥ ३ ॥

गच्छ नारद ॥ एहि वा मम लोकं त्वं यथाकृषि तथा कुरु ॥ ९ ॥ ब्रह्मलोकं गतश्चाह मायुच्छिद्यमप्युसुवनम् ॥ भगवानपि वैशिशस्तस्त्वा
णाद्रुडासनः ॥ ६ ॥ वैकुण्ठमगमत्पूर्णं मामादिश्य यथासुखम् ॥ ततोऽहं पितृसदनं गतो याते जनादने ॥ ७ ॥ चितयन्सकलं दुःखं
सुखं च परमाद्भुतम् ॥ गत्वा प्रणम्य पितरं स्थितो यावत्पुरः पितुः ॥ ८ ॥ तावत्पृष्टो मुने पित्रा वीक्ष्य चिन्तितुं तु माम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥
क गतोऽसि महाभाग कस्माच्चिन्तितुरः सुत ॥ ९ ॥ स्वस्थं नैवाद्य पश्यामि मनस्ते मुनिसत्तम ॥ केनापि वंचितोऽसि त्वं दृष्टं वा
किञ्चिदद्भुतम् ॥ १० ॥ विषण्णं गतविज्ञानं पशामि त्वः कथं सुत । नारद उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा पित्रा वृत्त्यां समुपवेश्य च ॥ ११ ॥
तमश्रुत्वं स्ववृत्तांतं माया बलसमुद्भवम् ॥ वंचितोऽहं पितः कामं विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ १२ ॥ स्त्रीभावं गमितः कामं वर्षाणि सुबहू
न्यपि ॥ अनुभूतं महादुःखं पुत्रशोकसमुद्भवम् ॥ १३ ॥

प्रबोधितोऽहं तेनैव मृदुवाक्यामृतेन च ॥ पुनः सरोवरे स्नात्वा जातोऽहं नारदः पुमान् ॥ १४ ॥ किमेतत्कारणं ब्रह्मन्यन्मोहमगमं तदा ॥
विस्मृतं पूर्वेविज्ञानं तन्मयस्तरसा कृतः ॥ १५ ॥ एतन्मायाबलं ब्रह्मन् जानेऽहं दुरत्ययम् ॥ ज्ञानहानिकरं जातं मूलं मोहस्य विस्फुटम्
॥ १६ ॥ अनुभूतं मया सम्यग्ज्ञातं सर्वं शुभाशुभम् ॥ कथं त्वं जितवांस्तात तमुपायं वदस्वमे ॥ १७ ॥ नारद उवाच ॥ विज्ञप्तोऽसौ
मया धाता प्रीतिपूर्वमतः परम ॥ मामुवाच स्मितं कृत्वा पिता मे वासवीसुत ॥ १८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दुर्जयैसा सुरैः सर्वैर्मुनिभिश्च महा
त्मभिः ॥ तापसैर्ज्ञानयुक्तैश्च योगिभिः पवनाशनैः ॥ १९ ॥ नाहं तां सर्वथा ज्ञातुं शक्तो मायां महाबलाम् ॥ विष्णुज्ञा तुं न शक्तश्च तथा
शंभुरूपापतिः ॥ २० ॥ दुर्ज्ञेया सा महामाया सृष्टिस्थित्यंतकारिणी ॥ कालं कर्मस्वभावाद्यैर्निमित्तकारणैर्वृता ॥ २१ ॥ शोकं मा कुरु
मेधाविस्तत्र मायामहाबले ॥ न चैव विस्मयः कार्यो वयं सर्व विमोहिताः ॥ २२ ॥

नारद उवाच ॥ पित्रेत्युक्तस्तदा व्यास तमापृच्छ च गतस्मयः ॥ आगतोऽस्म्यत्र पश्यन्वै तीर्थानि च वराणि च ॥ २३ ॥ तस्मात्त्वमपि संत्यज्य मोहं कौरवनाशजम् ॥ काल क्षयं सुखासीनः स्थानेऽस्मिन्कुरुसत्तम ॥ २४ ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ निश्चयं हृदये कृत्वा विचरस्व यथासुखम् ॥ २५ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा नारदो राजन्गतो मां प्रतिबोध्य च ॥ अहं तच्च तयन्वाक्यं यदुक्तं मुनिना तदा ॥ २६ ॥ स्थितः सरस्वतीतीरे करुणे सारस्वते वरे ॥ कालातिवाहनायैतत्कृतं भागवतं मयाः ॥ २७ ॥ पुराणमुत्तमं भूष सर्वसंशयनाशनम् ॥ नाना ख्यानसमायुक्तं वेदप्रामाण्यसंश्रितम् ॥ २८ ॥ सन्देहोऽत्र न कर्तव्यः सर्वथा नृपसत्तम ॥ यथेन्द्रजालिकः कश्चित्पांचाली दारवीं करे ॥ २९ ॥ कृत्वा नर्तयते कामं स्वेच्छया वशवर्तिनीम् ॥ तथा नर्तयते माया जगत्स्था वरजंगमम् ॥ ३० ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतं सदेवासुर मानुषम् ॥ पंचेन्द्रियसमायुक्तं मनश्चित्तानुवर्तनम् ॥ ३१ ॥ गुणास्तु कारणं राजन्सर्वेषां सर्वथा त्रयः ॥ कार्यं कारणासंयुक्तं भवतीति विनिश्चयः ॥ ३२ ॥

भिन्नभिन्नस्वभावास्ते गुणा मायासमुद्भवाः ॥ शांतो घोरस्तथा मृदस्त्रयस्तु विविधा यतः ॥ ३३ ॥ तत्समेतः पुमान्नित्यं तद्विहीनः कथं भवेत् ॥ न भवत्येव संसारे रहितस्तंतुभिः पटः ॥ ३४ ॥ तथा गुणैस्त्रिभिर्हीनो न देहीति विनिश्चयः ॥ देवदेहो मनुष्यो वा तिरश्चो वा नराधिप ॥ ३५ ॥ गुणैर्विरहितो न स्यान्मृद्विहीनो घटो यथा ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रस्त्रयश्चामीः गुणाश्रयाः ॥ ३६ ॥ कदाचित्प्रीतियुक्तास्ते तथा प्रीतियुताः पुनः ॥ तथाविषादयुक्तास्ते भवंति गुणयोगतः ॥ ३७ ॥ ब्रह्मा कदाचित्सत्त्वस्थस्तदा शांतः समाधिमान् ॥ प्रीतियुक्तो भवेत्सर्वभूतेषु ज्ञानसंयुतः ॥ ३८ ॥ पुनः सत्त्वविहीनस्तु रजोगुणसमावृतः ॥ तदा भवेद्घोररूपः सर्वत्राऽप्रीतिसंयुतः ॥ ३९ ॥ यदा तमोगुणाविष्टो बाहुल्येन भवेद्विधिः ॥ तदा विषादसंपन्नो मृदो भवति नान्यथा ॥ ४० ॥ माधवोऽपि सदा सत्त्वसंश्रितः सर्वथा भवेत् ॥ यदा शांतः प्रीतियुक्तो भवेज्ज्ञानसमन्वितः ॥ ४१ ॥ स एव रजआधिक्यादप्रीतिसंयुतो भवेत् ॥ घोरश्च सर्वभूतेषु गुणाधीनो रमापतिः ॥ ४२ ॥ रुद्रोऽपि सत्त्वसंयुक्तः प्रीतिमाच्छान्तिमान्भवेत् ॥ रजोनिर्मलितः सोऽपि घोरः प्रीतिविवर्जितः ॥ ४३ ॥

मन्वादयश्च ये प्रोक्ताश्चतुर्दश युगेयुगे ॥ ४५ ॥ अन्येषां चैव का वार्ता संसारेऽस्मिन्नुत्तम ॥ मायाधीनं जगत्सर्वं सदेवासुरमातृपुत्र ॥ ४६ ॥ तन्माद्राजत्र कर्तव्यं सदेहोऽत्र कदाचन ॥ देही माया पराधीनश्चेष्टते तद्वशातुगः ॥ ४७ ॥ सा च माया परे तत्त्वे संविद्रूपेऽस्ति सवेदा ॥ तदधीना प्रेरिता च तेन जीवेषु सर्वदा ॥ ४८ ॥ ततो मायाविशिष्टांतां संविदं परमेश्वरीम् ॥ मायेश्वरीं भगवतीं सच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ ४९ ॥ ध्यायेत्तथाऽऽराधयेच्च प्रणमेच्च जपेदपि ॥ तेन सा सदया भूत्वा मोचयत्येव देहिनम् ॥ ५० ॥ स्वमायं संतरत्येव स्वानुभूतिप्रदानतः ॥ भुवनं खलु माया स्यादीश्वरी तस्य नायिका ॥ ५१ ॥ भुवनेशी ततः प्रोक्ता देवी त्रैलोक्यसुंदरी ॥ तद्रूपे यदि स कतं स्याच्चितं भूमिपते मदा ॥ ५२ ॥

मायया किं भवेतत्र सदसद्भूतया नृप ॥ तस्मान्मायानिरासार्थं नान्यद्वै देवतांतरम् ॥ ५३ ॥ समर्थं तु विना देवीं सच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ तमोराशिं नाशयितुं शक्तं नैव तमो भवेत् ॥ ५४ ॥ किंतु भानुप्रभाचंद्रविद्युद्बहिर्प्रभादयः ॥ तस्मा न्मायेश्वरीमंत्रां स्वप्रकाशां तु संविदम् ॥ ५५ ॥ आराधयेदतिप्रीत्या मायागुणनिवृत्तये ॥ इति सम्यङ् मयाऽऽख्यातं वृत्रासुरवधाहिकम् ॥ ५६ ॥ यत्पृष्टं राजशादूल किमन्यद्भोतुमिच्छसि ॥ पूर्वार्धोऽयं पुराणस्य कथितस्तव सुव्रत ॥ ५७ ॥ यत्र देव्यास्तु महिमा विस्तरे णोपपादितः ॥ एतद्रहस्यं श्रीमातुर्न देयं यस्य कस्यचित् ॥ ५८ ॥ देयं भक्ताय शान्ताय देवीभक्तिरताय च ॥ शिष्याय ज्येष्ठ पुत्राय गुरुभक्तियुताय च ॥ ५९ ॥ इदमखिलकथानां सारभूतं पुराणं निखिलनिगमतुल्यं सप्रमाणानुविद्धम् ॥ पठति परमभावाद्यः शृणोतीह भक्त्या स भवति धनवान्वै ज्ञानवान्मानवोऽत्र ॥ ६० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे षष्ठस्कंधे भगवतीमाहात्म्ये एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ वेदाष्टवसुभूतसंख्यैः (१८८४) पद्यैर्व्यासकृतैः शुभैः ॥ देवीभागवतस्यास्य षष्ठस्कंधः समाप्तवान् ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते षष्ठस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते सप्तमस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते भाषाटीकासमेते सप्तमस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीभगवत्यै नमः ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वेतां तापसा दिव्यां कथां राजा मुदाऽन्वितः ॥ व्यासं पप्रच्छ धर्मात्मा
परीक्षितसुतः पुनः ॥ १ ॥ जनमेजय उवाच ॥ स्वामिन्सूर्यान्वयानां च राज्ञां वंशस्य विस्तरम् ॥ तथा सोमान्वयानां च श्रोतुकामोऽ
स्मि सर्वथा ॥ २ ॥ कथयानघ सर्वज्ञ कथां पापप्रणाशिनीम् ॥ चरितं भूपतीनां च विस्तराद्वंशयोर्द्वयोः ॥ ३ ॥ तेहि सर्वे पराशक्तिभक्ता
इति मया श्रुतम् ॥ देवीभक्तस्य चरितं शृण्वन्कोऽस्ति विरक्तिभाक् ॥ ४ ॥ इति राजर्षिणा पृष्टोव्यासः सत्यवतीसुतः ॥ तमुवाच मुनि
वैद्यः प्रसन्नवदनो मुनिः ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ निशामय महाराज विस्तराद्भूतं मम ॥ सोम सूर्यान्वयानां च तथाऽन्येषां समुद्भवम्
॥ ६ ॥ विष्णोर्नामविस्तरोज्ज्वलं महाऽप्युत्तरानघ ॥ तपस्तप्त्वा समाराध्य महादेवीं सुदुर्गमाम् ॥ ७ ॥ तया दत्तवरो धाता जगत्कर्तृ

पुत्रोऽप्युत्सङ्गाग्रारवोऽभवत् ॥ दक्षोऽबुद्धात्तथाऽन्येऽपि मानसाः सनकादयः ॥ ११ ॥ वामाबुद्धादक्षपत्नी जातासर्वांगमुदरी ॥ वीरिणी
 नामविरूपाता पुराणेषु महीपते ॥ १२ ॥ असिक्नीति च नाम्ना स यस्यां जातोऽथ नारदः ॥ देवर्षिप्रवरः कामं ब्राह्मणो मानसः सुतः ॥
 ॥ १३ ॥ जनमेजय उवाच ॥ भ्रत्र मे संशयो ब्रह्मण्यदुक्तं भवता वचः ॥ वीरिण्यां नारदो जातो दक्षादिति महातपाः ॥ १४ ॥ कथं
 दक्षस्य पत्न्यां तु वीरिण्यां नारदो मुनिः ॥ जातो हि ब्रह्मणः पुत्रो धर्मज्ञस्त पसोत्तमः ॥ १५ ॥ विचित्रमिदमाख्यातं भवता नारदस्य
 च ॥ दक्षाज्जन्मस्य भार्यायां तद्वदस्व सविस्तरम् ॥ १६ ॥ पूर्वदेहः कथं मुक्तः शापात्कस्य महात्मना ॥ नारदेन बहुज्ञेन कस्माज्जन्म
 कृतं मुने ॥ १७ ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्मणाऽसौ समादिष्टो दक्षः सृष्ट्यर्थमादितः ॥ प्रजाः सृजेति सुभृशं वृद्धिहेतो स्वयंभुवा ॥ १८ ॥
 ततः पञ्चसहस्रांश्च जनयामास वीर्यवान् ॥ दक्षः प्रजावृत्तिः पुत्रान्वीरिण्यां बलवत्तरान् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा तान्नारदः पुत्रान्सर्वान्वर्धयि
 षून्प्रजाः ॥ उवाच प्रहसन्वाचं देवर्षिः कालनोदितः ॥ २० ॥ भुवः प्रमाणमज्ञात्वा स्रष्टुकामाः प्रजाः कथम् ॥ लोकानां हास्यतां यूयं
 गमिष्यथ न संशयः ॥ २१ ॥ पृथिव्या वै प्रमाणं तु ज्ञात्वा कार्यः समुद्यमः ॥ कृतोऽसौ सिद्धिमायाति नान्यथेति विनिश्चयः ॥ २२ ॥
 बालिशा बत यूयं वै यदज्ञात्वा भुवस्तलम् ॥ समुद्यताः प्रजाः कर्तुं कथं सिद्धिर्भविष्यति ॥ २३ ॥ व्यास उवाच ॥ नारदेनैवमुक्तास्ते
 हर्यश्वा देवयोगतः ॥ अन्योन्यमूचः सहसा सम्यगाह मुनिः किल ॥ २४ ॥ ज्ञात्वा प्रमाणमूर्ध्यास्तु सुखं स्रक्ष्यामहे प्रजाः ॥ इति
 संचिन्त्य ते सर्वे प्रयाताः प्रेक्षितं भुवः ॥ २५ ॥ तलं सर्वं परज्ञातुं वचनान्नारदस्य च ॥ प्राच्यां केचिद्रताः कामं दक्षिणस्यां तथाऽपरे
 ॥ २६ ॥ प्रतीच्यामुत्तरस्यां तु कृतोत्साहाः समंततः ॥ दक्षः पुत्रान्गतान्दृष्ट्वा पीडितस्तु शुचा भृशम् ॥ २७ ॥ अन्यानुत्पादयामास
 प्रजार्थं कृतनिश्चयः ॥ तेऽपि तत्रोद्यताः कर्तुं प्रजार्थमुद्यमं सुताः ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥ ३ ॥

नारदः प्राह तान्दृष्ट्वा पूर्वं यद्वचनं मुनिः ॥ बालिशा वत यूयं वै यदज्ञात्वा भुवं किल ॥ २९ ॥ प्रमाणं तु प्रजाः कर्तुं प्रवृत्ताः केन हेतुना ॥ श्रुत्वा वाक्यं मुनेस्तेऽपि मत्वा सत्यं विमोहिताः ॥ ३० ॥ जग्मुः सर्वे यथापूर्वं भ्रातरश्चलितास्तथा ॥ तान्मुतान्प्रस्थि तान्दृष्ट्वा दक्षः कोपसमन्वितः ॥ ३१ ॥ शशाप नारदं रोषात्पुत्रशोकसमुद्रवात् ॥ दक्ष उवाच ॥ नाशिता मे सुता यस्मात्तस्मान्नाशम वाप्नुहि ॥ ३२ ॥ पापेनानेन दुर्बुद्धे गर्भवासं ब्रजेति च ॥ पुत्रो मे भव कामं त्वं यतो मे भ्रंशिताः सुताः ॥ ३३ ॥ इति शप्तस्ततो जातो वीरिण्यां नारदो मुनिः ॥ षष्टिर्भूयोऽसृजत्कन्या वीरिण्यामिति नः श्रुतम् ॥ ३४ ॥ शोकं विहाय पुत्राणां दक्षः परमधर्मवित् ॥ तासां त्रयोदशमदात्कश्यपाय महात्मने ॥ ३५ ॥ दश धर्माय सोमाय सप्तविंशति भूपते ॥ द्वे चैवं भृगवे प्रादाच्चतस्रोऽरिष्टनेमिने ॥ ३६ ॥ द्वे चैवागिरसे कन्ये तथैवागिरसे पुनः तासां पुत्राश्च पौत्राश्च देवाश्च दानवास्तथा ॥ ३७ ॥ जाता बलसमायुक्ताः परस्परविरो धकाः ॥ रागद्वेषान्विताः सर्वे परस्परविरोधिनः ॥ सर्वे मोहावृताः शूरा ह्यभवन्नातिमायिनः ॥ ३८ ॥

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ जनमेजय उवाच ॥ ममारूयाहि महाभाग राज्ञां वंशं सुविस्तरम् ॥ सूर्यान्वयसूप्रतानां धर्मज्ञानां विशेषतः ॥ १ ॥ ग्यास उवाच ॥ शृणु भारत वक्ष्यामि रविवंशस्य विस्तरम् ॥ यथा श्रुतं मया पूर्वं नार दादृषिसत्तमात् ॥ २ ॥ एकदा नारदः श्रीमान्सरस्वत्यास्तटे शुभे ॥ आजगामाऽऽश्रमे पुण्ये विचरन्स्वेच्छया मुनिः ॥ ३ ॥ प्रणम्य शिरसा पादौ तस्याग्रे संस्थितस्तदा ॥ ततस्तस्यासनं दत्त्वा कृत्वाऽर्हणमथादरात् ॥ ४ ॥ विधिवत्पूजयित्वा तमुक्तवान्वचनं त्विदम् ॥ पायितोऽहं मुनिश्रेष्ठ पूज्यस्यागमनेन वै ॥ ५ ॥ कथां कथय सर्वज्ञ राज्ञां चरितसंयुताम् ॥ राजानो ये समारूयाताः सप्तमेऽस्मिन्मनोः कृते ॥ ६ ॥ तेषामुत्पत्तिरगुला चरितं परमाद्भुतम् ॥ श्रोतुकामोऽस्म्यहं ब्रह्मन्सूर्यवंशस्य विस्तरम् ॥ ७ ॥ समारूयाहि मुनिश्रेष्ठ समा रूयाहि मुनिश्रेष्ठ राज्ञां वंशं सुविस्तरम् ॥ ८ ॥ उवाच नारदः श्रुत्वा तस्य वचनं ॥ समाभुज्य मुदाऽन्वयम् ॥ नारदः ॥ उवाच शृणु मुनिश्रेष्ठ राज्ञां वंशं सुविस्तरम् ॥ ९ ॥ तेषामुत्पत्तिरगुला चरितं परमाद्भुतम् ॥ १० ॥

भवत्सृष्टिकर्मणि ॥ १३ ॥ तस्य एकोऽस्ति ॥ १४ ॥ शक्तिमनुत्तमाम् ॥ १५ ॥ पुत्रानुत्तमाम् ॥ १६ ॥ तपस्तत्त्वा स विश्वानाम् ॥ १७ ॥

तं पुत्रं ॥ द्वादशैः शिषोः ध्यात्वा प्राप्य शक्तिमनुत्तमाम् ॥ १३ ॥ पुत्रास्तुत्पादयामास मानसाञ्जुमलक्षणान् ॥ मरीचिः प्रथितस्तेषाम्
 भवत्सृष्टिकर्मणि ॥ १३ ॥ तस्य पुत्रोऽतिविख्यातः काश्यपः सर्वसमतः ॥ त्रयोदशैव तस्याऽऽसन्गार्या दक्षसुताः किल ॥ १४ ॥ देवाः सर्वे
 समुत्पन्ना दैत्या यक्षाश्चा पन्नगाः ॥ पशवः पक्षिणश्चैव तस्मात्सृष्टिस्तु काश्यपी ॥ १५ ॥ देवानां प्रथितः सूर्यो विवस्वत्राम तस्य तु ॥
 तस्य पुत्रः स विख्यातो वैवस्वतमनुर्नृपः ॥ १६ ॥ तस्य पुत्रस्तथेक्ष्वाकुः सूर्यवंशनिर्वधनः ॥ नवाभवन्सुतास्तस्य मनोरिक्ष्वाकुपूर्वजाः
 ॥ १७ ॥ तेषां नामानि राजेन्द्र शृणुष्वेकमनाः पुनः ॥ इक्ष्वाकुरथ नाभागो धृष्टः शर्यातिरेव च ॥ १८ ॥ नरिष्यंतस्तथा प्रांशुर्नृगो दि
 वृश्च सप्तमः ॥ करूषश्च पृषध्रश्च नवैते मानवाः स्मृताः ॥ १९ ॥ इक्ष्वाकुस्तु मनोः पुत्रः प्रथमः समजायत ॥ तस्य पुत्रशतं चासीज्ज्ये
 ष्ठो विकुक्षिरात्मवान् ॥ २० ॥ नवानां वंशविस्तारं संक्षेपेण निशामय ॥ शूराणां मनुपुत्राणां मनोरंतरजन्मनाम् ॥ २१ ॥
 नाभागस्य तु पुत्रोऽभूदंबरीषः प्रतापवान् ॥ धर्मज्ञः सत्यसंधश्च प्रजापालनतत्परः ॥ २२ ॥ धृष्टात्तु धार्ष्टकं क्षत्रं ब्रह्मभूतमजायत ॥ संग्राम
 कातरं सम्यग्ब्रह्मकर्मरतं तथा ॥ २३ ॥ शर्यातेस्तनयश्चाभूदानर्तो नाम विश्रुतः ॥ सुकन्या च तथा पुत्री रूपलायण्यसंयुता ॥ २४ ॥ च्यव
 नाय सुता दत्ता राज्ञाऽप्यंघाय सुंदरी ॥ मुनिः सुलोचनो जातस्तस्याः शील गुणेन ह ॥ २५ ॥ विहितो रविपुत्राभ्यामश्विभ्यामिति नः
 श्रुतम् ॥ जनमेजय उवाच ॥ संदेहोऽयं महान्ब्रह्मन्कथायां कथितस्त्वया ॥ २६ ॥ यद्राज्ञा मुनयेऽधाय दत्ता पुत्री सुलोचना ॥ कुरूपा गुण
 हीना वा नारी लक्षण वर्जिता ॥ २७ ॥ पुत्री यदा भवेद्राजा तदाऽधाय प्रयच्छती ॥ ज्ञात्वाऽधं सुमुखीं कस्मादत्तवानृपसत्तमः ॥ २८ ॥
 कारणं ब्रूहि मे ब्रह्मन्नुग्राह्योऽस्मि सर्वदा ॥ सूत उवाच ॥ इति राज्ञो वचः श्रुत्वा परीक्षितसुतस्य वै ॥ २९ ॥ द्वेपायनः प्रसन्नात्मातमु
 वाच हसन्निव ॥ व्यास उवाच ॥ वैवस्वतसुतः श्रीमाञ्छर्यातिर्नाम पाथिवः ॥ ३० ॥ तस्य स्त्रीणां सहस्राणि चत्वार्यासन्परिमहाः ॥ राजपुत्र्यः
 सरूपाश्च सर्वलक्षणसंयुताः ॥ ३१ ॥ पत्न्यः प्रेमयुताः सर्वा प्रिया राज्ञः सुसंमता ॥ एका पुत्री तु तासां वै सुकन्या नाम सुन्दरी ॥ ३२ ॥

दे. मा.
॥ ५ ॥

पितुः प्रिया च मातृणां सर्वासां चारूहासिनी ॥ नगरान्नातिदूरेऽभूत्सरो मानससन्निभम् ॥ ३३ ॥ बद्धसोपानमार्गं च स्वच्छपानीयपू-
रितम् ॥ हंसकारंडवाकीर्णं चक्रवाकोपशोभितम् ॥ ३४ ॥ दात्यूहसारसाकीर्णं सर्वं पतिगणावृतम् ॥ पंचधा कमलोपेतं चंचरीकसुसेवितम्
॥ ३५ ॥ पार्श्वतश्च द्रुमाकीर्णं वेष्टितं पादपैः शुभैः ॥ सालैस्तमालैः सरलैः पुन्नागाशोकमंडितम् ॥ ३६ ॥ वटाश्वत्थ कदंबैश्च कदलीखं-
डराजितम् ॥ जंबीरैर्वीजैश्च खजूरैः पनसैस्तथा ॥ ३७ ॥ क्रमुकेनारिकेलैश्च केतकैः कांचनद्रुमैः ॥ यूथिकाजालकैः शुभ्रैः संवृतं मल्लिका गणैः ॥
॥ ३८ ॥ जंब्वाम्रतिंतिणीभिश्च करंजकुटकावृतम् ॥ पलाशनिबखदिरविल्वामलकमंडितम् ॥ ३९ ॥ बभूव कोकिलारावकेकास्वनविरा-
जितम् ॥ तत्समीपे शुभे देशे पादपानां गणावृते ॥ ४० ॥ भार्गवश्च्यवनः शांतस्तापसः संस्थितो मुनिः ॥ ज्ञात्वाऽसौ विजनं स्थानं तप-
स्तेपे समाहितः ॥ ४१ ॥ कृत्वा दृढासनं मौनमाधाय जितमारूतः ॥ इंद्रियाणि च संयम्य त्यक्ताहारस्तपोनिधिः ॥ ४२ ॥ जलपाना-
दिरहितो ध्यायन्नास्ते पराविकाम् ॥ स वल्मीकोऽभवद्राजहंताभिः परिवेष्टितः ॥ ४३ ॥

कालेन महता राजन्समाकीर्णः पिपीलिकैः ॥ तथा स संवृतो धीमान्मृत्पिण्ड इव सर्वतः ॥ ४४ ॥ कदाचित्स महीपालः कामिनीगण-
संवृतः ॥ आजगाम सरो राजन्विहर्तुमिदमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ शर्यातिः सुन्दरीबृंदसंयुतः सलिलेऽमले ॥ क्रीडासक्तो महीपालो बभूव कम-
लाकरे ॥ ४६ ॥ सुकन्या वनमासाद्य विजहार सखीवृता ॥ सुमनांसि विचिन्वन्ती चञ्चला चञ्चलोपमा ॥ ४७ ॥ सर्वाभरणसंयुक्ता रणञ्चरण-
नूपुरा ॥ चक्रं ममाणा वल्मीकं च्यवनस्य समाददत् ॥ ४८ ॥ क्रीडासक्तोपविष्टा सा वल्मीकस्य समीपतः ॥ ददर्श चास्य रंभे वै खद्योत-
इव ज्योतिषी ॥ ४९ ॥ किमेतदिति संचिन्त्य समुद्धर्तुं मनोदधे ॥ गृहीत्वा कंटकं तीक्ष्णं त्वरमाणा कृशोदरी ॥ ५० ॥ सा दृष्ट्वा मुनिना-
बाला समीपस्था कृतोद्यमा ॥ विचरन्ती मुकेशांता मन्मथस्येव कामिनी ॥ ५१ ॥ तां वीक्ष्य सुदतीं तत्र क्षामकंठस्तपोनिधिः ॥ ताम-
भाषत कल्याणीकिमेतदिति भार्गवः ॥ ५२ ॥ दूरं गच्छ विशालाक्षि तापसोऽहं वरानने ॥ मा भिदस्वाद्य वल्मीकं कंटकेन कृशोदरि ॥ ५३ ॥

स.
अ. २

मित्रा जगाम शृपकन्यका ॥ क्रीडती शंकमाना सा किं कृतं तु मयि च ॥ ५५ ॥ शुकोष स तथा विद्ध मेघः परमम-
न्युमान् ॥ वेदनाभ्यर्दितः कामं परितपं जगाम ह ॥ ५६ ॥ शकुन्मूत्रनिरोधोऽभुत्सैनिकानां तु तत्क्षणात् ॥ विशेषेण तु भ्रूपस्य सामा-
त्यस्य समंततः ॥ ५७ ॥ गजोष्णं तुरगाणां च सर्वेषां प्राणिनां तदा ॥ ततो रुद्धे शकुन्मूत्रे शर्यातिर्दुःखितोऽभवत् ॥ ५८ ॥ सैनिकैः
कथितं तस्मै शकुन्मूत्रनिरोधनम् ॥ चितयामासः भूपालः कारणं दुःखसंभवे ॥ ५९ ॥ विचित्र्याह ततो राजा सैनिकान्स्वजनांस्तथा ॥
गृहमागत्य चितार्तः केनेदं दुष्कृतंकृतम् ॥ ६० ॥ सरसः पश्चिमे भागे वनमध्ये महातपाः ॥ च्यवनस्तापसस्तत्र तपश्चरति दुश्चरम्
॥ ६१ ॥ केनाप्यपकृतं तत्रतापसेऽग्निसमप्रभे ॥ तस्मात्पीडा समुत्पन्ना सर्वेषामिति निश्चयः ॥ ६२ ॥ तपोवृद्धस्य वृद्धस्य वरिष्ठस्य
विशेषतः ॥ केनाप्यकृतं मन्ये भार्गवस्य महात्मनः ॥ ६३ ॥

ज्ञातं वा यदि वाऽज्ञातं तस्येदं फलमुत्तमम् ॥ कैश्च दुष्टैः कृतं तस्य हेलनं तापसस्य ह ॥ ६४ ॥ इति पृष्टास्तमूचुस्ते सैनिका वेदनादिता
॥ मनोवाक्प्रयजनितं न विद्मोऽपकृतं वयम् ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ व्यास उवाच
॥ इति पप्रच्छ तान्सर्वात्राजा चिताकुलस्तथा ॥ पर्यपृच्छत्सुहृद्गं साम्न चोग्रतयापि च ॥ १ ॥ पीडयमानं जनं वीक्ष्य पितरं दुखितं
तथा ॥ विचित्र्य शूलभेदं सा सुकन्या चेदमब्रवीत् ॥ २ ॥ वने मया पितस्तत्र वल्मीको वीरुधावृतः ॥ क्रीडत्या मुहृदो दृष्टश्छिद्रद्वय
समन्वितः ॥ ३ ॥ तत्र खद्योतबद्दीप्तज्योतिषी वीक्षिते मया ॥ सूच्या विद्धे महाराज पुनः खद्योतशंकया ॥ ४ ॥ जलङ्घिन्ना तदा सूची म
या दृष्टा पितः किल ॥ हा हेति च श्रुतः शब्दो मंदो वल्मीकमध्यतः ॥ ५ ॥ तदाऽहं विस्मिता राजन्किमेतदिति शंकया ॥ न जाने
किं मया विद्धं तस्मिन्वल्मीकमंडले ॥ ६ ॥ राजा श्रुत्वा तु शर्यातिः सुकन्यावचनं मृदु ॥ मुनेस्तद्धेलनं ज्ञात्वा वल्मीकं क्षिप्रमभ्यगात्
॥ ७ ॥ तत्रापश्यत्तपो वृद्धं च्यवनं दुखितं भृशम् ॥ स्फोटयामास वल्मीकं मुनिदेहावृतं भृशम् ॥ ८ ॥

दे. भा.
॥ ७ ॥

प्रणम्य दण्डवद्भूमौ राजा तं भा गवं प्रति ॥ तुष्टाव विनयोपेतस्तमुवाच कृताञ्जलिः ॥ ९ ॥ पुत्र्या मम महाभाग क्रीडन्त्या दुष्कृतं
कृतम् ॥ अज्ञानाद्बालया ब्रह्मन्कृतं त त्संतुमर्हसि ॥ १० ॥ अक्रोधना हि मुनयो भवंतीत मया श्रुतम् ॥ तस्मात्त्वमपि बालायाः क्षंतुम
र्हसि सांप्रतम् ॥ ११ ॥ व्यास उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य च्यवनो वाक्यमब्रवीत् ॥ विनयोपनत दृष्ट्वा राजानं दुस्वितं भृशम्
॥ १२ ॥ च्यवन उवाच ॥ राजन्नाहं कदाचिद्वै करोमि क्रोधमण्वपि ॥ न मयाऽद्यैव शप्तस्त्वं दुहित्रा पीडने कृते ॥ १३ ॥ नेत्रे पीडास
मुत्पन्ना मम चाद्य निरागसः ॥ तेन पापेन जानामि दुःस्वितस्त्वं महीपते ॥ १४ ॥ अपराधं परं कृत्वा देवी भक्तस्य को जनः ॥ सुखं
लभेत यदपि भवेन्नाता शिवः स्वयम् ॥ १५ ॥ किं करोमि महीपाल नेत्रहीनो जरावृतः ॥ अंधस्य परिचर्या च कः करिष्यति पार्थिव
॥ १६ ॥ राजोवाच ॥ सेवका बहवः सेवां करिष्यन्ति तवानिशम् ॥ क्षमस्व मुनिशार्दूल स्वल्पक्रोधा हि तापसाः ॥ १७ ॥

च्यवन उवाच ॥ अंधोऽहं निर्जनो राजंस्तपस्तप्तुं कथं क्षमः ॥ त्वदीयाः सेवकाः किं ते करिष्यन्ति मम प्रियम् ॥ १८ ॥ क्षमापयसि
चेन्मां त्वं कुरु मे वचनं नृप ॥ देहि मे परिचर्यां कन्यां कमललोचनाम् ॥ १९ ॥ तुष्येऽनया महाराज पुत्र्या तव महामते ॥ करि
ष्यामि तपश्चाहं सा मे सेवां करिष्यति ॥ २० ॥ एवं कृतेसुखं मे स्यात्तव चैव भविष्यति ॥ संतुष्टे मयि राजेंद्र सेनिकानां न संशयः
॥ २१ ॥ विचिंत्य मनसा भूष कन्यादानं समाचर ॥ नचात्र दूषणं किञ्चित्तापसोऽहं यतव्रतः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ शर्यातिर्वचनं
श्रुत्वा मुनेर्भितातुरोऽभवत् ॥ न दास्येऽप्यथ वा दास्ये किञ्चिन्नोवाच भारत ॥ २३ ॥ कथमंधाय वृद्धाय कुरुपाय सुतामिमाम् ॥ देव
कन्योपमां दत्त्वा सुखी स्यामात्मसंभवाम् ॥ २४ ॥ को वाऽऽत्मनः सुखार्थाय पुत्र्याः संसारजं सुखम् ॥ हरतेऽल्पमतिः पापो जानन्नपि
शुभाशुभम् ॥ २५ ॥ प्राप्य सा च्यवने सुभूः पञ्चबाणशरादिता ॥ अंधं वृद्धं पतिं प्राप्य कथं कालं नयिष्यति ॥ २६ ॥

अ. २

यौवने पुर्जयः कामो विशेषेण सुकन्यया ॥ आत्मसुखं पति प्राप्य किञ्च पुत्रं विलोचनम् ॥ ३७ ॥ गतिं तान्त्रिकं प्राप्य कन्यया
वनसंयुता ॥ अहत्या वासवेनाशु वंचिता वरवर्णिनी ॥ ३८ ॥ शप्ता च पतिना पश्चाज्ज्ञात्वा धर्मविपर्ययम् ॥ तस्माद्भवतु मे दुःखं न
ददामि सुकन्यकाम् ॥ ३९ ॥ इति संचित्य शर्यातिर्विमनाः स्वगृह्ययौ ॥ सचिवांश्च समादाय मंत्रं चक्रेऽतिदुःखितः ॥ ३० ॥ भो
मंत्रिणोऽब्रुवन्त्वद्य किं कर्तव्यं मयाऽधुना ॥ पुत्री देयाऽथ विप्राय भोक्तव्यं दुःखमेव वा ॥ ३१ ॥ विचारयध्वं मिलिता हितं स्यान्मम वै
कथम् ॥ मंत्रिण उचुः ॥ किं ब्रूमोऽस्मिन्महाराज संकटेऽतिदुरासदे ॥ ३२ ॥ दुर्भगाय सुकन्यैषा कथं देयाऽतिसुदरी ॥ व्यास उवाच ॥
तदा चिताकुलं वीक्ष्य पितरं मंत्रिणस्तदा ॥ ३३ ॥ सुकन्या त्विगितं ज्ञात्वा प्रहस्येदमुवाच ह ॥ पितः कस्माद्भवानद्य चिताव्याकु
लितेन्द्रियः ॥ ३४ ॥ मत्कृते दुःखसंविग्नो विषण्णवदनोऽसि वै ॥ अहं गत्वा मुनि तत्र समाश्रास्य भयादितम् ॥ ३५ ॥

करिष्यामि प्रसन्नं तमात्मदानेन वै पितः ॥ इति राजा वच श्रुत्वा भाषितं यत्सुकन्यया ॥ ३६ ॥ मासुवाच प्रसन्नात्मा सचिवानां
च शृण्वताम् ॥ कथं पुत्रि त्वमंधस्य परिचर्या वनेऽबला ॥ ३७ ॥ करिष्यसि जरतस्य क्रोधनस्य विशेषतः ॥ कथमंधाय चानेन रूपेण
रतिसन्निभाम् ॥ ३८ ॥ ददामि जरया प्रस्तदेहाय सुखवांछया ॥ पित्रा पुत्री प्रदातव्या वयोज्ञातिबलाय च ॥ ३९ ॥ धनधान्यसमृद्धाय
नाधनाय कदाचन ॥ कृते रूपं विशालाक्षि कासौ वृद्धो वनेचरः ॥ ४० ॥ कथं देया मया पुत्री तस्मै चातिवराय च ॥ उदजे नियतं
वासो यस्त्यो नित्यं मनोहरे ॥ ४१ ॥ कथमंधजपत्राक्षि कल्पनीयो मया तव ॥ मरणं मे वरं प्राप्तं सैनिकानां तथैव च ॥ ४२ ॥ न ते
प्रदानमंधाय रोचते पिक भाषिणि ॥ भवितव्यं भवत्येव धैर्येनैव त्यजाम्यहम् ॥ ४३ ॥ सुस्थिरा भव सुश्रोणि न दास्येऽधाय कर्हिचित् ॥
राज्यं तिष्ठतु वा यातु देहोऽयं च तथैव मे ॥ ४४ ॥ न त्वां दास्याम्यहं तस्मै नेत्रहीनाय बालि के ॥ सुकन्या तं तदा प्राह श्रुत्वा तद्वचनं
पितुः ॥ ४५ ॥ प्रसन्नवदनाऽतीव स्नेहयुक्तमिदं वचः ॥ सुकन्योवाच ॥ न मे चिता पितः कार्या देहि मां मुनयेऽधुना ॥ ४६ ॥

सुखं भवतु सर्वेषां लोका नां मत्कृतेन हि ॥ सेवयिष्यामि संतुष्टा पतिं परमपावनम् ॥ ४७ ॥ भक्त्या परमया चापि वृद्धं च विजने वने ॥ सतीधर्मपरा चाहं चरिष्यामि सुसंमतम् ॥ ४८ ॥ न भोगेच्छाऽस्ति मे तात स्वस्थं चित्तं ममानघ ॥ व्यास उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा भाषितं तस्या मंत्रिणो विस्मयं गताः ॥ ४९ ॥ राजा च परमप्रीतो जगाम मुनिसंनिधौ ॥ गत्वा प्रणम्य शिरसा तमुवाच तपोधनम् ॥ ५० ॥ स्वामिन्गृहाण पुत्रीं मे सेवार्थं विधिवद्विभो ॥ इत्युक्त्वाऽस्मै ददौ पुत्रीं विवाहविधिना नृप ॥ ५१ ॥ प्रतिगृह्य मुनिः कन्यां प्रसन्नो भार्गवोऽभवत् ॥ पारिवर्हं न जग्राह दीयमानं नृपेण ह ॥ ५२ ॥ कन्यामेवाग्रहीत्कामं परिचर्यार्थमात्मनः ॥ प्रसन्नेऽस्मिन्मुनौ जातं सैनिकानां सुखं तदा ॥ ५३ ॥ राज्ञश्च परमाह्लादः संजातस्तत्क्षणादपि ॥ दत्त्वा पुत्रीं यदा राजा गमनाय गृहं गति ॥ ५४ ॥ मतिं चकार तन्वंगी तदोवाच नृपसुता ॥ सुकन्योवाच ॥ गृहाण मम वासांसि भूषणानि च मे पितः ॥ ५५ ॥ वल्कलं परिधानाय प्रयच्छाजि नमुत्तमम् ॥ वेषं तु मुनिपत्नीनां कृत्वा तपसि सेवनम् ॥ ५६ ॥

करिष्यामि तथा तात यथा ते कीर्तिरच्युता ॥ भविष्यति भुवः पृष्ठे तथा स्वर्गे रसातले ॥ ५७ ॥ परलोक सुखायाहं चरिष्यामि दिवानिशम् ॥ दत्त्वाऽधाय च वृद्धाय सुंदरीं युवतीं तु माम् ॥ ५८ ॥ चिता त्वया न कर्तव्या शीलनाशसमुद्गवा ॥ अरुंधती वष्टिस्य धर्मपत्नी यथाभुवि ॥ ५९ ॥ तथेवाहं भविष्यामि नात्र कार्या विचारणा ॥ अनसूया यथा साध्वी भार्याऽत्रेः प्रथिता भुवि ॥ ६० ॥ तथेवाहं भविष्यामि पुत्री कीर्तिकरी तव ॥ सुकन्यावचनं श्रुत्वा राजा परम धर्मवित् ॥ ६१ ॥ दत्त्वाऽजिनं रुरोदाशु वीक्ष्य तां चारुहा सिनीम् ॥ त्यक्त्वा भूषणवासांसि मुनिवेषधरां सुताम् ॥ ६२ ॥ विवर्णवदनो भूत्वा स्थितस्तत्रैव पार्थिवः ॥ राज्ञ्यः सर्वाः सुतां दृष्ट्वा वल्कलाजिनधारिणीम् ॥ ६३ ॥ रुरुदुर्भृशशोकार्ता वेषमाना इवाभवन् ॥ तामापृच्छ च महीपालो मंत्रिभिः परिवारितः ॥ ययौ स्वनगरं राजा मुक्त्वा पुत्रीं श्रुत्वाऽपिताम् ॥ ६४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥ गते राजनि सा बाला पतिसेवापरायणा ॥ बभूव च तथाऽग्नीनां सेवने धर्मतत्परा ॥ १ ॥

फलान्यादाय स्वादूनि मूलानि विविधानि च ॥ ददौ सा मुनये बाला पतिसेवापरायणा ॥ २ ॥ पतिं ततोदकेनाशु स्नापयित्वा मृग
त्वचा ॥ परिवेष्ट्य शुभायां तु वृस्यां स्थापितवत्यपि ॥ ३ ॥ तिलान्यवकुशानग्रे परिकल्प्य कमंडलुम् ॥ तमुवाच नित्यं कर्म कुरुष्व
मुनिसत्तम ॥ ४ ॥ तमुत्थाप्य करे कृत्वा समासे नित्यकर्मणि ॥ वृस्यां वा संस्तरे बाला भर्तारं संन्यवेशयत् ॥ ५ ॥ पश्चादानीय
पक्वानि फलानि च नृपात्मजा ॥ भोजयामास च्यवनं नीवारान्नं सुसंस्कृतम् ॥ ६ ॥ भुक्तवन्तं पतिं तृप्तं दत्त्वाऽऽचमनमा दरात् ॥
पश्चाच्च पूगं पत्राणि ददौ चादरसंयुता ॥ ७ ॥ गृहीतमुखवासं तं संवेश्य च शुभासने ॥ गृहीत्वाऽऽज्ञां शरीरस्य चकार साधनं ततः
॥ ८ ॥ फलाहारं स्वयं कृत्वा पुनर्गत्वा च सन्निधौ ॥ प्रोवाच प्रणयो पेता किमाज्ञापयसे प्रभो ॥ ९ ॥ पादसंवाहनं तेऽद्य करोमि
यदि मन्यसे ॥ एवं सेवापरा नित्यं बभूव पतितत्परा ॥ १० ॥ सायं होमावसाने सा फलान्याहृत्य सुन्दरी ॥ अर्पयामास मुनये स्वा
दूनि च मृदूनि च ॥ ११ ॥ ततः शेषाणि बुभुजे प्रेमयुक्ता तदाज्ञया ॥ सुस्पर्शास्तरणं कृत्वा शाययामास तं मुदा ॥ १२ ॥

सुप्ते सुखं प्रिये कांता पादसंवाहनं तदा ॥ चकार पृच्छती धर्मं कुलस्त्रीणां कृशोदरी ॥ १३ ॥ पादसंवाहनं कृत्वा निशि भक्तिपरायणा ॥
निद्रितं च मुनिं ज्ञात्वा सुष्वाप चरणांतिके ॥ १४ ॥ शुचौ प्रतिष्ठितं वीक्ष्य तालवृंतेन भामिनी ॥ कुर्वाणा शीतलं वायुं सिषवे स्वपतिं
तदा ॥ १५ ॥ हेमन्ते काष्ठसंभारं कृत्वाऽग्निज्वलनं पुरः ॥ स्थापयित्वा तथाऽपृच्छत्सुखं तेऽस्तीति चासकृत् ॥ १६ ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते
चोत्थाय जलं पात्रं च मृत्तिकाम् ॥ समर्पयित्वा शौचार्थं समुत्थाप्य पतिं प्रिया ॥ १७ ॥ स्थानाद् दूरे च संस्थाप्य दूरं गत्वा
स्थिराऽभवत् ॥ कृतशौचं पतिं कृत्वा ज्ञात्वा जग्राह तं पुनः ॥ १८ ॥ आनीयाश्रममभ्यग्रा चोपवेश्यासने शुभे ॥ मृज्जालाभ्यां च प्रक्षाल्य
पादावस्य यथाविधि ॥ १९ ॥ दत्त्वाऽऽचमनमात्रं तु दंतधावनमाहत् ॥ समर्प्य दंतकाष्ठं च यथोक्तं नृपनंदिनी ॥ २० ॥ चकारोष्णं
जलं शुद्धं समानीतं सुपावनम् ॥ स्नानार्थं जलमाहृत्य पप्रच्छ प्रणयान्विता ॥ २१ ॥ किमाज्ञापयसे ब्रह्मन्कृतं वै दंतधावनम् ॥ उष्णोदकं
सुसंपन्नं कुरु स्नानं समंत्रकम् ॥ २२ ॥

वर्तते होमकालोऽयं संध्या पूर्वा प्रवर्तते ॥ विधिवद्धवनं कृत्वा देवतापूजनं कुरु ॥ २३ ॥ एवं कन्या पतिं लब्ध्वा तपस्विनमर्निदिता ॥ नित्यं पर्यचरन्प्रीत्या तपसा नियमेन च ॥ २४ ॥ अग्नीनामतिथीनां च शुभ्रणां कुर्वती सदा ॥ आराधयामास बुदा च्यवनं सा शुभानना ॥ २५ ॥ कस्मिंश्चिदथ काले तु रविजावश्विनावुभौ ॥ च्यवनस्याश्रमाभ्याशे क्रीडमानौ समागतौ ॥ २६ ॥ जले स्नात्वा तु तां कन्यां निवृत्तां स्वाश्रमं प्रति ॥ गच्छन्तीं चारु सर्वांगीं रविपुत्रावपश्यताम् ॥ २७ ॥ तां दृष्ट्वा देवकन्याभां गत्वा चांतिकमादरात् ॥ ऊचतुः ससुभिद्रुत्य नासत्यावतिमोहितौ ॥ २८ ॥ क्षणं तिष्ठ वरारोहे प्रष्टुं त्वां गजगामिनि ॥ आवां देवसुतौ प्राप्तौ ब्रूहि सत्यं शुचिस्मि ते ॥ २९ ॥ पुत्री कस्य पतिः कस्ते कथमुत्थानमागता ॥ एकाकिनी तडागेऽस्मिन्स्नानार्थं चारुलोचने ॥ ३० ॥ द्वितीयाश्रीरिवाभासि कांत्या कमललोचने ॥ इच्छामस्तु वयं ज्ञातुं तत्त्वमाख्याहि शोभने ॥ ३१ ॥ कोमलौ चरणौ कति स्थितौ भूमावनावृतौ ॥ हृदयः कुरुतः पीडां चलंतौ चललोचने ॥ ३२ ॥

विमानार्हाऽसि तन्वंगी कथं पद्भ्यां व्रजस्यदः ॥ अनावृताऽत्र विपने किमर्थं गमनं तव ॥ ३३ ॥ दासीशतसमायुक्ता कथं न त्वं विनि गता ॥ राजपुत्र्यप्सरा वाऽसि वद सत्यं वरानने ॥ ३४ ॥ धन्या माता यतो जाता धन्योऽसौ जनकस्तव ॥ वक्तुं त्वां नैव शक्तौ च भर्तुर्भाग्यं तवानवे ॥ ३५ ॥ देवलोकाधिका भूमिरियं चैव सुलोचने ॥ प्रचलंश्चरणस्तेऽद्य संपावयति भूतलम् ॥ ३६ ॥ सौभाग्याश्च मृगाः कामं ये त्वां पश्यन्ति वै वने ॥ ये चान्ये पक्षिणः सर्वे भूरियं चातिपावना ॥ ३७ ॥ स्तुत्याऽलं तव चात्यर्थं सत्यं ब्रूहि सुलोचने ॥ पिता कस्ते पतिः क्वासौ द्रष्टुमिच्छाऽस्ति सादरम् ॥ ३८ ॥ ग्यास उवाच ॥ तयोरिति वचः श्रुत्वा राजकन्याऽतिमुदरी ॥ तामु वाच त्रपाकान्ता देवपुत्रौ नृपात्मजा ॥ ३९ ॥ शर्यातितनयां मां वां विसं भार्या मुनेरिह ॥ च्यवनस्य सतीं कांतां पित्रा दत्तां यदृच्छया ॥ ४० ॥ पतिरंधोऽस्ति मे देवो वृद्धश्चातीव तापसः ॥ तस्य सेवामहोरात्रं करोमि प्रीतिमानसा ॥ ४१ ॥

दे. भा.
॥ १३ ॥

अ. ८

शशिसुखि त्वमतीव सुकोमला फलजलाहरणं तव नोचितम् ॥५६॥ इति श्रीदेवी० भा० महा० सप्तमस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व्यास उवाच ॥ तयोस्तद्भाषितं श्रुत्वा वेपमाना नृपात्मजा ॥ धैर्यमालंब्य तौ तत्र बभाषे मितभाषिणी ॥ १ ॥ देवौ वां रविपुत्रौ च सर्वज्ञौ सुरसंमतौ ॥ सतीं मां धर्मशीलां च नैवं वदितुमर्हथः ॥ २ ॥ पित्रा दत्ता सुरश्रेष्ठौ मुनये योगधर्मिणे ॥ कथं गच्छामि तं मार्गं पुम्बली गणसेवितम् ॥ ३ ॥ द्रष्टाऽयं सर्वलोकस्य कर्मसाक्षी दिवाकरः ॥ कश्यपाश्चैव संभूतौ नैवं भाषितुमर्हथः ॥ ४ ॥ कुलकन्यां पतिं त्यक्त्वा कथमन्यं भजेन्नरम् ॥ असारेऽस्मिन्हि संसारे जानंतौ धर्मनिर्णयम् ॥ ५ ॥ यथेच्छं गच्छतं देवौ शापं दास्यामि वाऽनघौ ॥ सुकन्याऽहं च शर्यातेः पतिभक्तिपरायणा ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्या नासत्यौ विस्मितौ भृशम् ॥ ताव ब्रूतां पुनस्त्वेनां शंकमानौ भयं मुनेः ॥ ७ ॥ राजपुत्रि प्रसन्नौ ते धर्मेण वरवर्णिनि ॥ वरं वरय सुश्रोणि दास्यावः श्रेयसे तव ॥ ८ ॥

जानीहि प्रमदे नूनमावां देवभिषग्वरौ ॥ युवानं रूपसंपन्नं प्रकुर्याव पतिं तव ॥ ९ ॥ ततस्त्रयाणामस्माकं पतिमेकतमं वृणु ॥ समानरूपदेहानां मध्ये चातुर्यपंडिते ॥ १० ॥ सा तयोर्वचनं श्रुत्वा विस्मिता स्वपतिं तदा ॥ गत्वोवाच तयोर्वाक्यं ताभ्यामुक्तं यदद्भुतम् ॥ ११ ॥ सुकन्योवाच ॥ स्वामिन् सूर्यसुतौ देवौ संप्राप्तौ च्यवनाश्रमे ॥ दृष्टौ मया दिव्यदेहौ नासत्यौ भृशुनंदन ॥ १२ ॥ वीक्ष्य मां चारुसर्वाङ्गीं जातौ कामातुराबुभौ ॥ कथितं वचनं स्वामिन्पतिं ते नवयौवनम् ॥ १३ ॥ दिव्यदेहं करिष्यावश्चक्षुष्मंतं मुनिं किल ॥ एतेन समयेनाद्य तं शृणु त्वं मयोदितम् ॥ १४ ॥ समावयवरूपं च करिष्यावः पतिं तव ॥ तत्र त्रयाणामस्माकं पतिमेकतमं वृणु ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वाऽहमिहायाता प्रष्टुं त्वां कार्यमद्भुतम् ॥ किं कर्तव्यमतः साधो ब्रूह्यस्मिन्कार्यसंकटे ॥ १६ ॥ देवमायाऽपि दुर्ज्ञेया न जाने कपटं तयोः ॥ यदाज्ञापय सर्वज्ञ तत्करोमि तवेप्सितम् ॥ १७ ॥

काया विचारणा ॥ व्यास उवाच ॥ एवं सा समलुब्धाता तत्र गत्वा कथाऽब्रवीत् ॥ २१ ॥ क्रियतामाहु नास्तस्यी सयं येन सुरासमी ॥ तच्छ्रुत्वा चाश्विनी वाक्यं तस्यास्तौ तत्र चागतौ ॥ २० ॥ ऊचतु राजपुत्री तां पतिस्तव विशत्त्वपः ॥ रूपार्यं व्यवनस्तुर्णं ततोऽभः प्रविवेश ह ॥ २१ ॥ अश्विनावपि पश्चात्तत्प्रविष्टौ सर उत्तमम् ॥ ततस्ते निःसृतास्तस्मात्सरसस्तत्क्षणाभयः ॥ २२ ॥ तुल्यरूपा दिव्यदेहा युवानः सदृशाः किल ॥ दिव्यकुण्डलभूषाढ्याः समानावयवास्तथा ॥ २३ ॥ तेऽब्रुवन् सहिताः सर्वे वृणीष्व वरवणिनि ॥ अस्माकमीप्सितं भद्रे पतिं त्वममलानने ॥ २४ ॥ यस्मिन्वाऽप्यधिका प्रीतिस्तं वृणुष्व वरानने ॥ व्यास उवाच ॥ सा दृष्टा तुल्यरूपास्तान्समानवयवसस्तथा ॥ २५ ॥ एकस्वरास्तुल्यवेषां स्त्रीन्वे देवसुतोपमान् ॥ सा दृष्ट्वा तु संशयमापन्ना वीक्ष्य तान्सदृशाकृतीन् ॥ २६ ॥

अजानती पतिं सम्यग्व्याकुला समचितयत् ॥ किं करोमि त्रयस्तुल्याः कं वृणोमि न वेदयहम् ॥ २७ ॥ पतिं देवसुता ह्येते संशये पतिताऽस्म्यहम् ॥ इंद्रजालमिदं सम्यग्देवाभ्यामिहि कल्पितम् ॥ २८ ॥ कर्तव्यं किं मया चात्र मरणं समुपागतम् ॥ न मया मतिस्तुष्ट्यं वरणीयः कथंचना ॥ २९ ॥ देवस्त्वाधुनिकः कश्चिदित्येषा मम धारणा ॥ इति संचित्यमनसा परां विश्वेश्वरीं शिवाम् ॥ ३० ॥ दधौ भगवतीं देवीं तुष्टाव च कृशोदरी ॥ सुकन्योवाच ॥ शरणं त्वां जगन्मातः प्राप्ताऽस्मिभृङ्गादुःखिता ॥ ३१ ॥ रक्ष मेऽद्य सतीधर्मं नमामि चरणौ तव ॥ नमः पद्मोद्भवे देवि नमः शंकरवल्लभे ॥ ३२ ॥ विष्णुप्रिये नमो लक्ष्मि वेदमातः सरस्वति ॥ इदं जगत्त्वया सृष्टं सर्वं स्थावरजंगमम् ॥ ३३ ॥ पासि त्वमिदमव्यग्रा तथाऽत्सि लोकशान्तये ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां जननी त्वं सुसंमता ॥ ३४ ॥ बुद्धिदाऽसि त्वमज्ञानां ज्ञानिनां मोक्षदा सदा ॥ आज्ञा त्वं प्रकृतिः पूर्णा पुरुषप्रियदर्शना ॥ ३५ ॥

दे. मा.
॥१३॥

शशिमुखि त्वमतीव सुकोमला फलजलाहरणं तव नोचितम् ॥५६॥ इति श्रीदेवी० भा० महा० सप्तमस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व्यास उवाच ॥ तयोस्तद्भाषितं श्रुत्वा वेपमाना नृपात्मजा ॥ धैर्यमालंब्य तौ तत्र बभाषे मितभाषिणी ॥ १ ॥ देवौ वां रविपुत्रौ च सर्वज्ञौ सुरसंमतौ ॥ सतीं मां धर्मशीलां च नैवं वदितुमर्हथः ॥ २ ॥ पित्रा दत्ता सुरश्रेष्ठौ मुनये योगधर्मिणे ॥ कथं गच्छामि तं मार्गं पुश्वली गणसेवितम् ॥ ३ ॥ द्रष्टाऽयं सर्वलोकस्य कर्मसाक्षी दिवाकरः ॥ कश्यपाश्चैव संभूतौ नैवं भाषितुमर्हथः ॥ ४ ॥ कुलकन्यां पतिं त्यक्त्वा कथमन्यं भजेन्नरम् ॥ असारेऽस्मिन्हि संसारे जानंतौ धर्मनिर्णयम् ॥ ५ ॥ यथेच्छं गच्छतं देवौ शापं दास्यामि वाऽनघौ ॥ सुकन्याऽहं च शर्यातेः पतिभक्तिपरायणा ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्या नासत्यौ विस्मितौ भृशम् ॥ ताव ब्रूतां पुनस्त्वेनां शंकमानौ भयं मुनेः ॥ ७ ॥ राजपुत्रि प्रसन्नौ ते धर्मेण वरवर्णिनि ॥ वरं वरय सुश्रोणि दास्यावः श्रेयसे तव ॥ ८ ॥

जानीहि प्रमदे नूनमावां देवभिषग्वरौ ॥ युवानं रूपसंपन्नं प्रकुर्याव पतिं तव ॥ ९ ॥ ततस्त्रयाणामस्माकं पतिमेकतमं वृणु ॥ समानरूपदेहानां मध्ये चातुर्यपंडिते ॥ १० ॥ सा तयोर्वचनं श्रुत्वा विस्मिता स्वपतिं तदा ॥ गत्वोवाच तयोर्वाक्यं ताभ्यामुक्तं यदद्भुतम् ॥ ११ ॥ सुकन्योवाच ॥ स्वामिन् सूर्यसुतौ देवौ संप्राप्तौ च्यवनाश्रमे ॥ दृष्टौ मया दिव्यदेहौ नासत्यौ भृगुनंदन ॥ १२ ॥ वीक्ष्य मां चारुसर्वाङ्गीं जातौ कामातुराबुभौ ॥ कथितं वचनं स्वामिन्पतिं ते नवयौवनम् ॥ १३ ॥ दिव्यदेहं करिष्यावश्चक्षुष्मंतं मुनिं किल ॥ एतेन समयेनाद्य तं शृणु त्वं मयोदितम् ॥ १४ ॥ समावयवरूपं च करिष्यावः पतिं तव ॥ तत्र त्रयाणामस्माकं पतिमेकतमं वृणु ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वाऽहमिहायाता प्रष्टुं त्वां कार्यमद्भुतम् ॥ किं कर्तव्यमतः साधो ब्रूह्यस्मिन्कार्यसंकटे ॥ १६ ॥ देवमायाऽपि दुर्ज्ञेया न जाने कष्टं तयोः ॥ यदाज्ञापय सर्वज्ञ तत्करोमि तवेप्सितम् ॥ १७ ॥

अ. स.
८८

काया विचारणा ॥ व्यास उवाच ॥ अथ त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥
 त्वा चाश्विनी वाक्यं तस्यास्ती तत्र चागती ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥ कथं त्वं ज्ञानं प्राप्नुयात् ॥ २० ॥
 ह ॥ २१ ॥ अभिनावपि पश्चात्तत्प्रविष्टौ सर उत्तमम् ॥ ततस्ते निःसृतास्तस्मात्सरसस्तत्क्षणाद्यः ॥ २२ ॥ तुल्यरूपा दिव्यदेहा युवानः
 सदृशाः किल ॥ दिव्यकुण्डलभूषाढ्याः समानावयवास्तथा ॥ २३ ॥ तेऽद्भुवन् सहिताः सर्वे वृणीष्व वरवणिनि ॥ अस्माकमीप्सितं
 भद्रे पति त्वममलानने ॥ २४ ॥ यस्मिन्वाऽप्यधिका प्रीतिस्तं वृणुष्व वरानने ॥ व्यास उवाच ॥ सा दृष्टा तुल्यरूपास्तान्समानवयवस्तथा
 ॥ २५ ॥ एकस्वरास्तुल्यवेषां स्त्रीन्वे देवसुतोपमान् ॥ सा दृष्टा तु संशयमापन्ना वीक्ष्य तान्सदृशाकृतीन् ॥ २६ ॥

अजानती पति सम्यग्व्याकुला समचितयत् ॥ किं करोमि त्रयस्तुल्याः कं वृणोमि न वेदयहम् ॥ २७ ॥ पति देवसुता ह्येते संशये
 पतिताऽस्म्यहम् ॥ इंद्रजालमिदं सम्यग्देवाभ्यामिहि कल्पितम् ॥ २८ ॥ कर्तव्यं किं मया चात्र मरणं समुपागतम् ॥ न मया मतिमुत्सृ
 ज्य वरणीयः कथंचना ॥ २९ ॥ देवस्त्वाधुनिकः कश्चिदित्येषा मम धारणा ॥ इति संचित्यमनसा परां विश्वेश्वरीं शिवाम् ॥ ३० ॥
 दधौ भगवतीं देवीं तुष्टाव च कृशोदरी ॥ सुकन्योवाच ॥ शरणं त्वां जगन्मातः प्राप्ताऽस्मिभृशदुःखिता ॥ ३१ ॥ रक्ष मेऽद्य सतीधर्म
 नमामि चरणौ तव ॥ नमः पद्मोद्भवे देवि नमः शंकरवल्लभे ॥ ३२ ॥ विष्णुप्रिये नमो लक्ष्मि वेदमातः सरस्वति ॥ इदं जगत्त्वया सृष्टं
 सर्वं स्थावरजंगमम् ॥ ३३ ॥ पासि त्वमिदमव्यग्रा तथाऽस्ति लोकशांतये ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां जननी त्वं सुसंमता ॥ ३४ ॥ बुद्धि
 दाऽसि त्वमज्ञानां ज्ञानिनां मोक्षदा सदा ॥ आह्ना त्वं प्रकृतिः पूर्णा पुरुषप्रियदर्शना ॥ ३५ ॥

दे. भा.
॥ १५ ॥

भुक्तिमुक्तिप्रदाऽसि त्वं प्राणिनां विशदात्मनाम् ॥ अज्ञानां दुःखदा काम सत्त्वानां सुखसाधना ॥ ३६ ॥ सिद्धिदा योगिनामंब जयदा
कीर्तिदा पुनः ॥ शरणं त्वां प्रपन्नाऽस्मि विस्मयं परमं गता ॥ ३७ ॥ पतिं दर्शय मे मातर्ममाऽस्मिच्छोकसागरे ॥ देवाभ्यां चरितं
कूटं कं वृणोमि विमोहिता ॥ ३८ ॥ पतिं दर्शय सर्वज्ञे विदित्वा मे सतीव्रतम् ॥ व्यास उवाच ॥ एवं स्तुता तदा देवी तथा त्रिप्रसु
न्दरी ॥ ३९ ॥ हृदयेऽस्यास्तदाज्ञानं ददावाशु सुखोदयम् ॥ निश्चित्य मनसा तुल्यवयोरूपधरान्सती ॥ ४० ॥ प्रसमीक्ष्य तु तान्सर्वा
न्वब्रे बाला स्वकं पतिम् ॥ वृतेऽथ च्यवने देवौ संतुष्टौ तौ बभूवतुः ॥ ४१ ॥ सतीधर्मं समालोक्य संप्रीतौ ददतुर्वरम् ॥ भगवत्याः
प्रसादेन प्रसन्नौ तौ सुरोत्तमौ ॥ ४२ ॥ मनिमामंश्च तरसा गमनायोद्यताबुभौ ॥ लब्ध्वा तु च्यवनो रूपं नेत्रे भार्या च यौवनम्
॥ ४३ ॥ हृष्टोऽब्रवीन्महातेजास्तौ नासत्याविदं वचः ॥ उपकारः कृतोऽयं मे युवाभ्यां सुरसत्तमौ ॥ ४४ ॥

किं ब्रवीमि सुखं प्राप्तं संसारेऽस्मिन्ननुत्तमे ॥ प्राप्य भार्या सुकेशांतां दुःखं मेऽभवदन्वहम् ॥ ४५ ॥ अंधस्य चातिवृद्धस्य भोगहीनस्य
कानने ॥ युवाभ्यां नयने दत्ते यौवनरूपमद्भुतम् ॥ ४६ ॥ संपादितं ततः किंचिदुपकृतुमहं ब्रुवे ॥ उपकारिणि मित्रे यो नोपकुर्यात्क
थंचन ॥ ४७ ॥ तं धिगस्तु नरं देवौ भवेच्च ऋणवान्भुवि ॥ तस्माद्वां वाञ्छितं किंचिद्वातुमिच्छामि सांप्रतम् ॥ ४८ ॥ आत्मनो ऋणमो
क्षाय देवेशौ नूतनस्य च ॥ प्रार्थितं वां प्रदास्यामि यदलभ्यं सुरासुरैः ॥ ४९ ॥ ब्रूवार्थां वां मनोहिष्टं प्रीतोऽस्मि सुकृतेन वाम् ॥
श्रुत्वा तौ तु मुनेर्वाक्यमभिमंश्च परस्परम् ॥ ५० ॥ तमूचतुर्मुनिश्रेष्ठ सुकन्यासहित स्थितम् ॥ मुने पितुः प्रसादेन सर्वं नो मनसे
प्सितम् ॥ ५१ ॥ उत्कंठा सोमपानस्य वर्तते नौ सुरैः सह ॥ भिषजाविति देवेन निषिद्धौ चमसंग्रहे ॥ ५२ ॥ शक्रेण वितते यज्ञे ब्रह्मणः
कनकाचले ॥ तस्मात्त्वमपि धर्मज्ञ यदि शक्नोऽसि तापस ॥ ५३ ॥

अ. ५

कार्यमेतद्धि कर्तव्यं वाञ्छन्तं वा सुखयतः ॥ १५ ॥ यदहं रूपसंपन्नो वयसा च समान्वितः ॥ कृतो भवन्त्येव पुत्रा
समुपयास्यति ॥ च्यवनस्तु तयोः प्राह तच्छ्रुत्वा वचनं श्रुत्वा ॥ ५५ ॥ यदहं रूपसंपन्नो वयसा च समान्वितः ॥ कृतो भवन्त्येव पुत्रा
न्सभार्या च प्राप्तवानिति ॥ ५६ ॥ तस्माद्युवां करिष्यामि प्रीत्याऽहं सोमपायिनौ ॥ मिषतो देवराजस्य सत्यमेतद्वीम्यहम् ॥ ५७ ॥
राज्ञस्तु वितते यज्ञे शर्यातेरमितद्युतेः ॥ इत्याकर्ण्य वचो हृष्टौ तौ दिवं प्रति जग्मतुः ॥ ५८ ॥ च्यवनस्तां गृहीत्वा तु जगामाश्रमं
डलम् ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ जनमेजय उवाच ॥ च्यवनेन कथं वेद्यौ तौ कृतौ
सोमपायिनौ ॥ वचनं च कथं सत्यं जातं तस्य महात्मनः ॥ १ ॥ मानुषस्य बलं कीदृग्देवराजबलं प्रति ॥ निषिद्धौ भिषजौ तेन कृतौ
तौ सोमपायिनौ ॥ २ ॥ धर्मनिष्ठ तदाश्चर्यं विस्तरेण वद प्रभो ॥ चरितं च्यवनस्याद्य श्रोतुकामोऽस्मि सर्वथा ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥
निशामय महाराज चरितं परमाद्भुतम् ॥ च्यवनस्य मखे तस्मिञ्छर्यातिर्भुवि भारत ॥ ४ ॥

सुकन्यां सुंदरीं प्राप्य च्यवनः सुरसन्निभः ॥ विजहार प्रसन्नात्मा देवकन्यामिवामरः ॥ ५ ॥ कदाचिदथ शर्यातिभार्या चिंतातुरा
भृशम् ॥ पतिं प्राह वेपमाना वचनं रुदती प्रिया ॥ ६ ॥ राजन्पुत्री त्वया दत्ता मुनयेऽधाय कानने ॥ मृता जीवति वा सा तु द्रष्टव्या
सर्वथा त्वया ॥ ७ ॥ गच्छ नाथ मुनेस्तावदाश्रमं द्रष्टुमादरात् ॥ किं करोति सुकन्यासा प्राप्य नाथं तथाविधम् ॥ ८ ॥ पुत्रीदुःखेत
राजर्षे दग्धाऽस्मि सर्वथा हृदि ॥ तामानय विशालाक्षी तपःक्षामां मदंतिके ॥ ९ ॥ पश्यामि सर्वथा पुत्रीं कृशांगीं वल्कलावृताम् ॥
अंधं पतिं समासाद्य दुःखभाजं कृशोदरीम् ॥ १० ॥ शर्यातिरुवाच ॥ गच्छामोऽद्य विशालाक्षिसुकन्यां द्रष्टुमादरात् ॥ प्रियपुत्रीं वरा
रोहे मुनिं तं संशितव्रतम् ॥ ११ ॥ व्यास उवाच ॥ एवमुक्त्वा तु शर्यातिः कामिनीं शोकसंकुलाम् ॥ जगाम रथमारुह्य त्वरितश्चाऽ
श्रमं मुनेः ॥ १२ ॥ गत्वाऽऽश्रमं समीपे तु तमपश्यन्महीपतिः ॥ नवयौवनसंपन्नं देवपुत्रोपमं मुनिम् ॥ १३ ॥

दे. मा.
॥१७॥

तं विलोक्यामराकारं विस्मयं नृपतिर्गतः ॥ किं कृतं कुत्सितं कर्म पुत्र्या लोकविगर्हितम् ॥ १४ ॥ निहतोऽसौ मुनिर्वृद्धस्त्वनयाऽन्यः
पतिः कृतः ॥ काम पीडितया कामं प्रशातोऽप्यतिनिधनः ॥ १५ ॥ दुःसहोऽयं पुष्पधन्वा विशेषेण च यौवनै ॥ कुले कलंकः सुमहा
ननया मानवे कृतः ॥ १६ ॥ धिक्कस्य जीवितं लोके यस्य पुत्री हि कुत्सिता ॥ सर्वपापैस्तु दुःखाय पुत्री भवति देहिनाम् ॥ १७ ॥
मया त्वनुचितं कर्म कृतं स्वार्थस्य सिद्धये ॥ वृद्धायार्थाय या दत्ता पुत्री सर्वात्मना किल ॥ १८ ॥ कन्या योग्याय दातव्या पित्रा
सर्वात्मना किल ॥ तादृशं हि फलं प्राप्तं यादृशं वै कृतं मया ॥ १९ ॥ इन्मि चेदद्य तनयां दुःशीलां पापकारिणीम् ॥ स्त्रीद्वया दुस्तरा
स्यान्मे तथा पुत्र्या विशेषतः ॥ २० ॥ मनुवंशस्तु विख्यातः सकलंकः कृतो मया ॥ लोकापवादो बलवान्दुस्त्याज्य स्नेह शृङ्खला
॥ २१ ॥ किं करोमीति चिन्ताब्धौ यदा मग्नः स पार्थिवः ॥ सुकन्यया तदा देवाहृष्टश्चिन्ताकुलः पिता ॥ २२ ॥

सा दृष्ट्वा तं जगामाशु सुकन्या पितुरंतिके ॥ गत्वा पप्रच्छ भूपालं प्रेमपूरितमानसा ॥ २३ ॥ किं विचारयसे राजंश्चिताव्याकुलितानन ॥
उपविष्ट मुनिं वीक्ष्य युवानमंबुजेक्षणम् ॥ २४ ॥ एहोहि पुरुषव्याघ्र प्रणमस्व पतिं मम ॥ मा विषादं नृपश्रेष्ठ सांप्रतं कुरु मानव ॥ २५ ॥
व्यास उवाच ॥ इति पुत्र्या वचः श्रुत्वा शर्यातिः क्रोधपीडितः ॥ प्रोवाच वचनं राजा पुरःस्थां तनयां ततः ॥ २६ ॥ राजोवाच ॥
क मुनिश्च्यवनः पुत्रि वृद्धोऽधस्तापसोत्तमः ॥ कोऽयं युवा मदोन्मत्तः संदेहोऽत्र महान्मम ॥ २७ ॥ मुनिः किं निहतः पापे त्वया दुष्कृ
तकारिणि ॥ नृतनोऽसौ पतिः कामात्कृतः कुलविनाशिनि ॥ २८ ॥ सोऽहं चिन्तातुरस्ते न पश्याम्याश्रमसंस्थितम् ॥ किं कृतं दुष्कृतं
कर्म कुलटाचरितं किल ॥ २९ ॥ निमग्नोऽहं दुराचारे शोकाब्धौ त्वत्कृतेऽधुना ॥ दृष्ट्वेनं पुरुषं दिव्यं महद्वा च्यवनं मुनिम् ॥ ३० ॥
विहस्य तमुवाचाशु सा श्रुत्वा वचनं पितुः ॥ गृहीत्वाऽनीय पितरं भर्तुरंतिकमादरात् ॥ ३१ ॥ च्यवनोऽसौ मुनिस्तात जामाता ते न
संशयः ॥ अश्विभ्यामीदृशः कांतः कृतः कमललोचनः ॥ ३२ ॥

स.
अ.

व्यति विस्तरम् ॥ ३५ ॥ इति श्रुत्वा वचः पुत्र्याः शर्यातिस्त्व रितस्तथा ॥ प्रणनाम शुनि तत्र गत्वा पत्रच्छ सादरम् ॥ ३६ ॥ राजो
वाच ॥ कथयस्व स्ववृत्तांते भार्गवाशु यथोचितम् ॥ नयने च कथं प्राप्ते क गता ते जरा पुनः ॥ ३७ ॥ संशयोऽयं महान्मेऽस्ति रूपं
दृष्ट्वाऽतिसुन्दरम् ॥ वद विस्तरतो ब्रह्मच्छ्रुत्वाऽहं सुखमाप्नुयाम् ॥ ३८ ॥ च्यवन उवाच ॥ नासत्यावत्र संप्राप्ती देवानां भिषजाशुभौ ॥
उपकारः कृतस्ताभ्यां कृपया नृपसत्तम ॥ ३९ ॥ मया ताभ्यां वरो दत्त उपकारस्य हेतवे ॥ करिष्यामि मखे राज्ञो भवंतौ सोमपायिनौ
॥ ४० ॥ एवं मया वयः प्राप्तं लोचने विमले तथा ॥ स्वस्थो भव महाराज संविशस्वासने शुभे ॥ ४१ ॥

इत्युक्तः स तु विप्रेण सभार्यः पृथ्वीपतिः ॥ सुखोपविष्टः कल्याणीः कथाश्रवणे महात्मना ॥ ४२ ॥ अथेनं भार्गवः प्राह राजानं परिसां
त्वायन् ॥ याजयिष्यामि राजंस्त्वां संभारानुपकरूपय ॥ ४३ ॥ मया प्रतिश्रुतं ताभ्यां कृतंभ्यो सोमपौ युवाम् ॥ तत्कर्तव्यं नृपश्रेष्ठ
तव यज्ञेऽतिविस्तरे ॥ ४४ ॥ इंद्रं निवारयिष्यामि क्रुद्धं तेजोबलेन वै ॥ पाययिष्यामि राजेन्द्र सोमं सोममखे तव ॥ ४५ ॥ ततः
परमसंतुष्टशर्यातिः पृथ्वीपतिः ॥ च्यवनस्य महाराज तद्वाक्यं प्रत्यपूजयत् ॥ ४६ ॥ संमान्य च्यवनं राजा जगाम नगरं प्रति ॥
सभार्यश्चातिसंतुष्टः कुर्वन्वार्ता मुनेः किल ॥ ४७ ॥ प्रशस्तेऽहनि यज्ञीये सर्वकामसमृद्धिमान् ॥ कारयामास शर्यातिर्यज्ञायतनमुत्तमम्
॥ ४८ ॥ समानीय शुनीन्पूज्यान्वसिष्टप्रभुत्वात्सो ॥ भार्गवो याजयामास च्यवनः पृथिवीपतिम् ॥ ४९ ॥ वितते तु यथा यज्ञे देवाः
सर्वे सवासवाः ॥ आजगमुश्चाश्विनौ तत्र सोमार्थमुपजग्मतुः ॥ ५० ॥

इंद्रस्तु शंक्तिस्तत्र वीक्ष्य तानभिनावुभौ ॥ पप्रच्छ च सुरान्सर्वान्किमेतौ समुपागतौ ॥ ५१ ॥ चिकित्सकौ न सोमाहौ केनानांतावि
हेति च ॥ नाब्रुवन्नमरास्तत्र राक्षस्तु वितते मखे ॥ ५२ ॥ अमृह्णाच्च्यवनः सोममश्विनोर्देवयोस्तदा ॥ शक्रस्तं वारयामास मा गृहाणतयो
ग्रहम् ॥ ५३ ॥ तमाह च्यवनस्तत्र कथमेतौ रवेः सुतौ ॥ न ग्रहाहौ च नासत्यौ ब्रूहि सत्यं शचीपते ॥ ५४ ॥ न संकरो समुत्पन्नौ धर्म
पत्नीसुतौ रवेः ॥ केन दोषेण देवेंद्रनाहौ सोमं भिषग्वरौ ॥ ५५ ॥ निर्णयोऽत्र मखे शक्र कर्तव्यां देवतैः सह ॥ ग्राहयिष्याम्यहं सोमं कृतौ
तौ सोमपौ मया ॥ ५६ ॥ प्रेरितोऽसौ मया राजा मखाय मघवन्किल ॥ एतदर्थं करिष्यामि सत्यं मेवचनं निभो ॥ ५७ ॥ आभ्यामुपकृतं
शक्र तथा दत्तं नवं वयः ॥ तस्मात्प्रत्युपकारस्तु कर्तव्यः सर्वथा मया ॥ ५८ ॥ इंद्र उवाच ॥ चिकित्सकौ कृता वेतौ नासत्यौ निंदितौ
सुरैः ॥ उभावेतौ न सोमाहौ मा ग्रहाणेतयोग्रहम् ॥ ५९ ॥

च्यवनउवाच ॥ अहल्याजार संयच्छ कोपं चाद्य निरर्थकम् ॥ वृत्रघ्न किं हि नासत्यौ न सोमाहौसुरात्मजौ ॥ ६० ॥ एवं विवादे समुप
स्थिते च न कोऽपि वाचं तमुवाच भूप ॥ ग्रहं तयोर्भागवतिगमतेजाः संग्राहयामास तपोबलेन ॥ ६१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
सप्तमस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ दत्ते ग्रहे तु गजेंद्र वासवः कुपितो भृशम् ॥ प्रोवाच च्यवनं तत्र दर्शयन्बलमात्मनः
॥ १ ॥ मा ब्रह्मवंधो मर्यादामिमां त्वं कर्तुमर्हसि ॥ वधिष्यामि द्विषंतं त्वां विश्वरूपमिवापरम् ॥ २ ॥ च्यवन उवाच ॥ माऽवमंस्था
महात्मानो रूपद्रविणवर्चसा ॥ यौ चक्रतुर्हौ मघवन्बृदारकमिवापरम् ॥ ३ ॥ ऋते त्वां विबुधाश्चान्ये कथं वाऽऽददते ग्रहम् ॥ अश्वि
नावपि देवेंद्र देवौ विद्धि परंतपौ ॥ ४ ॥ इंद्र उवाच ॥ भिषजौ नार्हतः कामं ग्रहं यज्ञे कथंचन ॥ यदि दित्ससि मंदात्मन् शिरश्छे
त्स्यामि सांप्रतम् ॥ ५ ॥ व्यास उवाच ॥ अनादृत्य तु तद्वाक्यं वासवस्य च भार्गवः ॥ ग्रहं तु ग्राहयामासभर्तम्यत्रिव तं भृशम् ॥ ६ ॥

मन्वुमात्र ॥ ९ ॥ इंद्रोऽपि प्राणिपत्कोपाद्रजमस्मै स्वमाशुचम् ॥ पश्यतां सपदेवानां सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ १० ॥ प्रेरितं चाक्षानि प्रेक्ष्य
च्यवनस्तपसा ततः ॥ स्तंभयामास वज्रं स शकस्याभिततेजसः ॥ ११ ॥ कृत्यया स महाबाहुर्निद्रं हतुमिहोद्यतः ॥ जुहावाग्नौ शृतं
हव्यं मंत्रेण मुनिसत्तमः ॥ १२ ॥ तत्र कृत्या समुत्पन्ना च्यवनस्य तपोबलात् ॥ प्रबलः पुरुषः कूरो बृहत्कायो महासुरः ॥ १३ ॥
मदो नाम महाघोरो भयदः प्राणिनामिदं ॥ शरीरं पर्वताकारस्तीक्ष्णदंष्ट्रो भयानकः ॥ १४ ॥ चतस्रश्चाऽऽयता दंष्ट्रा योजनानां शतं
शतम् ॥ इतरे त्वस्य दशाना वभूवुर्दशयोजनाः ॥ १५ ॥ बाहू पर्वतसंकशावायतौ क्रूरदर्शनौ ॥ जिह्वा तु भीषणा क्रूरा लेलिहाना
नभस्तलम् ॥ १६ ॥ ग्रीवा तु गिरिशृंगाभा कठिना भीषणा भृशम् ॥ नखा व्याघ्र नखप्रख्याः केशाश्चातीव भीषणा ॥ १७ ॥

शरीरं कज्जलाभं च तस्य चास्यं भयानकम् ॥ नेत्रे दावानलप्रख्ये भीषणे च भयानके ॥ १८ ॥ हनुरेका स्थिता तस्य भूमावेका दिवं
गता ॥ एवंविधः समुत्पन्नो मदो नाम बृहत्तनुः ॥ १९ ॥ तं विलोक्य सुराः सर्वे भयमाजग्मुर्हसा ॥ इंद्रोऽपि भयसंत्रस्तो युद्धाय न मनो
दधे ॥ २० ॥ दैत्योऽपि वदने कामं वज्रमादाय संस्थितः ॥ व्याप्तं नभो घोरदृष्टिर्ग्रसन्निव जगन्नयम् ॥ २१ ॥ स भक्षयिष्यन्संकुद्धः
शतकतमुपाद्रवत् ॥ चुकुशुश्च सुरा सर्वे हा हताः स्मेति संस्थिताः ॥ २२ ॥ इंद्रः स्तंभितबाहुस्तु मुमुक्षुर्वज्रमंतिकात् ॥ न शशाक पवि
तस्मिन्प्रहर्तुं पाकशासनः ॥ २३ ॥ वज्रहस्तः सुरेशानस्तं वीक्ष्य कालसन्निभम् ॥ सस्मार मनसा तत्र गुरुं समयकोविदम् ॥ २४ ॥
स्मरणादाजगामाशु बृहस्पतिरुदारधीः ॥ गुरुस्तत्समं दृष्ट्वा विपत्तिसदृशं महत् ॥ २५ ॥ विचार्य मनसा कृत्यं तमुवाच शचीपतिम् ॥
दुःसाध्योऽयं महामंत्रैस्त्वयं वज्रेण वासव ॥ २६ ॥ असुरो मदं संज्ञस्तु यज्ञकुंडात्समुत्थितः ॥ तपोबलमृषेः सम्यक् च्यवनस्य महा
बल ॥ २७ ॥ अनिवार्यो ह्ययं शत्रुस्त्वयादेवेस्तथा मया ॥ शरणं याहि देवेश च्यवनस्य महात्मनः ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥२१॥

स निवारयिता नूनं कृत्यामात्मकृतां किल॥न निवारयितुं शक्ताः शक्तिभक्तरूपं क्वचित्॥२९॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तो गुरुणा शक्रस्तदाऽऽ
गच्छन्मुनिं प्रति ॥ प्रणम्य शिरसा नम्रस्तमुवाच भयान्वितः ॥ ३० ॥ क्षमस्व मुनिशार्दूल शमयासुरमुद्यतम् ॥ प्रसन्नो भव सर्वज्ञ वचनं
ते करोम्यहम् ॥ ३१ ॥ सोमार्हावश्विनावेतावद्यप्रभृति भार्गव ॥ भविष्यतः सत्यमेतद्वचो विप्र प्रसीद मे ॥ ३२ ॥ मिथ्या ते नोद्यमो ह्येष
भवत्वेव तपोधन ॥ जाने त्वमपि धर्मज्ञ मिथ्या नैव करिष्यसि ॥ ३३ ॥ सोमपावश्विनावेतौ त्वत्कृतौ च सदैव हि ॥ भविष्यतश्च
शर्यातिः कीर्तिस्तु विपुला भवेत् ॥ ३४ ॥ मया यद्धि कृतं कर्म सर्वथा तु मुनिसत्तम ॥ परीक्षार्थं तु विज्ञेयं तव वीर्यप्रकाशनम् ॥ ३५ ॥
प्रसादं कुरु मे ब्रह्मन्मदं संहार चोत्थितम् ॥ कल्याणं सर्वदेवानां तथा भूयो विधीयताम् ॥ ३६ ॥ एवमुक्तस्तु शक्रेण च्यवनः परमार्थं
वित् ॥ संजहार ततः कोपं समुत्पन्नं विरोधजम् ॥ ३७ ॥

देवमाश्वास्य संविभ्रं भार्गवस्तु मदं ततः ॥ व्यभजत्स्त्रीषु पानेषु द्यूतेषु मृग यासु च ॥ ३८ ॥ मदं विभज्य देवेंद्रमाश्वास्य चकितं
भिया ॥ संस्थाप्य च सुरान्सर्वान्मखं तस्य न्यवर्तयत् ॥ ३९ ॥ ततस्तु संस्कृतं सोमं वासवाय महात्मने ॥ अश्विभ्यां सर्वधर्मात्मा
पाययामास भार्गवः ॥ ४० ॥ एवं तौ च्यवनेनार्यावश्विनौ रविपुत्रकौ ॥ विहितौ सोमपौ राजन्सर्वथा तपसो बलात् ॥ ४१ ॥ सरस्तदपि
विरूपाक्षं जातं यूपविमंडितम् ॥ आश्रमस्तु मुनेः सम्यक्पृथिव्यां विश्रुतोऽभवत् ॥ ४२ ॥ शर्यातिरपि संतुष्टो ह्यभवत्तेन कर्मणा ॥ यज्ञं
समाप्य नगरे जगाम सचिवैर्वृतः ॥ ४३ ॥ राज्यं चकार धर्मज्ञो मनुपुत्रः प्रतापवान् ॥ आनर्तस्तस्य पुत्रोऽभूदानर्ताद्वैवतोऽभवत्
॥ ४४ ॥ सौऽतःसमुद्रे नगरीं विनिर्माय कुशस्थलीम् ॥ आस्थितोऽभुक्तविषयानानर्तादी नरिदमः ॥ ४५ ॥ तस्य पुत्रशतं जज्ञे
ककुभिर्ज्येष्ठमुत्तमम् ॥ पुत्री च रेवती नाम्ना सुंदरी शुभलक्षणा ॥ ४६ ॥ वरयोग्या यदा जाता तदा राजा च रेवतः ॥ चितयामास
राजसौ राजपुत्रान्कुलोद्भवान् ॥ ४७ ॥

स.
७

रेवती नाम च निविशति ॥ इति श्रीमहाभारतम् ॥ ७९ ॥ इति संक्षिप्तं भूपालः सुतामायाय रेवतीम् ॥ ब्रह्मलोकं जगन्नाथं ॥
सुता ॥ गत्वा पृच्छामि ब्रह्माणे सर्वज्ञं सुरभूजितम् ॥ ७९ ॥ इति संक्षिप्तं भूपालः सुतामायाय रेवतीम् ॥ ब्रह्मलोकं जगन्नाथं ॥
पितामहम् ॥ ८० ॥ यत्र देवाश्च यक्षाश्च छंदासि पर्वतास्तथा ॥ अग्नयः सरितश्चापि दिव्यरूपधराः स्थिताः ॥ ८१ ॥ ऋषयः सिद्धा
धर्वाः पन्नगाश्चारणास्तथा ॥ तस्थुः प्रांजलयः सर्वे स्तुवंतश्च पुरातनाः ॥ ८२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे सप्त
मोऽध्यायः ॥ ७ ॥ जनमेजय उवाच ॥ संशयोऽयं महान्ब्रह्मन्वर्तसे मम मानसे ॥ ब्रह्मलोकं गतो राजा रेवतीसंयुतः स्वयम् ॥ १ ॥ मया पूर्वं
श्रुतं कृत्स्नं ब्राह्मणेभ्यः कथांतरे ॥ ब्राह्मणो ब्रह्मविच्छातो ब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ राजा कथं गतस्तत्र रेवतीसंयुतः स्वयम् ॥ सत्यलोकेऽति
दुष्प्रापे भूलोकादिति संशयः ॥ ३ ॥ मृतः स्वर्गमवाप्नोति सर्वशास्त्रेषु निर्णयः ॥ "मानुषेण तु देहेन ब्रह्मलोके गतिः कथम् ॥" स्वर्गात्पुनः कथं
लोके मानुषे जायते गतिः ॥ ४ ॥ एतन्मे संशयं विद्वंश्छेत्तुमर्हसि सांप्रतम् ॥ यथा राजा गतस्तत्र प्रष्टुकामः प्रजापतिम् ॥ ५ ॥
व्यास उवाच ॥ मेरोस्तु शिखरे राजन्सर्वे लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ इंद्रलोको वह्निलोको या च संयमिनी पुरी ॥ ६ ॥ तथैव सत्यलोकश्च
केलासश्च तथा पुनः ॥ वैकुण्ठश्च पुनस्तत्र वैष्णवं पदमुच्यते ॥ ७ ॥ यथाऽर्जुनः शकलोके गतः पार्थो धनुर्धरः ॥ पञ्च वर्षाणि कौंतेय स्थित
स्तत्र सुरालये ॥ ८ ॥ मानुषेणैव देहेन वासवस्थ च सन्निधौ ॥ तथैवान्येऽपि भूपाला कुकुत्स्थ प्रमुखाः किल ॥ ९ ॥ स्वर्लोकगतयः
पश्चादेत्याश्वापि महाबलाः ॥ जित्वेद्रसदनं प्राप्य संस्थितास्तत्र कामतः ॥ १० ॥ महाभिषः पुरा राजा ब्रह्मलोकं गतः स्वराट् ॥
आगच्छन्तीं नृपो गंगामपश्यच्चानुसुंदरीम् ॥ ११ ॥ वायुर्नाबरमस्यास्तु देवादपहृतं नृप ॥ किंचिन्नृपा नृपेणाथ दृष्ट्वा सा सुंदरी तथा ॥ १२ ॥
स्मितं चकार कामार्तः सा च किंचिज्जहास वै ॥ ब्रह्मणा तौ तदा दृष्टौ शप्तौ यातौ वसुंधराम् ॥ १३ ॥ वैकुण्ठेऽपि सुराः सर्वे पीडिता
देत्यदानवैः ॥ गत्वा हारं जगन्नाथमस्तुवन्कमलापतिम् ॥ १४ ॥ सन्देहो नाऽत्र कर्तव्यः सर्वथा नृपसत्तम ॥ गम्याः सर्वेऽपि लोकाः
स्युर्मानवानां नराधिप ॥ १५ ॥ अवश्यं कृतपुण्यानां तापसानां नराधिप ॥ पुण्यसद्भाव एवात्र गमने कारणं नृप ॥ १६ ॥

दे. मा.
॥२३॥

तथैव यजमानानां यज्ञेन भावितात्मनाम् ॥ जनमेजय उवाच ॥ रेवतो रेवतीं कन्यां गृहीत्वा चारुलोचनाम् ॥ १७ ॥
ब्रह्मलोकं गतः पश्चात्किं कृतं तेन भृशुजा ॥ ब्रह्मणा किं समादिष्टं कस्मै दत्तामुता पुनः ॥ १८ ॥ तत्सर्वं विस्तराद्ब्रह्मन्कथय त्वं ममा-
धुना ॥ व्यास उवाच ॥ निशामथ महीपाल राजा रेवतकः किल ॥ १९ ॥ पुत्र्या वरं परिप्रष्टुं ब्रह्मलोकं गतो यदा ॥ आवर्तमाने
गांधर्वे स्थितो लब्धक्षणः क्षणम् ॥ २० ॥ शृण्वन्नृतप्यद्दृष्टात्मा सभायां तु सकन्यकः ॥ समाप्ते तत्र गांधर्वे प्रणम्य परमेश्वरम् ॥ २१ ॥
दर्शयित्वा सुतां तस्मै स्वाभिप्रायं न्यवेदयत् ॥ राजोवाच ॥ वरं कथय देवेश कन्येयं मम पुत्रिका ॥ २२ ॥ देया कस्मैमया ब्रह्म-
न्प्रष्टुं त्वां समुपागतः ॥ बहवो राजपुत्रा मे वीक्षिताः कुलसंभवाः ॥ २३ ॥ कस्मिंश्चिन्मे मनः कामं नोपतिष्ठति चंचलम् ॥ तस्मात्त्वां
देवदेवेश प्रष्टुमत्रागतोऽस्म्यदम् ॥ २४ ॥ तदाज्ञापय सर्वज्ञ योग्यं राजसुतं वरम् ॥ कुलीनं बलवंतं च सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ २५ ॥
दातारं धर्मशीलं च राजपुत्रं समादिश ॥ व्यास उवाच ॥ तदाकर्ण्य जगत्कर्ता वचनं नृपतेस्तदा ॥ २६ ॥

तमुवाच हसन्वाक्यं दृष्ट्वा कालस्य पर्ययम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ राजपुत्रास्त्वया राजन्वरा ये हृदये कृताः ॥ २७ ॥ अस्ताः कालेन ते सर्वे
सपितृपौत्रबांधवाः ॥ शप्त विंशतिमोऽद्यैव द्वापरस्तु प्रवर्तते ॥ २८ ॥ वंशजास्ते मृताः सर्वे पुरी दैत्यैर्विलुंठिता ॥ सोमवंशोद्भवस्तत्र
राजा राज्यं प्रशास्ति हि ॥ २९ ॥ उग्रसेन इति ख्यातो मथुराधिपतिः किल ॥ ययातिवंशसंभूतो राजा माधुरमंडले ॥ ३० ॥ उग्रसेनात्मजः
कंसः सुरद्वेषी महाबलः ॥ दैत्यांशः पितरं सोऽपि कारागारं न्यवेशयत् ॥ ३१ ॥ स्वयं राज्यं चकारासौ नृपाणां मदगर्वितः ॥ मेदिनी
चातिभारतां ब्रह्माणं शरणं गता ॥ ३२ ॥ दुष्टराजन्यसेन्यानां भारेणातिसमाकुला ॥ अंशावतरणं तत्र गदितं मुरसत्तमैः ॥ ३३ ॥
वासुदेवः समुत्पन्नः कृष्णः कमललोचनः ॥ देवक्यां देवरूपिण्यां योऽसौ नारायणो मुनिः ॥ ३४ ॥ तपश्चचार दुःसाध्यं धर्मं पुत्रः सना-
तनः ॥ गंगातीरे नरसखः पुण्ये चदरिकाश्रमे ॥ ३५ ॥

स
अ - ८

वाञ्छितानां वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ सन्तोषो भित्तो पापो कलः कृष्णेन सत्तमः ॥ ३६ ॥ कृष्णेनाय राज्यं वै वर्तते हत्वा खलं
सुतम् ॥ कंसस्य चक्षुरः पापो जरासंधो महाबलः ॥ ३७ ॥ आगत्य मथुरां क्रोधाच्चकार संगरं युदा ॥ कृष्णेनासी जितः संख्ये जरा
संधो महाबलः ॥ ३८ ॥ प्रेषयामास युद्धाय सबलं यवनं ततः ॥ श्रुत्वाऽऽयातं महाशूरं ससेन्यं यवनाधिपम् ॥ ३९ ॥ “कृष्णस्तु
मथुरां त्यक्त्वा पुरीं द्वारवतीमगात् ॥ प्रभक्षां तां पुरीं कृष्णः शिल्पिभिः सह संगतेः ॥ कारयामास दुर्गादध्या इदृशालाविमंडिताम् ॥
जीर्णोद्धारं पुरः कृत्वा वासुदेवः प्रतापवान् ॥ उग्रसेनं च राजानं चकार वशवर्तिनम् ॥ ”यादवान्स्थापयामास द्वारवत्यां यदूत्तमः ॥
वासुदेवस्तु तत्राय वर्तते बांधवैः सह ॥ ४० ॥ तस्याग्रजः स विख्यातो बल देवो हलायुधः ॥ शेषांशो सुसली वीरो वरोऽस्तु तव
संमतः ॥ ४१ ॥ संकर्षणाय देह्याशु कन्यां कमललोचनाम् ॥ रेवतीं बलभद्राय विवाहविधिना ततः ॥ ४२ ॥
दत्त्वा पुत्रीं नृपश्रेष्ठ गच्छ त्वं बदरिकाश्रमम् ॥ तपस्तप्तुं सुरारामं पावनं कामदं नृणाम् ॥ ४३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति राजा समा
दिष्टो ब्रह्मणा पद्मयोनिना ॥ जगाम तरसा राजन्हारकां कन्ययाऽन्वितः ॥ ४४ ॥ ददौ तां बलदेवाय कन्यां वै शुभलक्षणाम् ॥ तत
स्तत्त्वा तपस्तीव्रं नृपतिः कालपर्यये ॥ ४५ ॥ जगाम त्रिदशा वासं त्यक्त्वा देहं सरित्तटे ॥ राजोवाच ॥ भगवन्महदाश्चर्यं भवता
समुदाहृतम् ॥ ४६ ॥ रेवतस्तु स्थितस्तत्र ब्रह्मलोके सुतार्थतः ॥ युगानां तु गतं तत्र शतमष्टोत्तरं किल ॥ ४७ ॥ कन्यावृद्धा न
संजाता राजा वा ऽतितरां नु किम् ॥ एतावतं तथा कालमायुः पूर्णं तयोः कथम् ॥ ४८ ॥ व्यास उवाच ॥ न जरा क्षुत्पिपासा वा न
मृत्युर्न भयं पुनः ॥ न तु ह्यानिः प्रभवति ब्रह्मलोके सदाऽनघ ॥ ४९ ॥ मेरुं गतस्य शर्यातिः संततो राक्षसेर्हता ॥ गता कुशस्थलीं त्यक्त्वा
भयभीता इतस्ततः ॥ ५० ॥ मनोश्च ध्रुवतः पुत्र उत्पन्नो वीर्यवन्तरः ॥ इक्ष्वाकुरिति विख्यातः सूर्यवंशकरस्तु सः ॥ ५१ ॥

वंशार्थं तप आतिष्ठदेवीं ध्यात्वा निरंतरम् ॥ नारदस्योपदेशेन प्राप्य दीक्षामनुत्तमाम् ॥ ५२ ॥ तस्य पुत्रशतं राजन्निष्वाकोरिति विश्रुतम् ॥ विकुक्षिः प्रथमस्तेषां बलवीर्यसमन्वितः ॥ ५३ ॥ अयोध्यायां स्थितो राजा इक्ष्वाकुरिति विश्रुतः ॥ शकुनिप्रसुखाः पुत्राः पंचाशद्वलवत्तराः ॥ ५४ ॥ उत्तरापथदेशस्यरक्षितारः कृताः किल ॥ दक्षिणस्यां तथा राजन्नादिष्ठास्तेन ते सुताः ॥ ५५ ॥ चत्वारिंशत्तथा ऽष्टौ च रक्षणार्थं महात्मना ॥ अन्यौ द्वौ संस्थितौ पार्श्वे सेवार्थं तस्य भूपतेः ॥ ५६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः ॥ २८ ॥ व्यास उवाच ॥ कदाचिदष्टका श्राद्धे विकुक्षिं पृथिवीपतिः ॥ आह्नापयदसंमूढो मांसमानय सत्वरम् ॥ १ ॥ मेध्यं श्राद्धार्थमधुना वने गत्वा सुतादरात् ॥ इत्युक्तोऽसौ तथेत्यासु जगाम वनमल्लभृत् ॥ २ ॥ गत्वा जघान बाणैः स वराहान्सूकरान्मृगान् ॥ झशांश्चापि परिश्रांतो बभूवाऽथ बुभुक्षितः ॥ ३ ॥ विस्मृता चाष्टका तस्य शशंचाऽदसौ वने ॥ शेषं निवेदयामास पित्रे मांसमनुत्तमम् ॥ ४ ॥ प्रोक्षणाय समानीतं मांसं दृष्ट्वा गुरुस्तदा ॥ अनर्हमिति तज्ज्ञात्वा चुकोप मुनिसत्तमः ॥ ५ ॥

मुक्तशेषं तु न श्राद्धे प्रोक्षणीयमिति स्थितिः ॥ राज्ञे निवेदयामास वशिष्ठः पाकदूषणम् ॥ ६ ॥ पुत्रस्य कर्म तज्ज्ञात्वा भूपतिर्गुरुणोदितम् ॥ चुकोप विधिलोपात्तं देशान्निः सारयत्ततः ॥ ७ ॥ शशाद इति विख्यातो नाम्ना जातो नृपात्मजः ॥ गतो वने शशादस्तु पितृको पादसंभ्रमः ॥ ८ ॥ वन्येन वर्तयन्कालं नीतवान्धर्मतत्परः ॥ पितर्युपरते राज्यं प्राप्तं तेन महात्मना ॥ ९ ॥ शशादस्त्वकरोद्राज्यमयोध्यायाः पतिः स्वयम् ॥ यज्ञाननेकशः पूर्णाश्चकार सरयूतटे ॥ १० ॥ शशादस्याभवत्पुत्रः ककुत्स्थ इति विश्रुतः ॥ तस्यैव नाम्नभेदाद्दे इन्द्रवाहः पुरंजयः ॥ ११ ॥ जनमेजय उवाच ॥ नामभेदः कथं जातो राजपुत्रस्य चानघ ॥ कारणं ब्रूहि मे सर्वं कर्मणा येन चाभवत् ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ शशादे स्वर्गते राजा ककुत्स्थ इति चाभवत् ॥ "राज्यं चकार धर्मज्ञः पितृपैतामहं बलात् ॥" एतस्मिन्नन्तरे देवा दैत्येः सर्वे पराजिताः ॥ १३ ॥ जम्बुद्विपल्लोकाधिपतिं विष्णुं शरणमभ्ययम् ॥ तान्प्रोवाच महाविष्णुस्तदा देवान्सनातनः ॥ १४ ॥

साक्षात्प्राप्तं यत्पराशक्तिः प्रसादेन सामर्थ्यं तस्य चाऽतुल्यम् ॥ १६ ॥ इतः सुवचनादेवा यशः सर्वं सवासवाः ॥ अयोध्यायां
महाराज शशादतनयं प्रति ॥ १७ ॥ तानागतान्सुराब्राजा पूजयामास धर्मतः ॥ पप्रच्छागमने राजा प्रयोजनमतं द्रितः ॥ १८ ॥ राजो
वाच ॥ धन्योऽहं पावितश्चाऽस्मि जीवतं सफलं मम ॥ यदागत्य गृहे देवा ददुश्च दर्शनं महत् ॥ १९ ॥ भुवंतु कृत्यं देवेशा दुःसाध्यमपि
मानवेः ॥ करिष्यामि महत्कार्यं सर्वथा भवतां महत् ॥ २० ॥ देवा ऊचुः ॥ साहाय्यं कुरु राजेंद्र सखा भवं शचीपतेः ॥ संग्रामे जय
दैत्येन्द्रान्दुर्जयांस्त्रिदशैरपि ॥ २१ ॥ पराशक्तिप्रसादेन दुर्लभं नास्ति ते क्वचित् ॥ विष्णुना प्रेरिताश्चैवमागतास्तव सन्निधौ ॥ २२ ॥
राजोवाच ॥ पार्णिग्राहो भवाम्यद्य देवानां सुरसत्तमाः ॥ इन्द्रो मे वाहनं तत्र भवेद्यदि सुराधिपः ॥ २३ ॥ संग्रामं तु करिष्यामि
दैत्यैर्देवकृतेऽधुना ॥ आरुह्येन्द्रं गमिष्यामि सत्य मेतद्वीम्यहम् ॥ २४ ॥

तदोत्तुर्वासवं देवाः कर्तव्यं कार्यमद्भुतम् ॥ पत्रं भव नरेन्द्रस्य त्यक्त्वा लब्ध्वां शचीपते ॥ २५ ॥ लब्धमानस्तदा शक्रः प्रेरितो हरिणा भृशम् ॥
बभूव वृषभस्तूर्णं रुद्रस्येवापरो महान् ॥ २६ ॥ तमारुरोह राजाऽसौ संग्रामगमनाय वै ॥ स्थितः ककुदि येनाऽस्य ककुत्स्थस्तेन
चाभवत् ॥ २७ ॥ इन्द्रो वाहः कृतो येन तेन नाम्नेन्द्रवाहकः ॥ पुरं जितं तु दैत्यानां तेनाऽभूच्च पुरंजयः ॥ २८ ॥ जित्वा दैत्यान्महा
बाहुर्धनं तेषां प्रदत्तवान् ॥ पप्रच्छ चैवं राजर्षेरिति सख्यं बभूव ह ॥ २९ ॥ ककुत्स्थश्चाऽतिविख्यातो नृपतिस्तस्य वंशजा ॥ काकुत्स्था
भुवि राजानो बभूवुर्बहुविश्रुताः ॥ ३० ॥ ककुत्स्थस्याऽभवत्पुत्रो धर्मपत्न्यां महाबल ॥ अनेनाविश्रुतस्तस्य पृथुः पुत्रश्च वीर्यवान्
॥ ३१ ॥ विष्णोरंशः स्मृतः साक्षात्पराशक्तिपदार्चकः ॥ विश्वरं धिस्तु विज्ञेयः पृथोः पुत्रो नराधिपः ॥ ३२ ॥ चन्द्रस्तस्य सुतः श्रीमा
ब्राजा वंशकरः स्मृतः ॥ तत्सुतो युवनाश्वस्तु तेजस्वी बलवत्तरः ॥ ३३ ॥

दे. मा.
॥२७॥

शावंतो युवनाश्वस्य यज्ञे परमधार्मिकः ॥ शावंती निर्मिता तेन पुरी शक्रपुरीसमा ॥ ३४ ॥ बृहदश्वस्तु पुत्रोऽभूच्छावंतस्य महात्मनः ॥ कुवल्याश्वः सुतस्तस्य बभूव पृथिवीपतिः ॥ ३५ ॥ धुन्धुर्नामा हतो दैत्यस्तेनासौ पृथिवीतले ॥ धुन्धुमारेति विख्यातं नाम प्रापाति विश्रुतम् ॥ ३६ ॥ पुत्रस्तस्य दृढाश्वस्तु पालयामास मेदिनीम् ॥ दृढाश्वस्य सुतः श्रीमान्हर्षश्च इति कीर्तितः ॥ ३७ ॥ निकुंभस्तत्सुतः प्रोक्तो बभूव पृथिवी पतिः ॥ बर्हणाश्वो निकुंभस्य कृशाश्वस्तस्य वै सुतः ॥ ३८ ॥ प्रसेनजित्कृशाश्वस्य बलवान्सत्यविक्रमः ॥ तस्य पुत्रो महाभागो यौवनाश्वेति विश्रुतः ॥ ३९ ॥ यौवनाश्वसुतः श्रीमान्माधातेति महीपतिः ॥ अष्टोत्तरसहस्रं तु प्रासादा येन निर्मिताः ॥ ४० ॥ भागवत्यास्तु तुष्ट्यर्थं महातीर्थेषु मानद ॥ मातृगर्भे न जातोऽसावुत्पन्नो जनकोदरे ॥ ४१ ॥ निःसारितस्ततः पुत्रः कुक्षि भित्त्वा पितुः पुनः ॥ राजोवाच ॥ न श्रुतं न च दृष्टं वा भवता यदुदाहृतम् ॥ ४२ ॥ असंभाष्य महाभाग तस्य जन्म यथोदितम् ॥ विस्तरेण वदस्वाद्य मां धातुर्जन्मकारणम् ॥ ४३ ॥

राजोदरे यथोत्पन्नः पुत्रः सर्वांगसुन्दरः ॥ ग्यास उवाच ॥ यौवनाश्वोऽनपत्योऽभूद्राजा परमधार्मिकः ॥ ४४ ॥ भार्याणां च शतं तस्य बभूव नृपतेर्नृप ॥ राजा चिंतापरः प्रायः चिंतयामास नित्यशः ॥ ४५ ॥ अपत्यार्थं यौवनाश्वो दुःखितस्तु वनं गतः ॥ ऋषीणामाश्रमे पुण्ये निर्विण्णः स च पार्थिवः ॥ ४६ ॥ मुमोचः दुःखितः श्वासांस्तापसानां च पश्यताम् ॥ दृष्ट्वा तु दुःखितं विप्रा बभूवुश्च कृपालवः ॥ ४७ ॥ तमूचुर्ब्राह्मणा राजन्कस्माच्छोचसि पार्थिव ॥ किं ते दुःखं महाराज ब्रूहि सत्यं मनोगतम् ॥ ४८ ॥ प्रतीकारं करिष्यामो दुःखस्य तव सर्वथा ॥ यौवनाश्व उवाच ॥ राज्यं धनं सदश्वश्च वर्तते मुनयो मम ॥ ४९ ॥ भार्याणां च शतं शुद्धं वर्तते विशदप्रभम् ॥ नारातिस्त्रिषु लोकेषु कोऽप्यस्ति बलवान्मम ॥ ५० ॥ आह्लाकरास्तु सामंता वर्तते मंत्रिणस्तथा ॥ एकं संतानज दुःखं नान्यत्पश्यामि तापसाः ॥ ५१ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ॥ तस्माच्छोचामि विप्रेन्द्राः संतानार्थं भृशं ततः ॥ ५२ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञास्तापसाश्च कृतश्रमाः ॥ इष्टिं संतानकामस्य युक्तां ह्यात्वा दिशंतु मे ॥ ५३ ॥

स्वेष्टमित्रदेवताम् ॥ कलशः स्थापितस्तत्र जलपूर्णस्तु पादवे ॥ ५५ ॥ मंत्रितो वेदमंत्रैश्च पुत्रार्थं तस्य भूपतिः ॥ राजा तच्छासकं
प्रविष्टस्तृपितो निशि ॥ ५६ ॥ विप्रान्दृष्ट्वा शयानान्स पपी मंत्रजलं स्वयम् ॥ भार्यां संस्कृतं विप्रमंत्रितं विधि नोद्धतम् ॥ ५७ ॥
पीतं राक्षं तृषार्तेन तदज्ञानान्नुपोत्तम ॥ व्युदकं कलशं दृष्ट्वा तदा प्रिया विशंकिताः ॥ ५८ ॥ पप्रच्छुस्ते नृप केन पीतं जलमिति
द्विजाः ॥ राज्ञा पीतं विदित्वा ते ज्ञात्वा देवबलं महत् ॥ ५९ ॥ इष्टिं समापयामासुर्गतास्ते मुनयो गृहान् ॥ गर्भधारनृपतिस्ततो
मंत्रबलादथ ॥ ६० ॥ ततः काले स उत्पन्नः कुक्षिं छित्त्वाऽस्य दक्षिणम् ॥ पुत्रं निष्कासयामासुर्मन्त्रिस्तस्य भूपतेः ॥ ६१ ॥ देवानां
कृपया तत्र न ममार महीपतिः ॥ कं धास्यति कुमारोऽयं मंत्रिणश्चुकुम्भुशम् ॥ ६२ ॥ तदेन्द्रो देशिनीं प्रादान्माधातेत्यवदद्वचः ॥
सोऽभवद्भलवराजा मांघाता पृथिवीपतिः ॥ ६३ ॥

तदुत्पत्तिस्तु भूपाल कथिता तव विस्तरात् ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा पुराणे सप्तमस्कंधे नवमोध्यायः ॥ ९ ॥ व्यास उवाच ॥ बभूव
चक्रवर्ती स नृपतिः सत्यसंगरः ॥ मांघाता पृथिवीः सर्वामजयन्नुपतीश्वरः ॥ १ ॥ दस्यवोऽस्य भयत्रस्ता ययुर्गिरिगुहासु च ॥ इद्रेणास्य
कृतं नाम त्रसदस्युरिति स्फुटम् ॥ २ ॥ तस्य बिद्युयती भार्या शश बिंदोः सुताऽभवत् ॥ पतिव्रता सुरूपा च सर्वलक्षणसंयुता ॥ ३ ॥
तस्यामुत्पादयामास मांघाता द्वौ सुतौ नृप ॥ पुरुकुत्सं सुविरूपातं मुचुकुंदं तथाऽपरम् ॥ ४ ॥ पुरुकुत्सात्ततोऽरण्यः पुत्रः परमधार्मिकः ॥
पितृभक्तिरतश्चाभूद् बृहदश्वस्तदात्मजः ॥ ५ ॥ हर्यश्वस्तस्य पुत्रोऽभूद्भार्मिकः परमार्थवित् ॥ तस्याऽऽत्मजस्त्रिधन्वा भूदरुणस्तस्य
चात्मजः ॥ ६ ॥ अरुणस्य सुतः श्रीमान्सत्यव्रत इति श्रुतः ॥ सोऽभूदिच्छाचरः कामी मंदात्मा ह्यतिलोलुपः ॥ ७ ॥ स पापात्मा
विप्रभार्या हतवान्काममोहितः ॥ विवाहे तस्य विप्रं स चकारनृपतेः सुतः ॥ ८ ॥ मिलिता ब्राह्मणास्तत्र राजानमरुणं नृप ॥ ऊचुर्भृशं
मुदुःखार्ता हा इताः स्मेति चासकृत् ॥ ९ ॥

दे. भा.
॥२९॥

पप्रच्छ राजा तान्विप्रान्दुःखितान्पुरवासिनः ॥ किं कृतं मम पुत्रेण भवतामशुभं द्विजाः ॥ १० ॥ तन्निशम्य द्विजा वाक्यं राज्ञो
विनयपूर्वकम् ॥ तदोबुस्स्वरूपं विप्राः कृताशीर्वचना भृशम् ॥ ११ ॥ ब्राह्मणा ऊचुः ॥ राजस्तव सुतेनाद्य विवाहे प्रहता किल ॥
विवाहिता विप्रकन्या बलेन बलिनां वर ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा तेषां वचस्तथ्यं राजा परमधार्मिकः ॥ पुत्रमहा वृथा नाम
कृतं ते दुष्टकर्मणा ॥ १३ ॥ गच्छ दूरं सुमंदात्मन्दुराचार गृहान्मम ॥ न स्थातव्यं त्वया पाप विषये मम सर्वथा ॥ १४ ॥
कुपितं पितरं प्राह क गच्छामिति वै मुहुः ॥ अरुणास्तमथोवाच श्वपाकैः सह वर्तय ॥ १५ ॥ श्वपचस्य कृतं कर्म द्विजदारापहारणम् ॥
तस्मात्तैः सह ससर्गं कृत्वा तिष्ठ यथसुखम् ॥ १६ ॥ नाह पुत्रेण पुत्रार्थी त्वया च कुलपांसना ॥ यथेष्टं व्रज दुष्टात्मन्कीटनाशः
कृतस्त्वया ॥ १७ ॥ स निशम्य पितुर्वाक्यं कुपितस्य महात्मनः ॥ निश्चक्राम पुरातस्मात्तरसाश्वपचान्ययौ ॥ १८ ॥ सत्यव्रतस्तदा
तत्र श्वपाकैः सह वर्तते ॥ धनुर्बाणधरः श्रीमान्कवची करुणालयः ॥ १९ ॥

यदा निष्कासितः पित्रा कुपितेन महात्मना ॥ गुरुणाऽथ वसिष्ठेन प्रेरितोऽसौ महीपतिः ॥ २० ॥ तस्मात्सत्यव्रतस्तस्मिन्बभूव
क्रोधसंयुतः ॥ वसिष्ठे धर्मशास्त्रज्ञे निवारणपराङ्मुखे ॥ २१ ॥ केनचित्कारणेनाथ पिता तस्य महीपतिः ॥ पुत्रार्थेऽसौ तपस्तप्तुं
पुरं त्यक्त्वा वनं गतः ॥ २२ ॥ न वर्षं तदा तस्मिन्विषये पाकशासनः ॥ समा द्वादश राजेन्द्र तेनाऽधर्मेण सर्वथा ॥ २३ ॥ विश्वामि
त्रस्तदा दारास्तस्मिंस्तु विषये नृप ॥ संन्यस्य कौशिकीतीरे चचार विपुलं तपः ॥ २४ ॥ कातरा तत्र संजाता भार्या कौशिकस्य ह ॥
कुटुम्बभरणार्थाय दुःखिता वरवर्णिनी ॥ २५ ॥ बालकान्धुधयाऽऽक्रांतान् रुदतः पश्यती भृशम् ॥ याचामानांश्च नीवारान्कष्टमाप पति
व्रता ॥ २६ ॥ चिंतयामास दुःखार्ता लोकान्वीक्ष्य क्षुधाऽऽतुरान् ॥ नृपो नास्ति पुरे ह्यद्य कं याचे वा करोमि किम् ॥ २७ ॥ न मे
ज्ञाताऽस्ति पुत्राणां पतिर्मे नास्ति सन्निधौ ॥ रुदन्ति बालकाः कामं धिक्कमे जीवनमद्य वै ॥ २८ ॥ धनहीनां च मां त्यक्त्वा तपस्तप्तं
गतः पतिः ॥ न जानाति समर्थोऽपि दुःखिता धनवजिताम् ॥ २९ ॥

पुनः॥पालयामि सुतानन्या नेष मे विहितो विधिः ॥ ३१ ॥ सर्वेषां मारणं नाद्धा युक्तं मम विषयवि ॥ कालस्य कलनायाहं विक्रीणामि
तथाऽऽत्मजम् ॥ ३२ ॥ हृदयंकठिनंकृत्वा संधित्य मनसा सती ॥ सा वभरज्ज्वा बद्धाथ गले पुत्रं विनिर्गता ॥ ३३ ॥ मुनिपत्नी गले
बद्धा मध्यमे पुत्रमौरसम् ॥ शेषस्य भरणार्थाय गृहीत्वा चलिता गृहात् ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वा सत्यव्रतेनाऽऽर्ता तापसी शोकसंयुता ॥ पप्रच्छ
नृपतिस्तां तु किं चिकीर्षसि शोभने ॥ ३५ ॥ रुदंतं बालकं कंठे बद्धा नयसि काऽधुना ॥ किमर्थं चारुसर्वांगि सत्यं ब्रूहि ममाऽग्रतः ॥
॥ ३६ ॥ ऋषिपत्न्युवाच ॥ विश्वामित्रस्य भार्याऽहं पुत्रोऽयं मे नृपात्मज ॥ विकेतुमौरसं कामं गमिष्ये विषमेऽ सुतम् ॥ ३७ ॥ अन्नं
नास्ति पतिर्भुक्त्वा गतस्तप्तं नृप क्वचित् ॥ विक्रीणामि क्षुधातेनं शेषस्य भरणाय वै ॥ ३८ ॥ राजो वाच ॥ पतिव्रते रक्ष पुत्रं दास्यामि
भरणं तव ॥ तावदेव पतिस्तेऽत्र वनाच्चेवाऽऽगमिष्यति ॥ ३९ ॥

वृक्षे तवाऽऽश्रमाभ्याशे भक्ष्यं किंचिन्निरंतरम् ॥ बंधयित्वा गमिष्यामि सत्यमेतद्वीम्यहम् ॥ ४० ॥ इत्युक्ता सा तदा तेन राज्ञा
कौशिककामिनी ॥ विबंधं तययं कृत्वा जगामाऽऽश्रममंडलम् ॥ ४१ ॥ सोऽभवद्बालवो नाम गलबं धान्महातपाः ॥ सा तु स्वस्याऽऽश्रमे
गत्वा मुमोद बालकैर्वृता ॥ ४२ ॥ सत्यव्रतस्तु भक्त्या च कृपया च परिप्लुतः ॥ विश्वामित्रस्य च मुनेः कलत्रं तद्वभार इ ॥ ४३ ॥
वने स्थितान्मृगान्हत्वा वराहान्महिषास्तथा ॥ विश्वामित्रवनाभ्याशे मांसं वृक्षे बबंध इ ॥ ४४ ॥ ऋषिपत्नी गृहीत्वा तन्मांसं पुत्रानदा
त्ततः ॥ निर्वृतिं परमां प्राप प्राप्य भक्ष्यमनुत्तमम् ॥ ४५ ॥ अयोध्यां चैव राज्यं च तथेवातः पुरं मुनिः ॥ गते तप्तुं नृपे तस्मिन्व
सिष्ठः पर्यरक्षत ॥ ४६ ॥ सत्यव्रतोऽपि धर्मात्मा ह्यतिष्ठन्नगराद्बहिः ॥ पितुराज्ञां समास्थाय पशुव्रतवान्वने ॥ ४७ ॥ सत्यव्रतो
ह्यकस्माच्च कस्यचित्कारणान्नुपः ॥ वसिष्ठे चाऽधिकं मन्युं धारयामास नित्यदा ॥ ४८ ॥ त्याज्यमानं वने पित्रा धर्मिष्ठं च प्रियं
सुतम् ॥ न वारयामास ॥ मुनिर्वसिष्ठः कारणेन इ ॥ ४९ ॥

पाणिग्रहणमंत्राणां निष्ठा स्यात्सप्तमे पदे ॥ जानन्नपि स धर्मात्मा विप्रदारपरिग्रहे ॥ ५० ॥ कस्मिंश्चिद्विवसेऽरण्ये मृगाभावं महीपतिः ॥
वसिष्ठस्य च गां दोग्ध्रीमपश्यद्वनमध्यगाम् ॥ ५१ ॥ तां जघान क्षुधार्तस्तु क्रोधान्मोहाच्च दस्युवत् ॥ वृक्षे बन्धं तन्मांसं नीत्वा स्वयम
भक्षयत् ॥ ५२ ॥ ऋषिपत्नी सुतान्सर्वान्भोजयामास तत्तदा ॥ शंकमाना मृगस्येति न गोरिति च सुव्रता ॥ ५३ ॥ वसिष्ठस्तु इतां
दोग्ध्रीं ज्ञात्वा क्रुद्धस्तमब्रवीत् ॥ दुरात्मन्किं कृतं पापं धेनुघातात्पिशाचवत् ॥ ५४ ॥ एवं ते शंकवः क्रूरा पतंतु त्वरितास्त्रयः ॥ गोव
धाहारहरणात्पितुः क्रोधात्तथा भृशम् ॥ ५५ ॥ त्रिशंकुरिति नाम्ना वै भुवि ख्यातो भविष्यसि ॥ पिशाचरूपमात्मानं दर्शयन्सर्व
देहिनाम् ॥ ५६ ॥ व्यास उवाच एवं शप्तो वसिष्ठेन तदा सत्य व्रतो नृपः चषार च तपस्तीव्रं तस्मिन्नेवाऽऽश्रमे धितः ॥ ५७ ॥ कस्मा
च्चिन्सुनिपुत्रात्तु प्राप्यमंत्रमनुत्तमम् ॥ ध्यायन्भगवतीं देवीं प्रकृतिं परमां शिवाम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे
दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

जनमेजय उवाच वसिष्ठेन च शप्तोऽसौ त्रिशंकुर्नृपतेः सुतः कथं शापादद्विनिर्मुक्तस्तन्मे ब्रूहि महामते ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ सत्यव्रत
स्तथा शप्तः पिशाचत्वंमवाप्तवान् ॥ तस्मिन्नेवाऽऽश्रमे तस्थौ देवीभक्तिपरायणः ॥ २ ॥ कदाचिन्नृपतिस्तत्र जप्त्वा मंत्रं नवाक्षरम् ॥
होमार्थं ब्राह्मणान्गत्वा प्रणम्यो वाच भक्तितः ॥ ३ ॥ भूमिदेवाः शृणुध्वं वै वचनं प्रणतस्य मे ऋत्विजो मम सर्वेऽत्र भवंतः प्रभवंतु ह
॥ ४ ॥ जपस्य च दशांशेन होमः कार्यो विधानतः ॥ भवद्भिः कार्यसिद्धयर्थं वेदविद्भिः कृपापरेः ॥ ५ ॥ सत्य व्रतोऽहं नृपतेः पुत्रो
ब्रह्मविदां वराः ॥ कार्यं मम विधातव्यं सर्वथा सुखहेतवे ॥ ६ ॥ तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणास्तत्र तमृचुर्नृपतेः सुतम् ॥ ज्ञप्तत्वं गुरुणा प्राप्तं
पिशाचत्वं त्वयाऽधुना ॥ ७ ॥ न यागाहोऽसि तस्मात्त्वं वेदेष्वनधि कारतः ॥ पिशाचत्वंमनुप्राप्तं सर्वलोकेषु गदितम् ॥ ८ ॥ व्यास
उवाच तन्निशम्य वचस्तेषां राजा दुःखमवाप ह धिग्जीवितमिदं मेऽद्य किं करोमि वने स्थितः ॥ ९ ॥ पित्रा चाऽहं हरित्यक्तः शप्त
श्वरगुरुणा भृशम् ॥ राज्याद्धष्टः पिशाचत्वं मनुप्राप्तः करोमि किम् ॥ १० ॥

स्तिता पुरः ॥ कृत्वा क्रात्वा प्रवेशाय स्थितः आजलिरग्रतः ॥ १२ ॥ क्रात्वा जगत्पतिं तं तु मनुकाम् महीपतिम् ॥ आजगाम तदा
 काशं प्रत्यक्षं तस्य चाग्रतः ॥ १३ ॥ दत्त्वाऽथ दर्शनं देवी तमुवाच नृपात्मजम् ॥ सिंहाकृदा महाराज मेघ गंभीरया गिरा ॥ १४ ॥
 देव्युवाच ॥ किं ते व्यवसितं साधो हुताशे मा तनुं त्यज ॥ स्थिरो भव महाभाग पिता ते जरसाऽन्वितः ॥ १५ ॥ राज्यं दत्त्वा वने
 तुभ्यं गताऽस्ति तपसे किल ॥ निषादं त्यज हे वीर परश्वोऽहनि भूषते ॥ १६ ॥ नेतुं त्वामागमिष्यन्ति सचिवाश्च पितुस्तव ॥ मत्प्रसा
 दात्पिता च त्वामभिषिच्य नृपासने ॥ १७ ॥ जित्वा कामं ब्रह्मलोकं गमिष्यत्येष निश्चयः ॥ ध्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वा तं तदा देवी
 तत्रैवांतरधीयत ॥ १८ ॥ राजपुत्रो विरमितो मरणात्पावकात्ततः अयोध्यायां तदाऽऽगत्य नारदेन माहात्मना ॥ १९ ॥ वृत्तांतः कथितः
 सर्वो राज्ञे सत्त्वरमादितः ॥ श्रुत्वा राजाऽथ पुत्रस्य तं तथा मरणोद्यमम् ॥ २० ॥

खेदमाधाय मनसि शुशोच बहुधा नृपः ॥ सचिवा नाह धर्मात्मा पुत्रशोकपरिप्लुतः ॥ २१ ॥ ज्ञातं भवद्भिरत्युग्रं पुत्रस्य मम चेदितम् ॥
 त्यक्तो मया वने धीमान्पुत्रः सत्यव्रतो मम ॥ २२ ॥ आज्ञयासौ गतः सद्यो राज्याहः परमार्थवित् ॥ स्थितस्तत्रैव विज्ञाने धन हीन
 क्षमान्वितः ॥ २३ ॥ वसिष्ठेन तथा शप्तः पिशाचसदृशः कृतः ॥ सोऽद्य दुःखेन संतप्तः प्रवेष्टुं च हुताशनम् ॥ २४ ॥ उद्यतः श्रीमहा
 देव्या निषिद्धः संस्थितः पुनः ॥ तस्माद्गच्छतु तं शीघ्रं ज्येष्ठपुत्रं महाबलम् ॥ २५ ॥ आश्वास्य वचनैरत्र तरसे वानयंत्विह ॥ अभिषिच्य
 सुतं राज्ये औरसुं पालनक्षमम् ॥ २६ ॥ वनं यास्यामि शांतोऽहं तपसे कृतनिश्चयः ॥ इत्युक्त्वामंत्रिणः सर्वान्प्रेषयामास पार्थिवः ॥ २७ ॥
 तस्यैवाऽऽनयनार्थं हि प्रीतिप्रवणमानसः ॥ ते गत्वा तं समाश्वास्य मंत्रिणः पार्थिवात्मजम् ॥ २८ ॥ अयोध्यायां माहात्मानं मानपूर्वं
 समानयन् ॥ दृष्ट्वा सत्यं व्रतं राजा दुर्बलं मलिनांबरम् ॥ २९ ॥ जटाजूटधरं क्रूरं चितातुरमर्चितयत् ॥ किं कृतं निष्ठुरकर्म मया
 पुत्रो विवासितः ॥ ३० ॥ राज्याहंतश्चातिमेधावी जानता धर्मनिश्चयम् ॥ इति संचित्य मनसा तमालिङ्ग्य महीपतिः ॥ ३१ ॥

दे. भा.
॥ ३३ ॥

आसने स्वसमीपस्थे समाश्वास्योपवे शयत् ॥ उपविष्टं सुतं राजा प्रेमपूर्वकमुवाच ॥ ३२ ॥ प्रेमगद्गदया वाचा नीतिशास्त्रविशारदः
राजोवाच ॥ पुत्र धर्मे मतिः कार्या माननीया सुखोद्भवाः ॥ ३३ ॥ न्यायागतं धनं ग्राह्यं रक्षणीयाः सदा प्रजाः ॥ नासत्यं कापि
वक्तव्यं नामार्गे गमनं क्वचित् ॥ ३४ ॥ शिष्टप्रोक्तं प्रकर्तव्यं पूजनीया स्तपस्विनः ॥ इतः स्या दस्यवः कूरा इन्द्रियाणां तथा जयः
॥ ३५ ॥ कर्तव्यः कार्यसिद्धयर्थं राक्षा पुत्र सदैव हि ॥ मंत्रस्तु सर्वथा गोप्यः कर्तव्यः सचिवैः सह ॥ ३६ ॥ नोपेक्ष्योऽरूपोऽपि कृतिना
रिपुः सर्वात्मना सुत ॥ न विश्वसेत्परासक्तं सचिवं च तथा नतम् ॥ ३७ ॥ चाराः सर्वत्र योक्तव्याः शत्रुमित्रेषु सर्वथा ॥ धर्मे मतिः
सदा कार्या दानं दद्याच्च नित्यशः ॥ ३८ ॥ शुष्कवादो न कर्तव्यो दुष्टसंगं च वर्जयेत् ॥ यष्टव्या विविधा यज्ञाः पूजनीया महर्षयः
॥ ३९ ॥ न विश्वसेत्स्त्रियं क्वाऽपि स्त्रेण द्यूतरतं नरम् ॥ अत्यादरो न कर्तव्यो मृगयायां कदाचन ॥ ४० ॥ द्यूते मद्ये तथा गेये नूनं
वारवधूषु च ॥ स्वयं तद्विमुखो भूयात्प्रजास्तेभ्यश्च रक्षयेत् ॥ ४१ ॥

ब्राह्मेणुदूतैः कर्तव्यमुत्थानं सर्वथा सदा ॥ स्नानादिकं सर्वविधिं विधाय विधिवद्यथा ॥ ४२ ॥ पराशक्तेः परां पूजां भक्त्या कुर्यात्सु
दीक्षितः ॥ पुत्रैतन्मसाफल्यं पराशक्तेः पदार्पणम् ॥ ४३ ॥ सकृत्कृत्वा महापूजां देवीपादजलं पिबान् ॥ न जातु जननीगर्भे
गच्छेदिति विनिश्चयः ॥ ४४ ॥ सवदृश्य महादेवी द्रष्टा साक्षी च सेव हि ॥ इति तद्भावभरितस्तिष्ठेन्निर्भयचेतसा ॥ ४५ ॥ कृत्वा
नित्यविधिं सम्यग्गतव्यं सदसि द्विजान् ॥ समाहूय च प्रष्टव्यो धर्मशास्त्रविनिर्णयः ॥ ४६ ॥ संपूज्य ब्राह्मणान्पूज्यान्वेदेवेदां
गपारगान् ॥ गोभृहिरण्यादिकं च देयं पात्रेषु सर्वदा ॥ ४७ ॥ अविद्वान्ब्राह्मणः कोऽपि नैव पूज्यः कदाचन ॥ आहारादधिकं नैव देयं
मूर्खाय कर्हिचित् ॥ ४८ ॥ न वा लोभात्पुत्रा पुत्र कर्तव्यं धर्मलंघनम् ॥ अतः परं न कर्तव्यं क्वचिद्भिप्रावमाननम् ॥ ४९ ॥ ब्राह्मणा
भूमिदेवाश्च माननीयाः प्रयत्नतः ॥ कारणं क्षत्रियाणां च द्विजा एव न संशयः ॥ ५० ॥ अद्रव्योऽग्निर्ब्राह्मणः क्षत्रमश्मनो लोहमुत्थितम्
॥ तेषां सर्वत्रगं तेजः स्वासु योनिषु शाम्यति ॥ ५१ ॥

तस्माद्राज्ञा पितृभ्यः माननीया कुलीजयाः ॥ दाम्नि ॥ इति श्रीविष्णुभागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे द्वाव्योऽध्यायः ॥ ३३ ॥
 व्यास उवाच ॥ एवं प्रबोधितः पित्रा त्रिशंकुः प्रणतो नृपः ॥ तथेति पितरं प्राहप्रेमगद्गवया गिरा ॥ १ ॥ विप्रानाहूय मंत्रज्ञान्वेदशास्त्र
 विशारदान् ॥ अभिषेकाय संभारान्कारयामास सत्वरम् ॥ २ ॥ सलिलं सर्वतीर्थानां समानाढ्यं विशापतिः ॥ प्रकृतीश्वरं समाहूय
 सामंतान्भूपतींस्तथा ॥ ३ ॥ पुण्येऽङ्गि विधिवत्तस्मै ददावासनमुत्तमम् ॥ अभिषिच्यं सुतं राज्ये त्रिशंकुं विधिवत्पिता ॥ ४ ॥ तृतीय
 माश्रमं पुण्यं जग्राह भार्यया युतः ॥ वने त्रिपथगाकूले चचार दुश्चरं तपः ॥ ५ ॥ काले प्राप्ते ययौ स्वर्गं पूजितस्त्रिदशेरपि ॥ इंद्रासनस
 मीपस्थो रराज रविवत्सदा ॥ ६ ॥ राजोवाच ॥ पूर्वं भगवता प्रोक्तं कथा योगेन सांप्रतम् ॥ सत्यव्रतो वसिष्ठेन शप्तो दोग्ध्रीव
 धात्किल ॥ ७ ॥ कुपितेन पिशाचत्वं प्रापितो गुरुणा ततः ॥ कथं मुक्तः पिशाचत्वादि त्येतत्संशयः प्रभो ॥ ८ ॥
 न सिंहासनयोग्यो हि भवेच्छापस मन्वितः ॥ मुनिना मोक्षितः शापात्केनाऽन्येन च कर्मणा ॥ ९ ॥ एतन्मे ब्रूहि विप्रर्षे शापमोक्षण
 कारणम् ॥ आनीतस्तु कथंपित्रा स्वगृहे तादृशाकृतिः ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ वसिष्ठेन च शप्तोऽसौ सद्यः पेशाचतां गतः ॥
 दुर्वेषश्चातिदुर्धर्षः सर्वलोकभयंकरः ॥ ११ ॥ यदेवोपासिता देवी भक्त्या सत्यं व्रतेन ह ॥ तयाप्रसन्नया राजन्दिग्यदेहः कृतः
 क्षणात् ॥ १२ ॥ पिशाचत्वं गतं तस्य पापं चैव क्षयं गतम् ॥ विषाम्पा चाति तेजस्वी संभूतस्तत्कृपामृतात् ॥ १३ ॥ वसिष्ठोऽपि
 प्रसन्नात्मा जातः शक्तिप्रसादतः ॥ पिताऽपि च बभूवास्य प्रेममुक्तस्त्वनुग्रहात् ॥ १४ ॥ राज्यं शशास धर्मात्मा मृते पितरि पार्थिवः ॥
 ईजे च विविधैर्यज्ञैर्देवदेवीं सनातनीम् ॥ १५ ॥ तस्य पुत्रो बभूवाप हरिश्चंद्रः सुशोभनः ॥ लक्षणेः शास्त्रनिर्दिष्टैः संयुतश्चाति सुन्दरः
 ॥ १६ ॥ युवराजं सुतं कृत्वा त्रिशंकुः पृथिवीपतिः ॥ मानुषेण शरीरेण स्वर्गं भोक्तुं मनो दधे ॥ १७ ॥ वसिष्ठस्त्याऽऽश्रमं गत्वा
 प्रणम्य विधिवन्मृपः ॥ उवाच वचनं प्रीतः कृताञ्जलिपुटस्तदा ॥ १८ ॥

दे. मा.
॥ २५ ॥

राजोवाच ॥ ब्रह्मपुत्र महाभाग सर्वमंत्रविशारद ॥ विज्ञप्ति मे सुमनसा श्रोतुमर्हसि तापस ॥ १९ ॥ इच्छा मेऽद्य समुत्पन्ना स्वर्गलोक
सुखाय च ॥ अनेनैव शरीरेण भोगान्भोक्तुममानुषान् ॥ २० ॥ अप्सरोभिश्च संवासः क्रीडितुं नंदने वने ॥ देवगंधर्वगानं च श्रोतव्यं
मधुरं किल ॥ २१ ॥ याजय त्वं मत्वेनाऽऽशु तादृशेन महाबुने ॥ यथाऽनेन शरीरेण वसे लोकं त्रिविष्टपम् ॥ २२ ॥ समर्थोऽसि मुनि
श्रेष्ठ कुरु कार्यं ममाधुना ॥ प्रापयाऽऽशु मत्वं कृत्वा देवलोके दुरासदम् ॥ २३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ राजन्मानुषदेहेन स्वर्गे वासः सुदु
र्लभः ॥ मृतस्य हि ध्रुवः स्वर्गः कथितः पुण्यकर्मणा ॥ २४ ॥ तस्माद्विभेमि सर्वज्ञ दुर्लभाच्च मनोरथात् ॥ अप्सरोभिश्च संवापो
जीवमानस्य दुर्लभः ॥ २५ ॥ कुरु यज्ञान्महाभाग मृतः स्वर्गमवाप्स्यसि ॥ व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य राजा परमदुर्मनाः
॥ २६ ॥ उवाच वचनं भूयो वसिष्ठ पूर्वरोषितम् ॥ न त्वं याजयसे ब्रह्मन्गर्वा वेशाच्च मां यदि ॥ २७ ॥

अन्यं पुरोहितं कृत्वा यक्ष्येऽहं किल सांप्रतम् ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य वसिष्ठः कोपसंयुतः ॥ २८ ॥ झशाप भूपतिं चेति चांडालो भव
दुर्मते ॥ अनेन त्वं शरीरेण श्वपचो भवसत्त्वरम् ॥ २९ ॥ स्वर्गकुंतनपापिष्ठ सुरभी वधदूषित ॥ ब्रह्मपत्नीहरो च्छिन्नधर्ममार्गविदूषक
॥ ३० ॥ न ते स्वर्गगतिः पाप मृतस्यापि कथंचन ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तो गुरुणा राजंस्त्रिशंकुस्तत्क्षणादपि ॥ ३१ ॥ तत्र तेन
शरीरेण बभूव श्वपचाकृतिः ॥ कुंडलेऽश्ममये वाऽपि जाते तस्य च तत्क्षणात् ॥ ३२ ॥ देहे चंदनगंधश्च विगंधो ह्यभवत्तदा ॥
नीलवर्णे च संजाते दिव्ये पीतांबरं तनौ ॥ ३३ ॥ गजवर्णोऽभवद्देहः शापात्तस्य महात्मनः ॥ शक्त्युपासकरोषेण फलमेतदधुनृप
॥ ३४ ॥ तस्माच्छ्रीशक्ति भक्तो हि नावमान्यः कदाचन ॥ गायत्रीजपनिष्ठो हि वसिष्ठो मुनिसत्तमः ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वा निधं निजं देहं
राजा दुःखमवाप्तवान् ॥ न जगाम गृहे दीनो वनमेवाऽभितो ययौ ॥ ३६ ॥ चित्तयामास दुःखार्तस्त्रिशंकुः शोकविह्वलः ॥ किं करोमि
क्व गच्छामि देहो मेऽतीव निवितः ॥ ३७ ॥

करिष्यति ॥ सचिवा नादरिष्यन्ति वीक्ष्य मामीदृशं पुनः ॥ ३९ ॥ ज्ञातयो बन्धुवर्गश्च संगतो न भजिष्यति ॥ सर्वेस्त्यक्तस्य मे नूनं
जीवितान्मरणं वरम् ॥ ४० ॥ विषं वा भक्षयित्वाऽथ पतित्वा वा जलाशये ॥ कृत्वा वा कंठपाशं च देहत्यागं करोम्यहम् ॥ ४१ ॥
अग्नौ वा ज्वलिते देहं जुहोमि विधिवद्भलात् ॥ कृत्वा वाऽनशनं प्राणास्त्यजामि दूषितान्भृशम् ॥ ४२ ॥ आत्महत्या भवेन्नूनं
पुनर्जन्मनि जन्मनि ॥ शपचत्वं च शापश्च इत्यादोषाद्भवेदपि ॥ ४३ ॥ पुनर्विचार्य भूपालश्चेतसा समचितयत् ॥ आत्महत्या न
कर्तव्या सर्वथैव मयाऽधुना ॥ ४४ ॥ भोक्तव्यं स्वकृतं कर्म देहे नानेन कानने ॥ भोगेनास्य विपाकस्य भविता सर्वथा क्षयः ॥ ४५ ॥
प्रारब्धकर्मणा भोगादन्यथा न क्षयो भवेत् ॥ तस्मान्मयाऽत्र भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ ४६ ॥ कुर्वन्पुण्या श्रमाभ्याशे
तीर्थानां सेवनं तथा ॥ स्मरणं चांबिकायास्तु साधूनां सेवनं तथा ॥ ४७ ॥

एवं कर्मक्षयं नूनं करिष्यामि वने वसन् ॥ भाग्ययोगात्कदाचित्तु भवेत्साधुसमागमः ॥ ४८ ॥ इति संचिन्त्य मनसा त्यक्त्वा स्वनगरं
नृपः ॥ गंगातीरे गतः कामं शोचंस्तत्रैव संस्थितः ॥ ४९ ॥ हरिश्चन्द्रस्तदा ज्ञात्वा पितुः शापस्य कारणम् ॥ दुःखितः सचिवास्तत्र
प्रेषयामास पार्थिवः ॥ ५० ॥ सचिवास्तत्र गत्वाऽऽशु तमूचुः प्रश्रयान्विताः ॥ प्रणम्य शपचाकारं निःश्वसन्तं मुहुर्मुहुः ॥ ५१ ॥ राज
न्पुत्रेण ते नूनं प्रेषितान्समुपागतान् ॥ अवेहि सचिवास्त्वं नो हरिश्चन्द्राक्षया स्थिान् ॥ ५२ ॥ युवराज सुतः प्राह यत्तच्छृणु नराधिप
आनयध्वं नृपं यूयं संमान्य पितरं मम ॥ ५३ ॥ तस्माद्वाजन्समागच्छ राज्यं प्रति गतव्यथः ॥ सेवां सर्वे करिष्यन्ति सचिवाश्च प्रजा
स्तथा ॥ ५४ ॥ गुरुं प्रसादयिष्यामः स यथा तु दयेत वै ॥ प्रसन्नोऽसौ महातेजा दुःखस्यातं करिष्यति ॥ ५५ ॥ इतिपुत्रेण ते
राजन्कथितं बहुधा किल ॥ तस्माद्गमनमेवाऽऽशु रोचतां निजसद्यनि ॥ ५६ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेषां नृपः श्रुत्वा भाषितं शप
चाकृतिः ॥ स्वगृहं गमनयासौ न मतिं कृतवानदः ॥ ५७ ॥

दे. मा.
॥३७॥

तानुवाच तदा वाक्यं ब्रजंतु सचिवाः पुरम् ॥ गत्वा पुरं महा भागा ब्रुवंतु वचनाच्च मे ॥५८॥ नागमिष्याम्यहं पुत्र कुरु राज्यमतंद्रितः ॥
मानयन्ब्राह्मणान्देवान्यजन्यह्नेरनेकशः ॥ ५९ ॥ नाहं श्वपचवेषेण गर्हितेन महात्मभिः ॥ आगमिष्याम्ययोध्यायां सर्वे गच्छंतु मा
चिरम् ॥ ६० ॥ पुत्रं सिंहासने स्थाप्य हरिश्चंद्रं महाबलम् ॥ कुर्वतुराज्यकर्माणि यूयं तत्र ममाज्ञया ॥ ६१ ॥ इत्यादिष्टा स्ततस्ते
तु रुरुदुश्चातुरा भृशम् ॥ सचिवा निर्ययुस्तूर्णं नत्वा तं च वनाश्रमात् ॥ ६२ ॥ अयोध्यायामुपागत्य पुण्येऽङ्गि विधि पूर्वकम् ॥
अभिषेकं तदा चक्रुर्हरिश्चंद्रस्य मूर्ध्नि ते ॥ ६३ ॥ अभिषिक्तस्तु तेजस्वी सचिवैश्च नृपाज्ञया ॥ राज्यं चकार धर्मिष्ठः पितरं चितयन्भृशम्
॥ ६४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ राजोवाच ॥ हरिश्चंद्रः कृतो राजा सचिवैर्नृपशासनात् ॥
त्रिशंकुस्तु कथं मुक्तस्तस्माच्चाडालदेहतः ॥ १ ॥ मृतो वा वनमध्ये तु गंगा तीरे परिप्लुतः ॥ गुरुणा वा कृपां कृत्वा शापात्तस्माद्भि
मोचितः ॥ २ ॥ एतद्वृत्तांतमखिलं कथयस्व ममाग्रतः ॥ चरितं तस्य नृपतेः श्रोतुकामोऽस्मि सर्वथा ॥ ३ ॥
व्यास उवाच ॥ अभिषिक्तं सुतं कृत्वा राजा संतुष्टमानसः ॥ कालातिक्रमणं तत्र चकार चितयन्छिवाम् ॥ ४ ॥ एवं गच्छति का
ले तु तपस्तप्त्वा समाहितः ॥ द्रष्टुं दारान्मुतादींश्च तदाऽगात्कौशिको मुनिः ॥ ५ ॥ आगत्य स्वजनं दृष्ट्वा सुस्थितं मुदमाप्तवान्
॥ भार्या प्रपच्छ मेधावी स्थितामग्रे सपर्यया ॥ ६ ॥ दुर्भिक्षे तु कथं कालस्त्वया नीतः सुलोचने ॥ अन्नं विना त्विमेवालाः पालिताः
केन तद्दद ॥ ७ ॥ अहं तपसि संबद्धो नागतः शृणु सुन्दरि ॥ किं कृतं त्वया कान्ते विना द्रव्येण शोभने ॥ ८ ॥ मया चिता
कृता श्रुत्वा दुर्भिक्षमद्भुतम् ॥ नागतोऽहं विचार्यैवं किं करिष्यामि निर्धनः ॥ ९ ॥ अहमप्यतिवामोरु पीडितः क्षुधया वने ॥ प्रविष्ट
श्वीरभावेन कुत्रचिच्छवपचालये ॥ १० ॥ श्वपचं निद्रितं दृष्ट्वा क्षुधया पीडितो भृशम् ॥ महानसं परिज्ञाय भक्ष्यार्थं समुपस्थितः
॥ ११ ॥ यदा भांडं समुद्राट्य पकं श्वतनुजामिषम् ॥ गृह्णामि भक्षणाार्थाय तदा दृष्टस्तु तेन वै ॥ १२ ॥

स.
१० १२

धीरितो भूराय ॥ तमवोच सुकेशान्ते कार्यं गङ्गव्या गिरा ॥ १७ ॥ ब्राह्मणोऽहं महाभाग तापसः क्षुधयाऽवितः ॥ चौरभावेन संप्राप्तोऽस्म्यतिथिस्ते महामते ॥ क्षुधितोऽस्मि वदस्वाहा मांसमग्निं सुसंस्कृतम् ॥ १८ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ श्वपचस्तु वचः श्रुत्वा मामुवाच सुनिश्चितम् ॥ भक्षं मा कुरु वर्णाग्र्यं जानीहि श्वपचालयम् ॥ १९ ॥ दुर्लभंस्व लुमानुष्यंतत्राऽपि च द्विजन्मता ॥ द्विजत्वे ब्राह्मणत्वं च दुर्लभं वेत्ति किं न हि ॥ २० ॥ दुष्टाहारो न कर्तव्यः सर्वथा लोकमिच्छता ॥ अग्राह्या मनुना प्रोक्ताः कर्मणा सप्त चांत्यजाः ॥ २१ ॥ त्याज्योऽहं कर्मणा विप्र श्वपचो नाऽत्र संशयः ॥ निवारयामि भक्ष्यात्त्वां न लोभेनाजसा द्विन ॥ २२ ॥

वर्णसंकरदोषोऽयं माऽऽयातु त्वां द्विजोत्तम ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ सत्यं वदसिधर्मज्ञमतिस्ते विशदांत्यज ॥ २३ ॥ तथाऽप्यापदि धर्मस्य सूक्ष्ममार्गब्रवीम्यहम् ॥ देस्यह रक्षणं कार्यं सर्वथा यदि मानद ॥ २४ ॥ पापस्यान्ते पुनः कार्यं प्रायश्चित्तं विमुक्तये ॥ दुर्गं तिस्तु भवेत्पापदनापादि न चाऽऽपदि ॥ २५ ॥ मरणात्क्षुधितस्याथ नरको नात्र संशयः ॥ तस्मात्क्षु पापहरणं कर्तव्यं शुभमिच्छता ॥ २६ ॥ तेनाऽहं चौर्यधर्मण देहं रक्षेऽप्यथा त्यज ॥ अवर्षणे च चौर्येण चत्पापं कथितं बुधेः ॥ २७ ॥ यो न वर्षति पर्जन्यं ततु तस्मै भविष्यति ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ इत्युक्ते वचने कान्ते पर्जन्यः सहसाऽपतत् ॥ २८ ॥ गगनाद्धरितहस्ताभिर्धारामिरभिकांसितः ॥ मुदितोऽहं घनं वीक्ष्य वर्षतं विमुक्ता सह ॥ २९ ॥ तदाऽहं तद्दृष्टं त्यक्त्वा निःसृतः परया मुदा ॥ कथय वं वरारोहे कालो नीतस्त्वग्रा कथम् ॥ ३० ॥ कान्तारे परमकूर क्षयकृत्प्राणिनामिह ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा पतिमह प्रियंवदा ॥ ३१ ॥

यथा शृणु मया नीतिः कालः परमदारुणः ॥ गते त्वयिमुनिश्रेष्ठ दुर्भिक्षं समुपागतम् ॥ ३० ॥ अन्नार्थं पुत्रकाः सर्वे बभूवुश्चातिदुःखिताः ॥ क्षुधितान्बालकान्वीक्ष्य नीवारार्थं वने वने ॥ ३१ ॥ भ्रान्ताऽहं चितयाऽऽविष्टा किञ्चित्प्राप्तं फलं तदा ॥ एवं च कतिचिन्मासा नीवारेणातिवाहिताः ॥ ३२ ॥ तदभावे मया कांतं चितितं मनसा पुनः ॥ न भिक्षा किल दुर्भिक्षे नीवारा नापि कानने ॥ ३३ ॥ न वृक्षेषु फलान्यामुर्न मूलानिधरातले ॥ क्षुधया पीडिता बाला रुदन्ति भृशमातुराः ॥ ३४ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि किं ब्रवीमि क्षुधादितान् ॥ एवं विचिंत्य मनसा निश्चयस्तु मया कृतः ॥ ३५ ॥ पुत्रमेकं ददाम्यद्य कस्मैचिद्धनिने किल ॥ गृहीत्वा तस्य मौल्यं तु तेन द्रव्येण बालकान् ॥ ३६ ॥ पालयेऽहं क्षुधातास्तुनान्योपायोऽस्मि पालने ॥ एवं सचिंत्य मनसा पुत्रोऽयं प्रहितो मया ॥ ३७ ॥ विक्रयार्थं महाभाग क्रन्दमानो भृशमातुरः ॥ क्रन्दमानं गृहीत्वैनं निर्गताऽहं गतत्रपा ॥ ३८ ॥ तदा सत्यव्रतो मार्गे मामुद्वीक्ष्य भृशमातुरम् ॥ प्रपच्छ स च राजर्षिः कस्माद्रोदिति बालकः ॥ ३९ ॥

तदाऽहं तमुवाचेदं वचनं मुनिसत्तम ॥ विक्रयार्थं नीयतेऽसौ बालकोऽद्य मया नृप ॥ ४० ॥ श्रुत्वा मे वचनं राजा दयार्द्रहृदयस्ततः ॥ मामुवाच गृहं याहि गृहीत्वैनं कुमारकम् ॥ ४१ ॥ भोजनार्थं कुमारानामामिषं विहितं तव ॥ प्रापयिष्याम्यहं नित्यं यावन्मुनि समागमः ॥ ४२ ॥ अहन्यहनि भूपालो वृक्षेऽस्मिन्मृगसूकरान् ॥ विन्यस्य याति हत्वाऽसौ प्रत्यहं दययाऽऽन्वितः ॥ ४३ ॥ तेनैव बालकाः कांतं पालिता वृजिनार्णवात् ॥ वसिष्ठेनाथ शप्तोऽसौ भूपतिमम कारणात् ॥ ४४ ॥ कस्मिंश्चिद्विवसे मांसं न प्राप्तं तेन कानने ॥ इतादोग्ध्री वसिष्ठस्य तेनासौ कुपितो मुनिः ॥ ४५ ॥ त्रिशंकुरिति भूपस्य कृतं नाम महात्मना ॥ कुपितेन वधाद्धेतोः शङ्कालश्च कृतो नृपः ॥ ४६ ॥ तेनाहं दुःखिता जाता तस्य दुःखेन कौशिक ॥ श्वपचत्वमसौ प्राप्तो मत्कृते नृपनन्दनः ॥ ४७ ॥ येन केनाप्युपायेन भवता नृपतेः किल ॥ तस्माद्रक्षा प्रकर्तव्या तपसा प्रबलेन ह ॥ ४८ ॥ व्यास उवाच ॥ इति भार्यावचः श्रुत्वा कौशिको मुनिसत्तमः ॥ तामाह कामिनी दीनां सात्वत्पूर्वमरिदम् ॥ ४९ ॥

नाहं करिष्ये दुःखसंशयम् ॥ इत्याश्वास्य शिवा तत्र कौशिकः परमार्थवित् ॥ ५१ ॥ चित्तयामास नृपतेः कथं स्यादुःखनाशनम् ॥
संविभृश्य मुनिस्तत्र जगाम यत्र पार्थिवः ॥ ५२ ॥ त्रिशंकुः पक्वणे दीनः संस्थितः श्वपचाकृतिः ॥ आगच्छंतं मुनिं दृष्ट्वा विस्मृतोऽसौ
नराधिपः ॥ ५३ ॥ दंडवन्निपपातोभ्यां पादयोस्तरसा मुनेः ॥ गृहीत्वा तं करे भूषं पतितं कौशिकस्तदा ॥ ५४ ॥ उत्थाप्योवाच वचनं
सांत्वपूर्वं द्विजोत्तमः ॥ मत्कृते त्वं महीपाल शप्तोऽसि मुनिना यतः ॥ ५५ ॥ वाञ्छितं ते करिष्यामि ब्रूहि किं करवाण्यहम् ॥ राजो
वाच ॥ मया संप्रार्थितः पूर्वं वसिष्ठो मत्सहेतवे ॥ ५६ ॥ मां याजय मुनि श्रेष्ठ करोमि मत्समुत्तमम् ॥ यथेष्टं कुरु विप्रेन्द्र यथा स्वर्गं
ब्रजाम्यहम् ॥ ५७ ॥ अनेनैव शरीरेण शक्यलोकं सुखालयम् ॥ कोपं कृत्वा वसिष्ठोऽसौ मामाहेति सुदुर्मते ॥ ५८ ॥ मानुषेणहि
वेदेन स्वर्गवासः कुतस्तव ॥ पुनर्म योक्तो भगवान्स्वर्गलुब्धेन चानघ ॥ ५९ ॥

अन्यं पुरोहितं कृत्वा यक्ष्येऽहं यज्ञसुत्तमम् ॥ तदा तेनैव शप्तोऽहं चांडालो भव पामर ॥ ६० ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं कारणं शापसंभवम् ॥
मम दुःखविनाशाय समर्थोऽसि मुनीश्वर ॥ ६१ ॥ इत्युक्त्वा विररामासौ राजा दुःख रुजादितः ॥ कौशिकोऽपि निराकर्तुं शापं तस्य
प्यर्चितयत् ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ व्यास उवाच ॥ विचिंत्य मनसा कृत्यं
गाधिसूनुर्महातपाः ॥ प्रकल्प्य यज्ञसंभारान्मुनीनामंत्रयत्तदा ॥ १ ॥ मुनयस्तं मत्सं ज्ञात्वा विश्वामित्रनिमंत्रिताः ॥ नागताः सर्वे एवेते
वसिष्ठेन निवारिताः ॥ २ ॥ गाधिसूनुस्तदाज्ञाय विमनाश्चातिदुःखितः ॥ आजगामाश्रमं तत्र यत्राऽसौ नृपतिः स्थितः ॥ ३ ॥
तमाह कौशिकः क्रुद्धो वसिष्ठेन निवारिताः ॥ नागताः ब्राह्मणाः सर्वे यज्ञार्थं नृपसत्तम ॥ ४ ॥ पश्य मे तपसः सिद्धिं यथा त्वां
सुरसद्मनि ॥ प्रापयामि महाराज वाञ्छितं ते करोम्यहम् ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वा जलमादाय हस्तेन मुनिसत्तमः ॥ ददौ पुण्यं तदा तस्मै
गायत्रीजपसंभवम् ॥ ६ ॥ दत्त्वाऽथ मुकृतं राज्ञे तदुवाच महीपतिम् ॥ यथेष्टं गच्छ राजर्षे त्रिविष्टपमतंत्रितः ॥ ७ ॥

पुण्येन मम राजेन्द्र बहुकालार्जितेन च ॥ याहि शक पुरीं प्रीतः स्वस्ति तेऽस्तु सुरालये ॥ ८ ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्तवति विप्रेन्द्रे त्रिशंकुस्तरसा ततः ॥ उत्पपात यथा पक्षी वेगवांस्तपसो बलात् ॥ ९ ॥ उत्पत्य गगने राजा गतः शकपुरीं यदा ॥ दृष्टो देवगणेस्तत्र क्रूरश्चांडालवेषभाक् ॥ १० ॥ कथितोऽसौ सुरेद्राय कोऽयमायाति सत्वरः ॥ गगने देववद्वायोर्दुर्दर्शः श्वपचाकृतिः ॥ ११ ॥ सहसोत्थाय शकस्तमपश्यत्पुरुषाधमम् ॥ ज्ञात्वा त्रिशंकुमपि स निर्भर्त्स्य तरसाऽब्रवीत् ॥ १२ ॥ श्वपच क समायासि देव लोके जुगुप्सितः ॥ याहि शीघ्रं ततो भूमौ नात्र स्थातुं त्वयोचितम् ॥ १३ ॥ इत्युक्तः स्खलितः स्वर्गाच्छ्रेणाभिन्नकर्शन ॥ निपपात तदा राजा क्षीण पुण्यो यथाऽमरः ॥ १४ ॥ पुनश्चुकोश भूपालो विश्वामित्रेति चासकृत् ॥ पतामि रक्ष दुःखार्तं स्वर्गाच्चलितमाशुगम् ॥ १५ ॥ तस्य तत्क्रंदितं राजन्पततः कौशिको मुनिः ॥ श्रुत्वा तिष्ठेति होवाच पतंतं वीक्ष्य भूपतिम् ॥ १६ ॥ वचनात्तस्य तत्रैव स्थितोऽसौ गगने नृपः ॥ मुनेस्तपः प्रभावेण चलितोऽपि सुरालयात् ॥ १७ ॥

विश्वामित्रोऽप्यपः स्पृष्ट्वा चकारेष्टि सुविस्तराम् ॥ विधातुं नूतनां सृष्टिं स्वर्गलोकं द्वितीयकम् ॥ १८ ॥ तस्योद्यमं तथा ज्ञात्वा त्वरि तस्तु शचीपतिः ॥ वज्राजगाम सहसा मुनिं प्रति तु गाधिजम् ॥ १९ ॥ किं ब्रह्मन्क्रियते साधो कस्मात्कोपसमाकुलः ॥ अलं सृष्ट्या मुनिश्रेष्ठ ब्रूहि किं करवाणि ते ॥ २० ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ त्वं निवासं महीपालं च्युतं तद्भवनाद्विभो ॥ नयस्व प्रीतियोगेन त्रिशंकुं चातिदुःखितम् ॥ २१ ॥ ग्यास उवाच ॥ तस्य तं निश्चयं ज्ञात्वा तुराषाडतिशंकितः ॥ ततो बलविदित्वोद्गमोमित्योवाच वासवः ॥ २२ ॥ दिग्यदेहं नृपं कृत्वा विमानवरसं स्थितम् ॥ आपृच्छय कौशिकं शक्रोऽगमन्निजपुरीं तदा ॥ २३ ॥ गते शके तु वै स्वर्गं त्रिशं कुसहिते ततः ॥ विश्वामित्रः सुखं प्राप्य स्वाश्रमे सुस्थिरोऽभवत् ॥ २४ ॥ हरिश्चंद्रोऽथतच्छ्रुत्वा विश्वामित्रोपकारकम् ॥ पितुः स्वर्गमनं कामं मुदितो राज्यमन्वशात् ॥ २५ ॥ अयोध्याधिपतिः क्रीडां चकार सह भार्यया ॥ रूपयौवनचातुर्ययुक्तया प्रीतिसंयुतः ॥ २६ ॥ अतीतकाले भुवती नसा गर्भवतीऽभूत् ॥ तदा चिंतातुरो राजा बभूवातीव दुःखितः ॥ २७ ॥

विस्तारः ॥ उपार्थं कुरु धर्मज्ञ संततेर्मम मानद ॥ ३९ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति जानासि द्विज सत्तम ॥ कस्मादुपेक्षसे जानन्दुःखं
मम च शक्तिमान् ॥ ३० ॥ कलविकास्त्वमे धन्या ये शिशुं लालयन्ति हि ॥ मंदभाग्योऽहमनिशं चिन्तयामि दिवानिशम् ॥ ३१ ॥
व्यास उवाच ॥ इत्याकर्ण्य मुनिस्तस्य निर्वेदमिश्रितं वचः ॥ संचित्य मनसा सम्यक्तमुवाच विधेः सुतः ॥ ३२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
सत्यं ब्रूषे महाराज संसारेऽस्मिन्न विद्यते ॥ अनपत्यत्वजं दुःखं यत्तथा दुःखमद्भुतम् ॥ ३३ ॥ तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र वरुणं यादसां पतिम् ॥
सपाराधय यत्नेन स ते कार्यं करिष्यति ॥ ३४ ॥ वरुणादधिको नास्ति देवः संतानदायकः ॥ तमाराधय धर्मिष्ठ कार्यसिद्धि
र्भविष्यति ॥ ३५ ॥ देवं पुरुषकारश्च माननीयाविमौ नृभिः ॥ उद्यमेन विना कार्यं सिद्धिः संजायते कथम् ॥ ३६ ॥ न्यायतस्तु नरैः
कार्यं उद्यमस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ कृते तस्मिन्भवेत्सिद्धिर्नाऽन्यथा नृपसत्तम ॥ ३७ ॥

इति तस्य वचः श्रुत्वा गुरोरमिततेजसः ॥ प्रणम्य निर्ययौ राजा तपसे कृतनिश्चयः ॥ ३८ ॥ गंगातीरे शुभे स्थाने कृतपद्मासनो
नृपः ॥ ध्यायन्पाशधरं चित्ते चचार दुश्चरं तपः ॥ ३९ ॥ एवं तपस्यतस्तस्य प्रचेता दृष्टिगोचरः ॥ कृपयाऽभून्महाराज प्रसन्नमुखपं
कजः ॥ ४० ॥ हरिश्चन्द्रमुवाचेदं वचनं यादसां पतिः ॥ वरं वरय धर्मज्ञ तुष्टोऽस्मि तपसा तव ॥ ४१ ॥ राजोवाच ॥ अनपत्योऽस्मि
देवेश पुत्रं देहि सुखप्रदम् ॥ ऋणत्रयं पहारार्थमुद्यमोऽयं मया कृतः ॥ ४२ ॥ नृपस्य वचनं श्रुत्वा प्रगल्भं दुःखितस्य च ॥ स्मि
तपूर्वं ततः पाशी तमाह पुरतः स्थितम् ॥ ४३ ॥ वरुण उवाच ॥ पुत्रो यदि भवेद्राजन्गुणी मनसि वाञ्छितः ॥ सिद्धे कार्ये ततः
पश्चात्किं करिष्यसि मे प्रियम् ॥ ४४ ॥ यदि त्वं तेन पुत्रेण मां यजेथा विशंकितः ॥ पशुवंधेन तेनैव ददामि नृपते वरम् ॥ ४५ ॥
राजोवाच ॥ देव मे माऽस्तु वंध्यत्वं यजिष्येऽहं जलाधिपम् ॥ पशुं कृत्वा सुतं पुत्रं सन्यमेतद्रवीमि ते ॥ ४६ ॥ वंध्यत्वे परमं दुःखं
मसह्यं भुवि मानद ॥ शोकाग्निशमनं नृणां तस्माद्देहि सुतं शुभम् ॥ ४७ ॥

वरुण उवाच ॥ भविष्यति सुतः कामं राजन्गच्छ गृहाय वै ॥ सत्यं तद्वचनं कार्यं यद्ववीषि ममाग्रतः ॥ ४८ ॥ ग्यास उवाच ॥
इत्युक्तो वरुणेनाऽसौ इगिश्चंद्रो गृहं ययौ ॥ भार्यायै कथयामास वृत्तांतवरदानजम् ॥ ४९ ॥ तस्य भार्याशतं पूर्णं बभूवाति मनोहरम् ॥
पट्टराज्ञी शुभा शैव्या धर्मपत्नी पतिव्रता ॥ ५० ॥ काले गतेऽथ सा गर्भं दधार वरवर्णिनी ॥ बभूव मुदितो राजा श्रुत्वादोहदचेष्टितम्
॥ ५१ ॥ कारयामास विधिवत्संस्कारान् नृपतिस्तदा ॥ मासेऽथ दशमे पूर्णे सुषुवे स शुभेदिने ॥ ५२ ॥ ताराग्रहबलोपेते पुत्रं देवसुतोप
मम् ॥ पुत्रे जाते नृपः स्नात्वा ब्राह्मणेः परिवेष्टितः ॥ ५३ ॥ चकार जातकर्माऽऽदौ ददौ दानानि भूरिशः ॥ राज्ञश्चाऽतिप्रमोदोऽभूत्पु
त्रजन्मसमुद्भवः ॥ ५४ ॥ बभूव परमोदारो धनधान्यसमन्वितः ॥ विशेषदानसंयुक्तो गीतवादित्रसंकुलः ॥ ५५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे सप्तमस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ग्यास उवाच ॥ प्रवृत्ते सद्ने तस्य राज्ञः पुत्रमहोत्सवे ॥ आजगाम तदा पाशी विप्रवे
पथरः शुभः ॥ १ ॥ स्वस्तीत्युक्त्वा नृपं प्राह वरुणोऽहं निशामय ॥ पुत्रो जातस्तवाधीश यजानेन नृपाशु माम् ॥ २ ॥

सत्यं कुरु वचो राजन्यत्प्रोक्तं भवता पुरा ॥ वंध्यत्वं तु गतं तेऽद्य वरदानेन मे किल ॥ ३ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा राजा चिंतां चकार ह
कथं हन्मि सुतं जातं जलजेन समाननम् ॥ ४ ॥ लोकपालः समायातो विप्रवेष्टेण प्रीर्यवान् ॥ न देवहेलनं कार्यं सर्वथा शुभमिच्छता ॥ ५ ॥
पुत्रस्नेहः सुदुश्छेद्यः सर्वथा प्राणिभिः सदा ॥ किं करोमि कथं मे स्यात्सुखं संततितसंभवम् ॥ ६ ॥ धैर्यमालंब्य भूपालस्तं नत्वा प्रतिपूज्य
च ॥ उवाच वचनं शृक्ष्यं युक्तं विनयपूर्वकम् ॥ ७ ॥ राजोवाच ॥ देवदेव तवानुज्ञां करोमि करुणानिधे ॥ वेदोक्तेन विधानेन मखं च बहुद
क्षिणम् ॥ ८ ॥ पुत्रे जाते दशाहेन कमयोग्यो भवेत्पिता ॥ मासेन शुद्धयेजननी दंपती तत्र कारणम् ॥ ९ ॥ सर्वज्ञोऽसि प्रचेतस्त्वं
धर्मं जानासि शाश्वतम् ॥ कृपां कुरु त्वं वारीश क्षमस्व परमेश्वर ॥ १० ॥ ग्याम उवाच ॥ इत्युक्तस्तु प्रचेतास्तं प्रत्युवाच जनाधिपम् ॥
॥ स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्यामि कुरु कार्याणि पार्थिव ॥ ११ ॥

पादौ धाम्नि ॥ हरिश्चन्द्रो मुदे माप गते पाशिनि पायिषः ॥ १३ ॥ कीटिशः प्रवदी गास्ता चटोभीर्दमपरिताः ॥ विमेष्यो वेत्विज्यश्च
तथैव निलपर्वतान् ॥ १४ ॥ राजा पुत्रमुखं दृष्ट्वा सुखमाप महत्तरम् ॥ नामास्य रोहितश्चेति चकार विधिपूर्वकम् ॥ १५ ॥ पूर्ण मासे
ततः पाशी विप्रवेपण धूपतेः ॥ आजगाम गृहे सद्यो यजस्वेति ब्रुवन्मुहुः ॥ १६ ॥ वीक्ष्य तं नृपतिर्देवं निमग्नः शोकसागरे ॥
प्रणिपत्य कृतानिध्यं तमुवाच कृतांजलिः ॥ १७ ॥ दिष्ट्या देव त्वमा यातो गृहं मे पावितं प्रभो ॥ मुखं करोमि वारीश विधिव
द्वांछितं तव ॥ १८ ॥ अर्दतो न पशुः श्लाघ्य इत्याहुर्वेदवादिनः ॥ तस्मादंतोद्भवे तेऽहं करिष्यामि महामखम् ॥ १९ ॥ व्यास
उवाच इत्युक्तस्तेन परुणस्तथेत्युक्त्वा ययावथ ॥ हरिश्चन्द्रो मुदे प्राप्य विजहार गृहाश्रमे ॥ २० ॥ नपुर्दतोद्भवं ज्ञात्वा प्रचेता द्विजक
पवान् ॥ आजगाम गृहे तस्य कुरु कार्यमिति ब्रुवन् ॥ २१ ॥

भूपालोऽपि जला धीशं वीक्ष्य प्राप्तं द्विजाकृतिम् ॥ प्रणम्यासनसन्मानेः पूजयामास सादरम् ॥ २२ ॥ स्तुत्वा प्रोवाच वचनं विनया
नतकंधरः ॥ करोमि विधिवत्कामं मखं प्रबलदक्षिणम् ॥ २३ ॥ बालोप्यकृतचौलोऽयं गर्भकेशो न संमतः ॥ यज्ञार्थे पशुकरणे
मया वृद्धमुखाच्छ्रुतम् ॥ २४ ॥ तावत्क्षमस्व वारीश विधिं जानासि शाश्वतम् ॥ कर्तव्यः सर्वथा यज्ञो मुंडनति शिशोः किल ॥ २५ ॥
तस्येति वचनं श्रुत्वा प्रचेताः प्राह तं पुनः ॥ प्रतारयसि मां राजन्पुनः पुनरिदं ब्रुवन् ॥ २६ ॥ अपि ते सर्वसामग्री वर्तते नृपतेऽधुना ॥
पुत्रस्नेहनिबद्धस्त्वं वंचयस्येव सांप्रतम् ॥ २७ ॥ क्षौरकर्मविधिं कृत्वा न कर्तासि मखं यदि ॥ तदाऽहं दारुणं शापं दास्ये कोपसम
न्वितः ॥ २८ ॥ अद्य गच्छामि राजेन्द्र वचनात्तव मानद ॥ न मृषा वचनं कार्यं त्वयेक्ष्वाकुकुलोद्भव ॥ २९ ॥ इत्याभाष्य ययावाञ्च
प्रचेता नृपतेर्गृहात् ॥ राजा परमसंतुष्टो ननंद भवने तदा ॥ ३० ॥ ब्रूडाकरणकाले तु प्रवृत्ते परमोत्सवे ॥ संप्राप्तस्तरसा पाशी
भवनं नृपतेः पुनः ॥ ३१ ॥

दे. मा.
॥४५॥

यदांके सुतमादाय राज्ञी नृपतिसन्निधौ ॥ उपविष्टा क्रियाकाले तदैव वरुणोऽभ्यगात् ॥ ३२ ॥ कुरु कर्मेति विस्पष्टं वचनं कथयन्नृपम् ॥
विप्ररूपधरः श्रीमान्प्रत्यक्ष इव पावकः ॥ ३३ ॥ नृपतिस्तं समालोक्य बभूवातीव विह्वलः ॥ नमश्चकार तं भीत्या कृताञ्जलिपुटः पुरः
॥ ३४ ॥ विधिवत्पूजयित्वा तं राजावाच विनीतवान् ॥ स्वामिन्कार्यं करोम्यद्य मत्स्यस्य विधिपूर्वकम् ॥ ३५ ॥ वक्तव्यमस्ति तत्राऽपि
शृणुष्वेकमना विभो ॥ युक्तं चेन्मन्यसे स्वामिस्तद्वीमि तवाग्रतः ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यस्त्रयो वर्णा द्विजातयः ॥ संस्कृता
श्चान्यथा शूद्रा एवं वेदविदो विदुः ॥ ३७ ॥ तस्मादयं सुतो मेऽद्य शूद्रवद्वर्तते शिशुः ॥ उपनीतः क्रियार्हः स्यादिति वेदेषु निर्णयः
॥ ३८ ॥ राज्ञामेकादशे वर्षे सदोपनयनं स्मृतम् ॥ अष्टमे ब्राह्मणानां च वैश्यानां द्वादशे किल ॥ ३९ ॥ दयसे यदि देवेश दीनं मां
सेवकं तव ॥ तदोपनीय कर्ताऽस्मि पशुना यज्ञमुत्तमम् ॥ ४० ॥ लोकपालोऽसि धर्मज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥ मन्यसे यद्वचः सत्यं
तद्वच्छ भवनं विभो ॥ ४१ ॥

व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा दयावान्यादसां पतिः ॥ ओमित्युक्त्वा ययावाशु प्रसन्नवदनो नृपः ॥ ४२ ॥ गतेऽथ वरुणे
राजा बभूवाऽतिमुदाऽन्वितः ॥ सुखं प्राप्य सुतस्यैवं राजा मुदमपाव ह ॥ ४३ ॥ चकार राजकार्याणि हरिचंद्रस्तदा नृप ॥ कालेन
ब्रजता पुत्रो बभूव दशवार्षिकः ॥ ४४ ॥ तस्योपवीत सामग्रीं विभृतिसदृशीं नृपः ॥ चकार ब्राह्मणेः शिष्टैरन्वितः सचिवैस्तथा ॥ ४५ ॥
एकादशे सुतस्याब्दे व्रतबंधविधौ नृपः ॥ विदधे विधिवत्कार्ये चित्ते चिंतातुरः पुनः ॥ ४६ ॥ वर्तमाने तथा कार्ये उपनीते कुमारके
आजगामाथ वरुणो विप्रवेषधरस्तदा ॥ ४७ ॥ तं वीक्ष्य नृपतिस्तूर्णं प्रणम्य पुरतः स्थितः ॥ कृताञ्जलिपुटः प्रीतः प्रत्युवाच सुरोत्त
मम् ॥ ४८ ॥ देवदत्तोपवीतोऽयं पशुयोग्योऽस्ति मे सुतः ॥ प्रसादात्तव मे शोको गतो बंध्यापवादजः ॥ ४९ ॥ कर्तुमिच्छाम्यहं यज्ञं
प्रभूतवर दक्षिणम् ॥ समये शृणु धर्मज्ञ सत्यमद्य ब्रवीम्यहम् ॥ ५० ॥ समावर्तनकर्माणि करिष्यामि तवेप्सिम् ॥ ममोपरि दयां कृत्वा
तावत्स्वं क्षंतुमर्हसि ॥ ५१ ॥ वरुण उवाच ॥ प्रतारयसि मां राजन्पुत्रप्रेमाकुलो भृशम् ॥ मुहुर्मुहुर्मतिं कृत्वा युक्तियुक्तां महामते ॥ ५२ ॥

विश्रान्तं राजा प्रभुवत्तं कथं चकार च यथास्तद्वत् ॥ ५४ ॥ आगतं वरुणं दृष्ट्वा कुमारोऽस्तं विपश्यन् राजा बभूव सख्यं ज्ञात्वा
तदा धितातुरोऽभवत् ॥ ५५ ॥ शोकस्य कारणं राज्ञः पर्यपृच्छदितस्ततः ॥ ज्ञात्वाऽऽत्मवधमायुष्मन्गमनाय मतिं कथी ॥ ५६ ॥ निश्चये
परमे कृत्वा संमन्त्र्य सचिवात्मजेः ॥ प्रययौ नगरात्स्मात्रिगत्य वनमप्यसौ ॥ ५७ ॥ गते पुत्र नृपः कामं दुःखितोऽभूद् भृशं तदा ॥ प्रेरया
मास दूतान्स्वास्तस्यान्वेषणकाम्यया ॥ ५८ ॥ एवं गतेऽथ कालेऽसौ वरुणस्तदग्रहं गतः ॥ राजानं शोकसंतप्तं कुरु यज्ञमिति ब्रुवन्
॥ ५९ ॥ राजा प्रणम्य तं प्राह देवदेव करोमि किम् ॥ न जाने क्वाऽपि पुत्रो मे गतस्त्वद्य भयाकुलः ॥ ६० ॥ सर्वत्र गिरिदुर्गेषु
मुनीनामाश्रमेषु च ॥ अन्वेषितो मे दूतैस्तु न प्राप्तो यादसांपते ॥ ६१ ॥ आज्ञापय महाराज किं करोमि गते सुते ॥ न मे
दोषोऽत्र सर्वज्ञ भाग्यदोषस्तु सवथा ॥ ६२ ॥

व्यास उवाच ॥ इति भूषवचः श्रुत्वा प्रचेताः कुपितो भृशम् ॥ शशाप च नृपं क्रोधाद्वंचितस्तु पुनः पुनः ॥ ६३ ॥ नृपतेऽहं त्वया
यस्माद्वचसा च प्रवंचितः ॥ तस्मान्नलोदरो व्याधिस्त्वां तुदत्वतिदारुणः ॥ ६४ ॥ व्यास उवाच इति शप्तो महीपालः कुपितेन प्रचे
तसा ॥ पीडितोऽभूत्तदा राजा व्याधिना दुःखदेन तु ॥ ६५ ॥ एवं शप्त्वा नृपं पाशी जगाम निजमास्पदम् ॥ राजा प्राप्य महाव्याधिं बभू
वतीव दुःखितः ॥ ६६ ॥ इति श्रीदे० म० सप्तमस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ व्यास उवाच ॥ गतेऽथ वरुणे राजा रोगेणाऽतीव
पीडितः ॥ दुःखादुखं परं प्राप्य व्यथितोऽभूद् भृशं तदा ॥ १ ॥ कुमारोऽसौ वने श्रुत्वा पितरं रोग पीडितम् ॥ गमनाय मतिं राजंश्च
कार स्नेहयंत्रितः ॥ २ ॥ संवत्सरे व्यतीते तु पितरं द्रष्टुमादरात् ॥ गंतुकामं तु तं ज्ञात्वा शक्रस्तत्राजगाम ह ॥ ३ ॥ वासयस्तु तदा
रूपं कृत्वा विप्रस्य सत्वरः ॥ वारयामास युक्त्या वै कुमारं गंतुमुद्यतम् ॥ ४ ॥ इंद्र उवाच ॥ राजपुत्र न जानासि राजनीतिं सदुर्लभाम् ॥
अतः करोषि मूढस्त्वं गमनाय मतिं वृथा ॥ ५ ॥

दे. मा.
॥४७॥

पिता तव महाभाग ब्राह्मणेर्वेदपारगैः ॥ कारयिष्यति होमं ते ज्वलितेऽथ विभायसौ ॥ ६ ॥ आत्मा हि बल्लभस्तात सर्वेषां प्रणिना
खलु ॥ तदर्थे बल्लभाः संति पुत्रदारधनादयः ॥ ७ ॥ आत्मनो देहरक्षार्थं इत्वा त्वां बल्लभं सुतम् ॥ इदं कारयित्वाऽसौ रोगमुक्तो
भविष्यति ॥ ८ ॥ तस्मात्त्वया न गंतव्यं राजपुत्रो पितुर्गृहे ॥ मृते पितरि गंतव्यं राज्यार्थे सर्वथा पुनः ॥ ९ ॥ एवं निषेधितस्तत्र वासवेन
नृपात्मजः ॥ वन मध्ये स्थितः कामं पुनः संवत्सरं नृप ॥ १० ॥ अत्यंतं दुःखितं श्रुत्वा हरिश्चंद्रं तमात्मजः ॥ गमनाय मतिं चक्रे मरणे
कृतनिश्चयः ॥ ११ ॥ तुराषाह द्विजरूपेण तत्रागत्य च रोहितम् ॥ निवारयामास सुतं युक्तिवाक्यैः पुनः पुनः ॥ १२ ॥ हरिश्चंद्रोऽ
तिदुस्वार्तो वसिष्ठं स्वपुरोहितम् ॥ पप्रच्छ रोगनाशाय तत्रोपायं सुनिश्चितम् ॥ १३ ॥ तमाह ब्रह्मणः पुत्रो यज्ञं कुरु नृपोत्तम ॥
ऋयकीतेन पुत्रेण शापमोक्षो भविष्यति ॥ १४ ॥ पुत्रा दशविधाः प्रोक्ताब्राह्मणेर्वेदपारगैः द्रव्येणानीय तस्मात्त्वं पुत्रं कुरु नृपोत्तम ॥ १५ ॥
वरुणोऽपि प्रसन्नः सन्सुखकारी भविष्यति ॥ लोभात्कोऽपि द्विजः पुत्रं प्रदास्यति स्वराष्ट्रजः ॥ १६ ॥ एवं प्रमोदितो राजा वसिष्ठेन
महात्मना ॥ प्रधानं प्रेरयामास तदन्वेषणकाम्यया ॥ १७ ॥ अजीगतो द्विजः कश्चिद्विषये तस्य भूषतेः ॥ तस्यासंश्च त्रयः पुत्रा
निर्धनस्य विशेषतः ॥ १८ ॥ प्रधानेनाप्यसौ पृष्टः पुत्रार्थं दुर्बलद्विजः ॥ गवां शतं ददामीति देहि पुत्रं मस्त्राय वै ॥ १९ ॥ शुनः पुच्छः
शुनः शेषः शुनोलांगूल इत्यमी ॥ तेषामकतमं देहि ददामि तु गवां शतम् ॥ २० ॥ अजीगर्तस्तु तच्छृत्वा क्षुधया पीडितो भृशम् ॥
पुत्रं च कतमं तेभ्यो विक्रेतुं वै मनो बधे ॥ २१ ॥ कार्याधिकारिणं ज्येष्ठे मत्वा नासावदादभुम् ॥ कनिष्ठं नाप्यदानमाता ममेष इति
वादिनी ॥ २२ ॥ मध्यमं च शुनः शेषं ददौ गवां शतेन च ॥ आनिनाय पशुं चक्रे नरमेधे नराधिपः ॥ २३ ॥ रुदंतं दुःखितं दीनं
वेपमानं भृशातुरम् ॥ यूपे बद्धं निरीक्ष्यामुं उकुक्षुर्बुनयस्तदा ॥ २४ ॥ शामित्राय पशुं चक्रे नरमेधे नराधिपः ॥ शमिता नाददे राक्षं
तमालं भयितुं क्षिप्तम् ॥ २५ ॥

भृशमनुत्तमम् ॥ २८ ॥ अजीगर्नस्तपोत्पाय तमुवाच नृपोत्तमम् ॥ राजन्कार्यं करिष्यामि तवाहं सुस्थिरो भव ॥ २९ ॥ वेतनं द्विगुणं
देहि हनिष्यामि पशुं किल ॥ कर्तव्यं मत्सकार्यं वै मया तेऽद्य धनार्थिना ॥ ३० ॥ दुस्वितस्य धनार्थस्य सदाऽसूया प्रसूयते ॥ म्यास
उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य हरिश्चन्द्रो मुदाऽन्वितः ॥ ३१ ॥ तमुवाच ददाम्यद्य गवां शतमनुत्तमम् ॥ तदाकर्ण्य पिता तस्य पुत्रं
हंतुं समुद्यतः ॥ ३२ ॥ लोभेनाकुल चित्तोऽसौ शामित्रे कृतनिश्चयः ॥ समुद्यतं च तं दृष्ट्वा जनाः सर्वे सभासदः ॥ ३३ ॥ उकुशु
र्भृशदुःखातां हाहेति जगदुर्वचः ॥ पिशाचोऽयं महापापी क्रूरकर्मा द्विजाकृतिः ॥ ३४ ॥ यत्स्वयं स्वसुतं हंतुमुद्यतः कुलपांसनः ॥
धिकचांडाल किमेतत्ते पापकर्म चिकीर्षितम् ॥ ३५ ॥

इत्वा सुतं धनं प्राप्य किं सुखं ते भविष्यति ॥ आत्मा वै जायते पुत्र अंगाद्वे वेदभाषितम् ॥ ३६ ॥ तत्कथं पापबुद्धे त्वमार गानं हंतु
मिच्छसि ॥ एवं कोलाहले तत्र जाते कौशिकनंदनः ॥ ३७ ॥ समीपं नृपतेर्गत्वा तमुवाच दयापरः ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ राजभ्रष्टं
शून्यशेषं कृतं भृशदुःखितम् ॥ ३८ ॥ क्रतुस्ते भविता पूर्णो रोगनाशश्च सर्वथा ॥ दयासमं नास्ति पुण्यं पाप हिंसासमं न हि ॥ ३९ ॥
रागिणां रोचनार्थाय नोदनेयं विचारय ॥ आत्मवेदस्य रक्षार्थं परवेदनिर्कृतनम् ॥ ४० ॥ न कर्तव्यं मत्पराज सर्वतः शुभमिच्छता ॥
वयया सर्वभूतेषु संतुष्टो येन केन च ॥ ४१ ॥ सर्वेन्द्रियोपशांत्या च तुष्यत्याशु जगत्पतिः ॥ आत्मवत्सर्वभूतेषु चितनीयं नृपोत्तम
॥ ४२ ॥ जीवितम्यं प्रियं नूनं सर्वेषां सर्वदा किल ॥ त्वमिच्छसि सुखं कर्तुं देहे इत्वा त्वं द्विजम् ॥ ४३ ॥ कथं नेच्छेदसौ देहं
रक्षितुं स्वमुत्साहवम् ॥ पूर्वजन्मकृतं वै नानेन सहते नृप ॥ ४४ ॥

दे. मा.
॥४९॥

येनाहुं इतुकामस्त्वं द्विजपुत्रं निरागसम् ॥ योऽयं इति विना वरं स्वकामः सततं पुनः ॥४५॥ इतारं इति तं प्राप्य जननं जननांतरे ॥
जनकोऽस्य सुदुष्टात्मा येनासौ ते समर्पितः ॥ ४६ ॥ स्वात्मजो धनलोभेन पापाचारः स दुर्मतिः ॥ एष्टव्या बहवः पुत्रा यद्येकोऽपि
गयां व्रजेत् ॥ ४७ ॥ यजेत चाश्वमेधेन नीलं वा वृषसुत्सृजेत् ॥ देश मध्ये च यः कश्चित्पापकर्म समाचरेत् ॥ ४८ ॥ शष्ठांशस्तस्य
पापस्य राजा भुंक्ते न संशयः ॥ निषेधनीयो राज्ञाऽसौ पापं कर्तुं समुद्यतः ॥ ४९ ॥ न निषिद्धस्त्वयः कस्मात्पुत्रं विक्रेतुमुद्य-
तः ॥ सूर्यवंशे समुत्पन्नस्त्रिंशंकुतनयः शुभः ॥ ५० ॥ आर्यस्त्वनार्यवत्कर्म कर्तुमिच्छसि पार्थिव ॥ मोचनान्मुनिपुत्रस्य करणाद्
चनस्य मे ॥ ५१ ॥ तव देहे सुखं राजन्भविष्यत्यविचारणात् ॥ पिता ते शापयोगेन चांडाल त्वमुपागतः ॥ ५२ ॥ मयाऽसौ तेन
देहेन स्वर्लोकं प्रापितः किल ॥ तेनैव प्रीतियोगेन कुरु मे वचनं नृप ॥ ५३ ॥

मुञ्चेन बालकं दीनं रुदंतं भृशमातुरम् ॥ याचितोऽसि मया नूनं यज्ञेऽस्मिन् राजसूयके ॥ ५४ ॥ प्रार्थनाभंगजं दोषं कथा त्वं नाऽवबु-
ध्यसे ॥ प्रार्थितं सर्वदा देयं यज्ञेऽस्मिन् नृपसत्तम ॥ ५५ ॥ अन्यथा पापमेव स्यात्तव राजन्न संशयः ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः
श्रुत्वा कौशिकस्य नृपोत्तमः ॥ ५६ ॥ प्रत्युवाच महाराज कौशिकं मुनिसत्तमम् ॥ जलोदरेण गाधेय दुःखितोऽहं भृशं मुने ॥ ५७ ॥
तस्मान्न मोचयाम्येनमन्यत्प्रार्थय कौशिक ॥ न त्वया विग्रहः कार्यः कार्येऽस्मिन्मम सर्वथा ॥ ५८ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञो विश्वा-
मित्रोऽतिकोपतः ॥ बभूव दुःखसंतप्तो वीक्ष्य दीनं द्विजात्मजम् ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे षोडशोऽध्यायः
॥ १६ ॥ व्यास उवाच ॥ रुदंतं बालकं वीक्ष्य विश्वामित्रो दयातुरः ॥ शुनःशेषमुवाचेदं गत्वा पार्श्वेऽतिदुःखितम् ॥ १ ॥ मंत्रं
प्रचेतसः पुत्र मयोक्तं मनसा स्मरन् ॥ जपतस्तव कल्याणं भविष्यति ममाज्ञया ॥ २ ॥ विश्वामित्रवचः श्रुत्वा शुनः शेषः शुचाकुलः ॥
मंत्रं जप्ता च मनसा कौशिकोक्तं स्फुटाक्षरम् ॥ ३ ॥ जपतस्तत्र तस्याशु प्रचेतास्तु कृपाकरः ॥ प्रापुर्वभूव सहसा प्रसन्नो नृपबालके ॥ ४ ॥

वर्णाजलिपुटी वने तुष्टाव पुस्तः स्थितम् ॥ ३ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ वन्दे कृपासिन्धो पापात्माऽहं सुखदयी ॥ कृता वरायः कृपया
पवित्रः परमेष्विना ॥ ७ ॥ मया ते पुत्रकामेन दुःखसंस्थेन हेलनम् ॥ कृतं क्षमाप्य प्रभुणा कोऽपराधः सुमुमते ॥ ८ ॥ अर्थी दोषं न
जानाति तस्मात्पुत्रार्थिना मया ॥ वञ्चितस्त्वं देवदेव भीतेन नरकाद्विभो ॥ ९ ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ॥ भीतोऽहं
तेन वाक्येन तस्मात्ते हेलनं कृतम् ॥ १० ॥ नाज्ञस्य दूषणं चित्त्यं नूनं ज्ञानवता विभो ॥ दुःखितोऽहं रुजाऽऽक्रातो वञ्चितः स्वमुतेन
ह ॥ ११ ॥ न जानेऽहं महाराज पुत्रो क्व गतः प्रभो ॥ वञ्चित्वा वने भीतो मरणान्मां कृपानिधे ॥ १२ ॥

प्रययौ द्रविणं दत्त्वा गृहीतो द्विजबालकः ॥ यज्ञोऽयं क्रीतपुत्रेण प्रारब्धस्तव तुष्टये ॥ १३ ॥ दर्शनं तव संप्राप्य गतं दुःखं ममाद्भु
तम् ॥ जलोदरकृतं सर्वं प्रसन्ने त्वयि सांप्रतम् ॥ १४ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा राज्ञो रोगातुररय च ॥ दयावान्द
वदेवेशः प्रत्युवाच नृपोत्तमम् ॥ १५ ॥ वरुण उवाच ॥ मुञ्च राजञ्छुनःशेषं स्तुवंतं मां भृशातुरम् ॥ यज्ञोऽयं परिपूर्णस्ते रोगमुक्तो
भवात्मना ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वा वरुणस्तूर्णं राजानं विरुजं तथा ॥ चकार पश्यतां तत्र सदस्यानां सुसंस्थितम् ॥ १७ ॥ विमुक्तोऽसौ
द्विजः पाशाद्वरुणेन महात्मना ॥ जयशब्दस्ततस्तत्र संजातो मख मंडपे ॥ १८ ॥ राजा प्रमुदितः सद्यो रोगान्मुक्तः सुदारुणात् ॥
यूपान्मुक्तः शुनःशेषो बभूवातीव संस्थितः ॥ १९ ॥ राजा त्विमं मखं पूर्णं चकार विनयान्वितः ॥ शुनःशेषस्तदा सभ्यानित्युवाच
कृतांजलिः ॥ २० ॥ भोभोः सभ्याः सधर्मज्ञा भुवंतु धर्मनिर्णयम् ॥ वेदशास्त्रानुसारेण यथार्थवादिनः किल ॥ २१ ॥ पुत्रोऽहं
कस्य सर्वज्ञाः पिता मे कोऽग्रतः परम् ॥ महतां वचनात्तस्य शरणं प्रव्रजाम्यहम् ॥ २२ ॥

दे. मा.
॥ ५१ ॥

इत्युक्ते वचने तत्र सभ्याः प्रोक्षुः परस्परम् ॥ सभ्या उक्षुः ॥ अजीर्णस्य पुत्रोऽयं कस्यान्यस्य भवेदसौ ॥ २३ ॥ अंगादंगात्स
मुद्धतः पालितस्तेन भक्तिः ॥ अन्यस्य कस्य पुत्रोऽसौ प्रभवेदिति निश्चयः ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वा वामदेवस्तु तानुवाच सभासदः ॥
विक्रीतस्तेन तातेन द्रव्यलोभात्सुतः किलः ॥ २५ ॥ पुत्रोऽयं धनदातुश्च राज्ञस्तत्र न संशयः ॥ अथवा वरुणस्यैव पाशान्मुक्तोऽस्त्य
नेन वै ॥ २६ ॥ अन्नदाता भयत्राता तथा विद्याप्रदश्च यः ॥ तथा वित्तप्रदश्चैव पंचैते पितरः स्मृताः ॥ २७ ॥ तदा केषित्पितु
प्राहुः केषिद्राज्ञस्तथापरे ॥ वरुणस्येते संवादे निर्णयं न ययुश्च ते ॥ २८ ॥ इत्थं संदेहमापन्ने वसिष्ठो वाक्यमब्रवीत् ॥ सभ्यान्वि
वदतस्तत्र सर्वज्ञः सर्वपूजितः ॥ २९ ॥ शृणुध्वं भो महाभागा निर्णयं श्रुतिसंमतम् ॥ निःस्नेहेन यदा पित्रा विक्रीतोऽयं सुतः शिशुः
॥ ३० ॥ संबंधस्तु गतस्तस्य सदैव धनसंग्रहात् ॥ हरिश्चंद्रस्य संजातः पुत्रोऽसौ कीत एव च ॥ ३१ ॥ यूपे बद्धो यदा राजा तदा
तस्य न वै सुतः ॥ वरुणस्तु स्तुतोऽनेन तेन तुष्टेन मोचितः ॥ ३२ ॥

तस्मान्नाय महाभागा ह्यसौ पुत्र प्रचेतसः ॥ योऽयं स्तोति महामंत्रे सोऽपि तुष्टो ददाति च ॥ ३३ ॥ धनं प्राणान्पशुज्जाज्यं तथामोक्षं
किलेप्सितम् ॥ कौशिकस्य सुतश्चायमरिष्टे येन रक्षितः ॥ ३४ ॥ मंत्रं दत्त्वा महावीर्यं वरुणस्यातिसंकटे ॥ ग्यास उवाच ॥ श्रुत्वा
वाक्यं वसिष्ठस्य बाढमुक्षुः सभासदः ॥ ३५ ॥ विश्वामित्रस्तु जग्राह तं करे दक्षिणे तदा ॥ एहि पुत्र गृहं मे त्वमित्युक्त्वा प्रेम पूरितः
॥ ३६ ॥ श्रुतः शेषो जगामाशु तेनैव सह सत्वरः ॥ वरुणस्तु प्रसन्नात्मा जगाम च स्वमालयम् ॥ ३७ ॥ ऋत्विजश्च तथा सभ्याः
स्वगृहान्निर्ययुस्तदा ॥ राजाऽपि रोगनिर्मुक्तो बभूवाति मुदाऽन्वितः ॥ ३८ ॥ प्रजास्तु पालयामास मुप्रसन्नेन चेतसा ॥ रोहितास्यस्तु
तच्छ्रुत्वा वृत्तांतं वरुणस्य ह ॥ ३९ ॥ आजगाम गृहं प्रीतो दुर्गमाह्ननपर्वतात् ॥ कृता राजानमभ्येत्य प्रोक्षुः पुत्रं समागतम् ॥ ४० ॥
क्षुवितोऽसौ जगामाशु संमुखः कोसलाधिपः ॥ दृष्ट्वा पितरमायातं प्रेमोद्विक्तः सुसंभ्रमः ॥ ४१ ॥ बंढवत्पतितो भूमावशुपूर्णमुखः शुचा ॥
राजाऽपि तस्यस्तथाप्य परिरभ्य क्षुवाऽन्वितः ॥ ४२ ॥

॥ ४५ ॥ वसिष्ठं पूजयित्वाऽपि होतारमुकरोद्विष्टः ॥ समाप्ते त्वय्य यज्ञेरो वसिष्ठोऽतीव पूजितः ॥ ४६ ॥ शक्रस्य सदनं रम्यं
जगाम मुनिरावराण्ड ॥ विश्वामित्रोऽपि तत्रैव वसिष्ठेन च संगतः ॥ ४७ ॥ मिलित्वा तौ स्थितौ देवसदनं मुनिसत्तम ॥ विश्वामित्रोऽपि
पप्रच्छ वसिष्ठं प्रति पूजितम् ॥ ४८ ॥ वीक्ष्य विस्मयचित्तस्तं सभायां तु शचीपते ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ कवेयं पूजा त्वया प्राप्ता
महती मुनिसत्तम ॥ ४९ ॥ कृता केन महाभाग सत्यं ब्रूहि मर्मांतिके ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ यजमानोऽस्ति मे राजा हरिश्चंद्रः प्रतापवान्
॥ ५० ॥ राजसूयः कृतस्तेन राज्ञा प्रवरदक्षिणः ॥ नेदृशोऽस्ति नृपश्चान्यः सत्यवादी धृतव्रतः ॥ ५१ ॥ दाता च धर्मं शीलश्च
प्रजारंजनतत्परः ॥ तस्य यज्ञे मया पूजा प्राप्ता कौशिकनंदन ॥ ५२ ॥

“किं पृच्छसि पुनः सत्यं ब्रवीम्यकृत्रियमं द्विज ॥” हरिश्चंद्रसमो राजा न धृतो न भविष्यति ॥ सत्यवादी तथा दाता शूरः परम
धार्मिकः ॥ ५३ ॥ ग्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा विश्वामित्रोऽतिकोपनः ॥ बभूव क्रोधसंरक्तलोचनोऽप्यब्रवीच्च तम् ॥ ५४ ॥
विश्वामित्र उवाच ॥ एवं स्तौषि नृपं मिथ्यावादिनं कपटप्रियम् ॥ वञ्चितो वरुणो येन प्रतिश्रुत्य वरं पुनः ॥ ५५ ॥ मम जन्मार्जितं
पुण्यं तपसः पठितस्य च ॥ त्वदीयं वाऽतितपसो ग्लहंकुरु महामते ॥ ५६ ॥ अहं चेत्तं नृपं सद्यो न करोम्यति संस्तुतम् ॥ असत्य
वादिनं काममदातारं महाबलम् ॥ ५७ ॥ आजन्मसंचितं सर्वं पुण्यं मम विनश्यतु ॥ अन्यथा त्वत्कृते सर्वं पुण्यं त्विति पणावहे
॥ ५८ ॥ ग्लहं कृत्वा ततस्तौ तु विषदंतौ मुनी तदा ॥ स्वाश्रमं स्वर्गलोकाच्च गतौ परमकोपनौ ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा
पुराणे सप्तमस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ग्यास उवाच ॥ कदाचित्तु हरिश्चंद्रो मृगयार्थं वनं ययौ ॥ अपश्यद्बुदतीं बालां सुंदरीं चारु
लोचनाम् ॥ १ ॥

तामपृच्छन्महाराजः कामिनीं करुणापर ॥ पद्मपत्रविशालाक्ष किं रोदिषि वरानने ॥ २ ॥ केनाऽसि पीडिताऽत्यर्थं किं ते दुःखं वदाशु
मे ॥ का च त्वं स्निजने घोरे कस्ते भर्ता पिताऽथ वा ॥ ३ ॥ न बाधते च राज्ये मे राक्षसोऽपि परांगनाम् ॥ तं हन्मि तरसा कान्ते
यस्त्वां सुंदरिबाधते ॥ ४ ॥ ब्रूहि दुःखं वरारोहे स्वस्था भव कृशोदरि ॥ विषये मम पापात्मा न तिष्ठति सुमध्यमे-॥५॥ इति तस्य
वचः श्रुत्वा नारी तमब्रवीन्नृपम् ॥ प्रमृज्याऽक्षूणि वदनाद्धरिश्चंद्रं नृपोत्तमम् ॥ ६ ॥ नार्युवाच ॥ राजन्मां बाधतेऽत्यर्थं विश्वामित्रो
महामुनिः ॥ तपः करोति यद्वोरं मदर्थं कौशिको वने ॥ ७ ॥ तेनाऽहं दुःखिता राजन्विषये तव सुव्रत ॥ विद्धि मां कामनां कांतां
पीडितां मुनिना भृशम् ॥ ८ ॥ राजोवाच ॥ स्वस्था भव विशालाक्षि न ते दुःखं भविष्यति ॥ तमहं वारयिष्यामि मुनिं तापपराय
णम् ॥ ९ ॥ इत्याश्वास्य स्त्रियं राजा तरसा मुनिसन्निधौ ॥ नत्वा प्रणम्य शिरसा तमुवाच महीपतिः ॥ १० ॥

स्वामिर्निक क्रियतेऽत्यर्थं तपसा देहपीडनम् ॥ किमर्थं ते समारंभो ब्रूहि सत्यं महापते ॥ ११ ॥ वाञ्छितं तव गाधेय करोमि सफलं
किल ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ तरसा तपसाऽलमतः परम् ॥ १२ ॥ विषये मम सर्वज्ञ न कर्तव्यं सुदारुणम् ॥ लोकपीडाकरं घोरं तपः केनापि
कीदृचित् ॥ १३ ॥ इत्थं निषिध्य तं राजा विश्वामित्रं गृहं ययौ ॥ मनसा क्रोधमाघायागतोऽसौ कौशिको मुनिः ॥ १४ ॥ स
गत्वा धितयामास नृप कृत्यमसांप्रतम् ॥ वसिष्ठस्य च संवादं तपसः प्रतिषेधनम् ॥ १५ ॥ कोपाविष्टेन मनसा प्रतीकारमथाक
रोत् ॥ विचिंत्य बहुधा चित्ते दानवं घोरविग्रहम् ॥ १६ ॥ प्रेषयामास तद्देशं विधाय सुकराकृतिम् ॥ सोऽतिकायो महाकालः
कुर्वन्नादं सुदारुणम् ॥ १७ ॥ राज्ञश्चोपवने प्राप्तस्त्रासयन्नक्षकांस्तदा ॥ मालतीनां च खंडानि कंदबानां तथैव च ॥ १८ ॥

प्रथिकानां च वृद्धानि कंपयन्तु मुहुर्मुहुः ॥ दन्तेन विलखन्धमि सङ्गम्यलपते हुमान् ॥ १९ ॥ चपकोक्तकोलान्मोहकानां च वाद-
पान् ॥ करवीरानुशीरांश्च निचखान शुभान्मृदून् ॥ २० ॥ मुचुकन्दानशोकांश्च बकुलास्तिलकांस्तथा ॥ उन्मूल्य कन्दनं तत्र चकार सुकरो
वने ॥ २१ ॥ वाटिकारक्षकाः सर्वे दुद्रुवुः शस्त्रपाणयः ॥ हाहेति चुकुशुस्तत्र मालाकारा भृशातुराः ॥ २२ ॥ बाणेः संताड्यमानोऽपि
यदा त्रस्तो न वै मृगः ॥ रक्षकान्पीडयामास कोलः कालसमद्युतिः ॥ २३ ॥ ते तदाऽतिभयाक्रांता राजानं शरणं ययुः ॥ तमृचुस्त्राहि
त्राहीति वेपमाना भयाकुलाः ॥ २४ ॥ तानागतान्समालोक्य भयार्तान्भूषतिस्तदा ॥ पप्रच्छ किं भयं कस्मान्मां ब्रुवंतु समागताः ॥ २५ ॥
नाहं विभेमि देवेभ्यो राक्षसेभ्यश्च रक्षकाः ॥ कस्माद्भयं समुत्पन्नं तद ब्रुवंतु ममाग्रतः ॥ २६ ॥ इन्मि चेकेन बाणेन तं शत्रुं दुर्भगं किल
यो मेऽरातिः समुत्पन्नो लोके पापमतिः खलः ॥ २७ ॥ देवो वा दानवो वाऽपि तन्निहन्मि शरैः शितैः ॥ क तिष्ठति कियद्रूपः किय
द्रलममन्वितः ॥ २८ ॥

मालाकारा उचुः ॥ न देवो न च दैत्योऽस्मि न यक्षो न च किन्नरः ॥ कश्चित्कोलो महाकायो राजंस्तिष्ठति कानने ॥ २९ ॥ पुष्पवृक्षा
नतिमृदून्दन्तेनोन्मूलयत्यसौ ॥ विदीर्णं तद्धनं सर्वं सूकरेणातिरंहसा ॥ ३० ॥ विशिखेस्तार्डितोऽस्माभिर्दृष्टः पद्मिलकुट्टेऽन्यथा ॥ न विभेति
महाराज हंतुमस्मानुपाद्रवत ॥ ३१ ॥ व्याम उवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेषां गजा कोपसमाकुलः ॥ अश्वमारुह्य तस्मा जगामोपवनं प्रति
॥ ३२ ॥ सैन्येन महता युक्तो गजाश्वगथसंयुतः ॥ पदातिवृन्दमहितः प्रययो वनमुत्तमम् ॥ ३३ ॥ तत्रा पश्यन्महाकोलं घुर्घुगंतं भयानकम् ॥
वनं भग्नं च संवीक्ष्य राजा क्रोधयुतोऽभवत् ॥ ३४ ॥ चापे बाणं समागोप्यविकृष्य च शरामनम् ॥ तं हंतुं सूकरं पापं तरसा समुपाक्रमत्
॥ ३५ ॥ समालोक्य च राजानं चापहस्तं रूपाऽऽकुलम् ॥ संमुखोऽभ्यद्रवत्तूर्णं कुर्वन्छब्दं सुदारुणम् ॥ ३६ ॥ तमायातं समालोक्य वगह
विकृताननम् ॥ मुमोच विशिखं तस्मिन्हंतुकामो महीपतिः ॥ ३७ ॥ वंचयित्वाऽथ तद्बाणं सूकरस्तस्मा बलात् ॥ निर्जगाम महावेगात्समु
च्छिद्य नृपं तदा ॥ ३८ ॥ गच्छंतं तं समालोक्य राजा कोपसमन्वितः ॥ मुमोच विशिखांस्त्रीक्ष्णां श्वापमाकृष्य यन्ननः ॥ ३९ ॥

क्षणं दृष्टिपथं राज्ञः क्षणं चादर्शनं गतः ॥ कुर्वन्बहुविधारावं सुकरः समुपाद्रवत् ॥ ४० ॥ हरिश्चन्द्रोऽतिकुपितो मृगस्यातुजगाम ह ॥
अश्वेन वायुवेगेन विकृष्य च शरासनम् ॥ ४१ ॥ इतस्ततस्ततः सैन्यमगमञ्च वनांतरम् ॥ एकाकी नृपतिः कोलं व्रजंतं समुपाद्रवत् ॥ ४२ ॥
मध्याह्नसमये राजा संप्राप्तो विजने वने ॥ तृषितः क्षुधितोऽत्यर्थं बभूव श्रांतवाहनः ॥ ४३ ॥ सूकरोऽदर्शनं प्राप्तो राजा चिंतातुरोऽ
भवत् ॥ मार्गभ्रष्टोऽतिविषिने दारुणे दीनवन्स्थितः ॥ ४४ ॥ किं करोमि क्वगच्छामि न सहायोऽस्ति मे वने ॥ अज्ञातस्वपथः कुत्र व्रजा
मीति व्यचिंतयत् ॥ ४५ ॥ एवं चिंतयतस्तत्र विषिने जनवर्जिते ॥ राजा चिंतातुरोऽपश्यन्नदीं सुविमलोदकाम् ॥ ४६ ॥ ॥ वीक्ष्य
तां मुदितो राजा पाययिन्वा तुरंगमम् ॥ अश्वादुत्तीर्य विमलं पपौ पानीयमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ जलं पीत्वा नृपस्तत्र सुखमाप महीपतिः ॥
इयेष नगरं गंतुं दिग्भ्रमेणातिमोहितः ॥ ४८ ॥ विश्वामित्रस्तु संप्राप्तो वृद्धब्राह्मणरूपधृक् ॥ ननाम वीक्ष्य राजा तं प्रीतिपूर्वं द्विजोत्त
मम् ॥ ४९ ॥ तमुवाच गाधिराजः प्रणमंतं नृपोत्तमम् ॥ स्वस्ति तेऽस्तु महाराज किमर्थमिह चागतः ॥ ५० ॥

एकाकी विजने राजन्किं चिकीर्षितमत्र ते ॥ ब्रूहि सर्वं स्थिरो भूत्वा कारणं नृपसत्तम ॥ ५१ ॥ राजोवाच ॥ सूकरोऽतिमहाकायो
बलवान्पुष्पकाननम् ॥ समुपेत्य ममदांशु कोमलान्पुष्पपादपान् ॥ ५२ ॥ तं निवारयितुं दुष्टं करे कृत्वा च कार्मुकम् ॥ ससैन्योऽहं
स्वनगरात्रिगतो मुनिसत्तम ॥ ५३ ॥ गतोऽसौ दृक्पथात्पापो मायावी क्वापि वेगवान् ॥ पृष्ठतोऽहमपि प्राप्तः सैन्यं क्वापि गतं मम
॥ ५४ ॥ क्षुधितस्तृषितश्चाहं सैन्यभ्रष्टस्त्विहागतः ॥ नजाने पुरमार्गं च तथा सैन्यगतिं मुने ॥ ५५ ॥ पथानं दर्शय विभो व्रजामि
नगरं प्रति ॥ ममात्र भाग्ययोगेन प्राप्तस्त्वं विजने वने ॥ ५६ ॥ अयोध्याधिपतिश्चाहं हरिश्चन्द्रोऽतिविश्रुतः ॥ राजसूयस्य कर्ता च वांछि
तार्थप्रदः सदा ॥ ५७ ॥ धनेच्छा यदि ते ब्रह्मन्यज्ञार्थं द्विजसत्तम ॥ आगतव्यमयोध्यायां दास्यामि विपुलं धनम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे सप्तमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ व्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा भूपतेः कौशिको मुनिः ॥ प्रहस्य प्रत्यु
वाचेदं हरिश्चंद्रं तदा नृपः ॥ १ ॥ गजं स्तीर्थमिदं पुण्यं पावनं पापनाशनम् ॥ स्नानं कुरु महाभाग पितृणां तर्पणं तथा ॥ २ ॥

यस्तु गच्छति ॥ स भवेदात्महा भूष इति स्वायंभुवोऽब्रवीत् ॥ ४ ॥ तस्मात्तीर्थवरे राजन्कुरु पुण्यं स्वशक्तिः ॥ दर्शयिष्यामि
मार्गं ते गन्तासि नगरं ततः ॥ ५ ॥ आगमिष्याम्यहं मार्गदर्शनार्थं तवानघ ॥ त्वया सहाऽद्य काकुत्स्थ तव दानेन तोषितः ॥ ६ ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं राजा मुनेः कपटमंडितम् ॥ वासांस्तुत्तार्य विधिवत्स्नातुमभ्याययौ नदीम् ॥ ७ ॥ बंधयित्वा हयं वृक्षे मुनिवाक्येन
मोहितः ॥ अवश्यंभावियोगेन तद्दशस्तु तदाऽभवत् ॥ ८ ॥ राजा स्नानविधिं कृत्वा संतर्प्य पटुदेवताः ॥ विश्वामित्रमुवाचेदं स्वामि
न्दानं ददामि ते ॥ ९ ॥ यदिच्छसि महाभाग तत्ते दास्यामि सांप्रतम् ॥ गावो भूमिं हिरण्यं च गजाश्चरथवाहनम् ॥ १० ॥ नादेयं
मे किमप्यस्ति कृतमेतद्गतं पुरा ॥ राजसूये मखश्रेष्ठे मुनीनां सन्निधा वपि ॥ ११ ॥ तस्मात्त्वमिह संप्राप्तस्तीर्थेऽस्मिन्प्रवरे मुने ॥
यत्तेऽस्ति वाञ्छितं ब्रूहिददामि तव वाञ्छितम् ॥ १२ ॥

विश्वामित्र उवाच ॥ मया पूर्वं स्मृता राजन्कीर्तिस्ते विपुला भुवि ॥ वसिष्ठेन च संप्रोक्ता दाता नास्ति महीतले ॥ १३ ॥ हरि
श्चन्द्रो नृपश्रेष्ठः सूर्यवंशे महीपतिः ॥ तादृशो नृपतिर्दाता न भूतो न भविष्यति ॥ १४ ॥ पृथिव्यां परमोदारस्त्रिशंकुतनयो यथा ॥ अत
स्त्वां पार्थयाम्यद्य विवाहो मेऽस्ति पार्थिव ॥ १५ ॥ पुत्रस्य च महाभाग तदर्थं देहि मे धनम् ॥ राजोवाच ॥ विवाहं कुरु विप्रेन्द्र
ददामि प्रार्थितं तव ॥ १६ ॥ यदिच्छसि धनं कामं दाता तस्यास्मि निश्चितम् ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्तः कौशिकस्तेन वचनातत्परो
मुनिः ॥ १७ ॥ उद्गाप्य मायां गाधर्वीं पार्थिवायाप्यदर्शयत् ॥ कुमारः सुकुमारश्च कन्या च दशवाषिकी ॥ १८ ॥ एतयोः कार्यमप्यद्य
कर्तव्यं नृपसत्तम ॥ राजसूयाधिकं पुण्यं गृहस्थस्य विवाहतः ॥ १९ ॥ भविष्यति तवाद्यैव विप्रपुत्र विवाहितः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राजा
मायया तस्य मोहितः ॥ २० ॥ तथेचि च प्रतिज्ञाय नोवाचाल्पं वचस्तथा ॥ तेन दर्शितमार्गोऽसौ नगरं प्रतिजग्मिवान् ॥ २१ ॥

दे. भा.
॥५७॥

विश्वामित्रोऽपि राजानं वंचयित्वाऽऽश्रमं ययौ ॥ कृतोद्वाहविधिस्तावद्विश्वामित्रोऽब्रवीन्नुपम् ॥ २२ ॥ वेदीमध्ये नृपाद्य त्वं देहि दानं
यथेप्सितम् ॥ राजोवाच ॥ किं तेऽभीष्टं द्विज ब्रूहि ददामि वाञ्छितं किल ॥ २३ ॥ अदेयमपि संसारे यशः कामोऽस्मि मांप्रतम् ॥
व्यर्थं हि जीवितं तस्य विभवं प्राप्य येन वै ॥ २४ ॥ नोपार्जितं यशः शुद्धं परलोकसुखप्रदम् ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ राज्यं देहि
महाराज वराय सपरिच्छदम् ॥ २५ ॥ गजाश्वरथरत्नाढ्यं वेदीमध्येऽतिपावने ॥ व्यास उवाच ॥ मोहितो मायया तस्य श्रुत्वा
वाक्यं मुनेर्नृपः ॥ २६ ॥ दत्तमित्युक्तवाज्राज्यमविचार्य यदृच्छया ॥ गृहीतमिति तं प्राह विश्वामित्रोऽतिनिष्ठुरः ॥ २७ ॥ दक्षिणां
देहि राजेंद्र दानयोग्यां महामते ॥ दक्षिणारहितं दानं निष्फलं मनुरब्रवीत् ॥ २८ ॥ तस्माद्दानफलाय त्वं यथोक्तां देहि दक्षिणाम् ॥
इत्युक्तस्तु तदा राजा तमुवाचातिविस्मितः ॥ २९ ॥

ब्रूहि किं यद्धनं तुभ्यंदेयं स्वामिन्मयाऽधुना ॥ दक्षिणानिष्कयं साधो वद यावत्प्रमाणकम् ॥ ३० ॥ दानपूर्त्यै प्रदास्यामि स्वस्थो भव
तपोधन ॥ विश्वामित्रस्तु तच्छ्रुत्वा तमाह मेदिनीपतिम् ॥ ३१ ॥ हेमभारद्वयं सार्धं दक्षिणां देहि सांप्रतम् ॥ दास्यामीति प्रतिश्रुत्य
तस्मै राजाऽतिविस्मितः ॥ ३२ ॥ तदैव सैनिकास्तस्य वीक्षमाणाः समानताः ॥ दृष्ट्वा महीपतिः व्यग्रं तुष्टुबुक्ते मुदाऽन्विताः
॥ ३३ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा तेषां वचो राजा नोक्त्वा किञ्चिच्छुभा शुभम् ॥ चितयन्स्वकृतं कर्म ययावंतः पुरे ततः ॥ ३४ ॥
किं मया स्वीकृतं दानं सर्वस्वं यत्समर्पितम् ॥ वंचितोऽहं द्विजेनात्र वने पाटञ्चरैरिव ॥ ३५ ॥ राज्यं सोपस्करं तस्मै मया सर्वं प्रतिश्रु
तम् ॥ भारद्वयं सुवर्णस्य सार्धं च दक्षिणा पुनः ॥ ३६ ॥ किं करोमि मतिर्भ्रष्टा न ज्ञानं कपटं मुनेः ॥ प्रतारितोऽहं सहसा ब्राह्मणेन
तपस्विना ॥ ३७ ॥ न जाने देवकार्यं वै हा देवकिं भविष्यति ॥ इति चिता परो राजा गृहं प्राप्तोऽतिविह्वलः ॥ ३८ ॥

स.
अ० १०.

चिन्तापरं पति इहा राक्षी यमच्छ कारणम् ॥ किं मनो चिन्ता जाते को चिन्ता ॥ ४० ॥ नारातिविद्यते कापि बलवान्बुद्धिलोऽपि वा ॥ वरुणोऽपि सुखं
सुखः कृतः पुरा ॥ कस्माच्छोचसि राजेन्द्र शोकस्य कारणं वद ॥ ४१ ॥ चिन्तया क्षीयते देहो नास्ति चिन्तासमा मृतिः ॥ त्यज्यतां नृपशार्दूल स्वस्थो भव विचक्षण
॥ ४२ ॥ तन्निशम्य प्रिया वाक्यं प्रीतिपूर्वं नराधिपः ॥ प्रोवाच किञ्चिच्चिन्तायाः कारणं च शुभाशुभम् ॥ ४३ ॥ भोजनं न चकारासौ
चिन्ताविष्टस्तथा नृपः ॥ सुप्त्वाऽपि शयने शुभ्रे लेभे निद्रां न भूमिपः ॥ ४४ ॥ प्रातरुत्थाय चिन्तानां यावत्संध्यादिका क्रियाः ॥
करोतिनृपति स्तावद्विश्वामित्रः समागतः ॥ ४५ ॥ क्षत्रा निवेदितो राज्ञे मुनिः सर्वस्वहारकः ॥ आगत्योवाच राजानं प्रणमनं पुनः
पुनः ॥ ४६ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ राजंस्त्यजस्व राज्यं मे देहि वाचा प्रतिश्रुतम् ॥ सुवर्णं स्पृश राजेन्द्र मत्पुत्राग्भव मां प्रतप्तम् ॥ ४७ ॥
हरिश्चन्द्र उवाच ॥ स्वामित्राज्यं तवेदं मे मया दत्तं किलाधुना ॥ त्यक्त्वाऽन्यत्र गमिष्यामि मां चिन्तां कुरु कौशिक ॥ ४८ ॥ मम
मम ते ब्रह्मन्गृहीतं विधिवद्विभो ॥ सुवर्णदक्षिणां दातुमशक्तो ह्यधुना द्विज ॥ ४९ ॥ दानं ददामि ते तावद्यावन्मे स्याद्धनागमः ॥ पुनश्च
त्काल योगेन तदा दास्यामि दक्षिणाम् ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वा नृपतिः प्राह पुत्रं भार्या च माधवीम् ॥ राज्यमस्मै प्रदत्तं वै मया वेद्यां
सुविस्तरे ॥ ५१ ॥ हस्त्यश्वरसंयुक्तं रत्नहेमसमन्वितम् ॥ त्यक्त्वा त्रीणि शरीराणि सर्वं चास्मै समर्पितम् ॥ ५२ ॥ त्यक्त्वाऽयोध्यां
गमिष्यामि कुत्रचिद्वनगह्वरे ॥ गृह्णात्वित्दं मुनिः सम्यग्नाज्यं सर्वसमृद्धिमत् ॥ ५३ ॥ इत्याभाष्य सुतं भार्या हरिश्चन्द्रः स्वमंदिगात् ॥
विनिर्गतः सुधर्मात्मा मानयंस्तं द्विजोत्तमम् ॥ ५४ ॥ व्रजंतं भूपतिं वीक्ष्य भार्यापुत्राबुभावपि ॥ चिन्तातुगो सुदीनास्यो जग्मतुः
पृष्ठतस्तदा ॥ ५५ ॥ हाहाकारो महानासीन्नगरे वीक्ष्य तांस्तथा ॥ चुकुशुः प्राणिनः सर्वे साकेतपुग्वासिनः ॥ ५६ ॥ हा राजन्कि
कृतं कर्म कुतः क्लेशः समागतः ॥ वंचितोऽसि महाराज विधिनाऽपंडितेन ह ॥ ५७ ॥

दे. प्रा.
॥ ५९ ॥

सर्वे वर्णास्तदा दुःखमाप्नुयुस्तं महीपतिम् ॥ विलोक्य भार्यया सार्धं पुत्रेण च महात्मना ॥ ५८ ॥ निर्निद्रांस्त्रांस्त्राणं तं तु दुराचारं पुरौ
कसः ॥ धूर्ताऽयमिति भाषतो दुःखातां ब्राह्मणादयः ॥ ५९ ॥ निर्गत्य नगरात्तस्माद्विश्वामित्रः क्षितीश्वरम् ॥ गच्छंतं तमुवाच दं
समेत्य निष्ठुरं वचः ॥ ६० ॥ दक्षिणायाः सुवर्णं मे दत्त्वा गच्छ नराधिप ॥ नाहं दास्यामि वा ब्रूहि मया त्यक्तं सुवर्णकम् ॥ ६१ ॥
राज्यं गृहाण वा सर्वं लोभश्चेद्ददितं वर्तते ॥ दत्तं चेन्मन्यसे राज न्देहि यत्तत्प्रतिश्रुतम् ॥ ६२ ॥ एवं ब्रूवतं गाधेयं हरिश्चंद्रो मही
पतिः ॥ प्रणिपत्य सुदीनात्मा कृतांजलिपुटोऽब्रवीत् ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥
हरिश्चंद्र उवाच ॥ अदत्त्वा ते हिरण्यं वै न करिष्यामि भोजनम् ॥ प्रतिज्ञा मे मुनिश्रेष्ठ विषादं त्यज सुव्रत ॥ १ ॥ सूर्यवंशसमुद्भूतः
क्षत्रियोऽहं महीपतिः ॥ राजसूयस्य यज्ञस्य कर्ता वाञ्छितदो नृषु ॥ २ ॥ कथं करोमि नाकारं स्वामिन्दत्त्वा यदृच्छया ॥ अवश्य
मेव दातव्यमृणं मे द्विजसत्तम ॥ ३ ॥

स्वस्थो भव प्रदास्यामि सुवर्णं मनसेप्सितम् ॥ कंचित्कालं प्रतीक्षस्व यावत्प्राप्स्याम्यहं धनम् ॥ ४ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥
कुतस्ते भविता राजन्धनप्राप्तिरतः परम् ॥ गतं राज्यं तथा कोशो बलं चैवाथ साधनम् ॥ ५ ॥ वृथाऽऽशा ते महीपाल धनार्थं किं
करोम्यहम् ॥ निर्धनं त्वां च लोभेन पीडयामि कथं नृप ॥ ६ ॥ तस्मात्कथय भूपाल न दास्यामीति सांप्रतम् ॥ त्यक्त्वाऽऽशां
महतीं कामं गच्छाम्यहमतः परम् ॥ ७ ॥ यथेष्टं ब्रज राजेन्द्र भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ सुवर्णं नास्ति किं तुभ्यं ददामीति वदाधुना
॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ गच्छन्वाक्यमिदं श्रुत्वा ब्राह्मणस्य च भूपतिः ॥ प्रत्युवाच मुनि ब्रह्मन्धैर्यं कुरु ददाम्यहम् ॥ ९ ॥ मम
देहोऽस्ति भार्यायाः पुत्रस्य च ह्यनामयः ॥ क्रीत्वा देहं तु ते नूनमृणं दास्यामि ते द्विज ॥ १० ॥ ग्राहकं पश्य विप्रेन्द्र वागणम्यां
पुरि प्रभो ॥ दासभावं गमिष्यामि सदारोऽहं सपुत्रकः ॥ ११ ॥ गृहाण कांचनं पूर्णं सार्धं भारद्वयं मुने ॥ मौल्येन दत्त्वा सदात्रः
संतुष्टो भव भूधर ॥ १२ ॥

अ. २०

पकारिणीम् ॥ उवाच स कृतापीऽस्मि पुरी पश्यन्नुपवर्षसम् ॥ १७ ॥ ततो भागीरथी प्राप्य ज्ञात्वा देवावितर्पणम् ॥ देवार्चनं च
 निर्वर्त्य कृतवान्दिविलोकनम् ॥ १८ ॥ प्रविश्य वसुधापालो दिव्या वाराणसी पुरीम् ॥ नैषा मनुष्यभुक्तेति शूलपाणेः परिग्रहः
 ॥ १९ ॥ जगाम पद्भ्यां दुःखार्तं सह पत्न्या समाकुलः ॥ पुरीं प्रविश्य स नृपो विश्वासमकरोत्तदा ॥ २० ॥ ददृशेऽथ मुनि श्रेष्ठं
 ब्राह्मणं दक्षिणार्धिनम् ॥ तं दृष्ट्वा समनुप्राप्तं विनया वनतोऽभवत् ॥ २१ ॥ प्राह चैवांजलिं कृत्वा हरिश्चंद्रो महामुनिम् ॥ इमे प्राणाः
 सुतश्चायं प्रिया पत्नी मुने मम ॥ २२ ॥ येन ते कृत्य मस्त्याशु गृहाणाद्य द्विजोत्तम ॥ यच्चान्यत्कार्यमस्माभिस्तन्ममाऽऽख्यातुमर्हसि
 ॥ २३ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ पूर्णः स मासो भद्रं ते दीयतां मम दक्षिणा ॥ पूर्वं तस्य निमित्तं हि स्मर्यते स्ववचो यदि ॥ २४ ॥
 राजोवाच ब्रह्मन्नाद्यापि संपूर्णो मासो ज्ञानतपोबल ॥ तिष्ठत्येकदीनार्धं यत्तत्प्रतीक्षस्व नापरम् ॥ २५ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥
 एवमस्तु महाराज आगमिष्याम्यहं पुनः शापं तव प्रदास्यामि न चेदद्य प्रयच्छसि ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वाऽथ ययौ विप्रो राजा चाचिंत
 यत्तदा कथमस्मै प्रयच्छामि दक्षिणा या प्रतिश्रुता ॥ २७ ॥ कुतः पुष्टानि मित्राणि कुत्रार्थः सांप्रतं मम ॥ प्रतिग्रहः प्रबुद्धो मे तत्र
 याश्चा कथं भवेत् ॥ २८ ॥ राज्ञां वृत्तित्रयं प्रोक्तं धर्मशास्त्रेषु निश्चितम् ॥ यदि प्राणान्विमुंचामि ह्यप्रदाय च दक्षिणाम् ॥ २९ ॥
 ब्रह्मस्वहा कृमिः पापो भविष्याम्यधमाधमः ॥ अथवा प्रेततां यास्ये वरपवात्मविक्रयः ॥ ३० ॥ सूत उवाच ॥ राजानं व्याकुलं दीनं
 चिंतयानमधोमुखम् ॥ प्रत्युवाच तदा पत्नी बाष्पगद्गदया गिरा ॥ ३१ ॥ त्यज चिंतां महाराज स्वधर्ममनुपालय ॥ प्रेतवद्भर्जनीयो
 हि नरः सत्यबहिष्कृतः ॥ ३२ ॥ नातः परतरं धर्मं वदंति पुरुषस्य च ॥ यादृशं पुरुषस्यात्र स्वसत्यस्यानुपालनम् ॥ ३३ ॥ अग्नि
 होत्र मधीतं च दानाद्याः सकलाः क्रियाः ॥ भवंति तस्य वैफल्यं वाक्यं यस्यानृतं भवेत् ॥ ३४ ॥

सत्यमत्यंतमुदितं धर्मशस्त्रेषु धीमताम् ॥ तारणायानृतं तद्वत्पातनायाकृतात्मनाम् ॥ ३२ ॥ शताश्वमेधानाहृत्य राजसूयं च पार्थिवः
कृत्वा राजा सकृत्स्वर्गादसत्यवचनाच्छ्रुतः ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥ वंशवृद्धिकरश्चायं पुत्रस्तिष्ठति बालकः ॥ उच्यतां वक्तुकामाऽसि यदा
कयंगजगामिनि ॥ ३४ ॥ पत्न्युवाच ॥ राजन्मा भूदसत्यं ते पुंसां पुत्रफलाः स्त्रियः ॥ तन्मां प्रदाय वित्तेन देहि विप्राय दक्षिणाम् ॥
॥ ३५ ॥ व्यास उवाच ॥ एतद्वाक्यमुपश्रुत्य ययौ मोहं महीपतिः ॥ प्रतिलभ्य च संज्ञां वै विललापातिदुःखितः ॥ ३६ ॥ महदुःख
मिदं भद्रे यत्त्वमेवं ब्रवीषि मे ॥ किं तव स्मितसंलापा मम पापस्य विस्मृताः ॥ ३७ ॥ हा हा त्वया कथं योग्यं वक्तुमेतच्छुचि
स्मिते ॥ दुर्वाच्यमेतद्वचनं कथं वदसि भामिनि ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वा नृपतिः श्रंष्टो न धीरो दारविक्रये ॥ निपपात मही पृष्ठे मूर्च्छया
ऽतिपरिप्लुतः ॥ ३९ ॥ शयानं भुवि तं दृष्ट्वा मूर्च्छयाऽपि महीपतिम् ॥ उवाचेदं सुकरुणं राजपुत्री मुदुःखिता ॥ ४० ॥
हा महाराज कस्येदमपध्यानादुपागतम् ॥ यस्त्वं निपातितो भूमौ रंकवच्छरणोचितः ॥ ४१ ॥ ये नैव कोटिशो वित्तं विप्राणामप
वर्जितम् ॥ स एव पृथिवीनाथो भुवि स्वपिति मे पतिः ॥ ४२ ॥ हा कष्टं किं तवानेन कृतं देव महीक्षिता ॥ यदिद्रोपेद्रतुल्योऽयं
नीतःपापामिमां दशाम् ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा साऽपि सुश्रोणी मूर्च्छिता निपतात ह ॥ भर्तुर्दुःखमोदभारेणासद्येनातिपीडिता ॥ ४४ ॥
शिशुर्दृष्ट्वा क्षुधाऽऽविष्टः प्राह वाक्यं मुदुःखितः ॥ तात तात प्रदेष्टव्यं मातर्मदेहि भोजनम् ॥ ४५ ॥ क्षुन्मे बलवती जाता जिह्वाऽग्रे
मेऽतिशुष्यति ॥ इति श्रीदे० भा० म० स० हरिश्चंद्रोपाख्याने विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ एतस्मिन्नंतरे प्राप्तो विश्वामित्रो महातपाः ॥
अंतर्केन समः क्रुद्धो धनं स्वं याचितुं हृदा ॥ १ ॥ तमालोक्य हरिश्चंद्रः पपात भुवि मूर्च्छितः ॥ स वारिणा तमभ्युक्ष्य राजानमिदम
ब्रवीत् ॥ २ ॥ उत्तिष्ठोतिष्ठ राजेद्र स्वां ददस्वेष्टदक्षिणाम् ॥ ऋणं धारयतां दुःखं महान्यहनि वर्द्धते ॥ ३ ॥ आप्यायमानः स तदा
विमशीतेन वारिणा ॥ अवाप्य चेतनां राजा विश्वामित्रमवेक्ष्य च ॥ ४ ॥

सा मे यदि चरन्वहेत् ॥ सत्येनाकः प्रतपति सत्ये तिष्ठति मेविनी ॥ ६ ॥ सत्ये ज्ञानं करो यज्ञं स्वर्गं वसुधां प्राप्स्यति ॥ अस्वमे-
धसहस्रं तु सत्यं च तुलया धृतम् ॥ ७ ॥ अश्वमेधसहस्राद्धिं सत्यमेकं विशिष्यते ॥ अथवा किं ममेतेन प्रोक्तेनास्ति प्रयोजनम्
॥ ८ ॥ मदीयां दक्षिणां राजन्न दास्यति भवान्यदि ॥ अस्ताचलगते ह्येकं शप्स्यामी त्वामतो ध्रुवम् ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा स ययौ विप्रो
राजा चासीद्भयातुरः ॥ दुःखीभूतोऽवने निःस्वो नृशंसमुनिनाऽर्दितः ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र ब्राह्मणो वेदपारगः ॥
ब्राह्मणेर्बहुभिः सार्धं निर्ययौ स्वगृहाद्दहिः ॥ ११ ॥ ततो राज्ञी तु तं दृष्ट्वा आयातं तापसं स्थितम् ॥ उवाच वाक्यं राजानं धर्मार्थस-
हितं तदा ॥ १२ ॥ त्रयाणामपि वर्णानां पिता ब्राह्मण उच्यते ॥ पितृद्रव्यं हि पुत्रेण ग्रहीतव्यं न संशयः ॥ १३ ॥ तस्मादयं प्रार्थ-
नायो धनार्थमिति मे मतिः ॥ राजोवाच ॥ नाहं प्रतिग्रहं काक्षे क्षत्रियोऽहं सुमध्यमे ॥ १४ ॥

याचनं खलु विप्राणां क्षत्रियाणां न विद्यते ॥ गुरुर्हि विप्रो वर्णानां पूजनीयोऽस्ति सर्वदा ॥ १५ ॥ तस्माद्गुरुं याच्यः स्यात्क्षत्रि-
याणां विशेषतः ॥ यजनाध्ययनं दानं क्षत्रियस्य विधीयते ॥ १६ ॥ शरणागतानामभयं प्रजानां प्रतिपालनम् ॥ न चाऽप्येवं तु वक्तव्यं
देहीति कृपणं वचः ॥ १७ ॥ ददामीत्येव मे देवि हृदये निहितं वचः ॥ अर्जितं कुत्रचिद्द्रव्यं ब्राह्मणाय ददाम्यहम् ॥ १८ ॥
पत्न्युवाच ॥ कालः समविषमकरः परिभवसम्मानमानदः कालः ॥ कालः करोति पुरुषं दातारं याचितारं च ॥ १९ ॥ विप्रेण विदुषा
राजा क्रुद्धेनातिबलीयसा ॥ राज्यान्निरस्तः सौख्याच्च पश्य कालस्य चेष्टितम् ॥ २० ॥ राजोवाच ॥ असिना तीक्ष्णधारेण वरं जिह्वा
द्विधा कृता ॥ न तु मानं परित्यज्य देहि देहीति भाषितम् ॥ २१ ॥ क्षत्रियोऽहं महाभागे न याचे किंचिदप्यहम् ॥ ददामि वाऽहं
नित्यं हि भुजवीर्यार्जितं धनम् ॥ २२ ॥

दे. मा.
॥६५॥

पत्न्युवाच ॥ यदि ते हि महाराज याचितुं न क्षमं मनः ॥ अहं तु न्यायतो दत्ता देवैरपि सवासवैः ॥ २३ ॥ अहं शास्या च
पत्या च रक्ष्या चैव महायुते ॥ मन्मौल्यं संगृहीत्वाऽथ सुर्वथ संप्रदीयताम् ॥ २४ ॥ एतद्वाक्यमुपश्रुत्य हरिश्चंद्रो महीपतिः ॥ कष्टं
कष्टमिति प्रोच्य विललापातिदुःखितः ॥ २५ ॥ भार्या च भूयः प्राहेदं क्रियतां वचनं मम ॥ विप्रशापाग्निदग्धत्वाग्नीचत्वमुपयास्यसि
॥ २६ ॥ न घृतहेतोर्न च मद्यहे तोर्न राज्यहेतोर्न च भोगहेतोः ॥ ददस्व सुर्वथमतो मया त्वं सत्यव्रतत्वं सफलं कुरुष्व ॥ २७ ॥
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तम स्कंधे हरिश्चंद्रोपाख्याने एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ व्यास उवाच ॥ स तथा नोद्यमानस्तु
राजा पत्न्या पुनः पुनः ॥ प्राह भद्रे करोम्येष विक्रयं ते मुनिर्घृणः ॥ १ ॥ नृशंसैरपि यत्कर्तुं न शक्यं तत्करोम्यहम् ॥ यदि ते आजते
वाणी वक्तुमीदृक्सुनिष्ठुरम् ॥ २ ॥ एवमुक्त्वा ततो राजा गत्वा नगर मातुरः ॥ अवतार्य तदा रंगे तां भार्या नृपसत्तमः ॥ ३ ॥
वाष्पगद्गदकंठस्तु ततो वचनमब्रवीत् ॥ भो भो नागरिकाः सर्वे शृणुध्वं वचनं मम ॥ ४ ॥

कस्यचिद्यदि कार्यं स्याद्दास्या प्राणेष्टया मम ॥ स ब्रवीतु त्वरायुक्तो यावत्स्वं धारयाम्यहम् ॥ ५ ॥ तेऽब्रुवन्पंडिताः कस्त्वं पत्नीं विक्रे
तुमागतः ॥ राजोवाच ॥ किं मां पृच्छथ कस्त्वं भो नृशंसोऽहममानुषः ॥ ६ ॥ राक्षसो वाऽस्मि कठिनस्ततःपापं करोम्यहम् ॥
व्यास उवाच ॥ तं शब्दं सहसा श्रुत्वा कौशिको विप्ररूपधृक् ॥ ७ ॥ वृद्धरूपं समास्थाय हरिश्चंद्रमभाषत ॥ सम पर्यस्व मे दासीमहं
क्रेता धनप्रदः ॥ ८ ॥ अस्ति मे वित्तमतुलं मुकुमारी च मे प्रिया ॥ गृहकर्म न शक्नोति कर्तुमस्मात्प्रयच्छ मे ॥ ९ ॥ अहं गृह्णामि दासीं
तु कति दास्यामि ते धनम् ॥ एवमुक्ते तु विप्रेण हरिश्चंद्रस्य भूपतेः ॥ १० ॥ विदीर्णं तु मनो दुःखान्न चैनं किंचिदब्रवीत् ॥ विप्र
उवाच ॥ कर्मणश्च वयोरूपशीलानां तव योषितः ॥ ११ ॥ अनुरूपमिदं वित्तं गृहाणार्पय मेऽवलाम् धर्म शास्त्रेषु यद् दृष्टं स्त्रियो
मील्यं नरस्य च ॥ १२ ॥ द्वाविंशोऽध्यायः समाप्तः ॥ शीलान्निवृत्ता ॥ कोटिमौल्यं सुवर्णस्य स्त्रियः पुंसस्तथाऽर्जुनम् ॥ १३ ॥ इत्या
कर्मणश्च वयोस्तस्य हरिश्चंद्रो महीपतिः ॥ दुःखेन महताऽऽविष्टो न चैनं किंचिदब्रवीत् ॥ १४ ॥

वायस्वत्यान्वदे हतम् ॥ पुनर्न वरीन विम पुनरस्य भविष्यति ॥ १५ ॥ वरदे पुन मासिदे मातरं वास्यतां गताम् ॥ मा मा स्मासी
 राजपुत्र न लुप्तयाऽह स्वयायुना ॥ १७ ॥ ततः स बालः सहसा दृष्टाऽऽकृष्टा तु मातरम् ॥ समभ्यधावदंवेति वदन्साश्रुविलोचनः ॥
 ॥ १८ ॥ इस्ते वक्षं समाकर्षन्काकपक्षधरः स्वलन् ॥ तमागतं द्विजः क्रोधाद्बालमप्याहनत्तदा ॥ १९ ॥ वदंस्तथापि सौऽवेति नैव
 मुंचति मातरम् ॥ राश्रुवाच ॥ प्रसादं कुरु मे नाय क्रीणीष्वेमं हि बालकम् ॥ २० ॥ क्रीताऽपि नाहं भविता विनेनं कार्यसाधिका ॥
 इत्थं ममाल्पभाग्यायाः प्रसादं कुरु मे प्रभो ॥ २१ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ गृह्यतां वित्तयेतत्ते दीयतां मम बालकः ॥ क्रीप्तोर्धर्मशास्त्रज्ञैः
 कृतमेव हि वेतनम् ॥ २२ ॥

शतं सहस्रं लक्षं कोटिमौल्यं तथापरैः ॥ द्वात्रिंशच्छरणोपेता दक्षा शीलशुणान्विता ॥ २३ ॥ कोटिमौल्यं स्त्रियः प्रोक्तं पुरुषस्य
 तथाऽर्बुदम् ॥ सूत उवाच ॥ तथैव तस्य तद्वित्तं पुरः क्षिप्त पटे पुनः ॥ २४ ॥ प्रगृह्य बालकं मात्रा सहैकस्थमबंधयत् ॥ प्रतस्थे स
 गृहं क्षिप्रं तथा सह मुदान्वितः ॥ २५ ॥ प्रदक्षिणां तु सा कृत्वा जानुभ्यां प्रणता स्थिता ॥ वाष्पपर्याकुला दीना त्विदं वचनमब्रवीत्
 ॥ २६ ॥ यदि दत्तं यदि हुतं ब्राह्मणास्तर्पिता यदि ॥ तेन पुण्येन मे भर्ता हरिश्चन्द्रोऽस्तु वै पुनः ॥ २७ ॥ पादयोः पतितां दृष्ट्वा
 प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम् ॥ हा हेति च वदन् राजा विललापाकुलेंद्रियः ॥ २८ ॥ विद्युक्तेयं कथं जाता सत्यशीलशुणान्विता ॥ वृक्षच्छायाऽपि
 वृक्षं तं न जहाति कदाचन ॥ २९ ॥ एवं भार्या वदित्वाऽथ सुसंबद्धं परस्परम् ॥ पुत्रं च तशुवाचेदं मां त्वं हित्वा क पास्यसि ॥ ३० ॥

दे. मा.
॥६५॥

कां दिशं प्रतियास्यामि को मे दुःखं निवारयेत् ॥ राज्यत्यागे न मे दुःखं वनवासे न मे द्विज ॥ ३१ ॥ यत्पुत्रेण वियोगो मे एवमाह
स भूपतिः ॥ सद्गर्तुभोग्यादि सदा लोके भार्या भवन्ति हि ॥ ३२ ॥ मया त्यक्ताऽसि कल्याणि दुःखेन विनियोजिता ॥ इक्ष्वाकुवंश
संभृतं सर्वराज्यसुखोचितम् ॥ ३३ ॥ मामीदृशं पतिं प्राप्य दासीभावं गता ह्यसि ॥ ईदृशे मण्ममानं मां सुमहच्छोकसागरे ॥ ३४ ॥
को मामुद्धरते देवि पौराणारूपायान विस्तरेः ॥ मृत उवाच ॥ पश्यतस्तस्य राजर्षेः कशाघातैः सुदारुणैः ॥ ३५ ॥ घातयित्वा तु विप्रेशो
नेतुं समुपचक्रमे ॥ नीयमानौ तु तौ दृष्ट्वा भार्यापुत्रौ स पार्थिवः ॥ ३६ ॥ विललापातिदुःखातो निश्चस्योष्णं पुनः पुनः ॥ यां न
वायुर्न वाऽऽदित्यो न चन्द्रो न पृथग्जनाः ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वन्तः पुरा पत्नीं सेयं दासीत्वमागता ॥ सूर्यवंशप्रसूतोऽयं सुकुमारकरांगुलिः ॥
॥ ३८ ॥ संप्राप्तो विक्रयं बालो धिक् मामस्तु सुदुर्मतिम् ॥ हा प्रिये हा शिशो वत्स ममानार्यस्य दुर्नयः ॥ ३९ ॥ देवाधीनदशां प्राप्तो
न मृतोऽस्ति तथाऽपि धिक् ॥ व्यास उवाच ॥ एवं विलपतो राज्ञोऽप्ये विप्रोऽन्तरधीयत ॥ ४० ॥

वृक्ष गेहादिभिस्तुंगेस्तावादाय त्वरान्वितः ॥ अत्रांतरे मुनिश्रेष्ठस्त्वाजगाम महातपाः ॥ ४१ ॥ सशिष्य कौशिकेन्द्रोऽसौ निष्ठुरः क्रूरद
र्शनः ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ या त्वयोक्ता पुरा राजन्राजसूयस्य दक्षिणा ॥ ४२ ॥ तां ददस्व महाबाहो यदि सत्यंपुरस्कृतम् ॥
हरिश्चन्द्र उवाच ॥ नमस्करोमि राजर्षे गृहाणेमां स्वदक्षिणाम् ॥ ४३ ॥ राजसूयस्य यागस्य या मयोक्ता पुराऽनघ ॥ विश्वामित्र
उवाच ॥ कुतो लब्धमिदं द्रव्यं दक्षिणार्थे प्रदीयते ॥ ४४ ॥ एतदाचक्ष्व राजेन्द्र यथा द्रव्यं त्वयाऽर्जितम् ॥ राजोवाच ॥ किमनेन महा
भाग कथितेनतवानघ ॥ ४५ ॥ शोकस्तु वर्धते विप्र श्रुतेनानेन सुव्रत ॥ ऋषिरुवाच ॥ अशस्तं नैव गृह्णामि शस्तमेव प्रयच्छ मे
॥ ४६ ॥ द्रव्यस्यागमने राजन्कथयस्व यथातथम् ॥ राजोवाच ॥ मया देवी तु सा भार्या विक्रीता कोटिसम्मिताः ॥ ४७ ॥ निष्कैः
पुत्रो रोहितारूपा विक्रीतोऽर्जुनसंख्यया ॥ विप्रेकादश कोट्यस्तत्त्वं सुवर्णस्य गृहाण मे ॥ ४८ ॥ मृत उवाच ॥ तद्विस्तं स्वरूपमालक्ष्य
ममिदं वदस्व ॥ शौक्यानिवृत्तं राजानं कथितं कौशिकेन्द्रोऽसीत् ॥ ४९ ॥

सहस्रं यधि दक्षिणाम् ॥ मन्यसे तर्हि तस्मिन् पश्य त्वं मे परं बलम् ॥ ५१ ॥ तपसीऽस्य सुतस्य ब्राह्मणस्यामलस्य च ॥ मरुता
वस्य चोन्नस्य शुद्धस्याध्ययनस्य च ॥ ५२ ॥ राजोवाच ॥ अन्यद्वा स्यामि भगवन्कालः कश्चित्प्रतीक्ष्यताम् ॥ अशुनेवास्ति विक्रीता
पत्नी पुत्रश्च बालकः ॥ ५३ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ चतुर्भागः स्थितो योऽयं दिवसस्य नराधिप ॥ एष एव प्रतीक्ष्यो मे वक्तव्यं नोत्तरं
त्वया ॥ ५४ ॥ इति श्रीदे० महा० स० द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ तमेवमुक्त्वा राजानं निर्घृणं निष्ठुरं वचः ॥ तदा
दाय धनं पूर्णं कुपितः कौशिको ययौ ॥ १ ॥ विश्वामित्रे गते राजा ततः शोकमुपागतः ॥ श्वाशोच्छ्वासं मुहुः कृत्वा प्रोवाचोच्चैर
घोमुखः ॥ २ ॥ वित्तक्रीतेन यस्यार्तिर्मया प्रेतेन गच्छति ॥ स ब्रवीतु त्वरायुक्तो यामे तिष्ठति भाष्करः ॥ ३ ॥ अथाजगाम त्वरितो
धर्मश्चांडालरूपधृक् ॥ दुर्गधो विकृतोरस्कः श्मश्रुलो दंतुरोऽपृष्णी ॥ ४ ॥

कृष्णो लंबोदर स्निग्धः करालः पुरुषाधमः ॥ हस्तजर्जरयष्टिश्च शवमाल्यैरलंकृतः ॥ ५ ॥ चांडाल उवाच ॥ अहं गृह्णामि दासत्वे
भृत्यार्थः सुमहान्मम ॥ क्षिप्रमाचक्ष्व मौल्यं किमेतत्ते संप्रदीयते ॥ ६ ॥ व्यास उवाच ॥ तं तादृशमथालक्ष्य क्रूरदृष्टिं सुनिर्घृणम् ॥
वदंतमतिदुःशीलं कस्त्वमित्याह पार्थिवः ॥ ७ ॥ चांडाल उवाच ॥ चांडालोऽहमिह ख्यातः प्रवीरेति नृपोत्तम ॥ शासने सर्वदा तिष्ठ
मृतचैलापहारकः ॥ ८ ॥ एवमुक्तस्तदा राजा वचनं चेदमब्रवीत् ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वाऽपि गृह्णातिवति मतिर्मम ॥ ९ ॥ उत्तमस्यो
त्तमो धर्मो मध्यमस्य च मध्यमः अधमस्याधमश्चैव इति प्राहुर्मनीषिणः ॥ १० ॥ चांडाल उवाच ॥ एवमेव त्वया धर्मः कथितो नृपस
त्तम ॥ अविचार्य त्वया राजग्न्युनोक्तं ममाग्रतः ॥ ११ ॥ विचारयित्वा यो ब्रूते सोऽभीष्टं लभते नरः सामान्यमेव तत्प्रोक्तमविचार्य
त्वयाऽनघ ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥६॥

यदि सत्यं प्रमाणं ते गृहीतोऽसि न संशयः ॥ हरिश्चंद्र उवाच ॥ असत्यान्नरके गच्छेत्सद्यः क्रूरे नराधमः ॥ १३ ॥ ततश्चांडालता साध्वी न वरा मे ह्यसत्यता ॥ व्यास उवाच ॥ तस्यैवं वदतः प्राप्तो विश्वामित्रस्तपोनिधिः ॥ १४ ॥ क्रोधामर्षं विवृत्ताक्षः प्राह चेदं नराधिपम् ॥ चांडालोऽयं मनस्थं ते दातुं वित्तमुपस्थितः ॥ १५ ॥ कस्मान्न दीयते मह्यमशेषा यज्ञदक्षिणा ॥ राजोवाच ॥ भगवन्सर्ववंशोत्थमात्मानं वेद्मि कौशिक ॥ १६ ॥ कथं चांडालदासत्वं गमिष्ये वित्तकामतः ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ यदि चांडाल वित्तं त्वमात्मविक्रयजं मम ॥ १७ ॥ न प्रदास्यसि चेत्तर्हि शप्स्यामि त्वामसंशयम् ॥ चांडालादथवा विप्रादेहि मे दक्षिणा धनम् ॥ १८ ॥ विना चांडालमधुना नान्यः कश्चिद्धनप्रदः ॥ धनेनाहं विना राजन्न यास्यामि न संशयः ॥ १९ ॥ इदानीमेव मे वित्तं न प्रदास्यसि चेन्नृप ॥ दिनेऽर्धघटिकाशेषे तत्त्वां शापाम्निना दहे ॥ २० ॥ व्यास उवाच ॥ हरिश्चन्द्रस्ततो राजा मृतवच्छिन्नजीवितः ॥ प्रसीदेति वदन्पादौ ऋषेर्जग्राह विह्वलः ॥ २१ ॥

हरिश्चन्द्र उवाच ॥ दासोऽस्म्यातोऽस्मि दीनोऽस्मि त्वद्भक्तश्च विशेषतः ॥ प्रसादं कुरु विप्रर्षे कष्टश्चांडालसंकरः ॥ २२ ॥ भवेयं वित्त शेषेण तव कर्मकरो वशः ॥ तवेव मुनिशार्दूल प्रेष्यश्चित्तानुवर्तकः ॥ २३ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ एवमस्तु महाराज ममेव भव किंकरः ॥ किंतु मद्बचनं कार्यं सर्वदैव नराधिप ॥ २४ ॥ व्यास उवाच ॥ एवमुक्तेऽथ वचने राजा हर्षसमन्वितः ॥ अमन्यत पुनर्जा तमात्मानं प्राह कौशिकम् ॥ २५ ॥ तवादेशं करिष्यामि सदैवाहं न संशयः ॥ आदेशय द्विजश्रेष्ठ किं करोमि तवानघ ॥ २६ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ चांडालागच्छ महास मौल्यं किं मे प्रयच्छसि ॥ गृहाण दासं मौल्येन मया दत्तं तवाधुना ॥ २७ ॥ नास्ति दासेन मे कार्यं वित्ताशा वर्तते मम ॥ व्यास उवाच ॥ एवमुक्ते तदा तेन श्वपचो हृष्टमानसः ॥ २८ ॥ आगत्य सन्निधौ तूर्णं विश्वामित्रमभाषत ॥ चांडाल उवाच ॥ दशयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य च मंडले ॥ २९ ॥ भूमिं रत्नमयीं कृत्वा दास्ये तेऽहं द्विजोत्तम ॥ अल्प विक्रयजेनेयमार्तिश्च महता त्वया ॥ ३० ॥

निर्विकारदुःखोऽभवत् ॥ अमन्यत तथा धेयादिश्वामित्रो हि मे पतिः ॥ ३२ ॥ तत्तदेव मया कार्यं यवय कारयिष्यति ॥ अथातरिक्षे
सहसा वायुवाचाशरीरिणी ॥ ३३ ॥ अनृणोऽसि महाभाग दत्ता सा दक्षिणा त्वया ॥ ततो दिवः पुष्पवृष्टिः पपात नृपमूर्धनि ॥ ३४ ॥
साधु साध्विति ते देवाः प्रोचुः सेंद्रा महौजसः ॥ हर्षेण महताऽविष्टो राजा कौशिकमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ राजोवाच ॥ त्वं हि माता पिता
चैव त्वं हि बंधुर्महामते ॥ यदर्थं मोहितोऽहं ते क्षणाच्चैवानृणीकृतः ॥ ३६ ॥ किं करोमि महाबाहो श्रेयो मे वचनं तव ॥ एवमुक्ते तु
वचने नृपं मुनिरभाषत ॥ ३७ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ चांडालवचनं कार्यमप्रभृद्यति ते नृप ॥ स्वस्ति तेऽस्त्विति तं प्रोच्य तदादाय
धनं ययौ ॥ ३८ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे हरिश्चंद्रोपाख्याने त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ शौनक उवाच ॥ ततः
किमकरोद्राजा चांडालस्य गृहे गतः ॥ तद् ब्रूहि सूतवर्यं त्वं पृच्छतः सत्वरं हि मे ॥ १ ॥

सूत उवाच ॥ विश्वामित्रे गते विप्रे श्वपचो हृष्टमानसः ॥ विश्वामित्राय तद्ब्रूयं दत्त्वा बद्ध्वा नरेश्वरम् ॥ २ ॥ असत्यो यास्यसी
त्युक्त्वा दंडेनाताडयत्तदा ॥ दंडप्रहारसंभ्रातमतीव भ्याकुलेंद्रियम् ॥ ३ ॥ इष्टबंधुवियोगार्तमानीय निजपक्षणे ॥ निगडे स्थापयित्वा तं
स्वयं मुष्वाप विज्वरः ॥ ४ ॥ निगडस्थस्ततो राजा वसंश्चांडालपक्षणे ॥ अन्नपाने परित्यज्य सदा वै तदशोचयत् ॥ ५ ॥ तन्वी
दीनमुखी दृष्ट्वा बालं दीनमुखं पुरः ॥ मां स्मरत्यमुखाविष्टा मोक्षयिष्यति नौ नृपः ॥ ६ ॥ उपात्तवित्तो विप्राय दत्त्वा वित्तं प्रतिश्रुतम् ॥
रोदमानं सुतं वीक्ष्य मां च संबोधयिष्यति ॥ ७ ॥ तातपार्श्वं ब्रजामीति रुदंतं बालकं पुनः ॥ तात तातेति भाषतं तथा संबोधयिष्यति
॥ ८ ॥ न सा मां मृगशावाक्षी वेत्ति चांडालतां गतम् ॥ राज्यनाशः सुहृत्त्यागो भार्यातनयविक्रयः ॥ ९ ॥ ततश्चांडालता चेयमहो
दुःखपरंपरा ॥ एवं स निवसन्नित्यं स्मरंश्च दयितं सुतम् ॥ १० ॥

दे. मा.
॥६९॥

निनाय दिवसात्राजा चतुरो विधि पीडितः ॥ अथाऽङ्घ्रि पंचमे तेन निगडान्मोचितो नृपः ॥ ११ ॥ चांडालेनानुशिष्टश्च मृतचैलापहारणे
कुद्धेन परुषैर्वाक्चैर्निर्भर्त्स्य च पुनः पुनः ॥ १२ ॥ काश्याश्च दक्षिणे भागे श्मशानं विद्यते महत् ॥ तद्रक्षस्व यथान्यायं न त्याज्यं ॥
तत्त्वया क्वचित् ॥ १३ ॥ इमं च जर्जरं दंडं गृहीत्वा याहि मा चिरम् ॥ वीरबाहोरयं दंड इति घोषस्व सर्वतः ॥ १४ ॥ सूत उवाच ॥
कस्मिंश्चिदथ काले तु मृतचैलापहारकः ॥ हरिश्चंद्रोऽभवद्राजा श्मशाने तद्वशानुगः ॥ १५ ॥ चांडालेनानुशिष्टस्तु मृत चैलापहारिणा ॥
राजा तेन समादिष्टो जगाम शवमंदिरम् ॥ १६ ॥ पुर्यास्तु दक्षिणेदेशे विद्यमानं भयानकम् ॥ शवमाल्यसमाकीर्णं दुर्गंधबहुधूम
कम् ॥ १७ ॥ श्मशानं घोरसन्नादं शिवाशतसमाकुलम् ॥ गृध्रगोमायु संकीर्णं श्ववृंदपरिवारितम् ॥ १८ ॥ अस्थिसंघात संकीर्णं महा
दुर्गंधसंकुलम् ॥ अर्धदग्धशवास्यानि विकसदंतपंक्तिभिः ॥ १९ ॥ हसंतीवाग्निमध्यस्थकायस्यैवं व्यवस्थितिः ॥ नानामृत सुदन्नादं
महाकोलाहलाकुलम् ॥ २० ॥

हा पुत्र मित्र हा बंधो भ्रातर्वत्स प्रियाद्य मे ॥ हाप्यते भागिनेयार्ह हा मातुल पितामह ॥ २१ ॥ मातामह पितः पौत्र क्व गतोऽस्येहि
बांधव ॥ इति शब्देः समाकीर्णं भैरवेः सर्वदेहिनाम् ॥ २२ ॥ ज्वलन्मांसवसामेदच्छ मितिध्वनिसंकुलम् ॥ अग्नेश्चटचटाशब्दो भैरवो
यत्र जायते ॥ २३ ॥ कल्पांतसदृशाकारं श्मशानं तत्सुदारुणम् ॥ स राजा तत्र संप्राप्तो दुःखादेवमशोचत ॥ २४ ॥ हा भृत्या मंत्रिणो
यूयं क्व तद्राज्यं कुलोचितम् ॥ हा प्रिये पुत्र मे बाल मां त्यक्त्वा मन्द भाग्यकम् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणस्य च कोपेन गता यूयं क्व
दूरतः ॥ विना धर्मं मनुष्याणां जायते न शुभं क्वचित् ॥ २६ ॥ यत्नतो धारयेत्तस्मात्पुरुषो धर्ममेव हि ॥ इत्येवं चितयंस्तत्र चांडा
लोक्तं पुनः पुनः ॥ २७ ॥ मलेन दिग्धसर्वांगः शवानां दर्शने ब्रजन् ॥ लकुटाकारकल्पश्च धावंश्चापि ततस्ततः ॥ २८ ॥ अस्मिञ्छव
इदं मौल्यं शतं प्राप्स्यामि चाग्रतः ॥ इदं मम इदं राज्ञ इदं चांडालकस्य च ॥ २९ ॥

मेदोवसामन्नालितपाण्यं बुलिः श्वसन् ॥ ३१ ॥ नानाशरीरवन्कृतमुग्रिहृतिपरायणः ॥ तदीयमाख्यसंश्लेषकृतमस्तकमंडलः ॥ ३२ ॥ न
रात्रौ न दिवा शेते हाहेति प्रवदन्मुहुः ॥ एवं द्वादश मासास्तु नीता वर्षशतोपमाः ॥ ३३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते माहापुराणे सप्तमस्कंधे
चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ सूत उवाच ॥ एकदा तु गतो रंतुं बालकैः सहितो बहिः ॥ वाराणस्या नातिदूरे रोहितारुयः कुमारकः ॥ १ ॥
कीडां कृत्वा ततो दर्भान्महीतुमुप चकमे ॥ कोमलानल्पमूर्लाश्च साम्राञ्छत्तयनुसारतः ॥ २ ॥ आर्यप्रीत्यर्थमित्युक्त्वा हस्तयुग्मेन
यत्नतः ॥ सलक्षणाश्च समिधो बहिर्दिग्धं सलक्षणम् ॥ ३ ॥ पलाशकाष्ठान्यादाय त्वग्निहोमार्थमादरात् ॥ मस्तके भारकं कृत्वा खिद्य
मानः पदेपदे ॥ ४ ॥ उदकस्थानमासाद्य तदा बालस्तृषाऽन्वितः ॥ भुवि भारं विनिक्षिप्य जलस्थाने तदा शिशुः ॥ ५ ॥
कामतः सलिलं पीत्वा विश्रम्य च मुहूर्तकम् ॥ वल्मीकोपरि विन्यस्तभारो हर्तुं प्रचक्रमे ॥ ६ ॥ विश्वामित्राज्ञया तावत्कृष्णसर्पो
भयावहः ॥ महाविषो महाघोरो वल्मीकान्नीर्गतस्तदा ॥ ७ ॥ तेनासौ बालको दृष्टस्तदेव च पपात ह ॥ रोहितारुयं मृतं दृष्ट्वा ययुर्बाला
द्विजालयम् ॥ ८ ॥ त्वरिता भयंविग्नाः प्रोचुस्तन्मातुरग्रतः ॥ हे विप्रदासि ते पुत्रः कीडां कर्तुं बहिर्गतः ॥ ९ ॥ अस्माभिः सहितस्तत्र
सर्पदष्टो मृतस्ततः ॥ इति सा तद्वचः श्रुत्वा वज्रपातोपमं तदा ॥ १० ॥ पपात मूर्च्छिता भूमौ छिन्नेव कदली यथा ॥ अथ तां ब्राह्मणो
रुष्टः पानीयेनाभ्यर्षित ॥ ११ ॥ मुहूर्ताञ्चेतनां प्राप्ता ब्राह्मणस्तामथाब्रवीत् ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ अलक्ष्मीकारकं निधं जानती त्वं
निशामुखे ॥ १२ ॥ रोदनं कुरुषे दुष्टे लब्धा ते हृदये न किम् ॥ ब्राह्मणेनैवमुक्तासा न किञ्चिद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥ रुरोदकरुणं दीना
पुत्रशोकेन पीडिता ॥ अश्रुपूर्णमुखी दीना धूसरा मुक्तमूर्द्धजा ॥ १४ ॥

अथ तां कुपितो विप्रो राजपत्नीमभाषत ॥ धिक्कां दुष्टे कथं गृह्य मम कार्यं विलुपसि ॥ १५ ॥ अशक्ता चेत्कथं तर्हि गृहीतं मम तद्धनम् ॥ एवं निर्भत्सिता तेन क्रूरवाक्यैः पुनः पुनः ॥ १६ ॥ रुदिता कारणं प्राह विप्रं गद्गदया गिरा ॥ स्वामिन्मम सुतो बालः सर्पदष्टो मृतो बहिः ॥ १७ ॥ अनुज्ञां मे प्रयच्छस्व द्रष्टुं यास्यामि बालकम् ॥ दुर्लभं दर्शनं तेन संजातं मम सुव्रत ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वा करुणं बाला पुनरेव रुरोद ह ॥ पुनस्तां कुपिता विप्रो राजपत्नीमभाषत ॥ १९ ॥ ब्राह्मण उवाच शठे दुष्टसमाचारे किं न जानासि पातकम् ॥ यः स्वामिवेतनं गृह्य तस्य कार्यं विलुम्पति ॥ २० ॥ नरके पच्यते सोऽथ महारौरवपूर्वके ॥ उषित्वा नरके कल्पं ततोऽसौ कुक्कुटो भवेत् ॥ २१ ॥ किमनेनाथवा कार्यधर्मसंकीर्तनेन मे ॥ यस्तु पापरतो मूर्खः क्रूरो नीचोऽनृतः शठः ॥ २२ ॥ तद्वाक्यं निष्फलं तस्मिन्भवेद्वीजमिवोषरे ॥ एहि ते विद्यते किञ्चित्परलोकभयं यदि ॥ २३ ॥ एवमुक्ताऽथ सा विप्रं वेपमानाऽब्रवीद्वचः ॥ कारुण्यं कुरु मे नाथ प्रसीद सुमुखो भव ॥ २४ ॥

प्रस्थापय मुहूर्तं मां यावद्भक्षामि बालकम् ॥ एवमुक्ताऽथ सामूर्ध्ना निपत्य द्विजपादयोः ॥ २५ ॥ रुरोद करुणं बाला पुत्रशोकेन पीडिता ॥ अथाह कुपितो विप्रः क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २६ ॥ विप्र उवाच ॥ किं ते पुत्रेण मे कार्यं गृहकर्म कुरुष्व मे ॥ किं न जानासि मे क्रोधं कशाघातफलप्रदम् ॥ २७ ॥ एवमुक्ता स्थिता धैर्याद् गृहकर्म चकार ह ॥ अर्धरात्रौ गतस्तस्याः पादाभ्यंगादिकर्मणा ॥ २८ ॥ ब्राह्मणेनाथ सा प्रोक्ता पुत्रपार्श्वं ब्रजाधुना ॥ तस्य दाहादिकं कृत्वा पुनरागच्छ सत्वरम् ॥ २९ ॥ न लुप्येत यथा प्रातर्गृहकर्म मतिमेव ॥ ततस्त्वेकाकिनी रात्रौ विलपन्ती जगाम ह ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा मृतं निजं पुत्रं भृशं शोकेन पीडिता ॥ यूथभ्रष्टा कुरंगीव विवत्सा सौरभी यथा ॥ ३१ ॥ वाराणस्या वहिर्गत्वा क्षणादृष्ट्वा निजं सुतम् ॥ शयानं रंकवद्भूमौ काष्ठदर्भतृणोपरि ॥ ३२ ॥ विललापातिबुःखाता शब्दं कृत्वा सुनिष्ठुरम् ॥ एहि मे संमुखं कस्माद्रोषितोऽसि वदाधुना ॥ ३३ ॥

मास्तिन्य बालकम् ॥ तन्मुखे वदनं न्यस्त्य करीवार्त्तनस्तथा ॥ ३५ ॥ कराभ्यां ताडनं चक्रे मस्तकस्वीवरत्नं च ॥ हा बाल हा शिशो वत्स हा कुमारक सुन्दर ॥ ३६ ॥ हा राजन्क गतोऽसि त्वं पश्येमं बालकं निजम् ॥ प्राणेभ्योऽपि गरीयांसं भूतले पतितं मृतम् ॥ ३७ ॥ तथाऽपश्यन्मुखं तस्य भूयो जीवितशंकया ॥ निर्जीववदनं ह्लात्वा मूर्च्छिता निपपात ह ॥ ३८ ॥ हस्तेन वदनं गृह्य पुनरेवमभाषत ॥ शयनं त्यज हे बाल शीघ्रं जाग्रहि भीषणम् ॥ ३९ ॥ निशार्धं वर्धते चेदं शिवाशतनिनादितम् ॥ भूतप्रेतपिशाचा विडाकिनीयूथनादितम् ॥ ४० ॥ मित्राणि ते गतान्यस्तात्त्वमेकस्तु कुतः स्थितः ॥ सूत उवाच ॥ एवमुक्त्वा पुनस्तन्वी करुणं प्ररुद ह ॥ ४१ ॥ हा शिशो बाल हा वत्स रोदितारुय कुमारक ॥ रे पुत्र प्रतिशब्दं मे कस्मात्त्वं न प्रयच्छसि ॥ ४२ ॥

तथाऽहं जननी वत्स किं न जानासि पश्य माम् ॥ देशत्यागाद्राज्यनाशात्पुत्र भर्त्रा स्वविक्रयात् ॥ ४३ ॥ यदासीत्वाच जीवामि त्वां दृष्ट्वा पुत्र केवलम् ॥ ते जन्मसमये विप्रेरादिष्टं यत्त्वनागतम् ॥ ४४ ॥ दीर्घायुः पृथिवीराजः पुत्रपौत्र समन्वितः ॥ शौर्यदानरतिः सत्त्वो गुरुदेवद्विजार्चकः ॥ ४५ ॥ मातापित्रोस्तु प्रियकृत्सत्यवादी जितेंद्रियः ॥ इत्यादि सकलं जातमसत्यमधुना सुत ॥ ४६ ॥ चक्रमत्स्यां वातपत्रश्रीवत्सस्वस्तिकध्वजाः ॥ तव पाणितले पुत्र कलशश्चामरं तथा ॥ ४७ ॥ लक्षणानि तथाऽन्यानि त्वद्धस्ते यानि संति च ॥ तानि सर्वाणि मोघानि संजातान्यधुना सुत ॥ ४८ ॥ हा राजन्पृथिवीनाथ क ते राज्यं क मंत्रिणः ॥ क ते सिंहासनं छत्रं क ते खड्गः क तद्धनम् ॥ ४९ ॥ क्व साऽयोध्या क्व इर्म्याणि क्व गजाश्वरथप्रजाः ॥ सर्वमेतत्तथा पुत्र मां त्यक्त्वा क्व गतोऽसि रे ॥ ५० ॥ हा कांत हा नृपागच्छ पश्येमं स्वसुतं प्रियम् ॥ येन ते रिंगता वक्षः कुंकुमेनालेपितम् ॥ ५१ ॥

दे. मा.
॥ ७३ ॥

स्वशरीररजःपंकैर्विशालं मलिनीकृतम् ॥ येन ते बालभावेन मृगनाभिविलेपितः ॥ ५२ ॥ भ्रंशितो भालतिलकस्तवाकस्थेन भूपते ॥ यस्य
वक्त्रं मृदालितं स्नेहाद्रे चुंबितं मया ॥ ५३ ॥ तन्मुखं मक्षिकालिङ्ग्यं पश्ये कीटोर्विदूषितम् ॥ हा राजन्पश्य तं पुत्रं भुवि स्थं रंकवन्मृतम्
॥ ५४ ॥ हा देव किं मयाऽकृत्यं कृतं पूर्वभवांतरे ॥ तस्य कर्मफलस्येह न पारमुपलक्षये ॥ ५५ ॥ हा पुत्र हा शिशो वत्स हा कुमारक
सुंदर ॥ एवं तस्या विलापं ते श्रुत्वा नगरपालकाः ॥ ५६ ॥ जाग्रतास्त्वरितास्तस्या पार्श्वमीयुः सुविस्मिताः ॥ जना उचुः ॥ का त्वं
बालश्च कस्यायं पतिस्ते कुत्र तिष्ठति ॥ ५७ ॥ एकैव निर्भया राजौ यस्मात्त्वमिह रोदिषि ॥ एवमुक्ताऽथ सा तन्वी न किञ्चिद्वाक्यमब्र
वात् ॥ ५८ ॥ भूयोऽपि पृष्टा सा तूष्णीं स्तब्धीभूता बभूव ह ॥ विललापाऽतिदुःखार्ता शोकाश्रुप्लुतलोचना ॥ ५९ ॥ अथ ते शंकिता
स्तस्यां रोमांचिततनूरुहाः ॥ संत्रस्ताः प्रादुरन्योन्यमुद्धतायुधपाणयः ॥ ६० ॥

नूनं स्त्री न भवत्येषा यतः किञ्चिन्न भाषते ॥ माद्वतस्थ्या भवेदेषा यत्नतो बालघातिनी ॥ ६१ ॥ शुभा चेत्तर्हि किं ह्यत्र
निशार्थं तिष्ठते बहीः ॥ भक्षार्थमनया नूनमानीतः कस्यचिच्छिद्युः ॥ ६२ ॥ इत्युक्त्वा तेर्गृहीता सा गाढं केशेषु सत्वरम् ॥
भुजयोरपरैश्चैव कैश्चापि गलके तथा ॥ ६३ ॥ खेचरी यास्यतीत्युक्तं बहुभिः शस्त्रपाणिभिः ॥ आकृष्य पक्वणे नीता चांडा
लाय समर्पिता ॥ ६४ ॥ हे चांडाल बहिर्दृष्टा ह्यस्माभिर्बालघातिनी ॥ वध्यतां वध्यतामेषा शीघ्रं नीत्वा बहिःस्थले ॥ ६५ ॥ चांडालः
प्राह तां दृष्ट्वा ज्ञातेयं लोकविश्रुता ॥ न दृष्टपूर्वा केनापि लोकहिंभान्यनेकधा ॥ ६६ ॥ भक्षितान्यनया भूरि भवद्भिः पुण्यमर्जितम् ॥
रूपातिर्वं शाश्वती लोके गच्छध्वं च यथासुखम् ॥ ६७ ॥ द्विजस्त्री बालगोघाती स्वर्णस्तेयी च यो नरः ॥ अग्निदो वर्त्मघाती च मद्यपो
गुरुतल्पगः ॥ ६८ ॥ महाजनविरोधी च तस्य पुण्यप्रदो वधः ॥ द्विजस्यापि स्त्रियो वाऽपि न दोषो विद्यते वधे ॥ ६९ ॥

तत्क्षिप्रं वध्यतामेषा लोकः स्वस्थो भविष्यति ॥ राजोवाच ॥ चांडालाधिपते तीव्रं व्रतं स्त्रीवधवर्जनम् ॥ ८० ॥ आजन्मतस्ततो यत्नं न कुर्या स्त्रीवधे तव ॥ चांडाल उवाच ॥ स्वामिकार्यं विना दुष्टं किं कार्यं विद्यते परम् ॥ ८१ ॥ गृहीत्वा वेतनं मेऽद्य कस्मात्कार्यं विलुम्पसि ॥ यः स्वामिवेतनं गृह्य स्वामिकार्यं विलुम्पति ॥ ८२ ॥ नरकाग्निष्कृतिस्तस्य नास्ति कल्पायुतैरपि ॥ राजोवाच ॥ चांडालनाथ मे देहि प्राप्यमन्यत्सुदारुणम् ॥ ८३ ॥ स्वशत्रुं ब्रूहि तं क्षिप्रं घातयिष्याम्यसंशयम् ॥ घातयित्वा तु तं शत्रुं तव दास्यामि मेदिनीम् ॥ ८४ ॥ देवदेवोरगेः सिद्धैर्गंधर्वैरपि संयुतम् ॥ देवैर्ब्रह्मणो जेष्यामि निहत्य निशितैः शरैः ॥ ८५ ॥ एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं हरिश्चंद्रस्य श्रुतम् ॥ चांडालः कुपितः प्राह वेपमानं महीपतिम् ॥ ८६ ॥ चांडाल उवाच ॥ “नेतद्वाक्यं सुघटितं यद्वाक्यं दासकीर्तिं तम् ॥” चांडालदासतां कृत्वा सुराणां भाषसे वचः ॥ दासं किं बहुना नूनं शृणु मे गदतो वचः ॥ ८७ ॥ निर्लज्जं तव चेदस्ति किंचित्पापभयं हृदि ॥ किमर्थं दासतां यातश्चांडालस्य तु वेश्मनि ॥ ८८ ॥

गृहाणेनं ततः खड्गमस्याशिच्छन्धि शिरोऽबुजम् ॥ एवमुक्त्वाऽथ चांडालो राज्ञे खड्गं न्यवेदयत् ॥ ८९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
हरिश्चंद्रोपाख्याने पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ सूत उवाच ॥ ततोऽथ भूपतिः प्राह राज्ञीं स्थित्वा ह्यधोमुखः ॥ अत्रोपविश्यतां बाले
पापस्य पुरतो मम ॥ १ ॥ शिरस्ते च्छेदयिष्यामि हंतुं शक्नोति चेत्करः ॥ एवमुक्त्वा समुद्यम्य खड्गं हंतुं गतो नृपः ॥ २ ॥ न जानाति
नृपः पत्नीं सा न जानाति भूपतिम् ॥ अब्रवीद् भृशदुःखार्ता स्वमृत्युमभिकांक्षती ॥ ३ ॥ रुग्णावाच ॥ चांडाल शृणु मे वाक्यं किंचित्त्वं
यदि मन्यसे ॥ मृतस्तिष्ठति मे पुत्रो नातिदूरे बहिः पुरात् ॥ ४ ॥ तं दहामि हतं यावदानयित्वा तवांतिकम् ॥ तावत्प्रतीक्ष्यतां पश्चा
दसिना घातयस्व माम् ॥ ५ ॥ तेनाथ बाढमित्युक्त्वा प्रेषिता बालकं प्रति ॥ सा जगमातिदुःखार्ता विलपती सुदारुणम् ॥ ६ ॥ भार्या
तस्य नरेंद्रस्य सर्पदष्टं हि बालकम् ॥ हा पुत्र हा वत्स शिशो इत्येवं वदती मुहुः ॥ ७ ॥ कृशा विवर्णा मलिना पांसुध्वस्त शिरो
रुहा ॥ श्मशानभूमिमागत्य बालं स्थाप्याविशद्भुवि ॥ ८ ॥

“ राजन्नद्य स्वबालं तं पश्यसीह महीतले ॥ रममाणं स्वसखिभिर्दष्टं दुष्टादिना मृतम् ॥ ” तस्या विलापशब्दं तमाकर्ण्य स नराधिपः ॥
शवसन्निधि मागत्य वस्त्रमस्याक्षिपत्तदा ॥ ९ ॥ तां तथा रुदतीं भार्या नाभिजानाति भूमिपः ॥ चिरप्रवाससंतप्ता पुनर्जातामि वाबलाम्
॥ १० ॥ साऽपि तं चारुकेशांतं पुरो दृष्ट्वा जटाकलम् ॥ नाभ्यजानान्नृपवरं शुष्कवृक्षत्व चोपमम् ॥ ११ ॥ भूमौ निपतितं बालं
दृष्ट्वाऽऽशीविषपीडितम् ॥ नरेंद्रलक्षणोपेतमचितयदसौ नृपः ॥ १२ ॥ अस्य पूर्णेन्दुवद्वक्त्रं शुभमुन्नतमव्रणम् ॥ दर्पणप्रति मोत्तुंगकपोलयु
गशोभितम् ॥ १३ ॥ नीलान्केशान्कुंचिताग्रान्सान्द्रान्दीर्घास्तरंगिणः ॥ राजीवसदृशे नेत्रे ओष्ठौ बिंबफलोपमौ ॥ १४ ॥ विशालवक्षा
वीर्वाक्षो दीर्घबाहुश्च तांसकः ॥ विशालपादो गंभीरः सूक्ष्मांगुल्य वनीधरः ॥ १५ ॥ मृणालपादो गंभीरनाभिरुद्धतकंधरः ॥ अहो कष्टं
नरेंद्रस्य कस्याऽप्येष कुले शिशुः ॥ १६ ॥ जातो नीतः कृतातेन कालपाशादुरात्मना ॥ सूत उवाच ॥ एवं दृष्ट्वाऽथ तं बालं मातुरंके
मन्यते ॥ १७ ॥ स्वस्तिमभ्यागतो राजा दृष्टेयं शृण्वपातयत् ॥ सोऽप्युवाच च वत्सो मे वशमेतामुपागतः ॥ १८ ॥

भवता मामपास्य सुपुःखिताम् ॥ २१ ॥ कस्मिन्संस्थीयते स्थाने विश्रब्धं केन हेतुना ॥ राज्यनाशः सुहृत्स्यागो भार्यातनयविक्रयः ॥ २२ ॥ हरिश्चन्द्रस्य राजर्षेः किं विधातः कृतं त्वया ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा राजा स्थानच्युतस्तदा ॥ २३ ॥ प्रत्यभिज्ञाय देवीं तां पुत्रं च निधनं गतम् ॥ कष्टं ममैव पत्नीयं बालकश्चाऽपि मे सुतः ॥ २४ ॥ ज्ञात्वा पपात संतप्तो मूर्च्छामतिजगाम ह ॥ सा च तं प्रत्यभिज्ञाय तामवस्थामुपागतम् ॥ २५ ॥ मूर्च्छिता निपपातार्ता निश्चेष्टा धरणीतले ॥ चेतनां प्राप्य राजेंद्रो राजपत्नी च तौ समम् ॥ २६ ॥ विलेपतुः सुसंतप्तो शोकभारेण पीडितौ ॥ राजोवाच ॥ हा वत्स सुकुमारं ते वदनं कुञ्जितालकम् ॥ २७ ॥ पश्यतो मे सुखम् दीनं हृदयं किं न दीर्यते ॥ तात तातेति मधुरं हुवाणं स्वयमागतम् ॥ २८ ॥

उपगुह्यकदा वक्ष्ये वत्स वत्सेति सौहृदात् ॥ कस्यजानु प्रणीतेन पिगेन क्षितिरेणुना ॥ २९ ॥ ममोत्तरीयमुत्संगं तथागं मलमेण्यति ॥ न वाऽलं मम संभूतं मनो हृदयनन्दन ॥ ३० ॥ “मयाऽसि पितृमान्पित्रा विक्रीतो येन वस्तुवत् ॥” गतं राज्यमशेषं मे सर्वाधवधनं महत् ॥ “हीनदेवानृशंसेन दृष्टो मे तनयस्ततः ॥” अहं महाहिदृष्टस्य पुत्रस्याऽऽननपं कजम् ॥ ३१ ॥ निरीक्षन्नद्य घोरेण विषेणाऽधिकृतोऽधुना ॥ एवमुक्त्वा तमादाय बालकं बाष्पगद्गदः ॥ ३२ ॥ परिष्वज्य च निश्चेष्टो मूर्च्छया निपपात ह ॥ ततस्तं पतितं दृष्ट्वा शैब्या चैवमर्चितयत् ॥ ३३ ॥ अयं स पुरुषप्यात्रः स्वरेणैवोपलक्ष्यते ॥ विद्वज्जनमनश्चन्द्रो हरिश्चन्द्रो न संशयः ॥ ३४ ॥ तथाऽस्य नासिका तुंगा तिलपुष्पोपमा शुभा ॥ दंताश्च मुकुल प्रख्याः ख्यातकीर्तिर्महात्मनः ॥ ३५ ॥ श्मशानमागतः कस्माद्यद्येवं स नरेश्वरः ॥ विहाय पुत्रशोकं सा पश्यती पतितं पतिम् ॥ ३६ ॥ प्रहृष्टा विस्मिता दीना भर्तृपुत्रातिपीडिता ॥ वीक्षती सा तदाऽपसन्मूर्च्छया धरणीतले ॥ ३७ ॥

दे. मा.
॥७७॥

प्राप्य चेतश्च शनकैः सा गद्गदमभाषत ॥ धिक्त्वां देव ह्यकरुण निर्मयां द जुगुप्सित ॥ ३८ ॥ येनायममरप्रहृतो नीतो राजा श्वपाक
ताम् ॥ राज्यनाशं सुहृत्त्यागं भार्यातनयविक्रयम् ॥ ३९ ॥ प्रापयित्वाऽपि येनाऽद्य चांडालोऽयं कृतो नृपः ॥ नाद्य पश्यामि ते छत्रं
सिंहासनमथाऽपि वा ॥ ४० ॥ चामरव्यजने वाऽपि कोऽयं विधिविपर्ययः ॥ यस्याऽस्य व्रजतः पूर्व राजानो भृत्यतां गताः ॥ ४१ ॥
स्वोत्तरीयैः प्रकुर्वति विरजस्कं महीतलम् ॥ सोऽयं कपाल संलग्ने घटीपटनिरंतरे ॥ ४२ ॥ मृतनिर्मात्य सूत्रातलं प्रकेशसुदारुणे ॥ वसा
निष्पंदसंशुष्कमहापटलमंडिते ॥ ४३ ॥ भस्मांगाराधदग्धास्थिमज्जासंघट्टभीषणे ॥ शुभ्रगोमायुनादार्ते पुष्टक्षुद्रविहंगमे ॥ ४४ ॥ चिताधू
मायतपटनीलीकृतदिगंतरे ॥ कुणापास्वादनमुदा संप्रकृष्ट निशाचरे ॥ ४५ ॥ चरत्येमध्ये राजेंद्रः श्मशाने दुःखपीडितः ॥ एवमुत्त्वाऽथ
संक्षिप्य कंठे राज्ञो नृपात्मजा ॥ ४६ ॥ कष्टं शोकसमाविष्टा विललापार्तया गिरा ॥ राजन्स्वप्नोऽथ तथ्यं वा यदेतन्मन्यते भवान्
॥ ४७ ॥ तत्कथ्यतां महाभाग मनो वै मुह्यते मम ॥ यद्येतदेवं धर्मज्ञ नास्ति धर्मे सहायता ॥ ४८ ॥

तथैव विप्रदेवादिपूजने सत्यपालने ॥ नास्ति धर्मः कुतः सत्यं नार्जवं नानृशं सता ॥ ४९ ॥ यत्र त्वं धर्मपरमः स्वराज्यादवरोपितः ॥
सूत उवाच ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा निःश्वस्योष्णं सगद्गदः ॥ ५० ॥ कथयामास तन्वंग्ये यथा प्राप्तः श्वपाकताम् ॥ रुदित्वा
सा तु मुचिरं निःश्वस्योष्णं मुहुःखिता ॥ ५१ ॥ स्वपुत्रमरणं भीरुर्यथावत्तं न्यवेदयत् ॥ श्रुत्वा राजा तथा वाक्यं निपपात महीतले
॥ ५२ ॥ मृतपुत्रं समानीय जिह्वया विलिहन्मुहुः ॥ हरिश्चन्द्रमथो प्राह शैम्या गद्गदया गिरा ॥ ५३ ॥ कुरुष्व स्वामिनः प्रेष्यं
छेदयित्वा शिरो मम ॥ स्वामिद्रोहो न तेऽस्त्वद्य माऽसत्यो भव भूपते ॥ ५४ ॥ माऽसत्यं तव राजेंद्र परद्रोहस्तु पातकम् ॥ एतदाकर्ण्य
राजा तु पपात भुवि मूर्च्छितः ॥ ५५ ॥ क्षणेन चेतनां प्राप्य विललापाति दुःखितः ॥ राजोवाच ॥ कथं प्रिये त्वया प्रोक्तं वचनं
त्वतिनिष्ठुरम् ॥ ५६ ॥ यदशक्यं भवेद्भक्तुं तत्कर्म कियते कथम् ॥ पत्न्युवाच ॥ मया च पूजिता गौरी देवा विप्रास्तथैव च ॥ ५७ ॥

दुःखितो मुखम् ॥ राजोवाच ॥ त्रिये न रोचते दीर्घं कालं हेरां मयाऽशितम् ॥ ६९ ॥ नात्मायत्तोऽहं तन्वंगि पश्य मे मंदभाग्य
ताम् ॥ चांडालेनाननुज्ञातः प्रवेक्ष्ये ज्वलने यदि ॥ ६० ॥ चांडालदासतां यास्ये पुनरप्यन्यजन्मनि ॥ नरकं च वरं प्राप्य स्वेदं
प्राप्स्यामि दारुणम् ॥ ६१ ॥ तापं प्राप्स्यामि संप्राप्य महारौरवरौरेवे ॥ ममस्य दुःखजलधौ वरं प्राणैर्वियोजनम् ॥ ६२ ॥ एकोऽपि
बालको योऽयमासीद्वंशकरः सुतः ॥ मम देवानुयोगेन मृतः सोऽपि बलीयसा ॥ ६३ ॥ कथं प्राणान्विमुञ्चामि परायत्तोऽस्मि दुर्गतः ॥
तथाऽपि दुःखबाहुल्यात्त्यक्ष्यामि तु निजां तनुम् ॥ ६४ ॥ त्रैलोक्ये नास्ति तदुःखं नासिपत्रवने तथा ॥ वैतरिण्यां कुतस्तद्ग द्यादृशं
पुत्रविप्लवे ॥ ६५ ॥ सोऽहं सुतशरीरेण दीप्यमाने हुताशने ॥ निपतिष्यामि तन्वंगि क्षंतव्यं तन्ममाधुना ॥ ६६ ॥ न वक्तव्यं त्वया
किंचिदतः कमललोचने ॥ मम वाक्यं च तन्वंगि निबोधाऽऽहतमानसा ॥ ६७ ॥

अनुज्ञाताऽथ गच्छ त्वं विप्रवेशम शुचिस्मिते ॥ यदि दत्तं यदि हुतं मुरवो यदि तोषिताः ॥ ६८ ॥ संगमः परलोके मे निजपुत्रेण
चेत्त्वया ॥ इह लोके कुतस्त्वेतद्गविष्यति समीप्सितम् ॥ ६९ ॥ यन्मया इसता किंचिद्ब्रह्मसि त्वां शुचिस्मिते ॥ अशेषशुक्तं तत्सर्वं
क्षंतव्यं मम यास्यतः ॥ ७० ॥ राजपत्नीति गर्वेण नावज्ञेयः स मे द्विजः ॥ सर्वयत्नेन तोष्यः स्यात्स्वामी देवतवच्छुभे ॥ ७१ ॥
राज्युवाच ॥ अहमप्यत्र राजर्षे निपतिष्ये हुताशने ॥ दुःखभारासहा देव-सह यास्यामि वै त्वया ॥ ७२ ॥ त्वया सह मम श्रेयो गमनं
नान्यथाभवेत् ॥ सह स्वर्गं च नरकं त्वया भोक्ष्यामि मानद ॥ ७३ ॥ श्रुत्वा राजा तदोवाच एवमस्तु पतिव्रते ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे सप्तमस्कंधे हरिश्चन्द्रोपाख्याने षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ सूत उवाच ॥ ततः कृत्वा चित्तां राजा आरोप्य तनयं स्वकम् ॥
भार्यया सहितो राजा बद्धांजलिपुटस्तदा ॥ १ ॥ चितयन्परमेशानीं शताक्षीं जगदीश्वरीम् ॥ पंचकोशांतरगतां पुच्छब्रह्मस्वरूपिणीम्
॥ २ ॥ रक्तांबरपरीधानां करुणारससागराम् ॥ नाना युधधरामंभां जगत्पालनतत्पराम् ॥ ३ ॥

दे. भा.
॥ ७९ ॥

तस्य चिंतयमानस्य सर्वे देवाः सवासवाः ॥ धर्मं प्रमुखतः कृत्वा समाजमुस्त्वरान्वितः ॥ ४ ॥ आगत्य सर्वे प्रोचुस्ते राजञ्छुणु
महाप्रभो ॥ अहं पितामहः साक्षाद्धर्मश्च भगवान्स्वयम् ॥ ५ ॥ साध्याः सविश्वे मरुतो लोकपालाः सचारणाः ॥ नागाः सिद्धाः
सगंधर्वा रुद्राश्चैव तथाऽश्विनौ ॥ ६ ॥ एते चान्येऽथ बहवो विश्वामित्रस्तथैव च ॥ विश्वत्रयेण यो मैत्रीं कर्तुमिच्छति धर्मतः ॥ ७ ॥
विश्वामित्रः स तेऽभीष्टमाहर्तुं सम्यगिच्छति ॥ धर्म उवाच ॥ माराजन्साहसं कार्षीं धर्मोऽहं त्वमुपागतः ॥ ८ ॥ तितिक्षादमसत्त्वाद्येस्त्व
दशुणैः परितोषितः ॥ इंद्र उवाच ॥ हरिश्चन्द्र महाभाग प्राप्तः शकोऽस्मि तेंऽतिकम् ॥ ९ ॥ त्वयाऽथ भार्यापुत्रेण जिता लोकास्सना
तनाः ॥ आरोह त्रिदिवं राजन्भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ १० ॥ सुदुष्प्रापं नरेरन्यैर्जितमात्मीयकर्मभिः ॥ सूत उवाच ॥ ततोऽमृतमयं
वर्षमपमृत्युविनाशनम् ॥ ११ ॥ इंद्रः प्रासृजदाकाशाच्चितामध्यगतेशिशौ ॥ पुष्पवृष्टिश्च महती दुंदुभिस्वन एव च ॥ १२ ॥ समु
तस्थौ मृतः पुत्रो राज्ञास्तस्य महात्मनः ॥ सुकुमारतनुः स्वस्थः प्रसन्नः प्रीतिमानसः ॥ १३ ॥

ततो राजा हरिश्चन्द्रः परिष्वज्य सुतं तदा ॥ साभार्यः स्वश्रिया युक्तो दिव्यमात्यांबरावृतः ॥ १४ ॥ स्वस्थः संपूर्णहृदयो मुदा परमया
वृतः बभूव ॥ तत्क्षणादिद्रो भूपं चैवमभाषत ॥ १५ ॥ सभार्यस्त्वं सपुत्रश्च स्वर्लोके सद्गतिं पराम् ॥ समारोह महाभाग निजानां कर्मणां
फलम् ॥ १६ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ देवराजाननुज्ञातः स्वामिना श्वपचेन हि ॥ अकृत्वा निष्कृतिं तस्य नारोक्ष्ये वै मुरालयम् ॥ १७ ॥
धर्म उवाच ॥ तवैवं भाविनं कुशमवगम्याऽऽत्ममायया ॥ आत्मा श्वपाचतां नीतो दार्शितं तच्च पक्वणम् ॥ १८ ॥ इंद्र उवाच ॥
प्रार्थ्यते यत्परं स्थानं समस्तैर्मनुजैर्भुवि ॥ तदारोह हरिश्चन्द्र स्थानं पुण्यकृतां नृणाम् ॥ १९ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ देवराज नमस्तुभ्यं
वाक्यं चेदं निबोध मे ॥ मच्छोकमग्नमनसः कोसले नगरे नराः ॥ २० ॥ तिष्ठति तानपास्यैवं कथं यास्याम्यहं दिवम् ॥ ब्रह्महत्या
सुरापानं गोवधः स्त्रीवधस्तथा ॥ २१ ॥ तुल्यमेभिर्महत्पापं भक्त्यागादुदाहृतम् ॥ भजंतं भक्तमत्याज्यं त्यजतः स्या
त्कथं सुखम् ॥ २२ ॥

वाऽपि ते सह ॥ इन्द्र उवाच ॥ बहूनि पुण्यपापानि तेषां भिन्नानि वै नृप ॥ २४ ॥ कथं संचातभोज्यं त्वं भूप स्वर्गमभीप्ससि ॥
हरिश्चन्द्र उवाच ॥ भुंक्ते शक नृपो राज्यं प्रभावात्प्रकृतेर्भुवम् ॥ २५ ॥ यजते च महायज्ञैः कर्मपूतं करोति च ॥ तच्च तेषां प्रभावेण
मया सर्वमनुष्ठितम् ॥ २६ ॥ उपदादान्न संत्यक्ष्ये तानहं स्वर्गलिप्सया ॥ तस्माद्यन्मम देवेश किञ्चिदस्ति सुचेष्टितम् ॥ २७ ॥ दत्त
मिष्टमथो जप्तं सामान्यं तेस्तदस्तु नः ॥ बहुकालोपभोज्यं च फलं यन्मम कर्मगम् ॥ २८ ॥ तदस्तु दिनमप्येकं तैः समं त्वत्प्रसा
दतः ॥ सूत उवाच ॥ एवं भविष्यतीत्युक्त्वा शक्रस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ २९ ॥ प्रसन्न चेता धर्मश्च विश्वा मित्रश्च गाधिजः ॥ गत्वा तु
नगरं सर्वे चातुर्वर्ण्यसमाकुलम् ॥ ३० ॥ हरिश्चन्द्रस्य निकटे प्रोवाच विबुधाधिपः ॥ आगच्छंतु जनाः शीघ्रं स्वर्गलोकं सुदुर्लभम् ॥ ३१ ॥
धर्मप्रसादात्संप्राप्तं सर्वैर्युष्माभिरेव तु ॥ हरिश्चन्द्रोऽपि तान्सर्वाञ्जनान्नगरवा सिनः ॥ ३२ ॥ प्राह राजा धर्मपरो दिवमारुह्यतामिति
॥ सूत उवाच ॥ तद्विद्वस्य वचः श्रुत्वा प्रीतास्तस्य च भूपतेः ॥ ३३ ॥ ये संसारेषु निर्विण्णास्ते धुरं स्वसुतेषु वै ॥ कृत्वा प्रहृष्टमनसो
दिवमारुरुहुर्जनाः ॥ ३४ ॥ विमानवरमाकूटाः सर्वे भास्वरविग्रहाः ॥ तदा संभृतहर्षास्ते हरिश्चन्द्रश्च पार्थिवः ॥ ३५ ॥ राज्येभिषिच्य
तनयं रोहितास्यं महामनाः ॥ अयोध्यास्ये पुरे रम्ये हृष्टपुष्टजनान्विते ॥ ३६ ॥ तनयं सुहृदश्चापि प्रतिपूज्याभिनंद्य च ॥ पुण्येन
लभ्यां विपुलां देवादीनां सुदुर्लभाम् ॥ ३७ ॥ संप्राप्य कीर्तिमतुलां विमाने स महीपतिः ॥ आसांचके कामगमे क्षुद्रघंटाविराजिते
॥ ३८ ॥ ततस्तर्हि समालोक्य श्लोकमंत्रं तदा जगौ ॥ दैत्याचार्यो महाभागः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ ३९ ॥ शुक्र उवाच ॥ अहो
तितिक्षामाहात्म्यमहोदानफलं महत् ॥ यदागतो हरिश्चन्द्रो महेंद्रस्य सलोकताम् ॥ ४० ॥ सूत उवाच ॥ एतत्ते सर्वमारुयातं हरिश्च
न्द्रस्य चेष्टितम् ॥ यः शृणोति च दुःस्वार्तः स सुखं लभतेऽन्वहम् ॥ ४१ ॥

दे. मा.
॥८१॥

स्वर्गार्थी प्राप्नुयात्स्वर्गं सुतार्थी सुतमाप्नुयात् ॥ भार्यार्थी प्राप्नुयाद्भार्यां राज्यार्थी राज्यमाप्नुयात् ॥४२॥ इति श्रीदेवी भागवते महापु
राणे सप्तम स्कन्धे हरिश्चन्द्रोपाख्याने सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ जनमेजय उवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यानं हरिश्चन्द्रस्य कीर्तितम् ॥
शताक्षीपाद भक्तस्य राजर्षेर्धार्मिकस्य च ॥ १ ॥ शताक्षी सा कुतो जाता देवी भगवती शिवा ॥ तत्कारणं वद मुने सार्थकं जन्म मे
कुरु ॥ २ ॥ को हि देव्या गुणाञ्छृण्वंस्तृप्तिं यास्यति शुद्धधीः ॥ पदे पदेऽश्वमेधस्य फलमक्षय्यमश्नुते ॥ ३ ॥ व्यास उवाच ॥
शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि शताक्षीसंभवं शुभम् ॥ तवाऽवाच्यं न मे किञ्चिद्देवीभक्तस्य विद्यते ॥ ४ ॥ दुर्गमाख्यो महादेत्यः पूर्व परमदा
रुणः ॥ हिरण्याक्षान्वये जातो रुरुपुत्रो महाखलः ॥ ५ ॥ देवानां तु बलं वेदो नाशे तस्य सुरा अपि ॥ नक्ष्यन्त्येन न संदेहो विधेयं
तावदेव तत् ॥ ६ ॥ विमृश्येतत्तपश्चर्या गतः कर्तुं हिमालये ॥ ब्रह्माणं मनसा ध्यात्वा वायुभक्षो व्यतिष्ठतः ॥ ७ ॥

सहस्रवर्षपर्यन्तं चकार परमं तपः ॥ तेजसा तस्य लोकास्तु संतप्ताःससुरासुराः ॥ ८ ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्हंसाकूटश्चतुर्मुखः ॥ ययौ
तस्मै वरं दातुं प्रसन्नमुखपंकजः ॥ ९ ॥ समाधिस्थं मीलितार्क्षं स्फुटमाह चतुर्मुखः ॥ वरं वरय भद्रं ते यस्ते मनसि वर्तते ॥ १० ॥
तवाऽद्य तपसा तुष्टो वरदेशोऽहमागतः ॥ श्रुत्वा ब्रह्ममुखाद्वाणीं व्युत्थितः स समाहितः ॥ ११ ॥ पूजयित्वा वरं वब्रूवेदान्देहि
सुरेश्वर ॥ त्रिषु लोकेषु ये मंत्रा ब्राह्मणेषु सुरेष्वपि ॥ १२ ॥ विद्यंते तु सान्निध्ये मम संतु महेश्वर ॥ बलं च देहि येन स्याद्देवानां
च पराजयः ॥ १३ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा तथाऽस्त्विति वचो वदन् ॥ जगाम सत्यलोकं तु चतुर्वेदेश्वरः परः ॥ १४ ॥ ततः प्र
भृति विप्रैस्तु विस्मृता वेदराशयः ॥ स्नानसंध्यानित्यहोमश्रद्धायज्ञजपादयः ॥ १५ ॥ विलुप्त धरणी पृष्ठहाहाकारो महानभूत् ॥
किमिदं किमिदं चेति विप्रा उचुः परस्परम् ॥ १६ ॥ वेदाभावात्तदस्माभिः कर्तव्यं किमतः परम् ॥ इति भूमौ महानर्थे जाते परमदारुणे
॥ १७ ॥ निर्जराः सजरा जाता द्विवर्णाश्च भावतः ॥ हरोश्च स तदा देव्यो नगरीममरावतीम् ॥ १८ ॥

६. मा.
॥८२॥

पुनस्तु च ॥ अस्वितः परमा शक्तिः ध्यायेतस्ते पराविकाम् ॥ २० ॥ अग्नौ होमाद्यभावतु वृष्ट्यभावोऽप्यधुनमृष ॥ वृष्टेरभावे संशुष्कं
निर्जलं चापि भूतलम् ॥ २१ ॥ कूपवापीतडागाश्च सरितः शुष्यतां गताः ॥ अनावृष्टिरियं राजन्नभूच्च शतवार्षिकी ॥ २२ ॥ मृताः
प्रजाश्च बहुधा गोमाहिष्यादयस्तथा ॥ गृहे गृहे मनुष्याणामभवच्छवसंग्रहः ॥ २३ ॥ अनर्थे त्वेवमुद्भूते ब्राह्मणाः शांतिचेतसः ॥ गत्वा
हिमवतः पार्श्वे रिराधयिष्व शिवाम् ॥ २४ ॥ समाधिध्यानपूजाभिर्देवीं तुष्टुबुखन्वहम् । निराहारास्तदासक्तास्तामेव शरणं ययुः
॥ २५ ॥ दयां कुरु महेशानि पामरेषु जनेषु हि ॥ सर्वापराधयुक्तेषु नैतच्छलाघ्यं तवाविके ॥ २६ ॥ कोपं संहर देवेशि सर्वातिर्यामि
रूपिणि ॥ त्वया तथा प्रेर्यतेऽयं करोति स तथा जनः ॥ २७ ॥

नान्या गतिर्जनस्यास्य किं पश्य पुनः पुनः ॥ यथेच्छसि यथा कर्तुं समर्थाऽसि महेश्वरि ॥ २८ ॥ समुद्धर महेशानि संकटात्पर
मोत्थितात् ॥ जीवनेन विनास्माकं कथं स्यात्स्थितिरविके ॥ २९ ॥ प्रसीद त्वं महे शानि प्रसीद जगदविके ॥ अनंतकोटिब्रह्मांडना
यिके ते नमो नमः ॥ ३० ॥ नमः कूटस्वरूपायै चिद्रूपायै नमो नमः ॥ नमो वेदातवे द्याये भुवनेश्वर्यै नमो नमः ॥ ३१ ॥ नेति
नेतीति वाक्येयां बोध्यते सकलागमैः ॥ तां सर्वकारणां देवीं सर्वभावेन सन्नताः ॥ ३२ ॥ इति संप्रार्थिता देवी भुवनेशी महेश्वरी ॥
अनंताक्षिमयं रूपं दर्शयामास पार्वती ॥ ३३ ॥ नीलांजनसमप्ररूपं नीलपद्मायतेक्षणम् ॥ सुकर्कशं समोत्तुंगवृत्तपीनघनस्तनम् ॥ ३४ ॥
बाणमुष्टिं च कमलं पुष्पपल्लवमूलकान् ॥ शाकादीन्फलसंयुक्तानंतरसंयुतान् ॥ ३५ ॥ क्षुत्तृड् जरपहान्दस्तेविभ्रती च महाधनुः ॥
सर्वसौंदर्यसारं तद्रूपं लावण्यशोभितम् ॥ ३६ ॥

स.
अ० २८

दे. मा.
॥८३॥

कांटिसूर्यप्रतीकाशं करुणारससागरम् ॥ दर्शयित्वा जगद्धात्री साऽनंतनयनोद्भवा ॥ ३७ ॥ मोक्षयामास लोवेषु वाग्धिगाः सहस्रशः ॥
नवरात्रं महावृष्टिरभून्नोद्भवैर्जलैः ॥ ३८ ॥ दुःखितान्वाक्ष्य सकलान्त्राशूणि विमुञ्चती ॥ तर्पितास्तेन ते लोका ओषध्यः सकला अपि
॥ ३९ ॥ नदीनदप्रवाहा स्तैर्जलैः समभवन्नृप ॥ निर्लीय संस्थिताः पूर्वं सुरास्ते निर्गता बहिः ॥ ४० ॥ मिलित्वा ससुरा विप्रा देवी
समभितुष्टुवुः ॥ नमो वेदांतवेद्ये ते नमो ब्रह्मस्वरूपिणि ॥ ४१ ॥ स्वमायया सर्वजगद्विधात्र्ये ते नमो नमः ॥ भक्तकल्पद्रुमे देवि
भक्तार्थ देहधारिणि ॥ ४२ ॥ नित्यतृप्ते निरूपमे भुवनेश्वरि ते नमः ॥ अस्मच्छांत्यर्थमतुलं लोचनानां सहस्रकम् ॥ ४३ ॥ त्वया यतो
धृतं देवि शताक्षी त्वं ततो भव ॥ क्षुधया पीडिता मातः स्तोतुं शक्तिर्न चाऽस्ति नः ॥ ४४ ॥ कृपां कुरु महेशानि वेदानप्याह
रात्रिके ॥ व्यास उवाच ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा शाकान्स्वकसंस्थितान् ॥ ४५ ॥

स्वाद्नि फलमूलानि भक्षणार्थं ददौ शिवा ॥ नानाविधानि चान्नानि पशुभोज्यानि यानि च ॥ ४६ ॥ काम्यान्तरसैर्मुक्तान्यानवीनोद्भवं
ददौ ॥ शाकंभरीति नामाऽपि तद्दिनात्समभून्नृप ॥ ४७ ॥ ततः कंलाहले जातं दूतवाक्येन बोधितः ॥ ससैन्यः सायुधो यादधुं
दुर्गमारुयोऽहो ययौ ॥ ४८ ॥ सहस्राक्षौहिणीयुक्तः शरान्मुञ्च स्त्वरान्वितः ॥ रुरोध देवसैन्यं तद्यद्ध्यमे स्थितं पुरा ॥ ४९ ॥ तथा
विप्रगणं चैव रोधयामास सर्वतः ॥ ततः किलकिलाशब्दः समभूदेवमंडले ॥ ५० ॥ ब्राहि ब्राहीति वाक्यानि प्रोक्षुः सर्वे द्विजामराः ॥
ततस्तेजोमयं चक्रं देवानां परितः शिवः ॥ ५१ ॥ चकार रक्षणार्थाय स्वयं तस्माद्बहिः स्थिता ॥ ततः समभवद्युद्धं देव्या दैत्यस्य
चोभयोः ॥ ५२ ॥ शरवर्षसमाच्छन्नसूर्यमंडलमद्भुतम् ॥ परस्परशरोद्धर्षसमुद्भूताग्निप्रभम् ॥ ५३ ॥ कठोरज्याटणत्कारबधिरिकृतदिक
टम् ॥ ततो देवीशरीरात्तु निर्गतास्तीव्र शक्तयः ॥ ५४ ॥ कालिका तारिणी बाला त्रिपुरा भैरवी रमा ॥ बगला चैव मातंगी तथा
त्रिपुरसुंदरी ॥ ५५ ॥ कामाक्षी तुलजा देवी जंभिनी मोहिनी तथा ॥ छिन्नमस्ता गुह्यकाली दशसाहसबाह्वका ॥ ५६ ॥

॥ ८४ ॥ नाशितः शोषिणीशते ॥ ८८ ॥ अमेसरः समभवद्गुणो वाधिनीपतिः ॥ शक्तिभिः सह युद्धं च चकार
 प्रथमं त्रिषु ॥ ८९ ॥ महद्युद्धं समभवद्यत्राभूद्रक्तवाहिनी ॥ अक्षोहिण्यस्तु ताः सर्वा विनष्टा दशभिर्दिनेः ॥ ९० ॥ तत एकादशे प्राप्ते
 दिने परमदारुणे ॥ रक्तमाल्यावरधरो रक्तगंधानुलेपनः ॥ ९१ ॥ कृत्वोत्सवं महांतं तु युद्धाय रथसंस्थितः ॥ संरंभेणैव महता शक्तीः
 सर्वाविजित्य च ॥ ९२ ॥ महादेवीरथाग्रे तु स्वरथं संन्यवेशयत् ॥ ततोऽभवन्महद्युद्धं देव्या देत्यस्य चोभयोः ॥ ९३ ॥ प्रहरद्वयप
 र्यंतं हृदयत्रासकारकम् ॥ ततः पंचदशात्युग्रबाणान्देवी मुमोच ह ॥ ९४ ॥ चतुर्भिश्चतुरो वाहान्बाणेनैकेन सारथिम् ॥ द्वाभ्यां नेत्रे
 भुजौ द्वाभ्यां ध्वजमेकेन पत्रिणा ॥ ९५ ॥ पंचभिर्हृदयं तस्य विव्याध जगदंबिका ॥ ततो वमन्स रुधिरं ममार पुर ईशितुः ॥ ९६ ॥
 तस्य तेजस्तु निर्गत्य देवीरूपे विवेश ह ॥ हते तस्मिन्महार्वायै शांतमासीजगन्नयम् ॥ ९७ ॥ ततो ब्रह्मोदयः सर्वे तुष्टुबुर्जगदं
 बिकाम् ॥ पुरस्कृत्य हरीशानौ भक्त्या गद्गदया गिरा ॥ ९८ ॥ देवा उचुः ॥ जगद्भ्रमविवर्तककारणे परमेश्वरि ॥ नमः शाकंभरि शिवे
 नमस्ते शतलोचने ॥ ९९ ॥ सर्वोपनिषदुद्गुष्टे दुर्गमासुरनाशिनि ॥ नमो मायेश्वरि शिवे पंचकोशांतरस्थिते ॥ १०० ॥ चेतसा निर्वि
 कल्पेन यां ध्यायन्ति मुनीश्वराः ॥ प्रणवार्थस्वरूपां तां भजामो भुवनेश्वरीम् ॥ १०१ ॥ अनंतकोटिब्रह्मांडजननीं दिव्यविग्रहाम् ॥ ब्रह्मवि
 ण्वादिजननीं सर्व भावेर्नता वयम् ॥ १०२ ॥ कः कुर्यात्पामरान्दृष्ट्वा रोदनं सकलेश्वरः ॥ सदयां परमेशानीं शताक्षीं मातरं विना ॥ १०३ ॥
 व्यास उवाच ॥ इति स्तुता सुरैर्देवी ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्वरेः ॥ पूजिता विविधैर्द्रव्यैः संतुष्टाभूच्च तत्क्षणे ॥ १०४ ॥ प्रसन्ना सा तदा देवी वे
 दानाहृत्य सा ददौ ॥ ब्राह्मणेभ्यो विशेषेण प्रोवाच पिकभाषिणी ॥ १०५ ॥

ममेयं तनुरुत्कृष्टा पालनीया विशेषतः ॥ यया विनाऽनर्थ एव जातो दृष्टोऽधुनेव हि ॥ ७६ ॥ पूज्याऽहं सर्वदा सेव्या युष्माभिः सर्वदेव
हि ॥ नातः परतरं किञ्चित्कल्याणायोपदिश्यते ॥ ७७ ॥ पठनीयं ममेतद्धि माहात्म्यं सर्वदोत्तमम् ॥ तेन तुष्टा भविष्यामि हरिष्यामि
तथाऽऽपदः ॥ ७८ ॥ दुर्गमासुरहं त्रीत्वाद्गुर्गेति मम नाम यः ॥ गृह्णाति च शताक्षीति मायां भित्त्वा व्रजत्यसौ ॥ ७९ ॥ किमुक्तेनात्र
बहुना सारं वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ संसेव्याऽहं सदा देवाः सर्वे रपि सुरासुरैः ॥ ८० ॥ व्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वाऽतर्हिता देवी देवानां चैव
पश्यताम् ॥ संतोषं जनयंत्येवं सच्चिदानं रूपिणी ॥ ८१ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं रहस्यं परमं महत् ॥ गोपनीयं प्रयत्नेन सर्वकल्याण
कारकम् ॥ ८२ ॥ य इमं शृणुयान्नित्यमध्यायं भक्तितत्परः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति देवीलोके महीयते ॥ ८३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
म० सप्तमस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ व्यास उवाच ॥ इत्येवंसूर्यवंश्यानां राज्ञां चरितमुत्तमम् ॥ सोमवंशोद्भवानां च वर्णनीयं मया
कियत् ॥ १ ॥ पराशक्तिप्रसादेन महत्त्वं प्रतिपेदिरे ॥ राजन्सु निश्चितं विद्धि पराशक्तिप्रसादतः ॥ २ ॥

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमद्वर्जितमेव वा ॥ तत्तदेवावगच्छ त्वं परा शक्त्यंशसंभवम् ॥ ३ ॥ एते चाऽन्येच राजानः पराशक्तेरुपासकाः ॥
संसारतरुमूलस्य कुठारा अभवन्नृप ॥ ४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संसेव्याभुवनेश्वरी ॥ पराल मिव धान्यार्थी त्यजेदन्यमशेषतः ॥ ५ ॥
आमध्य वेददुग्धाधि प्राप्तं रत्नं मया नृप ॥ पराशक्तिपदांभोजं कृतकृत्योऽस्म्यहं ततः ॥ ६ ॥ पंचब्रह्मासनाकूटा नास्त्यन्या काऽपि
देवता ॥ तत एव महादेव्या पंचब्रह्मासनं कृतम् ॥ ७ ॥ पंचभ्यस्त्वधिकं वस्तु वेदेऽप्यद्युमितीर्यते ॥ यस्मिन्नोतं च प्रोतं च सैव श्रीभुव
नेश्वरी ॥ ८ ॥ तामविज्ञाय राजेन्द्र नैवमुक्तो भवेन्नरः ॥ यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यति मानवाः ॥ ९ ॥ तदा शिवामविज्ञाय दुःखस्यातो
भविष्यति ॥ अत एव श्रुतो प्राहुः श्वेताश्वतरशाखिनः ॥ १० ॥ ते ध्यानयोगानुगता अपश्यन्देवात्मशक्तिं स्वगुणैर्निगूढाम् ॥ ११ ॥

॥ १३ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १४ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १५ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १६ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १७ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १८ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ १९ ॥ कर्तव्येति चेत्तत्रापि नान्यथा ॥ २० ॥

क्षीरोदधेश्च कन्येति महालक्ष्मीरिति स्मृतम् ॥ मूलदेव्युद्भवानां च कथं कन्यात्वमन्ययोः ॥ २१ ॥ असंभाष्यमिदं भाति संशयोऽत्र महान्मुने ॥ छिधि ज्ञानासिना तं त्वं संशयच्छेदतत्पर ॥ २२ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि रहस्य परमाद्भुतम् देवीभक्तस्य ते किञ्चिदवाच्यं न हि विद्यते ॥ २३ ॥ देवीत्रयं यदा देवत्रयायादात्पराविका ॥ तदा प्रभृति ते देवाः सृष्टिकार्याणि चक्रिरे ॥ २४ ॥ कस्मिंश्चित्समये राजन्दैत्या हालाहलाभिधाः ॥ महा पराक्रमा जातास्त्रैलोक्यं तैर्जितं क्षणात् ॥ २५ ॥ ब्रह्मणो वरदानेन दर्पिता रजता चलम् ॥ रुरुधुनिजसेनाभिस्तथा वैकुण्ठमेव च ॥ २६ ॥ कामारिः कैटभारिश्च युद्धोद्योगं च चक्रतुः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणामभ्युद्धं महोत्कटम् ॥ २७ ॥ हाहाकारो महानासीदेव दानवसेनयोः ॥ महताऽथ प्रयत्नेन ताभ्यां ते दानवा हताः ॥ २८ ॥ स्वस्वस्थानेषु गत्वा तावभिमानं च चक्रतुः ॥ स्वशक्त्योर्निकटे राजन्यद्वशादेव ते हताः ॥ २९ ॥

अभिमानं तयोर्ज्ञात्वा च्छलहास्यं च चकतुः ॥ माहालक्ष्मीश्च गौरी च हास्यं दृष्ट्वा तयोस्तु तौ ॥ ३० ॥ देवावतीव संकुद्धौ मोहिता
वादिमायया ॥ दुरुत्तरं च ददतुरवमानपुरःसरम् ॥ ३१ ॥ ततस्ते देवते तस्मिन्क्षणे त्यक्त्वा तु तौ पुनः ॥ अंतर्हिते चाभवतां हाहा
कारस्तदा बभूवुः ॥ ३२ ॥ निस्तेजस्को च निःशक्ती विशिप्तौ च विचेतनौ ॥ अवमानात्तयोः शक्तयोर्जातौ हरिहरौ तदा ॥ ३३ ॥
ब्रह्मा चिन्तातुरो जातः किमेतत्समुपस्थितम् ॥ प्रधानौ देवतामध्ये कथं कार्याक्षमावम् ॥ ३४ ॥ अकाण्डे किनिमित्तेन संकटं समुप
स्थितम् ॥ प्रलयो भविता किं वा जगतोऽस्य निरागसः ॥ ३५ ॥ निमित्तं नैव जानेऽहं कथं कार्या प्रतिक्रिया ॥ इति चिन्तातुरोऽत्यर्थं
दध्यौ मीलितलोचनः ॥ ३६ ॥ पराशक्तिं प्रकोपात्तु जातमेतदिति स्म ह ॥ जानंस्तदा सावधानः पद्मजोऽभून्नृपोत्तम ॥ ३७ ॥ ततस्त
योश्च यत्कार्यं स्वयमेवाकरोत्तदा ॥ स्वशक्तेश्च प्रभावेण कियत्कालं तपोनिधिः ॥ ३८ ॥ ततस्तयोस्तु स्वस्त्यर्थं मन्वादीन्स्वसुता
नथ ॥ आह्वयामास धर्मात्मा सनकादींश्च सत्वरः ॥ ३९ ॥

उवाच वचनं तेभ्यः सन्नतेभ्यस्तपोनिधिः ॥ कार्यासक्तोऽहमधुना तपः कर्तुं न च क्षमः ॥ ४० ॥ पराशक्तेस्तु तोषार्थं जगद्भारयुतोऽस्म्य
हम् ॥ शिवविष्णू च विशिप्तौ पराशक्तिप्रकोपतः ॥ ४१ ॥ तस्मात्तां परमां शक्तिं यूयं संतोषयन्त्वथ ॥ अत्यद्भुतं तपः कृत्वा भक्त्या
परमया युताः ॥ ४२ ॥ यथा तौ पूर्ववृत्तौ च स्यातां शक्तियुतावपि ॥ तथा कुरुत मत्पुत्रा यशोवृद्धिर्भवेद्धि वः ॥ ४३ ॥ कुले यस्य
भवेज्जन्म तयोः शक्तयोस्तु तत्कुलम् ॥ पावयेज्जगतीं सर्वा कृतकृत्यं स्वयं भवेत् ॥ ४४ ॥ व्यास उवाच ॥ पितामहवचः श्रुत्वा गताः
सर्वे वनांतरे ॥ रिराधयिष्वः सर्वे दक्षाद्या विमलांतराः ॥ ४५ ॥ इति श्रीदेवीभाग वते० म० स० एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥
व्यास उवाच ॥ ततस्ते तु वनोद्देशे हिमाचलतटाश्रयाः ॥ मायाबीजजपासक्तास्तपश्चेरुः समाहिताः ॥ १ ॥ ध्यायतां परमां शक्तिं
लक्षवर्षाण्यभून्नृप ॥ ततः प्रसन्ना देवी स प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ ॥ २ ॥

नमः प्राज्ञस्वरूपाय नमोऽव्याकृतमूर्तये ॥ नमः प्रत्यक्षस्वरूपाय नमस्ते ब्रह्ममूर्तये ॥ ६ ॥ नमस्ते सर्वरूपाय सर्वलक्ष्यात्ममूर्तये ॥ इति स्तुत्वा जगद्धात्रीं भक्तिगद्गदया गिरा ॥ ७ ॥ प्रणेषुश्वरणाभोजं दक्षाद्या मुनयोऽमलः ॥ ततः प्रसन्ना सा देवी प्रोवाच पिकभाषिणी ॥ ८ ॥ वरं ब्रूत महाभागा वरदाऽहं सदा मता ॥ तस्यास्तु वचनं श्रुत्वा हरिविष्ण्वोस्तनोः शमम् ॥ ९ ॥ तयोस्तच्छक्तिलाभं च वव्रिरे नृपसत्तम ॥ दक्षोऽथ पुनरप्याह जन्म देवि कुले मम ॥ १० ॥ भवेत्तवां व येनाऽहं कृतकृत्यो भवे इति ॥ जपं ध्यानं तथा पूजां स्थानानि विधिधानि च ॥ ११ ॥

वद मे परमेशानि स्वमुखेनैव केवलम् ॥ देव्युवाच ॥ मच्छत्तयोरवमानाच्च जानाऽवस्था तयोर्द्वयोः ॥ १२ ॥ न तादृशः प्रकर्तव्यो मेऽपराधः कदाचन ॥ अधुना मत्कृपालेशा च्छरीरे स्वस्थता तयोः ॥ १३ ॥ भविष्यति च ते शक्ती त्वद्गृहे क्षीरसागरे ॥ जनिष्यतस्तत्र ताभ्यां प्राप्स्यतः प्रेरिते मया ॥ १४ ॥ मायाबीजं हि मन्त्रो मे मुख्यः प्रियकरः सदा ॥ ध्यानं विराट्स्वरूपं मेऽथवा त्वत्पु रतः स्थितम् ॥ १५ ॥ सच्चिदानंदरूपं वा स्थानं सर्वजगन्मम ॥ युष्माभिः सर्वदा चाऽहं पूज्य ध्येया च सर्वदा ॥ १६ ॥ ग्यास उवाच ॥ इत्युक्त्वांतर्दधे देवी मणिद्वीपाधिवासिनी ॥ दक्षाद्या मुनयः सर्वे ब्रह्माणं पुनराययुः ॥ १७ ॥ ब्रह्मणे सर्ववृत्तांतं कथयामासु रादरात् ॥ हरो हरिश्च स्वस्थौ तौ स्वस्वकार्यक्षमौ नृप ॥ १८ ॥ जातौ परांवाकृपया गर्वेण रहितौ तदा ॥ कदाचिदथ काले तु महः शाक्तमवातरत् ॥ १९ ॥ दक्षगेहे महाराज त्रैलोक्येऽप्युत्सवोऽभवत् ॥ देवाः प्रमुदिताः सर्वे पुष्पवृष्टिं च चक्रिरे ॥ २० ॥

६. मा.
॥८९॥

नेदुर्दुभयः स्वर्गे करकोणाहता नृप ॥ मनांस्यासन्प्रसन्नानि साधूनाममलात्मनाम् ॥ २१ ॥ सरितो मार्गवाहिन्यः सुप्रभोऽभ्रहिवा
करः ॥ मंगलायां तु जातायां जातं सर्वत्र मंगलम् ॥ २२ ॥ तस्या नाम सतीं चक्रे सत्यत्वात्परसंविदः ॥ ददौ पुनः शिवायाथ तस्य
शक्तिस्तु याऽभवत् ॥ २३ ॥ सा पुनर्ज्वलने दग्धा दैवयोगान्मनोर्नृप ॥ जनमेजय उवाच ॥ अनर्थकरमेतत्तै श्रावितं वचनं मुने
॥ २४ ॥ एतादृशं महद्भस्तु कथं दग्धं हुताशने ॥ यन्नामस्मरणान्नृणां संसारान्निभयं न हि ॥ २५ ॥ केन कर्मविपाकेन मनोर्दग्धं
तदेव हि ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्पुरावृत्तं सतीदाहस्य कारणम् ॥ २६ ॥ कदाचिदथ दुर्वासा गतो जम्बूनदेश्वरीम् ॥ ददर्श देवीं
तत्रासौ मायाबीजं जजाप सः ॥ २७ ॥ ततः प्रसन्नाः देवेशी निजकंठगतां स्रजम् ॥ भ्रमद्भ्रमर संसक्तां मकरंदमदाकुलाम् ॥ २८ ॥
ददौ प्रसादभूतां तां जग्राह शिरसा मुनिः ॥ ततो निर्गत्य तरसा व्योममार्गेण तापसः ॥ २९ ॥

आजगाम स यत्राऽऽस्ते दक्षः साक्षात्सतीपिता ॥ संदर्शनार्थमंबाया ननाम च सतीपदे ॥ ३० ॥ पृष्टो दक्षेण स मुनिमाला कस्या
स्त्यलौकिकी ॥ कथं लब्धा त्वया नाथ दुर्लभा भुवि मानवेः ॥ ३१ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य प्रोवाचाश्रुयुतेक्षणः ॥ देव्याः प्रसादमतुलं
प्रेमगद्गदितांतरः ॥ ३२ ॥ प्रार्थयामास तां मालां तं मुनिं स सतीपिता ॥ अदेयं शक्तिभक्ताय नास्ति त्रैलोक्यमंडले ॥ ३३ ॥ इति
बुद्ध्या तु तां मालां मनवे स समर्पयत् ॥ गृहीता शिरसा माला मनुना निजमंदिरे ॥ ३४ ॥ स्थापिता शयनं तत्र दंपत्योरतिसुंदरम् ॥
पञ्चकर्मरतो राज्ञौ मालागंधेन मोदितः ॥ ३५ ॥ अभवत्स महीपालस्तेन पापेन शंकरे ॥ शिवे द्वेषमतिर्जातो देव्यां सत्यां तथा नृप
॥ ३६ ॥ राजस्तेनापराधेन तज्जन्यो देह एव च ॥ सत्या योगाग्निना दग्धः सतीधर्मदिदृक्षया ॥ ३७ ॥ पुनश्च हिमवत्पृष्ठे प्रादुरासीत्
तन्महः ॥ जनमेजय उवाच ॥ दहनेमा सतीदेहे जाते किमकरोच्छिवः ॥ ३८ ॥ प्राणाधिका सती तस्य तद्वियोगेन कातरः ॥ व्यास
उवाच ॥ ततः परं तु यज्जातं मया वक्तुं न शक्यते ॥ ३९ ॥

ते मनुज ॥ ४२ ॥ अजीवयन्महात्माऽसी ततः खिन्नं महेश्वरः ॥ यक्षवाटं मुपागम्य कुरोद भृशशुःखितः ॥ ४३ ॥ अपश्यतां सतीं
वह्नीं दृष्टमानां तु चित्कलाम् ॥ स्कन्धेऽप्यारोपयामास हा सतीति वदन्महुः ॥ ४४ ॥ बभ्राम भ्राताचित्तः सन्नानादेशेषु शंकरः ॥ तदा
ब्रह्मादयो देवाश्चितामापुरनुत्तमाम् ॥ ४५ ॥ विष्णुस्तु त्वरया तत्र धनुरुद्यम्य मार्गणेः ॥ चिच्छेदावयवान्सत्या स्तत्तत्स्थानेषु तेऽप
तन् ॥ ४६ ॥ तत्तत्स्थानेषु तत्रासीन्नानामूर्तिधरो हरः ॥ उवाच च ततो देवान्स्थानेष्वेतेषु ये शिवाम् ॥ ४७ ॥ भजन्ति परया
भक्त्या तेषां किंचिन्न दुर्लभम् ॥ नित्यं मन्त्रिहिता यत्र निजांगेषु पङ्क्तिः ॥ ४८ ॥ स्थानेष्वेतेषु ये मर्त्याः पुरश्चरणं कर्मिणः ॥
तेषां मंत्राः प्रसिध्यन्ति मायाबीजं विज्ञेयम् ॥ ४९ ॥

इत्युक्त्वा शंकरस्तेषु स्थानेषु विरहातुरः ॥ कालं निन्यं नृपश्रेष्ठ जपध्यानसमाधिभिः ॥ ५० ॥ जनमेजय उवाच ॥ कानि स्थानानि
तानि स्युः सिद्धपीठानि चानघ ॥ कतिसंख्यानि नामानि कानि तेषां च मे वद ॥ ५१ ॥ तत्र स्थितानां देवीनां नामानि च कृपाकर ॥
कृतार्थोऽहं भवे येन तद्दृष्टुं महामुने ॥ ५२ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि देवीपीठानि सांप्रतम् ॥ येषां श्रवणमात्रेण
पापहीनो भवेन्नरः ॥ ५३ ॥ येषु येषु च पीठेषु पास्येयं मिट्टिकांक्षिभिः ॥ भूतिकामैरभिध्येया तानि वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ५४ ॥ वारा
णस्यां विशालाक्षी गौरीमुखनिवासिनी ॥ क्षेत्रे वै नेमिषाग्नये प्रोक्ता सा लिंगधारिणी ॥ ५५ ॥ प्रयागे ललिता प्रोक्ता कामुकी गंधमा
दने ॥ मानसे कुमुदा प्रोक्ता दक्षिणे चोत्तरे तथा ॥ ५६ ॥ विश्वकामा भवगती विश्वकामप्रपूरिणी ॥ गोमंते गोमती देवी मन्दरे काम
चारिणी ॥ ५७ ॥ मदोत्कटा चैत्ररये जयंती हस्तिनापुरे ॥ गौरी प्रोक्ता कान्यकुब्जे रंभा तु मलयाचले ॥ ५८ ॥

एकाग्रपीठे संश्रोक्ता देवी सा कीर्तिमत्यपि ॥ विश्वे विश्वेश्वरीं प्राहुः पुरुहूतां च पुष्करे ॥ ५९ ॥ केदारपीठे संश्रोक्ता देवी सन्मार्गवा
यिनी ॥ मंदा हिमवतः पृष्ठे गोकर्णे भद्रकणिका ॥ ६० ॥ स्थानेश्वरी भवानी तु विल्वके विल्वत्रिका ॥ श्रीशैले माधवी प्रोक्ता भद्रा
भद्रेश्वरे तथा ॥ ६१ ॥ वराहशैले तु जया कमला कमलालये ॥ रुद्राणी रुद्रकोट्या तु काली कालंजरे तथा ॥ ६२ ॥ शालग्रामे महा
देवी शिवलिंगे जल प्रिया ॥ महालिंगे कपिला माकोटे मुकुटेश्वरी ॥ ६३ ॥ मायापुर्या कुमारी स्यात्संताने ललितांबिका ॥ गया
यां मंगला प्रोक्ता विमला पुरुषोत्तमे ॥ ६४ ॥ उत्पलाक्षी सहस्राक्षे हिरण्याक्षे महोत्पला ॥ विषाशायाममोघाक्षी पाडला पुंड्रवर्धने
॥ ६५ ॥ नारायणी सुपाश्वे तु त्रिकूटे रुद्रसुन्दरी ॥ विपुले विपुला देवी कल्याणी मलयाचले ॥ ६६ ॥ सद्माद्रावेकवीरा तु हरिश्चन्द्रे
तु चंद्रिका रमणा रामतीर्थे तु यमुनायां मृगावती ॥ ६७ ॥ कोटवी कोटतीर्थे तु सुगंधा माधवे वने ॥ गोदावर्या त्रिसंध्यां तु
गंगातीरे रतिप्रिया ॥ ६८ ॥ शिवकुंडे शुभा नंदा नंदिनी देविकातटे ॥ रुक्मिणी द्वारवत्यां तु राधावृंदावने वने ॥ ६९ ॥ देवकी
मथुरायां तु पाताले परमेश्वरी ॥ चित्रकूटे तथा सीता विन्ध्ये विंध्याधिवासिनी ॥ ७० ॥

करवीरे महालक्ष्मीरुमा देवी विनायके ॥ आरोग्या वैद्यनाथे तु महाकाले महेश्वरी ॥ ७१ ॥ अभयेत्युष्ण तीर्थेषु नितंबा विंध्य पर्वते ॥
मांडव्ये मांडवी नाम स्वाहा माहेश्वरीपुरे ॥ ७२ ॥ छगलण्डे प्रचंडा तु चंडिकाऽमरकंटके ॥ सोमेश्वरे वरारोहा प्रभासे पुष्करावती
॥ ७३ ॥ देवमाता सरस्वत्यां पारावारा तटे स्मृता ॥ महालये महाभागा पयोज्यां पिंगलेश्वरी ॥ ७४ ॥ सिंहिका कृत शौचे तु
कार्तिके त्वतिशांकरी ॥ उत्पलावर्तके लोला सुभद्रा शोणसंगमे ॥ ७५ ॥ माता सिद्धवने लक्ष्मीरनंगा भरताश्रमे ॥ जालंधरे विज्वसुखी
तारा किष्किंधपर्वते ॥ ७६ ॥ देवदारुवने पुष्टिमैधा काश्मीरमंडले ॥ भीमादेवी हिमाद्रौ तु तुष्टिर्विश्वेश्वरी तथा ॥ ७७ ॥ कपाल
मोचने शुद्धिर्माता कायावरोदणे ॥ शंखोद्गारे धरा नाम धृतिः पिंडारके तथा ॥ ७८ ॥ कला तु चंद्रभागायामच्छोदे शिवधारिणी ॥
देवचने शुद्धिर्माता कायावरोदणे ॥ ७९ ॥ औपविश्वोत्तर कुरोक्षरादीषु कुरोक्षका ॥ मन्मथा देवकटे तु कुरुवे सत्यबावनी

स्वतः तत्तुल्यं च प्रमाणं प्रमाणं प्रमाणं प्रमाणं ॥ ८२ ॥

अरुचती सतीनां तु रामासु च तिलोत्तमा ॥ चित्ते ब्रह्मकला नाम शक्तिः सर्वशरीरिणाम् ॥ ८३ ॥ इमान्यष्टशतानि स्युः पीठानि
जनमेजयः ॥ तत्संख्याकास्तदीशान्यो देव्यश्च परकीर्तिताः ॥ ८४ ॥ सतीदेव्यंगभूतानि पीठानि कथितानि च ॥ अन्यान्यपि प्रसंगेन
यानि मुख्यानि भूतले ॥ ८५ ॥ यः स्मरेच्छृणुयाद्वाऽपि नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो देवीलोकं परं व्रजेत् ॥ ८६ ॥
एतेषु सर्वपीठेषु गच्छेद्यात्राविधानतः ॥ संतर्पयेच्च पित्रादीञ्छास्त्रादीनि विधाय च ॥ ८७ ॥ कुर्याच्च महतीं पूजां भगवत्या विधा-
नतः ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रीं जगदंबां मुहुर्मुहुः ॥ ८८ ॥ कृतकृत्यं स्वमात्मानं जानायाज्जनमेजय ॥ भक्ष्यभोज्यादिभिः सर्वान्ब्राह्मणा-
न्भोजयेत्ततः ॥ ८९ ॥ सुवासिनीः कुमारिश्च बटुकादींस्तथा नृप ॥ तस्मिन्क्षेत्रेस्थिता ये तु चांडालाद्य अपि प्रभो ॥ ९० ॥ देवीरूपाः
स्मृताः सर्वे पूजनीयास्ततो हि ते ॥ प्रतिग्रहादिकं सर्वं तेषुक्षेत्रेषु येवर्जं ॥ ९१ ॥ यथाशक्ति पुरश्चर्या कुर्यान्मंत्रस्य सत्तमः ॥
मायाबीजेन देवेशीं तत्तत्पीठाधिवासिनीम् ॥ ९२ ॥

पूजयेदनिशं राजन्पुरश्चरणकृद्भवेत् ॥ वित्तशाठ्यं न कुर्वीत देवभक्तिपरो नरः ॥ ९३ ॥ य एवं कुरुते यात्रां श्रीदेव्याः प्रीतमानसः ॥
सहस्रकल्पपर्यंतं ब्रह्मलोके महत्तरे ॥ ९४ ॥ वसन्ति पितरस्तस्य सोऽपि देवीपुरे तथा ॥ अंते लब्ध्वा परं ज्ञानं भवेन्मुक्तो भवांशुधेः
॥ ९५ ॥ नामाष्टशतजापेन बहवः सिद्धतां गताः ॥ यत्रै तल्लिखितं साक्षात्पुस्तके वाऽपि तिष्ठति ॥ ९६ ॥ ग्रहमारीभयादीनि तत्र नैव
भवन्ति हि ॥ सौभाग्यं वर्धते नित्यं यथा पर्वणि वारिधिः ॥ ९७ ॥ न तस्य दुर्लभं किञ्चिन्नामाष्टशतजापिनः ॥ कृतकृत्यो भवेन्मूनं
देवीभक्तिपरायणः ॥ ९८ ॥ नमन्तिदेवतास्तं वै देवीरूपो हि स स्मृतः ॥ सर्वथा पूज्यते देवैः किं पुनर्मनुजोत्तमैः ॥ ९९ ॥ श्राद्धकाले
पठेदेतन्नमाष्टशतमुत्तमम् ॥ तृप्तास्तत्पितरः सर्वे प्रयांति परमां गतिम् ॥ १०० ॥ इमानि मुक्तिक्षेत्राणि साक्षात्संविन्मयानि च ॥

दे. मा.
॥९३॥

सिद्धपीठानि राजेन्द्र संश्रयेन्मतिमात्रः ॥ १०१ ॥ पृष्टं यत्तत्त्वया राजन्नुक्तं सर्वं महेशितुः ॥ रहस्यातिरहस्यं च किं भूयः श्रोतु
मिच्छसि ॥ १०२ ॥ इति श्रीदेवी भागवते सप्तमस्कंधे त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥

जनमेजय उवाच ॥ धराधराधीशमौलावाविरासीत्परं महः ॥ यदुक्तं भवता पूर्वं विस्तरात्तद्वदस्व मे ॥ १ ॥ को विरज्येत मतिमान्पि
वञ्छक्तिकथामृतम् ॥ सुधां तु पिबतां मृत्युः स नैवच्छृण्वतो भवेत् ॥ २ ॥ व्यास उवाच ॥ धन्योऽसि कृतकृत्योऽसि शिक्षितोऽसि
महात्मभिः ॥ भाग्यवानसि यद्देव्यां निर्व्याजां भक्तिरस्ति ते ॥ ३ ॥ शृणु राजन्पुरा वृत्तं सतीदेहेऽग्निभजिते ॥ भ्रातः शिवस्तु बभ्राम
क्वचिदेशे स्थिरोऽभवत् ॥ ४ ॥ प्रपंचभानरहितः समाधिगतमानसः ॥ ध्यायन्देवीं स्वरूपं तु कालं निन्ये स आत्मवान् ॥ ५ ॥
सौभाग्यरहितं जातं त्रेलोक्यंसचराचरम् ॥ शक्तिहीनं जगत्सर्वं साग्धिद्वीपं सपर्वतम् ॥ ६ ॥ आनन्दः क्षुण्कतां यातः सर्वेषां हृदयां
तरे ॥ उदासीनाः सर्वलोकाश्चिता जर्जरचेतसः ॥ ७ ॥ सदा दुःखोदधौ मग्ना रोगग्रस्तास्तदाऽभवन् ॥ ग्रहणां देवतानां च वेपरीत्येन
वर्तनम् ॥ ८ ॥ अधिभूताधिदेवानां सत्यभावान्मृषाभवन् ॥ अथाऽस्मिन्नेव काले तु तारकारुण्यो महामुरः ॥ ९ ॥

ब्रह्मदत्तवरो देवोऽभवत्त्रेलोक्यनायकः ॥ शिवो रसस्तु यः पुत्रः स ते इन्ता भविष्यति ॥ १० ॥ इति कल्पितमृत्युः स देवदेवेभ्यं
हामुरः ॥ शिवोरसमुताभावाज्जर्जरं च नन्दं च ॥ ११ ॥ तेन चोपद्रुताः सर्वे स्वस्थानात्प्रच्युताः सुराः ॥ शिवोरसमुताभावाच्चिता
मापुर्दुरत्ययाम् ॥ १२ ॥ नांगना शंकरस्यास्ति कथं तत्सुतसंभवः ॥ अस्माकं भाग्यहीनानां कथं कार्यं भविष्यति ॥ १३ ॥ इति
चिन्तातुराः सर्वे जग्मुर्वैकुण्ठमण्डले ॥ शशंसुर्हरिमेकांते सचोपायं जगादह ॥ १४ ॥ कुतश्चित्तातुराः सर्वे कामकल्पद्रुमा शिवा ॥ जागर्ति
भुवनेशानी मणिद्वीपाधिवासिनी ॥ १५ ॥ अस्माकमनयादेव तदुपेक्षाऽस्ति नान्यथा ॥ शिखेवेयं जगन्मात्रा कृताऽस्मच्छिष्येणाय च
॥ १६ ॥ लालने ताडने मातुर्नां कारुण्यं यथाऽर्भके ॥ तद्वदेव जगन्मातुर्नियंत्रा गुणदोषयोः ॥ १७ ॥ अपराधो भवत्येव तनयस्य
॥ १८ ॥ कोऽपरः सपुत्रो लोके केवलं मातरं विना ॥ १८ ॥

विष्णुः स्वजायया ॥ संयुतो निर्जगामशु देवैः सह सुराधिपः ॥ २० ॥ आजगाम महाशैले हिमवतं नगाधिपम् ॥ अभवंश्च सुराः
सर्वे पुरश्चरणकर्मिणः ॥ २१ ॥ अंबायज्ञविधानज्ञा अंबायज्ञं च चकिरे ॥ तृतीयादि व्रतान्याशु चक्रुः सर्वे सुरा नृप ॥ २२ ॥
केचित्समाधिनिष्णाताः केचिन्नामपरायणाः ॥ केचित्सूक्तपराः केचिन्नामपागयणोत्सुकाः ॥ २३ ॥ मंत्रपारायणपराः केचिच्छास्त्रादि
कारिणः ॥ अंतर्यागपराः केचित्केचिन्न्यासपरायणाः ॥ २४ ॥ हृष्टेखया पराशक्तेः पूजां चक्रुरतंद्रिताः ॥ इत्येवं बहुवर्षाणि कालोऽगा
अनमेजय ॥ २५ ॥ अकस्माच्चैत्रमासीयनवम्यां च भृगोर्दिने ॥ प्रादुर्बभूव पुरतस्तन्महः श्रुतिबोधितम् ॥ २६ ॥ चतुर्दिक्षु चतुर्वेदैर्भूति
मद्भिरभिष्टुतम् ॥ कोटिसूर्यप्रतिकाशं चन्द्रकोटिसुशीतलम् ॥ २७ ॥ विद्युत्कोटि समानाभमरुणं तत्परं महः ॥ नैव चोर्ध्वं न निर्यक्च
न मध्ये परिजग्रभत् ॥ २८ ॥

आद्यंतरहितं तत्तु न हस्ताद्यंगसंयुतम् ॥ न च स्त्रीरूपमथवा न पुंरूपमथोभयम् ॥ २९ ॥ दीप्त्या पिधानं नेत्राणां तेषामासीन्महीपते ॥ पुनश्च
धैर्यमालंब्य यावत्ते ददृशुः सुराः ॥ ३० ॥ तावत्तदेवस्त्रीरूपेणाभादिव्यं मनोहरम् ॥ अतीव रमणीयांगीं कुमारीं नवयौवनाम् ॥ ३१ ॥
उद्यत्तीनकुचद्वन्द्वनिदितांभोजकुण्डमलाम् ॥ रणार्त्तिकिणिकाजालसिजन्मंजीरमेखलाम् ॥ ३२ ॥ कनकांगदकेयूरमेवेयकविभूषिताम् ॥
अनर्घ्यमणिसंभिन्नगलबंधविराजिताम् ॥ ३३ ॥ तनुकेतकसंराजन्नलभ्रमरकुंतलाम् ॥ नितंबविबुधसुभगां रोमराजिविराजिताम् ॥ ३४ ॥ कर्पूर
शकलोन्मिश्रतांबूलपूरिताननाम् ॥ कनत्कनकताटंकविटंकवदनांबुजाम् ॥ ३५ ॥ अष्टमी चंद्रबिम्बाभललाटामायत ध्रुवम् ॥ रत्नारविद
नयनामुन्नतां मधुराधराम् ॥ ३६ ॥ कुंदकुन्दमलदंताग्रं मुक्ताहारविराजिताम् रत्नसंभिन्नमुकुटां इंद्रेखावतंसिनीम् ॥ ३७ ॥ मल्लिकामा
लतीमालाकेशपाशविराजिताम् ॥ काश्मीरबिंदुनिटिलांनेत्रयविलासिनीम् ॥ ३८ ॥

पाशाकुशवराभीति चतुर्बाहुं त्रिलोचनाम् ॥ रक्तवस्त्र परीधानां दाडिमोकुसुमप्रभाम् ॥ ३९ ॥ सर्वशृंगारवेषाढ्यां सर्वदेवनमस्कृताम् ॥
सर्वाशापूरिकां सर्वमातरं सर्वमोहिनीम् ॥ ४० ॥ प्रसादसुमुखीमंबा मंदस्मितमुखाम्बुजाम् ॥ अभ्याजकरुणामूर्तिं ददद्भुः पुरतः सुराः
॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा तां करुणामूर्तिं प्रणेषुः सकलाः सुराः ॥ वक्तं नाशक्नुवन्किंचिद्वाष्पसंरुद्धनिःस्वनाः ॥ ४२ ॥ कथंचित्स्थैर्यमालम्ब्य
भक्त्या चानतकंधराः ॥ प्रेमाश्रुपूर्णनयनास्तुष्टुबुर्जगदंबिकाम् ॥ ४३ ॥ देवा ऊचुः ॥ नमो देव्ये महादेव्ये शिवाये सततं नमः ॥ नमः
प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्म ताम् ॥ ४४ ॥ तामग्नि वर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु शुद्धाम् ॥ दुर्गा देवी शरणमहं
प्रपद्ये सुतरसि तरसे नमः ॥ ४५ ॥ देवीं वाचमजनयंत देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति ॥ सा नो मंत्रेषमूर्जं दुष्टानां धेनुर्वागस्मा
नुपसुष्टुतेतु ॥ ४६ ॥

कालरात्रीं ब्रह्म स्तुतां वेष्णवीं स्कंदमातरम् ॥ सरस्वतीमदितिं दक्षदुहितरं नमामः पावनां शिवाम् ॥ ४७ ॥ महालक्ष्म्ये च विद्महे
सर्वशक्त्ये च धीमहि ॥ तन्नो देवी प्रचोदयात् ॥ ४८ ॥ नमो विराट्स्वरूपिण्ये नमः सूत्रात्ममूर्तये ॥ नमोऽभ्याकृतकपिण्ये नमः
श्रीब्रह्म मूर्तये ॥ ४९ ॥ यदज्ञानाजगद्भाति रज्जुसर्पस्रगादिवत् ॥ यज्ज्ञानाल्लयमाप्नोति नुमस्तां भुवनेश्वरीम् ॥ ५० ॥ नुमस्तत्पद्म
लक्ष्यार्था चिदेकरं सरूपिणीम् ॥ अखंडानन्दरूपां तां वेदतात्पर्यभूमिकाम् ॥ ५१ ॥ पंचकोशातिरिक्तां तामवस्थात्रयसाक्षिणीम् ॥
पुनस्त्वं पद्मलक्ष्यार्था प्रत्यगात्मस्वरूपिणीम् ॥ ५२ ॥ नमः प्रणवरूपायै नमो ह्रींकारमूर्तये ॥ नाना मन्त्रात्मिकायै ते करुणायै
नमो नमः ॥ ५३ ॥

इति स्तुता तदा देवेर्मणिद्वीपाधिवासिनी ॥ ग्राह वाचा मधुरया मत्तकोकिलनिःस्वना ॥ ५४ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ वर्दंतु विबुधाः कार्यं
यदर्थमिदं संगताः ॥ वरदाऽहं सदा भक्तकामकल्पद्रुमाऽस्मि च ॥ ५५ ॥ तिष्ठंत्यां मयि या चिन्ता गुण्माकं भक्तिशालिनाम् ॥ सद्य
जराभि मज्जकान्दुःखसंसारसागरात् ॥ ५६ ॥ इति प्रसिद्धां मे सत्यां जानीथ विबुधोत्तमाः ॥ इति प्रेमाकुलीं वाणीं श्रुत्वा संतुष्टमा
॥ ५७ ॥ देवाः ॥ नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः ॥ नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्म ताम् ॥ ५८ ॥ सर्व

याधिके ॥ ६१ ॥ सर्वदा चरणाभोजे भक्तिः स्यात्तव निम्बला ॥ प्रार्थनीयमिदं मुख्यमपरं देहदेतये ॥ ६२ ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा
प्रोवाच परमेश्वरी ॥ मम शक्तिस्तु या गौरी भविष्यति हिमालये ॥ ६३ ॥

शिवाय सा प्रदेया स्यात्सा वः कार्यं विधास्यति ॥ भक्तियश्चरणाभोजे भूयाद्युष्माक मादरात् ॥ ६४ ॥ हिमालयो हि मनसा मातु
पास्तेऽतिभक्तितः ॥ ततस्तस्य गृहे जन्म मम प्रियकरं मतम् ॥ ६५ ॥ ग्यास उवाच ॥ हिमालयोऽपि तच्छ्रुत्वाऽयनुग्रहकरं वचः ॥
बाष्पैः संरुद्धकंठाक्षो महाराज्ञीं वचोऽब्रवीत् ॥ ६६ ॥ महत्तरं तं कुरुष्व यस्यानुग्रहमिच्छसि ॥ नोषेत्काहं जडः स्थायुः क्व त्वं सञ्चित्व
रूपिणी ॥ ६७ ॥ असंभाष्यं जन्मशतैस्त्वत्पितृत्वं ममानघे ॥ अश्वमेधादि पुण्यैर्वा पुण्यैर्वा तत्समाधिजैः ॥ ६८ ॥ अथ प्रपंचे
कीर्तिः स्याज्जगन्माता सुताऽभवत् ॥ अहो हिमालयस्यास्य धन्योऽसौ भाग्यवानिति ॥ ६९ ॥ यस्यास्तु जठरे संति ब्रह्माडानां
च कोटयः ॥ सेव यस्य सुता जाता को वा स्यात्तत्समो भुवि ॥ ७० ॥ न जानेऽस्मत्पितृणां किं स्थानं स्यान्नमितं परम् ॥
एतादृशानां वासाय येषां वंशोऽस्ति मादृशः ॥ ७१ ॥

इदं यथा च दत्तं मे कृपया प्रेमपूर्णया ॥ सर्वविदांसिद्धं च त्वद्रूपं ब्रूहि मे तथा ॥ ७२ ॥ योगं च भक्तिसहितं ज्ञानं च श्रुति संम
तम् ॥ वदस्व परमेशानि त्वमेवाहं यतो भवेः ॥ ७३ ॥ ग्यास उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा प्रसन्नमुखपंकजा ॥ वक्तुंमारभतां वा
सा रहस्यं श्रुतिगूढितम् ॥ ७४ ॥ इति श्रीदे० म० सप्तमस्कंधे देवीगीतायामेकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ शृण्वंतु
निर्जराः सर्वे ग्याहरंत्या वचो मम ॥ यस्य श्रवणमात्रेण मद्रूपत्वं प्रपद्यते ॥ १ ॥ अहमेवास पूर्वं तु नान्यत्किंचिन्नगाधिप ॥ तदात्म
रूपं चित्संवित्परब्रह्मेकनामकम् ॥ २ ॥ अप्रतर्क्यमनिर्देश्यमनौपम्यमनामयम् ॥ तस्य काचित्स्वतः सिद्धा शक्ति र्मायेति विश्रुता
॥ ३ ॥ न सती सा नासती सा नोभयात्मा विरोधतः ॥ एतद्विलक्षणा काचिद्वस्तुभूताऽस्ति सर्वदा ॥ ४ ॥ पावकस्योष्णतेवेयमुष्णां

दे. मा.
॥९७॥

शोरिव दीधितिः ॥ चंद्रस्य चंद्रिकेवेयं ममेयं सहजा ध्रुवा ॥ ५ ॥

तस्यां कर्माणि जीवानां जीवाः कालश्च संचरे ॥ अभेदेन विलीनाः स्युः सुषुप्तौ व्यवहारवत् ॥ ६ ॥ स्वशक्तेश्च समायोगादहं बीजा
त्मतां गता ॥ स्वाधारावरणात्तस्या दोषत्वं च समागतम् ॥ ७ ॥ चैतन्यस्य समायोगान्निमित्तत्वं च कथ्यते ॥ प्रपंचपरिणामाच्च
समवायित्वमुच्यते ॥ ८ ॥ केचित्तां तप इत्याहुस्तमः केचिज्जडं परे ॥ ज्ञानं मायां प्रधानं च प्रकृतिं शक्तिमप्यजाम् ॥ ९ ॥ विमर्श
इति तां प्राहुः शैवशास्त्रविशारदाः ॥ अविद्यामितरे प्राहुर्वेदतत्त्वार्थधितकाः ॥ १० ॥ एवं नानाविधानि स्युर्नामानि निगमा दिषु ॥
तस्या जडत्वं दृश्यत्वाज्ज्ञाननाशात्ततोऽसती ॥ ११ ॥ चैतन्यस्य न दृश्यत्वं दृश्यत्वे जडमेव तत् ॥ स्वप्रकाशं च चैतन्यं न परेण
प्रकाशितम् ॥ १२ ॥

अनवस्थादोषसत्त्वान्न स्वेनापि प्रकाशितम् ॥ कर्मकर्त्रीविरोधः स्यात्तस्मात्तद्दीपवत्स्वयम् ॥ १३ ॥ प्रकाशमानमन्येषां भासकं विद्धि
पर्वत ॥ अत एव च नित्यत्वं सिद्धसंवित्तनोर्मम ॥ १४ ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादौ दृश्यस्य व्यभिचारतः ॥ संविदो व्यभिचारश्च नानुभू
तोऽस्ति कर्हिचित् ॥ १५ ॥ यदि तस्याऽप्यनुभवस्तर्ह्ययं येन साक्षिणा ॥ अनुभूत स एवात्र शिष्टः संविद्वपुः पुरा ॥ १६ ॥ अत एव
च नित्यत्वं प्रोक्तं सच्छास्त्रकोविदैः ॥ आनंदरूपता चास्याः परप्रेमास्पतत्वं ॥ १७ ॥ मा न भूवं हि भूयासमिति प्रेमात्मनि
स्थितम् ॥ सर्वस्यान्यस्य मिथ्या त्वादसंगत्वं स्फुटं मम ॥ १८ ॥

अपरिच्छिन्नताऽप्येवमत एव मता मम ॥ तच्च ज्ञानं नात्मधर्मो धर्मत्वे जडताऽऽत्मनः ॥ १९ ॥ ज्ञानस्य जडशेषत्वं न दृष्टं न च
संभवि ॥ चिद्धर्मत्वं तथा नास्ति चितश्चिन्नं हि भिद्यते ॥ २० ॥ तस्मादात्मा ज्ञानरूपः सुखरूपश्च सर्वदा ॥ सत्यः पूर्णोऽप्यसंगश्च
द्वैतजालविषजितः ॥ २१ ॥ स पुनः कामकर्मादिभुक्त्या स्वीयमायया ॥ पूर्वानुभूतसंस्कारात्कालकर्मविपाकतः ॥ २२ ॥ अविवेकाच्च
तत्तत्तस्य सिद्धिर्ज्ञानमजायते ॥ अशुद्धिपूर्वः सर्गोऽयं कथितस्ते नगादिषु ॥ २३ ॥ एतद्धि यन्मया प्रोक्तं मम रूपमलीकिकम् ॥

शब्दस्वरूपपरसंज्ञाः ॥ २९ ॥ शब्दस्वरूपपरसंज्ञाः पञ्चगुण धरा ॥ तेभ्योऽभवन्महत्सुखं यद्विष्णुं परिचक्षते ॥ ३० ॥ सर्वात्मकं तत्संप्रोक्तं सूक्ष्मदेहोऽयमात्मनः ॥ अप्यक्तं कारणो देहः स चोक्तः पूर्वमेव हि ॥ ३१ ॥ यस्मिञ्जगद्बीजरूपं स्थितं लिङ्गोद्भवो यतः ॥ ततः स्थूलानि भूतानि पञ्ची करणमार्गतः ॥ ३२ ॥ पञ्च संख्यानि जायन्ते तत्प्रकारस्त्वथोच्यते ॥ पूर्वोक्तानि च भूतानि प्रत्येकं विभजेद् द्विधा ॥ ३३ ॥ एकेकं भागमेकस्य चतुर्धा विभजेद्विरे ॥ स्वस्वेतरद्वितीयांशे योजनात्पञ्च पञ्च ते ॥ ३४ ॥ तत्कार्यं च विराडदेहः स्थूलदेहोऽयमात्मनः ॥ पञ्च भूतस्थसत्त्वांशेः श्रोत्रादीनां समुद्भवः ॥ ३५ ॥

ज्ञानेन्द्रियाणां राजेन्द्र प्रत्येकं मिलितैस्तु तैः ॥ अंतःकरणमेकं स्याद् वृत्तिभेदाच्चतुर्विधम् ॥ ३६ ॥ यदा तु संकल्पविकल्प कृत्यं तदा भवेत्तन्मन इत्यभिरूपम् ॥ स्याद् बुद्धिसंज्ञं च यदा प्रवेत्ति सुनिश्चितं संशयहीनरूपम् ॥ ३७ ॥ अनुसंधानरूपं तच्चित्तं च परिकीर्ति तम् ॥ अहंकृत्यात्मवृत्त्या तु तदहंकारतां गतम् ॥ ३८ ॥ तेषां राजेशेर्जातानि क्रमात्कर्मेन्द्रियाणि च ॥ प्रत्येकं मिलितैस्तैस्तु प्राणो भवति पञ्चधा ॥ ३९ ॥ हृदि प्राणो मुदेऽपानो नाभिस्थस्तु समानकः ॥ कंठदेशेऽप्युदानः स्याद्भ्यानः सर्वशरीरगः ॥ ४० ॥ ज्ञानेन्द्रियाणि पञ्चैव पञ्च कर्मेन्द्रियाणि च ॥ प्राणादिपञ्चकं चैव धिया च सहितं मनः ४१ ॥ एतत्सूक्ष्मशरीरं स्यान्मम लिङ्गं यदुच्यते ॥ तत्र या प्रकृतिः प्रोक्ता सा राजन्निद्रविधा स्मृता ॥ ४२ ॥ सत्त्वात्मिका तु माया स्यादविद्या गुणमिश्रिता ॥ स्वाश्रयं या तु संरक्षेत्सा मायेति निगद्यते ॥ ४३ ॥ तस्यां यत्प्रतिविम्बं स्याद्विबभूतस्य चेशितुः ॥ स ईश्वरः समाख्यातः स्वाश्रयज्ञानवान्परः ॥ ४४ ॥

सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वानुग्रहकारकः ॥ अविद्यायां तु यत्किञ्चित्प्रतिबिम्बं नगाधिप ॥ ४५ ॥ तदेव जीवसंज्ञं स्यात्सर्वदुःखाश्रयं पुनः ॥
द्वयोरपीह संप्रोक्तं देहत्रयमविद्यया ॥ ४६ ॥ देहत्रयाभिमानाच्चाप्यभूनामत्रयं पुनः ॥ प्राज्ञस्तु कारणात्मा स्यात्सूक्ष्म देही तु तैजसः
॥ ४७ ॥ स्थूलदेही तु विश्वारूपविधः परिकीर्तितः ॥ एवमीशोऽपि संप्रोक्त ईशसूत्रविराट्पदैः ॥ ४८ ॥ प्रथमो व्यष्टिरूपस्तु सम
ष्ट्यात्मा परः स्मृतः ॥ स हि सर्वेश्वरः साक्षाज्जीवानुग्रहकाम्यया ॥ ४९ ॥ करोति विविधं विश्वं नानाभोगाश्रयं पुनः ॥ मच्छक्तिप्रे
रितो नित्यं मयि राजन्प्रकल्पितः ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे देवीगीतायां द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ देव्यु
वाच ॥ मन्मायाशक्तिसंकलप्तं जगत्सर्वं चराचरम् ॥ साऽपि मत्तः पृथक् माया नास्त्येव परमार्थतः ॥ १ ॥ व्यवहारदृशा सेयं विद्या
मायेति विश्रुता ॥ तत्त्वदृष्ट्या तु नास्त्येव तत्त्वमेवास्तिकेवलम् ॥ २ ॥

साऽहं सर्वजगत्सृष्ट्वा तदंतः प्रविशाम्यहम् ॥ मायाकर्मादिसहिता गिरे प्राणपुरःसरा ॥ ३ ॥ लोकांतरगतिर्नोचेत्कथं स्यादिति हेतुना ॥
यथायथाभवन्त्येव मायाभेदास्तथातथा ॥ ४ ॥ उपाधिभेदाद्भिन्नाऽहं घटाकाशादयो यथा ॥ उच्चनीचादिवस्तुनि भासयन्भारकरः सदा
॥ ५ ॥ नदुष्यति तथैवाहं दोषैर्लिप्ता कदाऽपि न ॥ मयि बुद्ध्यादिकर्तृत्वमध्यस्थैवापरे जनाः ॥ ६ ॥ वदन्ति चाऽऽत्मा कर्मेति
विमूढा न सुबुद्धयः ॥ अज्ञानभेदतस्तद्वन्मायाया भेदतस्तथा ॥ ७ ॥ जीवेश्वरविभागश्च कल्पितो माययैव तु ॥ घटाकाशमहाकाश
विभागः कल्पितोयथा ॥ ८ ॥ तथैव कल्पितो भेदो जीवात्मपरमात्मनोः ॥ यथा जीवबहुत्वं च माययैव न च स्वतः ॥ ९ ॥ तथेश्वर
बहुत्वं च मायया नस्वभावतः ॥ देहेन्द्रियादिसंघातवासनाभेदभेदिता ॥ १० ॥

अविद्या जीवभेदस्य हेतुर्नान्यः प्रकीर्तितः ॥ गुणानां वासनाभेदभेदिताया धराधर ॥ ११ ॥ माया सा परभेदस्य हेतुर्नान्यः कदाचन ॥
मयि सर्वमिदं प्रोतमोतं च धरणीधर ॥ १२ ॥ ईशरोऽहं च सूत्रात्मा विराडात्माऽहमस्मि च ॥ ब्रह्माऽहं विष्णुरुद्रो च गौरी ब्राह्मी च
देव्युवाच ॥ १३ ॥ सर्वोऽहं तारकाबाहं तारकेस्तथाऽस्म्यहम् ॥ पद्मपतिस्त्वक्पाऽहं चाटालोऽहं च तस्करः ॥ १४ ॥ व्याघ्रोऽहं

समस्तमात्मवपुस्त्वित्त्वम् ॥ तथैव ब्रह्मभिच्छामि यदिवेदि कृपा मयि ॥ २० ॥
 ग्यासः उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा सर्वे देवाः सविष्णवः ॥ ननुमुदितात्मानः पूजयंतश्च तद्वचः ॥ २१ ॥ अथ देवमतं ज्ञात्वा
 भक्तकामदुघा शिवा ॥ अदर्शयन्निजं रूपं भक्तकामप्रपूरिणी ॥ २२ ॥ अपश्यंस्ते महादेव्या विराड् रूपं परात्परम् ॥ द्यौर्मस्तकं भवेद्यस्य
 चंद्रसूर्यौ च चक्षुषी ॥ २३ ॥ दिशः श्रोत्रे वचो वेदाः प्राणो वायुः प्रकीर्तितः ॥ विश्वं हृदयमित्याहुः पृथिवी जघनं स्मृतम् ॥ २४ ॥
 नभस्तलं नाभिसरो ज्योतिश्चक्रमुरः स्थलम् ॥ महर्लोकस्तु ग्रीवा स्यान्ननोलोको मुखं स्मृतम् ॥ २५ ॥ तपोलोको रराटिस्तु सत्य
 लोकादधः स्थितः ॥ इन्द्रादयो बाहवः स्युः शब्दः श्रोत्रं महेशितुः ॥ २६ ॥ नासत्यदस्रौ नासेस्तो गंधोप्राणं स्मृतो बुधैः ॥ मुखमग्निः
 समारूपातो दिवारात्री च पक्ष्मणी ॥ २७ ॥ ब्रह्मस्थानं भ्रविर्जुभोऽप्यापस्तालुः प्रकीर्तिता ॥ रसो जिह्वासमारूपाताः यमो दंष्ट्राः प्रकी
 र्तिताः ॥ २८ ॥ दंताः स्नेहकला यस्य हासो माया प्रकीर्तिता ॥ सर्गस्त्वपांगमोक्षः स्याद्वीडोर्ध्वोऽष्टा महेशितुः ॥ २९ ॥ लोभः
 स्यादधरोष्ठोऽस्याधर्ममार्गस्तु पृष्ठभूः ॥ प्रजापतिश्च मेनं स्याद्यः स्रष्टा जगतीतले ॥ ३० ॥

कुक्षिः समुद्रा गिरयोऽस्थीनि देव्या महेशितुः ॥ नद्योनाड्यः समारूपाता वृक्षाः केशाः प्रकीर्तिताः ॥ ३१ ॥ कौमारयोवनजरा
 वयोऽस्य गतिरुत्तमा ॥ बलाहकास्तु केशाः स्युः संध्ये तेवाससी विभोः ॥ ३२ ॥ राजञ्छीजगदंबायाश्चन्द्रमास्तु मनः स्मृतः ॥
 विज्ञानशक्तिर्स्तु हरी रुद्रोऽतः करणं स्मृतम् ॥ ३३ ॥ अश्वाहि जातयः सर्वाः श्रोणिदेशे स्थिता विभोः ॥ अतलादिमहालोकाः कटय
 धोभागतां गताः ॥ ३४ ॥ एतादृशं महारूपं ददृशुः सुरपुंगवाः ॥ ज्वालामालासहस्रादयं लेलिहानं च जिह्वया ॥ ३५ ॥ दंष्ट्राकट
 कटारावं वमंतं वह्निमक्षिभिः ॥ नानाबुधधरं वीरं ब्रह्मक्षत्रौदनं च यत् ॥ ३६ ॥ सहस्रशीर्षनयनं सहस्रचरणं तथा ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशं
 विद्युत्कोटिसमप्रभम् ॥ ३७ ॥ भयंकरं महाघोरं हृदक्ष्णोक्तासकारकम् ॥ ददृशुस्ते सुराः सर्वे हाहाकारं च चक्रिरे ॥ ३८ ॥ विकंपमा

नहृदया मूर्च्छामाप्नुर्वुरत्ययाम् ॥ स्मरणं च गतं तेषां जगदंबेयमित्यपि ॥ ३९ ॥ अथ ते ये स्थिता वेदाश्चतुर्दिक्षु महाविभोः ॥
बोधयामासुरत्युग्रं मूर्च्छातो मूर्च्छितान्सुरान् ॥ ४० ॥

अथ ते धैर्यमालंब्य लब्ध्वा च श्रुतिमुत्तमाम् ॥ प्रेमाश्रुपूर्णनयना रुद्ध कंठास्तु निर्जराः ॥ ४१ ॥ बाष्पगद्गदया वाचा स्तोतुं समुपच
किरे ॥ देवाकृत्युः ॥ अपराधं क्षमस्वां च पाहि दीनास्त्वदुद्भवान् ॥ ४२ ॥ कोपं संहर देवेशि सभयारूपदर्शनात् ॥ का ते स्तुतिः
प्रकर्तव्या पामरेर्निर्जरेरिह ॥ ४३ ॥ स्वस्याप्यज्ञेय एवाऽसौ यावान्यश्च स्वविक्रमः ॥ तदवागजयामानानां कथं स विषयो भवेत्
॥ ४४ ॥ नमस्ते भुवनेशानि नमस्ते प्रणवात्मिके ॥ सर्ववेदान्तसंसिद्धे नमो ह्रींकारमूर्तये ॥ ४५ ॥ यस्मादग्निः समुत्पन्नो यस्मात्सूर्यश्च
चंद्रमाः ॥ यस्मादोषधयः सर्वास्तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ४६ ॥ यस्माच्च देवाः संभूताः साध्याः पक्षिण एव च ॥ पशवश्च मनुष्याश्च
तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ४७ ॥ प्राणापानौ ब्रीहियवौ तपः श्रद्धाऋतं तथा ॥ ब्रह्मचर्यं विधिश्चैव यस्मात्तस्मै नमो नमः ॥ ४८ ॥ सप्त
प्राणाचिषो यस्मात्समिधः सप्त एव च ॥ होमाः सप्त तथा लोकास्तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ४९ ॥ यस्मात्समुद्रा गिरयः सिधवः प्रचरन्ति
च ॥ यस्मादोषधयः सर्वा रसास्तस्मै नमो नमः ॥ ५० ॥

यस्माद्यज्ञः समद्भुतो दीक्षा यूषश्चदक्षिणाः ॥ ऋचो यजूंषि सामानि तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ५१ ॥ नमः पुरस्तात्पृष्ठे च नमस्ते पार्श्व
योर्द्वयोः ॥ अथ ऊर्ध्वं चतुर्दिक्षुमातर्भूयो नमो नमः ॥ ५२ ॥ उपसंहर देवेशि रूपमेतदलौकिकम् ॥ तदेव दर्शयाऽस्माकं रूपं सुन्दर
सुन्दरम् ॥ ५३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति भीतान्सुरान्हृद्वा जगदंबा कृपाणवा ॥ संहृत्य रूपं घोरं तद्दर्शयामास सुन्दरम् ॥ ५४ ॥
पाशांकुशवराभीति धरं सर्वांगकोमलम् ॥ करुणापूर्णनयनं मंदस्मितमुखान्बुजम् ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वा तत्सुन्दरं रूपं तदा भीतिविवर्जिताः ॥
शांतचित्ताः प्रणमुस्ते हृषगद्गदनिःस्वनाः ॥ ५६ ॥ इति श्रीदेवी० महापुराणे सप्तमस्कंधे देवीगीतायां त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥
श्रीदेव्युवाच ॥ क्व यूयं मंदभाग्या वै क्वेदं रूपं महाद्भुतम् ॥ तथापि भक्तवात्सल्यादीदृशं दर्शितं मया ॥ १ ॥ न वदाम्ययनेयो
मेव दानेस्तपसेऽप्यया ॥ रूपं ब्रह्ममिदं शक्यं केवलं मत्कृपां विना ॥ २ ॥ प्रकृतं शृणु राजेन्द्र परमात्माऽयं जीवताम् ॥ अपापि योगा

क्रियाः करोति विविधा धर्माधर्मैकहेतवः ॥ नानायोनीस्ततः प्राप्य सुखदुःखैश्च युज्यते ॥ ४ ॥ पुनस्तत्संस्कृतिवशान्नानाकर्मरतः सदा ॥
 नानादेहान्समाप्नोति सुखदुःखैश्च युज्यते ॥ ५ ॥ घटीयंत्रवदेतस्य न विरामः कदापि हि ॥ अज्ञानमेव मूलं स्यात्ततः कामः क्रिया
 स्ततः ॥ ६ ॥ तस्मादज्ञाननाशाय यतेत नियतं नरः ॥ एतद्धि जन्मसाफल्यं यदज्ञानस्य नाशनम् ॥ ७ ॥ पुरुषार्थसमाप्तिश्च जीवन्मुक्त
 दशापि च ॥ अज्ञाननाशने शक्ताविद्येव तु पटीयसी ॥ ८ ॥ न कर्म तज्जनोपास्तिर्विरोधाभावतो गिरे ॥ प्रत्युताशा ज्ञाननाशे कर्मणा
 नैव भाव्यताम् ॥ ९ ॥ अनर्थदानि कर्माणि पुनः पुनरुशंति हि ॥ ततो रागस्ततो दोषस्ततोऽनर्थो महान्भवेत् ॥ १० ॥ तस्मात्सर्व
 प्रयत्नेन ज्ञानं संपादयेन्नरः ॥ कुर्वन्नेवेह कर्माणीत्यतः कर्माप्यवश्यकम् ॥ ११ ॥ ज्ञानादेव हि कैवल्यमतः स्यात्तत्समुच्चयः ॥ सहायतां
 ब्रजेत्कर्म ज्ञानस्य हितकारि च ॥ १२ ॥ इति केचिद्ब्रह्मत्यत्र तद्विरोधात्तत्र संभवेत् ॥ ज्ञानाद्दग्रंथिभेदः स्याद्दग्रंथौ कर्मसंभवः ॥ १३ ॥
 योगपद्यं न संभाव्यं विरोधात्तु ततस्तयोः ॥ तमः प्रकाशयोर्यद्वयौगपद्यं न संभवि ॥ १४ ॥ तस्मात्स वाणि कर्माणि वैदिकानि महा
 मते ॥ चित्तशुद्धयतमेव स्थुस्तानि कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ १५ ॥ शमो दमस्ति तिक्षा च वैराग्यं सत्त्वसंभवः ॥ तावत्पर्यतमेव म्युः कर्माणि
 न ततः परम् ॥ १६ ॥ तदंते चैव सन्यस्य संश्रयेद्गुरुमात्मवान् ॥ श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठं च भक्त्या निर्व्याजया पुनः ॥ १७ ॥ वेदान्त
 श्रवणं कुर्यान्नित्यमेवमतं द्वितः ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यस्य नित्यमर्थं विचारयेत् ॥ १८ ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यं तु जीव ब्रह्मैक्यबोध
 कम् ॥ ऐक्ये ज्ञाते निर्भयस्तु मद्रूपो हि प्रजायते ॥ १९ ॥ पदार्थावगतिः पूर्व वाक्यार्थावगतिस्ततः ॥ तत्पदस्य च वाक्यार्थो
 गिरेऽहं परिकीर्तितः ॥ २० ॥ त्वंपदस्य च वाक्यार्थो जीव एव न संशयः ॥ उभयोरैक्यमसिना पदेन प्रोच्यते बुधैः ॥ २१ ॥ वाक्या
 र्थयोर्विरुद्धत्वादेक्यं नैव घटेत इ ॥ लक्षणाऽतः प्रकर्तव्या तत्त्वमोः श्रुतिसंस्थयोः ॥ २२ ॥

दे. मा.
॥१०३॥

चिन्मात्रं तु तयोर्लक्ष्यं तयोरेक्यस्यसंभवः ॥ तयोरेक्यं तथा ज्ञात्वा स्वाभेदेनाद्वयो भवेत् ॥ २३ ॥ देवदत्तः स एवायमितिबल्लक्षणा स्मृता ॥ स्थूलादि देहरदितो ब्रह्मासंपद्यते नरः ॥ २४ ॥ पंचीकृतमहाभूतसंभूतः स्थूलदेहकः ॥ भोगालयो जराभ्याधिसंयुतः सर्व कर्मणाम् ॥ २५ ॥ मिथ्याभूतोऽयमाभाति स्फुटं मायामयत्वतः ॥ सोऽयं स्थूल उपाधिः स्यादात्मनो मे नगेश्वर ॥ २६ ॥ ज्ञान कर्मेन्द्रिययुतं प्राण पंचकसंयुतम् ॥ मनोबुद्धियुतं चैतत्सूक्ष्मं तत्कवयो विदुः ॥ २७ ॥ अपंचीकृतभूतोत्थं सूक्ष्मदेहोऽयमात्मनः ॥ द्वितीयोऽयमुपाधिः स्यात्सुखादेरवबोधकः ॥ २८ ॥ अनाद्यनिर्वाच्यमिदमज्ञानं तु तृतीयकः ॥ देहोऽयमात्मनो भाति कारणात्मा नगेश्वरः ॥ २९ ॥ उपाधिविलये जाते केवलात्माऽवशिष्यते ॥ देहत्रये पंचकोशा अंतःस्थाः संति सर्वदा ॥ ३० ॥ पंचकोशपरित्यागे ब्रह्म पुच्छं हि लभ्यते ॥ नेति नेतीत्यादिवाक्यैर्मम रूपं यदुच्यते ॥ ३१ ॥

न जायते म्रियते तत्कदा चित्राऽयं भूत्वा न बभूव कश्चित् ॥ अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो नहन्यते इन्यमाने शरीरे ॥ ३२ ॥ इतं चेन्मन्यते हंतुं इतश्चेन्मन्यते इतम् ॥ उभौ तौ विजानीतो नाऽयं हंति न इन्यते ॥ ३३ ॥ अणोरणीयान्महतो महीयानात्माऽस्य जंतोर्निहितो गुहायाम् ॥ तमकतुः पश्यति वीतशोको धातु प्रसादान्महिमानमस्य ॥ ३४ ॥ आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु ॥ बुद्धिं तु सारथिं विद्धि मनः प्रग्रहमेव च ॥ ३५ ॥ इन्द्रियाणि हयानाहुर्विषयांस्तोषु गोचरान् ॥ आत्मेन्द्रियमनोयुक्तं भोक्तेत्याहुर्मनीषिणः ॥ ३६ ॥ यस्त्वविद्वान्भवति चाऽमनस्कश्च सदाऽशुचिः ॥ न तत्पदमवाप्नोति संसारं चाधिगच्छति ॥ ३७ ॥ यस्तु विज्ञानवान्भवति समनस्कः सदा शुचिः ॥ स तु तत्पदमवाप्नोति यस्माद्भूयो न जायते ॥ ३८ ॥ विज्ञानसारथिर्यस्तु मनःप्रग्रहवान्नरः ॥ सोऽध्वनः परमाप्नोति मदीयं यत्परं पदम् ॥ ३९ ॥ इत्थं श्रुत्या च मत्या च निश्चित्यात्मानमात्मना ॥ भावयेन्मामात्मरूपां निदिध्या-सनतोऽपि च ॥ ४० ॥ योगवृत्तेः पुरास्वस्मिन्भावयेदक्षरत्रयम् ॥ देवीप्रणवसंज्ञस्य ध्यानार्थं मंत्रवाच्ययोः ॥ ४१ ॥

स.
अ० ३४

कमात् ॥ समाहित्य ह्येककारं भावयेन्मतिमात्रम् ॥ ४३ ॥ समाधिकालात्पूर्वं तु भावयित्वैवमाहृतः ॥ ततो ध्यायेन्मिलीनासो देवीं मां
जगदीश्वरीम् ॥ ४४ ॥ प्राणापानौ समौ कृत्वानासाभ्यन्तरचारिणौ ॥ निवृत्तविषयाकांक्षो वीतदोषो विमत्सरः ॥ ४५ ॥ भक्त्या निर्व्या
जया युक्तो गुहायां निःस्वने स्थले ॥ इकारं विश्वमात्मानं रकारं प्रविलापयेत् ॥ ४६ ॥ रकारं तेजसं देवमीकारं प्रविलापयेत् ॥ ईकारं
प्राज्ञमात्मानं ह्रींकारं प्रविलापयेत् ॥ ४७ ॥ वाच्यवाचकतादीनं द्वैतभावविवर्जितम् ॥ अखंडं सच्चिदानंदं भावयेत्तच्छिस्तांतरे ॥ ४८ ॥
इति ध्यानेन मां राजन्साक्षात्कृत्य नरोत्तमः मद्रूप एव भवति द्वयोरप्येकता यतः ॥ ४९ ॥ योगयुक्त्याऽनया दृष्ट्वा मामात्मानं परा
त्परम् ॥ अज्ञानस्य सकार्यस्य तत्क्षणेनाशको भवेत् ॥ ५० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे देवीगीतायां चतुस्त्रिंशोऽध्यायः
॥ ३४ ॥ हिमालय उवाच ॥ योगं वद महेशानि सांगं संवित्प्रदायकम् ॥ कृतेन येन योग्योऽहं भवेयं तत्त्वदर्शने ॥ १ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥ न योगो नभसः पृष्ठे न भूमौ नरसातले ॥ ऐक्यं जीवात्मनोराहुयोंगं योगविशारदाः ॥ २ ॥ तत्प्रत्यूहाः षडाख्याता
योगविप्र करानघ ॥ कामक्रोधौ लोभमोहौ मदमात्सर्यसंज्ञकौ ॥ ३ ॥ योगार्गेरेव भित्त्वा तान्योगिनो योगमाप्नुयुः ॥ यमं नियम
मासनप्राणायामी ततः परम् ॥ ४ ॥ प्रत्याहारं धारणारूढं ध्यानं सार्धं समाधिना ॥ अष्टांगान्याहुरेतानि योगिनां योगसाधने ॥ ५ ॥
अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं दयाऽऽर्जवम् ॥ क्षमा धृतिर्मिताहारः शौचं चेतियमादश ॥ ६ ॥ तपःसंतोष आस्तिक्यं दानं देवस्य
पूजनम् ॥ सिद्धांतश्रवणं चैव ह्रीर्मतिश्च जपो हुतम् ॥ ७ ॥ दशैते नियमाः प्रोक्तामया पर्वतनायक ॥ पद्मासनं स्वस्तिकं च भद्रं वज्रासनं
तथा ॥ ८ ॥ वीरासनमिति प्रोक्तं कमादासनपञ्चकम् ॥ ऊर्वोरुपरि विन्यस्यसम्यक्पादतले शुभे ॥ ९ ॥ अंगुष्ठौ च निबध्नीयाद्वस्ता
भ्यां श्युत्कमात्ततः ॥ पद्मासनमिति प्रोक्तं योगिनां हृदयङ्गमम् ॥ १० ॥ जानूर्वोरंतरे सम्यक्कृत्वा पादतले शुभे ॥ ऋजुकायो विशेषो गी
स्वस्तिकं तत्प्रचक्षते ॥ ११ ॥

दे. भा.
॥ १०५ ॥

सीवन्याः पार्श्वयोन्यस्य गुल्फयुग्मं सुनिश्चितम् ॥ वृषणाधः पादपाष्णीं पाष्णिभ्यां परिवन्धयेत् ॥ १२ ॥ भद्रासनमिति प्रोक्तं योगिभिः
परिपूजितम् ॥ ऊर्वोः पादौ क्रमान्यस्यजान्वोः प्रत्यङ्मुखान्गुली ॥ १३ ॥ करौ विदध्यादाख्यातं वज्रासनं मनुत्तमम् ॥ एकं पादमधः
कृत्वा विन्यस्योरुं तथोत्तरे ॥ १४ ॥ ऋजुकायो विशेषयोगी वीरासनमितीरितम् ॥ इडयाऽऽकर्षयेद्वायुं बाह्वं षोडशमात्रया ॥ १५ ॥
धारयेत्पूरितं योगी चतुःषष्ट्या तु मात्रया ॥ सुषुम्नामध्यगं सम्यग्द्वात्रिंशन्मात्रया शनैः ॥ १६ ॥ नाड्या पिंगलया चैव रेचयेद्यो
गवित्तमः ॥ प्राणायाममिमं प्राहुयोगशास्त्रविशारदाः ॥ १७ ॥ भूयोभूयः क्रमात्तस्य बाह्यमेवं समाचरेत् ॥ मात्रावृद्धिः क्रमेणैव सम्यग्द्वा
दश षोडश ॥ १८ ॥ जपध्यानादिभिः सार्धं सगर्भं तं विदुर्बुधाः ॥ तदपेतं विगर्भं च प्राणायामं परं विदुः ॥ १९ ॥ क्रमादभ्यस्यतः
पुंसो देहस्वेदोद्गमोऽधमः ॥ मध्यमः कंपसंयुक्तो भूमित्यागः परो मतः ॥ २० ॥

उत्तमस्य गुणावाप्तिर्यावच्छीलनमिष्यते ॥ इन्द्रियाणां विचरतां विषयेषु निरगलम् ॥ २१ ॥ बलादाहरणं तेभ्यः प्रत्याहारोऽभिधीयते ॥
अंगुष्ठगुल्फजानूरुमूलाधारलिङ्गनाभिषु ॥ २२ ॥ हृद्ग्रीवाकण्ठदेशेषु लंबिकायां ततो नसि ॥ भूमध्ये मस्तके मूर्ध्नि द्वादशांते यथाविधि
॥ २३ ॥ धारणं प्राणमरुतो धारणेति निगद्यते ॥ समाहितेन मनसा चैतन्यांतरवर्तिना ॥ २४ ॥ आत्मन्यभीष्टदेवानां ध्यानं ध्यानं
मिहोच्यते ॥ समत्वभावना नित्यं जीवात्मपरमात्मनोः ॥ २५ ॥ समाधिमाहुर्मुनयः प्रोक्तमष्टांगलक्षणम् ॥ इदानीं कथये तेऽहं
मंत्रयोगमनुत्तमम् ॥ २६ ॥ विश्वं शरीरमित्युक्तं पंचभूतात्मकं नग ॥ चंद्रसूर्याग्नितेजोभिर्जीवब्रह्मैक्यरूपकम् ॥ २७ ॥ तिस्रः कोटयस्त
दधेन शरीरे नाड्यो मताः ॥ तासु मुख्या दशा प्रोक्तास्ताभ्यस्तिस्रो व्यवस्थिताः ॥ २८ ॥ प्रधाना मेरुदंडेऽत्र चंद्रसूर्याग्निरूपिणी ॥
इडा वामे स्थिता नाडी शुभ्रा तु चंद्ररूपिणी ॥ २९ ॥ शक्तिरूपा तु सानाडी साक्षादमृतविग्रहा ॥ दक्षिणे या पिंगलारूपा पुरुषा
सूर्यविग्रहा ॥ ३० ॥ सर्वतेजोमयी सा तु सुषुम्ना वह्निरूपिणी ॥ तस्यामध्ये विचित्राख्ये इच्छाज्ञानक्रियात्मकम् ॥ ३१ ॥

मध्ये स्वयंभूलिंगं तु कोटिसूर्यसमप्रभम् ॥ तदूर्ध्वं मायावीजं तु इरात्मा विबुनादकम् ॥ ३२ ॥ तदूर्ध्वं तु शिखाकाग कुंडली रक्त
विग्रहा ॥ देव्यात्मिका तु सा प्रोक्ता मदभिन्ना नगाधिप ॥ ३३ ॥ तद्भागे हेमरूपाभंवादिसांतचतुर्दलम् ॥ द्रुतहेमसमप्रसृतं पद्मं तत्र
विचितयेत् ॥ ३४ ॥ तदूर्ध्वं त्वनलप्रसृतं षडदलं हीरकप्रभम् ॥ बादिलांतषड्वर्णेन स्वाधिष्ठानमनुत्तमम् ॥ ३५ ॥ मूलमाधारषट्कोणं
मूलाधारं ततो विदुः ॥ स्वशब्देन परं लिंगं स्वाधिष्ठानं ततो विदुः ॥ ३६ ॥ तदूर्ध्वं नाभिदेशे तु मणिपूरं महाप्रभम् ॥ मेघाभं विद्युदाभं
च बहुतेजोमयं ततः ॥ ३७ ॥ मणिवद्भिन्नं तत्पद्मं मणिपद्मं तथोच्यते ॥ दशभिश्च दलैर्युक्तं डादिफांताक्षरान्वितम् ॥ ३८ ॥ विष्णुनाऽधि
ष्ठितं पद्मं विष्ण्वालोकनकारणम् ॥ तदूर्ध्वेऽनाहतं पद्ममुद्यदादित्यसन्निभम् ॥ ३९ ॥ कादितांतदलैरेकं पत्रैश्च समधिष्ठितम् ॥ तन्मध्ये
बाणलिंगं तु सूर्यायुतसमप्रभम् ॥ ४० ॥ शब्दब्रह्ममयं शब्दनाहतं तत्र दृश्यते ॥ अनाहताख्यं तत्पद्मं मुनिभिः परिकीर्तितम् ॥ ४१ ॥
आनंदसदनं तत्तु पुरुषाधिष्ठितं परम् ॥ तदूर्ध्वं तु विशुद्धाख्यं दलं षोडशपंकजम् ॥ ४२ ॥

स्वरेः षोडशभिर्युक्तं धूम्रवर्णमहाप्रभम् ॥ विशुद्धं तनुते यस्माज्जीवस्य हंसलोकनात् ॥ ४३ ॥ विशुद्धं पद्ममाख्यानमाकाशाख्यं महा
द्रुतम् ॥ आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वं तु आत्मनाऽधिष्ठितं परम् ॥ ४४ ॥ आज्ञासंकमणं तत्र तेनाज्ञेति प्रकीर्तितम् ॥ द्विदलं हृक्षसंयुक्तं पद्मं
तत्सुमनोहरम् ॥ ४५ ॥ कैलासाख्यं तदूर्ध्वं तु रोहिणी तु तदूर्ध्वतः ॥ एवं त्वाधारचक्राणि प्राक्तानि तव सुव्रत ॥ ४६ ॥ सहस्रारयुतं
विंदुस्थानं तदूर्ध्वमीरितम् ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं योगमार्गमनुत्तमम् ॥ ४७ ॥ आदौ पूरकयोगेनाप्याधारे योजयेन्मनः ॥ गुदमेढांतरे
शक्तिस्तामाकुच्य प्रबोधयेत् ॥ ४८ ॥ लिंगभेदक्रमेणैव विंदुचक्रं च प्रापयेत् ॥ शंभुना तां पराशक्तिमेकीभृतां विचितयेत् ॥ ४९ ॥
तत्रोत्थितामृतं यत्तु द्रुतलाक्षारसोपमम् ॥ पाययित्वा तु तां शक्तिं मायाख्यां योगसिद्धिदम् ॥ ५० ॥ षट्चक्रदेवनास्तत्र संतर्प्या
मृतधाग्या ॥ आनयत्तेन मार्गेण मूलाधारंततः सुधीः ॥ ५१ ॥

एवमभ्यस्यमानस्याऽप्यहन्यहनि निश्चितम् ॥ पूर्वोक्तदूषिता मन्त्राः सर्वे सिध्यन्ति नान्यथा ॥ ५२ ॥ जरामरणदुःखाद्यैर्मुच्यते भवबन्धनात् ॥ ये गुणाः संति देव्या मे जगन्मातुर्यथा तथा ॥ ५३ ॥ ते गुणाः साधकवरे भवन्त्येव न चान्यथा ॥ इत्येवं कथितं तात वायुधारणमुत्तमम् ॥ ५४ ॥ इदानीं धारणारूपं तु शृणुष्ववहितो मम ॥ दिक्कालाद्यनवच्छिन्न देव्यां चेतो विधाय च ॥ ५५ ॥ तन्मयो भवति क्षिप्रं जीवब्रह्मैक्ययोजनात् ॥ अथवा समलं चेतो यदि क्षिप्रं न सिद्ध्यति ॥ ५६ ॥ तदाऽवयवयोगेन योगीयोगान्समभ्यसेत् ॥ मदीयहस्तपादादावंगे तु मधुरे नग ॥ ५७ ॥ चित्तं संस्थापयेन्मन्त्री स्थानस्थानजयात्पुनः ॥ विशुद्धचित्तः सर्वस्मिन् रूपे संस्थापयेन्मनः ॥ ५८ ॥ यावन्मनो लयं याति देव्यां संविदि पर्वत ॥ तावदिष्टमनुं मन्त्री जपहोमेः समभ्यसेत् ॥ ५९ ॥ मन्त्राभ्यासेन योगेन ज्ञेयज्ञानाय कल्पते ॥ न योगेन विना मन्त्रो न मन्त्रेण विना हि सः ॥ ६० ॥ द्वयोरभ्यासयोगो हि ब्रह्मसंसिद्धिकारणम् ॥ तमःपरिवृते गेहे घटो दीपेन दृश्यते ॥ ६१ ॥

एवं मायावृतो ह्यात्मा मनुना गोचरीकृतः ॥ इति योगविधिः कृत्स्नः सांगः प्रोक्तो मयाऽधुना ॥ ६२ ॥ गुरूपदेशतो ज्ञेयो नान्यथा ज्ञास्त्रकोटिभिः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे सप्तम स्कन्धे पंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ देव्युवाच ॥ इत्यादिवियोगमुक्तात्मा ध्यायेन्मां ब्रह्मरूपिणीम् ॥ भक्त्या निर्व्याजय राजन्नासने समुपस्थितः ॥ १ ॥ आविः सन्निहितं मुहाचरं नाम महत्पदम् ॥ अत्रैतत्सर्वं मणितमेजत्प्राणत्रिमिषञ्च यत् ॥ २ ॥ एतज्ज्ञानं सदसद्वरेण्यं परं विज्ञानाद्यद्वरिष्ठं प्रजानाम् ॥ यदक्षिमद्यदनुभ्योऽधुं च यस्मिँस्त्वोक्ता निहिता लोकिनश्च ॥ ३ ॥ तदेतदक्षरं ब्रह्म स प्राणस्तदु वाक्मनः ॥ तदेतत्सत्यममृतं तद्देह्यं सौम्यं विद्धि ॥ ४ ॥ धनुर्गृहीत्वौपनिषदं महास्रं शरं सुपासानिहितं संधयीत ॥ आयम्य तद्भावगतेन चेतसा लक्ष्यं तदेवाक्षरं सौम्यं विद्धि ॥ ५ ॥ प्रणवो धनुः शरो ह्यात्मा ब्रह्म तच्छिष्यं मुच्यते ॥ अप्रमत्तेन वेदक्ष्यं शरवत्सन्मयो भवेत् ॥ ६ ॥

नामा सक्तं यम मोहय ॥ स एवोऽस्तम्यते बहुधा जायमानः ॥ ८ ॥ अतिमिथ्यं ध्यायन्नात्मानं स्वास्ति वा चारुण्यं तमसः परं स्ता
त् ॥ विष्ये ब्रह्मपुरे प्योमि आत्मा संप्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥ मनोमयः प्राणशरीरनेता प्रतिष्ठितोऽग्रे हृदयं सन्निधाय ॥ तद्विज्ञानेन परिपश्य
ति धीरा आनंदरूपममृतं यद्विभाति ॥ १० ॥ मिथ्यते हृदयग्रंथिश्छिद्यते सर्वसंशयाः ॥ क्षीयंते चास्य कर्माणि तस्मिन्हृदे परावरे ॥ ११ ॥

हिरण्यमे परे कोशे विरजं ब्रह्म निष्कलम् ॥ तच्छुभ्रं ज्योतिषां ज्योतिस्तद्यदात्मविदो विदुः न तत्र सूर्यो ॥ १२ ॥ भाति न चंद्रतारकं
नेमा विद्युतो भाति कुतोऽयमग्निः ॥ तमेव भातमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥ १३ ॥ ब्रह्मैवेदमपुरस्ताद्ब्रह्म दक्षिणतश्चो
त्तरेण ॥ अधश्चोर्ध्वं च प्रसृतं ब्रह्मैवेदं विश्वं वरिष्ठम् ॥ १४ ॥ एतादृगनुभवो यस्य स कृतार्थो नरोत्तमः ॥ ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न
शोचति न कांक्षति ॥ १५ ॥ द्वितीयाद्वै भयं राजंस्तदभावाद्भिभेति न ॥ न तद्वियोगो मेऽप्यस्ति मद्वियोगोऽपि तस्य न ॥ १६ ॥
अहमेव स सोऽहं वै निश्चितं विद्धि पर्वत ॥ महर्शनं तु तत्र स्थायत्र ज्ञानी स्थितो मम ॥ १७ ॥ नाहं तीर्थेन कैलासे वैकुण्ठे वा न कहिं
चित् ॥ वसामि किंतु मज्जानिहृदयांभोजमध्यमे ॥ १८ ॥ मत्पूजाकोटिफलदं सकृन्मज्जानिनोऽर्चनम् ॥ कुलं पवित्रं तस्यास्ति
जननी कृतकृत्यका ॥ १९ ॥

विश्वंभरा पुण्यवती चिह्नयो यस्य चेतसः ॥ ब्रह्मज्ञानं तु यत्पृष्टं त्वया पर्वतसत्तम ॥ २० ॥ कथितं तन्मया सर्वं नातो वक्तव्यमस्ति
हि ॥ इदं ज्येष्ठाय पुत्राय भक्तियुक्ताय शीलिने ॥ २१ ॥ शिष्याय च यथोक्ताय वक्तव्यं नान्यथा कश्चित् ॥ यस्य देवे परा भक्ति
र्यथा देवे तथा गुरौ ॥ २२ ॥ तस्यैते कथिताः इत्याः प्रकाशंते महात्मनः ॥ येनोपदिष्टाविद्येयं स एव परमेश्वरः ॥ २३ ॥ यस्यायं
सुकृतं कर्तुमसमर्थस्ततो ऋणी ॥ पित्रोरप्यधिकः प्रोक्तो ब्रह्मजन्मप्रदायकः ॥ २४ ॥ पितृजातं जन्म नष्टं नेत्थं जातं कदाचन ॥
तस्मै न दुष्टेदित्यादिनिगमोऽप्यवदन्न ॥ २५ ॥ तस्माच्छास्त्रस्य सिद्धांतो ब्रह्मदाता गुरुः परः ॥ शिवे कृष्टे गुरु स्नाता गुरौ कृष्टे न
शंकरः ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन श्रीगुरुं तोषयेन्न ॥ कायेन मनसा वाचा सर्वदा तत्परो भवेत् ॥ २७ ॥ अन्यथा तु कृतघ्नः स्या
त्कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः ॥ इंद्रेणाथर्वणायोक्ता शिरश्छेदप्रतिज्ञया ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥ १०९ ॥

अश्विभ्यां कथनेतस्य शिरशिङ्गं च वज्रिणा ॥ अर्धायं तच्छिरो नष्टं दृष्ट्वा वैद्यो सुरोत्तमौ ॥ २९ ॥ पुनः संयोजितं स्वीयं ताभ्यां
मुनि शिरस्तदा ॥ इति संकटसंपाद्यामग्नविद्या नगाधिप ॥ लब्धा येन स धन्यः स्यात्कृतकृत्यश्च भूधर ॥ ३० ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे सप्तमस्कंधे देवीगीतायां षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ हिमालय उवाच ॥ स्वीयां भक्तिं वदस्वां व येन ज्ञानं सुखेन हि ॥ जायेत
मनुजस्यास्य मध्यमस्याविरागिणः ॥ १ ॥ देभ्युवाच ॥ गार्गास्त्रयो मे विख्याता मोक्षप्राप्तौ नगाधिप ॥ कर्मयोगो ज्ञानयोगो भक्ति
योगश्च सत्तम ॥ २ ॥ त्रयाणामप्ययं योग्यः कर्तुं शक्योऽस्ति सर्वथा ॥ सुलभत्वान्मानसत्वात्कायचित्ताद्यपीडनात् ॥ ३ ॥ गुणभेदा
न्मनुष्याणां सा भक्तिस्त्रिविधामता ॥ परपीडां समुद्दिश्य दंभं कृत्वा पुरःसरम् ॥ ४ ॥ मात्सर्यक्रोधयुक्तो यस्तस्य भक्तिस्तु तामसी ॥
परपीडादिरहितः स्वकल्याणार्थमेव च ॥ ५ ॥

नित्यं सकामो हृदयं यशोर्थं भोगलोलुपः ॥ तत्तत्फलसमावाप्स्ये मामुपास्तेऽतिभक्तितः ॥ ६ ॥ भेदबुद्ध्या तु मां स्वस्मादन्यां
जानाति पामरः ॥ तस्य भक्तिः समाख्याता नगाधिप तु राजसी ॥ ७ ॥ परमेशार्पणं कर्म पापसंक्षालनाय च ॥ वेदोक्तत्वादवश्यं
तत्कर्तव्यं तु मयाऽनिशम् ॥ ८ ॥ इति निश्चितबुद्धिस्तु भेदबुद्धिमुपाश्रितः ॥ करोति प्रीतये कर्म भक्तिः सा नग सात्त्विकी ॥ ९ ॥ पर
भक्तेः प्रापिकेयं भेदबुद्धयवलंबनात् ॥ पूर्वप्रोक्ते ह्युभे भक्ती न परप्रापिके मते ॥ १० ॥ अधुना परभक्तिं तु प्रोच्यमानां निबोध मे ॥
मद्गुणश्रवणं नित्यं मम नामानुर्कर्तनम् ॥ ११ ॥ कल्याणगुणरत्नानामाकरायां मयि स्थिरम् ॥ चेतसो वर्तनं चैव तैलधारासमंसदा
॥ १२ ॥ हेतुस्तु तत्र को वाऽपि न कदाचिद्भवेदपि ॥ सामीप्यसाष्टिसागुज्यसालोक्यानां न चैषणा ॥ १३ ॥ मत्सेवातोऽधिकं किंचि
न्नैव जानाति कर्हिचित् ॥ सेव्यसेवकताभावात्तत्र मोक्षं न वाञ्छति ॥ १४ ॥ परानुरक्त्यामामेव चित्तयेद्यो ह्यतंद्रितः ॥ स्वाभेदेनैव
मां नित्यं जानाति न विभेदतः ॥ १५ ॥

सर्वं यत्प्रवृत्तमिति सर्वं यत्प्रवृत्तं च सर्वं ॥ १७ ॥ नमते यजते चैवाप्याचार्यलोत्तमीश्वर ॥ न कुत्रापि शीघ्रदुष्टि कुर्वते भेषजभाष्य
॥ १८ ॥ मत्स्थानदर्शने श्रद्धा मन्त्रकदर्शने तथा ॥ मच्छास्त्रश्रवणे श्रद्धा मंत्रतेजादिषु प्रभो ॥ १९ ॥ मयि प्रेमाकुलमती रोमाञ्चिततनुः
सदा ॥ प्रेमाश्रुजलपूर्णाक्षः कंठगद्गदनिस्वनः ॥ २० ॥ अनन्येनेवभावेन पूजयेद्यो नगाधिप ॥ मामीश्वरी जगद्योनिं सर्वकारणकारणम्
॥ २१ ॥ व्रतानि मम दिव्यानि नित्यनैमित्तिकान्यपि ॥ नित्यं यः कुरुते भक्त्या वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ २२ ॥ मधुत्सवविद्वक्षा च
मधुत्सवकृतिस्तथा ॥ जायते यस्य नियतं स्वभावादेव ॥ भूधर ॥ २३ ॥ उच्चैर्गायंश्च नामानि ममेव खलु नृत्यति ॥ अहंकारादिरहितो
देहतादात्म्यवर्जितः ॥ २४ ॥ प्रारब्धेन यथा यच्च क्रियते तत्तथा भवेत् ॥ न मे चिंताऽस्ति तत्रापि देहसंरक्षणादिषु ॥ २५ ॥ इति
भक्तिस्तु या प्रोक्ता परभक्तिस्तु सा स्मृता ॥ यस्यां देव्यतिरिक्तं तु न किञ्चिदपि भाग्यते ॥ २६ ॥

इत्थं जाता परा भक्तिर्यस्य भूधरः तत्त्वतः ॥ तदेव तस्य चिन्मात्रे मद्रूपे विलयो भवेत् ॥ २७ ॥ भक्तेस्तुया परा काष्ठा सैव ज्ञानं
प्रकीर्तितम् ॥ वैराग्यस्य च सीमा सा ज्ञाने तदुभयं यतः ॥ २८ ॥ भक्तौ कृतायां यस्यापि प्रारब्धवशतो नग ॥ न जायते मम ज्ञानं
मणिद्वीपं स गच्छति ॥ २९ ॥ गत्वाऽखिलान्भोगाननिच्छन्नपि चर्च्छति ॥ तदंते मम चिद्रूपज्ञानं सम्यग्भवेन्नग ॥ ३० ॥ तेन मुक्तः
सदैव स्याज्ज्ञानान्मुक्तिर्न चान्यथा ॥ इदेव यस्य ज्ञानं स्याद् हृद्गतप्रत्यगात्मनः ॥ ३१ ॥ मम संविन्परतनोस्तस्य प्राणा व्रजन्ति न ॥
ब्रह्मेव संस्तदाप्नोति ब्रह्मेव ब्रह्म वेद यः ॥ ३२ ॥ कंठचामीकरसममज्ञानात् तिरोहितम् ॥ ज्ञानादज्ञाननशेन लब्धमेव हि लभ्यते ॥ ३३ ॥
विदिताविदिता दन्यन्नगोत्तम वपुर्मम ॥ यथाऽऽदर्शं तथाऽऽत्मनि यथा जले तथा पितृलोके ॥ ३४ ॥ आयातपौ यथा स्वच्छौ विविक्षौ
तद्वदेव हि ॥ मम लोके भवेज्ज्ञानं द्वैतभावविवर्जितम् ॥ ३५ ॥

यस्तु वैराग्यवानेव ज्ञानहीनो ब्रियेत चेत् ॥ इहलोकं वसेन्नित्यं यावत्करुणं ततः परम् ॥ ३६ ॥ शुचीनां श्रीमतां गेहे भवेत्तस्य
जनिः पुनः ॥ करोति साधनं पश्चात्ततो ज्ञानं हि जायते ॥ ३७ ॥ अनेकजन्मभी राज्ञ्ञानं स्यान्नकजन्मना ॥ ततः सर्वप्रयत्नेन
ज्ञानार्थं यत्नमाश्रयेत् ॥ ३८ ॥ नोचेन्महान्विनाशः स्याज्जन्मैतद् दुर्लभं पुनः ॥ तत्रापि प्रथमे वर्णे वेदप्राप्तिश्च दुर्लभा ॥ ३९ ॥
शमादिषट्कसंपत्तियोगसिद्धिस्तथैव च ॥ तथोत्तमबुरूप्राप्तिः सर्वमेवात्र दुर्लभम् ॥ ४० ॥ तथेन्द्रियाणां पटुता संस्कृतत्वं मनोस्तथा ॥
अनेकजन्मपुण्येस्तु मोक्षेच्छा जायते ततः ॥ ४१ ॥ साधने सफलेऽप्येवं जायमानेऽपि यो नरः ॥ ज्ञानार्थं नैव यतते तस्य जन्म निर-
र्थकम् ॥ ४२ ॥ तस्माद्वाजन्वयाशक्त्या ज्ञानार्थं यत्नमाश्रयेत् ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्य फलमाप्नोति निश्चितम् ॥ ४३ ॥ घृतमिव पयसि निगूढं
भूते भूते च वसति विज्ञानम् ॥ सततं मन्थयितव्यं मनसा मंधानभूतेन ॥ ४४ ॥ ज्ञानं लब्ध्वा कृतार्थः स्यादिति वेदांतडिडिमः ॥
सर्वमुक्तं समासेन किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ४५ ॥ इति श्रीदे. म. सप्तमस्कन्धे देवीगीतायां सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

हिमालयं उवाच ॥ कति स्थानानि देवेशि द्रष्टव्यानि महीतले ॥ मुख्यानि च पवित्राणि देवीप्रियतमानि च ॥ १ ॥ व्रतान्यपि तथा
यानि तुष्टिदान्युत्सवा अपि ॥ तत्सर्वं वद मे मातः कृतकृत्यो यतो नरः ॥ २ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ सर्वं दृश्यं मम स्थानं सर्वं काला व्रता
त्मकाः उत्सवाः सर्वकालेषु यतोऽहं सर्वरूपिणी ॥ ३ ॥ तथाऽपि भक्तवात्सल्यात्किंचिदधोच्यते ॥ शृणुष्वभावितो भूत्वा नगराज वचो
मम ॥ ४ ॥ कोलापुरं महास्थानं यत्र लक्ष्मीः सदा स्थिता ॥ मातुः पुरं द्वितीयं च रेणुकाधिष्ठितं परम् ॥ ५ ॥ तुलजापुरं तृतीयं
स्यात्सप्तगुणं तथैव च ॥ हिगुलाया महास्थानं ज्वालामुख्यास्तथैव च ॥ ६ ॥ शाकंभर्याः परं स्थानं भ्रामर्याः स्थानमुत्तमम् ॥ श्रीरक्त-
वंतिकास्थानं दुर्गास्थानं तथैव च ॥ ७ ॥ विंध्याचलनिवासिन्याः स्थानं सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ अन्नपूर्णा महास्थानं कांचीपुरमनुत्तमम् ॥ ८ ॥
भीमादेव्याः परं स्थानं विमलास्थानमेव च ॥ श्रीचंद्रलामहास्थानं कौशिकीस्थानमेव च ॥ ९ ॥ नीलांबायाः परं स्थानं नीलपर्वतमस्तके ॥
अजितदेवरीस्थानं तथा श्रीनगरं सुभयम् ॥ १० ॥ बुधकास्या महास्थानं नेपाले यत्प्रतिष्ठितम् ॥ मीनादेव्याः परमं स्थानं यत् प्रोक्तं
॥ ११ ॥

महास्थाने भवेदुग्रा विश्वेशा विमलेश्वरे ॥ अट्टहासे महानंदा महेंद्रे तु महातका ॥ २५ ॥ भीमे भीमेश्वरी प्रोक्ता स्थाने वस्त्रापथे पुनः ॥ भवानी शांकरी प्रोक्ता रुद्राणी त्वर्धकोटिके ॥ २६ ॥ अविमुक्ते विशालाक्षी महाभागा महालये ॥ गोकर्णे भद्रकर्णी स्याद्भद्रास्या भद्रकर्णके ॥ २७ ॥ उत्पलाक्षी सुवर्णाक्षे स्थाण्वीशा स्थाणुसंज्ञके ॥ कमलालये तु कमला प्रचंडा छगलंडके ॥ २८ ॥ कुरंडले त्रिसंध्या स्यान्माकोटे मुकुटे श्वरी ॥ मंडलेशे शांडकी स्यात्काली कालंजरे पुनः ॥ २९ ॥ शंकुकर्णे ध्वनिः प्रोक्तास्थूलास्यात्स्थूलकेश्वरे ॥ ज्ञानिनां हृदयांभोजे हृद्रेखा परमेश्वरी ॥ ३० ॥ प्रोक्तानीमानि स्थानानि देव्याः प्रियतमानि च ॥ तत्तत्क्षेत्रस्य माहात्म्यं श्रुत्वा पूर्वं नगोत्तम ॥ ३१ ॥ तदुक्तेन विधानेन पश्चाद्देवीं प्रपूजयेत् ॥ अथवा सर्वक्षेत्राणि काश्यां सति नगोत्तम ॥ ३२ ॥ तत्र नित्यं वसेन्नित्यदेवीभक्ति परायणः ॥ तानि स्थानानि संपश्यञ्जपन्देवीं निरंतरम् ॥ ३३ ॥ ध्यायंस्तत्क्षेत्रांभोजं मुक्तो भवति बंधनात् ॥ इमानि देवीनामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ ३४ ॥ भस्मी भवन्ति पापानि तत्क्षणात्तत्र सत्त्वरम् ॥ श्राद्धकाले पठेदेतान्यमलानि द्विजाग्रतः ॥ ३५ ॥

मुक्तास्तत्पितरः सर्वे प्रयाति परमां गतिम् ॥ अधुना कथयिष्यामि व्रतानि तव सुव्रत ॥ ३६ ॥ नारीभिश्च नरैश्चैव कर्तव्यानि प्रयत्नतः ॥
 व्रतमनंततृतीयारूपं रसकस्याणिर्नव्रतम् ॥ ३७ ॥ आर्द्रानंदकरं नाम्ना तृतीया या व्रतं च यत् ॥ शुक्रवारव्रतं चैव तथा कृष्ण
 चतुर्दशी ॥ ३८ ॥ भौमवारव्रतं चैव प्रदोषव्रतमेव च ॥ यत्र देवो महादेवो देवीं संस्थाप्य विष्टरे ॥ ३९ ॥ नृत्यं करोति पुरतः सार्धं
 देवैर्निशामुखे ॥ तत्रोपोष्य रजन्यादौ प्रदोषे पूजयेच्छिवम् ॥ ४० ॥ प्रतिपक्षं विशेषेण तद्देवीप्रीति कारकम् ॥ सोमवारव्रतं चैव ममा
 तिप्रिय कृन्नग ॥ ४१ ॥ तत्रापि देवीं संपूज्य रात्रौ भोजनमाचरेत् ॥ नवरात्रद्वयं चैव व्रतं प्रीतिकरं मम ॥ ४२ ॥ एवमन्यान्यपि विभो
 नित्यनैमित्तिकानि च ॥ व्रतानि कुरुते यो वै मत्प्रीत्यर्थं विमत्सरः ॥ ४३ ॥ प्राप्नोति मम सायुज्यं स मे भक्तः स मे प्रियः ॥ उत्सवानपि
 कुर्वीत दोलोत्सवमुखान्विभो ॥ ४४ ॥ शयनोत्सवं कथा कुर्यात्तथा जागरणोत्सवम् ॥ रथोत्सवं च मे कुर्याद्मनोत्सवमेव च ॥ ४५ ॥
 पवित्रोत्सवमेवापि श्रावणे प्रीतिकारकम् ॥ मम भक्तः सदा कुर्यादेवमन्यान्महोत्सवान् ॥ ४६ ॥ मद्रक्तान्भोजयेत्प्रीत्या तथा चैव
 सुवासिनीः ॥ कुमारीर्बटुकांश्चापि मद्बुद्ध्या तद्गतातरः ॥ ४७ ॥ वित्तशाठ्येन रहितो यजेदेतान्सुमादिभिः ॥ य एवं कुरुते भक्त्या
 प्रतिवर्षमनंतव्रतः ॥ ४८ ॥ स धन्यः कृतकृत्योऽसौ मत्प्रीतेः पात्रमंजसा ॥ सर्वमुक्तं समासेन मम प्रीतिप्रदायकम् ॥ नाशिष्याय
 प्रदातव्यं नाभक्ताय कदाचन ॥ ४९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे स० देवीगीतायामष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ हिमालय उवाच ॥
 देवदेवि महेशानि करुणासागरेऽविके ॥ ब्रूहि पूजाविधिं सम्यग्यथावदधुना निजम् ॥ १ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ वक्ष्ये पूजाविधिं राजर्षिकया
 यथा प्रियम् ॥ अत्यंतश्रद्धया सार्धं शृणु पर्वतपुंगव ॥ २ ॥ द्विविधा मम पूजा स्याद्वाक्सा चाभ्यंतराऽपि च ॥ बाह्याऽपि द्विविधा
 भोक्ता वैदिकी तांत्रिकी तथा ॥ ३ ॥ वैदिक्यर्चाऽपि द्विविधा मूर्तिभेदेन ध्वज ॥ वैदिकी वैदिकेः कार्या देवदीक्षासमन्विते ॥ ४ ॥

स्मृत्यन्तर्गतमर्थः स्वकर्म कथितं नग ॥ शान्तः समाहितमना देवाहंकारवर्जितः ॥ ९ ॥ तत्परो भव तद्याजी तदेव शरणं ब्रज ॥
तदेव चेतशा पश्य जप ध्यायस्व सर्वदा ॥ १० ॥ अनन्यया प्रेमयुक्तभक्त्या मद्भावमाश्रितः ॥ यज्ञैर्यज तपोदानैर्मांमेव परितोषय ॥ ११ ॥
इत्थं ममानुग्रहतो मोक्षयसे भवबन्धनात् ॥ मत्परा ये मदासक्तचित्ता भक्तवरा मताः ॥ १२ ॥ प्रतिजाने भवादस्मादुद्धराम्यचिरेण
तु ॥ ध्यानेन कर्मयुक्तेन भक्तिज्ञानेन वा पुनः ॥ १३ ॥ प्राप्याऽहं सर्वथा राजन्न तु केवलकर्मभिः धर्मात्संजायते भक्तिभक्त्या संजायते
परम् ॥ १४ ॥ श्रुतिस्मृतिभ्यामुदितं यत्स धर्मः प्रकीर्तितः ॥ अन्यशास्त्रेण यः प्रोक्तो धर्माभासः स उच्यते ॥ १५ ॥ सर्वज्ञात्सर्व
शक्तेश्वर मतो वेदः समुत्थितः ॥ अज्ञानस्यममाभावादप्रमाणा न च श्रुतिः ॥ १६ ॥

स्मृतयश्च श्रुतेरर्थं गृहीत्वैव च निर्गताः मन्वादीनां श्रुतीनां च ततः प्रामाण्यमिष्यते ॥ १७ ॥ क्वचित्कदाचित्तत्रार्थकटाक्षेण परोदितम् ॥ धर्म
वदन्ति सौंशस्तु नैव ब्राह्मोऽस्ति वैदिकैः ॥ १८ ॥ अन्येषां शास्त्रकृतृणामज्ञानप्रभवत्वतः ॥ अज्ञानदोषदुष्टत्वात्तदुक्तेर्न प्रमाणता ॥ १९ ॥
तस्मान्मुमुक्षुधर्मार्थं सर्वथा वेदमाश्रयेत् ॥ राजाज्ञा च यथा लोके इन्यते न कदाचन ॥ २० ॥ सर्वेशान्या ममाज्ञा सा श्रुतिस्त्याज्या
कथं नृभिः ॥ मदाज्ञारक्षणार्थं तु ब्रह्मक्षत्रियजातयः ॥ २१ ॥ मया सृष्टास्ततो ज्ञेयं रहस्यं मे श्रुतेर्वचः ॥ यदा यदा हि धर्मस्य ग्ला
निर्भवति भूधर ॥ २२ ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्य तदा वेषान्बिभर्ष्यहम् ॥ देवदैत्यविभागश्चाप्यत एवाभवन्नृप ॥ २३ ॥ ये न कुर्वन्ति
तद्धर्मं तच्छिक्षार्थं मया सदा ॥ संपादितास्तु नरकास्त्रासो यच्छ्रवणाद्भवेत् ॥ २४ ॥ यो वेदधर्मसु जिज्ञास्य धर्ममन्यं समाश्रयेत् ॥
राजा प्रवासयेदेशान्निजादेतानधर्मिणः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणैर्न च संभाष्याः पंक्तिग्राह्या न च द्विजैः ॥ अन्यानि यानि शास्त्राणि
लोकेऽस्मिन्विधानि च ॥ २६ ॥ श्रुतिस्मृतिविरुद्धानि तामसान्येव सर्वशः ॥ वामं कापालकं चैव कौलकं भैरवागमः ॥ २७ ॥

दे. मा.
॥११५॥

शिवेन मोहनार्थाय प्रणीतो नान्यदेतुकः ॥ दक्षशापाद् भृगोः शापाद्दधीचस्य च ज्ञापतः ॥ २८ ॥ दग्धा ये ब्राह्मणवरा वेदमार्गवहि
ष्कृताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय सोपानक्रमतः सदा ॥ २९ ॥ शैवाश्च वैष्णवाश्चैव सौराः शाक्तास्तथैव च ॥ गाणपत्या आगमाश्च
प्रणीताः शंकरेण ॥ तु ॥ ३० ॥ तत्र वेदाविरुद्धोऽशोऽप्युक्त एव क्वचित्क्वचित् ॥ वेदिकैस्तद्ग्रहे दोषो न भवत्येव कर्हिचित् ॥ ३१ ॥
सर्वथा वेदभिन्नार्थे नाधिकारी द्विजो भवेत् वेदाधिकारहीनस्तु भवेत्तत्राधिकारवान् ॥ ३२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वैदिको वेदमाश्र
येत् ॥ धर्मेण सहितं ज्ञानं परं ब्रह्म प्रकाशयेत् ॥ ३३ ॥ पूर्वेषणाः परित्यज्य मामेव शरणं गताः ॥ सर्वभूतदयावंतो मानाहंकारव
र्जिताः ॥ ३४ ॥ मञ्जिता मद्गतप्राणा मत्स्थानकथने रताः ॥ संन्यासिनो वनस्थाश्च गृहस्था ब्रह्मचारिणः ॥ ३५ ॥

उपासते सदा भक्त्या योगमैश्वरसंज्ञितम् ॥ तेषां नित्यावियुक्तानामहमज्ञानजं तमः ॥ ३६ ॥ ज्ञानसूर्यप्रकाशेन नाशयामि न संशयः ॥
इत्थं वैदिकपूजायाः प्रथमाया नागाधिप ॥ ३७ ॥ स्वरूपमुक्तं संक्षेपाद् द्वितीयाया अथो भुवे ॥ मूर्तौ वा स्थंडिले वाऽपि तथा सूर्ये
दुमंडले ॥ ३८ ॥ जलेऽथवा वाणलिंगे यंत्रे वाऽपि महापटे ॥ तथा श्रीहृदयांभोजे ध्यात्वा देवीं परात्पराम् ॥ ३९ ॥ सगुणां करुणा
पूर्णां तरुणीमरुणारुणाम् ॥ सौंदर्यसारसीमां तां सर्वावयवसुंदराम् ॥ ४० ॥ शृंगाररससंपूर्णां सदा भक्तार्तिकातराम् ॥ प्रसादसुषु
खीमंवा चंद्रखंडशिखंडिनीम् ॥ ४१ ॥ पाशांकुशवराभीति धराभानंदरूपिणीम् ॥ पूजयेदुपचारैश्च यथावित्तानुसारतः ॥ ४२ ॥ याव
दांतरपूजायामधिकारो भवेन्न हि ॥ तावद्वाह्यामिमां पूजां श्रयेज्जाते तु तां त्यजेत् ॥ ४३ ॥ आभ्यंतरा तु या पूजा सा तु संविद्धयः
स्यूतः ॥ संविदेव परं रूपमुपाधिरहितं मम ॥ ४४ ॥ अतः संविदि मद्रूपे चेतः स्थाप्यं निराश्रयम् ॥ संविद्रूपातिरिक्तं तु मिथ्या
मायामयं जगत् ॥ ४५ ॥ अतः संसारनाशाय साक्षिणीमात्मरूपिणीम् ॥ भावयेन्निर्मनस्केन योगयुक्तेन चेतसा ॥ ४६ ॥

देवीमातायामेकान्तव्यारोहोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ श्रीदेव्याय ॥ मातङ्ग्याय शिरसि संस्मरेत्पञ्चसुखलम् ॥ कर्पूरार्ज स्मरेत्तत्र श्रीकृष्णं
 भिजरूपिणम् ॥ १ ॥ सुप्रसन्नं लसन्मूषाभूषितं शक्तिसंयुतम् ॥ नमस्कृत्य ततो देवीं कुण्डलीं संस्मरेद् बुधः ॥ २ ॥ प्रकाशमानां
 प्रथमे प्रयाणे प्रतिप्रयाणेऽप्यमृतायमानाम् ॥ अंतः पदव्यामनुसंचरंतीमानंदरूपा मबलां प्रपद्ये ॥ ३ ॥ ध्यात्वैवं तच्छिखामध्ये
 सच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ ध्यायेदथ शौचादिक्रियाः सर्वाः समापयेत् ॥ ४ ॥ अग्निहोत्रं ततो हुत्वा मत्प्रीत्यर्थं द्विजोत्तमः ॥ होमति
 स्वासने स्थित्वा पूजासंकल्पमाचरेत् ॥ ५ ॥ भूतशुद्धिं पुरा कृत्वा मातृकान्यासमेव च ॥ हृत्क्षेत्तामातृकान्यासं नित्यमेव समाचरेत्
 ॥ ६ ॥ मूलाधारे हकारं च हृदये च रकारकम् ॥ भूमध्ये तद्वदीकारं ह्रींकारं मस्तके न्यसेत् ॥ ७ ॥

तत्तन्मंत्रोदितानन्याह्यासान्सर्वान्समाचरेत् ॥ कल्पयेत्स्वात्मनो देहे पीठं धर्मादिभिः पुनः ॥ ८ ॥ ततो ध्यायेन्महादेवीं प्राणया
 मैर्विजृम्भिते ॥ हृदंभोजे मम स्थाने पञ्चप्रेतासने बुधः ॥ ९ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च इश्वरश्च सदाशिवः ॥ एते पञ्च महाप्रेताः पादमूले मम
 स्थिताः ॥ १० ॥ पञ्चभूतात्मका ह्येते पञ्चावस्थात्मका अपि ॥ अहं त्यग्यक्तचिद्रूपा तदतीताऽस्मि सर्वथा ॥ ११ ॥ ततो विष्टरतां
 याताः शक्तितंत्रेषु सर्वदा ॥ ध्यात्वैवं मानसेर्भोगैः पूजयेन्मां जपेदपि ॥ १२ ॥ जपं समर्प्य श्रीदेव्यै ततोऽर्घ्यस्थापनं चरेत् ॥
 पात्रासादनकं कृत्वा पूजाद्रव्याणि शोधयेत् ॥ १३ ॥ जलेन तेन मनुना चास्त्रमंत्रेण देशिकः ॥ दिग्बंधं च पुरा कृत्वा गुरुभ्रत्वा
 ततः परम् ॥ १४ ॥ तदनुज्ञां समादाय बाह्यपीठे ततः परम् ॥ हृदिस्थां भवितां मूर्तिं मम दिव्यां मनोहराम् ॥ १५ ॥ आवाहये
 ततः पीठे प्राणस्थापनविधया ॥ आसनावाहने चाऽर्घ्यं पाद्याद्याचमनं तथा ॥ १६ ॥

दे. मा.
॥११७॥

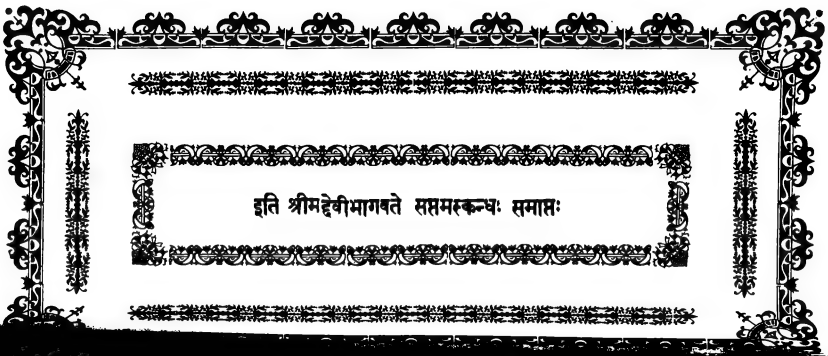
स्नानं वासोद्वयं चैव भूषणानि च सर्वशः ॥ गंधपुष्पं यथायोग्यं दत्त्वा देव्यै स्वभक्तिः ॥ १७ ॥ यन्त्रस्थानामावृतीनां पूजनं सम्य
गाचरेत् ॥ प्रतिवारमशक्तानां शुक्रवारो नियम्यते ॥ १८ ॥ मूलदेवीप्रभा रूपाः स्मर्तव्या अंगदेवताः ॥ तत्प्रभापटलव्याप्तं त्रैलोक्यं
च विचिंतयेत् ॥ १९ ॥ पुनरावृत्तिसहितां मूलदेवीं च पूजयेत् ॥ गंधादिभिः सुगंधैस्तु तथा पुष्पैः सुवासितैः ॥ २० ॥ नैवेद्यैस्तर्पणे
श्चैव तांबूलैर्दक्षिणादिभिः ॥ तोषयेन्मां त्वत्कृतेन नाम्नां साहस्रकेण च ॥ २१ ॥ कवचेन च सूक्तेनाऽहं रुद्रेभिरिति प्रभो ॥ देव्य
थर्वशिरोमंत्रैर्हल्लेखोपनिषद्भवेः ॥ २२ ॥ महाविद्यामहामंत्रैस्तोषयेन्मां मुहुर्मुहुः ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रीं प्रेमाद्रहदयो नरः ॥ २३ ॥
पुलकांकितसर्वांगैर्बाष्परुद्धाक्षिनिःस्वनः ॥ नृत्यगीतादिघोषेण तोषयेन्मां मुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ वेदपारायणैश्चैव पुराणैः सकलैरपि ॥
प्रतिपाद्या यतोऽहं वै तस्मात्तैस्तोषयेच्च माम् ॥ २५ ॥ निजं सर्वस्वमपि मे सदेहं नित्यशोऽर्पयेत् ॥ नित्यहोमं ततः कुर्याद्वाङ्मनांश्च
सुवासिनीः ॥ २६ ॥

बटुकान्पामरानन्यान्देवीबुद्ध्या तु भोजयेत् ॥ नत्वा पुनः स्वहृदये श्रुत्क्रमेण विवर्जयेत् ॥ २७ ॥ सर्वं हल्लेखया कुर्यात्पू
जनं मम सुव्रत ॥ हल्लेखां सर्वमंत्राणां नायिका परमा स्मृता ॥ २८ ॥ हल्लेखादर्पणे नित्यमहं तत्प्रतिबिंबिता ॥ तस्माद्दृष्टे
खया दत्तं सर्वमंत्रैः समर्पितम् ॥ २९ ॥ गुरुं संपूज्य भूषाद्यैः कृतकृत्यं त्वमावहेत् ॥ य एवं पूजयेद्देवीं श्रीमद्भुवनसुंदरीम्
॥ ३० ॥ न तस्य दुर्लभं किञ्चित्कदाचित्कचिदस्ति हि ॥ देहांते तु मणिद्वीपं मम यात्येव सर्वथा ॥ ३१ ॥ ज्ञेयो देवीस्व
रूपोऽसौ देवा नित्यं नमंति तम् ॥ इति ते कथितं राजन्महादेव्याः प्रपूजनम् ॥ ३२ ॥ विमृश्यैतदशेषेणाप्यधिकारानुरूपतः ॥
कुरु मे पूजनं तेन कृतार्थस्त्वं भविष्यसि ॥ ३३ ॥ इदं तु गीताशास्त्रं मे नाशिष्याय वदेत्कचित् ॥ नाभक्ताय प्रदातव्यं न
भूताय च पुण्ये ॥ ३४ ॥ एतत्प्रकाशनं मातुरुद्धाटनसुरोजयोः ॥ तस्मादवश्यं यत्नेन गोपनीयमिदं सदा ॥ ३५ ॥ देयं भक्ताय
विष्णवे नैव प्रदातव्यं हि ॥ सुशीलाय सुवर्णाय देवीभक्तिमुताय च ॥ ३६ ॥

समस्तैरुपायैः ॥ देवीनां श्रुतिनां सर्वं देवीदेवानताऽभवत् ॥ ३८ ॥ न्यास उवाच ॥ महितातो लब्धे जज्ञे देवी हेमवती तु सा ॥
 या गौरीति प्रसिद्धाऽऽसीहता सा शंकराय च ॥ ३९ ॥ ततः स्कंदः समद्रुस्ततारकस्तेन पातितः ॥ समुद्रमथने पूर्वं रत्नान्यासुर्नरा
 धिप ॥ ४० ॥ तत्र देवेः स्तुता देवी लक्ष्मीप्राप्त्यर्थमादरात् ॥ तेषामनुग्रहायायनिर्गता तु रमा ततः ॥ ४१ ॥ वैकुण्ठाय सुरैर्दत्ता
 तेन तस्य शमोऽभवत् ॥ इति ते कथितं राजन्देवीमाहात्म्यमुत्तमम् रहस्यभूतेयं ॥ ४२ ॥ गौरीलक्ष्म्योः समुत्पत्तिविषयं सर्वं
 कामदम् ॥ न वाच्यं त्वेतदन्यस्मै रहस्यं कथितं यतः ॥ ४३ ॥ गीता गोपनीया प्रयत्नतः ॥ सर्वमुक्तं समासेन यत्पृष्टं
 तत्त्वयाऽनघ ॥ ४४ ॥

स. पवित्रं पावनं दिव्यं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां सप्तमस्कंधे देवीगीतायां
 अ. ४. चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ श्रीरस्तु ॥ स्कंधश्चायं समाप्तः ॥ ७ ॥

खशरद्व्यशिव (२३५०) पद्येस्तु द्वेपायनमुखच्युतेः ॥ श्रीमद्भागवतस्यास्य सप्तमस्कंध ईरितः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते सप्तमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते अष्टमस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते अष्टमस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ जनमेजय उवाच ॥ सूर्यचंद्रान्वयोत्थानां नृपाणां सत्कथाश्रितम् ॥ चरितं भवता प्रोक्तं श्रुतं तदमृतास्पदम् ॥ १ ॥
अधुना श्रोतुच्छामि सा देवी जगदंबिका ॥ मन्वंतरेषु सर्वेषु यद्यद्रूपेण पूज्यते ॥ २ ॥ यस्मिन्यस्मिंश्च वै स्थाने येन येन च कर्मणा ॥
“शरीरेण च देवेशी पूजनीया फलप्रदा ॥ येनैव मंत्रबीजेन यत्र यत्र च पूज्यते ॥” देव्या विराट्स्वरूपस्य वर्णनं च यथातथम् ॥ ३ ॥
येन ध्यानेन तत्सुक्ष्मे स्वरूपे स्यान्मतेर्गतिः ॥ तत्सर्वं वद विप्रर्षे येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ ४ ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि
देव्याराधनमुत्तमम् ॥ यत्कृतेन श्रुतेनापि नरः श्रेयोऽत्र विदते ॥ ५ ॥ एवमेतन्नारदेन पृष्टो नारायणः पुरा ॥ तस्मै यदुक्तवान्देवो योग
चर्याप्रवर्तकः ॥ ६ ॥ एकदा नारदः श्रीमान्पर्यटन्पृथिवीमिमाम् ॥ नारायणाश्रमं प्राप्तो गतस्तेदं तस्थिवान् ॥ ७ ॥ तस्मै योगात्मने
नमः ॥ नारायण उवाच ॥ देवदेव महादेव पुराण प्रवक्ष्यामि ॥ जगदाधार

हि ॥ १३ ॥ न्यास उवाच ॥ एव देवर्षिणा पृष्टोः प्राचीनो मुनिसत्तमः ॥ नारायणो महायोगी प्रतिनेद्य वचोऽब्रवीत् ॥ १४ ॥
 नारायण उवाच ॥ शृणु देवर्षिवर्या जगतस्तत्त्वमुत्तमम् ॥ येन ज्ञातेन मर्त्यो हि जायते न जगदभ्रमे ॥ १५ ॥ जगतस्तत्त्वमित्येव देवी
 प्रोक्ता मयाऽपि हि ॥ ऋषिभिर्देवगंधर्वैरन्यैश्चापि मनीषिभिः ॥ १६ ॥ सा जगत्सृजते देवी तथा च प्रतिपालयते ॥ तथा च
 नाशयते सर्वमिति प्रोक्तं गुणत्रयात् ॥ १७ ॥ तस्याः स्वरूपं वक्ष्यामि देव्याः सिद्धिर्षिपूजितम् ॥ स्मरतां सर्वपापघ्नं कामदं मोक्षदं
 तथा ॥ १८ ॥ मनुः स्वायंभुवस्त्वाद्यः पद्मपुत्रः प्रतापवान् ॥ शतरूपापतिः श्रीमान्सर्वमन्वंतराधिपः ॥ १९ ॥ स मनुः पितरं देवं
 प्रजापतिमकल्मषम् ॥ भक्त्या पर्यचरत्पूर्वं तमुवाचात्मभूः सुतम् ॥ २० ॥ पुत्र पुत्र त्वया कार्यं देव्याराधनमुत्तमम् ॥ तत्प्रसादेन
 ते तात प्रजासर्गः प्रसिद्ध्यति ॥ २१ ॥

एवमुक्तः प्रजास्रष्टा मनुः स्वायंभुवो विराट् ॥ जगद्योनि तदा देवीं तपसाऽतर्पयद्विभुः ॥ २२ ॥ तुष्टाव देवीं देवेशीं समाहितमतिः
 किल ॥ आद्यां मायां सर्वशक्तिं सर्वकारणकारणाम् ॥ २३ ॥ मनुरुवाच ॥ नमो नमस्ते देवेशि जगत्कारणकारणे ॥ शंखचक्रग
 दाहस्ते नारायणहृदा श्रिते ॥ २४ ॥ वेदमूर्ते जगन्मातः कारणस्थानरूपिणि ॥ वेदत्रयप्रमाणज्ञे सर्वदेवनुते शिवे ॥ २५ ॥ माहेश्वरि
 महाभागे महामाये महोदये ॥ महादेवप्रियावासेमहादेवप्रियंकरि ॥ २६ ॥ गोपेन्द्रस्य प्रिये ज्येष्ठे महानंदे महोत्सवे ॥ महामारीभयहरे
 नमो देवादिपूजिते ॥ २७ ॥ सर्वं मंगलमांगल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ॥ शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ २८ ॥ यतश्चेदं
 यया विश्वमोतं प्रोतं च सर्वदा ॥ चैतन्यमेवमाद्यंतरहितं तेजसां निधिम् ॥ २९ ॥ ब्रह्मा यदीक्षणात्सर्वं करोति च हरिः सदा ॥
 पालयत्यपि विश्वेशः संहर्ता यदनुग्रहात् ॥ ३० ॥ मधुकैटभसंभूत भयार्तः पद्मसंभवः ॥ यस्याः स्तवेन मुमुचे घोरदैत्यभवांबुधेः
 ॥ ३१ ॥ त्वं ह्रीः कीर्तिः स्मृतिः कांतिः कमला गिरिजा सती ॥ दाक्षायणी वेदगर्भा बुद्धिदात्री सदाऽभया ॥ ३२ ॥

स्तोष्ये त्वां च नमस्यामि पूजयामि जपामि च ॥ ध्यायामि भाषये वीले श्रोष्ये देवि प्रसीद मे ॥ ३३ ॥ ब्रह्मा वेदनिधिः कृष्णो
लक्ष्म्यावासः पुरंदरः ॥ त्रिलोकाधिपतिः पाशी याद सांपतिरुत्तमः ॥ ३४ ॥ कुबेरो निधिनाथोऽभूद्यमो जातः परेतराट् ॥ नैर्ऋतो रक्षसां
नाथः सोमो जातो ह्यपोमयः ॥ ३५ ॥ त्रिलोकबंधो लोकेशि महामांगल्यरूपिणि ॥ नमस्तेऽस्तु पुनर्भूयो जगन्मातर्नमो नमः ॥ ३६ ॥
नारायण उवाच ॥ एवं स्तुता भगवती दुर्गा नारायणी परा ॥ प्रसन्ना प्राह देवर्षे ब्रह्मपुत्रमिदं वचः ॥ ३७ ॥ श्रीदेश्युवाच ॥ वरं वरय
राजेन्द्र ब्रह्मपुत्र यदिच्छसि ॥ प्रसन्नाऽहं स्तवेनात्र भक्त्या चाराधनेन च ॥ ३८ ॥ मनुहुवाच ॥ यदि देवि प्रसन्नाऽसि भक्त्या कारु
णिकोत्तमे ॥ तदा निर्विघ्नतः सृष्टिः प्रजायाः स्यात्तवाऽऽज्ञया ॥ ३९ ॥ श्रीदेश्युवाच ॥ प्रजासर्गः प्रभवतु ममानुग्रहतः किल ॥ निर्वि
घ्नेन च राजेन्द्र वृद्धिश्चाप्नुतरोत्तरम् ॥ ४० ॥ यः कश्चित्पठते स्तोत्रं मद्भक्त्या त्वत्कृतं सदा ॥ तेषां विद्याप्रजासिद्धिः कीर्तिः कांत्यु
दयः खलु ॥ ४१ ॥ जायंते धनधान्यानि शक्तिरप्रहता नृणाम् ॥ सर्वत्र विजयो राजन्सुखं शत्रुपरिक्षयः ॥ ४२ ॥

नारायण उवाच ॥ एवं दत्त्वा वरान्देवी मनवे ब्रह्म सूनवे ॥ अंतर्धानं गता चासीत्पश्यतस्तस्य धीमतः ॥ ४३ ॥ अथलब्धवरो राजा
ब्रह्मपुत्रः प्रतापवान् ॥ ब्रह्माणमब्रवीत्तात स्थानं मे दीयतां रहः ॥ ४४ ॥ यत्राहं समधिष्ठाय प्रजाः स्रक्ष्यामि पुष्कलाः ॥ यक्ष्यामि यज्ञे
दैवेशं तत्समादिश मा चिरम् ॥ ४५ ॥ इति पुत्रवचः श्रुत्वा प्रजापतिपतिर्विभुः ॥ चिंतयामास सुचिरं कथं कार्यं भवेदिदम् ॥ ४६ ॥
सृजतो मे गतः कालो विपुलोऽनंतसंख्यकः ॥ धरा वार्षिः प्लुता मम रसं याताऽखिलाश्रयः ॥ ४७ ॥ इदं मञ्चितं कार्यं भगवाना
दिपूरुषः ॥ करिष्यति सहायो मे यदादेशेऽहं माश्रितः ॥ ४८ ॥ इति श्री० दे० भा० महापुराणे अष्टमस्कंधे भुवनकोशो नाम प्रथ
मोऽध्यायः ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥ एवं भीमांसतस्तस्य पद्मयोनेः परंतप ॥ मन्वादिभिर्भुविर्वैर्मरीच्यद्यः समंततः ॥ १ ॥ ध्याय
तस्तस्य नासामादिरंचेः सहसाऽनघ ॥ वराहपोतो निरगादेकाशुलप्रमाणतः ॥ २ ॥ तस्यैव पर्यतः खस्थः क्षणेन किल नारद ॥ करि
ष्यामि महाप्रभे तव हततमं हृदयम् ॥ ३ ॥ मरीचिमुख्ये विमित्रेः सनकाद्यैश्च नारद ॥ तच्छृत्वा सीकरं रूपं तर्कयामास पद्मधुः ॥ ४ ॥

त्मनः ॥ वराह कृपो भगवाञ्जग जाचलसन्निभः ॥ ७ ॥ विरंचि हर्षयामास संहतांश्च द्विजोत्तमान् ॥ स्वगर्जशब्दमात्रेण विस्मृतमनुना
 दयन् ॥ ८ ॥ ते निशम्य स्वस्वे दस्य शयिष्णुं पुष्पुर्स्वनम् ॥ जनस्तपःसत्यलोकवासिनोऽमरवर्यकाः ॥ ९ ॥ छन्दोमयेः स्तोत्रवरै
 ऋक्सामाथर्वसंभवैः ॥ वचोभिः पुरुषं त्वाद्यं द्विजेन्द्राः पर्यवाकिरन् ॥ १० ॥ तेषां स्तोत्रं निशम्याद्यो भगवान्हरिरीश्वरः ॥ कृपावलो
 कमात्रेणानुगृहीत्वाऽप आविशत् ॥ ११ ॥ तस्यांतविशतः क्रूरसटाघातप्रपीडितः ॥ समुद्रोऽथाब्रवीदेव रक्ष मां शरणातिहन् ॥ १२ ॥
 इत्याकर्ण्य समुद्रोक्तं वचनं हरिरीश्वरः ॥ विदारयञ्जलचराञ्जगामांतर्जले विभुः ॥ १३ ॥ इतस्ततोऽभिधावन्सन्विचिन्वन्पृथिवीं
 धराम् ॥ आघ्रायाघ्राय सर्वेशो धरामासा दयच्छनैः ॥ १४ ॥ अंतर्जलगतां भूमिं सर्वसत्त्वा श्रियां तदा ॥ भूमिं स देवदेवेशो दृश्यो
 दाजहार ताम् ॥ १५ ॥ तां समुद्धृत्य दंष्ट्राग्रे यज्ञेशो यज्ञपुरुषः ॥ शुशुभे दिग्गजो यद्बुद्धत्याथ सुपद्मिनीम् ॥ १६ ॥

तं दृष्ट्वा देवदेवेशो विरंचिः समनुः स्वराट् ॥ तुष्टाववाग्भिर्देवेशं दंष्ट्रोद्धृतवसुन्धरम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मो वाच ॥ जितं ते पुंडरीकाक्ष भक्ता
 नामार्तिनाशन ॥ स्वर्गीकृतसुराधार सर्वकामफलप्रद ॥ १८ ॥ इयं च धरणी देव शोभते वसुधा तव ॥ पद्मिनीव सुपत्राढ्या मतंगजकरो
 ऽदृता ॥ १९ ॥ इदं च ते शरीरं वै शोभते भूमिसंगमात् ॥ उद्धृतांशुजशुंढाग्रकरीद्रतनुसन्निभम् ॥ २० ॥ नमो नमस्ते देवेश सृष्टिसं
 हारकारक ॥ दानवानां विनाशाय कृतनानाकृतेप्रभो ॥ २१ ॥ अग्रतश्च नमस्तेऽस्तु पृष्ठतश्च नमो नमः ॥ सर्वामराधारभूत बृहद्भाम
 नमोऽस्तु ते ॥ २२ ॥ त्वयाऽहं च प्रजासर्गेनियुक्तः शक्तिवृद्धितः ॥ त्वदाज्ञावशतः सर्गं करोमि विकरोमि च ॥ २३ ॥ त्वत्सहायेन देवेशा
 अमराश्च पुरा हरे ॥ सुधां विभेजिरे सर्वे यथाकालं यथाबलम् ॥ २४ ॥ इंद्रस्त्रिलोकीसाम्राज्यं लब्ध्वांस्त्वन्निदेशतः ॥ भुनक्ति लक्ष्मीं
 बहुलां सुरसंघप्रपूजितः ॥ २५ ॥ वह्निः पावकतां लब्ध्वा जाठरादिविभेदतः ॥ देवासुरमनुष्याणां करोत्याप्यानं तथा ॥ २६ ॥
 धर्मराजोऽथ पितृणामधिपः सर्वकर्महृक् ॥ कर्मणां फलदाताऽसौ त्वन्नियोगादधीश्वरः ॥ २७ ॥ नैऋतो रक्षसामीशो यक्षो विघ्नविना
 शनः ॥ सर्वेषां प्राणिनां कर्मसाक्षी त्वत्तः प्रजायते ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥ ५ ॥

वरुणो यादसामीशो लोकपालो जलाधिपः ॥ त्वदाज्ञाबलमाश्रित्य लोकपालत्वमागतः ॥ २९ ॥ वायुगंधवहः सर्वभूतप्राणानकारणम् ॥ जातस्तव निर्देशेन लोकपालो जगद्गुरुः ॥ ३० ॥ कुबेरः किन्नरादीनां यक्षाणां जीवनाश्रयः ॥ त्वदाज्ञातर्गतः सर्वलोकपेषु च मान्य भूतः ॥ ३१ ॥ ईशानः सर्वरुद्राणामीश्वरान्तकरः प्रभुः ॥ जातो लोकेशवंद्योऽसौ सर्वदेवाधिपालकः ॥ ३२ ॥ नमस्तुभ्यं भागवते जग दीशाय कुर्महे ॥ यस्यांशभागाः सर्वे हि जाता देवः सहस्रशः ॥ ३३ ॥ नारद उवाच ॥ एवं स्तुतो विश्वसृजा भगवानादिपुरुष ॥ लीला वलोकमात्रेणाऽप्यनुग्रहमवासृजत् ॥ ३४ ॥ तत्रैवाभ्यागतं दैत्यं हिरण्याक्षं महासुरम् ॥ रुधानमध्वनो भीमं गदयाऽस्ताडयद्धरिः ॥ ३५ ॥ तद्रक्तपंकदिग्धांगो भगवानादिपुरुषः उद्धृत्य धरिणीं देवो दंष्ट्रया लीलयाऽप्सु ताम् ॥ ३६ ॥ निवेश्य लोकनाथेशो जगाम स्थान मात्मनः ॥ एतद्भगवतश्चित्रं धरण्युद्धरणं परम् ॥ ३७ ॥ शृणुयाद्यः पुमान्यश्च पठेच्चरितमुत्तमम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो वैष्णवीं गतिमामु यात् ॥ ३८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्टमस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ नारायण उवाच ॥ महीं देवः प्रतिष्ठाप्य यथा स्थाने च नारद ॥ वैकुण्ठलोकमगमद्ब्रह्मोवाच स्वमात्मजम् ॥ १ ॥

स्वायंभुव महाबाहो पुत्र तेजस्विनां वर ॥ स्थाने महीमये तिष्ठ प्रजाः सृज यथोचितम् ॥ २ ॥ देशकालविभागेन यज्ञंशे पुरुषं यज ॥ उच्चावचपदार्थैश्च यज्ञसाधनकैर्विभो ॥ ३ ॥ धर्ममाचर शास्त्रोक्तं वर्णाश्रमनिबन्धनम् ॥ एतेन क्रमयोगेन प्रजावृद्धिर्भविष्यति ॥ ४ ॥ पुत्रानुत्पाद्य गुणतः कीर्त्या कान्त्याऽऽत्मरूपिणः ॥ विद्याविनयसंपन्नान्सदाचारवतां वरान् ॥ ५ ॥ कन्याश्च दत्त्वा गुणवद्यशोवद्भ्यः समाहितः ॥ मनः सम्यक्समाधाय प्रधानपुरुषे परे ॥ ६ ॥ भक्तिसाधनयोगेन भगवत्परिचर्यया ॥ गतिमिष्टां सदा वंद्यां योगिनां गमिता भवान् ॥ ७ ॥ इत्याश्वास्य मनुं पुत्रपद्मयोनिः प्रजापतिः ॥ प्रजासर्गे नियम्यामुं स्वधाम प्रत्यपद्यत ॥ ८ ॥ प्रजाः सृजत पुत्रेति पितुराज्ञां समादधत् ॥ स्वायंभुवः प्रजासर्गं मकरोत्पृथिवीपतिः ॥ ९ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादो मनुपुत्रो महौजसो ॥ कन्यास्तिरु प्रसूताश्च तासां नामानि मे शृणु ॥ १० ॥ आकृतिः प्रथमा कन्या द्वितीया देवहूतिका ॥ तृतीया च प्रसूतिर्हि विरूपाता लोकपावनी ॥ ११ ॥ आकृतिं रुचये प्रादात्कर्तुमाय च मप्यमाम् ॥ इक्ष्वायावात्प्रसूतिं च यासां लोक इमाः प्रजाः ॥ १२ ॥ रुच्यैः प्रजैश्च भगवा

अ.
॥ १ ॥

॥ १५ ॥

देवगणैर्वृतः ॥ १६ ॥ कपिलोऽपि महायोगी भगवान्स्वाश्रमे स्थितः ॥ देवहृत्ये परं ज्ञानं सर्वाविद्यानिवर्तकम् ॥ १७ ॥ सविशेषं ध्यानयोगमध्यात्मज्ञाननिश्चयम् ॥ कपिलं शास्त्रमाख्यातं सर्वाज्ञानविनाशनम् ॥ १८ ॥ उपदिश्य महायोगी स ययौ पुलहाश्रमम् ॥ अद्यापि वर्तते देवः सांख्याचार्यो महाशयः ॥ १९ ॥ यन्नामस्मरणेनापि सांख्ययोगश्च सिद्ध्यति ॥ तं वंदे कपिलं योगाचार्यसर्ववर प्रदम् ॥ २० ॥ एवमुक्तं मनोः कन्यावंशवर्णमुत्तमम् ॥ पठतां शृण्वतां चाऽपि सर्वपापविनाशनम् ॥ २१ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि मनुपुत्रान्वयं शुभम् ॥ यदाकर्णनमात्रेण परं पदमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ द्वीपवर्षसमुद्रादिव्यवस्था यत्सुतेः कृता ॥ व्यवहारप्रसिद्धार्थं सर्वभूतसुखाप्तये ॥ २३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे भुवनकोशो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

नारायण उवाच ॥ मनोः स्वायंभुवस्यासीज्ज्येष्ठः पुत्रः प्रियव्रतः ॥ पितुः सेवापरो नित्यं सत्यधर्मपरायणः ॥ १ ॥ प्रजापतेर्दुहितरं सुरूपां विश्वकर्मणः ॥ बर्हिष्मतीं चोपयेमे समानां शीलकर्मभिः ॥ २ ॥ तस्यां पुत्रान्दश गुणरन्वितान्भावितात्मनः ॥ जनयामास कन्यां चोर्जस्वतीं च यवीयसीम् ॥ ३ ॥ आग्नीध्रश्चेध्मजिह्वश्च यज्ञबाहुस्तृतीयकः ॥ महावीरश्चतुर्थस्तु पंचमो रुक्मशुक्रकः ॥ ४ ॥ पृत पृष्ठश्च सवनो मेधातिथिरथाष्टमः ॥ वीतहोत्रः कविश्चेति दशेते वह्निनामकाः ॥ ५ ॥ एतेषां दश पुत्राणां त्रयोऽप्यासन्विरागिणः ॥ कविश्च सवनश्चैव महावीर इति त्रयः ॥ ६ ॥ आत्मविद्यापरिष्णाताः सर्वे ते ह्यध्वरेतसः ॥ आश्रमे परहंसारूप्ये निःस्पृहा ह्यभवनमुदाः ॥ ७ ॥ अपास्यां च जायायां त्रयः पुत्राश्च जज्ञिरे ॥ उत्तमस्तामसश्चैव रैवतश्चेति विश्रुताः ॥ ८ ॥ मन्वंतराधिपतय एते पुत्रा महो जसः ॥ प्रियव्रतः स राजेंद्रो बुभुजे जगतीमिमाम् ॥ ९ ॥ एकादशार्बुदान्दानामव्याहतबलेंद्रियः ॥ यदा सूर्यः पृथिव्याश्च विभागे प्रथमेऽनपत् ॥ १० ॥ भागे द्वितीये तत्रासीदंधकारोदयः किल ॥ एवं व्यतिकरं राजा विलोक्य मनसा चिरम् ॥ ११ ॥ प्रशास्ति मयिभूम्यां च तमः प्रादुर्भवेत्कथम् ॥ एवं निवारयिष्यामि भूमौ योगबलेन च ॥ १२ ॥ एवं व्यवसितो राजा पुत्रः स्वायंभुवस्य सः ॥ रथेनादित्यवर्णेन सप्तकृत्वः प्रकाशयन् ॥ १३ ॥ तस्यापि गच्छतो राज्ञो भूमौ यद्रथनेमयः ॥ पातितास्ते समुद्रारूपा भेजिरे लोक हेतवे ॥ १४ ॥

अ.
अ० ४

जाताः प्रदेशास्ते सप्त द्वीपा भूमौ विभागशः ॥ रथनेमिसमुत्थास्ते परिखाः सप्तसिधवः ॥ १५ ॥ यत आसंस्ततः सप्त भुवो
द्वीपा हि ते स्मृताः ॥ जंबुद्वीपः प्लक्षद्वीपः शाल्मलीद्वीपसंज्ञकः ॥ १६ ॥ कुशद्वीपः क्रौंचद्वीपः शाकद्वीपश्च पुष्करः तेषां च
परिमाणं तु द्विगुणं चोत्तरोत्तरम् ॥ १७ ॥ समंततश्चोपकल्पं बहिर्भागं क्रमेण च ॥ क्षारोदक्षुरसोदौ च सुरोदश्च घृतोदकः ॥ १८ ॥
क्षीरोदो दधिमंडोदः शुद्धोदश्चेति ते स्मृताः सप्तैते प्रतिविरूपास्तः पृथिव्यां सिधवस्तदा ॥ १९ ॥ प्रथमो जंबुद्वीपारूपो यः क्षारो
देन वेष्टितः ॥ तत्पतिं विदधे राजा पुत्रमाप्नोति संपन्नकम् ॥ २० ॥ प्लक्षद्वीपे द्वितीयेऽस्मिन्द्वीपेक्षुरससंप्लुते ॥ जातस्तदधिपः प्रेयव्रत
इह्मादिजिह्वकः ॥ २१ ॥ शाल्मलीद्वीप एतस्मिन्सुरोदधिपरिप्लुते ॥ यज्ञबाहुं तदधिपं करोति स्म प्रियव्रतः ॥ २२ ॥ कुशद्वीपेऽतिरम्ये
च घृतोदेनोपवेष्टिते ॥ हिरण्यरेता राजाऽभूत्प्रियव्रततनूजनिः ॥ २३ ॥ क्रौंचद्वीपे पंचमे तु क्षीरोदपग्निसंप्लुते ॥ प्रेयव्रतो घृतपृष्ठः पतिरा
सीन्महाबलः ॥ २४ ॥ शाकद्वीपे चारुतरे दधिमंडोदसंकुले मेधातिथिरभूद्राजा प्रियव्रतसुतो वरः ॥ २५ ॥ पुष्करद्वीपके शुद्धोदक
सिंधुसमाकुले ॥ वीति होत्रो बभूवासौ राजा जनकसंमतः ॥ २६ ॥ कन्यामूर्जस्वतीनाम्नीं ददातुशनसे विभुः ॥ आसीत्तस्यां
देवयानी कन्या काव्यस्य विश्रुता ॥ २७ ॥

एवं विभज्य पुत्रेभ्यः सप्तद्वीपान्प्रियव्रतः ॥ विवेकवशगो भूत्वा योगमार्गाश्रितोऽभवत् ॥ २८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्ट
मस्कंधे भुवनकोशे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ देवर्षे शृणु विस्तारं द्वीपवर्षविभेदतः ॥ भूमंडलस्य सर्वस्य यथा
देवप्रकल्पितम् ॥ १ ॥ रमासात्संप्रवक्ष्यामि नालं विस्तरतः क्वचित् ॥ जंबुद्वीपः प्रथमतः प्रमाणे लक्षयोजनः ॥ २ ॥ विशालो वर्तुला
कारो यथाऽजस्य च कर्णिका ॥ नव वर्षाणि यस्मिंश्च नवसाहस्रयोजनैः ॥ ३ ॥ आयात्रैः परिसंख्यानि गिरिभिः परितः श्रितैः ॥
अष्टभिर्दीर्घैश्च सुविभक्तानि सर्वतः ॥ ४ ॥ धनुर्वत्संस्थिते ज्ञेये द्वे वर्षे दण्डोत्तरे ॥ दीर्घाणि तत्र चत्वारि चतुर समिलावृतम्
॥ ५ ॥ इलावृतं मध्यवर्षं यत्राभ्यां सुप्रतिष्ठितः ॥ सोवर्णो गिरिराजोऽयं लक्षयोजनमुच्छिन्नतः ॥ ६ ॥ कर्णिकारूप एवायं भृगोलक्षम
॥ ७ ॥ इलावृतं मध्यवर्षं यत्राभ्यां सुप्रतिष्ठितः ॥ सोवर्णो गिरिराजोऽयं लक्षयोजनमुच्छिन्नतः ॥ ८ ॥ कर्णिकारूप एवायं भृगोलक्षम
॥ ९ ॥ इलावृतं मध्यवर्षं यत्राभ्यां सुप्रतिष्ठितः ॥ सोवर्णो गिरिराजोऽयं लक्षयोजनमुच्छिन्नतः ॥ १० ॥ कर्णिकारूप एवायं भृगोलक्षम

५०
॥ ८ ॥

इलावृतादासजतो भिषयो इमकूटक ॥ १३ ॥ अथो हिमालयश्चेति प्राग्निवस्तीणोः सुशोभनाः ॥ अयुनोत्सेच भाजस्ते योजनेः परिकी-
 तिताः ॥ १३ ॥ हरिवर्ष किंपुरुषं भारतं च यथातथम् ॥ विभागात्कथयत्येते मर्यादागिरयस्त्रयः ॥ १४ ॥ इलावृतात्पश्चिमतो माल्य
 वान्नाम पर्वतः ॥ पूर्वेण च ततः श्रीमान्गन्धमादनपर्वतः ॥ १५ ॥ आनीलनिषधं त्वेतौ चायतौ द्विसदस्रतः ॥ योजनेः पृथुतां यातौ
 मर्यादाकारकौ मिरि ॥ १६ ॥ केतुमालाख्यभद्राश्ववर्षयोः प्रथितौ च तौ ॥ मंदरश्च तथा मेरुमंदरश्च सुपाश्वर्यकः ॥ १७ ॥ कुमुदश्चेति
 विरूयाता गिरयो मेरुपादकाः ॥ योजनायुतविस्तारोन्नाहा मेरोश्चतुर्दिशम् ॥ १८ ॥ अवष्टम्भकगस्ते तु सर्वतोऽभिविराजिताः ॥ एतेषु
 गिरिषु प्राप्ताः पादपाश्चूतजंबुनी ॥ १९ ॥ कदंबन्यग्रोध इति चत्वारः पर्वताः स्थिताः ॥ केतवो गिरिराजेषु एकादशशतोच्छ्रयाः
 ॥ २० ॥ तावद्विष्ट पविस्ताराः शताख्यपरिणादिनः ॥ चत्वारश्च ह्रदास्तेषु पयोमध्विक्षु सञ्चलाः ॥ २१ ॥ यदुपस्पर्शिनो देवा योगे
 श्रयाणि विदते ॥ देवाद्यानानि चत्वारि भवंत ललनामुखाः ॥ २२ ॥

नंदनंचैत्ररथकं वैभ्राजं सर्वभद्रकम् ॥ येषु स्थित्वाऽमरगणा ललनायुध संयुताः ॥ २३ ॥ उपदेवगणेर्गीतमहि मानो महाशयाः ॥ विहरंति
 स्वतंत्रास्ते यथाकामं यथासुखम् ॥ २४ ॥ मंदरोत्संगसंस्थस्या देवचूतस्य मस्तकात् ॥ एकादशशतोच्छ्रयात्फलान्यमृत भाजि च
 ॥ २५ ॥ गिरिकूटप्रमाणानि मुस्वाद्गुनि मृदूनि च ॥ तेषां विशीर्यमाणानां फलानां सुरसेन च ॥ २६ ॥ अरुणोदसवर्णेन अरुणोदा
 पर्वतते ॥ नदी रम्यजला देवदेत्यराजप्रपूजिता ॥ २७ ॥ अरुणाख्या महाराज वर्तते पापहारिणी ॥ पूजयंति च तां देवीं सर्वकामफल
 प्रदाम् ॥ २८ ॥ नानोपहारबलिभिः कल्मषघ्न्य भयप्रदाम् ॥ तस्याः कृपावलोकेन क्षेमारोग्यं व्रजंति ते ॥ २९ ॥ आद्या माया
 तुलाऽनंता पुष्टिरीश्वरमालिनी ॥ दुष्टनाशकरी कांतिदायिर्नाति स्मृता भुवि ॥ ३० ॥ अस्याः पूजा प्रभावेण जांबूनद मुदावहत् ॥ इति
 श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे भुवनलोकवर्णनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अरुणोदा नदी या तु मया
 प्रोक्ता च नारद ॥ मंदरान्निपतंती सा पूर्वणेलावृतं प्लवेत् ॥ १ ॥ यज्जोषणाद्भवान्याश्चाऽनुचरीणां स्त्रियामपि ॥ यक्षगन्धर्वपत्नीनां
 देहगन्धवहोऽनिलः ॥ २ ॥ वासयत्यभितो भूमिं दशयोजनसंख्यया एव ॥ जंबूफलानां च तुंगदेशनिपातनात् ॥ ३ ॥

५०
॥ ६ ॥

विशीर्यतामनस्थीनां कुञ्जरांगप्रमाणिनाम् ॥ रसेन च नदी जंबूनाम्नी मेवाख्यमंदरात् ॥ ४ ॥ पतंती भूमिभागे च दक्षिणेलावृतं गता ॥ देवी जंबूफलास्वादतुष्टा जंबूादिनी स्मृता ॥ ५ ॥ तत्रत्यानां च लोकानां देवनागर्षिरक्षसाम् ॥ पूजनीयपदा मान्या सर्वभूतदयाकरी ॥ ६ ॥ पावनी पापिनां रोगनाशिनी स्मरतामपि ॥ कीर्तिता विप्रसंहर्त्री माननीया दिवौकसाम् ॥ ७ ॥ कोकिलाक्षी कामकला करुणा कामपूजिता ॥ कठोरविग्रहा धन्या नाकिमान्या गभस्तिनी ॥ ८ ॥ एभिर्नामपदैः कामं जपनीया सदा नृणाम् ॥ जंबूनदीरोधसोर्या मृत्तिका तीरवर्तिनी ॥ ९ ॥ जंबूरसेनानुविद्धयमाना वाय्वर्कयो गतः ॥ विद्याधरामरस्त्रीणां भूषणं विविधं महत् ॥ १० ॥ जाम्बूनदं सुवर्णं च प्रोक्तं देवविनिर्मितम् ॥ यत्सुवर्णं च विविधा योषिभिः कामुकासदा ॥ ११ ॥ मुकुटं कटिसूत्रं च केयूरादीन्प्रकुर्वत ॥ महा कंदर्बः संप्रोक्तः सुपाश्वर्गिरिसंस्थितः ॥ १२ ॥ तस्य कोटरदेशेभ्यः पंच धाराश्च याः स्मृताः ॥ सुपाश्वर्गिरि मूर्ध्नि पतंत्येता भुवं गताः ॥ १३ ॥ मधुधाराः पञ्च तास्तु पश्चिमेलावृतं प्लुताः ॥ याश्चोपभुज्यमानानां देवानां मुखगन्धभृत ॥ १४ ॥ वायुः समंततो गच्छच्छत योजनवासनः ॥ धारेश्वरी महादेवी भक्तानां कार्यकारिणी ॥ १५ ॥

देवपूज्या महोत्साहा कालरूपा महानना ॥ वसते कर्मफलदा कांतारग्रहणेश्वरी ॥ १६ ॥ करालदेहा कालांगी कामकोटिप्रवातनी ॥ इत्येतैर्नामभिः पूज्या देवी सर्वसुरेश्वरी ॥ १७ ॥ एवं कुमुदरूढो यो नाम्ना शतबलो वटः ॥ तत्स्कंधेभ्योऽधोमुखाश्च नदाः कुमुद मूर्धतः ॥ १८ ॥ पयोदधिमधुघृतगुडान्नाद्यंबरादिभिः ॥ शय्यासनाद्याभरणैः सर्वे कामदुघाश्च ते ॥ १९ ॥ उत्तरेणेलावृतं ते प्लावयंति समंततः ॥ भीनाक्षी तत्तले देवी देवासु रनिषेविता ॥ २० ॥ नीलांबरा रौद्रमुखी नीलालकयुता च सा ॥ नाकिनां देवसंघानां फलदा वरदा च सा ॥ २१ ॥ अतिमान्याऽतिपूज्या च मत्तमातंग गामिनी ॥ मदनोन्मादिनी मानप्रिया मानप्रियांतरा ॥ २२ ॥ मारवेगधरा मारपूजिता मारमादिनी ॥ मयूरवरशोभाढ्या शिखिवाहन गर्भभूः ॥ २३ ॥ एभिर्नामपदैर्देव्या देवी सा मीनलोचना ॥ जपतां स्मरतां मानदात्री चेश्वरसंगिनी ॥ २४ ॥ तेषां नदानां पानीयपाना नुगतचेतसाम् ॥ प्रजानां न कदाचित्स्याद्रलीपलितलक्षणम् ॥ २५ ॥ कामस्वेवादि दीर्घाय जरामयमृतिभ्रमाः ॥ शीतोष्णवातवैषण्यं सुखोपलवसंचयाः ॥ २६ ॥

सुवर्णमयनाम्नो वे सुमेरोः पर्वताः पृथक् ॥ २८ ॥ गिरयो विशतिपराः कर्मिकाया इवेहते ॥ केशरी ध्रुव सर्वेऽपि मेरोमुखे ॥ नागके ॥ २९ ॥ परितश्चोपकलसास्ते तेषां नामानि शृण्वतः ॥ कुरंगः कुरगश्चैव कुशुम्भोऽथो विकंकतः ॥ ३० ॥ त्रिकूटः शिशिरश्चैव पतंगो रुचकस्तथा ॥ निषधश्च शितीवासः कपिलः शंख एव च ॥ ३१ ॥ वेदूर्यश्चारुधिशचैव हंसो ऋषभ एव च ॥ नागः कालंजरश्चैव नारदश्चेति विशतिः ॥ ३२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ गिरी मेरुं च पूर्वेण द्वौ चाष्टादशयोजनेः ॥ सहस्रेरायते चोदगिद्विसहस्रपृथूच्चकौ ॥ १ ॥ जठरो देवकूटश्चातावेतो गिरिवर्यकौ ॥ मेरोः पश्चिमतोऽर्द्धो पवमानस्तथाऽपरः ॥ २ ॥ पारियात्रश्च तौ तावद्विरूपातौ तुंगविस्तरौ ॥ मेरोर्दक्षिणतः ख्यातौ कैलासकर वीरकौ ॥ ३ ॥ प्रागा यतो पूर्ववृत्तौ महापर्वत राजकौ ॥ एवं चोत्तरतो मेरोस्त्रिशृंगमकरौ गिरी ॥ ४ ॥ एतश्चाद्रिवरैरष्टसंख्यैः पर्वितो गिरिः ॥ सुमेरुः कांचनगिरिः परिभ्राजत्रविर्यथा ॥ ५ ॥ मेरोर्मूर्धनि धातुर्हि पुरी पंकजजन्मनः ॥ मध्यतश्चोपकलभेयं दशसाहस्रयोजनेः ॥ ६ ॥

समानचतुरस्तां च शातकौम्भमयीं पुरीम् ॥ वर्णयन्ति महात्मानः परावरविदो बुधाः ॥ ७ ॥ तां पुरीमनुलोकानामष्टानामीशिषां पराः ॥ पुर्यः प्रख्यातसौवर्णरूपास्ताश्च यथादिशम् ॥ ८ ॥ यथारूपं सार्धनेत्रसहस्रप्रमिताः कृताः ॥ मेरोर्नैव पुराणि स्युर्मनोवत्यमरावती ॥ ९ ॥ तेजोवती संयमनी यथा कृष्णांगनाऽपरा ॥ श्रद्धावती गन्धवती तथा चान्या महोदया ॥ १० ॥ यशोवती च ब्रह्मेद्रवद्व्यादीनां यथा क्रमम् ॥ तत्रैव यज्ञलिंगस्य विष्णोर्भगवतो विभोः ॥ ११ ॥ वाम पादांशुष्ठनखनिर्भिन्नस्य च नारद ॥ अंडोलध्वभागरंघ्रस्य मध्यात्सं विशती दिवः ॥ १२ ॥ मूर्धन्यवततारेयं गंगा संविशती विभोः ॥ लोकानामखिलानां च पापहारिजलाकुला ॥ १३ ॥ इयं च साक्षाद्भगवत्पदी लोकेषु विश्रुता ॥ कालेन महता सा तु युगसाहस्र केण तु ॥ १४ ॥ दिवो मूर्धानं मागत्य देवीदेवनदीश्वरी ॥ यत्तद्विष्णुपदं नाम स्थानं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ १५ ॥ औतानपादिर्यत्रास्ते ध्रुवः परमपावन ॥ भगवत्पादयुगलपद्मकोशरजो दधत ॥ १६ ॥ अद्याप्यास्ते स राजर्षिः पदवीमचलां श्रितः ॥ तत्र सप्तर्षस्तस्य प्रभावज्ञा महाशया ॥ १७ ॥ प्रदक्षिणं प्रक्रमन्ति सर्वलोक हितेप्सवः ॥ आत्यंतिकी सिद्धिरियं तपतां सिद्धिदायिनी ॥ १८ ॥

आद्रियन्ते च शिरसा जटानूटोषितेन च ॥ ततो विष्णुपदादेवी नैकसाहस्र कोटिभिः ॥ १९ ॥ विमानैराकुले देवयानेऽवतरती च सा ॥
चन्द्रमंडलमाप्लाव्य पतंती ब्रह्मसद्वनि ॥ २० ॥ चतुर्धा भिद्यमाना सा ब्रह्मलोके च नारद ॥ चतुर्भिर्नामभिर्देवी चतुर्दिशमभिस्रुता
॥ २१ ॥ सरितां च नदीनां च पतिमेवान्वपद्यत ॥ सीता चालकनंदा च चतुर्भद्रेति नामभिः ॥ २२ ॥ सीता च ब्रह्मसदनाच्छिख
रेभ्यः क्षमाभृताम् ॥ केसराभिधनाम्नां च प्रसवंती च स्वर्णदी ॥ २३ ॥ गंधमादनमूर्ध्नाह पतिता पापहारिणी ॥ अंतरेण तु भद्राश्ववर्षे
प्राच्यां समागता ॥ २४ ॥ क्षारोदधिं गता सा तु धुनदी देव पूजिता ॥ ततो माल्यवतः शृंगाद् द्वितीया परिनिर्गता ॥ २५ ॥ ततो
वेगवती भूत्वा केतुमालं समागता ॥ चक्षुर्नाम्नीदेव नदी प्रतीच्यां दिश्युपागता ॥ २६ ॥ सरितां पतिमाविष्टा सा गंगा देववंदिता ॥
ततस्तृतीया धारा तु नाम्ना ख्याता च नारद ॥ २७ ॥ पुण्या चालकनंदा वै दक्षिणेनाब्ज भूपदात् ॥ वनानि गिरिकूटानि समति
कम्य चागता ॥ २८ ॥ हेमकूटं गिरिवरं प्राप्ताऽतोऽपीह निर्गता ॥ अतिवेगवती भूत्वा भारतं चागताऽपरा ॥ २९ ॥
दक्षिणं जलधिं प्राप्ता तृतीया सा सरिद्धरा ॥ यस्याः स्नानाय सरतां मनुजानां पदेपदे ॥ ३० ॥ राजसूयाश्व मेधादिफलं तु न हि
बुल्लभम् ॥ ततश्चतुर्थी धारा तु शृंगवत्पर्वतात्पुनः ॥ ३१ ॥ भद्राभिधा संस्रवंती कुरुन्संतर्प्य चोत्तरान् ॥ समुद्रं समनु प्राप्त गंगा
त्रेलोक्यपावनी ॥ ३२ ॥ अन्ये नदाश्च नद्यश्च वर्षेवर्षेऽपि संति हि ॥ बहुशो मेरुमदारप्रसूताश्चैव नारद ॥ ३३ ॥ तत्राऽपि भारतं
वर्षं कर्मक्षेत्रमुशंति हि ॥ अन्यानि चाष्ट वर्षाणि भौमस्वर्गप्रदानि च ॥ ३४ ॥ स्वर्गिणां पुण्यशेषस्य भोगस्थानानि नारद ॥
पुरुषाणां युतायुचार्वाङ्गागादेव सन्निभाः ॥ ३५ ॥ पुरुषा नागसाहसैर्दशभिः परिकल्पिताः ॥ महासौरतसंतुष्टा कलत्राढ्याः
सुखान्विताः ॥ ३६ ॥ एकवर्षेनके चायुष्याप्तगर्भाः पियोऽस्मि हि ॥ त्रेतायुगसमः कालो वर्तते सर्वदेव हि ॥ ३७ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणेऽष्टमस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ तेषु वर्षेषु देवेशाः पूर्वोक्तेः स्तवनेः सदा ॥ पूजयन्ति महा
देवी जपध्यानसमाधिभिः ॥ १ ॥ सर्वपुण्यसुमन्त्रेणी रोमिता वनराजयः ॥ फलानां पल्लवानां च यत्र शोभा निरंतरम् ॥ २ ॥ तेषु
निर्बलीकृत्यपि ॥ ३ ॥

लोकाणामनुग्रहसेकहृत् ॥ देवीमाराधयन्नास्ते स च सर्वेष्वप्युज्यते ॥ आत्मभ्युद्देशेनेज्ययाऽसौ समिधते समाहितः ॥ ७ ॥
 इलावृते तु भगवान्पद्मजाक्षिसमुद्भवः ॥ एक एव भवो देवो नित्यं वसति सांगनः ॥ ८ ॥ तत्क्षेत्रे नापरः कश्चित्प्रवेशं वितनोति च ॥
 भवान्याः शापतस्तत्र पुमान्स्त्री भवति स्फुटम् ॥ ९ ॥ भवानीनाथकैः स्त्रीणामसंख्येर्गणकोटिभिः ॥ संरुध्यमानो देवेशो देवं संकर्षणं
 भजन् ॥ १० ॥ आत्मना ध्यानयोगेन सर्वभूतहितेच्छया ॥ तां तामसीं तुरीयां च मूर्तिं प्रकृतिमात्मनः ॥ ११ ॥ उपधावते चैकाग्रमनसा
 भगवानजः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॐ नमो भगवते महापुरुषाय सर्वगुणसंख्यानायानंतायाम्यक्ताय नम इति ॥ १२ ॥ भजे भजन्या
 रणपादपंकजं भगस्य कृत्स्नस्य परं परायणम् ॥ भक्तेष्वलं भावितभूतभावनं भवापहं त्वा भवभावमीश्वरम् ॥ १३ ॥

न यस्य मायागुण कर्मवृत्तिभिर्निरीक्षतो ह्यण्वपि दृष्टिरुज्यते ॥ ईशे कथा नो जितमन्युरंहसा कस्तं न मन्येत जिगीषुरात्मनः ॥ १४ ॥
 असदृशो यः प्रति भाति मायया क्षीवेव मध्वासवताम्रलोचनः ॥ न नागवध्वोऽर्हण ईशिरं ह्रिया यत्पादयोः स्पर्शनधर्षितेन्द्रियाः ॥ १५ ॥
 यमादुरस्य स्थितिजन्मसंयम त्रिभिर्विहीनं यमनंतुमवयः ॥ न वेद सिद्धार्थमिव कश्चित्स्थितंभूमंडलं मूर्धसहस्रधामसु ॥ १६ ॥
 यस्याऽऽद्यआसीद्गुणविग्रहो महान्विज्ञानधिष्ण्यो भगवानजः किल ॥ यत्संवृतोऽहं त्रिवृता स्वतेजसा वैकारिकं तामसमैन्द्रियं सृजे
 ॥ १७ ॥ एते वयं यस्य वशे महात्मनः स्थिताः शकुन्ता इव सूत्रयंत्रिताः ॥ महानहंवैकृततामसेन्द्रियाः सुजाम सर्वे यदनुग्रहादिदम्
 ॥ १८ ॥ वस्त्रिमितां कर्माणि कर्मपर्वणीं मायां जनोऽयं गुरुसर्गमोहितः ॥ न वेद निस्तारणयोगमंजसा तस्मै नमस्ते विलयोदयात्मने
 ॥ १९ ॥ नारायण उवाच ॥ एवं स भगवानुब्रूवो देवं संकर्षणं प्रभुम् ॥ इलावृतमुपासीत देवीगणसमाहितः ॥ २० ॥ तथैव धर्मपुत्रोऽसौ
 नाम्ना भद्रश्रवा इति ॥ तत्कुलस्याऽपि पतयः पुरुषा भद्रसेवकाः ॥ २१ ॥

भद्राश्रवणं तां मूर्तिं वासुदेवस्य विश्रुताम् ॥ इयमूर्तिभिदा तां तु इयग्रीवपदांकिताम् ॥ २२ ॥ परमेण समाध्यन्यवारकेण नियंत्रिताम् ॥ एवमेव च तां मूर्तिं गृणत उपयाति च ॥ २३ ॥ भद्रश्रवस ऊचुः ॥ ॐ नमो भगवते धर्मायात्मविशोधनाय नम इति ॥ अहो विचित्रं भगवद्विचेष्टितं ग्रंथं जनोऽयं हि मिषन्न पश्यति ॥ ध्यायन्न सद्यहि विकर्म सेवितुं निर्हृत्य पुत्रं पितरं जिजीविषुः ॥ २४ ॥ वदन्ति विश्वं कवयः स्म नश्वरं पश्यन्ति चाऽध्यात्मविदो विपश्चितः ॥ तथापि मुह्यन्ति तवाज मायया सुविस्मितं कृत्यमजं नतोऽस्मि तम् ॥ २५ ॥ विश्वोद्भवस्थाननिरोधकर्म ते ह्यकर्तुरंगीकृतमप्यपावृतः ॥ युक्तं न चित्रं त्वयि कार्यकारणे सर्वात्मनि व्यतिरिक्ते च वस्तुतः ॥ २६ ॥ वेदान्युगान्ते तमसा तिरस्कृताब्रसातलाद्यो नृतरंगविग्रहः ॥ प्रत्याददे वै कवयेऽभियाचते तस्मै नमस्तेऽवितथेहिताय ते ॥ २७ ॥ एवं स्तुवंति देवेश इयशीर्ष हरिं च ते ॥ भद्रश्रवसनामानो वर्णयति च तद्गुणान् ॥ २८

एषां चरितमेतद्धि यः पठेच्छ्रावयेच्च यः ॥ पापकञ्चुकमुत्सृज्य देवीलोकं ब्रजेश्वरः सः ॥ २९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टम स्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ हरिवर्षे च भगवान्मृद्वहिरिः पापनाशनः ॥ वर्तते योगयुक्तात्मा भक्तानुग्रहकारकः ॥ १ ॥ तस्य तद्दयितं रूपं महा भागवतोऽसुरः ॥ पश्यन्भक्तिसमायुक्तः स्तौति तद्गुणतत्त्ववित् ॥ २ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ ॐ नमो भगवते नरसिंहाय नमस्तेजस्तेजसे आविर्भव वज्रदंष्ट्र कर्माशयान् रंधय रंधय तमो ब्रह्म ब्रह्म ॐ स्वाहा ॥ अभयं ममात्मनि भूयिष्ठाः ॥ ॐ क्षौं ॥ स्वस्त्यस्तु विश्वस्य स्वलः प्रसीदतां ध्यायंतु भूतानि शिवं मिथो धिया ॥ मनश्च भद्रं भजतादधोक्षजे आवेश्यतां नो मतिरप्यहेतुकी ॥ ३ ॥ माऽगारदा रात्मजवित्तबंधेषु संगो यदि स्याद्भगवत्प्रियेषु नः ॥ यः प्राणवृत्त्या परितुष्ट आत्मवान्सिद्धयः स्यद्दुराग्रं तथैव प्रियः ॥ ४ ॥ यत्संगं लब्धं निजवीर्यवैभवं तीर्थं मुहुः संस्पृशतां हि मानसम् ॥ हरत्यजोऽतः श्रुतिभिर्गतोऽगजं को वै न सेवेत मुहुर्विक्रमम् ॥ ५ ॥ यस्यास्ति भक्तिर्भगवत्प्रकिंचना सर्वैर्गणैस्तत्र समासते सुराः ॥ इरावभक्तस्य कुतो महद्गुणा मनोरथे

तस्माद्भजोरागविषादमन्त्रमानस्युदाभयवेन्याधिमुलम् ॥ हित्वा हृदं संतुति चक्रवालं नृसिंहपादं भजतां कुतो भयम् ॥ ७ ॥ एवं देवस्य पतिः सोऽपि भक्त्याऽनुदिनमीडते ॥ नृहरिं पापमातंगहरिं हृत्पद्मवासिनम् ॥ ९ ॥ केतुमाले च वर्षे हि भगवान्स्मररूपधृक् ॥ आस्ते तद्दर्शनाथानां पूजनीयश्च सर्वदा ॥ १० ॥ एतेनोपासते स्तोत्रजालेन च रमाऽब्धिजा ॥ तद्दर्शनाथा सततं महतां मानदायिका ॥ ११ ॥ रमोवाच ॥ ॐ ह्रीं ह्रीं हूं ॐ नमो भगवते हृषीकेशाय सर्वगुणविशेषैर्विलक्षितात्मने आकूतीनां चित्तीनां चेतसां विशेषाणां चाधिपतये षोडशकलाय च्छंदोमयायान्नमयायामृतमयाय सहसे ओजसे बलाय कान्तायकामाय नमस्ते उभयत्र भूयात् ॥ स्त्रियोब्रतैस्त्वां हृषीकेश्वरं स्वतो ह्याराध्य लोके पतिमाशासतेऽन्यम् ॥ तासां न ते वै परिपांत्यपत्यं प्रियं धनार्थं यतोऽस्वतंत्राः ॥ १२ ॥ स वै पतिः स्यादकुतोभयः स्वतः स्वतः समंतत पाति भयातुरं जनम् ॥ स एक एवेतरथामिथो भयं नैवात्मलाभादधि मन्यते परम् ॥ १३ ॥

या तस्य ते पादसरोरुहार्हणं न कामयेत्साऽखिलकामलपटा ॥ तदेव रासीप्सितमीप्सितोऽर्चितो यद्भग्नयाञ्चा भगवन्प्रतप्यते ॥ १४ ॥ मत्प्राप्तयेऽजेशसुरासुरादयस्तप्यंत उग्रं तप ऐंद्रियेधियः ॥ ऋते भवत्पादपरायणान्न मां विदंत्यहं त्वद्दया यतोऽजित ॥ १५ ॥ स त्वं ममाप्यच्युत शीर्ष्णि वंदितं करंबुजं यत्त्वदधायि सात्वताम् ॥ विभर्षि मां लक्ष्म वरेण्य मायया क ईश्वरस्येहितमूहितुं विभुः ॥ १६ ॥ एवं कामं स्तुवंत्येव लोकबंधुस्वरूपिणी ॥ प्रजापतिमुक्त्वा वर्षनाथाः कामस्य सिद्धये ॥ १७ ॥ रम्यके नाम वर्षे च मूर्तिं भगवतः पराम् ॥ मात्स्यां देवासुर्ग्वद्वां मनुः स्तौति निरंतरम् ॥ १८ ॥ मनुरुवाच ॥ ॐ नमो मुख्यतमाय नमः सत्त्वाय प्राणायौजसे बलाय महामत्स्याय नमः ॥ अंतर्बहिष्वाखिललोकपालकैरहृष्टरूपो विचरस्युरुस्वनः ॥ स ईश्वरस्त्वं य इदं वशे नयन्नाम्ना यथा दात्रमयीं नरः स्त्रियम् ॥ १९ ॥

यं लोकपालाः किल मत्सरज्वरा हित्वा यतंतोऽपि पृथक् समेत्य च ॥ पातुं न शक्यं पदं पदं पदः सरीसृपं स्थानु यदत्र दृश्यते ॥ २० ॥ भवान्युगांतार्णव ऊर्मिमालिनि क्षोणीमिमामोषविधीरुधा निधिम ॥ मया सहोदकमतेऽज ओजसा तस्मै जगत्प्राणगणात्मने नमः ॥ २१ ॥ एवं स्तौति च देवेशं मनु पार्थिवसत्तमः ॥ मत्स्यावतारं देवेशं संशयच्छेदकारणम् ॥ २२ ॥ ध्यानयोगेन देवस्य निर्धूताशेषकल्मषः ॥ आस्ते परिचरन्भक्त्या महाभागवतोत्तमः ॥ २३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्ट० भुवनकोशवर्णने नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ हिमये नाम वर्षे भगवान्कूर्मरूपधृक् ॥ आस्ते योगपतिः सोऽयमर्यम्णा पूज्य ईड्यते ॥ १ ॥ अर्यमोवाच ॥ ॐ नमो भगवते अकूपाराय सर्वसत्त्वगुण विशेषणाय नोपलक्षितस्थानाय नमो वर्ष्मणे नमो भूम्ने नमोऽवस्थानाय नमस्ते ॥ यद्रूपमेतन्निजमाययाऽर्पितमर्थस्वरूपं बहुरूपरूपितम् ॥ संख्या न यस्यास्त्य यथोपलंभनात्तस्मै नमस्तेऽप्यपदेशरूपिणे ॥ २ ॥ जरायुजं स्वेदजमंडजोद्भिदं चराचरं देवर्षिपितृभूतमैन्द्रियम् ॥ द्यौः खं क्षितिः शैलसरित्समुद्रं द्वीपग्रहक्षेत्यभिधेय एकः ॥ ३ ॥

यस्मिन्नसंख्येयविशेषनामरूपाकृतौ कविभिः कल्पितेयम् ॥ संख्या यया तत्त्वदशाऽपनीयते तस्मै नमः सांख्यनिदर्शनाय ते ॥ ४ ॥ एवं स्तुवति देवेशमर्यमा सह वर्षपैः ॥ गीयते चाऽपि भजते सर्वभूतभवं प्रभुम् ॥ ५ ॥ ततोत्तरेषु कुरुषु भगवान्यज्ञ पूरुषः ॥ आदिवाराह रूपोऽसौ धरण्या पूज्यते सदा ॥ ६ ॥ संपूज्य विधिवदेवं तद्भक्त्याऽऽर्द्राऽऽर्द्रहृत्कजा ॥ भूमिः स्तौति हरिं यज्ञवाराहं दैत्यमर्दनम् ॥ ७ ॥ भूरुवाच ॥ ॐ नमो भगवते मंत्रतत्त्वलिङ्गाय यज्ञक्रतवे महाध्वरावयवाय महावराहाय नमः कर्मशुक्लाय त्रियुगाय नमस्ते ॥ ८ ॥ यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो गुणेषु दारुणिव जातवेदसम् ॥ मथ्यन्ति मथ्ना मनसा दिदृक्षुवो गूढं क्रियार्थैर्नम ईरितात्मने ॥ ९ ॥ द्रव्यक्रिया हेत्वयनेशकर्तृभिर्मायागुणैर्वस्तुभिरीक्षितात्मने ॥ अन्वीक्ष्याऽंगातिशयात्मबुद्धिभिनिरस्तमायाकृतये नमोऽस्तु ते ॥ १० ॥ करोति विश्वस्थितिसंयमोऽयं यत्स्येप्सितं नेप्सितमसीक्षितगुणे ॥ माया यथाऽयो भ्रमते तदाश्रयं प्राणो नमस्ते गुणकर्मसाक्षिणे ॥ ११ ॥

प्रमथ्य वेत्स्य मतिवारणं वृत्ते यो मां रसाया जगदापि सुकृतः ॥ कृत्वाऽप्येवं निरगादुपवृत्तः कोऽपि न भवेत् ॥ इति श्रीमद्भगवत्गीता उपनिषद्संख्ययोगोऽष्टमोऽध्यायः ॥ १६ ॥ इति श्रीमद्भगवत्गीता उपनिषद्संख्ययोगोऽष्टमोऽध्यायः ॥ १६ ॥
उत्तमश्लोकाय नम इति ॥ आर्यलक्षणशीलव्रताय नमः उपशिक्षितात्मने उपासितलोकाय नमः ॥ साधुवादिनि कषणाय नमो ब्रह्मण्य
देवाय महापुरुषाय महाभागाय नम इति ॥ यत्तद्विशुद्धानुभवात्ममेकं स्वतेजसा ध्वस्तगुणव्यवस्थम् ॥ प्रत्यक्प्रशान्तिं सुधियोपलभन् ह्यनाम
रूपं निरहं प्रपद्ये ॥ १४ ॥ मर्त्यावितारस्त्विह मर्त्यशिक्षणं रक्षोवधायैव न केवलं विभो ॥ कुतोऽन्यथा स्याद्रमतः स्व आत्मनः सीता
कृतानि व्यसनानीश्वरस्य ॥ १५ ॥ न वै स आत्माऽऽत्मवतां सुदृढतमः सक्तस्त्रिलोक्यां भगवान्वासुदेवः ॥ न स्त्रीकृतं कश्मलमशुवीत
न लक्ष्मणं चापि विहातुमर्हति ॥ १६ ॥ न जन्म नूनं महतो न सौभगं न वाङ् न बुद्धिर्नाकृतिस्तोषहेतुः ॥ तैर्यद्विसृष्टानपि नो
वनौकसम्भकार सख्ये बत लक्ष्मणाग्रजः ॥ १७ ॥

सुरोऽसुरो वाऽप्यथवा नरोऽनरः सर्वात्मना यः सुकृतज्ञसुत्तमम् ॥ भजेत रामं मनुजाकृतिं हरिं य उत्तराननयत्कोसलान्दिवम् ॥ १८ ॥
नारायण उवाच ॥ एवंकिंपुरुषे वर्षे सत्यसंधं दृढव्रतम् ॥ रामं राजीवपत्राक्षं हनुमान्वानरोत्तमः ॥ १९ ॥ स्तौतिगायति भक्त्या च
सपूजयति सर्वशः ॥ य एतच्छृणुयाच्चित्रं रामचंद्रकथानकम् ॥ २० ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा याति रामसलोकताम् ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ भारताख्ये च वर्षेऽस्मिन्नहमादि चपूरुषः ॥ ॥ तिष्ठामि
भवता चैव स्तवनं कियतेऽनिशम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ ॐ नमो भगवते उपशमशीलायोपरतानात्म्याय नमोऽकिंचनवित्ताय
ऋषिऋषभाय नरनारायणाय परमहंस परमशुरवे आत्मारामाधिपतये नमो नम इति ॥ कर्ताऽस्य सर्गादिषु यो न बध्यते न हन्यते देहगतो
ऽपि देहिकेः ॥ द्रष्टुर्न दृश्यस्य शुणोर्विदूष्यते तस्मै नमोऽसक्तविविक्तसाक्षिणे ॥ २ ॥ इदं हि योगेश्वरयोगनेपुणं हिरण्यगर्भोभगवाञ्जगाद
यत् ॥ यदंतकाले त्वयि निर्गुणे मनो भक्त्या दधीतोऽजितदुष्कलेवरः ॥ ३ ॥

यथेहिकामुष्मिककामलपटः सुतेषुदारेषु धनेषु चितयन् ॥ शंकेत विद्वान्कुक्लेवरात्ययाद्यस्तस्य यत्नः श्रम एव केवलम् ॥ ४ ॥ तन्नः
प्रभो त्वं कुक्लेवरापिता त्वंमाययाऽहंममतामधोक्षज ॥ भिद्याम येनाशु वयं सुदुर्भिदा विधेहि योगत्वयि नः स्वभावजम् ॥ ५ ॥ एवं
स्तौति सदा देवं नारायणमनामयम् ॥ नारदो मुनिशार्दूलः प्रज्ञाताखिलसारहृक् ॥ ६ ॥ अस्मिन्वै भारते वर्षे सरिच्छैलास्तुसंति
हि तान्प्रवक्ष्यामि देवर्षेऽपुष्पैकप्रमानसः ॥ ७ ॥ मलयो मंगलप्रस्थोमैनाकश्चित्रकूटकः ॥ ऋषभः कुटकः कोष्ठः सद्यो देवगिरिस्तथा
॥ ८ ॥ ऋण्यमूकश्च श्रीशैलो व्यंकटाद्रिर्महेंद्रकः ॥ वारिधारश्च विंध्यश्च भुक्तिमानृक्षपर्वतः ॥ ९ ॥ पारियात्रस्तथा द्रोणश्चित्रकूटगिरिस्तथा
गोवर्धनो रैवतकःककुभोनीलपर्वतः ॥ १० ॥ गौरमुखश्चेंद्रकीलो गिरिः कामगिरिस्तथा ॥ एते चान्येऽप्यसंख्यातागिरियो बहुपुण्यदाः ॥ ११ ॥
एतदुपग्नसरितः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ पानावगाहनस्नानदर्शनोत्कीर्तनैरपि ॥ १२ ॥ नाशयन्ति च पापानि त्रिविधानि शरीरिणाम् ॥ तात्र
पर्णी चंद्रवशा कृतमाला षटोदका ॥ १३ ॥ वेहायसी च कावेरी वेणा चैव पयस्विनी ॥ तुंगभद्रा कृष्णवेणा शर्करावर्तका तथा ॥ १४ ॥
गोदावरी भीमरथी निर्विंध्या च पयोष्णि का ॥ तापी रेवा च सुरसा नर्मदा च सरस्वती ॥ १५ ॥

चर्मण्वती च सिंधुश्च अंधशोणौ महानदौ ॥ ऋषिकुल्यात्रिसमा च वेदस्मृतिमहानदी ॥ १६ ॥ कौशिकी यमुना चैव मंदाकिनी दृषद्वती ॥
गोमती सरयू रोधवती सप्तवती तथा ॥ १७ ॥ सुषोमा च शतद्रुश्च चंद्रभागा मरुद्वधा ॥ वितस्ता च असिक्री च विश्वा चेति प्रकीर्तिताः
॥ १८ ॥ अस्मिन्वर्षे लब्धजन्मपुरुषैः स्वस्वकर्मभिः ॥ शुक्ललोहितकृष्णार्यैर्देव्यमानुषनारकाः ॥ १९ ॥ भवंतिविविधा भोगाः
सर्वेषां च निवासिनाम् ॥ यथावर्णविधानेनाऽपवर्गो भवति स्फुटम् ॥ २० ॥ एतदेव च वर्षस्य प्राधान्यं कार्यसिद्धितः ॥ वदन्ति मुनयो
वेदवादिनः स्वर्गं वासिनः ॥ २१ ॥ अहो अमीषां किमकारिशोभनं प्रसन्न एषां स्विदुत स्वयं हरिः ॥ यैर्जन्म लब्धं नृषु भारताजिरे
मुकुंदसेवोपयिकं स्पृहा हि नः ॥ २२ ॥ किं दुष्करैर्नः कृतुभिस्तपोव्रते दानादिभिर्वा युजयेन फल्युना ॥ न यत्र नारायणपादपंकज
स्मृतिः प्रमुष्टाऽतिशयैर्द्रियोत्सवात् ॥ २३ ॥ कल्पायुषां स्थानजयात्पुनर्भवात्क्षणायुषां भारत भूजयो वरम् ॥ क्षणेन मर्त्येन कृतं मन
स्विनः संन्यस्य संयात्यभयं पदं हरेः ॥ २४ ॥

वचनम् ॥ २६ ॥ येः अक्षयावर्द्धिणि भागरी इविनिरुतमिहं विधिमंत्रवस्तुतः ॥ एकः पृथङ्नामभिराहुतोः सुवा नृह्माति पूर्णः स्वयं
माशिषां प्रभुः ॥ २७ ॥ सत्यं दिशत्यर्थितमथितो नृणां नेवार्थदो यत्पुनरथिता यतः ॥ स्वयं विधत्ते भजतामनिच्छतामिच्छापिधानं
निजपादपल्लवम् ॥ २८ ॥ “यद्यत्र नः स्वर्गसुखावशेषितं स्विष्टस्य पूर्वस्य कृतस्य शोभनम् ॥ तेनाब्जनाभेः स्मृतिमज्जन्म नः स्याद्वर्षे
हरिर्भजतां श तनोति ॥ १ ॥, नारायण उवाच ॥ एवं स्वर्गगता देवाः सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ प्रवदन्ति च माहात्म्यं भारतस्य सुशो
भनम् ॥ २९ ॥ जम्बुद्वीपस्य चाऽष्टौ हि उपद्वीपाः स्मृताः परे ॥ इयमार्गान्विशोधद्भिः सागरेः परिकल्पिताः ॥ ३० ॥ स्वर्णप्रस्थ
श्चन्द्रशुक आवर्तनर माणकौ ॥ मंदरोपाख्यहरिणः पांचजन्यस्तथैव च ॥ ३१ ॥

सिंहलश्च लंकेति उपद्वीपाष्टकं स्मृतम् ॥ जम्बुद्वीपस्य मानं हि कीर्तितं विस्तरेण च ॥ ३२ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि प्लक्षादिद्वीपप
ट्टकम् ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कन्धे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ जम्बुद्वीपो यथा चायं
यत्प्रमाणेन कीर्तितः ॥ तावता सर्वतः क्षारोदधिना परिवेष्टितः ॥ १ ॥ जम्बुद्वीपे यथा मेरुस्तथा क्षारोदकेन च ॥ क्षारोदधिस्तु द्विगु
णः प्लक्षाख्येनोपवेष्टितः ॥ २ ॥ यथैव पारिखा ब्राह्मोपवनेन हि वेष्ट्यते ॥ प्लक्षाख्यश्च स्वयं जम्बुप्रमाणो द्वीपरूपभृत् ॥ ३ ॥
हिरण्यमयोऽग्निस्तत्रैव तिष्ठतीति विनिश्चयः ॥ प्रियव्रतात्मजस्तत्र सप्तजिह्व इति स्मृतः ॥ ४ ॥ अग्निस्तदधिपस्त्विध्मजिह्वः त्वं द्वीपमेव
च ॥ विभज्य सप्तवर्षाणि स्वपुत्रेभ्यो ददौ विभुः ॥ ५ ॥ स्वयमात्म विदां मान्यां योगचर्या समाश्रितः ॥ तेनैव चाऽऽत्मयोगेन
भगवंतमुपागतः ॥ ६ ॥ शिवं च यवसं भद्रं शांतं क्षेमाभृते तथा ॥ अभयं चेति सप्तैव तद्वर्षाणि सदेक्षताम् ॥ ७ ॥ तेषु प्रोक्ता
नदीः सप्त गिरयः सप्त चैव हि ॥ अरुणा नृम्णांगिरसी सावित्री सुप्रभातिका ॥ ८ ॥ क्रतुभरा सत्यंभरा इति नद्यः प्रकीर्तिताः ॥ मणि
कूटो वज्रकूट इन्द्रसेनस्तथैव च ॥ ९ ॥ ज्योतिष्मान्वै सुपर्णश्च हरिण्यष्टीव एव च ॥ मेघमाल इति ख्याताः प्लक्षद्वीपस्य पर्वताः ॥ १० ॥

नदीनां जलमात्रेण दर्शनस्पर्शनादिभिः ॥ निर्धूता शेषरजसो निस्तमस्काः प्रजास्तथा ॥ ११ ॥ हंसश्चैव पतंगश्च ऊर्ध्वायन इतीत च ॥ सत्यांगसंज्ञाश्चत्वारो वर्णाः प्लक्षस्य द्वीपके ॥ १२ ॥ सहस्रायुः प्रमाणाश्च विविधोपम दर्शनाः ॥ स्वर्गद्वारं त्रयीविद्याविधिनार्कं यजंति ते ॥ १३ ॥ प्रतनस्य विष्णो रूपं च सत्यर्तस्य च च ब्रह्मणः ॥ अमृतस्य च मृत्योश्च सूर्य मात्मानमीमहि ॥ १४ ॥ प्लक्षादिषु च सर्वेषु पञ्चद्वीपेषु नारद ॥ आयुरिन्द्रियमोजश्च बलं बुद्धिः सहोऽपि च ॥ १५ ॥ विक्रमः सर्वलोकानां सिद्धिरोत्पत्तिकी सदा ॥ प्लक्षद्वीपात्परं चेश्वरसोदः सरितां पतिः ॥ १६ ॥ प्लक्षद्वीपं समग्रं च परिवार्यावतिष्ठते ॥ शाल्मलारूप्यस्ततोद्वीपश्चास्माद्दिगुणविस्तरः ॥ १७ ॥ समानेन सुरोदेन सिंधुना परिवेष्टितः ॥ यत्र वै शाल्मलीवृक्षः प्लक्षायामः प्रकीर्तितः ॥ १८ ॥ स्थानं तत्पक्षिराजस्य गरुडस्य महात्मनः ॥ तस्य द्वीपस्य नाथो हि यज्ञबाहुः प्रियव्रतात् ॥ १९ ॥ जातः स एव सप्तभ्यः स्वपुत्रेभ्यो ददौ धराम् ॥ तद्वर्षाणां नामानि कथितानि निबोधत ॥ २० ॥ सुरोचनं सौमनस्य रमणं देववर्षकम् ॥ पारिभद्रं तथाचाऽप्यायनं विज्ञातनामकम् ॥ २१ ॥ तेषु वर्षाद्वयः सप्त सप्तैव सरितः स्मृताः ॥ सरसः शतशृंगश्च वामदेवश्च कंदकः ॥ २२ ॥

कुमुदः पुष्पवर्षश्च सहस्र श्रुतिरेव च ॥ एते च पर्वताः सप्त नदीनामानि चोच्यते ॥ २३ ॥ अनुमतिः सिनीवाली सरस्वती कुहूस्तथा ॥ रजनी चैव नंदा च राकेति परिकीर्तिताः ॥ २४ ॥ तद्वर्षपुरुषा सर्वे चातुर्वर्ण्यसमाह्वयाः ॥ श्रुतधरो वीर्यधरो वसुन्धर इषुधरः ॥ २५ ॥ भगवंतं वेदमयं यजंते सोममीश्वर ॥ स्वगोभिः पितृदेवेभ्यो विभजन्कृष्णशुक्रयोः ॥ २६ ॥ सर्वासा च प्रजाना च राजा सोमः प्रसीदतु ॥ एवं सुरो दाद्विगुणः स्वावमानेन प्रकीर्तितः ॥ २७ ॥ घृतोदेनावृतः सोऽयं कुशद्वीपः प्रकाशते ॥ यस्मिन्नास्ते कुशस्तंबो द्वीपाग्न्या कारणो ज्वलन् ॥ २८ ॥ स्वशष्पगोचिषा काष्ठा भासयन्परितिष्ठते ॥ द्विगुण्यरेतास्तद्वीपपतिः प्रैयव्रतः स्वराट् ॥ २९ ॥ स्वपुत्रेभ्यश्च सप्तभ्यः स्तद्वीपं सप्तधाऽभजत् ॥ वसुश्च वसुदानश्च तथा दृढरुचिः परः ॥ ३० ॥ नाभिगुप्तस्तुत्यव्रतौ विविक्तनामदेवकौ ॥ ३१ ॥ नारदः सप्तैव सतीह नदीनामानि निबोधत ॥ चक्रस्तथा चक्रः कपिलश्चिन्नकटकः ॥ ३२ ॥

यज ॥ ३७ ॥ एवं यजन्ते ज्वलन् सर्वे द्वीपाधिवासिनः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुगणेऽष्टमस्कन्धे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥ शिष्टद्वीपप्रमाणं च वद सर्वार्थदर्शनं ॥ येन विज्ञातमात्रेण परानन्दमयो भवेत् ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ कुशद्वीपस्य परितो घृतोदावर्गणं महत् ॥ ततो वहिः कौचद्वीपो द्विगुणः स्यात्स्वमानतः ॥ २ ॥ क्षीरोदेनावृतो भाति यस्मिन्कौचाद्रिरस्ति च ॥ नाम निर्वर्तकः सोऽयं द्वीपस्य परिवर्तते ॥ ३ ॥ योऽसौ गुह्यस्य शक्त्या च भिन्नकुक्षिः पुराभवत् ॥ क्षीरोदेनासिच्यमानो वरुणेन च रक्षितः ॥ ४ ॥ घृतपृष्ठो नाम यस्य विभाति किल नायकः ॥ प्रियव्रतात्मजः श्रीमान्सर्वलोकनमस्कृतः ॥ ५ ॥ स्वद्वीपं तु विभज्यैव सप्तधा स्वात्मजान्ददौ ॥ पुत्रनामसु वर्षेषु वर्षणान्मन्त्रिवेशयन् ॥ ६ ॥ स्वयं भगवत्स्तस्य शरणं संजगाम ह ॥ आमो मधुररुहश्चैव मेघ पृष्ठ सुधामकः ॥ ७ ॥ भ्राजिष्ठा लोहितार्णश्च वनन्पतिर्गिर्वा च ॥ नगा नद्यश्च मत्स्यै विख्यातो भुवि सर्वतः ॥ ८ ॥

शुक्लो वै वर्धमानश्च भोजनश्चोपबर्हणः ॥ नन्दश्च नन्दनः सर्वतोभद्र इति कीर्तिताः ॥ ९ ॥ अभया अमृतौघा चार्यका तीर्थवतीति च ॥ वृत्तिरूपवती शुक्ला पवित्रवतिका तथा ॥ १० ॥ एतासामुदकं पुण्यं चातुर्वर्ण्येन पीयते ॥ पुरुषऋषभौ तद्भद्रविरणाख्यश्च देवकः ॥ ११ ॥ एते चतुर्वर्णजाताः पुरुषा निवसन्ति हि ॥ तत्रत्याः पुरुषा आपोमयं देवमपांपतिम् ॥ १२ ॥ पूर्णेनांजलिना भक्त्या यजन्ते विविधक्रियाः ॥ आपः पुरुषवीर्याः स्थ पुनन्तीर्धुर्धुवः स्वः ॥ १३ ॥ ता नः पुनीताऽमीवघ्नीः स्पृशतामात्मना भुवः ॥ इतिमंत्रजपांते च स्तुवंति विविधैः स्तवैः ॥ १४ ॥ एव परस्तात्क्षारोदात्परितश्चोपवेशितः ॥ द्वात्रिंशलक्षसंख्याकयोजनायाममाश्रितः ॥ १५ ॥ स्वमानेन च द्वीपोऽयं दधिमण्डोदकेन च ॥ शाकद्वीपो विशिष्टोऽयं यस्मिच्छाको महीरुहः ॥ १६ ॥ स्वक्षेत्रव्यपदेशस्य कारणं स हि नारद ॥ प्रैयव्र तोऽधिपस्तस्य मेधातिथिरिति स्मृतः ॥ १७ ॥ विभज्य सप्त वर्षाणि पुत्रनामानि तेषु च ॥ सप्त पुत्रान्निजान्स्थाप्य स्वयं योगगतिगतः ॥ १८ ॥ पुरोजवो मनः पूर्वजलोऽथ पवमानकः ॥ धूम्रानीकश्चित्ररेफो बहुरूपोऽथ विश्वधृक् ॥ १९ ॥ मर्यादागिरयः सप्तनद्यः सप्तैव कीर्तिताः ॥ ईशान ऊरुशृंगोऽथ बलभद्रः शतकेशरः ॥ २० ॥ सहस्रस्रोतको देवपालोऽप्यन्ते महाशनः ॥ एतेऽद्वयः सप्त चोक्ताः सरिन्नामानि सप्त च ॥ २१ ॥

अ.

अ. १३

अनघा प्रथमायुर्दा उभयस्पृष्टिरेव च ॥ अपराजिता पंचपदी सयस्त्रश्रुतिरेव च ॥ २२ ॥ ततो निजधृतिश्चोक्ताः सप्तः नद्यो महोज्ज्वलाः ॥ तद्वर्षपुरुषाः सर्वे सत्यव्रतकतुव्रतौ ॥ २३ ॥ दानव्रतानुव्रतौ च चतुर्वर्णा उदीरिताः ॥ भगवन्तं प्राणवायुं प्राणायामेन संयुता ॥ २४ ॥ यजन्ति निर्धूतरजस्तमसः परमं हरिम् ॥ अंतः प्रविश्य भूतानि यो विभक्त्यात्मकेतुभिः ॥ २५ ॥ अन्तर्यामीश्वरः साक्षात्पातु नो यद्वशे इदम् ॥ परस्तादधिमंडोदात्ततस्तु बहुविस्तरः ॥ २६ ॥ पुष्करद्वीपनामाऽयं शाकद्वीपद्विसंगुणः ॥ स्वसमानेन स्वा दूदकेनाऽयं परिवेष्टितः ॥ २७ ॥ यत्राऽऽस्ते पुष्करः भ्राजदग्निचूडानिमानि च ॥ पत्राणि विशदानीह स्वर्णपत्रायुतायुतम् ॥ २८ ॥ श्रीमद्भगवत्तद्भेदमा सनं परमेष्ठिनः ॥ कल्पितं लोकगुरुणा सर्वलोकसिसृक्षया ॥ २९ ॥ तद्द्वीप एक एवाऽयं मानसोत्तरनामकः ॥ अर्वाचीनपराचीनवर्षयो र्वधिर्गिरिः ॥ ३० ॥ उच्छ्रयायामयोः संख्याऽयुतयोजनसंमिता ॥ यत्र दिक्षु च चत्वारि चतसृषु पुराणि ह ॥ ३१ ॥ इंद्रादिलोक पालानां यदुपर्यर्कनिर्गमः ॥ मेरुप्रदक्षिणीकुर्वन्भानुः पर्येति यत्र हि ॥ ३२ ॥ संवत्सरात्मकं चक्रं देवाहोरात्रतो भ्रमन् ॥ प्रैयत्र तोऽधिपो वीतहोत्रः स्मात्मेजकद्वयम् ॥ ३३ ॥

वर्षद्वये परिस्थाप्य वर्षना मधरं क्रमात् ॥ रमणो धातकश्चैव तत्तद्वर्षपती उभौ ॥ ३४ ॥ कृताः स्वयं पूर्वजवद्भगवद्भक्तितत्पराः ॥ तद्वर्षपुरुषा ब्रह्मरूपिणं परमेश्वर ॥ ३५ ॥ सकर्मकेन योगेन यजन्ति परिशीलिताः ॥ यत्तत्कर्ममयं लिंगं ब्रह्मालिग जनोऽर्चयेत् ॥ ३६ ॥ एकांतमद्वयं शांतं तस्मै भगवते नमः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ततः परस्तादचलोलोका लोकेतिनामकः ॥ अंतराले च लोकालोकयोर्व्यः परिकल्पितः ॥ १ ॥ यावदस्ति च देवर्षे ह्यंतरं मानसोत्तरात् ॥ सुमेरोस्तावती शुद्धा कांचनी भूमिरस्ति हि ॥ २ ॥ दर्पणोदरतुल्या सा सर्वप्राणिविवर्जिता ॥ यस्यां पदार्थः प्रदितो न किञ्चित्प्रत्युदीयते ॥ ३ ॥ अतः सर्वप्राणिसंचरहिता सा च नारद ॥ लोकालोक इति व्याख्या यदत्र परिकल्पिता ॥ ४ ॥ लोकालोकांतरे चास्य वर्तते सर्वदा स्थितिः ॥ ईश्वरेण सलोकानां त्रयाणामंतगः कृतः ॥ ५ ॥ सूर्यादीनां भ्रुवातानां च लोकालोकांतरे ॥ अर्वाचीनपराचीनवर्षयो र्वधिर्गिरिः ॥ ६ ॥ पराचीनस्वभाजो हि न वर्धते च नारद ॥

वामनोऽथापराजितः ॥ १० ॥ एते समस्तलोकस्य स्थितिहेतव ईरिताः ॥ तेषां च स्वविभूतीनां बहुवीर्योपबृंहणम् ॥ ११ ॥ विशुद्धसत्त्वं
चैश्वर्यं वर्धयन्भगवान्हरिः ॥ आस्ते सिद्धयष्टकोपेतो विष्णुसेनादिसंवृतः ॥ १२ ॥ निजायुधैः परिवृतोभुजदंडैः समंततः ॥
आस्ते सकललोकस्य स्वस्तये परमेश्वरः ॥ १३ ॥ आकल्पमेवं वेषं स गतो विष्णुः सनातनः ॥ स्वमायारचितस्यास्य गोपीथाया
त्मसाधनः ॥ १४ ॥ योऽतर्विस्तार एतेन ह्यलोकपरिमाणकम् ॥ व्याख्यातं यद्दहिलोकालोकाचल इतीरणात् ॥ १५ ॥ ततः परस्ताद्योगे
शगतिं शुद्धां वदन्ति हि ॥ अंडमध्यगतः सूर्यो द्यावाभूम्योर्यदंतरम् ॥ १६ ॥ सूर्याड गोलयोर्मध्ये कोट्यः स्युः पंचविंशतिः ॥ मृतेऽड
एषः एतस्मिन्नातो मार्तण्डशब्दभाक् ॥ १७ ॥ हिरण्यगर्भ इति यद्विरण्यांडसमुद्भवः ॥ सूर्येण हि विभज्यंते दिशः खं द्यौर्मही भिदा
॥ १८ ॥ स्वर्गापवर्गौ नरका रसौकांसि च सर्वशः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याणां सरीसृपसव्रीरुधाम् ॥ १९ ॥

सर्वजीवनिकायानां सूर्य आत्मा दृगीश्वरः ॥ एतावान्भूमंडलस्य सन्निवेश उदाहृतः ॥ २० ॥ एतेन हि दिवो मानं वर्णयन्ति च तद्धियः ॥
द्विपलानां च निष्पावादीनांदलयोर्यथा ॥ २१ ॥ तयोरंत अंतरेण रिशं तदुभयसंधितम् ॥ यन्मध्यगश्च भगवान्भानुर्वै तपतां वरः
॥ २२ ॥ आतपेन त्रिलोकीं च प्रतपत्येव भासयन् ॥ उत्तरायणमासाद्य गतिमाद्यं वितन्वते ॥ २३ ॥ आरोहणस्थानमसौ गत्वाऽहो
दैर्घ्यमाचरेत् ॥ दक्षिणायनमासाद्य गतिं शैथ्यं वितन्वते ॥ २४ ॥ अवरोहस्थानमसौच्छन्द्स्वं दिने चरेत् ॥ विषुवत्संज्ञमासाद्य गति
साम्यं वितन्वते ॥ २५ ॥ समस्थानमथासाद्य दिनसाम्यं करोति च ॥ यदा च मेषतुलयोः संचरेद्धि दिवाकरः ॥ २६ ॥ समानानि
त्वहोरात्राण्यातनोति त्रयी मयः ॥ वृषादिपंचसु यदा राशि ष्वर्को विरोचते ॥ २७ ॥ तदाऽहानि च वर्धते रात्रयोऽपि ह्रसन्ति च ॥
वृश्चिकादिषु सूर्यो हि यदासंचरते रविः ॥ २८ ॥ तदाऽपीमान्य होरात्राणि भवंति विपर्ययात् ॥ २९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापु
राणेऽष्टमस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि भानोर्गमनमुत्तरम् ॥ शीघ्रमंदादिगतिभिस्त्रिविधं
गमनं रवेः ॥ १ ॥ सर्वग्रहाणां त्रीण्येव स्थानानि सुगसत्तम ॥ स्थानं जारद्वयं मध्यं तथैरावतमुत्तरम् ॥ २ ॥ वैश्वानरं दक्षिणतो निर्दिष्ट
मिति तत्त्वतः ॥ अश्विनी कृत्तिका याम्या नागवीथीति शब्दिता ॥ ३ ॥

रोहिण्यार्द्रा मृगशिरो गजवीध्यभिधीयते ॥ पुष्याश्लेषा तथाऽऽदित्या वीथी चैरावृती स्मृता ॥ ४ ॥ एतास्तु वीथयस्तिष्ठ उत्तरो
मार्ग उच्यते ॥ तथा द्वे चापि फल्गुन्यौ मघा चैवार्षभी मता ॥ ५ ॥ हस्तश्चित्रा तथा स्वाती गोवीथीति तु शब्दिता ॥ ज्येष्ठा विशा
खानुराधा वीथी जारद्वी मता ॥ ६ ॥ एतास्तु वीथयस्तिष्ठो मध्यमो मार्ग उच्यते ॥ मूलाषाढोत्तराषाढा अजवीध्यभिः शब्दिता
॥ ७ ॥ श्रवणं च धनिष्ठा च मार्गी शतभिषक्तया ॥ वैश्वानरीभाद्रपदे रेवती चैव कीर्तिता ॥ ८ ॥ एतास्तु वीथयस्तिष्ठो दक्षिणो
मार्ग उच्यते ॥ उत्तरायणमासाद्य युगाक्षांतर्निबद्धयोः ॥ ९ ॥ कर्षणं पाशयोर्वायुबद्धयो रोहणं स्मृतम् ॥ तदाभ्यंतरगान्मंडलाद्रथस्य
गतेर्भवेत् ॥ १० ॥ माघं दिवसवृद्धिश्च जायते सुरसत्तम ॥ रात्रिद्वासश्च भवति सौमायनक्रमो ह्ययम् ॥ ११ ॥ दक्षिणायनके पाशे
प्रेरणादवरोहणम् ॥ बहिर्मंडलवेशेन गतिशैध्यं तदा भवेत् ॥ १२ ॥ तदा दिनाल्पता रात्रिवृद्धिश्च परिकीर्तिता ॥ वैषुवेपाशसाम्यात्
समावस्थानतो रवेः ॥ १३ ॥ मध्यमंडलवेशश्च साम्यं रात्रिदिनादिके ॥ आकृष्येते यदा तौ तु ध्रुवे समधिष्ठितौ ॥ १४ ॥ तदाऽभ्यं
तरतः सूर्यो भ्रमते मंडलानि च ॥ ध्रुवेण मुच्यमानेन पुना रश्मियुगेन तु ॥ १५ ॥

तथैव बाह्यतः सूर्यो भ्रमते मंडलानि च ॥ तस्मिन्मेरो पूर्वभागे पुन्येद्री देवधानिका ॥ १६ ॥ दक्षिणे वै संयमनी नाम याम्या महापुरी ॥
पश्चात्त्रिम्लोचनी नाम वारुणी वै महापुरी ॥ १७ ॥ तदुत्तरे पुरी सौम्या प्रोक्ता नाम विभावरी ॥ पंद्रपुर्या रवेः प्रोक्त उदयो ब्रह्मवा
दिभिः ॥ १८ ॥ संयमन्यां च मध्याह्ने निम्लोचन्यां विमलीनम् ॥ विभावर्या निशीथः स्यात्तिग्मांशोः सुरपूजितः ॥ १९ ॥ प्रवृत्तेश्च
निमित्तानि भूतानां तानि सर्वशः ॥ मेरोश्चतुर्दिदिशं भानोः कीर्ति तानि मया मुने ॥ २० ॥ मेरुस्थानां सदा मध्यं गत एव विभाति
हि ॥ सूर्यं गच्छन् दक्षिणेन करोति स्वर्णपर्वतम् ॥ २१ ॥ उदयास्तमये चैव सर्वकालं तु सम्मुखे ॥ दिवशास्त्वशेषास्तु तथा सुरर्षे विदि
क्षास्तु च ॥ २२ ॥ येर्यत्र दृश्यते भास्वान्स तेनामुदयः स्मृतः ॥ तिरोभावं च यत्रेति तत्रेवास्तमनं रवेः ॥ २३ ॥ नेवास्तमनमकस्य
मेरुः सूर्यात्तदा ॥ चतुर्वास्तमनाकस्य हि दर्शनावशीनं रवेः ॥ २४ ॥ राकादीनां पुरे तिष्ठन्स्वरास्तेषु प्रव्रज्यते ॥ विकर्णो द्वौ विकर्णौ

वधि चित्राः प्रचलते षटिकावरापचमिः ॥ २७ ॥ याम्या तवा योजनानां सपादं कोटिगुणकम् ॥ सार्धं द्वावशल्लक्षाणि पञ्चनेत्रसदृशं
कम् ॥ २८ ॥ प्रकामति सहस्रांशुः कालमार्गप्रदर्शकः ॥ एवं ततो वारुणी च सौम्यमैत्री सहस्रदृक् ॥ २९ ॥ पर्येति कालचक्रात्मा
द्युमणिः कालबुद्धये ॥ तथा चान्ये ग्रहाः सोमादयो ये दिविचारिणः ॥ ३० ॥ नक्षत्रेः सह चोद्यंति सह चास्तं व्रजंति ते ॥ एवं सुहृतेन
रथो भानोरष्टशताधिकम् ॥ ३१ ॥ योजनानां चतुस्त्रिंशल्लक्षाणि भ्रमति प्रभुः ॥ त्रयीमयश्चतुर्दिक्षु पुरीषु च समीरणात् ॥ ३२ ॥ प्रवा
हस्यात्सदा कालचक्रं पर्येति भानुमान् ॥ यस्य चक्रं रथस्यैकं द्वादशारं त्रिनाभिकम् ॥ ३३ ॥ षण्णेमि कवयस्तं च वत्सरात्मकम्
चिरे ॥ मेरुमूर्धनि तस्याक्षो मानसोत्तरपर्वते ॥ ३४ ॥ कृतेतरविभागो यः प्रोतं तत्र स्थांगकम् ॥ तैलकारकयंत्रेण चक्रसाम्यं परिभ्रमन्
॥ ३५ ॥ मानसोत्तरनाम्नीह गिरौ पर्येति चांशुमान् ॥ तस्मिन्नक्षे कृतं मूलद्वितीयोऽक्षो ध्रुवे कृतः ॥ ३६ ॥

तुर्यमानेन तैलस्य यंत्राक्षवदितरितः ॥ कृतोपरितनो भोगः सूर्यस्य जगतां पतेः ॥ ३७ ॥ रथनीडस्तु षट्त्रिंशल्लक्षयोजनमायतः ॥
तत्तुर्यभागतः सोऽर्यपरिणादेन कीर्तिता ॥ ३८ ॥ तावानर्करथस्यात्र युगस्तस्मिन्हयाः शुभाः ॥ सप्तच्छदोऽभिधानाश्च सूरसूतेन
योजिताः ॥ ३९ ॥ वहंति देवमादित्यं लोकानां सुखहेतवे ॥ पुरस्तात्सवितुः सूतोऽरुणाः पश्चान्नियोजितः ॥ ४० ॥ सौत्ये कर्मणि
संयुक्तो वर्तते गरुडाग्रजः ॥ तथैव वालखिल्याख्या ऋषयोऽगुष्टपर्वकाः ॥ ४१ ॥ प्रमाणेन परिख्याताः षष्टिसाहस्र संख्यकाः ॥ स्तु
वन्ति पुरतः सूर्यं सूक्तवाक्यैः सुशोभनैः ॥ ४२ ॥ तथा चाऽन्येचक्रपयोगन्धर्वा अप्सरोरगाः ॥ ग्रामण्यो यातुधानाश्च देवाः सर्वे
परेश्वरम् ॥ ४३ ॥ एकैकशः सप्तसप्त मासिनःसि विरोचनम् ॥ सार्धलक्षोत्तरं कोटिनवकं भूमिमण्डलम् ॥ ४४ ॥ द्विसहस्रं योजनानां
सगम्यत्युत्तरं क्षणात् ॥ पर्येति देवदेवेशो विश्व-यापी निरंतरम् ॥ ४५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ अथातः श्रूयतां चित्रं सोमादीनां गमादिकम् ॥ तद्वत्पुनस्तुता नृणां शुभाशुभनिदर्शना ॥ १ ॥

यथा कुलाल चकेण भ्रमता भ्रमतां सह ॥ तदाश्रयाणां च गतिरन्या कीटादिनां भवेत् ॥ २ ॥ एवं हि राशिवृन्देन कालचकेण तेन च ॥ मेरुं धुरं च सरतां प्रादक्षिण्येन सर्वदा ॥ ३ ॥ ग्रहाणां भानुमुख्यानां गतिरन्येव दृश्यते ॥ नक्षत्रांतरगामित्वाद्भातरे गमनं तथा ॥ ४ ॥ गति द्वयं चाविरुद्धं सर्वत्रैष विनिर्णयः ॥ स एव भगवानादिपुरुषो लोकभावनः ॥ ५ ॥ नारायणोऽखिलाधारो लोकानां स्वस्तये भ्रमन् ॥ कर्मशुद्धिनिमित्तं तु आत्मानं वै त्रयीमयम् ॥ ६ ॥ कविभिश्चैव वेदे न विजिज्ञास्योऽर्कधाऽभवत् ॥ षट्सु क्रमेण ऋतुषु वसंतादिषु च स्वयम् ॥ ७ ॥ यथोपजोषमृतुजान्गुणान्वै विदधाति च ॥ तमेनं पुरुषाः सर्वे त्रय्या च विद्यया सदा ॥ ८ ॥ वर्णाश्रमाचारपथा तथाऽऽभ्रातैश्च कर्मभिः ॥ उच्चावचैः श्रद्धया च योगानां च वितानकैः ॥ ९ ॥ अंजसा च यजंते ये श्रेयो विंदन्ति ते मतम् ॥ अथेष आत्मा लोकानां द्यावाभूम्यंतरेण च ॥ १० ॥ कालचक्रगतो भुंक्ते मासान्द्वादश राशिभिः ॥ संवत्सरस्यावयवान्मासः पक्षद्वयं दिवा ॥ ११ ॥ नक्तं चेति सपादक्षद्वयमित्युपदिश्यते यावता षष्ठमंशं स भुंजीत ऋतुरूच्यते ॥ १२ ॥ संवत्सरस्यावयवः कविभिश्चोपवर्णितः ॥ यावताऽर्धेन चाकाशवीथ्यां प्रचरते रविः ॥ १३ ॥

तं प्राक्तना वर्णयन्ति अयनं मुनिपूजिताः ॥ अथ यावन्नभोमंडलं सह प्रतिगच्छति ॥ १४ ॥ कात्स्न्येन सह भुंजीत कालं तं वत्सरं विदुः ॥ संवत्सरं परिवत्सरमिडावत्सरमेव च ॥ १५ ॥ अनुवत्सरमिद्वत्सरमिति पंचकमीरितम् ॥ भानोर्माद्यशौध्यसमगतिभिः कालवि त्तमैः ॥ १६ ॥ एवं भानोर्गतिः प्रोक्ता चंद्रादीनां निबोधत ॥ एवं चंद्रोऽर्करश्मिभ्यो लक्ष योजनमूर्ध्वतः ॥ १७ ॥ उपलभ्यमानो मित्र स्य संवत्सरभुजि च सः ॥ पक्षाभ्यां चौषधीनाथो भुक्तं मासभुजि च सः ॥ १८ ॥ सपादमाभ्यां दिवसभुक्तिं पक्षभुजि चरेत् ॥ एवं शीघ्रगतिः सोमो भुंक्ते नूनं भचक्रकम् ॥ १९ ॥ पूर्यमाणकलाभिश्चामामराणां प्रीतिमावहन् ॥ क्षीयमाणकलाभिश्च पितृणां चित्तरंजकः ॥ २० ॥ अहोरात्राणि तन्वानः पूर्वापरसुखलकैः ॥ सर्वजीवनिकायस्य प्राणो जीवः स एव हि ॥ २१ ॥ भुंक्ते चैकैकनक्षत्रं सुहृत्तृतिशता विभुः ॥ स एव षोडशकलः पुरुषोऽनाविरुक्तम ॥ २२ ॥ मनोमयोऽप्यन्नमयोऽप्युत्तमामा सुधाकरः ॥ देवपितृमनुष्यादिसरीसृपसवीरु षास ॥ २३ ॥ प्राणाप्यायनरीलत्वात्स सर्वं मय उच्यते ॥ ततो भचक्रं भ्रमति योजनानां त्रिलक्षतः ॥ २४ ॥ मेरुप्रदक्षिणेनैव योजितं

नामकुण्डलोऽर्धं प्राचेः प्रोक्तः शुभाषः ॥ २७ ॥ इष्टिर्विष्टमश मनो भार्गवः सर्वदा मुने ॥ शुक्राद् ध्रुवः समारूपातो योजनानां द्विलक्षतः ॥ २८ ॥ शीघ्रमंदसमानाभिर्गतिभिः शुक्रवत्सदा ॥ यदाऽर्काव्यतिरिच्येत सौम्यः प्रायेण तत्र तु ॥ २९ ॥ अतिवातभ्रपातानावृष्ट्यादिभयसूचकः ॥ उपरिष्ठात्ततो भीमो योजनानां द्विलक्षतः ॥ ३० ॥ पक्षेस्त्रिभिस्त्रिभिः सोऽयं भुङ्क्ते राशीनथेकशः ॥ द्वादशापि च देवर्षे यदि वक्रो न जायते ॥ ३१ ॥ प्रायेण शुभकृतसोऽयं ग्रहौघानां च सूचकः ॥ ततो द्विलक्षमानेन योजनानां च गीष्पतिः ॥ ३२ ॥ एकैकस्मिन्नथो राशौ भुङ्क्तं संवत्सरं चरन् ॥ यदि वक्रो भवन्नेवानुकूलो ब्रह्मवादिनाम् ॥ ३३ ॥ ततः शनैश्चरो घोरो लक्षद्वयपरोमितः ॥ योजनेः सूर्यपुत्रोऽयं त्रिंशन्मासेः परिभ्रमन् ॥ ३४ ॥ एकैकराशौ पर्येति सर्वात्राशीन्महाग्रहः ॥ सर्वेषामशुभो मंदः प्रोक्तः कालविदां वरैः ॥ ३५ ॥ ततः उत्तरतः प्रोक्तमेकादशसुलक्षकैः ॥ योजनेः परिसंख्यात सप्तर्षीणां च मंडलम् ॥ ३६ ॥ लोकानां शं भावयंतो मुनयः सप्त ते मुने ॥ यत्तद्विष्णुपदं स्थानं दक्षिण क्रमते च ते ॥ ३७ ॥ इति श्री० देवीभा० म० अष्टमस्कंधे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

श्रीनारायण उवाच ॥ अथर्षिमंडलादूर्ध्वं योजनानां प्रमाणतः ॥ लक्षेस्त्रयोदशमितैः परमं वैष्णवं पदम् ॥ १ ॥ महाभागवतः श्रीमान् वतंते लोकवंदितः ॥ औत्तानपादिर्निद्रेण वह्निना कश्यपेन च ॥ २ ॥ धर्मेण सह चैवास्ते समकालयुजा ध्रुवः ॥ बहुमानं दक्षिणातः कुर्वद्भिः प्रेक्षकैः सदा ॥ ३ ॥ आजीव्यः कल्पजीविनामुपास्ते भगवत्पदम् ॥ ज्योतिर्गणानां सर्वेषां ग्रहनक्षत्रादिनाम् ॥ ४ ॥ कालेना निमिषेणाप्यं भ्राम्यतां व्यक्तरंहसा ॥ अवष्टम्भस्थाणुरिव विहितश्चेश्वरेण सः ॥ ५ ॥ भासते भासयन्भासा स्वीयया देवपूजितः ॥ मेढिस्तंभे यथा युक्ताः पशवः कर्षणार्थकाः ॥ ६ ॥ मंडलानि चरंतीमे सवनत्रितयेन च ॥ एवं ग्रहादयः सर्वे भगणाद्या यथाक्रमम् ॥ ७ ॥ अंतर्बहिर्विभागेन कालचक्रे नियोजिताः ॥ ध्रुवमेवाऽवलंब्याशु वायुनोदीरिताश्चरन् ॥ ८ ॥ आकरुपांतं च क्रमंति खे श्येनाद्याः खगा इव ॥ कर्मसारथयो वायुवशगाः सर्व एव ते ॥ ९ ॥ एवं ज्योतिर्गणाः सर्वे प्रकृतेः पुरुषस्य च ॥ सयोगानुगृहीतास्ते भूमौ न निपतंति च ॥ १० ॥ ज्योतिश्चक्रं केचिदेतच्छिशुमारस्वरूपकम् ॥ सोपयोगं भगवतो योगधारणकर्मणि ॥ ११ ॥ यस्यार्वाक् शिरसः कुंडलीभूतवपुषो मुने ॥ पुच्छाग्रे कल्पितो योऽयं ध्रुव उत्तानपादजः ॥ १२ ॥

लांगूलेऽस्य च संप्रोक्तः प्रजापतिरकल्मषः ॥ अग्निरिन्द्रश्च धर्मश्च तिष्ठते सुरपूजिताः ॥ १३ ॥ धाता विधाता पुच्छांते कट्यां सप्तर्ष
यस्ततः ॥ दक्षिणावर्त भोगेन कुंडलाकारमीयुषः ॥ १४ ॥ उत्तरायणभानीह दक्षपार्श्वेऽर्पितानि च ॥ दक्षिणायनभानीह सव्ये
पार्श्वेऽर्पितानि च ॥ १५ ॥ कुंडलाभोग वेशस्य पार्श्वयोरुभयोरपि ॥ समसंख्याश्चावयवा भवन्ति कजनंदन ॥ १६ ॥ अजवीथी
पृष्ठभागे आकाशसरिदौदरे पुनर्वसुश्च ॥ पुण्यश्च श्रोण्यौ दक्षिणवामयोः ॥ १७ ॥ आर्द्राश्लेषे पश्चिमयोः पादयोर्दक्षवामयोः ॥
अभिजिञ्चोत्तराषाढा नासयोर्दक्षवामयोः ॥ १८ ॥ यथासंख्यं च देवर्षे श्रुतिश्च जलभं तथा ॥ कल्पिते कल्पनाविद्भिर्नैत्रयोर्दक्षवा
मयोः ॥ १९ ॥ धनिष्ठा चैव मूलं च कर्णयोर्दक्षवामयोः ॥ मघादीन्यष्ट भानीह दक्षिणायनगानि च ॥ २० ॥ युंजीत वामपा
र्श्वीयवंक्रिषु क्रमतो मुने ॥ तथैव मृगशीर्षादीन्युदग्भानि च यानि हि ॥ २१ ॥ दक्षपार्श्वे वंक्रिकेषु प्रातिलोम्येन योजयेत् ॥
शततारा तथा ज्येष्ठास्कंधयोर्दक्षवामयोः ॥ २२ ॥ अगस्तिश्चोत्तरहनावधरायां हनौ यमः ॥ मुखेष्वंगारकः प्रोक्तो मंदः प्रोक्त
उपस्थके ॥ २३ ॥ बृहस्पतिश्च ककुदि वक्षस्यर्को ब्रह्माधिपः नारायणश्च हृदये चंद्रो मनसि तिष्ठति ॥ २४ ॥

स्तनयोरश्विनौ नाभ्यामुशनाः परिकीर्तितः ॥ बुधः प्राणापानयोश्च गले राहुश्च केतवः ॥ २५ ॥ सर्वांगेषु तथा रोमकूपे तारागणाः
स्मृताः ॥ एतद्भगवतो विष्णोः सर्वदेवमयं वपुः २६ ॥ संध्यायां प्रत्यहं ध्यायेत्प्रयतो वाग्यतो मुनिः ॥ निरीक्षमाणश्चोत्तिष्ठन्मंत्रेणाने
नधीश्वरः ॥ २७ ॥ नमो ज्योतिर्लोकान्न कालायानिर्मापतये महापुरुषायाभिधीमहीति ॥ २८ ॥ ब्रह्मक्षतारामयमाधिदैविकं पापापहं
मंत्रकृतां त्रिकालम् ॥ नमस्ततः स्मरतो वा त्रिकालं नश्येत् तत्कालज माशु पापम् ॥ २९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्ट
मस्कंधे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अधस्तात्सवितुः प्रोक्तमयुतं राहुमंडलम् ॥ नक्षत्रवच्चरति च सैहिके
योऽतदहं ॥ १ ॥ सूर्याचंद्रमसोरेव मर्दनः सिंहिकासुतः ॥ अमरत्वं च खेटत्वं लेभे यो विष्णुवतुग्रहात् ॥ २ ॥ यददस्तरणेर्विषं
तपतो योजनायुतम् ॥ तच्छादकोऽसुरो ज्ञायोऽप्यर्कसाहस्रविस्तरम् ॥ ३ ॥ त्रयोदशसहस्रं तु सोमस्याच्छादको ग्रहः ॥ यः पर्वसमये
तच्छादयेत् ॥ ४ ॥ सूर्याचंद्रमसोर्द्वाराजवेच्छादनकारकः ॥ तस्मिन्समयेऽपि विष्णुना मेरितं स्वकम् ॥ ५ ॥ चक्रं

ततोऽधस्तात्समारूपाता लोकाः परमपावनाः ॥८॥ सिद्धानां चारणानां च विद्याभ्राणां च सप्तमः ॥ योजनानुतविख्याता लोकाः पुण्य
निषेविताः ॥ ९ ॥ ततोऽप्यधस्तादेवर्षे यक्षाणां च सरक्षसाम् ॥ पिशाचप्रेतभूतानां विहाराजिरमुत्तमम् ॥ १० ॥ अंतरिक्षं च तत्प्रोक्तं
यावद्वायुः प्रवाति हि ॥ यावन्मेघास्ततो द्यंति तत्प्रोक्तं ज्ञानकोविदैः ॥ ११ ॥ ततोऽधस्ताद्योजनानां शतं यावद्विजोत्तमम् ॥ पृथिवी परिसं
ख्याता सुपर्णश्येनसारसाः ॥ १२ ॥ इंसादयः प्रोत्पतन्ति पार्थिवाः पृथिवीभवाः ॥ भूसन्निवेशावस्थानं यथावदुपवर्णितम् ॥ १३ ॥
अधस्तादवनेः सप्तः देवर्षे विवराः स्मृताः ॥ एकैकशो योजनानामायामोच्छ्रायतः पुनः ॥ १४ ॥ अयुतांतरविख्याताः सर्वर्तुसुख
दायकाः ॥ अतलं प्रथमं प्रोक्तं द्वितीयं वितलं तथा ॥ १५ ॥ तृतीयं सुतलं प्रोक्तं चतुर्थं वै तलातलम् ॥ महातलं पञ्चमं च षष्ठं प्रोक्तं
रसातलम् ॥ १६ ॥ सप्तमं विप्रपातालं सप्तैते विवराः स्मृताः ॥ एतेषु विलस्वर्गेषु दिवोऽप्यधिकमेव च ॥ १७ ॥ कामभोगेश्वर्यसुख
समृद्धभुवनेषु च ॥ नित्योद्यानविहारेषु सुखास्वादः प्रवर्तते ॥ १८ ॥

दैत्याश्च काद्रवेयाश्च दानवा बलशालिनः ॥ नित्यप्रमुदिता रक्ताः कलत्रापत्यबंधुभिः ॥ १९ ॥ सुहृद्भिरनुजीवाद्यैः संयुताश्च गृहे
श्वराः ॥ ईश्वरादप्रतिहतकामा मायाविनश्चते ॥ २० ॥ निवसन्ति सदा हृष्टाः सर्वर्तुसुखसंयुताः ॥ मयेन मायाविभुना येषु येषु च
निर्मिताः ॥ २१ ॥ पुरः प्रकामशो भक्ता मणिप्रवरशालिनः ॥ विचित्रभवनाट्टालगोपुराद्याः सहस्रशः ॥ २२ ॥ सभाचत्वरचैत्यादि शोभा
ढ्याः सुरदुर्लभाः ॥ नागासुराणां मिथुनैः सपारावतसारिकैः ॥ २३ ॥ कीर्णकृत्रिमभूमिश्च विवरेण गृहोत्तमैः ॥ अलंकृताश्चकासन्ति उद्या
नानि महांति च ॥ २४ ॥ मनः प्रसन्नकारीणि फलपुष्पविशालिभिः ॥ ललनानां विलासार्हस्थानैः शोभितभाजि च ॥ २५ ॥
नानाविहंगमव्रातसंयुक्तजलराशिभिः ॥ स्वच्छार्णः पूरितहृदैः पाठीनसमलंकृतैः ॥ २६ ॥ जलजंतुक्षुब्धनीरनीरजातैरनेकशः ॥
कुमुदोत्पलकङ्करीनीलरक्तोत्पलैस्तथा ॥ २७ ॥ तेषु कृतनिकेतानां विहारेः संकुलानि च ॥ इंद्रियोत्सवकारैश्च तथैव विविधैः स्वरेः
॥ २८ ॥ अमराणां च परमांश्रियं चातिशयंति च ॥ यत्र नैव भयं कापि कालांगैर्दिनरात्रिभिः ॥ २९ ॥ यत्राहिप्रवराणां च
शिरःस्थमणिरश्मिभिः ॥ नित्यं तमः प्रवाध्येत सदा प्रस्फुटकांतिभिः ॥ ३० ॥

न वा एतेषु वसतां दिव्यौषधिरसायनेः ॥ रसान्नपानस्नानाद्यैराधयो न च व्याधयः ॥ ३१ ॥ वलीपलित जीर्णत्ववैवर्ण्यस्वेदगंधताः ॥ अनुत्साहवयोवस्था न बाधंते कदाचन ॥ ३२ ॥ कल्याणानां सदा तेषां न च मृत्युभयं कुतः ॥ भगवत्ते जसोऽन्यत्र चक्राच्चैव सुदर्शनात् ॥ ३३ ॥ यस्मिन्प्रविष्टे दैतेयवधूनां गर्भराशयः ॥ प्रायो भयात्पतंत्येव स्रवंति ब्रह्मपुत्रक ॥ ३४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ प्रथमे विवरे विप्र अतलारूपे मनोरमे ॥ मयपुत्रो बलो नाम वर्ततेऽस्वर्गवर्ग कृत् ॥ १ ॥ षण्णवत्यो येन सृष्टा मायाः सर्वार्थसाधिकाः ॥ मायाविनोयाश्च सद्यो धारयंति च काश्चन ॥ २ ॥ जंभमाणस्य यस्यैव बलस्य बलशालिनः ॥ स्त्रीगणा उपपद्यंते त्रयो लोकविमोहनाः ॥ ३ ॥ पुंश्चर्यश्चैव कामिन्यः स्वैरिण्यश्चेति विश्रुताः ॥ या वै बिलायनं प्रेष्टुं प्रविष्टं पुरुषं रहः ॥ ४ ॥ रसेन हाटकारूपेण साधयित्वा प्रयत्नतः ॥ स्वविलासवलोकानु रागस्मितविगूहनेः ॥ ५ ॥ संलापविभ्रमाद्यैश्च रमयंत्यपिता स्त्रियः ॥ यस्मिन्नुपयुक्ते जनो मनुते बहुधा स्वयम् ॥ ६ ॥ ईश्वरोऽहमहं सिद्धो नागायुतबलो महान् ॥ आत्मानं मन्यमानः सन्मदांध इव कथ्यते ॥ ७ ॥

एवं प्रोक्ता स्थितिश्चात्र अतलस्य च नारद ॥ द्वितीयविवरस्यात्र वितलस्य निबोधत ॥ ८ ॥ भूतलाधस्तले चैव वितले भगवान्भवः ॥ हाटकेश्वनामाऽयं स्वपार्षदगणैर्वृतः ॥ ९ ॥ प्रजापतिकृतस्यापि सर्गस्य बृंहणाय च ॥ भवान्या मिथुनीभूय आस्ते देवाधिपूजितः ॥ १० ॥ भवयोर्वीर्यसंभूता हाटकी सरिदुत्तमा ॥ समिद्धो मरुता वह्निरोजसा पिबतीव हि ॥ ११ ॥ तन्निष्ठभूतं हाटकारूपं सुवर्णं ॥ दैत्यबलभ्रमदैत्यांगना भूषणार्हं सदा तं धारयंति हि ॥ १२ ॥ तद्विलाधस्तलात्प्रोक्तं सुतलारूपं बिलेश्वरम् ॥ पुण्यश्लोको बलिर्नामा आस्ते वैरोचनिमुने ॥ १३ ॥ महेंद्रस्य च देवस्य चिकीर्षुः प्रियमुत्तमम् ॥ त्रिविक्रमोऽपि भागवान्सुतले बलिमानयत् ॥ १४ ॥ त्रैलोक्यलक्ष्मी माक्षिण्य स्थापितः किलदैत्यराट् ॥ इंद्रादि ष्वप्यलब्धा या सा श्रीस्तमनुवर्तते ॥ १५ ॥ तमेव देवदेवेशमाराधयति भक्तितः ॥ व्यपेतसाध्वसोऽद्यापि वर्तते सुतलाधिपः ॥ १६ ॥ भूमिदानफलं प्रोक्तत्पात्रभूतेऽखिलेश्वरे ॥ वर्णयंति महात्मानो नैतद्युक्तं च नारद ॥ १७ ॥ बाह्येभ्यो भगवति प्रकृत्यर्थमेव हरी वतदान फलं विप्र सर्वथा न हि युज्यते ॥ १८ ॥ यस्त्येव देवदेवस्य नामापि

मयं च भोगानामैश्वर्यं व्यतनोत्परम् ॥ २१ ॥ सर्वक्षेत्रादिहेतुं तदात्मानुत्पत्तिमोक्षणम् ॥ यं साक्षाद्भगवान्विष्णुः सर्वोपायविदीश्वरः ॥ २२ ॥ याच्ञाच्छलेनापहृतं सर्वस्वं देहशेषकम् ॥ अप्राप्तान्योपाय ईशः पारोर्वारुणसंभवे ॥ २३ ॥ बंधयित्वाऽवमुच्यापि गिरिदर्यामिवाब्रवीत् ॥ असाविद्रो महामूढो यस्य मंत्री बृहस्पतिः ॥ २४ ॥ प्रसन्नमिममत्यर्थमयाचल्लोकसंपदम् ॥ त्रिलोक्यमिदमैश्वर्यं क्रियदेवातितुच्छकम् ॥ २५ ॥ आशिषां प्रभवं मुक्त्वा यो मूढो लोकसंपदि ॥ अस्मत्पितामहः श्रीमान्प्रह्लादो भगवत्प्रियः ॥ २६ ॥ दास्यं वव्रे विभोस्तस्य सर्वलोकोपकारकः ॥ पित्र्यमैश्वर्यमतुलं दीयमानं च विष्णुना ॥ २७ ॥ पितर्युपरते वीरे नैवेच्छद्भगवत्प्रियः ॥ तस्यातुलानुभावस्य सर्वलोकोपधीमतः ॥ २८ ॥ अस्मद्विधो नाल्पपक्वेतरदोषोऽवगच्छति ॥ एवं दैत्यपतिः सोऽयं बलिः परमपूजितः ॥ २९ ॥ सुतले वर्तते यस्य द्वारपालो हरिः स्वयम् ॥ एकदा दिग्विजये राजा रावणो लोकरावणः ॥ ३० ॥

प्रविशन्सुतले येन भक्ता नुग्रहकारिणा ॥ पादांगुष्ठेन प्रक्षिप्तो योजनायुतमत्र हि ॥ ३१ ॥ एवं भूतानुभावोऽयं बलिः सर्वसुखैकभुक् ॥ आस्ते सुतलराजस्थो देवदेव प्रसादतः ॥ ३२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ततोऽधस्ताद्विवरकं तलातलमुदीरितम् ॥ दानवैद्रो मयो नाम त्रिपुराधिपतिर्महान् ॥ १ ॥ त्रिलोक्याः शंकरेणाऽयं पालितो दग्धपुत्रयः ॥ देवदेव प्रसादात्तु लब्धराज्यसुखास्पदः ॥ २ ॥ आचार्यो मायिनां सोऽयं नानामायाविशारदः ॥ पूज्यते राक्षसैर्घोरैः सर्वकार्यं समृद्धये ॥ ३ ॥ ततोऽधस्तात्सुविरूपांतं महातलमिति स्फुटम् ॥ सर्पाणां काद्रवेयाणां गणः क्रोधवशो महान् ॥ ४ ॥ अनेक शिरसां विप्र प्रधानान्कीर्तयामि ते ॥ कुहकस्तक्षकश्चैव सुषेणः कालियस्तथा ॥ ५ ॥ महाभोगा महासत्त्वाः क्रूराः क्रूरस्वजातयः ॥ पतत्रिराजा धिपतेरुद्रिग्रासर्व एव ते ॥ ६ ॥ स्वकलत्रापत्यमुदत्कुटुंबस्य च संगताः ॥ प्रमत्ता विहरन्त्येव नानाक्रीडाविशारदाः ॥ ७ ॥ ततोऽधस्ताच्चविवरे रसातलसमाह्वये ॥ दैतेया निवसन्त्येव पणयो दानवाश्च ये ॥ ८ ॥ निवातकवचा नाम हिरण्यपुरवा सिनः ॥ कालेया इति ह प्रोक्ताः प्रत्यनीका हविर्भुजा ॥ ९ ॥ महौजसश्चोत्पत्त्यव महासाहसिनस्तथा ॥ सकलेशस्य च हरेस्तेजसा हतविक्रमाः ॥ १० ॥

बिलेशया इव सदा विवरे निवसन्ति हि ॥ वै भाग्भिः सरमया शक्रदूत्या निरन्तरम् ॥ ११ ॥ मंत्रवर्णाभिरसुरास्ताडिता बिभ्यति स्म ह ॥
ततोऽप्यधस्तात्पाताले नागलोकाधि पालका ॥ १२ ॥ वासुकिप्रमुखाः शंखः कुलिकः श्वेत एव च ॥ धनंजयो मशाशंखो धृतराष्ट्रस्तथैव
च ॥ १३ ॥ शंखचूडः कंबलाश्वतरो देवोपदत्तकः ॥ महामर्षा महाभोगा निवसन्ति विषोल्बणा ॥ १४ ॥ पंचमस्तकवंतश्च फणासप्त
कभूषिताः ॥ केचिदशफणाः केचिच्छतशीर्षास्तथाऽपरे ॥ १५ ॥ सहस्रशिरसः केऽपि रोचिष्णुमणिधारकाः ॥ पातालरंभ्रतिमिरनिकरं
स्वमरीचिभिः ॥ १६ ॥ विधमन्ति च देवर्षे सदा संजात मन्यवः ॥ अस्य मूलप्रदेशे हि त्रिशत्साहस्रकेंऽतरे ॥ १७ ॥ योजनैः परिसं
ख्याते तामसी भगवत्कला ॥ अनंतरूपा समास्ते हि सर्वदेवप्रपूजिता ॥ १८ ॥ अहमित्यभिमानस्य लक्षणं यं प्रचक्षते ॥ संकर्षणं
सात्वतीयाः कर्षणं द्रष्टृश्ययोः ॥ १९ ॥ इदं भूमंडलं यस्य सहस्रशिरसः प्रभोः ॥ अनंतमूर्तेः शेषस्य ध्रियमाणं च शीर्षके ॥ २० ॥
पृथ्वीगोलमशेषं हि सिद्धार्थ इव लक्ष्यते ॥ यस्य कालेन देवस्य संजिहीर्षोः समं विभोः ॥ २१ ॥ चराचरं भुवोरन्तर्विवरादुदपद्यत ॥ सां
कर्षणो नाम रुद्रो व्यूहैका दशशोभितः ॥ २२ ॥ त्रिलोचनश्च त्रिशिखं शूलमुत्तभयन्स्वयम् ॥ उदतिष्ठन्महासत्त्वो महाभूतक्षयंकरः ॥ २३ ॥
यस्यांघ्रिकमलद्वंद्वशोणाच्छनस्वमंडले ॥ विराजन्मणिबिंबेषु महाहिपतयोऽनिशम् ॥ २४ ॥ एकांतभक्तियोगेन सह सात्त्वतपुंगवैः ॥
प्रणमन्तः स्वमूर्ध्ना ते स्वमुखानि समीक्षते ॥ २५ ॥ स्फुरत्कुण्डलमाणिक्यप्रभामंडलभाज्यपि ॥ सुकपोलानि चारुणि गंडस्थलद्युमन्ति
च ॥ २६ ॥ नागराजकुमार्योऽपि चार्वंग विलसत्त्वषः ॥ विशदैर्विपुलैस्तद्वद्वलैः सुभगेस्तथा ॥ २७ ॥ रुचिरेर्भुजदंडैश्च शोभमाना
इतस्ततः ॥ चंदनागुरुकाश्मीरपंकलेपेन भूषिताः ॥ २८ ॥ तदभिर्मर्षसंजातकामवेशसमायुताः ॥ ललितस्मितसंयुक्ताः सद्बीडं लोकयन्ति
च ॥ २९ ॥ अनुराग मदोन्मत्तवि घूर्णारुणलोचनम् ॥ करुणावलोकनेत्रं च आशासानास्तथाऽऽशिषः ॥ ३० ॥ सोऽनंतो भगवान्दे
वोऽनंतसत्त्वो महाशयः ॥ अनंतगुणवाधिश्च आदिदेवो महाद्युतिः ॥ ३१ ॥ संहतामर्षरोषादिवेगो लोकशुभाय च ॥ आस्ते महात
त्त्वनिधिः सर्वदेवप्रपूजितः ॥ ३२ ॥ ध्यायमानः सुरैः सिद्धैरसुरैश्चोरोस्तथा ॥ विद्याधरैश्च गंधर्वैर्भुजिसंघैश्च नित्यशः ॥ ३३ ॥ अनारत
॥ ३४ ॥ अन्त्यायमानः स विजयं यती कर्तुं वचसः ॥

महेशः कान्तो यद्वद्वत्तं च मर्तगमः ॥ ३७ ॥ उदारलीलो देवेशो वर्णितः सात्त्वतर्षभः ॥ ३८ ॥ दे० मा० म० अष्टमस्कन्धे विरोध्यायः
॥ २० ॥ नारायण उवाच ॥ तस्यानुभावं भगवान्ब्रह्मपुत्रः सनातनः ॥ सभायां ब्रह्मदेवस्य गायमान उपासते ॥ १ ॥ उत्पत्तिस्थितिलय
हेतवोऽस्य कल्पाः सत्त्वाद्याः प्रकृतिगुणा यदीक्षयाऽऽसन् ॥ यद्रूपं ध्रुवमकृतं यदेकनामात्मज्ञानधात्कथमुहवेदतस्यवर्त्म ॥ २ ॥ मूर्ति
नः पुरुकृपया बभारसत्त्वं संशुद्धं सदसदिदं विभाति यत्र ॥ यल्लीलां मृगपतिराददेऽनवद्यामादातुं स्वजनमनां स्युदारवीर्यः ॥ ३ ॥ यन्नाम
श्रुतमनुकीर्तयेदकस्मादात्तो वा यदि पतितः प्रलभनाद्वा ॥ हंत्यहः सपदि नृणामशेषमन्यं कं शेषाद्भगवत आश्रयेऽमुमुक्षुः ॥ ४ ॥ मूर्धन्य
पितमणुवत्सहस्रमूर्ध्नो भूगोलं सगिरिसरित्समुद्रसत्त्वम् ॥ आनंत्यादनमितविक्रमस्य भूम्नः को वीर्याण्यधिगणयेत्सहस्रजिह्वः ॥ ५ ॥
एवंप्रभावो भगवाननंतो दुरंतवीर्योरुगुणानुभावः ॥ मूले रसायाः स्थितं स्नातमंतंजो यो लीलया क्षमां स्थितये विभर्ति ॥ ६ ॥ एता
स्तेवेह तु नृभिर्गतयो मुनिसत्तम ॥ गन्तव्या बहुशो यद्वद्यथाकर्मविनिर्मिताः ॥ ७ ॥ यथोपदेशं च कामान्सदा कामायमानकैः ॥ एता
वतीर्हि राजेन्द्र मनुष्यमृगपक्षिषु ॥ ८ ॥ विपाकगतयः प्रोक्ता धर्मस्य वशगास्तथा ॥ उच्चावचाविसहया यथाप्रश्नं निबोधत ॥ ९ ॥
नारद उवाच ॥ कर्तुः वेचित्र्यमेतल्लोकस्य कथं भगवता कृतम् ॥ समानत्वे कर्मणां च तन्नो ब्रूहि यथातथम् ॥ १० ॥ नारायण उवाच ॥
कर्तुः श्रद्धावशादेव गतयोऽपि पृथग्विधाः ॥ त्रिगुणत्वात्सद तासां फलं विसहस्रं त्विह ॥ ११ ॥ सात्त्विक्या श्रद्धया कर्तुः सुखित्वं जायते
सदा ॥ दुःखित्वं च तथा कर्तुं राजस्याश्रद्धया भवेत् ॥ १२ ॥ दुःखित्वं चैव मूढत्वं तामस्या श्रद्धयोदितम् ॥ तारतम्यात्तु श्रद्धानां फलवे
चित्र्यमीरितम् ॥ १३ ॥ अनाद्यविद्याविहितकर्मणां परिणामजाः ॥ सहस्रशः प्रवृत्तास्तु गतयो द्विजपुंगव ॥ १४ ॥ तद्भेदान्वर्णयिष्यामि प्राचु
र्येण द्विजोत्तम ॥ त्रिजगत्या अंतराले दक्षिणस्यां दिशीह वै ॥ १५ ॥ भूमेरधस्ता दुपरि त्वतलस्य च नारद ॥ अग्निष्वात्ताः पितृगणा
वर्तते पितरश्च ह ॥ १६ ॥ वसन्ति यस्यां स्वीयानां गोत्राणां परमाशिषः ॥ सत्याः समाधिनां शीघ्रं त्वाशासानाः परेण वै ॥ १७ ॥

द. मा.
॥ १३ ॥

पितृराजोऽपि भगवान्संपरेतेषु जंतुषु ॥ विषयं प्रापितेष्वेषु स्वकीये पुरुषैरिह ॥ १८ ॥ सगणो भगवत्प्रोक्ताज्ञापरो दमधारकः ॥ यथा
कर्म यथादोषं विदधाति विचारदृक् ॥ १९ ॥ स्वान्गणान्धर्मतत्त्वज्ञान्सर्वानाज्ञा प्रवर्तकान् ॥ सदा प्रेरयति प्राज्ञो यथादेशनियोजितान्
॥ २० ॥ नरकानेकविंशत्या. संख्यया वर्णयति हि ॥ अष्टाविंशमितान्केचित्तान् नुक्रमतो ब्रुवे ॥ २१ ॥ तामिस्र अंधतामिस्रो रौरवोऽपि
तृतीयकः ॥ महारौरवनामा च कुंभीपाकोऽपरो मतः ॥ २२ ॥ कालसूत्रं तथा चासिपत्रारण्यमुदाहृतम् ॥ शूकरस्य मुखं चांधकूपोऽथ
कृमिभोजनः ॥ २३ ॥ संदंशस्तप्तमूर्तिश्च वज्रकंटक एव च ॥ शाल्मली चाथ देवर्षे नाम्ना वैतरणी तथा ॥ २४ ॥ पूयोदः प्राणरोधश्च
तथा विशसनं मतम् ॥ लालाभक्षः सारमेयादनमुक्तमतः परम् ॥ २५ ॥ अवीचिरप्ययः पानं क्षारकर्दम एव च ॥ रक्षोणारूयसंभोजः
शूलप्रोतोऽप्यतः परम् ॥ २६ ॥ दंदशूको वटारोधः पर्यावर्तनकः परम् ॥ सूचीमुखमती प्रोक्ता अष्टाविंशतिनारकाः ॥ २७ ॥ इत्येते
नारका नाम यातनाभूमयः पराः ॥ कर्मभिश्चापि भूतानां गम्याः पद्मजसंभव ॥ २८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्टमस्कंधे
एकविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ नारद उवाच ॥ कर्मभेदाः कतिविधा सनातन मुने मम ॥ श्रोतव्या सर्वथैवेते यातनाप्राप्तिभूमयः ॥ १ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ यो वै परस्य वित्तानि दारापत्यानि चैव हि ॥ हरते स हि दुष्टात्मा यमानुचरगोचरः ॥ २ ॥
कालपाशेन संबद्धो याम्येरति भयानकैः ॥ तामिस्रनामनरके पात्यते यातनास्पदे ॥ ३ ॥ ताडनं दंडनं चैव संतर्जनमतः परम् ॥
याम्याः कुर्वति पाशादध्याः कश्मलं याति चैव हि ॥ ४ ॥ मूर्च्छामायाति विवशो नारकी पद्मभूसुत ॥ यः पतिं वंचयित्वा तु दारा
दीनुपभुज्यति ॥ ५ ॥ अंधतामिस्रनरके पात्यते यमकिकरैः ॥ पात्यमानो यत्र जंतुर्वेदनापरवान्भवेत् ॥ ६ ॥ नष्टदृष्टिर्नष्टमतिर्भव
त्येवाविलंबतः ॥ वनस्पति भंज्यमानमूलो यद्वद्भवेदिह ॥ ७ ॥ तस्मादप्यंधतामिस्रनाम्ना प्रोक्तः पुरातनैः ॥ एतन्ममाहमिति यो
भूतद्रोहेण केवलम् ॥ ८ ॥ पुष्पाति प्रत्यहं स्वीयकुटुंबं कार्यलंपटः ॥ एतद्विहाय चात्रैव स्वाशुभेन पतेदिह ॥ ९ ॥ रौरवे नाम नरके
सर्वसत्त्वभयावहे ॥ इह लोकेऽमुना ये तु हिसिता जंतवः पुरा ॥ १० ॥ त एव रुरवो भूत्वा परत्र पीडयन्ति तम् ॥ तस्माद्रौरवमित्याहुः
पुरातनैः ॥ ११ ॥ इह सर्वपतिहरो जंतुकृत् पुरातनैः ॥ एवं महारौरवाख्यो नरको यत्र ब्रूयते ॥ १२ ॥ यातना

कुम्भापाकं तत्तल्ल उच्यते च नारद ॥ यावति पशुरीमाणि तावद्वर्षसहस्रकम् ॥ १५ ॥ पितृविप्रब्राह्मणभुक्कालसुत्रे स नारके ॥ अथ
 कौभ्यां तप्यमाने नारकी विनिवेशितः ॥ १६ ॥ क्षुत्पिपासादह्यमानान्तःशरीरस्तथा बहिः ॥ आस्ते शेतेचेष्टते चावतिष्ठति च धावति
 ॥ १७ ॥ निजवेदपथाद्यो वे पाखंडं चोपयाति च ॥ अनापद्यपि देवर्षे तं पापं पुरुषं भटाः ॥ १८ ॥ असिपत्रवनं नाम नरकं वेशयंति
 च ॥ कशया प्रहरन्त्येव नारकी तद्रतस्तदा ॥ १९ ॥ इतस्ततो धावमान उत्तालमतिवेगतः ॥ असिपत्रशिष्टैर्मान उभयत्र च धारभिः
 ॥ २० ॥ संचिद्यमानसर्वांगो हा हतोऽस्मीति मूर्छितः ॥ वेदनां परमां प्राप्तः पतत्येव पदेपदे ॥ २१ ॥ स्वधर्मानुगतं भुङ्क्ते पाखंडफल
 मल्पधीः ॥ यो राजा राजपुरुषो दंडयेद्वै त्वधर्मतः ॥ २२ ॥ द्विजे शरीरदंडं च पापीयान्नारकी च सः ॥ नरके सूकरमुखे पात्यते यमकिं
 करेः ॥ २३ ॥ विनिष्पिष्टावयवको बलवद्भिस्तथेक्षुवत् ॥ आर्तस्वरेण स्वनयन्मूर्छितः कश्मलं गतः ॥ २४ ॥ संपीड्यमानो बहुधा
 वेदनां यात्यतीव हि ॥ विविक्तपरपीडो योऽप्यविविक्तपरव्यथाम् ॥ २५ ॥

ईश्वराकितवृत्तीनां व्यथामाचरते स्वयम् ॥ स चांधकूपे पतति तदभिद्रोहयंत्रिते ॥ २६ ॥ तत्रासौ जंतुभिः क्रूरैः पशुभिर्मृगपक्षिभिः ॥
 सरीसृपैश्च मशकैर्युकामत्कुणजातिभिः ॥ २७ ॥ मक्षिकाभिश्च तमसि दंदशूकैश्च पीडयते ॥ परिक्रामति चैवात्र कुशरीरे च जंतुवत् ॥ २८ ॥
 यस्तु संविहितैः पंचयज्ञैः काकैश्च संस्तुतः ॥ अश्राति चासंविभज्य यत्किंचिदुपपद्यते ॥ २९ ॥ स पापपुरुषः क्रूरैर्याग्यैश्च कृमिभो
 जने ॥ नरकाधमके दुष्टकर्मणा परिपात्यते ॥ ३० ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णे कृमिकुण्डे भयंकरे ॥ कृमिरूपं समासाद्य भक्ष्यमाणश्च
 तैः स्वयम् ॥ ३१ ॥ अप्रप्ताप्रदुतादो यः पातमाप्नोति तत्र वै ॥ यस्तु स्तेयेन च बलाद्धिरण्यं रत्नमेव च ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणस्यापहरति
 अन्यस्यापि च कस्यचित् ॥ अनापदि च देवर्षे तममुत्र यमानुगाः ॥ ३३ ॥ अयस्मयैरग्निपिंडैः सदृशैर्निष्कुषंति च ॥ योऽगम्यां
 योषितं गच्छेदगम्यंपुरुषं च या ॥ ३४ ॥ तावमुत्रापि कशया ताडयंतो यमानुगाः ॥ तिग्मया लोहमय्या च सूर्म्याऽप्यालिंगयंति
 तम् ॥ ३५ ॥ तां चापि योषितं सूर्म्याऽऽलिंगयंतिः बर्मानुगाः ॥ यस्तु सर्वाभिगमनः पुरुषः पापसंचयी ॥ ३६ ॥

दे. मा.
॥ ३५ ॥

निरयेऽमुत्र तंयाम्याः शात्मलीरोषयन्ति तम् ॥ वज्रकंटकसंयुक्तां शात्मलीं तामयस्मयीम् ॥ ३७ ॥ राजन्या राजपुरुषा ये वा पाखं
डवर्तिनः ॥ धर्मसेतुं विभिदन्ति ते परेत्य गता नराः ॥ ३८ ॥ वैतरण्य पतंत्येव भिन्नमर्यादपातकाः ॥ नद्यां निरयदुर्गस्य परिखायां च
नारद ॥ ३९ ॥ यादोगणेः समन्तात्तु भक्ष्यमाणा इतस्ततः ॥ नात्मना विद्युजंत्येव नासुभिश्चापि नारद ॥ ४० ॥ स्वीयेन कर्मपाकेनोपतपन्ति
च सर्वतः ॥ विष्णूत्रपूरक्तैश्च केशास्थिनगमांसकैः ॥ ४१ ॥ मेदोवसासंयुतायां नद्यामुपपतन्ति ते ॥ वृषलीपतयो ये च नष्टशौचा गतव्रपाः
॥ ४२ ॥ आचारनियमैस्त्यक्ताः पशु चर्यापरायणाः ॥ तेऽत्रानुकष्टगतयो विष्णूत्रश्लेष्मरक्तकैः ॥ ४३ ॥ श्लेष्ममलसमापूणे निपतन्ति
दुराग्रहाः ॥ तदेव खादयंत्येता न्यमानुचरवर्गकाः ॥ ४४ ॥ ये श्वानगर्दभादीनां पतयो वै द्विजातयः ॥ मृगयारसिका नित्यमतीर्थे
मृगघातकाः ॥ ४५ ॥ परेतास्तन्यमभटा लक्ष्मीभूतान्नराधमान् ॥ इषुभिश्च विभिदन्ति तांस्तान्दुर्नयमागतान् ॥ ४६ ॥ ये दंभा दंभयज्ञेषु
पशून्म्रन्ति नराधमाः ॥ तानमुष्मिन्यमभटा नरकै वैशसे तदा ॥ ४७ ॥ निपात्य पीडयंत्येव कशाघातेर्दुरासदैः ॥ यो भार्या च सवणां
वै द्विजो मदनमोहितः ॥ ४८ ॥

रेतः पाययते मूढोऽमुत्र तं यमकिंकराः ॥ रेतः कुण्डे पातयन्ति रेतः संपाययन्ति च ॥ ४९ ॥ ये दस्यवोऽग्निदाश्चैव गरदाः सः
घातकाः ॥ ब्रह्मान्सार्थान्विलुपन्ति राजानो राजपुरुषाः ॥ ५० ॥ तान्परेतान्यमभटा नयन्ति श्वानकादनम् ॥ विशत्यधिकसंख्याताः सार
मेया महाद्रुता ॥ ५१ ॥ सप्तशत्या समाख्याता रभसं खादयन्ति ते ॥ सारमेयादनं नाम नरकं दारुणं मुने ॥ ५२ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि
अवीचिप्रमुखानन्मुने ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ये नरा सर्वदा साक्ष्ये
पअनृतं भाषयन्ति च ॥ दाने विनिमयेऽर्थस्य देवर्षेपापबुद्धयः ॥ १ ॥ ते प्रेत्यामुत्र नरके अवीच्याख्येऽतिदारुणे ॥ योजनानां शतोच्छ्रयाद्विरि
मूर्ध्ने पतन्ति हि ॥ २ ॥ अनाकशोऽधः शिरसस्तदवीचीतिनामके ॥ यत्र स्थलं दृश्यते च जलवद्बीचिसंयुतम् ॥ ३ ॥ अवीचिमसतस्तत्र
तिलशशिष्ठनम्रविग्रहः ॥ त्रियते नेवदेवर्षे पुनरेवावरोप्यते ॥ ४ ॥ यो वा द्विजो राजन्यो वैश्यो वा ब्रह्मसंभवः ॥ सोमपीथस्तत्कलत्रं सुरा वा
विष्णोः ॥ ५ ॥ यत्पातयन्ति तेन वै निरये परिपातनम् ॥ कुर्वन्ति यमवृत्तास्ते पानं काष्ण्याप्यसौ मुने ॥ ६ ॥ पतिपातप्रमाणेऽत्र निर्य

येऽर्वाकृशिरा चोरा दुरतयातनाश्नुते ॥ ९ ॥ ये वै नरा यजंत्यन्यं नरमेवेन मोहिताः ॥ स्त्रियोऽपि वा नरपशुखादत्यत्र महाभुने ॥ १० ॥
पशवो निहतास्ते तु यमसन्ननि संगताः ॥ सौनिका इव ते सर्वे विदार्य सितधारया ॥ ११ ॥ असृक्पिपंति नृत्यंति गायंति बहुधा
मुने ॥ यथेह मां सभोक्तारः पुरुषादा दुरासदाः ॥ १२ ॥ अनागसोऽपि येऽरण्ये ग्रामे वा ब्रह्मपुत्रक ॥ वैश्रभकैरुपसृतान्विश्रभय्य
जिजीविषून् ॥ १३ ॥ शूलसूत्रादिषु प्रोतान्कीडनोत्कार कानिव ॥ पातयंति च ते प्रेत्य शूलपाते पतंति हि ॥ १४ ॥ शूलादिषु प्रोत
देहाः क्षुत्तृड्भ्यां चातिपीडिताः ॥ तिग्मतुंडैः कंकबकैरितश्चेतश्च ताडिताः ॥ १५ ॥ पीडिता आत्मशमलं बहुधा संस्मरंति हि ॥ ये
भूतानुद्वेजयंति नरा उल्वणवृत्तयः ॥ १६ ॥ यथा सर्पादि कास्तेऽपि नरके निपतंति हि ॥ दंदशूकाभिधाने च यत्रोत्तिष्ठंति सर्वतः
॥ १७ ॥ पंचाननाः सप्तमुखा ग्रसंति नरकागतान् ॥ यथा विलेशया विप्र क्रूरबुद्धिसमन्विताः ॥ १८ ॥

येऽवटेषु कुसूलादिगुहादिषु निरुंधते ॥ तानमुत्रोद्यतकराः कीनाशपरि सेवकाः ॥ १९ ॥ तेष्वेवोपविशित्वा च वह्निना सगरेण च ॥
धूमेन च निरुंधंति पापकर्मरतान्नरान् ॥ २० ॥ योऽतिथीन्समय प्राप्तान्दिधक्षुरिव चक्षुषा ॥ पापेनेहा लोकयेच्च स्वयं गृहपतिर्द्विजः
॥ २१ ॥ तस्यापि पापदृष्टेर्हि निरये यमकिंकराः ॥ अक्षिणी वज्रतुंडा ये कंकाः काकवटादयः ॥ २२ ॥ गृध्राः क्रूरतराश्चापि प्रसद्यो
त्पाटयंति हि ॥ य आढ्याभिमतिर्याति अहंकृत्याऽतिगर्वितः ॥ २३ ॥ तिर्यक्प्रेक्षण एवात्राभिविशंकी नराधमः ॥ चित्तग्राऽर्थस्य
सर्वत्रायति व्ययस्वरूपया ॥ २४ ॥ शुष्यद्दृढयवक्रश्च निर्वृतिं नैव गच्छति ॥ ग्रहवद्रक्षते चार्थं स प्रेतो यमकिंकरी ॥ २५ ॥ सूचीमुखे
च नरके पात्यते निजकर्मणा ॥ वित्तग्रहं च पुरुषं वायका इव याम्यकाः ॥ २६ ॥ किंकराः सर्वतोऽंगेषु सूत्रैः परिवयंति हि ॥ एते
बहुविधा वित्तनरकाः पापकर्मणाम् ॥ २७ ॥ नराणां शतशः संति यातनास्थानभूमयः सहस्रशोऽपि देवेषु उक्तानुक्तास्तथाऽपि हि
॥ २८ ॥ विशंति नरकानेतान्यातनाबहुलान्मुने ॥ तथा धर्मपराश्चापि लोकान्यांति सुखोद्गतान् ॥ २९ ॥ स्वधर्मो बहुधा गीतो यथा
तव महाभुने ॥ देवीपूजनरूपो हि देव्याराधनलक्षणः ॥ ३० ॥

येनाऽनुष्ठितमात्रेण नरो न नरकं व्रजेत् ॥ सा देवी भवपाथोधेरुद्धर्त्री पूजिता नृणाम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कन्धे
त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ धर्मश्च कीदृशस्तात देव्याराधनलक्षणः ॥ कथमाराधिता देवी सा ददाति परं पदम् ॥ १ ॥
आराधनविधिः को वा कथमाराधिता कदा ॥ केन सा दुर्गनरकादुर्गा त्राणप्रदा भवेत् ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ देवर्षे शृणु चित्तैका
ग्र्येण मे विदुर्वावर ॥ यथा प्रसीदते देवी धर्माराधनतः स्वयम् ॥ ३ ॥ स्वधर्मो यादृशः प्रोक्तस्तं च मे शृणु नारद ॥ अनादाविह
संसारे देवी संपूजिता स्वयम् ॥ ४ ॥ परिपालयते घोरसंकटादिषु सा मुने ॥ सा देवी पूज्यते लोकैर्यथावत्तद्विधिं शृणु ॥ ५ ॥ प्रति
पत्तिथिमासाद्य देवीमाज्येन पूजयेत् ॥ घृतं दद्याद्ब्राह्मणाय रोगहीनो भवेत्सदा ॥ ६ ॥ द्वितीयायां शर्करया पूजयेज्जगदंबिकाम् ॥ शर्करां
प्रदेद्विप्रे दीर्घायुर्जायते नरः ॥ ७ ॥ तृतीयादिवसे देव्यै दुग्धं पूजनकर्मणि ॥ क्षीरं दत्त्वा द्विजाभ्याय सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥ ८ ॥
चतुर्थ्यां पूजनेऽपूपा देया देव्यै द्विजाय च ॥ अपूपा एवदातव्या न विघ्नैरभिभूयते ॥ ९ ॥ पंचम्यां कदलीजातं फलं देव्यै निवेदयेत् ॥
तदेव ब्राह्मणे देयं मेधावान्पुरुषो भवेत् ॥ १० ॥

षष्ठीतिथौ मधु प्रोक्तं देवीपूजनकर्मणि ॥ ब्राह्मणाय च प्रदातव्यं मधुकातिर्यतोभवेत् ॥ ११ ॥ सप्तम्यां गुडनैवेद्यं देव्यै दत्त्वा
द्विजाय च ॥ गुडं दत्त्वा शोकहीनो जायते द्विजसत्तम ॥ १२ ॥ नारिकेलमथाष्टम्यां देव्यै नैवेद्यमर्पयत् ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्यं ताप
हीनो भवेन्नरः ॥ १३ ॥ नवम्यां लाजमंबायै चार्पयित्वा द्विजाय च ॥ दत्त्वा सुखाधिको भूयादिह लोके परत्र च ॥ १४ ॥ दशम्याम
र्पयित्वा तु देव्यै कृष्णतिलान्मुने ॥ ब्राह्मणाय प्रदत्त्वा तु यमलोकाद्भयं नहि ॥ १५ ॥ एकादश्यां दधि तथा देव्यै चार्पयते तु
यः ॥ ददाति ब्राह्मणायैतद्देवीप्रियतमो भवेत् ॥ १६ ॥ द्वादश्यां पृथुकान्देव्यै दत्त्वाऽऽचार्याय यो ददेत् ॥ तानेव च मुनि श्रेष्ठ स
देवीप्रियतां व्रजेत् ॥ १७ ॥ त्रयोदश्यां च दुर्गेकयाचणं प्रददाति च ॥ तानेवा दत्त्वा विप्राय प्रजासंततिमान्भवेत् ॥ १८ ॥ चतु
र्दश्यां च देवर्षे देव्यै सक्तुन्प्रयच्छति ॥ तानेव दद्याद्विप्राय शिवस्य दयितो भवेत् ॥ १९ ॥ पायसं पुणिमातिथ्यामपर्णायै प्रय
च्छति ॥ ददाति च द्विजाभ्याय पितृभ्यश्चरतेऽखिलान् ॥ २० ॥ तसिथौ हवनं प्रोक्तं देवीप्रिये महासुने ॥ तत्तत्पुस्तकयस्तुनाम

कम् ॥ दधिकृषीं मोदकं च फेणिकां घृतमण्डकम् ॥ २५ ॥ कंसारं घटपत्रं च घृतं घृतमतः परम् ॥ घटकं कीकरसकं घृतं मधु
सूरणम् ॥ २६ ॥ गुडं पृथुकद्राक्षे च खर्जूरं चैव चारकम् ॥ अपूपं नवनीतं च मुद्गं मोदक एव च ॥ २७ ॥ मातुलिगमिति प्रोक्तं भवे
वेद्यं च नारद ॥ विष्कंभादिषु योगेषु प्रवक्ष्यामि निवेदनम् ॥ २८ ॥ पदार्थानां कृतेष्वेषु प्रीणाति जगदंबिका ॥ गुडं मधु घृतं दुग्धं
दधि तक्रं त्वपूपकम् ॥ २९ ॥ नवनीतं कर्कटीं च कूष्माण्डं चापि मोदकम् ॥ पनसं कदलं जंबुफलमाभ्रफलं तिलम् ॥ ३० ॥ नारंगं
दाडिमंचैव बदरीफलमेव च ॥ धात्रीफलं पायसं च पृथुकं चणकं तथा ॥ ३१ ॥ नारिकेलं जंभफलं कसेरुं सूरणं तथा ॥ एतानि क्रमशो
विप्र नैवेद्यानि शुभानि च ॥ ३२ ॥ विष्कंभादिषु योगेषु निर्णीतानि मनीषिभिः ॥ अथ नैवेद्यमाख्यास्ये करणानां पृथङ्मुने ॥ ३३ ॥
कंसारं मंडकं फेणी मोदकं घटपत्रकम् ॥ लड्डुकं घृतपूरं च तिलं दधि घृतं मधु ॥ ३४ ॥ करणानामिदं प्रोक्तं देवीनैवेद्यमादरात् ॥ अथा
न्यत्संप्रवक्ष्यामि देवी प्रीतिकरं परम् ॥ ३५ ॥ विधानं नारद मुने शृणु तत्सर्वमाहृतः ॥ चैत्रशुद्धतृतीयायां नरो मधुकवृक्षकम् ॥ ३६ ॥
पूजयेत्पंच स्वाद्यं च नैवेद्यमुपकल्पयेत् ॥ एवं द्वादशमासेषु तृतीयातिथिषु क्रमात् ॥ ३७ ॥ शुक्लपक्षे विधानेन नैवेद्यमभिदध्महे ॥ वैशा
खमासे नैवेद्यं गुडमुक्तं च नारद ॥ ३८ ॥ ज्येष्ठमासे मधु प्रोक्तं देवीप्रीत्यर्थमेव तु ॥ आषाढे नवनीतं च मधुकस्य निवेदनम् ॥ ३९ ॥
श्रावणे दधि नैवेद्यं भाद्रमासे च शर्करा ॥ आश्विने पायसं प्रोक्तं कार्तिके पय उत्तमम् ॥ ४० ॥ मार्गे फेणुत्तमा प्रोक्ता पौषे च दधि
कूचिका ॥ माघे मासि च नैवेद्यं घृतं गन्धं समाहरेत् ॥ ४१ ॥ नारिकेलं च नैवेद्यं फाल्गुने परिकीर्तितम् ॥ एवं द्वादशनैवेद्यैर्मासे च
क्रमतोऽर्चयेत् ॥ ४२ ॥ मंगला वैष्णवी माया कालरात्रिर्दुरत्यया ॥ महामाया मतंगी च काली कमलवासिनी ॥ ४३ ॥ शिवा सह सचरणा
सर्वमंगलरूपिणी ॥ एभिर्नामपदैर्देवीं मधुके परिपूजयेत् ॥ ४४ ॥ ततः स्तुवीत देवेशीं मधूकस्थां महेश्वरीम् ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थं व्रत
पूर्णत्वसिद्धये ॥ ४५ ॥ नमः पुष्करनेत्रायै जगद्धात्र्ये नमोऽस्तु ते ॥ माहेश्वर्यै महादेव्यै महामंगलमूर्तये ॥ ४६ ॥ परमा पापहन्त्री च
परमार्गप्रदा यिनी ॥ परमेश्वरी प्रजोत्पत्तिः परब्रह्मस्वरूपिणी ॥ ४७ ॥ मददात्री मदनमत्ता मानगम्या महोन्नता ॥ मनस्विनी मुनिध्येया
मार्तण्ड सह चारिणी ॥ ४८ ॥ जयलोकेश्वरी प्राज्ञ प्रलयाबुदसन्निभे ॥ महामोहविनाशार्थं पूजिताऽसि सुरासुरैः ॥ ४९ ॥

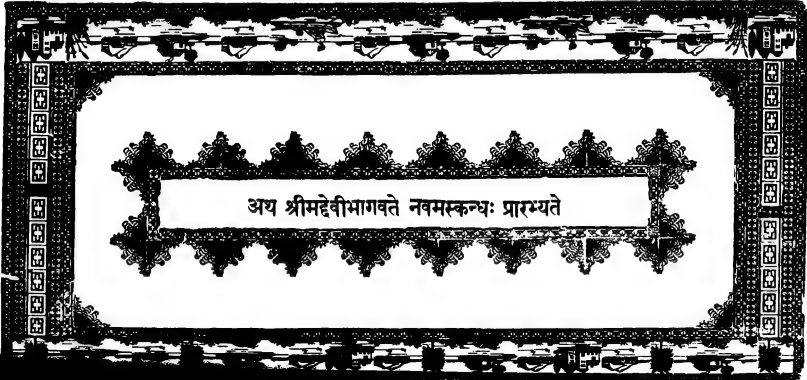
दे. मा.
॥ १९ ॥

यमलोकाभावकर्त्री यमपूज्या यमाग्रजा ॥ यमनिग्रहरूपा च यजनीये नमो नमः ॥ ५० ॥ समस्वभावा सर्वेशी सर्वसंगविर्वाजिता ॥ संगनाशकरी काम्यरूपा कारुण्यविग्रहा ॥ ५१ ॥ कंकालकूरा कामाक्षी मीनाक्षी मर्मभेदिनी ॥ माधुर्यरूपशीला च मधुरस्वरपूजिता ॥ ५२ ॥ महामंत्रवती मंत्रगम्या मंत्रप्रियंकरी ॥ मनुष्यमानसगमा मन्मथारिप्रियंकरी ॥ ५३ ॥ अश्वत्थवटनिवाग्रकपित्थबदरीगते ॥ पनसार्क करीरादिक्षीरवृक्षस्वरूपिणि ॥ ५४ ॥ दुग्धवल्लीनिवासाहं दयनीये दयाधिके ॥ दाक्षिण्यकरुणारूपे जय सर्वज्ञवल्लभे ॥ ५५ ॥ एव स्तवेन देवेशीं पूजनांते स्तुवीत ताम् ॥ व्रतस्य सकलं पुण्यं लभते सर्वदा नरः ॥ ५६ ॥ नित्यं यः पठते स्तोत्रं देवी प्रीतिकरं नरः ॥ आधिग्याधिभयं नास्ति रिपुभीतिर्न तस्य हि ॥ ५७ ॥ अर्थार्थी चार्थमाप्नोति धर्मार्थी धर्ममाप्नुयात् ॥ कामानवाप्नुयात्कामी मोक्षार्थी मोक्षमाप्नुयात् ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणो वेदसम्पन्नो विजयी क्षत्रियो भवेत् ॥ वैश्यश्च धनधान्याढ्यो भवेच्छूद्रः सुखाधिपः ॥ ५९ ॥ स्तोत्रमेतच्छ्राद्धकाले यः पठेत्प्रयतो नरः ॥ पितृणामक्षया तृप्तिर्जायते कल्पवर्तिनी ॥ ६० ॥

एवमाराधनं देव्याः समुक्तं सुरपूजितम् ॥ य करोति नरो भक्त्यास देवीलोकभागभवेत् ॥ ६१ ॥ देवीपूजनतो विप्र सर्वे कामा भवन्ति हि ॥ सर्व पाप इतिः शुद्धा मतिरन्ते प्रजायते ॥ ६२ ॥ यत्र तत्र भवेत्पूज्यो मान्यो मानधनेषु च ॥ जायते जगदंबायाः प्रसादेन विरंचिज ॥ ६३ ॥ नरकाणां न तस्याऽस्ति भयं स्वप्नेऽपि कुत्रचित् ॥ महामायाप्रसादेन पुत्रपौत्रादिवधनः ॥ ६४ ॥ देवीभक्तो भवत्येव नाऽत्र कार्या विचारणा ॥ इत्येवं ते महाख्यातं नरकोट्यारलक्षणम् ॥ ६५ ॥ पूजनं हि महादेव्याः सर्वमंगलकारकम् ॥ मधूक पूजनं तद्वन्मासानां क्रमतो मुने ॥ ६६ ॥ सर्व समाचरेद्यस्तु पूजनं हि मधुकाह्वयम् ॥ न तस्य गोगवाधादि भयमुद्भवतेऽनघ ॥ ६७ ॥ अथान्यदपि वक्ष्यामि प्रकृतेः पंचकं परम् ॥ नाम्ना रूपेण चोत्पत्त्या जगदानंददायकम् ॥ ६८ ॥ सारूयानं च समाहात्म्यं प्रकृतेः पंचकं मुने ॥ कुतूहलकरं चैव शृणु मुक्तिविधायकम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां संहितायां वैयासिक्यां समाराधन विधानेऽष्टमस्कंधे देवीपूजननिरूपणं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ स्कन्धव्यासं समाप्तः ॥ १ ॥

नारायणाय नमः ॥ (८३९) अथैवंपावनमल्लभ्यते ॥ देवीभागवतस्याख्यायकः स्कन्ध उदीरितः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते अष्टमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कन्धः प्रारम्भ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ गणेशजननी दुर्गा राधा लक्ष्मीः सरस्वती ॥ सावित्री च सृष्टिविधौ प्रकृतिः पंचधा स्मृता ॥ १ ॥
नारद उवाच ॥ आविर्बभूव सा केन का वा सा ज्ञानिनां वर किं वा ॥ तल्लक्षणं साधो बभूव पंचधा कथम् ॥ २ ॥ सर्वासां चरितं पूजा
विधानं गुण ईप्सितः ॥ अवतारः कुत्र कस्यास्तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ प्रकृतेर्लक्षणं वत्स को वा वक्तुं
क्षमो भवेत् ॥ किञ्चित्थाऽपि वक्ष्यामि यच्छ्रुतं धर्मवक्त्रतः ॥ ४ ॥ प्रकृष्टवाचकः प्रश्न कृतिश्च सृष्टिवाचकः ॥ सृष्टौ प्रकृष्टा या देवी
प्रकृतिः सा प्रकीर्तिता ॥ ५ ॥

दे. मा.
॥ २ ॥

गुणे सत्त्वे प्रकृष्टे च प्रशब्दो वर्तते श्रुतः ॥ मध्यमे रजसि कृश्च तिशब्दस्तमसि स्मृतः ॥ ६ ॥ त्रिगुणात्मकस्वरूपा या सा च शक्तिस
मन्विता ॥ प्रधाना सृष्टिकरणे प्रकृतिस्तेन कथ्यते ॥ ७ ॥ प्रथमे वर्तते प्रश्च कृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टेरादौ च या देवी प्रकृतिः सा
प्रकीर्तिता ॥ ८ ॥ योगेनात्मा सृष्टिविधौ द्विधारूपो बभूव सः ॥ पुर्माश्च दक्षिणार्धागो वामार्धा प्रकृतिः स्मृता ॥ ९ ॥ सा च ब्रह्मस्व
रूपा च नित्या सा च सनातनी ॥ यथाऽऽत्मा च तथा शक्तिर्यथाऽग्नौ दाहिका स्थिता ॥ १० ॥ अत एव हि योगीन्द्रैः स्त्रीपुंभेदो न
मन्यते ॥ सर्वं ब्रह्ममयं ब्रह्मच्छब्दत्सदपि नारद ॥ ११ ॥

स्वेच्छामयस्येच्छया च श्रीकृष्णस्य सिसृक्षया ॥ साऽऽविवर्धव सहसा मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ तदाज्ञया पञ्चविधा सृष्टिकर्मविभे
दिका ॥ अथ भक्तानुरोधाद्वा भक्तानुग्रह विग्रहा ॥ १३ ॥ गणेशमाता दुर्गा या शिवरूपा शिवप्रिया ॥ नारायणी विष्णुमाया पूर्णब्रह्म
स्वरूपिणी ॥ १४ ॥ ब्रह्मादिदेवेभ्योनिर्भर्मनुभिः पूजिता स्तुता ॥ सर्वाधिष्ठात्री देवी सा शर्वरूपा सनातनी ॥ १५ ॥ धर्मसत्या पुण्य
कीर्तिर्यशोमंगलदायिनी ॥ सुखमोक्ष हर्षदात्री शोकातिदुःखनाशिनी ॥ १६ ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणा ॥ तेजः स्वरूपा परमा
तदधिष्ठातृ देवता ॥ १७ ॥

सर्वशक्तिस्वरूपा च शक्तिरीशस्य संततम् ॥ सिद्धेश्वरी सिद्धिरूपा सिद्धिदा सिद्धिरीश्वरी ॥ १८ ॥ बुद्धिर्निद्रा क्षुत्पिपासा छाया तंद्रा
दयास्मृतिः ॥ जातिः क्षांतिश्च भ्रांतिश्च शांतिः कांतिश्च चेतना ॥ १९ ॥ तुष्टिः पुष्टिस्तथा लक्ष्मीर्धृतिर्माया तथैव च ॥ सर्वशक्तिस्वरूपा
सा कृष्णस्य परमात्मनः ॥ २० ॥ उक्तः श्रुतौ श्रुतगुणश्चातिस्वल्पो यथागमम् ॥ गुणोऽस्त्यनंतोऽनंताया अपरा च निशामय ॥ २१ ॥
शुद्धसत्त्वस्वरूपा या पद्मा सा परमात्मनः ॥ सर्वसंपत्स्वरूपा सा तदधिष्ठातृदेवता ॥ २२ ॥ कांताऽतिदांता शांता च सुशीला सर्वमंगला ॥
लोभमोहकामरोषमदाहंकारवर्जिता ॥ २३ ॥ भक्तानुरक्ता पत्युश्च सर्वाभ्यश्च पतिव्रता ॥ प्राणतुल्या भगवतः प्रेमपात्रं प्रियंवदा ॥ २४ ॥

स्वर्गलक्ष्मीश्च मर्त्यानां गृहिणां तथा ॥ २६ ॥ सर्वप्राणिषु द्रव्येषु शोभाकृपा मनोहरा ॥ कीर्तिकृपा पुण्यवतां प्रभाकृपा नृपेषु च ॥ २७ ॥ वाणिज्यकृपा वणिजां पापिनां कलहांकुरा ॥ हयकृपा च कथिता वेदोक्ता सर्वसंमता ॥ २८ ॥ सर्वपूज्या सर्ववन्द्या चान्यां मत्तो निशामय ॥ वाग्बुद्धिविद्याज्ञानाधिष्ठात्री च परमात्मनः ॥ २९ ॥ सर्वविद्यास्वरूपा या सा च देवी सरस्वती ॥ सा बुद्धिः कविता मेधा प्रतिभा स्मृतिदा नृणाम् ॥ ३० ॥ नानाप्रकारसिद्धांतभेदार्थकलना मता ॥ व्याख्या बोधस्वरूपा च सर्वसंदेहभंजिनी ॥ ३१ ॥ विचार कारिणी ग्रंथकारिणी शक्तिरूपिणी ॥ स्वरसंगीतसंधानतालकारणरूपिणी ॥ ३२ ॥

विषयज्ञानवायूपा प्रतिविश्वोपजीविनी ॥ व्याख्या वादकरी शांता वीणापुस्तकधारिणी ॥ ३३ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपा च सुशीला श्रीहरि प्रिया ॥ हिमचंदनकुंदेंदुकुमुदांभोजसन्निभा ॥ ३४ ॥ यजन्ती परमात्मानं श्रीकृष्णं रत्नमालया ॥ तपःस्वरूपा तपसां फलदात्री तपस्विनाम् ॥ ३५ ॥ सिद्धिविद्यास्वरूपा च सर्वसिद्धिप्रदा सदा ॥ यया विना तु विप्रौघो मूको मृत समः सदा ॥ ३६ ॥ देवी तृतीया गदिता श्रुत्युक्ता जगदंबिका ॥ यथागमं यथाकिंचिदपरां त्वं निबोध मे ॥ ३७ ॥ माता चतुर्णां वर्णानां वेदांगानां च छंदसाम् ॥ संध्यावन्दन मंत्राणां तंत्राणां च विचक्षण ॥ ३८ ॥ द्विजातिजातिरूपा च जपकृपा तपस्विनी ॥ ब्रह्मण्यते जोरूपा च सर्वसंस्काररूपिणी ॥ ३९ ॥ पवित्ररूपा सावित्री गायत्री ब्रह्मणः प्रिया ॥ तीर्थानि यस्याः संस्पर्श वाञ्छन्ति ह्यात्मशुद्धये ॥ ४० ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशा शुद्धसर्वस्वरूपिणी ॥ परमानंदरूपा च परमा च सनातनी ॥ ४१ ॥

दे. मा.
॥ ४ ॥

परब्रह्मस्वरूपा च निर्वाणपद दायिनी ॥ ब्रह्मतेजोमयी शक्तिस्तदधिष्ठातृदेवता ॥ ४२ ॥ यत्पादरजसा पूतं जगत्सर्वं च नारद ॥ देवी
चतुर्थी कथिता पंचमीं वर्णयामि ते ॥ ४३ ॥ पंचप्राणाधिदेवी या पंच प्राणस्वरूपिणी ॥ प्राणाधिकप्रियतमा सर्वाभ्यः सुन्दरी परा
॥ ४४ ॥ सर्वयुक्ता च सौभाग्य मानिनी गौरवान्विता ॥ वामांगार्ध स्वरूपा च गुणेन तेजसा समा ॥ ४५ ॥ परावरा सारभूता पर
माद्या सनातनी ॥ परमानंदरूपा च धन्या मान्या च पूजिता ॥ ४६ ॥ रासक्रीडाधिदेवी श्रीकृष्णस्य परमात्मनः ॥ रासमंडलसंभूता
रासमंडलमंडिता ॥ ४७ ॥ रासेश्वरी मुरसिका रासावासनिवासिनी ॥ गोलोकवासिनी देवी गोपीवेषविधायिका ॥ ४८ ॥ परमाढाद
रूपा च संतोषहर्षरूपिणी ॥ निर्गुणा च निराकारा निर्लिप्ताऽत्मस्वरूपिणी ॥ ४९ ॥ निरीहा निरहंकारा भक्तानुग्रहविग्रहा ॥ वेदानुसारि
ध्यानेन विज्ञाता सा विचक्षणैः ॥ ५० ॥

दृष्टिदृष्टा न सा चेशैः सुरेन्द्रेर्मुनिपुंगवैः ॥ वह्निशुद्धांशुकधरा नानालंकारभूषिता ॥ ५१ ॥ कोटिचंद्रप्रभा पुष्टसर्वश्रीयुक्त
विग्रहा ॥ श्रीकृष्णभक्तिदास्यैककरा च सर्वसंपदाम् ॥ ५२ ॥ अवतारे च वाराहे वृषभानुसुता च या ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्पवित्रा च
वसुन्धरा ॥ ५३ ॥ ब्रह्मादिभिरदृष्टा या सर्वैर्दृष्टा च भारते ॥ स्त्रीरत्नसारसंभूता कृष्णवक्षस्थले स्थिता ॥ ५४ ॥ यथाऽवरे नवघने लोला
सौदामनी मुने ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि प्रतप्ते ब्रह्मणा पुरा ॥ ५५ ॥ यत्पादपद्मनखरदृष्टये चात्मशुद्धये ॥ न च दृष्टं च स्वप्नेऽपि प्रत्यक्षस्यापि
का कथा ॥ ५६ ॥ तेनैव तपसा दृष्टा भुवि वृंदावने वने ॥ कथिता पंचमी देवी सा राधा च प्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥ अंशरूपाः कालरूपाः
कलांशांशांशसंभवाः ॥ प्रकृतेः प्रति विश्वेषु देव्यश्च सर्वयोषितः ॥ ५८ ॥ परिपूर्णतमाः पंच विद्यादेव्य प्रकीर्तिताः ॥ या याः प्रधानांश
रूपा वर्णयामि निशामय ॥ ५९ ॥

सुखस्वरौ ज्ञानपानिनिर्वाणपददायिनी ॥ ६१ ॥ मोलकस्वयानमस्वानुसुखसंवाणदयिनी ॥ ६२ ॥ शंभुमीलजटामेरुमुक्तापक्तिस्वरूपिणी ॥ ६३ ॥ तपःसंपादिनी सद्यो भारतेषु तपस्विनाम् ॥ ६४ ॥ चंद्रपद्मसीरनिभा शुद्ध सत्त्वस्व
रूपिणी ॥ निर्मला निरहंकारा साध्वी नारायणप्रिया ॥ ६५ ॥ प्रधानांशस्वरूपा च तुलसी विष्णुकामिनी विष्णुभूषणरूपा च विष्णुपाद
स्थिता सती ॥ ६६ ॥ तपःसंकल्पपूजादिसंचसंपादिनी मुनेःसारभूता च पुष्पाणां पवित्रा पुण्यदा सदा ॥ ६७ ॥ दर्शनस्पर्शनाभ्यां
च सद्यो निर्वाणदायिनी ॥ कलौ कलुषशुष्केभ्यःमदहनायाग्निरूपिणी ॥ ६८ ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्सद्यःपूता वसुन्धरा ॥ यत्स्प
शदर्शने चैवेच्छंति तीर्थानि शुद्धये ॥ ६९ ॥ यया विना च विश्वेषु सर्वं कर्म च निष्फलम् ॥ मोक्षदा या मुमुक्षूणां कामिनां
सर्वकामदा ॥ ७० ॥

कल्पवृक्षस्वरूपा या भारते वृक्षरूपिणी ॥ भारतीनां प्रीणनाय जाता या परदेवता ॥ ७१ ॥ प्रधानांशस्वरूपा या मनसा कश्य
पात्मजा ॥ शंकरप्रियशिष्या च महा ज्ञानविशारदा ॥ ७२ ॥ नागेश्वरस्यानंतस्य भगिनी नागपूजिता ॥ नागेश्वरी नागमाता सुन्दरी
नागवाहिनी ॥ ७३ ॥ नागेंद्र गणसंयुक्ता नागभूषणभूषिता ॥ नागेंद्रवंदिता सिद्धा योगिनी नागशायिनी ॥ ७४ ॥ विष्णुरूपा विष्णुभक्ता
विष्णुपूजापरायण ॥ तपःस्वरूपा तपसां फलदात्री तपस्विनी ॥ ७५ ॥ दिव्यं त्रिलक्षवर्षं च तपस्तत्त्वा च या हरेः ॥ तपस्विनीषु पूज्या
च तप स्विषुच भारते ॥ ७६ ॥ सर्वमंत्राधिदेवी च ज्वलन्ती ब्रह्मतेजसा ब्रह्मस्वरूपा परमा ब्रह्मभावनतत्परा ॥ ७७ ॥ जरत्कारुमुनेः
पत्नी कृष्णाशस्य पतिव्रता ॥ आस्तोकस्य मुनेर्माता प्रवरस्य तपस्विनाम् ॥ ७८ ॥ प्रधानांशस्वरूपा या देवसेना च नारद ॥
मातृकासु पूज्यतमा सा षष्ठी च प्रकीर्तिता ॥ ७९ ॥ पुत्रपौत्रादिदात्री च धात्री त्रिजगतां सती ॥ षष्ठांशरूपा प्रकृ
तेस्तेन षष्ठी प्रकीर्तिता ॥ ८० ॥

दे. मा.
॥ ६ ॥

स्थाने शिशूनां परमा वृद्धरूपा च योगिनी ॥ पूजा द्वादशमासेषु कस्या विश्वेषु संततम् ॥ ८० ॥ पूजा च सूरिकागारे पुरा षष्ठदिने
शिशोः ॥ एकविंशतिमे चैव पूजा कल्याणहेतुकी ॥ ८१ ॥ मुनिभिर्नमिता चैषा नित्यकामाऽप्यतः परा ॥ मातृका च दयारूपा
शश्वद्रक्षणकारिणी ॥ ८२ ॥ जले स्थले चांतरिक्षे शिशूनां सद्गगोचरे ॥ प्रधानांशस्वरूपा च देवी मंगलचंडिका ॥ ८३ ॥ प्रकृतेर्मुखसंभूता
सर्वमंगलदा सदा ॥ सृष्टौ मंगलरूपा च संहारे कोपरूपिणी ॥ ८४ ॥ तेन मंगलचंडी सा पंडितैः परिकीर्तिता ॥ प्रतिमंगलवारेषु प्रीति
विश्वेषु पूजिता ॥ ८५ ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्ययशोमंगलदायिनी ॥ परितुष्टा सर्व वाञ्छाप्रदात्री सर्वयोषिताम् ॥ ८६ ॥ रुष्टा क्षणेन संहर्तु
शक्ता विश्वं महेश्वरी ॥ प्रधानांशस्वरूपा सा काली कमल लोचना ॥ ८७ ॥ दुर्गाललाटसंभूता रणे शुंभनिशुंभयोः ॥ दुर्गार्धांश
स्वरूपा सा गुणेन तेजसा समा ॥ ८८ ॥

कोटिसूर्यसमाजुष्ट पुष्टजाज्वलविग्रहा ॥ प्रधाना सर्वशक्तीनां बला बलवती परा ॥ ८९ ॥ सर्वसिद्धप्रदा देवी परमा योगरूपिणी ॥
कृष्णभक्ता कृष्णतुल्या तेजसा विक्रमेर्गुणैः ॥ ९० ॥ कृष्णभावनया शश्वत्कृष्ण वर्णा सनातनी ॥ संहर्तु सर्वब्रह्माण्डं शक्ता निःश्वा
समाव्रतः ॥ ९१ ॥ रणं दैत्यैः समं तस्याः क्रीडया लोकशिक्षया ॥ धर्मार्थकाम मोक्षांश्च दातुं शक्ता च पूजिता ॥ ९२ ॥
ब्रह्मादिभिः स्तूयमाना मुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ प्रधानांशस्वरूपा सा प्रकृतेश्च वसुंधरा ॥ ९३ ॥ आधाररूपा सर्वेषां सर्वसस्या प्रकीर्तिता ॥
रत्नाकरा रत्नागर्भा सर्वरत्नाकराश्रया ॥ ९४ ॥ प्रजाभिश्च प्रजे शैश्च पूजिता वंदिता सदा ॥ सर्वोपजीव्यरूपा च सर्वसंपद्धिदायिनी
॥ ९५ ॥ यया विना जगत्सर्वं निराधारं चराचरम् ॥ प्रकृतेश्च कला या यास्ता निबोध मुनीश्वर ॥ ९६ ॥ यस्य यस्य च या पत्नी
तत्सर्वं वर्णयामि ते ॥ स्वाहादेवी वह्निपत्नी प्रीतिविश्वेषु पूजिता ॥ ९७ ॥

न.
अ० १

निष्कलम् ॥ स्वर्वा पितृणां पत्नी च पुनिमिर्मनुमिनेः ॥ ९९ ॥ पूजिता पितृदानं हि निष्फलं च यया विना ॥ स्वस्ति देवी वायु
पत्नी प्रतिविश्वेषु पूजिता ॥ १०० ॥ आदानं च प्रदानं च निष्फलं च यया विना ॥ पुष्टिर्गणपतेः पत्नी पूजिता जगतीतले ॥ १०१ ॥
यया विना परिक्षीणाः पुमांसो योषितोऽपि च ॥ अनंतपत्नी तुष्टिश्च पूजिता वंदिता भवेत् ॥ १०२ ॥ यया विना न संतुष्टाः सर्वे
लोकाश्च सर्वतः ॥ ईशानपत्नी सम्पत्तिः पूजिता च सुरैर्नरेः ॥ १०३ ॥ सर्वे लोका दरिद्राश्च विश्वेषु च यया विना ॥ धृतिः कपिल
पत्नी च सर्वैः सर्वत्र पूजिता ॥ १०४ ॥ सर्वे लोका अर्धेयाश्च जगत्सु च यया विना ॥ सत्यपत्नी सती मुक्तेः पूजिता जगतीप्रिया
॥ १०५ ॥ यया विना भवेच्छोको बंधुतारहितः सदा ॥ मोहपत्नी दया साध्वी पूजिता च जगत्प्रिया ॥ ६ ॥

सर्वे लोकाश्च सर्वत्र निष्फलाश्च यया विना ॥ पुण्यपत्नी प्रतिष्ठा सा पूजिता पुण्यदा सदा ॥ ७ ॥ यया विना जगत्सर्वं जीवन्मृ
तसमं मुने ॥ सुकर्मपत्नीसंसिद्धा कीर्तिर्धन्यैश्च पूजिता ॥ ८ ॥ यया विना जगत्सर्वं यशोहीनं मृतं यथा ॥ क्रिया तृद्योगपत्नी
च पूजिता सर्वसमता ॥ ९ ॥ यया विना जगत्सर्वं विधिहीनं च नारद ॥ अधर्मपत्नी मिथ्या सा सर्वधूर्तैश्च पूजिता ॥ ११० ॥
यया विना जगत्सर्वमुच्छिन्नं विधि निर्मितम् ॥ सत्ये अदर्शना या च त्रेतायां सूक्ष्मरूपिणी ॥ ११ ॥ अर्धावयवरूपा च द्वापरे चैव
संवृता ॥ कलौ महाप्रगल्भा च सर्वत्र यापिका बलात् ॥ १२ ॥ कपटेन समं भ्रात्रा भ्रमते च गृहेगृहे ॥ शांतिर्लब्धा च भार्ये द्वे
सुशीलस्य च पूजिते ॥ १३ ॥ याभ्यां विना जगत्सर्वमुन्मत्तमिव नारद ॥ ज्ञानस्य तिस्रो भार्याश्च बुद्धिर्मेधा धृतिस्तथा ॥ १४ ॥
याभिर्विना जगत्सर्वं मूढं मत्तसमं सदा ॥ मूर्तिश्च धर्म पत्नी सा कातिरूपा मनोहरा ॥ १५ ॥

परमात्मा च विश्वोद्यो निराधारोयया विना ॥ सर्वत्र शोभाकृपा च लक्ष्मीमूर्तिमतीसती ॥ १६ ॥ श्रीरूपा मूर्तिरूपा च मान्या धन्याऽति
पूजिता ॥ कालाग्निरुद्रपत्नी च निद्रा सा सिद्धयोगिनी ॥ १७ ॥ सर्वे लोकाः समाच्छन्ना ययायोगेन रात्रिषु ॥ कालस्य तिस्रो
भार्याश्च संध्या रात्रिर्विना च ॥ १८ ॥ याभिर्विना विधाता च संख्या कर्तुं न शक्यते ॥ धृतिपपासे लोभभार्ये धन्ये मान्ये च
पूजिते ॥ १९ ॥ याभ्यां व्याप्तं जगत्सर्वं नित्यं चिंतातुरं भवेत् ॥ प्रभा च दाहिका चैव द्वे भार्ये तेजस स्तथा ॥ २० ॥ याभ्यां
विना जगत्स्रष्टा विधातुं च न हीश्वरः ॥ कालकन्ये मृत्युजरे प्रज्वारस्य प्रियाप्रिये ॥ २१ ॥ याभ्यां जगत्समुच्छिन्नं विधाता
निर्मितं विधौ ॥ निद्रा कन्या च तंद्रा सा प्रीतिरन्या सुख प्रिये ॥ २२ ॥ याभ्यां व्याप्तं जगत्सर्वं विधिषुत्र विधोर्विधौ ॥ वैराग्यस्य च
द्वे भार्ये श्रद्धा भक्तिश्च पूजिते ॥ २३ ॥ याभ्यां शश्वजगत्सर्वं यक्षीवन्मुक्तिमन्मुने ॥ अदितिर्देव माता च सुरभी च गवां प्रसुः
॥ २४ ॥ दितिश्च देत्यजननी कद्रुश्च विनता दनुः ॥ उपयुक्ताः सृष्टिविधा वेतास्तु कीर्तिताः कलाः ॥ २५ ॥

कला अन्याः संति बह्व्यस्तासु काश्चिन्निबोध मे ॥ रोहिणी चंद्रपत्नी च संज्ञा सूर्यस्य कामिनी ॥ २६ ॥ शतरूपा मनोर्भायां शर्चा
द्रस्य च गेहिनी ॥ तारा बृहस्पते भार्या वसिष्ठस्याप्यरुंधती ॥ २७ ॥ अटल्या गौतमस्त्री साऽप्यनसूयाऽत्रिकामिनी ॥ देवदूती कर्द
मस्य प्रसूतिर्दक्षकामिनी ॥ २८ ॥ पितृणां मानसी कन्या मेनका साऽंबिका प्रसुः ॥ लोपासुद्रा तथा कुंती कुबेरकामिनी तथा
॥ २९ ॥ वरुणानी प्रसिद्धा च बलेर्विध्या वलिस्तथा ॥ कांता च दमयंती च यशोदा देवकी तथा ॥ ३० ॥ गांधारी द्रौपदी शैब्या
सा च सत्त्ववती प्रिया ॥ वृषभानुप्रिया साध्वी राधामाता कुलोद्भवा ॥ ३१ ॥ मन्दोदरी च कौसल्या सुभद्रा कौरवी तथा ॥ रेवती
सत्यभामा च कालिंदी लक्ष्मणा तथा ॥ ३२ ॥ जांबवती नाम्रजितिर्मित्रविंदा तथा पुरा ॥ लक्ष्मणा रुक्मिणी सीता स्वयं लक्ष्मीः
प्रकीर्तिता ॥ ३३ ॥ काली योजनगंधा च व्यासमाता महासती ॥ बाणपुत्री तथोषा च चित्रलेखा च तत्सखी ॥ ३४ ॥ प्रभावती भानुमती
तथा मायावती सती ॥ रेणुका च भृगोर्माता च रोहिणी ॥ ३५ ॥ एकनंदा च दुर्गा सा श्रीकृष्ण भगिनी गती ॥ बह्व्यः सत्यः कला
॥ ३६ ॥ सा सायं नाम देव्यः स्युस्ताः सर्वां प्रकृतेः कलाः ॥ कलांशशसमुद्भवाः प्रतिविम्बेषु योषितः ॥ ३७ ॥

दे. मा.
॥ ९ ॥

कुमारी चाक्षुषीया पद्मालंकारचन्दनः ॥ ३९ ॥ पूजिता येन विप्रस्य महानिस्तेन पूजिता ॥ सखाः प्रकृतिसख्यताः कृतमायमव्ययमाः
॥ १४० ॥ सत्त्वाशाश्चोत्तमा ज्ञेयाः सुशीलाश्च पतिव्रताः ॥ मध्यमा रजसश्चांशास्ताश्च भोग्याः प्रकीर्तिताः ॥ ४१ ॥ सुखसंभोग
वश्याश्च स्वकार्यतत्पराः सदा ॥ अधमास्तमसश्चांशा अज्ञातकुलसंभवाः ॥ ४२ ॥ दुर्मुखाः कुलहा धूर्ताः स्वतंत्राः कलहप्रियाः ॥
पृथिव्यां कुलटा याश्च स्वर्गे चाप्सरसां गणाः ॥ ४३ ॥ प्रकृतेस्तमसश्चांशा पुंश्चल्यः परिकीर्तिताः ॥ एवं निगदितं सर्वं प्रकृते
रूपवर्णनम् ॥ ४४ ॥ ताः सर्वाः पूजिताः पृथिव्यां पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ पूजिता सुरथेनादौ दुर्गा दुर्गातिनाशिनी ॥ ४५ ॥ ततः
श्रीरामचंद्रेण रावणस्य वधार्थिना ॥ तत्पश्चाज्जगतां माता त्रिषु लोकेषु पूजिता ॥ ४६ ॥ जाताऽऽदौ दक्षकन्या या निहत्य दैत्य
दानवान् ॥ ततो देहं परित्यज्य यज्ञे भर्तुश्य निंदया ॥ ४७ ॥

जज्ञे हिमवतः पत्न्यां लेभे पशुपतिं पतिम् ॥ गणेशश्च स्वयं कृष्णः स्कंदो विष्णुकुलोद्भवः ॥ ४८ ॥ बभूवतुस्तौ तनयौ पश्चात्तस्याश्च
नारद ॥ लक्ष्मीर्मंगलभूषेण प्रथमं परिपूजिता ॥ ४९ ॥ त्रिषु लोकेषु तत्पश्चाद्देवतामुनिमानवैः ॥ सावित्री चाऽश्वपतिना प्रथमं परिपूजिता
॥ १५० ॥ तत्पश्चात्त्रिषु लोकेषु देवतामुनिपुंगवैः ॥ आदौ सरस्वती देवी ब्रह्मणा परिपूजिता ॥ ५१ ॥ तत्पश्चात्त्रिषु लोकेषु देवतामुनि
पुंगवैः ॥ प्रथमं पूजिता राधा गोलोके रासमंडले ॥ ५२ ॥ पौर्णमास्यां कार्तिकस्य कृष्णेन परमात्मना ॥ गोपिकाभिश्च गोपेश्च बालिका
भिश्च बालकैः ॥ ५३ ॥ गवां गणैः सुरभ्या च तत्पश्चादाज्ञया हरेः ॥ तदा ब्रह्मादिभिर्देवैर्मुनिभिः परया मुदा ॥ ५४ ॥ पुष्पधूपादिभि
र्भक्त्या पूजिता वंदिता सदा ॥ पृथिव्यां प्रथमं देवी सुयज्ञेनैव पूजिता ॥ ५५ ॥ शंकरेणोपदिष्टेन पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ त्रिषु लोकेषु तत्पश्चा
दाज्ञया परमात्मनः ॥ ५६ ॥

न.
अ. १

पुष्पधूपादिभिर्भक्त्या पूजिता मुनिभिः सदा ॥ कला याः याः समुद्रता पूजितास्ताश्च भारते ॥ ५७ ॥ पूजिता ग्रामदेव्यश्च ग्रामे च
नगरे मुने ॥ एवं ते कथितं सर्वं प्रकृतेश्वरितं शुभम् ॥ १५८ ॥ यथागमं लक्षणं च किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे नवमस्कंधे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ समासेन श्रुतं सर्वं देवीनां चरितं प्रभो ॥ विबोधनाय बोधस्य व्यासेन वक्तुम
र्हसि ॥ १ ॥ सृष्टेराद्या सृष्टिविधौ कथमाविर्बभूव ह ॥ कथं वा पंचधा भूता वद वेदविदांवर ॥ २ ॥ भूता ययांशकलया तया त्रिगुणया
भवे ॥ व्यासेन तासां चरितं श्रोतुमिच्छामि सांप्रतम् ॥ ३ ॥ तासां जन्मानुकथनं पूजाध्यानविधिं बुध ॥ स्तोत्रं कवचं मेश्वर्यं शौर्यं
वर्णय मंगलम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ नित्यं आत्मा नभो नित्यं कालो नित्यो दिशो यथा ॥ विश्वानां गोलकं नित्यं नित्यो
गोलक एव च ॥ ५ ॥ तदेकदेशो वैकुण्ठो नम्रभागानुसारकः ॥ तथैव प्रकृतिर्नित्या ब्रह्मलीला सनातनी ॥ ६ ॥ यथाऽग्नौ दाहिका
चंद्रे प्रद्ये शोभा प्रभा रवौ ॥ शशधुक्ता न भिन्ना सा तथा प्रकृतिरात्मनि ॥ ७ ॥

विना स्वर्णं स्वर्णकारः कुण्डलं कर्तुमक्षमः ॥ विना मृदा घटं कर्तुं कुलालो हि न हीश्वरः ॥ ८ ॥ न हि क्षमस्तथाऽऽत्मा च सृष्टिं
स्रष्टुं तया विना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपा सा यया च शक्तिमान्सदा ॥ ९ ॥ ऐश्वर्यवचनः शश्व क्तिः पराक्रमएव च ॥ तत्स्वरूपा
तयोर्दात्री सा शक्तिः परकीर्तिता ॥ १० ॥ ज्ञानं समृद्धिं संपत्तिर्यशश्चैव बलं भगः ॥ तेन शक्तिर्भगवती भगरूपा च सा सदा ॥ ११ ॥
तया युक्तः सदाऽऽत्मा च भगवांस्तेन कथ्यते ॥ स च स्वेच्छामयो देवः साकारश्च निराकृतिः ॥ १२ ॥ तेजोरूपं निराकारं
ध्यायन्ते योगिनः सदा ॥ वदन्ति च परं ब्रह्म परमानंदमीश्वरम् ॥ १३ ॥ अदृश्यं सर्वद्रष्टारं सर्वज्ञं सर्वकारणम् ॥ सर्वदं सर्वरूपं तं
वैष्णवास्तत्र मन्वते ॥ १४ ॥ वदन्ति चैव ते कस्य तेजस्तेजस्विना विना ॥ तेजोमंडलमध्यस्थं ब्रह्म तेजस्विनं परम् ॥ १५ ॥ स्वेच्छा
मयं सर्वरूपं सर्वकारणकारणम् ॥ अतीव सुन्दरम् रूपं विभ्रतं सुमनोहरम् ॥ १६ ॥ किशोरवयसं शांतं सर्वकान्तं परात्परम् ॥ नवीननी
लालासपायकं श्यामं विमलम् ॥ १७ ॥

सुखं सस्मितं कान्तं भक्तानुभवकारणम् ॥ १९ ॥ ज्वलद्भिविशुद्धिकपीतांशुकसुरोभितम् ॥ द्विभुजं सुरलीहस्तं रत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ सर्वाधारं च सर्वेशं सर्वशक्तियुतं विभुम् ॥ सर्वैश्वर्यप्रदं सर्वं स्वतंत्रं सर्वमगलम् ॥ २१ ॥ परिपूर्णतमं सिद्धं सिद्धेशं सिद्धि कारकम् ध्यायन्ते वैष्णवाः शश्वहेवदेवं सनातनम् ॥ २२ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरं परम् ॥ ब्राह्मणो वयसा यस्य निमेष उपचर्यते ॥ २३ ॥ स चाऽऽत्मा स परं ब्रह्म कृष्ण इत्यभिधीयते ॥ कृषिस्तद्रक्तिवचनो नश्च तदास्यवाचकः ॥ २४ ॥ भक्तिदास्यप्रदाता यः स च कृष्णः प्रकीर्तितः ॥ कृषिश्च सर्ववचनो न कारो वीजमेव च ॥ २५ ॥ स कृष्णः सर्वस्रष्टाऽऽदौ सिसृक्षन्नेक एव च सृष्ट्य न्मुखस्तदंशेन कालेन प्रेरितः प्रभुः ॥ २६ ॥

स्वेच्छामयः स्वेच्छया च द्विधारूपो बभूव ह ॥ स्त्रीरूपो वामभागांशो दक्षिणांशः पुमान्स्मृतः ॥ २७ ॥ तां ददर्श महाकामीकामा धारां सनातनः ॥ अतीव कमनीयां च चारुपंकजसन्निभाम् ॥ २८ ॥ चंद्रबिंबविनिर्धेकनितंबयुगलां पराम् ॥ सुचारुकदलीस्तंभनि दितश्रोणिसुंदरीम् ॥ २९ ॥ श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्तनयुग्ममनोरमाम् ॥ पुष्पजुष्टां सुवलितां मध्यक्षीणां मनोहराम् ॥ ३० ॥ अतीव सुंदरी शांतां सस्मितां वक्रलोचनाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधारां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ ३१ ॥ शश्वद्भुक्षुश्चकोराभ्यां पिबन्ती सततं मुदा ॥ कृष्णस्य मुखचंद्रं च चंद्रकोटिविनिर्दितम् ॥ ३२ ॥ कस्तूरीबिंदुना सार्धमधश्चंदनबिंदुना ॥ समं सिद्धं बिंदुं च भालमध्ये च बिभ्र तीम् ॥ ३३ ॥ वक्रिमं कबरीभारं मालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नद्रसारहारं च दधतीकांतकामुकीम् ॥ ३४ ॥ कोटिचंद्रप्रभामृष्टशो भासमन्विताम् ॥ गमनेन राजहंसगजगर्वविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वा तां तु तया सार्धं रासेशो रासमंडले रासोच्छासे सुरसिको रासक्रीडां चकार ह ॥ ३६ ॥

नाना प्रकारं शृंगारं शृंगारो मूर्तिमानिव ॥ चकार सुखसंभोगं यावद्वै ब्रह्मणो दिनम् ॥ ३७ ॥ ततः स च परिश्रांतस्तस्या योनौ जगत्पिता ॥
चकार वीर्याधानं च नित्यानंदे शुभक्षणे ॥ ३८ ॥ गात्रतो योषितस्तस्याः सुरतति च सुव्रत ॥ निःससार श्रमजलं श्रांतायास्तेजसा
हरेः ॥ ३९ ॥ महाकमणक्लिष्टाया निःश्वासश्च बभूव ह ॥ तदा वव्रे श्रमजलं तत्सर्वं विश्वगोलकम् ॥ ४० ॥ स च निःश्वासवायुश्च सर्वा
धारो बभूव ह ॥ निःश्वासवायुः सर्वेषां जीविनां च भवेष्टु च ॥ ४१ ॥ बभूव मूर्तिमद्वायोर्वामांगात्प्राणवल्गुभा ॥ तत्पत्नीसा च त
त्पुत्राः प्राणाः पंच च जीविनाम् ॥ ४२ ॥ प्राणोऽपानः समानश्चोदानभ्यानौ च वायवः ॥ बभूवुरेव तत्पुत्रा अधःप्राणाश्च पंच च
॥ ४३ ॥ धर्मतोयाधि देवश्च बभूव वरुणो महान् ॥ तद्वामांगाच्च तत्पत्नी वरुणानी बभूव सा ॥ ४४ ॥ अथ सा कृष्णाचिच्छक्तिः कृ
ष्णगर्भं दधार ह ॥ शतमन्वंतरं यावज्जलती ब्रह्मतेजसा ॥ ४५ ॥ कृष्णप्राणाधिदेवी सा कृष्णप्राणाधिकप्रिया ॥ कृष्णस्य संगिनी
शश्वत्कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ ४६ ॥ शतमन्वंतरांते च कालेऽतीते तु सुंदरी ॥ सुषाव हिम्भं स्वर्णाम् विश्वाधारालयं परम् ॥ ४७ ॥
दृष्ट्वा हिम्भं च सा देवीं हृदयेन व्यदूयत ॥ उत्सर्ज च कोपेन ब्रह्माण्डगोलके जले ॥ ४८ ॥ दृष्ट्वा कृष्णश्च तत्त्यागं हाहाकारं चकार
ह ॥ शशाप देवीं देवेशस्तत्क्षणं च यथोचितम् ॥ ४९ ॥ यतोऽपत्यं त्वया त्यक्तं कोपशीले च निष्ठुरे ॥ भव त्वमनपत्याऽपि चाद्य
प्रभृति निश्चितम् ॥ ५० ॥ या यास्त्वदंशरूपाश्च भविष्यन्ति सुरस्त्रियः ॥ अनपत्याश्च ताः सर्वास्त्वत्समा नित्ययौवनाः ॥ ५१ ॥
एतस्मिन्नंतरे देवीजिह्वाप्रात्सहसा ततः ॥ आविर्बभूव कन्यैका शुक्लवर्णा मनोहरा ॥ ५२ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधाना वीणापुस्तकधारिणी ॥
रत्नभूषणभूषाढ्या सर्वशास्त्राधिदेवता ॥ ५३ ॥ अथ कालांतरे सा च द्विधारूपा बभूव ह ॥ वामार्धागाच्च कमला दक्षिणार्धाच्च राधिका
॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नंतरे कृष्णो द्विधारूपो बभूव सः ॥ दक्षिणार्धश्च द्विभुजो वामार्धश्च त्रिभुजः ॥ ५५ ॥ उवाच वाणीं कृष्णस्तां त्वमस्य
कामिनी भव ॥ अत्रैवमानिनी राधा तव भद्रं भविष्यति ॥ ५६ ॥ एवं लक्ष्मीं च प्रददौ तुष्टो नारायणाय च ॥ स जगाम च वैकुण्ठं

वयसा तेजसा समाः ॥ ६० ॥ रूपेण च गुणेनैव बलेन विक्रमेण च ॥ प्राणतुल्यप्रियाः सर्वे बभूवुः पार्षदा विभोः ॥ ६१ ॥ राधां गलौमकूपेभ्यो बभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याश्च ताः सर्वराधादास्यः प्रियंवदाः ॥ ६२ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्याः शश्वत्सुस्थिरयो वनाः ॥ अनपत्याश्च ताः सर्वाः पुंसः शापेन संततम् ॥ ६३ ॥ एतस्मिन्नंतरे विप्र सहसा कृष्णदेवता ॥ आविर्बभूव दुर्गा सा विष्णु माया सनातनी ॥ ६४ ॥ देवी नारायणीशाना सर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ बुद्ध्याधिष्ठात्री देवी सा कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ६५ ॥ देवीनां बीजरूपा च मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ परिपूर्णतमा तेजःस्वरूपा त्रिगुणात्मिका ॥ ६६ ॥ तप्तकांचनवर्णाभा कोटिसूर्यसमप्रभा ॥ ईषदास्यप्रसन्नास्या सहस्रभुजसंयुता ॥ ६७ ॥

नानाशस्त्रास्त्रनिकरं विभ्रती सा त्रिलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधाना रत्नभूषण भूषिता ॥ ६८ ॥ यस्याश्चांशांशकलया बभूवुः सर्वयो षितः ॥ सर्वे विश्वस्थिता लोका मोहिताः स्युश्च मायया ॥ ६९ ॥ सर्वैश्वर्यप्रदात्री च कामिनां गृहवासिनाम् ॥ कृष्णभक्तिप्रदा या च वैष्णवानां च वैष्णवी ॥ ७० ॥ मुमुक्षूणां मोक्षदात्री सुखिनां सुखदायिनी ॥ स्वर्गेषु स्वर्गलक्ष्मीश्च गृहलक्ष्मीर्गृहेषु च ॥ ७१ ॥ तपस्विषु तपस्या च श्रीरूपा तु नृपेषु च ॥ या वह्नौ दाहिकारूपा प्रभारूपा च भास्करे ॥ ७२ ॥ शोभारूपा च चंद्रे च सा पद्मेषु च शोभना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपा या श्रीष्कृणे परमात्मनि ॥ ७३ ॥ यया च शक्तिमानात्मा यया च शक्तिमज्जगत् ॥ यया विना जगत्सर्वं जीवन्मृतमिव स्थितम् ॥ ७४ ॥ या च संसारवृक्षस्य बीजरूपा सनातनी ॥ स्थितिरूपा बुद्धिरूपा फलरूपा च नारद ॥ ७५ ॥ क्षुत्पिपासादयारूपा निद्रा तंद्रा क्षमा मतिः ॥ शान्तिलज्जातुष्टिपुष्टिभ्रांतिकांत्यादिरूपिणी ॥ ७६ ॥ सा च संस्तूय सर्वेशं तत्पुरः समुवास ह ॥ रत्नसिंहासनं तस्यै प्रददौ राधिकेश्वरः ॥ ७७ ॥

एतस्मिन्नंतरे तत्र सखीकश्च चतुर्मुखः ॥ पद्मनाभेर्नाभिपद्मान्निस्स सारमहासुने ॥ ७८ ॥ कमंडलुधरः श्रीमांस्तपस्वी ज्ञानिनां वरः ॥
चतुर्मुखैस्तं तुष्टाव प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ७९ ॥ सा तदा सुंदरी सृष्टा शतचंद्रसमप्रभा ॥ वह्निशुद्धांशुकाधाना रत्नभूषणभूषणा ॥ ८० ॥
रत्नसिंहासने रम्ये संस्तूय सर्वकारणम् ॥ उवास स्वामिना सार्धं कृष्णस्य पुरतो मुदा ॥ ८१ ॥ एतस्मिन्नंतरे कृष्णो द्विधारूपो बभूव
सः ॥ वामार्धागो महादेवो दक्षिणे गोपिकापतिः ॥ ८२ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशः शतकोटिरविप्रभः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरो व्याघ्रचर्मावरो
हरः ॥ ८३ ॥ ततकांचनवर्णाभो जटाभारधरः परः ॥ भस्मभूषितगात्रश्च सस्मितश्चंद्रशेखरः ॥ ८४ ॥ दिगंबरो नीलकंठः सर्प भूषणभू
षितः ॥ विभ्रदक्षिणहस्तेन रत्नमालां सुसंस्कृताम् ॥ ८५ ॥ प्रजपन्पंचवक्त्रेण ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ॥ सत्यस्वरूपं श्रीकृष्णं परमात्मा
नमीश्वरम् ॥ ८६ ॥ कारणं कारणानां च सर्वमंगलमंगलम् ॥ जन्ममृत्युजरारण्याधिशोकभीतिहरं परम् ॥ ८७ ॥
संस्तूय मृत्योर्मृत्युं तं यतो मृत्युंजयाभिधः ॥ रत्नसिंहासने रम्ये समुवास हरे पुरः ॥ ८८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवम
स्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथ हिंभो जले तिष्ठन्यावद्वै ब्रह्मणो वयः ॥ ततः स काले सहसा द्विधाभूतो
बभूव ह ॥ १ ॥ तन्मध्ये शिशुरेकश्च शतकोटिरविप्रभः ॥ क्षणं रोक्ष्यमाणश्च स्तनाधः पीडितः क्षुधा ॥ २ ॥ पित्रा मात्रा परित्यक्तो
जलमध्ये निराश्रयः ॥ ब्रह्मांडासंख्यनाथो यो ददर्शोर्ध्वमनाथवत् ॥ ३ ॥ स्थूलात्स्थूलतमः सौर्षपि नाम्ना देवो महाविराट् ॥ परमा
पुण्यथा सूक्ष्मात्परः स्थूलात्तथाऽप्यसौ ॥ ४ ॥ तेजसा षोडशांशोऽयं कृष्णस्य परमात्मनः ॥ आधार सर्वविश्वानां महाविष्णुश्च
प्राकृतः ॥ ५ ॥ तेजकं लोमकूपेषु विश्वानि निखिलानि च ॥ अस्याऽपि तेषां संख्यां च कृष्णो वक्तुं न हि क्षमः ॥ ६ ॥ संख्या
चेद्रजसामस्ति विश्वानां न कदाचन ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां तथा संख्या न विद्यते ॥ ७ ॥ प्रतिविश्वेषु संत्येवं ब्रह्मविष्णु शिवादयः ॥
पातालाद्ब्रह्मलोकांतं ब्रह्मांडं परिकीर्तितम् ॥ ८ ॥

कृष्णस्तथाऽप्ययम् ॥ सप्तद्वीपमिता पृथ्वी सप्तसागरसंयुता ॥ १० ॥ ऊर्ध्वं चाशानुपद्वीपाऽसंख्य रोलवनाम्बिता ॥ ऊर्ध्वं सप्त
स्वर्गलोका ब्रह्मलोकसमन्विताः ॥ ११ ॥ पातालानि च सप्ताधश्चैवं ब्रह्माण्डं मेव च ॥ ऊर्ध्वं धराया भूर्लोको भुवर्लोकस्ततः परम्
॥ १२ ॥ ततः परं स्वर्लोको जनलोकस्तथा परः ॥ ततः परस्तपोलोकस्सत्यलोकस्ततः परः ॥ १३ ॥ ततः परं ब्रह्मलोकस्तप्त
कांचनसन्निभः ॥ एवं सर्वं कृत्रिमं च बाह्याभ्यन्तरमेव च ॥ १४ ॥ तद्विनारो विनाशश्च सर्वेषामेव नारद ॥ जलबुदबुदवत्सर्वं विश्वसंघम
नित्यकम् ॥ १५ ॥ नित्यो गोलोकवेकुठो प्रोक्तो शश्वदकृत्रिमौ ॥ प्रत्येकं लोमकूपेषु ब्रह्माण्डं परिनिश्चितम् ॥ १६ ॥ एषां संख्या
न जानाति कृष्णोऽन्यस्याऽपि का कथा ॥ प्रत्येकं प्रतिब्रह्माण्डं ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ १७ ॥ तिस्रः कोटयः सुराणां च संख्या
सर्वत्र पुत्रक ॥ दिगीशाश्चैव दिक्पाला नक्षत्राणि ग्रहादयः ॥ १८ ॥

भुवि वर्णाश्च चत्वारोऽप्यधो नार्गाश्चराचराः ॥ अथ कालेऽत्र स विराडूर्ध्वं दृष्ट्वा पुनः पुनः ॥ १९ ॥ डिम्भान्तरे च शून्यं च न
द्वितीयं चर्किचन ॥ चिंतामवाप क्षुद्युक्तो रुरोद च पुनः पुनः ॥ २० ॥ ज्ञानं प्राप्य तदा दध्यौ कृष्णं परमपूरुषम् ॥ ततो ददशं तत्रैव
ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ॥ २१ ॥ नवीनजलदं श्यामं द्विभुजं पीतवाससम् ॥ सस्मितं मुरलीहस्तं भक्तानुग्रहकातरम् ॥ २२ ॥
जहास बालकस्तुष्टो दृष्ट्वा जनकमीश्वरम् ॥ वरं तदा ददौ तस्मै वरेशः समयोचितम् ॥ २३ ॥ मत्समो ज्ञानयुक्तश्च क्षुत्पिपासादि
वर्जितः ॥ ब्रह्माण्डासंख्यनिलयो भव वत्स लयावधि ॥ २४ ॥ निष्कामो निर्भयश्चैव सर्वेषां वरदो भव ॥ जरामृत्युरोगशोकपीडादिव
जितो भव ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वा तस्य कर्णे स महामंत्रं षडक्षरम् ॥ त्रिःकृत्वश्च प्रजजाप वेदांगप्रवरं परम् ॥ २६ ॥ प्रणवादि चतुर्थ्यंतं
कृष्ण इत्यक्षरद्वयम् ॥ वद्विजायांतं मिष्टं च सर्वविग्रहरं परम् ॥ २७ ॥ मंत्रं दत्त्वा तदाहारं कल्पयामास वै विभुः ॥ श्रूयतां तद्ब्रह्मपुत्र
निबोध कथयामि ते ॥ २८ ॥

प्रतिविश्वं यन्नैवेद्यं ददाति वैष्णवो जनः ॥ तत्त्वोडशांशो विषयिणो विष्णोः पंचदशास्य वै ॥ २९ ॥ निर्गुणस्यात्मनश्चैव परिपूर्णत
मस्य च ॥ नैवेद्ये चैव कृष्णस्य न हि किञ्चित्प्रयोजनम् ॥ ३० ॥ यद्यहदाति नैवेद्यं तस्मै देवाय यो जनः ॥ स च खादति
तत्सर्वं लक्ष्मीनाथो विराट् तथा ॥ ३१ ॥ तं च मंत्रवरं दत्त्वा तमुवाच पुनर्विभुः ॥ वरमन्यं किमिष्टं ते तन्मे ब्रूहि ददामि च
॥ ३२ ॥ कृष्णस्य वचनं श्रुत्वा तमुवाच विराट् विभुः ॥ कृष्णं तं बालकं स्तावद्वचनं समयोचितम् ॥ ३३ ॥ बालक उवाच ॥
वरो मे त्वत्पदाभोजे भक्तिर्भवतु निश्चला ॥ सततं यावदायुर्मे क्षणं वा सुचिरं च वा ॥ ३४ ॥ त्वद्भक्तियुक्तलोकेऽस्मिञ्जीवन्मुक्तश्च
संतम् त्वद्भक्तिहीनो मूर्खश्चजीवन्नपि मृतो हि सः ॥ ३५ ॥ किं तज्जपेन तपसा यज्ञेन पूजनेन च ॥ व्रतेन च शोपवासेन पुण्येन तीर्थ
सेवया ॥ ३६ ॥ कृष्णभक्तिविहीनस्य मूर्खस्य जीवनं वृथा ॥ येनात्मना जीवितश्च तमेव न हि मन्यते ॥ ३७ ॥ यावदात्मा
शरीरेऽस्ति तावत्स शक्तिसंयुतः ॥ पश्चाद्धाति गते तस्मिन्स्वतंत्रा सर्वशक्तयः ॥ ३८ ॥

स च त्वं च महाभाग सर्वात्मा प्रकृतेः परः ॥ स्वेच्छामयश्च सर्वाद्यो ब्रह्मज्योतिः सनातनः ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वा बालकस्तत्र विरराम
च नारद ॥ उवाच कृष्णः प्रत्युक्तिं मधुरां श्रुतिमुन्दरीम् ॥ ४० ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सुचिरं सुस्थिरं तिष्ठ यथाऽहं त्वं तथा भव ॥
ब्रह्मणोऽसंख्यपाते च पातस्ते न भविष्यति ॥ ४१ ॥ अंशेन प्रतिब्रह्मांडे त्वं च क्षुद्रविराड् भव ॥ त्वन्नाभिपद्माद्ब्रह्मा च विश्वस्रष्टा
भविष्यति ॥ ४२ ॥ ललाटे ब्रह्मणश्चैव रुद्राभिकादशेव ते ॥ शिवांशेन भविष्यंति सृष्टिसंहरणाय वै ॥ ४३ ॥ कालाग्निरुद्रस्तेष्वेको
विश्वसंहारकारकः ॥ पाता विष्णुश्च विषयी रुद्रांशेन भविष्यति ॥ ४४ ॥ मद्भक्तियुक्तः सततं भविष्यसि वरेण मे ॥ ध्यानेन कम
नीयं मां नित्यं द्रक्ष्यसि निश्चितम् ॥ ४५ ॥ मातरं कमनीयां च मम वक्षःस्थलस्थिताम् ॥ यामि लोकं तिष्ठ वत्सेत्युक्त्वा सौऽतरधी
यत ॥ ४६ ॥ गत्वा स्वलोकं ब्रह्माणं शंकरं समुवाच ह ॥ स्रष्टारं स्रष्टृमीशं च संहर्तुं चैव तत्क्षणम् ॥ ४७ ॥ भगवानुवाच ॥ सृष्टि
संहर्तुं गच्छ वत्स नाभिपद्मोद्भव ॥ महाविराट्कलामकूपे क्षुद्रस्य च विद्ये शृणु ॥ ४८ ॥

सुतः ॥ जगन्मन्त्रं ब्रह्मा स मत्स्यः शिवश्च शिवदायकः ॥ ५२ ॥ भद्रापरान्तकमिन्द्रः प्रह्लादगोलकं जलम् ॥ बभूव च विराट् पुत्रा विराट्
 शोनं साप्रतम् ॥ ५१ ॥ श्यामो युवाः पीतवासाः शयानो जलतल्पके ॥ ईषदास्यः प्रसन्नास्यो विश्वम्यापी जनावनः ॥ ५२ ॥
 तन्नाभिकमले ब्रह्मा बभूव कमलोद्भवः ॥ संभूय पद्मदंडे च बभ्राम युगलक्षकम् ॥ ५३ ॥ नातं जगाम दंडस्यः पद्मनालस्य पद्मजः ॥ ना
 भिजस्य च पद्मस्य चिंतामाप पिता तव ॥ ५४ ॥ स्वस्थानं पुनरागम्य दध्यौ कृष्णपदांशुजम् ॥ ततो ददर्श क्षुद्रं तं ध्यानेन दिव्यं चक्षुषा
 ॥ ५५ ॥ शयानं जलतल्पे च ब्रह्मांडगोलकाप्लुते ॥ यच्छोमकूपे ब्रह्मांडं तं च तत्परमीश्वरम् ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णं चापि गोलोकं गोप
 गोपीसमन्वितम् ॥ तं संस्तूय वरं प्राप ततः सृष्टिं चकार सः ॥ ५७ ॥

बभूव ब्रह्मणः पुत्रा मानसाः सनकादयः ॥ ततो रुद्रकलाश्चापि शिवस्यैकादश स्मृताः ॥ ५८ ॥ बभूव पाता विष्णुश्च क्षुद्रस्य वामपार्श्वतः ॥
 चतुर्भुजश्च भगवान् श्वेतद्वीपे स चावसत् ॥ ५९ ॥ क्षुद्रस्य नाभिपद्मे च ब्रह्मा विश्वं ससर्ज ह ॥ स्वर्गं मर्त्यं च पातालं त्रिलोकीं सचरा
 चरम् ॥ ६० ॥ एवं सर्वं लोमकूपे विश्वं प्रत्येकमेव च ॥ प्रतिविश्वे क्षुद्रविराट् ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ६१ ॥ इत्येवं कथितं ब्रह्मन्कृष्ण
 संकीर्तनं शुभम् ॥ सुखदं मोक्षदं ब्रह्मन्किंभूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
 नारद उवाच ॥ श्रुतं सर्वं मया पूर्वं त्वत्प्रसादात्सुघोषमम् ॥ अधुना प्रकृतीनां च ग्यस्तं वर्णय पूजनम् ॥ १ ॥ कस्याः पूजा कृता
 केन कथं मर्त्ये प्रचारिता ॥ केन वा पूजिता का वा केन का वा स्तुता प्रभो ॥ २ ॥ तासां स्तोत्रं च ध्यानं च प्रभावं चरितं शुभम् ॥
 काभिः केभ्यो वरो दत्तस्तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ गणेशजननी दुर्गा राधा लक्ष्मीः सरस्वती ॥ सावित्री
 च सृष्टिविधौ प्रकृतिः पंचधा स्मृता ॥ ४ ॥

आसां पूजा प्रसिद्धा च प्रभावः परमाद्भुतः ॥ सुधोपमं च चरितं सर्वं मंगलकारणम् ॥ ५ ॥ प्रकृत्यंशाः कला याश्च तासां च चरितं शुभम् ॥ सर्वं वक्ष्यामि ते ब्रह्मन्सावधानो निशामय ॥ ६ ॥ काली वसुंधरा गंगा षष्ठी मंगल चंडिका ॥ तुलसी मनसा निद्रा स्वधा स्वाहा च दक्षिणा ॥ ७ ॥ संक्षिप्तमासां चरितं पुण्यदं श्रुतिसुन्दरम् ॥ जीवकर्म विपाकं च तच्च वक्ष्यामि सुन्दरम् ॥ ८ ॥ दुर्गाया श्वेव राधाय विस्तीर्णं चरितं महत् ॥ तद्वत्पश्चात्प्रवक्ष्यामि संक्षेपकमतः शृणु ॥ ९ ॥ आदौ सरस्वती पूजा श्रीकृष्णेन विनिमिता ॥ यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ मूर्खोभवति पंडितः ॥ १० ॥ आविर्भूता यथा देवी वक्रतः कृष्णयोषितः ॥ इयेषः कृष्णं कामेन कामुकी कामरूपिणी ॥ ११ ॥ स च विज्ञाय तद्भावं सर्वज्ञः सर्वमातरम् ॥ तामुवाच हितं सत्यं परिणामे सुखावहम् ॥ १२ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ भज नारायणं साध्वि मदेशं च चतुर्भुजम् ॥ युवानं सुन्दरं सर्वगुणयुक्तं च मत्समम् ॥ १३ ॥ कामज्ञं कामिनीनां च तासां च कामपूरकम् ॥ कोटिकंदर्पलावण्यलीलालंकृतमीश्वरम् ॥ १४ ॥

कांते कांतं च मां कृत्वा यदि स्थातुमिच्छसि त्वत्तो बलवती राधा न भद्रं ते भविष्यति ॥ १५ ॥ यो यस्मालवद्भान्वाणि ततोऽन्यं रक्षितुं क्षमः ॥ कथं परान्साधयति यदि स्वयमनीश्वरः ॥ १६ ॥ सर्वेशः सर्वशास्ताऽहं राधां बाधितुमक्षमः ॥ तेजसा मत्समा सा च रूपेण च गुणेन च ॥ १७ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवी सा प्राणां स्त्यक्तुं च कः क्षमः ॥ प्राणतोऽपि प्रियः पुत्रः केषां वास्ति च कश्चन ॥ १८ ॥ त्वं भद्रे गच्छ वैकुण्ठं तव भद्रं भविष्यति ॥ पतिं तमीश्वरं कृत्वा मोदस्व सुचिरं सुखम् ॥ १९ ॥ लोभमोहकाम क्रोधमानहिंसाविवर्जिता ॥ तेजसा त्वत्समा लक्ष्मी रूपेण च गुणेन च ॥ २० ॥ तया सार्धं तव प्रीत्या शश्वत्कालः प्रयास्यति ॥ गौरवं च हरिस्तुल्यं करिष्यति द्वयोरपि ॥ २१ ॥ प्रतिविश्वेषु तां पूजां महतीं गौरवा न्विताम् ॥ माघस्य शुक्लपंचम्यां विष्णारंभे च सुन्दरि ॥ २२ ॥

चटे च पुस्तकेऽपि च ॥ २८ ॥ कृत्वा सुवर्णगुटिकां गंधचंदनचर्चिताम् ॥ कवचं ते ग्रहीष्यन्ति कंठे वा दक्षिणे भुजे ॥ २९ ॥ पठिष्यन्ति च विद्वांसः पूजाकाले च पूजिते ॥ इत्युक्त्वा पूजयामास तां देवी सर्वपूजिताम् ॥ ३० ॥ ततस्तत्पूजनं च कुर्महाविष्णुशिवादयः ॥ अनंतश्चापि धर्मश्च मुनीन्द्राः सनकादयः ॥ ३१ ॥ सर्वे देवाश्च मुनयो नृपाश्च मानवादयः ॥ बभूव पूजिता नित्या सर्वलोकैः सरस्वती ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ पूजाविधानं कवचं ध्यानं चापि निरंतरम् ॥ पूजोपयुक्तं नेवेद्यं पुष्पं च चंदनादिकम् ॥ ३३ ॥ वद वेदविदां श्रेष्ठ श्रोतुं कौतूहलं मम ॥ वर्तते हृदये शश्वत्किमिदं श्रुतिसुन्दरम् ॥ ३४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि कण्वशास्त्रोक्तपद्धतिम् ॥ जगन्मातुः सरस्वत्याः पूजाविधिसमन्विताम् ॥ ३५ ॥

प्राघस्य शुक्लपंचम्यां विद्यारंभदिनेऽपि च ॥ पूर्वेऽह्नि समयं कृत्वा तत्राऽह्नि संयतः शुचिः ॥ ३६ ॥ स्नात्वा नित्यक्रियाः कृत्वा घटं संस्थाप्य भक्तितः ॥ स्वशास्त्रोक्तविधानेन तां त्रिकेणाऽथवा पुनः ॥ ३७ ॥ गणेशम्पूर्वमभ्यर्च्य ततोऽभीष्टां प्रपूजयेत् ॥ ध्यानेन वक्ष्यमाणेन ध्यात्वा ऽऽवाह्य घटे ध्रुवम् ॥ ३८ ॥ ध्यात्वा पुनः षोडशोपचारेण पूजयेद्ब्रती ॥ पूजोपयुक्तं नेवेद्यं यच्च वेदे निरूपितम् ॥ ३९ ॥ वक्ष्यामि सौम्य तर्किकचिद्यथाधीतं यथागमम् ॥ नवनीतं दधि क्षीरं लाजांश्च तिललङ्गुलम् ॥ ४० ॥ इक्षुमिशुरसं शुक्लवर्णं पक्वगुडं मधु ॥ स्वस्तिकं शर्करा शुक्लधान्यस्याक्षतमक्षतम् ॥ ४१ ॥ अस्विन्नशुक्लधान्यस्य पृथक् शुक्लमोदकम् ॥ घृतसैधवसंयुक्तं हविष्यान्नं यथोदितम् ॥ ४२ ॥ यवगोधूमचूर्णानां पिष्टकं घृतसंयुतम् ॥ पिष्टकं स्वस्तिकस्याऽपि पक्करं भाफलस्य च ॥ ४३ ॥ परमान्नं च सघृतं मिष्टान्नं च सुधोषमम् ॥ नारिकेलं तदुदकं कसेरुं मूलमाद्रकम् ॥ ४४ ॥ पक्करं भाफलं चारु श्रीफलं बदरीफलम् ॥ कालदेशोद्भवं चारु फलं शुक्लं च संस्कृतम् ॥ ४५ ॥ सुगन्धशुक्लपुष्पं च सुगंधं शुक्लचंदनम् ॥ नवीनं शुक्लवस्त्रं च शंखं च सुन्दरं मुने ॥ ४६ ॥

माल्यं च शुक्लपुष्पाणां शुक्लहारं च भूषणम् ॥ यादृशं च श्रुतौ ध्यानं प्रशस्यं श्रुतिसुन्दरम् ॥ ४४ ॥ तन्निबोध महाभाग भ्रमभं
जनकारणम् ॥ सरस्वतीं शुक्लवर्णां सस्मितां सुमनोहराम् ॥ ४५ ॥ कोटिचंद्रप्रभासुष्टपुष्टं श्रीयुक्तविग्रहाम् ॥ वह्निशुद्धां शुक्लधानां वीणा
पुस्तकधारिणीम् ॥ ४६ ॥ रत्नसारैर्द्रनिर्माणनव भूषण भूषिताम् ॥ सुपूजितां सुरगणैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ ४७ ॥ वंदे भक्त्या वंदितां
च मुनींद्रमनुमानवैः ॥ एवं ध्यात्वा च मूलेन सर्वं दत्त्वा विचक्षणः ॥ ४८ ॥ संस्तूय कवचं धृत्वा प्रणमेद्दंडवद्भुवि ॥ येषां चेयमि
ष्टदेवी तेषां नित्या क्रिया मुने ॥ ४९ ॥ विद्यारंभे च वर्षान्ते सर्वेषां पंचमीदिने ॥ सर्वोपयुक्तो मूलं च वैदिकाष्टाक्षरः परः ॥ ५० ॥
येषां येनोपदेशो व तेषां स मूल एव च ॥ सरस्वतीचतुर्थ्यंतं वह्निजायांतमेव च ॥ ५१ ॥ लक्ष्मी मायादिकं चैव मंत्रोऽयं कल्पपादपः ॥
पुरा नारायणश्चेमं वाल्मीकाय कृपानिधिः ॥ ५२ ॥

प्रददौ जाह्नवीतीरे पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ भृगुर्ददौ च शुक्राय पुष्करे सूर्यपर्वणि ॥ ५३ ॥ चंद्रपर्वणि मारीचो ददौ वाक्पतये मुदा ॥
भृगौश्चैव ददौ तुष्टो ब्रह्मा बदरिकाश्रमे ॥ ५४ ॥ आस्तिकस्य जरत्कारुर्ददौ क्षीरोदसन्निधौ ॥ विभांडको ददौ मेरावृष्यभृगाय
धीमते ॥ ५५ ॥ शिवः कणादमुनये गौतमाय ददौ मुदा ॥ सूर्यश्च याज्ञवल्क्याय तथा कात्यायनाय च ॥ ५६ ॥ शेषः पाणिनये चैव
भारद्वाजाय धीमते ॥ ददौ शाकटायनाय सुतले बलिसंसदि ॥ ५७ ॥ चतुर्लक्षजपेनैव मंत्र सिद्धो भवेन्नृणाम् ॥ यदि स्यान्मंत्रसिद्धो
हि बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ ५८ ॥ कवचं शृणु विप्रैर्द्र यद्दत्तं ब्रह्मणापुरा ॥ विश्वस्त्रपञ्चा विश्वजयं भृगवे गन्धमादने ॥ ५९ ॥ भृगुरुवाच ॥
ब्रह्मन्ब्रह्मविदां श्रेष्ठ ब्रह्मज्ञान विशारद ॥ सर्वज्ञ सर्वजनक सर्वेश सर्वपूजित ॥ ६० ॥ सरस्वत्याश्च कवचं ब्रूहि विश्वजयं प्रभो ॥ आया
तयामं मंत्राणां समूह संयुतं परम् ॥ ६१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि कवचं सर्वकामदम् ॥ श्रुतिसारं श्रुतिसुखं श्रुत्युक्तं श्रुति
पूजितम् ॥ ६२ ॥ उक्तं कृष्णेन गोलोके मह्यं वृन्दावने वने ॥ रासेश्वरेण विभुना रासे वै रासमंडले ॥ ६३ ॥

जितः ॥ ६६ ॥ कणादो गीतमः कण्व पाणिनिः शाकटायनः ॥ ग्रंथं चकार यदुत्वा वक्षः कात्यायनः स्वयम् ॥ ६७ ॥ धृत्वा
 वेदविभागं च पुराणान्यखिलानि च ॥ चकार लीलामात्रेण कृष्णद्वैपायनः स्वयम् ॥ ६८ ॥ शातातपश्च संवर्तो वसिष्ठश्च
 पराशरः ॥ यदुत्वा पठना गूढं याज्ञवल्क्यश्चकार सः ॥ ६९ ॥ ऋष्यशृंगो भरद्वाजश्चास्तिको देवलस्तथा ॥ जैगीषण्यो यया
 तिश्च धृत्वा सर्वत्र पूजिताः ॥ ७० ॥ कवचस्यास्य विम्रेद् ऋषिरेव प्रजापतिः ॥ स्वयं छंदश्च बृहती देवता शारदाऽविका
 ॥ ७१ ॥ सर्वतत्त्वपरिज्ञानसर्वार्थसा धनेषु च ॥ कवितासु च सर्वासु विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ ७२ ॥ श्रीं ह्रीं सरस्वत्यै स्वाहा
 शिरो मे पातु सर्वतः ॥ श्रीं वाग्देवतायै स्वाहा भालं मे सर्वदाऽवतु ॥ ७३ ॥ ॐ ह्रीं सरस्वत्यै स्वाहेति श्रोत्रे पातु निरंतरम् ॥
 ॐ श्रीं ह्रीं भगवत्यै स्वाहा नेत्र युग्मं सदाऽवतु ॥ ७४ ॥
 ऐं ह्रीं वाग्वादिन्यै स्वाहा नासां मे सर्वदाऽवतु ॥ ह्रीं विद्याधिष्ठातृदेव्यै स्वाहा चोष्ठं सदाऽवतु ॥ ७५ ॥ ॐ श्रीं ह्रीं
 ब्राह्म्यै स्वाहेति दंतपंक्तिं सदाऽवतु ॥ ऐमित्येकाक्षरो मन्त्रो मम कंठं सदाऽवतु ॥ ७६ ॥ ॐ श्रीं ह्रीं पातु मे ग्रीवां स्कंधौ मे श्रीं
 सदाऽवतु ॥ ॐ ह्रीं विद्याधिष्ठातृदेव्यै स्वाहा वक्षः सदाऽवतु ॥ ७७ ॥ ॐ ह्रीं विद्याधिस्वरूपायै स्वाहा मे पातु नाभिकाम् ॥ ॐ
 ह्रीं क्लीं वाण्यै स्वाहेति मम हस्तौ सदाऽवतु ॥ ७८ ॥ ॐ सर्ववर्णात्मिकायै पादयुग्मं सदाऽवतु ॥ ॐ ह्रीं वागाधिष्ठातृदेव्यै स्वाहा
 मां सर्वदाऽवतु ॥ ७९ ॥ ॐ सर्वकंठवासिन्यै स्वाहा प्राच्यां सदाऽवतु ॥ ॐ सर्वजिह्वाग्रवासिन्यै स्वाहाऽग्निदिशि रक्षतु ॥ ८० ॥
 ॐ ऐं ह्रीं क्लीं सरस्वत्यै बुधजनन्यै स्वाहा ॥ सततं मंत्रराजोऽयं दक्षिणे मां सदाऽवतु ॥ ८१ ॥ ऐं ह्रीं श्रीं त्र्यक्षरो मन्त्रो नैऋत्यां सर्वदाऽवतु ॥ ॐ ऐं
 जिह्वाग्रवासिन्यै स्वाहा मां वारुणेऽवतु ॥ ८२ ॥ ॐ सर्वाविकायै स्वाहा वायव्ये मां सदाऽवतु ॥ ॐ ऐं श्रीं क्लीं गद्यवासिन्यै स्वाहा मामुत्तरे
 ऽवतु ॥ ८३ ॥ ऐं सर्वशास्त्रावासिन्यै स्वाहे शान्यां सदाऽवतु ॥ ॐ ह्रीं सर्वपूजितायै स्वाहा चोर्ध्वं सदाऽवतु ॥ ८४ ॥ ह्रीं पुस्तकवा
 सिन्यै स्वाहाऽधो मां तदाऽवतु ॥ ॐ ग्रंथबीजस्वरूपायै स्वाहा सर्वतोऽवतु ॥ ८५ ॥

इति ते कथितं विप्र ब्रह्ममंत्रौघविग्रहम् ॥ इदं विश्वजयं नाम कवचं ब्रह्मरूपकम् ॥ ८६ ॥ पुरा श्रुतं कर्मवक्रात्पर्वते गंधमादने ॥ तव स्नेहान्मयाऽऽख्यातं प्रवक्तव्यं न कस्यचित् ॥ ८७ ॥ गुरुमभ्यर्च्य विधिवद्ब्रह्मालंकारचंदनैः ॥ प्रणम्य दंडवद्भूमौ कवचं धारयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ पंचलक्षजपेनैव सिद्धं तु कवचं भवेत् ॥ यदि स्यात्सिद्धकवचो बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ ८९ ॥ महावाग्मी कवींद्रश्च त्रैलोक्य विजयी भवेत् ॥ शक्नोति सर्वं जेतुं च कवचस्य प्रसादतः ॥ ९० ॥ इदं च कण्वशास्त्रोक्तं कवचं कथितं मुने ॥ स्तोत्रं पूजाविधानं च ध्यानं च वदनं शृणु ॥ ९१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ वाग्देव तायाः स्तवनं श्रूयतां सर्वकामदम् ॥ महामुनिर्याज्ञवल्क्यो येन तुष्टाव तां पुरा ॥ १ ॥ गुरुशापाच्च स मुनिर्हतविद्यो बभूव ह ॥ तदा ऽऽजगाम दुःखार्तो रविस्थानं सुपुण्यदम् ॥ २ ॥ संप्राप्य तपसा सूर्यं लोलाकं दृष्टिगोचरे ॥ तुष्टाव सूर्यं शोकेन रुरोद च मुहुर्मुहुः ॥ ३ ॥ सूर्यस्तं पाठयामास वेदं वेदांगमीश्वर ॥ उवाच स्तौहि वाग्देवीं भक्त्या च स्मृतिहेतवे ॥ ४ ॥

तमित्युक्त्वा दीननाथोऽप्यंतर्धानं चकार सः ॥ मुनिः स्नात्वा च तुष्टाव भक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ ५ ॥ याज्ञवल्क्य उवाच ॥ कृपां कुरु जगन्मातर्मांमेवं हततेजसम् ॥ गुरुशापात्स्मृतिभ्रष्टं विद्याहीनं च दुःखितम् ॥ ६ ॥ ज्ञानं देहि स्मृतिं विद्यां शक्तिं शिष्यप्रबोधिनीम् ॥ ग्रंथकर्तृत्वशक्तिं च सुशिष्यं सुप्रतिष्ठितम् ॥ ७ ॥ प्रतिभां सत्सभायां च विचारक्षमतां शुभाम् ॥ लुप्तं सर्वं देवयोगान्नवीभूतं पुनः कुरु ॥ ८ ॥ यथाऽऽङ्कुरं भस्मनि च करोति देवता पुनः ॥ ब्रह्मस्वरूपा परमा ज्योतिरूपा सनातनी ॥ ९ ॥ सर्वविद्याधिदेवी या तस्यै वाण्यै नमोनमः ॥ विसर्गविंदुमात्रासु यदि धिष्ठानमेव च ॥ १० ॥ तदधिष्ठात्री या देवी तस्यै नीत्यै नमो नमः ॥ व्याख्या स्वरूपा सा देवी व्याख्याधिष्ठातृरूपिणी ॥ ११ ॥ यया विना प्रसंख्यावानसंख्या कर्तुं न शक्यते ॥ कालसंख्या स्वरूपा या तस्यै देव्यै नमोनमः ॥ १२ ॥ भ्रमसिद्धांतरूपा या तस्यै देव्यै नमो नमः ॥ स्मृतिशक्तिज्ञानशक्तिबुद्धिशक्तिस्वरूपिणी ॥ १३ ॥

तदाऽऽजगाम भगवानात्मा श्रीकृष्ण इत्यरः ॥ १६ ॥ उवाच स च तो स्तोहि वाणीमहो मजायते ॥ स च सुदाय तो वक्ता वाङ्मनो
 परमात्मनः ॥ १६ ॥ चकार तत्प्रसादेन तदा सिद्धांतमुत्तमम् ॥ यदाप्यनेन पप्रच्छ ज्ञानमेकं वसुंधरा ॥ १७ ॥ बभूव मुकवत्सोऽपि सिद्धांतं
 कर्तुमक्षमः ॥ तदा तां स च तुष्टाव संव्रस्तः कश्यपाक्षया ॥ १८ ॥ ततश्चकार सिद्धांतं निर्मलं भ्रमभंजनम् ॥ व्यासः पुराणसूत्रं च पप्रच्छ
 वाल्मिकिं यदा ॥ १९ ॥ मौनीभूतश्च सस्मार तामेव जगदबिकाम् ॥ तदा चकार सिद्धांतं तद्वरेण मुनीश्वरः ॥ २० ॥ संप्राप्य निर्मलं ज्ञानं
 भ्रमाध्यध्वंसदीपकम् ॥ पुराणसूत्रं श्रुत्वा च व्यासः कृष्णकुलोद्भवः ॥ २१ ॥ तां शिवां वेद दध्यौ च शतवर्षं च पुष्करे ॥ तदा त्वत्तो वरं
 प्राप्य सत्कवीन्द्रो बभूव ह ॥ २२ ॥ तदा वेद विभागं च पुराणं च चकार सः ॥ यदा महेंद्रः पप्रच्छ तत्त्वज्ञानं सदाशिवम् ॥ २३ ॥
 क्षणं तामेव संचित्य तस्मै ज्ञानं ददौ विभु ॥ पप्रच्छ शब्दशास्त्रं च महेंद्रश्च बृहस्पतिम् ॥ २४ ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं च स त्वां दध्यौ
 च पुष्करे ॥ तदा त्वत्तो वरं प्राप्य दिव्यवर्षं सहस्रकम् ॥ २५ ॥ उवाच शब्दशास्त्रं च तदर्थं च सुरेश्वरम् ॥ अध्यापिताश्च ये शिष्या
 यैरधीतं मुनीश्वरैः ॥ २६ ॥ ते च तां परिसंचित्य प्रवर्तते सुरेश्वरीम् ॥ त्वं संस्तुता पूजिता च मुनीन्द्रैर्मनुमानवैः ॥ २७ ॥
 दैत्येन्द्रैश्च सुरैश्चापि ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ जडीभूतः सहस्रस्यः पंचवक्त्रश्चतुर्मुखः ॥ २८ ॥ यां स्तोतुं किमहं स्तौमि तामेकास्येन
 मानवः ॥ इत्युक्त्वा याज्ञवल्क्यश्च भक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ २९ ॥ प्रणनाम निराहारो रुरोद च मुहुर्मुहुः ॥ ज्योतीरूपा महामाया तेन
 दृष्टाऽप्युवाच तम् ॥ ३० ॥ मुकवीन्द्रो भवेत्युक्त्वा वैकुण्ठं च जगाम ह ॥ याज्ञवल्क्यकृतं वाणीस्तोत्रमेतत्तु यः पठेत् ॥ ३१ ॥ स
 कवीन्द्रो महावाग्मी बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ महामूर्खश्च दुर्बुद्धिर्वर्षमेकं यदा पठेत् ॥ ३२ ॥

स पंडितश्च मेधावी सुकवीद्रो भवेद्भुवम् ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥
सरस्वती तु वैकुण्ठे स्वयं नारायणांतिके ॥ गंगाशापेन कलहात्कलया भारते सरित् ॥ १ ॥ पुण्यदा पुण्यरूपा च पुण्यतीर्थ
स्वरूपिणी ॥ पुण्यवद्भिर्निषेव्या च स्थितिः पुण्यवतां मुने ॥ २ ॥ तपस्विनां तपो रूपा तपसः फलरूपिणी ॥ कृतपापेध्मदाहाय
ज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ३ ॥ ज्ञानात्सरस्वतीतोयेमृता ये मानवा भुवि ॥ तेषां स्थितिश्च वैकुण्ठे सुचिरं हरिसंसदि ॥ ४ ॥ भारते
कृतपापश्च स्नात्वा तत्र च लीलया ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोके वसेच्चिरम् ॥ ५ ॥ चातुर्मास्यां पौर्णमास्यामक्षयायां
दिनक्षये ॥ व्यतीपाते च ग्रहणेऽन्यस्मिन्पुण्यदिनेऽपि च ॥ ६ ॥ अनुषंगेण यः स्नातो हेतुनाऽश्रद्धयाऽपि वा ॥ सारूप्यं लभते
नूनं वैकुण्ठे स हरेरपि ॥ ७ ॥ सरस्वतीमनुं तत्र मासमेकं च यो जपेत् ॥ महामूर्खः कवीद्रश्च स भवेन्नाऽत्र संशयः ॥ ८ ॥
नित्यं सरस्वतीतोये यः स्नानान्मुण्डयन्नरः ॥ न गर्भवासं कुरुते पुनरेव स मानवः ॥ ९ ॥ इत्येवं कथितं
किंचिद्भारतीगुणकीर्तनम् ॥ सुखदं कामदं सारं भूय किं श्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ नारायणवचः श्रुत्वा
नारदो मुनिसत्तमः ॥ पुनः पप्रच्छ संदेहमिमं शौनक सत्वरम् ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ कथं सरस्वती देवी गंगाशापेन भारते ॥ कलया
कलहेनैव बभूव पुण्यदा सरित् ॥ १२ ॥ श्रवणे श्रुतिसाराणां वर्धते कौतुकं मम ॥ कथाऽमृते न मे तृप्तिः केन श्रेयसि तृप्यते ॥ १३ ॥ कथं
शशाप सा गंगा पूजितां तां सरस्वतीम् ॥ सा तु सत्त्वस्वरूपा या पुण्यदा शुभदा सदा ॥ १४ ॥ तेजस्विनीर्द्वयोर्वाद कारणं श्रुति
सुंदरम् ॥ सुदुर्लभं पुराणेषु तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १५ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि कथामेतां पुरातनीम् ॥ यस्याः
श्रवणमात्रेण सर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ १६ ॥ लक्ष्मीः सरस्वतीगंगा तिस्रो भार्या हरेरपि ॥ प्रेम्णा समास्तातिष्ठति सततं हरिसन्निधौ ॥ १७ ॥

च शांता बभूव ह ॥ २० ॥ उवाच वाणी भर्तारं रक्तास्या रक्तलोचना ॥ कथिता कामवेगेन शम्भस्फुरिताधरा ॥ २१ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ सर्वत्र समताबुद्धिः सज्जतुः कामिनीं प्रति ॥ धर्मिष्ठस्य वरिष्ठस्य विपरीता खलस्य च ॥ २२ ॥ ज्ञातं सौभाग्यमधिकं गंगायां ते गदा धर ॥ कमलायां च तत्तुल्यं न च किञ्चिन्मयि प्रभो ॥ २३ ॥ गंगायाः पद्मया सार्धं प्रीतिश्चाऽस्ति सुसंमता ॥ क्षमां चकार तेनेदं विपरीतं हरिप्रिया ॥ २४ ॥ किं जीवनेन मेऽत्रैव दुर्भगायाश्च सांप्रतम् ॥ निष्फलं जीवनं तस्या या पत्युः प्रेमवंचिता ॥ २५ ॥ त्वां सर्वे सत्स्वरूपं च ये वदन्ति मनीषिणः ॥ ते च मूर्खा न वेदन्ता न जानन्ति मतिं तव ॥ २६ ॥ सरस्वतीवचः श्रुत्वा दृष्ट्वा तां कोपसंयुताम् ॥ मनसा च समालोच्य स जगाम बहिः सभाम् ॥ २७ ॥

गते नारायणे गंगामुवाचे निर्भयं रूपा ॥ वागधिष्ठातृदेवी सा वाक्यं श्रवणदुष्करम् ॥ २८ ॥ हे निलंजे हे सकामे स्वामिगर्वं कंगपि किम् ॥ अधिकं स्वामिसौभाग्यं विज्ञापयितुमिच्छसि ॥ २९ ॥ मानं चूर्णं करिष्यमि तवाऽद्य हरिसन्निधौ ॥ किं करिष्यति ते कान्तो ममेवं कांतवच्छभे ॥ ३० ॥ इत्येवमुक्त्वा गंगायाः केशं बहीतुमुद्यता ॥ वारयामास तां पद्मा मध्यदेशं समाश्रिता ॥ ३१ ॥ शशाप वाणी तां पद्मां महाबलवती सती ॥ वृक्षरूपा सरिद्रूपा भविष्यसि न संशयः ॥ ३२ ॥ विपरीतं यतो दृष्ट्वा किञ्चित्तो वक्तुमर्हसि ॥ संतिष्ठति सभामध्ये यथा वृक्षो यथा सरित् ॥ ३३ ॥ शापं श्रुत्वा तु सा देवी न शशाप चुकोप ह ॥ तत्रैव दुःखिता तस्थौ वाणीं धृत्वा करेण च ॥ ३४ ॥ अत्युन्नतां तु तां दृष्ट्वा कोपप्रस्फुरिताधराम् ॥ उवाच गंगा तां देव पद्मां चारक्त लोचनाम् ॥ ३५ ॥ श्रीगंगो वाच ॥ त्वामुत्सृज्य महोम्ना च पद्मां किं मे करिष्यति ॥ दुःशीला मुखरा नष्टा नित्यं वाचालरूपिणी ॥ ३६ ॥ वागधिष्ठात्री देवीयं सततं कलहप्रिया ॥ वाक्पती योग्यता चास्यायावती शक्तिरेव च ॥ ३७ ॥

दे. भा.
॥२६॥

तथा करोतु वादं च मया सार्धं च दुमुखी ॥ स्वबलं यन्मम बलं विज्ञापयितुमिच्छति ॥३८॥ जानंतु सर्वे ह्युभयोः प्रभावं विक्रमं सति ॥
इत्येवमुक्त्वा सा देवी कृष्ण्यै शापं ददाविति ॥३९॥ सरित्स्वरूपा भवतु सा या त्वां च शशाप ह ॥ अधो मर्त्ये सा प्रयातु संति यत्रैव
पापिनः ॥४०॥ कलौ तेषां च पापानि गृहीष्यन्ति न संशयः ॥ इत्येवं वचनं श्रुत्वा तां शशाप सरस्वती ॥४१॥ त्वमेव यास्यसि महीं पापि
पापं लभिष्यसि ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र भगवानाजगामः ह ॥४२॥ चतुर्भुजश्चतुर्भुजश्च पार्षदेश्च चतुर्भुजैः ॥ सरस्वतीं कर्णे धृत्वा वासया
मास वक्षसि ॥४३॥ बोधयामास सर्वज्ञः सर्वज्ञानं पुरातनम् ॥ श्रुत्वा रहस्यं तासां च शापस्य कलहस्य च ॥४४॥ उवाच
दुःखितास्ताश्च वाचं सामयकीं विभुः ॥ श्रीभगवान् उवाच ॥ लक्ष्मि त्वं कलया गच्छ धर्मध्वजगृहं शुभे ॥४५॥ अयोनिर्भव
भूमौ तस्य कन्या भविष्यसि ॥ तत्रैव देवदोषेण वृक्षत्वं च लभिष्यसि ॥४६॥ मदंशस्यासुरस्यैव शंखचूडस्य कामिनी ॥ भूत्वा
पश्चाच्च मत्पत्नी भविष्यसि न संशयः ॥४७॥ त्रैलोक्यपावनी नाम्ना तुलसीति च भारते ॥ कलया च सरिद्रावं शीघ्रं गच्छ वरानने ॥४८॥
भारतं भारतीशापात्रात्रा पद्मावती भव ॥ गंगे यास्यसि पश्चात्त्वमंशेन विश्वपावनी ॥४९॥ भारतं भारतीशापात्पाप
दाहाय पापिनाम् ॥ भगीरथस्य तपसा तेन नीता सुकल्पिते ॥५०॥ नाम्ना भागीरथी पूजा भविष्यसि महींतले ॥ मदंशस्य समु
द्रस्य जाया जायेर्ममाज्ञाया ॥५१॥ मत्कलांशस्य भूपस्य शंतनोश्च सुरेश्वरि ॥ गंगाशापेन कलया भारतं गच्छ भारति ॥५२॥
कलहस्य फलं भुंक्त्व सपत्नीभ्यां सहाच्युते ॥ स्वयं च ब्रह्मसदने ब्रह्मणः कामिनी भव ॥५३॥ गंगा यातु शिवस्थानमत्र पद्मेव
तिष्ठतु ॥ शांता च क्रोधरहिता मद्रक्ता सत्त्वरूपिणी ॥५४॥ महासाध्वी महाभागा सुशीला धर्मचारिणी ॥ यदंशकलया सर्वा
धर्मिष्ठाश्च पतिव्रताः ॥५५॥ शांतरूपाः सुशीलाश्च प्रतिविश्वेषु पूजिताः ॥ तिस्रो भार्यास्त्रिशीलाश्च त्रयो भृत्याश्च बांधवाः ॥५६॥
भुवं वैवस्विकाश्च न ह्येते मंगलप्रदा ॥ स्त्री पुंवश्च गृहे येषां गृहीणां स्त्रीवशः पुमान् ॥५७॥

॥ ६० ॥ ततोऽपि दुःखं पुंसां च दुष्टस्त्रीसन्निधौ ध्रुवम् ॥ प्याधिज्वाला विषज्वाला वरं पुंसां वरानने ॥ ६१ ॥ दुष्टस्त्रीणां मुखज्वाला मरणादतिरिच्यते ॥ पुंसां च स्त्रीजितां चैव भस्मांतं शौचमध्रुवम् ॥ ६२ ॥ यदह्नि कुरुते कर्म न तस्य फलभागभवेत् ॥ निंदितोऽत्र परत्रैव सर्वत्र नरकं व्रजेत् ॥ ६३ ॥ यशःकीर्तिविहीनो यो जीवन्नपि मृतो हि सः ॥ बह्वीनां च सपत्नीनां नेकत्र श्रेयसे स्थितिः ॥ ६४ ॥ एक भार्यः सुखी नैव बहुभार्यः कदाचन ॥ गच्छ गंगे शिवस्थानं ब्रह्मस्थानं सरस्वति ॥ ६५ ॥ अत्र तिष्ठतु मद्देहे सुशीला कमलालया ॥ सुसाध्या यस्य पत्नी च सुशीला च पतिव्रता ॥ ६६ ॥

इहस्वर्गे सुखं तस्य धर्मो मोक्षः परत्र च ॥ पतिव्रता यस्य पत्नी स च मुक्तः शुचि सुखी ॥ ६७ ॥ जीवन्मृतोऽशुचिर्दुःखा दुःशीला पतिरेव च ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इयुक्ता जगतां नाथो विरराम च नारद ॥ अतीव रूढुर्देह्य समालिङ्ग्य परस्परम् ॥ १ ॥ ताश्च सर्वाः समालोक्य क्रमेणो चुस्तेश्वर ॥ कपिता साश्रु नेत्राश्च शोकेन चभयेन च ॥ २ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ विशापं देहि हे नाथ दुष्टमाजन्मशोचनम् ॥ सत्स्वामिना परि त्यक्ताः कुतो जीवंति ताः स्त्रियः ॥ ३ ॥ देह त्यागं करिष्यामि योगेन भारते ध्रुवम् ॥ अत्युन्नतो हि नियतं पातुमर्हति निश्चितम् ॥ ४ ॥ गंगोवाच ॥ अहं केनापगधेन त्वया त्यक्त्वा जगत्पते ॥ देहत्यागं करिष्यामि निर्दोषाया वधं लभ ॥ ५ ॥ निर्दोषकामिनीत्यागं करोति यो नरो भुवि ॥ स याति नरकं घोरं किंतु सर्वेश्वरोऽपि वा ॥ ६ ॥

६. भा.
॥ २८ ॥

पद्मोवाच ॥ नाथ सत्त्वस्वरूपस्त्वं कोपः कथमहो तव ॥ प्रसादं कुरु भार्ये द्वे सदीशस्य क्षमा वरा ॥ ७ ॥ भारते भारती शापाद्या
स्यामि कलयाद्यायम् ॥ कियत्कालं स्थितिस्तत्र कदा द्रक्ष्यामि ते पदम् ॥ ८ ॥ दास्यंति पापिनः पापं सद्यः स्नानावगाहनात् ॥ केन
तेन विमुक्ताऽहमागमिष्यामि ते पदम् ॥ ९ ॥ कलया तुलसीरूपं धर्मध्वजसुता सती ॥ भुक्त्वा कदा लभिष्यामि त्वत्पदांबुजमच्युत
॥ १० ॥ वृक्षरूपा भविष्यामि त्वदधिष्ठातृ देवता ॥ समुद्धरिष्यसि कदा तन्मे ब्रुहि कृपानिधे ॥ ११ ॥ गंगा सरस्वतीशापाद्यदि यास्यति
भारते ॥ शापेन मुक्ता पापाश्च कदा त्वां च लभिष्यति ॥ १२ ॥ गंगाशापेन वा वाणी यदि यास्यति भारतम् ॥ कदा शापाद्विनिर्मुच्य
लभिष्यति पदं तव ॥ १३ ॥ तां वाणीं ब्रह्मसदनं गंगां वा शिवमन्दिरम् ॥ गन्तुं वदसि हे नाथ तत्क्षमस्व च ते वचः ॥ १४ ॥
इत्युक्त्वा कमला कांतपादं धृत्वा ननाम सा ॥ स्वकेशैर्वेष्टनं कृत्वा रुरोद च पुनः पुनः ॥ १५ ॥

“ उवाच पद्मनाभस्तां पद्मां कृत्वा स्ववक्षसि ॥ ईषद्दास्यप्रसन्नास्यो भक्तानुग्रहकातरः ॥ १ ॥ ” ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वद्वाक्यमाचरि
ष्यामि स्ववाक्यं च सुरेश्वरि ॥ समतां च करिष्यामि शृणु त्वं कमलेक्षणे ॥ १६ ॥ भारतीयातु कलया सरिद्रूपा च भारते ॥ अर्धा
सा ब्रह्मदसनं स्वयं तिष्ठतुमद्गृहे ॥ १७ ॥ भगीरथेन सा नीता गंगा यास्यति भारते ॥ पूतं कर्तुं त्रिभुवनं स्वयं तिष्ठतु मद्गृहे ॥ १८ ॥
तत्रैव चंद्रमौलेश्च मौलिं प्राप्स्यति दुर्लभम् ॥ ततः स्वभावतः पूताऽप्यतिपूजा भविष्यति ॥ १९ ॥ कलांशशिनेन गच्छ त्वं भारते
वामलोचने ॥ पद्मावती सरिद्रूपा तुलसी वृक्षरूपिणी ॥ २० ॥ कलेः पंचसहस्रे च गते वर्षे च मोक्षणम् ॥ युष्माकं सरितां चैव मद्गृहे
चागमिष्यथ ॥ २१ ॥ संपदा हेतुभूता च विपत्तिः सर्वदेहिनाम् ॥ विना विपत्तेर्महिमा केषां पद्मभवे भवेत् ॥ २२ ॥ मन्मन्त्रोपा
सकानां च सतां स्नानावगाहनात् ॥ युष्माकं मोक्षेण पापादर्शनात्स्पर्शनात्तथा ॥ २३ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि संत्यसंरूपानि
सर्वानि ॥ न विष्मति च पूतानि यज्ञकस्पर्शवरीनात् ॥ २४ ॥

॥ सत्स्वामी च महातीर्थ सुषोभन भवेत्पुत्रः ॥ २७ ॥ जीर्णो नामः कुलप्रदं महात्मा कुलतत्पुत्रः ॥ जीवन्मुक्तो भवेत्पुत्रो मद्रक्त
स्पर्शदर्शनात् ॥ २७ ॥ एकादशीविहीनश्च सन्ध्याहीनोऽथ नास्तिकः ॥ नरघाती भवेत्पुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २८ ॥ असिजीवी
मसीजीवी धावको ग्रामयाजकः ॥ वृषवाहो भवेत्पुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २९ ॥ विश्वासघाती मित्रघ्नो मिथ्यासाक्ष्यस्य दायकः ॥
स्थाप्यहारी भवेत्पुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३० ॥ अत्युग्रवान्पुद्गलकश्च जारकः पुंश्चलीपतिः ॥ पूतश्च वृषलीपुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात्
॥ ३१ ॥ शूद्राणां सूपकारश्च देवलो ग्रामयाजकः ॥ अदीक्षितो भवेत्पुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३२ ॥ पितरं मातरं भार्या भ्रातरं
तनयं सुताम् ॥ गुरोः कुलं च भगिनीं चक्षुर्हीनं च बाधवम् ॥ ३३ ॥ श्वश्रुं च श्वशुरं चैव यो न पुष्णाति सुंदरि ॥ स महापातकी
पुत्रो मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३४ ॥

अश्वत्थनाशकश्चैव मद्रक्तनिदकस्तथा ॥ शूद्रान्नभोजी विप्रश्च पूतो मद्रक्तदर्शनात् ॥ ३५ ॥ देवद्रव्यापहारी च विप्रद्रव्यापहारकः ॥
लाक्षालोहरसानां च विक्रेता दुहितुस्तथा ॥ ३६ ॥ महापातकिनश्चैव शूद्राणां शवदाहकः ॥ भवेयुरेते पूताश्च मद्रक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३७ ॥
श्रीमहालक्ष्मीरूपाच ॥ भक्तानां लक्षणं ब्रूहि भक्तानुग्रहकातर ॥ तेषां तु दर्शनस्पर्शात्सद्यः पूता नाराधमः ॥ ३८ ॥ हरिभक्तिविहीनाश्च
महाहंकारसंयुता ॥ स्वप्नंसारताः धूर्ताः शठाश्च साधुनिदकाः ॥ ३९ ॥ पुनन्ति सर्वतीर्थानि येषां स्नानावगाहनात् ॥ येषां च पादरजसा
पूता पादोदकान्मही ॥ ४० ॥ येषां संदर्शनं स्पर्शं वा वाञ्छन्ति भारते ॥ सर्वेषां परमो लाभो वेष्णवानां समागमः ॥ ४१ ॥ न
ह्यम्भयानितीर्थानि न देव मृच्छिलामयाः ॥ ते पुनंत्युरुकालेन विष्णुभक्ताः क्षणादहो ॥ ४२ ॥ सूत उवाच ॥ महालक्ष्मीवचः श्रुत्वा
लक्ष्मीकांतश्च सस्मितः ॥ निगूढतत्त्वं कथितुमपि श्रेष्ठोपचक्रमे ॥ ४३ ॥

दे. भा.
॥३०॥

न.
अ. ८

श्रीभगवानुवाच ॥ भक्तानां लक्षणं लक्ष्मि गूढं श्रुतिपुराणयोः ॥ पुण्यस्वरूपं पापघ्नं सुखदं भुक्तिमुक्तिदम् ॥ ४४ ॥ सारभूतं गोपनीयं न वक्तव्यं खलेषु च ॥ त्वां पवित्रां प्राणतुल्यां कथयामि निशामय ॥ ४५ ॥ गुरुवक्राद्विष्णुमंत्रो यस्य कर्णे पतिष्यति ॥ वदन्ति वेदास्तं चापि पवित्रं च नरोत्तमम् ॥ ४६ ॥ पुरुषाणां शतं पूर्वं तथा तज्जन्ममात्रतः ॥ स्वर्गस्थं नरकस्थं वा मुक्तिमाप्नोति तत्क्षणात् ॥ ४७ ॥ यैः कैश्चिद्यत्र वा जन्मलब्धं येषु च जंतुषु ॥ जीवन्मुक्तास्तु ते पूता यांति काले हरेः पदम् ॥ ४८ ॥ मद्भक्तियुक्तो मर्त्यश्च स मुक्तो मद्गुणान्वितः ॥ मद्गुणाधीनवृत्तिर्यः कथाविष्टश्च संततम् ॥ ४९ ॥ मद्गुणश्रुति मात्रेण सानंदः पुलकान्वितः ॥ सगद्गदः साश्रुनेत्रः स्वात्मविस्मृत एव च ॥ ५० ॥ न वांछति सुखं मुक्तिं सालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वं वा तद्वांछा मम सेवने ॥ ५१ ॥ इंद्रत्वं च मनुत्वं च ब्रह्मत्वं च सुदुर्लभम् ॥ स्वर्गराज्यादिभोगं च स्वप्नेऽपि च न वांछति ॥ ५२ ॥

भ्रमन्ति भारते भक्तास्तादृग्जन्म सुदुर्लभम् ॥ मद्गुणश्रवणाः श्राव्यगाने नित्यं मुदाऽन्विताः ॥ ५३ ॥ ते यांति च महीं पूत्वा नरं तीर्थं ममाऽऽलयम् ॥ इत्येवं कथितं सर्वं पद्ये कुरु यथोचितम् ॥ ५४ ॥ तदाज्ञया तास्तच्चकुर्हरिस्तस्थौ सुखासने ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ सरस्वती पुण्यक्षेत्रेमाजगाम च भारते ॥ गंगाशापेन कलया स्वयं तस्थौ हरेः पदे ॥ १ ॥ भारती भारतं गत्वा ब्राह्मी च ब्रह्मणः प्रिया ॥ वाण्यधिष्ठातृदेवी सा तेन वाणी प्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सरोवाण्यां च स्रोतस्सु सर्वत्रैव हि दृश्यते ॥ हरिः सरस्वास्तस्येयं तेन नाम्ना सरस्वती ॥ ३ ॥ सरस्वती नदी सा च तीर्थरूपाऽतिपावनी ॥ पापिनां पापदाहाय ज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ४ ॥ पश्चाद्भागीरथी नीता महीं भगीरथेन च ॥ सा वै जगाम कलया वाणीशापेन नारद ॥ ५ ॥ तत्रैव समये तां च दधार शिरसा शिवः ॥ वेगं सोढुमयं शक्तो भुवः प्रार्थनया विभुः ॥ ६ ॥

भारते ॥ चर्मपञ्चजडता लक्ष्मीविल्याता तुलसीति च ॥ ८ ॥ पुरा सरस्वतीरापात्पद्माश्च हरिरापातः ॥ वसुध वृक्षरूपा सा कलया विश्वपावनी ॥ ९ ॥ कलेः पञ्चसहस्रं च वर्षं स्थित्वा च भारते ॥ जग्मुस्ताश्च सरिद्रूपं विहाय श्रीहरेः पदम् ॥ १० ॥ यानि सर्वाणि तीर्थानि काशीं वृंदावने विना ॥ यास्यति सार्धं ताभिश्च वैकुण्ठमाज्ञया हरेः ॥ ११ ॥ शालग्रामः शक्तिशिखी जगन्नाथश्च भारतम् ॥ कलेर्देशसहस्राति त्यक्त्वा याति निजं पदम् ॥ १२ ॥ साधवश्च पुराणानि शंखानि श्राद्धतर्पणे ॥ वेदोक्तानि च कर्माणि ययुस्तेः सार्धमेव च ॥ १३ ॥ देवपूजा देवनाम तत्कीर्तिगुणकीर्तनम् ॥ वेदांगानि च शास्त्राणि ययुस्तेः सार्धमेव च ॥ १४ ॥ संतश्च सत्यं धर्मश्च वेदाश्च ग्रामदेवताः ॥ व्रतं तपश्चानशनं ययुस्तेः सार्धमेव च ॥ १५ ॥ वामाचाररताः सर्वे मिथ्याकपटसंयुताः ॥ तुलसी रहिता पूजा भविष्यति ततः परम् ॥ १६ ॥

शठाः क्रूरा दांभिकाश्च महाहंकारसंयुताः ॥ चोराश्च हिंसकाः सर्वे भविष्यन्ति ततः परम् ॥ १७ ॥ पुंसो भेदः स्त्रीविभेदो विवाहो वाऽपि निर्भयः ॥ स्वस्वामिभेदो वस्तूनां भविष्यति ततः परम् ॥ १८ ॥ सर्वे स्त्रीवशगाः पुंसः पुंश्चल्यश्च गृहे गृहे ॥ तर्जनेर्भर्त्सनेः शस्त्रस्वामिनं ताडयन्ति च ॥ १९ ॥ गृहेश्वरी च गृहिणी गृही भृत्याधिकोऽधमः ॥ चेटीदाससमौ वध्याः शूद्रश्च शूद्रस्तथा ॥ २० ॥ कतारा बलिनो गेहे योनिबंधिबांधवाः ॥ विद्यासबंधिभिः सार्धसंभाषाऽपि न विद्यते ॥ २१ ॥ यथाऽपरिचिता लोकास्तथा पुंसश्च बांधवाः ॥ सर्वकर्माक्षमाः पुंसो योषितामाज्ञया विना ॥ २२ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशः शूद्राजात्याचारविवर्जिताः ॥ संध्या च यज्ञसूत्रं च भवेत्सुप्तं न संशयः ॥ २३ ॥ म्लेच्छाचारा भविष्यन्ति वर्णाश्रित्वार एव च ॥ म्लेच्छशास्त्रं पठिष्यति स्वशास्त्राणि विहाय च ॥ २४ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशां वंशाः शूद्राणां सेवकाः कलौ ॥ सूपकारा सवकाश्च वृषवाहाश्च सर्वशः ॥ २५ ॥

दे. मा.
॥३२॥

सत्यहीना जनाः सर्वे सत्यहीना च मेदिनी ॥ फलहीनाश्च तरवोऽपत्यहीनाश्च योषितः ॥ २६ ॥ क्षीरहीनास्तथा गावः क्षीरं सर्पिर्वि
वर्जितम् ॥ दंपती प्रीतिहीनौ च गृहिणः सत्यवर्जिताः ॥ २७ ॥ प्रतापहीनाभूपाश्च प्रजाश्च करपीडिताः ॥ जलहीना महानद्यो दीर्घिका
कंदरादयः ॥ २८ ॥ धर्महीनाः पुण्यहीना वर्णाश्चत्वार एव च ॥ लक्षेषु पुण्यवान्कोऽपि न तिष्ठति ततः परम् ॥ २९ ॥ कुत्सिता
विकृताकारा नरा नार्यश्च बालकाः ॥ कुवार्ता कुत्सितः शब्दो भविष्यति ततः परम् ॥ ३० ॥ केचिद्ग्रामाश्च नगरा नरशून्या भया
नकाः ॥ केचित्स्वरूपकुटीरेण नरेण च समन्विताः ॥ ३१ ॥ अरण्यानि भविष्यन्ति ग्रामेषु नगरेषु च ॥ अरण्यवासिनः सर्वेजनाश्च कर
पीडिताः ॥ ३२ ॥ सस्यानि च भविष्यन्ति तडागेषु नदीषु च ॥ प्रकृष्टवंशजा हीना भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ ३३ ॥ अलीकवादिनो
धूर्ताः शठाश्चासत्यवादिनः ॥ प्रकृष्टानि च क्षेत्राणि सस्याहीनानि नारद ॥ ३४ ॥

हीनाः प्रकृष्टा धनिनो देवभक्ताश्च नास्तिकाः ॥ हिंसकाश्च दयाहीनाः पौराश्च नरघातिनः ॥ ३५ ॥ वामना व्याधियुक्ताश्च नरा
नार्यश्च सर्वतः ॥ स्वल्पायुषो गदायुक्ता यौवने रहिताकलौ ॥ ३६ ॥ पालिताः मोडशे वर्षे महावृद्धाश्च विशतौ ॥ अष्टवर्षा च युवती
रजोयुक्ता च गर्भिणी ॥ ३७ ॥ वत्सरांतप्रसूता स्त्री मोडशे च जरान्विता ॥ पतिपुत्रवती काचित्सर्वा वंध्याः कलौ युगे ॥ ३८ ॥
कन्याविक्रयिणः सर्वे वर्णाश्चत्वार एव ॥ च मातृजायावधूनां च जारोपेतान्नभक्षकाः ॥ ३९ ॥ कन्यानां भगिनीनां वा जारोपात्तान्न
जीविनः ॥ हरेर्नाम्नां विक्रयिणो भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ ४० ॥ स्वयमुत्सृज्य दानं च कीर्तिवर्धनहेतवे ॥ ततः पश्चात्स्वदानं च
स्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ ४१ ॥ देववृत्तिं ब्रह्मवृत्तिं वृत्तिं गुरुकुलस्य च ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा सर्वमुल्लंघयिष्यति ॥ ४२ ॥ कन्यकागा
मिनः केचित्केचिच्च श्रुगामिनः ॥ केचिद्भूगामिनश्च केचिद्दे सर्वगामिनः ॥ ४३ ॥ भगिनीगामिनः केचित्सपत्नीमातृगामिनः ॥
मातृजायागामिनश्च भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ ४४ ॥

॥ अन्नानां च प्रमाणां च वस्तुनां च विशेषतः ॥ ४६ ॥ अलीकपाणिनः सर्वे सर्वे चोराश्च लपटाः ॥ परस्परं हिसिकाश्च सर्वे च
नरघातिनः ॥ ४७ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशां वंशा भविष्यति च पाणिनः ॥ लाक्षालोहरसानां च व्यापारं लवणस्य च ॥ ४८ ॥ वृषवाहा
विप्रवंशाः शूद्राणां शवदाहिनः ॥ शूद्रान्नभोजिनः सर्वे सर्वे च वृषलीरताः ॥ ४९ ॥ पंचयज्ञविहीनाश्च कुहू रात्रौ च भोजिनः ॥ यज्ञ
सूत्रविहीनाश्च सन्ध्याशौचविहीनकाः ॥ ५० ॥ पुंश्चली वार्ष्णीजीवा कुट्टनी च रजस्वला ॥ विप्राणां रंघनागारे भविष्यति च पाषिका
॥ ५१ ॥ अन्नानां नियमो नास्ति योनीनां च विशेषतः ॥ आश्रमाणां जनानां च सर्वे म्लेच्छाः कलौ युगे ॥ ५२ ॥ एवं कलौ संप्रवृत्ते
सर्वे म्लेच्छमयं भवेत् ॥ हस्त प्रमाणे वृक्षे च अंबुष्ठे चैव मानवे ॥ ५३ ॥ विप्रस्य विष्णुयशसः पुत्रः कल्किर्भविष्यति ॥ नारायण
कलांशश्च भगवान्बलिनां वरः ॥ ५४ ॥

दीर्घेण करावलेन दीर्घघोटकवाहनः ॥ म्लेच्छशून्यां च पृथिवीं त्रिरात्रेण करिष्यति ॥ ५५ ॥ निम्लेच्छां वसुधां कृत्वा
चातर्धानं करिष्यति ॥ अराजका च वसुधा दस्युप्रस्ता भविष्यति ॥ ५६ ॥ स्थूलाऽप्रमाणषट्त्रयं वर्षधाराप्लुता मही ॥ लोक
शून्या वृक्षशून्या गृहशून्या भविष्यति ॥ ५७ ॥ ततश्च द्वादशादित्याः करिष्यन्त्युदयं मुने ॥ प्राप्नोति शुष्कतां पृथ्वी समा तेषां
च तेजसा ॥ ५८ ॥ कलौ गते च दुर्धर्षे प्रवृत्ति च कृते युगे ॥ तपःसत्त्वसमा युक्तो धर्मः पूर्णो भविष्यति ॥ ५९ ॥ तपस्विनश्च धर्मिष्ठा
वेदज्ञा ब्राह्मणा भुवि ॥ पतिव्रताश्च धर्मिष्ठा योषितश्च गृहेगृहे ॥ ६० ॥ राजानः क्षत्रियाः सर्वे विप्रभक्ता मनस्विनः ॥ प्रतापवंतो
धर्मिष्ठाः पुण्य कर्मरताः सदा ॥ ६१ ॥ वैश्या वाणिज्यनिरताविप्रभक्ताश्च धार्मिकाः ॥ शूद्राश्च पुण्यशीलाश्च धर्मिष्ठा विप्रसे
विनः ॥ ६२ ॥ विप्रक्षत्रविशां वंशा देवीभक्तिपरायणाः ॥ देवी मंत्ररताः सर्वे देवी ध्यानपरायणाः ॥ ६३ ॥ श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञा
पुंमांस ऋतुगामिनः ॥ लेशो नास्ति ह्यधर्मस्य पूर्णधर्मः कृते युगे ॥ ६४ ॥

द. भा.
॥ ३४ ॥

धर्मस्त्रिपाञ्च त्रेतायां द्विपाञ्च द्वापरे ततः ॥ कलौ वृत्ते चैकपाञ्च सर्वलुप्तिस्ततः परम् ॥ ६५ ॥ वाराः सप्त तथा विप्र तिथयः षोडश स्मृताः ॥ तथा द्वादश मासाश्च ऋतवश्च षडेव च ॥ ६६ ॥ द्वौ पक्षौ चायने द्वे च चतुर्भिः प्रहरैर्दिनम् ॥ चतुर्भिः प्रहरे रात्रिर्मासस्त्रिंशद्दिनेस्तथा ॥ ६७ ॥ वर्षं पञ्चविधं ज्ञेयं कालसंख्याविधिक्रमे ॥ यथा चाऽऽयाति यात्येव यथा युगचतुष्टयम् ॥ ६८ ॥ वर्षे पूर्णे नराणां च देवानां च दिवानिशम् ॥ शतत्रये षष्ट्यधिके नाराणां च युगे कृते ॥ ६९ ॥ देवानां च युगं ज्ञेयं कालसंख्याविदां मतम् ॥ मन्वंतरं तु दिव्यानां युगानामेक सप्ततिः ॥ ७० ॥ मन्वंतरसमं ज्ञेयमायुष्यं च शचीपते ॥ अष्टाविंशतिमे चेन्द्रे गते ब्रह्मदिवानिशम् ॥ ७१ ॥ अष्टोत्तरशतेवर्षे गते पात श्चब्रह्मणः ॥ प्रलयः प्राकृतो ज्ञेयस्तत्राऽदृष्टा वसुन्धरा ॥ ७२ ॥

जलप्लुतानि विश्वानि ब्रह्म विष्णुशिवादयः ॥ ऋषयो ज्ञानिनः सर्वे लीनाः सत्ये चिदात्मनि ॥ ७३ ॥ तत्रैव प्राकृतिर्लीना तत्र प्रकृतिको लयः ॥ लये प्राकृतिके जाते याते च ब्रह्मणो मुने ॥ ७४ ॥ निमेष मात्रं कालश्च श्रीदेव्याः प्रोच्यते मुने ॥ एवं नश्यन्ति सर्वाणि ब्रह्माण्डान्यखिलानि च ॥ ७५ ॥ निमेषांतरकालेन पुनः सृष्टिक्रमेण च ॥ एवं कतिविधाः सृष्टिर्लयः कतिविधोऽपि वा ॥ ७६ ॥ कति कल्पा गतायाताः सख्या जानाति कः प्रमान् ॥ सृष्टीनां च लयानां च ब्रह्मांडानां च नारद ॥ ७७ ॥ ब्रह्मानां दीच ब्रह्माण्डे संख्या जानाति कः पुमान् ॥ ब्रह्मांडानां च सर्वेषामीश्वरश्चैक एव सः ॥ ७८ ॥ सर्वेषां परमात्मा च सच्चिदानन्दरूपधृक् ॥ ब्रह्मादयश्च तस्यां शास्तस्यांशश्च महाविराट् ॥ ७९ ॥ तस्यांशश्च विराट् क्षुद्रः सैवेयं प्रकृतिः परा ॥ तस्याः सकाशात्संजातोऽप्यर्धनारीश्वरस्ततः ॥ ८० ॥ सैव कृष्णो द्विधाभूतो द्विभुजश्च चतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्च वैकुण्ठे गोलोके द्विभुजः स्वयम् ॥ ८१ ॥ ब्रह्मादितृणपर्यन्तं सर्वे प्राकृतिकं भवेत् ॥ यद्यत्प्राकृतिकं सृष्टं सर्वं नश्वरमेव च ॥ ८२ ॥

न.
८

कातरम् ॥ करोति मन्त्रा मन्त्राडि यज्ज्ञानात्कमलोद्भवः ॥ ८४ ॥ शिवो नृत्तुंजयश्चैव संहता सर्वसत्त्ववित् ॥ यज्ज्ञानाद्यस्य तपसा
सर्वेशस्तु तपो महान् ॥ ८५ ॥ महाविभूतिशुक्तश्च सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ॥ सर्वग्यापी सर्वपाता प्रदाता सर्वसंपदाम् ॥ ८६ ॥ विष्णुः
सर्वेश्वरः श्रीमान्यद्भुततया तस्य सेवया ॥ महामाया च प्रकृतिः सर्वशक्तिमयीश्वरी ॥ ८७ ॥ सेवप्रोक्ताभगवती सच्चिदानंदरूपिणी ॥
यज्ज्ञानाद्यस्य तपसा यद्भुततया यस्य सेवया ॥ ८८ ॥ सावित्री वेदमाता च वेदाधिष्ठातृदेवता ॥ पूज्या द्विजानां वेदज्ञा यज्ज्ञानाद्यस्य
सेवया ॥ ८९ ॥ सर्वविद्याधिदेवी सा पूज्या च विदुषां परा ॥ यत्सेवया यत्तपसा सर्वविश्वेषु पूजिता ॥ ९० ॥ सर्वग्रामाधिदेवी सा
सर्वसंपत्प्रदायिनी ॥ सर्वेश्वरी सर्ववंध्या सर्वेषां पुत्रदायिनी ॥ ९१ ॥

सर्वस्तुता च सर्वज्ञा सर्वदुर्गातिनाशिनी ॥ कृष्णवामांससंभृता कृष्णप्राणाधिदेवता ॥ ९२ ॥ कृष्णाप्राणाधिका प्रेम्णा राधिका शक्तिसेवया
॥ सर्वाधिकं च रूपं च सौभाग्यं मानगौरवे ॥ ९३ ॥ कृष्णवक्षः स्थलस्थानं पत्नीत्वे प्राप सेवया ॥ तपश्चकार सा पूर्व शत शृंगे च
पर्वते ॥ ९४ ॥ दिव्यवर्षसहस्रं च पतिप्राप्त्यर्थमेव च ॥ जाते शक्तिप्रसादे तु दृष्ट्वा चंद्रकलोपमाम् ॥ ९५ ॥ कृष्णो वक्षःस्थले कृत्वा
रुरोद कृपया विभुः ॥ वरं तस्यै ददौ सारं सर्वेषामपि दुर्लभम् ॥ ९६ ॥ मम वक्षःस्थले तिष्ठ मम भक्ता च शाश्वती ॥ सौभाग्येन च
मानेन प्रेम्णाऽथो गौरवेण च ॥ ९७ ॥ त्वं मे श्रेष्ठा च ज्येष्ठा च प्रेयसी सर्वयोषिताम् ॥ वरिष्ठा च गारिष्ठा च संस्तुता पूजिता मया
॥ ९८ ॥ सततं तव साध्योऽहं वक्ष्यश्च प्राणवल्लभे ॥ इत्युक्त्वा च जगन्नाथश्चकार ललनां ततः ॥ ९९ ॥ सपत्नीरहितां तां च चकार प्राण
वल्लभाम् ॥ अन्या या याश्च ता देव्यः पूजिताः शक्तिसेवया ॥ १०० ॥

दे. मा.
॥३६॥

तपस्तु यादृशं यासां तादृक्तादृक्फलं मुने ॥ दिव्यं वर्षं सदृशं च तपस्तप्त्वा हिमाचले ॥ १ ॥ दुर्गा च तत्पदं ध्यात्वा सर्वपूज्या
बभूव ह ॥ सरस्वती तपस्तप्त्वा पर्वते गंध मादने ॥ २ ॥ लक्ष वर्षं च दिव्यं च सर्ववंधा बभूव सा ॥ लक्ष्मीर्युगशतं दिव्यं तपस्तप्त्वा
च पुष्करे ॥ ३ ॥ सर्वसंपत्प्रदात्री च जाता देवीनिषेवणात् ॥ सावित्री गलये तप्त्वा पूज्या वंधा बभूव सा ॥ ४ ॥ षष्टिवर्षसदृशं च
दिव्यं ध्यात्वा च तत्पदम् ॥ शतमन्वंतरं तप्तं शंकरेण पुरा विभो ॥ ५ ॥ शतमन्वंतरं चेदं ब्रह्मा शक्तिं जजाप ह ॥ शतमन्वंतरं
विष्णुस्तप्त्वा पाता बभूव ह ॥ १०६ ॥ दशमन्वंतरं तप्त्वा श्रीकृष्णः परमं तपः ॥ गोलोकं प्राप्तवान् दिव्यं मोदतेऽद्यापि यत्र हि ॥ ७ ॥
दशमन्वंतरं धर्मस्तप्त्वा वै भक्तिसंयुतः ॥ सर्वप्राणः सर्व पूज्यः सर्वाधारो बभूव सः ॥ ८ ॥ एवं देव्याश्च तपसा सर्वे देव्याश्च पूजिता ॥ मुनयो
मनवो भूपा ब्राह्मणाश्चैव पूजिताः ॥ ९ ॥ एवं ते कथितं सर्वपुराणं सयथागमम् ॥ गुरुवक्त्राद्यथा ज्ञातं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ११० ॥ इति
श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे शक्तिप्रादुर्भावे नारदनारायणसंवादेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नारद उवाच ॥ देव्या निमेषमात्रेण ब्राह्मणः पात एव च ॥ तस्य पातः प्राकृतिकः प्रलयः परिकीर्तितः ॥ १ ॥ प्रलये प्राकृते चोक्ता
तत्राऽदृष्टा वसुंधरा ॥ जलप्लुतानि विश्वानि सर्वे लीनाः परात्मनि ॥ २ ॥ वसुंधरा तिरोभूता कुत्र वा सा च तिष्ठति ॥ सृष्टेर्विधान
समये साऽऽविर्भूता कथं पुनः ॥ ३ ॥ कथं बभूव सा धन्या मान्या सर्वाश्रया जया ॥ तस्याश्च जन्मकथनं वद मंगलकारणम् ॥ ४ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ सर्वादिसृष्टौ सर्वेषां जन्मदेव्या इति श्रुतिः ॥ आविर्भावस्तिरोभावः सर्वेषु प्रलयेषु च ॥ ५ ॥ श्रूयतां वसुधा
जन्म सर्वमंगलकारणम् ॥ विप्रनिप्रकरं पापनाशनं पुण्यवर्धनम् ॥ ६ ॥ अहो केचिद्ब्रह्मंतीति मधुकैटभमेदसा ॥ बभूव वसुधा धन्या
तद्विरुद्धमतः शृणु ॥ ७ ॥ ऊचुस्तु पुरा विष्णुं तुष्टौयुद्धेन तेजसा ॥ आवां वध्यो न यत्रोर्वी पाथसा संवृतेति च ॥ ८ ॥

न.
५०९

जलवीता कृता पूर्वं वक्षिता मेवसा यतः ॥ १० ॥ कथयामि ते तत्त्वम् सार्यकं सर्वमंगलम् ॥ पुरा श्रुतं यच्चुस्तुतं चर्मवकाश
पुष्करे ॥ ११ ॥ महाविराट्शरीरस्य जलस्थस्य चिरं स्फुटम् ॥ मनो बभूव कालेन सर्वांग व्यापकं ध्रुवम् ॥ १२ ॥ तच्च प्रविष्टं
सर्वेषां तद्धोम्नां विवरेषु च ॥ कालेन महता पश्चाद्बभूव वसुधा मुने ॥ १३ ॥ प्रत्येकं प्रतिलोम्नां च कूपेषु संस्थिता सदा ॥
आविर्भूता तिरोभूता सजला च पुनः पुनः ॥ १४ ॥ आविर्भूता सृष्टिकाले तज्जलोपर्युपस्थिता ॥ प्रलये च तिरोभूता जलस्या
ऽभ्यंतरे स्थिता ॥ १५ ॥ प्रतिविशेषु वसुधा शैलकाननसंयुता ॥ सप्तसागर संयुक्ता सप्तद्वीपसमन्विता ॥ १६ ॥ हेमाद्रिमेरुसंयुक्ता
ब्रह्मचंद्रार्कसंयुता ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्येश्व सुरेलोकिस्तदाह्वया ॥ १७ ॥

पुण्यतीर्थसमायुक्ता पुण्यभारतसंयुता ॥ कांचनीधूमिसंयुक्ता सप्तस्वर्गसमन्विता ॥ १८ ॥ पातालसप्तं तदधस्तदूर्ध्वं ब्रह्मलोकतः ॥
ध्रुवलोकश्च तत्रैव सर्वं विश्वं च तत्र वै ॥ १९ ॥ एवं सर्वाणि विश्वानि पृथिव्यां निर्मितानि च ॥ नश्वराणि च विश्वानि सर्वाणि कृत्रि
माणि वै ॥ २० ॥ प्रलये प्राकृते चैव ब्रह्मणश्च निपातने ॥ महाविराडादिमृष्टौ सृष्टः कृष्णेन चात्मना ॥ २१ ॥ नित्यौ च स्थिति
प्रलयौ काष्ठाकालेश्वरैः सह ॥ नित्याऽधिष्ठातृदेवी सा वाराहे पूजिता सुरैः ॥ २२ ॥ मुनिभिर्मनुभिर्विप्रेर्गंधर्वादिभिरेव च ॥
विष्णोर्वराहकृपस्य पत्नी सा श्रुतिसंमता ॥ २३ ॥ तत्पुत्रो मंगलो ज्ञेयो घटेशो मंगलात्मजः ॥ नारद उवाच ॥ पूजिता केन रूपेण
वाराहे चः सुरैर्मही ॥ २४ ॥ वाराहे चैव वाराही सर्वैः सर्वाश्रया सती ॥ मूलप्रकृतिसंभूता पंचीकरणमार्गतः ॥ २५ ॥ तस्याः पूजा
विधानं चाऽप्यधश्चोर्ध्वमनेकशः ॥ मंगलं मंगलस्यापि जन्म व्यासं वद प्रभो ॥ २६ ॥ नारायण उवाच ॥ वाराहे च वराहश्च
ब्रह्मणा संस्तुतः पुरा ॥ उद्धार मही हत्वा हिरण्याक्षं रसातलात् ॥ २७ ॥

दे. मा.
॥ २८ ॥

जले तां स्थापयामास पद्मपत्रं यथा हृदे ॥ तत्रैव निर्ममे ब्रह्मा विश्वं सर्वं मनोहरम् ॥ २८ ॥ दृष्ट्वा तदधिदेवीं च सकामां कामुको
हरिः ॥ वाराहरूपी भगवान् कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ २९ ॥ कृत्वा रतिकलां सर्वां मूर्तिं च सुमनोहराम् ॥ क्रीडां चकार रहसि
दिव्यवर्षमहर्निशम् ॥ ३० ॥ सुखसंभोगं सस्पर्शान्मृच्छां संप्राप सुंदरी ॥ विदग्धाया विदग्धेन संगमोऽतिसुखप्रदः ॥ ३१ ॥ विष्णुस्तदंग
संश्लेषाद् बुबुधे न दिवानिशम् ॥ वर्षति चेतनां प्राप्य कामी तत्याज कामुकीम् ॥ ३२ ॥ पूर्वरूपं वराहं च दधार स च लीलया ॥ पूजां
चकार तां देवीं ध्यात्वा च धरणीं सतीम् ॥ ३३ ॥ धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैः सिद्धैरनुलेपनैः ॥ वस्त्रे पुष्पैश्च बलिभिः संपूज्योवाच तां हरिः ॥ ३४ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वाधारा भव शुभे सर्वे संपूजिता सुखम् ॥ मुनिभिर्मनुभिर्देवैः सिद्धैश्च दानवादिभिः ॥ ३५ ॥ अंबुवाचीत्यागदिने
गृहारंभे प्रवेशने ॥ वापीतडागारंभे च गृहे च कृषिकर्मणि ॥ ३६ ॥

तव पूजां करिष्यन्ति मद्दरेण सुरादयः ॥ मूढा ये न करिष्यन्ति यास्यन्ति नरकं च ते ॥ ३७ ॥ वसुधोवाच ॥ ब्रह्मि सर्वं वाराहरूपेणाहं
तवाज्ञया ॥ लीलामात्रेण भगवन्विश्वं च सचराचरम् ॥ ३८ ॥ मुक्तां शुक्तिं हरेरर्चा शिवलिंगं शिवां तथा ॥ शंखं प्रदीपं यंत्रं च
माणिक्यं हीरकं तथा ॥ ३९ ॥ यज्ञमूत्रं च पुष्पं च पुस्तकं तुलसीदलम् ॥ जपमालां पुष्पमालां कर्पूरं च सुवर्णकम् ॥ ४० ॥ गोरोचनं
चन्दनं च शालग्रामजलं तथा ॥ एतान्वोदुमशक्ताऽहं क्लिष्टा च भगवच्छृणु ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्रव्याण्येतानि ये मूढा
अर्पयिष्यन्ति मुन्दरि ॥ यास्यन्ति कालमूत्रं ते दिव्यं वर्षशतं त्वयि ॥ ४२ ॥ इत्येवमुक्त्वा भगवान्विरराम च नारद ॥ बभूव तेन
गर्भेण तेजस्वी मंगलप्रदः ॥ ४३ ॥ पूजां चक्रुः पृथिव्याश्च ते सर्वे चाऽज्ञया हरेः ॥ कण्वशास्त्रोक्तध्यानेन तुष्टुष्वस्तवेन ते ॥ ४४ ॥
ददुर्मूलेन मन्त्रेण नैवेद्यादिकमेव च ॥ संस्तुता त्रिषु लोकेषु पूजिता सा बभूव ह ॥ ४५ ॥ नारद उवाच ॥ किं ध्यानं स्तवनं तस्या
मूलमंत्रं च किं वद ॥ गूढं सर्वपुराणेषु श्रोतुं कौतुहलं मम ॥ ४६ ॥

शुभं हि मनुमिमानवादिभिः ॥ ध्यानं च स्तवनं मन्त्रं शृणु वक्ष्यामि नारद ॥ ४८ ॥ ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं वसुधाये स्वाहेत्यनेन
मन्त्रेण विष्णुना पूजिता पुरा ॥ श्वेतपंकजवर्णाभां शरच्चन्द्रनिभाननाम् ॥ ४९ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गी रत्नभूषणभूषिताम् ॥
रत्नाधारां रत्नगर्भां रत्नाकरसमन्विताम् ॥ ५० ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानां सस्मितां वंदितां भजे ॥ ध्यानेनानेन सा देवी सर्वेश्व
पूजिताऽभवत् ॥ ५१ ॥ स्तवनं शृणु विम्रेद्ग कण्वेशास्त्रोक्तमेव च ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ जय जये जलाधारे जलशीले जलप्रदे
॥ ५२ ॥ यज्ञसूकरजाये त्वं जयं देहि जयावहे ॥ मंगले मंगलाधारे मंगल्ये मांगलप्रदे ॥ ५३ ॥ मंगलार्थं मंगलेशे मंगलं देहि मे
भवे ॥ सर्वाधारे च सर्वज्ञे सर्वशक्तिसमन्विते ॥ ५४ ॥ सर्वकामप्रदे देवि सर्वेष्टं देहि मे भवे ॥ पुण्यस्वरूपे पुण्यानां बीजरूपे
सनातनि ॥ ५५ ॥

पुण्याश्रये पुण्यवतामालये पुण्यदे भवे ॥ सर्वसस्यालये सर्वसस्याढये सर्वसस्यदे ॥ ५६ ॥ सर्वसस्यहरे काले सर्वसस्यात्मिके भवे ॥
भूमे भूमिपसर्वस्वे भूमिपालपरायणे ॥ ५७ ॥ भूमिपानां सुखकरे भूमिं देहि च भूमिदे ॥ इदं स्तोत्रं महापुण्यं प्रातरुत्थाय यः पठेत्
॥ ५८ ॥ कोटिजन्मसु स भवेद्ब्रह्मवाङ्मृमिपेश्वरः ॥ भूमिदानकृतं पुण्यं लभ्यते पठनाब्जनेः ॥ ५९ ॥ भूमिदानहरात्पापान्मुच्यते नात्र
संशयः ॥ अंबुवाचीभूकरणपापात्स मुच्यते ध्रुवम् ॥ ६० ॥ अन्यकूपे कूपखननपापात्स मुच्यते ध्रुवम् ॥ परभूमिहरात्पापान्मुच्यते नात्र
संशयः ॥ ६१ ॥ भूमौ वीर्यत्यागपापाद्भूमौ दीपादिस्थापनात् ॥ पापेन मुच्यते सोऽपि स्तोत्रस्य पठनान्मुने ॥ ६२ ॥ अश्वमेधशतं
पुण्यं लभते नात्र संशयः ॥ भूमिदेव्या महास्तोत्रं सर्वकल्याणकारकम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
नवमस्कन्धे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

नारद उवाच ॥ भूमिदानकृतं पुण्यं पापं तद्भरणेन च ॥ परभूहरणात्पापं कूपेऽन्धो स्वनने तथा ॥ १ ॥ अंबुवाच्यां भूस्वनने वीर्यस्य त्याग एव च ॥ दीपादिस्थापनात्पापं श्रोतुमिच्छामि यत्नतः ॥ २ ॥ अन्यद्वापृथिवीजन्यं पापं यत्पृच्छते परम् ॥ यदस्ति तत्प्रतीकारं वद वेदविदांवर ॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ वितस्तिमात्रां भूमिं च यो ददाति च भारते ॥ संध्यापूताय विप्राय स याति शिवमंदिरम् ॥ ४ ॥ भूमिं च सर्वसस्याढ्यां ब्राह्मणाश्च ददाति च ॥ भूमिरेणुप्रमाणाब्दमंते विष्णुपदेस्थिति ॥ ५ ॥ ग्रामं भूमिं च धान्यं च ब्राह्मणाय ददाति यः ॥ सर्वपापाद्भिर्मुक्तौ चोभौ देवीपुरस्थितौ ॥ ६ ॥ भूमिदानं च तत्काले यः साधुश्चानुमोदते ॥ स च प्रयाति वैकुण्ठे मित्रगोत्रसमन्वितः ॥ ७ ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा ब्रह्मवृत्तिं हरेतु यः ॥ स तिष्ठति कालसूत्रे यावच्छंद्रदिवाकरो ॥ ८ ॥ तत्पुत्रपौत्रप्रभृतिर्भूमिहीनः श्रिया हतः ॥ पुत्रहीनो दरिद्रश्च घोरं याति च रौरवम् ॥ ९ ॥

गवां मार्गं विनिष्कृष्य यश्च सस्यं ददाति च ॥ द्विष्यवर्षशतं चैव कुंभीपाके च तिष्ठति ॥ १० ॥ गोष्ठं तडागं निष्कृष्यमार्गं सस्यं ददाति यः ॥ स तिष्ठत्यसिपत्रे च यावद्दिद्राश्चतुर्दश ॥ ११ ॥ पंच पिंडाननुदधृत्य परकूपे च स्नाति यः ॥ प्राप्नोति नरकं चैव स्नानं निष्फलमेव च ॥ १२ ॥ कामी भूमौ च रहसि वीर्यत्यागं करोति यः ॥ भूमिरेणु प्रमाणं च वर्षं तिष्ठति रौरवे ॥ १३ ॥ अंबुवाच्यां भूकरणं यः करोति च मानवः ॥ स याति कृमिदंशं च स्थितिस्तत्र चतुर्गुणम् ॥ १४ ॥ परकीये लुप्तकूपे कूपं मूढः करोति यः ॥ पुष्करिण्यां च लुप्तायां पुष्करिणीं ददाति यः ॥ १५ ॥ सर्वं फलं परस्यैव तप्तकुंडं ब्रजेच्च सः ॥ तत्र तिष्ठति संतप्तो यावद्दिद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ परकीये तडागे च पंकमुदधृत्य चोन्मृजेत् ॥ रेणुप्रमाणवर्षं च ब्रह्मलोके वसेन्नरः ॥ १७ ॥

सप्तजन्मसु ॥ भूमौ शंखं च संस्थाप्य कुष्ठं जन्मांतरे लभेत् ॥ १९ ॥ सुक्तां माणिक्यहीरो च सुवर्णं च मणिं तथा ॥ पंच
संस्थापयेद्भूमौ स चायः सप्तजन्मसु ॥ २० ॥ शिवलिङ्गं शिवामर्चां यश्चार्पयति भूतले ॥ शतमन्वंतरं यावत्कृमिभक्षस्स तिष्ठति ॥ २१ ॥
शंखं यत्र शिलातोयं पुष्पं च तुलसीवल्लम् ॥ यश्चार्पयति भूमौ च स तिष्ठेन्नरके ध्रुवम् ॥ २२ ॥ जपमालां पुष्पमालां कर्पूरं रोचनं
तथा ॥ यो मूढश्चार्पयेद्भूमौ स याति नरकं ध्रुवम् ॥ २३ ॥ भूमौ चंदनकाष्ठं च रुद्राक्षं कुशमूलकम् ॥ संस्थाप्य भूमौ नरके वसेन्म
न्वंतरावधि ॥ २४ ॥ पुस्तकं यज्ञसूत्रं च भूमौ संस्थापयेन्नरः ॥ न भवेद्दिप्रयोनो च तस्य जन्मांतरे जनिः ॥ २५ ॥ ब्रह्महत्यासमं
पापमिह वै लभते ध्रुवम् ॥ ग्रंथियुक्तं यज्ञसूत्रं पूज्यं च सर्ववर्णकैः ॥ २६ ॥ यज्ञं कृत्वा तु यो भूमिं क्षीरेण न हि सिंचति ॥ स याति
तप्त भूमिं च संतप्तः सप्त जन्मसु ॥ २७ ॥ ध्रुक्पे ग्रहणे यो हि करोति स्ननं भुवः ॥ जन्मांतरे महापापो ह्यंगहीनो भवेद् ध्रुवम् ॥ २८ ॥
भवनं यत्र सर्वेषां भूमिस्तेन प्रकीर्तिता ॥ काश्यपी कश्यपस्येयमचलास्थिररूपतः ॥ २९ ॥ विश्वंभरा धारणाच्चानंतानंतस्वरूपतः ॥
पृथिवी पृथुकन्या त्वाद्विस्तृतत्वा न्महामुने ॥ ३० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ नारद उवाच ॥
श्रुतं पृथिव्युपाख्यानमतीव सुमनोहरम् ॥ गंगापाख्यानमधुना वद वेदविदां वर ॥ १ ॥ भारते भारतीशापात्सा जगाम सुरेश्वरी ॥ विष्णु
स्वरूपा परमा स्वयं विष्णुपदीति च ॥ २ ॥ कथं कुत्र युगे केन प्रार्थिता प्रेरिता पुरा ॥ तत्कमं श्रोतुमिच्छामि पापघ्नं पुण्यदं शुभम्
॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ राजराजेश्वरः श्रीमान्सगरः सूर्यवंशजः ॥ तस्य भार्या च वेदर्भा शैव्या च द्वे मनोहरे ॥ ४ ॥
तत्पत्न्यामेकपुत्रश्च बभूव सुमनोहरः ॥ असमंज इति ख्यातः शैव्यायां कुलवर्धनः ॥ ५ ॥ अन्या चाऽऽराधयामास शंकरं पुत्र
कामुकी ॥ बभूव गर्भस्तस्याश्च हरस्य च वरेण ह ॥ ६ ॥ गते शतान्दे पूर्णे च मांसपिंडं सुषाव सा ॥ तदृद्ध्वा सा शिवं ध्यात्वा
रुरोदोच्चैः पुनः पुनः ॥ ७ ॥ शंभुर्ब्राह्मणरूपेण तत्समीपं जगाम ह ॥ चकार संविभज्यैतत्पिंडं षष्टिसहस्रधा ॥ ८ ॥

दे. भा.
॥४२॥

सर्वे बभूवुः पुत्राश्च महाबलपराक्रमाः ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तदप्रभासुष्टकलेवराः ॥ ९ ॥ कपिलस्य मुनेः शापाद्बभूवुर्भस्मसाञ्च ते ॥
राजा रुरोद तच्छ्रुत्वा जगाम गहने वने ॥ १० ॥ तपश्चकाराऽसमंजो गंगानयनकारणात् ॥ लक्षवर्षं तपस्तप्त्वा ममार कालयोगतः
॥ ११ ॥ अंशुमास्तस्य तनयो गंगानयनकारणात् ॥ तपः कृत्वा लक्षवर्षं ममार कालयोगतः ॥ १२ ॥ भगीरथस्तस्य पुत्रो महाभा
गवतः सुधीः ॥ वैष्णवो विष्णुभक्तश्च गुणवानजरामरः ॥ १३ ॥ तपः कृत्वा लक्षवर्षं गंगानयनकारणात् ॥ ददर्श कृष्णं ग्रीष्म
स्थसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ १४ ॥ द्विभुजं मुरलीहस्तं किशोरंगोपवेषिणम् ॥ गोपालसुन्दरीरूपं भक्तानुग्रहरूपिणम् ॥ १५ ॥ स्वेच्छामयं परं
ब्रह्म परिपूर्णतमं प्रभुम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्च स्तुतं मुनिगणैर्नुतम् ॥ १६ ॥ निर्लिप्तं साक्षिरूपं च निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥ ईषद्धास्य
प्रसन्नास्यं भक्तानुग्रहकारणम् ॥ १७ ॥

वह्निशुद्धांशुकाधानं रत्नभूषणभूषितम् ॥ तुष्टाव हृष्टा नृपतिः प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ १८ ॥ लीलया च वरं प्राप वाञ्छितं वंशता
रणम् ॥ कृत्वा च स्तवनं दिव्यं पुलकांकितविग्रहः ॥ १९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भारतं भारतीशापाद्गच्छ शीघ्रं सुरेश्वरि ॥ सग
रस्य सुतान्सर्वान्पूतान्कुरु ममाज्ञया ॥ २० ॥ त्वत्स्पर्शवायुनाः पूता यास्यन्ति मम मंदिरम् ॥ विभ्रतो मम मूर्तीश्च दिव्यस्थंदनगामिनः
॥ २१ ॥ मत्पार्षदा भविष्यन्ति सर्वं कालं निरामयाः ॥ समुच्छिद्य कर्मभोगान्कृताज्जन्मनिजन्मनि ॥ २२ ॥ कोटिजन्मार्जितं पापं
भारते यत्कृतं नृभिः ॥ गंगाया वात स्पर्शेन नश्यतीति श्रुतौ श्रुतम् ॥ २३ ॥ स्पर्शनादर्शनाद्देव्याः पुण्यं दशगुणं ततः ॥
मौसलस्रानमात्रेण सामान्यदिवसे नृणाम् ॥ २४ ॥ शतकोटिजन्मपापं नश्यतीति श्रुतौ श्रुतम् ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्या
दिकानि च ॥ २५ ॥ जन्मसंख्याजितान्येव कामतोऽपि कृतानि च ॥ तानि सर्वाणि नश्यन्ति मौसलस्रानतो नृणाम् ॥ २६ ॥

न.
अ० ११

सामान्यदिवसस्नानसंकल्पं शृणु सुन्दरि ॥ २८ ॥ पुण्यं दशगुणं चैव मौसलस्नानतः परम् ॥ ततश्चिश्राद्धं पुण्यं रविसंकमणे दिने ॥ २९ ॥ अमायां चापि तत्तुल्यं द्विगुणं दक्षिणायने ॥ ततो दशगुणं पुण्यं नराणामुत्तरायणे ॥ ३० ॥ चतुर्मास्यां पूर्णमास्यामनेतं पुण्यं मेव च ॥ अक्षयायां तत्तुल्यं चैतद्वेदे निरूपितम् ॥ ३१ ॥ असंख्यपुण्यफलदमेतेषु स्नानदानकम् ॥ सामान्यदिवसस्नानादानाच्छतगुणं फलम् ॥ ३२ ॥ मन्वंतराद्यायां तिथौ युगाद्यायां तथैव च ॥ माघस्यासित सप्तम्यां भीष्माष्टम्यां तथैव च ॥ ३३ ॥ अथाप्यशो काष्टम्यां च नवम्यां च तथा हरेः ॥ ततोऽपि द्विगुणं पुण्यं नंदायां तव दुर्लभम् ॥ ३४ ॥ दशहरादशम्यां तु युगाद्यादिसमं फलम् ॥ नंदासमं च वारुण्यां महत्त्वं चतुर्गुणम् ॥ ३५ ॥

ततश्चतुर्गुणं पुण्यं द्विमहत्पूर्वके सति ॥ पुण्यं कोटिगुणं चैव सामान्यस्नानतोऽपि यत् ॥ ३६ ॥ चंद्रोपरागसमये सूर्ये दशगुणं ततः ॥ पुण्यमर्धोदये काले ततः शतगुणं फलम् ॥ ३७ ॥ इत्येव मुक्ता देवेशो विरराम तयोः पुरः ॥ तमुवाच ततो गंगा भक्तिनम्रात्सकंधरा ॥ ३८ ॥ गंगोवाच ॥ यामि चेद्भारतं नाथ भारती शापतः पुराः तवान्नया च राजेंद्र तपसा चैव सांप्रतम् ॥ ३९ ॥ दास्यंति पापिनो मद्यं पापानि यानि कानि च ॥ तानि मे केन नश्यंति तमुपायं वद प्रभो ॥ ४० ॥ कतिकालं परिमितं स्थितिर्मे तत्र भारते ॥ कदा यास्यामि देवेश तद्विष्णोः परमंपदम् ॥ ४१ ॥ ममान्यद्वांछितं यद्यत्सर्वं जानासि सर्ववित् ॥ सर्वान्तरात्मन्सर्वज्ञ तदुपायं वद प्रभो ॥ ४२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जानामि वांछितं गंगे तव सर्वं सुरेश्वरि ॥ पतिस्ते द्रवरूपायालवणोदो भविष्यति ॥ ४३ ॥ स मर्मांशं स्वरूपश्च त्वं च लक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ पिदग्धाया विदग्धेनसंगमो गुणवान्भुवि ॥ ४४ ॥ यावत्पुनः संति नद्यश्च भारत्याद्याश्च भारते ॥ सौभाग्या त्वं च तास्वेव लवणोदस्य सौरते ॥ ४५ ॥

दे. भा.
॥४४॥

अद्यप्रभृति देवेशि कलेः पंचसहस्रकम् ॥ वर्षं स्थितिस्ते भारत्याः शापेन भारते भुवि ॥ ४६ ॥ नित्यं त्वमब्धिना सार्धं करिष्यसि
रहो रतिम् ॥ त्वमेव रसिका देवी रसिकेन्द्रेण संयुता ॥ ४७ ॥ त्वां स्तोष्यन्ति च स्तोत्रेण भगीरथकृतेन च ॥ भारतस्था जनाः सर्वे
पूर्णयिष्यन्ति भक्तितः ॥ ४८ ॥ कण्वशास्त्रोक्त ध्यानेन ध्यात्वा त्वां पूजयिष्यति ॥ यः स्तौति प्रणयेन्नित्यं सोऽश्वमेधफलं लभेत्
॥ ४९ ॥ गंगा गंगेति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ५० ॥ सहस्रपापिनां स्नानाद्यत्पापं
ते भविष्यति ॥ प्रकृतेर्भक्तसंस्पर्शादेव तद्धि विनश्यति ॥ ५१ ॥ पापिनां तु सहस्राणां शवस्पर्शेन यत्त्वयि ॥ तन्मन्त्रोपासकस्नानात्त
दघं च विनश्यति ॥ ५२ ॥ तत्रैव त्वमधिष्ठानं करिष्यस्यधमोचनम् ॥ सार्धं सरिद्धिः श्रेष्ठाभिः सरस्वत्यादिभिः शुभे ॥ ५३ ॥ तत्तु
तीर्थं भवेत्सद्यो यत्र तद्गुणकीर्तनम् ॥ त्वद्रेणुस्पर्श मात्रेण पूतो भवति पातकी ॥ ५४ ॥ रेणुप्रमाणवर्षं च देवेलोके वसेद् ध्रुवम् ॥ ज्ञानेन
त्वयि ये भक्त्या मन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ५५ ॥

समुत्सृजन्ति प्राणांश्च ते गच्छन्ति हरेः पदम् ॥ पार्षदप्रवरास्ते च भविष्यन्ति हरेश्चिरम् ॥ ५६ ॥ लयं प्राकृतिकं ते च द्रक्ष्यन्ति चाप्य
संख्यकम् ॥ मृतस्य बहुपुण्येन तच्छवं त्वयि विन्यसेत् ॥ ५७ ॥ प्रयाति स च वैकुण्ठं यावदङ्गः स्थितिस्त्वयि ॥ कायव्यूहं ततः
कृत्वा भोजयित्वा स्वकर्मकम् ॥ ५८ ॥ तस्मै ददामि सारूप्यं करोमि तं च पार्षदम् ॥ अज्ञानी त्वज्जलस्पर्शाद्यदि प्राणान्समुत्सृजेत्
॥ ५९ ॥ तस्मै ददामि सालोक्यं करोमि तं च पार्षदम् ॥ अन्यत्र वा त्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ तस्मै ददामि सालोक्यं
यावद्दे ब्रह्मणो वयः ॥ अन्यत्र वा त्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६१ ॥ तस्मै ददामि सारूप्यमसंख्यं प्राकृतं लयम् ॥ रत्नैर्द्रसार
निर्माणयानेन सह पार्षदैः ॥ ६२ ॥ सद्यः प्रयाति गोलोकं मम तुल्यो भवेद् ध्रुवम् ॥ तीर्थेऽप्यर्थे मरणे विशेषो नास्ति कश्चन ॥ ६३ ॥ मन्मत्रो
पासकानां तु नित्यं नैवेद्यभोजनाम् ॥ पूतं कर्तुं स शक्तो हि लीलया भुवनत्रयम् ॥ ६४ ॥ रत्नैर्द्रसार यानेन गोलोकं संप्रयाति च ॥ मद्भक्ता
बाधया येषां तेऽपि पश्चादयोऽपि हि ॥ ६५ ॥ प्रयाति रत्नयानेन गोलोकं चातिशुलभम् ॥ यत्र यत्र स्मृतास्ते च ज्ञानेन ज्ञानिनः सति ॥ ६६ ॥

च कुङ्कुमाभ्रतम् ॥ भगीरथस्तां मुखाव पूजयामास भक्तितः ॥ ६८ ॥ कीशुमोक्तेन ध्यानेन स्तोत्रेणापि पुनः पुनः ॥ प्रणनाम च श्रीकृष्णं परमात्मानमीश्वरम् ॥ ६९ ॥ भगीरथश्च गंगा च सोऽतर्धानं चकार ह ॥ नारद उवाच ॥ केन ध्यानेन स्तोत्रेण केन पूजाक्रमेण च ॥ ७० ॥ पूजां चकार नृपतिर्विद वेदविदां वर ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ स्नात्वा नित्यक्रियां कृत्वा धृत्वा धौते च वाससी ॥ ७१ ॥ संपूज्य देवषट्कं च संयतो भक्तिपूर्वकम् ॥ गणेशं च दिनेशं च वह्निं विष्णुं शिवं शिवाम् ॥ ७२ ॥ संपूज्य देवषट्कं च सोऽधिकारी च पूजने ॥ गणेशं विघ्ननाशाय आरोग्याय दिवाकरम् ॥ ७३ ॥ वह्निं शौचाय विष्णुं च लक्ष्म्यर्थं पूजयेन्नरः ॥ शिवं ज्ञानाय ज्ञानेशं शिवां च मुक्तिसिद्धये ॥ ७४ ॥ संपूज्येतां ह्येते प्राज्ञो विपरीतमतोऽन्यथा ॥ दध्यावनेन ध्यानेन तद्विधानं शृणु नारद ॥ ७५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० नवमस्कन्धे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

श्रीनारायण उवाच ॥ ध्यानं च कण्व शास्त्रोक्तं सर्वं पापप्रणाशनम् ॥ श्वेतपंकजवर्णाभां गंगां पापप्रणाशिनीम् ॥ १ ॥ कृष्णविघ्नहसम्भृतां कृष्णतुल्यां परां सतीम् ॥ वह्निशुद्धां शुकाधानां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ २ ॥ शरत्पूजैर्दुशतकमृष्टशोभाकरां पराम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां शश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ ३ ॥ नारायणप्रियां शांतां तत्सौभाग्यसमन्विताम् ॥ विभ्रतीं कवरीभारं मालती माल्य संयुताम् ॥ ४ ॥ सिंदूरविंदुललितं सार्धं चन्दनविंदुभिः ॥ कस्तूरीपत्रकं गण्डे नानाचित्रसमन्वितम् ॥ ५ ॥ पक्कविंविनिर्दिष्टाच्छचा वीष्टपुटमुत्तमम् ॥ मुक्तापंक्तिप्रभामुष्टदंतपंक्तिमनोरमम् ॥ ६ ॥ सुचारुवक्रनयनं सकटाक्षं मनोहरम् ॥ कठिनं श्रीफलाकारं स्तनयुग्मं च विभ्रतीम् ॥ ७ ॥ बृहच्छोणिं सुकठिनां रंभास्तंभविनिर्दिताम् ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टपदपद्मयुगं वरम् ॥ ८ ॥ रत्नपादुक संयुक्तं कुङ्कुमाक्तं सयावकम् ॥ देवेंद्रमौलिमंदारमकरंदकणारूढम् ॥ ९ ॥

दे. मा.
॥४६॥

सुरसिद्धमुनींद्रैश्च दत्तार्घसंयुतं सदां ॥ तपस्विमौलिनिकरभ्रमरश्रेणिसंयुतम् ॥ १० ॥ मुक्तिप्रद मुमुक्षुणां कामिनां सर्वभोगदम् ॥ वरां
वरेण्यां वरदां भक्तानुग्रहकारिणीम् ॥ ११ ॥ श्रीविष्णोः पददात्रीं च भजे विष्णुपदीं सतीम् ॥ इत्यनेनैव ध्यानेन ध्यात्वा त्रिपथगां
शुभाम् ॥ १२ ॥ दत्त्वा संपूजयेद्ब्रह्मन्नुपचाराणि षोडश ॥ आसनं पाद्यमर्घं च स्नानीयं चाऽनुलेपनम् ॥ १३ ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं
तांबूलं शीतलं जलम् ॥ वसनं भूषणं माल्यं गंधमाचमनीयकम् ॥ १४ ॥ मनोहरं सुतल्पं च देयान्येतानि षोडश ॥ दत्त्वा भक्त्या च
प्रणमेत्संस्तूय संपुटांजलिः ॥ १५ ॥ संपूज्यैवंप्रकारेण सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ नारद उवाच ॥ श्रोतुमिच्छामि देवेश लक्ष्मीकांत
जगत्पते ॥ १६ ॥ विष्णोर्विष्णुपदीस्तोत्रं पापघ्नं पुण्यकारकम् ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि पापघ्नं पुण्यकारकम् ॥ १७ ॥
शिवसंगीतसमुग्ध श्रीकृष्णांगसमुद्भवाम् ॥ राधांगद्रवसंयुक्तां तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ १८ ॥ यजन्म सृष्टेरादौ च गोलोके रासमंडले ॥
सन्निधाने शंकरस्य तां गङ्गां प्रणमाम्यहम् ॥ १९ ॥

गोपैर्गोपीभिराकीर्णं शुभे राधामहोत्सवे ॥ कार्तिकी पूर्णिमायां च तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २० ॥ कोटियोजन विस्तीर्णां देव्यै लक्षगुणा
ततः ॥ समावृता या गोलोके तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २१ ॥ षष्टिलक्षयोजना या ततो देव्यै चतुर्गुणा ॥ समावृता या वैकुण्ठे तां गंगां
प्रणमाम्यहम् ॥ २२ ॥ त्रिशल्लक्षयोजना या देव्यै पंचगुणा ततः ॥ आवृता ब्रह्मलोके या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २३ ॥
त्रिशल्लक्षयोजना या देव्यै चतुर्गुणा ततः ॥ आवृता शिवलोके या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २४ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णां देव्यै सप्तगुणा
ततः ॥ आवृता ध्रुवलोके या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २५ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णां देव्यै पंचगुणा ततः ॥ आवृता चंद्रलोके या तां
गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २६ ॥ षष्टिसहस्रयोजना या देव्यै दशगुणा ततः ॥ आवृता सूर्यलोके या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २७ ॥
लक्षयोजनविस्तीर्णां देव्यै पंचगुणा ततः ॥ आवृता या तपोलोके तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २८ ॥ सहस्र योजनायामा देव्यै दशगुणा
ततः ॥ आवृता जनलोके या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ २९ ॥

ततः ॥ आवृता या च केलासे तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३१ ॥ शतयोजनविस्तीर्णां देव्यं दशगुणा ततः ॥ मयाकिनी यत्रलोके तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३२ ॥ पाताले भोगवती चैव विस्तीर्णां दशयोजना ॥ ततो दशगुणा देव्ये तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३३ ॥ क्रोशेकमात्रविस्तीर्णां ततः क्षीणा च कुत्रचित् ॥ क्षितौ चालकनन्दा या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३४ ॥ सत्ये या क्षीरवर्णा च त्रेतायामिदुसन्निभा ॥ द्वापरे चन्दनाभा या तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ जलप्रभा कलौ या च नाऽन्यत्र पृथिवीतले ॥ स्वर्गे च नित्यं क्षीराभा तां गंगां प्रणमाम्यहम् ॥ ३६ ॥ यत्तोयकणिकास्पर्शं पापिनां ज्ञानसंभवः ॥ ब्रह्महत्यादिकं पापं कोटिजन्मार्जितं दहेत् ॥ ३७ ॥ इत्येवं कथिता ब्रह्मन्गंगापदैकविंशतिः ॥ स्तोत्ररूपं च परमं पापघ्नं पुण्यजीवनम् ॥ ३८ ॥ नित्यं यो हि पठेद्भक्त्या संपूज्य च सुरेश्वरीम् ॥ सोऽश्वमेधफलं नित्यं लभते नात्र संशयः ॥ ३९ ॥

अपुत्रो लभते पुत्रं भार्याहीनो लभेत्स्त्रियम् ॥ रोगात्प्रमुच्यते रोगी बन्धान्मुक्तो भवेद् ध्रुवम् ॥ ४० ॥ अस्पृष्टकीर्तिः सुयशा मूर्खो भवति पण्डितः ॥ यः पठेत्प्रातरुत्थाय गंगास्तोत्रमिदं शुभम् ॥ ४१ ॥ शुभं भवेच्च दुःस्वप्ने गंगास्नानफलं लभेत् ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ स्तोत्रेणानेन गंगां च स्तुत्वा चैव भगीरथ ॥ ४२ ॥ जगाम तां गृहीत्वा च यत्र नद्याश्च सागराः ॥ वैकुण्ठं ते ययुस्तूर्णं गंगाया स्पर्शवायुना ॥ ४३ ॥ भगीरथेन सा नीता तेन भागीरथी स्मृता ॥ इत्येवं कथितं सर्वं गंगोपाख्यानमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ पुण्यदं मोक्षदं सारं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ नारद उवाच ॥ कथं गंगा त्रिपथगा जाता भुवनपावनी ॥ ४५ ॥ कुत्र वा केन विधिना तत्सर्वं वद मे प्रभो ॥ तत्रस्थाश्च जना ये ये ते च किं च कुरुत्तमम् ॥ ४६ ॥ एतत्सर्वं तु विस्तीर्णं कृत्वा वक्तुमिहार्हसि ॥ नारायण उवाच ॥ कार्तिक्या पूर्णिमायां तु राधायाः सुमहोत्सवः ॥ ४७ ॥ कृष्णः संपूज्य तां राधामुवास रासमण्डले ॥ कृष्णेन पूजितां सा तु संपूज्य हृष्टमानसाः ॥ ४८ ॥

दे. मा.
॥४८॥

ऊर्ध्वब्रह्मादयः सर्वे ऋषयः शौनकादयः ॥ एतस्मिन्नंतरे कृष्णसंगीता च सरस्वती ॥ ४९ ॥ जगौ सुन्दरतालेन वीणया च मनोहरम् ॥ तुष्टो ब्रह्मा ददौ तस्यै रत्नैर्द्रसारहारकम् ॥ ५० ॥ शिवो मणीर्द्रसारं तु सर्वब्रह्माण्ड दुर्लभम् ॥ कृष्णः कौस्तुभरत्नं च सर्वरत्नात्परं वरम् ॥ ५१ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणं हारसारं च राधिका ॥ नारायणश्च भगवान्ददौ मालां मनोहराम् ॥ ५२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणं लक्ष्मीः कनककुंडलम् ॥ विष्णुमाया भगवती मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ५३ ॥ दुर्गा नारायणीशाना ब्रह्मभक्तिं सुदुर्लभाम् ॥ धर्मबुद्धिं च धर्मश्च यशश्च विपुलं भवे ॥ ५४ ॥ वह्निशुद्धांशुकं वह्निर्वायुश्च मणिनूपुरान् ॥ एतस्मिन्नंतरे शंभुर्ब्रह्मणा प्रेरितो मुहुः ॥ ५५ ॥ जगौ श्रीकृष्णसंगीतं रासोच्चाससमन्वितम् ॥ मूर्च्छां प्रापुः सुराः सर्वे चित्रपुत्तलिका यथा ॥ ५६ ॥ कष्टेन चेतनां प्राप्य ददृशुः रासमंडले ॥ स्थलं सर्वं जलाकीर्णं राधाकृष्णविहीनकम् ॥ ५७ ॥ अत्युच्चै रुरुदुः सर्वे गोपा गोप्यः सुरा द्विजाः ॥ ध्यानेन ब्रह्मा बुबुधे सर्वे तीर्थं भीप्सितम् ॥ ५८ ॥ गतश्च राधया सार्धं श्रीकृष्णो द्रवतामिति ॥ ततो ब्रह्मादयः सर्वे तुष्टुबुः परमेश्वरात् ॥ ५९ ॥

स्वमूर्तिं दर्शय विभो वाञ्छितं वरमेव नः ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र वाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ६० ॥ तामेव शुश्रुबुः सर्वे सुव्यक्तां मधुरान्विताम् ॥ सर्वात्माऽहमियं शक्तिर्भक्तानुग्रह विग्रहा ॥ ६१ ॥ ममाप्यस्याश्च देहेन कर्तव्यं च किमावयोः ॥ मनवो मानवाः सर्वे मुनयश्चैव वैष्णवाः ॥ ६२ ॥ मन्मन्त्रपूतामां द्रष्टुमागमिष्यन्ति मत्पदम् ॥ मूर्तिं द्रष्टुं च सुव्यक्तां यदीच्छत सुरेश्वराः ॥ ६३ ॥ करोतु शंभुस्तत्रैवं मदीयं वाक्यपालनम् ॥ स्वयं विधातस्त्वं ब्रह्मब्रह्मां कुरु जगद्गुरुम् ॥ ६४ ॥ कर्तुं शास्त्रविशेषं च वेदांगं सुमनोहरम् ॥ अपूर्वमन्त्रनिकरैः सर्वाभीष्टफलप्रदैः ॥ ६५ ॥ स्तोत्रैश्च च निकरैर्ध्यानैर्युतं पूजाविधिक्रमैः ॥ मन्मन्त्रकवचस्तोत्रं कृत्वा यत्नेन गोपनम् ॥ ६६ ॥ भवति विमुखा येन जना मां तत्करिष्यति ॥ सहस्रेषु शतेष्वेको मन्मन्त्रोपासको भवेत् ॥ ६७ ॥ जना मन्मन्त्रपूताश्च गमिष्यन्ति च मत्पदम् ॥ अन्यथा न भविष्यन्ति सर्वे गोलोकवासिनः ॥ ६८ ॥

समीतक ॥ ७३ ॥ सञ्जुता जगतां यता तदुपाय शिर्षं जुवा ॥ ब्रह्म जो बचने जुता ज्ञानिनी ज्ञानिनी वरः ॥ ७२ ॥ गंगातोयं करे
कृत्वा स्वीकारं च चकार सः ॥ सञ्जुक्तं विष्णुमायाया मन्त्रीचेः शास्त्रसुतम् ॥ ७३ ॥ वेदसारं करिष्यामि प्रतिज्ञापालनाय च ॥
गंगातोयमुपस्पृश्य मिथ्या यदि वदेन्नः ॥ ७४ ॥ स याति कालसूत्रं च वापदे ब्रह्मणोवचः ॥ इत्युक्ते शंकरे ब्रह्मन्गोलोके सुरसंसदि
॥ ७५ ॥ आविर्बभूव श्रीकृष्णो राधया सहितस्ततः ॥ तं मुहृद्वा च संहृष्टास्तुष्टुः पुरुषोत्तमम् ॥ ७६ ॥ परमानन्दपूर्णं च चक्रुश्च
पुनरुत्सवम् ॥ कालेन शंभुर्भगवान्मुक्तिदीपं चकार सः ॥ ७७ ॥ इत्येवं कथितं सर्वं मुगोष्णं च सुदुर्लभम् ॥ स एव द्रवरूपा सा गंगा
गोलोकसंभवा ॥ ७८ ॥

राधाकृष्णांगसंभूता भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ स्थाने स्थाने स्थापिता सा कृणेन च परात्मना ॥ ७९ ॥ कृष्णस्वरूपा परमा सर्वब्रह्मांडपूजिता
॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥ कलेः पंचसहस्राब्दे समतीते सुरेश्वर ॥ क गता
सा महाभाग तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥ भारतं भारती शापात्समागत्येश्वरेच्छया ॥ जगाम तत्र वैकुण्ठे शापान्ते
पुनरेव सा ॥ २ ॥ भारती भारतं त्यक्त्वा तज्जगाम हरेः पदम् ॥ पद्मावती च शापांते गंगा सा चैव नारद ॥ ३ ॥ गंगा सरस्वती
लक्ष्मीश्चैतास्तिस्रः प्रिया हरेः ॥ तुलसीसहिता ब्रह्मश्चतस्रः कीर्तिताः श्रुतौ ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ केनोपायेन सा देवी विष्णुपादा
व्रजसंभवा ॥ ब्रह्मकमंडलुस्था च श्रुता शिवप्रिया च सा ॥ ५ ॥ बभूव सा मुनिश्रेष्ठ गंगा नारायणप्रिया ॥ अहो केन प्रकारे
णयन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ पुरा बभूव गोलोके सा गंगा द्रवरूपिणी ॥ राधा कृष्णांगसंभूता तदंशातत्स्व
रूपिणी ॥ ७ ॥ द्रवाधिष्ठा तदेवी या रूपेणाप्रतिमा भुवि ॥ नवयौवनसंपन्ना सर्वाभरणभूषिता ॥ ८ ॥

द. मा.
॥ ५० ॥

शरन्मध्याह्नपद्मास्या सस्मिता सुमनोहरा ॥ तप्तकांचन वर्णाभा शरच्चंद्रसमप्रभा ॥ १० ॥ स्निग्धप्रभाऽतिस्निग्धा शुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ सुपीनकठिनश्रोणिः सुनितंबयुगंबर ॥ १० ॥ पीनोन्नतं सुकठिनं स्तन युग्मं सुवर्तुलम् ॥ सुचारु नेत्रयुगलं सुकटाक्षं सुवंक्रिमम् ॥ ११ ॥ वंक्रिमं कवरीभारं मालती माल्यसंयुम् ॥ सिंदूरविंदुललितंसार्धं चंदनविंदुभिः ॥ १२ ॥ कस्तूरीपत्रिकायुक्तं गंडयुग्मं मनोरमम् ॥ बंधूककुसुमाकारमधरोष्ठं च सुन्दरम् ॥ १३ ॥ एकदाडिमबीजाभदंतपंकिसमुज्ज्वलम् ॥ वाससी वह्निशुद्धे च नीवीयुक्ते च विभ्रती ॥ १४ ॥ सा सकामा कृष्णपार्श्वे समुवास सुलज्जिता ॥ वाससा मुखमाच्छाद्य लोचनाभ्यां विभोर्मुखम् ॥ १५ ॥ निमेषरहिताभ्यां च पिबंती सततं मुदा ॥ प्रफुल्लवदना हर्षान्नव संगमलालसा ॥ १६ ॥ मूर्छिता प्रभुरूपेण पुलकांकितविग्रहा ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र विद्यमाना च राधिका ॥ १७ ॥

गोपीत्रिशत्कोटियुक्ता चन्द्रकोटिसमप्रभा ॥ कोपेनारक्तपद्मास्या रक्तपंकजलोचना ॥ १८ ॥ पीतचंपकवर्णाभा गजेन्द्रमंदगामिनी ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणनानाभूषणभूषिता ॥ १९ ॥ अमूल्यरत्नखचितममूल्यं वह्नि शौचकम् ॥ पीत वस्त्रस्य युगलं नीवीयुक्तं चविभ्रती ॥ २० ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टं कोमलं च सुरजितम् ॥ कृष्णदत्तार्घ्यसंयुक्तं विन्यसन्ती पदांबुजम् ॥ २१ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानादवरुह्य सा ॥ सेव्यमाना च ऋषिभिः श्वेतचामरवायुना ॥ २२ ॥ कस्तूरीविंदुभिर्युक्तंचंदनेन समन्वितम् ॥ दीप्तदीपप्रभाकारं सिंदूरविं दुशोभितम् ॥ २३ ॥ दधती भालमध्ये च सीमन्ताधः स्थलोज्ज्वले ॥ पारिजातप्रसूनानां माला युक्तं सुवंक्रिमम् ॥ २४ ॥ सुचारुकवरीभारं कंपयंती सुकंपिता ॥ सुचारुरागसंयुक्तमोष्ठं कंपयंती रुषा ॥ २५ ॥ गत्वीवासकृष्णपार्श्वे रत्नसिंहासने शुभे ॥ सखीनां च समवेष्टा पवित्रां विनीः शिष्या ॥ २६ ॥ तां दृष्ट्वा च सङ्गतस्थी कृष्णः सावरपुर्वकम् ॥ संभाष्य मधुरालापैः सस्मितव्यससंभ्रमः

सर्वभूतेश्वरं च ॥ ३५ ॥ कन्यं लिङ्गलनस्या च राधा मता वदता सा ॥ सुस्मिता पुलकितविग्रहा ॥ इत्येवमस्य
 ब्रह्मणः कर्त्रीमा विसृष्टेः सनातनीम् ॥ सदा द्वादशवर्षीया कन्याऽभिनववीवनाम् ॥ ३३ ॥ विश्ववृन्दे निरुपमां रूपेण च कुजेन च ॥
 शातां कान्तामनन्तां तामाद्यन्तरहितां सतीम् ॥ ३४ ॥ शुभां सुभद्रां सुभगां स्वामिसौभाग्यसंयुताम् ॥ सौन्दर्यसुन्दरीं श्रेष्ठां सर्वासु सुन्दरीषु
 च ॥ ३५ ॥ कृष्णार्धांगां कृष्णसमां तेजसा वयसा त्विषा ॥ पूजितां च महालक्ष्मीं लक्ष्म्या लक्ष्मीश्वरेण च ॥ ३६ ॥ प्रच्छाद्यमानां
 प्रभया सभामीशस्य सुप्रभाम् ॥ सखीदत्तं च तांबूलं भुक्तवन्ती च दुर्लभम् ॥ ३७ ॥ अजन्यां सर्वजननीं धन्यां मान्यां च मानिनीम्
 ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीं च प्राणप्रियतमां रमाम् ॥ ३८ ॥

दृष्ट्वा राकेश्वरीं तृप्तिं न जगाम सुरेश्वरी ॥ निमेषरहिताभ्यां च लोचनाभ्यां पपौ च ताम् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नंतरे राधा जगदीशमुवाच
 सा ॥ वाचा मधुरया शांता विनीता सस्मितासुने ॥ ४० ॥ राधो उवाच ॥ केयं प्राणेश कल्याणी सस्मिता त्वन्मुखांबुजम् ॥ पश्यंती
 सस्मितं पार्श्वे सकामा वकलोचना ॥ ४१ ॥ मूर्च्छां प्राप्नोति रूपेण पुलकांकितविग्रहा ॥ वस्त्रेण मुखमाच्छाद्य निराक्षंती पुनः
 पुनः ॥ ४२ ॥ त्वं चापि तां संनिरीक्ष्य सकामः सस्मितः सदा मयि जीवति गोलोके भूता दुर्वृत्तिरीदृशी ॥ ४३ ॥ त्वमेव चैव दुर्वृत्तं
 वारं वारं करोषि च ॥ क्षमां करोमि प्रेम्णा च स्त्रीजातिः स्निग्धमानसा ॥ ४४ ॥ संगृह्य मा प्रियामिष्टां गोलोकाद्गच्छ लंपट ॥ अन्यथा
 न हि ते भद्रं भविष्यति ब्रजेश्वर ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वा त्वं विरजायुक्तो मया चंदनकानने ॥ क्षमाकृता मया पूर्वं सखीनां वचनादहो ॥ ४६ ॥
 त्वया मच्छब्दमात्रेण तिरोधानं कृतं पुरा ॥ देहं तत्याज विरजा नदीरूपा बभूव सा ॥ ४७ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णा ततो दैर्घ्ये चतुर्मुखा
 ॥ अद्यापि विद्यमाना सा तव सत्कीर्तिरूपिणी ॥ ४८ ॥

६. भा.
॥ ५२ ॥

गृहं मयि गतायां च पुनर्गत्वा तदंतिके ॥ उच्चै रुरोद विरजे विरजे चेति संस्मरन् ॥ ४९ ॥ तदा तोयात्समुत्थाय सा योगा
त्सिद्धयोगिनी ॥ सालं कारा मूर्तिमती ददौ तुभ्यं च दर्शनम् ॥ ५० ॥ ततस्तां च समाक्षिप्य वीर्याधानं कृतं त्वया ॥ ततौ बभूवु
स्तस्यां च समुद्राः सप्त एव च ॥ ५१ ॥ दृष्टस्त्वं शोभया गोप्या युक्तश्चंपककानने ॥ सद्यो मच्छब्दमात्रेण तिरोधानं कृतं त्वया
॥ ५२ ॥ शोभा देहं परित्यज्य जगाम चंद्रमंडले ॥ ततस्तस्याः शरीरं च स्निग्धं तेजो बभूव ह ॥ ५३ ॥ संविभज्य त्वया दत्तं
हृदयेन विदूयता ॥ रत्नाय किंचित्स्वर्णाय किंचिन्मणिवराय च ॥ ५४ ॥ किंचित्स्त्रीणां मुखाब्जेभ्यः किंचिद्राज्ञे च किंचन
॥ किंचित्किसलयेभ्यश्च पुष्पेभ्यश्चापि किंचन ॥ ५५ ॥ किंचित्फलेभ्यः पक्वेभ्यः सस्येभ्यश्चापि किंचन ॥ नृपदेवगृहेभ्यश्च
संकृतेभ्यश्च किंचन ॥ ५६ ॥ किंचिन्नूतन पत्रेभ्यो दुग्धेभ्यश्चापि किंचन ॥ दृष्टस्त्वं प्रभया गोप्या युक्तो बृंदा
वने वने ॥ ५७ ॥

सद्यो मच्छब्दमात्रेण तिरोधानं कृतं त्वया ॥ प्रभादेहं परित्यज्य जगाम सूर्यमंडले ॥ ५८ ॥ ततस्तस्याः शरीरं च तीव्रं तेजो बभूव ह
॥ संविभज्य त्वया दत्तं प्रेम्णा प्ररुदता पुरा ॥ ५९ ॥ विसृष्टं चक्षुषोः कृष्ण लज्जया मद्भयेन च ॥ हुताशनाय किंचिच्च यक्षेभ्यश्चापि
किंचन ॥ ६० ॥ किंचित्पुरुषसिंहेभ्यो देवेभ्यश्चापि किंचन ॥ किंचिद्विष्णुजनेभ्यश्च नागेभ्योऽपि च किंचन ॥ ६१ ॥ ब्राह्मणेभ्यो
मुनिभ्यश्च तपस्विभ्यश्च किंचन ॥ स्त्रीभ्यः सौभाग्ययुक्ताभ्यो यशस्विभ्यश्च किंचन ॥ ६२ ॥ तत्तु दत्त्वा च सर्वेभ्यः पूर्वं प्ररुदितं
त्वया ॥ शांतिगोप्या युतस्त्वं च दृष्टोऽसि रासमंडले ॥ ६३ ॥ वसंते पुष्पशय्यायां माल्यवांश्चंदनोक्षितः ॥ रत्नप्रदीपयुक्तं च
रत्ननिर्माणमंदिरं ॥ ६४ ॥ रत्नभूषणभूषाढयो रत्नभूषितया सह ॥ तया दत्तं च तांबूलं भुक्तवांश्च पुरा विभो ॥ ६५ ॥ सद्यो मच्छब्दमात्रेण
तिरोधानं कृतं त्वया ॥ शांतिदेहं परित्यज्य भिया लीना त्वयि प्रभो ॥ ६६ ॥ ततस्तस्याः शरीरं च गुणश्रेष्ठं बभूव ह ॥ संविभज्य
त्वया दत्तं प्रेम्णा प्ररुदता पुरा ॥ ६७ ॥

ते ॥ ७१ ॥ शिल्पो निमित्तया सद्यः सुखेन नवसंगमात् ॥ मया प्रबोधिता सा च भवांश्च स्मरणं कुरु ॥ ७२ ॥ गृहीतं पीतवस्त्रं च सुरली
च मनोहरा ॥ वनमाला कोस्तुभश्चाप्य मूल्यं रत्नकुंडलम् ॥ ७३ ॥ पश्चात्प्रदत्तं प्रेम्णा च सखीनां वचनादहो ॥ लज्जया कृष्णवर्णाऽभू
द्भवान्पापेन यः प्रभो ॥ ७४ ॥ क्षमा देहं परित्यज्य लज्जया पृथिवीं गता ॥ ततस्तस्याः शरीरं च गुणश्रेष्ठं बभूव ह ॥ ७५ ॥ संविभज्य
त्वया दत्त प्रेम्णा प्ररुदता पुनः ॥ किंचिदत्तं विष्णवे च वैष्णवेभ्यश्च किंचन ॥ ७६ ॥ धार्मिकेभ्यश्च धर्माय दुर्बलेभ्यश्च किंचन ॥ तप
स्विभ्योपि वेदेभ्यः पंडितेभ्यश्च किंचन ॥ ७७ ॥ एतत्ते कथितं सर्वं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ त्वद्गुणं चैव बहुशो न जानामि परं
प्रभो ॥ ७८ ॥ इत्येवमुक्त्वा सा राधा रक्तपंकजलोचना ॥ गंगां वक्तुं समारंभे नम्रास्यां लज्जितां सतीम् ॥ ७९ ॥

गंगा रहस्यं विज्ञाय योगेन सिद्धयोगिनी ॥ तिरोभूय सभामध्ये स्वजलं प्रविवेश सा ॥ ८० ॥ राधा योगेन विज्ञाय सर्वत्रावस्थितां च
ताम् ॥ पानं कर्तुं सामारंभे गंडूषात्सिद्धयोगिनी ॥ ८१ ॥ गंगा रहस्यं विज्ञाय योगेन सिद्धयोगिनी ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजे विवेश
शरणं ययौ ॥ ८२ ॥ गोलोके स च वैकुण्ठे ब्रह्मलोकादिके तथा ॥ ददर्श राधा सर्वत्र नैव गंगा ददर्श सा ॥ ८३ ॥ सर्वत्र जलशून्यं
च शुष्कपंकं च गोलकम् ॥ जलजंतुसमूहैश्च मृतदेहैः समन्वितम् ॥ ८४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवानंतधर्मेन्द्रैर्दुर्दिवाकराः ॥ मनवो
मुनयः सर्वे देवसिद्धतपस्विनः ॥ ८५ ॥ गोलोकं च समाजग्मुः शुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥ सर्वे प्रणमुर्गोविंदं सर्वेशं प्रकृतेः परम् ॥ ८६ ॥
वरं वरेण्यं वरदं वरिष्ठं वरकारणम् गोपिकागोपवृंदानां सर्वेषां प्रवरं प्रभुम् ॥ ८७ ॥ निरीहं च निराकारं निर्लिप्तं च निराश्रयम् ॥ निर्गुणं
च निरुत्साहं निर्विकारं निरंजनम् ॥ ८८ ॥ स्वेच्छामयं च साकारं भक्तानुग्रहकारकम् ॥ सत्त्वं स्वरूपे सत्यंशं साक्षिरूपं सना
तनम् ॥ ८९ ॥ परं परेशं परमं परमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणम्य तुष्टुदुः सर्वे भक्तिनम्रात्मकंधराः ॥ ९० ॥

सगद्गदाः साश्रुनेत्राः पुलकांकितविग्रहाः ॥ सर्वे संस्तूय सर्वेशंभगवंतं परात्परम् ॥ ९१ ॥ ज्योतिर्मयं परं ब्रह्म सर्वकारणकारणम् ॥
अमृत्यरत्ननिर्माणं चित्रं सिंहासनस्थितम् ॥ ९२ ॥ सेव्यमानं च गोपालैः श्वेतचामरवायुना ॥ गोपालिकानृत्यगीतं पश्यन्तं सस्मितं
मुदा ॥ ९३ ॥ प्राणाधिकप्रियतमाराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ तथा प्रदत्तं तांबूलं भुक्तवन्तं सुवासितम् ॥ ९४ ॥ परिपूर्णतमं रासे
ददृशुश्च सुरेश्वरम् ॥ मुनयो मानवाः सिद्धास्तपसा च तपस्विनः ॥ ९५ ॥ प्रहृष्टमनसः सर्वे जग्मुः परमविस्मयम् ॥ परस्परं
समालोक्य प्रोत्तुस्ते च चतुर्मुखम् ॥ ९६ ॥ निवेदितं जगन्नाथं स्वाभि प्रायमभीप्सितम् ॥ ब्रह्मा तद्वचनं श्रुत्वा विष्णुं कृत्वा स्वदक्षिणे
॥ ९७ ॥ वामतो वामदेवं च जगाम कृष्णसंनिधिम् ॥ परमानन्द युक्तं च परमानन्दरूपिणीम् ॥ ९८ ॥ सर्वं कृष्णमयं धाता ददर्श
रासमंडले ॥ सर्वं समानवेषं च समानासनसंस्थितम् ॥ ९९ ॥ द्विभुजं मुरलीहस्तं वनमाला विभूषितम् ॥ मयूरपिच्छचूडं च
कौस्तुभेन विराजितम् ॥ १०० ॥ अतीवकमनीयं च सुन्दरं शांतविग्रहम् ॥ गुणभूषणरूपेण तेजसा वयसा त्विषा ॥ १ ॥

परिपूर्णतमं सर्वं सर्वैश्वर्यसमन्वितम् ॥ किं सेव्यं सेवकं किं वा दृष्ट्वा निर्वक्तुं मक्षमः ॥ २ ॥ क्षतं तेजःस्वरूपं च रूपं तत्र स्थितं
क्षणम् ॥ निराकारं च साकारं ददर्श द्विविधं क्षणम् ॥ ३ ॥ एकमेव क्षणं कृष्णं राधया रहितं परम् ॥ प्रत्येकासनसंस्थं च तथा सार्धं
च तत्क्षणम् ॥ ४ ॥ राधारूपधरं कृष्णं कृष्णरूपं कलत्रकम् ॥ किं स्त्रीरूपं च पुरुषं विधाता ध्यातुमक्षमः ॥ ५ ॥ हृत्पद्मस्थं च
श्रीकृष्णं ध्यात्वा ध्यानेन चक्षुषा ॥ चकार स्तवनं भक्त्या परिहारमनेकधा ॥ ६ ॥ ततः स्वचक्षुरुन्मील्य पुनश्च तदनुज्ञया ॥ ददर्श
कृष्णमेकं च राधावक्षः स्थलस्थितम् ॥ ७ ॥ स्वपार्श्वेऽपरिवृतं गोपीमंडलमंडितम् ॥ पुनः प्रणमुस्तं दृष्ट्वा तुष्टुः पमेरुशम् ॥ ८ ॥
तदभिप्रायमाज्ञाय तानुवाच रमेश्वरः ॥ सर्वात्मा स च सर्वज्ञः सर्वेशः सर्वभावनः ॥ १०१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आगच्छ कुशले ब्रह्मप्रा
ग्वक्ष्ये कर्मकायते ॥ इहागच्छ महाविष शम्भुश्च कुशलमस्तु वः ॥ ११० ॥ आगता हि महाभागा गंगानयनकारणात् ॥ गंगा च चरणांभोजे
नन्देन गङ्गा ॥ १११ ॥ सत्येना मातुमिच्छन्ती दृष्ट्वा मत्सन्निधानतः ॥ दास्यामीमां च भवतां यूयं कुरुत निर्भयाम् ॥ ११२ ॥

आत्मकचरः ॥ चाता चतुर्णां वेदानां पुत्राश्च चतुराननः ॥ १७ ॥ चतुरानन उवाच ॥ गंगा त्वर्गसंज्ञता ममोऽयं रासमण्डले ॥ पुनर्वात्र
वक्ष्या सा सुग्धयोः शंकरस्वनात् ॥ १८ ॥ कृष्णांशा च त्वर्दशा च त्वत्कन्यासदृशी प्रिया ॥ त्वन्मन्त्रं ग्रहणं कृत्वा करोषु
तव पूजनम् ॥ १९ ॥ भविष्यति पतिस्तस्या वैकुण्ठेशश्चतुर्भुजः ॥ भूस्था याः कलया तस्याः पतिलवणवारिधिः ॥ २० ॥ गोलो
कस्था च या गंगा सर्वत्रस्था तथाऽधिके ॥ तदंबिका त्वं देवेशी सर्वदा सा त्वदात्मजा ॥ २१ ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा स्वीचकार च
सस्मिता ॥ बहिर्बभूव सा कृष्णपादांमुद्यनस्त्राग्रतः ॥ २२ ॥ तत्रैव सत्कृता शांता तस्यौ तेषां च मध्यतः ॥ उवास तोयादुत्थाय
तदधिष्ठातृदेवता ॥ २३ ॥ ततोयं ब्रह्मणा किंचित्स्थापितं च कमण्डलौ ॥ किंचिद्धार शिरसि चन्द्रार्धकृत शेखरः ॥ २४ ॥

गंगाये राधिकामन्त्रं प्रददौ कमलोद्भवः ॥ तस्तोत्रं कवचं पूजां विधानं ध्यानमेव च ॥ २५ ॥ सर्वं तत्सामवेदोक्तं पुरश्चर्याक्रमं तथा ॥
गंगा तामेव संपूज्य वैकुण्ठं प्रययौ सह ॥ २६ ॥ लक्ष्मी सरस्वती गंगा तुलसी विश्वपावनी ॥ एतानारायणस्यैव चतस्रो योषितो
मुने ॥ २७ ॥ अथ तं सस्मितः कृष्णो ब्रह्माणं समुवाच सः ॥ सर्वकालस्य वृत्तांतं दुर्बोधमविपश्चितम् ॥ २८ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ गृहाण गंगा हे ब्रह्मन्हे विष्णो हे महेश्वर ॥ शृणु कालस्य वृत्तांतं मत्तो ब्रह्मत्रिशामय ॥ २९ ॥ यूयं च येऽन्ये देवाश्च
मुनयो मनवस्तथा ॥ सिद्धा यशस्विनश्चैव ये येऽत्रैव समागताः ॥ ३० ॥ एते जीवंति गोलोके कालचक्रविवर्जिते ॥ जलप्लुते
सर्वविश्वं जातं कल्पक्षयोऽधुना ॥ ३१ ॥ ब्रह्माद्या येऽन्यविश्वस्थास्ते विलीनाऽधुना मयि ॥ वैकुण्ठं च विना सर्वं जलमग्नं च पद्मज
॥ ३२ ॥ गत्वा सृष्टिं कुरु पुनर्ब्रह्मलोकादिकं भवम् ॥ त्वं ब्रह्मांडं विरचय पश्चाद्गंगा प्रयास्यति ॥ ३३ ॥ एवमन्येषु विश्वेषु सृष्टौ
ब्रह्मादिकः पुनः ॥ करोम्यहं पुनः सृष्टिं गच्छ शीघ्रं सुरैः सह ॥ ३४ ॥

गतो बहुतरः कालो युष्माकं च चतुर्मुखाः ॥ गताः कतिविधास्ते च भविष्यन्ति च वेधसः ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वा राधिकानाथो जगामांतःपुरे
मुने ॥ देवा गत्वा पुनःसृष्टिं चकुरेव प्रयत्नतः ॥ ३३ ॥ गोलोके च स्थिता गंगा वैकुण्ठे शिवलोकके ॥ ब्रह्मलोके स्थिताऽन्यत्र यत्र
यत्र पुरःस्थिता ॥ ३४ ॥ तत्रैव सा गता गंगा चाक्षया परमात्मनः ॥ निर्गता विष्णुपादाब्जात्तेन विष्णुपदी स्मृता ॥ ३५ ॥ इत्येवं
कथितं ब्रह्मन्गंगोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदं मोक्षदं सारं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ १३६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे
गंगोपाख्यानं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ नारद उवाच ॥ लक्ष्मी सरस्वती गंगा तुलसी विश्वपावनी ॥ एता नारायणस्यैव
चतस्रश्च प्रिया इति ॥ १ ॥ गंगा जगाम वैकुण्ठमिदमेव श्रुतं मया ॥ कथं सा तस्य पत्नी च बभूवेति च न श्रुतम् ॥ २ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ गंगा जगाम वैकुण्ठं तत्पश्चाज्जगतां विधिः ॥ गत्वोवाच तया सार्धं प्रणम्य जगदीश्वरम् ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
राधा कृष्णांगसंभृता या देवी द्रवरूपिणी ॥ नवयौवनसंपन्ना सुशीला सुन्दरी वरा ॥ ४ ॥

शुद्धसत्त्वस्वरूपा च क्रोधा हंकारवर्जिता ॥ तदंगसंभवा नाऽन्य वृणोतीयं च तं विना ॥ ५ ॥ तत्रातिमानिनी राधा सा च तेजस्विनी
वरा ॥ समुद्युक्ता पातुमिमां भीतेयं बुद्धिपूर्वकम् ॥ ६ ॥ विवेश चरणाभोजे कृष्णस्य परमात्मनः ॥ सर्वत्र गोलकं शुष्कं दृष्ट्वाऽहमगमं
तदा ॥ ७ ॥ गोलोके यत्र कृष्णश्च सर्ववृत्तांतप्राप्तये ॥ सर्वातरात्मा सर्वेषां ज्ञात्वाऽभिप्रायमेव च ॥ ८ ॥ बहिःश्चकार गंगां च पादांशु
घनखाग्रतः ॥ दत्त्वाऽस्यै राधिकामन्त्रं पूरयित्वा च गोलकम् ॥ ९ ॥ प्रणम्य तां च राधेशं गृहीत्वाऽत्रागमं प्रभो ॥ गान्धर्वेण विवाहेन
गृहाणेमां सुरेश्वरीम् ॥ १० ॥ सुरेश्वरेषु रसिके रसिकेयं समागता ॥ त्वं रत्नं पुंसु देवेश स्त्रीरत्नं स्त्रीष्विव सती ॥ ११ ॥ विद
ग्धाया विदग्धेन संगमो गुणवान्भवेत् ॥ उपस्थिता स्वयं कन्या न गृह्णातीह यः पुमान् ॥ १२ ॥ ते विहाय महालक्ष्मी रुष्टा याति न
संशयः ॥ यो भवेत्संप्रदितः सोऽपि प्रकृतिं नावमन्यते ॥ १३ ॥ सर्वे प्राकृतिकाः पुंसः कामिन्य प्रकृतेः कलाः ॥ त्वमेव भगवान्नाथो

तथा ॥ तमेव त्वा वृजोत्येव वतस्त्वहहसंमवा ॥ १६ ॥ एकांगे च वृजोत्सोर्धया प्रकृतिपूरुषी ॥ इत्येवमुक्त्वा आता तां तंसमप्य
जगाम सः ॥ १७ ॥ गोधर्वेण विवाहेन तां जग्माह हरिः स्वयम् ॥ नारायणः करं धृत्वा पुष्पचंदनचक्षितम् ॥ १८ ॥ रेमेरमापतिस्तत्र
गंगया सहितो मुदा ॥ गंगा पृथ्वीं गता या सा स्वस्थानं पुनरागता ॥ १९ ॥ निर्गता विष्णुपादाब्जात्तेन विष्णुपदीति च १ ॥ मूर्च्छा
संप्रापसा देवी नवसंगमलीलया ॥ २० ॥ रसिका मुखसंभोगाद्रसिकेश्वरसंयुता ॥ तां दृष्ट्वा दुःखिता वाणी पद्मया वर्जिताऽपि च
॥ २१ ॥ नित्यमीर्ष्यति तां वाणी न च गंगा सरस्वतीम् ॥ गंगा शशाप कोपेन भारते च हरिप्रिया ॥ २२ ॥

गंगया सह तस्यैव तिष्ठो भार्या रमापतेः ॥ सार्धं तुलस्या पश्चाच्च चतस्रश्चाभवन्मुने ॥ २३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे
चतुर्दशोऽध्यायः ॥ ॥ १४ ॥ नारद उवाच ॥ नारायणप्रिया साध्वी कथं सा च बभूव ह ॥ तुलसी कुत्र संभूता का वा सा पूर्वजन्मनि
॥ १ ॥ कस्य वा सा कुले जातस्य कन्या कुले सती ॥ केन वा तपसा सा च प्राप्त प्रकृतसंतेः परम् ॥ २ ॥ निर्विकारं निरीहं च
सर्वविश्वस्वरूपकम् नारायणं परं ब्रह्म परमेश्वरमीश्वरम् ॥ ३ ॥ सर्वा राध्यं च सर्वेशं सर्वज्ञं सर्वकारणम् ॥ सर्वाधारं सर्व रूपं सर्वेषां
परिपालकम् ॥ ४ ॥ कथमेतादृशी देवी वृक्षत्वं समवाप ह कथं साप्यसुरग्रस्ता संबभूव तपस्विनी ॥ ५ ॥ मुस्निग्धं मे मनो लोलंप्रेर
यन्मां मुहुर्मुहुः ॥ छेत्तुमर्हसि सन्देहं सर्वसंदेहभंजन ॥ ६ ॥ नारायण उवाच ॥ मनुश्च दक्षसावर्णिः पुण्यवान्वैष्णवः शुचिः ॥ यशस्वी
कीर्तिमांश्चैव विष्णोरशसमुद्रवः ॥ ७ ॥ तत्पुत्रो ब्रह्मसावर्णिर्धर्मिष्ठो वैष्णवः शुचिः ॥ तत्पुत्रो धर्मसावर्णिवैष्णवश्च जितेन्द्रियः ॥ ८ ॥

द. मा.
॥ ५८ ॥

तत्पुत्रो रुद्रसार्वर्णिर्भक्तिमान्विजितेंद्रियः ॥ तत्पुत्रो देवसार्वर्णिविष्णुव्रतपरायणः ॥ ९ ॥ तत्पुत्र इन्द्रसार्वर्णिर्महाविष्णुपरायणः ॥ वृक्षध्वजश्च तत्पुत्रो वृक्षध्वजपरायणः ॥ १० ॥ यस्याश्रमे स्वयं शंभुरासीद्देव युगत्रयम् ॥ पुत्रादपि परः स्नेहो नृपे तस्मिच्छिवस्य च ॥ ११ ॥ न च नारायणं मेने न लक्ष्मीं न सरस्वतीम् ॥ पूजां च सर्वदेवानां दूरीभूतां चकार सः ॥ १२ ॥ भाद्रे मासि महालक्ष्मी पूजां मत्तो बभज इ ॥ तथा माघीयपंचम्यां विस्तृतां सर्वदैवतैः ॥ १३ ॥ पापः सरस्वतीपूजां दूरीभूतां चकार सः ॥ यज्ञं च विष्णुपूजां च निदेतं तं दिवाकरः ॥ १४ ॥ चुकोप देवो भूपेन्द्रं शशाप शिवकारणात् ॥ अष्टश्रीस्त्वं च भवेति तं शशाप दिवाकरः ॥ १५ ॥ शूलं गृहीत्वा तं सूर्यमधावच्छंकर स्वयम् ॥ पित्रा सार्द्धं दिनेशश्च ब्रह्माणं शरणं ययौ ॥ १६ ॥ शिवस्त्रिशूलहस्तश्च ब्रह्मलोकं ययौ कुधा ॥ ब्रह्मा सूर्यं पुरस्कृत्य वेकुण्ठं च ययौ भिया ॥ १७ ॥ ब्रह्मकश्यपमार्तडाः संव्रस्ता शुष्कतालुकाः ॥ नारायणं च सर्वेशं ते ययुः शरणं भिया ॥ १८ ॥ मूर्ध्ना प्रणमुस्ते गत्वा तुष्टुबुधश्च पुनः पुनः ॥ सर्वं निवेदनं चकुर्मयस्य कारणं हरौ ॥ १९ ॥

नारायणश्च कृपया तेभ्यश्च ह्यभयं ददौ ॥ स्थिरा भवत हे भीता भयं किं च मयि स्थिते ॥ २० ॥ स्मरन्ति ये यत्र तत्र मां विपत्तौ भयान्विताः ॥ तांस्तत्र गत्वा रक्षामि चक्रहस्तस्त्वरान्वितः ॥ २१ ॥ पाताऽहं जगतां देवाः कर्ता च सततं सदा ॥ स्रष्टा च ब्रह्मरूपेण संहर्ता शिवरूपतः ॥ २२ ॥ शिवोऽहं त्वमऽहं चापि सूर्योऽहं त्रिगुणात्मकः ॥ विधाय नानारूपं च करोमि सृष्टिपालनम् ॥ २३ ॥ यूयं गच्छत भद्रं वो भविष्यति भयं कुतः ॥ अद्यप्रभृति मद्वरेण भयं वो नास्ति शंकरात् ॥ २४ ॥ सर्वेशो वै भगवाञ्छंकरश्च सतांपतिः ॥ भक्ताधीनश्च भक्तानां भक्तात्मा भक्तवत्सलः ॥ २५ ॥ सुदर्शनः शिवश्चैव मम प्राणाधिकः प्रियः ॥ ब्रह्माण्डेषु न तेजस्वी हे ब्रह्मन्ननयोः परः ॥ २६ ॥ शक्तः स्रष्टु महादेवः सूर्यकोटिं च लीलया ॥ कोटिं च ब्रह्मणामेवं नासाध्यं शूलिनः प्रभोः ॥ २७ ॥ ब्रह्मज्ञानं नैव किंचिच्छयायते मां दिवानिशम् ॥ मन्मंत्रान्मद्गुणान्भक्त्या पंचवक्त्रेण गायति ॥ २८ ॥ अहमेवं चिंतयामि तत्कल्याणं दिवानिशम् ॥ यथा च मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ॥ २९ ॥

शिवोऽयं भगवान् भगवत्पिता ॥ शिवो भवति तस्याय शिवितेन विदुः पुत्रः ॥ ३० ॥ इति स्तुत्यं तत्र जगत्तुल्यं तत्त्वम् ॥
॥ शुलहस्तो वृषाकृदो रक्तपंकजलोचनः ॥ ३१ ॥ अवलम्ब्य वृषापूर्णं भक्तिमन्नात्मकन्धरः ॥ ननाम भक्त्या तं शान्तं लक्ष्मीकान्तं परात्परम्
॥ ३२ ॥ रत्नसिंहासनस्थं च रत्नालंकारभूषितम् ॥ किरीटिनं कुण्डलिनं चक्रिणं वनमालिनम् ॥ ३३ ॥ नवीननीरदश्यामं सुन्दरं च चतुर्भु-
जम् ॥ चतुर्भुजैः सेवितं च श्वेतचामरवायुना ॥ ३४ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गं भूषितं पीतवाससम् ॥ लक्ष्मीप्रदत्तताम्रं भुक्तवन्तं च नारद-
॥ ३५ ॥ विद्याधरीनृत्यगीतं पश्यन्तं सस्मितं सदा ॥ ईश्वरं परमात्मानं भक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ३६ ॥ तं ननाम महादेवो ब्रह्मणा नमितम्
सः ननाम सूर्यो भक्त्या च सन्त्रस्तश्चन्द्रशेखरम् ॥ ३७ ॥ कश्यपश्च महाभक्त्या तुष्टाव च ननाम च ॥ शिवः संस्तुय सर्वेशं समुवास
सुखासने ॥ ३८ ॥ सुखासने सुखासीनं विश्रान्तं चन्द्रशेखरम् श्वेतचामरवातेन सेवितं विष्णुपार्षदेः ॥ ३९ ॥

पीयूषतुल्यभधुरं वचनं सुमनोहरम् ॥ विष्णुरुवाच ॥ आगतोऽसि कथं चात्र वद कोपस्य कारणम् ॥ ४० ॥ महादेव उवाच ॥ वृषध्वजं
च मद्भक्तं मम प्राणाधिकं प्रियम् ॥ सूर्यः शशाप इति मे प्रकोपस्य तु कारणम् ॥ ४१ ॥ पुत्रवत्सलशोकेन सूर्य इदं समुद्यतः ॥ स
ब्रह्माणं प्रपन्नश्च सूर्यश्च स विधिस्त्वयि ॥ ४२ ॥ त्वयि ये शरणापन्ना ध्यानेन वचसाऽपिवा ॥ निरापदो विशङ्कास्ते जरा मृत्युश्च
तेर्जितः ॥ ४३ ॥ प्रत्यक्षं शरणापन्नास्तत्फलं किं वदामि भोः ॥ हरिस्मृतिश्चाभयदा सर्वमङ्गलदा सदा ॥ ४४ ॥ किं मे भक्तस्य
भविता तन्मे हृदि जगत्प्रभो ॥ श्रीहतस्यास्य मूढस्य सूर्यज्ञापेन हेतुना ॥ ४५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ कालोऽतियातो देवेन युगानामेक
विंशतिः ॥ वैकुण्ठे घटिकार्धेन शीघ्रं गच्छ त्वमालयम् ॥ ४६ ॥ वृषध्वजो मृतः कालाद्गुर्निवार्यात्सुदारुणात् ॥ रथध्वजश्च तत्पुत्रो
मृतः सोऽपि श्रिया हतः ॥ ४७ ॥ तत्पुत्रो च महाभागो धर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ हतश्रियौ सूर्यशापात्समृतौ परमवेष्णवौ ॥ ४८ ॥

दे. भा.
॥६०॥

राज्यभ्रष्टौ श्रियाभ्रष्टौ कमलातपसा रतौ ॥ तयोश्च भार्ययोर्लक्ष्मीः कलया च भविष्यति ॥ ४९ ॥ संपद्युक्तौ तदा तौ च नृपश्रेष्ठौ
भविष्यतः ॥ मृतस्ते सेवकः शंभो गच्छ यूयं च गच्छत ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वा च सलक्ष्मीकः सभातोऽभ्यन्तरं गतः ॥ देवा जग्मुः संप्र
हृष्टाः स्वाश्रमं परमं मुदा ॥ ५१ ॥ शिवश्च तपसे शीघ्रं परिपूर्णतमो ययौ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारायण
नारद संवादे शक्तिप्रादुर्भावे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ॥ लक्ष्मीं तौ च समाराध्य चोग्रेण तपसा मुने ॥ वर
मिष्टं च प्रत्येकं संप्रापतुरभीप्सितम् ॥ १ ॥ महालक्ष्मीवरेणेव तौ पृथ्वीशौ बभूवतुः ॥ पुण्यवंतौ पुत्रवन्तौ धर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ २ ॥
कुशध्वजस्य पत्नी च देवी मालावती सती ॥ सा मुषाव च कालेन कमलांशां मुतां सतीम् ॥ ३ ॥ सा च भूयिष्ठकालेन ज्ञानयुक्ता
बभूव ह ॥ कृत्वा वेदध्वनिं स्पष्टमुत्तस्थौ सृतिकागृहात् ॥ ४ ॥ वेदध्वनिं सा चकार जातमात्रेण कन्यका तस्मात्तां च वेदवतीं प्रवदंति
मनीषिणः ॥ ५ ॥ जातमात्रेण सुस्नाता जगाम तपसे वनम् ॥ सर्वैर्निषिद्धा यत्नेन नारायणपरायणा ॥ ६ ॥

एकामन्वन्तरं चैव पुष्करे च तपस्विनी ॥ अत्युग्रां च तपस्यां च लीलया हि चकार सा ॥ ७ ॥ तथाऽपि पुष्टा न क्षिष्टा नवयौवन
संयुता ॥ शुश्राव सा च सहसा मुवाचमशरीरिणीम् ॥ ८ ॥ जन्मांतरे च ते भर्ता भविष्यति हरिः स्वयम् ॥ ब्रह्मादिभिर्दुराराध्यं
पतिं लप्स्यसि सुन्दरि ॥ ९ ॥ इति श्रुत्वा च सा हृष्टा चकार ह पुनस्तपः ॥ अतीव निर्जनस्थाने पर्वते गंधमादने ॥ १० ॥ तत्रैव
मुचिरं तप्त्वा विश्वस्य समुवास सा ॥ ददर्श पुरतस्तत्र रावणं दुर्निवारणम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वा साऽतिथिभक्त्या च पाद्यं तस्मै ददौ
किल ॥ सुस्वादभूतं फलं जलं चापि मुशीतलम् ॥ १२ ॥ तच्च भुक्त्वा स पापिष्ठश्चोवास तत्समीपतः ॥ चकार प्रश्रमिति तां का त्वं
कल्याणि वर्तसे ॥ १३ ॥ तां दृष्ट्वा स वरारोहां पीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शरत्पद्मोत्सवास्यां च सस्मितां मुदतीं सतीम् ॥ १४ ॥
सूच्यमानवाप कृपणः कामबाणप्रपीडितः ॥ स करेण समाकृष्य शृंगारं कर्तुमुद्यतः ॥ १५ ॥ सती शुकोप दृष्ट्वा तं स्तंभितं च चकार
ह ॥ स जको दस्तपादेभ्य किंचिद्वक्तुं न च क्षमः ॥ १६ ॥

स्य स्वसहं रावणो ययौ ॥ १९ ॥ अहो किमद्भुतं दृष्टं किं कृतं वाऽनयाऽधुना ॥ इति सचित्य संचित्य विललाप पुनः पुनः ॥ २० ॥
सा च ॥ कालांतरे साध्वी बभूव जनकात्मजा ॥ सीतादेवीति विख्याता यदर्थं रावणो हतः ॥ २१ ॥ महातपस्विनी सा च तपसा पूर्वज
न्मतः ॥ लेभे रामं च भर्तारं परिपूर्णतमं हरिम् ॥ २२ ॥ संप्राप तपसाऽऽराध्यं दुराराध्यं जगत्पतिम् ॥ सा रमा मुचिरं रेमे रामेण
सह मुन्दरी ॥ २३ ॥ जातिस्मरा न स्मरति तपसश्च क्लमं पुरा ॥ सुखेन तप्सहो सर्वं दुःखं चापि सुखं फले ॥ २४ ॥ नानाप्रकारविभवं
चकार मुचिरं सती ॥ संप्राप्य सुकुमारं तमतीव नवयौवना ॥ २५ ॥ गुणिनं रसिकं शांतं कांतं देवमनुत्तमम् ॥ स्त्रीणां मनोज्ञं रुचिरं तथा
लेभे यथेप्सितम् ॥ २६ ॥

पितुः सत्यपालनार्थं सत्यसंधो रघुद्वजः ॥ जगाम काननं पश्चात्कालेन च बलीयसा ॥ २७ ॥ तस्थौ समुद्रनिकटे सीतया लक्ष्म
णेन च ॥ ददर्श तत्र वह्निं च विप्ररूपधरं हरिः ॥ २८ ॥ रामं च दुःखितं दृष्ट्वा स च दुःखी बभूव ह ॥ उवाच किञ्चित्सत्येष्टं सत्यं
सत्यपरायणः ॥ २९ ॥ भगवन्ममतां राम कालोऽयं यदुपस्थितः ॥ सीता हरणकालोऽयं तत्रैव समुप स्थितः ॥ ३० ॥ देवं च
दुर्निवार्यं च न च देवात्परो बली ॥ जगत्प्रभुं मयि न्यस्य छायां रक्षातिकेऽधुना ॥ ३१ ॥ दास्यामि सीतां तुभ्यं च परीक्षासमये
पुनः ॥ देवैः प्रस्थापितोऽहं च न च विप्रो हुताशनः ॥ ३२ ॥ रामस्तद्वचनं श्रुत्वा न प्रकाश्य च लक्ष्मणम् ॥ स्वीकारं वचसश्चक्रे
हृदयेन विदूयता ॥ ३३ ॥ वह्नियोगेन सीताया मायासीतां चकार ह ॥ ततुल्यगुणसर्वांगां ददौ रामाय नारद ॥ ३४ ॥ सीतां
गृहीत्वा स ययौ गोप्यं वक्तुं निषिध्य च ॥ लक्ष्मणो नैव बुबुधे गोप्यमन्यस्य का कथा ॥ ३५ ॥

दे. मा.
॥६२॥

एतस्मिन्नतरे रामो ददर्श कनकं मृगम् ॥ सीता तं प्रेरयामास तदर्थे यत्नपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ संन्यस्य लक्ष्मणं रामो जानक्या रक्षणे वने ॥
स्वयं जगाम तूर्णं तं विन्याध सायकेन च ॥ ३७ ॥ लक्ष्मणेति च शब्दं स कृत्वा च मायया मृगः ॥ प्राणास्तत्याज सहसा पुरो
दृष्ट्वा हरिं स्मरन् ॥ ३८ ॥ मृगदेहं परित्यज्य दिव्यरूपं विधाय च ॥ रत्ननिर्माणयानेन वैकुण्ठं स जगाम ह ॥ ३९ ॥ वैकुण्ठलोकद्वार्या
सीत्किंकरो द्वारपालयोः ॥ पुनर्जगाम तद्द्वारमादेशाद्द्वारपालयोः ॥ ४० ॥ अथ शब्दं च सा श्रुत्वा लक्ष्मणेति च विवृण्वत् ॥ तं हि
सा प्रेरयामास लक्ष्मणं रामसन्निधौ ॥ ४१ ॥ गते च लक्ष्मणे रामं रावणो दुर्निवारणः ॥ सीतां गृहीत्वा प्रययौ लंकां मेव स्वलीलया
॥ ४२ ॥ विषसाद च रामश्च वने दृष्ट्वा च लक्ष्मणम् ॥ तूर्णं च स्वाश्रमं गत्वा सीतां नैव ददर्श सः ॥ ४३ ॥ मूर्च्छां संप्राप सुचिरं
विललाप भृशं पुनः ॥ पुनः पुनश्च बभ्राम तदन्वेषणपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ कालेन प्राप्य तद्द्वार्ता गोदावरी नदीतटे ॥ सहायान्वानरान्कृत्वा
बन्धं सागरं हरिः ॥ ४५ ॥

लंकां गत्वा रघुश्रेष्ठो जघान सायकेन च ॥ कालेन प्राप्य तं हत्वा रावणं बांधवैः सह ॥ ४६ ॥ तां च वह्निपरीक्षां च कारयामास सत्त्व
रम् ॥ हुताशस्तत्र काले तु वास्तवीं जानकीं ददौ ॥ ४७ ॥ उवाच छाया वह्निं च रामं च विनयान्विता ॥ करिष्यामीति किमहं
तदुपायं वदस्व मे ॥ ४८ ॥ श्रीरामाग्रि ऊचतुः ॥ त्वं गच्छ तपसे देवि पुष्करं सुपुण्यदम् ॥ कृत्वा तपस्यां तत्रैव स्वर्गलक्ष्मीर्भविष्य
सि ॥ ४९ ॥ सा च तद्वचनं श्रुत्वा प्रतप्य पुष्करे तपः ॥ दिव्यं त्रिलक्षवर्षं च स्वर्गलक्ष्मीर्बभूव ह ॥ ५० ॥ सा च कालेन तपसा
यज्ञकुंडसमुद्रवा ॥ कामिनी पांडवानां च द्रौपदी द्रुपदात्मजा ॥ ५१ ॥ कृते युगे वेदवती कुशध्वजसुता शुभा ॥ त्रेतायां रामपत्नी
च सीतेति जनकात्मजा ॥ ५२ ॥ तच्छाया द्रौपदी देवी द्वापरे द्रुपदात्मजा ॥ त्रिहायणी च सा प्रोक्ता विद्यमाना युगत्रये ॥ ५३ ॥
नारायण उवाच ॥ श्रियाः पंच कथं तस्या बभूवुर्निपुण्यं ॥ इति मन्त्रितसंवेहं भजं संवेहभंजनं ॥ ५४ ॥ नारायण उवाच ॥ लंकायां

वर्ष ॥ वसिष्ठो वसिष्ठो वसिष्ठो वसिष्ठो ॥ ५७ ॥ शिवस्तत्प्रायेणां भुत्वा महत्स्य रसिकेश्वरः ॥ शिवे तव श्रियाः पंच भविष्यति
वरं ददौ ॥ ५८ ॥ तेन सा पांडवानां च बभूव कामिनी श्रिया ॥ इति ते कथितं सर्वं प्रस्तावं वास्तवं शृणु ॥ ५९ ॥ अथ संप्रा
प्यलंकायां सीतां रामो मनोहराम् ॥ विभीषणाय तां लंकां दत्त्वाऽयोध्यां ययौ पुनः ॥ ६० ॥ एकादशसहस्राब्दं कृत्वा राज्यं च
भारते ॥ जगाम सर्वलोकेश्वरं सार्धं वैकुण्ठमेव च ॥ ६१ ॥ कमलांशा वेदवती कमलायां विवेश सा ॥ कथितं पुण्यमारुह्यानं पुण्यदं पाप
नाशनम् ॥ ६२ ॥ सततं मूर्तिमंतश्च वेदाश्चत्वार एव च ॥ संति यस्याश्च जिह्वाग्रे सा च वेदवती श्रुता ॥ ६३ ॥ धर्मध्वजमुतारुह्यानं
निबोध कथयामि ते ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा० नवमस्कंधे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

च माधवीति च विश्रुता ॥ नृपेण सार्धं साऽऽरामे रेमे च गंधमादने ॥ १ ॥ श्री नारायण उवाच ॥ धर्मध्वजस्य पत्नी शय्यां
रतिकरी कृत्वा पुष्पचंदनचर्चिताम् ॥ चंदनाल्लिप्तसर्वाङ्गी पुष्पचंदनवायुना ॥ २ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वङ्गी रत्नभूषण भूषिता ॥ कामुकी
रसिका सृष्टा रसिकेन च संयुता ॥ ३ ॥ सुरतेविरतिनास्ति तयोः सुरतिविज्ञयोः ॥ गतं देवं वर्षशतं न ज्ञातं च दिवानिशम् ॥ ४ ॥
ततो राजा मतिं प्राप्य सुरताद्विरराम च ॥ कामुकी सुन्दरो किञ्चिन्न च तृप्तिं जगाम सा ॥ ५ ॥ दधार गर्भं सा सद्यो देवादब्दशतं
सती ॥ श्रीगर्भा श्रीयुता सा च संबभूव दिनेदिने ॥ ६ ॥ शुभे क्षणे शुभदिने शुभयोगे च संयुते ॥ शुभलभ्रे शुभांशे च शुभस्वामि
ग्रहान्विते ॥ ७ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायां तु सितवारे च पाद्मज ॥ सुषाव सा च पद्मांशां पद्मिनीं तां मनोहराम् ॥ ८ ॥ शरत्पार्वणचं
द्रास्यां शरत्पंकजलोचनाम् ॥ पद्मविधाधरोष्ठीं च पश्यन्तीं सस्मितां गृहम् ॥ ९ ॥

दे. भा.
॥६४॥

इस्तपादतलारक्तां निम्ननाभिं मनोस्माम् ॥ तदध स्त्रिवलीयुक्तां नितंबयुगवर्तुलाम् ॥ १० ॥ शीते सुखोष्णसर्वांगीं ग्रीष्मे च सुखशीत
लाम् ॥ श्यामां सुकेशीं रुचिरां न्यग्रोधपरिमं डलाम् ॥ ११ ॥ पीतचंपकवर्णाभां सुन्दरीष्वेव सुन्दरीम् ॥ नरा नार्यश्च तां दृष्ट्वा तुलनां
दातुमक्षमाः ॥ १२ ॥ तेन नाम्ना च तुलसीं तां वदन्तिमनीषिणः ॥ सा च भूमिष्ठमात्रेण योग्या स्त्रीप्रकृतिर्यथा ॥ १३ ॥ सर्वैर्निषिद्धा
तपसे जगाम बदरीवनम् ॥ तत्र देवाब्दलक्षं च चकार परमं तपः ॥ १४ ॥ मनसा नारायणः स्वामी भवितेति च निश्चिता ॥ ग्रीष्मे
पंचतपाः शीतेतोयवस्त्रा च प्रावृषि ॥ १५ ॥ आसनस्था वृष्टिधारां सहंतीति दिवानिशम् ॥ विशत्सहस्रवर्षं च फलतोयाशना च सा
॥ १६ ॥ त्रिशत्सहस्रवर्षं च पत्राहारा तपस्विनी ॥ चत्वारिंशत्सहस्राब्दं वाय्वाहारा कृशोदरी ॥ १७ ॥ ततो दशसहस्राब्दं निराहारा
बभूव सा ॥ निर्लक्ष्म्यां चैकपादस्थां दृष्ट्वा तां कमलोद्भवः ॥ १८ ॥ समाययौ वरं दातुं परं बदरिकाश्रमम् ॥ चतुर्मुखं च सा दृष्ट्वा ननाम
हंसवाहनम् ॥ १९ ॥ तामुवाच जगत्कर्ता विधाता जगतामपि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वरं वृणीष्व तुलसि यत्ते मनसि वाञ्छितम् ॥ २० ॥
हरिभक्तिं हरेर्दास्यमजरामरतामपि ॥ तुलस्तुवाच ॥ शृणु तात प्रवक्ष्यामि यन्मे मनसि वाञ्छितम् ॥ २१ ॥ सर्वज्ञस्यापि पुरतः का लब्धा
मम सांप्रतम् ॥ अहं तु तुलसी गोपी गोलोकेऽहं स्थिता पुरा ॥ २२ ॥ कृष्णप्रिया किकरी च तदंशातत्सखी प्रिया ॥ गोविन्दरति
संयुक्तामृतां मां च मूर्च्छिताम् ॥ २३ ॥ रासेश्वरी समागत्य ददर्श रासमण्डले ॥ गोविंद भर्त्सया मास मां शशाप कृपाऽन्विता
॥ २४ ॥ याहि त्वं मानवी योनिमित्येवं च शशाप ह ॥ तामुवाच स गोविंदो मदंशं च चतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लभिष्यसि तपस्तप्त्वा
भारते ब्रह्मणो वरात् ॥ इत्येवमुक्ता देवेशोऽप्यंतर्धानं चकार सः ॥ २६ ॥ देश्या भियां तनुं त्यक्त्वाप्राप्तं जन्म सुरो भुवि अहं नारायणं
कान्तिं शान्तिं सुन्दरविग्रहम् ॥ २७ ॥ सांप्रतं तं पतिं लब्धुं वरये त्वं च देवि मे ॥ ब्रह्मदेव उवाच ॥ सुदामानाम गोपश्च श्रीकृष्णांगसमु
द्भवः ॥ २८ ॥ तदंशाश्चास्ति तेजस्वी लेभे जन्म च भारते ॥ सांप्रतं राविकाशापाहनुवंशसमुद्भवः ॥ २९ ॥

सावित्रीया प्रभातः ॥ स च जातिस्मरस्तस्मात्पुत्रानाऽप्युच्यते सागरे ॥ ३१ ॥ जातिस्मरता त्वमपि सा जानासि सुन्दरि ॥ अश्रुना
तस्य पत्नी त्वं संभविष्यसि शोभने ॥ ३२ ॥ पद्मानारायणं शान्तं कतिमेव वरिष्यसि ॥ शापान्नारायणस्येव कलया देवयो गतः
॥ ३३ ॥ भविष्यति वृक्षरूपा त्वं पूता विश्वपावनी ॥ प्रधाना सर्वपुष्पेषु विष्णुप्राणाधिका भवेः ॥ ३४ ॥ त्वया विना च सर्वेषां
पूजा च विफला भवेत् ॥ वृन्दावने वृक्षरूपा नाम्ना वृन्दावतीति च ॥ ३५ ॥ त्वत्पत्रेर्गोपिगोपाश्च पूजयिष्यति माधवम् ॥ वृक्षाधिदे
वीरूपेण सार्धं कृष्णेन सन्ततम् ॥ ३६ ॥ विहरिष्यसि गोपेन स्वच्छंदं मद्दरेण च ॥ इत्येवं वचनं श्रुत्वा सस्मिता हृष्टमानसा
॥ ३७ ॥ प्रणनाम च ब्रह्माणं तं किंचिदुवाच सा ॥ तुलस्युवाच ॥ यथा मे द्विभुजे कृष्णे वांछा च श्यामसुन्दर ॥ ३८ ॥ सत्यं ब्रवीमि
हे तात न तथा च चतुर्भुजे ॥ आत्ताऽहं च गोविंदे देवाच्छृंगारभंगतः ॥ ३९ ॥

गोविन्दस्येव वचनात्प्रार्थयामि चतुर्भुजम् ॥ त्वत्प्रसादेन गोविन्दं पुनरेव सुदुर्लभम् ॥ ४० ॥ ध्रुवमेव लभिष्यामि राधाभीतिं प्रमो
चय ॥ ब्रह्मदेव उवाच ॥ गृहाण राधिकामंत्रं ददामि षोडशाक्षरम् ॥ ४१ ॥ तस्याश्च प्राणतुल्या त्वं मद्दरेण भविष्यसि ॥ शृंगारं
युवयोगोप्यं न ज्ञास्यति च राधिका ॥ ४२ ॥ राधासमा त्वं सुभगे गोविन्दस्य भविष्यसि ॥ इत्येवमुक्त्वा दत्त्वा च देव्या वै षोडशा
क्षरम् ॥ ४३ ॥ मंत्रं चैव जगद्धाता स्तोत्रं च कवचं परम् ॥ सर्वं पूजाविधानं च पुरश्चर्याविधिक्रमम् ॥ ४४ ॥ परां शुभाशिषं चैव
पूजां चैव चकार सा ॥ बभूव सिद्धा सा देवी तत्प्रसादाद्गमा यथा ॥ ४५ ॥ सिद्धं मंत्रेण तुलसी वरं प्राप यथोदितम् ॥ बुभुजे च
महाभोगं यद्विशेषेषु च दुर्लभम् ॥ ४६ ॥ प्रसन्नमनसा देवी त त्याज तपसः कलमम् ॥ सिद्धे फले नराणां च दुःखं च सुखमुत्तमम्
॥ ४७ ॥ भुक्त्वा पीत्वा च संतुष्टा शयनं च चकार सा ॥ तस्ये मनोरमे तत्र पुष्पचंदनचर्चिते ॥ ४८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे नवमस्कंधे नारदनारायणसंवादे तुलस्युपाख्याने सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

श्रीनारायण उवाच ॥ तुलसी परितुष्टा च सुष्वाप हृष्टमानसा ॥ नवयौवनसंपन्ना वृषध्वजवरांगना ॥ १ ॥ विलोप पंच बाणश्च पञ्च
बाणांश्च तां प्रति ॥ पुष्पायुधेन सा दग्धा पुष्पचन्दनचर्चिता ॥ २ ॥ पुलकाचितसर्वांगी कंपिता रक्तलोचना ॥ क्षणं सा शुष्कतां
प्रापक्ष्णं मूर्च्छामवाप ह ॥ ३ ॥ क्षणमुद्रिग्रतां प्राप क्षणं तंद्रां सुखावहाम् ॥ क्षणं च दहनं प्राप क्षणं प्राप प्रसन्नताम् ॥ ४ ॥ क्षण
सा चेतनां प्राप क्षणं प्राप विषण्णताम् ॥ तत्तिष्ठंती क्षणं तरुणाद्रुच्छंती निकटे क्षणम् ॥ ५ ॥ भ्रमन्ती क्षणमुद्वेगाग्निवसंती क्षण
पुनः ॥ क्षणमेवसमुद्वेगात्सुष्वाप पुनरेव सा ॥ ६ ॥ पुष्पचन्दनतरुं च तद्वभूवातिकंटकम् ॥ विषहारि सुखं विष्यं सुन्दरम् च
फलं जलम् ॥ ७ ॥ निलयं च बिलाकार सूक्ष्मवस्त्रं हुताशनः ॥ सिद्धरूपत्रकं चैव व्रणतुर्यं च दुःखदम् ॥ ८ ॥ क्षणं ददर्श तद्रायां सुखं
पुरुषं सती ॥ सुन्दरं च युवानं च सस्मितं रसिकेश्वरम् ॥ ९ ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगं रत्न भूषण भूषितम् ॥ आगच्छंतं मालयवंतं पिबन्तं
तन्मुखान्बुजम् ॥ १० ॥ कथयंतं रतिकथां ह्रवंतं मधुरं मुहुः ॥ संभुक्तवंतं तरुणे च समाश्लिष्यंतमीप्सितम् ॥ ११ ॥

पुनरेव तु गच्छंतमागच्छंतं च सन्निधौ ॥ यांतं क यासि प्राणेश तिष्ठेत्येवमुवाच सा ॥ १२ ॥ पुनश्च चेतनां प्राप्य विललाष
पुनः पुनः ॥ एवं सा यौवनं प्राप्य तस्थौ तत्रैव नारद ॥ १३ ॥ शंस ब्रूडो महायोगी जैगीष्यान्मनोहरम् ॥ कृष्णमंत्रं च सम्प्राप्य
कृत्वा सिद्धं तु पुष्करे ॥ १४ ॥ कवचं च गले बद्ध्वा सर्वमंगलमंगलम् ॥ ब्रह्मणश्च वरं प्राप्ययत्ते मनसि वाञ्छितम् ॥ १५ ॥ आज्ञया ब्रह्मणः
सोऽपि बदरो च समाययौ ॥ आगच्छंतं शंखचूडं ददर्श तुलसी मुने ॥ १६ ॥ नवयौवनसंपन्नं कामदेवसमप्रभम् ॥ श्वेतचंपकवर्णीभं
रत्नभूषणभूषितम् ॥ १७ ॥ शरत्पार्वणचंद्रास्यं शरत्पंकजलोचनम् ॥ रत्नसारविनिर्माणविमानस्थं मनोहरम् ॥ १८ ॥ रत्नकुंडलयुग्मेन
गंडस्थलविसजितम् ॥ पारिजातप्रसूनानां मालावंतं च सुस्मितम् ॥ १९ ॥ कस्तूरीकुंकुमायुक्तसुगंधिचंदनान्वितम् ॥ सा दृष्ट्वा सन्निधावेनं
मुखमाच्छाद्य वाससा ॥ २० ॥ सस्मिता तं निरीक्षंती सकटाक्ष पुनः पुनः ॥ बभूवातिनम्रमुखी नवसंगमलजिता ॥ २१ ॥ शरदिषुविनि
विनिर्माणविनिर्माणयावकावलि संयुता ॥ २२ ॥

ममिहाराजनिर्गन्धर्वजोराजिता ॥ वक्षता कक्षरानारं मालती मास्वसंजुतम् ॥ २३ ॥ अश्वत्थरामनिर्गन्धर्वजोराजिता ॥ २४ ॥ डल्लुगुमेन गंडस्थलविराजिता ॥ २५ ॥ रत्नप्रसारहारिण स्तनमध्यस्थली उज्वला ॥ रत्नकंकणकेयूर शंखभूषणभूषिता ॥ २६ ॥ रत्नाङ्ग लीयकैर्दिव्यैरंगुल्यावलिराजिता ॥ दृष्ट्वा तां ललितां रम्यां सुशीलां सुन्दरी सतीम् ॥ २७ ॥ उवास तत्समीपे तु मधुरं तामुवाच सः ॥ शंखचूडउवाच ॥ का त्वं कस्य च कन्या च धन्या मान्या च योषिताम् ॥ २८ ॥ का त्वं मानिनि कल्याणि सर्वकल्याणदायिनी ॥ मौनीभूते किंकरे मां संभाषां कुरु सुन्दरि ॥ २९ ॥ इत्येवं वचनं श्रुत्वा सकामा वामलोचना ॥ सस्मिता नम्रवदना सकामं तमु वाच सा ॥ ३० ॥ तुलस्युवाच ॥ धर्मध्वजमुताडं च तपस्यायां तपोवने ॥ तपस्विन्यहं तिष्ठामि कस्त्वं गच्छ यथासुखम् ॥ ३१ ॥ कामिनीं कुलजातां च रहस्येकाकिनीं सतीम् ॥ न पृच्छति कुले जात इत्येवं मे श्रुतौ श्रुतम् ॥ ३२ ॥ लंपटोऽसत्कुले जातो धर्मशा स्नार्यवर्जितः ॥ येनाश्रुतः श्रुतेरर्थः स कामीच्छति कामिनीम् ॥ ३३ ॥

आपातमधुरां मत्तामंतेकां पुरुषस्य ताम् ॥ विषकुंभाकाररूपाममृतास्यां च संततम् ॥ ३४ ॥ हृदये धुरधा राभां शश्वन्मधुरभाषिणीम् ॥ स्वकार्यप रिनिष्पत्त्यै तत्परां सततं च ताम् ॥ ३५ ॥ कार्यार्थे स्वामिवशगामन्यथैवावज्ञां सदा ॥ स्वांते मलिनरूपां च प्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ३६ ॥ श्रुतौ पुराणे यासां च चरित्रमति दूषितम् ॥ तासु को विश्वसेत्प्राज्ञ प्रज्ञावांश्च दुराशयः ॥ ३७ ॥ तासां को वा रिषुमित्रं प्रार्थयति नवनवम् ॥ दृष्ट्वा सुवेषं पुरुषमिच्छन्ति हृदये सदा ॥ ३८ ॥ बाह्ये स्वार्थं सतीत्वं च ज्ञापयन्ती प्रयत्नतः ॥ शश्वत्कामा च रामां च कामाधारा मनोहरा ॥ ३९ ॥ बाह्ये छलात्खेदयन्ती स्वांतर्मैथुनमानसा ॥ कांतं हसन्ती रहसि बाह्येऽतीव सुलज्जिता ॥ ४० ॥ मानिनी मैथुना भावे कोपना कलहांकुरा ॥ सुप्रीता भूरिसंभोगात्स्वल्पमैथुनदुःखिता ॥ ४१ ॥ सुमिष्टान्नाच्छी ततोयादाकांक्षन्ती च मानसे ॥ सुन्दरं रसिकं कांतं युवानं गुणिनं सदा ॥ ४२ ॥

सुतात्परमभिस्नेहं कुर्वती रसिकोपरि ॥ प्राणाधिकं प्रियतमं संभोगकुशलं प्रियम् ॥ ४२ ॥ पश्यन्ति रिपुतुल्यं च वृद्धं वामैशुनाक्षमम् ॥ कलहं कुर्वती शश्वत्तेन सार्धं सुकोपना ॥ ४३ ॥ वाचया भक्षयन्ती तं सर्पमासुमिवोल्बणम् ॥ दुःसाहसस्वरूपा च सर्वदोषाश्रया सदा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां दुःसाध्या मोहरूपिणी ॥ तपोमार्गगिला शश्वन्मोक्षद्वारकपाटिका ॥ ४५ ॥ हरेर्भक्तिव्यवहिता सर्वमायाकरंडिका ॥ संसारकारागारे च शश्वन्निगडरूपिणी ॥ ४६ ॥ इंद्रजालस्वरूपा च मिथ्या च स्वप्न रूपिणी ॥ विभ्रती बाह्यसौंदर्यमर्थोऽगमतिकृत्सितम् ॥ ४७ ॥ नानाविष्णुत्रयानामाधारं मलसंयुतम् ॥ दुर्गधि दोषसंयुक्तं रक्ताक्तम संस्कृतम् ॥ ४८ ॥ मायारूपा मायिनां च विधिना निर्मिता पुरा ॥ विषरूपा मुमुक्षूणामदृश्याऽप्यभिवांछिताम् ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वा तुलसी तं च विरराम च नारद ॥ सस्मितः शंखचूडश्च प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ५० ॥ शंखचूड उवाच ॥ त्वया यत्कथितं देवि न च सर्वमलीककम् ॥ किंचित्सत्यमलीकं च किंचिन्मत्तो निशामय ॥ ५१ ॥

निर्मितं द्विविधं धात्रा स्त्रीरूपं सर्वमोहनम् ॥ कृत्वा रूपं वास्तवं च प्रशस्यं चाप्रशंसितम् ॥ ५२ ॥ लक्ष्मीः सरस्वती दुर्गा सावित्री राधिकादिका ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपा च आद्या सृष्टिर्विनिर्मिता ॥ ५३ ॥ एतासामं शरूपं च स्त्रीरूपं वास्तवं स्मृतम् ॥ तत्प्रशस्यं यशोरूपं सर्वमंगलकारकम् ॥ ५४ ॥ शतरूपा देवहूती स्वधा स्वाहा च दक्षिणा ॥ छायावती रोहिणी च वरुणानी शची तथा ॥ ५५ ॥ कुबेरस्य च पत्नी याऽप्यादितश्च दितिस्तथा ॥ लोपामुद्राऽनसूया च कोटिभी तुलसी तथा ॥ ५६ ॥ अहल्याऽरुंधती मेना तारा मंदोदरी तथा ॥ दमयन्ती वेदवती गंगा च मनसा तथा ॥ ५७ ॥ पुष्टिस्तुष्टिः स्मृतिर्मेधा कालिका च वसुन्धरा ॥ वष्टी मंगल चंडी च मूर्तिश्च धर्मकामिनी ॥ ५८ ॥ स्वस्ति श्रद्धा च शांतिश्च कान्तिः क्षान्तिस्तथा परा ॥ निद्रा क्षुत्पिपासा संध्या रात्रिदिनानि च ॥ ५९ ॥ सम्पत्तिर्धृतिर्कीर्ति च क्रिया शोभा प्रभा शिवा ॥ यत्स्त्रीरूपश्च सम्भूतमुत्तमन्तु युगे युगे ॥ ६० ॥ कलाकलांशरूपं च स्ववेश्यादिकमेव च ॥ तदप्रशस्यं विश्वेऽत्र प्रश्वलीरूपमेव च ॥ ६१ ॥ सत्त्वप्रधानं यद्रूपं तद्युक्तं प्रभावतः ॥ तदुत्तमं च विश्वेषु साध्वीरूपं

तद्वास्तव्यं च विज्ञेयं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ रजोरूपं तमोरूपं कलासु विविधं स्मृतम् ॥ ६३ ॥ मध्यमा रजसश्चांशास्तास्तु भोगेषु लोलुपाः ॥
सुखसम्भोगवश्याश्च स्वकार्ये निरताः सदा ॥ ६४ ॥ कपटा मोहकारिण्यो धर्मार्थविमुखाः सदा ॥ रजोरूपस्य साध्वीत्वमतो नैवोप
जायते ॥ ६५ ॥ इदं मध्यमरूपं च प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ तमोरूपं दुर्निवार्यमधमं तद्विदुर्बुधाः ॥ ६६ ॥ न पृच्छति कुले जातः पंडि
तश्च परस्त्रियम् ॥ निर्जने निर्जले वाऽपि रहस्यपि परस्त्रियम् ॥ ६७ ॥ आगच्छामि त्वत्समीपमाज्ञया ब्रह्मणोऽधुना ॥ गांधर्वेण विवाहेन
त्वां ब्रह्मीष्यामि शोभने ॥ ६८ ॥ अहमेव शंखचूडो देवविद्रावकारकः ॥ दनुवंश्यो विशेषेण सुदामाऽहं हरेः पुरा ॥ ६९ ॥ अहमष्टसु गोपेषु
गोपोऽपि पार्षदेषु च ॥ अधुना दानवेंद्रोऽहं राधिकायाश्च शापतः ॥ ७० ॥ जातिस्मरोऽहं जानामि कृष्णमंत्रप्रभावतः ॥ जातिस्मरा त्वं
तुलसी संभुक्ता हरिणा पुरा ॥ ७१ ॥ त्वमेव राधिकाकोपाज्जातासि भारते भुवि ॥ त्वां संभोक्तुमुत्सुकोऽहं नालं राधाभयात्ततः ॥ ७२ ॥
इत्येवमुक्त्वा स पुमान्विरराम महासुने ॥ सस्मितं तुलसी तुष्टा प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ७३ ॥ तुलस्युवाच ॥ एवंविधो बुधो नित्यं विश्वेषु
च प्रशंसितः ॥ कांतमेतंविधं कांता शश्वदिच्छति कामतः ॥ ७४ ॥ त्वयाऽहमधुना सत्यंविचारेण पराजिता ॥ स निंदितश्चाप्यशु
चिर्यः पुमांश्च स्त्रिया जितः ॥ ७५ ॥ निंदति पितरो देवा बांधवाः स्त्रीजितं नरम् ॥ स्त्रीजितं मनसा माता पिता भ्राता च निंदति
॥ ७६ ॥ शूद्रो विप्रो दशाहेन जातके मृतके यथा ॥ भूमिपो द्वादशाहेन वैश्यः पञ्चदशाहतः ॥ ७७ ॥ शूद्रो मासेन वेदेषु मातृवर्द्धन
संकरः ॥ अशुचिः स्त्रीजितः शुद्धचैत्रितादहन कालतः ॥ ७८ ॥ न गृह्णन्तीच्छया तस्य पितरः पिण्डतपणम् ॥ न गृह्णन्त्येवदेवाश्च
तस्य पुष्पजलादिकम् ॥ ७९ ॥ किं वा ज्ञानेन तपसा जपहोमप्रपूजनेः ॥ किं विद्याया च यशसा स्त्रीभिर्यस्य मनो हतम् ॥ ८० ॥
विद्याप्रभावज्ञानार्थं मया त्वं च परीक्षितः ॥ कृत्वा परीक्षां कांतस्य वृणोति कामिनी वरम् ॥ ८१ ॥ वराय गुणहीनाय वृद्धायाज्ञानिने
तथा ॥ दरिद्राय च मूर्खाय रोगिणे कुत्सिताय च ॥ ८२ ॥

६. मा.
॥७०॥

अत्यन्तकोप युक्ताय वाऽत्यन्तदुर्मुखाय च ॥ पंगवे चांगहीनाय चाधाय बधिराय च ॥८३॥ जडाय चैव मुकाय क्लीबतुल्याय पापिने ॥ ब्रह्महत्यां लभे त्सोऽपि स्वकन्यां प्रददाति यः ॥८४॥ शान्तायगुणिने चैव यूने च विदुषेऽपि च ॥ साधवे च सुतां दत्त्वा दशयज्ञफलं लभेत् ॥८५॥ यः कन्यापालनं कृत्वा करोति यदि विक्रयम् ॥ विक्रेता धन लोभेन कुम्भीपाकं स गच्छति ॥८६॥ कन्यामूत्रं पुरीषं च तत्र भक्षति पातकी ॥ कृमिभिर्दशितः काकैर्यावदिद्राश्चतुर्दश ॥८७॥ तदंते व्याधिसंयुक्तः स लभेज्जन्म निश्चितम् ॥ विक्रीणाति मांसं भारंवहत्येव दिवानिशम् ॥८८॥ इत्येवमुक्ता तुलसी विरराम तपोनिधे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किं करोषि शंखचूड संवादमनया सह ॥८९॥ गाधन्वेण विवाहेन त्वं चास्या ग्रहणं कुरु ॥ पुरुषेष्वसि रत्नं त्वं स्त्रीषु रत्नं त्वयंसती ॥ ९० ॥ विदग्धाया विदग्धेन संगमो गुणवान्भवेत् ॥ निर्विरोधसुखं राजन्को वा त्यजति दुर्लभम् ॥ ९१ ॥ योऽविरोधसुखत्यागी स पशुनां संशयः ॥ किं परीक्षसि त्वं कान्त मीदृशं गुणिनं सति ॥ ९२ ॥ देवानामसुराणां च दानवानां विमर्दकम् ॥ यथा लक्ष्मीश्च लक्ष्मीशे यथा कृष्णे च राधिका ॥ ९३ ॥ यथा मयि च सावित्री भवानी च भवे यथा ॥ यथा धरावराहे च दक्षिणा च यथाऽध्वरे ॥ ९४ ॥ यथाऽत्रावनसूया च दमयंती यथा नले रोहिणी च यथा चंद्रे यथा कामे रतिः सती ॥ ९५ ॥ यथा दितिः कश्यपे च वसिष्ठेऽरुंधती सती ॥ यथाऽहल्या गौतमे च देवहूतिश्चर्दमे ॥ ९६ ॥ यथा वृहस्पतौ तारा शतरूपा मनौ यथा ॥ यथा च दक्षिणा यज्ञे यथा स्वाहा हुताशने ॥ ९७ ॥ यथा शची महदे च यथा पुष्टिर्गणेश्वरे ॥ देवसेना यथा स्कन्दे धर्मे मूर्तिर्यथा सती ॥ ९८ ॥ सौभाग्या सुप्रिया त्वं ज शंखचूडे तथा भव ॥ अनेन सार्धं सुचिरं सुन्दरेण च सुन्दरि ॥ ९९ ॥ स्थाने स्थाने विहारं च यथेच्छं कुरु सन्ततम् ॥ पश्चात्प्राप्स्यसि गोलोके श्रीकृष्णं पुनरेव च ॥ १०० ॥ चतुर्भुजं च वैकुण्ठे शंखचूडे मृते सति इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ नारद उवाच ॥ विचित्रमिदमारूपानं भवता समुदाहृतम् ॥ श्रुतेन येन मे तस्मिन् कदाऽपि हि जायते ॥ १ ॥ ततः परं तु यज्जातं तत्त्वं वद महामते ॥ नारायण उवाच ॥ इत्येवमाशिषं दत्त्वा स्वालयं च ययौ विधिः ॥ २ ॥ गांधर्वेण विवाहेन जहृहे तां च दानवः ॥ स्वर्गे रजसिपातं च पुनश्च विचित्रं ह ॥ ३ ॥ स रेमे रामया सार्धं वासनेहे मनोरमे ॥ मूर्च्छां सा प्राप तुलसी नवसंगमसंगता ॥ ४ ॥

निमग्ना निर्जले साध्वी संभोगमुखसागरे ॥ चतुःषष्टिकलामानं चतुःषष्टिविधं सुखम् ॥ ५ ॥ कामशास्त्रे यन्निरुक्तं रसिकानां यथेप्सि
तम् ॥ अंगप्रत्यंगसंश्लेषपूर्वकं स्त्रीमनोहरम् ॥ ६ ॥ तत्सर्वं रसशृंगारं चकार रसिकेश्वरः ॥ अतीवरम्यदेशे च सर्वजन्तुविषर्जिते
॥ ७ ॥ पुष्पचन्दनतल्पे च पुष्पचन्दनवायुना ॥ पुष्पोद्याने नदीतीरे पुष्पचन्दन चर्चिते ॥ ८ ॥ मृहीत्वा रसिको रासे पुष्पच
न्दनचर्चिताम् ॥ भूषितो भूषणेनैव रत्नभूषणभूषिताम् ॥ ९ ॥ सुरते विरतिर्नास्ति तयोः सुरतिविह्वयोः ॥ जहार मानसं भर्तुलोलया
लीलया सती ॥ १० ॥ चेतनां रसिकायाश्च जहार रसभाववित् ॥ वक्षसश्चन्दनं राक्षस्तिलकं विजहार सा ॥ ११ ॥ स च जहार तस्याश्च
सिंदूरविंदुपत्रकम् ॥ तद्बद्धस्सुरोजे च नखरेखा ददौ मुदा ॥ १२ ॥ सा ददौ तद्दामपार्श्वे करभूषणलक्षणम् ॥ राजा तदोष्ठपुटके ददौ
रदनदंशनम् ॥ १३ ॥ तद्गंडयुगले सा च प्रददौ तच्चतुर्गुणम् ॥ आर्लिगनं चुम्बनं च जंघादिमदनं तथा ॥ १४ ॥ एवं परस्परं क्रीडां
चकतुस्तौ विजानतौ ॥ सुरते विरते तौ च समुत्थाय परस्परम् ॥ १५ ॥ सुवेषचक्रतुस्तत्र यद्यन्मनसि वाञ्छितम् ॥ चन्दनेः कुंकुमा
रक्तेः सा तस्य तिलकं ददौ ॥ १६ ॥

सर्वांगे सुन्दरे रम्ये चकार चानुलेपनम् ॥ सुवासं चैव ताम्बूलं वह्निशुद्धे च वाससी ॥ १७ ॥ पारिजातस्य कुसुमं जरारोगहरं
परम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ १८ ॥ सुंदरं च मणिवरं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥ दासी तवाहमित्येवं समुच्चार्य पुनः पुनः
॥ १९ ॥ ननाम परया भक्त्या स्वामिनं गुणशालिनम् ॥ सस्मिता तन्मुखांभोजं लोचनाभ्यां पुनः पुनः ॥ २० ॥ निमेषरहिताभ्यां
चाप्यपश्यत्कामसुन्दरम् ॥ स च तां च समाकृष्य चकार वक्षसि प्रियाम् ॥ २१ ॥ सस्मितं वाससाऽऽच्छन्नं ददर्श मुखपंकजम् ॥
चुचुंब कठिने गंडे बिंबोष्ठौ पुनरेव च ॥ २२ ॥ ददौ तस्ये वस्त्रयुग्मं वरुणादाहृतं च यत् ॥ तदाहृतां रत्नमालां त्रिषु लोकेषु दुर्लभाम्
॥ २३ ॥ ददौ मंजीरयुग्मं च स्वाहाया आहृतं च यत् ॥ केयूरयुग्मं छायाया रोहिण्याश्चैव कुण्डलम् ॥ २४ ॥ अंगुलीयकरत्नानि
रत्याश्च करभूषणम् ॥ शंखं च रुचिरं चित्रं यदुत्तं विश्वकर्मणा ॥ २५ ॥ विचित्रपद्मकश्रेणीं शय्यां चापि सुदुर्लभाम् ॥ भूषणानि च
दत्त्वा च भूपो हासं चकार ह ॥ २६ ॥ निर्ममे कवरीभारे तस्या मांगल्यभूषणम् ॥ सूचित्रं पत्रकं गंडमण्डलेऽस्याः समं तथा
॥ २७ ॥ चन्दलेखात्रिभिर्युक्तं चन्दनेन सुगन्धिना ॥ परितं परितश्चित्रैः सार्धं कुंकुमविंदुभिः ॥ २८ ॥

दे. मा.
॥ ७२ ॥

ज्वलत्प्रदीपाकारं च सिद्धरतिलकं ददौ ॥ तत्पादपद्म युगले स्थलपद्मविनिविते ॥ २९ ॥ चित्रालक्तकरामं च नखरेषु ददौ मुदा ॥
स्ववक्षसि मुहुर्न्यस्य सरागं चरणांबुजम् ॥ ३० ॥ हे देवि तव दासोऽहमित्युच्चार्य पुनः पुनः ॥ रत्नभूषितहस्तेन तां च कृत्वा स्ववक्षसि
॥ ३१ ॥ तपोवनं परित्यज्य राजा स्थानांतरं ययौ ॥ मलये देवनिलये शैले शैले तपोवने ॥ ३२ ॥ स्थाने स्थानेऽतिरम्यं च पुष्पोद्याने
च निर्जने ॥ कंदरे कंदरे सिधुतीरे चैवातिसुंदरे ॥ ३३ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरे नीरवातमनोहरे पुलिने पुलिने दिव्ये नद्यां नद्यां नदे नदे
॥ ३४ ॥ मधौ मधुकराणां च मधुरध्वनिनादिते ॥ विस्पंदने सुरसने नन्दने गन्धमादने ॥ ३५ ॥ देवोद्याने नंदने च चित्रचंदनका
वने ॥ चम्पकानां केतकीनां माधवीनां च माधवे ॥ ३६ ॥ कुन्दानां मालतीनां च कुमुदांभोजकानने ॥ कल्पवृक्षे कल्पवृक्षे पारिजातवने
वने ॥ ३७ ॥ निर्जने कांचने स्थाने धन्ये कांचनपर्वते ॥ कांचीवने किंजलके कंचुके ॥ कांचनाकरे ॥ ३८ ॥ पुष्पचन्दनतरुषु पुंस्को
किलरुतश्रुते ॥ पुष्पचन्दसंयुक्तः पुष्पचंदनवायुना ॥ ३९ ॥ कामुक्या कामुकः कामात्स रेमे रामया सह ॥ न हि तृप्तो दानवेन्द्रस्तृप्ति
नेव जगाम सा ॥ ४० ॥

इविषा कृष्णवर्त्मव ववृषे मदनस्तयोः ॥ तथा समागत्य स्वाश्रमं दानवस्ततः ॥ ४१ ॥ रम्यं क्रीडालयं गत्वा विजहार पुनः पुनः ॥
एवं स पुषुजे राज्यं शंखचूडः प्रतापवान् ॥ ४२ ॥ एकमन्वन्तरं पूर्णं राजा राजेश्वरो महान् ॥ देवानामसुराणां च दानवानां च संततम्
॥ ४३ ॥ गन्धर्वाणां किन्नराणां राक्षसानां च शान्तिदः ॥ हताधिकारा देवाश्च चरन्ति मिथुका यथा ॥ ४४ ॥ ते सर्वेऽतिविषण्णाश्च
प्रजगुर्ब्रह्मणः समाम् ॥ वृत्तांतं कथयामासू रुद्रदुःश्च भृशं मुहुः ॥ ४५ ॥ तदा ब्रह्मा सुरैः सार्धं जगाम शंकरालयम् ॥ सर्वेशं कथया
मास विधाता चन्द्रशेखरम् ॥ ४६ ॥ ब्रह्मा शिवश्च तैः सार्धं वैकुण्ठं च जगाम ह ॥ दुर्लभं परमं धाम जरामृत्युहरं परम् ॥ ४७ ॥ संप्राप
च वरं द्वारमाश्रमाणां हरे रहो ॥ ददर्श द्वारपालांश्च रत्नासिंहासनस्थितान् ॥ ४८ ॥ शोभितान्पीतवस्त्रैश्च रत्नभूषणभूषितान् ॥ वनमा
कान्धितान्सर्वांश्च यामसुन्दरविमहान् ॥ ४९ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरांश्चैव चतुर्भुजान् ॥ सस्मितान्स्मेरवक्रास्यान्पद्मनेत्रान्मनोहरान् ॥ ५० ॥
पद्मचक्राणां वृत्ताति गमनार्थकम् ॥ तेऽलङ्कारा च द्रुस्तस्मै प्रविशेश तदाज्ञया ॥ ५१ ॥ एवं षोडश द्वाराणि निरीक्ष्य कमलो

॥ ५३ ॥ अमृत्यरत्ननि रचितं स्वेच्छया हरेः ॥ माणिक्यमालाजलामां सुतापतिविश्रु-
 चिताम् ॥ ५५ ॥ मंडितां मण्डालाकारे रत्नदर्पणकोटिभिः ॥ विचित्रैश्चित्ररेखाभिर्नानाचित्रविचित्रिताम् ॥ ५६ ॥ पद्मरागेन्द्ररचितां
 रुचिरां मणिपंकजेः ॥ सोपानशतकैर्युक्तां स्यमंतकविनिर्मितेः ॥ ५७ ॥ पट्टसूत्रग्रंथियुक्तेश्वारुचन्दनपल्लवैः ॥ इन्द्रनीलस्तम्भवयैर्वेष्टितां
 सुमनोहराम् ॥ ५८ ॥ सद्रत्नपूर्णकुम्भानां समूहेश्च समन्विताम् ॥ पारिजातप्रसूनानां मालाजालैर्विराजिताम् ॥ ५९ ॥ कस्तूरीकुङ्कुमारुक्ते
 सुगंधिचन्दनद्रुमेः ॥ सुसंस्कृतान्तु सर्वत्र वासितां गन्धवायुना ॥ ६० ॥ विद्याधरीसमूहानां नृत्यजालैर्विराजिताम् ॥ सहस्रयोजनायामां
 परिपूर्णां च किंकरेः ॥ ६१ ॥ ददर्श श्रीहरिं ब्रह्मा शंकरश्च सुरैः सह ॥ वसंतं तन्मध्यदेशे यथेष्टं तारकावृतम् ॥ ६२ ॥ अमृत्यरत्ननि
 र्माणचित्रसिंहासने स्थितम् ॥ किरीटिनं कुंडलिनं वनमालाविभूषितम् ॥ ६३ ॥ चंदनोक्षितसर्वांगं विभ्रतं केलि पंकजम् ॥ पुरतो नृत्य
 गीतं च पश्यंतं सस्मितं मुदा ॥ ६४ ॥

शांतं सरस्वतीकांतं लक्ष्मीधृतपदांबुजम् ॥ लक्ष्म्याप्रदत्तताम्बूलं भुक्तवंतं सुवासितम् ॥ ६५ ॥ गंगया परया भक्त्यासेवितं श्वेतचामरेः ॥
 सर्वैश्च स्तूयमानं च भक्तिनम्रात्मकंधरेः ॥ ६६ ॥ एवं विशिष्टं तं दृष्ट्वा परिपूर्णतमं प्रभुम् ॥ ब्रह्मादयः सुराः सर्वे प्रणम्य तुष्टुस्तदा
 ॥ ६७ ॥ पुलकाचितसर्वांगाः साश्रुनेत्राश्च गद्गदाः ॥ भक्ताश्च परया भक्त्या भीता नम्रात्म कंधराः ॥ ६८ ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा
 विधाता जगतामपि ॥ वृत्तांतं कथयामास विनयेन हरेः पुरः ॥ ६९ ॥ हरिस्तद्वचनं श्रुत्वा सर्वज्ञः सर्वभाववित् ॥ प्रहस्योवाच ब्रह्माणं
 रहस्यं च मनोहरम् ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शंखचूडस्य वृत्तांतं सर्वं जानामि पद्मज ॥ मद्भक्तस्य च गोपस्य महातेजस्विनः पुरा
 ॥ ७१ ॥ शृणु तत्सर्ववृत्तान्तमितिहासं पुरातनम् ॥ गोलोकस्थेयं चरितं पापघ्नं पुण्यकारकम् ॥ ७२ ॥ मुदामा नाम गोपश्च पार्षद
 प्रवरो मम ॥ स प्राप दानवीं योनिं राधाशापात्सुदारुणात् ॥ ७३ ॥ तत्रैकदाऽहमगमं स्वालयाद्रासमंडलम् ॥ विरजामपि
 नीत्वा च मम प्राणाधिका परा ॥ ७४ ॥ सा मां विरजया सार्धं विज्ञाय किंकरीसुखात् ॥ पश्चात्कुद्धासाऽऽजगाम न ददर्श च
 तत्र माम् ॥ ७५ ॥ विरजां च नदीरूपां मां ज्ञात्वा च तिरोहितम् ॥ पुनर्जगाम सा दृष्ट्वा स्वालयं सखिभिः सह ॥ ७६ ॥

दे. मा.
॥७४॥

मां दृष्ट्वा मंदिरे देवी मुदामा सहितं पुरा ॥ भृशं सा भर्त्सयामास मौनीभूतं च सुस्थिरम् ॥ ७७ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसह मानश्च मुदामा तां
चुकोप ह ॥ स च तां भर्त्सयामास कोपेन मम सन्निधौ ॥ ७८ ॥ तच्छ्रुत्वा कोपयुक्ता सा रक्तपंकज लोचना ॥ बहिष्कर्तुं चकाराज्ञां
संत्रस्तं मम संसदि ॥ ७९ ॥ सखीलक्षं समुत्तस्थौ दुर्वारं तेजसोल्बणम् ॥ बहिष्कारं तं तूर्णजल्पतं च पुनः पुनः ॥ ८० ॥ सा च
तत्ताडनं तासां श्रुत्वा रुष्टा शशाप ह ॥ याहिरे दानवीं योनिमित्येवं दारुणं वचः ॥ ८१ ॥ तं गच्छंतं च शपंतं च रुदंतं मां
प्रणम्य च ॥ वारयामास तुष्टा सा रुदती कृपया पुनः ॥ ८२ ॥ हे वत्स तिष्ठ मा गच्छ क यासीति पुनः पुनः ॥ समुच्चार्य च
तत्पश्चाज्जगाम सा च विक्लवम् ॥ ८३ ॥ गोप्यश्च रुरुदुः सर्वा गोपाश्चापि मुदुःखिताः ॥ ते सर्वे राधिका चापि तत्पश्चाद्बोधिता
मया ॥ ८४ ॥ आयस्यति क्षणार्धेन कृत्वा शापस्य पालनम् ॥ मुदामंस्त्वमिहागच्छेत्युक्त्वा सा च निवारिता ॥ ८५ ॥ गोलोकस्य
क्षणार्धेन चैकं मन्वतरं भवेत् ॥ पृथिव्या जगतां धातरित्येव वचनं ध्रुवम् ॥ ८६ ॥

इत्येवं शंखचूडश्च पुरस्तत्रैव यास्यति ॥ महाबलिष्ठो योगेशः सर्वमायाविशारदः ॥ ८७ ॥ मम शूलं गृहीत्वा च शीघ्रं गच्छत भार
तम् ॥ शिवः करोतु संहारं मम शूलेन रक्षसः ॥ ८८ ॥ एमेव कवचं कंठे सर्वमंगलकारकम् ॥ बिभर्ति दानवः शश्वत्संसारे विजयी
ततः ॥ ८९ ॥ तस्मिन्ब्रह्मन्स्थिते चैव न कोऽपि हिंसितुं क्षमः ॥ तद्याचनां करिष्यामि विप्ररूपोऽहमेव च ॥ ९० ॥ सतीत्वहा
निस्तत्पत्न्या यत्र कालं भविष्यति ॥ तत्रैव काले तन्मृत्युरिति दत्तो वरस्त्वया ॥ ९१ ॥ तत्पत्न्याश्चोदरे वीर्यमर्पयिष्यामि निश्चि
तम् ॥ तत्क्षणे चैव तन्मृत्युर्भविष्यति न संशयः ॥ ९२ ॥ पश्चात्सा देहमुत्सृज्य भविष्यति मम प्रिया ॥ इत्युक्त्वा जगतां नाथो ददौ
शूलं हराय च ॥ ९३ ॥ शूलं दत्त्वा ययौ शीघ्रं हरिर्भ्यंतरे मुदा ॥ भारतं च ययुर्देवा ब्रह्मरुद्रपुरो गमाः ॥ ९४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महा - नवमस्कन्धे एकविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ ब्रह्मा शिवं संनियोज्य संहारे दानवस्य च ॥ जगाम स्वालयं
॥ २० ॥ तत्र तस्यो महादेवो देवविस्तारहेतवे ॥ २१ ॥ दूतं कृत्वा

॥ ६ ॥ सुक्तं च वीथीशतकेमणिवेदिविचित्रिते ॥ परितो वणिजा सीधेनानावस्तुविराजिते ॥ ७ ॥ सिद्धराकारमणिभिनिमित्तेश्च विचि-
 त्रिते ॥ भूषितं भूषितेर्विच्येराश्रमेः शतकोटिभिः ॥ ८ ॥ गत्वा ददर्श तन्मये शंखचूडालयं परम् ॥ अतीव वलयाकार यथा पूर्णवृक्षं
 इलम् ॥ ९ ॥ ज्वलदग्निशिखाक्ताभिःपरिस्वाभिश्चतसृभिः॥तद्गर्भं च शत्रूणामन्येषां सुगमं सुखम् ॥ १० ॥ अत्युच्चैर्गगनस्पशिमाणि
 शृङ्गविराजितम् ॥ राजितं द्वादशद्वारेर्द्वारपालसमन्वितम् ॥ ११ ॥ मणीन्द्रसारनिमाणैः शोभितं लक्षमन्दिरैः ॥ शोभितं रत्नसोपाने
 रत्नस्तम्भविराजितम् ॥ १२ ॥ तद्गृहं पुष्पदन्तोऽपि वरं द्वारं ददर्श सः ॥ द्वारे नियुक्तं पुरुषं शूलहस्तं च सस्मितम् ॥ १३ ॥ तिष्ठतं
 पिङ्गलाक्षं च ताम्रवर्णं भयंकरम् ॥ कथयामास वृत्तांतं जगाम तदनुज्ञया ॥ १४ ॥ अतिक्रम्य च तद्द्वारं जगामाभ्यन्तरं पुनः ॥ न कोऽपि
 रक्षति श्रुत्वा दूतकृतं रणस्य च ॥ १५ ॥ गत्वा सोऽभ्यन्तरद्वारं द्वारपालमुवाच ह ॥ रणस्य सर्ववृत्तांतं विज्ञापयत मा चिरम् ॥ १६ ॥
 स च तं कथयित्वा च दूतो गंतुमुवाच ह ॥ गत्वा वै शंखचूडं तं ददर्श सुमनोहरम् ॥ १७ ॥ राजमण्डलमध्यस्थं स्वर्णसिंहासने
 स्थितम् ॥ मणीन्द्ररचितं दिव्यं रत्नदंडसमन्वितम् ॥ १८ ॥ रत्नकृत्रिमपुष्पैश्च प्रशस्तेः शोभितं सदा ॥ भृत्येन मस्तकन्यस्तं स्वर्ण-
 च्छत्रं मनोहरम् ॥ १९ ॥ सेवितं पार्षदगणे रुचिरैः श्वेतचामरैः ॥ सुवेषं सुन्दरं रम्यं रत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ मास्येन लेपनं
 सूक्ष्मं सुवस्त्रं दधतं मुने ॥ दानवेद्रेः परिवृतं सुवेषैश्च त्रिकोटिभिः ॥ २१ ॥ शतकोटिभिरन्यैश्च भ्रमद्भिरस्त्रपाणिभिः ॥ एवंभूतं च तं
 दृष्ट्वा पुष्पदन्ताः सविस्मयः ॥ २२ ॥ उवाच स च वृत्तांतं यदुक्तं शंकरेण च ॥ पुष्पदन्त उवाच ॥ राजेन्द्र शिव भृत्योऽहं पुष्प-
 दन्ताभिः प्रभो ॥ २३ ॥ यदुक्तं शंकरेणैव तद्गृहीमि निशामय ॥ राज्यं देहि च देवानामधिकारं च सांप्रतम् ॥ २४ ॥ देवाश्च शरणा-
 गता देवेशं श्रीहरिं परम् ॥ हरिर्वस्वाऽस्य शूलं च तेन प्रस्थापितः शिवः ॥ २५ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरे वटमूले त्रिलोचनः ॥ विषयं
 वेदि तेषां च सुखं वा कुरु निश्चितम् ॥ २६ ॥ गत्वा वक्ष्यामि किं शम्भुमथ तद्गुरु मामपि ॥ दूतस्य वचनं श्रुत्वा शंखचूडः प्रहस्य
 च ॥ २७ ॥ प्रस्रातेऽहं गमिष्यामि त्वं च गच्छेत्युवाच ह ॥ स गत्वोवाच तं तूष्णं वटमूलस्थमीश्वरम् ॥ २८ ॥

शंखचूडस्य वचनं तदीयं तन्मुखोदितम् ॥ एतस्मिन्नंतरे स्कन्द आजगाम शिवांतिकम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रश्च नन्दी च महाकालः
सुभद्रकः ॥ विशालाक्षश्च बाणश्च पिंगलाक्षो विक्रपनः ॥ ३० ॥ विरूपो विकृतिश्चैव मणिभद्रश्च बाष्कलः ॥ कपिलारूपो
दीर्घदंष्ट्रो विकटस्ताम्र लोचनः ॥ ३१ ॥ कालकण्ठो बली भद्रः कालजिह्वः कुटीचरः ॥ बलोन्मत्तो रणश्लाघी दुर्जयो दुर्गमस्तथा
॥ ३२ ॥ अष्टौ च भैरवा रौद्रा रुद्राश्चैकादशा स्मृताः ॥ वसवोऽष्टौ वासवश्च आदित्या द्वादशस्मृताः ॥ ३३ ॥ हुताशनश्च
चन्द्रश्च विश्वकर्माऽश्विनौ च तौ ॥ कुबेरश्च यमश्चैव जयंतो नलकूबरः ॥ ३४ ॥ वायुश्च वरुणश्चैव बुधश्च मंगलस्तथा ॥ धर्मश्च
शनिरीशानः कामदेवश्च वीर्यवान् ॥ ३५ ॥ उग्रदंष्ट्रा चोग्रदण्डा कोटरा कैटभी तथा ॥ स्वयं चाष्टभुजा देवी भद्रकाली भयंकरी
॥ ३६ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानोपरि संस्थिता ॥ रक्तवस्त्रपरीधाना रक्तमाल्यानुलेपना ॥ ३७ ॥ नृत्यंती च हसंती च गायन्ती
मुस्वरं मुदा ॥ अभयं ददाति भक्तेभ्योऽभया सा च भयं रिपुम् ॥ ३८ ॥ विभ्रती विकटां जिह्वां सुलोलां योजनायताम् ॥ शंखचक्र
गदापद्मखट्वाक्षचर्मधनुः शरान् ॥ ३९ ॥ स्वर्पं वरुणलाकारं गंभीरं योजनायतम् ॥ त्रिशूलं गगनस्पर्शि शक्तिं च योजनायताम् ॥ ४० ॥
सुदूरं सुसलं वज्रं खेटं फलकमुज्ज्वलम् ॥ वैष्णवास्त्रं वारुणास्त्रं वाह्नेयं नागपाशकम् ॥ ४१ ॥ नारायणास्त्रं गांधर्वं ब्रह्मास्त्रं गारुडं तथा ॥
पर्जन्यास्त्रं पाशुपतं जृम्भणास्त्रं च पार्वतम् ॥ ४२ ॥ माहेश्वरास्त्रं वायव्यं दंडं संमोहनं तथा ॥ अव्यर्थमस्त्रकं दिव्यं दिव्यास्त्रशतकं
परम् ॥ ४३ ॥ आगत्य तत्र तस्थौ च योगिनीनां त्रिकोटिभिः ॥ सार्धं च डाकिनीनां च विकटानां त्रिकोटिभिः ॥ ४४ ॥
धृतमेतपिशाचश्च कृष्णमांडा ब्रह्मराक्षसाः ॥ वेताला राक्षसाश्चैव यक्षाश्चैव तु किन्नराः ॥ ४५ ॥ ताभिश्चैव सह स्कन्धः प्रणम्य चन्द्रशे
खरम् ॥ पितुः पार्श्वे सहायार्थसमुवासा तदाज्ञया ॥ ४६ ॥ अथ हृते गते तत्र शंखचूडः प्रतापवान् ॥ उवाच तुलसी वार्ता गत्वाभ्यन्तरमेव च
॥ ४७ ॥ रणवार्ता च सा श्रुत्वा मुष्ककण्ठोऽहतालुका ॥ उवाच मधुरं सार्धं रुक्मयेन विदूयता ॥ ४८ ॥ तुलस्तुवाच ॥ हे प्राणवन्धो
॥ ४९ ॥

काले पाते पाति च कालतः ॥ ५५ ॥ काले भवति विश्वानि काले नश्यति सुन्दरि ॥ कालात्स्रष्टा च सृजति पाता पाति च कालतः ॥ ५६ ॥ संहर्ता संहरेत्काले क्रमेण संचरति ते ॥ ब्रह्मविष्णु शिवादीनामीश्वरः प्रकृतिः परा ॥ ५७ ॥ स्रष्टा पाता च संहर्ता स चात्मा काल नर्तकः ॥ काले स एव प्रकृति स्वाभिन्ना स्वेच्छया प्रभुः ॥ ५८ ॥ निर्माय कृतवान्सर्वान्विश्वस्थांश्च चराचरान् सर्वेशः ॥ सर्वरूपश्च सर्वात्मा परमेश्वरः ॥ ५९ ॥ जनं जनेन जनिता जनं पाति जनेन यः ॥ जनं जनेन हरते तं देवं भज सांप्रतम् ॥ ६० ॥ यस्याज्ञया वाति वातः शीघ्रगामी च सांप्रतम् ॥ यस्याज्ञया च तपनस्तपस्येव यथाक्षणम् ॥ ६१ ॥ यथाक्षणं वर्षतीद्रो मृत्युश्चरति जंतुषु ॥ यथाक्षणं दहत्यग्निश्चंद्रो भ्रमति शीतवान् ॥ ६२ ॥ मृत्योर्मृत्युं कालकागं यमस्य च यमं परम् ॥ विभुं स्रष्टुश्च स्रष्टारं मातुश्च मातृकं भवे ॥ ६३ ॥ संहर्तारं च संहर्तुस्तं देवं शरणं ब्रजः ॥ को वा बन्धुश्च केषां वा सर्वबन्धुं भज प्रिये ॥ ६४ ॥

अहं को वा च त्वं का वा विधिना योजितः पुरा ॥ त्वया सार्धं कर्मणा च पुनस्तेन वियोजितः ॥ ६५ ॥ अज्ञानी कातरः शोके विपत्तौ न च पण्डितः ॥ सुखे दुःखे भ्रमत्येव कालनेमिक्रमेण च ॥ ६६ ॥ नारायणं तं सर्वेशं कांतं यास्यसि निश्चितम् ॥ तपः कृतं यदर्थं च पुरावदरिकाश्रमे ॥ ६७ ॥ मया त्वं तपसा लब्धा ब्रह्मणस्तु वरेण च ॥ हर्यर्थं यत्तव तपो हरिं प्राप्स्यसि कामिनी ॥ ६८ ॥ वृन्दावने च गोविंदं गोलोके त्वं लभिष्यसि ॥ अहं यास्यामि तल्लोकं तनुं त्यक्त्वा च दानवीम् ॥ ६९ ॥ तत्र द्रक्ष्यसि मां त्वं च द्रक्ष्यामि त्वां च सांप्रतम् ॥ अगमं राधिकाशापाद्भारतं च सुदुर्लभम् ॥ ७० ॥ पुनर्यास्यामि तत्रैव कः शोको मे शृणु प्रिये ॥ त्वं च देहं परित्यज्य दिव्यं रूपं विधाय च ॥ ७१ ॥ तत्कालं प्राप्स्यसि हरिं मा कांते कातरा भव ॥ इत्युक्त्वा चदिनान्ति च तया सार्धं मनो हरम् ॥ ७२ ॥ सुष्वाप शोभने तल्पे पुष्पचन्दन चाचिंते ॥ नानाप्रकारविभवं चकार रत्नमन्दिरे ॥ ७३ ॥ रत्नप्रदीपसंयुक्ते स्त्रीरत्नं प्राप्य सुन्दरीम् ॥ निनाय रजनीं राजा क्रीडाकौतुकमंगलेः ॥ ७४ ॥ कृत्वा वक्षसि तां कांतां रुदतीमतिदुःखिताम् ॥ कृशोदरीं निराहारां निमग्नां शोकसागरे ॥ ७५ ॥ पुनस्तां बोधयामास दिव्यज्ञानेन ज्ञानवित् ॥ पुरा कृष्णेन यद्वत्तं भांडीरे तत्त्वमुत्तमम् ॥ ७६ ॥

स च तस्यै ददौ सर्वं सर्वशोकहरं परम् ॥ ज्ञानं संप्राप्य सा देवी प्रसन्न वदनेक्षणा ॥ ७७ ॥ क्रीडां चकार हर्षेण सर्वं मत्वेति नश्वरम् ॥ तौ दंपती च क्रीडन्तौ निमग्नौ सुखसागरे ॥ ७८ ॥ पुलकांचितसर्वांगौ मूर्च्छितौ निर्जने सुने ॥ अंगप्रत्यंगसंयुक्तौ सुप्रीतौ सुरतो त्सुकी ॥ ७९ ॥ एकांगौ च तथा तौ द्वौ चार्धनारीश्वरो यथा ॥ प्राणेश्वरं च तुलसी मेने प्राणाधिकं परम् ॥ ८० ॥ प्राणाधिकां च तां मेने राजा प्राणेश्वरीं सतीम् ॥ तौ स्थितौ सुखसुप्तौ च तंद्रितौ सुन्दरौ समौ ॥ ८१ ॥ सुषेणौ सुखसंभोगादचेष्टौ सुमनोहरौ ॥ क्षणं सुचे तनौ तौ च कथयन्तौ रसाश्रयात् ॥ ८२ ॥ कथां मनोरमां दिव्यां हसन्तौ च क्षणं पुनः ॥ क्षणं च केलिसंयुक्तौ रसभावसमन्वितौ ॥ ८३ ॥ सुरते विरतिर्नास्ति तौ तद्विषयपंडितौ ॥ सततं जययुक्तौ द्वौ क्षणं नैव पराजितौ ॥ ८४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे शक्तिप्रादुर्भावे विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ श्रीकृष्णं मनसा ध्यात्वा रक्षः कृष्णपरायणः ॥ ब्राह्मे मुहूर्त उत्थाय पुष्प तल्पान्मनोहरात् ॥ १ ॥ रात्रिवासः परित्यज्य स्नात्वा मंगलवारिणा ॥ धौते च वाससी धृत्वा कृत्वा तिलकमुज्ज्वलम् ॥ २ ॥ चकारा द्विकमावश्यमभीष्टदेववन्दनम् ॥ दध्याज्यमधुलाजांश्च ददर्श वस्तु मंगलम् ॥ ३ ॥

रत्नश्रेष्ठं मणिश्रेष्ठं वस्त्रश्रेष्ठं च कांचनम् ॥ ब्राह्मणेभ्यो ददौ भक्त्या यथा नित्यं च नारद ॥ ४ ॥ असूत्यरत्नं यत्किंचिन्मुक्तामाणिक्य हीरकम् ॥ ददौ विप्राय गुरवे यात्रामंगलहेतवे ॥ ५ ॥ गजरत्नमश्वरत्नं धनरत्नं मनोहरम् ॥ ददौ सर्वं दरिद्राय विप्राय मंगलाय च ॥ ६ ॥ भांडारणां सहस्राणि नगराणां द्विलक्षकम् ॥ ग्रामाणां शतकोटिं च ब्राह्मणाय ददौ मुदा ॥ ७ ॥ पुत्रं कृत्वा तु राजेन्द्रं सर्वेषु दानवेषु च ॥ पुत्रं समर्प्य भार्यां तां राज्यं च सर्वसंपदम् ॥ ८ ॥ प्रजानुचरसंघं च भांडारं वाहनादिकम् ॥ स्वयं सन्नाहयुक्तश्च धनुष्पाणिर्विभूव ॥ ९ ॥ भृत्यद्वारा क्रमेणैव चकार सेन्यसंचयम् ॥ अश्वानां च त्रिलक्षेण लक्षेण वरहस्तिनाम् ॥ १० ॥ रथानामयुतेनैव पादुष्काणां त्रिकोटिभिः ॥ त्रिकोटिभिर्वर्मिणां च शूलिनां च त्रिकोटिभिः ॥ ११ ॥ कृता सेनाऽपरिमिता दानवेन्द्रेण नारद ॥ तस्यां सेनापतिर्नैव कुक्ष्यात्प्रविशारवः ॥ १२ ॥ महारथः स विद्येयोरथिना प्रवरो रणे ॥ त्रिलक्षाक्षीविणीसेनापतिं कृत्वा नराधिपः ॥ १३ ॥

दे. मा.
॥८०॥

इंद्रत्वं वा मनुत्वं वा न मेने गणनासु च ॥ कृष्णभक्तस्य ते किं वा देवानां विषये भ्रमे ॥ ४० ॥ देहि राज्यं च देवानां मत्प्रीतिं रक्ष
भूमिषु ॥ सुखं स्वराज्ये त्वं तिष्ठ देवास्तिष्ठन्तु वै पदे ॥ ४१ ॥ अलं भूतविरोधेन सर्वे कश्यपवंशजाः ॥ यानि कानि च पापानि
ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ ४२ ॥ ज्ञातिद्रोहस्य पापानि कलां नाहति षोडशीम् ॥ स्वसंपदां च हानिं च यदि राजेन्द्र मन्यसे ॥ ४३ ॥
सर्वावस्था च समतां केषां याति च सर्वदा ॥ ब्रह्मणश्च तिरोभावो लये प्राकृतिके सदा ॥ ४४ ॥ आविर्भावः पुनस्तस्य प्रभावा
दीश्वरेच्छया ॥ ज्ञानवृद्धिश्च तपसा स्मृतिलोपश्च निश्चितम् ॥ ४५ ॥ करोति सृष्टिं ज्ञानेन स्रष्टा सोऽपि क्रमेण च ॥ परिपूर्णतमो
धर्मः सत्ये सत्या श्रये सदा ॥ ४६ ॥ त्रिभागः सोऽपि त्रेतायां द्विभागो द्वापरे स्मृतः ॥ एकभागः कलौ पूर्वं तदंशश्च क्रमेण च
॥ ४७ ॥ कला मात्रं कलेः शेषे कुह्नां चंद्रकला यथा ॥ यादृक्तेजो रवेर्ग्रीष्मे न तादृक्छिगिरे पुनः ॥ ४८ ॥ दिनेषु यादृक् मध्याह्ने
सायं प्रातर्न तत्समम् ॥ उदयं याति कालेन बालतां च क्रमेण च ॥ ४९ ॥ प्रकांडतां च तत्पश्चात्कालेऽस्तं पुनरेति सः ॥ दिनेप्रच्छ
न्नतां याति कालेन दुर्दिने घने ॥ ५० ॥

राहुग्रस्ते कंपितश्च पुनरेव प्रसन्नताम् ॥ परिपूर्णतमश्चंद्रः पूर्णिमायां च जायते ॥ ५१ ॥ तादृशो न भवेन्नित्यं क्षयं याति दिनेदिने ॥ पुनश्च
पुष्टिमायाति परं कुह्ना दिनेदिने ॥ ५२ ॥ संप्लुक्तः शुक्लपक्षे कृष्णे म्लानश्च यक्ष्मणा ॥ राहुग्रस्ते दिने म्लानो दुर्दिने न विरोचते ॥ ५३ ॥
काले चन्द्रो भवेच्छुद्धो भ्रष्टश्रीः काल भेदतः ॥ भविष्यति बलिश्चंद्रो भ्रष्ट श्री सुतलेऽधुना ॥ ५४ ॥ कालेन पृथ्वी सस्यादद्या
सर्वाधारा वसुन्धरा ॥ कालेन जले निमग्ना सा तिरोभूताऽबुविप्लुता ॥ ५५ ॥ काले नश्यति विश्वानि प्रभवंत्येव कालतः ॥ चराचरश्च
कालेन नश्यति प्रभवन्ति च ॥ ५६ ॥ ईश्वरस्यैव समता ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ अहं मृत्युंजयोयस्मादसंख्यं प्रकृतं लयम् ॥ ५७ ॥
अवर्षा चापि ब्रह्म्यामि वारंवारं पुनः पुनः ॥ स च प्रकृतिरूपं च स एव पुरुष स्मृतः ॥ ५८ ॥ सचात्मा स च जीवश्च नानारूपधरः परः
॥ करोति सततं यो हि तन्नामगुणकीर्तनम् ॥ ५९ ॥ काले मृत्युं स जयति जन्म रोगभयं जराम् ॥ स्रष्टा कृतो विधिस्तेन पाता विष्णुः
॥ ६० ॥ अहं कृतश्च स्रष्टा अयं विधिधिया कृताः ॥ कालाभिक्रमं संहारे नियोज्य विषये नृप ॥ ६१ ॥ अहं करोमि सततं

॥ राजा तद्वचनं श्रुत्वा प्रसन्नस्तं पुनः पुनः ॥ ६४ ॥ उवाच मयुरं देवं परं विनयपूर्वकम् ॥ शंखचूड उवाच ॥ त्वया यत्कथितं देव
 नान्यथा वचनं स्मृतम् ॥ ६५ ॥ तथापि किञ्चिद्विचार्य श्रूयतां मन्निवेदनम् ॥ ज्ञातिद्वेदे महत्पापं त्वयोक्तमधुना च यत् ॥ ६६ ॥
 गृहीत्वा तस्य सर्वस्वं कुतः प्रस्थापितो बलिः ॥ मया समुद्धृतं सर्वमूर्ध्वमैश्वर्यमीश्वर ॥ ६७ ॥ सुतलाञ्च समुद्धर्तुं नालं तत्र गदाधरः ॥
 सभ्रातृको हिरण्याक्षः कथं देवैश्च हिंसितः ॥ ६८ ॥ शुभादयश्चासुराश्च कथं देवैर्निपातिताः ॥ पुरा समुद्रमथने पीयूषं भक्षितं सुरैः
 ॥ ६९ ॥ क्लेशभाजो वयं तत्र ते सर्वे फलभोगिनः ॥ कीडाभांडमिदं विश्वं प्रकृतेः परमात्मनः ॥ ७० ॥ यस्मै यत्र स ददाति
 तस्यैश्वर्यं भवेत्तदा ॥ देवदानवयोर्वादः शश्वन्नैमित्तिकः सदा ॥ ७१ ॥ पराजयो जयस्तेषां कालेऽस्माकं क्रमेण च ॥ तदाऽऽवयोर्विरोधं
 वा गमनं निष्फलं परम् ॥ ७२ ॥ समसंबन्धिनो बन्धोरीश्वरस्य महात्मनः ॥ इयं ते महती लज्जा युद्धोऽस्माभिः सहाधुना ॥ ७३ ॥
 जये ततोऽधिका कीर्तिर्हानिश्चैव पराजये ॥ इत्येतद्वचनं श्रुत्वा प्रहस्य च त्रिलोचनः ॥ ७४ ॥ यथोचितमुत्तरं तमुवाच दानवेश्वरम्
 ॥ महादेव उवाच ॥ युष्माभिः सह युद्धे मे ब्रह्मवंशसमुद्भवैः ॥ ७५ ॥ का लज्जा महती राजन्न कीर्तिर्वा पराजये ॥ युद्धमादौ हरेरेव
 मधुना कैटभेन च ॥ ७६ ॥ हिरण्यकशिपोश्चैव सह तेनात्मना नृप ॥ हिरण्याक्षस्य युद्धं च पुनस्तेन गदा भृता ॥ ७७ ॥ त्रिपुरैः
 सह युद्धं च मयाऽपि च पुरा कृतम् ॥ सर्वैश्वर्याः सर्वमातुः प्रकृत्याश्च बभूव ह ॥ ७८ ॥ सह शुभादिभिः पूर्वं समरः परमाद्भुतः
 ॥ पाषादप्रवरस्त्वं च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ७९ ॥ ये ये इताश्च देतेया न हि केऽपि त्वया समाः ॥ का लज्जा महती राजन्मम
 युद्धे त्वया सह ॥ ८० ॥ सुराणां शरणस्यैव प्रेषितश्च हरेरहो ॥ देहि राज्यं च देवानामिति मे निश्चितं वचः ॥ ८१ ॥ युद्धं वा
 कुरु मत्सार्धं वाग्यये किं प्रयोजनम् ॥ इत्युक्त्वा शंकरस्तत्र विरराम च नारद ॥ उत्तस्थौ शंखचूडश्च ह्यमात्यैः सह सत्वरम् ॥ ८२ ॥
 इति श्रीदेवीभागते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शिवं प्रणम्य
 शिरसा दानवेन्द्रः प्रतापवान् ॥ समारुरोह यानं च सहामात्यैः स सत्वरः ॥ १ ॥

शिवः स्वसेन्यं देवांश्च प्रेरयामास सत्वरम् ॥ दानवेन्द्रः ससेन्यश्च युद्धारंभे बभूव ह ॥ २ ॥ स्वयं महेन्द्रो युयुधे सार्धं च वृषपर्वणा ॥
 आस्करो युयुधे विप्र चित्तिना सह सत्वरः ॥ ३ ॥ दम्भेन सह चन्द्रश्च चकार परमं रणम् ॥ कालस्वरेण कालश्च गोकर्णेन हुताशनः ॥
 ४ ॥ कुबेर कालकेयेन विश्वकर्मा मयेन च ॥ भयंकरेण मृत्युश्च संहारेण यमस्तथा ॥ ५ ॥ विकंकणेन वरुणश्चंचलेन समीरणः ॥
 बुधश्च घृतपृष्ठेन रक्ताक्षेण शनैश्चरः ॥ ६ ॥ जयन्तो रत्नसारेण विसवो वर्चसां गणैः ॥ अश्विनौ च दीप्तिमता धूम्रेण नलकूबरः ॥ ७ ॥
 भुरंधरेण धर्मश्च उषाक्षेण च मंगलः ॥ शोभाकरेण वै भानुः पिठरेण च मन्मथः ॥ ८ ॥ गोधामुखेन चूर्णेन स्वप्नेन च ध्वजेन च ॥
 कांचीमुखेन पिंडेन धूम्रेण सह नंदिना ॥ ९ ॥ विश्वेन च पलाशेनादित्याद्या युयुधुः परे ॥ एकादश च रुद्रा वै एकादशभयंकरेः ॥ १० ॥
 महामारी च युयुधे चोग्रचण्डादिभिः सह ॥ नन्दीश्वरा दयः सर्वे दानवानां गणैः सह ॥ ११ ॥ युयुधुश्च महायुद्धे प्रलयेऽपि भयंकरे ॥
 वटमूले च शम्भुश्च तस्थौ काल्या मुतेन च ॥ १२ ॥ सर्वे च युयुधुः सैन्यसमूहः सततं मुने ॥ रत्नसिंहासने रम्ये कोटिभिर्दानवैः सह ॥
 १३ ॥ उवास शंखचूडश्च रत्नभूषणभूषितः ॥ शंकरस्य च ये योधा दानवैश्च पराजिताः ॥ १४ ॥

देवाश्च दुद्रुधुः सर्वे भीताश्च क्षतविग्रहाः ॥ चकारकोपं स्कन्धश्च देवेभ्यश्चाभयं ददौ ॥ १५ ॥ बलं च स्वगणानां च वर्धयामास तेजसा ॥
 सोऽयमेकश्च युयुधे दानवानां गणैः सह ॥ १६ ॥ अक्षौहिणीनां शतकं समरे च जघान सः ॥ असुरान्पातयामास काली कमलोचना ॥
 १७ ॥ पपौ रक्तं दानवानामतिकुद्धा ततः परम् ॥ दशलक्षगजैर्द्राणां शतलक्षं च कोटिशः ॥ १८ ॥ समादायेकहस्तेन मुखे चिक्षेप
 लीलया ॥ कबंधानां सहस्रं च ननर्त समरे मुने ॥ १९ ॥ स्कन्दस्य शरजालेन दानवाः क्षतविग्रहाः ॥ भीताश्च दुद्रुधुः सर्वे महारण
 पराक्रमाः ॥ २० ॥ वृषपर्वो विप्रचित्तिर्देवश्चापि विकंकणः ॥ स्कन्देन सार्धं युयुधुस्ते सर्वे विकमेण च ॥ २१ ॥ महामारी च युयुधे
 न पश्य च पराङ्मुखी ॥ बभूवुस्ते च संक्षुब्धाः स्कन्दस्य शक्तिपीडिताः ॥ २२ ॥ न दुद्रुधुर्भयात्स्वर्गे पुष्प वृष्टिर्बभूव ह स्कन्दस्य
 २३ ॥ दानवानां क्षयकरं यथा प्राकृतिको लयः राजा विमानमाकलय चकार बाणवर्षणम् ॥ २४ ॥ देवाः प्रसन्नः सर्वेऽप्यन्ये नदीश्वराश्च ॥

विष्णुर्वायुः ॥ भीमारेण च सन्निभं प्रसन्नो भास्करो यथा ॥ २८ ॥ चतुर्विधच्छेदः स्फुटस्य पुर्वैर्ध्वं च भयंकरः ॥ बभञ्ज च रथं दिव्यं
चिच्छेद रथपीठकान् ॥ २९ ॥ मयूरं जर्जरीभूतं दिव्यास्त्रेण चकार सः ॥ शक्तिं चिक्षेप सूर्याभां तस्य वक्षस्य घातिनीम् ॥ ३० ॥
क्षणं मूर्च्छां च संप्राप बभूव चेतनः पुनः ॥ गृहीत्वा तद्वनुर्दिव्यं यद्वत्तं विष्णुनापुरा ॥ ३१ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणयानमारुह्य
कार्तिकः ॥ शस्त्रास्त्रं च गृहीत्वा च चकार रणमुखवणम् ॥ ३२ ॥ सर्पाश्च पर्वताश्चैव वृक्षाश्च प्रस्तरास्तथा ॥ सर्वाश्चिच्छेदकोपेन
दिव्यास्त्रेण शिवात्मजः ॥ ३३ ॥ वह्निं निर्वापयामास पार्जन्येन प्रतापवान् ॥ रथं धनुश्च चिच्छेद शंखचूडस्य लीलया ॥ ३४ ॥
सन्नाहं सारथिं चैव किरीटं मुकुटोज्ज्वलम् ॥ चिक्षेप शक्तिं शुक्लाभां दानवेन्द्रस्य वक्षसि ॥ ३५ ॥ मूर्च्छां संप्राप्य राजा च चेत
नश्च बभूव ह ॥ आरुरोह यानमन्यद्भनुर्जग्राह सत्वरः ॥ ३६ ॥ चकार शरजालं च मायया मायिनां वरः ॥ गुहं चच्छाद समरे
शरजालेन नारद ॥ ३७ ॥ जग्राह शक्तिमग्न्यां शतसूर्यसमप्रभाम् ॥ प्रलयाग्निशिखरूपां विष्णोश्च तेजसा वृताम् ॥ ३८ ॥

चिक्षेप तां च कोपेन महावेगेन कार्तिके ॥ पपात शक्तिस्तद्वात्रे वह्निराशिरिवोज्ज्वला ॥ ३९ ॥ मूर्च्छां संप्राप शक्त्या च कार्तिकेयो
महाबलः ॥ कालीं गृहीत्वा तं क्रोडे निनाय शिवसन्निधौ ॥ ४० ॥ शिवस्तं चापि ज्ञानेन जीवयामास लीलया ॥ ददौ बलमनंतं च
समुत्तस्थौ प्रतापवान् ॥ ४१ ॥ कालीं जगाम समरं रक्षितुं कार्तिकस्य या ॥ वीरास्तामनु जग्मुश्च ते नचदीश्वरादयः ॥ ४२ ॥
सर्वे देवाश्च गन्धर्वा यक्षराक्षसकिन्नराः ॥ वाद्यभांडश्च बहुशः शतशो मधुवाहका ॥ ४३ ॥ सा च गत्वाऽथ संग्रामं सिंहनादं चकार
च ॥ देव्याश्च सिंहनादेन प्रापुर्मूर्च्छां च दानवाः ॥ ४४ ॥ अट्टाट्टाहासमशिवं चकार च पुनः पुनः ॥ दृष्ट्वा पपौ च माध्वीकं ननर्त रण
मूर्धनि ॥ ४५ ॥ उग्रदंष्ट्रं चोग्रदंष्ट्रा कोटकी च पपौ मधु ॥ योगिनीं डाकनीनां च गणाः सुरगणादयः ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वा कालीं शंख
चूडः शीघ्रमाजौ समाययौ ॥ दानवाश्च भयं प्रापू राजा तेभ्योऽभयं ददौ ॥ ४७ ॥ कालीं चिक्षेप वह्निं च प्रलयाग्निशिखोपमम् ॥
राजा निर्वापयामास पार्जन्येन च लीलया ॥ ४८ ॥ चिक्षेप वारुणं सा च तीव्रं च महदद्भुतम् ॥ गांधर्वेण चचिच्छेद दानवेन्द्रश्च
लीलया ॥ ४९ ॥

माहेश्वरं प्रचिक्षेप काली वह्निशिखोपमम् ॥ राजा जघान तं शीघ्रं वैष्णवेन च लीलया ॥ ५० ॥ नारायणास्त्रं सादेवी चिक्षेप मन्त्र
पूर्वकम् ॥ राजा नमाम तद्दृष्ट्वा चावरुह्य रथादसौ ॥ ५१ ॥ ऊर्ध्वं जगाम तच्चास्त्रं प्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ पपात शंखचूडश्च भक्त्या
तं दंडवद्भुवि ॥ ५२ ॥ ब्रह्मास्त्रं सा च चिक्षेप यत्नतो मन्त्रपूर्वकम् ॥ ब्रह्मास्त्रेण महाराजो निर्वापं च चकार सः ॥ ५३ ॥ तथा चिक्षेप
द्विध्यास्त्रं सा देवी मन्त्रपूर्वकम् ॥ राजा दिव्यास्त्रजालेन तन्निर्वाणं चकार च ॥ ५४ ॥ देवी चिक्षेप शक्तिं च यत्नतो योजनायताम् ॥
राजा दिव्यास्त्रजालेन झतखंडां चकार ह ॥ ५५ ॥ जग्राह मन्त्रपूतं च देवी पाशुपतं रूपा ॥ निक्षेपणं निरोद्धुं च वाग्बभूवाशरीरिणी
॥ ५६ ॥ मृत्युः पाशुपते नास्ति नृपस्य च महात्मनः ॥ यादवस्ति च मन्त्रस्य कवचं च हरेरिति ॥ ५७ ॥ यावत्सतीत्वमस्त्येव
सत्याश्च नृपयोषितः ॥ तावदस्य जरा मृत्युर्नास्तीति ब्रह्मणो वचः ॥ ५८ ॥ इत्याकर्ण्य भद्रकाली न तच्चिक्षेप शस्त्रकम् ॥ शतलक्षं
दानवानां जग्रास लीलया क्षुधा ॥ ५९ ॥ प्रस्तुं जगाम वेगेन शंखचूडं भयंकरी ॥ दिव्यास्त्रेण सुतीक्ष्णेन वारयामास दानवः ॥ ६० ॥
स्त्रं चिक्षेप सा देवीग्रीष्मसूर्योपमं यथा ॥ दिव्यास्त्रेण दानवैश्च शतखंडं चकार सः ॥ ६१ ॥ पुनर्प्रस्तुं महादेवीवेगेन च जगाम
तम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरः श्रीमान्ववृधे दानवेश्वरः ॥ ६२ ॥ वेगेन मुष्टिना काली कोपयुक्ता भयंकरी ॥ बभञ्ज च रथं तस्य जघान सारथिं
सती ॥ ६३ ॥ सा च झूलं च चिक्षेप प्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ वामहस्तेन जग्राह शंखचूडः स्वलीलया ॥ ६४ ॥ मुष्ट्या जघान तं
देवी महाकोपेन वेगतः ॥ बभ्राम च तया दैत्यः क्षणं मूर्च्छामवाप च ॥ ६५ ॥ क्षणेन चेतनां प्राप्य समुत्तस्थौ प्रतापवान् ॥ न
चकार बाहुयुद्धं देव्या सह ननाम ताम् ॥ ६६ ॥ देव्याश्चास्त्रं स चिच्छेद जग्राह च स्वतेजसा ॥ नास्त्रं चिक्षेप तां भक्तो मातृभक्त्या
तु वैष्णवः ॥ ६७ ॥ गृहीत्वा दानवं देवी भ्रामयित्वा पुनः पुनः ॥ ऊर्ध्वं च प्रापयामास महावेगेन कोपिता ॥ ६८ ॥ ऊर्ध्वात्पपात
वेगेन शंखचूडः प्रतापवान् ॥ निपत्य च समुत्तस्थौ प्रणम्य भद्रकालिकाम् ॥ ६९ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणं विमानं सुमनोहरम् ॥
तं दत्वा देवी सा चिक्षेप तं चकार सः ॥ ७० ॥ दानवानां च कृतजं सा देवी च पपी क्षुधा ॥ पीत्वा युक्ता भद्रकाली जगाम

॥ ७३ ॥ राजेन्द्र महाकानी महाबलपराक्रमः ॥ न च विलोप मय्यस्त्रं विच्छेद मम सायकम् ॥ ७५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा
पुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शिवस्तत्त्वं सम्यक्कर्ण्य तत्त्वज्ञानविशारदः ॥
ययौ स्वयं च समरे स्वर्गणेः सह नारद ॥ १ ॥ शंखचूडः शिवं दृष्ट्वा विमानादवकृत् ॥ ननाम परया भक्त्या शिरसा दंडवद्भुवि
॥ २ ॥ तं प्रणम्य च वेगेन विमानमाकरोह सः ॥ तूर्णं चकार सन्नाहं धनुर्जग्राह दुर्वहम् ॥ ३ ॥ शिवदानवयोर्युद्धं पूर्णमब्दशतं
पुरा ॥ न बभूवतुरन्योन्यं ब्रह्मक्षयपराजयौ ॥ ४ ॥ न्यस्तशस्त्रश्च भगवानन्यस्तशस्त्रश्च दानवः ॥ रथस्थः शंखचूडश्च बृषस्थो
वृषभध्वजः ॥ ५ ॥ दानवानां च शतकमुद्धतं च बभूव ह ॥ रणे ये ये मृता शंभुर्जीवयामास तान्विभुः ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरे बृद्ध
ब्राह्मणः परमातुरः ॥ आगत्य च रणस्थानमुवाच दानवेश्वरम् ॥ ७ ॥

बृद्धब्राह्मण उवाच ॥ देहि भिक्षां च राजेन्द्र मह्यं विप्राय सांप्रतम् ॥ त्वं सर्वसंपदां दाता यन्मे मनसि वाञ्छितम् ॥ ८ ॥ निरीहाय च
वृद्धाय तृषिताय च सांप्रतम् ॥ पश्चात्त्वां कथयिष्यामि पुरः सत्यं च कुर्विति ॥ ९ ॥ ओमित्युवाच राजेन्द्र प्रसन्नवदनेक्षणः ॥
कवचार्यं जनश्चाहमित्युवाचातिमायया ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वा कवचं दिप्यं जग्राह हरिरेव च ॥ शंखचूडस्य रूपेण जगाम तुलसीं प्रति
॥ ११ ॥ गत्वा तस्यां मायया च वीर्याधानं चकार च ॥ अथ शंभुर्हरिः शूलं जग्राह दानवं प्रति ॥ १२ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तदप्रलया
ग्निशिखोपमम् ॥ दुर्निवार्यं च दुर्धर्ममव्यर्थं वैरिघातकम् ॥ १३ ॥ तेजसा चक्रतुल्यं च सर्वशस्त्रास्त्रसारकम् ॥ शिवके शवयोरन्यदुर्वहं
च भयंकरम् ॥ १४ ॥ धनुःसहस्रं देव्येण प्रस्थेन शतहस्तकम् ॥ सजीवं ब्रह्मरूपं च नित्यरूपमनिर्दिशम् ॥ १५ ॥ संहर्तुं सर्वब्रह्मांडमलं
यत्स्वीयलीलया ॥ विलोप तोलनं कृत्वा शंखचूडे च नारद ॥ १६ ॥ राजा चापं परित्यज्य श्रीकृष्णचरणांबुजम् ॥ ध्याने चकार भक्त्या
च कृत्वा योगासनं चिया ॥ १७ ॥ शूलं च भ्रमणं कृत्वा पपात दानवोपरि ॥ चकार भस्मसाप्तं च सरथं चाऽथलीलया ॥ १८ ॥

राजाधृत्वा दिव्यरूपं किशोरं गोपवेषकम् ॥ द्विभुजं सुरलीहस्तं रत्नभूषणभूषितम् ॥ १९ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणं वेष्टितं गोपकोटिभिः ॥ गोलोकादागतं यानमारुरोह पुरं ययौ ॥ २० ॥ गत्वा ननाम् शिरसा स राधाकृष्णयोर्भुजे ॥ भक्त्या च चरणाभोजं रासे वृन्दावने वने ॥ २१ ॥ सुदामानं च तौ दृष्ट्वा प्रसन्नवदनेक्षणौ ॥ कोडे चक्रतुरत्यंतं प्रेम्णाऽतिपरिसंयुतौ ॥ २२ ॥ अथ शूलं च वेगेन प्रययौ तं च सादरम् ॥ अस्थिभिः शंखचूडस्य शंखजातिर्बभूव ह ॥ २३ ॥ नानाप्रकाररूपेण शश्वत्पूता सुरार्चने ॥ प्रशस्तं शंखतोयं च देवानां प्रीतिदं परम् ॥ २४ ॥ तीर्थतोयस्वरूपं च पवित्रं शंभुना विना ॥ शंखशब्दो भवेद्यत्र तत्र लक्ष्मीः सुसंस्थिरा ॥ २५ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु यः स्नातः शंखवारिणा ॥ शंखो हरेरधिष्ठानं यत्र शंखस्ततो हरिः ॥ २६ ॥ तत्रैव वसते लक्ष्मीर्दूरीभूतमंगलम् ॥ स्त्रीणां च शंखध्वनिभिः शूद्राणां च विशेषतः ॥ २७ ॥ भीता रुष्टा याति लक्ष्मीस्तत्स्थलादन्यदेशतः ॥ शिवोऽपि दानवं हत्वा शिवलोकं जगाम ह ॥ २८ ॥ प्रहृष्टो वृषभारूढः स्वगणेशच समावृतः ॥ सुराः स्वविषयं प्रापुः परमानन्दसंयुताः ॥ २९ ॥

नेदुर्दुःखभयः स्वर्गे जगुर्गर्ध्वकिन्नराः ॥ बभूव पुष्पवृष्टिश्च शिवस्योपरि संततम् ॥ ३० ॥ प्रशशंसुः सुरास्तं च सुनीन्द्रप्रवरादयः ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ नारायणश्च भगवान्वीर्याधानं चकार ह ॥ तुलस्यां केन रूपेण तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ नारायणश्च भगवान्देवानां साधनेषु च ॥ शंखचूडस्य कवचं गृहीत्वा विष्णुमायया ॥ २ ॥ पुनर्विधाय तद्रूपं जगाम तत्सतीश्वरम् ॥ पातिव्रत्यस्य नाशेन शंखचूडजिघांसया ॥ ३ ॥ दुर्बुद्धिं वादयामास तुलसी द्वारसन्निधौ ॥ जयशब्दं च तद्वारे बोधयामास सुंदरीम् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वा च रवं साध्वी परमानन्दसंयुता ॥ राजमार्गे गवाक्षेण ददर्श परमादरात् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्यो धनं दत्त्वा कारयामास मंगलम् बन्दिभ्यो भिक्षुकेभ्यश्च वाचिभ्यश्च धनं ददौ ॥ ६ ॥ अवरुणं रथादेवो देव्याश्च भवनं ययौ ॥ अमृत्यरत्ननिर्माणं सुन्दरं सुमनोहरम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा च पुरतः कान्तं सा तं कान्तं मुदाऽन्विता ॥ तत्पार्श्वं कालयामास ननाम् च करोव च ॥ ८ ॥ रत्नसिंहासने रम्ये वासयामास काञ्चुकी ॥ ताम्बूलं च ददौ तस्मै कर्पूराविमुवासितम् ॥ ९ ॥

साध्विनामो तत्र प्रभो ॥ कथं बभूव विजयस्तन्मे हृदि कृपामिह ॥ १२ ॥ तुलसीवचनं श्रुत्वा प्रहस्य कमलापतिः ॥ शंखचूडस्य रूपेण
तामुवाचामृतं वचः ॥ १३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आवयोः समरः कति पूर्णशब्दं बभूव ह ॥ नाशो बभूव सर्वेषां दानवानां च कामिनि
॥ १४ ॥ प्रीतिं च कारयामास ब्रह्मा च स्वयमावयोः ॥ देवानामधिकारश्च प्रदत्तो ब्रह्मणाऽऽज्ञया ॥ १५ ॥ मायाऽऽगतं स्वभवनं
शिवलोकं शिवो गतः ॥ इत्युक्त्वा जगतां नाथः शयने च चकार ह ॥ १६ ॥ रेमे रमापतिस्तत्र रमया सह नारद ॥ सा साध्वी सुख
संभोगादाकर्षण्यतिक्रमात् ॥ १७ ॥ सर्वं वितर्कयामास कस्त्वमेवेत्युवाच सा ॥ तुलस्युवाच ॥ को वा त्वं वद मायेश भुक्ताऽहं
मायया त्वया ॥ १८ ॥ दूरीकृतं मत्सतीत्वं यदतस्त्वं शपामि हे ॥ तुलसीवचनं श्रुत्वा हरिः शापभयेन च ॥ १९ ॥ दधार लीलया
ब्रह्मन्सुमूर्तिं सुमनोहरम् ॥ ददर्श पुरतो देवी देवदेवं सनातनम् ॥ २० ॥ नवीननीरदश्यामं शरत्पंकजलोचनम् ॥ कोटिकंदर्पलीलामं
रत्नभूषणभूषितम् ॥ २१ ॥

ईषद्वास्यप्रसन्नास्यं शोभितं पीतवाससम् ॥ तं दृष्ट्वा कामिनी कामं मूर्च्छां संप्राप लीलला ॥ २२ ॥ पुनश्च चेतनां प्राप्य पुनः सा
तमुवाच ह ॥ तुलस्युवाच ॥ हे नाथ ते दया नास्ति पाषाणसदृशस्य च ॥ २३ ॥ छलेन धर्मभंगेन मम स्वामी त्वया हतः ॥
पाषाणहृदयस्त्वं हि दयाहीनो यतः प्रभो ॥ २४ ॥ तस्मात्पाषाणरूपस्त्वं भवे देव भवा धुना ॥ ये वदन्ति च साधुं त्वां ते भ्राता
हि न संशयः ॥ २५ ॥ भक्तो विनाऽपराधेन परार्थं च कथं हतः ॥ भृशं रुरोद शोकार्ता विललाप मुहुर्मुहुः ॥ २६ ॥ ततश्च
करुणां दृष्ट्वा करुणारससागरः ॥ नयेन तां बोधयितुमुवाच कमलापतिः ॥ २७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तपस्त्वया कृतं भद्रे मदर्थं
भारते चिरम् ॥ त्वदर्थं शंखचूडश्च चकार सुचिरं तपः ॥ २८ ॥ कृत्वा त्वां कामिनीं सोऽपि विजहार च तत्क्षणात् ॥ अधुना
दातुमुचितं तवेव तपसः फलम् ॥ २९ ॥ इदं शरीरं त्यक्त्वा च दिव्यदेहं विधाय च ॥ रामे रम मया सार्धं त्वं रमा सदृशी भव
॥ ३० ॥ इयं तनुर्नदीरूपा गण्डकीति च विश्रुता ॥ सुपुण्यदा नृणां पुण्ये भवतु भारते ॥ ३१ ॥ तव केशसमूहश्च पुण्यवृक्षो भविष्यति ॥
तुलसीकेशसम्भूता तुलसीति च विश्रुता ॥ ३२ ॥

त्रिषु लोकेषु पुष्पाणां पत्राणां देवपूजने ॥ प्रधानरूपा तुलसी भविष्यति वरानने ॥ ३३ ॥ स्वर्गे मर्त्ये च पाताले गोलोके मम सन्निधौ ॥ भव त्वं तुलसी वृक्षवरा पुष्पेषु सुन्दरी ॥ ३४ ॥ गोलोके विरजातीरे रासे वृन्दावने वने ॥ भांडीरे चम्पकवने रम्ये चन्दन कानने ॥ ३५ ॥ माधवीकेतकीकुन्दमालिकामालतीवने ॥ वासस्तेऽत्रैव भवतु पुण्यस्थानेषु पुण्यदः ॥ ३६ ॥ तुलसीतरुमूलेषु पुण्य देशेषु पुण्यदम् ॥ अधिष्ठानं च तीर्थानां सर्वेषां च भविष्यति ॥ ३७ ॥ तत्रैव सर्वदेवानां ममधिष्ठानमेव च तुलसीपत्रपतनप्राप्तये च वरानने ॥ ३८ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ तुलसीपत्रतोयेन योऽभिषेकं समाचरेत् ॥ ३९ ॥ सुधाघटसहस्राणां या तुष्टिस्तु भवेद्धरेः ॥ सा च तुष्टिर्भवेन्नूनं तुलसीपत्रदानतः ॥ ४० ॥ गवामयुतदानेन यत्फलं तत्फलं भवेत् ॥ तुलसीपत्रदानेन तत्फलं कार्तिके सति ॥ ४१ ॥ तुलसीपत्रतोयं च मृत्युकाले च यो लभेत् ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोके महीयते ॥ ४२ ॥ नित्यं यस्तुलसीतोयं भुङ्क्ते भक्त्या च मानवः ॥ लक्षाश्वमेधजं पुण्यं सम्प्राप्नोति स मानवः ॥ ४३ ॥ तुलसीं स्वकरे कृत्वा धृत्वा देहे च मानवः ॥ प्राणास्त्यजति तीर्थेषु विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ४४ ॥

तुलसीकाष्ठनिर्माणमालां गृह्णाति यो नरः ॥ पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते नितिश्च फलम् ॥ ४५ ॥ तुलसीं स्वकरे कृत्वा स्वीकारं यो न रक्षति ॥ स याति कालसूत्रं च यावच्चन्द्रदिवाकरो ॥ ४६ ॥ करोति मिथ्याशपथं तुलस्यां योऽत्र मानवः ॥ स याति कुम्भीपाकं च यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४७ ॥ तुलसीतोयं कणिकां मृत्युकाले च यो लभेत् ॥ रत्नयानं समारुह्य वैकुण्ठे प्राप्यते ध्रुवम् ॥ ४८ ॥ पूर्णिमायाममावस्यां च द्वादश्यां रविसंक्रमे ॥ तैलाभ्यंगं च कृत्वा च मध्याह्ने निशि सन्ध्ययोः ॥ ४९ ॥ अशौचेऽशुचिकाले ये रात्रि वासोऽन्विता नरा ॥ तुलसीं ये विचिन्वन्ति ते छिंदेति हरेः शिरः ॥ ५० ॥ त्रिरात्रं तुलसीपत्रं शुद्धं पर्युषितं सति ॥ श्राद्धे व्रते च दाने च प्रतिष्ठायामुरार्चने ॥ ५१ ॥ भूगतं तोयपतितं यद्वत् विष्णवे सति ॥ शुद्धं च तुलसीपत्रं क्षालनादन्यकर्मणि ॥ ५२ ॥ वृक्षादि छातवेदी या गोलोके च निरामये ॥ कृष्णेन सार्धं नित्यं च नित्यं क्रीडां करिष्यसि ॥ ५३ ॥ नद्यद्यातुदेवी या भारते च सुपुण्यदा ॥ सा तुलसी स्वकरे कृत्वा भविष्यति ॥ ५४ ॥ त्वं च स्वयं महासाध्वी वैकुण्ठे मम सन्निधौ ॥ रमासमा च रामा च भविष्यसि ॥ ५५ ॥

लक्ष्मीजनावनो ज्ञेयो रहितो वनमालया ॥८९॥ द्वारद्वये चतुर्भुजं गोष्पदेन विराजितम् ॥ रघुनाथाभिधं ज्ञेयं रहितं वनमालया ॥ ९० ॥ अतिक्षुद्रं द्विचक्रं च नवीनजलदप्रभम् ॥ तद्दामनाभिधं ज्ञेयं रहितं वनमालया ॥ ९१ ॥ अतिक्षुद्रं द्विचक्रं च वनमालाविभूषितम् ॥ विज्ञेयं श्रीधरं रूपं श्रीपदं गृहिणां सदा ॥ ९२ ॥ स्थूलं च वर्तुलाकारं रहितं वनमालया ॥ द्विचक्रं स्फुटमत्यन्तं ज्ञेयं दामोदराभिधम् ॥ ९३ ॥ मध्यमं वर्तुलाकारं द्विचक्रं बाणविस्तृतम् ॥ रणरामाभिधं ज्ञेयं शरतुणसमन्वितम् ॥ ९४ ॥ मध्यमं सप्तचक्रं च च्छत्रभूषणभूषितम् ॥ राजराजेश्वरं ज्ञेयं राजसम्पत्प्रदं नृणाम् ॥ ९५ ॥ द्विसप्तचक्रं स्थूलं च नवीनरदमुप्रभम् ॥ अनन्तारूपं च विज्ञेयं चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ९६ ॥ चक्राकारं द्विचक्रं च सश्रीकं जलदप्रभम् ॥ सगोष्पदं मध्यमं च विज्ञेयं मधुसूदनम् ॥ ९७ ॥ सुदर्शनं चैकचक्रं गुप्तचक्रं गदाधरम् ॥ द्विचक्रं हयवक्राभं हयग्रीवं प्रकीर्तितम् ॥ ९८ ॥ अतीव विस्तृतास्यं च द्विचक्रं विकटं सति ॥ नरसिंहं सुविज्ञेयं सद्यो वैराग्यदं नृणाम् ॥ ९९ ॥

द्विचक्रं विस्तृतास्यं च वनमालासमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनृसिंहं विज्ञेयं गृहिणां च सुखप्रदम् ॥ १०० ॥ द्वारदेशे द्विचक्रं च सश्रीकं च समं स्फुटम् ॥ वासुदेवं तु विज्ञेयं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १०१ ॥ प्रद्युम्नसूक्ष्मचक्रं च नवीननीरदप्रभम् ॥ सुषिरच्छिद्रबहुलं गृहिणां च सुखप्रदम् ॥ १०२ ॥ द्वे चक्रे चैकलम्बे च पृष्ठं यत्र तु पुष्कलम् ॥ संकर्षणं सुविज्ञेयं सुखदं गृहिणां सदा ॥ १०३ ॥ अनिरुद्धं तु पीताभं वर्तुलं चातिशोभनम् ॥ सुखप्रदं गृहस्थानां प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ १०४ ॥ शालग्रामशिला यत्र तत्र सन्निहितो हरिः ॥ तत्रैव लक्ष्मीर्वसति सर्वतीर्थसमन्विता ॥ १०५ ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ तानि सर्वाणि नश्यन्ति शालग्रामशिलार्चनात् ॥ १०६ ॥ छत्राकारे भवेद्वाज्यं वर्तुले च माहाश्रियः ॥ दुःखं च शकटारं शूलाग्रे मरणं ध्रुवम् ॥ १०७ ॥ विकृतास्ये च दारिद्र्यं पिंगले हानिरेव च ॥ भग्नचक्रे भवेद्दयाधिर्विदीर्णः मरणं ध्रुवम् ॥ १०८ ॥ व्रतं दानं प्रतिष्ठा च श्राद्धं च देवपूजनम् ॥ शालग्रामस्य सान्निध्यात्प्रशस्तं तद्भवेदिति ॥ १०९ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ सर्वयज्ञेषु तीर्थेषु व्रतेषु च तपः सु च ॥ ११० ॥ पाठे चतुर्णां वेदानां तपसां करणे सति ॥ तत्पुण्यं लभते नूनं शालग्रामशिलार्चनात् ॥ १११ ॥

“शालग्रामशिलातोयेयोऽभिषेकं सदाचरेत् ॥ सर्वदानेषु यत्पुण्यं प्रदक्षिणं भुवो यथा ॥” शालग्रामशिलातोयं नित्यं भुंक्ते च यो नरः ॥ सुरेभ्यस्तं प्रसादं च लभते नात्र संशयः ॥ ८२ ॥ तस्य स्पर्शं च वाञ्छन्ति तीर्थानि निखिलानि च जीवन्मुक्तो महापूतोऽप्यंते याति हरेः पदम् ॥ ८३ ॥ तत्रैव हरिणा सार्धमसंख्यं प्राकृतं लयम् ॥ यास्यत्येव हि दास्ये च निमुक्तो दास्यकर्मणि ॥ ८४ ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि च ॥ तं दृष्ट्वा च पलायंते वेनतेयादिवोरगाः ॥ ८५ ॥ तत्पादरजसा देवी सद्यः पूता वसुंधरा ॥ पुंसां लक्षं तत्पितृणां निस्तरेत्तस्य जन्मतः ॥ ८६ ॥ शालग्रामशिलातोयं मृत्युकाले च यो लभेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८७ ॥ निर्वाणमुक्तिं लभते कर्म भोगात्प्रमुच्यते ॥ विष्णोः पदे प्रलीनश्च भविष्यति न संशयः ॥ ८८ ॥ शालग्रामशिलां धृत्वा मिथ्यावाक्यं वदेत्तु यः ॥ स याति कुंभीपाके च यावद्वै ब्रह्मणो वयः ॥ ८९ ॥ शालग्रामशिलां धृत्वा स्वीकारं यो न पालयेत् ॥ स प्रयात्यसिपत्रं च लक्षमन्वन्तरावधि ॥ ९० ॥ तुलसीपत्रं विच्छेदं शालग्रामे करोति यः ॥ तस्य जन्मांतरे कान्ते स्त्रीविच्छेदो भविष्यति ॥ ९१ ॥

तुलसीपत्रविच्छेदं शंखे यो हि करोति च ॥ भार्याहीनो भवेत्सोऽपि रोगी च सप्तजन्मसु ॥ ९२ ॥ शालग्रामं च तुलसीं शंखं चैकत्र एव च ॥ यो रक्षति महाहानी स भवेच्छ्रीहरेः प्रियः ॥ ९३ ॥ सकृदेव हि यो यस्यां वीर्याधानं करोति च ॥ तद्विच्छेदे तस्य दुःखं भवेदेव परस्परम् ॥ ९४ ॥ त्वं प्रिया शंखबुडस्य चैकमन्वन्तरावधि ॥ शंखेन सार्धं त्वद्भेदः केवलं दुःखदस्तथा ॥ ९५ ॥ इत्युक्त्वा श्रीहरिस्तां च विरराम च नारद ॥ सा च वेदं परित्यज्य दिव्यरूपं विधाय च ॥ ९६ ॥ यथा श्रीश्च तथा सा चाऽप्युवास हरिं सति ॥ स जगाम तथा सार्धं वेकुटं कमलावतिः ॥ ९७ ॥ लक्ष्मीः सरस्वती गंगा तुलसी चापि नारद ॥ हरेः प्रियाश्चतस्रश्च बभूवु रीश्वरस्य च ॥ ९८ ॥ सद्यस्तद्देहजाता च बभूव गंडकी नदी ॥ ईश्वरः सोऽपि शैलश्च तत्तीरे पुण्यदो नृणाम् ॥ ९९ ॥ कुर्वति तत्र कीटाश्च शिलां चतुर्भिर्वा मुने ॥ जले कर्तति या याश्च फलदास्ताश्च निश्चितम् ॥ १०० ॥ स्थलस्थाः पिंगला ज्ञेयाश्चोपतापा ब्रूवन्ति ॥ १०१ ॥ कर्तन्ति सर्वं किं यथाः शालग्रामशिला ॥ १०२ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ १०३ ॥

प्रहस्य मुनिपुंगवः ॥ कथां कथितुमारभे पुण्यां पापहरां पराम् ॥ ३ ॥ नारायण उवाच ॥ हरिः सर्वपूज्य तुलसी रमे च रमया सह ॥
रमासमानसौभाग्यां चकार गौरवेण च ॥ ४ ॥ सेहे च लक्ष्मीर्गंगा च तस्याश्च नवसंगमम् ॥ सौभाग्यगौरवं कोपात्तेन सेहे सरस्वती
॥ ५ ॥ सा तां जघान कलहे मानिनी हरिसन्निधौ ॥ व्रीडया चापमानेन सान्तरधानं चकार ह ॥ ६ ॥ सर्वसिद्धेश्वरी देवी ज्ञानिनां
सिद्धियोगिनी ॥ जगामादर्शनं कोपात्सर्वत्र च हरेरहो ॥ ७ ॥ हरिर्न दृष्ट्वा तुलसीं बोधयित्वा सरस्वतीम् ॥ तदनुज्ञां गृहीत्वा च जगाम
तुलसीवनम् ॥ ८ ॥ तत्र गत्वा च सुस्नातो हरिः स तुलसीं सतीम् ॥ पूजयामास तां ध्यात्वा स्तोत्रं भक्त्या चकार ह ॥ ९ ॥ लक्ष्मी
मायाकामवाणीबीज पूर्वं दशाक्षरम् ॥ वृन्दावनीति डेन्तं च वह्निजायांतमेव च ॥ १० ॥ अनेन कल्पतरुणा मंत्रराजेन नारद ॥ पूज
येद्यो विधानेन सर्वसिद्धिं लभेद्भुवम् ॥ ११ ॥ घृतदीपेन धूपेन सिद्धचंदनेन च ॥ नैवेद्येन च पुष्पेण चोपचारेण नारद ॥ १२ ॥

हरि स्तोत्रेण तुष्टा सा चाविर्भूता महीरूहात् ॥ प्रसन्ना चरणांभोजे जगाम शरणं शुभा ॥ १३ ॥ वरं तस्यै ददौ विष्णुः सर्वपूज्या
भवेरिति ॥ अहं त्वां धारयिष्यामि सुरूपां मूर्ध्नि वक्षसि ॥ १४ ॥ सर्वे त्वां धारयिष्यन्ति स्वमूर्ध्नि च सुरादयः ॥ इत्युक्त्वा तां गृही
त्वा च प्रययौ स्वालयं विभुः ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ किं ध्यानं स्तवनं किं वा किं वा पूजाविधानकम् ॥ तुलस्याश्च महाभाग
तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १६ ॥ नारायण उवाच ॥ अन्तर्हितायां तस्यां च हरिर्वृन्दावने तदा ॥ तस्याश्चक्रे स्तुतिं गत्वा तुलसीं
विरहातुरः ॥ १७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वृन्दाकृपाश्च वृक्षाश्च यदेकत्र भवन्ति च ॥ विदुर्बुधास्तेन वृन्दां मत्प्रियां तां भजाम्यहम्
॥ १८ ॥ पुरा बभूव या देवी त्वादौ वृन्दावने वने ॥ तेन वृन्दावनी ख्याता सौभाग्यां तां भजाम्यहम् ॥ १९ ॥ असंख्येषु च विश्वेषु
पूजिता या निरंतरम् ॥ तेन विश्वपूजिताख्या पूजितां च भजाम्यहम् ॥ २० ॥ असंख्यानि च विश्वानि पवित्राणि त्वया सदा ॥
तां विश्वपावनीं देवीं विरहेण स्मराम्यहम् ॥ २१ ॥ देवा न तुष्टाः पुष्पाणां समूहेन यया विना ॥ तां पुष्पसारः शुद्धां च द्रष्टुं
मिच्छामि शोकतः ॥ २२ ॥ विश्वे यत्प्राप्तिमात्रेण भक्तानन्दो भवेद्भुवम् ॥ नंदिनी तेन विख्याता सा प्रीता भवतादिह ॥ २३ ॥

यस्या देव्यास्तुला नास्ति विश्वेषु निखिलेषु च ॥ तुलसी तेन विख्याता तां यामि शरणं प्रियाम् ॥ २४ ॥ कृष्णजीवनरूपा सा शश्व
त्प्रियतमा सती ॥ तेन कृष्णजीवनी सा सा मे रक्षतु जीवनम् ॥ २५ ॥ इत्येवं स्तवनं कृत्वा तस्थौ तत्र रमापतिः ॥ ददर्श तुलसी
साक्षात्पादपद्मनतां सतीम् ॥ २६ ॥ रुदतीमवमानेन मानिनीं मानपूजिताम् ॥ प्रियां दृष्ट्वा प्रियः शीघ्रं वासयामास वक्षसि ॥ २७ ॥
भारत्याज्ञां गृहीत्वा च स्वालयं च ययौ हरिः ॥ भारत्या सह तत्प्रीतिं कारयामास सत्वरम् ॥ २८ ॥ वरं विष्णुर्ददौ तस्यै सर्वपूज्या
भवेरिति ॥ शिरोधार्या च सर्वेषां वंद्या मान्या ममेति च ॥ २९ ॥ विष्णोर्वरेण सा देवी परितुष्टा बभूव च सरस्वती तामाकृष्य वासयामास
सन्निधौ ॥ ३० ॥ लक्ष्मीर्गंगा सस्मिता च तां समाकृष्य नारद ॥ गृहं प्रवेशयामास विनयेन सतीं सदा ॥ ३१ ॥ वृन्दावृन्दावनी विश्वपू
जिता विश्वपाविनी ॥ पुष्पसारा नन्दिनी च तुलसी कृष्णजीवनी ॥ ३२ ॥ एतन्नामाष्टकं चैव स्तोत्रं नामार्थसंयुतम् ॥ यः पठेत्तां च सम्पूज्य
सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ ३३ ॥ कार्तिक्या पूर्णिमायां च तुलस्या जन्म मंगलम् ॥ तत्र तस्याश्च पूजा च विहिता हरिणा पुरा ॥ ३४ ॥
तस्यां यः पूजयेतां च भक्त्या च विश्वपावनीम् ॥ सर्वपापाद्दिनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ३५ ॥ कार्तिके तुलसीपत्रं यो ददाति
च वैष्णवे ॥ गवामयुतदानस्य फलं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ ३६ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं प्रियाहीनो लभेत्प्रियाम् ॥ बन्धुहीनो लभेद्बन्धु
न्स्तोत्रश्रवणमात्रतः ॥ ३७ ॥ रोगी प्रमुच्येत रोगाद्द्वन्द्वो मुच्येत बन्धानात् ॥ भयान्मुच्येत भीतस्तु पापान्मुच्येत पातकी ॥ ३८ ॥
इत्येवं कथितं स्तोत्रं ध्यानं पूजाविधिं शृणु ॥ त्वमेव वेदे जानासि कण्वशाखोक्तमेव च ॥ ३९ ॥ तद्दृष्ट्वा पूजयेत्तां च भक्त्या चावाहनं
विना ॥ तां ध्यात्वा चोपचारेण ध्यानं पातकनाशनम् ॥ ४० ॥ तुलसीं पुष्पसारां च सतीं पूतां मनोहराम् ॥ कृतपापेध्मदाहाय ज्वल
दग्निशिखोपमाम् ॥ ४१ ॥ पुष्पेषु तुलना यस्या नास्ति वेदेषु भाषितम् ॥ पवित्ररूपा सर्वासु तुलसी सा च कीर्तिता ॥ ४२ ॥ शिरो
धार्या च सर्वेषामीप्सिता विश्व पावनी ॥ जीवन्मुक्ता मुक्तिदा च भजे तां हरिभक्तिदाम् ॥ ४३ ॥ इति ध्यात्वा च सम्पूज्य स्तुत्वा च
प्रणम्यैव ॥ ४४ ॥ तुलस्तुपाख्यानं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ४५ ॥ इति श्रीवैष्णवभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

प्रथमे पूजिता बुने ॥ द्वितीये च वेदगणस्तत्पश्चाद्विपुर्वा गणेः ॥३॥ तदा चाश्वपतिर्भूषः पूजयामास भारते ॥ तत्पश्चात्पूजया मासुर्व
णाश्चत्वार एव च ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ की वा सोऽश्वपतिर्ब्रह्मकेन वा तेन पूजिता ॥ सर्वपूजया च सा देवी प्रथमे केशच वा
परे ॥ ५ ॥ नारायण उवाच मद्रदेशे महाराजो बभूवाश्वपतिर्मुने ॥ वैरिणां बलहतां च मित्राणां दुःखनाशनः ॥ ६ ॥ आसीत्तस्य
महाराज्ञी महिषी धर्मचारिणी ॥ मालतीति समाख्याता यथा लक्ष्मीर्गदाभृतः ॥ ७ ॥ सा च राज्ञी च बन्ध्या च वसिष्ठस्योपदेशतः ॥
चकाराधनं भक्त्या सावित्र्याश्चैव नारद ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशं न सा प्राप्ता महिषी न ददर्श ताम् ॥ गृहं जगाम दुःखार्ता हृदयेन विदू
यता ॥ ९ ॥ राजा तां दुःखितां दृष्ट्वा बोधयित्वा नयेन वै ॥ सावित्र्यास्तपसे भक्त्या जगाम पुष्करं तदा ॥ १० ॥ तपश्चकार
तत्रैव संयतः शतवत्सरम् ॥ न ददर्श च सावित्र्याः प्रत्यादेशो बभूव च ॥ ११ ॥ शुश्रावाकाशवाणीं च नृपेन्द्रश्चशरीरिणीम् ॥ गायत्र्या
दशलक्षं च जपं त्वं कुरु नारद ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र आजगाम पराशरः ॥ प्रणनाम ततस्तं च मुनिर्नृपमुवाच च ॥ १३ ॥
मुनिरुवाच ॥ सकृज्जापश्च गायत्र्याः पापं दिनभवं हरेत् ॥ दशवारं जपेनैव नश्येत्पापं दिवानिशम् ॥ १४ ॥ शतवारं जपश्चैव पापं
मासाजितं हरेत् ॥ सहस्रधा जपश्चैव कल्मषं मत्सरार्जितम् ॥ १५ ॥ लक्षो जन्मकृतं पापं दशलक्षोऽन्यजन्मजम् ॥ सर्वजन्मकृतं पापं
शतलक्षाद्विनश्यति ॥ १६ ॥ करोति मुक्तिं विप्राणां जपो दशगुणस्ततः ॥ करं सर्पफणाकारं कृत्वा तद्रंभमुद्रितम् ॥ १७ ॥ आनम्र
मूर्धमचलं प्रजपेत्प्राङ्मुखो द्विजः ॥ अनामिकामध्यदेशादधोऽवामक्रमेण च ॥ १८ ॥ तर्जनीमूलपर्यंतं जपस्यैवं क्रमः करे ॥ श्वेतपं
कजबीजानां स्फटिकानां च संस्कृताम् ॥ १९ ॥ कृत्वा वा मालिकां राजभ्रपेतीर्थे मुरालये ॥ संस्थाप्य मालामश्वत्थपत्रे पद्मे
च संयतः ॥ २० ॥ कृत्वा गोरोचनाक्तां च गायत्र्या स्नापयेत्सुधीः ॥ गायत्रीशतकं तस्यां जपेच्च विधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ अथवा पञ्च
गव्येन स्नात्वा मालां सुसंस्कृताम् ॥ अथ गंगोदकेनैव स्नात्वा वाऽतिसुसंस्कृताम् ॥ २२ ॥ एवं क्रमेण राजर्षे दशलक्षं जपं कुरु ॥
साक्षाद्रक्ष्यसि सावित्रीं त्रिजन्मपातकक्षयात् ॥ २३ ॥ नित्यं संध्यां च हे राजन्करिष्यसि दिनेदिने ॥ मध्याह्ने चापि सयाह्ने
प्रातरेव शुचिः सदा ॥ २४ ॥

दे. भा.
॥९४॥

संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हः सर्वकर्मसु ॥ यदह्ना कुरुते कर्म न तस्य फलभागभवेत् ॥ २५ ॥ नोपतिष्ठति यः पूर्वा नोपास्ते यस्तुपश्चि
माम् ॥ स शूद्रवद्रहिष्कार्यः सर्वस्माद्विजकर्मणः ॥ २६ ॥ यावज्जीवनपर्यंतं त्रिसंध्यां यः करोति च ॥ स च सूर्यसमो विप्रस्तेजसा तप
सा सदा ॥ २७ ॥ तत्पादपद्मरजसा सद्यः पूता वसुंधरा ॥ जीवन्मुक्तः स तेजस्वी संध्यापूतो हि यो द्विजः ॥ २८ ॥ तीर्थानि च पवि
त्राणि तस्य संस्पर्शमात्रतः ॥ ततः पापानि यांत्येव वैनतेया दिवोरगा ॥ २९ ॥ न गृह्णति सुराः पूजां पितर पिंडतर्पणम् ॥ स्वेच्छया च
द्विजातेश्च त्रिसंध्यारहितस्य च ॥ ३० ॥ मूलप्रकृत्यभक्तो यस्तन्मंत्रस्याप्यनर्चकः ॥ तदुत्सवविहीनश्च विषहीनो यथोरगः ॥ ३१ ॥
विष्णुमंत्रविहीनश्च त्रिसंध्यारहितो द्विजः ॥ एकादशीविहीनश्च विषहीनो यथोरगः ॥ ३२ ॥ हरेरनैववेद्यभोजी धावको वृषवाहकः ॥ शूद्रान्न
भोजी यो विप्रो विषहीनो यथोरगः ॥ ३३ ॥ शूद्राणां शवदाही यः स विप्रो वृषलीपतिः शूद्राणां मूषकारश्च विषहीनो यथोरगः ॥ ३४ ॥
शूद्राणां च प्रतिग्राही शूद्र याजी च यो द्विजः ॥ असिजीवी मसिजीवी विषहीनो यथोरगः ॥ ३५ ॥

यः कन्याविक्रयी विप्रो यो हरेरर्नामविक्रयी ॥ यो विप्रोऽवीरान्नभोजी ऋतुस्नातान्नभोजकः ॥ ३६ ॥ भगजीवी वार्धुषिको विषहीनो यथो
रगः ॥ यो विद्याविक्रयी विप्रो विषहीनो यथोरगः ॥ ३७ ॥ सूर्योदये स्वपेद्यो हि मत्स्यभोजी च यो द्विजः ॥ शिवापूजादिरहितो विष
हीनो यथोरगः ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वा च मुनिश्रेष्ठाः सर्वपूजाविधिक्रमम् ॥ तमुवाच च सावित्र्या ध्यानादिकमभीप्सितम् ॥ ३९ ॥ दत्त्वा
सर्वं नृपेन्द्राय ययौ च स्वाश्रमे सुने ॥ राजा संपूज्य सावित्रीं ददर्श वरमाप च ॥ ४० ॥ नारद उवाच ॥ किं वा ध्यानं च सावित्र्याः
किं वा पूजाविधानकम् ॥ स्तोत्रं मंत्रं च किं दत्त्वा प्रययौ स पराशरः ॥ ४१ ॥ नृपः केन विधानेन संपूज्य श्रुतिमातरम् ॥ वरं च कं
वा संप्राप संपूज्य तु विधानतः ॥ ४२ ॥ तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि सावित्र्याः परमं महत् ॥ रहस्यातिरहस्यं च श्रुतिसिद्धं समासतः
॥ ४३ ॥ नारायण उवाच ॥ जेष्ठकृष्णत्रयोदश्यां शुद्धकाले च यत्नतः ॥ व्रतमेवं चतुर्दश्यां व्रती भक्त्या समाचरेत् ॥ ४४ ॥ व्रतं
चतुर्विंशत्यं च द्विसप्तफलसंयुतम् ॥ दत्त्वा द्विसप्तनैवेद्यं पुष्पधूपादिकं चरेत् ॥ ४५ ॥ वस्त्रं यज्ञोपवीतं च भोजनं विधिपूर्वकम् ॥

माध्यन्दिने च यत् ॥ स्तोत्रं पूजाविधानं च मंत्रं च सर्वकामदम् ॥४८॥ तत्सर्वाचनवर्णाभां ज्वलन्तीं ब्रह्मतेजसा ॥ श्रीष्ममध्याह्नमातेड
सहस्रसंमितप्रभाम् ॥४९॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानां भक्ता नम्रहविम्वहाम् ॥ ५० ॥ सुखदां मुक्तिदां
शांतां कांतां च जगतां विधेः ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपां च प्रदात्रीं सर्वसम्पदाम् ॥५१॥ वेदधिष्ठा तृदेवीं च वेदशास्त्रस्वरूपिणीम् ॥ वेदबीज
स्वरूपां च भजे तां वेदमातरम् ॥ ५२ ॥ ध्यात्वा ध्यामेन नैवेद्यं दत्त्वा पाणिं स्वमूर्धनि ॥ पुनर्ध्यात्वा घटे भक्त्या देवीमावाहयेद्वती
॥ ५३ ॥ दत्त्वा षोडशोपचारं वेदोक्तं मन्त्रपूर्वकम् ॥ संपूज्य स्तुत्वा प्रणमेद्देवदेवीं विधानतः ॥ ५४ ॥ आसनं पाद्यमर्घ्यं च स्नानीयं
चानुलेपनम् ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं तांबूलं शीतलं जलम् ॥ ५५ ॥ वसनं भूषणं माल्यं गन्धं माचमनीयकम् ॥ मनोहरं सुतरुपं च
देयान्येतानि षोडश ॥ ५६ ॥ दारुसारविकारं च हेमादिनिर्मितं च वा ॥ देवाधारं पुण्यदं च मया तुभ्यं निवेदितम् ॥ ५७ ॥

तीर्थोदकं च पाद्यं च पुण्यदं प्रीतिदं महत् ॥ पूजांगभूतं शुद्धं च मया तुभ्यं निवेदितम् ॥ ५८ ॥ पवित्ररूपमर्घं च दूर्वापुष्पदलान्वि
तम् ॥ पुण्यदं शंखतोयाक्तं मया तुभ्यं निवेदितम् ॥ ५९ ॥ सुगंधं गंधतोयं च स्नेहं सौगन्धकारकम् ॥ मया निवेदितं भक्त्या स्नानीयं
प्रतिगृह्यताम् ॥ ६० ॥ गन्धद्रव्योद्भवं पुण्यं प्रीतिदं दिव्यगन्धदम् ॥ मया निवेदितं भक्त्या गन्धतोयं तवांबिके ॥ ६१ ॥ सर्वमंगल
रूपं च सर्वं च मंगलप्रदम् ॥ पुण्यदं च सुधूपं तं गृहाण परमेश्वरि ॥ ६२ ॥ सुगंधयुक्तं सुखदं मया तुभ्यं निवेदितम् ॥ जगतां दर्शना
र्थाय प्रदीपं दीप्तिकारकम् ॥ ६३ ॥ अंधकारध्वंसबीजं मया तुभ्यं निवेदितम् ॥ तुष्टिदं पुष्टिदं चैव प्रीतिदं क्षुद्धिनाशनम् ॥ ६४ ॥
पुण्यदं स्वादुरूपं च नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलप्रवरं रम्यं कर्पूरादिसुवासितम् ॥ ६५ ॥ तुष्टिदं पुष्टिदं चैव मया तुभ्यं निवेदितम् ॥
सुशीतलं वारि शीतं पिपासानाशकारणम् ॥ ६६ ॥ जगतां जीव रूपं च जीवनं प्रतिगृह्यताम् ॥ देहशोभास्वरूपं च सभाशोभाविवर्ध
नम् ॥ ६७ ॥ कार्पासजं च कृमिजं वसनं प्रतिगृह्यताम् ॥ कांचनादिविनिर्माणं श्रीकरं श्रीयुतं सदा ॥ ६८ ॥ सुखदं पुण्यदं रत्नभूषणं
प्रतिगृह्यताम् ॥ नानावृक्षसमुद्भूतं नानारूपसमन्वितम् ॥ ६९ ॥

फलस्वरूपं फलदं फलं च प्रतिगृह्यताम् ॥ सर्वमंगलरूपं च सर्वमंगलमंगलम् ॥ ७० ॥ नानापुष्पविनिर्माणं बहुशोभासमन्वितम् ॥
प्रीतिदं पुण्यदं चैव मारुतं च प्रतिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ पुण्यदं च सुगंधाढ्यं गंधं च देवि गृह्यताम् ॥ सिद्धं च वरं रम्यं भालशोभावि
वर्धनम् ॥ ७२ ॥ भूषणानां च प्रवरं सिद्धं प्रतिगृह्यताम् ॥ विशुद्धमर्थिसंयुक्तं पुण्यसूत्रं विनिर्मितम् ॥ ७३ ॥ पवित्रं वेदमंत्रेण यज्ञ
सूत्रं च गृह्यताम् ॥ द्रव्याण्येतानि मूलेन दत्त्वा स्तोत्रं पठेत्सुधीः ॥ ७४ ॥ ततो विप्राय भक्त्या च व्रती दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ सावि
त्रीति चतुर्थ्यंतं वह्निजायांतमेव च ॥ ७५ ॥ लक्ष्मीमायाकामपूर्वं मंत्रमष्टाक्षरं विदुः ॥ माध्यंदिनोक्तं स्तोत्रं च सर्वकामफलप्रदम् ॥ ७६ ॥
विप्रजीवनरूपं च निबोध कथयामि ते ॥ कृष्णेन दत्तां सावित्रीं गोलोके ब्रह्मणे पुरा ॥ ७७ ॥ ॥ नायाति सा तेन सार्धं ब्रह्मलोके च
नारद ॥ ब्रह्मा कृष्णाज्ञया भक्त्या तुष्टाव वेदमातरम् ॥ ७८ ॥ तदा सा परितुष्टा च ब्रह्माणं चकमे पतिम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सच्चिदानंद
रूपे त्वं मूलप्रकृतिरूपिणी ॥ ७९ ॥ हिरण्यगर्भरूपे त्वं प्रसन्ना भव सुन्दरि ॥ तेजःस्वरूपे परमे परमानंदरूपिणि ॥ ८० ॥
द्विजातीनां जातिरूपे प्रसन्ना भव सुन्दरि ॥ नित्ये नित्यप्रिये देवि नित्या नंदस्वरूपिणी ॥ ८१ ॥ सर्वमंगलरूपे च प्रसन्ना भव
सुन्दरि ॥ सर्वस्वरूपे विप्राणां मन्त्रसारे परात्परे ॥ ८२ ॥ सुखदे मोक्षदे देवि प्रसन्ना भव सुन्दरि ॥ विप्रपापेभ्यःदाहाय ज्वलदग्निशि
खोपमे ॥ ८३ ॥ ब्रह्मतेजःप्रदे देवि प्रसन्ना भव सुन्दरि ॥ कायेन मनसा वाचा यत्पापं कुरुते नरः ॥ ८४ ॥ तत्त्वस्मरणमात्रेण भस्मी
भूतं भविष्यति ॥ इत्युक्त्वा जगतां धाता तस्थौ तत्र च संसदि ॥ ८५ ॥ सावित्री ब्रह्मणा सार्धं ब्रह्मलोकं जगाम सा ॥ अनेन स्तवरा
जेन संस्तुया श्वपतिर्नृपः ॥ ८६ ॥ ददर्श तां च सावित्रीं वरं प्राप मनो गतम् ॥ स्तवराजमिमं पुण्यं संध्यां कृत्वा च यः पठेत् ॥ ८७ ॥
पाठे चतुर्णां वेदानां यत्फलं लभते च तत् ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० नवमस्कन्धे षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥
स्तुत्वाऽनेन सोऽश्वपतिः संपूज्य विधिपूर्वकम् ॥ ददर्श तत्र तां देवीं सहस्रार्कसमप्रभाम् ॥ १ ॥ उवाच सा च राजानं प्रसन्ना सस्मिता
सती ॥ यथा माता स्वपुत्रं च द्योतयती विशस्त्वया ॥ २ ॥ सावित्र्युवाच ॥ जानाम्यहं महाराज यत्ते मनसि वाञ्छितम् ॥ वाञ्छितं

चकाराश्वपतिर्नृपः ॥ ६ ॥ कालेन सा वर्धमाना बभूव च विनेदिने ॥ रूपयौवनसंपन्ना सुफले चंद्रकला यथा ॥ ७ ॥ सा वरं वरया
मासु युमत्सेनात्मजं सदा ॥ सत्यवंतं सत्यशीलं नानागुणसमन्वितम् ॥ ८ ॥ राजा तस्मै ददौ तां च रत्नभूषणभूषिताम् ॥ सोऽपि
सार्धं कौतुकेन तां गृहीत्वा गृहं ययौ ॥ ९ ॥ स च संवत्सरेऽतीते सत्यवान्सत्यविक्रमः ॥ जगाम फलकाष्ठार्थं प्रहर्षं पितुराज्ञया ॥ १० ॥
जगाम साध्वी सत्पश्चात्सावित्री देवयोगतः ॥ निपत्य वृक्षाद्देवेन प्राणास्तत्याजसत्यवान् ॥ ११ ॥ यमस्तं पुरुषं दृष्ट्वा बद्ध्वाऽगुह्यसमं
मुने ॥ गृहीत्वा गमनं चक्रे तत्पश्चात्प्रययौ सती ॥ १२ ॥ पश्चात्तां मुदतीं दृष्ट्वा यमः संयमनीपतिः ॥ उवाच मधुरं साध्वी साधूनां
प्रवरो महान् ॥ १३ ॥ धर्मराज उवाच ॥ अहो क्व यासि सावित्री गृहीत्वा मालुषीं तनुम् ॥ यदि यास्यसि कान्तेन सार्धं देहं तदा त्यज
॥ १४ ॥ गन्तुं मर्त्यो न शक्नोति गृहीत्वा पांचभौतिकम् ॥ देहं च मम लोकं च नश्वरं नश्वरः सदा ॥ १५ ॥

भर्तुस्ते पूर्णकालो वै बभूव भारते सति ॥ स्वकर्मफलभोगार्थं सत्यवान्याति मद्ब्रह्म ॥ १६ ॥ कर्मणा जायते जन्तुः कर्मणैव प्रलीयते ॥
सुखं दुःखं भयं शोकं कर्मणैव प्रणीयते ॥ १७ ॥ कर्मणेन्द्रो भवेज्जीवो ब्रह्मपुत्रः स्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणा हरेर्दासो जन्मादिरहितो भवेत्
॥ १८ ॥ स्वकर्मणा सर्वसिद्धिममरत्वं लभेद्भवम् ॥ लभेत्स्वकर्मणा विष्णोः सालोक्यादिषुष्टयम् ॥ १९ ॥ सुरत्वं च मनुत्वं च
राजेन्द्रत्वं लभेन्नरः ॥ का कर्मणा च शिवत्वं च गणेशत्वं तथैव च ॥ २० ॥ कर्मणा च मुनीन्द्रत्वं तपस्विस्त्वं स्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणा
क्षत्रियत्वं वैश्यत्वं च स्वकर्मणा ॥ २१ ॥ कर्मणैव च म्लेच्छत्वं लभते नात्र संशयः ॥ स्वकर्मणा जङ्गमत्वं शैलत्वं च स्वकर्मणा
॥ २२ ॥ कर्मणा राक्षसत्वं च किन्नरत्वं स्वकर्मणा ॥ कर्मणैवाधिपत्यं च वृक्षत्वं च स्वकर्मणा ॥ २३ ॥ कर्मणैव पशुत्वं च वनजीवी
स्वकर्मणा ॥ कर्मणा क्षुद्रजन्तुत्वं कृमिन्त्वं च स्वकर्मणा ॥ २४ ॥ दैतेयत्वं दानवत्वमसुरत्वं स्वकर्मणा ॥ इत्येतदुक्त्वा सावित्री विर
राम स वै यमः ॥ २५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ यमस्य वचनं
श्रुत्वा सावित्री च पतिव्रता ॥ तुष्टाव परया भक्त्या तमुवाच मनस्विनी ॥ १ ॥

दे. मा.
॥९८॥

सावित्र्युवाच ॥ किं कर्म तद्भवेत्केन को वा तद्देतुरेव च ॥ को वा देही च देहः कः को वाऽत्र कर्मकारकः ॥ २ ॥ किं वा ज्ञानं च बुद्धिः
का को वा प्राणः शरीरिणाम् ॥ कानीन्द्रियाणि किं तेषां लक्षणं देवताश्च काः ॥ ३ ॥ भोक्ता भोजयिता को वा कोवा भोगश्च निष्कृतिः ॥
को जीवः परमात्मा कस्तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ४ ॥ धर्म उवाच ॥ वेदप्रणिहितो धर्मः कर्म यन्मंगलं परम् ॥ अवैदिकं तु यत्कर्म
तदेवाशुभमेव च ॥ ५ ॥ अहैतुकी देवसेवा संकल्पपरहिता सती ॥ कर्मनिर्मूलरूपा च सा एव परिभक्तिदा ॥ ६ ॥ को वा कर्मफलं
भुङ्क्ते को वा निर्लिप्त एव च ॥ ब्रह्मभक्तो यो नरश्च स च मुक्तः श्रुतः श्रुतौ ॥ ७ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिविवर्जितः ॥ भक्तिश्च
द्विविधा साध्वि श्रुत्युक्ता सर्वसंमता ॥ ८ ॥ निर्वाण पददात्री च हरिरूप प्रदा नृणाम् ॥ हरिरूपस्वरूपा च भक्तिं वाञ्छन्ति वैष्णवाः
॥ ९ ॥ अन्ये निर्वाणमिच्छन्ति योगिनो ब्रह्मवित्तमाः ॥ कर्मणो बीजरूपश्च सततं तत्फलप्रदाः ॥ १० ॥ कर्मरूपश्च भगवान्प
रात्मा प्रकृतिः परा ॥ सोऽपि तद्देतुरूपश्च देही नश्वर एव च ॥ ११ ॥

पृथिवी वायुराकाशो जलं तेजस्तथैव च ॥ एतानि सूत्ररूपाणि सृष्टिरूपविधौ सतः ॥ १२ ॥ कर्म कर्ता च देही च आत्मा भोजयिता
सदा ॥ भोगो विभवभेदश्च निष्कृतिर्भुक्तिरेव च ॥ १३ ॥ सदासद्भेदबीजं ज्ञानं नानाविधं भवेत् ॥ विषयाणां विभागानां भेदि बीजं
कीर्तितम् ॥ १४ ॥ बुद्धिर्विवेचना सा च ज्ञानबीजं श्रुतौ श्रुतम् ॥ वायुभेदाश्च प्राणाश्चा बलरूपाश्च देहिनाम् ॥ १५ ॥ इंद्रि
याणां च प्रवरमीश्वरांशमनूहकम् ॥ प्रेमकं कर्मणां चैव दुर्निवार्यं च देहिनाम् ॥ १६ ॥ अनिरूप्यमदृश्यं च ज्ञानभेदो मनः स्मृतम् ॥
लोचनं श्रवणं घ्राणं त्वक्च रसनमिन्द्रियम् ॥ १७ ॥ अंगिनानंगरूपं च प्रेरकं सर्वकर्मणाम् ॥ रिपुरूपं मित्ररूपं सुखरूपं च दुःखदम्
॥ १८ ॥ सूर्यो वायुश्च पृथिवी ब्रह्माद्या देवताः स्मृताः ॥ प्राणदेहादिभृद्योहि स जीवः परिकीर्तितः ॥ १९ ॥ परमं व्यापकं ब्रह्म निर्गुणः
प्रकृतेः परः ॥ कारणं कारणानां च परमात्मा स उच्यते ॥ २० ॥

केन वा कर्मणा स्वर्गं केन वा नरकं पितः ॥ २३ ॥ केन वा कर्मणा सुक्तिः केन भक्तिर्भवेद्भूरी ॥ केन वा कर्मणा योगी रोगी वा केन कर्मणा ॥ २४ ॥ केन दीर्घजीवी च केनाल्पायुश्च कर्मणा ॥ केन वा कर्मणा दुःखी सुखी वा केन कर्मणा ॥ २५ ॥ अंगहीनश्च काणश्च बधिरः केन कर्मणा ॥ अंधो वा पंडुरपि वा प्रमत्तः केन कर्मणा ॥ २६ ॥ क्षिप्तोऽतिलुब्धकश्चौरः केन वा कर्मणा भवेत् ॥ केन सिद्धिमवाप्नोति सालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ २७ ॥ केन वा ब्राह्मणत्वं च तपस्वित्वं च केन वा ॥ स्वर्गभोगादिकं केन वेकुंठं केन कर्मणा ॥ २८ ॥ गोलोकं केन वा ब्रह्मन्सर्वोत्कृष्टं निरामयम् ॥ नरको वा कतिविधः किं संख्यो नाम किं च वा ॥ २९ ॥ को वा कं नरकं याति कियंतं तेषु तिष्ठति ॥ पापिनां कर्मणा केन यो वा व्याधिः प्रजायते ॥ यद्यत्प्रिय मया पृष्टं तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ३० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवम स्कन्धे नारदनारायणसंवादे सावित्र्युपाख्यानेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥

श्रीनारायण उवाच ॥ सावित्रीवचनं श्रुत्वा जगाम विस्मयं यमः ॥ प्रहस्य वक्तुमारंभे कर्मपाकं तु जीविनाम् ॥ १ ॥ धर्म उवाच ॥ कन्या द्वादशवर्षीया वत्से त्वं वयसाऽधुना ॥ ज्ञानं ते पूर्ववि दुषां ज्ञानिनां योगिनां परम् ॥ २ ॥ सावित्रीवरदानेन त्वं सावित्री कलासती ॥ प्राप्ता पुरा भूभृता च तपसा तत्समा सुते ॥ ३ ॥ यथा श्रीः श्रीपते क्रोडे भवानी च भवोरसि ॥ यथाऽदितिः कश्यपे च यथाऽहल्या च गौतमे ॥ ४ ॥ यथा शची महेन्द्रे च यथा चन्द्रे च रोहिणी ॥ यथा रतिः कामदेवे यथा स्वाहा हुताशने ॥ ५ ॥ यथा स्वधा च पितृषु यथा संज्ञा दिवाकरे ॥ वरुणानी च वरुणे यज्ञे च दक्षिणा यथा ॥ ६ ॥ यथा वराहे पृथिवी देवसेना च कांतिके ॥ सौभाग्या सुप्रिया त्वं च तथा सत्यवतः प्रिये ॥ ७ ॥ अयं तुभ्यं वरो दत्तोऽप्यपरं यथेप्सितम् ॥ वृणु देवि महाभागे ददामि सकलेप्सितम् ॥ ८ ॥ सावित्र्युवाच ॥ सत्यवत औरसानां पुत्राणां शतकं मम ॥ भविष्यति माहाभाग वरमेतन्मदीप्सितम् ॥ ९ ॥ मत्पितुः पुत्रशतकं शत्रुरस्य च चक्षुषी ॥ राज्यलाभो न वत्सेवं वरमेतन्मदीप्सितम् ॥ १० ॥ अंते सत्यवता सार्धं यास्यामि हरिमंदिरम् ॥ समतीते लक्षवर्षे देहीदं मे जगत्प्रभो ॥ ११ ॥ जीवकर्मविपाकं च श्रोतुं कौतूहलं मम ॥ विश्वनिस्तारबीजं च तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १२ ॥

धर्मराज उवाच ॥ भविष्यति महासाध्वि सर्व मानसिकं तव ॥ जीवकर्मविपाकं च कथयामि निशामय ॥ १३ ॥ शुभानामशुभानां च कर्मणां जन्म भारते ॥ पुण्यक्षेत्रे च नान्यत्र सर्वं च भुंजते जनाः ॥ १४ ॥ सुरादैत्या दानवाश्च गन्धर्वा राक्षसादयः ॥ नराश्च कर्मजनका न सर्वे जीविनः सति ॥ १५ ॥ विशिष्टजीविनः कर्म भुंजते सर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभं च सर्वत्र स्वर्गेषु नरकेषु च ॥ १६ ॥ विशेषतो जीविनश्च भ्रमन्ते सर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभं भुंजते च कर्म पूर्वार्जितं परम् ॥ १७ ॥ शुभेन कर्मणा याति स्वर्लोकादिकमेव च ॥ कर्मणा चाशुभेनैव भ्रमन्ति नरकेषु च ॥ १८ ॥ कर्मनिर्मूलने भक्तिः सा चोक्ता द्विविधा सति ॥ निर्वाणरूपा भक्तिश्च ब्रह्मणः प्रकृतेरिह ॥ १९ ॥ रोगी कुकर्मणा जीवश्चरोगी शुभ कर्मणा ॥ दीर्घजीवी च क्षीणायुः सुखी दुःखी च कर्मणा ॥ २० ॥ अंधादयश्चांगहीनाः कर्मणा कुत्सितेन च ॥ सिद्ध्यादिकर्मवाप्नोति सर्वोत्कृष्टेन कर्मणा ॥ २१ ॥ सामान्यं कथितं देवि विशेषं शृणु सुन्दरि ॥ सुदुर्लभं सुगोप्यं च पुराणेषु स्मृतिष्वपि ॥ २२ ॥ दुर्लभा मातृषी जातिः सर्वजातिषु भारते ॥ सर्वेभ्यो ब्राह्मणः श्रेष्ठः प्रशस्तः सर्वकर्मसु ॥ २३ ॥ ब्रह्मनिष्ठो द्विजश्चैव गरीयान् भारते सति ॥ निष्कामश्च सकामश्च ब्राह्मणो द्विविधः सति ॥ २४ ॥

सकामाश्च प्रधानश्च निष्कामो भक्त एव च ॥ कर्मभोगी सकामश्च निष्कामो निरुपद्रवः ॥ २५ ॥ स याति देहं त्यक्त्वा च पदं यत् तन्निरामयम् ॥ पुनरागमनं नास्ति तेषां निष्कामिनां सति ॥ २६ ॥ सेवते द्विभुजं कृष्णं परमात्मानमीश्वरम् ॥ गोलोकं प्रति ते भक्ता दिव्यरूपविधारिणः ॥ २७ ॥ सकामिनो वैष्णवाश्च गत्व वैकुण्ठमेव च ॥ भारतं पुनरायाति तेषां जन्म द्विजातिषु ॥ २८ ॥ कालेन ते च निष्कामा भवन्त्येव क्रमेण च ॥ भक्तिं च निर्मलां तेभ्यो दास्यामि निश्चितं पुनः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणा वैष्णवाश्चैव सकामाः सर्वजन्मसु ॥ न तेषां निर्मला बुद्धिर्विष्णुभक्तिविवर्जिताः ॥ ३० ॥ तीर्थाश्रिता द्विजा ये च तपस्यानिरताः सति ॥ ते याति ब्रह्मलोकं च पुनरायाति भारते ॥ ३१ ॥ स्वधर्मनिरता ये च तीर्थान्यत्र निवासिनः ॥ ब्रजन्ति ते सत्यलोकं पुनरायाति भारते ॥ ३२ ॥ स्वधर्मनिरता विमाः सर्वभक्ताश्च भारते ॥ ब्रजन्ति ते सत्यलोकं पुनरायाति भारते ॥ ३३ ॥ सुलभकृतिभक्ता ये निष्कामा धर्मचारिणः ॥

स्वधर्मनिरता ये च नरकं याति ते ध्रुवम् ॥ ४८ ॥ स्वधर्मनिरता एव वर्णाश्वत्वार एव च ॥ भवत्येव ध्रुवस्यैव कर्मणः
 फलभोगिनः ॥ ४९ ॥ स्वधर्मनिरता ये च नरकं याति ते ध्रुवम् ॥ भारते न भवत्येव कर्मणः फलभोगिनः ॥ ४० ॥ स्वधर्मनिरता एव
 वर्णाश्वत्वार एव च ॥ स्वधर्मनिरता विप्राः स्वधर्मनिरताय च ॥ ४१ ॥ कन्या ददाति विप्राय चंद्रलोकं प्रयाति ते ॥ वसंति लभते
 साध्वि यावदिद्राश्चतुर्दश ॥ ४२ ॥ सालंकृताया दानेन द्विगुणं फलमुच्यते ॥ सकामा याति तल्लोकं न निष्कामाश्च साधवः ॥ ४३ ॥
 ते प्रयाति विष्णुलोकं फलसंघातवर्जिताः ॥ गव्यं च रजतं स्वर्णं वस्त्रं सर्पिः फलं जलम् ॥ ४४ ॥ ये ददत्येव विप्रेभ्यश्चंद्रलोकं
 प्रयाति ते ॥ वसंति ते च तल्लोके यावन्मन्वन्तरं सति ॥ ४५ ॥ सुचिरात्सुचिरं वासं कुर्वति तेन ते जनाः ॥ ये ददति सुवर्णाश्च
 गाश्च ताम्रादिकं सति ॥ ४६ ॥ ते याति सूर्यलोकं च शुचये ब्राह्मणाय च ॥ वसंति ते तत्र लोके वर्षाणामयुतं सति ॥ ४७ ॥
 विपुले सुचिरं वासं कुर्वति च निरा मयाः ॥ ददाति भूमि विप्रेभ्यो धनानि विपुलानि च ॥ ४८ ॥
 स याति विष्णुलोकं च श्वेतद्वीपं मनोहरम् ॥ तत्रैव निवसत्येव यावच्चंद्रदिवाकरो ॥ ४९ ॥ विपुले विपुलं वासं करोति पुण्यवान्मुने ॥
 गृहं ददाति विप्राय ये जना भक्तिपूर्वकम् ॥ ५० ॥ ते याति विष्णु लोकं च सुचिरं सुखदायकम् ॥ गृहरेणुप्रमाणं च विष्णुलोके मह
 त्तमे ॥ ५१ ॥ विपुले विपुलं वासं कुर्वति मानवाः सति ॥ यस्मै यस्मै च देवाय यो ददाति गृहं नरः ॥ ५२ ॥ स याति तस्य लोकं
 च रेणुमानाब्दमेव च ॥ सौधे चतुर्गुणं पुण्यं देशे शतगुणं फलम् ॥ ५३ ॥ प्रकृष्टे द्विगुणं तस्मादित्याह कमलोद्भवः ॥ यो ददाति
 तडागं च सर्व पापापनुत्तये ॥ ५४ ॥ स याति जनलोकं च रेणुमानाब्दमेव च ॥ वाप्यां फलं दशगुणं प्राप्नोति मानवः सदा ॥ ५५ ॥
 स तु वापीप्रदानेन तडागस्य फलं लभेत् ॥ धनुश्चतुः सहस्रेण दैर्घ्यमानेन निश्चितम् ॥ ५६ ॥ न्यूना वा तापती प्रस्थे सा वापी
 परिकीर्तिता ॥ दशवापीसमा कन्या यदि पात्रे प्रदीयते ॥ ५७ ॥ फलं ददाति द्विगुणं यदि साऽलंकृता भवेत् ॥ यत्फलं च तडागे च
 तदुद्गरे च तत्फलम् ॥ ५८ ॥

दे. मा.
॥१०२॥

वाप्याश्च पंकोद्धरणे वापीतुल्यफलं लभेत् ॥ अश्वत्थवृक्षमारोप्य प्रतिष्ठां यः करोति च ॥ ५९ ॥ स प्रयाति ततो लोकं वर्षाणामयुतं सति ॥ पुष्पोद्यानं यो ददाति सावित्रि सर्वभूतये ॥ ६० ॥ स वसेद् ध्रुवलोकं च वर्षाणामयुतं ध्रुवम् ॥ यो ददाति विमानं च विष्णवे भारते सति ॥ ६१ ॥ विष्णु लोके वसेत्सोऽपि यावन्मन्वन्तरं परम् ॥ चित्रयुक्ते च विपुले फलं तस्य चतुर्वेणम् ॥ ६२ ॥ तस्यार्धं शिविकादाने फलमेव लभेद् ध्रुवम् ॥ यो ददाति भक्तियुक्तो हरये दोलमंदिरम् ॥ ६३ ॥ विष्णुलोके वसेत्सोऽपि यावन्मन्वन्तरं शतम् ॥ राजमार्गं सौधयुक्तं यः करोति पतिव्रते ॥ ६४ ॥ वर्षाणामयुतं सोऽपि शक्रलोके महीयते ॥ ब्राह्मणेभ्योऽथ देवेभ्यो दाने समफलं लभेत् ॥ ६५ ॥ यद्धि दत्तं च तद्भुङ्क्ते न दत्तं नोपतिष्ठते ॥ भुक्त्वा स्वर्गादिजं सौर्यं पुण्यवाञ्छन्म भारते ॥ ६६ ॥ लभेद्विप्रकुलेष्वेव क्रमेणैवोत्तमादिषु ॥ भारते पुण्यमान्विप्रो भुक्त्वा स्वर्गादिकं फलम् ॥ ६७ ॥ पुनः सोऽपि भवेद्विप्रश्चैवं च क्षत्रिया दयः ॥ क्षत्रियो वाऽथ वैश्यो वा कल्पकोटिशतेन च ॥ ६८ ॥ तपसा ब्राह्मणत्वं च न प्राप्नोति श्रुतौ श्रुतम् ॥ नाभुक्तं क्षीयते कर्म कल्प कोटिशतेरपि ॥ ६९ ॥

अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ देवतीर्थसहायेन कायव्यूहेन शुद्ध्यति ॥ ७० ॥ एतत्ते कथितं किञ्चित्किं भूयः श्रोतु मिच्छसि ॥ ७१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे नारदनारायणसंवादे सावित्र्युपाख्याने एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रयाति स्वर्गमन्यं च येनैवकर्मणा यम ॥ मनवाः पुण्यवंतश्च तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ धर्मराज उवाच ॥ अन्नदानं च विप्राय यः करोति च भारते ॥ अन्नप्रमाणवर्षं च शिवलोके महीयते ॥ २ ॥ अन्नदानं महादानमन्येभ्योऽपि करोति यः ॥ अन्नदानप्रमाणं च शिवलोके महीयते ॥ ३ ॥ अन्नदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥ नात्र पात्रपरीक्षा स्यान्न कालनियमः कश्चित् ॥ ४ ॥ देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो वा ददाति चासनं यदि ॥ महीयते विष्णुलोके वर्षाणामयुतं सति ॥ ५ ॥ यो ददाति च विप्राय दिव्या ॥ ६ ॥ विष्णुलोके महीयते ॥ ७ ॥ यावन्मन्वन्तरे जीवे कलहणं कल्पम् ॥ दानं नारायणलोके फलं

वर्षाणामयुतं सोऽपि मोदते वरुणालये ॥ १० ॥ विप्राय वीरितांगाय वरुणमुग्धं ददाति च ॥ महीयते वायुलोके वर्षाणामयुतं सति ॥ ११ ॥ यो ददाति ब्राह्मणाय शालग्रामं सवस्त्रकम् ॥ महीयते स वेकुटे यावच्चंद्रदिवाकरो ॥ १२ ॥ यो ददाति ब्राह्मणाय दिव्या शय्यां मनोहराम् ॥ महीयते चंद्रलोके यावच्चंद्रदिवाकरो ॥ १३ ॥ यो ददाति प्रदीपं च देवभ्यो ब्राह्मणाय च ॥ यावन्मन्वंतरं सोऽपि बह्मिलोके महीयते ॥ १४ ॥ करोति गजदानं च यदि विप्राय भारते ॥ यावद्भिद्रो नरस्तावदिन्द्रस्यार्धासने वसेत् ॥ १५ ॥ भारते योऽथ दानं च करोति ब्राह्मणाय च ॥ मोदते वारुणे लोके यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ प्रकृष्टां शिविकां यो हि ददाति ब्राह्मणाय च ॥ मोदते वारुणे लोके यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १७ ॥ प्रकृष्टां वाटिकां यो हि ददाति ब्राह्मणाय च ॥ महीयते वायुलोके यावन्मन्वंतरं सति ॥ १८ ॥ यो ददाति च विप्राय व्यजनं श्वेतचामरम् ॥ महीयते वायु लोके वर्षाणामयुतं ध्रुवम् ॥ १९ ॥

धान्यं रत्नं यो ददाति चिरंजीवी भवेत्सुधीः ॥ दाता प्रहीता तौ द्वौ च ध्रुवं वेकुण्ठगामिनौ ॥ २० ॥ सततं श्रीहरेर्नाम भारते यो जपेन्नरः ॥ स एव चिरजीवी च ततो मृत्युः पलायते ॥ २१ ॥ यो नरो भारते वर्षे दोलन कारयेत्सुधीः ॥ पूर्णिमारजनीशेषे जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ २२ ॥ इदलोके सुखं भुक्त्वागत्यंते विष्णुमंदिरम् ॥ निश्चितं निवसेत्तत्र शतमन्वंतरावधि ॥ २३ ॥ फलसुप्तरफस्तुन्यां ततोऽपि द्विगुणं भवेत् ॥ कल्पांतजीवी स भवेदित्याह कमलोद्भवः ॥ २४ ॥ तिलदानं ब्राह्मणाय यः करोति च भारते ॥ षलप्रमतिव च मोदते शिवमंदिरे ॥ २५ ॥ ततः सुयोनिं संप्राप्य चिरजीवी भवेत्सुखी ॥ ताम्रपात्रस्य दानेन द्विगुणं च फलं लभेत् ॥ २६ ॥ सालंकृतां च भोग्यां च सवस्त्रां सुंदरीं प्रियाम् ॥ यो ददाति ब्राह्मणाय भारते च पतिव्रताम् ॥ २७ ॥ महीयते चंद्रलोके यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तत्र स्ववैश्या सार्धं मोदते च दिवानिशम् ॥ २८ ॥ ततो गंधर्वलोके च वर्षाणामयुतं ध्रुवम् ॥ दिवा निशं कौतुकेन चोर्वश्या सह मोदते ॥ २९ ॥

ततो जन्मसदृशं च प्राप्नोति सुंदरं प्रियाम् ॥ सती सौभाग्ययुक्तां च कोमलां प्रियवादिनीम् ॥ ३० ॥ प्रददाति फलं चारु ब्राह्मणाय
च यो नरः ॥ फलप्रमाणवर्षं च शकलोके महीयते ॥ ३१ ॥ पुनः सुयोनिं संप्राप्य लभते सुतमुत्तमम् ॥ सफलानां च वृक्षाणां सदृशं
च प्रशंसितम् ॥ ३२ ॥ केवलं फलदानं वा ब्राह्मणाय ददाति च ॥ सुचिरं स्वर्गवासं च कृत्वा याति च भारते ॥ ३३ ॥ नानाद्रव्य
समायुक्तं नानासस्य समिन्वितम् ॥ ददाति यश्च विप्राय भारते विपुलं गृहम् ॥ ३४ ॥ सुरलोके वसेत्सोऽपि यावन्मन्वंतरं
शतम् ॥ ततः सुयोनिं संप्राप्य स महाधनवान्भवेत् ॥ ३५ ॥ यो नरः सस्यसंयुक्तां भूमिं च सुचिरां सति ॥ ददाति भक्त्या
विप्राय पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ ३६ ॥ महीयते च वैकुण्ठं मन्वंतरशतं ध्रुवम् ॥ पुनः सुयोनिं संप्राप्य महान्श्च भूमिपो भवेत् ॥ ३७ ॥
तं न त्यजति भूमिश्च जन्मनां शतकं परम् ॥ श्रीमान्श्च धनमांश्च पुत्रवांश्च प्रजेश्वरः ॥ ३८ ॥ यो व्रजं च प्रकृष्टं च ग्रामं दद्याद्
द्विजाय च ॥ लक्षमन्वंतरं चैव वैकुण्ठे स महीयते ॥ ३९ ॥ पुनः सुयोनिं संप्राप्य ग्रामलक्षसमन्वितम् ॥ न जहाति च तं पृथिवी
जन्मनां लक्षमेव च ॥ ४० ॥ सुप्रजं च प्रकृष्टं च पक्वसस्यसमन्वितम् ॥ नानापुष्करिणीवृक्षफलवल्लीसमन्वितम् ॥ ४१ ॥
नगरं यश्च विप्राय ददाति भारते भुवि ॥ महीयते स कैलासे दशलक्षेद्रकालकम् ॥ ४२ ॥ पुनः सुयोनिं संप्राप्य राजेन्द्रो भारते
भवेत् ॥ नगराणां च नियुतं स लभेन्नात्र संशयः ॥ ४३ ॥ धरा तं न जहात्येव जन्मनामयुतं ध्रुवम् ॥ परमैश्वर्यनियुतो भवेदेव मही
तले ॥ ४४ ॥ नगराणां च शतकं देशं यो हि द्विजातये ॥ सुप्रकृष्टं मध्यकृष्टं प्रजायुक्तं ददाति च ॥ ४५ ॥ वापीतडागसंयुक्तं नाना
वृक्षसमन्वितम् ॥ महीयते स वैकुण्ठे कोटि मन्वंतरावधि ॥ ४६ ॥ पुनः सुयोनिं संप्राप्य जंबुद्वीपपतिर्भवेत् ॥ परमैश्वर्यसंयुक्तो यथा
शकस्तथा भुवि ॥ ४७ ॥ महीतं न जहा त्येव जन्मनां कोटिमेव च ॥ स कर्त्तृपातजीवी स भवेद्वाजराजेश्वरो महान् ॥ ४८ ॥ स्वाधि
कारं समग्रं च यो ददाति द्विजातये चतुर्गुणं फलं चाति भवेत्तस्य न संशयः ॥ ४९ ॥ जम्बुद्वीपं यो ददाति ब्राह्मणाय तपस्विने ॥
जम्बुद्वीपं चाति भवेत्तस्य न संशयः ॥ ५० ॥ जम्बुद्वीपं महीदातुः सर्वतीर्थानि सेवितुः ॥ सर्वेषां तपसां कर्तुस्सर्वेषां वासकारिणः
जम्बुद्वीपं चाति भवेत्तस्य न संशयः ॥ ५१ ॥ जम्बुद्वीपं महीदातुः सर्वतीर्थानि सेवितुः ॥ सर्वेषां तपसां कर्तुस्सर्वेषां वासकारिणः
जम्बुद्वीपं चाति भवेत्तस्य न संशयः ॥ ५२ ॥ असंख्यब्रह्मणां पातं पश्यति

नश्यति जन्ममृत्युजराहराः ॥ ५६ ॥ कार्तिके तुलसीदानं करोति हरये च यः ॥ युगत्रयप्रमाणं च मोदते हरि मंदिरे ॥ ५७ ॥
 पुनः सुयोनि संप्राप्य हरिभक्तिं लभेद्भुवम् ॥ जितेंद्रियाणां प्रवरः स भवेद्भारते भुवि ॥ ५८ ॥ मध्ये यः स्नाति गंगायामरुणोदय
 कालतः ॥ युगषष्टिसहस्राणि मोदते हरिमन्दिरे ॥ ५९ ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य विष्णुमन्त्रं लभेद्भुवम् ॥ त्यक्त्वा च मानुषं देहं
 पुनर्याति हरेः पदम् ॥ ६० ॥ नास्ति तत्पुनरावृत्तिर्वैकुण्ठाच्च महीतले ॥ करोति हरिदास्यं च तथा सारूप्यमेव च ॥ ६१ ॥
 नित्यस्नार्थी च गंगार्या स पूतः सूर्यवद्भुवि ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलम् ॥ ६२ ॥ तस्यैव पादरजसा सद्यः पूता वसुं
 धरा ॥ मोदते स च वैकुण्ठे यावच्चंद्रदिवाकरो ॥ ६३ ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य हरिभक्तिं लभेद्भुवम् ॥ जीवन्मुक्तोऽतितेजस्वी तप
 स्विप्रवरो भवेत् ॥ ६४ ॥ स्वधर्मनिरतः शुद्धो विद्वांश्च स जितेन्द्रियः ॥ मीनकर्कटयोर्मध्ये गाढ तपति भास्करः ॥ ६५ ॥
 भारते यो ददात्येव जलमेव सुवासितम् ॥ स मोदते च कैलासे यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ६६ ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य रूपवांश्च सुखी
 भवेत् ॥ शिवभक्तश्च तेजस्वी वेदवेदांगपारगः ॥ ६७ ॥ वैशाखे सक्तुदानं च यः करोति द्विजातये ॥ सक्तुरेणुप्रमाणान्दं मोदते शिव
 मंदिरे ॥ ६८ ॥ करोति भारते यो हि कृष्णजन्माष्टमीव्रतम् ॥ शतजन्मकृतं पापं मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६९ ॥ वैकुण्ठे मोदते
 सोऽपि यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य कृष्णे भक्तिं लभेद्भुवम् ॥ ७० ॥ इहैव भारते वर्षे शिवरात्रिं करोति यः ॥
 मोदते शिवलोके स सप्तमन्वतरावधि ॥ ७१ ॥ शिवाय शिवरात्रौ च विल्वपत्रं ददाति च ॥ पत्रमानयुगं तत्र मोदते शिवमंदिरे
 ॥ ७२ ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य शिवभक्तिं लभेद्भुवम् ॥ विद्यावान्पुत्रवाञ्छीमान्प्रजावान्भूमिमान्भवेत् ॥ ७३ ॥ चैत्रमासेऽथवा
 माघे शंकरं योऽर्चयेद्भूति ॥ करोति नर्तनं भक्त्या वेत्रपाणिर्दिवानिशम् ॥ ७४ ॥ मांसं वाऽप्यर्धमांसं वा दश सप्तदिनानि च ॥ दिन
 मानयुगं सोऽपि शिवलोके महीयते ॥ ७५ ॥ श्रीरामनवमीं यो हि करोति भारते पुमान् ॥ सप्तमन्वतरं यावन्मोदते विष्णुमंदिरे ॥ ७६ ॥
 पुनः सुयोनि संप्राप्य रामभक्तिं लभेद्भुवम् ॥ जितेंद्रियाणां प्रवरो महांश्च धनवान्भवेत् ॥ ७७ ॥

शारदीयां महापूजा प्रकृतेयः करोति च ॥ महिषैश्छागलेमैवैः स्वर्गैर्भेकादिभिः सति ॥ ७८ ॥ नेवेद्यैरुपहारैश्च धूप दीपादिभिस्तथा ॥ नृत्यगीतादिभिर्वाद्यैर्नान कौतुकमंगलम् ॥ ७९ ॥ शिवलोके वसेत्सोऽपि सप्तमन्वन्तरावधिः ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्यानरो बुद्धि च निर्मलाम् ॥ ८० ॥ अतुलां श्रियमाप्नोति पुत्रपौत्रविवर्धनम् ॥ महाप्रभावयुक्तश्च गजवाजिसमन्विट् ॥ ८१ ॥ राजराजेश्वरः सोऽपि भवेदेव न संशयः ॥ ततः शुक्लाष्टमीं प्राप्य महालक्ष्मीं च योऽर्चयेत् ॥ ८२ ॥ नित्यं भक्त्या पक्षमेकं पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ दत्त्वा तस्यै प्रकृत्यानि चोपचाराणि षोडश ॥ ८३ ॥ गोलोके च वसेत्सोऽपि यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुनः सुयोनि संप्राप्य राजराजेश्वरो भवेत् ॥ ८४ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायां तु कृत्वा तु रासमंडलम् ॥ गोपानां शतकं कृत्वा गोपीनां शतकं तथा ॥ ८५ ॥ शिलायां प्रतिमायां च श्रीकृष्णं राधया सह ॥ भारते पूजयेद्भक्त्या चोपहारणि षोडश ॥ ८६ ॥ गोलोके वसते सोऽपि यावद्दे ब्रह्मणो वयः ॥ भारतं पुनरागत्य कृष्णे भक्तिं लभेद्ददाम् ॥ ८७ ॥ क्रमेण सुदृढां भक्तिं लब्ध्वा मंत्रं हरेरहो ॥ देहं त्यक्त्वा च गोलोकं पुनरेव प्रयाति सः ॥ ८८ ॥ ततः कृष्णस्य सारूप्यं पार्षदप्रवरो भवेत् ॥ पुनस्तत्पतनं नास्ति जरामृत्यु हरो भवेत् ॥ ८९ ॥ शुक्लां वाऽप्यथवाकृष्णां करोत्येकादशी च यः ॥ वेकुटे मोदते सोऽपि यावद्दे ब्रह्मणो वयः ॥ ९० ॥

भारतं पुनरागत्य कृष्ण भक्तिं लभेद् ध्रुवम् ॥ क्रमेण भक्तिसुदृढां करोत्येकां हरेरहो ॥ ९१ ॥ देहं त्यक्त्वा च गोलोकं पुनरेव प्रयाति सः ॥ ततः कृष्णस्य सारूप्यं संप्राप्य पार्षदो भवेत् ॥ ९२ ॥ पुनस्तत्पतनं नास्ति जरामृत्युहरो भवेत् ॥ भाद्रे मासे तु द्वादश्यां यः शकं पूजयेन्नरः ॥ ९३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि शकलोके महीयते ॥ रविवारे च संक्रांत्यां सप्तम्यां शुक्लपक्षके ॥ ९४ ॥ संपूज्यार्क हरिण्यान्नं यः करोति च भारते ॥ महीयते सोऽकलोके यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ९५ ॥ भारतं पुनरागत्य चारोगी श्रीयुतो भवेत् ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्विंश्यां सावित्रीं यो हि पूजयेत् ॥ ९६ ॥ महीयते ब्रह्मलोके सप्तमन्वन्तरावधि ॥ पुनर्महीं समागत्य श्रीमानतुलविक्रमः ॥ ९७ ॥ चिरजीवी भवेत्सोऽपि ज्ञानवान्संपदा युतः ॥ माघस्य शुक्लपंचम्यां पूजयेद्यः सरस्वतीम् ॥ ९८ ॥ संयतो भक्तितो दत्त्वा चोपचाराणि सप्तमन्वन्तरावधि ॥ ९९ ॥ संप्राप्य च पुनर्जन्म स भवेत्कवि पंडितः ॥ नो सुवर्णादिकं यो हि माघशुक्लपंचम्यां पूजयेत् ॥ १०० ॥

वाग्सर्वतः सुखी ॥ भोजयेद्योऽपि मिष्टान्नं ब्राह्मणेभ्यश्च भारते ॥ ३ ॥ विप्रलोमप्रमाणवद् मोदते विष्णुमंदिरं ॥ ततः पुनरिहागत्य
 सुखी च धनवान्भवेत् ॥ ४ ॥ विद्वान्सुचिरजीवी च श्रीमान्तुलविक्रमः ॥ यो वक्ति वः ददात्येव हरेर्नामानि भारते ॥ ५ ॥ युगं
 नाम प्रमाणं च विष्णुलोके महीयते ॥ ततः पुनरिहागत्य सुखी च धनवान्भवेत् ॥ ६ ॥ यदि नारायणक्षेत्रे फलं कोटिगुणं
 भवेत् ॥ नाम्नां कोटि हरयो हि क्षेत्र नारायणे जपेत् ॥ ७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो जीवन्मुक्तो भवेद्भुवम् ॥ न लभेत्स पुनर्जन्म वैकु
 ण्ठे स महीयते ॥ ८ ॥ लभेद्विष्णोश्च सारूप्यं न तस्य पतनं भवेत् ॥ विष्णुभक्तिं लभेत्सोऽपि विष्णुसारूप्यमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
 शिवं यः पूजयेन्नित्यं कृत्वा लिंगं च पार्थिवम् ॥ यावज्जीवनपर्यंतं स याति शिवमंदिरम् ॥ ११० ॥ मृदो रेणुप्रमाणवद् शिवलोके
 महीयते ॥ ततः पुनरिहागत्य राजेन्द्रो भारते भवेत् ॥ ११ ॥ शिलां च पूजयेन्नित्यं शिलातोयं च भक्षति ॥ महीयते च वैकुण्ठे
 यावद्दे ब्रह्मणः शतम् ॥ १२ ॥ ततो लब्ध्वा पुनर्जन्म हरिभक्तिं च दुर्लभाम् ॥ महीयते विष्णुलोके न तस्य पतनं भवेत् ॥ १३ ॥
 तर्पांसि चैव सर्वाणि व्रतानि निखिलानि च ॥ कृत्वा तिष्ठति वैकुण्ठे यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १४ ॥ ततो लब्ध्वा पुनर्जन्म राजेन्द्रो भारते
 भवेत् ॥ ततो मुक्तो भवेत्पश्चात्पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ११५ ॥ यः स्नात्वा सर्वतीर्थेषु भुवः कृत्वा प्रदक्षिणाम् ॥ स तु निर्वाणतांयाति न
 च जन्म भवेद्भुवि ॥ १६ ॥ पुण्यक्षेत्रे भारते च योऽश्वमेधं करोति च ॥ अश्वलोममिताशब्दं च शकस्यार्धासनं भजेत् ॥ ११७ ॥ चतु
 गुणं राजसूयं फलप्राप्नोति मानव ॥ सर्वेभ्योऽपि मखेभ्यो हि परो देवीमखः स्मृतः ॥ ११८ ॥ विष्णुना च कृतः पूर्व ब्रह्मणा च वरानने ॥
 शंकरेण महेशेन त्रिपुरासुरनाशने ॥ १९ ॥ शक्तियज्ञः प्रधानश्च सर्वयज्ञेषु सुन्दरि नानेन ॥ सदृशो यज्ञस्त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ १२० ॥
 दक्षेण च कृतः पूर्व महान्संवादसंयुतः ॥ बभूव कलहो यत्र दक्षशंकयोः सति ॥ २१ ॥ शेषुश्च नंदिनं विप्रा नदी विप्रांश्च कोपतः ॥
 यद्धेतोर्दक्षयज्ञं च बभञ्ज चंद्रशेखरः ॥ २२ ॥ चकार देवीयज्ञं स पुरा दक्षः प्रजापतिः ॥ धर्मश्च कश्यपश्चैव शेषश्चापि च कर्दमः
 ॥ २३ ॥ स्वायंभुवो मनुश्चैव तत्पुत्रश्च प्रियव्रतः शिवः सनत्कुमारश्च कपिलश्च ध्रुवस्तथा ॥ २४ ॥ राजसूयसहस्राणां फलमाप्नोति
 निश्चितम् ॥ देवीयज्ञात्परो यज्ञो नास्ति वेदे फलप्रदः ॥ १२५ ॥ वर्षाणां शतजीवी च जीवन्मुक्तो भवेद्भुवम् ॥ ज्ञानेन तेजसा चैव
 विष्णु भृत्यो भवेद्विह ॥ २६ ॥

देवानां च यथा विष्णुर्वैष्णवानां च नारदः ॥ शास्त्राणां च यथा वेदा वर्णानां ब्राह्मणो यथा ॥ २७ ॥ तीर्थानां च यथा गंगा पवित्राणां शिवो यथा ॥ एकादशी व्रतानां च पुष्पाणां तुलसी तथा ॥ २८ ॥ नक्षत्राणां यथा चंद्रः पक्षिणां गरुडो यथा ॥ यथा स्त्रीणां च प्रकृती राधा वाणी वसुंधरा ॥ २९ ॥ शीघ्राणां चेंद्रियाणां च चंचलानां मनो यथा ॥ प्रजापतीनां ब्रह्मा च प्रजानां च प्रजापतिः ॥ १३० ॥ वृंदावनं वनानां च वर्षाणां भारतं तथा ॥ श्रीमतां च यथा श्रीश्च विदुषां च सरस्वती ॥ ३१ ॥ पतिव्रतानां दुर्गा च सौभाग्यानां च राधिका ॥ देवीयज्ञस्तथा वत्से सर्वयज्ञेषु भामिनि ॥ ३२ ॥ अश्वमेधशतेनैव शक्यत्वं लभेद् ध्रुवम् ॥ सहस्रेण विष्णुपदं संप्राप्तः पृथुरेव च ॥ ३३ ॥ स्नानं च सर्वतीर्थानां सर्वयज्ञेषु दीक्षणम् ॥ सर्वेषां च व्रतानां च तपसा फलमेव च ॥ ३४ ॥ पाठे चतुर्णां वेदानां प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ॥ फलभूतमिदं सर्वं मुक्तिदं शक्तिसेवनम् ॥ १३५ ॥ पुराणेषु च वेदेषु चेतिहासेषु सर्वतः ॥ निरूपितं सारभूतं देवीपादांबुजार्चनम् ॥ ३६ ॥ तद्दर्शनं च तद्ध्यानं तन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तत्स्तोत्रस्मरणं चैवं वंदनं जपमेव च ॥ ३७ ॥ तत्पादोदकनैवेद्यभक्षणं नित्यमेव च ॥ सर्वसम्मतमित्येवं सर्वेप्सितमिदं सति ॥ १३८ ॥

भज नित्यं परं ब्रह्म निर्गुणं प्रकृतिं पराम् ॥ गृहाण स्वामिनं वत्से सुखं वस च मंदिरे ॥ ३९ ॥ अयं ते कथितः कर्मविपाको मंगलो नृणाम् ॥ सर्वेप्सितः सर्वमतस्तत्त्वज्ञानप्रदः परः ॥ १४० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महा० नवमस्कंधे त्रिशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनं श्रुत्वा सावित्री यमवक्रतः ॥ साश्रुनेत्रा सपुलका यमं पुनरुवाच सा ॥ १ ॥ सावित्र्युवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनं धर्मं सकलोद्धारकारणम् ॥ श्रोतॄणां चैव वक्रुणां जन्ममृत्युजराहरम् ॥ २ ॥ दानवानां च सिद्धानां तपसा च परं पदम् ॥ योगानां चैव वेदानां कीर्तनं सेवनं विभोः ॥ ३ ॥ मुक्तित्वममरत्वं च सर्वसिद्धित्वमेव च ॥ श्रीशक्तिसेवकस्यैव कलां नार्हति षोडशीम् ॥ ४ ॥ भजामि केन विधिना वद वेदविदां वरं ॥ शुभकर्मविपाकं च श्रुते नृणां मनोहरम् ॥ ५ ॥ कर्मांशुभविपाकं च तन्मे प्राप्नुयामि ॥ इत्युवाच च सती ब्रह्मन्भक्तिनम्रात्मकधरा ॥ ६ ॥ तुष्टाव धर्मराजं च वेदोक्तेन स्तुतेन च ॥ सावित्र्युवाच ॥ तपसा समता सर्वसंयतेषुर्वच्य साक्षिणः ॥ ८ ॥ अतो यन्नाम

नाम् ॥ चित्तं च कलयत्येव यः सर्वेषु च संततम् ॥ ११ ॥ अतीव पुनिवार्यं च तं कालं च प्रणमाम्यहम् ॥ तपस्वी ब्रह्मनिष्ठो यः
संयमी संजितेन्द्रियः ॥ १२ ॥ जीवानां कर्मफल वस्ते यमं प्रणमाम्यहम् ॥ स्वात्मारामश्च सर्वज्ञो मित्रं पुण्यकृतां भवेत् ॥ १३ ॥
पापिनां क्लेशादो यस्तं पुण्यमित्रं नमाम्यहम् ॥ यज्जन्म ब्रह्मणोऽश्वेन ज्वलन्ते ब्रह्मतेजसा ॥ १४ ॥ यो ध्यायति परं ब्रह्म तमीशं प्रण
माम्य हम् ॥ इत्युक्त्वा सा च सावित्री प्रणनाम यमं मुने ॥ १५ ॥ यमस्तां शक्तिभजनं कर्मपाकं मुवाच ह ॥ इदं यमाष्टकं नित्यं
प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ १६ ॥ यमास्तस्य भयं नास्ति सर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ महापापी यदि पठेन्नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥ १७ ॥
यमः करोति संशुद्धं कायभूदेन निश्चितम् ॥ १८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्ध एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ श्रीनारा
यण उवाच ॥ मायाबीजं महामन्त्रं प्रदत्त्वा विधिपूर्वकम् ॥ कर्माशुभविपाकं तमुवाच च रवेः सुतः ॥ १ ॥ धर्मराज उवाच ॥
शुभकर्मविपाकात् नरकं याति मानवः ॥ कर्माशुभविपाकं च कथयामि निशामय ॥ २ ॥

नाना पुराणभेदेन नामभेदेन भामिनि ॥ नानाप्रकारं स्वर्गं च याति जीवः स्वकर्मभिः ॥ ३ ॥ शुभकर्मविपाकात् नरकं याति
कर्मभिः ॥ कुकर्मणनरकं याति नानाविधं नरः ॥ ४ ॥ नरकाणां च कुण्डा निसंति नानाविधानानि च ॥ नानाशास्त्रप्रमाणेन कर्मभेदेन
यानि च ॥ ५ ॥ विस्तृच तानि च गर्तानि क्लेशदानि च दुःखिनाम् ॥ भयंकराणि घोराणि हे वत्से कुत्सितानि च ॥ ६ ॥ षडशीति
च कुंडानि एवमन्यानि संति च ॥ निबोध तेषां नामानि प्रसिद्धानि श्रुतौ सति ॥ ७ ॥ वह्निकुण्डं तप्तकुण्डं क्षारकुण्डं भयानकम् ॥
विद्रकुण्डं मूत्रकुण्डं च श्लेष्मकुण्डं च दुःसहम् ॥ ८ ॥ गरकुण्डं दूषिकुण्डं वासकुण्डं तथैव च ॥ शुक्रकुण्डमसृक्कुण्डमश्रुकुण्डं च
कुत्सितम् ॥ ९ ॥ कुण्डं गात्रमलानां च कर्णविद्रकुण्डमेव च ॥ मष्माकुण्डं मांसकुण्डं नक्रकुण्डं च दुस्तरम् ॥ १० ॥ लोमकुण्डं केश
कुण्डमस्थिकुण्डं च दुस्तरम् ॥ ताम्रकुण्डं लोहकुण्डं प्रतप्तं क्लेशदं महत् ॥ ११ ॥ चर्मकुण्डं तप्तसुराकुण्डं च परिकीर्तितम् ॥ तीक्ष्णं
कण्टककुण्डं च विषोदं विषकुण्डकम् ॥ १२ ॥ प्रतप्तकुण्डं तैलस्य कुन्तकुण्डं च दुर्वहम् ॥ कृमिकुण्डं पूयकुण्डं सर्पकुण्डं दुरंतकम्
॥ १३ ॥ मशकुण्डं दंशकुण्डं भीमं गरलकुण्डकम् ॥ कुण्डं च वज्रदंष्ट्राणां वृश्चिकानां च सुव्रते ॥ १४ ॥ शरकुण्डं शूलकुण्डं
खड्गकुण्डं च भीषणम् ॥ गोलकुण्डं नक्रकुण्डं काककुण्डं शुचास्पदम् ॥ १५ ॥

मंथानकुण्डं बीजकुण्डं वज्रकुण्डं च च दुःसहम् ॥ तप्तपाषाणकुण्डं च तीक्ष्णपाषाणकुण्डकम् ॥ १६ ॥ लालाकुण्डं मसीकुण्डं चूर्णकुण्डं
तथैव च ॥ चक्रकुण्डं वक्रकुण्डं कूर्मकुण्डं महोत्खणम् ॥ १७ ॥ ज्वालाकुण्डं भस्मकुण्डं दग्धकुण्डं शुचिस्मिते ॥ तप्तसूचीमसिपत्रं
क्षुरधारं सूचीमुखम् ॥ १८ ॥ गोकामुखं नक्रमुखं गजदंशं च गोमुखम् ॥ कुम्भीपाकं कालसूत्रं मत्स्योदं कृमिकंतुकम् ॥ १९ ॥ पांसु
भोज्यं पाशवेष्टं शूलप्रोतं प्रकंपनम् ॥ उत्कामुखमंधकूपं वेधनं ताडनं तथा ॥ २० ॥ जालरंघ्रं देहचूर्णं दलनं पोषणं कषम् ॥ शूर्प
ज्वालामुखं चैव धूमांधं नागवेष्टनम् ॥ २१ ॥ कुण्डा न्येतानि सावित्रि पापिनां क्लेशदानि च ॥ नियुतेः किंनरगणे रक्षितानि च
संततम् ॥ २२ ॥ दंडहस्तैः पाशहस्तैर्मदमत्तेर्भयंकरैः ॥ शक्तिहस्तैर्गदाहस्तैरसिहस्तैः सुदारुणैः ॥ २३ ॥ तमोयुक्तेर्दयाही नैर्निवार्यैश्च
न सर्वतः ॥ तेजस्विभिश्च निःशंकैराताम्रपिंगलोचनैः ॥ २४ ॥ योगयुक्तैः सिद्धियुक्तैर्नानारूपधरैर्भटैः ॥ आसन्नमृत्युभिर्दृष्टैः पापिभिः
सर्वजीविभिः ॥ २५ ॥ स्वकर्मनिरतैः सर्वैः शाक्तैः सौरैश्च गाणपेः ॥ आहश्यैः पुण्यकृद्भिश्चसिद्धेयोंगिभिरेव च ॥ २६ ॥ स्वधमनि
रतेर्वाऽपि विततेर्वा स्वतंत्रकैः ॥ बलवद्भिश्च निःशंकैः स्वप्नहृष्टैश्च वृष्णवैः ॥ २७ ॥

एतत्ते कथितं साध्वि कुडसंख्यानिरूपणम् ॥ येषां निवासो यत्कुण्डे निबोध कथयामि ते ॥ २८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नव
मस्कन्धे नारदनारायणसंवादे सावित्र्युपाख्याने द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ धर्मराज उवाच ॥ हरिसेवारतः शुद्धो योगसिद्धिं व्रती
सति ॥ तपस्वी ब्रह्मचारी च न याति नरकं ध्रुवम् ॥ १ ॥ कटुवाचा बांधवांश्च बललेपेन यो नरः ॥ दग्धान्करोति बलवान्बद्धिं कुंडं
प्रयाति सः ॥ २ ॥ स्वगात्रलोममानान्दं तत्र स्थित्वा हुताशने ॥ पशुयोनिमवाप्नोति नौद्रदग्धां त्रिजन्मनि ॥ ३ ॥ ब्राह्मणं
वृषितं तप्तं क्षुधितं गृहमागतम् ॥ न भोजयति यो मूढस्तप्तकुंडं प्रयाति सः ॥ ४ ॥ तत्र तद्धोममानं च वर्षं स्थित्वा च दुःखदे ॥ तप्त
स्थले बद्धिरूपे पक्षी च सप्तजन्मसु ॥ ५ ॥ रविवारे च संक्रान्त्याममायां आद्धवासरे ॥ वस्त्राणां क्षारसंयोगं करोति केवलं नरः ॥ ६ ॥
सप्तजन्मसु च सप्तमानान्बन्धेन च ॥ स सप्तजन्मसु भारते ॥ ७ ॥ मूलमकृतिं निर्दायः कुरुते मानवाधमः ॥
सप्तजन्मसु च सप्तमानान्बन्धेन च ॥ स सप्तजन्मसु भारते ॥ ७ ॥ मूलमकृतिं निर्दायः कुरुते मानवाधमः ॥
सप्तजन्मसु च सप्तमानान्बन्धेन च ॥ स सप्तजन्मसु भारते ॥ ७ ॥ मूलमकृतिं निर्दायः कुरुते मानवाधमः ॥

॥ ११ ॥ त्ववतां परं वृतां वा वृत्तिं च सुरविमयोः ॥ पश्चिर्वर्षसहस्राणि विद्वकुं च
 प्रयाति सः ॥ १२ ॥ तावत्स्येव च वर्षाणि विद्वभोजी तत्र तिष्ठति पश्चिर्वर्षसहस्राणि विद्वकुमिश्च पुनर्भुवि ॥ १३ ॥ परकीयतडागे च
 तडागं यः करोति च ॥ उत्सृजेद्देवदोषेण मूत्रकुण्डं प्रयाति सः ॥ १४ ॥ तत्रेषु मानवर्षं च तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ पुनः पूर्णशताब्दं
 च स वृषो भारते भवेत् ॥ १५ ॥ एकाकी मिष्टमश्नाति श्लेष्मकुण्डं प्रयाति च ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ १६ ॥ ततः
 पूर्णशताब्दं च स प्रतो भारते भवेत् ॥ श्लेष्ममूत्रपरं चैव पुनं भुंक्ते ततः शुचिः ॥ १७ ॥ पितरं मातरं चैव गुरुं भार्यां सुतं सुताम् ॥
 यो न पूष्णात्यनाथं च गरकुण्डं प्रयाति सः ॥ १८ ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ततो ब्रजेद्भूतयोनिं शतवर्षं ततः शुचिः
 ॥ १९ ॥ दृष्ट्वाऽतिथिं वक्रचक्षुः करोति यो हि मानवः ॥ पितृदेवास्तस्य जलं न गृह्णन्ति च पापिनः ॥ २० ॥

यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ इदं लभते चांते दूषिकाकुण्डमाव्रजेत् ॥ २१ ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति
 ततो ॥ ब्रजेद्भूतयोनिं शतवर्षं ततः शुचिः ॥ २२ ॥ दत्त्वा द्रव्यं च विप्राय चान्यस्मै दीयते यदि ॥ स तिष्ठति वसाकुण्डं तद्भोजी
 शतवत्सरम् ॥ २३ ॥ कृकलासो भवेत्सोऽपि भारते सप्तजन्मसु ॥ ततो भवेन्महारौद्रो दरिद्रोऽल्पायुरेव च ॥ २४ ॥ पुमांसं कामिनीं
 वाऽपि कामिनीं वा पुमानथ ॥ यः शुक्रं पाययत्येव शुक्रकुण्डं प्रयाति सः ॥ २५ ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ कृमियोनिं
 शताब्दं च ब्रजेद्भूत्वा ततः शुचिः ॥ २६ ॥ संताड्य च गुरुं विप्रं रक्तपातं च कारयेत् ॥ स च तिष्ठत्यसृक्कुण्डे तद्भोजी शतवत्सरम्
 ॥ २७ ॥ ततो लभेद्भयाप्रजन्म सप्तजन्मसु भारते ॥ ततः शुद्धिमवाप्नोति मानवश्च क्रमेण ह ॥ २८ ॥ योऽशु तत्याज गायतं भक्तं
 दृष्ट्वा सगद्गद ॥ श्रीकृष्णगुणसंगीते हसत्येव हि यो नरः ॥ २९ ॥ स वसेदशुकुण्डे च तद्भोजी शतवर्षकम् ॥ ततो भवेच्च चंडालस्त्रि
 जन्मनि ततः ॥ ३० ॥ करोति शठतां तद्वन्नित्यं मुहदि यो नरः ॥ कुण्डं गात्रमलानां च स प्रयाति शताब्दकम् ॥ ३१ ॥ ततः स
 गार्दभीं योनिमवाप्नोति त्रिजन्मनि ॥ त्रिजन्मनि च सार्गालीं ततः शुद्धो भवेद्भुवम् ॥ ३२ ॥

बधिरं यो हसत्येव निदत्येवाभि मानतः ॥ स वसेत्कर्ण विद्रकुण्डे तद्भोजी शतवत्सरम् ॥ ३३ ॥ ततो भवेत्स बधिरो दरिद्रः सप्त
जन्मसु ॥ सप्तजन्मन्यंगहीनस्ततः शुद्धि लभेद्भुवम् ॥ ३४ ॥ लोभात्स्वभरणार्थाय जीविनं हन्ति यो नरः ॥ मष्णाकुण्डे वसेत्सोऽपि
तद्भोजी लक्षवत्सरम् ॥ ३५ ॥ ततोभवच्च शशको मीनश्च सप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मानि वराहश्च कुक्कुटः सप्तजन्मसु ॥ ३६ ॥ एणादयश्च
कमभ्यस्ततः शुद्धि लभेद्भुवम् ॥ स्वकन्यापालनं कृत्वा विक्रीणाति च यो नरः ॥ ३७ ॥ अर्थलोभान्महासूढो मांसकुण्डं प्रयाति सः ॥
कन्यालोमप्रमाणान्दं तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ३८ ॥ तस्य दंडप्रहारं च कुर्वति यमकिंकराः ॥ मांसभारं मूर्ध्नि कृत्वा रक्तभारं लिहेत्भुधा
॥ ३९ ॥ ततोहि भारते पापी कन्याविद्रुमिगो भवेत् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि ध्याधश्च सप्तजन्मसु ॥ ४० ॥ त्रिजन्मनि वराहश्च कुक्कुटः
सप्तजन्मसु ॥ मंडूको हि जलोकाश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ ४१ ॥ सप्तजन्मसु काकाश्च ततः शुद्धि लभेद्भुवम् ॥ व्रतानामुपवासानां
श्राद्धादीनां च संगमे ॥ ४२ ॥ करोति यः क्षौरकर्म सोऽशुचिः सर्वकर्मसु ॥ स च तिष्ठति कुण्डं च नखादीनां च सुंदरि ॥ ४३ ॥
तद्देवदिनमानान्दं तद्भोजी वंडताडितः ॥ स केशं पार्थिवं लिंगं यो वाऽर्चयति भारते ॥ ४४ ॥ स तिष्ठति केशकुण्डे मृद्रेणुमानवर्षकम् ॥
तदंते यावनीं योनिं प्रयाति हरकोपतः ॥ ४५ ॥ शताब्दाच्छुद्धिमाप्नोति राक्षसः स भवेद्भुवम् ॥ पितृणां यो विष्णुपदे पिंडं नैव
वदाति च ॥ ४६ ॥ स च तिष्ठत्यस्थि कुण्डे स्वलोमान्दं महोत्खणे ॥ ततः सुयोनिं संप्राप्य कुस्वजः सप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ भवेन्महा
दरिद्रश्च ततः शुद्धो हि देहतः ॥ यः सेवते महासूढो शुर्विणीं च स्वकामिनीम् ॥ ४८ ॥ प्रतप्ते ताम्रकुण्डे च शतवर्षं स तिष्ठति ॥ अवी
रान्नं च यो भुंक्ते ऋतुस्नातान्नमेव च ॥ ४९ ॥ लोहकुण्डे शताब्दं च स च तिष्ठति तप्तके ॥ स ब्रजेद्रजकीं योनिं काकानां सप्तजन्मसु
॥ ५० ॥ महाव्रणी दरिद्रश्च ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ यो हि चर्माक्तहस्तेन देवद्रव्यमुपस्पृशेत् ॥ ५१ ॥ शतवर्षप्रमाणं च चर्मकुण्डे
स तिष्ठति ॥ यः शूरेणाभ्यनुज्ञातो भुंक्ते शूद्रान्नमेव च ॥ ५२ ॥ स च तप्तसुराकुण्डे शताब्दं तिष्ठति द्विजः ॥ ततो भवेच्छूद्रयाजी
मालिनः सप्तजन्मसु ॥ ५३ ॥ शूद्राणां भोजी च ततः शुद्धो भवेद्भुवम् ॥ वाग्बुद्धः कटको वाचा ताडयेत्स्वामिन् सदा
तिष्ठति ॥ ताडितो यमदूतेन वण्डेन च चण्डलेन च ॥ ५५ ॥

सिद्धेति ॥ ततो भवेन्मृषयाती च मणी च शतजन्मसु ॥ ५७ ॥ सप्तजन्मसु कुडी च ततः शुद्धो भवेत् ध्रुवम् ॥ कुण्डेन ताडयेद्वापि
 वृषं च वृषवाहकः ॥ ५८ ॥ भृत्यद्वारा स्वतंत्रो वा पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ प्रतप्ते तेलकुण्डेऽपि तिष्ठति स्म चतुर्युगम् ॥ ५९ ॥ गतां
 लोमप्रमाणाब्दं वृषो भवति तत्परम् ॥ कुंतेन हंति यो जीवं वह्नि लोहेन हेलया ॥ ६० ॥ कुंतकुंडे वसेत्सोऽपि वर्षाणामयुतं सति ॥
 ततः सुयोनिं संप्राप्य चोदरे व्याधिसंयुतः ॥ ६१ ॥ जन्मनैकेन क्लेशेन ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ यो भुंक्ते च वृथा मांसं मांसलोभी
 द्विजाधमः ॥ ६२ ॥ हरेरनेवेद्यभोजी कृमिकुंडं प्रयाति सः ॥ स्वलोममानवर्षं च तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ६३ ॥ ततो भवेन्म्लेच्छजा
 तिस्रिजन्मनि ततो द्विजः ॥ ब्राह्मणः शुद्रयाजी च शुद्रश्राद्धाभोजकः ॥ ६४ ॥ शुद्राणां श्वदाही च पूयकुण्डे वसेद् ध्रुवम् ॥
 यावल्लोमप्रमाणाब्दं यमदंडेन सुव्रते ॥ ६५ ॥ ताडितो यमदूतेन तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ततो भारतमागत्य स शुद्रः सप्तजन्मसु ॥ ६६ ॥
 महारोगी दरिद्रश्च बधिरो मूक एव च ॥ कृष्णं पद्मं च के यस्य तं सर्पं हंति यो नरः ॥ ६७ ॥ स्वलोममानवर्षं च सर्पकुंडं प्रयाति
 सः ॥ सर्वेण भक्षितः सोऽथ यमदूतेन ताडितः ॥ ६८ ॥ वसेच्च सर्वविद्भोजी ततः सर्पो भवेद् ध्रुवम् ॥ ततो भवेन्मानवश्च स्वल्पायु
 र्दद्रुसंयुतः ॥ ६९ ॥ महाक्लेशेन तन्मृत्युः सर्वेण भक्षिताद् ध्रुवम् ॥ विधिं प्रदत्तजीव्यांश्च क्षुद्रजतुंश्च हंति यः ॥ ७० ॥ स दंशमा
 शयोः कुण्डे जंतुमानाब्दमेव च ॥ दिवानिशं भक्षितस्तैरनाहारश्च शब्दवान् ॥ ७१ ॥ हस्तपादादिवद्धश्च यमदूतेन ताडितः ॥ ततो
 भवेत्क्षुद्रजंतुर्जातिश्च यावनी भवेत् ॥ ७२ ॥ ततो भवेन्मानवश्च सोऽगहीनस्ततः शुचिः ॥ यो मूढो मधुमश्राति इत्वा च मधुम
 क्षिकाः ॥ ७३ ॥ स एव गारले कुण्डे जीवमानाब्दकं वसेत् ॥ भक्षितो गरलेर्दग्धो यमदूतेन ताडितः ॥ ७४ ॥ ततो हि मक्षिकाजा
 तिस्ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ दंडं करोत्यदंडचे च विप्रे दंडं करोति च ॥ ७५ ॥ स कुण्डं वज्रदंष्ट्राणां कीटानां याति सत्वरम् ॥ स तच्छो
 मप्रमाणाब्दं तत्र तिष्ठत्यहर्निशम् ॥ ७६ ॥ शब्दकृद्भक्षितस्तैस्तु यमदूतेन ताडितः ॥ करोति रोदनं भद्रे हाहाकारं क्षणेक्षणे ॥ ७७ ॥

पुनः सूकरयोनौ च जायते सप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनि काकयोनौ ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ ७८ ॥ अर्थलोभेन यो मृदः प्रजादण्डं करोति सः ॥ वृश्चिकानां च कुण्डं च तद्धोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ७९ ॥ ततो वृश्चिकजातिश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ ततो नरश्चांग हीनो ग्याधिशुद्धो भवेद् ध्रुवम् ॥ ८० ॥ ब्राह्मणः शस्त्रधारी यो ह्यन्येषां धावको भवेत् ॥ संध्याही नश्च यो विप्रो हरिभक्ति विहीनकः ॥ ८१ ॥ स तिष्ठति स्वलोमाब्दं कुण्डेषु च शरादिषु ॥ विद्धः शरादिभिः शश्वत्ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ ८२ ॥ कारागारे सांधकारे प्रणिहति प्रजाश्च यः ॥ प्रमत्तः स्वस्य दोषेण गोलकुण्डं प्रयाति सः ॥ ८३ ॥ स पंकतततोयाक्तं सांधकारं भयंकरम् ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रैश्चकीटैश्च संयुक्तं गोलकुण्डकम् ॥ ८४ ॥ कीटैर्विद्धो वसेत्तत्र प्रजालोमाब्दमेव च ॥ ततो भवेत्प्रजाभृत्यस्ततः शुद्धो भवेत्कमात् ॥ ८५ ॥ सरो वरावुत्थिताश्च नकादीन्हंतियोनरः ॥ नककंटकमानाब्दं नककुण्डं प्रयातिसः ॥ ८६ ॥ ततो नकादिजातीयो भवेन्नकादिषु ध्रुवम् ॥ ततः सद्यो विशुद्धो हि दंडेनैव पुनः पुनः ॥ ८७ ॥ वक्षः श्रोणीस्तनास्यं च यः पश्यति परस्त्रियाः ॥ कामेन कासुको यो हि पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ ८८ ॥ स वसेत्काककुण्डे च काकैः संचूर्णलोचनः ॥ ततः स्वलोममानाब्दं भवेद्गधस्त्रिजन्मनि ॥ ८९ ॥ स्वर्णस्तेयी च यो मृदो भारते सुरविप्रयोः ॥ स च मंथानकुण्डे वै स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ९० ॥ ताडितो यमदूतेन मंथानेश्छन्नलोचनः ॥ तद्विद्भोजी च तत्रैव ततश्चांधस्त्रिजन्मनि ॥ ९१ ॥ सप्तजन्म दरिद्रश्च महाक्रूरश्च पातकी ॥ भारते स्वर्णकारश्च स च स्वर्णवणिक्ततः ॥ ९२ ॥ यो भारते ताड्य चौरो लोहचौरश्च सुंदरि ॥ स च स्वलोममानाब्दं बीजकुण्डं प्रयाति सः ॥ ९३ ॥ तत्रैव बीजविद्भोजी बीजैश्च छन्नलोचनः ॥ ताडितो यमदूतेन ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ ९४ ॥ भारते देवचौरश्च देवद्रव्यापहारकः ॥ स दुस्तरै वप्रकुण्डे स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ९५ ॥ देहदग्धोऽपि तद्वज्रेरनाहारश्च शम्भुकृत् ॥ ताडितो यमदूतैश्च ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ ९६ ॥ रौप्यगव्याह्वकानां च यश्चौरः सुरविप्रयोः ॥ तप्तपाषाणकुण्डे च स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ त्रिजन्मनि च कंसोऽपि श्वेतकूपस्त्रि जन्मनि ॥ ततोऽपि स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ९८ ॥ ततो रक्तविकारी च झल्ली वै मानवो भवेत् ॥ सप्तजन्मसु पाशपा श्च ॥ ततोऽपि स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ ९९ ॥ ततो रक्तविकारी च झल्ली वै मानवो भवेत् ॥ सप्तजन्मसु पाशपा श्च ॥ ततोऽपि स्वलोमाब्दं वसेद् ध्रुवम् ॥ १०० ॥

जीविनः ॥ स्वलोममानवर्षं च लालकुण्डे वसेत् ॥ २ ॥ ताडितो यमदूतेन तद्गोत्री तत्र दुःखितः ॥ ततश्च सुखलोमी ततः
 शुद्धः क्रमेण सः ॥ ३ ॥ म्लेच्छसेवी मसीजीवी यो विप्रो भारते भुवि वसेत्स्वलोममानाब्दं मसीकुण्डे स दुःखभाक् ॥ ४ ॥
 ताडितो यमदूतेन तद्गोत्री तत्र तिष्ठति ॥ ततस्त्रिजन्मनि भवेत्कृष्णवर्णः पशुः सति ॥ ५ ॥ त्रिजन्मनि भवेच्छागः कृष्णवर्णस्त्रिज
 न्मनि ॥ ततः स तालवृक्षश्च ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ ६ ॥ धान्यादि शस्यं तांबूलं यो हरेत्सुरविप्रयोः ॥ आसनं च तथा तत्सं चूर्णकुण्डे
 प्रयाति सः ॥ ७ ॥ शताब्दं तत्र निवसेद्यमदूतेन ताडितः ॥ ततो भवेन्मेघजातिः कुक्कुटश्च त्रिजन्मनि ॥ ८ ॥ ततो ॥ भवेद्भानरश्च
 कासग्याधियुतो भुवि ॥ वंशहीनो दरिद्रश्च अरूपायुश्च ततः शुचिः ॥ १०९ ॥ करोति चक्रं विप्राणां हत्वा द्रव्यं च यो जनः ॥ स वसेत्
 ककुण्डे च शताब्दं दंडताडितः ॥ ११० ॥ ततो भवेन्मानवश्च तैलकारस्त्रिजन्मनि ॥ व्याधियुक्तो भवेद्गोत्री वंशहीनस्ततः शुचिः ॥ १११ ॥
 गोधनेषु च विप्रेषु करोति वक्रतां पुमान् ॥ प्रयाति वक्रकुण्डं स स तिष्ठेद्यु गशतं सति ॥ १२ ॥ ततो भवेत्स वक्रांगो हीनांगः
 सप्तजन्मनि ॥ दरिद्रो वंशहीनश्च भार्याहीनस्ततः शुचिः ॥ १३ ॥ ततो भवेद् गृध्रजन्मा त्रिजन्मनि च सुकरः त्रिजन्मनि बिडालश्च
 मयूरश्च त्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ निषिद्धं कूर्ममांसं च ब्राह्मणो यो हि भक्षति ॥ कूर्मकुण्डे वसेत्सोऽपि शताब्दं कूर्मभक्षतः ॥ १५ ॥ ततो
 भवेत्कूर्मजन्मा त्रिजन्मनि च सुकरः ॥ त्रिजन्मनि बिडालश्च मयूरश्च ततः शुचिः ॥ १६ ॥ घृतं तैलादिकं चैव यो हरेत्सुरविप्रयोः ॥
 स याति ज्वालाकुण्डं च भस्मकुण्डं च पातकी ॥ १७ ॥ तत्र स्थित्वा शताब्दं च स भवेत्तैलपाचितः ॥ सप्तजन्मनि मत्स्यश्च मूषकश्च
 ततः शुचिः ॥ १८ ॥ सुगंधि तैलं धात्रीं वा गंधद्रव्यान्यदेव वा ॥ भारते पुण्यवर्षे च यो हरेत्सुरविप्रयोः ॥ १९ ॥ स वसेद्गंधकुण्डे
 च भवेद्गंधो दिवानिशम् ॥ स्वलोममानवर्षं च ततो दुर्गधिको भवेत् ॥ १२० ॥ दुर्गधिकः सप्तजन्म मृगानामिस्त्रिजन्मनि ॥
 सप्तजन्मसु मंधानस्ततो हि मानवो भवेत् ॥ २१ ॥ बलेनैव च्छलेनैव सारूपेण वा सति ॥ बलिष्ठश्च हरेद्भूमिं भारते परपेतकीम्
 ॥ २२ ॥ स वसेत्तप्तसूचिं च भवेत्तापी दिवानिशम् ॥ तप्ततैले यथा जीवो दग्धो भवति संततम् ॥ २३ ॥

भस्मसान्न भवत्येव भोगे देही न नश्यति ॥ सप्तमन्वंतरं पापी संतप्तस्तत्र तिष्ठति ॥ २४ ॥ शब्दं करोत्यनाहारो यमदूतेन ताडितः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि विट्कृमिश्च भवेत्ततः ॥ २५ ॥ ततो भवेद्भूमिहीनो दरिद्रश्च ततः शुचिः ॥ ततः स्वयोनिं संप्राप्य शुभ कर्मा चरेत्पुनः ॥ २६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ यमधर्म उवाच ॥ छिनत्ति जीवं खड्गेन दयाहीनः सुदारुणः ॥ नरघाती इति नरमर्थलोभेन भारते ॥ १ ॥ असिपत्रे वसेत्सोऽपि यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तेषु यो ब्राह्म णान्हंति शतमन्वंतरं वसेत् ॥ २ ॥ छिन्नांगः संवसेत्सोऽपि खड्गधारेण संततम् ॥ अनाहारः शब्द मुञ्चेर्यमदूतेन ताडितः ॥ ३ ॥ मंथानः शतजन्मनि शतजन्मानि सूकरः ॥ कुक्कुटः सप्तजन्मानि मृगालः सप्तजन्मसु ॥ ४ ॥ व्याघ्रश्च सप्तजन्मानि वृकश्चैव त्रिज न्मसु ॥ सप्तजन्मसु मंडूको यमदूतेन ताडितः ॥ ५ ॥ स भवेद्भारते वर्षे महिषश्च ततः शुचिः ॥ ग्रामाणां नगराणां वा दहनं यः करोति च ॥ ६ ॥ क्षुरधारे वसेत्सोऽपि च्छिन्नांगस्त्रियुगं सति ॥ ततः प्रेतो भवेत्सद्यो वह्निवक्रो भ्रमन्महीम् ॥ ७ ॥ सप्तजन्मामेध्य भोजी कपोतः सप्तजन्मसु ॥ ततो भवेन्महाशूली मानवः सप्तजन्मनि ॥ ८ ॥

सप्तजन्म गलत्कुट्टी ततः शुद्धो भवेन्नरः ॥ परकर्णे मुखं दत्त्वा परनिदां करोति यः ॥ ९ ॥ परदोषे महाश्लाघी देवब्राह्मणनिन्दकः ॥ सूचीमुखे वसेत्सोऽपि सूचीं विद्धो युगत्रयम् ॥ १० ॥ ततो भवेद् वृश्चिकश्च सर्पश्च सप्तजन्मसु ॥ वज्रकीटस्सप्तजन्म भस्मकीटस्ततः परम् ॥ ११ ॥ ततो भवेन्मानवश्च महाव्याधिस्ततः शुचिः ॥ गृहिणां हि गृहं भित्त्वा वस्तुस्तेयं करोति यः ॥ १२ ॥ गाश्च व्यागाश्च मेषांश्च याति गोकामुखे च सः ॥ ताडितो यमदूतेन वसेत्तत्र युगत्रयम् ॥ १३ ॥ ततो भवेत्सप्तजन्म गोजातिर्ध्याधिसंयुतः ॥ त्रिजन्मनि मेषजातिश्छागजातिस्त्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ ततो भवेन्मानवश्च नित्यरोगी दरिद्रकः ॥ भार्याहीनो बन्धुहीनः संतापी च ततः शुचिः ॥ १५ ॥ सामान्यद्रव्यचौरश्च याति नक्रमुखं च सः ॥ ताडितो यमदूतेन वसेत्तत्राव्यकत्रयम् ॥ १६ ॥ ततो भवेत्सप्तजन्म गोपतिर्ध्या धिसंयुतः ॥ ततो भवेन्मानवश्च महारोगी ततः शुचिः ॥ १७ ॥ इति गाश्च गजाश्चैव घुरगाश्च नगास्तथा ॥ स याति गजवंशं च ॥ १८ ॥ ततो भवेत्सप्तजन्म घुरगश्च विजन्मनि ॥ १९ ॥

वृक्षान्वितम् ॥ तत्र तिष्ठति संतती यावन्मन्वंतरावधि ॥ २१ ॥ ततोऽपि गोहीनो महारोगी दरिद्रकः ॥ सप्तजन्मात्यजातिश्च ततः
शुद्धो भवेन्नरः ॥ २२ ॥ गोहत्यां ब्रह्महत्यां च करोति ह्यातिदेशिकीम् ॥ यो हि गच्छत्यगम्यां च यः स्त्रीहत्यां करोति च ॥ २३ ॥
भिक्षुहत्यां महापापी भूणहत्यां च भारते ॥ कुंभीपाके वसेत्सोऽपि यावद्दिशश्चतुर्दश ॥ २४ ॥ ताडितो यमदूतेन चूर्ण्यमानश्च संततम् ॥
क्षणं पतति वह्नी च क्षणं पतति कंटके ॥ २५ ॥ क्षणं पतेत्तप्ततेले तप्तो येन क्षणं क्षणम् ॥ क्षणं च तप्तलोहे च क्षणं च तप्तताम्रके
॥ २६ ॥ गृध्रो जन्मसहस्राणि शतजन्मानि सूकरः ॥ काकश्च सप्तजन्मानि सर्पश्च सप्त जन्मसु ॥ २७ ॥ षष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां
जायते कृमिः ॥ नानाजन्मसु स वृषस्ततः कुष्टी दरिद्रकः ॥ २८ ॥ सावित्र्युवाच ॥ विप्रहत्या च गोहत्या किंविधा चाऽऽतिदेशिकी ॥
का वा नृणामगम्या च को वा संध्याविहीनकः ॥ २९ ॥ अदीक्षितः पुमान्को वा को वा तीर्थप्रतिग्रही ॥ द्विजः को वा ग्रामयाजी
को वा विप्रोऽथ देवलः ॥ ३० ॥ शूद्राणां सूपकारश्च प्रमत्तो वृषलीपतिः ॥ एतेषां लक्षणं सर्वं वद वेदविदांवर ॥ ३१ ॥

धर्मराज उवाच ॥ श्रीकृष्णे च तदर्चायामन्येषां प्रकृतौ सति ॥ शिवे च शिवलिंगे च सूर्ये सूर्यमणौ तथा ॥ ३२ ॥ गणेशेवाथ दुर्गाया मेवं
सर्वत्र सुन्दरि ॥ यः करोति भेदबुद्धिं ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ३३ ॥ स्वगुरौ स्वेष्टदेवे च जन्मदातरि मातरि ॥ करोति भेदबुद्धियो ब्रह्महत्यां
लभेत्तु सः ॥ ३४ ॥ वैष्णवेषु च भक्तेषु ब्राह्मणेष्वितरेषु च ॥ करोति भेदबुद्धिं यो ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ३५ ॥ विप्र पादोदके चैव शाल
ग्रामोदके तथा ॥ करोति भेदबुद्धिं यो ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ३६ ॥ शिवनेत्रेद्युके चैव हरि नेत्रेद्युके तथा ॥ करोति भेदबुद्धिं यो ब्रह्महत्यां
लभेत्तु सः ॥ ३७ ॥ सर्वेश्वरेश्वरे कृष्णे सर्वकारणकारणे ॥ सर्वाद्ये सर्वदेवानां सेव्ये सर्वातरात्मनि ॥ ३८ ॥ माय याऽनेकरूपे वाऽप्येक एव
हि निर्गुणे ॥ करोतीशेन भेदं यो ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ३९ ॥ शक्तिभक्ते द्वेषबुद्धिं शक्तिशास्त्रे तथैव च ॥ द्वेषं यः कुरुते मर्त्यो ब्रह्महत्यां
लभेत्तु सः ॥ ४० ॥ पितृदेवाचनं यो वा त्यजेद्देनिरूपितम् ॥ यः करोति निसिद्धिं च ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ४१ ॥ यो निन्दति हृषीकेशं
तन्मन्त्रोदासकं तथा ॥ पवित्राणां पवित्रं च ज्ञानानन्दं सनातनम् ॥ ४२ ॥ प्रधानं वैष्णवानां च देवानां सेव्यमीश्वरम् ॥ ये नार्चयन्ति
निन्दन्ति ब्रह्महत्यां लभन्ति ते ॥ ४३ ॥ ये निन्दन्ति महादेवीं कारणब्रह्मरूपिणीम् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपां च प्रकृतिं सर्वमातरम् ॥ ४४ ॥

सर्वदेवस्वरूपां च सर्वेषां वंदिता सदा ॥ सर्वकारणरूपां च ब्रह्महत्यां लभन्ति ते ॥ ४५ ॥ कृष्ण जन्माष्टमौ रामनवमीं च सुपुण्य
दाम् ॥ शिवरात्रि तथा चैकादशी वारे रवेस्तथा ॥ ४६ ॥ पंच पर्वाणि पुण्यानि ये न कुर्वन्ति मानवाः ॥ लभन्ति ब्रह्महत्यां ते चांडाल
धिकपापिनः ॥ ४७ ॥ अंबुवाच्यां भूखननं जलशौचादिकं च ये ॥ कुर्वन्ति भारते वर्षे ब्रह्महत्यां लभन्ति ते ॥ ४८ ॥ गुरुं च मातरं तातं
साध्वीं भार्यां सुतं सुताम् ॥ अनिद्यां यो न पुष्पाति ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ४९ ॥ विवाहो यस्य न भवेन्न पश्यति सुतं तु यः ॥ हरि
भक्तिविहीनो यो ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः ॥ ५० ॥ हरेरनेवेद्यभोजी नित्यं विष्णुं न पूजयेत् ॥ पुण्यं पार्थिवलिङ्गं च ब्रह्महासो प्रकीर्तितः
॥ ५१ ॥ गोप्रहारं प्रकुर्वन्तं दृष्ट्वा यो न निवारयेत् ॥ याति गोविप्रयोर्मध्ये गोहत्यां तु लभेत्तु सः ॥ ५२ ॥ दंडैर्गास्ताडयेन्मृदो यो
विप्रो वृषवाहनः ॥ दिने दिने गोवधं च लभते नात्र संशयः ॥ ५३ ॥ ददाति गोभ्य उच्छिष्टं भोजयेद्गृषवाहकम् ॥ भुनक्ति वृष
वाहान्नं स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ५४ ॥

वृषलीपतिं याजयेद्यो भुक्तेऽन्नं तस्य यो नरः ॥ गोहत्याशतकं सोऽपि लभते नात्र संशयः ॥ ५५ ॥ पादं ददाति वह्नौ यो गाश्च
पादेन ताडयेत् ॥ गेहं विशेषधौताग्निः स्नात्वा गोवधमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ यो भुक्ते स्निग्धपादेन शेते स्निग्धाग्निरेव च ॥ सूर्योदये
च यो भुक्ते स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ५७ ॥ अवीरान्नं च यो भुक्ते योनिजीव्यस्य च द्विज ॥ यस्त्रिसंध्या विहीनश्च गोहत्यां
लभते च सः ॥ ५८ ॥ स्वभर्तारं च देवे वा भेदबुद्धिं करोति या ॥ कटूक्त्या ताडयेत्कांतं सा गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ५९ ॥ गोमार्ग
वर्जनं कृत्वा ददाति सत्यमेव वा ॥ तडागे वा तु दुर्गे वा स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ६० ॥ प्रायश्चित्ते गोवधस्य यः करोति प्यति
कमम् ॥ पुत्रलोभादथाज्ञानात्स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ६१ ॥ राजके देवके यत्नाद्रोस्वामी गां न रक्षति ॥ दुःखं ददाति यो मृदो
गोहत्यां स लभेद्भुवम् ॥ ६२ ॥ प्राणिनो लंघयेद्यो हि देवार्चामनलंजलम् ॥ नेवेद्यं पुष्पमन्नं च स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ६३ ॥
शय्यास्तीति यो वापी मिथ्यावादी प्रतारकः ॥ देवदेवी स गुरुदेवी गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ६४ ॥ देवताप्रतिमां दृष्ट्वा गुरुं वा ब्राह्मणं
लंघयेत्तु स गोहत्यां लभेद्भुवम् ॥ ६५ ॥

कथिता चाऽऽतिदेशिकी ॥ गम्या स्त्रियं नृणामेव निबोध कथयामि ते ॥ ६७ ॥ स्वस्त्री गम्या च सर्वेषामिति वेदानुशासनम् ॥ अगम्या च तदन्या या चेति वेदविदो विदुः ॥ ६८ ॥ सामान्यं कथितं सर्वं विशेषं शृणु सुदरि ॥ अत्यगम्या हि या याश्च निबोध कथया मिताः ॥ ६९ ॥ शूद्राणां विप्रपत्नी च विप्राणां शूद्रकामिनी ॥ अत्यगम्या च निष्ठा च लोके वेदे पतिव्रते ॥ ७० ॥ शूद्रश्च ब्राह्मणी गत्वा ब्रह्महत्याशतं लभेत् ॥ तत्समं ब्राह्मणी चापि कुम्भीपाकं लभेद् ध्रुवम् ॥ ७१ ॥ शूद्राणां विप्रपत्नी च विप्राणां शूद्रकामिनी ॥ यदि शूद्रां व्रजेद्विप्रो वृषलीपतिरेव सः ॥ ७२ ॥ स भ्रष्टो विप्रजातेश्च चांडालात्सोऽधमः स्मृतः ॥ विष्टासमश्च तर्त्पटो मूत्रं तस्य च तर्पणम् ॥ ७३ ॥ न पितृणां सुराणां च तद्वत्तमुपतिष्ठति ॥ कोटि जन्मार्जितपुण्यं तस्यार्चातिपसाऽर्जितम् ॥ ७४ ॥ द्विजस्य वृषलीलोभात् श्यत्येव न संशयः ॥ ब्राह्मणश्च सुरापी तिर्विहभोजी वृषलीपतिः ॥ ७५ ॥ तप्तमुद्रादग्धदेहस्तप्तशूलांकितस्तथा हरिवासरभोजी च कुम्भीपाकं व्रजेद्द्विजः ॥ ७६ ॥

गुरुपत्नीं राजपत्नीं सपत्नीं मातरं ध्रुवम् ॥ सुतां पुत्रवधू श्वश्रूं सगर्भां भगिनीं सतीम् ॥ ७७ ॥ सोदरभ्रातृजायां च मातुलानीं पितुः प्रसूम् ॥ मातुः प्रसूं तत्स्वसारं भगिनीभ्रातृकन्यकाम् ॥ ७८ ॥ शिष्यां शिष्यस्य पत्नीं च भागिनेयस्य कामिनीम् ॥ भ्रातुः पुत्रप्रियां चैवात्य गम्या आह पद्मजः ॥ ७९ ॥ एताः कामेन कांता यो व्रजेद्दे मानवाधमः ॥ स मातृगामी वेदेषु ब्रह्महत्याशतं व्रजेत् ॥ ८० ॥ अकर्मा ह्योऽप्यसंस्पृश्यो लोके वेदे च निदितः ॥ स याति कुम्भीपाके च महापापी च सुदुष्करे ॥ ८१ ॥ करोत्यशुद्धां संध्यां वा न संध्या वाकरोति च ॥ त्रिसंध्यं वर्जयेद्यो वा संध्याहीनश्च स द्विजः ॥ ८२ ॥ वैष्णवं च तथा शैवं शाक्तं सौरं च गाणपम् ॥ योऽहंकारात् गृह्णाति मंत्रं सोऽदी क्षितः स्मृतः ॥ ८३ ॥ प्रवाहमवधिं कृत्वा यावद्धस्तचतुष्टयम् ॥ तत्र नारायणः स्वामी गंगागर्भातरे वसेत् ॥ ८४ ॥ तत्र नारायणः क्षेत्रे मृतो याति हरेः पदम् ॥ वाराणस्यां बदर्यां च गंगासागरसंगमे ॥ ८५ ॥ पुष्करे हरिहरक्षेत्रे प्रभासे कामरूपस्थले ॥ हरिद्वारे च केदारे तथा मातृपुरेऽपि च ॥ ८६ ॥

सरस्वतीनदीतीरे पुण्ये वृन्दावने वने ॥ गोदा वर्या च कौशिक्यां त्रिवेण्यां च हिमाचले ॥ ८७ ॥ एषु तीर्थेषु यो दानं प्रतिगृह्णाति कामतः ॥ स च तीर्थप्रतिग्राही कुम्भी पाके प्रयाति सः ॥ ८८ ॥ शूद्रसेवी शूद्रयार्जा ग्रामयाजीति कीर्तितः ॥ तथा देवोपजीवी च देवलः परिकीर्तितः ॥ ८९ ॥ शूद्रपाकोप जीवी यः सूपकार इति स्मृतः ॥ संध्यापूजनहीनश्च प्रमत्तः पतितः स्मृतः ॥ ९० ॥ उक्तं सर्वं मया भद्रे लक्षणं वृषलीपते ॥ एते महापातकिनः कुम्भीपाके प्रयान्ति ते ॥ ९१ ॥ कुण्डान्यन्यानि ये यांति निबोध कथयामि ते ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे सावित्र्युपाख्याने चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ धर्मराज उवाच ॥ देव सेवां विना साध्वि न भवेत्कर्मकृतनम् ॥ शुद्धं कर्म शुद्धबीजं नरकश्च कुकर्मणा ॥ १ ॥ पुंश्चल्यन्नं च यो भुङ्क्ते योऽस्यां गच्छेत्पतिव्रते ॥ स द्विजः कालसूत्रं च मृतो याति सुदुर्गमम् ॥ २ ॥ शतवर्षं कालसूत्रे स्थिरीभूतो भवेद् ध्रुवम् ॥ तत्र जन्मनि रोगी च ततः शुद्धो भवेद् द्विजः ॥ ३ ॥ पतिव्रता चैकपत्नी द्वितीये कुलटा स्मृता ॥ तृतीये धर्षिणी ज्ञेया चतुर्थे पुंश्चलीत्यपि ॥ ४ ॥ वेश्या च पञ्चमे षष्ठे पुङ्गी च सप्तमेऽष्टमे ॥ तत उर्ध्वं महावेश्या साऽस्पृश्या सर्वजातिषु ॥ ५ ॥

यो द्विजः कुलटां गच्छेद्द्विषिणीं पुंश्चलीमपि ॥ पुङ्गीं वेश्या महावेश्यां मत्स्योदे याति निश्चितम् ॥ ६ ॥ झताब्दं कुलटागामी धृष्टागामी चतुर्गुणम् ॥ षड्गुणं पुंश्चलीगामी वेश्यागामी गुणाष्टकम् ॥ ७ ॥ पुङ्गीगामी दशगुणं वसेत्तत्र न संशयः ॥ महावेश्याकामुकश्च ततो दशगुणं वसेत् ॥ ८ ॥ तत्रैव यातनां भुङ्क्ते यमदूतेन ताडितः ॥ तित्तिरिः कुलटागामी धृष्टागामी च वायसः ॥ ९ ॥ कोकिलः पुंश्चलीगामी वेश्यागामी वृकः स्मृतः ॥ पुङ्गीगामी सूकरश्च सप्तजन्मनि भारते ॥ १० ॥ महावेश्याप्रगामी च जायते शास्त्रमलीतरुः ॥ यो भुङ्क्ते ज्ञानहीनश्च ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ११ ॥ अरुतुदं स यात्येवाप्यन्नमानन्दमेव च ॥ ततो भवेन्मा नवश्वाप्युदरे रोगपीडितः ॥ १२ ॥ गुरुमयुक्तश्च काणश्च दंतहीनस्ततः शुचिः ॥ वाक्प्रदत्तां स्वकन्यां च योऽन्यस्मै प्रददाति च ॥ १३ ॥ स वसेत्पांसुकुण्डे च तद्गोत्री शतवत्सरम् ॥ तद्गन्धहारी यः साध्वि पांसुवेष्टे शताब्दकम् ॥ १४ ॥ निवसेच्छरशय्यायां मम दूतेन ताडितः ॥ भक्त्या न पूजयेद्द्विप्रः शिष्टकिं च पार्थिवम् ॥ १५ ॥ स याति झलिनः पापाच्छुल्लभोत्तं सुवारुणम् ॥ स्थित्वा शताब्दं तत्रैवश्वापदः सप्तजन्मसु ॥ १६ ॥

॥ २० ॥ सा भुक्ता चैव वैधन्याधियुक्ता ततः शुचिः ॥ या ब्राह्मणी शूद्रभोग्या चांधकूपे प्रयाति सा ॥ २१ ॥ तप्तशौचोदके
ध्वाति तदाहारी दिवानिशम् ॥ निवसेदतिसंतप्ता मम दूतेन ताडिता ॥ २२ ॥ शौचोदके निमग्ना सा यावद्विद्राश्चतुर्दश ॥ काकी
जन्मसहस्राणि शतजन्मानि सूकरी ॥ २३ ॥ सृगाली शतजन्मानि शतजन्मानि कुक्कुटी ॥ पारावती सप्तजन्म वानरी सप्तजन्मसु
॥ २४ ॥ ततो भवेत्सा चांडाली सर्वभोग्या च भारते ॥ ततो भवेच्च रजकी यश्मग्रस्ता च पुंश्चली ॥ २५ ॥ ततः कुष्ठयुता तैला
कारी शुद्धा भवेत्ततः ॥ निवसेद्वेधने वेश्या पुंगी च दंडताडने ॥ २६ ॥ जलरंध्रे वसेद्वेश्या कुलटा देहचूर्णके ॥ स्वेरिणी दलने चैव
धृष्टा च शोषणे तथा ॥ २७ ॥ निवसेद्यातनायुक्ता मम दूतेन ताडिता ॥ विष्मूत्रभक्षा सततं यावन्मन्वंतरं सति ॥ २८ ॥ ततो
भवेद्द्विद्रुमिश्च लक्षवर्षं ततः शुचिः ॥ ब्राह्मणो ब्राह्मणी गच्छेत्क्षत्रियां वाऽपि क्षत्रियः ॥ २९ ॥

वेश्यो वेश्यां च शूद्रां वा शूद्रश्चापि ब्रजेद्यदि ॥ सवर्णपरदारैश्च काषायं याति ते जनाः ॥ ३० ॥ भुक्त्या कषा यतप्तोदं निवसेद्वा शता
ब्दकम् ॥ ततो विप्रो भवेच्छुद्धस्ततो वै क्षत्रियादयः ॥ ३१ ॥ योषितश्चापि शुद्धयंतीत्येवमाह पितामहः ॥ क्षत्रियो ब्राह्मणीं गच्छेद्वेश्यो
वाऽपि पतिव्रते ॥ ३२ ॥ मातृगामी भवेत्सोऽपि शूर्पे च नरके वसेत् ॥ शूर्पाकारैश्च कृमिभिर्ब्राह्मण्या सह भक्षितः ॥ ३३ ॥ प्रतप्त
मूत्रभोजी च मम दूतेन ताडितः ॥ तत्रैव यातनां भुङ्क्ते यावदि द्वाश्चतुर्दश ॥ ३४ ॥ सप्तजन्म वराहश्च छागलश्च ततः शुचिः ॥
करे धृत्वा तु तुलसीं प्रतिज्ञां यो न पालयेत् ॥ ३५ ॥ मिथ्या वा शपथं कुर्यात्स च ज्वालामुखं ब्रजेत् ॥ गंगातोयं करे कृत्वा
प्रतिज्ञां यो न पालयेत् ॥ ३६ ॥ शिलां वा देवप्रतिमां स च ज्वाला मुखं ब्रजेत् ॥ दत्त्वा दक्षिणहस्तं च प्रतिज्ञां यो न पालयेत् ॥ ३७ ॥
स्थित्वा देवगृहे वापि स च ज्वालामुखं ब्रजेत् ॥ आस्पृश्य ब्राह्मणं गां च ज्वालावर्हि ब्रजेद्विजः ॥ ३८ ॥ न पालयेत्प्रतिज्ञां च स च
ज्वालामुखं ब्रजेत् ॥ मित्रद्रोही कृतग्रश्च यश्च विश्वासघातकः ॥ ३९ ॥

दे. मा.
॥१२२॥

मिथ्यासाक्ष्यप्रदश्चैव स च ज्वालामुखं व्रजेत् ॥ एते तत्र वसंत्येव यावन्निद्राश्चतुर्दश ॥ ४० ॥ तर्थांगार प्रदग्धाश्च यमदूतेन ताडिताः
चांडालस्तुलसीं स्पृष्ट्वा सप्तजन्म ततः शुचिः ॥ ४१ ॥ म्लेच्छो गंगाजलस्पर्शी पंचजन्म ततः शुचिः ॥ शिलास्पर्शी विट्कृमिश्च सप्त
जन्मसु सुंदरि ॥ ४२ ॥ अर्चास्पर्शी ब्रह्मकृमिः सप्तजन्म ततः शुचिः ॥ पक्षहस्त प्रदाता च सर्पश्च सप्तजन्मसु ॥ ४३ ॥ ततो भवेद्
झहीनो मानवश्च ततः शुचिः ॥ मिथ्यावादी देवगृहे देवलः सप्तजन्मसु ॥ ४४ ॥ विप्रादिस्पर्शिकारी च व्याघ्रजातिर्भवेद् ध्रुवम् ॥ ततो
भवेच्च मूकः स बधिरश्च त्रिजन्मनि ॥ ४५ ॥ भार्याहीनो बंधुहीनो वंशहीनस्ततः शुचिः ॥ मित्रद्रोही च नकुलः कृतप्रश्चाऽपि गंडकः
॥ ४६ ॥ विश्वासघाती व्याघ्रश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ मिथ्यासाक्षी च वक्तव्ये मंडूकः सप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ पूर्वान्सप्तापरान्सप्त
रुषान्हन्ति चात्मनः ॥ नित्यक्रियाविहीनश्च जडत्वेन युतो द्विजः ॥ ४८ ॥ यस्यानास्था वेदवाक्ये मन्दं हसति सन्ततम् ॥ व्रतोपवास
हीनश्च सद्वाक्यपरनिंदकः ॥ ४९ ॥

धूम्राधे च वसेत्सोऽपि शताब्दं धूम्र भक्षकः ॥ जलजंतुर्भवेत्सोऽपि शतजन्मक्रमेण च ॥ ५० ॥ ततो नानाप्रकारश्च मत्स्यजातिस्ततः
शुचिः ॥ यः करोत्युपहासं च देवब्राह्मणयोर्धने ॥ ५१ ॥ पातयित्वा स पुरुषान्दशापूर्वान्दशापरान् ॥ सोऽयं याति च धूम्राधं
धूमध्वांतसमन्वितम् ॥ ५२ ॥ धूम्रं क्लृष्टो धूम्रभोजी वसेत्तत्र चतुर्गुणम् ॥ ततो मूषकजातिश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ ५३ ॥ ततो नाना
विधाः पक्षिजातयः कृमिजातिभिः ॥ ततो नानाविधा वृक्षः पशवश्च ततो नरः ॥ ५४ ॥ विप्रो देवज्ञजीवी च वैद्यजीवी चिकित्सकः ॥
लाक्षा लोहादिव्यापारी रसादि विक्रयी च यः ॥ ५५ ॥ स याति नागवेष्टं च नागैर्वेष्टितमेव च ॥ वसेत्स लोममानाब्दं तत्रैव
नागपाशितः ॥ ५६ ॥ ततो नाना विधाः पक्षिजातयश्च ततो नरः ॥ ततो भवेत्स गणको वैद्यश्च सप्तजन्मसु ॥ ५७ ॥ गोपश्च
कर्मकारश्च रंगकारस्ततः शुचिः ॥ प्रसिद्धानि च कुण्डानि कथितानि पतिव्रते ॥ ५८ ॥ अन्यानि चाप्रसिद्धानि धूम्राणि संति तत्र
॥ ५९ ॥ सति पातकिनस्तोऽपि स्वकर्मफल भोगिनः ॥ ५९ ॥ भ्रमतिनानायोगिनि च किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ इति श्रीवैष्णवागवते महा

॥ ३ ॥ कुण्डानि ते न पश्यन्ति तेषु नैव पतन्ति च ॥ भवेद्यन जन्मादि तत्कर्म वद सांप्रतम् ॥ ४ ॥ किमाकाराणि कुण्डानि तानि वा निर्मितानि च ॥ के च केनैव रूपेण तत्र तिष्ठन्ति पापिनः ॥ ५ ॥ स्वदेहे भस्मसाद्भूते याति लोकांतरं नरः ॥ केन देहेन वा भोगं करोति च शुभाशुभम् ॥ ६ ॥ सुचिरं क्लेशभोगेन कथं देहो न नश्यति ॥ देहो वा किंविधो ब्रह्मस्तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ७ ॥ नारायण उवाच ॥ सावित्रीवचनं श्रुत्वा धर्मराजो हरिं स्मरन् ॥ कथां कथितुमारेभे कर्मबंधनकृन्तनीम् ॥ ८ ॥ धर्मराज उवाच ॥ वत्से चतुर्षु वेदेषु धर्मेषु संहितासु च ॥ पुराणेष्वितिहासेषु पांचरात्रादिकेषु च ॥ ९ ॥ अन्येषु धर्मशास्त्रेषु वेदांगेषु च सुव्रते ॥ सर्वेष्ट सारभूतं च पंचदेवीनुसेवनम् ॥ १० ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकसंतापनाशनम् ॥ सर्वमंगलरूपं च परमानंदकारणम् ॥ ११ ॥ कारणं सर्वसिद्धीनां नरकार्णवतारणम् ॥ भक्तिवृक्षांकुरकरं कर्मवृक्षनिकृन्तनम् ॥ १२ ॥

विमोक्षसोपानमिदमविनाशपदं स्मृतम् ॥ सालोक्यसाष्टिसारूप्यसामीप्यादिप्रदं शुभम् ॥ १३ ॥ कुण्डानि यमदूतैश्च रक्षितानि सदा शुभे ॥ न हि पश्यन्ति स्वप्ने च पंचदेवार्चका नराः ॥ १४ ॥ देवीभक्तिविहीना ये ते पश्यन्ति ममालयम् ॥ याति ये हरितीर्थं वा श्रयन्ति हरिवासरम् ॥ १५ ॥ प्रणमन्ति हरिं नित्यं हर्यर्चां कलयन्ति च ॥ न यान्ति तेऽपि घोरां च मम संयमिनीं पुरीम् ॥ १६ ॥ त्रिसंधूषिता विप्राश्च शुद्धाचारसमन्विताः ॥ निवृत्तिं नैव लप्स्यन्ति देवीसेवां विना नराः ॥ १७ ॥ स्वधर्मनिरताचाराः स्वधर्मं निरतास्तथा ॥ गच्छन्तो मृत्युलोकं च दुर्दशा मम किंकरा ॥ १८ ॥ भीताः शिवपाशकेभ्यो वैनतेयादिवोरगाः ॥ स्वदूतं पाशहस्तं च गच्छन्तं वारयाम्यहम् ॥ १९ ॥ यास्यन्ति ते च सर्वत्र हरिदासाश्रयं विना ॥ कृष्णमंत्रोपासकाश्च वैनतेयादिवोरगाः ॥ २० ॥ देवीमंत्रोपासकानां नाम्नां चैव निकृन्तनम् ॥ करोति नखलेखन्या चित्रगुप्तश्च भीतवत् ॥ २१ ॥ मधुपर्कादिकं तेषां कुरुते च पुनः पुनः ॥ विलङ्घ्य ब्रह्मलोकं च लोकं गच्छन्ति ते सति ॥ २२ ॥ दुरतानि च नश्यन्ति येषां संस्पर्शमात्रतः ॥ ते महाभाग्यवन्तो हि सहस्रकुलपावनाः ॥ २३ ॥

यथा च प्रज्वलद्द्रवौ शुष्काणि च तृणानि च ॥ प्राप्नोति मोहः संमोहं तांश्च दृष्ट्वा च भीतवत् ॥ २४ ॥ कामश्च कामिनं याति लोभ
क्रोधो ततः सति ॥ मृत्युः प्रलीयते रोगो जरा शोको भयं तथा ॥ २५ ॥ कालः शुभाशुभं कर्म इषो भोगस्तथैव च ॥ ये ये न याति
तां पीडां कथितास्ते मया सति ॥ २६ ॥ शृणु देहविवरणं कथयामि यथागमम् ॥ पृथिवी वायुराकाशं तेजस्तोयमिति स्फुटम्
॥ २७ ॥ देहिनां देहबीजं च स्रष्टृसृष्टि विधौ परम् ॥ पृथिव्यादिपंचभूतैर्यो देहो निर्मितो भवेत् ॥ २८ ॥ स कृत्रिमो नश्वरश्च
भस्मसाच्च भवेदिह ॥ बद्धोऽगुष्ठप्रमाणश्च यो जीवः पुरुषः कृतः ॥ २९ ॥ विभर्ति सूक्ष्मं देहं तं तद्रूपभोगहेतवे ॥ स देहो न भवेद्भस्म
ज्वलद्द्रवौ ममालये ॥ ३० ॥ जलेन नष्टो देही वा प्रहारे सुचिरं कृते ॥ न शस्त्रेण नवाऽस्त्रेण सुतीक्ष्णकंटके तथा ॥ ३१ ॥ तप्तद्रवे
तप्तलोहे तप्तपाषाण एव च ॥ प्रतप्तप्रतिमाश्लेषे यत्पूर्वपतनेऽपि च ॥ ३२ ॥ न दग्धो न च भग्नः स भुक्तं संतापमेव च ॥ कथितो देहवृ
त्तांतः कारणं च यथागमम् ॥ ३३ ॥ कुंडानां लक्षणं सर्वं बोधाय कथयामि ते ॥ इति श्रीदेवीभागवते मद्रापुराणे नवमस्कन्धे षट्त्रिं
शोऽध्याय ॥ ३६ ॥ धर्मराज उवाच ॥ पूर्णेन्दुमंडलाकारं सर्वं कुंडं च वर्तुलम् ॥ निम्नं पाषाणभेदैश्च पाचितं बहुभिः सति ॥ १ ॥
न श्वरं चाऽऽप्रलयं निर्मितं चे श्वरेच्छया ॥ क्लेशदं पातकानां च नानारूपं तदालयम् ॥ २ ॥ ज्वलदंगाररूपं च शतहस्तांश
खान्वितम् ॥ परितः कोशमानं च वह्निर्कुंडं प्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ महाशब्दं प्रकुर्वद्भिः पापिभिः परिपूरितम् ॥ रक्षितं मम दूतैश्च
ताडितैश्चापि संततम् ॥ ४ ॥ प्रतप्तोदकपूर्णं च हिंस्रजंतुसमन्वितम् ॥ महाघोरं काकुशब्दं प्रहारेण दृढेन च ॥ ५ ॥ कोशार्धमानं तद्
दूतैस्ताडितैर्मम पार्षदः ॥ तप्तक्षारोदकैः पूर्णं पुनः काकैश्च संकुलम् ॥ ६ ॥ संकुलं पापिभिश्चैव कोशमानं भयानकम् ॥ त्राहीति शब्दं
कुर्वद्भिर्मम दूतैश्च ताडितः ॥ ७ ॥ प्रचलद्भिरनाहारेः शुष्ककंठोद्यतालुकेः ॥ विह्वलिरेव कृतं पूर्णं कोशमानं च कुत्तिसतम् ॥ ८ ॥
अतिपुर्णधिसंसक्तं म्यातं पापिभिरन्वहम् ॥ ताडितैर्मम दूतैश्च तदाहारेः सुदारुणेः ॥ ९ ॥ रक्षेतिशब्दं कुर्वद्भिस्तत्कीटैरेव भक्षितैः ॥
सर्वपापकृत् पूर्णं कुर्वद्भिस्तत्संकुलम् ॥ १० ॥ युक्तं महापातकिभिस्तत्कीटैर्भक्षितैः सदा ॥ गम्भीरं मानं ध्यातापतं शब्दं कृद्भिश्च संततम्

ताडितैर्मम दूतैश्च शम्भुद्विजैश्च कपितैः ॥ १४ ॥ सर्पाकारैर्वज्रवद्रेः शुष्ककटेः सुवारुणेः ॥ नेत्रयोर्मलपूर्णं च कोशार्थं कीटसंयुतम् ॥ १५ ॥ पापिभिः संकुलं शम्भुद्विजैः कीटभक्षितैः ॥ वसारसेन संपूर्णं कोशतुर्यं सुदुःसहम् ॥ १६ ॥ तद्भोजिभिः पातकिभिर्मम दूतैश्च ताडितैः ॥ शुक्रकुण्डं कोशमितं शुक्रकीटश्च संयुतम् ॥ १७ ॥ पापिभिः संकुलं शम्भुद्विजैः कीटभक्षितैः ॥ दुर्गधि रक्त वर्णं च वापीमानं गभीरकम् ॥ १८ ॥ तद्भोजिभिः पापिभिश्च संकुलं कीटभक्षितम् ॥ पूर्णं नेत्राश्रुभिस्तप्तं बहुपापिभिरन्वितम् ॥ १९ ॥ वापीतुर्यप्रमाणं च रुद्रद्विजैः कीटभक्षितैः ॥ नृणां गात्रमलैर्युक्तं तद्भक्षैः पापिभिर्युतम् ॥ २० ॥ ताडितैर्मम दूतैश्च व्यग्रैश्च कीटभक्षितैः ॥ कर्णविट्परिपूर्णं च तद्भक्षैः पापिभिर्वृतम् ॥ २१ ॥ वापीतुर्यप्रमाणां च भुवद्विजैः कीटभक्षितैः ॥ मज्जापूर्णं नराणां च महादुर्गधिसंयुतम् ॥ २२ ॥ महापातकिभिर्युक्तं वापीतुर्यप्रमाणकम् ॥ परिपूर्णं स्निग्धमांसेर्मम दूतैश्च ताडितैः ॥ २३ ॥

पापिभिः संकुलं चैव वापीमानं भयानकैः ॥ कन्याविक्रयिभिश्चैव तद्भक्षैः कीटभक्षितैः ॥ २४ ॥ पाहीति शब्दं कुर्वद्विज्जासितैश्च भयानकैः ॥ वापीतुर्यं प्रमाणां च नखादिकचतुष्टयम् ॥ २५ ॥ पापिभिः संयुतं शम्भुद्विजैः दूतैश्च ताडितैः ॥ प्रतप्तताम्रकुण्डं च ताम्रो पर्युत्सुकान्वितम् ॥ २६ ॥ ताम्राणां प्रतिमालक्ष्यैः प्रतप्तैर्ग्यापृतं तदा ॥ प्रत्येकं प्रतिमाश्लिष्टे रुद्रद्विजैः पापिभिर्युतम् ॥ २७ ॥ गन्धू तिमानं विस्तीर्णं मम दूतैश्च ताडितैः ॥ प्रतप्तलोहधारं च ज्ज्वलदंगारसंयुतम् ॥ २८ ॥ लोहानां प्रतिमाश्लिष्टे रुद्रद्विजैः पापिभिर्युतम् ॥ प्रत्येकं प्रतिमा श्लिष्टैः शम्भुद्विजैर्भिया ॥ २९ ॥ रक्ष रक्षेति शब्दं च कुर्वद्विजदूतताडितैः ॥ महापातकिभिर्युक्तं द्विगन्धूतिप्रमाण कम् ॥ ३० ॥ भयानकं ध्वांतयुक्तं लोहकुण्डं प्रकीर्तितम् ॥ चर्मकुण्डं तप्तसुराकुण्डं वाप्यर्धमेव च ॥ ३१ ॥ तद्भोजिपापिभिर्ग्याप्तं मम दूतैश्च ताडितैः ॥ अतः शाल्मलिङ्गकुण्डं च वृक्षकंटकशोभितम् ॥ ३२ ॥ लक्ष्मणोरुषमानं च कोशमानं च दुःखदम् ॥ धनुर्मानैः कंटकैश्च सुतीक्ष्णं परिवेष्टितम् ॥ ३३ ॥ प्रत्येकं विद्वगाग्रैश्च महापातकिभिर्युतम् ॥ वृक्षाग्राग्निपतद्भिश्च मम दूतैश्च पातितैः ॥ ३४ ॥ जलं देहीति शब्दं च कुर्वद्विजैः शुष्कतालुकैः ॥ महाभियाऽतिव्यग्रैश्च दण्डैः संभग्नमस्तकैः ॥ ३५ ॥

प्रचलद्भिर्यथा तप्ततेलजीविभिरेव च ॥ विषोदेस्तक्षकाणां च पूर्वं च क्रोशमानकम् ॥ ३६ ॥ तद्भक्षैः पापिभिर्युक्तं मम दूतैश्च ताडितैः ॥ प्रतप्ततेल पूर्णं च कीटादिपरिवर्जितम् ॥ ३७ ॥ महापातकिभिर्युक्तं दग्धगारेश्च वेष्टितम् ॥ काकुशब्दं प्रकुर्वद्भिश्चलद्भिर्दूतपीडितैः ॥ ३८ ॥ ध्वां तयुक्तं क्रोशमानं क्लेशदं च भयानकम् ॥ शूलाकारैः सुतीक्ष्णाम्रेल्लोदशस्त्रैश्च वेष्टितम् ॥ ३९ ॥ शस्त्रतरुस्वरूपं च क्रोशतुर्यप्रमाणं कम् ॥ वेष्टितम् तत्पातकिभिः कुतविद्धैश्च वेष्टितैः ॥ ४० ॥ ताडितैर्मम दूतैश्च शुष्ककंठोष्ठतालुकेः ॥ कीटैश्च शंकुप्रमितैः सर्पमानैर्भयंकरैः ॥ ४१ ॥ तीक्ष्णदंतैश्च विकृतैर्व्याप्तं ध्वांतयुतं सति ॥ महापातकिभिर्युक्तं मम दूतैश्च ताडितैः ॥ ४२ ॥ द्विगन्धूतिप्रमाणं च पूयकुण्डं प्रचक्षते ॥ तद्भक्षैः प्राणिभिर्युक्तं मम दूतैश्च ताडितैः ॥ ४३ ॥ तालवृक्षप्रमाणैश्च सर्पकोटिभिरावृतम् ॥ सर्ववेष्टितगात्रैश्च पापिभिः सर्पभक्षितैः ॥ ४४ ॥ संकुलं शब्दकृद्भिश्च मम दूतैश्च ताडितैः ॥ कुण्डत्रयं मशादीनां पूर्णं च मशकादिभिः ॥ ४५ ॥ सर्वं क्रोशार्धमानं च महापातकिभिर्युतम् ॥ हस्तपादादिबद्धैश्च क्षतजौघेन लोहितैः ॥ ४६ ॥ हाहेति शब्दं कुर्वद्भिस्ताडितैर्मम पार्षदं ॥ वज्रवृश्चिकयोः कुण्डं ताभ्यां च परिपूरितम् ॥ ४७ ॥

वाप्यर्थं पादिभिर्युक्तं वज्रवृश्चिकदंशितैः ॥ कुण्डत्रयं शरादीनां तैरेव परिपूरितम् ॥ ४८ ॥ तैर्विद्धैः पापिभिर्युक्तं वाप्यर्थमानं रक्तलोहितैः ॥ तप्ततोयोदकैः पूर्णं सध्वान्तं गोलकुण्डकम् ॥ ४९ ॥ कीटैः संकुलमानैश्च भक्षितैः पापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्थं भीतैश्च पापिभिः कीटभक्षितैः ॥ ५० ॥ रुदद्भिः क्रोशमानैश्च मम दूतैश्च ताडितैः ॥ अतिदुर्गधिसंयुक्तं दुःखदं पापिनां सदा ॥ ५१ ॥ दारुणोर्विकृताकारैर्भक्षितं पापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्थं परिपूर्णं च जलस्थेर्नक्रकोटिभिः ॥ ५२ ॥ विष्णुत्रश्लेष्मभक्षैश्च संयुतं शत कोटिभिः ॥ काकैश्च विकृताकारैर्भक्षितैः पापिभिर्युतम् ॥ ५३ ॥ मंथानकुण्डं बीजकुण्डं ताभ्यां पूर्णं धनुःशतम् ॥ भक्षितैः पापिभिर्युक्तं शब्दकृद्भिश्च संततम् ॥ ५४ ॥ धनुःशतं जीवयुक्तं पापिभिः संकुलं सदा ॥ शम्भुकृद्भिर्वज्रदंष्ट्रैः सान्द्रध्वांतमयं परम् ॥ ५५ ॥ वापीद्विगुणमानं च तप्तप्रस्तवपिबितम् ॥ ज्वलन्वज्रारसदं च लज्जितं पापिभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ शूरपारोपमेस्तीक्ष्णैः पापिभिर्युक्तं परम् ॥ मापातकिभिः ॥ ५७ ॥

मम दूतश्चताडितः ॥ कुण्डं कुलालचक्रं च पूर्णमानं च संततम् ॥ ६० ॥ सुतीक्ष्णं षोडशारं च वृणितैः पापिभिर्युतम् ॥ अतीव
वक्रं निम्नं च द्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ६१ ॥ कंदराकरनिर्माणं तप्तोदेषच समन्वितम् ॥ महापातकिभिर्युक्तं भक्षितैर्जलजंतुभिः ॥ ६२ ॥
ज्वलद्भिः शब्दकृद्भिश्च ध्वांतयुक्तं भयानकम् ॥ कोटिभिविकृताकारैः कच्छपैश्च सुदारुणैः ॥ ६३ ॥ जलस्थैः संयुतं तैश्च भक्षितैः
पापिभिर्युतम् ॥ ज्वालाकलापैस्तेजोभिर्निमितैः क्रोशमानकम् ॥ ६४ ॥ शब्दकृद्भिः पातकिभिः संयुतं क्लेशदं सदा ॥ क्रोशमानं
च गंभीरं तप्तभस्माभिरन्वितम् ॥ ६५ ॥ शश्वज्ज्वलद्भिः संयुक्तं पापिभिर्भस्मभक्षितैः ॥ तप्तपाषाणलोहानां समूहैः परिपूरितैः
॥ ६६ ॥ पापिभिर्दग्धगात्रैश्च युक्तं च शुष्कतालुकैः ॥ क्रोशमानं ध्वांतयुक्तं गंभीरमतिदारुणम् ॥ ६७ ॥ ताडितैश्च प्रदग्धैश्च
दग्धकुण्डं प्रकीर्तितम् ॥ अतीवोर्मियुतं तोयं प्रतप्तक्षारसंयुतम् ॥ ६८ ॥ नानाप्रकारैर्विरुतैर्जलजंतुभिरन्वितम् ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणं
च गंभीरं ध्वांतसंयुतम् ॥ ६९ ॥

तद्भक्ष्यैः पापिभिर्युक्तं दंशितैर्जलजंतुभिः ॥ ज्वलद्भिः शब्दकृद्भिश्च न पश्यद्भिः परस्परम् ॥ ७० ॥ प्रतप्तसूचीकुण्डं च कीर्तितं च भयान
कम् ॥ असीवधारा पत्रस्याऽप्युच्चैस्तालतरोरधः ॥ ७१ ॥ क्रोशार्धमानं कुण्डं च पतत्पत्रसमन्वितम् ॥ पापिनां रक्तपूर्णं च वृक्षाग्रात्प
ततां ध्रुवम् ॥ ७२ ॥ परित्राहीतिशब्दं च कुर्वतामसतामपि ॥ गम्भीरं ध्वान्तयुक्तं च रक्तकीटसमन्वितम् ॥ ७३ ॥ तदसीपत्रकुण्डं च
कीर्तितं च भयानकम् ॥ धनुः शतप्रमाणं च क्षुरधारास्रसंयुतम् ॥ ७४ ॥ पापिनां रक्तपूर्णं च क्षुरधारं भयानकम् ॥ सूचीमुखास्रसंयुक्तं
पापिरक्तौघपूरितम् ॥ ७५ ॥ पञ्चाशद्वनुरायाम् क्लेशदं च सुचीमुखम् ॥ कस्यचिज्जंतुभेदस्य गोकारुयस्य मुखाकृति ॥ ७६ ॥ कूप
रूपं गंभीरं च धनुर्विशतप्रमाणकम् ॥ महापातकिनां चैव महाक्लेशप्रदं परम् ॥ ७७ ॥ तत्कीटभक्षितानां च नम्रास्यानां च संततम् ॥
कुण्डं नक्रमुखाकारं धनुः षोडशमानकम् ॥ ७८ ॥ गम्भीरं कूपरूपं च पापिनां संकुलं सदा ॥ धनुःशतप्रमाणं च कीर्तितं गजदं
शनम् ॥ ७९ ॥ धनुस्त्रिशतप्रमाणं च कुण्डं च गोमुखाकृति ॥ पापिनां क्लेशदं शश्वद्रोमुखं परिकीर्तितम् ॥ ८० ॥ कालचक्रेण संयुक्तं
भ्रममाणं भयानकम् ॥ कुंभाकारं ध्वान्तयुक्तं द्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ८१ ॥

लक्षपौरुषमानं च गंभीरविस्तृतं सति ॥ कुत्र चित्तस्तैलं च ताम्रादिकुण्डमेव च ॥ ८२ ॥ पापिनां च प्रधानेश्व मूर्छितैश्च कृमिभिर्युतम् ॥
परस्परं च नश्यद्भिः शब्दकृद्भिश्च संततम् ॥ ८३ ॥ ताडितैर्यमदूतैश्च सुसलैर्मुद्गरैस्तथा ॥ घूर्णमानैः पतद्भिश्च मूर्च्छितैश्च क्षणक्षणम्
॥ ८४ ॥ पातितैर्यमदूतैश्च रुदंत्यस्मात्क्षणं पुनः ॥ यावतः पापिनां संति सर्वकुण्डेषु सुन्दरि ॥ ८५ ॥ ततश्चतुर्गुणाः संति कुम्भीपाके
च दुःखदे ॥ सुचिरं वध्यमानास्ते भोगदेहा न नश्वराः ॥ ८६ ॥ सर्वकुण्डं प्रधानं च कुम्भीपाकं प्रकीर्तितम् ॥ कालनिर्मितसूत्रेण
निबद्धा यत्र पापिनः ॥ ८७ ॥ उत्थापिताश्चदूतैश्च क्षणमेव निमज्जिताः ॥ निःश्वासबद्धाः सुचिरं तथा मोहं गताः पुनः ॥ ८८ ॥
अतीव क्लेशसंयुक्ता देयभोगेन सुन्दरि ॥ प्रतप्ततोययुक्तं च कालसूत्रप्रकीर्तितम् ॥ ८९ ॥ अवटः कूपभेदश्च मत्स्योदः स उदाहृतः ॥
प्रतप्ततोयपूर्णं च चतुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ९० ॥ व्याप्तं महापातकिभिर्व्यादिरङ्गांश्च संततम् ॥ मददूतैस्ताडितैः शश्वदवटोदं प्रकीर्तितम्
॥ ९१ ॥ यत्रोदस्पशमात्रेण सर्वव्याधिश्च पापिनाम् ॥ भवेदकस्मात्पततां यस्मिन्कुण्डे धनुःशते ॥ ९२ ॥ अरुतुदैर्भक्षितैस्तु प्राणिभि
र्यच्च संकुलम् ॥ हादेति शब्दं कुर्वद्भिस्तदेवांरुतुदं विदुः ॥ ९३ ॥

तप्तपांसुभिराकीर्णं ज्वलद्भिस्तुषदग्धकैः ॥ तद्भक्षैः पापिभिर्भुक्तं पांसु भोजधनुःशतम् ॥ ९४ ॥ पातमात्रेण पापी च पाशेन वेष्टितो
भवेत् ॥ क्रोशमात्रेण कुम्भं च तत्पाशवेष्टनं विदुः ॥ ९५ ॥ पातमात्रेण पापी च शूलेन वेष्टितो भवेत् ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणं च शूल प्रोतं
प्रकीर्तितम् ॥ ९६ ॥ पततां पापिनां यत्र भवेदेव प्रकंपनम् ॥ अतीव हिम तोयाक्त क्रोशाधं च प्रकंपनम् ॥ ९७ ॥ ददत्येव हि मे दूता
यत्रोत्काः पापिनां मुखे ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणं तदुत्काभिश्च सुसंकुलम् ॥ ९८ ॥ लक्षपौरुषमानं च गंभीरं च धनुःशतम् ॥ नानाप्रकार
कृमिभिः संयुक्तं च भयानकम् ॥ ९९ ॥ अत्यधिकारव्याप्तं च कृपाकारं च वतुलम् ॥ तद्भक्ष्यैः पापिभिर्युक्तं प्रणश्यद्भिः परस्परम्
॥ १०० ॥ तप्ततोयप्रदग्धैश्च ज्वलद्भिः कीटभक्षितैः ॥ ध्यातेन चक्षुषा चाधिरंध कूपः प्रकीर्तितः ॥ १ ॥ नानाप्रकारशस्त्रीधैर्यत्र विद्धाश्च
अपि ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणं च वेधनं तत्प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ ददेन ताडिता यत्र मम दूतैश्च पापिनः ॥ धनुःषोडशमानं च तत्कुण्डं
प्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ पापिनां च पापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणं च जाकरं प्रकीर्तितम् ॥ १०४ ॥ पततां

सावित्री ॥ धनुःशतनाम ॥ तत्कुण्डं बलं स्मृतम् ॥ १०७ ॥ पतनेनैव पापी च शुष्ककण्ठोद्यतालुकः ॥ वालुकास्तु च तत्तास्तु धनुः
 क्षिप्रशतप्रमाणकम् ॥ ८ ॥ शतपीरुषमानं च गम्भीरं ध्वातसंयुतम् ॥ पोषणं कुण्डमेतद्धि पापिनां परदुःखदम् ॥ ९ ॥ नानाचर्मकपायो
 दपरिपूर्णं धनुःशतम् ॥ दुर्गन्धियुक्तं तद्भक्ष्यैः प्राणिभिः संकुलं कषम् ॥ ११० ॥ शूर्पाकारमुखं कुण्डं धनुर्द्वादशमानकम् ॥ तत्तलोहं
 वालुकाभिः पूर्णं पातकिं संयुतम् ॥ १११ ॥ दुर्गन्धियुक्तं तद्भक्ष्यैः पापिभिः संकुलं सति ॥ शूर्पाकारमुखं कुण्डं धनुर्द्वादशमात्रकम्
 ॥ ११२ ॥ प्रतप्तवालुकापूर्णं महापातकिभिर्युतम् ॥ अंतरग्निशिखानां च ज्वालाभ्याप्तमुखं सदा ॥ ११३ ॥ धनुर्विंशतिमात्रं च प्रमाणं
 यस्य सुन्दरि ॥ ज्वालाभिर्दग्धगात्रैश्च पापिभिर्ग्याप्तमेव च ॥ ११४ ॥ तन्महाक्लेशदेशश्चतुर्कुण्डे ज्वालामुखे स्मृतम् ॥ पातमात्राद्यत्र
 पापीमूर्छितो वै नरो भवेत् ॥ ११५ ॥ तप्तेष्टकाभ्यं तरितं वाप्यर्थं जिह्मं कुण्डकम् ॥ धूमांधकारसंयुक्तं धूमांधैः पापिभिर्युतम् ॥ ११६ ॥
 धनुःशतं श्वासरन्त्रे धूमांधं परिकीर्तितम् ॥ पातमात्राद्यत्र पापी नागैश्च वेष्टितो भवेत् ॥ ११७ ॥

धनुःशतं नागपूर्णं तन्नागैर्वेष्टितं भवेत् ॥ षडशीति च कुंडानि मयोक्तानि निशामय ॥ लक्षणं चाऽपि तेषां च किं भूयः श्रोतुमिच्छसि
 ॥ ११८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे न० स्कन्धे नारदनारायणसंवादे सावित्र्युपाख्याने सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ सावित्र्यु
 वाच ॥ देविभक्तिं देहि मयां साराणां चैव सारकम् ॥ पुंसां मुक्तिद्वारबीजं नरकार्णवतारकम् ॥ १ ॥ कारणं मुक्तिसाराणां सर्वाशुभ
 विनाशनम् ॥ दारकं कर्मवृक्षाणां कृतपापौघहारणम् ॥ २ ॥ ॥ मुक्तिश्च कतिधाप्यस्ति किंवा तासां च लक्षणम् ॥ देविभक्तिं भक्तिभेदं
 निषेकस्याऽपि खंडनम् ॥ ३ ॥ तत्त्वज्ञानं विहीना च स्त्रीजातिर्विधिनिर्मिता ॥ किंचिज्ज्ञानं सारभूतं वद वेदविदांवर ॥ ४ ॥ सर्व
 दानं च यज्ञश्च तीर्थस्नानं व्रतं तपः ॥ अज्ञानिज्ञानदानस्य कलां नार्हति षोडशीम् ॥ ५ ॥ पितुः शतगुणा माता गौरवे चेति निश्चि
 तम् ॥ मातुः शतगुणः पूज्यो ज्ञानदाता गुरुः प्रभो ॥ ६ ॥ धर्मराज उवाच ॥ पूर्णं सर्वोवरो दत्तो यस्ते मनसि वांछितः ॥ अधुना
 शक्तिभक्तिस्ते वत्से भवतु मद्भरात् ॥ ७ ॥

श्रोतुमिच्छसि कल्याणि श्रीदेवीगुणकीर्तनम् ॥ वक्तृणां पृच्छकानां च श्रोतृणां कुलतारणम् ॥ ८ ॥ शेषो वक्रसहस्रेण नहि यद्वक्तु
मीश्वरः ॥ मृत्युंजयो न क्षमश्च वक्तुं पंचमुखेन च ॥ ९ ॥ धाता चतुर्णां वेदानां विधाता जगतामपि ॥ ब्रह्मा चतुर्मुखेनैव नाऽलंविष्णुश्च
सर्ववित् ॥ १० ॥ कार्तिकेयः षण्मुखेन नाऽपि वक्तुमलं ध्रुवम् ॥ न गणेशः समर्थश्च योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुः ॥ ११ ॥ सारभूताश्च
शास्त्राणां वेदाश्चत्वार एव च ॥ कलामात्रं यद्वह्मणानां न विदन्ति बुधाश्च ये ॥ १२ ॥ सरस्वती जडीभूता नाऽलं तद्वह्मणवर्णने ॥ सनत्कुमारो
धर्मश्च सनंदश्च सनातनः ॥ १३ ॥ सनकः कपिलः सूर्यो येऽन्ये च ब्रह्मणः सुताः ॥ विचक्षणा न यद्वक्तुं किं चान्ये जडबुद्धयः ॥ १४ ॥
न यद्वक्तुं क्षमाः सिद्धा मनीन्द्रा योगिनस्तथा ॥ के चाऽन्ये च वयं के वा श्रीदेव्यागुणवर्णने ॥ १५ ॥ ध्यायन्ते यत्पदांभोजं ब्रह्म
विष्णुशिवादयः ॥ अतिसाध्यं स्वभक्तानां तदन्येषां सुदुर्लभम् ॥ १६ ॥ कश्चित्किंचिद्विजानाति तद्वह्मणोत्कीर्तनं शुभम् ॥ अतिरिक्तं
विजानाति ब्रह्मा ब्रह्मविशारदः ॥ १७ ॥ ततोऽतिरिक्तं जानाति गणेशो ज्ञानिनां गुरुः ॥ सर्वातिरिक्तं जानाति सर्वज्ञः शंभुरेव सः
॥ १८ ॥ तस्मै दत्तं पुरा ज्ञानं कृष्णेन परमात्मना ॥ अतीव निर्जनेऽरण्ये गोलोकं रासमण्डले ॥ १९ ॥

तत्रैव कथितं किंचित्तद्वह्मणोत्कीर्तनं शुभम् ॥ धर्मं च कथयामास शिवलोके शिवः स्वयम् ॥ २० ॥ धर्मस्तु कथयामास भास्वते पृच्छते
तथा ॥ यमाराध्य मत्पिताऽपि संप्राप तपसा सति ॥ २१ ॥ पूर्वं स्वं विषयं चाऽहं न गृह्णामिप्रयत्नतः ॥ वैराग्ययुक्ततपसे गंतुमिच्छामि
सुव्रते ॥ २२ ॥ तदा मां कथयामास पिता तद्वह्मणकीर्तनम् ॥ यथा गमं तद्वह्मणि निबोधाऽतीव दुर्गमम् ॥ २३ ॥ तद्वह्मणं सा न जानाति
तदन्यस्य च का कथा ॥ यथाकाशो न जानाति स्वांतमेव वरानने ॥ २४ ॥ सर्वात्मा सर्वभगवान्सर्वकारणकारणः ॥ सर्वेश्वरश्च
सर्वाद्यः सर्ववित्परिपालकः ॥ २५ ॥ नित्यरूपी नित्यदेही नित्यानन्दो निराकृतिः ॥ निरंकुशो निराशंको निर्गुणश्च निरामयः ॥ २६ ॥
निरुक्तः सर्वसाक्षी च सर्वाधारः परात्पर ॥ मायाविशिष्टः प्रकृतिस्तद्विकाराश्च प्राकृताः ॥ २७ ॥ स्वयं पुमांश्च प्रकृतिस्तावभिन्नौ
प्राकृतश्च ॥ यथा बहोस्तस्य शक्तिर्मिमांसास्त्येव कुत्रचित् ॥ २८ ॥ सेयं शक्तिर्महामाया सच्चिदानंदरूपिणी ॥ रूपविभक्त्यरूपा

॥ ३३ ॥ परमहंसस्वरूपं च ज्वलन्तं ब्रह्मतेजसा ॥ सुखदृश्यं च शान्तं च राधाकांतमनंतकम् ॥ ३४ ॥ गोपीभिर्वीक्ष्यमाणं च सस्मिताभिश्च संततम् ॥ रासमंडलमध्यस्थं रत्नसिंहासनस्थितम् ॥ ३५ ॥ वंशीं कण्ठं द्विभुजं वनमालाविभूषितम् ॥ कौस्तुभेन्द्रमणीन्द्रेण शश्व द्रक्षःस्थलोज्ज्वलम् ॥ ३६ ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीचन्दना चितविग्रहम् ॥ चारुकपचमालाकतं मालतीमाल्यमंडितम् ॥ ३७ ॥ चारुच न्द्रकशोभादयं चूडावंक्रिमराजितम् ॥ एवंभूतं च ध्यायन्ति भक्ता भक्तिपरिप्लुताः ॥ ३८ ॥ यद्भयाज्जगतां धाता विधित्ते सृष्टिमेव च ॥ कर्मानुसाराह्निखितं करोति सर्वकर्मणाम् ॥ ३९ ॥ तपसां फलदाता च कर्मणां च यदाज्ञया ॥ विष्णुः पाता च सर्वेषां यद्भ यात्पाति संततम् ॥ ४० ॥ कालाग्निरुद्रः संहर्ता सर्वविश्वेषु यद्भयात् ॥ शिवो मृत्युंजयश्चैव ज्ञानिनां च गुरोगुरुः ॥ ४१ ॥ यज्ज्ञाना ज्ञानान्वानस्ति योगीशो ज्ञानवित्प्रभुः ॥ परमानन्दयुक्तश्च भक्तिवैराग्यसंयुतः ॥ ४२ ॥

यद्भयाद्वाति पवनः प्रवरः शीघ्रगामिनाम् ॥ तपनश्च प्रतपति यद्भयात्संतत सति ॥ ४३ ॥ यदाज्ञया वर्षतीन्द्रो मृत्युश्चरति जन्तुषु ॥ यदा ज्ञया ददेद्द्विजलमेवं सुशीतलम् ॥ ४४ ॥ दिशो रक्षन्ति दिक्पाला महाभीता यदाज्ञया ॥ भ्रमन्ति राशिचक्राणि ग्रहाश्च यद्भयेन च ॥ ४५ ॥ भयात्फलन्ति वृक्षाश्च पुष्पंत्यपि च यद्भयात् ॥ यदाज्ञां तु पुरस्कृत्य कालः काले हरेद्भयात् ॥ ४६ ॥ तथा जलस्थलस्थाश्च न जीवन्ति यदाज्ञया ॥ अकाले नाहरेद्विद्धं रणेषु विषमेषु च ॥ ४७ ॥ धत्ते वायुस्तोयराशिं तोयकूर्मं तदाज्ञया ॥ कूर्मोऽनन्तं स च क्षोणीसमुद्रान्सा च पर्वतान् ॥ ४८ ॥ सर्वा चैव क्षमारूपा नानारत्नं विभर्ति या ॥ यतः सर्वाणि भूतानि स्थीयन्ते इति तत्र हि ॥ ४९ ॥ इंद्रायुश्चैव दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः ॥ अष्टाविंशे शक्रपाते ब्रह्मणश्च दिवानिशम् ॥ ५० ॥ एवं त्रिंशद्दिनैर्मासो द्वाभ्यामाभ्यामृतुः स्मृतः ॥ ऋतुभिः षड्भिरेवानन्दं ब्रह्मणो वै वयः स्मृतम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्मणश्च निपाते च चक्षुरुन्मीलनं हरेः ॥ चक्षुरुन्मीलने तस्य लयं प्राकृतिकं विदुः ॥ ५२ ॥ प्रलये प्राकृते सर्वे देवाद्याश्च चराचराः ॥ लीना धाता विधाता च श्रीकृष्णनाभिपंकजे ॥ ५३ ॥

दे. मा.
॥१३२॥

विष्णुः क्षीरोदशायी च वैकुण्ठे यश्चतुर्भुजः ॥ विलीना वामापाश्वे च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ५४ ॥ यस्य ज्ञाने शिवो लीनो ज्ञाना
धीशः सनातन ॥ दुर्गायां विष्णुमायायां विलीनाः सर्वशक्तयः ॥ ५५ ॥ साच कृष्णस्य बुद्धौ च बुद्ध्यधिष्ठातृदेवता ॥ नारायणांशः
स्कंदश्च लीनो वक्षसि तस्य च ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णांशश्च तद्वाहो देवाधीशो गणेश्वरः ॥ पद्मांशश्चैव पद्मायां सा राधायां च सुव्रते
॥ ५७ ॥ गोप्यश्चाऽपि च तस्यां सर्वाश्च देवयोषितः ॥ कृष्ण प्राणाधिदेवी सा तस्य प्राणेषु संस्थिता ॥ ५८ ॥ सा वित्री च
सरस्वत्यां वेदाः शास्त्राणि यानि च ॥ स्थिता वाणी च जिह्वायां तस्यैव परमात्मनः ॥ ५९ ॥ गोलोकस्य च गोपाश्च विलीनास्तस्य
लोमसु ॥ तत्प्राणेषु च सर्वेषां प्राणा वाता हुताशनाः ॥ ६० ॥ जठराग्नौ विलीनाश्च जलं तद्रसनाग्रतः ॥ वैष्णवाश्चरणां भोजे
परमानंदसंयुताः ॥ ६१ ॥ सारात्सारतरा भक्ती रसपी यूषपायिनः ॥ विराडंशाश्च महति लीनाः कृष्णे महाविराट् ॥ ६२ ॥ यस्यैव
लोमकूपेषु विश्वानि निखिलानि च ॥ यस्य चक्षुष उन्मेषे प्राकृतः प्रलयो भवेत् ॥ ६३ ॥

चक्षुरुन्मीलने सृष्टिर्यस्यैव पुनरेव सः ॥ यावत्कालो निमेषेण तावदुन्मीलनेन च ॥ ६४ ॥ ब्रह्मणश्च शताब्दे च सृष्टेः सूत्रलयः
पुनः ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानां च संख्या नास्त्येव सुव्रते ॥ ६५ ॥ यथा धूरजसां चैव संख्यां नैव विद्यते ॥ चक्षुर्निमेषे प्रलयो यस्य
सर्वांतरात्मनः ॥ ६६ ॥ उन्मीलने पुनः सृष्टिर्भवेदेवेश्वरेच्छया ॥ स कृष्णः प्रलये तस्यां प्रकृतौ लीन एव हि ॥ ६७ ॥ एकैव च
परा शक्तिर्निरागुणः परमः पुमान् ॥ सदेवेदमग्र आसीदिति वेदविदो विदुः ॥ ६८ ॥ मूलप्रकृतिरव्यक्ताऽप्यग्याकृतपदाभिधा ॥ चिद
भिन्नत्वमापन्ना प्रलये सेव तिष्ठति ॥ ६९ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनं वक्तुं ब्रह्माण्डेषु च कः क्षमः ॥ मुक्तयश्च चतुर्वेदेनिरुक्ताश्च चतुर्विधाः
॥ ७० ॥ तत्प्रधाना देवभक्तिमुक्तेरपि गरीयसी ॥ सालोक्यदा भवेदेका तथा सा रूप्यदा परा ॥ ७१ ॥ सामीप्यदाऽथ निर्वाण प्रदा
शक्तिश्चतुर्विधा ॥ भक्तास्ता नहि वाञ्छन्ति विना तस्सेवनं विभोः ॥ ७२ ॥ शिवत्वममरत्वं च ब्रह्मत्वं चावहेलया ॥ जन्ममृत्यु
विराट्प्राणिव्यशोकादिषु ॥ ७३ ॥ विष्यत्प्राणार्णं च निर्वाणं मोक्षणं विदुः ॥ शक्तिश्च सेवारहिता भक्तिः सेवाविवर्धिनी
॥ ७४ ॥

यथास्तुत्यम् ॥ इत्युक्त्वा सूर्यं पुत्रं जीवयित्वा च तत्पतिम् ॥ ७७ ॥ तस्यै शुभाशिषं दत्त्वा गमनं कर्तुमुद्यतः ॥ दृष्ट्वा यमं च गच्छते
सा सावित्री प्रणम्य च ॥ ७८ ॥ रुरोद चरणौ धृत्वा साधुच्छेदेन दुःखिता ॥ सावित्रीरोदनं श्रुत्वा यमश्चैव कृपानिधिः ॥ ७९ ॥
तामित्युवाच संतुष्टः स्वयं चैव रुरोद ह ॥ धर्म उवाच ॥ लक्षवर्षं सुखं भुक्त्वा पुण्य क्षेत्रे च भारते ॥ ८० ॥ अन्ते यास्यसि तल्लोकं
यत्र देवी विराजते ॥ गत्वा च स्वगृहं भद्रे सावित्र्याश्च व्रतं कुरु ॥ ८१ ॥ द्विसप्तवर्षपर्यन्तं नारीणां मोक्षकारणम् ॥ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यां
सावित्र्याश्च व्रतं शुभम् ॥ ८२ ॥ शुक्लाष्टम्यां भाद्रपदे महालक्ष्म्या यथाव्रतम् ब्रह्मवर्षं व्रतं चैव प्रत्यादेयं शुचिस्मिते ॥ ८३ ॥
करोति भक्त्या या नारी सा याति च विभोः पदम् ॥ प्रतिमंगलवारे च देवीं मंगलदायिनीम् ॥ ८४ ॥ प्रतिमासं शुक्लपञ्चम्यां वृष्टीं मंगल
दायिनीम् ॥ तथा चाषाढसंक्रान्त्यां मनसां सर्वसिद्धिदाम् ॥ ८५ ॥ राधां रासे च कार्तिक्यां कृष्णप्राणाधिकप्रियाम् ॥ उपोष्य
शुक्लाष्टम्यां च प्रतिमासं वरप्रदाम् ॥ ८६ ॥

विष्णुमायां भगवतीं दुर्गां दुर्गातिनाशिनीम् ॥ प्रकृतिं जगदंबां च पतिं पुत्रवतीषु च ॥ ८७ ॥ पतिव्रतासु शुद्धासु यन्त्रेषु प्रतिमासु
च ॥ या नारी पूजयेद्भक्त्या धनसंतानहेतवे ॥ ८८ ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा यात्यं श्रीविभोः पदम् ॥ एवं देव्या विभूतिश्च पूजयेत्साध
कोऽनिशम् ॥ ८९ ॥ सर्वकालं सर्वरूपा संसेव्या परमेश्वरी ॥ नातः परतरं किंचि त्कृतकृत्यत्वदायकम् ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वा तां धर्मराजो
जगाम निजमन्दिरम् ॥ गृहीत्वा स्वामिनं सा च सावित्री च निजालयम् ॥ ९१ ॥ सावित्री सत्यवांश्चैव प्रययौ च यथागमम् ॥
आयांश्च कथयामास स्ववृत्तांतं हि नारदः ॥ ९२ ॥ सावित्रीजनकः पुत्रान्संप्राप्तः प्रक्रमेण च ॥ श्वशुरश्चक्षुषी राज्यं सा च
पुत्रान्वरेण च ॥ ९३ ॥ लक्षवर्षं सुखं भुक्त्वा पुण्यक्षेत्रे च भारते ॥ जगामस्वामिना सार्धं देवीलोकं पतिव्रता ॥ ९४ ॥ सवितुश्चा
धिदेवी या मन्त्राधिष्ठातृदेवता ॥ सावित्री अपि वेदानां सावित्री तेन कीर्तिता ॥ ९५ ॥ इत्येवं कथितं वत्स सवित्र्याख्यानमुत्त
मम् ॥ जीवकर्मविपाकं च किं पुनः श्रोतुमिच्छसि ॥ ९६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे
सावित्र्युपाख्यानेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

नारद उवाच ॥ श्रीमूलप्रकृतेर्देव्या गायत्र्यास्तु निरा कृते ॥ सावित्रीयमसंवादे श्रुतं वै निर्मलं यशः ॥ १ ॥ तद्वृणोत्कीर्तनं सत्यं मंगलानां च मंगलम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि लक्ष्म्युपाख्यानमीश्वर ॥ २ ॥ केनाऽऽदौ पूजिता साऽपि किंभूता केन वा पुरा ॥ तद्वृणोत्कीर्तनं मह्यं वद वेदविदांवर ॥ ३ ॥ नारायण उवाच ॥ सृष्टेरादौ पुरा ब्रह्मन्कृष्णस्य परमात्मनः ॥ देवी वामाससंभृता बभूव रासमण्डले ॥ ४ ॥ अतीव सुन्दरी श्यामा न्यग्रोधपरिमंडिता ॥ तथा द्वादशवर्षाया शश्वत्सुस्थिरयौवना ॥ ५ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाया सुखदृश्या मनोहरा ॥ शरत्पार्वण कोटींदुप्रभाप्रच्छदनानना ॥ ६ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानां शोभामोचनलोचना ॥ सा देवी द्विविधाभूता सहस्रेश्वरेच्छया ॥ ७ ॥ स्वीयरूपेण वर्णेन तेजसा वयसा त्विषा ॥ यशसा वाससा कृत्या भूषणेन गुणेन च ॥ ८ ॥ स्मितेन वीक्षणेनैव प्रेम्णा वाऽनु नयेन च ॥ तद्रामासान्महालक्ष्मीर्दक्षिणांसाञ्च राधिका ॥ ९ ॥ राधाऽदौ वरयामास द्विभुजं च परात्परम् महालक्ष्मीश्च तत्पश्चाच्चकमे कमनीयकम् ॥ १० ॥ कृष्णस्तद्वौरवेणैव द्विधारूपो बभूव ह ॥ दक्षिणांसश्च द्विभुजो वामांसश्च चतुर्भुजः ॥ ११ ॥ चतुर्भुजाय द्विभुजो महालक्ष्मीं ददौ पुरा ॥ लक्ष्यते दृश्यते विश्वं स्निग्धदृष्ट्या ययानिशम् ॥ १२ ॥

देवीभूता च महती महाक्ष्मीश्च सा स्मृता ॥ राजाकांतश्च द्विभुजो लक्ष्मीकांतश्चतुर्भुजः ॥ १३ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपा च गोपैर्गोपीभिरावृता ॥ चतुर्भुजश्च वैकुण्ठं प्रययौ पद्मया सह ॥ १४ ॥ सर्वाशेन समौतौद्वौ कृष्णनारायणौ परौ महालक्ष्मीश्च योगेन नानारूपा बभूव सा ॥ १५ ॥ वैकुण्ठे च महाक्ष्मीः परिपूर्णतमा रमा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपा च सर्वसौभाग्यसंयुता ॥ १६ ॥ प्रेम्णा सा च प्रधाना च सर्वासु रमणीषु च ॥ स्वर्गेषु स्वर्गलक्ष्मीश्च शक्रसंपत्स्वरूपिणी ॥ १७ ॥ पाताले नाग लक्ष्मीश्च राजलक्ष्मीश्च राजसु ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेष्वेव गृहिणां च कलांशतः ॥ १८ ॥ संपत्स्वरूपा गृहिणां सर्वमंगलमंगला ॥ गवां प्रसूतिः सुरभिर्दक्षिणा यज्ञकामिनी ॥ १९ ॥ क्षीरोदसिधुकन्या सा श्रीरूपा पद्मिनीषु च ॥ शोभास्वरूपा चंद्रे च सूर्यमंडलमंडिता ॥ २० ॥ विभूषणेषु रत्नेषु फलेषु च जलेषु च ॥ नृपेषु नृपपत्नीषु दिव्यस्त्रीषु गृहेषु च ॥ २१ ॥ सर्वसस्येषु वस्त्रेषु स्थानेषु संस्कृतेषु च ॥ प्रतिमासु च देवानां मंगलेषु घटेषु च ॥ २२ ॥ माणिक्येषु च मुक्तासु मात्येषु च मनोहरा ॥ मणीन्द्रेषु च हीरेषु क्षीरेषु चन्दनेषु च ॥ २३ ॥ वृक्षशाखासु रम्यासु नवमेषु वस्तुषु ॥ वैकुण्ठपूजिता साऽऽदौ देवी नारायणेन च ॥ २४ ॥ द्वितीये ब्रह्मणाभक्त्या तृतीये शंकरेण च ॥ विष्णुना

लक्ष्मीं भावयन् कृता पूजा च ब्रह्मणा ॥ २७ ॥ भक्त्या च पक्षपयतं त्रिषु लोकेषु नारद ॥ चित्रे पीपे च भाद्रे च पुण्ये मंगल
वासरे ॥ २८ ॥ विष्णुना पूजिता ॥ सा च त्रिषु लोकेषु भक्तितः ॥ वर्षति पौषसंक्रांत्या माध्यामावाह्य मंगले ॥ २९ ॥ मनुस्तां पूज
यामास सा भूता भुवनत्रये ॥ पूजिता सा च महेन्द्रेण मंगलेनैव मंगला ॥ ३० ॥ केदारेणैव नीलेन सुबलेन नलेन च ध्रुवेणोत्तानपादेन
शकेण बलिना तथा ॥ ३१ ॥ कश्यपेन च दक्षेण कर्दमेन विवस्वता ॥ प्रियव्रतेन चन्द्रेण कुबेरेणैव वायुना ॥ ३२ ॥ यमेन वह्निना
चैव वरुणेनैव पूजिता ॥ एवं सर्वत्र सर्वेषु पूजिता वंदिता सदा ॥ ३३ ॥ सर्वैश्वर्याधिदेवी स सर्वसंपत्स्वरूपिणी ॥ ३४ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे नवमस्कन्धे एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ नारद उवाच ॥ नारायणप्रिया सा च परा वैकुण्ठवासिनी ॥
वैकुण्ठाधिष्ठातृदेवी महालक्ष्मीः सनातनी ॥ १ ॥ कथं बभूव सा देवी पृथिव्यां सिंधुकन्यका ॥ पुरा केन स्तुताऽऽदौ सा तन्मे व्याख्या
तुमर्हसि ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ पुरा दुर्वाससः शापाद्ब्रह्मश्रीश्च पुरंदरः ॥ बभूव देवसंघश्च मर्त्यलोके च नारद ॥ ३ ॥

लक्ष्मीः स्वर्गादिकं त्यक्त्वा रूढा परमदुःखिता ॥ गत्वा लीना च वैकुण्ठे महालक्ष्मीश्च नारद ॥ ४ ॥ तदा शोकाद्ययुः सर्वे दुःखिता
ब्रह्मणः सभाम् ॥ ब्रह्माणं च पुरस्कृत्य ययुर्वैकुण्ठमेव च ॥ ५ ॥ वैकुण्ठे शरणापन्ना देवी नारायणे परे अतीव दैन्ययुक्ताश्च शुष्ककण्ठो
ष्ठतालुकाः ॥ ६ ॥ तदा लक्ष्मीश्च कलया पुराणपुरुषाज्ञया ॥ बभूव सिंधुकन्या सा सर्वसंपत्स्वरूपिणी ॥ ७ ॥ तथा मथित्वा क्षीरोदं
देवा दैत्यगणैः सह ॥ संप्राप्ताश्च महालक्ष्मीं विष्णुस्तां च ददर्श ह ॥ ८ ॥ सुरादिभ्यो वरं दत्त्वा वनमालां च विष्णवे ॥ ददौ प्रसन्न
वदना तुष्टा क्षीरोदशायिने ॥ ९ ॥ देवाश्चाऽप्यसुरग्रस्तं राज्यं प्राप्नुश्च नारद ॥ तान्संपूज्य च सम्भूय सर्वत्र च निरापदः ॥ १० ॥ नारद
उवाच ॥ कथं शशाप दुर्वासा मुनिश्रेष्ठः कदाचन ॥ केन दोषेण वा ब्रह्मन्ब्रह्मिष्ठस्तत्त्ववित्पुरा ॥ ११ ॥ ममंथुः केन रूपेण जलधिं ते
सुरादयः ॥ केन स्तोत्रेण वा देवी शक्रं साक्षाद्बभूव सा ॥ १२ ॥ को वा तयोश्च संवादो बभूव तद्ब्रह्म प्रभो ॥ श्रीनारायण ॥ उवाच ॥
मधुपानप्रमत्तश्च त्रैलोक्याधिपतिः पुरा ॥ १३ ॥ क्रीडां चकार रहसि रंभया सह कामुकः ॥ कृत्वा क्रीडां तया सार्धं कामुक्या
हृतमानसः ॥ १४ ॥ तस्थौ तत्र महारण्ये कामोन्मथितमानसः ॥ कैलासशिखरे यातं वैकुण्ठादृषिसत्तमम् ॥ १५ ॥

दे. मा.
॥१३६॥

दुर्वाससं ददर्शेन्द्रो ज्वलंतं ब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तदसहस्रप्रभमीश्वरम् ॥ १६ ॥ प्रतप्तकांचनाकारं जटाभारमहोज्ज्वलम् ॥
शुक्रयज्ञोपतीतं च चीरं दंडौ कमंडलुम् ॥ १७ ॥ महोज्ज्वलं च तिलकं विभ्रतं चेदुसन्निभम् ॥ समन्वितं शिष्यलक्षैर्वेदवेदांगपारंगैः
॥ १८ ॥ दृष्ट्वा ननाम शिरसा संप्रमत्तः पुरंदरः ॥ शिष्यवर्गं तदा भक्त्या तुष्टाव च मुदान्वितम् ॥ १९ ॥ मुनिना च सशिष्येण
दत्तास्तस्मै शुभाशिषः ॥ विष्णु तत्तं पारिजातपुष्पं च सुमनोहरम् ॥ २० ॥ तत्पारारोगमृत्युघ्नं शोकघ्नं मोक्षकारकम् ॥ शक्रः पुष्पं
गृहीत्वा च प्रमत्तो राज्यसंपदा ॥ २१ ॥ पुष्पं स न्यस्तयामास तदैव करिमस्तके ॥ हस्ती तत्स्पर्शं मात्रेण रूपेण च गुणेन च
॥ २२ ॥ तेजसा वयसा कस्माद्विष्णुतुल्यो बभूव ह ॥ त्यक्त्वा शक्रं गजेन्द्रश्च जगाम घोरनकानम् ॥ २३ ॥ न शशाक महेंद्रस्तं
रक्षितं तेजसा मुने ॥ तत्पुष्पं त्यक्तवतं च दृष्ट्वा शक्रं मुनीश्वरः ॥ २४ ॥ तमुवाच महारुष्टः शशाप च रूपान्वितः ॥ मुनिरुवाच ॥
अरे श्रिया प्रमत्तस्त्वं कथं मामवमन्यसे ॥ २५ ॥ महत्तपुष्पं दत्तं च गर्वेण करिमस्तके ॥ विष्णोर्निवेदितं चैव नैवेद्यं वा फलं
जलम् ॥ २६ ॥ प्राप्तिमात्रेण भोक्तव्यं त्यागेन ब्रह्महा भवेत् ॥ ब्रह्मश्रीर्ब्रह्मबुद्धिश्च पुरब्रह्मो भवेत्तु सः ॥ २७ ॥

यस्त्यजेद्विष्णुर्नैवेद्यं भाग्येनोपस्थितं शुभम् ॥ प्राप्तिमात्रेण यो भुंक्ते भक्तो विष्णुर्निवेदितम् ॥ २८ ॥ पुंसां शतं समुद्धृत्य जीवन्मुक्तः
स्वयं भवेत् ॥ नैवेद्यं भोजनं कृत्वा नित्यं यः प्रणमेद्धरिम् ॥ २९ ॥ पूजयेत्स्तौति वा भक्त्या सा विष्णुसदृशो भवेत् ॥ तत्स्पर्शं वा
युना सद्यस्तीर्थोद्यश्च विशुध्यति ॥ ३० ॥ तत्पादरजसा मृदं सद्यः पूता वसुन्धरा ॥ पुंश्चल्यन्नमवीरान्नं शूद्राश्चाद्वान्नमेव च ॥ ३१ ॥
यद्धरेरनिवेद्यं च वृथा मांसस्य भक्षणम् ॥ शिर्वर्लिगप्रदानं च यद्वत्तं शूद्रयाजिना ॥ ३२ ॥ चिकित्सकद्विजान्नं च देवलात्रं तथैव च ॥
कन्याविक्रयिणामन्नं यदन्नं योनिजीविनाम् ॥ ३३ ॥ उच्छिष्टान्नं चर्युषितं सर्वभक्षावशेषितम् ॥ शूद्रापतिद्विजानां च वृषवादद्विजान्नकम्
॥ ३४ ॥ अवीक्षितद्विजानां च यदन्नं शवदाहिनाम् ॥ अगम्यागा मिनां चैव द्विजानामन्नमेव च ॥ ३५ ॥ मित्रद्वहा कृतप्रानामन्नं विश्वा
सपातिनाम् ॥ मिथ्यासाध्यप्रदानं च ब्राह्मणान्नं तथैव च ॥ ३६ ॥ एते सर्वे विशुध्यन्ति विष्णोर्नैवेद्यभक्षणात् ॥ अपचयेद्विष्णुसेवी
॥ ३७ ॥ हरेरभक्तो मनुजः स्वयं च रक्षितमक्षयः ॥ अज्ञानाद्यपि यदातिविष्णोर्निर्मात्यमेव च ॥ ३८ ॥

॥ १३ ॥ ३७ ॥

निमित्त इह ॥ यस्मात्स्वस्यापितं पुण्यं न विना कश्चिदस्ति ॥ ४१ ॥ तस्मात्पुण्यापारब्धस्य चापि लक्ष्मीहरः पदम् ॥ नारायणस्य भक्तोऽहं न विभेमि मुराद्विधेः ॥ ४२ ॥ कालान्मृत्योर्जरातश्च कानन्यान्गणयामि च किं ॥ करिष्यति ते तातः कश्यपश्च प्रजापतिः ॥ ४३ ॥ बृहस्पतिर्गुरुश्चैव निःशंकस्य च मे हरे ॥ इदं पुण्यं यस्य मूर्ध्नि तस्यैव पूजनं परम् ॥ ४४ ॥ इति श्रुत्वा महेंद्रश्च धृत्वा स चरणं मुनेः ॥ उच्चै रुरोद शोकार्तस्तमुवाच भयाकुलः ॥ ४५ ॥ महेंद्र उवाच ॥ दत्तः समुचितः शापो मह्यं माया पदः प्रभो ॥ हतां न याचे संपत्तिं किञ्चिज्ज्ञानं च देहि मे ॥ ४६ ॥ ऐश्वर्यं विपदां बीजं ज्ञानप्रच्छन्नकारणम् ॥ मुक्तिमार्गकुठारश्च भक्तेश्च व्यवधायकम् ॥ ४७ ॥ मुनिरुवाच ॥ जन्ममृत्युजराशोकरागबीजांकुरं परम् ॥ संपत्तितिमिरांधश्च मुक्तिमार्गं न पश्यति ॥ ४८ ॥ संपन्नमत्तो विमूढश्च मुरामत्तः स एव च ॥ बांधवैर्वेष्टितः सोऽपि बंधुत्वेनैव हे हरे ॥ ४९ ॥ संपत्तिमदमतश्च विषयांधश्च विह्वलः ॥ महाकामा राजसिकः सत्त्वमार्गं न पश्यति ॥ ५० ॥

द्विविधो विषयाधश्च राजसस्तामसः स्मृतः ॥ अशास्त्रज्ञस्तामसश्च शास्त्रज्ञो राजसः स्मृतः ॥ ५० ॥ शास्त्रं च द्विविधं मार्गं दर्शयेत्सुरपुंगव ॥ प्रवृत्तिबीजमेकं च निवृत्तेः कारणं परं ॥ ५१ ॥ चरन्ति जीवनश्चादौ प्रवृत्तेर्दुःखवर्त्मनि ॥ स्वच्छंदं च प्रसन्नं च निर्विरोधं च संततम् ॥ ५२ ॥ आयाति मधुनो लोभात्कलशेन सुखमानितः ॥ परिणामे नाशबीजे जन्ममृत्युजराकरे ॥ ५३ ॥ अनेकजन्मपर्यन्तं कृत्वा च भ्रमणं मुदा ॥ स्वकर्मविहितायां च नानायोन्यां क्रमेण च ॥ ५४ ॥ ततस्त्वेशानुगृहाच्च सत्संगलभते च सः ॥ सहस्रेषु शतेष्वेको भवान्धि पारकारणम् ॥ ५५ ॥ साधुस्तरत्नप्रदीपेन मुक्तिमार्गं प्रदर्शयेत् तदा करोति यत्नं च जीवो बन्धनखण्डने ॥ ५६ ॥ अनेकजन्मयोगेन तमसाऽनशनेन च ॥ तदा लभेन्मुक्तिमार्गं निर्विघ्नं सुखदं परम् ॥ ५७ ॥ इदं श्रुतं गुरोर्वक्त्रा यत्पृच्छसि पुरंदर ॥ मुनेस्तद्वचनं श्रुत्वा वीतरागो बभूव सः ॥ ५८ ॥ वैराग्यं वर्धयामास तस्य ब्रह्मन्दिनेदिने ॥ मुनेः स्थानाद् गृहं गत्वा स ददर्शामरावतीम् ॥ ५९ ॥ दैत्यैरसुरसंघैश्च समाकीर्णं भयाकुलम् ॥ विषमोपप्लवां कुत्र बंधुहीनां च कुत्रचित् ॥ ६० ॥ पितृमातृकलत्रादिविहीनामति चंचलाम् ॥ शत्रुभर्ता च तां दृष्ट्वा जगाम वाक्पतिं प्रति ॥ ६१ ॥

अ. ४०

शक्रो मंदाकिनीतीरे ददर्श गुरुमीश्वरम् ॥ ध्यायमानं परं ब्रह्म गंगातोये स्थितं परं ॥ ६२ ॥ सूर्याभिसंमुखं पूर्वमुखं च विश्वतोमुखम् ॥ साश्रु
नेत्रं पुलकिनं परमानंदसंयुतम् ॥ ६३ ॥ वरिष्ठं च गरिष्ठं च धर्मिष्ठं श्रेष्ठसेवितं ॥ प्रेष्ठं च बंधुवर्गाणामतिश्रेष्ठं च ज्ञानिनाम् ॥ ६४ ॥
ज्येष्ठं च भ्रातृवर्गाणामनिष्ठं सुरवैरिणाम् ॥ दृष्ट्वा गुरुं जपन्तं च तत्र तस्थौ सुरेश्वरः ॥ ६५ ॥ प्रहरांते गुरुं दृष्ट्वा चोत्थितं प्रणनाम सः ॥
प्रणम्य चरणांभोजे रुरोदोच्चैर्मुहुर्मुहुः ॥ ६६ ॥ वृत्तान्तं कथयामास ब्रह्मशापादिकं तथा पुनर्वरोपलब्धिं च ज्ञानप्राप्तिं सुदुर्लभाम् ॥ ६७ ॥
वैरिग्रस्तां च स्वपुरीं क्रमेणैव सुरेश्वरः ॥ शिष्यस्य वचनं श्रुत्वा मुमुक्षुर्विदतावरः ॥ ६८ ॥ बृहस्पतिरुवाचेदं कोपसरत्तलोचनः ॥
गुरुरुवाच ॥ श्रुतं सर्वं सुरश्रेष्ठ मा रोदीर्वचनं शृणु ॥ ६९ ॥ न कातरो हि नीतिज्ञो विपत्तौ च कदाचन ॥ संपत्तिर्वा विपत्तिर्वा
नश्वराश्रमरूपिणी ॥ ७० ॥ पूर्वस्य कर्मायत्ता च स्वयं कर्ता तयोरपि ॥ सर्वेषां च भवत्येव शश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ ७१ ॥ चक्रे
मिक्रमेणैव तत्र का परिदेवना ॥ उक्तं हि स्वकृतं कर्म भुज्यतेऽखिलभारते ॥ ७२ ॥ शुभाशुभं च यत्किंचित्स्वकर्मफलभुक्पुमान् ॥
नाऽभुक्तं क्षीयते कर्म कल्पकोटिशतैरपि ॥ ७३ ॥

अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभं ॥ इत्येवमुक्तं वेदे च कृष्णेन परमात्मना ॥ ७४ ॥ सामवेदोक्तशाखायां संबोध कमलोद्भवम् ॥
जन्मभोगावशेषे च सर्वेषां कृतकर्मणाम् ॥ ७५ ॥ अणुरूपं हि तेषां च भारतेऽन्यत्र चैव हि ॥ कर्मणा ब्रह्मशापं च कर्मणा च सुभाशि
षम् ॥ ७६ ॥ कर्मणा च महालक्ष्मीं लभेद्देन्यं च कर्मणा कोटि जन्मार्जितं कर्म जीविनामनुगच्छति ॥ ७७ ॥ नहि त्यजेद्विना
भोगं तच्छायेव पुरंदर ॥ कालभेदे देशभेदे पात्रभेदे च कर्मणाम् ॥ ७८ ॥ न्यूनताधिकभावोऽपि भवेदेव हि कर्मणा ॥ वस्तुदानेन
वस्तुनां समं पुण्यं दिने दिने ॥ ७९ ॥ दिनभेदे कोटिशुणमसंख्यं वा ततोऽधिकम् ॥ समं देशे च वस्तुनां दाने पुण्यं समं सुर ॥ ८० ॥
देशभेदे कोटिशुणमसंख्यं वा ततोऽधिकम् ॥ समे पात्रे समं पुण्यं वस्तुनां कर्तुरेव च ॥ ८१ ॥ पात्रभेदे शतशुणमसंख्यं वा ततोऽधि
कम् ॥ तथा फलंति सस्यानि न्यूनान्यप्यधिकानि च ॥ ८२ ॥ कर्मकाणां क्षेत्रभेदे पात्रभेदे फलं तथा ॥ सामान्यविषये विप्रदानं
फलं ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

एवमन्यत्र पुण्यार्हे फलाधिक्यं भवेदिति ॥८६॥ यथा दाने तथा स्नाने जपेऽन्यपुण्यं कर्मसु ॥ एवं सर्वत्र बोद्धव्यं नराणां कर्मणां फलम् ॥८७॥ यथा दंडेन चक्रेण शरावेण भ्रमेण च ॥ कुम्भं निर्माति निर्माता कुम्भकारो मृदा भुवि ॥८८॥ तथैव कर्मसूत्रेण फलं धाता ददाति च ॥ यस्याज्ञया सृष्टमिदं तं नारायणं भज ॥ ८९ ॥ स विधाता विधातुश्च पातुः पाता जगन्त्रये स्रष्टुः स्रष्टा च संदत्तुः संदत्ता कालका लकः ॥ ९० ॥ महाविपत्तौ संसारे यः स्मरेन्मधुसूदनम् ॥ विपत्तौ ॥ तस्य संपत्तिर्भवेदित्याहशंकरः ॥ ९१ ॥ इत्येवमुक्त्वा तत्त्वज्ञः समा लिङ्ग्य सुरेश्वरम् ॥ दत्त्वा शुभाशिषं चेष्टं बोधयामास नारद ॥ ९२ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ९० ॥ नारायण उवाच ॥ हरिं ध्यात्वा हरिर्ब्रह्मजगाम ब्रह्मणः सभाम् ॥ बृहस्पतिं पुरस्कृत्य सर्वैः सुरगणे सह ॥ १ ॥ शीघ्रं गत्वा ब्रह्मलोक दृष्ट्वा च कमलोद्भवम् ॥ प्रणमुर्देवताः सर्वाः सहैव गुरुणा सह ॥ २ ॥ वृत्तांतं कथयामास सुराचार्यो विधिं प्रति ॥ प्रहस्योवाच तच्छ्रुत्वा महेन्द्रं कमलासनः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वत्स मद्दंशजातोऽसि प्रपौत्रो मे विचक्षणः ॥ बृहस्पतेश्च शिष्यस्त्वं सुराणामधिपः ॥ ४ ॥ स्वयम् मातामहश्च दक्षस्ते विष्णुभक्तः प्रतापवान् ॥ कुलत्रयं यस्य श्रुद्धं कथं सोऽहंकृतो भवेत् ॥ ५ ॥ माता पतिव्रता यस्य पिता श्रुद्धो जितेन्द्रियः ॥ मातामहो मातुलश्च कथं सोऽहंकृतो भवेत् ॥ ६ ॥ जनः पितृकदोषेण दोषान्मातामहस्य च ॥ गुरु दोषान्निभि दोषैर्हरिदोषी भवेद्भुवम् ॥ ७ ॥ सर्वातिरात्मा भगवान् सर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ यस्य देहात्स प्रयाति स शवस्तत्क्षणे भवेत् ॥ ८ ॥ मनोऽहमिन्द्रियेशं च ज्ञानरूपो हि शंकरः ॥ विष्णुप्राणा च प्रकृतिर्बुद्धिर्भगवती सती ॥ ९ ॥ निद्रादयः शक्तयश्च ताः सर्वाः प्रकृतेः कलाः ॥ आत्मनः प्रतिबिम्बश्च जीवो भोगशरीरभृत् १० ॥ आत्मनीशे गते देहात्सर्वे यांति ससंभ्रमाः ॥ यथा वर्त्मनि गच्छन्तं नरदेव मिवानुगाः ॥ ११ ॥ अहं शिवश्च शेषश्च विष्णुधर्मो महाविराट् ॥ यूयं यदंशा भक्ताश्च तत्पुष्पं न्यक्कृतं त्वया ॥ १२ ॥ शिवेन पूजितं पादपद्मं पुष्पेणा येन च ॥ तत्र पुष्पांससा दत्तं देवेन न्यक्कृतं त्वया ॥ १३ ॥ तत्पुष्पं मस्तके यस्य कृष्णपादाब्जप्रच्युतम् ॥ सर्वेषां च सुराणां च तत्पूजा पुरतो भवेत् ॥ १४ ॥ देवेन वंचितस्त्वं हि देवं च बलवत्तरम् ॥ भाग्यहीनं जनं मूढं को वा रक्षितुमीश्वरः ॥ १५ ॥ सा श्रीगताऽधुना कोपात्कृष्णनिर्मास्यवर्जनात् ॥ अधुना गच्छ वेकुंठं मया च गुरुणा सह ॥ १६ ॥

निषेव्य तत्र श्रीनाथं श्रियं प्राप्स्यसि मद्रात् ॥ एवमुक्त्वा च स ब्रह्मा सर्वैः सुरगणैः सह ॥ १७ ॥ तत्र गत्वा परं ब्रह्म भगवंतं
सनातनम् ॥ दृष्ट्वा तेजःस्वरूपं तं प्रज्वलते स्वतेजसा ॥ १८ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तदशतकोटिसमप्रभम् ॥ शांतमनादिमध्यातं लक्ष्मीकां
तमनंतकम् ॥ १९ ॥ चतुर्भुजैः पार्श्वदेशे च सरस्वत्या युतं प्रभुम् ॥ भक्त्या चतुर्भिर्वेदेश्च गंगया परिवेष्टितम् ॥ २० ॥ तं प्रणेषुः
सुराः सर्वे मूर्ध्ना ब्रह्मपुरोगमाः ॥ भक्तिनम्राः साश्रुनेत्रास्तुष्टुषुः परमेश्वरम् ॥ २१ ॥ वृत्तांतं कथयामास स्वयं ब्रह्मा कृताञ्जलिः ॥
रुरुवुदैवताः सर्वाः स्वाधिकाराच्च्युताश्च ताः ॥ २२ ॥ स ददर्श सुरगणं विपद्गस्तं भयाकुलम् ॥ रत्नभूषणं शून्यं च वाहनादिवि
वर्जितम् ॥ २३ ॥ शोभाशून्यं हतश्रीकं निष्प्रभं समयं परम् ॥ उवाच कातरं दृष्ट्वा भयभीतिविभंजनः ॥ २४ ॥ श्रीभगवानुवाच
माभैर्ब्रह्मन् हे सुराश्च भयं किं वो मयि स्थिते ॥ दास्यामि लक्ष्मीमचलां परमेश्वर्यवर्धिनीम् ॥ २५ ॥ किंच मद्भजनं किंचिद्भुयतां
समयोचितम् ॥ हितं सत्यं सारभूतं परिणामसुखावहम् ॥ २६ ॥ जनाश्चासंख्यविश्वस्था मदधीनाश्च संततम् ॥ यथा तथाऽहं मद्भक्तपरा
धीनोऽस्वतंत्रकः ॥ २७ ॥ ययं रुष्टो हि मद्भक्तो मत्परो हि निरंकुशः ॥ तद्गृहेऽहं न तिष्ठामि पश्य साह निश्चितम् ॥ २८ ॥

दुर्वासाः शंकरांशश्च वैष्णवो मत्परायणः ॥ तच्छापादागतोऽहं च सलक्ष्मीको हि वो गृहात् ॥ २९ ॥ यत्र शंखध्वनिर्नास्ति तुलसी
न शिवाचनम् ॥ न भोजनं च विप्राणां न पद्मां तत्र तिष्ठति ॥ ३० ॥ मद्भक्तानां च मे निदा यत्र ब्रह्मन् भवेत्सुराः ॥ महारुष्टा महा
लक्ष्मीस्ततो याति पराभवम् ॥ ३१ ॥ मद्भक्तिहीनो यो मूढो भुङ्क्ते यो हरिवासरे ॥ मम जन्मदिने वापि याति श्रीस्तद्गृहादपि ॥ ३२ ॥
मन्नामविक्रयी यश्च विक्रीणाति स्वकन्यकाम् ॥ यत्रातिथिर्न भुङ्क्ते च मत्प्रिया याति तद्गृहात् ॥ ३३ ॥ यो विप्रः पुंश्चलीपुत्रो महा
पापी च तत्पतिः ॥ पापिनो यो गृहं याति शूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ ३४ ॥ महारुष्टा ततो याति मंदिरात्कमलालया ॥ शूद्राणां शव
दाही च भाग्यहीनो द्विजाधमः ॥ ३५ ॥ याति रुष्टा तद्गृहाच्च देवाः कमलवासिनी ॥ शूद्राणां सूपकारी यो ब्राह्मणो वृषवाहकः ॥ ३६ ॥
ततोऽप्यपानभीता च कमला ॥ याति तद्गृहात् ॥ अशुद्धहृदयः क्रूरो हिसको निन्दको द्विजः ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणः शूद्रयाजी च याति
ततोऽप्यपानभीता च कमला ॥ याति तद्गृहात् ॥ अशुद्धहृदयः क्रूरो हिसको निन्दको द्विजः ॥ ३८ ॥

शापी च ब्राह्मणः ॥ विवामिधुनकारी च यस्तस्माद्याति मत्प्रिया ॥ ४० ॥ आचारहीनो विप्रो यो यच्च शुभ्रमति मही ॥ अवीक्षितो हि यो मूढस्तस्माद्दे याति मत्प्रिया ॥ ४१ ॥ स्निग्धपादश्च नम्रो हि यः शेते ज्ञानदुर्वलः ॥ शश्वद्वदति वाचालो याति सा तदृष्टात्सती ॥ ४२ ॥ शिरःस्नातस्तु तैलेन योऽन्यांगं समुपस्पृशेत् ॥ स्वांगे च वादयेद्वाद्यं रुष्टा सा याति तदृष्टात् ॥ ४३ ॥ व्रतोपवासहीनो यः संध्याहीनोऽशुचिर्द्विजः ॥ विष्णु भक्ति विहीनस्तु तस्माद्याति च मत्प्रिया ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणं निघयेद्यो हि तं च यो द्वेष्टि संततम् ॥ जीवहिंसो दयाहीनो याति सर्वं प्रमुस्ततः ॥ ४५ ॥ यत्र यत्र हरेरर्चा हरेरुत्कीर्तनं तथा ॥ तत्र तिष्ठति सा देवी सर्वमंगलमंगला ॥ ४६ ॥ यत्र प्रशंसा कृष्णस्य तद्भक्तस्य पितामह ॥ सा च कृष्णप्रिया देवी तत्र तिष्ठति संततम् ॥ ४७ ॥ यत्र शंखध्वनिः शंख शिला च तुलसीदलम् ॥ तत्सेवा वंदनं ध्यानं तत्र सा परि तिष्ठति ॥ ४८ ॥

शिवलिङ्गार्चनं यत्र तस्य चोत्कीर्तनं शुभम् ॥ दुर्गार्चनं तद्गुणाश्च तत्र पद्मनिवासिनी ॥ ४९ ॥ विप्राणां सेवनं यत्र तेषां च भोजनं शुभम् ॥ अर्चनं सर्वदेवानां तत्र पद्ममुखी सती ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वा च सुरान्सर्वान्ब्रमामाह रमापतिः ॥ क्षीरोदसागरे जन्म कलयाऽऽकलयेति च ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा तां जगन्नाथो ब्रह्माण पुनराह च ॥ मथित्वा सागरं लक्ष्मीं देयोवेधं देहि पद्मज ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वा कमलाकांतो जगामांतःपुरं मुने ॥ देवाश्चिरेण कालेन ययुःक्षीरोदसांगरम् ॥ ५३ ॥ मंथानं मंदरं कृत्वा कूर्मं कृत्वा च भाजनम् ॥ कृत्वा शेषं मंथपाशं ममंथुरसुराः सुराः ॥ ५४ ॥ धन्वंतरिं च पीयूषमुच्चैःश्रवसमीप्सितम् ॥ नानारत्नं हस्तिरत्नं प्रापुर्लक्ष्मीं सुदर्शनम् ॥ ५५ ॥ वनमालां ददौ सा च क्षीरोदशायिने मुने ॥ सर्वेश्वराय रम्याय विष्णवेवैष्णवी सती ॥ ५६ ॥ देवैः स्तुता पूजिता च ब्रह्मणा शंकरेण च ॥ ददौ दृष्टिं सुरशृङ्गे ब्रह्मशापविमो चनात् ॥ ५७ ॥ प्रापुर्देवाः स्वविषयं दैत्यग्रस्तं भयंकरम् ॥ महालक्ष्मीप्रसादेन वरदानेन नारद ॥ ५८ ॥ इत्येवं कथितं सर्वं लक्ष्म्युपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदं सारभूतं च किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ५९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥

नारद उवाच ॥ हरेरुत्कीर्तनं भद्रं श्रुतं तज्ज्ञानमुत्तमम् ॥ ईप्सितं लक्ष्म्युपाख्यानं ध्यानं स्तोत्रं वद प्रभो ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥
स्नात्वा तीर्थे पुरा शक्रो धृत्वा धौते च वाससी ॥ घटं संस्थाप्य क्षीरेदे षड्देवान्पर्यपूजयत् ॥ २ ॥ गणेशं च दिनेशं च वह्निं
विष्णुं शिवं शिवाम् ॥ एतान् भक्त्या समभ्यर्च्य पुष्पगंधादिभिस्तदा ॥ ३ ॥ आवाह्य च महालक्ष्मीं परमैश्वर्यरूपिणीम् ॥ पूजां
चकार देवेशो ब्रह्मणा च पुरोधसा ॥ ४ ॥ पुरःस्थितेषु मुनिषु ब्राह्मणेषु गुरौ हरौ ॥ देवादिषु सुदेशे च ज्ञानानंदे शिवे मुने
॥ ५ ॥ पारिजातस्य पुष्पं च गृहीत्वा चंदनोक्षितम् ॥ ध्यात्वा देवीं महालक्ष्मीं पूजयामास नारद ॥ ६ ॥ ध्यानं च सामवेदोक्तं यदुक्तं
ब्रह्मणे पुरा ॥ हरिणा तेन ध्यानेन तन्निबोध वदामि ते ॥ ७ ॥ सहस्रदलपद्मस्थकर्णिकावासिनीं पराम् ॥ शरत्पार्वणकोटीदुप्रभासृष्टि
करां पराम् ॥ ८ ॥ स्वतेजसा प्रज्वलन्तीं सुखदृश्यां मनोहराम् ॥ प्रतप्तकांचननिभशोभां मूर्तिमतीं सतीम् ॥ ९ ॥ रत्नभूषण
भूषाढ्यां शोभितां पीतवाससां ॥ ईषद्धास्यां प्रसन्नास्यां शश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १० ॥ सर्वसंपत्प्रदात्रीं च महालक्ष्मीं भजे शुभाम् ॥ ध्यानेना
नेन तां ध्यात्वा नानागुणसमन्विताम् ॥ ११ ॥ संपूज्य ब्रह्मवाक्येन चोपचाराणि षोडश ॥ ददौ भक्त्या विधानेन प्रत्येकं मंत्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥
प्रशस्तानि प्रकृष्टानि वराणि विविधानि च ॥ अमूल्यरत्नसारं च निर्वितं विश्वकर्मणा ॥ १३ ॥ आसनं च विचित्रं च महालक्ष्मि
प्रगृह्यताम् ॥ शुद्धं गंगोदकमिदं सर्ववन्दितमीप्सितम् ॥ १४ ॥ पापेधमवह्निरूपं च गृह्यतां कमलालये ॥ पुष्पचंदनदूर्वादिसंयुतं जाह्नवी
जलम् ॥ १५ ॥ शंखगर्भस्थितं स्वर्णं गृह्यतां पद्मवासिनि ॥ सुगंधिपुष्पतैलं च सुगंधामलकीफलम् ॥ १६ ॥ देहसौंदर्यबीजं च
गृह्यतां श्रीहरेः प्रिये ॥ कार्पासजं च कृमिजं वसनं देवि गृह्यताम् ॥ १७ ॥ रत्न स्वर्णविकारं च देहभूषाविवर्धनम् ॥ शोभाये श्रीकरं
रत्न भूषणं देवि गृह्यताम् ॥ १८ ॥ सर्वसौंदर्यबीजं च सद्यः शोभाकरं परम् ॥ वृक्ष निर्यासरूपं च गन्धद्रव्यादि संयुतम् ॥ १९ ॥
श्रीकृष्णकान्ति भूषं च पवित्रं प्रतिगृह्यताम् ॥ सुगंधियुक्तं सुखदं चंदनं देवि गृह्यताम् ॥ २० ॥ जगच्चक्षुःस्वरूपं च पवित्रं तिमिरापहम् ॥ प्रदीपं
सुखरूपं च गृह्यतां च सुरेश्वरि ॥ २१ ॥ नानोपहाररूपं च नानारससमन्वितम् ॥ अतिस्वायुकरं चैव नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ अन्नं
पानं च प्राणरक्षणकारणम् ॥ सुष्टिं सुष्टिद्वयं चैव देव्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ २३ ॥ शास्त्रयज्ञं सुपक्वं च शर्करागन्धसंयुतम् ॥ स्वायुक्तं

॥ २८ ॥ सुपक्वं गुडगम्याक्तं मिष्टान्नं देविगृह्यताम् ॥ सस्यहृणोद्भवं पक्वं स्वस्तिकादि समन्वितम् ॥ २९ ॥ मया भिवेदितं भक्त्या
 नेवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ शीतवायुप्रदं चैव दाहे च सुखदं परम् ॥ ३० ॥ कमले गृह्यतां चेदं ग्यजनं श्वेतचामरम् ॥ तांबूलं च वरं रम्यं
 कर्पूरादिसुवासितम् ॥ ३१ ॥ जिह्वा जाड्यच्छेदकरं तांबूलं प्रतिगृह्यताम् ॥ सुवासितं सुशीतं च पिपासानाशकारणम् ॥ ३२ ॥ जगज्जीवन
 रूपं च जीवनं देवि गृह्यताम् ॥ देहसौंदर्यबीजं च सदा शोभाविवर्धनम् ॥ ३३ ॥ कार्पासजं च कृमिजं वसनं देवि गृह्यताम् ॥ रत्नस्वर्ण
 विकारं च देहभूषा दिवर्धनम् ॥ ३४ ॥ शोभाधारं श्रीकरं च भूषणं देवि गृह्यताम् ॥ नानाऋतुषु निर्माणं बहुशोभाश्रयं परम् ॥ ३५ ॥ सुरभूष
 प्रियं शुद्धं माल्यं देवि प्रगृह्यताम् ॥ शुद्धिदं शुद्धरूपं च सर्वमंगलमंगलम् ॥ ३६ ॥ गंधवस्तूद्भवं रम्यं गंधं देवि प्रगृह्यताम् ॥ पुण्यती
 र्थोदकंचैव विशुद्धं शुद्धि दंसदा ॥ ३७ ॥ गृह्यतां कृष्णकान्ति त्वं रम्यमाचमनीयकम् ॥ रत्नसारादिनिर्माणं पुष्पचंदनचर्चितम् ॥ ३८ ॥
 वस्त्रभूषणभूषादयं सुतल्पं देवि गृह्यताम् ॥ यद्यद्द्रव्यमपूर्वं च पृथिव्यामपि दुर्लभम् ॥ ३९ ॥ देवभूषार्हभोग्यं च तद्द्रव्यं देवि गृह्य
 ताम् ॥ द्रव्याण्येतानि दत्त्वा च मूलेन देवपुंगवः ॥ ४० ॥ मूलं जजाप भक्त्या च दशलक्षं विधानतः ॥ जपेन दशलक्षेण मन्त्रसिद्धि
 र्बभूव ह ॥ ४१ ॥ मन्त्रश्च ब्रह्मणा दत्तः कल्पवृक्षश्च सवतः ॥ लक्ष्मीर्माया कामवाणी जेता कमलवासिनी ॥ ४२ ॥ वैदिको मन्त्र
 राजोऽयं प्रसिद्धः स्वाहयाऽन्वितः ॥ कुबेरोऽनेन मन्त्रेण परमैश्वर्यमाप्तवान् ॥ ४३ ॥ राजराजेश्वरो दक्षः सार्वर्णिर्मनुरेव च ॥ मंगलो
 ऽनेन मन्त्रेण सप्तद्वीपेऽवनीपतिः ॥ ४४ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौ केदारो नृप एव च न एते सिद्धाश्च राजेन्द्रा मन्त्रेणानेन नारद ॥ ४५ ॥
 सिद्धे मन्त्रे महालक्ष्मीः शक्य दर्शनं ददौ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानस्था वरप्रदा ॥ ४६ ॥ सप्तद्वीपवतीं पृथ्वीं छादयन्ति त्विषा च
 सा ॥ श्वेतचंपकवर्णाभा रत्नभूषणभूषिता ॥ ४७ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्या भक्तानुग्रहकातरा ॥ विभ्रती रत्नमालां च कोटि चंद्रसम
 प्रभाम् ॥ ४८ ॥ दृष्ट्वा जगत्प्रसूं शांतां तुष्टां वै तां पुरंदरः ॥ पुलकांचितसर्वांगः साश्वनेत्रः कृतांजलिः ॥ ४९ ॥ ब्रह्मणा च प्रद
 तेन स्तोत्रराजेन संयुतः ॥ सर्वाभीष्टप्रदेनैव वैदिकेनैव तत्र च ॥ ५० ॥

पुरंदर उवाच ॥ नमः कमलवासिन्यै नारायण्यै नमो नमः ॥ कृष्णप्रियायै सततं महालक्ष्म्यै नमो नमः ॥ ५१ ॥ पद्मपत्रेक्षणायै च
पद्मास्यायै नमो नमः ॥ पद्मासनायै पद्मिन्यै वैष्णव्यै च नमोनमः ॥ ५२ ॥ सर्वसंपत्स्वरूपिण्यै सर्वाराध्यै नमो नमः ॥ हरिभक्ति
प्रदात्र्यै च हर्षदात्र्यै नमोनमः ॥ ५३ ॥ कृष्णवक्षः स्थितायै च कृष्णेशायै नमो नमः ॥ चंद्रशोभास्वरूपायै रत्नपद्मे च शोभने
॥ ५४ ॥ संपत्त्यधिष्ठातृदेव्यै महादेव्यै नमो नमः ॥ नमो वृद्धिस्वरूपायै वृद्धिदायै नमो नमः ॥ ५५ ॥ वैकुण्ठे या महालक्ष्मीयां लक्ष्मीः
क्षीरसागरे ॥ स्वर्गलक्ष्मीरिंद्रगेहे राजलक्ष्मीर्नृपालये ॥ ५६ ॥ गृहलक्ष्मीश्च गृहिणां गेहे च गृहदेवता ॥ सुरभिः सागरे जाता दक्षिणा
यज्ञकामिनी ॥ ५७ ॥ अदितिर्देवमाता त्वं कमला कमलालया ॥ स्वाहा त्वं च हविर्दाने काव्यदाने स्वधा स्मृता ॥ ५८ ॥ त्वं हि
विष्णुस्वरूपा च सव धारा वसुन्धरा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपा त्वं नारायणपरायणा ॥ ५९ ॥ क्रोधहिंसावर्जिता च वरदा शारदा शुभा ॥
परमार्थप्रदा त्वं च हरिदास्यप्रदा परा ॥ ६० ॥ यया विना जगत्सर्वं भस्मीभूतमसारकम् ॥ जीवन्मृतं य विश्वं च शश्वत्सर्वं
यया विना ॥ ६१ ॥ सर्वेषां च परा माता सर्वबांधवरूपिणी ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां त्वं च कारणरूपिणी ॥ ६२ ॥ यथा माता
स्तनाधानां शिशूनां शैशवे सदा ॥ यथा त्वं सर्वदा माता सर्वेषां सर्वरूपतः ॥ ६३ ॥

मातृहीनः स्तनांधस्तु स च जीवति देवतैः ॥ त्वया हीनो जनः कोऽपि न जीवत्येव निश्चितम् ॥ ६४ ॥ सुप्रसन्नस्वरूपा त्वं मां प्रसन्ना भवां
विके ॥ वैरिं प्रस्तं च विषयं देहि मद्भ्यं सनातनि ॥ ६५ ॥ अहं यावत्त्वया हीनो बन्धुहीनश्च भिक्षुकः ॥ सर्वसंपद्धिहीनश्च तावदेव हरिप्रिये
॥ ६६ ॥ ज्ञानं देहि च धर्मं च सर्वसौभाग्यमीप्सितम् ॥ प्रभावं च प्रतापं च सर्वाधिकारमेव च ॥ ६७ ॥ जयं पराकमं युद्धे परमैश्वर्यं मेव
च ॥ इत्युक्त्वा च महेन्द्रश्च सर्वे सुरगणैः सह ॥ ६८ ॥ प्रणनाम साश्वनेत्रो मूर्ध्ना चैव पुनः पुनः ॥ ब्रह्मा च शंकरश्चैव शेषो धर्मश्च केशवः
॥ ६९ ॥ सर्वे चक्रुः परीहारं सुरार्थं च पुनः पुनः ॥ देवेभ्यश्च वरं दत्त्वा पुष्पमालां मनोहराम् ॥ ७० ॥ केशवाय ददौ लक्ष्मीः संतुष्टा सुरसंसदि ॥
ययुर्वैवाश्च संतुष्टाः स्वं स्थानं च नारद ॥ ७१ ॥ देवी ययौ हरेः स्थानं हृष्टा क्षीरोदशायिनी ॥ ययुस्तुभ्येव स्वगृहं ब्रह्मेशानौ च नारद ॥ ७२ ॥
वत्सा ब्रह्माशिवं तौ च देवेभ्यः प्रीतिपूर्वकम् ॥ इदं स्तोत्रं महाप्रण्यं त्रिसंध्यं यः पठेन्नरः ॥ ७३ ॥ कुबेरस्तुत्यः स भवेद्राजराजेश्वरो
॥ ७४ ॥ ॥ विष्णुस्तोत्रं यत्पठेत्पुण्यात्मेन ॥ ७५ ॥ ॥ महालक्ष्मी च राजिद्रो नमि

वद साधितम् ॥ १॥ अतीव गोपनीयं यदुच्यते च सर्वतः ॥ अग्रकार्यं पुराणेषु वेदोक्तं यमस्तुतम् ॥ २॥ नारायण उवाच ॥ नामाग्रकार्यं
मारुयानप्रकाश्यं पुराणतः ॥ श्रुतं कतिविधं गूढमास्ते ब्रह्मन्सुदुर्लभम् ॥ ६॥ तेषु यत्सारभूतं च श्रोतुं किंवा त्वमिच्छसि ॥ तन्मे ब्रूहि
महाभाग पश्चाद्दृश्यामि तत्पुनः ॥ ६॥ नारद उवाच ॥ स्वाहादेवी हविर्दाने प्रशस्ता सर्वकर्मसु ॥ पितृदाने स्वधा शस्ता दक्षिणा सर्वतो
वत् ॥ ७॥ न तासां चरितं जन्मफलं प्राधान्यमेव च ॥ श्रोतुमिच्छामि त्वद्भक्ताद्वद वेदविदांवर ॥ ८॥ सूत उवाच ॥ नारदस्यवचः
श्रुत्वा प्रहस्य मुनिसत्तमः ॥ कथां कथितुमारेभे पुराणोक्तां पुरातनीम् ॥ ९॥ नारायण उवाच ॥ सृष्टेः प्रथमतो देवाः स्वाहारार्थं ययुः
पुरा ॥ ब्रह्मलोकं ब्रह्मसभामाजग्मुः सुमनोहराम् ॥ १०॥ गत्वा निवेदनं चक्रुराहारहेतुकं मुने ॥ ब्रह्मा श्रुत्वा प्रतिज्ञाय निषेवं श्रीहरिं
परम् ॥ ११॥ नारद उवाच ॥ यज्ञरूपो हि भगवान्कलया च बभूव ह ॥ यज्ञे यद्यद्विदानि दत्तं तेभ्यश्च ब्राह्मणेः ॥ १२॥

नारायण उवाच ॥ हविर्ददति विप्राश्च भक्त्या च क्षत्रियादयः ॥ सुरा नैव प्राप्नुवन्ति तद्दानं मुनिपुंगव ॥ १३॥ देवा विषण्णास्ते सवे तत्सभां
च ययुः पुनः ॥ गत्वा निवेदनं चक्रु राहाराभावहेतुकम् ॥ १४॥ ब्रह्मा श्रुत्वा तु ध्यानेन श्रीकृष्णं शरणं ययौ ॥ पूजां चकार प्रकृतेर्ध्याने
नैव तदाज्ञया ॥ १५॥ प्रकृतेः कलया चैव सर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ अतीव सुन्दरी श्यामा रमणीया मनोहरा ॥ १६॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्या
भक्तानुग्रहं कातरा ॥ उवाचेति विधेरेभे पद्मयोने वरं वृणु ॥ १७॥ विधिस्तद्वचनं श्रुत्वा स भ्रमात्समुवाच ताम् ॥ प्रजापतिरुवाच ॥ त्वमग्नेर्दा
दिका शक्तिर्भव याऽतीव सुन्दरी ॥ १८॥ दग्धुं न शक्तः प्रकृतीर्दुताशश्च त्वया विना ॥ त्वन्नामोच्चार्य मंत्रांते यो दास्यति हवि
र्नरः ॥ १९॥ सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवन्ति सुराः सानन्दपूर्वकम् ॥ अग्नेः संपत्स्वरूपा च श्रीरूपा सा गृहेश्वरी ॥ २०॥ देवानां पूजिता शश्व
त्रादीनां भवांविक्ते ॥ ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा सा विषण्णा बभूव ह ॥ २१॥ तमुवाच ततो देवी स्वाभिप्रायं स्वयंभुवम् ॥ स्वाहो
वाच ॥ अहं कृष्णं भजिष्यामि तपसा सुचिरेण च ॥ २२॥ ब्रह्मस्तदन्यं यत्किञ्चित्स्वप्रवद्व्रममेव च ॥ विधाता जगतस्त्वं च
शंभुर्न्युजयो विभुः ॥ २३॥ विभर्ति शेषो विश्वं च धर्मः साक्षी च धर्मिणाम् ॥ सर्वाद्यपूज्यो देवानां गणेश च गणेश्वरः ॥ २४॥

दे. मा.
॥ १४६ ॥

प्रकृतिः सर्वसंपूज्या यत्प्रसादात्पुराऽभवत् ॥ ऋषयो मुनयश्चैव पूजिता यन्निषेवया ॥ २५ ॥ तत्पादपद्मं नियतं भावने चितया
म्यहम् ॥ पद्मास्या पादमित्युक्त्वा पद्मनाभानुसारतः ॥ २६ ॥ जगाम तपसे देवी ध्यात्वा कृष्णं निरामयम् ॥ तपस्तेपे वर्षलक्ष
मेकपादेन पद्मजा ॥ २७ ॥ तदा ददर्श श्रीकृष्णं निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥ अतीव कमनीयं च रूपं दृष्ट्वा च रूपिणी ॥ २८ ॥ मूर्च्छां
संप्राप कालेन कामेशस्य च कामुकी ॥ विज्ञाय तदभिप्रायं सर्वज्ञस्तामुवाच ह ॥ २९ ॥ समुत्थाप्य च तां क्रोडे क्षीणांगीं तपसा
चिरम् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वाराहे वै त्वमंशेन मम पत्नी भविष्यसि ॥ ३० ॥ नाम्ना नाम्रजिती कन्या कति नम्रजितस्य च ॥
अधुनाऽग्नेर्दाहिका त्वं भवपत्नी च भामिनी ॥ ३१ ॥ मन्त्रांगरूपा पूजा च मत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ वह्निस्त्वां भक्तिभावेन संपूज्य
च गृहेश्वरीम् ॥ ३२ ॥ रमिष्यति त्वया सार्धं रामया रमणीयया ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधे देवो देवीं संभाष्य नारद ॥ ३३ ॥ तत्राऽ
जगाम संव्रस्तो वह्निर्बह्निनिदेशतः ॥ सामवेदोक्तध्यानेन ध्वात्वा तां जगदंबिकाम् ॥ ३४ ॥ सम्पूज्य परितुष्टाव पाणिं जग्राह मंत्रतः ॥
तदा दिव्यं वर्षशतं स रेमे रामया सह ॥ ३५ ॥

अतीव निर्जने देशे संभोगसुखदे सदा ॥ बभूव गर्भस्तस्यां च हुताशस्य च तेजसा ॥ ३६ ॥ तं दधार च सा देवी दिव्यं द्वादश वत्स
रम् ॥ ततः सुषाव पुत्रांश्च रमणीयान्मन्त्रोहरान् ॥ ३७ ॥ दक्षिणाग्निगार्हपत्याहवनीयान्क्रमेण च ॥ ऋषयो मुनयश्चैव ब्राह्मणाः क्षत्रिया
दयः ॥ ३८ ॥ स्वाहांतं मंत्रमुच्चार्य हविर्दानं च चक्रिरे ॥ स्वाहायुक्तं च मंत्रं च यो गृह्णाति प्रशस्तकम् ॥ ३९ ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्त
स्य मंत्रग्रहणमात्रतः ॥ विषहीनो यथा सर्पो वेदहीनो यथा द्विज ॥ ४० ॥ पतिसेवाविहीनो स्त्री विद्याहीनो यथा पुमान् ॥ फल
शाखाविहीनोश्च यथा वृक्षो हि निर्दितः ॥ ४१ ॥ स्वाहाहीनस्तथा मन्त्रो न हुतः फलदायकः ॥ परितुष्टा द्विजाः सर्वे देवाः संप्रापुराहुतीः
॥ ४२ ॥ स्वाहातिनेष्वेव मन्त्रेण सफलं सर्वमेव च ॥ इत्येवं कथितं सर्वं स्वाहापाठ्यान्मुत्तमम् ॥ ४३ ॥ सुखदं मोक्षदं सारं किं भूयः
श्रीसुमित्रकथि ॥ नारद उवाच ॥ स्वाहापूजाविधानं च ध्यानं स्तोत्रं हुनीश्वर ॥ ४४ ॥ सम्पूज्य वह्निस्तुष्टाव येन तद्वद मे प्रभो ॥

॥ ४५ ॥

वाच ॥ स्वाहा वह्निभिया वह्निजाया सं तोषकारिणी ॥ ५० ॥ शक्तिः क्रिया कालदात्री परिचाकरी शुभा ॥ गतिः सदा नाराणां
च दाता दहनक्षमा ॥ ५१ ॥ संसारसाररूपा च घोरसंसारतारिणी ॥ देवजीवनरूपा देवपोषणकारिणी ॥ ५२ ॥ षोडशेतानि नामानि
यः पठेद्रक्तिसंयुतः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य इह लोके परत्र च ॥ ५३ ॥ नागहीने भवेत्तस्य सर्वकर्मसु शोभनम् ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं
भर्याहीनो लभेत्प्रियाम् ॥ ५४ ॥ रंभोपमां स्वकांतां च संप्राप्य सुखमाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ इति श्रीदि० म० नवमस्कंधे नारदनारायणसं
वादे स्वाहोपाख्याने त्रिचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ नारद शृणु वक्ष्यामि स्वधोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पितॄणां
च तृप्तिकरं श्राद्धान्नफलवर्धनम् ॥ १ ॥ सृष्टेरादौ पितृगणान्ससर्ज जगतां विधिः ॥ चतुरश्रं मूर्तिमतस्त्रींश्च तेजः स्वरूपिणः ॥ २ ॥
दृष्ट्वा सप्तपितृगणान् सुखरूपान्मनोहरान् ॥ आहारं ससृजे तेषां श्राद्धं तर्पणपूर्वकम् ॥ ३ ॥

स्नानं तर्पणपर्यन्तं श्राद्धं तु देवपूजनम् ॥ आह्निकं च त्रिसंध्यांतं विप्राणां च श्रुतौ श्रुतम् ॥ ४ ॥ नित्यं न कुर्याद्यो विप्रस्त्रिसंध्यं
श्राद्धतर्पणम् ॥ बलिं वेदध्वनिं सोऽपि विषहीनो यथोरगः ॥ ५ ॥ देवीसेवाविहीनश्च श्रीहरेरनिवेद्यभुक् ॥ भस्मांतं सूतकं तस्य न
कर्माहंश्च नारद ॥ ६ ॥ ब्रह्मा श्राद्धोदकं सृष्ट्वा जगाम पितृहेतवे ॥ न प्राप्नुवंति पितरो ददति ब्राह्मणादयः ॥ ७ ॥ सर्वे च जग्मुः
क्षुधिताः खिन्नास्तु ब्रह्मणः सभाम् ॥ सर्वे निवेदनं चक्रुस्तमेव जनतां विधिम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मा च मानसीं कन्यां ससृजे च मनोहराम् ॥
रूपयौवनसंपन्नां शतचंद्रनिभाननाम् ॥ ९ ॥ विद्यावतीं गुणवतीमतिरूपवतीं सतीम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ १० ॥
विशुद्धां प्रकृतेरंशां सस्मितां वरदां शुभाम् ॥ स्वधाभिधां च सुदतीं लक्ष्मीलक्षणं संयुताम् ॥ ११ ॥ शतपद्मपदन्यस्तपादपद्मं च
विभ्रतीम् ॥ पत्नीं पितॄणां पद्मास्यां पद्मजां पद्मलोचनाम् ॥ १२ ॥ पितृभ्यश्च ददौ ब्रह्मा तुष्टेभ्यस्तुष्टिरूपिणी ॥ ब्राह्मणानां चोपदेशं
चकार गोपनीयकम् ॥ १३ ॥ स्वधांतं मंत्रमुच्चार्य पितृभ्यो देयमित्यपि ॥ क्रमेण तेन विप्राश्च पित्रे दानं ददुः पुरा ॥ १४ ॥

1198

स्तोत्रं शृणु मुनिश्रेष्ठ ब्रह्मपुत्र विशारद ॥ सर्ववाञ्छप्रदं नृणां ब्रह्मणा यत्कृतं पुरा ॥ २६ ॥ नारायण उवाच ॥ स्वधोज्ञारणमात्रेण तीर्थस्नानी भवेन्नरः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो वाजपेयफलं लभेत् ॥ २७ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवं यदि वारत्रयं स्मरेत् ॥ श्राद्धस्य फलमाप्नोति बलेश्च तर्पणस्य च ॥ २८ ॥ श्राद्धकाले स्वधास्तोत्रं यः शृणोति समाहितः ॥ स लभेच्छ्राद्धसंभूतं फलमेव न संशयः ॥ २९ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवं त्रिसन्ध्यं यः पठेन्नरः ॥ प्रियां विनीतां स लभेत्साध्वीं पुत्र गुणान्विताम् ॥ ३० ॥ पितॄणां प्राणमुत्त्या त्वं द्विजजीवनरूपिणी ॥ श्राद्धाधिष्ठातृदेवी च श्राद्धादीनां फलप्रदा ॥ ३१ ॥ नित्यात्वं सत्यरूपाऽसि पुण्यरूपासि सुव्रते ॥ आपिर्भाषतिरोभाषो हृद्यो च प्रलये तव ॥ ३२ ॥ ॐ स्वस्तिश्च नमः स्वाहा स्वधा त्वं दक्षिणा तथा ॥ निकृष्टाश्चतुर्वर्गैः प्रशस्ताः ॥ अपिर्भाषतिरोभाषो हृद्यो च प्रलये तव ॥ ३३ ॥ ॐ स्वस्तिश्च नमः स्वाहा स्वधा त्वं दक्षिणा तथा ॥ निकृष्टाश्चतुर्वर्गैः प्रशस्ताः ॥ अपिर्भाषतिरोभाषो हृद्यो च प्रलये तव ॥ ३४ ॥ तस्यै च खड

नारायण उवाच ॥ उक्तं स्वाहास्वधाख्याने प्रशस्तं मधुरं परम् ॥ वक्ष्यामि दक्षिणाख्याने सावधानो निशामय ॥ १ ॥ गोपी सुशीला
गोलोके पुराऽसीत्प्रेयसी हरेः ॥ राधा प्रधाना सध्वीची धन्या मान्या मनोहरा ॥ २ ॥ अतीव सुन्दरा रामा सुभगा सुदती सती ॥ विद्या
वती गुणवती चातिरूपवती सती ॥ ३ ॥ कलावती कोमलांगी कांता कमललोचना ॥ श्रोणी सुस्तनी श्यामा न्यग्रोधपरिमण्डिता ॥ ४ ॥
ईषद्धास्यप्रसन्नास्या रत्नालंकारभूषिता ॥ श्वेतचंपकवर्णाभा बिंबोष्ठी मृगलोचना ॥ ५ ॥ कामशास्त्रेषु निपुणा कामिनी हंसगामिनी ॥
भावानुरक्ता भावाज्ञा कृष्णस्य प्रियभामिनी ॥ ६ ॥ रसज्ञा रसिका रासे रासेशस्य रसोत्सुका ॥ उवासाऽदक्षिणेऽङ्गोदे राधायाः पुरतः
पुरा ॥ ७ ॥ संबभूवानम्रमुखो भयेन मधुसूदनः ॥ दृष्ट्वा राधां च पुरतो गोपीनां प्रवरोत्तमाम् ॥ ८ ॥ कामिनी रक्तवदनां रक्तपंकज
लोचनाम् ॥ कोपेन कंपितांगीं च कोपेत स्फुरिताधराम् ॥ ९ ॥

वेगेन तां तु गच्छतीं विज्ञाय तदनंतरम् ॥ विरोधभीतो भगवानंतर्धानं चकारः स ॥ १० ॥ पलायन्तं च कांतं च शांतं सत्त्वं सुवि
ग्रहम् ॥ विलोक्य कंपिता गोप्यः सुशीलाद्यस्ततोभिया ॥ ११ ॥ विलोक्य लम्पटं तत्र गोपीनां लक्षकोटयः ॥ पुटांजलियुता भीता
भक्तिनम्रात्मकंधरा ॥ १२ ॥ रक्षरक्षेत्युक्तवंत्यो देवीमिति पुनः पुनः ॥ ययुर्भयेन शरणं तस्याश्चरणपंकजे ॥ १३ ॥ त्रिलक्षकोटयो गोपाः
सुदामादय एव च ॥ ययुर्भयेन शरणं तत्पादाब्जे च नारद ॥ १४ ॥ पलायन्तं च कांतं च विज्ञाय परमेश्वरी ॥ पलायन्तीं सहचरीं सुशीलां
च शशाप सा ॥ १५ ॥ अद्यप्रभृति गोलोकं सा चेदायाति गोपिका ॥ सद्योगमनमात्रेण भस्मसाञ्च भविष्यति ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्त्वा
तत्रैव देवदेवेश्वरी रूपा ॥ रासेश्वरी रासमध्ये रासेशमाजुहाव ह ॥ १७ ॥ नालोक्य पुरतः कृष्णं राधा विरहकातरा ॥ युगकोटिसमं मेने
क्षणभेदेन सुव्रता ॥ १८ ॥ हे कृष्ण प्राणनाथे शाऽऽगच्छ प्राणाधिकप्रिय ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवेश प्राणा यांति त्वया विना ॥ १९ ॥ स्त्रीगर्वः
पतिसौभाग्याद्धधते च दिने दिने ॥ सुखं च विपुलं यस्मात्तं सेवेद्धर्मतः सदा ॥ २० ॥ पतिर्बधुः कुलस्त्रीणामधि देवः सदागतिः ॥ परसंप
त्स्वरूपश्च मूर्तिमान्भोगदः सदा ॥ २१ ॥ धर्मदः सुखदः शश्वत्प्रीतिदः शांतिदः सदा ॥ सम्मानैर्दोष्यमानश्च मानदो मानखंडनः ॥ २२ ॥

सारात्सारतरः स्वामी बंधूनां बंधुवर्धनः ॥ न च भर्तुः समो बंधुर्वधोर्वंधुषु दृश्यते ॥ २३ ॥ भरणादेव भर्ता च पालनात्पतिरुच्यते ॥ शरीरेशाच्च स स्वामी कामदः कांत उच्यते ॥ २४ ॥ बन्धुश्च सुखवृद्ध्या च प्रीतिदानात्प्रियः स्मृतः ॥ ऐश्वर्यदानादीशश्च प्राणेशात्प्राण नायकः ॥ २५ ॥ रतिदानाच्च रमणः प्रियो नास्ति प्रियात्परः ॥ पुत्रस्तु स्वामिनः शुकाज्जायते तेन सः प्रियः ॥ २६ ॥ शतपुत्रात्परः स्वामी कुलजानां प्रियः सदा ॥ असत्यकुलप्रसूताकांतं विज्ञातुमक्षमा ॥ २७ ॥ स्नानं च सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दक्षिणा ॥ प्रादक्षिण्यं पृथिव्या च सर्वाणि च तर्पासि च ॥ २८ ॥ सर्वाण्येव व्रतादीनि महादानानि यानि च ॥ उपोषणानि पुण्यानि यानि यानि श्रुतानि च ॥ २९ ॥ गुरुसेवाविप्रसेवावेदसेवादिकं च यत् ॥ स्वामिनः पादसेवायाः कलां नार्हति षोडशीम् ॥ ३० ॥ गुरुविप्रेन्द्रदेवेषु सर्वेभ्यश्च पतिगुरुः ॥ विद्यादाता यथा पुंसां कुलजातां तथा प्रियः ॥ ३१ ॥ गोपीनां लक्षकोटीनां गोपानां तथैव च ॥ ब्रह्माडानाम् संख्यानां तत्रस्थानां तथैव च ॥ ३२ ॥ विश्वादिगोलकांतानामीश्वरी यत्प्रसादतः ॥ अहं न जाने तं कांतं स्त्रीस्वभावो दुरत्ययः ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा राधिका कृष्णं तत्र दध्यो स्वभक्तितः ॥ रुरोद प्रेम्णा सा राधा नाथनाथेति चाऽब्रवीत् ॥ ३४ ॥

दर्शनं देहि रमण दीना विरहदुःखिता ॥ अथ सा दक्षिणा देवी ध्वस्ता गोलोकतो मुने ॥ ३५ ॥ सुचिरं च तपस्तप्त्वा विवेश कमलातनौ ॥ अथ देवादयः सर्वे यज्ञं कृत्वा सुदुष्करं ॥ ३६ ॥ नालभंस्ते फलं तेषां विषण्णाः प्रययुर्विधिम् ॥ विधिर्निवेदनं श्रुत्वा देवादीनां जगत्पतिम् ॥ ३७ ॥ दध्यौ च सुचिरं भक्त्या प्रत्यादेशमवाप सः ॥ नारायणश्च भगवान्महालक्ष्म्याश्च देहतः ॥ ३८ ॥ विनिष्कृष्य मर्त्यलक्ष्मीं ब्रह्मणे दक्षिणां ददौ ॥ ब्रह्मा ददौ तां यज्ञाय पूरणार्थं च कर्मणाम् ॥ ३९ ॥ यज्ञः संपूज्य विधिवत्तां तुष्टाव तदा मुदा ॥ तप्तकांचनवर्णाभांचंद्रकोटिसमप्रभाम् ॥ ४० ॥ अतीवकमनीयां च सुन्दरीं सुमनोहराम् ॥ कमलास्यां कोमलांगी कमलायत लोचनाम् ॥ ४१ ॥ कमलासनपूज्यां च कमलागंसमुद्रवाम् ॥ वद्विशुद्धांशुकाधानां विबोधीं सुदतीं सतीम् ॥ ४२ ॥ विभतीं कवरीभारं जालांगीयां च सुदतीम् ॥ विष्णुास्यां सत्प्राप्त्या रत्नभूषणं भूषिताम् ॥ ४३ ॥ सुवेणादयां च सुखातां सुनिमानसमोहिनीम् ॥ कस्तूरीविभुभिः ॥ ४४ ॥

लोचनाम् ॥ ४१ ॥ कमलासनपूज्या च कमलाग्रेसमुद्रवाम् ॥ वाहिशुद्धिशुकायानां विषादो दुःखता सताम् ॥ ४२ ॥ विप्रतां
मालतीमास्यसंततम् ॥ विप्रतां मालतीमास्यसंततम् ॥ ४३ ॥ सुवेषाढ्यां च सुखातां मणिमाजसमोद्विप्रम् ॥ कस्तुरीरिपतिः

॥ १५१ ॥

कम् ॥ विष्णुं कर्तुं सत्तु सा दक्षः स्वाहुः भिजम् ॥ ४७ ॥ यज्ञो रमे सुवा युक्तो रामेशो रमेया सह ॥ नमो दक्षार सा देवी विष्णु
द्वादशवर्षकम् ॥ ४८ ॥ ततः सुषावपुत्रं च फलं वै सर्वकर्मणाम् ॥ परिपूर्णं कर्मणि च तत्पुत्रः फलदायकः ॥ ४९ ॥ यज्ञो दक्षिण्या
सार्धं पुत्रेण च फलेन च ॥ कर्मिणां फलदाता चेत्त्येवं वेद विदो विदुः ॥ ५० ॥ यज्ञश्च दक्षिणां प्राप्य पुत्रं च फलदायकम् ॥ फलं
ददौ च सर्वेभ्यः कर्मणां चैव नारद ॥ ५१ ॥ तदा देवादयस्तुष्टाः परिपूर्णमनोरथाः ॥ स्वस्थाने ते ययुः सर्वे धर्मवक्त्रादिदं श्रुतम् ॥ ५२ ॥
कृत्वा कर्म च कर्ता च तूर्णदद्याच्च दक्षिणाम् ॥ तत्क्षणं फलमाप्नोति वेदैरुक्तमिदं मुने ॥ ५३ ॥ कर्मा कर्मणि पूर्णं च तत्क्षणे यदि
दक्षिणाम् ॥ न दद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्च देवेनाज्ञानतोऽथ वा ॥ ५४ ॥ मुहूर्ते समतीते तु द्विगुणा सा भवेद्ध्रुवम् ॥ एकरात्रे व्यतीते
तु सा त्रिकोटिगुणा च सा ॥ ५५ ॥ त्रिरात्रे तच्छतगुणा सप्ताहे द्विगुणा ततः ॥ मासे लक्षगुणा प्रोक्ता ब्राह्मणानां च वर्धते ॥ ५६ ॥
संवत्सरे व्यतीते तु सा त्रिकोटिगुणा भवेत् ॥ कर्म तद्यजमानानां सर्वं वै निष्फलं भवेत् ॥ ५७ ॥

स च ब्रह्मस्वहारी च न कर्माहोऽशुचिर्नरः ॥ दरिद्रो व्याधियुक्तश्च तेन पापेन पातकी ॥ ५८ ॥ तद्गृहाद्याति लक्ष्मीश्च शापं दत्त्वा
सुदारुणम् ॥ पितरो नैव गृह्णन्ति तद्दत्तं श्राद्धतर्पणम् ॥ ५९ ॥ एवं सुराश्च तत्पूजां तद्दत्तामग्निराहुतिम् ॥ दत्तं न दीयते दानं गृहीता
नव याचते ॥ ६० ॥ उभौ तौ नरके यात शिखन्नरजो यथा घटः ॥ नाप्येद्यजमानश्चेद्याचितश्चापि दक्षिणाम् ॥ ६१ ॥ भवेद्ब्रह्मस्वा
पहारी कुंभीपाकं ब्रजेद्ध्रुवम् ॥ वर्षलक्षं वसेत्तत्र यमदूतेन ताडितः ॥ ६२ ॥ ततो भवेत्स चांडालो व्याधियुक्तो दरिद्रकः ॥ पातये
त्पुरुषान्सप्त पूर्वाश्च सप्तजन्मतः ॥ ६३ ॥ इत्येवं कथितं विप्रः किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ नारद उवाच ॥ यत्कर्म दक्षिणाहीनं
को भुङ्क्ते तत्फलं मुने ॥ ६४ ॥ पूजा विधिं दक्षिणायाः पुरा यक्षकृतं वद ॥ नारायण उवाच ॥ कर्मणोदक्षिणस्यैव कुत एव फलं मुने
॥ ६५ ॥ सदक्षिणे कर्मणि च फलमेव प्रवर्तते ॥ अदक्षिणं च यत्कर्म तदभुङ्क्ते च बलिमुने ॥ ६६ ॥ बलये तत्प्रदत्तं च वामनेन पुरा
मुने ॥ अश्रोत्रियः श्राद्धद्रव्यमश्रद्धा दानमेव च ॥ ६७ ॥ वृषलीपतिविप्राणां पूजाद्रव्यादिकं च यत् ॥ असद्द्विजैः कृतं यज्ञमशुचैः
पूजनं च यत् ॥ ६८ ॥

अ० ४९

गुरावभक्तस्यकर्म बलिभुक्ते न संशयः ॥ दक्षिणायाश्च यद्ध्यानं स्तोत्रं पूजाविधिकमम् ॥ ६९ ॥ तत्सर्वं कण्व शाखोक्तं प्रवक्ष्यामि
निशामय ॥ पुरा संप्राप्य तां यज्ञः कर्मदक्षां च दक्षिणाम् ॥ ७० ॥ सुमोहास्याः स्वरूपेण तुष्टाव कामकातरः ॥ यज्ञ उवाच ॥ पुरा
गोलोकगोपीत्वं गोपीनां प्रवरावरा ॥ ७१ ॥ राधासमा तत्सखी च श्रीकृष्णप्रेयसीप्रिया ॥ कार्तिकी पूर्णिमायां तु गमे गधामहां
त्सवे ॥ ७२ ॥ आविर्भूता दक्षिणांसाद्धक्ष्म्याश्च तेन दक्षिणा ॥ पुरा त्वं च सुशीलारूपा ख्याता शीलेन शोभने ॥ ७३ ॥ लक्ष्मीदक्षां
सभागात्त्वं राधा शापाच्च दक्षिणा ॥ गोलोकात्त्वं परिभ्रष्टा मम भाग्यादुपस्थिता ॥ ७४ ॥ कृपां कुरु महाभागे मामेव स्वामिनं कुरु ॥
कर्मिणा कर्मणां देवी त्वमेव फलदा सदा ॥ ७५ ॥ त्वया विना ॥ च सर्वेषां सर्वं कर्म च निष्फलम् ॥ त्वया विना तथा कर्म कर्मिणां
न च शोभते ॥ ७६ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाश्च दिक्पालादय एव च ॥ कर्मणश्च फलं दातुं न शक्ताश्च त्वया विना ॥ ७७ ॥ कर्मरूपी स्वयं
ब्रह्मा फलरूपी महेश्वरः यज्ञरूपी विष्णुरहं त्वमेषां साररूपिणी ॥ ७८ ॥ फलदातृ परं ब्रह्म निर्गुणा प्रकृतिः परा ॥ स्वयं कृष्णश्च
भगवान्स च शक्तस्त्वया सह ॥ ७९ ॥ त्वमेव शक्तिः कति मे शश्वज्जन्मनि जन्मनि ॥ सर्वकर्मणि शक्तोऽहं त्वया सह वरानने ॥ ८० ॥
इत्युक्त्वा च पुरस्तस्थौ यज्ञाधिष्ठातृदेवता ॥ तुष्टा बभूव सा देवी भेजे तं कमलाकला ॥ ८१ ॥ इदं च दक्षिणास्तोत्रं यज्ञकाले च यः
पठेत् ॥ फलं च सर्वयज्ञानां प्राप्नोति नात्र संशयः ॥ ८२ ॥ राजसूये वाजपेये गोमेधे नरमेधके ॥ अश्वमेधे लांगले च विष्णुयज्ञे
यशस्करे ॥ ८३ ॥ धनदे भूमिदे पूते फलदे गजमेधके ॥ लोहयज्ञे स्वर्णयज्ञे रत्नयज्ञेऽथ ताम्रके ॥ ८४ ॥ शिवयज्ञे रुद्रयज्ञे शक्ययज्ञे च
बभ्रुके ॥ बृहो वरुणयागे च कंडके वैरिमर्दने ॥ ८५ ॥ शुचियज्ञे धर्मयज्ञेऽध्वरे च पापमोचने ॥ ब्रह्माणी कर्मयोगे च योनियागे च
भद्रके ॥ ८६ ॥ एतेषां च समारंभे इदं स्तोत्रं च यः पठेत् ॥ निर्विघ्नेन च तत्कर्म सर्वं भवति निश्चितम् ॥ ८७ ॥ इदं स्तोत्रं च
कथितं ध्यानं पूजाविधिं शृणु ॥ शालग्रामे घटे वापि दक्षिणां पूजयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ लक्ष्मीवक्षांससं भूतां दक्षिणां कमलाकलाम्
सुशीलां च कृपां च दत्वा सर्वं कर्मलाभम् ॥ ८९ ॥ विष्णोः शक्तिस्वरूपा च पूजिता वविता शुभाम् शुद्धिदा शुद्धिरूपा च सुशीलां

सुन्दरी पराम् ॥ ९५ ॥ वरारोहां पुत्रवतीं विनीतां प्रियवादिनीम् ॥ पतिव्रतां च शालां च कल्याणं च यः पूजयेत् ॥ ९६ ॥ सुशीलां च कृपां च दत्वा सर्वं कर्मलाभम् ॥ ९७ ॥

द्वितीयः कायः प्रकटयित्वा मन्त्रं च ॥ सुखं प्रीतिं च कलहं सर्वकर्मणाम् ॥ ९३ ॥ इदं च दक्षिणाग्न्यायै वा शृणुति नमो
दितः ॥ अंगहीनं च तत्कर्म न भवेद्भारते भुवि ॥ ९४ ॥ अपुत्री लभते पुत्रं निश्चितं च गुणान्वितम् ॥ भार्याहीनो लभेद्भार्यां सुशीलाम्
सुन्दरीं पराम् ॥ ९५ ॥ वरारोहो पुत्रवतीं विनीतां प्रियवादिनीम् ॥ पतिव्रतां च शुद्धां च कुलजां च वधुं वराम् ॥ ९६ ॥ विद्याहीनो
लभेद्विद्यां धनहीनो लभेद्धनम् ॥ भूमिहीनो लभेद्भूमिं प्रजाहीनो लभेत्प्रजाम् ॥ ९७ ॥ संकटे बंधुविच्छेदे विपत्तौ बंधने तथा ॥ मासमेक
मिदं श्रुत्वा मुच्यते नात्र संशयः ॥ ९८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे दक्षिणोपाख्याने पंचचत्वारि
शोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ नारद उवाच ॥ अनेकानां च देवीनां श्रुतमारुयानमुत्तमम् ॥ अन्यासां चरितं ब्रह्मन्वद वेदविदां वर ॥ १ ॥ नारा
यण उवाच ॥ सर्वासां चरितं विप्र वेदेषु च पृथक्पृथक् ॥ पूर्वोक्तानां च देवीनां कासां श्रोतुमिहेच्छसि ॥ २ ॥ नारद उवाच षष्ठी मंग
लचंडी च मनसाप्रकृतेः कला ॥ उत्पत्तिमासां चरितं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ३ ॥ नारायण उवाच ॥ षष्ठांशा प्रकृतेर्या च सा च
षष्ठी प्रकीर्तिता ॥ बालकानामधिष्ठात्री विष्णुमाया च बालदा ॥ ४ ॥

मातृ कासु च विख्याता देवसेनाभिधा च या ॥ प्राणाधिकप्रिया साध्वी स्कंदभार्या च सुव्रता ॥ ५ ॥ आयुः प्रदा च बालानां धात्री रक्ष
णकारिणी ॥ सततं शिशुपार्श्वस्था योगेन सिद्धियोगिनी ॥ ६ ॥ तस्याः पूजाविधिं ब्रह्मत्रितिहासमिदं शृणु ॥ यच्छ्रुतं धर्मवक्त्रेण सुखदं
पुत्रदं परम् ॥ ७ ॥ राजा प्रियव्रतश्चासीत्स्वायंभुवमनोः सुतः ॥ योगीन्द्रो नोद्वहद्भार्या तपस्यासु रतः सदा ॥ ८ ॥ ब्रह्माज्ञया च यत्नेन
कृतदारो बभूव ह ॥ सुचिरं कृतदारश्च न लेभे तनयं मुने ॥ ९ ॥ पुत्रेष्टि यज्ञं तं चापि कारयामास कश्यपः ॥ मालिन्यै तस्य कांतार्ये
मुनिर्यज्ञचरुं ददौ ॥ १० ॥ भुक्त्वा च तं चरुं तस्या सद्यो गर्भो बभूव ह ॥ दधार तं च सा देवी देवं द्वादशवत्सरम् ॥ ११ ॥ ततः
सुषाव सा ब्रह्मन्कुमारं कनकप्रभम् ॥ सर्वावयवसंपन्नं मृतमुत्तार लोचनम् ॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वा रुरुदुः सर्वा नार्यश्च बांधवस्त्रियः ॥ मूर्छा
मवाप तन्माता पुत्रशोकेन भूयसा ॥ १३ ॥ श्मशानं च ययौ राजा गृहीत्वा बालकं मुने ॥ रुरोद तत्र कांतारे पुत्रं कृत्वा स्ववक्षसि
॥ १४ ॥ नोत्सृजद्बालकं राजा प्राणां स्त्यक्तुं समुद्यतः ॥ ज्ञानयोगं विसस्मार पुत्रशोकात्सुदारुणात् ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र
विमानं च ददर्श सः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं भणिराजविनिर्मितम् ॥ १६ ॥

दे. भा.
॥१५४॥

तेजसा ज्वलितं शश्वच्छोभितं क्षौमवास सा ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यं पुष्पमालाविराजितम् ॥ १७ ॥ ददर्श तत्र देवीं च कमनीयां मनो
हराम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभां शश्वत्सु स्थिरयौवनाम् ॥ १८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ कृपामयीं गोगसिद्धांभक्त तुग्रह
कातराम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा तां पुरतो राजा तुष्टाव परमादरम् ॥ चकार पूजनं तस्या विहाय बालकं भुवि ॥ २० ॥ पप्रच्छ राजा तां
तुष्टां श्रीष्मसूर्यसमप्रभाम् ॥ तेजसा ज्वलितां शांतां कांतां स्कन्दस्य नारद ॥ २१ ॥ राजोवाच ॥ का त्वं सुशोभने कति कस्य कांता
सि सुव्रते ॥ कस्य कन्या वरारोहे धन्या मान्या च योषिताम् ॥ २२ ॥ नृपेन्द्रस्य वचः श्रुत्वा जगन्मंगलचंडिका ॥ उवाच देवसेना
सा देवानां रणकारिणी ॥ २३ ॥ देवानां दैत्यग्रस्तानां पुरा सेना बभूव सा ॥ जयं ददौ सा तेभ्यश्च देवसेना च तेन सा ॥ २४ ॥ श्री
देवसेनोवाच ॥ ब्रह्मणो मानसीकन्या देवसेनाहमीश्वरी ॥ सृष्ट्वा मां मनसा धाता ददौ स्कंदाय भूमिप ॥ २५ ॥ मातृकासु च विख्याता
स्कंदभार्या च सुव्रता ॥ विश्वे षष्ठीति विख्याता षष्ठांशा प्रकृतेः परा ॥ २६ ॥ अपुत्राय पुत्रदाऽहं प्रिया दात्री प्रियाय च ॥ धनदाऽहं
दरिद्रेभ्यः कर्मिभ्यश्च स्वकर्मदा ॥ २७ ॥ सुखं दुःखं भयं शोको हर्षो मंगलमेव च ॥ संपत्तिश्च विपत्तिश्च सर्वं भवति कर्मणा ॥ २८ ॥
कर्मणा बहुपुत्रश्च वंशहीनः स्वकर्मणा ॥ कर्मणा मृतपुत्रश्च कर्मणा चिरजीवनः ॥ २९ ॥ कर्मणा गुणवांश्चैव कर्मणा चांगहीनकः ॥
बहुभार्यश्च भार्या हीनश्च कर्मणा ॥ ३० ॥ कर्मणा रूपवान्धर्मी रोगी शश्वत्स्वकर्मणा ॥ कर्मणा च भवेद्द्वयाधिः कर्मणाऽऽरोग्यमेव
च ॥ ३१ ॥ तस्मात्कर्म परं राजन्सर्वेभ्यश्च श्रुतौ श्रुतम् ॥ इत्येवमुक्त्वा सा देवी गृहीत्वा बालकं मुने ॥ ३२ ॥ महाज्ञानेन सा देवी
जीवयामास लीलया ॥ राजा ददर्श तं बालं सस्मितं कनकप्रभम् ॥ ३३ ॥ देवसेना च पश्यंतं नृपमापृच्छथ सा सदा ॥ गृहीत्वा
बालकं देवी गगनं गंतुमुद्यता ॥ ३४ ॥ पुनस्तुष्टाव तां राजा शुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ नृपस्तोत्रेण सा देवी परितुष्टा बभूव ह ॥ ३५ ॥
उवाच ते नृपं ब्रह्मन् वेदोक्तं कर्म निर्मितम् ॥ देव्युवाच ॥ त्रिषु लोकेषु त्वं राजा स्वायंभुवनोः सुतः ॥ ३६ ॥ मम पूजां च सर्वत्र कार
यित्वा स्वयं कुरु ॥ तदा दास्यामि पुत्रं ते कुलपदं मनोहरम् ॥ ३७ ॥ सुव्रतं नाम विख्यातं गुणवंतं सुपंडितम् ॥ जातिस्मरं च योगींद्र
नारायणकलात्मकम् ॥ ३८ ॥ शतकतुकरं श्रेष्ठं क्षत्रियाणां च वंदितम् ॥ मत्तमातंगलक्षणां धृतवंतं बलं शुभम् ॥ ३९ ॥ धनिनं गुणिनं
विद्वान् विद्वत्पुत्रं च ॥ योगिनां ज्ञानिनां चैव सिद्धिर्भवति तपस्विनाम् ॥ ४० ॥ यशस्विनं च लोकेषु दातारं सर्वसंपदाम् ॥ इत्येव

नैवेद्ये विविधेष्वपि फलेन शोभनेन च ॥ ॐ ह्रीं षष्ठीदेव्यै स्वाहेति विधिपूर्वकम् ॥ ५४ ॥ अष्टाक्षरं महामंत्रं यथाशक्ति जपेन्नरः ॥ ततः
स्तुत्वा च प्रणमेद्भक्तियुक्तः समाहितः ॥ ५५ ॥ स्तोत्रं च सामवेदोक्तं वरं पुत्रफलप्रदम् ॥ अष्टाक्षरं महामन्त्रं लक्षधा यो जपेत्ततः ॥ ५६ ॥
सुपुत्रं च लभेन्नृनमित्याह कमलोद्भवः ॥ स्तोत्रं शृणु मुनिश्रेष्ठ सर्वकामशुभावहम् ॥ ५७ ॥ वांछाप्रदं च सर्वेषां गूढं वेदेषु नागद ॥ नमो देव्यै
महा देव्यै सिद्धयै शान्त्यै नमो नमः ॥ ५८ ॥ शुभायै देवसेनायै षष्ठ्यै देव्यै नमो नमः ॥ वग्दायै पुत्रदायै धनदायै नमो नमः ॥ ५९ ॥
सुखदायै मोक्षदायै षष्ठ्यै देव्यै नमो नमः ॥ षष्ठ्यै षष्ठांशरूपायै सिद्धायै च नमो नमः ॥ ६० ॥ मायायै सिद्धयोगिन्यै षष्ठीदेव्यै नमो
नमः ॥ सारायै शारदायै च परादेव्यै नमो नमः ॥ ६१ ॥ बालाधिष्ठातृदेव्यै च षष्ठीदेव्यै नमो नमः ॥ कल्याणदायै कल्याणो फलदायै
च कर्मणाम् ॥ ६२ ॥ प्रत्यक्षायै स्वभक्तानां षष्ठ्यै देव्यै नमो नमः ॥ पूज्यायै स्कंदकांतायै सर्वेषां सर्वकर्मसु ॥ ६३ ॥ देवगणकारिण्यै षष्ठी
देव्यै नमो नमः ॥ सिद्धसत्त्वस्वरूपायै वंदितायै नृणां सदा ॥ ६४ ॥ हिंसाक्रोधवर्जितायै षष्ठी देव्यै नमो नमः ॥ धनं देहि प्रियां देहि
पुत्रं देहि सुरेश्वरि ॥ ६५ ॥ मानं देहि जयं देहि द्विषोजहि महेश्वरि ॥ धर्मं देहि यशो देहि षष्ठी देव्यै नमो नमः ॥ ६६ ॥

देहि भूमि प्रजां देहि विद्यादेहि सुपूजिते ॥ कल्याणं च जयं देहि षष्ठीदेव्यै नमो नमः ॥ ६७ ॥ इति देवीं च संस्तूयलेभे पुत्रं प्रिय
व्रतः ॥ यशस्विनं च राजेन्द्रः षष्ठीदेव्याः प्रसादतः ॥ ६८ ॥ षष्ठीस्तोत्रमिदं ब्रह्मन्यः शृणोति तु वत्सरम् ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं वरं
सुचिरजीवनम् ॥ ६९ ॥ वर्षमेकं च यो भक्त्या संपूज्येदं शृणोति च सर्वपापाद्विनिर्मुक्तो महाबन्ध्या प्रसूयते ॥ ७० ॥ वीरं पुत्रं च
गुणिनं विद्यावंतं यशस्विनम् ॥ सुचिरायुष्यवन्तं च सूते देवीप्रसादतः ॥ ७१ ॥ काकवन्ध्या च या नारी मृतवत्सा च या भवेत् ॥ वर्ष
श्रुत्वा लभेत्पुत्रं षष्ठी देवीप्रसादतः ॥ ७२ ॥ रोगयुक्ते च बाले च पिता माता शृणोति चेत् ॥ मासेन मुच्यते बालः षष्ठीदेवीप्रसा
दतः ॥ ७३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते म० नवमस्कन्धे नारदनारायणसंवादे षष्ठ्युपाख्याने षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ श्रीनारायण
उवाच ॥ कथितं षष्ठ्युपाख्यानं ब्रह्मपुत्र यथागमम् ॥ देवी मंडलचण्डी च तदाख्यानं निशामय ॥ १ ॥ तस्याः पूजादिकं सर्वं धर्मव
क्त्रेण यच्छ्रुतम् ॥ श्रुतिसंमतमेवेष्टं सर्वेषां विदुषामपि ॥ २ ॥ दक्षा या वर्तते चंडी कल्याणेषु च मंगला ॥ मंगलेषु च या दक्षा सा
च मंगलचंडिका ॥ ३ ॥ पूज्या या वर्तते चंडी मंगलोऽपि महीसुतः ॥ मंगलाभीष्टदेवी या सा वा मंगलचंडिका ॥ ४ ॥

मंगलो मनुवंश्यश्च सप्तद्वीपधरापतिः ॥ तस्य पूज्याऽभीष्टदेवी तेन मंगलचंडिका ॥ ५ ॥ मूर्तिभेदेन सा दुर्गामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृपारूपा
ऽतिप्रत्यक्षा योषितामिष्टदेवता ॥ ६ ॥ प्रथमे पूजिता सा च शंकरेण परात्परा ॥ त्रिपुरस्य वधे घोरेविष्णुना प्रेरितेन च ॥ ७ ॥ ब्रह्म
न्ब्रह्मोपदेशेन दुर्गतेन च संकटे ॥ आकाशात्पतिते याने दैत्येन पातितेरूपा ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्च दुर्गा तुष्टाव शंकरः ॥ सा च
मंगलचंडी या बभूव रूपभेदतः ॥ ९ ॥ उवाच पुरतः शम्भोर्भयं नास्तीति तं प्रभो ॥ भगवान्वृषरूपश्च सर्वेशस्ते भविष्यति ॥ १० ॥
युद्धशक्तिस्वरूपाऽहं भविष्यामि न संशयः ॥ मायात्मना च हरिणा सहायेन वृषध्वज ॥ ११ ॥ जहि दैत्यं स्वशत्रुं च सुराणां पदघा
तकम् ॥ इत्युक्त्वा तां देवी शंभो शक्तिर्बभूव सा ॥ १२ ॥ विष्णुदत्तेन शस्त्रेणजघान तमुमापतिः ॥ मुनीन्द्रपतिते दैत्ये सर्वे देवा
महर्षयः ॥ १३ ॥ मुष्टदुः शंकर देवं भक्तिनम्रात्मकन्धराः सद्यः शिरसि शंभोश्च पुष्पवृष्टिर्बभूव ह ॥ १४ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च संतुष्टौ
देवी तस्यै ह्यनाक्षिपम् ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्च दुर्गातः शंकरस्तथा ॥ १५ ॥ पूजयामास तां भक्त्या देवीं मंगलचंडिकाम् ॥ पाद्या

॥ १९ ॥ वही प्रण्याणि मुलेन मंत्रेण च नारद ॥ ॐ ह्रीं श्रीकलीसर्वपूज्ये देवि मंगलचंडिके ॥ २० ॥ इहं फट्स्वाहाप्येकविंशसरो
मन्त्रः ॥ पूज्यः कल्पतरुश्चैव भक्ताणां सर्वकामदः ॥ २१ ॥ दशलक्षजपेनैव मन्त्रसिद्धिर्भवेदधुवम् ॥ ध्याने च श्रूयतां ब्रह्मन्वेदोक्तं सर्व
संमतम् ॥ २२ ॥ देवीं षोडशवर्षीयां शश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ विबोधीं सुदतीं शुद्धां शरत्पद्मनिभाननाम् ॥ २३ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभां
मुनीलोत्पल लोच नाम् ॥ जगद्धात्रीं च दात्रीं च सर्वेभ्यः सर्वसम्पदाम् ॥ २४ ॥ संसारसागरे घोरे ज्योतीरूपां सदा भजे ॥ देव्याश्च
ध्यानमित्येवं स्तवनं श्रूयतां मुने ॥ २५ ॥ महादेव उवाच ॥ रक्ष रक्ष जगन्मातर्देवि मंगलचंडिके ॥ हारिके विपदां राशेर्हर्षमङ्गलका
रिके ॥ २६ ॥ हर्षं मंगलदक्षे च हर्षमंगलदायिके ॥ शुभे मंगलदक्षे च शुभे मंगलचंडिके ॥ २७ ॥ मंगले मंगलाहं च सर्वमंगलमंगले ॥
सतां मंगलदेदेवि सर्वेषां मङ्गलालये ॥ २८ ॥

पूज्ये मङ्गलवारे च मङ्गलाभीष्टदेवते ॥ पूज्ये मङ्गलभूषस्य मनुवंशस्य संततम् ॥ २९ ॥ मङ्गलाधिष्ठातृ देवि मङ्गलानां च मङ्गले ॥
संसारमङ्गलाधारे मोक्षमङ्गलदायिनि ॥ ३० ॥ सारे च मङ्गलाधारे पारे च सर्वकर्मणाम् ॥ प्रतिमङ्गलवारे च पूज्ये मङ्गलसुखप्रदे ॥ ३१ ॥
स्तोत्रेणानेन शंभुश्च स्तुत्वा मङ्गलचंडिकां ॥ प्रतिमङ्गलवारे च पूजां दत्त्वा गतः शिवः ॥ ३२ ॥ प्रथमे पूजिता देवी शिवेन सर्वम
ङ्गला ॥ द्वितीये पूजिता सा च मङ्गलेन ब्रह्मेण च ॥ ३३ ॥ तृतीये पूजिता भद्रा मङ्गलेन नृपेण च ॥ चतुर्थे मङ्गले वारे सुन्दरीभिः
प्रपूजिता ॥ ३४ ॥ पंचमे मङ्गलाकांक्षिनेर्मंगलचंडिका ॥ पूजिता प्रतिविश्वेषु विश्वेशपूजिता सदा ॥ ३५ ॥ ततः सर्वत्र संपूज्या बभूव
परमेश्वरी ॥ देवेश्च मुनिभिश्चैव मानवैर्मनुभिर्मुने ॥ ३६ ॥ देवाश्च मङ्गलस्तोत्रं यः शृणोति समाहिताः ॥ तन्मङ्गलं भवेत्तस्य न भवेत्तद
मङ्गलम् ॥ वर्धते पुत्रपौत्रैश्च मङ्गलं च दिनेदिने ॥ ३७ ॥ नारायण उवाच ॥ उक्तं द्वयोरुपाख्यानं ब्रह्मपुत्र यथागमम् ॥ श्रूयतां मन
साख्यानं यच्छ्रुतं धर्मवक्त्रतः ॥ ३८ ॥ सा च कन्या भगवती कश्यपस्य च मानसी ॥ तेनैव मनसा देवी मानसा या च दिव्यति
॥ ३९ ॥ मनसा जायते या च परमात्मानमीश्वरम् तेन सा मनसा देवी तेन योगेन दीव्यति ॥ ४० ॥

आत्मा रामा च सा देवी वैष्णवी सिद्धयोगिनी ॥ त्रियुगं च तपस्तप्त्वा कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ४१ ॥ जरत्कारुशरीरं च दृष्ट्वा
यत्क्षीणमीश्वरः ॥ गोपीपतिर्नाम चक्रे जरत्कारुरिति प्रभुः ॥ ४२ ॥ वाञ्छितं च ददौ तस्यै कृपया च कृपानिधिः ॥ पूजां च कारया
मास चकार च स्वयं प्रभुः ॥ ४३ ॥ स्वर्गे च नागलोके च पृथिव्यां ब्रह्मलोकतः ॥ भृशं जगत्सुगौरी सा सुन्दरी च मनोहरा ॥ ४४ ॥
जद्वौरीति विख्याता तेन सा पूजिता सती ॥ शिवशिष्या च सा देवी तेन शैवी प्रकीर्तिता ॥ ४५ ॥ विष्णुभक्ताऽतीव शश्वद्वैष्णवी तेन
कीर्तिता ॥ नागानां प्राणरक्षित्री यज्ञे पारीक्षितस्य च ॥ ४६ ॥ नागेश्वरीति विख्याता सा नागभगिनीति च ॥ विषं संहतुमीशा या तेन
विषहरी स्मृता ॥ ४७ ॥ सिद्धयोगहरात्प्राप तेन सा सिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानं च योगं च मृतसंजीवना पराम् ॥ ४८ ॥ महाज्ञानयुतां
तां च प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ आस्तीकस्य मुनीन्द्रस्य माता सापि तपस्विनी ॥ ४९ ॥ आस्तीकमाता विज्ञता जगत्यां सुप्रतिष्ठता ॥
प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनीन्द्रस्य महात्मनः ॥ ५० ॥ योगिनो विश्वपूज्यस्य जरत्कारुप्रिया ततः ॥ जरत्कारुर्जगद्वौरी मनसा सिद्धि योगिनी
॥ ५१ ॥ वैष्णवी नागभगिनी शैवी नागेश्वरी तथा ॥ जरत्कारुप्रियास्तीकमाता विषहरेति च ॥ ५२ ॥

महाज्ञानयुता चैव सा देवी विश्वपूजिता ॥ द्वादशेतानि नामानि पूजाकाले तु यः पठेत् ॥ ५३ ॥ तस्य नागभयं नास्ति तस्य
वंशोद्भवस्य च नागभीते च शयने नागग्रस्ते च मंदिरे ॥ ५४ ॥ नागशोभे महादुर्गे नागवेष्टितविग्रहे ॥ इदं स्तोत्रं पठित्वा तु मुच्यते
नाऽत्र संशयः ॥ ५५ ॥ नित्यं पठेद्यस्तं दृष्ट्वा नागवर्गः पलायते ॥ दशलक्षजपेनैव स्तोत्रं सिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ५६ ॥ स्तोत्रं सिद्धिर्भवे
द्यस्य सविषं भोक्तुमीश्वरः ॥ नागेश्व भूषणं कृत्वा स भवेन्नागवाहनः ॥ ५७ ॥ नागासनो नागतल्पो महासिद्धो भवेन्नरः ॥ अंते च
विष्णुना सार्धं कीडत्येव दिवानिशम् ॥ ५८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे नारदनारायण संवादे सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः
॥ ४७ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ मत्तः पूजा विधानं च श्रूयतां मुनिपुंगव ॥ ध्यानं च सामवेदोक्तं प्रोक्तं देवीविधानकम् ॥ १ ॥ श्वेतचं
पकवर्णायां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ वक्त्रिभुजांशुकाधानां नागयज्ञोपवीतिनीम् ॥ २ ॥ महाज्ञानयुतां तां च प्रवरज्ञानिनां वराम् ॥ सिद्धा
विष्णुभक्ताऽतीव शश्वद्वैष्णवी तेन कीर्तिता ॥ नागानां प्राणरक्षित्री यज्ञे पारीक्षितस्य च ॥ ४६ ॥ नागेश्वरीति विख्याता सा नागभगिनीति च ॥ विषं संहतुमीशा या तेन
विषहरी स्मृता ॥ ४७ ॥ सिद्धयोगहरात्प्राप तेन सा सिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानं च योगं च मृतसंजीवना पराम् ॥ ४८ ॥ महाज्ञानयुतां
तां च प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ आस्तीकस्य मुनीन्द्रस्य माता सापि तपस्विनी ॥ ४९ ॥ आस्तीकमाता विज्ञता जगत्यां सुप्रतिष्ठता ॥
प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनीन्द्रस्य महात्मनः ॥ ५० ॥ योगिनो विश्वपूज्यस्य जरत्कारुप्रिया ततः ॥ जरत्कारुर्जगद्वौरी मनसा सिद्धि योगिनी
॥ ५१ ॥ वैष्णवी नागभगिनी शैवी नागेश्वरी तथा ॥ जरत्कारुप्रियास्तीकमाता विषहरेति च ॥ ५२ ॥

पूजयेद्योऽस्तिभक्तितः ॥ ८ ॥ पंचम्या मनसा ध्यायन् देव्ये दद्याच्च यो बलिम् ॥ धनवान् पुत्रवाञ्छेव कीर्तिमान्स भवेद्भुवम् ॥ ९ ॥
 पूजाविधानां कथितं तदारूपायानं निशामय ॥ कथयामि महाभाग कच्छुतं धर्मवक्तः ॥ १० ॥ पुरा नागभयाकृता बभूवुर्मानवा भुवि
 गतास्ते शरणं सर्वे कश्यपं मुनिपुंगवम् ॥ ११ ॥ मन्त्राश्च ससृजे भीतः कश्यपो ब्रह्मणान्वितः ॥ वेद बीजानुसारेण चोपदेशेन ब्रह्मणः
 ॥ १२ ॥ मन्त्राधिष्ठातृदेवीं तां मनसा ससृजे तथा ॥ तपसा मनसा तेन बभूव मनसा च सा ॥ १३ ॥ कुमारी सा च संभूता जगाम
 शंकरालयम् ॥ भक्त्या संपूज्य कैलासे तुष्टाव चंद्रशेखरम् ॥ १४ ॥ दिव्यवर्षसहस्रं तं सिषेवे च मुनेः सुता ॥ आशुतोषो महेशश्च
 तां च तुष्टो बभूव ह ॥ १५ ॥ महाज्ञानं ददौ तस्यै पाठयामास साम च ॥ कृष्णमंत्रं कल्पतरुं ददावष्टाक्षरं मुने ॥ १६ ॥ लक्ष्मी
 मायाकामबीजं केन्तं कृष्णपदं ततः ॥ त्रैलोक्यमंगलं नाम क्वचं पूजनकमम् ॥ १७ ॥

पुरश्चर्याक्रमं चाऽपि वेदोक्तं सर्वसमतम् ॥ प्राप्य मृत्युं जयान्मंत्रं सा सती च मुनेः सुता ॥ १८ ॥ जगाम तपसे साध्वी पुष्करं शंकरा
 राज्ञया ॥ त्रियुगं च तपस्तत्त्वा कृष्णस्य परमात्मनः ॥ १९ ॥ सिद्धा बभूव सा देवी ददर्श पुरतः प्रभुम् ॥ दृष्ट्वा कृशांगी बालां च
 कृपया च कृपानिधिः ॥ २० ॥ पूजां च कारयामास चकार च स्वयं हरिः ॥ वरं च प्रददौ तस्यै पूजिता त्वं भवे भव ॥ २१ ॥ वरं
 त्वा च कल्याण्ये ततश्चातर्दधे हरिः ॥ प्रथमे पूजिता सा च कृष्णेन परमात्मना ॥ २२ ॥ द्वितीये शंकरेणैव कश्यपेन सुरेण च ॥
 मुनिना मनुना चैव नागेन मानवादिभिः ॥ २३ ॥ बभूव पूजिता सा च त्रिषु लोकेषु सुव्रता ॥ जरत्कारुसुनींद्राय कश्यपस्तां ददौ
 पुतः ॥ २४ ॥ अयाचितो मुनिश्रेष्ठो जग्राह ब्राह्मणाक्षया ॥ कृत्वोद्गाहं महायोगी विश्रांतस्तपसा चिरम् ॥ २५ ॥ सुष्वाप देव्या
 जघने वटमूले च पुष्करे निद्रां जगाम स मुनिः स्मृत्वा निद्रे शमीश्वरम् ॥ २६ ॥ जगामस्तं दिनकरः सायंकाल उपस्थिते ॥ संचित्य
 मनसा सध्वी मनसा सा पतिव्रता ॥ २७ ॥ धर्मलोपभयेनैव चकारलोचनं सती ॥ अकृत्वा पश्चिमां संध्यां नित्यां चैव द्विजन्मनाम्
 ॥ २८ ॥ ब्रह्मद्वित्यादिकं पापं लभिष्यति पतिर्मम ॥ नोपतिष्ठति यः पूर्वा नोपास्ते यस्तु पश्चिमां ॥ २९ ॥

स सर्वत्राऽऽशुचिर्नित्यं ब्रह्महत्यादिकं लभेत् ॥ वेदोक्तमिति संचित्य बोधयामास सुन्दरी ॥ ३० ॥ स च बुद्धो मुनिश्रेष्ठस्तां
 चुकोप भृशं मुने ॥ मुनिरुवाच ॥ कथं मे सुखिनः साध्वि निद्राभंगः कृतस्त्वया ॥ ३१ ॥ व्यर्थं व्रतादिकं तस्या या भर्तुश्चाऽपका
 रिणी ॥ तपश्चाऽनशनं चैव व्रतं दानादिकं च यत् ॥ ३२ ॥ भर्तुरप्रियकारिण्याः सर्वं भवति निष्फलम् ॥ यया प्रियः पूजितश्च
 श्रीकृष्णः पूजितस्तया ॥ ३३ ॥ पतिव्रताव्रतार्थं च पतिरूपो हरिः स्वयम् ॥ सर्वदानं सर्वयज्ञः सर्वतीर्थनिषेवणम् ॥ ३४ ॥ सर्वं व्रतं तपः
 सर्वमुपवासादिकं च यत् सर्वधर्मश्च सत्यं च सर्वदेवप्रपूजनम् ॥ ३५ ॥ तत्सर्वं स्वामिसेवायाः कलां नार्हति षोडशीम् ॥ पुण्ये च
 भारते वर्षे पतिसेवां करोति या ॥ ३६ ॥ वैकुण्ठे स्वामिना सार्धं सा याति ब्रह्मणः पदम् ॥ विप्रियं कुरुते भर्तुर्विप्रियं वदति प्रियम्
 ॥ ३७ ॥ असत्कुले प्रसूता हि तत्फलं श्रूयतां सति ॥ कुम्भीपाकं ब्रजेत्सा च यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ३८ ॥ ततो भवति चांडाली पति
 पुत्रविवर्जिता ॥ इत्युक्त्वा च मुनिश्रेष्ठो बभूव स्फुरिताधरः ॥ ३९ ॥ चक्रे तेन सा साध्वी भयेनोवाच तं पतिम् ॥ साध्युवाच ॥ संध्या
 लोपभयेनैव निद्राभंगः कृतस्त्वः ॥ ४० ॥ कुरु शान्तिं महाभाग दुष्टाया मम सुव्रत ॥ शृंगारहारनिद्राणां यश्च भंगं करोति वै ॥ ४१ ॥
 स ब्रजेत्कालसूत्रं वै यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ इत्युक्त्वा मनसा देवी स्वामिनश्चरणांभुजे ॥ ४२ ॥ पपात भक्त्या भीता च हरोद च पुनः
 पुनः ॥ कुपितं च मुनिं दृष्ट्वा श्रीसूर्यं शप्तुमुद्यतम् ॥ ४३ ॥ तत्राजगाम भागवान्संध्याया सह नारद ॥ तत्रागत्य मुनिसम्यगुवाच
 भास्करः स्वयम् ॥ ४४ ॥ विनयेन च भीतश्च तया सह यथोचितम् ॥ भास्कर उवाच ॥ सूर्यास्तसमयं दृष्ट्वा साध्वी धर्मभयेन च
 ॥ ४५ ॥ बोधयामास त्वां विप्र शरणं त्वामहं गतः ॥ क्षमस्व भगवन्ब्रह्मन्मां शप्तुं नोचितं मुने ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणानां च हृदयं नव
 नीतसमं सदा ॥ तेषां क्षणार्धं क्रोधश्च यतो भस्म भवेज्जगत् ॥ ४७ ॥ पुनः खण्डं द्विजः शक्तो न तेजस्वी द्विजात्परः ॥ ब्राह्मणो
 ब्रह्मणो वंशः प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ४८ ॥ श्रीकृष्णं भावयेन्नित्यं ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ॥ सूर्यस्य वचनं श्रुत्वा द्विजस्तुष्टो बभूव ह
 ॥ ४९ ॥ सूर्यो जगाम स्वयानं यदीत्वा ब्राह्मणाशिषम् तस्याज मानसां विप्रः प्रतिज्ञापालनाय च ॥ ५० ॥ रुदती शोकसंयुक्ता हृद
 यं कुरुते ॥ ५१ ॥ कश्यपं जन्मवातारं विपत्ती भयकशिता ॥ तत्राजगाम

॥ ५६ ॥ अस्तुवाच नमस्कृत्य हृषीकेशपदांजुजम् ॥ यद्वि त्यक्ता धर्मपत्नी धर्मिष्ठा मनसा सती ॥ ५६ ॥ कुरुष्वास्या सुतोत्पत्ति
 स्वधर्म पालनाय वै जायायां च सुतोत्पत्तिं कृत्वा पश्चात्त्यजेन्मुने ॥ ५७ ॥ अकृत्वा तु सुतोत्पत्तिं विरागी यस्त्यजेत्प्रियाम् ॥
 स्रवते तस्य पुण्यं च चालन्यां च यथाजलम् ॥ ५८ ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा जरत्काररुमुनीश्वरः ॥ चकार नाभिसंस्पर्शयोगेन मंत्रपू
 र्वकम् ॥ ५९ ॥ मानसा या मुनिश्रेष्ठ मुनिश्रेष्ठ उवाच ताम् जरत्काररुवाच ॥ गर्भेणानेन मनसे तव पुत्रो भविष्यति ॥ ६० ॥
 जितेन्द्रियाणां प्रवरो धार्मिको ब्राह्मणाग्रणीः ॥ तेजस्वी च तपस्वी च यशस्वी च गुणान्वितः ॥ ६१ ॥ वरो वेदविदां चैव ज्ञानिनां
 योगिनां तथा ॥ शतपुत्रो विष्णुभक्तो धार्मिकः कुलमुद्धरेत् ॥ ६२ ॥ नृत्यन्ति पितरः सर्वे जन्ममात्रेण वै मुदा ॥ पतिव्रता सुशीला
 या सा प्रियप्रियवादिनी ॥ ६३ ॥ धर्मिष्ठा पुत्रमाता च कुलस्त्री कुलपालिता ॥ हरिभक्तिप्रदो बंधुर्नचाभीष्टसुखप्रदः ॥ ६४ ॥
 यो बंधुश्चेत्स च पिता हरिवर्त्मप्रदर्शकः ॥ सा गर्भधारिणी या च गर्भवासविमोचनी ॥ ६५ ॥ दयारूपा च भगिनी यमभीतिविमोचनी ॥
 विष्णुमन्त्रप्रदाता च स गुरुर्विष्णुभक्तिदः ॥ ६६ ॥ गुरुश्च ज्ञानदो यो हि यज्ज्ञानं कृष्णभावनम् ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतं यतो विश्वं चरा
 चरम् ॥ ६७ ॥ आविर्भूतं तिरोभूतं किंवा ज्ञानं तदन्यतः ॥ वेदजं यज्ञजं यद्यत्तत्सारं हरिसेवनम् ॥ ६८ ॥ तत्त्वानां सारभूतं च हरेरन्य
 द्विडंबनम् ॥ दत्तं ज्ञानं मया तुभ्यं स स्वामी ज्ञानदो हि यः ॥ ६९ ॥ ज्ञानात्प्रमुच्यते बन्धात्स रिपुयो हि बंधदः ॥ विष्णुभक्तियुतं
 ज्ञानं नो ददाति हि यो गुरुः ॥ ७० ॥ स रिपुः शिष्यघाती च यतो बन्धान्न मोचयत् ॥ जननीं गर्भजकुशे शाद्यमयातनया तथा
 ॥ ७१ ॥ न मोचयेद्यः स कथं गुरुस्तातो हि बांधवः ॥ परमानंदरूपं च कृष्णमार्गमनश्वरम् ॥ ७२ ॥ न दर्शयेद्यः सततं कीदृशो
 बांधवो नृणाम् ॥ भज साध्वि परं ब्रह्माच्युतं कृष्णं च निर्गुणम् ॥ ७३ ॥ निर्मूलं च भवेत्पुंसां कर्म वै तस्य सेवया ॥ मयाच्छलेन त्वं
 त्यक्ता क्षमस्वेतन्मम प्रिये ॥ ७४ ॥ क्षमायुतानां साध्वीनां सत्त्वात्क्रोधो न विद्यते पुष्करे तपसे यामि गच्छ देवि यथासुखम् ॥ ७५ ॥

दे. मा.
॥१६२॥

श्रीकृष्णचरणांभोजे निस्पृहाणां मनोरथाः ॥ जरत्कारुवचः श्रुत्वा मनसा शोककातरा ॥ ७६ ॥ साश्रुनेत्रा च विनयादुवाच प्राणबल
भम् ॥ मनसोवाच ॥ दोषो नास्त्येव मे त्यक्तुं निद्राभंगेन ते प्रभो ॥ ७७ ॥ यत्र स्मरामि त्वां नित्यं तत्र मामागमिष्यसि ॥ बंधुभेदः
क्लेशतमः पुत्रभेदस्ततः परम् ॥ ७८ ॥ प्राणेशभेदः प्राणानां विच्छेदात्सर्वतः परः ॥ पतिः पतिव्रतानां तु शतपुत्राधिकं प्रियः
॥ ७९ ॥ सर्वस्मात्तु प्रियः स्त्रीणां प्रिय स्तेनो च्यते बुधैः ॥ पुत्रे यथैकपुत्राणां वैष्णवानां यथा हरो ॥ ८० ॥ नेत्रे यथैकनेत्राणां
तृषितानां कथाजले ॥ क्षुधितानां यथाऽग्ने च कामुकानां च मैथुने ॥ ८१ ॥ यथा परस्वे चौराणां यथा जारे कुयोषिताम् ॥ विदुषां
च यथाशास्त्रे वाणिज्ये वर्णिजां यथा ॥ ८२ ॥ तथा झञ्जन्मनः कान्ते साध्वीनां योषितां प्रभो ॥ इत्युक्त्वा मनसा देवी पपात
स्वामिनः पदे ॥ ८३ ॥ क्षणं चकार क्रोडे तां कृपया च कृपानिधिः ॥ नेत्रोदकेन मनसा स्नापयामास तां मुनिः ॥ ८४ ॥ साश्रुनेत्रा
मुनेः क्रोडं सिषेच भेदकातरा ॥ तदा ज्ञानेन तौ द्वौ च विशोकौ सम्बभूवतुः ॥ ८५ ॥ स्मारं स्मारं पदांभोजं कृष्णस्य परमात्मनः ॥
जगाम तपसे विप्र स्वकान्तां संप्रबोध्य च ॥ ८६ ॥

जगाम मनसा शंभोः कैलासं मंदिरं गुरोः ॥ पार्वतीं बोधयामास मनसां शोककर्शिताम् ॥ ८७ ॥ शिवश्चातीव ज्ञानेन शिवेन च
शिवालयः ॥ सुप्रशस्ते दिने साध्वी मुषुवे मंगलक्षणे ॥ ८८ ॥ नारायणांशं पुत्रं तं योगिनां ज्ञानिनां गुरुम् ॥ गर्भस्थितो महाज्ञानं
श्रुत्वा शंकरवक्रतः ॥ ८९ ॥ संस्वभूव च योगीन्द्रो योगिनां ज्ञानिनां गुरुः जातकं कारयामास वाचयामास मंगलम् ॥ ९० ॥ वेदांश्च पाठया
मास शिवाय शिवः शिशोः ॥ मणिरत्न किरीटांश्च ब्राह्मणेभ्यो ददौ शिवः ॥ ९१ ॥ पार्वती च गवां लक्षं रत्नानि विविधानि च ॥
शंभुश्च चतुरो वेदान्वेदांगातितरास्तथा ॥ ९२ ॥ ॥ बाललं पाठयामास ज्ञानं मृत्युंजयं परम् ॥ भक्तिरस्त्यधिका कान्तेऽभीष्टदेवे
गुरो तथा ॥ ९३ ॥ यस्यास्तेन च तत्पुत्रो बभूवाऽऽस्तीक एव च ॥ जगाम तपसे विष्णोः पुष्करं शंकराज्ञया ॥ ९४ ॥ संप्राप्य च
महामंथं ततश्च परमात्मनः ॥ दिव्यं वषट्त्रिलक्षं च तपस्तप्त्वा तपोधनः ॥ ९५ ॥ आजगाम महायोगी नमस्कृतुं शिवं प्रभुम् ॥ शंकरं च नम
स्कृतुं शिवम् ॥ ९६ ॥ सा साऽऽजगाम मनसा कश्यपस्याऽऽश्रमं पितुः ॥ तां सपुत्रां सुतां दृष्ट्वा सुखं प्राप प्रजापतिः ॥ ९७ ॥

अथामि मन्त्रतन्त्रे मन्त्ररापः परीक्षिते ॥ १०० ॥ बभूव सहासा ब्रह्मन् देवदीपेण कर्मणा ॥ सप्ताहे समतीते तु तक्षकस्त्वा च धक्ष्यति ॥ १०१ ॥ शशाप शृंगी तत्रैव कौशिक्याश्च जलेन वै ॥ राजा श्रुत्वा तत्प्रवृत्तिं निर्वातस्थानमागतः ॥ २ ॥ तत्र तस्थौ च सप्ताहे देह रक्षणतत्परः ॥ सप्ताहे समतीते तु गच्छंतं तक्षकं पथि ॥ ३ ॥ धन्वंतरिर्नृपं भोक्तुं ददर्श गाभुकः पथि ॥ तयोर्बभूव संवादः सुप्रीतिश्च परस्परम् ॥ ४ ॥ धन्वंतरिर्मणिं प्राप तक्षकः स्वेच्छया ददौ ॥ स ययौ तं गृहीत्वा तु संतुष्टो हृष्टमानसः ॥ ५ ॥ तक्षको भक्षयामास नृपं तं मंचके स्थितम् ॥ राज जगाम तस्सा देहं त्यक्त्वा परत्र च ॥ ६ ॥ संस्कारं कारयामास पितुर्वै जनमेजयः ॥ राजा चकार यज्ञं च सर्पसत्रं ततो मुने ॥ ७ ॥ प्राणास्तत्याज सर्पाणां समूहो ब्रह्मतेजसा ॥ स तक्षको वै भीतस्तु महेन्द्रं शरणं ययौ ॥ ८ ॥ सैद्रं च तक्षकं हंतुं विप्रवर्गः समुद्यतः ॥ अथ देवाश्च सैद्राश्च संजग्मुर्मनसान्तिकम् ॥ ९ ॥ तां तुष्टाव महेन्द्रश्च भयकातरविह्वलः ॥ तत आस्तीक आगत्य यज्ञं च मातुराज्ञया ॥ ११० ॥ महेन्द्रतक्षकप्राणान्ययाचे मूमिपं परम् ॥ ददौ वरं नृपश्रेष्ठः कृपया ब्राह्मणाज्ञया ॥ १११ ॥ यज्ञं समाप्य विप्रेभ्यो दक्षिणां च ददौ मुदा ॥ विप्राश्च मुनयो देवा गत्वा च मनसांतिकम् ॥ १२ ॥ मनसां पूजयामासुस्तुष्टुशुचं पृथक्पृथक् ॥ शक्रः संभृतसं भारो भक्तियुक्तः सदा शुचिः ॥ १३ ॥ मनसां पूजयामास तुष्टाव परमादरम् ॥ नत्वा षोडशोपचारं बलिं च तत्प्रियं तदा ॥ १४ ॥ प्रददौ परितुष्टश्च ब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ संपूज्य मनसां देवीं प्रययुः स्वालयं च ते ॥ १५ ॥ इत्येवं कथितं सर्वं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ नारद उवाच ॥ केन स्तोत्रेण तुष्टाव महेन्द्रो मनसां सतीम् ॥ १६ ॥ पूजाविधिकं तस्याः श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ नारायण उवाच ॥ सुस्नातः शुचिरार्चातो धृत्वा धौते च वाससी ॥ १७ ॥ रत्नसिंहासने देवीं वासयामास भक्तितः ॥ स्वर्गगाया जलेनैव रत्नकुम्भस्थितेन च ॥ १८ ॥ स्नापयामास मनसां महेन्द्रो वेदमन्त्रतः ॥ वाससी वासयामास वह्निशुद्धे मनोहरे ॥ १९ ॥ सर्वाङ्गे चंदनं कृत्वा पादार्यं भक्तिसंयुतः ॥ गणेशं च दिनेशं च वह्निं विष्णुं शिवं शिवाम् ॥ २० ॥ संपूज्याऽऽदौ देवषट्कं पूजयामास तां सतीम् ॥ ॐ ह्रीं श्रीं मनसादेव्यै स्वाहेत्येवं च मन्त्रतः ॥ २१ ॥ दशाक्षरेण मूलेन ददौ सर्वं यथोचितम् ॥ दत्त्वा षोडशोपचारान्दुर्लभान्देवनायक ॥ २२ ॥ पूजयामास भक्त्या च विष्णुना प्रेरितो मुदा ॥ वाद्यं नानाप्रकारं च वादयामास तत्र वै ॥ २३ ॥ बभूव पुष्पवृष्टिश्च नभसो मनसोपरि ॥ देवप्रियाज्ञया तत्र ब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ २४ ॥

तुष्टाव साश्रु नेत्रश्च पुलकांकितविग्रहः ॥ पुरंदर उवाच ॥ देवि त्वां स्तोतुमिच्छामि साध्वीनां प्रवरां वराम् ॥२५॥ परात्परां च परमां
नहिं स्तोतुक्षमोऽधुना ॥ स्तोत्राणां लक्षणं वेदे स्वभावारूपायानतत्परम् ॥२६॥ न क्षमः प्रकृते वक्तुं गुणानां णगनां तव ॥ शुद्धसत्त्वस्व
रूपा त्वं कोप हिंसाविवर्जिता ॥ २७ ॥ नच शक्तो मुनिस्तेन त्यक्तुं याच्ञा कृता यतः ॥ त्वं मया पूजिता साध्वी जननी
मे यथाऽदितिः ॥ २८ ॥ दयारूपा च भगिनी क्षमारूपा यथा प्रसूः ॥ त्वया मे रक्षिताः प्राणाः पुत्रदारा सुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अहं
करोमि त्वत्पूजां प्रीतिश्च वर्धतां सदा ॥ नित्या यद्यपि पूज्या ॥ त्वं सर्वत्र जगदंबिके ॥ ३० ॥ तथाऽपि तव पूजां च वर्धयामि
सुरेश्वरि ॥ ये त्वमा षाढसंकांत्यां पूजयिष्यन्ति भक्तितः ॥ ३१ ॥ पंचभ्यां नमसारूपायां मासान्ते वा दिनेदिने ॥ पुत्रपौत्रादयस्तेषां
वर्धन्ते च धनानि वै ॥ ३२ ॥ यशस्विनः कीर्तिमंतो विद्यावन्तो गुणान्विताः ॥ ये त्वां न पूजयिष्यन्ति निंदत्यज्ञानतो जनाः
॥ ३३ ॥ लक्ष्मीहीना भविष्यन्ति तेषां नागभयं सदा ॥ त्वं स्वयं सर्वलक्ष्मीश्च वैकुण्ठे कमलालया ॥ ३४ ॥ नारायणांशो भगवाञ्जर
त्कार्मुनीश्वरः ॥ तपसा तेजसा त्वां च मनसा समृजे पिता ॥ ३५ ॥

अस्माकं रक्षाणायैव तेन त्वं मनसाभिधा ॥ मनसादेवि शक्त्या त्वं स्वात्मना सिद्धयोगिनी ॥ ३६ ॥ तेनत्वं मनसादेवी पूजिता
वंदिता भव ॥ ये भक्त्या मनसां देवाः पूजयन्त्यनिशं भृशम् ॥ ३७ ॥ तेन त्वां मनसादेप्रवदन्ति मनीषिणः ॥ सत्य स्वरूपा देवि त्वं
शश्वत्सत्यनिषेवणात् ॥ ३८ ॥ यो हि त्वां भावयेन्नित्यं स त्वां प्राप्नोति तत्परः ॥ इन्द्रश्च मनसां स्तुत्वा गृहीत्वा भगिनीवरम्
॥ ३९ ॥ प्रजगाम स्वभवनं भूषया सपरिच्छदम् ॥ पुत्रेण सार्धं सा देवी चिरं तस्थौ पितुर्गृहे ॥ ४० ॥ भ्रातृभिः पूजिता
शश्वन्मान्या वंद्या च सर्वतः ॥ गोलोकात्सुरभिर्ब्रह्मन् तत्रागत्य सुपूजिताम् ॥ ४१ ॥ तां स्नापयित्वा क्षीरेण पूजयामास सादरम् ॥
ज्ञानं च कथयामास गोप्यं सर्वं सुदुर्लभम् ॥ ४२ ॥ तथा देवैः पूजिता सा स्वर्लोके च पुनर्ययौ ॥ इन्द्रस्तोत्रं पुण्यबीजं मनसां
पूजयेत्पठेत् ॥ ४३ ॥ तस्य नागभयं नास्ति तस्य वंशोद्भवस्य च ॥ विषं भवेत्सुधा तुल्यं सिद्धस्तोत्रो यदा भवेत् ॥ ४४ ॥ पंचलक्ष
जपेनैव सिद्धस्तोत्रो भवेन्नरः ॥ सर्पशायी भवेत्सोऽपि निश्चितं सर्पवाहनः ॥ ४५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महाप्रकरणे नवम

विष्णुदेवी ॥ कौं सा सुरभिर्देवी गोलोकावागता च वा ॥ तन्मन्त्रचरितं ब्रह्मन्मन्त्रमिच्छामि यत्नतः ॥ १३ ॥ नारायण उवाच ॥ गवाम
 विष्णुदेवी गवामाद्या गवां प्रसूः ॥ गवां प्रधाना सुरभिर्गोलोके सा समुद्रवा ॥ २ ॥ सर्वादिमृष्टेश्वरितं कथयामि निशामय ॥ बभूव तेन तज्जन्म
 पुरा वृन्दावने वने ॥ ३ ॥ एकदा राधिकानाथो राधया सह कौतुकी ॥ गोपांगनापरिवृतः पुण्यं वृन्दावनं ययी ॥ ४ ॥ सहसा तत्र रहसि विजहार स
 कौतुकात् ॥ बभूव क्षीरपानेच्छातस्य स्वेच्छामयस्य च ॥ ५ ॥ समुजे सुरभिर्देवी लीलया वामपार्श्वतः ॥ वत्सयुक्तां दुग्धवंतीं वत्सो नाम मनोरथः
 ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा सवत्सां श्रीदामा नवभाण्डे दुदोह च ॥ क्षीरं सुधातिरिक्तं च जन्ममृत्युजराहरम् ॥ ७ ॥ तदुत्थं च पयः स्वादु पापौगोपोपतिः स्व
 यम् ॥ सरो बभूव पयसां भाण्डविसंसेनेन च ॥ ८ ॥ दीर्घं च विस्तृतं चैव परितः शतयोजनम् ॥ गोलोकेऽयं प्रसिद्धश्च सोऽपि क्षीरसरोवरः
 ॥ ९ ॥ गोपिकानां च राधायाः क्रीडावापी बभूव सा ॥ रत्नेन्द्रचितापूर्णं भूता चाऽपीश्वरेच्छया ॥ १० ॥ बभूव कामधेनूनां महसा ॥ लक्ष
 कोटयः ॥ यावन्तस्तत्र गोपाश्च सुरभ्या लोमकूपतः ॥ ११ ॥ तासां पुत्राश्च बहवः संबभूवुरसंख्यकाः ॥ कथिता च गवां सृष्टिस्तया च
 पूरितं जगत् ॥ १२ ॥ पूजां चकार भगवान् सुरभ्याश्च पुरा मुने ॥ ततो बभूव तत्पूजा त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ १३ ॥
 दीपान्विता परदिने श्रीकृष्णस्याऽज्ञया हरेः ॥ बभूव सुरभिः पूज्या धर्मवकादिदं श्रुतम् ॥ १४ ॥ ध्यानं स्तोत्रं मूलमन्त्रं यद्यत्पूजाविधि
 क्रमम् ॥ वेदोक्तं च महाभाग निबोध कथयामि ते ॥ १५ ॥ ॐ सुरभ्यै नम इति मन्त्रस्तस्याः षडक्षरः ॥ सिद्धो लक्षजपेनैव भक्तानां
 कल्पपादपः ॥ १६ ॥ ध्यानं यजुर्वेदगीतं तस्याः पूजा च सर्वतः ॥ ऋद्धिदा वृद्धिदा चैव मुक्तिदा सर्वकामदा ॥ १७ ॥ लक्ष्मीस्वरूपां
 परमां राधासहचरीं पराम् ॥ गवामाधिष्ठातृदेवीं वायाद्यां गवां प्रसूम् ॥ १८ ॥ पवित्र रूपां पूतां च भक्तानां सर्वकामदाम् ॥ यया पूतं
 सर्वं विश्वं तां देवीं सुरभिं भजे ॥ १९ ॥ घटे वा धेनुशिरसि बन्धस्तम्भे गवामपि ॥ शालग्रामे जलाग्री वा सुरभिं पूजयेद्भिजः
 ॥ २० ॥ दीपान्विता परदिने पूर्वाह्ने शक्तिसंयुतः ॥ यः पूजयेच्च सुरभिं स वै पूज्यो भवेद्भुवि ॥ २१ ॥ एकदा त्रिषु लोकेषु वाराहे
 विष्णुमायया ॥ क्षीरं जहार सुरभिश्चितिताश्च सुरादयः ॥ २२ ॥ ते गत्वा ब्रह्मलोके च ब्रह्माणं तुष्टुबुस्तदा ॥ तदाज्ञया च सुरभिं तुष्टुव
 पाकशासनः ॥ २३ ॥ पुनरुदर उवाच ॥ नमो देव्यै महादेव्यै सुरभ्यै च नमो नमः ॥ गवां बीजस्वरूपायै नमस्ते जगदंबिके ॥ २४ ॥
 नमो राधाप्रियायै च पद्माज्ञायै नमो नमः ॥ नमः कृष्णप्रियायै च गवां मात्रे नमो नमः ॥ २५ ॥

दे. मा.
॥१६६॥

करुणवृक्षस्वरूपायै सर्वेषां सततं परे ॥ क्षीरदायै धनदायै बुद्धिदाय नमो नमः ॥ २६ ॥ शुभायै च सुभद्रायै गोपप्रदायै नमो नमः ॥
यशोदायै कीर्तिदायै धर्मदायै नमो नमः ॥ २७ ॥ स्तोत्रश्रवणामात्रेण तुष्टा हृष्ट जगत्प्रभुः ॥ आविर्बभूव तत्रैव ब्रह्मलोके सनातनी
॥ २८ ॥ महेंद्राय वरं दत्त्वा वाञ्छितं चापि दुर्लभम् ॥ जगाम सा च गोलोकं ययुर्देवादयोऽहम् ॥ २९ ॥ बभूव विश्वं सहसा दुग्धपूर्णं
च नारद ॥ दुग्धं घृतं ततो यज्ञस्ततः प्रीतिः सुरस्य च ॥ ३० ॥ इदं स्तोत्रं महापुण्यं भक्तियुक् च यः पठेत् ॥ गोमान् धनवांश्चैव कीर्तिमान्पुत्र
वास्तथा ॥ ३१ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा यात्यंते कृष्ण मन्दिरे ॥ ३२ ॥ सुचिरं निवसेत्तत्र करोति
कृष्णसेवनम् ॥ न पुनः भवन् तत्र ब्रह्मापुत्रो भवेत्ततः ॥ ३३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे एकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥
नारद उवाच ॥ श्रुतं सर्वमुपाख्यानं प्रकृतीनां यथातथम् ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते जंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि रहस्यं
वेदगोपितम् ॥ राधायाश्चैव दुर्गाया विधानं श्रुतिचोदितम् ॥ २ ॥ महिमा वर्णितोऽतीव भवता परयोर्द्वयोः ॥ श्रुत्वा तं तद्व्रतं चेतो न
कस्य स्यान्मुनीश्वर ॥ ३ ॥ ययौरंशो जगत्सर्वं यन्नि यम्यं चराचरम् ॥ ययौर्भक्त्वा भवेन्मुक्तिस्तद्विधानं वदाऽधुना ॥ ४ ॥
नारायण उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि रहस्यं श्रुतिचोदितम् ॥ यत्र कस्यापि चाऽऽख्यातं सारात्सारं परात्परम् ॥ ५ ॥ श्रुत्वा
परस्मै नो वाच्यं यतोऽतीव रहस्यकम् ॥ मूलप्रकृति रूपिण्याः संविदो जगदुद्भवे ॥ ६ ॥ प्रादुर्भूतं शक्तियुग्मं प्राणबुद्धयधिदेवतम् ॥
जीवानां चैव सर्वेषां नियंतृप्रेरकं सदा ॥ ७ ॥ तदधीनं जगत्सर्वं विराडादि चराचरम् ॥ यावत्तयोः प्रसादो न तावन्मौक्षो हि दुर्लभः
॥ ८ ॥ ततस्तयोः प्रसादार्थं नित्यं सेवेत तद्द्वयम् ॥ तत्रादौ राधिकामन्त्रं शृणु नारद भक्तितः ॥ ९ ॥ ब्रह्मविष्णवादिभिर्नित्यं
सेवितो यः परात्परः ॥ श्रीराधेति चतुर्थ्यंतं वहेर्जाया ततः परम् ॥ १० ॥ षडक्षरो महामन्त्रो धर्माद्यर्थप्रकाशकः ॥ मायाबीजादि
कथायं वाञ्छाक्षिता मणिः स्मृतः ॥ ११ ॥ वक्त्रकोटिसहस्रेस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ एतन्मन्त्रस्य माहात्म्यं वर्णितुं नैव शक्यते
॥ १२ ॥ जप्त्वा प्रथमं मन्त्रं श्रीकृष्णो भक्तितत्परः ॥ उपदेशान्मूलवेद्या गोलोके रासमंडले ॥ १३ ॥ विष्णुस्तेनोपदिष्टस्तु तेन
विष्णुः सदा ॥ तेन धर्मस्तेन चाऽऽहमिष्येति वि परंपरा ॥ १४ ॥

॥ १२ ॥ जगद् प्रथम मन्त्र श्रावणो भक्तिस्त्वरः ॥ उपदेशान्मूलद्वया गोलक रासमण्डल ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ तेन धर्मस्तेन चाऽऽमित्येषा हि परंपरा ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥

राधाचर्यं विना ॥ वेष्णवे सकलेस्तस्मै कर्तव्यं राधिकार्चनम् ॥ १४ ॥ कृष्णप्राणाधिके सा तदधीनो विभुर्यतः ॥ रासेश्वरी तस्य
नित्यं तथा हीनो न तिष्ठति ॥ १७ ॥ राध्नोति सकलान्कामास्तस्माद्वाधेति कीर्तिता ॥ अत्रोक्तानां मन्त्रानां च ऋषिः स्म्यहमेव च
॥ १८ ॥ छन्दश्च देवीगायत्री देवताऽत्र च राधिका ॥ तारो बीजं शक्तिबीजं शक्तिस्तु परिकीर्तिता ॥ १९ ॥ मूलावृत्त्या षडंगानि कर्तव्या
नीतरत्र च ॥ अथ ध्यायेन्महादेवीं राधिकां रासनायिकाम् ॥ २० ॥ पूर्वोक्तरीत्या तु मुने सामवेदे विगीतया ॥ श्वेतचंपकवर्णाभां
शरदिदुसमाननाम् ॥ २१ ॥ कोटि चंद्रप्रतीकाशां शरदंभोजलोचनाम् ॥ बिबाधरां पृथुश्रोणीं कांचीयुतनितम्बिनीम् ॥ २२ ॥ कुन्द
पंक्ति समानाभदन्तपंक्तिविराजिताम् ॥ क्षौमांबरपरीधानां वह्निशुद्धांशुकान्विताम् ॥ २३ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां करिकुंभयुगस्तनीम् ॥ सदा
द्वादशवर्षीयां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ २४ ॥ शृंगारसिञ्चलहरीं भक्तानुग्रहकातराम् ॥ मल्लिकामालतीमालाकेशपाशविराजिताम् ॥ २५ ॥
मुकुमारांगलतिकां रासमण्डल मध्यगाम् ॥ वराभयकरांशांतां शश्वत्सु स्थिरयौवनाम् ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनासीनां गोपीमण्डलनायि
काम् ॥ कृष्णप्राणाधिकां वेदबोधितं परमेश्वरीम् ॥ २७ ॥ एवं ध्वात्वा ततो बाह्ये शालग्रामे घटेऽथवा ॥ यंत्रे वाऽष्टदले देवीं पूजयेत्सु
विधानतः ॥ २८ ॥ आवाह्य देवा तत्पश्चादासनादि प्रदीयताम् ॥ मूलमंत्रं समुच्चार्य चासनादीनि कल्पयेत् ॥ २९ ॥ पाद्यं तु पादयोर्द
द्यान्मस्तकेऽर्घ्यं समीरितम् ॥ मुखेत्वाचमनीयं स्याद्विवारं मूलविधया ॥ ३० ॥ मधुपर्कं ततो दद्यादेकां गां च पयस्विनीम् ॥ ततो
नयेत्स्नानशालां तां च तत्रैव भावयेत् ॥ ३१ ॥ अभ्यंगादिस्नानविधिं कल्पयित्वाऽथ वाससी ॥ ततश्च चंदनं देद्यान्नालंकारपूर्वकम्
॥ ३२ ॥ पुष्पमाला बहुविधास्तुलसीमंजरीयुताः ॥ पारिजातप्रसूनानि शतपत्रादिकानि च ॥ ३३ ॥ ततः कुर्यात्पवित्रं तत्परिवारार्चनं
विभोः ॥ अग्नीशामुरवायमध्ये दिक्ष्वंगपूजनम् ॥ ३४ ॥ कृत्वा पश्चादष्टदले दक्षिणावर्ततोऽग्रतः ॥ मालावतीमग्रदले वह्निर्कोणे च
माधवीम् ॥ ३५ ॥ रत्नमालां दक्षिणे च नैर्ऋत्ये तु सुशीलकाम् ॥ पश्चाद्वले शशिकलां पूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३६ ॥ मारुते
पारिजातां चाप्युत्तरे च परावतीम् ॥ ईशानकोणे संपूज्या सुन्दरी प्रिय कारिणी ॥ ३७ ॥

ब्रह्मयादयस्तु तद्वाह्येऽप्याशापालास्तु भूपुरे ॥ वज्रादिकान्यायुधानि देवीमित्थं प्रपूजयेत् ॥ ३८ ॥ ततो देवीं सावरणां गंधाद्यैरुप
चारकैः ॥ राजोपचारसहितैः पूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३९ ॥ ततः स्तुवीत देवेशीं स्तोत्रैर्नामसहस्रकैः ॥ सहस्रसंख्यं च जपं नित्यं कुर्यात्प्रयत्नतः
॥ ४० ॥ य एवं पूजयेद्देवीं राधां रासेश्वरीं पराम् ॥ स भवेद्विष्णुस्तु गोलोकं याति संततम् ॥ ४१ ॥ यः कात्तिक्यां पीर्णमास्यां
राधाजन्मोत्सवं बुधः ॥ कुरुते तस्य सान्निध्यं दद्याद्रासेश्वरी परा ॥ ४२ ॥ केनचित्कारणेनैव राधावृन्दावने वने ॥ वृषभानुसुताः
जाता गोलोकस्थायिनी सदा ॥ ४३ ॥ अत्रोक्तानां तु मंत्राणां वर्णसंख्याविधानतः ॥ पुरश्चरणकर्मोक्तं दशांशं होममाचरेत् ॥ ४४ ॥
तिलैस्त्रिस्वादुसंयुक्तैर्जुहुयाद्भक्तिभावतः ॥ नारद उवाच ॥ स्तोत्रं वद मुने सम्यग्येन देवी प्रसीदति ॥ ४५ ॥ नारायण उवाच ॥ नम
स्ते परमेशानि रासमण्डलवासिनि ॥ रासेश्वरि नमस्तेऽस्तु कृष्णप्राणाधिकप्रिये ॥ ४६ ॥ नमस्त्रैलोक्यजननि प्रसीद करुणार्णवे ॥
ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्देवैर्वन्द्यमानपदांबुजे ॥ ४७ ॥ नमः सरस्वतीरूपे नमः सावित्रि शंकरि ॥ गंगापद्मावतीरूपे षष्ठिमंगलचंडिके ॥ ४८ ॥
नमस्ते तुलसीरूपे नमो लक्ष्मीस्वरूपिणि ॥ नमो दुर्गे भगवति नमस्ते सर्वरूपिणि ॥ ४९ ॥

मूलप्रकृतिरूपां त्वां भजामः करुणार्णवाम् ॥ संसारसागरादस्मादुद्धरां वयां कुरु ॥ ५० ॥ इदं स्तोत्रं त्रिसंध्यं यः पठेद्राधां स्मरन्नरः ॥ तस्य
दुर्लभं किंचित्कदाचिच्च भविष्यति ॥ ५१ ॥ देहाते च वसेन्नित्यं गोलोके रासमण्डले ॥ इदं रहस्यं परमं नचाऽऽख्येयं तु कस्यचित् ॥ ५२ ॥
अधुना शृणु विम्रेद् दुर्गादेव्या विधानकम् ॥ यस्याः स्मरणमात्रेण पलायन्ते महापदः ॥ ५३ ॥ एनां न भजते यो हि तादृङ्नास्त्येव
कुत्रचित् ॥ सर्वोपास्या सर्वमाता शेवी शक्तिर्महाद्भुता ॥ ५४ ॥ सर्वबुद्ध्यधिदेवीयमंतर्यामिस्वरूपिणी ॥ दुर्गसंकटहंत्रीति दुर्गेति
प्रथिता भुवि ॥ ५५ ॥ वैष्णवानां च शेवानामुपास्येयं च नित्यशः ॥ मूलप्रकृतिरूपा सा सृष्टिस्थित्यन्तकारिणी ॥ ५६ ॥ तस्या नवा
क्षरं मन्त्रं वक्ष्ये मन्त्रोत्तमोत्तमम् ॥ वाग्भवं शंभुवनिता कामबीजं ततः परम् ॥ ५७ ॥ चासुंढाये पदं पश्चाद्विष्णवे इत्यक्षरद्वयम् ॥ नवा
क्षरो मनुः प्रोक्तो भजतां कल्पपादपः ॥ ५८ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां ऋषियोऽस्य प्रकीर्तितः ॥ छन्दां स्तुक्तानि सततं गायन्त्र्युष्णिगनष्ट
भः ॥ ५९ ॥ महाकाली महालक्ष्मीः सरस्वत्यापि देवता ॥ स्यात्प्रकटवित्काबीजं दुर्गा च आमरी तथा ॥ ६० ॥ नन्दा शाकंभरीवेद्यो
॥ ६१ ॥

वंज व्यापकं चरेत् ॥ ६४ ॥ खड्गचक्रगदा बाणचापानि परिवर्त्तयेत् तथा ॥ झूलं मुकुटीं च शिरः शंखं संवधतीं करैः ॥ ६५ ॥ महाकालीं
 त्रिनयनां नानाभूषणभूषिताम् ॥ नीलांजनसमप्रख्यां दशपादाननां भजे ॥ ६६ ॥ मधुकैटभनाशार्थं यां तुष्टवांबुजासनः ॥ एवं ध्यायेन्म
 हाकालीं कामबीजस्वरूपिणीम् ॥ ६७ ॥ अक्षमालां च परशुं गदेषु कुलिशानि च ॥ पद्मं धनुष्कुंडिकां च दंडं शक्तिमसिं तथा ॥ ६८ ॥
 चर्माम्बुजं तथा घंटा सुरपात्रं च झूलकम् ॥ पाशं सुदर्शनं चैव दधतीं मरुणप्रभाम् ॥ ६९ ॥ रक्तांबुजासनगतां मायाबीजस्वरूपिणीम् ॥
 महालक्ष्मीं भजेदेवं महिषासुरमर्दिनीम् ॥ ७० ॥ घंटाझूले हलं शंखं मुसलं च सुदर्शनम् ॥ धनुर्बाणान्द्विस्तपद्मैर्दधानां कुंदसन्निभाम्
 ॥ ७१ ॥ शुभादिदेत्यसंहरत्रीं वाणीबीजस्वरूपिणीम् ॥ महासरस्वतीं ध्यायेत्सच्चिदानंद विग्रहाम् ॥ ७२ ॥

यन्त्रमस्याः शृणु प्राज्ञं त्र्यसं षट्कोणसंयुतम् ॥ ततोऽष्टदलपद्मं च चतुर्विंशतिपत्रकम् ॥ ७३ ॥ भृगुहेण समायुक्तं यन्त्रमेवं विचिंत
 येत् ॥ शालग्रामे घटे वाऽपि यन्त्रे वा प्रतिमासु वा ॥ ७४ ॥ बाणलिङ्गेऽथवा सूर्ये यजेद्देवीं मनन्यधीः ॥ जयादिशक्तिसंयुक्ते पीठे
 देवीं प्रपूजयेत् ॥ ७५ ॥ पूर्वकोणे सरस्वत्या सहितं पद्मजं यजेत् ॥ श्रिया सह हरिं तत्र नैऋते कोणके यजेत् ॥ ७६ ॥ पार्वत्या
 सहितं शंभुं वायुकोणे समर्चयेत् ॥ देव्या उत्तरतः पूज्यः सिंहो वामे महासुरम् ॥ ७७ ॥ महिषं पूजयेदन्ते षट्कोणेषु यजेत्क्रमात् ॥
 नंदजां रक्तदन्तां च तथा शाकंभरीं शिवाम् ॥ ७८ ॥ दुर्गां भीमां भ्रामरीं च ततो वसुदलेषु च ॥ ब्राह्मीं माहेश्वरीं चैव कौमारीं
 वैष्णवीं तथा ॥ ७९ ॥ वाराहीं नारसिंहीं च ऐंद्रीं चासुंडकां तथा ॥ पूजयेच्च ततः पश्चात्तत्त्वपत्रेषु पूर्वतः ॥ ८० ॥ विष्णुमायां चेतनां च
 बुद्धिं निद्रां क्षुधां तथा ॥ छायाशक्तिं परां तृष्णां शान्तिं जातिं च लज्जया ॥ ८१ ॥ शान्तिं श्रद्धां कीर्तिलक्ष्म्यौ धृतिं वृत्तिं श्रुतिं
 स्मृतिम् ॥ दयां तुष्टिं ततः पुष्टिं मातृभ्रान्तीं इति क्रमात् ॥ ८२ ॥ ततो भूपुरकोणेषु गणेशं क्षेत्रपालकम् ॥ बटुकं योगिनींश्चापि
 पूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ८३ ॥

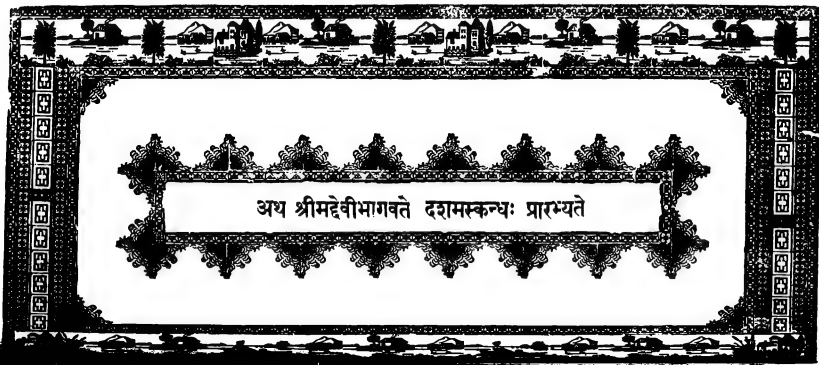
दे. मा.
॥ १७० ॥

इन्द्राद्यानपि तद्वाद्ये वज्रद्यायुधसंयुतान् ॥ पूजयेदनया रीत्या देवीं सावरणां ततः ॥ ८४ ॥ राजोपचारान्विविधान्दद्यादंवाप्रतुष्टये ॥
ततो जपेन्नवार्णं च मन्त्रं मन्त्रार्थपूर्वकम् ॥ ८५ ॥ ततः सप्तशतीस्तोत्रं देव्या अग्रे तु संपठेत् ॥ नानेन सहशं स्तोत्रं विद्यते भुवनत्रये
॥ ८६ ॥ ततश्चानेन देवेशीं तोषयेत्प्रत्यहं नरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामालयं जायते नरः ॥ ८७ ॥ इति ते कथितं विप्र श्रीदुर्गाया विधान
कम् ॥ कृतार्थता येन भयेत्तदेतत्कथितं तव ॥ ८८ ॥ सर्वे देवा इन्द्रिग्रहप्रमुखा मनवस्तथा ॥ मुनयो ज्ञाननिष्ठाश्च योगिनश्चाऽऽश्रमा
स्तथा ॥ ८९ ॥ लक्ष्म्यादयस्तथा देव्यः सर्वे ध्यायन्ति तां शिवाम् ॥ तदेव जन्मसाफल्यं दुर्गास्मरणमस्ति चेत् ॥ ९० ॥ चतुर्दशाऽपि
मनवो ध्यात्वा चरणपंकजम् ॥ मनुत्वं प्राप्तवन्तश्च देवाः स्वं स्वं पदं तथा ॥ ९१ ॥ तदेतत्सर्वमाख्यातं रहस्यातिरहस्कम् ॥ प्रकृ
तीनां पंचकस्य तदंशानां च वर्णनम् ॥ ९२ ॥ श्रुत्वैतन्मनुजो नित्यं पुरुषार्थचतुष्टयम् ॥ लभते नाऽत्र संदेहः सत्यं सत्यं
मयोदितम् ॥ ९३ ॥

अपुत्रो लभते पुत्रं विद्यार्थी प्राप्नुयाच्च ताम् ॥ यं यं कामं स्मरेद्वापि तं तं श्रुत्वा समाप्नुयात् ॥ ९४ ॥ नवरात्रे पठेदेतद्देव्यग्रे तु समा
हितः ॥ परितुष्टा जगद्धात्री भवत्येव हि निश्चितम् ॥ ९५ ॥ नित्यमेकैकमध्यायं पठेद्यः प्रत्यहं नरः ॥ तस्य वश्या भवेद्देवी देवीप्रिय
करो हि सः ॥ ९६ ॥ शकुनांश्च परीक्षेत नित्यमस्मिन्न्यथाविधि ॥ कुमारीदिव्यहस्तेन यद्वा बटुकरांबुजात् ॥ ९७ ॥ मनोरथं तु
संकल्प्य पुस्तकं पूजयेत्ततः ॥ देवीं च जगदीशानीं प्रणमेच्च पुनः पुनः ॥ ९८ ॥ सुस्नातां कन्यकां तत्राऽऽनीयाऽभ्यर्च्य यथाविधि ॥
शलाकां रोपयेन्मध्ये तया स्वर्णेन निर्मिताम् ॥ ९९ ॥ शुभं वाऽप्यशुभं तत्र यदायाति च तद्भवेत् ॥ उदासीनेऽप्युदासीनं कार्यं
भवति निश्चितम् ॥ १०० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे नवमस्कन्धे पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥

वाणाक्षिरसरायेस्तु सार्धैः (२६२५ ॥) श्लोकेः सुविस्तरः ॥ देवीभागवतस्यास्य नवमस्कन्ध इति ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते दशमस्कन्धः प्रारभ्यते

अथ श्रीमद्देवीभागवते दशमस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ नारद उवाच ॥ नारायण धराधार सर्वपालनकारण ॥ भवतोदीरितं देवीचरितं पापनाशनम् ॥ १ ॥ मन्वंतरेषु सर्वेषु
सा देवी यत्स्वरूपिणी ॥ यदाकारेण कुरुते प्रादुर्भावं महेश्वरी ॥ २ ॥ तान्नः सर्वान्समारूयाहि देवीमाहात्म्यमिश्रितान् ॥ यथा च येन
येनेह पूजिता संस्तुतापि हि ॥ ३ ॥ मनोरथान्पूरयति भक्तानां भक्तवत्सला ॥ तन्नः शुश्रूषमाणानां देवीचरितं मुत्तमम् ॥ ४ ॥ वर्णयस्व
कृपासिंधो येनाप्नोति सुखं महत् ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ आकर्ण्य महर्षे त्वं चरितं पापनाशनम् ॥ ५ ॥ भक्तानां भक्तिजननं महासंपत्ति
कारणम् ॥ जगद्योनिर्महातेजा ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ ६ ॥ आविरासीन्नाभिपद्माद्देवदेवस्य चक्रिणः ॥ स चतुर्मुख आसाद्य प्रादुर्भावं
महामते ॥ ७ ॥ मनुं स्वायंभुवं नाम जनयामास मानसात् ॥ स मानसो मनुः पुत्रो ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ॥ ८ ॥ शतरूपां च तत्पत्नीं
जज्ञे धर्मस्वरूपिणीम् ॥ स मनुः क्षीरसिंधोश्च तीरे परमपावने ॥ ९ ॥ देवीमराधयामास महाभाग्यफलप्रदाम् ॥ मूर्तिं च मृन्मयीं
तस्या विधाय पृथिवीपतिः ॥ १० ॥ उपासते स्म तां देवीं वाग्भवं स जपन् रहः ॥ निराहारो जितश्वासो नियमव्रतकर्षितः ॥ ११ ॥
एकपादेन संतिष्ठन् धरायामनिशंस्थिरः ॥ शतवर्षं जितः कामः क्रोधस्तेन महात्मना ॥ १२ ॥

दे. मा.
॥ २ ॥

भजे स्थावरतां देव्याश्चरणौ चितयन् हृदि ॥ तस्य तत्तपसा देवी प्रादुर्भूता जगन्मयी ॥ १३ ॥ उवाच वचनं दिव्यं वरं वरय भूमिप ॥ तत
आनन्दजनकं श्रुत्वा वाक्यं महीपतिः ॥ १४ ॥ वरयामास तान्हृत्स्थान् वरानमरदुर्लभान् ॥ मनुर्वाच ॥ जय देवि विशालासि जय सर्वातर
स्थिते ॥ १५ ॥ मान्ये पूज्ये जगद्धात्रि सर्वमंगल मंगले ॥ त्वत्कटाक्षावलोकेन पद्मभूः सृजते जगत् ॥ १६ ॥ वैकुण्ठः पालयत्येव हरः संहरते
क्षणात् ॥ शचीपति स्त्रिलोक्याश्च शासको भवदाज्ञया ॥ १७ ॥ प्रणिनः शिक्षयत्येव दंडेन च परेतराद् ॥ यादसामधिपः पाशी पालनं
मादृशामपि ॥ १८ ॥ कुरुते स कुबेरोऽपि निधीनां पतिरव्ययः ॥ द्रुतभुङ्क्ष्वनैवर्त्ततो वायुरीशानः शेष एव च ॥ १९ ॥ त्वदंशसंभवा एव
त्वच्छक्तिपरिवृंहिताः ॥ अथापि यदि मे देवि वरो देयोऽस्ति सांप्रतम् ॥ २० ॥ तदा प्रह्लाः सर्गकार्ये विघ्ना नश्यन्तु मे शिवे ॥ वाग्भव
स्याऽपि मन्त्रस्य ये केचिदुपसेविनः ॥ २१ ॥ तेषां सिद्धिः सत्त्वापि कार्याणां जायतामपि ॥ ये संवादमिमं देवि पठन्ति श्रावयन्ति च ॥ २२ ॥
तेषां लोके भुक्तिमुक्ती सुलभे भवतां शिवे ॥ जाति स्मरत्वं भवतु वक्तृत्वं सौष्टवं तथा ॥ २३ ॥ ज्ञानसिद्धिः कर्ममार्गसंसिद्धिरपि
चास्तु हि ॥ पुत्रपौत्रसमृद्धिश्च जायेदित्येव मे वचः ॥ २४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कन्धे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥ भूमिपाल महाबाहो सर्वमेतद्भविष्यति यत्त्वया प्रार्थितं तत्ते ददामि मनुजाधिप ॥ १ ॥ अहं प्रसन्ना दैत्येन्द्रनाशनाऽमोघवि
क्रमा ॥ वाग्भवस्य जपेनैव तपसा ते सुनिश्चितम् ॥ २ ॥ राज्यं निष्कण्टकं तेऽस्तु पुत्रा वंशकरा अपि ॥ मयि भक्तिर्दृढा वत्स मोक्षति सत्यदे
भवेत् ॥ ३ ॥ एवं वरान्महादेवी तस्मै दत्त्वा महात्मने ॥ पश्यतस्तु मनोरेव जगाम विध्यपर्वतम् ॥ ४ ॥ योऽसौ विध्याचलो रुद्रः कुम्भोद्भवमह
र्षिणा ॥ भानुमार्गावरोधार्थं प्रवृत्तो गगनं स्पृशन् ॥ ५ ॥ सा विध्यवासिनी विष्णोरनुजा वरदेश्वरी ॥ बभूव पूज्या लोकानां सर्वेषां मुनिस
त्तमा ॥ ६ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ कोऽसौ विन्ध्या चलः सूत किमर्थं गगनं स्पृशन् ॥ भानुमार्गावरोधं च किमर्थं कृतवानसौ ॥ ७ ॥ कथं च मैत्रावरुणिः
पर्वतं तं महोन्नतम् ॥ प्रकृतिस्थं च चकारेति सर्वं विस्तरतो वद ॥ ८ ॥ नहि त्वय्यामहे साधो त्वदास्यगलितामृतम् ॥ देव्याश्चित्ररूपारूयं
पीत्वा तृष्णा प्रवर्धते ॥ ९ ॥ सूत उवाच ॥ आसीद्विन्ध्याचलो नाम मान्यः सर्वधराभृताम् ॥ महावनसमूहादयो महापादपसंभृतः ॥ १० ॥

सूतः त्रिपतेरनेकेष्व कृताहमेतत् संभृतः वृक्षा वराहा मद्विषा व्याघ्राः शार्ङ्गलका अपि ॥ ११ ॥ वानराः शालका मृगलाः शृगालाश्च समं ततः
॥ १२ ॥ अथैतानि विष्णुवचः सर्वकामफलप्रदम् ॥ १३ ॥

॥ १५ ॥ सुलोचविष्टं देवर्षिं प्रसन्नं नगं कथिष्याम् ॥ विध्य उवाच ॥ देवर्षे कथ्यतां जात आगमः कुत
 उत्तमः ॥ १६ ॥ तवाऽऽगमनतो जातमनघ्ये मम मंदिरम् ॥ तव चक्रमणं देवाऽभयार्थं हियथा रवेः ॥ १७ ॥ अपूर्वं जन्मनो वृत्तं तद् ब्रूहि मम
 नारद ॥ नारद उवाच ॥ ममऽऽगमनमिद्वारे जातं स्वर्णगिरेरथ ॥ १८ ॥ तत्र दृष्ट्वा मया लोकाः शक्राग्रियमपाशिनाम् ॥ सर्वेषां लोकपालानां
 भवनानि समंततः ॥ १९ ॥ मया दृष्टानि विध्यागनानाभोगप्रदानि च ॥ इति चोक्ता ब्रह्मयोनिः पुनरुच्छ्वासमाविशत् ॥ २० ॥ उच्छ्वसंतं मुनिं
 दृष्ट्वा पुनः प्रपच्छ शैलराट् ॥ उच्छ्वासकारणं किं तद् ब्रूहि देवऋषे मम ॥ २१ ॥ इत्याकर्ण्य नगस्योक्तं देवर्षिरमितद्युतिः ॥ अत्रवीच्छ
 वासस्य कारणम् ॥ २२ ॥ गौरीयुरुस्तु हिमवाञ्छिवस्य श्वशुरः किल ॥ संबंधित्वात्पशुपतेः पूज्य आसीत्क्षमाभृताम् ॥ २३ ॥ एवमेव च
 कैलासः शिवस्यावथः प्रभुः ॥ पूज्यः पृथ्वीभृतां जातो लोके पापौघ दारणः ॥ २४ ॥ निषधः पर्वतो नीलो गंधमादन एव च ॥ पूज्याः स्वस्था
 नमासाय सर्व एव क्षमाभृतः ॥ २५ ॥ यं पर्येति च विश्वात्मा सहस्रकिरणः स्वराट् ॥ समग्रहर्षगणोपेतः सोऽयं कनकपर्वतः ॥ २६ ॥
 आत्मानं मनुते श्रेष्ठं वरिष्ठं च धरा भृताम् ॥ सर्वेषामहमेवाऽयं नास्ति लोकेषु मत्समः ॥ २७ ॥ एवं मानाभिमानं तं स्मृत्वोच्छ्वासो मयो
 जिह्वतः ॥ अस्तु नेतावता कृत्यं तपोबलवता नग ॥ प्रसंगतो मयोक्तं ते गमिष्यामि निजं गृहम् ॥ २८ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दश
 मस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ एवं समुपदिश्यायं देवर्षिः परमः स्वराट् ॥ जगाम ब्रह्मणो लोकं स्वैरचारी महासुनिः ॥ १ ॥ गते
 मुनिवरे विध्य चिंतां लेभेऽनपायिनीम् नैव शान्तिं स लेभे च सदांतः कृतशोचनः ॥ २ ॥ कथं कित्वत्र मे कार्यं कथं मेरुं जयाभ्यहम् ॥ नैव
 शान्तिं लभे नाऽपि स्वास्थ्यं मे मानसे भवेत् ॥ ३ ॥ “धिबुःसाहं च मानं च धिक्मे कीर्तिं च धिक्कुलम् ॥” धिग्बलं मे पौरुषं धिक् स्मृतं
 पूर्वमहात्मभिः ॥ एवं धितयमानस्य विध्यस्य मनसि स्फुटम् ॥ ४ ॥ प्रादुर्भूता मतिः कार्ये कर्तव्या दोष कारिणी ॥ मेरुप्रदक्षिणां
 कुर्वन्नित्यमेव दिवाकरः ॥ ५ ॥ समग्रहर्षगणोपेतः सदा दृष्यत्वयं नगः ॥ तस्य मार्गस्य संरोधं करिष्यामि निजेः करेः ॥ ६ ॥ तदा
 निरुद्धो धुमणिः परिक्रामेत्कथं नगम् ॥ एवं मार्गे निरुद्धे तु मया दिनकरस्य च ॥ ७ ॥ भग्नदर्पो दिव्यनगो भविष्यति विनिश्चितम् ॥
 एवं निश्चित्य विध्याद्रिः सं स्पृशन्ववृषे भुजेः ॥ ८ ॥

महोन्नतेः शुंगवरैः सर्वं व्याप्य व्यवस्थितः ॥ कदोदेष्यति भास्वावास्तं रोधयिष्याम्यहं कदा ॥ ९ ॥ एवं संचितयानस्य सा व्यतीयाय शर्वरी ॥ प्रभातं विमलं जज्ञे दिशो वितिमिराः करैः ॥ १० ॥ कुर्वन्स निर्गतो भानुरुदया योदये गिरौ ॥ प्रकाशते रम विमलं नभो भानुकरे शुभः ॥ ११ ॥ विकासं नलिनीं भेजे मीलनं च कुमुद्वती ॥ स्वानिकार्याणि सर्वे च लोकाः समुपतस्थिरे ॥ १२ ॥ हव्यं कव्यं भूतबलिं देवानां च प्रवर्धयन् ॥ प्राह्लापराह्णमध्याह्नविभागेन त्विषां पतिः ॥ १३ ॥ एवं प्राचीं तथाग्नेयीं समाश्वास्य वियोगिनीम् ॥ ज्वलंतीं चिरकालीनविर हादिव कामिनीम् ॥ १४ ॥ भास्करोऽथ कृशानोश्च दिशं नूनं विहाय च ॥ याम्यां गंतुं ततस्तूर्णं प्रतस्थे कमलाकरः ॥ १५ ॥ न शेकुश्चा ग्रतो मन्तुं ततोऽनूरुर्व्यजिज्ञपत् ॥ अनूरुवाच ॥ भानो मानोन्नतो विंध्यो निरुध्य गगनं स्थितः ॥ १६ ॥ स्पर्धते मेरुणा प्रेप्सुस्त्वहत्तां च प्रदक्षिणाम् ॥ सूत उवाच ॥ अनूरुवाक्यमाकर्ण्य सविता ह्यसा चिंतयन् ॥ १७ ॥ अहो गगनमार्गोऽपि रुध्यते चाऽतिविस्मयः ॥ प्रायः शूरो न किं कुर्यादुत्पथे वर्त्मनि स्थितः ॥ १८ ॥ निरुद्धो नो वाजिमार्गो देवं हि बलवत्तरम् ॥ राहुबाहुग्रहव्यग्रो यः क्षणं नाव तिष्ठते ॥ १९ ॥ स चिरं रुद्धमार्गोऽपि किं करोति विधिर्बली ॥ एवं च मार्गे संरुद्धे लोकाः सर्वे च सेश्वराः ॥ २० ॥ नान्वविंदंत शरणं कर्तव्यं नान्वपद्यत ॥ चित्रगुप्तादयः सर्वे कालं जानंति सूर्यतः ॥ २१ ॥ स रुद्धो विध्यगिरिणा अहो देवविपर्ययः ॥ यदा निरुद्धः सविता गिरिणा स्पर्धया तदा ॥ २२ ॥ नष्टः स्वाहास्वधाकारो नष्टप्रायमभूजगत् ॥ एवं च पश्चिमा लोका दाक्षिणात्यास्तथैव च ॥ २३ ॥ निद्रामीलितचक्षुष्का निशा मेव प्रपेदिरे ॥ प्राचस्तथोत्तराहाश्च तीक्ष्णतापप्रतापिताः ॥ २४ ॥ मृता नष्टाश्च भग्नाश्च विनाशमभजन्प्रजाः ॥ हादाभूतं जगत्सर्वं स्वधाकव्यविवर्जितम् ॥ देवाः सैद्राः समुद्रिष्ठाः किं कुर्म इतिवादिनः ॥ २५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कन्धे देवीमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥ ३॥ सूत उवाच ॥ ततः सर्वे सुरगणा महेंद्र प्रमुखास्तदा ॥ पद्मयोनिं पुरस्कृत्य रुद्रं शरण मन्वयुः ॥ १ ॥ उपतस्थुः प्रणतिभिः स्तोत्रैश्चारुविभूतिभिः ॥ देवदेवं गिरिशयं शशिलोलितशेखरम् ॥ २ ॥ देवा उचुः ॥ जयदेव गणाध्यक्ष उमाललितपंकज ॥ अष्टसिद्धिविभूतीनां दात्रे भक्तजनाय ते ॥ ३ ॥ महामाया विलसितस्थानाय परमात्मने ॥ वृषांका याम्यक्ष्णाय विष्णवे ॥ ४ ॥ अर्धचंद्राय मान्याय मनवे मानवायिने ॥ अजाय बहुरूपाय स्वात्मारामाय शंभवे ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ आतिप्रशमनयोग्यवीर्याय गुणसूतये ॥ वृषध्वजाय कालाय कालकालाय ते नमः ॥ ९ ॥
सूत उवाच ॥ एवं स्तुतः स देवेशो यज्ञमुग्धिर्बृषध्वजः ॥ ग्राह गंभीरया वाचा प्रहसन्विबुधध्वजः ॥ १० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रसन्नो
ऽहं दिविषदः स्तोत्रेणोत्तमपुरुषाः ॥ मनोरथं पूरयामि सर्वेषां देवतर्षभाः ॥ ११ ॥ देवा ऊचुः ॥ सर्वदेवेश गिरिश शशिमौलिविराजता ॥
अतानां शंकरस्त्वं च शं विधेहि महाबल ॥ १२ ॥ पर्वतो विध्यनामास्ति मेरुद्वेष्टा महोन्नतः ॥ भानुमार्गनिरोद्धा हि सर्वेषां दुस्त्वोऽनघ
॥ १३ ॥ तद्वृद्धिस्तंभ्येज्ञान सर्वकल्याणकुञ्ज ॥ भानुसंचाररोधेन कालज्ञानं कथं भवेत् ॥ १४ ॥ नष्टस्वाहास्वधाकारे लोके कः शरणं
भवेत् ॥ अस्माकं च भयार्तानां भवानेव हि दृश्यते ॥ १५ ॥ दुःखनाशकरो देव प्रसीद गिरिजापते ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नाऽस्माकं
शक्तिरस्तीह तद्वृद्धिस्तंभने सुराः ॥ १६ ॥ इममेवं वदिष्यामो भगवंतं रमाध्वम् ॥ सोऽस्माकं प्रभुरात्मा च पूज्यः कारणरूपधृक् ॥ १७ ॥
गोविंदो भगवान्विष्णुः सर्वकारण कारणः ॥ तं गत्वा कथयिष्यामः स दुःखातो भविष्यति ॥ १८ ॥ इत्येवमाकर्ण्य गिरीशभाषितं देवाश्च
सैन्धवाः सपयोजसंभवाः ॥ रुद्रं पुरस्कृत्य च वेपमाना वैकुण्ठलोकं प्रति जगमुरंजसा ॥ १९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे
चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ ते गत्वा देवदेवेशं रमानाथं जगद्गुरुम् ॥ विष्णुं कमलपत्राक्षं ददृशुः प्रभयान्वितम् ॥ १ ॥
स्तोत्रेण तुष्टुबुर्भक्त्या गद्गदस्वरसत्कृताः ॥ देवा ऊचुः ॥ जय विष्णो रमेशाऽद्य महापुरुषपूर्वज ॥ २ ॥ दैत्यारे कामजनक सर्वका
मफलप्रद ॥ महावराहगोविंद महायज्ञस्वरूपक ॥ ३ ॥ महाविष्णो ध्रुवेशाऽद्य जगदुत्पात्तकारण ॥ मत्स्यावतारे वेदानामुद्धाराधार
रूपक ॥ ४ ॥ सत्यव्रतधराधीश मत्स्यरूपाय ते नमः ॥ जयाऽकूपारदैत्यारे सुरकार्यसमर्पक ॥ ५ ॥ अमृताप्तिकरेज्ञान कर्मरूपाय ते
नमः ॥ जयाऽऽदिदैत्यनाशार्थमादिसुकररूपधृक् ॥ ६ ॥ मण्डुद्वारकृतोद्योगकोलरूपाय ते नमः ॥ नारसिंह वपुः कृत्वा महादैत्यं
ददार यः ॥ ७ ॥ करजैर्वरहदांगं तस्मै नृहरये नमः ॥ वामनं रूपमास्थाय त्रैलोक्येश्वर्यमोदितम् ॥ ८ ॥ बलिं संछलयामास तस्मै वाम
नरूपिणे ॥ दुष्टक्षत्रविनाशाय सहस्रकरशत्रवे ॥ ९ ॥

अ० ५

रेणुकागर्भजाताय जामदग्न्याय ते नमः ॥ दुष्टराक्षसपौलस्त्यशिरश्छेदपटीयसे ॥ १० ॥ श्रीमहाशरथे तुभ्यं नमोऽनंतक्रमाय च ॥
कंसदुर्योधनाद्यैश्च दैत्यैः पृथ्वीशलांछने ॥ ११ ॥ भाराक्रांतां महीं योऽसावुज्जहार महाविभुः ॥ धर्मं संस्थापयामास पापं कृत्वा
सुदूरतः ॥ १२ ॥ तस्मै कृष्णाय देवाय नमोऽस्तु बहुधा विभो ॥ दुष्टयज्ञविघाताय पशुहिसानिवृत्तये ॥ १३ ॥ बौद्धरूपं दधौ
योऽसौ तस्मै देवाय ते नमः ॥ म्लेच्छप्रायेऽखिले लोके दुष्टराजन्यपीडिते ॥ १४ ॥ कल्किरूपं समादध्यौ देवदेवाय ते नमः ॥ दशवता
रास्ते देवभक्तानां रक्षणाय वे ॥ १५ ॥ दुष्टदैत्यविघाताय तस्मात्त्वं सर्वदुःखहृत् ॥ जयभक्तातिनाशाय धृतं नारीजलात्मसु ॥ १६ ॥
रूपं येन त्वया देव कोऽन्यस्त्वत्तो दयानिधिः ॥ इत्येवं देवदेवेशं स्तुत्वा श्रीपीतवाससम् ॥ १७ ॥ प्रणेषुर्भक्तिसहिताः साष्टांगं विबुधर्ष
भाः ॥ तेषां स्तवं समाकर्ण्य देवः श्रीपुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥ उवाच विबुधान्सर्वान् हर्षयद्गीगदाधरः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रसन्नोऽस्मि
स्तवेनाऽहं देवास्तापं विमुंचथ ॥ १९ ॥ भवतां नाशयिष्यामि दुःखं परमदुःसहम् ॥ वृणुध्वं च वरं मत्तो देवाः परमदुर्लभम् ॥ २० ॥
ददामि परमप्रीतः स्तवस्याऽस्यप्रसादतः ॥ य एतत्पठते स्तोत्रं कृत्य उत्थाय मानवः ॥ २१ ॥

मयिभक्तिं परां कृत्वा न तं शोकः स्पृशेत्कदा ॥ अलक्ष्मी कालकर्णी च नाक्रामेत्तद्द्वंद्वं सुराः ॥ २२ ॥ नोपसर्गा न वेताला न ग्रहा
ब्रह्मराक्षसाः ॥ न रोगा वातिकाः पैत्ताः शृष्मसंभविनस्तथा ॥ २३ ॥ नाऽकालमरणं तस्य कदापि च भविष्यति ॥ संततिश्चिरका
लस्था भोगाः सर्वे सुखादयः ॥ २४ ॥ सम्भविष्यन्ति तन्मर्त्यगृहे यस्तोत्रपाठकः ॥ किं पुनर्बहुनोक्तेन स्तोत्रं सर्वार्थसाधकम् ॥ २५ ॥
एतस्य पठनान्मृणांभुक्तिमुक्ती न दूरतः ॥ देवा भवन्सु यद् दुःखं कथ्यतां तदसंशयम् ॥ २६ ॥ नाशयामि न संदेहश्चाऽत्र कार्योऽणुरेव च ॥
एवं श्रीभगवद्वाक्यं श्रुत्वा सर्वे दिवौकसः ॥ २७ ॥ प्रसन्नमनसः सर्वे पुनरुत्तुर्बुधाकपिम् ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे
पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ श्रीशस्य वचनादेवाः संतुष्टा सर्व एव हि ॥ प्रसन्नमनसो भूत्वा पुनरेनं समुचिरे ॥ १ ॥ देवा
उवाच ॥ देव देव महाविष्णो सृष्टिस्थित्यंतकारण ॥ विष्णो विन्ध्यनगोऽर्कस्यमार्गरोधं करोति हि ॥ २ ॥ तेनभानुविरोधेन सर्व एव
महाविभो ॥ अलक्ष्मयोगभागा हि किं कुर्मः कुत्र यामहि ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ या कर्त्री सर्वजगतामाद्या च कुलवर्धनी ॥ देवी
महाविभो ॥ अलक्ष्मयोगभागा हि किं कुर्मः कुत्र यामहि ॥ ३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तत्तज्जोर्वचकोऽगस्त्यो भविष्यति सुरोत्तमाः ॥ ५ ॥

विष्णुना विष्णुवासनाः ॥ प्रतीताः प्रणताः सर्वे जम्बुवाराणसी पुरीम् ॥ ७ ॥ कणेन विबुधब्रेष्ठा गत्वा कारीपुरी शुभाम् ॥ मणिकर्णी
समाप्युत्थ सखेलं भक्तिसंयुताः ॥ ८ ॥ सन्तर्प्य देवांश्च पितृन्देवा दानं विधानतः ॥ आगत्य मुनिवर्यस्य चाश्रमं परमं महत्
॥ ९ ॥ प्रज्ञातथापदाकीर्णं नानापादपसंकुलम् ॥ मयूरेः सारसेहसेश्चक्रवाकैरुपाश्रितम् ॥ १० ॥ महावराहैः कोलेश्च व्याघ्रैः शार्दूल
केरपि ॥ मृगेरुभिरत्यर्थं खड्गैः क्षरभकेरपि ॥ ११ ॥ समाश्रितं परमया लक्ष्म्या मुनिवरं तदा ॥ दंडवत्पतिताः सर्वे प्रणमुश्च पुनः
पुनः ॥ १२ ॥ देवा ऊचुः ॥ जय द्विजगणाधीश मान्य पूज्य धराधुर ॥ वातापीबलनाशाय नमस्ते कुंभयोनये ॥ १३ ॥ लोपासुग्रा
पते श्रीमन्मित्रावरुणसम्भव ॥ सर्वविद्यानिधे गस्त्य शास्त्रयोने नमोऽस्तु ते ॥ १४ ॥ यस्योदये प्रसन्नानि भवन्त्युज्ज्वलभाज्यपि ॥
तोयानि तोयराशीनां तस्मै तुभ्यं नमोऽस्तु ते ॥ १५ ॥ काशपुष्पविकासाय लंकावासप्रियाय च ॥ जटामंडलयुक्ताय सशिष्याय
नमोऽस्तुते ॥ १६ ॥ जय सर्वामरस्तव्य गुणराशे महासुने ॥ वरिष्ठाय च पूज्याय सखीकाय नमोऽस्तुते ॥ १७ ॥
प्रसादः कियतां स्वामिन्वयं त्वां शरणं गताः ॥ दुस्तराच्छेलजाडुःखात्पीडिताः परमयुते ॥ १८ ॥ इत्येवं तुस्संतोगस्त्यो मुनिः
परमधार्मिकः ॥ प्राह प्रसन्नया वाचा विहसन् द्विजसत्तमः ॥ १९ ॥ मुनिरुवाच ॥ भवंतः परमश्रेष्ठा देवास्त्रिभुवनेश्वराः ॥ लोकपाला
महात्मानो निग्रहानुग्रहक्षमाः ॥ २० ॥ योऽमरावत्यधीशानः ॥ कुलिशं यस्य चाऽऽयुधम् ॥ सिद्धचष्टकं च यद्द्वारि स शक्रो मरुतां पतिः
॥ २१ ॥ वैश्यवानरः कृशानुहिं हव्यकथ्यवहोऽनिशम् ॥ सुखं सर्वा मराणां हि सोऽग्निः किं तस्य दुष्करम् ॥ २२ ॥ रक्षोगणाधिपौ
भामः सर्वेषां कर्मसाक्षिकः दंडव्यग्रकरो देवः किं तस्याऽऽमुकरं मुराः ॥ २३ ॥ तथाऽपि यदि देवेशाः कार्यं मच्छक्तिसिद्धिभृत् ॥
अस्ति चेदुच्यतां देवाः करिष्यामि न संशयः ॥ २४ ॥ एवं मुनिवरे णोक्तं निशम्य विबुधर्षभाः ॥ प्रतीताः प्रणयोद्विग्नाः कार्यं निजगदुर्निजम्
॥ २५ ॥ महर्षे विध्यगिरिणा निरुद्धोऽर्कविनिर्गमः त्रैलोक्यं तेन संविष्टं हाहाभूतमचेतनम् ॥ २६ ॥ तद्वृद्धिं स्तंभय मुने निजया
तपसः श्रिया ॥ भवतस्तेजसाऽगस्त्य नूनं नम्रो भविष्यति ॥ २७ ॥ एतदेवाऽस्मदीयं च कार्यं कर्तव्यमस्ति हि ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
दशमस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ सूत उवाच ॥ इति वाक्यं समाकर्ण्य विबुधानां द्विजोत्तमः ॥ करिष्ये कार्यमेतद्वः प्रत्युवाच ततो मुनिः ॥ ११ ॥

दे. मा.
॥ ८ ॥

अंगीकृते तदा कार्ये मुनिना कुंभजन्मना ॥ देवाः प्रमुदिताः सर्वे बभूवुर्द्विजसत्तमाः ॥ २ ॥ ते देवाः स्वानि धिष्ण्यानि भेजिरे मुनिवा
क्यतः ॥ पत्नीं मुनिवरः श्रीमानुवाच नृपकन्यकाम् ॥ ३ ॥ अये नृप सुते प्राप्तो विघ्नोऽनर्थस्य कारकः ॥ भानुमार्गनिरोधेन कृतो
विध्यमहीभृता ॥ ४ ॥ अज्ञातं कारणं तच्च स्मृतं वाक्यं पुरातनम् काशीमुद्दीश्य यद्वीतं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ५ ॥ अविमुक्तं न
मोक्तव्यं सर्वथैव मुमुक्षुभिः किन्तु विघ्ना भविष्यति काश्यां निवसतां सताम् ॥ ६ ॥ सौऽतरायो मया प्राप्तः काश्यां निवसता
प्रिये ॥ इत्येवमुक्त्वा भार्या तां मुनिः परमतापनः ॥ ७ ॥ मणिकर्ण्या समाप्लुत्य दृष्ट्वा विश्वेश्वरं विभुम् ॥ दंडप्राणिं समभ्यर्च्य कालराज
समागतः ॥ ८ ॥ कालराजमहाबाहो भक्तानां भयहारक ॥ कथं दूरयसे पुर्याः काशीपुर्यास्त्रमीश्वरः ॥ ९ ॥ त्वं काशीवासविघ्ननां
नाशको भक्तरक्षकः ॥ मां किं दूरयसे स्वामिन् भक्तातिविनिवारक ॥ १० ॥ परापवादो नोक्तो मे न पेशुन्यं न चानृतम् ॥ केनकर्मविषा
केन काश्या दूरं करोषि माम् ॥ ११ ॥ एवं प्रार्थ्य च तं कालनाथं कुंभोद्भवो मुनिः जगाम साक्षि विघ्नेशं सर्वविघ्ननिवारणम् ॥ १२ ॥
तं दृष्ट्वाऽभ्यर्च्य सम्प्रार्थ्य ततः पुर्यां विनिर्गतः लोपामुद्रापतिः श्रीमानगस्त्यो दक्षिणां दिशम् ॥ १३ ॥ काशीविरहसन्तप्तो महाभाग्य
निधिर्मुनिः ॥ सस्मृत्यानुक्षणं काशीं जगाम सह भार्यया ॥ १४ ॥ तपोयानमिवाऽरुह्य निमिषार्धेन वै मुनिः ॥ अग्रे ददर्श तं विध्यं
रुद्रावरमथोन्नतम् ॥ १५ ॥ चक्रे चाचलस्तूर्णं दृष्ट्वेवाग्रे स्थितं मुनिम् ॥ गिरिः स्वर्तरो भूत्वा विवक्षुरवनीमिव ॥ १६ ॥ दंडवत्पतितो
भूमौ साष्टांगं भक्तिभावितः ॥ तं दृष्ट्वा नम्र शिखरं विध्यं नाम महागिरिम् ॥ १७ ॥ प्रसन्नवदनोऽगस्त्यो मुनिर्विध्यमथाऽब्रवीत् ॥ वत्सेवं
तिष्ठ तावत्त्वं यावदागम्यते मया ॥ १८ ॥ अशक्तोऽहं गंडशेलारोहणे तव पुत्रक ॥ एवमुक्त्वा मुनिर्याम्यदिशंप्रति गमोत्सुकः ॥ १९ ॥
आरुह्य तस्य शिखराण्यवारुहदनुक्रमात् ॥ गतो याम्यदिशं चापि श्रीशैलं प्रेक्ष्य वर्त्मनि ॥ २० ॥ मलयाचलमासाद्य तत्राऽऽश्रम
परोऽभवत् ॥ साऽपि देवी तत्र विध्यमागता मनुप्रजिता ॥ २१ ॥ लोकेषु प्रथिता विध्यवासनीति च शौनक ॥ सूत उवाच ॥ एत
न्निर्गताः सर्वे राजानाश्चतस्रः ॥ २२ ॥ अगस्त्यविध्यमगयोरारुह्यान् पापनाशनम् ॥ राक्ष विजयदं तच्च द्विजानां

इत्येतद्वर्णितं सौम्यं मया मन्वंतराश्रितम् ॥ आद्ये चरित्रं श्रद्धिभ्याः किं पुनः कथयामि ते ॥ २७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे
दशमस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ शौनके उवाच ॥ आद्यो मन्वंतरः प्रोक्तो भवता चायमुत्तमः ॥ अन्येषामुत्तमं ब्रूहि मनुनां दिव्यं
तेजसाम् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ एवमाद्यस्य चोत्पत्तिं श्रुत्वा स्वयंभुवस्य हि ॥ अन्येषां क्रमशस्तेषां सम्भृतिं परिपृच्छति ॥ २ ॥
नारदः परमो ज्ञानी देवीतत्त्वार्थकोविदः ॥ नारद उवाच ॥ मनुनां मे समाख्याहि सृत्पत्तिं च सनातन ॥ ३ ॥ नारायण उवाच ॥
प्रथमोऽयं मनुः स्वायंभुव उक्तो महाभुने ॥ देव्याराधनतो येन प्राप्तं राज्यमकंटकम् ॥ ४ ॥ प्रियव्रतोत्तानवादौ मनुपुत्रौ महोजसौ ॥
राज्यपालनकर्तारौ विख्यातौ वसुधातले ॥ ५ ॥ द्वितीयश्च मनुः स्वरोचिष उक्तो मनीषिभिः ॥ प्रियव्रतसुतः श्रीमानप्रमेयपराक्रमः ॥ ६ ॥
स स्वरोचिषनामापि कालिंदीकूलतो मनुः ॥ निवासं कल्पयामास सर्वसत्त्वप्रियंकरः ॥ ७ ॥

जीर्णपत्राशानो भूत्वा तपः कर्तुमनुव्रतः ॥ देव्या मूर्तिं मृन्मयीं च पूजयामास भक्तितः ॥ ८ ॥ एवं द्वादश वर्षाणि वनस्थस्य तपस्यतः ॥
देवी प्रादुरभूत्तात सहस्रार्कसमद्युतिः ॥ ९ ॥ ततः प्रसन्नादेवेशी स्तवराजेय सुव्रता ॥ ददौ स्वरोचिषायैव सर्वमन्वंतराश्रयम् ॥ १० ॥
आधिपत्यं जगद्धात्री तारिणीति प्रथमगात् ॥ एवं स्वरोचिषमनुस्तारिण्याराधनात्ततः ॥ ११ ॥ आधिपत्यं च लेभे स सर्वारातिविव
र्जितम् ॥ धर्मं संस्थाप्य विधिवद्वाज्यं पुत्रैः समं विभुः ॥ १२ ॥ भुक्त्वा जगाम स्वलोकं निजमन्वन्तराश्रयात् ॥ तृतीय उत्तमो नाम
प्रियव्रतसुतो मनुः ॥ १३ ॥ गंगाकूले तपस्तप्त्वा वाग्भवं संजपन्नहः ॥ वर्षाणि त्रीण्युपवसन्दे व्यनुग्रहमाविशत् ॥ १४ ॥ स्तुत्वा
देवीं स्तोत्रवरैर्भक्तिभावितमानसः ॥ राज्यं निष्कंटकं लेभे सन्ततिं चिरकालिकीम् ॥ १५ ॥ राज्योत्थान्यानि सौर्यानि भुक्त्वा धर्मान्धु
गस्य च ॥ सोऽप्याजगाम पदवीं राजर्षिवरभाविताम् ॥ १६ ॥ चतुर्थस्तामसोनाम प्रियव्रतसुतो मनुः ॥ नर्मदादक्षिणे कूले समाराध्य
जगन्मयीम् ॥ १७ ॥ महेश्वरीं कामराजकूटजापपरायणः ॥ वासन्ते शारदे काले नवरात्रसपर्यया ॥ १८ ॥ तोषयामास देवेशीं जल
जाक्षीमनूपमाम् ॥ तस्याः प्रसादमासाद्य नत्वा स्तोत्रैरनुत्तमैः ॥ १९ ॥

दे. मा.
॥१०॥

अंकटकं महद्राज्यं बुभुजे गतसाध्वसः ॥ पुत्रान्वलोद्धताञ्छूरान्दशवीर्यनिकेतनान् ॥ २० ॥ उत्पाद्य निजभार्यायां जगामांबरमुत्त-
मम् ॥ पंचमो मनुराख्यातो रैवतस्तामसानुजः ॥ २१ ॥ कालिंदीकूलमाश्रित्य जजाप कामसंज्ञकम् ॥ बीजं परमवाग्दर्पदायकं
साधकाश्रयम् ॥ २२ ॥ एतदाराधनादाप स्वाराज्यद्धिमनुत्तमाम् ॥ बलमप्रहतं लोके सर्वसिद्धिविधायकम् ॥ २३ ॥ सन्तति चिरका-
लीनां पुत्रपौत्रमयीं शुभाम् ॥ धर्मान्व्यस्य व्यवस्थाप्य विषयानुपभुज्य च ॥ २४ ॥ जगामाप्रतिमः शूरो महेंद्रालयमुत्तमम् ॥ इति
श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशम स्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथातः श्रूयतां चित्रं देवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥
अंगपुत्रेण मनुना यथाऽऽप्तं राज्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ अंगस्य राज्ञः पुत्रोऽभूच्छाक्षुषो मनुरुत्तमः ॥ षष्ठः सुपुलहं नाम ब्रह्मर्षिं शरणं गतः
॥ २ ॥ ब्रह्मर्षे त्वामहं प्राप्तः शरणं प्रणतातिहन् ॥ शाधि मां किंकरं स्वामि येनाऽहं प्राप्नुयां श्रियम् ॥ ३ ॥ मेदिन्याश्चाधिपत्यं मे
स्याद्यथावदखंडितम् ॥ अव्याहतं भुजबलं शस्त्रास्त्रनिपुणं क्षणम् ॥ ४ ॥ संततिश्चिरकालीनाऽप्यखण्डं वय उत्तमम् ॥ अन्तेऽपवर्ग-
लाभश्च यात्तथोपादिशाऽद्यमे ॥ ५ ॥

इत्येवं वचनं तस्य मनोः कर्णपथेऽभवत् ॥ प्रत्युवाच मुनिः श्रीमान्देव्याः संराधनं परम् ॥ ६ ॥ राजन्नाकर्णय वचो मम श्रोत्रमुखं
महत् ॥ शिवामाराधयाऽद्य त्वं तत्प्रसादादिदं भवेत् ॥ ७ ॥ चाक्षुष उवाच ॥ कीदृगाराधनं देव्यास्तस्याः परमपावनम् ॥ केना-
कारेण कर्तव्यं कारुण्याद्वक्तुमर्हसि ॥ ८ ॥ मुनिरुवाच ॥ राजन्नाकर्ण्यता देव्याः पूजनं परमव्ययम् ॥ वाग्भवं बीजमव्यक्तं संजप्य
मनिशं तथा ॥ ९ ॥ त्रिकालं संजपन्मर्त्यो भुक्तिमुक्ती लभेत्तु हि ॥ न बीजं वाग्भवादव्यदस्ति राजन्यनंदन ॥ १० ॥ जपात्सि-
द्धिकरं वीर्यबलवृद्धि करं परम् ॥ एतस्य जापात्पाप्मोऽपि सृष्टिकर्ता महाबलः ॥ ११ ॥ विष्णुर्यज्ञपतः सृष्टिपालकः परिकीर्तितः ॥
महेश्वरोऽपि संहर्ता यज्ञपादभवन्नृप ॥ १२ ॥ लोकपालास्तथाऽन्येऽपि निग्रहानुग्रहक्षमाः ॥ यदाश्रयादभूवन्ते बलवीर्यमदोद्धताः
॥ १३ ॥ एवं त्वमपि राजन्य महेशी जगदंबिकाम् ॥ समाराध्य महाद्धिं च लप्स्यसेऽचिरकालतः ॥ १४ ॥ एवं स मुनिवर्गेण पुलहेन
॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

साक्षाच्छीपरमेश्वरी ॥ १९ ॥ तेजोमयी पुराधर्षा सर्वदेवमयीश्वरी ॥ उवाचांगतनूजं तं प्रसन्ना ललिताक्षरम् ॥ २० ॥ देव्युवाच ॥ पृथिवी
पाल ते यत्स्या त्रितितं परमं वरम् ॥ तद्ब्रूहि संप्रदास्यामि तपसा ते सुतोषिता ॥ २१ ॥ चाक्षुष उवाच ॥ जानासि देवदेवेशि यन्प्राप्य
मनसेप्सितम् ॥ अंतर्यामिस्वरूपेण तत्सर्वं देवपूजिते ॥ २२ ॥ तथाऽपि मम भाग्येन जातं यत्तव दर्शनम् ॥ ब्रवीमि देवि मे देहि राज्यं
मन्वंतराश्रितम् ॥ २३ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ दत्तन्वंतरस्याऽस्य राज्यं राजन्यसत्तम ॥ पुत्रा महाबलास्ते च भविष्यन्ति गुणाधिकाः ॥ २४ ॥
राज्यं निष्कण्टकं भाविमोक्षोऽस्ते चापि निश्चितः ॥ एवं दत्त्वा वरं देवी मनवे वरमुत्तमम् ॥ २५ ॥ जगामाऽदर्शनं सद्यस्तेन भक्त्या
च संस्तुता ॥ सोऽपि राजा मनुः षष्ठः प्रसादात् तदाश्रयात् ॥ २६ ॥ बभूव मनुमान्योऽसौ सार्वभौमसुखैर्वृतः ॥ पुत्रास्तस्यबलोलुक्ताः
कार्यभारसहायताः ॥ २७ ॥ देवीभक्ताश्च शूराश्च महाबलपराक्रमाः ॥ अन्यत्र माननीयाश्च महाराज्यसुखास्पदाः ॥ २८ ॥
एवं च चाक्षुषमनुर्देव्याराधनतः प्रभुः ॥ बभूव मनुवर्योऽसौ जगामांति शिवापदम् ॥ २९ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे देवी
चरित्रे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ सप्तमो मनुराख्यातो मनुर्वैवस्वतः प्रभुः ॥ श्राद्धदेवः परानन्द भोक्ता मान्यस्तु
भृशुजाम् ॥ १ ॥ स च वैवस्वतमनुः परदेव्याः प्रसादतः ॥ तथा तत्तपसा चैव जातो मन्वंतराधिपः ॥ २ ॥ अष्टमोममराख्यातः सावर्णि
प्रथितः क्षितौ ॥ स जन्मांतर आराध्य देवीं तद्गलाभतः ॥ ३ ॥ जातो मन्वंतरपतिः सर्वराजन्यपूजितः ॥ महापराक्रमी धीरो देवी
भक्तिपरायणः ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ कथं जन्मांतरे तेन मानुनाऽराधनं कृतम् ॥ देव्याः पृथिव्युद्रवायास्तन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ चैत्रवंशसममुद्भूतो राजा स्वारोचिषेऽन्तरे ॥ सुरथो नाम विख्यातो महाबलपराक्रमः ॥ ६ ॥ गुणग्राही धनुर्धारी
मान्यः श्रेष्ठः कविः कृती ॥ धनसंग्रहकर्ता च दाता याचकमंडले ॥ ७ ॥ अरीणां मर्दनो मानः सर्वास्त्रकुशलो बली ॥ तस्यैकदा बभू
वुस्ते कोला विष्वंसिनो नृपाः ॥ ८ ॥ शत्रवः सैन्यसहिताः परिवार्येनमूर्जिताः ॥ रुरुधुर्नगरीं तस्य राज्ञो मानधनस्य हि ॥ ९ ॥

तदा स सुरथो नाम राजा सैन्यसमावृतः ॥ निर्यथौ नगरात्स्वीयासर्वशत्रुनिबर्हणः ॥ १० ॥ तदा स समरे राजा सुरथः शत्रुभिर्जितः ॥ अमात्यैर्मन्त्रिभिश्चैव तस्य कोशगतं धनम् ॥ ११ ॥ हृतं सर्वमशेषेण तदाऽतप्यत भूमिपः ॥ निष्कासितश्च नगरात्स राजा परमद्युतिः ॥ १२ ॥ जगामाऽश्वमथाऽऽरुह्य मृगयामिषतो वनम् ॥ एकाकी विजनेऽरण्ये बभ्रामोद्भ्रातमानसः ॥ १३ ॥ मुनेः कस्यचिदागत्य स्वाश्रमं शांतमानसः ॥ प्रशांतजंतुसंयुक्तं मुनिशिष्यगणैर्युतम् ॥ १४ ॥ उवास कंचित्कालं स राजा परम शोभने ॥ आश्रमे मुनिवर्यस्य दीर्घदृष्टेः मुमेधसः ॥ १५ ॥ एकदा स महीपालो मुनि पूजावसानके ॥ काले गत्वा प्रणम्याऽशु पप्रच्छ विनयान्वितः ॥ १६ ॥ मुने मम मनो दुःखं बाधते चाधिसंभवम् ॥ ज्ञाततत्त्वस्य भूदेव निष्प्रज्ञस्य च संततम् ॥ १७ ॥ शत्रुभिर्निर्जितस्यापि हृतराज्यस्य सर्वशः ॥ तथापि तेषु मनसि मम त्वं जायते स्फुटम् ॥ १८ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि कथं शर्म लभे मुने ॥ त्वद नुग्रहमाशासे वद वेदविदावर ॥ १९ ॥ मुनिरुवाच ॥ आकर्ण्य महीपाल महाश्चर्यकरं परम् ॥ देवी माहात्म्यमतुलं सर्वकामप्रदं परम् ॥ २० ॥ जगन्मयी महा माया विष्णुब्रह्महरोद्भवा ॥ सा बलादपहत्यैव जंतूनां मानसानि हि ॥ २१ ॥

मोहाय प्रतिसंयच्छेदिति जानी हि भूमिप ॥ सा सृजत्यखिलं विश्वं सा पालयति सर्वदा ॥ २२ ॥ संहारे हरूपेण संहृत्यैव भूमिप ॥ कामदात्री सहामाया कालरात्रि दुरत्यया ॥ २३ ॥ विश्वसंहारिणी काली कमला कामलालया ॥ तस्यां सर्वे जगज्जातं तस्यां विश्वं प्रतिष्ठितम् ॥ २४ ॥ लयमेष्यति तस्यां च तस्मात्सैव परात्परा ॥ तस्या देव्याः प्रसादश्च यस्योपरि भवेन्नृप ॥ स एव मोहमत्येति नान्यथा धरणीपते ॥ २५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ राजोवाच का सा देवी त्वया प्रोक्ता ब्रूहि कालविदावर ॥ का मोहयति सत्त्वानि कारणं किं भवेद्भिज ॥ १ ॥ कस्मादुत्पद्यते देवी किंरूपा सा किमात्मिका ॥ सर्वमाख्याहि भूदेव कृपया मम सर्वतः ॥ २ ॥ मुनिरुवाच ॥ राजन्देव्याः स्वरूपं ते वर्णयामि निशामय ॥ तथा चोत्पतिता देवी येन वा सा जगन्मयी ॥ ३ ॥ यदा नारायणो देवो विश्वं संहृत्य योगराट् ॥ आस्तीर्य शेषं भगवान्समुद्रे निव्रितोऽभवत् ॥ ४ ॥ तदा प्रस्वापवशगो देवदेव जनार्दन ॥ तत्कर्णमलसंजातो दानवी मधुकैटभौ ॥ ५ ॥ बभ्रामं हंतुमुद्युक्ता दानवी चोरकपिणी ॥ तदा कमलजो देवो दृष्ट्वा निव्रितो जगन्मयीतो दानवी च इरावती ॥ ६ ॥

विनी ॥ वस्त्या वरानतोवेनो भित्रितो भगवान्हरिः ॥ ९ ॥ तां देवीं शरणं यामि भिन्ना सर्वप्रसूतिकाम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेवि जग
द्भावि भक्ताभीष्टफलप्रदे ॥ १० ॥ जगन्माये महामाये सुद्रशयने शिवे ॥ त्वदाज्ञावाशगाः सर्वे स्वस्व कार्यविधायिनः ॥ ११ ॥
कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहारात्रिर्मदोत्कटा ॥ व्यापिनी वशगा मान्या महानंदैकशेवधिः ॥ १२ ॥ महनीया महाराध्या माया मधुमती
मही ॥ परापराणां सर्वेषां परमा त्वं प्रकीर्तिता ॥ १३ ॥ लज्जा पुष्टिः क्षमा कीर्तिः कांतिः कारुण्य विग्रहा ॥ कमनीया जगद्व्या जाग्र
दादिस्वरूपिणी ॥ १४ ॥ परमापरमेशानी परनंदापरायणा ॥ एकाऽप्येकस्वरूपा च सद्वितीया द्वयात्मिका ॥ १५ ॥ त्रयी त्रिवर्गिनी
लया तुर्या तुर्यपदात्मिका ॥ पंचमी पंचभूतेशी षष्ठी षष्ठेश्वरीति च ॥ १६ ॥ सप्तमी सप्तवारेशी सप्तसप्तवरप्रदा ॥ अष्टमी वसुनाथा
च नवग्रहमयीश्वरी ॥ १७ ॥ नवरागकला रम्या नवसंख्या नवेश्वरी ॥ दशमी दशदिकपूज्या दशाशाव्यापिनी रमा ॥ १८ ॥

एकादशात्मिका चैवदशरुद्रनिषेविता ॥ एकादशीतिथिप्रीता एकादश गणाधिपा ॥ १९ ॥ द्वादशी द्वादशभुजा द्वादशादित्यजन्मभूः
त्रयोदशात्मिका देवी त्रयोदशगणप्रिया ॥ २० ॥ त्रयोदशाभिधा भिन्ना विश्वेदेवाधिदेवता ॥ चतुर्दशेन्द्रवरदा चतुर्दशमनुप्रसूः ॥ २१ ॥
पंचाधिकदशी वेद्या पंचाधिकदशी तिथिः ॥ षोडशी षोडशभुजा षोडशेन्दुकलामयी ॥ २२ ॥ षोडशात्मकचंद्रांशुव्याप्तदिव्यकलेवरा ॥
एवंरूपाऽसि देवेशि निर्गुणे तामसोदये ॥ २३ ॥ त्वया गृहीतो भगवान्देवदेवो रमापतिः ॥ एतौ दुरासदौ दैत्यौ विक्रान्तौ मधुकैटभौ ॥ २४ ॥
एतयोश्च वधार्थाय देवेशं प्रति बोधय ॥ मुनिरुवाच एवं स्तुता भगवती तामसी भगवत्प्रिया ॥ २५ ॥ देवदेवं तदा त्यक्त्वामोहयामास
दानवौ ॥ तदैव भगवान्विष्णुः परमात्मा जगत्पतिः ॥ २६ ॥ प्रबोधमापः देवेशो दृष्टो दानवोत्तमौ ॥ तदा तौ दानवौ धीरौ दृष्ट्वा तं
मधुसूदनम् ॥ २७ ॥ युद्धाय कृतसंकल्पौ जग्मतुः सन्निधिं हरेः ॥ युयुधे च ततस्ताभ्यां भगवान्मधुसूदनः ॥ २८ ॥ पंचवर्षं सहस्राणि
बाहुप्रहरणो विभुः ॥ तौ तदाऽतिबलौ नमस्तौ जगन्मायाविमोहितौ ॥ २९ ॥

दे. भा.
॥१४॥

त्रियतां वर इत्येवमूचतुः परमेश्वरम् ॥ एवं तयोर्वचः श्रुत्वा भगवानादिपुरुषः ॥ ३० ॥ वज्रे वध्याबुधौ मेऽद्य भवेतामिति निश्चितम् ॥
तौ तदाऽतिबलौ देवं पुनरेवोचतुर्हरिम् ॥ ३१ ॥ आवां जहि न यत्रोर्वी पयसा च परिप्लुता ॥ यथेत्युक्त्वा भगवता गदाशखभृताः
नृप ॥ ३२ ॥ कृत्वा चक्रेण वै छिन्ने जघने शिरसी तयोः ॥ एवं देवी समुत्पन्ना ब्रह्मणा संस्तुता नृप ॥ ३३ ॥ महाकाली महाराज
सर्वयोगेश्वरेश्वरी ॥ महालक्ष्म्यास्तथोत्पत्तिं निशामय महीपते ॥ ३४ ॥ इति श्रीदेवीभागवधे म० दशमस्कन्धे देवीमाहात्म्ये एका
दशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ मुनिवाच ॥ महिषागर्भसंभूतो महाबलपराक्रमः ॥ देवान्सर्वान्पराजित्य महिषोऽभूजगत्प्रभुः ॥ १ ॥ सर्वेषां
लोकपालानामधिकारान्महासुरः ॥ बलान्निजित्य बुभुजे त्रैलोक्येश्वर्यं मद्भुतम् ॥ २ ॥ ततः पराजिताः सर्वे देवाः स्वर्गपरिच्युता ॥
ब्रह्माणं च पुरस्कृत्य ते जग्मुर्लोकमुत्तमम् ॥ ३ ॥ यत्रोत्तमौ देव देवौ संस्थितौ शंकराच्युतौ ॥ वृत्तांतं कथयामासुर्महीषस्य दुरात्मनः
॥ ४ ॥ देवानां चैव सर्वेषां स्थानानि तरसा सुरः ॥ विनिजित्य स्वयं भुङ्क्ते बलवीर्यमदोद्धतः ॥ ५ ॥ महिषासुरनामाऽसौ दुष्टदेव्या
मरेश्वरी ॥ वधोपायश्च तस्याऽऽशु चिंत्यतामसुरार्दनौ ॥ ६ ॥

एवं श्रुत्वा स भगवान्देवानामार्तियुग्मवचः ॥ चकार कोपं सुबहुं तथा शंकरपद्मजौ ॥ ७ ॥ एवं कोपयुतस्यास्य हरेरास्यान्महीपते ॥
तेजाः प्रादुरभूद्दिह्यं सहस्राकंसमद्युति ॥ ८ ॥ अथानुक्रमतस्तेजः सर्वेषां त्रिदिवौकसाम् ॥ शरीरादुद्भवं प्राप इष्यद्विबुधाधिपान् ॥ ९ ॥
यदभ्यूच्छंभुजं तेजो मुखमस्योदपद्यत ॥ केशाब्धभूर्याम्येन वैष्णवेन च बाहवः ॥ १० ॥ सौम्येन च स्तनौ जातौ माहेन्द्रेण च मध्यमः ॥
वरुणेन ततो भूप जंधोरु संबभूवतुः ॥ ११ ॥ नितम्बौ तेजसा भूमेः पादौ ब्राह्मेण तेजसा ॥ पदाङ्गुल्यो भानवेन वासवेन कराङ्गुलीः ॥ १२ ॥
कौबरेण तथा नासा दंताः संजहिरे तदा ॥ प्रजापत्येनातमेन तेजसा वसुधाधिप ॥ १३ ॥ पापकेन च संजातं लोचनत्रितयं
शुभम् ॥ साध्येन तेजसा जाते भृङ्गटयो तेजसा निधी ॥ १४ ॥ कर्णौ वायव्यतो जातौ तेजसो मनुजाधिप ॥ सर्वेषां तेजसा देवी
जाता मणिर्मरिची ॥ १५ ॥ शूलं दक्षी शिखो विष्णुश्चक्रं शंखं च पाशधृत ॥ हुताशनो दक्षी शक्तिं मारुतस्थापसायकी ॥ १६ ॥ वज्रं
जाता मणिर्मरिची ॥ १७ ॥ शूलं दक्षी शिखो विष्णुश्चक्रं शंखं च पाशधृत ॥ हुताशनो दक्षी शक्तिं मारुतस्थापसायकी ॥ १८ ॥ वज्रं

विश्वकर्मा चामिकाश्च ददौ तस्यै धरापते ॥ हिमवान्वाहनं सिंहं रत्नानि विविधानि च ॥ २१ ॥ पानपात्रं सुरापूर्णं ददौ तस्यै धनाधिपः ॥ शेषश्च भगवान्देवो नागहारं ददौ विभुः ॥ २२ ॥ अन्यैरशेषविबुधैर्मानिता सा जगन्मयी ॥ तां तुष्टुबुर्महादेवीं देवामहिषपीडिताः ॥ २३ ॥ नानास्तोत्रैर्महेशानीं जगदुद्भवकारिणीम् ॥ तेषां निशम्य देवेशी स्तोत्रं विबुधपूजिता ॥ २४ ॥ महिषस्य वधार्थाय महानादं चकार ह ॥ तेन नादेन महिषश्चकितोऽधूद्धरापते ॥ २५ ॥ आससाद जगद्धात्रीं सर्वसैन्यसमावृतः ॥ ततः स युयुधे देव्या महिषाख्यो महासुरः ॥ २६ ॥ शस्त्रास्त्रैर्बहुधा क्षिप्तैः पूरयन्बरातरम् ॥ चिक्षुरो ग्रामणीः सेनापतिर्दुर्धरुर्मुखौ ॥ २७ ॥ बाष्कलस्ताम्रकश्चैव बिडालवदनोऽपरः ॥ एतैश्चान्यैरसंख्यातैः संग्रामांतकसन्निभैः ॥ २८ ॥ योधैः परिवृतो वीरो महिषो दानवोत्तमः ॥ ततः सा कोपताम्राक्षी देवी लोकविमोहिनी ॥ २९ ॥ जघान योधान्समरे देवी महिषमाश्रितान् ॥ ततस्तेषु हतेष्वेव स दैत्यो रोष मूर्छितः ॥ ३० ॥ आससाद तदा देवीं तूर्णं माया विशारदः ॥ रूपांतराणि संभेजे मायया दानवेश्वरः ॥ ३१ ॥ तानि तान्यस्य रूपाणि नाशयामास सा तदा ॥ ततोऽन्ते माहिषं रूपं त्रिभ्राणममरार्दनम् ॥ ३२ ॥

पाशेन बद्धा सुहृदं छित्त्वा खड्गेन तच्छिरः ॥ पातयामास महिषं देवी देवगणांतकम् ॥ ३३ ॥ हाहाकृतं ततः शेषसैन्यं भग्नं दिशो दश ॥ तुष्टुबुर्देवदेवेशीं सर्वे देवा प्रमोदिताः ॥ ३४ ॥ एवं लक्ष्मीः समुत्पन्ना महिषासुरमर्दिनी ॥ राजञ्छृणु सरस्वत्याः प्रादुर्भावो यथाऽभवत् ॥ ३५ ॥ एकदा शुभनामाऽऽसीदैत्यो मदबलोत्कटः ॥ निशुंभश्चापि तद्भाता महाबलपराक्रमः ॥ ३६ ॥ तेन संपीडिता देवाः सर्वे भ्रष्टाश्रियो नृप ॥ हिमवंतमथासाद्य देवीं तुष्टुबुरादरात् ॥ ३७ ॥ देवा ऊचुः ॥ जय देवेशि भक्तानामार्तिं नाशनकोविदे ॥ दानवांतकरूपे त्वमजरामरणेऽनघे ॥ ३८ ॥ देवेशि भक्तिमुलभे महाबलपाराक्रमे ॥ विष्णुशंकरब्रह्मादिस्वरूपेऽनंतविक्रमे ॥ ३९ ॥ सृष्टिस्थितिकरे नाशकारिके कान्तिदायिनि ॥ महाताडवसुप्रीते मोददायिनि माधवि ॥ ४० ॥ प्रसीद देवदेवेशि प्रसीद करुणानिधे ॥ निशुंभशुंभसंभूतभयापारांबुवारिधेः ॥ ४१ ॥ उद्धराऽस्मान्प्रपन्नातिनाशिके शरणागतान् ॥ एवं संस्तुवतां तेषां त्रिदशानां धरापते ॥ ४२ ॥ प्रसन्ना गिरिजा प्राह ब्रूत स्तवनकारणम् ॥ एतस्मिन्नंतरे तस्याः कोशरूपात्समुत्थिता ॥ ४३ ॥

कौशिकौ सा जगत्पूज्या देवान्प्रीत्येदमब्रवीत् ॥ प्रसन्नाऽहं सुरश्रेष्ठा स्तवेनोत्तमरूपिणा ॥ ४४ ॥ त्रियतां वर इत्युक्ते देवाः संवव्रिरे
वरम् ॥ शुभनामावरो भ्राता निशुभस्तस्य विश्रुतः ॥ ४५ ॥ त्रैलोक्यमोजसा क्रांतं दैत्येन बलशालिना ॥ तद्वधश्चित्यतां देवि दुरात्मा
दानवेश्वरः ॥ ४६ ॥ बाधते सततं देवि तिरस्कृत्य निजौजसा ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ देवशत्रु पातयिष्ये निशुभं शुभमेव च ॥ ४७ ॥
स्वस्थास्तिष्ठत भद्रं वः कंटकं नाशयामि वः ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेशी देवान्सैद्रान्दयामयी ॥ ४८ ॥ जगामाऽदर्शनं सद्यो मिषतां त्रि
दिवौकसाम् ॥ देवाः समागता दृष्ट्वाः सुवर्णाद्रिगुहां शुभात् ॥ ४९ ॥ चंडमुडौ पश्यतः स्म भृत्यौ शुभनिशुभयो ॥ दृष्ट्वा तां चारुस
वांगीं देवीं लोकविमोहिनीम् ॥ ५० ॥ कथयामासतू राज्ञे भृत्यौ तौ चंडमुडकौ ॥ देव सर्वासुर श्रेष्ठ रत्नभोगार्ह मानद ॥ ५१ ॥
अपूर्वा कामिनी दृष्ट्वाचावाभ्यां रिपुमर्दन ॥ तस्याः संभोगयोग्यत्वमस्त्येव तव सांप्रतम् ॥ ५२ ॥ तां समानय चार्वंगीं भुंक्ष्व सौख्य
समन्वितः ॥ तादृशी नासुरी नारी न गंधर्वा न दानवी ॥ ५३ ॥ न मानवी नापि देवी यादृशी सा मनोहरा ॥ एवं भृत्यवचः श्रुत्वा
शुभः परबलादर्नः ॥ ५४ ॥ दूतं संप्रेषयामास सुग्रीवं नाम दानवम् ॥ स दूतस्त्वरितं गत्वा देव्याः सविधमादरात् ॥ ५५ ॥
वृत्तांतं कथयामास देव्यै शुभस्य यद्वचः ॥ देविशुभासुरो नाम त्रैलोक्यविजयी प्रभुः ॥ ५६ ॥ सर्वेषां रत्न वस्तूनां भोक्ता मान्यो
दिवौकसाम् ॥ तदुक्तं शृणु मे देवि रत्नभोक्ताऽहमव्ययः ॥ ५७ ॥ त्वं चापि रत्नभूताऽसि भज मां चारूलोचने ॥ सर्वेषु यानि रत्नानि
देवासुरनरेषु च ॥ ५८ ॥ तानि मय्येव सुभगे भज मां कामजे रसेः ॥ देव्युवाच ॥ सत्यं वदसि हे दूत दैत्यराजप्रियंकरम् ॥ ५९ ॥
प्रतिज्ञा या मया पूर्वं कृता साप्यनृता कथम् ॥ भवेत्तां शृणु मे दूत या प्रतिज्ञा मया कृता ॥ ६० ॥ यो मे दर्पं विधुनुते यो मे बलम
पोहति ॥ यो मे प्रतिबलो भूयात्स एव मम भोगवाक् ॥ ६१ ॥ ततः एनां प्रतिज्ञां मे सत्यां कृत्वा सुरेश्वरः शृङ्गातु पाणि तरसा
तस्याशक्यं किमत्र हि ॥ ६२ ॥ तस्माद्रच्छ महादूत स्वामिनं ब्रूहि चाहतः ॥ प्रतिज्ञां चापि मे सत्यां विधास्यति बलाधिकः ॥ ६३ ॥
एवं वाक्यं महादेव्याः समाकर्ण्य स दानवः ॥ कथयामास शुभाय देव्या वृत्तांतमादितः ॥ ६४ ॥ तदाप्रियं दूतवाक्यं शुभः श्रुत्वा
महादेव्याः ॥ कथयामास महादेव्या वृत्तांतमादितः ॥ ६५ ॥ ततो भूमाशानामानं दैत्यं दैत्यपतिः प्रभुः ॥ आविदेश शृणु वचो

वमः ॥ बह्विधसुराणां सहितः सहस्राणां महाबलः ॥ ६८ ॥ तुहिनाचलमासाद्य देव्याः सविधमेव सः ॥ उच्चैर्देवीं जगादाशु भज देत्य
 पतिं शुभे ॥ ६९ ॥ शुभं नाम महावीर्यं सर्वभोगानवाप्नुहि ॥ नो चेत्तेशान्गृहीत्वा त्वां नेष्ये देत्यपतिं प्रति ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वा सा
 ततो देवी देत्येन त्रिदशारिणा ॥ उवाच देत्य यद्ब्रूषे तत्सत्यं ते महाबल ॥ ७१ ॥ राजा शुभासुरस्त्वं च किं करिष्यति तद्वद ॥
 इत्युक्तो देत्यपोऽधावतूर्णं शस्त्रसमन्वितः ॥ ७२ ॥ भस्मसात्तं चकाराशु हुंकरेण महे श्वरी ॥ ततः सैन्यं वाहनेन देव्या भग्नं महीपते
 ॥ ७३ ॥ दिशो दशाभजच्छीघ्रं हाहाभूतमचेतनम् ॥ तद्रवृत्तांतं समाश्रुत्य स शुभो देत्यराड्विभुः ॥ ७४ ॥ चुकोप च महाकोपाद्
 भुकुटीकुटिलाननः ॥ ततः कोपपरीतात्मा देत्यराजः प्रतापवान् ॥ ७५ ॥ चंडं मुंडं रक्त बीजं क्रमतः प्रेषयद्विभुः ॥ ते च गत्वा त्रयो
 देव्या विकांता बहुविक्रमाः ॥ ७६ ॥ देवीं ग्रहीतुमारब्धयत्नस्ते ह्यभवन्बलात् ॥ तानापतत एवासौ जगद्धात्री मदोत्कटा ॥ ७७ ॥
 शूलं गृहीत्वा वेगेन पातयामास भूतले ॥ ससैन्यान्निहताञ्छ्रुत्वा देत्यास्त्रीन्दानवेश्वरी ॥ ७८ ॥
 शुभश्चैव निशुभश्च समाजग्मतुरोजसा ॥ निशुभश्चैशुभश्च कृत्वा युद्धं महोत्कटम् ॥ ७९ ॥ देव्याश्च वशगौ जातौ निहतौ च तया सुरौ ॥
 इति देत्यवरं शुभं घातयित्वा जगन्मया ॥ ८० ॥ विबुधैः संस्तुता तद्वत्साक्षाद्वागीश्वरी परा ॥ एवं ते वर्णितो राजन्प्रादुर्भावोऽति
 रम्यकः ॥ ८१ ॥ काल्याश्चैव महालक्ष्म्याः सरस्वत्याः क्रमेण च ॥ परापरेश्वरी देवी जगत्सर्गं करोति च ॥ ८२ ॥ पालनं चैव संहारं सैव
 दधाति हि ॥ तां समाश्रय देवेशीं जगन्मोहनिवारिणीम् ॥ ८३ ॥ महामायां पूज्यतमां सा कार्यं ते विधास्यति ॥ श्रीनारायण उवाच ॥
 इति राजा वचः श्रुत्वा मुनेः परमशोभनम् ॥ ८४ ॥ देवीं जगाम शरणं सर्वकामफलप्रदाम् ॥ निराहारो यातात्मा च तन्मनाश्च समाहितः
 ॥ ८५ ॥ देवीमूर्तिं मृन्मयीं च पूजयामास भक्तितः ॥ पूजनांते बलिं तस्यै निजगात्रासृजं ददत् ॥ ८६ ॥ तदा प्रसन्ना देवेशी जगद्यो
 नि कृपावती ॥ प्रादुर्बभूव पुरतो वरं ब्रूहीति भाषिणी ॥ ८७ ॥ स राजा निजमोहस्य नाशनं ज्ञानमुत्तमम् ॥ राज्यं निष्कटंकं चैव याचति
 स्म महेश्वरीम् ॥ ८८ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ राजन्निष्कटंकं राज्यं ज्ञानं वै मोहनाशनम् ॥ भविष्यति मया दत्तमस्मिन्नेव भवे तव ॥ ८९ ॥
 अन्यच्च शृणु भूपाल जन्मांतरविचेष्टितम् ॥ भानोर्जन्म समासाद्य सावर्णिर्भविता भवान् ॥ ९० ॥

तत्र मन्वंतरस्यापि पतित्वं बहु विक्रमम् ॥ संततिं बहुलां चाऽपि प्राप्स्यते मद्भ्रातृवान् ॥११॥ एवं दत्त्वा वरं देवी जगामादर्शनं तदा ॥ सोऽपि देव्याः प्रसादेन जातो मन्वंतराधिपः ॥ १२ ॥ एवं ते वर्णितं साधो सावर्णेर्जन्म कर्म च ॥ एतत्पठंस्तथा शृण्वन्देव्यनुग्रहमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे देवीमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथातः श्रूयतां शेषमनूनां चित्रमुद्भवम् ॥ यस्य स्मरणमात्रेण देवी भक्तिः प्रजायते ॥ १ ॥ आसन्वैवस्वतमनोः पुत्राः षड् विमलोदयाः ॥ करुषश्च पृषधश्च नाभागो दिष्ट एव च ॥ २ ॥ शर्यातिश्च त्रिशंकुश्च सर्व एव महा बलाः ॥ ततः षडेव ते गत्वा कालिद्यास्तीरमुत्तमम् ॥ ३ ॥ निराहारा जितश्वासाः पूजां चक्रुस्ततः स्थिताः ॥ देव्या महीमयीं मूर्तिं विनिर्माय पृथक्पृथक् ॥ ४ ॥ विविधैरुपचारैस्तां पूजयामासुराहता ॥ ततश्च सर्व एवैते तपः सारा महाबलाः ॥ ५ ॥ जीर्णपर्णाशना वायुभक्षणास्तोयजीवनाः ॥ धूम्रपानरश्मिपाना क्रमजश्च बहुश्रमाः ॥ ६ ॥ ततस्तेषामादरेणाऽऽराधनं कुर्वतां सदा ॥ विमला मति रूपास्त्रा सर्वमोहविनाशिनी ॥ ७ ॥ बभूवुमनुपुत्रास्ते देवीपादैकचिन्तनाः ॥ मत्या विमलया तेषामात्मन्येवाखिलं जगत् ॥ ८ ॥

दर्शनं संजगामाशु तदद्भुतमिवाभवत् ॥ एवं द्वादशवर्षाते तपसा जगदीश्वरी ॥ ९ ॥ प्रादुर्बभूव देवेशी सहस्रार्कसमद्युतिः ॥ तां दृष्ट्वा विमलात्मानो राजपुत्राः षडेवते ॥ १० ॥ तुष्टुबुभूक्तिनम्रांतःकरणा भावसंयुताः ॥ राजपुत्रा ऊचुः ॥ महेश्वरि जयेशानि परमे करुणालये ॥११॥ वाग्भवाराधनं प्रीते वाग्भवप्रतिपादिते ॥ क्लींकारवि हे देवि क्लींकारप्रीतिदायिनि ॥ १२ ॥ कामराजमनोमोददायिनीं श्वरतोषिणि ॥ महामाये मोदपरे महासाम्राज्यदायिनि ॥ १३ ॥ विष्ण्वर्कहरशक्रादिस्वरूपे भोगवर्धिनि ॥ एवं स्तुता भगवती राजपुत्रैर्महात्मभिः ॥ १४ ॥ प्रसादसुमुखी देवी प्रोवाच वचनं शुभम् ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ राजपुत्रा महात्मानो भवंतस्तपसा युताः ॥ १५ ॥ निष्कल्मषाः शुद्धपियो जाता वै मनुपासनात् ॥ वरं मनोगतं सर्वं याचध्वमविलंबितम् ॥ १६ ॥ प्रसन्नाऽहं प्रदास्यामि युष्माकं मनसि स्थितम् ॥ राजपुत्रा ऊचुः ॥ देवि निष्कटकं राज्यं संततिश्चिरजीविनी ॥ १७ ॥ भोगा अव्याहताः कामं यशस्तेजोमतिश्च ह ॥ अकुर्विष्यन् सर्वेषामेष एव परो हितः ॥ १८ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ एवमस्तु च सर्वेषां भवतां यन्मनोगतम् ॥ अथान्यदपि मे वाक्यं

आर्षितारो मत्प्रसादाद्वाजपुत्राः क्रमेण तु ॥ २१ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ एवं तेभ्यो वरान्दत्त्वा भ्रामरी जगदेविका ॥ अंतर्धानं
जगमाऽऽशु भक्त्या तैः संस्तुता सती ॥ २२ ॥ ते राजपुत्राः सर्वेऽपि तस्मिन्मन्यनुत्तमम् ॥ राज्यं महीगतान्भोगान्बुभुक्षुः
महौजसः ॥ २३ ॥ संततिं चाऽखंडितां ते समुत्पाद्य महीतले ॥ वंशं संस्थाप्य सर्वेऽपि मनूनां पतयोऽभवन् ॥ २४ ॥ भवांतरे क्रमेणैव
सार्वर्णिपदभागिनः ॥ प्रथमोदक्षसार्वर्णिर्नवमो मनुरीरितः ॥ २५ ॥ अग्न्याहृतबलो देव्याः प्रसादादभवद्विभुः ॥ द्वितीयो मेरुसार्वर्णिर्दशमो
मनुरेव च ॥ २६ ॥ बभूव मन्वंतरनृपो महादेवीप्रसादतः ॥ तृतीयो मनुराख्यातः सूर्यसा वर्णिनामकः ॥ २७ ॥ एकादशो महोत्सा
हस्तपसा स्वेनभावितः ॥ चतुर्थश्चंद्रसार्वर्णिर्द्वादशो मनुराड् विभु ॥ २८ ॥ देवीसमाराधनेनजातो मन्वंतरेश्वरः ॥ पंचमो रुद्रसार्वर्णिस्त्रयो
दशमनुः स्मृतः ॥ २९ ॥ महाबलो महासत्त्वो बभूव जगदीश्वरः ॥ षष्ठश्च विष्णुसार्वर्णिश्चतुर्दशमनुः कृती ॥ ३० ॥ बभूव देवीवरतो
जगतां प्रथितः प्रभुः ॥ चतुर्दशैते मनवो महातेजो बलैर्युताः ॥ ३१ ॥

देव्याराधनतः पूज्या वंद्यालोकेषु नित्यशः ॥ महा प्रतापिनः सर्वे भ्रामर्यास्तु प्रसादतः ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ केयं सा भ्रामरी
देवी कथं जाता किमात्मिका ॥ तदारूपां वद प्राज्ञ विचित्रं शोकनाशकम् ॥ ३३ ॥ न तृप्तिमधिगच्छामि पिबन्देवीकथामृतम् ॥
अमृतं पिबतां मृत्युर्नाऽस्य श्रवणतो यतः ॥ ३४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि जगन्मातुर्विचेष्टितम् ॥ अचिंत्या
व्यक्तरूपाया विचित्रं मोक्षदायकम् ॥ ३५ ॥ यद्यच्चरित्रं श्रीदेव्यास्तत्सर्वं लोकहेतवे ॥ निग्याजया करुणया पुत्रे मातुर्यथा तथा
॥ ३६ ॥ पूर्वं दैत्यो महानासीदरुणारूढो महाबलः ॥ पाताले दैत्यसंस्थाने देव द्वेषी महाखलः ॥ ३७ ॥ स देवाञ्जेतुकामश्च चकार
परमं तपः ॥ पद्मसंभवमुद्दिश्य स नास्त्राता भविष्यति ॥ ३८ ॥ गत्वा हिमवतः पार्श्वे गंगाजलसुशीतले ॥ पक्षपर्णाशनो योगी
संनिरुध्य मरुद्गणम् ॥ ३९ ॥ गायत्रीजपसंसक्तः सकामस्तमसा युतः ॥ दशवर्षसहस्राणि ततो वारिकणाशनः ॥ ४० ॥ दशवर्षसह
स्राणि ततः पवन भोजनः ॥ दशवर्षसहस्राणि निराहारोऽभवत्ततः ॥ ४१ ॥ एवं तपस्यतस्तस्य शरीरादुत्थितोऽनलः ॥ ददाह जगतीं
सर्वा तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४२ ॥ किमिदं किमिदं चेति देवाः सर्वे चर्कपिरे ॥ संव्रस्ताः सकला लोका ब्रह्माणं शरणं ययुः ॥ ४३ ॥

दे. भा.
॥२०॥

विज्ञापितं देववरैः श्रुत्वा तत्र चतुर्मुखः ॥ गायत्रीसहितो हंससमारूढो ययौ मुदा ॥ ४४ ॥ प्राणमात्रावशिष्टं तं धमनीशत संकुलम् ॥
शुष्कोदरं क्षामगात्रं ध्यान मीलितलोचनम् ॥ ४५ ॥ ददर्श तेजसा दीप्तं द्वितीयमिव पावकम् ॥ वरं वरय भद्रं ते वत्स यन्मनसि स्थितम् ॥
४६ ॥ श्रुतिमात्रेण संतोषकारके वाक्यमुच्चिवान् ॥ श्रुत्वा ब्रह्ममुखाद्वाणीं सुधाधारामिवारुणः ॥ ४७ ॥ उन्मीलिताक्षः पुरतो ददर्श ज
लजोद्भवम् ॥ गायत्री सहितं देवं चतुर्वेदसमन्वितम् ॥ ४८ ॥ अक्षस्रक्कुण्डिकाहस्तं जपंतं ब्रह्म शाश्वतम् ॥ दृष्ट्वात्थाय ननामाऽथ स्तुत्वा
च विविधैः स्तवैः ॥ ४९ ॥ वरं वव्रे स्वबुद्धिस्थं मा भवेन्मृत्युरित्यपि ॥ श्रुत्वाऽरुणवचो ब्रह्मा बोधयामास सादरम् ॥ ५० ॥ ब्रह्मविष्णु
महेशाद्या मृत्युनाकवली कृताः ॥ तत्राऽन्येषां तु का वाता मरणे दानवोत्तम ॥ ५१ ॥ वरं योग्यं ततो ब्रूहि दातुं यः शक्यते मया ॥
नाऽत्राऽऽग्रहं प्रकुर्वति बुद्धिमतो जनाः क्वचित् ॥ ५२ ॥ इति ब्रह्मवचः श्रुत्वा पुनः प्रोवाच सादरम् ॥ न युद्धे न च शस्त्रास्त्रात्र पुंभ्यो
नापि योषितः ॥ ५३ ॥ द्विपाद्भ्यो वा चतुष्पाद्भ्यो नोभयाकारतस्तथा ॥ भवेन्मे मृत्युरित्येवं देव देहि वरं प्रभो ॥ ५४ ॥ बलं च
विपुलं देहि येन देवरजयो भवेत् ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा तथास्त्विति वचोऽब्रवीत् ॥ ५५ ॥

दत्त्वा वरं जगामाशुः पद्मजः स्वं निकेतनम् ॥ ततोऽरुणाख्यो दैत्यस्तुपाता लात्स्वाश्रयस्थितान् ॥ ५६ ॥ दैत्यानाकारयामास ब्रह्मणो
वरं दर्पितः ॥ आगत्य तेऽसुराः सर्वे दैत्येशं तं प्रचक्रिरे ॥ ५७ ॥ दूतं च प्रेषयामासुर्गुद्धार्यममरावतीम् ॥ दूतवाक्यं तदा श्रुत्वा देवराद्
भयकंपितः ॥ ५८ ॥ देवैः सार्धं जगामाऽऽशु ब्रह्मणः सदनं प्रति ॥ ब्रह्मविष्णु पुरस्कृत्य जग्मुस्ते शंकरालयम् ॥ ५९ ॥ विचारं चक्रिरे
तत्र ते वधार्थं सुरदुहाम् ॥ एतस्मिन्समये तत्र दैत्यसेना समावृतः ॥ ६० ॥ अरुणाख्यो दैत्यराजो जगामाऽऽशु त्रिविष्टपम् ॥
सूर्येन्दुयमवह्नीनामधिकारान्पृथक्पृथक् ॥ ६१ ॥ स्वयं चकार तपसा नानारूपधरोमुने ॥ स्वस्वस्थानच्युताः सर्वे जग्मुः कैलासमंडलम्
॥ ६२ ॥ शशंसुः शंकरं देवा स्वस्वदुःखं पृथक्पृथक् ॥ महान्विचारस्तत्राऽऽसीत्किंकर्तव्यमतः परम् ॥ ६३ ॥ न युद्धे न च शस्त्रास्त्रेन
पुंभ्यो नापि योषितः ॥ द्विपाद्भ्यो वा चतुष्पाद्भ्यो नोभयाकारतोऽपि वा ॥ ६४ ॥ मृत्युर्भवेदिति ब्रह्मा प्रोवाच वचनं यतः ॥ इति
वितातुराः सर्वे कर्तुं किञ्चित् च क्षमाः ॥ ६५ ॥ एतस्मिन्समये तत्र वागभूदशरीरिणी ॥ भजध्वं भुवनेशानीं सा वः कार्यं विधास्यति
॥ ६६ ॥ गायत्रीजपसंयुक्ता दैत्यराज्यं तां त्यजेत् ॥ मृत्युयोग्यस्तदा भूयादित्युच्चैः स्तोत्रकारिणी ॥ ६७ ॥

॥ ७३ ॥ गायत्रीजपसकता देवीमखपरायणाः ॥ ७२ ॥ बृहस्पतिस्ततः शीघ्रं जगामाऽसुरसन्निधौ ॥ आगतं मुनिवर्यं तं
पप्रच्छाऽथ स दैत्यराट् ॥ ७३ ॥ मुने कुत्राऽगमः कस्मात्किमर्थमिति मे वद ॥ नाहं युष्मत्पक्षपाती प्रत्युताराति रेवच ॥ ७४ ॥ इति
तस्य वचः श्रुत्वा प्रोवाच मुनिनायकः ॥ अस्मत्सेष्या च या देवी सा त्वया पूज्यतेऽनिशम् ॥ ७५ ॥ तस्मादस्मत्पक्षपाती न भवेस्त्वं
कथं वद ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा मोहितो देवमायया ॥ ७६ ॥ तत्याज परमं मंत्रमभिमानेन सत्तम ॥ गायत्रीत्यागतो दैत्यो निस्ते
जस्को बभूव ह ॥ ७७ ॥ कृतकार्यो गुरुस्तस्मात्स्थानानिर्गतवान्पुनः ॥ ततो वृत्तांतमखिलं कथयामास वज्रिणे ॥ ७८ ॥ संतुष्टास्ते
सुराः सर्वे भेजिरे परमेश्वरीम् ॥ एवं बहुगते काले कस्मिंश्चित्समये मुने ॥ ७९ ॥

प्रादूरासीजगन्माता जगन्मंगलकारिणी ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशा कोटिकंदर्पसुंदरा ॥ ८० ॥ चित्रानुलेपना देवी चित्रवासोयुगान्विता ॥
विचित्रमाल्याभरणा चित्रभ्रमरमुष्टिका ॥ ८१ ॥ वराभयकरा शांता करुणा मृतसागरा ॥ नानाभ्रमरसंयुक्तपुष्पमालाविराजिता ॥ ८२ ॥
भ्रमरीभिर्विचित्रा भिरसंख्याभिः समावृता ॥ भ्रमरेर्गायमानैश्चर्द्दीकारमनुमन्वहम् ॥ ८३ ॥ समंततः परिवृता कोटिकोटिभिरंबिका ॥
सर्वशृंगारवेषाढ्या सर्ववेदप्रशंसिता ॥ ८४ ॥ सर्वात्मिका सर्वमयी सर्वमंगलरूपिणी ॥ सर्वज्ञा सर्वजननी सर्वा सर्वेश्वरीशिवा ॥ ८५ ॥
दृष्ट्वा तां तरलात्मानो देवा ब्रह्मपुरोगमा ॥ तुष्टुबुद्धेष्टमनसो विष्टरश्रवसं शिवाम् ॥ ८६ ॥ देवा ऊचुः ॥ नमो देवि महाविद्ये सृष्टिस्थि
त्यंतकारिणि नमः कमलपत्राक्षि सर्वाधारे नमोऽस्तु ते ॥ ८७ ॥ सविश्वतेजसप्राज्ञविराट्सूत्रात्मिके नमः ॥ नमोऽप्याकृतरूपायैकूटस्थायै
नमोनमः ॥ ८८ ॥ दुर्गे सर्वादिरहिते दुष्टसंरोधनागले ॥ निर्गलप्रेमगम्ये भर्गं देवि नमोऽस्तु ते ॥ ८९ ॥ नमः श्रीकालिके मातर्नमो
नीलसरस्वति ॥ उग्रतारे महोग्रे ते नित्यमेव नमोनमः ॥ ९० ॥ नमः पीतांबरे देवि तमस्त्रिपुरसुन्दरि ॥ नमो भैरवि मातंगि
धूमावति नमोनमः ॥ ९१ ॥

छिन्नमस्ते नमस्तेऽस्तु क्षीरसागरकन्यके ॥ नमः शाकंभरि शिवे नमस्ते रक्तदंतिके ॥ ९२ ॥ निशुम्भशुम्भदलनि रक्तबीजविनाशिनि ॥ धूम्रलोचननिर्णाशि वृत्रासुरनिर्वाहिनि ॥ ९३ ॥ चंडमुंडप्रमथिनि दानवांतकरे शिवे ॥ नमस्ते विजये गंगे शारदे विक्रान्तने ॥ ९४ ॥ पृथ्वीरूपे दयारूपे तेजोरूपे नमोनमः ॥ प्राण रूपे महारूपे भूतरूपे नमोऽस्तु ते ॥ ९५ ॥ विश्वमूर्ते दयामूर्ते धर्ममूर्ते नमोनमः ॥ देव मूर्ते ज्योतिमूर्ते ज्ञानमूर्ते नमोऽस्तु ते ॥ ९६ ॥ गायत्रि वरदे देवि सावित्रि च सरस्वति नमः स्वाहे स्वधे मातर्दक्षिणे ते नमोनमः ॥ ९७ ॥ नेति नेतीति वाक्यैर्या बोध्यते सकलागमैः ॥ सर्वप्रत्यक्स्वरूपां तां भजामः परदेवताम् ॥ ९८ ॥ भ्रमरैर्विष्टिता यस्माद्भ्रामरी या ततः स्मृता ॥ तस्यै देव्यै नमो नित्यं नित्यमेव नमोनमः ॥ ९९ ॥ नमस्ते पार्श्वयोः पृष्ठे नमस्ते पुरतोर्विके ॥ नम ऊर्ध्व नमश्चाधः सर्वत्रैव नमोनमः ॥ १०० ॥ कृपां कुरु महादेवि मणिद्वीपाधिवासिनि ॥ अनंतकोटिब्रह्मांडनायिके जगदंबिके ॥ १ ॥ जय देवि जगन्मातर्जयः देवि परात्परे ॥ जय श्रीभुवनेशानि जय सर्वोत्तमोत्तमे ॥ २ ॥ कल्याणगुणरत्नाना माकरे भुवनेश्वरि ॥ प्रसीद परमेशानि प्रसीद जगतो रणे ॥ ३ ॥

नारायण उवाच ॥ इति देववचः श्रुत्वा प्रगल्भं मधुरं वचः ॥ उवाच जगदंबा सा मत्तकोकिलभाषिणी ॥ ४ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ प्रसन्नाऽहं सदा देवा वरदेशशिखामणिः ॥ ब्रुवंतु विबुधा सर्वे यदेव स्याच्चकीर्षितम् ॥ ५ ॥ देवीवाक्यं सुराः श्रुत्वा प्रोचुर्दुःखस्य कारणम् ॥ दुष्टदेत्यस्य चरितं जगद्वाधाकरं परम् ॥ ६ ॥ देवब्राह्मणवेदानां हेलनं नाशनं तथा ॥ स्थानभ्रंशं सुराणां च कथयामासुराहताः ॥ ७ ॥ ब्रह्मणो वरदानं च यथावत्ते समुचिरे ॥ श्रुत्वा देवमुखाद्वाणीं महाभगवती तदा ॥ ८ ॥ प्रेरयामास हस्तस्थान्भ्रमरान्भ्रमरी तदा ॥ पार्श्वस्थान्भ्रमभागस्थान्भ्रमरान्भ्रमरी तदा ॥ ९ ॥ जनयामास बहुशो येव्यांसि भुवनत्रयम् ॥ मत्तचीयूथवत्तेषां समुदायस्तु निर्गतः ॥ १० ॥ विवि पर्वतगुणेषु ह्रमेषु विपिनेष्वपि ॥ ११ ॥ भ्रमरा एव संजातास्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ ते कथयन्तु मया श्रुताः ॥ १२ ॥ यथावत् न च शक्याणां तथाऽशक्याणां तदाऽभवत् ॥ १३ ॥

हृती ॥ १७ ॥ ततो देवगणाः सर्वे ब्रह्मविष्णुपुरोगमाः ॥ निमग्ना इर्षजलधौ पूजयामासुरंबिकाम् ॥ १८ ॥ नानोपचारेर्विविधेर्नानोपा-
यनपाणयः ॥ जयशब्दं प्रकुर्वाणा मुमुक्षुः समुर्नासि च ॥ १९ ॥ दिवि दुंदुभयो नेदुर्नृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ पेदुर्वेदान्मुनिश्रेष्ठा गंधर्वाद्या-
जगुस्तथा ॥ १२० ॥ मृदंगमुरजावीणाढक्काडमरुनिःस्वनेः ॥ घण्टाशंखनिनादेश्च व्याप्तमासीज्जगन्नयम् ॥ २१ ॥ नानास्तोत्रैस्तदा स्तु-
त्वा मूर्धन्याधायांजलींस्तदा ॥ जय मातर्जयेशानीत्येवं सर्वे समूचिरे ॥ २२ ॥ ततस्तुष्टा महादेवी वरान्दत्त्वा पृथक्पृथक् ॥ स्वस्मिन्श्च
विपुलां भक्तिं प्रार्थिता तैर्ददौ च ताम् ॥ २३ ॥

पश्यतामेव देवानामंतर्धानं गता ततः ॥ इति ते सर्वमारूपातं भ्रामर्याश्चरितं महत् ॥ २४ ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वपापप्रणा-
शनम् ॥ श्रुतमाश्चर्यजनकं संसारार्णवतारकम् ॥ २५ ॥ एवं मनुनां सर्वेषां चरितं पापनाशनम् ॥ देवीमाहात्म्यसंयुक्तं पठन्शृण्वन्शु-
भप्रदम् ॥ २६ ॥ यश्चेतत्पठते नित्यं शृणुयाद्योऽनिशं नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो देवीसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १२७ ॥ इति श्रीदेवीमा-
गवते महापुराणे दशमस्कन्धे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ७ ॥ दशमस्कन्धः समाप्तः ॥ १० ॥

सार्धरूपैः पंचशत (५११॥) श्लोकैर्व्यासकृतः शुभैः ॥ देवीभागवतस्यास्य दशमस्कन्ध इरितः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते दशमस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवते एकादशस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ नारद उवाच ॥ भगवन् भूतभण्येश नारायण सनातन ॥ आख्यातं परमाश्चर्यं देवीचारित्रमुत्तमम् ॥ १ ॥ प्रादुर्भावः
परो मातुः कार्यार्थमसुरदुहाम् ॥ अधिकारातिरुक्ताऽत्र देवीपूर्णकृपावशात् ॥ २ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि येन प्रीणाति सर्वदा ॥ स्व
भक्तान्परिपुष्णाति तमाचारं वद प्रभो ॥ ३ ॥ नारायण उवाच ॥ शृणु नारद तत्त्वज्ञ सदाचारविधिक्रमम् ॥ यदनुष्ठानमात्रेण देवीं
प्रीणाति सर्वदा ॥ ४ ॥ प्रातरुत्थाय कर्तव्यं यद्विजेन दिनेदिने ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि द्विजानमुपकारकम् ॥ ५ ॥ उदयास्तमयं याव
द्विजः सत्कर्मकृद्भवेत् ॥ नित्यनेमित्तिकैयुक्तः काम्यैश्चान्यैरगर्हिते ॥ ६ ॥ आत्मैव न सहायार्थं पिता माता च तिष्ठति ॥ न पुत्रदारा
न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवलम् ॥ ७ ॥ तस्माद्धर्मं सहायार्थं नित्यं संचिनु साधनेः ॥ धर्मेणेव सहायात् तमस्तरति दुस्तरम् ॥ ८ ॥
तस्मात्तस्मिन्समाश्रित्य नित्यं स्यादात्मनो द्विजः ॥ ९ ॥ आचाराद्धमते चासुरा

वाक्यं मनोः स्मृतम् ॥ १३ ॥ सर्वधर्मवरिष्ठोऽयमाचारः परमं तपः ॥ तदेव ज्ञानमुद्दिष्टं तेन सर्वं प्रसाध्यते ॥ १४ ॥ यस्त्वाचारविही-
नोऽत्र वर्तते द्विजसत्तमः ॥ स शूद्रवद्विष्कार्यो यथाशूद्रस्तथैव सः ॥ १५ ॥ आचारो द्विविधः प्रोक्तः शास्त्रीयो लौकिकस्तथा ॥ उभा-
वपि प्रकर्तव्यौ न त्याज्यौ शुभमिच्छता ॥ १६ ॥ ग्रामधर्मा जातिधर्मा देशधर्माः कुलोद्भवाः ॥ परिग्राह्या नृभिः सर्वे नैव तांस्तुल्ये-
न्मुने ॥ १७ ॥ दुराचारो हि पुरुषो लोके भवति निन्दितः ॥ दुःखभागी च सततं ध्याधिना ध्याप्त एव च ॥ १८ ॥ परित्यजेदर्थकामौ-
यौ स्यातां धर्मवर्जितौ ॥ धर्ममप्यसुखोदकं लोकविद्विष्टमेव च ॥ १९ ॥ नारद उवाच ॥ बहुत्वादिह शास्त्राणां निश्चयः स्यात्कथं मुने ॥
कियत्प्रमाणं तद्ब्रूहि धर्ममार्गविनिर्णये ॥ २० ॥

नारायण उवाच ॥ श्रुतिस्मृती उभे नेत्रे पुराणं हृदयं स्मृतम् ॥ एतन्नयोक्त एव स्याद्धर्मो नान्यत्र कुत्रचित् ॥ २१ ॥ विरोधो यत्र तु
भवेन्न्याणां च परस्परम् ॥ श्रुतिस्तत्र प्रमाणस्याद्ययोर्द्वैधस्मृतिर्वरा ॥ २२ ॥ श्रुतिद्वैधं भवेद्यत्र तत्र धर्मांशुभौ स्मृतौ ॥ स्मृतौ ॥
स्मृतिद्वैधं तु यत्र स्याद्विषयः कल्प्यतां पृथक् ॥ २३ ॥ पुराणेषु क्वचिच्चैव तत्रदृष्टं यथातथम् ॥ धर्मं वदन्ति तं धर्मं गृहीयान्न कथं-
चन ॥ २४ ॥ वेदाविरोधि चेत्तत्र तत्प्रमाणं न संशयः ॥ प्रत्यक्षश्रुतिरुद्धं यत्तत्प्रमाणं भवेन्न च ॥ २५ ॥ सर्वथा वेद एवासौ धर्ममार्ग-
प्रमाणकः ॥ तेनाविरुद्धं यत्किञ्चित्प्रमाणं न चान्यथा ॥ २६ ॥ यो वेदधर्ममुज्जिहस्य वर्ततेऽन्यप्रमाणतः ॥ कुण्डानि तस्य शिक्षार्थं यम-
लोके वसन्ति हि ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वेदोक्तं धर्ममाश्रयेत् ॥ स्मृतिः पुराणमन्यद्वा तत्र वा शास्त्रमेव च ॥ २८ ॥ तन्मूलत्वे-
प्रमाणं स्यान्नान्यथा तु कदाचन ॥ ये कुशास्त्राभियोगेन वर्तयन्तीह मानवान् ॥ २९ ॥ अधोमुखोर्ध्वपादास्ते यास्यन्ति नरकाणवम् ॥
कामाचाराः पाशुपतास्तथा वै लिंगधारिणः ॥ ३० ॥

दे. भा.
॥ ३ ॥

तत्समुद्रांकिता ये च वेत्तानसमतानुगाः ॥ ते सर्वे निरयं याति वेदमार्गबहिष्कृताः ॥ ३१ ॥ वेदोक्तमेव सद्धर्मं तस्यात्कुर्वान्नरः सदा ॥ अथा
योत्थाय बोद्धयं किं मायाद्य कृतं कृतम् ॥ ३२ ॥ दत्तं वा दापितं वापि वाक्येनापि च भाषितम् ॥ उपपापेषु सर्वेषु पातकेषु महत्स्वपि
॥ ३३ ॥ अवाप्य रजनीयामं ब्रह्मध्यानं समाचरेत् ॥ ऊरुस्थोत्तानचरणः सप्ये चोरोत्तथोत्तरम् ॥ ३४ ॥ तत्तानं किं चिदुत्तानं मुखमव
ष्टभ्य चोरसा ॥ निमीलिताक्षः सत्त्वस्थो दंतैर्दत्तान्नं संपृशेत् ॥ ३५ ॥ तालुस्थाचलजिह्वश्च संवृतास्यः सुनिश्चलः ॥ सन्निरुद्धेन्द्रियग्रामो
नातिनिम्नस्थितासनः ॥ ३६ ॥ द्विगुणं त्रिगुणं वापि प्राणायाममुपक्रमेत् ॥ ततोऽध्येयः स्थितो योऽसौ हृदये दीपवत्प्रभुः ॥ ३७ ॥
धारयेत्तत्र चाऽऽत्मानं धारणाधारयेद् बुधः ॥ सधूमश्चविधूमश्च सगर्भश्चाप्यगर्भकः ॥ ३८ ॥ सलक्ष्यश्चाप्यलक्ष्यश्च प्राणायामस्तु षड्
विधः ॥ प्राणायामसमो योगः प्राणायाम इतीरितः ॥ ३९ ॥

प्राणायाम इति प्रोक्तो रेचपूरककुम्भकैः ॥ वर्णत्रयात्मका ह्येते रेचपूरककुम्भका ॥ ४० ॥ स एव प्रणवः प्रोक्तः प्राणायामश्च तन्मयः ॥
इडया वायुमारोप्य पूरयित्वोदरे स्थितम् ॥ ४१ ॥ शनैः षोडशमात्राभिरन्यथा तं विरेचयेत् ॥ एवं सधूमः प्राणानामायामः कथितो
मुने ॥ ४२ ॥ आधारे लिंगनाभिप्रकटितहृदये तालुमूले द्वे पत्रे षोडशारे द्विदशदशदलद्वादशार्धे चतुष्के ॥ वासति बालमध्ये डफक
ठहिते कंठदेशे स्वराणां दक्षं तत्त्वार्थयुक्तं सकलगतं वर्णरूपं नमामि ॥ ४३ ॥ अरुणकमलसंस्था तद्रजःपुंज वर्णा हरनियमित चिह्ना
पद्यते तुस्वरूपा ॥ रविहुतवहराकानायकास्यस्तनाढ्या सकृदपि यदि चित्ते संवसेत्स्यात्स मुक्तः ॥ ४४ ॥

स्थितिः सेव गतिर्यात्रा मतिश्चिता स्तुतिर्बचः ॥ अहं सर्वात्मिको देवः स्तुतिः सर्वे त्वदचनम् ॥ ४५ ॥ अहं देवी न चान्योऽस्मि ब्रह्मे
वाहं न शोकभाक् ॥ सच्चिदानन्दरूपोऽहं स्वात्मानमिति चिंतयेत् ॥ ४६ ॥ प्रकाशमानां प्रथमे प्रयाणे प्रतिप्रयाणेऽप्यमृतायमानाम् ॥
अंतःपवण्यामनुसंचरंतीमानन्दरूपामवलां प्रपद्ये ॥ ४७ ॥ ततो निज ब्रह्मरंभेऽप्यायेत् शुद्धीश्वरम् ॥ उपचारेमानसेश्च पूजयेत्तु यथाविधि
॥ ४८ ॥ ततोऽपि तान्तेन संभ्रज साधको नियतात्मवान् ॥ शुद्धमेवा शुद्धिषु शुद्धिर्देवो महेश्वरः ॥ शुद्धेव परं ब्रह्म तस्मै श्रीशुद्धे नमः
॥ ४९ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ १ ॥ श्रीनारायणाय नमः ॥ आचार दीनं न प्रनमि

जीवन्मुक्तश्च भवति तत्क्षणादेव नारद ॥ ४ ॥ पंचपंच उषःकालः सप्तपंचाऽरुणोदयः ॥ अष्टपंचाशद् भवेत्प्रातः शेषः सूर्योदयः स्मृतः ॥ ५ ॥ प्रातरुत्थाय यः कुर्याद्विष्णुं द्विजसत्तमः ॥ नैऋत्यामिषुविक्षेपमतीत्याभ्यधिकं भुवः ॥ ६ ॥ विष्णुं त्रैलोक्ये च कर्णस्थ आश्रमे प्रथमे द्विजः ॥ निवीतं पृष्ठतः कुर्याद्दानप्रस्थगृहस्थयोः ॥ ७ ॥ कृत्वा यज्ञोपवीतं तु पृष्ठतः कंठलंघितम् ॥ विष्णुं त्रैलोक्ये तु गृही कुर्यात्कर्णस्थं प्रथमाश्रमी ॥ ८ ॥ अंतर्धाय तृणैर्भूमिं शिरः प्रावृत्य वाससा ॥ वाचं नियम्य यत्नेन ह्रीवन्श्वासवजितः ॥ ९ ॥ न फालकृष्टे न जले न चितायां न पर्वते ॥ जीर्णदवालये कुर्यान्न वल्मीके न शादले ॥ १० ॥ न स सत्त्वेषु गतेषु न गच्छन्न पथि स्थितः ॥ संध्ययो रुभयोर्जग्ये भोजने दत्तधावने ॥ ११ ॥ पितृकार्ये च दैवे च तथा मूत्रपुरीषयोः ॥ उत्सारे मैथुने वापि तथा वा गुरुसन्निधौ ॥ १२ ॥ यागे दाने ब्रह्मयज्ञे द्विजो मौनं समाचरेत् ॥ देवता ऋषयः सर्वे पिशाचोरगराक्षसाः ॥ १३ ॥

इतो गच्छंतु भूतानि बहिर्भूमिं करोम्यहम् ॥ इति संप्राथम्यं पश्चात् कुर्याच्छौचं यथाविधि ॥ १४ ॥ वाय्वग्नी विप्रमादित्यमापः पश्यंस्तथैव गाः ॥ न कदाचन कुर्वीत विष्णुमंत्रस्य विसर्जनम् ॥ १५ ॥ उदङ्मुखो दिवा कुर्याद्वात्रौ चेदक्षिणामुखः ॥ तत आच्छाद्यः विष्णुमंत्रं लोष्ट् पर्णतृणादिभिः ॥ १६ ॥ गृहीतलिङ्ग उत्थाय स गच्छेद्धारिसन्निधौ ॥ पात्रे जलं गृहीत्वा तु गच्छेदन्यत्र चैव हि ॥ १७ ॥ गृहीत्वामृत्तिकां कूलाच्छवेतां ब्राह्मणसत्तमः ॥ रक्तां पीतां तथा कृष्णां गृहीतुश्चान्यवर्णकाः ॥ १८ ॥ अथवा या यत्र देशे सैव ब्राह्माद्विजोत्तमैः ॥ अंतर्जलादेव गृहाद्वल्मीकान्मूषकोत्करात् ॥ १९ ॥ कृतशौचावशिष्टाश्च न ब्राह्माः सप्तमृत्तिकाः ॥ मूत्रातुद्विगुणं शौचे मैथुने त्रिगुणं स्मृतम् ॥ २० ॥ एका लिङ्गे करे तिस्र उभयोर्मूद्वयं स्मृतम् ॥ मूत्रशौचं समाख्यातं शौचे तद्द्विगुणं स्मृतम् ॥ २१ ॥ विद्रुशौचे लिङ्गदेशे तु प्रदद्यान्मृत्तिका द्वयम् ॥ पंचाऽपाने दशैकस्मिन्नुभयोः सप्तमृत्तिकाः ॥ २२ ॥ वामपादः पुरस्कृत्य पश्चादक्षिणमेव च ॥ प्रत्येकं च चतुर्वारं मृत्तिकां लेपयेत्सुधीः ॥ २३ ॥ एव शौचं गृहस्थस्य द्विगुणं ब्रह्मचारिणः ॥ त्रिगुणं वानप्रस्थस्य यतीनां च चतुर्गुणम् ॥ २४ ॥

आद्रामलकमाना तु मृत्तिका शौचकर्मणि ॥ प्रत्येकं तु सदा ग्राह्यानातोन्मूना कदाचन ॥ २५ ॥ एतद्दिवा स्याद्विद्वशौचं तदर्धं निशि
कीर्तितम् ॥ आतुरस्य तदर्धं तु मार्गस्थस्य तदर्धकम् ॥ २६ ॥ स्त्रीशूद्राणामशक्तानां बालानां शौचकर्मणि ॥ यथा गंधक्षयः स्यात्तु तथा
कुर्यादसंख्यकम् ॥ २७ ॥ गंधलेपक्षयो यावत्तावच्छौ चं विधीयते ॥ सर्वेषामेव वर्णानामित्याह भगवान्मनुः ॥ २८ ॥ वामहस्तेन शौचं
तु कुर्याद्वे दक्षिणेन न ॥ नाभेरधो वामहस्तो नाभेरूर्ध्वं तु दक्षिणः ॥ २९ ॥ शौचकर्मणि विज्ञेयौ नान्यथा द्विजपुंगवेः ॥ जलपात्रं न
गृह्णीयाद्विष्णुमूर्त्तौत्सर्जने बुधः ॥ ३० ॥ गृह्णीयाद्यदि मोहेन प्रायश्चित्तं चरेत्ततः ॥ प्यद्रोहामथावाऽऽलस्यात्र कुर्याच्छौचमात्मनः ॥ ३१ ॥
जलाहारस्त्रिरात्रः स्यात्ततो जापाच्च शुध्यति ॥ देशकालद्रव्यशक्तिरस्वोपपत्तीश्च सर्वशः ॥ ३२ ॥ ज्ञात्वा शौचं प्रकर्तव्यमालस्यं नात्र धार
येत् ॥ पुरीषोत्सर्जने कुर्याद्द्रव्यान्द्वादशैव तु ॥ ३३ ॥ चतुरो मूत्रविक्षेपे नातोन्मूनान्कदाचन ॥ अधोमुखं नरः कृत्वा त्यजेत्तं वामतः
शनेः ॥ ३४ ॥ आचम्य च ततः कुर्यादंतधावनमादरात् ॥ कंटकिक्षीरवृक्षोत्थं द्वादशां गुलमव्रणम् ॥ ३५ ॥ कनिष्ठिकाग्रवत्स्थूलं पूर्वाधे
कृतकूर्चकम् ॥ करंजोदुंबरो चूतः कदंबो लोध्रचम्पकौ ॥ बदरीति दुर्माश्वेति प्रोक्ता दंत प्रधावने ॥ ३६ ॥

अत्राद्यायम्यहध्वंसे सोमो राजायमागमत् ॥ समे मुखं प्रक्षाल्यते यशसा च भगेन च ॥ ३७ ॥ आयुर्वलयशो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि
च ॥ ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां च त्वन्नो देहि वनस्पते ॥ ३८ ॥ अभावे दंतकाष्ठस्य प्रतिषिद्धदिनेषु च ॥ अपाद्वादशगंडूषैर्विदध्यादंतधावनम्
॥ ३९ ॥ सविता भक्षितस्तेन स्वकुलं तेन घातितम् ॥ ४० ॥ प्रतिपदशषष्ठीषु नवम्येकादशी रवौ ॥ दंतानां काष्ठसंयोगाद्दहत्यासप्तमं
कुलम् ॥ ४१ ॥ कृत्वाऽलं पादशौचं ह्यमलमथ जलं त्रिः पिबेद् द्विर्विभृज्य तर्जण्यां गुष्ठवत्या सजलमभिमृशोन्नासिकारं ध्रुगमम् ॥ अंगु
ष्ठानामिकाभ्यां नयनयुगयुतं कर्णयुग्मं कनिष्ठांगुष्ठाभ्यां नाभिदेशे हृदयमथ तले नांगुलीभिः शिरांसि ॥ ४२ ॥ इति श्रीदे० म० ए०
द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ “ शुद्धं स्मार्तं चाचमनं पीराणं वैदिकं तथा ॥ तात्रिकं श्रौतमित्याहुः पड्विवधं श्रुतिचो
चितम् ॥ विष्णुप्रादिकशौचं च शुद्धं च परिकीर्तितम् ॥ स्मार्तपीराणिकं कर्म आचति विधिपूर्वकम् ॥ वैदिकं श्रौतमित्यादिब्रह्मयज्ञादि
विधिः कर्म तात्रिको विधिरुच्यते ॥ ” स्वस्था चोत्तरगायत्री निवर्त्तनीयाच्छिखा तथा ॥ पुनराचम्य हृदयं बाहू

श्रुत मिथीवने चैव दंतोच्छिष्टे तथा नृते ॥ पतितानां च सम्भाषे दक्षिणं श्रवणं स्पृशेत् ॥ २ ॥ अग्निरापश्य वेवाश्व सोमः सूर्योऽनिल
स्तथा ॥ सर्वे नारद विप्रस्य कर्णे तिष्ठन्ति दक्षिणे ॥ ३ ॥ ततस्तु गत्वा नद्यादौ प्रातः स्नानं विशोधनम् ॥ समाचरेन्मुनिश्रेष्ठ देहसंशुद्धि
हेतवे ॥ ४ ॥ अत्यन्तमलिनो देही नवद्वारैर्मेलं वहन् ॥ सदाऽऽस्ते तच्छोधनाय प्रातःस्नानं विधीयते ॥ ५ ॥ अगम्यागमनात्पापं यच्च पापं
प्रति ग्रहात् ॥ रहस्याचरितं पापं मुच्यते स्नानकर्मणा ॥ ६ ॥ अस्नातस्य क्रियाः सर्वा भवन्ति विफला यतः ॥ तस्मात्प्रातश्चरेत्स्नानं नित्यं
मेव दिनेदिने ॥ ७ ॥ दर्भयुक्तश्चरेत्स्नानं तथा संध्याभिवंदनम् ॥ सप्ताहं प्रातरस्नायी संध्या हीनस्त्रिभिर्दिनैः ॥ ८ ॥ द्वादशाहमनग्निः
सन्दिग्धजः शूद्रत्वमाप्नुयात् ॥ अल्पत्वाद्धोमकालस्य बहुत्वात्स्नानकर्मणः ॥ ९ ॥ प्रातर्न तु तथा स्नायाद्धोमकाले विगर्हितः ॥ गाय
त्र्यास्तु परं नास्ति इहि लोके परत्र च ॥ १० ॥ गायन्तं त्रायते यस्माद्गायत्रीत्यभिधीयते ॥ प्रणवेन तु संयुक्तां व्याहृतित्रयसंयुताम्
॥ ११ ॥ वायुं वायौ जयेद्विप्रः प्राणसंयमनत्रयात् ॥ ब्राह्मणः श्रुतिसम्पन्नः स्वधर्मं निरतः सदा ॥ १२ ॥

स वैदिकं जपेन्मन्त्रं लौकिकं न कदाचन ॥ गोशृंगे सर्षपो यावत् तावद्येषां न संस्थिरः ॥ १३ ॥ न तारयंत्युभौ पक्षौ पितृनेकोत्तरं
शतम् ॥ सगर्भो जपसंयुक्तस्त्वगर्भो ध्यानमात्रकः ॥ १४ ॥ स्नानागतर्पणं कृत्वा देवर्षिं पितृतोषकम् ॥ शुद्धे वस्त्रे परीधाय जलाद्बहिरु
पागतः ॥ १५ ॥ विभूतिधारणं कार्यं रुद्राक्षाणां च धारणम् ॥ क्रमयोगेन कर्तव्यं सर्वदा जपसाधकैः ॥ १६ ॥ रुद्राक्षान्कंठदेशे दशनप
रिमितान्मस्तके विंशती द्वे षट् षट् कर्णप्रदेशे करयुगलकृते द्वादश द्वादशैव ॥ बाह्वोरिदोः कलाभिर्नयनयुगकृते त्वेनमेकं शिखायां वक्ष
स्यष्टाधिकं यः कलयति शतकं स स्वयं नीलकण्ठः ॥ १७ ॥ बद्ध्वा स्वर्णेन रुद्राक्षं रजतेनाऽथवा मुने ॥ शिखायां धारयेन्नित्यं
कर्णयोर्वा समाहितः ॥ १८ ॥ यज्ञोपवीते हस्ते वा कंठे तु देऽथ वा नरः ॥ श्रीमत्पंचाक्षरेणैव प्रणवेन तथापि वा ॥ १९ ॥ निर्व्याजभक्त्या
मेधावी रुद्राक्षं धारयेन्मुदा ॥ रुद्राक्षधारणं साक्षाच्छिवज्ञानस्य साधनम् ॥ २० ॥ रुद्राक्षं यच्छिखायां तत्तारतत्त्वमिति स्मरेत् ॥
कर्णयोरुभयोर्ब्रह्मन् देवं देवीं च भावयेत् ॥ २१ ॥ यज्ञोपवीते वेदांश्च तथा हस्ते दिशः स्मरेत् ॥ कंठे सरस्वतीं देवीं पावकं चापि
भावयेत् ॥ २२ ॥ सर्वाश्रमाणां वर्णानां रुद्राक्षाणां च धारणम् ॥ कर्तव्यं मंत्रतः प्रोक्तं द्विजानां नान्यवर्णिनाम् ॥ २३ ॥

दे. भा.
॥ ७ ॥

रुद्राक्षधारणाद्बुद्धो भवत्येव न संशयः ॥ पश्यन्नपि निषिद्धांश्च तथा शृण्वन्नपि स्मरन् ॥ २४ ॥ जिघ्रन्नपि तथा चाश्रन्प्रलपन्नपि संत-
तम् ॥ कुर्वन्नपि सदा गच्छन्विसृजन्नपि मानवः ॥ २५ ॥ रुद्राक्षधारणादेव सर्वपापैर्न लिप्यते ॥ अनेन भुक्तं देवेन भुक्तं यत्तु तथा भवेत्
॥ २६ ॥ पीतं रुद्रेण तत्पीतं प्रातं प्रातं शिवेन तत् ॥ रुद्राक्षधारणे लज्जा येषामस्ति महामुने ॥ २७ ॥ तेषां नास्ति विनिमोक्षः
संसाराज्जन्मकोटिभिः ॥ रुद्राक्षधारिणं दृष्ट्वा परिवादं करोति यः ॥ २८ ॥ उत्पत्तौ तस्य सांकर्यमस्त्येवेति विनिश्चयः ॥ रुद्राक्षधार-
णादेव रुद्रो रुद्रत्वमाप्नुयात् ॥ २९ ॥ मुनयः सत्यसंकल्पा ब्रह्मा ब्रह्मत्वमागतः ॥ रुद्राक्षधाणाच्छ्रेष्ठं न किञ्चिदपि विद्यते ॥ ३० ॥
रुद्राक्षधारिणे भक्त्या वस्त्रं धान्यं ददाति यः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोकं स गच्छति ॥ ३१ ॥ रुद्राक्षधारिणं श्राद्धे भोजयेत् विमो-
दतः ॥ पितृलोकमवाप्नोति नात्र काया विचारणा ॥ ३२ ॥ रुद्राक्षधारिणः पादौ प्रक्षाल्याद्रिः पिवेन्नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके
महीयते ॥ ३३ ॥ हारं वा कटकं वापि सुवर्णं वा द्विजोत्तमः ॥ रुद्राक्षसहितं भक्त्या धारयद्बुद्धतामियात् ॥ ३४ ॥ रुद्राक्षं केवलं
वापि यत्र कुत्र महामते ॥ समन्त्रकं वा मन्त्रेण रहितं भाववर्जितम् ॥ ३५ ॥

यो वा को वा नरो भक्त्या धारयेच्छृण्वन्वापि वा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सम्यग्ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ अहो रुद्राक्षमाहात्म्यं मया वक्तुं
न शक्यते ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कुर्याद्रुद्राक्षधारणम् ॥ ३७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कंधे सदाचारवर्णने तृतीयोऽध्यायः
॥ ३ ॥ नारद उवाच ॥ एवंभूतानुभावोऽयं रुद्राक्षो भवताऽनघ ॥ वर्णितो महतां पूज्यः कारणं तत्र किं वद ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥
एवमेव पुरा पृष्ठो भगवान् गिरिशः प्रभुः ॥ षण्मुखेन च रुद्रस्तं यदुवाच शृणुष्व तत् ॥ २ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु षण्मुख तत्त्वेन कथ-
यामिः समासतः ॥ त्रिपुरो नाम दैत्यस्तु पुराऽस्ति सर्वदुर्जयः ॥ ३ ॥ हतास्तन सुराः सर्वे ब्रह्मविष्णवादिदेवताः ॥ सर्वेस्तु कथिते तस्मि-
स्तदाऽहं त्रिपुरं प्रति ॥ ४ ॥ अचित्तयं महाशस्त्रमधोराख्यं मनोहरम् ॥ सर्वदेवमयं दिव्यं ज्वलंतं घोररूपि यत् ॥ ५ ॥ त्रिपुरस्य वधा-
र्थं देवानां ताण्डालं च ॥ सर्वविघ्नोपशमनमधोरास्तमचित्तयम् ॥ ६ ॥ दिव्यवर्षसहस्रं तु चक्षुरुन्मीलितं मया ॥ पश्चान्ममाकुला-
क्षिभ्यः पतिता जलविन्दवः ॥ ७ ॥ तत्राश्रुविन्दुनो जाता महारुद्राक्ष वृक्षकाः ॥ ममाऽऽज्ञया महासेन सर्वेषां हितकाम्यया ॥ ८ ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तः भवति ॥ ९ ॥

मुच्यते ॥ साक्षात् रक्तस्तथा मिथो वेश्यः कृष्णस्तु शुभ्रकः ॥ ११ ॥ एकवक्रः शिवः साक्षाद्ब्रह्महत्यां व्यपीडति द्विवक्रो वैषवेऽप्यीश्या
द्विविधं नाशयेदघम् ॥ १२ ॥ त्रिवक्रस्तवनलः साक्षात्स्त्रीहत्यां दहति क्षणात् ॥ चतुर्वक्रः स्वयं ब्रह्मा नरहत्यां व्यपीडति ॥ १३ ॥ पञ्चव
क्रः स्वयं रुद्रः कालाग्निनाम नामतः ॥ अभक्ष्यभक्षणोद्धूतैरग्न्यागमनोद्धवैः ॥ १४ ॥ मुच्यते सर्वपापेस्तु पञ्चवक्रस्य धारणात् ॥ षड्
वक्रः कार्तिकेयस्तु स धार्यो दक्षिणे करे ॥ १५ ॥ ब्रह्महत्यादिभिः पापैर्मुच्यते नात्र संशयः ॥ सप्तवक्रो महाभागो ह्यनेगो नाम नामतः
॥ १६ ॥ तद्धारणान्मुच्यते हि स्वर्णस्तेयादिपातकैः ॥ अष्टवक्रो महासेनः साक्षाद्देवो विनायकः ॥ १७ ॥ अष्टकूटं तलकूटं स्वर्णकूटं
तथैव च ॥ दुष्टान्वयस्त्रियं वाऽथ संस्पृशंश्च गुरुस्त्रियम् ॥ १८ ॥ एवमादीनि पापानि हन्ति सर्वाणि धारणात् ॥ विघ्नास्तस्य प्रणश्यन्ति
याति चांते परं पदम् ॥ १९ ॥ भवन्त्येते गुणा सर्वे ह्यष्टवक्रस्य धारणात् ॥ नववक्रो भैरवस्तु धारयेद्दामबाहुकैः ॥ २० ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदः
प्रोक्तो मम तुल्यबलो भवेत् ॥ भ्रूणहत्यासहस्राणि ब्रह्महत्याशतानि च ॥ २१ ॥

सद्यः प्रलयमायांति नववक्रस्य धारणात् ॥ दशवक्रस्तु देवेशः साक्षाद्देवो जनार्दनः ॥ २२ ॥ ग्रहाश्चैत पिशाचाश्च वेताला ब्रह्मरा
क्षसाः ॥ पन्नगाश्चोपशाम्यन्ति दशवक्रस्य धारणात् ॥ २३ ॥ वक्रत्रैकादशरुद्राक्षो रुद्रैकादशकं स्मृतम् ॥ शिखायां धारयेद्यो वै तस्य
पुण्यफलं शृणु ॥ २४ ॥ अश्वमेधसहस्रस्य वाजपेयशतस्य च ॥ गवां शतसहस्रस्य सम्यग्दत्तस्य यत्फलम् ॥ २५ ॥ तत्फलं लभते
शीघ्रं वक्रत्रैकादशधारणात् ॥ द्वादशास्यस्य रुद्राक्षस्यैव कर्णे तु धारणात् ॥ २६ ॥ आदि त्यास्तोषिता नित्यं द्वादशास्ये व्यव
स्थिताः ॥ गोमेधे चाऽश्वमेधे च यत्फलं तदवाप्नुयात् ॥ २७ ॥ शृंगिणां शस्त्रिणां चैव व्याघ्रादीनां भयं नहि ॥ न च व्याधिभयं तस्य
नैव चाधिः प्रकीर्तितः ॥ २८ ॥ न च किञ्चिद्भयं तस्य न च व्याधिः प्रवर्तते ॥ न कुतश्चिद्भयं तस्य सुखी चैवेश्वरो भवेत् ॥ २९ ॥
हस्त्यश्वभृगुमार्जारसर्पभूषकदर्दुरान् ॥ खरांश्च श्वशृगालांश्च हत्वा बहुविधानपि ॥ ३० ॥ मुच्यते नात्र सन्देहो वक्रद्वादशधारणात् ॥
वक्रत्रयोदशो वत्स रुद्राक्षो यदि लभ्यते ॥ ३१ ॥ कार्तिकेय समो ज्ञेयः सर्वकामार्थ सिद्धिदः ॥ रसो रसायनं चैव तस्य सर्वं प्रसि
द्धयति ॥ ३२ ॥ तस्यैव सर्वभोग्यानि नात्र कार्या विचाणा ॥ मातरं पितरं चैव भ्रातरं वा निहन्ति यः ॥ ३३ ॥

दे. मा.
॥ ९ ॥

मुच्यते सर्वपापेभ्यो धारणात्तस्य षण्मुख ॥ चतुर्दशास्यो रुद्राक्षो यदि लभ्येत पुत्रक ॥ ३४ ॥ धारयेत्स ततं मूर्ध्नि तस्य पिंडः शिवस्य
तु ॥ किं मुने बहुनोक्तेन वर्णनेन पुनः पुनः ॥ ३५ ॥ पूज्यते संततं देवैः प्राप्यते च परा गतिः ॥ रुद्राक्ष एकः शिरसा धार्यो भक्त्या
द्विजोत्तमैः ॥ ३६ ॥ षड्विंशद्भिः शिरोमाला पंचाशद्धृदयेन तु कलाक्षैर्बाहुवलये अक्षाक्षमणि बधनम् ॥ ३७ ॥ अष्टोत्तरशतेनापि पंचा
शद्भिः षडानन ॥ अथवा सप्तविंशत्या कृत्वा रुद्राक्षमालिकाम् ॥ ३८ ॥ धारणाद्वा जपाद्वापि ह्यनंतं फलमश्नुते ॥ अष्टोत्तरशतेमाला
रुद्राक्षैर्धार्यते यदि ॥ ३९ ॥ क्षणेक्षणेऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोति षण्मुख ॥ त्रिःसप्तकुलमुद्धृत्य शिवलोके महीयते ॥ ४० ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे एकादशस्कंधे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ लक्षणं जपमालायाः शृणु वक्ष्यामि षण्मुख ॥ रुद्राक्षस्य मुखं
ब्रह्मा बिंदु रुद्र इतीरितः ॥ १ ॥ विष्णुः पुच्छं भवेच्चैव भोगमोक्षफलप्रदम् ॥ पंचविंशतिभिश्चाक्षैः पंचवक्त्रैः सकंटकैः ॥ २ ॥
रक्तवर्णैः सितैर्मिश्रैः कृतरंघ्रविदुर्भितैः ॥ अक्षसूत्रं प्रकर्तव्यं गोपुच्छवलयाकृति ॥ ३ ॥ वक्त्रं वक्त्रेण संयोज्य पुच्छं पुच्छेन योज
येत् ॥ मेरुमूर्ध्वमुखं कुर्यात्तदूर्ध्वं नागपाशकम् ॥ ४ ॥

एवं संग्रथितां मालां मन्त्रसिद्धिप्रदायिनीम् ॥ प्रक्षाल्य गंधतोयेन पंचगव्येन चोपरि ॥ ५ ॥ ततः शिवाभसाऽऽक्षाल्य ततो मन्त्रग
णान्न्यसेत् ॥ स्पृष्ट्वा शिवास्त्रमन्त्रेण कवचेनावगुणयेत् ॥ ६ ॥ मूलमन्त्रं न्यसेत्पश्चात्पूर्ववत्कारयेत्तथा ॥ सद्योजातादिभिः प्रोक्ष्य याव
दष्टोत्तरं शतम् ॥ ७ ॥ मूलमन्त्रं समुच्चार्य शुद्धभूमौ निधाय च ॥ तस्योपरि न्यसेत्सांबं शिवं परमकारणम् ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठिता भवे
न्माला सर्वकामफलप्रदा ॥ यस्य देवस्य यो मन्त्रस्तां तेनैवाभिपूजयेत् ॥ ९ ॥ मूर्ध्नि कंठेऽथवा कर्णे न्यसेद्वा जपमालिकाम् ॥ रुद्राक्ष
मालया चैवं जपव्यं नियतात्मना ॥ १० ॥ कंठे मूर्ध्नि हृदि प्रांते कर्णे बाहुयुगेऽथवा ॥ रुद्राक्षधारणं नित्यं भक्त्या परमया युतः ॥ ११ ॥
किमत्र बहुनोक्तेन वर्णनेन पुनः पुनः ॥ रुद्राक्षधारणं नित्यं तस्मादेतत्प्रशस्यते ॥ १२ ॥ स्नाने दाने जपे होमे वैश्वदेवे सुरार्चने ॥ प्रायश्चित्ते
तथा आरौ वीक्षाकाले विशेषतः ॥ १३ ॥ अरुद्राक्षधरो भूत्वा यत्किंचित्कर्म वैदिकम् ॥ कुर्वन्निवर्त्तु मोहेन नरके पतति ध्रुवम् ॥ १४ ॥
तथा आरौ वीक्षाकाले विशेषतः ॥ १५ ॥ अरुद्राक्षधरो भूत्वा यत्किंचित्कर्म वैदिकम् ॥ कुर्वन्निवर्त्तु मोहेन नरके पतति ध्रुवम् ॥ १६ ॥

नाशुविधारयेदक्षं सदा भक्त्यैव धारयेत् ॥ रुद्राक्षतरुसंभूतवातोद्धततृणान्यपि ॥ १६ ॥ पुण्यलोकं गमिष्येति पुनरावृत्तिबुल्लभम् रुद्राक्षं धारयन्पापं कुर्वन्नापि च मानवः ॥ १७ ॥ सर्वं तरति पाप्मानं जाबालश्रुतिराह हि ॥ पशवो हि च रुद्राक्षधारणाद्याति रुद्रताम् ॥ १८ ॥ किमु ये धारयन्तिस्म नरारुद्राक्षमालिकाम् ॥ रुद्राक्षः शिरसा ह्येको धार्यो रुद्रपरैः सदा ॥ १९ ॥ ध्वंसनं सर्वदुःखानां सर्वपापविमोचनम् ॥ व्याहरन्ति च नामानि ये शंभोः परमात्मनः ॥ २० ॥ रुद्राक्षालंकृता ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ रुद्राक्षधारणं कार्यं सर्वश्रेयोऽर्थिभिर्नृभिः ॥ २१ ॥ कर्णपाशे शिखायां च कंठे हस्ते तथोदरे ॥ महादेवश्च विष्णुश्च ब्रह्मा तेषां विभूतयः ॥ २२ ॥ देवाश्चान्ये तथा भक्त्या खलुरुद्राक्षधारिणः ॥ गोत्रर्षयश्च सर्वेषां कूटस्था मूलरूपिणः ॥ २३ ॥ तेषां वंशप्रसूताश्च मुनयः सकला अपि ॥ श्रोतधर्मपराः शुद्धा खलु रुद्राक्षधारिणः ॥ २४ ॥ श्रद्धा न जायते साक्षाद्वेदसिद्धे विमुक्तिदे ॥ बहूनां जन्मनामंते महादेवप्रसादतः ॥ २५ ॥ रुद्राक्षधारणे वांछा स्वभावादेव जायते ॥ रुद्राक्षस्य तु माहात्म्यं जाबालैरादरेण तु ॥ २६ ॥ पठ्यते मुनिभिः सर्वमया पुत्र तथैव च ॥ रुद्राक्षस्य फलं चैव त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ॥ २७ ॥ फलस्य दर्शने पुण्यं स्पर्शात्कोटिगुणं भवेत् ॥ शतकोटिगुणं पुण्यं धारणाद्भते नरः ॥ २८ ॥ लक्षकोटिसहस्राणि लक्षकोटिशतानि च ॥ जपाच्च लभते नित्यं नात्र कार्या विचारणा ॥ २९ ॥ हस्ते चोरसि कंठे च कर्णयोर्मस्तके तथा ॥ रुद्राक्षं धारयेद्यस्तु स रुद्रो नात्र संशयः ॥ ३० ॥ अवध्यः सर्वभूतानां रुद्रवद्भि चरेद्भुवि ॥ सुराणामसुराणां च वंदनीयो यथा शिवः ॥ ३१ ॥ रुद्राक्षधारी सततं वंदनीयस्तथा नरैः ॥ उच्छिद्यो वा विकर्मस्थो युक्तो वा सर्वपातकैः ॥ ३२ ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो रुद्राक्षस्य तु धारणात् ॥ कंठे रुद्राक्षमावध्य श्वापि वा म्रियते यदि ॥ ३३ ॥ सोऽपि मुक्तिमवाप्नोति किं पुनर्मानुषोऽपि सः ॥ जपध्यानविहीनोपि रुद्राक्षं यदि धारयेत् ॥ ३४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः स याति परमां गतिम् ॥ एकं वापि हि रुद्राक्षं कृत्वा यत्नेन धारयेत् ॥ ३५ ॥ एकविंशतिमुद्धृत्य रुद्रलोके महीयते ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि रुद्राक्षस्य पुनर्विधिम् ॥ ३६ ॥ इति श्रीदेवी भागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ईश्वर उवाच ॥ महासेन कुशप्रथिपुत्रा जीवादयः परे ॥ रुद्राक्षस्य तु नैकोऽपि कलामर्हति षोडशीम् ॥ १ ॥ पुरुषाणां यथा विष्णुमहाणां च यथा रविः ॥ नदीनां तु यथा गंगा मुनीनां कश्यपो यथा ॥ २ ॥ उच्चैः श्रवा यथाश्वानां देवानामीश्वरं यथा ॥ देवीनां तु यथा गौरी तद्वच्छेष्टमिदं भवेत् ॥ ३ ॥ नातः परतरं स्तोत्रं नातः परतरं व्रतम् ॥ अक्षय्येषु च दानेषु रुद्राक्षस्तु विशिष्यते ॥ ४ ॥

शिवभक्ताय शांताय दद्याद्द्रुद्राक्षमुत्तमम् ॥ तस्य पुण्यफलस्याति नचा ह वक्तुमुत्सहे ॥ ५ ॥ धृतद्रुद्राक्षकंठाय यस्त्वन्नं संप्रयच्छति त्रिः सप्तकुल
मुद्धृत्य रुद्रलोकं स गच्छति ॥ ६ ॥ यस्य भाले विभूतिर्न नागे रुद्राक्षधारणम् ॥ शंभोर्भवने पूजा स विप्रः श्वपचाधमः ॥ ७ ॥ खाद
न्मांसं पिबन्मद्यं संगच्छन्नत्यजानपि ॥ पातकेभ्यो विमुच्येत रुद्राक्षे शिरसि स्थिते ॥ ८ ॥ सर्वयज्ञतपोदान वेदाभ्यासैश्च यत्फलम् ॥
यत्फलं लभते सद्यो रुद्राक्षस्य तु धारणात् ॥ ९ ॥ वेदैश्चतुर्भिर्यत्पुण्यं पुराणपठनेन च ॥ यत्तीर्थसेवनेनैव सर्वं विद्यादिभिस्तथा
॥ १० ॥ तत्पुण्यं लभते सद्यो रुद्राक्षस्य तु धारणात् ॥ प्रयाणकाले रुद्राक्षं बंधयित्वा त्रियेद्यदि ॥ ११ ॥ स रुद्रत्वमवाप्नोति पुनर्जन्म
न विद्यते ॥ रुद्राक्षं धारयेत्कंठे बाह्वोर्वा त्रियते यदि ॥ १२ ॥ कुलैकविंशमुत्तार्य रुद्रलोके वसेन्नरः ॥ ब्राह्मणो वापि चांडालो निर्गुणः ॥
सगुणोऽपि च ॥ १३ ॥ भस्मरुद्राक्षधारी यः स देवत्वं शिवं व्रजेत् ॥ शुचिर्वाप्यशुचिर्वापि तथाऽभक्षस्य भक्षकः ॥ १४ ॥ म्लेच्छो वाप्यथ
चांडालो युतो वा सर्वपातकैः ॥ रुद्राक्षधारणादेव स रुद्रो नात्र संशयः ॥ १५ ॥ शिरसा धार्यते कोटिः कर्णयोर्दशकोटयः ॥ शतकोटिर्गले
वद्धो भूध्नि कोटिसहस्रकम् ॥ १६ ॥ अयुतं चोपवीते तु लक्षकोटिर्भुजे स्थिते ॥ मणिबंधे तु रुद्राक्षो मोक्षसाधनकः परः ॥ १७ ॥
रुद्राक्षधारको भूत्वा यत्किंचित्कर्म वैदिकम् ॥ कुर्वन्विप्रः सदा भक्त्या महाप्नोति तत्फलम् ॥ १८ ॥ रुद्राक्षमालिकां कंठे
धारयेद्भक्तिवर्जितः ॥ पापकर्मा तु यो नित्यं स मुक्तः सर्वबंधनात् ॥ १९ ॥ रुद्राक्षापितचेता यो रुद्राक्षस्तु न वे धृतः ॥ असौ माहेश्वरो
लोके नमस्यः स तु लिंगवत् ॥ २० ॥ अविद्यो वा सविद्यो वा रुद्राक्षस्य तु धारणात् ॥ शिवलोकं प्रपद्येत कीकटे गर्दभो यथा ॥
॥ २१ ॥ स्कंद उवाच ॥ रुद्राक्षान्संदधे देव गर्दभः केन हेतुना ॥ कीकटे केन वा दत्तस्तद्ब्रूहि परमेश्वर ॥ २२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
शृणु पुत्र पुरावृत्तं गर्दभो विध्यपर्वते ॥ धत्ते रुद्राक्षभारं तु वाहितः पथिकेन तु ॥ २३ ॥ श्रांतोऽसमर्थस्तद्भारं बोधुं पतितवान्भुवि ॥
प्राणिस्त्यक्तस्त्रिनेत्रस्तु शूलपाणिर्महेश्वरः ॥ २४ ॥ मत्प्रसादान्महासेन मदंतिकमुपागतः ॥ यावद्ब्रह्मत्रास्य संख्यान् रुद्राक्षाणां सुदुर्लभम्
॥ २५ ॥ तावद्युगसहस्राणि शिव लोके महीयते ॥ स्वशिष्येभ्यस्तु वक्तव्यं नाशिष्येभ्यः कदाचन ॥ २६ ॥ अभक्तेभ्योऽपि मूर्खेभ्यः
कदाचित् प्रकाशयेत् ॥ अभक्तो वास्तु भक्तो वा नीचो नीचतरोऽपि वा ॥ २७ ॥ रुद्राक्षान्धारयेद्यस्तु मुच्यते सर्वपातकैः ॥ रुद्राक्षधा
रणं पुण्यं केन वा सदृशं भवेत् ॥ २८ ॥

महाभक्तमिव प्रोक्तुं नयस्तस्वदाशना ॥ सहस्रं वारययस्तु रुद्राक्षानां पुस्तकम् ॥ ३१ ॥ स भवति पुराणं सर्वं यथा रुद्रस्तस्यैव ॥
अभावे तु सहस्रस्य बाह्वोः षोडशषोडश ॥ ३० ॥ एकं शिखायां करयोद्गादश द्वादशेव तु ॥ द्वात्रिंशत्कण्ठदेशे तु चत्वारिंशच्च मस्तके ॥ ३१ ॥
एकैकं कर्णयोः षट्षट् वक्षस्यष्टोत्तरं शतम् ॥ यो धारयति रुद्रक्षान् रुद्रवत्स तु पूज्यते ॥ ३२ ॥ मुक्ताप्रवालम्फटिकरीप्यवेड्यकांचनेः ॥
समेतान्धारयेद्यस्तु रुद्राक्षान्स शिवो भवेत् ॥ ३३ ॥ केवलानपि रुद्राक्षान्यद्यालस्याद्विभक्ति यः ॥ तं न स्पृशति पापानि तमांसीव
विभावसुम् ॥ ३४ ॥ रुद्राक्षमालया मंत्रो जप्तोऽनंतफलप्रदः ॥ यस्यांगे नास्ति रुद्राक्ष एकोऽपि बहुपुण्यदः ॥ ३५ ॥ तस्य जन्म निरर्थं
स्यात्त्रिपुंड्ररहितं यथा ॥ रुद्राक्षं मस्तके धृत्वा शिरःस्नानं करोति यः ॥ ३६ ॥ गंगास्नानफलं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ एकाव
क्त्रः पंचवक्त्र एकादशमुखाः परे ॥ ३७ ॥ चतुर्दशमुखाः केचिद्रुद्राक्षा लोकपूजिताः ॥ भक्त्या संपूज्यते नित्यं रुद्राक्षः शंकरात्मकः
॥ ३८ ॥ दरिद्रं वापि पुरुषं राजानं कुरुते भुवि ॥ अत्र ते कथयिष्यामि पुराणं मतमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ कोसलेषु द्विजः कश्चिद्विरि
नाथ इति श्रुतः ॥ महाधनी च धर्मात्मा वेद वेदांगपारगः ॥ ४० ॥

यज्ञकृद्दीक्षितस्तस्य तनयः सुन्दराकृतिः ॥ नाम्ना गुणनिधिः ख्यातस्तरुणः कामसुन्दरः ॥ ४१ ॥ गुरोः सुधिषण्मयाथ पत्नीं मुक्ताव
लीमथ ॥ मोहयामास रूपेण यौवनेन मदेन च ॥ ४२ ॥ संग तस्तु तथा सार्धं कंचित्कालं ततो भिया ॥ विषं ददौ च गुरवे येभे
पश्चात्तु निर्भयः ॥ ४३ ॥ यदा माता पिता कर्म किंचिज्जानाति यत्क्षणे ॥ मातरं पितरं चापि मारयामास तद्विषात् ॥ ४४ ॥
नानाविलासभोगैश्च जाने द्रव्यव्यये ततः ॥ ब्राह्मणानां गृहे चौर्यं चकार स तदा खलः ॥ ४५ ॥ सुरापानमदोन्मत्तस्तदा ज्ञातिवहि
ष्कृतः ॥ ग्रामान्निष्कासितः सर्वैस्तदा सोऽभूद्रनेचरः ॥ ४६ ॥ मुक्तावल्या तथा सार्धं जगाम गहनं वनम् ॥ मार्गे स्थितो द्रव्यलोभा
जघान ब्राह्मणान्बहुन् ॥ ४७ ॥ एवं बहुगते काले ममाग स तदाऽधमः ॥ नेतुं तं यमदृताश्च समाजग्मुः सहस्रशः ॥ ४८ ॥ शिव
लोकाच्छिवगणास्तथैव च समागताः ॥ तयोः परस्परं वादो बभूव गिरिजासुत ॥ ४९ ॥ यमदृतास्तदा प्रोचुः पुण्यमम्य किमस्ति
हि ॥ ब्रुवंतु सेवकाः शंभोर्यद्येनं नेतुमिच्छथ ॥ ५० ॥ शिवदृतास्तदा प्रोचुरयं यस्मिन्स्थले मृतः ॥ दशहस्नादधो भूमे रुद्राक्षस्तत्र
चास्ति हि ॥ ५१ ॥ तत्प्रभावेन हे दृता नेष्यामः शिवसन्निधिम ॥ ततो विमानमारुह्य दिव्यरूपधरो द्विजः ॥ ५२ ॥

दे. मा.
॥ १३ ॥

गतो गुणनिधिर्दूतैः सहितः शंकगलयम् ॥ इति रुद्राक्षमाहात्म्यं कथितं तव सुव्रत ॥ ५३ ॥ एवं रुद्राक्षमहिमा समामात्कथितो
मया ॥ सर्वपापक्षयकरो महापुण्यफलप्रदः ॥ ५४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ श्रीनाग
यण उवाच ॥ एवं नारद षड् वक्त्रो गिरिशेन विबोधितः ॥ रुद्राक्षमहिमानं च ज्ञात्वाऽसीत्स कृतार्थकः ॥ १ ॥ इत्थंभूतानुभा
वोऽयं रुद्राक्षो वर्णितो मया ॥ सदाचार प्रसंगेन शृणु चान्यत्समाहितः ॥ २ ॥ यथारुद्राक्षमहिमा वर्णितोऽनन्तपुण्यदः ॥
लक्षणं मंत्रविन्यासं तथाऽहं वर्णयामि ते ॥ ३ ॥ लक्षं तु दर्शनात्पुण्यं कोटिस्तत्स्पर्शनाद्भवेत् ॥ तस्य कोटिगुणं पुण्यं लभते
धारणान्नरः ॥ ४ ॥ लक्षकोटिसहस्राणि लक्षकोटिशतानि च ॥ तज्जपाल्लभते पुण्यं नरो रुद्राक्षधारणात् ॥ ५ ॥ रुद्राक्षाणां तु
भद्राक्षधारणात्स्यान्महाफलम् ॥ धात्रीफलप्रमाणं यच्छ्रेष्ठमेतदुदाहृतम् ॥ ६ ॥ वदरीफलमात्रं तु प्रोच्यते मध्यमं बुधैः ॥
अधमं चणमात्रं स्यात्प्रतिज्ञैषा मयोदिता ॥ ७ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वेश्याः शूद्राश्चेति शिवाज्ञया ॥ वृक्षा जाताः पृथिव्यां तु
तज्जातीयाः शुभाक्षकाः ॥ ८ ॥

श्वेतास्तु ब्राह्मणा ज्ञेयाः क्षत्रिया रक्तवर्णकाः ॥ पीता वेश्यास्तु विज्ञेयाः कृष्णाः शूद्राः प्रकीर्तिताः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणो विभूयाच्छ्वेताव्रक्ता
ब्राजा तु धारयेत् ॥ पीतान्वैश्यस्तु विभूयात्कृष्णाञ्छूद्रस्तु धारयेत् ॥ १० ॥ समाः स्निग्धा दृढास्तद्वत्कंटकैः संयुताः शुभाः ॥ कृमिद
ष्टाञ्छि भिन्नान्कंटकै रहितास्तथा ॥ ११ ॥ व्रणयुक्तानातृतांश्च षड्रुद्राक्षास्तु वर्जयेत् ॥ स्वयमेव कृतदारो रुद्राक्षः स्यादिहोत्तमः
॥ १२ ॥ यतु पौरुषयत्नेन कृतं तन्मध्यमं भवेत् ॥ समान्स्निग्धान्दृढान्मृत्तान्क्षौमसूत्रेण धारयेत् ॥ १३ ॥ सर्वगात्रेषु साम्येन
समानाऽतिविलक्षणा ॥ निघर्षे हेमलेखाभा यत्र लेखा प्रदृश्यते ॥ १४ ॥ तदक्षमुत्तमं विद्यात्म धार्यः शिवपूजकैः ॥ शिखायामेरुद्राक्षं
त्रिशद्वे शिरसावहेत् ॥ १५ ॥ षट्त्रिंशच्च गले धार्यावाहोः षोडश षोडश ॥ मणिबन्धे द्वादशाक्षान्स्कंधे पञ्चाशतं भवेत् ॥ १६ ॥ अष्टौ
सरशतैर्मालोपवीतं च प्रकल्पयेत् ॥ द्विसरं त्रिसरं वापि विभूयात्कण्ठदेशतः ॥ १७ ॥ कुण्डले मुकुटे चैव कणिकाहागकेषु च केयूरे कट
के चैव कुक्षिपथे तथैव च ॥ १८ ॥ सुप्ते पीते सर्वकालं रुद्राक्षं धारयेन्नरः ॥ त्रिशतं त्वधमं पञ्चाशतं मध्यममुच्यते ॥ १९ ॥

बीजमंत्रेण करे यो धारयेत्पुनः ॥ २१ ॥ पञ्चाशदक्षमथिता वामदेवन चोदरे ॥ पञ्चब्रह्मभिरेगेष्वाप्येयं रुद्राक्षधारणम् ॥ २२ ॥ मथि
तान्मूलमंत्रेण सर्वानक्षास्तु धारयेत् ॥ एकवक्त्रस्तु रुद्राक्षः परतत्त्वप्रकाकः ॥ २३ ॥ परतत्त्वधारणाच्च जायते तत्प्रकाशनम् ॥ द्विव
क्त्रस्तु मुनिश्रेष्ठ अर्धनारीश्वरो भवेत् ॥ २४ ॥ धारणादर्धनारीशः प्रीयते तस्य नित्यशः ॥ त्रिवक्त्रस्त्वनलः साक्षात्स्त्रीहत्यां दहति
क्षणात् ॥ २५ ॥ त्रिमुखश्चैव रुद्राक्षोऽप्यग्नित्रयस्वरूपकः ॥ तद्धारणाच्च हुतभुक्तस्य तुप्यति नित्यशः ॥ २६ ॥ चतुर्मुखस्तु रुद्राक्षः
पितामहस्वरूपकः ॥ तद्धारणान्महाश्रीमान्महदा रोग्यमुत्तमम् ॥ २७ ॥ महती ज्ञान संपत्तिः शुद्धेय धारयेन्नरः ॥ पञ्चमुखस्तु रुद्राक्षः
पञ्चब्रह्मस्वरूपकः ॥ २८ ॥ तस्य धारणमात्रेण संतुष्यति महेश्वरः ॥ षड्वक्त्रश्चैव रुद्राक्षः कार्तिकेयाधिदेवतः ॥ २९ ॥ विनायकं
चापि देवं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ सप्तवक्त्रस्तु रुद्राक्षः सप्तमात्राधिदेवतः ॥ ३० ॥

सप्ताश्वदेवतश्चैव मुनिसप्तकदेवतः ॥ तद्धारणान्महाश्रीः स्यान्महदारोग्यमुत्तमम् ॥ ३१ ॥ महती ज्ञानसंपत्तिः शुचिर्वै धारयेन्नरः ॥
अष्टवक्त्रस्तु रुद्राक्षोऽप्यष्टमात्राधिदेवतः ॥ ३२ ॥ वस्वष्टक प्रीतिकरो गंगाप्रीति करः शुभः ॥ तद्धारणादिमे प्रीता भवेयुः सत्यवा
दिनः ॥ ३३ ॥ नववक्त्रतु रुद्राक्षो यमदेव उदाहृतः ॥ तद्धारणाद्यमभयं न भवत्येव सर्वथा ॥ ३४ ॥ दश वक्त्रतु रुद्राक्षो दशाशा
देवतः स्मृतः ॥ दशाशाप्रीतिजनको धारणे नात्र संशयः ॥ ३५ ॥ एकादशमुखस्त्वक्षो रुद्रैकादश देवतः ॥ तमिन्द्रदेवतं चाहुः सदा
सौख्यविवर्धनम् ॥ ३६ ॥ रुद्राक्षो द्वादशमुखो महाविष्णुस्वरूपकः ॥ द्वादशादित्यदवश्च विभत्येव हि तत्पगः ॥ ३७ ॥ त्रयोदशमुख
श्चाक्षः कामदः सिद्धिदः शुभः ॥ तस्य धारणमात्रेण कामदेवः प्रसीदति ॥ ३८ ॥ चतुर्दशमुखश्चाक्षो रुद्रनेत्रसमुद्भवः ॥ सर्वव्याधि
हरश्चैव सारोग्यप्रदायकः ॥ ३९ ॥ मद्यं मांसं च लशुनं पलांडुं शिशुमेव च ॥ श्लेष्मातकं विड्वग्राहं भक्षणे वर्जयेत्ततः ॥ ४० ॥ ग्रहणे
विषुवे चैव संक्रमे अयने तथा ॥ दश च पौर्णमासे च पुण्येषु दिवसेष्वपि ॥ ४१ ॥ रुद्राक्षधारणात्सद्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इति
श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

श्रीनारायण उवाच ॥ भूतशुद्धिप्रकारं च कथयामि महामुने ॥ मूलाधारात्समुत्थाय कुंडलीं परदेवताम् ॥ १ ॥ सुषुम्नामार्गमाश्रित्य
ब्रह्मरंध्रगतां स्मरेत् ॥ जीवं ब्रह्मणि संयोज्य हंसमन्त्रेण साधकः ॥ २ ॥ पादादिजानुपर्यंतं चतुष्कोणं सवज्रकम् ॥ लंबीजाढ्यं स्वर्ण
वर्णं स्मरेदवनिमंडलम् ॥ ३ ॥ जान्वाद्यानाभि चंद्रार्धनिभं पद्मद्वयांकितम् ॥ वंबीजयुक्तं श्वेताभमंभसो मंडलं स्मरेत् ॥ ४ ॥ नाभेर्हृद
यपर्यन्तं त्रिकोणं स्वस्तिकान्वितम् ॥ रंबीजेन युतं रक्तं स्मरेत्पावकमंडलम् ॥ ५ ॥ हृदो भूमध्य पर्यंतं वृत्तं षड्विदुलांछितम् ॥
यं बीजयुक्तं धूम्राभं नभस्वन्मंडले स्मरेत् ॥ ६ ॥ आब्रह्मरंध्रं भूमध्याद् वृत्तं स्वच्छं मनोहरम् ॥ हंबीजयुक्तमाकाशमण्डलं च विचित
येत् ॥ ७ ॥ एवंभूतानि संचित्य प्रत्येकं संविलापयेत् ॥ भुवं जले जलं वह्नौ वह्निं वायौ नभस्यमुम् ॥ ८ ॥ विलाप्य खमहंकारे
महत्तत्त्वेऽप्यहंकृतिम् ॥ महांतं प्रकृतौ मायामा त्मनि प्रविलापयेत् ॥ ९ ॥ शुद्धसंविन्मयो भूत्वा चितयेत्पापपूरुषम् ॥ वामकु
म्भिस्थितं कृष्णमंगुष्ठपरिमाणकम् ॥ १० ॥ ब्रह्महत्या शिरोयुक्तं कनकस्तेयबाहुकम् ॥ मदिरापानहृदयगुरुतल्पकटीयुतम् ॥ ११ ॥
तत्संसर्गिपदद्वंद्वसुपपातकमस्तकम् ॥ खड्गचर्मधरं कृष्णमधोवक्त्रं सुदुःसहम् ॥ १२ ॥ वायुबीजं स्मरन्वायुं संपुर्येनं विशोषयेत् ॥ स्वश
रीरयुतं मंत्री वह्निबीजेन निर्देहेत् ॥ १३ ॥ कुम्भके परिजप्तेन ततः पापनरोद्भवम् ॥ बहिर्भस्म समुत्सार्य वायुबीजेन रेचयेत् ॥ १४ ॥
सुधाबीजेन देहोत्थं भस्म संप्लावयेत्सुधीः ॥ धूवीजेन घनीकृत्य भस्म तत्कनकाडवत् ॥ १५ ॥ विशुद्धमुकुराकारं जपबीजं विहा
यसः ॥ मूर्धादिपादपर्यंतान्यंगानि रचयेत्सुधिः ॥ १६ ॥ आकाशादीनि भूतानि पुनरुत्पादयेच्चितः ॥ सोऽहं मन्त्रेण चात्मानमाये
द्बृहदांबुजे ॥ १७ ॥ कुण्डली जीवमादाय परसंगात्सुधामयम् ॥ संस्थाप्य हृदयां भोजे मूलाधारगतां स्मरेत् ॥ १८ ॥ रक्तांभोधि
स्थपोतोष्ठसदरुणसरोजाधिरूढा कराब्जेः शूलं कोदंडमिक्षुद्रवमणिगुणमप्यं कुशं पञ्चबाणान् ॥ बिभ्राणासृक्पालं त्रिनयनलसिता
पीनवक्षोरुहाढ्या देवी बालार्कवर्णा भवतु सुख करी प्राणशक्तिः परा नः ॥ १९ ॥

फलम् ॥ श्रुतिस्मृतिप्रमाणोक्तं भस्मधारणशुभम् ॥ २१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशास्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
श्रीनारायण उवाच ॥ इदं शिरोव्रतं चीर्णं विधिवेद्योर्द्विजातिभिः ॥ तेषामेव परां विद्यां वदेदज्ञानबाधिकाम् ॥ १ ॥ विधिवच्छ्रद्धयासार्धं न
चीर्णं येः शिरोव्रतम् ॥ श्रौतस्मार्तसमाचारस्तेषामनुपकारकः ॥ २ ॥ शिरोव्रतसमाचारा देवब्रह्मादिदेवताः ॥ देवता अभवन्विद्वन् खलु
नान्येन हेतुना ॥ ३ ॥ शिरोव्रतस्य माहात्म्यं पूर्वं पूर्वतरं कृतम् ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च देवताः सकला अपि ॥ ४ ॥ सर्वपातकयुक्तोऽपि
मुच्यते सर्वपातकैः ॥ शिरोव्रतमिदं येन चरितं विधिवद् बुध ॥ ५ ॥ शिरोव्रतमिदं नाम शिरस्याथर्वणश्रुतेः ॥ यदुक्तं तद्धिनेवान्यत्तत्तु
पुण्येन लभ्यते ॥ ६ ॥ शाखाभेदेषु नामानि व्रतस्यास्या विभेदतः ॥ पठन्ते मुनिशार्दूलशाखास्वेकव्रतं हि तत् ॥ ७ ॥ सर्वशाखासु
वस्त्वेकं शिवाख्यं सत्यचिद्घनम् ॥ तथा तद्विषयं ज्ञानं तथैव च शिरोव्रतम् ॥ ८ ॥

शिरोव्रतविहीनस्तु सर्वधर्मविवर्जितः ॥ अपि सर्वासु विद्यासु सोऽधिकारी न संशयः ॥ ९ ॥ शिरोव्रतमिदं कार्यं पापकांतारदाहकम् ॥
साधनं सर्वविद्यानां यतस्तत्सम्यगाचरेत् ॥ १० ॥ श्रुतिराथर्वणी सूक्ष्मा सूक्ष्मार्थस्य प्रकाशिनी ॥ यदुवाच व्रतं प्रीत्या तन्नित्यं
सम्यगाचरेत् ॥ ११ ॥ अग्निरित्यादिभिर्मन्त्रैः षड्भिः शुद्धेन भस्मना ॥ सर्वांगोदधूलनं कुर्याच्छिरोव्रतसमाह्वयम् ॥ १२ ॥ एतच्छिरो
व्रतं कुर्यात्संध्याकालेषु सादरम् ॥ यावद्विद्योदयस्तावत्तस्य विद्या खलूत्तमा ॥ १३ ॥ द्वादशाब्दमथाब्दं वा तदर्धं च तदर्धकम् ॥
प्रकुर्याद् द्वादशाहं वा संत्कपेन शिरोव्रतम् ॥ १४ ॥ शिरोव्रतेन यः स्नातस्तं तु नोपदिशेत्तु यः ॥ तस्य विद्या विनष्टा स्यान्निघ्नः
स गुरुः खलु ॥ १५ ॥ ब्रह्मविद्यागुरुः साक्षान्मुनिः कारुणिकः खलु ॥ यथा सर्वेश्वरः श्रीमान्मृदुः कारुणिकः खलु ॥ १६ ॥ जन्मांत
रसहस्रेषु नरा ये धर्मचारिणः ॥ तेषामेव खलु श्रद्धा जायते न कदाचन ॥ १७ ॥ प्रत्युताज्ञानबाहुल्याद् द्वेष एव विजायते ॥ अतः
प्रद्वेषयुक्तस्य न भवेदात्मवेदनम् ॥ १८ ॥

ब्रह्मविद्योपदेशस्य साक्षादेवाधिकारिणः ॥ त एव नेतरे विद्वन्ये तु स्नाता शिरोव्रतैः ॥ १९ ॥ व्रतं पाशुपतं चीर्णं यैर्द्विजैरादरेण तु ॥
तेषामेवोपदेष्टव्यमिति वेदानुशासनम् ॥ २० ॥ यः पशुस्तत्पशुत्वं च व्रतेनानेन संत्यजेत् ॥ तान्हुत्वा न स पापीयान्भवेद्भदाति
निश्चयः ॥ २१ ॥ त्रिपुण्ड्रधारणं प्रोक्तं जात्रालैरादरेण तु ॥ त्रियंबकेन मन्त्रेण सतारेण शिवेन च ॥ २२ ॥ विपुण्ड्रं धारयेन्नित्यं गृहस्था
श्रममाश्रितः ॥ ओंकारेण त्रिरुक्तेन सहसेन त्रिपुण्ड्रकम् ॥ २३ ॥ धारयेद्बिभ्रुको नित्यमिति जात्रालिकी श्रुतिः ॥ त्रियंबकेन मन्त्रेण
प्राणवेन च शिवेन च ॥ २४ ॥ गृहस्थश्च वानप्रस्थो धारयेच्च त्रिपुण्ड्रकम् ॥ मेधावीत्यादिना वाऽपि ब्रह्मचारी दिने दिने ॥ २५ ॥
भस्मना सजलेनाऽपि धारयेच्च त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ब्राह्मणो विधिनोत्पन्नस्त्रिपुण्ड्रभस्मनेव तु ॥ २६ ॥ ललाटे धारयेन्नित्यं तिर्यग्भस्मावगुण्ठ
नम् ॥ “महादेवस्य सम्बन्धात्तद्धर्मोऽप्यस्ति संगतिः ॥” सम्यक् त्रिपुण्ड्रधर्मं च ब्राह्मणो नित्यमाचरेत् ॥ २७ ॥ आदिब्राह्मणभूतेन त्रिपुण्ड्र
भस्मना धृतम् ॥ यतोऽत एव विप्रस्तु त्रिपुण्ड्रं धारयेत्सदा ॥ २८ ॥ भस्मना वेदसिद्धेन त्रिपुण्ड्रदेहगुण्ठनम् ॥ रुद्रलिगार्चनं वाऽपि मोह
तोऽपि च न त्यजेत् ॥ २९ ॥ त्रियंबकेन मन्त्रेण सतारेण तथैव च ॥ पञ्चाक्षरेण मन्त्रेण प्रणवेन तथैव च ॥ ३० ॥
ललाटे हृदये चैव दोर्द्वे च महामुने ॥ त्रिपुण्ड्रं धारयेन्नित्यं संन्यासाश्रमाश्रितः ॥ ३१ ॥ त्रियायुषेण मन्त्रेण न मेधावीत्यादिनाऽथवा ॥
गौणेन भस्मना धाय त्रिपुण्ड्रं ब्रह्मचारिणा ॥ ३२ ॥ नमो तेन शिवेनैव शुद्धः शुश्रूषणे रतः ॥ उद्धूलनं त्रिपुण्ड्रं च नित्यं भक्त्या समा
चरेत् ॥ ३३ ॥ अन्येषामपि सर्वेषां विना मन्त्रेण सुव्रत ॥ उद्धूलनं त्रिपुण्ड्रं च कर्तव्यं भक्तितो मुने ॥ ३४ ॥ भूत्येवोद्धूलनं तिर्यक्
त्रिपुण्ड्रस्य च धारणम् ॥ वरेण्यं सर्वधर्मैभ्यस्तत्त्वान्नित्यं समाचरेत् ॥ ३५ ॥ भस्माग्निहोत्रजं वाऽथ विरजामिसमुद्भवम् ॥ आदरेण
समादाय शुद्धे पात्रे निधाय तत् ॥ ३६ ॥ प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च द्विराचम्य समाहितः ॥ गृहीत्वा भस्म तत्पंचब्रह्ममन्त्रैः शनैः शनैः
॥ ३७ ॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा अग्निरित्यादि मन्त्रितम् ॥ तैरेव सप्तभिर्मन्त्रैस्त्रिवारमभिमन्त्रयेत् ॥ ३८ ॥ ओमापोज्योतिरित्युक्ता
ध्यात्वा मन्त्रनुदीरयेत् ॥ सितेन भस्मना पूर्वं समुद्धूल्य शरीरकम् ॥ ३९ ॥ विषापो विरजो मर्त्यो जायते नात्र संशयः ॥ ततो
ध्यात्वा महाविष्णुं जगन्नाथ जलाधिपम् ॥ ४० ॥ संयोज्य भस्मना तोयमग्निरित्यादिभिः पुनः ॥ विष्णुज्य सांवं ध्यात्वा च

ते च भावनया ब्रह्मभूतेन सितभ स्मना ॥ ललाटवक्षःस्कन्धेषु स्वाश्रमोचितमंत्रतः ॥ ४२ ॥ मध्यमानामिकागुह्येऽनुलोमविलोमतः ॥
त्रिपुण्ड्रं धारयेन्नित्यं त्रिकालेश्वपि भक्तितः ॥ ४३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीनारायण
उवाच ॥ आग्नेयं गौणमज्ञानध्वंसकं ज्ञानसाधकम् ॥ गौणं नानाविधं विद्धि ब्रह्मन्ब्रह्मविदांवर ॥ १ ॥ अग्निहोत्राग्निजं तद्वद्विरजानलजं
मुने ॥ औपासनसमुत्पन्नं समीदग्निसमुद्भवम् ॥ २ ॥ पचनाग्निसमुत्पन्नं दावानलसमुद्भवम् ॥ त्रैवर्णिकानां सर्वेषामग्निहोत्रसमुद्भवम् ॥ ३ ॥
विरजानलजं चैव धार्य भस्म महामुने ॥ औपासनसमुत्पन्नं गृहस्थानां विशेषतः ॥ ४ ॥ समीदग्निसमुत्पन्नं धार्य वै ब्रह्मचारिणा ॥
शूद्राणां श्रोत्रियागारपचनाग्निसमुद्भवम् ॥ ५ ॥ अन्येषामपि सर्वेषां धार्य दावानलोद्भवम् ॥ कालश्चित्रा पौर्णमासी देशः स्वीयः
परिग्रहः ॥ ६ ॥ क्षेत्रारामाद्यरण्यं वा प्रशस्तः शुभलक्षणः ॥ तत्र पूर्वत्रयोदश्यां सुस्नातः सुकृताग्निकः ॥ ७ ॥ अनुज्ञाप्य स्वमाचार्यं संपूज्य
प्रणिपत्य च ॥ पूजां वैशेषिकीं कृत्वा शुद्धांवरधरः स्वयम् ॥ ८ ॥

शुद्धयज्ञोपवीती च शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ दर्भासने समासीनो दर्भमुष्टिं प्रगृह्य च ॥ ९ ॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा प्राङ्मुखो वाप्यु
दङ्मुखः ॥ ध्यात्वा देवं च देवीं च तद्विज्ञापनवर्त्मना ॥ १० ॥ व्रतमेतत्करोमीति भवेत्संकल्पदीक्षितः ॥ यावच्छरीरपातं वा
द्वादशान्दमथाऽपि वा ॥ ११ ॥ तदर्धं वा तदर्धं वा मासद्वादशकं तु वा ॥ तदर्धं वा तदर्धं वा मासमेकमथापि वा ॥ १२ ॥ दिनद्वा
दशकं वाऽपि दिनषट्कमथापि वा ॥ तदर्धं दिनमेकं वा व्रतसंकल्पनावधि ॥ १३ ॥ अग्निमाधाय विधिवद्विरजाहोमकारणात् ॥ हुत्वाऽऽ
ज्येन समिद्भिश्च चरुणा च यथाविधि ॥ १४ ॥ पूताहात्पुरतो भूयस्तत्त्वानां शुद्धिं मुद्दिशन् ॥ जुहुयान्मूलमंत्रेण तैरेव समिदादिभिः
॥ १५ ॥ तत्त्वान्येतानि मे देहे शुद्ध्यन्तामित्यनुस्मरन् ॥ पश्चाद्भूतादितन्मात्राः पंचकर्मैन्द्रियाणि च ॥ १६ ॥ ज्ञानकर्मविभेदेन पंच
पंच विभागशः ॥ त्वंगादिधा तवः सप्त पञ्च प्राणादिवायवः ॥ १७ ॥ मनोबुद्धिं रहंकारो गुणाः प्रकृतिपूरुषौ ॥ रागो विद्या कला चैव
नियतिः काल एव च ॥ १८ ॥ माया च शुद्धविद्या च महेश्वरसदाशिवौ ॥ शक्तिश्च शिवतत्त्व च तत्त्वानि क्रमशोः विदुः ॥ १९ ॥

मंत्रेस्तु विरजेद्भुत्वा होताऽसौ विरजो भवेत् ॥ अथ गोमयमादाय पिंडीकृत्याभिमंश्य च ॥ २० ॥ न्यस्याग्नौ तं च संरक्ष्य दिने तस्मि
न्हविष्यभुक् ॥ प्रभाते च चतुर्दश्यां कृत्वा सर्वं पुरोदितम् ॥ २१ ॥ तस्मिन्दिने निराहारः कालशेषं समापयेत् ॥ प्रातः पर्वणि
चाप्येवं कृत्वा होमावसानतः ॥ २२ ॥ उपसंहृत्य रुद्राग्निं गृहीत्वा भस्म यत्नतः ततश्च जटिलो मुंडः शिखैकजट एव च ॥ २३ ॥
भूत्वा स्नात्वा पुनर्वीतलज्जश्चेत्स्याद्दिगम्बरः ॥ अन्यः काषायवसनश्चमचीरांबरोऽथवा ॥ २४ ॥ एकांबरो वल्कलवान्भवेद्दंडी च
मेखली ॥ प्रक्षाल्य चरणौ पश्चाद् द्विराचम्याऽऽत्मनस्तनुम् ॥ २५ ॥ संकलीकृत्य तद्भस्म विरजानलसंभवम् ॥ अग्निरित्यादिभिर्मन्त्रै
र्षड्भिराथर्वणैः क्रमात् ॥ २६ ॥ विमृज्यांगानि मूर्धादि चरणांत च तैः स्पृशेत् ॥ ततस्तेन क्रमेणैव समुद्रधूल्य च भस्मना ॥ २७ ॥
सर्वांगोद्भूलनं कुर्यात्प्रणवेन शिवेन वा ॥ ततश्च पुंड्रं रचयेत्त्रियायुषसमाह्वयम् ॥ २८ ॥ शिवभावं समागम्य शिवभावमथाचरेत् ॥
कुर्यात्त्रिसंध्यमप्येवमेतत्पाशुपतं व्रतम् ॥ २९ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं चैव पशुत्वं विनिवर्तयेत् ॥ तत्पशुत्वं परित्यज्य कृत्वा पाशुपतं व्रतम्
॥ ३० ॥ पूजनीयो महादेवो लिङ्गमूर्तिः सदाशिवः ॥ भस्मस्नान महापुण्यं सर्वसौख्यकरं परम् ॥ ३१ ॥

आयुष्यं बलमारोग्यं श्रीपुष्टिवर्धनं यतः ॥ रक्षार्थं मंगलार्थं च सर्वं संपत्समृद्धये ॥ ३२ ॥ भस्मस्निग्धमनुष्याणां महामारीभयं न
च ॥ शांतिकं पौष्टिकं भस्म कामदं च त्रिधा भवेत् ॥ ३३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥
नारद उवाच ॥ त्रिविधत्वं कथं चास्य भस्मनः परिकीर्तितम् ॥ एतत्कथय मे देव महत्कौतुहलं मम ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥ त्रिवि
धत्वं प्रवक्ष्यामि देवर्षे भस्मनः शृणु ॥ महापापक्षयकरं महाकीर्तिकरं परम् ॥ २ ॥ गोमयं योनिसंबद्धं तदस्तेनैव गृह्यते ॥ ब्राह्मैर्मत्रै
स्तु संदग्धं तच्छातिक्कृदिहोच्यते ॥ ३ ॥ सावधानस्तु गृह्णीयान्नरो वै गोमयं तु यत् ॥ अन्तरिक्षे गृहीत्वा तत्पडंगेन दहेदतः ॥ ४ ॥
पौष्टिकं तत्समाख्यातं कामदं च ततः शृणु ॥ प्रसादेन दहेदेतत्कामदं भस्म कीर्तितम् ॥ ५ ॥ प्रातरुत्थाय देवर्षे भस्मव्रतपरः शुचिः ॥
गवां गोष्ठेषु गत्वा तु नमस्कृत्वा तु गोकुलम् ॥ ६ ॥ गवां वर्णानुरूपाणां गृह्णीयाद्गोमयं शुभम् ॥ ब्राह्मणस्य च गौः श्वेता रक्ता गौः
क्षत्रियस्य च ॥ ७ ॥ पीतवर्णा तु वैश्यस्य कृष्णा शूद्रस्य कथ्यते ॥ पौर्णमास्याममावास्यामष्टम्यां वा विशुद्धधीः ॥ ८ ॥ प्रासादेन
तु मन्त्रेण गृहीत्वा गोमयं शुभम् ॥ हवयेन तु मन्त्रेण पिंडीकृत्य तु गोमयम् ॥ ९ ॥

॥ १२ ॥ केतकी पाटली तद्वपुशीरं चंदनं तथा ॥ नानासुगंधिद्रव्याणि काश्मीरप्रभृतीनि च ॥ १३ ॥ निक्षिपेत्तत्र पात्रे तु सद्यो मन्त्रेण शुद्धधीः ॥ जल स्नानं पुरा कृत्वा भस्म स्नानमतः परम् ॥ १४ ॥ जलस्नाने त्वशक्तश्च भस्मस्नानं समाचरेत् ॥ प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च शिरश्चेशा नमन्त्रतः ॥ १५ ॥ समुद्रधूल्य ततः पश्चादाननं तत्पुरुषेण तु ॥ अघोरेण तु हृदयं नाभिं वामेन तत्परम् ॥ १६ ॥ सद्योमन्त्रेण सर्वांगं समुद्रधूल्य विचक्षणः ॥ पूर्ववत् परित्यज्य शुद्धवस्त्रं परिग्रहेत् ॥ १७ ॥ प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च पश्चादाचमनं चरेत् ॥ भस्मनोद्घूलनाभावे त्रिपुंड्रं तु विधीयते ॥ १८ ॥ मध्याह्नात्प्राग्जलेयुक्तं परतो जलवर्जितम् ॥ तर्जन्यनामिकामध्येस्त्रिपुंड्रं च समाचरेत् ॥ १९ ॥ मूर्ध्नि चैव ललाटे च कर्णे कण्ठे तथैव च ॥ हृदये चैव बाह्वोश्च न्यासस्थानं हि चोच्यते ॥ २० ॥ पंचांगुले न्यसेन्मूर्ध्नि प्रसादेन तु मन्त्रतः ॥ त्र्यंगुलैर्विन्यसेद्भाले शिरोमन्त्रेण देशिकः ॥ २१ ॥

सद्येन दक्षिणे कर्णे वामदेवेन वामतः ॥ अघोरेण तु कंठे च मध्यांगुल्या स्पृशेद्बद्धम् ॥ २२ ॥ हृदयं हृदयेनैव त्रिभिरंगुलिभिः स्पृशेत् ॥ विन्यसेद्दक्षिणे बाहौ शिखामन्त्रेण देशिकः ॥ २३ ॥ वामबाहौ न्यसेद्दीमान्कवचेन त्रियंगुलेः ॥ मध्येन संस्पृशेन्नाभ्यामीशान इति मन्त्रतः ॥ २४ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानास्तिस्रो रेखा इति स्मृताः ॥ आद्यो ब्रह्मा ततो विष्णुस्तदूर्ध्वं तु महेश्वरः ॥ २५ ॥ एकांगुलेन न्यस्तं यदी श्वरस्तत्र देवता ॥ ॥ शिरोमध्ये त्वयं ब्रह्मा ईश्वरस्तु ललाटके ॥ २६ ॥ कर्णयोरश्विनौ देवौ गणेशस्तु गले तथा ॥ क्षत्रियश्च तथा वैश्यः शुद्रश्चोद्घूलनं त्यजेत् ॥ सर्वेषामंत्यजातीनां मन्त्रेण रहितं भवेत् ॥ २७ ॥ " उदीक्षितं मनुष्याणामपि मंत्रं विना भवेत् " ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ देवर्षेण शृणु तत्सर्वं भस्मोद्घूलनजं फलम् ॥ सरहस्यविधानं च सर्वकामफलप्रदम् ॥ १ ॥ कपिलायाः शकृत्स्वच्छं गृहीत्वा गगनेऽपतत् ॥ न क्लिप्नेनापि कठिनं न दुर्गंधं न चोषितम् ॥ २ ॥ उपर्यधः परित्यज्य गृहीयात्पतितं यदि ॥ पिंडीकृत्य शिवाभ्यादौ तत्क्षिपेन्मूलमंत्रितम् ॥ ३ ॥ आदाय वाससाच्छाद्य भस्माधाने विनिक्षिपेत् ॥ सुकृते सुदृढे शुद्धे क्षालिते प्रोक्षिते शुभे ॥ ४ ॥

विन्यस्य मन्त्री मन्त्रेण पात्रं भस्म विनिक्षिपेत् ॥ तेजसं दारवं चाथ मृण्मयं चैलमेव च ॥ ५ ॥ अन्यद्वा शोभनं शुद्धं भस्माधारं प्रकल्पयेत् ॥ क्षौमे चैवातिशुद्धे वा घनवद्भस्म निक्षिपेत् ॥ ६ ॥ प्रस्थितो भस्म गृहीयात्स्वयं चातुचरोऽपि वा ॥ नचा युक्तकरे दद्यान्न चाशुचितले क्षिपेत् ॥ ७ ॥ न संस्पृशेत्तु नीचांगेन क्षिपेन्न च लंघयेत् ॥ तस्माद्रसितमादाय विनियुंजीत मंत्रितम् ॥ ८ ॥ विभूतिधारण विधिः स्मृतिप्रोक्तो मयेरितः ॥ यदीयाचरणेनैव शिवतुल्यो न संशयः ॥ ९ ॥ शैवेः संपादितं भस्म वैदिकैः शिवसन्निधौ ॥ भक्त्या परमया ग्राह्यं प्रार्थयित्वा तु पूजयेत् ॥ १० ॥ तन्त्रोक्तवर्त्मना सिद्धं भस्मतांत्रिकपूर्वकैः ॥ यत्र कुत्रापि दत्तं चेत्तद्ग्राह्यं नैव वैदिकैः ॥ ११ ॥ शुद्धैः कापालिकैर्वाथ पाखंडैरपरैस्तु तत् ॥ त्रिपुंड्रं धारयेद्भक्त्या मनसाऽपि न लंघयेत् ॥ १२ ॥ श्रुत्या विधीयते यस्मात्तत्त्यागी पतितो भवेत् ॥ त्रिपुंड्रधारणं भक्त्या तथा देहावगुंठनम् ॥ १३ ॥ द्विजः कुर्याद्वि मन्त्रेण तत्त्यागी पतितो भवेत् ॥ उद्धूलनं त्रिपुंड्रं च भक्त्या नैवाचरति ये ॥ १४ ॥ तेषां नास्ति विनिर्माणः संसाराजन्मकोटिभिः ॥ येन भस्मोक्तमार्गेण धृतं न मुनिपुंगव ॥ १५ ॥

तस्य विद्वि मुने जन्म निष्फलं सौकरं यथा ॥ येषां वपुर्मनुष्याणां त्रिपुण्ड्रेण विना स्थितम् ॥ १६ ॥ श्मशानसदृशं तस्यान्न प्रेक्ष्य पुण्यकृच्चनैः ॥ धिग् भस्मरहितं भालं धिग्राममशिवालयम् ॥ १७ ॥ धिगनीशार्चनं जन्म धिग्विद्यामशि वाश्रयम् ॥ त्रिपुंड्रं ये विनिंदन्ति निंदन्ति शिवमेव ते ॥ १८ ॥ धारयन्ति च ये भक्त्या धारयन्ति तमेव ते ॥ यथा कुशानुरहितो भूधरो न विराजते ॥ १९ ॥ अशेषसाधनेऽप्येव भस्महीनं शिवार्चनम् ॥ उद्धूलनं त्रिपुंड्रं च श्रद्धया नाचरति ये ॥ २० ॥ तैः पूर्वाचरितं सर्वं विपरीतं भवेदपि ॥ भस्मया वेदमन्त्रेण त्रिपुंड्रस्य च धारणम् ॥ २१ ॥ विना वेदोचिताचारं स्मार्तस्यानर्थकारणम् ॥ कृतं स्या वक्तुं तेन श्रुतमप्यश्रुतं भवेत् ॥ २२ ॥ अधीतमनधीतं च त्रिपुंड्रं यो न धारयेत् ॥ वृथा वेदा वृथा यज्ञा दानं वृथा वृथा तपः ॥ २३ ॥ वृथा वक्तोषवासेन त्रिपुंड्रं यो न धारयेत् ॥ भस्मधारणकं त्यक्त्वा मुक्तिमिच्छति यः पुमान् ॥ २४ ॥ विषपानेन नित्यत्वं कुरुते यः ॥ २५ ॥ यः कुरुते नित्यत्वं कुरुते यः ॥ २६ ॥ यः कुरुते नित्यत्वं कुरुते यः ॥ २७ ॥ यः कुरुते नित्यत्वं कुरुते यः ॥ २८ ॥ यः कुरुते नित्यत्वं कुरुते यः ॥ २९ ॥ यः कुरुते नित्यत्वं कुरुते यः ॥ ३० ॥

शुद्धमग्निहोत्रसमुद्भवम् ॥ ३० ॥ ईशानेन तु मंत्रेण स्वमूर्धेन विनिक्षिपेत् ॥ तत आदाय तद्भस्म मुखे च पुरुषेण तु ॥ ३१ ॥ अथो
 राख्येण हृदये गुह्ये वामाह्वयेन च ॥ सद्योजाताभिधानेन भस्मपादद्वये क्षिपेत् ॥ ३२ ॥ सर्वांगं प्रणवेनैव मंत्रेणोद्भूलनं ततः ॥ एतदग्नि
 यकं स्नानमुदितं परमर्षिभिः ॥ ३३ ॥ सर्वकर्मसमृद्धयर्थं कुर्यादादाविदं बुधः ॥ ततः प्रक्षाल्य हस्तादीनुपस्पृश्य यथा विधि ॥ ३४ ॥
 तिर्यक्त्रिपुण्ड्रं विधिना ललाटे हृदये गले ॥ पंचभिर्ब्रह्मभिर्वापि कृतेन भसितेन च ॥ ३५ ॥ धृतमेतत्रिपुण्ड्रं स्यात्सर्वकर्मसु पावनम् ॥
 शुद्धैरन्त्यजहस्तस्थ न धार्य भस्म च क्वचित् ॥ ३६ ॥ भस्मना सामग्निहोत्रेण लितः कर्म समाचरेत् अन्यथा सर्वकर्माणि न फलन्ति
 कदाचन ॥ ३७ ॥ सत्यं शौचं जपो होमस्तीर्थं देवादिपूजनम् ॥ तस्य व्यर्थमिदं सर्वं यस्त्रिपुण्ड्रं न धारयेत् ॥ ३८ ॥ त्रिपुण्ड्रं धृग्विप्रवरो
 यो रुद्राक्षरः शुचि ॥ स हन्ति रोगदुरितव्याधि दुर्भिक्षतस्करान् ॥ ३९ ॥

समाप्नोति परं ब्रह्म यतो नावर्तते पुनः स पंक्तिपावनः श्राद्धे पूज्यो विप्रैः सुरैरपि ॥ ४० ॥ श्राद्धे यज्ञे जपे होमे वैश्वदेवे सुरार्चने ॥
 धृतत्रिपुण्ड्रं पूतात्मामृत्युं जयतिमानवः ॥ ४१ ॥ भस्मधारणमाहात्म्यं भूयोऽपि कथयामि ते ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादश
 स्कन्धे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ महापातकसंघाश्च पातकान्यपराण्यपि ॥ नश्यन्ति मुनिशार्दूल सत्यं सत्यं
 नचान्यथा ॥ १ ॥ एकं भस्म धृतं येन तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ यतीनां ज्ञानदं प्रोक्तं वनस्थानां विरक्तिदम् ॥ २ ॥ गृहस्थानां मुने तद्ब्रह्म
 र्मवृद्धिकरं तथा ॥ ब्रह्मचर्याश्रमस्थानां स्वाध्यायप्रदमेव च ॥ ३ ॥ शूद्राणां पुण्यदं नित्यमन्येषां पापनाशनम् ॥ भस्म नोद्भूलनं चैव
 तथा तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ४ ॥ रक्षार्थं सर्वभूतानां विधत्ते वैदिकी श्रुतिः ॥ भस्मनोद्भूलनं चैव तथा तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ५ ॥ यज्ञत्वे
 नैव सर्वेषां विधत्ते वैदिकी श्रुतिः ॥ भस्मनोद्भूलनं चैव तथा तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ६ ॥ सर्वधर्मतया तेषां विधत्ते वैदिकी श्रुतिः ॥
 भस्मनोद्भूलनं चैव तथा तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ७ ॥ माहेश्वराणां लिंगार्थं विधत्ते वैदिकी श्रुतिः ॥ भस्मनोद्भूलनं चैव तथा
 तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ ८ ॥

दे. भा.
॥ २३ ॥

विज्ञानार्थं च सर्वेषां विधत्ते वैदिकी श्रुतिः ॥ शिवेन विष्णुना चैव ब्रह्मणा वज्रिणा तथा ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भेण तदवतारेर्वरुणादिभिः ॥
भस्म देवताभिर्धृतं त्रिपुंड्रोद्भूलनात्मकम् ॥ १० ॥ उमादेव्या च लक्ष्म्या च वाचा चान्याभिरास्तिकैः ॥ सर्वस्त्रीभिर्धृतं भस्म त्रिपुंड्रोद्भूल
नात्मना ॥ ११ ॥ यक्षराक्षसगंधर्वसिद्धविद्याधरादिभिः ॥ मुनिभिश्च धृतं भस्म त्रिपुंड्रोद्भूलनात्मना ॥ १२ ॥ ब्राह्मणेः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रेरपि
च संकरैः ॥ अपभ्रंशैर्धृतं भस्म त्रिपुंड्रोद्भूलनात्मना ॥ १३ ॥ उद्भूलनं त्रिपुण्ड्रं च यैः समाचरितं मुदा ॥ त एव शिष्टा विद्वांसो
नेतरे मुनिपुंगव ॥ १४ ॥ शिवलिंगं मणिः संख्यं मन्त्रः पंचाक्षरस्तथा ॥ विभूतिरौषधं पुंसां मुक्तिस्त्रीवश्यकर्मणि ॥ १५ ॥ भुनक्ति
यत्र भस्मांगो मूर्खो वा पंडितोऽपि वा ॥ तत्र भुंक्ते महादेवः सपत्नीको वृषध्वजः ॥ १६ ॥ भस्मसंछन्नसर्वांगमनुगच्छति यः पुमान् ॥
सर्वपातकयुक्तोऽपि पूजितो मानवोऽचिरात् ॥ १७ ॥ भस्मसंछन्नसर्वांगं यः स्तौति श्रद्धया सह ॥ सर्वपातकयुक्तोऽपि पूज्यते मान
वोऽचिरात् ॥ १८ ॥ त्रिपुण्ड्रधारिणे भिक्षाप्रदानेन हि केवलम् ॥ तेनाऽधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितम् ॥ १९ ॥ येन विघ्नेन शिरसि
त्रिपुण्ड्रं भस्मना कृतम् ॥ कीकटेष्वपि देशेषु यत्र भूतिविभूषणः ॥ २० ॥

मानवस्तु वसेन्नित्यं काशीक्षेत्रसमं हि तत् ॥ दुःशीलःशील युक्तो वा योगयुक्तोऽप्यलक्षणः ॥ २१ ॥ भूतिशासनयुक्तो वा स पूज्यो
मम पुत्रवत् ॥ छद्मनापि चरेद्यो हि भूतिशासनमेश्वरम् ॥ २२ ॥ सोऽपि यां गतिमाप्नोति न तां यज्ञशतैरपि ॥ संपर्काह्नीलया वापि
भयाद्वा धारयेत्तु यः ॥ २३ ॥ विधियुक्तो विभूतिं तु स च पूज्यो यथा ह्यहम् ॥ शिवस्य विष्णोर्देवानां ब्रह्मणस्तृप्तिकारणम् ॥ २४ ॥
पार्वत्याश्च महालक्ष्म्या भारत्यास्तृप्तिकारणम् ॥ न दानेन न यज्ञेन तपोभिः सुदुर्लभैः ॥ २५ ॥ ना तीर्थयात्रया पुण्यं त्रिपुण्ड्रेण च
लभ्यते ॥ दानं यज्ञाश्च धर्माश्च तीर्थयात्राश्च नारद ॥ २६ ॥ ध्यानं तपस्त्रिपुण्ड्रस्य कलां नार्हति षोडशीम् यथा राजा स्वचिह्नांकं
स्वजनं मन्यते सदा ॥ २७ ॥ तथा शिवस्त्रिपुण्ड्रांकं स्वकीयमियं मन्यते द्विजातिर्वाऽन्यजातिर्वा शुद्धचित्तेन भस्मना ॥ २८ ॥ धारये
त्त्रिपुण्ड्रांकं कुरुस्तेन वशीकृतः ॥ त्यक्तसर्वाश्रमाचारो लुप्तसर्वक्रियोऽपि सः ॥ २९ ॥ सकृत्तियं कत्रिपुण्ड्रांकं धारयेत्सोऽपि मुच्यते ॥
यत्नं कर्तुं न शक्यं न कुरुं न शक्यं तथा ॥ ३० ॥ त्रिपुण्ड्रांकितभालेन पूज्य एव हि नारद ॥ शिवमन्त्रात्परो मन्त्रोनास्ति सुख्यं शिवा

मम ॥ अल्पजो वाऽयमो वापि सुखो वा वेदितोऽपि वा ॥ ३३ ॥ यस्मिन्नेव वसेन्नित्यं भूतिशासनसंयुतः ॥ तस्मिन्सदाशिवः सोमः
सर्वभूतगणैर्दृतः ॥ सर्वतीर्थेषु संयुक्तः सात्रिभ्यं कुरुते सदा ॥ ३४ ॥ एतानि पञ्च शिवमन्त्रपवित्रितानि भस्मानि कामदहनांगविभूषि-
तानि ॥ त्रैपुङ्गकाणि रचितानि ललाटपट्टे लुपन्ति देवलिखितानि दुरक्षराणि ॥ ३५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे
त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ नारायण उवाच ॥ भस्मदिग्धशरीराय यो ददाति धनं मुदा ॥ तस्य सर्वाणि पापानि विनश्यन्ति न संशयः
॥ १ ॥ श्रुतयः स्मृतयः सर्वाः पुराणान्य खिलान्यपि ॥ वदन्ति भूतिमाहात्म्यं तत्तस्माद्धारयेद्द्विजः ॥ २ ॥ सितेन भस्मना कुर्या-
त्रिसंध्यं यस्मिपुङ्गकम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके महीयते ॥ ३ ॥ योगी सर्वाङ्गं स्नानमापादतलमस्तकम् ॥ त्रिसंध्यमाचरेन्नित्यं
माशु योगमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ भस्मस्नानेन पुरुषः कुलस्योद्धारको भवेत् ॥ भस्मस्नानं जलस्नानाद् संख्येयगुणान्वितम् ॥ ५ ॥
सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ॥ तत्फलं लभते सर्वं भस्मस्नानान्न संशयः ॥ ६ ॥

महापातकयुक्तो वा युक्तो वाप्युपपातकः ॥ भस्मस्नानेन तत्सर्वं दहत्यग्निर्वेधनम् ॥ ७ ॥ भस्मस्नानात्परं स्नानं पवित्रं नैव विद्यते ॥
एवमुक्तं शिवेनादौ तदा स्नातः स्वयं शिवः ॥ ८ ॥ तदा प्रभृति ब्रह्माद्या मुनयश्च शिवार्थिनः ॥ सर्वकर्मसु यत्नेन भस्मस्नानं प्रचक्रिरे
॥ ९ ॥ तस्मादेवच्छिरस्नानमाग्नेयं यः समाचरेत् ॥ अनेनैव शरीरेण स हि रुद्रो न संशयः ॥ १० ॥ ये भस्मधारिणं दृष्ट्वा परितृप्ता
भवन्ति ते ॥ देवासुरमुनीन्द्रैश्च पूज्या नित्यं न संशयः ॥ ११ ॥ भस्मसंच्छन्नसर्वाङ्गं दृष्ट्वातिष्ठति यः पुमान् ॥ तं दृष्ट्वा देवराजोऽपि दंड-
वत्प्रणमिष्यति ॥ १२ ॥ अभक्ष्यभक्षणं तेषां भस्मधारणपूर्वकम् ॥ तेषां तद्भक्ष्यमेव स्यान्मुने नात्र विचारणा ॥ १३ ॥ यः स्नानि
भस्मना नित्यं जल स्नात्वा ततः परम् ॥ ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वानप्रस्थोऽथवादरात् ॥ १४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः स याति परमां
गतिम् अग्नेयं भस्मना स्नानं यतीनां च विशिष्यते ॥ १५ ॥ आर्द्रस्नानाद्भरं भस्मस्नानमार्द्रवधो ध्रुवः आर्द्रं तु प्रकृतिं विद्यात्प्रकृतिं
बंधनं विदुः ॥ १६ ॥ प्रकृतेस्तु प्रहाणाय भस्मना स्नानमिष्यते ॥ भस्मना सदृशं ब्रह्मन्नास्ति लोकत्रयेष्वपि ॥ १७ ॥

शिवात्मकम् ॥ ये घोरा राक्षसाः प्रेता ये चान्ये क्षुब्धजतवः ॥ ४० ॥ त्रिपुण्ड्रधारणं दृष्ट्वा पलायते न संशयः ॥ कृत्वा शीघ्रादिकं कर्म स्नात्वा तु विमले जले ॥ ४१ ॥ भस्मनोद्धूलनं कार्यमापादतलमस्तकम् ॥ केवलं वारुणं स्नानं देहे बाह्यं मलापहम् ॥ ४२ ॥ विभूतिस्नानमनघं बाह्यांतरमलापहम् ॥ त्यक्त्वाऽपि वारुणं स्नानं तत्परः स्यान्न संशयः ॥ ४३ ॥ कृतमप्यकृतं सत्यं भस्मस्नानं विना मुने ॥ भस्मस्नानं श्रुतिप्रोक्तमाग्नेयं स्नानमुच्यते ॥ ४४ ॥ अंतर्वह्निश्च संशुद्धं शिवपूजाफलं लभेत् ॥ यद्बाह्यमलमात्रस्य नाशकं स्नानं मस्ति तत् ॥ ४५ ॥ तन्नाशयति तीव्रेण प्राणिबाह्यांतरं मलम् ॥ कृत्वाऽपि कोटिशो नित्यं वारुणं स्नानमादरात् ॥ ४६ ॥ न भवत्येव पूतात्मा भस्मस्नानं विना मुने ॥ यद्भस्मस्नानमाहात्म्यं तद्वदो वेद तत्स्वतः ॥ ४७ ॥ यद्वा वेद महादेवः सर्वदेवशिखामणिः ॥ भस्मस्नानमकृत्वेव यः कुर्यात्कर्म वैदिकम् ॥ ४८ ॥ स तत्कर्म कालार्धाधमपि नाप्नोति वस्तुतः ॥ यः करिष्यति यत्नेन भस्मस्नानं यथाविधि ॥ ४९ ॥ स एवैकः सर्वकर्मस्वधिकारी श्रुतिश्रुतः ॥ पावनं पावनानां च भस्मस्नानं श्रुतिश्रुतम् ॥ ५० ॥

न करिष्यति यो मोहात्स महापातकी भवेत् ॥ अनन्तेर्वारुणेः स्नानैर्यत्पुण्यं प्राप्यते द्विजैः ॥ ५१ ॥ ततोऽनंतमुणं पुण्यं भस्मस्नानादवाप्यते ॥ कालत्रयेऽपि कर्तव्यं भस्मस्नानं प्रयत्नतः ॥ ५२ ॥ भस्मस्नानं स्मृतं श्रौतं तस्याग्नी पतितो भवेत् ॥ सूत्राद्युत्सर्जनात् तु भस्मस्नानं प्रयत्नतः ॥ ५३ ॥ कर्तव्यमन्यथा पूता न भविष्यति मानवाः ॥ विधिवत्कृतस्त्रौचोऽपि भस्मस्नानं विना द्विजः ॥ ५४ ॥ न भविष्यति पूतात्मा नाधिकार्यपि कर्मणि अपानवायु निर्याति कृभणे स्कंदने क्षुते ॥ ५५ ॥ श्लेष्मोद्गारेऽपि कर्तव्यं भस्मस्नानं प्रयत्नतः ॥ श्रीभस्मस्नानमाहात्म्यस्यैकदेशोऽत्र वर्णितः ॥ ५६ ॥ पुनश्च संप्रवक्ष्यामि भस्मस्नानोत्थितं फलम् ॥ सावधानेन मनसा श्रोतव्यं मुनिपुंगव ॥ ५७ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अग्निरित्यादिभिर्मैत्रेयैस्म संशोध्य सादरम् ॥ धारणीयं ललाटादौ त्रिपुण्ड्रं केवलं द्विजः ॥ १ ॥ ब्रह्मक्षत्रियवैश्याश्च एते सर्वे द्विजाः स्मृताः ॥ तस्माद् द्विजैः प्रयत्नेन त्रिपुण्ड्रं धार्यमन्वहम् ॥ २ ॥ यस्योपनयनं ब्रह्मन् स एव द्विज उच्यते ॥ तस्माच्छ्रौतं द्विजैः कार्यं त्रिपुण्ड्रस्य च धारणम् ॥ ३ ॥ विभूतिधारणं त्यक्त्वा यः सत्कर्मसमाचरेत् ॥ तत्कृतं चाऽकृतप्रायं भवत्येव न संशयः ॥ ४ ॥

न गायत्र्युपदेशोऽपि भस्मनो धारणं विना ॥ ततो धृतवैव भस्मांगे गायत्रीजपमाचरेत् ॥ ५ ॥ गायत्रीं मूलमेवाहुर्ब्राह्मण्ये मुनिपुंगव ॥ सा भस्मधारणाभावे न केनाप्युपदिश्यते ॥ ६ ॥ न तावदधिकारोऽस्ति गायत्रीग्रहणे मुने ॥ यावन्न भस्म भालादौ धृतमग्निसमुद्भवम् ॥ ७ ॥ भस्महीनललाटत्वं न ब्राह्मण्यानुमापकम् ॥ एकमेव मया ब्रह्मन्हेतुरुक्तः सुपुण्यदः ॥ ८ ॥ मंत्रपूतं सितं भस्म ललाटे परिवर्तते ॥ स एव ब्राह्मणो विद्वान्सत्यं सत्यं मयोच्यते ॥ ९ ॥ यस्यास्ति सहजा प्रीतिर्मणिवद्भस्मसंग्रहे ॥ स एव ब्राह्मणो ब्रह्मन्सत्यं सत्यं मयोच्यते ॥ १० ॥ न यस्य सहजा प्रीतिर्मणिवद्भस्मसंग्रहे ॥ स चांडाल इति ज्ञेयो जन्म जन्मांतरे ध्रुवम् ॥ ११ ॥ न यस्य सहजा प्रीतिस्त्रिपुंड्रोद्धूलनादिषु ॥ स चांडाल इति ज्ञेयः सत्यं सत्यं मयोच्यते ॥ १२ ॥ ये भस्मधारणं त्यक्त्वा भुञ्जते च फलादिकम् ॥ ते सर्वे नरकं घोरं प्राप्नुवन्ति न संशयः ॥ १३ ॥ “विभूतिधारणं त्यक्त्वा यः शिवं पूजयिष्यति ॥ स दुर्भगः शिवद्वेष्टा स द्वेषो नरकप्रदः ॥ सर्वकर्मबहिर्भूतो भस्मधारणवर्जितः ॥” विभूतिधारणं त्यक्त्वा कुर्वन् हेमतुलामपि ॥ न तत्फलमवाप्नोति पतितो हि भवेद्धि सः ॥ १४ ॥ यथोपवीतरहितैः संध्या न क्रियते द्विजैः ॥ तथा संध्या न कर्तव्या विभूतिरहितैरपि ॥ १५ ॥

गतोपवीतैः संध्यायां कार्यः प्रतिनिधिः क्वचित् ॥ जपादिकं तु सावित्र्यास्तथैवोपोषणादिकम् ॥ १६ ॥ विभूतिधारणे त्वन्यो नास्ति प्रतिनिधिः क्वचित् ॥ विभूति धारणं त्यक्त्वा यदि संध्यां करोति यः ॥ १७ ॥ प्रत्यवेत्येव येनासौ नाधिकारी तदा द्विजः ॥ यथा श्रुत्वांत्यजो वेदान्प्रत्यवेति तथा द्विजः ॥ १८ ॥ प्रत्यवेति न सन्देहः संध्याकृद्भस्मवर्जितः ॥ संपादनाय यत्नेन श्रुतं भस्म सदा द्विजैः ॥ १९ ॥ स्मार्तं वा तदभावे तु लौकिकं वा समाहितैः ॥ यादृशं तादृशं वाऽस्तु पवित्रं भस्म संततम् ॥ २० ॥ धारणीयं प्रयत्नेन द्विजैः संध्यादिकमसु ॥ न संविशन्ति पापानि भस्मनिष्ठे ततः सदा ॥ २१ ॥ कर्तव्यमपि यत्नेन ब्राह्मणैर्भस्मधारणम् ॥ मध्याग्निलवयेणैव स्वदक्षिणकरस्य तु ॥ २२ ॥ षडंगुलायतं मानमपि चाधिकमानकम् ॥ नेत्र युग्मप्रमाणेन भाले दीप्तं त्रिपुंड्रकम् ॥ २३ ॥ कदाचिद्भस्मना कुर्यात्स कुर्यात् नात्र संशयः ॥ अकारो नामिका प्रोक्त उकारो मध्याग्निलवः ॥ २४ ॥ मकारस्तर्जनी तस्मात्त्रिपुंड्रं त्रिगुणात्मकम् ॥ कदाचिद्भस्मधारणं कुर्यात् कुर्यात् कुर्यात् ॥ २५ ॥ अत्र ते कथयाम्येनमितिहासं पुरातनम् ॥ कदाचिद्विषयदुर्वासाः पितृलोकं गतोऽभवत् ॥ २६ ॥

॥ नानाकथाभिरन्योन्यसंभाषां चकारे तथा ॥ ३९ ॥ तस्मिन्स्तु समये कुंभीपाकस्थानां तु पापिनाम् ॥ चोरः समभवच्छब्दो हा इताः
स्मेति वादिनाम् ॥ ३० ॥ मृताः स्मेति वदत्येके दग्धा स्मेतिपरे जगुः ॥ छिन्नाः स्मेति विभिन्नाः स्मेत्येवं रोदनकागिणः ॥ ३१ ॥
श्रुत्वा तं करुणं शब्दं दुःखितो मुनिराह हृदि ॥ पप्रच्छ पितृनाथांस्तान्केषां शब्दोऽयमित्यति ॥ ३२ ॥ ते समुचुमुनेऽत्रैव पुरी संयम
नी परा ॥ वर्तते यमराडत्र पापिनां भोगदायकः ॥ ३३ ॥ नानदूतेः कालरूपैः कृष्णवर्णैर्भयंकरैः ॥ सहितोऽत्रैव तत्पुया नायको
विद्यतेऽनघ ॥ ३४ ॥ कुंडान्यनेकानि पापिनां भोगदानि च ॥ षडशीतिघोररूपैर्दूतैः परिवृतानि च ॥ ३५ ॥ तत्र मुख्यतमं कुंडं कुंभी
पाकाभिधं महत् ॥ वर्तते तद्गतानां च यातनानां तु वर्णनम् ॥ ३६ ॥ कर्तुं न शक्यते कैश्चिदपि वर्षशतैरपि ॥ ये शिवद्रोहिणः संति तथा
देवीविनिदकाः ॥ ३७ ॥ ये विष्णुद्रोहिणः संति पतंत्यत्रैव ते मुने ॥ ये वेदनिदकाः संति सूर्यस्य च गणेशितुः ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणानां
द्रोहिणो ये पतंत्यत्रैव ते मुने ॥ कामाचाराश्च ये संति तप्तमुद्रांकिताश्च ये ॥ ३९ ॥

त्रिशूलधारिणो ये च पतंत्यत्रैव ते मुने ॥ मातृ पितृ गुरुज्येष्ठपुराणस्मृतिनिदका ॥ ४० ॥ ये धर्मदूषकाः संति पतंत्यत्रैव ते मुने ॥
तेषामयं महाघोरः शब्दः श्रवणदारुणः ॥ ४१ ॥ श्रूयतेऽस्माभिरनिशं वैराग्यं यच्छ्रुतेर्भवेत् ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा मुनिराह तादृह
क्षया ॥ ४२ ॥ उत्थाय चलितस्तूर्णययौ कुण्डसमीपतः ॥ अवाङ्मुखो ददशाऽधस्तस्मिन्नेव क्षणे मुने ॥ ४३ ॥ तत्रत्यानां पापिनां
तु स्वर्गाधिकमभूत्सुखम् ॥ हंसति केचिद्वायन्ति नृत्यन्ति च तथा परे ॥ ४४ ॥ परस्परं रमन्ते तेऽप्युन्मत्ताः सुखवर्धनात् ॥ मृदंगमु
रजावीणाढक्कादुंदुभिनिस्वनाः ॥ ४५ ॥ समुद्रतास्तु मधुराः पंचमस्वरभूषिताः ॥ वसंतवल्लीपुष्पाणां सुगंध मरुतो ववुः ॥ ४६ ॥
मुनिस्तु चकितो दृष्ट्वा यमदूताश्च विस्मिताः ॥ शीघ्रं ते कथयामासुधर्मराजाय वेदिने ॥ ४७ ॥ महाराजमहाश्वर्यमधुने वाभव
द्विभो ॥ स्वर्गादप्यधिकं सौख्यं कुंभीपाकस्थपापिनाम् ॥ ४८ ॥ निमित्तं नैव जानीमः कस्मादिदमभूद्विभो ॥ चकिताः स्म वयं
सर्वे प्राप्ता देव त्वदंतिकम् ॥ ४९ ॥ निशम्य दूतवाणीं तां धर्मराट् शीघ्रमुत्थितः ॥ महामहिषमारूढो ययौ ते यत्र पापिनः ॥ ५० ॥

तां वार्ता प्रेषयामास दूतद्वाराऽमरावतीम् ॥ श्रुत्वा तां देवराजोऽपि प्राप्तो देवगणैः सह ॥ ५१ ॥ ब्रह्मलोकात्पद्मजोऽपि वैकुण्ठाद्विष्टर
श्रवाः ॥ तत्तल्लोकाच्च दिक्पालाः समाजग्मुर्गणैः सह ॥ ५२ ॥ परिवार्य स्थिताः सर्वे कुंभी पाकमितस्ततः ॥ अपश्यंस्तद्रताञ्जीवान्स्व
र्गाधिकसुखान्वितान् ॥ ५३ ॥ चकिता एव ते सर्वे न विदुस्तस्य कारणम् ॥ अहो पापस्य भोगार्थं कुण्डमेतद्विनिर्मितम् ॥ ५४ ॥ तत्र
सौर्यं यदा जातं तदा पापास्तु किं भयम् ॥ उच्छिन्ना वेदमर्यादा परमेशकृता कथम् ॥ ५५ ॥ भगवान्स्वस्य संकल्पं वितथं कृत्वा
न्कथम् ॥ आश्चर्यमेतदाश्चर्यमेतदित्येवभाषिणः ॥ ५६ ॥ तटस्था अभवन्सर्वे न विदुस्तत्र कारणम् ॥ एतस्मिन्नंतरे शौरिः समंय
विबुधादिभिः ॥ ५७ ॥ ययौ कैश्चित्सुरगणैः सहितः शंकरालयम् ॥ पार्वत्या सहितं देवं कोटिकन्दर्पसुन्दरम् ॥ ५८ ॥ रमणीयतमांगं
तं लावण्यखनिमद्भुतम् ॥ सदा षोडशवर्षीयं नानालंकारभूषितम् ॥ ५९ ॥ नानागणैः परिवृतं लालयंतं परां शिवाम् ॥ ददर्श चन्द्र
मौलिं स चतुर्वेदं ननाम ह ॥ ६० ॥ वृत्तांतं कथयामास चमत्कृतमतिस्फुटम् ॥ एतस्य कारणं देव न जानीमः कथंचन ॥ ६१ ॥ वद
न्तकारणं देव सर्वज्ञोऽसि यतः प्रभो ॥ विष्णुवाक्यं तदा श्रुत्वा प्रसन्नमुखपंकजः ॥ ६२ ॥

उवाच मधुरं वाक्यं मेघगम्भीरया गिरा ॥ शृणु विष्णो तन्निमित्तं नाश्चर्यं त्वत्र विद्यते ॥ ६३ ॥ भस्मनो महिमैवायं भस्मना किं भवे
ब्रह्मि ॥ कुम्भीपाकं गतो द्रष्टुं दुर्वासाः शैवसंमतः ॥ ६४ ॥ आवाङ्मुखो ददर्शाऽधस्तदा वायुवशाद्धरे ॥ भालभस्मकणास्तत्र पतिता
देवयोगतः ॥ ६५ ॥ तेन जातमिदं सर्वं भस्मनो महिमा त्वयम् ॥ इतः परं तु तत्तीर्थं पितृलोकनिवासिनाम् ॥ ६६ ॥ भविष्यति
न संदेहो यत्र स्नात्वा सुखी भवेत् ॥ पितृतीर्थं तु तन्नाम्नाऽप्यत ऊर्ध्वं भविष्यति ॥ ६७ ॥ मल्लिगस्थापनं तत्र कार्यं देव्याश्च सत्तम ॥
पूजयिष्यति ते तत्र पितृलोकनिवासिनः ॥ ६८ ॥ त्रैलोक्ये यानि तीर्थानि तत्र श्रेष्ठमिदं भवेत् ॥ पित्रीश्वरीपूजया तु त्रैलोक्यं पूजितं
भवेत् ॥ ६९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इति देव वचः श्रुत्वा देवं मूर्ध्ना प्रणम्य च ॥ तदनुज्ञां समादाय ययौ देवांतिकं हरिः ॥ ७० ॥
तत्सर्वं कथयामास कारणं शंकरोदितम् ॥ साधु साध्विति ते प्रोचुरमरा मौलिचालने ॥ ७१ ॥ शशंसुर्भस्ममाहात्म्यं हरिब्रह्मादयः
हराः ॥ पितरश्चैव संतुष्टास्तीर्थलाभात्परंतप ॥ ७२ ॥ तत्तीर्थतीरे लिंगं च देव्या स्मृतिं यथाविधि ॥ स्थापयामासुरमराः पूजयामा
सुः ॥ ते विमानं समाकृष्य गता कैलासमंदलम् ॥ ७३ ॥

भेदतः ॥ ७७ ॥ प्रवक्ष्ये मुनि शार्दूल वैष्णवावागमलोकनात् ॥ ऊर्ध्वपुंङ्गप्रमाणानि दिव्यान्वंगुलिभेदतः ॥ ७८ ॥ वर्णाभिमन्त्रदेवाश्च
प्रवक्ष्यामि फलानि च ॥ पर्वताग्रे नदीतीरे शिवक्षेत्रे विशेषतः ॥ ७९ ॥ सिंधुतीरे च कल्मीके तुलसीमूलमाश्रिते ॥ मृद एतास्तु
संग्राह्या वर्जयेदन्य मृत्तिकाः ॥ ८० ॥ श्यामं शांतिकरं प्रोक्तं रक्तवश्यकरं भवेत् ॥ श्रीकरं पीतमित्याहुर्धर्मदं श्वेतमुच्यते ॥ ८१ ॥
अंगुष्ठः पुष्टिदः प्रोक्तो मध्यमायुष्करी भवेत् ॥ अनामिकान्नदानित्यमुक्तिदा च प्रदेशिनी ॥ ८२ ॥ एते रंगुलिभेदैस्तु कारयेन्न नखैः
स्पृशेत् ॥ वर्तिदीपावलिकृतिं वेणुपत्राकृतिं तथा ॥ ८३ ॥ पद्मस्य मुकुलाकारं तथा कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ मत्स्यकूर्माकृतिं वापि शंखाकारं
ततः परम् ॥ ८४ ॥ दशांगुलिप्रमाणं तु उत्तमोत्तममुच्यते ॥ नवांगुलं मध्यमं स्यादष्टांगुलमतः परम् ॥ ८५ ॥

सप्तषट्पंचभिः पुंङ्गं मध्यमं त्रिविधं स्मृतम् ॥ चतुस्त्रिद्व्यंगुलेः पुंङ्गं कनिष्ठं त्रिविधं भवेत् ॥ ८६ ॥ लालटे केशवं विद्यान्नागयणमथो
दरे ॥ माधवं हृदि विन्यस्य गोविंदं कंठकूपके ॥ ८७ ॥ उदरे दक्षिणे पार्श्वे विष्णु रित्यभिधीयते ॥ तत्पार्श्वबाहुमध्ये च मधुमदनमेव
च ॥ ८८ ॥ त्रिविक्रमकण्ठदेशे वामकुक्षौ तु वामनम् ॥ श्रीधरं बाहुके वामे हृषीकेशं तु कर्णके ॥ ८९ ॥ पृष्ठे च पद्मनाभं तु ककुदा
मोदरं स्मरेत् ॥ द्वादशैतानि नामानि वासुदेवेति मूर्धनि ॥ ९० ॥ पूजाकाले च होमे च सायं प्रातः समाहितः नामान्युच्चार्य विधिना
धारयेद्ऊर्ध्वपुंङ्गकम् ॥ ९१ ॥ अशुचिर्वाप्यनाचारो मनसा पापमाचरेत् ॥ शुचिरेव भवेन्नित्यं मूर्ध्नि पुंङ्गांकितो नरः ॥ ९२ ॥ ऊर्ध्वपुंङ्गधरो
मर्त्यो म्रियते यत्र कुत्रचित् ॥ श्वपाकोऽपि विमानस्थो मम लोके महीयते ॥ ९३ ॥ एकांतिनो महाभागा मत्स्वरूपविदोऽमलाः ॥
सांतरालान्प्रकुर्वति पुंङ्गान्विष्णुपदाकृतीन् ॥ ९४ ॥ परमेकांतिनोऽप्येवं मत्पादैकपरायणाः ॥ हरिद्राचूर्णसंयुक्ताञ्छूलाकारान्तु वाऽम
लान् ॥ ९५ ॥ अन्ये तु वैष्णवाः पुंङ्गान्छिद्रानपि भक्तितः ॥ प्रकुर्वीरन्दीपपद्मवेणु पत्रोपमाकृतीन् ॥ ९६ ॥ अच्छिद्रानपि सच्छि
द्रान्कुर्युः केवलवैष्णवाः ॥ अच्छिद्रकरणे तेषां प्रत्यवायो न विद्यते ॥ ९७ ॥

एकांतिनां प्रपन्नानां परमैकांतिनामपि ॥ अच्छिद्रपुण्ड्राकरणे प्रत्यवायो महान्भवेत् ॥ १८ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं तु यः कुर्यादंडाकारं तु शोभ
नम् ॥ मध्येच्छिभद्रं वेष्णवाश्च नमोऽन्तैः केशवादिभिः ॥ १९ ॥ विमलान्यूर्ध्वपुण्ड्राणि सांतरालानि यो नरः ॥ करोति विपुलं तत्र
मंदिरं मे करोति सः ॥ १०० ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्य मध्ये तु विशाले सुमनोहरे ॥ लक्ष्म्या साकं सहासीनो रमते विष्णु रम्ययः ॥ १ ॥ निरंत
रालयः कुर्यादूर्ध्वपुण्ड्रं द्विजाधमः ॥ सहि तत्र स्थितं विष्णुं श्रियं चैव व्यपोहति ॥ २ ॥ अच्छिद्रमूर्ध्वपुण्ड्रं तु यः करोति विमूढधीः ॥
स पर्यायेण तानेति नरकानेकविंशतिम् ॥ ३ ॥ ऋजूनि स्फुटपार्श्वानि सांतरालानि विन्यसेत् ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्राणि दंडाब्जदीपमत्स्यनि
भानि च ॥ ४ ॥ शिखोपवीतवद्धार्यमूर्ध्वपुण्ड्रं द्विजेन च ॥ विना कृताश्चेद्विफलाः क्रियाः सर्वा महामुने ॥ ५ ॥ तस्मात्सर्वेषु कार्येषु
कार्यं विप्रस्य धीमतः ॥ उर्ध्वपुण्ड्रं त्रिशूलं च वर्तुलं चतुरस्रकम् ॥ ६ ॥ अर्धचन्द्रादिकं लिंगं वेदनिष्ठो न धारयेत् ॥ जन्मना लब्ध जातिस्तु
वेदपंथानमाश्रितः ॥ ७ ॥ पुण्ड्रांतरं भ्रमाद्वाऽपि ललाटे नैव धारयेत् ॥ ख्यातिकांत्यादिसिद्धार्थं चापि विष्णवागमादिषु ॥ ८ ॥
स्थितं पुण्ड्रांतरं नैव धारयेद्वैदिको जनः ॥ तिर्यक्त्रिपुण्ड्रं संत्यज्य श्रौतं कथमपि भ्रमात् ॥ ९ ॥ ललाटे भस्मना तिर्यक्त्रिपुण्ड्रस्य च
धारणम् ॥ विना पुण्ड्रांतरं मोहाद्वारयन्नारकी भवेत् ॥ ११० ॥ वेदमार्गेकनिष्ठस्तु मोहे नाप्यंकितो यदि ॥ पतत्येव न संदहस्तथा
पुण्ड्रांतरादपि ॥ ११ ॥ नांकनं विग्रहे कुर्याद्विदमार्गं समाश्रितः ॥ श्रौतधर्मेकनिष्ठानां लिंगं तु श्रौतमेव हि ॥ १२ ॥ अश्रौतधर्मनि
ष्ठानामश्रौतं लिंगमीरितम् ॥ देवता वेदसिद्धायास्तासां लिंगं तु वैदिकम् ॥ १३ ॥ अश्रौततंत्र निष्ठायास्तासामश्रौतमेव हि ॥ वेद
सिद्धो महादेवः साक्षात्संसारमोचकः ॥ १४ ॥ भक्तानामुपकाय श्रौतं लिंगं दधाति च ॥ वेद सिद्धस्य विष्णोश्च श्रौतं लिंगं न
चेतरत् ॥ १५ ॥ प्रादुर्भावविशेषाणामपि तस्य तदेव हि ॥ श्रौतं लिंगं तु विज्ञेयं त्रिपुण्ड्रोद्भूतलनादिकम् ॥ १६ ॥ अश्रौतमूर्ध्वपुण्ड्रा
दिनेव तिर्यक्त्रिपुण्ड्रकम् ॥ वेदमार्गेकनिष्ठानां वेदोक्तेनैव वर्त्मना ॥ १७ ॥ ललाटे भस्मना तिर्यक्त्रिपुण्ड्रं धार्यमेव हि ॥ यस्तु
नारायणं देवं प्रपन्नः परमं पदम् ॥ ११८ ॥

दे. मा.
॥३२॥

अ. १६

अथैतत्संयत्तं मूलकान्यत्र संध्या वेदः शाखा धर्मकर्माणि पत्रम् ॥ तस्मान्मूलं यत्नतो रक्षणीयं छिन्ने मूले नैव वृक्षो न शाखा ॥ ६ ॥
अथातः श्रूयतां पुण्यं संध्योपासनमुत्तमम् ॥ भस्मधारणमाहात्म्यं कथितं चैव विस्तरात् ॥ १ ॥ प्रातः संध्याविधानं च कथयिष्यामि
तेऽनघ ॥ प्रातःसंध्यां सनक्षत्रां मध्याह्ने मध्यभास्कराम् ॥ २ ॥ समूर्यां पश्चिमां संध्यां तिस्रः संध्या उपासते ॥ तद्भेदानपि वक्ष्यामि
शृणु देवर्षिसत्तम ॥ ३ ॥ उत्तमा तारकोपेता मध्यमा लुप्ततारका ॥ अधमा सूर्य सहिता प्रातःसंध्या त्रिधा मता ॥ ४ ॥ उत्तमा
सूर्यसहिता मध्यमाऽस्तमिते रवौ ॥ अधमा तारकोपेता सायंसंध्या त्रिधा मता ॥ ५ ॥

विप्रो वृक्षो मूलकान्यत्र संध्या वेदः शाखा धर्मकर्माणि पत्रम् ॥ तस्मान्मूलं यत्नतो रक्षणीयं छिन्ने मूले नैव वृक्षो न शाखा ॥ ६ ॥
संध्या येन विज्ञाता संध्या येनानुपासिता ॥ जीव मानो भवेच्छूद्रो मृतः श्वा चैव जायते ॥ ७ ॥ तस्मान्नित्यं प्रकर्तयं संध्योपास
नमुत्तमम् ॥ तदभावेऽन्यकर्मादावधिकारी भवेन्नहि ॥ ८ ॥ उदयास्तमयादूर्ध्वं यावत्स्याद्घटिकात्रयम् ॥ तावत्संध्यामुपासीत प्रायश्चित्तं
ततः परम् ॥ ९ ॥ कालातिक्रमणे जाते चतुर्थांघ्र्यं प्रदापयेत् ॥ अथवाऽष्ट शतं देवीं जप्त्वाऽऽदौतं समाचरेत् ॥ १० ॥ यस्मिन्काले
तु यत्कर्म तत्कालाधीश्वरीं च ताम् ॥ संध्यामुपास्य पश्चात्तु तत्कालीनं समाचरेत् ॥ ११ ॥ गृहे साधारणा प्रोक्ता गोष्ठे वै मध्यमा
भवेत् ॥ नदीतीरे चोत्तमा स्याद्देवीगेष्ठेतदुत्तमा ॥ १२ ॥ यतो देव्या उपासेयं ततो देव्यास्तु सन्निधौ ॥ संध्यात्रयं प्रकर्तय्यं तदानं
त्याय कल्पते ॥ १३ ॥ एतस्या अपरं देवं ब्राह्मणानां न विद्यते ॥ न विष्णूपासना नित्या न शिवोपासना तथा ॥ १४ ॥ यथा भवेन्म
हादेव्या गायत्र्याः श्रुतिचोदिता ॥ सर्ववेदसारभूता गायत्र्यास्तु समर्चना ॥ १५ ॥ ब्रह्मादयोऽपि संध्यायां तां ध्यायंति जपंति च ॥
वेदाजपंति तां नित्यं वेदोपास्या ततः स्मृता ॥ १६ ॥

दे. भा.
॥ ३३ ॥

तस्मात्सर्वे द्विजाः शाक्ता न शैवा न च वैष्णवाः ॥ आदि शक्ति मुपासन्ते गायत्रीं वेदमातरम् ॥ १७ ॥ आर्चांतः प्राणमायम्य केश
वादिकनामभिः ॥ केशवश्च तथा नारायणो माधव एव च ॥ १८ ॥ गोविंदो विष्णुरेवाथ मधुसूदन एव च ॥ त्रिविक्रमो वामनश्च
श्रीधरोऽपि ततः परम् ॥ १९ ॥ हृषीकेशः पद्मनाभो दामोदर अतः परम् ॥ संकीर्णो वासुदेवः प्रद्युम्नोऽप्यनिरुद्धकः ॥ २० ॥ पुरु
षोत्तमाधोक्षजौ च नारसिंहोऽच्युतस्तथा ॥ जनार्दन उपेन्द्रश्च हरिः कृष्णोऽतिमस्तथा ॥ २१ ॥ ॐ कारपूरकं नाम चतुर्विंशतिसंख्यया ॥
स्वाहाऽन्तैः प्राशयेद्वारि नमोऽतैः स्पर्शयेत्तथा ॥ २२ ॥ केशवा दित्रिभिः पीत्वा द्वाभ्यां प्रक्षालयेत्करौ ॥ मुखं प्रक्षालयेद्वाभ्यां द्वाभ्या
मुन्मार्जनं तथा ॥ २३ ॥ एकेन पाणिं संप्रोक्ष्य पादावपि शिरोऽपि च ॥ संकर्षणादिदेवानां द्वादशांगानि संस्पृशेत् ॥ २४ ॥ दक्षिणे
नोदकं पीत्वा वामेन संस्पृशेद्बुधः ॥ तावन्न शुध्यते तोयं यावद्वामेन न स्पृशेत् ॥ २५ ॥ गोकर्णाकृतिहस्तेन माषमात्रं जलं पिबेत् ॥
ततो न्यूनाधिकं पीत्वा सुरापानी भवेद् द्विजः ॥ २६ ॥

संहतांगुलिना तोयं पाणिना दक्षिणेन तु ॥ मुक्तांगुष्ठकनिष्ठाभ्यां शेषेणाचमनं विदुः ॥ २७ ॥ प्राणायामं ततः कृत्वा प्रणवस्मृतिपूर्व
कम् ॥ गायत्रीं शिरसा सार्धं तुरीयपदसंयुतम् ॥ २८ ॥ दक्षिणे रेचयेद्वायुं वामेन पूरितोदरम् ॥ कुम्भेन धारयेन्नित्यं प्राणायामं विदु
र्बुधाः ॥ २९ ॥ पीडयेद्दक्षिणानाडीमंगुष्ठेन तथोत्तराम् ॥ कनिष्ठानामिकाभ्यां तु मध्यमां तर्जनीं त्यजेत् ॥ ३० ॥ रेचकः पूरकश्चैव
प्राणायामोऽथ कुम्भकः ॥ प्रोच्यते सर्वशास्त्रेषु योगिभिर्व्यतमानसे ॥ ३१ ॥ रेचकः सृजते वायुं पूरयेत्तु तम् ॥ साम्येन संस्थितिर्य
त्तत्कुम्भकः परिकीर्तितः ॥ ३२ ॥ नीलोत्पलदलश्यामं नाभिमध्ये प्रतिष्ठितम् ॥ चतुर्भुजमहात्मानं पूरके चितयेद्भरिम् ॥ ३३ ॥ कुम्भके
तु हृदि स्थाने ध्यायेत्तुकमलासनम् ॥ प्रजापतिं जगन्नाथं चतुर्वक्त्रं पितामहम् ॥ ३४ ॥ रेचके शंकरं ध्यायेच्छलाटस्थं महेश्वरम् ॥
शुद्धस्फलकसंकाशं निर्मलं पापनाशनम् ॥ ३५ ॥ पूरके विष्णुसायुज्यं कुम्भके ब्रह्मणो गतिम् ॥ रेचकेन शंकरं तृतीयं तु प्राप्नुयादीश्वरं
परम् ॥ ३६ ॥ पौराणोचम नाद्यं च प्रोक्तं देवर्षिसत्तम ॥ श्रौतमाचमनाद्यं च शृणु पापापहं मुने ॥ ३७ ॥ प्रणवं पूर्वमुच्चार्य गायत्रीं
तु तदित्युचम पादादौ व्याहृती स्तिस्रः श्रौताचमनमुच्यते ॥ ३८ ॥

तेऽपुना ॥ नानापापैकशमनं महापुण्यफलप्रदम् ॥ ” पचांगुली भिनीसाम्रं पीडयेत्प्रणवेन तु ॥ सर्वं पापहरा मुद्रा वाप्रस्थगृहस्थयोः
 ॥ ४० ॥ कनिष्ठानामिकांगुष्ठैर्यतेश्च ब्रह्मचारिणः ॥ आपोहिष्ठेति तिसृभिः प्रोक्षणं स्यात्कुशोदकेः ॥ ४१ ॥ ऋगंते मार्जनं कुर्यात्पा
 दान्ते वा समाहितः ॥ नवप्रणवयुक्तेन आपोहिष्ठेत्यनेन तु ॥ ४२ ॥ नश्येदधं मार्चने न संवत्सरसमुद्भवम् ॥ तत आचमनं कृत्वा
 सूर्यश्चेति पिबेदपः ॥ ४३ ॥ अंतः करणसंभिन्नं पापं तस्य विनश्यति ॥ प्रणवेन ग्याहृतिभिर्गायत्र्या प्रणवाद्यया ॥ ४४ ॥
 आपोहिष्ठेति सूक्तेन मार्जनं चैव करयेत् ॥ उद्धृत्य दक्षिणे हस्ते जलं गोकर्णवत्कृते ॥ ४५ ॥ नीत्वा तं नासिकाग्रं तु वामकुक्षौ
 स्मरेदधम् ॥ पुरुषं कृष्णवर्णं च ऋतं चेति पठेत्ततः ॥ ४६ ॥ द्रुपदा वा ऋचं पश्चाद्दक्षिणासापुटेन च ॥ आसमार्गेण तं पापमानयेत्क
 रवारिणि ॥ ४७ ॥ नावलोकयेव तद्धारि वामभागेऽश्मनि क्षिपेत् ॥ निष्पापं तु शरीरमे संजातमिति भावयेत् ॥ ४८ ॥
 उत्थाय तु ततः पादौ द्वौ मासौ सन्नियोजयेत् ॥ जलां जलिं गृहीत्वा तु तर्जन्यंगुष्ठवर्जितम् ॥ ४९ ॥ वीक्ष्य भानुं क्षिपेद्धारि गायत्र्या
 चाभिमन्त्रितम् ॥ त्रिवारं मुनिशार्दूल विधिरेषोऽर्घ्यमोचने ॥ ५० ॥ ततः प्रदक्षिणां कुर्यादसावादित्यमन्त्रतः ॥ मध्याह्ने सकृदेव
 स्यात्संध्योस्तु त्रिवारतः ॥ ५१ ॥ ईषन्नन्नः प्रभाते तु मध्याह्ने दंड वत्स्थितः आसने चोपविष्टस्तु द्विजः साय क्षिपेदपः ॥ ५२ ॥
 उदकं प्रक्षिपेद्यस्मात्तत्कारणमतः शृणु ॥ त्रिशत्कोट्यो महा वीरा मदेहा नाम राक्षसाः ॥ ५३ ॥ कृतप्रा दारुणा घोराः सूर्य
 मिच्छंति खादितुम् ॥ ततो देवगणाः सर्वे ऋषयश्च तपोधनाः ॥ ५४ ॥ उपासते महासंध्यां प्रक्षिपंत्युदकाजलीन् ॥ दह्यंते तेन
 देत्यास्ते वज्रीभूतेन वारिणा ॥ ५५ ॥ एतस्मात्कारणाद्विप्राः संध्यां नित्यमुपासते ॥ महापुण्यस्य जननं संध्योपासनमीरितम् ॥ ५६ ॥
 अर्घ्यागभूतमन्त्रोऽयं प्रोच्यते शृणु नारद ॥ यदुच्चारणमात्रेण सांगं संध्याफलं भवेत् ॥ ५७ ॥ सोऽहमर्कोऽस्म्यहं ज्योतिरात्मा ज्योतिरहं
 शिवः ॥ आत्मज्योतिरहं शुक्लः सर्वज्योती रसोऽस्म्यहम् ॥ ५८ ॥

आगच्छ वरदे देवि गायत्रि ब्रह्मरूपिणि ॥ जपानुष्ठानसिद्ध्यर्थं प्रविश्य हृदयं मम ॥ ५९ ॥ उत्तिष्ठ देवि गंतव्यं पुनरागमनाय च ॥ ६० ॥ अर्घ्येषु देवि गंतव्यं प्रविश्य हृदयं मम ॥ ततः शुद्धः स्थले नैजमासनं स्थापयेद् बुधः ॥ तत्रारुह्य जपेत्पञ्चादायत्री वेदमातरम् ॥ ६१ ॥ अत्रैव खेचरीमुद्रा प्राणायामोत्तरं मुने ॥ प्रातःसंध्याविधाने च कीर्तिता मुनिपुंगव ॥ ६२ ॥ तन्नामार्थं प्रक्ष्यामि सादरं शृणु नारद ॥ चित्तं चरति खे यस्माज्जिह्वा चरति खे गता ॥ ६३ ॥ ध्रुवोर्तर्गता दृष्टिर्मुद्रा भवति खेचरी ॥ न चासनं सिद्धसमं न कुंभस दृशोऽनिलः ॥ ६४ ॥ न खेचरीसमा मुद्रा सत्यं सत्यं च नारद ॥ घण्टावत्प्रणवोच्चारार्थं निर्जित्य यत्नतः ॥ ६५ ॥ स्थिरासने स्थिरो भूत्वा निरङ्कारनिर्ममः ॥ लक्षणं नारदमुने शृणु सिद्धासनस्य च ॥ ६६ ॥ योनिस्थानकमङ्घ्रिमूलघटितं कृत्वा दृढं विन्यसेन्मेढ्रे पादमथैकमेव हृदयं कृत्वा समं विग्रहम् ॥ स्थाणुः संयमितेन्द्रियोऽवलहशा पश्यन्ध्रुवोर्तरं तिष्ठत्येतदवीथ योगिसुखदं सिद्धासनं प्रोच्यते ॥ ६७ ॥ आयातु वरदादेवी अक्षरं ब्रह्मसमितम् ॥ गायत्री छन्दसा मातरिदं ब्रह्म जुषस्व मे ॥ ६८ ॥

यदह्नात्कुरुते पापं तदह्नात्प्रतिमुच्यते ॥ यद्रात्र्यात्कुरुते पापं तद्रात्र्यात्प्रतिमुच्यते ॥ ६९ ॥ सर्ववर्णे महादेवि संध्याविद्येसरस्वति ॥ अजरे अमरे देवि सर्वदेवि नमोस्तु ते ॥ ७० ॥ तेजोसीत्यादिमंत्रेण देवीमावाहयेत्ततः ॥ यत्कृतं त्वदनुष्ठानं तत्सर्वं पूर्णमस्तु मे ॥ ७१ ॥ ततः शापविमोक्षाय विधानं सम्यगाचरेत् ॥ ब्रह्मशापस्ततो विश्वमित्रस्य च तथैव च ॥ ७२ ॥ वशिष्ठशाप इत्येतत्रिविधं शापलक्षणम् ॥ ब्रह्मणः स्मरणेनैव ब्रह्मशापो निवर्त्यते ॥ ७३ ॥ विश्वामित्रस्मरणतो विश्वामित्रस्य शापतः ॥ वसिष्ठस्मरणादेव तस्य शापो विनश्यति ॥ ७४ ॥ हृत्पद्ममध्ये पुरुषं प्रमाणं सत्यात्मकं सर्वजगत्स्वरूपम् ॥ ध्यायामि नित्यं परमात्मसंज्ञं चिद्रूपमेकं वचसामगम्यम् ॥ ७५ ॥ अथ न्यासविधिं वक्ष्ये सन्ध्याया अंगसंभवम् ॥ ॐकारं पूर्ववद्योज्यं ततो मन्त्रानुदीरयेत् ॥ ७६ ॥ भूरित्युक्तं च पादाभ्यां नम इत्येव चोच्चरेत् ॥ भुवः पूर्वं तु जानुभ्यां स्वः कटिभ्यां नमो वदेत् ॥ ७७ ॥ महर्नाभ्ये जनश्चैव हृदयाय ततस्तपः ॥ कंठाय च च ततः सत्यं ललाटे परिकीर्तयेत् ॥ ७८ ॥ अंगुष्ठाभ्यः तत्सवितुस्तर्जनीभ्यां वरेण्यकम् ॥ भर्गो देवस्य मध्याभ्यां धीमहीत्येव कीर्तयेत् ॥ ७९ ॥ अनामाभ्यां कमिष्ठाभ्यां धियो यो नः परं वदेत् ॥ प्रचोदयात्करपृष्ठत लयोविन्यसेत्सुधी ॥ ८० ॥

प्रकीर्तितम् ॥ शस्त्रात्मने श्रीमहीति कवचाय ततः परम् ॥ ८२ ॥ कालात्मने धियो यो नो नेत्र त्रय उदीरितम् ॥ प्रचोदयाच्च सर्वात्म
नेऽस्त्राय परिकीर्तितम् ॥ ८३ ॥ अक्षरन्यासमेवाग्रे कथयामि महामुने ॥ गायत्री वर्णसंभूतन्यासः पापहरः परः ॥ ८४ ॥ प्रणवं पूर्वमुच्चार्य
पादागुष्ठद्वये न्यसेत् ॥ ८५ ॥ सकारं गुल्फयोस्तद्विद्विकारं जंघयोर्न्यसेत् ॥ जान्वोस्तुकारं विन्यस्य ऊर्वोश्चैव वकारकम् ॥ ८६ ॥
रेकारं च गुदे न्यस्यणिकारं लिङ्ग एव च ॥ कटस्थां यकारमेवात्र भकारं नाभिमण्डले ॥ ८७ ॥ गोकारं हृदये न्यस्य देकारं स्तनयो
र्द्वयोः ॥ वकारं हृदि विन्यस्य स्यकारं कंठकूपके ॥ ८८ ॥ धीकारं मुखदेशे तु मकारं तालु देशके ॥ हिकारं नासिकाग्रे तु धिकारं नेत्र
मंडले ॥ ८९ ॥ भूमध्ये चैव योकारं योकारं च ललाटके ॥ नकारं वै पूर्वं मुखे प्रकारं दक्षिणे मुखे ॥ ९० ॥ चोकारं पश्चिममुखे दकारं चोत्तरे
मुखे ॥ योकारं मूर्ध्नि विन्यस्य तकारं व्यापकं न्यसेत् ॥ ९१ ॥ परमेश्वरीम् ॥ एतन्न्यासविधिं केचिन्नेच्छन्ति जपतत्परा ॥ ततो
ध्यायेन्महादेवीं जगन्मातरमंबिकाम् ॥ ९२ ॥ भास्वज्जपाप्रसूनाभां कुमारीं परमेश्वरीम् ॥ रक्तांबुजासनाकृतां रक्तगंधा तुलेपनाम् ॥ ९३ ॥
रक्तमाल्यांबरधरां चतुरास्यां चतुर्भुजां ॥ द्विनेत्रां सुकस्तूरी मालां कुंडिकां चैव बिभ्रतां ॥ ९४ ॥ सर्वाभरणसंदीप्तामृग्वेदाध्यायिनीं
पराम् ॥ हंसपत्रामाहवनीयमध्यस्थां ब्रह्मदेवताम् ॥ ९५ ॥ चतुष्पदामष्टकुक्षिं सप्तशीर्षां महेश्वरीम् ॥ अग्निवक्त्रां रुद्रशिखां विष्णु
चित्तां तु भावयेत् ॥ ९६ ॥ ब्रह्मा तु कवचं यस्या स्मृतम् गोत्रं सांख्यायनं ॥ आदित्यमण्डलां तस्थां ध्यायद्देवीं महेश्वरीम् ॥ ९७ ॥
एवं ध्यात्वा विधानेन गायत्रीं वेदमातरम् ॥ ततो मुद्राः प्रकुर्वीत देव्याः प्रीतिकराः शुभाः ॥ ९८ ॥ संमुखं संपुटं चैव विततं विस्तृतं
तथा ॥ द्विमुखं त्रिमुखं चैव चतुष्कं पंचकं तथा ॥ ९९ ॥ षण्मुखाधोमुखं चैव व्यापकाजलिकं तथा ॥ शकटं यमपाशं च ग्रथितं
संमुखोन्मुखम् ॥ १०० ॥ विलंबं मुष्टिकं चैव मत्स्यं कूर्मं वराहकम् ॥ सिंहाकांतं महाकांतं मुद्गरं पल्लवं तथा ॥ १ ॥ चतुर्विंशतिमु
द्राश्च गायत्र्याः संप्रदर्शयेत् ॥ शताक्षरां च गायत्रीं सकृदावर्तयेत्सुधीः ॥ २ ॥ चतुर्विंशत्यक्षराणि गायत्र्याः कीर्तितानि हि ॥ जात
वेदस नात्री च ऋचमुच्चारयेदतः ॥ ३ ॥

दे. मा.
॥ ३७ ॥

ज्यंबकस्यर्चमावृत्य गायत्री शतवर्णका ॥ भवतीयं महापुण्या सकृदप्या बुधेरियम् ॥ ४ ॥ ॐ कारं पूर्वमुच्चार्य भूर्भुवः स्वस्त्येव
च ॥ चतुर्विंशत्यक्षरां च गायत्रीं प्रोचरेत्ततः ॥ ५ ॥ एवं नित्यं जपं कुर्याद्ब्राह्मणो विप्रपुंगवः स समग्रं फलं प्राप्य संध्यायाः सुख
मेधते ॥ १०६ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ नारायण उवाच ॥ भिन्नपादा तु गायत्री
ब्रह्महत्याप्रणाशिनी ॥ अभिन्नपादा गायत्री ब्रह्महत्यां प्रयच्छति ॥ १ ॥ अच्छिन्नपादागायत्री जपं कुर्वति ये द्विजाः ॥ अधोमुखाश्च
तिष्ठन्ति कल्पकोटिशतानि च ॥ २ ॥ संपुटेकषडोकारा गायत्री विविधा मता ॥ धर्मशास्त्रपुराणेषु इतिहासेषु सुव्रत ॥ ३ ॥ पञ्चप्रणव
संयुक्तां जपेदित्यनुशासनम् ॥ जपसंख्याऽष्टभागान्ते पादो जप्य स्तुरीयकः ॥ ४ ॥ स द्विजः परमो ह्येयः परं सायुज्यमाप्नुयात् ॥
अन्यथा प्रजपेद्यस्तु स जपो विफलो भवेत् ॥ ५ ॥ संपुटेका षडोकारा भवेत्सा उर्ध्वरेतसाम् ॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी वा मोक्षार्थी तुरीयां
जपेत् ॥ ६ ॥ तुरीयापादो गायत्र्याः परो रजसे सावदोम् ध्यानमस्य प्रवक्ष्यामि जपसांगफलप्रदम् ॥ ७ ॥

हृदि विकसितपद्मं साकसोमाग्निर्बिंबं प्रणवमयचित्तं यस्य पीठं प्रकल्प्यम् ॥ अचलपरमसूक्ष्मं ज्योतिराकाशसारं भवतु मम
मुदेऽसौ सच्चिदानन्दरूपः ॥ ८ ॥ त्रिशूलयोनी सुरश्रिमक्ष मालां च लिंगकम् ॥ अंबुजं च महासुद्रामिति सप्त प्रदर्शयेत् ॥ ९ ॥ या
संध्या सैव गायत्री सच्चिदानन्दरूपिणी ॥ भक्त्या तां ब्रह्मणो नित्यं पूजयेच्च न मेततः ॥ १० ॥ ध्यातव्यं पूजां कुर्वीत पञ्चभि
श्चोपचारकैः ॥ लंपृथाव्यात्मने गंधमर्पयामि नमो नमः ॥ ११ ॥ इमकाशात्मने पुष्पं चार्पयामि नमो नमः ॥ यश्च वाय्वात्मने धूपं चार्प
यामि ततो वदेत् ॥ १२ ॥ रं च बह्म्यात्मने दीपमर्पयामि ततो वदेत् ॥ वममृतात्मने तस्मै नैवेद्यमपि चार्पयेत् ॥ १३ ॥ यं रं लं वं
हमिति च पुष्पांजलिमथार्पयेत् ॥ एवं पूजां विधायाथा चति सुद्राः प्रदर्शयेत् ॥ १४ ॥ ध्यायेत्तु मनसा देवी मन्त्रमुच्चारयेच्छनेः ॥ न
कल्पयेच्छिरो ग्रीवां वन्तान्नेव प्रकाशयेत् ॥ १५ ॥ विधिनाऽष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेव वा ॥ दशवारमशक्तो वा नातो न्यूनं कदाचन
॥ १६ ॥ सप्त उवाच ॥ देवीसुतमेत्युवाकतः ॥ न गायत्रीं जपेद्ब्रह्मचलमप्ये कथंचन ॥ १७ ॥

प्रदक्षिणं च ॥ चतुर्वेदमष्टं स्वरं च जनयति ॥ ३८ ॥ तस्मै च सन्वितो वायं करण्यवाधिववाधिनी ॥ गायत्रीतर्पणं चातः करणीयं
महायुगे ॥ २० ॥ गायत्रीछन्द आख्यातं विश्वामित्र ऋषिः स्मृतः ॥ सविता देवता प्रोक्ता विनियोगश्च तर्पणे ॥ २१ ॥ भूरित्युक्त्वा
च ऋग्वेदपुरुषं तर्पयामि च ॥ भुव इत्येतदुक्त्वा च यजुर्वेदमथो वदेत् ॥ २२ ॥ स्वर्ग्याहतिं समुक्त्वा च सामवेदं समुच्चरेत् ॥ मह
इत्येतदुक्त्वाऽतेऽथर्ववेदं च तर्पयेत् ॥ २३ ॥ जनः पदात इतिहासपुराणमितीरयेत् ॥ तपः सर्वागमं चैव पुरुषं तर्पयामि च ॥ २४ ॥
सत्यं च सत्यलोकारूपपुरुषं तर्पयामि च ॥ ॐ भूर्भुवः स्वर्ग्येति तर्पयामि ततो वदेत् ॥ २५ ॥ भुवश्चेति भुवर्लोकपुरुषं तर्पयामि च ॥
स्वः स्वर्गलोकपुरुषं तर्पयामि ततः परम् ॥ २६ ॥ ॐ भूरेकपदां नाम गायत्रीं तर्पयामि च ॥ भुवो द्विपदां गायत्रीं तर्पयामीति
कीर्तयेत् ॥ २७ ॥ स्वश्च त्रिपदां गायत्रीं तर्पयामि ततो वदेत् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वश्चेति तथा गायत्रीं च चतुष्पदाम् ॥ २८ ॥ उषसीं चैव
गायत्रीं सावित्रीं च सरस्वतीम् ॥ वेदानां मातरं पृथ्वीमजां चैव तु कौशिकीम् ॥ २९ ॥ सांस्कृतिं वै सार्वजितिं गायत्रीं तर्पणे वदेत् ॥
तर्पणति च शांत्यर्थं जातवेदसमीरयेत् ॥ ३० ॥
मानस्तोकेति मन्त्रं च शांत्यर्थं प्रजपेत्सुधीः ॥ ततोऽपि त्र्यम्बको मन्त्रः शान्त्यर्थः परिकीर्तितः ॥ ३१ ॥ तच्छंयोरिति मन्त्रं च
जपेच्छान्त्यर्थमेव तु ॥ अतो देवा इति द्वाभ्यां सर्वाङ्गस्पर्शनं चरेत् ॥ ३२ ॥ स्योनापृथिविमंत्रेण भूम्यै कुर्यात्प्रणामकम् ॥ यथाविधिं च
गोत्रादीनुचरेद्द्विजसत्तमः ॥ ३३ ॥ एवं विधानं संध्यायाः प्रातःकाले प्रकीर्तितम् ॥ संध्याकर्मसमाप्त्या तेऽप्यग्निहोत्रं स्वयं हुनेत् ॥ ३४ ॥
पंचायतनपूजां च ततः कुर्यात्समाहितः ॥ शिवां शिवं गणपतिं सूर्यं विष्णुं तथाऽर्चयेत् ॥ ३५ ॥ पौरुषेण तु सूक्तेन व्याहृत्या वा
समाहितः ॥ मूलमन्त्रेण वा कुर्याद् द्वीश्व ते इति मन्त्रतः ॥ ३६ ॥ भवानीं तु यजेन्मध्ये तथेशान्यां तु माधवम् ॥ आग्नेय्यां गिरि
जानाथं गणेशं रक्षसां दिशि ॥ ३७ ॥ वायव्यामर्चयेत्सूर्यमिति देवस्थिति क्रमः ॥ षोडशानुपचारांश्च षोडशर्गिभर्तृन्नरः ॥ ३८ ॥
देवीमभ्यर्च्य पुरतो यजेदन्याननुक्रमात् ॥ न देवीपूजनात्पुण्यमधिकं कचिदीक्ष्यते ॥ ३९ ॥ अत एव तु संध्यासु संध्योपास्तिः
श्रुतीरिता ॥ नाक्षतैरर्चयेद्विष्णुं न तुलस्या गणेश्वरम् ॥ ४० ॥ दूर्वाभिर्नाचयेद्दुर्गां केतकेन महेश्वरम् ॥ मल्लिकाजातिकुसुमं कुटजं पनसं
तथा ॥ ४१ ॥ किंशुकं बकुलं कुंदं लोध्रं तु करवीरकम् ॥ शिशपाऽपराजितापुष्पं बंध्रकागस्त्यप्रष्पके ॥ ४२ ॥

मदंतं सिंदुवारं च पालाशकुसुमं तथा ॥ दूर्वाकुं विल्वदलं कुशमंजरिका तथा ॥ ४३ ॥ शङ्खकीमाधवीपुष्पमर्मन्दारपुष्प
कम् ॥ केतकीं कर्णिकारं च कदंबकुसुमं तथा ॥ ४४ ॥ पुन्नागश्वपकस्तद्व्यूथिकातगरी तथा ॥ एवमादीनि पुष्पाणि देवीप्रियकराणि च
॥ ४५ ॥ गुग्गुलस्य भवेद्धूपो दीपः स्यात्तिलतैलतः ॥ कृत्वेत्थं देवता पूजां ततो मूलमनुं जपेत् ॥ ४६ ॥ एवं पूजां समाप्येव
वेदाभ्यासं चरेद्बुधः ॥ ततः स्ववृत्त्या कुर्वीत पोष्यवर्गार्थसाधनम् ॥ ४७ ॥ तृतीयदिन भागे तु नियमेन विचक्षणः ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ पूजाविशेषं श्रीदेव्याः श्रोतुमिच्छामि मानद ॥ येना
श्रितेन मनुजः कृतकृत्यत्वमावहेत् ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ देवेषु शृणु वक्ष्यामि श्रीमातुः पूजनक्रमम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं साक्षा
त्समस्तापत्रिवारणम् ॥ २ ॥ आचम्य मौनी संकल्प्य भूतशुद्ध्यादिकं चरेत् ॥ मातृकान्यास पूर्व तु षडंगन्यासमाचरेत् ॥ ३ ॥
शंखस्य स्थापनं कृत्वा सामान्यार्घ्यं विधाय च ॥ पूजाद्रव्याणि चास्त्रेण प्रोक्षयेन्मतिमात्रः ॥ ४ ॥ गुरोरनुज्ञामादाय ततः पूजां समा
रभेत् ॥ पीठपूजां पुरा कृत्वा देवीं ध्यायेत्ततः परम् ॥ ५ ॥

आसनाद्युपचारैश्च भक्ति प्रेमयुतां सदा ॥ स्नापयेत्परदेवीं तां पंचामृततरसादिभिः ॥ ६ ॥ पौद्गेधुरसपूर्णेस्तु कलशेः शतसंख्यकैः ॥
स्नापयेद्यो महेशानीं न स भूयोऽभिजायते ॥ ७ ॥ चूतरसेरेवं स्नापयेज्जगदंबिकाम् ॥ वेदपारायणं कृत्वा रसेनेक्ष्द्रवेन वा ॥ ८ ॥
तद्देहं न त्यजेन्नित्यं रमा चैव सरस्वती ॥ यस्तु द्वाक्षारसेनैव वेदपारायणं चरन् ॥ ९ ॥ अभिषिचेन्महेशानीं सकुटुंबो नरोत्तमः ॥ रसरे
णुप्रमाणं च देवीलोके महीयते ॥ १० ॥ कर्पूरागुरुकाश्मीरकस्तूरीपंकपंकिलेः ॥ सलिलैः स्नापयेद्देवीं वेदपारायणं चरन् ॥ ११ ॥
भस्मीभवन्ति पापानि शत जन्मार्जितानि च ॥ यो दुग्धकलशैर्देवीं स्नापयेद्देवपाठतः ॥ १२ ॥ आकल्पं स वसेन्नित्यं तस्मिन्ने
क्षीरसागरे ॥ यस्तु दध्नाभिषिचेत्तां दधिकुल्यापतिर्भवेत् ॥ १३ ॥ मधुना च घृतेनैव तथा शर्करयाऽपि च ॥ स्नापयेन्मधुकुल्या
दिनर्दीनां स पतिर्भवेत् ॥ १४ ॥ सहस्रकलशैर्देवीं स्नापये द्रक्तितत्परः ॥ इह लोके सुखीभूत्वाप्यन्यलोके सुखी भवेत् ॥ १५ ॥ क्षोमवस्त्रद्वयं
वस्त्रा वायुलोकं स गच्छति ॥ रत्ननिर्मितधूपाणां वाता निधिपतिर्भवेत् ॥ १६ ॥ काश्मीरचंदनं वस्त्रा कस्तूरीबिभुषितम् ॥ तथा सीमंत
पूजां कर्माणि साधयः ॥ १७ ॥ पूष्पाणि विधिधान्याहुः पूजाकर्मणि साधयः ॥ १८ ॥

भविष्यति ॥ विस्वपत्रत्रये रक्तचर्चवनेन तु संलिखेत् ॥ २० ॥ मायाबीजत्रयं यत्नात्सुस्फुटं चातिसुन्दरम् ॥ मायाबीजादिकं नाम
चतुर्थ्यतं समुच्चरेत् ॥ २१ ॥ नमोऽतं परया भक्त्या देवीचरणपंकजे ॥ समर्पयेन्महा देव्यै कोमलं तच्च पत्रकम् ॥ २२ ॥ य एवं कुरुते
भक्त्या मनुत्वं लभते हि सः ॥ यस्तु कोटिदलैरेव कोमलैरतिनिर्मलेः ॥ २३ ॥ पूजयेद्भुवनेशानीं ब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् ॥ कुन्द
पुष्पैर्नवीनेस्तु लुलितैरष्टगन्धतः ॥ २४ ॥ कोटिसंख्यैः पूजयेत्तु प्राजापत्यं लभेद्भुवम् ॥ मल्लिकामालतीपुष्पैरष्टगन्धेन लोलितैः
॥ २५ ॥ कोटिसंख्यैः पूजया तु जायते स चतुर्मुखः ॥ दशकोटिभिरप्येवं तैरेव कुसुमैर्मुने ॥ २६ ॥ विष्णुत्वं लभते मर्त्यो यत्सु
रेष्वपि दुर्लभम् ॥ विष्णुनैतद्भूतं पूर्वकृतं स्वपदलब्धये ॥ २७ ॥ शतकोटिभिरप्येवं सूत्रात्मत्वं ब्रजेधुवम् ॥ व्रतमेतत्पुरा सम्यक्कृतं
भक्त्या प्रयत्नतः ॥ २८ ॥ तेन व्रत प्रभावेन हिरण्योदरतां ब्रजेत् ॥ जपाकुसुमपुष्पस्य वन्धूककुसुमस्य च ॥ २९ ॥

दाडिमीकुसुमस्यापि विधिरेव उदीरितः ॥ एवमन्यानि पुष्पाणि श्रीदेव्यै विधिनाऽर्पयेत् ॥ ३० ॥ तस्य पुण्यफलस्यांतं न जानाती
श्वरोऽपि सः ॥ तत्तद्वृद्धवैः पुष्पैर्नामसाहस्रसंख्यया ॥ ३१ ॥ समर्पयेन्महादेव्यै प्रतिवर्षमतंद्रितः ॥ य एवं कुरुते भक्त्या महापातकसं
युतः ॥ ३२ ॥ उपपातकयुक्तोऽपि मुच्यते सर्वपातकैः ॥ देहाति श्रीपदांभोजं दुर्लभं देवसत्तमैः ॥ ३३ ॥ प्राप्नोति साधकवरो मुने
नास्त्यत्र संशयः ॥ कृष्णागुरुं सकर्पूरं चन्दनेन समन्वितम् ॥ ३४ ॥ सिल्हकं चाज्यसंयुक्तं गुग्गुलेन समन्वितम् ॥ धूपं दद्यान्महा
देव्यै येन स्याद्भूषितं गृहम् ॥ ३५ ॥ तेन प्रसन्ना देवेशी ददाति भुवनत्रयम् ॥ दीपं कर्पूरखण्डैश्च दद्यादेव्यै निरंतरम् ॥ ३६ ॥ सूर्य
लोकमवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ शतदीपांस्तथा दद्यात्सहस्रान्वा समाहितः ॥ ३७ ॥ नैवेद्यं पुरतो देव्या स्थापयेत्पर्वताकृतिम्
॥ लेढ्यैश्चोष्येस्तथा पेयैः षड्रसेस्तु समाहितैः ॥ ३८ ॥ नानाफलानि दिव्यानि स्वादूनि रसवंति च ॥ स्वर्णपात्रस्थितानि दद्यादेव्यै
निरंतरम् ॥ ३९ ॥ तृप्तायां श्रीमहादेव्यां भवेत्तृप्तं जगन्नयम् ॥ यतस्तदात्मकं सर्वं रज्जौ सर्पो यथा तथा ॥ ४० ॥ ततः पानीयकं दद्या
च्छुभं गंगाजलं महत् ॥ कर्पूरवालासंयुक्तं शीतलं कलशस्थितम् ॥ ४१ ॥

तांबूलं च ततो देव्यै कर्पूरशकलान्वितम् ॥ एलालवंग संयुक्तं मुखसौगंध्यदायकम् ॥ ४२ ॥ दद्याद्देव्यै महाभक्त्या येन देवा प्रसी-
दति ॥ मृदंगवीणासुरजटवकादुंदुभिनिःस्वनैः ॥ ४३ ॥ तोषयेज्जयतां धात्रीं गायनैरतिमोहनैः ॥ वेदपारायणैः स्तोत्रैः पुराणादिभि-
रप्युत ॥ ४४ ॥ छत्रं च चामरं द्वे च दद्याद्देव्यै समाहितः ॥ राजोपचारान् श्रीदेव्यै नित्यमेव समर्पयेत् ॥ ४५ ॥ प्रदक्षिणां नम-
स्कारं कुर्याद्देव्या अनेकधा ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रीं जगदम्बां मुहुर्मुहुः ॥ ४६ ॥ सकृत्स्मरणमात्रेण यत्र देवा प्रसीदति ॥ एतादृशोपचारैश्च
प्रसीदेदत्र कः स्मयः ॥ ४७ ॥ स्वभावतो भवेन्माता पुत्रेऽतिकरुणावती ॥ तेन भक्तौ कृतायां तु वक्तव्यं किं ततः परम् ॥ ४८ ॥ अत्र
ते कथयिष्यामि पुरावृत्तं सनातनम् ॥ बृहद्रथस्यः राजर्षेः प्रियं भक्तिप्रदायकम् ॥ ४९ ॥ चक्रवाको भवेत्पक्षीकचिद्देशे हिमालये ॥
भ्रमन्नानाविधान्देशान्ययौ काशीपुरं प्रति ॥ ५० ॥ अन्नपूर्णा महास्थाने प्रारब्धवशतो द्विजः ॥ जगाम लीलया तत्र कणलोभादनाथ-
वत् ॥ ५१ ॥ कृत्वा प्रदक्षिणामेकां जगाम च विहायसा ॥ देशांतरं विहायैव पुरीं मुक्तिप्रदायिनीम् ॥ ५२ ॥ कालांतरे ममारासौ
गतः स्वर्णपुरीं प्रति ॥ बुभुजे विषयान्सर्वान् दिव्यरूपधरो युवा ॥ ५३ ॥

कल्पद्वयं तथा भुक्त्वा पुनः प्राप भुवं प्रति ॥ क्षत्रियाणां कुले जन्म प्राप सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ ५४ ॥ बृहद्रथेति नाम्नाऽभूत्प्रसिद्धः
क्षितिमंडले ॥ महायज्वा धार्मिकश्च सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ ५५ ॥ त्रिकालज्ञः सार्वभौमो यमी परपुरंजयः ॥ पूर्वजन्मस्मृतितस्य
वर्तते दुर्लभा भुवि ॥ ५६ ॥ इति श्रुत्वा किंवदंतीं मुनयः समुपागताः ॥ कृता तिथ्या नृपेन्द्रण विष्टरेषुषुरेव ते ॥ ५७ ॥ पप्रच्छुर्मुनयः
सर्वे संशयोऽस्ति महानृप ॥ केन पुण्यप्रभावेण पूर्वजन्मस्मृतिस्तव ॥ ५८ ॥ त्रिकालज्ञानमेवापि केन पुण्य प्रभावतः ॥ ज्ञानं तवेति
तज्ज्ञातुमागताः स्म तवांतिकम् ॥ ५९ ॥ वद निर्व्याजया वृत्त्या तदस्माकं यथातथम् ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा
राजा परमधार्मिकः ॥ ६० ॥ उवाच सकलं ब्रह्मत्रिकालज्ञानकारणम् ॥ श्रूयतां मुनयः सर्वे मम ज्ञानस्य कारणम् ॥ ६१ ॥ चक्रवाकः
स्थितः पूर्वं नीचयोनिगतोऽपि वा ॥ अज्ञानतोऽपि कृतवानन्नपूर्णां प्रदक्षिणाम् ॥ ६२ ॥ तेन पुण्यप्रभावेण स्वर्गेऽकल्पद्वयस्थितिः ॥
त्रिकालज्ञानतोऽप्यस्मिन्नभूजमनि सुव्रत ॥ ६३ ॥ को वेद जगदंबायाः पदस्मृतिकलं कियत् ॥ स्मृत्वा तन्महिमानं तु पतंत्यश्रुणि

विष्णुपासना तथा ॥ नित्योपास्तिः परादेव्या नित्या श्रुत्यैव चोदिता ॥ ६६ ॥ किं मया बहु वक्तव्यं स्थाने संशयवजिते ॥ सेवनीयं
पदाभोजं भगवत्या निरंतरम् ॥ ६७ ॥ नातः परतरं किंचिदधिकं जगती तले ॥ सेवनीया परा देवी निर्गुणा सगुणाऽथवा ॥ ६८ ॥
नारायण उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा राजर्षेधार्मिकस्य च ॥ प्रसन्नहृदया सर्वे गताः स्वस्वनिकेतनम् ॥ ६९ ॥ एवंप्रभावा
सा देवी तत्पूजायाः फलं कियत् ॥ अस्तीति केन प्रष्टव्यं वक्तव्यं वा न केनचित् ॥ ७० ॥ येषां तु जन्मसाफल्यं तेषां श्रद्धा तु जायते ॥
येषां तु जन्मसांकर्यं तेषां श्रद्धा न जायते ॥ ७१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ नारायण
उवाच ॥ अथातः श्रूयतां ब्रह्मन् सन्ध्यां माध्याह्निकीं शुभाम् ॥ यदनुष्ठानतोऽपूर्वं जायतेऽत्युत्तमं फलम् ॥ १ ॥ सावित्रीं युवतीं श्वेत
वर्णां चैव त्रिलोचनाम् ॥ वरदां चाक्षमालाढ्यां त्रिशूलाभयहस्तकाम् ॥ २ ॥ वृषारूढां यजुर्वेदसंहितां रुद्रदेवताम् ॥ ततो गुणयुतां
चैव भुवर्लोकव्यवस्थिताम् ॥ ३ ॥ आदित्यमार्गसंचारकर्त्रीं मायां नमाम्यहम् ॥ आदिदेवीमथ ध्यात्वाऽऽचमनादि च पूर्ववत् ॥ ४ ॥
अथ चार्घ्यप्रकरणं पुष्पाणि चिनुयात्ततः ॥ तदलाभे बिल्वपत्रं तोयेनामिश्रयेत्ततः ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वं च सूर्याभिमुखं क्षिप्त्वाऽर्घ्यं प्रति
पादयेत् ॥ प्रातः संध्यादिवत्सर्वमुपसंहारपूर्वकम् ॥ ६ ॥ मध्याह्ने केचिदिच्छन्ति सावित्रीं तु तदित्यृचम् ॥ असंप्रदायं तत्कर्म कार्यं
हानिस्तु जायते ॥ ७ ॥ कारणं संध्ययोश्चात्र मंदेहानाम राक्षसाः ॥ भक्षितुं सूर्यमिच्छन्ति कारणं श्रुतिचोदितम् ॥ ८ ॥ अतस्तु कारणा
द्विप्रः संध्यां कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ संध्ययोरुभयोरनित्यं गायत्र्या प्रणवेन च ॥ ९ ॥ अंभस्तु प्रक्षिपेत्तेन नान्यथा श्रुतिघातकः ॥ आकृष्णे
नेति मंत्रेण पुष्पैर्वाबु विमिश्रितम् ॥ १० ॥ अलाभे बिल्वदूर्वादिपत्रेणोक्तेन पूर्वकम् ॥ अर्घ्यं दद्यात्प्रयत्नेनसांगं संध्याफलं लभेत्
॥ ११ ॥ अत्रैव तर्पणं वक्ष्ये शृणु देवर्षिसत्तम ॥ भुवः पुनः पुरुषं तु तर्पयामि नमोनमः ॥ १२ ॥ यजुर्वेदं तर्पयामि मण्डलं तर्पयामि
च ॥ हिरण्यगर्भं च तथाऽतरात्मानं तथैव च ॥ १३ ॥ सावित्रीं च ततो देवमातरं साकृतिं तथा ॥ सन्ध्यां तथैव युवतीं रुद्राणी नीमृजां
तथा ॥ १४ ॥ सर्वार्थानां सिद्धिकरीं सर्वमंत्रार्थसिद्धिदाम् ॥ भूर्भुवःस्वः पुरुषं तु इति मध्याह्नतर्पणम् ॥ १५ ॥ उदुत्यमिति सूक्तेन
सूर्योपस्थानमेव च ॥ चित्रं देवानामिति च सूर्योपस्थानमाचरेत् ॥ १६ ॥

ततो जपं प्रकुर्वीत मंत्रसाधनतत्परः ॥ जपस्यापि प्रकारं तु वक्ष्यामि शृणु नारद ॥ १७ ॥ कृत्वोत्तानौ करौ प्रातः सायं चाऽधः करौ
तथा ॥ मध्याह्ने हृदयस्थौ तु कृत्वा जपमुदीरयेत् ॥ १८ ॥ पर्वद्वयमनामिक्याः कनिष्ठादिक्रमेण तु ॥ तर्जनीमूलपर्यन्तं करमाला
प्रकीर्तिता ॥ १९ ॥ गोम्रः पितृघ्नो मातृघ्नो भूणहा गुरुतल्पगः ॥ ब्रह्मस्वक्षेत्रहारी च यश्च विप्रः सुराः पिबेत् ॥ २० ॥ स गायत्र्याः
सहस्रेण पूतो भवति मानवः ॥ मानसं वाचिकं पापं विषयेन्द्रियसंगजम् ॥ २१ ॥ तत्किंल्लिखं नाशयति त्रीणि जन्मानि मानवः ॥
गायत्रीं यो न जानाति वृथा तस्य परिश्रमः ॥ २२ ॥ पठेच्च चतुरो वेदान् गायत्रीं चैकतो जपेत् ॥ वेदानां चावृतेस्तद्वायत्रीजप
उत्तमः ॥ २३ ॥ इति मध्याह्नसंध्यायाः प्रकारः कीर्तितो मया ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि ब्रह्मयज्ञविधिक्रमम् ॥ २४ ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे एकादशस्कंधे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ द्विराचम्य द्विजः पूर्वं द्विर्माजनमथाचरेत् ॥
उपस्पृशेत्सम्यपाणि पादौ च प्रोक्षयेत्ततः ॥ १ ॥ शिरसि चक्षुषि तथा नासायां श्रोत्रदेशके ॥ हृदये च तथा मौलौ प्रोक्षणं सम्यगा
चरेत् ॥ २ ॥ देशकालौ समुच्चार्य ब्रह्मयज्ञमथाचरेत् ॥ द्वौ दर्भौ दक्षिणे हस्ते वामे त्रीनासने सकृत् ॥ ३ ॥

उपवीते शिखायां च पादमूले सकृत्सकृत् ॥ विमुक्तये सर्वपापक्षयार्थं चैवमेव हि ॥ ४ ॥ सूत्रोक्तदेवताप्रीत्यै ब्रह्मयज्ञं करोम्यहम् ॥
गायत्रीं त्रिजपेत्पूर्वं चाग्निमीले ततः परम् ॥ ५ ॥ यदंगेति ततः प्रोच्य अग्निर्वै इति कीर्तयेत् ॥ अथ महाव्रतं चैव पंथा एतच्च कीर्तयेत्
॥ ६ ॥ अथातः संहितायाश्च विदा मघवादित्यपि ॥ महाव्रतस्येति तथा इषे त्वोर्जे इतीव हि ॥ ७ ॥ अग्न आयाहि चेत्येवं शत्रो देवी
रितीति च ॥ अथ तस्य समाम्नायो वृद्धिर्गदैजितीव हि ॥ ८ ॥ अथ शिक्षां प्रक्ष्यामि पञ्चसंवत्सरेति च ॥ मयस्सतजभनेत्येव गौर्मा
इत्येव कीर्तयेत् ॥ ९ ॥ अथातो धर्मजिज्ञासा अथातो ब्रह्म इत्यपि ॥ तच्छयोरिति च प्रोच्य ब्रह्मणे नम इत्यपि ॥ १० ॥ तर्पणं चैव
देवानां ततः कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ प्रजापतिश्च ब्रह्मा च वेदा देवास्तथर्षयः ॥ ११ ॥ सर्वाणि चैव च्छन्दांसि तथोकारस्तथैव च ॥ वषट्
कारो व्याहृतयः सावित्री च ततः परम् ॥ १२ ॥ गायत्री चैव यज्ञाश्च द्यावा पृथिवी इत्यपि ॥ अन्तरिक्षं त्वहोरात्राणि च साख्या
आतः परम् ॥ १३ ॥ सिद्धाः सद्गुणा नयश्च गिरयश्च ततः परम् ॥ क्षेत्रीपथिवनस्पत्यो गन्धर्वाप्सरसस्तथा ॥ १४ ॥ नागा वयसि

॥ १८ ॥ कपिलासुरिनामानो बौहलिः पञ्चशीर्षकः ॥ प्राचीनावीतिना तच्च कर्तव्यमथ तर्पणम् ॥ १९ ॥ सुमन्तजैमिनिर्वैशम्पायनः
पेलसूत्रयुक् ॥ भाष्यभारतपूर्व च महाभारत इत्यपि ॥ २० ॥ धर्माचार्या इमे सर्वे तृप्यंत्विति च कीर्तयेत् ॥ जानंतिबाहविगाग्यगौमा
तमेव शाकलः ॥ २१ ॥ बाभ्रव्यमांडव्ययुतोमांडुकेयस्ततः परम् ॥ गार्गी वाचक्रवी चैव वडवा प्रातिथेयिका ॥ २२ ॥ सुलभायुक्तमैत्रेयी
कहोलश्च ततः परम् ॥ कौपीतकम्महाकौपीतकं वै तर्पयेत्ततः ॥ २३ ॥ भारद्वाजं च पैग्यं च महापैग्यं सुयज्ञकम् ॥ सांख्यायनमैतरेयं
महैतरेयमेव च ॥ २४ ॥ बाष्कलं शाकलं चैव सुजात वक्रमेव च ॥ औदवाहि च सौजामि शौनकं चाश्वलायनम् ॥ २५ ॥ ये चान्ये
सर्वे आचार्यास्ते सर्वे तृप्तिमाप्नुयुः ॥ ये के चास्मत्कुले जाता अपुत्रा गोत्रिणो मृताः ॥ २६ ॥ ते गृहंतु मया दत्तं वस्त्रनिष्पीडनोद
कम् ॥ एवं ते ब्रह्मयज्ञस्य विधिरूक्तोमहामुने ॥ २७ ॥ यश्चायं कुरुते ब्रह्मयज्ञस्य विधिमुत्तमम् ॥ सर्ववेदांगपाठस्य फलमाप्नोति
साधकः ॥ २८ ॥ वैश्वदेवे ततः कुर्यान्नित्यश्राद्धं तथैव च ॥ अतिथिभ्योऽन्नदानं च नित्यमेव समाचरेत् ॥ २९ ॥

गोम्रासं च ततो दत्त्वा भुंजीत ब्राह्मणे सह अहस्तु पंचमे भागे प्रकुर्यादेतदुत्तमम् ॥ ३० ॥ इतिहासपुराणाद्यैः षष्ठसप्तमकौ नयेत् ॥
अष्टमे लोकयात्रा तु बहिः संध्यां ततः पुनः ॥ ३१ ॥ अथ सायन्तर्नीं संध्यां प्रवक्ष्यामि महामुने ॥ यदनुष्ठानमात्रेण महामाया प्रसी
दतु ॥ ३२ ॥ आचम्य प्राणानायम्य साधकः स्थिरमानसः ॥ बद्धपद्मासनो योगी सायंकाले स्थिरो भवेत् ॥ ३३ ॥ श्रुतिस्मृत्यादिकं
मार्दौ सगर्भः प्राणसंयमः ॥ अगर्भो ध्यानमात्रं तु स चामन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ ३४ ॥ भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा नान्यथा कर्म कीर्तितम् ॥
सलक्षो देवतां ध्यात्वा पूरकुम्भकरेचकैः ॥ ३५ ॥ ध्यानं प्रकुर्यात्संध्यायां सायंकाले विचक्षणः ॥ वृद्धां सरस्वतीं देवीं कृष्णांगीं
कृष्णवासमम् ॥ ३६ ॥ शंखचक्रगदापद्महस्तां गरुडवाहनम् ॥ नानारत्नलसद्भूषां कवचनर्मजीरमेखलाम् ॥ ३७ ॥ अनर्घ्यरत्नमुकुटां
तारहारवलीयुताम् ॥ ताटकबद्धमाणिक्यकांतिशोभिकपोलकाम् ॥ ३८ ॥ पीतांबरधरां देवीं सच्चिदानन्दरूपिणीम् ॥ सामवेदेन सहितां
संयुतां सत्त्ववर्त्मना ॥ ३९ ॥ व्यवस्थितां च स्वर्लोके आदित्यपथगामिनीम् ॥ आवा हयाम्यहं देवीमायातीं सूर्यमण्डलात् ॥ ४० ॥
एवं ध्यात्वा च तां देवीं संध्यासंकल्पमाचरेत् ॥ आपोहिष्ठेति मन्त्रेण अग्निश्चेति तथैव च ॥ ४१ ॥

विदध्यादाचमनकं शेषं पूर्ववदीरितम् ॥ गायत्रीमन्त्रमुच्चार्य श्रीनारायणप्रीतये ॥ ४२ ॥ अर्घ्यं दद्याच्च सूर्याय साधकः
 शुद्धमानसः ॥ उभौ पादौ समौ कृत्वा हस्ते कृत्वा जलाजलिम् ॥ ४३ ॥ देवं ध्यात्वा मण्डलस्थं क्षिपेदर्घ्यं ततः क्रमात् ॥ अर्घ्यं
 दद्यात्तु यो नीरे मूढात्मा ज्ञानवर्जितः ॥ ४४ ॥ उल्लङ्घ्य स्मृतिमन्त्रांश्च प्रायश्चिती भवेद्विजः ॥ ततः सूर्यमुपस्थाप्यसावादित्य
 मन्त्रतः ॥ ४५ ॥ गायत्र्याश्च जपंकुर्यादुपविश्य ततो वृसीम् ॥ सहस्रं वा तदर्धं वा श्रीदेवीध्यानपूर्वकम् ॥ ४६ ॥ यथा प्रातः पुनस्त
 द्रदुपस्थानादिकं चरेत् सायंसंध्यातर्पणे च क्रमेण परिकीर्तयेत् ॥ ४७ ॥ वसिष्ठ ऋषिरेवाऽत्र सरस्वत्याः प्रकीर्तितः ॥ देवता विष्णुरूपा
 सा छन्दश्चैव सरस्वती ॥ ४८ ॥ सायंकालीनसंध्यायास्तर्पणे विनियोगकः ॥ स्वरित्युक्ता च पुरुषं सामवेदं तथैव च ॥ ४९ ॥ मण्ड
 लं चेति संप्रोच्य हिरण्यगर्भकन्तथा ॥ तथैव परमात्मानं ततोऽपि च सरस्वतीम् ॥ ५० ॥ वेदमातरमेवात्र संकृतिं तद्वदेव च ॥
 संध्यां वृद्धां तथा विष्णुरूपिणीमुपसीं तथा ॥ ५१ ॥ निमृजो च तथा सर्वसिद्धीनां कारिणीं तथा ॥ सर्वमन्त्राधिपतिं भूर्भुवः
 स्वश्च पूरुषम् ॥ ५२ ॥ इत्येवं तर्पणं कार्यं संध्यायाः श्रुतिसम्मतम् ॥ सायंसंध्याविधानं च कथितं पापनाशनम् ॥ ५३ ॥
 सर्वदुःखहरं व्याधिनाशकं मोक्षदं तथा ॥ सदाचारेषु संध्यायाः प्राधान्यं मुनिपुंगव ॥ ५४ ॥ सन्ध्याचरणतो देवी भक्ता भीष्टं प्रय
 च्छति ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अथातः श्रूयतां ब्रह्मन् गाय
 त्र्याः पापनाशनम् ॥ पुरश्चरणकं पुण्यं यथेष्टफलदायकम् ॥ १ ॥ पर्वताग्रे नदी तीरे बिल्वमूले जलाशये ॥ गोष्ठे देवालयेऽथत्ये
 उद्याने तुलसीवने ॥ २ ॥ पुण्यक्षेत्रे गुरोः पात्रे चित्तेकाग्र्यस्थलेऽपि च ॥ पुरश्चरणकृन्मञ्जी सिद्धयत्येव न संशयः ॥ ३ ॥ यस्य कस्यापि
 मन्त्रस्य पुरश्चरणमारभेत् ॥ व्याहृतित्रयसंयुक्तां गायत्रीं चाऽऽयुतं जपेत् ॥ ४ ॥ नृसिंहाकर्कवराहाणां तांत्रिकं वैदिकं तथा ॥ विना जप्त्वा
 तु गायत्रीं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ ५ ॥ सर्वे शाक्ता द्विजा प्रोक्ता न शैवा न च वैष्णवाः ॥ आदिशक्तिसुपासन्ते गायत्री वेदमातरम्
 ॥ ६ ॥ सर्वे शैवे शाक्ता द्विजा प्रोक्ता न शैवा न च वैष्णवाः ॥ आदिशक्तिसुपासन्ते गायत्री वेदमातरम् ॥ ७ ॥ आत्मतत्त्वशोधनाय बिलसं प्रजपेत्

तपस्तु ॥ तपसा स्वर्गमाप्नोति तपसा विदते महत् ॥१०॥ क्षत्रियो वायुवीर्येण तरेवापव आत्मनः ॥ धनेन वैश्यः शूद्रस्तु जपदोमेदि
जोत्तमः ॥ ११ ॥ अत एव तु विप्रद्रे तपः कुर्यात्प्रयत्नतः शरीरशोषणं प्रादुस्तापसास्ताप उत्तमम् ॥ १२ ॥ शोधयेद्विधिमार्गेण
कृच्छ्रचांद्रायणादिभिः ॥ अथान्नशुद्धिकरणं वक्ष्यामि शृणु नारद ॥ १३ ॥ अयाचितोच्छुष्काख्यभिक्षावृत्तिचतुष्टयम् ॥ तांत्रिकैर्वे
दिकैश्चैवंप्रोक्तान्नस्य विशुद्धता ॥ १४ ॥ भिक्षान्नं शुद्धमानीय कृत्वा भागचतुष्टयम् ॥ एकं भागं द्विजेभ्यस्तु गोप्रासस्तु द्वितीयकः
॥ १५ ॥ अतिथिभ्यतृतीयस्तु तदूर्ध्वं तु स्वभाययोः ॥ आश्रमस्य यथा यस्य कृत्वाप्रासविधिं क्रमात् ॥ १६ ॥ आदौक्षित्वा तु
गोमूत्रं यथाशक्ति यथाक्रमम् ॥ तदूर्ध्वं प्राससंख्या स्याद्धानप्रस्थ ॥ गृहस्थयोः ॥ १७ ॥ कुक्कुटांडप्रमाणं तु प्रासमानं विधीयते ॥ अष्टौ
प्रासा गृहस्थस्य वनस्थस्य तदर्धकम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मचारी यथेष्टं च गोमूत्रविधिपूर्वकम् ॥ प्रोक्षणं नववारं च षड्वारं च त्रिवारकम् ॥ १९ ॥

निच्छिद्रं च करं कृत्वा सावित्रीं च तदित्युचम् ॥ मन्त्रमुच्चार्य मनसा प्रोक्षणं विधिरुच्यते ॥ २० ॥ चोरो वा यदि चांडालो वैश्यः
क्षत्रस्तथेव च ॥ अन्नं दद्यात्तु यः कश्चिदधमो विधिरुच्यते ॥ २१ ॥ शूद्रान्नं शूद्रसम्पर्कं शूद्रेण च सहाशनम् ॥ ते याति नरकं घोरं
यावच्चंद्रदिवाकरो ॥ २२ ॥ गायत्रीच्छन्दो मन्त्रस्य यथा संख्या क्षराणि च ॥ तावल्लक्षणि कर्तव्यं पुरश्चरणकं तथा ॥ २३ ॥ द्वात्रिंश
ल्लक्षमानं तु विश्वामित्रमतं तथा ॥ जीवहीनो यथा देहः सर्वकर्मसु न क्षमः ॥ २४ ॥ पुरश्चरणहीनस्तु तथा मन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ ज्येष्ठा
षाढौ भाद्रपदं पौषं तु मलमासकम् ॥ २५ ॥ अंगारं शनिवारं च व्यतीपातं च वैधृतिम् ॥ अष्टमीं नवमीं षष्ठीं चतुर्थीं च त्रयोद
शीम् ॥ २६ ॥ चतुर्दशीममावास्यां प्रदोषं च तथा निशाम् ॥ यमाग्निरुद्रसर्पेद्रवसुश्रवणजन्मभम् ॥ २७ ॥ मेषकर्कतुलाकुंभान्म
करंचैववर्जयेत् ॥ सर्वाण्येतानि वर्ज्यानिपुरश्चरणकर्मणि ॥ २८ ॥ चन्द्रतारानुकूले च शुक्लपक्षे विशेषतः ॥ पुरश्चरणकं कुर्यान्मंत्रसिद्धिः
प्रजायते ॥ २९ ॥ स्वस्तिवा चनकं कुर्यान्नांदीश्राद्धं यथाविधि ॥ विप्रान्संतर्प्य यत्नेन भोजनाच्छादनादिभिः ॥ ३० ॥ आरभेत
ततः पश्चादनुज्ञानपुरःसरम् ॥ प्रत्यङ्मुखः शिवस्थाने द्विजश्चान्यतमे जपेत् ॥ ३१ ॥

काशीपुरी च केदारो महाकालोऽथ नासिकम् ॥ त्र्यम्बकं च महाक्षेत्रं पञ्चदीपा इमे भुवि ॥ ३२ ॥ सर्वत्रैव हि दीपस्तु कूर्मासनमिति स्मृतम् ॥ प्रारंभदिनमारभ्य समाप्तिदिवसावधि ॥ ३३ ॥ न न्यूनं नातिरिक्तं च जपं कुर्याद्दिने दिने ॥ नेरन्तर्येण कुर्वति पुरश्चर्या मुनी श्वराः ॥ ३४ ॥ प्रातरारभ्य विधिवज्जपेन्मध्यदिनावधि ॥ मनःसंहरणं शौचं ध्यानं मन्त्रार्थचिन्तनम् ॥ ३५ ॥ गायत्रीच्छन्दो मन्त्रस्य यथा संख्याक्षराणि च ॥ तावच्छाणि कर्तव्यं पुरश्चरणकं तथा ॥ ३६ ॥ जुहुयात्तद्दशांशेन सघृतेन पयोऽधसा ॥ तिलैः पत्रैः प्रसूनेश्च यवैश्च मधुरान्वितैः ॥ ३७ ॥ कुर्याद्दशांशतो होमं ततः सिद्धो भवेन्मनुः ॥ गायत्री चैव संसेव्या धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ ३८ ॥ नित्ये नेमित्तिके काम्ये त्रितये तु परायणः ॥ गायत्र्यास्तु परं नास्ति इह लोके परत्र च ॥ ३९ ॥ मध्याह्नमितभुङ्क्ष्वमौनी त्रिस्नानार्च नतत्परः ॥ जले लक्षत्रयं धीमाननन्यमानसक्रियः ॥ ४० ॥ कर्मणा यो जपेत्पश्चात्कर्मभिः स्वेच्छयाऽपि वा ॥ यावत्कार्यं न सिद्धयेत्तु तावत्कुर्याज्जपादिकम् ॥ ४१ ॥ सामान्यकाम्यकर्मादौ यथावद्विधिरुच्यते ॥ आदित्यस्योदये स्नात्वा सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ ४२ ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यं धनं च लभते ध्रुवम् ॥ षण्मासं वा त्रिमासं वा वर्षाति सिद्धिमाप्नुयात् ॥ ४३ ॥ पद्मानां लक्षहोमेन घृताक्तानां हुताशने ॥ प्राप्नोति निखिलं मोक्षं सिध्यत्येव न संशयः ॥ ४४ ॥ मन्त्रसिद्धिं विना कर्तुर्जपहोमादिकाः क्रियाः ॥ काम्यवा यदि वा मोक्षः सर्वं तन्निष्फलं भवेत् ॥ ४५ ॥ पञ्चविंशतिलक्षेण दध्ना क्षीरेण वा हुतात् ॥ स्वदेहे सिध्यते जन्तुर्महर्षीणां मतं तथा ॥ ४६ ॥ अष्टांगयोगसिद्ध्या च नरः प्राप्नोति यत्फलम् ॥ तत्फलम् सिद्धिं प्राप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ ४७ ॥ शक्तो वाऽपि त्वशक्तो वा आहारं नियतं चरेत् ॥ षण्मासात्तस्य सिद्धिः स्याद्गुरुभक्तिरतां सदा ॥ ४८ ॥ एकाहं पञ्चगव्याशी वैकाहं मारुता शनः ॥ एकाहं ब्राह्मणाश्री गायत्रीजपकृद्भवेत् ॥ ४९ ॥ स्नात्वा गंगादितीर्थेषु शतमन्तर्जले जपेत् ॥ शते नापस्ततः पीत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५० ॥ चात्रायणादिकृच्छस्य फलं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ राजा वा यदि वा विप्रस्तपः कुर्यात्स्वके गृहे ॥ ५१ ॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी वा वान प्रव्रज्योऽप्यपि च ॥ अधिकारपरत्वेन फलं यथाविशेषम् ॥ ५२ ॥ शीतस्मात्तापिकं कर्म क्रियते मोक्षकांक्षिभिः ॥ साम्प्रिकं च सदाचारे

भाष्येति ॥ इति आद्वान्निगते महापुराणे एकादशस्कन्धे एकाविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ नारायण उवाच ॥ अथातः श्रूयतां ब्रह्मवैश्वदेव
विधानकम् ॥ पुरश्चर्याप्रसंगेन ममापि स्मृतिमागतम् ॥ १ ॥ देवयज्ञो ब्रह्म यज्ञो भूतयज्ञस्तथैव च ॥ पितृयज्ञो मनुष्यस्य यज्ञश्चैव तु
पंचमः ॥ २ ॥ पंचमूना गृहस्थस्य जुह्वी पेषण्युपस्करः ॥ कंडणी चोदकुम्भश्च तेषां पापस्य शांतये ॥ ३ ॥ न जुल्लयां नायसे पात्रे न
भूमौ न च स्वपरे ॥ वैश्वदेवं प्रकुर्वीत कुंडे वा स्थंडिलेऽपि वा ॥ ४ ॥ न पाणिना न शूर्पेण न च मेध्याजिनादिभिः ॥ मुखेनोपधमेदमि
मुखादेव व्यजायत ॥ ५ ॥ पटकेन भवेद्दद्याधिः शूर्पेण धननाशनम् ॥ पाणिना मृत्युमाप्नोति कर्मसिद्धिर्मुखेन तु ॥ ६ ॥ फलेदधिघृतेः
कुर्यान्मूलशाकोदकादिभिः ॥ अलाभे येन केनापि काष्ठमूलतृणादिभिः ॥ ७ ॥ जुहुयात्सर्पिषाभ्यक्तं तैलक्षारविवर्जितम् ॥ दध्यक्तं वा
पायसाक्तं तदभावेऽभसा पि वा ॥ ८ ॥ शुष्कैः पर्युषितैः कुष्ठी उच्छिष्टेन द्विषां वशी ॥ रुक्षेदरिद्रतां याति क्षारं हुत्वा ब्रजत्यधः
॥ ९ ॥ अंगारान्भस्ममिश्रास्तु निर्हंत्योत्तरतोऽनलात् ॥ जुहुयाद्वैश्वदेवं तु न क्षारादिविमिश्रितम् ॥ १० ॥

अकृत्वा वैश्वदेवं तु यो भुंक्ते मृदधीर्द्विजः ॥ स मृदो नरकं याति काल सूत्रमवाकृशिराः ॥ ११ ॥ शाकं वा यदि वा पत्रं मूलं वा यदि
वा फलम् ॥ संकल्पयेद्यदाहारं तेनाग्नौ जुहुयादपि ॥ १२ ॥ अकृते वैश्वदेवे तु भिक्षौ भिक्षार्थमागते ॥ उद्धृत्य वैश्वदेवार्थं भिक्षां दत्त्वा
विसर्जयेत् ॥ १३ ॥ वैश्वदेवकृतं दोषं शक्तो भिक्षुर्व्यपोहितुम् ॥ न तु भिक्षुकृतं दोषं वैश्वदेवो व्यपोहति ॥ १४ ॥ यतिश्च ब्रह्मचारी
च पक्वान्नस्वामिनाबुभौ ॥ तयोरन्नमदत्त्वा तु भुक्त्वा चांद्रायणं चरेत् ॥ १५ ॥ वैश्वदेवानंतरं च गोग्रासं प्रतिपादयेत् ॥ तद्विधानं
प्रवक्ष्यामि शृणु देवर्षिपूजित ॥ १६ ॥ सुरभिर्वैष्णवी माता नित्यं विष्णुपदे स्थिता ॥ गोग्रासं च मया दत्तं सुरभे प्रतिगृह्यताम् ॥ १७ ॥
गोभ्यश्च नम इत्येव पूजां कृत्वा गवैऽर्पयेत् ॥ गोग्रासेन तुगोमाता सुरभिः सम्प्रसीदति ॥ १८ ॥ ततो गोदोहनं कालं तिष्ठेच्चैव गृहांगणे ॥
अतिथिर्यत्र भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्तते ॥ १९ ॥ स तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति ॥ माता पिता गुरुर्भाता प्रजा दासः
समाश्रितः ॥ २० ॥ अभ्यागतोऽतिथिश्चाग्निरेते पौण्या उदाहृताः ॥ एवं ज्ञात्वा तु यो मोहान्न करोति गृहाश्रमम् ॥ २१ ॥

दे. मा.
॥४९॥

तस्य नायं तु न परो लोको भवति धर्मतः॥ यत्फलं सोमयागेन प्राप्नोति धनवान्द्विजः ॥ २२ ॥ सम्यक्पञ्चमहायज्ञैर्द्विस्तेन चाप्नुयात् ॥ अथ प्राणान्निहोत्रं तु वक्ष्यामि तु मुनिपुंगव ॥ २३ ॥ यज्ञात्वा मुच्यते जन्तुर्जन्ममृत्युजरादिभिः ॥ परिज्ञानेन मुच्यन्ते नराः पातककिल्बिषैः ॥ २४ ॥ विधिना भुज्यते येन मुच्यते स ऋणत्रयात् ॥ कुलान्युद्धरते विप्रो नरकानेकविंशतिम् ॥ २५ ॥ सर्वयज्ञफलप्राप्तिः सर्वलोकेषु गच्छति ॥ हृत्पुण्डरीकमरणिमनो मन्थानसंज्ञकम् ॥ २६ ॥ वायुरज्ज्वा मथेदग्निं चक्षुरध्वर्युरेव च ॥ तर्जनीमध्यमांगुष्ठैः प्राणस्यैवाहुतिं क्षिपेत् ॥ २७ ॥ मध्यमानामिकांगुष्ठैरुदानस्याहुतिं क्षिपेत् ॥ कनिष्ठानामिकांगुष्ठैरुदानस्थ तदनंतरम् ॥ २८ ॥ कनिष्ठातर्जन्यंगुष्ठैरुदानस्याहुतिं क्षिपेत् ॥ सर्वांगुलैर्गृहीत्वाऽन्नं समानस्याहुतिं क्षिपेत् ॥ २९ ॥ स्वाहांताम्रप्रणवाद्यांश्च नाममन्त्रांश्च वै पठेत् ॥ मुखे चाहवनीयस्तु हृदये गार्हपत्यकः ॥ ३० ॥ नाभौ च दक्षिणाग्निः स्यादधः सभ्यावसथ्यकौ ॥ वागघोता प्राण उद्गाता चक्षुरध्वर्युरेव च ॥ ३१ ॥ मनोब्रह्मा भवेच्छ्रोत्रमाग्नीध्रस्थान एव च ॥ अहंकारः पशुश्चात्र प्रणवः पय ईरितम् ॥ ३२ ॥ बुद्धिश्च पानी सम्प्राप्ता यदधीनो गृहाश्रमी ॥ उरो वेदिस्तु रोमाणि दर्भाः स्युः सुकुम्बौ करौ ॥ ३३ ॥

प्राण मन्त्रस्य च ऋषी रुक्मवर्णः क्षुधाम्रिकः ॥ देवतादित्य एवात्रगायत्रीच्छन्द उच्यते ॥ ३४ ॥ प्राणाय च तथा स्वाहा मन्त्रांति
कीर्तयेदपि ॥ इदमादित्यदेवाय न ममेति वंदेदपि ॥ ३५ ॥ अपानमन्त्र स्यात्तथा गोक्षीरधवलकृतिः ॥ श्रद्धाग्नि ऋषिरैवात्र सोमो वै
देवता स्मृता ॥ ३६ ॥ उष्णिक् छन्दस्तथाऽपानायः स्वाहेत्यपि कीर्तयेत् ॥ सोमायेदं च न ममेत्यब्रोहः परिकीर्तितः ॥ ३७ ॥
व्यानमन्त्रस्य चाख्यातोऽबुजवर्णहुताशनः ॥ ऋषिरुक्तो देवताग्निरनुष्टुप्छन्द ईरितिम् ॥ ३८ ॥ व्यानाय च तथा स्वाहाऽनयेदं न
ममेत्यपि ॥ उदानमंत्रस्य तथा शक्रगोप्त वर्णकः ॥ ३९ ॥ ऋषिराग्निः समाख्यातो वायुर्वैदेवता स्मृता ॥ बृहतीच्छन्द आख्यातमु-
दानाय च पूर्व्वत् ॥ ४० ॥ वायवे चेदं न मम एवं चैवीश्वरेद्भिव ॥ समानवायुर्मन्त्रस्य विद्युद्र्णां विरूपकः ॥ ४१ ॥ ऋषिरग्निः
समाख्यातः पर्जन्यो देवता मता ॥ पङक्तिश्छन्दः समाख्यातं समानाय च पूर्व्वत् ॥ ४२ ॥ पर्जन्यायेदमित्युक्त्वा बहीँ चैवादुति-
ष्ठियेत ॥ देशान्तरो महानग्निर्ऋषिर्वै परिकीर्तितः ॥ ४३ ॥ गायत्रीच्छन्द आख्यातं देवस्स्वात्मा भवेदपि ॥ स्वहांतो मन्त्र आख्यातः
विशिष्टः ॥ देशान्तरो महाग्निर्ऋषिर्वै परिकीर्तितः ॥ ४४ ॥ गायत्रीच्छन्द आख्यातं देवस्स्वात्मा भवेदपि ॥ स्वहांतो मन्त्र आख्यातः

जाता वासवास्त्योऽन्नकाशिणः ॥ ते सर्वे तृप्तिमा यांतु मया दत्तेन भूतले ॥ २ ॥ रौरवेऽपुण्यनिलये पद्मार्बुदनिवासिनाम् ॥ अर्थिनामुदकं
दत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ ३ ॥ पवित्रग्रंथिसुत्सृज्य मंडले भुविनिक्षिपेत् ॥ पात्रे तु निक्षिपेद्यस्तु स विप्रः पंक्तिदूषकः ॥ ४ ॥ उच्छिष्टस्तेन
संस्पृष्टः शुना शूद्रेण च द्विजः ॥ उपोष्य रजनीमेकां पंचगव्येन शुध्यति ॥ ५ ॥ अनुच्छिष्टेन संस्पृष्टैः स्नानमेव विधीयते ॥ एकाहुति
प्रदानेन कोटियज्ञफलं लभेत् ॥ ६ ॥ पंचभिः पञ्चकोटीनां तदनं तफलं स्मृतम् ॥ प्राणाग्निहोत्रवेष्टे यो ह्यन्नदानं करोति च ॥ ७ ॥
दातुं श्रेयं तु यत्पुण्यं भोक्तुश्चैव तु यत्फलम् ॥ प्राप्नुतस्तौ तदेव द्वाभौ तौ स्वर्गगामिनौ ॥ ८ ॥ स पवित्रकरो भुंक्ते यस्तु विप्रो
विधानतः ॥ ग्रासे ग्रासे फलं तस्य पंचगव्यसमम्भवेत् ॥ ९ ॥ पूजाकाले त्रये नित्यं जपस्तर्पणमेव च ॥ होमो ब्राह्मणमुक्तिश्च
पुरश्चरणमुच्यते ॥ १० ॥

अधःशयानो धर्मात्मा जितक्रोधो जितेंद्रियः ॥ लघुमिष्टहिताशी च विनीतः शांतचेतसा ॥ ११ ॥ नित्यं त्रिषवणस्नायी नित्यं स
शुभभाषणः ॥ स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिष्टभाषणम् ॥ १२ ॥ चांडालभाषणं चैव न कुर्यान्मुनिसत्तम ॥ नत्वा नैव च भाषेत
जपहोमार्चनादिषु ॥ १३ ॥ मैथुनस्य तथा लापं तद्गोष्ठीमपि वर्जयेत् ॥ कर्मणा मनसा वाचा सर्वावस्थासु सर्वदा ॥ १४ ॥ सर्वत्र मैथु
नत्यागो ब्रह्मचर्यं प्रचक्षते ॥ राज्ञे श्वेव गृहस्थस्य ब्रह्मचर्यमुदाहृतम् ॥ १५ ॥ ऋतुस्नातेषु दारेषु संगतिर्या विधानतः ॥ संस्कृतायां
सवर्णायामृतं दृष्ट्वा प्रयत्नतः ॥ १६ ॥ रात्रौ तु गमनं कार्यं ब्रह्मचर्यं हरेत्र तत् ऋणत्रयमसंशोध्य त्वनुत्पाद्य सुतानपि ॥ १७ ॥ तथा
यज्ञानविद्वा च मोक्षमिच्छन्ब्रजत्यधः ॥ अजागलस्य यज्जन्म तज्जन्म श्रुति चोदितम् ॥ १८ ॥ अतः कार्यं तु विपेन्द्र ऋणत्रयविशो
धनम् ॥ ते देवानामृषीणां च पितृणामृणि नस्तथा ॥ १९ ॥ ऋषिभ्यो ब्रह्मचर्येण पितृभ्यस्तु तिलोदकैः सुच्येद्यज्ञेन देवेभ्यः स्वाश्रमं
धर्ममाचरेत् ॥ २० ॥ क्षीरादारी फलाशी वा शाकाशी वा हविष्यभुक् ॥ भिक्षाशी वा जपेद्विद्वान्कृच्छ्राद्रायणादि कृत ॥ २१ ॥

लवणं क्षारमल्लं च गुंजनं कांस्यभोजनम् ॥ तांबूलं च द्विभुक्तं च दुष्टवासः प्रमत्तनम् ॥ २२ ॥ श्रुतिस्मृतिविरोधं च जपं राज्ञौ
विवर्जयेत् ॥ वृथा न कालं गमयेद् द्यूतस्त्रीस्वापवादतः ॥ २३ ॥ गमयेद्देवतापूजास्तोत्रागमविलोकनेः ॥ भूशय्या ब्रह्मचारित्वं मौन
चर्या तथैव च ॥ २४ ॥ नित्यं त्रिषवणस्नानं शूद्रकर्मविसर्जनम् ॥ नित्यपूजा नित्यदानमानंदस्तुतिकीर्तनम् ॥ २५ ॥ नैमित्तिकार्चनं
चैव विश्वासो गुरुदेवयोः ॥ जपनिष्ठस्य धर्मा ये द्वादशेते सुसिद्धिदाः ॥ २६ ॥ नित्यं सूर्यमुपस्थाय तस्य चाभिमुखो जपेत् ॥ देवता
प्रतिमादौ वा वह्नौ वाऽभ्यर्च्य तन्मुखः ॥ २७ ॥ स्नानपूजाजपध्यानहोमतर्पणतत्परः ॥ निष्कामोदेवतायां च सर्वकर्मनिवेदकः ॥ २८ ॥
एवमादींश्च नियमान्पुरश्चरणकृच्चरेत् तस्माद्द्विजः प्रसन्नात्मा जपहोमपरायणः ॥ २९ ॥ तपस्यध्ययने युक्तो भवेद्भूतानुकंपकः ॥ तपसा
स्वर्गमाप्नोति तपसा विदते महत् ॥ ३० ॥ तपो युक्तस्य सिद्ध्यति कर्माणि नियतात्मनः विद्वेषणं संहरणं मारणं रोगनाशनम्
॥ ३१ ॥ येन येनाथ ऋषिणा यदर्थं देवताः स्तुताः ॥ स स कामः समृद्धयेत तेषां तेषां तथा तथा ॥ ३२ ॥ तानि कर्माणि वक्ष्यामि
विधानानि च कर्मणाम् ॥ पुरश्चरणमादौ च कर्मणां सिद्धि कारकम् ॥ ३३ ॥

स्वाध्यायाभ्यासनस्यादौ प्राजापत्यं चरेद् द्विजः ॥ केशश्मश्रुलोमनखान् वापयित्वा ततः शुचिः ॥ ३४ ॥ तिष्ठेदहनि राज्ञौ तु शुचि
रासीत वाग्यतः ॥ सत्यवादी पवित्राणि जपेद्ब्राह्मणस्तथा ॥ ३५ ॥ ॐ काराद्यास्तु ता जप्त्वा सावित्रीं च तदित्यूचम् ॥ आपोहि
ष्ठेति सूक्तं च पवित्रं पापनाशनम् ॥ ३६ ॥ पुनंत्यः स्वस्तिमत्यश्वाप मान्यस्तथैव च ॥ सर्वत्रैतच्च प्रोक्तव्यमादावन्ते च कर्मणाम्
॥ ३७ ॥ आसहस्रादाशताद्वाप्यादशादथवा जपेत् ॥ ॐ कारं व्याहृतीस्तिस्रः सावित्री मथवाऽयुतम् ॥ ३८ ॥ तर्पयित्वाद्भिराचा
र्यान्वृषींश्छर्दांसि देवताः ॥ अनावर्णं न भाषेत् शूद्रेणापि न गृहीतः ॥ ३९ ॥ नापि चोदक्यया वध्वा पतितैर्नान्त्यजैर्नृभिः ॥ न देव
ब्राह्मणद्विष्टैर्नाचार्यगुरुनिदकेः ॥ ४० ॥ न मातृपितृविद्विष्टैर्नाव मन्येत कंचन ॥ कुष्माण्डामेष सर्वेषां विधि रक्तोऽनुपूर्वशः ॥ ४१ ॥
प्रजापत्यस्य कुष्ठस्य तथा सातपनस्य च परा कस्य च कुष्ठस्य विधिश्चात्रायणास्य च ॥ ४२ ॥ पंचभिः पातकैः सर्वैर्दुष्कृतेभ्य
मनुच्यते ॥ तत्तरेण सर्पाणि वापानि बहति क्षणात् ॥ ४३ ॥ त्रिभिर्वाप्रायणैः पुनो ब्रह्मलोकं समश्नुते ॥ अष्टभिर्देवताः साक्षात्पश्येत
॥ ४४ ॥ अष्टभिर्मातृकया च सप्तैकैर्वाप्रायणैः पुनो ब्रह्मलोकं समश्नुते ॥ ४५ ॥

कृच्छ्रं सातपथं स्मृतम् ॥ एकैकं ग्रासमश्रीयादहानि त्रीणि पूर्ववत् ॥ ४७ ॥ अथ चोपवसेदित्थमतिकृच्छ्रं चरेद्द्विजः ॥ एवमेव त्रिभि-
 र्युक्तं महासातपथं स्मृतम् ॥ ४८ ॥ तप्तकृच्छ्रं चरन्विप्रो जलक्षीरघृतानिलान् ॥ प्रति त्र्यहं पिबेदुष्णान्सकृत्स्नायी समाहितः ॥ ४९ ॥ नियतस्तु
 पिबेदापः प्रजापत्यविधिः स्मृतः ॥ यतात्मनोऽप्रमत्तस्य द्वादशाहमभोजनम् ॥ ५० ॥ पराको नाम कृच्छ्रोऽयं सर्वपापप्रणोदनः ॥ एकैकं
 तु ग्रसेत्पिण्डं कृष्णे शुद्धं च वर्धयेत् ॥ ५१ ॥ अमावस्यां न भुञ्जीत एवं चाद्रायणे विधिः ॥ उपस्पृश्य त्रिषवमेतच्चाद्रायणं स्मृतम्
 ॥ ५२ ॥ चतुरः प्रातरश्रीयाद्विप्रः पिंडान्कृताह्निकः ॥ चतुरोऽस्तमिते सूर्ये शिशुचाद्रायणं स्मृतम् ॥ ५३ ॥ अष्टावष्टौ समश्रीयात्पिण्डा-
 न्मध्यंदिने स्थिते ॥ नियतात्मा हविष्यस्य यतिचाद्रायणं व्रतम् ॥ ५४ ॥ एतद्बुद्धास्तथादित्या वसवश्च चरन्ति हि ॥ सर्वे कुशलिनो
 देवा मरुतश्च भुवा सह ॥ ५५ ॥

एकैकं सप्तरात्रेण पुनाति विधिवत्कृतम् ॥ त्वगसृक्पिशितास्थीनि मेदोमज्जावसास्तथा ॥ ५६ ॥ एकैकं सप्तरात्रेण शुद्ध्यत्येव न
 संशयः ॥ एभिर्व्रतैर्विपूतात्मा कर्म कुर्वीत नित्यशः ॥ ५७ ॥ एवं शुद्धस्य कर्माणि सिद्ध्यन्त्येव न संशयः ॥ शुद्धात्मा कर्म कुर्वीत
 सत्यवादी जितेन्द्रियः ॥ ५८ ॥ इष्टान्कामास्ततः सर्वान्संप्राप्नोति न संशयः ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेद्द्रवितः सर्वकर्मणा ॥ ५९ ॥ त्रीणि नक्तानि वा कुर्या-
 त्ततः कर्म समारभेत् ॥ एवं विधानं कथितं पुरश्चर्याफलप्रदम् ॥ ६० ॥ गायत्र्याश्च पुरश्चर्या सर्वकामप्रदायिनी ॥ कथिता तव देवर्षे
 महापापविनाशिनी ॥ ६१ ॥ आदौ कुर्याद्ब्रतं मन्त्री देहशोधनकारकम् ॥ पुरश्चर्या ततः कुर्यात्समस्तफलभागभवेत् ॥ ६२ ॥ इति ते
 कथितं शुद्धं पुरश्चर्याविधानकम् ॥ एतत्परस्मै नो वाच्यं श्रुतिसारं यतः स्मृतम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे एकादश
 स्कन्धे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ नारायण महाभाग गायत्र्यातु समासतः ॥ शान्त्यादिकान्प्रयोगास्तु वदस्व करुणा-
 निधे ॥ १ ॥ नारायण उवाच ॥ अतिगृह्णामिदं पृष्टं त्वया ब्रह्मतनूद्भव ॥ न कस्यापि च वक्तव्यं दुष्टाय पिशुनाय च ॥ २ ॥ अथ
 शान्तिः पयोक्ताभिः समिद्भिर्बुध्याद्विजः ॥ शमीसमिद्भिः शाम्यन्ति भूतरोगग्रहादयः ॥ ३ ॥

आर्द्राभिः क्षीरवृक्षस्य समिद्धिर्जुहुयाद्द्विजः ॥ जुहुयाच्छलेर्वाऽपि भूतरोगादिघातये ॥ ४ ॥ जलेन तर्पयेत्सूर्य पाणिभ्यां शान्तिमाप्नु
यात् ॥ जानुदग्ने जले जप्त्वा सर्वान्दोषाञ्छमं नयेत् ॥ ५ ॥ कंठदग्ने जले जप्त्वा मुच्येत्प्राणातिकाद्रयात् ॥ सर्वेभ्यः शान्तिकर्मभ्यो
निमज्ज्याप्सु जपः स्मृतः ॥ ६ ॥ सौवर्णे राजते वाऽपि पात्र ताम्रमयेऽपि वा ॥ क्षीरवृक्षमये वाऽपि निर्घणे मृन्मयेऽपि वा ॥ ७ ॥
सहस्रं पञ्चगव्येन हुत्वा मुज्वलितेऽनले ॥ क्षीरवृक्षमयेः काष्ठैः शेषं संपादयेच्छनेः ॥ ८ ॥ प्रत्याहुतिं स्पृशन्नप्त्वा सहस्रं पात्रसंस्थि
तम् ॥ तेन तं प्रोक्षयेद्देशं कुशैर्मंत्रमनुस्मरन् ॥ ९ ॥ बलिं किरस्ततस्तस्मिन्पायेत्तु परदेवताम् ॥ अभिचार समुत्पन्नाकृत्यापापं च
नश्यति ॥ १० ॥ देवभूत पिशाचाद्या यद्येवं कुरुते वशे ॥ गृहग्रामं पुरं राष्ट्रं सर्वं तेभ्यो विमुच्यते ॥ ११ ॥ निखने मुच्यते तेभ्यो
लिखने मध्यतोऽपि च ॥ मण्डले शूलमालिख्य पूर्वोक्ते च क्रमेऽपि वा ॥ १२ ॥ अभिमन्त्र्य सहस्रं तन्निखनेत्सर्वशातये ॥ सौवर्ण
राजतं वाऽपि कुम्भं ताम्रमयं च वा ॥ १३ ॥

मृन्मयं वा नवं दिव्यं सूत्रवेष्टितः मन्त्रणम् ॥ स्थंडिले सैकते स्थाप्य पूरयेन्मन्त्रविजलेः ॥ १४ ॥ दिग्भ्य आहृत्य तीर्थानि चतसृभ्यो द्विजो
त्तमेः ॥ एलाचंदनकर्पूरजातीपाटलमल्लिकाः ॥ १५ ॥ बिल्वपत्रं तथाक्रांतां देवीव्रीहियवांस्तिलान् ॥ सर्वपान्क्षीर वृक्षाणां प्रवालानि
च निक्षिपेत् ॥ १६ ॥ सर्वाण्यभिधायैवं कुशकूर्चसमन्वितम् ॥ स्नातः समाहितो विप्रः सहस्रं मन्त्रयेद्बुधः ॥ १७ ॥ दिक्षु सौरानधीयीर
न्मंत्रान्विप्रास्त्रयीविदः ॥ प्रोक्षयेत्पाययेदेननीरं तेनाभिषिचयेत् ॥ १८ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्यः स निमुक्तः सुखीभवेत् ॥ अभिषेकेण
मुच्येत मृत्योरास्यगतो नरः ॥ १९ ॥ अवश्यं कारयेद्बिद्वात्राजा दीर्घजिजीविषुः ॥ गावो देयाश्च ऋत्विग्भ्य अभिषेके शतं मुने
॥ २० ॥ दक्षिणा येन वा तुष्टिर्यथा शक्त्याऽथवा भवेत् ॥ जपेदश्वत्थमालभ्य मंदवारे शतं द्विजः ॥ २१ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्यो
मुच्यते महतो भयात् ॥ गुडूच्याः पर्वविच्छन्नाः पयोक्ताः जुहुयाद्द्विजः ॥ २२ ॥ एवं मृत्युंजयो होमः सर्वव्याधिविनाशनः ॥ आम्रस्य
जुहुयात्पत्रैः पयोक्तेज्वरशातये ॥ २३ ॥

पूर्वकम् ॥ राजयक्ष्माभिभूतं च प्राशयेच्छांतिमाप्नुयात् ॥ २५ ॥ लताः पर्वसु विच्छेद्य सोमस्य जुहुयाद्द्विजः ॥ सोमे सूर्येण संयुक्ते
प्रयोक्ताः क्षयशांतये ॥ २६ ॥ कुसुमेः शंखवृक्षस्य हुत्वा कुष्ठं विनाशयेत् ॥ अपस्मारविनाशः स्यादपामार्गस्य तंडुलेः ॥ २७ ॥
क्षीरवृक्षसमिद्धोमादुन्मादोऽपि विनश्यति ॥ औदुंबरसमिद्धोमादतिमेहः क्षयं व्रजेत् ॥ २८ ॥ प्रमेहं शमयेदधुत्वा मधुनेक्षुरसेनवा ॥ मधु
त्रितयहोमेन नयेच्छांतिं मसूरिकाम् ॥ २९ ॥ कपिलासर्पिषाहुत्वा नयेच्छांतिं मसूरिकाम् ॥ उदुंबरवटाश्वत्यैर्गा गजाश्वमयं हरेत्
॥ ३० ॥ पिपीलिमधुवल्मीके गृहे जाते शतं शतम् ॥ शमीसमिद्धिरन्नेन सर्पिषा जुहुयाद्द्विजः ॥ ३१ ॥ तदुत्थं शांतिमायाति शेषेस्तत्र
बलिं हरेत् ॥ अभ्रस्तनितभूकंपालक्ष्यादौ वनवेतसः ॥ ३२ ॥ सप्ताहं जुहुयादेवं राष्ट्रे राज्यं सुखी भवेत् ॥ या दिशं शतजप्तेन लोष्टेनाभि
प्रताडयेत् ॥ ३३ ॥ ततोऽग्निमारुतारिभ्यो भयं तस्य विनश्यति ॥ मनसैव जपेदेनां बद्धो मुच्येत बंधनत् ॥ ३४ ॥

भूतरोगविषादिभ्यस्पृशन्नप्त्वा विमोचयेत् ॥ भूतादिभ्यो विमुच्येत जलं पीत्वाऽभिमन्त्रितम् ॥ ३५ ॥ अभिमन्त्र्य शतं भस्म न्यसे
द्भूतादिशांतये ॥ शिरसा धारयेद्भस्म मंत्रयित्वा तदित्युक्त्वा ॥ ३६ ॥ सर्वप्याधिविनिर्मुक्तः सुखी जीवेच्छतं समाः ॥ अशक्तः कार
येच्छांतिं विप्रं दत्त्वा तु दक्षिणाम् ॥ ३७ ॥ अथ पुष्टिं श्रियंलक्ष्मीं पुष्पैर्हत्वाप्नुयाद्द्विजः ॥ श्रीकामो जुहुयात्पक्षे रक्तेः श्रियम
वाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ हुत्वा श्रियमवाप्नोति जातीपुष्पैर्नैव शुभेः ॥ शालितंडुलहोमेन श्रियमाप्नोति पुष्कलाम् ॥ ३९ ॥ समिद्धिर्विस्व
वृक्षस्य हुत्वा श्रियमवाप्नुयात् ॥ विस्वस्य शकलेर्हुत्वा पत्रैः पुष्पैः फलेरपि ॥ ४० ॥ श्रियमाप्नोति परमां मूलस्य शकलेरपि ॥
समिद्धिर्विस्ववृक्षस्य पायसेन च सर्पिषा ॥ ४१ ॥ शतं शतं च सप्ताहं हुत्वा श्रियमावाप्नुयात् ॥ लाजेस्त्रिमधुरोपेतैर्होमे कन्यामवाप्नु
यात् ॥ ४२ ॥ अनेनविधिनाकन्या वरमाप्नोति वांछितम् ॥ रक्तोत्पलशतं हुत्वा सप्ताहं हेम चाप्नुयात् ॥ ४३ ॥ सूर्यविधे जलं हुत्वा जलस्थं
हेम चानुप्यात् ॥ अन्नंहुत्वाऽप्यु यादन्नं व्रीहीन्व्रीहिपतिर्भवेत् ॥ ४४ ॥ करीषपूजैर्वत्सस्य हुत्वा पशुमवाप्नुयात् ॥ प्रियंगुपायसाज्ये
भवेद्धोमादिभिः प्रजा ॥ ४५ ॥ निवेद्य भास्करायान्नं पायसं होमपूर्वकम् ॥ भोजयेत्तदुत्सुनानातां पुत्र परमवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥

दे. मा.
॥५५॥

सप्ररोहाभिरार्द्राभिरायुर्हुत्वा समाप्नुयात् ॥ समिद्धिः क्षीरवृक्षस्य हुत्वाऽऽयुषमावाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ सप्ररोहाभिरार्द्राभिरक्ताभिर्मधुरत्रयेः ॥
व्रीहीणां च शतं हुत्वा हेम चायुरवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ सुवर्णकुहमलं हुत्वा शतमायुरवाप्नुयात् ॥ दूर्वाभिः पयसा वाऽपि मधुना
सर्पिषऽपि वा ॥ ४९ ॥ शतं शतं च सप्ताहमपमृत्युं व्यपोहति ॥ शमोसमिद्धिरन्नेन पयसा वा च सर्पिषा ॥ ५० ॥ शतं शतं च
सप्ताहमपमृत्युं व्यपोहति ॥ न्यग्रोधसमिधो हुत्वा पायसं होमयेत्ततः ॥ ५१ ॥ शतं शतं च सप्ताहमपमृत्युं व्यपोहति ॥ क्षीराहारो
जपेन्मृत्योः सप्ताहाद्विजयी भवेत् ॥ ५२ ॥ अनश्रन्वाग्यती जप्त्वा त्रिरात्रं मुच्यते यमात् ॥ निमज्ज्याप्सु जपेदेव सद्यो मृत्योर्विमु-
च्यते ॥ ५३ ॥ जपेद्विल्वं समाश्रित्य मासं राज्यमवाप्नुयात् ॥ विल्वं हुत्वाऽऽयुषाद्राज्यं समूलफलं पल्लवम् ॥ ५४ ॥ हुत्वा पद्मशतं
मासं राज्यमाप्नोत्यकटकम् ॥ यवागूं ग्राममाप्नोति हत्वा शालिसमन्विताम् ॥ ५५ ॥ अश्वत्थसमिधो हुत्वा युद्धादौ जयमाप्नु-
यात् ॥ अर्कस्य समिधो हुत्वा सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ ५६ ॥ संयुक्तैः पयसा पत्रैः पुष्पैर्वा वेतसस्य च ॥ पायसेन शतं हुत्वा सप्ताहं
वृष्टिमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥

नाभिदघ्ने जले जप्त्वा सप्ताहं वृष्टिमाप्नुयात् ॥ जले भस्मशतं हुत्वा महावृष्टिं निवारयेत् ॥ ५८ ॥ पालाशीभिरप्नोति समिद्धिर्ब्रह्म
वर्चसम् पलाशकुसुमैर्हुत्वा सर्वं मिष्टमवाप्नुयात् ॥ ५९ ॥ पयो हुत्वाप्नुयान्मेधामाज्यं बुद्धिमवाप्नुयात् ॥ अभिमंथ्य पिवेद्ब्रह्म रसं
मेधामवाप्नुयात् ॥ ६० ॥ पुष्प होम भवेद्वासस्तंतुभिस्तद्विधं पटम् ॥ लवणं मधुसंमिश्रं हुत्वेष्टं वशमानयेत् ॥ ६१ ॥ नयदिष्टं वशं हुत्वा
लक्ष्मीपुष्पैर्मधुप्लुतेः ॥ नित्यं मन्जलिनाऽमानमर्षिचेजले स्थितः ॥ ६२ ॥ मतिमारोग्यमायुष्यमद्यं स्वास्थ्यमवाप्नुयात् ॥ कुर्याद्विप्रोऽ-
न्यमुद्दिश्य सोऽपि पुष्टिमवाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ अथ चारुविधिर्मासं सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ आयुष्कामः शुचौ देशे प्राप्नुयादायुरुत्तमम्
॥ ६४ ॥ आयुरारोग्यकामस्तु जपेन्मासद्वयं द्विजः ॥ भवेदायुष्यमारोग्यं श्रियै मासत्रयं जपेत् ॥ ६५ ॥ आयुःश्रीपुत्रदा राद्याश्चतुर्भिश्च
यशोजपात् ॥ पुत्रदारायुरारोग्यं श्रियं विद्यां च पंचभिः ॥ ६६ ॥ एवमेवोत्तरान्कामान् मासेरेवोत्तरेष्वजेत् ॥ एकपादो जपेद्दूर्ध्वबाहुः
स्थित्वा निराश्रयः ॥ ६७ ॥ मासं शतत्रयं विप्रः सर्वान्कामान् वाप्नुयात् ॥ एवं शतोत्तरं जप्त्वा सहस्रं सर्वमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥

॥ ७० ॥ एवं शतत्रयं जप्त्वा सहस्रं सर्वमाप्नुयात् ॥ निमज्ज्याप्सु जपेन्मासं शतमिष्टमवाप्नु
यात् ॥ ७१ ॥ एवं शतत्रयं जप्त्वा सहस्रं सर्वमाप्नुयात् ॥ एकपादो जपेदूर्ध्वबाहू रुद्ध्वा निराश्रयः ॥ ७२ ॥ नक्तमश्रन्हविष्यान्
वत्सरद्विषितामियात् ॥ गीरमोघा भवेदेवं जप्त्वा संवत्सरद्वयम् ॥ ७३ ॥ त्रिवत्सरं जपेदेवं भवेच्चैकालदर्शनम् ॥ आयाति भगवान्देव
श्चतुःसंवत्सरं जपेत् ॥ ७४ ॥ पंचभिर्वत्सरैरेवमणिमादिगुणो भवेत् ॥ एवंषड्वत्सरं जप्त्वा कामरूपित्वमाप्नुयात् ॥ ७५ ॥ सप्तभिर्व
त्सरैरेवममरत्वमवाप्नुयात् ॥ मनुत्वं नवभिः सिद्धमिद्रत्वं दशभिर्भवेत् ॥ ७६ ॥ एकादशभिराप्नोति प्राजापत्यं सुवत्सरैः ॥ ब्रह्मत्वं
प्राप्नुयादेवं जप्त्वा द्वादशवत्सरान् ॥ ७७ ॥ एतेनैव जिता लोकास्तपसा नारदादिभिः ॥ शाकमन्ये परे मूलं फलमन्ये पयः परे
॥ ७८ ॥ घृतमन्ये परे सोममपरे मरुवृत्तयः ॥ ऋषयः पक्षमश्रंति केचिद्भैक्ष्याशिनोऽहनि ॥ ७९ ॥

हविष्यमपरेऽन्नतः कुर्वत्येव परंतपः ॥ अथ शुद्धये रहस्यानां त्रिसहस्रं जपेद्विजः ॥ ८० ॥ मासं शुद्धो भवेत्स्तेयात्सुवर्णस्य द्विजो
त्तमः ॥ जपेन्मासं त्रिसहस्रं सुरापः शुद्धिमाप्नुयात् ॥ ८१ ॥ मासं जपेत्त्रिसहस्रं शुचिः स्यात्सुवर्णरूपगः ॥ त्रिसहस्रं जपेन्मासं कुटी
कृत्वा वने वसन् ॥ ८२ ॥ ब्रह्महा मुच्यते पापाविति कौशिक भाषितम् ॥ द्वादशाहं निमज्ज्याप्सु सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ ८३ ॥
मुच्येरन्नहसः सर्वे महापातकिनो द्विजः ॥ त्रिसहस्रं जपेन्मासं प्राणानायम्य वाग्यतः ॥ ८४ ॥ महापातक युक्तो वा मुच्यते महतो
भयात् ॥ प्राणायामसहस्रेण ब्रह्महापि विशुध्यति ॥ ८५ ॥ षट्कृत्वस्त्वभ्यसेदूर्ध्वं प्राणापानौ समाहितः ॥ प्राणायामो भवेदेष सर्वपाप
प्रणाशनः ॥ ८६ ॥ सहस्रमभ्यसेन्मासं क्षितिपः शुचितामियात् ॥ द्वादशाहं त्रिसहस्रं जपेद्वि गोवधेः द्विजः ॥ ८७ ॥ अगम्यगमन
स्तेयहननाभक्ष्यभक्षणे ॥ दशसहस्रमभ्यस्ता गायत्री शोधयद्द्विजः ॥ ८८ ॥ प्राणायामशतं कृत्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषात् ॥ सर्वपापमेव
पापानां संकटे सति शुद्धये ॥ ८९ ॥ सहस्रमभ्यसेन्मासं नित्यं जापी वने वसन् ॥ उपवाससमंजस्यं त्रिसहस्रतदित्यूचम् ॥ ९० ॥

दे. मा.
॥ ५७ ॥

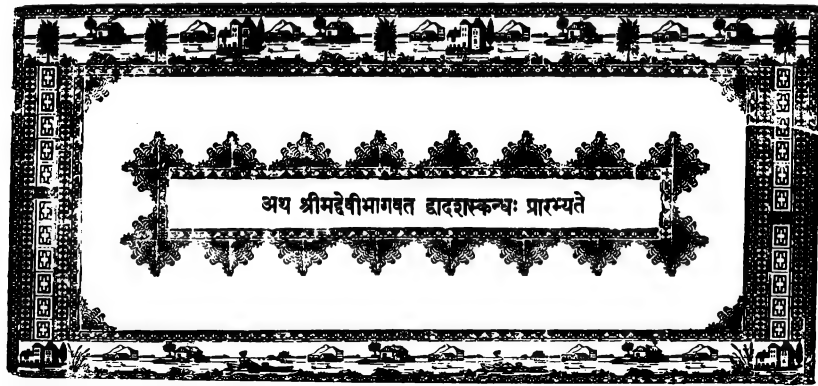
विंशतिसाहस्रमभ्यस्तात्कृच्छ्रसंज्ञिता ॥ चतुष्पष्टि सहस्राणि चांद्रायणसमानि तु ॥ ९१ ॥ शतकृत्वोऽभ्यसेन्नित्यं प्राणानायम्य चतु
सन्ध्ययोः ॥ तदित्यृचमवाप्नोति सर्वपापक्षयं परम् ॥ ९२ ॥ निमज्ज्याप्सु जपेन्नित्यं शतकृत्वस्तदित्यृचम् ॥ ध्यायन्देवीं सूर्यरूपां सर्वपापै
प्रमुच्यते ॥ ९३ ॥ इति ते सम्यगाख्याताः शांतिशुद्ध्यादिकल्पनाः ॥ रहस्यातिरहस्याश्च गोपनीयस्त्वया सदा ॥ ९४ ॥ इति संक्षेपत
प्रोक्तः सदाचारस्य संग्रहः ॥ विधिनाचरणादस्य मायादुर्गाप्रसीदति ॥ ९५ ॥ नैमित्तिकं च नित्यं च काम्यं कर्म यथाविधि ॥ आचरे
न्मनुजः सोऽयं भुक्तिमुक्तिफलाप्तिभाक् ॥ ९६ ॥ आचारः प्रथमो धर्मो धर्मस्य प्रभुरीश्वरी ॥ इत्युक्तसर्वशास्त्रेषु सदाचारफलम्महत्
॥ ९७ ॥ आचारवान्सदा पूता सदेवाचार वासुखी ॥ आचारवान्सदा धन्यः सत्यं सत्यं च नारद ॥ ९८ ॥ देवीप्रसादजनकं सदाचार
विधानकम् ॥ यद्यपि शृणुयान्मर्त्यो महासम्पत्तिसौख्यभाक् ॥ ९९ ॥

सदाचाचरेण सिद्धेष्ट ऐहिकामुष्मिकं सुखम् ॥ तदेव ते मया प्रोक्तं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १०० ॥ इति श्रीदेवीभागवते
महापुराणे एकादशस्कन्धे सदाचारनिरूपणं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ एकादशस्कन्धः समाप्तः ॥ ११ ॥

सार्धैरामाब्धिनेत्रेण्डु (१२४३॥) पद्येर्ग्यासकृतेः शुभे ॥ देवीभागवतस्यास्यैकादशः स्कन्ध ईरितः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्देवीभागवते एकादशस्कन्धः समाप्तः

इति श्रीमद्देवीभागवते एकादशस्कन्धः समाप्तः

अथ श्रीमद्देवीभागवत द्वादशस्कन्धः प्रारभ्यते

श्रीगणेशाय नमः ॥ नारद उवाच ॥ सदाचारविधिर्देव भवता वर्णितः प्रभो ॥ तस्याप्यतुलमाहात्म्यं सर्वपापविनाशनम् ॥ १ ॥
श्रुतं भवन्मुखाभोजच्युतं देवीकथामृतम् ॥ ब्रतानि यानि चोक्तानि चाद्रायणमुत्खानिते ॥ २ ॥ दुःखसाध्यानि जानीमः कर्तुं साध्यानि
तानि च ॥ तदस्मात्सांप्रतं यत्तु सुखसाध्यं शरीरिणाम् ॥ ३ ॥ देवीप्रसादजनकं सुखानुष्ठानसिद्धिदम् ॥ तत्कर्म वद मे स्वामिन्कृपापूर्वं
सुरेश्वर ॥ ४ ॥ सदाचारविधौ यच्च गायत्रीविधिरीरितः ॥ तस्मिन्मुख्यतमं किं स्यात्किं वा पुण्याधिकप्रदम् ॥ ५ ॥ ये गायत्रीगता
वर्णास्तत्त्वसंख्यास्त्वयेरिताः ॥ तेषां के ऋषयः प्रोक्ता कानि च्छंदांसि वै मुने ॥ ६ ॥ तेषां का देवताः प्रोक्ताः सर्वं कथय मे प्रभो ॥ महत्कौ
तूहलं मे च मानसे परिवर्तते ॥ ७ ॥ श्रीनारायण ॥ उवाच ॥ कुर्यादन्यन्न वा कुर्यादनुष्ठानादिकं तथा ॥ गायत्रीमात्रनिष्ठस्तु कृतकस्यो
भवेद्द्विजः ॥ ८ ॥ संध्यासु चार्घ्यदानं च गायत्रीजपमेव च ॥ सहस्रत्रितयं कुर्वन्सुरैः पूज्यो भवेन्मुने ॥ ९ ॥ न्यासान्करोतु वा मा
वा गायत्रीमेव चाभ्यसेत् ॥ ध्यात्वा निर्व्याजया वृत्त्या सच्चिदानन्दरूपिणी ॥ १० ॥

दे. भा.
॥ २ ॥

यदक्षरेकसंसिद्धेः स्पर्धते ब्राह्मणोत्तमः ॥ हरिशंकर कंजोत्पसूर्यचंद्रहुताशनेः ॥ ११ ॥ अथातः श्रूयतां ब्रह्मन्वर्णऋष्यादिकांस्तथा ॥
छन्दांसि देवतास्तद्वत्कमात्तत्त्वानि चैव हि ॥ १२ ॥ वाम देवोऽत्रिर्वसिष्ठः शुक्रः कण्वः पराशरः ॥ विश्वामित्रो महानेजाः कपिलः
शौनको महान् ॥ १३ ॥ याज्ञवल्क्यो भरद्वाजो जमदग्निस्तपो निधिः ॥ गौतमो मुद्गलश्चैव वेदव्यासश्च लोमशः ॥ १४ ॥ अगस्त्यः
कौशिको वत्सः पुलस्त्यो मांडुकस्तथा ॥ दुर्वासास्तपसां श्रेष्ठो नारदः कश्यपस्तथा ॥ १५ ॥ इत्येते ऋषयः प्रोक्ता वर्णानां क्रमशो
मुने ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् च बृहती पंक्तिरेव च ॥ १६ ॥ त्रिष्टुभं जगती चैव तथाऽतिजगती मता ॥ शक्यतिशकरी च धृतिश्चाति
धृतिस्तथा ॥ १७ ॥ विराट्प्रस्तारपंक्तिश्च कृतिः प्रकृतिराकृतिः ॥ विकृतिः संकृतिश्चैवाक्षरपंक्तिस्तथैव च ॥ १८ ॥ भ्रुवःस्वरिति
च्छन्दस्तथा ज्योतिष्मती स्मृतम् ॥ इत्येतानि च छन्दांसि कीर्तितानि महामुने ॥ १९ ॥ देवतानि शृणु ब्राह्म तेषामेवानुपूर्वशः ॥
आग्नेयं प्रथमं प्रोक्तं प्राजापत्यं द्वितीयकम् ॥ २० ॥ तृतीयं च तथा सोम्यमीशानं च चतुर्थकम् ॥ सावित्रं पञ्चमं प्रोक्तं षष्ठमादि
त्येदेवतम् ॥ २१ ॥ बार्हस्पत्यं सप्तमं तु मैत्रावरुणमष्टमम् नवमं भगदेवत्यं दशमं चार्यमेश्वरम् ॥ २२ ॥ गणेशमेकादशकं त्वाष्ट्रं
द्वादशकं स्मृतम् ॥ पौष्णं त्रयोदशं प्रोक्तमेद्राग्नं च चतुर्दशम् ॥ २३ ॥

वायव्यं पंचदशकं वामदेव्यं च षोडशम् ॥ मैत्रावरुणिदेवत्यं प्रोक्तं सप्तदशाक्षरम् ॥ २४ ॥ अष्टादशं वैश्व देवमूनविंशं तु मातृ
कम् वैष्णवं विंशतितमं वसुदेवतमीरितम् ॥ २५ ॥ एकविंशतिसंख्याकं द्वाविंशं रुद्रदेवतम् ॥ त्रयोविंशं च कौबेरमाश्विने तत्त्वसंख्यकम् ॥
॥ २६ ॥ चतुर्विंशतिवर्णानां देवतानां च संग्रहः ॥ कथितः परमश्रेष्ठो महापापैकशोधनः ॥ २७ ॥ यदाकर्णनमात्रेण सांगं जाप्यफलं
मुने ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कंधे गायत्रीविचारो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ वर्णानां शक्तयः
काश्च ताः शृणुष्व महामुने ॥ वामदेवी प्रिया सत्या विश्वा भद्रा विलासिनी ॥ १ ॥ प्रभावती जया शांता कांता दुर्गा सरस्वती ॥
विद्रुमा च विशालेशा व्यापिनी विमला तथा ॥ २ ॥ तमोऽपहारिणी सूक्ष्मा विश्वयो निर्जया वशा ॥ पद्मालया पराशोभा भद्रा च
त्रिपदा स्मृता ॥ ३ ॥ चतुर्विंशतिवर्णानां शक्तयः समुदाहृताः ॥ अतः परं वर्णवर्णान्व्याहरामि यथातथम् ॥ ४ ॥ चम्पका अतसी
रुद्रिका तथा ॥ रुद्रिकाकारकं चैव पद्मपुष्पसमप्रभम् ॥ ५ ॥ तरुणादित्यसंकाशं शैलकुण्डेन्दुसन्निभम् ॥ प्रवाल पद्मप्रभम्

नारद उवाच ॥ स्वामिन्सर्वजगन्नाथ संशयोऽस्ति मम प्रभो ॥ चतुः षष्टिकलाभिज्ञ पातकाद्योगविद्वर ॥१॥ मुच्यते केन पुण्येन ब्रह्मरूपः
कथं भवेत् ॥ देहश्च देवतारूपो मन्त्ररूपो विशेषतः ॥२॥ कर्म तच्छ्रोतुमिच्छामि न्यास च विधिपूर्वकम् ॥ ऋषिश्छंदोऽधिदेवं च ध्यानं
च विधिवत्प्रभो ॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ अस्त्येकं परमं बुद्धं गायत्रीकवचं तथा ॥ पठनाद्धारणान्मर्त्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥४॥
सर्वान्कामानवाप्नोतिदेवीरूपश्च जायते ॥ गायत्री कवचस्यास्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ५ ॥ ऋषयो ऋग्यजुः समार्थवश्छन्दांसि
नारद ॥ ब्रह्म रूपा देवतोक्ता गायत्री परमा कला ॥ ६ ॥ तद्बीजभग इत्येषा शक्तिरुक्ता मनीषिभिः ॥ कीलकं च धियः प्रोक्तं मोक्षार्थं
विनियोजनम् ॥७॥ चतुर्भिर्हृदयं प्रोक्तत्रिभिर्वर्णैः शिरः स्मृतम् ॥ चतुर्भिः स्याच्छिखा पञ्चाक्षिभिस्तु कवचं स्मृतम् ॥८॥ चतुर्भिर्नेत्रं बुद्धिष्टं
चतुर्भिः स्यात्तदङ्गकम् ॥ अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि साधकाभीष्टदायकम् ॥ ९ ॥ मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायेर्मुखैस्त्रीक्ष्णैर्धुत्कामिदुर्निव
द्धरत्नमुकुटां तत्स्वार्थवर्णात्मिकाम् ॥ गायत्रीं वरदाभयाङ्कुशकशाः शुभ्रं कपालं बुध्णं शंखचक्रमथारविंदयुगलं हस्तैर्वहन्ती भजे ॥ १० ॥
गायत्री पूर्वतः पातु सावित्री पातु दक्षिणे ॥ ब्रह्मसंध्या तु मे पश्चादुत्तरायां सरस्वती ॥ ११ ॥

दे. मा.
॥ ४ ॥

पार्वती मे दिशं रक्षेत्पावकी जलशायिनी ॥ यातुधानी दिशं रक्षेत्पातुधानभयंकरी ॥ १२ ॥ पावमानी दिशं रक्षेत्पवमानविलासिनी ॥ दिशं रौद्री च मे पातु रुद्राणी रुद्ररूपिणी ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वं ब्रह्माणि मे रक्षेदधस्ताद्वैष्णवी तथा ॥ एवं दशदिशो रक्षेत्सर्वांगं भुवनेश्वरी ॥ १४ ॥ तत्पदं पातु मे पादौ जंघे मे सवितुः पदम् ॥ वरेण्यं कटिदेशे तु नाभिं भर्गस्तथैव च ॥ १५ ॥ देवस्य मे तद्दृढयं धीमहीति च गच्छयोः ॥ धियः पदं च मे नेत्रे यः पदं मे ललाटकम् ॥ १६ ॥ नः पातु मे पदं मूर्ध्नि शिखायां मे प्रचोदयात् ॥ तत्पदं पातु मूर्धानं सकारः पातु भालकम् ॥ १७ ॥ चक्षुषी तु विकारार्णस्तुकारस्तु कपोलयोः ॥ नासापुटं वकारार्णो रेकारस्तु मुखे तथा ॥ १८ ॥ णिकार ऊर्ध्वमोष्ठन्तु यकारस्त्वधरोष्ठकम् ॥ आस्यमध्ये भकारार्णो गौकारश्चुबुगे तथा ॥ १९ ॥ देकारः कण्ठदेशे तु वकारः स्कंध देशकम् ॥ स्यकारोदक्षिणं हस्तं धीकारो वामहस्तकम् ॥ २० ॥ मकारो हृदयं रक्षेद्विकार उदरे तथा ॥ धिकारो नाभिदेशे तु योकारस्तु कटिं तथा ॥ २१ ॥ गुह्यं रक्षस्तु योकार ऊरू द्वौ नः पदाक्षरम् ॥ प्रकारोजा जुनी रक्षेच्चोकारो जंघदेशकम् ॥ २२ ॥ दकारं गुल्फदेशे तु यकारः पदयुग्मकम् ॥ तकारव्यंजनं चैव सर्वांगे मे सदाऽवतु ॥ २३ ॥ इदं तु कवचं दिव्यं बाधाशतविनाशनम् ॥ चतुः षष्टिकलाविद्यादायकं मोक्षकारकम् ॥ २४ ॥

मुच्यते सर्वपापेभ्यः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिगा सहस्रफलं लभेत् ॥ २५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादश स्कन्धे गायत्रीमन्त्र कवचं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्देवदेवेश भूतभण्डजगत्प्रभो ॥ कवचं च श्रुतं दिव्यगा यत्रीमन्त्रविग्रहम् ॥ १ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि गायत्रीहृदयं परम् ॥ यद्धारणाद्भवेत्पुण्यं गायत्री जपतोऽखिलम् ॥ २ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ देव्याश्च हृदयं प्रोक्तं नारदाथर्वणस्फुटम् ॥ तदेवाहं प्रवक्ष्यामि रहस्यातिरहस्यकम् ॥ ३ ॥ विराटरूपां महादेवीं गायत्रीं वेद मातरम् ॥ ध्यात्वा तस्यास्त्वर्षाणिषु ध्यायेद्देवतांश्च देवताः ॥ ४ ॥ पिंडब्रह्मांडयोरिकयाद्वावयेत्स्वतनौ तथा ॥ देवीरूपे निजे देहे तन्म यत्वाय साधकः ॥ ५ ॥ नादेवोऽभ्यर्चयेद्देवमिति वेदविदो विदुः ॥ ततोऽभेदाय काये स्वे भावयेद्देवता इमाः ॥ ६ ॥ अथ तत्संप्र वक्ष्यामि तन्मयस्त्वमपी भवेत् ॥ गायत्रीरूपयस्याऽस्याऽस्यामेव प्रविः स्युतः ॥ ७ ॥ गायत्रीच्छन्द उद्दिष्टं देवता परमेश्वरी प्रवोक्तेन ॥ ८ ॥

नयोर्वसवोष्ण्टी ॥ बाहोर्मरुतः ॥ हृदये पर्जन्यः ॥ आकाशमुदरम् ॥ नाभावन्तरिक्षम् ॥ कट्योरिन्द्राग्नी ॥ जघने विज्ञान घनः प्रजा
पतिः ॥ केलासमलये ऊरू ॥ विश्वेदेवा जान्वोः ॥ जघायां कौशिकः ॥ गुह्यमयने ॥ ऊरू पितरः ॥ पादौ पृथिवी ॥ वनस्पतयोऽगु
लीषु ॥ ऋषयो रोमाणि ॥ नखानि मुहूर्तानि ॥ अस्थिसु ग्रहाः ॥ असृङ्मांसमृतवः ॥ संवत्सरा वै निमिषम् ॥ अहोरात्रावादित्यश्च
द्रमाः ॥ प्रवरां दिव्यां गायत्रीं सहस्रनेत्रां शरणमहं प्रपद्ये ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्याय नमः ॥ ॐ तत्पूर्वा जयाय नमः ॥ तत्प्रातरादित्याय
नमः तत्प्रातरादित्यप्रतिष्ठाय नमः ॥ प्रातरधीयानो रात्रि कृतं पापं नाशयति ॥ सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति ॥ सांयं प्रातर
धीयानो अपापो भवति ॥ सर्वतीर्थेषु स्नातो भवति ॥ सर्वैर्देवैर्ज्ञातो भवति ॥ अवाच्यवचनात्पूतो भवति ॥ अभक्ष्यभक्षणात्पूतो भवति ॥
अभोज्यभोजनात्पूतो भवति ॥ अचोष्यचोषणात्पूतो भवति ॥ असाध्यसाधनात्पूतो भवति ॥ दुष्प्रतिग्रहशतसहस्रात्पूतो भवति ॥
सर्वप्रतिग्रहात्पूतो भवति पंक्तिदूषणात्पूतो भवति ॥ अनृतवचनात्पूतो भवति ॥ अथाऽब्रह्मचारी ब्रह्मचारी भवति ॥ अनेन हृदयेनाधीतेन
ऋतुसहस्रेणेष्टं भवति ॥ षष्टिशतसहस्रगायत्र्या जप्यानि फलानि भवन्ति ॥ अष्टौ ब्राह्मणान्सम्यग्ग्राहयेत् तस्य सिद्धिर्भवति ॥ य इदं
नित्यमधीयानो ब्राह्मणः प्रातः शुचिः सर्वपापैः प्रमुच्यत इति ॥ ब्रह्मलोके महीयते ॥ इत्याह भगवान्श्रीनारायणः ॥ इति श्रीदेवी
भागवते महापुराणे द्वादशस्कंधे गायत्रीहृदयं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ भक्तानुकंपिन्सर्वज्ञ हृदयं पापनाशनम् ॥
गायत्र्याः कथितं तस्माद्गायत्र्याः स्तोत्रमीरय ॥ १ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ आदिशक्ते जगन्मातर्भक्तानुग्रहकारिणि ॥ सर्वत्र व्यापिकेऽन्ते
श्रीसंध्ये ते नमोऽस्तु ते ॥ २ ॥ त्वमेव संध्या गायत्री सावित्री च सरस्वती ॥ ब्राह्मी च वैष्णवी रौद्री रक्ता श्वेता सितेतरा ॥ ३ ॥
प्रातर्बाला च मध्याह्न यौवनस्था भवेत्पुनः वृद्धा सायं भगवती चिंत्यते मुनिभिः सदा ॥ ४ ॥ हंसस्था गरुडाकूटा तथा वृषभवाहिनी ॥
ऋग्वेदाध्यायिनोमूमौ दृश्यते या तपस्विभिः ॥ ५ ॥ यजुर्वेदं पठंती च अंतरिक्षे विराजते ॥ सा सामगापि सर्वेषु ब्राम्ह्यमाणा तथा भुवि
॥ ६ ॥ रुद्रलोकं गता त्वं हि विष्णुलोकनिवासिनी ॥ त्वमेव ब्रह्मणो लोकेऽमर्त्यानुग्रहकारिणी ॥ ७ ॥

सप्तविंप्रीतिजननी माया बहुवरप्रदा ॥ शिवयोः करनेत्रोत्था ह्यश्वु स्वेदसमुद्भवा ॥ ८ ॥ आनंदजननी दुर्गा दशधा परिपठ्यते ॥ वरेण्या
वरदा चैव वरिष्ठा वरवर्णिनी ॥ ९ ॥ मरिष्ठा च वरार्हा च वरारोहा च सप्तमी ॥ नीलगंगा तथा संध्या सर्वदा भोगमोक्षदा ॥ १० ॥
भागीरथी मर्त्यलोकेपाताले भोगवत्यपि ॥ त्रिलोकवाहिनी देवी स्थान त्रयनिवासिनी ॥ ११ ॥ भूलोकस्था त्वमेवासि धरित्री शोकधा
रिणी ॥ भुवो लोकेवायुशक्तिः स्वर्लोके तेजसां निधिः ॥ १२ ॥ महर्लोके माहासिद्धिर्जनलोके जनेत्यपि ॥ तपस्विनी तपोलोके सत्यलोके
तु सत्यवाक् ॥ १३ ॥ कमला विष्णुलोके च गायत्री ॥ ब्रह्मलोकदा रुद्रालोके स्थिता गौरी हरार्धागनिवासिनी ॥ १४ ॥ अहमो
महत्तत्त्वं प्रकृतिस्त्वं हि गीयसे ॥ साम्यावस्थात्मिका त्वं हि शवलब्रह्म रूपिणी ॥ १५ ॥ ततः परापराशक्ति परमा त्वं हि गीयसे
इच्छाशक्तिः क्रियाशक्तिर्ज्ञानशक्तिस्त्रिशक्तिदा ॥ १६ ॥ गंगा च यमुना चैव विपाशा च सरस्वती ॥ सरयुर्देविका सिंधुर्नर्मदेवरावती
तथा ॥ १७ ॥ गोदावरी शतद्रुश्च कावेरी देवलोकगा ॥ कौशिकी चंद्रभागा च वितस्ता च सरस्वती ॥ १८ ॥ गंडकी तापिनी तोया
गोमती वेत्रवत्यपि ॥ इडा च पिंगला चैव सुषुम्ना च तृतीयका ॥ १९ ॥

गांधारी इस्तिजिह्वा च पूषा पूषा तथैव च ॥ अलंबुसा कुहूश्चैव शंखिनी प्राणवाहिनी ॥ २० ॥ नाडी च त्वं शरीरस्था गीयसे प्राक्तने
बुधेः ॥ हृत्पद्मस्था प्राणशक्तिः कंठस्थास्वप्ननायिका ॥ २१ ॥ तालुस्था त्वं सदाधारा बिंदुस्था बिंदुमालिनी मूले तु कुंडलीशक्ति
र्यापिनी केशमूलगा ॥ २२ ॥ शिखामध्यासना त्वं हि शिखाग्रे तु मनोन्मनी ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेन यत्किञ्चिज्जगतीत्रये ॥ २३ ॥
तत्सर्वं त्वं महादेवि श्रिये संध्ये नमोऽस्तु ते ॥ इतीदं कीर्तितं स्तोत्रं संध्यायां बहुपुण्यदम् ॥ २४ ॥ महापापप्रशमनं महासिद्धि
विधायकम् ॥ इदं च कीर्तयेत्स्तोत्रं संध्याकाले समाहितः ॥ २५ ॥ अपुत्रः प्राप्नुयात्पुत्रं धनार्थी धनप्राप्नुयात् ॥ सर्वतीर्थतपोदा
नयज्ञयोगफलं लभेत् ॥ २६ ॥ भोगान्भुक्त्वा चिरंकालमन्ते मोक्षमवाप्नुयात् ॥ तपस्विभिः कृतं स्तोत्रं स्नानकाले तु यः पठेत्
॥ २७ ॥ यत्र कुत्र जले मग्नः संध्या मज्जनजं फलम् ॥ लभते नात्र मंदेहः सत्यं च नारद ॥ २८ ॥ शृणुयाद्योऽपि तद्भक्त्या स तु पापात्प्र
क्षयते ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ इति श्रीदेवीभागवते मं ॥ द्वादशस्कन्धे गायत्रीस्तोत्रं नाम षष्ठमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

मारुत उवाच ॥ जगत्सर्ववचनं सर्वशक्तिविशारदं ॥ सुतिष्ठतिपुराणानां रहस्यं त्वन्मुखाच्छ्रुतम् ॥ १ ॥ सर्वपापहरं देव येन विद्या
 प्रवर्तते ॥ केन वा ब्रह्मविज्ञानं किं तु वा मोक्षसाधनम् ॥ २ ॥ ब्राह्मणानां गतिः केन केन वा मृत्यु नाशनम् ॥ ऐहिकामुष्मिकफलं केन
 वा पद्मलोचनम् ॥ ३ ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेण सर्वं निखिलमादितः ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ साधु साधु महाप्राज्ञ सम्यक् पृष्ठं त्वयाऽनघ
 ॥ ४ ॥ शृणु वक्ष्यामि यत्नेन गायत्र्यष्टसहस्रकम् ॥ नाम्नां शुभानां दिव्यानां सर्वपापविनाशनम् ॥ ५ ॥ सृष्ट्यादौ यद्भगवता पूर्वं प्रोक्तं
 ब्रवीमि ते ॥ अष्टोत्तरसहस्रस्य ऋषिर्ब्रह्मा प्रकीर्तितः ॥ ६ ॥ छन्दोऽनुष्टुप्पथा देवी गायत्री देवता स्मृता ॥ इलोबीजानि तस्यैव स्वराः
 शक्तय ईरिताः ॥ ७ ॥ अंगन्यासकरन्यासाबुध्येते मातृकाक्षरैः ॥ अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि साधकानां हिताय वै ॥ ८ ॥ रक्तश्वेतहिरण्य
 नीलधवलैर्युक्ता त्रिनेत्रोज्ज्वला रक्ता रक्तनवस्रजं मणिगणैर्युक्ता कुमारीमिमाम् ॥ गायत्रीं कमलासनां करतलभ्यानद्धकुंडांबुजां पद्माक्षी
 च वरस्रजं च दधतीं हंसाधिरूढां भजे ॥ ९ ॥ अचित्यलक्षणाव्यक्ताप्यर्थमातृमहेश्वरी ॥ अमृतार्णवमध्यस्थाप्यजिता चापराजिता ॥ १० ॥
 अणिमादिगुणाधाराप्यर्कमण्डलसंस्थिता ॥ अजराऽजाऽपराधर्मा अक्षमूत्रधराऽधरा ॥ ११ ॥ अकारादिक्षकारांताप्यरिषड्वर्गं भेदिनी ॥
 अंजनादिप्रतीकाशाप्यंजनाद्रिनिवासिनी ॥ १२ ॥ अदितिश्चाजपा विद्याप्यरविदनिभेक्षणा ॥ अंतर्बहिःस्थिताविद्याध्वंसिनी चांतरा
 त्मिका ॥ १३ ॥ अजा चाजमुक्ता वासाप्यरविदं निभानना ॥ अर्धमात्रार्थदानज्ञाप्यरिमंडलमर्दिनी ॥ १४ ॥ असुरघ्नी क्षमावास्याप्य
 लक्ष्मीघ्न्यत्यजाचिता ॥ आदिलक्ष्मीश्चादिशक्तिराकृतिश्चायतानना ॥ १५ ॥ आदित्यपदवीचाराप्यादित्यपरिसेविता ॥ आचार्यावर्त
 नाचाराप्यादिमूर्तिवासिनी ॥ १६ ॥ आग्नेयी चामरी चाद्या चारध्या चासनस्थिता ॥ आधारनिलयाधारा चाकाशांतनिवासिनी
 ॥ १७ ॥ आद्याक्षरसमायुक्ता चांतराकाशरूपिणी ॥ आदित्यमंडलगता चांतरध्वांतनाशिनी ॥ १८ ॥ इंदिरा चेष्टदा चेष्टा चेदीवर
 निभेक्षणा ॥ इरावती चेंद्रपदा चेंद्राणी चेंदुरूपिणी ॥ १९ ॥

इक्षुकोदंडसंयुक्ता चेषुसंधानकारिणी ॥ इन्द्रनीलसमाकारा चेडापिगलरूपिणी ॥ २० ॥ इन्द्राक्षीवेश्वरी देवी चेहात्रयविवर्जिता ॥ उमा
चोषा ह्युडुनिभा उर्वारुकफलानना ॥ २१ ॥ उडुप्रभा चोडुमती ह्युडुपा ह्युडुमध्यगा ॥ ऊर्ध्वा चाप्यूर्ध्वकेशी चाप्यूर्ध्वाधोगतिभेदिनी
॥ २२ ॥ ऊर्ध्व बाहुप्रियाचोर्मिमालावाग्ग्रंथदायिनी ॥ ऋतं चर्षिर्ऋतुमती ऋषिदेवनमस्कृता ॥ २३ ॥ ऋग्वेदा ऋणहर्त्री च ऋषिमे
डल चारिणी ॥ ऋद्धिदा ऋजुमार्गस्था ऋजुधर्मा ऋतु प्रदा ॥ २४ ॥ ऋग्वेदनिलया ऋज्वी लुप्तधर्म प्रवर्तिनी ॥ लूतारिवरसंभृता
लूतादिविषहारिणी ॥ २५ ॥ एकाक्षरा चैकमात्रा चैका चैकैकनिष्ठिता ॥ ऐंद्री ऐरावतारूढा चैदिकाशुष्मिकप्रदा ॥ २६ ॥ ओंकार
ह्योषधी चोता चोतप्रोतनिवासिनी ॥ और्वा ह्यौषधसंपन्ना औपासनफलप्रदा ॥ २७ ॥ अंडमध्यस्थिता देवी चाःकारमनुरूपिणी ॥
कात्यायनी कालरात्रिः कामाक्षी कामसुन्दरी ॥ २८ ॥

कमला कामिनी कांता कामदा कालकंठिनी ॥ करिकुंभस्तनभरा करवीरसुवासिनी ॥ २९ ॥ कल्याणी कुंडलवती कुरुक्षेत्रनिवासिनी ॥
कुरुविंददलाकारा कुण्डली कुसुमदालया ॥ ३० ॥ कालजिह्वा करालास्या कालिकाकालरूपिणी ॥ कमनीयगुणा यातिः कालधारा
कुमुद्वती ॥ ३१ ॥ कौशिकी कमलाकारा कामचारप्रभंजिनी ॥ कौमारी करुणापांगी ककुब्ता करिप्रिया ॥ ३२ ॥ केसरी केशवनुता
कंदंबकुसुमप्रिया ॥ कालिंदी कालिका कांची कलशोद्भवसंस्तुता ॥ ३३ ॥ काममाता ऋतुमती कामरूपा कृपावती ॥ कुमारी कुंडनिलया
किराती कीरवाहना ॥ ३४ ॥ कैकेयी कोकिलालापा केतकी कुसुमप्रिया ॥ कमंडलुधरा काली कर्म निर्मूलकारिणी ॥ ३५ ॥ कलहंस
गति कक्षा कृतकौतुकमंगला ॥ कस्तूरीतिलका कम्पा करीद्रगमना कुडूः ॥ ३६ ॥ कर्पूरलेपना कृष्णा कपिला कुदराश्रया ॥ कूटस्था
कुधरा कम्पा कुक्षिस्थाखिलविष्टपा ॥ ३७ ॥ खड्गखेटकरा खर्वा खेचरी खगवाहना खट्वांगधारिणी ख्याता खगराजोपरिस्थिता
॥ ३८ ॥ खलघ्नी खंडितजरा खंडारुयानप्रदायिनी ॥ खण्डेन्दुतिलका गंगा गणेशगुहप्रजिता ॥ ३९ ॥

गिरिजा दुष्प्रमातङ्गी गङ्गध्वजवल्लभा ॥ गर्वापहारिणी गोदा गोकुलस्था गदाधरा ॥ ४३ ॥ गोकर्णमिलवासका दुष्प्र मङ्गलवर्तिनी ॥
 चर्मदा चनदा घण्टा घोरदानवमर्दिनी ॥ ४४ ॥ घृणिमन्त्रमयी घोषा घनसम्पातदायिनी ॥ घण्टारवप्रिया प्राणा घृणिसंतुष्टकारिणी
 ॥ ४५ ॥ घनारिमङ्गला पूर्णा घृताची घनवेगिनी ॥ ज्ञानघातुमयी चर्चा चर्चिता चारुहासिनी ॥ ४६ ॥ चटुला चंडिका चित्रा चित्रमा
 स्यविभूषिता ॥ चतुर्भुजा चारुदंता चातुरी चरित प्रदा ॥ ४७ ॥ चूलिका चित्रवस्त्रांतचन्द्रमः कर्णकुण्डला ॥ चन्द्रहासा चारुदात्री
 चकोरी चन्द्रहासिनी ॥ ४८ ॥ चंद्रिका चन्द्रधात्री च चोरी चोरा च चंडिका ॥ चंचद्वाग्यवादिनी चन्द्रचूडा चोरविनाशिनी ॥ ४९ ॥
 चारुचन्दनलिताङ्गी चंचच्चावरवीजिता ॥ चारुमध्या चारु गतिश्चंदिला चन्द्ररूपिणी ॥ ५० ॥

चारुहोमप्रिया चार्वाचरिता चक्रबाहुका ॥ चन्द्रमंडलमध्यस्था चन्द्रमण्डलदर्पणा ॥ ५१ ॥ चक्रवाकस्तनी चेष्टा चित्रा चारुविला
 सिनी ॥ चित्स्वरूपा चन्द्रवती चन्द्रमाश्चंदन प्रिया ॥ ५२ ॥ चोदयित्री चिरप्रज्ञा चातका चारुहेतुकी ॥ छत्रयाता छत्रधरा छाया
 छन्दः परिच्छदा ॥ ५३ ॥ छायादेवी च्छिद्रनखा छत्रेन्द्रियविसर्पिणी ॥ छन्दोऽनष्टदुष्प्रतिष्ठाता छिद्रोपद्रवभेदिनी ॥ ५४ ॥ छेदा छत्रे
 शरी छिन्ना छुरिका छेदन प्रिया जननी जन्मरहिता जातवेदा जगन्मयी ॥ ५५ ॥ जाह्नवी जटिला जेत्री जरामरणवर्जिता ॥
 जंबूद्वीपवती ज्वाला जयंती जलशालिनी ॥ ५६ ॥ जितेन्द्रिया जितक्रोधा जितामित्रा जगत्प्रिया ॥ जातरूपमयी जिह्वा जानकी
 जगती जरा ॥ ५७ ॥ जनित्री जकुतनया जगन्नयहितेचिणी ॥ ज्वालासुखी जपवती ज्वरघ्नी जितविष्टपा ॥ ५८ ॥ जिताक्रांतमयी
 ज्वाला जाग्रती ज्वरदेवता ॥ ज्वलंती जलदा ज्येष्ठा ज्याघोषास्फोटदिङ्मुखी ॥ ५९ ॥ जंभिनी जृम्भणा जृम्भा ज्वलन्माणिक्यकुण्डला ॥
 झिझिका झणनिघोषा झंझमारुतवेगिनी ॥ ६० ॥

झलरीवायकुशला अरूपा अभुजा स्मृता टंकबाणसमायुक्ता टंकिनी टंकभेदिनी ॥ ६१ ॥ टकीगणकृताघोषा टकनीयमहोरसा ॥ टंकार
कारिणी देवी ठठशब्द निनादिनी ॥ ६२ ॥ डामरी डाकिनी डिभा डुडमारैकनिजिता ॥ डामरी तंत्रमार्गस्था डमडुमरुनादिनी ॥ ६३ ॥
डिंडीखसहा डिभलसत्कीडापरायणा ॥ डुंढिविघ्नेशजननी डक्कइस्ता डिलिब्रजा ॥ ६४ ॥ नित्यज्ञाना निरुपमा निर्गुणा नर्मदा नदी ॥
त्रिगुणा त्रिपदा तंत्री तुलसी तरुणा तरुः ॥ ६५ ॥ त्रिविक्रमपदाकांता तुरीयपद गामिनी ॥ तरुणादित्यसंकाशा तामसी तुहिनातुरा
॥ ६६ ॥ त्रिकालज्ञानसंपन्ना त्रिवली च त्रिलोचना ॥ त्रिशक्तिस्त्रिपुरा तुंगा तुरंगवदना तथा ॥ ६७ ॥ तिमिगिलगिला तीव्रा त्रिस्रोता
तामसादनी ॥ तंत्रमन्त्रविशेषज्ञा तनुमध्यात्रिविष्टपा ॥ ६८ ॥ त्रिसन्ध्या त्रिस्तनी तोषासंस्था तालप्रतापनी ॥ ताटंकिनी तुषाराभा
तुहिनाचलवासिनी ॥ ६९ ॥ तंतुजालसमायुक्ता तारहारावलिप्रिया ॥ तिलहोमप्रिया तीर्था तमालकुसुमाकृतिः ॥ ७० ॥
तारका त्रियुता तन्वी त्रिशंकुपरिवारिता ॥ तलोदरी तिलोभूषा ताटंक प्रियवादिनी ॥ ७१ ॥ त्रिजटा तित्तिरी तृष्णा त्रिविधा
तरुणाकृतिः ॥ तप्तकांचनसंकाशा तप्तकांचन भूषणा ॥ ७२ ॥ त्रैयंबका त्रिवर्गा च त्रिकालज्ञानदायिनी ॥ तर्पणा तृप्तिदा तृप्ता तामरी
तुंगुरुस्तुता ॥ ७३ ॥ ताक्ष्यस्था त्रिगुणाकारा त्रिभंगी तनुवह्वरिः ॥ थात्कारी थारवा थांता दोहिनी दीनवत्सला ॥ ७४ ॥ दानवांत
करी दुर्गा दुर्गा सुरनिबहिणी ॥ देवरीतिर्दिवारात्रिद्वौपदी दुंदुभिस्वना ॥ ७५ ॥ देवयानी दुरा वासा दाग्निचोद्रेदिनी दिवा ॥ दामोदर
प्रिया दीप्ता दिग्वासा दिग्विमोहिनी ॥ ७६ ॥ दंडकारण्यनिलया दंडिनी देवपूजिता ॥ देव वंद्या दिविषदा द्वेषणी दानवाकृतिः ॥ ७७ ॥
दीनानाथस्तुता दीक्षा देवतादिस्वरूपिणी ॥ धात्री धनुर्धरा धेनुधरिणी धर्मचाग्णि ॥ ७८ ॥ धरंधरा धराधारा धनदा धान्यदोहिनी ॥
धर्मरीला धनाध्यक्षा धर्मवेदविशारदा ॥ ७९ ॥ धृतिर्धन्या धृतपदा धर्मराजप्रिया ध्रुवा ॥ ध्रुमावती धूमकेशी धर्मशास्त्रप्रकाशिनी ॥ ८० ॥
ध्रुवा नंदप्रिया मित्रा ध्रुवता नंदनास्मिका ॥ नर्मदा नलिनी नीला नीलकंठसमाश्रया ॥ ८१ ॥

॥ ८४ ॥ नानाज्योतिः समारूपाता निधिदा निर्मलात्मिका ॥ नवसत्रधरा नीलिनीरूपप्रवकारिणी ॥ ८५ ॥ नंदजा नवरत्नाढ्या नेमिरचा
रण्यवासिनी ॥ नवनी तिप्रिया नारी नीलजीमूतनिस्वना ॥ ८६ ॥ निमेषिणी नदीरूपा नीलश्रीवा निशीश्वरी ॥ नामावलिनिष्ठु
भग्नी नागलोकनिवासिनी ॥ ८७ ॥ तप्तजांबूनदप्ररूपा नागलोकाधिदेवता ॥ नृपुराक्रांतचरणा नरचित्तप्रमोदिनी ॥ ८८ ॥ निमग्ना
रक्तनयना निर्घातसमनिस्वना नंदनोद्याननिलया निभ्युहोपरिचारिणी ॥ ८९ ॥ पार्वती परमोदारा परब्रह्मात्मिका परा ॥ पंचको
शविनिर्मुक्ता पंचपातकनाशिनी ॥ ९० ॥ परचित्तविधानज्ञा पंचिका पंचरूपिणी ॥ पूर्णिमा परमा प्रीतिः परतेजःप्रकाशिनी
॥ ९१ ॥ पुराणी पौरुषी पुण्या पुण्डरीकनिभेक्षणा ॥ पातालतलनिर्मग्ना प्रीता प्रीतिविवर्धिनी ॥ ९२ ॥

पावनी पादसहिता पेशला पवनाशिनी ॥ प्रजापतिः परीश्रान्ता पर्वतस्तनमंडला ॥ ९३ ॥ पद्मप्रिया पद्मसंस्था पद्माक्षी पद्मसंभवा ॥
पद्मपत्रा पद्मपदा पद्मिनी प्रियभाषिणी ॥ ९४ ॥ पशु पाशविनिर्मुक्ता पुरंध्री पुरवासिनी ॥ पुष्कला पुरुषा पर्वापारिजातसुमप्रिया
॥ ९५ ॥ पतिव्रता पवित्रांगी पुष्पहासपरायणा ॥ प्रह्ला वती सुता पौत्री पुत्रपूज्या पयस्विनी ॥ ९६ ॥ पट्टिपाशधरा पंक्ति पितृलोकप्रदा
यिनी ॥ पुराणी पुण्यशीला च प्रणतार्तिविनाशिनी ॥ ९७ ॥ प्रद्युम्नजननी पुष्टा पितामहपरिग्रहा ॥ पुंडरीकपुरावासा पुंडरीकसमानना
॥ ९८ ॥ पृथुजंघा पृथुभुजा पृथुपादा पृथूदरी ॥ प्रवाल शोभा पिगाक्षी पीतवासाः प्रचापला ॥ ९९ ॥ प्रसवा पुष्टिदा पुण्या प्रतिष्ठा
प्रणवागतिः पंचवर्णा पंचवाणी पंचिका पंचरस्थिता ॥ १०० ॥ परमाया परज्योतिः परप्रीतिः परागतिः ॥ पराकाष्ठा परेशानी
पाविनी पावकद्युमतिः ॥ १ ॥ पुण्यभद्रा परिच्छेदा पुष्प हासा पृथूदरी ॥ पीतांगी पीतवसना पीतशय्या पिशाचिनी ॥ २ ॥
पीतक्रिया पिशाचघ्नी पाटलाक्षी पटुक्रिया ॥ पंचभक्षप्रियाचारा पूतना प्राणघातिनी ॥ ३ ॥

दे. मा.
॥ १२ ॥

पुन्नागवनमध्यस्था पुण्यतीर्थनिषेविता ॥ पंचांगी च पराक्तिः परमाद्वादकारिणी ॥ ४ ॥ पुष्पकांडस्थिता पूषा पोषिताखिलविष्टपा ॥
पानप्रिया पंचशित्वा पन्नगोपरिशायिनी ॥ ५ ॥ पंचमात्रात्मिकापृथ्वी पथिका पृथुदोहिनी पुराणन्यायमीमांस पाटलीपुष्पगंधिनी ॥ ६ ॥
पुण्यप्रजापारदात्री परमार्गेकगोचरा ॥ प्रवालशोभा पूर्णाशा प्रणवा पल्लवोदरी ॥ ७ ॥ पल्लिनी फलदा फल्गुः फूत्कारी फलकाकृतिः ॥
फणीद्रभोगशयना फणिमंडलमंडिता ॥ ८ ॥ बालबाला बहु मता बालातपनिभांशुका ॥ बलभद्रप्रिया वंद्या वडवा बुद्धिसंतुस्ता ॥ ९ ॥
बंदीदेवी बिलवती बडिशच्ची बलिप्रिया ॥ बांधवी बोधिता बुद्धिर्बधूककुसुमप्रिया ॥ ११० ॥ बालभानुप्रभाकारा ब्राह्मी ब्राह्मणदेवता ॥
बृहस्पतिस्तुता बृंदा बृंदावनविहारिणी ॥ ११ ॥ बलाकिनी बिलाहारा बिलवासा बहुदका ॥ बहुनेत्रा बहुपदा बहु कर्णावतंसिका ॥ १२ ॥
बहुबाहुयुता बीजरूपिणी बहुरूपिणी ॥ बिंदुनादुकलातीता बिंदुनादस्वरूपिणी ॥ १३ ॥ बद्धगोधांगुलित्राणा बदर्याश्रमवासिनी ॥
बृंदारका बृहत्स्कंधा बृहती बाणपातिनी ॥ १४ ॥ बृंदाध्यक्षा बहनुता वनिता बहुविक्रमा ॥ बद्धपद्मासनासीनाविल्वपत्रतलस्थिता ॥ १५ ॥
बोधिद्रुमनिजावासा बडिस्था बिंदुदर्पणा ॥ बाला बाणासनवती वडवानलवेगिनी ॥ १६ ॥ ब्रह्मांडवहिरंतःस्था ब्रह्मकंकणमूत्रिणी ॥
भवानी भीषणवती भाविनी भयहारिणी ॥ १७ ॥ भद्रकाली भुजंगाक्षी भारती भारताशया ॥ भैरवी भीषणकारा भूतिदा भूतिमालिनी
॥ १८ ॥ भामिनी भोगनिरता भद्रदा भूरिविक्रमा ॥ भूतवासा भृगुलता भार्गवी भूसुरार्चिता ॥ १९ ॥ भागीरथी भोगवती भवनस्था
भिषग्वरा ॥ भामिनी भोगिनी भाषा भवानी भूरिदक्षिणा ॥ १२० ॥ भर्गात्मिका भीमवती भवबंधनमोचिनी ॥ भजनीया भूतधात्री
रंजिता भुवनेश्वरी ॥ २१ ॥ भुजगवलया भीमा भेरुडा भागधेयिनी ॥ माता माया मधुमती मधु जिह्वा मधुप्रिया ॥ २२ ॥ महादेवी
महाभागा मालिनी मीनलोचना ॥ मायातीता मधुमती मधुमांसा मधुध्रुवा ॥ २३ ॥ मानवी मधु संभृता मिथिलापुरवासिनी ॥ मधु
केटभसंहरी मेकिनी मेघमालिनी ॥ २४ ॥ मंदोदरी महामाया मेघिली मसृणप्रिया ॥ महालक्ष्मीमहाकाली महाकन्या महेश्वरी ॥ २५ ॥
माहिनी मेरुतनया मंदार कुसुमाक्षिता ॥ मंजुमजीरचरणा मोक्षदा मंजुभाषिणी ॥ २६ ॥ मधुर द्राविणी मुद्रा मलया मलयान्विता ॥

॥ १२ ॥

यातिनी ॥ युगाक्षी माधवाकटा मधिसासुरविमर्दिनी ॥ २९ ॥ योगासना योगनन्दा योगा योगनकाभया ॥ योगिनी युगनन्दा यतिनी युगधारिणी ॥ १३० ॥ यक्षिणी योगयुक्ता च यक्ष राजप्रसूतिनी ॥ यात्रा यानविधानज्ञा ययुवंशसमुद्रवा ॥ ३१ ॥ यकाराविहकारिता यात्रुषी यज्ञरूपिणी ॥ यामिनी योगनिरता यातु धानभयंकरी ॥ ३२ ॥ रुक्मिणी रमणी रामा रेवती रेणुकारतिः ॥ रौद्री हैरीद्रप्रिया कारा राममाता रतिप्रिया ॥ ३३ ॥ रोहिणी राज्यदा रेवा रमा राजीवलोचना ॥ राकेक्षी रूपसंपन्ना रत्नसिंहासनस्थिता ॥ ३४ ॥ रक्त माल्यावरधरा रक्तगंधानुलेपना ॥ राजहंससमारूढा रंभा रक्तबलिप्रिया ॥ ३५ ॥ रमणी ययुगाधारा राजिताखिलभूतला ॥ रुचर्म परीधाना रथिनी रत्नमालिका ॥ ३६ ॥ रोगेशी रोगशमनी राविणी रोमहर्षिणी ॥ रामचंद्रपदाक्रांता रावणच्छेदकारिणी ॥ ३७ ॥ रनवस्त्रपरिच्छन्ना रथस्था रुक्मभूषणा ॥ लज्जाधिदेवता लोला ललिता लिंगधारिणी ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीलौला लुप्तविषा लोकिनी लोक विश्रुता ॥ लज्जा लंबोदरीदेवी ललना लोकधारिणी ॥ ३९ ॥

वरदा वंदिता विद्या वैष्णवी विमलाकृतिः ॥ वाराही विरजा वर्षा वरलक्ष्मीर्विलासिनी ॥ १४० ॥ विनता व्योममध्यस्था वारिजासनसंस्थिता ॥ वारुणो वेणुसंभृता वीतिहोत्रा विरूपिणी ॥ ४१ ॥ वायुमण्डलमध्यस्था विष्णुरूपा विधिप्रिया ॥ विष्णुपत्नी विष्णुमती विशालाक्षी वसुन्धरा ॥ ४२ ॥ वामदेवप्रिया वेला वज्रिणी वसुदोहिनी ॥ वेदाक्षरपरीतांगी वाजपेयफलप्रदा ॥ ४३ ॥ वासवी वामजननी वैकुण्ठनिलया वरा ॥ व्यासप्रिया वर्मधरा वाल्मीकिपरिसेविता ॥ ४४ ॥ शाकंभरी शिवा शांता शरदा शरणागतिः ॥ शातोदरी शुभाचारा शुभासुरविमर्दिनी ॥ ४५ ॥ शोभावती शिवा कारा शंकरार्चशरीरिणी ॥ शोणा शुभाशया शुभा शिरः संधानकारिणी ॥ ४६ ॥ शरावती शरानन्दा शरज्ज्योत्स्ना शुभानना ॥ शरभा शूलिनी शुद्धशवरी शुक्रवाहना ॥ ४७ ॥ श्रीमती श्रीधरानंदा श्रवणानंददायिनी ॥ शर्वाणी शर्वरीबंधा षड्भाषा षडृतुप्रिया ॥ ४८ ॥ षडाधारस्थितादेवी षण्मुस्तप्रियकारिणी ॥ षडंगरूपसुमतिमुरासुरनमस्कृता ॥ ४९ ॥ सरस्वती सदाधारा सर्वमंगलकारिणी ॥ सामगानप्रिया सूक्ष्मा सावित्री सामसंभवा ॥ १५० ॥

॥ ५० ॥

सर्वावासा सदानंदा मुस्तनी सारांभरा ॥ सर्वैश्वर्यप्रिया सिद्धिः साधुबंधुपराक्रमा ॥ ५१ ॥ सप्तर्षिमंडलगता सोममंडल
वासिनी ॥ सर्वज्ञा सांद्रकरुणा समानाधिकवर्जिता ॥ ५२ ॥ सर्वोत्तुंगा संगहीना सद्गुणा सकलेष्टदा ॥ सरघा सूर्यतनया मुकेशी
सोमसंहतिः ॥ ५३ ॥ हिरण्यवर्णा हरिणी ह्रींकारी हंसवाहिनी ॥ क्षौमवस्त्रपरीतांगी क्षीराब्धितनयाक्षमा ॥ ५४ ॥ गायत्री चैव
सावित्री पार्वती च सरस्वती ॥ वेदगर्भा वरारोहा श्रीगायत्री पराशिका ॥ ५५ ॥ इतिसाहस्रकं नाम्नां गायत्र्याश्चैव नारद ॥ पुण्यदं
सर्वपापघ्नं महासंपत्तिदायकम् ॥ ५६ ॥ एवं नामानि गायत्र्यास्तोत्रोत्पत्तिकराणि हि ॥ अष्टम्यां च विशेषेण पठितव्यं द्विजैः सह ॥ ५७ ॥
जपं कृत्वाहोम पूजाध्यानं कृत्वा विशेषतः ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं गायत्र्यास्तु विशेषतः ॥ ५८ ॥ सुभक्ताय सुशिष्याय वक्तव्यं
भूषु राय वै ॥ श्रेष्ठेभ्यः साधकेभ्यश्च बांधवेभ्यो न दर्शयेत् ॥ ५९ ॥ यद्गृहे लिखितं शास्त्रं भयं तस्य न कस्यचित् ॥ चञ्चलापि
स्थिरा भूत्वा कमला तत्र तिष्ठति ॥ ६० ॥ इदं रहस्यं परमं गुह्याद्गुह्यतरं महत् ॥ पुण्यप्रदं मनुष्याणां दरिद्राणानिधिप्रदम्
॥ ६१ ॥ मोक्षप्रदं मुमुक्षुणां कामिनां सर्वकामदम् ॥ रोगाद्रे मुच्यते रोगी बद्धो मुच्येत बन्धनात् ॥ ६२ ॥

ब्रह्मद्वया सुरापानं सुवर्णस्तेयिनो नराः ॥ गुरुतल्पगतो वापि पातकातन्मुच्यते सकृत् ॥ ६३ ॥ असत्प्रतिग्रहाच्चेवाऽभक्ष्यभक्षादि
शेषतः ॥ पाखंडानृत्यमुख्यभ्यः पाठनादेव मुच्यते ॥ ६४ ॥ इदं रहस्यममलं मयोक्तं पद्मजोद्भव ॥ ब्रह्मसायुज्यदं नृणां सत्यं संत्य न
संशय ॥ ६५ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे गायत्रीसहस्रनाम स्तोत्रकथनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६॥ श्रीनारद उवाच ॥
श्रुतं सहस्रनामाख्यं श्रीगायत्र्याः फलप्रदम् ॥ स्तोत्रं महोन्नतिकरं महाभाग्यकरं परम् ॥ १ ॥ अधुना श्रोतुच्छामि दीक्षालक्षणमुत्तमम् ॥
विना येन न सिध्येत देवीमन्त्रेऽधिकारिता ॥ २ ॥ ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां विशां क्षीणां तथैव च ॥ सामान्यविधिना सर्वं विस्तरेण
वद प्रभो ॥ ३ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शृणु दीक्षां प्रवक्ष्यामि शिष्याणां भाविनात्मनाम् ॥ देवाग्निगुरुपूजादावधिकारोयथा भवेत्
॥ ४ ॥ विन्यं ज्ञानं हि या वद्यात्कुर्यात्पापसत्यं तु या ॥ सेव दीक्षेति संप्रोक्ता वेदतंत्रविशारदः ॥ ५ ॥ अवश्यं सा तु कर्तव्याय तो
॥ ६ ॥ कुर्यात्प्राप्तुं भावनां विचारं च ॥ यागमण्डपमासाद्य विरोत्तमामने चरे ॥ ७ ॥

दे. मा.
॥ १५ ॥

प्राणानाचम्य नैवपुण्याभिधितम् ॥ सप्तवाराक्षमन्त्रेण जले वारि सुसाधयेत् ॥ ९ ॥ वारिणा तेन मतिमानक्षमन्त्रं
समुच्चरन् ॥ प्रोक्षयेद्दामखिलं ततः पूजां समाचरेत् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वोर्ध्वकरे देवं गणनाथं तथाश्रियम् ॥ सरस्वतीं नाममन्त्रैः पूजयेद्गंध
पुष्पकैः ॥ ११ ॥ द्वारदक्षिणशाखायां गंगा विभ्रेशमधयेत् ॥ द्वारस्य वामशाखायां क्षेत्रपालं च सूर्यजाम् ॥ १२ ॥ देहत्यां पूजये
दक्षदेवतामक्षमन्त्रतः ॥ सर्वं देवीमयं दृश्यमिति संचित्य सर्वतः ॥ १३ ॥ दिव्यानुत्सारयेद्विमानक्षमन्त्रजपेन तु ॥ अंतरिक्षगतान्नि
ग्रान्पादघातेस्तु भूमिगान् ॥ १४ ॥ वामशाखां स्पृशन्पश्चात्प्रविशेदक्षिणां त्रिणां ॥ प्रविश्य कुंभं संस्थाप्य सामान्यार्घ्यं विधाय च
॥ १५ ॥ तेन चाऽर्घ्यजलेनापि नैर्ऋत्यां दिशिपूजयेत् ॥ वास्तुनाथं पद्मयोनिं गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ १६ ॥ ततः कुर्यात्पंचगव्यं तेन
चाऽर्घ्योदकेन च ॥ तोरणस्तंभपर्यंतं प्रोक्षयेन्मण्डपं गुरुः ॥ १७ ॥ सर्वं देवीमयं चेदं भावयेन्मनसा किल ॥ मूलमंत्रं जपन्भक्त्या
प्रोक्षणं स्याच्छराजुना ॥ १८ ॥ शरमन्त्रं समुच्चार्य ताडयेन्मण्डपक्षमाम् ॥ हुं मंत्रं तु समुच्चार्य कुर्यादभ्युक्षणं ततः ॥ १९ ॥

धूपयेदंतरं धूपैर्विकरान्विकिरेत्ततः ॥ मार्जयेत्तास्तु मार्जन्या कुशनिर्मितया पुनः ॥ २० ॥ ईशानदिशि तत्पुंजं कृत्वा संस्थापयेत्सुने ॥
पुण्याहवाचनं कृत्वादीनानार्थांश्च तोषयेत् ॥ २१ ॥ विशेन्मृदासने पश्चान्नमस्कृत्य गुरुं निजम् ॥ प्राङ्मुखो विधिवद्वात्वा देय
मन्त्रस्य देवताम् ॥ २२ ॥ भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ॥ ऋष्यादिन्यासकं कुर्याद्वेद्यमन्त्रस्य वै मुने ॥ २३ ॥ न्यसेन्मुनिं
तु शिरसि मुखे छन्दः समीरितम् ॥ देवतां हृदयांभोजे शुभे बीजं तु पादयोः ॥ २४ ॥ शक्तिं विन्यस्य पश्चात् तालत्रयरवास्ततः ॥
दिग्बन्धं कारयेत्पश्चाच्छोटिकाभिस्त्रिभिर्नरः ॥ २५ ॥ प्राणायामन्ततः कृत्वा मूलमंत्रमनुस्मरन् ॥ मातृकां विन्यसेद्देहे तत्प्रकार
स्तथोच्यते ॥ २६ ॥ ॐ अं नम इति प्रोच्य न्यसेच्छिरसि मन्त्रवित् ॥ एवमेव तु सर्वेषु न्यसेत्स्थानेषु वै मुने ॥ २७ ॥ मूलमंत्रं
षडंगं च न्यसेदंगेषु सत्तमः ॥ अंगुष्ठादिष्वंगुलीषु हृदयादिषु च क्रमात् ॥ २८ ॥ नमः स्वाहावषडंगुक्तेर्दुर्वाषट्फट्पदान्वितैः ॥
प्रणवादिद्युतेर्मन्त्रैः षड्भिरेव षडंगकम् ॥ २९ ॥ वर्णन्यासादिकं पश्चान्मूलमंत्रस्य योजयेत् ॥ स्थानेषु तत्तत्कल्पोक्तेष्विति न्यास
विधिः स्मृतः ॥ ३० ॥ ततो निजे शरीरेऽस्मिंश्चित्तये दासनं शुभम् ॥ दक्षासे च न्यसेद्धर्मं वांमासे ज्ञानमेव च ॥ ३१ ॥

डा

अ. ७

वामोरो चापि वैराग्यं दक्षोरावथ विन्यसेत् ॥ ऐश्वर्यं सुखदेशे तु मुने ध्यायेदधर्मकम् ॥ ३२ ॥ वामपाश्वे नाभिदेशे दक्षपाश्वे तथा
पुनः ॥ नञादींश्चापि ज्ञानादीन्पूर्वोक्तानेव विन्यसेत् ॥ ३३ ॥ पादा धर्मादयः प्रोक्ताः पीठस्य मुनिसत्तम ॥ अधर्माद्यास्तु गात्राणि
स्मृतानि मुनिपुंगवैः ॥ ३४ ॥ मध्येऽनंतं हृदि स्थाने न्यसेन्मृद्वासने स्थले ॥ प्रपंचपद्मं विमलं तस्मिन्सूर्येन्दुपावकान् ॥ ३५ ॥
न्यसेत्कलायुतान्मन्त्री संक्षेपात्ता वदाम्यहम् ॥ सूर्यस्य द्वादश कलास्ता इंदोः षोडश स्मृताः ॥ ३६ ॥ दश बह्वेः कलाः प्रोक्तास्ताभिर्यु
क्तास्तु तान्स्मरेत् ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चैव न्यसेत्तेषामथोपरि ॥ ३७ ॥ आत्मानमंतरात्मानं परमात्मानमेव च ॥ ज्ञानात्मानं न्यसेद्विद्वा
नित्यं पीठस्य कल्पना ॥ ३८ ॥ अमुकासनाय नम इति मन्त्रेण साधकः ॥ आसनं पूजयित्वा तु तस्मिन्ध्यायेत्परां विक्राम् ॥ ३९ ॥
कल्पोक्तविधिना मन्त्री देवमन्त्रस्य देवताम् ॥ मानसे रुपचारेश्च पूजयेत्तां यथाविधि ॥ ४० ॥ मुद्राः प्रदर्शयेद्विद्वान्करूपोक्ता मोदका
रिकाः ॥ याभिर्विरचिताभिस्तु मोदो देव्यास्तु जायते ॥ ४१ ॥ नारायण उवाच ॥ ततः स्ववामभागाग्रे षट्कोणोपरि वर्तुलम् ॥
चतुरस्रयुतं सम्यग्मध्ये मण्डलमालिखेत् ॥ ४२ ॥

मध्येत्रिकोणं संलिख्य शंखमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ षट्कोणानि च षट्कोणेष्वर्चयेत्कुसुमादिभिः ॥ ४३ ॥ अग्न्यादिषु तु कोणेषु षट्गार्चनमा
चरेत् ॥ आधारपात्रमादाय शंखस्य मुनिसत्तम ॥ ४४ ॥ अस्त्रमन्त्रेण संप्रोक्ष्य स्थापयेत्तत्र मंडले ॥ मं वह्निमंडलायोक्त्वा ततो दश
कलात्मने ॥ ४५ ॥ अमुकदेव्या अर्घ्यपात्रस्थानाय नम इत्यपि ॥ मन्त्रोऽयमुक्तः शंखस्याप्याधारस्थापने बुधेः ॥ ४६ ॥ आधारे
पूर्वमारभ्य प्रदक्षिणक्रमेण तु ॥ दश वह्निकलाः पूज्या वह्निमंडलसंस्थिताः ॥ ४७ ॥ ततो वै मूलमन्त्रेण प्रोक्षितं शंखमुत्तमम् ॥
स्थापयेत्तत्र चाधारे मूलमन्त्रमनुस्मरन् ॥ ४८ ॥ अं सूर्यमंडलायोक्त्वा द्वादशाति कलात्मने ॥ अमुकदेव्यर्घ्यपात्राय नम इत्युच्चरेत्ततः
॥ ४९ ॥ इं शंखाय पदं प्रोच्य नम इत्येतं दुच्चरेत् ॥ प्रोक्षयेत्तेन तं शंखं तस्मिन्द्वादश पूजयेत् ॥ ५० ॥ सूर्यस्य द्वादशकलास्त
पिन्याद्या यथाक्रमम् ॥ विलोममातृकां प्रोच्य मूलमंत्रं विलोमकम् ॥ ५१ ॥ जलेरापूरयेच्छंखं तत्र चैदोः कलां न्यसेत् ॥ उं सोममंड
लायोक्त्वाति षोडशकलात्मने ॥ ५२ ॥ अमुकाप्यानुतायेति हन्मंत्रातो मनुः स्मृतः ॥ पूजयेन्मुना तेन जलं तु मुनिमुद्रया ॥ ५३ ॥
विष्णोर्वाप्यासु तत्रैवाप्यहं कृत्वाजयेन्मनुम् ॥ षट्कोणमिजले न्यस्य हृदिसे पूजयेत्ततः ॥ ५४ ॥

ह. मा.

॥ १७ ॥

सर्वतः ॥ पूजाद्रव्यं पिजात्मानं विष्णुर्ह मावयेत्ततः ॥ ६१ ॥ नारायणं कृपाय ॥ ततः स्वपुरतो वेद्यां सर्वतोभद्रमंडलम् ॥ संलित्य कणिका
मध्यं पूरयेच्छालितं बुलेः ॥ ६२ ॥ आस्तीर्य दर्भास्तत्रैव न्यसेत्कूर्चं सलक्षणम् ॥ आधारशक्तिमारभ्य पीठमन्वंतमर्चयेत् ॥ ६३ ॥ निर्व्रणं
कुंभमादायाप्यस्त्राद्भिः क्षालितांतरम् ॥ तंतुना वेष्टयेत्तंतुत्रिगुणेनारुणेन च ॥ ६४ ॥ नवरत्नोदरं कूर्चयुतं गंधादिपूजितम् ॥ स्थापयेत्तत्र
पाठे तु तारमंत्रेण देशिकः ॥ ६५ ॥ ऐक्यं कुंभस्य पीठस्य भावरयेत्पूयेत्ततः ॥ मातृकां प्रतिलोमेन जपंस्तीर्थोदकैर्मुने ॥ ६६ ॥ मूलमंत्रं
च संजप्य पूरयेद्देवताधिया ॥ अश्वत्थपनसाभ्राणां कोमलेनवपल्लवेः ॥ ६७ ॥ छादयेत्कुंभवदनं चषकं सफलाक्षतम् ॥ संस्थापयेत् मति
मान्वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ ६८ ॥ प्राणस्थापनमंत्रेण प्राणस्थापनमाचरेत् ॥ आवाहनादिमुद्राभिर्मोदयेद् देवतां पराम् ॥ ६९ ॥
ध्यायेत्तां परमेशानीं करुपोक्तेन प्रकारतः ॥ स्वागतं कुशलप्रश्नदेव्या अग्रे सुमुखरेत् ॥ ७० ॥ पाद्यं दद्यात्ततोऽप्यर्च्यं ततश्चाच
मनीयकम् ॥ मधुपर्कं च साभ्यंगं देव्यै स्नानं निवेदयेत् ॥ ७१ ॥

वाससी च ततो दद्याद्रक्तक्षौमे मुनिर्मले ॥ नानामणिगणाकीर्णानाकरूपान्करूपयेत्ततः ॥ ७२ ॥ मनुना पुटितैर्वर्णैर्मातृकायाः विधा
नतः ॥ देव्या अंगेषु विन्यस्य चंदनाद्यैः समर्चयेत् ॥ ७३ ॥ गंधः कालागरुभवः कपूरेण समन्वितः ॥ काश्मीरं चंदनं चापि कस्तुरी
सहितं मुने ॥ ७४ ॥ कुंदपुष्पादिपुष्पाणि परदेव्यै समर्पयेत् ॥ धूपोऽगस्तुपुष्पातो शीरचंदनशर्कराः ॥ ७५ ॥ मधुमिश्राः स्मृता देव्या
प्रियाधूपात्मना सदा ॥ दीपाननेकान्दत्त्वाथ नेवेषं दर्शयेत्सुधीः ॥ ७६ ॥ प्रतिद्वयं जलं दद्यात्प्रोक्षणीस्थं न चान्यथा ॥ ततः कुर्यादंग
पूजां करुपोक्तावरणानि च ॥ ७७ ॥ सांगां देवीमथाभ्यर्च्य वैश्वदेवं ततश्चरेत् ॥ दक्षिणे स्थंडिलं कृत्वा तत्राघाय हुताशनम् ॥ ७८ ॥
मूर्तिस्थां देवतां तत्राऽऽवाह्यं संपूज्य च कमात् ॥ तारुयाहतिभिर्हुत्वा मूलमन्त्रेण वे ततः ॥ ७९ ॥ पंचविंशतिवारं तु पायसेन
ससर्पिषा ॥ हुनेत्पश्चाद्दद्याहतिभिः पुनश्च जुहुयान्मुने ॥ ८० ॥ गंधाद्यैरर्चयित्वा च देवी पीठे तु योजयेत् ॥ वह्निं विसृज्य हविषा
परितो विकिरेद्बलिम् ॥ ८१ ॥ देवतायाः पाददेव्यो गंधपुष्पादिसंयुतान् ॥ पंचोपचारान्दत्त्वाथ तांबूलं छत्रचामरे ॥ ८२ ॥

श.

अ. ७

दद्याद्देव्ये ततो मन्त्रं सहस्रावृत्तितो जपेत् ॥ जपं समर्प्य चैशान्यां विकिरे दिशि संस्थिते ॥ ७८ ॥ कर्करीं स्थापयेत्तस्यां
 दुर्गाभावाद्वा पूजयेत् ॥ रक्ष रक्षेति चोच्चार्य नालमुक्ते वारिणा ॥ ७९ ॥ अस्त्रमन्त्रं जपन्देशं सेचयेत्तु प्रदक्षिणम् ॥ कर्करीं स्थापये
 त्स्थाने पूजयेच्चास्त्रदेवताम् ॥ ८० ॥ पश्चाद्गुरुस्तु शिष्येण सह भुञ्जीत वाग्यतः ॥ तस्यां रात्रौ तु तद्वेद्यां निद्रां कुर्यात्प्रयत्नतः ॥
 ॥ ८१ ॥ नारायण उवाच ॥ ततः कुण्डस्य संस्कारं स्थण्डिलस्य च वा मुने ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन यथाविधि विधानतः ॥ ८२ ॥
 मूलमन्त्रं समुच्चार्य वीक्षयेदस्त्रमन्त्रतः ॥ प्रोक्षयेत्ताडनं कुर्यात्तेनैव कवचेन तु ॥ ८३ ॥ अभ्युक्षणं समुद्दिष्टं तिस्रस्तिस्रस्तवः परम् ॥
 प्रागग्रा उदगग्राश्च लिखेच्छेखाः समन्ततः ॥ ८४ ॥ प्रणवेन समभ्युक्ष्य पीठं देव्याः समर्चयेत् ॥ आधारशक्तिमारभ्य पीठमन्त्रावसान
 कम् ॥ ८५ ॥ तस्मिन्पीठे समावाह्य शिवौ परमकारणौ ॥ गंधाद्यैरुपचारैश्च पूजयेत्तौ समाहितः ॥ ८६ ॥ देवीं ध्यायेदुत्तुस्नातां
 संसक्तां शंकरेण तु ॥ कामातुरां तयोः क्रीडां किञ्चित्कालं विभावयेत् ॥ ८७ ॥ अथ वह्निं समादाय पात्रेण पुरतो न्यसेत् ॥ क्रव्यादांशं
 परित्यज्य पूर्वोक्तेर्वीक्षणादिभिः ॥ ८८ ॥ संस्कृत्य वह्निं रवीजमुच्चार्य तदनंतरम् ॥ चैतन्यं योजयेत्तस्मिन्प्रण वेनाभिमन्त्रयेत् ॥ ८९ ॥
 सप्तवारं ततो धेनुमुद्रां संदर्शयेद्गुरुः ॥ शरेण रक्षितं कृत्वा तनुत्रेणावगुंठयेत् ॥ ९० ॥ आचतं त्रिः परिभ्राम्य प्रादक्षिणेण्येन सत्तमः ॥
 कुण्डोपरि जपस्तारं जानुम्पृष्ठमहीतलः ॥ ९१ ॥ शिवबीजधिया देव्या योनौ वह्निं विनिक्षिपेत् ॥ आचामयेत्ततो देवं देवीं च जग
 दधिकाम् ॥ ९२ ॥ चित्तिपगलहनदहपचयुग्मं ततः परम् ॥ सर्वज्ञाज्ञापयस्वाहामन्त्रोऽयं वह्निदीपने ॥ ९३ ॥ अग्निं प्रज्वलितं वंदे
 जातवेदं हुताशनम् ॥ सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतोमुखम् ॥ ९४ ॥ मन्त्रेणानेन तं वह्निं स्तुवीत परमादरात् ॥ ततो न्यसेद्द्विभंजं
 षडंगं देशिकोत्तमः ॥ ९५ ॥ सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्ण उत्तिष्ठपुरुषः स्मृतः ॥ धूमन्यापी सप्तजिह्वो धनुर्धर इति क्रमात् ॥ ९६ ॥
 जातियुक्ताः षडंगाः स्युः पूर्वस्थानेषु विन्यसेत् ॥ ध्यायेद्द्विं हेमवर्णां त्रिनेत्रं पद्मसंस्थितम् ॥ ९७ ॥ इष्टशक्तिस्व स्तिकाभीर्धारकं
 भंगलं परम् ॥ परिषिञ्चेत्ततः कुण्डं मेखलोपरिमन्त्रवित् ॥ ९८ ॥ दर्भैः परिस्तेरत्पश्चात्परिधीन्विन्यसेदथ ॥ त्रिकोणवृत्तषट्कोणसा
 षट्पत्रं सधूपुरम् ॥ ९९ ॥ यंत्रं विभावयेद्द्वेः पूर्वं वा संलिपेदथ ॥ तन्मध्ये पूजयेद्द्विं मन्त्रेणानेन वे मुने ॥ १०० ॥ वैश्वानर ततो
 जातवेदः पश्चाद्विहावह ॥ लोहितान्नपर्वं प्रोक्त्वा सर्वकर्माणि साधय ॥ १ ॥

वाह्निजापोतको मन्त्रस्तेन वाह्निं तु पूजां वेत् मध्ये षट्स्वपि कोणेऽपि हिरण्या गगना तथा ॥ २ ॥ रक्ता कृष्णा सुप्रभा च बहुरूपाऽ
तिरक्तिका ॥ पूजयेत्सप्त जिह्वास्ता कंसरे ज्वगपूजनम् ॥ ३ ॥ दलेषु पूजयेन्मूर्तिः शक्तिः स्वस्तिकधारिणीः ॥ जातवेदाः सप्तजिह्वो
हप्यवाहन एव च ॥ ४ ॥ अश्वोदरज सङ्गोऽन्यः पुनर्वैश्वानराह्वयः ॥ कौमारतेजाः स्याद्वि श्वमुखो देवमुखः स्मृतः ॥ ५ ॥ ताराग्रय
पदाद्याः स्युर्नत्यता वह्निमूर्तयः ॥ लोकपालाश्चतुर्दिक्षु वज्राद्यायुधसंयुतान् ॥ ६ ॥ नारायण उवाच ॥ ततः सुक्लृवसंस्कारावाज्यसंस्कार
एव च ॥ कृत्वा होमं ततः कुर्यात्सुवेणादाय वै पृतम् ॥ ७ ॥ दक्षिणाद् पृतभागात्तु वह्नेर्दक्षिणलोचने ॥ जुहुयादग्नये स्वाहेत्येव वै
वामतोऽन्यतः ॥ ८ ॥ सोमाय स्वाहेति मध्याद् पृतमादाय सप्तम ॥ अग्नीषामा भ्यां स्वाहेति मध्यनेत्रे हुनेत्ततः ॥ ९ ॥ पुनर्दक्षिण
भागात्तु पृतमादाय वै मुखे ॥ अग्नये स्विष्टकृत्स्वाहेत्यनेनैव हुनेत्ततः ॥ १० ॥ सताराभिर्व्याहृतिभिर्जुहुयादथ साधकः ॥ जुहुयाद
ग्निमंत्रेण त्रिवारं तु ततः परम् ॥ ११ ॥ ततस्तु प्रणवेनेवाऽप्यष्टावष्टौ पृताहुतीः ॥ गर्भाधानादिसंस्कारकृते तु जुहुयान्मुने ॥ १२ ॥
गर्भाधानं पुंसवनं सीमंतोन्नयनं ततः ॥ जातकर्मनामकर्मात्पुनर्निष्क्रमणं तथा ॥ १३ ॥ अन्नाशनं तथा चूडा व्रतबंधस्तथैव च ॥ महा
नाम्न्यं व्रतं पश्चात्तथोपनिषदं व्रतम् ॥ १४ ॥

गोदानोद्गाहको प्रोक्ताः संस्कारः श्रुतिचोदिताः ततः शिवं पार्वतीं च पूजयित्वा विसर्जयेत् ॥ १५ ॥ जुहुयात्पंच समिधोवह्निमुद्दिश्य
साधकः ॥ पश्चादावरणानां येकै कामाहुतिं हुनेत् ॥ १६ ॥ पृतं सुचिसमादाय चतुर्वारं स्रवेण च ॥ पिधाय तां तु तेनैव मुने तिष्ठ
न्निजासने ॥ १७ ॥ वीषडंतेन मनुना वह्नेस्तु जुहुयात्ततः ॥ महागणेशमंत्रेण जुहुयादाहुतीदश ॥ १८ ॥ वह्नौ पीठं समभ्यर्च्य दे यमं
प्रस्य देवताम् ॥ वह्नौ ध्यात्वा तु तद्वक्त्रे पंचविंशतिसंख्यया ॥ १९ ॥ मूलमंत्रेण जुहुयाद्वक्त्रेकीकरणाय च ॥ वह्निदेवतयोरेक्यं भाव
यन्नात्मना सह ॥ १२० ॥ एकीभूतं भावयेत्तु ततस्तु साधकोत्तमः ॥ षडंगं देवतानां च जुहुयादाहुतीः पृथक् ॥ २१ ॥ एकादशैव
जुहुयादातीर्षुनिसप्तम ॥ एतेन नाडीसंधानं वह्नि देवतयोर्भुने ॥ २२ ॥ एकेककमयोगेनाप्यावृत्तीनां तथैव च ॥ एकेक कमयोगेन पृतेन
जुहुयान्मुने ॥ २३ ॥ ततः कल्पोक्तद्वयेस्तु जुहुयादथ वा तलेः ॥ देवतामूलमंत्रेण गजांतकसहस्रकम् ॥ २४ ॥ एवं हुत्वा ततो देवी
संतुष्टा भावयेन्मुने ॥ तथेवाऽवृत्तिदेवीश्च वह्न्याद्या देवता अपि ॥ २५ ॥

दे. मा.
॥२०॥

ततः शिष्यं च सुस्नातं कृतसंध्यादिकक्रियम् ॥ वस्त्रद्वययुतं स्वर्णाभरणेन समन्वितम् ॥ २६ ॥ कमंडलुकरं शुद्धं कुंडल्यातिक्रमानयेत् ॥
नमस्कृत्य ततः शिष्यो गुरुनथ सभासदः ॥ २७ ॥ कुलदेवं नमस्कृत्यविशेत्तत्राऽथ विष्टरे ॥ गुरुस्ततस्तु तं शिष्यं कृपादृष्ट्या विलोक
येत् ॥ २८ ॥ तच्चैतन्यं निजे देहे भावयेत्संगतं त्विति ॥ ततः शिष्यतनुस्थानमध्वनां परिशोधनम् ॥ २९ ॥ कुर्यात्तु होमतो विद्वन्दि
व्यहृष्टबलोकनात् ॥ येन जायेत शुद्धात्मा योग्यो देवाद्यनुग्रहे ॥ १३० ॥ नारायण उवाच ॥ तनौ ध्यायेत्तु शिष्यस्य षडध्वनः क्रमेण
तु ॥ पादयोस्तु कलाध्वानमधौ तत्त्वाध्वकं पुनः ॥ ३१ ॥ नाभौ तु भुवनाध्वानं वर्णाध्वानं तथा हृदि ॥ पदाध्वानं तथा भाले मन्त्र
ध्वानं तु मूर्धनि ॥ ३२ ॥ शिष्यं स्पृशंस्तु कूर्चेन तिलैराज्यपरिप्लुतेः ॥ शोधयाम्यमुमध्वानं स्वाहेति मनुमुच्चरन् ॥ ३३ ॥
ताराढ्यं जुहुयादष्टवारं प्रत्यध्वमेव हि ॥ षडध्वनस्ततस्तास्तु लीनान्ब्रह्मणि भावयेत् ॥ ३४ ॥ पुनरुत्पादयेत्तस्मात्सृष्टिमार्गेण वै
गुरुः ॥ आत्मस्थितं तच्चैतन्यं पुनः शिष्ये तु योजयेत् ॥ ३५ ॥ पूर्णाहुतिं ततो हुत्वा देवतां कलशे नयेत् ॥ पुनर्याहृतिभिर्हुत्वा
वह्नेरंगाहुतिस्तथा ॥ ३६ ॥ एकैकशो गुरुर्दत्त्वा विसृजेद्ब्रह्मि मात्मनि ॥ ततः शिष्यस्य नेत्रे तु बघ्नीयाद्वाससा गुरुः ॥ ३७ ॥

नेत्रमन्त्रेण तं शिष्यं कुंडतो मंडलं नयेत् ॥ पुष्पांजलिं मुख्यदेव्यां कारयेच्छिष्यहस्ततः ॥ नेत्रबंधं निराकृत्य वेशयेत्कुशविष्टरे ॥
भूतशुद्धिं शिष्यदेहे कुर्यात् प्रोक्तेन वर्त्मना ॥ ३९ ॥ मन्त्रोदितास्तथा न्यासान्कृत्वा शिष्यतनौ ततः ॥ मंडले वेशयेच्छिष्यमन्य
स्मिन्कुंभसंस्थितान् ॥ १४० ॥ पल्लवाञ्छिष्यशिरसि विन्यसेन्मातृकां जपेत् ॥ कलशस्थजलेः शिष्यं स्नापयेद्देवतात्मकैः ॥ ४१ ॥
वर्धनीजलसेकं च कुर्याद्रक्षार्थमंजसा ॥ ततः शिष्यः समुत्थाय वाससी परिधाय च ॥ ४२ ॥ कृतभस्मावलेपश्च संविशेद् गुरुस
न्निधौ ॥ ततो गुरुः स्वकीयात्तु हृदयान्निर्गतां शिवाम् ॥ ४३ ॥ प्रविष्टां शिष्यहृदये भावयेत्करुणानिधिः ॥ पूजयेद्ब्रह्मपुष्पाद्यैरेक्यं
वै भावयंस्तयोः ॥ ४४ ॥ ततश्चिशो दक्षकर्णे शिष्यस्योपदिशेद्गुरुः ॥ महामन्त्रं महादेव्याः स्वहस्तं शिरसि न्यसन् ॥ ४५ ॥
अष्टोत्तरशतं मंत्रं शिष्योऽपि प्रजपेन्मुने ॥ दंडवत्प्रणमेद्गमौ गुरुं तं देवतात्मकम् ॥ ४६ ॥ सर्वस्वमर्पयेत्तस्मै यावज्जीवमनन्यधीः ॥
अस्विगन्ध्यो दक्षिणां वत्सा ब्राह्मणांश्चापि भोजयेत् ॥ ४७ ॥ सुवासिनीः कुमारीश्च बटुकांश्चैव सर्वशः ॥ दीनानाथान्दरिद्रांश्च वित्ताशठश्च
विप्रचितः ॥ ४८ ॥ कृतार्थतां स्वस्य गुरुध्यायित्वापराधवेन्मनुजम् ॥ इति ते कथितः सम्यग्दीक्षाविधिरनुत्तमः ॥ ४९ ॥

विदुश्चैतदवशिष्यं भज देवीपदांशुजम् ॥ नान्यस्तु परमो धर्मो ब्राह्मणस्याऽत्र विद्यते ॥ १५० ॥ वेदिकः स्वस्वः शृङ्गोक्तक्रमेणोपदिशेन्म
 नुम् ॥ तांत्रिकस्तत्र रीत्या तु स्थितिरेषा सानतनी ॥ ५१ ॥ तत्तदुक्तप्रयोगांस्ते ते ते कुर्युर्न चान्यथा ॥ नारायण
 इति सर्व मायारूपातयत्पृष्टं नारद त्वया ॥ ५२ ॥ अतः परं पराबाया भज नित्यं पदांशुजम् नित्यमप्राप्य तच्चाहं निर्वृतिं परमां
 गतः ॥ ५३ ॥ व्यास उवाच ॥ इति राजन्नारदाय प्रोक्ता सर्वमनुत्तमम् ॥ समाधिमीलिताक्षस्तु दध्यौ देवीपदांशुजम् ॥ ५४ ॥
 नारायणस्तु भगवान्मुनिवर्यं शिखामणिः ॥ नारदोऽपि ततो नत्वा गुरुं नारायणं परम् ॥ जगाम सद्यस्तपसे देवीदर्शनलालसः
 ॥ १५५ ॥ इति देवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ जनमेजय उवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रवर्तावर ॥
 द्विजातीनां तु सर्वेषां शक्त्युपास्तिः श्रुतीरिता ॥ १ ॥ संध्याकालत्रयेऽन्यस्मिन्काले नित्यतया विभो ॥ तां विहाय द्विजाः कस्माद्
 शृङ्गीयुश्चान्यदेवताः ॥ २ ॥

दृश्यन्ते वेष्णवाः केचिद्ब्राह्मणपत्यास्तथापरे ॥ कापालिकाश्चीनमार्गतरा वल्कलधारिणः ॥ ३ ॥ दिगंबरास्तथा बौद्धाश्चार्वाका एवमा
 दयाः ॥ दृश्यन्ते बहवो लोके वेदश्रद्धाविवर्जिताः ॥ ४ ॥ किमत्र कारणं ब्रह्मस्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ बुद्धिमंतः पंडिताश्च नानातर्कवि
 चक्षणाः ॥ ५ ॥ अपि संत्येव वेदेषु श्रद्धया तु विवर्जिताः ॥ नहि कश्चित्स्वकस्याणं बुद्ध्या हातुमिहेच्छति ॥ ६ ॥ किमत्र कारणं
 तस्माद्बुद्धेः वेदविदांवर ॥ मणिद्वीपस्य महिमा वर्णितो भवता पुरा ॥ ७ ॥ कीदृक्तदस्ति यद्देव्याः परं स्थानं महत्तरम् ॥ तच्चापि वद
 भक्ताय श्रद्धधानाय मेऽनघ ॥ ८ ॥ प्रसन्नास्तु वदंत्येव गुरवो बुद्धिमप्युत ॥ सूत उवाच ॥ इति राज्ञो वचः श्रुत्वा भगवान्बादरायणः
 ॥ ९ ॥ निजगाद ततः सर्वं क्रमेणैव मुनीश्वराः ॥ यच्छ्रुत्वा तु द्विजातीनां वेदश्रद्धा विवर्धते ॥ १० ॥ व्यास उवाच ॥ सम्यक्पृष्टं
 त्वया राजन्समये समयोचितम् ॥ बुद्धिमानसि वेदेषु श्रद्धावांश्चैव लक्ष्यसे ॥ ११ ॥

पूर्वं मदोद्धता देत्या देवैर्युद्धे तु चकिरे ॥ शत वर्षं महाराज महाविस्मयकारकम् ॥ १२ ॥ नानाशस्त्रप्रहरणं नानामायाविचित्रितम् ॥ जगत्क्षयकरं नूनं तेषां युद्धमधुनृप ॥ १३ ॥ पराशक्तिकृपावेशाद् देवैर्देत्या जिता युधि ॥ भुवं स्वर्गं परित्यज्य गताः पातालवेश्मनि ॥ १४ ॥ ततः प्रहर्षिता देवाः स्वपराक्रमं वर्णनम् ॥ चक्रुः परस्परं मोहात्साभिमानाः समंततः ॥ १५ ॥ जयोऽस्माकं कुतो न स्यादस्माकं महिमा यतः ॥ सर्वोत्तरः कुत्र देत्याः पामरा निष्पराक्रमाः ॥ १६ ॥ सृष्टिस्थितिक्षयकरा वयं सर्वे यशस्विनः ॥ अस्मदग्रे पामराणां देत्यानां चैव का कथा ॥ १७ ॥ पराशक्तिप्रभावं ते न ज्ञात्वा मोहमागताः ॥ तेषामनुग्रहं कर्तुं तदेव जगदंबिका ॥ १८ ॥ प्रादुरासीत्कृपापूर्णा यक्षरूपेण भूमिप ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशं चंद्रकोटिसुशीतलम् ॥ १९ ॥ विद्युत्कोटिसमानाभं हस्तपादादिवर्जितम् ॥ अदृष्टपूर्वं तद्दृष्ट्वा तेजः परमसुन्दरम् ॥ २० ॥ सविस्मयास्तदा प्रोचुः किमिदं किमिदं त्विति ॥ देत्यानां चेष्टितं किं वा माया कापि महीयसी ॥ २१ ॥ केनचिन्निर्मिता वाऽथ देवानां स्मयकारिणी ॥ संभूय ते तदा सर्वे विचारं चक्रुरुत्तमम् ॥ २२ ॥

यक्षस्य निकटे गत्वा प्रष्टव्यं कस्त्वमित्यपि ॥ बलाबलं ततो ज्ञात्वा कर्तव्या तु प्रतिक्रिया ॥ २३ ॥ ततो वह्निं समाहूय प्रोवाचेन्द्रः सुराधिपः ॥ गच्छ वद्वे त्वमस्माकं यतोऽसि मुखमुत्तमम् ॥ २४ ॥ ततो गत्वा तु जानीहि किमिदं यक्षमित्यपि ॥ सहस्राक्षवचः श्रुत्वा स्वपराक्रमगर्भितम् ॥ २५ ॥ वेगात्स निर्गतो वह्निर्ययौ यक्षस्य संनिधौ ॥ तदा प्रोवाच यक्षस्तं त्वं कोऽसीति हुताशनम् ॥ २६ ॥ वीर्यं च त्वयि कियत्तद्वद सर्वं ममाग्रतः ॥ अग्निरस्मि तथा जातवेदा अस्मीति सोऽब्रवीत् ॥ २७ ॥ सर्वस्य दहने शक्तिमयि विश्वस्य तिष्ठति ॥ तदा यक्षं परं तेजस्तदग्रे निदधौ तृणम् ॥ २८ ॥ दहेनं यदि ते शक्तिर्विश्वस्य दहनेऽस्ति हि ॥ तदा सर्वं बलेनेवाऽकरो घातं हुताशनः ॥ २९ ॥ न शशाकं तृणं दग्धुं लज्जितोऽगात्सुरान्प्रति ॥ पृष्टे देवेस्तु वृत्तातिं सर्वं प्रोवाच हृष्यभुक् ॥ ३० ॥ वृथाऽभिमानोऽस्माकं सर्वेशत्वादिके सुराः ततस्तु वृत्रहा वायुं समाहूयेदमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ त्वयि प्रोतं जगत्सर्वं त्वच्चेष्टाभिस्तु चेष्टितम् ॥ त्वं प्राणकपः सर्वेषां सर्वशक्तिविधारकः ॥ ३२ ॥ त्वमेव गत्वा जानीहि किमिदं यक्षमित्यपि ॥ नान्यः कोऽपि समर्थोऽस्ति काष्ठं यक्ष परं महः ॥ ३३ ॥ सहस्राक्षवचः श्रुत्वा गुणगौरवमुत्फितम् ॥ साभिमानो जागमाऽष्टु यत्र यक्षं विराजते ॥ ३४ ॥

मातारिस्वाऽहमस्मीति वायु रस्मीति चाग्रवीत् ॥ ३६ ॥ वीर्यं तु मयि सर्वस्य चालने ग्रहणेस्ति हि ॥ मन्वेष्टया जगत्सर्वं सर्वग्या पारवज्रवेत् ॥ ३७ ॥ इति श्रुत्वा वायुवाणीं निजगाद परं महः ॥ तृणमेतत्तऽवाग्रे यत्तच्चालय यथेप्सितम् ॥ ३८ ॥ नो चेद्गर्वं विहा येव लज्जितो गच्छ वासवम् ॥ श्रुत्वा यक्षवचो वायुः सर्वशक्तिसमन्वितः ॥ ३९ ॥ उद्योगमकरोत्तच्च स्वस्थानाग्र चचाल ह ॥ लज्जितोऽगाददेवपार्श्वं हित्वा गर्वं स चानिलः ॥ ४० ॥ वृत्तांतमवदत्सर्वं गर्वंनिर्वापकारणम् ॥ नेतज्ज्ञातुं समर्थाः स्म मिथ्या गर्वाभिमानिनः ॥ ४१ ॥ अलौकिकं भाति यक्षं तेजः परमदारुणम् ॥ ततः सर्वे सुरगणाः सहस्राक्षं समुचिरे ॥ ४२ ॥ देवराडसि यस्मात्त्वं यक्षं जानीहि तत्स्वतः ॥ तत इन्द्रो महागर्वात्तयक्षं समुपाद्रवत् ॥ ४३ ॥ प्राद्रवच्च परं तेजो यक्षरूपं परात्परम् ॥ अन्तर्धानं ततः प्राप तद्यक्षं वासवाग्रतः ॥ ४४ ॥ अतीव लज्जितो जातो वासवो देवराडपि ॥ यक्षसंभाषणाभावाद्धुत्वं प्राप चेतसि ॥ ४५ ॥ अतः परं न गन्तव्यं मयातु सुरसंसदि ॥ किं मया तत्र वक्तव्यंस्वलघुत्वं सुरान्प्रति ॥ ४६ ॥

देहत्यागो वरस्तस्मान्मानो हि महतां धनम् ॥ माने नष्टे जीवितं तु मृतिदुःखं न संशयः ॥ ४७ ॥ इति निश्चित्य तत्रैव गर्वं हित्वा सुरेश्वरः ॥ चरित्रमीदृशं यस्य तमेव शरणं गतः ॥ ४८ ॥ तस्मिन्नेव क्षणे जाता व्योमवाणी नभस्तले ॥ मायाबीजं सहस्राक्षजप तेन सुखी भव ॥ ४९ ॥ ततो जजाप परमं मायाबीजं परात्परम् ॥ लक्षवर्षं निराहारो ध्यानमालितलोचनः ॥ ५० ॥ आकस्माच्चेत्रमासीयनवम्यां मध्यगे रवौ ॥ तदेवाऽविरभूतेजस्तस्मिन्नेव स्थले पुनः ॥ ५१ ॥ तेजोमंडलमध्ये तु कुमारीं नवयौवनाम् ॥ भास्वजपाप्रसूनाभां बालकोटिरविप्रभाम् ॥ ५२ ॥ बालशीतांशुमुकुटां वस्त्रांतर्ग्यजितस्तनीम् ॥ चतुर्भिरवहस्तेस्तु वरपाशांकुशाभयान् ॥ ५३ ॥ दधानां रमणीयांगीं कोमलांगलतां शिवाम् ॥ भक्तकल्पद्रुमाम्बां नानाभूषणभूषिताम् ॥ ५४ ॥ त्रिनेत्रां मल्लिकामालाकबरीजूटशोभिताम् ॥ चतुर्दिक्षु चतुर्वेदेर्मूर्तिमद्भिरभिष्टुताम् ॥ ५५ ॥ दंतच्छटाभिरभितः पद्मरागीकृतक्षमाम् ॥ प्रसन्नस्मेरवदनां कोटिकंदर्पसुन्दराम् ॥ ५६ ॥ रक्तांबरपरीधानां रक्तचन्दनचर्चिताम् ॥ उमाभिधानां पुरतो देवीं हैमवतीं शिवाम् ॥ ५७ ॥ निर्व्याजकरूणामूर्तिं सर्वकारणकारणाम् वदंशं वासवस्तत्र प्रेमसद्गदितांतरः ॥ ५८ ॥

प्रेमाश्रुतिपूर्णनयनो रोमाचिततनुस्ततः ॥ दंडवत्प्रणनामाथ पादयोर्जगदीशितुः ॥ ५९ ॥ तुष्टाव विविधैः स्तोत्रैर्भक्तिसन्नतकन्धरः ॥
उवाच परमप्रीतः किमिदं यक्षमित्यपि ॥ ६० ॥ प्रादुर्भूतं च कस्मात्तद्वद सर्वं सुशोभने ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा प्रोवाच करुणार्णवा
॥ ६१ ॥ रूपं मदीयं ब्रह्मतत्सर्वकारणकारणम् ॥ मायाधिष्ठानभूतं तु सर्वसाक्षि निरामयम् ॥ ६२ ॥ सर्ववेदा यत्पदमामनन्ति तपांसि
सर्वाणि च यद्वदन्ति ॥ यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्ते पदं संग्रहेण ब्रवीमि ॥ ६३ ॥ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म तदेवाहुः श्रीमयम् ॥ द्वे
बीजे मम मन्त्रो स्तो मुख्यत्वेन सुरोत्तम ॥ ६४ ॥ भागद्वयवती यस्मात्सृजामि सकलं जगत् ॥ तत्रैकभागां संप्रोक्तः सच्चिदानंद
नामकः ॥ ६५ ॥ मायाप्रकृतिसंज्ञस्तु द्वितीयो भाग ईरितः ॥ सा च माया परा शक्तिः शक्तिमत्यहमीश्वरी ॥ ६६ ॥ चंद्रस्य चन्द्रि
केवेयं ममाभिन्नत्वमागता ॥ साम्यावस्थात्मिका चैषा माया मम सुरोत्तम ॥ ६७ ॥ प्रलये सर्वजगतो मदभिन्नैव तिष्ठति ॥ प्राणिकर्म
परिपाकवशतः पुनरेव हि ॥ ६८ ॥ रूपं तदेवमव्यक्तं व्यक्तीभावमुपैति च अंतर्मुखा तु याऽवस्था सा मायेत्यभिधीयते ॥ ६९ ॥
बहिर्मुखा तु या माया तमः शब्देव सोच्यते ॥ बहिर्मुखात्तमोरूपाज्जायते सत्त्वसम्भवः ॥ ७० ॥

रजोगुणस्तदेव स्यात्सगादौ सुरसत्तम ॥ गुणत्रयात्मकाः प्रोक्ता ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ७१ ॥ रजोगुणाधिको ब्रह्मा विष्णुः सत्त्वाधिको
भवेत् ॥ तमोगुणाधिको रुद्रः सर्वकारणरूपभृद् ॥ ७२ ॥ स्थूलदेहो भवेद्ब्रह्मा लिङ्गदेहो हरिः स्मृतः ॥ रुद्रस्तु कारणो देहस्तुरीया त्वह
मेव हि ॥ ७३ ॥ साम्या वस्था तु या प्रोक्ता सर्वातर्यामिरूपिणी ॥ अत ऊर्ध्वं परं ब्रह्म मद्रूपं रूपवर्जितम् ॥ ७४ ॥ निष्पुणं सन्पुणं
चेति द्विधामद्रूपमुच्यते ॥ निष्पुणं मायया हीनं सन्पुणं मायया युतम् ॥ ७५ ॥ साऽहं सर्वं जगत्सृष्ट्वा तदंतः संप्रविश्य च ॥ प्रेरया
म्यनिशं जीवं यथाकर्म यथा श्रुतम् ॥ ७६ ॥ सृष्टिस्थितितिरोधाने प्रेरयाम्यहमेव हि ॥ ब्रह्माणं च तया विष्णुं रुद्रं वै कारणात्मकम्
॥ ७७ ॥ मद्रयाद्वाति पवनो भीत्या सूर्यश्च गच्छति ॥ इंद्राग्निवृत्त्यवस्तद्वसाऽहं सर्वोत्तमा स्मृता ॥ ७८ ॥ मत्प्रसादाद्भवद्भिस्तुजयो
लब्धोऽस्ति सर्वथा ॥ युष्मानहं नर्तयामि काष्ठपुल्लिकोपमान् ॥ ७९ ॥ कदाचिद् देवविजयं देत्यानां विजयं क्वचित् ॥ स्वतंत्र
त्वेच्छया सर्वं कुर्वे कर्मानुरो धतः ॥ ८० ॥ तां मां सर्वात्मिकां ययंभुविस्तस्य निजं गर्वतः अहंकारावृतात्मानो मोहमाप्ता दुरंतकम्
॥ ८१ ॥ अनुग्रहं ततः कुरु युष्मद्वेषावनुत्तमम् ॥ निःसृतं सहसा तेजो मदीयं यक्षमित्यपि ॥ ८२ ॥

॥ ८२ ॥

मकृतिरीश्वरी ॥ अन्तर्धाम गता सखी मत्स्या वेदेरभिष्टुता ततः सर्वे स्वर्गवे सु विहाय पद् वेकजम् ॥ सन्ध्यागाराचयामासु मेगवत्याः परात्परम् ॥ ८५ ॥ त्रिसंध्यः सर्वदा सर्वे गायत्रीजपतत्पराः ॥ यज्ञ भागादिभिः सर्वे देवी नित्यं सिषेविरे ॥ ८६ ॥ एवं सत्ययुगे गायत्रीजपतत्पराः तारदृष्टेखयोश्चापि जपे निष्णातमानसाः ॥ ८७ ॥ न विष्णुपासना नित्या वेदेनोक्ता तु कुत्रचित् ॥ विष्णुदीक्षा नित्या ऽस्ति शिवस्यापि तथैव च ॥ ८८ ॥ गायत्र्युपासना नित्या सर्ववेदेः समीरिता ॥ यया विना त्वधःपातो ब्राह्मणस्यास्ति सर्वथा ॥ ८९ ॥ तावता कृतकृत्यत्वं नान्यपक्ष द्विजस्य हि ॥ गायत्रीमात्रनिष्णातो द्विजो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९० ॥ कुर्यादन्यत्र वा कुर्यादिति प्राह मनुः स्वयम् ॥ विहाय तां तु गायत्रीं विष्णुपास्तिपरायणाः ॥ ९१ ॥ शिवो पास्तिरतो विप्रो नरकं याति सर्वथा ॥ तस्मादाद्ययुगे राजन्गायत्रीजपतत्पराः ॥ देवीपदाबुजरता आसन्सर्वे द्विजोत्तमा ॥ ९२ ॥

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ध्यास उवाच ॥ कदाचिदथ काले तु दशपंचसमा विभो ॥ प्राणिनां कर्मवशतो नववर्षशतक्रतुः ॥ १ ॥ अनावृष्ट्याऽतिदुःखिभिरक्षयमभवत्क्षयकारकम् ॥ गृहे गृहे शवानां तु संख्या कर्तुं न शक्यते ॥ २ ॥ केचिदश्वान्वराहान्वा भक्षयन्ति क्षुधादिताः ॥ शवानि च मनुष्याणां भक्षयन्त्यपरे जनाः ॥ ३ ॥ बालकं बालजननीं स्त्रियं पुरुष एव च ॥ भक्षितुं चलिताः सर्वे क्षुधया पीडिता नराः ॥ ४ ॥ ब्रह्मणां बहवस्तत्र विचारं चक्रुस्तमम् ॥ तपोधनो गौतमोऽस्ति स नः खेदं हरिष्यति ॥ ५ ॥ सर्वैर्मिलित्वा गंतव्यं गौतमस्याश्रमेऽधुना गायत्रीजपसंसक्तगौतमस्याश्रमेऽधुना ॥ ६ ॥ सुभिक्षं श्रूयते तत्र प्राणिनो बहवो गताः ॥ एवं विमृश्य भूदेवाः साग्रिहोत्राः कुटुंबिनः ॥ ७ ॥ सगोधनाः सदासाश्च गौतमस्याऽऽश्रमं ययुः ॥ पूर्वदेशाद्ययुः केचित्केचिदक्षिणदेशतः ॥ ८ ॥ पाश्चात्या औत्तराहाश्च नानादिग्भ्यः समाययुः ॥ दृष्ट्वा समाजं विप्राणां प्रणनाम स गौतमः ॥ ९ ॥ आसनाद्युपचारैश्च पूजयामास वाडवाम् ॥ चकार कुशलप्रश्नं ततश्चागमकारणम् ॥ १० ॥ ते सर्वे स्वस्ववृत्तांतं कथयामासुरुत्तमाः ॥ दृष्ट्वा तान्दुःखितान्विप्रान् भयं दत्तवान्मुनिः ॥ ११ ॥

॥ ८१ ॥

अ० ९

दे. मा.
॥२६॥

गुष्माकमेतत्सदनं भवहासोऽस्मि सर्वथा ॥ का चिंता भवतां विप्रा मयि दासे विराजति ॥ १२ ॥ धन्योऽहमस्मिन्समये यूयं सर्वे तपो
धनाः ॥ येषां दर्शनमात्रेण दुष्कृतं सुकृतायते ॥ १३ ॥ ते सर्वे पादरजसापावयन्ति गृहं मम ॥ को मदन्यो भवेदन्यो भवतां समनुग्रहात्
॥ १४ ॥ स्थेयं सर्वैः सुखेनैव संध्याजपपरायणैः ॥ व्यास उवाच ॥ इति सर्वान्समाश्वास्य गौतमो मुनि राट् ततः ॥ १५ ॥ गायत्री
प्रार्थयामास भक्तिसन्नतकंधरः नमो देवि महाविद्ये वेदमातः परात्परे ॥ १६ ॥ व्याहृत्यादिमहामंत्ररूपे प्रण वरूपिणी ॥ सभ्यावस्थात्मिके
मातर्नमो ह्रींकाररूपिणी ॥ १७ ॥ स्वाहास्वधास्वरूपे त्वां नमामि सकलार्थदाम् ॥ भक्तकरूपलतां देवीमवस्थात्रयसाक्षिणीम् ॥ १८ ॥
तुर्ग्यतीतस्वरूपां च सच्चिदानंदरूपिणीम् सर्ववेदांतसंवेद्यां सूर्यमण्डलवासिनीम् ॥ १९ ॥ प्रातर्बालां रक्तवर्णां मध्याह्न युवतीं पराम् ॥
सायाह्नेकृष्णवर्णां तां वृद्धां नित्यं नमाम्यहम् ॥ २० ॥ सर्वभूतारणे देविक्षमस्व परमेश्वरी ॥ इति स्तुता जगन्माता प्रत्यक्षं दर्शनं ददौ
॥ २१ ॥ पूर्णपात्रं ददौ तस्मै येन स्यात्सर्वपोषणम् ॥ उवाच मुनिमंवा सा ययं कामं त्वमिच्छसि ॥ २२ ॥

तस्य पूर्तिकरं पात्रं मया दत्तं भविष्यति ॥ इत्युक्त्वाऽतर्द्धे देवी गायत्री परमा कला ॥ २३ ॥ अन्नानां राशयस्तस्माद्भिर्गताः
पर्वतोपमाः ॥ वद्मसा विविधा राजंस्तृणानि विविधानि च ॥ २४ ॥ भूषणानि च दिव्यानि क्षौमानि वसनानि च यज्ञानां च समारंभाः
पात्राणिविविधानि च ॥ २५ ॥ यद्यदिष्टमभूद्राजन्मुनेस्तस्य महात्मनः ॥ तत्सर्वं निर्गतं तस्माद्गायत्रीपूर्णपात्रतः ॥ २६ ॥ तथाऽहूय
मुनीन्सर्वान्मुनिराङ्गौतमरतदा ॥ धनं धान्यं भूषणानि वसनानि ददौ मुने ॥ २७ ॥ गोमहिष्यादिपशवो निर्गताः पूर्णपात्रतः ॥ निर्गतान्य
ज्ञसंभारान्बुक्सुवप्रभृतीन्ददौ ॥ २८ ॥ ते सर्वे मिलिता यज्ञांश्चक्रिरे मुनिवाक्यतः ॥ स्थानं तदेव भूयिष्ठमभवत्स्वर्गसन्निभम् ॥ २९ ॥
यत्किंचिच्चिषु लोकेषु सुन्दरं वस्तु दृश्यते ॥ तत्सर्वं तत्र निष्पन्नं गायत्रीदत्तपात्रतः ॥ ३० ॥ देवांगनासमा दाराः शोभन्ते भूषणा
विभिः ॥ मुनयो देवसदृशा वस्त्रचंदन भूषणैः ॥ ३१ ॥ नित्योत्सवः प्रवृत्ते मुनेराश्रममण्डले ॥ न रोगादिभं किंचिन्न च दैत्यभयं
कश्चिद् ॥ ३२ ॥ स मुनेराश्रमो जातः समंताच्छ तयोजनः ॥ अन्वे च प्राणिनो येऽपि तेऽपि तत्र समागताः ॥ ३३ ॥ तांश्च सर्वा
नानाविधैर्महायज्ञैर्विधिवैकल्पितैः सुराः ॥ ३४ ॥

सतोषं परमं प्राप्नुतेत्येव जगुर्वशः ॥ सभायां वृत्रहा भूयो जगौ लोकं महायशाः ॥ ३५ ॥ अहो अयं नः किल कल्पपादपो मनोरथा
नूपरयति प्रतिष्ठितः ॥ नोचेदकाण्डे क इर्विषा वा सुदुर्लभा यत्र तु जीव नाशा ॥ ३६ ॥ इत्थं द्वादशवर्षाणि पुपोष मुनिपुंगवान् ॥
पुत्रवन्मुनिराङ्गवर्गधेन परिवर्जितः ॥ ३७ ॥ गायत्र्याः परमं स्थानं चकार मुनि सत्तमः ॥ यत्र सर्वैर्मुनिवरैः पूज्यते जगदंबिका ॥ ३८ ॥
त्रिकालं परया भक्त्या पुरश्चरणकर्मभिः ॥ अद्यापि तत्र देवी सा प्रातर्बाला तु दृश्यते ॥ ३९ ॥ मध्याह्ने युवती वृद्धा सायंकाले तु
दृश्यते ॥ तत्रैकदा समायातो नारदो मुनिसत्तमः ॥ ४० ॥ रणयन्महतीं गायन् गायत्र्याः परमानुष्ठानम् ॥ निषसाद सभामध्ये मुनीनां
भावितात्मनाम् ॥ ४१ ॥ गौतमादिभिरत्युच्चैः पूजितः शान्तिमानसः ॥ कथाश्चकार विविधा यशसो गौतमस्य च ॥ ४२ ॥ ब्रह्मर्षे
देवसदसि देवराट् तव यद्यशः ॥ गौ बहुविधं ज स्वच्छं मुनिपोषणं परम् ॥ ४३ ॥ श्रुत्वा शचीपतेर्वाणीं त्वां ब्रह्ममहमागतः ॥ धन्यो
ऽसि त्वं मुनिश्रेष्ठ जगदंबाप्रसादतः ॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वा मुनिवर्यं तं गायत्रीसदनं ययौ ॥ ददर्श जगदंबां तां प्रेमोत्फुल्लविलोचनः ॥ ४५ ॥
तुष्टाव विधिवद्देवीं जगाम त्रिदिवं पुनः ॥ अथ तत्र स्थिता ये ते ब्राह्मणा मुनिपोषिताः ॥ ४६ ॥ उत्कर्षं तु मुनेः श्रुत्वाऽसूयया खेदमा
गताः ॥ यथाऽस्य न यशो भूयात्कर्तव्यं सर्वथैव हि ॥ ४७ ॥ काले समागते पश्चादिति सर्वैस्तु निश्चितम् ॥ ततः कालेन किय
ताऽप्यभूद्रष्टृर्धरातले ॥ ४८ ॥ मुभिक्षमवत्सर्वं देशेषु नृपसत्तम ॥ श्रुत्वा वार्ता मुभिक्षस्य मिलिताः सर्ववाडवाः ॥ ४९ ॥ गौतमं
शप्नुमुद्योगं दाहा राजन्प्रचक्रिरे ॥ धन्योः तेषां च पितरो ययोरुत्पत्तिरीदृशी ॥ ५० ॥ कालस्य महिमा राजन्वक्तुं केन हि शक्यते ॥
गौर्निर्मिता माययेका मुमुर्षुर्जरी नृपः ॥ ५१ ॥ जगाम सा च शालायां होमकाले मुनेस्तदा ॥ हुं हुं शब्देर्वारिता सा प्राणास्तत्याज
तत्क्षणे ॥ ५२ ॥ गौर्हताऽनेन दुष्टेन त्येवं ते शुक्रशुद्धिजाः ॥ होमं समाप्य मुनिराहविस्मयं परमं गतः ॥ ५३ ॥ समाधिमीलिताक्षः
संभितवामास कारणम् ॥ कृतं सर्वं द्विजेरेतदिति ज्ञात्वा तदैव सः ॥ ५४ ॥ दधार कोपं परमं प्रलये रुद्रकोपवत् ॥ शशाप च ऋषी
न्सर्वान्कोपसंक्रलोचनः ॥ ५५ ॥ वेदमातरि गायत्र्या तद्विधाने तन्मनोर्जपे भवताऽनुमुखा यूयं सर्वथा ब्राह्मणाधमाः ॥ ५६ ॥

वेदे वेदोक्तयज्ञेषु तद्गार्तासु तथैव च ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ५७ ॥ शिवे शिवस्य मंत्रं च शिवशास्त्रे तथैव च ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ५८ ॥ मूलप्रकृत्याः श्रीदेव्यां तद्व्याने तत्कथासु च ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ५९ ॥ देवीमंत्रं तथादेव्याः स्थानेऽनुष्ठानकर्मणि ॥ भवताऽनु यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६० ॥ देव्युत्सवदिदृक्षायां देवी नामानुकीर्तने ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाः ॥ ६१ ॥ देवीभक्तस्य सान्निध्ये देवीभक्तार्चने तथा ॥ भक्ताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६२ ॥ शिवोत्सवदिदृक्षायां शिवभक्तस्य पूजने ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६३ ॥ रुद्राक्षवि स्वपत्रे च तथा शुद्धे च भस्मनि ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६४ ॥ श्रौतस्मार्तसदाचारज्ञानमार्गे तथैव च भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६५ ॥ अद्वैतज्ञाननिष्ठार्यां शक्तिदांत्यादि साधने ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६६ ॥ नित्यकर्माद्यनुष्ठानेऽप्यग्निहोत्रादिसाधने ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६७ ॥ स्वाध्यायाध्ययनैश्चैव तथा प्रवचनेन च ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६८ ॥ गोदानादिषु दानेषु पितृश्राद्धेषु चैव हि ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ६९ ॥ कृच्छ्रचोद्रायणे चैव प्रायश्चित्ते तथैव च ॥ भवताऽनुन्मुखा यूयं सर्वदा ब्राह्मणाधमाः ॥ ७० ॥

श्रीदेवीभिन्नदेवेषु श्रद्धाभक्तिसमन्विताः ॥ शंखचक्राद्यंकिताश्च भवत ब्राह्मणाधमाः ॥ ७१ ॥ कापालिकमतासक्ता बौद्धशास्त्ररताः सदा ॥ पाखंडाचारनिरता भवत ब्राह्मणाधमाः ॥ ७२ ॥ पितृमातृसुताभ्रातृकन्याविक्रयिणस्तथा ॥ भार्या विक्रयिणस्तद्वद्रवत ब्राह्मणाधमाः ॥ ७३ ॥ वेदविक्रयिणस्तद्वत्तीर्थविक्रयिणस्तथा ॥ धर्मविक्रयिणस्तद्वद्रवत ब्राह्मणाधमाः ॥ ७४ ॥ पांचरात्रे कामशास्त्रे तथा कापालिके मते ॥ बौद्धे श्रद्धायुता यूयं भवत ब्राह्मणाधमाः ॥ ७५ ॥ मातृकन्यागामिनश्च भगिनीगामिनस्तथा ॥ परस्त्रीलंपटा सर्वे भवता ब्राह्मणाधमाः ॥ ७६ ॥ युष्माकं वंशजाताश्च स्त्रियश्च पुरुषास्तथा ॥ महत्तशाप दग्धास्ते भविष्यन्ति भवत्समाः ॥ ७७ ॥ किं मया बहुनोक्तेन मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ गायत्री परमा भूयाद्युष्मासु खलु कोपिता ॥ ७८ ॥ अंधकूपादिकुण्डेषु युष्माकं स्यात्सदा स्थितिः ॥ व्यास उवाच ॥ वाग्वंदमीदृशं कृत्वाभ्युपरपृश्य जलं ततः ॥ ७९ ॥ जगाम दर्शनार्थं च गायत्र्याः परमोत्सुकः ॥ प्रणनाम महादेवीं साऽपि देवी परास्परम् ॥ ८० ॥ ब्राह्मणानां कृतिं हृद्वा स्मयन्चित्ते चकार ह ॥ अद्यापि तस्या वदनं स्मययुक्तं च दृश्यते ॥ ८१ ॥ उवाच ॥ अजंगम्यापि तं युग्मं विचित्रयोपजायते ॥ ८२ ॥ शान्तिं कुरु महाभाग कर्मणो गतिरीदृशी ॥ इति

द्वितीयोऽध्यायः सप्तोऽङ्गात्स्वाध्यायः प्रोक्तः ॥ ८३ ॥

ततो विप्रेः शापदग्धेर्विस्मृता वेदराशयः ॥ गायत्री विस्मृता सर्वैस्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ ८४ ॥ ते सर्वेऽथ मिलित्वा तु पश्चात्ता
पयुतास्तथा ॥ प्रणेमुमुनिवर्यं तं दंडवत्पतिता भुवि ॥ ८५ ॥ नोबुः किंचन वाक्यं तु लब्धयाऽधोमुखाः स्थिताः ॥ प्रसीदति प्रसीदति
प्रसीदति पुनः पुनः ॥ ८६ ॥ प्रार्थयामासुर भितः परिवार्य मुनीश्वरम् ॥ करुणापूर्णहृदयो मुनिस्तान्समुवाच च ॥ ८७ ॥ कृष्णावतार
पर्यंतं कुंभीपाके भवेत्स्थितिः ॥ न मे वाक्यं मृषा भूयादिति जानीथ सर्वथा ॥ ८८ ॥ ततः परं कलियुगे भुवि जन्म भवेद्दि वाम् ॥ मनुक्तं
सर्वमेतत्तु वेदेव न चान्यथा ॥ ८९ ॥ मच्छापस्य विमोक्षार्थं युष्माकं स्याद्य दीषणा ॥ तर्हि सेव्यं सदा सर्वैर्गायत्रीपदपंकजम्
॥ ९० ॥ व्यास उवाच ॥ इति सर्वान्विसृज्याथ गौतमो मुनिस्तत्तमः प्रारब्धमिति मत्वा तु चित्ते शांतिं जगाम ह ॥ ९१ ॥
एतस्मात्कारणाद्राजन्गते कृष्णे तु धामनि ॥ कलौ युगे प्रवृत्ते तु कुंभीपाकात् निर्गताः ॥ ९२ ॥ भुवि जाता ब्राह्मणाश्च शापदग्धाः
पुरा तु ये ॥ संध्यात्रयविहीनाश्च गायत्रीभक्तिवर्जिताः ॥ ९३ ॥ वेदभक्तिविहीनाश्च पास्वन्दमतः गामिनः अग्निहोत्रादिसत्कर्मस्वधा
स्वाहाविवर्जिताः ॥ ९४ ॥

मूलपकृतिमव्यक्तां नैव जनन्ति कर्हिचित् ॥ तत्समुद्राङ्किताः केचित्कामाचाररताः परे ॥ ९५ ॥ कापालिकाः कौलिकाश्च बौद्धा जेना
स्तथापरे ॥ पंडिता अपि ते सर्वे दुराचारप्रवर्तकाः ॥ ९६ ॥ लंपटापरदारेषु दुराचारपरायणाः ॥ कुंभीपाकं पुनः सर्वे यास्यन्ति
निजकर्मभिः ॥ ९७ ॥ तस्मात्सर्वात्मना राजन्संसेव्या परमेश्वरी ॥ न विष्णुपासना नित्या न शिवोपसना तथा ॥ ९८ ॥ नित्या
चोपासना शक्तेर्या विना तु पतत्यधः ॥ सर्वमुक्तं समासेन यत्पृष्टं तत्त्वयाऽनघ ॥ ९९ ॥ अतः परं मणिद्वीपवर्णनं शृणु सुन्दरम् ॥
यत्परस्थानमाद्याया भुवनेश्या भवारणेः ॥ १०० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे अष्टादशसाहस्र्यां संहितायां द्वादशस्कन्धे नवमो
ऽध्यायः ॥ ९ ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्मलोकादूर्ध्वभागे सर्वलोकोऽस्ति यः श्रुतः ॥ मणिद्वीपः स एवास्ति यत्र देवी विराजते ॥ १ ॥
सर्वस्मादधिको यस्मात्सर्वलोकोस्ततः स्मृतः पुरा परांबयैवायं कल्पितो मनसेच्छया ॥ २ ॥ सर्वादौ निजमासार्यं प्रकृत्या मूल
भूतया ॥ कैलासादधिको लोको वैकुण्ठादपि चोत्तमः ॥ ३ ॥ गोलोकादपिसर्वस्मात्सर्वलोकोऽधिकः स्मृतः ॥ न तत्समं त्रिलोक्यां तु
सुन्दरं विद्यते क्वचित् ॥ ४ ॥ छत्रीभूतं त्रिजगतो भवसंतापनाशकम् ॥ छायाभूतं तदेवास्ति ब्रह्माडानां तु सप्तमं ॥ ५ ॥

बहुयोजनविस्तीर्णो गभीरस्तावदेव हि ॥ मणिद्विपस्य परितो वर्तते तु सुधांशुः ॥ ६ ॥ मरुत्संघट्टनोत्कीर्णतरंगशत संकुलः रत्नाच्छ
वालुकायुक्तो श्लेषशंखसमाकुलः ॥ ७ ॥ वीचिसंघर्षसञ्जातलहरी कणशीतलः ॥ नानाध्वजसमायुक्त नानापोतगतागतैः ॥ ८ ॥ विराज
मानः परितस्तीररत्नद्रुमो महान् तदुत्तर मयो धातुनिर्मितो गगने ततः ॥ ९ ॥ सप्तयोजनविस्तीर्णः प्राकारो वर्तते महान् ॥ नानाशस्त्र
प्रहरणा नानायुद्धविशारदाः ॥ १० ॥ रक्षका निवसंत्यत्र मोदमानाः समंततः ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तो द्वारपालशतान्वितः ॥ ११ ॥ नाना
गणैः परिवृतो देवीभक्तियुतेनृप ॥ दर्शनार्थं समायति ये देवा जगदीशितुः ॥ १२ ॥ तेषां गणा वसंत्यत्र वाहनानि च तत्र हि ॥
विमानश्चतस्रंघर्षघंटास्वनसमाकुलः ॥ १३ ॥ हयहेशसुराघातबधिरीकृतदिद्विमुखः ॥ गणैः किलकिलारावैर्वैत्रहस्तैश्च ताडिताः ॥ १४ ॥
सेवका देवसंगानां भ्राजते तत्र भूमिप ॥ तस्मिन्कोलाहले राजन्न शब्दः केनचित्क्वचित् ॥ १५ ॥ कस्यचिच्छयतेऽत्यंतनानाध्वनिसमा
कुले ॥ पदे पदे मिष्टवारिपरिपूर्णं सरांसि च ॥ १६ ॥ वाटिका विविधा राजन् रत्नद्रुमविराजिताः ॥ तदुत्तरं महासारधा
तुनिर्मितमंडलः ॥ १७ ॥

सालोऽपरो महानस्ति गगनस्पर्शियच्छिरः ॥ तेजसा स्याच्छतगुणः पूर्वशालादयं परः ॥ १८ ॥ गोपुरद्वार सहितो बहुवृक्षसम
न्वितः ॥ या वृक्षजातयः संति सर्वास्तास्तत्र संति च ॥ १९ ॥ निरंतरं पुष्पयुताः सदा फलसमन्विताः ॥ नवपल्लवसंयुक्ताः परसौरभसं
कुलाः ॥ २० ॥ पनसा वकुला लोभ्राः कर्णिकाराश्च शिशपाः ॥ देवदारुकांचनारा आम्राश्चैव सुमेरवः ॥ २१ ॥ लिङ्गुचा हिङ्गुलाश्चैला
लवंगाः कट्फलास्तथा ॥ पाटला मुचुकुंदाश्च फलिन्ध्या जघनेफलाः ॥ २२ ॥ तालास्तमालाः सालाश्च कंकोला नागभद्रकाः ॥
पुन्नागाः पीलवः सालवका वै कर्पूरशाखिनः ॥ २३ ॥ अश्वकर्णा हस्तिकर्णास्तालपर्णाश्च दाडिमाः गणिका बंधुजीवाश्च जंबीराश्च
कुण्डकाः ॥ २४ ॥ चापेया बन्धु जीवाश्च तथा वै कनकद्रुमाः ॥ कालागुरुद्रुमाश्चैव तथा चंदनपादपाः ॥ २५ ॥ खजूरा यूथिकास्ता
लपण्यश्चैव तथेक्षवः ॥ क्षीवृक्षाश्च खदिराश्चैव भल्लातकास्तथा ॥ २६ ॥ रुचकाः कुटजा वृक्षा विल्ववृक्षास्तथैव च ॥ तुलसीनां वना
न्येवं मल्लिकानां तथैव च ॥ २७ ॥ इत्यादितरुजातीनां वनान्युपवनानि च ॥ नानावापीशतैर्युक्तान्येवं संति धराधिप ॥ २८ ॥
कोकिलारावसंयुक्ता गुंजद्वारभूषिताः ॥ नित्यासस्त्राविणः सर्वे स्निग्धच्छायास्तकृतमाः ॥ २९ ॥ नानाऋतुभवा वृक्षा नानापक्षि
॥ ३० ॥

पारावतशुकवातसारिकापक्षमारुतेः ॥ हंसपक्षसमुद्भूता वातवातैश्चलद्द्रुमम् ॥ ३१ ॥ सुगंधग्राहिपवनपूरितं तद्वनोत्तमम् ॥ सहितं
हरिणी यूथैर्धाव मानैरितस्ततः ॥ ३२ ॥ नृत्यद्वर्हिकदंबस्य केकारावैः सुखप्रदैः ॥ नादितं तद्वनं दिव्यं मधुस्राविसमंततः ॥ ३३ ॥
कांस्य सालादुत्तरे तु ताम्रसालः प्रकीर्तितः ॥ जतुरस्रसमाकार उन्नत्या सप्तयोजनः ॥ ३४ ॥ द्वयोस्तु सालयोर्मध्ये संप्रोक्ता कल्पवा
टिका ॥ येषां तरूणां पुष्पाणि कांचनाभानि भूमिषु ॥ ३५ ॥ पत्राणि कांचनाभानि रत्नबीजफलानि च ॥ दशयोजनगंधो हि
प्रसर्पति समंततः ॥ ३६ ॥ तद्वनं रक्षितं राजन्वसन्तेनर्तुनानिनिशम् ॥ पुष्पसिंहासनासीनः पुष्पच्छत्रविराजितः ॥ ३७ ॥ पुष्पभूषाभूषितश्च
पुष्पासववि घूर्णतः मधुश्रीर्माधवश्रीश्च द्वे भार्ये तस्य समते ॥ ३८ ॥ क्रीडतः स्मेरवदने सुमस्तबक कंदुकैः ॥ अतीव रम्यं विपिनं
मधुस्रावि समंततः ॥ ३९ ॥ दशयोजनपर्यंतं कुसुमामोदवायुना ॥ पतितं दिव्यगंधर्वैः सांगनैर्गानलोलुपैः ॥ ४० ॥ शोभितं तद्वनं
दिव्यं मत्तको किलनादितम् ॥ वसंतलक्ष्मीसंयुक्तं कामिकामप्रवर्धनम् ॥ ४१ ॥

ताम्रसालादुत्तरत्र सीससालः प्रकीर्तितः ॥ समुच्छ्राय स्मृतेऽप्यस्य सप्तयोजनसंख्यया ॥ ४२ ॥ संतानवाटिकामध्ये सालयोस्तु
द्वयोनृप ॥ दशयोजनगंधस्तु प्रमृनानां समंततः ॥ ४३ ॥ हिरण्याभानि कुसुमान्युत्फुल्लानि निरंतरम् ॥ अमृतद्रवसंयुक्त फलानि मधुराणि
च ॥ ४४ ॥ ग्रीष्मर्नार्तुस्यतकस्या वाटिकाया नृपोत्तम ॥ शुकश्रीश्च शुचिश्रीश्च द्वे भार्ये तस्य समते ॥ ४५ ॥ संतापत्रस्तलोकास्तु
वृक्षमूलेषु संस्थिताः ॥ नानासिद्धेः परिवृतो नानादेवैः समन्वितः ॥ ४६ ॥ विलासिनीनां वृदैस्तु चन्दनद्रवपंकिलैः ॥ पुष्पमालाभूषितै
स्तुतालवृतकरांबुजैः ॥ ४७ ॥ प्राकारः शोभितो राजच्छीतलांबुनिषेविभिः ॥ सीससालादुत्तरत्राप्यारकूटमयः शुभः ॥ ४८ ॥ प्राकारो
वर्तते राजन्मुनियो जनदेर्ष्यवान् ॥ हरिचन्दनवृक्षाणां वाटीमध्ये तयोः स्मृता ॥ ४९ ॥ साल योरधिनाथस्तु वर्षतुर्मघैर्वाहनः ॥
विद्युत्पिपलनेत्रश्च जीमूतकवचः स्मृतः ॥ ५० ॥ वज्रनिघोषमुखश्चंद्रधन्वा समंततः ॥ सहस्रशो वारिधारामुंचन्नास्ते गणाग्रतः ॥ ५१ ॥
नभःश्रीश्चनभस्यश्रीः स्वरस्यारस्यमालिनी ॥ अंबादुलानितत्तिश्चाभ्रमती मेघयंतिका ॥ ५२ ॥ वर्षयन्ती चिपुणिका वारि धारा च
समताः ॥ वर्षतोर्द्वादश प्रोक्ताः शक्तयो मदविह्वलाः ॥ ५३ ॥

दे. मा.
॥३२॥

नवपल्लववृक्षाश्च नवीनलतिकान्विताः ॥ हरितानि तृणान्येव वेष्टिता यैर्धराऽखिला ॥ ५४ ॥ नदीनद प्रवाहाश्च प्रवहन्ति च वेगतः ॥ सरांसि कलुषांबुनि रागिचित्तसमानि च ॥ ५५ ॥ वसन्ति देवाः सिद्धाश्च ये देवीकर्मकारिणः ॥ वापी कूपतडागाश्च ये देव्यर्थं समर्पिता ॥ ५६ ॥ ते गणा निवसन्त्यत्र सविलासाश्च सांगनाः ॥ आरकूटमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥ ५७ ॥ पंचलोहात्मकः सालो मध्ये मंदारवाटिका ॥ नानापुष्पलताकीर्णा नानापल्लवशोभिता ॥ ५८ ॥ अधिष्ठाताऽत्र संप्रोक्तः शरद्वतुरना मयः ॥ इषलक्ष्मी रूर्जलक्ष्मीर्द्वे भार्ये तस्य संमते ॥ ५९ ॥ नानासिद्धा वसन्त्यत्र सांगनाः सपरिच्छदाः ॥ पंचलोहमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥ ६० ॥ दीप्यमानो महाशृंगैर्वर्तते रौप्यसालकः ॥ पारिजाताटवीमध्ये प्रसूनस्तवकान्विता ॥ ६१ ॥ दशयोजनगंधीनिकुसुमानि समंततः ॥ मोदयन्ति गणान्सर्वान्ये देवीकर्मकारिणः ॥ ६२ ॥ तत्राधिनाथः संप्रोक्तो हेमंतर्तुर्महोज्ज्वलः ॥ सगणः सायुधः सर्वान् रागिणो रंजयन् नृप ॥ ६३ ॥ सहश्रीश्च सहस्यश्रीर्द्वे भार्ये तस्य संमते ॥ वसन्ति तत्र सिद्धाश्च ये देवीव्रत कारिणः ॥ ६४ ॥ रौप्यसालमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥ सौवर्णसालः संप्रोक्तस्तप्तहाटककल्पितः ॥ ६५ ॥

मध्ये कदंबवाटी तु पुष्पपल्लवशोभिता ॥ कदंबमदिराधाराः प्रवर्तते सहस्रशः ॥ ६६ ॥ याभिर्निपीतपीताभिर्निजानंदोऽनुभूयते ॥ तत्राधि नाथः स प्रोक्तः शेशिर्तुर्महोदयः ॥ ६७ ॥ तपः श्रीश्च तपस्यश्रीर्द्वे भार्ये तस्य संमते मोदमानः सहैताभ्यां वर्तते शिशिराकृतिः ॥ ६८ ॥ नाना विलाससंयुक्तो नानागणसमावृतः ॥ निवसन्ति महासिद्धा ये देवीदानकारिणः ॥ ६९ ॥ नाना भोगसमुत्पन्नमहानंदसमन्विताः सांगनाः परिवारेस्तु संघशः परिवारताः ॥ ७० ॥ स्वर्णसालमयादग्रे मुनियोजनदैर्घ्यवान् ॥ पुष्परागमयः सालः कुंकुमारुणविग्रहः ॥ ७१ ॥ पुष्परागमयी भूमिर्वनान्युपवनानि च ॥ रत्नवृक्षालवालाश्च पुष्परागमयाः स्मृताः ॥ ७२ ॥ प्राकारे यस्य रत्नस्य तद्वत्नर चिता द्रुमाः ॥ वनभूः पक्षिणश्चैव रत्नवर्णजलानि च ॥ ७३ ॥ मंडपा मंडपस्तंभाः सरांसि कमलानि च ॥ प्राकारे तत्र यद्यत्स्यात् सर्वं तत्समं भवेत् ॥ ७४ ॥ परिभाषेयमुद्दिष्टा रत्नशालादिषु प्रभो ॥ तेजसा स्यात्लक्षयुणः पूर्वसालात्परो नृप ॥ ७५ ॥ दिक्पाला निववसन्त्यत्र प्रतिमहाडवर्तिनाम् ॥ दिक्पालानां समष्ट्यात्मरूपाः ॥ स्फूर्जद्भरायुधाः ॥ ७६ ॥

डा.
अ. १०

समाधिरातनेत्रस्य सदस्यभुजतः स्मृता ॥ ७८ ॥ देवावतसमाकूटो वज्रहस्तः प्रतापवान् ॥ देवसेनापरिवृतो राजतेऽत्र शतकतुः ॥ ७९ ॥
देवांगनागणयुता शची तत्र विराजते ॥ वह्निकोणे वह्निपुरी वह्निपूःसदृशी नृप ॥ ८० ॥ स्वाहास्वधासमायुक्ता वह्निस्तत्र विराजते ॥
निजवाहनभूषाढ्यो निजदेवगणैर्वृतः ॥ ८१ ॥ याम्याशार्या यमपुरी तत्र दंडधरो महान् स्वभटैर्वेष्टितो राजन् चित्रगुप्तपुरोगमेः ॥ ८२ ॥
निजशक्तियुतो भास्वत्तन योऽस्ति यमो महान् ॥ नैऋत्यां दिशि राक्षसेः परिवारितः ॥ ८३ ॥ खड्गधारी स्फुरन्नास्ते निःक्रान्तिर्निजशक्ति
युक् ॥ वारुण्यां वरुणो राजा पाशधारी प्रतापवान् ॥ ८४ ॥ महाझषसमाकूटो वारूडीमधुविह्वलः ॥ निजशक्ति समायुक्तो निजयादो
गणान्वितः ॥ ८५ ॥ समास्ते वारुणे लोके वरुणानीरताकुलः ॥ वायुकोणे वायुलोको वायुस्तत्राधि तिष्ठति ॥ ८६ ॥ वायुसाधनसंसिद्ध
योगिभिः परि वारितः ॥ ध्वजहस्तो विशालाक्षो मृग वाहन संस्थितः ॥ ८७ ॥

मरुद्गणे परिवृतो निजशक्तिसमन्वितः ॥ उत्तरस्यां दिशि महान्यक्षलोकोऽस्ति भूमिप ॥ ८८ ॥ यक्षाधिराजस्तत्राऽऽस्ते वृद्धिऋद्ध्या
दिशक्तिभिः ॥ नवभिर्निधिभिर्युक्तस्तुदिलो धननायकः ॥ ८९ ॥ मणिभद्रः पूर्णभद्रो मणिमान्मणिकंधरः ॥ मणिभूषो मणिस्रग्वी मणि
कार्मुकधारकः ॥ ९० ॥ इत्यादियक्षसेनानीसहितो निजशक्तियुक् ॥ ईशानकोणे संप्रोक्तो रुद्रलोको महत्तरः ॥ ९१ ॥ अनर्घ्यरत्नस्वचितो
यत्र रुद्रोऽधिदेवतम् ॥ मन्युमान्दीप्तनयनो बद्धपृष्ठमहेशुधिः ॥ ९२ ॥ स्फूर्जद्भुवा महस्तोऽधिज्यधन्वभिरावृतः ॥ स्वसमानैरसंख्या
तरुद्वैः शूलवरायुधिः ॥ ९३ ॥ विकृतास्यैः करालास्यैर्वमद्रङ्गिभिरास्यतः ॥ दशहस्तेः शतकरैः सदस्यभुजसंयुतैः ॥ ९४ ॥ दशपादैर्दश
ग्रीवैस्त्रिनेत्रैरुग्रमूर्तिभिः ॥ अंतरिक्षचरा ये च ये च भूमिचरा स्मृताः ॥ ९५ ॥ रुद्राध्याये स्मृता रुद्रास्तेः सर्वेऽथ समावृतः ॥ रुद्रार्णा
कोटिसहितो भद्रकाल्यादिमातृभिः ॥ ९६ ॥ नानाशक्तिसमाविष्टडामर्यादिगणावृतः ॥ वीरभद्रादिसहितो रुद्रो गजन्विराजते ॥ ९७ ॥
मुंडमालाधरो नागवलयो नागकंधरः ॥ व्याघ्रचर्मपरीधानो गजचर्मोत्तरीयकः ॥ ९८ ॥ चिताभस्मांगलितांगः प्रथमादि गणावृतः ॥
निनदद्भुमरुध्वानैर्बधिरीकृतदिरुसुखः ॥ ९९ ॥

दे. भा.
॥३४॥

अट्टहासास्फोटशब्दैः संत्रासितनभस्तलः ॥ भूतसंघसमाविष्टो भूतावासो महेश्वरः ॥ १०० ॥ ईशानदिक्पतिः सोऽयं नाम्ना चेशान एव
च ॥ १०१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कंधे दशमोऽध्यायः ॥ १०॥ व्यास उवाच ॥ पुष्परागमयादग्रे कुंकुमारुणविग्रहः ॥
पद्मरागमयः सालो मध्ये भूश्चैव तादृशी ॥ १ ॥ दशयोजन वान्दैर्घ्ये गोपुरद्वारसंयुतः ॥ तन्मणिस्तंभसंयुक्ता मंडपाः शतशो नृप ॥ २ ॥
मध्येभुवि समासीनाश्चतुःषष्टिमिताः कलाः ॥ नाना युधधरा वीरा रत्नभूषणभूषिताः ॥ ३ ॥ प्रत्येकलोकस्तासां तु तत्तल्लोकस्य नायकाः ॥
समंतात्पद्मरागस्य परिवार्य स्थिताः सदा ॥ स्वस्वलोकजनैर्जुष्टाः स्वस्ववाहनैरेतिभिः तासां नामानि वक्ष्यामि त्वं शृणुजनमेजय ॥ ४ ॥
पिंगलाक्षी विशालाक्षी समृद्धिर्बुद्धिरेव च ॥ श्रद्धा स्वाहा स्वधाभिरूया मायासंज्ञा वसुंधरा ॥ ५ ॥ त्रिलोकधात्री सावित्री गायत्री त्रिद
शेश्वरी ॥ सुरूपा बहुरूपा च स्कन्दमाताऽच्युतप्रिया ॥ ७ ॥ विमला चामला तद्भद्राणी पुनरारुणी ॥ प्रकृति विकृतिः सृष्टिः स्थितिः
संहतिरेव च ॥ ८ ॥ सन्ध्या माता सती इंसी मर्दिंका वज्रिकापूरा ॥ देवमाता भगवती देवकी कमलासना ॥ ९ ॥ त्रिमुखी सप्तमुख्यन्या
सुरासुरविमर्दिनी ॥ लंबोष्ठी चोर्ध्वकेशी च बहुशीर्षा वृकोदरी ॥ १० ॥

रथरेखाह्वया पश्चाच्छशिरेखा तथापरा ॥ गगनवेगा पवनवेगा चैव ततः परम् ॥ ११ ॥ अग्रे भुवनपाला स्यात्तत्पश्चान्मदनातुरा ॥ अनंगा
नंगमथना तथैवानंगमेखला ॥ १२ ॥ अनंगकुसुमा पश्चाद्विश्वरूपा सुरादिका ॥ क्षयंकरी भवेच्छक्तिरक्षोभ्या च ततः परम् ॥ १३ ॥ सत्यवा
दिन्यथ प्रोक्ता बहुरूपा शुचित्रता ॥ उदाराख्या च वागीशी षतुष्पण्डिताः स्मृताः ॥ १४ ॥ ज्वलजिह्वाननाः सर्वा वमंत्यो बह्विमुख
णम् ॥ जलं विबामः सकलं संहारामो विभावसुम् ॥ १५ ॥ पवनंस्तंभयाऽमोघ भक्षयामोऽखिलं जगत् ॥ इति वाचं संगिरंते क्रोधसंरक्तलो
चनाः ॥ १६ ॥ चापबाणधराः सर्वा युद्धायेवोत्सुकाः सदा ॥ दंष्ट्राकटकटारावेर्बाधिरीकृतदिदमुखाः ॥ १७ ॥ पिंगोर्ध्वकेश्यः संप्रोक्ता श्वाप
बाणकराः सदा ॥ शताक्षौहिणिका सेनाप्येकैकस्याः प्रकीर्तिता ॥ १८ ॥ एकैकशक्तेः समार्थं लक्षब्रह्मांडनाशे ॥ शताक्षौहिणिका सेना
तादृशी नृपसत्तम ॥ १९ ॥ किं न कुर्याज्जगत्पस्मिन्न शक्यं वक्तुमेव तत् ॥ सर्वापि युद्धसामग्री तस्मिन्साले स्थितासुने ॥ २० ॥ रथानां
गणना नास्ति इयानां करिणां तथा ॥ शस्त्राणां गणना तद्गणानां गणना तथा ॥ २१ ॥ पद्मराग मयादग्रेगोमेदमणिनिमितः ॥ दशयोजन
मयादग्रेगोमेदमणिनिमितः ॥ २२ ॥ आस्वत्थपत्रसुनामो मध्यभूस्तस्य तादृशी ॥ गोमेदकल्पितान्येव तद्भासिसवनाणि च ॥ २३ ॥

नानाशस्त्रप्रहरणा गोमेदमणिभूषिताः ॥ २५ ॥ प्रत्येकलोकवासिन्यपरिवार्य समततः ॥ गोमेदसाले सन्नद्धा पिशाचवदना नृप ॥ २६ ॥
स्वलोकवासिभिरित्यं पूजिताश्चक्रबाहवः ॥ क्रोधरक्तेक्षणा भिधिपचच्छिधिदहेति च ॥ २७ ॥ वदन्ति सततं वाचं युद्धोत्सुकहृदतराः ॥
एकैकस्या महाशक्तेर्दशाक्षौहिणिका मता ॥ २८ ॥ सेना तत्राप्येकशक्तिर्लक्षब्रह्मांडनाशिनी ॥ तादृशीनां महासेना वर्णनीया कथं नृप
॥ २९ ॥ रथानां नैव गणना बाहनानां तथैव च ॥ सवयुद्धसमारंभस्तत्र देव्या विराजते ॥ ३० ॥ तासां नामानि वक्ष्यामि पापनाश
कराणि च ॥ विद्याह्रीपुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुहूस्तथा ॥ ३१ ॥ रुद्रा वीर्या प्रभा नंदा पोषिणी ऋद्धिदा शुभा ॥ कालरात्रिर्महा
रात्रिर्महारात्रिर्भद्रकाली कपर्दिनी ॥ ३२ ॥ विकृतिदंडिमुण्डिन्यौ सेंदुखंडा शिखंडिनी ॥ निशुंभशुंभमथिनी महिषासुरमर्दिनी ॥ ३३ ॥
इन्द्राणी चैव रुद्राणी शंकरार्धशरीरिणी ॥ नारी नारायणी चैव त्रिशूलिन्यापि पालिनी ॥ ३४ ॥ अंबिका क्वादिनी पश्चादित्येवं
शक्तयः स्मृताः ॥ यद्येताः कुपिता देव्यस्तदा ब्रह्मांडनाशनम् ॥ ३५ ॥

पराजयो न चैतासां कदाचित्कचिदस्ति हि ॥ गोमेदकमयादग्रे सद्ब्रजमणिनिर्मितः ॥ ३६ ॥ दशयोजनतुंगोऽसौ गोपरद्वारसंयुतः ॥
कपाटशृंगलाबद्धो नववृक्षसमुज्ज्वलः ॥ ३७ ॥ सालस्तन्मध्यभूम्यापि सर्वं हीरमयं स्मृतम् गृहाणि वीथयो रथ्या महामार्गागणानि च
॥ ३८ ॥ वृक्षालवालतरवः सारंगा अपि तादृशाः ॥ दीर्घिकाश्रणयो वाप्यस्तडागाः कूपसंयुताः ॥ ३९ ॥ तत्र श्रीभुवनेश्वर्या वसन्ति परि
चारिकाः ॥ एकैकालक्षदासीभिः सेविता मदगर्विताः ॥ ४० ॥ तालवृन्तधराः काश्चित्त्रषकाढ्यकरांबुजाः ॥ काश्चित्तांबूलपात्राणि धार
यंत्योऽतिगर्विताः ॥ ४१ ॥ काश्चित्छत्रधारिण्यश्च मराणां विधारिकाः ॥ नानावस्त्रधराः काश्चित्काश्चित्पुष्पकरांबुजाः ॥ ४२ ॥ नाना
दर्शकराः काश्चित्काश्चित्कुंकुमलेपनम् ॥ धारयंत्यः कज्जलं च सिंदूरचषकं पराः ॥ ४३ ॥ काश्चित्चित्रकनिर्मात्र्यः पादसंवाहने रतः ॥
काश्चित् भूषाकारिण्यो नानाभूषाधराः पराः ॥ ४४ ॥ पुष्पभूषणनिर्मात्र्यः पुष्पशृङ्गार कारिकाः ॥ नानाविलासचतुरा बह्वच एवं
विधाः पराः ॥ ४५ ॥ निबद्धपरिधानीया युवत्यः सकला अपि ॥ देवीकृपालेशवशात्तुच्छीकृतजत्रयाः ॥ ४६ ॥ एता दूत्यः स्मृता
देव्यः शृङ्गारमदगर्विताः ॥ तासां नामानि वक्ष्यामि शृणु मे नृपसत्तम ॥ ४७ ॥ अनंगरूपा प्रथमाप्यनंगमदना परा ॥ तृतीया तु ततः
प्रोक्ता सुन्दरी मदनातुरा ॥ ४८ ॥

दे. मा.
॥३६॥

ततो भुवनवेगा स्यात्तथा भुवनपालिका ॥ स्यात्सर्वशिशिरानंगवेदनानंगमेखला ॥३९॥ विद्युदामसमानांग्यः कणत्कांचीबुणान्विताः ॥
रणन्मंजीरचरणा बहिरंतरितस्ततः ॥ ५० ॥ धावमानास्तु शोभते सर्वा विद्युलतोपमाः ॥ कुशलाः सर्वकार्येषु वेत्रहस्ताः समंततः
॥५१॥ अष्टदिक्षु तथेतासां प्राकाराद्बहिरेव च ॥ सदनानि विराजन्ते नानावाहनहेतिभिः ॥ ५२ ॥ वज्रसालादग्रभागे सालोवैदूर्यनिर्मितः ॥
दशयोजनतुंगोऽसौ गोपुरद्वारभूषितः ॥ ५३ ॥ वैदूर्य भूमिः सर्वापि गृहाणि विविधानि च ॥ वीध्यो रथ्या महामार्गाः सर्वे वैदूर्यनि
र्मिताः ॥ ५४ ॥ वापीकूपतडागाश्च स्रवंतीनां तटानि च ॥ वालुका चैव सर्वाऽपि वैदूर्यमणिनिर्मिता ॥ ५५ ॥ तत्राष्टदिक्षु परितो
ब्राह्म्यादीनां च मंडलम् ॥ निजैर्गुणैः परिवृतं भ्राजते नृपसत्तम ॥ ५६ ॥ प्रतिब्रह्मांडमातृणां ताः समष्टय ईरिताः ॥ ब्राह्मी माहेश्वरी
चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ ५७ ॥ वाराही च तथेद्राणी चामुंडाः सप्तमातरः ॥ अष्टमी तु महालक्ष्मीर्नाम्ना प्रोक्तास्तु मातरः
॥ ५८ ॥ ब्रह्मरूपादिदेवानां समाकारास्तु ताः स्मृताः ॥ जगत्कल्याणकारिण्यः स्वस्वसेनासमावृताः ॥ ५९ ॥ तत्सालस्य चतुर्द्वार्षु
वाहनानि महेक्षितुः सज्जानि नृपते सति सालंकाराणि नित्यशः ॥ ६० ॥

दंतिनः कोटिशो वाहाः कोटिशः शिविकास्तथा ॥ इंसाः सिंहाश्च गरुडा मयूरा वृषभास्तथा ॥ ६१ ॥ तैर्युक्ताः स्यंदनास्तद्वत्कोटिशो
नृपनंदन ॥ पार्ष्णिजग्राहसमायुक्ता ध्वजराकाशचुंबिनः ॥ ६२ ॥ कोटिशस्तु विमानानि नानाचिह्नान्वितानि च ॥ नानावादित्रयुक्तानि
महाध्वजयुतानि च ॥ ६३ ॥ वैदूर्यमणिसालस्याप्यग्रे सालः परः स्मृतः ॥ दशयोजनतुंगोऽसाविद्वनीलानीलाश्मनिर्मितः ॥ ६४ ॥ तन्म
ध्यभूस्तथावीध्यो महामार्गा गृहाणि च ॥ वापीकूपतडागाश्च सर्वे तन्मणिनिर्मिताः ॥ ६५ ॥ तत्र पद्मं तु संप्रोक्तं बहुयोजनविस्तृ
तम् ॥ षोडशारं दीप्यमानं सुदर्शनमिवापरम् ॥ ६६ ॥ तत्र षोडशशक्तीनां स्थानानि विविधानि च ॥ सर्वोपस्करयुक्तानि समृद्धानि
वसन्ति हि ॥ ६७ ॥ तासां नामानि वक्ष्यामि शृणु मे नृपसत्तम ॥ कराली विकराली च तथोमा च सरस्वती ॥ ६८ ॥ श्रीदुर्गोषा तथा
लक्ष्मीः क्षुतिश्चैव स्मृतिर्धृतिः ॥ श्रद्धा मेधा मतिः कातिरायाषोडशशक्तयः ॥ ६९ ॥ नीलजीमूतसंकाशाः करवालकरांबुजाः ॥ समाखे
पकारिण्यो बुद्धोपकर्तमानसाः ॥ ७० ॥ सेनान्यः सकला पताः श्रीवैष्णवा जगदीशिशुः ॥ प्रतिब्रह्मांडसंस्थानां शक्तीनां नायिकाः
॥ ७१ ॥ ब्रह्मांडकीर्णकारिण्यो वैशीशस्तुपद्महिताः ॥ नानारथसमाकृता नानाशक्तिभिरन्विताः ॥ ७२ ॥

॥ ७१ ॥

वन्द्यः ॥ मन्वन्तः पूर्ववत्प्रोक्ता तन्मन्वन्तः पूर्ववत्प्रोक्ता ॥ ७० ॥ कुक्कुटमणिगणाकीर्णं विस्तृतं तु सकलसम् ॥ तत्र देवीसमाकारादिभ्यामुप
धराः सदा ॥ ७५ ॥ संप्रोक्ता अष्टमंत्रिण्या जगद्गताप्रबोधिकाः ॥ देवीसमानभोगास्ता इंगितज्ञास्तु पंडिताः ॥ ७६ ॥ कुशलाः
सर्वकार्येषु स्वामिकार्यपरायणाः ॥ देव्यभिप्रायबोध्यस्ताश्चतुरा अतिसुन्दराः ॥ ७७ ॥ नानाशक्तिसमायुक्ताः प्रतिब्रह्माण्डवर्तिनाम् ॥
प्राणिनां ताः समाचारं ज्ञानशक्त्या विदन्ति च ॥ ७८ ॥ तासां नामानि वक्ष्यामि मत्तः शृणु नृपोत्तम ॥ अनंगकुसुमा प्रोक्ताप्यनंगकु
सुमातुरा ॥ ७९ ॥ अनंगमदना तद्द्वदनंगमदनातुरा ॥ भुवनपाला तु सा गगनवेगा चैव ततः परम् ॥ ८० ॥ शशिरेखा च गगनरेखा
चैव ततः परम् ॥ पाशांकुशवराभीति धरा अरुणविग्रहाः ॥ ८१ ॥ विश्वसंबन्धिनी वार्ता बोधयन्ति प्रतिक्षणम् ॥ भुवतासालादग्रभागे
महामारकतोपरः ॥ ८२ ॥ सालोत्तमः समुद्दिष्टो दशयोजनदैर्घ्यवान् ॥ नानासौभाग्यसंयुक्तो नानाभोगसमन्वितः ॥ ८३ ॥ मध्य
भूस्तादृशी प्रोक्ता सदनानि तथैव च ॥ षट्कोणमत्र विस्तीर्णं कोणस्था देवताः शृणु ॥ ८४ ॥

पूर्वकोणे चतुर्वक्त्रो गायत्रीसहितो विधिः ॥ कुंडिकाक्षगुणाभीतिदण्डायुधधरः परः ॥ ८५ ॥ तदायुधधरा देवी गायत्रीपरदेवता ॥ वेदाः
सर्वे मूर्तिमंतः शास्त्राणि विविधानि च ॥ ८६ ॥ स्मृतयश्च पुराणानि मूर्तिमन्ति वसन्ति हि ॥ ये ब्रह्मविग्रहाः संति गायत्रीविग्रहाश्च
ये ॥ ८७ ॥ व्याहृतीनां विग्रहाश्च ते नित्यं तत्र संति हि ॥ रक्षः कोणेशंखचक्रगदांबुजकरांबुजा ॥ ८८ ॥ सावित्री वर्तते तत्र महा
विष्णुश्च तादृशः ॥ ये विष्णुविग्रहाः संति मत्स्यकूर्मादयोऽखिलाः ॥ ८९ ॥ सावित्री विग्रहा ये च ते सर्वे तत्र संति हि ॥ वायुकोणे
परश्वक्षमालाभयवरान्वितः ॥ ९० ॥ महारुद्रो वर्ततेऽत्र सरस्वत्यपि तादृशी ॥ ये ये तु रुद्रभेदाः स्युर्दक्षिणास्यादहो नृप ॥ ९१ ॥
गौरीभेदाश्च ये सर्वे ते तत्र निवसन्ति हि ॥ चतुःषष्ट्यागमा ये च ये चान्येऽप्यागमाः स्मृताः ॥ ९२ ॥ ते सर्वे मूर्तिमन्तश्च तत्र वै
निवसन्ति हि ॥ अग्निकोणे रत्नकुम्भं तथा मणिकरंडकम् ॥ ९३ ॥ दधानो निजहस्ताभ्यां कुबेरो धनदायकः ॥ नानावीथीसमायुक्तो
महालक्ष्मीसमन्वितः ॥ ९४ ॥ देव्या निधिपतिस्त्वास्ते स्वगुणैः परिवेष्टितः ॥ वारुणे तु महाकोणे मदनो रतिसंयुतः ॥ ९५ ॥
पशांकुशधनुर्बाणधरो नित्यं विराजते ॥ शृङ्गारा मूर्तिमन्तस्तु तत्र सन्निहिताः सदा ॥ ९६ ॥

॥ ७१ ॥

द. प्र.
॥ ३८ ॥

ईशानकोणे विमेशो नित्यं पुष्टिसमन्वितः ॥ पाशांकुशधरो वीरो विघ्नहर्ता विराजते ॥ ९७ ॥ विभूतयो गणेशस्य या याः संति
नृपोत्तम ॥ ताः सर्वा निवसंत्यत्र महेश्वर्यसमन्विताः ॥ ९८ ॥ प्रतिब्रह्मांडसंस्थानां ब्रह्मादीनां समष्टयः ॥ एते ब्रह्मादयः प्रोक्ताः
सेवते जगदीश्वरीम् ॥ ९९ ॥ महामारकतस्याग्रे शतयोजनदैर्घ्यवान् ॥ प्रवालशालोऽस्त्यपरः कुंकुमारुणविग्रहः ॥ १०० ॥ मध्यस्तादृशी
प्रोक्ता सदनानि च पूर्ववत् ॥ तन्मध्ये पंचभूतानां स्वामिन्यः पंच संति च ॥ १ ॥ हृल्लेखा गगना रक्ता चतुर्थी तु करालिका ॥ महो
च्छुष्मा पंचमी च पंचभूतसमप्रभाः ॥ २ ॥ पाशांकुशवराभीतिधारिण्योऽमितभूषणाः ॥ देवीसमानवेषाढ्या नवयौवनगर्विताः ॥ ३ ॥
प्रवालशालादग्रे तु नवरत्नविनिर्मितः ॥ बहुयोजनविस्तीर्णो महाशालोऽस्ति भूमिप ॥ ४ ॥ तत्र चाम्नायदेवीनां सदनानि बहून्यपि ॥
नवरत्नमयान्येव तडागाश्च सरांसि च ॥ ५ ॥ श्रीदेव्या येऽवताराः स्युस्ते तत्र निवसन्ति हि ॥ महाविद्या महाभेदाः संति तत्रैव भूमिप
॥ ६ ॥ निजावरण देवीभिर्निजभूषणवाहनेः ॥ सर्वदेव्यो विराजन्ते कोटिसूर्यसमप्रभाः ॥ ७ ॥

सप्तकोटिमहामंत्रदेवताः संति तत्र हि ॥ नवरत्नमयादग्रे चिंतामणिगृहं महत् ॥ ८ ॥ तत्रत्यं वस्तुमात्रं तु चिंतामणिविनिर्मितम् ॥
सूर्योद्गारोपलेस्तद्वच्चन्द्रोद्गारोपलेस्तथा ॥ ९ ॥ विद्युत्प्रभोपलेः स्तंभाः कल्पितास्तु सह स्रशः ॥ येषां प्रभाभिरंतस्थं वस्तु किंचिन्न
दृश्यते ॥ ११० ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कंधे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ध्यास उवाच ॥ तदेव देवीसदनं मध्य
भागे विराजते ॥ सहस्रस्तंभसंयुक्ताश्चत्वारस्तेषु मंडपाः ॥ १ ॥ शृङ्गारमंडपश्चैको मुक्तिमंडप एव च ॥ ज्ञानमंडपसंज्ञस्तु तृतीयः परि
कीर्तितः ॥ २ ॥ एकांतमंडपश्चैव चतुर्थः परिकीर्तितः ॥ नानावितान संयुक्ता नानाधूपेस्तु धूपिताः ॥ ३ ॥ कोटिसूर्यसमाः कान्त्या
भ्राजन्ते मंडपाः शुभाः ॥ तन्मंडपानां परितः काश्मीरवनिका स्मृता ॥ ४ ॥ मल्लिका कुंदवनिका यत्र पुष्कलकाः स्थिताः ॥ असंख्याता
मृगमदेः पूरितास्तत्स्रवा नृप ॥ ५ ॥ महापद्मादवी तद्बद्गल्लसोपाननिर्मिता ॥ सुधारसेन संपूर्णा गुञ्जन्मत्तमधुव्रता ॥ ६ ॥ हंसकारंड
वाकीर्णा गन्धपूरितदिक्ता ॥ वनिकानां सुगंधेस्तु मणिद्वीपं सुवासितम् ॥ ७ ॥ शृङ्गारमंडपे देव्यो गायन्ति विविधैः स्वरैः ॥ सभा
सर्वो देववशा मध्ये श्रीजगदंबिका ॥ ८ ॥

नम् ॥ मंत्रिणीसहिता नित्य करोति जगद्विका ॥ १० ॥ चिन्तामणिगृहे राजच्छक्तितत्त्वात्मकैः परैः ॥ सोपानैर्द्विभुक्तो
 मंचकोऽप्यधिराजते ॥ ११ ॥ भस्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ॥ एते पंच खुराः प्रोक्ताः फलकस्तु सदाशिवः
 ॥ १२ ॥ तस्योपरि महादेवो भुवनेशो विराजते ॥ या देवी निजलीलार्थं द्विधाभूता बभूव ह ॥ १३ ॥ सृष्ट्यादौ तु स एवायं
 तदर्धागो महेश्वरः कंदर्पदर्पनाशोद्यत्कोटिकंदर्पसुन्दरः ॥ १४ ॥ पंचवक्त्रस्त्रिनेत्रश्च मणिभूषणभूषितः ॥ हरिणाऽभीतिपरशुन्वरं
 च निजबाहुभिः ॥ १५ ॥ दधानः षोडशाब्दोऽसौ देवः सर्वेश्वरो महान् ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशश्चंद्रकोटिसुशीतलः ॥ १६ ॥ शुद्धस्फटिक
 संकाशस्त्रिनेत्रः शीतलद्युतिः ॥ वामांके सन्निषण्णाऽस्य देवी श्रीभुवनेश्वरी ॥ १७ ॥ नव रत्नगणाकीर्णकांचीदा मविराजिता ॥ तप्तकां
 चनसन्नद्धवेदूर्यागदभूषणा ॥ १८ ॥ कनक्रीचक्रताटंकवितंकवदनांबुजा ॥ ललाटकांतिविभवविजितार्थं सुधाकरा ॥ १९ ॥
 बिम्बकांतिरितरस्कारिरदच्छदविराजिता ॥ लसत्कुंकुमकस्तूरीतिलकोद्भासितानना ॥ २० ॥ दिव्यचूडामणिस्फारचंचच्चन्द्रकसू
 र्यका ॥ उद्यत्कविसमस्वच्छनासाभरणभासुरा ॥ २१ ॥ चिताकालंबितस्वच्छमुक्तागुच्छविराजिता ॥ पाटीरपंककपूरकुंकुमा
 लंकृतस्तनी ॥ २२ ॥ विचित्रविविधाकल्पा चंबुसंकाशकंधरा ॥ दाडिमीफलबीजाभदंतपंक्तिविराजिता ॥ २३ ॥ अनर्घ्यरत्नघटितमुकुं
 टांचितमस्तका ॥ मत्तालिमालाविलसदलकाढ्यमुखांबुजा ॥ २४ ॥ कलंककाश्र्यनिर्मुक्ताशरच्चंद्रनिभानना जाह्नवीसलिलावर्तशोभिना
 भिविभूषिता ॥ २५ ॥ माणिक्यशकलाबद्धमुद्रिकांगुलिभूषिता ॥ पुंडरीकदलाकारनयनत्रयसुन्दरी ॥ २६ ॥ कल्पिताच्छमहारागपद्म
 रागीज्ज्वलप्रभा ॥ रत्नकिंकिणिकायुक्तरत्नकंकणशोभिता ॥ २७ ॥ मणिमुक्तासरापारलसत्पदकसंततिः ॥ रत्नांगुलिप्रविततप्रभाजा
 ललसत्करा ॥ २८ ॥ कंचुकीगुंफितापारनानारत्नततिद्युतिः ॥ मल्लिकामोदिधम्मिष्ठमल्लिकालिसरावृता ॥ २९ ॥ सुवृत्तनिबिडोत्तुंग
 कुचभारा लसा शिवा ॥ वरपाशाकुशाभीतिलसद्बाहुचतुष्टया ॥ ३० ॥

सर्वशृङ्गारवेषाढ्या सुकुमारांगवह्वरी ॥ सौंदर्यधास सर्वस्वानिर्भ्याज करुणामयी ॥ ३१ ॥ निजसंलापमाधुर्यविनिर्भर्त्तिसतकच्छपी ॥
कोटिकोटिरवीर्या कांति या विभ्रती परा ॥ ३२ ॥ नानासखीभिर्दासीभिस्तथा देवांगनादिभिः ॥ सर्वाभिदेवताभिस्तु समंतात्परिवे
ष्टिता ॥ ३३ ॥ इच्छाशक्त्या ज्ञानशक्त्या क्रियासम न्विता ॥ लब्धा तुष्टिस्तथा पुष्टिः कीर्तिः कांतिः क्षमा दया ॥ ३४ ॥ बुद्धि
मेधा स्मृतिर्लक्ष्मीर्भूतिर्मर्त्योऽङ्गनाः स्मृताः ॥ जया च विजया चैवाप्यजिता चापराजिता ॥ ३५ ॥ नित्याविलासिनी दोग्ध्रीत्वघोरा
मंगलानवा ॥ पीठशक्त्य एतास्तु सेवते यां पराविकाम् ॥ ३६ ॥ यस्यास्तु पार्श्वभागे स्तो निधी तौ शंखपद्मकौ ॥ नवरत्नवहा नद्य
स्तथा वैकाचनक्षवाः ॥ ३७ ॥ सप्तधातुवहा नद्यो निधिभ्यां तु विनिर्गताः ॥ सुधासिध्वंतगामिन्यस्ताः सर्वा नृपसत्तम ॥ ३८ ॥ सा
वैवी भुवनेशानी तद्गामाके विराजते ॥ सर्वेशत्वं महेशस्य यत्संगादेव नान्यथा ॥ ३९ ॥ चितामणिगृहस्याऽस्य प्रमाणं शृणु भूमिप ॥
सहस्रयोजनायामं महातस्तत्प्रचक्षते ॥ ४० ॥ तदुत्तरे महाशालाः पूर्वस्माद् द्विगुणाः स्मृताः ॥ अंतरिक्षगतं त्वेतन्निराधारं विराजते
॥ ४१ ॥ संकोचश्च विकाशश्च जायतेऽस्य निरंतरम् ॥ पटवत्कायवशतः प्रलये सज्जने तथा ॥ ४२ ॥

शालानां चैव सर्वेषां सर्वकांति परावधि ॥ चितामणिगृहं प्रोक्तं यत्र देवी महोमयी ॥ ४३ ॥ ये ये उपासकाः सन्ति प्रतिब्रह्मांडव
र्तिनः ॥ देवेषु नागलोकेषु मनुष्येष्वितरेषु च ॥ ४४ ॥ श्रीदेव्यास्ते च सर्वेऽपि व्रजंत्यत्रैव भूमिप ॥ देवीक्षेत्रे ये त्यजन्ति प्राणान्देव्यर्चने
रताः ॥ ४५ ॥ ते सर्वे यांति तत्रैव यत्र देवी महोत्सवा ॥ घृतकुल्या दुग्धकुल्या दधिकुल्या मधुस्रवाः ॥ ४६ ॥ स्यंदन्ति सगितः सर्वास्त
थामृतवहाः पराः ॥ द्राक्षारस वहाः काश्चिज्जंबूरसवहाः पराः ॥ ४७ ॥ आम्रेभुरसवाहिन्यो नद्यस्तास्तु सहस्रशः ॥ मनोरथफला वृक्षा
वाप्यः कूपास्तथैव च ॥ ४८ ॥ यथेष्टपानफलदा न न्यूनं किंचिदस्ति हि ॥ न रोगपलितं वापि जरा वापि कदाचन ॥ ४९ ॥ न
चिता न च मात्सर्यं कामक्रोधादिकं तथा ॥ सर्वे युवानः सखीकाः सहस्रादित्यवर्चसः ॥ ५० ॥ भजन्ति सततं देवीं तत्र श्रीभुवनेश्वरीम् ॥
केचित्सलोकतापन्नाः केचित्सामीप्यतां गताः ॥ ५१ ॥ सरूपता गताः केचित्सार्ष्टितां च परे गताः ॥ या यास्तु देवतास्तत्र प्रति
ब्रह्मांडवर्तिनाम् ॥ ५२ ॥ समष्टयः स्थितास्तास्तुसेवते जगदीश्वरीम् ॥ सप्तकोटिमहामंत्रा मूर्तिमंत उपासते ॥ ५३ ॥ महाविद्याश्च
सकलाः सान्ध्यावत्प्रात्मिका शिवाय ॥ कारणब्रह्मरूपा तां मायाशबलविग्रहाम् ॥ ५४ ॥

इत्थं राजन्मया प्रोक्तं मणिद्वीपे महत्तरम् ॥ न सुखं नो विद्युत्कोटिवाग्निस्तथैव च ॥ ६६ ॥ इत्थं मया कोटि-
शकोट्यंशोनापि ते समः ॥ कचिद्भिद्रुमसंकाशं कचिन्मरकतच्छवि ॥ ६७ ॥ विद्युद्भानुसमच्छायं मध्यसूर्यसमं कचिद् ॥
विद्युत्कोटिमहाधारासारकांतितं कचिद् ॥ ६८ ॥ कचित्सिद्धरनीलैर्द्रुमाणि कयसदृशच्छवि ॥ हीरसारमहागर्भधगद्गित-
दिक्तम् ॥ ६९ ॥ कांत्या दावानलसमं तप्तकांचनसन्निभम् ॥ कचिच्चन्द्रोपलोद्गारं सूर्योद्गारे च कुत्रचित् ॥ ७० ॥ रत्नश्रृंगि-
समायुक्तं रत्नप्राकारगोपुरम् ॥ रत्नपत्रे रत्नफलेर्बुद्धेश्च परिमंडितम् ॥ ७१ ॥ नृत्यन्मयूरसंघैश्च कपोतरणितोज्ज्वलम् ॥
कोकिलाकाकली लापैः शुक्लापैश्च शोभितम् ॥ ७२ ॥ सुरम्यरमणीयांबुलक्षावधिसरोवृतम् ॥ तन्मध्यभागविलसद्विकचद्रत्न-
पंकजैः ॥ ७३ ॥ सुगंधिभिः समंतात् वासितं शतयोजनम् ॥ मंदमारुतसंभिन्नचलद्द्रुमसमाकुलम् ॥ ७४ ॥ चित्तामणिसमूहा-
नां ज्योतिषा वितताम्बरम् ॥ रत्नप्रभाभिरभितो धगद्गितदिक्तम् ॥ ७५ ॥ वृक्षव्रातमहागंधवातव्रातमुपूरितम् ॥ धूपधूपा-
यितं राजन्मणिद्वीपायुतोज्ज्वलम् ॥ ७६ ॥

मणिजालकसच्छिद्रतरलोदरकांतिभिः ॥ दिङ्मोहजनकं चेतर्हर्षणोदरसंयुतम् ॥ ७७ ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्य शृङ्गारस्याखिलस्य च ॥
सर्वज्ञतायाः सर्वायास्तेजसश्चाखिलस्य च ॥ ७८ ॥ पराक्रमस्य सर्वस्य सर्वोत्तमगुणस्य च ॥ सकलाया दयायाश्च समाप्तिरिह भूपते
॥ ७९ ॥ राज्ञ आनन्दमारभ्य ब्रह्मलोकांतभूमिषु ॥ आनंदा ये स्थिताः सर्वे तेऽत्रैवातर्भवन्ति हि ॥ ८० ॥ इति ते वर्णितं राजन्मणिद्वीप-
महत्तरम् ॥ महादेव्याः परं स्थानं सर्वलोकोत्तमोत्तमम् ॥ ८१ ॥ इत्थं मरणात्सद्यः सर्वं पापं विनश्यति ॥ प्राणोत्क्रमणसंधौ
तु स्मृत्वा तत्रैव गच्छति ॥ ८२ ॥ अध्यायपंचकं त्वेतत्पठेन्नित्यं समाहितः ॥ भूतप्रेतपिशाचादिबाधा तत्र भवेन्नहि ॥ ८३ ॥
नवीनशुद्धनिर्माणे वास्तुयागे तथैव च ॥ पठितव्यं प्रयत्नेन कल्याणं तेन जायते ॥ ८४ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे
द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति ते कथितं भूप यद्यत्पृष्टं त्वयाऽनघ ॥ नारायणेन यत्प्रोक्तं नारदाय महात्मने ॥ १ ॥
श्रुत्वेतत्तु महादेव्याः पुराणं परमाद्भुतम् ॥ कृतकृत्यो भवेन्मर्त्यो देव्याः प्रियतमो हि सः ॥ २ ॥ कुरु चाबामखं राजन्स्वपिनुद्धरणाय
वे ॥ त्विन्द्रोऽसि येन राजेन्द्र पितुर्ज्ञात्वा तु दुर्गतिम् ॥ ३ ॥

गृहाण त्वं महादेव्या मन्त्रं सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ यथाविधि विधानेन जन्मसाफल्यदायकम् ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ यच्छ्रुत्वा नृपशार्दूल
प्रार्थयित्वा मुनीश्वरम् ॥ तस्मादेव महामन्त्रं देवीप्रणवसंज्ञकम् ॥ ५ ॥ दीक्षाविधिविधानेन जग्राह नृपसत्तमः ॥ तत आहूय धौम्या
दीप्तिवरात्रसमागमे ॥ ६ ॥ अंबायज्ञं चकाराशु वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ब्राह्मणेः पाठयामास पुराण त्वेतदुत्तमम् ॥ ७ ॥ श्रीदेव्य
त्रैलोकिकाप्रीत्यै देवीभागवतं परम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासाप्य संख्यातान्सुवासिनीः ॥ ८ ॥ कुमारीर्बटुकादींश्च दीनानार्थास्तथैव च ॥
द्रव्यप्रदानेस्तान्सर्वान्संतोष्य वसुधाधिपः ॥ ९ ॥ समाप्य यज्ञं संस्थाने संस्थितो यावदेव हि ॥ तावदेव हि चाकाशान्नारदः समवातरत्
॥ १० ॥ रणयन्महतीं वीणां ज्वलदग्निं शिखोपमः ॥ ससंभ्रमः समुत्थाय दृष्ट्वा तं नारदं मुनिम् ॥ ११ ॥ आसनाद्युपचारेण पूजया
मास भूमिपः ॥ कृत्वा तु कुशलप्रश्नं पप्रच्छागमकारणम् ॥ १२ ॥ राजोवाच ॥ कुत आगमनं साधो ब्रूहि किं करवाणि ते ॥ सनाथोऽहं
कृतार्थोऽहं त्वदागमनकारणम् ॥ १३ ॥ इति राज्ञो वचः श्रुत्वा प्रोवाच मुनिसत्तमः ॥ अद्याऽऽश्चर्यं मया दृष्टं देवल्लोके नृपोत्तम ॥ १४ ॥
तन्निवेदयितुं प्राप्तस्त्वत्सकाशे सुविस्मितः ॥ पिता ते दुर्गतिं प्राप्तो निज कर्मविपर्ययात् ॥ १५ ॥ स एवायं दिव्यरूपवपुर्भूत्वाऽधुनैव
हि ॥ देवदेवैः स्तुतः सम्यगप्सरोभिः समंततः ॥ १६ ॥ विमानं वरमारूढ्य मणिद्वीपं गतोऽभवत् ॥ देवीभागवतस्यास्य श्रवणोत्थ
फलेन च ॥ १७ ॥ अंबामखफलेनापि पिता ते सुगतिं गतः ॥ धन्योऽसि कृतकृत्योऽसि जीवितं सफलं तव ॥ १८ ॥ नरकादुद्धृत
स्तातस्त्वया तु कुलभूषण ॥ देवल्लोके स्फीतकीर्तिस्तवाद्य विपुलाऽभवत् ॥ १९ ॥ सूत उवाच ॥ नारदोक्तं समाकर्ण्य प्रेमगद्गदितांतर ॥
पपातपादांबुजयोर्न्यासस्याद्भुतकर्मणः ॥ २० ॥ तवानुग्रहतो देव कृतार्थोऽहं महासुने ॥ किं मया प्रतिकर्तव्यं नमस्कारादृते तव ॥ २१ ॥
अनुग्राह्यः सदेवाहमेवमेव त्वया मुने ॥ इति राज्ञो वचः श्रुत्वाप्याशीभिरभिनन्द्य च ॥ २२ ॥ उवाच वचनं श्लक्ष्णं भगवान्बादरायणः ॥
राजन्सर्वं परित्यज्य भज देवीपदांबुजम् ॥ २३ ॥ देवीभागवतं चैव पठ नित्यं समाहितः ॥ अंबामखं सदा भक्त्या कुरु नित्यमंतर्द्रितः
॥ २४ ॥ अनायासेन तेनत्वं मोक्ष्यसे भवबंधनात् ॥ सन्त्यन्यानि पुराणानि हरिरुद्भुतानि च ॥ २५ ॥

देवीभागवतस्यास्य कलां प्रादति पीडयति ॥ सारमेतत्पुराणानां वेदानां चैव सर्वदा ॥ २६ ॥ मूलमकृतिरेवेष्टा यत्र तु प्रतिपाद्यते ॥
समन्तेनपुराणं स्यात्कथमन्यन्तृपोत्तम ॥ २७ ॥ पाठे वेदसमं पुण्यं यस्य स्याज्जनमेजय ॥ पठितव्यं प्रयत्नेन तदेव विबुधोत्तमैः
॥ २८ ॥ इत्युक्त्वा नृपवर्यं तं जगाम मुनिराद्र ततः ॥ जग्मुश्चैव तथा स्थानं धौम्यादिमुनयोऽमलाः ॥ २९ ॥ देवीभागवतस्यैव
प्रशंसां चक्रुर्हत्तमाम् ॥ राजा शशास धरणीं ततः संतुष्टमानसः ॥ ३० ॥ देवीभागवतं चैव पठञ्छुण्वन्निरंतरम् ॥ इति श्रीदेवीभाग
वते महापुराणे द्वादशस्कन्धे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ मृत उवाच ॥ अर्धश्लोकात्मकं यत्तु देवीवक्राब्जनिर्गतम् ॥ श्रीमद्भागवतं
नाम वेदसिद्धान्तबोधकम् ॥ १ ॥ उपदिष्टं विष्णवे यद्वटपत्र निवासिने ॥ शतकोटिप्रविस्तीर्णतत्कृतं ब्रह्मणा पुरा ॥ २ ॥ तत्सारमे
कतः कृत्वा व्यासेन शुकहेतवे ॥ अष्टादशसहस्रं तु द्वादशस्कन्ध संयुतम् ॥ ३ ॥

देवीभागवतं नाम पुराणं प्रथितं पुरा ॥ अद्यापिदेवलोके तद्बहुविस्तीर्णमस्ति हि ॥ ४ ॥ नानेन सदृशं पुण्यं पवित्रं पापनाशनम् ॥ पदे पदे
ऽश्वमेधस्य फलमाप्नोति मानवः ॥ ५ ॥ पौराणिकं पूजयित्वा वस्त्राद्याभरणादिभिः ॥ व्यासबुद्ध्या तन्मुखात्तु श्रुत्वेतत्समुपोषितः
॥ ६ ॥ लिखित्वा निजहस्तेन लेखकेनाऽथवा मुने ॥ प्रौष्ठपद्यां पौर्णमास्यां हेमसिंहसमन्वितम् ॥ ७ ॥ दद्यात्पौराणिकायाऽथ दक्षिणां
च पयस्विनीम् ॥ सालंकृतां सवत्सां च कपिलां हेममालिनीम् ॥ ८ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणानंतेऽप्यध्यायपरिसंमितान् ॥ सुवासिनीस्ताव
तीश्च कुमारीवटुकैः सह ॥ ९ ॥ देवीबुद्ध्या पूजयेत्तान्वसनाभरणादिभिः ॥ पायसान्नवरेणाऽपि गंधस्रक्कुसुमादिभिः ॥ १० ॥
पुराणदानेनैतेन भूदानस्य फलं लभेत् ॥ इह लोके सुखी भूत्वाप्यंते देवीपुरं व्रजेत् ॥ ११ ॥ नित्यं यः शृणुयाद्भक्त्या देवीभागवतं
परम् ॥ न तस्य दुर्लभं किंचित्कदाचित्त्वचिदस्ति हि ॥ १२ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रान्धनार्थी धनमाप्नुयात् ॥ विद्यार्थी प्राप्नुयाद्दिद्यां
कीर्तिमंडितभूतलः ॥ १३ ॥ वंध्या वा काकबंध्या वा मृतबंध्या च यांगना श्रवणादस्य तद्दोषान्निर्वर्तेत न संशयः ॥ १४ ॥

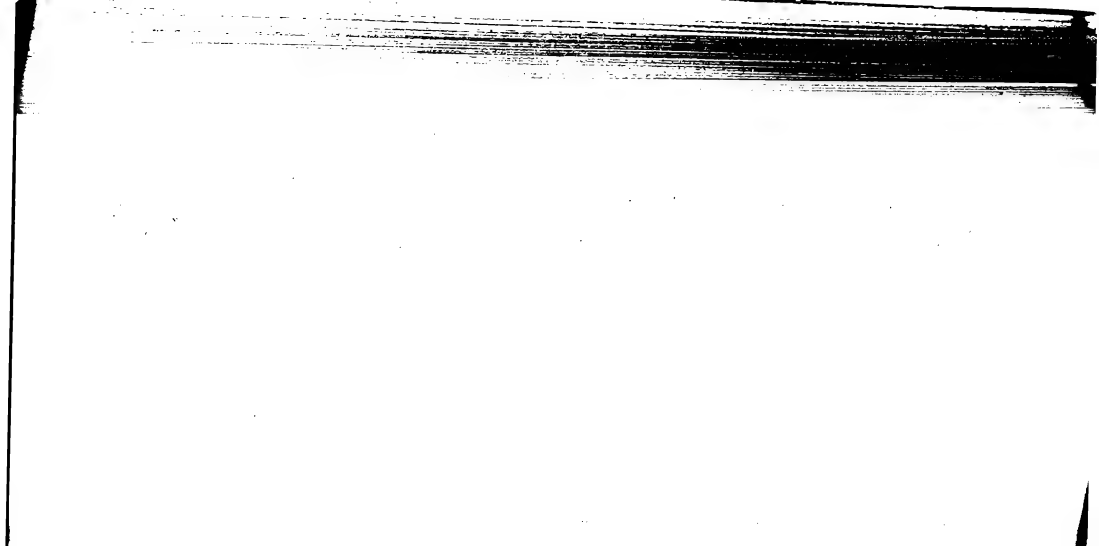
६. मा.
॥७७॥

॥७७॥

यद्वेहे पुस्तकं चैतत्पूजितं यदि तिष्ठति ॥ तद्वेहं न त्यजेन्नित्यं रमा चैव सरस्वती ॥ १५ ॥ नेक्षते तत्र वेतालडाकिनीराक्षसादयः ॥
ज्वरितं तु नरं स्पृष्ट्वा पठेदेतत्समाहितः ॥ १६ ॥ मंडलान्ना शमाप्नोति ज्वरो दाहसमन्वितः ॥ शतावृत्त्याऽस्य पठनात्क्षयरोगो
विनश्यति ॥ १७ ॥ प्रतिसंध्यं पठेद्यस्तु संध्यां कृत्वा समाहितः ॥ एकैकमस्य चाध्यायं स नरो ज्ञानवान्भवेत् ॥ १८ ॥ शकुनांश्चैव
वीक्षेत कार्या कार्येषु चैव हि ॥ तत्प्रकारः पुरस्तात् कथितोऽस्ति मया मुने ॥ १९ ॥ नवरात्रे पठेन्नित्यं शारदीयेऽतिभक्तितः ॥
तस्यांबिका तु संतुष्टा ददातीच्छाधिकं फलम् ॥ २० ॥ वैष्णवैश्चैव शैवैश्च रमोमा प्रीयते सदा ॥ सैरिश्चगाणपत्यैश्च स्वेष्टशक्तेश्चतु
ष्टये ॥ २१ ॥ पठितभ्यं प्रयत्नेन नवरात्रचतुष्टये ॥ वैदिकैर्निजगायत्रीप्रीतये नित्यशो मुने ॥ २२ ॥ पठितभ्यं प्रयत्नेन विरोधो
नात्र कस्यचित् ॥ उपासना तु सर्वेषां शक्तियुक्ताऽस्ति सर्वदा ॥ २३ ॥ तच्छक्तेरेव तोषार्थं पठितभ्यं सदा द्विजैः ॥ स्त्री शूद्रो न पठेदे
तत्कदापि च विमोहितः ॥ २४ ॥ शृणुयाद्विजवक्ता नित्यमेवेति च स्थितिः ॥ किं पुनर्बहुनोक्तेन सारं वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ २५ ॥
वेदसारमिदं पुण्यं पुराणं द्विजसत्तमाः ॥ वेदपाठसमं पाठे श्रवणे च तथैव हि ॥ २६ ॥ सच्चिदानंदरूपां तां गायत्रीप्रतिपादि
ताम् ॥ नमामि ह्रीं मयीं देवीं धियो नः प्रचोदयात् ॥ २७ ॥ इति सूतवचः श्रुत्वा नैमिषीयास्तपोधनाः ॥ पूजयामासुर
त्युच्चैः सूतं पौराणिकोत्तमम् ॥ २८ ॥ प्रसन्नहृदयाः सर्वे देवीपादांबुजार्चकाः ॥ निवृत्तिं परमां प्राप्ताः पुराणस्य प्रभावतः
॥ २९ ॥ नमश्चक्रुः पुनः सूतं क्षमाप्य च मुहुर्मुहुः ॥ संसारवारिधेस्तात प्लवोऽस्माकं त्वमेव हि ॥ ३० ॥ इति स मुनिवराणा
मग्रतः श्रावयित्वा सकल निगमगुह्यं दौर्गमेतत्पुराणम् ॥ नतमथ मुनिसंघं वर्धयित्वाशिषांवाचरणकमलभृंगो निर्जगामाथ सूतः
॥ ३१ ॥ इति श्रीदेवीभागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां द्वादशस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ स्वस्ति ॐ ॥
रामचण्णंद (९६३) संख्यातेः पद्यैर्ग्यासकृतेः शुभे ॥ देवीभागवतस्यास्य द्वादशस्कंध इति ॥ १ ॥

इति श्रीमदेवीभागवते द्वादशस्कन्धः समाप्तः

इति श्रीमद्देवीभागवते द्वादशस्कन्धः समाप्तः

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: ३ लोकानुक्रमणी

श्लोकारम्भ	स्कंद अ०श्लो	श्लोकारम्भ	स्कंद अ०श्लो	श्लोकारम्भ	स्कंद अ०श्लो	श्लोकारम्भ	स्कंद अ०श्लो	श्लोकारम्भ	स्कंद अ०श्लो
अ		अकाष्ठे किमिति	७.२६.३५	अक्षयायामभयं	६.४०.८६	अगस्त्यो मुनिवर्योऽसी	१०.६.५	अग्निहोत्राग्निजं तद्वद्विर	११.१०.२
अंशजः पुत्रिकापुत्रः	२.६.४७	अकारणात्समुत्पत्तिर्वन्मयैः	३.२६.५६	अक्षरन्वासपेवाग्ने	११.१६.८४	अगुणाच्छयवनः	७.६.५३	अग्नीनाम तिथीनां च	७.४.२५
अंशरूपाः कालरूपा	६.१.५८	अकारादिक्षकारांताप्यपरिष	१२.६.१२	अक्षस्त्रक्कुटि ताहस्तं	१०.१३.४६	अग्न प्रायाहि चेत्येव	११.२०.८	अग्नेर्भूमेस्तथा वायोरतं	१.१०.६
अंशावनरणं चैतच्छृणोति	४.२२.५२	अकारादिक्षकारांतं स्वरै	३.३०.३७	अक्षोहिणीत्रिपष्टिश्च	३.१६.४८	अग्निपक्वभक्षिस्वाहु	६.४२.२८	अग्नेः शब्दश्च स्पर्शं	३.७.५०
अंशावतरणे पूर्वं दैतेया	४.२२.४८	अकाले किमियं प्राप्ता	४.६.१६	अक्षोहिणीनां शतकं	६.२२.१७	अग्निं प्रज्वलितं वदे	१२.७.६४	अग्नी वा ज्वलिते	७.१२.४२
अंशुमांस्तस्य तनयो	६.११.१२	अकूपः प्रमथान कृत्वा	३.३०.५०	अक्षडितवलंश्चयं	१०.१३.२१	अग्निं समाधाय पुरोहित	३.२२.१३	अग्नी होमाद्यभावतु	७.२८.२१
अंशेन त्वं पृथिव्यां	४.३.१६	अकृतं ते कृतं विष्णो	४.१२.२	अक्षिनाथप्रदं नृणां	५.३५.५२	अग्निनाथाय विधिवद्विर	१०.१०.१४	अग्न्यादियु तु कोणेषु	१२.७.४४
अंशेन प्रतिब्रह्मांडे	६.३.४२	अकृते च तथा युद्धे	१.६.३४	अगम्यागमनं चैव	६.८.४५	अग्निरापश्च वेदाश्च	११.३.३	अग्नश्च नमस्तेऽतु	८.२.२२
अंशेन भविता तत्र	४.१६.३४	अकृते वैश्वदेवं तु	१२.२२.१३	अगम्यगमनं स्तेयहनना	११.२४.८८	अग्निरित्यादिभिर्मंत्रै	११.६.१२	अग्रतो द्विज रूपेण	६.२६.५६
अंशेन मानुषं जन्म	४.३.५३	अकृत्वा तु सुतोत्पत्तिं	६.४८.५८	अगम्यागमनात्पातं	११.३.६	अग्निरित्यादिभिर्मंत्रै	११.१५.१	अग्ने कृत्वा प्रजाः	४.२४.३०
अं सूर्यमंडलायोक्त्वा	१२.७.४६	अकृत्वा वैश्वदेवं तु	११.२२.११	अगस्तिः प्रथमस्तत्र	६.१४.६६	अग्निष्टोमेन विधिवत्स्वर्गं	३.१२.६१	अग्ने दुष्टः समायाति	४.१८.१३
अकर्तव्यं करोष्यद्य	२.११.१६	अकृतवकृतं नूनं सुखद	३.१६.१२	अगस्तिप्रमुखास्तस्य	६.६.४६	अग्निः सर्वत्र वेद्ये	१.८.२१	अग्ने भुवनगता स्यात्	१२.११.१२
अकर्तव्यं कृतं कार्यं	५.१८.१५	अक्रूरं प्रेषयामास क्रूरः	४.२४.६	अगस्तिश्चोत्तरह	८.१७.२३	अग्निस्तदधिपस्त्व	८.१२.५	अग्ने ब्रजंतं वधिराद्रिदेहं	३.११.२६
अकर्तुं गुणस्पष्ट एवाद्य	३.५.४०	अक्लोधना हि मुनयो	७.३.११	अगस्त्यः कौशिको वत्सः	१२.१.१५	अग्निहोत्रं ततो हृत्वा	७.४०.५	अग्नेतरः समभवद्गुणमो	७.२८.५६
अकस्माच्चैत्रमासी	७.३१.२६	अक्षमालां च परशुं	६.५०.६८	अगस्त्यविषयनगयोरा	१०.७.२३	अग्निहोत्रं मधीतं च	७.२०.३१	अघोराख्येण हृदये	११.१२.३२

श्रीवेदीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

२

अधोरेण लसाटे तु	११.७.२१	अचित्तलक्षणव्यक्ताप्यर्थं	१२.६.१०	अश्वद्विचारासो पदय	४.२५.१२	अत एव तु विप्रद्वे	११.२१.१२	अतः सर्वे द्विजाः सौम्य	१.१.११
अंकटक महद्राज्यं	१०.८.२०	अचेतनत्वं संप्राप्तः	१.६.४४	अज्ञातरसविज्ञान कुमारं	३.१८.४	अत एव तु संन्यासु	११.१७.४०	अतः सर्वेषु शास्त्रेषु	५.१.२४
अंके स्थिता स्थियं	२.३.४८	अच्छिद्रमुहूर्त्तपुटं तु यः	११.१५.१०३	अज्ञातपूर्वं च तथाऽश्रुतं	३.११.२७	अत एव हि योगीन्द्रः	६.१.११	अतस्तीकुसुमाभासः पीत	३.३.२८
अंगन्यासकरन्यासा	१२.६.८	अच्छिद्राच्छिद्रा	११.१५.६७	अज्ञातं कारणं तच्च	१०.७.५	अतः कार्यं तु विप्रेन्द्र	११.२३.१६	अतः सोऽपि महावीर्यः	५.२१.३८
अंगस्य राज्ञः पुत्रो	१०.६.२	अच्छिन्नपादागायत्री	१२.१७.२	अज्ञात्वा मां दुरावर्षं	६.२३.३७	अतः किं प्रथमं बालं	४.२१.४५	अतस्तद्दोषं शांत्यर्थं	६.१८.५८
अंगहीनश्चकाण्डश्च	६.२८.२६	अजग्यां सर्वजननीं	६.१३.३८	अज्ञानकृतदोषेण नैव	४.१४.३४	अतः क्रिया कृता युक्तया	३.१२.३०	अतस्तु कारणाद्विप्रः	११.१६.६
अंगादंगात्समुद्भूतः	७.१७.२४	अजग्या बालया नित्या	५.२७.२१	अज्ञानं ग्लानिरप्रीति	४.२५.६	अतपस्ये च ते द्वे	६.२.५८	अतस्ते षोडशे वर्षे	४.२४.६१
अंगारं स्निवारं च	११.२१.२६	अजवीची पृष्ठभागे	८.१७.१७	अज्ञानाद्यत्कृतं पापं	६.१७.२७	अतः परं करिष्यामि	५.३.१७	अतिक्रम्य च तद्द्वारं	६.२०.१५
अंगारान्धसस्ममिश्रास्तु	११.२२.१०	अजः सुष्टिकर्ता मुकुन्दो	५.२२.३४	अज्ञानां घजनानां तु	११.१.१२	अतः परं न कर्तव्यं मीदृशं	६.१७.२६	अतिशुद्रं द्विचक्रं च	६.२४.६१
अग्निनाभं रूपं च	६.२८.१८	अजानती पति सम्यग्	७.५.२७	अज्ञानी कातरः शोके	६.२०.६६	अतः परं न गन्तव्यं	१२.८.४६	अतिशुद्रं द्विचक्रं च	६.२४.६२
अंगीकरोमि तं शापं	२.१०.६१	अजीगतस्तदोत्थाय	७.१६.२६	अज्ञसा च यजते	८.१६.१०	अतः परं पराबाया	१२.७.१५३	अतिशुद्धमिदं पृष्टं त्वया	११.२४.२
अंगीकुर्व नृप मां त्वं	३.२८.६४	अजीगतस्तु तच्छ्रुत्वा	७.१६.२१	अदृष्टहासास्फोटशब्दः	१२.१०.१०	अतः परं प्रवक्ष्यामि	८.३.२२	अतिचिन्वत्सु विप्राणां	६.१६.२३
अंगीकृतं च तद्राजा	१.१३.११	अजीगतैर्न पुत्रोऽपि	१.१५.४१	अदृष्टादृष्ट हासमशिवं	६.२२.४५	अतः परं प्रवक्ष्यामि	८.१५.१	अतिधिम्य तृतीयस्तु	११.२१.१६
अंगीकृते तदा कार्ये	१०.७.२	अजीगतो द्विजः	७.१६.१८	अणिमादिगुणावाराप्यकं	१२.६.११	अतः परं ब्राह्मपूजा	७.३६.४७	अतिदुर्गाधिसंसक्तं व्याप्तं	६.३७.६
अंगीकृतेऽथ तद्वाक्ये	६.६.५०	अजीवयन्महात्माऽसौ	७.३०.४३	अणुरूपं हि तेषां च	६.४०.७६	अतः परं मणिद्वीप	१२.६.१००	अतिदूरे च ती शृङ्गवा	१.६.३१
अंगुलीय करत्नानि	६.१६.२५	अजेयं सर्वथा सर्वदेवैश्च	६.६.५५	अणुहस्तं सुतः श्रीमान्ब्रह्म	१.१६.४३	अतः परं सर्वं भावं	१२.८.८३	अनिमान्याऽतिपूज्या	८.६.२२
अंगुष्ठः पुष्टिदः प्रोक्तो	११.१५.८२	अजेयः सर्वथा स	५.२.२६	अणोरणीयान्महतो	७.३४.३४	अतः संविदि मद्रूपे	७.३६.४५	अतिवातभ्रपातानावृष्ट	८.१६.३०
अंगुष्ठान्यः तत्सवितु	११.१६.७६	अजेयः सर्वभूतानां	६.५.१०	अण्डजाः स्वेदजाश्चैव	३.१३.२५	अतः संसारनाशाय	७.३६.४६	अतिष्ठत्स गताहारः	१.१०.७
अग्नेनांगानि बालस्य	१.४.७	अजेयेयं महाराज	५.२६.३६	अण्वजो तरसा जातो	६.१३.३८	अतः सर्वं प्राणिंसं च रहिता	८.१४.४	अतीतकाले युवती	७.१४.२७
अचित्तयं महाधत्स्व	११.४.५	अजत्वं हरणं गेहा	५.१.१६	अत एव च नित्यत्वं	७.३२.१७	अतः सर्वरक्षोघैर्न पुन्यं	१.१.२५	अतीतकाले तथा व्यासा	१.३.२४

अतीवकमनीयं च सुन्दरं	६.१३.१०१	अतोऽष्टम्यां विशेषेण	३.२७.१०	अत्रैव खेचरी मुद्रा	११.१६.६२	अथ ते वीर्यमालम्ब्य	७.३३.४१	अथवा या यत्र देवो	११.२.१६
अतीव कमनीयां	६.४५.४१	अतोऽहं च जातो विमुक्तः	३.५.२६	अत्रैव च यथाकामं	५.३२.५४	अथ ते ये स्थिता	७.३३.४०	अथवा वारिके प्राप्ते	१.४.११
अतीव क्लेशसंयुक्ता	६.३७.८६	अत्यन्तकोप युक्ताय	६.१८.८३	अत्रैव तर्पणं वक्ष्ये शृणु	११.१६.१२	अथ ते शंकितास्तस्यां	७.२५.६०	अथ वैवस्वताख्येऽस्मिन्	७.६.६
अतीव गोपनीयं	६.४.६४	अत्यन्तमलिनी देही	११.३.५	अत्रैव हयकोण	६.१८.५२	अथ नौ मायमा विष्णु	६.१.२७	अथ शब्दं च साधुत्वा	६.१६.४६
अतीव गोपनीयं	६.४३.४	अत्यंघकारव्याप्तं	६.३७.१००	अत्रोक्तानां तु मंत्राणां	६.५०.४४	अथ त्रेतायुगे केचित्	६.११.२६	अथ शांतिः पयोक्ताभिः	११.२४.३
अतीव दुर्निवार्यं च	६.३१.१२	अत्युष्णपुण्यपापानां	६.३.२२	अथ कश्चिन्नूप कामं	६.२६.४१	अथ दूते गते तत्र	६.२०.४७	अथ शिलां प्रक्ष्यामि	११.२०.६
अतीव निर्जने देशे	६.४३.३६	अत्युष्णपुण्यपापान	६.१६.३०	अथ कामादिना प्राह	३.१८.३	अथ देवमंत ज्ञात्वा	७.३३.२२	अथ शूलं च वेगेन	६.२३.३३
अतीव लज्जितो जातो	१२.८.४५	अत्युष्णवान् दुपकदच	६.७.३१	अथ कालांतरे सा	६.२.५४	अथ न्यासविधि वक्ष्ये	११.१६.७६	अथ संप्राप्यलंकायां	६.१६.६०
अतीव विस्तृतास्यं च	६.२४.६६	अत्युष्णैर्गंगनस्पर्श	६.२०.११	अथ काले तु संप्राप्ते	४.२१.१	अथ पुष्टि श्रियंलक्ष्मी	११.२४.३८	अथ स लोभमुपेत्य	६.२.१
अतीव सुन्दरा रामा	६.४५.३	अत्युत्तमसुखस्यैव	५.१६.२०	अथ कालेन कियता	२.१.३३	अथ प्रमुदिताः सर्वे	५.१६.१	अथ सा कृष्णाच्छक्ति	६.२.४५
अतीव सुन्दरी शांता	६.२.३१	अत्युत्तमसुखस्यैव	५.१६.२२	अथ कालेन कियता	१.२०.१७	अथविमंडलादूर्ध्वं	८.१७.१	अथ सायन्तनी संध्यां	११.२०.३२
अतीव सुन्दरी श्यामा	६.३६.५	अत्युत्तममुपस्यैव	५.१६.२४	अथ काशीपतिः प्राह	३.२०.५६	अथलक्ष्मणवरो राजा	८.१.४४	अथाजगाम त्वरितो	७.२३.४
अतीव सुन्दरो बालः	६.२०.१८	अत्युन्नतां तु तां	६.६.३५	अथ किं बहुनोक्तेन	४.५.१	अथलोभेन यो मूढः	६.३३.७६	अथातः श्रूयतां चित्रं	८.१६.१
अनुतायुर्भवेन्नूनं मदैवा	२.३.२८	अत्रगोलोकनाथ	६.२०.६०	अथ चारुविधिमंसिं	११.२४.६४	अथ वल्लि समादाय	१२.७.८८	अथातः श्रूयतां चित्रं	१०.६.१
सतुलां श्रियमाप्नोति	६.३०.८१	अत्र तिष्ठतुमदगेहे	६.६.६६	अथ चाध्यं प्रकरणं	११.१६.५	अथवा किं गयाश्राद्धं	१.४.१३	अथातः श्रूयतां पुण्यं	११.१६.१
अतृप्तान्भोजने भोगे	३.११.५२	अत्र ते कथयाम्येनं	११.१५.२६	अथ डिभो जले	६.३.१	अथवा कुह संग्रामं	५.१६.४३	अथातः श्रूयतां ब्रह्मन्	११.१६.१
अतृप्ते लोचने मेऽद्यपु	१.१६.५७	अत्र ते कथयिष्यामि	११.१८.४६	अथ तत्संप्रवक्ष्यामिं	१२.४.७	अथवा पञ्च गव्येन	६.२६.२२	अथातः श्रूयतां ब्रह्मन्	११.२१.१
अतोऽनवद्यांभुभयोस्त्व	७.४.५०	अत्र स्नात्वा गर्गिण्याव	६.२८.३७	अथ त पतितं दण्ड्वा	६.७.१	अत्रैवा बलवद्वाद्यव्यया	५.२५.५४	अथातः श्रूयतां ब्रह्मन्	११.२२.१
अनो यन्तामशमनमिति	६.३१.६	अत्राऽऽगतेन राजेन्द्र मया	४.८.२५	अथ तं सस्मिन् विष्णो	६.१३.१२५	अथवा मच्छराचातहत	५.३०.२३	अथातः श्रूयतां ब्रह्मन्	१२.१.१२
अतो विचार्य सचिर्वैर्यं	५.२६.४३	अत्रिरेकोनविंशेऽथ गौतम	१.३.३१	अथ तां कुपितो विप्रो	७.२५.१५	अथवा मंत्रयित्वाऽथ	५.४.५०	अथातः श्रूयतां शेष	१०.१३.१

श्रीदेवीभागवतपुराणम् ॥ षष्ठोऽनुसूक्तमणी

अथातः संहितायाश्च	११.२०.७	अदृश्यं सर्वं ज्ञानवशा	४.२५.१७	अद्यप्रभृति यो मोहात्	१.१२.२२	अद्यमस्तु कृतः कस्माद्	२.३.११	अद्यैवाद्याहृष्टा दुःखं	५.४.३६
अथातो धर्मजिज्ञासा	११.२०.१०	अदृश्यं सर्वं द्रष्टारं	६.२.१४	अद्यप्रभृति संसारे	५.१८.१४	अद्यः गयानो धर्मात्मा	११.२३.११	अद्योमुखाः सुराः सर्वे न	२.३.१६
अथाऽद्भुतं वीक्ष्य मुने	५.२०.१	अदृश्यं सप्रवेक्ष्यामि	६.५.१४	अद्य मदबला यूयं काल	४.१४.४३	अद्यस्तात्सवितुः	८.१८.१	अद्योमुखोऽहं पादास्ते	११.१.३०
अथानुक्रमतस्तेजः सर्वेषां	१०.१२.६	अदृश्यं सर्वभूतानां मायया	४.१२.४७	अद्य मे सफलं जन्म	१.२०.६	अद्यस्तादवनेः सप्तः	८.१८.१४	अद्यो वरस्तथा पंगुर्न	३.१०.६३
अथान्यदिप वक्ष्यामि	८.२४.६८	अदृष्टपूर्वं युद्धं वै वर्तते	४.६.३३	अद्य मे सफलं जन्म	६.२४.१०	अधिकारं तथा भाषीः	५.२१.४६	अध्ययनं तु वेदानां	५.२०.४४
अथैकदा महाबाहुः सैन्येन	१.२०.२१	अदृष्टं क्वापि दृष्टं	५.२७.३६	अद्य शुभनिशुभौ द्वावसुरौ	५.२२.५३	अधिभूनाधिदेवानां	७.३१.६	अध्यापितं मया पूर्वं	२.१२.३
अथैनं भागवः प्राह	७.६.४३	अदृष्टं बलवन्मूढाः	५.२७.३८	अद्य सर्वसुराणां वै	५.८.२८	अधिष्ठाताऽत्र संप्रोक्तः	१२.१०.५६	अध्यायनाय पुत्राणां	६.२५.४४
अथो निर्वीरी भूत्वा	११.२०.१६	अदृष्ट्वा तं नदा तत्र	१.५.११	अद्यात्र पृथिवी नास्ति	३.६.२८	अधिष्ठानाति रेकेण	७.३३.१६	अध्यायपंचकं त्वेतत्	१२.१२.७२
अथो मुदर्शनस्तत्र	२.२४.१२	अदृष्ट्वा तं तु संवृतं	४.१२.५०	अद्याप्यास्ते स राजर्षि	८.७.१७	अधीतमनधीतं च	११.१२.२३	अनघा प्रथमायुर्वा	८.१३.२२
अदत्त्वा ते हिरण्यं	७.२०.१	अदेयमपि दास्यामि	४.५.२४	अद्यास्मि वासवः कांते	६.८.२७	अधीतवेदं पुत्रंतं	६.२१.६	अनंगकुसुमा पश्चाद्	१२.११.१३
अदतो न पशुः श्लाघ्य	७.१५.१६	अद्रिः संप्रोक्षिता देवी	४.१२.१५	अद्याह तव पादपंकज	३.५.२८	अधीत्य वेदशास्त्राणि	१.१४.४८	अनंगकुसुमाद्याभिदेवी	३.३.४६
अदर्शं चापि द्रक्ष्यामि	६.२१.५८	अद्रिस्तां प्रीक्ष्य शोता	४.१२.१४	अद्याहं तव पुत्रोऽस्मिन्	१.१५.३७	अधास्य सर्वशास्त्राणि	३.७.१६	अनंगमदना तद्ददनंगमदना	१२.११.८०
अदशस्पर्शनगो वक्षं	२.१०.१०	अदभ्योऽग्निं ब्रह्मणः	७.११.५१	अद्यैनं कालरूपोऽसौ	४.२३.२३	अधुना चानयोः सार्धं	१.६.५७	अनंगरूपा प्रथमाप्य	१२.११.४८
अदांत्युनर्दासं सहस्रं	३.२२.१८	अद्य गच्छामि राजेंद्र	७.१५.२६	अद्यैव तं नृपकलंक धरं	३.२२.३६	अधुना परभक्तिं	७.३७.१७	अनंतकोटि ब्रह्मांड	६.८.६१
अदितिर्देवकी जाता	४.२०.६२	अद्य ते स्फोटयिष्यामि	४.६.१८	अद्यैवाहं हनिष्यामि	५.१४.११	अधुना शृणु विप्रेन्द्र	६.५०.५३	अनंतकोटि ब्रह्मांड	७.२८.७२
अदितिर्देवमातात्वं	६.४२.५८	अद्य त्वां विष्णुना	४.१२.१२	अद्रिका मुनिना शप्ता	२.१.४०	अधुना श्रोतुमिच्छामि	८.१.२	अनन्यया प्रेमयुक्तः	७.१६.७७
अदितिश्च दितिश्चाप्या	६.४८.६६	अद्य प्रत्यावृत्तं प्राणाश्रितं	२.६.३३	अद्रोहः सर्वभूतेषु कर्तव्यः	१.१६.४	अधुना श्रोतुमिच्छामि	६.५०.२	अनन्येनैव भावेन	७.३७.२१
अदितिश्चाजया विद्याधर	१२.६.१४	अद्य प्रपञ्चं कीर्तिः	७.३१.६६	अद्रोहेणाजितं द्रव्यं	४.४४.२२	अधुना श्रोतुमिच्छामि	११.१.३	अनपत्यः स राजर्षिवंश	६.१२.३८
अदित्या मधवा पुत्रौ	४.३.२२	अद्यप्रभृति गोलोकं	६.४५.१६	अद्रौतज्ञानविष्टायां गांति	१२.६.६६	अधुना श्रोतुमिच्छामि	१२.४.२	अनपत्योऽस्मि देवेश	७.१४.४२
अदीक्षितः पुमान्को	६.४४.२०	अद्यप्रभृति देवेशि कलेः	६.११.४६	अधरथातिरक्तोऽस्याः	५.८.६६	अधुना श्रोतुमिच्छामि	१२.७.२	अनभिमतस्तु वातस्थाभिलासा	६.६.२६

अनय तावुं कृत्वा	४.१५.५२	अनाद्यनिर्वाच्यमिदं	७.३४.२६	अनुकूल पतिश्चाह	५.१७.४६	अनुलोऽसि महाभाग	७.२३.३४	अंतर्धानं गतः साक्षात्	६.१८.६०
अनया सहने राजन्संयोग	६.३०.१७	अनाद्यविद्या विहित	८.२१.१४	अनुग्रहं ततः कर्तुं	१२.८.२२	अनुत् साहस माया	१.५.८३	अंतर्धानं गतः सोऽयं	२.४.५३
अनर्घरत्नलक्षितो यत्र	१२.१०.६२	अनामाभ्यां कनिष्ठाम्बां	११.१६.८०	अनुग्राह्यः सदैवाहमेव मेव	१२.१३.२२	अनेककोटिजग्मोष	६.८.६५	अंतर्धाय तूर्णभूमि	११.२.६
अनर्घरत्नवटितमुकुट	१२.१२.२४	अनायासेन तेनत्वं	१२.१३.२५	अनुग्राह्योऽस्मि वः	३.२१.१२	अनेकजन्ममी राजञ्ज्ञानं	७.३७.३८	अंतर्बहिर्विभागेन	८.१७.८
अनर्घरत्नमुकुटो	११.२०.३८	अनारत मशोन्मत्तलोक	८.२०.३४	अनुच्छिद्येन संस्पृष्टं	११.२३.६	अनेकजन्म योगेन	६.४०.५४	अंतर्बहिर्वि संशुद्धं	११.१४.४५
अनर्थं च देवानां किं	५.७.५०	अनारोहस्तु प्रासादो	२.१०.५१	अनुज्ञाप्य स्वमाचार्यं	११.१०.८	अनेकजन्म योगेन	६.४०.५७	अन्तर्यामीश्वरः	८.१३.२६
अनर्थदानि कर्माणि	७.३४.१०	अनार्यजुष्ट धर्मज्ञः कृत	२.२.५०	अनुज्ञां मे प्रयच्छस्व	७.२५.१८	अनेकजन्मसंजातं	६.१०.६	अन्तर्यामिन्मेयात्मन	१७.६
अनर्थं त्वेवमुद्धूते	७.२८.२४	अनावृष्ट्याऽतिदुर्बल	१२.६.२	अनुज्ञाताऽथ गच्छत्व	७.२६.६८	अनेक शिरसां विप्र	८.२०.५	अंतर्हितां तु तां दृष्ट्वा	३.२४.२४
अनवस्थादोष सत्त्वान	७.३२.१३	अनाश्रयं सुत त्यक्त्वा	६.१६.४५	अनुद्वेगः प्रजानां वै	५.२०.४८	अनेकानां च देवीनां	६.४६.१	अंतर्हितायां च तदा	५.२०.२
अनश्रवाग्यती जप्त्वा	११.२४.५३	अनाहृत्य च तद्वाक्य	६.१३.२५	अनुभूतं मया सम्यग्ज्ञातं	६.३१.१७	अनेन कल्पतरुणा	६.२५.११	अंतर्हितायां तस्यां च	६.२५.१७
अनश्वर सुखायासो चित्तं	५.३३.१७	अनाहृत्य तु तद्वाक्य	७.७.६	अनुभूतो मया तेऽथ	१.६.४२	अनेन विधिना राजन्	५.३४.३६	अंतर्हितायां देव्यां	६.१५.२३
अनसूयाऽग्निपत्नी च	४.१६.८	अनित्यं नाश धर्माणि	४.२५.५५	अनुमतिः सिनीवाली	८.१२.२४	अनेन विधिना कन्या	११.२४.४३	अंतर्हितेन केनाऽपि	४.२०.७८
अनाकशेऽथः शिरस	८.२३.३	अनित्येऽस्मिस्तु संगारे	४.२१.२०	अनुमानमिदं राजन्कर्तव्यं	३.११.५०	अनेन विधिना तेनवृता	२.५.५६	अन्ते यास्यासि तल्लोकं	६.३८.८१
अनागतास्तु चिच्छेद	५.१८.३२	अनिरुद्धं तु पीताभं व	६.२४.७४	अनुराग मदोन्मत्त	८.२०.३०	अनेनैव शरीरेण	७.१३.५८	अन्ते सत्यवता सार्धं	६.२६.११
अनागसं मुनि यस्मात्पुत्र	६.२.३१	अनिरुद्धसुतो नाम्ना	२.८.११	अनुरूपमिदं वित्तं	७.२२.१२	अन्तरिक्षं च तत्प्रोक्तं	८.१८.११	अन्धकस्त्वाजगामाशु	५.१८.३३
अनागसं मुनि राजा	६.१४.६	अनिरूप्यमदृश्यं च	६.२८.१७	अनुवत्सर मिद्वत्सर	८.१६.१६	अन्तरिक्षस्थिता देवास्तां	५.३०.५०	अन्धकारं च्वंसवीजं	६.२६.६४
अनागनो धर्मपरांस्ता	६.१७.३३	अनिवार्यं च विज्ञाय	२.८.३०	अनुवर्गेणः यः स्नातो	६.६.७	अन्तरिक्षात्पपातोर्ध्वा	१.१४.१७	अन्धकारे तदा घोरे	१.५.३२
अनागसोऽगि येऽरूपे	८.२३.१३	अनिवार्यो ह्ययं शत्रुः	७.७.२८	अनुसंवत्सरं सर्वं शापमोक्ष	२.३.३६	अनंतं समग्रहेतुं शास्त्राद्	१.१६.३	अन्धकूपदि कुड्रेव	१२.६.७६
अनादिनिर्गुणा पूर्णा	३.१.३३	अनीश्वरमिदं सर्वं ब्रह्मा	३.१.४२	अनुसंधानरूपं तच्चित्तं	७.३२.३८	अंतर्गृहं गतां दृष्ट्वा	६.२८.६	अन्धकोपरि कापेन	५.६.२७
अनादि निधनो विद्धि	३.७.११	अनुकम्पा तथा लज्जा	३.८.३	अनुहृदो घृष्ट केतुः	४.२२.४४	अतर्जसगतां भूमि	८.२.१५	अन्धको रिपुमासाद्य	५.६.१६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: दशोक्तानुक्रमणी

अन्धतामिक्ष नरके	८.२२.६	अन्धचिता कथं त्वां वै	१.२०.४६	अन्धहा शोभनं शुद्धं	११.१२.६	अन्ये निपातिता महाराज	५.२६.४५	अन्यैर्विद्याय त	५.१५.४५
अन्धवत्संगुवत्कानं	५.४.३२	अन्धच्च कारणं किञ्चिद्	१.५.८५	अन्यं पुरोहितं	७.१२.२८	अन्ये निर्वाणमिच्छन्ति	६.२८.१०	अन्योन्यं नृपपुत्रास्त	३.१६.५०
अन्धस्य चातिवृद्धस्य	७.५.४६	अन्धच्च कारणं सुभ्रु	३.१६.७	अन्यं पुरोहितं	७.१३.६०	अन्ये नृपतयः सर्वे	३.२१.२८	अन्योन्यमिधुनास्त्वं	३.८.१५
अन्धादयश्चांगहीनाः	६.२६.२१	अन्धच्च शृणु भूगल	१०.१२.६०	अन्यस्यानीय ते वित्तं	३.१६.५१	अन्येऽपि क्रुद्धा वैत्येन्द्रा	५.३०.१६	अन्योन्यसंश्रिताः सर्वे	३.८.४५
अन्धाश्च मुक्ता वधिर	५.२०.१०	अन्य जन्मनि चाप्येव	४.३.५०	अन्याश्च दानवान्	५.२६.२६	अन्येऽप्यतिवलाः	५.२८.१२	अन्योन्याभिभवाच्चैते	३.८.१३
अन्धोऽहं निर्जनो	७.३.१८	अन्यत्सर्वं शबलितं	४.४.२८	अन्याचाऽऽराधयामास	६.११.६	अन्येऽप्याहुश्च तान्दुप्ता	६.१६.२८	अपञ्चीकृत भूतोत्थ	७.३४.२८
अन्तकूट तूतकूटं	११.४.१८	अन्यथा क्षत्रियो राजा	६.११.३४	अन्यानि चाप्रसिद्धानि	६.३५.५६	अन्ये ये सैनिका राजन्	५.१५.५६	अपत्यं ते प्रदास्यामि	४.२३.१८
अन्तदाता भयत्राता	७.१७.२७	अन्यथा खलु भातृणां	४.१५.४६	अन्यानुत्पादयामास	७.१.२८	अन्ये राजसुताः कामं	३.१६.६१	अपत्यानि बहून्यस्याभव	३.२७.३१
अन्तदान च विप्राय यः	६.३०.२	अन्यथा चेन्नतिमद	५.१०.४४	अन्यायवतिनोऽत्यर्थं	६.१.१०	अन्ये विष्णुं स्तुवत्येनं	३.१.२२	अपत्यार्थं यौवनारवो	७.६.४६
अन्तदानं महादानमन्ये	६.३०.३	अन्यथा तव चित्तं	६.१८.५६	अन्यायेन त्वया पूर्वं	३.१६.५६	अन्येषां चैव का वार्ता	४.१०.२३	अपराधं परं कृत्वा	७.३.१५
अन्तदानात्परं दानं	६.३०.४	अन्यथा तु कृतघ्नः	७.३६.२८	अन्यायेन न कर्तव्यं	६.२४.४८	अन्येषां चैव का वार्ता	६.३१.४६	अपराधं विना कांतां	५.१७.२४
अन्तपूणमिहास्थाने	११.१८.५१	अन्यथा न हि तुल्येऽहं	६.८.१५	अन्यायेन हतो वाली	४.१८.४७	अन्येषां चैव देवानां	५.८.४१	अपराधं विना कामं	४.१५.६१
अन्नं नास्ति पतिमुंक्त्वा	७.१०.३८	अन्यथा पापमेव स्यात्तव	७.१६.५६	अन्यायोपाजितेनैव	३.१२.८	अन्येषां प्राणिनां राज	५.३३.४८	अपराधसहस्राणि	५.१६.३८
अन्नाद्याय व्यूहध्वसे	१०.२.३७	अन्यथा ब्राह्मणान्पूज्यान्	६.१६.४	अन्यास्तत्र गता	५.२६.४०	अन्येषां शास्त्रकतुणा	७.३६.१६	अपराधो भवत्येव	७.३१.१८
अन्नानां नियमो नास्ति	६.८.५२	अन्यथा व्यसनं	५.१७.५८	अन्यास्त्रधारणं स्त्रीणां	५.३१.३८	अन्येषामपि सर्वेषां	११.६.३४	अपराधो मम ब्रह्मन्	१.१७.३२
अन्नानां राक्षसस्तस्मान्	१२.६.२४	अन्यथा शरणं नास्ति	५.१६.४३	अन्ये चक्रहृदय सर्पाः	२.१२.१७	अन्येषामपि सर्वेषां	११.१०.६	अपरिच्छिन्नताऽप्येव	७.३२.१८
अन्नार्थं पुत्रकाः सर्वे	७.१३.३१	अन्यथा सर्वदा चिता	५.१.४२	अन्ये च दानवाः सर्वे	५.५.१६	अन्येषु धर्मशास्त्रेषु	६.३६.१०	अपरेऽह्नि शुभे काले	३.२०.५०
अन्नाशनं तथा चूडा व्रत	१२.७.११४	अन्यथाऽहं हेरिष्येऽद्य	३.२१.२६	अन्ये च बहवः शूरा	५.२१.३६	अन्येषु सर्वयज्ञेषु किञ्चिन्	३.१२.४०	अपश्यतां सतीं	७.३०.४४
अन्यः किं न करोत्येव	३.१६.४६	अन्यथाऽहं स्यामि भगवन्	७.२२.५३	अन्ये तु र्वज्जनाः पुंदा	११.१५.६६	अन्यैरप्येव विदुर्वर्मानिता	१०.१२.२३	अपश्यंस्ते महादेव्या	७.३३.२३
अन्यकृते कृपलजने	६.६.६१	अन्यहापुषिषीचन्यं	६.१०.३	अन्येऽप्यप्येव नृपतय	६.७.३३	अन्यैर्विद्याय त	५.२८.८	अपश्यंस्ते महादेव्या	४.२३.२४

अपश्यत्संमुखं देव्याः	१.६.६०	अपुत्रो लभते पुत्रं	६.२५.३७	अमध्यभक्षणं लोभादगम्या	३.१५.२३	अमृत्युण सप्तहिष्ट	१२.७.८४	अमृत्यु रत्न निर्माणं	६.१६.८३
अपश्यद्दृढमुद्यम्य हतुं	२.११.२६	अपुत्रो लभते पुत्रं	६.४५.६५	अभया अमृतौघा	८.१३.१०	अमृत्युस्थानमवमंस्य	७.३६.२३	अमृत्युपरत्नं यत्किञ्चिन्	६.२१.५
अपानमन्त्रं स्पृश्या	११.२२.३६	अपुत्रो लभते पुत्रं	६.५०.६४	अमयेत्पुष्पा तीर्थे	७.३०.७२	अमृत्युस्थानार्थ्यपञ्चादि	४.२१.४७	अमृतं स्वहृतं विष्णो	६.५.५
रूपालयञ्च राजेन्द्र	२.८.१६	अपूर्वं जन्मनो वृत्तं	१०.२.१८	अभवत्स महोपालस्तेन	७.३०.३६	अमृत्युनिहृतं देवा	६.४.४६	अमृतं देवलोकास्व	२.१२.२७
अपावृत्तं मुखे शक्रं	६.४.३१	अपूर्वा कामिनी कृष्टा	१०.१२.५२	अभावे दंतकाष्ठस्य	११.२.३६	अमरत्वं देवदेव	५.२.८	अमृतं ब्रह्मरन्ध्रे स्नातुं	२.१२.३०
अपावृत्य मुखे क्षिप्तवा	६.४.२६	अपृच्छद्दोहं राजा	६.२६.२३	अभिचारेण नाशार्थं	६.३.५	अमरमुक्तराज्यं	५.७.३०	अमृतादीप मिष्टाते	१.११.३
अपास्यां च जायायां	८.४.८	अपृष्ट्वा च महोपाल	२.७.२६	अभिजातमुष्टं हेतस्य मुदिता	४.१२.४८	अमराणां गुरुः साक्षात्	४.१३.८	अमृतापिधानमित्येव	११.२३.१
अपि ते सर्वं सामग्री	७.१५.२७	अप्यकार्यसहस्राणि	११.१४.३५	अभिज्ञानाय चानीतं	५.३३.३७	अमराणां च परमाश्रय	८.१८.२६	अमृतास्तिकरेणान् कूर्मं	१०.५.६
अपि संत्येव वेदेयु	१२.८.६	अप्रच्छन्नगुहाणां च	३.६.१८	अभिधानतश्चार्थतो	४.२०.२०	अमरास्ते कथं वाच्या	४.२०.२१	अमोघं सर्वथा वीर्यं मम	२.१.२०
अपुत्रः प्राप्नुयात्पुत्रं	१२.५.२६	अप्रतर्क्यमनिर्देश्यमनो	७.३२.३	अभिमंत्र्य शतं भस्म	११.२४.३६	अमर्षो नैव कर्तव्य	१.१०.१५	अमोघवीर्यस्त्वं ब्रह्मन्	२.२.२७
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	१.४.१५	अप्रताप्रहृतादो यः	८.२२.३२	अभिमंत्र्य सहस्रं	११.२४.१३	अमायां रविचक्रास्यां	६.४०.८४	अंबामलफलेनापि पिता	१२.१३.१८
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	१.४.२८	अप्रिय वदतां कामं	५.२४.२३	अभिमन्त्र्युसृतं वीरं	२.१०.४५	अमावस्यां च संप्राप्य	३.२६.८	अंबायज्ञ चकाराणु	१२.१३.७
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	१.१४.२६	अप्सरो बलसंमतः	५.३.३४	अभिमन्त्र्योर्वरा भार्या	२.७.४	अमावस्यां न भुञ्जीत	११.२३.५२	अंबालिका वधूर्धन्या	६.२५.२
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	२.४.३२	अप्सरोभिश्च संवासः	७.१२.२१	अभिमानं तपोऽर्जित्वा	७.२६.३०	अमुकदेश्या अर्घ्यपात्र	१२.७.४६	अंबायज्ञविधानज्ञा	७.३१.२२
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	२.६.४६	अप्सरोभिः समायुक्त	४.५.३६	अभिषिक्तं सुत	७.१३.४	अमुकाव्यामृतायेति	१२.७.५३	अंबिका च यदा स्नाता	१.२०.६७
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	७.६.५२	अबलेति च मन्वानो	५.१६.६२	अभिषिक्तस्तु तेजस्वी	७.१२.६४	अमुकासनाय नम इति	१२.७.३६	अंबिकातद्रणस्थाने	५.२५.२७
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	७.१४.३०	अब्रवीद्वचनं कृत्वा जलं	२.६.२३	अभिषिक्तेन्महेशानीं	११.१८.१०	अमृत्यु रत्नलक्षित	६.१३.२०	अंबिका तं जघानाणु	५.२६.३०
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	७.१७.१०	अब्रूम तामवाक्याः स्मः	३.२.३५	अभिषेकदिने रामो वनवासं	४.२५.११	अमृत्यु रत्नलक्षितां	६.१६.५५	अम्बिका तं समालोक्य	५.१३.४७
अपुत्राय पुत्रदाहं	६.४६.२७	अभक्तेभ्योऽपि मूर्खेभ्यः	११.६.२७	अभ्यगादिस्नानं विधिं	६.५०.३२	अमृत्यु रत्न निर्माणं	६.१२.५२	अम्बिका ताञ्छरावीक्ष्य	५.२८.७
अपुत्रो लभते पुत्रं	६.१२.४०	अभक्ष्यभक्षणं तेषां	११.१४.१३	अभ्यागतोऽतिविद्या	११.२२.२१	अमृत्यु रत्न निर्माणं	६.१८.२४	अंबिकायाः परं रूपं	५.२३.५

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

८

अंबिकायां प्रवृत्तोऽहं	६.२४.५७	अयुतं शोषवीते तु	११.६.१७	अरण्या मथनाज्जा	६.१५.२६	अरोहणस्थानमसौ	८.१४.२४	अर्धचंद्रेण बाणेन	५.२६.५२
अंबिका शंखनाद वं	५.२५.४८	अयुतं वाऽथ सक्षवां	३.१७.१४	अरण्यामथ्यमानायां	६.१५.२५	अर्ध्यां पाद्यविधिं कृत्वा	६.२४.१२	अर्धरात्रे तु सञ्जाते	३.२७.५७
अंबिका ह्लादिनी	१२.११.३५	अयुतं वामनाख्यं च	१.३.७	अरण्ययुद्धमग्निं वा	११.११.११	अर्धयिष्यति बाह्वार्यं	३.१३.५२	अर्धश्लोकात्मकं यत्तु	१२.१४.१
अंबुवाचीत्यागदिने	६.६.३६	अयुतांतरविरुयाता	८.१८.१५	अरा इवरथ नाभी	७.३६.८	अर्चाभावे तथा यंत्रं	३.२६.२१	अर्धावयवरूपा च	६.१.११२
अंबुवाच्यां भूकरणं	६.१०.१४	अये जाये तिष्ठ तिष्ठ	१.१३.२८	अरागेण च यत्कर्म	१.१८.६०	अर्चा वा घातवीं कुर्यात्	५.३४.६	अर्धदद्याच्च सूर्याय	११.२०.४३
अंबुवाच्यां भूखननं	६.३४.४८	अये नृप सुते प्राप्तो	१०.७.४	अराध्या परमा शक्तिः	१.६.८६	अर्चा मदीया नगरे	३.२४.१६	अर्घ्यामृतमन्त्रोऽयं	११.१६.५७
अंबुवाच्यां भूखनने	६.१०.२	अयोध्याधिपति वीरं	५.२०.२१	अरीणां मर्दनो मानः	१०.१०.८	अर्चास्पर्शां ब्रह्मकुमिः	६.३५.४३	अर्घ्येषु देवि गंतव्यं	११.१६.६१
अंभस्तु प्रक्षिपेत्तेन	११.१६.१०	अयोध्याधिपतिः क्रीडा	७.१४.२६	अरुणकमलसंस्था	११.१.४४	अर्चिता जगतां घात्री	५.३४.४३	अलम्यमपि दास्यामि	६.६.२६
अंम्लानपंकजां तुभ्यं	५.२३.२५	अयोध्यां चैव राज्य	७.१०.४६	अरुद्राक्षधरो भूत्वा	११.५.१४	अर्जयित्वाऽथवा द्रव्यं	१.४.१२	अलं भूतिविरोधो न सर्वो	६.२१.४२
अंम्लानपंकजां मालां	५.६.७	अयोध्यायाधिपति	७.१८.५७	अरुणस्य सुतः श्रीमान्	७.१०.७	अर्जुनस्य नथा भार्या	२.७.२	अलाभे बिल्बदूर्वादिवप्रेणो	११.१६.११
अयं तुभ्यं वरो दत्तोऽयम्	६.२६.८	अयोध्यायां महात्मानं	७.११.२६	अरुणाख्या महाराज	८.५.२८	अर्जुनस्तु ततो गत्वा	२.८.७	अलीकवादिनो धृताः	६.८.३४
अयं ते कथितः कर्म	६.३०.१४०	अयोध्यायां स्थितो	७.८.५४	अरुणाख्यो दैत्यराजो	१०.१३.६१	अयंकामो प्रशस्तो	६.७.१०	अलीकवादिनः सर्वे	६.८.४७
अयं मे शिष्यतां यातो	१.११.२६	अयोध्यायामुवागस्य	७.१२.६३	अरुणोदस वर्णन	८.५.२७	अयं शोभान्महाभूतो	६.३३.३८	अलीकिकं भाति यक्ष	१२.८.४२
अयं स पुरुषव्याघ्रः	७.२६.३४	अयोनिजस्त्वया प्रोक्त	१.४.२	अरुणोदा नदी या	८.६.१	अयं सत्त्वसमुद्भूतं	३.८.३४	अल्पमात्रं क्षणं नैव	४.२.२८
अयं स्वातंत्र्य सान्निध्य	५.१६.३८	अयोनिजोऽहं विप्रर्षे	१.१४.४०	अर्धं तु वैर्भक्षितंस्तु	६.३५.१२	अर्षाणि चार्पमाप्नोति	८.२४.५८	अल्पायुषोऽल्पबुद्धीश्च	१.३.२०
अयस्मदीरगिनिविद्धं	८.२२.३४	अयोनिर्भवाभूमौ	६.६.४६	अर्धं यती सतीनां	७.३०.८३	अर्षां दोषं न जानाति	७.१७.६	अवटः कूपभेदश्च	६.३७.६०
अयान्नतं चर्म पुत्रं	२.७.१६	अरणि तत्र संस्थाप्य	६.१५.२४	अर्धं यती सतीनां	७.३०.८३	अर्धं चन्द्र निर्मलं च	१०.१२.२०	अवतारं प्रवाहेषु	५.१.४३
अयान्निजोऽहं विप्रर्षे	११.२१.१४	अरणि सक्षितं गुह्यं	१.१०.२३	अर्धं यती सतीनां	७.३०.८३	अर्धं चन्द्र भरा देवी	५.२८.२२	अवताराननेकास्तु कृतवान्	४.१०.३०
अयान्निजोऽहं विप्रर्षे	६.४८.५५	अरण्यां तेन गंतव्यं	६.६.५६	अर्धं यती सतीनां	७.३०.८३	अर्धं चन्द्राधिकं लिङ्गं	६.१.५०.७	अवतारानमयं यत्ना	४.१०.२८
अयान्निजोऽहं विप्रर्षे	६.४८.५५	अरण्यां तेन गंतव्यं	६.६.५६	अर्धं यती सतीनां	७.३०.८३	अर्धं चन्द्राधिकं लिङ्गं	६.१.५०.७	अवतारानमयं यत्ना	४.१०.२८

अवताराः सर्वे एव	४.२०.१२	अवश्यं भावि भावना	५.२२.११	अविमुक्तं न मोक्षस्य	१०.७.६	अश्रुपातं करोत्यथ विवशः	१.१५.३१	अश्वमेधस्य संशोध्यः	१२.७.१०५
अवतारा हरेरेव	५.१.२८	अवश्यं भावि भावास्ते	६.१७.४०	अविमुक्ते विशालाक्षी	७.३८.२७	अश्रोतत्रं निष्ठायास्ता	११.१४.११४	अष्टकृत्वो जपेभूतं	१२.७.५५
अवतारे च वाराहे	६.१.५३	अवश्यं सा तु कर्तव्या	१२.७.६	अविरोधस्तु भूतानां सर्वे	५.२०.२८	अश्रोतधर्मनिष्ठानाम्	११.१५.११३	अष्टदिक्षु तथैतासां	१२.११.५२
अवतारे परे ते तु	४.२२.११	अवश्यमेव नरकं एतैराच	३.१२.८५	अविवाहिना तु मुनिना	२.११.२६	अश्रोत्राः कण्ठिनः कामं	१.१.१०	अष्टमं च हनिष्येऽहं	४.२१.५१
अवध्यः सर्वदेवानां	६.३.२५	अवश्यमेव भोक्तव्यं	१.५.४३	अविवेकाच्च तत्त्वस्य	७.३२.२३	अश्रोतभूवंपुङ्गादिनैव	११.१५.११७	अष्टमस्तु प्रदातव्यस्त्वया	४.२१.४२
अवध्यः सर्वभूतानां	११.५.३१	अवश्यमेव भोक्तव्यं	३.२५.६	अवीक्षितस्तत्तत्र	८.२३.४	अश्वकर्णां हस्तिकर्णा-	१२.१०.२४	अष्टमस्य च गर्भस्य	४.२३.२
अवध्योऽहं सुरगणै	५.३.४६	अवश्यमेव भोक्तव्यं	६.३१.२५	अवीक्षिरप्ययः पानं	८.२१.२६	अश्वत्थनाशकश्चैव	६.७.३५	अष्टमी चंद्रविबाध	७.३१.३६
अवध्यो भ्रातरो स्यातां	५.२१.२७	अवश्यमेव भोक्तव्यं	६.२६.७०	अवीरान्नं च यो भुक्ते	६.३४.५८	अश्वत्थसीमघो हुत्वा	११.२४.५६	अष्टमे तत्त्वसंख्याश्च	१.२.१५
अवनिवायुत्ववह्निजलादिभिः	३.५.५	अवश्यमेव भोक्तव्यं	६.४०.७४	अवीरजस्तज्ज्ञं बालचेष्टा	२.११.२०	अश्वत्थे बंदनीया तु	७.३०.८१	अष्टमी देवकीगर्भः	४.२३.११
अवमन्य च नः सर्वा	३.२३.३१	अवष्टंभकरास्ते तु	८.५.१६	अव्याहृतबलो देव्याः	१०.१३.२७	अश्वमेधस्य पुण्यं	६.६.६३	अष्टमो मरारुपातः	१०.१०.३
अवमन्य नृपान्सर्वास्त्वं	३.२१.१६	अवस्थानात्स्वभावेपु	३.६.१०	अशक्तः शंकरो हंतुं	३.६.१८	अश्वमेधस्य शतेनैव	६.३०.१३३	अष्टम्यां च चतुर्दश्यां	३.२४.१८
अवहृष्ट रथाद्देवो	६.२४.७	अवाप्य रजनीयामं	११.१.३४	अशक्ता चेत्कथं	७.२५.१६	अश्वमेधसहस्रस्य	११.४.२५	अष्टम्यां च चतुर्दश्यां	५.३४.१६
अवहृष्ट वृषात्तूर्णं	६.१५.३२	अवाप्स्यसि सुखं त्वं	६.६.१६	अशक्तास्तेन तो	७.२८.१६	अश्वमेधसहस्रादि	७.२१.८	अष्टाक्षरं महामंत्रं	६.४६.५५
अवरोह स्थानम	८.१४.२५	अविचार्य न वक्तव्यं	५.२४.४	अशक्तो नियतं पूजां	३.२७.८	अश्वमेधसहस्रेण वाजयेय	२.३.१६	अष्टांगयोगसिद्ध्या च	११.२१.४७
अवशोनाऽपि यन्नाम	६.११.५६	अविचार्याय रामोऽपि	३.२८.३०	अशक्तो व सशक्तो	३.२०.२८	अश्वासक्तमतिं वीक्ष्य	६.१७.५७	अष्टादश पुराणानि कृण्वेन	१.१.३
अवश्यं करणीयं ये	६.५.७	अविज्ञाय परं तत्त्वं	३.२.८	अशक्तोऽहं गंडर्वाणा-	१०.७.१६	अश्वहि जातयः सर्वाः	७.३३.३४	अष्टादश पुराणानि कृत्वा	१.३.१७
अवश्यं कारयेद्विद्वान्नाजा	११.२४.२०	अविद्या जीवभेदस्य	७.३३.११	अशुचिर्वाप्यनाचारो	११.१५.६२	अश्विनावपि पश्चात्तत्	७.५.२२	अष्टादश भुजाकारा	५.८.७०
अवश्यं कृतपुण्याना	७.८.१६	अविद्येयं महाभाग विद्या	१.१८.४३	अशेषसाधनेऽप्येव	११.१२.२०	अश्विनो वसवः साध्याः	३.४.१८	अष्टादशभुजा देवी	५.८.४६
अवश्यं भगवंतो मे	६.६.२५	अविद्यो वा सविद्यो	११.६.२१	अशोकवनिकायां सा	३.२६.६	अश्विनो वसवस्त्वष्टा	३.६.३६	अष्टादशभुजा दिव्या	५.६.४६
अवश्यं भाविनो भावाः	४.१४.४२	अविद्वान्ब्राह्मणः कोऽपि	७.११.४८	अशौचेऽशुचिकाले	६.२४.५०	अश्विन्यां कथ्येतस्य	७.३६.२६	अष्टादश भुजा नारी	५.११.३५

अष्टादशवर्षश्च	१२.१.२५	असंख्य विश्व संहर्त्रा	६.२४.१२	असहायोऽपि निर्गन्ध	५.३२.२०	असुरान्महिषो दृष्ट्वा	५.७.१	अस्मान्प्रतापं वचनं	२.२२.३८
अष्टादशसहस्रं च पुण्यं	१.३.५	असंख्याता तदा जाता	५.२१.४०	असहायो ह्यापयेयो	४.१८.४२	असुरो मद संजस्तु	७.७.२७	अस्याः पिताऽतिष्ठमात्मा	३.१५.५५
अष्टादशसहस्राणां श्लोका-	१.१६.३६	असंख्यातानि नामानि	३.३०.३६	असाध्यमपि लोकेऽस्मि	४.१६.२२	असूयेष्विज्जमाऽशांति	३.८.२४	अस्माभि परमेशानी	१०.१३.७०
अष्टादशवर्ष वर्षाणि	२.७.१५	असंख्याता महावीर्या	५.२६.३	असारना विजानंतः	४.४.७	असृजतं महासत्त्वा	६.४.३६	अस्माभिः सहितस्तत्र	७.२५.१०
अष्टावष्टौ समश्रोयात्पिंडा	११.२३.५४	असंख्यानि च विश्वानि	६.२५.२१	असारोऽस्मिन्च संसारे	५.३५.३६	असृषिष्वनि नृत्यंति	८.२३.१२	अस्माभिरत्र भुवने	३.४.३६
अष्टाविंशतिसख्यास्ते	१.११.५०	असंख्येषु च विश्वेषु	६.२५.२०	असारोऽस्मिन्स्तु संसारे	६.२४.१४	अस्तं याते दिवा नाथे	२.१०.६२	अस्मिच्छव इदं मौल्यं	७.२४.२६
अष्टाविंशो युगे शस्तो	४.१६.१८	असतामुपकाराय दुर्जनानां	३.१०.४२	अमिक्रीति च नाम्ना	७.१.१३	अस्त्येकं परमं गुह्यं	१२.३.४	अस्मिञ्जन्मनि चार्वाग्यः	४.१७.६
अष्टाविंशो विशालाक्ष्यो	४.१७.१५	असत्कुत्र प्रभूता	६.४८.३८	अपिजीविमसीजीवी	६.७.२६	अस्ति मे वित्तमतुलं	७.२२.६	अस्मिन्नेकार्णवे घोरे	१.१५.६५
अष्टावेव महोपालपत्नयः	४.२४.४३	असत्प्रतिग्रहाच्चेवा	१२.६.१६४	असितं देवलं चैव शुक्रं	२.२.४६	अस्त्र मन्त्रं जपन्देशं	१२.७.८०	अस्मिन्वर्षे लब्धजन्मन्	८.११.१६
अष्टोत्तरशतं मंत्रं	१२.७.१४६	असत्यवादिनः पापास्तथा	६.११.४७	असितो देवलश्चैव	१.२०.३	अस्त्र मन्त्रेण संप्रोक्ष्य	१२.७.४५	अस्मिन्वै भारते	८.११.७
अष्टोत्तरशतेनापि पंचाश-	११.४.३८	असत्येनापि सर्वद्वं	४.१३.४२	असिना तीक्ष्णधारेण	७.२१.२१	अस्त्राण्यने करुपाणि	५.६.२१	अस्य पूर्णेन्दुवद्वक्त्रं	७.२६.१३
अष्टोत्तरशते वर्षे गते	६.८.७२	असत्यो जायते राज	४.४.३४	असिपत्रवनं नाम	८.२२.१६	अस्थिसंघात संकीर्णं	७.२४.१६	अस्याः पूजा प्रभावेण	८.५.३१
अष्टोत्तरशतं मालोपवीतं	११.७.१७	असत्यो यास्तमी	७.२४.३	असिपत्रे वसंतोऽपि	६.३४.२	अस्नातस्त्व क्रियाः सर्वा	११.३.७	अस्या वधश्च मे	७.२५.७०
अष्टौ च भैरवा रोद्रा	६.२०.३३	असदुक्तो यः प्रति	८.८.१५	असिपत्रे वसंतोऽपि	५.१५.२	अस्पृष्टकीर्तिः सुयशा	६.१२.४१	अस्वस्थोऽहं महाभागा	६.१.४५
अष्टौ च मुक्तिकामस्य	१.१८.२२	असंतुष्टा द्वेपराः	४.४.५२	असिलोमविज्ञालाक्ष्य	५.६.२४	अस्मद्विधो नात्यपक्वे	८.१६.२६	अस्विन्नशुक्लघान्य	६.४.३६
अष्टौ मासांस्तु प्रवृत्तसदा	६.२६.१५	असन्नमरणः कामं	५.१३.३६	असिलोमा गदां गुर्वी	५.१५.४७	अस्माक पुण्ययोगेन	१.१.५	अहंकार कृतं सर्वं विद्वं	३.७.१७
असत्तम हृदभोजे	१.४.६४	असंभाव्य जन्मगतैस्त्व	७.३१.६८	असिलोमाऽप्रतो गत्वा	५.१५.४	अस्माकं मतिमानेन	३.२५.४३	अहंकारजयं कृत्वा	६.१३.५०
असत्तमं तुल	६.१२.५६	असंभाव्य महाभाग	७.६.४३	असिलोमा नयोदको	५.३.४	अस्माकं रक्षाणां यैव	६.४८.१३६	अहंकारनिवृत्तस्तु न	४.७.३१
असत्तमं चक्षुषाः	६.१३.३३	असत्तमं चक्षुषाः भाति	७.२६.२२	असिलोमा त्रिनेत्रश्च	५.६.१६	अस्माकं वचसां	६.७.४	अहंकार परिरयवतो	५.१.३७
असत्तमं चक्षुषाः चक्षुः	६.३०.५३	असत्तमं चक्षुषाः चक्षुः	६.७.४८	असुराः क्षीयन्त्युक्ता	५.१४.४५	अस्माकमनयादेव	७.३१.१६	अहंकार सत्त्वात्पातितः	४.१०.१५

अहंकारवशः प्राणी	५.१.३५	अहं को वा चरन्	६.२०.६५	अहं विष्णुस्तथा शम्भु	१.७.२३	अहल्याजार विज्ञान	५.३.१५	अहो बलमहो बौध्देव्या	१.१५.२६
अहंकार विहीनानां	५.१.४४	अहं गत्वा हविष्यामि	५.६.४५	अहं वीणां करे कृत्वा	६.२६.२२	अहल्याजार संज्ञक	७.६.६०	अहो मंदबुद्धिजोऽयं	२.२.१३
अहंकारश्च मे कार्यं	३.६.७४	अहं युक्तामि दासत्वे	७.२३.६	अहं वो बोधयिष्यामि	४.१२.५७	अहल्याऽऽवृत्ती मेनका	६.१८.२७	अहो मायाबल बोधं	१.१५.२४
अहंकारः सदा प्रोक्तो	५.१.४६	अहं युक्तामि दासीं	७.२२.१०	अहं शास्त्रा च पत्या च	७.२१.२४	अहिंसा याज्ञकी प्रोक्ता	३.२६.३४	अहोरात्रं परिकल्पितो	३.८.२७
अहंकारस्तु संजातो	६.२६.३७	अहं चैतं नृपं सद्यो	७.१७.५७	अहं शिवश्च शैवश्च	६.४१.१२	अहिंसां च तथा विद्धि	१.१८.४६	अहोरात्राणि तन्वानः	८.१६.२१
अहंकारस्तु सर्वज्ञमुनिभि	४.१०.१८	अहं च शैलरूपेण	६.२४.५६	अहं सत्त्वप्रधानोऽस्मि	६.३०.४६	अहिंसां परमो धर्मो	२.११.३६	अहो रुद्राक्षमाहात्म्यं	११.३.३७
अहंकारांकुरस्याऽग्रे	४.७.२६	अहं जपामि तं मन्त्रं	६.५०.१५	अहं स पन्नगो ब्रह्मस्तं	२.१०.६	अहिंसा सत्यमस्तेयं	७.३५.६	अहो रूपमिदं सम्यगहो	५.३१.२२
अहंकारांकुरे जाते व्यर्थं	४.७.२५	अहं जानामि सोमित्रे	३.२८.४१	अहमष्टहनिष्यामिगत्वा	४.२६.५५	अहिंसां व्याप्य मान्याय	१०.४.५	अहो विषेष्टुं कल्पितं	७.४.४६
अहंकारास्तुत्पन्नाः काम	४.७.२४	अहं वनगतो मातृनाभवं	३.२५.१०	अहमप्यतिवामोर	७.१३.१०	अहं तु की देवसेवा	६.२८.६	अहो लोभस्य महिमा	४.३.११
अहंकारादि संजातमिदं	५.१.३६	अहं तपसि स वन्द्यो	७.१३.८	अहमष्टसु गोपेषु	६.१८.७०	अहो अमीषां किमकारि-	८.११.२२	आकर्ष्यं तद्भाषितं	३.२२.३२
अहंकाराद्देवमहो	४.४.३७	अहं त्वमखिलं विश्वं	१.१६.२८	अहमष्टत्र राजवं	७.२६.७२	अहो अयं नः किल	१२.६.३६	आकर्ष्यं महोपाल	१०.१०.२०
अहंकाराभिभूतस्तु करोति	४.४.४०	अहं त्वां हन्मि पापिष्ठं	३.२१.१६	अहमष्टनया सार्धं	६.२२.३	अहो किमद्भुतं दृष्टं	६.१६.२०	आकर्ष्यं स वसेन्नित्यं	११.१८.१३
अहंकारां वरारोहां	५.६.५७	अहं दष्टं त्वया सर्पं	२.१०.७	अहमित्याभिमानस्य	८.२०.१६	अहो केचिद्वदंतीति	६.६.७	आकर्ष्यमेवं वेषं स	८.१४.१४
अहनदरावर्णं संस्पृष्टे कुर्म	४.२५.१६	अहं दुःखान्वितो दीनः	६.२६.४७	अहमिद्रोऽहं भो विप्राः	६.६.४४	अहो कृपाते कथयाम्यहं	३.२४.१३	आकर्ष्यं च क्रमति	८.१७.६
अहमष्टहनि भूपालो	७.१३.४३	अहं देवी न चान्योऽस्मि	११.१.४६	अहमेवं चिंतयामि	६.१५.२६	अहो व्रज यासि सावित्री	६.२७.१४	आकर्ष्यं चैत्रमासीयन	१२.८.५१
अहं करोमि त्वत्पूजां	६.४८.१३०	अहं प्रसन्ना दैत्येन्द्र	१०.२.२	अहमेव शंखचूडो	६.१८.६६	अहो गगनमार्गोऽपि	१०.३.१८	आकाशगो महतेजा	१.१६.४८
अहं करोमि सततं	६.२१.६२	अहं बुद्धिरहं श्रीश्च वृत्तिः	३.६.८	अहमेव स सोऽहं	७.३६.१७	अहोऽतिविश्रं नृपतेश्च	३.२२.२४	आकाशस्य गुणश्चैकः	३.७.४६
अहं काव्यो गुरुश्चाऽयं	४.१४.२	अहं ममेति पाशेन सुखेन	४.२०.७	अहमेवास पूर्वं तु	७.३२.२	अहोऽतिविश्रं नृपतेश्च	७.२७.४०	आकाशादीनि भूतानि	११.८.१७
अहं कृतश्च सहर्ता	६.२१.६१	अहं विभेमि पापादौ	६.२.१४	अहमो महत्त्वचैव	१२.५.१५	अहो देवबलं घोरं	५.६.३४	आकृतिं रचते प्रादात्	८.३.११
अहं केनापराधेन	६.७.५	अहं विष्णुरहं ब्रह्मा	४.१६.३	अहल्या गीतमस्त्री	६.१.१२८	अहो धैर्यं मुने कामं	४.१७.२०	आकृतिः प्रथमा कन्या	८.३.११

आकृष्य तरसा चापं	४.६.२१	आगत्य कथयामास	६.४६.४३	आगमोधस्वेष्टमजिह्वश्च	८.४.४	आचारो द्विविधः प्रोक्तः	११.१.१६	आज्ञाकरो भवन्तस्या	१२.७.२४
आकृष्या तत्स्वं सत्त्व	४.१०.३	आगत्य तत्र तस्थौ	६.२०.४४	आनेयं गौणमज्ञाध्वजं	११.१०.१	आचार्योऽहं भविष्यामि	१.३०.४०	आज्ञापयत्सोऽन्तरस्ता	६.१.४१
आगच्छ कुशले	६.१३.११०	आगत्य तमुवाचेदं	६.४.३	आनेवी चामरी बाद्या	१२.६.१७	आचार्यो भाषिनां	८.२०.३	आज्ञापय महाराज	७.१५.६२
आगच्छ तु शशी मल्ल	६.७.५७	आगत्य तामथोवाच	५.२६.५६	आनेयं तु विनाऽऽचार	१.६.२४	आजगम गृहं प्रीतो	७.१७.४०	आज्ञापय विशालाक्षि	५.१६.२८
आगच्छतं गदापाणि	५.१३.३३	आगत्य मधुरां क्रोधा	७.८.३८	आनेयं त्रिः परिभ्राम्य	१२.७.६१	आजगाम महामास्थः	६.४६.४३	आज्ञापयामास तदा	६.३.३०
आगच्छतं गिरेः शृंगं	५.१८.४२	आगत्य रवौ तदा तैस्तु	२.६.६६	आचम्य च ततः	११.२.३५	आजगाम महायोगी	६.४८.६६	आज्ञपात प्रवेष्टव्यो	६.१६.१२
आगच्छन्तं चतं दृष्ट्वा	३.२२.४०	आगत्य सन्निधौ	७.२३.२६	आचम्यः प्राणानायम्य	११.२०.३३	आजगाम महावीरो	५.१७.३५	आज्ञा मे राघवस्मात्र	३.२८.३७
आगच्छतं तदा काली	५.२६.५७	आगत्य सर्वे पोबुस्ते	७.२७.५	आचम्य प्राणानायम्य	१२.७.६	आजगाम महाक्षेत्रं	७.३१.२१	आज्ञासं क्रमणं तत्र	७.३५.४५
आगच्छतं तु तं वीक्ष्य	५.१४.३६	आगत्य स्वजनं दृष्ट्वा	७.१३.६	आचम्य मौनी सकल्प्य	११.१८.३	आजगाम रमानायं	५.६.३४	आडीबकं महायुद्धं	६.१२.३०
आगच्छतं नृपं श्रुत्वा	३.२४.४७	आगन्तव्यं च द्वः सर्वे	३.२१.५५	आचातः प्राणमायम्य	११.१६.१८	आजगाम वसिष्ठस्तु	६.१४.३८	आडीरूपधरस्तस्या-	६.१३.४०
आगच्छतं सुतं दृष्ट्वा	१.१६.३७	आगन्तव्यं पुनर्गत्वा	१.१७.८	आकल्पातं च क्रमति	८.१७.६	आजगाम स यत्राऽस्ते	७.३०.३०	आतपेन त्रिलोकी	८.१४.२३
आगच्छ वरदे देवि	११.१६.५६	आगमिष्यति तत्रैव रंभा	४.५.४२	आचार नियमैस्त्वक्ताः	८.२२.४३	आजगाम हरिस्तावत्	५.६.४५	आतुरो मृत्युकालेऽपि	१.४.१८
आगच्छामि त्वत्नमीय	६.१८.६८	आगमिष्यति धर्मात्मा	७.६.१६	आचारः परमो धर्मो	११.१.११	आजगामाऽऽश्रमपदं	२.३.३३	आतुरोऽस्मि वरारोहे	५.१६.२६
आगतं गरुडं वीक्ष्य	६.२८.२८	आगमिष्यति राजानो	३.१६.१८	आचारः प्रथमो धर्मः	११.१.१६	आजन्मतस्ततो यत्नं	७.२५.८१	आत्मकृत्यं प्रकुर्वति	५.१२.५७
आगतं वरुणं दृष्ट्वा	७.१५.५५	आगमिष्यति शुभात्र	५.२४.३५	आचारः प्रथमो धर्मो	११.२४.६७	आजन्मसंचितं सर्वं	७.१७.५८	आत्मतत्त्वबोधनाय	११.२१.८
आगतस्तत्र कामिन्या	६.२३.४५	आगमिष्यति सा काम	१.११.२०	आचारवान्सदा पूता	११.२४.६८	आजीव्यं कल्पजीविना	८.१७.४	आत्मना ध्यानयोगेन	८.८.११
आगता वरुणाः गवित	५.२८.२०	आगमिष्यामि मासति	७.१५.१२	आचारहीनं न पुनन्ति	११.२.१	आजी हतोऽपि दुःखः	३.१५.१०	आत्मनीशे गते देहात्सर्वे	६.४१.११
आगता हि महाभागा	६.१३.१११	आगमिष्याम्यहं मार्गं	७.१६.६	आचारहीनो विप्रो यो	६.४१.४१	आजयाः बाह्मणः सोऽपि	६.१८.१६	आत्मनो ऋणमोजाय	७.५.४६
आगतोऽहं वरारोहे	३.२८.६३	आगमिष्याम्यहं राजस्ता-	६.१४.३१	आचारारोप्यते त्रैलोक्यं	११.१.१३	आजयासी गतः सद्यो	७.११.२३	आत्मनो देहस्थाय	७.१६.८
आगता वरुणास्तु	५.२३.१२	आगमिष्याम्यहं वरारो-	३.२२.२०	आचारारोप्यते चा पुरा	११.१.२०	आज्ञाकरास्तु सामता	७.६.५१	आत्मन्यधीष्ट देवानां	७.३५.२५

आत्मविद्या परिष्णता	८.४.७	आदिदेवं जगन्नाथं	६.८.३५	आचारे लिंगमात्रं	११.१.४३	आपातमधुरां मत्तमंतेका	६.१८.३३	आवासावापरं कर्म	६.१५.५६
आत्महत्या भवेन्नूनं	७.१२.४३	आदिशक्ते जगन्मात-	१२.५.२	आचिपर्यं च लेभे स	१०.८.१२	आपृच्छे त्वां महाभाग	१.१७.२	आयास्यति अणार्घ्वेन	६.१६.८५
आत्मागम्योऽनुमानेन	१.१८.३६	आदेशाच्च जगन्मात-	३.१६.३२	अधिपत्यं जगद्धात्री	१०.८.११	आपृच्छय निर्ययौ तत्र	५.३५.४५	आयास्यमि मुक्तो	७.२५.३४
आत्मानं मनुष्ये श्रेष्ठं	१०.२.२७	आदौ कुर्याद्व्रतं मन्त्री	११.२३.६२	आधीत्य वेदवेदांताम्बत्वा	१.१८.१६	आपोहिष्ठेति सूक्तेन	११.१६.४५	आयातु वरदादेवी अजरं	११.१६.६८
आत्मानं हृष्यं शौकाम्यां	५.४.३८	आदौ श्रित्वा तु गोमूत्रं	११.२१.१७	आमभ्य वेदद्वयधात्रि	७.२६.६	आप्तवाक्यं प्रमाणं	४.४.६	आयुधानि च सर्वाणि	६.३.२६
आत्मानमंतरात्मानं परमा	१२.७.३८	आदौ च पृथिवी देवी	५.११.५०	आनंदजननी दुर्गा	१२.५.६	आप्यायमानः स तदा	२.२१.४	आयुधानि वयं दधः	५.८.३१
आत्मानं रक्षितं विद्धि	७.३४.३५	आदौ तन्निश्चयं कृत्वा	५.११.५०	आनन्दं परमं अमृ	५.१८.६६	आप्यायमानः स	८.२०.३५	आयुधान्यपि तावति	५.११.३६
आत्माराम सुरेशं च	३.१.२१	आदौ पुरकयोगेनाप्या	७.३५.४८	आनंदरसमूलं वै	४.६.५७	आब्रह्मरंध्रं भ्रमव्याद्	११.८.७	आयुष्माऽऽमरणादीनि	५.८.५१
आत्मा रामा च सा	६.४७.४१	आदौ सरस्वती पूजा	६.४.१०	आनंदः शुष्कतां	७.३१.७	आब्रह्मस्तं वपर्यंतं	६.२१.३८	आयुः प्रदा च बालानां	६.४६.६
आत्मारामो जितक्रोधो न	१.१७.६२	आदौ स्नानविधि	५.३४.२	आनंदं सदनं तत्तु	७.३५.४२	आभाष्य रुमरेखायै	६.२१.४६	आयुरारोग्यकामस्तु जपे	११.२४.६५
आत्माशुद्धिं विना कर्तुं न	११.२१.६	आद्यतरहितं तत्तु न	७.३१.२६	आनन्दमूर्ध्वमवलं	६.२६.१८	आभीशरश्च शकाम्लेष्वा	६.११.६	आयुरारोग्यमैश्वर्यं धनं	११.२१.४३
आत्मा ही बलमस्तात	७.१६.७	आद्याक्षरसमायुक्ता	१२.६.१८	आनयस्वाऽऽश्रमश्रेष्ठं	२.३.३०	आभ्यंतरा तु या पूजा	७.३६.४४	आयुर्बलं यशो वचः	११.२.३८
आत्मैव न सहायार्थं	११.१.७	आद्या माया तुलाऽनंता	८.५.३०	आनीतः किल कालेन	६.२३.३६	आभ्यामर्थाय सोमं	७.७.८	आयुर्वेदः स मिथ्यैव	४.२१.१३
आदानं च प्रदानं	६.१.१०१	आद्यो मन्वंतरः प्रोक्तो	१०.८.१	आनीय च ततः सीता	४.२०.५०	आभ्यामुपकृतं शक्रं	७.६.५८	आयुषोऽर्धप्रदानेन	२.६.३२
आदाय वाससाच्छाद्य	११.१२.४	आद्यामलकमाना तु	११.२.२५	आनीयाश्रममध्यग्रा	७.४.१६	आमित्युक्त्वा हरिं	३.४.५	आयुष्कामोऽयथा	११.१४.३६
आदित्य पदवीचाराप्या	१२.६.१६	आद्याश्लेषे पश्चिमयोः	८.१७.१६	आनीलविषयं त्वेती	८.५.१६	आमिषं स तु विज्ञाय	२.१.२६	आयुष्यं बलमारोग्यं	११.१०.३२
आदित्यमार्गसंचारकर्त्री	११.१६.४	आद्रियते च गिरसा	८.७.१६	आन्दोलयन्ते प्राणा	६.२०.५१	आम्नाश्च बहुलारम्भा	४.६.२	आयुः श्री पुत्रदा राधा	११.२४.६६
आदित्या वसवो रुद्रा	१.१०.१०	आधाररूपा सर्वेषां	६.१.६४	अपवं नाशयिष्यामि	५.२२.१६	आम्नेक्षुरस्वाहिन्यो नद्य	१२.१९.४८	आरभेत्तु ततः पश्चा-	११.२१.३१
आदित्या वसवो रुद्रा	३.१८.३४	आधारशक्तिरचला मुक्ता	३.१३.७	आपदि संपदि तुल्या	३.२६.३७	आयाति मधुनो	६.४०.५३	आराजकं जगत्सर्वं	६.७.५०
आदि त्यास्तोषिता	११.४.२७	आचारे पूर्वमारभ्य	१२.७.४७	आयन्मृत्युं राजानं	२.१०.२६	आयामैः परि संख्यानि	८.५.४	आराधनं शिवायास्तु	६.८.४३

आराधनविधिः को वा	८.२४.२	आलम्बं च करिष्यामि	५.२६.६३	आविः सन्निहितं	७.३६.२	आसन पाद्यमध्य	६.२६.५५	आस्तीको नाम धर्मात्मा	२.११.५८
आराधनाच्च सावित्र्या	६.२७.६	अलिंगितश्चुंबितश्च	६.२०.६	आशया मम मार्गं ते	४.१३.४८	आसनस्था वृष्टिधारां	६.१७.१६	आस्तीकोऽयं सुतः कस्य	२.१२.५
आराधयेदतिप्रीत्या	६.३१.५६	आवयोर्नरं सूक्ष्मं यो	३.६.३	आशापाश निबद्धो ह्यो	५.३०.६	आसनाद्युपचारैश्च	११.१८.६	अस्तीयं दर्शयिष्ये	१२.७.५८
आराधयेन्महेशानं	४.१३.३६	आवयोर्मरणं ज्ञात्वा	४.२०.४३	आशा वसवतो ह्येषा न	५.३०.८	आसनाद्युपचारैश्च	१२.६.१०	आस्ते ध्यानपरो नित्य-	१.१६.४३
आराधिता जगद्धात्री	६.८.५३	आवयोः समरः कांते	६.२४.१४	आशिषं च ददौ	६.२१.२६	आसनाद्युपचारैश्च पूजया	१२.१३.१२	आहारादधिकं चान्नं न	३.१०.३८
आराध्य द्रुहिणं देवं	६.३.५०	आवाङ्मुक्तो ददर्शाञ्च	११.१५.६५	आशिषां प्रभवं	८.१६.२६	आसनाद्युपचारैश्च समानं	११.१५.२६	आहारादधिकं भोज्यं	४.१३.५
आरुह्य गगनं तूर्णं	६.२८.४५	आवां जहि न यत्रोर्वी	१०.११.३२	आशीर्वादाद्विजातीनां	३.१२.१५	आसनानि पृथग्दत्त्वा	५.७.४२	आहृतोऽप्यनया	५.२७.३४
आरुह्य च भयाच्छीघ्र	३.१५.४८	आवां वा कथमुत्तानो	१.६.२६	आशीवदिश्च वो नूनं	३.१८.२४	आसने पूजने दाने	३.१०.४०	आहृतोऽस्मि कथं कुतां	२.६.२२
आरुह्य तस्य शिखराण्य	१०.७.२०	आवाह्य च महालक्ष्मीं	६.४२.४	आशुतोष महेशान	६.१८.२५	आसने स्वसमीपस्थे	७.११.३२	आहृतो च मया कामं	१.६.४६
आरुह्य शिविका रम्यां	६.६.५१	आवाह्य देवा तत्पश्चा	२.५०.२६	आशुतोषं प्रसन्नास्यं	६.२१.२५	आसन्नमरणावेतौसंप्राप्तौ	५.३०.१०	आहूय च ततो व्यासं	१.२०.७१
आरुह्याहं तदा तस्यां	६.२६.१०	आवाह्योत्तः पीठे	७.४०.१६	आश्चर्यंकरमेतत्ते वचनं	२.१.१	आसन्नैवैवस्वतमनोः तुभ्रा	१०.१३.२		
आरोहामो वयं तत्र यत्र	२.१०.४८	आविर्वासीन्नाभिपद्मा	१०.१.७	आश्चर्यमेतदक्षिणं	५.२६.४४	आससाद जगद्धात्रीं	१०.१२.२६	इक्षुकोर्वड्युक्ता चेष्टु	१२.६.२०
आर्तस्य रक्षणो पुण्यं	३.१५.५७	आविर्बभूव चार्चनी	६.२१.४२	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आससाद तदा देवीं	१०.१२.३१	इक्षुमिश्रसं शुक्लवर्णं	६.४.३८
आर्तिप्रशमनपोषवीर्याय	१०.४.६	आविर्बभूव सा केन	६.१.२	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आसहृदादाशताद्राप्या	१२.२३.३८	इक्ष्वाकु कुलसंभूतो	६.१४.१७
आर्चनानाढरं अस्मत्तानां	११.१४.१६	आविर्भवति कार्ष्णि	५.३३.५६	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आसाद्य तस्मिन्वितते	३.६.८५	इक्ष्वाकु पितरं दृष्ट्वा	६.१४.२१
आर्चनं च करिष्यामि	७.३८.३८	आविर्भवति ततोऽभावी देवानां	५.३३.५७	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आसाद्य पूजा प्रसिद्धा	६.४.५	इक्ष्वाकुवंश प्रभवो	२.३.१५
आर्चयिष्ये क्षीरवृक्षस्य	११.२४.४	आविर्भवति पुनस्तस्य	६.२१.४५	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आसीत्तस्य महाराज्ञी	६.२६.७	इक्ष्वाकुस्तु मनोः	७.२.२०
आर्चयिष्ये विष्णुः कृष्णो	६.१४.१५	आविर्भूता वक्षिणा	६.४५.७३	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आसीद्विष्णोचलो नाम	१०.२.१०	इंगितमादय निः संगा	५.४.१२
आर्चयेत्तस्यैव नित्यपुण्या	७.२५.३	आविर्भूता यथा	६.४.११	आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आस्तीकमाता विजाता	६.४७.५०	इच्छया ते महाराज	१.४.४०
				आश्चर्यमेतदाश्चर्यं	१०.१३.११७	आस्तीकस्य जगत्कार्यवी	६.४.५५	इच्छया बहुलावयना	५.१.२६
								इच्छया च विचिता याव	१.११.२१

इच्छा परां वा परिचर्य	३.२२.५	इति चिन्तापरो राजा	५.३२.४६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.३५.१	इति तस्यास्तु निर्बल	५.१७.६०	इति वरदावरं तस्मै	५.१५.२२
इच्छा मेऽद्य समुत्पन्ना	७.१२.२०	इतिजोऽयोत्साहजवच	५.२४.४६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.४.१८	इति तांशु वतीं श्रुत्वा	६.२४.५४	इति वत्सा वरं ताम्यां	५.३५.४१
इच्छाशक्त्या ज्ञानशक्त्या	१२.१२.३४	इति ज्ञात्वा महाभाग	५.२५.४५	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.८.१६	इति ते कथितं मुखं	२१.२३.६३	इति दत्त्वा वरं तस्या	६.४.११
इच्छास्वयं वरश्चको	३.१८.४२	इति तद्भाषितं श्रुत्वा	५.११.५२	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.१३.१०	इति ते कथितं भूप	१२.१३.१	इति देववचः श्रुत्वा	१०.१३.१०४
इतरतस्ततः सैन्यमगमच्च	७.१८.४२	इति तद्भाषितं श्रुत्वा	५.१२.५३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.२०.२५	इति ते कथितं राजग्य	४.२५.८०	इति देववचः श्रुत्वा	११.१५.७०
इतस्ततो घाबमान	८.२२.२०	इति तद्बचनं श्रुत्वा	३.२८.५३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.२४.५६	इति ते कथितं विप्र	६.४.८६	इति वेवी चसस्तूयलेमे	६.४६.६८
इनस्ततोऽभिघावन्स	८.२.१४	इति तं कुपितं दृष्ट्वा	६.८.३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	६.२६.६१	इति ते कथितं विप्र	६.५०.८८	इति देव्या वचः श्रुत्वा	५.१०.४६
इतिकल्पितमृत्युः	७.३१.११	इति तर्कयतस्तस्य	८.२.७	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१५.४	इति तेन समादिष्टा	४.५.५१	इति दैत्यवरान्हेवी	५.२८.४५
इतिकृत्वा मतिं तौ तु	५.३२.६२	इति तस्य तदाकर्ण्यं	३.२०.३१	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१४.३८	इति तेन समादिष्टा	६.१७.४२	इति घ्यात्वा च तां	६.४८.४
इतिकृत्वा मतिं ब्रह्मा	१.७.२६	इति तस्य वचश्चित्ते	५.२३.४६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१४.४२	इति ते निदवर्षः	५.५.२५	इति घ्यात्वा च सम्पूज्य	६.२५.४४
इति कृत्वा स्मितं	५.६.३६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	४.५.४६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१७.१५	इति ते वर्णितं राजन	१२.१२.७०	इति घ्यात्वा शिलायां	६.४४.२४
इति केचिद्ब्रह्मैव	७.३४.१३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	४.६.११	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१७.५४	इति तेषां वचः श्रुत्वा	७.१२.५७	इति घ्यानेन मां	७.३४.४६
इति चिंतयती तस्मिन्	६.२६.१६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	४.१५.१	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१६.१	इति तेषां वचः श्रुत्वा	५.२७.२५	इति नारद वाक्येन बोधितो	४.२४.५
इति चिन्तातुराः सर्वे	७.३१.१४	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.८.८३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.१८.६	इति तेषां वचः श्रुत्वा	५.३१.१	इति निश्चितं तदुद्दिष्टु	७.३७.६
इति चिन्तापराः काले न	६.७.४५	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.१०.१	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.२८.१४	इति तेषां वचः श्रुत्वा	७.३१.६३	इति निश्चितं तस्येन्द्रो	१२.८.४८
इति चिन्तापरं दृष्ट्वा हरि	१.६.२२	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.११.१	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.३१.७४	इति ते सम्प्रागारुषाता	११.२४.६४	इति पप्रच्छ तान्सर्वान्	७.३.१
इति चिन्तापरस्त्वाहं यदा	६.२६.६५	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.२५.५५	इति तस्य वचः श्रुत्वा	७.३३.२१	इति दत्तवरं सोऽथ	३.१०.५०	इति पुत्र वचः श्रुत्वा	६.३.४५
इति चिन्तापरा पुत्रमिदं	४.३.२६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.२६.१८	इति तस्य वचः श्रुत्वा	१०.१३.७५	इति दत्तवरीं देव्या दानवी	१.६.३६	इति पुत्र वचः श्रुत्वा	८.१.४६
इति चिन्तापराः सर्वे	३.२०.५३	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.२६.६२	इति तस्य वचः श्रुत्वा	११.१८.६६	इति दत्त्वा वरं तस्मै	१.५.१०२	इति पुत्रेण ते राजन्कथितं	७.१३.५६
इति चिन्तापरो राजा	३.२१.६	इति तस्य वचः श्रुत्वा	५.३२.३६						

इति पुण्या वचः श्रुत्वा	७.२७.३०	इति भक्तिस्तु या	७.३७.२६	इति वाक्यं समाकर्ण्य	१०.७.१	इति श्रुत्वा तयोर्वाक्यं	५.२३.३१	इति संचित्य भूपाल	७.७.५०
इति पुण्या वचः श्रुत्वा	७.६.२६	इति भर्तुवचः श्रुत्वा	६.२७.६	इति वादिनमग्धाशो	१.१४.३२	इति श्रुत्वा तु तां वाणीं	१.६.३७	इति संचित्य मनसा	१.७.६
इति पृष्टः पिता तेन	३.७.८	इति भार्यावचः श्रुत्वा	७.१३.४६	इति वादिनि भूपाले	३.२०.१	इति श्रुत्वा वचस्तस्य	१.६.३०	इति संचित्य मनसा	१.७.१७
इति पृष्टस्तथा तेन	३.२७.४४	इति भीतान्पुरान्दृष्ट्वा	७.३३.५४	इति विचिंत्य पविं	६.२.४	इति श्रुत्वा वचस्तस्य	५.१७.१	इति संचित्य मनसा	२.१०.२५
इति पृष्टस्तथा तैस्तु	३.२४.३४	इति भूपवचः श्रुत्वा	५.३२.४	इति विप्रवचः श्रुत्वा	३.२७.५४	इति श्रुत्वा वचस्तस्य	५.२१.१६	इति संचित्य मनसा	४.६.३५
इति पृष्टस्तदा तेन	६.१६.६	इति भूपवचः श्रुत्वा	७.१५.६३	इति शप्तं वनं तेन	१.१२.२३	इति श्रुत्वा वचस्तस्य	७.३.१२	इति संचित्य मनसा	४.१४.१
इति पृष्टस्तदा राज्ञा	३.१०.४	इति मद्रचनं श्रुत्वा	५.१०.५८	इति शप्तस्ततो जातो	७.१.३४	इति श्रुत्वा वचः पुण्याः	७.६.३६	इति संचित्य मनसा	५.३१.३४
इति पृष्टस्तदा विप्रो	४.८.१	इति मध्याह्नसंख्यायाः	११.१६.२४	इति शप्तस्तु तेनाह	६.२६.३८	इति श्रुत्वा वचस्तस्य	३.१२.८६	इति संचित्य मनसा	५.३२.१६
इति पृष्टस्तदा व्यास	६.१८.६	इति मातुवचः श्रुत्वा	६.२४.५५	इति शप्तस्तु मुनिना	२.६.४२	इति श्रुत्वा वचस्तेषां	१.५.१०८	इति संचित्य मनसा	५.३५.२७
इति पृष्टस्तु पुत्रेण	३.६.३	इति मातुर्वचः श्रुत्वा	६.२७.१४	इति शप्ता भगवता	६.१८.१	इति श्रुत्वा वचो देव्या	१.१६.१६	इति संचित्य मनसा	६.२२.५१
इति पृष्टस्तु सैरंघ्रघा	५.१७.४२	इति मे वचनं श्रुत्वा	६.२६.१	इति शप्ता रमा वेवि	६.१७.६२	इति श्रुत्वा वायुवाणीं	१२.८.३८	इति संचित्य मनसा	६.२६.१६
इति पृष्टा महादेवी	३.६.१	इति राजञ्छ्रुतं तत्र	३.११.५७	इति शप्तो महीपालः	७.१५.६५	इति श्रुत्वा सहस्राक्षः	५.५.१	इति संचित्य मनसा	७.१२.४६
इति पृष्टास्तमूषुस्ते	७.२.६५	इति राजन्नारदाय	१२.७.१५४	इति शप्तवा ययौषाम	६.१२.६६	इति श्रुत्वाहरेर्वाक्यं	६.४.६२	इति संचित्यमानोऽसौ	२.५.१०
इति प्रतिज्ञां मे मर्यां	७.३१.५७	इति राजपिण्या पृष्टोऽयास	७.१.५	इति शप्तवा सुरेशानं	६.७.१६	इति सकलसुराणामीश्वरे	६.२०.५४	इति संचित्य मेधावी	५.१०.५३
इति बुद्ध्या तु तां	७.३०.३४	इति राजा समादिष्टो	७.८.४४	इति शप्तवा हरि रोप	४.१२.११	इति संक्षेपत प्रोक्तः	११.२४.६५	इति संचित्य राजेन्द्र	३.११.५८
इति यासेन पृष्टस्तु	१.४.३१	इति राजोवचः श्रुत्वा	५.१२.३१	इति श्रियो वचः श्रुत्वा	६.१८.५०	इति संचित्य कर्तव्यं	५.१५.३४	इति संचित्यं क्षयातिविमना	७.३.३०
इति स्रष्टावचः श्रुत्वा	१०.१३.५३	इति राजो वचः श्रुत्वा	१२.१३.१४	इति श्रुत्वा किंवदंतीं	११.१८.५७	इति संचित्यं ते सर्वे	४.१४.२६	इति संचित्यं सपौडसो	२.१०.४१
इति श्रुत्वा राजगामाद्य	७.२०.१३	इति वद्रवचः श्रुत्वा	५.७.५६	इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं	४.१४.८	इति संचित्यं ते सर्वे	६.४.५८	इति संचित्यं सा नारी	५.१८.१८
इति श्रुत्वा संयाप्यताः	६.१७.१३	इति लक्ष्मणसंयाप्यताः	३.२६.५५	इति श्रुत्वा च माहृष्टा	६.१६.१०	इति संचित्यं ते सर्वे	६.८.२५	इति संचित्यं सा बाला	२.२.१४
इति श्रुत्वा विप्राश्चये	४.६.२३	इति चः काचित्संयाप्य	१.६.८५	इति श्रुत्वा च लक्ष्मणसंयाप्य	५.२६.२८	इति संचित्यं ती बीरो	५.१५.३५	इति संचित्यं सा बाला	२.१२.४४

इति संचित्य सा बाला	३.१५.३६	इति स्तुतस्तेन त्रयेण	६.२०.३२	इत्थं संप्राप्यो ब्रह्मा	६.४.६	इत्याकर्ण्य समुद्रोक्त	८.२.१३	इत्याह्वास्मान्त	५.१७.५३
इति संबोधितस्ताम्र्या	५.३५.१३	इतिहासपुराणाः	११.२०.३१	इत्यतः कारणाख्यस्य	३.७.३७	इत्याकर्ण्य हरिः प्राह	६.१६.१३	इत्युक्तः प्रययौ शीघ्र	२.१२.२८
इति संबोधितस्तेन	६.१३.१४	इतिहासं प्रवक्ष्यामि	३.१०.१७	इत्यभेदेन तां नित्यां	४.२५.७६	इत्याज्ञप्तौ तदा वीरौ	५.२६.१	इत्युक्तं तेन पुत्राय	१.१६.३६
इति संबोधितो राज्या	६.२७.३२	इतीकृतः प्रभुविष्णुः	४.१८.२६	इत्याकर्ण्य जयस्तुत्यां	६.१६.१४	इत्यादितरुजातीनां	१२.१०.२८	इत्युक्तं देवदेवेन विष्ण	६.१८.४८
इति सदिग्धमनसं मत्वा	१.१८.८	इतस्तु कथितं श्रुत्वा	३.२३.३	इत्याकर्ण्य तदा प्राह	२.६.४६	इत्यादियक्ष्मेनानी सहितो	१२.१०.६१	इत्युक्तः स्खलितः	७.१४.१४
इति सदिग्धदैत्येन्द्रा	५.३.५३	इतीगच्छन् भूतानि	११.२.१४	इत्याकर्ण्य नगस्योक्तं	१०.२.२२	इत्यादिवि योगयुक्तात्मा	७.३६.१	इत्युक्तवति देवेश	५.८.३३
इति सदेहसंदोहे मग्नं	३.१.१६	इती दूरेऽस्ति सैन्यं	६.२३.२६	इत्याकर्ण्य पितृवर्क्यं	३.७.२	इत्यादिवि गुरुसर्वं	१०.१३.७१	इत्युक्तवति विप्रद्वं	७.१४.६
इति स मुनिवराणामग्रतः	१२.१४.३१	इत्थं चोपाययोगेन	२.६.४०	इत्याकर्ण्य भद्रकाली	६.२२.५६	इत्यादिवि सुरान्सर्वा	७.३१.२०	इत्युक्तः शशिना चैज्य-	१.११.३५
इति संप्रापिता देवी	३.२४.१०	इत्थं जाता परा	७.३७.२७	इत्याकर्ण्य वचस्तस्य	३.१७.१	इत्यादिश्यासुरगणान	४.२३.१४	इत्युक्तः शशिना तत्र	१.११.२३
इति संप्रापिता देवी	७.२८.३३	इत्थं दैत्यस्य कृत्वा	५.२६.२८	इत्याकर्ण्य मुनिस्तस्य	७.१४.३२	इत्यादिष्टा स्तस्ते	७.१२.६२	इत्युक्तः शशिना दूतः	१.११.६३
इति सर्वं समाख्यातं	१.१३.३४	इत्थं द्वादशवर्षाणि	१२.६.३७	इत्याकर्ण्य वचस्तस्ता	५.३०.२५	इत्यादेशं समासाद्य	१०.१२.६८	इत्युक्तश्चित्ररूपोऽय	६.१६.४
इति सर्वान्विसृज्याथ	१२.६.६१	इत्थं निषिद्धस्तत्पुत्रः	६.१३.३	इत्याकर्ण्य वचस्तस्य	४.१४.४	इत्याभाष्य कुरुश्रेष्ठ	५.२७.४७	इत्युक्तः श्वपचोनाऽहं	७.१३.१४
इति सा समयं कृत्वा	६.८.२४	इत्थं निविष्टा तं	७.१८.१४	इत्याकर्ण्य वचस्तस्य	६.२.१२	इत्याभाष्य ययावाशु	७.१५.३०	इत्युक्तः स ततो देव्या	५.१०.१७
इतिसाहस्रकं नाम्नां	१२.६.१५६	इत्थं प्राप्य वरं राजा	१.१२.३४	इत्याकर्ण्य वचस्तस्य	६.२.४३	इत्याभाष्य हरिं नार्यो	६.१.५०	इत्युक्तः स तया देव्या	५.१८.२६
इति सूतवचः श्रुत्वा	१२.१४.२८	इत्थं भूतानुभावोऽयं	११.७.२	इत्याकर्ण्य वचस्तस्या	७.५.७	इत्यावां समयं कृत्वा	६.२६.११	इत्युक्तः स तु विप्रेण	७.६.४२
इति स्तुता तदा देवं	७.३१.५४	इत्थं ममानुग्रहतो	७.३६.१२	इत्या कर्ण्य वचस्तस्या	७.२२.१४	इत्याश्वास्य प्रियां	६.१६.५५	इत्युक्तः सोऽभिवाद्यायं	१.१७.११
इति स्तुता सुरदेवी	७.२८.७४	इत्थं राजन्मया प्रोक्तं	१२.१२.२५	इत्याकर्ण्य वचस्तस्या	२.५.२७	इत्याश्वास्य मनुं	८.३.८	इत्युक्तं तदा तेन गतो	३.११.४२
इति स्तुत्वा प्रसन्नात्मा	४.१७.२१	इत्थं श्रुत्वा च मत्वा	७.३४.४०	इत्याकर्ण्य वचस्तासां	४.७.१	इत्याश्वास्य शुक्रं शक्रो	१.११.४४	इत्युक्तस्तु तदा व्यास	१.१५.४६
इति स्तुत्वा महीपालो	१.१२.५२	इत्थं वृत्रः पराशक्ति	६.६.६७	इत्याकर्ण्य वचस्तेषां	२.१०.४६	इत्याश्वास्य स्त्रियं	७.१८.१०	इत्युक्तस्तु प्रचेतास्तं	७.१५.११
इति स्तुत्वा सुराः सर्वे	५.७.३४	इत्थं सदेहमापन्ने	७.१७.२६	इत्याकर्ण्य वचस्तेषां	७.१८.३२	इत्याश्वास्य हरिस्तास्तु	४.१७.१७	इत्युक्तस्तेन वरुणस्तथे	७.१५.२०

इत्युक्तस्तैस्तदा राजन्	४.१५.६	इत्युक्ते वचने तत्र	७.१७.२३	इत्युक्तो तो तथा दैत्यो	५.१३.१४	इत्युक्त्वा तरणिः कुन्ती	२.६.२८	इत्युक्त्वा नारदो राजन्	६.३१.२६
इत्युक्ता तेन सा देवी	६.६.७	इत्युक्ते वचने त्वाष्ट्रा	६.२.३७	इत्युक्त्वा कमला	६.७.१५	इत्युक्त्वा तरसा देवी	५.३०.३७	इत्युक्त्वा निर्गते भीमे	२.७.३३
इत्युक्ता तेन सा प्राप	२.१.४५	इत्युक्ते वचने कुण्डो	६.२२.२७	इत्युक्त्वा कमलाकांतो	६.४१.५३	इत्युक्त्वा तस्य कर्णो	६.३.२६	इत्युक्त्वा निर्जामाऽऽशु	६.४.२१
इत्युक्ता तेन सा राजी	३.१५.४२	इत्युक्ते वचने राजा	६.१२.४६	इत्युक्त्वा कर्णं बाला	७.२५.१६	इत्युक्त्वा ताञ्जरत्कारः	२.१२.१०	इत्युक्त्वा निर्ययो व्यासः	२.२.४१
इत्युक्ताऽपि गृहीत्वा तं	२.४.३३	इत्युक्ते हरिणा वाक्यं	३.४.४	इत्युक्त्वा कालिकां चण्डी	५.३०.११	इत्युक्त्वा तां गृहीत्वा	६.२०.१४	इत्युक्त्वा निर्ययो सोऽथ	१.१६.२४
इत्युक्तांऽविकाया	५.६६.२६	इत्युक्तो गुरुणा	७.७.३०	इत्युक्त्वाऽग्नि जुहावाऽथ	६.२.३२	इत्युक्त्वा तां जगन्नाथो	६.४१.५२	इत्युक्त्वा निशि तत्रैव	६.२५.१०
इत्युक्ता मंत्रिणस्ते नु	३.२५.३१	इत्युक्तो देवराजेन	५.५.७	इत्युक्त्वा च तदा	६.२.४६	इत्युक्त्वा तां धर्मराजो	६.३८.६१	इत्युक्त्वा निःसृता माता	३.१६.४२
इत्युक्ता मुनिना धेनुः	३.१७.२०	इत्युक्तोऽपि नया पापी	६.२२.३४	इत्युक्त्वा च पुरस्तस्थो	६.४५.८१	इत्युक्त्वा तां सुसंतुष्टो	६.६.४३	इत्युक्त्वा नृपतिः	७.१६.५१
इत्युक्ता मुनिना राजी	३.१५.६०	इत्युक्तो भगवान्विष्णुः ..	४.११.५३	इत्युक्त्वा च महादेवो	१२.८.८४	इत्युक्त्वा तुलसी तं	६.१८.५०	इत्युक्त्वा नृपतिः श्रेष्ठो	७.२०.३६
इत्युक्ता सा तदा तेन	६.८.५४	इत्युक्तो वरुणेनाऽसौ	७.१४.४६	इत्युक्त्वा च मुनिश्रेष्ठा	६.२६.३६	इत्युक्त्वा तेन विप्रेण	६.२६.५५	इत्युक्त्वा नृपवर्यं तं	१२.१३.२६
इत्युक्ता सा तदा तेन	७.१०.४१	इत्युक्तो बह्निना	५.२.३२	इत्युक्त्वा चकं हेमं	५.१८.५४	इत्युक्त्वा ते नृपाः सर्वे	३.२२.४८	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधेमगा तं	२.४.४५
इत्युक्ता सा तदा देवी	३.५.२२	इत्युक्तोऽसौ मया राजा	६.२६.६	इत्युक्त्वा च सलक्ष्मीकः	६.१५.५१	इत्युक्त्वा तं गृहीता	७.२५.६३	इत्युक्त्वा निर्ययो वीर	३.२८.४७
इत्युक्ता सा तदा पित्रा	२.२.५	इत्युक्तोऽसौ नुनिस्त्वा वद्	३.१६.५७	इत्युक्त्वा जगतां	६.३.५०	इत्युक्त्वा तो महाबाहू	५.१३.१	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	४.२४.६२
इत्युक्ता सा तदा तेन	३.२५.२०	इत्युक्तोऽसौ सुरेन्द्रेण	५.३.२२	इत्युक्त्वा जगतां	६.७.१	इत्युक्त्वा भृगुस्तेभ्यो	४.११.१४	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	६.२२.६०
इत्युक्ता सा सखी गत्वा	३.१८.४८	इत्युक्तोऽसौ प्रणम्येश	४.११.२७	इत्युक्त्वा जलमादाय	२.१०.१३	इत्युक्त्वाऽथ ययौ	७.२०.२४	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	७.३०.१७
इत्युक्तास्ते तथा तेन	३.२०.४६	इत्युक्तोऽहं तथा तेन	६.२६.१	इत्युक्त्वा जलमादाय	७.१४.६	इत्युक्त्वा दानव	५.१४.१२	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	३.२४.२३
इत्युक्तास्तेऽथ गंधर्वा	१.१३.१७	इत्युक्तोऽहं तथा माया	६.२५.५	इत्युक्त्वा तज्जलं भूमौ	२.१०.५८	इत्युक्त्वा दारुणं चक्र	५.१८.६४	इत्युक्त्वा पर्याशालायां	७.२८.४
इत्युक्ताऽहं तत्तत्पुमां गता	१.१८.२८	इत्युक्तो हरिणा वीर	४.१४.४६	इत्युक्त्वा तत्फलं वत्सा	३.१६.४०	इत्युक्त्वा देवदेवेना	१.६.७८	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	७.२८.४
इत्युक्ता मरिचिका देवा	४.१६.८	इत्युक्तो हरिणा राजा	६.३०.२८	इत्युक्त्वा तं तदा माता	२.१६.४०	इत्युक्त्वा देवदेवेना	१.६.७८	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	१.१७.१
इत्युक्ता नु नार कम्पा	३.२.१८	इत्युक्तो नु नार कम्पा	४.१६.४६	इत्युक्त्वा तं तदा माता	२.१६.४०	इत्युक्त्वा देवदेवेना	१.६.७८	इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी	१.१७.१

इत्युक्त्वा प्रददौ पर्णं	२.१.२४	इत्युक्त्वा विररामासौ	७.१३.६२	इत्युक्त्वा सा नृप प्राह	६.८.२८	इत्येताः कीर्तिता मुद्रा	१२.२.१८	इत्येवं तर्पणं कार्यं	११.२०.५३
इत्युक्त्वा प्रययौ	७.१५.५४	इत्युक्त्वा विररामासौ	७.१६.२७	इत्युक्त्वा साऽपि सुश्रोणी	७.२०.४४	इत्येते ऋषयः प्रोक्ता	१२.१.१६	इत्येवं तुस्तंजोगस्त्यो	१०.६.१६
इत्युक्त्वा प्रेरित निद्रा	४.११.४४	इत्युक्त्वा विष्णुभक्त	४.१५.३३	इत्युक्त्वा सा भगवती	७.४०.३८	इत्येते नारकानाम	८.२१.२८	इत्येवं बोधितो राजा न	१.१३.३३
इत्युक्त्वा बालकस्तत्र	६.३.४०	इत्युक्त्वा वै सुरान्वेषा	१.५.५०	इत्युक्त्वा सा सुरान्देवी	५.६.३२	इत्येवं कथितं किंचिद्	६.६.१०	इत्येवं भार्यया धूपः	६.२१.४०
इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुः	३.४.१	इत्युक्त्वा शंकर काव्य	४.११.२८	इत्युक्त्वा सैनिकाञ्छुभोः	५.३१.१६	इत्येव कथितं विप्रः कि	६.४५.६४	इत्येवं भावमाणं तमुवाच	१.११.१८
इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुः	४.१६.१	इत्युक्त्वा शंकरस्तेषु	७.३०.५०	इत्युक्त्वा सैन्यसंयुक्तः	३.२३.३४	इत्येव कथितं सर्वं	६.४१.४६	इत्येवं वचनं तस्य	१०.६.६
इत्युक्त्वा भगवांस्तस्मिन्	६.३१.४	इत्युक्त्वा शरवृष्टि	५.१५.४४	इत्युक्त्वाऽसौ गजाब्जं	५.६.३	इत्येवं कथितं ब्रह्मन्	६.३.६२	इत्येवं वचनं श्रुत्वा	६.१८.२६
इत्युक्त्वा भार्गवं मूढा	४.१४.१२	इत्युक्त्वाऽऽशु गतः	४.२१.५४	इत्युक्त्वाऽसौ गत प्राणः	३.२६.१६	इत्येवं कथितं ब्रह्मन्	६.१२.३८	इत्येवं शंखचूडयच	६.१६.८७
इत्युक्त्वा भ्रातर ज्येष्ठं	५.२६.५६	इत्युक्त्वा श्रीहरिस्तां	६.२४.६६	इत्युक्त्वाऽसौ जगामाऽऽशु	४.१४.१६	इत्येवं कथितं ब्रह्मन्	६.१३.१३६	इत्येवं सूर्यवंश्यामां	७.२६.१
इत्युक्त्वा भ्रातरं शुभं	५.२५.५७	इत्युक्त्वा श्लक्ष्णया	७.१५.१३	इत्युक्त्वाऽहं स्थितस्तत्र	६.२४.३६	इत्येव कथितं ब्रह्मन्	६.४५.६३	इत्येवं स्तवनं कृत्वा	६.२५.२६
इत्युक्त्वा मां जगन्माता	३.६.४६	इत्युक्त्वा स गतो दूतो	५.४.७	इत्युक्त्वा हंसामारुह्य	५.७.३६	इत्येवं कथितं वत्स	६.३८.६६	इत्येवं माकर्ष्य गिरिषा	१०.४.१८
इत्युक्त्वा मुनिवयं तं	१२.६.४५	इत्युक्त्वा स ययौ	७.२१.१०	इत्युक्त्वा हेतुमद्वाक्यं	६.१६.४३	इत्येवं कथितं सर्वं	६.१२.७८	इत्येवमुक्त्वा सुदती	२.५.१८
इत्युक्त्वा रथमारुह्य	३.१५.४३	इत्युक्त्वा स सुरान्सर्वा	६.४१.५१	इत्येतच्छ्रोतुमिच्छामि	४.१७.५	इत्येवं कथितं सर्वं	६.२८.२१	इत्येवमुक्त्वा तत्त्वज्ञः	६.४०.६२
इत्युक्त्वा राधिका कृष्णं	६.४५.३४	इत्युक्त्वा सहसा	५.२५.२२	इत्येतत्कथितं राजन्	५.२.५०	इत्येवं कथितं सर्वं	६.४४.१८	इत्येवमुक्त्वा तत्रैव	६.४५.१७
इत्युक्त्वा राधिकानाथो	६.१३.१३३	इत्युक्त्वा च योगेन	६.१६.१६	इत्येतत्कथितं सर्वं	६.२२.६५	इत्येवं कथितं सर्वं	६.४८.११६	इत्येवमुक्त्वा तुलसी	६.१८.८६
इत्युक्त्वा वरुणस्तूर्णं	७.१७.१७	इत्युक्त्वा सा नतो देवी	१०.१२.७१	इत्येतत्कथितं पित्रा गुण	३.८.५१	इत्येवं कथितं स्तोत्रं	६.२५.३६	इत्येवमुक्त्वा गंगायाः	६.६.३१
इत्युक्त्वा विरतो विष्णुरहं	६.२८.२१	इत्युक्त्वा सा नदा देवी	४.१५.२५	इत्येतत्कथितं सर्वं	७.१३.६१	इत्येवं चितयनरा	७.२४.३०	इत्येवमुक्त्वा देवेशो	६.११.३८
इत्युक्त्वा विरते विष्णो	३.५.१	इत्युक्त्वा सा तदा देवी	५.१२.१४	इत्येतत्प्रथमार्चायाः	७.३६.६	इत्येवं चित्यमानास्ते	३.१६.६	इत्येवमुक्त्वा भगवान्	६.६.५३
इत्युक्त्वा विररामाशु	१.१७.३०	इत्युक्त्वा सा तदा देवी	५.२३.८	इत्येतत्सर्वं माख्यातं	४.१७.२२	इत्येवं चित्यमानास्ते	३.२०.५५	इत्येव मुक्त्वा विरराम	२.५.२०
इत्युक्त्वा विररामासौ	५.२५.१	इत्युक्त्वा सा तदा देवी	६.२७.५	इत्येतद्गुणितं सौम्य	१०.७.२७	इत्येवं चित्यमानास्य न	५.३३.४	इत्येवमुक्त्वा सा राधा	६.१३.७६

इदं च कण्वशास्त्रोक्तं	६.४.६१	इदं स्तोत्रं त्रिमंथं यः	६.५०.५१	इन्द्रलोकमवापासु	१.२०.२४	इन्द्राय सर्ववृतांत	६.६.५६	इन्द्रोऽपि प्राणिपत्कोपा	७.७.१०
इदं च ते शरीरं वै	८.२.२०	इदं स्तोत्रं महापुण्यं	६.४६.३१	इन्द्रः सुरानथोवाच	४.१२.१८	इन्द्रायुष्मैव दिव्यानां	६.३८.५०	इन्द्रोऽपि भयसंशस्तो	६.७.२
इदं च दक्षिणाख्यानं	६.४५.६४	इदं हि योगेश्वरयोग	८.११.३	इन्द्रः स्तंभितबाहुस्तु	७.७.२३	इन्द्राविष्णु तु संजातो	४.११.५७	इन्द्रोऽपि सदनं गत्वा	४.५.३०
इदं च दक्षिणास्तोत्रं	६.४५.८२	इदमल्लिकघानां सारं भूतं	६.३१.६०	इन्द्रस्तु बलिनं दृष्ट्वा	५.५.५५	इन्द्रासनं मया प्राप्तं	६.६.४५	इन्द्रोऽपि सेवकांस्तत्र	४.१२.३३
इदं तु कवचं दिव्यं	१२.३.२४	इदानीं धारणाख्यं	७.३५.५५	इन्द्रस्तु शक्तिस्तत्र	७.६.३१	इन्द्राऽऽमने तथा रभ्ये	५.७.२२	इन्द्रो बुद्धि चकाराऽऽशु	६.६.५४
इदं तु गीताशास्त्रं	७.४०.३४	इदानीमेव मे वित्तं	६.२३.२०	इन्द्रस्त्रिलोकीसाम्राज्यं	८.२.२५	इन्द्रासने समाकृढो	११.१८.१८	इन्द्रो बाहुः कृतो येन	७.६.२८
इदं न मम चेत्येवं	११.२२.४५	इदिरा चेष्टदा चेष्टा	१२.६.१६	इन्द्रस्याऽऽमने यत्नं	६.८.३३	इन्द्रियाणां च प्रवरं	६.२८.१६	इमं च जर्जरं दहं	७.२४.१४
इदं भूमंडनं यस्य	८.२०.२०	इंद्रोः कलेव चास्थयं	५.१७.६	इंद्रस्यैरावतः श्रीमान्	५.२३.२१	इन्द्रियाणि बलिष्ठानि न	१.१८.२४	इमं जीवलोकं समाधाय	२.७.६३
इदं मध्यमरूपं च	६.१८.६६	इंद्रजालस्वरूपा च	६.१८.४७	इन्द्राक्षीवेश्वरी देवी चेहात्र	१२.६.२१	इन्द्रियाणि महाभाम	१.१४.६४	इमं पुत्रं सुकेशांते	४.२१.५
इदं मे मातरं ब्रूहि	३.१८.४६	इंद्रत्वं च मनुस्व	६.७.५२	इंद्राग्निवरुणादीनां यजन	५.२२.१०	इन्द्रियाणी ह्यानाहु	७.३४.३६	इममेवं वदिष्यामो	१०.४.१७
इदं यथा च दत्त	७.३१.७२	इंद्रत्वं वा मनुस्वं वा	६.२१.४०	इन्द्राणी कामयानस्तु	३.२६.५२	इन्द्रियार्थपरित्यक्तं	३.१२.४२	इमानि मुक्तिक्षेत्राणि	७.३०.१०१
इदं रहस्यं परम	१२.६.१६१	इन्द्रदूतास्तु त दृष्ट्वा	६.३.३	इद्राणी चैव रुद्राणी	१२.११.३४	इन्द्रे जीवति मे कांते	६.८.२३	इमान्यष्ट गतानि	७.३०.८४
इदं रहस्यममलं मयोक्तं	१२.६.१६५	इन्द्रं निवारयिष्यामि	७.६.४५	इन्द्राणीमानयिष्यामः	६.८.१७	इन्द्रेण पादपार्थं तु	४.२५.२६	इमो हंसो महाराज	१.७.१२
इदं बुधा परिरुक्मन्	२.१.१६	इन्द्रनीलमणिप्रख्यं मौक्तिकं	१२.२.७	इंद्राणी हृतबिलोऽसौ	६.६.५४	इन्द्रेण वृत्रनाशाय कृतं	३.३०.२५	इयं च चारणी देव	८.२.१६
इदं गरीरं तत्र भूपते	२.५.४२	इन्द्रः पदानिरगममयाऽऽनीतो	६.३.४२	इंद्रादयः सुराः सर्वे	५.१६.२५	इन्द्रेण व्यसनं प्राप्तं	३.२६.४६	इयं च सालाङ्गवत्पदी	८.७.१४
इदं शरीरं त्यक्त्वा	६.२४.३०	इन्द्रं बाष्कलयोस्तदन्	५.६.२३	इन्द्रादिलोकं पालानां	८.१३.३२	इन्द्रोऽथ स्वयं गत्वा	६.२.२६	इयं तुनुर्नदीरूपा	६.२४.३१
इदं वाग्धृतं नैव जानन्ति	५.२२.३३	इंद्रं निद्राजितं दृष्ट्वा	४.११.४५	इंद्रादीनां संयुगेऽपि	५.१२.४१	इन्द्रोऽनिवृत्तं द्रमा वेधाः	४.१३.१३	इयं बुद्धिः समीचीना	५.१०.४८
इदं शिरोघ्नं कीर्त्तुं	११.६.१	इंद्रं प्रति भवतोऽहं	२.११.५५	इंद्राद्यानि तद्वाहो	६.५०.८४	इन्द्रोऽपि च ब्रूवो भूत्वा	४.२०.३८	इलादुत्तं मध्यवर्चं	८.५.६
इदं कृतं सुरीर्यकथाय	६.४०.५८	इंद्रः प्राकृतवाकाशाधिप-	७.२७.७२	इंद्राद्या निर्जराः सर्वे	५.३०.५५	इन्द्रोऽपि तां समाराधय	६.५.२४	इलादुत्तात्पदिचमनो	८.५.१५
इदं कृतं च कृतमितं	६.४५.८८	इन्द्रादीनां पिता प्रपत	५.२२.२४	इंद्राद्या निजिता येन	५.२४.२	इन्द्रोऽपि न सुखी तादृग्या	१.१५.३	इलादुत्ते तु जगन्नाथ	८.८.८

इति किं ते करोम्यहम्	४.१८.१५	ईशान सर्वकदाणां	८.२.३२	उक्तं सर्वं मया भवे	६.३४.६१	उद्भवेन मुनिं बाले परं	२.२.४	उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते	५.३२.३०
इत्येतं नाम संप्राप्तं	१.१२.२६	ईशानेन तु मंत्रेण	११.१२.३१	उक्तं स्वाहास्वयारूपानं	६.४५.१	उत्कंकोऽङ्गुष्ठबुद्धिग्नः सेन्द्रं	२.११.५७	उत्तिष्ठोत्तिष्ठ रात्रेन्द्र	७.२१.३
इव योग्यः कुमारोऽसौ	३.१७.६२	ईश्वरस्यैव समता	६.२१.५७	उक्तवच्च दैत्य मूर्खो	५.२.२५	उत्कंठा सोमपानस्य	७.५.५२	उत्पत्तिस्थितिलय	८.२१.२
इषुषि बालपूरुषं च	५.६.१४	ईश्वरांकित वृत्तीनां	८.२२.२६	उक्तः श्रुतौ श्रुतगुणवत्	६.१.२१	उत्कर्षं तु मुनेः श्रुत्वा	१२.६.४७	उत्पाप्योवाच वचनं	७.१३.५५
इष्टबन्धु विधिवार्तमानीय	७.२४.४	ईश्वरा यदि कुर्वन्	१.११.५२	उक्ताः सकर्तृकं विश्वं	४.१५.५५	उत्तमं मोक्षफलं स्वर्गदं	१.६.१३	उत्पाम गंगा सहसा	६.१३.२६
इष्टयो विविधा प्रोक्ताः	५.२२.५	ईश्वरो सर्वं भूतानां सर्वं	३.६.४०	उग्रवष्टा चोग्रवष्टा	६.२०.३६	उत्तमः सर्वधर्मज्ञो	५.१७.२३	उत्पाय चलितस्तूर्ण	११.१५.४३
इष्टशक्तिस्वस्तिका	१२.७.६८	ईश्वरेणापि कृष्णेन	५.१.५	उग्रवष्टा चोग्रवष्टा	६.२२.४६	उत्तमस्य गुणावाप्तिर्या	७.१५.२१	उत्पाय तु ततः पादौ	११.१६.४६
इष्टान्कामास्ततः सर्वाः	११.२३.५६	ईश्वरोऽहं च सूत्रात्मा	७.३३.१३	उग्रसेन इति कथातो	७.८.३०	उत्तमस्य सुखस्यैव	५.१६.१८	उत्पाय नृपतिस्तस्यां	५.३२.३१
इष्टि समापयामासुः	७.६.६०	ईश्वरोऽहमदं सिद्धो	८.१६.७	उग्रसेनं नृपं कृत्वा	४.२४.४०	उत्तमस्योत्तमो धर्मो	७.२३.१०	उत्पापिताश्चदूतैश्च	६.३७.८८
इहलोकेऽतिदुःखार्ता	५.३४.४१	ईषडास्यप्रसन्नास्यं	६.२४.२२	उग्रसेनात्मजः कसः	७.८.३१	उत्तमा तारकोपेता	११.१६.४	उत्पितस्तु तदा मुण्डो	५.२६.५६
इहलोके सुखं भुक्त्वा	६.३०.२३	ईषडास्य प्रसन्नास्यां	६.२६.५०	उग्रसेनाय राज्यं वं	७.८.३७	उत्तमा सूर्यसहिता मध्यमा	११.१६.५	उत्पिताऽग्निशिक्षा घोरा	२.१०.६६
इह लोके सुखं भुक्त्वा	६.३८.८६	ईषडास्यप्रसन्नास्यां	६.४२.४८	उच्चप्रासाद संयुक्तं	६.१६.६	उत्तरं सलिले तत्र	३.२.१८	उत्पिता सा मुदा युक्ता	३.१७.५२
इह लोके सुखं भोगा	५.३४.३३	ईषडास्यप्रसन्नास्यां	६.४३.१७	उच्चैर्गर्गश्चानामानि	७.३७.२४	उत्तरापथदेशस्यरक्षितारः	७.८.५५	उत्पितोऽसौ मुनिः	२.१२.४५
इहलोको गतो यस्यात	४.२१.३२	ईषडास्यप्रसन्नास्यां	६.४५.५	उच्चैःश्रवसमारुह्य	६.१७.५७	उत्तरायणभानीह	८.१७.१५	उत्पितकारणं वाऽपि	५.३३.५४
इहस्वर्गे सुखं तस्य	६.६.१७	ईषडास्यप्रसन्नास्यां	६.४६.१६	उच्चैःश्रवा यथाश्वानां	११.६.३	उत्तरेणैलावृतं ते	८.६.२०	उत्पति कालयोगात्सा	४.१६.२४
इहैव भारते वर्षे	६.३०.७१	ईषडास्यप्रसन्नास्यां	६.५०.२४	उच्चैःश्रवास्तथाश्ववो	३.१३.२२	उत्तस्थुः सेवका राज्ञः	४.२३.३७	उत्पति वेदव्यासस्य	२.१.५
ईषासूया तथा द्वेवः	४.४.३८	ईषन्नाः प्रभाते तु	११.१६.५२	उच्छिद्यस्तेन प्रदानेन	११.२३.५	उत्तस्थो च क्षणान्नुनं	५.६.५३	उत्पतिः सर्वजंतूनां	१४.२.१२
ईशानकोणे विघ्नेशो	१२.११.६७	उक्तं कृष्णेन गोलोके	६.४.६३	उच्छ्रयायामयोः संख्या	८.१३.३१	उत्तिष्ठ देवि कुरु रूपं	१.७.४७	उत्पतिस्तु त्वया प्रोक्ता	२.३.१
ईशानदिशि तस्युज	१२.७.२१	उक्तं द्वयोरुपाख्यानं	६.४७.३८	उच्यते लोकमध्ये	८.१८.८	उत्तिष्ठ देवि गंतव्यं	११.१६.६०	उत्पतिहेतुः कालोऽयः	५.३०.५८
				उडुप्रभा चोडुमती	१२.६.२२	उत्तिष्ठ वत्सेति हरिः	६.२०.२६	उत्पत्ती तस्य सांकर्यं	११.३.२६

उत्पत्य कवने राजा	७.१४.१०	उत्साहस्तु प्रकृत्यः	५.१२.४७	उद्देहमात्रेण तदा कीर्तितं	१.१.१७	उपगुह्यकवा वक्ष्ये	७.२६.२६	उपविष्टं तदा रामं	३.३०.३
उत्पत्य च तदा सिंहस्तस्य	५.१८.४३	उदकं प्रक्षिपेच्छस्मात्	११.१६.५३	उद्यतः श्रीमहादेव्या	७.११.२५	उपचारपरा नूनवैव	५.२२.४	उपवीते शिलायां च	११.२०.४
उत्पत्य तरसा दैत्यो	५.१५.४६	उदकस्यानमासाच्च	७.२५.५	उद्यत्पीनकुचद्वनिर्विता	७.३१.३२	उपचारेमुनि तैस्तैः	४.१२.२२	उपसंहर देवेशि	७.३३.५३
उत्पन्नमात्रं तं वेदाः	१.१४.१६	उद्यराऽस्मान्प्रपन्नाति	१०.१२.४२	उद्यमः किल कर्तव्यो	५.४.६	उपतस्थुः प्रणतिभिः	१०.४.२	उपसंहृत्य रुद्राग्निं	११.१०.२३
उत्पन्नस्य ध्रुवं	५.२.६	उद्घूलनं त्रिपुङ्गुं च	११.१३.१४	उद्यमः सलु कर्तव्यं	४.२१.१६	उपशदान्न सत्यक्ष्ये	७.२७.२७	उपास्यपित्री विप्राय	७.२४.७
उत्पनुषु समस्तेषु	३.६.१५	उद्गाव्य मायां गाधवीं	७.१६.१८	उद्यमः सर्वथा कार्यः सिद्धि	३.१५.३५	उपदिश महायोगी	८.३.१६	उपाधिमेदाग्निनाऽहं	७.३३.३
उत्पन्ने हृदि वैराग्य	१.१८.२३	उद्गमुखी दिवा	११.२.१६	उद्यमः सर्वथा कार्यो	५.४.२६	उपदिष्ट विष्णवे यद्	१२.१४.२	उपाधि विलये जाते	७.३४.३०
उत्पलाक्षी सहस्राक्षे	७.३०.६५	उदयास्तमयं यावद्द्विजः	११.१.६	उद्यमे च कृते कार्यं	५.२७.४१	उपदेवगणैर्गीतमहि	८.५.२४	उपायः कोऽत्र कर्तव्यो	५.३१.२५
उत्पलाक्षी सुवर्णाक्षि	७.३८.२८	उदयास्तमयादूर्ध्वं यावद्	११.१६.६	उद्यमे च कृते सिद्धिः	४.२१.१६	उपदेशं वदो तस्मै	१.१३.२६	उपायः प्रथमोऽयं ते	५.४.४५
उत्पाता बहुवो जाताः	१.१६.४६	उदयास्तमये चैव	८.१५.२२	उद्यमेन विना कर्म	५.२७.३७	उपधावते चंकाद्र	८.८.१२	उपायं कथयाम्युद्यतस्य	३.३०.१८
उत्पादयित्री लोकानां	५.२७.२०	उदरं प्रविशेशासु तस्या	४.३.४२	उद्यमेन विना चास्याद्	२.८.३६	उपनीतो तदा तौ तु	४.२४.१५	उपायं क्रुद्ध नाशाय	४.३.३०
उत्पादिता तदा वञ्ची	१.५.१६	उदरं विद दारासु स	२.१.३४	उद्यमेन हृतस्त्वष्ट्रो	५.५.४	उपपातकयुक्तोऽपि मुच्यते	११.१८.३३	उपायं चितयामास स्थित	२.६.१८
उत्पाद्य कामं क्रोधं	४.५.१६	उदरे दक्षिणे पादौ	११.१५.८८	उद्यमो दैवमेतौ हि	५.१२.३०	उपमन्युं प्रणव्याष कुप्यो	४.२५.६६	उपायं प्रब्रवीम्यद्यं	६.६.१३
उत्पाद्य निजभार्यायां	१०.८.२१	उदानी प्रतिहर्ता च	३.१२.४७	उद्याने रंतुकामेयं	५.१७.४५	उपमन्युमुनिर्वर्ज शिव	४.२५.३०	उपायवादिनः प्राहुर्देवं	५.१२.२८
उत्पित्सुकाल उत्पत्तिः	४.२०.२८	उदितश्च तदा भानुस्तया	२.६.१८	उद्यानेषु च रम्येषु	६.२६.१५	उपमेये ततः सीता	३.२८.१३	उपायः सर्वथा कार्यो	५.२२.१४
उत्पेतुः सहसा ते वै	४.११.३२	उद्वेगमिति सूक्तेन	११.१६.१६	उद्योगं सर्वसंन्यानां	५.२८.११	उपवर्धः परित्यज्य	११.१२.३	उपायाः सलुः चत्वारः	६.५.८
उत्सर्गं विपुलं कृत्वा	३.२.३०	उदगाता सामगः श्रेष्ठः	३.१०.२३	उद्योगमकरोत्तच्च स्वस्या	१२.८.८०	उपलभ्यमानो मित्र	८.१६.१८	उपायास्तैः कृता सम्यक्	६.३.३०
उत्सर्गे संस्थिता भवू	१.१२.१८	उदगतास्तत्र देहात् दैत्या	३.१७.२१	उन्मीलने पुनः सृष्टिः	६.३८.६७	उपवासपरा रामः कृत	३.३०.४३	उपायोऽन्यः प्रकृत्यः	६.१.५७
उत्सर्गकालं कर्तव्यो	५.३४.२८	उद्योगेन च संयुतः	३.६.६३	उन्मीलिताक्षः पुरतो	१०.१३.४८	उपवासे ह्यशक्तानां	३.२७.१२	उपायोऽन्यः प्रकृत्यो	६.८.२१
		उद्योगेन च संयुतः	१०.२.२१	उपकारंस्तु नारीणां	६.३०.१२	उपविष्य स्थितो भूत्वा	५.३२.४६	उपायो नाप्यथा चास्मि	४.२०.६७

उपासी ही प्रयोक्त	५.२३.३७	उर्वशी मेनका रंभा	५.३.४६	उवाच वचनं तेभ्यः	७.२६.४०	उवास कचिष्कालं स	१०.१०.१५	ऊर्ध्वपुंश्चस्य मध्ये तु	११.१५.१०५
उपासते महासंध्या	११.१६.५५	उर्वशीरहितं स्थान	१.१३.१६	उवाच वचनं त्वष्टा	६.२.३६	उवास तत्समीपे तु	६.१८.२७	ऊर्ध्वं च सूर्याभिमुखं	११.१६.६
उपासते सदा भक्त्या	७.३६.३६	उत्संध्य स्मृविमन्त्रां	१०.२०.४५	उवाच वचनं दिव्यं	१०.१.१४	उवास देवकायार्थं	४.२२.२७	ऊर्ध्वं जगाम तत्त्वालं	६.२२.५२
उपासते स्म तां देवी	१०.१.११	उवाच कालिकां देवी	५.३०.६	उवाच वचनं भूयो	७.१२.२७	उवास संलक्ष्मणश्च	६.२२.१४	ऊर्ध्वं ब्रह्माणि मे रक्षे	१२.३.१४
उपासनाविधिं ब्रह्म	५.३२.३	उवाच गिरिजा देवी	४.२५.५६	उवाच वचनं राजन्नि	५.११.३२	उवाच नरस्य राजर्षेः पुत्री	२.३.२६	ऊर्ध्वं सव्यं करं	५.१५.४०
उपासिताकर्णं चैव	३.२४.४१	उवाच छाया वल्लि	६.१६.४८	उवाच वचनं शलक्षण	५.२४.४४	उवाचैव गायत्रीं	११.१७.२६	ऊर्ध्वं सिंहासनस्थां च	६.१३.३२
उपेक्षसेऽतिबुध्नां यदि	१.७.१३	उवाच तं नृपं ब्रह्मन्	६.४६.३६	उवाच वचनं शलक्षणं	६.१४.४५	उवाचनेत्रजलं शीर्ष्य	७.१७.४४	ऊर्ध्वं सुप्तः पतत्येव	१.१८.२७
उपेक्षा किं चेवं तव	१.५.६३	उवाच ही हसन्शलक्षणं	१.६.६५	उवाच वचनं शलक्षणं	१२.१३.२३	उवाचैव वाह्यप्रियाभोगि-	११.२३.३७	ऊर्ध्वं वाह्यप्रियाभोगि-	१२.६.२३
उपेक्षस्तनयां विष्णुः	१.५.७५	उवाच दुःखितास्तावच	६.६.४५	उवाच वचनं कोपाल	१.११.२७	ऊ		ऊर्ध्वं त्वपात वेगेन	६.२२.६६
उभयं मे गतं कांते	६.३०.६	उवाच पचना मस्तां	६.७.१६	उवाच वचनं भर्तारं	६.६.२१	ऊचुस्तो पुरा विष्णुं	६.६.८	ऊर्ध्वं दुर्बरके देवं गण	१२.७.११
उभयोर्वचनं श्रुत्वा	३.२१.३७	उवाच पुरतः शम्भोर्भयं	६.४७.१०	उवाच वचनं कृष्णस्तां	६.२.५६	ऊचुस्तो राजपुत्री	७.५.२१	ऊर्ध्वं ह्यादयः सर्वे	६.१३.४६
उभयोः शापयोगेन	४.३.५४	उवाच प्रणयोपेतो वचनं	४.३.५१	उवाच वचनं विबुधान्सर्वान्	१०.५.१६	ऊचुस्तं प्रणताः सर्वे	२.३.४१	ऊ	
उभयोः सदृशं प्रेमं	६.८.६	उवाच प्रहसन्प्रीत	७.२.६	उवाच शब्द शास्त्रं	६.५.२६	ऊचुस्ते द्विजशापेन दष्टः	२.११.२३	ऊर्ध्वं मार्जनं कुर्वात्	११.१६.४२
उभयोः स्मरणादेव	३.६.८१	उवाच भगवानरुद्रो	१.१०.१४	उवाच शलक्षणया	५.१६.४७	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उभौ तौ नरके याते	६.४५.६१	उवाच मधुरं देवं परं	६.२१.६५	उवाच संशयच्छेत्	४.२.२	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उभौ तौ सैन्यसंयुक्तौ	३.१४.३६	उवाच मधुरं वाक्यं	११.१५.६३	उवाच सकलं ब्रह्मणि	११.१८.६१	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उमादेव्या च सख्या	११.१३.११	उवाच मधुरां वाणीं	६.२३.४६	उवाच स च तां	६.५.१६	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उमा मा वा शची विद्या	५.८.२५	उवाच रणवृत्तात्	६.२२.७२	उवाच स च वृत्तांतं	६.२०.२३	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उर्वशी तदुपाकर्ण्य	१.१३.१६	उवाच वचनं तथ्यं सत्यं	२.६.३१	उवाच सा च राजान	६.२७.२	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५
उर्वशी मानयध्वंभो	१.१३.१५	उवाच वचनं नथ्यं सत्यं	४.७.१३	उवाचागिरिश्रेष्ठं	५.४.२२	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५	ऊर्ध्वं निलया ऋज्वी	१२.६.२५

श्रुतुराङ्ग्यबाऽकाले	४.६.२१	श्रुचिरग्निः समाख्यातो	११.२२.४२	एकदा तां महादेवीं देवी	३.४.२६	एकः पालयिता द्वौ वा	३.२१.५१	एकबीरेण बीरेण युद्धं	६.२३.५०
श्रुतुस्नातेषु वारेषु	११.२३.१६	श्रुष्यमूकश्च श्री शैलो	८.११.६	एकदा तीर्थयात्रायां	२.२.१	एकः प्रयातु पाताल	५.३३.३०	एकबीरो महाबाहु	६.२२.५५
ऋते त्वां विबुधाश्चान्ये	७.७.४	श्रुष्यशृङ्गो भरद्वाज	६.४.७०	एकदा तु गतो रंतु	७.२५.१	एकं भार्यः सुखी नैव	६.६.६५	एक सत्त्वं न भवति	३.८.४२
ऋत्विजः पूजिताः	६.१४.३७	ए		एकदा त्रिषु लोकेषु	६.४६.२२	एकं भस्म वृत्तं येन	११.१३.२	एकस्मिन्निवसे राजा	६.२१.१७
ऋत्विज तथा सम्भ्याः	७.१७.३८	एक एव महाराज	६.११.५७	एकदा देवदेवेश विष्णु	६.१८.३६	एकं सुतं तु विक्रीय	७.१०.३१	एकस्मिन्नतरे राधा	६.१३.४०
ऋद्धिस्तु पापेन	६.८.११	एककनूकमेतद्वा बहु कतूक	३.१.१८	एकदा नारदः श्रीमान्	७.२.३	एकं स्वानं परित्यज्य	५.२.११	एकस्मिन्समये तत्र	३.१७.३४
ऋषयश्च महेंद्र तमस्तु	६.६.६१	एककावली समीपस्था	६.२३.३२	एकदा नारदः श्रीमान्	८.१.७	एकमन्वन्तरं पूर्णं	६.१६.४३	एकस्मिन्समये पांडु	२.६.५६
ऋषयः सिद्धगन्धर्वाः	५.१३.५०	एकः कोऽपि न शास्ता	४.१५.४८	एकदा पर्वतश्चाङ्ग	६.२६.६	एकमुक्तस्तदा पित्रा	६.१४.५८	एकस्मिन्समये राजा	६.१३.३१
ऋषयः सिद्धगन्धर्वाः	५.१८.५७	एकचित्तस्तुसंज्ञातस्त	१.१३.१३	एकदा ब्रह्मसदनं गतो	२.३.१७	एकमेव जलं कुष्णं	६.१३.१०४	एकस्मिन्समये विष्णु	३.१३.२८
ऋषयः सिद्धगन्धर्वाः	७.७.५२	एकचित्तेषु कार्येऽस्मि	५.४.१६	एकदा भोजनं कृत्वा	२.१२.३६	एकमेवाद्वितीयं यद्ब्रह्म	३.५.४३	एक स्वरांस्तुल्यवेदां	७.५.२६
ऋषयो ऋषयजुः समापत्रं	१२.३.६	एकतश्च सुराः सर्वे	६.४.४०	एकदा राधिकानाथो	४.४६.४	एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म	३.६.४	एकाकिनं गतं तत्र	३.१६.३१
ऋषयो देवगन्धर्वा	५.१४.५६	एकतो देवलोकस्य	३.२४.४	एकदा वासवेनासौ	४.१४.५०	एकरात्रो पवासश्च कुच्छं	११.२३.४७	एकाकिनी तथा नारी	५.१२.५०
ऋषयोऽपि तयोर्बीज्य	१.१२.२०	एकत्र निहिता चात्रा	१.१७.६१	एकदा विक्षिपन्वाणान्	२.५.६	एक वक्त्रः शिवः साक्षात्	११.४.१२	एकाकिनी पुनर्बाला	५.१०.१६
ऋषिच्छन्दोर्देवनानि	६.५०.६२	एकत्रस्थाः कार्यं कार्यं	३.६.२८	एकदा शुभनामाऽऽसीद्	१०.१२.३६	एकवर्षं न कर्तव्या कन्या	२.२६.४०	एकाकिनीं प्रियां हित्वा	३.२६.११
ऋषिराऽसौ निमिः	६.१४.११	एकत्रस्थाः पदावर्तिनां	३.६.३१	एकदा स महीपानो	१०.१०.१६	एकवर्षो न के चायुष्याप्त	८.७.३७	एकाकी कृतवैरश्च किं	३.१६.२८
ऋषिपत्नी युहोत्वा	७.१०.४५	एकत्र स्थितिमायन्ता	६.२५.४३	एकद्वारं चतुश्चक्रं	६.२४.५८	एकविंशतिषु द्रव्ये कद्रलोके	११.५.३६	एकाकी द्रष्टु कामोऽहं	३.२०.४६
ऋषिपत्नी मुतान्सर्वान्	७.१०.५३	एकत्वं च न जार्जनि	६.१८.३४	एकद्वारं चतुश्चक्रं	६.२४.५६	एकविंशतिसंख्याकं द्वाविंशं	१२.१.२६	एकाकी निर्यनदश्चैव	३.१८.१२
ऋषिपत्नी मुतान्सर्वान्	७.२.१७	एकत्वं च मया ज्ञात्वा	६.१८.३२	एकनंदा च युगं	६.१.१३६	एकबीरं वृषं कृत्वा	६.२१.११	एकाकी निष्कमदनाति	६.३३.१६
ऋषिपत्नी मुतान्सर्वान्	७.२.४३	एकदा कथयतः श्रीमान्	४.३.३	एकपादेन सतिष्ठन्	१०.१.१२	एकबीरोऽयं चर्मजः	६.२१.१६	एकाकी रथमावृष्टा यावा	६.१६.५६
ऋषिपत्नी मुतान्सर्वान्	७.२.४३	एकदा विविधं ब्रह्मसूत्रम्	६.२५.६६	एकपादेन सतिष्ठन्	११.२४.७०				

एक की विजने चात्र	६.६.५२	एकांतभक्ति योगेन	८.२०.२५	एकावली तथा मां च	६.२२.२३	एकैव चंडिकाऽत्रास्त्रि	५.२६.२०	एतत्ते कथितं साक्षि	६.३२.२८
एकाकी विजने राजन	७.१८.५१	एकांतमहाश्चैव चतुर्थः	१२.१२.३	एकावलीमेकवीरः	६.२२.५६	एकैव च परा शक्तिः	८.३८.६८	एतत्सर्वं समाचक्ष्व	६.११.१८
एकं त्ररा चैकमात्रा	१२.६.२६	एकांतसेवी विकलः	१.१६.४१	एकावल्या वचः प्रोक्त	६.२३.६	एकैव निभंया रात्री	७.२५.५८	एतत्ते सर्वमाख्यातं	६.६.६६
एकांग चैव स्त्रीपुंसोर्यथा	६.१४.१७	एकांतिनो प्रपन्नानां	११.१५.६८	एकाक्षीतिसहस्राणिस्कंदा	१.३.१२	एकैवाहं गमिष्यामि तेन	३.२१.६०	एतत्ते सर्वमाख्यातं	६.१४.६६
एकांगुलेन न्यस्तं	११.११.२६	एकांतिनो महाभागा	११.१५.६४	एकाह पंचगव्याशी	११.२१.४६	एकोदरस्य का चिता पत्र	१.१५.१४	एतत्ते सर्वमाख्यातं	६.२७.४७
एकांगी च तथा तौ	६.२०.८०	एकांते विदुरेऽप्येकौ	२.७.१६	एकीभूतं च सर्वेषां	५.८.४८	एकोनविंशत्साहस्रं गार्ह	१.३.११	एतत्ते सर्वमाख्यातं	७.२७.४१
एकादशभिराप्नोति	११.२४.७७	एकांते नत्समीपे त्वं	६.६.१७	एकीभूत भावयेत्तु	१२.७.१२१	एकोऽपि बालको	७.२६.६३	एतत्ते सर्वमाख्यानं	७.२८.८२
एकादशमुखस्त्वक्षो	११.७.३६	एकांते विजने स्थाने	५.३५.१५	चकेन पतितं खड्गं	५.१४.५३	एकोऽहं एकलाञ्छेतुं	३.२६.४५	एतत्स्वराक्रमं वक्तुं	१२.११.७३
एकादशसहस्राब्द	६.१६.६१	एकांते शयनागारे	६.२५.६	एकेन पाणिं संप्रोक्ष्य	११.१६.२४	एकोऽहं सर्वदेवेशान	५.३.४४	एतत्प्रकाशनं मातुषट्ठाटन	७.४०.३५
एकादशात्मिका चैव	१०.११.१६	एकः पत्यस्य मे तात	२.५.४७	चक्रेकक्रम योगेनाप्या	१२.७.१२३	एतादयश्च कमप्यस्ततः	६.३३.३७	एतत्प्रश्नोत्तरं देव	८.१.१३
एकादशावुं दावदाना	८.४.१०	एकाऽपि दुःसहा देवि	५.२६.४२	एकैकं कर्णयोः षट्षट्	११.६.३२	एतच्छित्तौचितं तेषां	५.१२.३६	एतत्सर्वं तु विस्तीर्णं	६.१२.४७
एकादशी विहीनश्च	६.७.२८	एकाऽपि बंधनविही	५.१.३२	एकैकं भागमेकस्य	७.३२.३४	एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं	७.२५.८६	एतत्साधारणं धर्मं	६.११.२२
एकादशेऽथ त्रिवृषो भरद्वाज	१.३.२६	एकामन्वन्तरं चैव	६.१६.७	एकैकं सप्तरात्रेण पुनाति	११.२३.५६	एतच्छ्रुत्वा महेशस्य	६.२.२१	एतत्सूक्ष्मशरीर	७.३२.४२
एकादशे सुतस्याब्दे	७.१५.४६	चका भूतिस्त्रयो देवा	१.८.४	एकैकं सप्तरात्रेण शुद्ध	११.२३.५७	एतज्जननसदसद्वरेण्य	७.३६.३	एतदर्थं मृते बोधो मयि	२.६.२२
एकादशैव जुहुयान्मुने	१२.७.१२२	एकावरो बल्लकवान-	११.१०.२५	एकैकराशो पर्यति	८.१६.३५	एतज्जिह्वोत्रं कुर्यात्	११.६.१३	एतदाख्यहि चरितं	६.२७.५५
एकादशो महोत्साहस्त	१०.१३.८८	एकाम्पौडे संप्रोक्ता	७.३०.५६	एकैकशक्तेः समार्यं	१२.११.१६	एतत्तत्त्वं मुनिश्रेष्ठा	६.६.४७	एतदाचक्ष्व राजेन्द्र	७.२२.४५
एकादशैव वर्षाणि	६.१०.३६	एकार्णावस्य सलिलं रसरूप	१.२.८	एकैकशः सप्तसप्त	८.१५.४४	एतत्ते कथितं किञ्चित्	६.२६.७१	एतदाधनादाप स्वारा	१०.८.२३
एकादश्यां दधि तथा	८.२४.१६	एकार्णाव पुरा जाने नष्टे	३.२.१३	एकैकशो गुरुदत्त्वा विसृजे	१२.७.१३७	एतत्ते कथितं देशाश्च	५.३५.४८	एतदाश्चर्यभूतो हि सदेहो	१.८.११
एकादाहं कुरुष्वेष्ट	३.१०.६	एका लिंगे करे तिल	११.२.२१	एकैकस्मिन्नथो राशौ	८.१६.३३	एतत्ते कथितं राजन्मया	४.२५.८१	एतदुपन्नरितः शतशोऽथ	८.११.१२
एकानाशुयितुं शक्ता	५.२५.४४	एकावली तथा चाहं	६.२२.४	एकैकां पूजयेन्नित्यमेकं	३.२६.३८	एतत्ते कथितं राजन्मिमे	६.१५.३१	एतदेव च वर्णस्य	८.११.२१

एतद्विद्या स्याद्विद्वत्तु	११.२.२६	एतद्विद्या वधार्थाय	१०.११.२५	एतस्मिन्समये काचिद्विका	२.१.२८	एतास्तु बीधयस्तिष्ठो	८.१५.७	एते सुरास्त्वां सतत	१.५.६७
एतद्विद्या यन्मयाप्रोक्तं	७.३२.२४	गतवद्वादिदेवेरेष्टसंख्यैः	८.७.५	एतस्मिन्समये तत्र	१०.१३.६६	एतास्तु बीधयस्तिष्ठो	८.१५.६	एते सैन्ययुता सर्वे	५.३.५
एतद्ब्रह्मास्तवादिस्था	११.२३.५५	एतस्मात्कारणाद्वाङ्मते	१२.६.६२	एतस्मिन्समये पुत्री काशो	३.१७.४६	एतास्तु वेह तु नृभिर्मनयो	८.२१.७	एतं रंगुलिभेदैस्तु	११.१५.८३
एतद्ब्रह्म कथितं सर्वं कारणं	२.४.६५	एतस्मात्कारणाद्विप्राः	११.१६.५६	एतस्य पठन्तान्पुण्यं	१०.५.२६	एते क्षत्रवर्णजाताः	८.१३.१२	एतैरन्यैश्च सदेहैविकलं	४.१.४८
एतद्ब्रह्म सर्वमाख्यातं	१.२०.७४	एतस्मादपरं किञ्चिद्व्रतं	३.२७.४७	एतस्य भावा कोट्य	१२.१२.५६	एते चान्ये च बहवः	३.१६.४६	एतैर्भो निश्चितं रूपं	३.६.१२
एतद्ब्रह्म कथय मुपश्रुत्य यथो	७.२०.३६	एतस्मिन्नंतरे कृष्णो	६.२.५५	एतस्य मरणात्सद्यः	१२.१२.७१	एते चान्ये च बहवः	४.१७.५१	एनां न भजते यो हि	६.५०.५४
एतद्ब्रह्म कथय मुपश्रुत्य	७.२१.२५	एतस्मिन्नंतरे कृष्णो	६.२.८२	एतस्या अपरं दैव	११.१६.१४	एते चान्ये च मुनयो	३.१६.२०	एभिर्नामपदैः काम	८.६.६
एतद्ब्रह्म कथय मुपश्रुत्य	७.१३.३	एतस्मिन्नंतरे कृष्णो	५.७.१२	एता इत्यः स्मृता	१२.११.४७	एते चान्ये च राजानः	७.२६.४	एभिर्नाम पदैश्चा देवी	८.६.२४
एतद्ब्रह्म कथय मुपश्रुत्य	६.१८.५	एतस्मिन्नंतरे तत्र भीता	६.३.७	एतादृगनुभवो यस्य	७.३६.१५	एते चान्येऽप्य बहवो	७.२७.७	एभिर्मन्त्रैः पूजनीयाः	३.२६.६२
एतन्मायाष्टकं चैव	६.२५.३३	एतस्मिन्नंतरे तत्र	६.२६.४६	एतादृशं महद्ब्रह्म कथं	७.३०.२५	एते जीवन्ति मोलुके	६.१३.१२८	एभिर्मयागुणैर्मुक्तः	४.७.४०
एतन्मायाष्टकं केचिन्ने	११.१६.६२	एतस्मिन्नंतरे तत्र	७.२१.११	एतादृशं महार्कं	७.३३.३५	एते दुःखस्य भोक्तारः	१.५.४७	एभिर्विहीनं संसारे वस्तु	३.६.६६
एतन्मया श्रुतं व्यासा	४.२५.८३	एतस्मिन्नंतरे तत्र	६.२.७६	एतादृशे विद्यमनो	१०.२.१४	एतेन हि देवो माने	८.१४.२१	एभिश्च नामभिः पूजा	३.२६.४४
एतन्मायावलं ब्रह्मन्	६.३१.१६	एतस्मिन्नंतरे तत्र	६.१५.३१	एतानि पञ्च शिवमन्त्र	११.१३.३५	एते पुत्राः सुसल्लभा	६.२६.३८	एभिर्हृतं धनं सर्वं	६.१६.३२
एतन्मे संशयं ब्रह्मन्	६.२४.५	एतस्मिन्नंतरे तत्र	६.२६.१३	एतान्देवगणान्निष्ठा	५.१२.५	एते प्रतारका दंभास्तादृशा	६.१६.३३	एव एतौपि नृप	७.१७.५५
एतन्मे संशयं विद्वच्छेत्तु	७.८.५	एतस्मिन्नंतरे तत्र	६.४६.१६	एतावान्महिमा तेऽस्ति	४.१८.२८	एते वय यस्य वक्षे	८.८.१८	एवं कतिचिद्वदन्ति	६.६.४२
एतन्मे संशयं मुञ्च	६.२२.४०	एतस्मिन्नंतरे देवी	६.२.५२	एतावांल्लोकविन्यासो	८.१४.८	एतेषां कथितं राजन्म	४.२२.४६	एवं कथा प्रति लब्धा	७.४.२४
एतावाजमुत्तारवत्तवा	३.१६.५२	एतस्मिन्नंतरे प्राप्सो	७.२१.१	एताश्च कथिता राजन्मया	६.१२.६	एतेषां च समारंभे	६.४५.८७	एवं कर्मशयं नूनं	७.१२.४८
एताश्चिह्नाय नृपतीन्वत्त	३.२१.१८	एतस्मिन्नंतरे रामो	६.१६.३६	एतासामं शक्यं च	६.१८.५४	एतेषां दश पुत्राणां	८.४.६	एवं कलो सप्रवृत्ते	६.८.५३
एतन्मे च हि विप्रस्ये	७.१२.१०	एतस्मिन्नंतरे विप्र	६.२.६४	एतासांमुक्तं पुण्य	८.११.११	एतेषु सर्ववीडेपु	७.३०.८७	एवं कामं सनुवत्येव	८.६.१७
एतन्मे च हि विप्रस्ये	७.१६.१६	एतस्मिन्नंतरे ब्रह्म	६.२.७७	एतास्तु बीधयस्तिष्ठो	८.१५.५	एते समस्तलोककथ	८.१४.११	एवं काममयानो नृ	१.६.२७

एवं कालसनावारो	६.११.२७	एवं चित्तयतस्तत्र	७.१८.४६	एवं ते पांडवाः पंचश्रेष्ठो	२.६.५८	एवं देवा भयोद्दिना	५.२६.२२	एवं परस्परं जातं युद्धं	१.६.५६
एवं किं पुरुषे बर्वे	८.१०.१६	एवं चित्तयतस्तस्य	१.४.२५	एवं तेभ्यो वरान्दत्त्वा	१०.१३.२२	एवं देशाश्च नपमा	६.८.१०६	एवं परस्परं युद्धं बभूवा	५.३०.३०
एवं कुमुदस्तु यो	८.६.१८	एवं चित्तयतस्तस्य	६.६.४१	एवं ते वर्णिनं साधो	१०.१२.६३	एवं द्वादश पुत्राश्च	६.२६.२६	एवं परस्परं युद्धे संदीप्तौ	६.४.२६
एवं कुर्वन्सदाऽभ्यासं	३.१०.५६	एवं चित्तयताऽनेन कृष्ण	४.६.४	एवं ते शंखः क्रूरा	७.१०.५५	एवं द्वादश वर्णिनि वन	१०.८.६	एवं पार्थाः समुत्पन्ना	२.६.७१
एवं कृत्वा प्रतिज्ञां तु	२.५.५८	एवं चित्तयमानं तु दृष्ट्वा	१.१४.२	एवं ते हेहर्षिप्रियाः	६.१६.५५	एवं द्वादशवर्णिनि त्यक्त्वा	१०.६.१८	एवं पुण्यानि स्थानानि	६.१२.१४
एवं कृतेऽतिसंभारे विवाहार्थं	३.१८.४५	एवं चित्वाऽनुराग्वीक्ष्य	४.१५.२६	एवं तैर्बौध्मानोऽसौ	४.२०.८२	एवं द्वैतायनो यज्ञे सत्य	२.२.४३	एवं पुरश्चरलोकं कृत्वा	११.२१.५५
एवं कृते मले भूप	६.१३.६	एवं जातः सुसंपूर्णो	४.३.२७	एवं ती क्षयनेनार्थाव	७.७.४१	एवं द्वात्वा च तां	११.२०.४१	एवं पूजां समार्ष्य च	११.१७.४७
एवं कृते सुखं मे	७.३.२१	एवं जाता वरा पुत्री	२.१.४७	एवं ती निहन्ती क्रूरी	५.१४.५४	एवं द्वात्वा ततो बाह्यो	६.५०.२८	एवं पृष्टः पुराणज्ञो	४.२.१
एवं कोऽयुतस्यास्य हरे	१०.१२.८	एवं जाने नदा पूर्णो	५.३५.२०	एवं ती संविदं कृत्वा	३.३०.१	एवं द्वात्वा प्राणशक्ति	११.८.२०	एवं प्रबोधितः कंस	४.२०.८७
एवं क्रमेण राजर्वे	६.२६.२३	एवं श्रित्वा रजः पूर्वं	३.८.३६	एवं त्रिशङ्खिर्नर्मयो	६.३८.५१	एवं द्वात्वा विमानेन	११.१६.६८	एवं प्रबोधितः पित्रा	७.१२.१
एवं गच्छति काले तु	३.१४.२०	एवं ज्योतिर्मण्डाः सर्वे	८.१७.१०	एवं त्वं निश्चयं कृत्वा	१.५.६६	एवं नानाऽवतारेऽत्र	४.२०.५२	एवं प्रभावा सा देवी मया	३.७.१
एवं गच्छति काले तु	६.२७.३६	एवं ज्ञात्वा महाराज	५.२७.२३	एवं त्वमपि रात्र्य	१०.६.१४	एवं नानाविधानि	७.३२.११	एवं प्रभावा सा देवी	११.१८.७०
एवं गच्छति काले तु	७.१३.५	एवं तव वशे प्रीता	६.६.१८	एवं दत्त्वा वरं तस्मै	५.२.१४	एवं नामानि गायत्र्या	१२.६.१५७	एवं प्रभावो भगवान्	८.२१.६
एवं गच्छति कालेऽथ	२.४.४७	एवं तपस्यस्तस्य	७.१४.४०	एवं दत्त्वा वरं देवी	१०.१२.६२	एवं नारद षड् वक्त्रो	११.७.१	एवं प्रमोदितो राजा	७.१६.१७
एवं गच्छति काले वै	३.२७.३५	एवं तपस्यतस्तस्य	१०.१३.४२	एवं दत्त्वा वराऽऽद्यमुत्तमं	४.१२.३८	एवं नारद संसारे	६.२५.६०	एवं प्रवर्तित सर्वं भगवान्	३.१३.२७
एवं गते किं कर्तव्यो	५.१५.३०	एवं तु कुर्वतस्तस्य	६.१३.५४	एवं दत्त्वा वरान्देवी	८.१.४३	एवं नारी शुभाकारा	५.८.७३	एवं प्रश्ने कृते तत्र	३.१०.१३
एवं गते स्वयि विभो	१.५.३५	एवं ते कथितं राजन्भूगुणां	६.१७.४४	एवं दारक्रिन्स्तेषां	३.२८.१५	एवं निमित्ततो राजा	६.१५.२८	एवं प्राचीं तथाप्येयी	१०.३.१४
एवं गतेऽथ कालेऽसौ	७.१५.५६	एवं ते कथितं सर्वं	६.८.११०	एवं दारग्रहं कृत्वा	६.२७.३३	एवं निषेधितस्तत्र	७.१६.१०	एवं प्राप्तवरा देवा	६.६.१
एवं च चाक्षुषमनुदेष्ट्या	१०.६.२६	एवं ते कथिता राजन्कर्णो	६.१०.४१	एवं दृष्टं मया तत्र पाद	३.४.२१	एवं परस्तात्क्षीरोदा	८.१३.१५	एवं प्रार्थ्यं च त काल	१०.७.१२
एवं चित्तयतां तेषां	१.५.३०	एवं ते निश्चयं कृत्वा	४.१४.१०	एवं देवविणा पृष्टोः	८.१.१४	एवं परस्परं क्रोडां	६.१६.१५	एवं प्रोक्ता स्थितिश्चात्र	८.१६.८

एवं बहुगते काले ममार	११.६.६८	एवं मुक्तस्तया तत्र	१.२०.४०	एवं वर्षसहस्रं तु ताम्बा	१.६.३४	एवं विलप्यमानां तां दृष्ट्वा	१.१३.२२	एवं शीघ्रं गृहस्थस्य	११.२.२४
एवं बहुविधां चिन्तां कृत्वा	१.४.२१	एवं मुनिवरेणोक्तं	१०.६.२५	एवं वाक्यं महोदध्या	१०.१२.६४	एवं विवदमानो तो	३.१४.४६	एवं श्रुत्वा स भगवान्देवा	१०.१२.७
एवं ब्रूवत्यां तस्यां तु	३.१६.३६	एवं मय्युजयो होमः	११.२४.२३	एवं विधं मृष्टिहेतुं	६.८.८३	एवं विवादे संवृत्ते राज्ञां	३.२०.८	एवं पद्मं बालकास्तेन	४.२२.७
एवं बहूनि वर्षाणि	४.१२.३४	एवं मे रोचते संधिः	६.६.३५	एवं विद्यानंसंवायाः	११.१७.३४	एवं विवादे समुपस्थिते	७.६.६१	एवं घोडा द्वाराणि	६.१६.५२
एवं ब्रूवतं गाधेयं	७.१६.६३	एवं यः कुर्वते भक्त्या	५.३४.३२	एवं विद्यानि रक्षाणि	२.७.१४	एवं विवाहकार्याणि कृत्वा	३.२३.२	एवं संख्यां समाम्याता	१.२.१७
एवं ब्रूवतं शुकं तु	४.१४.३१	एवं युगे युगे विष्णुः	४.२.३७	एवं विद्यानि देवेश	६.३.१५	एवं विशिष्टं दृष्ट्वा	६.१६.६७	एवं संघचितां मालां	११.५.५
एवं ब्रूवति राजेंद्रं	५.१२.५२	एवं युद्धे प्रवृत्तस्य	३.२३.३७	एवं विद्यानि बाक्यानि	१.१५.२१	एवं विशिष्टां कर्मण	६.१.११	एवं संक्षिप्तमानस्तु गवने	१.६.३८
एवं ब्रूवति राजेंद्रं	५.१४.५	एवं युद्धे वर्तमाने	६.४.२८	एवं विद्यानि बाक्यानि	४.१३.५७	एवं विसृजितास्तेन गताः	४.१७.१८	एवं संक्षिप्तमानस्य सा	१०.३.१०
एवं ब्रूवाणं तं दैत्यं	५.१४.२४	एवं रामावतारेऽपि दुःखं	४.१८.५८	एवं विद्यानि वर्तमानास्तु	३.११.१६	एवं विहरतस्तत्र वर्षाणि	६.२६.२१	एवं संजीविता तेन भृगुणा	४.१२.१७
एवं भार्यां वदित्वाऽथ	७.२२.३०	एवं रुद्राक्षं महिमा	११.६.५४	एवं विद्यास्तथाऽऽकारा	३.२८.२७	एवं वै वर्तमानस्य नृपस्य	३.१४.८	एवं संपूजनं कृत्वा होमं	५.३४.३०
एवं भूतानि संक्षिप्तं	११.८.८	एवं लक्ष्मीं च प्रवदो	६.२.५७	एवं विद्यो बुधो नित्यं	६.१८.७४	एवं व्यवसितो राज्ञा	८.४.१३	एवं संप्राप्यतो घात्रा	६.११.५
एवं भूतानुभावोऽयं	८.१६.३२	एवं लक्ष्मीः समुत्पन्ना	१०.१२.३५	एवं विद्योऽस्ति संसारो	४.७.४५	एवं व्यासेन ते पुत्रा	१.२०.७३	एवं सर्वगता शक्तिः सा	१.८.३४
एवं भूतानुभावोऽयं	११.४.१	एवं वदति देवेशे दानवी	१.६.८	एवं विनिः सुनान्दृष्ट्वा	६.२.२७	एवं शतत्रयं जपत्वा	११.२४.७१	एवं सर्वत्र भूतेषु स्थावरेषु	१.८.३२
एवं भ्रमती लोकेऽस्मिन्	६.२६.१२	एवं वदति भूपाले सा	२.४.३६	एवं विबुधपमानो तो चिन्ता	१.६.३०	एवं शतत्रयं जपत्वा	११.२४.७२	एवं सर्वं लोमकूपे	६.३.६१
एवं मनूनां सर्वेषां	१०.१३.१२६	एवं वरान्महादेवी तस्मै	१०.२.४	एवं विबुधपमानो तो चिन्ता	१.६.३०	एवं शपत्तः कदवपोऽसौ	४.३.१७	एवं सर्वाणि रत्नानि	५.२३.२८
एवं मया वयः प्राप्त्वं	७.६.४१	एवं वर्षत्रयं कृत्वा नन	५.३५.२५	एवं विबुधपमानो तो चिन्ता	१.६.३०	एवं शपत्वा नृप	७.१५.६६	एवं सर्वाणि विश्वानि	६.६.२०
एवं मातृगणेशाज्जति	५.२८.५६	एवं वदत्तु नृपनिष्यथ	३.२२.३६	एवं विलपना तेन रामेणा	४.२०.४७	एवं शशिकलां दृष्ट्वा	३.१७.५१	एवं सर्वं प्राणभूतः	५.२७.५६
एवं मामभिमानं त	१०.२.२८	एवं वदति सांख्यान्	३.१.४४	एवं विलपमानं तं राजानं	१.१३.३०	एवं शापविनिर्माणो	२.३.४४	एवं सा मुनिना पुष्टा	३.१५.५२
एवं माकोर्तनिः शोकना	८.१६.१७	एवं वर्षसप्तमि तु स्वर्गोत्थ	१.१३.१४	एवं विलपमानं तं रामं	३.२६.३५	एवं शिखायां करयो	११.६.३१	एवं सुराक्षं तत्पूजा	६.४५.६०
एवं श्रीमहावक्त्राक्ष	८.२.१	एवं वर्षसप्तमि तु स्वर्गोत्थ	५.७.२३	एवं विलपमानं तं	६.३०.६३	एवं शुद्धस्य कर्मणि	११.२३.५८	एवं सुरोत्तमाऽऽश्राप्य	१.५.१०५

एव सृष्टि समासाद्य	३.१३.२६	एवं स्तुवति देवेश	८.१०.५	एवमादीन्च निब्राम्	११.२३.२६	एवमेव पुरा पृष्टो भगवान्	११.४.२	एतदेव मयापूर्वं पृष्टो	३.१.१२
एवं सृष्टिः समुत्पन्ना	३.१३.२४	एव स्तोति च देवेशां	८.१०.२२	एवमादीनि गापानि	११.४.१६	एवमेकोत्तराङ्कामान्	११.२४.६७	एतद् वदं पदा तेन	५.२१.४६
एवं सृष्टि समुत्पाद्य	३.१३.१७	एवं स्तीति सदा देव	८.११.६	एवमाद्यस्य चोत्पत्तिं	१०.८.२	एव सत्ययुगे गायत्री	१२.८.८७	ऐंही तमसुर चोर	५.२६.६
एवं स्तुतः स देवेशो	१०.४.१०	एवं स्थितस्य तु वने	३.११.२१	एवमायावृत्तो ह्यात्मा	३.३४.६२	एवं सत्यवती तेन वृता	२.६.१	ऐंही वज्रप्रहारेण	५.२८.५३
एवं स्तुता तदा देवी	१.५.६६	एवंहि प्राणिनः सर्वे	३.१६.५४	एवमाराधनं देव्याः	८.२४.६१	एवं सत्येन तेनैव	३.६.८	ऐंश्वंशास्त्रांवासिन्यै	६.४.८४
एवं स्तुता तदा देवी	१.७.४८	एवंहि राशिबृन्दैः	८.१६.३	एवमुक्तं प्रजास्रष्टा	८.१.२२	एवं स नृपतिः कृत्वाः	६.२१.१३	ऐंही वाग्वादिभ्यं	६.४.७५
एवं स्तुता तदा देवी	२.७.६५	एवं हृत्वा ततो देवी	१२.७.१२५	एवमुक्तं मनोः कन्या	८.३.२१	एवं स भगवान् कद्रो	८.८.२०	ऐंही श्रीं त्र्यम्बरोमन्त्रो	६.४.८२
एवं स्तुता तदा देवी	३.२३.५५	एवमन्यः न्यपि विभो	७.३८.४३	एवमुक्तस्ततो विष्णु	४.११.४६	एवापि स्वद्वया नूनं	६.२३.५६	ऐरावतकरञ्जस्तुर्दति	५.२६.८
एवं स्तुता तदा देवी	४.१६.२१	एवमन्येपु विश्वेपु	६.१३.१३१	एवमुक्तस्तदा राजा	७.२३.६	एषा भगवती देवी सर्वेषां	३.३.५१	ऐरावतसमारुढो वज्रहस्त	१२.१०.७६
एवं स्तुता तदा देवी	४.२४.५६	एवमन्वेष्टनस्तस्य	६.१३.१५	एवमुक्तस्तु शङ्गेण	७.७.३७	एषां चरितमेतद्वि यः	८.८.२६	ऐरावतस्तथेष्टेण	४.१५.५१
एवं स्तुता तदा देवी	५.६.३०	एवमन्वस्यमानस्या	७.३५.३२	एवमुक्ताऽप्य सा विप्र	७.२५.२४	एषां संख्यां सर्वत्र	६.३.१७	ऐश्वर्यं विपदां बीजं	६.४०.४६
एवं स्तुता तदा देवी	५.२३.१	एवं समष्टिदेहेऽपि	७.३४.४३	एवमुक्ता स्थिता	७.२५.२८	एषा मे महती विता	२.५.४८	ऐश्वर्यं सर्वलोकानां	५.२६.१७
एवं स्तुता भगवती	८.१.३७	एवं स मुनिवर्गेण	१०.६.१५	एवमुक्तेऽप्य वचने	७.२३.२५	एषा संहृत्प सकलं विश्वं	३.३.५४	ऐश्वर्यं वचनः शश्वं	६.२.१०
एवं स्तुता मध्वता देवी	४.१५.२२	एवं समुपदिश्या देवयि	१०.३.१	एवमुक्त्वा गृहं गत्वा	४.१२.४६	एषा सहचरी नित्यं	३.६.३४	ऐश्वर्यं सप्तमप्रस्य	१२.१२.६७
एवं स्तुता सुरैर्देवी	५.१६.३४	एवं समुपदिष्टास्ते	१०.६.०	एवमुक्त्वा ततो राजा	७.२२.३	एषु नीषेष्ु यो दानं	६.३४.८८	ॐ	
एवं स्तुता सुरैर्देवी	६.५.५०	एवमस्तु च सर्वेषां भवतां	१०.१३.१६	एवमुक्त्वा तु शर्यातिः	७.६.१२	एषु स्थानेषु सर्वत्र	६.१२.१५	ॐ ग्रं नम इति प्रोच्य	१२.७.२७
एवं स्तुता सुरैः सर्वे	५.२२.४३	एवमस्तु महाराज	७.२०.२३	एवमुक्त्वा तु शर्यातिः	७.६.१२	एषो हि पुरुषव्याघ्र	७.६.२५	ॐ ऐंही क्लीं सरस्वत्यै	६.४.८१
एवं स्तुतोऽपि भगवान्	१.७.१४	एवमस्तु महाराज	७.२३.२४	एवमुक्त्वा तु शर्यातिः	७.६.१२	ऐ		ॐ कारपूरकं नाम षतु	११.१६.२२
एव स्तुतो विश्वसृजा	८.२.३४	एवं स महिषो जातो	५.२.४६	एवमेतन्नारदने पृष्टो	८.१.८	ऐकारोच्चा रणाद्देवी	३.६.८४	ॐ कारं पूर्वमुच्चार्य	११.१६.१५
एवं स्तुवति देवेश	८.८.२८	एवं स महिषो नाम	५.३.१	एवमेव च क्लृप्तासः शिव	१०.२.२४	ऐक्यं कुंभस्य पीठस्य	१२.७.६१	ॐ काराद्यास्तु ता	११.२३.३६

श्रीदेवीभगवत्पुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

३०

ॐ नमोभगवते	८.८.२४	ॐ ह्रीं ह्रीं हूं	८.६.१२	कंसेन निगडे बडी	४.१७.२६	कंठ चामीकरसममज्ञा	७.३७.३३	कथं ती चक्रतुयुंढं	४.१०.५
ॐ नमो भगवते	८.६.३	श्री		कंसोऽपि सच्चिदानाह	४.२१.४४	कथं ब्रूमोऽत्र नृपते	५.११.७	कथं ती मुनिशार्दूलो	६.१२.३५
ॐ नमो भगवते	८.१०.२	श्रीमापोज्योतिरित्युक्त्वा	११.६.३६	ककुत्स्थश्चाऽतिविख्यातो	७.६.३०	कथं करोमि नाकारं	७.२०.३	कथं त्यक्त्वाऽद्य मे	६.१४.३३
ॐ नमो भगवते	८.१०.८	श्रीमित्युवाच राजेन्द्र	६.२३.१०	ककुत्स्थस्याऽभवत्पुत्रो	७.६.३१	कथं करोम्यहं चात्र	१.१०.२६	कथं त्वमत्र संप्राप्ता	६.२२.३७
ॐ नमो भगवते	८.१०.१४	श्रीकित्येकाक्षरं ब्रह्म	१२.८.६४	कः कुर्यात्पामरान्दृष्ट्वा	७.२८.७३	कथं नित्वत्र मे कार्यं	१०.३.३	कथं दक्षस्य पत्न्यां	७.१.१५
ॐ नमो भगवते	८.११.२	श्रीमित्येवमवाच	७.३६.६	कंकालकूरा कामाक्षी	८.२४.५२	कथं कुत्र युगे केन	६.११.३	कथं देवा मया पुत्री	७.३.४१
ॐ नमो भगवते	८.६.१६	श्रीवशीवीर्योपेता बभूव	४.१६.४६	कंचुकीगुफितापारनाना-	१२.१२.२६	कथं क्रुद्धोऽसि विप्रेन्द्र	३.१०.२६	कथं देवाश्च वक्तव्या	४.२०.२२
ॐ भूरेक पदां नाम	११.१७.२७	श्री		कटकं कुडलं चैव सुवर्णं	४.७.३५	कथं च पुरुषो जातो	६.२७.७४	कथं न जितवानाजावह	४.६.५२
ॐ श्रीं क्लीं ह्रीं	६.४५.६२	श्रीतान पादियंत्रास्ते	८.७.१६	कटाक्षरंगभेर्दंश्च	६.१.४६	कथं च भगवान्विष्णु	४.२.४५	कथं नेच्छेदसी देह	७.१६.४४
ॐ सर्वकंठ वासिन्यै	६.४.८०	श्रीवधं माणिमत्रे च	३.१२.८२	कटुक्षारं तथा तीक्ष्णं	१.१६.५६	कथं च मैत्रावरुणिः	१०.२.८	कथं प्राणान्विमृचामि	७.२६.६४
ॐ सर्ववर्णात्मिकार्यै	६.४.७६	श्रीवधिवचोत्तरं कुरोकुश	७.३०.८०	वट्टुदीक्षुकपायाम्लर	१.१६.७	कथं चांडालदासत्वं	७.२३.१७	नथं बभूव सा देवी	६.४०.२
ॐ सर्वाधिकार्यै	६.४.८३	क		कटुबाचा बांधवाश्च	६.३३.२	कथं चित्स्थेयंमालंघ्य	७.३१.४३	कथं बभूव सा धन्या	६.६.४
ॐ सुरम्यं नम इति	६.४६.१६	कंस कंस महाभाग	४.२०.६४	कठोरज्याटण्टकार	७.२८.५४	कथं जन्मांतरे तेन	१०.१०.५	कथं मुक्तममुक्तं	१.१६.५४
ॐ स्वस्तिदश्च नमः	६.४४.३३	कस कुजोऽथ यवनेन्द्र	४.१६.१६	कण्ठादौ गौतमः	६.४.६७	कथं जानाम्यहं देव्या	५.८.५६	कथं मृता महाराज तन्नो	२.७.४१
ॐ ह्रीं ब्राह्मण्यै	६.४.७६	कंस सत्य ब्रवीम्यद्य	४.२०.८३	कंठदण्डो जले जप्त्वा	११.२४.६	कथं ज्ञातस्त्वया	६.१८.३३	कथं मोहमवाप्ताऽसि	६.२७.७
ॐ ह्रीं विद्याधिप्यै	६.४.७८	कसस्तु दानवास्तस्मान्	४.२३.१०	कंठे च धारणात्कंठ	११.१४.२५	कथं तावसुग्री जातो	१.६.३	कथं रागसमायुक्तो जातो	४.१०.३
ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं	६.४.८६	कंसस्तु विस्मयाविष्टोऽग्नौ	४.२३.४८	कंठे मूर्ध्नि हृदि प्रांते	११.५.११	कथं तावच्च स्त्रियः	६.१७.१	कथं रावच शोकातो	३.३०.६
ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं वसुधायै	६.६.४६	कंसस्य हननं कण्ठा	४.२.५६	कण्ठे बाह्योऽपि	६.४.२५	कथं तिष्ठे मज्ञाभाग	६.६.८	कथं राज्यं न शीमया	२.३.१०
ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं रत्नयै	६.४.२५	कंसस्य मंथनं केशो	८.२४.३४	कण्ठे कण्ठाग्नौ	६.८.७७	कथं तुष्टा भवानी सा	३.१०.३	कथं रामेण तच्छीर्णं	३.२८.१
ॐ ह्रीं सरस्वत्यै	६.४.७४	कंसस्य मंथनं च	८.२४.२५	कण्ठे कण्ठाग्नौ	७.३.८.१	कथं तेन भूतः शत्रवः	३.१०.३	कथं केषि प्रवर्तमानं	१.१६.३४

कथं सवाप दुर्गता	६.४०.११	कथयामि च कस्यास्ये	४.१५.५४	कदमं सबसर्पाणां कृत	२.११.४२	कदाचित्सा विहारार्थं	३.१७.५४	कदाचिन्नुपतिस्तत्र	७.११.३३
कथं पुत्र भवेद्राजन्	६.१२.२०	कथयामि मे नञ्ब्रम्	६.६.११	कदम्बरप्रोथ हनि	८.५.२०	कदाचित्मुखमैश्वर्यं	६.२६.३३	कदाचिन्महिवशान्य	५.२.३७
कथं सघातभोऽयं त्वं	७.२७.२५	कथयिष्यामि नाम्नये	६.१२.१६	कदली पुष्पनेत्रं	५.२६.३६	कदाचित्सोऽपि प्रत्यक्षं	३.१७.४२	कदाचिन्मार्गशीर्षं वा पीये	५.३१.६
कथमत्रागता कान्ते	६.६.२	कथय तन्महाभाग विस्तेरण	२.१२.६	कदाविच्च तपस्वीन	४.२०.१४	कदाचिदथ काले तु	१२.६.१	कदा द्रष्टे सुतं भार्या	५.३२.५७
कथमद्य क्षय दैत्या	५.२६.१६	कथयन्तां सखी तेऽद्य	६.२२.२१	कदाचिच्चित्तयज्ज्ञानं	६.२५.२७	कदाचिदथ दुर्गता	७.३०.२७	कदा पश्यामि तां कांतां	६.२२.४५
कथमधाय बृद्धाय	७.३.२४	कथा प्रसंग एवासीत्तत्र	३.१०.८	कदाचिज्जुजा बिता	१.१६.१६	कदाचिदथ शरतिभार्या	७.६.६	कदाऽपि च न संमोहो	२.२.३२
कथमन्यं भजे वातं	६.२२.३२	कथां कथय सर्वज्ञ	७.२.६	कदाचित्कुसुते युद्धं दान	४.२०.१३	कदाचिदपि मुच्येत	१.१४.३८	कदा मे मरणं भाविं दुःख	३.११.६
कथमनुजपत्राक्षि कल्पनीयो	७.३.४२	कथां मनोरमां दिव्यां	६.२०.८३	कदाचित्कोऽपि लोभार्थी	६.१३.११	कदाचिदपि सामान्यां	५.१८.११	कदाश्च स्वमुत्तानाह	२.१२.१५
कथमसौ िनिहं तुम्हो	६.२.३	कथायां वर्तमानायां	२.६.४५	कदाचित्तु तमः सत्वरजसो	३.८.४७	कदाचिदष्टका व्याढे	७.६.१	कनकावदकेयूरप्रवेपक	७.३१.३३
कथमाणमनं देवा	६.४५.५५	कथितं चरितं ब्रह्मन्	६.१०.१	कदाचित्तु हरिश्चन्द्रो	७.८.११	कदाचिद्दानवैः साहं संग्रामं	१.४.५२	कनकाभां सुकेशीं च	६.२१.२४
कथमेकत्र मस्याने कार्यं	३.६.२७	कथितं तन्मया सर्वं	७.३६.२१	कदाचित्तुर्वशी राजन्नागता	६.१४.६०	कदाचिद्दहणं युद्धं कृत्वा	१.५.६	कनकाभा सुकेशांता	६.२१.४३
कथमेकवधां द्वाभ्यां	६.१.१७	कथितं तेन नः गर्वान्	१.२.२६	कदाचिन्ने गृहीत्वा मां	५.३२.१५	कदाचिदुदघेस्तीरे	६.६.३६	कनकले भवेदुषा	७.३८.२५
कथमेकानि नी बाले	६.२१.२८	कथितं ते महाभाग गतां	५.२०.१४	कदाचित्पतिरन्यां वा	५.१७.२०	कदाचिद्देवदेवो मां	६.१८.४५	कनकलीचक्राटकविटक	३.३.४४
कथमेतादृगो देवी वृक्षत्वं	६.१५.५	कथितं पुण्यदं	७.२६.१६	कदाचित्पादयोगत्वा मुने	५.३५.१८	कदाचिद् देवविजयं दैत्यानां	१२.८.८०	कनकलीचक्राटकविटक	१२.१२.१६
कथयंतं रक्तिकां	६.१८.११	कथितं पण्डितारुण	६.४७.१	कदाचित्प्रागभावः स्यात्प्रध्वं	३.६.२७	कदाचिद्देवयोगात्	६.११.२८	कनिष्ठार्जुन्यगुण्डैरुदान	११.२२.२६
कथयति महात्मानो	५.१५.८	कथिता त्वं मया पूर्वं	६.२३.५२	कदाचित्प्रीनियुक्तास्ते	६.११.३७	कदाचिद्भस्मना कुर्यात्	११.१५.२४	कनिष्ठानामिकांगुष्ठैर्	११.१६.४१
कथयस्व स्ववृत्तात्	७.६.३७	कथितेयं बुधोत्पतिगुरु	१.११.८६	कदाचित्सत्त्व वृद्धिः	६.१५.४६	कदाचिद् भृगु पुत्रं तं	४.८.१८	कनिष्ठकाश्रवत्स्वूलं	११.२.३६
कथयानघ सर्वज्ञं	७.१.३	कथितोऽसौ सुरेन्द्राय	७.१४.११	कदाचित्सत्यलोकाद्	६.२८.३	कदाचिद् भृगुपुत्रोऽथ	४.८.१२	कंदराकरनिर्माणं	६.३७.५२
कथयामास तन्वर्च्यं	७.२६.५१	कथ्यते खलु यद् दृश्य	१.१८.३५	कदाचित्स नृपस्तत्र वृक्ष	५.३२.४०	कदाचिद्विषान्यज्ञान	४.१३.२३	कन्यकागामिनः	६.८.४३
कथयामासतु राजे भूत्यो	१०.१२.५१	कथ्यमानं मया राजञ्छ्रुतं	३.६.४६	कदाचित्स महीपालः	७.२.४५	कदाचिन्न सुखी शेते	१.१५.८	कन्याऽसौ वृत्तो भूयः	३.२२.४२

कन्या द्वादशवर्षीया	६.२६.२	कपिलविलसत्युवत सानुजः	३.३०.६१	कमलासनपूज्यां च	६.४५.४२	करिष्येति व्रतं मातर्नवरात्रे	२६.२६	करोति सुकृतं तद्वद्वि	४.४.४७
कन्याधर्मः स्थिरस्ते	२.६.२७	कपिलः सांख्यवेत्ता च	६.१५.४२	कमले गृह्णातां चेदं	६.४२.३१	करिष्याम्यद्य संग्रामं	५.२७.३५	करोति सृष्टिं ज्ञानेन	६.२१.४६
कन्यानां भगिनीनां	६.८.४०	कपिलस्य तपः स्थानं	६.२१.१७	कंबुघ्रीवाय कन्यां	५.१७.१३	करिष्येऽहं मूढे युद्धं	५.१०.६२	करोत्येषा महामाया	३.६.३५
कन्याः पूजा कृता	६.४.२	कपिलस्य मुनेः	६.११.१०	कयाऽर्चया किंजपेन	८.१.१२	करीष्यन्तु वंस्तस्य ह्रस्वा	११.२४.४५	करोमि किं ते वद देवि	३.२४.१५
कन्यां कीर्तिं स्मृताद्य	१.१६.४२	कपिलायाः शक्रस्त्वच्छ	११.१२.२	करजैर्वरहप्लवां तस्मै	१०.५.८	कस्याधिपतिश्चैव तथा	३.१६.४६	करोमि तस्य चाऽऽतिथ्यं	६.२३.३५
कन्यां ददाति विप्राय	६.२६.४२	कपिलासपिपाहृत्वा	१२.२४.३०	करुणानामिदं प्रोक्तं	८.२४.३५	करे कृत्वा महावीरा	५.२६.४३	करो विदध्यादाख्यातं	७.३५.१४
कन्या मुर्जस्वतीनाम्नी	८.४.२७	कपिला सुरिणामानौ	११.२०.१६	करदाश्च कृताः सर्वे	५.३.६	करोति करुणा सिंघुस्ता	४.१३.२५	कर्करो स्यापयेत्तस्यां	१२.७.७६
कन्यामूत्रं पुरीषं च	६.१८.८७	कपिलोऽपि महायोगी	८.३.१७	करभोरु किमर्थं ते	५.११.५६	करोति गजदानं च	६.३०.१५	कर्कशं वचनं ब्रूहि ततो	५.३१.४५
कन्यामेवाग्रहीतकाम	७.३.५३	कपूणानि च सर्वाणि	३.१२.७२	करभोरु वदाऽऽशु	५.६.६८	करोति चक्रं विप्राणां	६.३३.११०	कर्णपक्षे शिखायां च	११.५.२२
कन्या योग्याय दातव्या	७.६.१६	कबंधं घानयित्वाऽतो	३.२६.१७	करंभस्तु जले मग्न	५.२.१६	करोति भारते यो हि	६.३०.६६	कर्णयोरधिवनी देवो	११.११.२७
कन्या रत्नं मदीयं चेष्टत्वं	२.५.३१	कबंधस्तस्य दैत्यस्य	५.१८.६६	करवीरे महालक्ष्मी	३.३०.७१	करोति मिथ्याशपथं	६.२४.४७	कर्णिकारूप एवायं	८.५.७
कन्या विक्रयिणः	६.८.३६	कं स्मरामि यजे कं वा	३.२.६	कराभ्यां ताडनं चक्रे	७.२५.३६	करोति मुक्तिं विप्राणां	६.२६.१७	कर्णो वायव्यतो जातो	१०.१२.१५
कन्याबुद्धा न मंजाता	७.८.४८	कपंडनुकरं घुदं कुंड	१२.७.१२७	करालवेहा कालांगी	८.६.१७	करोति यः क्षौरकर्म	६.३३.४३	कर्तव्यः कार्यसिद्धयर्थं	७.११.३६
कन्याव्रत न मे हन्या	२.२.२६	कमण्डलु तरो मौनी	१२.७.८	करिष्यति ततः सर्गं	१.१६.७	करोति यो नरो मूढः	७.३६.६	कर्तव्यं किं मया	७.५.२६
कन्याश्च दत्त्वा	८.३.६	कमंडलुजनाक्षेपण	५.२८.५०	करिष्यसि जरातस्य	७.३.३८	करोति विपुलान्यत्नां	१.१५.६	कर्तव्यं नैव पश्यामि	७.१२.३८
कन्याऽस्म्यहं तु धर्मज	२.६.२४	कमंडलुपरं श्रीमान्	६.२.७६	करिष्यामि करोम्येवं	५.१.४०	करोति विविधं विद्वं	७.३२.५०	कर्तव्यं वचनं धातु	५.१०.१५
कपटा मोहकारिण्यो	६.१८.५५	कमलाया वेदवती	६.१६.६२	करिष्यामि कुनोत्साहा	४.१०.४४	करोति विविधा	४.४.३२	कर्तव्यं वापयैः सम्पन्न	६.१७.२८
कपटेन सर्वं व्याधा	६.१.६३	कमला कामिनी काला	१२.६.२६	करिष्यामि सतस्पूर्णा	५.४.१४	करोति विविधा	८.४.३२	कर्तव्यं सर्वथा तीर्थे	६.२६.५४
कपटो नोपैत सुखिनीत	७.१.७८	कमलायावधित्वाऽथ	५.२६.५०	करिष्यामि तथा ताल	७.३.५७	करोति वाक्तां तदग्निश्च	६.३३.११	कर्तव्यमप्यथा पूजा न	११.१४.५४
	७.३.७८		३.३.७८		७.३.५७	करोति सत्सुखं मूढ	४.६.३७	कर्तव्यमपि यत्नेन	११.१५.२२

कर्तव्यम विचार्यैव	६.२४.५२	कर्मणा जायते जन्तुः	६.२७.१७	कर्मकावर्धनिमुञ्चता	१२.१२.२५	कलित्वभाव एवैव	६.११.५४	कल्याणी कुङ्कलवती	१२.६.३०
कर्ता कारयिता पापे	४.२२.३	कर्मणा बहुपुत्रश्च	६.४६.२६	कलकंठीनृवा कांता	६.५५.५२	कलेः पंचसहस्रं च	६.७.२१	कल्याणानां सदा तेषां	८.१८.३३
कर्तारो बलिनो मेहे	६.८.२१	कर्मणा यो जपेत्पञ्चात्मकर्म	११.२१.४१	कलपा तुलसीरूपं	६.७.१०	कलेः पंचसहस्राब्दे	६.१३.१	कवचं च गले वदद्वा	६.१८.१५
कर्ताऽहं प्रकरोमि	३.५.२७	कर्मणा रूपवान्धर्मी	६.४६.३१	मलविकास्तिचिश्यः	६.२.२३	कलेस्तत्र प्रवेशो न	१.२.३०	कवचं शृणु विप्रेन्द्र	६.४.५६
कतुं कामवसंतो तु	४.५.३५	कर्मणा राक्षसत्वं च	६.२७.२३	कर्लविकास्तिचिश्ये धन्या	७.१४.३१	कलो गते च दुर्वर्षे	६.८.५६	कवचास्यास्य विप्रेन्द्र	६.४.७१
कतुं न शक्यते कश्चिदपि	११.१५.२७	कर्मणेन्द्रो भवेज्जीवो	६.२७.१८	कलहंस गति कला कृत	१२.६.३६	कल्किरूपं समादध्यो	१०.५.१५	कवचेन च सूक्तेना	७.४०.२२
कतुं प्रभुर्न द्रुहिणीं	४.१६.२०	कर्मणैव च म्लेच्छत्वं	६.२७.२२	कलहस्य फलं मुक्त्वा	६.६.५३	कलाद्वयं तथा क्त्वा	११.१८.५४	कविभिश्चैव वेदे न	८.१६.७
कतुं मिच्छाम्यहं	७.१५.५०	कर्मणैव पशुत्वं च	६.२७.२४	कचहो नैव केषांचिन्न	५.२०.३३	कल्पवृक्षस्वरूपा या	६.१.७०	कश्चित्कदाचिद्भवति	४.५.७
कतुं मिच्छेच्च को मूढः	४.२.३३	कर्मणैव सनुत्पत्तिः सर्वेषां	४.२.४	कलांशांगेन गच्छ	६.७.२०	कल्पवृक्षस्वरूपायै	६.४६.२६	कश्चिक्चिद्विजानाति	९.३८.१७
कतुः वैशिष्ट्यमेत	८.२१.१०	कर्म तच्छानुमिच्छामि	१२.३.३	कला ग्रन्थाः संति	६.१.१२६	कलातसद्गुणाकारं	७.२४.२४	कश्चिद्गतस्तु गगनं	३.१५.१५
कतुः श्रद्धावशादेव	८.२१.११	कर्मनिर्मूलने भक्तिः	६.२६.१६	कलाकलांशरूपं च	६.१८.६१	कलागन्ते सङ्हरत्येव	४.१६.२५	कश्चिच्छुवा समधिगम्य	३.१५.१३
कर्पूरलेपना कृष्णा कविला	१२.६.३७	कर्मपूतयर्थमेवैत	६.४४.३४	कला तु चद्रभागाया	७.३०.७६	कल्पाति सोऽपि संहर्ता	१.१६.६	कश्यपं जन्मदातारं	६.४८.५२
कर्पूरशकलोन्मिश्र	७.३१.३५	कर्मबीजं ततोऽनित्यं	४.२.१७	कला मात्रं कलेः शेषे	६.२१.४८	कल्पायुषां स्थान	८.११.२४	कश्यपश्च भक्तानुग्रह	६.१५.३८
कर्पूरागुहकाक्षरीरकस्तूरी	११.१८.११	कर्मभेदाः कति किधा	८.२२.१	कलावती कोमलांगी	६.४५.४	कल्पिताऽष्टमहारागपद्य	१२.१२.२७	कश्यपस्य मुनेः पत्न्यो	२.१२.११
कर्म कर्ता च देही च	६.२८.१३	कर्मरूपश्च भगवान्	६.२८.११	कलावध दुराचारा	६.११.१७	कल्पिताः स्वस्व कार्येषु	५.३३.६३	कश्यपस्य च द्वे पत्न्यो	४.२.४२
कर्मक्षये जन्मनाशः	६.१०.१७	कर्मरूपी स्वयं ब्रह्मा	६.४५.७८	कलावधर्मबहुले नराणां	६.११.५६	कर्तुं तेषां च पापानि	६.६.४१	कश्यपस्य मुनेरशो	४.२.४१
कर्मणास्तु त्रिधा प्रोक्ता	६.१०.८	कर्मशुभविपाकं च	६.३१.६	कलावस्मिन्महाभागा	१.८.४४	कलशोक्ताविधिना मन्त्री	१२.७.४०	कश्यपस्यापि दोषादस्त्रि	४.४.२
कर्मणा गुणवाञ्छैव	६.४६.३०	कर्मी कर्मणि पूर्णं	६.४५.५४	कलिनाऽऽविष्टचित्तस्तु	२.८.२३	कल्याणकरिणी नित्यं भक्ता	३.२६.५५	कश्यपाच्च समुद्रूतो	३.१६.४४
कर्मणा च महालक्ष्मी	६.४०.७७	कर्षबाणां क्षेत्रभेदे	६.४०.८३	कलि प्रवेशां नैवात्र	१.२.३३	कल्याणगुणरत्नाना	७.३७.१२	कश्यपेन च दर्शेण	६.३६.३२
कर्मणा च मुनीन्द्रत्वं	६.२७.२१	कर्षणं पाशयोर्वयु	८.१५.१०	कलि रायातिदुष्टोऽयं	४.१८.१६	कल्याणं कुह भो मात	५.६.२७	कश्यपोऽपि न तं त्यक्तुं	४.३.१२

कश्यपो मंत्रविद्विद्वाग्वनार्थी	२.६.५१	कस्माद्बुल्यते देवी	१०.११.२	जाकवंध्या च या नारी	६.४६.७२	का नु कामातुरा नारी	५.१३.६	कामः क्रोधोऽमर्षोऽहो	४.२.४६
कः श्रमः करिराजस्य	५.१०.२१	कस्माद्बुल्यते कल्याणि कि	४.१८.१८	काकाधुध्रास्तथाः	६.३.६	कांतादिताया अपरां	६.१.२३	काम क्रोधो च लोभश्च	४.२.६
कष्टं शोकसमाविष्टा	७.२६.४७	कस्मान्न दीयते महामणेषा	७.२३.१६	काकुत्स्थोऽय महाभाग	३.१६.५७	कान्तारे पगमक्रूर	७.१३.२६	कामक्रोधो तथा लोभो	६.२७.४६
कः संवेहं छिनत्त्येनं	१.८.१२	कस्मिन्देशोऽभिजा देवि	६.१८.२	कागतिस्तस्य बालस्य	६.२०.२	कांताविरहं दुःखं पुनः	४.१८.५७	कामठं सौकरं चैव	४.१०.२७
कस्तूरी कुंकुमायुक्त	६.१८.२०	कस्मिन्दिशस्तस्य भूप	६.१७.५०	का गति स्यादमेयात्मन्	६.१६.४४	कांतिः शांति पिपासा	३.६.६	कामजं कामिनीनां	६.४.१४
कस्तूरी कुंकुमारवर्त	६.१६.६०	कस्मिन्दिशस्तस्य राजन्	७.२६.२५	का चिता तहि मे मंदा	५.२७.२६	कांते कांतं च मां	६.४.१५	कामतः सलिलं धीत्वा	७.२५.६
कस्तूरी पत्रिकायुक्त	६.१३.१३	कस्मिन्दिशस्तस्य व्यास	६.२७.५१	का चिता मरणे मूढा	५.३१.१३	कात्यावायननसम	१२.१२.५६	कामदं मोक्षं चैव वेदार्थं	१.३.३५
कस्तूरी विदुना सार्वभध	६.२.३३	कस्मिन्दिशस्तस्य काले तु	७.४.२६	का चिता वर्तते कांत	६.७.४०	काऽन्या हंतुं समर्थाऽस्ति	५.७.५३	कामदं सर्वदेवानां परमः	३.१३.३६
कस्तूरी विदुभिर्बुधं	६.१३.२३	कस्मिन्दिशस्तस्य काले तु	७.२४.१५	कातरत्वं च शूरत्वं न	५.३०.२४	कापालिकमतास्तक्ता बौद्ध	१२.६.७२	कामदेवाधाररूपां	६.५५.४६
कस्तूरीमाप्नोति कथा	५.२०.३	कस्मिन्दिशस्तस्य काले तु	७.१०.५१	कातरत्वं न कर्तव्यं	५.११.४२	कापालिकाः कौलिकाश्च	१२.६.६६	कामधेनुं हीताऽद्य वर्तते	५.८.३२७
कर्ते चरित्रमखिलं	१.७.३४	कस्मिन्दिशस्तस्य मां	७.१३.४५	कातरत्वं न कर्तव्यं	५.११.५१	कां कां योनिं याति जीवः	६.२८.२३	कामधेनुपयः पात्रे	३.३०.१६
कस्माच्चिन्मुनिपुत्रात्	७.१०.५८	कस्मिन्दिशस्तस्य मनः	७.८.२४	कातरा तत्र सजाता	७.१०.२५	कां चितां करभोस्तवमावर्त्ते	२.६.३२	कामधेनुपयोस्तिकताः	५.३.४८
कस्माच्छ्रुतः स धर्मिमा	६.१४.५	कस्मिन्दिशस्तस्य मनः	७.२६.२२	का त्वं कस्याः सुताः	६.२६.५२	कां दिशं प्रतियास्यामि	७.२२.३१	कामधेनुः पारिजातो	६.४.४६
कस्मात्पश्यति व्यासः	१.१०.१७	कस्यचिच्छ्रयतेऽप्यंत	१२.१०.१६	का त्वं मानिनि कल्याणि	६.१८.२८	कामकांतासमा ह्ये सर्वं	५.३१.२४	कामभोगैश्वर्यं सुखं	८.१८.१८
कस्मात्तो दामवो जातो	१.६.२	कस्यचिच्छ्रयति कार्यं	७.२२.५	का त्वं सुशोभने	६.४६.२२	कामः क्रोधः प्रमादश्च	१.१७.४७	कामं कुरुष्व वधमद्य ममैव	१.७.४६
कस्मात्त्वं प्रेयिनीऽस्यत्र	६.१६.१८	कस्यचिन्नेव विश्वासः	३.१६.४०	कास्मिन्नेन सह भुजति	८.१६.१५	मामः क्रोधश्च लोभश्च	४.१५.४४	कामं गृहाण नृपते	३.१७.१५
कस्मात्तस्या नृपश्चो	६.१३.३५	करल या सा कुले	६.१५.२	कादिगंतदलैरेकं	७.३५.४०	कामः क्रोधस्तथा लोभः	५.१.१६	कामं नो जननी स्या शृणु	३.३.६७
कस्मात्तु सन्नुजः	३.२.१५	कस्यायं बालकः कांत	६.२०.११	का देवी कि प्रभावा	३.३०.२७	कामः क्रोधस्तथा लोभो	६.१५.३८	कामं यच्छ महाबुद्धे	२.२.२३
कस्मात्तु सन्नुजः	३.२.१५	कस्यायं बालकः कांत	६.२०.१७	कानि तानि पुराणानि	१.२.२७	काम क्रोधश्च लोभश्च	६.१४.६	कामं सन्नुजोऽयं	५.१२.११
कस्मात्तु सन्नुजः	३.२.१७	कस्यायं बालकः कांत	६.२०.२७	कादिगंतदलैरेकं	७.३०.५६	कामक्रोधश्च लोभश्च	४.१४.११	काममात्रं कुरुष्व	१२.४.३४

कामयाना वरारोहा	२.३.५६	कामातो रममाणस्तु नग्नः	४.२०.३६	कारणं यस्तु भोगस्य	६.१०.१६	कार्तिके तुलसीपत्रं	६.२५.३६	कार्येऽस्मिन्निपुणा	५.११.३
कामराजमनोमोददायिनी	१०.१३.१३	कामातोऽस्म्यसितापांगि	२.६.२३	कारणं वद सुश्रोणि	५.१५.१८	कार्तिकेयः षष्ठमुत्तेन	६.३८.११	कार्येऽस्मिन्स्वं प्रमाणं	५.१०.६६
कामतर्तनां च मुनि	४.६.५३	कामिनी कनकं कार्यं	४.१०.६	कारणं सध्ययोषवात्र	११.१६.८	कार्तिकेयः समो ज्ञेयः	११.४.३२	काल एवागतोऽस्त्यत्र	५.२६.२३
कामशास्त्रविधिज्ञा च धर्म	३.६.१२	कामिनी तं मुनिं प्राह	२.२.२६	कारणं सर्वजंतूनां ब्रह्मा	३.३०.२६	कार्तिक्यां पूणिमायां	६.२५.३४	कालकण्ठो बली भद्रः	६.२०.३२
कामशास्त्रे यन्निरुक्तं	६.१६.६	कामिनी कुलजाता	६.१८.३१	कारणं सर्वं सिद्धीनां	६.३६.१२	कार्पासजं च कुमिजं	६.२६.६८	कालः करोति धर्मज	६.२८.२०
कामशास्त्रेषु निपुणा	६.४५.६	कामिन्या प्रेरितः शंभो	४.२५.५४	कारणानि बहून्प्राप्य	४.३.१	कार्पासजं च कुमिजं	६.४२.३४	कालः करोति धर्मिष्ठ	५.२१.५६
कामश्च कामिनं याति	६.३६.२५	कामिनी रक्तवदनां	६.४५.६	कारणेन विना कार्यं न	४.१०.१६	कार्यं कर्माऽनुसारेण	५.८.६०	कालः करोति वै नूनं	४.१४.५६
कामरतु देहे व्यासस्य	१.१४.४	कामिन्या मरणक्लीब	५.१०.३४	कारणेन विना कार्यं न	४.१७.१२	कार्यं कालरूपेण संसरते	३.६.७३	कालः कर्ता शुभानां वा	५.३१.३
कामाक्षी तुलजा	७.२८.५६	कामी भूमौ च रहसि	६.१०.१३	कारयामास विधिवत्पुत्राणां	२.७.३४	कार्यभेदकराः नित्यं	५.१२.६१	कालकर्मस्वभावार्थः	३.६.३७
कामाग्निदग्धदेहस्तु	४.२०.३५	कामुक्या कामुकः	६.१६.४०	कारयामास विधिवत्संस्काराः	१४.५२	कार्यं किमपि वामोह	६.१६.५०	कालकेतुरिति श्रुतातो	६.२२.५
कामातुरस्तदा जातः	१.११.७	का मूढा कामिनी लोके	५.१०.६०	कारयामासुर्याप्रास्त	७.६.५५	कार्यं कृतं जगति नो	५.१६.३३	कालः खड्ग तथा धर्म	५.६.१८
कामातुरो गृहं प्राप्ताश्चि	२.५.३४	काम्यान्तरसंयुक्ता	७.२८.४७	कारयामासुराखिलं हयमेघं	६.८.४७	कार्यं तस्य सुखोपायः	१.१७.४३	कालचक्रं प्रतो भुंक्ते	८.१६.११
कामादप्यधिको लोके	४.७.१०	कार्यार्थे स्वामिवशगाम्य	६.१८.३५	कारयित्वाऽथ प्रासादं	२.६.४२	कार्यं वद विशालाक्षि	६.६.२६	कालचक्रेण संयुक्तं	६.३७.८१
कामानमाप्नुवयात्कामी	१०.७.२५	कारणं कथयथा त्व	५.१५.६	कारागारे ततः कंसो	४.२३.६	कार्यं वः सर्वथा श्रियं	५.२३.७	कालजिह्वा कराला	१२.६.३१
कामानुरूपं कालेन	६.३१.१०	कारणं कारणाणां	६.२.८७	कारागारे सांधकारे	६.३३.८३	कार्यं सर्वं करिष्यामि	५.१६.३५	कालज्जा महती राजन्	६.२१.७६
कामाधस मुनीन्याने	६.६.१६	कारणं पंच भूतानां	३.६.७६	कारुभिक्षचैव वंशोत्था	३.२७.७	कार्यं मित्रं परिक्षिप्य	५.२६.१५	कालधर्मं गते राज्ञि भीष्म	१.२०.१८
कामारिः कैटभाण्डिच	७.२६.२७	कारणं ब्रूहि मे	७.२.२६	कार्तवीर्येति नाम्ना	६.१६.८	कार्यमेतद्धि व तं व्यं	७.५.५४	कालधर्मं विपर्यसिः कथ	४.६.११
कामार्तः स मुनिर्गत्वा	२.६.१	कारणं ब्रूहि मोहस्य	५.३३.८	कार्तिकीपूणिमायां तु	६.३०.८५	कार्याणि तत्र तान्येव	४.१.११	कालपाशेन संबद्धो	८.२२.३
कामार्तः सोऽस्पृशःमूढः	६.६.५२	कारणं मन एवाऽऽत्र नान्य	४.८.३४	कार्तिकीपूणिमायां	६.१७.८	कार्याधिकारिणं ज्येष्ठे	७.१६.२२	कालं कियंतमायुधमन्वियुक्ता	६.१८.३
कामार्तस्य च ते शपो	१.११.३४	कारणं मुक्तिः साक्षात्	६.३८.२	कार्तिके तुलसीदानं	६.३०.५७	कार्याभावः कथं वाच्यः	४.२.१६	कालयोगान्मृते तस्मिन्वारी	५.१७.२५

कालराजमहाबाहो भक्तानां १०.७.६	कालिका दैत्यराजानं ५.३१.५३	काले जायति विश्वात्मा ४.१३.२७	काले समागते पश्चादिति १२.६.४८	काशीविरहसन्तप्तो १०.७.१४
कालरात्रिर्महारात्रिमौहा १०.११.१२	कालिकामुभयोर्मध्ये ५.३१.५५	काले तु योवनं प्राप्तः १.१२.३६	कालोऽतियातो दैवेन ६.१५.४६	काश्चिच्छिन्नकनिमयः १२.११.४२
कालरात्री ब्रह्मा ७.३१.४७	कालिका बाणपातैस्तु ५.२५.१५	कालेन कियता तत्र १.१६.२०	कालो निमित्तमात्रं तु ५.३१.७	काश्चिच्छिन्नकनिमयः १२.११.४४
कालरात्र्यै तथाऽबाया ५.६.२४	कालिकाया वचः श्रुत्वा ५.२५.८	कालेन कियता तत्र नारद १.१६.४४	कालोऽपि तस्या रूपं ६.२८.१६	काश्चिद्रक्तावरास्तत्र ३.४.११
कालः शुभतमोऽस्तीह ७.१६.३	कालिका वसुना दत्ता २.१.३८	कालेन कियता तस्य ३.१०.५१	कालोऽहिवलवान्कर्ता ५.१४.३	काश्मीरचंदनं दत्त्वा ११.१८.१७
कालः शुभाशुभं कर्म ६.३६.२६	कालिका शत्रुनाशार्थं ३.२६.४८	कालेन कियता तुष्टा ६.८.५७	काल्याश्चैव महालक्ष्म्या १०.१२.८२	काश्याश्च दक्षिणे ७.२४.१३
कालः समविषकरः ७.३१.१६	कालिका शूलपातैस्तान् ५.२८.४६	कालेन कियता विप्रा १.६.४०	का वा सा सुरभि र्वी ६.४६.१	का समर्था वरा नारी ५.७.५१
कालसूत्रं तथा चासिपत्रा- ८.२१.२३	कालिदीकूलमाश्रित्य १०.८.२२	कालेन पृथ्वीसस्याद्या ६.२१.५५	कावेतावसुरावादी कथं तो ५.२१.७	का सा कस्त्वं क्व ६.३०.१५
कालस्य रहिमा राजन् १२.६.५१	कालिदीतटमासाद्य पूरं ४.२३.३०	कालेन प्राप्य तद्गता ६.१६.४५	कावेरी चंद्रभागा च ६.१२.५	का सा शक्तिः पुरा प्रोक्ता १.८.८
कालस्य वशगा नो वा ते ३.१.७	कालिदीतमसासंगे सुपर्णा ६.१८.१२	कालेन महता प्राप्ता ६.१६.३१	काव्यस्तु तन्मयान्दष्टवा ४.१४.१३	काऽसि कस्यामि सुशोणि ४.१२.३६
कालस्यागमनं चैव न ४.२५.२१	कालिदीपुलिने रम्ये ४.२०.५४	कालेन महता राजन् ७.२.४४	काव्यस्य शरणं जगू ४.१०.४६	काऽसि प्रिये कस्य सुता २.५.१६
कालाकांक्षी वरारोहे ६.६.६	कालिदी लक्ष्मणां भद्रां ४.२४.४२	कालेन योजितं सर्वं ६.२०.५३	काव्येन बहुषा तत्र ४.१४.६	काऽऽस्था धर्मस्य विप्र्रे ४.४.८
कालाग्निध्वजः सहर्ता ६.३८.४१	काली कालयते सर्वं ३.२६.५७	काले नश्यति विश्वानि ६.२१.५६	काव्यो गत्वाऽप्य कैलासं ४.११.२१	किकराः सर्वतोऽंगेषु ८.२३.२७
कालाग्निरुद्रस्ते ६.३.४४	काली चिक्षेप बह्वि ६.२२.४८	कालेन सा वर्धमाना ६.२७.७	काशपुष्पविकासाय लका १०.६.१६	किचित्कालं तनः कुर्यादिष्ट ११.२.३
कालातिक्रमणे जाते ११.१६.१०	काली चिच्छेद चरणी ५.३१.५६	कालेना निमित्तेणायं ८.१७.५	काशिराजमुतास्तिस्रः सर्वं १.१०.२६	किचित्कालं प्रतीलस्व ६.८.२६
कालातिवाहनं तत्र मुक्त ५.३५.४७	काली जगाम समरं ६.२२.४२	काले प्राप्ते यथो ७.१२.६	काशिराज सुते द्वे मृतं ६.२४.३०	किचित्पुरुष सिंहेभ्यो ६.१३.६१
कालात्मने धियो यो ११.१६.८३	काली योजनगथा च ६.१.१३४	काले भवति विश्वानि ६.२०.५६	काशिराज सुते भायं ६.२४.४३	किचित्प्रष्टुमिहेच्छामि ६.१७.४६
कालांतरे ममागती ११.१८.५३	काली वसुंधरा ६.४.७	काले भवति वृक्षाश्च ६.२०.५४	काशिराजसुते रम्ये ६.२४.२७	किचित्कलेभ्यः पक्वेभ्यः ६.१३.५६
कालांतरे साध्वी ६.१६.२१	काले गतेऽथ सा गर्भं ७.१४.५१	काले मरणकालेस्ति संदेहः ४.१३.१६	काशीपुरी च केदारो ११.२१.३२	किचित्त्रिणां मुवाब्जेभ्यः ६.१३.५५
कालिका कालिणी ७.३८.५६	काले काली गतेऽनन्तरे ६.२१.४४	काले जातेऽनन्तरे ६.२१.६०	काशीराजस्य तान्दष्टवा ३.२३.१३	किचिन्मृतमपनेभ्यो ६.१३.५७

किंतेऽभीष्टं वरं ब्रूहि	१.५.६६	किं करोमि महीपाल	७.३.१६	किं किं न लभते लोभा	४.१३.६१	किं ते सुखमराजभू	६.६१.२६	किं फलं तस्य पृथस्य	४.१०.१७
किं नरा न प्रियाः कस्य	६.२७.२८	किं करोमीति चिंतांघ्रौ	७.६.२२	किं कुर्मः क्व च गच्छामः	४.१४.२५	किं ते पुत्रेण मे कार्यं	७.२५.२७	किं बभूव पुनस्तस्या	२.१.४१
किं नरेः सिद्धगंधर्वे	५.७.२७	किं करोमीति सचिद्वय	४.२०.६६	किं कुर्मः क्व च गच्छाम	६.४.५३	किं ते व्यवसितं साधो	७.११.१५	किं ब्रवीमि महाभाग	६.२६.४५
किं करिष्यति नार्येषां	५.२७.११	किं करोमि सहस्राक्ष	६.३.२१	किं कुतं कस्यने नाऽऽगो	४.२.४४	किं ते सुखं यत्र वने	७.४.५५	किं ब्रवीमि महाराज	४.२०.५१
किं करिष्यति मे विष्णु	५.३.३६	किं करोमि सुनाया	३.२०.१२	किं कुतं किल घीतांशो	१.११.१३	किं त्वं जपसि देवेश	१.१६.२३	किं ब्रवीमि महीपालास्त	३.२४.३३
किं करोमि कथं न	४.२३.२५	किं करोमि सुताताऽहं	२.६.३३	किं कुतं गुरुणा तत्र	४.१३.४३	किं त्वं न कुरुषे ब्रह्म	४.१०.४१	किं ब्रवीमि सुखं	७.५.४५
किं करोमि कथं यामि	१.१२.१३	किं करोमि सुराः कामं	५.७.३६	किं कुतं गुरुणा पश्य	४.१३.१	किं त्वं वदसि धर्मज्ञ	१.१४.३३	किं ब्रवीमि सुताताहं	३.२.११
किं करोमि क्व गच्छामि	३.१५.२०	किं करोमि सुरेशान	१.११.४१	किं कुतं पातक तेन	४.२२.१	किं त्वया सह युद्धं	५.१६.४६	किं ब्रह्मन्क्रियते साधो	७.१४.२०
किं करोमि क्व गच्छामि	४.२०.४६	किं करोम्यद्य वशो मे	२.४.२३	किं कुतं मुनिना तेन	४.१७.३	किं बुष्करैर्नः क्रतुभिस्त	८.११.२३	किं भवद्भिर्हर्तैर्मर्दमामि	५.१४.३८
किं करोमि क्व गच्छामि	६.२६.३	किं करोम्यद्य संताप	५.१८.१३	किं गर्जसि विशालाक्षि	५.१४.१३	किं ध्यानं स्तवनं	६.६.४६	किं भवद्भिः समाया	५.१४.३७
किं करोमि क्व गच्छामि	६.३०.१०	किं करोम्यद्य सौमित्रे	३.२६.२७	किं च महचनं किञ्चिद्भूयतां	६.४१.२६	किं ध्यानं स्तवनं	६.२५.१६	किं भुजैर्बहुभित्त्यर्थं	५.२६.७
किं करोमि क्व गच्छामि	६.२५.६२	किं कर्तव्यं कार्यमेत	६.१५.५	किं चित्रं नृप देवी सा	४.२०.४	किं न कुप्यज्जगत्पस्मिन्	१२.११.२०	किं भीताः कामिनी	३.२३.३२
किं करोमि क्व गच्छामि	७.१३.३५	किं कर्तव्यं क्व गतं	५.३१.२८	किं जीवितेन मे नाथ	६.२१.३६	किं नाहं पश्य संसारे	३.६.११	किं मया चात्र वक्तव्यं	१.१५.६७
किं करोमि क्व गच्छामि	७.१८.४५	किं कर्तव्यं गुरो ब्रूहि	५.२२.३	किं तज्जपनं तपसा	६.३.३६	किं निमित्तं महाभाग	१.१८.५	किं मया बहुनोक्तेन मूल	१२.६.७८
किं करोमि क्व गच्छामि	१०.१०.१६	किं कर्तव्यं द्विजश्रेष्ठं	६.४.३२	किं तत्कारणमाचक्ष्व वने	१.१२.१५	किं नुनि दाम्यहं देवं	३.११.१२	किं मया बहु वक्तव्यं	११.१८.६७
किं करोमि क्व गच्छामि	१०.११.८	किं कर्तव्यं नृपाः काम	३.२१.७	किं तपस्यसि कल्याणि	६.१८.२०	किं पुनर्वाग्निमेधेन	६.८.४२	किं मया स्वीकृत	७.१६.३५
किं करोमि पितः प्राप्तं	६.१४.५३	किं कर्तव्यं सुराक्षिप्तो	६.४.३४	किं तु भानुप्रभानन्द	६.३१.५५	किं पुरुषे वर्षेऽस्मिन्	८.१०.१३	किं मुखेन च रूपेण	६.२७.१५
किं करोमि मतिभ्रंष्टा	७.१६.३७	किं कर्तव्यं सुबुद्धेऽत्र	३.१७.२	किं ते कार्यं निशुभेन	५.२६.२५	किं पृच्छसि पुनः सत्यं	७.१७.५३	किं मे गृहेण वितेन	१.१६.१४
किं करोमि महाबाहो	७.२३.३७	किं कर्तव्यमहोऽहमाभिः	६.१५.४	किं ते चिकीर्षितं राजं	३.२०.१०	किं पृच्छसि महाभाग	६.७.१८	किं मे भक्तस्य भविता	६.१५.५५
किं करोमि महाभाग	४.३.५	किं कर्म तद्भूवेरकेन	६.२८.२	किं तेऽत्र दूषणं क्षतः	१.१७.३३	किं फलं खनु कस्तत्र	३.२६.२	किं मे भवता राजन्यदहं	४.८.२१

किं मौममाधिता युयं	६.५.२	किं सुखं द्विज किं कुलं	१.१७.३६	किमयं वास्त्र संपाता	५.१५.६	किमेतस्सुत चित्रं त्वं	२.६.११	कीर्तयेत्सुतं देवीं	७.२६.१४
किं रोविषि सुदुबुद्धे	२.६.२६	किं सुखं मानुषं प्राप्य	४.२.५३	किमर्थमागता चात्र	५.६.५३	किमेतस्सोकरव्याजं	८.२.५	कीर्तिकर्ता कुलस्यास्य	२.४.३७
किं वर्णयामि तवदेवि	३.२३.५०	किं सुखं मानुषे लोके	१.१४.३६	किमर्थमागता चेयं	५.११.४६	किमेतदिति चित्तांतश्चित्य	१.१२.१२	कीर्तिर्मतिः स्मृतगती	५.१६.३
किं वा शुणीमः सुरकार्यं	५.७.३१	किं सुत्रं विबुधा दृष्ट्वा	४.२.३२	किमथमिह चायाति	६.२३.३६	किमेतदिति तान्वैस्या	५.६.४०	कीर्तिस्ते विपुला जाना	१.१६.५६
किं वा ज्ञानं च बुद्धिः	६.२८.३	किं सेवसे भाग्यविवर्जितं	४.७.५१	किमसाध्यं महाभाग	१.१४.६०	किमेतदिति मनसाऽकलं	६.२८.४८	कुक्कुटोऽग्रमाणं तु प्रास	१.२१.१८
किं वा ध्यानं च	६.२६.४१	किं सैन्यैरायुधैः किं	५.१०.३७	किमसौ कर्मतो नाम	६.१४.२	किमेतदिति संचित्य	७.२.५०	कुक्षिः समुद्रा गिरयो	७.३३.३१
किं वा कार्यं महाभागे	४.५.२३	किं ज्ञाततिवास्तीह	६.१६.१६	किमस्माभिः कृतं पापं	६.७.३	किमेतथा कृतं कूरं व्रत	५.२३.६५	कुङ्कुमागुरुस्तूरीचन्दना	६.३८.३७
किं वा छसि करोम्यद्य	४.१२.४०	किमत्र कारणं तस्माद्दद	१२.८.७	किमाकाराणि कुण्डानि	६.३६.५	किमेतौ चटकौ चास्य	१.४.१०	कुटुंब विरहेणासौ	५.३३.२
किं वा ज्ञानेन तपसा	६.१८.८०	किमत्र कारणं ब्रह्मस्त	१२.८.५	किमागताः स्म लोकेषा	६.४.६१	कियता तेन कालेन	१.५.११०	कुण्डं गात्रमलानां	६.३२.१०
किं वा दैत्यैः समरवर्जितं	१.५.६५	किमत्र चित्तीयं वै धर्मं	३.१२.१७	किमागतोऽसि भगवंस्तप	१.६.४	कियतानुत्तारितो भारो	६.११.६	कुंडलाभोग वेशस्य	८.१७.१६
किं विकल्पसि मंदात्म	५.२५.११	किमत्र बहुनोवतेन	११.५.१२	किमागमनकृत्यं ते ब्रूहि	५.३२.३३	किशोरवयसं शांतं	६.२.१७	कुण्डली जीवमादाय	११.८.१८
किं विचारयसे	७.६.२४	किमत्रास्ति चित्रं यवं	५.२२.३०	किमाज्ञापयसे ब्रह्मन्कृतं	७.४.२२	कीचकाः निहनाः सर्वे	२.३.३०	कुण्डलीमुखमार्गेण हृतेद्	३.१२.५४
किं विधेयं मयाऽस्मात्प्रा	२.८.३१	किमत्राऽऽगमनं ब्रह्मन्	५.७.४४	किमास्थ कितिज्ञे वाक्यं	३.२८.४६	कीटं विद्धो बसेत्तत्र	६.३३.८५	कुण्डले मुकुटे चैव	११.७.१८
किं वृषाऽव्ययनेनात्र	१.१४.५२	किमद्य शिशरापायः	४.६.१०	किमिज्ञात तव विमो	६.५.३	कीटैः संकुलमानैश्च	६.३७.५०	कुण्डानां लक्षणं सर्वं	६.३६.३४
किं वृषा सुदृतिस्त्वं हि	३.१६.२	किमनेन शरीरेण प्राप्तं	६.१२.७०	किमिदं किमिदं चेति	१०.१३.४३	कीदृक्त्ववस्ति यद्वेद्याः	१२.८.८	कुण्डानि ते न पश्यति	६.३६.४
किं विधीयति तन्वमि	६.२६.५१	किमनेनाथवा कार्यं	७.२५.२२	किमिदं चितितं पुण्या	६.२७.३	कीदृगाराधनं देव्या	१०.६.८	कुण्डानि यमदूतैश्च	६.३६.१४
किं विधीयति राज्ञे	६.३०.१४	किमग्न्याग्नेयस्यत्र	५.१५.२६	किमिदं प्रार्थनीयं वो	५.२१.२१	कीदृशश्च मलतस्याः	३.१.२	कुण्डान्यनेकानि पापिनां	११.१५.३५
किं विधुः किमिदो ब्रह्मा	५.१३.१५	किम परस्व नरस्य	५.२२.४०	किमुक्तेनात्र बहुता	७.२८.८०	कीदृशोऽयं कृतो यज्ञः	४.४.१३	कुण्डान्यन्यानि ये याति	६.३४.६२
किं विधुः कुरुष्व कुरुष्व लोभ	११.१७.४२	किमर्थं केन ब्रह्मेण कथं	६.१५.५१	किमु ये चारयन्तिस्म	११.५.१६	कीर्त्तुकृतिमभूमिश्च	८.१८.२४	कुण्डान्येतानि सावित्री	६.३२.२२
किं मुनिं स्यात् सर्वदा	१.१४.४७	किमर्थं तु कृतं युजं	४.१०.३०	किमुक्तेनात्र बहुता	५.३१.१५	कीर्त्तयामि भिन्नं युजिगे	३.१५.८	कुलं प्रागमनं साधो	१२.१३.१३

कृतः पुष्पनि मित्राणि	७.२०.२५	कुपितं पितरं प्राहृष्य	७.१०.१५	कुमुदः पुष्पवंशे च	८.१२.२३	कुरु मेऽसंशयं चेतः	३.१.४६	कुर्वन्ति नैव विबुधास्त	४.६.४३
कृतश्चित्तातुराः सर्वे	७.३१.१५	कुपिता च महामाया	५.१४.४४	कुमुदश्चेति विख्याता	८.५.१८	कुरु यज्ञं सुतं कृत्वा	६.१२.४५	कुर्वन्ति ये तव पदा	५.१६.२५
कृतस्ते भविता	७.२०.५	कुपितेन पिशाचत्वं	७.१२.८	कुम्भके कु ह्वय स्थाने	११.१६.३४	कुरु यज्ञान्महाभाग	७.१२.२६	कुर्वन्ती जलकेलि सा	२.१.२६
कुतोऽन्तं प्राप्नुया	८.१.११	कुपितोऽस्मान्नुवाचिदं	६.७.५६	कुम्भके परिज्वलेन ततः	११.८.१४	कुरु युद्धं वीरधर्मं	५.२६.२४	कुर्वन्तु मंडपं स्वस्था	२.११.५१
कुतोऽप्यमेति वायुर्धैर्यम	२.५.६	कुपितोऽहं तदादृष्ट्वा	६.२५.८	कुम्भो पाके तत्तर्जले	८.२२.१५	कुरु राज्य महाभाग	३.२५.२५	कुर्वन्तु मम कार्यं वै	७.६.५४
कुत्रचित्स्थापयामास	४.१६.२७	कुवेर कालकेयेन	६.२२.५	कुरङ्गले त्रिस्र्यास्या	७.३८.२६	कुरुवर्षे तृतीये तु	८.५.१०	कुर्वन्तु यज्ञसंभारं यथा	२.११.५०
कुत्र वा केन विधिना	६.१२.४६	कुवेरः किन्तरादीनां	८.२.३१	कुरु कर्मणि विश्वष्टं	७.१५.३३	कुरु शांति महाभाग	६.४८.४१	कुर्वन्पुण्या ध्रुमान्पाशे	७.१२.४७
कुत्सिता विकृताकारा	६.८.३०	कुवेर तुल्यः स	६.४२.७४	कुरु कार्याणिशेषाणि	३.२२.४४	कुरु शांति विधानज्ञ	६.३.२०	कुर्वन्पुण्या ध्रुमान्पाशे	१.१८.१०
कुद्रव्ययोगाद्गुण्यं	३.१२.३३	कुवेरयमवल्लोनां	५.८.४०	कुरु कार्यं सुराणां वै	१.५.१०७	कुरुष्व स्वामिनः	७.२६.५४	कुर्वन्व निगन्तो भानु	१०.३.११
कृतकृडे वसेत्सोऽपि	६.३३.६१	कुवेरस्य च पत्नी	६.१८.५५	कुरु क्षेत्रे करिष्यामि	४.१६.४१	कुरुवास्या सुतोत्पत्ति	६.४८.५७	कुर्वन्तीर्यविधि तत्र	४.६.१
कृतिभोजनं सा बाला	२.६.१४	कुवेरस्य निधिः पय	५.२३.२३	कुरु चावांमल राज	१२.१३.३	कुरुपां च स्वसदृशीं	१.११.३१	कुलकन्यां पतिं त्यक्त्वा	७.५.५
कृती तु प्रथमं कन्या	२.६.१०	कुवेरोऽग्नी रवीदू च तथा	४.२०.१६	कुरुतस्तप एकांति स्थितौ	४.५.३७	कुर्मः कथं जननि पूजन	६.५.४६	कुसदेवं नमस्कृत्य	१२.७.१२८
कृती माती च भार्ये द्वे	२.६.४३	कुवेरो निधिनाथो	८.१.३५	कुरुते स कुथरोऽपि	१०.१.१६	कुर्याच्च महती	७.३०.८८	कुलं च द्विजशापेन	४.१७.२६
कृती मन्त्री मुरुषे द्वे	६.२५.३१	कुमारस्य च तत्त्वानि या	३.२६.५३	कुरु दद्यां दयसे यदि	३.५.२०	कुर्यात् होमतो विद्वन्दि-	१२.७.१३०	कुलं रक्ष महाराज	५.२७.८
कृती विवाहिता कन्या	२.६.३६	कुमारिका तु सा प्रोक्ता	३.२६.४१	कुरु धैर्यं न मन्ये	३.२८.३६	कुर्यात्प्राण प्रतिष्ठां तु	५.३४.६	कुलं वित्तं बलं ह्यं	३.२१.२५
कुङ्कुमलदंताश्रयं	७.३१.३७	कुमारी पूजिता कुर्याद्दुःख	३.२६.४५	कुरु धैर्यं प्रबुध्यस्व	१.१५.३८	कुर्यादिन्यन्न वा कुर्यादि	१२.१.८	कुलं स्थापय नष्ट	६.२४.४२
कुन्दपवित समानाभदन्त	६.५६.२३	कुमारी वटुकादीरुच	१२.१३.६	कुरु धैर्यं महाबाहो	३.३०.१५	कुर्यादिन्यन्न वा कुर्यादि	१२.८.६१	कुलशील गुणैस्तुल्यं	५.१३.८
कुन्दपुष्पादिपुष्पाणि	१२.७.७०	कुमारी सा च संभूता	६.४८.१४	कुरुष्व दानवाः सर्वे	४.१५.६६	कुर्याद्दशांशतो होमं ततः	११.२१.३८	कुलीनं द्विजमाहूय बध्वा	१.२०.६०
कुन्दानां मालतीनां	६.१६.३७	कुमारोऽसौ वने	७.१६.२	कुरु मे नामकं नाथ	६.२.३६	कुर्यात्तु तत्र कीटादृच	४.६.४०	कुले कस्य समुत्पन्ना	६.१६.१
कुपितः केतकी प्राह	५.३३.४५	कुमुखेन समं वार्ता न	६.२७.१३	कुरु मे बांछितं तात	६.२६.५६		६.२४.१००	कुलेन शीलेन तथा श्रुतेन	२.२.११

कले यस्य भवेज्जन्म	७.२६.४४	कृतः केनायमत्युषः	५.६.४१	कृता केन महाभाग	७.१७.५०	कृते होमेऽष्टरात्रं तु	६.२.३४	कृत्वा दूढासनं मौनमाधाय	७.२.४२
कुलैकविशमुत्तार्य	११.६.१३	कृतघ्ना दारुणा घोरा	११.१६.५४	कृताञ्जलिपुटः स्वामिन्-	३.१६.२६	कृत्यया स महाबाहु	७.७.१२	कृत्वा नतयते कामं	६.३१.३०
कुशद्वीप, क्रौञ्चद्वीपः	८.४.१७	कृतचूडौ सुती कामं	३.१४.१६	कृताञ्जलिपुटः सर्वा	६.१.५५	कृत्रिमा भलिताः सर्वे	५.२६.३३	कृत्वा नावं महाघोरं	५.७.२
कुशद्वीपस्य परितो	८.१३.२	कृतपापस्य का लज्जा	६.६.४८	कृताञ्जलिपुटो भूत्वा	६.१६.६६	कृत्वा कर्म च कर्ता	६.५५.३३	कृत्वा नित्यविधिं	७.११.४६
कुशद्वीपेऽतिरम्ये च	८.४.२३	कृतमस्माद्वलेपवच	१२.७.१४३	कृताञ्जलिरेमेयात्मा तां	१.६.३६	कृत्वा कार्याप्यनेकानि	६.१०.३६	कृत्वाऽऽज्ञानत्रियाणां तु	३.३०.५४
कुशध्वजमुते कन्ये	३.२८.१४	कृतं कार्यमादौ त्वया	५.२२.२८	कृताञ्जलिः स्थिता सूर्यं	२.६.२१	कृत्वा कोलाकृति	५.३.३७	कृत्वा पतिं महावीरं	५.१३.६
कुशध्वजस्य पत्नी च	६.१६.३	कृतं कार्यं सुराणां ते	५.२६.६५	कृतातिध्ये गते तस्मिन्	३.१८.१८	कृत्वा गृहाश्रमं पुत्र	१.१४.३०	कृत्वा पराक्रमं	६.२५.५३
कुशल. क्रोविदश्चैवा	८.१२.३५	कृतं तेन प्रहारं तु	५.१५.५०	कृतापराधा रंभोरु	६.१७.२२	कृत्वा मोरोचनाक्तां	६.२६.२१	कृत्वा पर्णकुटीं शुभ्रां	२.१२.३८
कुशलं ते वरारोहे व	३.१६.३७	कृतं युद्धमहत्तेन शुभे	५.२१.४५	कृतायंतां स्वस्य बुद्धि	१२.७.१४६	कृत्वाऽके तो समारूढौ	६.२०.१०	कृत्वा पलायनं वीरो	६.१२.६१
कुशलाः सर्वकार्येषु	१२.११.७७	कृतं विश्रमणं मध्ये	१.६.२८	कृताहंणं सुवासीनं	६.१२.५१	कृत्वा चक्रेण वै छिन्ने	१०.११.३३	कृत्वा पद्मचादपटले	६.५०.२५
कुशाः प्रादेशमात्रा हि	४.१२.२८	कृतमप्यकृतं सत्यं	११.१४.४४	कृता सेनाऽपरिमिता	६.२१.१२	कृत्वा च मोहिनीं वधं	६.५.२१	कृत्वा प्रदक्षिणामेकां	११.१८.५२
कुसुमैः शंखवृक्षस्य	११.२४.२७	कृतमिद्रेण हरिणा	६.१.६	कृताः स्वयं पूर्वजवद्भूति	८.१३.३५	कृत्वाऽऽश्चम्य शुचिस्तोये	६.२८.४३	कृत्वापि चातुलं पापं	११.१४.३६
कुरूपं गभीरं च	६.३७.७७	कृतयज्ञोऽपि मे भर्ता	६.८.५१	कृते कर्माणि चेत्सिद्धि	३.१२.२२	कृत्वा चोर्ध्वं स लागूल	३.१४.२४	कृत्वा पुत्राविधिं राजा	३.२५.३६
कुरवापीनडागश्च	७.२८.२२	कृतवंतो कथं युद्धे	४.१०.१३	कृतेतरविभागो यः	८.१५.३५	कृत्वा तं युवराजानं पुत्रं	२.४.६४	कृत्वा प्रणामं मुखे त्व	१.१४.४५
कूकलासो भवेत्सोऽपि	६.३३.२४	कृतवंतो महायुद्धं	४.१६.१६	कृतेतीर्थं यदनानि देहान	३.८.२५	कृत्वा तस्य च शापांतं	२.११.४१	कृत्वा भावं स्थिरं	६.१४.६४
कुच्छुब्दायाणे चैव	१२.६.७०	कृतवन्तौ यदा युद्धं वच	४.७.२८	कृतेऽपि न सुखपूर्णं	४.१५.६८	कृत्वा तस्या मस्त्रं पूर्णं	१.१६.२३	कृत्वा यज्ञं विधानेन	३.१२.६८
कृतकर्मप्रभावेण	६.११.३०	कृतवाञ्छानकमर्दि	६.१२.४२	कृते मंत्रे मंत्रिद्वैयुं च	३.१४.३६	कृत्वा तीर्थाऽऽनं दानं	४.७.४२	कृत्वा यज्ञं सुसंपूर्णं मास	३.१२.१२
कृतकर्म विषाकेन प्राप्नुवति	४.२.३४	कृतवाञ्छावशिष्टाकच	११.२.२०	कृते युगे वेद वती	६.१६.५२	कृत्वा तु कुशलप्रदानं	५.७.४३	कृत्वा यज्ञोपवीतं	१.१.२८
कृतकार्यो गुरुनरुणा	१०.१३.७८	कृतवचनयमो वृषो	६.३.१	कृते संख्ये जगत्सर्वं	४.१०.३४	कृत्वा सुखकर्म त्वं	६.१६.३४	कृत्वा रतिकलां सर्वा	६.६.३०
कृतकर्म स्वनात्मना	७.३०.८६	कृतवाक्यं न जानति	४.४.३६	कृते सर्वे जगत्सर्वं	२.१२.५४	कृत्वा त्वां काचिन्मि	६.२४.२६	कृत्वा राक्षसं रघुज्येष्ठ	३.३०.५६

कृत्वा राज्यं सुविपुलं	५.३५.३६	कृत्वोर्ध्वदेहिकं सर्वं गांधारी	२.७.३५	कृष्णपत्न्यस्तथा सर्वदेव	४.६२.४१	कृष्णांबरधरा भार्यो	६.३.१३	केतुमाले च वर्षे	८.६.१०
कृत्वाऽर्हणां वृषः सम्यग	१.१८.२	कृपां कुरु जगन्माता	६.५.६	कृष्णप्राणाधिदेवी सा	६.२.४६	कृष्णां बरधरानारी	५.११.३८	केदारपीठे संप्रोक्ता	७.३०.६०
कृत्वाऽलं पादशोचं	११.२.४२	कृपां कुरु महादेवि	१०.१३.१०२	कृष्णप्राणाधिदेवी	६.५०.१७	कृष्णाचार्यां नाधिकारो	६.५०.१६	केदाराच्छाभिसंपन्नान	६.२१.२०
कृत्वा वक्षसि तां	६.२०.७५	कृपां कुरु महाभागशाय	३.१०.४३	कृष्णप्रिया किकरी	६.१७.२३	कृष्णावर्णा कृष्णसर्मा	६.१३.३६	केदारैर्णव नीलेन	६.३६.३१
कृत्वा वा विधिवत्पूजा	५.३४.१०	कृपां कुरु महाभागे	६.४५.७५	कृष्ण भक्ताः सदाचारा	४.१.१३	कृष्णवतार चरितं विस्तरेण	४.१७.२४	केन कर्म विपाकेन	७.३०.२६
कृत्वा विगर्हितं कर्म जान	२.१०.३२	कृपां कुरु महाशानि	७.२८.४५	कृष्णभक्ति विहितस्य	६.३.३७	कृष्णवतार पर्यंतं कुंभी	१२.६.८८	केनचित्कारणेणैव	७.१०.२२
कृत्वा विबाहुसंभारं यथा	१.२०.३५	कृपां कृत्वा वदस्वाद्य	१.४.४३	कृष्ण भावनया शक्यत	६.१.६१	कृष्णाविग्रह सम्भूतां	६.१२.२	केनचित्कारणेनैव	६.५०.४३
कृत्वा वेदि विधानेन	३.१०.२०	कृपां च महतीं मन्ये	१.१६.१६	कृष्णजांबवती दीना	४.२५.२६	कृष्णेनाराजितः शम्भु	५.१.६	केनचित्कालयोगेन देव	१.५.७६
कृत्वा सा मालिका	६.३६.२०	कृपावलोकने कृत्वा पावने	३.२.३२	कृष्णवक्षः स्थलस्थानं	६.८.६४	कृष्णो लम्बोदर	७.२३.५	केनचिन्निमिता वाऽप्य	१२.८.२२
कृत्वा सुविपुलं नादं	५.१३.१५	कृष्णेः पंजसहस्रं च	६.८.१०	कृष्णवक्षः स्थितार्यं	६.४२.५४	कृष्णो वक्षः स्थले	६.८.६६	केनदीर्घजीवी च	६.२८.२५
कृत्वा सैन्यसमायोग	६.२६.४२	कृष्णा निवर्णा मिलिना	७.२६.८	कृष्णवर्णं तगः प्रोक्तः	३.८.६	केचनोचुः किमस्माकं	३.२२.४७	केन पूजा कृता केन	६.२५.२
कृत्वा स्थानांतरे द्रव्यं	६.१६.१६	कृशोदरि त्वया मत्रो	६.२२.२८	कृष्णवर्णं महं मन्ये	२.१२.१४	केचिच्च प्रेक्षकास्तस्या	३.२३.१६	केन वा कर्मणा मुक्तिः	६.२८.२४
कृत्वा हास्यं ततो देवी	५.२८.१	कृषिबाणिज्यगोरक्षा	५.२०.४७	कृष्णः संपूज्य तां	६.१२.४८	केचितां तप इत्याहुस्तमः	७.३२.६	केन वा ब्राह्मणत्वं च	६.२८.२८
कृत्वा हि माहिषं रूपं	५.७.१३	कृष्णं कर्णस्तु पुत्रो मे	२.७.५४	कृष्णस्तदगोरवेणैव	६.३६.११	केचित्समाधिनिष्पाणात्वा	७.३१.२३	केनाऽऽदौ पूजिता	६.३६.३
कृत्वा सुवर्णगुटिकां	६.४.२६	कृष्णं जन्माप्नो	६.३४.४६	कृष्णस्तु मथुरां त्यक्त्वा	७.८.४०	केचित्सामुजना ये वै	३.१६.७	केनापमा नितोऽसि त्वं	१.११.३८
कृत्वा हेममृगं नेतुं	३.२८.२७	कृष्णं जीवनं रूपा	६.२२.२५	कृष्णस्य वचनं श्रुत्वा	६.३.३३	केचिदश्वान्वराहान	१२.६.३	केनाप्यपकृतं तत्रतापसे	७.२.६२
कृत्वोत्तराः क्रियाः सर्वाः	६.२१.१५	कृष्णं देव महाभाग	५.८.४७	कृष्णस्याऽपि हि गांधार्याः	४.१.२२	केचिद्ब्रह्मावच	६.८.३१	केनाऽपि पीडिताऽप्यर्थ	७.१८.३
कृत्वोत्तानो करौ प्रातः	११.१६.१८	कृष्णद्वैपायनात्प्रोक्तं पुराणं	१.३.३४	कृष्णांशा च त्वदंशा च	६.१३.११६	केतकी पाटली तद्वदुशीरं	११.११.१३	केनैव दत्तः कथयाद्यु	६.२०.५०
कृत्वोत्सवं महान्तं	७.२८.६२	कृष्णपक्षे चतुर्दश्या मम	३.२४.२२	कृष्णांछ्रुतं मया चैतनेन	१.८.४६	केतकीपुष्प संकाशं मल्लिका	१२.२.६	केनोपायेन सा देवी	६.१३.५
कृत्वोपरि वितानं च	५.३४.२५	कृष्णपत्न्यः कथं दुःखं	४.१७.३४	कृष्णाप्राणाधिका	६.८.६३	केतुमालाख्यभद्रा	८.५.१७	केयं कुतो वा समुपागता	२.५.१४

कथं प्राणेशकल्याणी	६.१३.४१	कैलासशिलरे प्राप्तं रम्ये	३.३.१६	कोटिसंख्यास्तत्र	६.२४.५७	कोऽपमायाति चार्वेणि	६.१७.५५	कोशलेषु द्विजः कविषद	११.६.४०
कथं बालाविशालाक्षी	५.१७.४०	कैलासाख्यं वदुर्ध्वं	७.३५.४६	कोटिसंख्यैः पूजया तु	११.१८.२६	कोलः प्रविश्याऽऽश्रमं मंजलं	३.११.२८	कोऽसि कास्माच्च दीनो	५.३२.४८
कथं सा भ्रामरी देवी	१०.१३.३३	कोकिलः पुरुचलीगामो	६.३५.१०	कोटिसंख्यैः पूजयेत्तु	११.१८.२५	कोलापुरं महास्थानं	७.३८.५	कोऽसि त्वं भाग्यवान्	५.३२.५२
कथं सिंहसमारुढा कुतो	३.२३.२२	कोकिलाक्षी कामकला	८.६.८	कोटिसूयं प्रतीकाश	७.२८.३७	कोलाविष्वंसिनः प्राप्ताः	५.३२.६	कोऽसौ पुषरवा राजा	१.११.१
केयूरान्कंकणान्	५.६.४	कोकिलारावसंयुक्ता	१२.१०.२६	कोटि सूर्यप्रतीकाश	६.८.५८	कोलाहलस्तदा जातस्तथा	६.३.२८	कोऽसौ विन्धवाचलः	१०.२.७
केरलाधिपतिः प्राह तं	३.१६.५४	कोकिला रावसन्नादं	५.८.४	कोटि सूर्यसमाः कात्या	१२.११.४	कोलोवाऽथ नृसिंहा	४.१८.३८	कोऽसौ सत्यव्रतो नाम	३.१०.१
केवलं चेतिप्रथं हृद्यान्	५.३.२६	कोटवी कोटतीर्थे	७.३०.६८	कोटिसूर्यं समाजुष्ट	६.१.८६	को वा कं नरकं याति	६.२८.३०	कोऽहं कस्य सुतास्ते	६.२५.६१
केवलं फलदानं वा	६.३०.३३	कोटि चंद्रप्रतीकाशां	६.५०.२२	को घर्मः कीदृशोऽघर्म	३.१.४६	को वा कर्मफलं भुंक्ते	६.२८.७	कोऽहं कोऽयं किमर्थं	३.३.१८
केवलानपि वृद्धालान्यथा-	११.६.३४	कोटि चंद्र प्रभा पुष्टसर्वं	६.१.५२	को न सेवेत विद्वान्	३.१८.३५	को वा तयोश्च श्वादो	६.४०.१३	को हि देव्या गुणाऽऽलुष्व	७.२८.३
केशवा दिग्निभिः पितृवा	११.१६.२३	कोटिचंद्रप्रभामुष्टपुष्ट	६.४.४६	कोऽन्यो ज्ञातुं समर्थो	६.३०.४७	को वाऽऽत्मनः	७.३.२५	कोधुमोक्तुन ध्यानेन	६.११.६६
केशवाय ददो लक्ष्मीः	६.४२.७१	कोटि चंद्रप्रभामुष्टशो	६.२.३५	कोपं सहरं देवेशि	७.२८.२७	को वा सोऽपपतिर्ब्रह्मकेन	६.२६.५	को वैरेण तथा नासा	१०.१२.१३
केशास्तस्यास्तथा	३.८.६३	कोटि जन्ममु च	६.६.५६	कोपं सहरं देवेशि	७.३३.४३	को विरज्येतमतिमा	७.३१.२	कोमारयोवनजरा	७.३३.३२
केशेष्वारुह्य ते नूनं	५.२४.६	कोटिजन्मार्जितं पापं	६.११.२३	को रास्तं प्रेषयामास पाश्वं	५.२४.३६	को वेत्ति तंऽव भुवि	१.१२.४२	कोमरी च तथा शक्त्या	५.२६.१३
केशां तु कं त्वया कार्यं	६.२६.६०	कोटिमौल्यं स्त्रियः	७.२२.२४	कोनाविष्टेन मनसा	७.१८.१६	को वेद जगदंवायाः पद	११.१८.६४	को युवां किमिहायाती	७.४.४२
केशरीकेशजालानि धुन्वानः	५.३०.१३	कोटियोजन विस्तीर्णा	६.१२.२१	कोऽप्यस्ति त्रिषु लोकेषु	१.१५.२८	को वेद ते जननि मोह	१.७.२८	कोशिकी कमलाकारा	१३.६.३२
केशरी केशवनुना	१२.६.३३	कोटियोजन विस्तीर्णा	६.१३.४८	को विभेति स्त्रियो	५.११.१२	को वेद देवकलंध्यं	५.११.४३	कोशिकी यमुना चैव	८.११.१७
के सहायस्तु तत्राऽऽसन्	३.१३.२	कोटिशः प्रददो मास्ता	७.१५.१४	कोमलां चारु सखां	५.१६.४८	कोशाक्षयं करिष्यति	५.३२.४५	कोशिकेन वसिष्ठोऽपि	६.१२.३२
कीकयो कोकिलाया	१२.६.३५	कोटिशस्तु विमानानि	१२.११.६३	कोमली चरणी कान्ते	७.४.३२	कोशलेषु नृपश्रेष्ठः सूर्यं	३.१४.४	कोशिकेन समं भूय	६.१३.४६
कीकयां काट्यिकाया च	३.९.९९	कोटिशस्तु मूलाः पुत्रा	३.२६.५६	को मायुज्यते वेदि	७.२२.३५	कोशाख्यं नृपश्रेष्ठः सूर्यं	५.२०.७१	कोशिकी सा जगत्पूजया	१०.१२.४४
					३.१५.३५	कोशलेषु द्विजः कविषद	३.१०.१८	कोशाक्षयं कविगर्भं	५.१.४६

क्रतुस्ते भविता पूर्णौ	७.१६.३६	क्रीडा चकारं रहसि	६.४०.१४	कलमस्वेदादि दोग्धयं	८.६.२६	क्वाहं सुमंदमतिरप्रतिम	१.१२.४५	क्षत्रं तेजः स्वरूपं	६.१३.१०३
क्रक्षययं शुनः शेषः	६.१३.२१	क्रीडां चकार हर्षेण	६.२०.७८	क्लिश्यति तेऽपिमुनयस्तव	५.१६.२३	क्वाहं सुमंदमतिराशु	३.२३.४६	क्षत्रं वधो ममेमां	७.२२.४१
क्रंदन्स देशदेशेषु	१.१३.२६	क्रीडां चक्रे नदीतीरे	२.८.४६	क्लेशभाजो वयं तत्र ते	६.२१.७०	क्षणं चकार क्रीडे तां	६.४८.८४	क्षत्रा निवारितस्तत्र	१.१७.१७
क्रंदमानास्तदा दृष्ट्वा	१.५.३६	क्रीडासक्तोऽपिष्टा	७.२.४६	क्व गतं तस्य विज्ञानं	१.८.७	क्षणं तामेव संचित्यं	६.५.२४	क्षत्रा निवेदिनी	७.१६.४६
क्रमादभ्यस्यतः पुं सो	७.३५.२०	क्रीताऽपि नाहं भविता	७.२२.२१	क्व गतं मे बलं शौर्यं	१.६.२१	क्षणं तिष्ठ वरारोहे	७.४.२६	क्षत्रियाणां महाभाग	२.११.६४
क्रमकूर्नारिकेलंश्च	७.२.३८	क्रूरशत्रुविनाशार्थं	३.३६.५०	क्व गताः पांडवा पंच	३.१६.३४	क्षणं ददशं तद्वायां	६.१८.६	क्षत्रियाश्च कुबुंढे	६.१३.३४
क्रमशः सर्वं वैश्यानां	५.२६.२७	क्रूराणि चैवमादीनि	१.११.२६	क्वचित्कदाचित्त्रार्थं	७.३६.१८	क्षणं दृष्टिपथं राज्ञः	७.१८.४०	क्षत्रियांतकरः श्रीमान्	४.१६.१३
क्रमेण सुदृढां भक्तिं	६.३०.८८	क्रौंचं संहार राजेन्द्र	६.८.४	क्वचित्सिंहदूरनीलेदं	१२.१२.५८	क्षणं पतेत्तप्ततैले	६.३४.२६	क्षत्रियो बाहुवीर्येण	११.२१.११
क्रमेयकानां च शतत्रयं	३.२२.२०	क्रोधरक्तेक्षणस्तौ तु प्रोवाच	४.६.७	क्व तिष्ठति जलं चेदं	१.६.२५	क्षणं मात्रेण ते सर्वे	१०.१३.११६	क्षत्रियोऽहं महाभागे	७.२१.२२
क्रियतामाशु तद्वाक्यं	७.५.१६	क्रोधश्चांडालरूपी मे	४.१४.३७	क्व मदगमनं कुत्र गदा	५.३१.४०	क्षणमुद्रिगतां प्रापं	६.१८.४	क्षमस्व मुनिशार्दूल	७.७.३१
क्रियमाणं च यत्कर्म	६.१०.१२	क्रोधं हिंसा वजिता च	६.४२.६०	क्व मुनिश्चयवनः पुत्रि	७.६.२७	क्षणं मूर्च्छां च संप्राप	६.२२.३१	क्षमाऽतिदुर्लभा राजन्	६.१५.३६
क्रियतामाशु नास्त्यो	७.५.२०	क्रोधात्कामादहं नारा	६.१६.५०	क्व मेरुमिविलाकवेयं	१.१७.२७	क्षणं सा चेतनां प्राप	६.१८.५	क्षमापयसि चेन्मात्वं	७.३.१६
क्रियाः करोति विविधा	७.३४.४	क्रोधात्ते तु दुराराध्या	१.११.१६	क्व युद्धं निश्चितं वर्णैः	५.२४.११	क्षणान्चक्षाल गगने	३.३.७	क्षमां गमंतमुद्भृतां कम्पा	३.२७.३
क्रियार्थगुण्यमत्रैव कर्तुं भेदा	३.१२.२७	क्रोधामर्षं विवृताक्षः	७.२३.१५	क्व यूयं मदभाग्या	७.३४.१	क्षणान्वाऽमोघ संकल्पाः	६.१७.१६	क्षितिभारसमुत्तार निमित्त	४.२०.३
क्रीडतः स्मरेवदने	१२.१०.३६	क्रोशमात्रं च गंभीरं	६.३७.५८	क्व साऽयोध्या क्व	७.२५.५०	क्षणेक्षणेऽवमेषस्य	११.४.४०	क्षिप्तोऽतिलुब्धकश्चौरः	६.२८.२७
क्रीडति मानवाः सर्वे	५.२०.३६	क्रोशमान्मुमुक्षुर्दृष्ट्वा	४.११.५१	क्व स्थितिस्तस्य क्षमस्य	४.१३.६	क्षणेन चेतनां प्राप्य	७.२६.५६	क्षीणायुष्यं मदमति	५.६.४३
क्रीडति विविधैर्भविर्गा	३.३.१०	क्रोशार्थमानं कुण्डं च	६.३७.७२	क्व जटाधारणं देहे	४.६.१०	क्षणेन चेतना प्राप्य	६.२२.६६	क्षीणे पुण्ये मृत्युलोकं	३.१२.६२
क्रीडमाने नृपे तत्र वने	३.१४.२२	क्रोशार्थमानतद्	६.३७.६	क्वासी भिक्षुः कुरूपः	६.२७.४	क्षणेन विदुर स्यस्यानि	२.७.४८	क्षीरहीनास्तथा गावः	६.८.२७
क्रीडमानो स्थितौ तत्र	१.६.२२	क्रौंचद्वीपे पंचमे	८.४.२४	क्वासी मदमतिः शुभं	५.२४.३	क्षणेन विबुधश्छेष्टा गत्वा	१०.६.८	क्षीरवृक्षसमिद्धोमाधुन	११.२४.२८
क्रीडां कृत्वा ततो	७.५.२	क्रौंशकमात्रविस्तीर्णा	६.१२.३४	क्वाहं वा क्व सुराः सर्वे	३.३.६२	क्षता जहीतदा प्राणा	२.७.४६	क्षीराहारी फलाक्षी वा	११.२३.२१

श्रीरोदधि गता सा तु	८.७.२५	क्षेत्रारामाद्यारण्यं वा	११.१०.७	सला किं किं न कुर्वति	५.१२.६३	गंगातीरे दग्धदेहं भस्म	२.११.२	गंगा सरस्वतीशापा	६.७.१२
श्रीरोदधेश्च कथ्येति	७.२६.२१	क्षीमं वस्त्रद्वयं दत्त्वा	२१.१८.१६	स्नादन्मांसं पिबन्मद्यं	११.६.८	गंगातीरे शुभे स्थाने	३.१०.६४	गंगा सरस्वती	६.१३.४
श्रीरोदश्चांबरे दिव्ये	५.६.२	क्षीरकर्मविधिं कृत्वा	७.१५.२८	स्निग्धीं तो दानवीं दृष्ट्वा	१.६.३५	गंगातीरे शुभे स्थाने	७.१४.३६	गंगास्नानफलं तस्य	११.६.३७
श्रीरोदसिषुक्कया सा	६.२६.२०	क्ष		सुरघातंस्तथा देवान्	५.७.१६	गंगातीरे स्थितः पांडुमुनी	२.६.४४	गच्छ चङ्घि हनिष्यामि	५.१३.३८
श्रीरादेनावृत्तो भाति	८.१३.३	सङ्गक्षेपकरा स्वर्गा	१२.६.३८	सेचरी यास्यतीत्युक्त	७.२५.६४	गंगातीरे हि सर्वत्र वर्सति	४.८.३०	गच्छ जाल्म मृषा	५.२६.१६
श्रीरोदो दधिमंडोदः	८.४.१६	सङ्ग चक्रगदा बाणचापानि	६.५०.६५	सेदमाघाय मनसि	७.११.२१	गंगात्वं दगसंभूता	६.१३.११५	गच्छ तत्र त्वरामुक्ता	६.२२.६२
श्रुत निष्ठीवनं चैव	११.३.२	सङ्गघारी स्फुग्नास्ते	१२.१०.८४	ग		गगादत्तमिमं पुत्रं गृहाण	२.४.४२	गच्छतं चंडमुडौ	५.२५.५८
श्रुत्वा ज्वरपहान्हस्तं	७.२८.३६	सङ्गपातं गदाघातं	५.१४.२१	गगनं छादितं तत्र	५.२६.३६	गंगाऽपि निर्गता देवी	२.३.४५	गच्छतं तं समालोक्य	७.१८.३६
श्रुत्वा वेदनाशक्तः परतंत्रो	४.२.३०	सङ्गपाताति रौद्रे च	६.६.१३	गगनस्या सुराश्चक्र	५.२५.३५	गंगापुत्रं कुरुश्रेष्ठ धर्मज्ञ	१.२०.३७	गच्छतं महिषं तूर्णं	५.१३.१०
श्रुत्वा भिद्राभयं तद्रा	४.२५.८	सङ्गप्राशधराऽजीव	५.२६.४१	गगनाद्वास्ति हस्तामि	७.१३.२७	गंगां गच्छन्दितीयेऽह्नि वने	२.७.४६	गच्छ तं महिषं पापं	५.१०.७
श्रुत्वा पासादयारूपा	६.२.७६	सङ्गप्रासधराः सर्वे	४.२३.१३	गगनाय मतिं चक्रे राजा	२.८.१६	गंगां तुष्टाव भूपालः स्थित	२.४.५४	गच्छतां पीतं ब्रूहि	५.१२.२
श्रुत्वा पासादह	८.२२.१७	सङ्गं चिक्षेप सा देवी	६.२२.६१	गगने संस्थिता देवास्तदा	५.३०.३	गंगा महानदी तत्र संस्थिता	२.३.१८	गच्छ तां महाभाग	५.११.४५
श्रुद्रसूक्ता महासूक्ता	११.२०.१८	सङ्गेन निहतः सोऽपि	५.३०.२८	गंगया सह तस्यैव	६.१४.२३	गंगा मां वै विजानीहि	२.४.३८	गच्छ त्वं च महाभाग	४.५.५०
श्रुद्रय नाभिपथे	६.३.६०	सन्नाऽधिगतं वित्तं	६.१६.२०	गंगाकूले तपस्तप्त्वा	१०.८.१४	गंगाया तु शिवस्थान	६.६.५४	गच्छ त्वमनया सार्व	३.६.३५
श्रुधानिवृत्तिर्भक्ष्येण	१.१५.३६	सरावयस्तु तां दृष्ट्वा	३.२८.२३	गंगा गमेतितोऽयं पादोज	६.११.५०	गंगया परया भक्त्या	६.१६.६६	गच्छ त्वयं गृहे बालः	४.२१.४३
श्रुधितस्तु वित्तश्चाहं	७.१८.५५	सरान्धत्वा जघानाशु	५.३१.५४	गंगा च यमुना चैव	१२.५.१७	गंगार्यं राधिकामग्न	६.१३.१२२	गच्छदूरं सुमंदात्मन्	४.१०.१४
श्रुन्मे बलवती जाता	७.२०.४६	सर्जं रा मृषिकास्ताल	१२.१०.२६	गंगा जगाम वैकुण्ठ	६.१४.२	गंगा रहस्यं विज्ञाय	६.१३.८०	गच्छद्वं पामरा सूर्य	५.३०.२२
श्रुत्वा नरे बसेत्सोऽपि	६.३४.७	सर्पं वतुलाकारं	६.२०.४०	गंगा जगाम वैकुण्ठ	६.१४.३	गंगा रहस्यं विज्ञाय	६.१३.८२	गच्छद्वं राक्षसाः सर्वे	६.२३.३१
श्रुत्वा रोचयैः शीघ्रं	६.३७.५७	सलिलीं संवित्करा	१२.६.३६	गंगातः स्नापयामास	१.१४.१३	गंगावतपत्तं पुण्यं वसूनां	२.४.६६	गच्छद्वं शरणं भावीः	६.५.२२
श्रुत्वा नरे च पुनः	६.३४.३५	सर्वं मयाधिनं चोदं	५.६.२८	गंगातीरे अनुप्राप्तः स राजा	२.४.४८	गंगासायेन वा बाणो	६.७.१३	गच्छद्वं सर्वं गच्छन्	६.५.१३

गच्छन्ममभिः सार्धं	६५.१६	गच्छ सुधीर दूतत्वं	५.२३.३२	गणेशम्पुर्वमन्मथ्यं	६.४.३५	गतिद्वयं चाविरुद्धं	८.१६.५	गते शताब्देः पूर्णं	६.११.७
गच्छ नाथ मुनेस्नाथदाश्रमं	७.६.८	गच्छाय दानवान्	४.१२.३२	गणेशेवाय दुर्गाया	६.३४.३३	गतिरग्न्या न चास्माकं	५.२२.५५	गतेषु तेषु वनेषु	५.२०.२३
गच्छन्तं गगनं ह्येनं धृत्वा	२.१.२५	गच्छामः सर्व एवाद्य	५.५.१८	गङ्गकी तापिनी तोया	१२.५.१६	गते च लक्ष्मणे रामं	६.१६.४३	गतेषु तेषु नागेषु	२.१०.५६
गच्छन्तु पाताल मितश्च	५.१५.३२	गच्छामोक्ष विनाला	७.६.११	गतः किमपरं दुःखं	६.७.३६	गते तस्मिन्महीपालाच्च	३.३२.४६	गते हरी सौख्यं ययाति	६.२०.३७
गच्छन्तु वो महाभागा	४.२२.१७	गच्छाम्यद्य महाराज	७.१५.५३	गतप्राणं तु राजानं	२.११.१	गते त्वयि तु मन्त्रार्थं	४.१४.३३	गतैकदा विद्योर्धाम	१.११.६
गच्छन्तु रूपपुत्रेण	३.२६.७	गजरत्नमववरत्नं धनरत्नं	६.२१.६	गतप्राणी तदा जाली	१.६.८३	गते त्वयि पिता पुत्रं	६.१३.२	गतो गुणनिधिर्द्वैतः	११.६.३३
गच्छन्वाक्यमिदं श्रुत्वा	७.२०.६	गजवर्णोऽमवेद्देहः	७.१२.३४	गतं दृष्ट्वा हरिं कामं	३.७.७	गतेऽर्थं भवने तस्मिन्	५.२१.२६	गतोऽथ कोलः शरविद्धदेहः	२.११.३५
गच्छ पुत्रि मया दत्ता	४.१२.२१	गजान्घटान्विताम्हस्ते	५.२६.४४	गतं राज्यं वनेवासी	३.२६.२२	गतेऽथ लक्ष्मणे तत्र	३.२८.४८	गतोपवीतैः संख्यायां	११.१५.१६
गच्छ मुच्यसे वा	५.१२.१३	गजाश्च तुरगाः सर्वे	५.३२.४२	गतं हस्तगतं राज्यं	३.२६.२६	गतेऽथ वरुणे राजा	७.१५.४३	गतो बहुतरः कालो	६.१३.१३२
गच्छ राजन्दया कामं	३.१६.५८	गजाश्चरषरत्नाद्यं	७.१६.२६	गतश्चराधया सार्धं	६.१२.५६	गतेऽथ वरुणे राजा	७.१६.१	गतोऽसौ दुष्कथात्पापो	७.१८.५४
गच्छ लक्ष्मण तूष्णं	३.२८.३५	गजो मां हंतुमायाति न	६.३०.४२	गतासि धन लोभेन	६.१४.३४	गते दूतेऽथ भगवान्वैकुण्ठा	६.१६.३६	गत्वा ऋषिसमीपं तु	१.१०.१६
गच्छ लंकां दशास्य	३.२६.३	गजोऽट् तुरगाणां	७.२.५८	गता नागपुरं सर्वे तानादाय	२.६.७०	गते दूते सुरेन्द्रोऽपि	५.४.१	गत्वाऽखिलान्मोगान	७.३७.३०
गच्छ वत्स महादेव	६.३.४६	गणना काऽनयोः काम	४.५.४१	गता निद्रा सुरेन्द्रस्य	४.१२.१६	गते नारायणे गंगामुखाच्च	६.६.२८	गत्वा गजाङ्घ्रयं राजा	२.४.६२
गच्छ वा तिष्ठ कामं	५.१५.२५	गणनाथाय देवाय गिरि	१०.४.६	गतान्यब्दानि षट् तेषां	२.७.३६	गते पुत्रे नृपः कामं	७.१५.५८	गत्वा चिता तुराः पोचुः	६.७.५८
गच्छ वा तिष्ठ राजेन्द्र	३.२०.१८	गणेशजननी दुर्गा	६.१.१	गता प्रिया मां परिहृत्य	२.५.२२	गते मुनिवरे विष्णु	१०.३.२	गत्वा जधान बाणैः	७.६.३
गच्छ वा तिष्ठ वा	५.१३.४०	गणेशजननी दुर्गा	६.४.४	गतां लोमप्रमणाब्धं	६.३३.६०	गते मुनी ततः कुंती	२.६.१७	गत्वा तत्र विमुञ्चनं	६.२०.२३
गच्छ वा तिष्ठ सौमित्रे	३.२८.४४	गणेशं च दिनेशं च	६.२६.४७	गतायुरेवा सुश्रोणी	२.६.२८	गते रजनि साबाला	७.४.१	गत्वा तत्राऽतिभक्त्याऽसौ	४.१२.५४
गच्छवीर महाबाहो	५.३.१०	गणेशं च विनेशं च	६.४२.३	गताः सर्वेऽथ वैकुण्ठ	१.५.१०	गते राजन्यहं वीक्ष्य	६.३०.३०	गत्वा तं प्रणि पश्याह	५.३२.६३
गच्छवीर महाबाहो	५.५.३५	गणेशमाऽऽ दुर्गा	६.१.१४	गतास्ते मिथिलां सर्वे	३.२८.११	गते शक्ते तु रक्षाऽपि	६.२.२८	गत्वा तस्मिन्वने रम्ये	१.१२.३७
गच्छशु निधुं भं	५.२५.७	गणेशमेकादशकं त्वाष्ट्रं	१२.१.२३	गतास्ते मृगयां पार्था	३.१६.१७	गते शक्ते तु वै स्वर्गं	७.१४.२४	गत्वा तस्यां मायया	६.२३.१२

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

४६

गत्वा निवेद्यं	६.४१.११	गत्वाऽहं पितरं स्वाने	३.२.३	गंधमादनमूर्त्तीह	८.७.२४	गरकुण्डं वृषिकुण्डं	६.३२.६	गवाम् चिच्छात् देवो	६.२४.६
गत्वा तां गदहः प्राहः	२.१२.२६	गत्वा हिमवतः पार्श्वे	१०.१३.३६	गंधवस्तुद्रुवं रम्यं	६.४२.३७	गरिष्ठा च वराहार्हा च	१२.५.१०	गवामपुतदानेन यत्फलं	६.२४.४१
गत्वा दक्षं तन्मये	६.२०.६	गत्वा हिमाचले वदते	२.८.१८	गंधर्वसिद्धपतिमिवंधो	४.२२.१६	गरुडं च नखाऽऽघातैः	५.७.३	गम्भीरमानं विस्तीर्णं	६.३७.२८
गत्वा दैत्यपति	५.२७.३	गत्वंकोऽप्युभयोर्मध्ये	५.८.१०	गंधर्वाणां किन्नराणां	६.१६.४४	गरुडेना तदाऽऽगत्य	४.१८.४६	गहना गूढचरिता काल	५.३०.४६
गत्वा ननाम शिरसा	६.२३.२१	गत्वंव ते महाभागे	५.७.५२	गंधर्वाणां तथा गेयं	६.७.४३	गरुडे वाहने संस्थां	३.१७.४३	गांभेयः कृतशोकस्तु मंत्रिभिः	१.२०.२५
गत्वा पंचनदे तत्र	५.२.२१	गत्वोवाच तदा शक्रं	४.१४.१८	गंधर्वा राजसाक्षान्ये	५.२३.५६	गरुडो वासुदेवस्य	६.८.३४	गांभेय प्रथमस्तस्य	१.२०.१५
गत्वा मयाऽधुनैवेयं	५.११.३१	गत्वोवाच कृष्णपादवे	६.१३.२६	गंधर्वैश्चैव नागार्घ्यं	६.३६.२७	गजमानास्तथा देवान्	५.२८.६२	गांभेयस्तामुवाचेंद्र मां	१.२०.५६
गत्वाऽऽयोध्यां नृप	३.२५.१	गदया ताडयामास दैत्यं	६.२३.४७	गंधलेपक्षयो यावत्तावच्छो	११.२.२८	गर्भं दुःखं जन्म दुःखं	४.२.५४	गांभेयेन च मात्रा	६.२४.३४
गत्वा वक्ष्यामि किं	६.२०.२७	गदयाताड विहाय व्यथां	५.६.३७	गंधाद्ये रचं प्रित्वा च देवी	१२.७.७६	गर्भं गंगा बभूव पुत्रं	२.४.२१	गांभेयोऽयं महाभाग	२.४.४३
गत्वा विष्णुपदं	६.४.५६	गदया वरयामास	२.२६.६	गंधर्मत्व्यैश्च विविधैः	६.१५.७	गर्भं दधार सुश्रोणी	२.६.२६	गांडीवशोभितो हस्तो	२.७.२७
गत्वा वीक्ष्य हरिदेवा	५.८.१५	गदां कौमोदकीं धृत्वा	५.६.३२	गंधोऽयं सर्वदा मे स्याद्यो	२.२.३०	गर्भयोगी श्रुतः पूर्वं शुको	१.४.३	गात्रतो योषितस्तस्याः	६.२.२६
गत्वा धूर्पणखा लंका	३.२८.२५	गदां कौमोदकीं त्वष्टा	५.६.२०	गंधोसरश्च रूपं च	१२.२.११	गर्भवासोऽद्रवं दुःखं	४.२०.५	गाधिसूनुस्तदाज्ञाय	७.१४.३
गत्वाऽऽश्रम समीपे	७.६.१३	गदां प्रगृह्य तरसा	५.३१.५१	गमनान मति चक्रुः	४.२४.२८	गर्भस्थेनापि बालेन	६.१७.३५	गानं च तादृशं राजन्करोति	५.२३.१७
गत्वाऽऽश्वास्य महाभागं	६.१६.३३	गदातिपरिवै पार्श्वार्णैः	६.३.३७	गमये ह्वेता पूजास्तो	११.२३.२४	गर्भस्य रक्षणार्थं सा	६.१७.१३	गांधर्वेण विवाहेन	६.१४.१८
गत्वा सर्वं निवेद्याथु	३.१६.२५	गदाशक्ति प्रहारैस्तु	५.२६.१४	गमिष्यति गृहित्वा मां	३.२१.५७	गर्भाधानं पुंसवतं	१२.७.११३	गान्धर्वेण विवाहेन	६.१८.६०
गत्वा मुष्टिं कुरु	६.१३.१३०	गंतुकामं गतिं प्राह	६.१६.४७	गमिष्यति क्षयं सर्वं	४.२५.६२	गर्भाधानादिकं कर्म चकार	३.१०.५२	गांधर्वेण विवाहेन	६.१६.३
गत्वा लोकाग्रजं नरं	६.२०.१६	गन्तु मर्त्यो न वाक्नोति	६.२७.१५	गमिष्यावः स्वर्गकुंठमावा	६.१६.४२	गर्भप्रविष्य बालस्य	४.४.३	गांधारी च तथाऽतिष्ठत्	२.७.८
गत्वा लोकाग्रजं नरं	१.११.१२	गन्तु मर्त्यो न वाक्नोति	६.२७.१५	गंभीरघातं संयुक्तं	६.१७.१०६	गवां गवैः सुरभ्या	६.१.१५४	गांधारी शोषवी	६.१.१३१
गत्वा लोकाग्रजं नरं	६.१.४७	गन्तु मर्त्यो न वाक्नोति	६.२७.१५	गंभीरघातं संयुक्तं	६.१७.१०६	गवां गवैः सुरभ्या	६.१.१५४	गांधारी सुमुखे पुत्रवतं	२.९.६
गत्वा लोकाग्रजं नरं	५.२८.४६	गन्तु मर्त्यो न वाक्नोति	६.२७.१५	गंभीरघातं संयुक्तं	६.१७.१०६	गवां गवैः सुरभ्या	६.१.१५४	गांधारी हस्तिचिह्नता	१२.५.८०

गांधार्यश्च तथा शापा	४.२५.६१	गायत्र्याश्च जयंकुपदि	११.२०.४६	गिरी मेघं च पूर्वेषु	८.७.१	गुणं विरहितो न स्यात्	६.३१.३६	गुह्येवाविप्रसेवावेद	६.४५.३०
गांधर्वेण विवाहेन	५.१७.४७	गायत्र्याश्च परं स्थान	७.३८.१६	गिरेः शृगे गतस्तत्र शुको	१.१६.५१	गुणोः समावृत चेतः कथ	३.७.२०	गुह्यस्तु विधिवत्	१२.७.७
गां यो ददति विप्राय	६.३०.८	गायत्र्याश्च पुरश्चर्या	११.२३.६१	गीता गावनीया प्रयत्नतः	७०.४०.४४	गुप्तः सपनि पुत्रस्तु	२.६.३०	गुरो गच्छ सुराणां	१०.१३.६६
गायत्रि वरदे देवि	१०.१३.६७	गायत्र्युपासना नित्या	१२.८.८६	गुग्गुलस्य भवेद्द्रुपो	११.१७.४६	गुरावभक्तस्य कर्म	६.४५.६६	गुरोरनुज्ञामादाय ततः	११.१८.५
गायत्री गोमती गोता	१२.६.४०	गायत्र्यसि प्रथमवेदकला	३.४.४५	गुडं पुष्पुद्राले च	८.२४.२७	गुह्या बोधिता दैत्या	४.१३.४५	गुरोः सुविषणस्याश्च	११.६.४२
गायत्री चैव यज्ञाश्च	११.२०.१३	गायत्रिर्देवसंघर्षं नृत्य	५.८.७	गुणग्राही वनुर्चारी	१०.१०.७	गुह्या लभिता भार्या	४.१३.३४	गुरोस्तु दयिता भार्या	१.११.३
गायत्री चैव सावित्री	१२.६.१५५	गायत्रं त्रापते यस्माद्गायत्री	११.३.११	गुणत्रयकृतं सर्वं जगत्स्यावरद	३०.४८	गुह्या हृतदारिण कृत	३.३०.२४	गुह्यमुपतप्य कावच	६.३५.१३
गायत्रीछन्द आख्यातं	११.१७.२१	गायत्री दोलयन्ती च बाल	३.३.६६	गुणभेदान्मनुष्याणां	७.३७.४	गुह्यं पत्नीं राजपत्नीं	६.३४.७७	गुहावासा गुह्यवती गुह	१२.६.४२
गायत्रीछन्द आख्यातं	११.२२.४४	गायत्र्यश्च हस्त्यश्च	४.६.३८	गुल्लोकत्रयाणां च चारणं	११.१४.२८	गुह्यं पदेशतो ज्ञेयो	७.३५.६३	गुह्यं काल्याणमहास्थानं	७.३८.११
गायत्रीछन्द उद्दिष्टं	१२.४.८	गायत्र्यस्तालभेदेस्ता	६.१.५१	गुणवान् रूपसपन्नः कुलीन	३.२०.५६	गुह्यः पुराणमनिशं सर्वं	४.१३.३	गुह्यं रक्षस्तु योकार	१२.३.२२
गायत्रीछन्दो मन्त्रस्य	११.२१.२३	गायत्रिप्रयो मे विख्याता	७.३७.२	गुणव्यतिकरास्त्वै	४.१५.४३	गुह्यं च ब्राह्मणं ब्राह्म	६.१५.३४	गुह्यं व्यूहं ततः कृत्वा	६.४.२४
गायत्रीछन्दो मन्त्रस्य	११.२१.३६	गाहपत्यस्त्वदा प्राणोऽपान	३.१२.४६	गुणा गुणेषु वर्तते भूतानि	१.१८.४५	गुह्यं च मातरं तातं	६.३४.४६	गुह्याः काका वटाः श्येना	५.२५.२६
ग यत्रीजपमयुक्तो दैत्य	१०.१३.६७	गाहस्थ्यं च समासाद्य	१.१४.२८	गुणानां तु परिज्ञानं यथा	३.६.२	गुह्यं प्रसादयिष्यामः	७.१२.५५	गुह्याः क्रूरताश्चापि	८.२३.२३
गायत्रीजपसंस्तुतः सकाम	१०.१३.४०	गाहस्थ्यं च समाख्याय	४.१३.३५	गुणानां लक्षणं तात भक्ता	३.६.१	गुह्यं संपूज्य भूषार्थं	७.४०.३०	गुह्यो जन्मसहस्राणि	६.३४.२७
गायत्री पूर्वतः पातु	१२.३.११	गावश्च क्षीरसंपन्नावटो	५.२०.२५	गुणानां लक्षणं सर्वं कार्यं	३.६.३३	गुह्यमभ्यर्च्य विधिवत्	६.८.८८	गुह्यं गच्छ महाभाग कुर्व	१.५.१०१
गायत्रीप्रणवासक्ता	६.११.३७	गावश्च च्छागांश्च	६.३४.२३	गुणानां लक्षणान्येव विज्ञेया	३.६.२६	गुह्यं मित्रतयाभामं	६.१६.४६	गुह्यं प्राप्य बहुभोगान्	६.२३.६६
गायत्री प्रार्थयामास	१२.६.१६	गिरयो विशतिपराः	८.६.२६	गुणास्तु कारणं राजन्	६.३१.३२	गुह्यं बक्राद्विष्णु मंत्रो	६.७.४६	गुह्यं मयि गतायां	६.१३.४६
गायत्री शिरसा सार्व	११.१६.३६	गिरिकूट प्रमाणाणि	८.५.२६	गुणास्ते मिश्रिताः सर्वे	४.४.३०	गुह्यं विप्रेन्द्र देवेषु	६.४५.३१	गुह्यं ब्रजामि भूपाल	६.१२.५५
गायत्री मूलमेवाहुर्ब्राह्मणे	११.१५.६	गिरिजा गिरिदुर्गेषु	३.१६.३७	गुणिनं रसिकं शांतं	६.१६.२६	गुह्यं दक्षिणां दत्त्वा	१.१४.२३	गुह्यं लक्ष्मीश्च गुह्याणां	६.४२.५७
गायत्र्याः परमं स्थानं	१२.६.३८	गिरिजा गुह्यमार्तंगी	१२.६.४३	गुणे सत्त्वे प्रकृष्टे	६.१.६	गुह्यशापाश्च स	६.५.२	गुह्यं समृद्धं सचिवैः	६.२०.४८

गृहस्थप्रबरो लोके भविष्यति ४.२५.६०	गृहीतं च ततस्ताभ्यां १.६.३१	गृहीत्वा मृत्तिकां कृत्वा ११.२.१८	गोतमं शप्नुमुद्योगं हाहा १२.६.५०	गोप्यस्वाऽपि च तस्यां ६.३८.५८
गृहस्थश्च वानप्रस्थो ११.६.२५	गृहीतं देवसदनं तेन ६.४.५२	गृहीत्वा रसिको रसे ६.१६.६	गोवातिम्लच्छ जातिश्च ६.३४.२०	गोप्यस्तर्कः संदेहो ४.१७.५२
गृहस्थानां गृहे काममाहृतो २.८.३८	गृहीतं मुखवासं त ७.४.८	गृहीत्वा वेतनं मेऽद्य ७.२५.८२	गोदानाविषु दानेषु १२.६.६६	गोप्रहारं प्रकुर्वत ६.३४.५२
गृहस्थानां तु हिंस्रं वा १.१८.६१	गृहीतलिग उत्थाय ११.२.१७	गृहे गच्छ नृपश्चेऽथ ६.३०.१६	गोदानाद्वाहको प्रोक्ताः १२.७.११५	गोभिलस्तु तदा तत्र दुष्ट्वा ३.१०.४७
गृहस्थानां मुने तद्वद्वमं ११.१३.३	गृहीता त्वं वरारोहे १.२०.४५	गृहेऽवरी च गृहिणी ६.८.२०	गोदावरी भीमरथी ८.११.१५	गोभिलस्तु तदोवाच देव ३.१०.२६
गृहस्थाश्रमसंभूतं सुखदं १.१०.३५	गृहीतुकामं तं प्राह २.२.२०	गृहे साधारणा प्रोक्ता ११.१६.१२	गोदावरी शतद्रुष १२.५.१८	गोभिलातः किमुक्तं वै ३.१०.४४
गृहस्थाश्रमसंस्थोऽपि १.१८.३१	गृहीतो भयभीतस्तु पाताले ४.८.१४	गृह्णाति पुरुषं यस्माद् १.१४.५३	गोघनेषु च विप्रेषु ६.३३.११२	गोम्यश्च नम इत्येव ११.२२.१८
गृहस्थो ब्रह्मचारी वा ११.२१.५२	गृहीत्वा चंपकः प्रादा ६.२०.७	गृह्णामुद्योगान्करपंजरा ६.२०.४०	गोघामुत्सेन चूर्णेन ६.२२.६	गोमतीं वामतः कृत्वा ६.२१.२१
गृहाण कांचनं पूर्णं ७.२०.१२	गृहीत्वा जपतं नित्यं ३.६.६०	गृह्णातां वित्तयेतत्ते ७.२२.२२	गोपश्च कर्मकारश्च ६.३५.५८	गोमयं योनिं संबद्धं ११.११.३
गृहाण गंगा हे ब्रह्मन्हे ६.१३.१२६	गृहीत्वा तत्करे चक्रं ४.११.५५	गृह्णीयादथ तत्राग्निकुंडा ११.११.१२	गोपालसुन्दरी रूपं ६.३८.३०	गोमामुत्सरमे याश्च ५.१३.३५
गृहाण त्वं महादेव्या १२.१३.४	गृहीत्वा तं दुरात्मानं ५.६.४२	गृह्णीयाद्यदि मोहने ११.२.३१	गोपिकानां च राधायाः ६.४६.१०	गोमहिष्यादिपशवो निर्गताः १२.६.२८
गृहाण त्वं महाभाग १.१६.३५	गृहीत्वा तस्य सर्वस्वं ६.२१.६७	गृह्णातां कृष्णकति ६.४२.३८	गोपीत्रिशक्तोऽष्टयुक्ता ६.१३.१८	गोमार्गं वर्जनं कृत्वा ६.३४.६०
गृहाणाज मसकतस्त्वमहंकार ३.६.३०	गृहीत्वा तं दुराचारा ५.१२.६५	गोकर्णनिलयासक्ता गुह्य १२.६.४४	गोपीनां लज्जकोटिना ६.४५.३२	गोरजः क्रीणकेशस्तु भ्रम ४.२५.४६
गृहाणास्त्रं बुधा ५.२६.३०	गृहीत्वा तो महावीरो ५.२६.५८	गोकर्णकृतिहृस्तेन ११.१६.२६	गोपीभिर्वीक्ष्यमाणं च ६.३८.३५	गोरोचनं चन्दनं ६.६.४१
गृहाणास्मत्करो साधो ५.३५.१०	गृहीत्वाऽथ निहत्वाजो ५.२५.५६	गोकामुखं नक्रमुखं ६.३२.१६	गोपी सुखीलागोलोके ६.४५.२	गोलोकं केन वा ब्रह्मसर्वो ६.२८.२६
गृहाणेमां विधे शक्ति ३.६.३२	गृहीत्वा दानवं देवी ६.२२.६८	गोकारं हृदये न्यस्य ११.१६.८८	गोपुरद्वार सहितो १२.१०.१६	गोलोकस्था च या गंगा ६.१३.११८
गृहाणे न ततः खड्गमस्या ७.२५.८६	गृहीत्वाऽऽनयतां सुधां ५.२४.३७	गोकुले च कथं न ४.१.६	गोपेन्द्रस्य प्रिये ८.१.३७	गोलोकस्थानप्रस्थान ६.१६.२२
गृहारंभस्तु रक्तयागं १.११.६०	गृहीत्वा परिषं शीघ्रं ५.६.३६	गोकुले ये च नवाद्यास्तद् ४.२४.४	गोपीगोपीभिराक्षीणं ६.१२.३०	गोलोकस्य क्षयाधनं ६.१६.८८
गृहाश्मात्परी धर्मो न च १.१४.५६	गृहीत्वा बालकं प्राह ४.२१.४०	गोदास च ततो वत्सा ११.२०.३०	गोप्ता च धर्मसेतुनां १.१८.५३	गोलोकस्य च गोपायश्च ६.३८.६०
गृहीतव्रीतपुरुषं च ६.१३.७३	गृहीत्वा मां समायातः ५.३३.४३	गोदासः शिष्यश्च मातुल्यो ११.२६.२०	गोप्यश्च वत्सः ६.१६.८४	गोलोकावपि सर्वमात्मनं १२.१०.४

गोलोके च वसेत्सोऽपि	६.३०.८४	गौरीभेदाश्च ये सर्वे	१२.११.६२	घीवा तु विरिष्णुगामा	७.७.१७	घृतं तिलं शर्करां	८.२४.१५	चकार जातकर्त्ताऽऽदी	७.१४.५४
गोलोके च स्थिता	६.१३.१३४	गौरीं तत्र तु संस्थाप्य	६.१७.६	घ्रीष्मघ्वाह्णमार्तं	६.२३.१३	घृतं तैलादिकं चैव यौ	६.३३.११७	चकार तत्प्रसादेन	६.५.१७
गोल्येके यत्र कृष्णश्च	६.१४.८	गौरीलक्ष्म्योः समुत्पत्ति	७.४०.४३	घ्रीष्ममध्याह्णमार्तं	६.४१.१६	घृतं मे भक्षणं नित्यं	१.१३.६	चकार देवीयज्ञं स पुरा	६.३०.१२३
गोलोके वसते सोऽपि	६.३०.८७	गौर्हृताऽनेन दुष्टेन त्येवं ते	१२.६.५३	घ्रीष्ममार्तुं स्यनकस्या	१२.१०.४५	घृतं क्षुचिसमादाय	१२.७.११७	चकार नृपतिस्तत्र जात	३.१४.१३
गोलोके विरजातीरे	६.२४.३५	प्रथितान्मूलमंत्रेण	११.७.२३	ग्लहं कृत्वा ततस्ती	७.१७.५६	घृतं मये परे सोममपरे	११.२४.७६	चकार ब्राह्मणान्द्रव्यैः	६.२१.४
गोलोके स च वैकुण्ठे	६.१३.८३	प्रस्ताः कालेन ते	७.८.२८	घ		घृतमिव पयसि	७.३७.४४	चकार भैरवं नाद	५.६.४८
गोविन्दचरणाक्रांता गुण	१२.६.४१	प्रस्तुं जगाम वेणेन	६.२२.६०	घटीयंत्रवदेतस्य न	७.३४.६	घृतोद्देनावृतः सोऽयं	८.१२.२८	चकार मुनिना तेन प्रेरितः	३.१६.२६
गोविन्दस्यैव वचना	६.१७.४०	ग्रहणे विषुवे चैव	११.७.४१	घटे वा भेनु शिरसि	६.४६.२०	घोरं दुर्लभं कथं प्राप्ताः	४.१.३४	चकार रक्षणायार्थं स्वयं	७.२८.५२
गोविन्दो भगवान्विष्णुः	१०.४.१८	ग्रहणे शशिनः कोटिगुणं	६.४०.८५	घंटानादं चकाराशु	५.२८.१४	घोररूपमहि बीज्य	२.१०.६४	चकार राजकार्याणि	७.१५.४४
गोविंदो विष्णुरेवाश्च	११.१६.१६	ग्रहमारी भयादीनि	७.३०.६७	घंटाशूनं हलं शंखं	६.५०.७१	घोररूपाऽथ पंचाश्व	५.२८.३५	चकार शरजालं च	६.२२.३७
गोष्ठं तद्यागं निष्कृष्य	६.१०.११	ग्रहर्तारामयमाधिदैविकं	८.१७.२६	घनाः काले पर्वण्तु	५.२८.३३	घ्राणं च रसना चक्षुस्त्व	१.५.६५	चकार सा गदाघातं	५.१३.४६
गोहृत्यां ब्रह्महृत्यां च	६.३४.२३	ग्रहर्तारामयमाधिदैविकं	८.१७.३६	घनारिमडला घूर्णा घृता	१२.६.४६	घ्राणं मुखं सुगंधेन कर्णज	१.१५.४०	चकाराशु तदा दैत्यो	५.६.७
गोतमं तापसं प्राप्य	७.३.२८	ग्रहणां भानुमुक्त्यानां	८.१६.४	घनीभूतेऽथ भूतानां विभागे	३.७.४८	चक्रमे न पति कर्तुं	५.१७.३२	चकाराऽसौ महायुद्धं	५.१२.४२
गोतमस्य तपेन्द्रेण जानतां	४.१५.५६	ग्रहाश्चैत पिशाचाश्च	११.४.२३	घातयित्वा तु विदेशो	७.२२.३६	चक्रं चे चाचलस्तूर्णं	१०.७.१६	चकाराह्निकमावश्यम	६.२१.३
गोतमस्य यदा मुक्ता	६.८.१२	ग्रहीतुकामः स मुनिदंष्ट्रा	२.२.७	घातयिष्याम्यहं	५.२६.२७	चक्रं चे तेन सा साध्वी	६.४८.४०	चकारोष्णं जलं शुद्धं	७.४.२१
गोतमादिभिरत्युच्चैः पूजितः	१२.६.४२	ग्रामधर्मा जातिधर्मा	११.१.१७	घातितस्तु पुरा मात	४.१६.२५	चक्रं चे वसुधा चेलुस्तेन	५.१२.१५	चकिता एव ते सर्वे न	११.१५.५४
गौरमुखश्चंद्र कीलो	८.११.११	ग्रामं भूमि च धान्यं	६.१०.६	घृणिमन्त्रमयी घोषा	१२.६.४५	चक्रं चे वसुधा तत्र	५.६.३७	चक्रतुः परमं युद्धं तवौ	४.६.३८
गौरमुखगोमयाम्यां च	३.२६.१०	ग्रामेग्रामे च प्रासादांश्च	३.२५.४०	घृतदीपेन धूपेन सिद्धर	६.२५.१२	चकर्त तरसा काली	५.२६.६४	चक्रतुर्वाणवृष्टि च	५.६.५०
गौरीगुरुस्तु हिमवाञ्छिवस्व	१०.२.२३	ग्रामेग्रामे परांबायाः	६.११.३८	घृतपृष्ठश्च सवनो	८.४.५	चकर्तं मरुतकं कंठादुचिरी	५.३१.६१	चक्रनेमिक्रमेणैव	६.४०.७३
गौरी ब्राह्मी तथा रौद्री	२.६.१४	ग्राहकं पश्य विप्रेन्द्र	७.२०.११	घृतपृष्ठो नाम यस्य	८.१३.५			चक्रं सुवर्चनं नाम	८.१८.६

चक्रमस्या वातपत्र	७.२५.४७	चंडश्चंडकरश्छायं	५.२६.४७	चतुर्दशमुलाः केचिद्ब्रह्माक्ष	११.६.३८	चतुर्विंशतिवर्णानां देवतानां	१२.१.२७	चन्दलेखात्रिभिर्युक्तं	६.१६.२८
चक्रं मुमोच वेगेन	५.६.२६	चंडिका चंडरूपां च	३.२६.५८	चतुर्दशमहर्षं च मात्स्य	१.३.३	चतुर्विंशतिरिक्तोऽस्मि	५.४.४१	चन्द्रतारानुकूले च शुक्ल	११.२१.२६
चक्रवाकस्तनी चेष्टा	१२.६.५२	चंडिका मंत्रमव्यवस्था	५.३१.४१	चतुर्दशसहस्रणि तथा	१.३.४	चतुर्विंशतिवर्णानां शक्तयः	१२.२.४	चंद्रपथसौरनिभामुद्ध	६.१.६४
चक्रवाकः स्थितः पूर्वं	११.१८.६२	चडि त्वदंघ्रिजलजो	५.१६.१६	चतुर्दशाऽपि मनवो	६.५०.६१	चतुर्विंशत्यभराणि	११.१६.१०३	चंद्रपर्वणि मारीचो	६.४.५४
चक्रवाको भवेत्पक्षी	११.१८.५०	चडिकाऽपि च त पापं	५.१८.५६	चतुर्दशैव वर्षाणि नीतानि	४.१८.५३	चतुर्हस्ता च हस्तोच्छ्रा	३.२६.११	चंद्रविबंविनिर्घक	६.२.२६
चक्रीसमीपे संविष्टा	५.२७.४०	चडिकाऽपि रणं त्यक्त्वा	५.१८.७०	चतुर्दश्यां च देवैर्	८.२४.१६	ततुः पष्टिः पित्तरोमाः	११.१४.२१	चंद्रभागानदीतीरे	६.२०.२
चक्राकारं द्विचक्रं च	६.२४.६७	चडिका मुंडनिमुक्तां	५.२६.५१	चतुर्दिक्षु चतुर्वेदेभूति	७.३१.२७	चतुष्पदामष्टकुलि	११.१६.६६	चंद्रसेनाऽभिघस्तत्र	५.१७.४
चक्रे सहैव गमनं माद्री	२.६.६४	चंडिकायाः शरीरात्	५.२८.३४	चतुर्धा भिद्यमाना सा	८.७.२१	चत्वारिंशद्दशोः पुत्रा	६.२१.३४	चंद्रसेनोऽपितच्छ्रुत्वा	५.१८.६
चक्षुर्गुमीलने सृष्टिर्यस्यैव	६.३८.६४	चंडिकायाः शरीरात्	५.२८.३७	चतुर्भागः स्थितो योऽयं	७.२२.५४	चत्वारिंशत्तथाऽष्टौ	७.८.५६	चद्रस्तस्य सुनः	७.६.३३
चक्षुषी तु विकाराणस्तु	१२.३.१८	चतुर्दशऽऽवता	७.७.१५	चतुर्भिर्नेत्र मुद्दिष्टं चतुर्भि	१२.३.६	चत्वारो जग्निरे तस्य	३.२८.३	चंद्रस्य चन्द्रि केयेयं	१२.८.६७
चक्षुषि तेन युष्माकं	६.१७.३२	चतुरः प्रातस्त्रीयाद्विप्रः	११.२३.५३	चतुर्भिर्हृदयं प्रोक्तत्रिभि	१२.३.८	चत्वार्येव तु वर्षाणि	२.५.५	चंडिका चन्द्रात्री च	१२.६.४६
चचार नागकन्याभिः	४.८.१७	चतुराऽसिपिकालाये	५.२६.११	चतुर्भिश्चतुरो वाहान्वाणे	७.२८.५६	चत्वार्येवने प्रादुरूपमान	१.८.२४	चंडिका तु हरिश्चंद्रे	७.३८.२२
चट्टला चंडिका बित्रा	१२.६.४७	चतुरो मूत्रविक्षेपेनातो	११.२३.४४	चतुर्भिस्तुरंगयुक्ता	३.१८.१६	चंदन देहलग्नं मे विप	३.१८.६	चंद्रोपरागसमये सूर्ये	६.११.३७
चंड मुक्ताञ्छरान्देवी	५.२६.३५	चतुर्गुणं पुण्यदिने	६.३०.७	चतुर्भुजचतुर्भिश्च	६.६.४३	चंदनागुरुकपूर्वैः कुमुदैश्च	३.२६.२८	च माघवीति च	६.१७.१
चंडमुखं प्रमीषन्नि दान	१०.१३.६४	चतुर्गुणं राजपूय	६.३०.११८	चतुर्भुजाय द्विभुजो	६.३६.१२	चंदनारक्तदेहा सा	६.२५.१८	चम्पका प्रतसी पुष्प	१२.२.५
चंद्रमुखं रक्त बीजं	१०.१२.७६	चतुर्थमंडपं चैव	१२.१२.१०	चतुर्भुजाः पार्श्वैश्च	६.४२.२०	चंदनैर्भूषणैर्नैर्भूष	५.३४.२६	चंपकांकेतकीलंडा	७.१८.२०
चंद्रमुखं डीमहास्त्राने	७.३८.२१	चतुर्थस्तामसीनाम प्रिय	१०.८.१७	चतुर्भुजास्तु वडाक्षः	११.७.२७	चंदनोक्षितसर्वांगं	६.१५.३५	चंपकाऽशोककल्ला-	५.८.३
चंद्रमुखी पश्यतः स्म	१०.१२.५०	चतुर्ध्यां पूजनेऽपूर्वा	८.२४.६	चतुर्भुजसहस्रं तु ब्रह्माणो	५.३१.११	चन्दनोक्षितसर्वांगं	६.१८.१०	चरस्यमेष्ये राजेंद्रः	७.२६.४६
चंद्रमुखी महाबाहू	५.२१.५	चतुर्ध्यां गजस्तस्माः	३.३.६	चतुर्भुजसहस्रं तु ब्रह्माणो	६.४.५८	चन्दनोक्षित सर्वांगं	६.१६.६४	चरति जीवनवशावी	६.४०.५२
चंद्रमुखी महावीरो	५.२१.५२	चतुर्ध्यां गजस्तस्माः	११.७.५६	चतुर्भुजसहस्रं तु ब्रह्माणो	११.१६.१०२	चन्दनोक्षितसर्वांगं	६.१५.०	चराचर च्छुकोरनविकरा	८.२०.२२

चरितं चंडिकायास्तु शुभं	५.३५.५४	चातुर्मास्या पौर्णमास	६.६.६	चिकित्सको वृतावेतो	७.६.५६	चित्राभस्मांगलिप्लांगः	१२.१०.६६	चित्रानुलेपना देवी चित्र	१०.१३.८१
चरितं चासुदेवस्य त्वमा	४.१.१२	चातुर्यं त्वयि किं	५.१६.५६	चिकीर्षितं विकालापे	६.२८.५४	चिति च कारयामास	३.१३.३४	चित्रालकत कराम	६.१६.३०
चरित्रत्रयपाठं च नित्यं	५.३४.१२	चातुर्यं द्विविधं प्रोक्तं	१.१७.३६	चिक्रीड नंदने रम्ये कानने	६.६.६४	चितं कामातुरं कार्यं	४.५.३८	चित्रनाज्ज्ञानमुत्पन्नं देवी	१.६.३२
चर्मकुण्डं तप्तसुराकुण्डं	६.३२.१२	चांद्रायणादिकृच्छस्य	११.२१.५१	चिक्षुराख्यश्च ताम्रवच	५.१४.४३	चितं ते प्रीति संयुक्तं	६.६.२१	चितयंतु महामाया	१.५.४८
चर्मणां पर्वतो जातो	१.१८.५४	चापज्यानिनदं चोद्यं	५.६.३५	चिक्षुराख्यस्तु तान्दुष्ट्वा	५.१४.१०	चितं संस्थापयेत्	७.३५.५८	चितयंतौ महाविद्या	४.५.३१
चर्मण्वती च सिधुवच	८.११.१६	चापवाणधराः सर्वा युद्धा	१२.११.१७	चिक्षुराख्योऽपि बलवान्	५.१४.४२	चितवृत्तिस्तु वक्तव्या	६.२६.६	चितयन्परमेष्ठानी	७.२७.२
चर्माम्बुजं तथा घंटा	६.५०.६६	चापमाकृष्य वेगे च	५.५.५५	चिक्षेप तरसा क्रुद्धो	४.६.४७	चिते यस्य भवेत् तं तु	४.५.३४	चितयन्तकलं दुःखं	६.३१.८
चलचित्तवच सोऽयर्थ	३.६.२४	चापे बाणं समारोप्य	७.१८.३५	चिक्षेप पंच बाणश्च	६.१८.२	चित्र किमत्र नृपते	६.१.२२	चितया क्षीयते	७.१६.४२
चलद्भिः पापिभिर्युक्तं	६.३७.५६	चामख्यजने वाऽपि	७.२६.४१	चिक्षेप तां च कोपेन	६.२२.३६	चित्र त्वमो यदनुभो	५.१६.११	चितयामास दुःखार्ता	७.१०.२७
चलितो विनतापुत्रोः	६.२८.२६	चामुंडाये पदं पश्चाद्विच्ये	६.५०.५८	चिक्षेप वारुणं सा च	६.२२.४६	चित्र त्वयाऽरिजनाऽपि	५.१६.२१	चितयामास दुःखार्ता	७.१२.३७
च स संवत्सरेऽनीते	६.२७.१०	चामुण्डे कुरु विस्वीर्णं	५.२६.२३	चिक्षेप वारुणं सा च	५.१६.२८	चित्रं पश्य विधेः कर्म	५.२७.१३	चितयामास नृपतेः	७.१३.५२
चांडालदासतां यास्ये	७.२६.६१	चामुण्डेति मुविरुधातं	५.२६.६६	चिक्षेद तदनुः सद्यो	५.२५.१६	चित्रमत्र महाबाहो	५.११.३४	चितयामास मनसा यस्येमे	४.६.३
चांडालः प्राह तां	७.२५.६६	चापेया वन्धु जीवाश्च	१२.१०.२५	चिक्षेद तस्य सा	५.१६.३२	चित्रमेतन्महाराज काल	५.२१.५६	चितयामास मनसा मम	४.१३.५८
चांडालभाषणं चैव न	११.२३.१३	चाराः सर्वत्र योक्तव्याः	७.११.३८	चिक्षेद तांस्तथा	५.१५.३७	चित्ररूप हरितत्वा ब्रूहि	६.१६.३	चितयामास मेधावी	५.३२.१२
चांडालवचनं कायप्रभृद्यति	७.२३.३८	चारुचन्दन लिप्लांगी	१२.६.५०	चिक्षेद परिधं घोरं	४.६.४३	चित्रांगदः कुतो राजा	६.२४.२३	चितयामास सर्वात्मा	१.१५.६४
चांडाल शृणु मे वाक्यं	७.२६.४	चारुचन्द्र कसोनाह्यं	६.३८.३८	चिक्षेद प्रहसति सा	५.३१.५८	चित्रांगदं तनो राज्ये	१.२०.१६	चितसे विविधाकारं	१.१६.१५
चांडालगच्छ महास	७.२३.२७	चारुदेवलोऽपि तां	५.१८.८	चिक्षेदाश्च भुजं सव्यं	५.३१.५६	चित्रांगद प्रथमजो रूप	१.२०.१३	चिताकाल वितस्वच्छ	१२.१२.२२
चांडालोऽहमिह ख्यातः	७.२३.८	चारुहोमप्रिया	१२.६.५१	चिक्षेग गिरिशृंगं तु	५.६.५१	चित्रांगदस्तु गंधर्वो	१.२०.२२	चितातुरं तु तं दृष्ट्वा	२.५.३५
चांडालेनानुशिष्टश्च	७.२४.१२	चालिताऽहं ततः शीघ्रं	६.२२.६४	चिताधूमायतपटनीली	७.२६.४५	चित्रांगदस्तु वीर्येण प्रमत्तः	१.२०.२०	चितातुराः कथं जाता	५.८.१६
चांडालेनानुशिष्टस्तु	७.२४.१६	चिकित्सको न सोमाहो	७.६.५२	चिताभस्मरजोलिप्त	७.२४.३१	चित्रांगदे हते वीरे कृत	२.३.७	चितां स्वया न कर्तव्या	७.३.५६

चिन्तापरं पति	७.१६.३६	चुक्रुषू रुद्रदुर्ध्वं	५.१५.५५	चोरेभ्यो ब्रह्मणं कृष्ण	४.२४.६५	छलार्थं च यदा विष्णु	४.४.१७	जगतस्तत्त्वमित्येव	८.१.१६
चिन्तामणिगृहस्याऽस्य	१२.१२.४०	चुक्रोष स तथा	७.२.५६	चोरेषु चोरबुद्धिस्ते	१.१६.६	छलेन धर्मं भ्रंशेन मम	६.२४.२४	जगतां जीवं रूपं च	६.२६.२७
चिन्तामणिगृहे राज	१२.१२.११	चूडाकरणे काले तु	७.१५.३१	चोरो वा यदि चांडालो	११.२१.२१	छागमांसेन वा कार्पा	५.३४.१५	जगत्कृतं क्षमः कृष्णस्तथा	५.१.११
चिन्तामणिसमूहा नां	१२.१२.६४	चूडाकर्मं तयोश्चक्रे	३.१४.१५	च्यवन उवाच गच्छकांते	७.५.१८	छादयेत्कुंभवदनं चषकं	१२.७.६३	जगत्कृतं समर्थेन	४.१.८
चिता ममाद्भुताजाता कि	३.२.२६	चूनरसैरेव स्नापयेज्जगदं	११.१८.८	च्यवनं च यथा प्राप्य	३.१६.११	छायातपो यथा स्वच्छो	७.३७.३५	जगत्संजनने शक्तिः	१.४.४७
चितामवापतुश्चित्ते भ्रातरा	१.६.२३	चूलिका चित्रवस्त्रांत	१२.६.४८	च्यवनस्तां गृहीत्वा	७.५.५६	छायादेवी चिह्नद्रव्या	१२.६.५४	जगद्भुभविर्ते ककारणे	७.२८.६६
चितां मे महती पुत्र	२.५.४६	चेतनां रसिकायाश्च	६.१६.११	च्यवनाय मुता दत्ता	७.२.२५	छायां वस्त्रातपत्रेण	४.१२.२६	जगन्मयी महामाया	१०.१०.२१
चिताविष्टं शुक्रं दृष्ट्वा	१.१६.४२	चेतसा निविकल्पेन	७.२८.७१	च्यवनेन कथं वैधी	७.६.१	छायायामातपे चैव सम	१.१७.५३	जगन्माये महामाये	१०.१०.११
चितां विष्टः स राजषिः	१.१२.२५	चैतन्यं सर्वभूतेषु यत्	३.७.१२	च्यवनोऽसौ मुनिस्तात	७.६.३२	चिनत्ति जीवं सङ्गेन	६.३४.१	जगन्मोहनलावण्या सर्व	५.२२.४५
चिताविष्टः सहस्राक्षो	४.५.१७	चैतन्यस्य न दृश्यत्व	७.३२.१२	छ		छिन्नपादकराक्षाश्च	५.२५.२६	जगजं स च दुष्टात्मा	५.६.४३
चिताविष्टस्तदा नागो	२.१०.२६	चैतन्यस्य समानत्वान्न	७.३७.१७	छगलण्डे प्रवंडा तु	७.३०.७३	छिन्नागः संवसेत्सोऽपि	६.३४.३	जगजं सोऽपि बलवान्	५.२८.१६
चित्पिगलहनदहप च युग्मं	१२.७.६३	चैतन्यस्य समायोगा	७.३२.८	छत्रं च चामरे द्वे च	११.१८.५५	छिन्नानि त्रीणि शीर्षाणि	६.२.२२	जगाम तपसे देवी	६.४३.२७
चिन्मात्रं तु तयोर्लक्ष्य	७.३४.२३	चैतमासेऽथवा माधे	६.३०.७४	छत्राकारे भवेद्राज्यं	६.२४.७७	छिन्ने च मस्तके	५.१३.४८	जगाम तपसे साध्वी	६.४८.१६
चिरजीवी भवेत्सोऽपि	६.३०.६८	चैत्रवंशसममुद्भूतो राजा	१०.१०.६	छत्रीभूतं त्रिजगतो भव	१२.१०.५	छिन्नेमस्ते नमस्तेऽस्तु	१०.१३.६२	जगाम तरसा काम	५.६.६०
चोबीकुचीति निनदान्	६.३.१०	चैत्रेश्विने तथाऽऽराधे	३.२४.२१	छत्ररूपधरं सोम्यं बोध	४.१३.५४	छिन्ने शिरसि ताम्रस्तु	५.१४.५०	जगाम तरसा तूर्णं संगरे	५.२६.६०
चुक्रोष च महाक्रोपाद्	१०.१२.७५	चोकार पवित्रममुले	११.१६.६१	छन्दश्च देवीगायत्री	६.५०.१६	छिन्ने शिरसि दैत्येन्द्रः	५.१५.५१	जगाम तरसा दुष्टः	६.२२.२२
चुक्रोष देवो भूपैत्रं	६.१५.१५	चोदयित्री चिरप्रज्ञा	१२.६.५३	छंदासिदशभिर्जात्वा	११.२३.४५	छेदा छत्रे श्वरी छिन्ना	१२.६.५५	जगाम तरसा जात्वाकालिदी	२.२.३६
चुक्रोष दैत्याधिपतिर्हरी	४.६.२८	चोरैरुप द्रुमानां हि साधूनां	३.६.१४	छन्दोऽनुष्टुप्स्तथा देवी	१२.६.७	ज		जगाम तो गृहीत्वा	६.१२.४३
चुक्रोष महिषः भूत्वा	५.५.५०	चोरभावेन संक्रान्ता	७.१३.१६	छन्दोमयीः स्तोत्रधरे	८.२.१०	जगतस्तत्त्वनाम्नु	८.४२.३३	जगाम चिदशा वासं	७.८.४६
चुक्रुषू कष्टः काली	६.१६.३४	चोरं वा तापसं वाऽपि	१.१६.५६	जगमित्वा मजे रूपं	४.१६.१३		८.१.१०	जगाम वर्धनाथं	१२.६.८०

जगाम मनसा शंभोः	६.४८.८७	जग्मतुर्मातुमग्रस्य लिंग	५.३३.३२	जंघोरु वरुणस्याऽथ	५.८.७२	जनमेजयेन राजाऽसौ	५.३५.१३	जन्मांतरे च ते भर्ता	६.१६.६
जगाम द्वारवत्यां	६.१०.३८	जग्मुः शोकं सुराः सर्वे	५.६.३१	जजाप परया भक्त्या	३.२७.५५	जनमेजयोऽपि धर्मात्मा	४.८.२	जन्मांतरसहस्रेषु नराये	११.६.१७
जगाम विष्णुसदनं हंसा	४.१८.२५	जग्मुः सर्वेऽपि तत्रैव	६.६.६१	जजापमंत्र मत्पथं	१.१२.३८	जनयामास बहुषो	१०.१३.११०	जन्मांतरैऽविकामक्ति	५.३४.३४
जगाम शरणं देवीं	४.२४.४६	जग्मुः सर्वे यथापूर्वं	७.१.३१	जयाप क्षिप्रमंत्रं तु शिव	४.२७.३२	जनानातांस्तथा मूलान्-	३.११.५१	जन्मोत्सवेऽतिस्वल्ते	६.१२.४३
जगाम पद्मया दःक्षार्तं	७.२०.१७	जग्मुस्तं वैशमनिशं	६.८.४६	जजापैकाक्षरं मंत्रं काम	३.२३.११	जनामन्मंत्रपुत्रावच	६.१२.६८	जपत वासुदेव च वृष्ट्वा	१.१६.२२
जगाम स तपस्तप्तुं	४.१०.३८	जग्मुस्तान् विष्णुसहिता	४.१०.४८	जज्ञे हिमवतः पत्न्यां	६.१.१४८	जनाश्च संख्यबिम्बस्था	६.४१.२७	जपतस्तत्र तस्याधु	७.१७.४
जगाम संमुखस्तावत्	५.६.४७	जग्मुस्ते मेरुशिखरं	६.५.३२	जटाजूटधरं क्रूरं	७.११.३०	जनित्री जल्लुतनया	१२.६.५८	जपध्यानादिभिः	७.३५.१६
जगाम सा च शालायां	१२.६.५२	जग्मुस्तस्त्वा रणं	६.४.४३	जठराग्नी विलीनावच	६.३८.६१	जन्मजन्मनि देवानां	६.१०.११	जपन्नाक्षरं मंत्रं कामयं	३.५.२४
जगाम साध्वी सत्यव्रता	६.२७.१७	जग्मुस्त्रिलोकाधिपति	७.६.१४	जठरो देवकूटस्थाना	८.७.२	जन्मतः कंसमयजमनु भूतं	४.२५.४५	जपन्नेकाक्षरं मंत्रं माया	१.५.८७
जगाम सुमुखी प्रेम्णा	५.१७.३३	जग्राह तं सुत सोमः	१.११.८४	जडाय चैव भूकाय	६.१८.८४	जन्मदुःखं जरादुःखं बुधं	१.१५.१०	जपन्नेकाक्षरं मंत्रं वाग्वीजं	१.१०.५
जगामस्तं दिनकरः	६.४८.२७	जग्राह परमप्रीतो ह्योत्रा	६.२१.४८	जदगोरीति विख्याता	६.४७.४५	जन्मनैकेन क्लेशेन	६.३३.६२	जपं कृत्वाहोम पूजा	१२.६.१५८
जगाम स्वर्गं राजाऽसौ	२.३.५६	जग्राह पुत्रकामस्तु	४.२५.३१	जनकं वा समानीय	३.२६.४६	जन्ममृत्यु जराव्याधि	४.२०.३०	जपं समर्प्यश्रीदेव्यै	७.४०.१३
जगामऽदर्शनं सद्यस्तेन	१०.६.२६	जग्राह प्रथमं मन्त्र	६.५०.१३	जनतस्य दशां वृष्ट्वा	१.१६.३६	जन्ममृत्यु जराव्याधि	६.२.२३	जप मालां पुष्पमालां	६.१०.२३
जगामाऽदर्शनं सद्यो	१०.१२.४६	जग्राह मन्त्रपूत च देवी	६.२२.५६	जनकस्य सुता चाहं सीता	३.२८.५६	जन्ममृत्यु जराव्याधि	६.२८.८	जपस्य च दशांशेन	७.११.५
जगामाऽश्वमथाऽऽहूय	१०.१०.१३	जग्राह शक्तिमग्न्यां	६.२२.३८	जनकेन यथा पूर्वं कृतः	३.२१.४४	जन्ममृत्यु जराव्याधि	६.३६.११	जपात्सिद्धिं वीर्यं बल	१०.६.११
जगुर्गवर्धपतयो मुदितास्ते	१.१४.१५	जघान गदया सिंह	५.१८.३८	जननि देहि पदांबुज	३.५.१३	जन्ममृत्यु जराशोकराग	६.४०.४७	जम्बुद्वीपं यो ददाति	६.३०.५०
जगुश्च ननुतुष्टान्याः	३.४.१३	जघान देवकी पुत्रान्वद्ग	४.२२.२३	जनः पदांस इतिहास	११.१७.२४	जन्म मे सफलं जात	४.२५.४२	जंबुद्वीपस्य चाऽष्टौ	८.११.३०
जगुश्छलेन ताः सर्वाः	४.६.३०	जघान धर्मजं तूष्णं बाहो	४.६.४२	जनः पतृकदोषेण	६.४१.७	जन्म वै वासुदेवस्य	४.१.६	जंबुद्वीपो यथा चायं	८.१२.१
जगो सुन्दरतालेन	६.१२.५०	जघान योधान्समरेदेवी	१०.१२.३०	जनं जनेन जनिता जनं	६.२०.६०	जन्मसंख्याजितान्येव	६.११.२६	जंबुरसेनानु विज्यमाना	८.६.१०
जग्मुः कैलासमचलं सुराः	६.४.५०	जघनतु हविरविलम्बी	६.१३.४२	जनमेजय उवाच वसिष्ठेन	७.११.१	जन्मावं च सुतं वीक्ष्य	१.२०.६८	जंवाक्येन यथा	८.१२.२

जम्बाश्रितितृणीन्द्रिष	७.२.३६	जयोऽस्माकं कुतो न	१२.८.१६	जलप्रभा कली या	६.१२.३६	जलोदराभिधो व्याधिवहे	६.१२.६५	जातः किलकिलाशब्दो	७.१६.२८
जञ्जिनी जम्बला जम्भा	१२.६.६०	जरत्काशमुनिः कातो न	२.१२.७	जलं देहीति शब्दं	६.३७.३५	जलवनि विमुक्तं	६.२.२०	जातं जातं मुतं तुभ्यं	४.२०.८४
जय द्विजगणाधीश	१०.६.१३	जरत्काशमुनेः पत्नी	६.१.७७	जलं रसात्मकं पञ्चाक्षतो	७.३२.२८	जहर्षं मुदिता रामी	६.२१.५०	जात बलसमायुक्ताः	७.१.३८
जयदेव गणाध्यक्ष	१०.४.३	जरत्काश शरीरं	६.४७.४२	जलं स्वभावतः शीतं	३.१०.४८	जहास बालकस्तुष्टो	६.३.२३	जातं जयाम वक्षस्य	६.३.५४
जतदेवि महामाये शूल	४.१५.११	जरामरुदुः साद्ये	७.३५.५५	जलं स्वभावतः शीतं	४.१४.३६	जहासमुदमापन्ना	३.१७.५३	जातं विस्मयं राजन्तर्वेवा	४.६.४६
जय देवीति देवास्तां	५.१५.५२	जरामृत्यु शरीरस्य	५.४.४२	जलमानोय तीर्थेभ्यः	६.२१.६	जहास लोकस्तं विप्रं	३.१०.६१	जातमात्रं शिशुं नीडे मुक्तं	१.४.५
जय देवेशि भक्तानामाति	१०.१२.३८	जरायुजं स्वदेश	८.१०.३	जलरंध्रे बसेद्वेश्या	६.३५.२७	जहासातीव ताम्राक्षी	१.६.६१	जातमान्निवि निघ्नंती	४.२३.५१
जयंतस्तु शितं वर्णस्तं	५.५.४६	जरासंघमयास्पर्शात्	४.२५.२३	जलस्यैः संयुतं तैश्च	६.३७.६४	जहि दैत्यं स्वशत्रुं	६.४७.१२	जातमात्राश्च हंतव्या	४.२३.५०
जयन्तो रत्नसारेण	६.२२.७	जरासंघे महापापी	४.१८.५	जलस्नाने स्वशक्तश्च	११.११.१५	जहि नारायणाशु त्वं	१.६.५२	जातमात्रेण सुस्नाता	६.१६.६
जयंनो वा महाराज	६.२३.२७	जरासंघविघातायं हरिणा	४.४.११	जलाहारस्वित्रात्रः	११.२.३२	जह्मो नं कालिके क्रूरे	५.३१.५०	जातमात्रो जयामांशु वृद्धि	२.२.४२
जय पाहीति देवास्ता	५.६.३६	जलकिल्बिषादा	७.३.५	जलं तां स्थापयामास	६.६.२८	जह्मो नां तरसा विष्णो	४.११.५२	जात रूपमयो मेघः	३.१३.११
जयं पराक्रमं युद्धे	६.४२.६८	जलक्रीडादिभिश्चित्र	८.८.५	जलेऽथवा बाणसिंहे	७.३६.३६	जह्मुस्तावुरणौ देवा	१.१३.१८	जातवेद सरूपं तं वेवं	८.१२.३६
जयलोकेश्वरी प्राप्ते	८.२४.४६	जलजंतुधुषणीर	८.१८.२७	जलेऽथवा बाणसिंहे	७.३६.३६	जायुतास्तु ततः सर्वा	६.१७.६	जातः स एव सत्यम्भ्यः	८.१२.२०
जयशब्दं प्रयुजाना	३.३.२४	जलजानां च कीटानां	४.२०.२३	जलेन तर्पयेत्सूर्यं पाणि	११.२४.५	जायुतास्त्वरितास्तस्या	७.२५.५७	जातः स पर्वताकारः	६.२.३८
जयशब्दस्तु सर्वेषामुत्पन्न	४.२०.८८	जलदानादिकं कृत्वा मुनय	२.६.६५	जलेन तेन मनुजा	७.४०.१४	जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिष्वच	१.१६.८	जातस्तु बालकः पञ्चाद्वेदे	३.१५.३१
जय सर्वामररुण्य गुण	१०.६.१७	जलधियापदपंकजं जलं	५.२२.३६	जलेन नष्टो देहि	६.३६.३१	जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिष्वच	६.३०.३६	जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु	१.५.६८
जयाजयो वैभवधी तथा	३.२२.३१	जलपानादिरहितो	७.२.४३	जले शीतं तथा बह्ना	३.६.१६	जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिष्वच	७.३२.१५	जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु	५.२१.२२
जये लोकोधिका	६.२१.७४	जलप्लुतानि विषयानि	६.८.७३	जले स्थले चांतरिक्षे	६.१.८३	जातकर्माधिकं ब्रह्मे कयास	१.१४.१४	जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु	५.३१.१४
जयेति पाहि नवविति	५.६.५२	जलं न बाधुर्न घरा न	२.७.६२	जले कयास्वा सु तां	७.४.२७	जातकर्माधिकं तस्य चकार	४.२४.४४	जाता गर्भवती बाहू	६.३६.२२
जये पञ्चाजये जयजान न	३.२०.३०	जलं विमानि सकलं संहरा	३.६.२५	जले कयास्वा सु तां	७.४.२७	जातकर्माधिकं तस्य चकार	५.२१.१	जाताऽप्यो यक्ष कन्या	६.६.१४७
		जलं पीतवत् मृगमलम्	७.१.४८		१२.७.५२				

जानाः प्रवेष्टास्ते सप्त	८.४.१५	जानन्नपि महाभाग पुन	१.१५.६	जायते जनान्यानि	८.१.४२	जित्वा त्वां सुखं शम्भवाय	५.२४.५६	जीवन्मुक्त्यता येन	११.२.४
जाति युमताः षडगाः स्युः	१२.७.६७	जानन्मयाय महाभाग	४.३.१०	जालरंधं देहवूर्णं	६.३२.२१	जित्वा वैष्णवमहाबाहुः	७.६.२६	जीवमानोऽथ भर्ता वै	३.१५.३२
जातिस्मरा स्वमपि	६.१७.३२	जानन्मोहा वृकूषेऽस्मिन्	६.२५.२६	जालम् त्वं किं विजानासि	५.१३.७	जित्वा मात्रेण सुस्माता	६.१६.६	जीवानां कर्मफलं दत्तं	६.३१.१३
जातिस्मरा न स्मरति	६.१६.२४	जानाति तस्य विततं व्रत	३.११.२२	जाल्माः किं ब्रूत दुर्बल्यं	५.३१.२	जित्वा मां तरसाकाम	५.२४.१५	जीवितं मरणं पुंसां	५.११.४४
जातिस्मरोऽहं जानामि	६.१८.७१	जानाति वसुदेवस्य	४.२४.२	जाल्मो जटिला जेत्री	१२.६.५६	जित्वा मां समरेश्वर	५.२३.६७	जीवितं प्रियं तूनां	७.१६.४३
जाते वर्षशते पूर्णं	६.४.२	जानाति विष्णुरमितश्रुति	१.१२.४४	जाल्मो जटिला जेत्री	१२.६.५६	जित्वा मां स्ववलेनाथ	५.२३.६६	जीवितः स तु कुम्भेन	२.७.५
जाते सर्वस्वनाथोऽपि	७.३०.४२	जानामि त्वं नृपश्रेष्ठ	३.११.३१	जाल्मो स्नातुकामा	५.२२.४६	जित्वा सत्त्वं रजस्वैव	३.८.४१	जीवितेच्छाऽस्ति चेन्मूढ	५.१४.२६
जातो नीतः कृतातेन	७.२६.१७	जानामि धर्मं धर्मज्ञे	४.१५.४७	जाल्मो मदनो मोक्षो	४.१६.४२	जित्वा सर्वान्पुराणाञ्च	५.२६.५०	जीवितेच्छाऽस्ति चेत्पाप	५.१२.१०
जातो मन्वतरपतिः सर्वं	१०.१०.४	जानाम्यहं जगन्नाथ	१.४.३६	जिपांसति सविश्वस्तं	६.७.२६	जित्वा सुरालयं वैष्णवा	५.३.४७	जीवितेऽयं नृपश्रेष्ठ कीर्ति	२.१०.२०
जातोऽसौ निविष्टः सपत्न्यं	४.८.२४	जानाम्यहं महाराज	६.२७.३	जिहन्नपि तथा चापनम्-	११.३.२५	जित्वा आड्यन्धेदकरं	६.४२.३२	जीवितेऽयं नृपश्रेष्ठ कीर्ति	२.१०.२३
जातोऽसौ पुरायां तु	४.१७.२७	जानासि देवदेवेशि	१०.६.२२	जितक्रोधाजितामर्षा	४.७.४६	जित्वा पञ्चरात्रो भूत्वा तवः	१०.८.८	जीवितेऽयं नृपश्रेष्ठ कीर्ति	७.३३.८
जातोऽहं चारुवदनो	६.२७.४३	जानासि राजनीतिं त्वं	५.११.६६	जित ते पुंढरीकाक्ष	८.२.१८	जीर्णपत्राशनो वायु	१०.१३.६	जीवो यदा तु परिवेति	३.४.४७
जातो कृष्णार्जुनो	६.१०.२२	जानीमहे रिपुरसौ तव	६.५.४५	जिताक्रान्तमयी ज्वाला	१२.६.५६	जीवकर्मविपाकं च श्रोतुं	६.२६.१२	जुगुप्सितमिव कर्म स कथं	२.३.१३
जातो द्वादशवर्षीयो कृत	४.२४.१६	जानीहि त्वं महाराज	५.१.५३	जितेन्द्रियं मुनिं मत्वा	१.१७.६१	जीवतो वाक्यकरणात्स	६.४.१५	जुहुयात्तद्दशांशेन सपूतेन	११.२१.३७
जातो परांवाक्यया	७.३०.१६	जानीहि प्रमदे नूनमावां	७.५.६	जितेन्द्रिया जितक्रोधा	१२.६.५७	जीवनार्थं कृता यज्ञा	३.६.५२	जुहुयात्पञ्च समिधोर्वह्नि	१२.७.११६
जात्यंघां केकरः कार्णी	३.२७.२	जानुदेशे जघानाऽऽशुदेवं	४.६.४४	जितेन्द्रियाणां प्रबरो	६.४८.६१	जीवति पशवः सर्वे स्वार्षिते	१.६.६	जुहुयात्सर्वपापमयक्तं तैल	११.२२.८
जानकी तं यतिं मत्वा	३.२८.४६	जानूर्वोरनरे सम्यग	७.३५.११	जितेन्द्रियेण चार्वंग्यः	४.६.५५	जीवन्मुक्तः स राजविभ्रंक्ष	१.१६.४८	जुहुवुस्ते हविः कामं	३.१३.३५
जानतोऽपि मनो भ्रातं	५.३३.५	जान्मूतदं सुवर्णं च	८.६.११	जित्वा कामं ब्रह्मलोकं	७.११.१८	जीवन्मुक्तस्तदा जातो मृतो	३.१२.५८	जन्ममाणस्य यस्वैव	८.१६.३
जानति ये न तव देवि	१.७.३८	जायते यदा भूमा	५.२१.३६	जित्वा त्रिभुवनं	५.११.१३	जीवन्मुक्ताश्च ते पूता	६.११.६७	जिता त्वं लोकपालानां	५.२७.१४

श्रीदेवीभागवतपुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणी

५६

अतारं सर्वदेवानां हतारं	५.२३.५२	ज्ञातं मया तवाऽपि	४.१२.४२	ज्ञात्वाऽहं तद्वचार्थं	५.१५.२४	ज्ञानिनामपि चेतांसि	५.२३.१४	तक्षकस्य तु को दोषो	२.११.२४
अताऽहं लोकपालानां	३.२८.६६	ज्ञातं मया तव विचेष्टितं	१७.४५	ज्ञात्वाऽनमागतं कृष्णो	४.२४.३३	ज्ञानेन्द्रियाणां पञ्चानां पञ्च	३.७.३६	तक्षकेण परिविशष्टो	२.११.१७
अव्यति त्वां महाबाहु	५.२४.५४	ज्ञातं वा यदि वाऽज्ञातं	७.२.६४	ज्ञानकर्म विभेदेन पञ्च	११.१०.१७	ज्ञानेन्द्रियाणां राजेन्द्र	७.३२.३६	तक्षको भक्षयामास	६.४८.१०६
अवाधातश्च तत्ताधातो	५.७.१४	ज्ञातयो बंधुवर्गश्च	७.१२.४०	ज्ञानकर्मन्द्रिययुत	७.३४.२७	ज्ञानेन्द्रियाणि चैतानि तथा	३.७.३२	तक्षविद्युधि शिरांस्यस्य	६.२.११
अव्येष्टं च भ्रातृवर्गाणां	६.४०.६५	ज्ञातिद्रोहस्य पापानि	६.२१.४३	ज्ञानदं मोक्षदं चैव	३.२७.४८	ज्ञानेन्द्रियाणि पञ्चैव	७.३२.४१	तक्षकः सप्तरात्रेण तं	२.८.२८
अव्येष्टं कृष्णत्रयोदश्या	६.२६.४४	ज्ञातो युवां नरहरे	४.६.४१	ज्ञानदं मोक्षदं चैव कीर्ति	३.३५.५१	ज्ञायतां कस्य पुत्रीयं	५.२३.१८	तं गृहीत्वा महादेवः परां	३.५.२३
अव्येष्टं श्रीष्मे स्थिते पूर्वं	२.३.८	ज्ञात्वा ते पितर सम्पक्-	६.२३.३४	ज्ञानप्रदं ज्ञानबीज	६.२१.२७	ज्ञेयोदेवीस्वरूपोऽसौ	७.४०.३२	तच्च प्रविष्टं सर्वेषां	६.६.१३
अद्योतिर्मयं परं ब्रह्म	६.१३.६२	ज्ञात्वा दैवं बलिष्ठं	४.१५.२	ज्ञानं तद्विमलं देहि येन	६.१५.१८	ऋ		तच्च भुक्त्वा स पापिष्ठ	६.१६.१३
अद्योतिश्चक्रं केचिदेत	८.१७.११	ज्ञात्वा द्यौषं सकलसुरता	१.५.६४	ज्ञानं तुद्विविधं प्रोक्तं	६.१५.५१	ऋतिस्येवागतं तत्र विमानं	३.२.३७	तच्चैतन्यं निजे बहे	१२.७.१२६
अद्योतिष्मान्वां सुपर्णश्च	८.१२.१०	ज्ञात्वाऽऽनय गृहे भायां	५.२३.१६	ज्ञानं देहि स्मृति	६.५.७	ऋत्तरी वाचकुशलाऽरूपा	१२.६.६१	तच्छतेरेव तोषार्थं	१२.१४.२४
अवररक्षः पिशाचाश्च	११.१४.२०	ज्ञात्वा नस्तपसा भावं	४.१४.३५	ज्ञानं प्राप्य तदा	६.३.२१	ट		तच्छयोरिति मन्त्रं च	११.१७.३२
अवलजिह्वाननाः सर्वा	१२.११.१५	ज्ञात्वा पपात संतप्तो	७.२६.२५	ज्ञानं लब्ध्वा कृतार्थः	७.३७.४५	टकीणकृता घोषा	१२.६.६२	तच्छाया द्रोपदी देवी	६.१६.५३
अवलप्रदीपाकारं	६.१६.२६	ज्ञात्वा पुत्री मृतां चाशु	२.६.३४	ज्ञानशक्ति समायुक्ताः	३.७.३५	ड		तच्छ्रुत्वा कवचं दिव्यं	६.२३.११
अवलवगाररूपं च	६.३७.३	ज्ञात्वा प्रमाणमूयस्ति	७.१.२५	ज्ञान सन्धि संपत्ति	६.२.११	डामरी डाकिनी डिभा	१२.६.६३	तच्छ्रुत्वा क्षुपितोऽयर्थं	१.१६.२५
अवलदग्निशिखामता	६.२०.१०	ज्ञात्वा भगवतीं तं	७.११.१३	ज्ञानसिद्धिः कर्ममार्ग	१०.१.२४	डिडीलसहा डिमल	१२.६.६४	यच्छ्रुत्वा कोपयुक्ता	६.१६.७६
अवःश्लिः शब्दकृत्स्नश्च	६.३७.६३	ज्ञात्वा मार्गस्त्विति तत्र	३.२६.४२	ज्ञानसूर्यं प्रकाशेन	७.३६.३७	डिम्भान्तरे च धूम्यं	६.३.२०	तच्छ्रुत्वा च रवं साध्वी	६.२४.५
अवलम्यांसवसामेवञ्च	७.२४.२३	ज्ञात्वा शीघ्रं प्रकटय	११.२.३३	ज्ञानस्य जडधोवर्यं	७.३२.२०	ण		तच्छ्रुत्वा ते नृपं गत्वा	२.५.५१
अवालाकुलं मरुमुकुटं	६.३२.१८	ज्ञात्वा समागतोऽहमय	५.२३.५४	ज्ञानात्सरस्वती	६.६.४	णिकार ऊर्ध्वमोष्ठान्	१३.३.१६	तच्छ्रुत्वा स्वरितां पुत्री	४.१८.१६
अतं भवक्षिररसयुधं	७.११.२२	ज्ञात्वा सर्वविकारी धामि	५.१६.५५	ज्ञानादि हि कीदृशमतः	७.३४.१२	त एव यतो ज्ञेयः	८.२२.११	तच्छ्रुत्वा धुमंता देवी	६.७.६०
अतं मयाऽकिमपि त्वयि	४.४.४०	ज्ञात्वा सुदीनस्य	५.१६.६३	अज्ञानं वा ज्ञानं चेति	६.२६.४			तच्छ्रुत्वा निमग्नं कोटं	५.२८.६१

तच्छ्रुत्वा नृपति भूष्याना	३.१७.१६	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	३.१७.३१	तच्छ्रुत्वा वचनं रंभः	५.२.२७	तच्छ्रुत्वाऽहमिहायाता	७.५.१६	ततः कुण्डस्य संस्कारं	१२.७.८२
तच्छ्रुत्वा प्रीतमनसो जाता	४.१२.५८	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	३.२८.४५	तच्छ्रुत्वा वचनं राजा	३.१८.५२	तच्छ्रुत्वेला तदोवाच	४.१८.४	ततः कुर्यात्प्रणम्य तेन	१२.७.१७
तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणास्तत्र	७.११.७	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	४.३.८	तच्छ्रुत्वा वचनं राजा	५.३५.३३	तज्ज रारोगमृत्युधमं	६.४०.२१	ततः कुर्यात्प्रवित्रं	६.५०.३४
तच्छ्रुत्वा भाषितं तस्या	५.२२.४६	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	४.११.२३	तच्छ्रुत्वा वचनं राजा	६.१२.४६	तज्जानादेव मोक्षः	६.१५.५०	ततः कुर्यात्प्रयत्नेन	१२.२१.५४
तच्छ्रुत्वा मधुरोद्गीतं	४.६.८	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.३.१५	तच्छ्रुत्वा वचनं राजा	७.१६.७	तदस्था भ्रमवन्धर्वे न	११.१५.५७	ततः कुण्ठयुता तैला	६.३५.२६
तच्छ्रुत्वा वचनं कंसो	४.२०.६५	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.३.२६	तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञस्ते	५.३०.४३	ततः ऊर्ध्वःश्रवाः	६.३३.५६	ततः कृत्वा चित्तां	७.२१.१
तच्छ्रुत्वा वचनं काश्यं	४.१२.५३	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.५.३६	तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञो	६.१२.५८	ततः उत्तरतः प्रोक्तमेकाव	८.१६.३६	ततः कृत्वा महायुद्धं हत्वा	१.१६.२१
तच्छ्रुत्वा वचनं काव्यो	४.१३.५३	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.१३.४१	तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञो	७.१६.५६	ततः उद्गासयेद्देवीमुत्तमेत्य	११.१७.१७	ततः कुण्ठस्य साक्ष्यं	६.३०.८६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.२.३१	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.१४.३१	तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञ्या	६.२७.४५	ततः ऊर्ध्वं चर्वकुंठो	६.३.६	ततः कोपयुता जाता महालक्ष्मी	१.५.८
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.४.४४	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	६.१७.३८	तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णु	१.६.१२	ततः ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि	८.६.२८	ततः कोलाहले जाते	७.२८.४८
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.५.५२	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	६.१६.१०	तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णु	५.८.१४	ततः एकादशे प्राप्ते	७.२८.६१	ततः क्रुद्धा जगन्माता	५.१३.१६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.११.७६	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	७.३०.३२	तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णु	५.८.१४	ततः एनां प्रतिज्ञां मे	१०.१२.६२	ततः क्षणादाक्षणांतकुण्ठं	३.११.२६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.१६.४६	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	५.१५.५७	तच्छ्रुत्वा वचनं विष्णो	१.६.७३	ततः कल्पोक्तद्वयंस्तु	१२.७.१२४	ततः पञ्च सहस्रावच	७.१.१६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.१७.४८	तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां	५.१५.४६	तच्छ्रुत्वा वचनं सत्यं	३.३०.४१	ततर्काचन वर्णाभो	६.२.८४	ततः परं कलियुगे भुवि	१२.६.८६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.१६.३६	तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्याः	४.११.३७	तच्छ्रुत्वा वचनं सत्यं	५.५.१४	ततः कालेन कियता तारा	१.११.७५	ततः परंतु यज्जातं	६.१६.२
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	१.२०.६२	तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्याः	४.११.४०	तच्छ्रुत्वा वचनं सत्यं	६.२६.३६	ततः कालेन कियता जाते	२.३.५४	ततः परं ब्रह्मलोकस्तप्त	६.३.१४
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	२.१०.१८	तच्छ्रुत्वा वचनं दैत्यः	५.१५.१२	तच्छ्रुत्वा वामदेवस्तु	७.१७.२५	ततः कालेन कियता जातो	२.१२.५०	ततः परमसंतुष्टश्चर्यातिः	७.६.४६
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	२.१२.१	तच्छ्रुत्वा वचनं देव्या	५.२८.६	तच्छ्रुत्वा सदनं तस्य	३.११.४६	ततः कालेन स उत्पन्नः	७.६.६१	ततः परस्व सवल्लोको	६.३.१३
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	३.१०.२८	तच्छ्रुत्वा वचनं नार्यं	६.१.४७	तच्छ्रुत्वाऽसह मानवच	६.१६.७८	ततः किमकरोद्वाजा	७.२४.१	ततः परस्ताद बलोलोका	८.१४.१
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य	३.१६.३६	तच्छ्रुत्वा वचनं भ्रातुः	२.७.२१	तच्छ्रुत्वाऽती निमेर्वान्यं	६.१४.२८	ततः किमभव ब्रह्मन्	६.२४.४३	ततः परस्ताद्योगे	८.१४.१६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणी

५८

ततः परस्परं युद्धं जातं	४.१०.३६	ततः शिवाभसाऽऽक्षाल्य	११.५.६	ततः सर्वैर्मनींद्रैश्च	६.६.४८	ततस्तां च समाक्षिप्य	६.१३.५१	ततः स्वपुरतो वेद्यां	१२.७.५८
ततः पराजिताः सर्वे देवाः	१०.१२.३	ततः शिष्यं च सुस्नातं	१२.७.१२६	ततः स विप्रो नृपते	७.२२.१५	ततस्तां सर्वभूतानि	४.१२.१६	ततः स्ववामभागाग्रे	१२.७.४२
ततः परापराशक्ति परमा	१२.५.१६	ततः शुक्लोद्विलसैरण्	८.१६.२६	ततः सा तु मुनि प्राह	४.१२.४१	ततस्तु काव्यपी सृष्टिः	३.१३.१४	ततिष्ठ याहि उरसा गंगा	६.२२.५४
ततः पानीयकं दद्याच्छुभं	१.१८.४१	ततः शेषाणि वृभुजे	७.४.१२	ततः सुयोनि संप्राप्य	६.३०.२६	ततस्तु गत्वा नद्यादौ	११.३.४	ततो गत्वा तु जानीहि	१२.८.२५
ततः पुष्करवाजसे इलायां	१.१२.१	ततश्च करुणां दृष्ट्वा	६.२४.२७	ततः सर्वार्णवमाक्षो राजा	२.११.१२	ततस्तु देवकीगर्भे वर्षे	४.२२.२१	ततो गंधर्वलोके च	६.३०.२६
ततः पूर्णशताब्दं च स	६.३३.१७	ततश्चकार सिद्धांत	६.५.१६	ततः सुषावपुत्रं च फलं	६.४५.४६	ततः स्तुवीतस्वेवेशीं	६.५०.४०	ततो गोदोहनं कालं	११.२२.१६
ततः पौत्रादिसंभूतास्तेऽपि	६.२६.३२	ततश्चचतुर्गुणां	६.३७.८६	ततः सुषाव सा ब्रह्मन्कुमारं	६.४६.१२	ततस्तुष्टमनावचाह	६.२५.५१	ततोऽग्निमास्तारिभ्योमय	११.२४.३४
ततः प्रदक्षिणां कुर्याद	११.१६.५१	ततश्चतुर्गुणं पुण्यं	६.११.३६	ततः स्कंदः समद्रुस्तातार	७.४०.४०	ततस्तुष्टा महादेवी	१०.१३.१२३	ततो जज्ञाप परमं माया	१२.८.५०
ततः प्रभृति लोकेषु	६.४.३८	ततश्च द्वावन्नादित्याः	६.८.५८	ततस्त्वेषानुगृहाण	६.४०.५५	ततस्तुष्टो महादेवी	६.१८.१८	ततो जग्मसहस्रं च	६.३०.३०
ततः प्रभृति विप्रैस्तु	७.२८.१५	ततश्चांघ्रालतासाध्वी	७.२३.१४	ततस्तत्सतजाज्जाता	५.२६.१०	ततस्तु संस्कृतं सोमं	७.७.४०	ततो जप प्रकुर्वीत	११.१६.१७
ततः प्रवदते युद्धं	६.४.३६	ततश्चानेन देवेशी	६.५०.८७	ततस्तत्पूजनं चक्रुः	६.४.२८	ततस्तु वनोद्देशे	७.३०.१	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः प्रसन्नाः देवेशी	७.३०.२८	ततश्चैंद्रशरीरात्	५.८.३६	ततस्तमाहुः कुरु पुत्र	२.१२.८	ततस्तु देवते तस्मिन्क्षणे	७.२६.३२	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः प्रसन्ना देवेशी स्त	१०.८.१०	ततः श्रीरामचंद्रेण	६.१.१४६	ततस्तयोः प्रसादार्थं	६.५०.६	ततस्तु नाथशापेन नष्टे	४.१२.६	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः प्रसन्नो भगवान्	७.२८.६	ततः स गार्दभी योनि-	६.३३.३२	ततस्तु योश्च सत्कार्यं	७.२६.३८	ततस्तु भ्रातनः सर्वे	२.७.४२	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः प्रहृषिता देवाः	१२.८.१५	ततः स च परिभ्रांत	६.२.३८	ततस्तु योस्तु स्वस्त्यर्थं	७.२६.३६	ततस्तु धामादरेणाऽऽराधनं	१०.१३.७	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः शक्तिजति कथ्यः	१.३.३३	ततः सत्यवतीमाता	६.२४.२४	ततस्तु हि समालोक्य	७.२७.३६	ततस्तु हेह्यास्तात दुःखिता	६.१६.१८	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः शर्वेश्वरो घोरो	८.१६.३४	ततः स बालः सहसाः	७.२२.१८	ततस्तस्या गुणाः प्रोक्ता	६.२३.५	ततस्तु यस्यामरुमाकं	७.५.१०	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः शप्तशतीश्लोक	६.५०.८६	ततः सर्वत्र संपूज्या	६.४७.३६	ततस्तस्याः शरीरं	६.१३.५६	ततस्तु यस्यामरुमाकं	७.५.१०	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः शप्तशतश्लोका	४.१४.१७	ततः सर्वे महीपालाः	३.२३.१२	ततस्तस्याः शरीरं	६.१३.५७	ततस्तु यस्यामरुमाकं	७.५.१०	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६
ततः शप्तशतश्लोका	३.१६.७२	ततः सर्वे महीपालाः	३.२३.१२	ततस्तस्याः शरीरं	६.१३.५७	ततस्तु यस्यामरुमाकं	७.५.१०	ततोऽतः पुरवासिन्यस्त	१.१७.५६

ततो देवा विनिर्घृता	५.२१.५१	ततो निवे शरीरेऽस्मि	१२.७.३१	ततो भवेन्मानववच	६.३३.१११	ततो राज्ञी महादुःख	७.२६.२०	ततोऽस्य तेज घालय	१.१०.१३
ततो देवाः सर्गधर्वाय	५.७.१७	ततो नृपस्तं प्राणिपत्य	६.२०.३३	ततो भवेन्मानववच	६.३४.१२	ततो लब्ध्वा पुनर्जन्म	७.३०.११३	ततोऽस्य तेजसा व्याप्तं	१.१०.१२
ततो देवी सहस्रारं	५.१८.६२	ततोऽन्यथा सा कलया	६.८.८	ततो भवेन्मानववच	६.३४.१५	ततो लब्ध्वा पुनर्जन्म	६.३०.११५	ततोऽहं नालमालं व्यवारि	३.२.२२
ततो देवी सावरणां	६.५०.३६	ततोऽपि दुःखं पुंसां	६.६.६१	ततो भवेन्मलेच्छजा	६.३३.६४	ततो लभेदयाग्नजन्म	६.३३.२८	ततोऽहं पुनस्तत्पश्यत्वा	६.२४.१६
ततो देवी स्वगदया वचं	५.३०.२७	ततोऽप्यघस्ताहेवर्षे	८.१८.१०	ततो आशीरथीं	७.२०.१५	ततो वर्षद्वयं वै	६.२६.२७	ततोऽहमपि यास्यामि	७.२७.२४
ततोऽघस्तात्सुविख्यातं	८.२०.४	ततो ब्रह्मादयः सर्वे	७.२८.६८	ततो भुवनवेगा स्यात्तथा	१२.११.४६	ततो वर्षशतं पूर्णं	३.४.२३	ततोहि भारते पापी	६.३३.४०
ततोऽघस्ताद्योजनानां	८.१८.१२	ततो भगवती क्रुद्धा	५.१८.३०	ततो भूपुरकोणेषु	६.५०.८३	ततो वर्षायुषश्चापि	४.२०.२४	ततोहि मलिकाजा	६.३३.७३
ततोऽघस्ताद्विवरकं	८.२०.१	ततो भवच्च शशको	६.३३.३६	ततो मया शुकः प्राप्तः	६.२४.१७	ततोऽवलितभूम्या तु	५.३४.४	ततो भवेत्स चांडालो	६.४५.६३
ततो घूमाक्षनामानं दैत्यं	१०.१२.६६	ततो भवति चांडाली	६.४८.३६	ततो मां प्रत्युवाचेर्षं	३.२.१०	ततो वर्द्धि समाहूय	१२.८.२४	तत्कथं जमदग्नेश्च	४.१८.४०
ततो ध्यायेन्महादेवीं	७.४०.६	ततो भवेत्कूर्मं जन्मा	६.३३.११६	ततो मायाविशिष्टां तां	६.३१.४६	ततो विप्राय भक्त्या	६.२६.७५	तत्कथं देवदेवस्य करोमि	१.५.२१
ततो नक्रादिजातीयो	६.३३.८७	ततो भवेत्सप्त जन्म	६.३४.१४	ततोऽबिका तदा देवानि	५.२३.६	ततो विप्रैः शापदग्धं	१२.६.८४	तत्कथं पापबुद्धे	७.१६.३७
ततोऽनंतगुणं पुण्यं	११.१४.५२	ततो भवेत्सप्तजन्म	६.३४.१७	ततो यक्षवचः श्रुत्वा	१२.८.३६	ततो विवेकः कर्तव्यो	५.४.४७	तत्कथ्यतां महाभाग	७.२६.४८
ततो नरोऽपि गोहीनो	६.३४.२२	ततो भवेत्स वक्रांगो	६.३३.११३	ततो यक्षाधिपः कामं	५.७.१०	ततो विष्टरतां याताः	७.४०.१२	तत्कर्म बहुधा प्रोक्तं	३.१२.२३
ततो नानाप्रकारश्च	६.३५.५१	ततो भवेत्स बाधितो	६.३३.३४	ततो युद्धं प्रकृतं व्यं	५.५.१६	ततो विष्णुशरिरातु	५.८.३८	तत्कार्यं च विराडदेहः	७.३२.३५
ततो नाना विधाः	६.३५.५४	ततो भवेत्सा चांडाली	६.३५.२५	ततो रक्त विकारी च	६.३३.६६	ततो वृत्रनिहं श्रुति	६.६.६८	तत्कालं प्राप्स्यसि	६.२०.७२
ततो नाना विधाः	६.३५.५७	ततो भवेद् गृध्रजन्मा	६.३३.११४	ततो रत्नसहस्राणि	७.२३.३१	ततो वृश्चिकजातिश्च	६.३३.८०	तत्किमर्थं दुःखहेतुं	५.१५.१०
ततो नारायणं बालीं	४.६.२६	ततो भवेद्ब्रह्महीनो	६.३५.४४	ततो राजा मति	६.१७.५	ततो वेगवती भूत्वा	८.७.२६	तत्किं विषं नाशयति	११.१६.२२
ततो नाहं करिष्यामि	६.२.१३	ततो भवेद्भूमिहीनो	६.३३.१२६	ततो राजा हरिश्चन्द्रः	७.२७.१४	ततो वै मूलमन्त्रेण	१२.७.४८	तत्कीटभक्षितानां च	६.३७.७८
ततो निजवृत्तिवशोक्ताः	८.१३.२३	ततो भवेद् वृश्चिकश्च	६.३४.११	ततो राजावृतां श्रुत्वा	६.२४.२१	ततो व्रजाम वैकुण्ठं	५.७.३८	तत्कृते निहतो राजा	३.१८.५४
ततो निज ब्रह्मरंध्रेष्यायेत	११.१.४८	ततो भवेन्मानववच	६.३३.७३	ततो राज्ञी तु तं दृष्ट्वा	७.२१.१२	ततोऽसौ योगमायायाश्च	४.२४.४७	तत्क्षणमनसो जता	६.२८.४६

तत्क्षेत्रं बध्यतामेव	७.२५.८०	तत्त्वानां चैव सर्वेषां	३.६.२६	तत्पुत्रो धामिको दंभो	६.२१.३५	तत्र गत्वा परं ब्रह्म	६.४१.१८	तत्र पयं तु संप्रोक्तं	१२.११.६६
तत्क्षेत्रं नापरः कश्चित्	८.८.६	तत्त्वानि चिद्विरहितानि	५.१६.२६	तत्पुत्रो ब्रह्मसारणि	६.१५.८	तत्र गत्वा शशीं भूपं	६.८.२२	तत्र ब्रह्माद्यो देवा मंत्रं	४.२१.४६
तत्क्षेत्रं च शुभदं श्रीविभोः	६.३८.७६	तत्त्वान्येतानि मे देहे	११.१०.१६	तत्पुत्रो मंगलो ज्ञेयो	६.६.२४	तत्र चाम्नायदेवीनां	१२.११.१०५	तत्र भागवतं पुण्यं पंचमं	१.१.१६
तत्क्षेत्रानेषु तत्रासीन्	७.३०.४७	तत्त्वान्येतानि वणानां	१२.२.१३	तत्पुत्रो रुद्रसारणिर्भक्ति	६.१५.६	तत्र तल्लोममानं	६.३३.५	तत्र श्रीम्नो म्हातेजास्ता	१.२०.३१
तत्क्षेत्राभिः भवत्येव तमः	३.८.३१	तत्क्षेत्रं महाभाग पुराणं	१.१६.३२	तत्पुत्री च महाभागी	६.१५.४८	तत्र तस्थो च सप्ताहं	६.४८.१०३	तत्र मन्वंतरस्यापि पतित्वं	१०.१२.६१
तत्क्षेत्रं प्राप्यते तस्य	६.१५.५३	तत्क्षेत्र्यामेक पुत्रश्च	६.११.५	तत्पुत्र्या वचनं श्रुत्वा	६.२७.१	तत्र तस्या जनाः सर्वे	३.२५.४२	तत्र मुख्यतमं कुंडं	११.१५.३६
तत्क्षेत्रप्रयोगांस्ते ते	१२.७.१५२	तत्क्षेत्र्याश्चोदने	६.१६.६२	तत्पुष्पं मस्तके	६.४१.१४	तत्र तिष्ठति दुःखार्ता	६.२२.३६	तत्र मे मातुलः श्रीमान्वर्तते	३.१५.४०
तत्क्षेत्रं मया कार्यं	७.२३.३३	तत्क्षेत्रं पातु मे पादो	१२.३.१५	तत्पुत्रां कारयामास	६.४६.४७	तत्र तेन शरीरेण	७.१२.३२	तत्र युद्धमभूदोर	५.५.५३
तत्क्षेत्रं दितानन्या	७.४०.८	तत्क्षेत्रो भव तद्याजी	७.३६.१०	तत्प्रसूहाः पञ्चालयाता	७.३५.३	तत्र त्वं वस्तुमात्रं तु	१२.११.१०६	तत्र ये प्राणिनोऽभूवन्पाप	११.१५.७४
तत्क्षेत्रं किं चिदुत्तानं	११.१.३५	तत्क्षेत्रात्त्रिषु गोपेद्वच	६.१.१५२	तत्प्रधाना देवभक्ति	६.३८.७१	तत्र तस्या देवताः सर्वाः	७.३८.१७	तत्र वेदाविरुद्धोऽज्ञो	७.३६.३१
तत्क्षेत्रो हवनं प्रोक्तं	८.२४.८१	तत्क्षेत्रात् त्रिषु लोकेषु	६.१.१५१	तत्प्रभावेन हे दूतानेष्व्याम	११.६.५२	तत्रत्यानां च लोकानां	८.६.६	तत्र शोको न कर्तव्यो	४.२५.६४
तत्क्षेत्रतीरे लिंगं च देव्या	११.१५.७३	तत्क्षेत्रपद्यं नियतं	६.४३.२६	तत्फलं लभते शीघ्रं	११.४.२६	तत्रत्यानां पापिनां	११.१५.४४	तत्र श्रीभुवनेश्वर्या वसन्ति	१२.११.४०
तत्क्षेत्रं तीर्थं भवेत्सद्यो	६.११.५४	तत्क्षेत्रादरजसा मूढसद्यः	६.४०.३१	तत्क्षेत्रं परमं मंत्रं	१०.१३.७७	तत्रत्या विहरत्यत्र	८.८.६	तत्र घोडशक्तिनां	१२.११.६७
तत्क्षेत्रं दत्त्वा च सर्वभ्यः	६.१३.६३	तत्क्षेत्रादपधरजसा सद्यः	६.२६.२८	तत्र कृत्या सभुवन्ना	७.७.१३	तत्र दिव्यं मनोरम्यं पुष्पितं	१.१७.५५	तत्र सा रमते बाला	६.२१.५७
तत्क्षेत्रपानभीता च	४.४१.३७	तत्क्षेत्रादरजसा देवी सद्यः	६.२४.८६	तत्र लघोत्तवहीप्ता	७.३.४	तत्र दृष्टा मया लोकाः	१०.२.१६	तत्र सुस्तेन शब्देन	५.१४.६
तत्क्षेत्रं ब्रह्मणा किवित्	६.१३.१२१	तत्क्षेत्रादोदकनैवेद्यभक्षणं	६.३०.१३८	तत्र गच्छत सद्ब्रह्मा	४.१४.३०	तत्र देवाश्च यज्ञाश्च	७.७.५१	तत्र सौख्यं यदा जातं	११.१५.५५
तत्क्षेत्रजानरसोपेतं सर्वेषां	१.१६.३३	तत्क्षेत्राद्विप्राहतां प्राप्नो	५.२४.३८	तत्र गच्छ सुरश्रेष्ठ	४.१८.२४	तत्र देवीः स्तुता देवी	७.४०.४१	तत्र स्थित महादेवं	६.१८.१३
तत्क्षेत्राच्च विहीना च	६.३८.४	तत्क्षेत्रं लभते सद्यो	११.६.११	तत्र गत्वाऽप्येते शुभः	५.३१.१८	तत्र दक्ष्यसिमांस्त्वं	६.२०.७०	तत्र स्थितानां देवानां	७.३०.५३
तत्क्षेत्रस्मरणमात्रेण भस्मी	६.२६.८५	तत्क्षेत्रं ब्रह्मसारणि	६.१५.१०	तत्र गत्वा च सुस्नातो	६.२५.६	तत्र नारायणः क्षेत्रे	६.३४.८५	तत्र स्थित्याऽनेकतप	६.३३.११
तत्क्षेत्रसमयाविभाजनं	७.३४.१६	तत्क्षेत्रापी च भवतिर्भूमिहीनः	६.१०.६	तत्र गत्वा चिन्तय कर्मणाम्	६.१६.२	तत्र स्थित्यं वसेन्नित्यं	७.३८.३३	तत्र स्थित्याऽप्येकतप	६.३३.११

तत्र हेमगिरेः शृंगे संगीत	१.१०.११	तत्रापश्यन्महाकोलं	७.१८.३४	तत्रैव चंद्रमौलेश्वर	६.७.१६	तत्सत्त्वेऽपि प्रमाणं	५.१२.२६	तथा केचिन्महादेवं शंकरं	१.८.१६
तत्र ह्यातऽसि कृपणापितुः	३.१५.४४	तत्रापि देवीं संपूज्य	७.३८.४२	तत्रैव त्वमधिष्ठानं	६.११.५३	सत्सन्निधौ बलं	५.२५.४०	तथा गतेषु देवेषु	४.११.३१
तत्राऽऽगतः स्वयं ब्रह्मा	१.११.८१	तत्रापि नेदुः शंखाश्च	३.२३.१४	तत्रैव प्राकृतिलोना	६.८.७४	तत्सान्निध्यवशादेव	५.१६.३७	तथा गुणैस्त्रिमिहीनो न	६.३१.३५
तत्राऽऽगताः सुराः सर्वे	४.११.४२	तत्राऽपि भारतं वरं	८.७.३४	तत्सुखं द्विविधं	५.१५.११	तत्समेतः पुमानित्यं	६.३१.३४	तथा प्रवेयकं रम्यं	३.६.६
तत्रागत्य ददर्शाज्जावकिं	५.३०.१८	तत्राभूच्च महाद्युद्धतयोः	१.२०.२३	तत्रैव यवनः प्राप्तः	४.२४.३७	तत्सर्वः कथयामास कारणं	११.१५.७१	तथांगार प्रदधात्च	६.३५.४१
तत्रागत्य ददौ देवी सैर	४.२३.३४	तत्रावस्थितया राजन्मया	६.२२.४८	तत्रैव यातनां भुङ्क्ते	६.३५.६	तत्सर्वं कण्वं शाजोक्तं	६.४५.७८	तथा च देवको पुत्राः	४.१७.४१
तत्रागत्याब्रवीद्वाक्यं	५.२.७	तत्राश्रमे महाभाग	३.१७.५८	तत्रैव वसते लक्ष्मी	६.२३.२७	तत्सर्वं क्षम्यतां देवि	११.१७.२०	तथा च देव्याः परमं	१०.६.१६
तत्रा गत्वा तपश्चर्या	१०.१३.७२	तत्राश्रुविन्दुतो जाता	११.४.८	तत्रैव वायिकान्मासां	३.२६.१६	तत्सर्वं त्वं महादेवि	१२.५.२४	तथा चाऽन्येष्वष्टपयो	८.१५.४३
तत्राजगाम तरसा शुभ	५.३०.१७	तत्राष्टदिक्षु परितो ब्राह्म	१२.११.५६	तत्रैव सत्कुता शांता	६.१३.१२०	तत्सर्वं रसभृगांरं	६.६.१७	तथा चिन्तानुराखीक्य	६.५.१
तत्राजगामनिमिषैर्धृतः	६.१३.४५	तत्रासौ जंतुभिः	८.२२.२७	तत्रैव समये तां च	६.८.६	तत्सर्वं वद मे ब्रह्मन्संदेहा	३.२.६	तथा चैकादशस्कंधे	१.२.१६
तत्राऽजगामभगवानः	६.६.५३	तत्राऽऽस्तीर्णः कुशास्ते	२.१२.३१	तत्रैव सर्वदेवानां	६.२४.३८	तत्सर्वं विस्तराद्ब्रह्मन्कथय	७.८.१६	तथा जलस्थलस्थाश्च	६.३८.४७
तत्राजगाम भगवान्	६.४८.४४	तत्राऽऽह लक्ष्मणः सीता	३.२८.३६	तत्रैवाभ्यागतं दैत्यं	८.२.३५	तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि	६.२६.४३	तथाऽत्र रक्षा कर्तव्या	३.२४.७
तत्राऽजगाम संश्रुतो	६.४३.३४	तत्राहं स्वपतिं द्रष्टुं	५.२३.५५	तत्रैव सा गता गगा	६.१३.१३५	तत्सर्वं स्वामि सेवायाः	६.४८.३६	तथा त्रेतायुगे राजन्हापरे	६.११.२३
तत्राजगामुद्वकाजेशाः	५.६.१२	तथा दुर्मरणां प्राप्तं	३.१२.७०	तत्रैव सुचिरं तपत्वा	६.१६.११	तत्सारमे कतः कृत्वा	१२.१४.३	तथा त्वं कुरु राजेन्द्र	३.१२.६६
तत्रातिमानिनी राधा	६.१४.६	तत्रैकदा तु मृगया	३.११.२३	तत्रैव हरिणा सार्धं	६.२४.८४	तत्सालस्य चतुर्दशुं	१२.११.६०	तथा त्वमपि राजेन्द्र वीक्ष्य	५.३०.६३
तत्रात्मा पृथिवी सर्वा	७.३८.१८	तत्रैकदाऽहमगमं	६.१६.७४	तत्रैव बीजविद् भोजी	६.३३.६४	तथा करोतु बावं	६.६.३८	तथा दिव्याऽदितिः शप्ता	४.३.१८
तत्राद्भुता क्षतजसिधुरु	३.१५.७	तत्रैकोऽपि विद्युद्धात्मा न	४.८.३३	तत्रोत्पन्नः कथयपाशः	४.२०.६०	तथा करोमि देवेशि	५.६.६७	तथा देवीः पूजिता	६.४८.१४३
तत्राधिनाथः संप्रोक्तो	१२.१०.६३	तत्रैव सगणः शंभुस्तामाह	६.१८.१६	तत्रोपविष्टं राजानं	३.१६.२७	तथा कुरु महाभाग	४.१५.३१	तथा न नश्यति तमः	६.१५.५५
तत्रापश्यत्कुमारं तं मूर्धंतं	२.४.४६	तत्रैव कथितं किञ्चित्	६.३८.२०	तत्संसर्गपदद्वन्द्वमुपपात	११.८.१२	तथा कुरु विशालाशिः	५.२६.२५	तथा निः सरणे दुःखं	४.२.२६
तत्रापश्यत्तपो वृद्धं	७.३.८	तत्रैव च तथा सर्वे	१०.१३.११५	तत्सत्त्वरजसी क्षोभे संग	३.८.३२	तथा कृष्णाऽवतारेऽपि	४.२.३८		

तथाऽप्यन्यन्मुखं तस्य	७.२५.३८	तथायज्ञानविष्ट्वा च मोक्ष	११.२३.१८	तथा हरिस्तथा संश्रुत्येवं	३.६.२२	तथैव परमा शक्तिनिगुणा	६.१५.४८	तदङ्गुतं रूपमतीव सुन्दरं	२.५.१३
तथापि किञ्चिदाचार्यं	६.२१.६६	तथा यथोयसोभ्रातुर्वधूः	६.२४.४७	तथाऽह्य मुनीन्सर्वा	१२.६.२७	तथैव बाह्यतः सूर्यो	८.१५.१६	तदद्य विनयं कृत्वा	४.११.१२
तथाऽपि तव पूजां	६.४८.१३१	तथा विदुसरः श्रेष्ठमच्छादं	६.१२.११	तथेचि च प्रतिज्ञाय	७.१६.२१	तथैव मानुषान्भावान्	४.२५.२२	तदधिष्ठात्री यादेवी	६.५.११
तथाऽपि तैजितो युद्धे	५.३२.११	तथा विप्रगणं चैव	७.२८.५०	तथेति समुवाचाऽव जयंति	४.१३.५२	तथैव यजमानानां	७.८.१७	तदधीन जगत्सर्वं	६.५०.८
तथाऽपि पुण्यन	६.१६.८	तथा विभवसंपन्नान्पुत्रपौत्र	३.११.५३	तथेति स मया प्रोक्ता	६.२५.१४	तथैव लिङ्गपातद्वय महादेव	१.५.४५	तदधीना कथं तापसी	१.४.४६
तथाऽपि भक्तवात्सल्य	७.३७.४	तथा विशेषेण मुने नृपाणां	५.२०.६	तथेत्यक्त्वा भगवती	६.५.५६	तथैव विप्रदेवाद्विपुजने	७.२६.४६	तदनुज्ञां समादाय	७.४०.१५
तथाऽपि मम भाग्येन	१०.६.२३	तथा वेदेषु सर्वेषु गीतं	१.८.१७	तथेत्युक्त्वा गता सा वै	२.३.५३	तथैव सत्यलोकद्वय	७.८.७	तदन्ते चैव सन्यस्य	७.३४.१७
तथाऽपि मानवा मुखी	११.१२.२७	तथा नेनेषु सर्वेषु सूर्यो	१.८.२०	तथेत्युक्त्वाऽति विश्वस्ता	६.६.२३	तथैवाऽऽचारशुद्धिः स्यात्तत	४.८.३८	तदन्ते व्याधि संयुक्तः	६.१८.८८
तथाऽपि मानुषं देह	५.१.१३	तथा वै मायया कृत्वा	४.५.४५	तथेन्द्रियाणां पटुता	७.३७.४१	तथैवाऽऽ प्रकटं ध्यं	६.१.४०	तदंशभूताः कृष्णा	५.१.२२
तथाऽपि मायाकल्लोल	४.२५.६७	तथा वैश्वोऽपि दीप्तेऽग्नौ	५.३५.२६	तथेन्द्रोऽपि च तान्वाणां	५.५.३६	तथैवाहं भविष्यामि	७.३.६०	तदहं संप्रवक्ष्यामि	६.१.२८
तथाऽपि मे फलं न	५.१६.५३	तथा शश्वन्मनः कान्ते	६.४८.८३	तथैव कमंसुत्रेण फलं	६.४०.८६	तथैवाहं भविष्यामि	७.३.६१	तदंशश्चाति तेजस्वी	६.१७.२६
तथाऽपि यदि देवेशाः	१०.६.२४	तथा शिवः त्रिपुंड्रकं	११.१३.२८	तथैव द्विगुणे विष्णुर्मरणा	५.३१.१२	तथैवैते समाख्याताः	६.१०.२७	तदभावे मया कांत	७.१३.३३
तथाऽपि युद्धं कर्तव्यं	५.१५.४१	तथा शुभो निधुं भव्य	४.१६.२६	तथैव कल्पितो भेदो	७.३३.६	तथैवैते पुराणानि त्रिगुणा	१.३.१३	तदभिधातहतः स धरातले	६.२.३
तथापि युद्धं मत्पुत्रं कृतं	६.१६.५३	तथा शेषस्तथा कुर्मो	३.६.२४	तथैव च पुराणानि त्रिगुणा	१.१.१५	तथैवा देवकार्यायंम	५.८.५६	तदभिप्रायमाज्ञाततानुवाच	६.१३.१०६
तथाऽपि यौवनं प्राप्य	५.१५.१३	तथा सूर्य वेदविदः सायं	१.८.१६	तथैव च भयाङ्गीत	४.२४.२५	तथोक्ता सा तु श्रीमेण	१.२०.५०	तदभिर्मव संजातकाम	८.२०.२६
तथाऽप्यापदि धर्मस्य	७.१३.२२	तथाऽस्य नासिका तुंगा	७.२६.३५	तथैव च सुरादीव्य	४.१६.२८	तथोच्यैः श्रवसं भानोः	५.७.२०	तदर्थं क्षलमादन्ते	४.४.३५
तथाऽप्येकस्तु संदेहश्चित्ते	२.३.२	तथाऽहं स्वरूपेण सन्निधतः	४.१४.५४	तथैव तुरगानुष्टां	५.२६.४५	तदक्षमुत्तमं विद्यास्त	११.७.१५	तदर्थं वा तदर्थं वा	११.१०.१२
तथा प्रकृतयः सर्वे नानो	६.२४.४८	तथाऽहं प्रेरयिष्यामि	६.१८.५३	तथैव देवताः सर्वाः काल	४.२०.१८	तद्वयं नैव वक्तव्यं	५.१५.४२	तदसीपत्र कुण्डं च	६.३७.७४
तथा विनिवृत्तः केशी जाल्वा	४.२४.४८	तथाऽहमपि कालस्य	५.२७.३३	तथैव ब्रह्मणो ज्यो नान	३.६.५६	तद्वयस्त्वे विधेयो वै	२.११.५२	तदस्तु विनमयेक तैः	७.२७.२६
तथा ब्रह्मा पिता शेष	६.३०.५०	तथाऽहमपि सन्निधिकरो	३.२१.४५	तथैव चर्माङ्गुली	८.८.२१	तद्वयं संनिविवाच्यं	५.१२.२४	तदहं पितरवर्चनमूचुर्जहि	२.१.१५

तदहः श्रोतुं मिच्छामि	६.१७.४८	तदा क्रोधेन सिंहोऽपि	५.१२.१८	तदा देवं स्थितं चेति	२.८.४०	तदा मां कथयामास	६.३८.२३	तदा स समरे राजा	१०.१०.११
तदहं संप्रवक्ष्यामि	१.२.२	तदाख्याहि महाबुद्धे कथां	१.६.१८	तदा देवावयस्तुष्टाः	६.४५.३२	तदा मामाविशन्धोकः	६.२५.३३	तदा स सुरयो नाम	१०.१०.१०
तदहं संप्रवक्ष्यामि	४.२.४०	तदाऽऽगच्छतु त्वय्येतु	५.२८.४०	तदा दैत्यावति प्राप्ता	३.२.२१	तदा भाषादिकं सर्वं दधं	३.१२.५७	तदा सा परितुष्टा च	६.२६.७६
तदहं संप्रवक्ष्यामि	५.१५.१६	तदाऽगानि गुरुष्यास्तु	३.६.२५	तदा निकटो ह्युमणिः	१०.३.७	तदाऽयमूषा गर्भो	६.१७.३४	तदा सा प्रकृतिः पूर्णा	३.३०.३३
तदाऽष्टेनावतीर्यां कर्तव्यं	३.१३.४३	तदा च सलिलात्समाग्निः	२.३.४७	तदातरिक्षं तैर्ग्याप्त	१०.१३.१११	तदाऽमीमान्य होरात्राणि	८.१४.२६	तदा लूकरूपेण विष्णु	४.१८.११
तदाकर्ण्य पितृवर्ग्यं	६.३.५५	तदा चाक्षपतिर्भूषः	६.२६.४	तदाऽप्यस्मिन् तत्र भय	१.६.३	तदायुधधरा वेवी गायत्री	१२.११.८६	तदाऽसौ पंचमे वर्षे	३.१७.३८
तदाकर्ण्य भयं तस्य	५.५.२४	तदा चित्तानुरा जाता कथं	१.२०.५८	तदा पृथुतरां कृत्वा	७.११.११	तदा राजा प्रसुप्तस्तु	६.१४.३६	तदाऽसौ भगवान्विष्णु	३.३.५०
तदाकर्ण्य महामाया वैश्य	५.३५.४०	तदा चुकोप दुष्टात्मा	५.१३.३७	तदाप्तः कः प्रमाणं	४.४.१२	तदा राज्ञा रत्नपाशाः	६.२१.६१	तदाऽसौ मंडपं कृत्वा	३.१२.४४
तदाकर्ण्य वचस्तस्य विचित्र	१.६.८०	तदाऽऽजगाम गरुडः सुत	२.१२.१६	तदा प्रबुद्धा मुदती	४.३.४५	तदा लक्ष्मीश्च कलया	६.४०.७	तदाऽस्य स्वरमंगोऽभूच्छ्रुते	३.१०.२४
तदाकर्ण्य वचस्तस्य	६.१२.७२	तदा ज्येष्ठाऽप्युवाचेदं	१.२०.३६	तदा प्रभृति ब्रह्माद्या	११.१४.६	तदाऽवगणितव्याहं	४.१४.२६	तदाऽहं तद्रगृहं	७.१३.२८
तदाऽऽकर्ण्य वचस्तस्य	४.६.१७	तदाज्ञापय सवज्ञ	७.८.२५	तदा प्रसन्ना देवेशी	१०.१२.८७	तदाऽवयव योगेन	७.३५.५७	तदाऽहं तमुवाचेदं	७.१३.४०
तदाकर्ण्य वचस्तस्य	५.२१.२४	तदाज्ञया पंचविधा	६.१.१३	तदा प्रस्वापवशागो देव	१०.११.५	तदा विप्रवपुर्भूत्वा	६.१२.७३	तदाऽहं तामसं रूपं	१.५.८६
तदाकर्ण्य वचो दुष्टं	३.२६.१	तदा तपसि धर्मो	४.७.२२	तदा प्रह्लादः सर्गकार्ये	१०.१.२१	तदा विमनसः सर्वे जाता	४.१२.४६	तदाऽहं विस्मिता देवं	६.१८.४०
तदाकर्ण्य वचो मातुर्नत्वा	३.२५.२६	तदा ते जयिनः प्रोचु	४.१५.३	तदाप्रियं दूतवाक्यं श्रुत्वा	१०.१२.६५	तदा वेद विभागं	६.५.२३	तदाऽहं विस्मिता	७.३.६
तदाकर्ण्य वचो	७.४.४३	तदा तेजस्तवास्थुयं	२.८.१४	तदा ब्रह्मा सुरैः साधं	६.१६.४६	तदा व्यर्थं कृतं सर्वं	४.७.२७	तदाऽहं वसुदेवस्तां सत्यं	४.२१.३
तदाकर्ण्य गंगेयो	२.५.४६	तदा तोयास्तमुत्थाय	६.१३.५०	तदा भगवती दत्त्वा प्रत्यक्षं	५.३५.३०	तदा शांता भगवती	१.१५.५६	तदाऽहानि च वर्धते	८.१४.२८
तदा कामातुरा जाता	५.१८.४	तदा तौ पर्णशालायां	३.२६.१३	तदा भवत्यो महाराः	४.१७.१६	तदा शिवामविज्ञाय	७.२६.१०	तदीयं पुनराक्यानं	६.४८.१००
तदा कालेन कियता देवाः	१.५.६	तदा त्वया न किं ज्ञातं	१.४.५५	तदा भूतविभागे च चैतन्ये	३.७.४६	तदा शोकाद्युः सर्वे	६.४०.५	तदुक्तेन विधात्रेण	७.३८.३२
तदा केचित्पितृ प्राहुः	७.१७.२८	तदा ददर्श श्रीकृष्णं	६.४३.२८	तदाऽप्यं तरतः सूर्यो	८.१५.१५	तदा सत्यव्रतो मार्गे	७.१३.३६	तदुत्तरे पुरी सोम्या	८.१५.१८
तदा केनाऽपि न ज्ञातो	४.१७.५०	तदा दिनात्पता रात्रि	८.१५.१३	तदामयित्वा श्रीरोवं देवा	६.४०.८	तदा सत्त्वं शरीरे च	३.६.२२	तदुत्तरे महाशालाः पूर्वं	१२.१२.४१

तदुत्थं च पयः स्वादु	६.४६.८	तदोबुर्वासवं देवाः	७.६.२५	तद्भेदान्वयविध्यामि	८.२१.१५	तद्धारिस्त्वनाराजतो	२.१०.१४	तन्नाशयति तीक्ष्णेण	११.१४.४६
तदुत्थं शांतिमायाति	११.२४.३२	तदोबुस्तानयो विप्राः कल	२.१०.५२	तद्भोजिभिः पातकिर्मम	६.३७.१७	तद्धारिस्त्वं च विज्ञेय	६.१८.६३	तन्निबोध महाभाग	६.५.४५
तदुद्देशेन तद्वर्णं	३.१२.५३	तदोर्बशीं गतां दृष्ट्वा	१.१३.२५	तद्भोजिपापिभिर्गणितं	६.३७.३२	तद्धारिस्त्वं हेमरूपाभं	७.३५.३४	तन्निवेदयितुं प्राप्तस्त्व	१२.१३.१५
तद्वर्णं तु शिखाकारा	७.३५.३३	तदगंडयुगले सा च	६.१६.१४	तद्भोजिभिः पापिभिश्च	६.३७.१३	तद्विद्वत् स्वल्पमालक्ष्य	७.२२.४६	तन्निशम्य द्विजा वाक्यं	७.१०.११
तद्वर्णं त्वनलप्रख्यं	७.३५.३५	तदगुणं सा न जानाति	६.३८.२४	तद्भोजिभिः पापिभिश्च	६.३७.१६	तद्विद्वि कारणं शक्तिर्यया	३.६.२१	तन्निशम्य प्रिया	७.१६.४३
तद्वर्णं नाभिदेशे	७.३५.३७	तदगुणोत्कीर्तनं वक्तुं	६.३८.७०	तद्भोजिभिः प्रदर्वश्च	६.३७.६०	तद्विनाशो विनाशश्च	६.३.१५	तन्निशम्य वचस्तस्य	३.२२.४३
तदेकदेशो वैकुण्ठो	६.२.६	तदगुणोत्कीर्तनं सत्यं	६.३६.२	तदभ्रुवोर्मध्यदेशाच्च	१.१६.८	तद्विनाशस्तलात्प्रोक्तं	८.१६.१३	तन्निशम्य वचस्तस्य	३.२४.४४
तदेतत्क्षरं ब्रह्मा स	७.३६.४	तदगुहाद्याति लक्ष्मीश्च	६.४५.५६	तदगुहाभयद्वारं धीराणां	४.२०.७४	तद्वर्द्धि स्तंभय मुने	१०.६.२७	तन्निशम्य वचस्तस्य	५.१२.१
तदेतत्सर्वमाख्यातं	६.५०.६२	तदगेहं न त्यजेन्नित्यं	११.१८.६	तद्वक्तृपकविग्धांगो	८.२.३६	तद्वर्द्धिस्तं भयेशान सर्वं	१०.४.१४	तन्निशम्य वचः श्लक्ष्णं	४.८.२६
तदेन्द्रो देशिनीं प्रादान्मांघा	७.६.६३	तदहत्वा यां तु पातालं	५.१५.२८	तद्रेणु मानवर्षं च	६.३३.१५	तद्वि बुद्धयनुसारेण	५.८.६१	तन्निष्ठस्तत्परो भूयादिति	७.२६.२३
तदेयं योगमाया च	४.२३.४	तदक्षे पूजयेत्तां च	६.२५.४०	तद्वचो विष्णुना पूर्वं	१.१५.५३	तद्वि विचारतो जेयं	५.११.२८	तन्मध्यभूस्तपावीर्यो	१२.११.६५
तदेव्यां जायते पत्न्यौ	५.१७.२१	तदक्ष्णं पुण्यं दंतोऽपि	६.२०.१३	तद्व्याभिहतो नागो	५.५.३४	तनयं सुहृदश्चापि	७.२७.३७	तन्मध्यस्था महादेव्यो	१२.११.२५
तदेव जीवसंज्ञं स्यात्सर्वं	७.३२.४६	तद्वैव दिनमानावर्द्धं	६.३३.४४	तद्वद त्वं महाभाग करोमि	२.११.२१	तनुकेतसंराजन्नी	७.३१.३४	तन्मध्ये शिशुरेकश्च	६.३.२
तदेव देवीसदनं मध्यं	१२.१२.१	तद्विप एक इवाऽयं	८.१३.३०	तद्वदं रक्षितं राजन्वसन्ते	१२.१०.३७	तनो ध्यायेत् शुद्धिस्तस्य	१२.७.१३१	तन्माचक्ष्व विप्रर्षपरं	६.१३.४४
तदेव कमलाकांतो	६.२०.२७	तद्वारणान्मुच्यते हि	११.४.१७	तद्वर्णनं च तद्व्याप्तं	६.३०.१३७	तनुजालसमायुक्ता	१२.६.७०	तन्माचक्ष्व विस्तारं	२.५.३
तदेव मध्यतश्चापं चिच्छेद	४.६.४०	तद्विजयम इत्येवा	१३.३.७	तद्वर्णपुरवा सर्वं	८.१२.२५	तन्त्रोक्त दीक्षावद्विस्तु	७.३६.५	तन्मयो भवति क्षिप्रं	७.३५.५६
तदेव राक्षसाः क्रूराः	६.३.२	तद्विजयं पापिभिर्युक्तं	६.३७.७०	तद्विषयं वर्तते नूनं	५.३३.१३	तन्त्रोक्तवर्त्मनां सिद्धं	११.१२.११	तन्महाक्लेशदेशश्चकुण्डे	६.३७.११५
तदेव सैनिकास्तस्य	७.१६.३३	तद्विजयं पापिभिर्युक्तं	६.३७.७०	तद्विषयं निष्फलं तस्मिन्	७.२५.२३	तन्नः प्रचो त्वं कुक्ले	८.११.५	तन्मुक्तस्तु विमुक्तो	५.१.३८
तदेवैवो युतोऽपि यत्नं	४.१५.१०	तद्विजयं पापिभिर्युक्तं	६.३७.७०	तद्विषयं निष्फलं तस्मिन्	७.२५.७२	तन्नाभि कथते बह्ना	६.३.५३	तन्मुक्तं भक्तिकालिगम	७.२५.५४
तदेवैवो युतोऽपि यत्नं	४.१५.१०	तद्विजयं पापिभिर्युक्तं	६.३७.७०	तद्विषयं निष्फलं तस्मिन्	७.२५.७२	तन्नामार्थं प्रवक्ष्यामि	११.१५.५३	तन्मुक्तं प्रमाणां स्यान्मा	११.१.२६

त निहत्य तरसा	६.२.८	तं बरिष्याम्यह कामं	५.२४.२७	तमाश्वस्यवने पांडुमुनः	६.२५.३४	तमुवाच महाकष्टः	६.४०.२५	तया दत्तकरो धाता	७.१.८
त निहत्य मुदमाप	६.२.९	तं वीरसेनो विशिलः	३.१५.५	तमाह कदपयं नागः	२.१०.१५	तमुवाच मुनि माता पुत्र	१.२०.६५	तया निपातितः क्षुरा	५.३०.४४
तं पततं समालोक्य खड्गेन	३.१४.२८	तं श्रुत्वा वरशब्दं	५.२५.२८	तमाह कौशिकः	७.१४.४	तमुवाच रमानाथं	६.१७.६३	तया निर्भस्मितस्तत्र	६.२४.६१
तं पुनः सबलं कृत्वा	५.३०.५३	तं श्रुत्वा निहतं त्वष्टा	६.२.३०	तमाह च्यवनश्च	७.६.५४	तमुवाच रमापुत्रं	६.२३.१६	नया यत्कथितं सम्यक्त	५.२४.२५
तं प्रणम्य च वेगेन	६.२३.३	तं स्वदेहस्य रक्षार्थं	६.१३.२३	तमाह ब्रह्मणः पुत्रो	७.१६.१४	तमुवाच हसन्वाक्यं	७.८.२७	तया युक्तः सदाऽऽत्मा	६.२.१२
तं प्रणम्य द्विजं श्यामा	३.१७.५६	तमपृच्छत्पन्नगोऽसौ ब्राह्मणं	२.१०.३	तमाह भगवान्वाक्यं	६.१६.४१	तमुवाच हसन्तोमः	१.११.३०	तया युक्ता हि कुर्वति	१.८.३६
तं प्रणमुः सुराः सर्वे	६.४१.२१	तमश्रुत्वा स्ववृत्तं माया	६.३१.१२	तमाहातिप्रसन्नात्मा	६.१०.७	तमुवाचातिशोकात्तमुनि	३.१६.१४	तया विरहितस्त्वं न	१.४.४८
तं प्रसाद्य द्विजवरमगस्त्यं	१०.६.६	तमसातीरमास्थाय कृत्वा	३.१०.१६	तमाहूय नृप गेहे	५.१८.७	तमुवाचान्जजो नरवा घरा	४.१८.३१	तया वृतो नृपः कथित	५.१८.३
तं प्राक्तानां वर्णयंति	८.१६.१४	तमस्नाभ्यां विहिनं तु	३.८.४४	तमित्युक्त्वा दीननाथो	६.५.५	तमुवाचाऽसितापांगी	१.११.८३	तया सार्धं तव प्रीत्या	६.४.२१
तं मुहूर्ताक्षुपागत्य राज्ञो	१.१७.५४	तमागच्छन्तमाज्ञाय	६.४.२२	तमिह श्रवतामिलो	३.२१.२२	तमुवाचासितापांगी	२.२.८	तया हतो महावीरो	५.२७.४
तं विनाऽहं कथं पारं	६.२.१६	तमागच्छन्तं मालोक्य	५.१३.२६	तमुचूषाह्ण राजन्	७.६.४८	तमुचतुर्भुनिश्चेष्ट मुकन्धा	७.५.५१	तयेशं प्रेरितो दैव्यो	५.२६.३१
तं विलोक्य सुराः	७.७.२०	तमागच्छन्तमालोक्य	५.१४.८	तमुत्पाप्य करे कृत्वा	७.४.५	तमुतेऽहं कथं चान्यं	३.१६.१३	तयोस्तद्भाषितं श्रुत्वा	७.५.१
तं विलोक्यामराकार	७.६.१४	तमागतं समालोक्य	५.१६.१२	तमुवाच गाधिराजः	७.१८.५०	तमेव देवदेवेश	८.१६.१६	तयो परस्परं युद्धं	५.६.२१
तं विहाय प्रियं कातं	३.१६.१४	तमागतं समालोक्य	५.२७.२६	तमुवाच ततो देवी	६.४३.२२	तमेवमुक्त्वा राजानं	७.२३.१	तयोरस्ते धृते शुभ्रं	४.६.५
तं विषयं नृपितस्तूर्णं	७.१५.४८	तमागतमहं प्रेक्ष्य	६.२४.७१	तमुवाच तदा देवी	५.३५.३४	तमोगुण युनः सोऽपि	६.३१.४४	तयोः परस्परं युद्धं	५.१३.३१
तं वीक्ष्य पुत्रं मदनस्वरूपं	६.२०.२६	तमाजगाम शुम्भोऽपि	५.३०.२	यमुवाच तदा वज्री देव	१.५.१६	तमोऽपहारिणी सूक्ष्मा	१२.२.३	तयोः परस्परं युद्धं	५.१३.४३
तं विष्य भूपतिभूमी पपात	५.३२.२६	तमायातं समालोक्य	६.२३.२४	तमुवाच तदा शंभुनिद्रा	१.५.१५	तमोयुक्तैर्वबाही	६.३२.२४	तयोः परस्परं युद्धं	५.१८.२८
तं वीक्ष्य विस्मितो राजा	२.४.५०	तमायातं समालोक्य	७.१८.३७	तमुवाच वदाम्यद्य	७.१६.३२	तया कमलपत्राक्ष्य	२.११.१५	तयोः परस्परं युद्धं	५.१८.४६
तं वीक्ष्य धारम देवी	५.१८.४५	तमाकरोह राजाऽसौ	७.६.२७	तमुवाच द्विजोऽप्यथं	३.११.४०	तया ज्ञातं हरिर्नृनं कथं	१.५.७६	तयोः परस्परं युद्धं	५.२५.१४
तं बरिष्याम्यह कामं	५.२३.६४	तमालोक्य हरिचन्द्रः	७.२१.३	तमुवाच सर्वज्ञानं शोक	५.३३.६	तया ततमिदं लोयं गदाधारं	१.६.२६	तयोरतं संतरेण रिक्तं	८.१४.२२

तयोरंशावतारो हि जिष्णु	४.१.१५	तरुणी रूपसंपन्ना कुलोत्पन्ना	१.१०.२६	तव वासात्सन्निविषा	६.१५.२१	तस्माच्छोको न कर्तव्यो	४.२१.३१	तस्मात्तां विद्वज्जननीं	६.५.२७
सयोरिति वचः श्रुत्वा	७.४.३६	तर्जनीमूलपर्यंतं	६.२६.१६	तवाऽऽगमनतो जातमनर्थं	१०.२.१७	तस्माच्छोको न कर्तव्यो	३.२६.५३	तस्मात्तीर्थवरे राजन्कुह	७.१६.५
तयोर्जीवनकालेन	६.६.६	तर्पणं चैव देवानां ततः	११.२०.११	तवादेशं करिष्यामि	७.२३.२६	तस्माच्छ्रीशक्ति	७.१२.३५	तस्मात्त्यक्त्वा भयं	५.१२.४८
तयोर्मांसघ्नतेनैव जाता	५.३५.१७	तर्पयित्वाद्भिराचार्यान्धृषीं	११.२३.३६	तवाऽद्य तपसा तुष्टो	७.२८.११	तस्माज्जीवः सत्यं त्वां	५.१६.४०	तस्मात्स्वं देवदेवेश दुःख	४.१८.१४
तयोर्मुञ्चमभूद्धोरं	५.१३.१८	तर्पितः पावकस्तत्र	६.२५.५६	तवाधीनाऽस्म्यहं भूप	६.२६.५	तस्मात्कथय भूपाल	७.२०.७	तस्मात्स्वं पुरुषव्याघ्र	६.२.४८
तयोः शृणार एवादी	५.२७.५७	तर्हि गच्छत पातालं	५.२८.३६	तवानुग्रहतो देव कृता	१२.१३.२१	तस्मात्कन्यां पणं कृत्वा	३.२०.७	तस्मात्त्वमद्य मेधाविन्मया	६.२४.४१
तयोः सुदर्शनो ज्येष्ठो	३.१४.१७	तच्छर्हि मृगशावाक्षि	५.६.६६	तवापि च पतत्वद्य	६.१४.५०	तस्मात्कर्म परं राजन्सर्व	६.४६.३२	तस्मात्त्वमंतरं तावत्प्रति	६.१४.३०
तयोस्तच्छक्तितामं	७.३०.१०	तलं सर्वं परज्ञातु	७.१.२६	तवाऽपि तादृशं भावं	६.२६.३२	तस्मात्कारुण्यमाश्रित्य	४.२५.७१	तस्मात्त्वमपि कल्याण	१.१४.७०
तयोस्तद्वचनं श्रुत्वा	१.६.७२	तव केशसमूहश्च	६.२४.३२	तवाहं कथयिष्यामि	४.२०.५३	तस्मात्कार्यं करिष्यामि	५.१२.६४	तस्मात्त्वमपि कल्याणि	५.१५.१६
तयोस्तु पतितं वीर्यं	६.१४.६५	तव गुणास्त्रय एव सदा	३.५.१०	तवाऽहं जननी वरस	७.२५.४३	तस्मात्कालं प्रतीक्षस्वं	४.११.५	तस्मात्त्वमपि कल्याणि	५.१८.१६
तयोस्तु बाष्कलस्तूर्णं	५.१३.१७	तव चाज्ञाकारः कान्ते	५.२३.४७	तवैव भाविनं क्लेश	७.२७.१८	तस्मात्कुह महाभाग	६.१०.६	तस्मात्त्वमपि तन्वंमि	५.११.६३
तयोस्तुष्टोऽभवद्वह्ना	५.२१.१३	तव जन्म च काकुत्स्थ	३.३०.८	तस्मांङ्गालता चैयमहो	७.२४.१०	तस्मात्कीर्तं मुतं कृत्वा	६.१३.८	तस्मात्त्वमपि राजेंद्र	३.१७.२५
तयोस्तु संगं मस्तत्र	६.१६.३६	तव जन्म च काकुत्स्थ	३.३०.१४	तस्यो च सह सा सद्यः	६.४४.३५	तस्मात्क्रोधं समुत्पाद्य	४.७.८	तस्मात्त्वमपि राजेंद्र	५.२७.१०
तरसा तेऽद्य संप्राप्य	५.८.१	तव दुर्मित्रितेनाथ दुःखं	२.७.२३	तस्यो तत्र महारथे	६.४०.१५	तस्मान्न प्रकर्तव्यं	३.२६.७	तस्मात्त्वमपि राजेंद्र	७.१४.३४
तरसा देवमदनं गत्वा	५.७.२१	तव देवगुरुत्वाहं	१.११.१४	तस्यो समूदनिकटे	६.१६.२८	तस्मात्तत्रैव गत्वाऽहं	५.१०.५२	तस्मात्त्वमपि संत्यज्य	६.३१.२४
तरसा मथुरामेत्य संस्थितो	४.२४.३२	तव देहे मुखं राजन्	७.१६.५२	तस्माच्चंपक मुं चैनं	६.२०.२४	तस्मात्तदभक्तिरास्थेया	६.१४.१६	तस्मान्त्वमिह संप्राप्त	७.१६.१२
तरसा रणमागत्य	५.२८.४८	तव नोचेद्वलं विष्णो	१.६.२३	तस्माच्चिताऽस्ति महती	६.६.११	तस्मात्तद्वचनं स्निग्धं	५.२६.१४	तस्मात्त्वया न गंतव्यं	७.१६.६
तरमैकेन बाणेन स	४.६.३६	तव भागं करिष्यामो मख	१.५.२३	तस्मान्छक्तिः सदा सेव्या	१.८.४८	तस्मात्तु मरणं श्रेयो न	५.३१.३३	तस्मात्त्वां परिपृच्छामि	३.२८.६१
तरीमिमां धर्मनिमित्तमेव	२.५.१६	तव वंशसमुत्थानां विदेहा	१.१६.१८	तस्माच्छास्त्रस्य	७.३६.२६	तस्मात्तां परमां शक्ति	४.१६.७	तस्मात्तां बलभं	६.१८.४६
तरुणादित्यसंकाशं शंखकुंदे	१२.२.६	तव वंशोद्भवा ये ये श्रुताः	१.१६.२०	तस्माच्छीर्षं ह्यस्यास्य	१.५.१०४	तस्मात्तां परमां शक्ति	७.२६.४२	तस्मात्त्वां हंतुकामैषा	५.२७.१८

श्रीदेवीभगवत्पुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणो

६८

तस्मात्पतिर्न कर्तव्यः	५.१७.२७	तस्मादज्ञाननाशाय	७.३४.७	तस्मादगच्छतुं त्रिविधं	४.१७.१०	तस्माद्युयं गृहं गत्वा	५.१४.३६	तस्मान्नाहं स्वतंत्रोऽस्मि	१.४.६१
तस्मात्पाशाखरूपस्त्वं	६.२४.२५	तस्मादतिशयं दुःखं तृष्णा	१.१५.११	तस्मादगच्छ महादूत	१०.१२.६३	तस्माद्युयं परांवातां	७.३१.१६	तस्मान्मंत्रं गृहीत्वा	६.२३.१६
तस्मात्पुत्र मामाश्रयर्थं	६.४.१६	तस्मादज्ञैव संवासी	५.१८.१७	तस्मादगच्छ वरारोहे	५.१४.२३	तस्माद्युयं करिष्यामि	७.५.५७	तस्मान्नित्यं प्रकर्तव्यं	११.१६.८
तस्मात्सत्यवतीसूनो देव्या	५.२०.१२	तस्मादप्यंधतामिह	८.२२.८	तस्मादगच्छस्वस्थयुक्त	५.१०.१०	तस्माद्युयं कर्तव्य	६.३१.४७	तस्मान्मया न कर्तव्यो	५.३२.१८
तस्मात्सत्यव्रतस्त	७.१०.२१	तस्मादयं प्रार्थनायो	७.२१.१४	तस्मादगच्छाम्यहं देविद्रष्टु	४.१३.५१	तस्माद्वाजन्तुं कारात्संजातं	६.१५.४३	तस्मान्मुं महाभागा	१.११.५३
तस्मात्सत्येन सख्यं	६.६.२३	तस्मादयं सुतो मेऽद्य	७.१५.३८	तस्मादगुह्यं याच्यः	७.२१.१६	तस्माद्वाजन्त्ययाशक्त्या	७.३७.४३	तस्मान्मुमुक्षुधर्मार्थं	७.३६.२०
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन ध्येया	३.१२.५६	तस्मादसौ मया नूनं	६.२७.२७	तस्माद्दानफलाय त्वं	७.१६.२६	तस्माद्वाजन्तुमामागच्छ	७.१२.५४	तस्मान्मे मरणं नूनं	५.२.१३
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन	७.२६.५	तस्मादस्मत्पक्षपाती न	१०.१३.७६	तस्माद्दाराभ्रकुर्वीत	१.१४.६५	तस्माद्वाजन्त्यविषाद	८.८.८	तस्मान्वायाजितेनैव	३.१२.६
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन	७.२६.१२	तस्मादाकाश उत्पन्नः	७.३२.२७	तस्माद्वर्मं सहायार्थं	११.१.८	तस्माद्वाजा विधेयेण	७.११.५२	तस्मात्स्त्रीभाभिपूतस्तु	६.१६.५५
तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन	७.३४.११	तस्मादात्मा ज्ञानरूपः	७.३२.२१	तस्माद्विमाचले गत्वा	५.२२.१८	तस्माद्वपुं च चातुर्यं	५.१६.७	तस्मिन्दिनं निराहारः	११.१०.२२
तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन	७.३६.२७	तस्माद्विहायताऽस्म्यद्य	५.१०.४	तस्माद्वह्नादिमोहेऽस्मि	४.२५.७२	तस्माद्वपुं गुरुतेनाम्बं	६.१६.४२	तस्मिन्नवसरे कन्या	२.६.६
तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन	७.३६.३३	तस्माद्वपुः कर्तव्यः	६.१.३६	तस्माद्वह्नादिमोहेऽस्मि	४.२५.७२	तस्माद्वपुं गुरुतेनाम्बं	६.१६.४२	तस्मिन्नवसरे तत्र दानवी	५.२३.११
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन	११.१.२८	तस्माद्वपुः कर्तव्यो	५.५.१३	तस्माद् ब्रूहि निधुंभं	५.२४.१४	तस्माद्विचार्यं सम्पत्त्वं	३.२१.२२	तस्मिन्नवसरे तत्र दानवी	५.२३.११
तस्मात्सर्वार्णि कर्माणि	७.३४.१५	तस्माद्विषीर्जुषे देहे दीर्घं	२.३.४०	तस्माद्भवस्व पिक्वाविणि	७.४.५४	तस्माद्विभेमि मा जीवेन्मुनि	६.२.१६	तस्मिन्निपतिते दैत्ये	५.३०.४०
तस्मात्सर्वार्त्तना राजन्	१२.६.६८	तस्मादेनं महाभाग विहज्यं	३.१६.५६	तस्माद्भवस्व पिक्वाविणि	७.४.५४	तस्माद्विभेमि सर्वज्ञ	७.१२.२५	तस्मिन्नेव क्षणे जाता	१२.८.४६
तस्मात्सर्वं जनिष्यति	२.३.३६	तस्मादेवच्छिरस्नान	११.१४.१०	तस्माद्भावमिमं मुं च	६.८.१०	तस्माद्विभेमि सर्वज्ञ	५.४.१५	तस्मिन्नेव दिने नाम्ना	२.१०.१
तस्मात्सर्वं द्विजाः शाक्ता	११.१६.१७	तस्मादेवच्छिरः स्नान-	११.१४.१६	तस्माद्यान्वहयेकाकी	५.११.१४	तस्माद्विस्तरतो ब्रूहि कृष्ण	४.१७.४६	तस्मिन्पौठे समावाह्य	१२.७.८६
तस्मात्सर्वेषु कार्येषु कार्यं	११.१५.१०६	तस्मादेशात्समुत्थाय	५.३३.१६	तस्माद्युद्धं करिष्यामि	४.१५.५	तस्माद्वाजन्त्यसेव्या	३.११.४७	तस्मिन्ब्रह्मन्स्थिते	६.१६.६०
तस्मात्सुदर्शनं त्यक्त्वा	३.२१.३६	तस्मादोर्वं हंतुमिच्छति	६.१७.३७	तस्माद्युद्धं प्रकर्तव्यं	५.१२.४२	तस्मान्न मोक्षयाम्येन	७.१६.५८	तस्मिन्विकारयुक्ते तु न	४.४.४४
तस्मात्स्त्रीरूपमाश्रय	५.१०.३५	तस्मादगच्छ गृहं त्यक्त्वा	६.३०.२७	तस्माद्युद्धं प्रकर्तव्यं	५.२४.२८	तस्मान्नानुभवजानं	६.१५.५४	तस्मिन्विनिर्गते दैत्ये	५.५.४८
		तस्मादगच्छ नृपं ब्रूहि	५.१०.४२	तस्माद्युद्धं प्रकर्तव्यं	५.१८.२५	तस्मान्नाय महाभागा	७.१७.३३	तस्मिन्विनिर्गते दैत्ये	५.१३.२७

तस्मिन्वच समये तत्र शंकरः	१.१२.१७	तस्य तेजस्तु निर्गत्य	७.२८.६७	तस्य विदुंयती भार्या	७.१०.३	तस्यापि गच्छतो	८.४.१४	तस्यां यो जायतेपुत्रः स	२.१२.३४
तस्मिस्तु समये	११.१५.३०	तस्य दंडप्रहारं च	६.३३.३६	तस्य भार्या वरारोह्या	५.१७.६	तस्यापि पापदुष्टेहि	८.२३.२२	तस्यामुत्तादयामास	७.१०.४
तस्मै कृष्णाय देवाय	१०.५.१३	तस्य दुःख कदाचिच्छ	११.१८.२०	तस्य भार्याशतं पूर्णं	७.१४.५०	तस्यापि राक्षसाः क्रूरा	६.२२.१३	तस्यायज्ञं महाराज कुर्व	३.११.४८
तस्मै गौरवभोज्यानि	३.२३.१	तस्य दूरीञ्च संप्राप्त	५.४.३	तस्य रूपगुणोदायंशील	१.१३.६	तस्यापि वदनं छिन्नं वैव	१.५.४	तस्यार्थं निमित्तः पुत्रो	६.१६.५३
तस्मै दत्तं पुरा ज्ञातं	६.३८.१६	तस्य देहं समालोक्य	४.१२.२४	तस्य रेतः प्रचस्करंस्मरत	२.१.१८	तस्याः पुत्रः कथं व्यासः	२.१.३	तस्यार्थं शिबिकादाने	६.२६.६३
तस्मैददामि सारूप्य	६.११.६२	तस्य देहाच्च सुखाव	५.२६.१६	तस्य मोचनमत्यंतं निष्कलं	३.१७.१६	तस्याः पुत्रास्तु नखंतु	४.३.४६	तस्या विवाहः संवत्स	५.१८.२
तस्मै दास्याम्यहं पुत्रं	६.१६.५४	तस्य चारणमात्रेण	११.७.२६	तस्य विद्धि मुने जन्म	११.१२.१६	तस्याः पुत्रोमहाराज त्वदत्ते	२.५.३२	तस्याश्च प्राणतुल्या	६.१७.४२
तस्मै योगात्मने	८.१.८	तस्य नागभयं नास्ति	६.४७.५४	तस्य शस्त्राणिचिच्छेद	५.२६.१५	तस्या पूजाविकं सर्वे	६.४७.२	तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा	३.२४.१
तस्मै शय्या सुरम्या	१.१७.६३	तस्य नागभयं नास्ति	६.४८.१४४	तस्य मुष्णुदुरश्रूणि	१.१५.२२	तस्याः पूजा विधानं	६.६.२६	तस्यास्तु भगिनी	५.१८.१
तस्मै स भगवांस्तुष्टः	१.१२.३२	तस्य नायं तु न	११.२२.२३	तस्य स्त्रीणां सहस्राणि	७.२.३१	तस्या पूजाविधि	६.४६.७	तस्यास्तुवचनं श्रुत्वा	६.२३.१
तस्मिञ्छासति दीर्घेद्रे	४.८.६	तस्य पालयिता चाह	५.१७.४३	तस्यस्पश च वांछंति	६.२४.८३	तस्यां कर्माणि जीवानां	७.३२.६	तस्यास्तु सात्विकी शक्ती	१.२.२०
तस्मिञ्जन्मनि शांताश्च	४.२२.१२	तस्य पुण्यफलस्यांतं	११.१८.३१	तस्य द्विजा कृत्वा नून	७.२५.७६	तस्यां चित्रलयो यः	७.२६.१७	तस्मास्तु हृदयं कोऽपि	६.१४.१५
तस्य कोटरं देवेभ्यः	८.६.१३	तस्य पुत्रं धुनः शेषं	६.१३.१६	तस्यांशश्च विराट्	६.८.८०	तस्यां जने सुतः श्रीमान्	२.८.४३	तस्याः स्वरूपं	८.१.१८
तस्य चित्तयमानस्य	७.२७.४	तस्य पुत्रशतं यज्ञे	७.७.४६	तस्यांशो वाणुदेवस्तु	४.६२.३२	तस्यां जातो महावीरो	२.७.३	तस्याहं बलभा जाता	६.२६.१२
तस्य चेच्छास्म्यहं	५.१६.३६	तस्य पुत्रशतं राजन्निष्वाको	७.८.५३	तस्याश्च स विख्यातो	७.८.४१	तस्यां तविशतः	८.२.१२	तस्येति मतमाज्ञाय	३.२३.७
तस्य जन्म निरर्थस्या	११.६.३६	तस्य पुत्रस्तथेक्षाकुः	७.२.१७	तस्या देहाद्रक्तविद्युदा	५.२६.२	तस्यां तु कृपवर्णो नाम	२.८.४२	तस्येति वचनं श्रुत्वा	७.१५.३६
तस्य तत्कदितं राजन्यततः	७.१४.१६	तस्य पुत्रोऽतिमेधावी	५.१७.११	तस्या नाम सतो चक्रे	७.३०.२३	तस्यां पुत्र पुत्रान्दश	८.४.३	तस्यैकं कारणं राज	५.२१.२५
तस्य दहयितं रूपं	८.६.२	तस्य पुत्रोऽतिविख्यातः	७.२.१४	तस्या नवाक्षरं मन्त्रं	६.५०.५७	तस्यां पुत्रानुभौ जाती	२.१.४	तस्यैते कथिताः	७.३६.२३
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा	६.२६.६	तस्य पुत्रो बभूवाव	७.१२.१६	तस्यानुभावं भगवान्ब्रह्मा	८.२१.१	तस्या यत्प्रतिबिम्ब	७.३२.४४	तस्यै दत्त्वा वरं शंभुः	६.१६.१
तस्य तं निश्चयं	७.१४.२२	तस्य पुत्रिकरं पात्रं	१२.६.२३	तस्यान्मोहो न कर्तव्यः	६.३०.५२	तस्यां यः पूजयेतां च	६.२५.३५	तस्यैव कविभिर्दूतै	५.१४.२२

कीदेवीभागवतपुष्पाणम् :: स्वोक्तानुक्रमणी

७०

तस्यैव पश्यतः	८.२.३	ताडितो यमदूतेन	६.३३.६६	तानाह प्रणतानंवाः	६.५.५७	तानुरणे निहतान्विक्य	५.१८.३५	तां तथा रुदतीं भायां	७.२६.१०
नस्यैव पादरजसा	६.३०.६३	ताडितो यमदूतेन	६.३३.६१	तानाह प्रणतान्दुः स्थाणा	६.१७.३०	तान्हुत्वा नृपतीन्भारं	४.१८.२१	तां तथा संस्थितां दृष्ट्वा	१.१५.५६
तस्यैव वचनं श्रुत्वा	५.११.१०	ताडितो यमदूतेन	६.३३.१०३	तानाह भगवान्प्रह्ला	२.१२.३३	तापं प्राप्स्यामि संश्रप्य	७.२६.६२	तां दुष्टाव महेंद्रश्च	६.४८.११०
तस्यैव सर्वभोग्यानि	११.४.३३	ताडितो यमदूतेन	६.३३.१०५	तानाहुर्हं हयाः क्रुद्धा	६.१६.३१	तापसं राक्षसानां वै	३.१२.५	तां ददर्श महाकामीकामा	६.२.२८
तस्यैवाऽऽनयनार्थं	७.११.२८	ताडितो यमदूतेन	६.३४.१६	तानि कर्माणि वक्ष्यामि	११.२३.३३	तापसांस्तप्यमानांश्च	१.१७.१३	तां ददस्व महाबाहो	७.२२.४३
तस्यै वोद्धरणार्थाय	४.८.३	ताडितो यमदूतेन	६.३४.२५	तानि तान्यस्य रूपाणि	१०.१२.३२	तापसो मे हतः पुत्रो	६.३.५४	तां दुष्टां केशपाशेषु	१०.१२.६७
तस्यै शुभाशिषं दत्त्वा	६.३८.७८	ताडितोऽसौ पपातोभ्यां	५.१८.६०	तानि दत्त्वा यथास्नाभं	११.१८.१६	तापसो धर्मपुत्रो द्वौ	४.७.१६	तां दृष्ट्वा च पुरी	७.२०.१४
तस्योद्धारं च राजेन्द्र	२.११.४४	तातपाश्वं व्रजामीति	७.२४.८	तानि मध्येव सुभगे	१०.१२.५६	तापसो न जितात्मानो	४.६.५४	ता दृष्ट्वा च समुतस्थौ	६.१३.२७
तस्योद्यम तथा ज्ञात्वा	७.१४-१६	तादृशपातः दा देव्यः	५.२८.१६	तानि सर्वाणि मुक्तानि	३.१२.७७	तापसो यंदबुद्धीस्थो यद्वे	४.६.१५	ता दृष्ट्वा ताश्च संवीक्ष्य	१.१५.६३
तस्योपरि महादेवो भुवने	१२.१२.१३	तादृशीनां न सा शक्ति	५.११.२४	तानुवाच गुहः काव्य	४.१२.५६	तापितं च जगत्सर्वं	४.५.१६	तां दृष्ट्वा देवकन्याभ्यां	७.४.२८
तस्योपवीत सामग्री	७.१५.४५	तादृशीर्न जितं चित्तं	४.७.२३	तानु वाच ततः शक्रः	१.५.१४	ता पूजां करिष्यति	६.६.३७	तां दृष्ट्वा स वरारोहां	६.१६.१४
ताश्च सर्वान्पु रोषाऽमं	१२.६.३४	तादृशैर्मधुर्हैर्विषै	५.११.३०	तानुवाच तदा वाक्यं	७.१२.५८	ताभिश्चैव सहस्कन्धैः	६.२०.४६	तां दृष्ट्वा मुण्डुसर्वांगी	५.८.७४
तास्तथा पीडितान्	५.७.३५	तादृशो न भवेन्नित्यं	६.२१.५२	तानुवाच तदा वार्णी	१.५.७०	ताभिः सर्वं हतं सैम्यं	५.२६.४१	तां देवीं चेन्महाशक्ति	४.५.४६
ता आदिश्य च सेवायं	१.१७.५७	ता नः पुनीताः	८.१३.१४	तानुवाच सुराणां वै पुत्राः	२.६.६८	ताभ्यां विचारितं तत्र	१.६.३२	तां देवीं शरणं यामि	१०.११.१०
ताडनं दंडन चैव	८.२२.४	तानहं संप्रवक्ष्यामि	४.२२.३०	तानुवाच सुरान्देवी प्रसन्न	४.१५.२४	ताभ्यां संगम्य मेधाविन्पुत्रो	६.२४.४४	तां ध्यात्वा सगुणां मायां	१.२.१०
ताडितस्तेन तीक्ष्णाम्बां	५.२.३६	तानागतान्समाशोक्य	७.१८.२५	तानेतान्यवीक्ष्य पुत्रं च	१.२०.४	तां दृष्ट्वाऽथ पातालं	५.२.३६	तां नत्वा मनसा देवीं	१.१५.३४
ताडितैर्ममदूतैश्च	६.३७.२१	तानागतान्समीक्ष्याऽथ	४.११.३१	तान्दैत्यराजस्तपनीय	४.६.२३	तां च बलिपरीक्षां	६.१६.४७	तां न सेवेत कश्चण्डी	३.२७.२८
ताडितैर्मम दूतैश्च	६.३७.४१	तानागतान्समीक्ष्याहं	६.८.२६	तानि शम्य सहस्राक्षः	५.५.२१	ता चापि योषितं	८.२२.३६	तां निद्रावशमापन्ना	४.१.४१
ताडितैश्च विनिर्मुक्तैश्च	६.३७.८४	तानामतान्पुराणराजां	७.६.१८	तानिहस्य सुराणां सा	५.२१.६	ता जवानां क्षुवातस्तु	७.१०.५३	तां पश्यन् सद्युष्टारमा	३.२८.५०
ताडितैश्च मयवीर्य	६.३७.९८	तानामतान्पुराणराजां	५.१०.४२	तान्पश्यन्मयमया	८.२३.५१	तां ज्ञात्वा मुच्यते अयु	३.१०.३५	तां पुरीमनुसोकाना	८.७.८८

तां प्राप्तां च समाप्ताय	२.६.६६	तामबोधदयो राजा	२.३.५०	तां ब्रूल च ततो देव्यै	११.१८.४२	तालुस्वाचल जित्त्वैव	११.१.३६	तावमुत्रापि कथाया	८.२२.३५
तां मां सर्वात्मिकां यूय	१२.८.८१	तामखं त्रिविधं ज्ञेयं	१.६.१५	ताम्यं समागतं दुष्टं वा	५.१२.१६	तालुस्वा तत्र सदा	१२.५.२२	तावानीतो तदा वीर्य	५.२६.६०
तां यामि शरणं देवी या	१.१५.२७	तामस्तुमहाराज	५.१.४५	ताम्यः श्रुत्वा च तं शब्दं	५.१२.१६	तावागत्य तदा तत्र वनु	४.२४.११	तावुधौ व जगत्स्रष्टा	५.११.१४
तां वारिणीं ब्रह्मसदनं	६.७.१४	तामस्तत्त्वं कथं जातः	४.१.२४	ताम्रसालावुत्तरत सीस	१२.१०.४२	तावच्छिद्योऽपि तरसा	५.७.४०	तावच्च सर्वाः समालोक्य	६.७.२
तां वातां प्रेषयामास	११.१५.५१	तामसा दानवानां वै	३.१२.३८	ताम्रस्तद्वचनं श्रुत्वा	५.१४.४०	तावता कृतकृत्यत्वं	१२.८.६०	ताः सर्वाः पुत्रिताः	६.१.१४५
तां विलोक्यासितापांगी	३.१६.२६	तामसा लोभनिरताः	५.१२.५६	ताम्रस्तु बहुभिः सार्धं	५.५.५१	तावत्सूयस्य वारोश	७.१५.२५	तासां नामानि वक्ष्यामि	१२.११.३१
तां वीर्य विभ्रमकरीं	४.६.३६	तामस्याऽऽविष्टदेहा सा	१.५.८०	ताम्राणां प्रतिमालक्यैः	६.३७.२७	तावत्तदेव स्त्रीरूपेण	७.३१.३१	तासां को वा रिपुमित्रं	६.१८.३७
तां वीर्य मुनिसादूल शोकं	१.१६.५८	तामागच्छन्तमालोक्य	५.१३.२५	ताम्रेण मूर्च्छिने रैत्ये	५.६.१	तावत्तस्याः पिता ज्ञात्वा	३.१८.४०	तासां अपरिचर्यायं तावती	४.६.३७
तां वीर्य विपुलापांगी	५.३०.१६	तामावाय ययौ शीघ्रं	४.२३.३५	तामो मुमलमादाय	५.१४.४८	तावत्तिष्ठति ते तत्र	६.११.२४	तासां जन्मानुकथनं	६.२.४
तां वीर्य सुदर्नी	७.२.५२	तामाइ य सुनां पाणी	४.२३.४१	तारका त्रिपुना तन्वी	१२.६.७१	तावत्त्वं गच्छ तत्रैव	६.२०.२२	तासां तिसृणां श्वतीनां	१.२.२१
ता शिवा वेद दधौ	६.५.२२	तामाहु भगवान्कृदः	६.१७.५८	ताराग्नय पदाद्याः स्मृ	१२.७.१०६	तावत्स्वयाऽत्र स्वातन्त्र्यं	३.२४.८	तासां ब्रह्मष्टसहस्राणि	४.६.३८
तां समानय चार्वंगी	१०.१२.५३	तामित्युवाच संतुष्टः	६.३८.८०	ताराग्रहबलोयेते पुत्रं	७.१४.५३	तावत्पृष्टो मुने मित्रा	६.३१.६	तासां नामानि वक्ष्यामि	१२.११.७६
तां समुद्घृष्य	८.२.१६	तामुवाच जगत्कर्ता	६.१७.२०	ताराद्यं जुहुवा दष्टवार	१२.७.१३४	तावत्तिसृषुपतिः श्रीमान्मार्ग	३.१६.२३	तासां पुत्राश्च बहवः	४.४६.१२
तां संप्राप्य युयस्ते च	६.४४.३६	तामुवाच मुनिः कान्त	४.३.२४	तारां पश्यन् धर्मात्मा	१.११.८२	तावद्दृश्यबलं प्राप्तं	५.५.२८	तासां मध्ये वरारोहा	३.१६.२८
तां स्नापयित्वा	६.४८.१४२	तामुवाच विदल्लोऽसी	३.१५.३६	तारा मय्यनुरक्ता च यथा	१.११.५६	तावद्भवेसुखं कस्मात्कोऽन्यो	४.१३.३६	तासां स्तोत्रं च	६.४.३
तां स्मृत्वा परमां शक्ति	३.२१.५४	तामुवाच विनीतः	५.११.५५	ताक्यंस्था त्रिगुणाकारा	१२.६.७४	तावद्भगवत्सहस्राणि शिव	११.६.२६	तासु पुत्रा दशदश	४.२५.५८
तां हृदयस्थितां कृष्णो	६.१३.३१	तामूते परमां शक्तिं	३.२०.२७	तालनेमिस्तथा कंसः केशी	४.६२.४३	तावद्विद पविस्ताराः	८.५.२१	तासु मां बाधितु वृत्ताः	४.७.५
तामग्निं वरुणां तपसा	७.३१.४५	तामेकान्तो मुकेशोते	६.२७.५	तालवृक्षप्रमाणैश्च	६.३७.४४	तावपुत्री महाराज	५.२.१८	तितिक्षादमस्तत्वाद्यै	७.२७.६
तामपुच्छन्महाराजः	७.१८.२	तामेव शुश्रूवुः सर्वे	६.१२.६१	तालवृक्षप्रमाणैश्च	१२.११.४१	तावानकंरयस्यात्र	८.१५.३६	तिथौ हस्तानिवतायां	३.२६.२४
तामविज्ञाय राजेंद्र	७.२६.६			तालास्तमालाः क्षालापच	१२.१०.२३	तावत्स्वैव च वर्षाणि	६.३३.१३	तिमिषिलगिला सीवा	१२.६.६८

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: लोकानुक्रमणी

७२

तिपक्त्रिपुं बिचिना	११.१२.३५	तिलः कोदयः सुराणां	६.३.१८	तुर्यमानेन तैलस्य	८.१५.३७	तुल्यपुपास्थानं	६.२६.१	तुष्येजया महाराज	७.३.२०
तिरक्चामपि यत्त्रेम पुत्र	१.४.६	तिलः कोदयस्त	७.३५.२८	तुर्यातीतस्वरूपां च	१२.६.१६	तुष्टाव देवीं देवेसीं	८.१.२३	तुहिनाचलमासाद्य देव्याः	१०.१२.६६
तिर्यक्प्रेक्षण एवात्रा	८.२३.२४	तीक्ष्णकंठ कुण्डे स	६.३३.५५	तुर्ये युगे भवति जाति	५.१६.२६	तुष्टाव धर्मराज च	६.३१.७	तूणीरो चाक्षयी दिव्यो	६.२.५२
तिर्यग्योनोवाधान्यत्र मानुषीं	३.६.४०	तीक्ष्णदंतीं च विकृत्यै	६.३७.४२	तुर्वसुर्नाम विख्यातो	६.१६.५१	तुष्टाव परया भक्त्या	६.४८.५४	तृणं स्निहति नक्षरं स्तैर्वा	६.४१.३६
तिर्यग्योनिषु को भोग	४.१८.३७	तीक्ष्णतोय स्वरूपं च	६.२३.२५	तुलजापुर तृतीयं	७.३८.६	तुष्टाव बोधनार्थं तं धुमैः	१.७.७	तृणं वज्रायते नूनं	५.२५.४६
तिलदानं ब्राह्मणाय	६.३०.२५	तीक्ष्णवासी महापापी	४.८.३५	तुलसीकाष्ठनिर्माण	६.२४.४५	तुष्टाव मनसा देवीं	६.१६.१७	तृतीयं च तथा सोम्य	१२.१.२१
तिलपुष्पसमाकारा	५.८.६७	तीक्ष्णार्नां च यथा गंगा	६.३०.१२८	तुलसी च यदा पूज्य	६.२५.१	तुष्टाव विधिवद्देवीं	१२.६.४६	तृतीयं सुतलं प्रोक्तं	८.१८.१६
तिलान्यवकुशानघे	७.४.४	तीक्ष्णानि च पवित्राणि	६.२६.२६	तुलसी तरु मूलेषु पुण्य	६.२४.३७	तुष्टाव विविधैः स्तोत्रै	१२.८.६०	तृतीय माश्रमं पुण्यं	७.१२.५
तिलैस्त्रिस्वादुसंयुक्तं	६.५०.४५	तीक्ष्णानि भुवि पुण्यानि	६.१२.१	तुलसीतोय करिणकां	६.२४.४८	तुष्टाव शंकरं गत्वा	५.५.२२	तृतीयः शौर्यशुक्लश्च	३.१८.४३
तिष्ठ तिष्ठानले सोऽपि	५.१३.२८	तीक्ष्णान्यावाह्य तत्रैवाप्यष्ट	१२.७.५४	तुलसी पत्रतोयं च मृत्युकाले	६.२४.४२	तुष्टाव साश्रु नेत्रश्च	६.४८.१२५	तृतीया दिवसे देव्यै	८.२४.८
तिष्ठ तिष्ठति भावंतो	६.२२.१२	तीक्ष्णश्रियो सत्त्वयुक्ता	४.१०.२	तुलसीपत्र विच्छेदं	६.२४.६१	तुष्टिदं पुष्टिदं चैव	६.२६.६६	तृतीये घोषना व्यासश्च	१.३.२७
तिष्ठतं पिगलार्जं च	६.२०.१४	तीक्ष्णशिला द्विजा ये च	६.२६.३१	तुलसीपत्रविच्छेदं	६.२४.६२	तुष्टिः पुष्टिः क्षमा	१.१५.६१	तृतीयेऽथ चतुर्थेऽथ पंचमे	२.४.२२
तिष्ठतं हि युवां तावद्वसवंतो	१.६.२६	तीक्ष्णैस्तपोभिर्दानैर्वा	४.२१.८	तुलसी परितुष्टा च	६.१८.१	तुष्टिः पुष्टिस्तथा	६.१.२०	तृतीये पूजिता	६.४७.३४
तिष्ठति तानपास्त्वैव	७.२७.२१	तीक्ष्णोदकं च पाथं च	६.२६.५८	तुलसी पुष्पसारां	६.२५.४१	तुष्टुर्जगतां चाम्रीं	६.५.३३	तृतीये वायुप्रलम्बस्तु पादां	४.२५.३३
तिष्ठंस्यां मयि या	७.३१.५६	तुतोदाऽनीव पुरतो दैत्वा	४.६.३०	तुलसी स्वकरे कृत्वा	६.२४.४४	तुष्टुर्मुदिताः सर्वे देवा	१.१४.१६	तुष्टायां श्रीमहादेव्या	११.१८.४०
तिष्ठंस्त्वद्य सुराः सर्वे	५.६.२	तुरावाऽपि तच्छ्रुत्वाक्रोध	१.११.६३	तुलसी स्वकरे कृत्वा	६.२४.४६	तुष्टुर्भक्तिमन्त्रातः	१०.१३.११	ते ऊचतुः सतीं वधून्	६.२४.३१
तिष्ठं सर्वमते तावद्या	५.३०.३६	तुरावाऽपि तं वीक्ष्य	५.५.३३	तुलसी वचनं श्रुत्वा	६.२०.५२	तुष्टु वुः शंकरं देवं	६.४७.१४	ते कथं बाधितुं शक्ता	४.५.३३
तिष्ठाय निर्मयो जानस्ती	१.६.७	तुरावाऽपि तं विद्वत्त्वा	५.५.३२	तुलसी वचनं श्रुत्वा	६.२४.१३	तुष्टुवुस्तां तदा देवीं	५.१३.४६	ते गणा निवसन्त्यत्र	१२.१०.५७
तिष्ठेवह्नि रात्रौ तु	११.२३.३५	तुरावाद् विजक्येण	७.१६.१२	तुल्यमेभिर्नृत्वापं	७.२७.२२	तुष्टुवुस्तां तदा देवीं	५.३१.६३	ते गता स्तत्र बुध्वातां	६.२५.४२
तिष्ठेवह्नि रात्रौ तु	५.४.३३	तुरावाद् विजक्येण	७.१६.१२	तुल्यमेभिर्नृत्वापं	७.२७.२३	तुष्टोऽस्मि कृष्ण तपसा	४.२५.३६	ते गत्वा जानुषी तीरे	३.७.३८

ते गत्वा देवदेवेशं	४.५.१	तेजोरूपं निराकारं	६.२.१३	तेन त्वां मनसावे	६.४८.१३८	तेन सा पांडवानां	६.१६.५६	तेनैव बालकाः कांत	७.१३.४४
ते गत्वाऽथ समाशाय फल	२.१०.५५	तेजोरूपी शुको जातो	१.१४.११	तेन नादेन शक्राद्या	५.२६.३३	तेनागत्य वचः प्रोक्तं	४.२४.४६	तेनैव समयेनाद्य सधिः	६.६.३३
ते गत्वा नृपतिं प्रोचुस्ता	२.१०.५३	तेजोवती संयमनी	८.७.१०	तेन नादेन सा जाता	५.२८.१५	तेनाज्ञप्तः कश्चिद्व्यामि	६.२०.१३	तेनैव सह पातालान्निर्ययुः	४.८.४४
ते गत्वा ब्रह्मलोके	६.६.२३	तेजोसीत्यादिमंत्रेण देवी	११.१६.७१	तेन नाम्ना च तुलसीं	६.१७.१३	तेनातिक्लृष्टेन शरेण	३.११.२४	तेनोक्तं रावणेनाद्य	३.२६.१५
ते गत्वाऽगिरसः पुत्रं	६.८.१८	ते तत्र दशशुर्वीं सिंहस्यो	५.१५.३	तेन युध्यप्रभावेण स्वर्गे	११.१८.६३	तेनायं ते कुमारो वै	४.२१.२६	तेनोक्तमेतद्देवैश्च भार्या	६.१६.२१
ते गुणाः साधकवरे	७.३५.५४	ते तदाऽतिभया क्रांता	७.१८.२४	तेन प्रसन्ना देवेशी	११.१८.३६	तेनाऽयं रक्षितो यज्ञ	२.१२.५१	तेऽपिकथ्यपदायादा	४.१५.४१
ते ब्रह्म तु मया दत्तं	११.२०.२७	ते तदा न भवंत्येव	६.१५.५६	तेन प्राप्ताऽय वंदेही	३.२७.५०	तेनासौ बालको दष्टस्तदैव	७.२५.८	तेऽपिच्छन्नाः स्थिता	५.१२.३४
ते च ता परिसंचित्यं	६.५.२७	ते तुभ्रत्वा वचस्तस्य	४.२२.१४	तेन भानुविरोधेन सर्वं	१०.६.३	तेनाऽहं चौर्यं धर्मण	७.१३.२५	तेऽपि तत्रासुरान्दष्ट्वा	४.१५.७
ते च भावनया ब्रह्म भूतं	११.६.४२	ते ते किं न मंदमतयो	५.२२.३६	तेन मंगलचंडी सा	६.१.८५	तेनाहं तव दासोऽद्य	६.२२.२६	तेऽपि देवाः शरैर्दिव्यै	५.५.५६
ते च विष्णुगृहं प्राप्य	५.८.६	ते देवाः स्वानिधिष्ण्यानि	१०.७.३	तेन मुक्तः सदैव	७.३७.३१	तेनाहं दुःखिता जाता	७.१३.४७	तेऽपि रागवशाल्लोके	६.३३.१५
तेजकं लोमकूपेषु	६.३.६	ते ध्यानयोगानुगता	७.२६.११	तेन रुडस्तु सर्वत्र याति	२.१.११	तेनाऽहं दुःखिता राजन्	७.१८.८	तेऽपि श्रुत्वा वचो	५.२८.४७
तेजसा चक्रतुल्यं च	६.२३.१४	तेन कसेन कस्माद्	४.१.५	तेन वाक्येन तन्वंगि	६.२३.७	तेनाहं प्रेषितः कामं	४.२३.३६	तेऽपि स्वार्थपरा नून	४.१५.३६
तेजसा ज्वलितं शस्वच्छो	६.४६.१७	तेन च स्वयंरालाक्षि	५.१६.६३	तेन व्रत प्रभावेन हिरण्यो	११.१८.२६	तेनाहं भीतभीतोऽस्मि	५.५.१७	ते पीत्वा मदिरां मत्ताः	२.८.४
तेजसाऽतिविराजन्वै	१.१६.५०	तेन चाप्यहमुक्तोऽस्मि	१.४.६३	तेन शकासमाविष्टो गोकुलं	४.२४.३	तेनाहं बृत्तपूर्वाऽस्मिन्	१.२०.३६	ते प्रयाति विष्णुलोकं	६.२६.४४
तेजसा वयसा कस्माच्च	६.४०.२३	तेन चाऽयं जलेनापि	१२.७.१६	तेन षोडशमि विग्रहे	३.२७.४१	ते निशम्य स्वरवे	८.२.६	ते प्रापिता सुरवनं	६.५.४४
तेजसा वयसा रूप	६.२.५६	तेन चोपद्रुताः सर्वे	७.३१.१२	तेन श्रुतेन ते राजविषित	२.१२.६४	तेनेति पृष्टः स मुनि	३.११.३४	ते प्राह मधुरां वाच	५.२३.५१
तेजसा षोडशांशोऽय	६.३.५	तेन जातमिदं सर्वं	११.१५.६६	तेन सत्येन जीवेत	४.१२.१३	तेनेदं प्रोच्यमनाऽपि	७.२.५४	ते प्रेत्यामुन्नरके	८.२३.३
तेजस्वी भासि नूनं त्वं	१.१७.२१	तेन जानाम्यहं नूनं	५.११.४०	तेन संपीडिता देवाः	१०.१२.३७	तेनेदं रक्षितं विश्वं	४.१०.२२	तेऽब्रुवन सहिताः	७.५.२४
तेजोमंडलमध्ये तु कुमारीं	१२.८.५२	तेन ते तेजसो वृद्धि	६.६.३८	तेन संपूजितो भक्त्या	६.२६.१३	तेनैव शाश्वतं सर्वं	४.२.१४	तेऽब्रुवन्पंडिताः कस्त्वं	७.२२.६
तेजोमयी दुराधर्षा सर्व	१०.६.२०	तेन त्वं मनसादेवी	६.४८.१३७	तेन सर्वज्ञता जाता	६.२३.२२	तेनैव तपसा हृष्टा	६.१.५७	तेऽभिभूताः संतरति	४.७.३६

श्रीदेवीभागवतपुराणम्: श्लोकानुक्रमणी

७४

ते भूत्याजगृह धेनुं	३.१७.१७	तेषां राज्ञीर्जाताभि	७.१२.३६	ते सर्वे पादरजसापाव	१२.६.१४	तो कणं मलजो दुष्टो	१.४.५४	त्यक्त्वा तन्माहिषं	५.१६.६
तेभ्यो दत्त्वा वरं जाता	२.४.४०	तेषां लोके भुक्तिमुक्ती	१०.१.२३	ते सर्वे मिलिता यज्ञां	१२.६.२६	तो गत्वा तो समासीनं	५.२३.१४	त्यक्त्वा त्वमपि योगां	३.२६.२५
ते मयास्तेऽतिपुर्भाग्या	३.१८.२६	तेषां वंशप्रसूताश्च	११.५.२४	ते सर्वे मृतिमंतश्च	१२.११.६३	तो गत्वा समरे देवी	५.१३.२	त्यक्त्वाऽऽमोलवासं च	४.२.२२
ते यांति विष्णु लोकं	६.२६.५१	तेषां वंशानुकषणं वंशानु-	१.२.२५	ते सर्वे यांति सत्रैव	१२.१२.४६	तो च प्राप्य मुने मंत्रः	५.३५.१४	त्यक्त्वाऽऽनन्द सुखं दैत्यै	५.३३.५०
ते यांति सूर्यलोकं	६.२६.४७	तेषां शुकस्तथा त्वं मे	५.४.२५	ते सर्वे समुपासते	१.८.१५	तो तथा निहनी श्रुत्वा	५.१५.१	त्यक्त्वान्न वारिपानं	६.३.५७
ते राजपुत्राः सर्वेऽपि	१०.१३.०३	तेषां सिद्धिः सत्वरपि	१०.१.२२	ते सर्वे स्वस्ववृत्तांतं कथ	१२.६.११	तो तु भक्षयार्थमत्यंतं	१.४.६	त्यक्त्वा मूर्खं स्वभाव	५.२४.६
ते विहाय महालक्ष्मी	६.१४.१३	तेषां स्तोल निशम्या	८.२.११	ते हता वामुदेवेन	४.१७.३१	तो प्राप्तयौवनोर्ध्व	५.२१.११	त्यक्त्वा पित्र्यं शुभं	४.२५.४७
ते वै शक्ति परां देवी	१.८.४७	तेषामुत्तरतिरतुला चरितं	७.२.७	तेहि सर्वे पराशक्ति	७.१.४	तो यांति च महीं पूत्वा	६.७.५४	त्यक्त्वाऽऽयुधानि ते सर्वे	५.३१.६५
तेषां का देवता प्रोक्ताः	१२.१.७	तेषु कानन वर्षेशु	८.८.३	ते होचुस्स्वरिता भीताः	६.३३.४२	तो विचित्रो सदा देहे	३.७.१४	त्यक्त्वाऽऽयुधानि सर्वाणि	५.३०.४१
तेषां कार्याणि बहूयामि	३.७.२७	तेषु कृतिनिकेतानां	८.१८.२८	तैः पूर्वाचरितं सर्वं	११.१२.२१	तो वीक्ष्य बलिनो ब्रह्मा	१.७.१	त्यक्त्वाऽऽयोध्यां	७.१६.५३
तेषां गणा वसंत्यत्र	१२.१०.१३	तेषु प्रोक्ता नदीः	८.१२.८	तैरहं पीडिता शक्र	४.१८.८	तो मृती स्वकृतेनैव	३.२५.२३	त्यक्त्वाऽऽति विपुलां भ्रात	५.२६.५७
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा	५.१६.१	तेषु यस्मात्प्रभूतं	६.४३.६	तैर्बाणोनिहतास्तस्य	५.२५.१८	तो समेत्य मुनि मार्गे	३.२८.८	त्यक्त्वा वरं स्थिताः	४.१५.७१
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा	६.२३.३०	तेषु वर्षाद्वयः सप्त सप्तैव	८.१२.२२	तैर्युक्ताः स्यंदनास्त	१२.११.६२	तो संबोध्य महाभागी	५.३३.२८	त्यक्त्वा स हरिरूपं	५.१८.४१
तेषां दारक्रियाः काले	६.२६.३१	तेषु वर्षेषु देवेशाः	८.८.१	तैर्विद्धः पापिभियुक्तं	६.३७.४६	तो हि कृष्णानुनौ वीरो	४.१७.२३	त्यक्त्वोरणो गताः सर्वे	१.१३.२४
तेषां नदानां पानीयपाना	८.६.२५	तेष्वेवोपविशित्वा	८.२३.२०	तैर्विना न प्रयास्यामि	७.२७.२३	त्यक्तान्यभोगसभारा	६.८.५६	त्यज चित्तां महाराज	७.२०.२६
तेषां नामानि राजेन्द्र	७.२.१८	ते सभाग्याः कृतप्रज्ञा	२.१२.६०	तैलाभ्यर्गः पुष्पवार्तस्तथा	५.१४.१८	त्यक्तुं नाहुंसि देवेश	४.६.५४	त्यज देवालयं शक्र	५.४.४
तेषां नास्ति विनिर्माक	११.३.२८	ते समचुमुनेऽत्रैव पुरीं	११.१५.३३	तोमरैर्भिदि पालैश्च	६.४.२७	त्यक्त्वा क्व यामिकान्त	६.२८.२२	त्यज त्प्राणान्नि यंतुत्वे	३.२६.३३
तेषां नास्ति विनिर्माक	११.१२.१५	ते सर्वेऽतिविपण्याश्च	६.१६.४५	तोययामास देवेशीं जल	१०.८.१६	त्यक्त्वा गर्भगृहे वामं	४.२.२१	त्यजैतां मां गृहाणोति	६.२२.११
तेषां फलानि यन्मयि	६.२०.५५	ते सर्वेऽपि मिलित्वा	१२.६.८५	तोययित्वा विप्रवयोनि	६.३.५२	त्यक्त्वा गृहं वन गत्वा	१.१४.६३	त्यज चैवं सुरैः	५.१६.४२
				तोययित्वा यज्ञादीं वाय	११.१८.४४	त्यक्त्वाऽऽगानि च सर्वाणि	१.७.४६	त्याज्यमानं वने पित्रा	७.१०.४६

त्याज्यस्तु मुजर्नः	६.१४.४६	त्राहि त्राहीति वाक्यानि	७.२८.५१	त्रिजटा तिसिरी तुष्णा	१२.६.७२	त्रिभुवनेषु भवत्वियमं	३.५.१६	त्रिविधत्वं कथं चास्य	११.११.१
त्याज्योऽहं कर्मणा	७.१३.२०	त्राहि त्व देवदेवेश	५.२१.२०	त्रिजन्मनि च कपोऽपि	६.३३.६८	त्रिमूलश्चैव रुद्राक्षोऽप्य	११.७.२६	त्रिविधत्वं प्रवक्ष्यामि	११.११.२
त्रयाणां शक्तयस्ति सः	३.७.२५	त्रिंशत्सहस्रवर्षं च	६.१७.१७	त्रिजन्मनि भवेच्छागः	६.३३.१०६	त्रिमूर्ती सप्तमुख्यन्या	१२.१२.१०	त्रिविष्टपं ग्रहीष्यामि	५.३.४०
त्रयाणामपि वर्णानां	७.२१.१३	त्रिंशदसौहिणीबाधं	६.२१.१४	त्रिजन्मनि वराहश्च	६.३३.४१	त्रिमूर्ति पूजनादायुः	३.२६.४६	त्रिंशंकुः पक्वणे	७.१३.५३
त्रयाणामध्यययोग्यः	७.३७.३	त्रिशलक्षयोजना	६.१२.२३	त्रिविंशं च घरां त्यक्त्वा	५.२३.१७	त्रियंबकेन मन्त्रेण सतारेण	११.६.३०	त्रिंशंकुरिति नाम्ना	७.१०.५६
त्रयी त्रिवर्गनिलया तुर्या	१०.११.१६	त्रिशलक्षयोजना	६.१२.२४	त्रिनेत्रां मस्तिष्कामाला	१२.८.५५	त्रियायुषेण मन्त्रेण	११.६.३२	त्रिंशंकुरिति भूपस्य	७.१३.४६
त्रयोदशमुखश्चाक्षः	११.७.३८	त्रिकर्मरसिकास्ते वै	५.२०.४२	त्रिपुंड्रधारणं दृष्ट्वा	११.१४.४१	त्रियुगंस्तं कथं मायां	६.२८.१८	त्रिशिरा भोगमुत्सृज्य	६.१.३३
त्रयोदशसहस्रं च	८.१८.४	त्रिवालजः सार्वभौमो	११.१८.५६	त्रिपुंड्रधारणं प्रोक्तं	११.६.२२	त्रिरात्रं तुलसीपत्रं	६.२४.५१	त्रिशूलधारिणो ये च	११.१५.४०
त्रयोदशाभिधा भिन्ना	१०.११.२१	त्रिकालज्ञानमेवापि केन	११.१८.५६	त्रिपुंड्रधारिणो भिक्षा	११.१३.१६	त्रिरात्रे तच्छ्वनगुणा	६.४५.५६	त्रिशूलयोनी सुरभिश्चात	१२.२.१७
त्रयोदश्यां च दुर्कमया	८.२४.१८	त्रिकालज्ञानसंपन्ना त्रिवली	१२.६.६७	त्रिपुंड्रध्विप्रवरोयो	११.१२.३६	त्रिलक्षकोट्यो गोपाः	६.४५.१४	त्रिशूलयोनी सुरभिर्मक्ष	११.१७.६
त्रयो विंशति साहस्रं	१.३.८	त्रिकालं तत्र कर्तव्या पूजा	५.३४.२६	त्रिपुंड्रं परमं पुण्यं	११.१४.४०	त्रिलोकधाम्नी सावित्री	१२.११.७	त्रिषु लोकेषु नृत्पवचात	६.१.१५०
त्रयो वै गिरयः प्रोक्ता	८.५.६	त्रिकालं परया भक्तया	१२.६.३६	त्रिपुंड्रं किंभालेन	११.१३.३१	त्रिलोकबंधो लोकेशि	८.१.३६	त्रिषु लोकेषु दैत्ये	५.२३.३०
त्रयो हिमालयश्चेति	८.५.१३	त्रिकालं पूजनं नित्यं	३.२६.३६	त्रिपुंड्रेण विना विप्रो	११.१२.२६	त्रिलोकीशस्त्वमधुना	६.८.६	त्रिषु लोकेषु पुष्पाणां	६.२४.३३
त्रय्युक्तकर्मनिरता	६.११.३६	त्रिकालं महतीं पूजां	६.६.६४	त्रिपुरस्य वधायाय	११.४.६	त्रिलोक्याः शंकरेणाऽयं	८.२०.२	त्रिष्टुभं जगती चैव	१२.१.१७
त्रय्यारुणिः पंचदशे	१.३.३०	त्रिकालं संजयन्मर्यां	१०.६.१०	त्रिपुरः सह युद्धं च	६.२१.७८	त्रिलोचनश्च त्रिशिखं	८.२०.२३	त्रिसंधूषिता विप्राश्च	६.३६.१७
त्राता स्वमेव मम मोहमया	३.४.४८	त्रिकूटः शिशिरश्चैव	८.६.३१	त्रिभागः सोऽपि त्रेतायां	६.२१.४७	त्रिवक्त्रस्त्वनलः साक्षात्	११.४.१३	त्रिमध्यं सर्वदा सर्वे	१२.८.८६
त्राता वयं जननि ते मधु	३.४.३४	त्रिगुणात्मकस्वरूपा	६.१.७	त्रिभिश्चंद्रादयर्णैः पूतो	११.२३.४४	त्रिवत्सरं जपेदेवं	११.२४.७४	त्रिसंख्या त्रिस्तनी	१२.६.६६
त्राता वयं भगवति प्रथमं	१.७.३६	त्रिगुणा विविक्ता शक्ति	३.७.४	त्रिभिः संवीक्षिताऽस्मामि	३.२.३१	त्रिविक्रमकर्णदेशे वाम-	११.१५.८६	त्रीणि नक्तानि वा	११.२३.६०
त्राहि नः परमापन्नान्मोक्षं	६.८.३८	त्रिगुणा साऽखिलाधारा	६.२८.२४	त्रिभिः सवर्तनैः श्रेष्ठैः	६.१.३१	त्रिविक्रमपदाक्रांता	१२.६.६६	त्रीण्येव हि प्रमाणाणि	१.८.२३
त्राहि मां शरणं प्राप्तं	४.२५.४४	त्रिगुणा सा महालक्ष्मी	५.८.४४	त्रिभिस्त्वं पुराऽऽश्रिता	५.२२.३५	त्रिविक्रमोऽपि नाम्ना	४.४.२२	त्रेता युगे द्वापरे वा	६.११.१६

त्रेतायुगे रघोर्बन्धे रामो	४.१६.१७	त्वत्तः सर्वमिदं विपव	४.१५.३३	त्वं कं ध्यायसि सर्वेश	६.१८.४३	त्वं देवि सर्वं सृजसि	३.२४.१४	त्वं हयं मत्समीपस्था	६.१७.६१
त्रैलोक्यका त्रिवर्गा च	१२.६.७३	त्वत्पत्रैर्गोविन्दोपाश्च	६.१७.३६	त्वं काशीबास विघ्ननां	१०.७.१०	त्वं धारणा ननु न	५.१६.५	त्वं ह्रीः कीर्ति	८.१.३२
त्रैलोक्यनाशनोद्युक्तो	७.३०.४१	त्वत्प्रसादात्कुटुम्बं मे	३.२७.४३	त्वं कियान्नल हीनोऽसि	५.३३.२२	त्वं नन्दने चैत्रये वने	७.४.५२	त्वमंघ्र्यायां नवयौवना	७.४.४६
त्रैलोक्यपावनी नाम्ना	६.६.४८	त्वत्प्रसादान्महाराज	३.२४.२७	त्वं गच्छ तपसे देवि	६.१६.४६	त्वं नपुमान् च पुंमामिति	१.१२.५१	त्वमप्यर्जुन वामोरु	५.१४.२०
त्रैलोक्यप्रलयो जातः	७.३०.४०	त्वत्सकाशमिहायातो	५.२८.४२	त्वं गमिष्यसि भुक्त्वा	२.२.२५	त्वं पदस्य च वाच्यार्थो	४.३४.२१	त्वमप्याग्निर्भवायुष्म	६.१३.३७
त्रैलोक्यं यज्ञभागाश्च	५.२१.४७	त्वत्सहायेन देवेसा	८.२.२४	त्वं गुहाया महाभाग पत्नीं	२.५.४४	त्वं पालयाद्य विबुधानसुरेण	६.५.४२	त्वमसि भूः सलिलं पवन	३.५.३
त्रैलोक्यमेतदलिलं विहितं	६.५.३६	त्वत्स्पर्शवायुनाः पूता	६.११.२१	त्वं च वेद्याः शिवस्त्वेते	३.६.५३	त्वं प्रिया शंखचूडस्य	६.२४.६५	त्वमस्माकं प्रभु शास्ता	३.२४.२६
त्रैलोक्यविभवं कामं	५.१३.५	त्वदंशतो गतः शक्रो	५.३०.६२	त्वं च स्वयं महासाध्वी	६.२४.५५	त्वं भद्रे गच्छ वैकुण्ठं	६.४.१६	त्वमाज्ञापयंरमोह	५.२३.४५
त्रैलोक्यलक्ष्मीं मासिष्य	८.१६.१५	त्वं दंशसंभवा एव त्वच्छ	१०.१.२०	त्वं चापि तां संनिरोक्ष्य	६.१३.४३	त्वं भूमिः सर्वभूतानां	१.५.५४	त्वमाराधय पीलोमि	६.८.५२
त्रैलोक्यविभवं भुक्त्वा	५.१०.५७	त्वदर्थं यत्तपस्तप्तं मया	१.१४.३४	त्वं चापि रत्नभूताऽसि	१०.१३.५८	त्वं मे तीर्थं परं मातर्देवश्च	६.२४.३८	त्वमुद्गीथेऽर्चमात्राऽसि	१.५.५५
त्रैलोक्यविभवं सर्वं	५.१०.२८	त्वदर्थं विग्रहः कामं	३.२१.३३	त्वं चेज्जहासि मधुसूदन	१.१२.४६	त्वं मे श्रेष्ठा च	६.८.६८	त्वमेका सर्वदेवानां	५.६.२६
त्रैलोक्ये तादृशो नास्ति	५.२४.३	त्वदर्थं सैन्यसंयुक्तो	६.२३.३३	त्वं चेदभवानिदयसे पुरुषं	३.४.४३	त्वं वेत्ति सर्वमलिलं भुवन	३.४.३६	त्वमेकासि धरारोहे	५.२६.४
त्रैलोक्याधिपतिः शुभस्तव	५.२४.५	त्वदर्थंऽस्माभिरनिशं	५.१२.३८	त्वं जानीहि महाभाग तया	१.१६.१५	त्वं वै तदाज्ञया प्राप्त	५.२८.५	त्वमेव गत्वा जानाहि	१२.८.३३
त्रैलोक्ये नास्ति तद् दुःखं	७.२६.६५	त्वद्गुणैः कर्णमागत्य	५.२३.४४	त्वं तु जानासि धर्मज्ञ	१.१.१६	त्वं वै पूज्यतमः कामं	३.१३.४२	त्वमेव चैव दुर्वृत्त	६.१३.४४
त्रैलोक्ये यानि तीर्थानि	११.१५.६६	त्वद्दर्शनादहमहो मुकृति	२.२३.५४	त्वं तु दुःखी सदैवासि	१.१६.३४	त्वं वै वसिष्ठदापादः कुल	२.२.६	त्वमेव ज्ञानिनां	६.४३.२
अथ कस्यैवमावृत्य	११.१६.१०४	त्वद्विद्या निहृते विप्रे	६.८.३७	त्वं तु ध्यायसि कं देवं	१.४.४२	त्व शक्तिरेव जगता	१.७.४२	त्वमेव यास्यसि	६.६.४२
अथ ह्येषोपवसेदित्यमति	११.२३.४८	त्वद्भक्तिमुक्तलोके	६.३.३५	त्वं तु सेनायुतो वीर	५.२६.६५	त्वं सर्वं विप्वजननी	६.५.३५	त्वमेव राक्षिकाकोपाज्जा	६.१८.७२
अथ ह्यपरं च नास्तीति तत्रजा	११.२३.४६	त्वन्नामिकमलाज्जातः कर्ता	१.४.३८	त्वं विष्णो बरयोण्याऽसि	७.४.४५	त्वं सूत भव दीर्घायुः	१.२.३७	त्वमेव शक्ति कांते	६.४५.८०
त्वत्कर्णमलजो देव ब्रह्मो	१.६.५	त्वन्नामिकमलावृष्ट्या	१.१६.४	त्वं देवि विप्व जननि	४.१५.१७	त्वं हि माता पिता	७.२३.३६	त्वमेव सत्तारसमुद्र	६.२०.४४
त्वत्कर्णमलजो देव ब्रह्मो	३.२०.३३	त्वन्नामिकमलावृष्ट्या	१.१६.४	त्वं देवि विप्व जननि	४.१५.१७	त्वं हि माता पिता	७.२३.३६	त्वमेव सत्तारसमुद्र	६.२०.४४

त्वमेधिकः कामः कामं	४.५.४३	त्वयाऽहं पावितः पुन	६.३.४६	द	दक्षिणे वै संयमनी	८.१५.१७	दत्तात्रेयाहंवयोगात्प्राप्ता	६.२३.२१	
त्वया सुहीतो भगवान्दे	१०.११.२४	त्वयाऽहमघुना सत्यं	६.१.८.७५	दंष्ट्राकटकटारावं	७.३३.१६	दक्षिणे च कृतः पूर्वं	६.३.१२१	दत्ताऽऽवाप्यां मघवतः	४.६.४६
त्वया च कथितं वाक्यं	६.२२.३८	त्वयि प्रीतं जगत्सर्वं	१२.८.३२	दकारं गुल्फेणे तु यत्तारः	१२.३.२३	दग्धा ये ब्राह्मणवरा	७.३६.२६	दत्ताश्च शक्तयस्तेभ्यो	५.३३.६४
त्वया चोत्पादितानाथः	४.६.५०	त्वयि भारोऽस्ति सर्वेषां	५.७.४८	दक्षणेह महाराज	७.३०.२०	दग्धुं न शक्तः	६.४३.१६	दत्ता सा वसुदेवाय देव	४.२०.६३
त्वयाऽप्य भार्यापुत्रेण	७.२७.१०	त्वयि ये शरणापन्ना	६.१५.४३	दक्षपाश्वं वंकिरेषु	८.१७.२२	दंष्ट्राकार्यनिलया दंष्टिनी	१२.६.७७	दत्ते ग्रहे तु राजेन्द्र	७.७.१
त्वया निमित्तोऽहं विधि	३.५.३१	त्वयेयं नावमंतव्या	३.६.५१	दक्षः प्रीत्या ददौ	६.२१.३३	दंष्टिनीतिः सदा कार्या	७.११.५३	दत्तोऽस्मै सोऽपि सततं	६.२२.५६
त्वया पूर्वं वलिवंशः	६.५.४	त्वयैवोदाहृतं पूर्वं धर्मं	१.११.२२	दक्षा या पर्वते चक्षी	६.४७.३	दंष्टवत्पतितो भूमाव	७.१७.४२	दत्ता ब्रह्मं च विप्राय	६.३३.२३
त्वया प्रोक्तं पुरा सूत	२.३.६	त्वत्खीर महाबाहो	५.११.४८	दक्षिणं जलधिं प्राप्ता	८.७.३०	दंष्टवत्पतितो भूमौ साष्टांगं	१०.६.१७	दत्ताऽऽश्चमनमात्रं	७.४.२०
त्वया मच्छब्दमात्रेण	६.१३.४७	त्वयिता मयविगना	७.२५.६	दक्षिणाग्निगार्हपत्या	६.४३.३८	दंष्टवत्प्रीणापातं च कृत्वा	५.२१.१७	दत्ताऽऽजिनं करोदाशु	७.३.६२
त्वया मेऽपहृत चेतो	६.२२.४४	त्वष्टा तु निहतं श्रुत्वा	६.७.१२	दक्षिणाद् घृतभागात्	१२.७.१०७	दंष्टवन्निपपातोभ्यां	७.१३.५४	दत्ताऽप्य कानकं कृष्ण	४.२५.२८
त्वया मिथो विरोधोऽप्य	४.१५.४५	त्वष्टा प्रजापतिर्ह्यासी	६.१.२६	दक्षिणाद् घृतभागात्	१२.७.१०८	दंष्टहस्तेः पाशहस्ते	६.३२.२३	दत्ताऽप्य दर्शनं देवी	७.११.१४
त्वया यतो वृत्तं देवि	७.२८.४४	त्वष्टा वै सुरपत्नीय	६.१.४	दक्षिणांशः स्वयं	६.१४.१६	दंष्टाजिनकृता चितां यथा	१.१६.३१	दत्ताऽप्य सुकृतं	७.१४.७
त्वया यत्कथितं न च	६.१८.५१	त्वष्टेकदा सुतं प्राह	६.६.४३	दक्षिणा बहुला दत्ता	६.१४.३६	दंष्टेन ताडिता यत्र	६.३७.१०३	दत्ता पुत्रीं नृपश्रेष्ठ	७.८.४३
त्वया विना च सर्वेषां	६.१७.३५	त्वां जनाः पूजयिष्यति	३.१३.४०	दक्षिणां देहि राजेंद्र	७.१६.२८	दंष्टेन निहतस्ताम्रो	५.५.५४	दत्ता भारं वसुकोट्य	१.५.८
त्वया विना च सर्वेषां	६.४५.७६	त्वां पूजयिष्यति च	६.११.४८	दक्षिणाग्रयनके पाशे	८.१५.१२	दंष्टेर्गास्ताऽम्बूदो	६.३४.५३	दत्ता राज्यं तदा तस्मै	५.२०.२२
त्वया वै रक्षिता वेदाः	३.३०.४६	त्वा संस्तुमोऽम्ब भुवनत्रय	१.५.५६	दक्षिणायाः सुवर्णं	७.१६.६१	दत्तः केनापि चाशक्तोऽन	२.६.४८	दत्ताऽर्धमायुस्तेन मुनि	२.८.३५
त्वया संयुतोऽहं विकनुं	३.५.३८	त्वामहं निहनिष्यामि	५.२६.२८	दक्षिणा येन वा तुष्टिर्यथा	११.२४.२१	दत्तन्वतरस्याऽस्य राज्यं	१०.६.२४	दत्ता राज्यं स्वपीत्राय	६.३०.२६
त्वया सह मम श्रेयो	७.२६.७३	त्वामहं श्रावयिष्यामि	२.१२.५८	दक्षिणा विविधा दत्त्वा	४.१.३३	दत्तं वा वापितं वापि	११.१.३३	दत्ता राज्यधियं सर्वा	२.३.५८
त्वयाऽसौ कल्पितः	४.१५.५०	त्वामूत्सृज महोष्मा	६.३.३६	दक्षिणे नौदकं पीत्वा	११.१६.२५	दत्तमित्युक्तवान् राज्य	७.१६.२७	दत्ता वरं जगामाशुः	१०.१३.५६
त्वयाऽहं च प्रजासर्गे	८.२.२३	त्वामेव शरणं प्राप्ता	३.१५.५६	दक्षिणे रेवयेद्वानुं वामेन	११.१६.२६	दत्तात्रेयस्य शिष्यो	६.१६.६	दत्ता वरं हरस्तस्मै तत्रै	१.१६.५६

दत्त्वा विमृज्य विप्रेन्द्रा	६.२१.५२	ददामीत्येव मे देवि	७.२१.१८	ददौ वाचस्पलकेषः	२.६.४	दंढशूको बटारोचः	८.२१.२७	दर्पणोदरतुल्या सा	८.१४.३
दत्त्वा शुभाशिवं तौ	६.४२.७३	ददाम्यद्य प्रसन्नाऽस्मि	६.८.६४	दद्यात्पौराणिकायाऽथ	१.१४.८	दमयंतीति विख्याता तस्य	६.२६.१७	दर्पः शृगबलात्तेऽस्ति	५.३.२०
दत्त्वा षोडशोपचार	६.२६.५४	ददावन्नयमत्यर्थं निर्भयो	२.११.५६	दद्याद्देव्यै ततो मन्त्र	१२.७.७८	दमयंती तु मां वीक्ष्य	६.२७.३५	दर्भः परितरेत्यश्वात्	१२.७.६६
दत्त्वा संपूजये	६.१२.१३	ददावस्मैः कुमारं तं	४.२१.३६	दद्याद्देव्यै महाभक्त्या	११.१८.४३	दमयंती महाराज	६.२६.५४	दर्शनं कांक्षमाणस्ते	६.२३.५१
दत्त्वा सर्वं नृपेन्द्राय	६.२६.४०	ददावस्मै सहस्राक्षवचाय	६.२.५०	दधती भालमध्ये च	६.१३.२४	दम्भेन सह चन्द्रवच	६.२२.४	दर्शनं च ददौ तत्र	४.२५.३४
ददत्येव हि मे दूता	६.३७.६८	ददासि चेद्वनं मङ्गलं	२.७.१८	दधती चषक हस्ते	५.६.४७	दंभोऽयं किल धर्मात्मन्भाति	१.१६.५०	दर्शनं तव संप्राप्य	७.१७.१४
ददशं तत्र देवीं च	६.४६.१८	बहुदानानि विप्रेभ्योऽपि	२.११.४	दधानः षोडशाब्दोऽसौ	१२.१२.१६	दयसे यदि देव एवं	६.१२.५३	दर्शनं देहि तन्वगि	६.२३.५७
ददशं तां च सावित्रीं	६.२६.८७	ददुर्भूलेन मन्त्रेण	६.६.४५	दधानां रमणीयांगीं	१२.८.५४	दयसे यदि देवेश	७.१५.४०	दर्शनं देहि मरण	६.४५.३५
ददशं तेजसा दीप्त	१०.१३.४६	ददशुस्ते तदेशानं योग	१.५.१३	दधानो निजहस्ताब्जं	१२.११.६४	दयाधर्मोऽस्य देहोऽस्ति	५.१५.१७	दर्शनं संजगामाशु तद	१०.१३.६
ददशं पतितां तत्र सजीवा	२.६.१०	ददशेऽथमुनि श्रेष्ठं	७.२०.१८	दधार कोपं परमं गतः	१२.६.५४	दयां कुरु महेशानि	७.२८.२६	दर्शनस्पर्शनाभ्यां च	६.१.६७
ददशं बाणानपराभाना	४.६.२	ददौ च दानं किलयाच	६.२०.५२	दधार गर्भं सा सद्यो	६.१७.६	दयां कुरु विशालाक्षि	५.१६.३२	दर्शनात्सदृशं किञ्चिन्निषु	३.२४.३
ददशं भगवान्सर्वान्नरो	४.६.२४	ददौ तस्यै वस्त्रयुग्मं	६.१६.२३	दधार चोर्णकेन गर्भं	६.१७.१०	दयारूपा च भगिनी	६.४८.१२६	दर्शनादेव हे विद्वन्मतं	५.३५.८
ददशं श्रीहरिं ब्रह्मा	६.१६.६२	ददौ तस्यै विश्वकर्मा	५.६.३	दधार लीलया ब्रह्मण	६.२४.२०	दयालुत्वं ममेदं त्वं	५.१०.६	दर्शनाद्वश एवास्ते	५.२४.५८
ददाति गोम्य उच्छिष्टं	६.३४.५४	ददौ तां बलदेवाय	७.८.४५	दध्यो च सुविरं	६.४५.३८	दयावान्गोभिलस्त्वाह	३.१०.४६	दर्शयित्वा च वितथमुवाच	५.३३.३६
ददाति वांस्त्रिगानर्षान्	३.६.४३	ददौ दंडं यम कामं	५.६.१६	दध्यो भगवतीं	७.५.३१	दयावान्दानवैन्द्रोऽसौ	५.४.५	दर्शयित्वा सुतां तस्मै	७.८.२२
ददामि जरया प्रसूतेहाय	७.३.३६	ददौ द्रव्याणि मूलेन	६.४७.२०	दनो. पुत्रो महाराज	५.२.१७	दयावान्ब्राह्मण प्राह तां	२.१.४३	दर्शयिष्यामि तस्याद्य	६.२३.१७
ददामि तव विसं तु	१.१४.३५	ददौ पुनर्वातगुहाणि तस्मै	३.२२.१६	दंतच्छटाभिरभितः पथ	१२.८.५६	दयावान्मामुवाचवेदं	६.२७.३६	दर्शयिष्यामि ते मायां	६.२८.२६
ददामि परमप्रीतः स्तवस्त्वा	१०.५.२१	ददौ प्रसादभूतां	७.३०.२६	दंताः शिलरिणः बलकथा	५.८.६८	दरिद्रं वापि पुत्रं राजानं	११.६.३६	दलिताः पापिनो यत्र	६.३७.१०७
ददामि परमप्रीतोयुक्तेन	१.६.६६	ददौ मंजीरं युग्मं	६.१६.२४	दंताः स्नेहकला यस्य	७.३३.२६	दर्भयुक्तदचरेत्स्नानं तथा	११.३.८	दलेत् पूजयेन्मूर्तिः शक्तिः	१२.७.१०४
ददामि बहुरत्नानि	३.२१.६	ददौ चर्मं युग्मं चर्म	२.६.१६	दंतिः श्रीदेवो बाह्याः	१२.११.६१	दया सर्वत्र कर्तव्या	३.१७.२८	दश चमयि सोमाय	७.१.३६

दशपाददंश शीर्षेतित्रने	१२.१०.६५	दष्टा तु पन्नगे नाथ	२.६.७	दानवानां च शतक	६.२३.६	दासीशतं कांचनभूषित	३.२२.१७	दिनभेदे कोटिगुण	६.४०.८०
दशमन्वंतरं तप्तं	६.८.१०७	दस्यवोऽस्य भयत्रस्ता	७.१०.२	दानवानां च सिद्धानां	६.३१.३	दासीशतं समायुक्ता	७.४.३४	दिनानि कति कतिचित्तः	१.११.२४
दशमन्वंतरं घर्मस्तप्यवा	६.८.१०८	दहेन यदि ते शक्ति	१२.८.२६	दानवानं करो दुर्गा	१२.६.७५	दासोऽस्मि तवतन्त्रं वि	२.४.२६	दिनानि कतिचित्तः	६.१.५३
दशम्यामपयित्वा तु	८.२४.१५	दाहिमीकुसुमस्यापि	११.१८.३०	दानवाः प्रेषयागासुः	४.११.१५	दासोऽस्मि तव भूवाल	२.५.२६	दिने दिने तेष्विकभक्ति	६.१.२०
दशयोजनगंधीनि कुसुमानि	१२.१०.६२	दाहिमनारिकेलैश्च कदली	१.१२.८	दानवा यक्षगंधर्वा सर्वे	६.१.१८	दासोऽस्मि तव भो मातर्यं	३.२५.५	दिने दिने कुमारोऽसौ	३.१७.३३
दशयोजनतुंकोऽसीमो पुर	१२.११.३७	दात्तमिच्छमयो जप्यं	७.२७.२८	दानवोऽपि शरान्दे	५.१३.२०	दासोऽस्म्यार्तोऽस्मिन्	७.२३.२२	दिने दिनेऽनुरागोऽस्या	६.२६.२४
दशयोजनपर्यंतं कुसुमा	१२.१०.४०	दाता च घर्मं शीलश्च	७.१७.५२	दानवोऽपि शरांस्तस्यापि च	५.३०.१२	दास्यति पापिनः	६.७.६	दिनेषां प्रवदंत्यग्ये सर्वेषां	३.१.२६
दशयोजन वन्दैष्ये	१२.११.२	दातारं गुणिनं शूर	५.८३.५६	दानव्रतानुव्रतो च	८.१३.२४	दास्यं वक्त्रे विभोस्तस्य	८.१६.२७	दिनेषु यादृङ् मध्याह्ने	६.२१.४६
दशलक्षजपेनैव	६.४७.२२	दातारं चातिशूरं च	५.२३.५३	दानशीलोऽविरोधी च क्षनु	५.२३.७	दास्यामि यौवनप्राप्तं	२.४.४४	दिवाकरो रश्मिमाला	१०.१२.१८
दशलक्षयोजना या	६.१२.३०	दातारं घर्मशीलं च	७.८.२६	दाभिकालं च चतुरा	६.११.४४	दास्यामि सीतां तुभ्यं	६.१६.३२	दिवाऽपि रात्रि सदृश	४.६.३२
दशवक्त्रतु रुद्राक्षो	११.७.३५	दातार याचकं चैव	५.२१.४७	दारकमं ततो व्यासः	१.१४.२८	दिवपाला निववमत्यत्र	१२.१०.७६	दिवि दुःखभयो नेदुर्नष्टु	१०.१३.१२०
दशवर्षसहस्राणि ततः	१०.१३.४१	दातुस्त्वं तु यत्पुण्यं	११.२३.८	दारुसारविकारं च	६.०६.५७	दिक्षु सौरानधीयोरन्मंत्रा	११.२४.१८	दिवो भूषान मागत्य	८.७.१५
दशवर्षाणि सततमयं नः	४.१४.११	दात्यूहसारसाकीर्णं	७.२.३५	दारुणविकृताकारं रंक्षितं	६.३७.५२	दिगंबरास्तथा बीडा	१२.८.४	दिव्यचूडामणिस्कारचंच-	१२.१२.२१
दशवर्षात्मके काले संपूर्ण	४.१३.४७	दानपूर्त्यै प्रदास्यामि	७.१६.३१	दाशराजोऽपि संपूज्य व्यासं	१.२०.८	दिगंबरो नीलकंठ	६.२.८५	दिव्यं त्रिलक्षवर्षं च	६.१.७५
दश वल्लेः कलाः प्रोक्ता	१२.७.३७	दानं देशमि ते तावदा	७.१६.५०	दाशः श्रुत्वा मुनेर्वचिषं	२.२.३	दिग्भ्य ग्राहृत्य तीर्थानि	११.२४.१५	दिव्यं देहं करिष्याव	७.५.१४
दशहरादशम्यां तु	६.११.३५	दानं वादश्चतुर्दशं च पुराण	४.४.१५	दामत्वं च विराटस्य कृतं	३.१२.१४	दितिपुत्र स्तथाऽरिष्टो	४.२२.४६	दिव्यदेहं नृपं कृत्वा	७.१४.२३
दशाक्षरेण मूलैश्च	६.४८.१२२	दानं भोगस्तथा नाशो	६.१६.४०	दासेर काय तांबूलोद	६.२७.११	दितिश्च दैत्यजननी	६.१.१२५	दिव्यदेहो ततो जाती	६.१६.४६
दशांगुलिप्रमाणं तु	११.१५.८५	दानवस्तु गजं तस्य	५.५.४२	दासीभावपाकतुं गरुडो	२.१२.२५	दिदक्षा महती जाता	१.१६.६१	दिव्यं च ते भगवति प्रथितं	१.१२.४१
दर्शतानि मिलित्वा तु	३.७.३०	दानवानां च क्षतजं	६.२२.७१	दासीभिः सहिता तत्र	३.१६.२१	दिदक्षा यदि ते चित्ते	६.२८.२५	दिव्यं ज्ञानं हि या	१२.७.५
दर्शते नियमाः प्रोक्ता	७.३५.८	दानवानां क्षयकरं	६.२२.२४	दासी विशित्र वीर्यस्य	६.२५.१७	दिनद्वादशकं वाऽपि	११.१०.१३	दिव्यरूप धारणं च निर्वाणं	६.३८.७४

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

८०

दिव्यरूपा तदा भूत्वा	४.२३.४६	दीक्षाविधिविधानेन जगद्वाह	१२.१३.६	दुःखं च प्राप्तवान्धोरं	६.७.३७	दुःखिताऽसि ततो वां	२.१२.२१	दुर्गा च तत्पदं ध्यात्वा	६.८.१०२
दिव्यवर्षांतं पूर्णं श्रमेण	४.१०.६	दीक्षितोऽपि बलान्मंद	६.१४.४२	दुःखं च समवाप्नोति	६.६.३१	दुःखितो धर्मराजानां	२.८.१५	दुर्गां श्रीमां धामरीं	६.५०.७६
दिव्य वर्षं सहस्रं च	६.५.२५	दीनानाथस्तुता दीक्षा	१२.६.७८	दुःखं तदेतत्सर्वं हि संसार	१.१७.४६	दुःखितोऽहं मुनिश्रेष्ठ	५.३५.७	दुर्गायाश्चैव राधाय	६.४.६
दिव्य वर्षं महस्रं च	६.८.६५	दीवानाथ हरे विष्णो वामनो	१.७.८	दुःखं न मे तदा ह्यासी	३.२५.१५	दुःखित्वं चैव मूढत्वं	८.२१.१३	दुर्गालाटसंभूता	६.१.८८
दिव्यवर्षं सहस्रं तं	६.४८.१५	दीयतां दक्षिणां सामे	७.२१.६	दुःखं प्राप्नोति संसारे	६.१६.२५	दुःखे दुःखाधिकान्यस्येत	३.२५.७	दुर्गे सर्वादिरहिते दुष्ट	१०.१३.८६
दिव्यवर्षं सहस्रं तु	११.४.७	दीपान्विता परदिने	६.४६.१४	दुःखं बहुतरं प्राप्तं	४.७.१६	दुदशे त्वां निहत्याजौ	५.२५.६	दुर्गे महानतितरा नगरी	४.२४.५०
दिव्यवेषधराः कामं	३.२०.५२	दीपान्विता परदिने	६.४६.२२	दुःखं बहुविधं प्राप्तास्तत्र	३.१.४८	दुर्दभि वादयामास	६.२४.४	दुर्जयः कोऽस्ति शत्रुस्ते	२.५.३६
दिव्यानुत्सारयेद्विज्ञान	१२.७.१४	दीप्त्या पिधानं नेत्राणां	७.३१.३०	दुःखं मया यथा पूर्वमनु भूतं	६.२६.५	दुरतानि च नश्यति	६.३६.२३	दुर्जयसा सुरैः सर्वे मुनिभिश्च	६.३१.१६
दिव्याभरणभूषाद्या दिव्य	३.३.५६	दीप्यमानो महाशृंगैर्वर्ते	१२.१०.६१	दुःखं महत्तरं प्राप्ताः पूर्वं	४.१.४१	दुराचारो हि पुरुषो	११.१.१८	दुर्जयो देवि कामोऽसौ	५.१७.५४
दिव्यांबरधरः कांत	५.१६.१०	दीपमानं न गृह्णति	६.२१.३६	दुःखमापतितं घोर	७.२६.२१	दुरात्मस्त्व नाशार्थं	३.३०.१२	दुर्जयो देवि कामोऽसौ	५.१७.५७
दिव्यांबरधरा देवी दिव्य	१.१५.५७	दीर्घं च विस्तृतं	६.४६.६	दुःखसाध्यानि जानीमः	१२.१.३	दुरागाध्याऽल्पभाग्यं दध	३.३.५३	दुर्जरं वामना ज्ञातं न	१.१८.२६
दिव्यांबरधरा देवी दिव्य	५.२२.४४	दीर्घायुः पृथिवीराज	७.२५.४५	दुःखस्यांतोऽद्य युष्माकं	५.२२.२०	दुर्गग्रहो वा कर्तव्यो	५.१२.२०	दुर्जय भवितव्यं हि	३.२६.२३
दिव्यांबरपरीधानमदार	३.२३.२१	दीर्घायुर्भव सर्वज्ञ तापत्रयवि	१.१.७	दुःखान्यानेकान्याप्तस्ते	४.१.४०	दुर्गतिस्ते पितुस्तावद्या	२.११.४५	दुर्जया किल देवानां	४.२.३
दिव्यास्तरण युवतेषु	३.२०.५१	दीर्घेण करावलेन	६.८.५५	दुःखान्येतान्यवाप्नोति	४.२.५५	दुर्गधाऽहं मुनिश्रेष्ठ कथं	२.२.१७	दुर्जयाऽल्पविद्या दवी	३.३.५२
दिशः श्रोत्रे वक्षो वेदाः	७.३३.२४	दुःखद सर्वथा देहे	४.१०.११	दुःखार्तेन मया तत्र	४.१८.४६	दुर्गधिकः सत्तज्जन्म	६.३३.१२१	दुर्जया सा महामाया	६.३१.२१
दिशो घोरताश्वासन्सूर्यो	१.५.२६	दुःखदं सर्वलोकानां	६.१३.४१	दुःखितश्च पिता मे	२.६.१६	दुर्गविपुलं तद्भुव्यैः	६.३७.११२	दुर्बुतवेदो शत्रुनिर नक्षत्र	६.२५.५८
दिशो वषाभज्ज्वालयं	१०.१२.७४	दुःखत्राणि च कार्याणि	५.२६.१०	दुःखितस्य चत्वार्यस्य	७.१६.३१	दुर्गमः प्रथमभारोऽयं कृतो	३.१.११	दुर्बलोऽपि न शोपेक्ष्य	५.४.८
दिशो वषाभज्ज्वालयं	६.३८.४५	दुःखदां सर्वभुतानां	४.७.११	दुःखितान्नीक्य सकलान्ते	७.२८.३६	दुर्गमाक्यो महादेव्य	७.२८.५	दुर्बलोऽपि किमयं वाति	६.१६.२४
				दुःखितान्नीक्य सकलान्ते	६.२५.४०	दुर्गमाक्यो महादेव्य	२.२८.७६	दुर्बलाय शुकवदेवा	७.१.३३

दुर्मरेण मृतस्यास्य चक्रं	२.११.३	दुष्टस्त्रीणां मुखज्वाला	६.६.६२	दृष्टस्तदा तेन नृपेण	६.२०.२८	दृष्ट्वा तत्सुन्दरं रूपं	७.३३.५६	दृष्ट्वा तां मोहमगमच्छुभः	५.३१.२१
दुर्मलं निहतं श्रुत्वा	५.१४.१	दुष्टानां भूजुजां कामं	४.१६.३७	दृष्टस्त्वं विरजायुक्तो	६.१३.४६	दृष्ट्वा तदधि देवीं च	६.६.२६	दृष्ट्वा तां विस्मिताः सर्वे	३.३.४७
दुर्मूलस्य वचः श्रुत्वा	५.१२.४५	दुष्टाहारो न कर्तव्यः	७.१३.१६	दृष्टस्त्वं शोभया	६.१३.५२	दृष्ट्वा तं पूजयामास मुनि	४.८.१६	दृष्ट्वा तां सर्वजननी	७.३०.४
दुर्मूलाः कुलहा घूर्ताः	६.१.१४३	दुःसहोऽयं पुष्पधन्वा	७.६.१६	दृष्टा चैकावली तेन	६.२२.६	दृष्ट्वा तं राम उत्थाय	३.३०.३	दृष्ट्वा तामधरां दिव्यां	६.१४.६१
दुर्मूलो दुःसहस्रचैव	४.१६.२७	दुःसाध्यं देहिनां राज	४.४.२४	दृष्टादृष्टविभेदेऽस्मिन्प्राव	३.५.४१	दृष्ट्वा तं विस्मयप्राप	६.१६.१६	दृष्ट्वा तामसितापांगी	१.१४.१
दुर्योधनहितायाश्च धर्मं	२.७.३२	दुःसाध्योऽमी सुराः	६.५.११	दृष्टमया त्वयाऽष्टवभुक्ता	६.३०.५३	दृष्ट्वा तं विस्मितं देवं	१.१६.१	दृष्ट्वा तामसितापांगी	२.५.१२
दुर्योधनेन तत्रैव	६.२५.४८	दूतत्वं कुरु कामारे	५.२८.३६	दृष्टा सत्यव्रतेनाऽऽर्ता	७.१०.३५	दृष्ट्वा तमागतं तत्र हिरण्य	४.६.५१	दृष्ट्वा तामसितापांगी	५.१७.३६
दुर्लभंलुमानुष्यं	७.१३.१८	दूतं च प्रेषयामासुर्मुद्रायं	१०.१३.५८	दृष्टिदृष्टा न सा चेशीः	६.१.५१	दृष्ट्वा तमागतं सर्वं	७.१७.५	दृष्ट्वाऽतिथिं वक्रचक्षुः	६.३३.२०
दुर्लभं मानुषं जन्म भुवि	२.२.१०	दूतं प्रेषितवान्पाश्वर्यं	५.२४.४५	दृष्टोऽगुण्ठशिरोमात्रः	८.२.६	दृष्ट्वा तमाश्रमं राजा	५.३२.२५	दृष्ट्वा तु मुदितावास्तां	१.६.४१
दुर्लभं मनसः शुद्धिः	६.१२.१६	दूर्वाभिर्नाचंयेद् दुर्गा	११.१७.४१	दृष्टो मया देवदेवश्च	६.२८.५	दृष्ट्वा तस्य तपो वीर्यं	६.१.३७	दृष्ट्वा त्वं जनकं पुत्र	१.१७.१०
दुर्लभं मानुषं जन्म वर्मं	१.१५.४४	दूतं संप्रेषयामास सुग्रीवं	१०.१२.५५	दृष्ट्वा मा वानरं क्रूरं	६.२६.४२	दृष्ट्वा तान्मारदः	७.१.२०	दृष्ट्वा दाशमुतां कालीं	१.१४.६८
दुर्लभं मानुषी जाति	६.२६.२३	दूरं गच्छ विशालाक्षि	७.२.५३	दृष्ट्वा कबंधं विष्णोस्ते	१.५.३२	दृष्ट्वा तान्पतितान्प्रीतिश्च	६.२६.४७	दृष्ट्वा देवं समायातं कुंती	२.६.२०
दुर्लभस्तदि निमुक्तः पुरुषः	४.१३.३२	दूरीकृतं मत्सतीत्वं	६.२४.१६	दृष्ट्वा कालीं शंखचूडः	६.२२.४७	दृष्ट्वा तां करुणामूर्ति	७.३१.४२	दृष्ट्वा दैत्यवधं घोरं रक्त	५.३०.७
दुर्लभो मानुषो देवः	६.३०.२५	दृष्टः कामं पुरोधास्ते	६.१५.११	दृष्ट्वा कुंतीं च गांधारी	२.७.६६	दृष्ट्वा तां चारुसर्वांगी	२.४.५५	दृष्ट्वाऽयविभव	६.२५.५७
दुर्वासं ददशन्दो ज्वलंतं	६.४०.१६	दृष्टयतेऽत्र समक्षं तन्मानुमाने	१.४.१७	दृष्ट्वा कृष्णश्च	६.२.४६	दृष्ट्वा तां तरलात्मानो	१०.१३.८६	दृष्ट्वा ननाम शिरसा	६.४०.१६
दुर्वासाः शंकरांशश्च	६.४१.२६	दृष्टयते वैष्णवाः केचित्	१२.८.३	दृष्ट्वा च पुरनः कान्तं	६.२४.८	दृष्ट्वा तां तु तथा	६.२.३६	दृष्ट्वाऽज्ञायां तदा कन्यां	२.८.४८
दुर्वासास्तु मुनिः प्राप्तश्च	२.६.१५	दृष्ट्यं च निगुणं लोके	३.६.७०	दृष्ट्वा च वलिनीं वीरी	१.६.४४	दृष्ट्वा तां दिव्यरूपां च	१.१२.४०	दृष्ट्वा निष्ठं निजं	७.१२.३६
दुष्कृतं मुक्तं चैव	४.२.५०	दृष्ट्यस्यजननी सर्व देवी	५.३३.६१	दृष्ट्वा जगत्प्रभुं	६.४२.४६	दृष्ट्वा तां दिव्यरूपां च	५.२३.१३	दृष्ट्वा नृपतिं मायांतं	२.५.२८
दुष्टदैत्यविघाताय	१०.५.१६	दृष्टपूर्वो न मे कश्चिज्जिव	१.१६.६०	दृष्ट्वा डिम्भं च सा	६.२.४८	दृष्ट्वा तां नृपतिमंगनः	२.४.३	दृष्ट्वा परस्परं तौ तु	५.७.४१
दुष्टराजन्यसैन्यानां	७.८.३३	दृष्टवंतः पुरा पत्नीं	७.२२.३८	दृष्ट्वा तत्र स्थितां	५.२६.२	दृष्ट्वा तां पुरतो	६.४६.२०	दृष्ट्वा पुत्रं गृह्जतिं	१.११.७६

दृष्ट्वाऽप्यमानुषं कर्म	२.४.५१	दृष्ट्वा साऽतिथिभक्त्या	६.१६.१२	देववत्तोपवीतोऽयं	७.१५.४६	देवदेवि महेशानि	७.३६.१	देवराज इवाक्षोभ्यो नर	३.३.१४
दृष्ट्वा प्रमुदिताः सर्वे	६.१५.१७	दृष्ट्वा हृतान्भेरयते	५.१५.३१	देवदानवयोस्तावत्संधाम	६.४.२५	देवदेवोरगैः सिद्धैर्गंधर्वैरपि	७.२५.८५	देवराज नमस्तुभ्यं	७.२७.२०
दृष्ट्वा प्रमुदितो राजा	१.१२.१०	दृष्ट्वाऽहं चातिदुर्गन्धां त्वां	२.२.३४	देवदारुवने पुष्टिर्मधा	७.३०.७७	देवदेहं नृदेहं वा	६.२८.१७	देवराजाननुजातः	७.२७.१७
दृष्ट्वाऽप्सरां च विवशः	१.१०.३४	दृष्ट्वाऽहं मुदितो गत्वा	३.१.१४	देवदूतस्तदाऽप्येत्यवाक्य	२.६.२७	देवदैत्य मनुष्ये	५.२७.१७	देवराजसि यस्मात्त्व	१२.८.४३
दृष्ट्वा भस्मीकृतं वृक्षं	२.१०.११	दृष्ट्वावाच महोपालो वंदे	२.७.४७	देवदेव कृपासिधो	७.१७.७	देवदेव्याः प्रसादेन ज्ञातो	६.६.३	देवशिभिः परिवृत्ता	६.१६.५३
दृष्ट्वा भस्मीकृतं	५.२५.२३	देकारः कष्टदेशे तु	१२.३.२०	देवदेव जगन्नाथ	१.४.३६	देवद्रव्यापहारी च	६.७.३६	देवर्षे क्षुण्णं तत्सर्वं	११.१२.१
दृष्ट्वा मनोरमा पुत्र मासो	३.१६.३४	देयं भक्ताय शान्ताय	६.३१.५६	देवदेव जगन्नाथ	५.८.१७	देवपूजा देवनाम	६.८.१४	देवर्षे शृणु वक्ष्यामि	११.१८.२
दृष्ट्वा मां जटिलं दातं	६.२५.७	देयं भक्ताय शिष्याय	७.४०.३६	देवदेव जगन्नाथ	६.१७.६४	देवपूज्या महोत्साहा-	८.६.१६	देवर्षे शृणु विस्तार	८.५.१
दृष्ट्वा मां यदि गर्वेण	६.२५.६	देयां कर्ममया ब्रह्म	७.८.२३	देवदेव जगन्नाथ	६.१८.४१	देवब्राह्मणवेदानां	१०.१३.१०७	देवलोकाधिका भूमिरियं	७.४.३६
दृष्ट्वा मुनिं तत्र कुशासने	३.११.३०	देवकार्यं तदा सर्वं भविष्यति	१.५.१८	देवदेव तवानुजां	७.१५.८	देवभूत पिशाचाद्या	११.२४.११	देवलोके तथेन्द्राणी	७.३०.८२
दृष्ट्वा मृतं निजं	७.२५.३१	देवकार्यं समुद्दिष्य	५.३०.४६	देवदेव दयासिधो भक्ता	५.२१.१८	देवभूतमनुष्येषु सर्वं	३.२०.२५	देववाणी वृथाजाता	४.२३.४२
दृष्ट्वा राकेश्वरीं	६.१३.३६	देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थं	६.६.३	देवदेवं तदा त्यक्त्वामोहं	१०.११.२६	देवभूषार्हभोग्यं च	६.४२.४०	देववृत्तिं ब्रह्मवृत्तिं	६.८.४२
दृष्ट्वा रूपं मदीयं स	१.५.६२	देवकीवश्रंगो विष्णुदेव	४.२३.८	देवदेव मया लब्धस्त्रीयं	६.२०.१६	देवर्ष्यात्वा मण्डल	११.२०.४४	देवसेना च पश्यंतं	६.४६.३४
दृष्ट्वा विवाहं तेषां	६.२५.५४	देवकी मयुरायां	७.३०.७०	देवदेव महादेव कृपासिधो	६.४.५१	देवं नारायणं चाऽत्र	४.१५.२७	देवसेवां विना साधिव	६.३५.१
दृष्ट्वा विप्रमियं शांतं	६.२४.१३	देवकी रोहिणी चोभे	४.२.४३	देवदेव महादेव	८.१.६	देवमाता सरस्वत्या	७.३०.७४	देवस्त्वानुनिकः कश्चिद	७.५.३०
दृष्ट्वा वेणीं कृतां मूर्ध्नि	२.७.२८	देवकीवसुदेवो च कृष्ण	४.१.७	देवदेव महाराज यत्नश्च	६.१.५६	देवमायाऽपि दुर्जया	७.५.१७	देवस्य मे तद्दृश्यं	१२.३.१६
दृष्ट्वा अघातः शुक्लं प्राप्तं	१.१४.२४	देवक्या भार्यया सार्धं	४.१.४	देवदेव महाराज रमाकांत	५.८.१२	देवमायास्त्य संविग्नं	७.७.३८	देवांशः स तु विज्ञेयो यो	६.१०.२३
दृष्ट्वा शतक्रतुस्तत्र गुहं	१.११.३६	देवक्याऽपि सुतो जातः	४.२३.३८	देवदेव महाविष्णो मुष्टि	१०.६.२	देव मे माऽस्तु बंधयत्वं	७.१४.४६	देवा ऊचुः महिषेण	५.८.२०
दृष्ट्वा सप्तपितृगणान्	६.४४.३	देवतायाः वार्यदेव्यो	१२.७.७७	देवदेव रमाकांत कल्याणकार	६.१६.११	देवयज्ञो ब्रह्म यज्ञो	११.२२.२	देवागनागणयुता शची	१२.१०.८०
दृष्ट्वा सप्तर्षी जीवाणां	६.४६.७	देववत्सः स एवायमिति	७.३४.२४	देवदेवः कृत्यसि कृत्याख्या	६.८.३६	देवयानी बुरा वासा	१२.६.७६	देवागनासमावाराः	१२.६.३१

देवाद्यश्च संतुष्टाः	६.४४.१७	देवानां गिरासूनुर्हंतव्यो	६.८.२	देवाश्चाप्यसुरप्रस्तं	६.४०.१०	देविभक्तिं देहि मह्यं	६.३८.१	देवीभक्ताश्च शूराश्च	१०.६.२८
देवाधिदेवाखिल लोकनाथ	६.२०.३०	देवानी कश्चोऽयं रोमा	८.१२.३३	देवाश्चित्तातुराः सर्वेः	६.४.३५	देवि मुष्यस्य कान्तेऽद्य	५.३१.३५	देवीभक्तिं विहीना ये ते	६.३६.१५
देवाधिपत्यमासाद्य	६.१०.३	देवानेवोपसंयांति पुत्रा मे	४.१३.५०	देवाः सत्त्वगुणोत्पन्ना	६.१.५	देवि संसारं चक्रे	५.१६.१४	देवीभक्तो भवत्येव	८.२४.६५
देवानं बोधयत्सुं	५.४.२१	देवान्पितृन्मनुष्यांश्च	१.१४.६२	देवाः सत्त्वसमुद्भूता	४.१३.७	देवि स्तुमस्त्वा विश्वे	५.२२.५०	देवीभागवतं चैव	१२.१३.२४
देवा न तुष्टाः पुष्पाणां	६.२५.२२	देवान्स पीडयामास प्रह्लादः	४.१०.३५	देवाः सर्वे समुत्पन्ना	७.२.१५	देवि स्त्रीसदृशं वाक्यं	५.१०.१८	देवीभागवतं नाम	१२.१४.४
देवानां कृपया तत्र न	७.६.६२	देवान्स्तुतिपरानाहं मेघ	५.२२.४७	देवाः समुत्तरयं सिधु	४.१५.४६	देवी चिक्षेप शक्तिं	६.२२.५५	देवीभागवतस्यास्य कलां	१२.१३.२६
देवानां च यथा विष्णु-	६.३०.१२७	देवा प्रदुद्रुवुः सर्वेऽप्यन्ये	६.२२.२६	देवाः सेव्याश्च सद्रोहा	४.५.३	देवी तस्य शिर्षैर्वाणैश्चि	५.३०.३६	देवीभागवतस्यैव प्रशंसां	१२.१३.३०
देवानां च युगं ज्ञेयं	६.८.७०	देवा मखेष्वापि हुत	५.१६.३०	देवास्तं निहतं दृष्ट्वा	५.२५.२४	देवी तृतीया गदिता	६.१.३७	देवीभूता च महती	६.३६.१३
देवानां चैव सर्वेषां	१०.१२.५	देवा मया जिताः सर्वे	५.२३.४१	देवास्तान्निद्रुतान्कीदृष्य	४.११.४१	देवीत्रयं यदा देवत्रयाया	७.२६.२४	देवीग्रहीतुमारब्धय	१०.१२.७७
देवानां जननी सर्वं ब्रह्मा	३.१०.१५	देवावतीव मंक्रुदो	७.२६.३१	देवास्ता तुष्टुवुः प्रेम्णा	५.१८.५६	देवीनामानि वचसा	६.१३.५३	देवीं च पूजयामास	६.४६.४५
देवानां तु बलं वेदो	७.२८.६	देवा विनिजिताः सर्वे	६.३.४१	देवास्ता निर्गतां विष्य	५.२०.२०	देवी नारायणीशाना-	६.२.६५	देवीं जगाम शरणं सर्वं	१०.१२.८५
देवानां दानवानां च	४.६.३१	देवा विष्णुणास्ते	६.४३.१४	देवास्तु निर्गताः स्थाने	६.८.५०	देवीनां बीजरूपा	६.२.६६	देवीं ध्यायेत्तु स्नातां	१२.७.८७
देवानां दुःख दातारं	५.१४.२८	देवा विष्णुवचः श्रुत्वा	५.६.१	देवास्तु प्रेक्षकास्तत्र	५.२५.१३	देवीप्रसादजनकं सदाचार	११.२४.६६	देवीं नमति भक्त्या	६.११.६२
देवानां दैत्यप्रस्थानां	६.४६.२४	देवाश्च दुद्रुवुः सर्वे	६.२२.१५	देवास्तत्त्वद्विभजने निरताः	५.२२.५६	देवी प्रसादजनकं सुखा-	१२.१.४	देवीं षोडशवर्षीयां	६.४७.२३
देवानां पूजितां शश्वन्त	६.४३.२१	देवाश्च मंगल स्तोत्र	६.४७.३७	देविता त्वं न चेज्जयेऽऽः	२.७.२५	देवी प्रसीद परिपाहि	६.५.३४	देवीमखं विधानेन कृत्वा	२.१२.५७
देवानां प्रथितः सूर्यो	७.२.१६	देवाश्च मुदिताः सर्वे	५.१४.५५	देवि त्वं दधिभजने न	५.२२.४१	देवीवाणहृतः पापो	५.२८.६	देवीमंत्रं तथा देव्याः स्थाने	१२.६.६०
देवानां सर्वरत्नानि	५.२३.२०	देवाश्च मुनयः सर्वे	६.६.६	देवि त्वमस्य जगतः	१.७.२७	देवीबीजं विधानज्ञां मंत्र	३.१२.६७	देवीमंत्रोपासकानां	६.३६.२१
देवानामपि पूज्याऽभून्ना	४.१.३	देवाश्च शरणा पन्ना	६.२०.२५	देवि देवा जिता येन	५.१३.३	देवीबुद्ध्या पूजयेत्तान्	१२.१४.१०	देवीं संपूजयामास	६.६.६२
देवानामसुराणां च	६.१८.६३	देवाश्चातीव संतुष्टा हरि	४.११.५६	देवि दैत्येश्वरः शुंगौ	५.११.५६	देवीभक्तं वशीकृतं	४.५.४८	देवीमंत्रोपासकाश्च	६.३०.५४
देवानाराध्य सततं	३.१६.५०	देवाश्चान्ये तथा भक्त्या	११.५.२३	देवि ब्रूहि वचः सत्यं	५.१५.५	देवीभक्तस्य सान्निध्ये	१२.६.६२	देवीमन्त्रं पुरतो	११.१७.३६

देवीमरावयामास	१०.१.१०	देवीः श्रुतस्तु वृत्तांतः	४.१०.४५	देव्युत्सवविहङ्गायां देवी	१२.६.६१	देहबान्कः परित्यक्तमीशो	४.१३.२१	दैत्यान्नुष्ट्वा संपुष्टां	३.१२.२६
देवीमूर्तिं मन्मथीं च पूजया	१०.१२.८६	देवीः सार्धं जगामा	१०.१३.५६	देशकाल पृथग्द्रव्यसाधनैः	३.१२.४१	देहबान्मुक्तदुःखानां भोक्ता	१.५.४४	दैत्यान्वंचयते चाशु त्यक्	५.३३.४६
देवीयज्ञं कुरुष्वद्य विततं	३.१२.६५	देवीः स्तुता पूजिता	६.४१.५७	देशकालविभागेन	८.३.३	देहसौंदर्यबीजं च	६.४२.१७	दैत्याश्च क्रान्नेवयाश्च	८.१८.१६
देवी ययो हरेः स्थानं	६.४२.७२	देवोद्यानानि सर्वाणि	६.४.४४	देशः कालस्तथा द्रव्यं	३.१२.६	देहाते च वसेन्नित्यं	६.५०.५२	दैत्यैर्द्रैश्च सुरैश्चापि	६.५.२८
देवी रूपाः स्मृताः	७.३०.६१	देवीद्याने नंदनं च	६.१६.३६	देशकाली ससुष्कार्य	११.२०.३	देहान्निर्गत्य सा देवी	३.२.२७	दैत्यैरसुरसर्वैश्च	६.४०.६०
देवीलोके शुभे वासो	५.३४.४०	देवीद्यामे पराशक्तेः	६.६.६३	देशदेशाधिपाः सर्वे	३.२०.६०	देहिनां देहबीजं च	६.३६.२८	दैत्योऽपि वदने कामं	७.७.२१
देवीवाक्यं सुराः श्रुत्वा	१०.१३.१०६	देवीऽपि स्तोति यं देवं	१.५.३	देशभेदे कोटिगुणमसंख्यां	६.४०.८१	देहिनास्ति वशः कोऽपि	६.१०.२६	दैत्योर कामजनक सर्वं	१०.५.३
देवीवाचमजनयंत	७.३१.४६	देवो ता दानवो वाऽपि	७.१८.२८	देशं कालं च विज्ञाय	५.२७.४२	देपि भिक्षां च राजेन्द्र	६.२३.८	दैव्यं एव ह्यसंतीमे	८.५.१२
देवी वात्वं च वामेरु	२.४.७	देवी वा रविपुत्री	७.५.२	देहत्याग करिष्यामि	६.७.४	दहि भूमि प्रजा देहि	६.४६.६७	दैवज्ञोऽसि भवान्कामं	७.१४.२६
देवी वा मानुषी वाऽसि	३.१५.५१	देव्यग्रे निहता याति	३.२६.३३	देहत्यागो वरस्तस्मान्मानो	१२.८.४७	देहि मे कामिनीं शीघ्रं	१.११.२८	दैवतानि शृणु प्राज्ञ	१२.१.२०
देवी विच्छेद तरसा	५.१३.४४	देव्यः सर्वाः शुभाकारा	३.४.१२	देहत्रयाभिमानान्चाप्य	७.३२.४७	देहि राज्यं च देवानां	६.२१.४१	दैवं दुर्निवार्यं च	६.१६.३१
देवी समाराधनेनजातो	१०.१३.२६	देव्या निधिपतिस्त्वास्ते	१२.११.६५	देहदग्धोऽपि तद्वर्जैरना-	६.३३.६६	देह चंदन गंधैश्च	७.१२.३३	दैवं चवाप्युपायश्च	५.१२.१३
देवीसेवाविहीनश्च	६.४४.६	देव्या निमेषमात्रेण	६.६.१	देहं प्राप्तिर्वसिष्ठस्य	६.१५.१	देहोत्पन्नस्तथा क्रोधो	४.७.१२	दैवं पुरुषकारश्च देवेश	१.५.४१
देवीहोषा महामाया	५.२७.१६	देव्या भिया तनु त्यक्त्वा	६.१७.२७	देहं छित्त्वाऽनिधारा	५.१४.१६	देहोऽय मम बन्धोऽय न	१.१६.३५	दैवं पुरुषकारश्च देवेश	७.१४.३६
देवेभ्यो दानवेभ्यस्तु	३.१२.२५	देव्याराधनतः पूजया	१०.१३.३२	देहं तस्याज रामस्तु	२.८.५	दैत्यत्वं दानवत्त्वमसुरत्वं	६.२७.२५	दैवं मिथ्येति विद्वांसो	५.२७.३६
देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो वा	६.३०.५	देव्याश्च वसगो जाती	१०.१२.८०	देहं त्यक्त्वा च गोलोकं	६.३०.६२	दैत्यादंभ समालंघ्य	४.११.२०	दैवं हि बलवत्केचित्	५.२२.१२
देवेशत्वं च संप्राप्य	६.१०.४	देव्याश्च हृदयं प्रोक्तं	१२.४.३	देहं धनं शुद्धमिवं	६.१.२५	दैत्याऽधिपस्तानपि तीव्र	४.६.२४	दैवमेव परं मन्येधिकपीरुष	५.३१.८
देवेशि भक्तिं मुलभे	१०.१२.३६	देव्याश्चाऽऽयतनं भूप	२.१२.५५	देहं मुमोक्ष तरसा	४.१७.३०	दैत्यानांकारयामास ब्रह्मणो	१०.१३.५७	दैवमेव परं मन्येधिकपीरुष	१.५.४२
देवीर्बभूवैरसुरैर्यस्य	६.१०.१६	देव्याश्चाश्च स	६.२२.६७	देहं रामस्य देवत्या	२.८.६	दैत्यानां हननं कर्म	४.२.३६	दैवमेव परं मन्येधिकपीरुष	३.११.१७
देवीर्बभूवैरसुरैर्यस्य	६.१०.१६	देव्याश्चाश्च स	६.२२.६७	देहं रामस्य देवत्या	२.८.६	दैत्यानां हननं प्रोक्त	५.३५.४६	दैवमेव परं मन्येधिकपीरुष	५.१५.४३

दैवमेव परं राजन्नास्त्यत्र	६.२६.४	दोष गता विविधवाक्यपदै	३.२२.३५	द्रष्टुमिच्छाम्यहं भूप विदेह	१.१६.५२	द्वापरे प्रथमे व्यस्ताः स्वयं	१.३.२६	द्विजाति जाति रूपा च	६.१.३६
दैव योगेन बोध्य त्वां	२.२.३३	दोषं विमुज्यते सद्यो	११.१४.२६	द्रुपदा वा ऋचं पदवा	११.१६.४७	द्वापरेः सेवापरास्तत्र	६.११.४२	द्विजानीनां जातिरूपे	६.२६.८१
दैवाद्युद्धे जयः प्राप्तो	४.१८.५४	दोषो न नोऽत्र जननि	६.५.३६	द्रोहपरे द्रोहररो भवे	४.५.४	द्वारकादुर्गमण्याद्वै हरि	४.१.२४	द्विजानां दुःखदः पापो	४.२०.५५
दैवाधीनदशां प्राप्तो	७.१२.४०	दोहिवस्तव संप्राप्तः	३.१६.६०	द्रोहं कृत्वा कुतः शांति	६.६.३०	द्वारदक्षिणशाखायां गंगा	१२.७.१२	द्विजानाहूय वेदज्ञान्स	६.२१.८
दैवाधीनं च जानंतो	५.४.३०	दोहिवः स्थापितस्तेन	३.१६.८	द्रोपदी च महाभागा	४.१.३५	द्वारदेशे द्विचक्रं च	६.२४.७१	द्विजं ह्येन मुनित्यक्तो	४.८.१६
दैवाधीन जगत्सर्वं	४.१४.५८	द्युते मद्य तथा गेये	७.११.४१	द्रोपदी च महाभागा	४.१७.३७	द्वारद्वये चतुश्चक्रं	६.२४.६०	द्विजे शरीरदंडं च	८.२२.२३
दैवाधीनं जगत्सर्वं	५.२७.२७	द्यौर्नामा तस्य भार्याऽय	२.३.२६	द्रोपदी तनयाः पंच	४.६२.४०	द्वारवत्यां गतः साधो	४.१.२८	द्विजैर्भोगतर्तवदे दक्षितं	४.१३.५६
दैवाधीनमिदं सर्वनात्मा	३.२५.८	द्यौस्तामाह वसिष्ठस्य	२.३.२७	द्रोपदी तु तदोवाच	३.१६.३८	द्वारवत्यां गमिष्यामः	४.२४.२६	द्वितीय इव सूर्यस्तु कुमार	२.६.३१
दैवाधीनः सदा कुर्याति	४.४.४८	द्रक्ष्यामः पुंडरीकाक्षं पीत	४.८.४३	द्रयोरभ्यासयोगो	७.३५.६१	द्वारस्थान्वीक्ष्य तान्सर्वान्	३.४.६	द्वितीयं पाप्मिणरक्षं	५.१४.७
दैवाधीनाविति ज्ञात्वा	६.६.११	द्रवाधिष्ठा तुदेवी	६.१३.८	द्रयोस्तु सालयोर्मध्ये	१२.१०.३५	द्रावेव सुमहाधोरा	३.२६.६	द्वितीयश्च मनुः स्वारो	१०.८.६
दैवाधीने तु संसारे	५.४.३६	द्रव्यक्रिया हेत्वयनेन	८.१०.१०	द्रात्रिषाच्छ्रवतयश्चान्या	७.२८.५७	द्रावेवस्त पदार्थानां	६.७.६	द्वितीयाद्वै भयं राजंस्त	७.३६.१६
दैवा धीनो महाराज	५.२७.१२	द्रव्यशुद्धिः क्रियाशुद्धि	३.१२.७	द्रात्रिशल्लक्षलोपेता	७.२२.१३	द्रिगव्यूतिप्रमाणं च	६.३७.४३	द्वितीयायां शंकरया	८.२४.७
दैवाधीनो विदित्वाऽद्य	१.६.५५	द्रव्यशुद्धिः क्रियाशुद्धि	६.१४.१२	द्रात्रिशल्लक्षमानं तु	११.२१.२४	द्रिगुणं त्रिगुणं वापि	११.१.३७	द्वितीये दिवसे सोऽय	६.२२.२४
दैवान्मूढं मृते तस्मिन्	३.२१.५६	द्रव्यस्यागमनं	७.२२.४७	द्रादशाब्दमयम्बदं वा	११.६.१४	द्रिचक्रं विस्तृताख्यं च	६.२४.७०	द्वितीये ब्रह्मणाभवत्या	६.३६.२५
दैवेन वंचितस्त्वं	६.४१.१५	द्रव्याण्येतानि ये मूढा	६.६.४२	द्रादशाब्दवृत्ते चीर्णे शुद्धि	४.२१.१०	द्रिजः कुर्याद्वि मन्त्रेण	११.१२.१४	द्वितीये शंकरेणैव	६.४८.२३
दैवेन नोदिता भित्त्वा	७.२.५५	द्रव्ये चीरभयं प्रोक्तं	६.१६.३७	द्रादशाहमनग्निः सन्निजः	११.३.६	द्रिजपोडाकृतं पापं पृथग्वा	२.१०.३६	द्वितीयेऽङ्गि मुनिश्रेष्ठ	६.२४.५६
दैवेनाहं कृतो मूर्खो	३.११.१०	द्रष्टाऽयं सर्वलोकस्य	७.५.४	द्रादशाहमनुजा	१०.११.२०	द्रिजं शशिकला तत्र	३.१६.१६	द्रिधा चक्रं शरादेवी	५.१८.३६
दैवे मति समाधाय यस्ति	२.८.३७	द्रष्टाऽसौदृश्यमखिलं	३.३.६१	द्रादशैव सहस्राणि ब्रह्माण्डं	१.३.६	द्रिजराजस्तु तच्छ्रुत्वा	१.११.७२	द्रिपाम्नयो वा चतुष्पादः	१०.१३.५४
दैवे विमुक्ततां प्राप्ते	६.७.२२	द्रष्टुकामोऽस्मि तां मायां	६.२८.२३	द्रादश्यां पृथुकान्देभ्यं	८.२४.१७	द्रिजस्त्री बालगोपाती	७.२५.६८	द्रिभुजं मुरलीहस्तं	६.१३.१००
दोलाहं मनो जातं	६.२५.३६	द्रष्टुकाऽस्मि सर्वज्ञ	२.७.५७	द्वापरे द्वापरे विष्णुव्यासि	१.३.१६	द्रिजस्य वृषलोभोभान्न	६.३४.७५	द्रिभुज मुरलीहस्तं	६.११.१५

द्विराचम्य द्विजः पूर्व	११.२०.१	द्वौ पत्नी चायने द्वे	६.८.६७	घनं प्राप्य सुतान्वरा	१.१७.४२	घनुः सहस्रं देव्येण	६.२३.१५	घनवतरि नृपं मोक्तुं	६.४८.१०४
द्विरैकातिरणस्कारे रजितः	३.३.३५	द्वौ सुपणौ तु देहेऽस्मि	५.१६.३६	घनं मे विपुलं गेहे पात्राणि	१.४.१६	घनुश्चित्रशतप्रमाणं च	६.३७.८०	घनवतरिर्मणिं प्राप	६.४८.१०५
द्विविधा मम पुजा	७.३६.३			घनं मे सुदुरां चाधारे	५.३२.४४	घनेच्छा यदि ते	७.१८.५८	घनवतरिचन्द्रमाश्च	३.१३.२३
द्विविधो विषयांश्चक्ष	६.४०.५०	घट्यंतमिव लोकां	६.६.२	घनं सर्वं गृहीतं च निस्तेजा	२.८.१३	घनेषणा मे नैवास्ति	३.२७.३७	घरघरा घराघरा घनदा	१२.६.७६
द्विसप्तचक्रं स्पृक्ष	६.२४.६६	घक्ष्याम्येन च न्यग्रोधं	२.१०.६	घनं समपितं राश्या	६.२७.४६	घन्यः सुचारुसर्वांगः	४.१७.१३	घराघराधीशमौला	७.३१.१
द्विसप्तवर्षपर्यंतं नारीणां	६.३८.८२	घत्ते वायुस्तोयराशि	६.३८.४८	घनविभवमुखाद्दयामानवा	५.३४.४४	घन्यस्त्वं कृतकृत्योऽसि	३.२४.२८	घरां त न जहात्येव	६.३०.४४
द्विसहस्रपृथुतरास्तता	८.५.११	घनकार्यं समुत्पन्नं	६.१६.१३	घनहीनां च मां	७.१०.२६	घन्या माता यतो	७.४.३५	घराबुतेजः पवनस्रपञ्चानां	१.५.६४
द्विसहस्रं योजनानां	८.१५.४५	घनचितानुराणां हि क्व	१.१५.२	घनाशा पुरुषस्येहपरिभ्रम	१.१७.२५	घन्या वय महाभागाः	३.३.५७	घरा स्थिरा तदा घतुं	३.६.२३
द्वीपं प्राप्याथ पप्रच्छ क्व	१.२०.७	घनदस्तु मुरापूर्णं	५.६.१६	घनिनं गुणिनं शुद्धं	६.४६.४०	घन्या वावां कृतकृत्यो	५.३५.६	घरैकदा भराक्रांता रुदती	४.१८.२
द्वीपवर्षं समुद्रा दिव्य	८.३.२३	घनदारसुतानां च चितने	३.२४.३०	घनिनस्ते द्विजा जाता	६.१६.११	घन्या सुचारुसर्वांगि	६.३०.७	घर्मशोऽसि महाबाहो	१.११.५५
द्वीपे जातो जनम्याहं	६.२४.१५	घनवे भूमिदे पूर्ते	६.४५.८४	घनिष्ठा चैव मूलं	८.१७.२०	घन्यास्त एव तवभक्ति	४.१५.१६	घर्मशोऽसि महाभाग नीति	१.११.४७
द्वीपेषु सप्तस्वपि च	३.१३.५१	घनदारादिभागेषु वयं	४.१५.४०	घनुग्रहीत्वौपनि	७.३६.५	घन्यास्त एव भुवि भक्ति	१.७.४०	घर्मतोयाधि देवश्च	६.२.४४
द्वे चक्रे चंकलाने	६.२४.७३	घतधान्यप्रदं नित्यं सुख	३.२७.१६	घनुर्वैतमस्थिते ज्ञेये	८.५.५	घन्यास्त एव मनुजा च	६.५.४७	घर्मदः सुखदः शश्वत्प्रीतिदः	६.४५.२२
द्वे चैवांगिरसे कन्ये	७.१.३७	घनधान्य समुद्राय	७.३.४०	घनुर्विंशतिमार्गं च	६.३७.११४	घन्यास्ते मुनयः शांता	४.३.१३	घर्मवज्र सुताख्यानं	६.१६.६४
द्वैपायनः प्रसन्नात्मातमु	७.२.३०	घनपूर्णानि कृत्वा ते	४.२४.२६	घनुर्वेदं कृपः पूर्णं	२.११.६	घन्योऽसि कृतकृत्यो	७.३१.३	घर्मवज्र सुताऽहं च	६.१८.३०
द्वैपायन विचारोऽत्र	६.२४.५५	घनं गृहीत्वा स्वग्रहं	२.१०.१६	घनुर्वेदं तथा सांगं नीति	३.१७.४१	घन्योऽसि राजस्तव बुद्धि	६.१.१६	घनवज्रस्य पत्नी	६.१७.२
द्वैपायनसुतो जातो	६.२४.१३	घनं दत्त्वाऽथ विप्रैर्मयो	६.२१.१०	घनुः शतं जीवमुक्तं	६.३७.५५	घन्योऽहं पाविताश्चाऽस्मि	७.६.१६	घर्मनाशादत्र त्यागस्तथा	२.१२.४३
द्वैपायनेन मुनिना कथितं	१.२.३६	घनं देयं महाभाग दुर्धन	२.७.२२	घनुः शतं नागपूर्णं	६.३७.११८	घन्योऽहमतिभाग्योऽहं	१.२.१	घर्मनाशे विनष्टः स्याद्	१.१८.४७
द्वौ चार्थौ चातिरूपादये	१.२०.२१	घनं प्राणान्पशुनराज्यं	७.१७.३४	घनुः शतं द्वासरग्ध्रं	६.३७.११७	घन्योऽहमस्मिन्तमये यूयं	१२.६.१३	घर्मनिष्ट तदाश्चर्यं	७.६.३
द्वौ चिच्छं सर्वलोकेषु सर्वत्र	१.१७.३७	घनं प्राप्तं कार्तवीर्याद	६.१६.३५	घनुश्चित्रशतप्रमाणं च	६.३७.२६	घनवतरि च वीर्यव	६.४१.५५	घर्मपत्नी तवाश्रयंतं	१.२०.४४

धर्मवरनी करिष्यामि	२.५.३०	धर्मसत्त्वा पुण्यकीर्ति	६.१.१६	धर्मिष्ठा पुत्रमाता च	६.४८.६४	धारयेत्पूरितं योगी	७.३५.१६	धीकांतिकीर्तिमुभवति	१.७.४१
धर्मपत्नीं च तां कृत्वा	२.३.५७	धर्मस्तु कथयामास	६.३८.२१	धर्मैण सह चैवास्ते	८.१७.३	धारयेत्स तंत मूढिन	११.४.३५	धिद् मंत्रो मूर्खभूयान्	६.२७.१६
धर्मवत्नी सुतः शान्त	३.१४.३४	धर्मस्त्रिपाच्च त्रेताया	६.८.६५	धर्मो जयति ना धर्मः	३.१६.५६	धारयेद्भिक्षुको नित्यमिति	११.६.२४	धीकारं मुखदेशे तु	११.१६.८६
धर्मं पुत्रावुषी एतो	४.५.२३	धर्मस्य कारणं दंडो	१.१७.४	धविता कीचकेनाथ	४.१.३८	धारयेद्बलिपुङ्गवं	११.३३.२६	धुन्धुर्नाम हतो दैत्यस्तेना	७.६.३६
धर्मं पुत्रोऽतिबलवान्मुखा	४.६.४५	धर्मस्य पुरतः प्राप्ते काम	१.१०.३२	धातः किमेतदलिलाऽऽति	५.७.२८	धामिकाणां सूर्यसोम	७.२६.१८	धुरंधरेण धर्मश्च	६.२२.८
धर्मं पुत्रोऽपि धर्मात्मा	२.७.१०	धर्मस्य प्रथमः पादः	४.४.१४	धाता चतुर्णां वेदानां	६.३८.१०	धावमानस्तु तरसाऽसिना	५.३०.२६	धूर्पदीवं च नैवेद्यं	६.१२.१४
धर्मपुत्रो महात्मानोत्प	४.१.१३	धर्मस्य संकरे जाते	६.११.५२	धातारं च तथा चान्ये	३.१.२४	धावमानस्तु शोभते	१२.११.५१	धूपयेदंतरं धूर्पविकरा	१२.७.२०
धर्मप्रसादात्संप्राप्तं	७.२७.३२	धर्मस्य सत्य मूलस्य	६.११.४६	धाताविधाता पुच्छांते	८.१७.१४	धावमानो ययावाशु	५.३१.६०	धूपेदीपः सुनैवेद्यः फल	५.३४.२७
धर्मं करोतु भूपालवचरंतु	६.१४.८	धर्मस्या चरणं कार्यं	३.२५.१७	धात्रा तस्मै वरो दत्तो	५.८.२४	धिवतं सूतं यः पितुरी	२.५.४४	धूर्पदीपश्च नैवेद्यः	६.६.३४
धर्मं सूर्यः सुत	६.३१.८	धर्मस्यैवाऽवतारोऽभूच्च	४.१६.५	धात्री धराधरमुते न	३.४.४१	धिवतस्य जीवितं	७.६.१७	धूम्र क्लिष्टो धूम्रभोजी	६.३५.५३
धर्ममाचर शास्त्रोक्तं	८.३.४	धर्महीनं कृतं कर्म	४.४.१६	धात्रेयो शिक्षयामास	२.११.७	धिक् सुधां पिबतां सूत	१.१.२१	धूम्रलोचननामा च तद्रू	५.२१.३३
धर्मराज महाराज	६.३६.१	धर्मिणोऽपि महाराजो	४.१६.३८	धात्रोवास्त्वं महाराज	५.२७.१६	धिगनीशार्चनं जन्म	११.१२.१८	धृतमेतत्त्रिपुंड्र स्यात्सर्व	११.१२.३६
धर्मराजमुपेत्येदं वचनं	२.६.३५	धर्मचार्या इमे सर्वे	११.२०.२१	धान्यं रतं यो ददाति	६.३०.२०	धिगस्तु जन्म तेषां वै	११.१८.६५	धूम्राधे च वसेत्सोऽपि	६.३५.५०
धर्मराजोऽथ पितृणामधिपः	८.२.२७	धर्मिणामुत्तमो धर्मः	५.१६.३०	धान्यादि शस्यं तांबूल	६.३३.१०७	धिगिदं जीवितं मेऽष्ट	३.१२.८७	धृतराष्ट्रस्य द्वे भायं	२.६.७
धर्मलोपभयाऽद्भुता	२.१२.४२	धर्मात्मा सत्यसंधश्च	३.१४.५	धारणं प्राणमरुतो	७.३५.२४	धिगियं ममता पापमूल	६.७.५	धृतराष्ट्रकंठाय यस्त्वन्नं	११.६.६
धर्मलोपभये नैव	६.४८.२८	धर्मार्थकाममोक्षाणां	१.८.४१	धारणादर्वेनारीशः प्रीयते	११.७.२५	धिगुत्साहं च मानं च	१०.३.४	धृतवानसि यद्रामहिरण्याक्षं	३.३०.५१
धर्मशास्त्रार्थकुशलः	२.११.११	धर्मार्थकाम मोक्षाणां	२.१२.४	धारणाद्वा जपाद्वापि ह्यन	११.४.३६	धिगजन्म मानुषे	५.१४.१७	धृतिधन्या धृतपथा	१२.६.८०
धर्मशास्त्रे श्रुतं तात	३.२०.६३	धर्मार्थकामरसिका	६.११.१३	धारणीय प्रयत्नेन	११.१५.२१	धिगधर्मनिर्णयः कामं	४.१७.५५	धृत्वा वेदविमार्गं	६.४.६८
धर्मशास्त्रेषु सर्वेषु सत्यं	४.१३.३	धर्मार्थं विचराम्यत्र	५.१५.२१	धारयति च ये भक्त्या	११.१२.१६	धिगार्ज्यं तस्य राज्ञो वै	३.१०.३६	धृत्वा तु धार्ष्ट्यं	७.२.२३
धर्मश्च कौदुशस्तात	८.२४.१	धर्मा वर्णाश्रमाणां च	३.२५.३६	धारयेत्तत्र चाऽऽत्मानं	११.१.३८	धिगलोभं पापबीजं वै	४.१३.५६	धैर्यं कुरु महाबाहो	३.२६.३६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: स्वोक्तानुक्रमणो

८८

वैर्यं मालम्भ्य भूपालस्तं	७.१५.७	व्यावन्ति मुक्तिफलदा	५.१६.२७	न कर्तव्यं महाराज	७.१६.४१	न क्षमः प्रकृते वक्तु	६.४८.१२७	न च वाञ्छति मर्तारं	५.१७.२८
बौम्योऽत्रिगालिवः पैलो	३.१६.१८	व्यावन्ति येऽपि सुखिनो	५.१६.१६	न कर्म तज्जनोपास्ति	७.३४.६	न क्षेत्रीसमा मुद्रा	११.१६.६५	न च विदति वदति	३.५.४
व्यातस्य पूजां कुर्वति	११.१७.११	व्यावन्ति चरणं भोजं	६.३८.६१	न कस्यापि तपोविघ्नं	४.६.४७	न खर्दतप्रहारस्तु दानवा	५.३०.१४	न च विश्वसितव्यं वै कदा	३.१६.४७
व्यात्वा ध्यानेन	६.२६.५३	व्यावन्ति यस्पदामोर्जं	६.३८.१६	न कस्यापि प्रियो लोके	१.४.५७	न गता च वधूस्तत्र प्रध्या	१.२०.७२	न च शक्तो मुनिस्तेन	६.४८.१२८
व्यात्वाऽग्नेर्नैव वरदां	६.४५.६१	व्यावन्ति तामसीं शक्ति	१.५.८८	न कांक्षति पति कर्तुं	५.१७.२६	नगरं यच्च विप्राय ददाति	६.३०.४२	न च हृम्यं वने शं	३.१८.७
व्यात्वाऽपुनः षोडशो-	६.४.३६	व्यावन्ति चरणं भोजं	७.३८.३४	न कातरो हि नीतिज्ञो	६.४०.७०	नगरं वीक्षमाणः संस्त्रं	१.१७.४६	न चापदि सहायोऽभूद्रासुदेवः	६.७.२१
व्यात्वं तच्छिखाम	७.४०.४	व्यावन्ति सुरं	८.२०.३३	न कामयेऽहं देवेशं	५.१२.४	नगराणां च शतकं देशं	६.३०.४५	न चायं तव पुत्रोऽस्ति	१.११.७८
व्यान् च कण्व	६.१२.१	व्यावन्ति परं देवं	६.१८.१७	न कालवशाग नित्यं	५.३३.६०	नगरे तस्य ये वैत्या	५.१२.१७	न चायं भगवान्	८-१६.२१
व्यान् च सामवेदोक्तं	६.४२.७	व्यावन्ति ऽऽराधयेच्च	६.३१.५०	न किं जानासि त्वं जननि	१.५.६२	नगरेऽत्र त्वया मातः	३.२४.५	न चास्ति पत्नी ममैव	२.५.२१
व्यान् च स्तवनं	६.४४.२०	व्यावन्ति परमेशानो	१२.७.१५	न किं त्वं समर्थासि	३.५.३५	न गायत्र्युपदेशोऽपि	११.१५.५	न चिता न च मासस्य	१२.१२.५०
व्यान्तपस्त्रिपुत्रस्य	११.१३.२७	व्यावन्ति मनसा देवी	११.१७.१५	न कुलः सहदेवश्च	६.२५.३७	न गृहं बंधनागारं बंधने	१.१४.५५	न चत्तुष्पां नायसे पात्रे	११.२२.४
व्यान् प्रकुर्यात्संध्यायां	११.२०.३६	व्यावन्ति लभिष्यामि	६.१७.४१	न कृतं वचनं राज्ञा	६.१३.३०	न गृह्णति च्छया तस्य	६.१८.७६	न चेष्टुं कुण्वाद्य	१.६.२४
व्यान् यजुर्वेदगीतं	६.४६.१७	व्यावन्ति वेदविद्वद्वाच	६.६.५७	न कोऽपि ब्राह्मणः पाश्च	२.१०.४०	न गृह्णति मुराः पूजा	६.२६.३०	न चेन्मनसि ते शांतिबंधसा	१.१६.४५
व्यान्मास्थाय विपुलं	१.१६.४७	व्यावन्ति सुतः श्रीमानास्ते	३.१७.५६	न कोऽपि ब्राह्मणं द्वेष्टि	४.१.४७	न च किञ्चिद्भयं तस्य	११.४.२६	न चैवा सात्त्विकी माया	१.५.३८
व्यान्योगेन देवस्य	८.६.२३	व्यावन्ति सर्वदुःखानां	११.५.२०	न कोऽप्यस्मत्कुले पूर्वं	३.२६.२६	न चाल यदा कामं	६.१.५४	न चौराः पिशुना घूर्ता	३-१४.७
व्यान्स्वयं च हरिं दुष्टा	१.४.३३	व्यावन्ति सर्वदुःखानां	११.१३.३३	न कत चेति सपादसंहय	८.१६.१२	न चाल समाश्रितो	२.८.२४	न जन्म नूनं महतो	८.१०.१७
व्यान्स्वयी तो महाभागी	४.६.६	व्यावन्ति तयुक्तं क्रोधमानं	६.३७.३६	न कतमश्रुविष्यान्नं	११.२४.७३	न च सौख्यं तपस्तप्यं	३.११.१४	न जरा क्षतिपासा वा न	७.८.४६
व्यान्तस्तस्य	८.२.१	व्यावन्ति न	६.१७.६५	न क्षत्राणां यथा चंद्र	६.३०.१२६	न च नारायणं मेने	६.१५.१२	न जहाति यतो निद्रां	१.७.२०
व्यावन्ति कः क्षमो	४.५.३२	व्यावन्ति न कदाचिन्मयाः दुष्टः	६.१७.६५	न क्षत्राणां यथा चंद्र	५.७.११	न च भूषितो स्पष्टा	३.२.१६	न जातु मोह क्षपितुं नरः	६.१.२६
व्यावन्ति परमां शक्ति	७.३०.२	व्यावन्ति न कदाचिन्मयाः दुष्टः	६.१७.६५	न क्षत्राणां यथा चंद्र	८.१५.३१	न च जन्मस्य वैदेही सा	३.२६.३२	न जानति किमेष्टं	४.२.१५

न जानति जना मूढा	१.८.४२	न तत्र दूषणं तस्य	५.४.३३	न तृप्तिरस्ति मे ब्रह्मन्	६.१७.३	न दास्येऽहं वरारोहां	१.११.६१	ननाद च महाराज	५.६.३०
न जानति नरा ये वै	३.१८.३२	न तथा कामधेनुश्च	६.७.४४	न ते जन्म कुत्रापि दृष्टं	३.५.३७	नदी नदजनाक्रानो देव	१०.२.१३	ननाम परया भक्त्या	६.१६.२०
न जानति ये मानवास्ते	३.५.३०	न तथा मयि भेदोऽत्र	६.२६.३१	न तेऽत्र दूषणं किञ्चिद्	५.५.६	नदीनद प्रवाहाश्च	१२.१०.५५	न नारी प्राकृता ह्येषा	५.२६.४७
न जानाति च मंदात्मा	२.१०.३४	न तथा विहितं मात	४.१५.४२	न ते नामसंख्यां न ते	५.२२.२६	नदीनद प्रवाहा स्तैर्जलै	७.२८.४०	न निघन मुन्यांति प्राणि	५.२०.५०
न जानाति नृपः पत्नीं	७.२६.३	न तथाऽहं विजानामि वैरं	३.२०.४५	न तेऽयोऽस्ति सहाय	३.१६.२६	नदीनां जलमात्रेण	८.१२.११	न निषिद्धस्त्वया	७.१६.५०
न जानामि तपस्तु किं	३.११.१६	न तदहोऽस्ति कांते त्वं	५.२४.६०	न ते प्रदानमंथाय	७.३.४३	नदीनां जाह्नवी श्रेष्ठा	६.११.४	न नूनं तत्र गंतव्य	५.१५.३३
न जानामी वयं सर्वे	३.२४.२६	न तदस्ति पृथिव्यां वा	३.१८.२८	न ते रूपं विजानामि	१.६.४१	न दुःखदाणि धर्मजस्थिति	४.१०.१२	नंदजा नवरत्नाढ्या	१२.६.८६
न जाने का च मा माया	१.१५.२५	न तदस्ति मया त्यक्तं	७.३३.१७	न ते रूपं वेतुं सकल भुवने	१.५.५६	न दुःखदुर्भयात्स्वर्गो	६.२२.२३	नन्दद्वारे स्थितः पश्यन्	४.२३.३२
न जाने देवकार्यं	७.१६.३८	न तपसां न दमेन	३.५.१६	न तेषां सदमज्ज्ञानं विवेको	१.६.७	न दर्शयिष्यामि सुखी	२.२.५२	नंदत सिदुवार च	११.१७.४३
न जानेऽस्मरित्युक्तां	७.३१.७१	न तं वारयितुं शक्ता	३.२४.२२	न ते स्वर्गगतिः पाप	७.१२.३१	न दुःखति तथैवाहं	७.३३.६	नंदनं च वनं तत्र दृष्ट	३.३.८
न जानेऽहं बलं नूनं	१.७.२	न तस्य दुर्लभं	७.३०.६८	न ते तत्पदपकजं सुललित	१.२.३	न दृष्टी पितरावस्था	६.३०.१८	नंदनं चैत्ररथक वैभ्राजं	८.५.२३
न जानेऽहं महाराज	७.१७.१२	न तस्य दुर्लभं किञ्चित्	७.४०.३१	न त्वां दास्याम्यहं	७.३.४५	न देवानां मध्ये भगवति	१.५.६०	नदा नदप्रिया निद्रा	१२.६.८१
न जानेऽहं मुमंदात्मन	५.३.१६	न तादृशः प्रकर्तव्यो	७.३०.१३	न त्वामृते किमपि वस्तु	३.४.३२	न देवानामानु रादैत्या	५.२.१२	नन्दा शाकभरीदेव्यै	६.५०.६१
न जायतेऽभियते तत्कदा	७.३४.३२	न तारयत्युभो पत्नी	११.३.१४	न त्वेतेऽहितमिच्छति	१.१०.१६	न देवो न च दैत्योऽस्ति	७.१८.२६	नंदिन्याऽऽसादितं सर्वं	३.१७.१०
न ज्ञातवान्मम हंमं	४.१८.४३	न तादृशिकारोऽस्ति	११.१५.७	न दग्धो न च भग्नः	६.३६.३३	न देवो मानुषं हतुं	३.२०.३८	न नूनं नातिरिक्तं च	११.२१.३४
न ज्ञातोऽयं ऋतः पूर्व	५.१८.१२	न तासां चरितं	६.४३.८	न ददुः प्रायितं विप्राः	६.१६.३४	न देहो न च जीवात्मा	१.१८.३६	नन्वद्य शरणं प्राप्तिं विद्यां	१.६.३७
न ज्ञातो वामुदेवेन	४.२५.४	न तीर्थं न च वेदोऽत्र	१.१७.२६	न दाता न च यो भोक्ता	६.१६.४१	नष्टात्तदेवी या भारते	६.२४.५४	न पात्राङ्गं न वाऽधुमः	५.२०.३२
न ज्ञातो स्वमुक्तो तेन	४.२५.१६	न तीर्थयात्रमा पुण्यं	११.१३.२६	न दानैश्च जितुं योग्या	५.३१.३२	नष्टाः सन्तैव संतोह	८.१२.३२	न पाणि ग्रहणं प्राप्तं	२.६.१४
न ज्ञानगोचरं किञ्चित्	५.२४.२४	न तृप्तिमधि गच्छामि	६.२७.५६	न दारसंग्रहं नूनं करिष्यामि	२.५.५७	नष्टा तूहेनोनं च	७.२१.२७	न पाणिना न दूर्पेण	११.२३.५
न तत्र दूषणं किञ्चित्प्रवदति	४.२१.१८	न तृप्तिमधिगच्छामि	१०.१३.३४			ननतं वीक्ष्य तं काली	५.२६.४८	नः पातु मे पदं मूर्ध्नि	१२.३.१७

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

६०

न पालयेत्प्रतिज्ञां च	६.३५.३६	न ब्रह्मा न यदा विष्णुः	३.३०.३२	नमः कूटस्वरूपायै	७.२८.३१	नमस्ते परमेशानि	६.५०.४६	न मेऽद्य रमते चित्तं	१.१६.१२
न पितॄणां सुराणां	६.३४.७४	न ब्रह्मा न हरिः साक्षान्न	५.८.५५	न मत्तोऽप्यधिकः कश्चिद	५.३३.२५	नमस्ते पाश्र्वयोः पृष्ठे	१०.१३.१०१	न मे भयं सुरेभ्यश्च	५.३.४२
न पुत्रा न च मित्राणि	५.३३.६	नभते यजते चैवाप्या	७.३७.१८	नमंति देवतास्तं वै	७.३०.६६	नमस्ते भुवनेशानि	४.१५.१२	न मे भ्राता तथा शूरो	३.१५.३४
नपुंसतोद्भवं ज्ञात्वा	७.१५.२१	न भवत्येव पूतात्मा	११.१४.४७	न मंत्रं कीलकं जाप्यं	३.११.३	नमस्ते भुवनेशानि	७.३३.४५	न मे मन्त्रबलं सम्यक्	४.११.४
न पृच्छसि कुले जातः	६.१८.६७	न भविष्यति तन्नूनमनया	१.१०.३६	नमः पीताम्बरे देवि	१०.१३.६१	नमस्ते सर्वरूपायै	७.३०.७	न मे सैन्यबलं तादृङ्	३.२१.४
न प्रदास्यसि चेत्तहि	७.२३.१८	न भविष्यति पूतात्मा	११.१४.५५	नमः पुरस्तात्पृष्ठे च	७.३३.५२	नमस्तैलोक्य जननि	६.५०.४७	न मेऽस्ति विदिनः	६.२३.३८
न प्राणा ते बहिर्याति	६.३०.४	न भवेदिनि किं तैस्तु	२.८.३४	नमः प्रणवरूपायै	७.३१.५३	नमः स्वाहावषड्युक्तं	१२.७.२६	नमोऽप्योतिर्लोक्याय	८.१७.२८
न प्रापांतं स लिगस्य	५.३३.३४	न भवेदशगा नारी	५.११.४६	नमः प्राज्ञस्वरूपायै	७.३०.६	न मातृपितृ विद्विष्टेनः	११.२३.४१	नमोऽस्तं परया भवत्या	११.१८.२२
न प्रागुक्ते सुखं क्वाऽपि	५.२१.५४	नभः श्रीश्चनभस्यश्रीः	१२.१०.५२	न मन्दारस्य गंधोऽयं	२.५.८	न मानवी नापि देवी	१०.१२.५४	नमो तेन शिवेनैव	११.६.३३
न प्राप्तां जानकीं नूनं	३.२६.२१	नभस्तलं नामिसरो	७.३३.२५	न मया तत्परिज्ञातं	५.५.१०	नमामि तं दडधरं यः	६.३१.११	नमो देवि महामाये	१.५.५३
नप्यसे नत्कलं नूनं	३.१६.५८	न भूतपूर्वः संसारे न	६.१५.३६	नमः शिवायै कल्याण्यै	५.६.२३	न मिथ्या भाषणे बुद्धि	४.२२.६	नमो देवि महामाये	४.१५.३६
न काल कृष्टे न जले	११.२.१०	न भूतानि गुणाश्चापि	३.२.३६	नमः शिवायै शार्यै	३.२३.४३	न मिथ्या भाषते वचापि	४.२०.८६	नमो देवि महाविद्ये	१०.१३.८७
न बंदिपुत्री वृष मागधी	३.२२.२३	न भूतो भविता नैव	४.७.३०	नमश्चक्रः पुनः सूतं	१२.१४.३०	न मिथ्या वेदवाक्यं	३.५.४२	नमो देवि विरवेस्वरि	५.२२.२५
न बलं न सहायो मे न	३.२०.१६	न भूवहूषण चार्त्रं	१.१७.३४	नमश्चक्रमहामायां भक्ता	५.२२.२४	नमुचिनिहतो येन	५.३.३५	नमो देवी महामाये सृष्टि	१.६.४०
न बाधते च राज्ये	७.१८.४	न भेतव्यं स्वया देवि	६.७.६१	नमः श्रीकालिके मातः	१०.१३.६०	नमुचिस्तानुवाचाऽय	४.१५.३०	नमो देवै प्रकृत्यं च विधात्र्यै	३.४.२७
न बाध्यते यः संसारे	१.१४.५१	न भेतव्यं न गंतव्यं	४.१४.४०	नमः सरस्वती रूपे	६.५०.४८	न मुंचति नरं सर्वं	४.७.४१	नमो देव्यै जगद्धात्र्यै	३.२३.४२
न बाहूनां जयोऽप्यस्ति	५.१२.२७	न भेतव्यं न भेतव्य	४.११.३६	नमस्कृत्य च तं राजा	३.१७.८	न मृत्युः केनचिद्भाष्यः	३.२०.३५	नमो देव्यै महादेव्यै	७.३१.४४
न बिभेमि प्रसादेन	३.१६.३३	न भेतव्यं मुखरा-	६.५.६	नमस्तुभ्यं भागवते	८.२.३३	न मे कश्चित्पति	५.२६.२०	नमो देव्यै महादेव्यै	६.४६.२४
न बिभेमियमादिद्रात्	५.१२.४६	न भोगेच्छाऽस्ति मे	७.३.४२	नमस्ते जनरूपायै	७.३०.५	न मे किमपि भेदोऽस्ति	४.३.३६	नमो देव्यै महामाये	१.५.६३
न बुबोध तदा वृत्र	६.६.४६	नमः कमलवासिन्यै	६.४२.५१	नमस्ते तुलसीरूपे	६.५०.४६	न मे त्राताऽस्तिपुत्राणां	७.१०.२८	नमो नमस्ते देवेश	८.२.२१

नमो नमस्ते देवेशि	८.१.२४	नरकं यांति ते नूनं	६.१८.४७	न रात्री न दिवा शैते	७.२४.३३	नवरात्र पठेदेतद्देव्यप्रे	६.५०.६५	न विश्वासस्तु कर्तव्यः	६.६.२८
नमो राधाप्रियायै	६.४६.२५	नरकाणां च कुण्डा	६.३२.५	नरिष्यतस्तथा	७.२.१६	नवरात्रे पठेन्नित्यं	१२.१४.२०	न विश्वासो हि कर्तव्यः	१.१३.३२
नमो विराट्स्वरूपिण्यै	७.३१.४६	नरकाणां न तस्या	८.२४.६४	न रुचिरस्तिममां व पदां	३.५.१४	नवरात्रेषु सर्वेषु चक्रः	३.२५.४६	न विश्वास्तु कर्तव्यः	६.६.४४
न भ्रभागस्थिता त्रस्ता	६.१३.३०	नरकादुद्धृतं स्तातस्त्वया	१२.१३.१६	न रोगो च मात्सर्यं न	५.२०.३५	नवरात्रोपवासं च भगवत्या	३.३०.१६	न विष्णुर्न हरः शक्नो न	१.८.३८
न यत्र वैकुण्ठस्था	८.११.२५	नरकानि कविशरया	८.२१.२१	न र्दमानं तदा तं तु	५.१४.४६	नव वर्षं तदा तस्मिन्विषये	७.१०.२३	न विष्णुपासना नित्या	१२.८.८८
नयदिष्टं वशं हुत्वा	११.२४.६२	नरकान्निष्कृतिस्तस्य	७.२५.८३	न लुप्येन यथा प्रातः	७.२५.३०	नववर्षा भवेद्गुणं सुभद्रा	३.२६.४३	न त्रिमयोऽत्र कर्तव्यः	५.२१.६०
न यद्वक्तुं क्षमाः सिद्धा	६.३८.१५	नरके पच्यते सोऽय	७.२५.२१	न वज्रेण महाभाग न	६.६.३४	न वशे मे सुता बाला	३.२१.१०	नवीनगृहनिर्माणे वास्तु	१२.१२.७३
नयन त्रितयं तस्या	५.८.६४	न रक्षिता तदा बाला	३.१२.१६	न वदाढ्ययनैर्वर्गैर्न	७.३४.२	नवसंवत्सरं चैव माया	३.२७.५६	नवीनजरद श्यामं	६.३.२२
न यस्य मायागुण	८.८.१४	न रथेनाऽऽयुधे नूनं	५.४.३४	नवनीतं कर्कटीं च	८.२४.३०	न वा एतेषु वसतां	८.१८.३१	नवीननीरद श्याम	६.१५.३४
न यस्य सहजा प्रीति	११.१५.११	नरदेहे तपस्तप्तं चोग्रे	६.१०.३३	नवपल्लववृक्षाश्च नवीन	१२.१०.५४	नवाक्षरमिमं मंत्रं बीज	३.६.४७	नवीननीरदश्यामं	६.२४.२१
न यस्य सहजा प्रीति	११.१५.१२	नरनारायणो चैव	४.५.१३	नवम्यां लाजमंबायै	८.२४.१४	नवाक्षरस्य मंत्रस्य बीजानि	५.३४.८	नवीननीरद श्याम	६.३८.३१
न यस्य यदि शक्तिस्ते	३.१६.६०	नरनारायणो तद्वत्तापसो	४.७.२१	नवयौवन संपन्नं	६.१८.१७	न वांछति सुखं मुक्तिं	६.७.५१	न वृक्षेषु फलान्यामुनः	७.१३.४४
न यागार्होऽपि तस्मात्वं	७.११.८	नर नारायणो दांता वृषी	४.६.२०	नव रत्नगणाकीर्णकां	१२.१२.१८	न वा ते गुणानामियतां	५.२२.३१	न वेति विप्रवर्मस्य	६.१४.४८
न युक्तमधुनायन्मां	६.३०.८	नरनायणो दृष्टवा शक्रः	४.५.२८	नवरत्नोदरं कूर्चयुतं	१२.७.६०	नवानां वंशविस्तारं	७.२.२१	न वेदाढ्ययनं किञ्चिज्जानाति	३.११.१
न युक्तमेतत्तोर्येऽस्मिन्	४.६.१६	नरनायणो भूयस्त	४.६.५६	नवरागकला रम्या	१०.११.१८	न वा पलायनं युक्तं	५.२५.५२	न वेदा न च शास्त्राणि	६.१२.२८
न युद्धं न च संभावा	१०.१३.११४	नरं मधुहरं यद्वन्मक्षिकाः	१०.१३.११३	नवरात्रव्रतं कुप्यन्नित्यारी	५.३४.२१	न वाश्यामि चेदद्य सर्वं	२.४.२५	न वेदास्त्वामेवं कुल	३.५.२६
न युद्धे न च शास्त्रास्त्रै	१०.१३.६४	नर यानमानयवर्चं चतुर्वाह्यं	६.२६.७	नवरात्रव्रतं प्रोक्तं व्रताना	५.३४.३५	न वा लोभात्त्वया पुत्र	७.११.४६	न वेन्दुमण्डलाकारां	६.१६.५४
न योगो न भसः	७.३५.२	नराणां शतशः संति	८.२३.२८	नवरात्रव्रतं प्रोक्तं न	३.२७.२१	न विप्रहो बुद्धिमतां	३.२२.४	न वै जीवितुमिच्छामि	२.६.१३
नरकक्षेशशमनी नारायण	१२.६.८४	न राज्ञे मम तन्वंवि	६.२१.३०	नवरात्रव्रतस्यास्य प्रभा	३.२७.५३	न वित्तं न बलवीर	३.२६.२८	न वै विद्या मया दत्ता	३.११.१३
नरकं गोमुखाकारं	६.३४.२१	न राज्ञा साधितुं योग्यो	३.१२.६३	नवरात्रे तु संप्राप्ते	३.२६.१	न विश्वसोत्तमत्तयं क्वाऽपि	७.११.४०	न वैवर्ग्यं न नैर्घण्यं	४.२५.६६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणो

६२

न वै स आत्माऽऽभवतां	८.१०.१६	नक्षत्रं चाऽऽप्रलयं	६.३७.२	न त्वानं न कृतं दानं न	३.१२.८३	नगरात्रकुमार्यो	८.२०.२७	नातः परतरं स्तोत्रं	११.६.४
न वै सैन्यं न सचिवा	३.२०.१५	नष्टदृष्टिर्नष्टमतिभ्रं	८.२२.७	न स्वतंत्रः कदाचिच्च	४.२०.१५	नागशोभे महादुर्गे	९.४७.५५	नातः परं किल वितर्कं	१.७.३२
न व्यक्तव्यं त्वया	७.२६.६७	नष्टः स्वाहास्वधाकारो	१०.३.२३	न स्वर्गे न च भूलोक	६.१५.४०	नाना वयासि गावश्च	११.२०.१५	नातः परं वेदितव्यं वर्तते	१.१६.१८
न शक्तोऽहमिदं कर्तुं	७.२५.७३	नष्टस्वाहास्वधाकारे	१०.४.१५	न स्वास्थ्यं प्राप	६.७.३८	नागासनो नागतत्पो	६.४७.५८	नात्मायत्तोऽहं तन्त्रमि	७.२६.६०
न शत्रुरस्ति संसारे	३.२०.२२	नष्टाऽहं तव विश्वासाद्घृती	१.१३.२०	न स्वैरिणोऽह्नास्म्यपि	२.५.२५	नागेंद्र गणसंयुक्ता	६.१.७३	नातः परतरं स्थानं	७.३८.१६
न शपेऽहं तथा शत्रुं	४.१२.६	न संपृक्षेस्तु नीचांगनं	११.१२.८	न हतास्ते मया तस्मादयुक्तं	६.३.४३	नागेश्वर स्यान्ततस्य	६.१.७२	नात्र किं परिवर्त्तेत्छा	३.१६.५३
न शय्या न च तावुलं	३.१८.८	न स किं तक्षको वरी	२.११.२५	न हि क्षमस्तथाऽऽत्मा	६.२.६	नागेश्वरीति विख्याता	६.४७.४७	नात्र ते विस्मयः कार्यः	४.१३.३१
न शशाकं तृणं दारुं	१२.८.३०	न संकरो समुत्पन्नी	७.६.५५	न हि तृप्यामहे साधो	१०.२.६	नाकन विग्रेहं कुर्याद	११.१५.११२	नात्र सैन्यं न योद्धा	३.१७.४
न शशाकं महेन्द्रंस्त	६.४०.२४	न संघामे न गंगायां	३.१२.७१	न हि तृप्याम्यहं ब्रह्म	५.८.५२	नांगना शंकरस्यास्ति	७.३१.१३	नात्र हिंसा प्रकर्तव्या	५.३२.३८
न शशाप मुनि क्रोधाज्जरां	६.१५.६१	न संचितव्यं विप्रैस्तु	६.१६.३६	न हि त्यजेद्विना भोगं	६.४०.७८	नांगहीनो भवेत्तस्य	६.४३.५४	नाथ सत्त्वस्वरूपस्त्वं	६.७.७
न शिवोपासना निश्च	११.१८.६६	न सती सा नासती	७.३२.४	न हि विज्ञायते शक्रो	६.८.३१	नाजस्य दूषणं बित्त्यं	७.१७.११	नादविदुक्लानोता नाद	१२.६.८३
न शुष्केण नचाऽऽद्रेण	६.४.१०	न सत्यं चानि तावति	६.११.५८	न हृष स्वयं तां श्रुत्वा	६.८.१	नाट्यं तनोयिसगुणा विविध	१.७.३०	नादेय मे किमप्यस्ति	७.१६.११
न शेकुवचा ग्रतो मन्तुं	१०.३.१६	न स सत्त्वेषु गर्तेषु	११.२.११	न हृषाद्रूपनाशं च	६.८.६७	नाडी च त्वं शरीर	१२.५.२१	नादेवांशो ददात्यन्तं	६.१०.२४
न शोकोऽत्र त्वया कार्यो	३.२५.४	न संबोधयिष्योऽहं त्वया	२.१२.४०	न हृषो नाम राजविः	६.६.४	नाड्या पिगलया	७.३५.१७	ना देवोऽम्यव्येदेवमिति	१२.४.६
न शयंति देवाः मिद्धाश्च	६.३०.५६	न सहायोऽस्ति मे कश्चित	३.१५.२४	न ह्यमन्यानितीर्षाणि	६.७.४२	नातः परतरं किञ्चित	१.४.६२	नाद्य वो दर्शनं विप्रं	२.१०.५०
न शयेदधं पाचने न	११.१६.४४	न सा मा मृगनावाजी	७.२४.६	न ह्यपत्यवीर्यो भवति	६.६.४१	नातः परतरं किञ्चिद	४.२५.७४	नाद्यमो निरतः क्वापि प्रह्लाद	३.१६.४२
न श्रुतं नैव श्रुतं हि	४.६.८	न मिहामनयोगो	७.१२.६	नाज्जानमरणं तस्य	१०.५.२४	नातः परतरं किञ्चिद	११.१८.६८	नानद्वनः कालरूपं	११.१५.३४
न श्रेयो मम जून	६.६.५६	न सुखं कृतवैरस्य	६.६.८	नागमिष्यति चेद्रामो	३.२८.४३	नातः परतरं किञ्चिदधिकं	११.१५.१७	नानाश्रुतुभवा ब्रूया नाना	१२.१०.३०
न श्रोतव्यं न मन्तव्यमन्येषां	१.८.५०	न सैन्यं सचिवाः कोषो	३.१८.२५	नागमिष्यसि चेद्बाले	५.२४.८	नातः परतरं धर्मं	७.२०.३०	नानागणैः परिवृत्तलाल	११.१५.६०
न श्रोतव्यं परं चास्मा-	२.१२.५६			नागमिष्याम्यहं पुन	५.३३.५६	नातः परतरं लोके क्वचिवा	१.१४.५०	नानागणैः परिवृत्तोदेवी	१२.१०.१२

नानाचर्मकपायो दपरिपूर्णा ६.३७.११०	नानाहृषराज्यस्ति ५.३०.५७	नाभो राजाऽधिकारी ६.२५.४	नाभिमुत्प्लुत्यव्रती ६.१२.३१	नारंगं दाडिमं चैव ८.२४.३१
नानाज्योतिः समाख्याता १२.६.८५	नानारूपा नदा जाना ३.२३.३८	नान्यकारं परोक्वापि ५.३५.१६	नाभिदध्ने जले जप्त्वा ११.२४.५८	नारंगीः पनसैश्चैव तथा ३.२६.३१
नादंशकराः बाहिस्त १२.११.४३	नानावर्णैः प्रकुलैश्च ६.२८.३४	नान्यः कोऽपि ममारातिर्यो ६.२३.४१	नाभेहृदयपर्यन्तं ११.८.५	नारद उवाच पण्डो ६.४६.३
नानाद्रव्यं समायुक्तं ६.३०.३४	नानाविष्मूत्रं पूयानामाधार ६.१८.४८	नान्यः कोऽपि समर्थोऽस्ति १.८.६	नाभौ च दक्षिणाग्निः ११.२२.३१	नारदः कपिलश्चैव प्रवृत्ते १.८.१३
नानाद्रुमगणकीर्णं ६.१६.५	नानाविलासं भोगैश्च जाते ११.६.४५	नान्यच्चिकीर्षितं मेऽद्य ३.२०.२१	नाभौ तु भुवनाच्चानं १२.७.१३२	नारदः कौतुकप्रेक्षी सर्वदा ४.२२.५
नाना पुष्पविनिर्माणं ६.२६.७१	नाना विलाससंयुक्तो १२.१०.३६	नाऽप्यथा प्रभवत्येव शुभा ४.१३.२२	नाऽऽम्नां कुरु विरोधं ४.६.५५	नारदः परमो ज्ञानी देवी १०.८.३
ना नायकारं माख्यान ६.४३.५	नानाविहंगमग्रानसंयुक्तं ८.१८.२६	नाम्यथा बलवान्बध्यः ६.५.२०	नाम्नां शिश्नकृतं पापं ११.१४.२६	नारदः पर्वतं प्राहृ नेदृशं ४.६.३५
नानाप्रकाररूपेण ६.२३.२४	नानाशक्तिममायुक्ताः १२.११.७८	नाम्यं वरं गरिष्यामि ३.१८.४७	नामभेदः कथं जातो ७.६.१२	नारदः प्राहृ तान्दृष्ट्वा ७.१.२६
नानाप्रकार विभवं ६.१६.२५	नानाशक्तिममाविष्ट १२.१०.६७	नान्यं दृष्टोमि भूपालं ३.२१.३८	नामानीति शृणुच्चैस्ताप- ११.१५.२८	नागद शृणु वक्ष्यामि ६.४४.१
नानाप्रकारं शस्त्रोर्भयं ६.३७.१०२	नानाशब्दोदनकृत ७.२४.३२	नाम्यवृत्तिस्तु मतोपी १.१८.१७	नामाष्टशतजापेन ७.३०.६६	नारदस्तं तदोवाच स्मित ४.२१.४८
नानाप्रकारं शृंगार ६.२.३७	नानाशस्त्रप्रहरणं नाना १२.८.१३	नाम्या गतिर्जनस्यास्य ७.२८.२८	नामोच्चारणमात्रेण ३.६.४१	नारदस्य प्रसादेन जात १.१६.४६
नानाप्रकारं सिद्धांत ६.१.३१	नानाशस्त्रास्त्रनिकरं ६.२.६८	नाम्योऽग्निं बलवाञ्छत्रयै ६.७.४१	नाम्ना गुणवती काना ५.१७.७	नारदस्य वच श्रुत्वा ६.२५.३
नानाप्रकारं विरक्तजल ६.३७.६६	नानासत्वीभिर्दसीभिस्तथा १२.१२.३३	नाम्यविदत्त शरणं कर्तव्यं १०.३.२१	नाम्ना चैकावली लोके ६.२१.४६	नारदस्य वचः श्रुत्वा ६.४३.६
नानाफलानि दिव्यानि ११.१८.३६	नानासिद्धा वमत्यत्र १२.१०.६०	नागदश्चैव जायते ८.६.२७	नाम्ना नागजितो ६.४३.३१	नारदीयं शिवं चैव दीर्घास १.३.१४
नानाभिगणसमुत्पन्न १२.१०.७०	नानास्तरणसंछन्नं इन्द्र ३.३.३७	नाराघ्नोमि ते विप्र २.११.३०	नाम्ना भद्रगणास्ते तु ११.१५.७५	नारदेन तथा मष्टुं दत्तं १.१६.३१
नानाभिगुणगुणकीर्णभूषणं ३.३.४३	नानास्तोत्रं महेशानीं १२.१२.२४	नाऽप्यस्ततपोराशिरं ६.१.५२	नाम्ना भागीरथी ६.६.५१	नारदेनैव मुक्तास्ते ७.१.२४
नानाभिगुणः शुभाकाराः ३.१३.४७	नानास्तोत्रैस्त्वा १०.१३.१२२	नापद्य तरणिं सोम न ३.२.१४	नायं विघ्नः कृतो दैत्यैः १.५.३६	नारदैवविधा नीतिनं ६.२८.१३
नानाभिगुणेषु जायते ४.२.५	नानेन सद्दर्शं पुण्यं १२.१४.५	नापि चोदक्यया वध्वा ११.२३.४०	नायं शूष्को न चार्दोऽयं ६.६.५७	नारदोक्तं समाकर्ण्य १२.१३.२०
नानाभिगुणैः राजेन्द्र ४.२.१८	नानोपचारैर्विविधं १०.१३.११६	नाप्सरा नापि गंधर्वी ३.३.४६	नायाति पुत्री किल ३.२२.३	नारदोऽपि मुनिश्रेष्ठो ४.२२.२
नानारूपधरातीव मायामूल ५.३०.४८	नानोपहारं बलिभिः ८.५.२६	नाभागस्य तु पुत्रो ७.२.२२	नायाति सा तेन सार्व ६.२६.७८	नारदो वेत्ति यां विद्यां ६.२७.१७

नारदोऽहं भगवता	६.२६.३६	नारायणस्तु सर्वेषां	६.१८.२४	नाहंसि त्वं महाभाग	३.१६.३०	नास्त्यत्र दानवी वारि	१.६.७६	नाहं विटो न वा धूर्तस्ताप	६.२८.११
नारसिंहो नक्षाघातैस्तं	५.२६.१२	नारायणां पुत्रं तं	६.४८.८६	नालभंस्ते फलं तेषां	६.४५.३७	नाहं गतः परपुरं न	४.२४.५१	नाहं शक्तस्तथा देवि	४.१८.२२
नारसिंहो नलैस्ती	५.२८.५५	नारायणांशसंभूतो	४.२५.२	नालोक्य पुरतः कृष्णं	६.४५.१८	नाहं गतिं तवचिया	३.२३.४४	नाहं शिवो न वा ब्रह्मा	६.२८.१६
नारसिंहो नृसिंहस्य	५.२८.२५	नारायणांशो भगवा	६.४८.१३५	नावलोक्यैव तद्धारि वाम	११.१६.४८	नाहं गृहं करिष्यामि	१.१५.१	नाहं स्वपञ्चवेष्टेण	७.१२.६०
नारातिविद्यते क्वापि	७.१६.४१	नारायणाख्योलोकाना	८.८.७	नाविकानां तु संयोगः	५.१६.१६	नाहं तथा विद्या नारी	३.२८.४२	नाहं स्वतंत्र एवाऽत्र	४.१८.३३
नाराधिता येन शिवा	३.२७.२३	नारायणास्त्रं गांधर्वं	६.२०.४२	नाशः कालेन सर्वेषां	५.२.१०	नाहं तद्वशां नूनं	५.३.३८	नाहं स्त्री न पुमाश्चाह	३.६.७
नारायण उवाच मद्रदेशे	६.२६.६	नारायणास्त्रं सादेवी	६.२२.५१	नाशयति च पापानि	८.११.१३	नाहं तव मुता तात	७.६.३४	नाहितं कस्यचिस्कुर्यान्नि	३.११.८
नारायण घराधार सर्व	१०.१.१	नारायणी सुपाश्व	७.३०.६६	नाशयेत्लिखितां यामो	११.१४.२४	नाहं तां सर्वथा ज्ञातु	६.३१.२०	निकुम्भस्तस्सुतः प्रोक्तो	७.६.३८
नारायणप्रिया नित्या	१२.६.८२	नारायणोऽखिलाधारो	८.१६.६	नाशयाम्यद्य ते शोकमिति	६.२.४०	नाहं तीर्थे न कलासे	७.३६.१८	निक्षिपेत्तत्र पात्रे तु	११.११.१४
नारायणप्रियां शान्तां	६.१२.४	नारायणोऽख्यभूयास्तुर्व	४.६.३६	नाशयामि न संदेहश्चा	१०.५.२७	नाहं दृष्टिपथे राज्ञां	३.२०.६२	निक्षिप्य स स्थितः पाश्व	४.२३.३६
नारायणप्रिया सा च	६.४०.१	नारिकेलं जम्बूल	८.२४.३२	नाशात्मकं तु तत्पाज्यं	५.१५.१२	नाहं द्विजसुतं दीनं	७.१६.२६	निगडस्वस्ततो राजा	७.२४.५
नारायणप्रिया साध्वी	६.१५.१	नारिकेलमथाष्टम्यां	८.२४.१३	नाशुचिर्धारयेदक्षं सदा	११.५.१६	नाहं नारद जानामि पारं	६.३०.४६	निघ्नन्मृगान्कृन्तु	३.१४.२१
नारायण महाभाग	६.४३.१	नारीणां लोचने बाणा	५.३१.३६	नाश्चर्यमेतदिति देवि	३.२३.५१	नाहं पतिं करिष्यामि	५.१७.१५	निच्छिद्रं च करं कृत्वा	११.२१.२०
नारायण महाभाग	११.२४.१	नारी देहं मया प्राप्य	६.३०.३६	नास्त्यदस्त्री नासेस्ती	७.३३.२७	नाहं पतिं करिष्यामि	५.१७.५६	निजगाद ततः सर्वं क्रमे	१२.८.१०
नारायणवचः श्रुत्वा	६.६.११	नारीपुरुषयोः कांते	५.१६.२१	नास्त्यावत्र संग्रान्तौ	७.६.३६	नाहं पतिवरा नागं	५.१२.६	निजघान च तं दृष्टं	५.२.२२
नारायणवच कृपय	६.१५.२०	नारी बलवती काऽस्ति	५.२१.२६	नासनं वेद विप्रोऽसौ	३.११.२	नाहं पुत्रेण पुत्रार्थी	७.१०.१७	निज सर्वस्वमपि	७.४०.२६
नारायणवच भगवान्	६.२४.१	नारीभिश्च नरैश्चैव	७.३८.३७	नासनेपितृकार्येषु देवकार्येषु	३.१०.३५	नाहं विभेभि देवेभ्यो	७.१८.२६	निजवेदपथाद्यो वं	८.२२.१८
नारायणवच भगवान्	६.२४.२	नारीभिश्च नरैश्चैव	३.३	नासनेपितृकार्येषु देवकार्येषु	५.६.४४	नाहं विभेभिष्मिच्छाः	३.२०.४१	निजशक्तिमुतो भास्व-	१२.१०.८३
						नाहं भवो न च विरिचि	३.४.३५	निजसंलापमाधुर्यंनिनि	१२.१२.३५
								निजसंलापमाधुर्यंनिनि	८.१४.१३

निजले विपुले देशे	१.६.७६	नित्यं सरस्वती	६.६.६	निद्राभंगः कषाच्छेदोदपत्योः	१.५.२०	निमित्तं नैव जानेऽहं	७.२६.३६	निराधारो जले तत्र	१.६.६
निजावरणं देवीभिनिज	१२.११.१०७	नित्यं मूर्धन्युपस्थाप	११.२३.२७	निद्रामीलितचक्षुष्का निशा	१०.३.२४	निमित्तं यस्तु यन्नाशे	४.२०.२६	निरालंबो निराकारो	४.१६.२३
भिनम्वो तेजसा भूमेः	१०.१२.१२	नित्यमौर्ध्वति तां वाणी	६.१४.२२	निद्रार्थं कल्पयामास	४.१२.२६	निमिनामाऽभवद्वराजा	१.१६.२१	निराशस्य सुखंनित्यं	१.१७.२६
नित्यं आत्मा तमो	६.२.५	नित्यमेकाग्रमनसा भाव	४.२५.७७	निद्रामुखविनाशार्थं मूलं	१.१५.२०	निमिषार्थविना त्वां वं	३.१६.४१	निराहारा जितस्वासाः	१०.१३.४
नित्यकर्माद्यनुष्ठानेऽप्यग्नि	१२.६.६७	नित्यमेकैकमध्यायं	६.५०.६६	निद्रितं देवदेवेश चित्तां	१०.११.७	निमूर्जो च नथा सर्वं	११.२०.५२	निराहारो जितात्मानो	१.६.३३
निःज्ञाना निरूपमा	१२.६.६५	नित्यरूपी नित्यदेही	६.३८.२६	निनाय देवसान्द्राजा	७.२४.११	निमेषमात्रं कालश्च	६.८.७५	निराहारो जितात्माना	४.१.१४
निःस्पृष्टे निरूपमे	७.२८.४३	नित्यः सत्यस्वरूपश्च	६.३.१०	निनिदु ब्राह्मण	७.१६.५६	निमेषांतरकालेन पुनः	६.८.७६	निराहारो जितात्माऽसौ	६.१.३५
नित्यं जीवन पर्यंतं	६.३०.१०१	नित्यं स्नायी च गंगायां	६.३०.६२	निदंति पितरो देवा	६.१८.७६	निमेषरहिताभ्यां च	६.१३.१६	निरीक्षणद्य घोरेण	७.२६.३२
नित्यं त्रिपवणस्नानं शूद्रं	११.२३.२५	नित्या चोपासना	१२.६.६६	निपात्य पीडयंत्येव	८.२२.४८	निमेषरहिताभ्यां	६.१६.२१	निरीहा निरहकारा	६.१.५०
नित्यं त्रिपवणस्नायी	११.२३.१२	नित्यात्वं सत्यरूपाऽसि	६.४४.३२	निबद्धरिघानीया युवत्यः	१२.११.४६	निमेषिणी नदी रूपा	१२.६.६७	निरीहाय च वृद्धाय	६.२३.६
नित्यं त्वमधिना सार्थं	६.११.४७	नित्याविलासिनी दोग्ध्रीत्व	१२.१२.३६	निबोध त्वपति श्रेष्ठ	६.१४.३	नियतस्तु पिबेदापः	११.२३.५०	निरीहैवासि त्वं निखिल	१.५.६१
नित्यं न कुर्वीद्यो	६.४४.५	नित्ये नैमित्तिके काम्ये	११.२१.३६	निबोध त्वपशदूल	६.११.३२	नियमं च पर कृत्वा	३.१०.६५	निरुद्धं शैवमनं देवं	११.१५.७६
नित्यं पठेष्टं दृष्ट्वा	६.४७.५६	नित्यैव सा परा देवी	५.३३.५५	निमग्ना निर्जले साध्वी	६.१६.५	नियमं प्रथम कृत्वा	३.२६.२५	निरुद्धाश्च माहजालंयथा	६.३७.१०४
नित्यं भक्त्या पक्षमेकं	६.३०.८३	नित्योत्सवः प्रवृत्ते	१२.६.३२	निमग्ना रक्तनयना	१२.६.८६	निरंतरं परांवाया	६.११.६१	निरुद्धो यो वाजिमार्गो	१०.३.१६
नित्यं भूमी च शयनं	३.२६.३७	नित्यो गोलोकवैकुण्ठी	६.३.१६	निमग्नाऽहं दुराचारे	७.६.३०	निरंतरं पुष्पयुताः सदा	१२.१०.२०	निरुद्धमानां देवं हि	४.१५.४
नित्यं यः शृणुयाद्भक्त्या	१२.१४.१२	नित्यो च स्थिति प्रलयो	६.६.२२	निमज्ज्याप्सु जपेन्नित्यं	११.२४.६३	निरंतरालयः कुपिद्	११.१५.१०२	निरुपाधि निराकारं	६.८.८४
नित्यं यस्तुलसीतोयं	६.२४.४३	निदिताऽप्य जनेः कामं	३.१०.६२	निमंत्रयामास तदा	१.१६.२२	निरयेऽमुत्र तेयाम्याः	८.२२.३७	निर्गच्छ नगरात्पूर्णं सैन्येन	६.१४.२०
नित्यं यो हि पठेद्भक्त्या	६.१२.३६	निदेशात्कस्य भगवान्त्वर्तते	४.२.४६	निमंत्रयेऽहं यं देवं मंत्रेणा	२.६.५२	निरवने मुच्यते तेष्यो	११.२४.१२	निर्गता विष्णुपादाब्जा	२.१०.४३
नित्यं सकामो हृदयं	७.३७.६	निद्रया चात्यते चित्तं	६.३०.४१	निमंत्रितो वसिष्ठेन	३.१७.६	निराधारा कृता नूनं	४.१४.१६	निर्गतास्ते तदा नागाः	६.२३.४३
नित्यं संघां च हे	६.२६.२४	निद्रादयः शक्तयश्च	६.४१.१०	निमित्तं नैव जानीमः	११.१५.४६	निराधारां क्रवमानां	६.१७.१४	निर्गतास्ते पदावृत्तास्त	६.४.१

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

६६

निर्गतो भगवान्छुभुवः	३.३.२१	निर्जनेश्वरकृपाया वाचा	५.२३.५८	निर्मितं द्विविधं चात्रा	६.१८.५२	निवारयामि यदि मां	२.४.२४	निशामय महाराज	६.३१.१
निर्गत्य नगरात्तस्मात्	७.१६.६०	निर्जने विपिने किं	३.२८.५२	निर्मलच्छां वसुधां	६.८.५६	निवारितश्च तत्रैव	१.१७.५२	निशामय महाराज	७.१.६
निर्गुणः परमात्माऽसौ	६.१५.४७	निर्जरा निर्गता नाकात्तेन	५.७.२४	निर्ययो नयसंयुक्तः	६.४.२०	निवारिते तदा मात्रा	६.२४.३३	निशामय मुनिश्रेष्ठ	६.२८.१
निर्गुणं सगुणं चेति	१२.८.७५	निर्जरा निर्गताः सर्वे	६.३.४४	निरलज्ज तव चेदस्ति	७.२५.८८	निवारणं मुक्तिं लभते	६.२४.८८	निशामय महाराज	७.६.४
निर्गुणं सगुणं पुत्रं कथं	३.७.१८	निर्जराः सजरा जाता	७.२८.१८	निलिप्तं साक्षिरूपं	६.११.१७	निवासं कल्पयामास	६.२५.४७	निशार्धं वर्धने चेदं	७.२५.४०
निर्गुणस्य मुने रूपं न	३.७.६	निर्णयोऽत्र मल्ले शक्र	७.६.५६	निलिप्तः सर्वसाक्षी	६.३८.२७	निवासं खाडवप्रस्थं	६.२५.५५	निशीये देवकी तत्र	४.२३.१५
निर्गुणा दुर्गमा शक्तिः	३.७.१०	निर्दोष कामिनीत्यामं	६.७.६	निल्लज्जे नैव कर्तव्यं	६.६.२७	निवासं प्रापतुस्तीरे	६.१२.३३	निशुभं चैव शुभं	५.२८.३०
निर्गुणा परमा शक्तिः	३.२४.३८	निर्धनो धनमाप्नोति	५.३४.१७	निर्वाण पद्मदात्री च	६.२८.६	निवासस्थानमप्येषां	३.१.१०	निशुम्भशुम्भदलनि	१०.१३.६३
निर्गुणा या सदा नित्या	१.२.१६	निर्नाया कुनवान्सर्वा	६.२०.५६	निर्विकारं निरीहं च	६.१५.३	निवेदयध्व राजानं	२.१०.४६	निशुभशुभो जानामि	५.२४.१३
निर्गुणा सगुणा तस्मात्ता	३.१.३७	निर्भयं वस राजेंद्रं	५.३२.३७	निर्विघ्न शुभदं चोक्तं	६.३८.७७	निवेदयामास तथा शापं	६.१४.५२	निशुभोहं गमिष्यामि	५.२६.५३
निर्गुणा शंकरं देवमवोच	३.६.६५	निर्भया निर्जरा	७.३१.५८	निर्वेदं परमं प्राप्तो	४.१०.३७	निवेदया मास तदा	५.४.२०	निशुम्भोऽयं रणे गत्वा	५.३०.४
निर्गुणा सगुणा सिद्धा	५.२७.२२	निर्भया वत्स कल्याणि	३.१५.५८	निर्व्याजकृष्णामूर्ति सर्व	१२.८.५८	निवेद्य भास्करायान्नं	११.२४.२५	निशुम्भो निश्चयं कृत्वा	५.३०.१
निर्गुणः सर्वथां ज्ञानुमशक्याऽ	३.२४.३६	निर्भयैकाकिनी वाला	५.२५.३८	निर्व्याजभक्त्या मेधावी	११.३.२०	निवेद्य भास्करायान्नं	११.२४.४४	निशुम्भो निहृतस्तत्र	५.३०.४५
निर्गुणां सो परा शक्तिः	१.१६.३	निर्भयोऽहं महाराज	३.२३.२४	निर्व्रगं कुंभमादायाप्य	१२.७.५६	निवेशार्थं गृहं दत्त	३.१६.४४	निशुभो वाऽयं शुभो	५.६६.२१
निर्गुणस्यात्मनश्चैव	६.३.३०	निर्भरं मुन्यमावाद्य	४.६.५८	निलयं च विलाकार	६.१८.८	निवेशिता दिग्गजा ये	८.१४.१०	निश्चयं परमं कृत्वा	७.१५.५७
निर्गुणैर्निर्ममोऽनंनो	५.१२.७	निर्मलः श्रेष्ठया द्रव्य	६.१६.२२	निलीय विरिदुर्गेषु	७.२८.२०	निवेश्य लोकनाथेशो	८.२.३७	निश्चयस्तु कृतो	५.२५.३६
निर्गुणैर्निर्ममोऽनंनो	५.१२.७	निर्मलः कवरीभाते	६.१६.२७	निवर्त्य कश्यप सर्पः	२.१०.२७	निशम्य दूतवाणीं तां	११.१५.५०	निश्चला वर्तने भूप	५.२४.३०
निर्जगाम सदाविष्टः	५.२८.१३	निर्मलं वाऽभवद्भवोम	५.७.५६	निवसति मदा हृष्टाः	८.१८.२१	निश्चयं वचनं किञ्चिद्	६.२८.१२	निश्रेष्ठिकायास्ततिता	४.१३.४१
निर्जगाम च न राजा	२.८.१७	निर्मलं वीर्यं वाऽरि	४.१२.२५	निवसेद्यातनायुक्ता	६.३५.२८	निशम्येति वचस्तस्य पुत्र	३.२२.२८	निदधस्तं भयप्रस्त	६.७.३६
निर्जने कायने कथाने	६.१६.३८	निर्नाय वीर्यमालय	५.१.३१	निवाणकचया नाम	८.२०.६		२.५.४५	निपद्यः पर्वतो नीलो	१०.२.२५

निषादपुत्रीं स कथं	२.३.४	निः सारितस्ततः पुत्र	७.६.४२	नीतिरियं महीपाल	३.२०.२	नूनं सत्ययुगे राजन्नाह्वया	६.११.३६	नृपस्य शरवष्टिम्ब	६.२२.२५
निषादमाह्वयमतिमा	२.२.२	निः सृतं हरिणा दृष्टं	५.८.३५	नीतिशास्त्रं न जानासि	५.१४.२५	नूनं सर्वेषु देवेषु नाना	३.६.१३	नृपास्तु सत्यवशवान्विता	३.२२.३०
निषादाधिपतिं शूरं	३.१६.१२	निः सृतायां तु तस्यां	५.२३.३	नीतोयदि च घोरेण	७.२६.१६	नूनं स्त्री न भवत्येषा	७.२५.६१	नृपेण पुरतो दृष्टः	५.३२.४७
निषादानां निवासाश्च	४.८.३१	निसृत्य गगने तस्थौ तामसी	१.६.२	नीत्वा तं नासिकाग्रं	११.१६.४६	नूनं स्वायंपरः प्राणी	६.७.८	नृपद्रस्य वचः श्रुत्वा	६.४६.२३
निषादा ह्यायुस्तत्र	३.१४.५१	निः सृत्य नगरद्वारस्थितः	१.१७.१८	नीरोगो मा देहोऽयं	३.१२.८१	नृपुरी सुस्वरी कांतो	५.६.५	नृपेऽयं च न कर्तव्यं	३.२३.६
निषादैर्लुठिता तय गृहीतं	३.१५.४६	निस्तेजस्को च निः शक्ती	७.२६.३३	नीलजीमूतसंकाशाः	१२.११.७०	नृत्यद्वहिकदंबस्य	१२.१०.३३	नृशंसं वा कथं कर्म	४.१८.३६
निषिद्धं कूर्ममांसं च	६.३३.११५	निः स्पृहः कोऽपि	४.१५.५८	नीलांजनसमप्रख्यं	७.२८.३४	नृत्यन्ति पितरः सर्वे	६.४८.६३	नृशंसंरपि यत्कतुं	७.२२.२
निषेधया मास ततो	१.११.७१	निहतः स पपातोऽर्या	३.१५.१७	नीलान्केशान्कुचिताग्रा	७.२६.१४	नृत्यन्ती च हसन्ती	६.२०.३८	नृसिंहस्यावतारस्तु देव	४.१६.१०
निषेध तत्र श्रीनाथं	६.४१.१७	निहतस्तेः सुरं दंत्यो	५.५.५७	नीलाबरा रोद्रमुखी	८.६.२१	नृत्यन्मयूरसंघेऽच कपोतर	१२.१२.६१	नृसिंहेन च पाताले स्थापितः	४.८.११
निष्कटकं भवेद्राज्यं	३.१७.५	निहता नितरां कालः	५.३०.६०	नीलांवायाः पर	७.३८.१०	नृपः कर्कटतां प्राप्नोति	६.७.३४	नृशंसं तत्र वेताल	१२.१४.१६
निष्कलत्रा ह्युप्राश्च	५.३४.४२	निहता बलिनः सर्वे	४.११.८	नीलेंदीवरनेत्रा सा	४.६.१५	नृपः केन विधानेन	६.२६.४२	नेति केचन तत्राहुस्ता	२.१२.१६
निष्कलमवाः शुद्धधियो	१०.१३.१६	निहतेषु च पुत्रेषु धृत	२.७.७	नीलोत्पलदलश्यामं नाभि	११.१६.३३	नृपतिस्तं समालोक्य	७.१५.३४	नेतिनेति वाक्यैर्या	७.२८.३२
निष्कामो निर्भयश्चैव	६.३.२५	निहतोऽसौ मुनिर्बुद्धस्त्व	७.६.१५	नीवार भक्षणं श्रेष्ठं	३.२५.१६	नृपतिस्तरसा वीक्ष्य	३.१४.२५	नेति नेतीति वाक्यैर्या	१०.१३.६८
निष्कृतिर्न हि राजेद्रं	६.११.५५	निहतो दानवश्रेष्ठो	५.१४.४	नीहारं कल्पयामास शीघ्रं	२.२.२४	नृपतेः प्रीतिजनको मंजु	३.१४.१८	नेतुं त्वामागमिष्यंति	७.११.१७
निष्कंः पुत्रो रोहिताश्वो	७.२२.४८	निहतो दानवो वीक्ष्य	५.१५.५३	नुमस्तत्पद लघयायां	७.३१.५१	नृपतेऽहं स्वयायस्मात्	७.१५.६४	नेत्रमन्त्रेण तं शिष्यं	१२.७.१३६
निष्पापत्व फलं विद्धि	३.८.२२	निहतो दानवो शूरो	५.१४.२	नून देहवतो नाशो मृत	४.२०.२६	नृपः संसारजं प्राप्य	६.२१.२	नेत्राभ्यश्रुपातं च चकारा	२.११.४७
निष्फलं च जन्म	६.६.५८	निहत्य पापदान्सर्वानि	५.२६.५१	नूनं दंत्याः पराभूव	४.१५.५३	नृपस्तु तद्वचः श्रुत्वा	५.१७.६१	नेत्रेषु सर्वभूतानां	६.१५.१३
निष्फलं भविता	६.१२.५६	निहनिष्यति नः सर्वानि	४.१५.२८	नूनं मदधिभजनाप्तपदाः	६.५.३८	नृपस्य मंदिरं प्राप्ता	२.४.१७	नेत्रेषु सर्वभूतानां	६.१५.२०
निः मंशयं न मे चेतः	३.५.४४	नीतश्च स्वपुरीं बालो	४.२४.४५	नूनं युद्धं करिष्यामि	३.१४.४७	नृपस्य वचनं श्रुत्वा	७.१४.४३	नेत्रे पीडास मुत्पन्ना	७.३.१४
निः संगो निर्ममः शांत	१.१६.१३	नीतिज्ञा शिष्ठमार्गज्ञा	६.२३.५४	नूनं शक्तिसमाक्रांतो	१.७.१५	नृपस्य शरवष्ट्या च	६.२२.२८	नेदुदुःखं भयः स्वर्ग	६.२३.३०
								नेदुदुःखं भयः स्वर्ग	७.३०.२१
								नेदुदुःखं भयः स्वर्ग	५.२३.१६

नैऋतां रक्षसामीशो	८.२.२८	नो चेदच्छ यथेष्टं	५.१६.५०	न्यसेन्नुनि तु शिरसि	१२.७.२४	पञ्चनागिन् समुत्पन्नं	११.१०.३	पञ्चमस्तकवतश्च	८.२०.१५
नैऋत सुखसंयोगो	६.३०.२३	नो चेद्गर्वं विहायैव	१२.८.३६	न्यस्तशस्त्रश्च भगवान्नयस्त	६.२३.५	पञ्चकोश परित्यागे	७.३४.३१	पञ्चमात्रात्मिका पृथ्वी	१२.६.१०६
नैऋतवा यथा वेश्या	३.२०.६७	नो चेदन्मि दशा	५.१०.६	न्यस्तशस्त्रा वयं सर्वे	४.११.१७	पञ्चकोशातिरिक्ता	७.३१.५२	पञ्चमे मंगलाकांक्षि	६.४७.३५
नैऋतवाक्यं वचस्तथा मपि	४.१५.५७	नो चेद-म्यहनश्चैव	५.१०.२४	न्यस्तशस्त्रे भयवति	४.११.३३	पञ्चकोशांतरगते	४.१५.१४	पञ्चम्यस्तवधिकं	७.२६.८
नैऋतस्ति सर्वं भवनेषु	३.२७.२७	नो चेद्द्वय देवेश	५.४.६	न्यस्तशस्त्रेषु दैत्येषु	४.११.१६	पञ्चत्रिंशत्तथाऽध्यायाः	१.२.१४	पञ्चम्यां कदलीजातं	८.२४.१०
नैऋतवाक्यं सुषटित	७.२४.८७	नो चेद्द्रव्यं गृहाणाथु	४.१८.१२	न्यस्याग्नी तं च संरक्ष्य	१०.१०.२१	पञ्चपञ्च उवः कालः	११.२.५	पञ्चम्यां नमसाध्याया	६.४८.१३२
नैमित्तिक च नित्यं च	१२.२४.६६	नो चेद्द्वयं दावमहा	५.७.३३	न्यायतस्तु नरैः कार्यं	७.१४.३७	पञ्चपञ्चाशत्सहस्रं	१.३.१०	पञ्चम्यां मनसा ध्यायन्	६.४८.६
नैमित्तिकार्चनं चैव	११.२३.२६	नो चेन्मनोरथावाप्तिनं	६.५.२६	न्यायागतघनकुर्वन्वेदोक्तं	१.१४.५६	पञ्च पर्वाणि पुण्यानि	६.३४.४७	पञ्चयज्ञ विहीनाश्च	६.८.५०
नैमिषारण्य मासाद्य	४.८.४५	नो चेन्महाभ्विनाशः	७.३७.३६	न्यायागत घनं ग्राह्य	७.११.३४	पञ्च पल्लवसंयुक्तं	३.२६.२२	पञ्चयोजन विस्तीर्णं	६.२०.५
मिषे तु महास्थाने	७.३८.२०	नो चेन्मृत्युविधिं कृत्वा	२.१०.३८	न्यायान्यायो च भूताना	५.१५.२०	पञ्च पिडाननुदधृत्य	६.१०.१२	पञ्चलक्ष जपेनैव	६.४.८६
नैवास्तमनमर्कस्य	८.१५.२४	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	६.४६.१५	न्यासान्करोतु वा मा	१२.१.१०	पञ्च प्रणव संयुक्तां	११.१७.४	पञ्चलक्ष जपेनैव	६.४८.१४५
नैवेद्य पुरतो देव्या	११.१८.३८	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	४.८.८२	न्यूनताधिकभावोऽपि	४.४०.७६	पञ्च प्राणाधिदेवी	६.१.४४	पञ्चलक्षणयुक्तानि	१.१.४
नैवेद्यरूपहारैश्च धूप	६.३०.७६	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	५.५.२	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	१.१०.३१	पञ्चलोहात्मकः सालो-	१२.१०.५८
नैवेद्यं विविधैश्चापि	६.४६.५४	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	१०.५.२३	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	७.२६.७	पञ्चवक्त्रनेत्रिनेत्रश्च	१२.१२.१५
नैवेद्यं स्नप्यैश्चैव	७.४०.२१	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	११.२३.७	पञ्च वक्त्रः स्वयंरुद्रः	११.४.१४
नैषा कामातुरा वाला	५.११.३३	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	११.२३.४३	पञ्चवद्व्या वस नामो	३.२८.२२
नैषा प्राकृतयोर्वैव देवी	५.३०.४७	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	११.२४.७५	पञ्चवर्षं सहस्राणि	१.६.१६
नैवाऽस्ति मानुषा	५.११.४१	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	११.२४.७८	पञ्चवर्षं सहस्राणि	१.६.२०
नोचनुस्तावुषी ध्यान	४.५.२५	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	७.२८.६६	पञ्चवर्षं सहस्राणि	१.६.२७
नोचुः किञ्चन वाक्यं तु	१२.६.८६	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं	७.४०.११	पञ्चवर्षं सहस्राणि	३.२.२६
नोचेत्कृतागतं दुष्ट	५.१०.८	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं			
नोचेत्सर्वं प्रतिगृह्य	३.२२.२६	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं			
नोचेत्सर्वं परित्यज्य	१.६.४२	नो चेन्मृज्ज्वालकं राजा	७.१६.२५	न्यूना वा तापती प्रस्यं	६.२६.५७	पञ्चबाणपरीतांगस्तूर्णं			

पञ्चवर्षं सहस्राणि	१०.११.२६	पटस्तं तु वशः प्रोक्तस्त	४.७.३६	पतनेनैव पापी च	६.३७.१०८	पतिव्रता चैकपती	६.३५.४	पद्मप्रिया पद्मसंस्था	१२.६.६४
पञ्चविंशतिलक्षेण	११.२१.४६	पट्टराज्ञी स्वमेवास्य	५.१०.५६	पतती भूमि भागे च	८.६.५	पतिव्रतानां दुर्गा च	६.३०.१३२	पद्मरागमयादयोगेमेव	१२.११.२२
पञ्चविंशतिवारं तु	१२.७.७५	पट्टराज्ञी भव त्वं मे	३.२८.६५	पतामि पदायोस्तेऽहं	५.१०.२७	पतिव्रतां पवित्रांगी	१२.६.६६	पद्मरागेन्द्र रचितां	६.१६.५७
पञ्च संख्यानि जायते	७.३२.३३	पट्टसूत्रगधि युक्तैः	६.१६.५८	पतितः पञ्चमे मासि	४.२२.२५	पतिव्रता व्रतार्थं च	६.४८.६४	पद्मस्य मुकुलाकारं	११.१५.८४
पञ्चसूना गृहस्थस्य	११.२२.३	पट्टिप्राशधरा पङ्क्ति	१२.६.६७	पतितं ताज्रमालोक्य	५.१४.५१	पतिव्रते रत्न पुत्रं	७.१०.३६	पद्महस्तां समायाता	५.२८.२१
पञ्चागुलैर्मूर्ध्नि	११.११.२१	पठतां शृण्वतां चैव	१०.१३.१२५	पतितं भ्रातरं वीक्ष्य	५.२६.५०	पतिशुश्रूषं स्त्रीणां	६.१८.२३	पद्माजगाम कलया	६.८.७
पञ्चाग्निसाधनं काले	६.१.३४	पठनाद्वारणाद्वाग्मी	६.४.६६	पतितः स्खलितोभीतः	३.६.२०	परिसर्गं विनापुत्रं	६.१८.२६	पद्मानां लक्षहोमेन	११.२१.४४
पञ्चाग्निसाधनासक्तः	५.२.२०	पठनीयं मर्मतद्धि	७.२८.७८	पतितान् दानवान् दृष्ट्वा	५.३०.३३	पतिसेवा विहीनोस्त्री	६.४३.४१	पद्मासनं वेदगर्भं	५.७.२६
पञ्चाधिकदशी वेद्या	१०.११.२२	पठपुत्र महाभाग मया	१.१५.४७	पतिते वाष्कले सैन्यं	५.१३.२६	पतिस्त्वं भवदेवेश	४.६.४६	पनसा वकुला लोधाः	१२.१०.२१
पञ्चानन दशभुजं	६.१८.१४	पठितव्यं प्रयत्नेन	१२.१४.२२	पतिव्रतं शरीरं ते	६.१४.४३	पतन्तो धारयेत्	७.२४.२७	पंथानं दर्शय विभो	७.१८.५६
पञ्चाननाः सप्तमुखा	८.२३.१८	पठितव्यं प्रयत्नेन	१२.२४.२३	पति तप्तोदकेनाशु	७.४.३	पत्नी तामेव जग्राह	६.४२.४७	पपात पादयोस्तस्य	४.२५.३८
पञ्चाना द्रोपदी भार्या	२.७.१	पठित्वा सकलान्	१.१५.१३	पति दर्शय मे मातर्मंगा	७.५.३८	पत्नीनां निर्णयोनास्ति	६.८.४६	पपात भक्त्यां भीता	६.४८.४३
पञ्चानमिद्रियाणां वै	१.६.६	पठिष्यति च विद्वांसः	६.४.२७	पति दर्शय सर्वज्ञ	७.५.३६	पत्नी मे भव सुश्रीणि	६.२२.२५	पपात मूर्च्छिता भूमौ	७.२५.११
पञ्चायतनपूजां च ततः	११.१७.३५	पठेच्च चतुरो वेदान्	११.१६.२३	पति देवसुता ह्येते	७.५.२८	पत्नेन साधनीयासा	६.१३.५१	पपी रक्त दानवानाम	६.२२.१८
पञ्चाशदक्षप्रयितां वामदेवन	११.७.२२	पट्यते मुनिभिः सर्वैः	११.५.२७	पति देहि पतिं देहि	६.१६.५७	पत्न्यः प्रेमयुताः	७.२.३२	पप्रच्छ कुशलं व्यासस्तथा	१.१४.२५
पञ्चाशद्वनुरायामं	६.३७.७६	पण्डिताः स्वोदरार्थं वै	१.८.४३	पति प्राह महाभागा	४.२३.२२	पत्राणिः काञ्चनाभानि	१२.१०.३६	पप्रच्छ तं स्मितं कृत्वा	६.१६.१७
पञ्चाशद्विह्वलिकोराजघान	५.६.२८	पततां पापिनां कुण्डे	६.३७.१०५	पति मां कुरु चावौगि	६.६.५	पदात्यस्वरथे भावच	१.१६.६	पप्रच्छ भ्रातरं शूरं	५.२४.३१
पञ्चीकृतमहाभूतसंभूतः	७.३४.२५	पततां पापिनां यत्र	६.३७.६७	पतिमाहसितापांगी पुत्रं	४.३.२३	पदार्थानां कृत्वाप्येषु	८.२४.२६	पप्रच्छ राजा तां दुष्टां	६.४६.२१
पञ्चीकृतं तु ताम्येव	३.७.४३	पतत्वद्य यथाकामं	३.१२.७५	पतिबंधुः कुलस्त्रीणां	६.४५.२१	पदार्थावगतिः पूर्वः	७.३४.२०	पप्रच्छ राजा तान् विप्रान्	७.१०.१०
पटकेन भवेद् व्याधिः	११.२२.६	पतत्वद्यैव ते लिंगं	४.२०.३७	पतिव्रतधरा नार्यः	५.२०.३१	पद्मत्रे क्षणार्थं च	६.४२.५२	पप्रच्छ विस्मिता राजा	२.४.५२

पप्रच्छ स्वागत देवान्	४.१८.३०	परं कौतूहलं मेऽत्रयद्	६.२४.३	परस्परं च भाषां ते	६.२१.३०	परावांपूजनासक्ताः	६.११.४१	परित्यजेदयं कामीयौ	११.१.१६
पप्रच्छात्र कुनः प्राप्तः	५.३२.३२	परं तत्त्वविज्ञानमाद्यं जने	३.५.३४	परस्परं निरीक्षतः स्थिता	३.३.३०	परां शक्तिं च सस्मार	६.६.५८	परित्राहीतिशब्दं च	६.३७.७३
पप्रच्छाऽथ मुनि व्यासं	४.८.७	परं परंशं परमं परमात्मा	६.१३.६०	परस्परं प्राप्य शपं	६.१४.५१	परां शुभाशिवं चैव	६.१७.४५	परिपालयते घोरसंकटा	८.२४.५
पप्रच्छुर्मुनयः सर्वे	११.१८.५८	परं व्यापकं ब्रह्म	६.२८.२०	परस्परं रमते तेऽप्युन्मत्ता	११.१५.१५	परावरा सारभूता	६.१.४६	परिपूर्णतमं सर्वं	६.१३.१०२
पप्रच्छुश्च जनाः सर्वे	२.६.६७	परमात्मस्वरूपं कोवेत्तुं	३.१८.३७	परस्परं विरोधोऽमूझीमं	६.२५.४६	परावृत्य मुक्षं स्वामिन्	४.२३.२०	परिपूर्णतमं सिद्धं	६.२.२२
पप्रच्छुस्ते नृपं केन	७.६.५६	परमात्मा च विश्वोद्यो	६.१.११६	परस्परमद्योचुस्तेमोहिता	४.१४.२३	पराशक्तिरूपावेशाद्	१२.८.१४	परिपूर्णतमाः पंच	६.१.५६
पयोदधिमधुघृत	८.६.१६	परमात्मा न संप्राप्तो	३.७.६	परस्परसमुत्कर्षः	५.१६.२३	पराशक्ति प्रकोपात्	७.२६.३७	परिभाषेयमुद्दिष्टा	१२.१०.७५
पयो हुत्वाप्नुयान्	११.२४.६०	परमात्मा पुमानाद्यो	३.६.७८	परस्य ब्रह्मणः साक्षाज्जात	८.१२.३७	पराशक्ति प्रभावं ते न	१२.८.१८	परिमातुं महाल्लिख	५.३३.३३
परकीये तडागे च	६.१०.१७	परमान्नं च सघृतं	६.४.४१	पराको नाम कुच्छ्रोयं	११.२३.५१	पराशक्ति प्रभावोऽयं	६.१४.१३	परिरंघोऽस्ति मे देवो	७.४.४१
परकीयतडागे च तडागं	६.३३.१४	परमांशतिमापन्नो	१.१६.५५	पराक्रमस्य सर्वस्य	१२.१२.६८	पराशक्ति प्रसादेन	७.६.२२	परिवारं स्थिताः सर्वे	११.१५.५३
परकीयेऽनुत्तकूपे	६.१०.१५	परमापरमेशानी परनदा	१०.११.१५	पराचीनत्वभाजो हि	८.१४.७	पराशक्ति प्रसादेन	७.२६.२	परिष्वज्य च निष्वेष्टो	७.२६.३३
परचित्तविधानज्ञापयिका	१२.६.६१	परमाया परज्योतिः	१२.६.१०१	पराजयो जयस्तेषां	६.२१.७२	पराशक्तिमत्तं कर्तुमुद्	६.१४.२६	परीक्षित नृपश्चेष्टं तक्षक	२.१०.४
परतत्त्व धारणाच्च जायते	११.७.२४	परमाह्लादरूपा च	६.१.४६	पराजयो न चैतासां	१२.११.३६	पराशक्तेः परां पूजां	७.११.४३	परीक्षित सुतं मत्वा त	३.११.१८
परतत्रोऽस्यहं नूनं	४.१८.६०	परमेण समाध्यय	८.८.२३	पराजिताः कथं स्थातु	४.११.७	पराशक्तेस्तु तोषार्थं	७.२६.४१	परुषं तु तता वाक्य	५.१०.६३
परदेहस्य रक्षार्थं स्वदेहं	६.१३.२२	परमेशार्पणं कर्म	७.३७.८	पराजिताः सुराः सर्वे	५.२२.१	पराशरस्तु तच्छ्रुत्वा	२.२.१५	परुषं तु तथा वाक्य	५.१०.६४
परदोषे महाश्लाघी	६.३४.१०	परमैकान्तिनोऽप्येवं	११.१५.६५	परावरां च परमां	६.४८.१२६	पराशरेण संयोगः	२.२.४६	परेण रक्षिता नारी न	६.६.१४
परन्तु विस्मृताऽसि त्वं	६.१८.५७	परलोक क्रियां सर्वां	३.१४.३२	परात्मनस्तथा शक्तेस्तयो	६.१५.४६	परिक्षीरोपु वयोपु जातो	२.७.६	परेतांस्तन्यममहा	८.२२.४६
पर ब्रह्म स्वरूपं च	६.३८.३६	परलोकगतं भूयं श्रुत्वा	३.१४.३१	पराधीनः सुराः सर्वे	१.५.३७	परिष्वर्यापरा भाषां	६.६.१२	परोच्छिष्टां च कः कन्या	१.२०.४६
परब्रह्म स्वरूपा च	६.१.४२	परलोक सुखायाह	७.३.५८	परानुरक्त्यामामेव	७.३७.१५	परिष्वतानि मया हरिणा	३.५.११	परोपतापनं कर्म न	६.३.२३
परमं कतेः प्रापिकेयं	७.३७.१०	परस्परं कदाचित्तु	६.२६.३४	परापवादो नोक्तो मे	१०.७.११	परितवचोपबलुप्तास्ते	८.६.३०	परोपतापनं कार्यं	५.१५.१५

परोपदेशे कुशल भवति	१.११.५६	पलायने यशोहानि	५.१२.४४	पशु हीनाः कृता यज्ञाः	१.२.३४	पश्यतां सर्वं देवानां	५.३१.३२	पांशु भोज्यं पाण्डवेष्ट	६.३२.३०
परोपदेशे कुशलाः	६.८.१३	पलायन्तं च कांतं	६.४५.११	पशूनामपि साधर्म्यं	४.६.५६	पश्यतामेव देवानामंत	१०.१३.१२४	पाण्डनिरताः प्रायो	६.११.४३
परावितपतित्वेऽपि	५.१७.२६	पलायतं च कांतं	६.४५.१५	पश्चाच्च प्रेरितस्तेन	४.२४.१६	पश्यतो मे मुखं दीनं	७.२६.२८	पांचरात्रे कामशास्त्रं	१२.६.७५
पर्जन्यः कालवर्षी च	५.२०.२४	पलायित्वा गतः सर्वे	६.२३.४८	पश्चात्करोम्यहं यज्ञं	३.१३.३	पश्य नारद गंभीरं मरः	६.२८.३६	पांचालः पर्वतीयश्च	३.१६.४७
पर्जन्यादेवमिष्टयुक्त्वा	११.२२.४३	पलायित्वा समायातः	१.६.१०	पश्चात्कालवशात्प्राप्तः	४.१८.५६	पश्य नारद मयावी	६.३०.३८	पाठे चतुर्णां वेदानां	६.२४.८१
पर्यं मां समा वेशत	६.१५.१६	पलाशकाष्ठाभ्यादाय	७.२५.४	पश्चात्तां सुदनीं दृष्ट्वा	६.२७.१३	पश्यतु वसदेवं भो	४.२१.३६	पाठे चतुर्णां वेदानां	६.३०.१३५
पयांस्तु दक्षिणेदेशे	७.२४.१७	पल्लवांश्छिद्यश्चिरमि	१२.७.१४१	पश्चात्प्रदत्तं प्रेम्णा च	६.१३.७४	पश्यति पुण्यपुंजा	३.३.५६	पाठे वेदसमं पुण्यं	१२.१३.२८
पर्येति कालचक्रात्मा	८.१५.३०	पवनस्तंभयाऽमोक्ष	१२.११.१६	पश्चात्सा देहमुत्सृज्य	६.१६.६२	पश्यति रिपुतुल्यं च	६.१८.४३	पाणिग्रहणमंत्राणां	७.१०.५०
पर्वतः क्व गतोभूयः	६.२६.४४	पवित्रग्रथिमुत्सृज्य	११.२३.४	पश्चात्स्वर्गं सुखावाप्ति	६.६.१५	पश्य बाहुबलं मेऽद्य	५.१२.५१	पाण्डवस्य च दायादो	२.१०.३६
पर्वतस्तु गतस्तस्मात्तन	६.२६.४१	पवित्रं रूपा सावित्री	६.१.४०	पश्चादहं करिष्यामि	६.२८.४०	पश्य मे युद्धचातुर्यं	५.२७.४६	पाण्डवा धर्मं संयुक्ताः	४.१७.३६
पर्वताग्रे नदी तीरे	११.२१.२	पवित्रं वेदमंत्रेण यज्ञ	६.२६.७४	पश्चादानीय पश्वानि	७.४.६	पश्यन्सन्निविधांश्लोका	१.१७.५१	पाण्डवानां कुले जातः	२.१०.३१
पर्वतानां च सर्पाणां	६.२२.२७	पवित्रं रूपमर्थं च दुवां	६.२६.५६	पश्चादेनं हनिष्यावः	१.६.११	पश्य भ्रातरि मे वृक्षाः	४.६.१२	पाण्डवानां प्रिया भार्या	३.१६.३३
पर्वते देवतायुक्तो	६.३.३६	पवित्ररूपां परमां	६.४६.५२	पश्चाद्गुरुस्तु शिष्येण	१२.७.८१	पश्यमंत्रबलं मेऽद्य	२.१०.१२	पाण्डवानां यथा यज्ञे	३.१२.३१
पर्वते देवतावासं रम्यं	६.३.३५	पवित्रं रूपा पुनां	६.४६.१६	पश्चाद् ब्रवीम्यहं	६.६.३१	पश्य मे तपसः	७.१४.५	पाण्डवास्ते वनेजाताः	६.१०.३०
पर्वतेषु पृथिव्यां च	६.८.४८	पवित्रोत्सवमेवापि	७.३८.४६	पश्चाद्भागीरथी	६.८.५	पश्य राजन् महादेवी	३.२३.२३	पाण्डोरपि तथापत्योद्वे	२.६.८
पर्वतीषा विशालाक्षी	६.२६.३५	पशवो निहतास्ते	८.२३.११	पश्चाद्विवाहं कर्ताऽसौ	६.२३.१२	पश्याद्य मे बलं कांते	५.२७.५३	पातमात्रेण पापी च	६.३७.६५
पर्वतो विषयनामस्ति	१०.४.१३	पशांकुश धनुर्बाणधरो	१२.११.६६	पश्चानारायणं शांतं	६.१७.३३	पश्यामि सर्वेषां पुत्री	७.६.१०	पातमात्रेण पापी च	६.३७.६६
पर्वद्वयमनाभिक्याः	११.१६.१६	पशुधर्मो न मे प्रीति	२.२.२१	पश्यचक्रं महाबाह्य	५.१८.६३	पश्याम्यष्टास्य पंकं	३.२.१७	पातयित्वा स पुरुषा	६.३५.५२
पलायनपराः सर्वे	५.६.११	पशुपाशविनिमुक्ता	१२.६.६५	पश्य तं वृषार्द्रिलं	१.१८.१७	पश्याह राज्यसंस्थोऽपि	१.१८.३३	पातालगमनं चैव	४.२५.२०
पलायनं परो धर्मं	५.३०.५१	पशुबहूद्रवच्चैव न	३.१०.३२	पश्यतां तत्र देवानां	५.८.४३	पश्येह पुत्र मामेव	७.२२.१७	पातालगमनं मेऽद्य न	५.३१.२७

पाताल पर्वतेभ्यश्च	५.३.४३	पादावर्मादयः पोक्ताः	१२.७.३४	पापिभिः संकुलं	६.३७.१६	पारीक्षितेन पृष्ठंस्तु	४.३.२०	पालिताः षोडशेवर्षे	६.८.३७
पातालं गच्छ बाम्येत्य	५.१३.११	पादो प्रणम्य शिरसा	६.४.६	पापिभिः संकुलं	६.३७.१८	पारीक्षितेन राज्ञाऽपि	६.१.१५	पावकस्तं तथेत्याहुः	५.२.३०
पाताल यत्र प्रह्लादो	५.२८.४३	पाद्यं तु पादयोः	६.५०.३०	पापिभिः संकुलं	६.३७.२४	पार्थाभृगानुगास्तावत्	३.१६.२२	पावकस्य यथा तदवत्	१.१०.२५
पाताल विवरे तस्य	६.२२.३५	ताद्यं दद्यात्ततोऽप्यर्घ्यं	१२.७.६६	पापिभिः संकुलं	६.३७.२६	पार्वती च गवां लक्षं	६.४८.६२	पावकस्योष्णतेवेयं	७.३२.५
पाताल सप्तं तदवस्त	६.६.१६	पानपात्रं सुरापूर्णं ददौ	१०.१२.२२	पापिष्ठे किं करोम्यद्य	२.४.३४	पार्वती परमोदात्ता	१२.६.६०	पावत्यः संति नद्यश्च	६.११.४५
पातालानि च सप्ता	६.३.१२	पाथिकः प्राह पुत्रं हि	६.१२.६८	पापीतुर्यं प्रमाणां	६.३७.२२	पार्वती मे दिशं रक्षे	१२.३.१२	पावनं कर्णसुखदं	७.२.१०
पाताले भोगवती	६.१२.३३	पापकेन च संजातं	१०.१२.१४	पापीयानपि वेदधर्मं	१.३.४०	पार्वत्याश्च महालक्ष्म्या	११.१३.२५	पावनानि च स्थानानि	४.८.४१
पाताले नागलक्ष्मीश्च	६.३६.१८	पापदेहविकारा मे कामक्रोधा	३.८.२३	पापेष्म वल्लिरूपं च	६.४९.१५	पार्वत्या सहितं शंभुं	६.५०.७७	पावनानि हि तीर्थानि	६.१२.१८
पाताऽहं जगतां देवाः	६.१५.२२	पापबुद्धिषु विस्वासो	५.३२.१६	पापेनानेन दुबुद्धे	७.१.३३	पर्वत्यास्तु शरीराद्वे	५.२३.२	पावनी पादसहिता	१२.६.६३
पातितयंमदूतश्च	६.३७.८५	पापं करोतिमनुजस्तथा	६.१०.२१	पायसं पूणिमा तिथ्या	८.२४.२०	पाद्वन्तश्च द्रुमाकीर्णं	७.२.३६	पावनी पापिनां रोगनशिनी	८.६.७
पातु त्वां सगुणाऽगुणा	२.६.३४	पापः सरस्वती पूजां	६.१५.१४	पायसं रामिष्वहोमैर्ब्रह्मा	३.२७.११	पार्श्वस्थं श्पेनमाभाष्य	२.१.२२	पावमानी दिशं रक्षे	१२.३.१३
पात्रभेदे क्षतगुणं	६.४०.८२	पापस्यान्ते पुनः	७.१३.२३	पारतन्त्र्यं सदा बन्धो	४.२५.३०	पार्श्वे पूजार्थं संभारा	३.२६.२३	पाशश्चापि निशुभेन	५.२३.२४
पादपीठं प्रेक्षमाणा	३.४.१०	पापात्मनां विनाशाय	४.१.२६	पारावतशुक्रनातसारिका	१२.१०.२१	पार्णिप्राहं महोपाल	७.६.१५	पाशांकुशवराभीति	६.५.५१
पाद बद्ध्या तथा	६.१६.३६	पापापिनां क्लेशदो	६.३१.१४	पाराशर्यं न ते दोषो	६.२४.५१	पार्णिप्राहो भवाम्यद्य	७.६.२३	पाशांकुश वराभीति	७.३०.३
पादं ददाति बल्लो	६.३४.५६	पापा मिथ्या भिवादिन्यः	६.११.४६	पाराशर्यं पुराणजं किं	६.२६.२	पालनं चैव संहारं चैव	१०.१२.८३	पाशांकुश वराभीति	७.३१.३६
पादयोः पतितां हृष्ट्या	७.२२.२८	पापिनां च प्रधानंश्च	६.३७.८३	पाराशर्यं महाभाग	१.४.३२	पालयस्व सुत कात	३.१५.५६	पाशांकुश वराभीति	७.३३.५५
पादसंवाहनं कृत्वा	७.४.१४	पापिनां तु सहस्राणां	६.११.५२	पाराशर्यं महाभाग	१.१५.३६	पालयित्वा पण त्वां	३.२१.४७	पाशांकुश वराभीति	७.३६.४२
पादसंवाहनं तेऽद्य	७.४.१०	पापिनां रक्तपूर्णं च	६.३७.७५	पारिजातस्य पुष्पं	६.४२.६	पालयिष्यति यः काम	३.२१.४६	पाशांकुशवराभीति	१२.११.१०३
पादसंवाहनं तेऽहं	४.१.३८	पापिपापेष्मदाहाय	६.१.६१	पारिजातश्च ली	८.७.३	पालयेऽहं क्षुधतास्तु	७.१३.३७	पाशांकुशाभयवरान्	६.८.५६
पादादिनामुपर्वतं शुक्लो	११.८.३	पापिभिर्बन्धनाभ्यश्च	६.३७.६७	पारिजातस्तथा त्रीणा	८.११.१०	पालाशोभिरप्योति	११.२४.५६	पाशेन बद्धा सुखं	१०.१२.३३

पाश्चात्त्यं यामिनीयाम	१.१७.६६	पिता तव महाभाग	७.१६.६	पितृकार्यं च वै च	११.२.१२	पित्रा मात्रा परित्यक्तो	६.३.३	पीड्यन्ते दानवैः पापे	३.१.४७
पाश्चात्त्या श्रीतराहादच	१२.६.६	पिता ते नृपशार्दूल	३.१२.८०	पितृमेहं व्रजम्याशु	५.१८.१६	पित्राऽहं कल्पिता पूर्वं	६.२२.३१	पीड्यन्ते मुनयः सर्वे	६.६.१८
पाप्ति त्वमिदमव्यथा	७.५.३४	पिता तु याचितः पूर्वं	३.२८.६७	पितुर्जातं जन्म नष्टं	७.३६.२५	पित्रैर्युक्तस्तदा व्यास	६.३१.२३	पीड्यमानं जनं वीक्ष्य	७.३.२
पाहोति शब्दं कुर्वद्भिः	६.३७.२५	पिताऽपि ते विशालाक्षि	५.१७.५२	पितृणां प्राण तुल्या	६.४४.३१	पित्रे देहिमुतां तेऽद्य	२.५.५३	पीतक्रिया पिशाचघ्नी	१२.६.१०३
पिण्नाक्षी विशालाक्षी	१२.११.६	पिता महवचः श्रुत्वा	७.२६.४५	पितृणां मानसी कन्या	६.१.१२६	पिपासाऽस्ति सुदुष्प्राया	७.५.५५	पीतचम्पकवर्णाभिं	६.१३.१६
पिणं ध्वंकेयः संप्रोक्ता	१२.११.१८	पितामह सुराध्यक्ष	५.५.१५	पितृणां सुभगा कन्या	१.१६.४०	पिपीलिमधुवल्मीके गृहे	११.२४.३१	पीतचम्पक वर्णाभिं	६.१७.१२
पिष्ट पित्रे भूमिभर्तुर्न	६.१०.१८	पिता महाद्युतोऽसि	४.२२.१५	पितुर्देवाचनं यो वा	६.३४.४७	पिबति सर्वदा गांगं जलं	४.८.३२	पीतं राजं तृपातैर्न	७.६.५८
पिष्ट ब्रह्माऽधोरैक्याद्	१२.४.५	पितामहा मे संश्रमे	४.४.५	पितृम्यदच ददौ	६.४४.१३	पिबन्मुखाम्बुजं तस्या	२.४.४	पीतं रुद्रेण तत्पीतं	२१.३.२७
पितः कुतः समुत्पन्न	३.२.४	पिता मे किं न जानति	६.२७.२६	पितृमातृ कलत्रादि	६.४०.६१	पिबामि सागरं सद्यः	६.२.४१	पीतवर्णा तु वैश्यस्य	११.११.८
पितरं प्राह तन्वंगी	५.१८.५	पिता मे निहतः संख्ये	३.१५.३८	पितृमातृमुताभ्रातृकन्या	१२.६.३७	पिशाचत्व गतं तस्य	७.१२.१३	पीताम्बरधरः श्रीमान्	४.२४.३४
पितरं प्राह दीनं तं	१.१५.३५	पिता मे निहतोऽनेन	३.१६.१५	पितृराजोऽपि भगवान्	८.२१.१८	पिशुना लम्पटाः स्तब्धा	५.२०.३७	पीताम्बराधरां देवी	१०.२०.३०
पितरं ब्रूहि मे तातवृत्तोऽयं	६.२७.२६	पितायस्यगतिं चोरां	२.११.४८	पितृवाक्यं गुरुमत्वा	२.१.१६	पीठं कृत्वा समे स्थाने	३.३०.४६	पीताम्बरे परीक्षानो	६.२८.६
पितरं नातरं चैव गुरुं	६.३३.१८	पितुः प्रिया च मातृणा	७.२.३३	पितुं विप्रं ब्राह्मणं	८.२२.१६	पीठनं चैव पांचाल्यास्तथा	३.१२.१३	पीत्वाऽद्य माधवीमिष्टा	५.१८.५३
पितरं मानरं भार्या	६.७.३३	पितुर्गतिं निशम्यासौ	४.८.६	पितृध्वसा न हतव्या	४.२०.८१	पीडयेद्दक्षिणानाडीमंगुष्ठेन	११.१६.३०	पीनोन्नतं मुकठिनं	६.१३.११
पितरं मातरं भ्रातृन्	३.१५.२२	पितुर्यथा ते राजेन्द्र	६.११.३३	पितृत्वाच्छादिताजिह्वा	३.७.१६	पीडितश्च तथा ह्यद्य	४.१४.५५	पीयूषं तुल्यमधुरं वचनं	६.१५.४०
पितरां देवता विप्रा	६.४४.१६	पितुं सकाशं त्वरिनो	६.१८.३	पित्रा चाऽहं हरित्यक्तः	७.११.१०	पीडिता घ्रात्मशमलं	८.२३.१६	पुंश्चलीवाधुं पा	६.८.५१
पितरो मोक्षयित्वाऽद्य	४.२४.१३	पितुः शतगुणा माता	६.३८.६	पित्राजया जामदग्न्येन	२.५.४०	पीडिता सिधुराजाऽद्य	४.१७.३६	पुंश्चल्यन्नं च यो मुक्ते	६.३३.१०२
पितर्युपरते वीरे	८.१६.२८	पितुश्चिह्नं पितं ज्ञात्वा	६.२६.५३	पित्राजया जामदग्न्येन	२.५.४१	पीडिताहं वराहेण विष्णु	४.१८.६	पुंश्चल्यश्चैव कामिन्यः	८.१६.४
पिता कस्तेऽद्य वामोऽहं	३.२८.१५१	पितुः संगं परित्यज्य	१.१६.२६	पित्रा दत्ता सुरश्रेष्ठौ	७.५.३	पीडितोऽसौ हरिश्चन्द्रो	६.११.३३	पुसां शतं समुद्रतः	६.४०.२६
पिता चातीव संतुष्टः	५.१७.८	पितुः सत्यपालनार्तं	६.१६.२७	पित्रादिसेवितं वैशं समृद्धं	४.१७.२८	पीड्यन्ते च प्रजाः सर्वाः	६.६.७	पुंसोभेद स्त्रीविभेदो	६.८.१८

पुंगीगामी दशगुणां	६.३५.८	पुत्रकामा सुतं त्वेनं	२.४.३७	पुत्रस्नेहादतितरां कृशांगः	६.२४.२०	पुत्रे जाते दशाहेन	७.१५.६	पुनरष्ट सुता काले काले	६.२६.३०
तुण्डातरं भ्रमाद्वाऽपि	११.१५.१०८	पुत्रकामो धनं धूरि	६.२१.४१	पुत्रस्य कर्म तज्ज्ञात्वा	७.६.७	पुत्रेण सह ते श्वश्रु	६.२४.३२	पुनरावृत्ति सहितां	७.४०.२०
पुण्यक्षेत्रे गुरोः पात्रे	११.२१.३	पुत्रजन्म समुत्थं	६.२१.५१	पुत्रस्य च महाभाग	७.१६.१६	पुत्रे राज्यं विधायाथ	१.१६.४५	पुनरुक्त मया वाक्यं	६.२२.२६
पुण्यक्षेत्रे भारते च	६.३०.११७	पुत्रजीवांशुकन्यस्तरोम	४.६.१८	पुत्रस्य जननं कृत्वा	६.२४.५३	पुत्रेष्ठि यज्ञं तं चापि	६.४६.१०	पुनरुक्तो ह्यहं मात्रा	६.२४.५०
पुण्यतीर्थं समायुवरा	६.६.१८	पुत्र तेऽद्य मृतो भ्राता	६.२४.४०	पुत्रा दशविधाः प्रोक्ता	७.१६.१५	पुत्रोत्पादनदक्षां च	१.१०.२७	पुनरुत्पादयेत्तस्मात्	१२.७.१३५
पुण्यदं च सुगंधाढ्यं	६.२६.७२	पुत्रदर्शनकं कृत्वा नाम	३.१०.५५	पुत्रानुत्पादयामास	७.२.१३	पुत्रो यदि भवेद्वाजन्	७.१४.४४	पुनरेव तु गच्छं तमागच्छं	६.१८.१२
पुण्यदं मोक्षदं सारं किं	६.१२.४५	पुत्रदारंभिरस्तोऽहं	५-३२.५१	पुत्रानुत्पाद्य गुणतः	८.३.५	पुत्रोऽयं तव राजेन्द्र	२.४.५६	पुनरेष्यति देवानामिदं	६.८.४०
पुण्यदं स्वादुरूपं च	६.२६.६५	पुत्र पुत्र त्वया कार्यं	८.१.२१	पुत्रान्विता किमपराध	५.७.२६	पुत्रोऽयं घनदातुश्च	७.१७.२६	पुनर्धस्तु महादेवी	६.२२.६२
पुण्यदा पुण्यरूपा	६.६.२	पुत्रपौत्र धनैश्चर्यं	६.१.८६	पुत्राः पंचैव तस्यास्तु	४.१७.४०	पुत्रोऽयं वासुदेवस्य	६.२०.१६	पुनर्जन्म पुनर्मृत्युः	४.१०.२४
पुण्यप्रजापारदात्री	१२.६.१०७	पुत्र पौत्रं समासाद्य	१.१८.१८	पुत्रा पौत्राश्च सुहृदो	६.१०.४०	पुत्रोऽहं कस्य सर्वज्ञाः	७.१७.२२	पुनर्दक्षिण भागात्पुत	१२.७.११०
पुण्यभद्रा परिच्छेदा	१२.६.१०२	पुत्रपौत्रादिवात्री च धात्री	६.१.७६	पुत्राश्चास्य महावीर्याः	२.१.१३	पुत्री च बालको श्रुत्वा	३.१४.५२	पुनर्दृष्टि प्रदानेन	६.१७.२५
पुण्यं पवित्रमाख्यानं	२.४.६७	पुत्रं कृत्वा तु राजेन्द्र	६.२१.८	पुत्रि व्यासं समालिख्य	६.२५.१५	पुत्र्या मम महाभाग	७.३.१०	पुनर्दहं समासाद्य	६.१४.५७
पुण्यं लोकं गमिष्यति	११.५.१७	पुत्रं सिंहासने स्थाप्य	७.१२.६१	पुत्री कस्य पतिः कस्ते	७.४.३०	पुत्र्या मे मनसा कामं	३.२०.११	पुनर्ध्यात्वा च मूलेन	६.४६.५३
पुण्यं बालकनंदा	८.७.२८	पुत्रमकं ददाम्यद्य	७.१३.३६	पुत्री ते दुःखिता प्राह	३.१८.४६	पुत्र्या वरं परिप्रष्टुं	७.८.२०	पुनर्मधुः कैटभश्च	१.६.१७
पुण्याश्रये पुण्यवता	६.६.५६	पुत्रवत्सललोकेन	६.१५.४२	पुत्री ते दुःखते राजर्षे	७.६.६	पुनति सर्वतीर्थानि	६.७.४०	पुनर्मोहं समापदे	७.२१.५
पुण्याहस्मानतः पुण्यं	६.११.२७	पुत्रस्तस्यैषावस्तु	७.६.३७	पुत्री पुत्रसमाज्ययं	६.२१.५४	पुनर्त्यः स्वस्तिमत्यश्च	११.२३.३७	पुनर्यदा हरिस्त्वं च	२.८.१२
पुण्येन मम राजेन्द्र	७.१४.८	पुत्रस्ते भविता कांतः	५.११.६७	पुत्रीं ब्रूहि सुधर्मज्ञे	२.२१.३१	पुनः पुनः कृतोच्चारस्त	१.१५.५५	पुनर्विचारयामास मरणं	४.२०.६८
पुण्येन महताऽऽविष्टस्तव	२.३.२३	पुत्रस्ते भविता सुभू	६.१८.५४	पुत्रीं विसर्जयामास	६.२३.६५	पुनः पुनर्यदा शिष्यं	१.११.११	पुनर्विचार्यं भूबाल	७.१२.४४
पुण्येऽङ्गि कारयामास	६.२१.६४	पुत्रस्त्वमसि कल्याण	३.२५.२४	पुत्रीयथा भवेद्वाजान्	७.२.२८	पुनः पुनर्हरेरेवं नाना	४.२.३८	पुनर्विधाय तद्रूपं	६.२४.३
पुण्येऽङ्गि विधिवत्	७.१२.४	पुत्रस्नेहः सुपुत्रधेयः	७.१५.६	पुत्रीसुतस्तु मे बालो	३.२७.३८	पुनः प्राप्तं निजं स्थानं	३.२६.५१	पुनर्विवादः संजातो	१.११.८०

पुनर्विजितास्तेन	२.७.६८	पुनः सूकरयोनौ च	६.३३.७८	पुरश्चरणहीनस्तु तथा	११.२१.२५	पुरा दशरथेनापि पुत्रेष्टि	३.१२.२६	पुरुकुत्सात्ततोऽरण्यः	७.१०.५
पुनश्च चेतनां प्राप्य	६.१८.१३	पुनः सेवापराऽऽयर्थं	६.२६.४६	तुरचर्याक्रमं चाऽपि	६.४८.१८	पुरा दुर्वाससः शापाद्भ्रष्ट	६.४०.३	पुरुषस्य सुखं न	५.१६.५४
पुनश्च चेतना प्राप्य	६.२४.२३	पुनः सोऽपि भवेद्विप्रश्चैवं	६.२६.६८	पुरः स्थितेषु मुनिषु	६.४२.५	पुरा दैत्यो महाबाहु	१.५.८६	पुरुषाणां यथा विष्णुः	११.६.२
पुनश्च संप्रबक्ष्यामि	११.१४.५७	पुनः सोऽपि मृतो भ्राता	६.२४.२६	पुरा कविचन्द्राणि क्रीणो	३.२७.३०	पुरानाग भया कृता	६.४८.११	पुरुषाणां शतं पूर्वं	६.७.४७
पुनश्च हिमवत्यूष्टे	७.३०.३८	पुनस्तत्सततं नास्ति	६.३०.६३	पुराकश्यपदायादौ	४.१०.३३	पुरा पुरस्तेऽज शिरो	१.४.२६	पुरुषानागसाहस्रं दंशभिः	८.७.३६
पुनश्च क्रोश भूपालो	७.१४.१५	पुनस्तत्संस्कृतिवशान्	७.३४.५	पुरा कृतानि राजेन्द्र	६.६.१५	पुरा बभूव गोलोके	६.१३.७	पुरुषार्थं समाप्तिश्च	७.३४.८
पुनः संयोजितं स्वीयं	७.३६.३०	पुनस्तां बोधयामास	६.२०.७६	पुरा केन समुद्भूता	६.२६.२	पुरा बभूव या देवी	६.२५.१६	पुरुर्वरमराद्यंश्च	५.२१.२५
पुनः सस्वविहीनस्तु	६.३१.३६	पुनस्तुष्टाव तां राजा	६.४६.३५	पुरा चैकार्णवे जाते	१.६.२०	पुरा भगवती तुष्टा	५.२२.१५	पुरुषोत्तमं यथा चान्ये	३.१.४१
पुनः सा चेतना प्राप्य	७.२५.३५	पुनस्त्वां प्रष्टुमिच्छाम	६.१.२	पुराणकर्तात्वमसि धर्मं	४.४.२१	पुरां गाधिसुतः श्रीमान्	३.१७.७	पुरुषोत्तमा धोमजो च	११.१६.२१
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.३०	पुनः स्रष्टुं द्विजः शक्तो	६.४८.४८	पुराणकर्ता धर्मात्मा	२.३.१२	पुरा मयाऽपि संग्राम	६.५.२८	पुरुषो यः स्त्रियं	७.२५.७७
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.३२	पुन्नागवनमध्यस्था	१२.६.१०४	पुराणदानेनैतेन भूदानस्य	१२.१४.११	पुरा युद्धमभूदोर	५.३.४	पुरैवं वर्तमानेन प्राप्त	४.१८.५६
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.४०	पुन्नागश्चपंकस्त	११.१७.४५	पुष्पाणमुत्तमं घूप सर्वं	६.३१.२८	पुरा रामावतारेऽपि निर्जरा	४.२०.६	पुरोजवो मनः पूर्वजवोऽय	८.१३.१६
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.४३	पुन्नामनरकाद्यस्मात्ता	४.८.४	पुराणमुत्तमं पुण्यं श्रीमद्	१.२.११	पुरा शुभ निशुभो	५.२१.१०	पुरोडाशपरानित्यं	३.१२.३६
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.४७	पुमांसं कामिनीवाऽसि	६.३३.२५	पुराणानां च वक्ता च	१.१५.२६	पुरा श्रुतं कर्मवक्त्रा	६.४.८७	पुरोडाशविधानंश्च	५.२०.४१
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.५८	पुमानसि त्वं स्त्री वाऽसि	३.५.४६	पुराणो पुरुषो पुण्या	१२.६.६२	पुरा श्रुतं मया स्वामि	३.१६.१६	पुनयास्यामि तत्रैव	६.२०.७१
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.६०	पुमानाद्योऽविनाशो	३.७.३	पुराणेषु क्वचिच्चैव	११.१.२४	पुराऽष्टम्या भद्रकाली	३.२७.६	पुलकांकित सर्वांगे	७.४०.२४
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.६४	पुरतः कामिनी कृत्वा	५.१२.३५	पुराणेषु च वेदेषु	६.३०.१३६	पुरा सरस्वती तीरे व्यासः	१.४.४	पुलकांकित सर्वांगा	६.१६.६८
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.६७	पुरतो नगरं रम्यं दिव्य	३.३.४	पुरा त्वं पार्वदो गोपो	६.२१.३७	पुरा सरस्वती शापा	६.८.६	पुलकांकित सर्वांगी	६.१८.३
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.७०	पुरः प्रकामक्षो भवता	६.१८.२२	पुरा त्वया तपस्तप्तं	५.२७.१५	पुरो समीपे नृप मामतं	६.२०.४५	पुलकांकित सर्वांगो	६.२०.७६
पुनः सुयोनिं संप्राप्य	६.३०.७७	पुरः निवेशयामास	६.१४.१६	पुरा त्वया महादेवी	५.२२.५१	पुरा सा वामुदेवस्य	२.८.१०	पुष्करद्वीपके शुद्धोदक	८.४.२६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् १: श्लोकानुक्रमणी

१०६

पुष्करद्वीपमामास्यं
पुष्टिस्तुष्टिः स्मृतिर्मेधा
पुष्पकांडस्थिता पूषा
पुष्पचन्दनतल्पं
पुष्पचन्दनतल्पे च
पुष्पचन्दन तल्पेषु
पुष्पचन्दनवेद्यैर्भक्त्या
पुष्पधूपादिभिर्भक्त्या
पुष्पधूपादिभिर्भक्त्या
पुष्पभद्रानदीतीरे
पुष्पभद्रानदी तीरे
पुष्पभद्रानदी तीरे
पुष्पभूयण निर्माद्यः
पुष्पभूषा भूवितम्ब
पुष्पस न्यस्तयामास
पुष्प माला बहुविधास्तु
पुष्परागमयादये कुंकुमा
पुष्परागमयो भूमिः
पुष्पवृक्षा नतिमुत्तम
पुष्पहोमववेदासरत

८.१३.२७
६.१८.५८
१२.६.१०५
६.१८.७
६.१६.८
६.१६.३६
६.४७.१७
६.१.१५५
६.१.१५७
६.१६.३४
६.२०.२६
६.२१.१६
१२.११.४५
१२.१०.३८
६.४०.२२
६.५०.३३
१२.११.१
१२.१०.७०
७.१८.३०
११.२४.५१

पुष्पांजलिमयाश्चान्ये
पुष्पाणि चिन्वती बाला
पुष्पाणि चिन्वती
पुष्पाति प्रत्यहं
पुष्पेषु तुलना यस्या
पुष्परपि न योद्धव्यं
पुष्परपि न योद्धव्यं
पुष्पैश्च पूज्यमानां
पुष्पार्क योग संयुक्त
पुस्तकं यज्ञसूत्र च
पूजनं परया भक्त्या
पूजनं हि महादेव्याः
पूजनाद्देवदेवेश
पूजनीयाः प्रयत्नेन
पूजनीया सदा देवी
पूजनीयो महादेवो
पूजयामास तां भक्त्या
पूजयामास भक्त्या
पूजयिस्वा वरं
पूजयिष्यति वेदोक्तमंज

५.११.२३
३.१७.३५
५.१७.३४
८.२२.६
६.२५.४२
५.११.६२
५.१४.१६
५.३१.२०
६.२१.७
६.१०.२५
३.६.३६
८.२४.६६
३.१३.५४
३.१३.४६
३.२५.३०
११.१०.३१
६.४७.१६
६.४८.१२३
७.२८.१२
३.१३.५३

पूजयेच्छांभवी नित्यं
पूजयेत्पंच साद्यं च
पूजयेत्स्ततोति वा
पूजयेदनिशं राजन्
पूजयेद्भुवनेशानीं
पूजाकालं त्रये नित्यं
पूजा काले च होमे च
पूजा चक्रं पृथिव्याश्च
पूजा च सूतिकागारे
पूजा द्रव्यं सुसंस्थाप्य
पूजाभिश्चैव होमैश्च
पूजां चकार नृपति
पूजां चकार भगवान्
पूजां च कारयामास
पूजां परमिकां कृत्वा
पूजाविधानं कथितं
पूजाविधानं कवचं
पूजाविधिक्रमं तस्याः
पूजाविधिं च मंत्राश्च
पूजाविधिं दक्षिणायाः

३.२६.४६
८.२४.३७
६.४०.३०
७.३०.६३
११.१८.२४
११.२३.१०
११.१५.६१
६.६.४४
६.१.८१
५.३४.५
३.२७.१४
६.११.७१
६.४६.१३
६.४८.२१
३.३०.४
६.४८.१०
६.४.३०
६.४८.११७
३.१२.२
६.४५.६५

पूजाविशेषं श्री देव्या
पूजितः परया भक्त्या
पूजितः पार्थिवेनाथ
पूजिता ग्रामदेव्यश्च
पूजिता परया भक्त्या
पूजिता पितृदानं हि
पूजिता येन विप्रस्य
पूज्यते संततं देवोः
पूज्याऽहं सर्वदा सेव्या
पूज्ये मंगलवारे च
पूतना निहता तत्र कृष्णे
पूतं कृत्वा चित्ररथं
पूताहास्पुरतो भूयस्तत्त्वानां
पूयोदः प्राणरोचश्च
पूरके विष्णु सायुज्यं
पूरयामास तरसा
पूर्णं पात्रं ददौ तस्मै
पूर्णं वर्षं शतं जातं
पूर्णं वर्षशतं राजलोकं
पूर्णं वर्षं सहस्रं तु

११.१८.१
१.१७.५८
६.१२.४४
६.१.१५८
२.१२.५६
६.१.१००
६.१.१४०
११.४.३६
७.२८.७७
६.४७.२६
४.२४.६
६.२०.३
११.१०.१५
८.२१.२५
११.१६.३६
५.६.५५
१२.६.२२
१.१०.१८
४.१०.३६
४.११.२६

पूर्णं स मासो भद्रं
पूर्णं सर्वोबरो दत्तो
पूर्णमव्दशतं चैव
पूर्णमव्दशतं चैव
पूर्णमव्दशतं चैव
पूर्णमव्दशतं चैव
पूर्णाहुतिं ततो हृत्वा
पूर्णमायाममायां च
पूर्णं ऽथ दशमे मासे
पूर्णनां जलिना भक्त्या
पूर्णन्दु मंडलाकारं
पूर्णं मासि पुनः पाशो
पूर्णं मासे ततः पाशो
पूर्णं मासे विशुद्ध्येत
पूर्णं वर्षद्वये जाते
पूर्णं वर्षसहस्रे तु
पूर्वमाणकलाभिश्च
पूर्वकोणे चतुर्बन्धो
पूर्वकोणे सरस्वत्या
पूर्वजन्मनि यैर्नृप न

७.२०.२१
६.३८.७
६.३३.१६
६.३३.२२
६.३३.२६
१२.७.१३६
६.२४.४६
४.२१.२
८.१३.१३
६.३७.१
६.१२.५०
७.१५.१६
६.१२.४८
५.३५.२२
४.१२.३५
८.१६.२०
१२.११.८५
६.५०.७६
३.२७.१६

पूर्वजास्ते महाराज	६.१६.५१	पृच्छन् तापसान	२.१०.५४	पृष्टो दक्षेण स मुनिर्माता	७.३०.३१	प्रकृति पुरुषारामां सगुणां	२.७.६०	प्रजगाम स्वभवनं	६.४८.१४०
पूर्वं देहं कथं मुक्तः	७.१.१७	पृच्छामस्त्वां महाभाग	३.२४.३१	पृष्ठतस्तु गतस्तत्र	५.२.४१	प्रकृतिविकृतिर्नाहं	५.४.४४	प्रजयन्मनसा नित्यं	३.१७.३६
पूर्वपुण्यप्रसंगेन	५.३५.५	पृच्छामि त्वां महाभाग	५.२५.५०	पृष्ठतोऽहं गता तत्र	६.२२.१६	प्रकृतिः सर्वं संपूजया	६.४३.२५	प्रजानाश्रय पापं मे	२.१०.२४
पूर्वं त्वया जननि	६.५.४०	पृथिवी गोस्वरूपेण	६.११.२	पृष्ठे च पद्मनाभं तु	११.१५.६०	प्रकृतेः कलया चैव	६.४३.१६	प्रजानुचरसंघं च	६.२१.६
पूर्वं दैत्यो महानासी	१०.१३.३७	पृथिवी पाल ते यत्स्या	१०.६.२१	पृष्ठोऽहं पर्वतेनेदं	६.२६.३४	प्रकृतेर्मुखसंभृता	६.१.८४	प्रजापति कृतस्यापि	८.१६.१०
पूर्वं भगवता प्रोक्तं	७.१२.७	पृथिवी पालयामास	५.३.२	पोययामास पाषाणे	४.२३.४५	प्रकृतेर्लक्षणं वत्स	६.१.४	प्रजापतेर्दूहितरं सुरूपा	८.४.२
पूर्वं मदोद्धता दैत्या	१२.८.१२	पृथिवीरूपे दयारूपे	१०.१३.६५	गोण्ड्रेक्षुरसम्पूर्णस्तु	११.१८.७	प्रकृतेस्तमसज्ञवांशाः	६.१.१४४	प्रजापत्यस्य कृच्छस्य	११.२३.४२
पूर्वं मया ते कथितं	५.२०.१६	पृथिवी वायुराकाशो	६.२८.१२	पोत्रिकं तत्समाख्यात	११.११.५	प्रकृतेस्तुप्रहाणाय	११.१४.१७	प्रजापत्यं च वक्रेण	६.२.८६
पूर्वं स्वं विषयं चाहं	६.३८.२२	पृथिव्यां कानि तीर्थानि	४.८.२७	पोरजानपदा लोकाश्च	२.११.६	प्रकृत्यंशाः कला	६.४.६	प्रजाप्रकृतयश्चैव वसिष्ठ	३.१४.३३
पूर्वं मेव मया प्रोक्तं	५.२८.२	पृथिव्यां परमोदार	७.१६.१५	पोराणाचम नाद्यं च	११.१६.३७	प्रकृष्टवाचकः प्रश्न	६.१.५	प्रजाभिश्च प्रजेशश्च	६.१.६५
पूर्वं रूपं वराहं च	६.६.३३	पृथिव्यां यानि तीर्थानि	६.७.२४	पोराणिक पूजयित्वा	१२.१४.६	प्रकृष्टां वाटिकां यो	६.३०.१८	प्रजां वै पालयामास	२.३.६०
पूर्वं बद्धयः सर्वे प्राप्नुवन्तु	६.१७.४१	पृथिव्यां या स्थिता	५.६.२५	पोरूपेण तु सूक्तेन	११.१७.३६	प्रकृष्टां शिविकां यो	६.३०.१७	प्रजाश्चतुर्विधाः सर्वाः	३.२.३४
पूर्वं स्मिन्निपि जन्मनि	२.६.३५	पृथिव्यां वै प्रमाणं	७.१.२२	पोर्यमास्यां कातिकस्य	६.१.१५३	प्रकृष्टे द्विगुणं तस्मादित्याह	६.२६.५४	प्रजासर्गः प्रभवतु	८.१.४०
पूर्वंस्य कर्मयत्ता च	६.४०.७१	पृथुजंघा पृथुमुजा	१२.६.६६	पोलस्य किमसद्वाक्यं	३.२६.२	प्रकामनि सहस्रांशुः	८.१५.२६	प्रजाः सृजत पुत्रेति	८.३.६
पूर्वाजितं हि भोक्तव्यं	३.२०.४३	पृथ्वी गोलमशेषं हि	८.२०.२१	प्रकाण्डतां च तत्पद्मात	६.२१.५०	प्रक्षाल्य पादो हस्तौ	११.६.३७	प्रजास्तु पालयामास	७.१७.३३
पूर्वाजितानां पापानां	४.२१.६	पृष्टः कस्त्वं कथं	७.१३.१३	प्रकाशमानमन्येषां	७.३२.१४	प्रक्षाल्य पादो हस्तौ	११.११.१८	प्रणनाम च ब्रह्माणं तं	६.१७.३८
पूर्वाशायां समुत्तुंगशृंगा	१२.१०.७७	पृष्टं यत्तत्त्वया राजन्	७.३०.१०२	प्रकाशमानां प्रथमे	७.४०.३	प्रगृह्य बालकं मात्रा	७.२२.२५	प्रणनाम निराहारी	६.५.३०
पूर्वोक्तरीत्या तु मुने	६.५०.२१	पृष्टश्च बहुधातेन	४.१४.५१	प्रकाशमानां प्रथमे	११.१.४७	प्रचलद्भिरनाहारैः	६.३७.८	प्रणनाम साश्वनेत्रो	६.४२.६६
पूषणं च भगं वायुं	६.३.३१	पृष्टा भ्रात्राऽजवीद्वाक्यं	२.१२.४८	प्रकृतं शृणु राजेन्द्र	७.३४.३	प्रचलद्भिर्यथा तत्तत्तैल	६.३७.३६	प्रणम त्वं मुनि	७.६.३५
पृच्छति त्वां महाभागे	५.६.६२	पृष्टा शक्रेण कितेऽद्य	४.१८.३	प्रकृतिः पूजिता तेन	६.१.१३६	प्रच्छाद्यमानां प्रभया	६.१३.३७	प्रणमंतं जगन्नाथं	१.६.५०

प्रणमति हरिं नित्यं	६.३६.१६	प्रणामं चक्रतुस्तस्या	३.२३.२५	प्रतारयसि राजेन्द्र कृत्वा	६.१२.५४	प्रतिविश्वं यन्नैवेष्टं	६.३.२६	प्रत्यक्षमपि द्रष्टव्यं	१.८.५१
प्रणम्य तां च रावेशं	६.१४.१०	प्रणिधि प्रेषयामास	५.३.६	प्रतिगृह्य मुनिः कन्यां	७.३.५२	प्रतिविश्वेषुतां पूजां	६.४.२२	प्रत्यक्षं तव राजेन्द्र	३.१२.१०
प्रणम्य तां महादेवी	३.४.६	प्रणिनः शिक्षयत्येव	१०.१.१८	प्रतिग्रहवना विप्रा न	१.१५.१२	प्रतिविश्वेषु वनुषा	६.६.१६	प्रत्यक्षं शरणापन्न	६.१५.४४
प्रणम्य दण्डवद्भूमौ	७.३.६	प्रणोमुरतिसंनस्ता	६.१३.२८	प्रतिग्रहविहीनाश्च	५.२०.४०	प्रतिविश्वेषु सत्येवं	६.३.८	प्रत्यक्षेण त्वनाचारः	१.१८.५०
प्रणम्य दानवाः सर्वे	४.१५.७०	प्रणोमूर्ध्वकितसहिताः	१०.५.१८	प्रतिजाने भवादस्मात्	७.३६.१३	प्रति व्रतामुषुडासु	६.३८.८८	प्रत्यक्षोऽभूज्जगन्नाथ	६.४.६०
प्रणम्य परमां शक्तिं	२.१.६	प्रणोमुविनयो प्रेतास्त	५.३५.४३	प्रतिज्ञा मे श्रुता मातः	१.२०.५७	प्रतिष्ठाने पुरे रम्ये	१.१३.२	प्रत्यक्षायां विमुक्तायां	१.५.२६
दणम्य पादयोः प्रह्वः	५.२४.२१	प्रणोमुश्चरणां भोजं	७.३०.८	प्रतिज्ञां या मया पूर्वं	१०.१२.६०	प्रतिष्ठाप्य शिवां देवी	३.२५.३५	प्रत्यभिज्ञा तदा जाता	३.३.५
प्रणम्य पादयोः प्रीत्या	६.२०.१५	प्रणोमुश्चरणी तस्य मुने	४.१४.२७	प्रतिज्ञेयं तदा सर्पं	२.११.३१	प्रतिष्ठिता भावेन्माला	११.५.६	प्रत्यभिज्ञाय देवीं तां	७.२६.२४
प्रणम्य मातरं मूर्ध्ना	६.२४.३६	प्रणोमुस्ते मुदा युक्ता	४.१२.५६	प्रतिद्वयं जलं दद्यात्	१२.७.७२	प्रतिसंध्यं पठेद्यस्तु	१२.१४.१८	प्रत्यवेति न सन्देह	११.१५.१६
प्रणम्य शिरसा पादौ	७.२.४	प्रणोमुस्ते सुराः सर्वे	५.८.१६	प्रतिपक्षं विशेषेण	७.३८.४१	प्रतीकारं करिष्यामि	७.६.४६	प्रत्यवेत्येव येनासौ	११.१५.१८
प्रणम्य शुभं सन्त्येन	५.२४.४२	प्रतप्तकांचनाकारं	६.४०.१७	प्रतिपत्तिधिमासाद्य	८.२४.६	प्रतीक्यामुत्तरस्यां	७.१.२७	प्रत्यागता तदा कुंती	२.६.६२
प्रणम्य सन्धिषताः सर्वे	४.१२.५५	प्रतप्तं कुण्डं तलस्य	६.३२.१३	प्रतिपदार्शवष्टीषु	११.२.४१	प्रतीपं चितयामास	२.३.२४	प्रत्यादेशं न सा प्राप्ता	६.२६.६
प्रणम्य ह्यमावह्य	५.३५.४२	प्रतप्ते बालुका पूर्णं	६.३७.११३	प्रतिपद्विसे कार्यं प्रातः	३.२६.१३	प्रतीपे चितयामास	२.३.२४	प्रत्याहारं धारणाख्यं	७.३५.५
प्रणम्याग्ने स्थिताः	४.६.२६	प्रतप्ते ताम्रकुण्डे च	६.३३.४६	प्रतिपर्वसु मायति ब्रह्मणा	३.११.४५	प्रतीपेऽथ दिवं याते	२.४.१	प्रत्याहुति स्पृशञ्जप्त्वा	११.२४.६
प्रणम्याहं मुनीन् सर्वान्	३.१०.७	प्रतप्तं सूचीकुण्डं च	६.३७.७१	प्रतिब्रह्माण्डमातुल्यां ताः	१२.११.५७	प्रतीपमाने तेनैव	३.७.४७	प्रत्युतामानबाहुल्याद्	११.६.१८
प्रणवं पूर्वमुज्ज्वार्यं	११.१६.३८	प्रतप्तोदक पूर्णं च	६.३७.५	प्रतिब्रह्माण्ड संस्थानां	१२.११.६६	प्रत्यक्ष एव चास्माकं	३.६.५५	प्रत्युता च नमस्कृत्य	६.४८.५६
प्रणवं पूर्वमुज्ज्वार्यं	११.१६.८५	प्रतापं त च नन्दिन्यां	३.१७.११	प्रतिभाकल्पनाशक्ति	६.५.१४	प्रत्यक्षतस्तु विज्ञानं	१.८.२७	प्रत्येक विद्वगानैश्च	६.३७.३४
प्रणवादि चतुर्धृतं	६.३.२७	प्रतापहीनाभूपाश्च	६.८.२८	प्रतिभां सत्सभायां	६.५.८	प्रत्यक्षदर्शनं वेद्या न	५.३५.२६	प्रत्येक लोकवासिन्य	१२.११.२६
प्रणवेन समन्मुख्य पीठं	१२.७.८५	प्रतापो मंत्रबीजस्य	३.१८.२६	प्रतिभां कारयित्वाऽथ	३.२५.३२	प्रत्यक्षं च परित्यज्य	५.२६.१२	प्रत्येक लोकस्तासां	१२.११.३
प्रणवो बभूवुः शरी	७.३६.६	प्रतारयति मां राजन्पुत्र	७.१५.५२	प्रतिभासं शुकलवण्ड्यां	६.३८.८५	प्रत्यक्षं तत्र वृष्टीतं	२.८.३६	प्रत्येककथं तमस्वेतैः	३.८.११
						प्रत्यक्षं तव धर्मज्ञ	१.४.५३		

प्रथमजन्मनि चाश्रितो	३.५.२१	प्रथमोऽयं मनुः स्वायं	१०.८.४	प्रपच्छ परमोदारस्तं	१.११.३७	प्रभुत्वं च प्रभावं च	६.१०.२५	प्रलये प्राकृते चौकता	६.६.२
प्रथमं चेन्मनः शृद्धं	४.८.२६	प्रथमो व्यष्टिरूपस्तु	७.३२.४६	प्रपञ्चभानरहितः	७.३१.५	प्रमतिः स्थूलकेशश्च	२.६.५	प्रलये प्राकृते सर्वे	६.३८.५३
प्रथमं तत्र संप्राप्तो	४.६.१	प्रदक्षिणां तु सा	७.२२.२६	प्रपतन्ति ध्वजास्तूणां	६.३.१२	प्रमतेस्तु सुतो नूनमिति	२.११.३८	प्रलये सर्वं जगती	१२.८.६८
प्रथमं तु बिडालाक्ष्यः	५.१५.३६	प्रदक्षिणां नमस्कारं	११.१८.४६	प्रबुद्धः क्रोधरक्ताक्षस्तं	४.२४.३८	प्रमद्वरी घृताचीं च	४.६.२६	प्रलोभनपरं वाक्यं	६.६.१४
प्रथमं तु मनः शोध्यं	३.१२.४२	प्रदक्षिणां प्रक्रमति	८.७.१८	प्रबुद्धः ललु जानाति	६.३०.४४	प्रमप्य दैत्यं प्रतिवारणं	८.१०.१२	प्रलोभितौ मयाऽत्ययं	४.५.४४
प्रथमं तु महादुःख	४.१८.५१	प्रददाति कलं चारु	६.३०.३१	प्रबुद्धे जलमादाय	४.१२.३२	प्रमाणं तु प्रजाः	७.१.३०	प्रवक्ष्यामि शुक्रोत्पत्ति	१.१०.३
प्रथमं नैमिषं पुण्यं	४.८.४०	प्रददौ जाल्मवीतीरे	६.४.५३	प्रबुध्य युध्यतां कामं	५.१२.६	प्रमाणवचनं यस्य	४.१३.६०	प्रवक्ष्ये मुनि शार्दूल	१२.१५.७८
प्रथमं पठिता वेदा मया	१.१४.४२	प्रदोषवच्च यथा कार्यं	३.६.२६	प्रबुद्धि राजंस्तव	२.५.४३	प्रमाणेन परिख्याताः	८.१५.४२	प्रवदंतोह जीवानां	४.२१.२०
प्रथमं ब्रूहि मे वीर	५.१७.४१	प्रद्युम्नजननीं पुष्टा	१२.६.६८	प्रबोधं प्रापतुः कामं	४.१४.५७	प्रमादतस्तु तेषां	८.२३.६	प्रववौ च शिवो वायुर्जं	६.६.६६
प्रथमं मनसः शृद्धिः	४.८.३७	प्रद्युम्नं सूक्ष्मं चक्रं	६.२४.७२	प्रबोधमापः देवेशो	१०.११.२७	प्रमेहं शमयेद्बुद्ध्या	११.२४.२६	प्रवाल शालादग्ने तु	१२.११.१०४
प्रथमं रसतन्मात्रा	३.७.४४	प्रद्वेषोऽथ तथा द्रोहो	३.८.७	प्रबोधितोऽहं तेनैव	६.३१.१४	प्रम्लानवदनो राजा	६.१२.६३	प्रवाहस्यात्सदा	८.१५.३३
प्रथमं रूपमाख्यातं	६.२३.४	प्रधानं वैष्णवानां	६.३४.४३	प्रभवतु सनारीका	४.१६.४४	प्रययौ द्विविणं दत्त्वा	७.१७.१३	प्रवाहमवधिं कृत्वा	६.३४.८४
प्रथमं शपथाम्कृत्वा	६.२६.३७	प्रधानस्त्व ब्रवीद्वाज्	६.२६.५१	प्रब्रवीमि महाबाहो	६.२१.३६	प्रययौ भागवांस्तत्र	४.२४.३६	प्रविशन्त्युतले येन	८.१६.३१
प्रथमस्तु वनं प्राप्तो	६.१४.६७	प्रधानांशस्वरूपा च	६.१.६५	प्रभवति तदा कामं	५.२२.१७	प्रययौ सम्मुखतूर्णं	६.२३.६२	प्रविश्य चोदरं मातुः	३.१५.२६
प्रथमे पूजिता देवी	६.४७.३३	प्रधानांशस्वरूपा या	६.१.७१	प्रभवति पुनर्विष्णु	४.१३.३०	प्रयोगं ललिता प्रोक्ता	७.३०.५६	प्रविश्य वसुधापालो	७.२०.१६
प्रथमे पूजिता सा च	६.४७.७	प्रधानांशस्वरूपा या	६.१.७८	प्रभवति पुनर्विष्णु	३.१३.३८	प्रयाति रत्नयानेन	६.११.६६	प्रविष्टरक्ता राजर्षिः	१.१२.११
प्रथमेऽरे पल्लवाशो	१०.६.१७	प्रधानांशस्वरूपासा	६.१.६०	प्रभातेऽहं ममिष्यामि	६.२०.२८	प्रयाति स्वर्गं मन्यं	६.३०.१	प्रविष्टां शिष्यं हृदये	१२.७.१४४
प्रथमेवर्षते पशव	६.१.८	प्रधानामेरुदंडेऽत्र	७.३५.२६	प्रभावती जया शांता	१२.२.२	प्रयागं च वने तत्र	३.१८.६	प्रविष्टो मिथिलां मध्ये	१.१७.१६
प्रथमे विवरे विप्र	८.१६.१	प्रधानेनाप्यसौ पृष्टः	७.१६.१६	प्रभावती भानुमती	६.१.३५	प्रलम्बो निहृतस्तेन	४.२४.७	प्रवृत्तैश्च निमित्तानि	८.१५.३०
प्रथमो जम्बूद्वीपाख्यो	८.४.२०	प्रपच्छ परमोदारस्तं	१.११.३६	प्रभातं च प्रयागं च	६.१२.६	प्रलये प्राकृते चैव	६.६.२१	प्रवृत्ते सदनं तस्य	७.१५.१

प्रवेशितो जयेनाथ
प्रशशंसुः सुरार्तं च
प्रशस्तानि प्रकृष्टानि
प्रशस्तेऽहीन यज्ञीये
प्रशस्तिस्वापदाकीर्णं
प्रशस्ति मयिभूम्यां
प्रशानामुत्तरं श्रुत्वा
प्रसन्न चेता धर्मश्च
प्रसन्न याचते मूढः
प्रसन्न मनसा देवी
प्रसन्नमिममत्यर्थं
प्रसन्नवदना जाता
प्रसन्नवदनास्तीव
प्रसन्नवदनोऽगस्त्यो
प्रसन्नस्मरेवदना लोचन
प्रसन्नहृदयाः सर्वे देवी
प्रसन्नाकस्यवरदाकेन
प्रसन्नगिरिजा प्राह
प्रसन्ना तेंडिका देवी
प्रसन्नात्मा महादेवो

६.१६.१५
६.२३.३१
६.४२.१३
७.६.४८
१०.६.१०
८.४.१२
६.६.५७
७.२७.३०
४.२५.५३
६.१७.४७
८.१६.२५
६.२२.६१
७.३.४६
१०.७.१८
६.८.६०
१२.१४.२६
५.३२.२
१०.१२.४३
३.१८.२०
६.२१.३१

प्रसन्ना सा तदा देवी
प्रसन्ना सा तदा देवी
प्रसन्नास्तु वदत्येव
प्रसन्नाऽहं प्रदास्यामि
प्रसन्नाऽहं सदा देवा
प्रसन्नोऽहं दिविषदः
प्रसमोक्ष्य तु तान्सर्वान्
प्रसवा पुष्टिदा पुण्या
प्रसह्य हत्वा शिष्टास्तु
प्रसह्याभिभवत्येव
प्रसादः क्रियतां स्वामि
प्रसादं कुरु कल्याणि
प्रसादं कुरु देवेश
प्रसादं कुरु मे ब्रह्मन्
प्रसादय तस्तमृषि
प्रसादसुमुखी देवी
प्रसाद सुमुखीमंवां
प्रसादार्थं सेवकस्य
प्रसीद त्वं महेशानि
प्रसीध देवदेवि

६.१५.१६
७.२८.७५
१२.८.६
१०.१३.१७
१६.१३.१०५
१०.४.११
७.५.४१
१०.६.१००
४.१०.४७
३.८.३०
१०.६.१८
६.१७.२६
६.१७.६८
७.७.३६
२.३.३८
१०.१३.१५
७.३१.४१
२.६.४४
७.२८.३०
१०.१२.४१

प्रसेन जितकुशास्वस्य
पस्तोतारं तथा पैलम-
प्रस्थापय मुहूर्तं मां
प्रस्थितां भस्म गृह्णीयात
प्रहरद्वयपर्यंतं हृदय
प्रहरंतश्च तान्ष्ट्वा
प्रहरस्व यथाकामं नाहं
प्रहरांते गुरुं श्ष्ट्वा
प्रहस्य मधुरं वाक्यं
प्रहस्य सस्मितं
प्रहृष्टो वृषभाशुठ
प्रहृष्य विस्मिता दीना
प्रह्लादप्रमुखाः सर्वे
प्रह्लादं राम रक्षित्वा
प्रह्लादस्तु सुराग्राह
प्रह्लादस्य वचः श्रुत्वा
प्रह्लादस्य वचः श्रुत्वा
प्रह्लादस्याऽऽश्रमं तत्र
प्रह्लादेन समं पूर्णं दिव्यं
प्रह्लादो बलवान्नप्रतिज्ज्ञा

७.६.३६
३.१०.२२
७.२५.२५
११.१२.७
७.२८.६४
५.२६.१८
५.३१.४६
६.४०.६६
५.१७.५०
५.१६.३५
६.२३.२६
७.२६.३७
४.१५.२६
३.३०.५२
४.११.१६
४.११.१८
४.१४.३६
४.६.५०
४.१०.४
४.६.१६

प्राकारः शोभितो राज
प्राकारे यस्य रत्नस्य
प्राकारो वर्तते राजन
प्राकृतो च यथा नारी
प्रागायतो पूर्ववृत्तो
प्राज्ञायत देवेदस्व
प्राज्ञात्राण प्रकर्तव्यं
प्राणाप्रियोऽस्ति मे पुत्रः
प्राण जिह्वा च वक्षुस्व
प्राण मंत्रस्य च ऋषी
प्राणामात्रावशिष्टं तं
प्राणस्थापनमंत्रेण
प्राणांस्त त्याज सर्पाणां
प्राणाग्निं होत्रं नो वेद
प्राणाधिकां च तां
प्राणाधिका सती सत्य
प्राणाधिष्ठातृदेवी
प्राणानायम्य सकल्प्य
प्राणापानो लोकहिवी
प्राणापानो समो

१२.१०.४८
१२.१०.७३
१२.१०.४६
६.१७.६०
८.७.४
६.७.४७
४.२४.२२
६.१६.४८
१२.२.१२
११.२२.३४
१०.१३.४५
१२.७.६४
६.४८.१०८
३.११.४
६.२०.८१
७.३०.३६
६.४.१८
११.१२.३०
७.३३.४८
७.३४.४५

प्राणाप्यायनशीलत्वात्
प्राणायाम इति प्रोक्तो
प्राणाय च तथा स्वाहा
प्राणायाम इति प्रोक्तो
प्राणायामत्रयं कृत्वा
प्राणायामत्रयं कृत्वा
प्राणायामन्ततः कृत्वा
प्राणायामपरः सोऽथ
प्राणायामं ततः कृत्वा
प्राणायामं ततः कृत्वा
प्राणायामशतं कृत्वा
प्राणा विनिर्यस्तस्त
प्राणांस्त्यक्ष्यामि गोविद
प्राणास्त्याग्याः पितुः
प्राणिनः संतु संतुष्टाः
प्राणिनः संतु संतुष्टा
प्राणिनः स्वानु भार्यासु
प्राणिनां देहासंबन्ध
प्राणिनां प्रभवत्येते
प्राणोऽपानश्च व्यानश्च

८.१६.२४
११.१.४०
११.२२.३५
११.१.४०
११.६.३८
११.१०.१०
१२.७.२६
२.१.३०
२.७.५८
११.१६.२८
११.२४.८६
५.३१.६२
६.१७.६७
६.१२.७१
५.२८.३१
५.२८.३३
५.६.४
६.१०.३४
४.४.३६
३.७.३३

प्राणोऽपानः समानश्चो	६.२.४३	प्रादुर्बभूव सहसा मुनो	१.१०.२४	प्राप्ता विद्या मया शंभो	४.१४.७	प्राप्य मंत्रान् महादेवा	४.११.६	प्रार्थयत्येव मां लोको	२.७.६४
प्राणोऽपानस्तथा व्यानः	३.१२.४८	प्रादुर्बभूव भूतानां दुःख	५.३३.५८	प्राप्ताः सर्वे जनेः सार्व	२.७.४३	प्राप्य मंत्रान् महादेवा	४.११.१३	प्रार्थयस्व महाराज	६.१५.१४
प्राणरूपाय कर्तव्यं	११.१.५	प्रादुर्भावः परो मातुः	११.१.२	प्राप्तिमात्रेण भोक्तव्यं	६.४०.२७	प्राप्य मानुषदेहं तु	४.२.४८	प्रार्थयस्व हृषीकेश	१.६.७१
प्रातरुत्थाय चितार्तो	७.१६.४५	प्रादुर्भाव विशेषाणामपि	११.१५.११६	प्राप्ते कलावहह	५.१६.१२	प्राप्य रामावनारं हि	४.२.५६	प्रार्थं यन्तु च तेजोऽज्ञानं	५.८.३०
प्रातरुत्थाय तन्वंगी	६.२२.१	प्रादुर्भूतं च कस्मात्	१२.८.६१	प्राप्ते कालेऽयं वरुणो	६.१२.६२	प्राप्य सा चयवन	७.३.२६	प्रार्थयस्व वर कामं	३.३०.४७
प्रातरुत्थाय देवर्षे	११.१.१६	प्रादुर्भूतं शक्तियुग्मं	६.५०.७	प्राप्ते काले स्वयं ब्रह्मा	५.३१.१०	प्राप्याहं सर्वथा	७.३६.१४	प्रार्थयामास तां मालां	७.३०.३३
प्रातरुत्थाय यः कुर्यात्	११.२.६	प्रादुर्भूता मनि कार्ये	१०.३.५	प्राप्ते चैकादशे वर्षे	२.११.८	प्राप्स्यत्य चिरकालेन	६.८.४५	प्रार्थयामासुर भितः	१२.६.८७
प्रातरुत्थाय शिरसि	७.४०.१	प्रादुरासीज्जगन्माना	१०.१३.८०	प्राप्तेयं देवरक्षिता नारी	५.३१.३०	प्रायश्चित्तं तु पापानां	६.११.६०	प्राथितस्तु मुरैः सर्वै	३.३०.५५
प्रातर्नदगृहे जातः	४.२४.१	प्रादुवचच परं तेजो	१२.८.४४	प्राप्नो वंचयितुं युष्मा	४.१४.६	प्रायश्चित्ते न पापस्य	४.२०.६६	प्राथिता पतिना कुंती	२.६.५६
प्रातर्ननुतया स्नाया	११.३.१०	प्रायामास सान्निध्यं	६.८.७१	प्राप्तोऽस्मि गतरायोऽत्र	५.३२.५३	प्रायुर्देवाः स्वविषयं	६.४१.५८	प्राथिता रावणे नासौ	३.३०.१०
प्रातर्नदगृहे जातः	४.२४.१	प्रापयित्वाऽपियेनाऽद्य	७.२६.४०	प्राप्तोति मम सायुज्यं	७.३८.४४	प्रायेण शुभकृतोऽयं	८.१६.३२	प्राथिताह मुरैः सर्वै	५.१०.३
प्रातर्नित्यं पुरः कृत्वा	३.१६.१४	प्राप्तः पर्यायकालो वै	४.१४.४४	प्रापनोति साधकवरो	११.१८.३४	प्रारब्ध कर्मणां	७.१२.४६	प्राथ्यते यत्पर स्थान	७.२७.१६
प्रातर्बाला च मध्याह्ने	१२.५.४	प्राप्त पापफलं नो वा	६.१.१२	प्राप्नोतु त्रिदिवं स्थानं	५.२८.३८	प्रारब्धं कर्म विज्ञेयं	६.१०.१४	प्रावृत्तं द्वारमालोक्य	४.२३.३६
प्रातर्बालां रक्तवर्णां	१२.६.२०	प्राप्तं मया सकलदेव पदं	६.४.७	प्राप्य कांता गुरु हृष्टः	१.११.७३	प्रारब्धं किल भोक्तव्यं	१.१७.२८	प्रासादेन तु मंत्रेण	११.११.६
प्रातर्शरभ्य विधिवज्ज	११.२१.३५	प्राप्तं मामाद्य नगरं	६.२२.२०	प्राप्य चेतश्च शनकैः	७.२६.३८	प्रारब्धं सर्वयैवाऽत्र	४.२१.७	प्रासादं रत्न खचितः	५.८.६
प्रातः संध्यविधानं	११.१६.२	प्राप्तव्यं सुखदुःखानां	३.२६.४०	प्राप्य जन्म मनोर्वशे	३.२६.२४	प्रारब्धानि च जीवेन	४.२१.२७	प्राह चैवांजलि	७.२०.१६
प्रादुरासीत्कृपापूर्णं	१२.८.१६	प्राप्तादृष्टिपथं तत्र समोपे	१.१०.३०	प्राप्य तीर्थं महापुण्य	७.१६.४	प्रारब्धे तु मुखे तत्र	६.१३.१६	प्राह राजा धर्मपरो	७.२७.३३
प्रादुर्बभूव तस्याग्रे	१.१५.५८	प्राप्ता नृजानि त्विह	८.११.२६	प्राप्य त मानुषं देहं	३.२५.१६	प्रारब्धेन यथा यच्च	७.३७.२५	प्रियं चेभ्यम कर्तव्यं	६.७.५६
प्रादुर्बभूव देवेशी	१०.१३.१०	प्राप्तान् प्राप्तान् भृगून्	६.१६.२५	प्राप्य देहं सुदुष्प्रापं	५.१६.४१	प्रार्थनाभंगजं दोषं	७.१६.५५	प्रियं सत्यं च वचनव्यं	५.३.२५
प्रादुर्बभूव सहसा देवी	३.२३.२०	प्राप्ता महार्णवं घोरं	३.१३.६	प्राप्य बाणव्यथा	५.१५.३८	प्रार्थनीयस्त्वया पुत्रः	६.१३.१३	प्रिय व्रतोलान् पादौ	६.४२.४५

प्रिय व्रतोत्तान पादौ	१०.८.५	प्रेरयामास पुत्रार्थं	४.२५.५१	प्रोवाच च्चन्दनं सक्रं	४.१४.५३	बकधेनुकवस्तादीन्	४.२३.४६	बन्धुवीर घरा शुभा	४.६.१६
प्रिय व्रतोत्तान पादौ	३.१३.१६	प्रेरयामास हस्तस्थान	१०.१३.१०६	प्रोवित भृत्य कार्णां वं	३.६.१६	बकध्यानपरो यस्मात्	६.१३.३६	बभ्रुवच सुलबद्ध्या	६.४५.२५
प्रिय व्रतोत्तान पादौ	८.३.१०	प्रेरयामि न चाहं त्वां	५.५.८	प्लक्षद्वीपं समग्रं	८.१२.१७	बकुलोयोक्त तिलक	६.१६.७	बभ्रुस्ते रालसास्तत्र	५.१४.४६
प्रियाः पञ्च कथं तस्या	६.१६.५४	प्रेरितं चार्त्तानि वक्ष्य	७.७.११	प्लक्षद्वीपे द्वितीये	८.४.२१	बटुकान्यामरान्न्या	७.४०.२७	बभ्रुवृक्षानयो होमे	५.३१.६४
प्रिये गत्वाऽष्ट पृच्छेयं	६.२०.१२	प्रेरिता वासुदेवेन	४.१.४३	प्लक्षादिषु च सर्वेषु	८.१२.१५	बदरीफलमात्रं तु प्रोच्यते	११.७.७	बभ्रुवुं मनुत्रास्ते देवी	१०.१३.८
प्रियासि विष्वक्मलिनं	३.४.३३	प्रेरितोऽसौ मया	७.६.५७	फलं	६.४५.७६	बद्धोषांगुलित्राणा	१२.६.११४	बभ्रुव कामधेनूनां	६.४६.११
प्रोत्ति च कारयामास	६.२४.१५	प्रेषयस्व महाराज	५.२४.३४	फलदात् पर ब्रह्म	३.१२.५२	बद्धोपापानमार्गं च	७.२.३४	बभ्रुव कोकिलारावकेका	७.२.४०
प्रोत्ति तयोः समां राजा	३.१४.१४	प्रेषयामास तद्देशं	७.१८.१७	फलं निगृह्णा शक्तिः	६.१२.२	बद्धोऽस्मि सुदृढनाऽत्र	४.७.६	बभ्रुव चक्रवर्ती स	७.१०.१
प्रोत्ति युक्ता समायाति	५.६.५८	प्रेषयामास देवेन्द्रः	५.४.१६	फलं ददाति द्विगुणं	६.२६.५८	बद्धोऽहं नाग पार्श्वे च	४.१८.४८	बभ्रुव च तयोयुद्धं	५.६.६
प्रोत्ति प्रसन्नववनी	४.६.४४	प्रेषयामास शुम्भोऽष्ट	५.२४.५२	फलमुत्तरफलान्यां	६.३०.२४	बद्धोऽहो मति मे बुद्धिः	१.१५.४५	बभ्रुव तपसा युवतो	२.८.४५
प्रेक्षकस्तु तदा ब्रह्मा	१.६.१८	प्रेषयामास युद्धाय	७.७.३६	फलमूलादिकं गृह्णा राजे	२.१०.४२	बद्धोऽहो मति मे बुद्धिः	५.११.१६	बभ्रुव तुमुलं युद्धं	५.१४.४७
प्रेक्षमाणः प्रियालांस्तु	६.२१.२१	प्रेषयामास सर्वासु	४.२५.१४	फलस्य दक्षिणे पुष्पं	११.५.२८	बद्धोऽहो मति मे बुद्धिः	३.२४.५०	बभ्रुव तुस्तौ तनयो	६.१.१४६
प्रेक्षमाणः तदा लक्ष्मीस्तु	६.१७.५६	प्रेषित व्यस्त्वया पुत्रो	४.२३.१७	फलस्वरूपं फलदं फलं	६.२६.७०	बन्दिभिः स्तूयमानस्तु	६.२२.४३	बभ्रुव देवी वरतो जगतां	१०.१३.३१
प्रेक्षमाणोऽति दूरे सा	६.२१.५६	प्रेषिते चेन्मया दूते	१.११.४३	फलान्यादाय वयानि	३.११.६	बन्दीकृतां सुतां ज्ञात्वा	३.१७.४८	बभ्रुव नृपतेर्गहे	६.२६.२५
प्रेक्षिकाऽहं स्थिता	५.३१.४८	प्रेषितोऽसि किमिद्रेण	४.८.२०	फलान्यादाय स्वाह्नुनि	७.४.२	बन्दीजना मुखच्छ्रुत्वा	६.२०.४६	बभ्रुव परमोदारो	७.१४.५५
प्रेक्षिकाऽहं स्थिता	१.२.३२	प्रेषितोऽस्मि भवेनात्र	६.१६.२०	फलान्यानीय दिव्यानि	४.१२.२७	बन्दीदेवी विलवती	१२.६.११०	बभ्रुव पाता विष्णुश्च	६.३.५६
प्रेक्षमात्र चालयंश्चक्रं	६.१८.६२	प्रेषितोऽहं महाभाग	१.११.४६	फलाहारं स्वयं कृत्वा	७.४.६	बन्धनं नागपेशेन	४.२५.१५	बभ्रुव पुष्पवृष्टिश्च	६.४८.१२४
प्रेम मदमदया बाबा	७.११.३३	प्रेक्षतानीमानि स्थानानि	७.३८.३१	फलानि फलदा फल्गुः	१२.६.१०८	बन्धनं पाणिनां राजन्	५.१.३६	बभ्रुव पुजिता सा च	६.४८.२४
प्रेममदमदया बाबा	१२.८.५६	प्रेक्षणाया समानीतं	७.६.५	फलैर्दधिपतैः कुर्या	३.२६.३०	बन्धनं पाणिनां राजन्	७.१६.८	बभ्रुव भयदो नृणामुषीणां	६.३.३८
प्रेमाभूति पूर्णं नयनो	६.१६.१७	प्रोच्यते सर्वशास्त्रेषु	७.३२.२५	फलैर्नामानि विवर्य		बन्धयित्वा हयं		बभ्रुव मनुमायोऽसौ	१०.६.२७

बभ्रुव मित्रवच्छके	६.६.३८	बलं च स्वगणानां	६.२२.१६	बलेनैव च्यलेनैव	६.३३.१२२	बाणाहतं वीक्ष्य दयान्वितं	३.११.३८	बालानां भरण केन	७.१०.३०
बभ्रुव मूकवत्सोऽपि	६.५.१५	बलं देवगुरुस्त्वं	५.५.५	बलेनियमनार्थाय श्रेष्ठे	४.१६.१२	बाणैः खड्गैस्तथा प्राप्तैः	५.५.२६	बालानामेव भयदा	७.२५.७५
बभ्रुव मूकवत्सोऽपि	६.५.१८	बलं वेदो हि विप्राणा	३.२०.५	बलान्मत्तस्तिष्ठ	५.१८.४६	बाणैः संताड्यमानोऽपि	७.१८.२३	बाले किं मां भीषयसि	५.२७.५१
बभ्रुव मूर्ति मद्भायो	६.२.४२	बलं शुल्कं यथाराजां	३.२०.६	बहवस्ते भविष्यति	४.२५.५७	बाधते सततं देवि	१०.१२.४७	बाले त्वं किं न जानासि	५.२६.३
बभ्रुव युद्धं तुमुलं तयो	४.६.२७	बलये प्रसदं द्विजैः कृतं	६.४५.६७	बहवो रक्षपालाश्च तिष्ठन्ते	४.२३.१६	बाध्न्यमांडव्ययुतो	१०.२०.२२	बालोऽपि सुस्वरं गेयं	६.२७.२५
बभ्रुव रसमार्गजं शंभु	५.२४.४७	बलवन्तो महाभागा	५.२१.५५	बहिर्मुखा तु या माया	१२.८.७०	बाह्ंस्पत्यप्रणीतं च	१.११.५७	बालोऽप्य कृतचौलोऽयं	७.१५.२४
बभ्रुव विषयासक्तः	६.७.५३	बलवान् बलसयुक्तः	५.२५.३	बहिश्चकार गंगा च	६.१४.६	बाह्ंस्पत्यं सत्तमं तु	१२.१.२२	बालोऽयं निर्धनः किं	३.१७.२७
बभ्रुव सहसा ब्रह्मन्	६.४८.१०१	बलाकिनी बिलाहारा	१२.६.११२	बहुत्वादिह शास्त्राणां	११.१.२०	बाल एव वनं प्राप्त	३.२४.४०	बाष्कलः पतितो भूमौ	५.१३.२४
बभ्रुव सा मुनिश्रेष्ठ	६.१३.६	बलाच्छत्रुत्वमापन्ना	५.३२.८	बहुधा पाठितः विप्रा	३.१०.५८	बालकं बालजननीं	१२.६.४	बाष्कल शाकलं चैव	११.२०.२५
बभ्रुवुः कोकिलाऽऽलापा	४.६.३	बलादा कृष्य मोहाय	५.३३.५२	बहुबाहुयुता बीज	१२.६.११३	बालकं मुधुवे तत्र निशीये	४.२३.२१	बाष्कलस्ताम्रकण्ठव	१०.१२.२८
बभ्रुव बंहाणः पुत्रा	६.३.५८	बलादाहरणं तेभ्यः	७.३५.२२	बहुभिर्न विरोद्धव्यमिति	३.२१.४२	बालकान्धुघया	७.१०.२६	वाप्सदग्दया वाचा	७.३३.४२
बभ्रुवुर्ब्रतानिष्णाता दान	५.२०.४६	बलान्नयति राजाऽसौ	३.१७.१६	बहुयोजनविस्तीर्णौ	१२.१०.६	बालः कुमावः सुभगस्तथा	२.१.३५	बाहुयुद्धं तयोरासीन्	१.६.१६
बभ्रुवुस्ते च रुद्राक्षा	११.४.६	बलावलमविजाय	५.५.२०	बहुवृक्ष समायुक्तं	५.३२.२२	बालवाला बहुमता	१२.६.१०६	बाहू पर्वतसंकशावायतो	७.७.१६
बभ्रुमुगिरिदुर्गेषु जन्मांथा	६.१७.१७	बलि किरस्ततस्तस्मिन्	११.२४.१०	बहुशो गृह्यमाणं च	१.१४.६	बालभानुप्रभाकारा	१२.६.१११	बाह्ये छलात्वेदयंती	६.१८.२६
बभ्रुम भ्रातचित्तः	७.३०.४५	बलि सद्दलयामास	१०.५.६	बहुसेनावृत्तो ह्युरो देवानां	५.२१.३	बालभावाच्च वैदेही	३.२६.३०	बाह्ये मुहूर्ते चोत्थाय	७.४.१७
बब्रुलवनमध्यस्था	३.१६.३१	बलिषा बतयूयं	७.२.२३	बहूनां मतमाज्ञाय	५.११.६	बालभावाद्व्रतं किञ्चित्	५.२३.६२	बाह्ये स्वार्थं सतीत्वं	६.१८.३८
बहिर्वृंदकलापा च सार	४.६.१७	बलिष्ठा खलु मायेयं	१.१५.३३	बाणजालं महाददुष्ट्वा	५.२६.३८	बालभावान्मया प्राप्तं	३.२४.४२	बिडालाख्यं महावीरं	५.१५.२६
बलदेवस्त्व नन्तांशो	४.२२.३१	बलिष्ठं दुर्बलं वाऽपि	६.७.१६	बाणलिङ्गेऽथवा सूर्ये	६.५०.७५	बालभावान्मया मंत्रो	६.२२.४७	बिडालाख्यं हतं दृष्ट्वा	५.१५.३६
बलं च पतितं सर्वं	५.२५.३२	बलेन महताऽऽविष्टो	३.२३.८	बाण वृष्टिं ततश्चक्रुः	५.६.१८	बाललं पाठ्यामास	६.४८.६३	बिन्दुहीनमपित्युक्तं	३.६.४४
बलं च विपुलं देहि	१०.१३.५५	बलेन हरणं नास्ति	३.१६.५५	बाणाहतस्तु सेनानी	५.५.३३	बालघोतांशुमुकुटां	१२.८.५३	बिबुधैः सस्तुता तद्	१०.१२.८१

विभक्ति शेषोविश्वं	६.४३.२४	बुद्धिस्वास्ते गुणाः कामा	३.८.४८	बोधयामास सर्वज्ञः	६.६.४४	ब्रह्मणो मानसः पुत्रो	६.२४.७	ब्रह्मद्रादिदेवानां	१२.११.५६
विभक्ति सूक्ष्मं देहं	६.३६.३०	बुधवारे च प्रोक्तं	८.२४.२३	बोधिदुर्मानजावात	१२.६.११६	ब्रह्मणो मानसीं कन्यां	६.४४.२३	ब्रह्मर्षे त्वामहं प्राप्त	१०.६.३
विभक्ति वीरस्त्वं भूत्वा	४.२०.८०	बुभुजे पृथवीं सर्वा	५.३५.४६	बौ द्रुपं दधौ योऽसौ	१०.५.१४	ब्रह्मणो मानसीं कन्यां	६.४६.२५	ब्रह्मर्षे देवसदसिदेव	१२.६.४३
विभक्ति कबरी भारं	६.४५.४३	बुभारवस्तु सुमहान	५.२८.६०	ब्रवीमि मानसोत्साहं	६.६.२८	ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा	६.१३.११६	ब्रह्मलोकं गतं पश्चात्	७.८.१८
विभक्ति विकटा जिह्वा	६.२०.३६	बृद्धेरेतः कृत धर्मं	३.२०.६८	ब्रह्मकश्यपमार्तंडाः	६.१५.१८	ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा	६.४८.५६	ब्रह्मलोकं गताश्चाह	६.३१.६
विभक्ति तिरस्कारिः	१२.१२.२०	बृषारूढां यजुर्वेद	११.१६.३	ब्रह्मक्षत्र विशाः शूद्राजात्या	६.८.२३	ब्रह्मणो वरदानं च यथा	१०.१३.१०८	ब्रह्मलोकं तदा दिव्यं	३.३.१५
बीजं वै कामराजाख्य	३.१७.३६	बृहच्छोणिं सुकठिनां	६.१२.८	ब्रह्मक्षत्र विशां वशाः	६.८.२५	ब्रह्मणो वरदानेन	५.६.६३	ब्रह्मलोकात् पद्मजोऽपि	११.१५.५२
बीजोच्चारणतो देव्या	३.११.३८	बृहदश्वस्तु पुत्रो	७.६.३५	ब्रह्म क्षात्रियवैश्याश्च	११.१५.२	ब्रह्मणो वरदानेन	७.२६.२६	ब्रह्मलोकादूर्ध्वभागे	१२.१०.१
बुद्धिः कीर्तिषुंति लक्ष्मीः	३.१८.३१	बृहद्रथं तरादीनां साम्ना	६.२४.६	ब्रह्मचारी यतिश्चैव	१.१४.५७	ब्रह्मतेजः प्रदे देवि	६.२६.८४	ब्रह्मविद्या गुरुः साक्षान्	११.६.१६
बुद्धि दाऽसित्वमज्ञानां	७.५.३५	बृहद्रथेति नाम्नाऽभूत	११.१८.५५	ब्रह्मचारी यथेष्टं च	११.२१.१६	ब्रह्मतेजो दुराराध्यं	४.६.१४	ब्रह्मविद्यां जगद्भार्यो	१.५.४६
बुद्धिः प्रादुरभूता तदा	१०.११.६	बृहन्नला कथं जिष्णुमंवे	२.७.२६	ब्रह्मज्ञानं नैव किंचिद्	६.१५.२८	ब्रह्मदत्त वरो दैत्यो	७.३१.१०	ब्रह्मविद्योपदेशस्य	११.६.१६
बुद्धिमतो दुराचर्षा	५.१२.२१	बृहस्पति गुरुः प्राप्तः	१.१४.४३	ब्रह्मज्ञानं नैव किंचिद्	६.३८.५२	ब्रह्मवीनां च सर्वेषां	४.१३.१८	ब्रह्म विष्णु पादिष्टश्च	६.४७.६
बुद्धिमान् क्षुब्धितः शोते	५.४.३५	बृहस्पति पुरोधाय	६.३.३३	ब्रह्मज्ञानं नैव किंचिद्	३.१३.१५	ब्रह्मनिष्ठो द्विजश्चैव	६.२६.२४	ब्रह्म विष्णु महेशाद्या	५.६.३३
बुद्धिमान् सर्वलोकेषु	५.५.१२	बृहस्पतिमुपाध्याय	१.१४.२१	ब्रह्मणा च प्रदत्तेन	६.४२.३०	ब्रह्मन्किमुत घोराणि	६.३.१८	ब्रह्म विष्णु महेशाद्या	१०.१३.५१
बुद्धिमेवा स्मृतिर्लक्ष्मी	१२.१२.३५	बृहस्पतिश्च ककुदि	८.१७.२४	ब्रह्मणा चातिशयेन	१.६.४३	ब्रह्मन् ब्रह्मविदां श्रेष्ठ	६.४.६०	ब्रह्मविष्णु महेशानां	६.५०.५६
बुद्धि निद्रा क्षुत्पिपासा	६.१.१६	बृहस्पतिः सुरानाह	६.८.२०	ब्रह्मणा बहवस्तत्र	१२.६.५	ब्रह्मन्ब्रह्मो पदेशेन	६.४७.८	ब्रह्मविष्णु महेशानां	११.११.३५
बुद्धिविवेचना सा च	६.२८.१५	बृहस्पतिस्ततः क्षीघ्रं	११.१३.७३	ब्रह्मणा वेदजननी	६.२६.३	ब्रह्मस्तदन्य यत्किंचित	४.४३.२३	ब्रह्मविष्णु महेशाश्च	६.४५.७७
बुद्धिर्हि बोधकरणा	१.७.३१	बृहस्पतिस्तु दुःखार्तस्ता	१.११.१०	ब्रह्मणा संगृहीतं च	१.१६.३०	ब्रह्मन् स्नात्वा तु	६.४८.८	ब्रह्मविष्णुयुतः साक्षाद्य	४.२५.३५
	१.१२.३१	बृहस्पतिस्तु सानुधन	६.६.१०	ब्रह्मणाऽस्य वरो	६.५.६	ब्रह्मपुत्र महाभाग	७.१२.१६	ब्रह्मविष्णु शिवादीनां	६.१८.४५
			६.४८.४६	ब्रह्मणो सर्वं वृत्तान्तं	७.३०.१८	ब्रह्मयज्ञा च यज्ञेन	६.४६.६	ब्रह्मविष्णवादयस्त	४.२५.७६

ब्रह्म विष्णुवादिभिर्नित्यं	६.५०.१०	ब्रह्माणं कल्पयामास	३.१०.२१	ब्रह्मादिस्तं वपयंत	६.३१.३१	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	७.४०.१०	ब्रह्माऽऽमीश्वर वरः	३.४.४२
ब्रह्मशापात्पशोयौनौ	६.७.३५	ब्रह्माणं पुरतः कृत्वा	६.४.५५	ब्रह्मादीनां च देवानां	५.२८.१८	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	१२.१२.१२	ब्रह्मा हरः शौरिसहस्रनेत्र	१.५.५७
ब्रह्मशापाभितप्ता सा मानुषं	१.१३.७	ब्रह्माणं वरुणं शक्रं	३.१३.३१	ब्रह्मादीनां च सर्वेषां	४.२.८	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रोऽयं	५.२७.२८	ब्रह्मा हरश्च हरि	३.२३.४६
ब्रह्मस्थानं भ्रूविजृम्भोऽप्या	७.३३.२८	ब्रह्माणं हनुमुद्युतो	१०.११.६	ब्रह्मादीनां यथा काले	५.१०.४०	ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्र	४.१६.७	ब्रह्मा हरश्च हरि	४.१५.१८
ब्रह्मस्वहा कुम्भिः	७.२०.२७	ब्रह्माणी ब्रह्मदंडेन	५.२६.११	ब्रह्मादीनीश्वरान प्राप्य	५.१६.३३	ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्र	६.२६.३	ब्रह्मा हरश्च हरि	५.१६.१५
ब्रह्महत्यादिकं पापं	६.४८.२६	ब्रह्मान्डं क्षोमकारिण्यो	१२.११.७२	ब्रह्माद्या येऽन्यं विश्वस्था	६.१३.१२६	ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रो	३.१०.१०	ब्रह्मा हरश्च हरि	५.१६.२२
ब्रह्महत्यादि पापानि	६.८.४१	ब्रह्मांडं क्षुभितं सर्वं	१.५.२७	ब्रह्मापतति काले	५.२७.३२	ब्रह्मा विष्णु स्तथा शंभुः	१.११.३६	ब्रह्मं कृता ममापन्नां	३.१.३२
ब्रह्महत्यादिभिः पापैः	११.४.१६	ब्रह्माण्डं बहिरंतः	१२.६.११७	ब्रह्मापि च निजं धाम	५.७.८	ब्रह्मा विष्णुस्तथा शंभु	३.१८.३३	ब्रह्मं वसांति दुष्प्राणा	३.१८.३६
ब्रह्महत्याभयाद् राज्ञि	६.७.४२	ब्रह्माण्डमखिलं सर्वं	३.४.१५	ब्रह्माऽपि तं शशापाऽथ	४.३.१५	ब्रह्मा वेद निधिः	८.१.३४	ब्रह्मं वाह न संसारी सदा	३.१२.७६
ब्रह्महत्या शिरोयुक्तं	११.८.११	ब्रह्माण्डस्य तथोत्पत्ति	३.१.३	ब्रह्माऽपि न सुखी विष्णु	१.१५.५	ब्रह्मा शिवं सनियोज्यं	६.२०.१	ब्रह्मं वेदमपुरस्ताद	७.३६.१४
ब्रह्म हत्या सम पापमिह	६.१०.२६	ब्रह्मा तान्कथयामास	६.१६.५१	ब्रह्माऽपि वांछति सर्वं	३.२३.४८	ब्रह्मा शिवश्च तैः	६.१६.४७	ब्रह्मादयस्तु तद्वाह्ये	६.५०.३८
ब्रह्महत्या सुरापानं	१२.६.१६३	ब्रह्मा तु कवचं यस्या	११.१६.६७	ब्रह्माऽपि स्वमुतां दृष्ट्वा	१.१४.६६	ब्रह्मा श्राद्धोदकं	६.४४.७	ब्रह्माण उवाच शठे	७.२५.२०
ब्रह्महा मुच्यते पापा	११.२४.८३	ब्रह्मात्मने तत्सवितुः	११.१६.८१	ब्रह्मा प्रोवाच तं देवं	५.३३.२१	ब्रह्मा श्रुत्वा तु ध्यानेन	६.४३.१५	ब्रह्माणः क्षत्रियो वैश्यः	५.३४.२०
ब्रह्महा हेमहारी च	१.११.१५	ब्रह्मादयः सुरगणा	१.१२.५०	ब्रह्माऽभूत्सोमरूपस्तु	४.१६.६	ब्रह्मा सृजति लोकान्	१.८.३	ब्रह्माणः क्षत्रियो वैश्यः	७.१५.३७
ब्रह्मा कदाचित्सत्त्वस्थ	६.३१.३८	ब्रह्मादयः सुराः सर्वे	२.१२.६२	ब्रह्मा यदीक्षणात्सर्वं	८.१.३०	ब्रह्मा सृजत्यखिलमेत	१.२.६	ब्रह्माणं तृपितं तत्त	६.३३.४
ब्रह्माकमंडलुं दिश्य	५.६.१७	ब्रह्मादयोऽपि संख्यायां	११.१६.१६	ब्रह्मा रुद्रस्तथैन्द्रश्च	५.८.१३	ब्रह्मा सृजत्यवति विष्णु	३.४.४०	ब्रह्माणं निधयेद्यो	६.४१.४५
ब्रह्मा गणत्रया विष्टो	६.१५.४४	ब्रह्मादितुल्यपर्यंत सर्वे	६.८.८२	ब्रह्मा विष्णु शिवादीनां	६.३३.६	ब्रह्मा सृजत्यवति विष्णु	५.१६.२	ब्रह्माणः शस्त्रधारी	६.३३.८१
ब्रह्मा च मानसी कन्यां	६.४४.६	ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिः	६.१.१५	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	१.८.२	ब्रह्मास्त्रं सा चिक्षेप	६.२२.५३	ब्रह्माणः शूद्रयाजी	६.४१.३८
ब्रह्मा चित्तपुरो जातः	७.२६.३४	ब्रह्मादिभिः षष्ठ्या	६.१.५४	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	३.१.४	ब्रह्मा स्वसदनं प्रापः	१.११.७४	ब्रह्माणः सत्य संपन्नो	४.५.१०
ब्रह्मा चुकोप तो तूर्णं	२.३.२१	ब्रह्मादिभिः स्तूपमाना	६.१.६३	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	३.११.१८	ब्रह्मा हंस समारूढो	५.५.२६	ब्रह्माणस्तु कविर्जातः	३.११.४३

ब्राह्मणस्य च कोपन	७.२४.२६	ब्राह्मणी तं सुतं शिष्यं	६.१७.४३	ब्रूहि किं यद्वनं	७.१६.३०	भक्तिदास्य प्रदाता	६.२.२५	भगवत्पि बाणौ	५.१३.१६
ब्राह्मणस्यापहरति	८.२२.२३	ब्राह्मणीं शरणं जन्तुः	६.१७.२०	ब्रूहि तत्कारणं ब्रह्मन्	४.२५.५	भक्तिमुक्तयोरय भेदो	६.३८.७५	भगवत्या प्रमाणं मे नान्यं	३.२०.४७
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या	३.६.४२	ब्राह्मणां सर्वं कार्यं	३.२७.४	ब्रूहि तद्विस्तरं व्यास	५.८.५०	भक्तिसाधययोगेन	८.३.७	भगवत्याः प्रसादेन	३.१६.२१
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या	३.१४.६	ब्राह्मणेनाथ सा प्रोक्ता	७.२५.२६	ब्रूहि दुःख वरारोहे	७.१८.५	भक्तो विनाऽपराधेन	६.२४.२६	भगवत्याः प्रसादेन	६.१७.३६
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या	५.२०.२६	ब्राह्मणेभ्यो धनं	६.२४.६	ब्रूहि नारद पञ्चान	६.३१.३	भक्तो कृतायां यस्यापि	७.३७.२६	भगवत्या वरोदत्तस्तया	१.६.३५
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या	६.११.२०	ब्राह्मणेभ्यो मुनिभ्यश्च	६.१३.६३	ब्रूहि पुत्रीं ततोवाक्यं	३.१८.५५	भक्त्या च पक्षपर्वत	६.३६.२८	भगवत्या समादिष्टः	३.१६.१६
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या	११.७.८	ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः	११.१३.१३	ब्रूहि मूकैऽपि किं ब्रह्म	१.१७.१६	भक्त्या निर्व्याजया	७.३४.४६	भगवत्यास्तु तुष्ट्यर्थं	७.६.४१
ब्राह्मणानां कृति दृष्ट्वा	१२.६.८१	ब्राह्मणैर्न च संभाष्या	७.३६.२६	ब्रूहि मे गमनोपाय पुरे	६.२२.४६	भक्त्या पममया चापि	७.३.४८	भगवद्दर्शनाकाक्षी	६.१७.५२
ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां	१२.७.३	ब्राह्मणैर्ब्रह्मजाः पूज्या	३.२७.६	ब्रूहि मे देवदेवेश	६.३०.३२	भक्ष्यंती चरं रणे दानवा	५.२६.२४	भगवन्किं करोम्यद्य	६.१३.६
ब्राह्मणानां गतिः केन	१२.६.३	ब्राह्मणो निःस्पृहः	४.१.१६	ब्रूहि शुभं निशुभं च	५.२८.४	भक्षितं शलभैः सर्वं जातं	३.८.२८	भगवंतं वेदमय	८.१२.२६
ब्राह्मणानां च वरणं तथैव	३.१२.४६	ब्राह्मणो विभूयाच्छ्वेतान	११.७.१०	ब्रूहि मूनं महाभाग व्यासाः	१.३.२५	भक्षितान्यनया भूरि	७.२५.६७	भगवन् भूतभक्ष्येश	११.१.१
ब्राह्मणानां च हृदयं	६.४८.४७	ब्राह्मणो वेद सम्पन्नो	८.२४.५६	भ		भक्षिताश्च तथा केचिन्मि	५.१५.५४	भगवन् देवदेवेश	१२.४.१
ब्राह्मणानां द्रोहिणो ये	१.१५.३६	ब्राह्मणोऽहं महाभाग	७.१३.१५	भक्त मृत्यु हरं शांत	६.२१.२४	भक्षितेऽप्ये तदाऽग्निर्न	१.५.१७	भगवन् देवदेवेश	६.२८.१०
ब्राह्मणान्भोजयेत्	५.३४.३१	ब्राह्मणो क्षत्रियो जातो	४.१.२१	भक्तस्य सेवनपरस्य	३.२३.५२	भक्ष्य माणास्तदा	५.२६.२६	भगवन्पावितः वद्य शांती	५.३५.३
ब्राह्मणान्मूलतः सर्वा	६.१५.६३	ब्राह्मणश्च शताब्दे च	६.३८.६५	भक्तानां भक्तिजननं	१०.१.६	भक्ष्याणि येषानि मया	३.२०.०	भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्व	१२.६.१
ब्राह्मणाभूमि देवाश्च	७.११.५०	ब्राह्मो मुहूर्तं कर्तव्य	७.११.४२	भक्तानां लक्षण	६.७.३८	भगस्त्वमुलां भोजाच्चयुतं	६.२४.१	भगवन्भक्ता प्रोवतं	६.१५.३२
ब्राह्मणावशयाजाना	५.३.७	ब्राह्मो मुहूर्तं चोत्थाय	११.२.२	भक्तानां लक्षण	६.७.४४	भगजीवी बार्धुषिको	६.२६.३७	भगवन्भारते खडे देवैः	६.११.४
ब्राह्मणा वेदतत्त्वाश्च	५.२०.२६	ब्रुवति शकरं केचिन्	३.१.२०	भक्तानामुपकाराय	११.१५.११५	भगवच्छ्रुयतां राम	६.१६.३०	भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्र	१२.८.१
ब्राह्मणा वैष्णवाश्चैव	६.२६.३०	ब्रुवतु कृत्यं देवेश	७.६.२०	भक्तानुक्तिर्न सर्वज्ञ हृदयं	१२.५.१	भगवत्पि ताम्राक्षी	५.१४.४१	भगवानपि तं दृष्ट्वा	६.१७.५४
ब्राह्मणाश्च तपोधर्म	४.८.१०	ब्रूवतां मां मनोहिष्ठ	७.२.५०	भक्तानुरक्ता पश्युश्च	६.१.२४	भगवत्पि तं दृष्ट्वा	५.१४.५२	भगवानपि प्रीतात्मा ह्यभव	३.१३.५५

भगवानपि शापेन त्यक्ष्य	४.१६.४३	भज शुभं निशुभं	५.२४.१२	भरणादेव भर्ता च	६.४५.२४	भव त्वं नोश्च संसारे	३.२४.३२	भवानीनाथकैः	८.८.१०
भगवान्द्विगुणं चक्रे जघनं	१.६.८१	भज शुभं सुरेशानं	५.२६.१६	भरतः पितरं दृष्ट्वा मृतं	३.२८.२१	भवद्भिः प्रेषितः काव्यो	४.११.३५	भवानीं केशनाचार्याः	३.१.३१
भगवान्ब्रूहि मे सम्यक्	५.३४.१	भजामिकेन विधिना	६.३१.५	भरत भारतीशापास्तां	६.११.२	भवद्भिश्चामरैः सर्वैः	६.७.५५	भवानी तु यजेन्मध्ये	११.१७.३७
भगवान्स्वस्य संकल्प	११.१५.५६	भजे भज्यारण्यपाद	८.८.१३	भर्तात्मिका भीमवती	१२.६.१२१	भवनं यत्र सर्वेषां भूमिस्तेन	६.१०.२६	भवांतरे क्रमेणैव	१०.१३.२५
भगिनीकृतं तु सा बुद्धा	४.३.४६	भजे म्बावरया देव्या	१०.१.१३	भर्ता नाऽभिहिता बालां	३.१६.१	भवंतः करुणावंतो	३.२१.११	भवान्युगांतराण्येव	८.६.२१
भगिनीगामिनः केचित्	६.८.४४	भद्रकाली भुजंगाक्षी	१२.६.११८	भर्ता देवस्य रुद्रात्मने	११.१६.८२	भवंतः परमश्रेष्ठा देवा	१०.६.२०	भवितव्यं तु पश्चाद्	३.२१.४०
भगिन्यो च सुसंयुक्ते	२.१२.१८	भद्रभिषा सख्येती	८.७.३२	भर्तारं सर्वमाचष्टं पुत्र्यो	३.१६.१५	भवंतः सर्व एवैते	१०.१३.२०	भवितव्यं त्वया तात	६.१२.५६
भगीरथश्च गंगा	६.११.७०	भद्राश्ववर्षे तां मूर्ति	८.८.२२	भर्तारं सेवमाना वं	५.१७.५५	भवति प्राणिनः सर्वे	४.१६.२८	भयितव्यं भवत्येव प्रवृत्ति	४.२१.१४
भगीरथस्तस्य पुत्रो	६.११.१३	भद्रास नमिति प्रोक्त	७.३५.१३	भर्तुर प्रिय कारिण्या	६.४८.३३	भवति बहवः काम	४.१६.२०	भवितव्यमिति प्रोक्ते	३.१२.१८
भगीरथेन सा नीता	६.७.१८	भयंकर च दैत्यानां	५.८.३७	भर्तुरंकात्समुत्थाय वस्त्र	१.१२.१६	भवति वृष्टियोगेन	६.१२.८	भविष्यति कालिकेयं	५.२४.५५
भगीरथेन सा नीता	६.१२.४४	भयं किं तेऽत्र सजातं	६.२.१५	भर्तुर्विक्रियेनः सा तत्र	२.६.५३	भवन्ति मानवा भूमौ	५.३५.६	भविष्यति गुणैः पूर्णः	१.१०.२१
भग्नदर्पो दिव्यतपो भविष्य	१०.३.८	भयं च प्रापितोऽत्ययंम	२.११.३५	भर्तुस्ते पूर्णकालो वं	६.२७.१६	भवति यतयस्ते	५.२७.६०	भविष्यति च ते शक्ती	७.३०.१४
भज त्वं भुवनेशानी	६.६.२२	भयं त्यजतुगीर्वाणा	५.६.३१	भवता कथितं सूत	५.१.१	भवति विमुखा येन	६.१२.६७	भविष्यति च विख्यातस्त्रै	२.२.३१
भज नारायणं साध्वि	६.४.१३	भयं नोऽत्र समुत्पन्नं	४.२४.२१	भवताऽपि तथा दृष्ट्वा	४.१६.५	भवति विविधाभोगाः	८.११.२०	भविष्यति तवाद्यैव	७.१६.२०
भजति परया भक्त्या	७.३०.४८	भयं प्रापुः सदुःखतः	५.६.४१	भवतां नाशयिष्यामि दुःख	१०.५.२०	भवतोऽपि तदा नूनं	३.६.६२	भविष्यति न सदेहो यत्र	११.१५.६७
भजति सततं देवी	१२.१२.५१	भयं मे समुपायात	६.१.४६	भवता सगुणा शक्तिदंष्ट्रा	३.७.७	भवत्येते गुणा सर्वे	११.४.२०	भविष्यति न सदेहो यत्र	११.१५.६७
भजं नित्यं परं ब्रह्म	६.३०.१३६	भयात्तपोः समावातस्त्व	१.६.६	भवतीभिः कृपां कृत्वा	४.१७.१४	भवत्येवंविद्या नार्यः	६.११.५०	भविष्यति परितस्तस्या	६.१३.११७
भज मां त्वं मरालाक्षि	५.२३.४६	भयात्कनति वक्षाश्च	६.३८.४६	भवत्येवंविधा कामं	५.११.१६	भवयोर्वीर्यसंभूता	८.१६.११	भविष्यति ममाशेन	३.१३.४६
भज शुभं गणाध्यक्षं	५.२४.५६	भयानकं द्वांतयुक्तं	६.३७.३१	भवत्वं चारुवदनो	६.२७.४०	भव सर्वो मंदबुद्धे येनाहं	२.११.३६	भविष्यति महासाध्वी	६.२६.१३
भज शुभं त्रिलोकेशं	५.२४.५३	भयार्ता भृगुपत्न्यस्तु	६.१६.४४	भवत्वं त्रिदशाधीशः	६.४.१४	भवति सर्वमिव सचराचरं	३.५.६	भविष्यति वृक्षरूपा	६.१७.३४

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

११८

भविष्यति सप्तपूर्णाः	६.२३.१३	भस्मनाविग्धं सर्वांगो	११.१४.३२	भस्मस्निग्धमनुष्याणां	११.१०.३३	भारतं पुनरागम्य	६.३०.६६	भारद्वाजा श्रमाद्वाले	३.१७.५७
भविष्यति सुतः कामं	७.१४.४८	भस्मना वेदसिद्धेन	११.६.२६	भस्महीनललाटस्त्वं न	११.१५.८	भारतं भारती शापान्नाम्ना	६.६.४६	भारद्वाजाश्रमे पुण्ये ध्रुव	३.१८.५०
भविष्यति कलौ राजन्युगे	६.११.४८	भस्मना सजलेनाऽपि	११.६.२६	भस्माग्निहोत्रजं वाऽथ	११.६.३६	भारतं भारती शापात्पाप	६.६.५०	भारद्वाजाश्रमे पूर्वं मुक्तो	३.२१.२१
भविष्यति तदा देवी	३.२१.५८	भस्मना सामनिहोत्रेण	११.१२.३७	भस्मांगाराधदग्धा	७.२६.४४	भारतं भारती शापात्	६.१३.२	भारद्वाजाश्रमे ब्रूहि	३.१६.१७
भविष्यति घरायां वै	३.१३.४४	भस्मनोद् धूलनं कार्यं	११.१४.४२	भस्मी भवति पापानि	७.३८.३५	भारताख्ये च वर्षे	८.११.१	भाराक्रांतां महीं योऽसा-	१०.५.१२
भविष्यति नरव्याघ्र	३.३०.५६	भस्मनो महिर्मवायं	११.१५.६४	भस्मी भवति पापानि	११.१८.१२	भारतानां कुले क्वाऽपि न	२.१०.४७	भारापहरणं चास्याः	४.१६.२४
भविष्यति मनुष्याणां	३.१३.५०	भस्मरुद्राक्षवारी यः	११.६.१४	भागद्वयवती यस्मात्	१२.८.६५	भारती भारतं गत्वा	६.८.२	भारावतरणं च तथा	४.१६.३०
भविष्यति सुराः सर्वे	४.३.५२	भस्मशायी च पुरुषो	११.१४.३१	भागं सिंहास्य गोमायु	३.२०.४	भारती भारतं त्यक्त्वा	६.१३.३	भारावतरणं नूनं	४.१६.४०
भविष्यति पतिस्त्वं	७.२६.५८	भस्मसंछन्नसर्वांगं	११.१३.१८	भागिनेय तवाप्यस्तु	६.२७.४२	भारतीयातु कलया	६.७.१७	भारावतरणार्थं वै क्षितेः	४.२२.२६
भविष्यामि तुराषाड वै	६.६.३२	भस्मसंछन्नसर्वांग	११.१४.१२	भागीरथी भोगवती	१२.६.१२०	भारते कृतपापश्च	६.६.५	भारावतरणार्थयि कथितं	६.११.१
भवेत्तबावं येनाऽहं	७.३०.११	भस्मसंछन्नसर्वांग	११.१३.१७	भागीरथी मर्त्यलोकेपाताले	१२.५.११	भारते देवचोरश्च	६.३३.६५	भार्गवच्यवनः शांतस्तापसः	७.२.४१
भवेदागिरसाद्यैव तथा त्वं	५.२२.७	भस्मसंदिग्धसर्वांगो	११.१५.२७	भागे द्वितीये तत्रासीदंध	८.४.११	भारते भापती शापाद्या	६.७.८	भार्गवाऽप्य समयातान्या	४.१४.३२
भवेद्ब्रह्मस्वापहारी	६.४५.६२	भस्मस्तातं चकाराशु	१०.१२.७३	भार्गवीयं घनं पूर्णं मनः	१.१५.१६	भारते यो ददात्येव जलमेव	६.३०.६६	भार्या कस्य सुता कस्य	३.१६.३०
भवेद्भानरश्च कासव्या	६.३३.१०६	भस्मस्तान भवत्येव	६.३३.१२४	भाग्ययोगेन संप्राप्तः सूत	१.२.३५	भारते योजवदानं च	६.३०.१६	भार्या च भूयः प्राहेदं	७.२१.२६
भवेन्महा दरिद्रश्च	६.३३.४८	भस्मस्तानं स्मृप्तं	११.१४.५३	भागेन केन युवयोः	४.६.४२	भारतयाज्ञां गृहीत्वा	६.२५.२८	भार्याणां च शतं तस्य	७.६.४५
भवेयं वित्तक्षेपेण तव	७.२३.२३	भस्मस्तानं विशुद्धात्पा	११.१४.३०	भांडाराणां सहस्राणि	६.२१.७	भारद्वाजं च पैयं च	११.२०.२४	भार्याणां च शतं शुद्धं	७.६.५०
भवोद्भवे महाराज मायया	४.४.३१	भस्मस्तानादि शुद्धात्मा	११.१४.३७	भाति न चद्रतारकं	७.३६.१३	भारद्वाजविनाशाय पुत्र	३.१२.२८	भार्यादेहे सुखं नो	५.३२.५६
भवोऽयं ते सहायश्च	३.६.४१	भस्मस्तानात्परं स्तानं	११.१४.८	भाद्रेमासि महालक्ष्मी	६.१५.१३	भारद्वाजाश्रमं पुण्यं	३.२३.५	भार्याऽपि स्वपचं	७.१२.३६
भयं कृतं महाराज	२.१२.५२	भस्मस्तानेन नश्यति	११.१४.२२	भामिनी भोगनिरता	१२.६.११६	भारद्वाजाश्रमं प्राप्तं	३.१६.६	भार्या पुत्रास्तथा पोत्राः	१.१५.१५
भस्मदिग्धशरीराय यो	११.१४.१	भस्मस्तानेन पुरुषः	११.१४.५	भारतं पुनरागम्य	६.३०.६१	भारद्वाजाश्रमं प्राप्ता	३.१५.४६	भार्या तस्य नरेन्द्रस्य	७.२६.७

भार्या रक्षया पूर्वभूतैर्यथा	१.११.४८	भिन्नभिन्नस्वभावास्ते	६.३१.३३	भुक्तिमुक्तिप्रदं चैव	११.१०.३०	भुवि जाता ब्राह्मणाश्च	१२.६.६३	भूतिभूतिकरी पुंसां	११.१४.३३
भार्या विरहजं दुःखं तथा	२.४.४६	भिन्नांगा विशिष्टाः	५.२७.२	भुक्तिमुक्तिप्रदः प्रोक्तो	११.४.२१	भुवि वर्णाश्च चत्वारो	६.३.१६	भूतिशासनयुक्तो वा स	११.१३.२२
भार्यं द्वे अत्र तत्रैव	४.३.६	भिषजौ नाहुतः कामं	७.७.५	भुक्तिमुक्तिप्रदाऽसि	७.५.३६	भुवि धृत्वाऽवतार त्वं	४.१८.३२	भूत्यैवोद्बलनं	११.६.३५
भारवं कुरु विशालाक्षि	५.११.५७	भीता प्रकृतिता शीघ्रं	११.१४.३४	भुक्ते स्म कार्यकर्ताऽसौ	३.२७.३२	भुवि विहाय तवातिक	३.५.१७	भूत्वा स्नात्वा पुनर्वीत-	११.१०.२४
भावियोगान्महाराज	३.१७.३७	भीता दृष्टा याति	६.२३.२८	भुक्त्वा च तं चक्रे	६.४६.११	भुक्ते ग्रहणे यो	६.१०.२८	भूपात्मजा त्वं शुभ	७.४.३३
भावाबन्धस्त्वयं राजन्य	१.१३.१०	भीताः शिवपाशकेभ्यो	६.३६.१६	भुक्त्वा जगाम स्वर्लोकं	१०.८.१३	भूगतं तोयपतितं	६.२४.३२	भूपालोऽपि जलाधीशं	७.१५.२२
भामते भासयन्भासान्	८.१७.६	भीतिदं च रणस्थानं	५.२७.५	भुक्त्वाऽन्तं वेदविद्विप्रो	३.१०.४३	भूष्टहेण समायुक्तं	६.५०.७४	भूमिदानकृतं पुण्यं	६.१०.१
भास्करस्य सुतो मंद	४.२०.३२	भीमादेव्याः परं	७.३८.६	भुक्त्वा पीत्वा च	६.१७.४८	भूगोलस्य चतुर्धाशो	८.१४.६	भूमिदानफलं ह्येतत्पात्र	८.१६.१७
भास्करोऽय कृशानोश्च	१०.३.१५	भीमे भीमेश्वरी प्रोक्ता	७.३८.२६	भुक्ष्य त्वं तानि सर्वाणि	५.१६.२६	भूतवैद्रेण्यानुजः कामं	३.३०.५३	भूमिदानं च तत्काले	६.१०.७
भास्वज्जपप्रसूनाभो	१२.११.२३	भीषयामास तो शक्रो	४.५.२७	भुक्ष्य जन्मसमासाद्य	६.२०.५०	भूतपूर्वं भविष्यच्च	४.१८.२७	भूमिदानं हरात्पापामुच्यते	६.६.६०
भास्वज्जपप्रसूनाभां	११.१६.६३	भीष्मद्रोणवधः कामं भूभार	४.१.३१	भुजंगवलयो भीमा मेरु	१२.६.१२२	भूतप्रेत पिशाचश्च	६.२०.४५	भूमिदेवाः शृणुष्व	७.११.४
भिक्षान्नं शुद्धमानीय	११.२१.१५	भीष्ममाह तदैकाते वचनं	१.२०.५५	भुजानो विविधान्भोगा	१.१८.३४	भूतरोग विषादिभ्यस्पृश	११.२४.३५	भूमिपाना मुखकरे	६.६.५८
भिक्षुकं धनदातारं करोति	५.३०.५४	भीष्मस्यानुमते राज्यं प्राप्तः	२.६.६	भुङ्क्तान्भोजये	७.३८.४७	भूतरोगाधिभारैभ्यः स	११.२४.१६	भूमिपाल महाबाहो	१०.२.१
भिक्षुरूप ततः कृत्वा	४.१८.४५	भीष्मेण पूजितः कामं सत्य	१.२०.६४	भुनक्ति पिङ्गमर्षोऽयं मया	२.७.१३	भूतरोगाभिचारैभ्यो	११.२४.२२	भूमि च सर्वं सस्याद्यां	६.१०.५
भिक्षुहृत्वा महापापी	६.३४.२४	भीष्मेणापि कृतं किं वा	४.१७.५४	भुनक्तियत्र भस्मांगोन	११.१३.१६	भूतलावस्तले चैव	८.१६.६	भूमि रत्नमयीं कृत्वा	७.२३.३०
भित्तयां पुत्तलिकां	६.४६.५०	भीष्मो द्रोणस्तथा कर्णो	४.१७.३२	भुनक्ति विविधान्भोगा	४.२१.२३	भूतशुद्धिं पुरा कृत्वा	७.४०.६	भूमेरवस्थां दुपरि	८.२१.१६
भित्ते हृदयग्रंथिः	७.३६.११	भीष्मो द्रोणः कृपः	४.४.६	भुनक्ति विविधान्भोगा	४.२१.२४	भूतशुद्धिं प्रकारं च कथयामि	११.८.१	भूमौ चकार शयनं	४.३.२६
भिन्नपादा तु गायत्री	११.१७.१	भुक्तवन्त पति तृप्तं	७.४.७	भुवनेशो ततः प्रोक्ता	६.३१.५२	भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा	११.२०.३५	भूमौ च निदधुः केचिद्	६.१६.१५
भिन्न वाह्वादिमत्स्याद	५.२७.७	भुक्तशेषं तु न श्राद्धे	७.६.६	भुवः प्रमाणमज्ञात्वा	७.१.२१	भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा	१२.७.२३	भूमौ चदनकाण्डं	६.१०.२४
भिन्नभाग विभागेन	५.८.४६	भुक्तिदं मुक्तिदं शांतं	३.१.२३	भुवश्चेति भुवलोक	११.१७.२६	भूता ययां शकलयां	६.२.३	भूमौ निपतितं बालं	७.२६.१२

भूमौ वीर्यस्यागपापाद्	६.६.६२	भृत्यवर्गस्तथा दुःखी	५.३३.३	भोजनार्थं कुमारानां	७.१३.४२	भ्रमति भारते भक्तास्त	६.७.५३	भ्रातृभिः पूजिता	६.४८.१४१
भूमौ दीर्घं योऽर्पयति	६.१०.१६	भृत्योऽयमस्ति सततं	३.४.३८	भोजनेच्छा घनेच्छाऽपि	६.२६.१०	भ्रमन्ती क्षणमुद्वेगा	६.१८.६	भ्रात्रोश्च वाञ्छितं कामं	१.६.६८
भूयोऽपि पृष्ठा मा	७.२५.५६	भेदउत्पत्तिकाले वै सर्गायं	३.६.६	भोजनेच्छां सुखेच्छां च	१.१८.२५	भ्रमत्यस्मिन्महागाधे	४.७.३८	भ्रात्राऽहं वितयाऽऽविष्टा	७.१३.३२
भूयोभूयः क्रमात्तस्य	७.३५.१८	भेदबुद्ध्या तु मां	७.३७.७	भोजयेद्वाह्याणान्तेऽप्य	१२.१४.६	भ्रमन्वै संकला पृथ्वी	१.१३.२७	भ्रूवोरंतर्गताऽष्टिमुद्रा	११.१६.६४
भूरित्युक्त्वा च ऋग्वेद	११.१७.२२	भेदान्मुप्रीतिहेतूत	५.१६.१६	भो देवरिपवः सत्यं	४.१३.५५	भ्रमन्सर्वेषु तीर्थेषु स्नात्वा	१.१८.३८	भ्रूचापे विद्यमानेऽपि	५.११.६०
भूरित्युक्त्वा च पादाम्भ्यां	११.१६.७७	भेदे प्रयुज्यमानेऽपि	५.२३.३४	भो निवेदयत शीघ्रं	६.१६.६	भ्रमरा एव संजाता	१०.१३.११२	भ्रूमध्ये चैव योकारं	११.१६.६०
भूर्भुवः स्वरितिच्छन्दस्तथा	१२.१.१६	भेरीशंख निनादश्चतुर्थाणां	३.१६.४	भो भूदेव कृपां कृत्वा	३.२७.३६	भ्रमरीभिविचित्रा भिर	१०.१३.८३	म	
भूर्लोकस्था त्वमेवासि	१२.५.१२	भैरवाख्ये भैरवी	७.३८.२४	भो भो दैत्याः सुरेंद्रोऽसौ	५.३.३१	भ्रमरैर्वेष्टिता यस्माद्भ्रा	१०.१३.६६	मकरास्तर्जनी तस्मात्	११.१५.२५
भूषणानां च प्रवरं	६.२६.७३	भैषज पातु मिच्छंती	४.२.३१	भो भो. सभ्याः सधर्मज्ञा	७.१७.२१	भ्रष्टराज्यास्ततो देवी	५.२२.२	मकारो भगवान् रुद्रो	५.१.२३
भूषणानि च दिव्यानि	१२.६.२५	भोक्तव्यं स्वकृत	७.१२.४५	भो भोः सुरतराः काऽत्र	५.२२.४८	भ्रमसिद्धांतरूपा	६.५.१३	मकारो हृदयं रक्षे	१२.३.२१
भूषणैर्भूषिता दिव्याः	५.६.६	भोक्ता त्व सर्वलोकस्य	४.१४.१२	भोभंत्रिणोन्नवंतव्य	७.३.३१	भ्राजसेऽस्मिन्वनोद्देशे	७.४.४४	मज्जिकाभिश्च तमसि	८.२२.२८
भृगुणा भगवान्विष्णु	४.१०.३१	भोक्ता पापस्य पुण्यस्य	६.७.२४	भोमं रजोऽतिविततं दिवि	३.१५.१४	भ्राजिष्ठोः लोहितार्णवश्च	८.१३.८	मलानां च शतं कृत्वा	५.२१.५८
भृगु पत्न्यो यदा च जरात्	६.१७.५	भोक्तारं भोजयिता को	६.२८.४	भोमवारव्रतं चैव	७.३८.३६	भ्रातः कालिकयाऽर्णव	५.२५.४७	मलानां हि फलं स्वर्गः	१.१.२३
भृगुभार्या हता तत्र चक्रेण	४.१२.१०	भोक्तारं सर्वरत्नानां	५.२३.६०	भ्रशयिष्यामि भूपालं	६.८.७०	भ्रातरं पितरं मित्रं	५.३२.१७	मग्नाऽहं नादं सिधौ	६.२६.५७
भृगु निवारयामास ब्रह्मा	१.११.७०	भोक्तुं बहुतरं दुःखं	४.२५.५६	भ्रंशितो भालतिलकस्तथां	७.२५.५३	भ्रातरं मूर्धितं श्रुत्वा	५.२१.४४	मग्नी मोहार्णवे घोरे	३.१९.८४
भृगुं निवारयामास ब्रह्मा	६.१४.२२	भोगः कालवशादेति	६.३०.२२	भ्रत्र मे संशयो	७.१.१४	भ्रातरीचक्रतुः प्रेम्णा	३.३०.४४	मधवत्सहस्रः पुत्रो	४.३.२८
भृगुं संनिरसं चैव वामदेवं	४.१६.१	भोगप्रदाऽसि भवतीह	५.१६.८	भ्रमत्युन्मत्तवत्सर्वं मदिरा	४.१३.३७	भ्राता तव महाभाग	६.२.४५	मधवन्मुनिमित्तानि	६.३.८
भृगुशापान्मुनिभेष्ट	६.१६.१६	भोगा ग्रह्या हताः कामं	१०.१३.१८	भ्रमत्येव हि संसारे	४.७.३२	भ्राता ते सुबलः शूरः	३.२०.१७	मधवंस्त्वा भक्षयामि	४.११.४८
भृगुं क्षु निगंतान्जीव्य	६.२१.१०	भोगान्मुक्त्वा धिरंकाल	१२.५.२७	भ्रमति नित्यं किल	५.२०.६	भ्राताऽस्य वर्तते कांतः	३.१६.६	मधवां त तपस्यंत	६.३.५८
भृत्यद्वारा क्रमेणैव	६.३३.५६	भोजनं न भक्षयामासौ	७.१६.४४	भ्रमन्ती सहितानुगम्या	६.२६.७	भ्रातुर्मर्यायां गृहाण त्वं	१.२०.५६	मधवा विस्मितस्तत्र	५.६.६

मधवा सप्तमे प्राप्ते	१.३.२८	मणिविद्मन् तत्पथ	७.३५.३८	मत्तायां रूपपूर्णायां	५.२.३४	मदीयां दक्षिणां राजन्	७.२१.६	मधुकैटभोर्मदः संयोगा	३.१३.८
मधवा स्वर्गमाप्नोति	५.१०.४३	मणींद्र सारनिर्माण	६.१८.१३	मत्पुत्रः पुत्रशतकं	६.२६.१०	मदीये शरीरे द्विजामोच	२.२.१२	मधुकैटभयोर्मुंडं	४.६.३६
मंगलार्थं मंगलेशे	६.६.५४	मणीन्द्रसार निर्माणः	६.२०.१२	मत्पूजा कीटि घलदं	७.३६.१६	मदुत्स वदिदक्ष्णा च	७.३७.२३	मधुकैटभ संभूत	८.१.३१
मंगले मंगलाहेः	६.७.२८	मंडपं वितत तत्र	३.१३.३३	मत्प्रसादाद्भवद्भिक्षु	१२.८.७६	मदोत्कटा चैरये	७.३०.५८	मधुधाराः पंच तास्तु	८.६.१४
मंगलाविष्ठातु	६.७.३०	मंडपस्तु प्रकर्तव्यः	३.२६.६	मत्प्रसादान्महासेन	११.६.२५	मदोत्कटान्हेमविभूषितां	३.२२.१६	मधुना च धृतेनैव	११.१८.१४
मंगलो मनुर्ब्रह्मश्च	६.७.३५	मंडपा मंडपस्तंभाः	१२.१०.७४	मत्प्राप्त्येजेश सुरा	८.६.१५	मदोनाम महाघोरो	७.७.१४	मधुपर्कं ततो दद्यादेकां	६.५०.३१
मच्चिता मद्गतप्राणा	७.३६.३५	मंडपे तत्र मातंगी	३.१६.३६	मत्प्रियार्थमिदं सौम्य	२.१.२३	मद्गुणश्रुति मात्रेण	६.७.५०	मधुपर्कादिकं तेषां	६.३६.३२
मच्छ्रुति युक्तेः कर्तव्य	४.१६.३२	मंडलं चेति संप्रोच्य	११.२०.५०	मत्वा हस्तगतं रामः	३.२८.३२	मद्गतं पुण्यं दत्तं च	६.४०.२६	मधुमिश्राः स्मृता देवा	१२.७.७१
मच्छ्रापस्य विमोक्षार्थ	१२.६.६०	मंडलानि चरंती ये	८.१७.७	मत्सहायोऽव वज्रेण	६.५.१६	मद्भक्तानां च मे	६.४१.३०	मधुर द्राविणी मुद्रा	१२.६.१२७
मज्जनादेव तीर्थेणु	६.२६.६२	मंडलान्ना शमाप्नोति	१२.१४.१७	मत्सेवातोऽधिकं	७.३७.१४	मद्भक्ता यत्र तिष्ठति	६.७.२६	मधुरालापनिपुणं	५.२७.६१
मज्जंतं चोत्पतंतं	३.१.५०	मंडलान्मानुषं रूप	२.६.१६	मत्स्थानदर्शन	७.३७.१६	मद्भक्ता वासुदेवस्य	६.१८.३५	मधुश्च कुपितस्तत्र	१.६.१५
मज्जन्म पंकजं तत्र	३.४.२०	मंडितां मण्डालाकारं	६.१६.५६	मत्स्यगंधा तथा जाता	२.१.४८	कद्भक्तियुक्तः सततं	६.३.४५	मधो नावत्र सलिले	१.६.२८
मणिकर्षा समाप्लुत्य	१०.७.८	मत्तं मीमांसकाना	४.७.३३	मत्स्यगंधां प्रजग्राह मुनिः	२.२.१६	कद्भक्तिहीनो यो मूढो	६.४१.३२	मधो मधुकराणां च	६.१६.३५
मणिकर्षेण च मुक्तासु	६.३६.२३	मत्तिदः कीटि ते नास्ति	५.२६.५	मत्स्यगंधेति नाम्ना वै	२.१.३६	कद्भक्तियुक्तो मर्त्यश्च	६.७.४६	मध्यभूस्तादृशी प्रोक्ता	१२.११.८४
मणिजालकसच्छिद्रतर	१२.१२.६६	मत्ति चकार तन्त्रं नि	७.३.५५	मत्स्यादियोनिषु	६.१.२४	कद्भक्त्याद्वाति पवनो	१२.८.७८	मध्यमंडलं वेशश्च	८.१५.१४
मणिद्वीपेऽथ मंदारविटपे	४.१६.१६	मत्तिमारोम्य मायुष्यमय्यं	११.२४.६३	मथुरा मंडलं त्यक्त्वा	४.१७.४६	मद्यं मांसं च लघुन	११.७.४०	मध्यमं च क्षुनः	७.१६.१३
मणिभद्रः पूर्णभद्रो	१२.१०.६०	मत्कलांशस्य भूपस्य	६.६.५२	मदग्रे की भवेच्छूराः	५.३.३२	मद्रूपत्वेन जीवानां	७.३७.१६	मध्यमं चापि विद्वेषात्	१.६.१६
मणिमंत्रधराः शूराः	२.६.४३	मत्कृते दुःखसंविभो	७.३.३५	मदं विभज्य देवेन्द्र	७.७.३६	मद्वयं भद्रयं चैव	१.३.२	मध्यमं वतुं लाकारं	६.२४.६४
मणिमंत्रोपधीभश्च	२.६.४१	मत्क्रोधं शापभोगेन	२.१.४४	मदं व ज्ञाफलं कामं	४.१४.१५	मद्वरेण करिष्यति	६.४.२४	मध्यय सध्वचक्रं च	६.२४.६५
मणिमुक्ता सरापाल-	१२.१२.२८	मत्तः पूजा विधानं	६.४८.१	मदालसादर स्थानं	७.३८.७३	मधु कैटभ नाशार्थ	६.५०.६७	मध्वमानामिकांगुष्ठे	११.६.४३

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

मध्यमानामिकांगुष्ठे	११.१२.२८	मन. प्रसन्नं संजातं	४.८.४७	मनुः स्वायंभुवस्त्वा	८.१.१६	मनोरमा शुभे काले	३.१४.११	मंत्रश्च ब्रह्मणा दत्तः	१२२
मध्यमा रजसश्चांशास्ता	६.१८.६४	मनसा कर्मणा बाचा	३.१६.४६	मनोऽतिक्रान्ते यस्य	३.२६.४८	मनोरमा हृतं श्रुत्वा	३.१५.१८	मंत्रसिद्धिं विना कर्तुं न	११.२१.४५
वक्ष्यन्तां प्रोक्ता	१२.११.१०७	मनसा चित्तयामास	१.४.२३	मनोऽतिदहते कामं	२.११.६३	मनोवाक्काययुद्धानां	४.८.२८	मंत्रः सुगुप्तस्तस्यासी	१.१३.३
मध्यस्थः सर्वदा कार्यो	५.३३.३१	मनसा चित्तयामास	६.२६.२६	मनोदहति मे कामः	६.६.४८	मनोश्च क्षुब्धः पुत्र	७.८.५१	मंत्राङ्गानां पूजा च	६.४३.३२
मध्याह्नमित भुमीनी	११.२१.४०	मनसा जायते या च	६.४१.४०	मनोबुद्धिरहंकारो	११.१०.१८	मनोः स्वायंभुवस्या	८.४.१	मंत्राणां च तदा पूर्णं	४.४.४६
मध्याह्न समये राजा	७.१८.४३	मनसा नारायणः स्वामी	६.१७.१५	मनो ब्रह्मा भवेच्छ्रोत्र	११.२२.३२	मनोज्ञमिन्द्रियेशं	६.४१.६	मंत्राणां देवता यूयं	५.२२.६
मध्याह्नात्प्राग्जलभुक्त	११.११.१६	मनसा पूजयामास	६.४८.११४	मनोभवस्त्वां नृप	२.५.२६	मनोहरं सुतल्प	६.१२.१५	मंत्राणामुत्तमोऽयं वै	३.६.४८
चक्ष्यान्ने केचिदिच्छति	११.१६.७	मनसां पूजयामास्तु	६.४८.११३	मनोऽभिलषितान् कामान्-	६.२६.२०	मत्र जाप्यरेतो शांतो	५.३५.१६	मंत्राधिष्ठातृदेवी	६.४८.१३
मध्याह्ने युवती वृद्धा	१२.६.४०	मनसा विधूतं त्यक्त्वा	३.२१.५०	मनोमयः प्राण शरीर	७.३६.१०	मंत्र परायणपराः	७.३१.२४	मंत्रानिच्छाम्यहं देव	४.११.२२
मध्ये कदंबवाटो तु	१२.१०.६६	मनसा सह चैतानि नूनं	३.७.३८	मनोमयेऽप्यन्नमयो	८.१६.२३	मंत्रपूतं सितं भस्म	११.१५.६	मंत्राभ्यासेन योगेन	७.३५.६०
मध्ये त्रिकोणं सलिल्य	१२.७.४३	मनस्तु प्रबल काम-	१.१८.३०	मनो मे न स्थिरं राज	५.३२.६०	मंत्रभेदे विनाशः	५.१२.२३	मंत्राश्च समृजे	६.४८.१२
मध्ये दुर्धर प्रागत्य	५.१८.२६	मनस्तु मुक्तः दुःखानां	१.१८.३७	मनो मे यत्त्वया नूनं	६.२३.३	मंत्रं चक्रुः सुसविभ्रा	४.१०.४६	मंत्रिणः कर्म कुशलाश्चक्रुः	२.११.१६
मध्येऽनंतं हृदि स्थाने	१२.७.३५	मनस्ते देव तच्चित्तं देह	६.३०.३४	मनोरथं तु संकल्प्य	६.५०.६८	मंत्रं चैव जगद्धाता	६.१७.४४	मंत्रिणः किं च कर्तव्यं	५.११.२
मध्ये भुवि समासीना	१२.११.३	मनिमामभ्य तरसा	७.५.४३	मनोरथान्पूरयति भक्तानां	१०.१.४	मंत्रं दत्त्वा तदाहारं	६.३.२८	मंत्रिणं शत्रुवशां मत्र	५.३२.१४
मध्ये यः स्नाति गंगाया	६.३०.५६	मनुना पुटितैर्वर्णमतिं काया	१२.७.६८	मनोरथोऽस्ति मे देव	६.६.२७	मंत्रं दत्त्वा महावीर्या	७.१७.३५	मंत्रिणस्त्रिविधा लोके	५.१२.५६
मध्ये वेगः समायाति	६.१०.२०	मनुपस्तं मत्रं ज्ञात्वा	७.१४.२	मनोरमां तथो वृत्ते मुनयः	३.१६.२१	मंत्रं प्रवेतसः पुत्र	७.१७.२	मंत्रिणस्तु नृपं श्रुत्वा	३.२४.४६
मध्ये स्वयं भूलिंगं तु	७.३५.३२	मनुवंशस्तु विख्यातः	७.६.२१	मनोरमाऽपि साध्वी सा	३.१६.८	मंत्रं संशोध्य यत्नेन	११.२१.७	मंत्रिणस्ते समाम्य	५.३५.३५
मन एव तदा होता	३.१२.५१	मनुश्च दक्षमावर्णिः	६.१५.७	मनोरमा धर्मवत्सी	३.१४.६	मंत्रं सिद्धिर्भवेन	६.४८.७	मंत्रिणस्त्वं समाह्वय	२.११.२२
मनः कृत्वा स्थिरं भूय	६.३०.२४	मनुस्तां पूजयामास	६.३६.३०	मनोरमाऽपि स्वस्था	३.१७.३२	मंत्रमूलं स्मृतं राज्यं	५.१२.१२	मंत्रिणस्त्ववशाः कामं	३.१५.३३
मनः प्रसन्नकारिणी	८.१८.२५	मनुस्वायंभुव नाम	१०.१.८	मनोरमा राजसूतां	३.२२.२१	मंत्रवर्णाभिरमुरास्ता	८.२०.१२	मंत्रिणस्त्वावशा	५.१०.३१

मन्त्रितो वेवमंत्रैश्च	७.६.५६	मंदस्मितार विदास्या	६.५.५३	मन्वन्तरं सप्तमेऽत्र	१.३.२२	ममाख्याहि महाभाग	७.२.१	मया ती निहतो कामं	५.३३.२४
मन्त्रिपुत्र स्थितस्तत्र	२.६.४५	मंदात्मन्वच्छ पातालं	५.१८.२१	मन्वन्तर समंशेयमानुष्य	६.८.७१	ममाग्ने देववृन्दानि	५.२६.२३	मया त्यक्तं विधे नूनं	३.६.१७
मन्त्रिभौषिता पश्चाद्	१.२०.२६	मंदारपाटिकाताडं	३.३.३२	मन्वन्तराधिपतय एते	८.४.६	ममाऽऽज्ञया न दोषस्ते	२.६.५०	मयात्यक्ताऽसि	६.२२.३३
मन्त्रिभिश्च वसिष्ठेन	३.१६.३	मंदार बाटिका मध्ये	३.३.११	मन्वन्तरेऽजतारान्	४.१०.२६	ममाऽऽज्ञां पुरतः कृत्वा	४.१५.६६	मया त्वनुचितं कर्म	७.६.१८
मन्त्रिभिः सह संमंथ्य	२.६.४८	मन्दोदरी च कोसल्या	६.१.१३२	मन्वन्तरेषु सर्वेषु	१.३.१८	ममापि च तदेव स्यात्	५.१६.८	मया त्वं तपसा लब्ध्वा	६.२०.६८
मन्त्रिवर्यं सुराणां वै	५.१०.२	मंदोदरी महामाया	१२.६.१२५	मन्वन्तरेषु सर्वेषु	१.४.१६	ममापि राज्यजं दुःखं	५.३२.६१	मया त्वं रक्षितोऽद्यैव	५.३३.२३
मंत्रेणानेन तं वल्लि	१२.७.६५	मंदोदरी व तन्वंगि	५.१६.६५	मन्वादिभिश्च मुनिभिः	१०.१.२	ममापि वचनं श्लक्ष्णं	५.११.१८	मया दृष्टानि विध्यागता	१०.२.२०
मंत्रैर्वहुविधैर्देहं तदा	६.१५.६	मंदोदर्यं तथा प्रोक्तं	५.१७.३७	मम चैव शरीरं वै	३.७.४१	मगाप्यस्याश्च देहेन	६.१२.६२	मयाऽप्य पुत्रस्तु	६.२०.३५
मंत्रस्तु विरजं हृत्वा	११.१०.२०	मंदोऽपि दुःखगहने	५.१.४८	मम जन्माजितं	७.१७.५६	ममेव जननी नो वा	१.१५.६६	मया नांगीकृतं वाक्यं	१.१८.७
मन्त्रोदितास्तथान्यासान्	१२.७.१४०	मन्नाम विक्रयो यश्च	६.४१.३३	ममतस्य च सा कन्या	८.२६.२५	ममेयं तनुरत्कुण्टा	७.२८.७६	मया निवेदितं भक्त्या	६.४२.३०
मन्त्रोऽस्ति मम विप्रैर्द	२.१०.५	मन्नामोच्छाराणात्सर्व	३.६.४३	ममदेहोऽस्ति भार्यायाः	७.२०.१०	ममैव कवचं कंठे	६.१६.८६	मयाऽपि न कृता तस्मिन्	६.२६.३६
मंथनं कुर्वंतस्तस्य	१.१४.७	मन्मथं मेनका चैव	४.६.२५	ममधुः केन रूपेण	६.४०.१२	ममैव सर्वथा दोषो	१.१७.३५	मयाऽपि प्रवर्णं चित्तं	६.२७.४१
मंथानकुण्डं बीजकुण्डं	६.३२.१६	मन्मन्त्रपूतानां	६.१२.६३	मम पूजां च सर्वत्र	६.४६.३७	ममैवायं पतिर्गोवाऽहं	६.२६.१८	मया पुत्रा हताः सर्वे	२.७.१२
मंथान कुण्डं बीजकुण्डं	६.३७.५४	मन्मन्त्रोपासकानां	६.११.६४	मय भार्या मृता विष्णो	६.१६.२६	ममोत्तरीयमुत्संगं	७.२६.३०	मया पुनर्मृतिः पृष्टो	६.३१.२
मंथानं मंदरं कृत्वा	६.४१.५४	मन्मन्त्रोपासका भक्ता	६.७.२५	मम मातातिवयं वंश्या	१.१७.५	मयाविता कृताश्रुत्वा	७.१३.६	मया पूर्वं च त्वं दृष्टे	६.१३.७०
मंथानः शतजन्मनि	६.३४.४	मन्मायाशक्तिसंवलुप्तं	७.३३.१	मम मृत्युर्न चायं वै	४.२१.४१	मया तदेव न ज्ञातं	६.३०.३७	मया पूर्वं श्रुतं कृतस्त्वं	७.८.२
मंदरोत्सगसंस्थस्यस्या	८.५.२५	मन्यसे संगरे भग्ना	५.१०.४५	मम बलःस्थले तिष्ठ	८.८.६७	मयाऽति मानितः प्रेम्णा	६.२७.३७	मया पूर्वं स्मृता	७.१६.१३
मंदशशक्ति सभिन्नः	६.१७.८	मन्ये गुणास्तव भवि	५.१६.२४	ममशर्मं विद्याताय	२.६.१२	मया ते पुत्रकामेन	७.१७.८	मया प्रतिश्रुतं ताम्यां	७.६.४४
मंदशस्या सुरस्यैव	६.६.४७	मन्ये लिंगं सुषोभवेत्	५.३३.२७	ममशूलं गृहीत्वा	६.१६.८८	मया ते भवनं शंभो	५.७.४७	मया प्रबोधिता युयं	४.१४.२८
मंदस्मितयुतैः कामप्रेम	१.६.६२	मन्येऽहं नृपतिः कश्चित्	५.१७.३८	ममसंविप्य स्तनोस्तस्य	७.३७.३२	मया तोम्या वरो दत्त	७.६.४०	मया यदि कृतं कर्म	७.७.३५

श्रीदेवीभागवतपुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणो

१२४

मया वृतोऽयं मेधावी	६.२६.५५	मयोक्ता जननी तत्र	६.२४.६०	मत्स्यावितारस्त्वह	८.१०.१५	महर्लोक माहासिद्धि	१२.५.१३	महादेवी रथाग्रे तु	७.२८.६३
मया सह त्वं सुशोणि	४.१२.४५	मयोक्तं कावली राजन्	६.२२.७	मर्षादागिरयः सप्तनद्य	८.१३.२०	महर्षे विध्वगिरिणा	१०.६.२६	महादेवो प्रभावं वै	५.२.२
मयाऽसि पितृमान्पित्रा	७.२६.३१	मरणं चेदवाप्नोति	३.१२.७६	मर्षादा सर्वं रक्षार्थं	१.१८.४६	महद्दुःख मिदंभद्रे	७.२०.३७	महातोऽपि न मुच्यते	६.१४.१४
मयाः मुदर्शनः पूर्वघृत	३.२१.४६	मरणं ते परित्राय स्त्रिया	५.१२.३३	मलयाचलमासाद्य	१०.७.२१	महर्षुद समभवद्यत्रा	७.२८.६०	महापद्माटवी तद्द्वस्त	१२.१२.६
मया सृष्टास्ततो	७.३६.२२	मरणं त्वनिवार्यं वै	५.२६.५२	मलयो मंगलप्रस्थो	८.११.८	महाकालीं त्रिनयना	६.५०.६६	महापातकयुक्तस्तव	१.११.१६
मयाऽसी तेन दहेन	७.१६.५३	मरणं न पितुर्मम	२.११.६५	मलिना वासना सत्यं	४.५.६	महाकाली महाराज	१०.११.३४	महापातक युक्तो	११.१४.७
मयि जीवति कः कुर्या	३.१४.४६	मरणं मृषिभिः प्रोक्तं	५.३१.२६	मलेन दिग्ध सर्वांगः	७.२४.२८	महाकाली महालक्ष्मीः	६.५०.६०	महापातक युक्तो	११.२४.८५
मयि तिष्ठति कोऽन्यो	३.२१.२०	मरणात्क्षुचितस्याथ	७.१३.२४	मलिका कुंदवनिका यत्र	१२.१२.५	महाकुंडलिनो रूपे	४.१५.१३	महापातकसंघाश्च	११.१३.१
मयि तिष्ठति ते राजन्	५.२६.५८	मरणादपरं किञ्चिद्भयं	५.११.१६	मल्लिकामालती माला	७.२१.३८	महाक्रमणाक्लिष्टायाः	६.२.४०	महापातकसंयुक्तो	३.१७.२६
मयित्वयि च या शक्तिः	१.१६.२४	मरणांतं वचः सत्यं	५.१६.३१	मल्लिगस्थापनं तत्र	११.१५.६८	महाक्लेशेन तन्मृत्युः	६.३३.७०	महापातकिनश्चैव	६.७.३७
मयि दृष्टे कामपूरे	४.३५.३७	मरणेऽत्र यज्ञः प्राप्ति	५.१२.४३	मशकुण्डं दशकुण्डं	६.३२.१४	महाजन विरोधी च	७.२५.६६	महापातकिभिर्पुंक्त	६.३७.३२
मयि प्रेमा कुलमति	७.३६.२०	मरणे वरदानं ते ततो	१.६.४७	मवीवर्णा महाधोरा	५.२३.४	महाज्ञानं ददौ तस्यै	६.४८.१६	महापातकिभिर्युंक्तं	६.३७.३८
मयि भक्ति परा कृत्वा	१०.५.२२	मरीचिमूर्ख्यं विप्रेभ्यः	८.२.४	महतां चरितं शृण्वन्को	६.१.१८	महाज्ञान युता चैव सा	६.४७.५३	महापाप प्रशमन माहासिद्धि	१२.५.२५
मयि शासति भूपाले	६.२१.३१	मरीचिर्नारदोऽत्रिदशं	३.१३.१२	महतां चरिते चैव गुणा	२.२.४८	महाज्ञान युतां तां च	६.४७.४६	महाबलो महासत्त्वो	१०.१३.३०
मयूरः कार्तिके यस्य	६.६.३५	मरीचिस्तस्य पुत्रश्च	६.२१.३२	महती ज्ञान संपत्तिः	११.७.२८	महाज्ञान युतां तां च	६.४८.३	महाभागवतः श्रीमान्	८.१७.२
मयूर पिच्छचूडं च	६.२.१६	मरीचैः कश्यपो जातो	३.१३.१३	महती ज्ञान संपत्तिः	११.७.३२	महाज्ञानेन सा देवी	६.४६.३३	महाभिय पुराराजा	७.८.११
मयूरं जर्जरीभूतं	६.२२.३०	मरुत्संघट्टनोत्कीर्णं	१२.१०.७	महत्तत्त्वं हि कार्यं	३.६.७५	महाभक्तसमाकृतो	१२.१०.८५	महाभियं साऽपि मत्वा	२.४.५
मयूर वाहनः स्कन्दो	५.५.२७	मरुद्गणः कृपः प्रोक्तेः	४.६२.३७	महत्तरं ते कुरुषे	७.३१.६१	महातपस्विनी सा च	६.१६.२२	महाभूतानि पचैव मनः	३.६.७७
मयेदं कथितं सर्वं	३.२८.५६	मरुद्गणं परिवृतो	१२.१०.८८	महनीया महाराध्या	१०.११.१३	महादेवः प्रमाणं ये	५.३३.४४	महाभूतानि सर्वत्र	१.१६.३७
मयैतद्गिरिजाकांतं	६.१८.३१	मत्तं सर्वथा सर्वं	५.२१.२३	महनर्म्यं जनश्चैव	११.१६.७८	महादेवी महाभागा	१२.६.१२३	महाभोगा महासत्त्वाः	८.२०.६

महामाया चरित्रं च पवित्रं १.५.११२	महावनानि दिव्यानि ६.२८.३०	महिमानं न जानति ६.११.६५	मही चापि महीयस्त्वा ३.१३.६	मागवस्तु जरासंधी ४.२४.१७
महामाया पूज्यतमा सा १०.१२.८४	महाबराहः कीलश्च १०.६.११	महिमा वर्णितः सम्यक् ५.३२.१	महीतं न जहात्येव ६.३०.४८	मागघाटा महाभागाः ४.१६.३१
महामाया विलसितस्थानाम १०.४.४	महाभागो कवीन्द्रश्च ६.४.६०	महिमा वर्णितोऽस्तीव ६.५०.३	महीपतिरनिर्देश्य २.५.७	मा गर्वं कुरु दुष्टा ५.१०.१४
महामायेति विख्याता ५.३३.१०	महाविद्या महामंत्रं ७.४०.२३	महिषः कस्य पुत्रोऽसौ ५.२.१५	महीदेवः प्रतिष्ठाप्य ८.३.१	मा गर्वं कुरु मंदात्मं ५.१८.५२
महामारकतस्याग्रे १२.११.१००	महाविद्याश्च सकलाः १२.१२.५४	महिषः कस्य पुत्रोऽसौ ५.२.१६	महीयते चन्द्रलोके ६.३०.३७	माघस्य शुक्लपंचम्यां ६.४.३३
महामारी च युयुधेन ६.२२.११	महाविपत्ती मंसारे यः ६.४०.६१	महिषं पूजयेदन्ते ६.५०.७८	महीयते च वंकुष्ठं ६.३०.३७	मा चितां कुरु राजेन्द्र ५.२६.५६
महामारी च युयुधेन ६.२२.२२	महाविभूतिमुक्तश्च ६.८.८६	महिषस्तु चित्तमध्या ५.२.४७	महीयते ब्रह्मलोके ६.३०.६७	माणिक्यशकलावद्ध १२.१२.२६
महामारी महावीरा १२.६.१२८	महाविराट शरीरस्य ६.६.१२	महिषस्य प्रधानस्त्वं ५.१०.३०	महीषं तरसाऽभ्येत्य ५.६.४२	मातः कथं सुदीना २.१२.२०
महारथः स विजयोः ६.२१.१३	महाविराड् लोमकूपं ६.३.५१	महिषस्य वषाष्पय १०.१२.२५	महेन्द्रतक्षकप्रणान्यया ६.४८.११	मातः पापाधिक कर्म ६.२४.४६
महाराज कीशिक ७.१६.५७	महाविष्णो ध्रुवेशोऽद्य १०.५.४	महिषाख्यो महावीरः ५.६.१५	महेन्द्रस्य च देवस्य ८.१६.१४	मातः प्रसादसुमुखी ४.१५.१५
महाराज न ते कार्या ५.२७.४५	महावेश्या प्रगामी ६.३५.११	महिषागर्भं संभूतो १०.१२.१	महेन्द्राय वरं दत्त्वा ६.४६.२६	मातरं कमनीया ६.३.४६
महाराजमहाश्चर्यमधुनै ११.१५.४८	महाव्रणो दरिद्रश्च ततः ६.३३.५१	महिषामुरनामाऽसौ १०.१२.६	महेशाधकयोमुदं ५.६.२२	मातरि स्नेह सम्बद्धं ६.२५.२५
महारुद्रो वर्ततेऽत्र १२.६.१६१	महाव्रणमितं प्राहुर्मनयस्त ११.६.२६	महिषाऽह विजेय्या ५.१२.५३	महेश्वरीं कामराजकूट १०.८.१८	मातर्नता स्मभुवना ४.१६.१४
महारुद्रा ततो याति ६.४१.३५	महाशक्तोऽद्य शुश्राव २.८.२५	महिषीगर्भसंभूतं ५.१०.५६	महोज्ज्वलं च तिलकं ६.४०.१८	मातर्न ते मया पुत्रः ३.२५.२
महारोगी दरिद्रश्च ६.३३.३७	महाशक्त्याः प्रभावेण १.१६.२	कहिषीं महिषं नाथ ५.१०.६१	महोन्नतैः शृंगवरेः सर्वं १०.३.६	मातर्ममेप्सितः कामे ३.१६.१०
महालक्ष्मी वचः श्रुत्वा ६.७.३४	महाशब्दं प्रकुर्वन्निः ६.३७.४	महिषो सा पति दृष्ट्वा ५.२.४५	मह्युद्धारकृतोद्योग १०.५.७	मातर्मयाऽतितपसा परितो ४.२४.४८
महालक्ष्मी वरेणैव तौ ६.१६.२	महासाध्वी महाभागा ६.६.५५	महिषेण सुरेशान ५.७.४५	मांसं वाऽप्यधर्मांसं ६.३०.७५	मातस्ते सुमुखी जातो ६.२७.४४
महालक्ष्म्या उपाख्यानं ६.४३.३	महासेन कुशग्रथि पुत्रा ११.६.१	महिषोऽतिजयं मत्वा ५.७.१६	मांसाशन ये कुर्वन्ति ३.२६.३२	मातस्त्वं व्रतयुक्ताऽसि ४.३.३७
महालक्ष्म्यं च विप्रहे ४.१६.१३	महितातो लये जज्ञे ७.४०.३६	महिषो नाम दैत्येन्द्रो ५.४.२	मा कुरुष्वं सुराक्षितां १.५.७१	मातस्त्वया किमाहूतो ६.२४.३७
महालक्ष्म्यं च विप्रहे ७.३१.४८	महिमानं न जानति ६.११.६४	महिषो नाम राजेन्द्र ५.२.५	माक्षिगधरा मारपूजिता ८.६.२३	मातः स्वयं विरचितान् ५.१६.६

माता गृहस्था मां प्राप्ता	३.३५.१३	मातृकामु च विख्याता	६.४६.२६	मानवस्तु वसेन्नित्यं	११.१३.२१	मानुष्यं दुर्लभं मातः	३.२५.१८	मामुवाचाय तत्क्रोधात्	२.११.३७
माता चतुर्णां वर्णानां	६.१.३८	मातृभिः संशयविष्ट	३.३.२५	मानवानां च का वार्ता-	६.१५.४५	मानुष्यं धिगिदं कामं	२.६.१५	मामूचतुश्चतुर्बन्ध	३.३.१३
माता पतिव्रता यस्य	६.४१.६	मातृबद्धगिनी वञ्चपुत्री	१.२०.३३	मानवा मनवो देवा	६.४.२३	मानो गदस्तथागर्वो	३.८.८	मामेव सर्वं भूतेषु	६.२२.५७
मातापित्रोस्तथा संव	३.६.७	मातेयं मम दाशेयी राज्यं	२.५.५५	मानवी मधु संभूता	१२.६.१२४	मान्यश्च पूजनीयश्च	३.१३.३७	माय माऽनेकरूपे	६.३४.३६
माता पित्रोस्तु पुत्रेण	५.१६.१७	मात्रा क्षप्ताश्च ये नागा	२.१२.३२	मानसं क्षालितुं तानि	६.१२.२४	मान्ये पूज्ये जगद्धात्रि	१०.१.१६	मायया किं भवेत्तत्र	६.३१.५३
मातापित्रोस्तु प्रियकृत्स	७.२५.४६	मात्रा सह वन प्राप्ता	३.१६.४	मानसा या मुनिश्रेष्ठ	६.४८.६०	मा ब्रह्मबन्धो मर्यादा	७.७.२	मायया मोहितं सर्वं	६.२८.२
माता पुत्रस्तथा भार्या	१.१६.५५	मात्सर्यं क्रोधयुक्तो	७.३७.५	मानसोत्तरनाम्नीह	८.१५.३६	मा भूतत्र कुले जन्म	४.२५.७५	मायाऽऽगतं स्वभावानं	६.२४.१६
मातामह पिताः पौत्र	७.२४.२२	मादनीः पंचभिः कामं	५.१६.६१	मानस्तोकेति मंत्र च	११.१७.१३१	मा भ्रष्टधारिण्यामि	४.१०.४३	माया च शुद्धविद्या च	११.१०.१६
माता मे विमना जाता	६.२५.१२	माह्शानां कलावस्मि-	४.७.३४	मानिनीमारक्षार्थं हरि	४.२५.२७	मा भ्रष्टेति वचः प्राह	४.१०.५०	माया तन्त्री निबद्धा	५.१.५४
माता रमा त्वं तनुजं	६.२०.४३	माह्शानां च का वार्ता	४.७.२६	मानिनीर्मेयुना भावे	६.१८.४०	मां हृष्ट्वा मदरे	६.१६.७७	मायाधीनाश्च ते सर्वे	५.३३.१२
माता व्यासस्य धर्मज्ञ	२.५.२	मादेवेभ्यो भय तेषां	४.१३.४६	मानुषं जन्म संप्राप्य	४.२५.७	मां पाहीत्यस्य वचसो	४.२०.१०	मायापुर्यां कुमारी	७.३०.६४
माता व्यासस्य मेधा	२.१.२	माद्यं दिवसवृद्धिश्च	८.१५.११	मानुषं देहमास्थाय	५.१६.५	मां प्रबोध्य बुद्ध्या त्वं	१.१५.४३	मायाप्रकृतिं संज्ञस्तु	१२.८.६६
माता व्यासस्य या प्रोक्ता	२.३.३	माद्यन्मद्युकर वात	८.२०.३६	मानुषं रूपमादाय	५.६.६५	मां याजय मुनि	७.१३.५७	मायाबलं च देवानां	४.२१.५२
माता सिद्धवने लक्ष्मी	७.३०.७६	माद्री प्राह पति पांडुं	२.६.५५	मानुषस्य च वा कान्ते	६.२८.५२	मामनिजित्य भूभागे	५.१३.१३	मायाबलवती ब्रह्मान्-	६.२५.२४
माता सुतान्प्रभवात्	६.५.३७	माधवो केतकी कुन्दमा	६.२४.३६	मानुषस्य बलं कीदृशदेव	७.६.२	मामा गच्छतु सा	६.८.१४	माया बलवती राज	४.२५.६
माताऽस्य रोदिति भूषं	४.२४.५६	माधवोऽपि सदा सत्त्वसं	६.३१.४१	मानुषाणं च जठरे	२.३.४२	मा मा गा मेति बहुधा	२.६.६०	माया बीजत्रयं यत्ना	११.१८.२१
मातुः पुत्रेषु को भेदो	४.१५.३७	माननीयस्त्वया विष्णुः	३.६.३८	मानुषेणहि देहेन	७.१३.५६	मामाह भगवान्बीक्ष्य	६.२८.३५	मायाबीजं महामंत्रं	६.३२.१
मातुर्लिंगमिति प्रोक्तं	८.२४.२८	मानभूवंहिभूयासमिति	७.३२.१८	मानुषेणैव देहेन	७.८.६	ममीदृशं पतिं प्राप्य	७.२२.३४	मायाबीजं हि मन्त्रो	७.३०.१५
मातृकन्यागामिनश्च	१२.६.७६	मानं कुर्वन्त भो मंदा	५.२७.२६	मानुषेषु भवेदेका	२.३.३१	मामुवाच प्रसन्नात्मा	७.३.३७	माया बीजविधानज्ञस्त	५.२२.१६
मातृकामु च विख्याता	६.४६.५	मानं जूणं करिण्यामि	६.६.३०	मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य	१.१४.६	मामुवाच रमाकांतो	६.३१.५	मायायां या स्थिता	५.६.२६

मायारूपा मायित्रां	६.१८.४६	मा शोकं कुरु राजेन्द्र	६.३०.१६	मिथ्या ते तोद्यमो	७.७.३३	मुक्तामालिक्यहीरो	६.१०.२०	मुच्यते नात्र सन्देहो	११.४.३१
माया विमोहिता मंदाः	५.१.४७	मा श्रद्धां वचोऽस्याऽऽर्षा	४.१४.३	मिथ्याभिभाषिणी त्यक्त्वा	५.३३.४६	मुक्तागुणित हरेर्वर्चा	६.६.३६	मुच्यते सर्वं पापेभ्यः	१२.३.२५
माया स परभेदस्य	७.३३.१२	मास्तस्य तव राजेन्द्र	७.२६.५५	मिथ्याभूतोऽयमाभाति	७.३४.२६	मुक्तावल्या तथा सार्द्धं	११.६.४७	मुच्यते सर्वं पापेभ्यो	११.४.३४
माया सु बुज्या विद्वन्	६.२८.१४	मास जपेत्त्रिसाहस्रं शुचि	११.२४.८२	मिथ्यासाक्ष्यप्रवर्धकं	६.३५.४०	मुक्ताविद्रुमहेमनील	१२.३.१०	मुच्यते सर्वं पापेभ्यो	११.५.३३
मायेयं कस्य देवस्य	१.५.३४	मास शतत्रय विप्रः	११.२४.६८	मिलिता ब्राह्मणास्तत्र	७.१०.६	मुक्ताश्च ये चैव मुमुक्षु	५.२०.५	मुच्यते सर्वं पापंस्तु	११.४.१५
मागोचोऽय मृतप्रायो	३.२८.१०	मासं शुद्धो भवेत्स्ते	११.२४.८०	मिलिता भूभुजः सर्वे	३.२१.१५	मुक्तास्तत्पितरः	७.३८.३६	मुच्यतेऽन्तर्हसः सर्वे	११.२४.८४
मारुते पारिजाता	६.५०.३७	मासं शुद्धो भवेत्स्ते	११.२४.८१	मिलिता मुनयः सर्वे	२.६.८	मुक्तिस्त्वममरत्वं च	६.३१.४	मुञ्चतं शरजालानि	५.३०.५
मार्गं भ्रमादिह प्राप्तं	५.१७.४४	मामुतो विरहस्तत्र तव	६.२२.५८	मिलितास्त्वय राजानो	३.१६.४५	मुक्तिप्रद मुमुक्षुणां	६.१२.११	मुञ्च मुञ्चार्थं मां	७.२२.१६
मार्गं दर्शय तस्याद्य	६.२३.१५	माहेन्द्री मेरुतनया	१२.६.१२६	मिलितो मार्गमध्ये च	५.३३.२०	मुक्तिं भजेतमान्मान्ये	४.१३.३८	मुञ्च मुञ्चेति प्रोचुस्तं	४.२०.७३
मार्गमाणी तु संप्राप्ती	३.२६.१४	माहेश्वरं प्रचिञ्चेप	६.२२.५०	मिलित्वा तो स्थिती	७.१७.४८	मुक्तिमदपमध्ये तु	१२.१२.६	मुञ्च राजञ्छूनः शेष	७.१७.१६
मार्गे ब्रज त्व तरसा	३.२३.२७	माहेश्वर भागवतं	१.३.१६	मिलित्वा वामुदेवं	५.७.५५	मुक्तिश्च कतिचाप्यस्ति	६.३८.३	मुञ्च स्वर्गं सहस्राक्ष	५.३.११
मालती ब्रह्मकापुष्पंस्तथा	३.२६.२६	माहेश्वराणां लिगार्थं	११.१३.८	मिलित्वा समुरा विप्रा	७.२८.४१	मुक्तेर्चकं नक्षत्रं	८.१६.२२	मुचेमामसितापांगी	१.११.१७
मालासर्पं वदाभातियस्यां	४.१५.३४	माहेश्वरास्त्रं वायव्यं	६.२०.४३	मिश्रेण जनितश्चैव	४.४.२६	मुक्त्वा को नरके वासं	४.२.२३	मुञ्चेन वालकं दीनं	७.१६.५४
मात्यं च शुक्ल पुष्पाणां	६.४.४४	माहेश्वरी महाभागे	८.१.२६	मिश्रेण जनितश्चैव	४.४.२६	मुक्त्वा नन्दगेहे त्वं	४.२३.२८	मुण्डमालाधरो नागवल्यो	१२.१०.६८
मात्येन लेपनं सूक्ष्मं	६.२०.२१	माहेश्वरी बृषारूढा	५.२८.५१	मिष्टमस्ति सदा राज	१.१६.१०	मुखः पूजिता भक्त्या	२.६.२४	मुण्डोऽपि सैनिकीः	५.२६.३७
मा वदासि गृहार्यं	७.२५.७८	मित्राणि ते गतान्यस्ता	७.२५.४१	मुकुटं कटिसूत्रं च	८.६.१२	मुखं ते नैव परधामो	६.१७.२३	मुदं च परमां प्राप	६.२१.५३
माऽवमंस्था महारुमानो	७.७.३	मित्रावरुणयोर्वस्मा	६.१४.४	मुक्तादाम परिकल्पितो	३.३.३३	मुखं समीक्ष्यातिमनोहरं	६.२०.४१	मुदं प्राप स कुण्डात्मा	४.२२.२६
मा विवादं प्रियं कर्तुं	६.१६.४६	मित्रावरुणयोस्तेजस्त्व	६.१४.५६	मुक्ताप्रवालस्कटिक	११.६.३३	मुख्यः सत्त्वगुणस्तेऽस्तु	३.६.५७	मुदितोऽभून् महाराजः	६.६.६०
मा शोकं कुरु कल्याणि	२.१२.२४	मिथः स्नेह ततः कृत्वा	६.१३.४८	मुक्ताप्राकार उदितो	१२.११.७४	मुचकदानशोकाश्च	७.१८.२१	मुदितोऽसौ जगामासु	७.१७.४१
मा शोकं कुरु धर्मज	१.११.४२	मिथिलेति सुविख्याता	६.१५.२६	मुक्तामालिगणाकीर्णं	१२.११.७५	मुच्यते केन पुण्येन	१२.३.२	मुद्गरं मुसलं वज्रं	६.२०.४१

मुद्गरैर्भिदिपार्श्वे च	५.५.३०	मुनिवर्ष तस्मयमान	१२.६.८२	मुमोच बालकं तत्र	६.२०.२६	मूर्खोऽसि मुनिमुखाद्य	३.१०.२५	मूर्च्छां प्रणमुस्ते गत्वा	६.१५.१६
मुद्राः प्रदर्शये द्विधा	१२.७.४१	मुनिवर्ष व्रजाद्य त्वं	३.१७.२६	मुमोच विशिखांस्तूर्णं	३.२३.३५	मूर्खोऽसि राजपुत्र त्वं	६.१२.७४	मूर्च्छि कठोऽप्यवा कर्णे	११.५.१०
मुनयश्च विनिर्माणिः	४.१३.२८	मुनिस्तु चकितो दृष्ट्वा	११.१५.४७	मुमोद जानपुत्रं तं हर्षं	४.२५.२५	मूर्च्छां प्राप स कुष्ठात्मा	५.१४.३४	मूर्च्छि चैव ललाटे च	११.११.२०
मुनयः सत्यसंकल्पा	११.३.३०	मुनीनां मंत्रयामास	६.१४.२३	मुमोहास्याः स्वरूपेण	६.४५.७१	मूर्च्छां प्राप्नोति रूपेण	६.१३.४२	मूलदेवी प्रभाकृपाः	७.४०.१६
मुनयस्त्वं च शक्रश्च	६.६.१६	मुनीनां मोक्षकामानां	३.१२.३६	मुष्ट्या जघान तं	६.२२.६५	मूर्च्छां संप्राप कालेन	६.४३.२६	मूल प्रकृतिरूप्यक्ताऽप्य	६.३८.६६
मुनयो द्रोह संयुक्ता	६.१२.२५	मुनीनामाश्रमान्दिव्या	६.२१.१६	मुष्णन् श्मश्टीः क्षत्रियाणां	६.१७.१६	मूर्च्छां संप्राप्य राजा	६.२२.३६	मूल प्रकृति निर्दा यः	६.३३.८
मुनयोऽन्ये महात्मान	२.७.५३	मुनीनामाश्रमान् रम्या	६.२८.३१	मुहूर्तच्छित्तनां प्राप्ता	७.२५.१२	मूर्च्छां संप्राप शक्त्या	६.२२.४०	मूल प्रकृति भक्ता ये	६.२६.३४
मुनयोऽपि मनस्तापमेवं	६.७.११	मुनेः कस्यचिदागत्य	१०.१०.१४	मुहूर्तं समतीते तु	६.४५.५५	मूर्च्छां संप्राप सुचिरं	६.१६.४४	मूल प्रकृति म व्यक्तां	१२.६.६५
मुनयो ब्रह्मपुत्राश्च	६.१५.४१	मुनेऽति विततस्यास्य	३.११.६	मुहूर्तो द्विज मानस्तु	८.१८.७	मूर्च्छामिवाप कृपणः	६.१६.१५	मूल प्रकृति रूपा त्वां	६.५०.५०
मुनिः किं निहतः पापे	७.६.२८	मुने त्यजति मां कस्मा	३.१७.१८	मूर्खत्वं तव राजेन्द्र	२.७.३१	मूर्च्छमियाति विवशो	८.२२.५	मूल प्रकृतिरेवैवायत्र	१२.१३.२७
मुनिना च सधिध्येण	६.४०.२०	मुने धेनु सहस्रं ते घटो	३.१७.१२	मूर्खं पुत्रावपुत्रत्ववर	३.१०.३१	मूर्च्छितं तमुवाहाशु	५.६.४०	मूल प्रकृतिरेवैवा सदा	३.३.६०
मुनिना सा ततः पृष्ठा	३.१५.५०	मुने मम मनो दुःखं	१०.१०.१७	मूर्खं से वापसे यस्मात्	५.१४.२६	मूर्च्छिता निपपातातां	७.२६.२६	मूल प्रकृत्य भवती	६.२६.३१
मुनिपत्नी गले वद्ध्वा	७.१०.३४	मुने मुखं हठं सीम्य	३.१६.५६	मूर्खं स्त्वमसि मन्दात्म	५.१६.३६	मूर्च्छिता प्रभुरूपेण	६.१३.१७	मूल प्रकृत्याः श्रीदेव्यां	१२.६.५६
मुनिः प्राह जरत्कारं	२.१२.४७	मुनेयै न हृता धेनुदिनं	२.४.२८	मूर्खं स्त्वमसि यद्बभूवे	५.१२.१२	मूर्ति न पुरुकृपया	८.२१.३	मूल जजाप भक्त्या	६.४२.४१
मुनिभिर्मुनिपत्नीभिः	३.२५.१४	मुने वैश्योऽयमधुना	५.३३.१	मूर्खा यत्र सुगविष्ठा	३.१०.४१	मूर्तिभेदेन सा दुर्गा	६.४७.६	मूलं ससार वृक्षस्य	४.७.३
मुनिभिर्मनुभिर्विप्रैर्गंध	६.६.२३	मुमुक्षूणां मोक्षदात्री	६.२.७१	मूर्खोऽसि मदमत्ताऽद्य	५.१८.५०	मूर्तिस्थां देवता तत्रा	१२.७.७४	मूलमंत्रं च सजय	१२.७.६०
मुनिभिर्निमिता वैवा	६.१.८२	मुमुक्षु यदि वक्षिसे	५.१४.३०	मूर्खेण सह सयोगो	१.६.५	मूर्धन्यपितमणुवत्स	८.२१.५	मूलमंत्रं न्यसेत्पश्चात्	११.५.७
मुनिभिश्च तथा धान्तं	५.८.८	मुमोच तरसा वारान्	५.१८.७७	मूर्खेण सह सवासो	६.२७.१८	मूर्धन्यवततारय	८.७.१३	मूलमंत्रं धडंगं च	१२.७.२८
मुनिभ्यां धातं चित्ताभ्यं	४.१०.८	मुमोचः सुखितः द्वासांस्तथा	७.६.४७	मूर्खोऽभूदिति लोकेषु	३.१०.६०	मूर्च्छां गतः क्वां बहुरेनं	१.५.६८	मूलमंत्रं समुच्चार्य	११.५.८
मुनिवाजेन देवेन्द्र	६.६.४६	मुमोच बहुधा कोप	४.६.२२	मूर्खोऽसि वृषसाङ्गं	१.१३.३१	मूर्च्छां पतानि पादेषु	३.२१.८	मूलमंत्रं समुच्चार्य	१२.७.८३

मूलमंत्रेण जुहुयाद्	१२.७.१२०	मृतं जामातरं श्रुत्वा	३.१४.३७	मृतो वा वनमध्ये	७.१३.२	मेघनादं सुतं हत्वा	३.२७.५२	मैनाकं शिखरे राजा	६.२१.१२
मूलमंत्रैश्च वेदोक्तं	६.४८.५	मृतं पिता महंश्चप्ले	६.३०.४३	मृत्यवे दातुकामोऽथ	४.२१.३७	मेघस्यामशरीरस्तु	३.२.२३	मोलकामैश्च विविधैस्ता	३.६.४२
मूलमाधार वटकोणं	७.३५.३६	मृतं रंभं समानीय	५.२.४४	मृयुकाले मनस्तस्य	१.४.२०	मेदिनीति च विख्याते	६.६.१०	मोलवां च मुमुक्षूणां	३.१.३६
मूलाधार स्थितामुरधा	१२.६.१२६	मृतवत्सा दितिस्तस्मा	४.३.७	मृत्युं चमयिष्ये ते नो	३.१.७	मेदिनीति ततो जातं	१.६.८४	मोलप्रबं मुमुक्षूणां	१२.६.१६२
मूलाधारे हकारं	७.४०.७	मृतः शापात् मुनिभिः	६.२५.३८	मृत्युः पशुयते नास्ति	६.२२.५७	मेदिन्याश्चाग्रिपत्यं	१०.६.४	मोक्षार्थमेव रचयत्यखिलं	३.४.४६
मूलावृत्त्या षडंगानि	६.५०.२०	मृतः सिहोऽपि तत्रैव	३.१४.३०	मृत्युं वचयते राजा वर्तते	२.१०.३३	मेदोवसासंयुतायां	८.२२.४२	मोक्षयामास पितरो	६.१०.३७
मूले षोडशसाहस्रं	८.५.८	मृतः सिहोऽपि तत्रैव	३.१०.३६	मृत्युमेवेदिति ब्रह्मा	१०.१३.६५	मेघाऽसि कांतिरसि	६.५.४६	मोक्षयामास लोकेषु	७.२८.३८
मृगदेहं परित्यज्य	६.१६.३६	मृतस्य पुत्रस्य तदा	७.२६.५६	मृत्युमृत्यु भयाद्याति	६.२१.६३	मेघं आढार्यमधुना	७.६.२	मोक्षयिष्यामि त	७.१३.१५
मृगनाभि मुगंधां तां	२.२.१६	मृता चेज्जानकी वीर	३.२६.३४	मृत्युमं चाऽष्टमौ गर्भं	४.२३.४०	मेघैश्च पशुभिर्देव्या	३.३०.२०	मोक्षिता पांडवैः पश्चा	४.१.३६
मृगयामास तेजस्वी	२.३.३४	मृता नष्टाश्च भग्नाश्च	१०.३.२५	मृत्युश्च मा भवतु मे	६.४.८	मेघं गतस्य शयतिः	७.८.५०	मोदते हरिणा सार्वं	६.३०.१०२
मृगयारममाणस्तु वने	२.६.४०	मृताः प्रजाश्च बहुधा	७.२८.२३	मृत्योर्मृत्युं कालकागं	६.२०.६३	मेघ पदक्षिणैर्नैव	८.१६.२५	मापतिष्ठति यः पूर्वा	६.२६.२६
मृगयार्य गताः पंच	३.१६.३५	मृता प्रमद्वरा कन्या	२.६.३६	मृत्योः शक्तिर्यमस्यापि	५.२३.२६	मेघं शृंगे महारम्ये व्यासः	१.१०.४	मोहजालाऽऽवृतोजतुः	४.२०.२७
मृगः सर्वमवाप्नोति	७.८.४	मृता स्मैति वदत्येके	११.१५.३१	मृदंगमुरजावीणा	१०.१३.१२१	मेरुश्चचाल शब्देन	५.६.३८	मोहदा जानदा संव	५.३३.५३
मृगाजिनासर्न शांतं	५.३२.२७	मृते च महिषे क्रूरे	५.१८.६८	मृदंगं शंखं वीणां दिनादितं	७.२८.५८	मेरुस्थानां सदा मध्यं	८.१५.२१	मोहं दुःखस्वभावस्था	३.६.१३
मृगाणां च वराहाणां	६.२८.३२	मृते त्वयि महाराज	५.३०.६४	मृदो रेणुप्रमाणान्द	६.३०.१११	मेरोरधस्तले दिव्यं	१.१२.६	मांहयिष्यामि राजानं	६.८.६६
मृगाद्याः पशव केचिता	१.६.८	मृते पुत्रेऽसि दुःखार्ता	१.२०.५४	मृदास्तरणं संयुक्तं	६.२६.८	मेरोर्भूधंनि घातुहि	८.७.६	मोहाय प्रतिसंयच्छेदिति	१०.१०.२२
मृगालपावो गंभीरनाभि	७.२६.१६	मृते भर्तरि सा दीना	५.२.४०	मन्मयं वा नवं दिव्यं	११.२४.१४	मेरोस्तु शिखरे राजन्सर्वं	७.८.६	मोहार्यं सुखभोगार्थं	४.१०.७
मृतं निमल्य सूत्रांत	७.२६.४३	मृते मय्यात्मघातेन	२.६.२१	मेघं गंभीरयां चंदं	३.३०.४६	मेघं कर्कतुला कुभान	११.२१.२८	मोहात्लोभाद् ब्रह्महत्या	६.३.२४
मृतः पांडुस्तदा सर्वं	२.६.६३	मृते विचित्रवीर्यं तु	२.३.६	मेघं गंभीरशब्देन	६.८.६३	मैत्रावरुणिरित्युक्तं	६.१४.१	मोहितश्च महातेजा	१.१४.६७
मृतं पुत्रं समानीय	७.२६.५३	मृतो मातामहोऽत्रैव	३.२५.११	मेघं नादं ननादोच्चं	५.६.५४	मैथुनस्य तथा लापं	११.२३.१४	मोहितस्तु महादेव्या	६.६.३६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

१३०

मोहितो मायया वृत्रः	६.५.२५	यः करिष्यति शत्रुत्वं	३.२०.२३	यच्छ्रुत्वा नृपबाहूँल	१२.१२.५	यज्ञभागानसो भुङ्क्ते	५.८.२१	यज्ञोपवीते वेदांश्च	११.३.२२
मोहो नैवापसरति किं	५.३३.७	यः करोति संशुद्धं	६.११.१८	यजतामश्वमेधेन	६.८.३६	यज्ञभृग्महिषो जातस्तथा	५.७.५६	यज्ञोपवीते हस्ते वा कंठे	११.३.१६
मोहोऽयं मम दुर्बुद्धेः	१.१७.२३	यः कश्चित्तापसः शांतो	४.५.५	यजति क्षत्रिया राजन्	६.१४.१०	यज्ञं करोमि तव तुष्टि	४.२४.५८	यज्ञो रेमे मुदायुक्तो	६.४५.४८
मौनी भूतश्च	६.५.२०	यः कश्चित्पठते	८.१.४१	यजति च तथा यज्ञे	३.१.२७	यज्ञं कृत्वा तु यो	६.१०.२७	यत घ्रासस्ततः सप्त	८.४.१६
प्रियते नात्र संदेहो नृप	४.१३.२६	यः कश्चिद्वलवाँल्लोके	६.१०.२६	यजति निर्धूतजस्तमसः	८.१३.२५	यज्ञरूपो हि भगवान्	६.४३.१२	यतश्चेदं यया विश्व	८.१.२६
श्लेच्छसेवी मसीजोवी	६.३३.१०४	यकारादिहकारांता याजुषी	१२.६.१३२	यजन्ती परमात्मानं	६.१.३५	यज्ञश्च दक्षिणां प्राप्य	६.४५.५१	यति विष्णुस्वरूपोऽसि	३.२८.६०
श्लेच्छाचारा मविध्यंति	६.८.२४	यः काकियां पोर्णमास्यां	८.५०.४२	यजुर्वेदं तर्पयामि मंडलं	११.१६.१३	यज्ञश्च भगवान्	८.३.१६	यतिश्च ब्रह्माचारी च	११.२२.१५
श्लेच्छो गंगाजलस्पर्शी	६.३५.४२	यक्षं दुष्ट्वा ततो वायुं	१२.८.३५	यजुर्वेदं पठन्ती च	१२.५.६	यज्ञः संपूज्य विधिवतां	६.४५.४०	यतीनां भूपणं ज्ञानं	५.५.३
श्लेच्छो वाप्यथ चांडालो	११.६.१५	यक्षं समाप्य विप्रभ्यो	६.४८.११२	यजेत चाश्वमेधेन	७.१६.१८	यज्ञं सूकरजाये त्वं	६.६.५३	यतो दुष्टं शृंकोरूपं	१.१४.२०
य		यक्षराक्षसगंधर्वसिद्धं	११.१३.१३	यजेयं मुनिशाहूँल	६.१४.२५	यज्ञसूत्रं च पुष्पं च	६.६.४०	यतो देव्या उपासेयं	११.१६.१३
य इदं शुभमाख्यानं	१.५.१११	यक्षस्य निकटे गत्वा	१२.८.२३	यजज्जन्म सुष्टेरादौ	६.१२.१६	यज्ञस्य कारणं तेन	६.१२.६०	यतोऽपत्यं त्वया	६.२.५०
य इदं शृणुयान्ति त्वं	२.१२.६३	यक्षाश्च पन्नगान्	६.३.५६	यज्ञोषणाङ्गवान्या	८.६.२	यज्ञस्य सर्वसंभारं	२.११.५४	यतोऽहं दुष्टदंष्ट्येन	४.१८.१०
य इदं शृणुयान्ति त्वं	४.२५.८२	यक्षाधिरास्तत्राऽऽस्ते	१०.१२.८६	यज्ञात्वा विप्रमुच्येऽहं	३.७.२४	यज्ञाश्च विविधांश्चक्रं	१.१३.५	याश्चिन्वित् त्रिबुलोकेषु	१२.६.३०
य इमं शृणुयान्ति त्वं	७.२८.८३	यक्षिणी योगयुक्ता च	१२.६.१३१	यज्ञज्ञानाज्ज्ञानवास्ति	६.४८.४२	यज्ञात्वा मुच्यते जन्तु	११.२२.२४	यत्कलेशवधं हानाय	८.१६.२०
य उग्रः पुरुषः क्रूरः	८.२२.१४	यक्षैः परिवर्तं स्थानं	५.२.३३	यज्ञा दानपतिः शांत	४.१५.६३	यज्ञादन्यत्र विप्रेन्द्र न	२.११.४०	यत् पौरुषयत्नेन कृत	११.७.१३
य एवं कुरुते भक्त्या	११.१८.२३	यच्च किञ्चित्कवचिद्	३.३०.३१	यज्ञा परमधर्मिष्ठः	६.१६.१०	यज्ञाधीशं सुराधीशं	३.१.२८	यत्तो मेऽहं महाच्छत्रस्त	६.१.४३
य एवं कुरुते यात्रां	७.३०.६४	यच्च किञ्चित्कवचिदं	७.३३.१६	यज्ञं कर्तुं मनश्चक्रं	३.१३.३०	यज्ञेनानेन राजर्वं वरं	६.१५.१०	यत्तोयकणिकास्पर्शं	६.१२.३७
य एवं पुजयेद्देवीं	६.५०.४१	यच्च किञ्चदपि ब्रह्म	४.१२.२६	यज्ञकुह्रीक्षितस्तस्य	११.६.४१	यज्ञेषु देवियदि नाम	१.७.३५	यत्त्वं तु हसि रणमूर्जि	५.१६.१०
यः कन्यापासनं कृत्वा	६.१८.८६	यच्च कुर्यामिहं कार्यं	२.४.१३	यज्ञस्ते नैव सर्वे वा	११.१३.६	यज्ञो दक्षिणया सार्वं	६.४५.५०	यत्त्वा च महाबाहो	३.२.१
यः कन्या विक्रयविप्रो	६.२६.३६	यच्छ्रुतं धर्मवचनेण	६.४६.४६	यज्ञज्ञागं भुजः सर्वं	५.३.४१	यज्ञोपकरणं सर्वं समानीतं	६.१४.२६	यत्त्वाऽहं सामपूर्वं	५.१०.५

यत्नकोटि प्रकुर्वाणो	३.२०.४०	यत्र पर्वत शृंगेर्व	१.१०.६	यत्रोदस्पृशमात्रेण	६.३७.६२	यथा ते महिषी माता	५.१२.३	यथा बृहस्पतो तारा	६.१८.६७
यत्नं कुरु महाभाग	६.३.६	यत्र प्रशंसा कृष्णस्य	६.४१.४७	यत्संग लब्धं निजवीर्यं	८.६.५	यथा ते रोषते राजं	५.३०.६१	यथा भवेन्महादेव्या	११.१६.१५
यत्न विष्णोर्न रुद्रस्य	६.६.३६	यत्र ब्रह्मा हरिः स्थाणुः	५.२०.१७	यत्सत्यं तद्वचः सेव्यं	५.३३.४०	यथा ती पूर्वंकृतो	७.२६.४३	यथा मधवता पूर्व	३.१२.२४
यत्नस्तथाऽपि शास्त्रोक्तः	२.८.३२	यत्र भीष्मश्च द्रोणश्च	६.१६.५२	यत्समोज्ञानयुक्तवच	६.३२.४	यथाऽग्नावनसूया च	६.१८.६५	यथा मयि च सावित्री	६.१८.६४
यत्नेन महता वीर मुहु	५.२४.४०	यत्र मे मूर्ति रचला	६.८.६८	यत्सुरानं तद्वचनं	६.२.२६	यथा दंडेन चक्रेण	६.४०.८८	यथा माता स्तनांघ्रानां	६.४२.६३
यत्पादपद्मनक्षःदृष्टये	६.१.५६	यत्र यत्र यदा भूमौ	५.२६.८	यत्स्वयं स्वसुतं	७.१६.३५	यथा दाने तथा स्नाने	६.४०.८७	यथा मे कर्तितो गर्भं	४.३.४७
यत्पादपद्म संस्थात्सद्य	६.१.६८	यत्र यत्र स्थितः प्राणी	३.१२.७३	यथा काचिद्वरा नारी	३.६.६	यथा दारुमयी योषा	३.२५.६	यथा मे निहितः पुत्रः	६.७.१५
यत्पादरजसा पूतं	६.१.४३	यत्र यत्र हरे रर्षा	६.४१.४६	यथा कुलाल चक्रेण	८.१६.२	यथा दितिः कश्यपे च	६.१८.६६	यथा मे मरणं मातनं	१.५.६७
यत्पुत्रेण वियोगो मे	७.२२.३२	यत्र रम्यं सरो दिव्यं	६.२८.३३	यथाक्षणं वर्पतींद्रो	६.२०.६२	यथा दीपस्तथोपाधेयोगा	३.६.५	यथाम्बरे नवधने	६.१.५५
यत्पृष्टं राजशार्दूल	६.३१.५७	यत्र वैरिभयं नस्यात्	४.२४.२४	यथा गंगा प्रवाहेश्च	१.८.२२	यथा वदति देवेशि	६.३३.२०	यथायथा पूर्वभवं कर्म	४.२५.६८
यत्प्रभावा च सा देवी	३.२४.३३	यत्र शंखध्वनिर्नास्ति	६.४१.३०	यथाऽऽगता गता सा	६.३०.२०	यथा नटोरगगतो	५.८.५८	यथाऽयं बालकःक्षेमं	४.२१.१७
यत्पतं दुःखितं श्रुत्वा	७.१६.११	यत्र शंखध्वनिः शल	६.४१.४८	यथागमं लक्षणं च	६.१.१५६	यथा न दूष्यते जानो	५.१.४१	यथा ययातिना पूर्व	६.१५.६०
यत्र कुत्र जले मग्नः	१२.५.२८	यत्र सखाद्वरिः कृष्णो	३.१२.११	यथा गुप्तेन पापेन	४.३.४८	यथा नयति कैलासं	६.२७.२१	यथा रामः स्वराज्ये	३.२५.३८
यत्र तत्र भवेत्पूज्यो	८.२४.६३	यत्र सा वडवारूपं कृत्वा	६.१६.३७	यथाऽग्नौ दाहिकाबद्धे	६.२.७	यथा न स्याद्भयं तस्मात्	६.१.४८	यथा रिपुमुखादाच	५.३.२७
यत्र तत्र समुत्पन्नं	६.१६.२१	यत्रापि कुत्रापि गतान्	५.७.३२	यथांकुरं मस्मनि	६.५.६	यथा नृसिंहरूपेण	४.११.३	यथा रुद्राक्षमहिमा	११.७.३
यत्र त्वं धर्मपरमः	७.२६.५०	यत्रासौ पतितस्तत्र	६.७.१३	यथा च प्रज्वलद्बह्वी	६.३६.२४	यथा परस्वे चोदगां	६.४८.८२	यथारूपं सार्धनेत्र	८.७.६
यत्र दृष्ट्वा महामायां	३.१३.२६	यत्राऽऽस्ते पुष्करः	८.१३.२८	यथाचंचनसंयोगादग्नी	१.१८.५८	यथाऽपरिचिता	६.८.२२	यथा रूपवती नारी	३.६.११
यत्र देवाविदेव्याश्च	६.१०.२	यत्राह समाधिष्ठाय	८.१.४५	यथाजिह्वेन्द्रियाह्लादः	१.१.६	यथा पिता मे निहतः	३.२०.३६	यथाऽर्जुनः शक्रलोके	७.८.८
यत्र देव्यास्तु महिमा	६.३१.५८	यत्राहि प्रवराणां च	८.१८.३०	यथा तव तथा तस्य	१.११.४६	यथा पिनीलिका मूला-	१.१८.२८	यथा वराहे पृथिवी	६.२६.७
यत्र धर्मार्थकामानां	१.२.३८	यत्रोत्तमोदेव देवो	१०.१२.४	यथा तस्मिन्नुपः प्रीति	३.१४.१६	यथा प्रातः पुनस्ते	१०.२०.४७	यथा वृक्षगतावल्ली	२.६.६१

यथा शक्ति पुरस्चर्या	७.३०.६२	यथेच्छति तथैवेयं	४.१६.२१	यदज्ञानाद्भवोत्पत्तिर्यज्ज्ञा	४.१६.१२	यदा तदुत्कटं जातं वेहे	३.६.२३	यदा माता पिता कर्म	११.६.४४
यथाशक्ति प्रकर्तव्यो	३.२६.२७	यथेच्छं गच्छतं देवो	७.५.६	यद्वदस्तरणेविषं तपसो	८.१८.३	यदा तमोगुणाविष्टो	६.३१.४०	यदा यदा हि कार्यं	३.६.३६
यथा शची महेन्द्रे	६.१८.६८	यथेच्छं गच्छ वा तिष्ठ	२.४.३५	यदधीनं जगत्सर्वं वर्तते	३.१६.२२	यदा तमो विबुधं स्यादु-	३.८.३६	यदा यदा हि देवानां	५.१६.३५
यथा शची महेन्द्रो च	६.२६.५	यथेच्छं गच्छ वा तिष्ठ	५.१०.१६	यदभूच्छ्रुभुजं तेजो मुख	१०.१२.१०	यदाऽग्निव्याधितो राजा	६.१२.६७	यदा यदा हि साधूनां	५.१८.२२
यथा शुभो निशुभश्च	५.२१.२	यथेच्छसि महाराज तथा	५.२४.२६	यदयं निहृतः शत्रुर्वचयित्वा	६.७.२६	यदा तु संकल्पविकल्प	७.३२.३७	यदाऽयं देह संवञ्चो	५.१०.३८
यथा शूद्रस्तथा मूर्खो	३.१०.३३	यथेन्द्रवाहणं पर्वमिष्टं	४.८.३६	यदर्थं च मया तर्प	३.७.५	यदा ते भविता पुत्र	६.१७.६६	यदा यैः स्वरूपैः करो	५.२२.२८
यथा शृणुमया नीतिः	७.१३.३०	यथेन्द्रेण च संप्राप्त	६.१.१४	यदर्थमागतोऽरम्यत्र	१.१७.२२	यदा ते भविता पुत्रस्तदा	६.१८.२७	यदा रजः प्रवृद्धं वै	३.८.३७
यथा श्रुणोति वृद्धोऽसौ	२.७.११	यथेष्टपानफलदा न न्यूनं	१२.१२.४६	यदर्थमागतोऽसि त्वं	१.२०.१०	यदात्थ राजन्मयि	२.५.२४	यदा वामनरूपेण हृतं	३.१४.४७
यथाश्रीश्च तथा सा	६.२४.६७	यथेष्टं गच्छ दुर्बुद्धे	१.११.३३	यदहं रूपसम्पन्नो	७.५.५६	यदा त्वां नहुषो राजा	६.६.१६	यदा विनिर्गता निद्रा	१.६.१
यथा श्रीः श्रीपते क्रोडे	६.२६.४	यथेष्टं व्रज राजेन्द्र	७.२०.८	यदह्नास्तुक्ते पापं तद	११.१६.६६	यदा न वेधा न च	२.७.६१	यदा व्यवर्धत रणो वृत्रो	६.४.४१
यथा सतरणार्थय	५.१३.३३	यथैव पारिजातवाह्योय	८.१२.३	यदङ्घ्रि कुहते कर्म न	६.६.६३	यदा नारायणो देवो	१०.११.४	यदा शप्नो वसिष्ठेन	६.१५.३
यथा स याति विश्वासं	६.५.१७	यथैहिकामुष्मिकत्वा	८.११.४	यदा कलियुगस्यादि	६.११.२६	यदा निपतिताः सर्वे	५.२५.३४	यदा सत्ययुगस्यादिः	६.११.२५
यथा सर्पादि कास्तेऽपि	८.२३.१७	यथोचितमुत्तरं तमुवाच	६.२१.७५	यदाऽऽगच्छद्राजमुता	६.२७.३४	यदा निरगमस्तत्र भृत्य	३.१६.२५	यदा सत्त्वं प्रवृद्धं वै	३.८.३३
यथा सा स्वेच्छया	४.१८.३५	यथोपजोषमनुजान्	८.१६.८	यदागता समीपे मे	६.६.२५	यदा निर्वेदमायाति मनसा	३.१२.७४	यदा सुदर्शनं वैवात्	३.२०.५४
यथा स्त्री पुरस्चैव	३.८.४६	यथोपदेशं च कामान्	८.२१.८	यदांके सुतमादाय	७.१५.३२	यदा निष्काशितः	७.१०.२०	यदिच्छसि वनं कामं	७.१६.१७
यथास्वधा च पितृषु	६.२६.६	यथोपवीमरहितैः संभ्या	११.१५.१५	यदांजानि लघून्येव	३.६.२१	यदा पश्यति भूतात्मा	३.१२.५६	यदिच्छसि महाभाग	७.१६.१०
यथा स्वर्गं व्रजेदायु	२.११.६६	यथोक्त्यास्तु वृत्तान्तः	८.२३.६३	यदाच त्वं नृपश्रेष्ठ	२.४.१४	यदा पुनः पुनः श्रुत्वा	६.१३.४	यदिच्छापुष्पो भूत्वा	१.४.५६
यथाऽहं हरिः शंकरः	३.५.३६	यदक्षरैकसं सिद्धेः स्वर्गते	१२.१.११	यदाज्ञया वर्पतीन्द्रो	६.३८.४४	यदा पुनः सुराणां वै	३.६.४५	यदि ज्ञायते तच्चापि	६.६.२१
यथा हन्मिदुराचारं	६.२३.१४	यदनेति ततः प्रोच्य	११.२०.६	यदाज्ञापयसे ब्रह्मस्तदहं	५.३२.३५	यदा ब्रह्मदयो देवाः	४.२२.५०	यदि जीवेन्न जीवेद	२.६.३०
यथा हेममृगं रामो न	४.२५.१०	यदज्ञानाजगद्भूति	७.३१.५०	यदा तदा प्रमाणं हि	४.२१.१५	यदा भांडं समुद्राट्य	७.१३.१२	यदि तस्याऽप्यन	७.३२.१६

यदि तृष्टोऽसि देवेन	५.२.२८	यदि सुदर्शनं वत्से	३.२१.३४	यद्भुयाद्वाति पवनः प्रवरः	६.३८.४३	यद्देव जस्मग्न्योऽक्षी	२.४.५६	यं पर्येति च विववात्मा	१०.२.२६
यदि ते संगरेच्छाऽस्ति	५.३१.४३	यदि स्वाहैवयोगेन	६.१२.२७	यद्भवति तद्भवतु	५.३१.४	यद् शक्यं भवेद्वक्तुं	७.२६.५७	यं पशुस्तत्पशुत्वं च	११.६.२१
यदि ते हि महाराज	७.२१.२३	यदि हरिस्तव देवि	३.५.२	यद्भावि तद्भवत्येव	३.२१.४१	यत्र विभावयेद्वल्लः पूर्व	१२.७.१००	यमदूतास्तदा प्रोक्षु	११.६.५०
यदि त्वं जीवितुं यासि	२.१०.८	यदुक्तं तेन मूर्खेण	५.३.२४	यद्भावि तद्भवत्येव	५.४.४८	यत्रं सुर चिरं कृत्वा	५.३४.२४	यमलोकाभावकर्त्री	८.२४.५०
यदि त्वं तेन पुत्रेण	७.१४.४५	यदुक्तं भवता वियन्मार्गं	१.१७.४०	यद्भाविद्विभविता	३.२०.२४	यत्रं स्थानामावृतीनां	७.४०.१८	यमस्तं पुरुषं दृष्ट्वा	६.२७.१२
यदि त्वं न सहयोऽसि	४.१०.४२	यदुक्तं वचनं कति	६.२७.२	यद्भीतस्तु विमुदात्ता	४.२.२६	यन्नाम श्रुतमनु कीर्तं	८.२१.४	यमस्तां शक्तिभजनं	६.३१.१६
यदि त्वां पुरुषं वाक्यं	५.१०.२२	यदुक्तं शंकरेणैव	६.२०.२४	यद्यच्चरित्रं श्रीदेव्या	१०.१३.३६	यन्नामस्मरणे नापि	८.३.२०	यमस्य वचनं श्रुत्वा	६.२८.१
यदि दत्तं यदि हृतं	७.२२.२७	यदुक्तं स्त्रीस्वभावाऽसि	५.१०.३२	यद्यत्र न स्वर्गं सुखा	८.११.२६	यन्निमिता कष्टं पि	८.८.१६	यमात्तस्य भयं नास्ति	६.३१.१७
यदि दयाद्रमना न सदा	३.५.८	यदुक्तं समुत्पत्तिविष्णोः	४.२०.२	यद्यदिष्टं मभूद् राजन्	१२.६.२६	यन्मया हस्ता किञ्चिद	७.२६.७०	यमा दुरस्य स्थिति	८.८.१६
यदी देवो प्रसन्नाऽसि	८.१.३६	यदच्छयाऽन्नसंप्राप्ती	७.६.३३	यद्यद्वाति नैवेद्यं	६.३.३१	यन्मायामोहितश्चाहं	४.१६.४	यमेन वल्लिना चैव	६.३६.३३
यदि न ते विषमा मति	३.५.६	यदेतत्कर्षकाणां वै	३.६.१७	यद्यद्विभूतिमस्तत्त्वं	७.२६.३	यन्मायाशक्ति संकल्पं	४.१६.११	यमो रुद्रस्तथा कामः	४.२२.७७
यदि न त्यजसि क्रोधं	४.१४.३८	यदेयमपि संसारे	७.१६.२४	यद्यपि त्वां शिवं मां	१४.४५	यन्मूर्द्धा माधवस्यापि	१.५.२	यमो विभावसुः शक्तः	६.३.३६
यदि नारायण क्षेत्रे	६.३०.१०७	यदेवोपासिता देवी	७.१२.१२	यद्यद्भवेत्तद्भवतु	५.१७.५६	यन्मे साक्षात्परम-	७.३६.७	यं यं कृष्टो हि मदभवतो	६.४१.२८
यदि नो वारयिष्यति	३.४.३	यदोस्तु यादवाः कामं	६.१७.४७	यद्यम्बुजाक्षि दयसे न	४.१६.१५	यः पुत्रं याति क साय	४.२१.३८	यं यं सर्पं प्रपश्यामि	२.११.२७
यदि त्रयीमि तान्सर्वान्	३.२१.३	यद्यद्गृहे पुस्तकं चैत	१२.१४.१५	यद्यह स्यां स्वतंत्रो	४.१८.३६	यः पुमान्मानुषे लोकेस्ती	१.५.७२	यया च शक्तिमानात्मा	६.२.७४
यदि मां सुन्दरी हन्यादहं	५.१०.५१	यद्वासीत्वाच्च जीवामि	७.३५.४४	यद्वाजा मुनयेऽधाय	७.२.२७	यः पूजयेच्च तां	६.४३.५०	य यात्रि विष्णुलोकं	६.२६.४६
यदि विष्णु महेशं	४.५.४७	यद्विदत्तं च तदभुङ्क्ते	६.२६.६६	यद्गोचते निशंभाद्य	५.२४.३३	यः प्राप्य कर्णपुगलं	१.३.४३	यया विमा च विष्वेयु	६.१.६६
यदि वै बिहितो मृत्यु	२.१०.३५	यद्वृत्त्या भगवान्	६.४.६५	यद्गोपाद्भृगुणा दन्तो	४.१०.३२	यं रं लं वं हमिति	११.१७.१४	यया विना जगत्सर्वं	६.१.६६
यदि सत्त्वं प्रमाण ते	७.२३.१३	यद्वलेवमाति पूर्णस्तवं	५.३.२१	यद्गो देवता सर्वावर्तते	३.१६.२३	यं दृष्ट्वा पथिगच्छंतं	६.७.३२	यया विना जगत्सर्वं	६.१.१०६
यदि सा नैव सृज्येत	४.२५.७०	यद्भुयाज्जमतां धाता	६.३८.३६	यद्वा वेद महादेवः	११.१४.४८				

यया विना जगत्सर्वं	६.१.११०	यऽवष्टेयुः कुसुमादि	८.२३.१६	यस्त्यजेद्विष्णुं नैवेद्यं	६.४०.२८	यस्मै दद्यात्पिता कामं	६.२२.३३	यस्यास्तु जठरे संनि	७.३१.७०
यया विना जगत्सर्वं	६.१.१११	यवनोऽपि पदा शंसन्	४.२४.३५	यस्त्वविद्वान्भवति	७.३४.३७	यस्मै यत्र स ददाति	६.२१.७१	यस्यास्तु पाद्वर्भागे	१२.१२.३७
यया विना जगत्सर्वं	६.४२.६१	यजः कीर्तिविहीनो	६.६.६४	यस्त्वाचारविहीनोऽत्र	११.१.१५	यस्य कस्यापि मंत्रस्य	११.२१.४	यस्यास्तु भजनेनैवे	४.१३.४०
यया विना न संतुष्टाः	६.१.१०३	य शसस्ते विधाताय	४.२०.७६	यः स्नात्वा सर्वतीर्थेषु	६.३०.११६	यस्य ज्ञाने शिवो लीनो	६.३८.५५	यस्यास्तेन च तत्पुत्रो	६.४८.६४
यया विना परिलीणाः	६.१.१०२	यशास्त्रिनः कीर्तिमनो	६.४८.१३३	यः स्नानिभस्मना	११.१४.१४	यस्य भाले विभूतिर्न	११.६.७	यस्येच्छया सृजति विश्व	३.२७.२६
यया विना प्रसूया	६.५.१२	यशस्त्रिनः च लोकेषु	६.४६.४१	यः स्मरेच्छृणुयाद्वापि	७.३०.८६	यस्य यस्य च या	६.१.६७	यस्यैव देवदेवस्य	८.१६.१६
यया विना भवेत्लोको	६.१.१०६	यः शृणोति नरो नित्यमेत	५.३५.५०	यस्माच्च देवाः संभूताः	७.३३.४७	यस्य येन प्रकारेण	५.१०.३६	यस्यैव लोमकूपेषु	६.३८.६३
यया विना हविदानं	६.१.६८	यः शृणोति नरो भवत्या	३.३०.६२	यस्मात्समुद्रा गिरयः	७.३३.५०	यस्य स्वरूपं कवयो	८.१०.६	यस्येषा वल्गमा पुत्री	६.२२.४२
यया विना हि विश्वेषु	६.१.६६	यशोवती च ब्रह्मोद	८.७.११	यस्मादग्निः समुत्पन्नो	७.३३.४६	यस्याज्ञयावाति वातः	६.२०.६१	यस्योच्चारणमात्रेण	२.१.७
यया विश्वसते देवास्तथा	६.५.५८	यशोवती च ये नाम	६.२१.५५	यस्माच्च जः समद्भूतोः	७.३३.५१	यस्या देव्यास्तुला	६.२५.२४	यस्योदये प्रसन्नानि	१०.६.१५
यया विसृज्यते बिम्बं	१.१६.२६	यश्चायं कुरुते ब्रह्म	११.२०.२८	यस्मान्मया बोधिता वै	४.१४.४४	यस्याऽऽद्य ग्रासी	८.८.१७	यस्योपनयनं ब्रह्म	११.१५.३
ययाऽसौ प्रेरितां शंभु	५.२८.४६	यश्चैवमपठते नित्यं	१०.१३.१२७	यस्मिञ्जगद्बीजरूपं	७.३२.३२	यस्याधारे जगत्सर्गं	१.१६.२५	यहोजसवद्योत्पत्त्यव	८.२०.१०
ययुः प्रमुदिताः कामं	३.१३.५८	यश्चोभयमुखीदानं	६.३०.६	यस्मिन्काले तु यत्कर्म	११.१६.११	यस्यानास्था वेदवाक्ये	६.३५.४६	या कर्त्री सर्वजगतामाद्या	१०.६.४
ययेद निमित्तं बिम्बं	४.४.२५	यः सर्वात्माऽपि सर्वेश	५.१.१०	यस्मिन्देशे बध्नेन्नित्यं	११.१३.३४	यस्यां चित्तं तु रंभ	५.२.३१	याने दाने ब्रह्मयज्ञे	११.२.१३
ययोः पुत्रत्वमपन्नो	४.१७.२५	यः सुधासिधुमध्येऽस्ति	५.२०.१८	यस्मिन्नसंख्येय	८.१०.४	यस्याग्नि कमलहृदं	८.२०.२४	याचनं सखु विप्राणां	७.२१.१५
ययो केचित्तत्सुरगणैः	११.१५.५८	यस्तु विज्ञानवान्भवति	७.३४.३८	यस्मिन्प्रविष्टे दंतेय	८.१८.३४	यस्यायं सुकृतं	७.३६.२४	या च संसार वृक्षस्य	६.२.७५
ययो ब्रह्मा स्वर्गं धाम	१.११.८५	यस्तु वेराग्यवानेव	७.३७.३६	यस्मिन्पञ्चे समराध्या	६.१४.२७	यस्यावाकशिरसः	८.१७.१२	यचित् मरणं पूर्वं	५.१०.३३
ययीरंशो जगत्सर्वं	६.५०.४	यस्तु संविहितः	८.२२.२६	यस्मिन्पञ्च	८.१.३	यस्याश्वाशांशकलया	६.२.६६	याचैऽवर्तंऽग्नि कमलं	३.४.३७
यः लोकपालाः किल	८.६.२०	यस्तु सर्वेश्वरो विष्णु	१.८.६	यस्मिन्प्रविष्टे राजेन्द्र	६.२६.५२	यस्याश्रमे स्वयं शंभु	६.१५.११	याज्य त्वं महेनाऽऽशु	७.१२.२२
यवगो घूम क्षुरणिनां	६.४.४०	यस्ते बाणवच्च प्रास्तो	४.५.४०	यस्मिन्वाऽप्यधिका	७.५.३५	यस्यास्ति सहजा प्रीति	११.१५.१०	याज्याश्च दुःखितान्	६.१६.१७

याज्योऽस्ति जनकस्तत्र	१.१८.६	या नेत्र पद्मप्रसंचलनेन	५.१.२६	यावास्त्वदशरूपाश्च	६.२.५१	याहि त्वं मानवी	६.१७.३३	युद्धं परस्परं तत्र	३.२६.३४
याज्वत्स्वया भरद्वाजो	१२.१.१४	यातु स्वर्गं शुहीस्वे	४.६.४५	या योत्राऽय समायाता	५.१२.२५	युक्तं च बीषीक्षत	६.२०.७	युद्धं पुरावासववृत्रयो	६.१.२१
याज्वत्स्वपादयः सर्वे	४.२१.१२	यावश्यति न सावूने या	३.११.४१	या योवाऽत्र समायाता	५.१३.२५	युक्तं पलायनं वीर	३.२५.५१	युद्धं प्रार्थयते बाला	५.१२.२६
याज्जालेनापहृतं	८.१६.२३	याभिनिपीनपीनाभि	३.११.४१	या वज्जीवनपर्यंत त्रिसंध्या	६.२६.२७	युक्तं महापातकिभिस्त	६.३७.११	युद्धं वा कुह मत्सार्वं	६.२१.८२
यातनां प्राप्यमाणो	८.२२.१३	याभिनिना जगत्सर्वं	६.१.११५	यावत्सतीत्वमस्त्येष	६.२८.५८	युक्तो राजसैन्येन	६.२२.१५	युद्धं शृंगार चतुरा	६.६.६
मा तस्य ते पादसरो	८.६.१४	याभिनिना विद्याना	६.१.११६	यावदस्ति च देवर्षे	८.१४.२	युगधर्मस्तु राजेन्द्र	६.११.१४	युद्धं समभवद्धोर	५.२.४३
याति रुष्टा तद्गुहाच्च	६.४१.३६	याम्या जगत्समुच्छिन्नं	६.१.१२२	यावदहं मंत्रविद्या	४.११.६	युगधर्मनिमहाभाग	६.११.३१	युद्धं समभवद्धोरं	५.३२.१०
यादवानां कुले पूर्वं	४.१६.३३	याम्यां तदा योजनानां	८.१५.२८	यावदांतरं पूजायाम	७.३६.४३	युगं नाम प्रमाणं च	६.३०.१०६	युद्धं शक्ति स्वरूपा	६.४७.११
यादवानां तथा शापः	४.१७.४२	याम्यां विना जगत्सर्वं	६.१.११४	यावदात्मा शरीरेऽस्ति	६.३.३८	युगानि दश पूर्णानि	४.१४.४५	युद्धाय कृत संकल्पा	६.३.३४
यादृशं कुरुते कर्म	६.६.६७	याम्यां विना जगत्स्रष्टा	६.१.१२१	यावदेव विहारो मे	३.६.६१	युगे चैकोनविंशोऽथ	४.१६.१४	युद्धाय कृत संकल्पो	१०.११.२८
यादृशानीहवाक्यानि	५.३.२८	याम्यां व्याप्तं जगत्सर्वं	६.१.१२०	यावद्वरिषु वेगाच्च	५.७.५	तुगे युगे तानेवाहं	५.१५.२३	युद्धेच्छाचेन्मनांसि	५.१०.११
यादृशास्तादृशा माताः	४.१५.३८	याम्यां व्याप्तं जगत्सर्वं	६.१.१२३	यावन् गूलविच्छेद	३.७.२१	युगे युगे महामूढ	५.१०.१२	युद्धे नपसि सामर्थ्यं	४.६.१३
यादोगर्तोः समतात्	८.२२.४०	याम्यां शश्वजगत्सर्वं	६.१.१२४	यावन्मनो लयं	७.३५.५६	युगे युगेष्वनेकासु	४.२.१६	युद्धे मृती च मुभटो	३.५.१२
यानमप्यधुना नैव	५.४.११	याम्याशायां यमपुरो तत्र	१२.१०.८२	याविष्टेत्यभिधीयते	१.२.४	युंजीत वामराष्ट्रवीर्यं	८.१७.२१	युद्धे विजयसंदेहो	६.६.१०
यानि कानि च पापानि	६.२४.७६	यां दुष्ट्वा नारदं विप्रं	६.३०.१	या विश्वं सृजतं शक्त्या	६.२२.५०	युतः कतिपयामार्त्यं	१.१२.३	युद्धो पकरणं सर्वं	६.२.५३
यानि कानि च पापानि	६.२४.८५	यां विष्णुरिद्रोह्रिपद्यजो	३.२७.२४	या शक्तिः परमात्माऽसौ	३.७.१५	युद्धं कामा नृपतयो	३.२०.१६	युद्धयतोपतदेतस्तच्चापि	२.१.२७
यानि कानि च पापानि	६.३३.३१	यां स्तोतुं किमहं	६.५.२६	या संख्या सैव गायत्री	११.१७.१०	युद्धं कामा समायाता	५.२८.२३	युष्माजिता समादिष्टः	३.२१.३०
या निगूणा हरिहरादिभि	१.३.४१	याम्येक स्थितो व्याने	१.१७.६५	या सां संतानं संभूता	८.३.१५	युद्धं कामो महावीरोऽ	५.६.४६	युष्माजिति समायाते	३.१५.२७
यानि सर्वाणि तीर्थानि	६.८.११	यामाता सर्वदेवानां	३.१८.३०	याऽसि काऽसि वरारोहे	२.४.८	युद्धं देहि समर्थोऽसि	५.२४.१६	युष्माजितु तदाऽपृच्छः	३.१४.४०
यानीच्छसि वरारोहे	५.१५.७	यावाश्च ग्रामदेव्यः	६.१.१३७	यास्यति ते च सर्वं च	६.३६.२०	युद्धं परस्परं तत्र	५.१४.३३	युष्माजितु सुसंकुटं	३.२३.३०

युधाजित्स्वयं संग्रामाद्गत्वा	३.१६.१	युष्माकमेतत्सदनं	१२.६.१२	ये धर्मरसिका जीवास्ते	६.११.१२	येऽन्ये रुधिरजाः	५.२६.३२	ये श्वानगर्दभादीनां	८.२२.४५
युधा जित्पुनराह्वेदं	३.१४.४२	यूथिकानां च वृदानि	७.१८.१६	ये न कुर्वन्ति तद्धर्मं	७.३६.२४	ये पूज्यमाना वर	४.१५.२१	येषां तु जन्मसाफल्यं	११.१८.७१
युधाजित्सुखमाप्नोतु	३.२०.४८	यूथे बद्धो यदा राज्ञा	७.१७.३२	येन केनाप्युपायेन	१.१.१२	ये बुधा मंदमतयो	१.१४.५४	येषां येनोपदेशो व	६.४.५१
युधाजिदथ राजेशस्तातु	३.१६.५३	यूयं गच्छत पातालं	५.२६.४६	येन केनाप्युपायेन	६.१६.३८	ये भक्ति हीनाः समवाप्य	५.२०.८	येषां संदर्शनं स्वर्गं	६.७.४१
युधाजिदपि दौहित्रं	३.१६.१०	यूयं गच्छत भद्र वो	६.१५.२४	येन केनाप्युपायेन	७.१३.४८	ये भस्मधारणं त्यक्त्वा	११.१५.१३	येषु येषु च पीठेषु	७.३०.३४
युधाजिह्मं नोत्कंठमनसा	३.१५.४१	यूयं च येऽन्येदेवाश्च	६.१३.१२७	येन ते कृत्य मस्तथाशु	७.२०.२०	ये भस्मधारणं दुष्ट्वा	११.१४.११	ये संसारेषु निर्विघ्नास्ते	७.२७.३४
युधाजिन्मंत्रिणः प्राह	३.१४.४४	यूयं धन्या महाभागा	१.६.१६	येन त्वमसितापांगि	५.१६.६०	ये मृत्युधर्मिणस्तेषां	५.१०.४१	यैः कंक्षिष्यन् वा	६.७.४८
युधिष्ठिरस्तु धर्माधो	४.६२.३३	यूयं व्रजंतु पाताले	४.२२.२०	येन ध्यानेन तत्सूक्ष्मे	८.१.४	ये याज्ञिकाः सकलवेद	६.५.४८	यैः पूजिता पूर्वभवे	५.२०.७
युधिष्ठिरो भीमसेनस्तथ	६.२५.३६	ये काष्ठभारवहने यव	५.२२.४२	येन येनाथ ऋषिणा	११.२३.३२	ये ये उपासकाः संति	१२.१२.४४	यैर्मिरस्तोऽसि पुत्रा	५.३२.५८
युध्यमाना वरा नारी	५.३१.३६	ये के चास्मत्कुले जाता	११.२३.२	ये नरा सर्वदा साक्ष्ये	६.२३.१	ये ये हताश्च वंतेया	६.२१.८०	यैर्यत्रक्ष्यते भास्वान्ध	८.१५.२३
युयुधुश्च महायुद्धे	६.२२.११	ये गायत्रीगतवर्णास्तत्त्व	१२.१.६	येन रूपेण यत्कार्यं	४.१६.४	ये राजभोगान्वित	५.२०.११	यैर्लुठितं धनं सर्वं	६.११.८
युयुस्ते गिरि दुर्गाश्च	६.१६.२४	ये वा त्वां सात्त्विकं	४.१२.७	येन विप्रेण शिरसि	११.१३.२०	ये वा स्तुवंति मनुजा	५.१६.६	यैः श्रद्धया बहिषि	८.११.२७
युवयोर्दुःखदं कामं	६.६.५	ये चान्ये दानवा शूरा	५.२६.३७	येन वेदानधीते स्म सोमं	६.२.२४	ये विप्रा ग्रन्यदेवेभ्यः	६.२६.३६	यैर्हृता वासुदेवस्य	४.१.३०
युवयोः सङ्घः कोऽपि	१.६.६७	ये चान्ये सर्वं प्राचार्या	११.२०.२६	येन सर्वा दिशः कामं	६.२.२५	ये विभेदं करिष्यन्ति	३.६.५४	योग निद्रामीलिताक्षं	१.२.६
युवराजं सुतं कृत्वा	७.१२.१७	ये जुह्वन्ति प्रव्रितते	५.१६.७	येनाऽनुष्ठितमात्रेण	८.२३.२१	ये विष्णु द्रोहिणः संति	११.१५.३८	योग निद्रा समाक्रांत	३.२.२५
युवराज सुतः प्राह	७.१२.५३	ये तु सत्ययुगे जीवा	६.११.१५	येनामुं हंतुकामस्त्वं	७.१६.५५	ये विष्णुनां न निहताः	४.१६.१७	योगं च भक्ति सहितं	७.३१.७३
युवाः भूषणसंवीतो	६.२८.५०	ये ददत्येव विप्रेभ्यश्च	६.२६.४५	केनायममर प्रसूयोनीतो	७.२६.३६	ये वीज्यमानाः सितयाम	४.१५.३०	योगं वद महेशानि	७.३५.१
युवाभ्यां सर्वथा कार्यं	६.६.२४	ये दंभा बभयन्ते	८.२२.४७	येनाहं पोष्यवर्गस्य	३.२७.४२	ये वै कृतयुगे राजन्	६.११.१६	योगमायांशजा देवी	४.२३.३३
युष्माकं तु विचारोऽयं	३.१४.४५	ये दस्यवोऽग्निदासश्च	८.२२.५०	ये निर्वन्ति महाक्षेत्री	६.३४.४४	ये वै नरा यजंस्तन्यं	८.२३.१०	योगमाया प्रमावेण	४.२३.३१
युष्माकं बंधजाताश्च	१२.६.७७	ये धर्मं दूषकाः संति	११.१५.४१	ये नैव शोचन्ति विपं	७.२०.४२	ये वैष्णवाः पाशु	५.२२.३७	योगमाया वधे सर्वमिदं	४.१८.३४

योगयुक्तैः सिद्धियुक्तैः	६.३२.२५	यो ददाति ब्राह्मणाय	६.३०.१२	योऽमरावत्यधीक्षानः	१०.६.२१	यो हि त्वां भावयेन्नित्यं	६.४८.१३६	रक्तमाल्यांबरधरा रक्त	१२.६.१३५
योगयुक्त्याऽन्या	७.३४.५०	यो ददाति ब्राह्मणाय	६.३०.१३	यो मां जयति संभामे	५.२४.४८	योगपथं न सभाष्य	७.३४.१४	रक्तवर्णं रजः प्रोक्तं	३.८.६
योगशास्त्रं वदमम ज्ञान	१.१५.१६	योऽकायः समायाति	५.४.२४	यो मे दर्पं विधुनुते	१०.१२.६१	यो च त्रुस्तपश्चोषं	४.१.१७	रक्तवर्णं शुभाकारं	५.८.३४
योगांगैरव मित्वा	७.३५.२	योऽर्घ्यं न त्वयाऽश्नोति	५.१२.३७	यो यस्मात्तद्वदन्	६.४.१६	यौवनं परमं प्राप्तः	१.२०.२८	रक्तवर्णैः सितैर्मिश्रैः	११.५.३
योगासना योगगम्या	१२.६.१३०	योऽद्विजः कुलटां	६.३५.६	यो यस्य वक्षामापन्नः	१.७.२१	यौवनं याति रंभोरु	६.२२.३०	रक्तशोककरा तन्वी देवर्षे	४.६.१४
योगिनो विश्वपूज्य	६.४७.५१	योऽारयेत्परं ब्रह्मा	११.१४.२३	यो वज्रं च प्रकुण्ठं च	६.३०.३६	यौवनापवसुतः श्रीमान्	५.१७.३१	रक्तश्वेतहिम्ब नील	१२.६.६
योगीशाय नमस्तुभ्यं	१०.४.८	योऽर्घ्यं परिवृत्तो वीरो	१०.१२.२६	यो वाको वा नरो भक्त्या	११.३.३६	यौवनापवसुतः श्रीमान्	७.६.४०	रक्ता कृष्णा सुप्रभा	१२.७.१०३
योगो सर्वांगिकं स्नान	११.१४.४	योऽयायति परं ब्रह्मा	६.३१.१५	यो वा द्विजो राजन्यो	८.२३.५	यौवने बुज्यः कामो	७.३.२७	रक्तांबरधरां देवीं चारु	५.३५.२३
योगेनात्मा सुष्टिविधो	६.१.६	यो नरः सत्यसंयुक्ता	६.३०.३६	यो विप्रः पुंश्चलीपुत्रो	६.४१.३४	रकारं तैजसं देवमोकारे	७.३४.४७	रक्तांबरपरीधाना	६.५.५४
योगैश्वर्याः प्रभावोऽयं	५.२.१	यो नरो भारतेवर्षे	६.३०.२२	योऽविरोधमुखत्यागी	६.१८.६२	रक्तचन्दनं संमिश्रैः	३.२७.२२	रक्तांबर परीधानां	७.२७.३
योगेषु वर्तमानेषु	३.२०.३	यो न वर्षति पर्जन्यं	७.१३.२६	यो वेद धर्ममुज्जिह्वत्य	७.३६.२५	रक्तबीज महाबाहो	५.२७.४४	रक्तांबरपरीधानां	१२.८.५७
योजनत्रय मात्रे तु	५.३२.२१	यो निर्दति हृषीकेशं	६.३४.४२	यो वेद धर्ममुज्जिह्वत्य	११.१.२७	रक्तबीजश्च बलवान्	५.२२.५४	रक्तांबुजासनगतां	६.५०.७०
योजनानां चतुस्त्रि	८.१५.३२	यो निस्थानकर्मधिमूल	११.१६.६७	यो वै परशुरामाख्यो	४.१६.१६	रक्तबीजस्तथा शूरो	५.२१.३४	रक्तांभोषिष्यपोतोत्तलस	११.८.१६
योजनैः परिसंख्याते	८.२०.१८	योऽतविस्तार एतेन	८.१४.१५	यो वै परस्य वित्तानि	८.२२.२	रक्तबीजे हृते रीद्रे	५.२६.३४	रक्षका निवसंत्यत्र	१२.१०.११
योजयत्येव तं कालं	४.२१.२६	योऽपृच्छत्पादपान्मूढः	४.२०.४१	योऽभु तत्प्राज गायतं	६.३३.२६	रक्तबीजैर्जगद्व्याप्तं	५.२६.१७	रक्षकान्दूरतः कृत्वा	६.२२.१०
योऽतिथीन्समय	८.२३.२१	यो बुधंश्चेत्स च पिता	६.४८.६५	योऽपितामवमानेन	६.१.१३८	रक्तबीजोऽप्यसौ जातो	५.२.४८	रक्षकास्तापसान्दृष्ट्वा	२.१०.४४
यो ददाति च विप्राय	६.३०.६	यो भारते ताम्र चोरो	६.३३.६३	योऽविहेहं समासाद्य	६.३०.३३	रक्तबीजो महाशूरः सोऽपि	५.३१.६	रक्षणाथं च सर्वेषां	५.३.५२
यो ददाति च विप्राय	६.३०.१६	योऽभीमजां हि हृत्वा	५.१.३४	योऽसौ गुह्यस्य शक्त्या	८.१३.४	रक्तबीजोऽस्मि नाम्नाऽहं	५.२७.५२	रक्षणीयं यथाः कामं	२.१०.२१
यो ददाति प्रदीपं	६.३०.१४	यो भुङ्क्ते स्निग्ध पादेन	६.३४.५७	योऽसौ विद्याचलोद्ध	१०.२.५	रक्तमाल्यांबरधरां चतुरा	११.१६.६४	रक्षणीयं सदा चित्ते न	१.१६.१७
यो ददाति ब्राह्मणाय	६.३०.१०	योऽमृद्गजानन गणाधिपति	५.१६.२०	यो हरिः स शिवः	३.६.५५	रक्तमाल्यांबरधरा रक्त	३.३.३८	रक्षणीयं मया देवा इति	४.११.२५

बीदेवीनागवत्पुत्राणम् :: स्त्रोक्तानुक्रमणी

१३८

रक्ष मेऽहं सवीधर्म	७.५.३२	रजोगुणाधिको ब्रह्मा	१२.८.७२	रत्नकुण्डलयुग्मेन	६.१८.१६	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.१३.२२	रक्षः परिवृतः शूरः	३.२३.६
रक्ष रक्ष जगन्मात	६.४७.२६	रजोद्भवातामसास्तु	४.४.५०	रत्नकुत्रिमपुष्पैश्च	६.२०.१६	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.२०.३७	रक्षो मे कल्पयतां शीघ्रं	५.३१.१५
रक्ष रक्षेति शब्दं च	६.३७.३०	रजोविना न सर्वं स्याद्रजः	३.८.४३	रत्नपावुक संयुक्तं	६.१२.६	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.२१.१५	रन्ध्रान्वेषी द्रोहपरो	६.६.४६
रक्ष रक्षेत्युक्तवन्त्यो	६.४५.१३	रज्जुयन्त्रासर्पमाला	७.३३.१८	रत्नप्रदीप संयुक्ते	६.२०.७४	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.२२.३२	रं च बह्व्यात्मने दीप	११.१७.१३
रक्षा स्वया च कर्तव्या	३.२४.६	रंजिते पुरुषे सर्वं संहार	५.३३.६२	रत्नभूषणभूषाः	६.२.६३	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.२२.७०	रमणीयतमार्गं मौलि स	११.१५.५६
रक्षापालाश्च मे सर्वे	४.२३.४३	रणभूमिस्तदा घोरा	५.१३.३४	रत्नभूषण भूषाद्यां	६.४२.१०	रत्नेन्द्रसार निर्माण	६.२३.८०	रमणी ययुगाधारा	१२.६.१३६
रक्षापालास्तथा सर्वे	४.२३.२७	रणदुन्दुभिनिर्घोषं शंखनादं	६.४.१६	रत्नभूषण भूषाढयो	६.१३.६५	रत्नेन्द्रसार यानेन	६.११.६५	रमने किल वंकुठे तद्	४.१३.२४
रक्षार्थं मंगलार्थं च	११.१४.१८	रणभूमिस्तदा राजन्	५.२५.२५	रत्नभूषणसंयुक्ता मुक्ता	३.२६.१६	रत्नेन्द्रसार हारेण	६.१८.२५	रममाणं तथा ज्ञात्वा	४.१२.५१
रक्षार्थं सर्वभूतानां	११.१३.५	रणभूमौ तदा जातस्त्रिधरो	५.१३.३२	रत्नभूषितया गंधचंदन	६.१३.७१	रक्षणीवस्तु पद्विज्ञः	८.१५.३८	रममाणो मया सार्धं	६.२१.५८
रक्षित राक्षसैर्घोरैः	६.२३.२३	रणभूर्भाति भूयिष्ठ	५.३०.३२	रत्नमालां वक्षिणे	६.५०.३६	रक्षमारुह्य स्वरितो	६.२३.४४	रममाणो मया सार्धं	६.२६.१३
रक्षित हरिणा दृष्ट्वा	४.११.४७	रणं दैत्यैः समतस्याः	६.१.६२	रत्नशृंगिसमायुक्तं	१२.१२.६०	रक्षमारोप्य गोपालो	४.२४.१०	रमापते कथंरूपा माया	६.२८.२२
रक्षेतिशब्दं कुर्वन्निस्त	६.३७.१०	रणसन्महतीं गायन्नाय	१२.६.४१	रत्नश्रेष्ठं मणिश्रेष्ठं	६.२१.४	रक्षरेखाङ्गया पद्माः	१२.११.११	रमां रमय देवेश	६.१६.२७
रक्षोगुणाधिपो भ्रामः	१०.६.२३	रणयन्महतीं वीणां	१२.१३.११	रत्नसारद्वेजं निर्माण	६.४.४७	रक्षागवदसर्वाणि भ्रमणं	४.१०.२५	रमावीक्ष्य हृद्यं दिव्यं	६.१७.५३
रक्षोगुणाश्च गंधर्वाः	५.२५.४२	रणयन्महतीं वीणा स्वर	३.३०.२	रत्नसिंहासनस्थं च	६.१५.३३	रक्षागह्वरदेहात्	५.२६.७	रमिष्यति स्वया रामया	६.४३.३३
रक्षोघ्नान्ध मे साधो	५.५.६	रणवार्तां च सा श्रुत्वा	६.२०.४८	रत्नसिंहासनासीनां	६.५०.२७	रक्षागेन तदा भिन्ने विष्णु	१.६.८२	रंभातिलोत्तमाद्याश्च	४.६.७
रघुर्णैकरक्षेनैव जिताः	३.२६.४४	रतिदानाच्च रमणः प्रियो	६.४५.२६	रत्नसिंहासने देवीं	६.४८.११८	रक्षानां गणना नास्ति	१२.११.२१	रंभोपमां स्वकांतां	६.४३.५५
रजसास्त्रोक्तेतैर्न तमसा	३.६.६	रतियुक्तस्तनः कामः	४.६.६	रत्नसिंहासने रम्ये	६.२.८१	स्थानां नैव गणना	१२.११.३०	रंभोऽपि गमनं चक्रे	५.२.३५
रजसो मिथुने सर्वं सत्त्व	३.८.५०	रतिभूतिस्तथा बुद्धिमतिः	१.१५.६०	रत्नसिंहासने रम्ये	६.२४.६	स्थानाम युतेनैव	६.२१.११	रंभोरु यस्त्वया पृष्ठो	६.२३.२
रजस्वला सभायां तु	४.१.३७	रविस्तु कारण प्रोक्तं	६.८.८	रत्नांगुलीयकैर्दिव्यै	६.१८.२६	रथारूढ स मेधावीयत्र	३.१८.२५	रम्यकं नाम बर्वं	८.६.१८
रजोगुणस्तदैव स्यात्सर्गा	१२.८.७१	रतिः स्वदुष्टे कान्ति नायाः	१.११.३२	रत्नालिखिततीक्ष्णयर्थ	३.३.३६	रथे भग्ने महाबाहुः	५.१३.५४	रमयं क्रीडालय गत्वा	६.१६.४२

रविरस्मिन्मुख्यं सुखी	११.११.१०	रामलोभात्कृतं कर्म सर्वा	४.४.४१	राजन्नाद्यो वराकीर्त्यं	५.११.११	राजन्सखा निवासी	३.२४.११	राजराजेश्वरो दक्षः	६.२२.४४
रविरस्तर्गिरि प्राप्यः संख्या	२.१२.४१	रामिणां रोचनाचार्यं	७.१६.४०	राजन्नाहं कवाचिद्वं	७.३.१३	राजंस्तथ सुतेनाद्य	७.१०.१२	राजलक्ष्म्या युताञ्जुरान्	३.११.५४
रविराराधितस्तेन वंजीकृतु	२.६.२५	रामो विष्णुः क्षिप्रोरामो	४.१३.१६	राजन्नाहं विज्ञानामि	६.२६.२	राजंस्तेनापराधेन	७.३०.३७	राजसादर्यसकृद्विस्तथा	३.८.३८
रविबाने च संज्ञात्याममायां	६.३३.६	रामो द्वेवो भवेन्नून	४.४.१०	राजन्मिष्कटकं राज्यं	१०.१२.८६	राजंस्त्वजस्व राज्यं	७.१६.४७	राजसा द्रव्यबहुलाः	३.१२.३७
रविबारे पायसं च	८.२४.२२	रामो यस्यास्ति संसारे	१.१७.४१	राजन्नेवं कृतो यज्ञो	३.१२.६०	राजन्निष्कालयात्कामं	५.२३.१५	राजसाक्षा महाभाग	४.१०.२०
रसज्ञा रसिका रासे	६.४५.७	राघवं मत्सरक्षार्यं	३.२८.७	राजन्ने विषाणाक्षी	५.१२.३२	राजपत्नीति गर्बेण	७.२६.७१	राजसामिन्निष्ठावच	५.१२.५८
रसभोगमयात्कालि	५.२५.१०	राजकार्याणि संत्यज्य	६.२६.१४	राजन्पुत्रीं गृहाणेमां	६.२१.४५	राजपत्नीत्वं मापन्नो	३.२७.५२	राजसूयः कृतस्तेन	७.१७.५१
रसानां च नवानां वै	५.२७.५६	राजञ्छिवं तेऽस्तु	३.२२.३३	राजन्पुत्री त्वया दत्ता	७.६.७	राजपत्नी शुभाचारा	६.२६.४०	राजसूय सहस्राणां	६.३०.१२५
रसिका सुसप्तभोगान्	६.१४.२१	राजञ्छणु महाभाग विस्तरं	३.१३.४	राजन्पुत्रेण ते तूनं	७.१२.५२	राजपुत्रं ब्रुवं राज्य	३.१८.१६	राजसूयस्य यज्ञस्व	७.२२.५०
रसेन हाटकारव्येन	८.१६.५	राजञ्छ्री जगदंबायाश्च	७.३३.३३	राजन्मीषयितुं त्वा	५.१२.५४	राजपुत्र न जानासि	७.१६.५	राजसूयस्य यागस्य	७.२२.४४
रहितं क्रोधलोभाद्यं दंष्ट्रा	५.३२.२८	राजनीतिरियं राजन्	५.१२.५५	राजन्मानुपदेहेन	७.१२.२४	राजपुत्राः कृतप्रज्ञा रूप	३.१६.५	राजसूयादव मेधादिफलं	८.७.३१
राका चंद्रमुखीं योषां	६.२८.५१	राजन्वक्षसुते द्वे तु	४.३.२१	राजन्मा भूदसत्यं ते	७.२०.३५	राजपुत्र महाभाग	३.२०.१४	राजसूये वाजपेये	६.४५.८३
राकापति तदा प्राह	१.११.६६	राजन्देवाधिपः कामं	५.३.२३	राजन्मा वाघतेऽयर्थ	७.१८.७	राजपुत्रि प्रसन्नो ते	७.५.८	राजस्तीर्थमिदं पुण्यं	७.१६.२
राजसेन विवाहेन चक्रे	४.२४.४१	राजन्देवी वराहोहा	५.१०.५४	राजन्मायावलं पश्यरामो	४.२०.४०	राजपुत्रोत्पद्यि प्रेम	६.२६.३०	राजस्याश्च क्रियाशक्ते	३.७.३१
राजसो वाऽस्मि	७.२२.७	राजन्देव्याः स्वरूपं	१०.११.३	राजन्मा साहसं	६.१३.२०	राजपुत्रो तु तच्छ्रुत्वा	६.२६.२३	राजाकथं गणस्तत्र	७.८.३
रागद्वेषयुतं कामलोभ	१.१७.५०	राजन्नद्य स्वबालं	७.२६.६	राजन्मजोवती मारी	६.२३.२६	राजपुत्रो विरमिती	७.११.१६	राजाघृत्वा दिव्यरूपं	६.२३.१६
रागद्वेषरताः सर्वे	६.२२.२६	राजन्निष्कया रक्त	५.२६.३६	राजन्मस्मिन्पुगे यादृक्	६.११.११	राजपुत्रो ममघस्यं	६.२०.१८	राजा च परमप्रीतो	७.३.५०
रागद्वेषादयो भावाः स्वर्ग	४.२.१०	राजन्नाहं हनिष्यामि	५.१४.६	राजन्मा राजपुरुषा	८.२२.३८	राजयश्मेव संवृद्धो नष्टो	४.३.३२	राजा चापं परित्यज्य	६.२३.१७
रागद्वेषान् निर्मुक्तः	३.८.२०	राजन्नाकर्ण्य वचो मम	१०.६.७	राजन्पुत्रे जयो नोऽद्य	५.१२.४०	राजराजेश्वरः श्रीमान्तरः	६.११.४	राजाज्ञया प्रवेष्टव्यं	१.१७.२०
रागद्वेषावृतं विषय सर्वं	४.५.२	राजन्नाकर्ण्यता देव्याः	१०.६.६	राजंश्चिता न कर्तव्यो	५.१२.४६	राजराजेश्वरः सोऽपि	६.३०.८२	राजा तमर्चयामास दुष्ट्वा	२.११.५६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

१४०

राजा तस्मै ददौ तां च	६.२७.६	राजा प्रणम्य तं प्राह	७.१५.६०	राज्यभ्रष्टेन रामेण सीता	३.२७.४६	राज्येभिविच्य तनय	७.२७.३६	राश्री सक्तीकृतं प्रेम्णा	६.२५.२०
राजा तां दुःखितां	६.२६.१०	राजा प्रमुदितः सद्यो	७.१७.१६	राज्यभ्रष्टो नृपो राज्यं	५.३४.१८	राज्ये संस्थापितः पांडुः	२.६.५	राश्री स्वप्नेषु कांतानां	६.३.१४
राजा तां नाभिजानाति	२.४.६	राजा प्रियव्रतश्चासी	६.४६.८	राज्यभ्रष्टौ श्रियाभ्रष्टौ	६.१५.४६	राज्योत्थान्यानि सौख्यानि	१०.८.१६	राधा कुष्णांगसंभूता	६.१२.७६
राजाऽतिमुदितस्तेन	६.१३.१८	राजा बभूव संतुष्टो	६.१२.४०	राज्यं गृहाण वा सर्वं	७.१६.६२	राज आनन्दमारम्यब्रह्मा	१२.१२.६६	राधा कुष्णांगसंभूता	६.१४.४
राजाऽतिविस्मितः	७.१६.६	राजा भग्नस्तु संग्रामादागतः	६.२६.४५	राज्यं चकार धर्मज्ञो	७.७.४४	राजः प्रियंकराः सर्वे	३.२८.४	राधागलोमकूपेभ्यो	६.२.६२
राजात्विमं मत्वं	७.१७.२०	राजा विचित्रवीर्योऽसौ	१.२०.५२	राज्यं तव धनं सर्वं	५.१०.२६	राजश्च परमाह्लादः	७.३.५४	राधाऽदौ वरयामास	६.३६.१०
राजादशरथः पुत्रविरहेण	३.२८.२०	राजा शुभासुरस्त्वं च	१०.१२.७२	राज्यं दत्त्वा वने तुभ्यं	७.११.१६	राजश्चो पवने प्राप्तः	७.१८.१८	राधायोगेन विज्ञाय	६.१३.८१
राजा दशरथः श्रीमान्यो	३.२८.२	राजा श्रुत्वा तु शर्याति	७.३.७	राज्यं निष्कण्टकं तेऽस्तु	१०.२.३	राजस्तु वितते यज्ञ	७.५.५८	राधां रासे च कात्तिकयां	६.३८.८६
राजा दशरथः श्रीमांश्च	३.२८.३४	राजा संभूत संभारः	६.१४.२४	राज्यं निष्कण्टकं भावि	१०.६.२५	राजा कर्मकारा नित्यं	५.२०.४५	राधारूपधरं कुष्णं	६.१३.१०३
राजा धर्मण संतप्तो वदश	२.८.२१	राजा सवेष्टिस्तेन	२.१०.६३	राज्यं निष्कण्टकं भूप	५.३५.४४	राज्ञां वृत्तितयं प्रोक्तं	७.२०.२६	राधासमा तत्सखी च	६.४५.७२
राजानः क्षत्रिया सर्वे	६.८.६१	राजाऽसौ यादवानां वं	४.२५.४६	राज्यं प्राप ततः पांडुर्बल	६.२५.३०	राज्ञामेकादशे वर्षे	७.१५.३६	राधासमा त्व सुभंगे	६.१७.४३
राजानं देवसंकाशं व्रजंतं	३.३.६	राजाऽस्नानविधिं	७.१६.६	राज्यं प्राप्य नृपः सर्वं	३.२५.३७	राज्ञा शिलीमुखेनादौ विद्धः	३.१४.२३	राधा सूतस्य भार्या धै	२.६.३८
राजानं व्याकुलं दीनं	७.२०.२८	राजाऽस्माकं सुरारि	५.१०.२३	राज्यं शत्रुभिः प्राप्तं	५.३२.४१	राज्ञा शूद्रसमो ज्ञेयो न	३.१०.३६	राधे मां मातुमिच्छती	६.१३.११२
राजानश्च बुराचाराः	४.१८.२०	राजेन्द्रश्च महाजानी	६.२२.७५	राज्यं शशास धमत्सिमा	७.१२.१३	राज्ञो गृहीत्वाऽभिनवं	६.२०.४६	राधोति सकलान्कामान्	६.५०.१८
राजानो राजपुत्राश्च	१.२०.३०	राजोदरे यथोत्पन्नः	७.६.४४	राज्यं सुपुष्टमपि च धर्म	४.२५.४८	राज्ञो तद्वचनं श्रुत्वा	३.१८.५१	समर्पणेन बाधेन मुनीनां	३.२८.६
राजानो वैरसंयुक्ताः किं	३.२१.४३	राजोपचारान्विधानं	६.५०.८५	राज्यं सोपस्कर	७.१६.३६	राज्ञे निवेदयामास पुत्रो	२.१.३६	रामबाहु बलेनात्र वसामो	३.२८.५७
राजन्मूर्खोऽसि किं ब्रूवे	३.२१.१४	राजोपरिचरो नाम धामिक	२.१.६	राज्यं सुताय चैकेन	३.२८.१८	रात्रिवासः परित्यज्य	६.२१.७	रामं च दुःखितं दृष्ट्वा	६.१६.२६
राजाऽपि तं वशापाद्य	१.१६.२६	राजोवाच का सा देवी	१०.११.१	राज्ययोग्यं सुतं दृष्ट्वा	३.२८.१६	राश्री तु गमनं वार्यं	११.२३.१७	राम रामेति कंदती	३.२६.६
राजाऽपि विभनाभूत्वा	६.१४.३५	राजोवाच ब्रह्मन्नाद्यापि	७.२०.२२	राज्याद्यावने वासी	३.२६.३६	राश्री द्विजानधामंभ्य	३.२६.१२	रामस्तद्वचनं श्रुत्वा न	६.१६.३३
राजा पुत्रमुखं दृष्ट्वा	७.१५.१५	राजोवाच समावर्तन	६.१२.५७	राज्याहंतश्चातिमेधावी	७.११.३१	राश्री व्यवाय उद्दिष्टोदिवा	२.२.२२	रामस्तु वचनात्तस्याः	३.२८.१६

रामाय्योराजता	६.१६.५६	रुदती सुवती प्राहं तं	३.२८.४०	रुद्राक्षधारणादेव	११.३.२६	रुद्रा बीर्या प्रभा नंदा	१२.११.३२	रूपं येन त्वया देव	१०.५.१७
रामवतारयोगेन देवा	४.२.३६	रुदती सुतमादाय चारु	३.१५.४७	रुद्राक्षधारणाद्बुद्धो	११.३.२४	रुद्रोऽपि सत्त्वसंयुक्तः	६.३१.४३	रूपं रसवर्णगंधश्च	३.७.२८
रामोऽपि तं मुग्धं हत्वा	३.२६.१०	रुदन्निः क्रोशमानैश्च	६.३७.५१	रुद्राक्षधारिणे भक्त्या	११.३.३१	रुद्रो भाति च पार्वत्या	५.१६.५६	रूपवान्वलवान्कांतो	५.१७.५१
रामो भूत्वाऽप्य देवेन्द्र	४.१८.४१	रुदतं तं समालक्ष्य गगार्सं	१.१६.५३	रुद्राक्षधारी सततं	११.५.३२	रुद्रो रोषात्समुत्पन्नो	७.१.११	रूपेण च गुणैर्नैव	६.२.६१
रावणस्य वषाद्यैव	३.३०.४८	रुदतं दुःखितं दीनं	७.१६.२४	रुद्राक्षवित्त्वपत्रे च तथा	१२.६.६४	रुधिरं समागम्य	५.३१.५७	रूपोदायगुणैर्युवत शूरं	६.२६.५०
रासक्रीडाधिदेवी	६.१.४७	रुदतं बालकं कंठे	७.१०.३६	रुद्राक्षं केवलं वापि यत्र	११.३.३५	रुद्रभुङ्क्षोकातां	७.३.६४	रेकारं यं गुदे न्यस्य	११.१६.८७
रासेश्वरी समागत्य	६.१७.२४	रुदतं बालकं वीक्ष्य	७.१७.१	रुद्राक्षं धारयेन्मूर्ध्नि	११.५.१५	रुद्रुस्ताः स्त्रियः कामं	६.१६.२७	रेचकः पूरकेश्चैव प्राणा	११.१६.३१
रामेश्वरी मुरसिका	६.१.४८	रुदिता कारणं प्राह	७.२५.१७	रुद्राक्षं यच्छिलासां	११.३.२१	रुर्नाम मुतो जात स्तथा	२.८.४४	रेचकः सृजते वायुं	११.१६.३२
राहुग्रस्ते कपित्थं	६.२१.५१	रुदितेन तवार्धं	६.३०.२१	रुद्राक्षमालया मंत्रो	११.६.३५	रुः पप्रच्छ कोऽसि त्वं	२.११.३३	रेचके शंकरं ध्याये	११.१६.३५
रिपुरत्पोऽपि तोषेक्ष्यः	३.१७.३	रुदितेन महाभागा	१.५.४०	रुद्राक्षमालिकां कंठे	११.६.१६	रुः सर्पादितक्रूरो	८.२२.१२	रेणुकागर्भजाताय जाम	१०.५.१०
रुक्मिणी रमणी रामा	१२.६.१३३	रुद्ध्वा प्राणमपानं च	११.२४.६६	रुद्राक्षस्य कलं चैव	११.५.२६	रुः स्थानाद्बहिर्गत्वा	२.६.११	रेणु प्रमाणवर्षं च	६.११.५५
रुक्मिणीहरणे नूनं गृहीत्वा	४.१७.४८	रुद्रकृतं वा विश्वात्मन्ब्रूहि	३.२.५	रुद्राक्षाणां तु भद्राक्षधारणा	११.७.६	रुदोदकरुणं दीना पुत्र	७.२५.१४	रेतः पाययते मूढोऽमुत्र	८.२२.४६
रुक्मी च बलवान्कंसो	४.१८.६	रुद्रचापभयान्नाहं संप्राप्ता	३.२८.६८	रुद्राक्षान्कंठदेशे दशन-	११.३.१७	रुदोद करुण बाला	७.२५.२६	रैभ्यो नाम महाराजः	६.३१.३७
रुचकाः कुटजा वृक्षा बिल्व	१२.१०.२७	रुद्रलोकं गता त्वं हि	१२.५.७	रुद्राक्षान्धारयेद्यस्तु	११.६.२८	रुदोद च तदा बालो	४.३.४३	रेमाने मदमत्तो तो परस्पर	१.११.८
रुचिरैर्भुजदंडैश्च	८.२०.२८	रुद्रः सहरते कामं	४.१६.२६	रुद्राक्षान्संदधे देव	११.६.२२	रुदोद चरणी धृत्वा	६.३८.७६	रेमाने मदमत्तो तो परस्पर	१.११.६
रुचेः प्रज्जो भगवान्	८.३.१३	रुद्रस्तथा तथा विष्णुः	४.२०.२५	रुद्राक्षापितचेता यो	११.६.२०	रुदोदः विगतप्राणां	२.६.६	रेमाने मंदिरे दिव्ये	२.४.२०
रुदतीं लोकसंयुक्ता	६.४८.५१	रुद्रहीनं विष्णुहीनं न	३.६.१६	रुद्राक्षालकृता ये च ते वै	११.५.२१	रुदोः समर्पयामास देव	२.६.३६	रेमे तदा स भूपालो लीनो	१.१३.१२
रुदतीमवमानेन मानिनीं	६.२५.२७	रुद्राक्षधारणाच्छ्रेष्ठं	११.३.३२	रुद्राक्षो द्वादशमुखो	११.७.३४	रुष्टा क्षणेन संहर्तुं	६.१.८७	रेमे नृपतिशार्दूलः	५.१८.६
रुदती विलपती सा त्यक्ता	१.२०.४७	रुद्राक्षधारको भूत्वा	११.६.१८	रुद्राक्षो द्वादशमुखो	११.७.३७	रूपं तदेवमव्यक्तं व्यक्तं	१२.८.६६	रेमेरमापतिस्तत्र गंग	६.१४.१६
रुदती सा भृशं दीना	५.२.४२	रुद्राक्षधारिणः पादौ	११.३.३३	रुद्राक्ष्याये स्मृता रुद्रा	१२.१०.६६	रूपं मदीयं ब्रह्मा तत्सर्वं	१२.८.६२	रेमेरमापतिस्तत्र रमया	६.२४.१७

रेवतस्तु रमां दृष्ट्वा	६.१८.८	रोहिताक्ष्य इति क्वातः	६.१२.३६	लक्ष्मणं सुखं भुक्त्वा	६.३८.६४	लक्ष्मीः सरस्वती गंगा	६.२४.६८	लक्ष्मिद्विप्रकुलेष्वेव	६.२६.६७
रेवतस्तु स्थितस्तत्र	७.८.४७	रौप्यगव्यांशुकाणां च	६.३३.६७	लक्ष्मो जन्मकृत पापं	६.२६.१६	लक्ष्मीः सरस्वती दुर्गा	६.१८.५३	लक्ष्मिद्विप्रलोचन सारूप्यं	६.३०.१०६
रेवताचलकानिष्ये सिधु	४.२४.२७	रौप्यसालमयादवे सप्त	१२.१०.६५	लक्ष्मणं प्राह रामस्तु	३.२६.२०	लक्ष्मीस्वरूपां परमां	६.४६.१८	लंपटा परवारेव दुराचार	१२.६.६७
रेवां महानदीं दृष्ट्वा तत	४.८.१३	रोरवे नाम नरके	८.२२.१०	लक्ष्मणां हं मरिष्यामि	४.२०.४२	लक्ष्मीः स्वर्गादिकं	६.४०.४	लंपटोऽस्तत्कुले जातो	६.१८.३२
रेवं कांस्यमयं पात्रं	६.३३.१००	रोरवेऽपुण्यमित्ये पद्यामुद	११.२३.३	लक्ष्मणोति च शब्दं	६.१६.३८	लक्ष्मीहीना भविष्यति	६.४८.१३४	लंबपादा कुर्वती च	५.३१.४४
रेवंतं नाम च गिरिमाश्रितः	७.७.४८	ल		लक्ष्मणोऽपि च तां त्यक्त्वा	४.१८.४४	लक्ष्म्यावस्तथा देव्यः	६.५०.६०	लभि तोऽस्ति मृतः सर्प	२.८.२६
रोगघ्नस्तोऽपि दीनोऽपि	१.६.३६	लक्षकोटिसहस्राणि	११.५.२६	लक्ष्मणोऽपि पुनः श्रुत्वा	३.२८.५८	लक्ष्म्या सह विकारेषु नाना	३.६.५८	लयं गता वा तत्रैव	५.२०.१५
रोगघ्नस्तो यथा वद्धः	१.१४.४४	लक्षकोटिसहस्राणि	११.७.५	लक्ष्मीदक्षांशमागस्वं	६.४५.७४	लग्नां बुबुलवृक्षेण	६.२७.१०	लयमेव्यति तस्यां च	१०.१०.२५
रोगयुक्ते च बाले च	६.४६.७३	लक्षणं जयमालायाः	११.५.१	लक्ष्मीदक्षांससंभूतां	६.४५.८६	लंकां गत्वा रघुश्रेष्ठो	६.१६.४६	ललाटे केशव विद्या	११.१५.८७
रोगहीनं नृपं कृत्वा	६.१३.२६	लक्षणानि तथाज्यानि	७.२५.४८	लक्ष्मीनारायणो	६.२०.३	लंकायां वास्तवी	६.१६.५५	ललाटे धारयेन्नित्यं	११.६.२७
रोगी कुकर्मणा	६.२६.२०	लक्षणानि पुनस्तेषां शृणु	३.६.२०	लक्ष्मीर्गंगा सस्मिता	६.२५.३१	लंकेशस्य गृहे श्यामा	३.२६.३१	ललाटे ब्रह्मणश्चैव	६.३.४३
रोगी च मुच्यते रोगा	५.३१.६८	लक्षपोरुषमानं च	६.३७.३३	लक्ष्मीं तो च समाराध्य	६.१६.१	लंकेशोऽहं मरालालि	३.२८.६२	ललाटे भस्मना तिर्यक्	११.१५.११०
रोगी प्रमुष्येत	६.२५.३८	लक्षपोरुषमानं च	६.३७.८२	लक्ष्मीमायाकामपूर्वं	६.२६.७६	लज्जमानस्तदा शक्रः	७.६.२६	ललाटे भस्मना तिर्यक्	११.१५.११८
रोगेशी रोगक्षमनी	१२.६.१३७	लक्षपोरुषमानं च	६.३७.६६	लक्ष्मीमायाकामबीजं	६.४८.१७	लज्जमाना भूषां भोत्या	६.२३.५४	ललाटे हृदये चैव	११.६.३१
रोदनं कुर्वे पुष्टे	७.२५.१३	लक्षं च दानवैर्द्राणामव	६.२२.७३	लक्ष्मीमायाकामवाणी	६.२५.१०	लज्जा पुष्टिः क्षमा कीर्तिः	१०.११.१४	लवणं क्षारमल्लं च	११.२३.२२
रोहयंती च बीजानि	३.२६.५६	लक्षं तु दर्शनात्पुण्यं	११.७.४	लक्ष्मीमायाकामवाणी	६.२५.१०	लज्जा भवति देवेश	४.२५.५२	लवणाद्वि प्रिया भाषा	६.२१.२०
रोहिणी पंचवर्षा च	३.२६.४२	लक्षयोजनविस्तीर्णा	६.११.२३	लक्ष्मीमायादिक	६.४.५२	लज्जा मे महती चाद्य	२.६.२३	लांगूलेऽस्य च	८.१७.१३
रोहिणी राज्यदा रेवा	१२.६.१३४	लक्षयोजनविस्तीर्णा	६.१२.२६	लक्ष्मीरुवाच स्वदेहसंभवं	६.१६.४३	लताः पर्वसु विच्छद्य	११.२४.२६	लाजाविसर्गं विधिवा	३.२२.१४
रोहिण्याद्वा मृगशिरो	८.१५.४	लक्षयोजनविस्तीर्णा	६.१२.२८	लक्ष्मीर्लोलापुष्टविषा	१२.६.१३६	लब्धा देव्याश्च	६.३०.५५	लालने ताडने मातुर्ना	७.३१.१७
रोहिण्यास्तनयो रामो	४.२३.५	लक्षयोजनविस्तीर्णा	८.२२.३१	लक्ष्मी सरस्वती गंगा	६.१४.१	लब्धा मुक्तो भवेज्जते	४.२०.६	लालाकुंडं मत्स्यकुण्डं	६.३२.१७
		लक्ष वर्षं च दिव्यं	६.८.१०३	लक्ष्मी सरस्वती गंगा	६.१३.१२४				

लिकुषा हिगुलावर्चला	१२.१०.२२	लोकालोकांतरे चास्य	८.१४.५	लोहानां प्रतिमाविलगटे	६.३७.२६	वक्ष्यामि सौम्य तत्	६.४.३७	वक्षयित्वा गदाघातं	५.२६.५५
लिखित्वा निजहस्तेन	१२.१४.७	लोकेषु प्रथिता विध्य	१०.७.२२	ख		वक्ष्ये पुत्रयार्जिवि	७.३६.२	वक्षयित्वात्विमी शूरी	१.६.५१
लिंगकोशाश्च जीर्वस्तः	३.६.३६	लोभ एव मनुष्याणां	६.१६.४६	वंशजास्ते मृताः सर्वे	७.८.२६	वक्षनं कस्य मंतव्यमुपदेश	४.१३.१४	वक्षयित्वाऽद्यतद्बाणं	७.१८.३८
लिंगदेहेन सहितं जायते	४.२१.२५	लोभ मोहकाम क्रोध	६.४.२०	वंशवृणिकरत्वायं	७.२०.३४	वक्षनं कुरु मे तव्यं	५.१८.२०	वक्षिताऽसि प्रियालापे	५.१६.५७
लिंगभेदक्रमेणैव	७.३५.४६	लोभघ्नसि तवस्तप्त्वा	६.१७.२६	वंशस्य रत्नस्यार्थं हि यत्नः	२.४.२७	वक्षनं कुरु मे देवि	५.११.६५	वक्षितोऽसौ वलिः सर्व	४.१५.६३
लिंग निर्वाणं चैव	११.१७.१६	लोभात्यजति धर्म	६.१६.४८	वंशायस्य सुखार्थं	६.१४.६८	वक्षनं तस्य तन्वगि	५.२३.४०	वक्षितोऽहं त्वया देवजातं	६.३०.३१
लिंगस्यास्य परं पार	५.३३.२६	लोभान्मत्तो द्वेवरतः	६.६.४५	वंशार्थं तप आतिष्ठद्देवीं	७.८.५२	वक्षनं प्राह तरसा	५.३३.४१	वक्षितोऽहं स्वयं पित्रा	१.१७.२४
लीलया च वरं प्राप	६.११.१६	लोभाहताः प्रकुर्वन्ति पापानि	३.१६.४८	वंशीं क्वागंत द्विभुजं	६.३८.३६	वक्षनं श्लक्ष्णया	५.७.४६	वटपत्रे शयानाय विष्णवे	१.१५.५०
लीला चरित्रं जगव	५.२०.४	लोभे क्रोधे च दुर्धर्मे	५.२७.६२	वंशेऽस्मिन्येऽपि	६.१५.३०	वचनात्तस्य तत्रैव	७.१४.१७	वटमूले समासीन	६.२१.२२
लीलावत्यपि तत्पत्नी	३.१४.१२	लोभेना कुलक्षितोऽसौ	७.१६.३३	वक्तव्यमस्ति तत्राऽपि	७.१५.३६	वचाभिः पयशक्ताभि	११.२४.२४	वटाश्वत्थ कदंबश्च	७.२.३७
सुठिता तत्करमार्गे	३.२५.१२	लोभोऽसीव च पापिष्ठस्तेन	३.५१.२१	वक्तुमर्हस्यशेषेण सर्वं	१२.६.४	वज्रनिर्घोषमुल्लरश्चंद्र	१२.१०.५१	वरस मंदशजातोऽसि	६.४१.४
लेभे राज्यं धरायाश्च	१०.७.२६	लोभो दंभस्तथा मोहः	४.२.५१	वक्त्रकोटि सहस्रंस्तु	६.५०.१२	वज्रपातस्तु शत्रो वं	६.१७.६६	वत्सरांतप्रसूतास्त्री	६.८.३८
लेभिर्हन्तं च क्रीडन्तं मनैः	३.३.६५	लोमकुंडं केशकुण्ड	६.३२.११	वक्त्रं वक्त्रेण संयोज्य	११.५.४	वज्रं तदावृतं तत्र चकार	६.६.५६	वत्से चतुर्षु वेष्टेषु	६.३६.६
लोकपालः समायातो	७.१५.५	लोभः स्यादधरोष्ठोऽस्या	७.३३.३०	वक्त्रैकादशरुद्राक्षो	११.४.२४	वज्रं तृणायते राजन्दैव	३.१७.२६	वदकमंशपोष्यं प्रारब्धं	१.१५.१७
लोकपालास्तथाऽन्येऽपि	१०.६.१३	लोमायुद्रा पते श्रीमान्मित्रा	१०.६.१४	वक्त्रिणं कबरीभारं	६.२.३४	वज्रं महेंद्रः प्रददौ घण्टा	१०.१२.१७	वदत्कारणं देव सर्वं	११.१५.६२
लोकपालोऽसि धर्मज्ञ	७.१५.४१	लोलाक्षि दत्तः कमला	६.२०.५१	वक्त्रिणं कबरीभारं	६.१३.१२	वज्रसालादघ्नमागे	१२.११.५३	वदनात्तव संप्राप्य देवी	५.३५.१२
लोकानां क्षं भावयंतो	८.१६.३७	लोहकीलं यथा काष्ठे	३.१३.१०	वक्त्रे स्निग्धे कुण्डे	५.८.६५	वज्रहस्तः सुरेशानस्तं	७.७.२४	वदनिष्यजिघा वृत्त्या	११.१८.६०
लोकामामुपदेष्टायः	६.२४.४६	लोहकुण्डं शताब्दं च	६.३३.५०	वक्त्रैश्चतुर्भिः संस्तूय	६.१३.११४	वज्रहस्ताऽतिरोषाद्या	५.२८.२४	वदति चाटुवादाश्च धर्मं	४.१५.६४
लोकांतरगतनिर्वाचकं	७.३३.४	लोहबद्धोऽपि मुच्येत	५.१६.४०	वक्षः श्रीणीस्तनास्यं	६.३३.८८	वक्ष्यामि कथं चैनं राजानं	२.१०.३०	वदति चाऽऽत्मा कर्मति	७.३३.७
लोकापवाद्वाञ्छ परं तत	४.२५.१८	लोहशंकुरिव लिप्तो गभ्रो	४.३.३३	वक्षः स्थले वसति	१.१२.४८	वक्षयित्वा गतः पापो	४.१४.२४	वदति चैव ते कस्य	६.२.१५

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

१४४

वदति विश्वं कवचः	८.८.२३	वनाधिवासाय किलाधनाय	३.२२.२५	वयं त्वां कथितुं राजन्	५.२६.३८	वरं वरय सुखोणि मम	३.१७.५०	वरुणं च तथा सोमं	३.१.२६
वदति सततं वार्षं	११.११.२८	वने गत्वा तपस्तप्तं	५.१.३	वयं मायावृताः कामं न	४.१६.२	वरं वज्रे स्वबुद्धिस्थं मा	१०.१३.५०	वरुणः क्षात्रिमालंभ्य	५.७.६
वदतु विबुधाः कार्यं	७.३१.५५	वने तस्मिन्स्थितः सोऽथ	३.१७.४४	वय युवतयो जाताः सुरूपाः	३.४.७	वरं वा बांक्षित दैत्यो	१.६.३६	वरुणः शीतगुस्त्वष्टा	३.४.१६
वदन्तथापि सोऽजिति	७.२२.२०	वनेऽत्र सस्थितां श्रुत्वा	३.२८.६६	वयमप्यतिरम्पत्वाद्	३.४.२५	वर विषधरः सर्पं श्रुत्वा	६.२७.२४	वरुणश्च प्रसन्नात्मा	५.६.१२
वद मां त्वं विशालाक्षि	६.२३.६	वने द्वादश वर्षाणि	६.२५.५६	वरदानमिदं तस्य	५.२६.१	वरं विष्णुर्देवो तस्यै	६.२५.२६	वरुणस्तस्य संतुष्टो	६.१२.३६
वद मे परमेशानि	७.३०.१२	वने माया पितस्तत्र	७.३.३	वरदानेन घातुः स	५.८.२२	वरयामास तांहृत्स्थान्	१०.१.१५	वरुणस्तु ततो गत्वा	४.३.४
वदयन्नविधिं सम्पदेभ्यः	३.१२.१	वने स्थितः स राजवि	२.१.१७	वरदा वंदिता विद्या	१२.६.१४०	वरये त्वहूते नान्यं पितुं	३.१६.२०	वरुणस्य तथा राज्यं	५.२१.५०
वद वामोक्तं यस्मात्त्वं	६.२१.३२	वने स्थितान्मृगान्	७.१०.४४	वरदास्ते कृताः पूर्वकालेन	५.३०.५६	वरयेद्वाह्यगुणं शांतं	३.२६.१७	वरुणादधिको नास्ति	७.१४.३५
वद वेदविदां श्रेष्ठ	६.४.३१	वन्दामहे सदा देवी	६.५.२३	वरस्त्वा च कल्याण्यै	६.४८.२२	वरयोग्या यदा जाता	७.७.४७	वरुणानो प्रसिद्धा च	६.१.१३०
वदामि श्रुयतां ब्रह्मन्	६.४३.४६	वन्दे भक्त्या वंदितां	६.४.४८	वरपाशांकुशाभीष्टधरा	३.३.४०	वरस्ते राजपुत्रोऽस्तु	६.२७.६	वरुणोऽपि प्रसन्नः	७.१६.१६
वधं मा कुरु मा	५.२१.५०	वधयित्वाऽवमुच्यापि	८.१६.२४	वरप्रदानं देव्या च	५.१.४	वराक्यः काङ्क्षमाः सर्वा	४.६.३४	वरुणोऽपि सुसन्नस्त	५.६.१०
वधार्थं तव विष्णुश्च	४.२१.५०	वधयस्वे परमं दुःखं	७.१४.४७	वरं तस्यै वदो विष्णुः	६.२५.१४	वराटिकाऽपि पित्रा ये न	४.१८.५२	वरुणोयादसामीशो	८.२.२६
वधिरं यो हसत्येव	६.३३.३३	वध्या च भवेन्नारी	३.२७.२०	वरं पातालगमनं तस्या	५.२६.४६	वराभयकरा शांता	१०.१३.८२	वरेण प्राप्तिोऽत्यर्थं	४.२२.१६
वधियस्यति तद्वैकोऽपि	१.७.४	वध्यापुत्रह्वामाति राजासौ	१.१६.५१	वरं ब्रूतं महाभागा	७.३०.६	वराय गुणहीनाय	६.१८.८२	वरो मे त्वत्पदां भोजे	६.३.३४
वधूर्लज्जान्विताकिंचित्	६.२५.१६	वध्या वा काकवध्या	१२.१४.१४	वर भिलाटनं साधोर्नवारं	४.१.४४	वरयुधधराः सर्वा नाना	१.१५.६२	वरोह त्रिदशाणति शुभं	५.२३.३८
वनं यास्यामि	७.११.२७	वन्येन वर्तयन्कालं	७.६.६	वरं मे वेहि देवेश	६.१८.३०	वरारोहा पुत्रवती	६.४५.६६	वरोह समयं मे त्वं	४.२१.४
वनमालां वदो सा च	६.४१.५६	वपांसवेष्टनं क्रूरं किं सुखं	४.२.२७	वरं योग्यं ततो ब्रूहि	१०.१३.५२	वरार्थं नृपतिविष्मता	५.१७.१०	वरो वेदविदां चैव	६.४८.६२
वनवासं पुनः प्राप्ता	६.१०.३१	वनुवति महाधोरा	३.२३.२६	वर वरय ब्रह्मतेय	५.२.२६	वराहर्षले तु जया	७.३०.६३	वरुण्यस्ताविकं पदया	१२.७.३०
वनस्पति गते सोमे	११.१४.३८	वयं तु विस्मिताश्चास्य	३.३.१२	वरं वरय भो राजन्	५.३५.३१	वरिष्ठं च गरिष्ठं च	६.४०.६४	वर्णयस्व कृपासिधो	१०.१.५
	७.१६.४०	वयं त्वां कथितुं राजन्	५.६.५५	वरं वरय राजेन्द्र	८.१.३८	वरुणः पादमुचम्य	५.५.५२	वरुणसकरोधोऽयं	७.१३.२१

वर्णानां शक्तयः कावच	१२.२.१	वर्णाणामयुत सोऽपि	६.२६.६५	वसति यस्यां स्वीयानां	८.२१.१७	वसुदेवं समाभ्राष्य गगने	४.२३.२६	वत्तिकुण्डं तप्तकुण्ड	६.३२.८
वर्णाः प्रोक्ताश्च वर्णानां	१२.२.१०	वर्णाणि कतिचित्तत्र	४.१८.५५	वसंते च प्रकृत्यं तथैव	३.२६.४	वसुदेवस्तपोस्तत्र	४.२४.१४	वत्तिजायांतको मन्त्रस्तेन	१२.७.१०२
वर्णानि मन्त्रदेवाश्च	११.१५.७६	वर्णाणि नवराजैः	१.२०.५३	वसंते पुष्पशय्यायां	३.१३.६४	वसुदेवस्तु तच्छ्रुत्वा देह	२.८.६	वत्तिनाद्र वमाणस्य	८.२३.७
वर्णाश्चिमाचारपथा	८.१६.६	वर्षे चैकादशे तस्य	६.२१.५	वसा मज्जा च त्वक्चाह	३.६.१०	वसुदेवावतारस्य कारणं	४.३.२	वत्तिः पावकतां लब्ध्वा	८.२.२६
वर्तते मुनिपुत्राश्च वेद	३.११.१५	वर्षे चैकादशे प्राप्ते	३.१७.४०	वसिष्ठ ऋषिरेवाऽत्र	११.२०.४८	वसेष्व सर्वविडभोजी	६.३३.६६	वत्ति निर्वापयामास	६.२२.३४
वर्तमानानि वामोरु	४.२१.२१	वर्षे पूर्णे नराणां च	६.८.६६	वसिष्ठं पूजयित्वाऽपि	७.१७.४६	वसुदेवोऽपि धर्मात्मा	४.२१.३५	वत्तिर्योगेन सीताया	६.१६.३४
वर्तमाने तथा कार्ये	७.१५.४७	वसीपलित जीर्णस्वदेव	८.१८.३२	वसिष्ठऽऽश्रमं गत्वा	७.१२.१८	वसुधेयं भराक्रांता	४.१६.२३	वत्तिशुद्धांशुकाधानां	६.६.५१
वर्तमाने तथा युद्धे दारुणे	४.२०.७५	वत्कलं परिषानाय	७.३.५६	वसिष्ठस्तु हतां दोग्ध्रौ	७.१०.५४	वसुंधरा तिरोभूता	६.६.३	वत्तिशुद्धां शुकाधानं	६.११.१८
वर्तमाने महायुद्धे शुक्रेण	४.१५.६	ववर्षं दैत्याधिप आक्तापः	४.६.२६	वसिष्ठस्य ततो मनुयुः	६.१४.४०	वसुभीष्मो विराटस्तु	४.६२.३६	वत्ति शोचाय विष्णुं	६.११.७४
वर्तमाने वामुदेवे देवदेने	४.१.२३	ववर्षं विन यात्पादो दिव्याः	४.३.३६	वसिष्ठस्याश्रमं गत्वा	७.१४.२८	वसूनां संभवः सूत कथितः	२.५.१	वत्ति पोठं समम्यर्च्यं दे	१२.७.११६
वर्धनीजलसेकं च कुर्याद	१२.७.१४२	ववर्षं ददाः सुगंधाश्च	४.६.५	वसिष्ठस्याऽऽश्रमं प्राप्ता	२.३.२५	वसोरंशोऽपि गान्धेयः	४.१६.३६	वागधिष्ठात्री देवीयं	६.६.३७
वर्धयेन मेरुं च समुल्लंघ्य	११.७.१५	ववर्षाताः शुभाः शांता	५.७.५८	वसिष्ठस्याश्रमे दिव्ये	२.४.५८	वसोस्तु परनी गिरिका	२.१.१४	वाग्देवता त्वमसि देवि	५.१६.१७
वर्धये परिस्थाप्य	८.१३.३४	ववर्षातास्तथाघोराः	१.५.२८	वसिष्ठेन च शन्तोऽसौ	७.१२.११	वस्त्रभूषणभूषाढ्यं	६.४२.३६	वाग्देवता त्वमसि सर्व	३.२३.४५
वर्षमेकं च यो भवत्या	६.४६.७०	ववो वायुश्च दुर्गन्धो	५.१३.३६	वसिष्ठेन च संप्राप्तः	६.१५.२	वस्त्रं यज्ञोपवीतं च	६.२६.४६	वाग्देव तायाः स्तवनं	६.५.१
वर्षमेकं तप स्तत्र चक्र	५.३५.२१	वव्रे वध्यावुभौ मेऽद्य	१०.११.३१	वसिष्ठेन तथा शप्तः	७.११.२४	वस्त्रालंकारणादीनि	३.२६.१५	वाग्बंधं तादृशं कृत्वा	२.१२.३७
वर्षयन्ती चिपुणिका	१२.१०.५३	वसिष्ठशप इत्येतन्निविधं	११.१६.७३	वसिष्ठोऽपि तर्षबाऽऽह	३.१४.३५	वस्त्रलंकार माल्यैश्च	६.४७.१८	वाग्बंधेन नृपथेष्ठ	२.४.१२
वर्षाणां शतजीवी च	६.३०.१२६	वशीकुह महाभाग मुनी	४.५.३६	वसिष्ठोऽपि प्रसन्नात्मा	७.१२.१४	वध्वष्टक प्रीतिकरो	११.७.३३	वाग्बीजं कामराज च	३.६.५६
वर्षाणामयुतं यावद्योग	५.२१.१२	वसनं भूषणं माल्यं	६.२६.५६	वसिष्ठो ब्रह्मणः पुत्रो	६.१२.२६	वहंति देवमादित्यं	८.१५.४०	वाग्बीजस्य जपात्सिद्धि	३.१८.१३
वर्षाणामयुतं पूर्णं	५.२.६	वसति देवाः सिद्धाश्च	१२.१०.५६	वसिष्ठो ब्राह्मणः श्रेष्ठो	६.१५.३३	वह मां सा ब्रवीत्यद्य	२.१२.२३	वाग्भवराधन प्रीते	१०.१३.१२
वर्षाणामयुतं यावत्तावुषी	६.१२.३४	वसति पितरस्तस्य	७.३०.६५	वसिष्ठो वामदेवश्च	४.१३.१२	वहामिसर्वं वाराहूपेण	६.६.३८	वाचस्पतिस्तथा मिथ्या	४.१३.४

श्रीवैवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणौ

१५६

वाचा निर्भस्मयन्काली	५.२५.२१	वातापिभक्षकर्तारं	६.६.५३	वामबाहो न्यसेद्धीमान्	११.११.२४	वायोर्वृकोदरं पुत्रं	२.६.५४	वाह्निश्चापि विज्ञाय	२.३.३५
वाचा विना बिधिरत्नं	४.१६.१६	वाताः सुगंधाः शीताश्च	४.६.२२	वामयानाः सदा कामं ते	१.८.४६	वायोश्च तेजसा शस्तौ	५.८.६६	वाह्णी पाशं संबद्धा	५.२.८.५८
वाच्यवाचकताहीन	७.३४.४८	वातोऽपि न चरेत्तत्र प्रवेशे	२.६.४६	वामशाखां स्पृशन्वृक्षा-	१२.७.१५	वाय्वग्नी विप्रमादित्य	११.२.१५	वाह्णी मदमतोऽग्नी	६.२६.१६
वाचया भक्षयती त	६.१८.४४	वादयन्महतीं वीणा	६.२८.४	वामहस्तेन शौचं तु	११.२.२६	वारमुख्याः स्त्रियस्तत्र	१.१७.५६	वार्ता वानर वक्राण कथं	६.२७.८
वाच्यार्थयोर्विरुद्ध	७.३४.२२	वानराः शशका ऋक्षाः	१०.२.१२	वामाचाररताः सर्वे	६.८.१६	वारस्त्री विपणो गत्वा	३.२०.६६	वार्यमाणाऽपि यक्षैः	५.२.४६
वाञ्छति त्वां चारुर्गुण	६.२३.५३	वानराः संति भूयांसो	३.२६.४१	वामांगुष्ठादृक्षपत्नी	७.१.१२	वारांगना गणं जुष्टं	४.७.४	वायिकाश्चतुरो मासा	६.२६.१४
वाञ्छत्यहो हरिरशोक	१.१२.४७	वापीकूपतडागांश्च	१२.११.५५	वामोरो चापि वैराग्यं	१२.७.३२	वारांगनास्त्वयाऽऽख्याता	४.१७.१	वाय्वग्दग्दकंठस्तु	७.२२.४
वाञ्छामि रूप संपन्नां	५.१७.४८	वापीतडाग संयुक्ता नाना	६.३०.४६	वायवे चेदं न मम	११.२२.४१	वाराणस्यां ततः प्राप्तो	३.१६.४३	वामना कारणं राजन्	४.५.८
वाञ्छितं च ददौ तस्यै	६.४७.४३	वापीतुर्गुणप्रमाणं च	६.३७.२०	वायवं पंचदशकं वाम	१२.१.२४	वाराणस्यां वह्निगत्वा	७.३५.३२	वासनारहितं कृत्वा	६.१३.५२
वाञ्छितं चेद्वरं नाय	४.६.४८	वापीतुर्गुणप्रमाणं च	६.३७.५६	वायव्यामर्चयेत्पूर्यमिति	११.१७.३८	वाराणस्यां विशालाग्नी	७.३०.५५	वासयत्यभितो भूमि	८.६.३
वाञ्छितं तव गाथेय	७.१८.१२	वाय्वश्च तदिभिर्युज्यते	६.३७.४८	वायुनां वरमस्यास्तु	७.८.१२	वाराः सप्त तथा विप्र	६.८.६६	वासवस्तं समायातं	५.५.३७
वाञ्छितं ते करिष्यामि	७.१३.५६	वाय्वश्च पंचकोटराणे	६.२६.५६	वायुबीजं स्मरन्वायु	११.८.१३	वाराहश्च किशोश्च	४.२२.४५	वासवस्तु तदा रूपं	७.१६.४
वाञ्छितं देहि देवेश	४.६.५२	वामतो वामदेवं च	६.१३.६८	वायुं वायो जयेद्विप्रः	११.३.१२	वाराही च तथैन्द्राणी	१२.११.५८	वासवी चकितां जाता	६.२५.१
वाञ्छितं वां वर कामं	५.२१.१५	वामदेवप्रिया बेला	१२.६.१४३	वायुमण्डलमध्यस्था	१२.६.१४२	वाराही तुंडघातेन	५.२८.५४	वासवी वामजननी	१२.६.१४४
वाञ्छितं मरणं दैव्यो	१.६.३८	वामदेवोऽग्निर्वसिष्ठः सुकृ	१२.१.१३	वायुरज्जवा मयेऽग्नि	११.२२.२३	वाराही नारसिंही च	६.५०.८०	वासवेनैवमुक्तस्तु	७.७.६
वाञ्छितार्थस्य सिद्ध्यर्थं	३.२६.५१	वामना व्याधिमुक्ताश्च	६.८.३६	वायुरज्जवा मयेऽग्नि	११.२२.२७	वाराही विवसे मार्गे	३.१६.३५	वासवेय मुनिश्रेष्ठ सर्वज्ञा	४.१.१
वाटिकारक्षकाः सर्वे	७.१८.२२	वामनाश्रमशालापातः	६.१२.१३	वायुगंधबाहुः सर्वभूत	८.२.३०	वाराही वैष्णवी गौरी	३.६.४६	वाससी च ततो दद्यात्	१२.७.६७
वाटिका विविधा राजन्	१२.१०.१७	वामपादः पुरस्कृत्य	११.२.२३	वायुश्च वरुणश्चैव	६.२०.३५	वाराहे चैव वाराही	६.६.२५	वासुकिप्रमुखाः शंखः	८.२०.१३
वाणमुष्टिं च कमलं	७.२८.३५	वाम पादांगुष्ठनख	८.७.१२	वायुः समंततो गच्छञ्छत	८.६.१५	वारिणा तेन मतिमान	१२.७.१०	वासुकिस्तु तदाकर्ण्यं वचनं	२.१२.३५
वाणिज्यं च वणिजां	६.१.८८	वामपादसर्वं नामिदेषै	१२.७.३३	वासुचापनसंसिद्ध	१२.१०.८७	वाक्छं कालिकाख्यं च	१.३.१५	वासुकिस्तु तदाकर्ण्यं सत्य	२.१२.४६

वासुदेवः समुत्पन्नः	७.८.३४	विकाराः सर्वे एवैते	४.२.११	विचार्य नहुषं चक्रुः शक्रं	६.७.५२	विचिन्त्य मनसा कृत्यं	७.१४.१	विष्णुत्रयसपानं च क इच्छे	४.२.२४
वासुदेवस्तु कामिन्याः	४.२३.७	विकासं नलिनीं भजे	१०.३.१२	विचार्य पुरुषेणादो कार्यं	३.२१.१७	विचिन्त्य मनसा राजा	७.७.४६	विष्णुत्रयलेष्मभर्षेव	६.३७.५३
वासुदेवं सुदेवेशं प्रणम्य	४.२४.३६	किंकृताः पत्नियो रात्रौ	५.११.३६	विचार्य मनसा कृत्यं	७.७.२६	विचिन्त्याह ततो राजा	७.२.६०	विष्णुत्रयसंभवो देहो नारीणां	१.१४.३६
वासुदेवस्तु धर्मात्मा	४.१७.३५	विकृतास्त्यैः कराला	१२.१०.६४	विचार्य मनसा तो तु	१.६.७४	विचिन्त्य मनसा तो तु	१.४.२२	विष्णुत्रयसि च कर्णस्थ	१.१.७
वासुदेवे भगवति	८.१६.१८	विकृतिर्दण्डिमुण्डिभ्यो	१२.११.३३	विचार्य मनसाऽप्येवं शक्ति	१.७.१८	विचिन्त्य मनसाऽप्येवं शक्ति	१.७.१८	वितते तु यथा यज्ञे	७.६.५०
वासुदेवोऽपि संजातः	६.१०.३५	विक्रमः सर्वलोकानां	८.१२.१६	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विततेऽस्मिस्तु ससार	४.१०.२६
वासुदेवोऽप्यसंप्राप्ता	५.६.२०	विक्रयार्थं गृहीत्वा च धान्य	३.१६.५२	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वित ग्रहाणां विप्रैश्च	२.१०.१७
वासुदेवोऽपि तं दृष्ट्वा	५.७.४	विक्रयार्थं महाभाग	७.१३.३८	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितकंश्चात्र कर्तव्यो	१.८.२६
वासुदेवो विषाणाभ्यां	५.७.६	विरूपातः सर्वलोकेषु धर्मं	२.१.१२	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितस्तिमात्रां भूमि	६.१०.४
विशति नरकानेता	८.२३.२६	विरूपातः सर्वलोकेषु	३.१३.४५	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितस्तीतेन यस्यातिमया	७.२३.३
विशतिः प्रथमे तत्र द्वितीये	१.२.१३	विरूपाता सा वभूवाय	३.२५.४३	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वित वातां नृपस्याद्य	२.५.५०
विशतिसाहस्रमभ्यस्ता	११.२४.६१	विष्णुकामस्तु तरसा	४.५.२०	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितशाब्देन रहितो	७.३८.४८
विश निर्जराः सर्वे	५.८.१८	विचरिष्यसिर्वीर्येण	६.६.५६	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितार्थो नृपति मत्वा	२.१०.१६
विकंकलेन बहश्चंचलेन	६.२२.६	विचार कारिणी ग्रंथकारिणी	६.१.३२	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	वितैपणा न ते शांता तथा	१.१६.५
विकथोत्पलमालासु	८.८.४	विचारं चक्रिरे तत्र ते	१०.१३.६०	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदग्धाया विदग्धेन	६.१४.१२
विकंपमानहृदया	७.३३.२६	विचारयति नो पूर्व	४.७.४३	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदग्धाया विदग्धेन	६.१८.६१
विकंपमानो रुधिराद्देहो	३.११.२५	विचारयच्च मिलिता	७.३.३२	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदग्धाया विदग्धेन	११.२०.४२
विकल्पास्तत्र बहवो	६.१५.५२	विचारयित्वा यो ब्रूते	७.२३.१२	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदग्धस्त मुवाचैवं ध्रुव	३.१५.५३
विकल्पोपहतं चेतः किं	३.१.४५	विचारे परे तत्त्वसंख्या	३.५.३३	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदारितं फलं राजा	२.१०.५६
विकल्पोपहतस्त्वं वं दूरवेश	१.१६.३२	विचारोऽत्रमहानस्ति	५.१२.३६	विचार्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विचिन्त्य मनसा सर्वे	४.११.३०	विदिताविदिता	७.३७.३४

विदोषं तु मनो दुःखान्न	७.३२.११	विद्याधराधारणाश्च	४.६.३४	विद्यद्भानुसमच्छायं	१२.१२.५७	विनता व्योममध्यस्था	१२.६.१४१	विना शक्रं हरि वाऽपि	६.७.३०
विदुरं च महात्मनं संजयं	२.७.४१	विद्याधरो नृपगीतं	६.१५.३६	विद्युन्मालांबुजाक्षीं च	४.६.२७	विनयं क्षत्रियाः कृत्वा	६.१६.१४	विना शक्रेण किं कुर्मः	६.४.३३
विदुरेण तथा प्रीत्या	७.२५.४२	विद्याधरो समूहानां	६.१६.६१	विद्वान्सुचिरजीवी च	६.३०.१०५	विनयावनतः श्लक्ष्णं	५.६.६१	विनाश स्वकृते नाश	६.८.४४
विदुरो न यदा दृष्टो धर्म	२.७.४४	विद्याधरो यथा मूर्खो	१.१६.१६	विद्वान्सोऽपि वदत्येव	१.८.३८	विनयेन च भीतरश्च	६.४८.४५	विना स्वर्णं स्वर्णकार	६.२.८
विदुरोऽप्यति घमत्मा प्रज्ञा	२.७.६	विद्याप्रभावज्ञानार्थं	६.१८.८१	विघमन्ति च देवर्षे	८.२०.१७	विनष्टं जीवितं तेऽद्य	६.११.६६	विनिमुक्ताऽस्मि भीष्मेण	१.२०.४३
विदूषकोऽसि जातमस्व	५.२५.२	विद्यां प्राप्य गुरोर्देवी	६.८.५५	विघ्नान्नारद मुने	८.२४.३६	विनाकामादिशत्रूणां	६.१५.५८	विनिष्कृष्य मर्त्यलक्ष्मीं	६.४५.३६
विदेहनगरे तौ तु जग्म	३.२८.२२	विद्यारंभे च वधन्ति	६.४.५०	विघ्निनां निष्ठुरेणात्र	६.३०.१७	विना चाङ्गालमधुना	७.२३.१६	विनिष्पिष्टावयवको	८.२२.२४
विदेहस्तु निमिर्जातो	६.१५.२७	विद्यार्थं शरणं प्राप्ता	४.१३.४६	विघ्निना भुज्यते येन	११.२२.२५	विना ज्ञानेन सर्वज्ञ नैव	१.१.२४	विनिहृत्य पदाघातं	५.१८.६१
विदेहेन च राजेन्द्र कथं	१.१६.२७	विद्यार्थी पूजनं यस्तु	५.३४.१६	विघ्निनाऽष्टोत्तरशतमष्टा	११.१७.१६	विनाऽऽतपं हिच्छायाया	१.१८.४४	विद्याचलनिवसिन्ध्याः	७.३८.८
विद्व मयं विचिन्वानो	२.८.२०	विद्यार्थी वा घनार्थी वा	३.२७.१७	विधि मे ब्रूहि विप्रर्षे	३.२०.३८	विना तं देवदेवेशं	६.४.५७	विन्यस्य मन्त्री मन्त्रेण	११.१२.५
विद्वि भां भृगुपुत्रं तं स्वनेत्रं	४.८.२२	विद्यार्थी विजयार्थी च	३.२६.४७	विधियुक्तो विभूति	११.१३.२४	विना तथा नरः कोऽपि	६.१६.२३	विपरीतं प्रतीति जनयति	३.६.१५
विद्वोऽत्रास्ति च धर्मो	४.७.४४	विद्यार्थी सर्वविद्यां वै	३.२७.१८	विधिवच्छ्रद्धयासादं	११.६.२	विना तिर्यक् त्रिपुंड्रं	११.१२.२८	विपरीतं पतो दृष्ट्वा	६.६.३३
विद्यते तु सान्निध्ये	७.२८.१३	विद्यावतीं गुणवतीं	६.४४.१०	विधिवत्पूजनं तस्याश्चकार	३.३०.४२	विना त्वां विपुलश्रोणि	६.३०.३	विपरीतं परिज्ञातं	५.११.२५
विद्यमान शरीरो तौ कथं	४.१.१६	विद्याहीनो लभेद्विद्यां	६.४५.६७	विधिवत्पूजयित्वा	७.२.५	विना दंडं कथं राज्यं	१.१७.३	विपरीतं भवेत्तत्तु फल	४.४.४३
विद्या मुच्यते जंतु	४.२०.११	विद्युत्कोटि समानाभ	७.३१.२८	विधिवत्पूजयित्वा	७.१५.३५	विनापराधं तपसां	६.२.७	विपरीतं यदा दैन	५.१०.३६
विद्याक्षमाजगति	५.१६.४	विद्युत्कोटिसमानाभं हस्त	१२.८.२०	विधिवन्मंडलं कृत्वा	५.३४.२३	विनाऽपि कारणोपाय कथं	१.५.७७	विपरीतरतिक्रीडा	५.११.२६
विद्याबन्धतपोवर्णा	८.२३.८	विद्युत्प्रकाशिता तत्र	१.१३.२३	विधिः क्षत्रविनाशाय	५.२२.६	विना बाणवार्तविनामुष्टि	५.२२.३२	विपाकगतपः प्रोक्ता	८.२१.६
विद्यासपोबले नाहं	७.१३.५१	विद्युत्प्रभोपलैः स्तभा	१२.११.११०	विधिवच्च कथयपश्चैव	६.४८.५३	विनायकं चापि देवं	११.७.३०	विपापो विरजो मर्त्यो	११.६.४०
विद्या स्वयेव वनु बुद्धि	३.४.४४	विद्युत्स्तनितसंयुक्तं	३.६.१६	विधिस्तद्वचनं श्रुत्वा	६.४३.१८	विना विप्रं कर्तव्यं	३.१०.३७	विपुंड्रं चारयेन्नित्यं	११.६.२३
विद्यामयं वा नाहं	३.६.१४	विद्युत्समानागम्यः	१२.११.५०	विधेया विधिवत्तज्जैस्तेषु	५.४.१७	विना देवोचिताचारं	११.१२.२२	विपुले विपुलं वातं	६.२६.५०

विपुले विपुलं वास	६.२६.५२	विप्रो वृक्षो मूलकान्यत्र	११.१६.६	विमान तत्समासाद्य	३.६.८४	विमृश्य मनसा शक्रो	४.१२.२०	विराटभवने वासः प्रसादा	२.७.२४
विपुले सुचिरं वास	६.२६.५८	विष्णुतिष्ठा विशेपेण	४.१३.२०	विमानं तन्मनोवेगं यत्र	३.३.१	विमृश्यैतत्रपश्यन् गतः	७.२८.७	विराड्रूपा महादेवी	१२.४.४
विप्रसन्नविशां वंशा	६.८.६३	विमज्ज्य सप्त वर्षाणि	८.१३.१८	विमानं वैषसं दिव्यं	५.२३.२२	विमृश्यैतदशेषेण	६.११.६३	विराड्रूपां मूर्तरूपां	७.२६.१५
विप्रचितिप्रभृतयो	५.३.५०	विभवस्थानुसारेण कर्तव्यं	३.२६.३६	विमान वरमाह्वयं	१२.१३.१७	विमृश्यैतदशेषेण	७.४०.३३	विरुद्धं हि तथा तैलमग्निना	३.६.३०
विप्रजीवनरूपं च	६.२६.७७	विभूतयो गणेशस्य या	१२.११.६८	विमानवरमारुढः कामिन्या	६.२०.४	विमृश्यैतदशेषेण	१२.७.१५०	विरूपाक्षवचः श्रुत्वा	५.११.१७
विप्र पावोदके चैव	६.३४.३६	विभूतिधारणं कार्यं	११.३.१६	विमानवरमारुढाः सर्वे	७.२७.३५	विमृश्यैवं सखी चाहं	६.२२.८	विरूपो विकृतिश्चैव	६.२०.३१
विप्रलब्धौ महाबाहू	६.५.३०	विभूतिधारणं त्यक्त्वा	११.१५.४	विमानात्तरसोत्तीर्य	६.२०.६	विमोक्षसोपानमिदं	६.३६.१३	विरोधः कीदृशस्तत्र चैक	४.१५.५६
विप्रलोभप्रमाणन्द मोदते	६.३०.१०४	विभूतिधारणं त्यक्त्वा	११.१५.१४	विमानानि च सर्वाणि	६.४.४५	वियुक्तैः कथं	७.२२.२६	विरोधोऽत्र महान्भाति	६.१.६
विप्रस्य विष्णुयशसः	६.८.५४	विभूतिधारण विधिः	११.१२.६	विमानाहंति तन्वनि	७.४.३३	विरक्तैश्चरते अन्ता निरीहो	२.७.४५	विरोधो यत्र तु भवेत्तत्रयाणां	११.१.२२
विप्रहृत्या च गोहृत्या	६.३४.२६	विभूति धारणे त्वन्यो	११.१५.१७	विमाने ब्रह्मविष्णुवीणा	३.२.३८	विरक्तः स तु संजातः	३.११.२०	विरोधोऽयं युगे चाऽऽद्ये	४.६.६
विप्राणां वेदपाठश्च बंदिनां	३.१६.५	विभूति स्नानमनघं	११.१४.४३	विमानं शकुले देवयाने	८.७.२०	विरक्तस्याधिकांशोऽस्ति	१.१७.४५	विलपन्भीमसेनोऽपि तथा	२.७.३७
विप्राणां सेवनं यत्र	६.४१.५०	विभूतिविस्तर वक्ष्ये	११.८.२१	विमुक्तदुःखां कृत्वाऽऽशु	६.२३.११	विरक्तस्याधिकारोऽस्ति	१.१८.२०	विलपामि विशालाक्षि	६.३०.५
विप्रानाहूय मंत्रज्ञान्वेद	७.१२.२	विभूषणेषु रत्नेषु	६.३६.२१	विमुक्तः सर्वं मंगेभ्यो	४.१३.३३	विरजां च नदीरूपा	६.१६.७६	विलंबं मुष्टिकं चैव	११.१६.१०१
विप्रान्दृष्ट्वा शयानान्ध	७.६.५७	विमग्ना कि जले	६.३०.६	विमुक्तस्तु भवेद्वाञ्छन्	१.१६.११	विरजानलजं चैव धार्यं	११.१०.४	विलंबं मुष्टिकं चैव मत्स्यं	१२.२.१६
विप्राय पीडितांगाय	६.३०.११	विमनस्को तु सौ तूर्णं	२.३.२३	विमुक्तोऽति भयोऽहोराद्	३.१२.७८	विरचि हर्षयामास	८.२.८	विलंभितुं न शशाक	६.१७.३१
विप्राश्च मानजं पापं दुर्घटं	३.१२.६६	विमन्युर्भरतश्रेष्ठ पितृ	२.११.४३	विमुक्तोऽसौ द्विजः	७.१७.१८	विरचः परिवं गृह्य	५.२५.२०	विललाप नृपस्तत्र हा	६.३०.२
विप्रेण विदुषा राजा	७.२१.२०	विमर्श इति तां पाहूः	७.३२.१०	विमुक्त्य राज्यं रघुनन्दनोऽपि	२.५.३८	विरराम च शंभुश्च	६.२१.६४	विललापातिदुःखार्तो	७.२२.३७
विप्रैः संतोषितैः कार्यं	३.२६.१६	विमर्शं मकरोच्चिते	४.७.६	विमुक्त्यांगानि मूर्धादि	११.१०.२७	विरागी त्रिविधः कामं	१.१७.३८	विललापातिदुःखार्ता	७.२५.३३
विप्रो दैवज्ञजीवी च	६.३५.५५	विमला चामला तद्वदहणी	१२.११.८	विमृश्य कुरु तन्वनि	५.२६.६	विराजमानः परितस्तोर	१२.१०.६	विलाप्य लमहकारे	११.८.६
विप्रो धर्मभृतां श्रेष्ठः	२.११.३४	विमलाग्न्यूर्ध्वपुंड्राणि	११.१५.१००	विमृश्य मनसाऽतीव	६.२.१०	विराटप्रस्तारपंक्तिश्च	१२.१.१८	विलासिनीनां वृं दस्तु	१२.१०.४७

विलुप्ते चरणी पृष्ठे	७.२८.१६	विवाहं विधिना कृत्वा	३.२१.५३	विशाललोचने ब्रूहि	६.२१.३४	विश्वंभरा धारणाच्छानं	६.१०.३०	विश्वामित्राजया	७.२५.७
विलेपतुः सुसंतप्ता	७.२६.२७	विवाह विधिना देहि	३.२०.७१	विशालवक्ष्मा दीर्घाक्षो	७.२६.१५	विश्वंभरा पुण्यवती	७.३६.२०	विश्वामित्रे गते राजा	७.२३.२
विलेशया इव सदा	८.२०.११	विवाह विधिना राजा	६.२६.११	विशालो वर्तुलाकारो	८.५.३	विश्वं शरीरमित्युक्तं	७.३५.२७	विश्वामित्रे गते विप्रे	७.२४.२
विलोकयति मां प्रेम्णा	६.२६.२८	विवाहविधिना सम्पद्	४.५.११	विशिक्षं तपश्चक्रा	५.६.५२	विश्वामित्रेणकाकुत्स्थ	३.३०.२३	विश्वामित्रोऽपि राजानं	७.१६.२२
विलोकयामास तदा व्यास	१.१४.१२	विवाहार्थमिहाज्ञप्तो	५.१०.४७	विशिक्षेस्ताडितोऽहमा	७.१८.३१	विश्वमूर्ते दयामूर्ते	१०.१३.६६	विश्वामित्रोऽप्यपः	७.१४.१८
विलोक्य तं शिशुभूमा	६.२०.५	विवाहिताऽय कन्या	६.२८.५३	विशिष्टजीविनः कर्म	६.२६.१६	विश्वयोने सुरारिघ्न	४.२५.४०	विश्वामित्रो महाभाग तपः	१.१४.६६
विलोक्य लम्पटं तत्र	६.४५.१२	विवाहेच्छां परित्यज्य	५.३०.२०	विशीर्यतामनस्थानां	८.६.४	विश्ववृन्दे निरूपमां	६.१३.३४	विश्वामित्रो वामदेवो	११.२०.१७
विलोक्य विस्मिताश्चास्म	३.३.१३	विवाहे वर्तमाने तु	५.१७.१८	विशुद्ध पद्ममाख्या	७.३५.४४	विश्वसंहारिणी काली	१०.१०.२४	विश्वामित्रो वक्रस्तत्र	६.१२.३१
वित्वपत्रं तथाक्रीतां	११.२४.१६	विवाहो न कृतः पुण्या	५.१७.३०	विशुद्धमुकुराकारं	११.८.१६	विश्वसंबंधिनीं वार्तां	१२.११.८२	विश्वामित्रमुच्चित्रकेतुः श्वेत	३.४.१७
विवर्णवदने भूत्वा	७.३.६३	विवाहोपस्करयुक्ता दिव्या	३.२०.५७	विशुद्धसत्त्वं चैश्वर्यं	८.१४.१२	विश्वस्तं मधवाशत्रुं	६.५.१८	विश्वासघातिनां नैव	६.६.३२
विवर्धमानस्त्रिधारा	६.१.३८	विवाहोऽस्ति सुताया मे	३.२७.४०	विशुद्धां प्रकृतेरशां	६.४४.११	विश्वस्य कारणं ते वै	३.६.३२	विश्वासघाती मित्रघ्नो	६.७.३०
विवशो चारुसर्वांगी	६.१४.६२	विवाहोयस्य न भवेन्न	६.३४.५०	विशेन्मृदासने पश्चा	१२.७.२२	विश्वादिगोलकांतां	६.४५.३३	विश्वासस्तु न कर्तव्य	५.१२.६२
विवादस्त्वेव कार्पण्य	३.८.१०	विविधान्सकलान्	३.२४.६	विशेषतो जीविनश्च	६.२६.१७	विश्वामित्रवचः श्रुत्वाधुनः	७.१७.३	विश्वासो नैव कर्तव्यः	६.३.४८
विवादे वैष्णवी शक्ति	३.१६.३८	विविधंरूप चारंस्तां	१०.१३.५	विशेषमिति मन्वानो	१.६.६३	विश्वामित्रः स तेऽभीष्ट	७.२७.८	विश्वेत्तु विपिन	६.१३.६८
विवादोऽत्र सुसपन्नो नृप	३.१४.४३	विवृतं द्वारमालोक्य बभूव	४.२३.२६	विश्रम्य तटभागे तु	६.२८.३६	विश्वामित्रस्तदा	७.१०.२४	विश्वेन च पलाशेनादित्या	६.२२.१०
विवासितोऽय कंकेश्या	३.२८.५५	विवेकज्ञा विशालक्षी	६.२६.१८	विश्रुतस्तु सदा पुण्यः	६.१२.१२	विश्वामित्रस्तु जग्राह	७.१७.३६	विश्वेयत्प्राप्तिमात्रेण	६.२५.२३
विवाह कालः संप्राप्तः	६.२४.४६	विवेश चरणांभोजे	६.१४.७	विश्वकर्मा चोर्मिकाश्च	१०.१२.२१	विश्वामित्रस्तु संप्राप्तो	७.१८.४६	विश्वोद्भवस्थाननिरोध	८.८.२६
विवाहं कुरु राजेन्द्र	६.२७.३१	विवेश स तयोर्दंहे	६.१४.५६	विश्वकामा भगवती	७.३०.५७	विश्वामित्रः स्थितस्तत्र	६.१३.३६	विषकुंडे च तद्भोजी	६.३३.५७
विवाहं कुरु राज्ञो मे	३.२१.५६	विश्वेय मधवा युद्धे	६.४.४२	विश्वंभरं विश्ववरं	६.२१.२६	विश्वामित्रस्मरणतो	११.१६.७४	विषण्णं गतविज्ञानं	६.३१.११
विवाहं ते पिता कर्तुं	५.१७.१४	विशापं देहि हे नाथ	६.७.३	विश्वंभर विशालाक्ष पुण्य	१.७.११	विश्वामित्रस्य भार्याऽहं	७.१०.३७	विषपानेन नित्यश्वं	११.१२.२५

विषं वा भक्षयित्वाऽहं	७.१२.४१	विष्णुभक्ताऽजीव	६.४७.४७	विष्णुस्तदंगं संश्लेषाद्	६.८.३२	विष्णोः शक्तिस्वरूपां	६.४५.६०	विष्ण्वदितशरीरोऽसीयदा	१.७.५०
विषमपि गले पाणं कृत्वा	२.६.१७	विष्णुभक्तेन शानेन कथं	४.७.१८	विष्णुस्तु कपटाच्चायं	५.३.३६	विष्णोस्तद्वचनं श्रुत्वा	१.१६.१३	विस्मयं जनयन्बालः संजात	१.१४.६
विषयज्ञानवाग्रूपा	६.१.३३	विष्णुं तदा ममाभाष्य	३.१३.३६	विष्णुस्तु त्वरया	७.३०.४६	विष्णो च सात्त्विकी शक्ति	१.८.३५	विस्मयं परमं जग्मुः	४.६.४६
विषये मम सर्वज्ञ	७.१८.१३	विष्णुं त्रिभुवनश्रेष्ठं	६.६.६५	विष्णुस्तु शेषशयने	१.२.७	विष्ण्वकं हरशक्तादिस्वरूपे	१०.१३.१४	विस्मयं परमं जग्मुः	५.१६.४४
विपसाद च रामश्च	६.१६.४३	विष्णुं प्रबोधयाम्यहं	१.७.५	विष्णुस्तेनोपदिष्टस्तु	६.५०.१४	विष्ण्वशसंभवो व्यास इति	१.१५.३०	विस्मयं परमं प्राप्ता	३.२३.४०
विष्कंभादिषु योगेषु	८.२४.३३	विष्णुं रुद्रं मुरेन्द्रं वा	१.४.२४	विष्णुस्त्वया प्रकटितः	१.७.४३	विसर्जयाम्नास्मन्निजसप	३.२२.३४	विस्मयोऽयं ममात्यर्थं	१.४.३७
विष्णवेऽथ महालक्ष्मीं	३.६.८२	विष्णुर्मन्त्रविहीनश्च	६.२६.३२	विष्णुस्त्वाहं सुरान्	५.८.७५	विसर्जयित्वा तान्देवान्ब्रह्म	३.१३.५६	विस्मयोऽयं महान्मेऽत्र	६.३०.३५
विष्णुकर्णभलोद्भूतो दानवो	१.६.२१	विष्णुमयां चेतना च	६.५०.८१	विष्णुहृत्कंजं वासाय	१०.४.७	विसर्जिताऽयं सा तेनगता	१.२०.४२	विस्मयोऽयं महाराज	५.२५.३७
विष्णुः क्षीरोदशायी च	६.३८.५४	विष्णुमायां भगवतीं	६.३८.८७	विष्णो रश्मिं समद्भूतः	४.१.२७	विसर्जिता यदा देव्या	३.१३.५	विस्मितास्तु तदा देवा	४.११.५०
वष्णुश्च सप्तते मर्त्यो	११.१८.२७	विष्णुरूपा विष्णुभक्ता	६.१.७४	विष्णोः पादमयाकाशं	३.१.४०	विसर्जितास्तु कंसेन जग्मु	४.२१.४६	विस्मिताऽस्मि महाभाग	४.४.१
विष्णुदत्तेन शस्त्रेण	६.४७.१३	विष्णुर्जननमाप्नोति	५.२१.६१	विष्णोः पालनं शक्तिः सा	३.३०.३०	विसर्जितो यतो मेहादगतैः	३.२७.३६	विस्मिताहं तदा स्मृत्वा	६.२६.६६
विष्णुना चरितं पूर्वं	३.३०.२१	विष्णुर्देव्यवधे युक्तो	४.११.२	विष्णोरंशः स्मृतः	७.६.३२	विसर्जिते तदा विष्णु	३.३.२७	विस्मृतं पूर्वविज्ञानं	६.२६.३६
विष्णुना च सहायेन	४.१०.४०	विष्णुर्यज्ञपतः सृष्टि	१०.६.१२	विष्णोरशावतारे	५.१.२०	विसृज्य लोकं लज्जां	६.१.६०	विस्मृतं ब्रह्मविज्ञानं	६.२६.६०
विष्णुना चेश्वरेणापि	४.१७.४३	विष्णुलोके वसेत्सोऽपि	६.२६.६२	विष्णोरप्यधिको रुद्रो	५.१.२५	विसृज्याऽप्सरसः शक्रदिक्षत	६.१.५६	विस्मृतः शुकसंबन्धी	६.२५.२३
विष्णुनाऽधिष्ठितं	७.३५.३६	विष्णुलोके वसेत्सोऽपि	६.२६.६४	विष्णोरिति पुराणेषु	७.२.११	विसृष्टं चक्षुषोः कृष्णं	६.१३.६०	विस्मृता चाष्टका	७.६.४
विष्णुनाऽपि कृतं पापं	६.७.७	विष्णुश्चक्रात्समुत्पाद्य	५.६.१०	विष्णोर्देहं विहायाशु	३.२.२८	विस्तराद्दधं धर्मज्ञं यवतार	४.१६.२	विज्ञं सितश्च गर्भोऽसौ	४.२२.२४
विष्णुना पूजिता	६.३६.२६	विष्णुश्चरत्यसावुयं तपो	१.८.४५	विष्णोर्नाभिसरोजाहं	७.१.७	विस्तार्यं सर्वमखिलं	३.४.३१	विहंगस्तरसा याति विघ्न	१.१८.२६
विष्णुः पुच्छं भवेच्चर्व	११.५.२	विष्णुश्च विस्मयाविष्टः	३.४.२२	विष्णोर्वरेण सा देवी	६.२५.३०	विस्तरैणतद्याभ्यां हि पुराणो	१.१.१८	विहरस्व यथाकामं चित	३.६.६४
विष्णुप्रिये नमोलक्ष्मी	७.५.३३	विष्णुः सर्वैव कपटेन	६.१.२३	विष्णोर्विष्णु पदीस्तोत्रं	६.१२.१७	विस्तीर्णवदना जिह्वां	५.२६.४२	विहरस्व यथाकामं	६.१४.६३
विष्णुः प्रेरयिता तत्र	६.१.७	विष्णुसर्वेश्वरः श्रीमान्य	६.८.८७	विष्णोः शरीरे तेनाशु	१.५.१०६	विस्तु च तानि च	६.३२.६	विहरामुरनाशायं	३.६.६७

श्रीदेवीभागवतपुराणम् १: श्लोकानुक्रमणी

१५२

विहृरिष्यसि गोपेन	६.१७.३७	वीक्ष्य प्रेमादृतं तत्र बाले	१.४.८	वीरसेनस्तुच्छत्वा	३.१४.४८	वृजिनात्त्रातुमधुनायस्माच्छ	६.२.४४	वृत्रासुरबधोपेतं	१.१६.३४
विहृतां शतयज्ञस्य	४.४.१८	वीक्ष्य भानुं क्षिपेद्धारि	११.१६.५०	वीरसेनोऽपि तत्राऽऽह धर्मं	३.१४.४१	वृताऽह तेन राजा वै	१.२०.३८	वृत्रे दया तव यदि	६.५.४३
विहृस्य तमुवाचाशु	७.६.३१	वीक्ष्य मां कमला देवी	६.२८.७	वीरस्त्वमसि सर्वज्ञ	५.११.४७	वृते तथा विवाहः कः	३.१६.६२	वृत्रोऽपि पितर प्रागादा	६.३.४०
विहृस्य भगवांस्तत्र	६.२८.३८	वीक्ष्य मां चारुसर्वाङ्गी	७.५.१३	वीराणां च परिज्ञानं	५.४.१३	वृत्रस्तदाऽगिविशदां	६.४.५	वृथा किं सामवाक्यानि	३.३१.३१
विहाय गजरूपं च	५.१८.४४	वीक्ष्य विष्णुं स्थितं तत्र	१.६.५४	वीरासनमिति प्रोक्तं	७.३५.६	वृत्रस्त्वया हरिरसौ	१.१२.४६	वृथा गवयिते कान्ते	५.२६.६
विहाय पौरुषं रूपं	५.१८.३६	वीक्ष्य विष्णुर्जघानाशुमुष्टि	१.६.५८	वीर्यं च त्वयि कियत्	१२.८.२७	वृत्तान्तं कथयामास	६.४०.६७	वृथा तीर्थं वृथा दानं	३.१६.५५
विहाय पौरुषं रूपं	६.२८.४४	वीक्ष्य विस्मयचित्तस्य	७.१७.४६	वीर्यं तु मयि सर्वस्य	१२.८.३७	वृत्तांतं कथयामास	६.४१.३	वृथाऽऽघातेमहीपाल	७.२०.६
विहाय मूर्च्छाचडस्तु	५.२६.५४	वीक्ष्य शुभो निशुभश्च	५.२५.३०	वीर्यं प्राणा इति प्रोक्तं	५.११.२७	वृत्तांतं कथयामास	६.४१.२२	वृथाऽभिमानोऽस्माकं	१२.८.३१
विहाय लक्ष्म्या सहस्रविहारं	१.४.५८	वीक्ष्य स्वप्ने च तो	५.३५.२४	वृकांसिह्नाश्च व्याघ्रश्च	४.५.२६	वृत्तांतं कथयामास	१०.१२.५६	वृथा मया कृतं युद्ध	१.६.३३
विहितं कर्म कुत्राणस्य	१.१८.३२	वीक्ष्य सधर्षसज्जातलहरी	१२.१०.८	विकृतास्ये च दारिद्र्यं	८.२४.७८	वृत्तांतं कथयामास	११.६५.६१	वृथा वृत्तसेन	७.३.४७
विहितो रविपुत्राभ्याम	७.२.२६	वीक्ष्यमानस्तदा लक्ष्म्या	३.३.२६	वृकोदरेण सर्वेषां कृतं	२.७.१७	वृत्तांतं कथयित्वा तु पुन	२.३.५५	वृथा व्रतोपवासेन	११.१२.२४
विल्लला तेजसा युक्ता	६.१७.११	वीणानादं परित्यज्य	५.३१.४२	वृक्ष मेहादिभित्तुं	७.२२.४१	वृत्तांतं कथितः सर्वो	७.११.२०	वृथैव ते जीवितमंबुजेशले	७.४.४६
वीक्षमाणा महाभायां	१.६.६६	वीणामुरजवाद्यैश्चनानादि	३.३.२०	वृक्षरूपा भविष्यामि	६.७.११	वृत्तांतं तस्य विज्ञात	६.१८.३८	वृद्धब्राह्मणवेपेण तक्षकः	२.१०.२
वीक्षिताश्च मया सर्वे	६.१८.४२	वीति होत्रः सुमंतुश्च	३.१६.१६	वृक्षघातमहागंधवातव्रत	१२.१२.६५	वृत्तांतं नरमेधस्य	७.१७.४५	वृद्ध ब्राह्मणवेपेण	६.१३.३२
वीक्ष्य तं नृपतिर्वैव	७.१५.१७	वीरसेन इह संन्यस्युतः	३.१५.३	वृक्षघातासु रभ्यासु	६.३६.२४	वृत्तांतं व्यासतः श्रुत्वा	५.१.७	वृद्धरूपं समास्थाय	७.२२.८
वीक्ष्य तान्महिषस्तत्र	५.६.१४	वीरभद्रश्च नन्वी च	६.२०.३०	वृक्षः सर्वकला रम्याः	३.३.२	वृत्तांतमवदत्सर्वं	१२.८.४१	वृद्धानां पूजनं चैव	५.१.१४
वीक्ष्य तो मुषितोराजा	७.१८.४७	वीरभोग्यमिदं स्थानं	१.६.४३	वृक्षाधिष्ठातृदेवी यां	६.२४.५३	वृत्तिर्ममैवा विहिता	३.११.३२	वृद्धाश्च सेविताः	५.२७.५४
वीक्ष्य तामसितापांगी	२.४.६	वीरं पुत्रं च गुणिनं	६.४६.७१	वृक्षा बहुफलाश्चाऽऽसन्मा-	५.२०.४६	वृत्रं छलेन विव्वस्तं	६.७.२८	वृंदायक्षा बहुनुता	१२.६.११५
वीक्ष्य तामसितापांगी	४.३.३१	वीरं मृतं भुवि गतं	३.१५.६	वृक्षालवालतरवः सारंगा	१२.११.३६	वृत्रः मुरपद प्राप्य	६.४.४८	वृंदाकृपाश्च वृक्षाश्च	६.२५.१८
वीक्ष्य त्वां करसंलग्नां	६.२७.१२	वीरसेन स्तथाऽऽवातः	३.१४.३८	वृक्षे तवाऽऽश्रमाभ्याशे	७.१०.४०	वृत्रासुर इति ख्यातो	६.१.३	वृंदावनं वनानां च	६.३०.१३१

वृन्दावने च गोविन्दं	६.२०.६६	वेदपारायणं शक्तिजप	३.२७.४६	वेदान्युगान्ते तपसा	८.८.२७	वैकुण्ठभगमन्तूणं मामादिश्य	६.१३.७	वैरं तु सर्वं सह संविधा	३.२२.२७
वृन्दावृन्दावनी विश्व-	६.२५.३२	वेदपारायणैश्चैव	७.४०.२५	वेदाभावात्तदस्माभि	७.२८.१७	वैकुण्ठलोकद्वार्या	६.१६.४०	वैरं त्यजेऽह देवैस्तु	५.१६.२७
वृषभ्वजं च मदभक्तं	६.१५.४१	वेदप्रणहितो धर्मः कर्म	६.२८.५	वेदाविरोधि चैतन्न	११.१.२५	वैकुण्ठ सदनत्यक्ता	५.१.५०	वैरं निर्वहितं राजस्त	३.१२.६४
वृषभ्वजो मृतः कालाहुः	६.१५.४७	वेदभक्ति विहीनाश्च	१२.६.६४	वेदि च विद्यादा तत्र	३.१२.४५	वैकुण्ठसदनं प्राप्तं रमा	३.३.२६	वैरं पुरोहितैः साधं	६.१६.३
वृषपर्व विप्रचित्तिर्दभ	६.२२.२१	वेदमध्यापयामास गुरु	३.१०.५७	वेदीमध्ये तुपाद्य	७.१६.२३	वैकुण्ठाय सुरेदंता	७.४०.४२	वैरं मनसि मे पुत्र	६.३.५३
वृषलीपतिं याजयेद्यो	६.२४.५५	वेदमातरमेकां च विद्या	३.१.३५	वेदे वेदोक्तयज्ञेषु क्य	१२.६.५७	वैकुण्ठे महालक्ष्मीः	६.३६.१६	वैरस्य कारणं तेषां	६.१६.२
वृषलीपतिं विप्राणां	६.४५.६८	वेदवातरमेवत्र संकृति	११.२०.५१	वेदेषु विष्णुः कथितः सर्वं	१.८.१४	वैकुण्ठमोदते सोऽपि	६.३०.७०	वैराग्यं वर्धयामास	६.४०.५६
वृषवाहा विप्रवंशा	६.८.४६	वेदमातरि गायत्र्या	१२.६.५६	वेदेष्वनुभिर्यत्पुण्यं	११.६.१०	वैकुण्ठेऽपि सुराः सर्वे	७.८.१४	वैरिप्रस्तां च स्वपुत्री	६.४०.६८
वृष्टिं विष्टंभश मनो	८.१६.२८	वेदमार्गं किण्ठस्तु	११.१५.१११	वेदोक्त वचनं कार्यं	६.१८.२२	वैकुण्ठे या महालक्ष्मी	६.४२.५६	वैरोचनमुत्त. श्रीमान्	३.१६.४१
वृष्णीश्च च वरं भीरुं	२.२.२८	वेदमूर्ते जगन्मातः	८.१.२५	वेदोक्तमेव सद्धर्मं	११.१.३२	वैकुण्ठे शरणापन्ना	६.४०.६	वैशाखे मकुतदान	६.३०.६८
वेगात्स निर्गन्तो बह्वि	१२.८.२६	वेदविक्रयिणस्तद्वतीर्थं	१२.६.७४	वेद्यां सिंहासनं स्याप्य	३.२६.१८	वैकुण्ठे स्वाभिना	६.४८.३७	वैश्य उवाच मित्राहं	५.३२.५०
वेगेन तां तु गच्छन्ती	६.४५.१०	वेद विद्वागकर्ता च	२.२.३५	वेधसा प्राणितो विष्णुः	६.११.३	वैकुण्ठो ब्रह्मलोकश्चकैलासः	३.४.१६	वैश्यं प्राह तदा देवी	५.३५.३२
वेगेन मुष्टिना काली	६.२२.६३	वेदविस्तारकरणाद्	२.२.४४	वेनो वाजश्रवाश्चैव सोमो	१.३.३२	वैधानसा ये मुनयो	१.१६.१७	वैश्यवर्यं कुरुष्वद्य	३.२७.४५
वेत्ति कोऽपि नरः कामं	५.११.२१	वेदवेदागतत्त्वज्ञः सर्वविद्या	६.२.४६	वेपमानाऽतिदुःखार्ता	३.१६.२७	वैतरण्य पतत्येव	८.२२.३६	वैश्यवानरः कुशानुहि	१०.६.२२
वेतनं द्विगुणं देहि	७.१६.३०	वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञास्ता	७.६.५३	वेपमानाऽब्रवीद्वीक्ष्य-	२.१२.४६	वैदिकः स्वस्व गृहोक्त	१२.७.१५१	वैश्यवृत्तिरतः सोऽभून्मृते	४.२०.६१
वेदकर्ता जगद्धर्ता बुद्धि	४.२०.३३	वेदसारमिदं पुण्यं पुराणं	१२.१४.२६	वेश्या च पञ्चमे	६.३५.५	वैदिको मन्त्रराजोऽयं	६.४२.४३	वैश्यस्तामप्युवाचेदं कृतां	५.३५.३७
वेदधर्मेषु हिंसा स्याद	१.१८.४६	वेदाख्यं महास्थानं	७.३८.७२	वेष्टितं नगरं तेन राजा	६.२६.४३	वैदिक्यर्चाऽपि द्विविधा	७.३६.४	वैश्यानां धान्यधनद	१०.७.२४
वेदविष्ठा तु देशो च	६.२६.५२	वेदाश्च पाठयामास	६.४८.६१	वेष्टितो भोगिभोगेन	२.१०.६५	वैदूर्यं भूमि सर्वापि	१२.११.५४	वैश्या वाणिज्यनिरता	६.८.६२
वेदध्वनिं स चकार	६.१६.५	वेदानेके न सोऽधीते सुरां	६.१.३२	वैकुण्ठः पालयत्येव हरः	१०.१.१७	वैदूर्यमणिशालस्याप्यग्रं	१२.११.६४	वैश्यास्तु कृषिवाणिज्य	६.११.४०
वेदनिदांकराः क्रूरा	६.११.५५	वेदान्त श्रवणं कुर्यान्नि	७.३४.१८	वैकुण्ठं भगवान्विष्णु	३.१३.१८	वैदूर्यंश्चास्त्रिश्चैव	८.६.३२	वैश्यास्तु कृषिवाणिज्य	६.११.४०
						वैद्यनाथे तु मगलास्थानं	७.३८.१४		५.३४.३८

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

१५४

वैश्वदेवकृत दोषं शक्तो	११.२२.१४	व्यसने चे समुत्पन्ने	५.४.२७	व्यास्तु सुतमालोक्य	१.१४.१०	व्रतान्यपि तथा	७.३८.२	शक्तिहीनं तु निधं स्याद्	१.८.३३
वैश्वदेवानंतरं च गोप्राप्तं	११.२२.१६	व्यसुर्यथा न जानाति	१.७.१६	व्यासाहं तेन समक्ता	६.२६.१७	व्रतोपवासहीनो यः	६.४१.४४	शक्तेरुत्कीर्तनं धर्मं	६.३१.२
वैश्वदेवे ततः कुर्यान्नित्यं	११.२०.२६	व्याघ्रचर्मपरीक्षानो	३.३.२२	व्यासेन कृत्वाऽतिशुभ	१.३.३६	त्रियतां वर इत्युक्ते	१०.१२.४५	शक्तेरुत्कीर्तनं श्रुत्वा	६.३१.१
वैश्वानरं ततो जातवेदः	१२.७.१०१	व्याघ्रचर्मविरा क्रूरा	५.२६.४०	व्यासेन तु तपस्तप्त्वा	१.१०.२	त्रियतां वर इत्येवमुक्तः	१०.११.३०	शक्तो वाऽपि त्वशक्तो वा	११.२१.४८
वैश्वानरं दक्षिणतो	८.१५.३	व्याघ्रश्च सप्तजन्मानि	६.३४.५	व्यासेनोक्तो महाराज कुरु	१.१८.६	श		शक्र पत्नीगुणाञ्छृत्वा	६.७.५४
वैष्णवानां च शैवानां	६.५०.५६	व्याघ्रसिंहादिभिः क्रांतो	४.५.२६	व्याहृतीनां विग्रहाश्च ते	१२.११.८८	शंस मे कारणं मात	२.१२.२२	शक्र पत्नी भगवतीं	६.८.६६
वैष्णवीचक्रपातेन	५.२८.५२	व्याघ्राजिनघरं देव	६.१८.१५	व्याहृत्यादिहामंत्ररूपे	१२.६.१७	शकलानि पुनः सप्त	४.३.४४	शक्रस्य सदनं रम्यं	७.१४.४७
वैष्णवी नागभगिनी	६.४७.५२	व्याघ्रोऽहं क्रूरकर्माहं	७.३३.१५	व्रजतं भूपतिं वीक्ष्यं	७.१६.५५	शकुनाश्च परीक्षेत	६.५०.६७	शक्रस्याऽहं मुता ब्रह्म	४.१२.४३
वैष्णवीं शांकरां ब्राह्मी	३.१.३४	व्यानमन्त्रस्य चारुपातो	११.२२.३८	व्रजंतु मानुषीं योनिं स्थितां	२.४.३६	शकुनाश्चैव वीक्षेत कार्या	१२.१४.१६	शक्रादीनां पुरे तिष्ठन्	८.१५.२५
वैष्णवेषु च भक्तेषु	६.३४.३५	व्यानाय च तथा स्वाहा	११.२२.३६	व्रजंतु स्वानिधिष्याणि	३.६.३१	शकुन्मुनिरोषो	७.२.५७	शक्रयेत्यं मतिर्दत्ता हरिणा	६.७.२०
वैष्णवैश्चैव शैवैश्च	१२.१४.२१	व्याप्तं त्रयैतत्सकलं	६.६.४	व्रजन्मूर्धतातोये भावित्वा	२.२.६	शक्तः स्रष्टु महादेवः	६.१५.२७	शक्रे व्रस्तेऽप्य वृत्रेण	६.४.३०
वैहायसो च कावेरी	८.११.१४	व्याप्तं महापातकभिः	६.३७.६१	व्रजामि तत्र यात्रास्ते	२.६.५०	शक्ताऽसि जन्ममरणा	३.२३.५३	शक्रेण तु हतः सोऽद्य	६.२.४७
वीषडंतेन मनुना बह्वेस्तु	१२.७.११८	व्यामवीर्यं तु संजातो	२.६.२	व्रजामोऽद्य सुराः सर्वे	५.७.३७	शक्तिः करोति ब्रह्मांडं	१.८.३७	शक्रेण वितते यज्ञे	७.५.५३
व्यचरत्पृथिवीं राजन्नि	२.११.२८	व्यास उवाच कारणं तु	६.१४.७	व्रणयुक्तानां वृतांश्च	११.७.१२	शक्तिः क्रिया कालदात्री	६.४३.५१	शक्रेणोत्पादिताभिश्च	४.१७.४
व्यतिरेकान्वयाम्यां च	३.११.५५	व्यास उवाच तन्निशम्य	७.११.६	व्रतं चतुर्दशार्दं च	६.२६.४५	शक्ति भक्तिरतः सर्वे	३.२५.४५	शक्रोऽपि वधकामस्तु	६.६.४०
व्यत्ययः सन्तः शौरे	४.२३.१६	व्यास उवाच तां वीक्ष्य	६.६.१	व्रतं दानं प्रतिष्ठा	६.२४.७६	शक्ति भक्ते द्वेष्ट बुद्धिं	६.३४.४०	शक्रो मंदाकिनीतीरे	६.४०.६२
व्यभिचारोद्भवाः कि	६.२५.२८	व्यास किं ते श्रीवीर्यवध	३.२.२	व्रतं पापुषत चीर्णां	११.६.२०	शक्तिं विना हरिहर	४.१६.१८	शंकरस्तु तदाकर्ण्य	१.११.६६
व्यर्थं तीर्थाधिगमनं	६.१२.२३	व्यासवीर्यात् संजातो	२.६.३	व्रतमेतत्करोमीति	११.१०.११	शक्ति विन्यस्य पश्चात्	१२.७.२५	शंकरस्तु निजां वाच	१.१२.३३
व्यवस्थितां च स्वलोकै	११.२०.४०	व्यास शिष्योऽसि मेधा	२.३.१४	व्रतानि मम दिव्यानि	७.३७.२२	शक्ति यज्ञः प्रधानश्च	६.३०.१२०	शंकरस्य च यत्तेजस्तेन	५.८.६२
व्यवहारदशां सेवं	७.३३.२	व्यासः श्रुत्वा वचोमातुरा	१.२०.६६	व्रतानि यानि चान्यानि	३.२७.१५	शक्ति रूपातु सनाढी	७.३५.३०	शंकरस्य शरीरात्	५.८.३६
		व्यासः सत्यवतीपुत्रगुरुर्म	१.३.२३			शक्तिः सर्वत्र पूज्येति	१.१०.८		

शंकरेणोपदिष्टेनपुण्य	६.१.१५६	शठाः क्रूरा दामिकाश्च	६.८.१७	शतरूपा च तत्पत्नी	१०.१.६	शत्रुस्तु सर्वथा वध्यश्छलेनापि	६.२.१८	शत्रुकामस्तदा जातो	४.१७.२
शंकरोऽपि सदा दुःखी	१.१५.७	शतक्रतुर्गोऽम्यसेनित्यं	११.२४.६२	शतरूपा मनोर्भाया शची	६.१.१२७	शत्रुः सुराणां परमः	५.२६.१३	शत्रुकामस्तु संष्टो	४.१७.७
शंकुकर्णो ध्वनिः	७.३८.३०	शतकोटिभिरन्यैश्च	६.२०.२२	शतलक्षं च रत्नानां	६.४८.६८	शनिवारं घृतं गन्धं	८.२४.२४	शत्रो गर्भगतो बालः	४.१५.६०
शंखगर्भं स्थितं स्वर्ग्यं	६.४२.१५	शतकोटिभिरप्येव सूत्रा	११.१८.२८	शतवर्षप्रमाणं च	६.३३.५२	शर्तः षोडशमात्राभिरन्यथा	११.१.४२	शत्रो हरिस्तु भृगुणा	५.१६.१८
शंखचक्रगदापद्मधरा	३.२६.२०	शतकोटिजन्मपापं	६.११.२५	शतवर्षं कालसूत्रे	६.३५.३	शतनुनाम राजविस्तस्य	२.३.४३	शत्रोऽहं ब्रह्मिण्यति	४.७.७
शंखचक्रगदापद्म धरां	६.१६.५०	शतक्रतुकर श्रेष्ठ	६.४६.३६	शतवर्षं जपश्चैव	६.२६.१५	शतनुनाम राजविधर्म	२.३.४६	शत्र्यामि त द्विजं चाद्य	२.६.२६
शंखचक्रगदापद्म हस्तां	११.२०.३७	शतद्वयं चाश्वयुजां	३.२२.१५	शताक्षी सा कुतो	७.२८.२	शतनाम राजविमृग	२.५.४	शत्रुकृद्भक्तिस्तस्मै	६.३३.७७
शंखचक्रगदा पद्मान	३.२.२४	शतपद्म पदन्यस्तपा	६.४४.१२	शताब्दाच्छुद्धिमाप्नोति	६.३३.४६	शतनुस्तान्मुताम्बीक्ष्य	१.२०.१६	शत्रुकृद्भिः पातकिभिः	६.३७.६५
शंखचक्रगदा पद्मान्विभ्रती	४.१५.२३	शतपुत्रात्परः स्वामी	६.४५.२७	शताब्दं कुलटागामी	६.३५.७	शतनुः स्वर्गतिं प्राप्नो	६.२४.२२	शत्रुप्रमाणमुच्छेद	४.१२.६
शंखचक्रः शिवं दृष्ट्वा	६.२३.२	शत्पुत्रो यो च धर्मज	५.२४.१६	शताब्दं तत्र निवसेद्यम	६.३३.१०८	शतनोः प्रथमा पत्नी	२.३.५	शत्रुब्रह्ममयं शत्रु	७.३५.४१
शंखचक्रस्य वचनं	६.२०.२६	शतपीरुषमानं च	६.३७.१०६	शताश्वमेधानाहृत्य	७.२०.३३	शपथं कारयित्वाऽत्र	६.६.२०	शत्रुं करोत्पनाहारो	६.३३.१२५
शंखचक्रस्य वृत्तांतं	६.१६.७१	शतं शतं च सप्ताह	११.२४.४२	शत्रवः सैन्यसहिताः	१०.१०.६	शपथं कुरु राजेन्द्र	६.६.३०	शत्रुस्पर्शरूपगुण तेज	७.३२.२६
शंखचक्रैति विख्यात	६.१७.३०	शतं शतं च सप्ताह	११.२४.५०	शत्रुघ्नेनाथ संग्रामे न	४.२०.५६	शपथं देवलोकान् कृत्वा	६.२६.८	शत्रुस्पर्शरूपसंगर्वाः	७.३२.३०
शंखचक्रैः कंबलाश्वतरो	८.२०.१४	शतं शतं च सप्ताह	११.२४.५१	शत्रुजित् सुसंवृत्तः	३.२३.१५	शपामि त्वां दुराचार	४.१२.५	शत्रुश्चकारणमात्रेण	४.१०.१६
शंखनादौऽजिकायास्तु	५.२५.३३	शतं शतं च सप्ताह	११.२४.५२	शत्रुजित् संहितो हंतुं	३.२३.१७	शपामि मुकुतेनाहं	६.६.३३	शं शलाय पद प्रोच्य	१२.७.५
शंखं यत्र शिलातोय	६.१०.२२	शतं सहस्रं लक्षं	७.२२.२३	शत्रुजिनिहतस्तत्र युधा	३.२३.३६	शपन्स्तेन तदा पांडुरनिना	२.६.४१	शमं कुरु मुलाय त्वं	५.१६.४१
शंखस्य स्थापनं कृत्वा	११.१८.४	शतमन्वंतरं वेदं	६.८.१०६	शत्रुभिर्निजितस्यापिहृत	१०.१०.१८	शप्ता च पतिना	७.३.२६	शमादिपदकसंपत्ति	७.३७.४०
शंखावृकिचिन्निमित्त्य	१२.७.५६	शतमन्वंतरांतं च	६.२.४७	शत्रुभ्यो मे भयं घोरं	५.३२.३६	शप्ता मया सुश्रोणी	६.२४.५८	शमो दमस्ति तत्तथा च	७.३४.१६
शष्येन्द्रः शंखसुतया	५.२७.५८	शतयोजन विस्तीर्णा	६.१२.३२	शत्रुमित्रपरिज्ञानं वैर	१.१६.५८	शप्ता यदा सा मुनिना	२.१.४२	शंशु मोलजटामेरुमुक्ता	६.१.६३
शठाः को वा नृपः पश्चात्तन्मे	५.१७.२	शतरूपा देवहूती स्वध्या	६.१८.५५	शत्रुमित्र मुदासीनो भेदाः	१.१८.४१	शप्ता यूयं मया पूर्व	४.२२.१३	शंशु ब्रह्मरूपेण	६.११.८

शंभुहरिः कमलजो मधवा	१.१२.४३	शरत्काले महापूजा कर्तव्या	३.२४.२०	शर्यातितनयां मां वां	७.४.४०	शशाप तांस्तदा ब्रह्मा	४.२२.१०	शाकं वा यदि वा	११.२२.१२
शंभोः पपात भुवि	५.१६.१६	शरत्पार्वणं द्वास्यां	६.१७.६	शर्यातिरपि संतुष्टो	७.७.४३	शशाप नारदं शेवात्पुत्र	७.१.३२	शालाभेदेषु नामानि	११.६.७
शम्या प्राप्तं महातीर्थं	६.२४.१०	शरत्पार्वणचंद्रास्य	६.१८.१८	शर्यातिर्वचनं श्रुत्वा	७.३.२१	शशाप नृपतिं क्रुद्धो	२.८.२७	शामित्राय पशुं चक्रं	७.१६.२५
शयनास्तरणं शुभ्र पदर्थं	६.२६.२७	शरत्पूणंदुशतकमुष्टं	६.१२.३	शर्यातिश्च त्रिशंकुश्च	१०.१३.३	शशाप भूपतिं चेति	७.१२.२६	शातातपश्च संवर्तो	६.४.६६
शयनोत्सवं कथा	७.३८.४५	शरत्पूणंशतयौदस्यां	६.४४.२१	शर्वं सत्त्वगुणः शान्तो	३.६.६८	शशाप बाणो तां	६.६.३२	शांतकोपस्तदोवाच	४.१७.८
शयानं जलतले	६.३.५६	शरदिदुविनिर्छिन्नस्व	६.१८.२२	शर्यातिः सुन्दरी वृंदसंयुतः	७.२.४६	शशाप श्रृंगो तत्रैव	६.४८.१०२	शातंत्वं तपसो मूलं	४.७.१७
शयानं भुवि तं दृष्ट्वा	७.२०.४०	शरद्रसंत नामानो दुर्गमो	३.२६.५	शर्यातिस्तनयश्चा	७.२.२४	शशिनाऽपहृता भार्या	१.११.४०	शातंभाव समाश्रित्य	४.७.१४
शयानं वटपत्रे च पयंके	३.३.६४	शरन्मध्याह्नपद्यानां	६.३८.३२	शलं च नोशलं चैव	४.२४.१२	शशिना मे हृता भार्या	५.५.११	शातं सरस्वतीकांतं	६.१६.६५
शरकुण्डं शूलकुण्डं	६.३२.१५	शरन्मध्याह्नपद्यानां	६.३६.७	शलकीमाधवी पुष्प	११.१७.४४	शशिमुखी त्वमतीव	७.४.५६	शातरूपाः मुनीलाश्च	६.६.५६
शरणां तेषां संप्राप्तो	४.२५.४३	शरन्मध्याह्नपद्यास्या	६.१३.६	शवचक्षुषित होनस्तु	५.३३.५६	शशिरेखा च गगनरेखा	१२.११.८१	शान्ताय गुणिनं चैव	६.१८.८५
शरणं ते प्रपन्नाः	६.१७.२४	शरन्मध्याह्नपद्यशोभ	६.२.१८	शशक ग्रहणायात्र	५.२५.५६	शश्वच्चक्षुषकोराम्यां	६.२.३२	शांतिं कुह नृभाभाग कर्मणो	१२.६.८३
शरणं दानवा जग्मुर्भिता	४.११.३८	शरभान्महिषांश्चैव	१.१२.५	शशको हंति शार्दूलं	३.१७.३०	शश्वज्जवलद्भिः संयुक्तं	६.३७.६६	शांतिं श्रद्धां कीर्तिलक्ष्म्यौ	६.५०.८२
शरणं सर्वलोकानां देवदेवं	१.४.३५	शरमन्त्रं समुच्चार्य	१२.७.१६	शशांस पितुरग्रे तद्वरदानं	६.४.१२	शस्त्रतत्पस्वरूपं च	६.३७.४०	शापं च दत्तवांस्तर्न	६.१४.४१
शरणागत दीनार्तपरित्राणा	६.१.१७	शरवर्षसमाच्छन्नसूर्य	७.२८.५३	शशंसुमंस्ममाहात्म्यं हरि	११.१५.७२	शस्त्रविद्यारता नित्यं	५.२०.२७	शापं निवेदयामास मुनि	२.८.२६
शरणागतमार्तं च यो	६.७.६२	शरावती शरानन्दा	१२.६.१७७	शशंसुः शंकर देवा	१०.१३.६३	शस्त्रास्त्रैर्बुध्यामिष्टैः	१०.१२.२७	शापं परस्परं केन	६.१२.३६
शरणागतानामभयं	७.२१.१७	शरासनं च संप्राप्त	३.१७.४५	शशाद इति विख्यातो	७.६.८	शस्त्रास्त्रैर्बुध्यामुक्तं	६.२३.४६	शापं श्रुत्वा तु सा	६.६.३४
शरणा दानवाः सर्वे	४.१५.६५	शरीरं कज्जलाभं च	७.७.१८	शादस्त्वकरोद्राज्यम	७.६.१०	शाकद्रीपे चारुतरे	८.४.२५	शापं संमोचयामास	६.१३.४६
शरणार्थं च संप्राप्ता	३.२३.२८	शरीरं नाहमथवा तत्संबन्धी	५.४.४३	शशादस्याभवत्पुत्रः	७.६.११	शाकंभरी शिवा शांता	१२.६.१४५	शारदीयां महापूजा	६.३०.७८
शरण्यः सर्वलोकानां	४.२०.४८	शरीरं प्राणिनां नूनं	६.१०.२८	शशादे स्वर्गते राजा	७.६.१३	शाकंभर्याः परं स्वानं	७.३८.७	शाङ्गं धनुस्तथा बाणं	६.२.५१
शरण्यास्त्वं च सर्वेषां	३.१३.४१	शरीरसमयोगेन न मां	२.११.३२	शशाप तत्क्षणं राम	३.३०.११	शांकी तु महाकाले	७.३८.२३	शालग्रामं च तुलसी	६.२४.६३

शालग्रामः शक्तिशिवो	६.८.१२	शिलोपवीत वटार्थमूर्ध्व	११.१५.१०५	शिवकुंडे शुभा नंदा	७.३०.६६	शिवस्तत्र समागत्य	१.१६.५४	शिवोत्सवदिदृक्षायां शिव	१२.६.६३
शालग्रामशिलातोयं	६.२४.८७	शिवबीजविद्या देव्या	१२.७.६२	शिवत्ममरत्नं च	६.३८.७३	शिवस्त्रिशूलहस्तश्च	६.१५.१७	शिवो पास्तिरतो विप्रो	१२.८.६२
शालग्रामशिलातोयं	६.२४.८२	शिरः पशोस्तु ते भागं	६.२.२०	शिवदानवयोर्युद्धं	६.२३.४	शिवस्तथा तमोमुख्यो	६.३०.५१	शिवोऽपि परमं स्थानं	३.१३.१६
शालग्रामशिलां धृत्वा	६.२४.८६	शिरसा वार्यते कोटिः	११.६.१६	शिवदूतास्तदा प्रोचुर्यं	११.६.५१	शिवस्त चापि ज्ञानेन	६.२२.४१	शिवोऽपि शक्त्या याति	१.८.३१
शालग्रामशिलां धृत्वा	६.२४.६०	शिरसि चक्षुषि तथा	११.२०.२	शिवदूतो साष्टहासैः	५.२८.५६	शिवस्य मस्तकात्प्राप्य	५.३३.३५	शिवो मणोद्वसार	६.१२.५१
शालग्रामशिला यत्र	६.२४.७५	शिरस्तेच्छेदयिष्यामि	७.२६.२	शिवनं वेष्टके चैव हरि	६.३४.३७	शिवस्याऽपि मृता भार्या	४.२०.३४	शिवो मूर्त्युजयश्चैव	६.८.८५
शालग्रामे महादेवी	७.३०.६३	शिरः स्नातस्तु तैलेन	६.४१.४३	शिवभक्त्या शांताय	११.६.५	शिवस्याहं प्रियः प्राणः	६.१८.४६	शिवोऽहं स्वमहं चापि	६.१५.२३
शालानां चैव सर्वेषां	१२.१२.४३	शिरोधार्या च सर्वेषां	६.२५.४३	शिवभावं समागम्य	११.१०.२६	शिवः स्वसैन्यं देवाश्च	६.२२.२	शिशिरं भीतमातंगं	४.६.१३
शांलांस्ता लांस्तमालांश्च	६.२१.२२	शिरोव्रतमिदं नाम	११.६.६	शिवं च यवसं भद्रं	८.१२.७	शिवलिङ्गं मणिः संख्यं	११.१३.१५	शिशुपालहृतायाश्च	४.२५.२४
शात्मलीद्वीप एतस्मिन्	८.४.२२	शिरोव्रतमिदं कार्यं	११.६.१०	शिवं प्रणम्य शिरसा	६.२२.१	शिवाङ्गा द्वधस्तस्य	७.३१.६०	शिशुदृष्ट्वा क्षुधाऽविष्टः	७.२०.४५
शात्वो मुक्तां त्वया	१.२०.४८	शिरोव्रतविहीनस्तु	११.६.६	शिवं यः पूजयेन्नित्यं	६.३०.११०	शिवलिङ्गार्चनं यत्र	६.४१.४६	शिष्टद्वीप प्रमाणं च	८.१३.१
शावतो युवनावस्य	७.६.३४	शिरोव्रत समाचारा	११.६.३	शिवं यजे रुद्रयजे	६.४५.८५	शिवाय शिवरात्रौ च	६.३०.७२	शिष्टप्रोक्तो प्रकृतं च	७.११.३५
शाश्वतं क्षणिकं शून्यं	३.६.२६	शिरोव्रतस्य माहात्म्यं	११.६.४	शिवलिङ्गं शिवामर्चा	६.१०.२१	शिवाय सा प्रदेया	७.३१.६४	शिष्टानां चैव भूतानाम्	३.७.४५
शास्ता धर्मस्य गोप्ता	४.४.४	शिरोव्रतेन य स्नातस्ततः	११.६.१५	शिवलोकाच्छिवगणास्ततश्चैव	११.६.४६	शिवाचं नात्परं पुण्यं	११.१३.३२	शिष्टैर्दूता न हृतव्यस्त	५.३.१८
शास्त्रज्ञानं च संप्राप्य	१.१६.२	शिलां च पूजयेन्नित्यं	६.३०.११२	शिवलोके वसेत्सोऽपि	६.३०.८०	शिवे च तामसो शक्ति	१.८.३६	शिष्यं स्पृशेत्सु कूर्चन	१२.७.१३३
शास्त्रं च द्विविधं मार्गं	६.४०.५१	शिलायां निर्गता ध्योमि	४.१.१०	शिवश्च माननीयो वै	३.६.४४	शिवेन केतकी त्यक्ता	५.३३.४७	शिष्याद्ययनशब्दाद्यं	५.३२.२३
शास्त्राण्यपि विचित्राणि	१.१.१३	शिलायां प्रतिमायां	६.३०.८६	शिवश्चातीव ज्ञानेन	८.४८.८८	शिवेन पूजितं पादपद्मं	६.४१.१३	शिष्यानद्याप्यमास वेदा	२.२.४५
शिलामध्यासना त्वं हि	१२.५.२३	शिल्पिभिः कारयामास	४.२४.३१	शिवसंगी संमुख	६.१२.१८	शिवेन मोहनार्थाय	७.३६.२८	शिष्यां शिष्यस्य पत्नीं	६.३४.७६
शिक्षायां लोचनद्वंद्वं	६.५०.६४	शिल्पिभिः कारिता मंचाः	३.१८.४४	शिवस्तत्त्व समाकर्ण्य	६.२३.१	शिवेन सहपुत्रौ द्वौ	३.३.२३	शिष्याय च यथोक्ता	७.३६.२२
शिक्षिसंस्था च कीमारी	५.२८.५७	शिवः कणादमुनये	६.४.५६	शिवस्तत्प्रार्थनां	६.१६.५८	शिवे शिवस्य मंच च	१२.६.५६	शिष्या व्यास्यऽप्यास	१.२०.२

क्षिप्र्योऽयं मम घर्मात्मा	१.१६.३८	शुक्लपक्षे विधानेन	८.२४.३८	शुद्धो विप्रो दशाहेन	६.१८.७७	शुभे क्षण शुभदिने	६.१७.७	शुष्यदध्वदयवकश्च	८.२३.२५
निस्वरूपो भगवान्निष्ठा	६.१५.३०	शुक्ला वाऽप्यथवाकृष्णां	६.३०.६०	शुनः पुच्छः शुनः शेषः	७.१६.२०	शुभे ताश्चमये पात्रे	५.३४.७	शूद्रपाकोश जीवी यः	६.३४.६०
शीघ्रं गत्वा ब्रह्मलोकं	६.४१.२	शुक्लाष्टम्यां भाद्रपदे	६.३८.८३	शुनः शेषो जगामाशु	७.१७.३७	शुभे दिने सुनक्षत्रे	५.२१.३०	शूद्रश्चाद्धान्ना भोजी च	६.३३.५४
शीघ्रमत्र समागच्छ	५.२४.३६	शुक्लो वै वर्धमानश्च	८.१३.६	शुनः शेषोऽपि तं	६.१३.२७	शुभेनकर्मणा याति	६.२६.१८	शूद्रसेवी शूद्रयाजी	६.३४.८६
शीघ्रमदं समानाभिर्गति	८.१६.२७	शुचीनां श्रीमतां गेहे	७.३७.३७	शुभ कर्मविपाकान्न	६.३२.२	शुभेऽङ्गि सुपेवे पुत्रं	३.१०.५४	शूद्रः स्वधर्मनिष्ठस्तु	४.१.१८
शीघ्रमदं समानाभि	८.१६.२६	शुचौ प्रतिष्ठितं वीक्ष्य	७.४.१५	शुभ कर्म विपाकान्न	६.३२.४	शुभादयश्चासुराश्च	६.२१.६६	शूद्राणां च प्रतिग्राही	६.२६.३५
शीघ्रामाहूयतां विप्राः	२.११.५३	शुद्धं स्मार्तं चाचमनं	११.३.१	शुभं नाम महावीर्यं	१०.१२.७०	शुभादीनां वर्धं चैव	५.३१.६६	शूद्राणां पुण्यदं नित्यं	११.१३.४
शीघ्राणां वैद्वियाणां च	६.३०.१३०	शुद्ध यज्ञोपवीती च	११.१०.६	शुभ भवेच्च दुःस्वप्ने	६.१२.४२	शुभा मे बहवो दृष्टा	५.२६.२१	शूद्राणां शवदाही च	६.३३.६५
शीते सुखोष्णसंवर्गि	६.१७.११	शुद्धसंविन्मयो भूत्वा	११.८.१०	शुभ वाऽप्यशुभं तत्र	६.५०.१००	शुभाय चंचलापांगि	५.२३.५०	शूद्राणां शवदाही यः	६.२६.३४
शीतोष्णमुखदः स्नादि-	१.१६.५७	शुद्धसत्त्व स्वरूपा	६.१.२२	शुभं वाऽप्यशुभं भूय	६.१०.१०	शुभाय ज्येष्ठभूताय	५.२१.३१	शूद्राणां सूपकारश्च	६.७.३२
शीलमेव हि नारीणां	६.६.१५	शुद्धसत्त्व स्वरूपा	६.१.३४	शुभं सुराणां जेतारं	५.२७.६३	शुभो निशुभश्चैवान्ये	५.२६.२६	शूद्राणां सूपकारश्च	६.३४.३१
शुकं प्राह सुतं व्यासो	१.१४.२७	शुद्धसत्त्व स्वरूपा च	६.१४.५	शुभश्चैव निशुभश्च	१०.१२.७६	शुशुभे दानवः कामं	५.१५.४६	शूद्रान्नं शूद्रसम्पर्कं	११.२१.२२
शुकस्तु परमां सिद्धिमाप्त	१.२०.१	शुद्ध सत्त्वस्वरूपा च	६.३६.१४	शुभस्तथाऽति बलवान्	६.५.४१	शुश्राव च तथा क्षापं	२.६.४६	शूद्रो मासेन वेदेपु	६.१८.७८
शुकस्य विरहेणापि तप्तः	१.१६.६०	शुद्ध स्फटिकसंकाशः	६.१.४१	शुभा चेत्तहि किं	७.२५.६२	शुश्राव नगरस्याति प्रासाद	२.१०.२८	शूरः शान्तेष्वसौ	५.३.३३
शुकाष्टचत्वारिंशद्वै	१.१८.२१	शुद्ध स्फटिकसंकाशः	६.२.८३	शुभानामशुभानां च	६.२६.१४	शुश्राव नृपपुत्रं तं वनस्थं	३.१७.४७	शूरसेनाभिधः शूरस्तत्रा	४.२०.५६
शुकोऽधीत्य पुराणं तु	१.१६.४०	शुद्ध स्फटिकसंकाशा	६.२१.१६	शुभां सुभद्रां सुभगां	६.१३.३५	शुश्राव भगवान्विष्णु	४.६.३१	शूरसेनसुता कुंती	२.६.१३
शुक्रपत्नी सदा साध्वी	६.८.५	शुद्ध स्फटिकसंकाशा	६.२१.१३	शुभायै च सुभद्रायै	६.४६.२७	शुश्रावाकाश वाणीं च	६.२६.१२	शुर्पाकारमुखं कुण्डं	६.३७.१११
शुक्रप्रस्थाने कालं महिष्याः	२.१.२१	शुद्ध स्फटिक संकाशः	१२.१२.१७	शुभा वाऽप्य शुभा वापि	४.१०.२१	शुश्रावैर्द्वोऽपि विविधाः	६.७.३१	शूलपाणि नमस्कृत्य	१.१०.२२
शुकस्तु विशहं भूत्वा	१.११.६४	शुद्धे चित्ते प्रकाशः	६.११.५१	शुभा शुभं च यत्किञ्चित्श्च	६.४०.७३	शुष्कवादो न कर्तव्यो	७.११.३६	शूलं गृहीत्वा तं	६.१५.१६
शुक्राचार्यगुरुं कृत्वा	६.२१.३६	शुभो मुक्तः सर्वदात्मा	१.१८.४०	शुभाशुभैस्तथा मिश्रैः	४.२.६	शुष्कैः पशुपितैः कुण्ठी	११.२२.६	शूलं गृहीत्वा वेगेन	१०.१२.७८५

शूनं च भ्रमणं कृत्वा	६.२३.१८	शृणु तत्सर्ववृत्तान्त	६.१६.७२	शृणु योषोऽपि तज्ज्वलया	१२.५.२६	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	६.२४.६	शृण्वंतु निर्जराः सर्वे	७.३२.१
शूनं दत्त्वा ययो शीघ्रं	६.१६.४८	शृणु दीक्षां प्रवक्ष्यामि	१२.७.४	शृणु यादद्विज्वक्त्रात् नित्य	१२.१४.२५	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	७.२८.४	शृण्वंतु मनुयः सर्वे सावधाना	१.५.५
शूनं ददौ शिवो विष्णु	१०.१२.७८	शृणु देवविषयांश्च	८.१.१५	शृणु राजप्रवक्ष्यामि दिव्यां	५.२१.६	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	७.२६.२३	शृण्वंतु संप्रवक्ष्यामि	१.३.१
शूलसूत्रादिषु प्रोता	८.२३.६४	शृणु देहविवरण	६.३६.२७	शृणु राजन्नुयायोऽस्ति	६.१३.७	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	८.१.५	शृण्वन्नतृप्यद्दृष्टात्मा	७.८.२१
शूलसूत्रादिषु प्रोत देहा	८.२३.१५	शृणु ध्यानं च सावित्र्या	६.२६.४८	शृणु राजन्पुरा वृत्तं	७.३१.४	शृणु राजन्महाभाग	५.८.५४	शेषेण नदिन विप्रा	६.३०.१२२
शृङ्गवेर पुराण्यक्षो निषादः	३.१८.१५	शृणु ध्वं कारणं तत्र	५.१.६	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	२.१२.२	शृणु राजेन्द्र वक्ष्यामि	६.२१.३५	शेषुस्तं त्रिदशाः सर्वे	६.७.२५
शृङ्गाम्यां च सुराम्यां	५.३.४५	शृणु ध्वं भो महाभागा	७.१७.३०	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	३.१०.५	शृणु राम सदा नित्या	३.३०.२८	शेषं च देवकीगर्भात्	४.१६.३६
शृङ्गाम्यां पावताञ्छृंगां	५.६.४६	शृणु ध्वं मुनयः सर्वे	१.११.४	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	३.१२.३	शृणु वक्ष्यामि यत्नेन	१२.६.५	शेषः पाणिनये चैव	६.४.५७
शृङ्गाम्यां पावताञ्छृंगां	५.७.१५	शृणु नारद तत्त्वज्ञ	११.१.४	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	३.२६.३	शृणु वक्ष्याम्यहं पुत्र	६.३.४७	शेषे स्वपिमि पर्यंके	१.४.५०
शृङ्गारमंडपचर्चको	१२.१२.२	शृणु नारद यत्नेन यच्चत्वा	३.७.४२	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	४.१३.४४	शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	६.४.६२	शेषो वक्त्रसहस्रेण	६.३८.६
शृङ्गार मंडपे देव्योगायति	१२.१२.८	शृणु नारद वक्ष्यामि	३.४.१४	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	४.१६.३	शृणु विप्रेण कर्तव्यं मोक्ष	१.१८.१५	शैलजावल्लभायाय यज्ञ	४.२५.४१
शृङ्गार रससंपूर्णा सदा	७.३६.४१	शृणु नारद वक्ष्यामि	३.६.४	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	४.१७.६	शृणु शौरे वचो मह्यं	१.१६.१४	शैलपथेऽस्ति सर्वं परिगृह्य	४.१३.६२
शृङ्गार वीर हासाद्व्या	५.६.५४	शृणु नारद वक्ष्यामि	६.४.३२	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	४.१८.१	शृणु पण्मुल तत्त्वेन	११.४.३	शैवान्पाशपताश्चैव	१.१७.१४
शृङ्गारवर्षविविधं	६.१.४४	शृणु नारद वक्ष्यामि	६.५०.५	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	४.२२.८	शृणु साचिव वक्ष्यामि	५.१०.२६	शैवाश्च वेणुवाश्चैव	७.३६.३०
शृङ्गारः सर्वथा सर्वे	५.२४.७	शृणु नारद वक्ष्यामि	१०.१३.३५	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	५.२.३	शृणोति वास्तोत्रमिदं	१.५.७३	शैवं संपादितं भस्म	११.१२.१०
शृङ्गार सिधु लहरी	६.५०.२५	शृणु पारिक्षिते वार्ता	६.१६.७	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	५.२१.१	शृण्वतस्तु नदा राजो	२.७.५०	शोकं मा कुह देवेश	४.२४.६०
शृङ्गारेऽस्मिन्नुत्से नूनं	४.१७.११	शृणु पुत्र पुरावृत्त गर्दभो	११.६.२३	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	५.३४.२	शृण्वतां सर्वपापघ्नं क्षुभदं	२.४.६६	शोकं मा कुह मेधाविस्तत्र	६.३१.२२
शृङ्गिण महोषं नूनं	५.१६.६	शृणु भारत वक्ष्यामि	४.२०.१	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	६.१२.३	शृण्वन्ति च सदा भक्त्या	५.३१.६७	शोकं विहाय पुत्राणां	७.१.३५
शृङ्गिणां शास्त्रिणां चैव	११.४.२८	शृणु भारत वक्ष्यामि	७.२.२	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	६.१७.४	शृण्वंतु कारणं चाद्य	१.५.७४	शोकस्तत्र न कर्तव्यो	४.२५.६३
शृणु कति प्रवक्ष्यामि	६.१८.४४	शृणु याद्यः पुमान्यद्य	८.२.३८	शृणु राजप्रवक्ष्यामि	६.१८.७	शृण्वंतु तूयं निनदाग्निकल	३.२२.३७	शोकस्तु वर्धते विप्र	७.२३.४६

शोकस्य कारणं राज्ञः	७.१५.५६	श्यामं शांतिकरं प्रोक्तं	११.१५.८१	श्रियमाप्नोति परमां मूल	११.२४.४१	श्रीमद्भागवतामरांघ्रिपफला	१.३.३६	श्रुतं सर्वमुपाख्यात	६.५०.१
शोकातुरो भृशं शून्ये	६.२५.५०	श्याम वर्णस्ततः कृष्णः	४.२२.५१	श्रीकृष्णं चापि गोलोकं	६.३.५७	श्रीमांघ्र्य पुत्रवान् विद्वान्	६.३०.१०३	श्रुतं सहस्रनामाख्यं	१२.७.१
शोके शोकभियोगश्च	५.१.१५	श्वेनपादपरिभ्रष्ट	२.१.३२	श्रीकृष्णं भावयेन्नित्यं	६.४८.५६	श्रीमूलप्रकृतैर्देव्या	६.३६.१	श्रुतयः स्मृतयः सर्वाः	११.१४.२
शोचंतं पितरं दृष्ट्वा दीनं	१.१५.२३	श्रद्धा न जायते साक्षाद्देव	११.५.२५	श्रीकृष्ण मनसा व्यात्वा	६.२१.१	श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्त	६.२.३०	श्रुतिविदां देवगर्भा	८.१२.३४
शोषयेद्विधिमार्गेण कृच्छ्रः	११.२१.१३	श्रद्धां च तामसो प्राप्य	३.८.४०	श्रीकृष्णस्य वचः	६.१३.११३	श्रीरस्तिवति च मंत्रेण	३.२६.५२	श्रुतिद्वैधं भवेद्यत्र तत्र	११.१.२३
शोभादेहं परित्यज्य	६.१३.५३	श्रमं येऽष्टषा योगमार्गे	३.५.३२	श्रीकृष्णांश्च तद्वाहो	६.३८.५७	श्रीरामनवमीं यो हि	६.३०.७६	श्रुतिमात्रेण संतोषकारके	१०.१३.४७
शोभाधारं श्रीकरं	६.४२.३५	श्रमेणापीडित क्षेत्र	३.८.२६	श्रीकृष्णो च तदर्थाया	६.३४.३२	श्रीरूपा मूर्तिरूपा च	६.१.११७	श्रुतिरायर्वणी सूक्ष्मा	११.६.११
शोभारूपा च चन्द्रे	६.२.७३	श्रयतेऽस्माभिरनिश	११.१५.४२	श्री दुर्गोषा तथा लक्ष्मीः	११.११.६६	श्रीविष्णोः पददात्री	६.१२.१२	श्रुति स्मृतिपुराणजा	६.८.६४
शोभावती शिवाकारा	१२.६.१४६	श्रवणं च धनिष्ठा	८.१५.८	श्री देवीभिन्नदेवेषु श्रद्धा	१२.६.७१	श्रीशस्य वचनाद्देवाः	१०.६.१	श्रुति स्मृतिभ्यामुदितं	७.३६.१५
शोभाशून्यं हृतश्रीक	६.४१.२४	श्रवणं त्रिविधं प्रोक्तं	१.६.१०	श्रीदेव्यष्टैर्द्विकामिरीत्यै	१२.१३.८	श्रीशैलश्च सुमेरुश्च	६.१२.१०	श्रुतिस्मृति विवृष्टानि	७.३६.२७
शोभितं तद्वनं दिव्यं	१२.१०.४१	श्रवणाश्चर्शनाच्चैव सपद्येव	३.८.१७	श्रीदेव्या इति तच्चापि	६.१.१३	श्रीशैलोत्तर भागे च	६.२१.१८	श्रुतिस्मृति विरोधं च	११.२३.२३
शोभितान्पीतवस्त्रैश्च	६.१६.४६	श्रवणान्मोहितोऽस्मयद्य	५.६.५६	श्रीदेव्या येऽवताराः	१२.११.१०६	श्री ह्रीं सरस्वत्यो	६.४.७३	श्रुतिस्मृती उभे नेत्रे	११.१.२१
शोणितोष बह्ना कृत्या	५.२७.६	श्राद्धकाले पठेदेतन्नामाष्ट	७.३०.१००	श्रीदेव्यास्ते च सर्वेऽपि	१२.१२.५५	श्रुतं च नानुभूतं वं तेन	३.८.२१	श्रुतिस्मृत्यादिकमिदो	११.२०.३४
शोचकर्मणि विज्ञेयो	११.२.३०	श्राद्ध काले पठेदेतद्	७.४०.३७	श्री नारायण उवाच देवर्षे	८.२४.३	श्रुतं चंद्रमसा जन्म	१.११.७७	श्रुतो वं हरिणा क्लृप्तो	३.१४.१
शोचोदके निमग्ना	६.३५.२३	श्राद्ध काले स्वषास्तोत्र	६.४४.२६	श्री भगवानुवाच मार्भर्त्रह्य	६.४१.२५	श्रुतं तीर्थं पवित्रं च श्रद्धो	३.८.१८	श्रुतो पुराणे यासां च	६.१८.३६
शौरिस्तां मोहिनीं	७.६.१३	श्राद्धं यज्ञे जपे होमे	११.१२.४१	श्रीमति श्रीघरानंदा	१२.६.१४८	श्रुतं पृथिव्युपाख्या	६.११.१	श्रुत्या विधीयते यस्मात्	११.१२.१२
श्मशानं शौरसन्नादं	७.२४.१८	श्राताः सर्वे तदा राजन्	५.७.२५	श्रीमन्निपुरभैरव्याः	७.३८.१५	श्रुतं भवन्मुखां भोजं क्युतं	१२.१.२	श्रुत्या विधीयते यस्मात्	११.१२.१३
श्मशानं च ययौ राजा	६.४६.१४	श्रुतिं भीते त्यक्तशस्त्रे	१.६.२६	श्रीमहाशरये तुभ्यं नमो	१०.५.११	श्रुतं मया तत्र तथा	१.३.३७	श्रुत्या कुशलवार्ता वं	३.१.१५
श्मशानमागतः कस्माद्य	७.२६.३६	श्रातोऽसमर्थस्तद्भार	११.६.२४	श्री मद्भागवतं पुण्यं नाना	२.४.६८	श्रुतं मया महत्कर्म	६.१७.४५	श्रुत्वाऽक्षरं कोलमुखात्	३.६.४७
श्मशानसदृशं तत्स्यान्न	११.१२.१७	श्रातोऽहं न च तौ श्रातो	१.६.४५	श्रीमद्भागवतश्चेदमा	८.१३.२६	श्रुतं सर्वं मया पूर्वं	६.४.१	श्रुत्वा जतुगृहे दग्धा	६.२५.४६

श्रुत्वा जहाम चामुण्डा	५.२७.६४	श्रुत्वा परस्मै नो वाक्यं	६.५०.६	श्रुत्वाऽहं सुखदुःखाम्बा	६.२५.४१	श्लोकार्धेन तथा प्रोक्तं	१.१६.२६	ष	
श्रुत्वा तदुक्तवचनं	७.२५.७४	श्रुत्वा पापाच्च निर्मुक्तो	२.२.५१	श्रुत्वा हरेर्वैक्यमतीव	६.२०.३६	श्वपच वव समायासि	७.१४.१३	पट्कर्मनिरताः सर्वे विधि	५.२०.४३
श्रुत्वा तद्भाषितं विष्णुस्त	१.६.२५	श्रुत्वाऽपि नृपतिः काम	२.११.६२	श्रुत्वेतन्मनुजो नित्य	६.५०.६३	श्वपच निद्रितं दृष्ट्वा	७.१३.११	पट्कृतस्त्वम्पसेदुष्वं	११.२४.८६
श्रुत्वा तद्वचनं चोभौ	१.६.१४	श्रुत्वा बभूवुः संतुष्टा	६.४६.४४	श्रुत्वेतत्तु महादेव्याः	१२.१३.२	श्वपचस्तु वचः	७.१३.१७	पट्कृतदेवतास्तत्र	७.३५.५१
श्रुत्वा तद्वचनं राजः	६.१२.६४	श्रुत्वा मनोरमा तत्र	३.१६.१३	श्रुत्वेतां तापसा	७.१.७	श्वपचस्य कृतं	७.१०.१६	पट्त्रिंशच्च गले धार्या	११.७.१६
श्रुत्वा तद्वचनं श्यामा	३.१८.१	श्रुत्वा मातृवचः शक्रो	४.३.३५	श्रुयतां वसुधा जन्म	६.६.६	श्वश्रुं च श्वशुरं चैव	६.७.३४	पट्त्रिंशोऽय गते वर्षे कौरवा	२.८.३
श्रुत्वा तन्मधुरं गानं	५.२३.१०	श्रुत्वाऽमृतास्वादरसं	२.५.२३	श्रुयतेऽतिमहाच्छ्रद्धो	६.३.११	श्वश्रूदेव रवर्गाणां	५.१७.१६	पटक्षरो महामन्त्रो	६.५०.११
श्रुत्वा तं करुणं शब्द	११.१५.३२	श्रुत्वा मे वचनं राजा	७.१३.४१	श्रुयते सुरनारीणां गानं	४.६.२०	श्वेत एवाश्वराजोऽय	२.१२.१३	पङ्गुलायत मानमपि	११.१५.२३
श्रुत्वा तमागतं राजा	१.१८.१	श्रुत्वा यवनमायातं	४.२४.२०	श्रुयते स्म पुरा ह्यामी	१.१८.५२	श्वेतचम्पकवर्णाया	६.३६.६	पङ्गुली च कुंडानि	६.३२.७
श्रुत्वा ते भ्रातरः सर्वे	२.७.५१	श्रुत्वा राजा तदोवाच	७.२६.७४	श्रुयसे हि पुरेद्रेण मातुर्गं	३.१५.२८	श्वेतचम्पकवर्णायां	६.४७.२४	पडाधारस्थितादेवी षण्मुख	१२.६.१४६
श्रुत्वा तेषां वचस्तथ्यं	७.१०.१३	श्रुत्वा वाक्यं तु दाक्षस्य	२.५.३३	श्रोतुकामा वयं सर्वे त्वं	१.६.४	श्वेतचम्पकवर्णायां	६.४८.२	पङ्क्तिशङ्खः शिरोमाला	११.४.३७
श्रुत्वा तेषां वचो	७.१६.३४	श्रुत्वा वाणीं परमविशदां	३.१३.५६	श्रोतुमिच्छसि कल्याणि	६.३८.८	श्वेतङ्गोऽयं समासाद्य चकार	५.३३.१६	पणवत्यो येन सृष्टा	८.१६.२
श्रुत्वा त्वां समुपायातां	५.६.६४	श्रुत्वा विमनसः सर्वे	२.३.३७	श्रोत्रेन्द्रिययुताः सूत नराः	१.१.८	श्वेतरुपा यतो जाता दृष्ट्वा	२.६.३	पण्तेमि कवयस्तं	८.१५.३४
श्रुत्वाऽयं कुशलप्रदनं	१.४.२७	श्रुत्वा वेदध्वनिं राजा	३.१६.२४	श्रोतस्मार्तसदाचारज्ञान	१२.६.६५	श्वेतवर्णं तथासत्त्वं धर्मं	३.८.४	षण्मुखाधोमुखं चैव	११.१६.१००
श्रुत्वाऽयं वचनं सत्यं	४.२०.८५	श्रुत्वा शस्त्रस्वनं	५.२७.५०	श्रोतस्मार्तादिकं कर्म	११.२१.५३	श्वेतवर्णश्चक्रद्राक्षो	११.४.११	षण्मुखाधोमुखं चैव	१२.२.१५
श्रुत्वा देव्याश्चरित्रं वै	३.१४.२	श्रुत्वा शचीपतेर्वाणी	१२.६.४४	श्लिष्टो निद्रितया सद्यः	६.१३.७२	श्वेतवस्त्रपरोधानां	६.२.५३	षष्टि लक्षयोजना या	६.१२.२२
श्रुत्वा देवीं तथा वाणीं	१०.१३.६८	श्रुत्वा शुभगुणानत्र प्राप्ता	५.२३.५७	श्लेष्ममलसमापुष्पं	८.२२.४४	श्वेतालना कुण्णनेत्रा	५.८.४५	षष्टि वर्षं सहस्रं च	६.८.१०५
श्रुत्वा नृपपाथिनमा	६.२०.३४	श्रुत्वा सुतावाक्यमनि	३.२२.१	श्लेष्मोद्गारेऽपि कर्तव्यं	११.१४.५६	श्वेतांबरधरा दिव्यां दिव्य	३.६.३३	षष्टि वर्षसहस्राणि	६.३०.६४
श्रुत्वा नृपा स्तेऽवितथं	३.२२.६	श्रुत्वा सुदर्शनं तत्र	३.१६.११	श्लोकस्यार्थं मया पूर्वं	१.१६.११	श्वेताश्वेतरादयः सर्वे	४.२५.७८	षष्टिवर्षं सहस्राणि	६.३४.२८
श्रुत्वान्द्वयानि सर्वज	१.१.२०	श्रुत्वा सुबाहुवचनं	३.२१.१३	श्लोकार्धेन तथा प्रोक्तं	१.१५.५२	श्वेतास्तु ब्राह्मणा ज्ञेयाः	११.७.६	षष्टिसहस्रयोजना	६.१२.२७

षष्ठ्या देव्याश्च	६.४६.४६	संवत्सरास्या वयवः	८.१६.१३	संसारेऽस्मिन्महाधोरे	१.१४.४६	स एव प्रणवः प्रोक्ता	११.१.४१	सकाशे महिषस्याशु	५.६.४८
षष्ठांशस्तस्य पापस्य	७.१६.४६	संवत्सरात्मकं चक्रं	८.१३.३३	संसारेऽस्मिन् महाभाग	६.२७.४८	स एव रजघ्नाधिक्याद्	६.३१.४२	सकुण्ड वज्रबन्ध्याणां	६.३३.७६
षष्ठांशा प्रकृतेर्या च सा	६.४६.४	संवत्सरे व्यतीति	७.१६.३	संस्कारं कारयामास	६.४८.१०७	स एवायं दिव्यरूप	१२.१३.१६	सकुञ्जायश्च गायत्र्या	६.२६.१४
षष्ठीतिथौ मधु प्रोक्तं	८.२४.११	संवत्सरे व्यतीति	६.४५.५७	संस्कार्यं च त्वरायुक्ता	३.१५.५५	स एवैकः सर्वकर्म	११.१४.५०	सकृत्तियं कृत्विपुंड्रकं	११.१३.३०
षष्ठीस्तोत्र मिदं	६.४६.६६	संवाहनं सुखं प्राप्यनिद्रा	४.३.४०	संस्कृत्य बलिं रंजीज	१२.७.८६	सकथं भगवान्विष्णु	४.२.५२	सकृत्कृत्वा महापूजां	७.११.४४
षष्ठेऽन्नप्राशनं तस्य	६.२१.३	संविभज्य त्वयादत्तं	६.१३.५४	संस्तूय कञ्चन धृत्वा	६.४.४६	सकथं भगवान् विष्णु	३.१.५२	स कृत्रिभो नन्दरश्च	६.३६.२६
षोडशात्मकचंद्रांशुव्याप्त	१०.११.२३	संवीक्ष्य भवनं विष्णो	६.१६.८	संस्तूय मृत्योर्मृत्युं	६.२.८८	सकथं सदनं त्यक्त्वा	४.२.४७	स कृत्वाकुशलप्रयत्नं	१.१८.४
षोडशैतानि नामानि	६.४३.५३	संवृतः सर्वतः सौम्ये	३.३.३४	संस्थाप्य पावकं राजा	५.३५.२८	स कदाचिद्वने धोरे	२.४.२	स कृत्वा पादशौचं च	१.१७.६४
षोडशैव सहस्राणि पुराणं	१.३.६	संशयाविष्टते कार्ये	३.२१.५२	संस्थितः स समरे	३.१५.२	सकर्मकेन योगेन	८.१३.३६	स कृत्वा मानुषं रूपं	५.१३.४
स		संशयोऽयं महान्	४.२२.४	संस्वभूव च योगीन्द्रो	६.४८.६०	सकलगुणगणानामेक	१.२.४०	सकृत्स्मरणमात्रेण यत्र	११.१८.४७
सयतो भक्तितां दत्त्वा	६.३०.६६	संशयोऽयं महान्	६.२०.१	संस्मृते पुण्डरीकाक्षे	४.८.१५	सकलभुवनमेतत् कर्तुं	१.५.५८	सकृदेव ही यो यस्यां	६.२४.६४
सयतो भव राजेन्द्र	६.२३.२८	संशयोऽयं महान्	६.२७.५३	संस्मृत्य मनसा रूपं	६.२२.५३	सकलभुवनरक्षा देवि	५.२२.५७	स कृष्णः सर्वस्याष्टाऽऽदी	६.२.२६
सयमन्या च मध्याह्ने	८.१५.१६	संशयोऽयं महान्	७.६.३८	संहतांगुलिना सोयं	११.१६.२७	सकल लोक सिंघुरहं	३.५.७	सखीनां पुरतः कामं	५.२४.२६
संयुक्तैः पयसा पत्रैः	११.२४.५७	संशयोऽयं महान्	७.८.१	संहर्तारं च संहर्तुंस्तं	६.२०.६४	सकवीन्द्रो मसावाग्मी	६.५.३२	सखीं लज्ज समुत्तस्थो	६.१६.८०
सयुगं दारुणं कण नैव	४.१०.१४	संसर्जं मानसान् पुत्रा	७.१.१०	संहर्ता सहरेत्काले	६.२०.५७	सकामाच्च प्रधानाश्च	६.२६.२५	सखीं वृन्दैः स्तुता नित्यं	३.३.४५
सयुगे च सति तत्र	३.१५.१	संसार सागरे धोरे	६.४७.२५	संहर्तुं सर्वं ब्रह्माण्ड	६.२३.१६	सकामा रिपवस्तेऽष्ट	६.१६.२६	सख्य इव तदा तत्र	३.४.२४
सयोगे सुख संभूति	५.१६.५५	संसारमार रूपा च	६.४३.५२	संहारे हर रूपेण	१०.१०.२३	सकामाऽस्मि त्वयि	४.१२.४४	सगणो भगवत्प्रोक्ता	८.२१.१६
सयोगो विप्रयोगश्च	३.२६.३८	संसारेऽत्र समाख्या त	१.४.१४	सहृतामर्षरोषादिवेगो	८.२०.३२	सकामिनो बन्धवाश्च	६.२६.२८	सगत्वा चित्तयामास	७.१८.१५
सयोज्य भस्मना	११.६.४१	संसारे दुःखदं युद्धं	५.११.६१	स एव गारले कुण्डे	६.३३.७४	सकारं गुल्मयोस्तद्	११.१६.८६	स गत्वा तां समालोक्य	५.११.५४
संलापविभ्रमाश्च	८.१६.६	संसारे बलवाञ्छन् लोभो	४.३.१४	स एव जातमा जान्वा	४.२२.२२	सकालोऽप्यभ्यास कर्तुं	५.३१.५	स गत्वा त्रिपित्याह	३.२२.४१

स गत्वा प्रमतिस्तूलां	२.६.३	संकुलं शदकुङ्कुलम्	६.३७.४५	संग्रामायमति चक्रुः	४.१४.२१	स चाऽऽमा स परं	६.२.२४	सखिद्यमानसर्वांगो	८.२२.२१
स गत्वा सशिलोकं	१.११.४५	संकोचश्च विकाराश्च	१२.१२.४२	संग्रामे दानवेन्द्र च	६.२२.७४	स चान्यं रथमारुढ	५.२५.१६	संजयस्तीर्थ यात्रायां	२.८.२
स गदा पातखिन्नांगो	५.६.२५	संक्षिप्तमासां चरितं	६.४.८	संग्रामे महिषं हत्वा	५.१४.२७	स चाष्टमे तथा वर्षे	३.१०.५६	सजयेन परिज्ञातो निर्गतो	२.७.३६
स गदाभिहतो भूमौ	५.६.३३	संक्षेपेण मया प्रोक्तस्तव	३.६.७६	संग्रामे विजये राजन्	५.३०.५२	स चिरं हृद्धमार्गोऽपि	१०.३.२०	संजयोऽथ सुतां दुष्ट्वा	६.२६.४०
स गदाभिहतो भूर्ध्वा	५.१८.३७	संख्या चेद्रजसामस्ति	६.३.७	संग्रामे वा हनिष्यामि	५.२८.४४	सच्चिवास्तत्र गत्वाऽऽशु	७.१२.५१	सत्रातकामोऽहमराल-	२.५.१७
स गदगदाः साश्रुनेत्रा	६.१३.६१	संगतस्तु तथा सार्धं	११.६.४३	संग्रामे संवृते तत्र	२.१५.१६	स चैकदा मुनिश्रेष्ठो	६.२४.८	संजाते दशमे तत्र मासे	४.२३.६
सगर्भा सा तदा जाता	६.१६.४०	संगताः पृथिवीपालाः	३.२१.२	स च जह्वा रस्याश्च	६.१६.१२	सच्चिदानन्द रूपं	७.३०.१६	सततं तव साध्योऽहं	६.८.६६
स गायत्र्याः सहस्रेण	११.१६.२१	संगमः परलोके मे	७.२६.६६	स च तप्तसुराकुण्डे	६.३३.५३	सच्चिदानन्दरूपां तां	१२.१४.२७	सततं भूतिमन्तव्यं	६.१६.६३
स गुणा कारणात्वादे-	३.६.७२	संगम्य शपयान् कृत्वा	६.५.१३	स च तं कथयित्वा	६.२०.१७	सच्चिदानन्दरूपिण्यै	३.४.२८	सततं श्रीहरेर्नाम	६.३०.२१
सगुणा निर्गुणा चाहं	३.६.७१	सगरं संपरित्यज्य	५.७.१८	स च तस्यै ददौ	६.२०.७७	सच्चिदानन्दलक्ष्यार्थं	७.२६.१६	सततं सुलभा तत्र न	६.६.६०
सगुणा निर्गुणा चैव	३.६.३४	संगीर्तनं तं कैवर्ध्वः	६.४७.१६	स च नृपपूजां वं	१.१८.३	सच्छिन्नमस्तको देव्या	५.३०.३८	स तत्कर्म कालार्थिं	११.१४.४६
सगुणा निर्गुणासा तु	१.८.४०	संगुणा मा प्रियामिष्टा	६.१३.४५	स च तिष्ठत्यस्थित्य	६.३३.४७	स जघान खरादीश्च	३.२८.२४	स तत्र गत्वाऽपि मनोहरं	६.२०.३८
सगुणां करुणां	७.३६.४०	संग्रामं तु करिष्यामि	७.६.२४	स च तेपे तपस्तीव्रं	१०.६.१६	स जित्वा पाथिवान्	१.२०.३२	स तत्र पुष्कराक्षो द्वौ	४.२०.५७
सगुणां पञ्चभूतांश्च	१.१६.६	संग्रामश्चाभवत्ताम्यां	४.७.१५	स च त्वं च महाभागा	६.३.३६	सज्जा भवतु युद्धाय	४.११.३६	स तदा तप आस्याय	१.१६.५
सगोचनाः सदासाश्च	१२.६.८	संग्रामस्तु कथं ताभ्यां	४.७.२०	स च निःश्वासवायुश्च	६.२.४१	संचितं वर्तमानं च	३.२०.३७	स तदा विदुरो जातस्त्रयः	६.२५.२२
सप्रहर्षणोपेतः सदा	१०.३.६	संग्रामस्तु तदा घोरः	४.१५.८	स च बुद्धो मुनिश्रेष्ठ	६.४८.३१	संचितानां पुनर्मर्यादा	६.१०.१३	स तदाऽस्य दशां दुष्ट्वा	१.१२.३१
संकटे बंधुविच्छेदे	६.४५.६८	संग्रामस्तु तदा जातः	६.२२.१४	स च ब्रह्मस्वहारी च	६.४५.५८	संचितानि तथैवाऽऽशु	४.२१.२८	स तमाहातिकामारतः	२.६.२
संकर्षणाय देह्याशु	७.८.४२	संग्रामस्तु तदा दृप्तो	१.११.६७	स च विज्ञाय तद्भ्रातृ	६.४.१२	संचितानि भविष्याणि	४.२.७	स तथा नोद्यमानस्तु	७.२२.१
संकली कृत्य तदग्रस्म	११.१०.२६	संग्रामस्तुमुलस्तत्र	६.२६.४४	स च वैवस्वतमनुः	१०.१०.२	संचितं तया तत्र	६.२६.६४	स तथा मृग शावाक्ष्या	२.४.१६
संकुलं पापिभिर्चैव	६.३७.७	संग्रामस्थलमासाद्य	१.६.५३	स चात्मा स च जीवश्च	६.२१.५६	संचित्य चैव मनसा	२.५.१५	स तस्मै दुष्कृतं	११.२२.२०

स तस्यां जनयामास	१.१२.२६	स तु बापीप्रदानेन	६.२६.५६	सत्यं च सत्य लोकाख्य	११.१७.१२५	सत्यमुक्तं त्वया तन्वि	६.६.४०	सत्यव्रतस्तदा तत्र	७.१०.१६
स तस्यां जनयामास	१.१६.४१	सत्तुणस्तं व पर्यंत	४.७.३७	सत्यं च हित कृद	५.११.५	सत्यमुक्तं त्वया नात्र	१.१६.२८	सत्यव्रतस्तु भक्त्या	७.१०.४३
स तानुवाचाय सभे	२.१२.६	सत्तेऽत्र बांछितं सर्वं	५.११.६४	सत्यं दया तथा दानं	६.११.२१	सत्यमुक्तं त्वया राजन्	५.१.१२	सत्यव्रतोऽपि धर्मात्मा	७.१०.४७
स तान्वीक्ष्य सुसंभ्रांता	४.१४.५	सत्तेन वरदानेन	५.२६.४	सत्यं दिशत्यायितं	८.११.१८	सत्यमुक्तं त्वया साधो	३.२०.३२	सत्यव्रतोऽहं वृषतेः	७.११.६
स तं प्राप्यसितापांगी	२.११.१३	स ते भारापनोदं वै	४.१८.२३	सत्यं न सत्यं खलु	३.११.३६	सत्यमुक्तं भवद्भिश्च	३.२०.३४	सत्यव्रतो ह्यकस्माच्च	७.१०.४८
सतां सत्ययुगं साक्षात्	४.५.६	स ते मोहं महाभाग	१.१६.४६	सत्यं प्रियं च वक्तव्यं	५.२४.२२	सत्ययुक्ता भवन्त्यत्र	४.४.२७	सत्यसंरक्षणाद्देवि शुभ	४.२१.३४
सतां सप्तपदी मंत्री	५.१६.४५	सत्त्वप्रधानं प्रदूषं	६.१८.६२	सत्यं ब्रवीत्वद्य सत्य	३.११.३३	सत्यलोक जागामाशु	६.१३.४७	सत्यमंस्तराणद्देवि	४.२१.३३
सताराभिर्गृहीतिभिः	१२.७.१११	सत्त्व कदाचिच्च	३.८.४६	सत्यं ब्रवीमि जानीहि	५.१८.२४	सत्यवत धीरसानां	६.२६.६	सत्यस्य श्रोता मना	५.११.६
सताराभिर्गृहीतिभिः	१२.७.११२	सत्त्वं तु केवलं नैव	३.८.५	सत्यं ब्रवीमि हे तात	६.१७.३६	सत्यवत्यतिसंतुष्टा	१.२०.२७	सत्यहीना जनाः सर्व	६.८.२६
स तिष्ठति केशकुंडे	६.३३.४५	सत्त्वं न केवलं क्वापि	३.८.१४	सत्यं व्रते स्थितस्तत्र	३.११.७	सत्यवत्याः सुतस्यापि	२.२.४७	सत्ये प्रोक्तः परोधर्म	७.२१.७
स तिष्ठति स्वलोमाद्य	६.३३.८२	सत्त्वं प्रकाशयितव्यं	३.८.१२	सत्यं दिशत्ययितं	८.११.१८	सत्यवत्याः सुतोजातो	१.२०.१२	सत्ये या धीरवर्णा	६.१२.३५
सती चुकोप दृष्ट्वा	६.१६.१६	सत्त्वं प्रीत्यात्मक ज्ञेयं	३.८.२	सत्यं ब्रूये महाराज	७.१४.२३	सत्यवत्यं निवेद्याशु	१.२०.३४	सत्त्वं ममाप्यच्युत	८.६.१६
सतीत्वं निर्गत्वं तस्या	३.२०.६४	सत्त्वं यज्ञस्तमश्चैव	६.२७.५०	सत्यं वः क्व गतं देवा	४.११.३४	सत्यवत्यं शुभे काले	६.२४.२८	स त्वां सरक्षयेन्नून	५.३.१२
सतीत्वहा निस्तपल्या	६.१६.६१	सत्त्वं समुत्कटं जात	३.८.२६	सत्यं वद न ते मिथ्या	६.२६.३३	सत्यवा दिव्येष प्रोक्ता	१२.११.१४	सत्संगतिः कथामहो	३.२३.४७
सतीदेव्यंगभूतानि	७.३०.८५	सत्त्वमूर्तिः सदा विष्णु	३.१६.४३	सत्यं वद महाभाग कस्येयं	३.१६.३२	सत्यवादी कर्मपरो	५.३२.६	स दंशमाशयोः	६.३३.७१
सतीधर्मं समालोक्य	७.५.४२	सत्त्वांशाश्चोत्तमा	६.११.४१	सत्यं वाक्यं भया जातं	२.५.५६	सत्यवादी तथा राजन्	३.१२.३२	मदक्षिणे कर्मणि च	६.४५.६६
स तुच्छित्वा शरांस्तूर्णं	५.५.३८	सत्त्वात्मिका तु माया	७.३२.४३	सत्यं शौचं जयो	११.१२.३८	सत्यवादी दानपरो	६.१४.१८	मददर्श तनो देवी	५.२४.४३
स तुच्छित्वा शरांस्तूर्णं	५.५.४०	सत्त्वादिभिस्त्रिमूर्तिः	३.२६.५४	सत्यं सत्यं पुनः सत्यं	१.६.८७	सत्यवादी मृदुः शूरस्ति	५.१७.५	सददर्श नदीनीरे	२.५.११
स तु धैर्येण महता	१.१४.५	सत्यक्त्वा गतः क्वाऽपि	६.२४.१८	सत्यं सदैव वक्तव्यं	५.११.४	सत्यव्रत धराधीश	१०.५.५	सददर्शं सुरगणं	६.४१.२३
स तु व्रते महाभाग यज्ञो	२.११.६०	सत्यं कुरु वचो राजन्	७.१५.३	सत्यमत्यं तमुदितं	७.२०.३२	सत्यव्रतस्तथा शप्तः	७.११.२	सदनानि विहार्यवानराः	६.३.२६

सदसज्ज्ञानविज्ञानं	१.१५.४६	सदैवेदमनीशं च स्वभावो	३.१.४३	सन्तति चाज्ज्ञाहितां ते	१०.१३.२४	संदेहं ते मनो जातं	१.१८.१२	संधिर्वा विग्रहो वाऽथ	५.२५.३६
सदाचारं प्रमाणं हि	४.१७.५३	सदोद्वेगकरः कामं किं	४.२४.२३	संनतिं चिरकालीनां	१०.८.२४	संदेहादोलितं चेतो न	३.२.७	संध्याकाल उपावृते	६.६.५०
सदाचारं विधिर्देव भवता	१२.१.१	सद्यः प्रबोध्यमानामु	६.१४.४४	संनतिश्चिरकालीनाऽप्य	१०.६.५	संदेहोऽत्र न कर्तव्यः	३.८.१६	संध्याकालत्रयेऽप्यस्मि	१२.८.२
सदाचारं विधौ पश्य	१२.१.५	सद्यः प्रलयमायाति	११.४.२२	सन्तर्प्य देवांश्च पितॄन्	१०.६.६	संदेहोऽत्र न कर्तव्यः	४.२३.४४	संध्या माता सती	१२.११.६
सदाचाराः मुशानाश्च	६.६.२२	सद्यः स वदथे ज्ञानो	१.१४.१८	संतश्च सत्य धर्मश्च	६.८.१५	संदेहोऽत्र न कर्तव्यः	५.३३.४२	संध्यायां प्रत्यह	८.१७.२७
मदानाचरेण सिद्धेच्च	११.२४.१००	सद्यस्तद्देहजाना च	६.२४.६६	संताड्य च गुहं विप्र	६.३३.२७	संदेहोऽत्र न कर्तव्यः	६.३१.२६	संध्या येन विज्ञाता	११.१६.७
सदाचारैस्तु कीर्तयेर्भोष्म	४.१.४२	सद्येन दक्षिणे कर्णे	११.११.२२	संनानवाटिकामध्ये	१२.१०.४३	संदेहोऽत्र महाभाग	१.८.१	संध्यामु चाध्यदान	१२.१.६
सदा दुःखोदधोमग्ना	७.३१.८	सद्यो मच्छन्दमात्रेण	६.१३.५८	संनानवस्तलोकास्तु	१२.१०.४६	संदेहोऽत्र महाभाग	५.१.२	सज्याहीनोऽङ्गुचिर्नित्य	६.२६.२५
सदाधर्मरतः शानः	३.२७.३३	सद्यो मच्छन्द मात्रेण	६.१३.८६	संतुष्टस्तु सुरैर्देवैः	६.१०.३२	संदेहो नाऽत्र कर्तव्यः	७.८.१५	संध्येय वर्तते गोद्रा	६.६.५१
सदा बंधनरूपा च	१.१०.२८	सद्योमंत्रेण सर्वांग	११.११.१७	संतुष्टास्ते सुराः सर्वे	१०.१३.७६	संदेहो मे मुनिश्चेष्ट	४.२५.१	मन्मथा घृतचापांस्ते	५.६.१७
सदा वक्षः स्थिते स्थाने	३.६.५०	सदस्त्वनपूर्णं कुंभानां	६.१६.५६	सतोप कुरु राजेन्द्र	६.२१.४७	संदेहोऽयं महाभक्त	४.१०.१	सन्नाह सारथि चैव	६.२२.३५
सदा मद्धं शरीजं जानं	६.२८.१४	स द्विजः परमां जेयः	११.१७.५	सतोयं परमं प्रादुर्भूते	१२.६.३५	संदेहोऽयं महाब्रह्मन्	४.१.२५	सन्नाहश्चांगरगाऽत्र	५.३१.३७
सदा सहचरी जाना	६.२१.५६	स धन्यः कृतकृत्यो	७.३८.४६	संतोषश्चेति विद्यायाः	६.१५.५७	संदेहोऽयं महाभाग	४.१७.४४	संन्यस्य लक्ष्मणं	६.१६.३७
मदा सोभाग्यमयुक्ता	५.२३.४८	साधगा वै सुराः सर्वे	४.१६.४५	संतोषादपरं नास्ति	५.४.४६	संदेहोऽयं महाभाग	६.११.१०	स पक्तप्लुतायां क्तं	६.३३.८४
सद्यो मम रूपेण	५.२८.३	सनकः कपिलः सूर्यो	६.३८.१४	संनोपितस्तथाव्याप्तो	२.६.४	संदेहोऽयं महाराज	१.१६.१	स पंडितश्च मेधावी	६.५.३३
संष्ट्वा वैष्णवी	५.२६.५	सनखरं राहतो राजा	३.१४.२६	सतोषे ब्राह्मण श्रेष्ठ	६.१४.४७	संदेहोऽयं महास्तात	१.१६.५३	स परना रहितां तां च	६.८.१००
स देवाज्जेतुकामश्च	१०.१३.३८	मनस्कृत्वास्वांशस्तु	४.६२.३६	सत्ययय रूपं मत्स्यस्य	२.१४.६	संदेहो वर्तते राजन्	१.१८.४८	स पत्नीसंभवं दुःख	१.५.८२
संदेवै रेवमुक्तस्तु	६.१५.१५	सुनिवारयिता नूनं	७.७.२६	सत्यव्यानि पुराणानि	३.३०.६३	संदेहोऽस्ति महाभागा	३.१०.६	स पत्न्यं गरलं दत्तं	३.१५.३०
संदेहोऽयं पतत्यत्र	१.१३.२६	स निशम्य पितुर्वाक्यं	७.१०.१८	संत्यग्ये पृथिवीपाला	३.१८.११	संधि विधाय स ह्येनं	६.१.८	स पपात गतप्राण राजा	२.१०.६८
सदैकत्व न भेदोऽस्ति	३.६.२	स नीयते यम भटैः	८.२३.६	संदंशस्तप्त मूर्तिश्च	८.२१.२४	संधियोगो न चात्रास्ति	५.४.१०	स पवित्रकरो भुंक्ते	११.२३.६

सपादमाग्नां दिवसमुक्ति	८.१६.१६	सप्तभिः परिरक्षाभिश्च	६.३०.६	सप्रहृष्यासितापांगी	४.१६.२६	समर्थं व्यावयावासुस्त-	६.६.३६	समाजोऽयं मुनीनां हि	१.१.६
सपादसर्गं च तथा भारतं	१.२.२६	सप्तभिर्वत्सरैरेवममरव	११.२४.७६	सप्राप्त विष्णो बलवान्	२.११.१०	समये तस्मिन्पक्षी	५.२५.४१	समावायं कृत्स्नै	६.२२.१६
स पाप पुरुषः क्रूरं	८.२२.३०	सप्तमं विप्र पाठालं	८.१८.१७	म बाणं वृष्टि विसर्जः	३.१५.४	समये ते विनिर्जते	५.१२.६०	समाधिकात्तात्पूर्वं	७.३४.४४
स पापात्मा विप्रमार्या	७.१०.८	सप्तमी सप्तवारिणी	१०.११.१७	स बाणमिहृता	५.५.४७	समये देवकीवर्धे प्रवेश	४.२३.३	समाधिष्वानुपुजाभि	७.२८.२५
स पीडयति कुष्ठात्मा	१.५.१०३	सप्तमो मनुराख्यातो	१०.१०.१	स भक्षयिष्यन्संक्रुद्धः	७.७.२२	समर्थं तु विना देवीं	६.३१.५४	समाधिर्नैव योयेन	३.१२.५५
स पुत्रं वै त्रिधिरसमिद्र	६.१.३०	सप्तम्यां गुह्यवैद्य	८.२४.१२	स भवेदस्य जातिश्च	६.३३.१०१	समर्थोऽसि महाराज	२.७.५५	समाधिमाहुर्मुनयः	७.३५.२६
स पुनः कामकर्मादि	७.३२.२२	सप्तम्यां च तथाऽष्टम्यां	३.२७.१३	स भवेद्भारतवर्षे	६.३४.६	समर्थोऽसि महाराज	६.१४.५५	समाधिमीलिताक्षः सञ्चित	१२.६.५४
सप्त कृत्वः सप्त कृत्वः	६.६.४७	सप्तयोजन विस्तीर्णः	१२.१०.१०	सभाचत्वर चैत्यादि	८.१८.२३	समर्थोऽसि मुनिश्रेष्ठ	७.१२.२३	समाधिस्थं मीलिताक्षं	७.२८.१०
सप्तकोटि महामंत्र	१२.११.१०८	सप्तयंयो मां वक्ष्यति	६.६.४	सभायां च समानीता	४.१७.३८	समर्थेनमहादेव्यै	११.१८.३२	समानचतुरक्षां च	८.७.७
सप्तजन्म गलतकुण्ठी	६.३४.६	सप्तवि प्रीतिजननी माया	१२.५.८	सभायां तत्र वेदाश्च	३.३.१६	समष्टयः स्थितास्तास्तु	१२.१२.५३	समानवितेऽथ कुले बले	३.२२.२६
सप्तजन्म दरिद्रश्च	६.३३.६२	सप्तविमदलगता	१२.६.१५२	सभायस्त्वं सपुत्रश्च	७.२०.१६	समसंबन्धिनी बंधोरीश्वर	६.२१.७३	समानानि त्वहोरात्राण्यात्	८.१४.२७
सप्तजन्मसु काकाश्चततः	६.३३.४२	सप्तवारं ततो धेनुमुद्रां	१२.७.०	सम्प्रादानः स्मृता ह्येते	३.१२.५०	समस्थानमथासाद्य	८.१४.२६	समानां तां मुनिर्जत्वा	३.१२.३६
सप्तजन्मसु कुण्ठी च	६.३३.५८	सप्तशस्या समाख्याता	८.२२.५२	स भ्रमस्तद्वनोद्देशे	१.१२.४	समस्वभावा सर्वे	८.२४.५१	समानीय च तं वीरमागतेति	६.२३.४०
सप्तजन्मामेकं भोजी	६.३४.८	सप्तषट्पंचभिः पुंड्रं	११.१५.८६	स भ्रष्टो विप्रजातेष्व	६.३४.७३	समाख्याहि मुनिश्रेष्ठ	७.२.८	समानीय मुनीन्पूज्या	७.६.४६
सप्त ते वसवः पुत्रा	२.४.४१	सप्ताश्वदैवतश्चैव	११.७.३१	समत्स्यो नाम राजाऽसौ	२.१.३७	समागच्छति दुर्धर्वा	६.३.२७	समानीय शुनः शेषं	६.१३.१७
सप्तद्वीपवतीं पृथ्वी	६.४२.४७	सप्ताहं जुहुयादेवं राष्ट्रं	११.२४.३३	स मनुः पितरं देवं	८.१.२०	समागच्छतुं तरसा	६.३.३२	समानीयामृतं मात्रे	२.१२.२६
सप्तधा कृतवानाशु	४.६.४८	स प्रमाणं पुनः कार्यं	५.१०.४६	समततः परिवृता	१०.१३.८४	समागमं कदा प्राप्ता	६.१८.४	समानेन सुरोदेन	८.१२.१८
सप्तधातु वहा नद्यो	१२.१२.३८	स प्रयाति ततो लोकं	६.२६.६०	समतत इवोपलुप्तं	८.४.१८	समागम्य च संग्रामे	५.२८.२६	समाप्त भूषा विधिवा	३.२२.१२
सप्त पीराणि काश्चैव	१.८.२५	सप्ररोहाभिरार्द्राभिरक्त-	११.२४.४८	समर्थं च प्रतीक्षात्वं	६.५.१५	समाधाय सुतं मूर्ध्नि	७.१७.४३	समाप्ते च क्रतो तत्र	६.१५.८
सप्तप्राणाचिषो यस्मात्	७.३३.४६	स प्ररोहाभिरार्द्राभिरायुः	११.२४.४७	समर्थं चेष्टां कृत्वा	१.१३.८	समाजगमुश्च सामंताः	३.१४.५०	समाप्नोति पर ब्रह्म	११.१२.४०

समाप्य तद्वत् चक्रे	३.३०.६०	समाहूय नृपाः सर्वतमुचु	३.२०.६	समेदेशे शुभेस्थाने	१.४.७	संपूज्य परिनुष्टाव	६.४३.३५	संप्राप्य तपसा सर्वं	६.४.३
समाप्य यज्ञ संस्थाने	१२.१३.१०	समाहूयाऽब्रवीच्छ्रुता	६.१.४२	सम्पत्ति मदमसम्बन्ध	६.४०.४६	संपूज्य ब्रह्मावाक्येन	६.४२.१२	संप्राप्य निर्मलं	६.४.३१
स मां शुक्लाति कामातं	६.२३.५५	समाहूया ब्रवीद्विद्या	५.३.३०	सम्पत्तिर्धृतिशीर्ती	६.१६.६०	संपूज्य ब्राह्मणान्	६.११.५७	संप्राप्य मानुषध्वं	१.३.४२
स मामाहु कालकेतुः	५.२२.१६	समाहूय प्रजाः सर्वाः	२.४.६३	संपत्त्यधिष्ठा लुदेभ्यं	६.४२.५५	संपूज्य बलिस्तुष्टाव	६.४३.४५	संप्राप्य मोहिनीरूपं	६.२८.४७
समाययो वरं दातुं	६.१७.१६	समिदग्नि समुत्पन्न	११.१०.५	संपत्स्वरूपा चंद्रे	६.३६.१६	संपूज्य विधिवद्देवं	८.१०.७	संप्राप्य सद्गुरोर्बीजं	३.१८.२७
समायाताऽथ संप्राप्ते	५.२८.२६	समिद्भिर्विल्व वृक्षस्य	११.२४.४०	संपत्वा हेतुभूता च	६.७.२२	संपूज्याऽऽसी देववदकं	६.४८.१२१	संप्रोक्ता ग्रन्थं विष्णो	१२.११.७६
समाराविता च तथा	३.११.५६	समीक्ष्याथ हरेर्देहं	२.८.८	संपद्यतः शुक्लपक्षे	६.२१.५३	संपूज्याकं हरिष्यान्नं	६.३०.६५	संबधस्तु गतस्तस्य	७.१७.३१
समारुह्योपविष्टाः	३.२.३६	समीप नृपतेर्गत्वा	७.१६.३८	संपद्यन्ती तदा तो	६.१५.५०	संपूज्यैतांलभे	६.११.७५	संबन्धीभव दत्त्वा त्वं	३.२१.२३
समार्योऽसि समुद्धतं	५.८.२३	समुत्तस्थो मृतः पुत्रो	७.२७.१३	संपन्नभूमिः सर्व	३.२०.१३	संपूज्यैवं प्रकारेण	६.१२.१६	संबभूवानस्य मुखो	६.४५.८
समालिख्य सुतं राजा	२.४.६१	समुत्तिष्ठन्तु तन्वंगी	२.६.३७	संपन्नतो विमूढश्च	६.४०.४८	संपूर्ण दशमे मासि	६.२६.२४	संभवति तदःकारास्त	५.२१.३७
समालोक्य च राजानं	७.१८.३६	समुत्थाप्य च तां	६.४३.३०	संपश्यन् पादप्राप्त रम्यान्	६.२१.१८	संप्राप च वरं द्वारमा	६.१६.४८	संभविष्यति तन्मत्स्यगृहे	१०.५.२५
समावयत्यथ करिष्यावः	७.५.१५	समुद्धर महेशानि	७.२८.२६	संपश्यन् विविधान	१.१७.१२	संप्राप तपसाऽऽराध्यं	६.१६.२३	संभवेऽपि च दुष्टेयं	२.४.२६
समावर्तनं कर्माते	७.१५.५१	समुद्धृत्य ततः	११.११.१६	संपादितं ततः किंचिद्	७.५.४७	संप्राप्तं हरिणा भूयो	४.४.२३	संभारं कल्पयामास	३.१३.३२
समाश्रितं परमयालक्ष्म्या	१०.६.१२	समुद्धृतास्तु मधुराः	११.१५.४६	संपीड्यमानो बहुधा	८.२२.२५	संप्राप्तं सकटे सोऽपि	४.१३.१७	संभारं विहित दृष्ट्वा	३.२८.१७
समासात्संप्रवक्ष्यामि	८.५.२	समुद्धृतां ताः पुण्याः	६.१२.७	संपुटं कथञ्चकारा गायत्री	११.१७.३	संप्राप्तो विक्रय वालो	७.२२.३६	संभाराः संभूताः सर्वे	६.१४.३२
समासेन श्रुत सर्वं	६.२.१	समुद्धमयान्प्राप्तः परिजात	३.१३.२१	संपुटं का वडोकारा भवेत	११.१७.५	संप्राप्तोऽहं महाभाग	६.२४.२५	समदः सुमहास्तत्र	३.२३.१८
समास्ते वारुणे लोके	१२.१०.८६	समुद्रः संतनुः प्रोक्तो	४.६२.३५	संपूजितः पीरजनेन	६.२०.४७	संप्राप्तोऽहं महाराज	१.२८.१३	समर्द्धस्तत्र सजातः	३.१४.५३
समाः स्निग्धा षडास्ता	११.७.११	समुद्रो निर्मलं हारमजरे	१०.१२.१६	संपूज्य देवता नित्यं	३.२७.३४	संप्राप्य कीर्तिमतुलां	७.२७.३८	संमान्य व्यवन	७.६.४७
समाहूय तमेकांते प्रोवाच	३.१५.३७	स मनेराश्रमो जातः	१२.६.३३	संपूज्य देववदकं	६.११.७२	संप्राप्य च पुनर्जन्म	६.३०.१००	संमुखं संपुटं चैवविततं	११.१६.६६
समाहूय निजान्सर्वांन्	२.७.२०	समेतः कामिनीय्यां	६.२३.६१	संपूज्य देववदकं च	६.११.७३	संप्राप्य च महामंत्रं	६.४८.६५	संमुखो देवतानां च	५.३०.५६

सम्भेलनक्रियायां तु	४.२१.५३	सरस्वती नदी तीरे	६.३४.८७	सरोवापीसरिद्धिश्च	५.८.२	सर्व जीवनिर्वायानां	८.१४.२०	सर्वतेजोमयो ज्ञानी कीर्ति	१.१०.२०
सम्भवपञ्च महायज्ञं	११.२२.२३	सरस्वती नदी सा च	६.८.४	सरोवाप्या च श्रोतः	६.८.३	सर्वज्ञत्वं गतं कुत्र	४.२०.३६	सर्वत्र गिरिदुर्गेषु	७.१५.६१
सम्भवपृष्ठं त्वया राज	१२.८.११	सरस्वती पुण्य क्षेत्रे	६.८.१	सर्गश्च प्रतिस्पर्शश्च	१२.१८	सर्वज्ञपुरतः किं वा	७.३१.६१	सर्वत्र जलशून्यं च	६.१३.८४
सम्भवसत्यवतीसूतो	५.१.८	सरस्वतीं महापुण्यां	४.८.४६	सर्गोऽयं कथितस्तात	३.८.१	सर्वज्ञया सर्वसाक्षि	७.३१.५६	सर्वत्र भारते लोके	३.२५.४४
सम्भवसर्वात्मना सर्वैः	२.१.८	सरस्वती मनुं तत्र	६.६.८	सर्पदष्टं नृपं श्रुत्वा	४.८.५	सर्वज्ञः सर्वं कर्ता च	७.३२.४५	सर्वत्र मैथुनत्यागो	११.२३.१५
स यदा निहतो रोदो	४.८.८	सरस्वती वचः श्रुत्वा	६.६.२७	सर्पं सत्रं महाराज पितु	२.११.४६	सर्वज्ञ सर्वं लोकेश	१.७.१०	सर्वत्र यज्ञयूपाश्च	५.२०.३०
समः प्रयाति गोलोक	६.११.६७	सरस्वती सदाधारा	१२.६.१५०	सर्पाकारं वज्रदंष्ट्रैः	६.३७.१५	सर्वज्ञस्यापि पुरतः	६.१७.२२	सर्वत्र रमसे यस्माद	६.१७.५६
स याति कालसूत्रं	६.१२.७५	सरस्वत्याश्च कवचं	६.४.६१	सर्पाश्च पर्वतांश्च चैव	६.२२.२३	सर्वज्ञात्सर्वं शक्तेश्च	७.३६.१७	सर्वत्र समता बुद्धि	६.६.२२
स यातिभार कुंडं च	६.३३.७	सरस्वत्यास्तटे रम्ये	१.२०.११	सर्पोभव दुराचार	६.६.५५	सर्वज्ञे देव कार्यार्थं	५.३३.५१	सर्वत्रैव कथा तस्य	६.७.२७
स याति जनलोकं च	६.२६.५५	स राजा निजमोहस्य	१०.१२.८८	सर्वकर्मं धनीभूत	७.३२.२६	सर्वज्ञोऽसि प्रचेतस्त्वं	७.१५.१०	सर्वत्रैव हि दीपस्तु	११.२१.३३
स याति तस्य लोकं	६.२६.५३	स राजा पुत्र कामोऽद्य	६.१६.५२	सर्वकर्मं सर्वद्वयार्थं	११.१२.३४	सर्वज्ञोऽसि महर्षे त्वं	१.४.३०	सर्वथा कार्यसिद्धि	६.५.३१
स याति देहं त्यक्त्वा	६.२६.२६	सरितां च नदीनां	८.७.२२	सर्वं कम प्रदे देवी	६.६.५५	सर्वज्ञोऽसि महाभाग	६.३.१६	सर्वथा तद्भवेन्मृत	५.४.१८
स याति नागवेष्टं च	६.३५.५६	सरिता पतिमाविष्टा	८.७.२७	सर्वकाल स्वरूपा	६.३८.६०	सर्वज्ञोऽसि मुनिश्चेष्ट	६.१०.५	सर्वथा त्वेक्यभावस्तु	६.१८.३७
स युवा रूपवान् कांतो	१.१७.६०	सरितो मार्गवहिन्यः	७.३०.२२	सर्व कुण्डं प्रधानं च	६.३७.८७	सर्वज्ञोऽसि मुनिश्चेष्ट	६.२५.६३	सर्वथा प्रभुणा कार्यं	६.८.७
सरसः पश्चिमेभागे	७.२.६१	सरिरस्वरूपा भवतु	६.६.४०	सर्वं कृत सर्वभूतक्षता	१.८.१०	सर्वज्ञोऽसि समुत्पन्ने	५.४.२३	सर्वथा वेद एवासी	११.१.२६
सरटानां च जालानि	६.३.१६	स रुद्धो विष्णुगिरिणां	१०.३.२२	सर्वक्लेशादिहेतुं	८.१६.२२	सर्वज्ञोऽसि परिज्ञान	६.४.७२	सर्वथा वेदभिन्नायै	७.३६.३२
सरसः पश्चिमे भागे	७.२.९१	स रुद्रस्य प्रवाप्नोति	११.६.१२	सर्वगात्रेषु साम्येन	११.७.१४	सर्वज्ञोऽसि सर्वदेवोक्तं	६.१३.१२३	सर्वथा सा न हंतव्या	५.२४.४१
सरस्तीप विख्यातं	७.७.४२	सरूपपत गताः केचिता	११.१२.५२	सर्वं ग्रहाणां जीर्णवस्था	८.१५.२	सर्वतीर्थेषु यस्तुष्यं	११.१४.६	सर्वथैव न कर्तव्यो	१.६.५६
सरस्वती जडीभूता	७.३८.१३	स रेमे रामया मार्थं	६.१६.४	सर्वं ग्रामाधिदेवी सा	६.८.६१	सर्वतुङ्गं सुमश्रेणी गोभिता	८.८.२	सर्वथैव विद्या यैव	५.२७.३०
सरस्वती तु वैकुण्ठे	६.६.१	सरो वारदुत्थिनांश्च	६.३३.८६	सर्वं चैतन्यरूपां तामाद्यां	१.१.१	सर्वतेजोमयो सा तु	७.३५.३१	सर्वथैव समानेयो	६.१३.१३

सर्वदा चरणाम्भोजे	७.३१.६२	सर्वं प्राणि शरीरे न	३.१०.२७	सर्वमंगल रूपं च सर्वं	६.२६.६२	सर्वं वेदांतसंनिद्धा	६.५.५६	सर्वस्तुता च सर्वज्ञा	६.८.६२
सर्वदानं प्रदानश्च	६.३०.५२	सर्वप्राणिषु द्रव्येषु	६.१.२७	सर्वमंगलरूपे च प्रसन्न	६.२६.८२	सर्वं व्याधिविनिर्मुक्तः	११.२४.३७	सर्वस्मादधिको यस्मात्	१२.१०.२
सर्वदा सर्वदेशेषु	३.१६.३६	सर्वं बीजमयी ह्येषा	३.३.५५	सर्वमन्त्रमयी ह्येषा मोहिनी	५.३१.२६	सर्वशक्ति समायुक्त	७.३६.८	सर्वस्य बहूने शक्तिमयी	१२.२.२८
सर्वदुःख निमुक्तः प्रयाति	४.१५.७२	सर्वबुद्धयधिविद्यमंत	६.५०.५५	सर्वमन्त्राधिदेवी च	६.१.७६	सर्वशक्तिस्वरूपा च	६.१.१८	सर्वस्याऽऽद्या महालक्ष्मी	३.२४.३६
सर्वदुःखहरं व्याधिनाशकं	११.२०.५४	सर्वभूतगतः साक्षी	१.१६.५२	सर्वं युगबलं राजन्	६.११.३५	सर्वशास्त्रासु वस्तुके	११.६.८	सर्वस्वं ममते ब्रह्मा	७.१६.४६
सर्वं देव स्वरूपा च	६.३४.४५	सर्वभूतारण्ये देविशमस्व	१२.६.२१	सर्वं त्रिकयामास	६.२४.१८	सर्वशृंगारवेष्वाद्या	३.३.४२	सर्वस्वमर्षयेत्तस्मै	१२.७.१४७
सर्वदेशे गिरीश शशि	१०.४.१२	सर्वं कथानकं ब्रूहि	१.११.२	सर्वं विद्याधिदेवी या	६.५.१०	सर्वशृंगार वेष्वाद्या	६.५.५५	सर्वांशेन समोज्ज्वली	६.३५.१५
सर्वधर्मतया तेषां विषये	११.१३.७	सर्वं कृतं त्वया देवि	५.१६.३६	सर्वं व्रतं तपः सर्वं	६.४८.३५	सर्वशृंगारवेष्वाद्या	७.३१.४०	सर्वास्तांश्च समाहूय	२.७.५६
सर्वधर्मं रता नित्यं द्विज	५.२०.३८	सर्वं कृष्णमयवाया	६.१३.६६	सर्वं समचरेद्यस्तु	८.२४.६७	सर्वशृंगारवेष्वाद्या	१२.१२.३१	सर्वांश्च क्षमारूपानानारत	६.३८.४६
सर्वं धर्मवरिष्ठोऽयमाचारः	११.१.१४	सर्वं क्रोधाग्नेमानं च	६.३७.४६	सर्वं स्वार्थवसो लोकः	१.५.२२	सर्वं संगं परित्यागी	६.१५.३७	सर्वांगप्रणवेनैव	११.१२.३३
सर्वधर्मं विहीनाश्च	४.१८.७	सर्वं तरति पाप्मानं	११.५.१८	सर्वं हृल्लेखया कुपति	७.४०.२८	सर्वसंपत्प्रदात्री च	६.८.१०४	सर्वांगभूषणानारी	५.६.४६
सर्वपातक युक्तोऽपि	११.६.५	सर्वं त्वमेदमखिलं विहितं	५.१६.३१	सर्वं यज्ञतपोदानं वेदाम्पासं	११.६.६	सर्वसंपत्प्रदात्री च	६.४२.११	सर्वांगसुन्दरं देहं	५.११.५८
सर्वपाप विनिर्मुक्तः	११.१४.१५	सर्वदानं च यज्ञश्च	६.३८.५	सर्वयज्ञफल प्राप्तिः	११.२२.२६	सर्वसंपत्स्वरूपिण्यं	६.४२.५३	सर्वांगे चन्दनं कृत्वा	६.४८.१२०
सर्वपाप विनिर्मुक्ते	११.५.३५	सर्वं दूष्यं ममस्थान	७.३८.३	सर्वयुक्ता च सौभाग्य	६.१.४५	सर्वं सस्यात्मिका देवी	६.१.२५	सर्वांगेषु तथा रोमकूपे	८.१७.२६
सर्वपाप विनिर्मुक्तो	६.३०.१०८	सर्वं देवीमयं चेदं भाव	१२.७.१८	सर्वलक्षण सम्पन्नः	५.१७.१२	सर्वं सस्येषु वस्त्रेषु	६.३६.२२	सर्वांगे सुन्दरे रम्ये	६.१६.१७
सर्वं पापं विशुद्धात्मा	८.१०.२१	सर्वं पापस्य मूलं हि	६.१६.४७	सर्वलक्षणसंपन्न	६.२५.३	सर्वसहस्यहरे काले	६.६.५७	सर्वांगोद्भूतलनं कुपति	१०.१०.२८
सर्वं पापहरं देव	१२.६.२	सर्वं प्रमाणं व्यर्थं स्याद्	३.१२.२१	सर्ववर्णं महादेवि	११.१६.७०	सर्वं सिद्धप्रदा देवी	६.१.६०	सर्वांगीन्द्रियगान्याय	१.१८.१६
सर्वं पूज्या सर्वं वंशा	६.१.२६	सर्वं फलं परस्मैव	६.१०.१६	सर्वं विघ्नकरा ह्येते	६.१२.२१	सर्वं सिद्धिं लभेत्स्तुत्वा	६.४३.४६	सर्वाणि च वच्छन्दांसि	११.२०.१२
सर्वं पदं च सर्वेषां	६.३६.३	सर्वं बंधवरं मात. स्वप्न	५.३५.१८	सर्वं विद्याधिदेवी सा	६.८.६०	सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य	६.४३.४०	सर्वाणि ते गृहस्थानि	५.२३.२६
सर्वं प्रभुदितश्च स्थानं	२.६.२०	सर्वं मंगलमांगल्येन	८.१.२८	सर्वं विद्यास्वरूपा च	६.१.३०	सर्वसिद्धेश्वरी देवी	६.२५.७	सर्वाण्यभिधायैव कुश।	११.२४.१७

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: स्तोत्रानुक्रमणी

१७०

सर्वतरात्मा भगवान्	६.४१.८	सर्वविस्था च समतां	६.२१.४४	सर्वे देवाहरि ब्रह्म	६.५०.८६	सर्वेषां किल त्रीवतां	४.२१.६	सर्वेऽसार्धं भक्ति युक्तः	६.२१.२८
सर्वात्मकं तत्संप्रोक्तं	७.३२.२१	सर्वावासजमः शांतः	५.१२.८	सर्वेन्द्रियोत्तमाद्या	७.१६.४२	सर्वेषां च परा माता	६.४२.६२	सर्वोत्तुंग सगहीना	१२.६.१५३
सर्वत्मा सर्वभगवान्	६.३८.२५	सर्वावासा सदानदा	१२.६.१५१	सर्वे प्राकृतिकाः पुंमः	६.१४.१४	सर्वेषां द्वीपवर्षाणां	८.१५.२६	सर्वोपनिषद् द्रुष्टे	७.२८.७०
सर्वात्मिक सर्वमयी	१०.१३.८५	सर्वान्येव व्रतादीनि	६.४५.२६	सर्वे बभूवुः पुत्राश्च	६.११.६	सर्वेषां परमात्मा च	६.८.७६	सलक्षणं तु प्राणानामा-	११.१६.४०
सर्वादिसृष्टेश्चरितं	६.४६.३	सर्वाधिमाणां वणिनां	११.३.२३	सर्वेऽबावशाग निर्यं	४.२०.१७	सर्वेषां मतमात्राय	१.२०.४१	सलक्ष्यश्चाप्य लक्ष्यश्च	११.१.३६
सर्वादिसृष्टी सर्वेषां	६.६.५	सर्वासां च प्रजानां	८.१२.२७	सर्वे मायावशा राजन्	४.४.३३	सर्वेषां मारणं नाडा-	७.१०.३२	सलिल सर्वतीर्थानां	७.१२.३
सर्वादी निजवासायं	१२.१०.३	सर्वासां चरितं पूजा	६.१.३	सर्वे लोका प्रवर्षाश्च	६.१.१०५	सर्वेषां रत्न वस्तूनां	१०.१२.५७	स बज्रभिहतो भूमौ	५.२१.४३
सर्वाधारं च सर्वेश	६.२.२१	सर्वासा चरितं विप्र	६.४६.२	सर्वे लोका दरिद्राश्च	६.१.१०४	सर्वेषां लोकपालानाम	१०.१२.२	सर्वदृश्य महादेवी	७.११.४५
सर्वाधाराभवशुभे	६.६.३५	सर्वे गच्छन्तु पातालं	५.१५.२७	सर्वे लोकाश्च सर्वत्र	६.१.१०७	सर्वेषां सद्यो प्रीतिर्देहे	६.१३.३४	सर्वसेत्काकतुण्डे च	६.३३.८६
सर्वाधिष्ठानरूपायं	३.४.२६	सर्वे चक्रः परीहारं	६.४२.७०	सर्वलोका समाच्छन्ता	६.१.११८	सर्वेषां सर्वदा राजन्	४.२०.१६	सर्वसेत्तनमूर्चि च	६.३३.१२३
सर्वानाहूय तरसाः	६.४.२३	सर्वे चक्षुर्विहीना यज्जाता	६.१७.१८	सर्वे वणस्तदा	७.१६.५८	सर्वेषां सुखदो देवी	४.२०.३१	सर्वसेदश्रुकुंडे च	६.३३.३०
सर्वान्कामान वाप्नोति	१२.३.५	सर्वेषु युयुध सैन्य	६.२२.१३	सर्वे वेदा यत्पदमामनन्ति	१२.८.६३	सर्वेषु सारभूत	६.३६.२	सर्वसेद्वाच कुण्डे च	६.३३.१२०
सर्वाभरण भूषाद्यां	५.३१.१६	सर्वे क्षिपुस्त्यागिणि	५.२८.१७	सर्वे शक्ति युक्ताः शक्ता	३.६.३७	सर्वेषु सज्जा भवन्तु वद्य	५.३.५१	सर्वसेद् ध्रुवलोकं	६.२६.६१
सर्वाभरण संयुक्त्वा	७.२.४८	सर्वे जीवा मिलित्वैव	३.७.५२	सर्वेशः सर्वशास्ताऽहं	६.४.१७	सर्वे स्त्रीवशागाः	६.८.१६	सर्वस्त्रपरिच्छन्ना	१२.६.१३८
सर्वाभरण संदीप्ता	११.१६.६५	सर्वे निष्ठन्तु नत्रैव	४.२३.५२	सर्वे नाक्ता द्विजा प्रोक्ता	११.२१.६	सर्वे च जगुः क्षुधिता	६.४४.८	सर्वविचार्य यथा युक्तं	५.२४.१८
सर्वाभिभावकत्वेन	४.१२.३७	सर्वे ते स्वार्थनिरताः	४.४.४६	सर्वेशान्या ममाज्ञा	७.३६.२१	सर्वे निषिद्धा नपसे	६.१७.१४	सर्विता भक्षितस्तेन	११.२.४०
सर्वाऽऽयुधधरा नारी	५.८.३२	सर्वे त्वां चारयिष्यति	६.२५.१५	सर्वे शिविकया राजन्	६.६.३७	सर्वे मिलित्वा गनंभ्यं	१२.६.६	सर्वितुश्चाधिदेवी या	६.३८.६५
सर्वायुध समायुक्तो	५.१६.४	सर्वे देवा मनुष्याश्च	५.३३.११	सर्वेशो वै भगवान्	६.१५.२५	सर्वेश्वर्यप्रदात्री च	६.२.७०	सर्वविधाता विधातुश्च	६.४०.६०
सर्वाराध्यं च सर्वेश	६.१५.४	सर्वे देवाश्च गन्धर्वा	६.२२.४३	सर्वेश्वरी च सर्वज्ञा	६.८.६२	सर्वेश्वर्याधिदेवी स	६.३६.३४	सर्वविबाह विधिं कृत्वा	६.२३.६०
सर्वार्थानां सिद्धकरी	११.१६.१५	सर्वे देवाश्च मुनयो	६.४.२६	सर्वेश्वरेश्वरे कृष्णे	६.३४.३८	सर्वेषणाः परित्यज्य	७.३६.३४	सर्वविषयं ध्यान योग	८.३.१८

स विश्वतैजसप्राज्ञ विराट् १०.१३.८८	स स्नातः सर्वतीर्थेषु ६.२३.२६	सहस्रकलशैर्देवीं स्नापये ११.१८.१५	सहस्रायुः प्रमाणश्च ८.१२.१३	सांख्याचार्यः सर्वलोके ८.३.१५
स विष्टरं चाचमनीयमर्घ्यं ३.२२.६	स स्नातः सर्वतीर्थेषु ६.२४.३६	सहस्र सर संयुक्त ५.१६.२	सहस्रारयुतं विन्दुस्थानं ७.३५.४७	सांख्या वदन्ति पुरुषं १.७.२६
सविस्मयास्तदा प्रोबुः १२.८.२१	स स्नातः सर्वतीर्थेषु ६.२४.८०	सहस्रदलपद्मस्य कणिका ६.४२.८	सहस्राब्धिः स्वस्तिपूर्ण १२.७.६६	मांगां देवीमद्याभ्यर्घ्यं १२.७.७३
सवेष्टवराजया शीघ्रं ६.२०.४	स स्नातः सर्वतीर्थेषु ६.४६.३२	सहस्रनयनारामाभिराम ३.३.४८	सहायं विष्णुमासाद्य ६.१.१६	सा च कन्या भगवती ६.४७.३६
स वैदिकं जपेन्मन्त्र ११.३.१३	सस्मार मनसा व्यासस्तां १.२०.५	सहस्रपात्रिणां स्नानाद्यात ६.११.५१	सहायान्वारान् कृत्वा ४.२०.४६	सा च कालेन तपसा ६.१६.५१
स वै पतिः स्याद कुतोभयः ८.६.१३	सस्मित वाससाञ्छत्रं ६.१६.२२	सहस्रभगसंप्राप्तिं दुःखं १.५.४६	सहायान् वारान् कृत्वा ४.२५.१३	सा च गत्वाऽयं संग्रामं ६.२२.४४
स प्रजेत्कालमूर्ध्नं ६.४८.४२	सस्मिता तं निरीक्षन्ती ६.१८.२१	सहस्रं पञ्चगव्येन हुत्वा ११.२४.८	सहाय्यं कुरु मे मातः १.६.४८	सा च तत्राज्ञं तासां ६.१६.८१
शशशतश्चच्छलजश्च ६.४.५६	सस्मिता सकटाक्षं ६.२४.११	सहस्रमग्न्यसेन्मास ११.२४.८७	सहितस्तैर्जंगामाणु २.५.५२	सा च तद्रचनं श्रुत्वा ६.१६.५०
सगन्धनिनाद श्रुत्वा ५.१६.१३	सस्य कृष्णस्य बुद्धौ ६.३८.५६	सहस्रमग्न्यसेन्नाम ११.२४.६०	सहि सर्वेश्वरो देवो ५.१.२१	सा च ब्रह्मस्व रूपां ६.१.१०
सशब्दं स्तुमुलस्तावज्जा ३.२८.३४	सस्यानि च भविष्यन्ति ६.८.३३	सहस्रमुत्तमं प्रोक्तं चैव ११.७.२०	सह्या द्रावेकवीरां तुं ७.३०.६७	सा च भूयिष्ठकालेन ६.१६.४
स शार्पं द्विजतः प्राप्य ६.२५.३२	स स्वरोचिषनामपि १०.८.७	सहस्र योजनायामा ६.१२.२६	सा कथं दुःखमनुजं ४.१.३६	सा च माया परे तत्त्वं ६.३१.४८
स शिष्यं कौशिकेन्द्रोऽसौ ७.२२.४२	सहस्रोऽग्निं वनात्तेन ३.२८.३३	सहस्रयोजनायामा ६.१२.३१	सा काले योवनं प्राप्ता २.८.४६	सा च राशौ च वन्द्या ६.२६.८
सशीर्षं वासुदेवं तं करो १.५.८४	सहत्वा मे सुतान् पोत्रान् ६.२६.४६	सहस्रवर्षं पर्यन्तं ७.२८.८	सा कृत्वाऽयं शुकीरूपं १.१४.३	सा च शूलं च विक्षेप ६.२२.६४
स सतुष्टो बभूवाय ६.१७.३६	सह शुभादिभिः पूर्वं ६.२१.७६	सहस्र शिरसः केऽपि ८.२०.१६	साक्षिणं पावकं कृत्वा ६.६.३७	सा च संस्तूय ६.२.७७
स सर्वत्राऽमुचिन्तित्यं ६.४८.३०	सहस्रोऽयं सहस्य श्रीः १२.१०.६४	सहस्र शीर्षनयनं ७.३३.३७	साक्षी भवती सर्वत्र ५.३३.३६	सा चाऽऽजगाम मनसा ६.४८.६७
ससर्जं स सलाट हि ११.१२.२६	सहसा तत्र रहसि ६.४६.५	सहस्र शीर्षां त्वमसि ४.१८.२६	साक्ष्यानं च समाहात्म्यं ८.२४.६६	सा चैव कारणं राजन ३.६.३८
स सूर्यां पश्चिमा संघ्या ११.१६.३	सहसा ह्यपथं प्राप्तस्तत्र ६.२८.४६	सहस्रशीर्षां पुरुषः ३.१.३६	सागत्योपवने तस्या ५.२३.६	सा जगत्संजते ८.१.१७
स सृजं सुरभिं देवीं ६.४६.६	सहसा न मया युद्धं ५.१०.५०	सहस्रस्त्रोक्तो देवपालो ८.१३.२१	सागरस्य सुता कृत्वा ६.१८.१६	सा तथेतिप्रतिश्रुत्य ४.३.२५
स सैन्यं भरतं वाऽपि ३.२६.४३	सहसा निपपाताशु वज्राहत ६.६.६०	सहस्राक्षवचः श्रुत्वा १२.८.३४	सा गृहीत्वा शिशुं ६.२०.८	सा तदा संदरी सृष्टा ६.२.८०
स संन्योऽहं गमिष्यामि ५.२५.५३	सहस्रोत्थाय शक्रस्त ७.१४.१२	सहस्राक्षोहिणीयुक्तः ७.२८.४६	सांस्कृतिं वै सावर्जिति ११.१७.१३०	सा तयोर्वचनं श्रुत्वा ७.५.११

सा तानुवाच तन्वंगि	३.१८.२२	सा दृष्ट्वा नः स्थितास्तत्र	३.४.८	साऽपि घंटास्वनं घोरं	५.३०.२६	सा भूत्वा सगुणापवध	३.३०.३४	सा यदिच्छति तत्कुर्वन्	३.२०.२६
सा तां जघान कलहे	६.२५.६	स देवा ननुपायाद्य	६.८.१६	साऽपि चन्द्रकलाऽत्यर्थं	३.१८.३६	सामदानद्वयं तस्या	५.११.२६	सा यं चिकीर्षते भूयं तं	३.२०.२६
साऽनीव च बलोन्मत्ता	५.१८.६५	सा देवी भुवने शानी	१२.१२.३६	साऽपि चिच्छेद तरसा	५.२५.१७	सामदानबलेनापि हिसनीय	४.३.३४	सायं हो मावसाने	७.४.११
सा तु पूर्वानुरागाद्वै मग्ना	३.१८.२	सा देवी सेविता कामं	६.२२.४६	साऽपि कुपिताऽनीव	५.३०.३५	समादानमुल्लङ्घयिः	५.२३.३५	सायुषा भूषणैर्युक्तां	५.६.२२
सात्त्विकं तत्र वेदातं	१.१.१४	साऽऽद्या शक्तिः परिणता	१.८.३०	साऽपि तं चकमे कांतं	१.१२.२८	सामदानादयः प्रोक्ता	४.११.१०	सायुषैश्चातिसन्नद्धैः	६.२२.२
सात्त्विकं त्रिविधं प्रोक्तं	१.६.१२	सायकस्य तु ध्यानादौ	३.७.४०	साऽपि तं चारुकेशांतं	७.२६.११	सामदानादयः सव	१.१३.४	सायुधो रथसविष्ट	५.२८.६३
सात्त्विकं भोजनं ये वै	३.१२.३५	साधनं निष्फलं सर्वं	३.१२.१६	साऽपि तां तरसा	५.१३.४२	सामपूर्वमुवाचमो तं	१.१७.३१	सारंगोऽपि हरिं दृष्ट्वा	३.२८.३१
सात्त्विक राजसं चैव	३.१२.४	साधनानि क्लृप्तानि	३.७.३४	साऽपि नं दशभिस्तीक्ष्णै	५.१३.२१	सामयोक्ता महाराज	५.१०.५५	सारभूतं गोपनीय	६.७.४५
सात्त्विकं वेद शास्त्रादि	१.६.११	साधने सफलेऽप्येवं	७.३७.४२	साऽपि नं प्रेममंयुवतं	२.३.२०	सामर्घ्यसति यः कुर्यात्	४.६.१२	सारभूताश्च शास्त्राणां	६.३८.१२
सात्त्विकस्तु महाराज	३.१२.३४	साधयिष्यसि तत्सर्वं	३.१३.४८	साऽपि तं रमयामास	२.४.१८	सामवेदोक्त शाखायां	६.४०.७५	सारस्वतं ततो बीज	३.११.४४
सात्त्विकस्य ज्ञानशक्ती	३.७.२६	साधवश्च पुराणानि	६.८.१३	साऽपि तं बौध्यं गोविन्दं	६.१६.३८	सामदिभिरुपायै स्त्वं	५.६.५६	सारात्सारतरामक्ती-	६.३८.६२
सात्त्विका राजसाश्चैव	५.२०.३६	साधवः सम्भवन्तीह	५.३५.४	सा पितुर्वचनं श्रुत्वा	४.१२.२३	सामान्यकाम्यकर्मादौ	११.२१.४२	सारात्सारतरः स्वामी	६.४५.२३
सात्त्विका राजसी चैव	३.८.५	साधु साच्चित्ति तं	७.२३.३५	साऽपि मामागतं वीक्ष्य	६.२२.१७	सामान्य द्रव्य चौरश्च	६.३४.१६	सारे च मगलाधारे	६.४७.३१
सात्त्विकेष्वेव भोगेषु	३.८.३५	साधुस्तस्त्वं प्रदीपेन	६.४०.५६	साऽपि वैर युता कामं	३.१५.२६	सामान्यं कथितं देवि	६.२६.२२	सालकृता च भोग्या	६.३०.२७
सात्त्विको राजसश्चैव	३.७.२३	साधूनां रक्षणं कार्यं	५.१५.२२	साऽपि शंखस्वन	५.२६.३२	सामान्या प्रथमं गत्वा	३.२०.६६	सालं कृताया विप्राः	६.२६.४३
सात्त्विक्या श्रद्धया	८.२१.१२	साध्याः साविश्वे महतो	७.२७.६	सा पुनर्ज्वलने दग्धा	७.३०.२४	सा मां प्राप्नोति दुःखार्ता	६.२२.१८	साल गोरधिनायस्तु	१२.१०.५०
सात्राजितीवशगतेन	५.१.३३	साध्वी कन्याभिलाष	६.२७.४	सा प्रामूनं सुतं बाला	१.१२.३०	सा मां विरजया सार्वं	६.१६.७५	सालस्तमद्यभूष्यापि	१२.११.३८
सा ददौ तद्दामपाश्वं	६.१६.१३	सा नायाति गृहीताऽपि	५.२५.६०	साफल्य कुरु सस्त्राणां	५.१०.१३	सांप्रतं तं पति	६.१७.२८	सालैस्तालैस्तमालैश्च	१.१२.७
सा दृष्ट्वा मुनिना	७.२.५१	सा नित्या सर्वदैवास्ते	५.८.५७	साभिमानस्तु संजता	४.६.३३	साम्प्रदायस्या तु या	१२.८.७४	सालोत्तमः समुद्दिष्टो	१२.११.८३
सा दृष्ट्वा तं जगामाशु	७.६.२३	सा परावाऽस्मि पुत्राहं	३.२५.२१	सा मुक्त्वा चैव	६.३५.२१				

सावधानस्तु शुद्धीयान्नरो	११.११.४	सा श्रीगताऽधुना	६.४१.१६	सिंहस्तु नलघातेन	५.१८.३४	सिद्धा च सिद्धिदा	६.४३.४८	सुकन्या वनमासाद्य	७.२.४७
सावधानः स्थिरो भूत्वा	६.३.५१	सा भ्रुत्वा पतिवाक्यं	३.२१.३२	सिस्त्वति बलास्तत्र	५.१८.६७	सिद्धार्थो मुभृशं श्रेष्ठ	४.५.१८	सुकन्या सुन्दरी	७.६.५
सा वरं वरयामास	६.२७.८	सा श्वनेत्रा क्रन्दमाना	६.२१.२६	सिंहकूटा ददौ तत्र	३.३०.४५	सिद्धाः समुद्रानद्यश्च	११.२०.१४	सुकुमारांगलिकां	६.५०.२६
सा वाणिके मनोराज्यं	४.१४.४६	साश्रुनेत्रां वेपमानां	६.१७.१५	सिंहारूढाऽऽयुधधरा	५.६.५०	सिद्धिदा योगिनाम	७.५.३७	सुकुमाराऽतिसन्ध्वी	५.३१.२३
सावित्री च सरस्वत्यां	६.३८.५६	सा सकामा कृष्ण	६.१३.१५	सिंहारूढा स्थिता चापे	१.१२.३६	सिद्धे मन्त्रे महालक्ष्मी	६.४२.४६	सुखदः प्रथमः कान्ते	५.२४.५०
सावित्रीजनकः पुत्रान्	६.३८.६३	साऽहं सर्वं जगत्सृष्ट्वा	७.३३.३	सिंहासनं तथा ह्रिमं	३.२५.२८	सिन्दूर विन्दुनाल्पेनाप्य	६.४५.४५	सुखदं पुण्यदं रत्नभूषणं	६.२६.६६
सावित्री ब्रह्मणा मार्धं	६.२६.८६	साऽहं सर्वं जगत्सृष्ट्वा	१२.८.७६	सिंहिका कृत शीवे	७.३०.७५	सिन्दूर विदु ललितं	६.१२.५	सुखदं मोक्षदं सारं	६.४६.४४
सावित्री च ततो देव	११.१६.१४	साहसं कृतवान् राजा	६.१३.१	सिंहो किं त्वतिकामार्ता	५.२५.६	सिद्धाकारमणिमि	६.२०.८	सुखदं शान्तिदं धन्यं	१.१६.३७
सावित्री युवतीं श्वेत	११.१६.२	साहसं न हि कर्तव्य श्रुतं	३.१७.६	सिंहेन निहतो राजा	३.१५.५४	सिन्धुजाया यपि वधो	१.७.२२	सुखदां मुक्तिदां शांतां	६.२६.५१
सावित्री वचनं श्रुत्वा	६.२६.१	साहाय्यं कुरुभूतेश	६.४.५४	सिंहो परिस्थिता तत्र	१.५.६०	सिन्धुतीरे च बलमीके	११.१५.८०	सुखदुःखात्मके घोरे	६.२६.३५
सावित्री वचनं श्रुत्वा	६.३६.८	साहाय्यं कुरु राजेन्द्र	७.६.२१	सिंहोऽपि नखराघातैस्तं	५.१५.४८	सिन्धुद्विवाऽपि न हरि	१.७.३६	सुखदे मोक्षदे देवि	६.२६.८३
सावित्री वरदानेन त्वं	६.२६.३	साहाय्यं जगदम्बा ते	६.६.२०	सिंहोऽपि भक्षयस्याजो	५.२७.६	सिन्धोः पुत्र्यां रोषिता	१.५.६६	सुखं जयाय पुण्यस्य	५.४.४६
सावित्री वर्तते तत्र	१२.११.८६	सहाय्यते करिष्यामि	१.११.६५	सितने भस्मना कुपित्	११.१४.३	सिल्हकं चाज्यसंयुक्त	११.१८.३५	सुखं च परम भूपदेहे	५.३४.३७
सावित्री विग्रहा ये च	१२.११.६०	साहाय्यार्थं जगामाशु	३.२३.१६	सिद्धं मन्त्रेण तुलसी वरं	६.१७.४६	सीता च ब्रह्मसदनाः	८.७.२३	सुखं च संप्राप्य मुदाऽन्वितो	६.२०.५३
सावित्री वेदमाता च	६.८.६६	साहित्यतंत्र विज्ञानं	५.२७.५५	सिद्धं मन्त्रेण तुलसी वरं	६.१७.४६	सीतां गृहीत्वा स	६.१६.३५	सुखं जीवामि पुत्रार्हं	१.१७.६
सावित्री सत्यवाचि च	६.३८.६२	साहित्यं चैव त्रिविधं	१.६.१४	सिद्धयोगं हरात्प्राप	६.४७.४८	सीता बिरहजं दुःख	४.२.५७	सुखं तर्हि कथं दिव्य	२.६.१६
सा विद्या परमा मुक्ते	१.१६.२७	साऽहिंसैव महाभाग	१.१८.६२	सिद्धस्तोत्रं यपि	६.४२.७५	सीमा सुखस्य सुतजग्म	४.२४.५७	सुखं तव ममापि स्याद्	५.१६.५८
सा विष्णुवासिनी विष्णो	१०.२.६	सिंहं जघान गदया मस्तके	५.३०.३४	सिद्धानां चारणानां	८.१८.६	सीयंतोन्नयनं चैव कृतं	३३.१०.५	सुखं तव ममापि स्याद्	५.१६.५८
सां श्रुत्वा विप्रमुष्येन	२.१.३१	सिंहलश्च लंकेति	८.११.३२	सिद्धा बभूव सा देवी	६.४८.२०	सीवन्त्याः पावर्षयो	७.३५.१२	सुखं तव ममापि स्याद्	५.१६.५८
सा शशाप सदयं	६.१६.१८	सिंहलो नाम देशोऽस्ति	५.१७.३						

सुखं दुःखं भयं शोको	६.४६.२८	सुखोत्पादायिता मित्रं	१.१७.४४	सुतात्परमभि स्नेहं कुर्वति	६.१८.४२	सुधुम्नस्तु ततः प्रापयद	१.१२.५३	सुप्ते सुखं प्रिये कांता	७.४.१३
सुखं भवतु वा वा मा	५.४.३१	सुलोपविष्टं देवाणि प्रसन्नं	१०.२.१६	सुतीक्ष्णं घोडगारं च	६.३७.६१	सुधुम्नस्तु तदज्ञानात्	१.१२.२४	सुप्तो नरो न जानाति	६.३०.४०
सुखं भवतु सर्वेषां	७.३.४७	सुगंधप्राहिपवनं पूरितं	१२.१०.३२	सुतने पृष्ठः सकल	१.३.३८	सुधुम्नो नाम भूपालः	१.१२.२	सुप्रजं च प्रकृष्टं च	६.३०.४१
सुं सुखं यथाकामं	१.१६.४४	सुगंधं गंधतीयं च	६.२६.६०	सुतो हरिचंद्रं नृपस्य	२.५.३६	सुधुम्नेति सुतास्थाय	६.२६.२८	सुप्रसन्नं लसद्भूषा-	७.४०.२
सुखं बालं गमिष्यामः	६.६.१७	सुगंधं युक्तं सुखदं	६.२६.६३	सुदति नास्तिम नागपि	३.५.१५	सुधाघटं सहस्राणां	६.२४.४०	सुबाहुरगमकाश्यां	३.२४.४५
सुखविष्वसिभिस्तेन	५.१६.६४	सुगन्धं सुक्लपुष्पं	६.४.४३	सुदर्शनं च राजाऽसौ	३.२१.३५	सुधापानं निमित्तं यस्कृता	१.१.२२	सुबाहुरपि काश्यां तु	३.२५.४१
सुखं संयोगजं नृणां	५.१६.१५	सुगंधि तैलं घात्रीं वा	६.३३.११६	सुदर्शनं चक चक्र	६.२४.६८	सुधाबीजने देहोत्थं	१.१.१५	सुबाहुरपि तच्छ्रुत्वा	३.२१.१
सुखं संभोगं वष्यावच	६.१.१४२	सुगंधिभिः समतात्	१२.१२.६३	सुदर्शनं मृते चैवं वरिष्यति	३.२१.२७	सुधायाश्चैव पानेन	५.२१.४८	सुबाहुरपि तच्छ्रुत्वा	३.२२.४५
सुखं संभोगं संस्पर्शा	६.६.३१	सुगुप्तनगरे रम्ये गुप्त	४.२५.३	सुदर्शनः शिवश्चैव	६.१५.२६	सुधासमुद्रः सप्राप्तो	३.३.३१	सुबाहुरपि तं दृष्ट्वा	३.२३.४१
सुखं सेव्यश्च सतत	३.१०.१२	सुग्रीवस्तु वचः श्रुत्वा	५.२३.३६	सुदर्शनस्तदोवाचश्वसुर	३.२३.४	सुनंदनं नाष्टंश्च	५.८.५	सुबाहुरपि तं नत्वा	३.२४.२५
सुखं स्वपिति चितातो	६.६.६	सुचारु कबरीभारं	६.१३.२५	सुदर्शनस्तु तच्छ्रुत्वा	३.१७.३५	सुनसे बृहि काऽसि	६.२१.२७	सुबाहुरपि तान्बोध्य	३.२३.१०
सुखं स्वापिपि विप्राह	१.१६.३३	सुचारु वक्त्रं नयनं	६.१२.७	सुदर्शनोऽति दुर्भाग्यो	३.२१.५	सुनासः चारुसर्वांगी	६.२१.२५	सुभक्ताय सुशिष्याय	१२.६.१५६
सुखं स्थानंतरं दुःखं	३.२६.४७	सुचारु वदनारक्त दंतं	३.३.३६	सुदर्शनाय दत्त्वा स्वं	३.२१.२४	सुनिर्वेषपराणां हि सुखं	४.१५.६७	सुभगे भविता पुत्रः	६.२५.२१
सुखानां साधनं द्रव्यं	१.१५.४२	सुचिरं क्लेशभोगेन	६.३६.७	सुदर्शनोऽति दुर्भाग्यो	३.१६.३	सुन्दरं च माणिवरं	६.१६.१६	सुभद्राणि च भक्तानां	३.२६.६०
सुखासने सुलासीन	६.१५.३६	सुचिरं च तपस्तत्त्वा	६.४५.३६	सुदर्शनो मया पूर्वं	३.२०.७०	सुपक्वं गुडगव्याक्त	६.४२.२६	सुभद्राणि च भक्तानां	३.२६.६१
सुखितां भवतां प्राप्य	६.१६.२८	सुचिरं निवसेत्तत्रकरोति	६.४६.३३	सुदामा नाम गोपाश्च	६.१६.७३	सुपुत्रदां च सुभदां	६.४६.५१	सुभिक्षमवत्सर्वं देशेषु	१२.६.४६
सुखिना राम कर्तव्यं	३.३०.२२	सुचिरं सुस्थिर	६.३.४१	सुदुःखितास्ते दृश्यन्ते	२.१२.९१	सुपुत्रं च लभेन्नूनमित्याह	६.४६.५७	सुभिश्च श्रूयते तत्र	१२.६.७
सुखेन विहरिष्यावो	५.३२.५४	सुचिमात्सुचिरं वासं	६.२६.४६	सुदुःखितास्ते दृश्यन्ते	२.१२.९१	सुपुत्रितं रत्नैर्केश्य लता	१०.२.११	सुभ्रु जानाति बालां	३.१८.५३
सुखेनाहं विवाहं ते	३.२१.४८	सुतलाच्च समुद्रतु	६.२१.६८	सुदुःखप्रापं नैररन्यैजित	७.२७.११	सुपूजितं भूषणवस्त्रदानं	३.२२.११	सुमग्नर्जमिनिर्वेशम्यायन	११.२०.२०
सुखेवाऽप्यथवा दृष्टे	५.१६.४२	सुतले वर्तते यस्य	८.१६.३०	सुधुम्न तु दिवं याते	१.१३.१	सुप्ते पीते सर्वकालं	११.७.१६	सुमित्र जीवितं जह्यात्पुत्र	४.२०.४४

सुमित्रातनयो जानी	३.२८.५	सुराणां शरणस्यैव	६.२१.८१	सुवासिनोः कुमारीवच	७.३०.६०	सुहृद्भिरनुजीवाद्यः	८.१८.२०	सूर्यचन्द्रान्वयोत्थानां	८.१.१
सुमिष्टान्नाच्छीत	६.१८.४१	सुरादिभ्यो वरं दत्त्वा	६.४०.६	सुवासिनोः कुमारीवच	१२.७.१४८	सूकरोऽति महाकाभ्यो	७.१८.५२	सूर्यपत्न्या तपस्तप्तं	६.१८.११
सुमुखं संपुटं चैव विततं	१२.२.१४	सुरादेत्या दानवाश्च	६.२६.१५	सुवृत्तिविद्योत्सुग	१०.१२.३०	सूकरोऽदशनं प्राप्तो	७.१८.४४	सूर्यं विवे जलं हृत्वा	११.२४.४४
सुमुहूर्तं सुत बालं	२.११.५	सुरान्समुद्यतान्	४.१४.७२	सुवेयं चक्रुस्तत्र	६.१६.१६	सूचीमूत्रे च नरके	८.२३.२६	सूर्यलोकमवाप्नोति	११.१८.३७
सुरने विरतिर्नास्ति	६.१७.४	सुराः पश्यन्तु मे वीर्यं	६.२८.३२	सुवेपाद्यां च सुस्नानां	६.४५.४४	सूत उवाच इत्युक्त्वा	१.५.२३	सूर्यवंशं ज्ञेयं तां तु	४.२०.५८
सुरने विरतिर्नास्ति	६.१६.१०	सुरापानमदोन्मत्तस्तदा	११.६.४६	सुवेपो सुखमभोगा	६.२०.८२	सूतकांते सूतबीक्ष्य	६.२६.२६	सूर्यवंशं समुद्भूतः	७.२०.२
सुरने विरतिर्नास्ति तो	६.२०.८४	सुरापानरता कामं	५.६.६१	सुधृतं नाम विख्यातं	६.४६.३८	सूतपूर्वं त्वया प्रोक्तं	१.१०.१	सूर्यवंशोद्भवास्तद्-	६.३१.४५
सुरत्वं च मनुत्वं च	६.२७.२०	सुराः प्रमुदिताः सर्वे	५.५.४६	सुशीलः सत्यवादी च	६.४.१७	सूत शुश्रूषवः सर्वे	१.२.३६	सूर्यस्त पाठयामास	६.५.४
सुरयो नाम राजाऽहं	६.३२.३४	सुराश्चितासुराश्च	६.७.४६	सुवृन्नामार्गमाश्रित्य	११.८.२	सूत सूत महाभाग	१.१.२	सूर्यस्य द्वादशकलास्त	१२.७.५१
सुरभिर्वेष्मणी माता	११.२२.१७	सुराः सर्वाणि कार्याणि	५.२२.२२	सुषुवे तनयं नारी	६.१२.४१	सूत सूत महाभाग	६.१.१	सूर्याशं कर्णं प्राख्यातो	४.६२.३४
सुरभीणि परागंस्तु	६.२८.४१	सुरूपकगुणोऽनिश्च	३.७.२६	सुषुवे यमुनाद्वीपे पुत्रं	२.२.३७	सूताश्चर्यमिदं प्रोक्तं	१.१२.१४	सूर्या चंद्रमसोरेव मर्दनः	८.१८.२
सुरभी दुग्धपानात्	३.३०.१७	सुरूपा चतुरा साध्वी	६.२१.३८	सुषोमा च शतद्रुश्च	८.११.१८	सूतास्माकं मनः काम	१.५.१	सूर्या चंद्रमसोर्द्वाराद्भवेच्छा	८.१८.६
सुरभीमागतां तत्र दृष्ट्वा	४.१८.१७	सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवन्ति	६.४३.२०	सुष्वाप शोभने तल्पे	६.२०.७३	सूती गृहादपहृतः	४.२४.४६	सूर्याङ्गोलयोर्मध्ये	८.१४.१७
सुरभूप प्रिय शुद्धं	६.४२.३८	सुरेश्वरेषु रसिके	६.१४.११	सुस्थिरा भव सुभोगि	७.३.४४	सूती गृहाद्वजनमप्य	५.१.३०	सूर्यारिर्कथः कथं जातः	३.६.१२
सुरभ्य रमणीयांबु	१२.१२.६२	सुरेषु द्रोहं बुद्ध्यसी	४.११.२४	सुस्नानां कन्यकां	६.५०.६६	सूतेन पालितो नद्यां	६.२५.४५	सूर्यादीनां ध्रुवांतानां	८.१४.६
सुरलोके वसेत्सोऽपि	६.३०.३५	सुरोचनं सोमनस्य	८.१२.२१	सुस्निग्धं मे मनो	६.१५.६	सूतोऽपि रथमानीय	५.१६.३	सूर्याभिं समुलं	६.४०.६३
सुरसभगतश्चाहं श्रुत	३.२०.७	सुरोऽसुरेवाऽप्यवा	८.१०.१८	सुस्नाव हर्षितं चोष्ण	५.१८.६५	सूतोक्तदेवता प्रीत्यैः	११.२०.५	सूर्योजगाम स्वस्थान	६.४८.५०
सुरसभनिभे रम्ये	३.२.४०	सुलभायुक्तं मैत्रेयी	११.२०.२३	सुहृदसि ममात्यर्थं	३.२१.२६	सूदामानं च तो दृष्ट्वा	६.२३.२२	सूर्योदये द्विजोभुङ्क्ते	६.४१.४०
सुरसिद्ध मुनीर्ब्रह्म	६.१२.१०	सुवर्णकुड्मलं हृत्वा	११.२४.४६	सुहृदां विपोगवच	५.२०.३४	सूनवः कृतसंस्कारा	३.२८.६	सूर्योदये स्वपेक्षो	६.२६.३८
सुराणां न जितो कस्मात्	४.६.५३	सुवासा वे दवित्कामं	८.२६.५०	सुहृदो भक्षयंत्यद्य	२.१०.५७	सूरसेनमुतः श्रीमान्	४.१.२	सूर्योभ्रमित चाकाशे	१.४.४१

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

१७६

मूर्धो वायुश्च पृथिवी	६.२८.१६	सृष्टेराद्या सृष्टिविधौ	६.२.२	सेवकास्तस्य ये सर्वे	३.१४.२६	सैव कृष्णो द्विधाभूतो	६.८.८१	सोऽपि यां गतिमाप्नोति	११.१३.२३
सूयोऽश्विनो भगः पूषा	३.१०.११	सृष्ट्वाऽत्र मा भगवति	१.७.४४	सेवको वाऽपि मित्रं	६.७.२३	सैषा वरांगना नाम	३.३.६३	सोऽपि राजा दिवं	१.१८.५५
सूर्योऽहं तारकाश्चाहं	७.३३.१४	सृष्ट्वा पुरा हि भगवति	४.१६.२२	सेवनीयतमा शक्तिः	३.१०.१४	सोऽकरोत्प्रातस्तथाय	३.११.५	सोऽपि वर्ज्यं ह घोरं	५.६.४
सुगन्धी शमजन्मनि	६.३५.२४	सृष्ट्वाऽखिलं जगदिदं	१.२.५	सेवते द्विभुजं कृष्णः	६.२६.२७	सौऽतः समुद्रेनगरीं	७.७.४५	सोऽपि श्रुत्वा विनाशं	३.२८.२६
सृजते या रजोऽस्मात्सत्त्व	३.२४.३७	सेना तत्राप्येकशक्तिः	१२.११.२६	सेवाऽथ ममये कार्या	४.११.११	सोऽथ कृत्वा निजं रूपं	३.२६.५	सोऽप्यग्रहीत्सर्वमदीन-	३.२२.१०
सृजतो मे गतः कालो	८.१.४७	सेनानीश्चक्षुरस्तस्य	३.३.३	सेवितं पार्षदगणं	६.२०.२०	सोऽथ हेम मृगो भूत्वा	३.२८.२८	सोऽप्यश्वभावमाप्नोति	६.२४.४
सृजनि पुनरुद्भूता वाणी	३.२.२०	सेनानीश्चक्षुरस्तस्य	५.५.३१	सेव्यमानं च गोपालः	६.१३.६३	सोऽथ भ्रातृ जायां च	६.३४.७८	सोऽप्यहं तव दासोऽस्मि	५.१६.३४
सृजसि पासिजगज्जगत	३.५.१२	सेनाभ्यः सकला एताः	१२.११.७१	सेहे च लक्ष्मीर्गंगा च	६.२५.५	सोऽधीत्यनिखिलान्	१.१४.२२	सोऽभवत्सत्यवाग्वाजा	३.१६.४५
सृष्टयादौ तु स एवायं	१२.१२.१४	सेनापरिवृतो देवी	५.१६.११	सेनिकाश्चक्षुः	५.२८.१०	सोऽनंतो भगवान्	८.२०.३१	सोऽभवद्गालवो नाम	७.१०.४२
सृष्टयादौ यदभगवता	१२.६.६	सेनायोगं तदा कृत्वा	५.२१.४१	सेनिकैः कथितं तस्मै	७.२.५६	सोऽन्तरायो मया प्राप्तः	१०.७.७	सोमदत्तादयः सर्वे निहताः	४.१७.३३
सृष्टिपालनं संहारे	५.६.३५	सेनावृतोऽहं गत्वा ता	५.११.१५	सेन्यं कुत्र गतं मंदा	५.२५.३१	सोऽप्ययस्सुमुखीं कांतां	५.२३.३७	सोमनेत्रोत्थिताः श्वेतास्ते	१०.४.१०
सृष्टिं करोषि जगता	४.२४.५४	सेन्द्रं च तस्य हस्तं	६.४८.१०६	सेन्यं च पृष्ठतस्तस्य	५.१७.३६	सोऽपि क्रुद्धश्च	५.५.४४	सोमपात्रं यदा ताम्यां	७.७.७
सृष्टिं स्रष्टुं गच्छ	६.३.४८	सेन्द्रा सुरास्तत्रतर्थाहि	४.६.२५	सेन्यं प्रचलितं तस्य	५.३१.१७	सोऽपि क्रुद्धो गदाघातं	५.२६.३१	सोमपावदिवनावेतो	७.७.३४
सृष्टिं स्थितिं करे नाश	१०.१२.४०	सेन्यं रमांशसंभूता गृहीता	३.३०.१३	सेन्यं बहुविधं तस्य	५.१०.२०	सोऽपि बिच्छ्वेव ज्ञाणो	५.६.३६	सोमपुत्रः सुवर्चस्यः	४.६२.३८
सृष्टिस्थितिर्लयकरा वयं	१२.८.१७	सेन्यवरा महामाया	३.४.२	सेन्यं सर्वहृत् तैस्तु	३.१७.२२	सोऽपि जग्राह तत्प्रीत्या	३.१८.१७	सोमशक्रवचः श्रुत्वा	१.११.५४
सृष्टिस्थितिरोधाने	१२.८.७७	सेन्यशक्तिर्महामाया	६.३८.२६	सेन्येन महता युक्तस्तत्र	६.२३.१८	सोऽपि नानाविधान	५.१८.५८	सोमसूर्योद्भवानां च	१.२.२३
सृष्टिस्थितिविशिष्टा	३.२.३३	सेवका देवसंगानां भ्राजते	१२.१०.१५	सेन्येन महता युक्तो	७.१८.३३	सोऽपि पांडुः सुतो जातो	१.२०.७०	सोमाय स्वाहेति मध्याद्	१२.७.१०६
सृष्टेः प्रथमतो देवा	६.४३.१०	सेवकान्प्रेषयामास वव	३.१६.२	सेन्येन चतुरासि	५.१७.४६	सोऽपि पूज्योऽस्ति	५.१.२७	सोमाहविश्वनावेता-	७.७.३२
सृष्टेरादौ पितृगणान्	६.४४.२	सेवकाः बहव सेवां	७.३.१७	सेन्येन संहिता तत्र	३.१५.६१	सोऽपि बाणान्मुमो	५.१३.३०	सोऽलंगैव तु कालेन	४.१.४६
सृष्टेरादौ पुरा ब्रह्मन्	६.३६.४	सेवका मम सर्वे ते	५.३२.४३	सेन्येन कथितं तस्यै	५.१८.१०	सोऽपि मुक्तिमवाप्नोति	११.५.३४	सोऽवतीर्णो यदुक्त्वा	७.७.३६

सोऽविचरिष्य तथा	१.१४.८	स्तवनं शृणु विप्रेन्द्र	६.६.५२	स्तोत्र सिद्धिर्भवे	६.४७.५७	स्त्रीशूद्रद्विज वंशूनां	१.३.२१	स्थाने स्थानेऽतिरम्ये	६.१६.३३
सोऽहं सुतघरीरेण	७.२६.२६	स्तुतामया तदाऽस्त्यर्थ	६.५.२६	स्तोत्रेण तुष्टुबुधं कस्या	१०.५.२	स्त्रीशूद्राणानाकतानां	११.२.२७	स्थाने स्थाने बिहारं	६.१८.१००
सोऽहमर्कस्म्यहं ज्योति	११.१६.५८	स्तुता संपूजिता देवैः	५.२०.१६	स्तोत्रेणानेन शंभुश्च	६.४७.३२	स्त्रांस्त्रेण सदा भोगे	११.८.५६	स्थापयित्वाऽऽसने देवीं	३.२५.२६
सोऽत्ये कर्मणि संयुक्तो	८.१५.४१	स्तुता संपूजिता सद्यो	५.२२.२१	स्तोत्रंश्च च निकरैर्ध्या-	६.१२.६६	स्त्रीस्वभावाच्च भावित्वा	१.५.८१	स्थापयित्वाऽऽसने	६.६.६३
सौत्रामणी तथा प्रोक्तः	१.१८.५१	स्तुति करोमि चैवद्य	१.७.३	स्तोत्र्ये त्वां च	८.१.३३	स्त्रीहृत्या दुःसहावीर	४.२०.७७	स्थापिता क्षयनं तत्र	७.३०.३५
सौ बलीशापजाहोवतथा	५.१.१७	स्तुति चकार तत्त्वंगी	४.१३.३१	स्तौतिगायति भक्त्या	८.१०.२०	स्त्रीहृत्या बालहृत्या	५.१६.५२	स्थास्येऽहं त्वत्समीपस्था	१.१६.१०
सौभाग्यरहितं जातं	७.३१.६	स्तुत्याऽलं तवचात्यर्थ	७.४.३८	स्तौमि देवीं महामायां	४.१५.३२	स्वसपथ प्रभामुष्टं	६.१३.२१	स्थितः क्षत्रा निषिद्धोऽसौ	१.११.२५
सौभाग्याच्च मृगाः	७.४.३७	स्तुत्वा तं देव कार्याय	५.७.५४	स्तौम्यद्य योगनिद्रां	१.७.२५	स्वसपथः पिंगला	६.२४.१०१	स्थितः पंकजमण्ड्ये	३.२६.५०
सौभाग्या मुप्रिया	६.१८.६६	स्तुत्वा तं देवदेवेशं	५.५.२३	स्त्रियं कृत्वा महाभाग	१.१४.३७	स्थलांतरं समासाद्य	३.८.८३	स्थितं पुष्पांतरं नैव	११.१५.१०६
सौमित्रिस्त्वन्नयोद्	३.२६.१२	स्तुत्वा देवीं स्तोत्रवरं	१०.८.१५	स्त्रियोपसंयुतः सोऽय	३.२४.४६	स्थातव्यं धैर्यमालम्ब्य	५.४.२८	स्थितः सरस्वती तीरे	६.३१.२७
सौम्य यच्च त्वया प्रोक्तं	१.६.१	स्तुत्वाऽऽनेन सोऽस्त्वपतिः	६.२७.१	स्त्रियो रक्ष्याः प्रयत्नेन	७.२५.७६	स्थानभ्रष्टाः सुराः सर्वे	६.४.४७	स्थितस्तत्राश्रमे रम्ये	१.१६.३८
सौम्य व्यासस्य भार्यायां	१.४.१	स्तुत्वा प्रोवाच वचनं	७.१५.२३	स्त्रीगर्वः पतिसौभाग्या	६.४५.२०	स्थानं गृहीत्वा विपुलं	५.३२.१३	स्थितस्तपसि राजेन्द्र	५.३३.१८
सौम्येन च स्तनौ	१०.१२.११	स्तुवंतं मुनिपुत्रं तं	६.१३.२८	स्त्रीघ्नो गोघ्नः कृतघ्नश्च	६.७.२७	स्थानं तत्पक्षिराजस्य	८.१२.१६	स्थितदक्षिणामूर्कं मे त्वमा	२.३.५१
सौम्येन तेजसा जातं	५.८.७१	स्तुवंतु परमा देवी	१.५.५१	स्त्रीणां युद्धं कटाक्षश्च	५.१४.१५	स्थानं तस्य न जानामि	६.२३.८	स्थिता पुत्रं युता कुंती	६.२५.३६
सौवर्णो राजते वाऽपि	११.२४.७	स्तुवीताऽनेन मंत्रेण	११.१.४६	स्त्रीणां वोऽसाहाह्व्यं	४.६.५१	स्थानं दर्शय मे तस्य	६.२२.४१	स्थितास्तत्राश्रमे सर्वे	२.७.५२
स्कन्धस्य शरजालेन	६.२२.२०	स्तुहि गंगामिमां	६.११.६८	स्त्रीदेवे तिष्ठति नृपति	१.१२.३५	स्थानात्प्रभक्षितो	४.४.१६	स्थितिः सैव गतिर्यात्रा	११.१.४५
स्कंध द्वादश चैवात्र	१.२.१२	स्तोत्रं च सामवेदोक्तं	४.४६.५६	स्त्रीभावं गमितः कामं	६.३१.१३	स्थानाद् दूरे च	७.४.१८	स्थितेषु सर्वदेवेषु निद्रा	१.५.१३
स्कंध द्वादश तर्ज्व	१.१५.४८	स्तोत्रं शृणु मुनिश्रेष्ठ	६.४४.२६	स्त्रीभिः परिवृत्तां तां	१.१२.२७	स्थाने शिशूनां परमा	६.१.८०	स्थितो तत्र महाराज	६.१३.४३
स्कंधावारेऽति मलिना	६.२३.५६	स्तोत्रमतेच्छादकालेः	८.२४.६०	स्त्रीरत्नमति चार्वंगी	६.१७.३	स्थानेश्वरी भवानी तु	७.३०.६१	स्थिरं चकार देवेशो	५.५.२६
स्तनोयारेदिवनौ	८.१७.२५	स्तोत्र श्रवण मात्रेण	६.४६.२८	स्त्रीवधे दूषणं ज्ञात्वा	५.१४.१४	स्थानेष्वेतेषु ये मर्याः	७.३०.४६	स्थिरासने स्थिरो भूत्वा	११.१६.६६

श्रीदेवीभागवतपुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

१७८

स्थूलकेशाश्रमे गत्वा	२.८.४७	स्नानं वासोदय चैव	८.४०.१७	स्मरणादाजगामाशु	७.७.२५	स्मृता संपूजिता भक्त्या	३.११.४६	स्वकीयैर्वाहुनिः सव	५.७.५७
स्थूलदेही तु विश्वाख्य	७.३२.४८	स्नानसंख्यादिकं कर्म	२.६.४७	स्मरणाद्दर्शनं तुभ्य	३.६.८०	स्मृतिमभ्यागतो	७.२६.१८	स्वक्षेत्रव्यय देशस्य	८.१३.१७
स्थूलदेहो भवेद्ब्रह्मा	१२.८.७३	स्नानागतपङ्गां कृत्वा	११.३.१५	स्मरणीया सदाऽहते	३.२४.१७	स्मृतिस्त्वं धृतिस्त्वं	५.२२.२७	स्वगात्रलोम मानाब्जं	६.३३.३
स्थूलं च वर्तुलाकारं	६.२४.६३	स्नानादिकं कर्मवरस्य	३.२२.८	स्मरणाद्द्वैत्यजां पीडां	५.२२.५२	स्मृत्वा चक्रं तदा विष्णु	१.६.७७	स्वंगुरो स्त्रेष्टदेवे च	६.३४.३४
स्थूलसूक्ष्मादिभेदेन	३.७.३६	स्नानाय कृतधीस्तीरे	६.२८.४२	स्मरन्ति ये यत्र तत्र	६.१५.२१	स्मृत्वा जन्म वसूनां	२.४.१५	स्वजनानां च मान्यस्त्वं	५.३४.३६
स्थूलात्स्थूलतमः	६.३.४	स्नानाद्योष्णजलं मद्यां	६.२६.२६	स्मरिष्यामो यथातेश्व	५.१६.३७	स्मृत्वा तदाऽश्विनौ देवौ	२.६.५७	स्वतंत्रास्ते महात्मानः	३.१.५
स्थूलाऽप्रमाणपट्टात्रं	६.८.५७	स्नानार्थं नर्मदा प्राप्तः	४.८.२३	स्मर्तव्योऽहं तदा शीघ्र	२.२.४०	स्मृत्वा देवौ महामायां	७.११.१२	स्वतंत्रा सैव देवेशी	४.२५.७३
स्थेयं सर्वैः सुखेनैव	१२.६.१५	स्नानार्थमुदकं काले	६.२६.१६	स्मारं स्मारं पदाभोजं	६.४८.८६	स्मृत्वा सत्यवतीव्यास	१.२०.६	स्वतेजसा प्रज्वलतीं	६.४२.६
स्नातस्तत्र कृतं कृत्यं	३.८.१६	स्नाने दाने जपे होमे	११.५.१३	स्मात् वा तदभावेतु	११.१५.२०	स्पर्दन्ति सरितुः सर्वा	१२.१२.४७	स्वत्रिशूलात्समुत्पाद्य	५.६.११
स्नात्वा गंगादितीर्थेषु	११.२१.५०	स्नापयामास मनसां	६.४८.११६	स्मित पूर्वमिदं वाक्यं	५.४१.४७	स्पुस्ते विशुद्धमनसः	४.४.४५	स्वदत्तां परं दत्तां वा	६.१०.८
स्नात्वा तीर्थे पुरा	६.४२.२	स्निग्धपादश्च नग्नो	६.४१.४२	स्मितं चकार कामार्तः	७.८.१३	स्योनापृषिषि मंत्रेण	११.१७.१३३	स्वदत्तां परं दत्तां	६.३३.१२
स्नात्वा त्रस्ता तदा कुंती	२.६.३७	स्निग्धप्रभासति सु	६.१३.१०	स्मितेन वीक्षणैर्नैव	६.३६.६	स्रष्टा त्वं पालकश्चाह	१.४.४६	स्वद्वीपं तु विभज्यैव	८.१३.६
स्नात्वा नित्यक्रियाः	६.४.३४	स्नुषा मे भव कल्याणि	२.३.५२	स्मृतमात्रं तु संप्राप्तं	४.११.५४	स्रष्टा पाता च संहर्ता	६.२०.५८	स्वदेह बलदर्पण सलीनां	५.२३.६३
स्नात्वाऽस्य सलिलं	६.७.१४	स्पर्धन्ते मेरुणा पेप्सुस्त्व	१०.३.१७	स्मृतमात्रस्ततो व्यास	१.२०.६३	स्वक्ररे निहतो नागश्च	५.५.४१	स्वदेहे भ्रमसाद्भूते	६.३६.६
स्नानपूजाजपध्यान	११.२३.२८	स्पर्शनाद्दर्शनाद्देव्या	६.११.२४	स्मृतमामात्रस्तु मात्रा	६.२४.३५	स्वकर्मणा सर्वसिद्धि	६.२७.१६	स्वधर्मं निरतः शूद्रो	६.३०.६५
स्नानं कुरु तद्वागेऽस्मि	६.२६.५८	स्पर्शं शब्द रसा रूपं	३.७.५१	स्मृतमात्रा तदा देवो	४.१६.६	स्वकर्म निरतः सर्वैः	६.३२.२६	स्वधर्मं निरता एव	६.२६.३६
स्नानं च तिलदानं	६.२६.५३	स्फुरत्कुंडलमाणिक्य	८.२०.२६	स्मृतयश्च पुराणानि	१२.११.८७	स्वकर्म फलयोगेन	३.२०.४४	स्वधर्मं निरता एव	६.२६.४१
स्नानं च सर्वतीर्थानां	६.३०.१३४	स्फुरद्वीण्टो वेपमानो	५.३३.२६	स्मृतयश्च श्रुतेर्यं	७.३६.१७	स्वकर्मरहिता ये च	६.२६.४०	स्वधर्मं निरता चाराः	६.३६.१८
स्नानं च सर्वतीर्थेषु	६.४५.२८	स्फूर्जद्भुवां महस्तो	१२.१०.६३	स्मृता बोधधारिता देवो	३.१०.१६	स्वकलत्रापस्पृहत्	८.२०.७	स्वधर्मं निरता ये च	६.२६.३२
स्नान तर्पणयन्तं	६.४४.४	स्मरणं सततं नित्यं	३.२०.४२	स्मृता मया महादेवो	३.२३.२६	स्वकीयं बलिनां सर्वं	१.११.५८	स्वधर्मं निरता विप्राः	६.२६.३३

स्वधर्मं निरतं वीर्यं	६.३२.२७	स्वप्ने पश्यत्यमोदैवी	३.१८.१४	स्वयंवरं पिता मेऽद्य	३.१८.१०	स्वर्गापि वरं नरका	८.१४.१६	स्ववजा द्वज मुखाद्य	५.६.१५
स्वधर्मं पालनं राजन्	६.१२.२२	स्वप्ने मम समायाता	६.२२.५३	स्वयंवरस्तु त्रिविधो	३.१८.४१	स्वर्गार्थी प्राप्नुयात्स्वर्ग	७.२७.४२	स्ववर्णधर्मं वार्तेवा	६.११.५३
स्वधर्मं रहिता विप्रा	६.२६.३८	स्वप्नेषु वा मया दष्टः	३.१८.५१	स्वयंवरं स्त्रजं धृत्वा	३.२०.६५	स्वर्गिणां पुण्यशेषस्य	८.७.३५	स्ववशोऽयं न जीवोऽस्ति	३.२०.३६
स्वधर्मानुगतं भुञ्जे	८.२२.२३	स्वभर्तेरि च देवं वा	६.३४.५६	स्वयमात्म विदां	८.१२.६	स्वर्गे च नागलोके	६.४७.४४	स्वशक्तेश्च समायोगादहं	६.३२.७
स्वधर्मं निरता भक्ताः	६.२६.३५	स्वमानेन च द्वीपोऽयं	८.१३.१६	स्वयमुत्सृज्य दानं	६.८.४१	स्वर्गे च स्वर्गं लक्ष्मी	६.१.२६	स्वशक्त्या तद्विमानं	३.२.४१
स्वधर्मो बहुषागीतो	८.३३.३०	स्वभावतो भवेन्माना	११.१८.४८	स्वरक्षार्थं समागम्य	५.२.३८	स्वर्गे मर्त्ये च पाताले	६.२४.३४	स्वशक्त्या तद्विमानं वै	३.२.४१
स्वधर्मो या दुःशः	८.२४.४	स्वभावभेदान्नृपते	६.१५.६२	स्वर जोषामवित्काम	६.२७.२०	स्वर्गे मदा वसंत्येता	१.११.५१	स्वशत्रुं ब्रूहितं क्षिप्रं	७.२५.८४
स्वधापूजा विधानं	६.४४.१६	स्वभावात्परतन्त्राणां	५.१७.२२	स्वरमानं तु यो वेद	६.२७.२२	स्वर्गे समानयामासुर्मान	६.६.६२	स्वशरीररजः परैर्विशाल	७.२५.५२
स्वधानाम्यर्च्यं यो	६.४४.२२	स्वं निवासं महीपाल	७.२४.२१	स्वरूपं देवदेवेश	३.७.२२	स्वर्गे मालमयादधे	१२.१०.७१	स्वशल्परौचिषा काण्डा	८.१२.२६
स्वधास्वधास्वधेत्येव	६.४४.२८	स्वमानेन च द्वीपोऽयं	८.१३.१६	स्वरूपमुवर्तं संक्षेपाद्	७.३६.३८	स्वर्गे स्तेयो च या	६.३३.६०	स्वशीर्षं पावके होतुमं	५.२.२३
स्वधास्वधास्वधेत्येव	६.४४.३०	स्वमाय संतरत्येव	६.३१.५१	स्वरैः षोडशभिर्युक्त	७.३५.४३	स्वर्गाप्रस्थश्चंद्र	८.११.३१	स्वश्च त्रिपदां गायत्रीं	११.१७.२८
स्वधोच्चवारणमात्रेण	६.४४.२७	स्वमायया सर्वजगत	७.२८.४२	स्वर्गकृत नपापिष्ठ	७.१२.३०	स्वयति नृपशार्दूले	६.१६.१२	स्वस्ति तेऽस्तु महाबाहो	२.१२.५३
स्वपापंदैः परिवृत्तं	६.१३.१०८	स्वमुखेनापि सदेहं	३.५४.५५	स्वर्गं देवदेवे तु	४.१.२६	स्वलोकागतयः पश्चादैत्या	७.८.१०	स्वस्ति तेऽस्तु महाभाग	६.४.१३
स्वपुत्रमरणं भोक्तुं	७.२६.५२	स्वमूर्तिं दर्शय	६.१२.६०	स्वर्गं भोगपरा नित्यं	५.१५.१४	स्वलोकावाप्तिभिनित्यं	१२.११.२७	स्वास्तिवाचनकं कुर्यात्	११.२१.३०
स्वपुत्रेभ्यश्च साप्तम्य	८.१२.३०	स्वयं चकार तपसा	१०.१३.६२	स्वर्गं वा नरकं वाऽपि	४.२१.२३	स्वव्यवृत्तिं समुक्त्वा	११.१७.११३	स्वस्ति श्रद्धा च	६.१८.५६
स्वप्नानि दुर्निमित्तानि	५.११.३७	स्वयं पुमांश्च पृकृति	६.३८.२८	स्वर्गं शोभा च या स्वर्गे	१२.१०.७८	स्वलज्जां रक्ष तन्वगि	५.२४.१०	स्वस्तीत्युक्त्वा	७.१५.०
स्वप्ने कोऽपि न जानाति	६.३०.४५	स्वयं भगवतस्तस्य	८.१३.७	स्वर्गं विष्टपो मेह	३.१३.३०	स्वलोकं मानवयं च	६.३३.६८	स्वस्त्यस्तु शुक्रदीर्घायु	१.१७.७
स्वप्ने गत्वा तदा देवी	६.१७.७	स्वयं महेंद्रो युयुत्रे	६.२२.३	स्वर्गात्पिपात सहसा	६.६.५८	स्वल्पेऽपराधे कोहृत्या	६.१६.५	स्वस्थं नैवाद्य पश्यामि	६.३१.१०
स्वप्ने तस्याः समागम्यः	३.१७.४६	स्वयं मातामहश्च	६.४१.५	स्वर्गादि कृतपपोऽसौ	६.७.३३	स्वल्पेऽपराधे यस्मान्	६.२६.४०	स्वस्थः संपूराह्वितयो	७.२७.१५
स्वप्ने दृष्टां मया कुंती	२.७.४०	स्वयं राज्यं चकारासौ	७.८.३२			स्वल्पेऽपराधे विप्रैर्द	३.१०.३०	स्वस्थानं पुनरागम्य	६.३.५५

स्वस्था भव पृथुश्रोणि	६.७.६३	स्वामिन्क्रियतेऽवयर्थं	७.१८.११	स्वाहा स्वधानाम	३.२७.२५	हंसस्था गङ्गाकटा	१२.५.३	हत्वाऽय रावणं पापं	३.३०.५८
स्वस्थाभव पृथुश्रोणि	६.१८.५१	स्वामिन् गृहाण पुत्री	७.३.५१	स्वाहास्ववासमायुक्ता	१२.१०.८१	हंसादयः प्रोत्तति	८.१८.१३	हत्वा शुभं निशंभं	५.२५.४
स्वस्थाभव विद्यालक्षि	७.१८.६	स्वामिञ्छीघ्र मिहायाति	६.३४	स्वाहास्वस्थास्वरूपे त्वां	१२.६.१८	हकारः स्थूलदेहः	७.३४.४२	हत्वा सर्पनसंदिग्धो	२.११.४६
स्वस्था मुमुदिरे	५.२८.२८	स्वामिन् राज्यं तवेदं	६.१६.४८	स्वाहाहीनस्तथा मंत्रो	६.४३.४२	हृतं पापोऽतिदीनात्मा	३.१७.२३	हत्वा सुतं धनं प्राप्यं	७.१६.३२
स्वस्थास्तिष्ठत भद्रं	१०.१२.४८	स्वामिन् सर्वं जगन्नाथ	१२.३.१	स्वीयरूपेण वर्णन	६.३६.८	हता प्रायुः क्षये दैत्याः	४.१७.४७	हत्वाऽमुरं कामरूपं	६.६.६५
स्वस्थो भव प्रदास्यामि	७.२०.४	स्वामिन् सूर्यं सुतो	७.५.१२	स्वीयां भक्ति वदस्वांव	७.३७.१	हताविक्रिया तो तु संग्रामे	५.२१.४	हत्वाऽमुरं महिषारूपधरं	५.१६.३२
स्वस्थाप्यज्ञेय एवाऽक्षी	७.३३.४४	स्वामिन् सूर्यान् वयानां	७.१.२	स्त्रीयेन कर्मपाकेनोपत	८.२२.४१	हतास्तेन सुरा सर्वे	११.४.४	हत्वाऽहं त्वां गमिष्यामि	५.१३.१२
स्वस्वमत्यनुसारेण	५.११.८	स्वामी मे मोहितः श्रुत्वा	५.१०.२५	स्वेच्छया कः प्रतीक्षेत	४.२.६०	हताऽस्म्यहं कुनायेन	१.१३.२१	हत्वेनं बालकं दैत्या	४.२३.१२
स्वस्वस्थानेषु	७.२६.२६	स्वायंघुवने मनुमा-	६.३६.२६	स्वेच्छया नगरे तेऽत्र	५.२३.६१	हते पुत्रे तृपेणाद्य	३.१५.२५	हत्वेनं संग्रहीष्याम	३.२३.३३
स्वागतं सत्यवचने-	६.६.२४	स्वायंभुव महाबाहो	८.३.२	स्वेच्छामयं च साकारं	६.१३.८६	हतेषु षट्षु पुत्रेषु	४.२३.१	हनिष्यति दुराराध्यः	४.२३.४७
स्वातंत्र्यान्मोक्षमित्याहु	५.१७.१७	स्वायंभुव मुलानां च	१.२.२४	स्वेच्छामयं परं ब्रह्म	६.११.१६	हतो द्रोणो हतो भीष्मः	६.१६.५४	हनिष्यति युष्माजिह्वं	३.१५.१६
स्वातंत्र्येण चरिष्यामि	५.१७.१६	स्वायंभुवो मनुश्चैव	६.३०.१२४	स्वेच्छामयं सर्वरूपं	६.२.१६	हतो भीष्मो हतो द्रोणो	६.११.७	हनुरेका स्थिता तस्य	७.७.१६
स्वात्मजो घनलोभेन	७.१६.४७	स्वायुषेभ्यः समुत्पाद्य	५.८.७६	स्वेच्छामय स्वेच्छया	६.२.२७	हतो तो दानवो दृष्ट्वा	५.२७.१	हंत चेन्नमन्यते हतु	७.३४.३३
स्वाद्गुनि फलमूलानि	७.२८.४६	स्वारोचिषेऽतरे पूर्व	५.३२.५	स्वेच्छामयस्येच्छया	६.१.१२	हत्याभाष्य सुतं	७.१६.५४	हंतार हतिं तं प्राप्य	७.१६.४६
स्वाधिकारं समग्रं	६.३०.४६	स्वाहा तनैव मंत्रेण	६.४३.४३	स्वेदविलिनां प्रमग्नां	५.२४.५७	हत्वा च बालिनं वीर	३.२६.१८	हंतुकामः सुदुर्मघा	३.२३.३६
स्वाध्यायाध्ययनैश्चैव	१२.६.६८	स्वाहादेवी हविदनि	६.४३.७	स्वोत्तरीयः प्रकुर्वति	७.२६.४२	हत्वा तं पाप कर्माणं	६.२३.२०	हंतुकामावुभौ प्राप्तो	१.७.१६
स्वाध्यायाध्यासनस्यादो	११.२३.३४	स्वाहांतं मंत्रमुच्चार्यं	६.४३.३६	हं		हत्वा तं महिषं पापं	३.२०.१३	हंतुं त्वां मृगशाबजि	५.३१.४६
स्वानि स्वानि च विष्ण्यानि	३.१३.५७	स्वाहांतान् प्रणवाक्षांश्च	११.२२.३०	हंसकारंढवाकीर्णं कीचक	१.१२.२६	हत्वा तं राक्षस क्रूरं	६.२३.१०	हंतुं मामुद्यतो पापो	१.६.४६
स्वान् गणान् धर्मतस्व	८.२१.२०	स्वाहां संपूज्य यत्नेन	६.४३.४७	हंसकारंढवाकीर्णां	१२.१२.७	हत्वा त्वां निहनिष्यामि	५.१८.५१	हन्मि चेदद्य तनयां	७.६.२०
स्वामिन् करोमि तं यज्ञं	६.१२.४७	स्वाहा सस्ता देवदाने	६.४४.१५	हंसश्चैव पतंगश्च	८.१२.१२	हत्वा त्वाष्ट्रं सुरेशोऽय	६.७.१७	हन्मिचैकेन बालेन	७.१८.२७

हन्मीन्द्रं समुरं सद्यो	६.२.४२	हरिणा मधुनाशाय कृतं	३.३०.२६	हरिश्चन्द्र मुवाचेदं	७.१४.४१	हरे किं मुखमापन्नं	६.१६.३३	हविषा कृष्णवर्मैव	६.१६.४१
हन्म्यहं दुःखमत्पुं	६.२१.३३	हरिष्णोऽपि वनेष्वन्या	६.२७.१६	हरिश्चन्द्रस्ततो राजा	७.२३.३१	हरे न याचकावावां	१.६.७०	हविष्यममरेऽनंत	११.२४.८०
हन्ममानं बलं प्रेक्ष्य	४.२६.४६	हरिद्रुहिणरुद्राणां समुत्पत्ति	१.२.२२	हरिश्चन्द्रस्तथा राजा	७.२३.३२	हरे योऽयं बरो दत्तस्त्वय	१.६.७५	हविष्यामि महाबाहो	५.१६.४६
हन्ममानां च तां दृष्ट्वा	४.२०.७२	हरिपालकः किं त्वया	३.५.३६	हरिश्चन्द्रस्तदा ज्ञात्वा	७.१२.५०	हरेरनैवेद्यभोजी	६.२६.३३	हव्यं कव्यं भूतबलि	१०.३.१३
हन्ममानान्मुर्दूष्ट्वा	४.११.४३	हरिभक्ताश्च निष्कामाः	६.२६.३७	हरिश्चन्द्रस्य निकटे	७.२७.३१	हरेरनैवेद्यभोजी	६.३३.६३	हसन्ती वाग्निमध्यस्थ काय	७.२४.२०
हमकाशात्मने पुष्पं	११.१७.११२	हरि भक्तिं हरेर्बास्य	६.१७.२१	हरिश्चन्द्रस्य राजर्षे	७.२६.२३	हरेरनैवेद्यभोजी	६.३४.५१	हरिष्यति महात्मानस्तापसा	१.१०.३३
हयग्रीवाच भेमत्पुनान्य	१.५.१००	हरिभक्तिं विहीनाश्च	६.७.३६	हरिश्चन्द्रेण कर्णेन	२.१०.२२	हरेरंशस्तदा प्रोक्तो	४.२२.२८	हस्तपादतलारक्ता	६.१७.१०
हयग्रीवोऽयं भगवान्	१.५.१०५	हरि कृष्णं नरं चैव	४.५.१२	हरिश्चन्द्रोऽपि कुपितो	७.१८.४१	हरेरुत्कीर्तनं भद्रं	६.४२.१	हस्तपादादि वटश्च	८.३३.७२
हयहेवान्पराघातवधिरौ	१२.१०.१४	हरि त्यक्त्वाऽष्टमां	६.१८.२१	हरिश्चन्द्रोऽपि दुःखातः	६.१३.५	हरेर्भक्तिं व्यवहिता	६.१८.४६	हस्तश्चित्रा तथा स्वाती	८.१५.६
ह्याननोऽहं परिकीर्तिष्य	१.४.६०	हरि व्यात्वा हरिर्ब्रह्म	६.४१.१	हरिश्चन्द्रोऽपि दुःखातः	७.१६.१३	हरे संहारशक्तिश्च	१.८.२६	हस्ते चोरसि कंठे च	११.५.३०
ह्यारिं वरदुष्टं च	५.८.२६	हरिर्पुष्पवशाः शेते	१.७.२४	हरिश्चन्द्रोऽप्यतच्छ्रुत्वा	७.१४.२५	हरेः मुखचन्द्राद्देवा ययुः	७.६.१७	हस्तेन वदनं गृह्यं	७.२५.३६
ह्यारिरपि कोपेन	५.६.५	हरिराकर्ण्य तद्वाक्यं	६.१६.३५	हरिश्चन्द्रो नृपश्रेष्ठ	६.१२.३७	हर्षश्चस्त्वस्य इति श्रुतः	७.१०.६	हस्ते वस्त्रं समार्कणं	७.२२.१६
ह्यारे त्वद् बलं ज्ञातं	५.३.१६	हरिर्न दृष्ट्वा तुलसीं	६.२५.८	हरिश्चन्द्रो नृपश्रेष्ठ	७.१६.१४	हर्षणोत्फुल्लनयना	५.३५.२	हस्त्यश्वमृगमार्जरं	११.४.३०
ह्योरूपधरा देवी	६.१६.२२	हरिर्ब्रह्मा शचीकांतस्तथा	४.१३.१०	हरिष्णामि मदं चाहं	१.६.१३	हर्षं मंगलदक्षे च	६.४७.२७	हस्त्यश्ववरयपादात	५.२७.४८
हरणं लुठनं तद्वत्तत्	३.१.१८	हरिर्मां कृपया तत्र	६.२६.५७	हरिः संपूज्य तुलसीं	६.२५.४	हर्षं शोक युतास्ते वै	३.१.८	हस्त्यश्ववरसयुक्तं	७.१६.५२
हररंशो स्थितौ तत्र	४.५.१५	हरिर्हि साक्षात् भगवान्	८.६.७	हरिसेवारतः शुद्धो	६.३३.१	हर्षशोकादयो भावाः	४.१७.४५	हा कण्ठं किं तवानेन	७.२०.४३
हरायहरये तद्वन्नाभि	७.२६.२०	हरिवर्षं किं पुष्पं	८.५.१४	हरिस्तद्वचनं श्रुत्वा	६.१६.७०	हर्षं शोकोद्भूतं बुधैः	५.४.४०	हा कांतं हा नृपागच्छ	७.२५.५१
हरिणा तु कथं यज्ञः	३.१३.१	हरिवर्षं च भगवान्	८.६.१	हरिस्तं प्रत्युवाचेदं	५.३३.३८	हलस्य ककुद्दियं	८.२०.३७	हा देव किं मयाऽकृत्यं	७.२५.५५
हरिणाऽपि च तद्दृष्टं	१.६.६४	हरिश्चन्द्रः कृतो राजा	७.१३.१	हरिस्तोत्रेण तुष्टा	६.२५.१३	हवनं विधिभक्त्या	३.२५.३३	हा नाच किं प्रभो जात	१.५.३३
हरिणाप्रेरितः सोऽयं	६.२०.२१	हरिश्चन्द्र मधोवाच	७.२५.७१	हरिहरादिभिरप्यथ	५.२२.३८	हविर्ददति विप्राश्च	६.४३.१३	हा पुत्र मित्र हा बंधो	७.२४.२१

हा पुत्र हा शिशो वत्स	७.२५.५६	हा हा त्वया कथं	७.२०.३८	हिरण्यवर्णा हरिणी	१२.६.१५४	हृदयेऽस्यास्तदाज्ञानं	७.५.४०	हेमकटं गिरिवरं	८.७.२६
हा पुत्राः क्व गता मेऽद्य	६.२६.४८	हाहेति विब्रुवंतास्ते	५.२६.३५	हिरण्याभानि कुसुमा	१२.१०.४४	हृदि प्राणो गुदेऽपानो	७.३२.४०	हेमन्ते काण्ठसंभारं	७.४.१६
हा भृत्या मंत्रिणो यूयं	७.२४.२५	हिसा यज्ञेषु प्रत्यक्षा	१.१८.५७	हीनवर्णस्य संसर्गं	४.८.३६	हृदि विकसित पद्मं	११.१७.८	हेमभारद्वयं सार्धं	७.१६.३२
हा महाराज कस्येद	७.२०.४१	हिसिताः सप्त पुत्रा मे	२.४.३१	हीनांगी वर्जयेत्कन्यां	३.२७.१	हृद्ग्रीवा कंठदेशेषु	७.३५.२३	हेमाद्रि मेरु संयुक्ता	६.६.१७
हारं वा कटकं वापि	१२.३.३४	हिमये नाम वर्षं	८.१०.१	हीनाः प्रकृष्टा घनिनो	६.८.३५	हृदो भ्रूमध्य पर्यंतं	११.८.६	हेरवं गजवक्त्रं च	३.१.३०
हा राजन् किंकृतं	७.१६.५७	हितकारी वरः शत्रुः	५.३२.५६	हुताशनवच्च चन्द्रश्च	६.२०.३४	हृल्लेखया पराशक्तेः	७.३१.२५	हे वत्स तिष्ठ मा गच्छ	६.१६.८३
हा राजन् क्व गतोऽसि	७.२५.३७	हितं कथं स्यादुभयो	३.११.३७	हुताशनस्तथा शक्ति	५.६.१३	हृल्लेखा गगना रक्ता	१२.११.१०२	हेहयानां समुत्पत्ति	६.१७.४६
हा राजन् पृथिवीनाथ	७.२५.४६	हितं सत्यं ब्रवीम्यद्य	४.१४.४१	हुताशनस्तमुद्भूता	६.२१.४४	हृल्लेखादपंणे नित्यमहं	७.४०.२६	हेहयैः किं कृतं कार्यं	६.१७.२
हारिद्रकुंददुग्धाम रवि	१२.२.८	हितमुक्तं शुभं वाक्यं	५.१६.५१	हुत्वा पद्मशतं मांसं	११.२४.५४	हृषीकेशः पद्मनाभो	११.१६.२०	हेहयो नाम राजाऽहं	६.२२.३६
हावभावादिकं किञ्चित्	४.१२.३०	हित्वा मां यजमानं वै	६.१४.४६	हुत्वा श्रियमवाप्नोति	११.२४.३६	हृष्टपुष्ट जनाकीर्णां स्तुति	३.१६.६	होम कर्माणि पाश्वं च	१.५.२४
हावोऽयं मानिनीनां	५.११.२०	हिमवानथ संतुष्टो	५.६.८	हृत् हं फट स्वाहाप्येक	६.४७.२१	हृष्टोऽज्ञवीन्महातेजा	७.५.४४	होमधूमसुगन्धेन	५.३२.२४
हा शिशो बाल वा	७.२५.४२	हिमालयं महाराज देवी	५.२२.२३	हृत येन बले राज्यं	४.१८.४०	हे कृष्ण प्राणनाथे	६.४५.१६	होम धेनुरियं राजन्	३.१७.१३
हा सीते क्व गताऽसि	४.२०.४५	हिमालयोऽपि तच्छ्रुत्वा	७.३१.६६	हृतं राज्यं वने बासो	३.२८.३८	हे चाण्डाल बहिर्दृष्टा	७.२५.६५	होमं दशांशतः कुर्यादृशां	५.३४.११
हास्योऽहं मुनिवृन्देषु	४.७.२	हिमालयो हि मनसा	७.३१.६५	हृतं सर्वमशेषेण तदा	१०.१०.१२	हेति गात्रं गंजाश्चैव	६.३४.१८	होमं निवर्तयामास सर्पाणां	२.२१.६१
हाहाकारो महानासी	३.१४.२७	हिरण्यमे परं कोशे	७.३६.१२	हृतसारा कृता नूनं	५.२३.४२	हेतुगर्भा मिदं वाक्यं	५.११.२२	होम सुविपुलः कार्यो	५.३४.१४
हाहाकारो महानासी	५.६.३८	हिरण्यकशिपुः क्रुद्धः	४.२२.१८	हृताधिका रास्ते सर्वे	५.२१.५२	हे देवि तव दासोऽहं	६.१६.३१	होमार्थं चैव कर्तव्यं	३.२६.३५
हाहाकारो महानासी	५.२६.५३	हिरण्यकशिपोरश	४.६२.४२	हृत्पद्ममध्ये पुरुषं प्रमाणं	११.१६.७५	हे निर्लज्जे हे सकामे	६.६.२६	ह्रींकारजपनिष्ठस्तु	३.३.४१
हाहाकारो महानासी	७.१६.५६	हिरण्यकशिपोश्चैव	४.६.११	हृत्पद्मस्य च श्रीकृष्ण	६.१३.१०६	हेतुयुक्तं प्रगल्भं	५.२४.२०	ह्रीं पुस्तवासिन्धे	६.४.८५
हाहाकारो महानासी	७.२६.२८	हिरण्यगर्भं इतियद्विरण्यां	६.२१.७७	हृत्वाऽऽन् जीवितं राज	२.१०.६७	हेतुस्तु तत्र कोवाऽपि	७.३७.१३	ह्रीं युतां कामिनीं वीक्ष्य	१.१२.२१
हाहाकृतं ततः शेष	१०.१२.३४	हिरण्यगर्भरूपे त्व	६.२६.८०	हृदयं कठिनं कृत्वा	७.१०.३३	हे प्राणबन्धो नाथ	६.२०.४६		
		हिरण्यगर्भेणतद्वतारं	११.१३.१०	हृदयेऽसुरघा राभां	६.१८.३४				

इतिशुभम्

